R. P. FERDINANDI
DE
CASTRO PALAO,
LEGIONENSIS,
SOCIETATIS IESV.

SACRÆ THEOLOGIÆ PROFESSORIS,
& sanctæ Inquisitionis Qualificatoris & Consultoris,

OPERIS MORALIS,

DE VIRTVTIBVS, ET VITIIS contrariis, in varios Tractatus, & Disputationes Theologicas distributi,

PARS PRIMA,

Continens tractatus de Conscientia, de Peccatis, de Legibus, de Fide, Spe, & Charitate,

Tertia Editio prioribus auctior, & emendatior.

Divina Sapientia

Humana Sapientia

LVGDVNI
Sumptibus
IOAN. BAPT. DEVENET
In Vico Mercatorio.
M.DC. LVI.
Cum privilegio Regis.

C. Audran fecit

INDEX TRACTATVVM, Disputationum, & Punctorum huius primæ partis operis moralis de virtutibus, & vitiis contrariis.

TRACTATVS I.

De Conscientia.

DISPVTATIO I.

De Conscientia errante.

DISPVTATIO II.

De conscientia opinante, seu de opinione.

DISPVTATIO III.

De conscientia dubia.

DISPVTATIO IV.

De conscientia scrupulosa.

TRACTATVS II.

De peccatis, & requisitis ad illa.

DISPVTATIO I.

De libertate humanarum actionum, & impedimentis illius. scilicet vi, metu, & ignorantia.

* 3 18 An

2.5.50.

DISPVTATIO II.

De peccatis, vbi eorum essentia, & natura explicatur.

DISPVTATIO III.

De peccatis, quæ est de eorum distinctione, grauitate, & pœnis eis annexis.

TRACTATVS III.

De Legibus.

DISPVTATIO I.

De lege in communi, eiúsque causis.

DISPVTATIO II.

De Lege pœnali & irritante.

17 Quæ

DISPVTATIO III.

De lege non scripta, quæ Consuetudo appellatur.

DISPVTATIO IV.

De Lege concedente priuilegium seu de priuilegiis

DISPVTATIO V.

De cessatione legis, eiusque interpretatione.

DISPVTATIO VI.

De dispensatione legis.

TRACTATVS IV.

De Fide, eiusque contrariis.

DISPVTATIO I.

De Fide, eiusque obligatione.

DISPVTATIO II.

De Infidelitate, quæ est vitium contrarium fidei.

DISPVTATIO III

De Hæresi, & apostasia à fide.

DISPVTATIO IV.

De pœnis spiritualibus hæreticorum, excommunicatione scilicet, infamia, priuatione beneficiorum & officiorum.

DISPVTATIO V.

De pœnis temporalibus hæreticorum præcipuè de confiscatione bonorum.

6 An

DISPVTATIO VI.

De pœnis corporalibus hæreticorum.

DISPVTATIO VII.

De pœnis ſuſpecti hæretici, filiorúmque hæretici.

DISPVTATIO VIII

De modo iudicialiter procedendi in cauſis fidei.

DISPVTATIO IX.

De Confeſſario ad Venerem incitante.

TRACTATVS V.

Et

DISPVTATIO VNICA

De virtute ſpei, & eius contrariis.

TRACTA

TRACTATVS VI.

De Charitate, & ei annexis, & contrariis.

DISPVTATIO I.

De precepto charitatis.

DISPVTATIO II.

De externo effectu charitatis, qui est eleemosyna.

DISPVTATIO III.

De alio ex tertio charitatis effectu, qui est Correctio.

DISPVTATIO IV.

De odio, inuidia, discordia, schismate aliisque charitati contrariis.

DISPVTATIO V.

De bello, rixa, & duello, quatenus charitati contraria sunt.

DISPVTATIO VI.

De scandalo charitati contrario.

OPVS MORALE DE VIRTVTIBVS, ET VITIIS CONTRARIIS.

IN VARIOS TRACTATVS, ET DISPVTAtiones Theologicas distributum.

TRACTATVS PRIMVS DE CONSCIENTIA.

PROOEMIVM.

AGGRESSVRVS explicationem virtutum, & vitiorum, placuit initium sumere à conscientia, vtpote quæ est regula humanarum actionum. Diuidóque eius tractatum in quatuor Disputationes, iuxta varias qualitates, quibus conscientia vestiri potest.

Prima erit de conscientia errante.
Secunda de probabili.
Tertia de dubia.
Quarta de scrupulosa.

DISPVTATIO I.

De conscientia errante.

PVNCTVM I.

Quid sit conscientia, & quotuplex.

1. *Definitur conscientia.*
2. *Quotuplex est explicatur, & qualibet speciatim definitur.*
3. *Qua sit conscientia practica, qua speculatiua, & an inter se pugnent.*

1. VARIAS conscientiæ acceptiones referunt Doctores cum Magist. *in 2. distinct.* 39. & D.Thom. 1.2. *quæst.* 19. *art.* 5. *&* 6. de quibus specialiter videri potest Salas *tract.* 8. *disp. vnic. in princ.* Azor *tom.* 1. *instit. moral. lib.* 2. *cap.* 8. *quæst.* 1. illis tamen omissis. Conscientia, prout in præsenti sumitur, est dictamen rationis, iudicans aliquid esse sequendum, vel fugiendum. Sic omnes Doctores. Dixi esse dictamen rationis, quia est actus intellectus non quicumque, sed iudicatiuus, quo intellectus iudicat, quid debeat voluntas fugere, quid amplecti.

2. Hoc dictamen rationis, seu hæc conscientia est multiplex, certa, errans, opinatiua, dubia, scrupulosa. Conscientia certa est iudicium certum saltem moraliter, id est, de quo prudenter dubitari non potest. Quòd si nitatur authoritati Dei, omnem habet certitudinem, & vocatur fides diuina: si nitatur authoritati humanæ, varios habet gradus certitudinis, iuxta testimonium dicentium, & fides humana appellatur. Errans conscientia dicitur, quæ proponit sequendum, vel fugiendum, quod re vera non est. Opinatiua est iudicium infirmum, seu non certum alicuius partis cum formidine alterius. Dubia, quando non valet intellectus se in alteram partē inclinare, sed anceps est; quòd si in aliquam partem se magis inflectat, dummodo illi non assentiatur, erit suspicio. Scrupulosa conscientia est apprehensio ex leuibus rationibus orta, quæ iudicium certum, vel opinatiuum oppositæ partis non excludit. Dubia autem, & scrupulosa conscientia propriè non est conscientia, cùm non sit iudicium, & dictamen rationis: sed est dispositio ad illud; apprehensio enim, & inuestigatio rationum disponit ad iudicium; in quo iudicio conscientia propriè sita est. In iis ferè omnes Doctores conueniunt. Azor *suprà*. Salas *sect.* 2. *num.* 12. Vasq. 1.2. *disp* 67. *c.* 2. *num.* 7. Thom Sanchez *lib.* 1. *de matrim. disput.* 41 *n.* 2. *& lib.* 1. *in Decalog. c.* 9. *n.* 1. Ioan. Sanchez *in suis select. & pract. dis. p.* 41. *num.* 1.

3. Rursus conscientia, seu iudicium sumi potest in genere, vel in specie, quod aliis terminis solet dici conscientia practica, & speculatiua. Iudicium, seu conscientia speculatiua vocatur quæ in communi dictat aliquid esse faciendum, vel non faciendum. v. g. esse audiendam Missam die festo, non esse diebus festis laborandum, surripere alienum esse malum; accipere vltra sortem in mutuo, esse vsuram. Iudicium, seu conscientia practica est, quæ in particulari, & in specie dictat quid sit hic, & nunc faciendum, vel fugiendum. v. g. esse hodie Missam audiendam ex obligatione, non esse laborandum: hanc acceptionem vltra sortem esse vsurariam, & euitandam. Dicunt

tamen communiter Doctores cum iudicio speculatiuo certo de aliqua veritate, posse, imò sæpius stare iudicium practicum oppositum, vt in exemplis allatis contingit: potes enim iudicare die festiuo Missam debere audire ex obligatione præcepti, & iudicare simul te hic, & nunc propter infirmitatem, vel alias circumstantias non esse obligatum. At si bene perpendatur, hoc iudicium speciale contrarium non est illi generali iudicio, quia illud generale iudicium ad huiusmodi casum nunquam se extendit, nunquam enim verè, etsi generaliter iudicatum est die festo obligationem esse infirmo, & impedito audiendi Missam, sed potius iudicari debet oppositum, vt optimè ex Corduba *lib. 1. qq. q. 1.* notauit Vasq. *1. 2. disp. 65. c. . n. 2. & 3.* Sed quidquid sit de contrarietate, vel conformatione huius practici iudicij, cum iudicio speculatiuo, iudicium practicum, & in particulari est quod præcipuè actiones regulat, & quod sequi tenemur, vt innumeris alijs relatis docet Thom. Sanchez *lib. 2. de matr. disp. 41. n. 8.* His positis quæ communia sunt, ad conscientiam errantem deueniamus.

PVNCTVM II.

An sit obligatio obediendi conscientiæ erranti.

1 *Nullam esse obligationem obediendi conscientiæ erranti, qua ratione probetur.*
2 *Est obligatio illi obediendi, dum non deponitur vera sententia.*
3 *Procedit doctrina de conscientia errante inuincibiliter.*
4 *Proponitur quædam obiectio, & fit illi satis.*
5 *Satisfit argum. n. 1. adducto.*
6 *Operans ex conscientia inuincibiliter errante, operatur in eadem specie virtutis, qua operaretur, si à Deo res esset præcepta.*

1 NOn defuerunt, qui negarent hanc obligationem. Primò, quia conscientia errans in re morali est contraria legi diuinæ. Sed teneris legem diuinam sequi. Ergo non poteris teneri sequi conscientiam errantem. Secundò, Deus non potest esse sibi contrarius, at videretur esse, si mandat obedire conscientiæ erranti. Ergo. Probo minorem. Deus imperat sua lege ob nullum casum, etiam ob saluandam vitam, esse mentiendum: conscientia errans dictat ob saluandam vitam alterius debere mentiri. Ergo si Deus mandat obedire conscientiæ erranti, contrarius est sibi ipsi. Tertiò, Deus author esse non potest alicuius mali moralis, aut alicuius falsi. Ergo non potest esse author illius iudicij errantis esse mentiendum ob saluandam vitam alterius. Quod si author illius non est. Ergo non est obligatio sequendi illud: quia in tantum sequi tenemur conscientiam, in quantum est quædam regula à lege æterna deriuata.

2 Nihilominus certa sententia est, obligationem esse obediendi conscientiæ erranti, & dictanti aliquid vt præceptum, etsi contrarium sit alteri præcepto diuino, dum non deponitur. Est omnium Catholicorum, ita vt contrarium non possit sine temeritate, & periculo erroris affirmari ita Vasquez *1. 2. q. 19. art. 6. disp. 59. c. 2. n. 6* Salas *q. 21. tr. 8 disp. vn. sect. 6. n. 16. fin.* Ioan. Sanchez *select. disp. 41. n. 2.* Salas & Vasquez plures Doctores referunt, probantque conclusionem, tum Scriptura, tum Patribus, & decretis Pontificum. Ratio est manifesta. Nostra voluntas non alio modo obligatur præceptis obedire, nisi quatenus ab intellectu obligatio repræsentatur, quia ipsa est cæca potentia, quæ non potest ferri in incognitum. Si ergo ab intellectu errante repræsentatur voluntati aliqua obligatio, quia repræsentatur aliquid vt præceptum, iam voluntas ad illud amplectendum censetur ligata.

3 Conclusio intelligitur de conscientia errante inuincibiliter, si enim vincibiliter errat, non teneris illam sequi, si dictat aliquod malum; aliàs teneris facere peccatum, cum conscientia non te excuset: supponimus enim esse vincibilem. Neque inde fit te posse contrarium efficere, stante illa conscientia erronea vincibili, cùm non habeas iudicium dictans tibi, contrarium esse faciendum. Quod ergo efficere debes, est deponere illam conscientiam errantem, cum enim vincibilis sit, vinci, & deponi potest, ac proinde nunquam absolutè perplexus es, & obligatus facere malum.

4 Dices, Sæpè non potero conscientiam errantem vincibiliter deponere, tam quia non se mihi offert, qui errorem tollat, tum & præcipuè, quia non dubito de errore, licet alio tempore dubitauerim.

Respondeo in tali casu errorem reddi inuincibilem, & licèt à principio vincibilis fuerit, at cùm operationem dirigit, inuincibilis est, siquidem vinci non potest. Quando autem error est inuincibilis, teneris illum sequi, neque peccas te illi conformando: & ita tenet Thomas Sanchez & *lib 1 in Decal. cap. 11. n. 13 in fine.* & Ioan. Sanchez *in select. disp. 41. n. 26.*

5 Argumenta in contrarium non obstant.

Ad primum dic conscientiam errantem, contrariam non esse formaliter legi diuinæ, quia lex illa diuina, cui videtur contrariari, tunc non obligat, cum non sit in iudicio intellectus, quod necessarium erat ad obligationem inducendam.

Ad secundum nego Deum sibi esse contrarium, & ad probationem respondeo Deum non imperare non esse mentiendum in omni casu tam per se, quàm per accidens, sed solùm in casu, quo ab intellectu repræsentatur absque errore eius lex de non mentiendo. In legibus enim latis à Deo immediatè nulla est contrarietas, at in legibus, quas sibi homo præscribit, medio dictamine rationis contrarietas esse potest, ob contrarietatem in iudicando: sed illa contrarietas materialis est, non formalis, cum semper conformentur legi diuinæ dictanti conscientiam esse sequendam, nullàque alia præcepta nisi media conscientia obligare.

Ad tertium respondeo Deum non posse physicè, neque moraliter ad malum morale, vel ad falsum inclinare: & ita neque consulit, neque præcipit esse mentiendum, neque determinat intellectum, vt errorem illum habeat, sed tanquam causa vniuersalis ad illum concurrit. At posito errore, bene potest præcipere esse mentiendum, non quidem absolutè, sed ex suppositione, quod conscientia errans id dictet

6 Ex his infertur operantem secundùm conscientiam errantem inuincibiliter, operari in eâ specie virtutis, qua operaretur, si res esset à Deo præcepta v. g. furaris, vel mentiris, vt proximo subuenias, furtum, & mendacium erit actus misericordiæ: quia tunc furtum, & mendacium nullam habet formalem malitiam, & ex alia parte recipit bonitatem à fine misericordiæ(?) so. Ergo. Et ita docet Thomas Sanchez *lib. 1. in Decal. c. 11 n. 17.* Azor *lib. 2. c. 8. q. vlt.* Salas *1. 2. tr. 8. disp. vn. sect. 3. n. 20.*

PVNCTVM III.

Quod peccatum sit conscientiæ erranti non parere.

1 *Est peccatum mortale, vel veniale iuxta naturam actionum, quæ exercentur, & in illa specie, in qua est obiectum.*
2 *Quid si cogitatione non distinguis speciem.*
3 *Quid si non distinguis, an mortale, vel veniale sit.*
4 *Refertur sententia Vasquez, & Thomæ Sanchez.*
5 *Qui sentiant solùm culpam venialem supradicto casu committi.*
6 *Quid sentiendum sit.*

1 OMnes conueniunt esse mortale, vel veniale iuxta naturam actionum, quæ exercentur. Itémque esse peccatum illius speciei, cuius est obiectum. v.g. conscientia errans dictat hodie (qui est dies ferialis) esse præceptum audiendi Missam: omittis peccas mortaliter, & contra religionem, si dictat mentiendum esse ob saluandam vitam alterius, & omittis, peccas contra charitatem, & sic de aliis.

2 Difficultas est, quando solum in genere existimas aliquid esse malum, neque cognitione distinguis speciem. Mihi difficile est talem dari cognitionem, cum conscientia practica sit, & ad opus dirigat. Sed dato contingere posse, dicendum est peccatum tunc commissum esse in ea specie, in qua est actus, quo velles in genere Deum offendere: hic enim actus in aliqua specie infima debet constitui. Non enim omnes species vitij debet habere, aliàs esset grauius peccatum odio Dei, & infidelitate.

3 Sed quid si conscientia non distinguit, an veniale sit, vel mortale, sed solum sub confusione tibi proponitur esse malum: qualiter solet rusticis hominibus proponi, cum in Deum iurant, creaturas execrantur, die festo laborant, verbum otiosum, inhonestum, aut detractorium dicunt, rarò enim illis proponitur dubium, an mortale, vel veniale sit, sed solum in genere malum esse repræsentatur.

4 In hac re Vasquez *1. 2. quæst. 19. art. 6. disp. 59. cap. 3. n. 10.* Thom. Sanchez *lib. 1. in Decal. cap. 11 n. 7.* existimant, si in aliqua materia determinata feratur voluntas, vt in exemplis allatis contingit, ex materia illa desumendam esse grauitatem, vel leuitatem peccati. Vnde dicunt te peccare venialiter, si veniale est obiectum; mortaliter, si mortale est. Quia illa cognitio de malitia obiecti non distinguens, an sit mortalis, vel venialis, sufficit ad vtramque malitiam denominandam, eiúsque indifferentia ex obiecto debet determinari. Verùm si voluntas non feratur circa aliquod speciale obiectum, sed solùm in genere malum velit efficere, affirmat Vasquez, & Sanchez *suprà*, & Azor *tom. 1. instit. moral. lib. 2. cap. 8. quæst. 6.* & Saytus *in claui regia lib 1. cap. 4. n. 17.* esse peccatum mortale, quia illa voluntas amplectens malum absque sufficiente examine qualitatis culpæ, manifesto periculo se exponit amplectendi malitiam mortalem. Item illud obiectum, prout à voluntate amplectitur, indifferens est ad mortale, & veniale. Ergo voluntas quantum est ex se mortale amplectitur.

5 Alij econtra affirmant in supradicto casu committi solùm culpam venialem. ita Nauarr. *sum. lat. prælud. 9. n. 9.* Ludou. Lop. *1. part. instruct. consc. cap. 3. vers. præterea.* Valent. *1. 2. disp. 2. quæst. 14*

*quæst.*14.*p.*4.*q.*3.*fine.* Salas *ibi,q.*21.*tract.*8.*disp.vn.sect.*3.*n.*33.*& tract.*3.*disp.*4.*sect.*3.*n.*36.*§ rogas verùm.* Anton Perez *certam.*10. *scholast.n.*29. Man. Rodr 1.*t.sum.c.*71 *fine*,2 *edit.* Ratio, quia voluntas appetens malitiam in communi non appetit malitiam excedentem culpam venialem, aliàs si excederet, non esset veniali, & mortali communis.

6 Ergo verò dicendum existimo, etsi supradictæ sententiæ probabiles sint, probabilius esse in supradictis casibus peccatum mortale reperiri. Et quidem, quando voluntas nullum speciale obiectum amplectitur, sed solum in genere vult, sic probo, quia tunc voluntas quantùm est ex se mortale amplectitur, cùm ad mortale, & veniale indifferens sit. Neque obstat ex parte obiecti malitiam in communi maiorem non esse malitia veniali determinatè, quia sufficit quòd indeterminatè maior sit: siquidem mortalem comprehendit, & ratione huius indeterminationis voluntas illam malitiam amplectens, debet censeri mortalem amplecti. Quòd si voluntas in obiectum venialiter malum feratur, neque cognoscens eius modicam malitiam, sed solùm cognoscens esse malum absque distinctione malitiæ mortalis, vel venialis, etiam probabilius existimo fore mortale: quia illa voluntas iam se exponit amplecti peccatum mortale, per accidens enim fuit, quòd obiectum veniale solum esset, eodem enim modo illud amplecteretur, si mortale fuisset. Et confirmo, cum amplecteris obiectum venialiter malum, dubitans an sit mortale, peccas mortaliter secundùm omnium sententiam, quia te exponis periculo mortale committendi. Sed quando tibi repræsentatur obiectum malum, & prohibitum, neque distinguens an sit mortale, vel veniale, illud amplecteris, iam quantum est ex tua voluntate, periculo mortale committendi te exponis. Ergo. Et ita ex communi sententia supponit Ioann. Sanch. *in select. disp.*18 *n.*1. & dixerat Thom. Sanchez *lib.*1. *in Decal.c.*1.*n.*9. Bonacina *disp.*2. *de peccatis, quæst.*2.*punct* 3.*n.*14.

Pvnctvm IV.

An sit peccatum agere contra conscientiam non actu errantem, sed habitu.

1 *Explicatur quæstio.*
2 *Plures affirmant te peccare, quoties non reuocasti primum erroneum dictamen.*
3 *Probabilius est oppositum.*

1 VErbi gratia, errasti existimans esse peccatum ius canonicum, vel physicam audire, ex huiusmodi errore physicam audis, immemor conscientiæ errantis, & dictantis esse peccatum. Item errasti, vincibiliter putans in hac hebdomada nullum esse diem festiuum, vel ieiunij, cùm tamen sit, adueniente die festo, vel ieiunij, Missam, vel ieiunium omittis, quin tibi dubium occurrat esse diem festiuum, vel ieiunij, peccas omittens Missam, vel ieiunium.

2 Affirmant plures te peccare, quoties dictamen prius non reuocasti, quia tale iudicium cum reuocatum non sit, moraliter manere censetur. ita Med.1.2.*q.*19.*art.*6.*vers.sed nunquid.* Rodriq.1 *tom.sum.cap.*71.*n.*2. Villalobos *tom.*1.*sum tract.*1.*diffic.*1. *n.*2. Hæc tamen sententia limitatur à Medina, dummodo dictamen rationis antiquum non fuerit, quia quod antiquum est, non censetur manere.

3 Probabilius existimo contrarium, nempe in re physica audienda, vel in omissione sacri, aut ieiunij non peccaturum actu, nisi actu sit conscientia dictans esse peccatum, vel actu dubites de eius obligatione. ita Azor *tom.*1. *instit. moral. lib.*2. *cap.*8 *q.*12. Vasquez *disp.*60.*cap* 3.*fine.* Salas *disp. vnica.sect.*3. *n.*29. Thom. Sanchez *lib.*1 *in Decal.cap.*11 *n.*7 Probatur. Opera illa externa nequaquam possunt oriri à voluntate, & iudicio præterito, cum neque illa voluntas, neque iudicium præteritum adsint, neque aliquis effectus ab illis productus, qui opera externa causet. Ergo non possunt in illis operibus malitiam aliquam deriuare. Confirmo. Ideo cum venenum tribuis alicui, quo vita illum priuas, censeris homicidium committere, etiam si doleas, antequam venenatus è vita discedat: quia illa voluntas antiqua occidendi in aliquo effectu manet. At in præsenti illa intentio procedens non audiendi Missam, & iudicium errans de obligatione, non manent in se, neque in aliquo effectu. Ergo. secundò si actus censetur manere moraliter, & denominare opera subsequentia, dum non retractatur. Ergo infidelis qui omnia sua opera in honorem idoli referret, peccaret semper peccato infidelitatis, quod videtur absurdissimum.

Respondet Med. primò non peccare. Nam exercendo aliquod bonum opus, v.g. eleemosynam ob subleuandam pauperis miseriam, voluntatem priorem censetur retractare.

Secundò respondet, simul dum tempus præcessit, non est censenda manere moraliter. Sed vtramque solutionem optimè impugnat Salas *suprà* Prima enim stare non potest. Non enim potest censeri infidelis retractare priorem voluntatem, qua vult omnia sua opera in honorem idoli referri, ex eo quòd opera ex obiecto misericordiæ, vel iustitiæ exerceat, cum hæc exercitatio, & intentio contraria non sit priori voluntati. Secunda etiam solutio non subsistit, non enim dilatio præcisè perseuerantiam moralem iudicij, & voluntatis potest auferre.

Pvnctvm V.

An pecces sequens conscientiam errantem, si dictet vtramque partem contradictionis esse malam.

1 *Proponitur punctus controuersiæ.*
2 *Resoluitur nullum peccatum in supradicto casu committi.*
3 *Proponitur quædam obiectio.*
4 *Soluitur.*
5 *Quid inde inferatur.*

1 POnimus te inuincibiliter errare, obligatum esse audire Missam, cum infirmum curas, & inuincibiliter errare existimans peccare, si infirmum deseras ob Missam audiendam. Item existis excommunicatus, neque potes ab excommunicatione absolui, credis si audis Missam peccare, si illam omittis etiam peccare, cõmittis ne peccatum cuiusuis partis electione?

2 Breuiter dicendo existimo cum Thom Sanchez *lib.*1.*in Decalog cap.*11.*num.*14. Ioan. Sanchez *select. disp.*41.*n.*27.*fine.* Adrian.*quæst.de restitut.quæ incipit: quia dictum est.* Man.Rodr. 2 *tom.sum.cap* 51.*n.*6. in tali casu nullum peccatum committi, quia non adest libertas sufficiens ad peccatum: cum enim vna ex illis contradictoriis sit tibi necessariò eligenda, & in illa repræsentetur peccatum, iam peccatum erit necessariò eligendum: quod est absurdum.

3 Dices, Etsi vna ex illis contradictoriis est mihi necessariò eligenda: at cum vnam determinatè eligo, liberè eligo, poteram enim illam omittere, & contrariam eligere. Ergo pecco amplectens illam, credens esse malam. Et confirmo. Si prædeterminatus essem, & necessitatus ad obedientiam Deo præstandam, qualiter Christus Dominus dicitur necessitatus fuisse obedire suo æterno Patri: si tamen hunc, vel illum actum, liberè exercerem, sufficiens libertas adesset ad meritum. Ergo similiter ad demeritum sufficiet libertas ad hunc, vel illum actum determinatè, etiam cum necessitate ad vnum ex illis.

4 Respondeo te liberè eligere vnam ex illis partibus contradictoriis, nego tamen inde peccaturum: non enim sufficit ad peccatum amplecti malum, quod determinatè vitari potest, sed necessario requiritur amplecti malum, quod etiam æquiualenter vitari possit. At in supradicto casu etsi vnum malum euites, aliud æquè malum tibi est necessariò eligendum. Ergo illud malum quod eligis, non potes saltem æquiualenter vitare. Ad confirmationem dic non sufficere ad meritum libertatem ad hunc, vel illum actum obedientiæ, si vterque est æquè bonus, quia non es dignus laude, eliciens vnum, si alium æquè bonum teneris elicere in Christo Domino, etsi determinatio esset ad bene operandum, at quia erat libertas ad plures actus inæquales, ideo meritum in illis rectè constitui potest.

5 Ex hac doctrina à fortiori infertur, hominem carcere detentum, & existimantem peccare non audiendo Missam, nequaquam peccare. Quia illa omissio sacri non est libera vllo modo. Neque illud iudicium causa est illius omissionis, cùm omissio à causis aliis extrinsecis procedat. Solùm enim est iudicium speculatiuum falsum, quo iudicas in tali omissione esse peccatum, cum tamen non sit, & ita tenet expresse Ioan. Sanchez *suprà*. Thomas Sanchez *n.*3.

Pvnctvm VI.

Expediuntur aliquot leuiores difficultates de conscientia errante.

1 *Sitne maius peccatum sequi conscientiam errantem vincibiliter, quàm illam non sequi.*
2 *Resoluitur aliquando esse grauius, aliquando leuius.*
3 *Idem dicendum de operante contra conscientiam errantem, vel contra præceptum superioris.*
4 *Sitne obediendum conscientiæ erranti, vel superiori contrarium præcipienti.*
5 *Non potes pro libito conscientiam errantem deponere.*

1 PRima difficultas, an sit maius peccatum sequi conscientiam errantem vincibiliter, quàm illam non sequi, posito te nolle diligentiam facere, vt deponas?

2 Respondeo aliquando esse grauius peccatum, aliquando leuius, pro materiæ grauitate, vel leuitate. Si enim existimas debere mentiri, vt vitam alterius conserues, & omittas, peccas mortaliter, cum tamen in mentiendo venialiter tantùm peccares: si tamen existimas te debere furari, ad eleemosynam alicui

pauperi elargiendam, & omittas, minus videris peccare, quàm si furtum commisisses. Ratio est, quia vt bene dixit Syluester *verbo conscientia, quæst.* 1. ex D. Thoma *in* 2. *distinct.* 39. conscientia non ligat virtute propria, sed præcepti superioris, quod repræsentat, quod præceptum etsi à superiore latum antea non sit, media tamen conscientia fertur, & promulgatur, ac proinde eodem modo obligat, ac si à Deo latum antea fuisset. Ex quo soluitur fundamentum Basolis *in* 2. *distinct.* 38. & 39 *qu. vnica, artic.* 3. affirmantis semper esse maius peccatum sequi conscientiam vitiosè errantem, quam illam non sequi, quia in sequenda conscientia contemnitur præceptum superioris, in illa sequenda contemnitur præceptum Dei, & rectæ rationis. Dicimus namque semper contemni præceptum Dei, & rectæ rationis dictantis contra conscientiam operandum non esse illa durante, & ita relatis Durando, Almain. Cordub. docet Azor *t.* 1. *instit. moral. lib.* 2. *cap.* 8. *q.* 9 Sayrus *in claui regia lib.* 1. *cap.* 14. *n.* 14. & *seqq.* Thom. Sanchez *lib.* 1. *in Decal. cap.* 11 *n.* 15. Vasquez 1. 2. *q.* 19 *disp.* 60 *cap.* 3 *n.* 10. Salas *tr.* 8. *disp. vn. sect.* 3. *n.* 27 Syluest. *q.* 2. *verb. consilia.*

3 Secunda difficultas, an sit maius peccatum operari contra conscientiam errantem, quam contra præceptum superioris.

Respondeo iuxta supradicta pro qualitate materiæ metiendam esse obligationem, & grauitatem. Aliquando enim transgredi præceptum superioris erit grauius, quàm transgredi præceptum conscientiæ, si materia præcepta à superiore grauior sit. Verùm si superior, & conscientia circa eandem materiam versantur, grauius erit transgredi præceptum superioris, quàm præceptum conscientiæ mala fide errantis. Quia in hac transgressione conscientiæ inuoluitur aliqua ignorantia, quæ voluntarium minuit, ac proinde grauitatem peccati. Dixi grauius esse regulariter loquendo: nam aliquando error est ita crassus, & supinus, & affectatus, vt scientiæ de præcepto æquiualeat.

4 Tertia difficultas, an obediendum sit conscientiæ erranti, vel superiori contrarium præcipienti.

Respondeo, si conscientia inuincibiliter errat, absque dubio ei est obediendum: at raro contingit inuincibiliter tunc errare, præsumi enim debet pro superioris præcepto, ac proinde deponenda conscientia, & obediendum Prælato. Ita Vasquez *disp.* 61. *cap.* 1. & Azor *lib.* 2. *cap.* 8. 9. 10.

5 Quarta difficultas, an possit pro libito conscientiam errantem deponere.

Respondeo nullo modo posse, cùm manifesto periculo te exponas veram conscientiam deponendi: illa enim falsa conscientia tibi apparet, vt vera. Si ergo veram pro libito deponere non potes, quis non potes pro libito te legibus diuinis exuere, neque poteris conscientiam errantem pro libito depellere. Secundò, vel illa conscientia ex rationibus probabilibus errat, vel ex rationibus moraliter certis secundùm tuam æstimationem: quocumque modo fit, vt prudenter deponatur, debent adesse rationes saltem probabiles in contrarium, aliàs temerè procedes, neque poteris honestare actionem, cum oriatur ex iudicio absque vlla ratione efformato: & ita docet contra Caietanum 1. 2. *quæst.* 19. *artic.* 5. & 6. Salas *ibid. tract* 8. *disp. vnica, sect.* 3. *num.* 30. Vasquez *disp.* 67 *cap.* 3 *ad fin.* & aliis pluribus relatis Thomas Sanchez *lib.* 1. *in Decal. cap.* 11. *num.* 10.

DISPVTATIO II.

De conscientia opinante, seu de opinione.

PVNCTVM I.

Quæ sit opinio probabilis, quæ probabilior, quæ communis, & an communis singulari sit præferenda.

1 *Qui de his agant latè.*
2 *Quæ sit opinio probabilis.*
3 *Sufficiat ne vnius authoris dictum opinionem probabilem constituere? Respondetur cum distinctione.*
4 *Propositio alicuius Doctoris neoterici, tametsi videatur contra communem, non debet vt improbabilis iudicari.*
5 *Debet tamen hæc propositio non incidenter, & perfunctoriè esse prolata.*
6 *Factum vnius Doctoris non videtur opinionem probabilem constituere.*
7 *Opinio probabilior est, quæ firmiori ratione fulcitur.*
8 *Regulariter quæ à pluribus approbatur, probabilior est iudicanda.*
9 *Sæpe sententia probabilior non talis tibi apparet.*
10 *Opinio communis est, quæ communiter à Doctoribus tam expresso tractantibus defenditur,*
11 *Hæc opinio regulariter particulari est præferenda.*
12 *Aliquando singularis communi præfertur.*

1 DE his igitur latissimè Azor *tom.* 1. *institut. moral. lib.* 2. *à cap.* 9 Vasquez 1. 2. *quæst.* 19. *disput.* 62. Anton. Perez *in sua laurea certam.* 10. *scholast. dub.* 2. *à cap.* 6. *vsque ad* 9. & alij in discursu referendi.

2 Primò igitur dicendum est opinionem probabilem eam esse, quæ firma ratione fulcitur, neque contra se habet rationem conuincentem: si enim illam habet, iam non opinio, sed error erit, vt bene dixit Ioann. Sanchez *in select. disp.* 14. *n.* 8. Contingere autem poterit, vt tibi probabiliter opinanti ratio aliqua in contrarium videatur conuincens, sed non inde probabilitatem opinio amittit: nam licèt tu soluere illam rationem non possis, alius tamen soluere poterit, & hoc tibi debes persuadere, cum sæpe multæ rationes tibi insolubiles repræsentantur, quæ ab aliis facillimo negotio soluuntur. Quare imprudenter procederes, si ob hanc causam, aliorum opiniones, quæ vt probabiles circumferuntur, improbabiles iudicares: consentit Ion. Sanchez *suprà.* Thom. Sanch. *in Decal. lib.* 1. *cap.* 9 *n.* 6. Sayrus *in claui regia lib.* 1. *cap.* 6. *n.* 7. Vasquez *disp.* 62. *cap.* 4. *n* 8.

3 Solum est dubium, an vnius authoris dictum sufficiat opinionem probabilem constituere?

Respondeo cum distinctione, si res pro qua est opinio, ab authoribus agitata non fit, nemini potest esse dubium, dictum vnius grauis, & pij Doctoris, qui ratione firma intelligi ut moueri, sufficere ad opinionem probabilem constituendam tam sibi, quam aliis: si verò res controuersa sit à paucis, potest vir doctus aduersùs illos sentire, si rationem firmam in contrarium habeat. Quòd si à multis sit ex professo res agitata, & omnes perpensis rationibus vnum sentiant, adhuc existimat Ioan. Sanchez *in select. disp.* 44 *num.* 62. posse virum doctum, contrarium probabiliter opinari, si videat aliquam rationem pro sua parte stare ab illis insufficienter solutam, hoc enim modo opiniones probabiles in scholis fuerunt introductæ. Verùm etsi hoc in aliquo casu contingere possit, rarò tamen: potius enim talis Doctor credere debet se errare, quàm aliorum iudicio præponi, timere enim debet, ne lumen, quod sibi esse videtur, tenebræ sint: prudentia enim, & humilitas petit, aliorum iudicio se subiicere, & conformare, vt rectè colligit Nauarr. *cap.* 27. *num.* 286. & 289. *ex cap. prudentia, de officio delegati, & cap. de quibus distinct.* 20. Aliquando tamen quod multis reconditum, & abstrusum erat, alicui manifestatur. Quot enim veritates tempore D. Thomæ, & Bonauenturæ elucidatæ sunt aduersùs communem, & receptam sententiam? Ecclesia enim Dei quotidie illuminatur, & vt bene dicit Gloss. *in c. ad nostram, de consuetud. verb. incipientibus,* interdum reuelatur minori, quod maior nescit: & est optimus text. ad id probandum, *cap. si habes,* 24. *quæst.* 3. quod est August. & *cap. esto subiectus,* quod est Hieronymi, *ante finem,* 95. *dist.* Et ita vnius Doctoris grauis dictum, si firma ratione muniatur, sufficere ad probabilem opinionem asserendam aduersùs communem docuit Azor *t.* 1 *cap.* 17. *qu.* 6. Gabriel Vasquez 1. 2. *t.* 1. *disp.* 62. *cap.* 4. *n.* 12. Thomas Sanchez *lib.* 1. *in Decalog. cap.* 9. *n.* 9. Villalobos *sum. tom.* 1. *tract.* 1. *diffic.* 4. *num.* 17. Henriquez *de Pontif. leg. lib.* 4. *cap* 18. *num* 13.

4 Ex his infertur manifestè, si in libro alicuius Doctoris neoterici inuenias aliquas propositiones absolutè affirmatas, quæ aduersùs communem videntur, non illas vt improbabiles debes iudicare; imò potiùs illas debes censere probabiles, dum tibi non constat à Sede Apostolica esse vt improbabiles iudicatas. Si enim ex consilio illius Doctoris verbo tenus prolato moueri poteras ad agendum, qualiter mouetur discipulus, & securè procedit sententiam magistri pij, & grauis sequens, vt tenet Panormitanus *in cap. Capellanus, de feriis.* Imola *cap. per tuas, el.* 2. *de simonia,* & tradit Villalobos *tom.* 1. *sum. tract.* 1. *difficult.* 6. *num.* 2. Nauarr. *consil.* 2. *de pœnitent. & remissionib.* à fortiori poteris ex consilio typis mandato, cùm tunc maiori circumspectione proferatur, & ab aliis doctis sit priùs approbatum: sic docuit Azor *libr.* 2. *cap.* 17. *quæst.* 4. & 5 Villalobos *suprà.* Dixi, *alicuius Doctoris neoterici, pij, & grauis.* Nam de Doctore antiquo maior dubitatio esse potest, an eius opinio etsi suo tempore probabilis fuerit, antiquata iam sit, & à Sede Apostolica censeatur communiter reprobata, ac proinde vir rudis, & indoctus eius dictis tantum fidere non debet, quæ omnia optimè docuit, sicut solet, Thomas Sanchez doctrinæ moralis lumen, *lib.* 1. *in Decalog. cap.* 9. *num.* 10. & 11. & consentit Vasquez *disp.* 61. *cap.* 4 *num.* 17 & 18. Villalobos *t.* 1. *sum. tract.* 1. *diffic.* 6 *num.* 1.

5 Aduerte tamen, vt opinio alicuius Doctoris aduersùs communem probabilis censeatur, non sufficit, si perfunctoriè, & incidenter, & occasione alicuius argumenti dicta sit: (etsi ita placeat Ioan. Sanchez *disput.* 44. *num.* 62. *fine.*) Nam, vt bene dixit Mascardus *de probationib. conclus.* 1143. *n.* 11. quæ dicuntur

dicuntur incidenter, fortè ad colorem, non ad probationem dicuntur, sicuti confessio incidenter facta, vel quæ fit ad alium finem, non præiudicat confitenti, vt asserit Glossa *in cap. pœnitentibus* 50. *dist.* per Doctores *in cap. at si clerici. in prine de iud.* Requiritur ergo, vt resolutoriè dicatur. Et multò minus sufficiet, si in indice libri dicatur: non enim indices ea cura ab authoribus sunt inspecti, & sæpè ipsius authoris non sunt, sed ab alio tertio. Quando autem in indice ratio conclusionis adducitur, placet Ioan. Sanchez *disp.* 44. *n.* 69. posse tutò talem opinionem, vt probabilem amplexari, quia tunc ferè idem est, ac si in corpore libri diceretur.

6 Nunquam tamen existimo sufficere ad probabilem opinionē constituendam tactum vnius Doctoris etiam pij. Nam sæpè ad factum moueri potest, vel ex aliqua dispensatione sibi facta in lege, quam alius non cognoscit, vel ex aliqua passione, aut inaduertentia. Non enim semper religiosus operatur quod honestum est: & ita tradit Ioan. Sanchez *disp.* 44. *num.* 71. Existimarem verò sufficere, si plures religiosi id videreutur efficere absque scrupulo: tunc enim præsumendum est licere. Sic Saâ *in edition. Romana, & Complutensi, verbo, dubium, num* 3.

7 Dico secundo, Opinio probabilior est, quæ firmiori, & efficaciori fundamento fulcitur, non quæ à pluribus Doctoribus defenditur: sic docet Nauarr. *sum. cap.* 27. *num.* 289. Thomas Sanchez *lib.* 3. *de matrim. disp.* 44. *num.* 2. Ioan. Sanchez *disp.* 44. *num.* 68. Villalobos *tom.* 1. *sum. tract.* 1. *diffic.* 4. *num.* 2. Azor *lib* 2. *instit moral cap.* 10. *quæst.* 2. *post medium, & quæst.* 4. & multis allegatis docet Mascard. *de proportionib. conclus* 1143. *n.* 3 & 5. & constat ex text. vulg *in lib.* 1. § *neque, C. de veteri iure enucleand.* ibi, *Sed neque ex multitudine authorum, quod melius, & æquius est, iudicari debet, cùm possit vnius forsan, & deterioris sententia, & multos, & maiores aliqua in parte superare.* quem textum commendat maximè Abbas *cap.* 1. *de constitutionib. vers secundo casu principali*, & ibi Ioan Andr. & alij relati à Mascard. *suprà.* Et ex iure canonico est pro hac parte textus expressus *in cap. Capellanus, de ferijs:* vbi duæ fuerunt opiniones Pontifici propositæ, & posteriorem elegit, quia (inquit Pontifex) *meliori, & subtiliori ratione nitebatur.*

8 Regulariter tamen loquendo, ea sententia probabilior est iudicanda, quæ à pluribus defenditur, & à doctioribus: vt dixit Philosophus 1. *topic cap.* 1. Probabiliora sunt, quæ videntur omnibus, vel plurimis, vel sapientibus, & iis, vel omnibus, vel plurimis, vel maximè notis, & illustribus Non præcisè, quia ab iis defendatur, sed quia præsumi debet efficaciorem rationem pro se habere, cùm plures ad eam defendendam concurrerint. Quare si firmo fundamento carent, eorum sententia non est iudicanda probabilior: imò, vt dicit Ioan. Lup *cap per vestras. de donationib. inter virum & vxorem, notab.* 3. §. 10. *num.* 12 illis non est credendum, si fundamento careut.

9 Aduerto sæpe contingere aliquam sententiam probabiliorem esse, non tamen tibi ita apparere, vel quia eius fundamentum, & patronos ignoras; vel quia tibi contraria fundamenta probabiliora videntur. At ad actiones regulandas non tam attendi debet, quid opinio in se habeat, sed qualis tibi appareat, vt bene notauit Anton. Perez ex Caiet Salas *certam scholast* 10. *n.* 41 & Villalobos *t.* 1. *sum. tract.* 1. *diffic.* 4. *n* 8.

10 Dico tertiò, Communis opinio est, quæ à Doctoribus eam ex professo tractantibus communiter defenditur. Nam si perfunctoriè solùm de illa tractent, etiam si plures sint, non æquiualent paucis eam ex professo disputantibus, vt optimè aduertit Menoch *de præsumpt. lib.* 2 *præsumpt* 71. *n.* 39. Aleiat. *de præsumpt. regula* 1. *præsumpt.* 51. *n.* 2. *versic. item intellige.* Nauarr. *cap.* 27. *n.* 289. Azor *lib.* 2. *instit. c.* 13. *circa fin.* Ioan. Sanchez *disp.* 44. *n.* 68. & *disp.* 19. *n.* 7. Debent tamen ij Doctores ex professo quæstionem disputantes certi Doctoris doctrinæ non esse ita addicti, vt eum tanquam oues, & volucres vnam præeuntem sequantur. Nam tunc non communem opinionem, sed singularem efficiunt, quod bene docuit Azor *suprà illo cap.* 13. eum Nauarr. Decio, Alexandro, & aliis. Inter Doctores verò ex professo quæstionem disputantes plures reperies, qui suam opinionem communem esse adstruant, cum tamen alij oppositam communem esse asseuerent, & ideo non facilè discerni potest quæ sit communis opinio, vt dixit Azor *suprà*, nisi fortè Doctores euoluas, & videas multo plures, & doctiores pro vna parte stare, quàm pro alia. Quando autem facilè cognosci non potest quæ sit communis opinio, tunc plurimum conduceret iudicem habere propitium, eum is possit tunc adhærere, vtri opinioni maluerit, nec tenebitur in syndicatu, vt ex Abbate, Baldo & allis docet Mascard. *de probationib. conclus* 1143. *n.* 20. imo neque quoties sequitur opinionem probabilem relicta probabiliori, quia prudenter operatur. docet Ioan. Sanch. *disp.* 44. *n.* 72. *fine*, & infrà latiùs dicemus.

11 Dico quartò, Communis opinio regulariter præferenda est particulari, nisi fortè particularis ita efficacem, ac firmam rationem habeat, vt meritò multorum sententiis præponi debeat, iuxta textum *in cap. Capellanus, de feriis*, & tradit ita Azor *lib cap.* 3 *fin.* Henriquez *lib.* 4. *de Pontif. legib. cap.* 18. *n.* 3. Villalobos *t sum. tract.* 1. *diffic.* 4 *n.* 19.

12 Ex qua doctrina probat Thomas Sanchez *lib.* 1. *de matrim. disp.* 18 *num.* 7. & Mascard. *suprà num.* 12. opinionem singularem alicuius Doctoris probabili ratione nitentem præferendam esse, si valorem matrimonij defendat, plurium sententiæ illud impugnantium, & adducunt pro se Hostiens. Abbatem, Felinum, Decium, & alios: idémque dicendum existimant, si opinio singularis fauet causæ piæ, testamento, libertati, doti, & similibus: idémque docuit Nauarr. *cap.* 27. *num* 287. Villalobos *tom.* 1. *summ. tract.* 1. *difficult.* 7. *num.* 1. & generaliter quælibet opinio defendens valorem actus præferenda est contrariæ sententiæ, etiamsi sit contra reum in fauorem actoris, vt ex multis allegatis docet Nauarr. & Villalobos *suprà.* Et ratio omnium est, quia stat pro omnibus præsumptio iuris, & veritatis pro omnibus illis causis, vt probat Barbatia *in consf.* 6. *scriptum est præclarè, col.* 2. *vers. est nouum, vol.* 1.

PVNCTVM II.

An liceat tibi opinionem probabilem & minus tutam sequi relicta tua tutiori, & probabiliori.

1 *Qui negent, & quibus suam sententiam probent.*
2 *Probabilius est eligi posse opinionem probabilem, relicta probabiliori.*
3 *Satisfit* 1. & 2. *argum. contrario.*
4 *Tertium fundamentum dissoluitur.*
5 *Non solùm potes relicta probabiliori opinione secundùm probabilem aliorum operari, sed in casu grauis necessitatis teneris.*

1 NEgant plures primò, quia sic operans errare vis, non tutiorem viam eligens cum possis, eáque de causa *in cap. iuuenis, de sponsalib. cap. ad audientiam, cap. significasti el* 2. *de homicidio*, dicitur in dubiis tutiorem partem esse sequendam, ne errandi periculo aliquis se exponat. Secundò *in cap. Capellanus, de feriis*, sequutus est Pontifex secundo loco propositum, eo quòd meliori, & subtiliori ratione nitebatur. Sentit ergo probabiliorem sequendam esse, relicta semper probabili. Tertiò non videtur qua ratione id fieri possit: nam sequens opinionem probabilem aliorum, vel retines propriam, quæ tibi tutior, & probabilior apparet, vel non? Si retines, impossibile videtur te operari secundùm opinionem aliorum: nam ad hoc vt opereris bene, efformare debes iudicium practicum de bonitate obiecti, hoc est, iudicare debes hîc & nunc tibi esse licitum operari: hoc autem iudicium contradictorium est alteri iudicio probabiliori, quod habes tibi talem operationem non esse licitam, & licèt quod libet ex iis iudiciis causas, seu motiua diuersa habeat, in causa non est, quominus iudicia inter se contradictoria sint. Ergo simul esse non possunt. Si dicas te relinquere propriam opinionem, eùm secundùm opinionem aliorum vis operari, præterquam quod est contra plures, grauésque Doctores affirmantes id necessarium non esse, videtur hoc ferè impossibile: nam intellectus non facilè dimouetur ab assensu, quem verum existimat, cùm in hac parte libertatem non habeat proposita veritate obiecti. Ergo absolutè non potes relicta probabiliori tua opinione aliorum opinionem probabilem sequi: & ita defendit Conrad. *de contract.* 7. *q. vlt. concl.* 1. Corduba *lib.* 2. *q.* 3. Armilla *verb. opinio*, § 1. & *seqq.* Syluest. *eodem q.* 1. & 2. & *verb. dubium, q.* 2. Burgos de Paz *in proœmio legum Tauri n.* 162. & 163. at *n.* 409. dicit eligi posse opinionem æquè probabilem, sed non dicit minus probabilem.

2 Nihilominus communis sententia est, & mihi probabilior (etsi supradicta sit satis probabilis) eligi posse opinionem minus probabilem, & tutam, relicta probabiliori propria, & tutiori: sic tenet Valent. *t.* 2. *disputat.* 2. *quæst.* 14. *part.* 4. Vasquez *disput.* 62. *cap.* 4. & *seqq.* Salas *ibi*, innumeros referens *tract.* 8. *disp. vnic. sect.* 6. *num.* 66. §. *hac opinio.* Petr. Nauarr. *libr.* 3. *de restitut. cap.* 1. *dub.* 13. *num.* 137. *in noua edit.* Nauarr. *cap.* 27. *n.* 280. & 288. Sayrus *in claui regia lib.* 1. *cap.* 5. *num.* 4. & 8. Thomas Sanchez pluribus (vt mos est) relatis *lib.* 1. *in Decalog. cap.* 9. *num.* 14. Ioan. Sanchez illos, & alios plures allegans *disp* 42. *num.* 12. Probo primò, cum ex opinione probabili aliorum operaris, prudenter operaris, tum quia alij ex illa operantur prudenter, tum & præcipuè, quia sæpe opinio, quæ alicui probabilior, & tutior apparet, probabilior non est, & tutior. Ergo poteris relicta tua opinione probabiliori aliorum probabilem amplecti. Secundò si teneris sequi opinionem, quæ tibi probabilior apparet, neque potes ex probabili aliorum sententia operari, mille scrupulis agitari debes, & singulis horis obligaberis opus variare, cum iam vni opinioni vt probabiliori adhæreas, iam contrariæ, vt bene expendit Salas *suprà num.* 68 *in confirm.* 2. 6. *arg.*

3 Neque obstant contraria adducta.

Ad primum respondeo te operantem ex opinione probabili aliorum errare non velle, cùm æquè tutam viam eligas, ac

si ex tua probabiliori sententia operareris: nam, vt bene probat Ioan. Sanchez *disp. 44. num. 66.* inter probabiles opiniones nulla datur formaliter tutior, & securior altera: omnes enim sunt æquè securæ, securitas enim opinionis in eo sita est, vt operans ex illa nullo modo Deum offendat. Cùm ergo operans ex opinione probabili nullo modo Deum offendat, efficitur æquè securum esse, ac si ex opinione probabiliori operaretur. Quando autem dicitur à Doctoribus vnam opinionem securiorem, & tutiorem esse alia, non de securitate formali, sed materiali loquuntur, hoc est, sequens opinionem probabiliorem, & tutiorem non solùm non attingit formaliter culpam, sed nec materialiter, vt contingit cum est opinio probabilior obligans ad restitutionem, & est alia opinio probabilis deobligans, in restitutione enim facienda nulla esse potest nec formalis, nec materialis dissonantia ad rationem: at si non restituatur, esse poterit materialis dissonantia menti diuinæ, quæ dictabat in tali casu restitutionem esse faciendam. Nunquam tamen obligaris sequi quod in re tutius est. Præterea cum operaris ex opinione probabili, operaris similiter ex probabiliori: nam probabilior opinio est te posse ex opinione probabili, relicta probabiliori operari. Ergo cùm ex illa operaris, ex opinione probabiliori operaris: probabilis enim opinio concurrit, v. g. ad te excusandum à restitutione facienda, & probabilior opinio concurrit ad te excusandum ne obligeris eligere opinionem probabiliorem, quæ tibi dicebat esse restitutionem faciendam: sic Sanchez *suprà n. 72.* Ex his respondetur ad textum *in cap. iuuenis, cap. ad audientiam, & cap. significauit,* mandatur enim in dubiis tutiorem partem esse eligendam, quia cum dubium propriè est, sola vna pars est tuta: at cum ex opinione probabili operaris, cum tunc dubius propriè non sis, vtraque pars est æquè tuta.

Ad secundum respondeo te debere sequi ex consilio opinionem, quæ meliori, & subtiliori ratione nititur, non tamen ad id obligaris, si oppositæ sententiæ rationem probabilem habeas, vt bene dixit Syluest. *verb. opinio, in fine q. 1.*

4 Ad tertium, quod est difficilius, respondet Azor *tom. 1. institut. moral. lib. 2. cap. 16. quæst. 2. & 3. & cap. 17. qu. 7* Vasquez *1. 2. quæst. 19. art. 6 disp. 62. cap. 3. num. 10. & cap. 4. num. 18. & 19. præcipuè circa finem,* necessarium non esse relinquere opinionem propriam probabiliorem, vt possis operari secundum opinionem probabilem aliorum, sed simul te habere posse illos duos assensus, alium nitentem principiis intrinsecis ipsius rei, alium nitentem principiis extrinsecis, scilicet authoritati Doctorum. Doctissimus noster Thomas Sanchez *lib. 1. in Decalog. cap. 9. num. 12. & 15.* absolutè affirmat posse esse illos duos assensus probabiles simul, etiamsi à principiis intrinsecis prouenirent, quia intellectus (inquit) non affirmat vtramque sententiam esse certam, sed vtramque esse probabilem, seu probabiliter sustineri posse. Mihi tamen dicendum videtur nequaquam simul esse posse illos duos assensus, siue ab intrinsecis, siue ab extrinsecis principiis proueniant, ratione in argumento facta, quam sic explico. Iudicas probabilius si ad beneficium eligas dignum omisso digniori, te esse obligatum restituere, alia opinio affirmat te non esse obligatum: esse, & non esse obligatum manifestam contradictionem inuoluit. Ergo non potest simul ab vno intellectu iudicari. Bene tamen stat te iudicare tuam opinionem esse probabiliorem altera, & alteram esse probabilem: at hoc iudicium nec dirigit opus se solo, neque est iudicium probabile de quo loquimur, sed est iudicium euidens: euidenter enim iudicas tibi probabilius apparere obligatum esse ad restitutionem, & aliorum sententiam deobligantem probabilem apparere. Quòd autem insufficiens sit ad regulandam actionem se solo, probo. Nam si probabilius iudicabas te esse obligatum restituere, vt ab hac obligatione eximaris, debes iudicare te non esse obligatum: non enim sufficit si iudices alios sentire te non esse obligatum, nisi tu sentias te obligatum non esse, aliàs contra propriam conscientiam faceres ex aliorum opinione operando. Ergo si retineas tuam probabilem, vel probabiliorem sententiam de obligatione, nequis simul assentiri obligatum non esse, sed ad summum poteris assentiri alios iudicare te obligatum non esse, quod non est sufficiens ad honestandam actionem. Quapropter cum secundum opinionem aliorum vis operari, iudicium tuum probabile, seu probabilius de obligatione suspendere debes, & potes, cum non sit euidens, & clarum, & consequenter non necessariò rapiens intellectum: & ita docet Thom. Sanch. immemor suorum dictorum *l. 1. in Decal. c. 9. n. 42.* in medico consulente contra propriam opinionem: vbi postquam dixerat non esse licitum, subiungit. Quod intelligo retento eo dictamine, nam attendens doctiores contrarium asserere, posset prudenter id deponere, ac iam medicinam consulere.

5 Ex supradictis infertur non solùm secundùm probabilem aliorum opinionem te posse operari, relicta probabiliori propria, sed in casu grauis necessitatis te teneri aliorum opinioni parum aliàs probabili conformare. Quia ratione illius grauis necessitatis, & periculi opinio aliàs parum, vel nihil probabilitatis habens redditur maximè probabilis, & secura, ita docet Thom. Sanch. *lib. 2. de matr. disp. 36. n. 8. & in Decal. lib. 1. cap. 9. num. 25.* cum Soto *de secreto tegendo membro 3. q. 2. concl. 3.* & Nauarr. *cap. inter verba in 2. edit. coroll. 33 num. 135* & Villalobos *tom. 1. sum. tract. 1. diff. 8.* Explicamque doctrinam variis exemplis. Primò, putas iudicem legitimè interrogare de crimine alicuius grauis, & honestæ personæ & reipublicæ nõ mediocriter necessariæ: non tamen tibi omnino constat, sed habes aliquem scrupulum, & dubium, poteris tunc tacere, neque ad sensum illius respondere iudicans in tali casu probabile esse, te posse tacere. Secundò, si mulier contrahens bona fide matrimonium inualidè, postea non possit nouum consensum expressum à marito extorquere, sufficiet, si affectu maritali accedat. Tertiò, exhibet moriturus signa contritionis sacerdote absente, poterit postea veniens in præsentia illum absoluere: quia in iis casibus grauis necessitas probabilem opinionem facit, quæ aliàs probabilis non esset.

Pvnctvm III.

An possit Doctor, vel Confessarius consulere, vel docere opinionem minus probabilem, relicta probabiliori propria.

1 *Posse consulere etiam in materia iustitia.*
2 *Proponitur obiectio, & soluitur.*
3 *Limitant aliqui, vt intelligatur, quando interrogantem deobligas.*
4 *Si rogans intelligat sibi esse obligationem consultam ex aliorum opinione probabili, benè potes consulere.*
5 *Quid dicendum in casu quo sentires opinionem esse improbabilem, at defendi vt probabilem ab aliquibus, poteris ne interrogatorem remittere ad illos?*
6 *Potest interrogans, cui grata non est resolutio vnius Doctoris, alium adire, si recta intentione procedat.*
7 *Doctores, seu rectores cathedræ non tenentur docere quæ sibi probabiliora videntur.*
8 *Improbabiles opiniones docens ex malitia, vel ignorantia culpabili peccatum esse lethale.*
9 *Si non vt magister, sed vt quidam specialis Doctor opiniones improbabiles in Logica, vel Grammatica haberet, non videtur excedere culpam venialem.*
10 *In rebus ad mores pertinentibus mortale attingit.*

1 Respondeo consulere posse in qualibet materia etiam in materia iustitiæ, & sæpè conueniens esse. ita Sayrus *in claui regia lib. 1. cap. 6. num. 11.* Salas *tract. 8. disp. vnica sect. 6. num. 69 & sect. 9 n. 84* Vasquez *disp. 62. cap. 9. num. 47.* Thom. Sanch. *lib. 1 in Decal. cap. 9. num. 19.* Ioan Sanch. *disp. 41. num. 7.* Ratio est, quia si ex opinione aliorum, vt ex puncto præcedenti constat, sufficienter regulas tuas actiones, cur non poteris aliorum actiones regulare?

2 Dices Interrogans non rogat de aliorum opinione, sed de tua Ergo vt ad eius mentem respondeas, propriam opinionem teneris manifestare.

Respondeo primò, interrogantem non tam inquirere tuam, vel aliorum opinionem, quàm quid ipse efficere possit, siue ex tua, siue ex aliorum opinione. Secundò, esto interrogaret de tua, non semper es obligatus illam manifestare, sæpè enim inconuenientia ex tali manifestatione oriuntur.

3 Hanc conclusionem limitat Salas *suprà sect. 9. num. 85.* & Vasquez *illo num. 47.* Ioann. Sanch. *disp. 43. n. 42. & disp. 44. num. 50.* vt intelligatur quando interrogantem deobligas, secus si illi obligationem imponis. Tunc enim dicunt ij Doctores te non posse secundum opinionem probabilem aliorum consulere, cum enim ipse non de aliorum opinione roget, sed de tua, immeritò illi obligationem imponis. At Thom. Sanch. *lib. 1. in Decal. cap. 9 num. 21.* cum Salas *suprà, & sect. 10. n. 95.* sentit te posse consulere tam exemptionem legis, quàm obligationem illius ex aliorum opinione, nisi expressè rogans inquirat, an aliqua ratione excusari valeat à restitutione, v. g. facienda, tunc, inquam, teneris aut à consilio dando abstinere, aut aliorum opinionem probabilem excusantem declarare, & in hoc casu nemini est dubium.

4 Sentio igitur te posse ex aliorum opinione obligationem consulere, si rogans intelligat solùm ex probabili opinione sibi esse obligationem consultam, tunc enim veritatem manifestas, neque illi iniuriam facis, siquidem tacitè dicis contrarium esse probabile, & posse illud tutò sequi. At si rogans intelligat id sibi vt indubitatum consuli, qualiter solent rudes, & ignorantes intelligere, iniuriam illi facis, si ab ignorantia non remoueas, & veritatem non manifestes. Præterea omnes petentes consilium esto expressè non rogent, an aliqua ratione excusari à restitutione valeant, tacitè rogant, cum dicunt, an obligati sint restituere? Si ergo cum expressè rogant, an aliqua ratione à restitutione excusentur, teneris manifestare aliorum, vel tuam probabilem sententiam excusantem, sic teneris cum absolutè de obligatione interrogant Nullus enim præsumi debet sibi velle imponere obligationem, cum ab illa possit excusari.

5 Sed

5. Sed quid si opinionem deobligantem à restitutione sentires improbabilem, posses ne remittere interrogantem ad Doctorem, quem scis illam vt probabilem defendere?

Respondet Thom. Sanch. *lib. 1. in Decal. cap. 9. num. 23.* te posse, si Doctor ille non ignorantia ductus, sed aliis rationibus, quæ sibi, & aliis probabiles videntur, sententiam defendat. At hoc dictum subsistere non potest: nam vel illam sententiam, quam Doctor ille defendit, euidenter iudicas esse falsam, vel non iudicas euidenter? si euidenter iudicas esse falsam, simul etiam iudicare debes defendentem illam, ignorantia laborare; ac proinde in re defendi non posse. Non ergo poteris esse occasio, vt aliquis eam amplectatur. Quòd si non euidenter iudicas improbabilem, imprudenter procedis, si eam vt probabilem non reputes. Nam licèt tibi per intrinseca principia non probetur, per extrinseca tamen probari debet, & sic interrogantem poteris ad illum Doctorem fauorabilem remittere, sicuti & tu poteras secundùm opinionem illius Doctoris interroganti respondere. Quapropter Vasq. *disp. 62. c. 9. n. 48.* & Salas *tract. 8. disp. vnic. sect. 9. n. 94. fine*, solùm dicunt te non posse remittere interrogantem ad Doctorem alium, cuius sententiam falsam euidenter reputas; secus dicendum, quando non euidenter reputares falsam.

6. Ex his infero cum Thom. Sanch. *cap. 9. num. 24.* & Zumel *1. 2. quæst. 76. art. 2. disput. 4. fine*, posse interrogantem, cui grata non est resolutio vnius Doctoris, alium, & alium adire, quousque inueniat placitam resolutionem, modò recta intentione procedat. Quia in hac inuestigatione vtitur iure à natura sibi concesso, cùm solùm inuestiget scientiam de obligatione, hoc est, an sit aliquis Doctor, qui eum legitimè excuset ab obligatione, quam alij ei imponunt. Timendum tamen est periculum errandi, ne fortè putans quærere lumen, quærat tenebras, & inueniat cæcum loco Doctoris, qui eum in foueam deiiciat. Propter quam causam hunc sic inuestigantem reum esse mortalis affirmarunt Adrian. *4. mat. de restit. quæst. de præscript. dub. vlt. vers. his præmissis.* Nauarr. *cap. 17. n. 83.* & Sum. Hisp. *c. 28. addit. vlt. ad cap. 27.*

7. Dico secundò, Doctores, seu Rectores alicuius cathedræ non tenentur docere quæ sibi probabiliora videntur; sæpè enim talia solent esse minus recepta, & probata, & scandalum generarent, grauéque iugum magistris imponeretur, si obligationem haberent legendi quæ sibi probabiliora apparerent. Nam ex vi huius obligationis debebant satis inuestigare rationes pro vtraque parte, & sæpe opinio, quæ sibi probabilior heri apparuit, hodie minus probabilis apparebit, cogerentúrque quotidie mutare in scriptis sententiam. Quapropter sufficit, si quæ sibi probabilia videntur, doceant: & ita tenet Salas *disp. vn. sect. 6. n. 69.* & Thom. Sanch. *lib. 1. in Decalog. cap. 9. n. 26.* quamuis dicat esse veniale, si nulla ratione excusante doceas, quæ tibi probabilia sunt relictis probabilioribus. At credo nullum esse peccatum, quia semper est ratio excusans, scilicet graue iugum, quod Doctoribus imponeretur, & obligatio mutandi sæpe sententiam.

8. Quòd si magister improbabiles opiniones doceat vel ex malitia, vel ex ignorantia culpabili: si sit in rebus pertinentibus ad fidem, vel mores, nemini potest esse dubium, esse graue peccatum; cùm occasionem grauissimam errandi tribuat, & ipse erret. At si opiniones sint in rebus parui momenti, Logicæ scilicet, & Grammaticæ, alicui videbitur peccatum non esse illas docere, ex textu *in cap. in quibus 22. quæst. 2.* vbi Aug. dicit: In quibus nihil interest ad capessendum regnum Dei vtrùm credantur, aut non; vtrùm vera putentur, aut falsa; in iis errare, aliud pro alio putare, non est arbitrandum esse peccatum; aut si est, minimum est, atque leuissimum. Sed dicendum est, opiniones improbabiles docere communiter in rebus parui momenti, lethale esse, tum quia officio magistri, cui se ingerit non satisfacit; officium enim illius est, veritatem firmare, & errores depellere. Tum etiam, quia grauem iniuriam auditoribus infert in eorum intellectibus errores seminando: propter quæ sentit Petr. Nauarr. *lib. 2. de restit. cap. 2. dub. 1. n. 82.* obligatos esse magistros restituere, hoc est, deceptionem tollere.

9. At si non magister, sed vt quidam specialis Doctor opiniones improbabiles in Grammatica, vel Logica sequaris causa ingenij exercendi, leue peccatum tantùm erit, iuxta doctrinam August. *suprà*, qui non de docente publicè has opiniones falsas locutus est, sed de assentiente illis: & ita tradit Salas, & Thom. Sanch. *suprà*.

10. Quod verò addit Salas *illo tract. 8. disp. vnic. sect. 5. n. 44. circa medium*, scilicet per se loquendo. Si quis non in praxi, sed in solo assensu temerè circa res morales opiniones improbabiles amplecteretur, non peccaturum mortaliter, secluso scandalo aliorum, & proprio periculo amplectendi eas in praxi, sed venialiter tantùm; mihi nullo modo probatur, sed peccatum esse mortale affirmo. Primò, quia ex malitia, vel ignorantia culpabili de rebus ad fidem, vel mores pertinentibus malè sentire graue malum est. Secundò, quia non videtur posse carere periculo amplectendi talem opinionem in praxi, cùm sic illi adhæreat. Tertiò, quia hæc videtur opinio August. *suprà*, cùm enim dixerit nullum vel leue peccatum esse sequi opinionem falsam in rebus, in quibus nihil interest ad capessendum regnum Dei; tacitè insinuat in iis rebus, quæ ad capessendum regnum ordinantur, peccatum graue esse.

PVNCTVM IV.

An Confessarius possit, & debeat contra propriam opinionem pœnitentem sequentem opinionem probabilem absoluere.

1. *De Confessario delegato negant aliqui.*
2. *Affirmandum est de ordinario, & delegato posse.*
3. *Adde vtrumque esse obligatum posita causa iudicij, seu confessione incepta.*
4. *Secus dicendum ante iudicium de eo qui obligatus non est confessiones audire. Et de qua opinione hoc verum sit.*
5. *Obligatus pœnitentis opinioni probabili se conformare, sub qua obligatione hoc sit variant Doctores.*
6. *Probabilius est sub obligatione mortali teneri.*
7. *Pœnitens credens ex aliorum opinione probabili contractum licitum esse, absoluendus est, tametsi Confessarius tali opinioni non assentiatur.*

1. DE Confessario delegato negant aliqui posse; esto affirment de parocho, ita Antonin. *3. part. tit. 17. cap. 20. §. 2.* Syluest. *verb. Confessor. 3. quæst. 7.* Angel. *confessio 4. num. 13.* Cont. *tract. 7. de contract. quæst. 100. conclus. 9.* ex parte consentit Ioan. Medina *C. de confess. quæst. 19. in fine.* Eman. Saa *in edit. Romana*, quatenus affirmant posse Confessarium cogere pœnitentem, vt suæ opinioni probabili adhæreat. Ratio esse potest; quia delegatus cùm teneatur ministrare sacramentum petenti, solùm videtur posse illud ministrare secundùm propriam opinionem, & non aliorum. At parochus cùm teneatur ministrare, esset graue onus, si aliorum opinioni se conformare non posset.

2. Dicendum tamen est cum communi sententia, quemlibet Confessarium, siue ordinarium, siue delegatum, posse pœnitentem sequentem opinionem probabilem, v. g. opinionem deobligantem à restitutione, absoluere, quamuis ipse Confessarius tali opinioni non assentiatur, modò assentiatur esse probabilem: docet Nauarr. *cap. 27. n. 280. & 288. & in cap. si quis autem, de pœnit. dist. 6. n. 66.* Tolet. *lib. 3. cap. 20. num. 4.* Sayrus *de sacramento pœnitentia cap. 35. n. 2. & lib. 1. in claui regia cap. 9. à num. 13.* Suarez *tom. 4. in 3. part. disp. 32. sect. 5.* Vasquez *disp. 62. cap. 5.* Azor *lib. 2. cap. 17. quæst. 10.* Anton. Perez *certam. 10. scholast. dub. 2. à num. 93.* Villalobos *tom. 1. summ. tract. 1. diffic. 12.* Thom. Sanchez *lib. 1. in Decalog. cap. 9. à num. 28.* Salas *quæst. 21. tract. 8. disp. vnica, sect. 9. à n. 82.* Valent. *2. 2. disp. 5. quæst. 7. pun. 4. in fine.* Ioan. Sanchez innumeros congerens *disp. 33. num. 54. & disp. 44. num. 35.* Ratio est manifesta: nam quilibet Confessarius, siue proprius, siue delegatus, nihil aliud à pœnitente exigere potest, vt absolutionem impendat, quàm confessionem omnium peccatorum; cum vero dolore, & proposito non peccandi, quibus nullo modo obstat pœnitens adhærens suæ opinioni probabili. Ergo capax est absolutionis, vtpote ritè dispositus.

3. Difficultas autem est, an non solùm possit, sed etiam debeat absolutionem impendere?

Respondeo debere, siue sit parochus, siue delegatus, quia esto delegatus voluntariè se ingesserit ad iudicandum; at posita iam causa iudicij, scilicet accusatione peccatorum, necessariò sententiam debet ferre, & cùm pœnitens ritè sit dispositus absolutioni, nequit eam denegare: & ita tradunt Valent. Azor, Salas, Suarez, Vasquez, & vterque Sanchez *suprà*.

4. Dixi, posita causa iuditij, seu confessione incepta: nam ante illum sicuti Confessarius delegatus non tenetur audire confessionem pœnitentis, neque etiam tenetur eius sententiæ se conformare; aliàs obligari posset Confessarius sentiens priuilegium Bullæ regularibus non prodesse ad effectum absoluendi à reseruatis, audire confessionem, & absoluere regularem sentientem prodesse, quod non est dicendum: & ita tenet Ioann. Sanch. *disp. 44. n. 10. §. sed valde notandum.* & addit obligationem Confessarij absoluendi pœnitentem sequentem opinionem probabilem esse, quando opinio probabilis est de aliqua re facta, vel efficienda ab ipso pœnitente, non de re quæ se tenet ex parte Confessarij, qualis est de iurisdictione, vel approbatione ipsius: tunc enim negata absolutio non arguit indispositionem, & indignitatem in pœnitente, sed defectum iurisdictionis in Confessario; ac proinde nulla pœnitenti irrogatur iniuria, sed potiùs eam sibi irrogat Confessarius: & consentit Basil. de Leon *lib. 4. de matr. cap. 25.*

5. Casu autem quo tenetur Confessarius pœnitentem absoluere, non est concors Doctorum sententia, sub qua obligatione teneatur? Sayrus, Vasquez, & Salas *suprà*, & Montesinos *1. 2. disp. 29. q. 5. n. 199.* affirmant delegatum solùm sub veniali teneri, & sæpè ex bona fide, & zelo suæ opinionis excusari.

Anton. Perez *ſuprà*, nec veniale agnoſcit, ſi ſuam opinionem Confeſſarius longè probabiliorem reputet: habet enim (inquit) cauſam ſuſpendendi abſolutionem, ſcilicet, vt vires ſua opinio accipiat. Excipit caſum, in quo pœnitens ex præcepto Eccleſiæ communicare teneatur: tunc, inquam, graue onus pœnitenti imponeretur ex denegata abſolutione, cùm ritè diſpoſitus accedat. Suar. ſolùm dicit eſſe grauem obligationem, non tamen ſemper ſub mortali. Conſentit Thom. Sanch. dicens ex paruitate materiæ veniale eſſe negare abſolutionem, vt ſi confeſſio eſſet ita breuis, aut de ſolis venialibus facta; quia tunc non videtur graue onus pœnitenti imponi, alium confeſſorem adeundi. Ioann. Sanch. *diſp.* 33. *num.* 54. *fine.* dicit eſſe mortale, ſi ſit de mortalibus confeſſio: vnde tacitè innuit eſſe veniale, ſi de venialibus eſſet facta.

6 Ego verò in hac opinionum varietate exiſtimo probabilius ſemper eſſe peccatum mortale negare abſolutionem pœnitenti, quem credis eſſe ritè diſpoſitum, ſi ipſe in tali negatione non conſentiat, ſiue confeſſio ſit de mortalibus, ſiue de venialibus facta. Et de mortalibus videtur clarum: nam obligare pœnitentem ad iterum confitendum peccata grauia, habendumque dolorem, eſt graue onus. De peccatis autem venialibus ſic probo. Nam negando abſolutionem priuas pœnitentem magno beneficio ſacramenti, ad quod habes ius. Ergo peccas grauiter. Quòd autem huiuſmodi priuationem ipſe poſſit facilè reparare, eadem peccata venialia iterum confitendo, non te excuſat à peccato, cum hæc reparatio per accidens ſit: ſicuti non te excuſaret à graui iniuſtitia, ſi dignum aliquo beneficio Eccleſiaſtico, illo priuares, ſciens faciliimo negotio aliud æquè bonum poſſe conſequi: quia ad grauitatem culpæ non debet attendi, an poſſit damnificatus damnum reparare: ſufficit ſi damnum factum graue ſit. Quod autem priuatio abſolutionis, & fructus ſacramenti in confeſſione venialium graue damnum ſit, & grauis materia, ſic probo. Quia ſi ex voto tenereris confeſſionem venialium efficere, & omitteres, abſque dubio grauiter peccares. Ergo ſignum eſt eſſe materiam grauem, obligare pœnitentem, vel carere fructu ipſius confeſſionis vel illam iterum efficere.

7 Ex his infero à fortiori pœnitentem bona fide exiſtimantem, contractum aliquem ſibi licere, quique verè licitus eſt ex aliorum opinione probabili, eſto Confeſſarius tali opinioni non aſſentiatur, eſſe neceſſario abſoluendum, quia accedit ritè diſpoſitus: ſic tradit Villalobos. *tom.* 1. *ſum tract.* 1. *diff.* 12. *num.* 2. & tenentur omnes ſupradicti Doctores conſentire. At ſi pœnitens exiſtimet ex ignorantia contractum illum licitum, illicitum eſſe; tenetur Confeſſarius pœnitentem monere licitum eſſe ſecundum aliquorum opinionem, vt ſic à periculo peccandi pœnitentem remoueat, ſic ex Salon. 2. 2. *quæſt.* 62. *a.* 2. *controuerſ.* 4. *paulo ante ſolut. argum* docet Thom. Sanch. *lib.* 1. *in Decal. cap.* 9. *num.* 31. Quod ſi ille contractus omnino eſt illicitus, debet Confeſſarius pœnitentem monere, & ſi ab illo deſiſtere non vult, inabſolutum remittere, vt porè indiſpoſitum: ſic tradit Bartholom. Ledeſm. *in ſua ſum. tit. de ſacram. pœnit. diff.* 14. Villalobos *ſupra num.* 4.

P V N C T V M V.

An in adminiſtratione Sacramentorum liceat vti opinione probabili, & in re minus tuta, relicta probabiliori, & tutiori vel omnino certa.

1 *Quando pro vtraque parte eſt opinio probabilis de licito vſu, potes cuilibet te conformare. Quæſtio procedit quando ex vna parte eſt opinio valere ſacramentum, ex alia eſt certus eius valor.*
2. *Sacramentum inualidum eſſe poteſt ex defectu materiæ, vel formæ à Chriſto inſtitutæ, vel ex defectu iuriſdictionis ab Eccleſia non conceſſæ.*
3. *Proponitur prima ſententia negans licere vti opinione probabili, relicta probabiliori, vel certa de valore ſacramenti: & quibus probetur.*
4. *Apponitur ſupradictæ ſententiæ limitatio, vt non procedat in caſu grauis neceſſitatis.*
5. *Secunda ſententia vt probabilior defenditur licitum eſſe vti opinione probabili, relicta probabiliori, vel certa in adminiſtratione Sacramentorum, niſi ab Eccleſia per conſuetudinem, vel ſpeciale præceptum prohibitum ſit.*
6. *Explicatur doctrina, & caſus, in quibus apparet Eccleſiam feciſſe prohibitionem.*
7. *Non licet miniſtrare Baptiſmum ſub nomine genitoris, &c. tametſi baptizatus conſentiat.*
8. *Apponitur quædam limitatio, ſed neceſſaria non videtur.*
9. *Probatur non eſſe neceſſarium ſacerdoti monere ſuſcipientem ſacramentum ſe vti opinione probabili in eius adminiſtratione.*
10 *Satisfit argum. num.* 5. *adductis.*

1. PRo intelligentia huius quæſtionis aduerto primò non eſſe quæſtionem, quando pro vtraque parte eſſet opinio probabilis, an licitè fiat: tunc enim ex ſupradictis manifeſtè conſtat cuilibet licere eligere quam maluerit, neque ſe periculo morali errandi exponit, vt contingit in caſu controuerſo, an morituro exhibenti ſolum ſigna contritionis danda ſit abſolutio; aliis negantibus, aliis rectiùs affirmantibus. Sed quæſtio eſt, quando ex vna parte eſt opinio de valore ſacramenti, ex alia parte non eſt opinio, ſed certitudo valere. v. g. eſt opinio validum eſſe Baptiſmum miniſtratum ſub forma genitoris, geniti, & procedentis ab vtroque. At eſt omnino certum valere, ſi miniſtretur ſub nomine Patris, Filij, & Spiritus ſancti. Item eſt opinio validè conſecrari in typho, vulgo *centeno*: at in pane triticeo eſt omnino certum. Matrimonium valere, ſi contrahatur coram parocho contrahentium, & in propria parochia, admittunt omnes. At ſi ipſe in aliena parochia aſſiſtit, opinio eſt non valere. Confeſſio facta ſimplici Sacerdoti abſente proprio in articulo mortis, nemini eſt dubium valere; at ſi præſens ſit proprius Sacerdos, opinio eſt: aliaque innumera exempla adduci poſſent. Difficultas autẽ eſt an tunc liceat vti opinione probabili, relicta certa & ſecura.

2. Aduerto ſecundò, inualidum poſſe reddi ſacramentum vel ex defectu materiæ, & formæ à Chriſto Domino inſtitutæ, quem defectum ipſa Eccleſia ſupplere non poteſt, vel ex defectu iuriſdictionis ab Eccleſia non conceſſæ, qualiter irritatur ſacramentum matrimonij celebratum coram Sacerdote, qui non ſit parochus contrahentium, & ſacramentum pœnitentiæ ſi miniſtretur à Sacerdote, habente poteſtatem ordinis, & non iuriſdictionis in pœnitentem. His ergo poſitis

3. Prima ſententia negat, ſiue inualidum ſit ſacramentum ex defectu alicuius à Chriſto Domino requiſiti, vel ex defectu alicuius requiſiti ab Eccleſia, licere vti opinione probabili, relicta certa, & ſecura in eius adminiſtratione. ita Franciſcus Suarez 3. *tom. in* 3. *part. diſput.* 16. *ſect.* 1. *& diſput.* 21. *ſect.* 4. *ad finem. & diſput.* 45. *ſect.* 1. *in fine, & diſput.* 60. *ſect. in fine, & tom.* 4. *diſput.* 26. *ſect.* 6. *num.* 5. Henriquez 1. *tom. lib.* 1. *de ſacrament. cap.* 9. *num.* 15. Bartholom. de Ledeſm. *de ſacrament. in genere, dub* 5. *concluſ.* 4. Petrus de Soto *lib.* 1. *de inſtit. ſacerdot. lect.* 2. *de Euchar.* Valentia 3. *part. diſp.* 6. *quæſt.* 2. *punct.* 1. Salas 1. 2. *tract.* 8. *diſput. vnic. ſect.* 5. *num.* 86. & alij. Mouentur primò, quia facis irreuerentiam ſacramento, cùm ſine vrgenti cauſa te exponis periculo illud irritum faciendi, quod periculum non adeſt, cùm vteris opinione probabili circa aliquod præceptum: quia tunc non te exponis periculo illud violandi formaliter, etiam ſi in re violes; at ſi in vſu ſacramenti tutam, & certam ſententiam de eorum valore relinquis, & probabili tantùm vteris, periculo te exponis irritum efficiendi ſacramentum: quam irritationem ex probabili opinione non poteris euitare, ſicut potes euitare malitiam. Et confirmo. Si debens centum aureos ſolueres creditori in moneta dubia, nullo modo ſatisfaceres; quia debito certo non poteſt fieri ſatis ſolutione dubia: at conſtitutus miniſter ſacramentorum debet Eccleſiæ illa integrè miniſtrare, cùm ad hunc finem ab Eccleſia ſit conſtitutus. Ergo non ſatisfacis, ſi ſub opinione miniſtres, cùm poſſis certò miniſtrare. Secundo, vſus Eccleſiæ prohibens ne forma, & materia minus tuta vtaris in ſacramento Baptiſmi, Confirmationis, & Euchariſtiæ, ex aliquo fine prohibet, non ex alio, niſi ex reuerentia ſacramentis debita. Ergo ex hac reuerentia prouenit, vt nullus poſſit vti materia probabili, relicta certa. Tertiò in rebus ad ſalutem animæ pertinentibus, hoc ipſo grauiter quis peccat, quòd certis incerta præponit, vt dixit Auguſt. 1. *de Baptiſmo, contra Donatiſtas, cap.* 3. Sed qui vtitur materia, & forma ſacramentorum probabili, relicta certa, iam certo incertum præponit. Ergo peccat.

4. Doctores ſupradicti dicunt intelligendum eſſe, neminem ſcilicet poſſe vti opinione probabili de valore ſacramenti, relicta ſententia certa ſine graui neceſſitate: nam illa interueniente licitum eſſe dicunt vti materia probabili, relicta certa. Qua ratione licet Baptiſmum in digito paruulo miniſtrare, quando timetur paruulus ex vtero egrediens moriturus. Item licet confirmationem miniſtrare ex oleo benedicto, non mixto balſamo, cùm nullatenus balſamus inueniri poteſt, & viget occaſio. Item licet, & debitum eſt pœnitentem exhibentem ſigna contritionis, & iam moriturum abſoluere, etſi nullum peccatum in ſpecie manifeſtarit. Item licet miniſtrare Baptiſmum ſub nomine genitoris, geniti, & procedentis ab vtroque, ſi ex prolatione formæ certæ, Patris ſcilicet, Filij, & Spiritus ſancti mors miniſtro immineret. In quibus omnibus conſentit Ioan. Sanchez *diſput.* 44. *num.* 12. *fine, & in princ.* cum Anton. Perez *certam.* 10. *ſcholaſt. cap.* 10. *&* 13. Salas *ſect.* 27. *num.* 285. Suarez *de pœnit. diſput.* 26. *ſect.* 6. *fine.* Periculum enim irritandi ſacramentum ſufficienter honeſtatur ratione neceſſitatis.

5. Secunda ſententia, & mihi probabilior aſſerit in adminiſtratione ſacramentorum per ſe licere vti, ſicut in aliis materiis, opinione probabili, relicta probabiliori, ſeu certa, niſi ab Eccleſia conſuetudinem, vel ſpeciale aliquod decretum prohibitum ſit. Hanc probat, & defendit latè, & eruditè Gabr. Vaſq. 1. 2. *quæſt.* 19. *art.* 6. *diſput.* 63. *cap.* 2. *&* 3. Salas *ex eodem quæſt* 21. *tract.* 8. *diſp. vnica, ſect.* 10. *num.* 96. ſentit eſſe valdè probabile, quamuis

quamuis *sect.* 5. *num.* 96. absolutè oppositam sententiam videtur defendisse. Anton. Perez *laurea Salam. certam.* 10. *cap.* 12. & 13. Thomas Sanchez *lib.* 3. *de matrim. disput.* 20. *numer.* 4. & *lib.* 1. *in Decalog. cap.* 9. *num.* 33. Villalobos *tom.* 1. *summ. tract.* 1. *diffic.* 13. *numer.* 1. & 2. Sayrus *claui regia lib.* 1. *cap.* 7. *numer.* 4. Basil. de Leon. *lib.* 4. *de matrim. cap.* 25. *numer.* 9. Salon. 2. 2. *quæst.* 63. *art.* 4. *controuers.* 2. *ad* 3. probabilem reputat Ioan. Sanchez *disput.* 44. *numer.* 10. & alij ab eisdem relati. Moueor præcipuè ex ratione ab inconueniente desumpta: si enim non liceret materia probabili in administratione sacramentorum vti, sed necessariò adhibenda esset omnino tuta, cùm id fieri possit, graue onus ministrantibus sacramentum imponeretur. Primò enim in sacramento pœnitentiæ non liceret pœnitenti cum attritione cognita accedere, neque Sacerdoti absolutionem impendere; cùm hæc non sit omnino certa materia. Item si pœnitens cognoscit se effecisse confessionem informem, neque vult illam repetere, non liceret sacramentum ministrare, quia confessio secundùm probabilem opinionem non est integra formaliter, cùm secundum probabilem opinionem est confessio informis repetenda. Similiter non liceret simplici Sacerdoti in articulo mortis præsente proprio Sacerdote absolutionem impendere, neque in sacramento matrimonij possent coniuges contrahere præsente proprio parocho non Sacerdote, vel existente in aliena parochia: quia in iis casibus, & aliis multis adhibetur materia probabilis, relicta omnino certa, & secura.

6. Hoc argumentum, meo iudicio, conuincit ex præcisa religione debita sacramentis, licere quidem vti in eorum administrare opinione probabili, hoc est, materia, & forma probabili, relicta certa, & secura: quia sic operans prudenter operatur, cum non exponatur culpabili periculo irritandi sacramentum, sed viam moraliter certam teneat. Neque est fundamentum, vi cuius affirmemus obligatos esse semper ministros materiam, & formam omnino certam apponere. At quia plurimi sunt casus, in quibus Ecclesia vel per consuetudinem, vel per speciale decretum mandauit vti materiis, & formis certis, relictis probabilibus, ideo qui in huiusmodi casibus auderet materia probabili vti, relicta certa grauiter contra religionem peccaret. Qua ratione, etsi probabile sit Baptismum valere sub forma genitoris, geniti, & procedentis ab vtroque: at ex vsu Ecclesiæ ministrandus est sub nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, neque est probabile stante hoc vsu licitum esse relinquere hanc formam, & alia probabili vti. Item etsi probabile sit in Philosophia, aquam ex herbis extractam non differre specie ab elementari: at non est probabile licere sub illa Baptismum ministrare. Similiter etsi probabile sit in sacramento confirmationis balsamum non requiri: at probabile non est non esse apponendum. Item in sacramento Eucharistiæ probabile est typhum, vulgò *centeno*, specie non differre à tritico, sed esse triticum degeneratum: at probabile non est posse in illo consecrari. Quapropter in hac materia, certa regula præscribi non potest sed per singula sacramenta examinandum est, quæ sint ab Ecclesia ratione consuetudinis, vel specialis præcepti prohibita, quæ non.

7. Ex his infero aduersùs Anton. Perez, & Salas *sect.* 10. *n.* 96. nullo modo licere sacerdoti ministrare adulto Baptismum, sub nomine genitoris, geniti, & procedentis, ab vtroque, quantumcunque ipse consentiat, quia vsus illius formæ non solum ex charitate debita proximo debitus est, sed ex præcepto Ecclesiæ ob publicationem fidei, & notitiam claram ipsius. Cum enim Baptismus ianua sit Ecclesiæ, oportebat in illo notitiam Trinitatis exprimi clarioribus verbis. Similiter etiam infero aduersus eundem Doctorem, grauiter peccaturum sacerdotem consecrantem calicem, & limitantem intentionem ad sola illa verba, *Hic est calix sanguinis mei*, reliquis verbo tenus prolatis: quia obstat vsui communi Ecclesiæ nomine Christi illa dicentis, & intendentis omnibus illis consecrationem fieri, qui fortè omnia illa necessaria sunt.

8. Nostram sententiam limitat Vasquez, Villalob. Anton. Perez, & vterque Sanchez *suprà*, vt intelligatur, quando pars probabilis contraria non sit charitati, & misericordiæ proximi. Dicunt namque te vti non posse materia, & forma probabili in administratione sacramentorum, si inde aliquod damnum suscipienti sacramentum imminet. Nam si certum, & securum remedium posses sine difficultate indigenti ministrare, quo titulo debes dubium, & incertum adhibere, illúmque sacramento fortè necessario ad salutem frustrare ob sequendam tuam opinionem? Fateor dictum esse legitimum, at limitatio necessaria non est, nullus enim mihi se offert casus, in quo ob charitatem proximi tenearis vti sententia omnino certa, & sine periculo irritandi sacramentum, cum aliàs posses illa vti, quod optimè notauit Montesinos 1. 2. *disp.* 29. *q.* 5. *num.* 232. Nam quod dicit Ioann. Sanch. *disp.* 44. *à num.* 13. §. *Fateor ingenuè*, mihi nullo modo probatur, affirmat namque ministrum peccaturum mortaliter, non solùm contra charitatem, sed etiã contra iustitiam, quotiescunque habens iurisdictionem sub opinione probabili sacramentum ministrat, quin suscipientem moneat de incertitudine sacramenti, vt possit alium ministrum habentem iurisdictionem certam adire: quia videtur esse contra charitatem suscipientis ministrare sacramentum dubium, cum possit habere certum. Ex qua doctrina infert innumeros casus, in quibus minister peccaturus est, si suscipientes sacramentum non moneat de incertitudine, quales sunt, si parochus assistat matrimonio contrahentium in aliena parochia, vel non sacerdos: vel matrimonium per metum reuerentialem contractum absque minis. Item si obtenta approbatione ab alio ordinario, quàm loci, in quo ministratur pœnitentia, auscultet confessiones; si præsente proprio sacerdote simplex sacerdos morituram absoluat. In iis omnibus casibus, & aliis similibus ab ipso relatis affirmat ministrum peccaturum & contra charitatem, & contra iustitiam. Solùm excipit in sacramento pœnitentiæ se posse excusare ministrum, iurisdictione probabili vtentem, si suscipiens sacramentum confiteatur aliqua venialia simul cum mortalibus, cùm enim circa venialia sit certum, & nõ sub opinione quemlibet sacerdotem iurisdictionem habere, efficitur absoluentem de peccatis venialibus, & gratiam conferentem, consequenter peccata mortalia remissurum, ac proinde nullum emolumentum suscipiens amittit ex facta confessione, quod ex alio quolibet sacerdote obtinere posset.

9. Hanc igitur doctrinam nullo modo probandam censeo; destruit enim opinionem communem asserentem in omnibus illis casibus posse sacramentum non solùm validè, sed licitè ministrari, neque vllus Doctor, qui talem sententiam docet, exigit à ministro, vt certiores suscipientes faceret de incertitudine opinionis, & periculo irritandi sacramentum. Quia quando adest probabilis opinio absoluendi à reseruatis, à censuris, assistendi matrimonio, nullo morali periculo se exponit minister irritum efficiendi sacramentum. Quia licèt ex priuilegio iurisdictionem non habeat, habet tamen ex tacito consensu Ecclesiæ, & ratihabitione de præsenti supplente iurisdictionem, ne tot actus irriti sint: ita docuit Suarez 4. *tom. in* 3. *part. disp.* 26. *sect.* 6. *n.* 7. & *seqq.* Lessi. *lib.* 2. *de iust. c.* 29. *dub.* 8. *n.* 68. Villal. 1. *tom. sum. tr.* 1. *diff.* 13. *n.* 5. *fine*, Henriq. *lib.* 5. *de pœnit. c.* 14. *n.* 3. & 4. *in comment. litt.* C. Thom. Sanch. *lib.* 3. *de matrim. disp.* 22. *n.* 65. & *in sum. lib.* 1. *in Decal. cap.* 9. *n.* 35. Basil. de Leon. *lib.* 5. *de matr. c.* 19. *n.* 8. & *cap.* 20. *n.* 7. Ægid. *de Sacram. disp.* 8. *dub.* 3. *conclus.* 6. *n.* 22. & *dub.* 6. *n.* 47. Bonac. *de Sacram. disp.* 5. *q.* 7. § 4. *n.* 4. Filliucius *tom.* 1. *tract.* 7. *cap.* 9. *n.* 217. Omnes enim ij, & alij affirmant operantem ex opinione probabili se habere iurisdictionem, illam habere certissimam, sicuti habet qui ex errore vulgi, & titulo præsumpto operaretur; ac proinde nullo periculo morali irritandi sacramentum exponi. Neque vllus ex iis Doctoribus à ministro requisiuit, vt moneret pœnitentem de incertitudine opinionis: quia ipsi ministro non debet aliud onus imponi in administratione sacramenti, quàm vt ministret omni certitudine qua potest; qui autem solùm iurisdictionem probabilem habet, solùm ex illa potest sacramentum ministrare, vt quid ergo aliud onus est illi expostulandum? ipse enim suscipiens sibi imputet, si sacramentum validè non recipiat, cùm possit quærere ministrum certam omnino iurisdictionem habentem, & accedat ad dubium. Quòd si dicatur suscipientem ignarum esse talis incertitudinis, ac proinde à ministro monendum; nescio qua ratione ministro tale onus imponitur magis, quàm cuilibet alteri fideli, cùm ipse minister non cogat suscipientem ad se accedere, & accedenti ministret sacramentum omni certitudine qua potest. Præterea lege charitatis, & præcepto correctionis non tenemur ab intellectibus hominũ ignorantias depellere, quæ non obstant medio necessario ad salutem: atqui monitus à Confessario de incertitudine opinionis non tenetur alium ministrum certiorem adire. Ergo illa ignorantia incertitudinis non est de aliquo medio necessario ad salutem, ac proinde nullus tenetur ex charitate illum docere. Denique aduersùs Ioann. Sanch. vrgere possumus: quia illa via assecurandi sacramentum pœnitentiæ, si suscipiens confiteatur venialia non est omnino certa. Nam esto quilibet sacerdos habeat circa venialia iurisdictionem (quod in sententia Salas 1. 2. *tract.* 8. *disp. vn. sect.* 10. *num.* 101. & *sect.* 17. *n.* 286. non est omnino certum) adhuc non est certum fieri sacramentum, quia sæpè dolor de peccatis à pœnitente adductus venialibus non obstat; quia non ita purus, & perfectus. Ergo in tali casu monendus esset pœnitens, & cùm hic casus semper contingat semper debet esse monendus pœnitens. Præterea cùm Confessarius ante factam confessionem nesciat quæ peccata sibi dicenda sunt, & an veniale aliquod, cuius dolorem habeat pœnitens manifestaturus, teneretur sanè semper pœnitentem monere de incertitudine sacramenti: quod quidem esset graue onus ministris sacramentorum imponere, contra receptam, & communem sententiam.

10. Ad argumentum pro prima sententia adducta respondeo.

Ad primum operantem ex opinione probabili de valore sacramenti non se exponere morali periculo irritandi illud, ac proinde sacramentum non offendit, neque Deum, qui solùm petit, vt minister inculpabiliter procedat: procedit namque quando ex probabili opinione operatur, aliud Ecclesia non præcipiente. Ad confirmationem respondeo ministrum obligatum non esse operari absque vllo periculo irritandi sacramentum, sed obligatum esse operari absque periculo morali irritationis:

irritationis: qui autem cum probabili opinione operatur, nulli se periculo mortali exponit, ac proinde integrè debito satisfacit.

Ad secundum respondeo, Ecclesiam in aliquibus casibus prohibere vti materia, & forma probabili, relicta certa, non tam ob reuerentiam Sacramenti, quàm ob alios fines, tum religionis, tum necessitatis fidelium. Et dato quòd in aliquibus ob specialem solùm reuerentiam Sacramenti id ita mandatum: non inde mandatum ad omnes casus debet extendi absque manifesta ratione. Ad tertium dico, D. August. loqui in casu necessitatis grauis, secus in communiter contingentibus. Secundò dico, qui opinionem probabilem certæ præponit, non incertum, sed certum moraliter certo præponit.

PVNCTVM VI.

An subditus contra propriam opinionem possit, & debeat superiori præcipienti obedire.

1. *Quid sit certum, quid sub controuersia.*
2. *Licitum tibi est obedire sequendo opinionem probabilem superioris.*
3. *Debes iudicare opinionem superioris probabilem esse.*
4. *Communis sententia docet te obligatum esse obedire superiori præcipienti, tametsi imperet rem, quam probabiliter, seu probabilius existimas illicitam esse, vel esse extra eius iurisdictionem.*
5. *Contrarium videtur satis esse probabile.*
6. *Satisfit fundam. num. 4 adducto.*
7. *Si sub opinione probabili sit superiorem non esse legitimum, adhuc affirmat Sanchez te esse obligatum in supradicto casu obedire.*
8. *Probabilius est oppositum.*

1. NOn est controuersia, quando daretur opinio probabilis ex parte subditi, quòd non teneatur obedire, etiamsi contraria sit probabilior: tunc enim licitum est ex supradictis amplecti, quæ sibi gratior fuerit, & ita notarūt in præsenti Thom. Sanchez *lib. 6. in Decalog. cap. 3 num. 7.* Saytus *clauis regia lib. 1. cap. 12. n. 6.* Torres *de instit. disp. 50. dub. 5 n. 9.* Ioan. Sanch. *disp. 1 num. 28* Petr. de Nauarra *lib. 3. de restit. p. 3. dub. 13. n. 239. an* Neque obstat superiorem tunc iustè præcipere, vt tu teneatis obedire, quia non vndequaque iustè præcipit, sed probabiliter, ac proinde tu probabiliter solùm obligatus eris obedire, & probabiliter deobligatus. Ex ignorantia enim, & diuersitate opinionum hæc diuersitas in operando oritur, ratione cuius datur bellum iustum ex vtraque parte. Controuersia ergo solùm est, an quando existimas probabiliter rem tibi imperatam illicitam esse, possis, & tenearis obedire?

2. Negat te posse in supradicto casu obedire. Adrian. *quodl. 2. p. 3.* quia ageres contra propriam conscientiam.

Sed hæc temeritas meritò ab omnibus reiicitur. Si enim, vt supradictum est, relicta propria opinione probabiliori licet tibi amplecti aliorum opinionem probabilem, quare non poteris opinionem probabilem superioris amplecti. Et ita tenet Cordub. *qq. lib. 1. q. 9.* Anton. Perez *certam. 10. scholast. n. 115.* Vasq. *disp. 62. cap 6.* Azor *lib. 2. c. 1. quæst. 9. & c. 19. q. 6.* Thom. Sanchez *lib. 6. in Decal. 3. n. 6.* Salas *1. 2. tract. 8. disp. vnic. sect. 8. n. 76.* & constat manifestè ex August. relato *in c. quid culpatur, 23. quæst. 1. ibi, Vir iustus si fortè sub rege homine etiam sacrilego, militet, rectè potest illo iubente bellare, si quod sibi iubetur, vel non esse contra Dei præceptum certum est; vel non verùm sit, certum non est.* Ecce qua ratione dicit August. posse subditum superiori obedire, quoties illi certò non constit esse contra Dei præceptum. Idémque probari posset argum. *c. si virgo, 34. q. 2. ibi: Si virgo nupserit nesciens viro alieno, si semper nesciat, nunquam ex hoc adultera erit, si autem sciat, ex tunc adultera esse incepit.* Ergo scientia de nullitate iuris alterius requiritur, vt non possis illi conformare.

3. Debes tamen, vt possis contra propriam opinionem operari, efformare iudicium practicum de probabilitate opinionis superioris: quia necessariò debes iudicare saltem probabiliter, tibi esse licitum hic, & nunc obedire; aliàs contra propriam conscientiam regulantem actiones procederes: & ita docuit Vasq. *disp. 62. c. 6. n. 32. & 33* & Azor *lib. 2. c. 17. quæst. 9.* Hoc autem iudicium existimant supradicti Doctores non debere subditum desumere, ex eo quòd superior sit, & præcipiat: neque enim dignitas præcipientis facit probabilem opinionem eius quod præcipit; sed quia aut subditus scit ab aliis Doctoribus illud vt probabile haberi, vel superiorem doctum, & prudentem esse, qui nisi probabiliter ductus rem illam non præciperet: quod semper existimandum est, quotiescunque de iniustitia præcepti non constat: consentit Villalobos *1. tom. sum. tract. 1. diffic. 11. n. 3.* neque dissentit Thom. Sanch. *suprà n. 6.* etsi videatur contrarius.

4. Maior difficultas est, an tenearis obedire, cùm tibi superior imperat rem, quam probabiliter, seu probabilius existimas esse illicitam, vel esse ex his, quæ sunt extra eius iurisdictionem? Communis sententia est te obligatum esse obedire. Ita Vasquez *1. 2. disp. 62. c. 6.* cum Corduba *lib. 3. q. 9. initio.* Salas *tract. 8 disp. vn. sect. 8 n. 76.* Syluest. *verb. conscientia, q. 3* Saytus *lib. 1 in claui regia, cap. 12. à n. 2.* Anton. Perez *certam. 10. scholast. num. 115.* Thom. Sanch. *lib. 1 in Decal. c. 3. n. 6.* Villalobos *tom. 1. sum. tract. 1. diffic. 11. n. 3.* Azor *tom. 1. lib. 2. instit. c. 17. quæst. 9.* & alij.

Hanc sententiam probant Doctores communiter. Primò, quia subditus in supradicto casu potes obedire. Ergo teneris: quia subditus tenetur parere, quoties absque peccato id facere potest. Et confirmo. Superior habet ius præcipiendi, cùm saltem ex probabili ratione moueatur. Ergo teneris ei obedire; aliàs non leuis esset confusio inter superiorem, & subditum, nullàque communitas gubernari posset, si ob probabilem opinionem subditus excusandus esset ab obedientia, tenerentúrque superiores numquam præcipere, nisi euidenti iustitia ducti, eáque inferioribus manifestata: quod videtur esse contra Aug. *in cap. quid culpatur, 23. q. 1.* Hæ tamen rationes efficaces non sunt, æquè enim militant in casu quo subditus probabiliter opinaretur non esse obligatum obedire, tunc, inquam, & superior præcipere potest, & tamen ipse non tenetur parere, neque obinde confusio aduenit communitati, cùm quilibet iure proprio vtatur, & casus non sint ita frequentes: non enim ita frequenter contingit probabile esse, rem imperatam illicitam esse, vel excedentem superioris iurisdictionem, vt possit subditus ab obedientia excusari. Ratio efficax huius sententiæ ea est. Superior eo ipso, quo superior est, ius imperandi habet non solùm quæ clarè sunt licita, & honesta, sed ea quæ sub opinione honesta sunt. Quod constat ex supradicto *c. quid culpatur*, vbi August. solùm expostulat, vt possit superior præcipere, & possit subditus obedire, quòd certum non sit rem imperatam esse contra Dei præceptum. Ergo si certum est superiorem in tali casu habere ius imperandi, etiam debet esse certum, obligandum esse subditum, cùm hæc correlatiua sint. Et confirmo. Et si probabile sit coniugi matrimonium bona fide contractum inualidum esse, non tamen videtur probabile deobligatum esse reddere debitum petenti, aliàs liceret spoliare possidentem iure acquisito ob probabilem opinionem. Ita videtur dicendum in præsenti. Etsi probabile sit rem imperatam illicitam esse, vel excedentem limites rerum, quas superior imperare potest. At non videtur probabile te posse non obedire, si imperet: sicuti si probabile tibi esset rem à me possessam esse tuam, non tamen ex hac probabilitate me poteris illa spoliare.

5. Verùm etsi hæc communis sententia in praxi semper consulenda sit, audeo tamen affirmare valde probabile esse te obligatum non esse superiori præcipienti obedire, quando opinionem habes probabilem illicitam rem esse imperatam, vel excedentem eius iurisdictionem. Moueor primò, licitum subdito est non parere superiori præcipienti, quando est opinio probabilis non esse obligatum parere, sed quando est opinio probabilis, non esse licitum quod imperat, vel esse extra eius iurisdictionem, est opinio probabilis non esse obligatum parere. Ergo. Probo minorem: quia probabilitas opinionis deobligantis subditum obedire, in nullo alio capite efficaciori fundari potest, quàm in eo, quòd probabile sit rem imperatam illicitam esse, vel extra superioris iurisdictionem. Et confirmo: ideo quando est probabilis opinio non teneri subditum obedire, deobligatur subditus ab obedientia in sententia Thom. Sanchez, quia possessio superioris in illa materia vocatur in dubium, sed similiter vocatur in dubium potestas superioris, cùm probabilis est opinio illicitum præcipere, aut eius iurisdictionem excedens. Ergo. Secundò, nunquam superior fuit in possessione imperandi illicitum, aut excedens eius iurisdictionem, vt ex ipsis terminis constat. Sed est probabile hoc esse illicitum, vel excedens eius iurisdictionem. Ergo est probabile non habere superiorem ius præcipiendi. Ergo est probabile non teneri subditum obedire. Tertiò, non potest superior strictius obligare subditos suo præcepto, quàm Christus Dominus, & Ecclesia obligat suis præceptis; sed quoties aliquis iudicat probabiliter sub materia præcepta rem aliquam non contineri, illa non obligatur: hac enim ratione non tenetur quis fateri peccatum, quod probabili ratione credit non esse mortale, vel esse iam confessum, vt multis allegatis docet Thomas Sanchez *lib. 1. in Decalog. cap. 10. num. 76.* quia licèt præceptum de confessione integrè facienda possideat, ab illo tamen excusatur sequendo opinionem probabilem: quia in tali casu probabiliter existimat non possidere. Ergo licèt superior ius habeat præcipiendi, quia tamen non habet ius certum præcipiendi, quod est probabiliter illicitum, sed solum habet ius probabile, ideo subditus probabiliter deobligatur.

6. Ex iis patet solutio rationis adductæ pro communi sententia. Dicimus namque superiorem habere ius præcipiendi quod est licitum certò, & indubitabiliter; quod verò sub opinione tantum licitum est, etiam sub opinione ius habet. Quapropter D. Augustinus *in cap. quid culpatur*, nunquam dixit teneri subditum Regi præcipienti obedire, quoties certum

sib

sibi non est esse contra Dei præceptum; sed posse obedire: tacitè insinuans contingere posse casum, in quo etsi possit obedire, non teneatur. Exemplum de spolio non obstat: quia possessio rei, & proprietas illius distinguitur: stat enim optimè aliquem habere ius proprietatis in aliqua re, carere tamen illius possessione: & econtra: ac proinde potest aliquis probabiliter opinari rem ad se pertinere, non tamen probabiliter opinari habere illius possessionem, aut alium à possessione deturbare: quia sunt omnino distincta. At in præsenti idem omnino est dubitare, seu probabiliter opinari rem imperatam esse illicitam, vel excedentem superioris iurisdictionem, ac opinari non habere potestatem circa illam. Eodem modo satisfacere possemus exemplo de matrimonio: aliud enim est opinari matrimonium inualidum fuisse, & aliud opinari alterum coniugem corpus tuum non possidere: possessio enim videtur certa, etsi proprietas stet sub opinione: & ratione possessionis certæ alterius teneris reddere debitum petenti, quantumuis opineris matrimonium non esse, vt multis allegatis probat Thomas Sanchez *lib. 2. de matrimonio, disput. 44. numer. 3.* & nos ibi dicemus. Secundò & clariùs respondere possemus admittentes coniugem probabiliter opinantem de valore matrimonij, non teneri reddere debitum petenti, etsi possit: quia videtur idem esse opinari de valore matrimonij, ac opinari de legitima possessione alterius; cùm nullus possit possidere coniugem alienum sed proprium; ac proinde si alicui coniugi probabile est non esse coniugem alterius, probabile est alterum non legitimè possidere, & consequenter reddere non teneri: ideóque *in cap. inquisitioni, de sentent. excommunicat.* notanter omissum est hunc coniugem probabiliter opinantem teneri reddere; solùm enim dicitur debitum reddere posse, sed postulare non debere. Efficitur ergo ex omnibus his esse satis probabile subditum probabiliter opinantem mandatum superioris esse illicitum, vel excedens eius iurisdictionem, non esse obligatum exequi. Et eam absolutè defendit Ioan. Sanchez *in select. disput. 33. à numer. 12.* & Ledesma *tractat. de los estados, vbi de religiosos en comun, cap. 4.* consentit ex parte Suarez *5. tom. in 3. part. disput. 4. sect. 6. numer. 6. in fine.* vbi dicit teneri subditum obedire Prælato, quando æquè sunt rationes probabiles pro vtraque parte. At si manifestè probabilius est non esse licitum mandatum, vel extra eius iurisdictionem, valde probabile esse subditos excusari: & clariùs id docet *lib. 6 de legib. cap. 8. num. 3. & 6.* vbi probat licitum esse vti epiiKeia, hoc est, interpretatione, seu emendatione legis ex probabili iudicio, quoties superior conueniri non potest: imò etiam si conueniri posset, refert idem Suarez *numer. 4.* plures modernos asserere necessarium non esse recursum ad superiorem, si dubium sit de potestate eius, non de voluntate: quia tunc non debet interpretatio fieri ex voluntate superioris, & in casu quo dubium sit, contrariari eius præceptum alteri legi superiori, consentit non esse necessarium obedire Henriquez *lib. 12. de matrim. cap. 6. numer. 7.* fauere videtur; quatenus dicit coniugem debere reddere debitum petenti, dum non est certus per consensum opinantium probabiliorem matrimonium non esse, à fortiori idem diceret de subdito respectu Prælati, & clariùs *lib. 14. de irregular. cap. 3. num. 3. com lit. X.* vbi dicit in dubio esse locum epiiKeiæ. Idem tenet Corduba *lib. 3. qq. qu. 13. ante regul. 1. fol. 205.* Syluest. *verb. Papa, quæst. 16. disp. 2.* & consentit Thom. Sanchez *lib. 2. de matrim. disp. 41. num. 37.* vbi dicit, cùm supradicti Doctores dicunt esse locum epiiKeiæ in dubio, intelligendi sunt non de dubio æquilibrio, sed de formidine, quando scilicet est probabile iudicium, licèt cum formidine opposita. Sentit ergo ex probabili iudicio vti posse subditum epiiKeia, ac proinde non teneri obedire. Saytus *lib. 1. in claui regia, cap. 3. numer. 41.* dicit, quando est dubium probabile, an licitum sit, quod superior præcipit, non semper esse illi obediendum. Ergo iam admittit casum, in quo ex probabili iudicio de iniquitate rei præceptæ excusetur subditus ab obedientia. Eandem sententiam à fortiori defendere tenentur omnes illi, qui affirmant in casu dubio an sit licitum, vel illicitum, vel excedens superioris iurisdictionem, non teneri subditum exequi, quos disput. seq. referemus.

7. Sed inquires quid dicendum sit, quando opinio non tam oritur ex re præcepta, quàm ex potestate superioris, vt si opineris superiorem non esse legitimum, quia non est legitimè electus, an tunc sit certum te non teneri obedire?

Thomas Sanchez *lib. 6. in Decalog. cap. 3. numer. 29.* etiam in hoc casu affirmat te esse obligatum obedire, &, meo iudicio, procedit consequenter cùm enim tua opinio, & dubitatio impedire possessionem superioris non possit, sed illa opinione, & dubitatione non obstante ille est reputatus superior, nequis illum iure imperandi spoliare, ac proinde etsi opineris non esse superiorem, non potes opinari tibi imperare non posse, cùm hæc potestas à tua opinione non dependeat, sed omnino certa, & indubitata sit, quoties non constat de nullitate.

8 Verùm in huiusmodi casu mihi probabilius apparet te obligatum non esse obedire: quia tunc non est possessio certa superioris, cum de eius possessione probabiliter dubitetur. Tua ergo opinio etsi non impediat possessionem superioris, & quòd superior non tibi possit imperare: at reddit possessionem illius dubiam, & incertam, hoc est, solùm probabilem, & consequenter ius imperandi probabile tantùm. Hoc autem iure imperandi probabiliter non potes superiorem spoliare: at ex illo non sequitur te obligatum esse obedire absolutè; sed solùm obligatum esse probabiliter obedire, & consequenter posse probabiliter non obedire, & ita in huiusmodi casu defendunt, etsi non satis consequenter, te non esse obligatum obedire, Vasq. *disp. 62. c. 6. fine.* cum Gerson. *tom. 3. tract. de vita spirituali, lect. 4. corol. 10. alphab. 61. litt. N.* Salas *1. 2. tract. 8. disp. vnic. sect. 8. num. 78.* Saytus *in claui regia, lib. 1. cap. 12.* Lessius *lib. 2. de iustit. cap. 41. dub. 9. n. 77. fine* Lorca *1. 2. tom. 2. disp. 26. §. aduerto præterea.* Ioan. Sanch. *disp. 33. n. 31.*

PVNCTVM VII.

An Rex in bello inferendo moueri possit ex opinione probabili, dicente sibi illud regnum pertinere.

1. *Si habet Rex opinionem probabilem, sibi licere vrbem ab alio possessam occupare, poterit bellum pro illius occupatione mouere.*
2. *Si probabilitas sit ex parte facti, aut iuris, nequit possessor à possessione ante datam sententiam deturbari.*
3. *Proponitur quædam obiectio.*
4. *Apud quem est mouenda lis, & controuersia definienda. Examinantur varia Doctorum placita.*
5. *Non approbantur.*
6. *In hac controuersia regnum esse diuidendum aliqui affirmant. Sed eorum dictum non probatur.*
7. *Resoluitur controuersia, definiendam esse litem iudicibus regni prætensi, quando non est controuersia inter supremos Principes.*
8. *Explicatur amplius doctrina.*
9. *Idem dicendum, quando est inter supremos Principes.*
10. *In supradicto casu probabile est regnum manere liberum, & posse suo modo republica exempta gubernare.*
11. *Applicato regno à iudicibus designatis, potest is cui est applicatum, illud intrare, & bellum mouere, si impediatur. Excipe nisi sententia illa haberet appellationem, vel supplicationem, vt videtur admittendum.*
12. *Quod est ius probabile, & litigiosum, neque armis definiendum.*
13. *Quando alicui competit regnum certò, & alius est in possessione, monendus primo est, & rationes allegandæ, antequam bellum inferatur.*

1 SI attento iure est probabilis opinio licere Regi vrbem ab alio Rege possessam occupare: nemini esse potest dubium posse tunc intentare possessionem, etsi ab alio possidente impediatur, bello vindicare ita Ioan. Sanchez *disp. 44. num. 58.* Et consentire tenentur omnes illi, qui affirmant licitum esse opinionem probabilem sequi. Neq; obstat alium iuste possidere; quia non iuste possidet absolutè, sed solùm probabiliter, ac proinde deturbari potest à possessione: quia spoliator probabiliter existimat alium non habere ius possidendi.

2 Verùm si probabilitas sit ex parte facti, seu iuris, quia scilicet ex scripturis, vel testibus, vel alia via colligit sibi vrbem competere, si post factam diligentiam res est solùm probabilis & alter est in possessione, nullo modo potest illum à possessione deturbare. ita Francisc. Vict. *de iure belli, relect. de Indis, à n. 27.* Vasq. *1. 2. disp. 64. cap. 3. n. 13.* Salas *tract. 8. disp. vnic. sect. 13. n. 128.* Molin *tom. 1. tract. 2. disp. 103.* Villalobos *tom. 1. sum. tract. 1. diffic. 17. n. 7.* Ioan. Sanchez pluribus relatis *suprà num. 58.* Ratio est, quia alius iustè possidet, & ratione possessionis efficacius ius habet in vrbem, quàm alius, qui possessione caret. Item in pari causa, seu dubiis, melior est conditio possidentis, & pro illo daretur sententia. Iniustum ergò esset illum à possessione deturbare.

3 Dices, Princeps ille supremus, qui ius solùm probabile habet ad vrbem ab alio possessam, debet ius illud omittere: non enim debet esse inferioris conditionis quolibet particulari. Si ergo quilibet particularis cùm ius habet probabile ad maioratum ab alio possessum, potest litem mouere aduersùs possidentem, vt causa examinata applicetur maioratus habenti efficacius ius, etiam poterit hic Princeps supremus ius probabile habens in vrbem ab alio possessam, litem mouere aduersus possidentem, & data sententia in sui fauorem poterit possidentem à possessione expellere; quod si resistat, armis vindicare.

4. Respondeo posse litem mouere. At difficultas est apud quem sit mouenda lis, & controuersia definienda? Nam quod aliqui dicunt quemlibet supremum Principem ius habere pronunciandi sententiam, & sententia in sui fauorem pronuncia

nunciata, & adiudicato sibi regno posse regnum occupare, & armis, si opus est, propugnare, mihi nullo modo probatur, si de sententia propriè dicta sermo sit. Primò, quia ipse supremus Princeps superior non est alio Principe de regno contendente. Ergo non potest iudex esse illius, illùmque sua sententia ligare. Secundò alius contendens non tenetur apud hunc rationes suæ iustitiæ allegare, quomodo ergo contra inauditam partem poterit iustam ferre sententiam? & ita tenet Vasquez *illo cap.* 3. *num.* 11. & Salas *num.* 123. reputantque contrarium improbabile. Quapropter alij dicunt supremum Principem de regno cum alio tertio contendentem, etsi non possit aduersùs illum sententiam ferre, poterit tamen iurisperitos sui regni consulere. Quod si ipsi dicant efficacius ius habere ad regnum, virtute huius maioris probabilitatis posse regnum possidere: & si impediatur à possessione, armis iniuriam vindicare, ita tenet Victoria *supra*, etiam quando alius est in legitima possessione, & Suarez *de charit. disput.* 13. *de bello, sect.* 6. *numer.* 2. Villalobos *tom.* 1. *summ. tract.* 1. *diffic.* 17. *numer.* 7. & 8. Ratio esse potest, quia iudex pro illo, qui ius efficacius habet, debet sententiam ferre: est enim sententia actus iustitiæ distributiuæ, in qua dignior est præferendus. Est autem dignior, cui probabilius ius fauet. Ergo pro illo erat sententia ferenda. Loco autem sententiæ ferendæ in supremis Principibus succedit declaratio maioris iuris, & probabilitatis. Ergo facta hac declaratione quasi per sententiam, sibi est regnum adiudicatum. Poterit ergo tunc illud intrare possidendum, & impedientem armis oppugnare. Item facta hac declaratione iura non sunt paria, vt melior sit conditio possidentis.

5. Verùm hic modus dicendi (etsi probabilis) mihi non satisfacit. Negari enim non potest alteri Principi suos etiam Consiliarios dicturos efficacius ius habere in regnum, præcipuè cum illi faueat possessio. Quod ergo consilium ex his est executioni mandandum? Nulla ratio est, quare magis vnum, quam aliud: vtrunque autem mandari executioni non potest, neque ratio naturalis dictare potest, vt mandetur executioni consilium illius, qui potentior fuerit: aliàs ius regnandi ex armis metiendum esset: quod barbarum est, & contra naturam rationalem, illéque diceretur efficacius ius habere; qui potentior armis esset.

6. Propter hæc dicit Bannes 2. 2. *quæst.* 40. *art.* 1. *dub.* 4. & *dub.* 5. *concl.* 3. & Eman. Rodrig. *in summ. cap.* 124. *num.* 3. *conclus.* 2. Villalobos *tom.* 1. *tract.* 1. *difficult.* 17. *numer.* 4. pro qualitate dubij regnum diuidendum esse, & vnum Principem alteri recompensationem facere debere, quòd si diuisioni, seu recompensationi non consentiat alius, oppugnari posse. Sed neque hæc mihi probatur. Nam, vt bene ait Molin. *tom.* 1. *de iustit. tract.* 2. *disput.* 103. § *mihi verò* Salas *suprà numer.* 130. qui est in possessione legitima, nunquam cogitur rem cum alio diuidere, aut recompensationem facere, neque iudex qui non est arbiter ad hanc diuisionem, seu recompensationem, solet litigantes cogere: non est ergo cogendus, qui regnum possidet. Et licet iustè possidens cognoscat aduersarium efficacius ius ad regnum habere (quod difficile est, & rarò contingit) si tamen ei certum non est facta diligentia requisita, & semota omni passione: adhuc existimo probabilius obligatum non esse regnum diuidere (etsi contrà affirmet Molin. § *illud libenter.*) quia ratione possessionis vincit quodlibet ius alterius probabile, neque tenetur se à regno, vel parte illius spoliare, quousque sententia adueniat, quæ vt lites vitentur, & pax conseruetur, solet vni potius, quàm alteri rem applicare: etsi vterque ferè æquale ius habeant. Item esset non leuis controuersia in assignanda parte, quæ tradenda esset contrario. Adde regnum diuidere contra consensum ipsius regni, graue malum, & perniciosum regno esset: non est ergo admittendum. Quæ ratio etiam probat, neque ante vllius possessionem esse regnum diuidendum, sicut nec maioratus diuiditur, cùm duo super illo contendunt. Est ergo controuersia alio modo definienda.

7. Dicendum igitur est: si litigantes super aliquo regno, partes sunt ipsius regni, illique subditi, tenentur iudicio regni stare: quia ipsum regnum iudex est talis controuersiæ, sic Villalobos *suprà numer.* 19. Molin. §. *quando autem.* Villalobos *suprà num.* 7. *circa finem.* Si verò vnus sit supremus Princeps, & alius qui fortè possidet, pars regni prætensi, existimant Vasq. *suprà* & Perez *numer.* 109. *circa finem.* litem decidendam esse ab ipso regno, hoc est, ab ipsis, qui mortuo Rege ex electione ciuitatem habent ius gubernandi. Nam cùm illa controuersia definiri debeat legibus ipsius regni, & legum illarum nullus videatur legitimus interpres præter regnum ipsum, ab ipso regno debet definiri. Neque obstat esse supremum Principem nemini subiectum, nam in illa causa regno subiici debet: sicuti subiicitur Gallus legibus, & iudicibus Hispaniæ, cùm contra Hispanum de aliqua hæreditate Hispana contendit. Huic modo dicendi non acquiescit Molin. § *aduerte.* neque Suarez *de charit. disput.* 13. *de bello, sect.* 6. *num.* 6. quia sæpe Princeps supremus suspectos habet iudices externos, neque tenetur stare iudicio eorum, quos ipse non constituit ad iudicandum. Affirmat ergo Molin. non esse definiendam rem iudicio regni, sed tractandam esse, ac si inter duos Principes supremos, vel duas respublicas exemptas agitaretur: quia ille Princeps supremus non videtur teneri se subiicere sententiæ latæ à republica. Mihi tamen sententia Vasquez magis probatur adhibita eius moderatione, scilicet quemlibet ex litigantibus posse iudices ordinarios regni recusare, si eos suspectos sibi esse prudenter existimat: neque enim ius, quod quælibet persona particularis habet, negandum est iis litigantibus: quòd si in tali recusatione, & assignatione aliorum iudicum non velit alius consentire, poterit iniuriam sibi factam armis vindicare.

8 Ex his à fortiori infertur, si ius moueatur super aliquo comitatu subdito alicui regno, vel Regi, omnes litigantes, etiamsi sint Principes supremi, teneri stare iudicio illius regni, vel Regis, sub cuius ditione comitatus ille est positus. Nam cum controuersia hæc definiri debeat aliqua regula, & hæc non possit esse alia, nisi leges ipsius comitatus, harum autem interpres non possit esse alius magis legitimus, quàm qui eas condidit, efficitur sanè iudicio illius standum esse. Deinde occupans comitatum subditus efficitur illius regni, sub cuius ditione est. Ergo debet Regi ostendere titulum sufficientem occupandi eius terram, aliàs dum Regi non ostenditur, potest Rex illum à suo territorio expellere. Est ergo res definienda ab ipso Rege, & ita tradit Vasquez *illa disp.* 64. *n.* 18.

9 Quod si controuersia sit inter Principes supremos, aut respublicas superiorem non agnoscentes, & nullus est in legitima possessione regni, & pro vtraque parte sunt variæ rationes, neque est euidens, cuinam sit regnum adiudicandum: affirmat Suar. *sect. illa* 6. *n.* 4. communiorem sententiam esse, vnumquemque habere ius ad primò occupandum, neque esse inconueniens fieri bellum iustum ex vtraque parte, cùm interponatur ignorantia. Ratio adducitur, quia in tali casu posset iudex, cui vellet, regnum applicare. Ergo quilibet supremus Princeps sibi applicat. Verùm hic modus dicendi à Suarez non probatur, nec mihi probandus venit. Nam esto iudex ob seruandam pacem reipublicæ possit vni ex litigantibus rem applicare, etiamsi efficacius ius non habeat, sed solùm æquale, (quod non est certum.) At quilibet Rex applicare sibi non potest, quia vnius applicatio non excludit alterius applicationem. Ergo ratio naturalis non potest vtrique tribuere ius integrè rem sibi vindicandi. Debent ergo Reges ij ab aliquo tertio expectare definitionem. Neque quilibet Rex ex consilio sapientum sui regni moueri potest ad regnum occupandum, quidquid dicat Suarez *n.* 6. quia sequitur idem inconueniens, ac si quilibet Rex sibi regnum applicaret. Quocirca, vt suprà dicebam, definienda est controuersia à iudicibus ipsius regni vacantis, vel si aliquis ex litigantibus eos suspectos habeat, & recuset, debent iudices arbitri designari, quorum iudicio standum est, neque interim bellum moueri potest, cùm nullus alteri iniuriam faciat, quæ debeat bello vindicari: sic Vasquez *suprà n.* 18. Ioan. Sanch *disp.* 44. *n.* 56. Quòd si durante huiusmodi dubio neque res decisa per sententiam arbitri, aut per compositionem vnus tentaret regnum occupare, aliúmque excludere, hoc ipso iniuriam alteri faceret, quam posset iustè repellere, & eo titulo iusti belli rem totam occupare: sic Suarez *sect.* 6. *n.* 4.

10 Aduerto in huiusmodi casu probabile esse regnum manere liberum, & posse se modo reipublicæ exemptæ gubernare, aut Regem alium à litigantibus eligere: ita docuit Salas 1. 2. *tract* 8. *disp. vn. sect.* 13. *n.* 128. Ratio videtur esse: cum enim litigantes ius incertum habeant, videtur respublica succedere, vtpote carens certo successore: neque tenetur alteri illorum regnum adiudicare, cum non sit certum illi debere. Diuidere autem regnum inter litigantes, in grauem perniciem reipublicæ cederet, cuius damnum præferendum est cuilibet speciali.

11 Causa igitur apud iudices regni vacantis, vel arbitros agitata, & adiudicato regno vni ex litigantibus, potest ipse, pro quo sententia lata est, illud occupandum intrare, etsi condemnatus resistat, bellum aduersùs illum mouere: quia tunc ius est illi certum euidentia legali. An autem debeat expectare vltimam sententiam, variant Doctores. Perez *tertam.* 10. *scholast. n.* 105. affirmat non esse obligatum expectare vltimam sententiam, etsi danda esset, sed eo ipso, quod pro illo est data sententia aliqua, efficitur ius firmius habere: quando autem certum est pro aliquo ius firmius esse, potest rem intrare possidendam, & tenetur in idem consentire Suarez *disp.* 13. *sect.* 6. *n.* 2. Mihi tamen probabilius apparet, si sententia illa appellationem, seu supplicationem admitteret, non posse virtute illius regnum intrare possidendum, aliàs vt quid expectanda est vltima sententia? Et appellatio executionem sententiæ non suspenderet, si nôn obstante supplicatione, vel appellatione armis exequitur.

12 Sed inquires quod ius censendum est probabile, & litigiosum, neque armis definiendum?

Respondeo quando apud iurisprudentes probabile censetur, etsi negotium inter particulares agitaretur, nullus censetur contra iustitiam litem mouere: ita tradit Vasq *illo cap* 3. *fin.* & Villalobos *t.* 1. *sum. tract* 1. *diffic.* 17. *n. vlt. fine.*

13 Vltimo

13 Vltimò pro hac materia dicendum est, quando alicui certum est regnum sibi cōmpetere, & alius in legitima possessione existit, monere debet possessorem, vt dimittat allegatis causis, & rationibus sui iuris: tenetur enim vitare bellum in quantum potest. Quòd si monitus noluerit acquiescere, poterit oppugnari. Nam in huiusmodi casu datur iusta ratio bellandi, quæ est iniuriam imminentem propulsare, vel factam vindicare: in tali casu possessor facit iniuriam, etsi illam non cognoscat. Ergo habet supremus Princeps ius illam propulsandi, seu vindicandi, & cùm nulla alia via id efficere possit, nisi bellando, bellum illi concessum est: sic omnes Doctores, Vasqu. Molin. Salas, Villalobos, Perez, Victoria, *suprà*.

PVNCTVM VIII.

Quam probabilitatem de iustitia belli debeat habere miles, vt possit, teneatúrque militare.

1 *Vbi non constat de belli iniustitia, possunt subditi milites obedire, & qui ij sint.*

2 *Non tenentur inquirere de iustitia belli, si nulla eis dubitandi ratio sit proposita. Secus si grauis dubitandi ratio proponatur.*

3 *Milites non subditi pugnare non possunt, nisi eis de iustitia belli constet secundum communem sententiam.*

4 *Valde probabile est eodem modo hos milites bellare posse, ac subditos.*

1 SErmo potest esse de militibus subditis Regi bellum inferenti, vel de militibus non subditis. Si sermo sit de militibus subiectis, quoties illis non constat de belli iniustitia, possunt obedire; quia tunc præsumere debent bellum esse iustum, estque expressa decisio August. *in c. quid culpatur*, 23. *quæst.* 1. & ita docent de hoc casu aliis allegatis Valent. 2. 2. q. 40. *art.* 1. *disp.* 3. *q.* 16. *p.* 2. Vasq. 1. 2. q. 19 *disp.* 66. *c. vlt.* Molin. *tom.* 1. *de iustit. tract.* 2. *disp.* 113. *concl.* 3. Nauarr. *lib.* 2. *de restit. c.* 3. *in noua edit.* 2. *p. dub.* 12 *à n.* 260. Thom. Sanch. *lib.* 6. *in Decal. c.* 3. *n.* 15. Salas 1. 2. *tr.* 8. *disp. vnic. sect.* 16. *n.* 266. Villal *tom.* 1. *tract.* 1. *diffic.* 18. Suarez *de charit. disp.* 13. *de bello, sect.* 6. *n.* 8. Nomine *subditorum*, vt in bello possint pugnare, & teneantur ad superioris præceptum, communiter intelliguntur milites alienigenæ mercede conducti, qui continuis stipēdiis sub eodem Principe degunt tam tēpore belli, quàm pacis: ij enim reputantur tanquam famuli, qui suis dominis tenentur parere cùm de iniustitia non constat. ita docent Nauarr. *summ. c.* 15. Caietān. *in summ. verb. bellum, in fin. &* 2. 2. *q.* 169. *art.* 1. *circa solut. ad* 4. *dub.* 2. Valent. *suprà, vers. si autem miles.* Salas *n.* 268. Thom. Sanch. *n.* 16. Molin. *suprà*. Villallobos *tom.* 1. *summ. tract.* 1. *diffic.* 18 *n.* 2.

2 Maior difficultas est, an ij subditi teneantur inquirere de iustitia belli, antequam militent?

Respondeo cum Suar. *suprà sect.* 6. *n.* 9. si dubiū sit negatiuum, hoc est, si nulla specialis ratio de iniustitia illis repræsentatur, possunt authoritate sui Principis militare, imò tenentur, si præcepto cogantur nulla facta inquisitione; quia bellum indictum à Principe supremo præsumi debet iustum, vt tradit Mascardus *verbo bellum, n.* 5. Menochius *de præsumpt. lib.* 6. *præsumpt.* 96 *n.* 7. Neque executor sententiæ tenetur de eius iustitia inuestigare: grauéque onus impositum esset subditis, si iustitiam tenerentur examinare; & ferè illis esset impossibile veritatem assequi, cùm raro conueniat rationes bellandi omnibus manifestare. Verùm si subditi dubium habent positiuum, hoc est, rationes probabiles pro vtraque parte de iustitia belli, possunt se illis conformare, non tamen existimo teneri, ob ea quæ suprà diximus, subditum obedire, quando probabilem opinionem habet iniustum esse præceptum. Quòd si rationes ita sunt vrgentes de iniustitia belli, vt subditus nequeat illas soluere, teneretur tunc aliquo modo veritatem inquirere, ne se periculo morali iniustitiæ exponat. ita Suarez *suprà*, & addit hoc onus non esse facilè subditis imponendum.

3 Verùm si milites subditi non sunt, clarum est non teneri obedire. An autem possint causa non examinata, difficultas est.

Communis sententia docet non posse, nisi certitudine morali illis constet bellum iustum esse. ita Thom. Sanch. *suprà*. Molin. *disp.* 114. *in princ.* Syluest. *verb. bellum* 1. *q.* 9. & Caietan. *ibi.* Ratio est, quia ex bello grauissima damna oriuntur Vt autē illa possint inferri, debet in inferente moralis adesse certitudo de iustitia. Ij autem milites cùm subditi non sint, non tam executores, quàm inferentes debent nominari. Item probari potest ex *reg.* 19. *de reg. iur. in* 6. ibi, *Non est sine culpa qui rei, qua ad eum non pertinet, se immiscet*; rei, inquam, periculosæ, & quæ alteri damnum infert.

4 Nihilominus valde probabile est eodem modo huiusmodi milites bellare posse, ac possunt subditi: neque aliquam esse inter illos differentiam, tenet expressè Vict. *à n.* 24. Suar. *disp.* 13. *sect.* 6. *n.* 12. Vasquez *illo c.* 13. & inclinat Nauarr *illo dub.* 12. Ratio est, quia cuilibet licitum est alterum iuuare in re, quæ præsumitur iusta, præcipuè cùm non leue emolumentum inde accipiat. Cùm igitur bellum præsumatur iustum, dum de iniustitia non cōstat, efficitur posse quemlibet in illo iuuare. Et ex his soluitur supradicta ratio. Fateor enim ex bello grauissima damna oriri, idcóque in authore illius moralem requiri certitudinem de iustitia; at in iuuante sufficit, si probabile sit hanc certitudinem in authore esse. Debet autem esse probabile, quoties de iniustitia non constat: & Princeps vir Christianus, bonæque æstimationis habetur.

Ad *reg.* 19. respondeo cuilibet militi importare locare operas suas in bello, neque se immiscet rei periculosæ moraliter, cùm ex probabili opinione operetur. Quæ omnia à fortiori procedunt in bello non purè aggressiuo, sed defensiuo: in hoc enim clarum est sufficere militibus iustitiam aggredientis incognitam esse; vt meritò probabiliter iudicent adiuuare posse se defendentem: idcóque cautè dixit D. Ambrosius relatus *in cap. denique*, 14. *quæst.* 5. si non potest subueniri alteri, nisi alter lædatur commodius esse neutrum iuuare: non dixit non posse te iuuare alterum, sed commodius esse abstinere. Quod si in adiutorio per intercessionem, de quo ibi, consultius est abstinere à subuentione vnius cum læsione alterius, à fortiori in adiutorio per bellum. In neutro tamen est obligatio.

PVNCTVM IX.

Quam opinionem debeat sequi Medicus in medicamentis adhibendis.

1 *Tenetur Medicus medicinam certam, relicta probabili, & dubia adhibere infirmo.*

2 *Quando nullum medicamentum est certum, tenetur Medicus probabile adhibere, & illo deficiente, applicare dubium.*

3 *Illicitum est experientiam facere in infirmis, an sint medicamenta salutaria, vel nociua.*

4 *Affirmant aliqui licere medicinam, de qua æquè dubitatur, an profutura, vel nocitura sit, applicare infirmo desperato.*

5 *Negatiua sententia communior est, & probabilior.*

6 *Satisfit fundam. n.* 4 *adducto.*

7 *Negant plures licere Medico vti medicina, quam minus probabiliter credit profuturam, relicta ea, quam probabilius credit.*

8 *Contrarium vt probabilius defenditur.*

9 *Potest Medicus ægri consulere medicinam, quam alij doctiores salutiferam putant, etsi ipse eis non assentiatur.*

10 *Assistentes infirmo peccant, si relictis remediis à Medico assignatis, vtuntur iis, quæ sibi videntur.*

1 IN medicinis adhibendis aliæ reputantur certò allaturæ salutem, aliæ solùm probabiliter, aliæ sub dubio. Vt ergo certa ab incertis separemus, primò certum est, apud omnes teneri Medicum adhibere ægroto, si potest medicinam certam, relicta probabili, & dubia: quia tenetur ratione sui officij, & charitatis ægrotantis saluti prospicere, & nullo modo eum periculo exponere, meritóque infirmus conquereretur de Medico potente securum medicamentum applicare, si applicet solum probabile. Neque obstat quemlibet posse sequi opinionem probabilem, vt possit Medicus relicto medicamento certo, vti probabili: non enim est opinio probabilis de tali vsu, etsi sit opinio probabilis de vtilitate medicamenti.

2 Secundò, quando nullum est medicamentum certum, tenetur Medicus probabile adhibere, & quando nullum est probabile, tenetur dubium, modò certum sit medicamentum minimè nociturum: quia tunc nulli periculo infirmum exponit, & ex alia parte potest illo remedio adhibito ab infirmitate liberari. Ergo est applicandum. ita Thomas Sanchez *lib.* 1. *in Decalog. c.* 9. *n.* 42. cum Valent 2. 2. *disp* 3. *q.* 10. *punct.* 2. *col.* 665. *vers. altero modo.* Quando dubium æquè est, an nociturum, vel profuturum sit medicamentum, dicemus statim.

3 Tertiò est certum, illicitum esse Medicis experientiam facere de medicamentis, an sint salutaria, vel nociua, etiam in ægrotis desperatis. Tum quia nemini licet morte proximi scientiam consequi. Tum etiam quia sic operans dubius est, an mortem acceleraturus sit medicamento. Ergo quantum est ex se, accelerationem intendit. Ergo peccat sic docet Azor *lib.* 2. *instit. moral cap.* 17. *quæst.* 11 Corduba *lib.* 3. *quæst.* 5. Anton Perez *certam.* 10. *scholast num.* 87. Villalobos *tom.* 1. *summ. tract* 1. *diffic.* 16. *n.* 2. & 4. Vasquez 1. 2. *disput* 64. *cap.* 4. Salas *ibid. tract.* 8. *disp. vnic. sect.* 14. *num.* 136. *circa finem* Thomas Sanch *lib.* 1. *in Decalog. cap.* 9 *num.* 38. Nauarr. *summ. cap.* 25. *num.* 61. Sayrus *lib.* 1. *in claui regia, cap.* 10. *num* 6.

4 Duplex tamen est difficultas. Prima, an liceat ægroto, de cuius salute desperatur, medicinam dubiam applicare, id est, de qua æquè dubitatur profuturáne, an nocitura sit? Affirmant vt probabilius Thomas Sanchez *lib.* 1. *in Decalog. cap.* 9. *num.* 19. cum Valent. 2. 2. *disp.* 3. *quæst.* 10 *punct.* 1. *vers. non improbo, col.* 664. Mouentur, quia ex applicatione huiusce

Medici ſolùm ſequi poteſt periculum accelerandi mortem ægro, qui re ipſa moriturus erat. At hoc periculum ſufficienter compenſari videtur ſpe, etſi dubia, de eius ſalute. Ergo poterit Medicus tale remedium applicare imò, vt ſentit Sanchez, tenetur. Explico ſupradictam rationem. Damnum, quod euenire poteſt ex tali applicatione, eſt, quod infirmus breuiori tempore moriatur. v.g moriturus erat intra tres dies, intra duos moriatur. Vtilitas autem quæ ſperari poteſt,eſt vita plurium annorum. Ergo non fit contra charitatem infirmo debitam, ſi periculo ita exiguo exponatur ob tam grauem vtilitatem. Et confirmo exemplo correctionis fraternæ, quam diximus peccatori conſtituto in extremis adhibendam eſſe cum dubio an profutura, vel nocitura ſit,eo quòd damnum quod timetur, videtur eſſe longè minus vtilitate ſperata: timetur enim ægrotus ob nouum peccatum condemnandus, qui alias condemnandus erat, vtilitas autem, quæ ſperatur, eſt vitatio æternæ condemnationis. Ergo ſimiliter, &c.

5 Nihilominus communiſſima ſententia, & mihi,quia communior, probabilior, negat licitum eſſe Medico applicare medicamentum, de quo dubius omnino eſt, an nociturum, vel profuturum ſit, ſed neceſſario requiri, vel quòd certus ſit non obfuturum, vel quod probabile ſit profuturum: tenet hanc ſententiam Abbas *in c.tua nos,de homic §.ad vlt.n.4.* Innoc. *ibi n.1.* Anton.*n.15.* Sylueſt.*verb.Medicus, q.4 dicto* 1. Angel.*n.2.* Sayr.*in claui regia lib.1.c.10.n.9.10. & 11.* Salas *1.2.tr.8. diſp.vnic.ſect.14.n.136.* Vaſqu.*q.19.art.6.diſp.64.c.4.n.22.* Azor *lib.2.inſtitut.moral. cap.17.quæſt.11.* Anton. Perez *certam.10. ſcholaſt.n 88.§.mihi.* Villalobos *tom.1 ſumm. tract. 1.diffic.16. num.1.* idem, meo iudicio, tenet Corduba *lib.3 qq.q.5.poſt 2. propoſit.verſ. pro declarat.* Man.*2.tom ſum.cap.51 n.6. concluſ.4.* quamuis à Thom. Sanch referantur pro ſua ſententia, ſed immerito, cum neceſſariò poſtulent probabilitatem de fructu medicamenti, etſi non ita certam. Ratio eſt, quia applicans medicamentum, de quo nullam probabilitatem habet eſſe profuturum, ſed potiùs dubitat, an nociturum ſit, quantum eſt ex ſe, applicat cauſam efficacem mortis. Ergo non eſt licita talis applicatio. Confirmo. Ideo omnes Doctores negant Medicis licitum eſſe infirmis deſperatis medicamenta experiri, quia per hanc experientiam, manifeſto periculo infirmum exponunt eius mortem accelerandi. Sed idem prorſus eſt in præſenti caſu. Ergo. adde, qui dubius eſt, an nociturum, vel profuturum ſit medicamentum, non format iudicium de eius nocumento, vel vtilitate, ſed hæret ſuſpenſus ac proinde propriè, & in rigore neſcit an vtile ſit, an damnoſum? Ergo cùm applicat, applicat ad experiendum. Experientiam autem facere de medicamentis eſt omnino licitum. Ergo. Verùm ſi vtcumque Medico probabile ſit remedium profuturum, poterit illo vti, vt ferè omnes Doctores ſuprà relati tenent: quia tunc non morali periculo mortis infirmum exponit, ſed probabili ſpei ſalutis. Tandem ipſemet Thomas Sanchez videtur retractaſſe ſententiam *num.42. in fine.* Ait enim, quando eſt par, aut ferè par mortis periculum, ſiue adhibeatur medicamentum, ſiue non, non licet. Quod credo, quando non adeſt probabilitas aliqua, fore vt proſit.

6 Ex his reſpondeo ad rationem, & primam confirmationem oppoſitæ ſententiæ. Admitto in hominum exiſtimatione leuioris conſiderationis eſſe, exponere ægrotum priuandi periculo vno, vel altero die vita, quàm exponere ſpei conſequendi vitam per multos annos. At non debent fieri mala, vt inde eueniant bona: qui enim infirmum exponit periculo accelerandi mortem, periculo mortis exponit, quod intrinſece malum eſt.

Ad ſecundam confirmationem reſpondeo correctionem non eſſe cauſam per ſe illius noui peccati, & maioris condemnationis, quod in peccatore timetur, quod omnino eſt per accidens, ac proinde numquam dici poteſt corripiens exponere peccatorem periculo maioris condemnationis. At medicamentum per ſe eſt cauſa accelerationis mortis, illúdque applicans cenſetur morali periculo mortis infirmum exponere.

7 Secunda difficultas, an liceat Medico vti medicamento, quod credit minus probabile, eſſe profuturum infirmo, relicto eo, quod probabilius credit, profuturum? Supponitur non eſſe medicamentum aliud certum.

In hac quæſtione exiſtimat Thomas Sanchez *lib.1.in Decal. cap.9.n.41.* ex obligatione charitatis, non tamen iuſtitiæ, teneri Medicum applicare medicamentum, quod probabilius credit profuturum. idem tenet abſolutè non diſtinguẽs, de qua obligatione, Sotus *lib.3.de iuſt.quæſt.6.art.5 ad 4.* Salon.*2.2.qu.63. art.4 controuerſ.2.ad 2.* Villalobos *tom.2. ſum. tract.1. diffic.16. n.6.* Vaſquez *1.2.diſp.64.cap 4.fine* Suarez *tom. 3.in 3.part. diſp. 21.ſect.4 fine & tom.4 diſp.26.ſect.6 num.5.* Ratio eſſe poteſt, quia charitas proximi obligat Medicum, vt certiori modo, quo poſſit, eius ſaluti proſpiciat. Si ergo omiſſo probabiliori medicamento, probabile tantùm applicet, non curat infirmum meliori modo, quo poteſt. Ergo.

8. Verùm contraria ſententia mihi probabilior apparet, ſcilicet non teneri Medicum applicare infirmo medicamentum, quod ſibi videtur ſecurius, & probabilius profuturum, ſed poſſe applicare illud quod exiſtimat probabile, & in aliorum opinione probabilius, & ſecurius. Ita docet Arag.*2.2 qu.63.art.* ... Azor *lib.2 inſtit.moral.c.17. quæſt.11.* Salas *tract. ... dub. penult.* Azor *lib.2 inſtit.moral.c.17.* verba Azor. Monteſinos *de ... diſp.vnic. ſect.14.n.136.* referens verba Azor. Monteſinos ... *in ſelect. diſp.44.num.36* Ma... *pus.29.quæſt.5 n.214.* Ioan. Sanch. *in ſelect.* ... applicantes illud med... eamentum ... uent primò, quia alij Medici applicantes illud probabilius eſſe profuturum ... rnè operantur, cùm exiſtiment probabilius eſſe profuturum. Secundò ... Ergo ex aliorum opinione poteris tu operari. Secundò, ... Ergo ex aliorum opinione poteris tu operari, eſt probabilius, & in ... ſemper quod tibi probabilius apparet, eſt probabilius ob ſalutem ægrotantis ... ſecurius, ſæpè conueniens eſſet ob ſalutem ægrotantis aliorum ... te iudicio conformare. Tertiò, graue onus tibi eſſet impoſitum, ſi ſemper deberes ſequi, quod probabilius tibi apparet: teneteris enim examinare cauſas probabilitatis maioris, cogereiſque quolibet momento medicamenta variare, cùm in hoc iudicio de maiori probabilitate variatio continua ſoleat eſſe. Quod enim modò probabilius apparet, ſequenti die non ſic repræſentatur. Item poſſes pro libito tibi imponere, vel auferre obligationem, cùm poſſis quod modò iudicas probabilius, iudicare minus probabile. Quartò applicatio talis medicamenti non eſt contra obligationem Medici ratione ſui officij, vt Thomas Sanchez fatetur, quia neque eſt temeraria, neque imprudens, ſed ſecundùm regulas artis. Ergo neque eſt contra charitatem. Charitas enim ſolùm obligare poteſt Medicum, vt ſuo officio ſatisfaciat. Quapropter exiſtimo, ſi charitas obligaret Medicum, vt certiori modo, qui ſibi videtur infirmum curaret, etiã ad idem iuſtitia obligari. Efficitur ergo ex neutro capite obligatum eſſe curare infirmum certiori modo, qui ſibi videtur, ſed ſolùm eſſe obligatum ex charitate, & iuſtitia, vt certiori modo, quo poſſit, vel ſecundùm ſuam ſententiam vel ſecundùm ſententiam aliorum, infirmum curet.

9 Ex quo fit poſſe ægris conſulere medicinam, quam alij doctiores ſalutiferam putant, etſi ipſe eis non aſſentiatur, quia poteſt deponere propriam opinionem, & aliorum ſententiæ ſe conformare. Sic Thomas Sanchez *ſuper num. 41.* cum Nauar. *cap.ſi quis autem de pœnis.diſt.7.n.74. & 75.in ſolut. ad 3.*

10 Aduertit optimè Villalobos *tom. 1. ſumm. tract.1. diffic. 16. circa fin.* aſſiſtentes infirmo ſæpe peccare poſſe mortaliter, quando relictis remediis aſſignatis à Medico, aliis pro ſua voluntate vtuntur, & aquam, & vinum infirmo propinant, vt eius voluntati ſatisfaciant. Exponunt enim infirmum abſque ratione manifeſto periculo moriendi ſaltem citiùs.

PVNCTVM X.

Quam opinionem iudex poſſit, teneatúrque ſequi in iudicando.

1 *Caſus proponitur.*
2 *Si probationes efficaciores habeas tam iuris, quàm facti, pro te eſt ſententia ferenda: ſi æquales, inter vtrumque eſt diuidenda, tametſi alij ſentiant penes iudicem eſſe applicare cui voluerit.*
3 *Explicatur doctrina.*
4 *Quando ſub opinione eſt poſitum, an probationes ex parte facti æquales ſint, vel ſub opinione eſt poſitũ, cui magis ius faueat negant plures poſſe iudicem, cui voluerit applicare.*
5 *Contraria ſententia communis eſt, & amplectitur.*
6 *Stante in diuerſis opinionibus de iure partium, aliqui affirmãt te poſſe relicta tua opinione probabiliori, probabilem aliorum amplecti ſi iudex ſupremus ſis, ſecus ſi inferior.*
7 *Probabilius poſſe iudicem quemlibet iuxta opinionem aliorum probabilem iudicare.*
8 *Satisfit contrario fundamento num.6. adducto.*
9 *Sententiam debet ferre iudex ſecundum ea, quæ allegata ſunt, non quæ allegari poterant.*

1 POnendum eſt poſſe eſſe opiniones tam circa factum, quàm circa ius ex facto ortum. v.g. contendis cum Petro ſuper hæreditate, probas ad te pertinere, probat ipſe ſimiliter; poterunt eſſe opiniones circa probationes factas, quænam ex illis efficacior ſit, an tua, an Petri? Poterunt etiam circa ius ipſum verſari opiniones nulla de facto dubitatione poſita v.g. certum eſt tibi relictum eſſe legatum in teſtamento minus ſolemni, controuerſum eſt inter Doctores, an tibi ſit applicandum: factum, inquam, eſt certum, ius tamen ſub opinione. Item controuertis de hæreditate cum Petro, eo quòd tu conſanguineus ſis Ioannis, qui deceſſit abſque liberis, Petrus ſimiliter contendit eodem titulo conſanguinitatis; licèt non in eodem ordine, factum eſt certum, ius tamen ſub opinione. Item accuſaris de delicto, capitur informatio, poſſunt eſſe opiniones ſuppoſita informatione de quantitate, & qualitate pœnæ delicto irroganda. Iis poſitis.

2 Dico primò. Si certum ſit te efficaciores probationes habere, tam iuris, quàm facti, neceſſario debet iudex pro te ſententiam ferre, quia debet iudicare ſecundum allegata, & probata: quæ cùm certum ſit pro te efficaciora eſſe, pro te eſt ſententia ferenda. ſic omnes Doctores. Verum ſi ex parte facti conſtat

constat probationes æquales esse, & ius æque tibi, & alteri fauet, affirmat Ioann. Sanch. *disp.44.num.51.* & Petr. de Ledesm. *de Matrim. quæst.45.art.1.dub.2. ad* 3. integrum esse iudici rem applicare cui maluerit: sicuti cùm duo contendunt de beneficio Ecclesiastico, & pro vtraque parte sunt æquales probationes, seu præsentationes, & æqualis dignitas, liberum est iudici cui maluerit applicare. Nihilominus communissima sententia docet in supradicto casu debere iudicem, si res diuisibilis est, diuidere, aut si vtiliter diuidi non potest, debet partes inter se componere, & vtrique satisfacere. Nam iudex non est dominus rei, sed illius distributor. Debet ergo distribuere pro qualitate iuris, quod vnaquæque habet; cum ergo vnaquæque habeat ius in rem illam æqualiter, nulla est ratio, quare potius vni, quam alteri tribuat: sicut enim vnaquæque pars non potest sibi rem illam integrè vindicare, neque etiam iudex poterit ei integram adiudicare. Debet ergo diuidere, aut si diuidi non possit, alio modo satisfacere parti, cui rem non tribuit. Neque obstat exemplum de beneficio Ecclesiastico: nam ad beneficium Ecclesiasticum nullus habet ius etiam iustitiæ distributiuæ, quousque eligatur, sed potiùs hæc iustitia dictat, vt ex litigantibus vni tantùm conferatur: at extra materiam beneficiorum, vtraque pars ante sententiam iudicis habet ius iustitiæ ad rem illam, quia vtriusque est: neque iudex aliud facit, quàm declarare, cui tale ius competat, & cùm vtrique æque competat, pro vtraque parte est declarandum: & ita tenet Salon. 2.2. *quæst.* 63. *art.* 4 *conclus.*2. Bannes *ibi, dub.*1 *circa solut.ad* 2. Sayrus *claui regia lib.*1. *cap.*11.*num.*22. Thom. Sanc. *lib.*2.*de matrim. disp.*4. *num.*16. *& lib.*1.*in Decal.cap* 9.*num.*45. male allegatus à Ioann. Sanch. pro sua sententia, cùm dicat expressè rem esse diuidendam, quando ex parte facti æquales essent probationes. Idem docet Salas 1.2.*tract.*8.*disp.vnica*, *sect.*12.*num* 118. *& sect.*23.*n* 240. Villalobos *tom.*1.*sum.tract.*1.*diff.*15 *n* 2. Franc. Suar. *de charit. disp.*23 *de bello s.*6 *n* 4. Æg. de Conin *de matrim.d.*34.*d.*10 *n.*64

3 Dixi, quando ius vtrique parti fauet, rem diuidendam esse, si æquales sont probationes facti: Quia solet contingere, vt probationes æquales sint, ius tamen non æque vtrique litiganti faueat: fauet enim potius possidenti, quàm non possidenti, vt constat ex *c. ex litteris, de probationib.* ibi, *Quod si ambarum partium testes sint æque idonei, possessoris testes præferuntur.* & ex reg iuris in 6. *Cùm sunt partium iura obscura, reo fauendum est potius quàm actori.* Et in causis ciuilibus reus dicitur qui possidet. Hoc tamen intelligendum est, modo non sit contra matrimonium, dotem, libertatem, pupillum, peregrinum, viduam, aliamque causam piam, pro qua, cæteris paribus, etiam si actores sint, est iudicandum: vt videtur decidi *in cap fin. de sentent. & re iudic.* Dixi, cæteris paribus. Nam si opinio verior, & magis probata esset in contrarium, non deberet tunc iudicari pro matrimonio, & aliis fauorabilibus causis. ex text. *in l si part, ff de inofficioso testament.* fauorabilibus enim causis, vt benè dicit Mascard. *de probationib. ver opinio, num* 14.*conclus.*1143. debitores sumus, vt alij iniustitia non fiat *cap. ex tenore, de foro competent, & c. vlt. de donationib. inter vir. & vxor.* In criminalibus autem esto accusator probationes æquales cum accusato protulit, imò etiamsi efficaciores sint, si tamen non sunt conuincentes, non debet iudex contra reum pronuntiare sententiam, quia ad condemnationem debent esse probationes luce clariores, vt bene Salas *sect.*12.*num.*115. *conclus.*2. Villalobos *suprà num.*2. Salon. *concl.*2. & multis allegatis docet Masc. *de probationib. verbo delictum, conclus.*497. *num* 1.

4 Sed quid si probationes ex parte facti non constat æquales esse, sed hoc sit sub opinione vel casu quo probationes sint æquales, sub opinione positum est, cui magis ius arrideat, vel denique casu quo vnus excedat alium in probationibus facti, alius excedit in probationibus iuris: in iis enim casibus poterit ne iudex applicare hæreditatem cui maluerit? negat Bannes *suprà* 2.2.*quæst.*63.*art.*4.*dub* 1.*circa solut ad* 2. Villalobos *diff.*15 *num.*2. *&* 4 Ægid. de Coninch. *num* 94. Suarez non distinguens de probabilitate facti, aut iuris *sect.*6.*num.*4. Ratio est, quia in supradictis casibus æquale ius est ex parte vtriusque, sicut cùm constat æquales probationes de facto habere. Ergo iudex, qui non est dominus rei, sed dispensator, & distributor, non potest vni applicare, altero omnino excluso, cùm videatur æquale ius cum alio habere. Debet ergo rem diuidere: aut, si diuidi non potest, alia via vtrique parti satisfacere. Et hæc sententia est satis probabilis.

5 Nihilominus sententia communis (vt ipsemet Suarez suprà testatur) affirmat posse iudicem cui voluerit hæreditatem applicare: sic docent expressè Sayrus *in claui regia lib.*1.*cap.*11.*num* 4. Medina 1.2.*quæst* 19. *art.*6. *conclus.*2. *fol.*309. Salas *quæst.*21.*tract.*8.*disp.vnic.sect.*12 *num.*115 Salon. 2.2.*quæst.*63. *art.*4.*controuers* 2.*concl.*3. *pag.*1086. Aragon.*dub.vlt.in fine.* Valent *disp.*5.*qu.*7.*punct.*4.*dub* 3. Petr. de Ledesm 2 *tom sum tract.* 8.*cap.*21.*post* 11 *concl.diff.*1.*fol.*745. Man. 1 *tom.sum cap* 6. *n.*1. *concl.*1. Thom. Sanch. *lib.*1 *in Decal.c.*9.*n.*45. Ioan. Sanch. *disp.* 44.*n* 5 tenet glossa *in c. per venerabilem, verbo fauere, de elect. & electi potestate.* ibi, cum causa fuerit ambigua, iudicem cui parti fauere voluerit iostè posse. & *reg. in iudiciis, de reg. iuris in* 6. *in fine*, dicit, *Vtile est in arbitrariis iudicem gratiosum habere.* Vnde Iason *l.*1.*post dotem n.*105.*ff. soluto matrim.* ait huiusmodi causas decidi posse pro amico, & in talibus bonum est iudicem propitium habere, vt dicit Decius *cap.*1.*de constitut. in fin.* & traditur *in l si quis seruum §. si inter duos ff de legat.*2. Ratio huius sententiæ esse potest quia iudex tenetur sententiam ferre in illa causa, & cùm non sit maior ratio fauendi vni potius, quàm alteri, poterit cui voluerit fauere. Quòd verò non teneatur rem diuidere, aut alio modo satisfacere parti, cui hæreditatem non applicat, sicut tenetur cùm probationes ex parte facti æquales sunt, & ius vtrique parti æquè fauet, sic probo: quia cùm sint æquales probationes facti, & ius æquè vtrique fauet, indubitatum est esse æquale ius in vtroque litigante, ac proinde iniustum esse vni illorum integram rem adiudicare, alio æquale ius habēte excluso. At cùm de æqualitate probationum, vel iuris non constat, sed sub opinione est positum, quisnam vincat, simul etiam sub opinione positum est, cui debeat hæreditas adiudicari: ac proinde poterit iudex cui voluerit fauere, cùm opinionem probabilem de iure sequatur. Deinde cùm probationes ex parte facti æquales sunt, & ius vtrique parti æquè fauet, ius ipsum diuisionem, seu compositionem (si fieri potest) consulit, vt tradit cum Sayro Salon, & communi sentētia Ioan. Salas *suprà, a n.*118. *ex l. & hoc Tiberius ff de hæredib. inst. l. sed etsi lege. §. adeò, in fin. ff. de petit. hered. l. Titius, ff. ad Trebel.* At cùm opiniones sunt, quisnā ex parte facti probationes efficaciores habeat, vel efficaciora iura, ius ipsum non consulit diuisionem, vel compositionem, cùm ipsum ius dicat, iuxta diuersas probabiles sententias Doctorum quemlibet habere integrum ius ad hæreditatem. Poterit ergo iudex applicare cui maluerit, cùm in hac applicatione se conformet sententiæ probabili, dicenti illā partem integrum ius habere in hereditatem, integréque illi debitam esse.

6 Maior difficultas est, an stantibus diuersis opinionibus de iure partium, possis relicta opinione, quæ tibi probabilior apparet, probabilem aliorum amplecti.

In hac difficultate Vasquez 1.2.*qu.*19 *art.*6.*disp.*64 *cap.*2. distinguit inter iudicem supremum, & inferiorem, & affirmat iudicem supremum semper iudicare debere iuxta id quod sibi probabilius est: quia eo ipso, quo iudex est, iudicio ipsius committitur res iudicanda. Si autem ex aliorum opinione, & iudicio sententiam proferret, non tam ipse, quàm alij iudices forent. Si verò iudex sit inferior, & videat suam sententiam non esse ita receptam in praxi, timeátque à superioribus iudicibus reuocandam, affirmat posse iuxta aliorum opinionem relicta sua probabiliori, sententiam ferre. Tum quia non committitur iudici res iudicanda cum tanto dispendio sui honoris. Tum etiam, quia eius sentētia cùm debeat reuocari, nullius effectus videtur esse. In iis ex toto consentit Anton. Perez *laureat Salamant. certam.*10.*scholast. dub.*1.*cap* 16.*n.*71.*& seqq.* Torres *de iust. disp* 48. *n.*9. & Thomas Sanchez *lib.*1 *in Decalog. c.*9.*n.*47. Et de quolibet iudice debere sequi opinionem, quæ sibi probabilior apparet docent Valent. Bannes, & Man. relati *n.*4. *&* 5. & Villalobos *diffic.*15.*n.*4. *&* 5. Et ratio esse potest, quia iudex tenetur sententiam ferre in fauorem illius, qui firmius ius censetur habere: firmius autem ius censetur habere, eo ipso quod probabilius ita putatur. Ergo, & hoc est satis probabile.

7. Mihi tamen probabilior apparet quemlibet iudicum siue inferiorem, siue supremum, posse iuxta opinionem aliorum probabilem, & quæ ab aliis reputatur probabilior, sententiam ferre. Sic tenent Medin. 1.2. *quæst.*19. *art.*6.*dub. penult. ad vlt.* Salas *ibi. q.*21 *tract* 8. *disput. vnica, sect.*12.*num.*118. Sayrus *lib.* 1.*in claui regia, cap.*11 *num* 9. Aragon. 2.2.*quæst.*63.*art.*4. *dub. penult. ad vlt.* Salon. *ibi controu.*2. *concl.*4. dicens esse plurium Doctorum Salmant. Petr. de Ledesma. 1 *tom. summ. tract.*8.*cap.* 22.*post.*11. *conclus. diffic.*2.*pag.*746. Garcia 2.*tom. de benefic. part.* 11.*cap* 5.*num* 362. Ioan. Sanchez *disp.*44. *num.*50. & Thomas Sanchez *sup.* reputat probabilem. Moueor, quia nulla est ratio, quare non possis aliorum opinioni conformari in iudicando, cùm opinio aliorum fortè in re probabilior, & verior sit, & praxi conformior. Si ergo alij iudices ex illa iudicantes ritè procederent, etiam tu procedis illis te conformando. Et confirmo, quilibet Doctor interrogatus potest respondere ex aliorum sententia, si responsum fauet interroganti, vt ipse Vasquez *disp.*62. *cap.*9. *num* 47. docet. Cùm ergo iudex etiamsi supremus sit, interrogetur à collitigantibus de suo iure, potest ex aliorum opinione respondere, cùm eius responsum vni parti debeat necessariò fauere.

8 Neque obstant in contrarium adducta. Committitur enim tuo iudicio res iudicanda, sed non secundùm opinionem quæ tibi probabilior appareat, sed secundùm eam, quæ pluribus & doctioribus probabilior videtur. Hoc enim est quod populo, & litigantibus conueniētius est, & regno, & Regi magis placet, vt bene dixit Salas *suprà n.*114 *& num.*120. Quare si constaret tuam opinionem probabiliorem ab omnibus reputari (quod ferè est impossibile) in tali casu censerem iuxta illam esse iudicandū, quia tunc pro illa parte esset ius non solùm firmius, & probabilius, sed omnino certum. At cùm solum

ex tua opinione tibi probabiliori visa, alter ius firmius habeat, non censetur absolutè firmius ius habere, ac proinde non cogeris pro illo sententiam ferre.

9 Aduertit autem optimè Vasquez *suprà*, & ex illo Sanchez *cap.9.in Decalog.num.*48. iudicem in eligendis opinionibus attendere solùm debere quæ allegata sunt, non quæ allegari possunt. Neque posse alteri parti quæ allegate, vel probare debeat, apetire, cùm hoc sit officium non iudicis, sed Aduocati.

PVNCTVM XI.

Quam opinionem sequi possit Aduocatus.

1 *Qui consenant, & qua ratione, te non posse esse Aduocatum actoris contra reum in causa probabili.*
2 *Contrarium approbatur.*
3 *Potest Aduocatus in causis probabilibus iam vnam, iam alteram partem defendendam suscipere. At in regno Castella suscepto patrocinio vnius, non potes contrarij suscipere patrocinium.*
4 *Limitant aliqui in causa sanguinis, vel in causa grauis momenti.*
5 *Non approbatur limitatio.*

1 NOster Valent.1.2.*disput.5.quæst.16.punct.1* 4.*conclus.*1. *&* 2.dixit te non posse in causa æquè probabili Aduocatum esse actoris contra reum, attento iure positiuo, idem sentit Syluest. *verbo Aduocatus*, *quæst.*13.mouetur ex *reg.*11. *iur. in* 6.cùm sunt partium iura obscura, præcipitur fauendum reo potius, quàm actori. Quòd si dicas textum loqui de iudice, non de Aduocato, prætetquam quòd non est certum, cùm absolutè loquatur, hinc desumitur non leue argumentum. Nemini licet petere,& persuadere,quod alius efficere non potest, sed cùm est causa æqualis, tenetur iudex sententiam pro reo dare, & non potest illam præstare in fauorem actoris. Ergo Aduocato non licet id postulare.

2 Verùm communis sententia est posse Aduocatum causam sibi probabilem, etiam relicta probabiliori patrocinari, tam attento iure naturæ, quàm attento iure canonico. Munus enim Aduocati est, veritatem partis, quam defendit, elucidare, & rationibus, ac allegationibus iudicem ad sententiam in fauorem sui clientis inflectere, quod ;vbi est causa probabilis, fieri pro libito potest. Nam licèt sibi ius contrariæ partis probabilius appareat, fortè iudici non apparebit. Quare Aduocatus non petit à iudice sententiam in fauorem actoris contra reum, casu quo iudex illam dare non possit, sed repræsentat iudici ius actoris, vt ipse examinet, & videat, an possit pro illo sententiam ferre, ipseque Aduocatus existimat posse, eo quòd pars, quam defendit, habeat probabile ius, & fortè aliis probabilius: & ita tenet, & latè probat Burgos de Paz *in proœmio legum Tauri, num.*409.*& seqq.* Gutierr. *canon.qq.lib* 1.*cap.*13.*num.*24. Lessius *lib.2.de iustit.cap.*31.*dub.*9. Sayrus *claui regia lib.*1.*cap.*11.*num.*17.Salas 1.2.*quæst.*21.*tract.*8. *disput.vnica, sect.*11.*num.*104. Thomas Sanchez *lib.*1.*in Decal. cap.9.num.*51. Ioan. Sanchez *disput.*44.*num.*54 *fine.* Vasquez *disput.*64.*cap.*1. *num.*4. Nauarr. *summ.cap.*25. *num.*28. Azor *tom.*1.*lib.*2.*instit.cap.*17.*quæst.vlt.*Villalobos *tom.*1.*summ.tract.*1. *diffic.cap.*14.*num.*3. & affirmat esse communem Anton. Perez *certam.*10.*scholast.dub.*2.*cap.*15.*num.*67. *& seqq.* & probabilem reputat Valent.*suprà conclus.*4. & insinuatur *in cap si virgo* 34. *quæst.*2.& colligitur ex *l.rem non nouam.§ patroni, C de iud.* vbi lex solum causam desperatam præcipit Aduocato deserere.

3 Ex quo fit attento iure naturæ, & canonico posse Aduocatum inter causas probabiles iam vnius partis iam alterius patrocinium suscipere, & in diuersis articulis, & diuersa instantia, putà aduocando pro vna in causa principali, & pro alia in causa appellationis. Est res certa, vt tradit Ioan. Andr. & Præposit. *in cap. disciplina, distinct.* 46. Speculator. *tit. de Aduocatis.* Syluest. *suprà*, *quæst.*13. Verùm etiam in eadem causa (si absit scandalum) quia dum pro vtraque parte est probabilitas, neque apparet iustitia, vtraque pro libito defendi potest: neque enim maior ratio est, quare potius possit vnam, quàm aliam defendere. Si dicas arctatum esse defendere eam, quam primò suscipit, eo quòd allegans contraria non sit audiendus, *l.*1. *C. de ferijs l.cum precum. C. de liberali causa*: facile respondetur allegantem contraria facta non esse audiendum, secus allegantem contraria iura. Verum etsi hoc ita sit, attento iure naturæ, & canonico, vt suprà relati Doctores docent. At attento iure nostri regni nulli Aduocatorum licet vnius litigantis causa suscepta alterum in eadem causa patrocinari ex *l.*13. *tit.*16.*lib.*2.*noua compil.* & hoc non solum in eadm instantia, sed neque in diuersis, vt probat Azeuedo *ibi*, cum aliis, & Burg. de Paz *in proœmio leg. Taurl. num.*410. Salas *sect* 11.*num.* 119. Addit tamen Azeuedo *l.*17. *num.*5.*&* 6.lite nondum cœpta, & actibus nondum factis per Aduocatum posse de rigore pro contraria parte aduocare, si ei salarium non soluatur: at indecens esse ob non solutum salarium partem susceptam relinquere, & in aliam inflectere nisi de licentia iudicis, & placet dictum.

4 Supradictam doctrinam limitant aliqui, ne habeat locum in causa criminali, sanguinis, & honoris, & in causa ciuili maximi momenti, qualis esset alicuius insignis maioratus vel possessionis omnium bonorum. In iis enim existimant non posse causam minus probabilem defendere, in reliquis verò minoris momenti posse. ita tradit Sotus *lib.*5. *de iustit.quæst.*8.*art.*5. Bannes 2.2.*quæst.*71.*art.*4 *in* 1 *part.dub.*5. Salon. 2.2 *quæst.*62.*art.*3 *controu.*2. Aragon.*ibi.* Mercado *lib.*5. *de contract cap.*8. Burgos de Paz *supra num.*421.

5 Verùm hæc limitatio necessaria non est, vt rectè Vasquez *supra*, ex quo Salas, Thom. Sanch. Villalobos, Anton. Perez, & alij suprà relati desumpserunt. Quia Aduocatus ideo in rebus minoris momenti causam probabilem patrocinari potest, quia eius munus solùm est merita clientis sui allegare, & iudici examinanda, & decidenda proponere, & si iusta sunt, rogare, & persuadere, vt pro illo sententiam ferat: quæ ratio æque probat siue res sit maioris, siue minoris momenti, siue ciuilis, siue criminalis. Neque item limitanda est doctrina, vt limitat Thom. Sanch. *supra num.* 54. ad causam parum probabilem Nam dato quòd probabilis sit, poterit absolutè eius patrocinium Aduocatus suscipere, sicuti potest cliens illam intentare. Quotiescunque enim potes contra aliquem mouere litem, poteris Aduocatum habere, vt benè dixit Vasquez *num.*4. & consentiunt reliqui Doctores absolutè loquentes.

Aduertunt Syluest.*verbo Aduocatus quæst.*10. Salas *sect* 11. *num.*103.Thom.Sanch *num.*51. Ioann. Sanch *num.*54.Vasquez *cap.*1 *num.*3 & alij debere Aduocatum clienti suo veritatem apetire, neque illi firmius ius, quàm habeat, proponere. Quòd si illum decipiat, existimat, & benè, Thom. Sanch. *supra*, & Syluest. obligatum esse restituere, casu quo cliens cognito dubio causæ non esset litigaturus.

DISPVTATIO III.

De conscientia dubia.

QVÆ in disput. præcedenti desiderari poterant, inuenies in præsenti.

PVNCTVM I.

An operari ex conscientia dubia peccatum sit.

1 *Qua ratione conscientia dubia esse possit.*
2 *Conscientia dubia esse potest, vel de iure, vel de facto.*
3 *Aliud dubium est speculatiuum, aliud practicum.*
4 *Cum dubio speculatiuo stat iudicium practicum de recta operatione.*
5 *Operari cum dubio practico est intrinsecè malum.*
6 *Dubitans speculatiuè de aliquo præcepto, si rationabiliter dubium non deponat, obligatus est partem tutiorem eligere.*
7 *Quæ sit pars tutior.*
8 *In quibus sita sit difficultas.*

1. SVppono ex dictis in princ. huius tractatus, dubiam conscientiam dupliciter se habere. Primò, si rationibus hinc inde perpensis, non valet intellectus iudicium etiam probabile efformare, sed hæret anceps. Secundò, si reflexè iudicet sibi incertum esse, an res illa ita sit, vel non sit.

2. Suppono secundò, hanc conscientiam dubiam esse posse, vel de aliquo iure, vel de aliquo facto. De iure, vt si dubites, an lata sit lex, vel præceptum: de facto, vt si dubites an occideris, vel alterius damni causa fueris, ex cuius occisione, vel damnificatione obligatus es restituere.

3. Suppono tertiò, aliud esse dubium speculatiuum, aliud practicum, v. g. dubitare potes, an hæc res, quam possides, tua sit, non tamen dubitas, an illam possis retinere; imò de retentione es certus ratione possessionis, etsi de proprietate dubites. Item certum est diebus festis esse præceptum audiendi Missam, dubitas tamen, an excuseris ob aliquam circunstantiam. Ad regulandas actiones attendi debet dubium practicum, quod contingit, quando hic, & nunc dubitas, an aliquo præcepto tenearis.

4. Suppono quartò, cùm dubio speculatiuo stare optimè posse iudicium practicum de recta operatione, vt in exemplis allatis constat. Requiritur autem, vt quis cum dubio speculatiuo rectè operetur, aliquam rationem efficacem, seu probabilem habere, quæ tale dubium practicè deponat, hoc est, quæ sibi persuadeat hic, & nunc talem operationem

liciitam

licitam esse; aliàs contra rationem operaretur, iudicio illi speculatiuo non se conformando. Si enim generaliter iudices nemini licere die festo seruilia opera facere; causa aliqua debet adesse, ob quam iudices tibi licitum esse t aliàs peccabis illa exercendo. & ita tenet Cordub. *lib.3. qq. quaest.5. dub.5. post 2. proposit.* Suarez *5. tom. in 3. part. disp.40. sect.5. num.14.* Vasquez *1.2. q.19. art.6 disp.65. cap.1. n.2. & 3.* Thomas Sanchez *lib.2. de matrim. disp.41. n.6. & lib.1. in Decalog. cap.9. num 3. & cap.10. n.7 & 8.* Ioan. Sanch. *disp.41. n.1.* Ex quo fit ad variandum iudicium speculatiuum necessariò requiri diligentiam aliquam, vt benè dicit Thom. Sanch. *suprà illo cap.10. n.7. & 8.* quia non pro libito variari potest. At diligentia est requisita ad inuestigandam rationem aliquam probabilem: illa autem inuenta nihil amplius desideratur. Iis positis.

5. Dicendum est operari cum conscientia practicè dubia, hoc est, cum dubio, an hic, & nunc aliquo præcepto tenearis, esse intrinsecè malum & peccatum. Est conclusio ab omnibus recepta. Primò, quia sic operans manifesto periculo transgrediendi præceptum, & legem Dei te exponis. Secundò, facis contra amicitiam Dei, siquidem eius voluntati præfers tuam, vel aliorum vtilitatem, ob cuius gratiam facis opus, de quo dubitas gratum, vel ingratum sit Deo, nihil existimans sitne illi ingratum. Tertiò, talis operatio bona esse non potest, ad rectam enim operationem cognitio de bonitate obiecti requiritur, alias voluntas non dicetur bonum amare. Qui autem dubitat de bonitate, non potest dici obiecti boni cognitionem habere. Ergo non potest talis cognitio communicare bonitatem operationi. Malitiam autem benè potest communicare: quia ad hoc sufficit cognoscere malum sub dubio, bonum enim ex integra causa, malum ex quolibet defectu. Neque ad hanc malitiam necessarium est iudicium reflexum, quo iudices incertum esse, an sit malum id de quo dubitas, sufficit enim dubitare esse incertum, vt bene probat Vasq. *1.2. disp.65. c.1. n.4.* & Thom. Sanch. *lib.1. in Decalog. c.10. in princ.* Suar. *6. tom. in 3. part. disp.40. sect.5. num 2.*

6. Hinc fit dubitantem speculatiuè de obligatione alicuius præcepti, si rationabiliter dubium non deponat, obligatum esse eligere partem tutiorem. Est conclusio euidens ex supradictis. Nam dubium speculatiuum infert necessariò dubium practicum per se, nisi ex aliqua circumstantia deponatur. Ergo vt peccatum non committatur, debet sic dubitans pro viribus periculum peccandi vitare. Tenetur ergo eligere partem tutiorem, & in hoc casu regula iuris, *In dubiis tutior pars est eligenda*, non est consilium, sed præceptum, vt benè aduertit Thom Sanch. *lib.2. de matrim. disp.41 num.9.* & Azor *tit.1. instit. moral. lib 2. cap 16. in fine.* & videtur decidi *cap. illud dominus de clerico excommunic.*

7. Illa autem dicitur pars tutior, in qua nihil mali repræsentatur, quòd si duo præcepta incompatibilia concurrant, quę dicenda sit tunc pars tutior, non est facile definire. Firma enim regula tradi non potest, cùm semper præceptum diuinum positiuum naturali præferatur ob bonum commune. Præceptum enim seruandi sigillum confessionis, confessandi in duplici specie, cuilibet alio præcepto seruandi vitam, & honorem cuiuslibet præualet. Econtra verò præceptum naturale seruandi vitam, honorem, diuitias proprias, vel alienas, præcepto diuino seruandi festum, communicandi, & similibus aliis antefertur. Quapropter quòd alicui attentis circumstantiis, & examinatis rationibus pro temporis opportunitate minus malum sese obtulerit, illud respectu illius dicendum est pars tutior, ac proinde eligendum, iuxta textum *in cap. duo mala, 13. dist. & in cap. nerui testiculorum, ead. dist.* Quòd si discernere non valeas, quodnam ex illis præceptis præualeat, quodlibet eligere potest, cùm non sit maior ratio vnius, quàm alterius, & vtrumquę impleri nequit, vt relato Corduba, & Medina docet Thom. Sanchez *lib.1. in Decalog. cap.9. num 19.*

8. Difficultas solùm est, qua ratione dubium speculatiuum, & practicum deponi possit, vt licita sit operatio, siue vnum, siue duo præcepta incompatibilia concurrant, quod in sequentibus punctis examinare pergimus.

PVNCTVM II.

An possessio legitima in materia iustitiæ sufficiens titulus sit deponendi dubiam conscientiam, & honestandi operationem.

1. *Explicatur quæstio.*
2. *Quid sentiat Adrian.*
3. *Quid Sotus, & alij.*
4. *Possidens rem bona fide, & facta sufficienti diligentia, an sit sua, si vincere dubium non potest, eam poterit retinere.*
5. *Proponitur obiectio.*
6. *Soluitur.*
7. *Suborta dubitatione debet fieri diligentia ad inuestigandum verum dominum.*
8. *Si hanc diligentiam omittas, cùm dominus comparere poterat, teneris ad restitutionem.*
9. *Probabile est oppositum.*
10. *Si præmissa debita diligentia propendes magis rem illam alienam esse, affirmant plures te obligatum esse restituere, vel saltem diuidere.*
11. *Probabilius est te obligatum non esse.*
12. *Possessio legitima titulus est sufficiens non solùm ad retinendam rem, sed etiam ad illam alienandam.*
13. *Alienans contractu oneroso, debes monere emptorem de dubio.*
14. *Si certo tibi constat debitum contraxisse, dubius tamen es, an solueris, teneris soluere.*

1. Verbi gratia, dubitas de re, quam legitimè possides an tua sit, poterisne retinere, & alienare?

2. In hac re Adrian. 4. *de restit. quaest. de præscrip. §. hoc supposito, & quodlib. 2. art. 2. ad 1. confirm. prim argum.* asserit facto examine sufficienti, si adhuc permanes dubius, debere rem illam restituere. Quia in dubiis pars tutior est eligenda, *cap. inuenis, de sponsal. cap. ad audientiam, de homicid.* Constat autem tutius esse restituere, quam retinere: quia in restitutione nullum potest esse peccatum, neque iniustitia, in retentione verò esse potest.

3. Sotus *in 4. de iustit. quaest. 5. art. vlt. prope finem.* Martin. de Ledesm. *2. part. 4. quaest. 18. art. 1 dub. 14. fol. 231.* Aragon. *2.2. quaest. 62. art. 2. tract. de domino ante. §. his constitutis.* & reputat probabile Corduba *lib.3. qq.6. ad 3. in 1. solut.* dicunt te teneri diuidere rem cum persona, de qua dubitas, an eius sit, si persona est tibi cognita: si illam non cognoscis, cum pauperibus est diuidenda. Quia stante æquali dubio, æquale ius videtur esse vtriusque partis. Ergo res diuidi debet.

4. Alij tamen Doctores (quibus libenter assentior) absolutè docent, si rem bona fide possedisti, & postea dubitas cuius sit; factáque sufficiente diligentia ad inuestigandum verum dominum, vincere dubium non potes, te posse retinere. Quia possessio est sufficiens titulus deponendi dubiam conscientiam, & honestandi retentionem: sic Couarr. *reg. possessor 2. part. §.7. num.4. & reg. peccatum, 3. part initio, num 4.* Molin. *tom.1. de iust. tract.2. disp.35 fine, & disp.36. conclu.1.* Villalobos *tom 1. summ. tract.1. diffic.2c num.1* Thom. Sanchez *lib.1. de matrim disp.4. num.22. & lib.1. in Decal. cap.10. num.9* Salas *1.2. tract 8 disp. vn. sect.13 num.123.* Vasquez *disp.66. cap.7. à num.36.* Sayrus *lib.1. in claui regia. cap.13. num.13.* Anton. Perez *in sua laurea, certam. 10. scholast. num.127.* Azor *tom.1 lib 2. cap.19. quaest.5. & quaest.8. ad primam rationem.* Ægid. de Coninch. *de sacram disput.34. dub.10 num 93.* Ioann. Sanchez *disp.43. num.12.* & alij plures possent referri. Probo primò ex *reg. iur. in 6.65. & reg 170. ff. eodem.* In pari causa, & delicto melior est conditio possidentis. Cùm ergo æqualiter dubites, an tua, vel aliena res sit, & ex alia parte tu possideas, melior est tua conditio, vt possis retinere. Secundò in foro externo spoliandus non esses in tali dubio re illa, siquidem cùm sunt partium iura obscura, reo potiùs fauendum est, quàm actori, ex *reg.11. de regul. iur. in 6.* & quia possessor bonæ fidei sine plena, & euidenti probatione in contrarium remoueri non debet *lib.1. in fin. C. de conditionib. insertis*, & probat Salas *sup. num.116.* & Molin *de primogen. Hispan. lib.3. cap.4. num.32.* Sed forum internum semper externo conformari debet, quando externum falsa præsumptione non innititur, vt docent Bald. *authent. ingressi, num.49. C. de sacrosanct. Eccles.* Sotus *lib.4. de iustit. quaest.5 art.3. vers. quartò arguitur.* Couarr. *in cap. cùm esses. num.7. de testament.* Vasquez *1.2. tom.1. disp 66. cap.1. num.3.* Salas, *quaest. 21. tract.8. disp. vn. sect.18. n.166. & n.171. & n.116.* Garcia *2. tom. de benefic. part. 9. cap.1 num.10.* Thomas Sanch. *lib.1. de matrim. disp.5. num.20. ad medium, & lib.2. de matr. disp.41. num.11. & lib.1 in Decalog. cap.10. num.9. & num.11. & lib.2. cap.13. n.40. in fine.* Suarez *de censur. disput.40. sect.5. num.16.* Ioan. Sanchez *in select. disp.41. num.4. circa finem, & disp.48. num.55.* & alij ab ipsis relati. Ergo cùm in foro externo spoliandus re possessa non esses, neque etiam in foro interiori te debes spoliare. Tertiò, esto æquale sit dubium, an tua, an aliena res sit, at non est dubium te illius esse possessorem. Ergo nulli facis iniuriam in possidendo. Quartò, duplex ius superare debet vnum: ex parte tua est duplex ius in re, quam possides, alterum ius dubium proprietatis, alterum ius certum possessionis. Ex parte alterius est solum ius dubium proprietatis: Ergo tuum ius superius est iure alterius. Ergo non est, cur rem, neque aliquid illius à te debeas expellere.

5. Dices, ex tali dubitatione possessionem interrumpi, cessat enim bona fides in possidente, quæ consistit in eo quòd æstimet rem, quam possidet, suam esse, quod non potest æstimare, qui dubitat: cessante autem possessione, iam æquale ius est vtriusque partis. Ergo res retineri non potest ab vno, sed vel relinqui debet à dubitante, vel diuidenda inter vtrúque.

6. Facile obiectioni fit satis. Dubitatio namque impedit bonam fidem in incipiente possidere, quia iniuste rem sibi arrogat, quam non magis æstimat ad se, quàm ad alium pertinere: At in continuatione possessionis solum requiritur, vt ignoret esse alienam, quia dum non probatur esse alienam, pro possi-

dente est præsumptio, vt definitur expresse *cap. si virgo. 34. q. 1. ibi, in iure prædiorum tandiu vnusquisque possessor bonæ fidei dicitur, quandiu possidere se ignorat alienum*, & tradit multis relatis Couarruu. *ad reg. possessor. 2. p. §. 7. num. 3. & seqq.* Ioan. Med. *Cod. de restitut. q. 17.* Lessius *lib. 2. de iustit. c. 6. dub. 3.* Quocirca dum de veritate non constat, semper possidenti fauendum est, neque obligandum aliquid restituere, iuxta *l. is qui destinauit. ff. de rei vindicat. & §. retinendæ, Instit. de interdictis*, & consonat *lex 27. tit. 2. part. 3.*

7. Apposui noranter in conclusione, facto examine ad inuestigandum verum dominum, te posse rem, de qua dubitas, retinere, si ille non comparet. Requiritur enim suborta dubitatione diligentiam facere ad inuestigandam veritatem. Hæc namque inuestigatio necessaria est, vt vnicuique quod suum est reddatur. Ita Doctores *num. 4. in princ.* relati. Illa autem inuestigatione durante, non potes vti re, quæ vsu consumitur, alioqui frustrà dominus quæreretur. Poteris tamen vti illa, quæ vsu non consumitur, Si enim esset equus, vel mancipium, possis illo vti dum adhibes diligentiam animo soluendi domino pretium illius vsus, deductis alimentorum expensis. sic Thom. Sanch. *lib. 2. de matrim. disput. 41. quæst. 2. conclus. 3. num. 21.* Salas *disp. vnic. sect. 23. n. 228.* Villalobos *tom. 1. summ. tract. 1. diff. 20. num. 4.*

8. Si omittas inuestigare dominum, quando ipse posset comparere, & ea de causa postea non comparet, communis sententia tenet te ea de causa possessorem malæ fidei constitui. Quia ex aliqua omissione contra iustitiam sequitur dominum non comparere. Teneris ergo tanquam possessor malæ fidei rem & fructus pro qualitate dubij restituere. ita Mol. *to. 1. de iust. tr. 2. disp. 36. concl. 1.* Thom. Sanch *disp. 4. n. 13* Villalobos *n. 2* Salas *n. 227.*

9. Probabile est, si dominus non comparet, te non esse obligatum ad aliquam restitutionem. Nam esto peccaueris contra iustitiam in omittenda inuestigatione veri domini, cùm comparere probabiliter poterat; at non ob inde te malæ fidei possessorem constituisti. Quia nunquam certus fuisti rem alienam possidere: quod videbatur necessarium ad amittendam possessionem antea acquisitam: & ita docet Reb. ll. *de oblig. iustit.* (esto tutius, & probabilius reputet oppositum) *1. part. lib. 2. q. 5. de restit. num. 12. §. sed quid.*

10. At quid dicendum, si præmissa debita diligentia, & dubius sis, propendeas tamen magis rem illam esse alienam, teneris ne restituere, vel diuidere?

Affirmant plures te teneri diuidere, si diuisibilis est, sin minus recompensationem facere tantundem in æstimatione præbendo. sic tenet Salon. *2. 2. q. 62. art. 6. controuers. 4. concl. 4* Bannes *ibi in præamb. ad quæst. 62. dub. vltim. conclus. 2. & quæst. 40. art. 1. dub. 5 concl. 4.* Valent. *2. 2. disp. 3 quæst. 16. p. 2. col. 5. vers. si autem* Thom. Sanch. *lib. 2. de matrim. disp. 4 concl. 2. num. 19.* Ægid. de Coninch *disput. 34. de sacram. matrim. dub. 10 num. 93.* Quia tunc non est par causa tua, & aliena, vt possessio tibi suffragetur: imò illa maior propensio videtur æquiualere possessioni.

11. Nihilominus probabilius existimo te non teneri diuidere rem legitimè possessam, etiamsi magis propendeas alienam esse, & etiam si id probabiliter iudices, modò certus moraliter non sis, alienam esse. Possessio enim præponderat omnibus rationibus non conuincentibus: & ita docet Vasquez *disp. 66. cap. 7. num. 42.* Salas *sect. 23. n. 231.* Thom. Sanch. mutans sententiam *lib. 1. in Decal. c. 9. n. 9.* Qui benè aduertit te debere etiam probabiliter iudicare esse tuam, vt possis retinere; aliàs retinens operaretis contra conscientiam.

12. Non solùm possessio legitima est titulus sufficiens, vt dubitans, sit ne res sua, vel aliena, eam possis retinere, sed etiam vt eam possis alienare. Quia inutilis tibi esset possessio, si re possessa vti non liceret, imò potiùs esset onerosa, si illam intactam seruare deberes. ita Vasq. *n. 38.* Salas *n. 227.* Thom Sanch. *de matrim. lib. 2. disp. 41. q 2. concl. 4. n. 22.* Couarr. *reg. peccatum, 3. part. in princ. n. 5.* Ioann. Sanch. *disp. 43. n. 12.* Petez, & Villalobos *suprà.*

13. Aduertunt tamen Couarr. vterque Sanchez, Salas, & alij, si vendas rem, sic sub dubio possidens, te debere monere emptorem de dubio, quod habes, quando probabilis spes est dominum comparuturum. Quia vendis rem vitiosam, expositámque periculo, vt comparente vero domino ab emptore extrahatur. Hoc enim vitio, & periculo detecto vel emptor non emeret, vel emeret viliori pretio. Quod si spes moralis non est, vt certò verus dominus compareat, non teneris monere de dubio, quia tunc emptor morali periculo non exponitur. sic vterque Sanchez *suprà.* Bannes *2. 2. q. 62. art. 6. dub. 5.* Fachin. *lib. 1. contr. cap. 94 in parua fol. 118.*

14. Obseruandum denique est supradictam doctrinam non procedere in debitis certò contractis, & solutione dubia: si enim certò tibi constat debitum contraxisse, dubius tamen es, an solueris, teneris soluere; quia possidet alius actionem debiti contra te, quia illum in dubio priuare non potes. Dubia enim exceptio non potest excusare excipientem, ex *l. Titia textores, ff. de legat. 1.* & ex his, quæ notat Bald. *l. non solum §. sed vt* probari, *ff. de noui operis nunciat.* Deinde quia iustitia petit æqualitatem, & debito certo non est æqualis dubia solutio. ita Vasq. *disp. 66. c. 6. fine, n. 43.* Salas *num 235. fine* Thom. Sanch. *lib. 1. in Decal. c. 19. n. 12.* Suar. *tom. 2. de relig lib. 2. de iuram. c. 33. num. 7.* Ioan. Sanch. aliis relatis *disp 42. n. 9.*

PVNCTVM III.

An possidens mala fide tenearis rem integram restituere, cùm dubius es ad quem pertineat.

1. *Si à possessore bonæ fidei rem furto accepisti, & dubitas, an eius sit, teneris integram ei reddere.*
2. *Si titulo emptionis, vel donationis rem sub dubio furtiuam possederis, & facta diligentia dubium persistit, teneris diuidere inter eos, de quibus dubitas.*
3. *Limitandum est, nisi à possessore bonæ fidei acceperis.*
4. *Emens rem furtiuam, vt domino reddas, non peccas.*
5. *Emptor bonæ fidei diceris, cùm nulla ratio conuincens se tibi offert rem emptam esse furtiuam.*

1. EX dictis superiori puncto constat, si à possessore bonæ fidei rem furto accepisti, & dubitas an sit eius, teneri te ei integrè reddere. Quia iniustè illum spoliasti, neque habes titulum, ratione cuius possis rem, aut partem illius retinere. & ita tradit Nauarr. *c. 17. num. 117.* Cordub. *in summ. quæst. 111. a 2. concl 3.* Molin *tom. 1. de iust tract 2. disp. 25 §. verum* Nauarr. *de rest. lib. 3. cap. 2 dub. 8. n 350.* Salas *tract. 8. disp. vn. sect. 23. n. 234.* Thom. Sanch. alios referens *lib. 2 de matr. disp. 41 concl. 6 n 26.* Villalobos *tom. 1. summ. tractat. 1. diffic. 20. num. 6.* Ioan. Sanch. *disp. 43. num 13.*

2. Verùm si dubitas, an res sit furtiua, & titulo emptionis, aut donationis possedisti, teneris facta diligentia, & dubio persistente rem diuidere inter te & eos de quibus dubitas. Quia tunc pro nullo stat præsumptio, ac proinde omnes æquale ius habent. Pretium autem à te datum in causa esse non potest, quominus debeas aliis, qui non acceperunt, & de quibus dubitas, an eorum sit res satisfacere. Sicut si compareret verus dominus, tenereris illi integram restituere, etiamsi pretium dedisses, quia mala fide illud dedisti. sic Salas *illa disp. vn sect. 23 n. 232.* Thom. Sanch. *concl. 5. n. 24.* Villalobos *num. 5.* Molin. *illa disp. 35 §. verum, & disp 36. fine.*

3. Limita supradictam doctrinam, nisi à possessore bonæ fidei acceperis; tunc enim etsi dubius acceperis, ac non comparente domino post factam diligentiam, poteris retinere rem, & illa vti quia succedis loco possidentis, à quo accepisti titulo emptionis, vel donationis. Qua ratione emens mancipia ab asportantibus, etsi dubius emeris, an fuerint furtiua, at facta diligentia pro inuestigando verum dominum, si spes moralis sit, fore, vt compareat, illóque non comparente potes retinere. Quia tunc non est possessio pro libertate mancipij, sed pro possessore bonæ fidei, qui illud vendit, & cuius loco tu successisti. sic Molin. *disp. 36. concl. 1. & 3.* ex quo desumpserunt Sanchez *illa disp. 41. de matrim. num. 18.* Ioan. Sanchez *disp. 43 num. 14.* Salas *num. 236.*

4. Sed inquires primò, an emens rem furtiuam, vt verum dominum inquiras, & eam illi tradas, pecces.

Respondeo te non peccare, imò gratum domino fore, qui nunquam alia via rem esset habiturus. sic Couar. *reg. peccatum, 3 part. initio, num. 4.* Bannes *2. 2. q. 62. art. 6. dub. 5. concl. 1.* Salon. *ibid. contr. 4. concl. 2.* Thom. Sanch *lib. 2. de matrim. disp. 41 n. 29.* Salas *1. 2. tract. 8 disp. vn. sect. 23 n. 237.* Villalobos *diffic. 20. n. 8.* Quòd si dominus non comparuerit, teneris rem in pios vsus conuertere, deducto pretio. Quod similiter deducere potes domino comparente, cùm vtiliter eius negotium gesseris, ac proinde non est æquum te in amissione pretij condemnare. sic Salon. Bannes, Sanchez & Villalob *suprà.*

5. Inquires secundò, quid requiratur, vt emptor bonæ fidei dicaris, sufficiétne ignorare rem esse furtiuam, & credere non omnia ab aliquo vendita furtiua esse, esto rumor, seu vehemens suspicio sit illum multa furtiua vendere? Negat Molin. *illa disp. 35 in fine concl. 2. & conclus. 4 in princ.* Mercado *lib de contract. cap. 10. fol. 104* Thom. Sanchez *disp. 41 num. 27.* Salas *num. 235.* Villalobos *diff. 20. num. 7.* Mouentur, quia periculo te exponis rem alienam retinendi, ac proinde bonæ fidei possessor dici non potes. Hoc tamen intelligerem, quando rationes efficaces, seu moraliter conuincentes adessent venditorem vendere rem furtiuam, non quando dubiæ sunt, & probabiles: tunc enim deponere debes dubium, & intelligere, alium ritè vendere, quia nemo præsumitur malus, nisi probetur, neque in dubiis delictum commisisse, ex reg. iuris, & ex *l. merito, ff. pro socio.*

PVNCT.

PVNCTVM IV.

An consulens homicidium, vel furtum, vel furem, aut homicidam socians, aut alio modo adiuuans, dubitans tamen an alius absque tuo consilio, vel adiutorio furtum, homicidiúmve præstaret, tenearis de damno sequuto.

1 *Affirmatiuam partem defendit Thomas Sanchez.*
2 *Oppositum alij Doctores non contemnendi docent.*
3 *Conciliantur opiniones.*
4 *Depositarius, vel commodatarius, si dubitat, an sua culpa perierit res deposita, vel commodata, non tenetur ad restitutionem. At in foro externo condemnabitur, dum non purgat præsumptam negligentiam.*

1 THomas Sanchez *lib. 2. de matrim. n.17 disp.41.* affirmat te teneri primò, quia in dubio nemo præsumitur delictum admissurus, ex *lib. merito ff. pro socio*, & tradit Felin *cap. 1. de offic. deleg. n.13. vers. vtrùm autem, & cap sicut dignum, de homicid. n.11 concl. 3.* Decius *in reg. consilij 47. n 9 ff. de reg iur.* Non ergo homicida ille, vel fur præsumi debet admissurus delictum, nisi tuum consilium, vel adiutorium staret. Secundò in hoc dubio possessio est contra te, non pro te. Constat enim de tua actione iniusta, quæ apta est damnum causare, constat item de damno causato. Ergo tibi incumbit onus probandi non causasse. Ergo dum non probas, necessariò iudicandus es causauisse, vt docet Bald. *in lib. data opera, num. 52. C. qui accusari non possunt.* Ananias *in cap. ad audientiam, num. 10. de homicid.* Angel *lib. 1 in princ. vers. vltimò est videre. ff. de eo per quem factum erit.*

2 Alij Doctores oppositum docent. Affirmant namque in casu dubij te non teneri. Quia in dubiis (præcipuè in materia iustitiæ) melior est conditio possidentis. *lib. si ob turpem causam, ff. de condict. ob turpem causam* Syluest. *restitutio. 3 qu. 6. dicto 2. initio* Ioan. Med. *C. de restit. q. 7. ante vers. si autem consilium.* Petr. de Nauarra *lib. 3. de restit. cap 4 dub. 4 num. 48. vers. tertio colligo.* Henriq. *lib. 14. de irregular. cap. 3. num. 4.* Villalobos *tom. 1. sum. tract. 1. diff. 20. n. 9.* Saytus *in claui regia lib. 10. tract. 2. cap 8. n. 1. fine.* Rebell. *de obligat. iustit. 2 p. lib. 2. q. 14 sect. 2. n. 5. & 7.* & Tabiena *verbo restitutio, q. 23. n. 24.* vbi solum consulentem obligat restituere, quando credit consilium fuisse efficax. Eman. Saà *verb restitutio, n. 25. aliàs 36.*

3 Existimo in hac re non posse Doctores dissidere, affirmo namque in casu dubij (quod verè dubium sit) an ex tua actione damnum subsecutum fuerit, te nullo modo teneri satisfacere. Non enim æquum est te obligare satisfactionem certam exhibere, cum certum non sit damnum dedisse. Verùm ex eo solùm, quod consulueris, vel associaueris furem, vel homicidam, tibi moraliter constare debet causam esse damni facti, quia communiter sic consulentes, vel associantes cooperatores sunt, vt bene dixit Carbon. *tract. de restit. q. 66. vers. quartum dictum*, & ita in consulentem transfertur onus probandi suo consilio damnum non fecisse, quia dum constat de malo consilio, præsumit ius causam fuisse, vt ex Felino, & Decio *in cap. 1. de offic. deleg.* & Baldo, & aliis *in lib. data opera, ff. qui accusari non possunt*, docet Mascard *de probat. tom. 1. concl. 419. n 9.* Thomas Sanchez *lib. 1. in Decal. cap. 10. n 44. circa medium.* Quare, vt dubius esse possis de damno dato, rationes debes habere efficaces, quales sunt, si delictum admittens esset inimicus capitalis, vel necem antea minatus fuerit, vel præparauerat omnia necessaria ad homicidium: in iis enim casibus te non esse obligatum, affirmat Thomas Sanchez *lib. 2. de matr. disp 41. n. 17 & lib. 1. in Decalog. cap. 10. n 44 in fine.* Ioan. Sanchez *disp 42 num. 14.* consentit Salas etsi confusè, *1. 2. tr 8. disp. vnica, sect 23 n 141. fine* Quod verò addit Henriquez *lib. 14. de irregular. cap 16 n 5.* & Saytus *de censuris, 1. l. 7. cap. 3. n. 2.* sufficere, si homicida huic consulenti asserat se neque ad actus substantiam, neque ad accelerationem motum fuisse eius consilio, nullo modo probat Thomas Sanchez *illo cap. 10. n. 44.* nisi homicida sit ita fide dignus, aut tales aliæ coniecturæ concurrant, vt prudens arbitretur fidem illi habendam esse, & placet mihi. Hæc de consulente. De associante verò, cùm immediatiùs delicto concurrat, raro, vel nunquam dubius esse poterit de damno facto non concurrisse saltem præbendo animum principali operanti.

4 Depositarius item, vel commodatarius, si dubius sit, an sua culpa depositum, vel commodatum perierit, non tenetur ad restitutionem. Quia non est præsumendus delictum commisisse, nisi probetur. Ita Thomas Sanchez *disp. 4. n. 18.* Salas *num. 143.* Villalobos *t. 1 tract. 1. diffic. 20. n. 10.* Ioan. Sanchez *disp. 43. n. 11.* In foro tamen externo, si res depositarij appareant incolumes, præsumitur in dolo, ex textu *in cap. 2. de deposito.* & ibi Abbas *n. 2.* & sic depositario incumbit onus probandi casu petiisse, vel non posse simul seruasse res suas, & depositas ob imminens incendium, maluisséque res suas incolumes tueri, quàm alienas: tunc enim cessat dicta præsumptio de dolo, & non tenetur etiamsi res suæ viliores essent: ita aliis relatis docet Mascardus *de probat. vers. depositarius concl. 509.*

PVNCTVM V.

Dubius an sis legitimus, naturalis, vel spurius, quis debeas reputari, & quis te alere teneatur.

1 *In casu dubio de legitimitate communis sententia docet te reputandum legitimum.*
2 *Alij oppositum docent.*
3 *Conciliantur opiniones.*
4 *Prætendens ordines, aut beneficium, reputandus est legitimus, dum de contrario non fuerit infamatus.*
5 *Satisfit argum. n 1. & 2. adducto.*
6 *Cuius reputandus sit filius vidua quæ intra nouem menses à contracto matrimonio peperit, an primi, an secundi mariti.*
7 *Reputandus est filius illius, qui actualiter in possessione matrimonij est.*
8 *Ille est filius legitimus, qui nascitur ex vxore in domo mariti cohabitantibus simul.*
9 *Ex tractatu parentum sumitur sufficiens signum ad reputandum filium legitimum.*
10 *Qua ratione nominatio constituat sufficiens signum reputandi filium legitimum.*
11 *Fama aliis coniecturis fulcita est signum legitimationis.*
12 *Institutio illius tanquam filij facta à patre significat esse eius filium.*
13 *Si vna coniectura non præbet sufficientem probationem, aliis adiunctis probari potest.*
14 *Proponitur dubium, quis alere teneatur filium illegitimum, de quo dubitatur, quis sit eius parens determinatè.*
15 *Quilibet parens tenetur filium alere.*

1 PRima sententia, & communis inter Theologos asserit in casu dubio de legitimitate reputandum esse legitimum, & in dubio, an sit spurius, vel naturalis, reputandum naturalem, ita tradunt Gregorius Lopez *lib. 1. tit. 14 part. 2.* Vasq. *disp. 66. cap. 8.* Salas *tract. 8. disp. vnica, sect. 24. n. 145.* Saytus *in claui regia, cap. 13. n. 19.* Villalobos *tom. 1. sum. tract. 1. diffic. 10. in fine.* Azor *t. 1. lib. 2. cap. 19 q. 7.* Tellus Fernandez *lib. 1. Tauri n. 3.* Menoch. *de arbitr. iudic. lib. 2. cent. 2 casu 194. num. 12.* Mantica *de coniect. vlt. volunt. l. 6. c. 11 n 33.* Mouentur, quia nemo damnandus est, & puniendus ob culpam dubiam: pœna enim certa peccato certo adhiberi debet. Si autẽ ille filius excluderetur ab hæreditate tanquàm verè illegitimus, ipse, & eius parentes puniuntur, quin eorum culpa esset probata. Ergo. Item quia in dubio præsumi debet, quod honestius est, vt declarat Bald *in l. filium, n. 11 ff de iis, qui sunt sui, vel alieni iur. & ex l. miles, §. defuncto, ff de adult.*

2 Secunda sententia docet in casu dubio de illegitimitate reputandum esse illegitimum, ita Alciat. *de præsumpt. reg. 2. præsumpt. 5. n. 8. pag. 158. in paruis.* Matienzo *lib. 9. tit. 8. lib. 5 nouæ compil. glossa 3. n. 6* Menchaca *controu illustr. cap. 85. n 14 & 15.* Mascard. *de probat. verb. illegitimus, conclus. 782. & tom 2. conclus. 1090.* Probant, quia non præsumitur matrimonium, nisi probetur, est enim quid factum, & factum non præsumitur, nisi probetur *cap cùm Ioannes, §. verùm, de fide instrum.* & latè probat Mascard. *concl. 732. t. 1. de probat.* Cùm ergo esse non possit legitimus, nisi matrimonio stante, efficitur non præsumpto matrimonio, nec legitimum præsumendum.

3 Existimo facili negotio supradictas sententias in concordiam redigi posse, prout illas redegit Azeuedo *lib 5. nouæ recopil. tit. 8. lib. 9. à n. 14.* vt scilicet prima opinio procedat casu quo filius sit reus, & possessor, & non possideat contra iuris præsumptionem: tunc enim actori incumbit onus probandi, & dum non probat contrarium pro possidente standum est. Secunda verò opinio procedat, si filius actor sit, & contendat hæreditatem habere: debet enim tunc legitimitatem probare, quia est fundamentum suæ intentionis. Aliàs iniquum esset alios à possessione, vel iure certo, quod habent, expellere Non enim ius incertum, & dubium aliorum certum vincere debet. Et idem est si existit in possessione, & tamen ius possessioni resistit: quia tunc possessio non suffragatur, vt *in cap ad decimas, de restit. spoliat. in 6.* vbi Canonici spoliati à decimis parochiæ S. Nicolai non restituuntur, nisi euidenter docuerint, quòd earum possessionem legitimè assequuti fuissent, quia eas occupasse iniustè verosimiliter præsumuntur, cùm prouenirent ex prædiis intra alienam parochiam constitutis, sicque manifestum (nisi aliud ostendatur) eas de iure communi ad Ecclesiam pertinere. Hinc fit, si filius naturalis est à patre institutus, ascendentibus præteritis, & statim in possessionem bonorum missus, si auus petat ab eo hæreditatem, sufficiet, si probet esse auum legitimum, & reo incumbet probatio filiationis naturalis,

lis,quia ius resistit naturalem filium hæredem esse.ita Matienzo *suprà d.l.tit.8.lib.5.compil.11.*

4 Quando autem nulla lis vertitur inter aliquos, sed quidam prætendit ordines,aut prælaturam , tunc reputandus est filius legitimus , quoties de contrario non fuerit diffamatus. traditur *in cap transmissæ, & in cap.peruenit,qui filij sint legitimi,* & docet Mascard. *verbo illegitimus,n.8.concl.882.de probationib.* Neque obligandus est hic se iuramento purgare,vt docet Lancelot. Galia *in rubr.ff.de verb.obligat.n.161.*& tradit Mascardus *suprà n.10 & n.11.*refert doctorandum, vel licentiandum graduandum non esse ad iurandum super natalibus , & eo minus ad probandum, si non sit diffamatus. Quòd si diffamatus sit, esse illegitimum ,ac proinde excludendum à beneficio , siue possideat,siue non,debere se purgare.iuxta *cap.accedens,de purgat. canonic.*& ibi Abbas *num.4.* Ioann Andr *in cap.veniens,de presbytero non baptizato.* Paleotus *in lib de nothis, & spuriis,cap.20.*Tellus Fernand.*l.11.Tauri,num.7.* Matienzo *suprà num.13.* Ratio est, quia tunc subit vicem actoris, & debet qualitatem probare.

5 Ex iis respondetur argumento primæ sententiæ, quatenus nostræ conclusioni videtur contrarium : non enim filius punitur, quando ei negatur hæreditas , filiatione non probata, imò potius alij hæredes certi punirentur , si absque probatione filiationis hæreditate priuarentur. Ad confirmationem respondeo cum Mascard.*de probat.verb. illegitimus,concl.882 n.6.* in dubio præsumi quod honestius est, quando quis id allegat se defendendo, ne ex delicto puniatur,secus si dicat agendo & ad consequendam alteri condemnationem:tunc enim non debet capi præsumptio delicti exclusiua, nisi probetur,quia est in damnum tertij. ita Decius *in l.emancipati,post n.3. vers. non obstat alia ratio,C.de collation.* cum Bart.post glossam *in l.qui iurasse,§ si pater,ff.de iureiurando.*

Ad argumentum secundæ sententiæ respondeo, esto matrimonium non præsumatur : at matrimonio constante filium inde natum legitimum,& non illegitimum præsumi,præcipuè cùm ipse filius actor non est , sed reus, neque aliqua contra laborat infamia.

6 Sed quid si mulier aliqua effecta vidua illico alteri nubat, & intra nouem menses à contracto matrimonio secundò pariat, filius inde natus cuiúsnam est reputandus,an primi mariti ,vel secundi ? In hac re Syluest. *verbo filij,qu 17* Mascard. *de probationib. concl 788 n.24.* affirmant cum Bart. *in l. Gallus, n.13 ff.de liberis,& posthumis,*inspicienda esse signa conceptionis,quòd si non appareat,standum consuetudini mulieris tempore quo parere consueuit , quòd si neque hoc appareat , standum iudicio peritorum Medicorum, vel obstetricum,argum. *l.1.§.1.ff.de ventre inspiciendo.*In quo casu non esse leuem coniecturam matris assertionem dicit Alciat.*de præs.reg.3.præs 37. n.15.*Item(etsi reprobetur à Bart. suprà)videri potest cui filius assimilatur,an marito viuenti,an defuncto Nā esto assimilatio contingere possit ex cogitatione mulieris tempore conceptus: at rarò ex hac causa oritur, & regulariter à generante procedit, & cùm in præsenti per coniecturas procedatur,sufficit assimilatio, quæ faciat probabilitatem,cum in pluribus sit vera,& consentit Alciatus *suprà.* Tandem affirmat Syluester , si nullo probabili modo veniri possit in notitiam veritatis , debere reputari filium eius,in cuius domo natus sit,vel ex vtraque hæreditate ei prouidere,cum non appareat quæ magis obligetur,& filius, & mulier non debeant subsidiis priuari. Decius verò *in cap.per tuas,de probationibus. versic.quartus,& vltimus.* & videtur approbare Mascardus *suprà* , dicit in hoc casu debere iudicari quod esset fauorabilius ipsi filio, nempe si primus maritus esset ditior,illius sit præsumendus.

7 Mihi quidem dicendum videtur,posito, quòd supradictæ omnes coniecturæ non tollant dubium neque aperiant certò veritatem , reputandum esse filium eius , in cuius domo natus est,seu eius,qui actualiter est in possessione matrimonij. Nam in casu dubij possessio actualis debet præualere.& tradit Bald.*leg. si mater , C. de suis , & legitimis hæredibus.* Vasquez *1.2.disp.66.cap.8.in princip.*Salas *tractat.8.disput. vnica,sect.24. num. 245.*

8 Signa autem ad dignoscendum , quisnam reputari debeat filius legitimus , optimè tradit Panormitanus *in cap. per tuas, de probat.* Bartol.*in leg.quidam quasi,ff.de probationib.* & ex illis Couarr. *in epitome cap.8.§.3. num.9.part.2.* Menoch.*de arbitr.iudic.casu 89.à num.60.*Syluest. *verbo filij, qu.12.* Mascard. *tom.1.de probationib.verbo filiatio ,concl.788.* Et ex iis accipe primum signum ad cognoscendum aliquem esse filium legitimum. Et si nascatur ex vxore in domo mariti, cohabitantibus simul. in hoc omnes conueniunt , ex *l.filium,ff. de his qui sunt sui, vel alieni iuris, & ex cap. per tuas, de probationib. & ex cap. transmissæ, qui filij sint legitimi.* Quod signum extendi debet, etiam si vxor tempore conceptus adulteret,si eo tempore maritus cum vxore cohabitabat,reputandum inquam esse filium mariti,& legitimum.per textum *in leg. miles,§ defuncto,ff.ad legem Iuliam de adulteriis.*Bald *in rubr C.de probationib.col. vlt.& l.si mater,C.de suis,& legitim.* Abbas,Felin. & Doctores communiter *in cap.per tuas,de probationib.* Alciat.*de præsumpt. in regul.3.præsumpt.37.in princip.*& aliis multis relatis docet optimè Couarr. *in epitom.2. part. cap.8.§. 3. num. 8* Mascard. *de probationib. concl.788.n.6.* Ratio est, quia præsumendum est, quod est fauorabilius & honorabilius filio, cùm enim possit esse filius mariti , & adulterj , iniquum esset si in fauorem matrimonij. Ergo est asserenda. Qua ratione,& quibus casibus hæc præsumptio possit cessare,optimè per Mascard.*suprà.*

sumptio non esset.Item hæc præsumptio est in fauorem matri-

9 Secundum signum ad probandam legitimitatem filiationis, est tractatus parentum, quando parentes ita filium tractant, vt proprium , & legitimum , ipséque illos vt tales veneratur. Hic tractatus ita efficax est, vt infirmari non possit negatione parentum etiam iurata : sicut enim confessio filiationis facta à parentibus non potest reuocari ab ipsis in præiudicium filij,vt testatur Glossa *in cap.per tuas,de probat.* multò minùs reuocari poterit tractatus, qui efficacior est in nominatione. ita Abbas *in cap per tuas. de probat.num.3. & 4.*& ibi Felin. *num.14.*Bald. *in l.non ignorat,C. qui accusari non possunt.* Couarr. *in epitom.2. part.cap.8 §.3 à num 6.* Menoch *de arbitr.iud.casu 89. à n.60.* Mascard. *de probat.concl.789. à num. 3.* & tradit Glossa *in cap. transmissæ,qui filij sint legitimi.*

10 Tertium signum adductum à Doctoribus est nominatio : hæc tamen, vt bene explicat Mascard. *concl.790.* per se non sufficit constituere filium in quasi possessione filiationis, cum sæpè ob significandum amorem , & blandum affectum, hoc vocabulo filij soleamus vti eósque sic appellemus qui verè non sunt.At si nominatio filij à parentibus esset facta seriò, & ex proposito,& præcipuè coram aliquo Notario,& maximè in iudicio , & testamento, absque dubio constitueret filium in quasi possessione filiationis , ita vt aduersario incumbat onus probandi contrarium, & dum non probatur , reputandus talis est,ita Gloss.*in cap Michael,de filiis presbyter.*Abbas *cap.per tuas, n.8.*& ibi Decius *num.32.*Menoch. *casu 89.n.28 in princ.de arbitr.iud.*Couarr.*4.decret.2.part.cap.8.§. 3. n.7.* & alij innumeri relati à Mascard. *suprà.*

11 Quartum signum, seu coniectura ad probandam filiationem est fama, & communis populi opinio. Sed hæc vt probet perfectè, aliis adminiculis, & coniecturis debet fulciri , vt bene dixit Abbas *in cap. transmissæ , qui filij sint legit.* Anton de Butrio *in cap. per tuas,verb.communiter de probationib.*Felin.*ibid. n.15.*Couarr.*epitome decret.cap.8.§ 3.n.9. in fine , p.2.* Mascardus *concl.791.à n.7.* Et ratio est, quia fama solùm semiplenè probat,ex *cap. 1.de appellat & cap. veniens,el 2. de testib.* Requiruntur ergo alia,ex quibus probatio integra coalescat.

12 Quintum signum est , si à patre , vel filius instituatur, nam licèt sit institutio communis filio , & extraneo , tamen quando facta est alicui vt filio cum in possessione filiationis constituit, donec contrarium probetur. Quia per hanc institutionem taliter factam pater filium tractat vt filium , & ratione tractat*,& institutionis optimè filiatio probatur.aliàs institutio nulla esset,ex *ex l si pater,l.neque apud,C.de hæredibus instituendis* & tradit multis relatis Mascardus *concl. 793.*

13 Alia signa,& coniecturas adducit Mascardus *seqq.conclusionibus,* ad filiationem probandam qualis est scriptum manu parentis , in quo nominat quodic talis filius suus natus sit, & per alias nominationes. Item ex educatione , & alimentis præstitis filio , coniecturis aliis concurrentibus : quia sic tractatur vt filius. Aduertendum tamen est , etsi vna,aut altera coniectura dubium non tollat,& probationem sufficientem filiationis non constituat,si tamen plures concurrant,illam constituere posse,sic Accursi.*in lib.2.in princ.ff.de excus. tut.* Anchar. *consil.125.& seqq.vol.1.*Gozad. *cons.12.n.23.* Bursat. *consil.88. n.7.fine* & alij plures relati à Mascard.*concl.796.*

14 Tandem dubitari potest,quis filium illegitimum alere teneatur,casu quo dubitetur de eius patre,quisnam sit determinatè ? Cognoscitur enim esse eius parentem hunc,vel illum, at ignoratur , quis sit determinatè. Et quidem si ex vno patre sit spurius,& ex alio naturalis, probabilius est omnem obligationem patri constituenti naturalem conuenire , quia in casu dubij potius naturalis , quàm spurius præsumendus est filius, vtpote quid honestius , & filio fauorabilius. At quando vterque parens dubius æqualiter reddunt filium naturalem,vel spurium, non deerit qui affirmet neminem esse obligatum præbere alimenta. Primò,quia in casu dubij nullus debet possessione propriæ pecuniæ spoliari , vt ei alimenta tribuat. Secundò debitum incertum non est æquum satisfieri solutione certa , & determinata.

15 Nihilominus dicendum est quemlibet teneri filium alere. Habet enim filius actionem aduersus patrem,vt sibi alimenta præbeantur.Cùm ergo determinatè sciri non possit eius pater, ne talis actio, & debitum inutile reddatur,inter vtrumque debet diuidi.Confirmo.Quando ignoras, cuius sit res aliqua,scis tamē certò esse huius,vel illius,debes inter vtrumque diuidere, quia vterque ius habet , similiter in præsenti ignoratur cuius filius sit hic puer, cognoscitur tamen esse huius , vel illius , debet inter vtrumque debitum alimentorum diuidi. Sic Vasquez *1.2.disp.66. cap.8.n.7.*Salas *tract 8.disp.vnica,sect 24. n.247.*Azor *lib.2.instit. moral.cap.19. quæst 8.* Villalobos *tom.1.*

sum.

tom. tract. 1. diff. 10. in fine. Addunt tamen Azor, & Villalobos quolibet parte deficiente, vel nolente filium alere, alium esse obligatum in integrum. Quod non credo: quia aduersùs quemlibet habet filius integrum ius, & sic tradit Salas suprà num. 148. Qui bene aduertit si patres inæquales in diuitiis, & nobilitate sunt, posse matrem à ditiori, & nobiliori plus exigere: quia ditior, & nobilior meliora alimenta tenebatur filio suo ministrare. Esto Vasquez suprà videatur contrà sentire.

PVNCTVM VI.

An in aliis materiis à iustitia possessio sufficiens titulus sit deponendi dubiam conscientiam.

1 *Probabilius est sufficere.*
2 *Possessio est, pro qua est iuris præsumptio.*
3 *Extra materiam iustitiæ plures affirmant nihil possessionem prodesse.*
4 *Satisfit prædictis text. & rationibus.*

1 RESpondeo probabilius esse sufficere, siue sit in materia religionis, siue temperantiæ, siue alterius virtutis. Quia eo ipso quòd pro illa parte sit possessio (si cætera paria sunt) melior est eius conditio, cum habeat aliquem titulum, quo alia pars caret. Ideo enim in materia iustitiæ, cum dubium est æquale inter duos, cui fauet possessio, rem retinere potest, etiam si partem minus tutam sequatur, quia est melior eius conditio, sed similiter cùm inter voluntatis libertatem & præceptum superioris est dubium, quódnam vincat? si cōstet pro qua parte sit possessio, illius partis melior est conditio, ac proinde illam partem etsi minus tutam securè sequi poteris. Sic expresse Suarez tom. 5. in 3. part. disp. 40. sect. 5. à num. 14. & 2. tom. de relig. lib. 4. cap. 5. num. 7. Thomas Sanchez lib. 2. de matr. disp. 41. n. 32. & lib. 1. in Decalog. cap. 10. n. 11. fine Ioann. Sanchez disp. 42. num. 7. Treuisio in praxi examina. fol. 157. Garcia 2. tom. de benefic. part. 7. cap. 2. num. 14. Villalobos tract. 1. conscient. diffic. 1. Filliuccius 2. tom. tract. 21. cap. 4. nu. 165. insinuat Petr. de Nauarr. lib. 3. de restit. cap. 4. dub. 4. num. 48. in noua edit. & generaliter omnes illi qui dicunt in dubio legis, aut voti nullam esse obligationem, id affirmare tenentur, quos infrà referemus.

2 Difficile tamen est assignare in causis dubiis pro qua parte sit possessio. Nam quod dicit Thomas Sanchez lib. 1. in Decalog. cap. 10. num. 13. cum Soto lib. 7. de iustit. quæst. 3. art. 1. col. 3. versic. hic verò. Aragon. 2. 2. quæst. 88. art. 8. paulò post princip. notab. 2. possessionem esse pro qua est iuris præsumptio, eo quòd ius non sine causa debeat præsumere, ne eius præsumptio temeraria sit. Etsi hoc verissimum sit, non plenè satisfacit. Nam sæpè videmus non stare præsumptionem iuris pro possidente, si ius commune possessioni resistit, vt constat ex cap. ad decimas, de restitut. spoliat. in 6. & ex cap. ex insinuatione, de procurator. & ex cap. constitutus, de elect. & aliis multis relatis à Mascardo verbo possessio. conclus. 1100. num. 65. Matienzo lib. 5. compil. tit. 8. lib. 9. glossa 3. num. 13. Azeuedo ibid. num. 15. Non ergo clara regula ad cognoscendam possessionem est iuris præsumptio, cum æquè, imò maior difficultas sit in cognoscendo, pro qua parte sit præsumptio iuris, quàm in cognoscendo, pro qua sit possessio. Fateor tamen, si de præsumptione iuris constat, pro ea in foro interno standum esse, vt docet Thomas Sanchez suprà. Molin. tom. 1. de iustit. disput. 196. col. 3. Menoch de præsump. lib. 4. præsumpt. 8. num. 62. cùm forum internum externo debeat conformari, quando falsæ præsumptioni non nititur, vt sæpè diximus. Nam vbi est certa præsumptio iuris pro aliqua parte, ea pars debet iudicari vera, dum non probatur contrarium, cuius probatio incumbit contrariæ parti, ex traditis à Menoch lib. 1. de præsumpt. quæst. 4. num. 3. & seqq. & quæst. 8. num. 1. Simanc. de Catholic. instit. tit. 50. num. 6. Verùm si præsumptio pro aliqua parte est dubia, seu sub opinione iudicandum est, ac si nulla esset, sicuti cum dubium est de legitima possessione, possessio non reputatur, vt aliis relatis docet Salas 1. 2. tract. 8. disp. vnic. sect. 3. num. 133. quia tunc pro vtraque parte est par causa. Inuestigare autem pro quibus rebus sit certa præsumptio iuris, pro quibus non, longissimum est, neque potest regula aliqua definiri. Ex dicendis tamen in sequentibus punctis aliquo modo constabit, pro quibus regulariter sit præsumptio, & pro quibus etiam sit possessio.

3 Restat satisfacere aliquibus, qui extra materiam iustitiæ nihil prodesse possessionem autumant: ij sunt Azor tom. 1. instit. moral. lib. 2. cap. 19. quæst. 10. & lib. 1. cap. 15. q. 2. Vasquez 1. 2. disp. 65. cap. 3. n. 1. Anton. Perez certam. 10. scholast. n. 132. Sayrus in claui regia, lib. 1. cap. 13. num. 16. Salas tract. 8. disp. vn. sect. 17. num. 162. & sect. 25. num. 252. Limitat tamen suam doctrinam Salas, vt non procedat, quando cum incommoditate, & detrimento sui, vel alterius priuandus est aliquis libertate. Idémque tenentur affirmare, qui in dubio voti obligationem imponunt, quos postea referemus. Hi enim omnes dicunt extra materiam iustitiæ tutiorem partem eligendam esse in dubiis, ne aliquis se exponat periculo peccandi. Mouentur ex aliquibus textibus præcipuè ex cap. ad audientiam, cap. significasti, el 2. de homicidio, vbi in dubio an occiderit Sacerdos, censetur irregularis: quia in hoc casu (ait Pontifex) tutius est cessare ab officio, quàm temerè celebrare, pro eo, quòd in altero nullum, in reliquo magnum periculum timeatur. Item in cap. illud domine, de cleric. excommun. ministr. Episcopus quidam excommunicatus fuit, quia suam Ecclesiam reliquerat, & aliam occuparat, qui tamen sic excommunicatus diuinis se immiscuit, postea verò excessum suum recognoscens in præsentia Papæ constitutus inter alia in sua excusatione proposuit, se non credere, quòd Episcopus posset monitione non præmissa aduersùs eum procedere, quia non erat iudex ordinarius, sed delegatus. Item proposuit se non credere priuatum esse, officia diuina celebrare, cum ab eo commonitorias non accepisset, & cum ei non nisi per famam de sententia excommunicationis constaret. Cui allegationi respondet Innocentius III. quod, licèt in hoc non videatur culpabilis omnino extitisse; quia tamen in dubiis via est tutior eligenda, etsi de lata in eum sententia dubitaret, debuerat tamen potius se abstinere, quàm sacramenta Ecclesiastica pertractare. Vbi aduerto huiusmodi Episcopum videri habuisse sufficientem rationem dubitandi se excommunicatione non ligari, & nihilominus quia id dubium erat, vt culpabilis à Pontifice declaratur nulla alia ratione, nisi quia in dubiis tutior pars est eligenda. Deinde in cap. iuuenis, de sponsalib. iuuenis, qui puellam nondum septenam accepit, & cùm illa consummare tentauit, etsi non potuit, & postea consobrinam illius duxit, mandatur separari ratione impedimenti publicæ honestatis contracti. Quod impedimentum sanè dubium erat, quia dubium erat, an talia sponsalia valerent, imò præsumptio iuris pro eorum nullitate stabat, sed quia in hoc dubio temerè se matrimonio copulauit, cum in dubiis, quod certius est tenere deberet, ideo mandatur à Pontifice separari. Sequitur ergo ex iis omnibus partem tutiorem esse sequendam, neque prodesse possessionem.

4 Verùm huiusmodi textus non conuincunt. Concedo Pontificem in casu homicidij dubij statuisse irregularitatem ob reuerentiam, & decentiam sacratum rerum, innixum illi principio, in dubiis tutiorem partem esse eligendam, non tanquam obligatorio, sed tanquam optimo consilio.

Ad cap. illud domine, respondeo debuisse illum Episcopum abstinere, quia orto dubio de excommunicatione debebat aliquam diligentiam facere ad illud vincendum, nullámque legitur fecisse, ac proinde tanquam temerarius violator puniri posset. Stante enim dubio, & non facta diligentia ad illud deponendum, tutior pars necessariò est eligenda, vt diximus puncto 1. huius disput. Adde ex fama sicut probantur matrimonij impedimenta, poterat & excommunicatio probari, saltem vt abstineret à celebratione.

Ad cap. iuuenis, dico possessionem matrimonij nihil iuueni fauere posse, cùm matrimonium contraxerit dubius de valore sponsalium, & consequenter mala fide. Iudicauit autem Pontifex matrimonium esse nullum, quia priora sponsalia fuisse valida iudicauit: ea autem iudicauit valere, quia vidit malitiam iuuenis suppleuisse eius ætatem, quod non leuiter collegit ex eo quod tentauit consummare, & ex aliis coniecturis, quæ licèt non essent omnino euidentes, erant tamen moraliter certæ, vt meritò Pontifex potuerit vi illorum declarare sponsalia valida fuisse sic Glossa, & Præposit. in supradicto cap. Thomas Sanchez lib. in Decalog. cap. 10. n. 15. §. ad 3. Suarez tom. 2. de relig. lib. 4. de voto cap. 5. num. 2. Adde cum Panormit. & communi, ibi iuuenem illum maiorem esse septennio, & puellam septennio proximam esse: quando autem iuuenis maior septennio duxit minorem septennio, & eam traduxit ad domum, oritur ex tali contractu impedimentum publicæ honestatis, secundùm communem, etsi aliquo modo dubiam, sententiam.

PVNCTVM VII.

An dubius de lege, vel præcepto tenearis illo.

1 *Si facta sufficienti diligentia adhuc dubius es de lege, vel præcepto non teneris illo.*
2 *Idem est, si dubites, an se extendat ad aliquem casum.*
3 *Si dubitas, an sit lex vsu recepta, probabilius est te illa teneri.*
4 *Satis est probabile oppositum.*
5 *Si certus sis de lege, & dubitas an ratione alicuius necessitatis eximaris, affirmant aliqui non teneri; si lex est incommoda.*
6 *In tali casu obligaris lege.*
7 *Certus de lege, & dubius an satisfeceris, teneris illa.*

1 RESpondeo, si facta sufficienti diligentia ad inuestigandam veritatem, adhuc dubius manes, non teneris lege, aut

aut præcepto. ita Henriquez *libr. 8. de Euchariſt. cap. 45. n. 3. in comment. litt. P.* Suarez *5. tom. in 3. p. diſput. 40. ſect. 5. num. 15.* Thom. Sanchez *lib. 1. de matrim. diſp. 41. num. 36. & lib. 1. in Decalog. cap. 10. num. 32.* Villalobos *tom. 1. ſum. tract. 1. diff. 21. num. 4.* Eman. Saà *verb. dubium, numer. 2.* Quamuis Vaſquez *1. 2. diſp. 64. cap. 3. & diſp. 66. cap. 1. initio*, teneat oppoſitum, & ex parte illi conſentiat Salas *tractat. 8. diſput. vnic. ſect. 15. num. 158.* Ratio noſtræ concluſionis eſt, quia in hoc dubio eſt poſſeſſio pro libertate. Quilibet enim ſuarum actionum eſt dominus, & liberè in illis procedere poteſt, dum ſe ligatum non cognoſcit, qui igitur poſt factam diligentiam dubius eſt de præcepto, non ſe cognoſcit ligatum.

2 Idem prorſus dicendum eſt, quoties dubium fuerit, an lex, vel præceptum ad aliquem caſum ſe extendat, quia tunc perinde eſt, ac dubitare de lege, an ſit impoſita. ita Thomas Sanchez *in Decal, cap. 10. n. 33.* Salas *ſuprà n. 158.*

3 Sed quid dicendum, ſi dubitas, an ſit lex vſu recepta? Thomas Sanchez *lib. 1. in Decalog. cap. 11. num. 35.* exiſtimat in hoc dubio te eſſe obligatum lege, quia cum de lege conſtet, pro eo ſtat poſſeſſio, & iuris præſumptio. Ergo vt ab eius obligatione eximaris, tibi incumbit onus probandi non eſſe vſu receptam. Fateor hoc eſſe probabilius: & ita tenet, etſi non ſatis conſequenter Bonac *diſp. 1. de leg quæſt. 1. p. 4. num. 44. & diſp. 1. de pecc. q. 4. p. 7.*

4 Nihilominus valde probabile eſt te in ſupradicto caſu lege non teneri. ita Azor *tom. 1. inſtit. moral. lib. 2. cap. 19. quæſt. 12.* Salas *illa diſp. vnic. ſect. 18. num. 169.* dicunt enim dubitantem an aliqua lex excommunicationem, ſuſpenſionem, vel irregularitatem imponens ſit vſu recepta, poſſe reputare non eſſe vſu receptam, & non obligare. Mouentur, quia in legibus pœnalibus benigniorem partem ſequi debemus. Friuola ratio, ſi pro lege eſſet poſſeſſio. Quare ratio noſtræ concluſionis ea debet eſſe, quia tunc non conſtat de lege impoſita, ac proinde non poſſidet: vbi enim dubium eſt, an aliquando fuerit vſu recepta, eſt dubium, an aliquando obligauerit, quia ad hoc vt obliget, debet neceſſariò recipi ſecundùm probabilem ſententiam, vt tradit Dominic. *in cap. in iſtis §. leges, 4. diſt. & in cap. 2. de conſtit.* & Felin. *in cap. 2. de treuga, & pace, à num. 12.* & ex illis Nauarr. *in ſum. cap. 23. num. 41.* Rebell. *de obligat. inſtit. 1. p. lib. 1. quæſt. 5. num. 7* & alij plures referendi, *tract. 3. de legib. diſp. 1. p. 13.* Si ergo dubium eſt, an aliquando obligauerit, dubium eſt, an aliquando fuerit vera lex, & conſequenter non poſſidet. Idem dicendum eſt à fortiori, quoties dubitas de promulgatione legis, an fuerit facta, quia lex eſſe non poteſt ſine promulgatione. *§. 1. in authent. vt facta noua conſtitutiones, & in § iu autem, Inſtit. de contrahend. empt.* & probat optimè Decius *in rubr. de conſtitut. poſt numer. 36. verſic. vlteriùs tamen videtur.*

5 Quid ſi certus ſis de lege impoſita, dubites an ratione alicuius neceſſitatis, vel alterius circumſtantiæ ab ea eximaris? Salas *illa ſect. 25. n. 159.* exiſtimat te nõ teneri, ſi lex eſt tibi incommoda, & moleſta. Mouetur, quia libertati fauendum eſt, quantum poſſumus. Debemus ergo pro libertate iudicare quoties dubium eſt, an lex obliget.

6 Dicendum tamen omnino eſt in hoc caſu, te obligatum eſſe. Quia conſtat legem ipſam poſſidere, & eius obligationem. Ergo vt cenſearis ab ea excuſatus, probare debes exceptionem: immeritò ergo ab obligatione certa te volebas eximere excuſatione dubia. ſic Medina *1. 2. quæſt. 96. art. 6. ad fin. propoſit. 3.* Ioan. Sanchez *diſput. 43. num. 8. in princ.* Thomas Sanchez, relatis Decio, Aleiato, Surdo Neuiz, & aliis, *lib. 1. in Decalog. cap. 10. num. 34. & lib. 2. de matrimon. diſput. 41. num. 37.* Idem dicendum eſt, ſi dubites, an abrogata ſit lex, vel in ea diſpenſatum, quia lex poſſidet, & probare debes exceptionem, vt eximaris. ſic vterque Sanchez *ſuprà* & Salas (etſi non multum conſequenter) *illa diſput. vnica, ſection. 26. num. 165.* Ratio in contrarium non obſtat: libertati enim fauendum eſt, quoties non conſtat ligatam eſſe, at cùm conſtat de lege, conſtat de vinculo, & illi vt poſſidenti in caſu dubio debemus fauere.

7 Hinc à fortiori conſtat te eſſe obligatum lege, ſi certus ſis de illa, & dubius an ſatisfeceris, v. g. certus es te eſſe obligatum quotidie horas canonicas recitare, dubitas an obligationi ſatisfeceris, teneris dum non deponis dubium, recitare, quia obligationi certæ, non poteſt ſolutione dubia fieri ſatis. Ita Medina *C. de orat. quæſt. de orat. q. horis iterandis.* Ledeſm. *2. part 4. quæſt. 16. articul 6. in 2. part. dub. 3.* Nauarr. *cap. ſi quis autem, de pœnitent. diſtinct. 7. num. 76. verſ 17.* Thomas Sanchez *lib. 1. in Decal. cap. 10. num. 12.* Rebell *de obligat. iuſtit. part. 1. lib. 2. quæſt. 14. ſect. 2. num. 9. & 10. in fin. pag. 119. & 2. p. lib. 1. quæſt. 2. ſect. 2. num. 13 § qua etiam ratione.*

PVNCTVM VIII.

Aliqua notatu digna ex ſupradicta doctrina inferuntur.

1 *Quid ſit epicheia, & an detur in caſu dubio.*
2 *Non licet vti epicheia in caſu dubio, ſi conſuli poteſt ſuperior.*
3 *Quando ſuperior conſuli non poteſt, affirmant aliqui.*
4 *Seruanda tamen eſt lex.*
5 *Apponitur quædam limitatio, ſed non approbatur.*
6 *Quid de dubitante, an ſonuerit 12. hora noctis, vt poſſit cœnare, vel carnes comedere.*
7 *Dubitans an expleuerit 21. annum, ieiunio non tenetur.*
8 *Dubitans an comederit, vel biberit poſt 12. horam noctis, ſecundum aliquorum opinionem communicare poteſt.*
9 *Probabilius eſt ſic dubitantem communicare non poſſe.*
10 *Satisfit fundam. n. 8. adducto.*
11 *Dubitans ob tenuitatem beneficij de obligatione recitandi, tenetur recitare, defenditur probabilius.*

1 PRimò infertur, quid dicendum ſit, an in caſu dubij detur locus epicheiæ. Epicheiam voco emendationem legis, ſeu interpretationem, quando ſcilicet aliquis interpretatur legiſlatorem vel non potuiſſe, vel noluiſſe ad aliquem actum, etſi ſub verbis legis comprehenſum, obligare ob occurrentes circumſtantias. Ex qua interpretatione, ſi voluntas operetur dicetur vti epicheia, ac proinde epicheia actus eſt intellectus, & voluntatis, vt bene dixit Suarez *lib. 6. de leg. cap. 6. num. 2. & 5.*

2 Hanc autem interpretationem ſeu emendationem legis nullo modo licere in caſu dubio, ſi conſuli poteſt ſuperior. Eſt communis ſententia cum D. Thom. *2. 2. qu. 120. art. 1. in corp. & ad 3. quæſt 96. art. 6 ad 2.* & ibi Caietan. & alij. Medin. *C. de pœnit. tract. de ieiunio, quæſt. de iis, qui tenentur ad ieiunia.* Sotus *lib. 1. de iuſtit. quæſt. 6. art. 8. §. tertia verò concluſio, & §. ad huius rei intellectum.* Thomas Sanchez *lib. 2. de matrim. diſp. 41. n. 37.* Suarez *lib. 6 de leg. cap. 8. num. 10.* Sanchez *diſp. 43. num. 8. circa medium.* Vaſquez *de Euchariſt. diſp. 219. cap. 4. num. 43.* Ratio eſt euidens, quando dubium eſt de voluntate ſuperioris, an ſcilicet voluerit ad illum caſum legem ſuam extendere. Quia operari cum conſcientia dubia, quando ipſa deponi poteſt, eſt peccatum ob periculum. Sed cum dubium eſt, an voluerit ſuperior obligare, in tali caſu deponi poteſt dubium ex eius conſilio. Ergo non licet in tali dubio operari ſuperiore inconſulto. Si verò dubium ſit de poteſtate ſuperioris, an inquam, potuerit obligare, cùm clarè non conſtet eius impotentia, iniquum videtur, interpretari non poſſe obligare, & legem deficere, cùm pro lege, & poteſtate ſuperioris ſit poſſeſſio.

3 Difficultas autem eſt, an in caſu vrgenti, in quo ſuperior conſuli non poteſt, poſſis vti epicheia?

Affirmat Syluelt. *verb. Papa, quæſt. 16 dicto 2 fine, & verb. diſpenſatio, quæſt. 4.* Cordub. *qq. lib. 3. quæſt 13. ante reg. 1. fol. 205.* Henriq. *lib. 14 de irregul. cap 3. num 3. litt. X.* conſentit Salas, quoties adimpletio legis eſt moleſta, & incommoda, *tractat. 8. diſp. 25. n. 160.* Ratio, quia videtur nimis durum obligare homines legibus non certis, ſed dubiis, in tali caſu videtur lex dubia, cum de eius obligatione dubitetur.

4 Tenenda tamen eſt communis ſententia, ſeruandam eſſe legem. ita D. Thom. Soto, Medin. Vaſquez, vterque Sanchez, & Suarez *ſuprà*, & affirmant Syluestr. Cordub. & Henriquez intelligendos eſſe non de dubio æquilibri, ſed de formidine, quando ſcilicet eſt probabile iudicium, licèt cum formidine, vel non potuiſſe, vel noluiſſe ſuperiorem in tali caſu obligare. Ratio eſt, quia in tali caſu lex non eſt dubia, ſed certa, cùm conſtet verba eius talem caſum comprehendere. Solùm autem eſt dubium, an legiſlator voluerit, vel potuerit illum caſum comprehendere. Ergo dum non probatur impotentia eius vel nolitio, pro lege ſtare debet præſumptio, vtpote poſſidente.

5 Limitat autem ſupradictam doctrinam Suarez *illo lib. 6. de leg. cap. 8. num. 12.* vt procedat, niſi alteri legi grauiori dubitetur contrariari. Tunc enim (inquit) liceret grauiorem legem exequi, omiſſa minori, quia illa concurrentia eſt ſufficiens ratio deponendi practicè dubiam conſcientiam, ne homo ſit perplexus. Mihi autem ſupradicta limitatio non placet. Exiſtimo namque ſeruandam tunc eſſe legem, & præceptum certum, omiſſa lege, & præcepto dubio: quia poſſidet præceptum certum, dum non conſtat alteri legi ſuperiori contrariari. Qua ratione coniux dubius de obitu prioris coniugis tenetur præſenti reddere debitum, etſi redditio debiti contraria ſit tam iuri prioris coniugis, quàm temperantiæ: quia lex temperantiæ, & iuris prioris coniugis eſt dubia. & lex dubia non poteſt præualere aduerſùs legem certam & poſſidentem, qualis eſt de reddendo debitum petenti coniugi. Item quando eſt dubium, an materia iuramenti, vel voti licita ſit, ſentit D. Thom. 2. 2.

quæſt. 89.

quæst. 89. *art.* 9. *ad* 3. obligare, siquidem dicit posse Episcopum tunc dispensare. Ergo à fortiori obligabit præceptum certum, cùm dubium solum est alteri contrariari.

6 Secundò infertur dubitantem, an fuerit elapsa 12. hora noctis, non posse cœnare, si illa dies sit ieiunij. Quia possidet ieiunij præceptum, dum non constat de probabili excusatione. E contra verò, si crastina dies est, ieiunij, dubitas, an 12. noctis sonuerit, potes hodie carnem comedere, quia certò possides libertatem, & solùm sub dubio stat priuatio illius. Quòd si diuersa horologia sint, poteris cuilibet te accommodare, quia sequeris quasi opinionem probabilem, nisi fortè aliquod sit communiter, vt errans reputatum. In iis conueniunt communiter Doctores, Vega *lib.* 3. *sum. casu* 213. Thomas Sanchez *lib.* 2. *de matr. disp.* 41. *n.* 40. Salas 1. 2. *tr.* 8. *disp. vnica, sect.* 25. *n.* 264. Ioan Sanchez *disp.* 42. *n.* 3. *&* *disp.* 43. *n.* 5. Villalobos *tract.* 1. *de conscient. diff.* 21. *num.* 6. *&* 7.

7 Tertiò infertur dubitantem an expleuerit 21. annum, ieiunio obligatum non esse. Quia ante dubium est in libertate non ieiunandi, qua libertate priuari non debet ob præceptum dubium. At non poterit ad ordines, vel beneficia promoueri, dum dubius est, an habeat ætatem requisitam: quia toto tempore antecedenti dubium, obligatus erat non ascendere ad ordines, vel beneficia ante ætatem. Ergo non poterit illo præcepto deobligari, dum non probat ætatem. sic Thomas Sanchez *suprà n.* 38. & Ioan Sanchez *n.* 6. *&* 7.

8 Quartò infertur quid dicendum sit, si dubites, an post 12. horam noctis comederis, an biberis, possisne communicare? Et dubium esse potest non de actione comedendi, vel bibendi, sed de tempore, certa enim esse potest comestio, vel potus, at dubium, fuerisne post 12. horam noctis? secundò potest esse dubium de comestione, vel potu, non de tempore, vt cùm quis ad lauandum se hora matutina assumit aquam ad abluendum os, dubitat tamen, an aliquid deglutient, in iis enim casibus acriter pugnat Ioan. Sanchez *in select. disp.* 42. *n.* 1. & præcipuè *n.* 9. posse sic dubitantem ad Eucharistiam accedere. & Confessarios sic debere consulere. Adducit pro se Medin *in sum. in declarat.* 3. *præcipuè Ecclesiast.* §. 42. *non longè à princip.* vbi ait: *Ne sint fideles nimium scrupulosi, si abluendo os illis videatur aliquam guttam transglutisse, nisi enim manifestè cognoscant fuisse transiectam in stomachum, non abstineant à communione.* Lucium *in sum. fol.* 145. *in el precepto* 4. *de la Yglesia de comulgar.* dicens: *El que sta en duda, si trago vna gota de aqua, y no loue claro, pue de comulgar.* Fauet huic opinioni non leuiter Eman. Saà *verbo Eucharistia, n.* 28. *edit. Complutens.* 1609. quatenus dicit: *Traiectum aliquid contra voluntatem, vt parum aqua dum os abluitur, non impedit communionem.* Probarique potest hæc opinio primò. Homo habet ex se libertatem, & potestatem communicandi. Ergo ob dubiam comestionem priuari non debet tali potestate. Secundò qui cœnat carnes die Iouis, dubitans, an sit hora 12. noctis, non aduersatur præcepto ieiunij quia est dubium, an tunc vrgeat tale præceptum. Ergo similiter talis cœna non aduersabitur præcepto ieiunandi ad communionem, quia est dubium, an tunc vrgeat tale præceptum. Et confirmo. Si quis haberet præceptum ieiunādi crastina die ieiunio naturali, sine vllo prorsus potu, & cibo, & hodie dubitās an sit hora 12. noctis, comedat, talis comestio ieiunium naturale non violat: quia non intelligitur pro tunc possidere præceptum. Ergo ex tali comestione non redderetur inhabilis ad communionem, quia in tantum reddi potest inhabilis, in quantum intelligitur ieiunium naturale soluisse: at per illam comestionem non intelligitur ieiunium naturale soluisse. Ergo. Tertiò coniux, cui dubium de valore matrimonij superuenit, & facta diligentia dubium vincere non potest, potest petere debitum, quia ante dubium fuit in possessione, quòd illa vxor esset propria, qua possessione ob superueniens dubium priuari non debuit, sed cui dubium superuenit, an comederit post 12. horam noctis, erat in possessione communicandi. Ergo non debet tali possessione ob dubium spoliari.

9 Nihilominus probabilius existimo sic dubitantem non posse communicare. ita docet Thomas Sanchez *lib.* 2. *de matr. disp.* 41. *n.* 40. Salas *de conscient. sect.* 25. *n.* 264. Villalobos *tract.* 1. *diffic.* 21. *n.* 7. & Doctores communiter. Probo. Primò. Præceptum sumendi Eucharistiam ieiunè semper obligat. Ergo si cùm accedis sumere Eucharistiam, dubitas, an sis ieiunus, dubitas an præcepto sumendi Eucharistiam ieiunè aduerseris, & cùm nulla sit pro tua parte possessio præcepto antecedens, sic sanè in casu dubij pro præcepto standum esse. Secundò, qui dubius est, an sit ieiunus, dubius est, an sit dignus. Ergo ne indignè manducet, probare debet se ieiunum esse. Tertiò qualitas non præsumitur, nisi probetur, vt optimè docet Menochius *consil.* 35. *n.* 31. *&* *cons.* 1. *n.* 121. Ergo non præsumitur ieiunus, nisi probet. Probare autem non potest qui dubius est. Ergo. Quartò vnusquisque probare debet fundamentum suæ intentionis, aliàs succumbet. *L. ei qui dicit. ff. de probat. l. actor. quod asseueras, C. eod. l. qui accusare, C. de edend* & tradit Decius *cosil.* 564. *num.* 1. Socin iunior *consil.* 12. *n.* 3. *lib.* 1. & aliis relatis Mascard. *de probat. verb. qualis, concl.* 1253 *num.* 3. *&* 4. At fundamentum exigentis communionem ab Ecclesia est esse ieiunum à culpa in anima, & à cibo, & potu in corpore. Ergo dum non probat hoc fundamentum, immeritò exigit communionem.

10 Neque obstant superius allegata pro Ioan. Sanchez.

Ad primum dico neminem habere libertatem communicandi, nisi probata dignitate; sicut neque habet libertatem accipiendi beneficium Ecclesiasticum, aut ordines, nisi probata ætate, & legitimitate ad illa requisitis. Quare dum dubius est de ætate, aut legitimitate neque beneficium, neque ordines recipere potest, ita neque Eucharistiam, cùm dubius est, an comederit.

Ad secundum respondeo cœnam illam non contrariari præcepto ieiunij Ecclesiastici, aut naturalis per se, at contrariari communioni postea sequendæ, non contrariatur præcepto ieiunij, quia non constat tale præceptum esse, at contrariatur sequendæ communioni, quia communioni, & præcepto certo bene potest dubia comestio contrariari. Aliud enim est ius acquisitum tollere, aliud de nouo acquirere, ex vi enim præcepti ieiunij tollitur homini ius acquisitum comedendi, cùm voluerit, quod ius tolli non potest, nisi præcepto certo, & indubitato. At cum homo communicare intendit, beneficium intendit acquirere. Non ergo illi irrogatur iniuria, si non detur tale beneficium, dum non probat sufficientiam.

Ad tertium respondeo ob superueniens dubium non impediri coniugem petere debitum, quia habuit ius iustitiæ acquisitum ad petitionem. At nullus habet ius iustitiæ acquisitum, vt sibi sacramenta donentur, nisi priùs probet se nullum impedimentum habere. Ergo Adde etsi cuilibet licitum sit matrimonio copulari, non tamen licitum illi est, si dubius sit habere impedimentum, quia nūquam habuit ius se matrimonio copulandi, nisi probando impeditum non esse: ita similiter, etsi quilibet ius habeat Eucharistiam sumendi, non tamen illud habet, quin prius probet se dignum esse. Aduerto tamen horam 12. noctis compleri, cùm primus pulsus sonat, quia tunc indicatur horam completam esse, & quia non potest vno pulsu indicari, ideo multiplicantur. Quare si quis post primum pulsum biberit, sine dubio communicare non potest. ita Thomas Sanchez *illa disp.* 41. *num.* 40. Villalobos *diffic.* 21. Salas *n.* 264. Ioan. Sanchez *disp.* 42. *n.* 19. Garcia *de benefic.* 1. *tom. p.* 5. *cap.* 1. *à num.* 524.

11 Quintò infertur, quid dicendum de habente beneficium tenue, & ob id dubitante an obligatus sit recitare? Salas 1. 2. *tract.* 8. *disp. vnic. sect.* 17. *n.* 154. *fine.* affirmat non teneri, quia est dubium iuris, & præcipuè ex suo sæpè repetito principio. Præceptum, inquam, onerosum, & molestum implendum ex obligatione non esse in casu dubij. Mihi quidem probabilius videtur dicendum in tali dubio obligationem esse recitandi. tenet expressè Vasquez 1. 2. *disput.* 65. *cap.* 3. *num.* 11. Ratio est, quia est certum te habere beneficium, ac proinde obligationem officij illi annexam. Dubium autem est an ab hac obligatione ob paruitatem fructuum excuseris, quando autem obligatio est certa, & excusatio dubia, teneris obedire. Adde in foro externo te fore condemnandum, si dubia esset excusatio, quia pro Ecclesia est certa lex, à cuius obligatione vt excusari posses, debebas excusationem probare, quod constat ex doctrina tradita à Couarr. *lib.* 2. *var. cap.* 12. *n.* 14. Tiraquell. *de retract. lignag* §. 1. *Gloss.* 9. *n.* 21. *vers. quibus adde.* Gonzal. *reg.* 8. *cancellar. Gloss.* 8. *n.* 72. Euerard. *in suis topicis loco ab exceptione ad regulam, n.* 12. vbi omnes probant, cùm de lege constat, & ab illa vis te eximere, probandam tibi esse causam excusationis, alioqui pro lege iudicandum est.

PVNCTVM IX.

Dubius de voto, iuramento, vel promissione, an tenearis.

1 *Affirmant plures, & qua ratione probent.*
2 *Probabilius est te esse excusatum.*
3 *Satisfit fundamentis oppositis.*

1 AFfirmant plures, grauésque Doctores, Azor. *tom.* 1. *instit. moral. lib.* 2. *cap.* 16. *q.* 10. *&* *lib.* 11. *cap* 15. *q.* 2. Vasq. 1. 2. *q.* 19. *art.* 6. *disp.* 65. *cap.* 3. *fine.* Anton. Perez *certam.* 10. *scholast. dub.* 2. *n.* 132. Cordub. *sum. q.* 147. Sayrus *in claui regia lib.* 1. *c.* 13. *n.* 36. Salas, quoties votum, vel iuramentum non est de re nimis incommoda, & molesta, 1. 2. *tract.* 8. *disp. vnica, sect.* 17. *n.* 162. *&* *sect.* 25. *n.* 252. *&* 253. Mouentur, quia extra materiam iustitiæ eligi debet tutior pars, cùm extra illam non detur possessio. Secundò, etsi in dubio iuris non sit necessarium partem tutiorem eligere, at in dubio facti necessariò eligenda est, præcipuè in foro conscientiæ, vt tenent Ioan Andr. Cardin. Anan. & Socin *cap. ad audientiam. de homicid. num.* 46. Panormit. *ibi num.* 2. Felin. *num.* 17. ideóque in dubio homicidij facti censetur quis irregularis, sed dubium, an votum emiseris, est dubium facti, vt de se constat. Ergo

2 Nihilominus probabilius multo est dubitantem, an votum, vel iuramentum, aliámve promissionem emiserit, illis non

teneri,

teneri, si facta diligentia vinci dubium non potest. ita Soto *lib.7.de iustit.quæst.3.art.2* Graffis *decis.lib.2.cap.31.in fine* Henriquez *lib.11.de matrimon.cap.11.num.5. & libr.8.de Eucharist. cap.45.num.3.in comment.litt.P.* Man. *tom.1.sum.cap.99.num.5.* Saà *edit.Complut.& Rom.verb.dubium,n.1.* Reginald *in pract.s. à lib.18.n.176* Villalob.*tract.de consc.diff.21.* Thom.Sanch.aliis allegatis *lib.1.de matrim.disp.9.n.11.& lib.2.disp.4.n.32.& in Decal.cap.10.num.36.& lib.4.cap.1.n.16.* Ioan.Sanch.*aliis allegatis disp.43.n.1.* Rebell.*de iust.p.2.lib.1.q.2.n.15.§. qua etiam ratione* Suar.*5 tom.in 3.p.disp.40.sect 5.n.15. Latiùs tom 2. de relig.lib.4.de voto,cap 5.n.7.* Salas *suprà*, quoties votum est de re molesta,& onerosa, vt ferè semper contingit,fauétque Glossa *in cap.ex parte de censibus.*

Ratio est,quia videtur iniquum cogi promittentem ad certam solutionem, quin probetur promissio extitisse. Quare in foro externo, & iudiciali nemo promissis cogitur stare dum de promissione non constat: si enim alicui volenti nubere, obiicias vouisse castitatem, dum non probas votum, non cogitur à matrimonio desistere. Ergo neque in foro conscientiæ cogendus est votum seruare, si in illo foro conscientiæ non constat. Item vbi tractatur de obligatione contrahenda,facienda est stricta interpretatio,ex *l.quidquid astringendi, ff.de verbor.obligat.& cap.1.de iureiur. in 6.* fauétque reg 11. *de reg.iur.in 6 Cùm partium sunt iura obscura, reo fauendum est, potius quàm actori* Cùm ergo vouens,& promittens reus sit,illi in casu dubij fauendum est.

Hæc ratio probat te non esse obligatum, etiam si propendeas magis te vouisse, dummodo semper maneas dubius. sic vterque Sanchez *suprà*. At si probabile tibi sit vouisse, & de contrario solùm sit formido, neque vales assensum præstare, teneris promissione, quia iam est moraliter certum,te debitorem esse. Si autem pro vtraque parte probabiles rationes habeas,poteris sequi,quam malueris, vt de se constat. sic Thom. Sanch.*de sponsal.disp.9.n.11.fine.* Suarez *lib.4. de voto cap.5.n.5.* Ioan.Sanchez *disp.43.n.2.*

3 Ad primam oppositæ sententiæ respondet optimè Suarez *suprà num.8.& seqq.*illam regulam, *in dubiis melior est conditio possidentis*, non solùm in materia iustitiæ,sed cuiuscunque virtutis habere locum. Tum quia iura ex quibus desumitur,sine vlla restrictione loquuntur, & constat ex *reg. in pari 65. de reg.iur.in 6.* Tum etiam, quia quilibet habet ius latè sumptum circa suas proprias actiones, vt possit illas liberè,& sine obligatione exercere. Ergo dum non probatur,illas debere,pro libertate stat præsumptio.

Ad secundam, neque in dubio iuris, neque in dubio facti, si dubium speculatiuum sit, obligationem esse semper sequendi partem tutiorem,sed id esse conuenientius. In materia autem irregularitatis, homicidij ob specialem reuerentiam rerum sacrarum pars tutior sequenda est,vt diximus.

PVNCTVM X.

An tenearis promissione, voto, vel iuramento, si dubites adfuisse animum iurandi promittendi, vel vouendi.

1 *Oriri potest dubium ex verbis,& ex intentione.*
2 *Si dubium oriatur ex verbis,non teneris.*
3 *Si oriatur ex intentione,proponitur ratio difficultatis.*
4 *Resoluitur te esse obligatum.*
5 *Apponitur quædam limitatio de iuramento metu extorto. Sed non approbatur.*
6 *Si dubites, an cum ambiguitate illo in casu iurauerìs, non teneris.*

1 POtest hoc dubium oriri ex duplici capite. Primò ex eo quòd verba prolata ambiguum sensum habeāt,cùm aliquando accipiantur in sensu verè promissorio, & aliquando non: aliquando denotant promissionem veram, aliquando propositum: aliquando denotant iuramentum,aliquando simplicem assertionem, vt si dicas: Per fidem, vel conscientiam meam hoc faciam.Secundò oriri potest dubium ex intentione, an scilicet habueris intentionem promittendi,vel solùm simulandi.

2 Et in primo casu affirmo perseuerante dubio te voto, iuramento,aut promissione non teneri Quia tunc dubium est, an sit votum: in quo casu fauendum esse libertati diximus,&, meo iudicio, de iuramento decisum est *in cap. clericus. de iureiurando*, vbi clericus qui iurauit seruare statuta suæ Ecclesiæ, præstito iuramento,aliud denuo statutum factum est,promisitque per idem iuramentum factum,se seruaturum nouum illud statutum. Et respondet Pontifex. Licèt transgredi non debuerat, quod promisit,non tenetur ad illius obseruantiam ex debito præstiti iuramenti, cum tamen dubium esset, an iuramentum antiquum ad præsentem materiam,extenderetur & ita docet Suar. *tom.2. de relig. lib.2. de iuram.cap.33.num.3.& lib.4 de voto cap 6.num.2.*

3 De secundo casu,quando verba probata non patiuntur dubiam significationem, sed certam,& dubitatur, an habueris intentionem iurandi, promittendi, & vouendi, vel potius simulandi;vel dubitas, an feceris promissionem, votum vel iuramentum obligare; alicui posset videri in tui fauorem faciendam esse interpretationem. Quia possides tuam libertatem,dum non constat ligatum fuisse; at cùm dubius sis de intentione promissionis, non tibi constat ligatum esse,quia non constat de voto, iuramento aut promissione, quæ ad constitutionem,& essentiam requirunt intentionem. Et confirmo.Dubius an sit imposita lex,vel an factum fuerit votum,lege,& voto non tenetur,sed qui dubitat de intentione, dubitat de voto, promissione, & iuramento,cùm sine intentione non fiant. Ergo non tenetur.

4 Nihilominus in hoc dubio tenendum est pro certo te obligatum esse promissione,voto,& iuramento.Primò,quia delictum præsumi non debet nisi probetur,ex *cap.absit, 11 quæst. 3.ibi,absit vt quidquam sinistrum de his arbitremur qui Apostolico gradu succedentes Christi corpus sacro ore conficiunt*; & tradit Vlpian.*in l.merito,ff pro socio*,& ibi Doctores, & abundè confirmat Menochius *consil. 99. numer. 12. cons. 82. numer. 105.& cons.101.n.54* Alciat.*in tract.de præsumpt.regul.3.præsumpt nu.1.* Mascard.*de probat.verb.delictum,conclus.496 n.1.* Si autem in tali dubio animus adfuisse præsumatur,iam delictum præsumitur.Ergo non est præsumendus abfuisse. Secundò verba signa sunt intentionis,cum contrarium non probatur; nemo enim dicere præsumitur,quod non sentit.*l Labeo 7 ff. de supellect. legat.*quo loci Celsus ex Tuberonis sententia dixit nomina esse, vt demonstrent voluntatem dicentis,& quemquam non dicere,quod non sensit:& tradit Bald.*in cap.mandatum,de præscript. in princ.& in rubr.de testib.& in l.voluntas, C. de fideicommiss.* & multis allegatis Menochius *de præsumpt. lib. 6. præsumpt. 35. à num.2 & lib.3.præsump.1 à num.37.* Tiraquel.*l.si vnquam,verb. libertis,n.17.& seqq.* Ergo dum non probas defuisse intentionem,præsumendum est ex verbis te habere. Tertiò probato facto præsumuntur adfuisse omnia requisita ad illum, vt docet Thomas Sanchez *lib.1.de sponsalib disp.9 num.13.* ex Panormit. *in cap.1.de his,quæ vi,num.9 & ex cap.in præsentia.de probat.* vbi probata professione, præsumitur profitens habuisse legitimam ætatem,& neganti incumbit onus probandi. Ergo cùm constet de promissione, voto, & iuramento, præsumi debet animus requisitus adfuisse: & ita tenet Suarez loquens de iuramento, *lib.2.cap.33.numer.4 & lib.4.de voto,cap. 6. numer. 4.* Thomas Sanchez *lib 1.de sponsalib disput.9.numer.13* Nauar *lib.3. consil. tit.34.de voto,cons.4.in fine.* Corduba *sum.q.147.* Syluest. *iuramentum 4.q.7.*

5 Supradictam doctrinam limitant Panormitanus *in cap.si verò,de iureiur in fine.*& Angel *verb.iuramentum 5.n.10.* Syluest. *iuramentum 4.quæst 7 dicto 4.* Seraphin.*de priuileg.iuramcnt. priuileg.110.num. 16.* vt non intelligatur de iuramento metu extorto.De hoc enim dicunt,in casu dubio non præsumi iurantem habuisse intentionem iurandi,aut se obligandi. Quia cùm habeat sufficientem causam dissimulandi intentionem ob violentiam sibi factam,potest ius præsumere talem simulationem adfuisse.

Limitatio mihi non probatur,quia præsumere simulationem in iurante,est præsumere delictum, cuius præsumptio vitanda semper est,præcipuè cùm non cedat in fauorem promittentis, cui magis faues affirmando esse obligatum promissione,quàm esse delinquentem ex simulatione,Et ita tenet Felin.*cap.si verò de iureiur.in fine.* Alex.*ibid.num.42.* Imola *in cap.ad audientiam, de his,quæ vi,numer.5.* Couarr.*4.decret.2.part.cap.3.§. 3. numer. 3. fine* Gutier.*de iuram.1.p cap.57 numer.10.* Suarez *lib. 1.de iuram cap.33 num.6.* Thomas Sanchez *lib. 1.de sponsal. disput. 9. num.13.*

6 Aduertit tamen,& bene Suarez *n.6 circa finem*,si dubius sis,an cum ambiguitate verborum, vel restrictione mentis iuraueris,te non teneri iuramento, quia tunc dubius es de iuramento.Neque in tali casu præsumitur te delictum commisisse, cùm habeas sufficientem causam æquiuocatione vtendi.Vt autem tale dubium cum fundamento habere possis, debes prius nosse illos occultandi modos,aliàs quomodo confugere posses ad restrictionem,si restrictionem apponere ignorabas.

PVNCTVM XI.

An tenearis promissione,voto,vel iuramento, si dubites adfuisse deliberationem.

1 *Ex quibus causis deesse possit deliberatio.*
2 *Ex impedimento ætatis non desumitur efficax argumentum ad annullandam promissionem.*
3 *Dubius,an expleueris septennium existimat Thom.Sanchez te debere reputare expleuisse.*
4 *Probabilitate non caret oppositum.*
5 *De dubio orto ex somno,ebrietate,vel phrenesi.*
6 *Quid sentiat Thomas Sanchez.*

7 Dubius

7 *Dubitet an fuerit perfectè liber ad votum, iuramentum, vel promissionem factam in somno, ebrietate, vel phrenesi, credere potest non fuisse.*

8 *Qua ratione teneatur voto, iuramento, aut promissione, si dubitet tempore amentia somni, vel ebrietatis facta esse.*

9 *Fit satis argum. n. 7. adductis.*

10 *Regulariter subita passio iracundia non tollit deliberationem requisitam ad votum, iuramentum, & promissionem.*

11 *Quòd cessante calore iracundia pœniteat promissionis facta, non infert validam non esse promissionem.*

1 EX multiplici causa deesse potest deliberatio. Primò ex tenera ætate. Secundò ex impedimento naturali, & accidentario, quale est somnum, phrenesis, vel ebrietas. Tertiò ex subita passione.

2 De primo impedimento ætatis dicendum est ex sola illa præcisè desumi non posse efficax argumentum ad annullandam promissionem. Potest enim puer ante septennium doli esse capax, vt colligitur ex *cap. iuuenis, de sponsal.* ac proinde votum, & iuramentum, sicut & sponsalia valere. At quia ante septennium rarò, vel nunquam perfectus vsus rationis contingit, ideo regulariter nec votum, nec iuramentum, nec promissio facta ante illam ætatem valida reputantur. Et in casu dubio vt inualida reputari possunt, quia est coniectura non leuis defecisse rationis vsum. E contra verò translacto septennio quia ius præsumit perfectum vsum rationis, nisi aliunde contrarium probetur, valida debent iuramenta, & promissiones reputari. Et ita tenet aliis relatis Thomas Sanchez *lib. 1. de matr. disp. 9. n. 12. & 14. & lib 4. de voto, ca. 1. n. 14.* Suarez *tom. 2. de relig. lib. 4. de voto, cap. 6. à n. 6*

3 Quòd si dubium sit, an expleuerit septennium, existimat Thomas Sanchez *illo lib. 4. de voto, n. 14. cap. 1.* præsumendum esse te expleuisse, & votum valere. Primò, quia sic communiter accidit: rarò enim fiunt vota, aut iuramenta ante septennium, & præsumptio ex communiter contingentibus debet sumi. Secundò, quia constat de voto, & promissione, excusatio autem est dubia. Ergo pro voto est iudicandum. Tertiò in casu dubij semper defendendus est valor actus, pro quo est possessio. Quartò non leue argumentum desumitur ex *cap. in præsentia, de probat.* vbi alleganti votum emisisse in minori ætate, neque probanti sufficienter declaratur valuisse. Quintò ex doctrina Bald *in l. si maior in fine, C. communi diuidundo.* vbi ait, cùm quis velit elidere edictum propter inhabilitatem ætatis, debeat omnino probare talem inhabilitatem, & *in consil. 66 n. 5. vol. 3.* dicit, ei, qui ex ætate petit restitutionem de aliqua læsione, vel alicuius contractus rescissionem, incumbere onus probandi dictam minorem ætatem, ex qua rescinditur talis actus. Ergo qui vult allegare non fuisse eius promissionem validam, eo quòd promiserit ante septennium, illi incumbit onus probandi, & dum non probat, sed dubius est, pro promissione est standum.

4 Nihilominus, etsi supradicta doctrina probabilior mihi sit, probabilitate tamen non caret contraria sententia: nempe dubitantem de perfecto vsu rationis, & nescientem expleuisse septennium, non teneri voto, vel alia quacunque promissione. tenet expressè Sotus *lib. 7. de iust. q. 3. art. 2. dotum 1. §. sed est hic,* vbi dicit quoties votum est factum ante legitimum tempus pubertatis, non obligare in conscientia, nisi vouens, sit ita certus, quòd tunc habuerit vsum rationis vt nulla, aut tenuissima apud viros prudentes reliqua fiat dubitatio contrariæ opinionis. consentit Vega *lib. 4. sum. cas.* 416. Capua *lib. 2. decis. c. 31 fine.* Beza *casu 49. in sum fol.* 233. Moueor non ob rationes Soti, quæ si aliquid probarent, probarent post septennium toto tempore ante pubertatem valida vota non reputanda esse. Sed moueor primò, quia tunc non supponitur votum, iuramentum, aut promissio, cùm de constituentibus illa dubitetur. Secundò, iuramentum, votum, & promissio semper debent in casu dubij in fauorem iurantis interpretari ex *l. quidquid adstringenda, ff. de verb. oblig.* & colligitur ex *cap. ex parte, de censib.* & ibi Panormit. & Glossa. Tertiò, quia esto pro valore actus deberet esse præsumptio. *cap. Abbate, de verbor. significat. l. quoties ff. de reb. dubiis.* At hoc intelligi debet, quando esset damnosus, & onerosus, ex text. *in l. qui iurasse. § si pater ff. de iureiurando,* & Glossa *ibi* Panormit. & communis, & Felin. *in cap. fin n. 13. de præsumpt.* Neque obstat text. *in c. in præsentia, de probat.* ibi enim in fauorem actus iudicatum fuit. Quia ab ipso profitente religionem exhibiti fuerunt testes ad probandum in minori ætate professionem fecisse: qui testes cùm essent inducti ab ipso profitente, debebant plenè probare, vt dicit glossa, & cùm in probatione defecerint, ideò Pontifex valorem professionis præsumit. Adde fauore religionis, cui erat ius acquisitum, debebat iudicari professionem valere, quia in dubiis possessio fauet.

5 Secundum impedimentum quod solet vsum rationis tollere, est somnus, ebrietas, vel phrenesis. Quæritur ergo, an in casu dubij debeamus iudicare votum, iuramentum, & promissionem valere?

Et quidem dubium esse potest, an hæc facta fuerint tempore somni, ebrietatis vel phrenesis, vel tempore sanæ mentis? Secundò posito, quòd tempore somni, ebrietatis, vel phrenesis facta fuerint, posset dubitari, an tunc fuerit plena ebrietas, vel phrenesis, vel somnus tollens libertatem?

6 De primo dubio Thom. Sanch. *lib. 4. in Decal cap. 1. n. 15.* affirmat præsumendum esse votum, iuramentum, & promissionem tempore sanæ mentis esse gesta, ac proinde valere. Probat primò, quia somnus, ebrietas, vel phrenesis breui tempore durant, ergo non possunt eo tempore hæc gesta præsumi. Quod secus est in amentibus, quando amentia continuo aliquo tempore durauerit, vt probat idem Sanch. *lib. 1. de matr. disp. 8. n. 17.* Secundò dum constat de voto, & promissione excusatio est dubia. Ergo possidet votum. Tertiò qualitas, quæ homini naturaliter inest, semper præsumitur adesse, dum de contrario non constat. Glossa *in cap. si fortè, de elect. in 6.* Glossa & Doctores, *in cap. tu qui fidem, de sponsal.* Franc. Marc. *in decis. 139. lib. 1.* latè Alciat. *in tract. de præsumpt. reg. 2. in princ.* Menoch. *lib. 1. de præsumpt. q. 14. n. 3* Mascard. *de probat. verbo qualitas concl.* 1254. *n.* 86. Quartò ex communiter contingentibus præsumptio sumenda est, ex *l. nam ad ea. ff. de legib.* & tradit Mascard. *de probat. verbo præsumptio, concl.* 1230. *n.* 42 cum Decia *resp. 1. n. 256. lib. 1.* & Rettinald Senior. *cons. 2. n 8. vol. 1.* Cùm autem contingere non soleat vota, iuramenta aliásve promissiones tempore somni, ebrietatis, aut phrenesis emitti, sed tempore sanæ mentis, iudicandum est in casu dubij tempore sanæ mentis emissa esse, ac proinde obligare. De secundo dubio credit idem Sanch. vota, iuramenta, & promissiones non obligare, quia cùm ebrietas (& idem est de somno, & phrenesi) soleat à mente alienare, stat præsumptio pro alienatione.

7 Dicendum primò est, in hoc secundo dubio verissimam esse sententiam Sanch. quámque confirmat Suar. *lib. 4. de voto, cap. 6. n. 9.* exemplo illius, qui noctu habet pollutionem quique dubitat an habuerit perfectum vsum rationis, de quo non præsumitur mortaliter peccasse ob defectum perfectæ libertatis, similiter ob eiusdem defectum non est præsumendus validè vouisse, aut promisisse.

8 Circa primum dubium dico graues, & efficaces rationes debere adesse vt dubium reddant promittentem, tempore ebrietatis, vel phrenesis, facta esse iuramenta, & promissiones. Quia pro contraria parte stat præsumptio sumpta ex communiter contingentibus. At si daremus promittentem verè dubium existere, eo quòd nec recordatur benè de promissione, neque actus ostenditur ita benè gestus, vt tollat dubium, iuxta tradita à Couarr. *4 decret. 2. p. 2. 2 n 7.* existimo promissionem, votum, & iuramentum non valere, sed posse sic dubitantem deposito dubio agere contra illa, ita Suar. loquens de voto, *lib 4 cap. 6. n 9.* Ratio, quia tunc verè dubitatur, an sit votum, iuramentum, & promissio, cum dubitetur an sit aliquid essentialiter requisitum ad illa quale est libertas. Ergo in fauorem libertatis est iudicandum.

9 Neque obstant contraria Admittimus iuramentum, votum, & promissionem regulariter loquendo, præsumenda esse facta tempore sanæ mentis, nisi ex aliis coniecturis contrarium colligatur. Neque est necesse, vt certò colligatur; sufficit, si ita colligatur, vt dubium vinci non possit. In casu autem dubio præsumendus est vsus rationis in iis, quæ spectant ad fauorem personæ, non tamen in iis, quæ ei oneris, & obligationis sunt, *in reg. iuris in 6 Quod in gratiam alicuius conceditur, non debet in eius odium retorqueri;* & docet Suar. *suprà.*

10 De tertio impedimento subitæ passionis, iracundiæ, aut alterius perturbationis, an si dubium sit, priuare promittentem deliberatione requisita, censendus sit obligatus?

Respondeo cum Suar. *illo cap. 6. n. 10.* si daremus sic promittentem verè dubium existere de suo vsu rationis, non esse obligatum: quia est dubius de valore actus, ac proinde de obligatione. Sed affirmo regulariter non posse huiusmodi dubium habere, quia rarò, vel nunquam calor iracundiæ vsum rationis impedit, quin operatio inde orta sufficientem libertatem ad bonum, & ad malum habeat. Aliàs occidens alium iratus excusaretur à mortali, consentit Thom. Sanch. *lib. 1. sponsal. disp. 8. n. 10.* cum Panormit *cap. dudum. de conuers. coniugat. n. 8.* Alex. de Neuo *cap. sicut ex litteris, de iureiur. n. 18.* & Felin. aliis relatis *n 13* Basil. de Leon. *lib. 4. de matr. cap. 1. n. 2.*

11 Verùm si cessante iracundiæ calore, nullo modo promissionem faceres, sed potiùs factæ pœnites, etsi Anton. *cap. sicut ex litteris, de iureiur. n. 9.* & Panormit. *cap. si verò, eod. tit. n. 7.* affirment te obligatum non esse, non credo. Nam, vt bene dicit Thomas Sanchez *suprà num. 8.* & Basilius *n. 6* multa calore iracundiæ fiunt deliberatione sufficienti ad culpam lethalem quæ eo calore secluso minimè admitterentur. Est tamen probabilis coniectura, vt in casu dubio intelligatur defuisse deliberationem. sic Sanchez *suprà*, cum Tabiena *verbo votum 1. quæst. 1. num. 1. in 2. edit.*

Pvnctvm XII.

An dubius de materia voti, iuramenti, aut promissionis, sitne licita, tenearis voto, iuramento, aut promissione.

1 *Teneris, si potes, superiorem consulere.*
2 *Secus si consuli non potest, & vigeat tempus promissionem exequendi.*

1 Certum est te teneri (si potes) superiorem consulere, ab illóque dispensationem petere. est decisio textus *in cap. venerabilem, de elect. §. idem, iuncta Gloss.* vbi dicitur: Non valet ad plenam excusationem ipsius, si iuramentum illud dicatur illicitum, cum nihilominus super eo nos prius consulere debuisses, quàm contra ipsum propria authoritate venire. Et de iuramento docet Felin. *c.1. de iuretur. n.* 19. Panorm. *in cap. cùm contingat n.* 15. Innocent *in cap. debitores*, & ex Theologis D. Thom. 2.2 *q.* 89. *art.* 9. *ad* 3. quatenus dicit requiri dispensationem, quando est supradictum dubium. Sylvest. *iuramentum* 5. *q.* 1. Suarez *t.* 2. *de relig lib.* 2. *de iuram. cap.* 33. *in fin.* & loquens de voto *lib.* 4. *cap.* 6. *n.* 12.

Ratio est, quia dubius de honestate materiæ promissæ, dubitat, an Deo grata sit talis materia. Ergo tenetur diligentiam facere, vt hoc dubium vincat. At cùm nulla efficacior, aptiórque diligentia esse possit, quàm consulere superiorem, qui loco ipsius Dei assistit, ipsum tenetur consulere Et hæc est differentia inter huiusmodi dubium, & dubium, an feceris promissionem, vel votum, quia quando dubitas, an feceris promissionem, dubitas de exercitio tuæ libertatis, & sic non est necesse ad superiorem recurrere. At quando dubitas de honestate materiæ promissæ, non dubitas de aliqua conditione se tenente ex sua parte, sed dubitas de conditione, quæ se tenet ex parte Dei. Ergo Deum, vel eum qui loco ipsius est teneris consulere, & ab illo remissionem impetrare. Et confirmo. Qui sic dubitat, non dubitat fecisse votum saltem sub conditione, si res illa grata Deo fuerit, hoc enim sibi certò constat. Ergo tenetur inquirere, an fuerit grata Deo, aliàs transgressionis periculo se exponit.

2 Verùm si prudentis arbitrio, aut superioris consilio, vel dispensatione reddi non possis certus de honestate materiæ promissæ; & ex alia parte vigeat tempus promissionem exequendi, existimo te non teneri exequi, sed posse te iudicare liberum ab hac obligatione: ita docet expressè Suarez loquens de voto, *lib.* 4. *cap.* 6. *num.* 13. & consentit Sanchez *lib.* 4. *de matrimon. cap.* 5. *num.* 32. *& cap.* 6. *num.* 6. Ratio est: quia non placent Deo ea, in quibus periculum prauitatis imminet. Secundò qui dubius est de honestate materiæ promissæ, neque potest dubium vincere, dubius formaliter est de lege, & voto: cùm dubitet de essentiali requisito ad illa: necessariò enim honestatem in materia promissa requirunt. Sed qui dubius est de voto, & lege, iam diximus illis non teneri. Ergo similiter non tenetur, qui dubius de honestate materiæ promissæ, neque dubium vincere potest.

Pvnctvm XIII.

An subditus dubitans rem sibi præceptam licitam esse, seu superioris potestatem excedentem, possit, & teneatur exequi.

1 *Non esse obligatum obedire affirmant plures.*
2 *Communis sententia stat in contrarium.*
3 *Quoties præceptum superioris impleri facile potest, obligaris illo.*
4 *Satisfit argum. n.* 1. *adductis.*
5 *Duo corollaria notanda ex supradicta doctrina inferuntur.*
6 *Proponuntur variæ dubitationes pro intelligentia superioris doctrinæ.*
7 *Examinatur, an Religiosi, in casu dubio de honestate præcepti, teneantur Prælato præcipienti obedire.*
8 *Non videtur improbabile deobligatos esse.*
9 *Tenearisne subditus dubitans de honestate præcepti consulere viros doctos? Qui affirment non esse obligatum.*
10 *Probabilius est teneri.*
11 *Dubius superior, an res præcepta excedat suam iurisdictionem, si præcipiat post factam diligentiam ad vincendum dubium, tenetur subditus obedire.*
12 *Si nulla diligentia facta præcipiat, quibus probetur subditum obligatum esse obedire.*
13 *Probabilius est non esse obligatum.*
14 *Fit satis rationibus n.* 12 *adductis.*
15 *Tenearisne subditus in hoc dubio obedire, si damnum graue ei ex obedientia resultet? Affirmat quidam neotericus.*
16 *Affirmandum est oppositum.*
17 *Dissoluitur ratio n.* 15. *adducta.*
18 *Si præceptum superioris sit nimis molestum, & durum, & probabile est te illo non obligari, ...bites, an possit imponere?*

1 Adrian. *quodlib.* 2. *p.* 1. *& p.* 2. *litt. D. & in resp...ne ad* 2. Man. Rodriquez *in summ. verb. obedientia...* ... *in ordin. iudic. cap.* 7. *conc.* 12 ... *part cap* 9. *concl* 2. 3. *&* 4. *tract. de ordin.* ... *à n.* 51. *vsque ad fin.* ... Vasquez 1.2. *q.* 19. *art.* 6. *disp.* 66. *cap.* 1. ... quoties dubium est de ho... nes Doctores absolutè affirmant, ... non obedire, ex parte conscien... nestate præcepti posse subditum ... *& n.* 157. ... Salas 1.2. *tract.* 8. *disp. vnic. sect.* 17. *n.* 52. *in med.* ... *n* 183. *sect* 20. quatenus affirmat non esse obediendum præce... pro superioris, si dubitetur maius Dei præceptum violandum fore, casu quo obediatur.

Moueri possunt primò, quia Prælatus non est in possessione præcipiendi ea, quæ sunt illicita, vel supra eius potestatem, vt de se constat. Ergo subditus dubitans præceptum sibi impositum de illicitis esse, simul etiam dubitat, an Prælatus talia præcipere possit. Ergo repugnans illi obedire, non spoliat Prælatum iure acquisito præcipiendi, cùm nunquam acquisierit ius præcipiendi ea, in quibus periculum est honestatis. Secundò subditus dubitans, an præceptum sibi impositum sit, illo non tenetur, vt suprà diximus. Sed qui dubitat, an præceptum sit de materia licita, vel illicita, dubitat in re, an sit impositum præceptum, quia dubitat de aliquo, quod ad eius valorem, & essentiam necessariò est requisitum. Ergo. Tertiò præceptum superioris non potest facere licitum, quod alioqui illicitum est, sed operari quòd dubitas an sit illicitum, est intrinsecè malum. Ergo non potest accedente superioris præcepto fieri licitum. Quòd si dicas accedente superioris præcepto deponendam esse dubiam illam conscientiam, & existimandũ esse licitum. In hoc est difficultas, non enim illa conscientia ex solo præcepto superioris deponi posse videtur, cùm ob præceptum non videat subditus aliquam specialem rationem honestatis in re præcepta.

2 Communis tamen sententia affirmat in hoc dubio obedire subditum debere. Quia superior, eo ipso quo superior est, est in possessione præcipiendi, & subditus est in obligatione obediẽdi. Ergo vt in aliquo particulari casu subditus à præcepto superioris excusetur, ostendere debet superiorem non rectè præcipere. Ergo dum non ostendit, obedire tenetur, sic docet Glossa *cap. quid culpatur, verbo iniquitas* 23. *q.* 1. *& cap. nerui, verbo formidas dist.* 13. *cap. dilecta, in fin. de maiorit & obedient. & cap. ad aures, verbo obedientiam, de temporib. ordinand. & cap. ex tenore, verbo mandato, de sentent. excommunicat.* Innocent. *cap. sicut, el* 3. *num.* 1. *de iureiurando.* & ibi Ioan. And. *num.* 5. Hostiens. *num.* 3 Bald. *n* 8. Abbas *n* 16. Alexand. de Neuo *n.* 79. Syluestr. *verbo bellum,* 1. *q.* 9. *concl & verbo conscientia. q. vlt. & verbo obedientia, q* 2. & *verbo religio* 6 *q.* 6. Malder. *de virtut. q.* 40 *art.* 1. *dub.* 1. *fol* 251. Lorca 2 2. *sect.* 3. *disp.* 53 *n.* 8. *&* 9. *&* 1.2. *sect.* 2. *disp* 38. § *de dubio circa præceptum.* Nauarr. *cap. si quis autem, de pœnit. dist* 7. *n.* 114 *& in sum. cap.* 23. *n.* 57. Tolet. *in sum cap.* 15. *n.* 6 vbi de peccatis mortalib. Valentin. 1.2. *disp.* 2 *q.* 14. *p* 4 9 4. *vers peculiariter, &* 2.2 *disp.* 3. *q.* 169. *p.* 2. *concl.* 5 §. *sextò certum est.* Mol. *tom.* 1 *de iust. disp.* 113. *concl.* 3. Azor. *tom.* 1. *lib.* 2. *cap.* 19. *quæst.* 9. Nauarr. *de restit. cap* 1. *dub.* 12. *à num.* 251. *lib* 2 Saà *verbo bellum, n* 1. Sayrus *in claui regia, lib.* 1. *cap.* 13. *n* 4. Thom. Sanch. *lib.* 6. *in Decal. cap.* 3. *n.* 3. *fine.* Villalob. *tom.* 1 *sum. tract* 1 *diff.* 26. Garcia *de benef.* 2. *tom. p.* 11. *cap.* 5. *n.* 366. Ioan. Sanchez *disp* 53. *n.* 37. & alij plures, quos referunt supradicti Doctores, specialiter vterque Sanch.

3 In hac igitur grauissima quæstione dicendum existimo cum Doctoribus nuper relatis, quoties præceptum superioris facillimo negotio impleri potest, hoc est, absque detrimento tui, vel alterius exequi te debere etsi dubius sis de eius honestate. Quia tunc nullus apparet titulus honestans omissionem præcepti, & subiectionis debitæ superiori: quòd enim illud præceptum videatur tibi contrarium diuino, hoc te excusare non potest, dum non probes esse contrarium. Tibi enim incumbit onus probandi illicitum esse, non autem superiori incumbit onus probandi esse licitum, & honestum, hoc enim ius semper præsumit, & supponit. Item superior præcipiens existimandus est iudicare se præcipere posse. Cur ergo iudicium tuum dubium superioris iudicio certo vis anteponere?

4 Neque contra hanc conclusionem obstant argumenta pro sententia Vasquez adducta. Non primum. Nam esto superior non habeat ius præcipiendi illicita; habet tamen ius præcipiendi quæ sibi licita videntur, dum non constat de turpitudine, etsi tibi illicita esse asserantur, ac proinde cùm dubitas de honestate materiæ imperatæ, non ex tuo iudicio, sed potius ex eius iudicio honestas præcepti, & eius obligatio metienda est.

Ad secundum respondeo dubitantem de præcepto, an sit impositum, illo non teneri, quia non sufficienter proponitur, at dubitans de eius honestate tenetur: quia honestas præcepti nõ

ex

ex tuo iudicio dubio, sed ex superioris iudicio certo sumenda est.

Ad tertium fateor præceptum superioris non posse per se facere licitum, quod aliàs illicitum erat; & consequenter non posse facere, vt licitè obedias, si practicè dubitas illicitum esse obedire. Sed quia stante præcepto habes rationem efficacem deponendi dubiam illam conscientiam, & existimandi esse licitum, quod tibi illicitum sese offerebat, ideo possumus dicere præceptum superioris posse per accidens facere licitum, quod aliàs illicitum erat, teneri autem deponere hanc conscientiam docet optimè Nauar. *c. si. quis autem, de pœnit. dist. 7. à num. 81. & in sum. cap. 16. num. 40. & cap. 3. n. 36.*

5 Ex iis infero cum Thom. Sanch. *lib. 6. in Decal. cap. 3. num.* 10. Soto *de secreto, memb. 3. q. 2. concl.* 1. Salas *1. 2. q. 21. tract. 8. disp. vnica, sect. 17. num.* 155. Si tibi valetudinario, vel alio impedimento laboranti, & dubitanti, an tenearis ieiunare, vel officium diuinum persoluere, Prælatus præcipiat, ne ieiunes, aut ne recites, te posse & debere non ieiunare, quia præceptum superioris in eo dubio interpretatur te obligatione legis Ecclesiasticæ non teneri. Secundò infero teneri te obedire Prælato, in iis, in quibus dubium est solùm, an excedat suam potestatem, quia vt benè dicit Sanchez *suprà num. 4.* minorem potestatem habet superior in ea, de quorum honestate dubitatur, quàm in ea de quibus dubitatur solùm, an excedant limites suæ iurisdictionis.

6 Ad plenam intelligentiam supradictæ doctrinæ multiplex dubitatio enodari debet.

Prima, an intelligatur de omnibus subditis.

Secunda, an subditus dubius de honestate præcepti, teneatur inquirere doctos, vt dubium deponat.

Tertia, an si superior simul dubitet, teneatur subditus dubius obedire.

Quarta, an subditus teneatur obedire, quoties ex obedientia timetur magnum malum proprium, vel alienum.

Quinta, quid si malum, quod timetur, non sit distinctum à re præcepta, sed ipsa res præcepta molesta, & onerosa sit?

7 Circa primam dubitationem, an scilicet obedientiam in casu dubio teneantur omnes subditi præstare, est difficultas de religiosis, nam religiosi solùm sunt subditi ratione professionis emissæ, seu votorum simplicium constituentium religionem, Prælatúsque nihil aliud præcipere potest, nisi ea, ad quæ religiosus per obedientiæ votum se voluit adstringere. Ex quo videtur sequi in casu dubio non teneri subditũ obedire. Quia, vt ex materia de voto suppono, cum communi sententia nemo tenetur exequi rem illam, de qua dubitat, an votum ad illam extendatur, quia hoc est idem, ac dubitare de voto, in quo casu libertas possidet, & tradit Thom. Sanch. *lib. 2. de matrim. disp. 4. num. 3. & in sum. lib. 4. de voto, cap. 1. num.* 32. Ioan. Sanchez *disp. 43. num. 3. &* 4. At religiosus dubitans rem sibi præceptam extra iurisdictionem Prælati esse, dubitat an suum votum ad illam se extenderit. Ergo non tenetur obedire.

Dices teneri obedire quia vota religiosi habent adiunctam traditionem, ratione cuius religio habet ius, & dominium in religiosum, & ratione huius dominij, & potestatis obligatur obedire in casu dubio, est enim melior conditio Prælati præcipientis, cùm sit in possessione.

Sed contrà. Tota hæc possessio ortum habet ex voluntate religiosi. Ergo non se extendit ad alia, quàm ad ea, ad quæ voluntas religiosi se extendit. Cùm ergo eius voluntas nunquam videatur extensa ad casum dubium, dicendum est, in illo obligari non posse. Neque obstat, si dicas, Prælatum non præcipere religioso ex iurisdictione accepta per votum, sed ex iurisdictione data à Pontifice: (nullus enim per votum, quantumuis solemne, potest alteri iurisdictionem in se ipsum dare, tum quia non potest per votum dare alteri vim coërcitiuã, sine qua nulla est iurisdictio, vt tradit Anton. Fab. *in l. magistratib. 12. ff. de iurisdict. omn. iud.* & constat ex *l. vlt. ff. de officio eius cui mand. est iurisdictio.* Tum etiam, quia facta regnorum, & publicarum rerum diuisione, potestas ius dicendi, & iurisdictio tota residet penes principes, *§. sed & quod principi, Instit. de iure naturali l. 2. §. hac autem, de veteri iure enucleando, l. fin. ff. de legib. & constit. princip.* & tradit optimè Vasq. 1. 2. *tom. 2. disput.* 65. *n. 26. &* 28.) præcipit ergo Prælatus religioso ex iurisdictione aliunde accepta quàm ex voto; scilicet ex iurisdictione data à Pontifice, qua iurisdictione non videtur priuandus Prælatus in casu dubio. Non, inquã, obstat huiusmodi dictum, vt religiosus in casu dubio debeat obedire. Nam esto Prælati regulares habeant in suos subditos iurisdictionem spiritualem datam à Pontifice, non tamen illam habent ad alias materias, præter eas, ad quas religiosorum vota se extenderunt. Cùm ergo probatum sit, vota nunquam se extendere ad res dubias, efficitur neque ad illas esse obligationem ex iurisdictione Pontificis.

8 Hæc ratio videtur probabile reddere, religiosum verè, & propriè dubitantem de honestate rei præceptæ, vel an excedat superioris iurisdictionem, obligatum non esse obedire fauet Suarez *tom. 3. de relig. lib. 10. c. 1. in prima responsione cuiusdam obiectionis facta*, vbi dicit, fortasse non deerunt, qui totum concedant, neque enim improbabile videtur Abbatissam non posse ex voto obedientiæ obligare monialem ad aliquid faciendum in casu dubio de honestate operis iniuncti. Et confirmat ex differentia voti, & legis: nam obligatio legis cùm oriatur ex alterius voluntate, & potestate, ex eius iurisdictione metienda est. At obligatio voti, & consequenter ex illo dimanantis præcepti, seu iurisdictionis in illo radicatæ, cùm pendeat ex propria voluntate, & intentione, & hæc non videatur extensa, nisi ad materiam certam, quando aliud non constat, neque etiam eius obligatio extenditur. Probarique potest, quia actus præsumitur ita gestus, vt minus quàm fieri possit, sit agenti onerosus, tradit Menochius multis relatis *de præsumpt. lib. 6. tota præsump.* 9. Ergo professio religiosi non est præsumenda extendi ad obedientiam in casu dubio. Item in imponenda obligatione stricta est interpretatio facienda, ex *l. quidquid astringendæ, ff. de verbor. obligat.* ibi, *Quidquid astringendæ obligationis causa dictum est, id nisi palam exprimatur, omissum esse intelligendum est aut certè secundùm promissorem interpretamur.* idemque desumitur ex *cap. ex parte. de sensibus.* vbi Abbas *n. 2. & 4.* ait præsumi vouentem se minus quàm possit grauare, & ideo glossa ibi fin. dixit faciendam esse pro vouente bonam interpretationem. Si ergo pro vouente facienda est interpretatio, non debemus affirmare ad casum dubium se extendisse, & consequenter neque iurisdictionem à Pontifice datam ad illum dubium casum se extendere, cùm non det iurisdictionem ad alia, quàm ad ea, ad quæ vota se extenderunt.

9 Secunda dubitatio est, an teneatur subditus dubitans de honestate præcepti consulere doctos si commodè possit, vt videat an honestum sit?

Respondet Thomas Sanchez *lib. 6. in Decalog. cap. 3. num.* 19. non teneri; consentit Nauarr. *lib. 2. de restit. cap. 3. dub. 12. num. 265. & num. 266. in noua edit.* Valentia latè probans 2. 2. *disput. 7. quæst. 5. punct. 2. corollar. 2. pag.* 1570. Mouentur, quia officium subditi non est præcepta examinare, sed exequi. Superior enim tenetur videre quid imperet, quasi pro subditis rationem redditurus; subditi autem non tenentur nisi obedire obedientia illa cæca tantò à sanctis Patribus commendata.

10 Verùm (etsi hoc probabile sit) probabilius existimo teneri subditum si commodè potest, diligentiam facere, vt certior de honestate præcepti existat, quando Prælatus non ea scientia, authoritate, probitatéque pollet, quæ subditos obligaret, probabiliter opinari rem imperatam honestam esse. Nam in hoc casu clarum est non teneri, aliam inquisitionem facere. Moueor primò, quia hæc inquisitio non obstat obedientiæ debitæ, cùm ex illa non omittatur, neque etiam repugnat eius perfectioni, quæ solùm in eo cõsistere potest vt integrè, promptè, & sine vlla dilatione præceptum executioni mandetur, quando tempus vrget præceptum exequendi. Ergo dum non vrget tale tempus, sed datur locus inquisitioni, ratio naturalis dictat, vt apponatur. Nam ea posita fortè comperiet subditus Prælato non esse obediendum, ac proinde iam inquisitio prodest ad vitandum malum, saltem materialiter. Secundò negari non potest talem inquisitionem veritatis bonam esse, dirigitur enim non ad quærendas excusationes præcepti, sed ad securius illud implendum, & certiùs deponendum dubium de illius honestate. Ergo non potest esse contraria obedientiæ perfectioni, cùm vna virtus alteri contraria non sit. Dices talem inquisitionem bonam, esse, non tamen subditum obligatum esse illam facere. Quia munus subditi non est inquirere, & examinare præcepta, sed illa exequi. Sed contrà, licet munus subditi non sit examinare præcepta superioris, quando de illis dubium non habet; at in casu dubio quis ab illo hanc obligationem abstulit; cùm hæc obligatio cuilibet dubitanti de honestate præcepti insita sit, vt prudenter operetur. Et confirmo, præceptum superioris efficacius esse non potest præcepto diuino, sed quando quis dubitat de obligatione præcepti diuini, eo quòd videtur alteri præcepto naturali repugnare, debet necessariò inquirere, & inuestigare, quantum commodè potest, quódnam sit exequendum: neque talis inquisitio obedientiæ obstat. Ergo etiam quando dubitat, an præceptum superioris honestum sit, vel contrarium alteri precepto diuino, debet illud examinare. Item superior non habet in subditum efficacius ius imperandi, neque subditus maiorem obligationem obediendi, quàm habent coniuges inter se, sed cùm alter illorum dubitat de matrimonij valore, tenetur prius, quàm debitum reddat, diligentiam facere, vt veritatem cognoscat, vt tradit ipsemet Sanch. Ergo etiam similiter tenebitur subditus. Quòd si dicas proprium coniugis esse examinare, an matrimonium validum sit, non tamen esse subditi proprium examinare, an rectè superior præcipiat. Est gratis dictum, cùm de hoc sit quæstio, & cum in vtroque casu sit eadem obligatio. Ideo coniux dubitans tenetur examinare (si potest) valorem matrimonij, antequam reddat, ne se exponat periculo accedendi ad non suam, ac proinde faciendi aliquid in re illicitum. Sed subditus dubitans de honestate præcepti, illúdque non examinans exponitur periculo efficiendi aliquid illicitum in re. Ergo ratione præcepti excusari non potest ab hac diligentia præstanda. Adde quando executio rei præceptæ differri potest

& minus malum timetur ex dilatione, quàm ex prompta executione, differendam esse executionem mandati, donec examinetur, an obediendum sit: docet expressè Thom. Sanchez *lib.6 in Decalog.cap* 3.*n.*25.cum Couarr.*reg.peccatum*,1.*p.n.*5.*ad fin.* Ergo à fortiori examinari debet præceptum, quando eius executio sine vlla transgressione differri potest. & ita tenet Alex.de Neuo *cap.sicut,el* 3.*n.*98 *de iureiur.* Hostiens.*sum.tit.de pœnit.* § *quid de rapina,vers.quòd si probabiliter dubitat.* Angel. *verb bellum,n.*8.Rosella *ibid.n.*4.Syluest.*eod.*1.*quæst.*9.*concl.*3.& *verb.obedientia,q.*2.

11 Tertia dubitatio est, an casu quo superior dubitet de re præcepta, sitne licita, vel excedens limites suæ potestatis, teneatur subditus sciens talem dubitationem ei obedire?

Et quidem si hoc dubium perseueret post factam diligentiam à Prælato de veritate inuestiganda, verius esse debet teneri subditum obedire. Quia tunc Prælatus legitimè imperat, cum & habeat possessionem imperandi, & dubium subortum vincere non possit, sicut coniux, qui bona fide matrimonium contraxit, & postea dubitat de eius valore, facta diligentia ad veritatem inuestigandam, si adhuc dubius manet, potest petere, & tenetur alter reddere, vt ex communi sententia dicimus *in disp.de obligatione coniugum.* Limitanda tamen est hæc doctrina ad actiones, quæ aliàs à subdito molestæ, & onerosæ non sunt. Non enim cum hac dubitatione superior indicere bellum poterat, neque subditus debebat obedire; debet enim superior in rebus damnosis moraliter esse certus de iustitia.

12 Verùm si nulla facta diligentia Prælatus dubius de honestate rei præceptæ, vel de excessu suæ iurisdictionis imperet; alicui videri potest etiam in hoc casu teneri subditum obedire. Primò, quia ex huiusmodi dubio non interrumpitur possessio Prælati in subditum. Non enim ex eo, quòd dubitet, an res quam vult imperare, sitne licita, vel illicita, vel eius iurisdictionem excedens, desinit esse superior, neque subinde subditus subiectionem amittit. Ergo ratione huius possessionis imperare poterit subditis in casu dubio. Secundò, sic dubitans non dubitat de dominio, & possessione in subditum, sed an eius dominium, & possessio extendatur ad talem materiam. At quando coniux, v. g. non dubitat de matrimonij valore, sed an possit, vel non possit petere, eo quòd dubitat, an habeat aliquod impedimentum castitatis, vel affinitatis denuò contractum, alter non dubitans reddere tenetur, si debitum ab illo petatur, quia nihil iniustum ab illo postulatur, & quia alter non tenetur in hac dubitatione se impeditum reputare, vt multis relatis docet Thom. Sanch. *lib.*9.*de debito coniug.disp.*6.*à n.*4. & præcipuè *à n.*7. Tertiò subditus dubitans, sitne licita res sibi mandata, obedire tenetur, etiam nulla diligentia facta ad cognoscendam veritatem secundum probabilem sententiam: quia possessio Prælati excusat subditum ab hac diligentia. Ergo etiam poterit excusare Prælatum à simili diligentia præstanda. Quartò demus teneri Prælatum diligentiam facere ad inuestigandam veritatem, sicut possidens aliquam rem, & dubitans an sua, vel aliena sit, tenetur diligentiam facere, antequam rem alienet. Sed sicut si huiusmodi dubitans de facto rem alienaret, teneret alienatio, quia possessionem, & dominium incertum, quod habet, transfert in emptorem: ita similiter etsi superior malè faciat, imperans subdito absque præmissa diligentia de cognoscenda veritate, at imperium tenebit. Quintò obligatio subditi obediendi Prælato desumi non debet, ex eo, quod Prælatus dubitet, vel non dubitet de honestate rei præceptæ. Nam si subdito constat honestissimam rem, & nullo modo superioris iurisdictionem excedentem. præcipi, tenetur obedire, vt optimè dixit Thomas Sanchez *lib.*6.*in Decal.c.*3.*n.*21. etiamsi superior dubitando imperet, quia dubium illud procedit ex errore, qui obstare non potest obligationi subditi, sicut si vir existimat ex errore subesse matrimonio impedimentum, & petat debitum ab vxore, malè petit, at vxor certò sciens impedimentum non esse, reddere tenetur, vt probat Couarr.4 *decretal.*2.*part.c.*3 §.1.*n.*6. & Sanch. *suprà n.* 4. E contra verò si superior imperet rem inhonestam, etiamsi ipse existimet honestissimam esse, non debet subditus obedire. Ergo obligatio subditi ex re ipsa, & ex eius iudicio, potius quàm ex iudicio superioris metienda est. Hanc sententiam tenentur (meo iudicio) docere qui coniugi dubitanti de matrimonij valore, & debitum petenti ab altero coniuge, docent reddendum esse. Ij sunt Corduba *sum. quæst.* 45.*p.*4. *fol* 111. Henriquez *libr.* 12. *de matrimon cap.*6. *num.*4. *comment.litt. T.* Bartholom.de Ledesm. *dub.*20. *de matrim.conclus.*2. Ludouicus Lopez 1. *part instruct.*2. *edit.cap.*197.§ *sed si inanitas.* Petrus de Ledesm. *de matrim.q.*45. *art.*1. *ad finem*,§. *ad hoc dubium.*

13 Nihilominus verius existimo in hoc casu subditum non esse obligatum obedire, imò neque posse, si ipse subditus etiam dubitet. Ratio est, quia officium superioris est examinare honestatem, & æquitatem rei præceptæ, cum de illa dubitat, ne se errandi periculo exponat imperans quæ non licent. Ergo si absque hoc examine præceptum imponat, cum temerarius impositor sit, subditus non tenetur parere, imò nec potest, si temeritatem agnoscat, quia non tenetur parere præcepto, tam ex parte rei præceptæ, quam ex parte præcipientis temerario, & periculoso & ita docent Petrus de Ledesma 2.*tom. sum.tract.*3.*cap.*13.*conclus.*21. Bannes 2.2.*quæst.*40.*art.*1.*dub.*6.*conclus.*3.Thomas Sanchez *lib.*6 *in Decal. cap.*3.*n.*21. Salas 1.2.*quæst.*21.*tract.*8 *disp.vnic sect.*26.*in fine,n.*275. Man. Rodriq.1.*tom sum.cap.*126.*concl.*4.*n.*5.2.*edit.*

14 Neque obstant in contrarium adducta Non primum. Admitto enim non interrumpi possessionem superioris in subditum ex tali dubitatione, quia illa dubitatio non attingit possessionem, quam superior habet; hæc enim nunquam fuit in subditum ad res, quas superior dubitat esse licitas, vel eius iurisdictionem excedere.

Ad secundum respondeo, eo ipso, quo superior dubitat de honestate rei, vel an sit excedens suam iurisdictionem, dubitat de dominio, & potestate in subditum, imò certum superiori debet esse carere dominio, & potestate, cùm hæc limitata sit ad præcipiendum ea, quæ honesta sunt, sibique sic apparent.

Ad tertium dico subditum ratione obedientiæ superiori debitæ, & in eius reuerentiam posse habere sufficientem rationem deponendi dubium, quam rationem non habet superior in imperando. Item cùm ex parte subditi, & ex parte superioris præcipientis est contentio, & dubium de honestate præcepti, & obligatione illius, ius præsumit pro superiore, non pro subdito.

Ad quartum dico, superiorem non solùm debere diligentiam facere ad cognoscendam honestatem præcepti, sed dum sibi de tali honestate moraliter non constat, non posse præcipere, quia solùm potest ea quæ honesta sunt, quæque sibi talia apparent.

Ad quintum respondeo, ad valorem præcepti ex parte materiæ vnum è duobus necessariò requiri. Primò requiritur honestas illius certò cognita à subdito, & hoc sufficit, vt præceptum teneat. & in hoc casu ex iudicio subditi insurgit obligatio præcepti. Secundò requiritur, & sufficit ad obligationem, quòd superior cognoscat probabiliter rem quam præcipit, honestam esse, & suam iurisdictionem non excedere, etiam si subditus id adæquatè non cognoscat, quia dum nihil in contrarium apertè cognoscit, non habet ius se eximendi à superioris præcepto.

15 Quarta dubitatio est, an subditus teneatur obedire, quoties ex obedientia timetur non leue damnum proprium, vel alienum in honore, fama, diuitiis, vel vita, vt contingit si superior te interroget de delicto tuo, vel alterius, & dubius sis, an iuridicè interroget?

Ioan.Sanchez *disp.*43.*n.*28 affirmat te teneri: quia iam illud damnum præuisum est à superiore, & illo non obstante præcipit. Ergo debes obedire: quia præsumere debes superiorem iustè præcipere, ne sis iudicij temerarij reus. Item si certò tibi constaret superiorem iuridicè præcipere, tenebaris veritatem fateri. Ergo etiam cùm dubitas, teneris: quia in vtroque casu superior est in possessione præcipiendi.

16 Nihilominus dicendum est, in tali dubio te non esse obligatum præcepto. ita aliis relatis Lessius *lib.*2.*de iust.cap.*31.*dub.*3.*n.*10 & *cap.*41.*dub.*9 *num.*77.Sayrus *lib.*1. *in claui regia, cap.*13.*n.*4. Salas 1.2.*q.*21.*tract.*8. *disp vnic.sect.*17.*n.*155. Th. Sanch plures referens *lib* 6.*in Decal. cap.*3.*n.*24. Villalobos *t.*1. *summ.tract.*1.*diffic.*26.*n.*1. Pitigianus *in praxi crim cap.*241. Rodriq.2.*tom.summ.cap.*9 *n.*3.& *de ord.iudic.cap.*7.*n.*12: & *tom.*3. *qq regul q.*19 *art.*4 & 6.

Ratio est, quia subiectio, & obedientia debita superiori non tollit ius, & possessionem tuam, & alterius in bonis fortunæ, honoris, & corporis. Ergo non est æquum te obligare hanc possessionem amittere in re magni momenti ob obedientiam, quam dubitas, si debeas. Possessio enim enim tua, & alterius certa præualere debet iuri, & possessioni aliquo modo dubiæ superioris. Item sæpè præcepta Ecclesiastica certa cum graui detrimento proprio, vel alieno non solent obligare, à fortiori non obligabunt dubia. Imò addendum existimo, si obedientia in alterius graue damnum vergit, non solùm te non obligari, sed neque obedire posse, secus est, si solum in damnum tuum cedat, tunc enim quia potes cedere iuri proprio, etsi obligatus non sis, poteris obedire. Sicut enim superior possidet ius imperandi, etiam alius possidet ius in suis bonis iniquum. Ergo est obseruandum ius superioris dubium, lædere ius certum alterius. Et confirmo Quilibet habet ius iustitiæ, ne lædatur in bonis absque manifesto titulo, qui tibi non est, cum dubitas, an superior habeat ius imperandi.

17 Ad rationem in contrarium respondeo, etsi superiorem præsumas iustè præcipere, cùm tamen de hoc non sis moraliter certus, non teneris possessionem certam in tuis bonis amittere ob seruandam superioris possessionem in materia dubia.

Ad confirmationem respondeo superiorem in vtroque casu iuridicè præcipere, & possessionem præcipiendi habere, at te non esse obligatum obedire in casu dubio. Quia possessio tua, vel alterius certa in bonis fortunæ, honoris, & corporis præualet superioris possessioni de materia dubia Item pro superiore est iudicandum, & non pro subdito, quando cætera paria sunt, quod in præsenti non contingit, cum damnum tibi, vel

al.eri

alteri ex obedientia obueniens graue sit, & certum. At superiori ferè nullum obueniat ex eius obedientiæ omissione.

18 Quinta dubitatio est, an si præceptum superioris sit tibi nimis molestum, & & durum, & dubites, an possit imponere, tenearis illo?

Videris teneri, quia onus, & molestia illa non est aliena à præcepto, sed idem cum re præcepta, & ab illa indistinctum. Ergo cùm in casu dubio obedire debeas superiori ob possessionem, quam habet præcipiendi, obligatus es in præsenti obedire, alias nulla esset certa regula obediendi in casu dubio. Et confirmo, ideo quando damnum graue tibi, vel alteri obuenit ex obedientia, excusaris obedire in casu dubio, quia possides res illas, in quibus damnum pati debebas, & possessio certa non debet amitti ob seruandam superioris dubiam: at in præsenti tibi non fauet possessio vlla, cùm non sit alicuius distincti ab ipsomet præcepto, quod possidet. Ergo.

Verùm (etsi hoc sit satis probabile) acquiescere poteris communi sententiæ te excusanti obedire. Quia non videtur consonum te onus graue certò subire, de quo dubitas, an tibi possit imponi, iugum enim Christi suaue est, & onus eius leue. Non videtur autem ita esse, si te dubitantem de potestate præcipientis obligaret in angustias coniici ob seruandam eius possessionem dubiam. Et ex hac ratione soluitur contrarium fundamentum. Non enim possessio in re dubia seruanda est cum graui onere, & molestia. & ita tenet relatis Medina, Aragon, Lopez, Sayro, Soto, Vega, Rodriques, Salas *tract. 8. disp. vn. sect. 17 n. 154.* Thomas Sanchez *lib. 6. in Decal. cap. 3. n. 23.* Villalobos *tract. de conscient. diff. 26. n. 2.*

PVNCTVM XIV.

An milites dubitantes de iustitia belli possint, & debeant Principi obedire.

1 *Subditi milites obligati sunt obedire, secus alienigenæ, ex communi sententia.*
2 *Nullus miles tenetur militare dubius de iniustitia belli, quousque examen præmittat.*
3 *Si subditus non habet aliquam rationem dubitandi, debet dubium deponere, & militare.*
4 *Proponuntur quædam obiectiones, & fit illis satis.*

1 Appono hanc quæstionem, vt clarius innotescant quæ diximus *disp. 2. p. 8.* huius tractatus.

Communis sententia huic quæstioni respondet subditos posse, obligatósque esse obedire, secus verò alienigenas, quia in subditis adest sufficiens ratio deponendi dubiam conscientiam, scilicet præceptum superioris, quæ ratio non adest in militibus alienigenis, & consequenter milites non subditi tenentur inuestigare iustitiam belli, antequam se dedissent, secus verò subditi. ita tenet expressè Abbas *cap. sicut, el 3 de iureiur. n. 16.* & ibi Bellamera *q. 6.* Alexand. de Neuo *n. 98.* Nauarr. *sum. cap. 15. n. 15.* Molin. *t. 1. de iustit. disp. 113. circa finem* Valent. *2. 2. disp. 3. q. 16. puncto 2. §. si autem miles* Azor *tom. 1. instit. moral lib. 2. c. 19 q. 9.* & plures alij, quos refert, & sequitur Thom. Sanchez *lib. 6. in Decal. cap. 3. n. 15.*

2 Verùm in hac re existimo primò, tam subditos, quàm non subditos, si dubium habeant fundatum de iniustitia belli, non teneri, imò nec posse militare, quousque examen, quantum commodè possint præmittant. Moueor tum ob rationes superiùs dictas, quæ in præsenti casu, vtpote grauiori militant. Tum & præcipuè, quia quando certum est ex tua obedientia damnum tibi, vel alteri graui esse sequendum, non teneris superiori obtemperare, si dubitas, an legitimè præcipiat, vt puncto præced. *dub. 4.* diximus. Sed ex bello grauissima tibi, & aliis damna debent obuenire, non igitur debes obedire, si dubitas, an Princeps legitimè præcipiat. Et confirmo, si subditi rationabiliter dubitantes de iniustitia belli nullam diligentiam præmittere tenentur, sed possunt audito præcepto superioris statim acquiescere, sanè Turcæ, & Saraceni sequentes Principes suos in bello contra Christianos, à peccato, & iniustitia excusarentur, & carnifices martyrum, & milites crucifigentes Christum, quod nullo modo est dicendum, & in hac conclusione credo neminem dissentire posse.

3 Secundò existimo, quoties subdito non se offert aliqua grauis, & bene fundata ratio dubitandi de iniustitia belli, teneri dubium, vtpote friuolum, & inane deponere, & iustitiam belli præsumere, & militare. Et in hoc sensu dixit D. August. *cap. quid culpatur, 23. quæst. 1. in fin.* virum iustum bellare posse sub Rege etiam sacrilego, si quod tibi iubetur, vel non est contra Dei præceptum, vel verùm sit, certum non est. Quia dum certus non est subditus contrariari diuino præcepto, præceptum superioris, præsumere debet illi esse conforme. Et in hac materia belli est res clarior, cùm enim grauissima sit, raro est præsumendum absque sufficiente examine iustitiæ intentari: quæ iustitia, etsi non appareat militibus, præsumenda est. Aliàs tenerentur Principes rationes bellandi omnibus manifestare, quod est grauissimum inconueniens.

Hæc ratio (meo iudicio) probat non solùm subditum, sed etiam non subditum bellare posse, quoties non se illi offert grauis aliqua ratio dubitandi de iniustitia belli. Et ita in hac re nullam esse distinctionem de militibus subditis, & non subditis, diximus *illo puncto 8. n. 4.* esse valde probabile, cum Vasq. *1. 2. q. 19. disp. 66. cap. 49. à n. 51.* Salas *quæst. 21. tract. 8. disp. vnic. sect. 17. num. 272.* Suarez *de charit. disp. 13. de bello, sect. 6. num. 12.* & Nauarr. *lib. 2. de restit. cap. 3. part. 2. dub. 12. à n. 260.* Et insuper probo nullam esse posse distinctionem. Nam vel vterque miles tam subditus, quàm non subditus habet rationes dubitandi de iniustitia bene fundatas, vel non habet? Si primum dicas, nullus potest absque examine facto obedire, quia spoliare alios bonis fortunæ, honoris, & vitæ, ob seruandum tuis superioris dubium, iniustitia maxima esse videtur. Si secundum dicas, cuilibet licet rationem minus fundatam, seu scrupulum, deponere, & contra illum operari, & confirmo in sententia Caietan. *2. 2. q. 169. art. 2 circa solut. ad 4. dub. 2.* quem sequitur Thomas Sanchez *lib. 6 in Decal. cap. 3. n. 17.* vt subditi dubium deponant, & militare possint, non indigent præcepto expresso superioris, sed sufficit velle superiorem, vt omnes milites necessarij bello se adscribant. Ex sola enim hac voluntate (quam vocat Sanch. tacitum præceptum) possunt subditi dubium deponere, & militare. Sed hæc voluntas non arctat subditos ire bellum, cum quilibet posset absque peccato illius executionem omittere. Ergo si subditis est efficax ratio deponendi dubium, etiam efficax erit non subditis.

4 Obiicies primò, ergo quilibet miles poterit iam vni parti se adscribere, iam alteri, si præsumere potest, quemlibet Principem præliantem iustè præliari.

Respondeo hoc intelligi non posse de militibus subditis: ij enim in aduersam partem inclinare non possunt ob crimen læsæ maiestatis, & inobedientiæ. Solùm ergo de militibus vtriq; parti præliantis alienigenis potest esse dubium. Et tunc distinguendum est, aut bellum est aggressiuum, aut defensiuum. Si aggressiuum sit, efficaciores rationes, & ferè conuincentes debent milites habere, vt se possint ei parti adscribere. Quia stat pro contraria parte possessio, & in dubio non debet spoliari, secus verò dicendum, quando bellum est solum defensiuum.

Obiicies secundò, Nemini possessionem suffragari, cùm Princeps eo ipso, quòd bellum indicit, priuat alterum Principem iure possidendi, & ad executionem sententiæ à se prolatæ procedit bello.

Respondeo sententiam, & iudicium vnius Principis, alteri non subiecto præiudicare non posse, neque tale iudicium dicendum est propriè sententia, cùm sit contra inauditam partem, & quæ non tenetur coram ipso comparere. Ex quo fit ex vi illius non tolli possidenti possessionem, vt latiùs *illo puncto 7. super. disp.* dictum est, & docet Salas *tom. 1. tract. 8. disp. vn. sect. 13. & 16 circa finem.*

Pro pleniori intelligentia huius disputationis de dubia conscientia, inquiri posset, an dubium iuris, vel facti sufficiat in materia irregularitatis, vt quis irregularis censeatur. Sed quia hæc dubitatio in materia irregularitatis sibi vindicat proprium locum, ibi discutiendam remitto.

DISPVTATIO IV.

De conscientia scrupulosa.

PVNCTVM I.

Quid sit scrupulus, & an contra illum quis agere possit.

1 *Definitur scrupulus.*
2 *Contra scrupulum agere licitum, & laudabile est.*
3 *Proponuntur quædam obiectiones. Fit illis satis.*

1 Omissis variis sententiis dicendum est cum communi, scrupulum esse leuem suspicionem, seu existimationem ex leuibus rationibus ortam, qua quis inducitur ad credendum, vel dubitandum esse peccatum, quod reuera non est. ita Vasquez *1. 2. quæst. 19. disput. 67. cap. 2. num. 8.* Salas *quæst. 21. tract. 8. disput vnic. sect. 29. num. 291.* Valent. *disp. 2. quæst. 14. punct. 4. in fin.* Anton. Perez *certam. 10. scholast. num. 40.* Ioan. Sanchez *disp. 41. num. 2.* Thom. Sanchez *lib. 1. in Decalog. cap. 9. num. 2. & lib. 2. de matrim. disp. 41. num. 2.* & alij ab eisdem relati.

2 Agere contra scrupulum non solùm licitum, sed laudabile esse est ferè omnium sententia, vt constat ex Doctoribus nuper

nuper relatis,& ex Nauarr.*ſum.prælud.9.num.9.& cap.17. num. 283.& cap.ſi quis autem,de pœnit.diſt.7 num.64.* Thom. Sanch. *in Decal.lib.1.cap.10.num* 80.Ioan.Sanchez *diſput.41. à num.7.* Ratio,quia ſcrupulus non tollit iudicium certum,vel probabile de honeſtate actus,ſaltem per principia extrinſeca,ſeu ex authoritate aliorum; licèt illud iudicium ſuffocet aliquo modo, & quaſi denſis tenebris obnubilet. Aliàs ſi tolleret iudicium, iam non eſſet ſcrupulus,ſed dubium. Stante ergo iudicio certo, vel probabili de honeſtate actus, clarum eſt ſtare firmam regulam honeſtæ operationis. Ergo poteſt ſe illi ſcrupuloſus conformare.Quòd autem hoc ſit laudabile,ex eo conuincitur, quia oportet huiuſmodi dubitationes,& formidines,vtpote friuolas,& ſine ratione ſubortas ſedare:nullum autem efficacius remedium inueniri poteſt, quam ſi illis ſcrupuloſus non acquieſcat. Ergo. Adde non ſolum licitum,& laudabile eſſe, ſed aliquando obligatorium,agere contra ſcrupulum, videlicet, ſi ex anxietate ſcrupulorum graue damnum ſalutis ſcrupuloſus pateretur,aut ſe officio proprio præſtando inutilem redderet, aut à communione,vel confeſſione, aut alia actione ſub præcepto obligante retraheretur.ita Saylus *in claui regia, lib 1.cap. 14.*Valent.*ſuprà.* Salas,*n.*298.Thom. Sanch. *n.*83.Ioann.Sanch. *n.7.in fin.*Monteſ.1.2.*diſp.*29.*q.*6.*n.*255.

Ex hac doctrina conſtat neceſſarium non eſſe deponere ſcrupulum, vt recta ſit operatio:cùm enim ſcrupulus (vt dictum eſt)non conſtituat dubium formaliter, neque tollat aſſenſum oppoſitæ partis, nihil obſtat rectæ operationi: & ita tradunt Nauarr Vaſquez Valent.vterque Sanchez & alij *ſuprà.*

3 Sed obiicies primò,*cap.per tuas,de ſimon.* vbi quidam ordinatus ab Epiſcopo, qui dicebatur Simoniacus, permittitur in ſuſcepto ordine miniſtrare:non tamen ab eodem vlterius promoueri,niſi deponat errorem, qui error ex conſcientia nimis ſcrupuloſa ortum habuit,vt ibidem dicitur. Ergo facere contra ſcrupulum,illo non depoſito,non licet.

Reſpondeo ſic ordinatum non habuiſſe ſcrupulum,ſed errorem,etſi talis error ex conſcientia ſcrupuloſa ortum habuerit. Agere autem contra conſcientiam erroneam, errore non depoſito,malum eſt,quia tollit iudicium certum,vel probabile de honeſtate actus,vt in 1.diſp.huius tract.diximus.Non tamen eſt malum agere contra ſcrupulum,illo non depoſito, quia ſcrupulus,cùm non ſit iudicium,ſed quædam leuis ſuſpicio,& formido,non tollit aſſenſum.Vt autem ſcrupuli non veniant in errorem,debemus illis in principio obſiſtere.

Obiicio ſecundò *cap inquiſitioni,de ſentent.excom.* vbi coniux dubitans de matrimonij valore,ſi ex leui,& temeraria credulitate dubitat,dicitur debere conſcientiam hanc leuem, & temerariam explodere,vt licitè poſſit non ſolùm reddere, ſed exigere debitum.Ergo iam ſcrupulus ad rectè operandum eſt deponendus.

Reſpondeo primò cum gloſſ. *ibid.* deberi huiuſmodi conſcientiam leuis,& temerariæ credulitatis explodi:quia illa conſcientia non ſcrupulus,ſed dubium,vel potiùs error erat,tollens contrarium iudicium de honeſtate actus.

Secundò reſpondeo cum Thoma Sanch. *in Decal. cap.* 10. *num.* 81. conſcientiam ex leui,& temeraria credulitate ſubortam debere explodi quoad conſenſum in illam: non enim iuſtum eſt illi acquieſcere. At non eſt neceſſarium illam explodere quoad ſenſum,id eſt,illam non ſentire; vix enim poſſibile eſt agitatum ſcrupulis,illos ita à ſe explodere, vt eorum vexationem non ſentiat.

PVNCTVM II.

Quæ remedia ſcrupuloſis ſint adhibenda.

1 VT remedia ſcrupuloſis adhibeamus,curandum eſt, vt ſe ſcrupuloſos eſſe cognoſcant. Vt autem ſic læſos ſe cognoſcere poſſint,non ſuo iudicio,ſed iudicio Confeſſoris,vel alterius viri docti, cui ſuam conſcientiam ſæpius declararunt, ſtare debent. Confeſſarius vel vir doctus cognoſcit aliquem ſcrupulis vexari,ſi deprehendat ſæpiùs illum ſine fundamento firmo exiſtimare eſſe peccatum, quod re vera non eſt, vt notant ferè omnes Doctores ſuprà relati. Item ſcrupuli poſſunt eſſe in vna materia tantùm,vel in plu ibus;ſed de omnibus eſt idem dicendum,vt ex ſequentibus conſtabit.

2 Si ſcrupuli ſint de rebus efficiendis,eo quòd ſcrupuloſi ſuſpicantur ſe,illa efficiendo peccare mortaliter,debet Confeſſarius ſcrupuloſos monere, ne ſe in eorum examinatione detineant,ſed ſi primo aſpectu,vt illicita non cognoſcunt certò, & ſine formidine,credant licita eſſe.ita Vaſquez *diſp.*67.*cap.* 2.*ad finem.*Azor *lib.*2.*cap.*20.*q.vlt.*Salas *conc leuſ.*3.Thom.Sanch.*c.*10. *num.*81. qui optimè addit cum Vaſquez, aliquando poſſe aliquem ita ſcrupulis vexari,vt conſuli poſſit, ne quid vt mortale reputet, quin iureiurando poſſit affirmare ita eſſe. Ratio eſt, quia ſcrupuloſus capax non eſt examinandi rationes,cùm leues, & friuolæ, vt grauiſſimæ illi offerantur,& quanto intentiùs & accuratiùs examinationi incumbit, tanto magis denſiſſimis tenebris obuoluetur, vt experientia docet. Quòd ſi aliquando contingat hunc ſcrupuloſum aliquid illicitum efficere,non illi eſt culpa tribuendum,cùm ex recta intentione ob vitanda grauiſſima inconuenientia proceſſerit, nullo modo factiuus,ſi exiſtimaret ibi aliquod malum adeſſe, ita ex Caietan. Cordub.& communi notauit Villalob.*tom.* 1.*ſum.tract.* 1. *diffic.* 26.*verſ.y noteſe mucho.*

3 Si verò ſcrupuli ſint,vt ſæpiùs eſſe ſolent de rebus præteritis, an ſcilicet conſenſeris in aliquam cogitationem turpem blaſphemiæ, deſperationis, vel quid ſimile:tunc eadem regula ſeruanda eſt, vt niſi certò, & abſque inueſtigatione tibi conſtet conſenſiſſe, reputare potes non præbuiſſe conſenſum. ita Thom.Sanch. *ſuprà* Azor. *lib.*2. *cap.*20. *quæſt.*7. Peccata enim mortalia de ſe ita manifeſta ſunt, vt primo aſpectu, præcipuè à timoratis, cognoſci poſſint.

4 Quòd ſi non de peccatis ſcrupuli ſint, ſed de obligatione inde conſurgente, an ſcilicet confeſſiones factæ fuerint legitimæ,hoc eſt,de omnibus peccatis,vel cum ſufficiente examine, & dolore:nullo modo Sacerdos permittat repetere confeſſiones, quando conſtat mediocrem diligentiam in confeſſione facta adhibitam eſſe. Quia probabiliter, imò moraliter certò præſumere debet præcepto confeſſionis ſcrupuloſum ſatisfeciſſe. Aliàs ſi confeſſionem permittet repeti, ſcrupulos in infinitum augebit, & facta vna confeſſione, de eadem ipſa vehementiori ſcrupulo agitabitur, an fuerit cum vero dolore, ſufficiente examine, &c. Quapropter bene dixit Eman. Saa *verbo dubium, num.*5.*edit. Complut. & Rom.* ſcrupuloſum non teneri fateri, niſi quæ poteſt iurare,& fuiſſe peccata mortalia, & ſe nunquam illa fuiſſe confeſſum: cui doctrinæ conſentit Thom. Sanchez *ſuprà num.*85. Ioan.Sanchez aliis relatis *diſp.* 41.*num.*18.*&* 20.*fine.*

5 Aduertunt Azor *ſuprà q.*7. Thom.Sanch.*num.*83. Ioan. Sanc. *n* 29. non debere Confeſſarium frequenter, & in plurimum dubitationes ſcrupuloſi admittere, ſed illum repellere etiam verbis aſperis, vti Chriſtus *Matth.*8. diſcipulis timentibus naufragium dixit, *Quid timidi eſtis modicæ fidei?* id eſt modicæ fiduciæ, ſiue confidentiæ; aliàs nunquàm fons ſcrupulorum extinguetur.

6. Tandem dicunt, & bene ſupradicti Doctores,ſpecialiter Azor,& Sanchez, debere Confeſſarium dubitationes ſcrupuloſi hominis ſemper in mitiorem partem interpretari. Tum quia dubia in mitiorem partem interpretanda ſunt, ex text. *in c.eſtote,de reg.iur.* Tum & præcipuè, quia ipſemet ſcrupulus,& formido grauiora omnia repræſentat,quàm in ſe ſunt,facitque trepidare, vbi nulla eſt occaſio trepidationis,vel timoris.

7 Alia remedia videri poſſunt contra ſcrupulos in Laurent. Iuſtinian. *de diſciplina Chriſtiana relig.c.*12. Gerſon. *p.*2. *tract.de præparat.ad Miſſam, conſid.*3. Syluest. *verbo ſcrupulus.* Villalobos *tom.*1 *ſum.tract.*1.*diffic.*27 Rodriq.*tom.*3.*qq. regul.q.* 66.*art.*3.*per totam.*Salas 1.2.*tract.*7.*de conſcientia,diſp.vnic.ſect.* 29. *circa finem,* & aliis ab eiſdem relatis.

TRACT

TRACTATVS SECVNDVS

DE PECCATIS, ET REQVISITIS AD ILLA.

PROOEMIVM.

HVNC tractatum triplici disputatione absoluemus.

In prima agemus de voluntario, & libero, & impedimento ilius, scilicet, vi, metu, & ignorantia. Peccatum enim esse non potest, quin voluntarium, & liberum sit, vt optimè tractat D. Augustinus *disput. 2. contra Manichaos, & lib. de vera religione cap.* 14.

In secunda disp. agemus de peccati natura, & essentia.

In tertia, de grauitate, & multiplicitate ipsius, & eius inter se distinctione; de quibus D. Thomas 1. 2. *quæst. 71. vsque ad* 88.

DISPVTATIO I.

De libertate humanarum actionum, & impedimentis illius, scilicet, vi, metu, & ignorantia.

PVNCTVM I.

Quid sit voluntarium, quid liberum, & quotuplex.

1 *Definitur voluntarium, & liberum.*
2 *Quotuplex voluntarium.*

1 VOLVNTARIVM (vt dicit Philosoph. 3. *Ethic. cap.* 1. & ex illo ferè omnes Theologi cum D. Thom. 1. 2. *quæst 6. art.* 1. & ibi eius expositor) est à principio intrinseco cognoscente singula, in quibus est actio. Cognoscunt enim bruta animantia, conuenientiam, & disconuenientiam cibi, aliarúmque rerum, & ratione illius cognitionis fugiunt nociua, prosequuntur conuenientia: fuga enim, & prosecutio illius voluntaria illis est, quia fit ab ipsis media cognitione conuenientiæ, vel disconuenientiæ, secus verò nutritio, & respiratio, quia esto fiat ab ipsis, non fit media cognitione: neque enim ad nutriendum aliqua cognitio requiritur. At ad amorem, odium, fugam, & prosecutionem, tristitiam, & gaudium alicuius obiecti necessariò cognitio est requisita. Et licèt ipsa cognitio non sit in voluntate, vel appetitu, quo potentiæ hæ ab anima distinguantur, non obest, quominus actus elicitus ab appetitu, & voluntate, sit voluntarius: quia est à principio cognoscente. Principium enim illarum operationum, non solùm sunt potentiæ illæ distinctæ, sed etiam ipsa anima, & cùm anima immediatè ad omnes potentiarum actiones concurrat, efficitur procedere illam actionem voluntatis, & appetitus, à principio intrinseco cognoscente.

Liberum autem superaddit voluntario expeditionem potentiæ ad agendum, & non agendum: quare, vt voluntas libera sit, requirit necessariò taliter ferri in obiectum cognitum, vt possit non ferri. Ex quo fit omne liberum voluntarium esse; quia est è principio intrinseco cognoscente: & insuper potente ab actione cessare, non tamen omne voluntarium liberum esse, quia non omnes voluntatis, & appetitus actiones nobis subduntur, sic Azor *lib. 1. instit. moralium cap. 3. n* 4.

In communi tamen modo loquendi, cum de actionibus humanis sermo est, pro eodem vsurpantur, vt constat ex D. Bernard. *in libello de lib. arbitr.* & D. Thom. *qu. 77. art. 6.* & August. *3. de lib. arbitr cap.* 18.

2 Voluntarium, & liberum stat dupliciter, aliud directè voluntarium, aliud indirectè, aliud in se, aliud in causa. Directè voluntarium dicitur, obiectum immediatè à voluntate amatum, vel odio habitum. Indirectè, quod medio hoc obiecto appetit voluntas, v. g. vis inebriari? & hac ebrietate cognoscis pollutionem, vel homicidium sequendum: ebrietas est tibi directè, & in se voluntaria, pollutio, vel homicidium, solùm indirectè, & in causa. Debes tamen cognoscere effectum sequendum esse ex primo obiecto volito, aliàs, etsi sequeretur, tibi voluntarium non esset: qua ratione cùm pisces capiuntur hamo, captio illis voluntaria non est, quia non est cognita, etiamsi necessariò sequatur ex appositione cibi.

Est tamen maximè aduertendum, vt aliquid dicatur voluntarium indirectè, necessariò requiri, vt directè voluntarium causa sit physica, vel moralis illius indirectè, vt in exemplo allato contingit: ibi enim ebrietas, causa fuit physica, & moralis pollutionis, & homicidij. At quando aliquis effectus sequitur ex commissione aliqua directè volita, talis effectus non est voluntarius omittenti, nisi aliqua lege teneatur non omittere. v. g. Scis submergendam nauim, ni auxilieris, omittis auxilium, submergitur nauis, nauis submersio tibi voluntaria non est, nisi aliqua lege tenearis non omittere auxilium: quia vt esset tibi voluntaria submersio, debebas, vel esse causa physica, vel moralis illius: physica esse non potes, cùm nihil physicum producas, quo nauis submergatur: neque etiam esse potes causa moralis, cùm nullum sit præceptum, neque lex, vt suppono, quæ tibi submersionem prohibeat. Ergo non potes esse causa.

Deinde si tibi dicenda esset submersio nauis voluntaria, eo quòd posses impedire, & non impedisti, etiam Deo nostra peccata, vt peccata sunt, dicentur voluntaria, siquidem potens impedire, illa non impedit. Requiritur ergo, vt euetus ortus ex omissione aliqua, dicatur voluntarius omittenti, & quòd præuideatur sequendus ex omissione, & omittens possit, & teneatur impedire: & ita tradit S. Thomas 1. 2. *q. 6. art. 3. in corp.* Vasq. *ibid. disp 24. cap. 3. à n.* 5. Valent. *disp. 5. n.* 1. Salas *tract. 1. disp. 1. sect.* 4. Caietanus, Lorca, Medin Zumel *in eod art.* Ioan. Sanchez *disp 21. select n.* 5.

Insuper est aliud voluntarium, quod vocatur expressum, & aliud interpretatiuum, seu iuris fictione, & interpretatione, quia scilicet ius ipsum interpretatur te expressè consentire, etsi non consentias, quod contingit, cum in præsentia alicuius efficitur actus ad ipsum pertinens, ipséque tacet, consentire censetur: ex *reg. iur. in 6. Qui tacet,* &c. & ex *l. qui tacet, ff. de regul. iur.* de quo multa Glossa *ibi*, Baldus Abbas, & Felin. *in cap. nonne bene, de præsumpt.* Bart. *in l. qua dotis, ff. solut. matr.* & multis exornat Azor *toto cap. 4. lib. 1. instit. moral.*

PVNCTVM II.

Qua ratione voluntas, cùm non sit, permanere dicatur.

1 *Quid est permanere voluntas in virtute.*
2 *An permaneat voluntas ex eo, quod retractata non sit.*

1 DVpliciter permanere voluntas potest, cùm non sit. Primò, si permaneat in virtute, id est, in aliquo effectu ab ipsa voluntate priori producto, ex quo tanquam ex effectu ad aliud agendum excitamur. Exemplis explico Vis celebrare, sacrarium petis. Ornamenta induis, sacrum incipis: adueniente tempore consecrationis omnino es distractus, consecrasti. Quia prior illa voluntas consecrandi virtute, & potestate perseuerauit, quia perseuerauit in aliquo effectu à te producto. Idem est cùm officium diuinum vis persoluere, & ex hac intentione librum accipis, etiamsi postea cùm recitas, animo diuageris, officio satisfacis. Hac ratione voluntarius quis Romam pergit, etiamsi dum comedit, & dormit, & iter facit Romæ non recordetur, quia à principio voluntatem eundi Romam habuit, & ex illa voluntate iter incipit, ex qua inceptione reliqua fuerunt subsecuta: & in hoc ferè omnes conueniunt, Gabr 2. *d.* 41 *quæst.* 1. *art.* 3. *dub.* 2. Altisiodor. *in sum. lib.* 2. *tract.* 29. *cap.* 3. *quæst.* 3. Bonauent. 2. *sentent. d.* 4. *art.* 1. *quæst* 3. *ad vltimum argumentum.*

2 Secundò dici potest permanere voluntas, ex eo præcisè, quòd non fuerit retractata, si voluntas absoluta sit. Vt si absolutè velis omnia opera in Deum referre, talis voluntas censetur permanere, quousque per contrarium actum eant retractas. Verùm si absoluta non sit voluntas, sed pro aliquo determinato tempore, aut determinatis personis, censetur voluntas permanere, quousque tempus finiatur, & executioni res mandetur, vt si ex affectu charitatis in Deum promiseris omnibus pauperibus tibi occurrentibus in aliqua peregrinatione eleemosynam elargiri, & oblitus talis voluntatis pauperi indigeno ex affectu subleuandi eius miseriam tribuas eleemosynam: talis actus non solùm in specie pietatis, sed etiam charitatis censeri debet constitutus, ita Altisiodor. *in summ. lib.* 2. *tract.* 29. *cap.* 3. *quæst.* 3.

Hic secundus modus permanentiæ mihi non probatur absolutè: alias si idolatra omnia sua opera in idolum referret, censendus esset semper peccare, etiam cum opera aliàs bona, & honesta, vel indifferentia efficeret. Quapropter distinctione opus est in hac materia: sunt enim aliqua opera, quæ solùm in recipiente requirunt interpretatiuum consensum, & respectu horum voluntas permanere dicitur, etiamsi actu non sit, neque in aliquo effectu producto: qua ratione qui voluntatem habuit baptizari, confirmari, vngi, & repentè priuatus est sensu, potest baptizari, absolui, & vngi, iuxta *c. ægrotantes, & c. paruuli, de consecrat. distinct.* 4. *& cap. maiores, §. vlt. de baptismo.* At alia opera, quæ non tam in receptione, quàm in actione consistunt, non sufficit habuisse voluntatem, & non retractasse, vt censeatur semper perseuerare, sed necessariò debet esse aliquis effectus mediatè, vel immediatè ex tali voluntate dimanans, ratione cuius censeatur voluntas durare, & opera subsequentia denominare, ita Azor *lib.* 1. *instit cap.* 3. *quæst.* 2. § *tertiò diuiditur, & cap.* 6 *circa finem, & cap.* 7. *post medium, & cap.* 8. *per totum.*

PVNCTVM III.

An effectus, vel omissio orta ex aliqua actione voluntaria imputetur ad culpam, quando actu vitari non potest.

1 *Proponitur status quæstionis.*
2 *Pœnas iuris contrahit, qui causam voluntariam dedit homicidio Vbi apponuntur limitationes.*
3 *Euentus contingens, quando vitari non potest, non addit malitiam causæ priùs oppositæ.*
4 *Retractata voluntate, non censetur voluntarius.*
5 *Euentum ortum ex causa voluntaria, qui impediri non potest, non esse peccatum, qui dicant.*
6 *Probabilius est esse peccatum.*
7 *Hos effectus, vel omissiones confitendas esse.*
8 *Respondetur argum. n.* 5. *adductis.*

1 PErcussisti Petrum. Moritur, cùm iam mortem impedire non potes. mors ne Petri tibi culpæ imputanda est? Noluisti scire, cùm posses, obligationem tui officij: adueniente tempore obligationis aliò diuagaris, immemor prorsus obligationis, omissione illa est tibi imputanda? Item inebriaris sciens in ebrietate pollui, blasphemare, maledicere, occidere. Suntne omnes illæ actiones verè tibi culpabiles.

2 In hac quæstione, vt certa ab incertis separemus, conueniunt omnes Doctores talem effectum, quoad pœnas iuris tibi imputari, & quoad obligationem reparandi damna inde prouenientia. Vnde si homicidio, pollutioni, aut alteri crimini sit pœna excommunicationis, suspensionis, aut irregularitatis annexa, & in effectu sequuta ex actione voluntaria, suspensionem, excommunicationem, aut irregularitatem contrahis. Quia illa pœna non tam propter effectum voluntatis, quam propter effectum ex praua voluntate ortum imponitur. sic Azor *tom.* 1. *lib.* 2. *cap.* 7. *vers. quod si obiicias.* Vasqu. *disp.* 94. *cap.* 4. *in fine.* Thom. Sanch. *lib.* 1. *in Decal. cap.* 16. *fine.* Villalobos *tom.* 1. *summ. tractat.* 3. *difficult* 6. *numer.* 5. Salas 1. 2. *tractat.* 7. *disput.* 6. *sect.* 8. & alij.

Ab hac regula generali excipiunt aliqui pœnam excommunicationis (& idem est de suspensione, & interdicto quatenus censuræ sunt) casu quo doleas, & pœniteas causæ datæ, quia tunc contumax non es, neque inobediens Ecclesiæ mandatis. Non igitur debes excommunicari, excommunicatio enim solùm ob contumaciam, & inobedientiam imponitur.

Et confirmo. Existens in excommunicatione, si pœniteres statim deberes absolui: quia excommunicatio solùm imponitur ad reprimendam contumaciam, qua cessante, tollenda est: si ergo antequam contrahatur, iam non es contumax, vt quid ergo medicinalis pœna tibi est applicanda, cum medicina non indigeas? Et hæc limitatio saltem pro foro interiori mihi satis probabilis apparet, quámque tenet Ioan. Andr. & alij, quos refert, & sequitur glossa *in c. cum quis, de sententia excommunicationis, in* 6. Innocent. *in cap. mulieres, de sententia excommunicat.* Tabiena *excommunicat.* 5. *casu* 1.

Secundò limitanda est doctrina ad aliqua peccata, quæ necessario actualem libertatem requirunt: quales sunt hæresis, contumeliæ, iuramenta, & similia: hæc enim facta in ebrietate, neque hæresis, neque contumelia, neque iuramenta formaliter sunt, ac proinde sic proferentes ligati non possunt pœnis illis annexis & ita docet Ioan. Sanch. *disp.* 20 *num.* 5. Vasquez 1. 2. *disput.* 127. *cap.* 3. *num.* 11. Thom. Sanch *lib.* 1. *in Decalog. cap.* 16. *fine.* Suarez *tom.* 2. *de religione lib.* 3. *de iuram. cap.* 8. *numer.* 6. Verùm etsi hæresis, aut iuramenti falsi, vel blasphemiæ propriè rationem non habeant; habent tamen cuiusdam moralis irrisionis, & irreuerentiæ Deo factæ, ratione cuius voluntas illas causandi, est mala & peccaminosa; vt idem met Ioan. Sanch. notat *numer.* 2. & Thom. Sanch *in Decal. cap.* 16. *numer.* 44. cum Toleto *in sum. post* 7. *lib tract. de sept. peccat mort. cap.* 61. *num.* 5. Solùm excipi possunt contumeliæ homini dictæ in ebrietate, quæ si nullum secretum peccatum, aut defectum deteganr, potius vt facetiæ, quàm vt contumeliæ reputantur, etiam ab his, aduersùs quos dicuntur, vt benè Thom. Sanch. *in Decal. suprà num* 44. aduertit.

3 Secundò conueniunt Doctores (paucis exceptis) euentum contingentem eo tempore, quo euitari non potest, nullam addere grauitatem, vel malitiam causæ priùs appositæ. Nam cùm nullam addat denuò libertatem, quæ fundamentum bonitatis, & malitiæ est, nullam potest addere malitiam. ita D. Thom. 4. *dist.* 27 *quæst.* 2. *art.* 2 *quæstiunc.* 4. *ad* 2. Zumel *quæst.* 71. *art.* 5. *disp.* 6. Salas aliis relatis 1. 2. *tract.* 13. *disput.* 2 *sect.* 9. *n.* 1 14. Suarez 2. *tom. de relig. lib.* 3. *de iuram. cap.* 7. *num.* 7. Vasquez 1. 2. *disput.* 94 *cap.* 3. *num.* 9. Thom. Sanchez *lib.* 9. *de matr. disput* 45. *loquens de pollutione in somnis num.* 28. *& lib.* 1. *in Decal. cap.* 16. *n.* 45. idémque fateri tenentur, qui dicunt hos euentus non esse peccata, etiam determinatiuè à causa, sed esse effectus peccati, quos statim referemus.

4 Tertiò certum esse debet retractata per pœnitentiam priori voluntate, effectum sequutum naturaliter ex causa priùs liberè apposita, non esse imputandum culpæ. sic Thom. Sanch. pluribus relatis *lib.* 9. *disp.* 45. *suprà num.* 29. Azor *lib.* 1. *instit. cap.* 7. *quæst vnica, § in hac re.* Salas *suprà numer.* 116. Villalobos *tract.* 3. *diff.* 6. *num.* 4 *conclus* 3. Ratio est, quia tunc causa apposita voluntaria non est, cùm iam sit reuocata. Ergo licèt effectus oriatur ex causa apposita, non oritur ex illa tanquam ex causa voluntaria, ac proinde voluntarius non est. Exemplo rem declaro. Dedisti mandatum alicui, vt nomine tuo matrimonium contraheret, pœnitet mandati, illúdque reuocas, at intimare non potes mandatario reuocationem: sed potiùs ille virtute prioris mandati contractum celebrat, ille contractus etsi à causa voluntaria ortum habuerit, tibi voluntarius non est. Ergo optimè potest causa in ratione voluntarij reuocari etiamsi effectus eodem modo naturaliter sequatur, ac si reuocata non esset.

5 Difficultas ergo est, an euentus ortus ex causa voluntaria, quando reuocata non est, neque impediri potest, censendus sit peccatum, eo modo, quo censetur actus exterior cum interiori idem peccatum constituere?

Negat Vasquez 1. 2. *disp.* 94 *c.* 3. aliis relatis, *& disp.* 73. *c.* 9. *num.* 46. *&* 47. Couarr. *Clem. si furiosus,* 3 *p initio, num.* 4. Sayrus *lib.* 2. *c.* 6. *n.* 15. Azor *lib.* 1. *c.* 7. *q. vnica post medium, & lib.* 4. *cap.* 3. *quæst* 4.

Fundamentum huius sententiæ est, quia non potest dici aliquis

quis peccare actu, quin actu possit impedire peccatum, alias ex necessitate peccabit. Quod videtur absurdũ, & contra naturam peccati; sed pro illo tempore, quo dormit, non habet potestatem homicidium, vel pollutionem impediendi. Ergo non potest illo tempore peccare, etiam per denominationem extrinsecam à causa apposita. Et confirmo. Ideo actus exterior etsi malitiam non habeat distinctam ab actu interiori, est peccatum, quia absolutè eum fit, impediri potest; sed hic euentus (vt supponimus) impediri non potest. Ergo non est peccatum etiam per denominationem extrinsecam à causa data, sed ad summum erit effectus peccati. Adde, quòd si euentus ortum habeat ex causa, vel aliunde impediatur, per accidens est causæ datæ. Ergo tota ratio peccati in appositione causæ sita fuit, neque inde in euentum deriuari potest.

Quòd si aduersùs hanc sententiam obiicias inferri ex illa nullam esse obligationem confitendi euentus ortos ex causa voluntaria, etiam non retractata, quando impediri non possunt, siquidem nullus tenetur confiteri effectus peccati, sed peccatum. Non renuit Vasq. *disp. 94. cap. 4. n. 26.* concedere illationem. Idem concedit Ioan. Sanch. loquens de iuramentis falsis, blasphemiis, & heresibus tempore ebrietatis factis, *disp. 20. n. 5. fine.* Suarez similiter de iuramentis indeliberatè factis, *tom. 2. de religione lib. 3. c. 8. n. 3.* & sententiam Vasq. probabilem reputat Thom. Sanch. *lib. 1. in Decalog. cap. 16. num. 46. circa finem.*

6 Verùm contraria sententia mihi probabilior apparet. Affirmo namque euentum ortum ex causa voluntaria apposita, etiamsi tunc impediri non possit, peccatum esse, & demeritum, non in se, sed in causa, hoc est, denominatione extrinseca à causa. sic glossa *cap. quia verò, fine, dist. 6.* Sotus *4. dist. 12. quæst. 1. art. 7. § primum omnium præpositione 1. & 2.* Med. *1. 2. quæst. 71. art. 5. dub. vlt. concl. 2. & 4.* Valent. *disp. 6. quæst. 1. p. 4. dub. 3.* Henriquez *lib. 8. summ. c. 51. n. 4. in comm. litt.* 1. Thom Sanc. *tom. 3. de matrim. lib. 9. disp. 45. n. 28.* Salas innumeros referens *tract. 13. disp. 2. sect. 9. num. 109.* Villalobos *tract. 3. diff. 6. n. 3.*

Ratio est, quia vt peccare quis dicatur denominatione aliqua extrinseca, non est necessaria actu libertas, sufficit esse moraliter, & in virtute, sicuti ad consecrandum, & ad ministrandum quodlibet aliud sacramentum, & satisfaciendum præcepto recitandi, non requiritur actualis intentio, sed sufficit in virtute. Et confirmo exemplis. Seruus, qui contra mandatum domini dormiret, verè diceretur peccare in tali somno, etiamsi postquam causam dedit, non fuerit in sua potestate excitari. Item procurans pollutionem in vigilia, & causam apponens, vt sequatur, tunc diceretur peccare, cùm se polluit, quia semel posuit causam, esto causa posita pollutio impediri non possit. Idémque est de mandante occidere alium, si homicidium à mandatario exequatur, quando mandans dormiret, vel alia via impotens esset impedire; & à fortiori cùm emittit sagittam, vel propinat venenum, non dicitur peccare cùm percutit, & occidit, quia protecta sagitta, & propinato veneno, non est in voluntate percussionem, vel mortem impedire. Quæ omnia concessu sunt difficilia, & ferè contra communem sensum. Ergo affirmandum est verè esse peccata non in se, sed in causa, & per malitiam à causa deriuatam.

7 Ex qua doctrina infero obligationem esse confitendi huiusmodi euentus ortos ex causa voluntaria non retractata. Aliàs ferè nunquam quis teneretur confiteri pollutionem, & occisionem alterius, sed solùm dedisse causam pollutioni, vel occisioni: quia data causa pollutio, vel occisio impediri non potest, quod est contra communem sensum. & ita hæc esse fatenda supponit Sotus *in 4. d. 12. quæst. 1. artic. 7. versic. hinc fit.* Ludouic. Lopez *1. part. instruct. c. 31. § præterea quia omnibus, & 2. part. c. 76. de Eucharist. § sequitur etiam 2.* Ledesma *1. part. 4. quæst. 21. art. 7. dub. 1. § & ad argumenta.* Thom. Sanch. *tom. 3. de matrim. lib. 9. disput. 45. num. 30.* Si tamen reuocata fuerit voluntas, quando homicidium, vel pollutio sequitur, existimo non esse obligationem confitendi, vt docet Azor *lib. 1. c. 7. fine.* & vt probabile, & securum reputant supradicti Doctores, quia tunc neque pollutio, neque homicidium apponenti causam tribuenda sunt, tanquam voluntaria, cùm voluntatem retractauerit.

8 Ex his facilè respondetur argumentis pro sententia Vasquez adductis, peccare enim potest aliquis non in se, sed denominatiuè à causa, etiamsi pro tunc impediri non possit peccatum, sufficit enim potuisse impedire, & non fecisse.

Ad confirmationem dico actum exteriorem peccatum esse non quia potest pro tunc impediri, sed quia à causa in se voluntaria ortum habet.

Ad secundam confirmationem dico euentum contingentem per accidens esse causæ appositæ, & malitiæ illius, sine illo enim non esset malitia, sic enim esset tota malitia peccati in actu interiori, etiamsi exterior diuinitus impediretur. At cùm non impediatur malitia actus interioris, informatur; sic similiter ex euentu orto ex causa voluntariè apposita tota malitia residet in causa, neque ex euentu sequuto aliquid causæ accrescit. At posito euentu à malitia causæ, malus ipse denominatur

PVNCTVM IV.

An voluntas in se & in potentiis sibi subiectis pati possit aliquam vim.

1 *Quoad natiuam inclinationem non potest pati vim.*
2 *Quoad appetitum elicitum vim pati potest.*
3 *A nullo agente creato voluntas necessitari potest.*
4 *Vis, & violentia non præsumitur.*

1 Clara est resolutio voluntatem quoad natiuam inclinationem nullam in suis actionibus vim pati posse. Quia vis est, quod est à principio extrinseco passo non conferente vim, vt dicit Aristot. *3. Ethic. c. 1.* sed cùm voluntas consentit, vel dissentit, iam ipsa voluntas confert vim, siquidem elicit illum actum. Ergo non est ei vis illata in tali actu. Quòd si dicamus aliquem actum amoris, vel odij à solo Deo effectum imprimi voluntati; adhuc neque voluntas quoad natiuam eius inclinationem pateretur violentiam, illum recipiendo; quia non esset talis actus contra inclinationem ipsius voluntatis; cùm voluntas non magis vnum, quam alium actum appetat; sicuti materia prima, quia indifferens est ad quamlibet formam, in nullius receptione patitur violentiam. ita Vasquez *1. 2. disp. 26. c. 2. num. 12.* Azor *lib. 1. instit. cap. 9. quæst. 1.* Salas pluribus relatis *q. 6. art. 5. tract. 3. disp. 2. sect. 4. concl. 4. num. 66.*

2 Verùm si voluntas consideretur secundùm suum appetitum elicitum, potest & in aliis facultatibus, & potentiis sibi subiectis, & in se ipsa violentiam pati; si enim renuente voluntate alius tuam manum moueat, talis motio violenta est voluntati: quia est ab extrinseco principio voluntate non conferente vim, sed potiùs renitente; & in hoc non potest esse dissensio. Hac igitur ratione potest voluntas pati violentiam in actibus à se elicitis; si enim voluntas vellet non habere amorem alicuius obiecti, & à Deo talis amor infunderetur; amor ille violentus esset voluntati quoad appetitum elicitum, etsi non esset violentus, quoad appetitum naturalem, vt probat Salas *suprà conclus. 2. num. 66.* Hæc tamen non est propriè violentia, vt bene dicit Vasquez *suprà cap. 2. numer. 14.* quia non est ita ab extrinseco, quin passum conferat aliquam vim.

3 Vnum autem est certum, & rebus moralibus necessarium, à nullo agente creato voluntatem cogi, aut necessitari posse; etsi cogi, & necessitari possint aliæ facultates sibi subditæ. Quare cùm peccatum in voluntate consistat, & sine illius consensu esse non possit, efficitur neminem cogi posse ad peccandum, ideóque rectè dixit Augustinus relatus *in cap. de pudicitia, 32. q. 5. Corpus mulieris non vis maculat, sed voluntas; & in cap. ad Deum, eadem causa, & quæst. tantum enim in mente valet integritas castitatis, vt illa inuiolata, neque in corpore possit pudicitia violari, cuius membra potuerunt superari*; aliáque multa in hanc partem ex Ambros. & aliis pluribus adduci possent quæ relato loco videnda sunt.

4 Aduerto tamen nunquam violentiam præsumi, nisi probetur, *cap. causam matrimonij, de offic. deleg. & ex l. merito, ff. pro socio.* Si enim delictum numquam præsumitur, à fortiori neque hoc delictum, quod naturæ contrarium est, erit præsumendum. & ita tradit Menochius *consil. 2. num. 316.* Alciat. *respons. 504. num. 7.* & alij quos refert, & sequitur Mascardus *verbo violentia, conclus. 1416. num. 2.*

PVNCTVM V.

An ira, concupiscentia, aliáve passio causet inuoluntarium.

1 *Non causat inuoluntarium.*
2 *Minuit liberum, auget voluntarium.*
3 *Contractus facti spe acquirendi præmium, validi sunt.*
4 *Extorta blanditiis, obnoxia non sunt restitutioni.*

1 Sanctus Thomas *1. 2. quæst. 6. art. 7.* respondet iram, concupiscentiam, & quamlibet aliam passionem non causare inuoluntarium. sed magis voluntarium. Et quidem si voluntarium pro libero accipiatur, nemini dubium esse potest, regulariter loquendo, iram, concupiscentiam, aliámve passionem non ita deturbare mentem, quin voluntas libera relinquatur, vt possit passioni resistere: eáque de causa rectè dixit D. Thom. concupiscentiam non causare inuoluntarium, sed magis voluntarium.

2 Dubitant tamen Doctores, an posito quòd inuoluntarium non causet concupiscentia, minuat tamen illud?

Breuiter respondeo, si voluntarium pro libero accipiatur, sine dubio minuitur ex concupiscentia antecedenti voluntatem, concu

concupiscentia enim alicuius obiecti non sinit intellectum difficultates considerare, quae possent ab eius prosecutione remouere, & consequenter non reddere voluntatem ita expeditam ad operandum, ideóq; dixit Philosophus, *Trahit sua vnumquemque voluptas.* Qua ratione leuiora iudicantur peccata, quae ex aliqua passione fiunt, quàm quae solùm ex malitia, & iuramenta, vel vota facta passione aliqua praedominante faciliùs relaxantur, quia non censentur ita liberè facta. Infertur ergo iram, & concupiscentiam, & quamlibet aliam passionem voluntarium liberum minuere. & ita docet D. Thom. *suprà.* Valent. Vasquez, & Medina *ibi.* Azor *lib.* 1. *cap.* 17. *quaest.* 1. Salas *tract.* 3. *disput.* 3. *sect.* 1. *numer.* 47. 5. *dico* 3. Villalobos *tractat.* 3. *diff.* 7. *numer.* 5.

Verùm si voluntarium non sumatur pro libero, sed pro eo, quod oritur à principio intrinseco cum cognitione, concupiscentia, ira, & quaelibet alia passio voluntarium augebit potius, quàm minuet: quia experimento constat ea, quae ex passione appetimus, efficacius appetere. & ita docuit Nauarr. *sum. praelud.* 6. *numer.* 7. Villalobos, Valentia *suprà.* Salas *numer.* 49. *conclus.* 4.

3 Ex hac doctrina infero contractus factos spe acquirendi aliquod praemium validos esse, & firmos: quia talis spes non minuit voluntarium, sed potiùs auget, & liberum non tollit: qua ratione si profitearis religionem spe consequendi praelaturam, valida est professio, vt docet Nauarr. *com.* 1. *de regularib. numer.* 67. *vers. Addo decimotertiò.* Item si instituaris haeres, si Mariam duxeris, valet matrimonium, vt latè probat Sanchez *lib.* 1. *de matrim. disput.* 33. *numer.* 7. quia non obligaris ad matrimonium poena amittendi lucri, ad quod habeas ius, sed potiùs spe, & concupiscentia praemij tibi non debiti.

4 Secundò infero, extorta blanditiis, & amatoriis verbis obnoxia restitutioni non esse, ac proinde si meretrices vltra stipendium sibi debitum, bládis, & amatoriis verbis extorqueant, restituere non debent quia non inferunt inuoluntarium, secus verò si dolo, & fraudibus vt si dicerent se à nemine esse cognitas, vel non nisi à Principe, sic tenent Sotus *lib.* 4. *de iustitia. qu.* 7. *art.* 2. *in solut. ad* 2. Mol. *tom.* 1. *de iustit. tract.* 2. *disp.* 94. § *si fornicariè.* Gutierr. *qq canon. lib.* 1. *cap.* 17. *num.* 19. Ban 2.2 *q.* 62. *a.* 5. *dub.* 5. *concl.* 2. Salon *ibi controuersia* 4. *post.* 3. *concl.* Thom. Sanch. plures alios referens. *lib.* 4. *de matr. disp.* 1 1. *n.* 2. Ex qua doctrina infert etiam ipse Sanchez, cum Gregor. Lop. Auiles, Montalto, Menoch. & aliis, non vitiari testamentum, quod vir ductus blanditiis vxoris in ipsius fauorem confecit, quia non efficiunt inuoluntarium.

Pvnctvm VI.

Quid sit metus, & an causet inuoluntarium, vel saltem illud diminuat.

1 *Expenditur definitio metus.*
2 *Quotuplex sit metus.*
3 *An electio maioris mali, vt minus vitetur, sit aliena à viro constante.*
4 *Qua ratione metus causet inuoluntarium.*
5 *Explicatur in quo consistat inuoluntarium.*

1 Metus est instantis periculi, vel futuri causa mentis trepidatio. ita Vlp. *in l.* 1. *ff de eo quod metus causa.* Debet enim esse malum instans, seu mox futurum: remotum enim (etsi graue sit) mentem non turbat, quia non apprehendimus efficaciter euentum, & tradit optimè glossa *in cap. ad audientiam, de his quae vi, metúsve causa fiunt, verbo causa.* Si tamen daremus malum probabiliter euenturum fore etiam post longum tempus, neque facile occurri posse, satis esset, vt vir constans timere illud possit. Et ratio est, quia tunc non tam malum, quàm suspicio probabilis illius metum inducit. iuxta *l. nouissimè. ff. quod falso tutore. ibi, quid enim si metu compulsus, aut metuens ne compelleretur.* & tradit Sanch. innumeros referens *lib* 4. *disp.* 1. *num.* 17. Basil. de Leon *lib.* 4. *disp.* 1. *num.* 17. Neque obstat *l. metum praesentem ff de eo quod metus causa.* vbi negatur suspicionem metus sufficere, sed intelligi debet de suspicione vana, & non benè fundata, vt Basil. & Sanchez *suprà* explicant.

2 Duplex est metus, alius grauis, alius leuis, alius iustus, alius iniustus, alius probabilis, alius improbabilis, alius cadens in virum constantem, alius in inconstantem. Metus grauis, iustus, probabilis, cadens in virum constantem idem est diuersis modis appellatus. Dicitur grauis, quia est de graui malo; iustus, & probabilis, quia iustè, & probabiliter leges sic operantem excusant. Cadens in virum constantem, seu constantissimum, (quod idem est) vt dixit Iurisconsultus in *l. metum la* 2. *ff de eo quod metus causa,* qui fortitudini, & constantiae non obstat. non enim sic operans amittere debet constantiae, & fortitudinis laudem, cùm timore maioris mali minus malum subeat, si enim quis patiatur iacturam bonorum, ne vitam amittat, & vitam, ne peccatum perpetret, fortis & constans debet reputari. Econtra metus leuis, & vanus dicitur, qui de leui malo, & non timendo habetur, iniustus, & improbabilis quem nec iura approbant, sed potiùs improbant, vt iniustum, & motum ex illo vt inconstantem censent.

3 Hinc oritur difficultas, an si eligas maius malum, vt vites minus, v. g. peccatum, vt vites infamiam, vel amissionem bonorum, vel mortem, censearis moueri metu viri constantis? Communis sententia negat, saltem si admittas peccatum mortale, quia contra virtutem constantiae facis, cum maius malum minori praeponas, & iacturam animae praeferas iacturae corporis, ita docent innumeri relati à Sanchez *lib.* 4. *de matrim. disput.* 2. *num.* 1. Valent. 1. *part. disp.* 10. *quaest.* 3. *p.* 2. Comitol. *lib.* 2. *resp. mor. quaest.* 2. § *quintum quaesitum.* Verùm mihi dicendum videtur grauem metum secundùm leges, & iura, & in ordine ad contractus non esse considerandum comparatione electionis, sed comparatione obiecti: atque adeò si obiectum graue sit, & de se sufficiens mouere quemlibet virum constantem, etiamsi minus malum sit, quam quod de facto eligis; sine dubio erit metus cadens in virum constantem, saltem legaliter, quia leges ciuiles, & Ecclesiasticae rescindentes contractum ex metu, non attendunt, an constanter, vel inconstanter secundùm mores patiens metum procedat, sed an grauiter laedatur eius voluntas: cùm autem haec grauis laesio contingat, siue eligas peccatum, siue non, dicendum est esse metum sufficientem viri constantis, & ita docet Th. Sanch. *lib.* 4. *disp.* 2. *n.* 3. Basilius de Leon. *lib.* 4. *c.* 3. *n.* 2.

4 An verò metus causet inuoluntarium?

Respondeo cum D. Thom. & communi Theologorum sententia 1. 2. *quaest* 6. *art.* 6. facta ex metu voluntaria esse simpliciter, & absolutè, & secundùm quid inuoluntaria. Quia ea, quae fiunt ex metu, absolutè ex voluntate fiunt, cùm possent non fieri. Eligitur enim, v. g. ad vitandam mortem iactura bonorum, quae poterat non eligi: eligitur voluntariè, & liberè simpliciter. At quia cum tristitia, & displicentia eligitur, eo quòd incommoda, & molesta reputatur, ideo talis electio mixta est inuoluntario. Qua de causa *in l. cum proponas. C. de hered. instit.* dicitur: *potuit enim quamuis iubente domino nolle adire. & in l. si mulier* 21. §. *si metu coactus ei* 2 *ff. de eo quod metus causa,* dicitur. *quia quamuis, si liberum esset, noluissem, tamen coactus volui.* Ergo, voluntas coacta, voluntas est, vt dicitur *in cap. merito* 15. *quaest.* 1.

5 Sed adhuc non videtur satis explicatum, in quo sita sit ratio huius inuoluntarij: non enim consistere potest in electione minoris mali, ex affectu vitandi maius: nam vitare maius malum, bonum quid est, & à voluntate appetendum. Ergo etiam est appetendum medium necessarium ad consecutionem huius finis: cùm autem electio minoris mali sit medium necessarium: efficitur sane hanc electionem appetendam esse, ac proinde non posse esse vllo modo inuoluntariam, sed summè voluntariam.

Dices, verum esse electionem minoris mali non posse esse voluntariam, ex affectu vitandi maius malum, seu quatenus est medium ad vitandum illud. At esse inuoluntariam secundum se, eo quòd non eligeretur, si malum illud vitari alia via posset: non enim proiiceres merces in mare, si mortem sperares vitandam absque illa iactura: neque potionem sumeres, si ab infirmitate aeque liberareris.

Sed contrà. Nam vel habes hunc actum: non facerem bonorum iacturam, nisi ad vitandam mortem, vel non habes. Si non habes, iam electio minoris mali non erit vllo modo inuoluntaria formaliter, cum non sit repugnans voluntati, etiam secundum actum elicitum, sed ad summum erit inuoluntaria, virtualiter, & interpretatiuè: quatenus censetur voluntas sibi relicta, secluso illo timore maioris mali non factura talem electionem: si verò habes illum actum conditionatum, praeterquam quòd non videtur necessarius, vt voluntas inuoluntaria aliquo modo sit, est repugnans honestati debitae, & rectae rationi, vt si quis ex timore aeternae poenae obseruaret diuina praecepta, aliàs non obseruaturus, peccaret quidem mortaliter, & in istam poenam incideret medio illo actu conditionato, quam obseruando praecepta intendebat vitare. Quapropter existimo ad rationem inuoluntarij secundum quid sufficere, si quis prosequatur obiectum, in quo per simplicem displicentiam displicet. Negari enim non potest Susannam à peruersis iudicibus incitatam, vt in libidinem consentiret, electionem mortis sibi imminentem, grauem illi, & molestam esse, ac proinde posse simplici affectu in illa displicere: sed quia huiusmodi displicentiam praecepto Domini, & timore mortis aeternae vicit: ideo talis electio voluntaria, & meritoria fuit, neque ex inuoluntario adiuncto ratio meriti fuit illi minuta. sic explicant voluntarium Vasquez 1. 2. *disp.* 27. *cap.* 2. Salas *tract.* 3. *disp.* 3. *sect.* 2. *num.* 40.

Pvnct

PVNCTVM VII.

Quæ conditiones requirantur ad metum iustum.

1 *Appenuntur conditiones ad metum.*
2 *Quæ inducant grauem metum ex communi sententia.*
3 *Examinatur an timor infamiæ, iuris, vel facti cadat in virum constantem.*
4 *Quid dicendum de metu excommunicationis.*
5 *An timor reuerentialis cadat in virum constantem? Proponuntur variæ sententiæ.*
6 *Resolutio quæstionis.*
7 *An preces importunæ inducant metum grauem.*
8 *Vnde præsumitur executurus malum, qui minatur? Proponitur communis sententia.*
9 *Resolutio dubij.*
10 *Grauitas metus, an secundùm se, an per ordinem ad personam desumatur.*
11 *Resoluitur quæstio.*
12 *Malum, quod timetur, sufficit, si in persona filiorum, nepotum, &c. timeatur.*
13 *Arbitrio prudentis grauitas metus desumitur.*

1 TRes conditiones sunt necessariò requisitæ. Prima, vt malum, quod timetur, graue sit. Secunda, vt mineriens potens sit, & præsumatur probabiliter executurus. Tertia, vt patiens metum resistere facilè non possit.

2 Circa primam conditionem ferè omnes Doctores conueniunt, timorem mortis, mutilationis, verberationis, grauis seruitutis, captiuitatis, carcerationis diuturnæ, stupri, seu violenti coitus, propter periculum consentiendi, amissionis nobilitatis, vel instrumentorum, quibus nobilitas defendi possit, amissionis status bonorum omnium, vel maioris partis illorum, esse timorem cadentem in virum constantem. Hæc enim omnia, & quodlibet illorum grauissimum damnum est, meritòque timeri potest à viro constante. Quæ omnia constant ex *l. nec timorem 7. ff. de eo quod metus causa, l. isti quidem l. ego puto. eodem tit. & l. 7. tit. 33. part. 7. & ex cap. cùm dilectus, de his quæ vi.* & tradit innumeros referens, & latè probans Thom. Sanch. *lib. 4. de matrim. disp. 5.* Mascardus *de probationib. ver. metus, concl.* 1055. Basilius de Leon. *lib. 4. cap. 4. num. 3.* Menoch. *de arbitr. lib. 2. cent. 2. casu 135. circa fine. n.* Syluest. *verbo metus, q. 2. 3. & 4.*

Aduertendum tamen est amissionem bonorum, quæ metum infert, esse amissionem bonorum, quæ tibi sunt propria, vel aliquo modo debentur: aliàs amissio talium bonorum non posset habere rationem pœnæ rescindentis contractum. Non enim habet rationem pœnæ, sed præmij, si tibi relinquetur legatum ea conditione, vt matrimonium celebres, vel religionem profitearis, aliàs perdendum: vel si nolim tuus esse amicus specialis, vel tibi in negotiis fauorem præstare, nisi contractum celebres: quia in his omnibus non proponitur tibi perdendum aliquid ad quod habeas ius, ac proinde non habet amissio illius rationem pœnæ, sed potiùs inuitatis illius consecutione: & ita tradit Basilius de Leon *lib. 4. de matrim. c. 4. n. 10. ex l. Titio, §. 1. & l. si ita legatum sit, vers. si Titio, ff de cond. & dem.* Haberet tamen rationem pœnæ, si cogereris ex tuis bonis iactutam facere, nisi contrahas. Vnde si vi impediaris, ne alicui beneficio, vel cathedræ opponaris, quousque contractum celebres, cùm ius habeas te opponendi, contractus celebratus est metu cadente in constantem virum: hac enim ratione renunciatio quorundam iurium facta à quodam Archidiacono, timore ne possessione Archidiaconatus impediretur, rescinditur, & reuocatur, *cap. cùm venissent. de institutionib.* quia ius habebat possidendi Archidiaconatum. Similiter etiam cuidam athletæ mandator restitui pecuniam, quam vltra debitum contulit fœneratori, ne à certaminibus impediretur. *l. fin § si fœnerator. ff. de eo quod metus causa*, quia talis athleta ius habebat certaminibus vacare, ac proinde contra ius impediebatur, & ita notauit Thom. Sanchez *lib. 4. de matrim. disp. 5. num. 28.* Basilius *suprà cap. 4. num. 4.*

3 Item timor infamiæ grauis, & quæ non facilè vitari potest, siue sit infamia facti, siue iuris, cadit in virum constantem: si enim deprehenso in graui delicto mineris te accusaturum, vel alio modo publicaturum, non est dubium, quin malum graue sit, quia melius est bonum nomen, quàm diuitiæ multæ, & sæpè bonum vita ipsa præfertur. Item ex tali manifestatione etiam non leuis iactura diuitiarum, & fortè vitæ timeri potest: cadit ergo in virum constantem, & ita tenet glossa *in l. nec mortem. ff. de eo quod metus causa.* Syluest. *suprà.* Sanch. *num. 4. & 15.* Bonacin. *de matrim. quæst. 3. punct. 8. num. 6.* Basilius de Leon *lib. 4. cap. 4.* Vnde cùm *in l. nec timorem ff. de eo quod metus causa*, dicitur: *nec timorem infamiæ hoc edicto contineri Pedius dicit*, intelligi debet de timore infamiæ leuis, & cui facilè occurri potest. ita cum Accurs. Gothofred. & aliis explicat Basilius *suprà*, & affirmat hoc modo intelligendos esse plures Theologos, specialiter Comitolum *lib. 3. resp. mor. quæst. 1. § pertinet*, affirmantem metum infamiæ non esse grauem; infamiæ namque facilè occurri potest.

4. De metu excommunicationis variant Doctores, an cadat in virum constantem? Aliquibus placet non cadere? nam vel est iusta, & tunc sibi imputet excommunicatus, quod ligetur; vel est iniusta, & tunc non ligat. Ergo non est malum, quod debet timeri; & ita tenet glossa *in c. cum dilectus. verbo violent. de his quæ vi.* Socinus senior *c. sacris num. 501. de sententia excommunicat.* Barbatius *cap. ab excommunicato, de rescript.* Sotus *in 4. disp. 29 quæst. 1. art. 2. in fin.* Villalobos *summ. tract. 3. diffic. 8. num. 5.* Aliis verò probatur esse metum grauem, qui semper est grauis pœna. sic Bartholom. de Ledesm. *de matrim. dub. 23. fundamento 3.* Seraphin. *de priuileg. iuram. priuileg. 29. num. 4.*

Dicendum tamen est metum excommunicationis iustæ non cadere in virum constantem, ob rationem dictam: secus verò excommunicationis iniustæ, cui facilè occurri non potest, quia esto non liget quoad Deum, ligat tamen quoad Ecclesiam: in foro enim externo, vt verè excommunicatus se gerere debet, ex *cap. nobis, de sentent. excommunicat.* quod graue malum est: & ita docet Couarr. *4. decret. 2 p. §. 4. cap. 3. num. 11. vers. 8.* Mascard. *verbo metum. concl. 1055. num. 50.* Flamin. *lib. 13. de resig. q. 1. n. 139.* Bonac. *suprà n. 6.* Sanch. *disp. 5. n. 16.* Basil. *lib. 4. de matrim. c. 4. n. 7.*

5. Timor reuerentialis contractuum rescisiuus non est verecundia, & pudor, qui filiis respectu parentis, & vxori respectu mariti, & subditis respectu Prælati inest, vt constat ex *c. vnico, § porro, de respons. impub. in 6.* Aliàs quidquid filius expostulatus à patre, vel vxor à marito faceret, occupatus pudore, diceretur metu facere, quod non est concedendum. Neque etiam sufficit, vt quis non audeat præ pudore, & reuerentia contradicere præcipienti, tametsi velit, obediatque repugnante voluntate. De hoc ergo metu dubitatur, an sit viri constantis. Plures Doctores tenent inducere metum grauem. Cæterùm probabilius existimo solum metum reuerentialem non sufficere, inducere metum grauem, nisi aliquod malum timeatur, v. g. Vultus asperitas, rigida tractatio, & exprobratio continua, aut horum timor probabilis. Quare metus reuerentialis in eo debet consistere, in timore scilicet alicuius mali imminentis, eo quòd non serues reuerentiam ei cui debes: nam cùm metus sit mentis trepidatio, quilibet metus trepidationem alicuius mali debet habere.

Ex his venit decidenda quæstio, an metus reuerentialis cadat in virum constantem? Thom. Sanch. *disp. 6. num. 7.* plures referens, Molin. *de primogen. lib. 2. cap. 3. n. 9.* Duaren. *in comment. ad tit. de eo quod metus causa.* Donell. *lib. 15. comment. cap. 39. §. in primis volunt. inferendi* Fachin. *lib. 2. controuers. iuris.* Lessius, & alij *infrà*, existimant talem metum, si absint minæ, vel verbera, vel alterius grauis mali timor, non cadere in virum constantem. Ratio est, quia sola reuerentia parentibus, marito, & consanguineis debita, non videtur tanti momenti, vt meritò à constante viro timeri possit. Ideóque *in cap. ex litteris, de desponsat. impub.* vbi redduntur ob metum parentum sponsalia irrita, aduertitur puellam minis parentum impulsam concessisse, tacitè innuens deficientibus minis sponsalia valitura, sicut valet renuntiatio facta à filia in fauorem patris, quando vi, & dolo præstita non fuit. *c. 2. de pactis in 6.* Aliàs si solus metus reuerentialis caderet in virum constantem, ferè nullus contractus, filij, vxoris, clerici, subditi esset firmus, cùm probare facilè possent parentem, maritum, Episcopum, & dominum, contractum suasisse, & contrahentes ita consensisse contractibus, vt non ausi fuerint præ pudore, & reuerentia contradicere. Affirmandum ergo est timorem reuerentiæ non esse sufficientem, nisi alterius mali grauis adiungatur, quod non est sola præceptio, tametsi maledictione misceatur, non enim ex maledictione malum necessariò oritur, esset tamen si timeret infensum superiorem habere continuò, & obiecturum passim illam inobedientiam, quia hoc ita graue malum est, vt vix reperiatur potens sustinere.

Alij affirmant metum reuerentialem semper cadere in virum constantem, tenet hanc sententiam Menoch. *de arb. lib. 2. casu 136. cent. 2.* Nauarr. *in editione Lugdunensi, lib. 1. tit. de his quæ vi, conf. 10. n. 4.* & alij plures relati à Sanch. *de matr. lib. 4. disp. 6. n. 4.* Præcipuum fundamentum sumitur ex variis textibus, in quibus metus reuerentialis dicitur tollere consensum, & libertatem ad contractum requisitam. Primò ex *reg. velle 4. de reg. iur.* ibi: *non creditur, qui obsequitur imperio patris, vel domini.* Ergo imperium patris, vel domini tollit voluntatem, saltem omnino liberam. Secundò ex *l. 1. §. quæ onerandæ. ff. quarum rerum actio non detur*, cōceditur actio liberto, si liquidò appareat metu solo, vel nimia patroni reuerentia se subiecisse, vt vel pœnali stipulationi se subiiceret. Ergo non solùm metus, sed nimia reuerentia defendit contractū. Quòd si dicas, nimiā reuerentiam intelligi metum reuerentialem minis adiunctum, aliàs nō diceret nimiā reuerentiam, sed reuerentiam, facilè eludi potest, quia censeri debet tunc nimia reuerentia, cum metu mortis, aut aliàs grauis damni, ac proinde non vt quid distinctum à metu proponeretur patroni reuerentia. Tertiò, si patronus præsente liberto

furtum

furtum committat, non obinde censetur libertus consentire, sed actione furti agere potest, quia, vt dicit *l penult. ff. de furtis*, magna verecundia ei, quem in præsentia pudor ad resistendum impedit, furtum facere solet; id est, non obstat, cùm furtum fiat. Tandem si ad metum reuerentialem minæ essent requisitæ, nulla esset differentia inter metum eius, cui debetur reuerentia, & alium extraneum, cùm minæ semper metum grauem induceant.

Tertia sententia docet metum reuerentialem solùm censeri grauem, quando patiens metum celebrat contractum cum incutiente, secus si cum alio tertio metus ignaro.

Quarta docet solùm reuerentiam debitam patri inducere metum grauem, quia est persona, cui maxima debetur reuerentia, Doctores huius 3. & 4. sententiæ refert Sanch. *disp. 6. num. 5. & 6.*

6 Ego verò in hac quæstione distinguendum censeo. Vel metus reuerentialis sumitur pro pudore, & verecundia, quam subditus pati timet, si neget petitum à superiore, vel sumitur pro vultus asperitate, rigida tractatione, exprobatione continua, quæ subditus pati timet, si superiori contradicat. Si metus reuerentialis primo modo sumatur, non videtur metus sufficiens vt cadat in constantem virum. Non enim pudor, & verecundia ita subditum occupare debet, vt eius liberam dispositionem impediat; neque pati illum pudorem, & verecundiam, quæ statim transeat, est malum tantæ considerationis, vt obinde contractus rescindendus sit. Verùm si non solùm timet hanc verecundiam pati, cum negat, sed continuò, quia continuò sibi obijci timet, timétque vt offensum, austerum, & implacidum, superiorem habiturum, talis timor sine dubio cadit in virum constantem. Et ab hoc modo dicendi nullo modo discrepat Thom. Sanch. nam cum *disput. 6. num. 7.* dicat metum reuerentialem non cadere in virum constantem, intelligit de metu reuerentiali pudoris, & verecundiæ, quem patitur subditus superiori contradicens, vt notat ex his quæ dicit *disput. 9. num. 11.* quando verò intelligit ob negatam obedientiam passurum esse subditum, rigidam superioris tractationem, implacidum vultum, & similia, &c. tunc affirmat esse metum cadentem in virum constantem. sic dicit *disp. 6. num. 14.* Quare immeritò Basilius de Leon *lib. 4. cap. 5. n. 7.* Thom. Sanchez, splendissimum lumen Theologiæ moralis, & nostræ religionis decus, inconsequentiæ, vel imperitiæ arguit, cum potius ipse reprehensione dignus fuerit, eo quòd non attenderit metum reuerentialem sumi posse, & propriè, pro timore pudoris, & verecundiæ, & non pro sola indignatione superioris. Nostræ sententiæ etiam adscribit Lessius *lib. 2. de virtut. cap. 17. dub. 6 num. 35.* affirmans, si leuiter offendatur superior ex repugnantia suæ voluntatis, eo quod eius indignatio citò transit, non cadere in virum constantem, secus verò, si indignatio diuturna sit.

Neque argumenta primæ & secundæ sententiæ nobis obstant. Primæ enim sententiæ argumenta de metu pudoris, & verecundiæ citò transeuntis intelligi debent. Secundæ sententiæ argumenta de metu indignationis diuturnæ.

7 Item preces importunas, & sæpius repetitas ab his, quibus reuerentia debetur, vt probabilius defendo cum Thom Sanchez *disp. 7. num 7.* Lessio *lib. 2. cap 17. dub. 6. num. 35* cadere in virum constantem, quia molestissimum est has preces sustinere, & vix est, qui possit diu resistere: graue enim est, & intolerabile subdito habitare cum superiore, cuius voluntatem continuo despicit; ex tali enim despectu necessariò superior implacidum, & inoffensum se subdito ostendet. quod certè de se graue malum est. Non tamen probo quod dicit Basilius de Leon *lib. 4. de matrim.* & alij ab eodem relati, *cap. 5. num. 17. & cap. 12. n. 5.* has preces à quacumque persona oriantur, inducere grauem metum, alias nihil Principes voluntariè efficerent, cum omnia rogati faciant & sæpè velint esse rogari, & puella precibus amasij agitata coacta diceretur, & pater si petitione importuna filij donationem concederet. quæ omnia, meo iudicio, aliena sunt à veritate, eo quòd censeam huiusmodi precum molestiam facilè vitari posse, quoties non oriuntur à superiore persona, & cuius habes dependentiam. Adde, esto indignatio diuturna patris, & superioris sufficiat constituere metum grauem reuerentialem. Non tamen hunc metum constituit, si sit aliorum hominum, qui ad nos non attinent, vt dicit ipse Basilius *suprà cap 5. num. 7.* Ergo similiter, esto preces importunæ superioris, & quorum habemus dependentiam, metum grauem constituant, non tamen si sint aliorum, qui ad nos non attinent, vel potius nobis sint subditi. Neque rationem, aut textum pro se efficacem adducit, posset tamen adducere, quæ congerit doctissimus Sanchez *disp. 7. num. 4.* Nam esto preces hæ molestiam, & violentiam inferre dicantur *extrauag. execrabilis. de præbendis*, non debet censeri tanta, quæ in virum constantem cadit: neque enim Samson *Iudic. 16.* constanter egit, dum victus amore, & importunatione Dalilæ secretum fortitudinis propalauit, esto molesta ei esset, & per multos dies iugiter adhæreret, spatium ad quietem non tribuens, sibi enim imputare debebat, quod non tribueret spatium ad quietem, cùm facile illam repellere posset.

8 Circa secundam conditionem dubitari potest, quæ requirantur, vt incutiens metum præsumi probabiliter possit executurus malum? Dicendum igitur est ex circumstantis hoc esse pensandum, si enim potens sit, qui minatur, & durè ferre suæ voluntati repugnari, meritò timeri potest executurus: eáque de causa dixit Iurisconsultus *in l. famosi, ff. ad leg. Iul. maiest.* personam spectandam, & an potuerit facere, & an ante quid fecerit, quasi totus metus ex conditione personæ minantis desumendus sit.

Hinc inferunt communiter Doctores requiri necessariò, vt metum incutiens solitus sit minas exequi, imo oportere solitum esse exequi in eodem genere mali, ex doctr. Baldi *in l. fin ad fin ff. de hæred. instit.* dicentis, ex dissimilibus non sumi coniecturam. ita relato Cyno, & Alexand. *l. metum, n. 2. C. de his quæ vi*, docet Sanch. *lib. 4. disp. 1. num. 21.* addens hoc verum esse, nisi solitus sit minas exequi in alio genere mali ita atroci, ac est illud quod minatur. Explicátque deinde Sanchez, quid requiratur, vt possit dici, solitum esse exequi minas, meritóque timeri possit executio, & affirmat non sufficere alios malè tractasse vna vice, nisi pluries tractauisset, quia vnicus actus consuetudinem non facit, si verò te iam tractauit malè, sufficienter te posse timere, vt iterum faciat.

9 Cæterùm existimo ad incutiendum metum non esse necessarium solitum esse minantem minas exequi, sed sufficere minari. Probo. Verba sunt signa conceptus, & intentionis. *c. humanæ aures, 22 quæst. 5. & l. Labeo, ff. de supellect. legat.* cum ergo verba minantis promittant malum inferendum, meritò illud timere poteris. Secundò, si homo armatus vndequaque tibi aliquid, excipiat, timere iustè potes mortem, vel aliquid simile, si non obtemperas, ex *l. 3. in princ. vers. qui armati, ff. de vi, & vi armata* ibi, *sufficit enim terror armorum, vt videantur armis deiecisse*, & ex *l. 15. tit. 2. part. 4.* ibi, *como si viesse armas*, & tradit ibi Gregor. Lopez, Ioannes Garcia *de nobilitate, glossa 7 n. 16.* Nam licet reuera non inferatur vis, tamen satis est ad timorem iustum, timere ne inferatur, ex text. *in l. nouissimè, ff quod falso tutore* ibi *aut metuens ne compelleretur*, & ex *l. si donationis, C. quod metus causa. & in l. interpositas, C. de transactionib.* & alijs multis allegatis à Mascard *de probat. verb. metus, conclus. 1055. n. 49.* Imò etiamsi ferens arma, illa deponat, causabit grauem metum, cùm enim possit illis armis vti, nihil obest depositio, ex *l. quoties, §. qui in potestate, & l. in delictis, in princ ff. de noxalib.* & tradit Thomas Sanchez *lib. 4. de consensu coacto, disput. 5. n. 5. cum glossa super dict. l. 3. verbo, seu deiecerunt*, & ibi Angel. Greg. Lopez *super verbo, tuuiessen.* Anton. Gabriel *2. tom. commun. opin. verbo metus, fol. 106. col. 1.* Anton. Cucus *lib. 5. instit. maiorat. tit. 12. n. 159.* Gutierrez *consil. 16. num. 10.* Ergo etiamsi minans nunquam alicui malum intulerit, potest metum cadentem in constantem virum causare, ex eo præcipuè quod armatus præcipiat. Tertiò, esto verum sit delictum factum non debere præsumi, nisi probetur, ex *l. meritò ff pro socio.* At efficiendum bene potest præsumi, si ipsemet reus efficiendum proponat: si enim ex eo quòd reus dixerit se delictum commisisse, infertur ad minimum semiplena probatio delicti commissi, & indicium sufficiens ad torturam, vt tradit Decius *in cap. at si clerici, de iudic.* Imola *in cap. post translationem, de elect* & alij, quos refert, & sequitur Mascard. *de probat. verb. delictum, concl. 498. num. 1.* Ergo etiam infertetur semiplena probatio, & præsumptio non leuis delicti committendi, ex eo quòd minetur se commissurum.

Quare cùm Doctores dicant ad incutiendum metum grauem requiri necessariò incutientem solitum esse minas exequi intelligi debent, quando solitus est minari, tunc enim minis superiactatis, & exeutioni mandatis, infertur morale iudicium, idem ipsum effecturum. Si verò non fiat executioni mandatæ minæ, colligetur illas non proferre ex animo exequendi, sed ad terrorem. iuxta *l metum C. de his, quæ vi.* At si non constat alia vice minatum fuisse, nulla esse potest ratio, quare ex ministerio iactatis à potente illas exequi non concipiatur grauis timor. Et in casu dubio an aliquis atrox sit, & minas executioni mandaturus, dicit Thomas Sanch. *lib. 4. disp. 6. n. 22.* cum Veroio *cap. 1. de officio delegati, num. 19.* incutere iustum metum. Idem tenet Bonacina *quæst. 3. de matrim. punct. 8. num. 7. fine* Ochagauia *tractat. 3. de matrim. quæst. 24.* ibi, *quòd si sit persona incognita timeri debent minæ, ne incautè in periculum quis incidat*, & adducit Abb. *c. 1. n. 3. de off. deleg.* Felin. *ibi n. 2.* Decium *n. 11.* Henriquez *lib. 11. de matrim. c. 9. n. 3.* idem docet Basilius de Leon *lib. 4. de consensu coacto, cap. 2 n. 8*

10 Tertia conditio requisita ad metum grauem, vt scilicet patiens metum non facilè resistere possit, est manifesta. Nam si facilè malum vitare potest, iustè non timet, sibi enim imputare debet, si malum eueniat, cum facili negotio potuerit vitare. & ita tradunt Syluest. *verb. metus, q. 1.* Anton. Cucus *lib. 5. instit. maior. tit. 12. n. 155* Thom. Sanch. *lib. 4. de matrim disp. 1. n. 21.* Coninch *de matr. disp. 28. dub. 2. n. 23.* Bonacina cum alijs *suprà* Basil. de Leon *lib. 4. de matrim. c. 1. num. 6.*

Circa supradictas conditiones duo sunt aduertenda.

Primum est grauitatem metus, non secundùm se tantùm sumendam

sumendam esse, sed per ordinem ad personas patientes metum. nam, vt bene dixit Menoch. *lib. 2 cent. 2. casu* 135. *n. 2.* non omnes vnius conditionis sumus, aliqui enim constantissimi sunt, quos nullum periculi, nullum tormenti genus terret, aliqui vero mustella ipsa timidiores Austri leues flatus verentur. Negari enim non potest mulieres timidiores esse viris, & pueros hominibus maturæ ætatis, faciliúsque terreri, ac proinde malum, quod adolescentibus minatum, sufficiens non esset incutere metum grauem, fore puero, vel mulieri sufficiens, quod latè probat Tiraq. *de legi. connub. l. 9. gloss. 1. n.* 160. Menoch. *de arbitr. lib. 2. cent. 2 casu* 135. *n. 4. & 5.* Nauar. *c. 22. n.* 51. Molin. *lib. 2. de primog. c. 3. n.* 10. Couar. 4. *decret. 2. p. c. 3. §. 4. n. 2.* Flamin. *lib. 13. de resign. q. 1. n.* 58. & alij plures, quos refert, & sequitur Th. Sanch. *disp. ... à n. 2.*

Hinc oritur non leuis difficultas; si enim malum, quod timeri debet per ordinem ad personam patientem metum sumendum sit, contingere potest, esse aliquem ita timidum, quem malum leue & facile vitatu grauiter moueat, velítque potius contractum celebrare, quàm metui subiacere, quod quidem est contra decisionem text. *in l. metum, la 2. ff. de eo quod met. caus.* vbi dicit Consultus, *Metum non vani hominis, sed qui meritò, & in hominem constantissimum cadat, ad hoc edictum pertinere dicimus. & l. nec timorem 7. vers. proinde, el 1. ff. de eo quod met. caus.* dicitur, *si quis meticulosus rem frustrà mutuerit, per hoc edictum non restituitur.* Infertur ergo non esse sumendam grauitatem metus ex imaginatione patientis, sed ex ipsa rei grauitate, & ita tenet Sanch. *lib. 4. de matr. disp. 1. n.* 4 cum Palac. 4. *dist. 29. disp. 2. fol. 160. col. 2. vers. ad hæc.*

11 Cæterùm distinguendum censeo: vel, loqui possumus de metu, quatenus annullat contractum, vel quatenus inuoluntarium reddit. Si enim loquamur de metu quatenus inuoluntarium reddit, fateor malum leue, & insufficiens constantem virum mouere, si sub graui malo apprehendatur causare inuoluntarium. Sicuti potest causare graue aliquod malum; quia in tantum graue malum mouet ad sui fugam, in quantum vt tale apprehenditur. Si ergo leue malum vt graue apprehendatur, eodem modo mouebit, & inuoluntarium causabit. Verùm ne litibus occasio detur, solus metus de re graui, & quod grauiter constantem mouere potest, voluit ius canonicum, & ciuile, vt contractus rescindat, & alius metus leuis pro nihilo habeatur, & ita notauit expresè Lessius *lib 2. c. 17. dub. 6. n. 45. in 2. edit.*

12 Secundo aduerto non esse necessarium timere malum in propria persona, sufficit si in filiis, & aliis sanguine iunctis, & affinibus ortis ex matrimonio timeatur, quia horum malum vt proprium reputandum est, & quia iustè potest quis timere, sibi inferendum malum, si ob eam causam sibi sanguine iunctis infertur. & ita tradũt aliis relatis Mascard. *de probat. concl.* 1055. *n. 24.* Flamin. *de resign lib. 13. q. 1. n.* 158. Matien *lib. 5 recop. tit. 1. rubr. gloss. 1. n.* 189. Th Sanch. plures referens *lib. 4. disp. 4. n. 8. & 11.* Hi consanguinei vel affines debent esse intra quartum gradum, vt metus illis incussus censeatur proprius, quia extra illũ non reputantur consanguinei, ex text. *in c non debet. de consang. & affin.* & tradit Thom. Sanch. *supr. n. 12.* Ochagauia *tract. 3. de matr. q. 25. n* 2. Idem est, si metus esset incussus tibi amicissimo, quia bona amici, propria censentur Sanch. *n. 9.* & Ochagauia *n. 2.* Lessius *lib. 2. c. 17. dub 6. in princ n.* 35. ac denique idem est dicendum de metu incusso domesticis alicuius, iuxta *c. quicunque, de sent. excom. in 6 iuncta gloss. verbo suorum, & ex Clem. 1. de excess. prœl. verb. seruientes*, & tradit Sanch. *n.* 10. & Ochagauia *suprà*, & consentit in omnibus Basil. de Leon. *lib. 4. de matr. c. 3. n. 4.*

13 Tertiò aduerto, arbitrio iudicis, & prudentis metiendum esse metum grauem, ita probat *l. metus autem causa, ff. ex quib. caus. maior.* ibi, *non sufficit quolibet terrore adductum timuisse, sed huius rei disquisitio iudicis est* Non enim certa regula definiri potest: nam licèt malum minatum graue sit, potest tamen facile repelli, vel quia incutiens metum non valet exequi, vel quia patiens illum validior est; quocirca horum cognitio ex arbitrio prudentis dependet; similiter etiam dependet ex prudentis arbitrio iudicare, plura mala an attingant terminum requisitum ad grauem metum incutiendum, v. g amissio diuitiarum, incarceratio, precum molestia cum metu reuerentiali, & alia huiusmodi. ita glossa *in l. interpositas, verb. cruciatum, C. de transact.* & ibi Bald. & glossa *in c. penul. de his quæ vi metúsve causa fiunt.* & multis relatis docet Couarr. optimè *de sponsal. p. 2. c. 3. §. 4. n. 8.* Syluest. *verb. metus, q. 2.* Menoch. *de arbitr. lib. 2. cent. 2 casu* 135. *n. 3.* Th. Sanc. *lib. 4 disp 3. n. 1. & seqq.* Basil. de Leon *lib. 4. c 4. n. 2.*

Aduerto tamen cum Basilio, & Sanch. *sup.* hoc iudicis arbitrium non solum desiderari iure Cæsareo, & canonico, sed etiã iure regni Castellæ, quidquid dicat Villalob. *in antinomia iuris ciuilis, & regij, verbo metus, n.* 14. tũ ob rationes factas, quia sæpè grauitas mali, & potestas vitandi, non est ita comperta, quin iudicis arbitrium desideretur: tum etiam, quia *l. 7. tit. 33. part. 7.* post enumerata aliqua mala grauem metum inducentia additur, *de tal miedo como esse, o otro semejante.* Vt ergo decernatur, an simile, vel æquale malum sit illi, quod in iure est expressum, iudicis arbitrium requiritur, & in foro conscientiæ prudenti Confessoris.

PVNCTVM VIII.

Vtrùm metus grauis, iniustè incussus ad extorquendum contractum, reddat contractum iure naturæ nullum.

1 *Distinguitur multiplex metus.*
2 *Proponitur prima sententia affirmans metum iniustè incussum iure naturæ contractus irritare.*
3 *Secunda sententia distinguit inter contractus lucratiuos, & onerosos.*
4 *Omnis contractus tam onerosus, quàm lucratiuus, est validus iure naturæ, venit tamen rescindendus.*
5 *Satisfit rationibus primæ, & secundæ sententiæ.*

1 POnendum est metum grauem prouenire posse à causa naturali, vel à libera, & ab hac dupliciter iustè, vel iniustè. Si à causa naturali proueniat, certum est nullum contractũ, vel promissionem annullare, aliàs promissiones, vota, & iuramenta facta timore mortis imminentis in tempestate, vel infirmitate essent irrita: quod non est dicendum. Si verò à causa libera proueniat metus, cùm possit iustè, vel iniustè prouenire, videndum est, an vtroque modo annullet contractus ex tali metu celebratos. In præsenti agemus de metu iniustè incusso; in sequentibus de metu iustè illato.

2 Prima sententia docet metum grauem iniustè incussum ad extorquendum contractum, contractum annullare ipso iure naturæ, tenent hanc sententiam Molin. *tom. 2. de iust. disp.* 267. *& disp. 326. in sol. ad* 2. Ioan. Salas plures referens *1. 2. q 6. a. 6. tract. 3. disp. 3. sect. 1. n* 8. Couar. 4 *decr. 2. p. c. 3 § 5. n. 6.* Matienzo *lib. 5. recop tit. 1 rubr. gloss. 1. num.* 189 & alij apud Thom. Sanch. *lib. 4. de matrim. disput. 14. numer. 1. & disput 8 num. 2.* Probatur primò si extorqueas consensum ab alio per metum grauem, iniuriam, & iniustitiam illi facis. Ergo non est iustum, vt commodum ex tali iniustitia reportes, reportares autem maximum si iniuriatum tibi obligares, & contractus celebratus firmus esset. Secundò acquisita per metum obligaris restituere, vt est communis omnium sententia, & habetur *in l. 28. tit. 11. p. 3.* ergo non habes illorum dominium, dominium enim est ius & potestas vtendi re pro libito. Si ergo teneris illam reddere domino, signum est tibi non esse translatum dominium. Et ita tenet Fortun. *tr. de vlt. fin. illat. 21. n.* 449. P. Molin. *tom. 2. de iust. tr. 2. disp. 326. in sol. ad* 2. Tertiò, si promittas Petro ex metu aliquam rem, non potest Petrus illam recipere. Ergo neque tu es obligatus illi donare. Quartò, quia nullum est ius, in quo contractus metu facti irritantur, sed potiùs supponuntur irriti, vel irriti declarantur. Ergo signum est iure naturæ esse irritos. Quintò communis est omnium sententia vota simplicia metu extorta irrita esse, & tamen non sunt irrita aliquo iure positiuo cùm nullum appareat, in quo talia vota irritentur. Ergo sunt irrita iure naturæ Ergo idem erit dicendum de aliis promissionibus.

3 Secunda sententia distinguit inter contractus lucratiuos, & onerosos, & affirmat onerosos esse ipso iure naturæ validos, quia est titulus sufficiens ad illorum valorem, scilicet dati, & accepti, qua ratione dicit emptionem, venditionem, locationem metu factam validam esse, neque obligationem esse restituendi rem, neque fructus, quousque patiens metum petat rescissionem contractus, quia est translatum dominium. At contractus lucratiuos, in quibus nihil rependitur, vt promissio, donatio, testamentum, legatum, commodatum, precarium, nullos esse, quia ibi nullus alius est titulus ad transferendum dominium præter voluntatem, quæ cum non sit liberalis, & gratuita, sed metu coacta non videtur sufficere ad transferendum dominium: sicuti solutio vsurarum nulla est ipso iure naturæ, quia deficit voluntas liberalis, & titulus sufficiens ad eius valorem. Confirmo efficaciter ex *l. donationis, ff. de donat.* ibi, *donat aliquis ea mente, vt statim velit accipientis fieri, & in nullo casu ad se reuerti. Et tantum, vt libertatem, & munificentiam exerceat, hæc verè donatio est.* Sed qui donat ex metu, non vult in nullo casu ad se reuerti, sed potius cùm donat, vult, vt sibi reuertatur Ergo talis donatio, donatio non est ita tenet Vasq. 1. 2. *disp. 27. in fine.* Azor *lib. 1. c. 11 q. 7 §. nono.* Basilius de Leon, *lib. 4. cap. 6. n. 4 & cap. 7 n. 4.* vbi affirmat acquisita per metum in contractu oneroso non esse restituenda, quousque patiens metum petat rescissionem contractus: secùs verò acquisita contractu lucratiuo: hæc enim cum fructibus restituenda deberi. Ex qua doctrina infert *cap. 11. n. 9.* concessionem vectigalium, aut noui tributi Regi factam metu reuerentiæ, aut quouis alio graui valere in conscientia: neque Principem obnoxium esse restitutioni, quia illa concessio non est liberalis donatio, quæ exigat plenum voluntarium sed est contractus onerosus, cùm detur ad tuitionem regni, & ad regni hostes debellandos, alijsque publicis necessitatibus subueniendum.

4 Tertia sententia (cui tanquam probabiliori adhæreo) docet contractus per huiusmodi metum celebratos validos esse,

veniréque rescindendos à patiente metum actione quod metus causa, si res integra non sit: potest enim agere aduersus iniustum detentorem, vt sibi res translata reddatur: si autem res integra sit, exceptione metus potest se tueri. ita tenent Sotus 4. *dist.29.q.1. art.3. vers.ad 2. & vers.ad 3.* Henriq. *lib.11.de matr.c.9.n.4.* Carbon. *de restit. q.46.concl.4.* Petr de Ledesma *de matr.q.47. art.3.dub.1.in solut.ad 3.& 4.fol.214.col.2.* Lessius *lib.2.cap.17.dub.6.n.42.* Azor *lib.1.t.11.q.6.& 13.* Thom.Sanch. *lib.4. de matrim. disp.8.n.4. & disp.14. n.2.* & alij innumeri ab eisdem relati. Præcipuum fundamentum est, quia non obstante iniuria per metum illata datur, quidquid ad rationem contractus necessariò requiritur. Ad valorem enim contractus solùm requiritur, iustus titulus, & voluntarius consensus, sed metus non tollit voluntarium absolutè, vt suprà diximus, neque excludit titulum dati, & accepti, donati, promissi, & similium. Ergo talis contractus iure naturæ validus est. Secundò probo à simili. Contractus, cui dolus causam dedit non est irritus iure naturæ, vt patet in matrimonio contracto ex errore, quo putabas nobilem, & diuitem, esse vxorem, cùm tamen ignobilis, & pauper sit. Et generaliter de omnibus contractibus stricti iuris, dolo, vel metu contractis definitur, esse validos, deberéque actionem exceptione doli mali, vel metus elidi. *Instit.de except. in princ.& l.dolo. C.de inut. stip.* qua de causa deceptor non potest resilire à contractu, si deceptus velit stare contractui, vt colligitur *ex cap. de eo qui duxit in matr. & ex l.13. ff. de act.empt.in princ.* sed metus, & dolus æquiparantur in iure, ex *l.dolo.C.de inutil.stip.* ibi, *dolo, vel metu adhibito actio quidem nascitur, si subdita stipulatio sit, per doli mali tamen, vel metus exceptionem submoueri petitio debet.* Idem constat ex *l. si dolo, ff.de inut.stipul.& c.cùm contingat, de iureiur. & c.2. de pactis, in 6. in fine.* Ergo si dolus non reddit iure naturæ irritum contractum, cui causam dedit, neque metus. Tertiò metus leuis non reddit irritos contractus iure naturæ, vt est communior sententia. Aliàs in foro externo deberent irriti declarari, quod nullo modo fit, neque admittitur actio, neque exceptio de huiusmodi metu, vt constat ex *leg. vani timoris, ff. de reg. iureiurand. & leg. metum, ff. de eo quod metus causa.* sed per metum leuissimum etiam fit iniuria contrahenti, cùm eius voluntas iniustè cogatur. Ergo si hæc iniuria leuis non reddit irritum contractum, neque etiam grauis debet irritare, cùm in vtroque reperiatur iniustitia. Quartò sacramenta recepta metu graui valida sunt, matrimonio excepto. habetur de sacramento Baptismi *cap. maiores, §. item quæritur, de Baptismo;* & de reliquis sacramentis est communis sententia, quia est eadem ratio. Ergo metus non tollit libertatem requisitam ad valorem actus iure naturæ.

5 Neque obstant argumenta contraria.

Ad primum primæ sententiæ respondeo parum vtilitatis accrescere iniurianti ex contractu meticuloso, cùm teneatur rescindere, si solubilis est, & res in pristinum statum restituere.

Ad secundũ fateor te acquirere dominium tam in contractũ oneroso, quàm lucratiuo, vt tradit glossa *in c.vn.de his, quæ vi, in 6.not.1. & cap. super hac, de renunt. verb. resignat.* Nauarr. *c. accepta. de restit. spol. oppos.5. n.21.* Th. Sanch. plures referens *lib.4. disp.8. n.5. & 11.* Less. *lib.2. c.17. dub.6. n.44.* Sed ius acquisitum est nimis infirmum, cùm tenearis amittere, & rem ad pristinum statum reddere. Neque hæc obligatio obstat dominio: non enim dominium est potestas vtendi re in quemcumque vsum, aliàs possidens maioratum, non diceretur illius habere dominium, cùm non possit alienare, neque obligare. Est igitur dominium retentio rei iusto titulo, id est, titulo à iure non annullato, *§.per traditionem. Inst.de rer. diuis. & l.traditionib. C de pact.* At cùm huiusmodi contractus, etsi per iniustitiam sint extorti, non reperiantur à iure annullati, efficitur sanè validos esse. Cui valori non obstat te obligatum esse reddere rem primo possidenti, sicuti non obstat dominio, quod habes in tuis bonis, vt tenearis aliqua ex eis Petro donare, si promisisti, quod enim promissio acceptata efficit, id ipsum præstat iniuria illata. Imò addendum existimo, si rem sic per metum acceptam in tertium possessorem transferas, posse patientem metum, non solùm à te, se etiam ab illo tertio possessore rem vindicare *l. si cum exceptione, §.in hac actione.ff.de eo quod metus causa.* quia vitiosè translata est, quod colligitur apertè ex *l. metum autem præsentem.9.§. volenti, ff. de eo quod metus causa,* vbi dicitur, *Volenti* (scilicet per metum) *detur & in rem actio, & in personam,* & *§ licet* dicitur etiam *actionem in rem dandam existimamus,* quia *res in bonis eius est, qui vim passus est,* non quia propriè res sit patientis metum, sed quia qui habet actionem ad rem, ipsam habere videtur, *reg.qui actionem 15.ff.de reg.iur.* habet ergo patiens metum actionem, non solùm aduersus metum inferentem, sed etiam aduersus quemcumque possessorem pro vindicanda re; & ratio est, quia patiens metum ob iniuriam sibi illatam ius habet rescindẽdi contractum factum, quia habet ius, vt sibi satisfactio detur, & iniuria facta reparetur, quæ non potest alia via reparari, quàm si contractus factus rescindatur, & res in suum pristinum statum reddantur. hæc tamen actio non obstat dominio per contractum acquisito, vt ex supradictis constat.

Ad tertium respondeo; etsi Petrus extorquens à te legatum non possit illud recipere ratione iniuriæ, potest tamen illud recipere ratione contractus; ita tu obligatus es ratione contractus illi tradere; esto ratione iniuriæ excúseris, ac proinde exceptione iniuriæ repellere potes illum à legato, stat enim optimè te obligatum esse ex vno capite ad aliquid faciendum, & deobligatum esse ex alio. v.g. ex contractu potes alicui debere centum, at si tibi iniuriam intulit, poteris debitum retinere, quousque satisfactionem exhibeat, & si petat, poteris exceptione iniuriæ repellere.

Ad quartum dico, etsi nullus textus sit, in quo plures contractus metu initi declarentur, quia tamen sunt plures textus, in quibus validi declarantur, efficitur manifestè iniuriam ex metu factam insufficientem esse ad annullandos contractus iure naturæ.

Ad quintum, vota simplicia per metum esse irrita non iure positiuo scripto, sed traditione, & consuetudine Ecclesiæ vim legis obtinente, sicuti matrimonium metu contractum, vel fidelis cum infideli irritum est hoc modo secundùm probabilem sententiam.

Ad rationem autem secundæ sententiæ respondeo quamlibet donationem metu factam validam esse. nam esto non sit omnino liberalis, & gratuita, sed coacta, quia tamen non est simpliciter inuoluntaria, sed potiùs simpliciter voluntaria, & libera, ideo simpliciter, & absolutè valet. & ideo *in l. vlt. C. de his quæ vi,* præcipiuntur eodem modo donationes, ac venditiones. & transactiones per potentiam extortæ infirmari. Non igitur sunt omnino irriti, & ita tenet Lessius *lib.2. c.17. dub.6. n.37 §.sed verum est.* Neque est simile de vsuris; nam ibi deficit titulus, datur enim in pretium mutui, quod dignum pretio non est. Ad confirmationem, quam ita extollit Basil. de Leon, vt minus modestè cæcutientes, & cæcos appellet esse, qui illa non conniuentur, facilè respondetur primò legem illam loqui de donatione pura, & perfectissima, de qua etiam locutus fuit Aristot. 4. *topic. cap. 4.* dicens donum esse datum irredibile, id est animo, & affectu, ne vnquam tibi reddatur. At non loquitur de quacumque donatione, hæc enim solùm ad eius valorem requirit liberum consensum, cui non obstat metus, aliàs neque donatum Deo, aut promissum ex metu esset validum, cùm simplici affectu velis non fieri, & tibi reddi.

Secundò respondeo ex vi donationis, qui donat etiam coactè, vult simpliciter, & absolutè fieri accipientis, neque sibi vnquam reddi; at simplici affectu vult non dare, & sibi reddi, sicuti contingit in proiiciente merces in mare, simpliciter enim, & absolutè vult merces à se abdicare, & à mari possideri, & nunquam sibi reddi; at simplici affectu nec vult proiicere, neque à se abdicare imò potius reddi.

PVNCTVM IX.

An metus grauis irritet contractus, iure positiuo, vel veniant irritandi.

1 *Proponuntur communis sententia non esse irritos, sed venire irritandos.*
2 *Aliqua excipiuntur ab hac regula secundùm omnium sententiam.*
3 *Quid dicendum de contractu sponsalium.*
4 *Quid de promissione dotis.*
5 *Quid de constitutione procuratoris.*
6 *Quid de iurisdictione data, vel prorogata.*
7 *Quid de sententia per metum lata.*
8 *Quid de renunciatione beneficij.*
9 *Quid de metu incusso ad contrahendum matrimonium cum aliqua indeterminatè.*

1 Communis est sententia non esse irritos, sed venire irritandos, ita Nauarr. *in cap. accepta, de rest spol oppos. 5 n.7. & summ. cap 22. n.50.* Lessius *lib.2. c 17. dub.6. n.36.* Thom. Sanch *lib 4. disp.8. n.4* Gutierr *de iuram. 1 p. cap. 57. n. 11.* Flam. *de resignat. lib.3. q.2. n.9.* Gregor. Lop. *l.56. verb. defecho, tit. 5. p.5.* Henriq. *lib.11. de matr. c.9. n.4.* Bonac. *de matr. q.3.* [illegible] *8. n.8. §. dixi, iure Ecclesiastico* & alij plures, quos ipsi referu[illegible] specialiter Thom. Sanchez innumeros congerit. Præcipuum fundamentum sumitur ex aliquibus text. vbi facta per metum veniunt rescindenda, specialiter *in c. Abbas, de his quæ vi,* dicitur renuntiationem factam per metum debere in irritum reuocari. Ergo signum est, validam esse, quod enim irritum est, non indiget, vt in irritum reuocetur, & *in cap. audientiam, de his quæ vi,* dicitur, quæ vi, metúsve causa fiunt, carere debent robore firmitatis, siquidem possunt, & debent rescindi. Item *Instit. de except. in princip.* dicitur, *si metu coactus, aut dolo inductus, aut errore lapsus stipulanti Titio promisisti, quod non debueras promittere, palam est iure ciuili te obligatum esse, & actio qua intenditur dare te oportere, efficax est,* vbi glossa *obligatum esse.* scilicet inspecto iuris rigore, *& efficax est,* scilicet in sui substantia. Item in *l. vlt. C. de his quæ vi,* dicitur, *venditiones, donationes, transactiones, quæ per potentiam extorta*

extorta sunt, præcipimus infirmari. Ergo erant aliquo modo validæ, & iuris remedio infirmandæ sunt. Idem traditur *in l. 9. §. volenti. & § sed & quod prætor. & l si mulier, §. penult. ff. de eo quod metus causa, & l. interpositas, C de transact. l. dolo 31. C. de inutil. stipulat. & l. 56. 57. tit. 1. p. 5.* Neque obstat *l. 28. tit. 11 p. 5.* vbi dicitur, *por miedo, o por fuerça, o por engaño que fuesse prometiendo vn hombre a otro de dar o de facer alguna cosa, maguer se obligue so cierta pena, iurado de cumplir lo que promete, dezimos que no es tenudo de cumplir lo prometido, ni de pechar la pena.* Ergo per metum extorta promissio nullam inducit obligationem iure nostri regni. Non, inquam, obstat: nam, vt bene Greg. Lop. *ibi verb. tenudo*, intelligi debet cum effectu, hoc est, non esse obligatum promissionẽ implere, non ratione promissionis, sed ratione iniuriæ sibi factæ, & quoties quis habet exceptionem aduersùs petentem, habet etiam ius retinendi, quod non obstat valori contractus, vt in puncto antecedenti diximus. Aduertendum tamen est, ad rescissionem contractus sufficere, si ab aliquo tertio tibi sit metus illatus, etiamsi is, quo cum contrahis, conscius non sit iniuriæ; quia ex eo, quòd tertius causa fuerit iniuriosa illius contractus, contractus absolutè coactus est, ac proinde infirmus, & rescindendus. quod constat ex *cap. ad aures. cap. Abbas, de his quæ vi, cap. veniens, el 2. de sponsal.* in quibus text. à tertio erat metus illatus, & cui dabatur Ecclesia resignata fortè ignarus erat vitij commissi. Clariùsque deciditur *in l. item si cum exceptione, §. in hac actione, ff. quod metus causa.* ibi, *in hac actione non quæritur, vtrùm is qui conuenitur, an alius metum fecit, sufficit enim hoc dicere metum tibi illatum, vel vim.* tradit alijs relatis Sanch. *lib. 4. de matrim disp. 8 & disp. 12. nu. 19.* Lessius *lib. 2. c. 17. dub. 6. n. 39.*

2 Ab hac regula generali aliqua excipit glossa *in cap. Abbas de his quæ vi.* Sylu. *verb. metus, q. 8.* Rebell. *2. p. de oblig. iust. lib. 1. q. 5. n. 12.* Azor. *lib. 1 cap. 11. q. 5. 6. & 7.* Salas *1. 2. tr. 3 disp. 3. sect. 1. n. 27.* Lessius *lib 2 c. 17. dub. 6. n. 30.* Basil. de Leon *lib. 4. cap. 8. n. 7.* quæ sunt irrita iure Ecclesiastico. Primò in quo omnes conueniunt, est matrimonium *cap. significauit, de eo qui duxit in matr. quam polluit per adult.* ... *exquisiuit, cap. gemma de sponsal.* Secundò votum solemne in religione. *cap. perlatum, de his quæ vi.* & ex hoc ad quodlibet votum extenditur. Tertiò testes adhibiti in testamento, si coacti sint *l. qui testam. §. vlt ff. de testam.* & tradit glossa *ibi, & in c. sacris, verb. per coactionem, de his quæ vi.* Quartò omnis promissio, vel obligatio facta in gratiam eius, qui aliquem metu graui in carcerem coniecit, vel detinet *l. qui in carcerem, ff. de eo quod metus causa,* ibi, *qui in carcerem aliquem intrusit, vt aliquid ei extorqueret, quidquid ob hanc causam factum est, nullius momenti est.* hoc est nullius vigoris, hunc enim esse eius particulæ sensum, constat ex *c. ordinarij, in fine, de off. ord. in 6.* ibi, *aliter,* inquit, *facta collatio nullius sit momenti.* sic explicat alios referens Farinac. *1. p. pract. crim. q. 35. n. 4.* requiritur tamen, vt ad huiusmodi finem in carcerem coniecerit. Nam si aliunde ob aliquod delictum in carcerem iuste coniectus sis, & tibi offeratur libertas, si renuncies; probabilius est, renunciationem valere, vt optimè docet Flamin *de resign lib 13. q. 1. n. 161. & 165* Th. Sanch. *lib. 4. disp. 12. n. 6.* Gutier. *de iuram. 1. p. c. 57. n. 4. & 5.* aliique ab eisdem relati. Si tamen cum alio ab eo, qui te in carcere detinet, contractum ineas, non, inquam, ad instantiam incarcerantis, nullo modo dicendus est contractus metu celebratus, quia tunc carceratio est per accidens, tradit alios referens Flam. *lib. 13. q 1 nu. 120.* Farin. *supr. n. 3.* Basil de Leon *lib. 4. de matr. c. 10. n. 9.* Quintò nulla est absolutio ab excommunicatione, suspensione, vel interdicto, vel eorum reuocatio. *cap. vnic. de his quæ vi, in 6.* ibi, *absolutionis beneficium ab excõmunicationis sententia, vel quamcunque reuocationem ipsius, aut suspensionis, seu etiam interdicti, per vim, vel metum extorta præsentis constitutionis authoritate omnino viribus vacuamus.* Sextò promissio, vel traditio rerum Ecclesiæ ex metu. *c. perueniens, de iureiur. & cap. 1. 15. q. 6.* Septimò assignatio tutoris, vel curatoris metu facta, ex *l. 1. §. vl. ff. de auther. tut.* Alia sunt, in quibus est controuersia inter Doctores, an sint ipso iure irrita, vel veniant, sicut reliqui contractus, rescindenda. Primò dubitatur de sponsalibus, de quibus tenent plures DD. inualida esse ex *c. ex litteris, de despons. impub.* vbi, puellæ contrahenti per metum cum impubere, datur facultas accipiendi alium virum, si noluerit expectare, vt puer 14 attingat. Signum ergo est sponsalia valida non fuisse, aliàs ratione impedimenti publicæ honestatis, non daretur libera facultas contrahendi cum alio quolibet. & ita tenent Couarr. *4. decret. 2. p. c. 3. § 1 n. 1.* Th. Sanc. defendit pluribus relatis, vt probabilius, *lib 4. disp. 19. nu. 3.* Azor *lib 1. cap 11 qu 7. in 1. casu.* Salas *tract. 3. disp. 3. sect. 1. n. 27.* Gutier. *de matr. c 76. n. 42.* Regin. *lib. 31. n. 88.* Bonacina *q. 3. p. 8. n. 31.* Verùm hic textus non satis probat sponsalia fuisse irrita nam esto valida fuissent, poterat Pontifex ob iniuriam factam infirmare, & licentiam puellæ contrahendi cum alio quolibet concedere, cum quo impedita non esset, impedimento publicæ honestatis. Item hoc impedimentum publicæ honestatis non videtur nasci ex sponsalibus ita infirmis, quæ possunt pro voluntate partis irritari: hæc enim iure reputantur quasi irrita, vt tradit Lessius *lib. 2. c. 17. dub. 6. n. 37.* Deinde quia illa puella non solùm coactum consensum, sed nec consensum videtur habuisse. ait enim text. *volens, & inuita minis parentum impulsa;* denotat ergo minas parentum non solùm effecisse illam inuitè consensisse, verùm nec consensisse, aliàs illi duo termini non satis explicantur, docet ibi gloss. *verb. desponsata,* & Innocent, *ibi in princ.* Addere aliquis poterat, ex Alex. de Neuo *in suprad. cap ex litteris numer 5. & 6.* metum incussum non esse in contractu sponsalium, sed in traductione ad domum, & consequenter in matrimonio. Ait enim text. *Puella quædam ann. 12. iurata fuit, & desponsata cuidam puero nouem, vel decem annorum, & tempore procedente, de voluntate parentum, potiùs quàm de sua, sicut asserit, ad domum patris pueri adducta, vbi volens, & inuita minis parentum impulsa, moram fecit per annum.* Metus ergo fuit in traductione ad domum, & detentione, non autem in sponsalibus prioribus. Verùm, vt rectè ait Th. Sanch. *lib. 4. disp. 19. n. 3.* si coactio nulla præcessisset in sponsalibus, sed solùm ad matrimonium; nulla esset occasio sponsalia irritandi, præcipuè cùm puer causa non fuerit coactionis, ac proinde non debebat iure acquisito priuari. Præsumendum ergo est metum non solùm in traductione, sed etiam in sponsalibus contigisse, sed non ob id sunt irrita, sed irritanda, & ita tenet Lessius *sup.* Ochagau. *tr. de matr. q. 33 n. 2.* Henriq. *lib. 11 de matr. c. 9. numer 6.* Petr. de Ledesm. *de matr. q. 47. art. 3. circa 3. arg. dub. 3.*

4 Secundò dubitatur de dote, an eius promissio, & solutio metu extorta sit iure positiuo irrita? Negat Barbos. *rubr. ff. sol. matr 4 p. n. 31 & 32.* casu quo dos absolutè absque determinatione quantitatis promitteretur. Bart. *in l. si mulier, § si dos, ff. de eo quod metus caus.* & Alex de Neuo *c. cùm locum, n. 28. de sponsal.* nisi promissioni dotis stipulatio adiungatur. Mouentur, quia esto dos accessoria sit matrimonio, eo quòd sine matrimonio esse non possit. *l. 3. ff. de iur. dot. l. fin verb. sicut. C. de donat. ante nupt.* At non semper accessorium sequi debet naturam principalis, aliàs assistentia matrimonio parochi, & testium coacta non valeret, quia matrimonium per metum non valet, solùm enim accessorium debet sequi naturam principalis, quando eadem ratio militat in accessorio, ac in principali *l. etsi ii, C. de præd. min.* At in dote non militat eadem ratio, ratio enim quare matrimonium per metum ab Ecclesia irritum redditur, est, quia si semel validum esset, irritari non posset; at dotis promissio, & solutio irritari, & annullari posset, quantumcunque valida priùs esset. Ergo.

Communis sententia tenet irritam esse (& idem est de acceptatum promissione, & solutione.) ita gloss *cap. 2. verb. coactus, de his quæ vi.* Abbas *n. 9.* Anchar. *n. 3.* Hostiens. *ad fin* Greg. Lop. *tit 11. p. 3. l. fin. verb. o prometiesse.* Padilla *l. interpositas, num. 9. C. de transact.* Thom. Sanch *lib. 4. de matrim disp. 12. n. 23.* Azor. *lib. 1. cap. 11. qu 7. § secundus casus* Lessius *lib. 2. c. 17. dub. 6 n. 37.* Salas *tract. 3. disp. 3. sect. 1. num 17.* Probatur ex *l. si mulier 21 §. si dos. ff. de eo quod metus causa,* ibi, *si dos metu promissa sit, non puto nasci obligationem, nec talem promissionem dotis vllam esse.* Idem habetur *l. fin. tit. 11. part. 3.* Ratio quare motus fuit Consultus ad irritandam dotis promissionem, est, quia est accessoria matrimonio, quod per metum est irritum, & licèt non militet eadem ratio in dote, ac in matrimonio, vt bene probat supradicta ratio contraria. Hoc solum probat non fore irritam promissionem dotis, eo quòd matrimonium irritatum sit: at non probat sufficientem causam non adesse, vt Consultus motus fuerit irritare promissionem dotis, sic enim fauet irritationi matrimonij factæ ab Ecclesia.

5 Tertiò dubitatur de constitutione procuratoris ad negotia, an sit irrita, vel irritanda, si fiat ex metu? Affirmat irritam esse Flamin. *de resign lib. 9. q. 7. n. 42* vbi testatur esse communẽ. *& lib. 13. q. 1. n. 47.* Basil de Leon *lib. 4. c. 8. n. 15. & cap. 14. n. 16.* Sarmiento *de redditib. p. 1. c. 4. n. 8.* & alij quos ipsi referunt. Mouentur ex *cap. accedens, de procur* vbi mandatur cuidam detinenti in sua potestate nobilem mulierem, plenæ libertati restituere, vt sic existens libera procuratorem liberè ordinare valeat. Verùm, vt rectè ait Thomas Sanch *lib. 4 de matrim. disp. 12. n. 22* cum Couarr. *4. decret. 2. p. c. 3. §. 5. n 9 ad fin.* Padilla *l. interpositas, n. 7. C. de transf.* Ludou. Rom. *sing. 124* supradictum text. non probare irritam esse constitutionem procuratoris, cùm nullum sit verbum annullans, solùm enim cauetur liberè efficiendam esse, quod verum est: cùm autem nullus textus in iure sit, in quo constitutio procuratoris per metum irrita censeatur, affirmandum est validam fore, & venire rescindendam, & ita tenent supradicti Doctores, Azor *lib. 1. c. 11. q. 10.* Excipitur tamen solùm constitutio procuratoris ad matrimoniũ, hæc enim si coacta fiat, nulla est, quia nihil matrimonio deseruire potest. Assignans enim procuratorem, non alia ratione matrimonio celebrato per procuratorem consentit, nisi quatenus procuratorem assignat, & vices suas tribuit. Si igitur cõsensus in matrimonio metu præstitus est nullus, & assignatio procuratoris ad illud etiam nulla erit, & ita tenet Couar. & Padilla, & Th. Sanc. *suprà,* Hostiens. *c. cùm locum, paulò post princ. de sponsalib.* vbi Ioan. Andr. *n. 1.* Imola *c. 2. de his quæ vi n. 5. fine.* Basilius de Leon *lib. 4. c. 14. n. 16.* quanuis contrarium teneat Azor *illa q. 10.*

Aduertit tamen Flamin. *lib. 13 quæst. 1. n. 48.* ad reuocationem procuratoris ad resignationem, metu graui assignati, non requiri intimationem fieri ipsi procuratori, vel resignatario,

sed sufficere, si clam fiat, quia ille diminutus consensus, quo assignatus fuit, qualibet reuocatione potest tolli. idem tradit Ruinus *consil.* 17. *num.* 21. limitans hoc modo *Clement.* 1. *de renunciat.* vt quando procurator fuit constitutus metu, possit etiam clam reuocari.

6 Quartò dubitatur de iurisdictione data, vel prorogata per metum, de qua docent glossa *cap.* 2. *de his qua vi, verbo coactus* non valere, vbi Abbas *n.* 12. *&* 17. *fin.* Anton. *num.* 10. Auchar. *num.* 3. Imola *num.* 4. Bart. *tractat. de tyran. n.* 14. Bald. *l. decernimus. n.* 5. *C. de sacrosanct. Eccles.* Azor *lib.* 1. *cap.* 11 *quaest.* 7. §. *tertius.* Salas 1. 2. *tract.* 3 *disp.* 3. *sect.* 1. *n.* 27. Basilius de Leon *lib.* 4. *cap.* 8. *n.* 14. Mouentur primò ex *l.* 2. *ff. de iudic.* vbi resistens quidam ex litigantibus tribuere iurisdictionem cuidam iudici, & compulsus concessit, dicitur nullam esse iurisdictionem. Secundò electio praelati metu facta nulla est, ex *cap. vbi periculum*, §. *caeterùm in princ. de elect. in* 6. ibi, *cessat electio, dum libertas adimitur eligendi.* Nam, vt ait glossa, electio procedit ex consensu; liber ergo debet esse iuxta *cap. cùm locum, de sponsal.* Ergo iurisdictio per metum non datur, neque prorogatur.

Verùm probabilius censeo iurisdictionem metu concessam, vel prorogatam valere, quia nullus est textus, vbi expressè irrita declaretur, ac proinde debet sortiri forum, quod sortiuntur gesta per metum, quae valida sunt. Ita tenet Cardinal. *c.* 2. *de his qua vi, n. vnico, versic. quintus casus, & c. licet* 31. *de elect.* Thomas Sanchez *lib.* 3. *de matrim. disp.* 39. *num.* 13 Lessius *lib.* 2. *cap.* 17. *dub.* 6. *num.* 37. Neque obstant contraria.

Ad primum dico, ibi esse casum specialem, cogebantur enim litigantes consentire in iudicem non suum, ideóque talem consensum nullum esse decernitur, ac proinde quotiescunque à partibus litigantibus datur, vel prorogatur iurisdictio alicui, cui aliàs partes non sunt subiectae, talis iurisdictio, collatio, & prorogatio per metum facta nulla est, & gesta ex illa nullius sunt roboris; secus de aliis actibus.

Ad secundum dico, si integrè adimatur libertas, cessat electio: at cùm per metum, non integrè, sed secundùm quid adimatur; non enim metus tollit omnino libertatem, sed illam diminuit, ideo nec tollit electionem, sed tollendam, & cassandam inducit. Aliàs & concupiscentia, & prauus animi affectus cassaret electionem, cùm ab vtroque dicatur debere eligentem liberum esse.

Ex quo infertur electionem factam per metum validam esse, cùm in nullo textu inueniatur irrita ipso iure. Esto contra teneat Nauarr. *cap. accepta, de restitut. spoliat. opposit.* 5. *num.* 8. & 23. Flamin *de resignat. lib.* 13. *q.* 2. *num.* 14 cum glossa *in cap. bonae,* 1. *de elect.* Innocent. *in cap. quod sicut, eod. tit.* Azor *lib.* 1. *cap.* 11. *q.* 11. Couar. 4. *decret.* 2. *p. cap.* 3. §. 5. *num.* 8.

7 Quintò dubitatur de sententia per metum lata, an sit iure irrita.

Affirmat Hostiens. *summ. tit. de his qua vi.* Salas 1. 2. *tract.* 3. *disp.* 3. *sect.* 1. *num* 27. Verius tamen est valere, vt tenet Azor *lib.* 1. *cap.* 11. *quaest.* 8. cum glossa, Archidiacono, & Panormitano, quia nullibi inuenitur irrita.

8 Sextò dubitatur de renunciatione beneficij. Esse nullam, si fiat ex metu graui, docet Bonifac. *in Clement. multorum, n.* 27. *de paenis.* Anton. de Butrio. *in cap. super hoc, de renuntiat.* Staphileus *de litteris gratia, tit. de variis mod. vacat. n.* 24. *& seq.* Probus *in addit. ad Ioann. Monach. in rubr. de renuntiat.* Anton. *in c. ad aures, de his qua vi, quaest.* 6. *num.* 2 inclinant Hostiens. *in sum. tit. de renuntiat* §. *qualiter.* Innocent. *in cap. ad aures, & in cap. super hoc. de renuntiat.* & longo tempore docuit Nauarr. vt ipse testatur, *in cap. accepta, de restit. spoliat. opposit.* 5. *n.* 1. *& seqq.* Basilius de Leon *lib.* 4. *cap.* 8. *num.* 16. Mouentur primò, qui renunciat Ecclesiam ex metu, restituitur ad illam sine noua collatione, quod constat ex *cap. ad aures, de his qua vi.* Ergo signum est beneficij titulum non amisisse. Secundò *in cap. ad audientiam*, dicitur renunciationem beneficij metu factam, robore firmitatis carere debere. Tertiò *in Clement. multorum.* 2. *de paenis*, decernitur renunciationes modo supradicto extortas (id est per captionem, & detentionem iudicis saecularis, licèt à resignantium ipsorum praelatis receptae, aut ratae habitae fuerint) nullius omnino decernimus esse firmitatis. Ergo non valent ipso iure. Verbum enim *decernimus*, vt optimè probat Nauarr. *suprà n.* 8. & Flamin. *n.* 3. *&* 4. decretum nouum inducit.

Verùm probabilius existimo resignationem beneficij metu graui factam valere, sicut & alia metu gesta valent, quousque rescindantur. tenet plures referens Flamin. *lib.* 13. *de resignat. benefic. quaest.* 2. *num.* 8. Nauarr. *in c. accepta, de restitut. spoliat. opposit.* 5. *num.* 7. Azor. *lib.* 1. *cap.* 11. *quaest.* 9. Lessius *lib.* 2. *cap.* 17. *dub.* 6 *num.* 37. § *nonus.*

Probo primò, etsi iuramentum metu extortum valeat, *cap. verum. de iureiurand.* at si apponatur actui, qui nullus est, & à iure reprobatus, non valet, *c. cùm contingat, de iureiurand. cap. quamuis pactum, de pactis in* 6. *cap. licet, eod. lib. authent. sacramenta puberum, C. si aduersus venditionem*; at iuramentum de renunciatione beneficij metu facta valet; itémque iuramentum de beneficio renunciato non repetendo, *cap. si verò, de iureiurand.* & tradunt ibi glossa, & Doctores. Ergo illa renunciatio valida est.

Secundò, quia in nullo textu inuenitur talis resignatio irrita, quod videri potest, si expendamus textus in contrarium adductos, & primò supradictum *cap. ad aures*, non dicitur renunciationem illam non tenere, sed solùm dicitur, *non impediri quominus is qui renunciauit Ecclesiae, ad cuius regimen priùs fuerat electus, praeficiatur eidem.* vbi non indicatur debere praefici sine noua collatione. Adde etsi absque noua collatione praeficiatur, non inde inferri non amisisse titulum per renunciationem, quia quando restituitur Ecclesiae, simul etiam confertur titulus, illa enim restitutio est tacita beneficij collatio, quae tesse illa renunciatione omnino sufficit, ticuti si absque titulo canonico obtineres beneficium, & dispensationem de impedimento obtineres, posses collationem antiquam, sine alia nouè facta continuare, vt ex Gemin *in cap. fin.* 61. *dist.* tradit Nauarr *suprà, nu.* 18. ita poteris redire ad beneficium pristinum, rescissa renunciatione priùs facta absque noua illius collatione, illa enim rescissio, & beneficij restitutio est tacita beneficij collatio, sic tenet aliis relatis Flamin *sup. n.* 23. Nau. *n.* 15. *& seqq.* Rebuff *de pacifico poss. n.* 328. *& n.* 181. Limitat tamen Flamin. *n.* 28. Rebuff *n.* 183 nisi alteri fuerit beneficium collatum, tunc enim videtur desiderari noua collatio, quae ius extinctum reuiuiscat, & collationem alteri factam annullet. Item *in c. ad audientiam*, solùm dicitur renunciationem metu factam *carere debere robore firmitatis*, quae verba optimè adaptantur caréntiae, & priuationi faciendae per sententiam. Solùm autem *Clement. multorum, de paenis*, est quae in praesenti difficultatem ingerit, propter verba illa, *nullius omnino decernimus esse firmitatis*; quae videntur ipso iure annullare resignationem sic factam, sed quia ille est casus specialis, non debet ad alias resignationes extendi; quare solùm eae resignationes, quae fuerint per metum, & detentionem, seu incarcerationem iniustam, nullae erunt, secus de aliis, quae solùm per metum extorquentur absque captione. sic Glossa *in supradicta Clement.* Bonifac. *n.* 27. Hostiens. *in c. ad aures.* Ruin. *consil.* 121. *n.* 14. *vol* 4. *& n.* 19 *vers. sed & praemissis.* Nauar. *supra n* 8. Flamin. *n* 18.

Ex dictis infero cum Nauarr. *suprà à num.* 20. & Flamin. *à num.* 19 ante restitutionem faciendam per iudicem non posse sic renunciantem ministrare in beneficio; & eius fructibus vti, quia non habet titulum, sufficit tamen, si iudex competens parte non citata restituat. iuxta *cap. Abbas de his qua vi.* Panormit. *notab.* 2. *& cap. Si verò, de iureiurando*, & ibi Panormit. & Felin. Secundò infero renuntiantem metu non posse ordinari ad titulum illius beneficij. ita Nauarr *num.* 22. Flamin *num.* 32. quia per renuntiationem titulum amisit. Tertiò non teneri ad horas canonicas, si alia ratione non adstringitur, sicuti non tenetur electus ante confirmationem, praesentationem, & institutionem, quia absolutè non habet beneficium. Nauar. & Flamin. *suprà.* Quartò sic renuntians, et si remanserit in beneficij possessione triennium, non tamen iuuatur decreto de pacificis possessoribus, quia possidet absque titulo, sic Rebuff *tract. de pacifico possessore, num.* 155. Flamin. *num.* 35. At si spoliatus beneficio, postea sit in illo restitutus, tempus intermedium, quo caruit beneficio, non obstat, quominus tempus praecedens, quo possedit beneficium, coniungatur cum tempore postea subsequuto v. g. si per annum possedit iustè praecedente titulo, & renuntiauit metu, postmodum fuit restitutus ad dictum beneficium sine noua collatione, illúdque possedit per biennium, vtique haec tempora coniunguntur, vt iuuetur decreto de pacifico possessore ita ex Rebuff. *suprà n.* 328. docet Flamin. *n.* 63.

9 Septimò dubitatur, an si metu cogatis contrahere matrimonium cum aliqua ex filiabus Petri, teneat matrimonium?

Affirmat tenere Azor. *lib.* 1. *cap.* 11. *quaest.* 11. Sylua nuptialis *lib.* 2. *num.* 119. Cosma *pragmat. sanctio. tit. de electione*, §. *ad tollendum*, *versic. liberè* Ioan. Lupus *cap. per vestras. de donat. inter virum & vxorem, notab.* 3. §. 11 *numer.* 2. Abbas, Felinus, Imola, Iason, & alij, quos refert Couar. 4. *decret.* 2. *p. cap.* 3. §. 5. *n.* 8.

Probatur primò, quia illud matrimonium dici non potest coactum, sed omnino liberum, & voluntarium, cùm nulla sit coactio facta circa electionem illius foeminae, esto sit facta circa electionem absolutè. Secundò si cogaris regimen Ecclesiae assumere, relicta tibi facultate eligendi, quam malueris Ecclesiam, electio valida est, sicuti valet electio, si electores cogerentur non certam personam, sed aliquam ex certis eligere in regimen alicuius Ecclesiae, vt tradit Azor, & Couar *suprà*, cum Panorm. & communi sententia. Ergo similiter debet valere matrimonium, si non certam personam, sed vnam ex certis cogaris assumere, quia substantia electionis videtur non coacta, sed libera.

Verùm probabilius existimo tale matrimonium non valere; ita tenet Couarr *suprà*, cùm Bart. Bald Decio, & Philippo. Ioan. Salas 1. 2. *tract.* 3 *disp.* 3. *sect* 1. *n.* 27. Thomas Sanchez plures referens *lib.* 4. *disput.* 12. *num.* 20. Padilla *in l. interpositas, numer.* 6. *C. de transact.* Rebellus 2 *p. lib.* 2. *quaest.* 11. *sect.* 1 *num.* 11. Basilius de Leon *lib.* 4. *cap.* 14. *num.* 14. Moueor, quia sic coactus verè, & propriè dicitur ex metu, & coactione assumere matrimonium, aliàs non assumpturus. Ergo tale matrimonium comprehendi debet sub decreto irritanti matrimonia coacta.

Tum

Tum quia verè est coactum, tum quia ex illo infelices exitus possunt timeri, sicuti ex quolibet alio matrimonio coacto, quæ fuit ratio irritationis. Argumenta adducta pro prima sententia non obstant.

Ad primum patet solutio ex probatione nostræ conclusionis. Ad matrimonium enim liberum non sufficit electio huius, vel illius personæ, sed requiritur, vt electio talis status libera plenè sit, & non coacta.

Ad secundum respondeo primò, si electio coacta irrita esset, ex *cap. 3. §. caterum, de elect. lib. 6* sicuti irritum est matrimonium metu contractum; ex *cap. cùm locum, de sponsalib.* probabilius iudicarem, etsi tibi optio daretur eligendi vnam ex determinatis personis, vel Ecclesiis, si tamen per metum iniustum ad electionem cogereris, fore electionem irritam, quia talis electio coacta est absolutè.

Secundò respondeo eum Sanchez esse disparem rationem de electione, & de matrimonio: ad electionem enim faciendam inter duos obligari poteras ex lege, & præcepto superioris. At ad matrimonium nulla lege obligari potes, nisi priùs ex tua voluntate obligeris. Ergo licèt metus incutiatur, vt fiat electio, si tamen libera optio detur inter personas, non videtur coactio sufficiens irritandi electionem, quia non cogeris ad id, ad quod aliàs ex præcepto obligari non poteras Fateor hanc solutionem mihi non satisfacere.

Probatur enim ex illa nullam electionem futuram esse irritam, quia de qualibet esse potest lex, & præceptum obligans fieri. Quapropter retinendam existimo priorem solutionem.

PVNCTVM X.

Vtrùm metus, cui causam dedisti, obstet obligationi contractus.

1 *Omnes contractus extra matrimonium, & professionem esse validos.*
2 *Præfertur prima & secunda sententia probabilis matrimonium non valere.*
3 *Defenditur vt probabilius ex hoc metu non irritari matrimonium.*
4 *Satisfit argumentis primæ & secundæ sententiæ.*
5 *An si mineris malum absque animo inferendi, retinere possis, quæ sic extorques.*

1 EXtra contractum matrimonij, & professionem ferè nullus Doctor est, qui affirmet obstare obligationi contractus, quia cùm tota ratio rescindendi contractus validos, sit iniuria, & hæc absit, cùm tu metui causam dedisti; non est, vnde contractus rescindatur, & traditur expressè *in l. metum 9. in princ. l. si mulier 21 ff. de eo quod metus causa.* vbi mulier contra patronum ingrata, & aliquid ei promittens, ne in seruitutem redigatur, tenet promissio, quia *hunc sibi metum* (ait Consultus) *ipsa infert.* & ita docet Syluest. *verbo metus, q. 6.* Flamin. *de resignat. lib. 13. quæst. 1. n. 121.* Lessius *lib. 2. cap. 17. dub. 6. n. 41.* Thomas Sanchez *lib. 4. disp. 8 n. 8. & 9.* & eleganter Donell. *lib. 15. comment. cap. 39. §. non est satis.*

2 Solùm de matrimonio (& idem est de professione) est controuersia inter Doctores, an metus iustus, cui causam dedisti, annullet matrimonium? v. g. Repertus es in delicto, minatur tibi inuentor accusationem, vel denunciationem, nisi eius filiam ducas, accusatio enim, vel denunciatio iusta est, tu fuisti illius causa. Dubium ergo est, an teneat matrimonium celebratum timore ne accuseris. Hanc quæstionem optime, ea claritate, & eruditione, qua solet omnia, explicuit Th. Sanchez *lib. 4. de consensu coacto, disp. 13.* Triplicem sententiam refert, duas probabiles. Tertiæ vt probabiliori adhæret.

Prima negat valere matrimonium, quia metus, siue iustè, siue iniustè inferatur, æquè adimit libertatem. Ergo si ob defectum libertatis irritatur, cùm metus incutitur iniustè, etiam cùm iustè incutitur irritabit. Confirmo, quia æquè ex vtroque matrimonio infelices exitus sperari possunt, cùm contra voluntatem illius patientis metum fiat. Secundò, *in c. veniens, el 2. de sponsalib.* iudicatur matrimonium irritum cuiusdam adolescentis, qui à parentibus cuiusdam puellæ repertus cum ea in lecto, coactus fuit eam ducere, cùm tamen videatur talis metus iustè incussus. Ergo metus iustè incussus matrimonium irritat. sic docet Couarr. 4. *decret. 2. p. cap. 3. §. 4. n. 15.* Manuel 2. *t. sum. c. 93. n. 3.* Gutierr. *de iuram. 1. p. cap. 57. n. 9.*

Secunda sententia distinguit. Si metus sit lege incussus ad illum finem extorquendi matrimonium, matrimonium valet: si autem non sit à lege incussus, sed iudex, vel alius propria authoritate incutit metum, irritum reddit matrimonium. v. g. violasti puellam, potes enim ex lege obligari ducere, vel solùm dotare. si ex lege obligatus es ducere, valet matrimonium, secus si ex lege non obligaris. Priorem partem probat Sanchez quia tunc non ab alio, quàm à te metus incutitur, si enim tu commisisti delictum, cui annexa est obligatio ducendi puellam, cùm eam ducere obligaris, obligaris ad id, ad quod iam es obligatus, aliàs celebrans sponsalia, cogi non posset perficere, quod falsissimum est: cum quia talis coactio debita est nolenti promissis stare, ac proinde irritare contractum non potest: tum etiam, quia iudex iuridicè procedens, non dicitur metum inferre *l. continet. §. sed vim ff. de eo quod metus causa.* & in hac parte ferè nullus est, qui dissentiat, vt videri potest in Farinacio 1. *p. pract. crim. q. 5. n. 17* Basil. de Leon *lib. 4. c. 13. n. 5.* Neque obstat textus *in cap. fin. de appellationib.* vbi patiens metum à iudice excusatur, ne appellationem interponat, quia ibi erat metus iniustus, de iure enim non debet iudex appellationem impedire: si autem metus iustus esset, non excusaret, vt benè ex Decio, Imola, & aliis docet Basilius *num. 6. & cap. 19. n. 7.* Secundam partem sic probat. Primò, quia nemo ab alio quàm à se ipso obligari potest ad matrimonium, vel professionem, sunt enim status summam libertatem requirentes: at ex delicto commisso non est delinquens obligatus ad matrimonium, vel professionem, vt suppono. Ergo si de facto obligatur ex metu graui, iniustè obligatur, non enim iustum est matrimonium extorquere ab eo qui iustè renuere poterat. Secundò si habens ius accusandi de delicto, vt cedas accusationi, extorqueas à delinquente summam aliquam, quæ excedat pretium iustum accusationis vltra dimidium, vel vt concedas latebras latroni fugienti, extorqueas ab illo contractum nimis damnosum, committis iniustitiam, & contractus rescindi potest, vel ad æqualitatem reduci, vt docet Lessius *lib. 2. c. 17. dub. 6. n. 45.* quia obligas delinquentem cessionem iuris emere plus iusto. Ergo etiam erit iniustitia, si ob hanc cessionem extorqueas matrimonium ab eo aliàs non celebraturo: quia petis rem non solùm vltra dimidium, sed infinitum excedentem cessioni iuris accusandi, & cuilibet alteri actioni Ergo matrimonium ex tali contractu celebratum est nullum. Probo hanc vltimam consequentiam, quia metus, & dolus sufficiens ad rescindendos alios contractus, reddit contractum matrimonij nullum, eo quod semel validum rescindi non potest. & ita supponit pro certo Sanch. *lib. 4 de matr. disp. 6. n. 2.* cum Couarr. *4. decret. 2. p. cap. 3. §. 6. n. 4.* docente ab omnibus esse receptum. Nauarr. Ludouic. Lop. & alij. Tertiò accusatio delicti ad punitionem delicti ordinatur, non ad matrimonium: ergo iniustè facis, si per accusationis minas matrimonium extorqueas, ita Sotus *4. d. 29. q. 1. art. 3. vers. hinc primò colligitur.* Cord. *sum. q. 71. p. 1.* Bonacina *de matr. q. 3. p. 8. prop. 1. n. 11. & seqq.*

3 Verùm probabilius censeo nunquam matrimonium irritari ob metum iustè incussum ad extorquendum matrimonium, quia tu propriè non incutis metum, sed metu aliunde incusso offers matrimonium in remedium illius. Explico hanc rationem: comprehensus es in delicto, ratione delicti iustè timere potes, vt accuseris, qui ergo à te petit matrimonium, ne accuset, tibi offert matrimonium, vt extinguat timorem accusationis iam conceptum. Ergo iniustè non procedit, cum non timorem apponat, sed remedium. Deinde minans tibi accusationem, nisi matrimonium celebres, non te obligat, si renuas matrimonium subire, ad aliquod malum, quod aliàs subire non teneteris Ergo nullam iniustitiam tibi facit extorquendo matrimonium, cùm non extorqueat inferendo aliquod malum. Tertiò non potest dici tale matrimonium coactum, cùm nullus te cogat celebrare, sed à te ipso, & à tuo delicto coactio oritur, siquidem ab illo oritur metus accusationis. ita Thom. Sanchez plures referens *lib. 4. disp. 13. n. 3.* Lessius *lib. 2. cap. 17. dub. 6. num. 40.*

4 Argumenta verò primæ & secundæ sententiæ non obstant.

Ad primum primæ sententiæ nego irritari matrimonium metu iniustè incusso ob defectum libertatis, vtcunque, sed ob defectum libertatis prouenientis ex iniuria, vel, vt melius dicam, potius ob iniuriam, quàm ob defectum libertatis. Ad confirmationem dico eodem modo matrimonium irritari, non quia infelices exitus ex illo sperantur: sed quia sperantur ex illo tanquam ex causa iniusta.

Secundò respondeo generaliter loquendo ex matrimonio, metu iustè incusso, non sperari infelices exitus, sicut ex matrimonio iniustè petito: quia si iustè infero tibi metum, tam tu causa illius es, ac proinde matrimonium non est tibi ita involuntarium, cùm saltem in causa voluntarium, & omnino liberum fuerit.

Ad textum *in cap. veniens, 2. de sponsalib.* respondetur, tale matrimonium irritari, non quia parentes minati fuerint delinquenti accusationem, sed quia minati fuerint mortem, vel aliud damnum propria authoritate inferendum: quod malum iniustè minabantur, cùm secundùm canones inferre non possent. Et licet ex text. talis comminatio non colligatur, sed absolutè dicatur valere matrimonium, nisi coactio fuerit metu cadente in constantem virum, hoc sufficit, vt intelligamus, debere esse metum alicuius grauis mali iniustè inferendi, quia metus mali, quod delinquens sibi infert, non cadit in virum constantem, neque virtute illius dici potest delinquens coactus, vt constat ex *leg. si mulier 21. in princip. ff. de eo quod metus causa.*

Secunda sententia quoad primam partem nobiscum consentit; quoad secundam, quæ nobis non probatur, respondeo neminem obligari posse ad matrimonium, vel professionem ab alio, quàm à se ipso absolute: potest tamen sub conditione obligari, scilicet, si velit, vt tu cedas alicui iuri, quod habes aduersùs illum, ob cuius cessionem expostulas matrimonium, vel professionem, tunc enim non cogis ad matrimonium, sed ipse se cogit, qui vult cessionem impetrare.

Ad secundum respondeo concedendo metum iniustè incussum, qui sufficiens sit ad rescindendos alios contractus, annullare matrimonium, sed quia metus iustè incussus etiam cum enormi læsione, non rescindit cæteros contractus ratione metus, sed ratione læsionis, ea de causa non annullat matrimonium.

Dices, Etsi non annullet ratione metus, debet annullare ratione læsionis.

Respondeo, si læsio sit circa substantiam contractus, fateor annullare; at si sit circa accidentia, nullo modo annullat. Læsio autem circa substantiam in contractu matrimonij, solùm contingit, quando est error in persona, vel conditione seruili, vt si contrahas cum Maria putans esse Catharinam; vel contrahas cum ancilla, putans esse liberam. Existimare autem esse nobilem, diuitem, vel virginem, non ad substantiam contractus sed ad accidentia illius pertinent, ac proinde non annullat talis læsio. At in reliquis contractibus bonæ fidei, quælibet læsio in pretio, est læsio in substantia, eáque de causa rescindi contractus potest, vel ad æqualitatem reduci, & ita docuit Sanchez *lib.4.disp.6.n.15.*

Ad tertium concedo delicti accusationem non ad matrimonium de se ordinari, sed ad punitionem. Nego tamen te committere iniustitiam extorquendo matrimonium, vt ab accusatione cesses, quia non extorques matrimonium absolutè, sed sub conditione, quod alius velit te cedere iuri accusandi.

5 Sed inquires, an si minans alicui malum sine animo inferendi, etsi posses iustè inferre, valeas retinere, quod sic extorques?

Molin. *tom.2.de iust. tractat.1.disputat.514.fine*, negat retinere posse. Primò, quia alius non donat, nisi in quantum intelligit sibi necessarium esse ad vitandum malum comminatum, aliàs non donaturus. At ad hunc finem non est necessarium, siquidem etsi non donaret, adhuc malum non fieret. Ergo donatio est nulla.

Credo tamen probabilius retineri posse sic donatum, nec posse repeti. Probo, quando petis alieni pretium, ne accuses, carens animo accusandi, aliúsque tibi pretium donat, donat pretium, vt cesset accusatio, non vtcunque, sed vt cesset certò, securè, & irreuocabiliter. Ad cuius modum cessionis necessariò requiritur pretium esse donatum. Et confirmo, pretium expetis, non solùm ne accuses, sed vt ne possis accusare, etsi velis, ac proinde, vt cedas iuri accusandi, cui cessioni impertinens est te habere, vel non habere animum accusandi. Neque obstat ratio in contrarium. Fateor delinquentem non daturum pretium, si cognosceret minantem malum non habere animum inferendi, at quia non dat, vt deponat talem animum, sed vt deponat certò, & securè accusationem, & hæc depositio non fiat sine obligatione, ideo donatio tenet. Sic docet Sanch. *lib.4. de matr. disp.9.n.9.* Lessius *lib.2.cap.17.dub.6.n.42.*

PVNCTVM XI.

Aliqua inferuntur pro clariori intelligentia superioris doctrinæ de metu graui.

1 *Valere matrimonium condemnati ad mortem, cui offertur libertas, si ducat filiam aut consanguineam occisi.*
2 *Quid dicendum de Medico nolente mederi, nisi ducas eius filiam.*
3 *Quid de iudice extorquente iustè matrimonium secundùm allegata, & probata, iniustè tamen secundùm rem.*

1 PRimò infero, validum esse matrimonium condemnati ad mortem, cui libertas offertur, si ducat meretricem, vel filiam, aut consanguineam occisi, quia tunc matrimonium non extorquetur per metum sed metu mortis iam per delictum incusso, offertur matrimonium, vt medium purgandi metum. ità Sanchez aliis pluribus relatis *disp.18. n.9. & 10.* quæ ratio non solùm probat validum esse matrimonium à capto, condemnatóque iustè ad mortem, sed etiam ab eo qui iniustè captus, condemnatúsque sit; (modò tamen non capiatur, vel condemnetur fine extorquendi matrimonium,) quia semper offertur matrimonium, vt medium purgandi metum aliàs incussum. sic Sanchez *suprà n.11.* Valent. *tom.4. disp.10.q.3.pun.2. vers. decimus.* Bonacina *de matr. quæst.3.pun.8.proposit.2.n.20.* Coninch. *disp.28.de matr. dub.1 n.10.* Nauarr. *lib.1. consil. de his quæ vi, cons.8.in fine, 2.edit.* Basil. de Leon. *lib.4.cap.19. à n.2 esto n.13.* aliqua ex parte contradicat.

2 Secundò infero Medicum nolentem te mederi, nisi ducas eius filiam, valere matrimonium, quia non timore mortis à Medico incussæ matrimonium celebras, sed pretium curationis. Quod esto excessiuum sit, non annullat contractum, quia non est error & dolus in contractus substantia, sed in accidentibus, & ita tenet Cordub. *sum. q.171.p.1.* Coninch. *suprà n.11.* Sanch. *disp.12.n.15.* Bonacina *n.23.*

Limitarem tamen huiusmodi doctrinam, nisi Medicus obligatus esset vel ex iustitia, vel ex charitate te mederi pretio communiter taxato, tunc enim minans non curare, nisi ob matrimonium, minatur metum iniustè inferendum, ac proinde sub metu, iniustè matrimonium extorquet. ita Basilius de Leon. *cap.13.n.3. & 9. & cap.19.num.15.* Ægidius *disp.28.dub.1.conclus.3.num.11. & 12.*

3 Tertiò infertur, quid dicendum sit ad illam quæstionem, an sit validum matrimonium, si iudex cogat iustè secundùm allegata, & probata, iniustè tamen secundùm rem, vt si te cogat matrimonium contrahere cum fœmina post promissionem datam fornicante. Thomas Sanchez *lib. 4. disput. 14. num.8.* Bonacina *de matrim. quæst.3.punct.8 num.14.* existimant validum esse matrimonium, quia huiusmodi compulsio, & coactio iuridica est, & iusta formaliter. Ergo non est credendum matrimonium ex illa contractum reprobatum à iure, si enim ius coactionem non reprobat, sed potiùs approbat, quomodo potest matrimonium ex coactione cõsurgens reprobare? E contra verò dicunt supradicti Doctores matrimonium non valere, si iudex cogat iniustè secundùm allegata, & probata.

Nihilominus probabilius existimo ad irritationem contractus non esse attendendum, sitne coactio iusta, & licita ex parte iudicis, sed potiùs sitne iusta ex parte patientis coactionem. Fateor, inquam, quando iudex procedit secundùm allegata, & probata, falsò tamen probata, iustam esse coactionem ex parte sua, at ex parte patientis, iustam non esse, sed iniustam, iniustè enim cogitur, cum ipse non dederit causam tali coactioni. Ergo ius irritans contractum ex coactione iniusta hunc casum non excludit. Secundò si pater alicuius puellæ minaretur adolescenti cum ea reperto, mortem, nisi duceret, nullum esset matrimonium, vt omnes Doctores docent *in cap. veniens. el 2. de sponsal.* quamuis ex errore existimaret pater sibi licitam esse coactionem, quia in re, & respectu patientis metum iniusta est, at quando iudex cogit ob allegata, & probata, quæ falsa sunt, in re, & respectu patientis metum, iniusta est coactio. Ergo rescindit contractum. Tertiò si tibi falsò probetur te dedisse fidem puellæ de matrimonio contrahendo, & cogeris carcere, vel excommunicatione contrahere, nequis dici causa talis metus, quia non tu, sed malitia, vel ignorantia testium illius est causa. Ergo rescindendus est talis contractus. Probo consequentiam ex *l. si mulier 21. in princ. ff. de eo quod metus causa* vbi mulier contra patronum suum ingrata facta, timens ob ingratitudinem reducendam esse in seruiturem, ex hoc timore aliquid dedit, donatio non reuocatur: quia hunc sibi metum ipsa intulit. Ergo ne rescindatur contractus, requiritur necessariò patiens metum, sibi metum intulisse: cùm autem in præsenti non sibi inferat metum, qui cogitur iniustè secundùm rem, etsi iustè secundùm allegata, efficitur contractum rescindendum fore. Quartò talis coactio iudicis in falsa præsumptione fundatur: sed ea quæ falsæ præsumptioni innituntur, non habent locum in foro animæ, quæ veritati debet stare, *cap. tua. cap. is qui fidem. de sponsalib.* ergo talis coactio in foro animæ non potest matrimonium approbare. Neque obstat ratio in contrarium. Dico enim illam coactionem iniustam esse ex parte patientis, licèt non sit iniusta ex parte iudicis inferentis, ac proinde ius ipsum non reprobat inferri, reprobat autem sustineri, quod mirum non est, cùm in falsa præsumptione fundetur. sicque tenet Basil. de Leon *lib.4.cap.19 n.11.*

PVNCTVM XII.

An metus leuis irritet contractus.

1 *Metus leuis neque iure naturæ, neque positiuo irritat contractus.*
2 *An officio prætoris, vel in foro conscientiæ rescindendi sint.*
3 *Mulier, vel filius metu reuerentiali consentiens non tenetur implere contractum.*
4 *Idem est dicendum de consentiente precibus importunis.*
5 *Proponuntur aduersus dicta aliqua obiectiones, & soluuntur.*

1 QVi dicunt iure naturæ metum grauem iniustè illatum irritare contractum, consequenter dicere tenentur metum leuem irritare, quia etiam iniustitia in tali metu intercedit. At quia probabilius existimamus metum grauem non annullare contractum iure naturæ, absolutè dicimus metum leuem neque contractum rescindere, neque matrimonium, vel professionem annullare. Ratio omnium est, quia metum leuem, pro nihilo reputat ius, quod constat ex *leg. nec timorem 7. ff. de eo quod metus causa. & l. metus. eod. tit.* ibi, *metus vani hominis*

hominis non est spectandus, sed is qui in constantissimum cadit. & reg. vani timoris ff. de reg iur. ibi, *vani timoris nulla est excusatio.* & tradit Bonifac. *clem. 1. n. 3. de foro compet.* Glossa *in cap. vnic. de his qua vi. in 6. verbo subiacere.* & ibi Francus *in fine*, Lessius *lib. 2. cap. 17 dub. 6. num. 46.* & Doctores passim.

2 Ex quo infertur iure Ecclesiastico, neque ciuili non venire rescindendum contractum leui metu celebratum, actione quod metus causa, quia hæc actio solùm datur ob metum grauem, vt constat ex supradicta *l. nec timorem, & ex c. 1. 3. & 4. de his qua vi.* esset enim occasio magna litium, si ob metum leuem daretur actio rescindendi contractum.

Aliquibus Doctoribus placet, esto non detur patienti metum leuem actio ad rescindendum contractum iure positiuo, dari tamen officio prætoris, quia æquum non est iudicem permittere, vt metum inferens commodum ex iniuria reporter. sic docet Th. Sanch. *disp. 9. num. 5. & 6.* Verùm rarò metum leuem patienti subuenietur officio iudicis (etsi possit) ne litibus ostium aperiatur. quæ ratio est sufficiens, vt iudices iustè hanc leuem iniuriam permittant. sic Basil. de Leon, relato Paulo Comit. *lib. 4. de matr. cap. 10. fine.*

Verùm etsi hoc ita sit, nihilominus in foro conscientiæ, omnes contractus tam lucratiuos, quàm onerosos factos per metum leuem rescindi probabilius existimo, si eos rescindere velit metum passus, quia cogens tali metu contrahere iniustitiam infert; tenetur ergo iniustitiam illam repellere in quantum possit. ergo tenetur, si potest, res in pristinum statum reducere, reduci autem, si coactum constituat in statu, in quo possit liberè probare, vel reprobare contractum. Nam vsque hunc statum illi concedat, non manet reparatum eius ius, sed potiùs læsum. ita Couarr. *reg. peccatum 2. p § 3. num. 7.* Nauarr. *summ. cap. 17 num. 30. init.* Nauar *de restitut. lib. 3 cap. 1. dub. 7. num. 132.* Molin. *tom. 2. de iustit. tract. 2. disp. 167. fin.* Thom. Sanch. *lib. 4. disp 9 num. 4.* Lessius *suprà num. 46.* Rebel. *2. p. de obligat. lib. 4. q. 5. n 9. & 16.* & alij plures, quos ipsi referunt.

3 Ex hac doctrina infertur primò, si mulier, vel filius metu reuerentiali ductus fideiubeat, non teneri in conscientia soluere ex fideiussione, etiamsi fideiussio solemnitates habeat à iure requisitas. Item si promittat soluturum debita patris, vel mariti morientis, non teneri soluere, & generaliter nullus tenetur stare contractui per metum leuem celebrato, sed potest se tueri exceptione iniuriæ factæ, & is qui aliquid ex tali contractu accepit, restituere debet. Ratio est, quia metu reuerentiali consentiens, per iniuriam consensit; potest ergo libertatem suam oppressam recuperare, & stando in iure naturali se tueri exceptione iniuriæ factæ. sic Lessius *num. 48.* Sanchez *lib. 4. disp. 9. n. 13. & 14.* Quare si donasti aliquid tali metu ductus, ubique non restituatur, potes occulta compensatione vti; si tamen iurasti, debes prius iuramenti relaxationem impetrare, quam potest Episcopus concedere.

4 Secundò infero, idem esse dicendum de consentiente precibus importunis, quæ crebrò, & vehementer vrgent consentientem, & quarum molestiam non potest minore incommodo repellere. quia preces importunæ inuoluntarium mixtum constituunt, vt optimè probat Sanch. *lib. 4. de matrim. tota disput. 10.* Quare etsi metus illatus non cadat in virum constantem, quia leuis est, at quia iniuriosus est, ideo patiens illum non tenetur promissis stare, & inferens metum non potest accepta ex tali contractu retinere. sic Lessius & Sanchez *suprà.*

Dixi consentientem inuoluntariè precibus debere taliter consentire, vt molestiam illatum non possit facilè, seu sine difficultate repellere; si tamen facilè molestiam illarum repellere possit, vti possunt Prælati, & Principes beneficia, & officia concedentes precibus agitati, censeri non debent per iniuriam concedere. ita Lessius *n. 48.* qui dicit sæpe contingere concedentem aliquid precibus importunis, etsi in concessione fuerit inuitus, at in retentione non esse, sed concessione facta, nullo modo vult sibi donatum reddi. & tradit Basil. *lib. 4. § 12. num. 3. & 10.* sæpè enim Principes grauari precibus supplicantium volunt, differúntque, ne minor sit rogantium turba, vt dicebat Senec. plurisque sacrificium æstimetur.

5 Sed aduersus supradicta obstat Ioann. Med. *Cod. de restitut. q. 3. causa 2. vers. fiat remissio.* asserens metu leui extorta obnoxia restitutioni non esse. Idem docet Basil. de Leon *lib. 4. de matrim. cap. 10. num. 5.* solùm ea ductus ratione, quod metus leuis facilè repelli potest. Sed probari vrgentius potest. Primò, quia in iure negatur actio patienti metum sic donata recuperandi. Ergo cares iure recuperandi, aliàs ius negans actionem cooperaretur iniustitiæ illatæ, seu illam continuaret. Confirmo. Iniquum est innocentem punire, nocente manente indemni: at si accepta per metum leuem restituenda sunt in foro conscientiæ, iniquum est patienti metum denegare actionem ea recuperandi. Secundò forum internum conforme debet esse externo, quando externum falsæ præsumptioni non innititur, vt sæpè diximus; sed externum cognitio metu leui adhuc negat restitutionem eorum, quæ sic sunt acquisita. Ergò in foro conscientiæ non debent restitui. Tertiò matrimonium sic contractum validum est. Ergo & alij contractus firmi esse debent. Probo consequentiam: nam metus qui alios contractus rescindendos constituit, matrimonium nullum reddit, quia maior libertas in matrimonio est requisita, quam in aliis contractibus. Ergo econtra metus, qui matrimonij valori non obstat, non obstabit firmitati aliorum contractuum. Quartò si acquisita per metum leuem restitui deberent ratione iniuriæ factæ, non solùm inferens metum ea restituere deberet, sed etiam quilibet illorum possessor; siquidem patiens metum semper habet ius, vt sibi detur satisfactio de iniuria illata, quæ satisfactio nequit fieri, nisi recuperando rem sibi ablatam per metum; potest ergo à quolibet possidente recuperare. Hoc autem videtur falsum, quia si possidens non tenetur sic accepta patienti metum reddere, quia non tenetur ratione iniustæ acceptionis, cùm ipse nullam iniustitiam commiserit, ignarus enim fuit, vt suppono, metus illati, neque etiam tenetur ratione rei acceptæ, cùm hæc non sit patientis metum, sed possidentis. Ergo ex nullo capite est obligatio sic accepta restituendi. in his ex parte consentit Azor *lib. 1. c. 11. quæst. 16.* dum dicit extorta per metum leuem, qui est causa actus, & sine quo actus non fieret, esse restituenda, secus si solùm sit causa impulsiua, seu excitatiua, & qua non intercedente actus fieret.

4 Verùm his argumentis facilè respondetur.

Ad primum admitto patientem metum leuem carere iure forensi recuperandi sic donata, esto non careat iure naturali, neque proinde Ecclesia, & respublica negans hanc forensem actionē cooperatur iniustitiæ factæ, sed illam permittit ob bonum commune, scilicet ne respublica litibus perturbetur. Ex quo fit nihil iniquum facere, priuando innocentem forensi recuperatione.

Ad secundum, forum internum externo conformatur. Externum autem non negat restitutionem faciendam esse, sed negat faciendam esse compulsione iudicis. Adde, esto non detur actio quod metus causa, ad rescindendas donationes, & quoslibet contractus metu leui celebratos. At bene potest officium iudicis implorari, & officio iudicis tales contractus rescindi, & æquum est, vt ita fiat, ne inferens metum commodum aliquod reportet ex sua malitia, vel ne patiens metum damnum iniustè patiatur. sic glossa *cap. cùm dilectus, de his qua vi.* & ibi Panormit. *n. 9.* Anton. *n. 16.* Anchar. *n. 2.* & tradit Garcia *de nobilit gloss. 17. n. 20.* Thomas Sanchez *lib. 4. disp 9. n. 5.* Lessius *lib. 2. c. 17. dub. 6. in fine.* & alij plures à Sanchez & Garcia relati.

Ad tertium respondeo, metum qui valori matrimonij non obstat, non obstare firmitati forensi aliorum contractuum, obstare autem firmitati naturali, quia cæteri contractus rescindi possunt, etsi validi sint, at matrimonium nequit rescindi, si semel validum fiat.

Ad quartum respondeo probabile esse sic possidentem non teneri sic acquisita restituere. ita docet Ioan. Garcia *de nobilit. glossa 17. num. 29* Lessius *lib. 2. cap. 17. dub. 6. n. 39 & dub. 5. num. 33.* Verùm probabilius existimo ratione rei acceptæ teneri ex iure naturali. Nam esto dominium rei translatum sit, est tamen infirmum, & reuocabiliter translatum ob iniuriam commissam, ac proinde quoties voluerit translator sibi rem reddi, debet possidens reddere. sic Sanchez *lib. 4. disput. 9. num. 6.*

PVNCTVM XIII.

An metus mortis, vel alterius grauis damni à præceptorum transgressione excuset.

1 *Præmittitur differentia actionum prohibitarum.*
2 *Metus mortis, & cuiusuis damni minuit culpam.*
3 *Non excusat culpam in his qua sunt intrinsecè mala.*
4 *Quid dicendum de homicidio.*
5 *Quid de comestione carnis humana.*
6 *Quid de tyranno minante mortem, nisi comedas carnem humanam.*
7 *An metus mortis excuset ab obseruantia præcepti diuini.*
8 *Quid dicendum de exercitio potestatis Ecclesiastica.*
9 *An metus grauis damni excusat sæpè, non semper ab obseruatione humani præcepti, & quando hoc contingat.*

1 Actiones prohibitæ sunt in multiplici differentia. Aliæ sunt ita prauæ, vt nulla ratione etiam per diuinam potentiam honestari queant; quales sunt mendacium, idololatria, odium Dei, pollutio voluntaria, fornicatio, & similia. Aliæ actiones sunt quæ honestatem admittere possunt, vt est acceptio rei alienæ inuito possidente, si enim tibi concedatur à Deo facultas surripiendi, nullum in acceptione peccatum committis. sicuti non committis, cum ex graui, vel extrema necessitate alienum accipis; similiter accessus ad mulierem, si facta sit propria, nullum est peccatum. Aliæ sunt actiones, quæ ex se nullam honestatem, vel dehonestatem habent, habent tamen

illam ex diuino, vel Ecclesiastico præcepto. Hæ sunt consecratio in duplici specie, mixtio aquæ ad consecrationem calicis, ritus communis celebrandi sacrificium, integritas confessionis, &c. His positis.

2 Dico primò, Metus mortis, & cuiuslibet grauis damni, esto non excuset à culpa, illam diminuit. Conclusio expressa est *in cap. sacris, de his quæ vi, vbi, licèt metus extenuet culpam.* Et ratio est manifesta, quia metus extenuat libertatem ad culpam requisitam, rarò tamen, vel nunquam illam in tantum extenuat, vt ex peccato mortali faciat veniale, sed res intactas relinquit sic Salas 1.2.q. 6. *art.* 6. *tract.* 3. *disp.* 4. *sect.* 1. *n.* 18. Syluest. *verbo metus, q.* 7. Sanchez *lib.* 4. *de matrim. disp.* 1. *n.* 6. Villalobos *tract.* 3. *diff.* 7. *n.* 46.

3 Dico secundò, Metus mortis non excusat in his quæ sunt intrinsecè mala, quæque nulla ratione honestari possunt. habetur suprà *dicto cap. sacris.* ibi, *cùm ob nullum metum peccatum fieri debeat,* & ex terminis liquet, si enim actio intrinsecè mala est, metus, cùm libertatem non tollat, tollere eius malitiam non potest. hac enim ratione non licet mentiri ob tuendam vitam, neque adulterari, neque fornicari, neque pollutionem procurare, neque homicidium facere, quia omnes hæ actiones intrinsecè malæ sunt.

4 De homicidio non defuerunt Doctores, qui assererent licere tibi occidere innocentem, si à tyranno mineris occidendum, nisi occidas. sic docuit Iason §. *si minus, n.* 7. *Instit. de actionib.* & Cynus *l.* 1. *C. vnde vi, qu. penult.* excusat seruum occidentem vxorem adulteram, mandato domini minantis mortem. Saliceт. *l.* 1. *c. vnde vi.* Bart. *l. si seruus, ff. de noxal. actionib.* quia in ea l. apertè dicitur seruum nihil deliquisse, qui domino iubenti obtemperauit. & Ioan. Anan. *cap. interfecisti, n.* 18. *de homicid.* excusat illum, qui metu tyranni alium occidit. Cardinal. *cap. sacris, de his quæ vi.* Ratio esse potest, quia si te fugiente hostes, adsit in itinere innocens, quem pedibus debes conculcare, si transeas; non obligaris detinere, sed pro defendenda tua vita potes cursum prosequi, etsi in cursu innocentem interficias. Ergo pro defendenda tua vita potes innocentem vita priuare.

Nihilominus Catholica sententia est ob nullum metum licere directè innocentem vita priuare. habetur Exod. 23. *Insontem, & innocentem non occides, quia auersor impium.* Ratio est, quia nemini datum est dominium vitæ alterius. Ergo nemini licet alterum occidere. Neque obstat ratio contraria. Fateor inquam, te posse fugere, etsi in fuga innocens sit occidendus, quia tunc innocentis occisio non intenditur, sed per accidens, tam respectu tuæ intentionis, quàm fugæ contingit. sic Lessius *lib.* 2. *cap.* 9. *dub.* 6. *num.* 59. Hac enim ratione tibi licet in defensionem tui vel alterius aggredientem interficere, quia non interfectionem, sed defensionem per se intendis. ideòque *in l. vt vim. ff. de iustit. & iure,* dicitur, *qui ad tutelam sui corporis aliquid facit, id iure fecisse videtur.* quare sola occisio innocentis per se intenta, est quæ prohibetur taliter, vt nulla ratione valeat honestari, non tamen occisio indirecta, vnde etsi respublica singulorum dominium habeat, possitque pro communi bono innocentis vitam periculo exponere, vel tyranno occidendum tradere, quia etiam ipse innocens vel ex pietate, vel ex iustitia legali pro communi bono obligationem habet se tradendi. At nullo modo licet reipublicæ per se, & directè innocentem occidere, etsi sciat tyrannum occisione illius fore contentum, quia occisio innocentis de se mala est, neque est medium per se ordinatum ad reipublicæ defensionem, sed ex malitia tyranni, cui non licet cooperari, vt optimè probat Lessius *lib.* 2. *de iustit. cap.* 9. *dub.* 7. *num.* 37.

5 Secunda actio, quæ vocatur in dubium, an sit intrinsecè mala, est comestio carnis humanæ, hominum, inquam, qui aliàs sunt interfecti.

Valent. 2.2. *disput.* 9. *quæst.* 3. *p.* 2. *col.* 3. absolutè defendit esse intrinsecè malam neque honestari posse timore mortis. Probabile reputat Victor. *relect. de temperamen. num.* 6. Azor *tom.* 1. *lib.* 7. *instit. moral. c.* 33. *quæst.* 4. Ratio est, quia natura ipsa hanc comestionem execratur, vtpotè barbaram, & ferocem, illáque vtentes barbaros, & brutis feriores appellamus. signum ergo est, esse intrinsecè malam.

Nihilominus probabilius existimo, hanc comestionem non esse ita malam, quin ex grauissima necessitate honestari possit. sic Nauarr. *cap.* 23. *num.* 122. Emanuel Sà *verbo comedere n.* 1. *in editione Complut. & Roman.* Caietan. *quæst.* 148. *artic.* 2. *ad* 2. Tolet. *post lib.* 7. *de pecc. mortal cap.* 60. *num.* 3. Lessius *lib.* 4. *cap.* 3. *dub.* 2. *num.* 10. Thom. Sanch. *lib.* 1. *Decalog. cap.* 18. *n.* 12. Bonacin. *disp.* 2. *de pecc. q.* 8. *p.* 2. *n.* 13. Ratio est, quia horror insitus in comestione carnis humanæ honestari satis videtur extrema necessitate, & horrore mortis, horror enim mortis alium horrorem vincit, magis enim durum, & horridum apparet te velle morti tradere, & fame perire, cùm facilè possis vitare, quàm horridum sit vesci carnibus, quæ feris, & auibus comedendæ relinquuntur. Secundò tota malitia huius comestionis sita est in indecentia, & horrore, quem secum trahit comestio carnis eiusdem naturæ cum comedente. Sed hæc indecentia non obstat, quominus in medicinam sumatur caro humana vnguentis condita. vt contingit in medicamento, quod medici *mumiam* appellant. Ergo neque etiam debet obstare, quominus sumatur in medicinam vrgentis necessitatis, siue caro sit condita, siue non: condimentum enim non videtur variare naturam cibi, & ex alia parte necessitas vrgens est, quasi quædam naturæ infirmitas. Poterit ergo in huius remedium applicari.

6 Ex his patet quid tibi faciendum sit, si tyrannus minetur mortem, ni comedas carnem humanam? si enim tali comestione intendit detestari huius abstinentiam quasi malam, vel inutilem, & superfluam, debes omnino abstinere, & mortem subire; aliàs irrationabilem consuetudinem comedendi carnes approbares, & illius abstinentiam laudabilem reprobares, quod est intrinsecè malum. qua ratione non licèt idolothytis vesci, sic docet Lessius *lib.* 4. *cap.* 3. *dub.* 2. *num.* 11. Quocirca quoties cunque in odium religionis, vel legis aliquid faciendum imperatur sub comminatione mortis, aliàs licitum, nullo modo licet tibi illud efficere, quia religionem, & legem sanctam facto ipso reprobares. Quapropter sanctissimi Machabæi, cùm compellerentur à Rege Antiocho carnem porcinam manducare, obedire noluerunt, quia in odium sanctæ legis talis comestio imperabatur, 2. *Machab. cap.* 6. 7. Verùm si alio fine de se honesto tibi comestio carnis humanæ imperatur, sub comminatione mortis, poteris iuxta supradicta ad vitandam mortem comedere, quia tunc verè adest extrema necessitas, quæ est ratio excusans hanc comestionem. ita Thom. Sanch. *lib.* 1. *in Decal. cap.* 18. *num.* 13. cum Victor. *Relect. de temper. num.* 6. Laudabilius tamen procederes, si mortem subires, non enim teneris medio ita de se indecenti, & horribili vitam conseruare, vt multis exemplis probat Lessius *suprà num.* 12. Bonacina *numer.* 15. Idem quod dictum est de comestione carnis humanæ, dicendum est de cibis idolo immolatis, non enim licet vllo timore vesci illis, si in odium, & contemptum nostræ religionis impetetur, secùs verò cessante tali fine: ita Vasq. 1.2. *disp.* 161. *cap.* 3. Bonac. *disp.* 2. *de pecc. q.* 8. *p.* 2. *in fine.*

Aliæ sunt actiones iure naturæ prohibitæ, vel imperatæ extra casum necessitatis, illo tamen adueniente honestari dicuntur, qua ratione famuli intercedentes dominis, illósque comitantes in executione turpis amoris, remigantes in triremibus Turcarum, debitores, depositarij in soluendis debitis, vel depositis excusantur, de quibus, & alis multis exemplis suis locis erit sermo, præcipuè *tract. de charit. disput. de scandalo*

7 Dico tertiò metus mortis excusat etiam ab obseruantia præcepti diuini positiui respicientis vtilitatem propriam, & specialem operantis, secus verò respicientis bonum commune. Vtramque partem tradit Salas *tract.* 3. *disput.* 3. *sect.* 1. *numer.* 35. & 36. Prioris partis exempla sunt integritas confessionis, confessio ipsa præmittenda Eucharistiæ communioni Non enim lex diuina cum eo rigore videtur obligare. Vasquez 1.2. *disput.* 162. *cap.* 2. Sanch. *lib.* 1. *cap.* 18. *num.* 4. Suarez *de censuris disput.* 6. *sect.* 3. *num.* 7. plures referens Bonacina *disp.* 2. *de pecc. quæst.* 8. *p.* 2. *numer.* 3. Suarez *lib.* 3. *de legib. cap.* 30. *numer.* 6. & probari poterat illo 1. *Reg.* 21. vbi Dauid manducauit panes propositionis, quos non licebat laicis manducare, & tamen in illo facto nullum peccatum commisit, vt constat ex *Matth.* 12. Discipuli die Sabbati spicas colligebant, Machabæi pugnabant, quæ omnia ex necessitate vrgenti honestabantur, vt tradit D. Thom. 2.2. *quæst.* 100. *a.* 8. & 3. *p. quæst.* 40. *art.* 4. *ad* 3.

Ex quo fit habentem votum simplex castitatis, posse timore mortis, vel alterius grauissimi damni matrimonium contrahere, quia votum non obligat cum tanto rigore: non tamen poterit sic contractum consummare, quia ratione metus matrimonium non contraxit. Vnde consummans accederet ad non suam.

Solùm de susceptione communionis, vel baptismi existimat Azor. *tom.* 1. *lib.* 1. *instit. cap.* 11. *quæst.* 2. obligare cum vitæ discrimine, quia teneris certam reddere quoad possis tuam æternam salutem, quod fieri non potest absque horum sacramentorum receptione, vera enim contritio difficilis est, & ignoras an illam consequaris. Verùm existimo probabilius te cum vitæ discrimine non teneri illa sacramenta suscipere, quia nec teneris ratione præcepti diuini. Aliàs cum vitæ discrimine deberes confessionem communioni præmittere, integréque confiteri, quod omnes reprobant, neque teneris ratione periculi admittendi vitam æternam, tum quia hoc periculum moraliter non inest, quoties moraliter tibi constat de contritione. Item suscepto sacramento etiam remanet idem ferè periculum non enim scis an ritè susceperis, an ritè fuerit administratum: non ergo teneris omne periculum amittendi salutem vitare; sed solùm morale, & probabile periculum, aliàs esset obligatio impossibilis. Item si esses obligatus securam salutem reddere, quoad posses, suscepto sacramento confessionis, deberes Eucharistiam suscipere; & suscepta Eucharistia, extremam vnctionem, vel aliud sacramentum, vt si forte in vno sit defectus, alio recompensetur. Adde cùm non sis in extremis, quando obligat confessionis, & Eucharistiæ præceptum

ptum diuinum, sed locus concedatur ea alio tempore sumendi, cessat enim illo periculum propositum amittendi æternam salutem, quia vsque periculum sit mortis, non periclitatur æterna salus. & ita docet Thomas Sanchez *lib.1. cap.18. n.10.* cum Soto *lib.1. de iustit. quæst.6. articul.4. ad fin. corp.* Cordub. *sum.quæst.157 dicto 4.* Aragon *2.2.quæst.62.art.3.in 1.dub.circa solutionem ad 4.*

Exempla posterioris partis conclusionis sunt sigillum confessionis, consecratio in duplici specie, illius consumptio, rita sacramentorum confectio, scilicet Eucharistia in pane triticeo, absolutio sacramentalis rite disposito, vel cum debita iurisdictione, extrema vnctio infirmo, & non sano, & alia huiusmodi hæc enim omnia nullo modo licent fieri, etiam si obinde mortem deberes subire, quia bonum commune religionis, quod his præceptis attenditur, præponi debet cuilibet particulari damno. sic colligitur ex Sanchez *suprà num.8.* Suarez *t.3.in 3. p.disp.6.sect.3.n.3.* Sed obijcies, metu cadente in constantem virum poteris contrahere matrimonium absque peccato (dummodo illud non consummes) vt optimè probat Thom. Sanch. *lib.4.disp.16.n.6.* aliàs si peccares in tali contractu, non permitteretis ab Ecclesia contrahere ob vitandum temporale periculum, sicuti permittitur *cap.cum locum, cap.veniens, de sponsal.* sed qui contrahit metu, efficit sacramentum nullum, sicut efficit, qui indispositum absoluit, vel in materia indebita consecrat. Ergo non omne prohibitum ratione boni communis debet præferri cuilibet particulari damno.

Respondetur esse clarant differentiam inter sacramentum matrimonij, & reliquorum sacramentorum confectionem, sacramentum enim matrimonij habet pro materia, & forma esse contractum legitimum. At quando contrahis metu, non afficis contractum, non quidem tua culpa dum metum non inuulleris, sed culpa inferentis, illa autem culpa interueniente irritatur ab Ecclesia contractus in tui fauorem, ac proinde sic contrahens non peccas, quia non apponis materiam, neque formam indebitam sacramento, cum ibi non sit contractus legitimus, in quo materia, & forma huius sacramenti consistit. At in reliquis sacramentis, cum determinatæ sint eorum materiæ, & formæ, si de facto absolutionem indisposito impendas, vel verba consecrationis super aquam proferas, iam formam, quæ de se forma est, super indebitam materiam constituis, ideóque grauiter peccas, & in his consentit Thom. Sanchez *lib.1.in Decal.cap.18.num.4.* Valent. *disp.11.genes.q.3.p.2.9.responde ad primum argumentum.* Ægid. *de sacr. disp.28.dub.3.* Basil. de Leon. *lib.4.cap.16 n.4.*

8 Ab hac regula excipit Thom. Sanch. *supr.n.8.* exercitium potestatis Ecclesiasticæ. Affirmat namque excommunicare absque potestate non esse tanti momenti, quin timore mortis honestari possit, præcipuè cùm nullum damnum ex tali excommunicatione, vtpote irrita, excommunicato proueniat. Mihi tamen hæc exceptio non probatur. Affirmo namque tale exercitium illicitum esse, nec timore mortis posse honestari, quia est fictio, & simulatio potestatis, & quasi in opere mendacium, ac proinde etsi nullum damnum alicui inferas, sicuti non infert iocosum mendacium, habet tamen de se malitiam, quæ timore mortis nullo modo tollitur, & ita docuit Suarez *suprà num.3.*

Ioan. verò Sanchez *disp.35 select.n.6* aliam limitationem adducit, quæ audaciam, & temeritatem videtur redolere: affirmat namque ob grauem causam in administratione sacramentorum vti posse simulatione, & huius simulationis varia exempla adducit. Primò inquit, si hæreticus minaretur mortem, si non consecrares omnem panem in foro extantem, poteris vti æquiuocatione, & intentionem non habere consecrandi. Secundò poterit Confessarius verba absolutionis sine intentione proferre circa indispositum, si alia via malum comminatum vitare non potest. Tertiò poterit ob solatium scrupulosi anxiè petentis absolutionem, cùm tamen indispositus sit, verba sine intentione proferre. Quartò licere Sacerdoti ministrare hostiam non consecratam, pro consecrata mulieri, quam cogit maritus ad communicandum, quæ sine iactura opinionis non potest communionem omittere, quia in omnibus his datur sufficiens causa vtendi æquiuocatione, & simulatione. Et idololatria, quæ inde sequitur, est solùm materialis, & non formalis. Hæc tamen mihi nullo modo probantur. Tum quia illa simulatio non obstat, quin verè actum iurisdictionis exerceas circa rem diuinam, & supernaturalem. Tum etiam, quia in foro externo sacramentorum fictus vsus videtur esse, quasi quædam exterior idololatria. Adde etsi alij ob ignorantiam ab idololatria excusentur, tu verò excusari non potes, cùm materialis illorum idololatria tibi sit voluntaria. Manet ergo certum in his quæ pertinent ad communem, & generalem ritum sacramentorum ob nullum timorem omitti posse, immutari, aut simulari, & ita tradit Suarez *3.tom in 3.p disp.67.sect.4.circa fin.* Vasq. *de Euchar.disp.209.n.41.* & alij

9 Dico vltimò, metus mortis, & alterius grauis damni excusat aliquando ab obseruatione legis humanæ tam ciuilis, quàm Ecclesiasticæ, aliquando non. Examinare autem quando hoc in particulari contingat, & cuius mali metus sufficiat, esset omnes materias præsenti tractatui immiscere. Breuiter tamen dico, si lex humana prohibeat, vel imperet actum aliquem respicientem de se ritum communem, obligat ad sui obseruantiam periculo mortis, quia tale bonum commune præferri debet cuilibet vtilitati particulari. hac enim ratione non licet ob cuiuslibet necessitatem conficere sacramentum Eucharistiæ, sine vestibus sacris, neque sine mixtione aquæ, & aliis huiusmodi, quia sunt actiones respicientes ritum communem. Video tamen contrarium sentire Bonac *disp.1.de pecc.q.2.p.2.num.9.* cum Anton *3.p.tract.15.cap.6.* Salas *de legib. disp.11. sect.1.n.8. vers.secundò adde.* Vasquez *disp.161.cap.3.* Valen. *disp.7 quæst.5. p 8 quæstiunc.4.* Becan. *tom.2 tract.3 cap.6.quæst.4. num.8.* consentit Suarez ex parte *lib.3. de legib. cap.30. num.15.* vbi dicit cessante scandalo, & contemptu, posse ob vitandam mortem fieri sacrum absque vestibus sacris, & adducit Ledesm. *2.p. quæst.19 art.5.& quæst.25.art.3.* Medin. *1.2.quæst.96.art.4.* Nauarr. *cap.25 num.84.* Mouentur, quia leges humanæ non obligant cum tanto dispendio. Addunt tamen, nisi ita expostulet bonum commune, quod ego semper existimo adesse in his actionib. Verùm si actiones non respiciant de se bonum commune, sed potiùs singulorum vtilitatem, nunquam obligant cum discrimine vitæ. habetur *cap.consilium, de obseru. ieiun.* vbi præceptum ieiunij non obligat cum detrimento salutis, & idem est de solutione decimarum, & auditione Missæ. & *cap. inter, de sentent.excommun.cap.quoniam multos, 11.quæst.3.* excusantur communicantes cum excommunicato ob necessitatem. Et ratio est, quia neque Ecclesia, nec respublica censetur proximè intentionem habere obligandi, debet enim in suis legibus Christi legibus conformari, cuius iugum suaue est, & onus leue. Adde Ecclesiæ, & reipublicæ concessam non esse potestatem obligandi subditos cum eo discrimine, nisi communi bono necessarium fuerit, non enim cogere potest subditos bellum aggredi, nisi defensio reipublicæ instet, vt rectè dixit Salas *tract 3 disp.3.sect.1. num.33.* Hinc fit timore mortis, vel alterius grauis damni licere tibi matrimonium contrahere cum impedimento impediente, vel dirimente, quia non est credendum cum eo rigore velle Ecclesiam te esse obligatum, præterquam quòd in tali casu matrimonium non est, & ita docet expressè Suar *lib.3.de legib.cap.30.n.5.*

Solùm obijci potest aduersùs hanc doctrinam *cap.sacris, de his quæ vi.* vbi Pontifex credit communicantem excommunicatis, si per coactionem adstrictus fuerit communicare, ab excommunicatione liberum esse: at si per metum communicet, excommunicationis labe teneri: & redditur ratio, quia licèt metus attenuet culpam, non tamen eam prorsus excludit. Ergo metus non excludit culpam in prohibitis lege Ecclesiastica, qualis est communicatio cum excommunicato.

Hunc textum variè explicant Adrian. *mat. de excommun §. quoad materiam.* D. Thom. *4.d 28. quæst.1.art 4.quæst.3.* Syluest. *verbo metus, quæst 7.* Angel. *excommunicatio 8.§.18.* Nauarr. *c.27. num.33.* Suarez *tom.5.in 3.p disp.6 section.3.num.10.& disp.15. sect 2.num.13.& lib 3.de legib. cap.30.fine.* Sanchez *lib.1.in Decalog.cap.18.num 4.* Salas *tract.3. disp.3. sect.1. num.34.* Couarr. *cap.alma, 1 p.§.3. num.9.* Mihi tamen ea explicatio magis probatur, quæ affirmat loqui text. non de qualibet communicatione cum excommunicatis, sed de communicatione cum excommunicatis in crimine criminoso, seu de communicatione, quæ cederet in contemptum religionis, vel legis Ecclesiæ, quæ communicatio cùm intrinsecè mala sit, ob nullum metum honestari potest.

PVNCTVM XIV.

Qualiter metus probandus sit.

1 *Metum allegans probare debet.*
2 *Probatis his, quæ inducunt grauem metum metus probatur.*
3 *Coniecturis metus probatur.*
4 *Sufficiens coniectura est, si præcessisset tractatus de te cogendo.*
5 *Item si fuisti reclusus.*
6 *Pœnitentia actus facti indicat aliqualiter coactè factum fuisse.*
7 *Probatio metus iudicis arbitrio relinquitur.*
8 *An duo testes deponentes de metu præferendi sint multis negantibus.*
9 *Quando censeatur metus purgatus*

1 PRimò certum est, metum alleganti incumbere onus probationis, tum quia nemo præsumitur delictum commisisse, nisi probetur ex vulgari *l.merito, ff pro socio,* & tradit plures referens Flamin. *lib.13. de resign. quæst. num. 71.* tum quia metus est res facti, & factum non præsumitur, nisi probetur. *cap. cùm Ioan.§.verum responsionem istam, de fide instr.l.in bello, §.facta.ff.de capt.& postlim.reuers.* & tradit Menoch. *cons.11.n.301.* Mascard alios allegans, *verb.facta, concl.732.*

2 Secundò certum est, si quodlibet illorum, quæ suprà diximus,

mus, metum grauem inducere probetur legitimè, metus sufficienter erit probatus, v. g. celebras contractum cum Petro. proba Petrus te illi, vel eius consanguineis, aut amicis nimis coniunctis, minatum fuisse mortem, amissionem bonorum, vel aliud grauè damnum, contractúsque statim celebratus est, præsumitur ex huiusmodi metu celebratus, ac proinde rescindendus colligitur ex *l. si donationis, C. quod metus causa*, & tradunt cōmuniter DD. *in cap. quamuis pact. de pact. in 6.* & docet Mascard. pluribus relatis, *verb. metus, concl.* 1055. *n* 44. Ratio est Timere namque iustè poteras damnum minatum tibi esse inferendum, si voluntati minantis non consentires. Adde ibi constat de metu, & constat de contractu celebrato. Vt ergo non iudicetur fuisse appositum ad extorquendum contractum, debet incutiens metum probare, & dum non probat, succumbit.

3 Tertiò est certum coniecturis posse metum probari, cùm enim metus rarò soleat publicè inferri sed communiter secretò, efficitur coniecturis, agendum esse ad illius probationem, vt multis relatis docet Mascard. *verb. metus, concl.* 1056 *n.* 3. Flam. *lib.* 13. *q* 1. *num.* 99. hæ tamen coniecturæ, vt bene Mascad. notat *n.* 9 Flamin. *n.* 101. debent esse legitimè, exactè ac plenè probatæ, ex *l. non est, ff. quod metus causa*, & tradit Alciat. *in cons.* 504. *n* 7. *& cons* 5. *n* 27 Et ratio est clara, quia cùm de delicto non constat, nisi mediis coniecturis, si coniecturæ non probantur integrè, delictum improbatum manebit. Quocirca ad cuiuslibet delicti probationem, ad minus necessarium est clara cognitio illarum coniecturarum, quæ validæ, & à iure approbatæ sunt, delictum inferre docuit Foller. *in sua pract. crim. in vers. capias in forma, n* 18. & loquens de metu tradit Bursat. *cons.* 72. *num.* 18. *vol.* 1. Hæc clara cognitio non erit, quousque per duos testes omni exceptione maiores fuerit coniectura probata, quia omne indicium sic debet probari ex sententia Bart *in l. fin n.* 7. *vers quæro qualiter debeat, ff. de quæst* & notauit aliis relatis Mascard. *concl.* 498 *n.* 17.

4 Ex hac doctrina infertur. Si probas præcessisse tractatum de te cogendo ad contrahendum, & contractus sequatur, probare satis contractum fuisse metu factum, quia iam probas voluntatem minantis rebellionem, & iniustitiam; dum ergo ipse minans non probauerit à tali voluntate recessisse, in illa iudicatur perseuerasse. Adde idem esse aliquid coactè facere, vel metu ne cogatur, ex *l. nouissimè, ff. quod falso tut. auth.* & tradit Bald. *ibi*. Decius *cons.* 690. *vers. visis dubitationib. col.* 2. *n.* 10. Paris. *cons.* 139. *n.* 17 *col.* 4. Sed si contrahas cum eo, qui tractauit damnum tibi inferre, ni contraheres, metum iustum habes, ne cogaris. Ergo coactè contrahis, & ita tenet Scapola *cons.* 2 *col.* 2. *vers.* 1. *coniectura*. Crauetta *cons.* 125. *n.* 6. Mascard. alios referens *concl.* 1055. *n.* 44.

5 Secundò infertur esse sufficientem coniecturam ad probandum metum, si probes in aliqua domo etiam priuata te retentum fuisse clausum, præsumitur enim metu actum quidquid agis, habetur *l. succurrit, ff. ex quib. caus. maior. l.* 1. *§ pen. ff. de vi, & vi arm* & tradit Paris. *consil.* 60 *n.* 15. *vol.* 4. Corn. *cons.* 41. *vol.* 2. Mascard. *n.* 45. Flamin *lib.* 13 *q.* 1. *n.* 126. Ratio est, iustè enim timere potes graue damnum, si voluntati retinentis resistas. Neque obstat retinentem minatum non fuisse carcerationem diuturnam, vel aliud damnum graue. Sufficit, inquam, quòd satis probabiliter timere possis inferendum, si resistas: hac enim ratione, cùm probatur strepitus, & fragor armorum, etsi non probetur vim fuisse illatam, probatur sufficienter metus, quia satis probabiliter malum timetur, vt est decisum *in l. nouissimè, ff quod fals. tut. auth. l. si donationis, C. quod met. caus. interpositas, C. de transact.* & tradit Paris. *suprà n.* 13. Mascard *n* 49. Flam. *n.* 127. Hæc tamen retentio, vt suppono, debet esse iniusta, si enim iustè ad petitionem alicuius partis, vel ex officio iudicis clausus retineris, non obinde contractus rescindendus esset, quia non debet præsumi metu factus, tum quia talis incarceratio est executio iuris. Executio autem iuris nec metum, neque iniuriam inducit, *l. iniuriarum, §.* 1. *ff. de iniur l quemadmodum. § magistratus. ff ad legem Aquil.* glossa *c. cùm dilectus, de his quæ vi.* Tum etiam, quia tua culpa incarcerationem pateris, atque adeò non alius, sed tu ipse tibi metum infers. Denique ex actione iusta non debet præsumi iniustum, ergo ex tali carceratione iusta non debet præsumi tibi aliquod malum iniustè inferendum. Atqui solus metus de malo iniustè inferendo rescindit contractus, vt constat ex *l.* 3 *§. sed vim. l si mulier. in princ. l. qui in carcerem, ff. quod metus causa.* Ergo. Ex his reprobatur, vt inutilis consuetudo quorundam iudicum Ecclesiasticorum extrahentium à carcere stupratorem, vt stupratam ducat, exstimant enim non liberè, sed coactè contrahere, si carcere detentus contrahat, quod omnino est alienum à veritate, cùm talis detentio iniusta non sit Adde casu quo necessarium esset stupratorem à carcere exire, vt liberè posset matrimonium celebrare; deberet sanè ita à carcere exire, vt libera ei facultas daretur eundi, quò vellet, aliàs non intelligeretur à carcere exiisse formaliter, vt expressè habetur *in l. qui neque* 48. *iuncta gloss. verb. seruatur, ff. de verb. signific.* & tradit multos referens Sigismund. *inter consilia feudalia, cons* 17. *num.* 10. *& seq.* Gutierr. *de iuram.* 1. *p. cap.* 51. *num.* 10 Thom. Sanchez *lib.* 4. *de matrim. disp.* 13. *num.* 4. Flamin. *lib.* 13. *q.* 1. *n.* 128. Farinac. *lib.* 1. *pract. crimin. q.* 35. *n.* 5. Basil. *lib.* 4. *cap.* 19. *n.* 8.

6 Tertiò infero esse coniecturam sufficientem ad præsumptionem metus, esto non ad illius integram probationem, si post actum gestum fugias, ne illam exequaris, fuga enim indicat te inuitè, & contra voluntatem consensisse. *cap. constat,* 1. *q.* 1. vbi Innocent. de ordinato ab hæreticis dicit, *Si statim discedentibus illis, à pessimo conciliabulo eorum abrenunciauit, & ad Ecclesiam rediit, iste talis potest habere colorem aliquem excusationis.* expende, *colorem aliquem*, non integram excusationem. Idem probatur argumento à contrario, ex *cap. ad id,* 21. *de sponsal.* & ibi glossa, Archid. Cardin. & alij, quos sequitur Mascard. *n.* 46. Item est coniectura ad præsumptionem, quando in contrahente, vel alio agente, dignosceretur præter modum pallor in vultu, aut vox tremula, aut aliud huiusmodi, quia huiusmodi accidentia effectus sunt timoris, sic Mascard. *suprà n.* 47. & colligit ex *l. minore, §. tormenta, ff. de quæst.* Deinde est coniectura ad præsumptionem actus sufficiens, si renunciet quis iuri suo abs re, quia nullus præsumitur rem sibi damnosam voluntariè facere, & colligitur ex *cap. super eo, de renunt.* Abbas *ibi*, Alciat. *de præsumpt. reg.* 3. *præsumpt.* 7. *n.* 2. Mascard. alios referens, *num.* 42.

7 Restant aliquæ difficultates examinandæ.

Prima est, an probatio metus iudicis arbitrio relinquatur?

Affirmo relinqui (esto nullus textus id clarè probet.) Nam lex, *metus autem causa* 3. *ff. ex quib. caus. maior* 25. *ann. rest.* quam adducit Decius *in l. in omnib. causis*, *n.* 7. *ff. de reg. iur.* solùm probat iudicis arbitrio relinqui, qualitatem metus, non autem qualitatis probationem, vt optimè considerauit Menoch. *lib.* 2. *de arbitr. sent.* 2. *casu* 136. *n.* 2. Mascard. *concl.* 1056. *n.* 11. Moueor tamen ad affirmandum iudicis arbitrio sæpe relinqui quia sæpe non constat testes deponentes de metu esse omni exceptione maiores, neque etiam constat, an probationes pro metu vincant probationes factas pro spontanea voluntate. In his ergo, & aliis casibus decidenda res est per iudicem, & ita tenent Menoch. & Mascard. *suprà*, glossa, Innoc. & DD. *in cap. cùm dilectus, de his quæ vi.* Couarr. 4. *decr.* 2. *p. c.* 3. *§.* 5 *n.* 10. Anton. Cucus *lib.* 5. *instit. maior. tit.* 12. *n.* 167. *&* 168. Thom. Sanchez *lib.* 4. *de matrim. disp.* 27. *n.* 3. Nauar. *cons.* 10. *n.* 3. *&* 8. *tit. de his quæ vi, lib.* 1, in 2. *edit.*

8 Secunda difficultas, an magis credendum sit duobus testibus deponentibus metum fuisse illatum, quàm mille negantibus?

Affirmat communis sententia. Innoc. *in cap. super hoc, de renunt. in gloss. quæ incipit & hoc vnum.* Alciat. *de præsumpt. reg.* 3. *præsumpt.* 7. *n.* 5 *& cons.* 162. *n.* 12. Couar. *rubr. de sponsal.* 2. *p. cap.* 3. *§* 5. *n.* 10. Bursat. *cons.* 71. *n.* 48. & alij plures relati à Flam. *lib.* 13 *q.* 1. *n.* 85. Mascard. *verb. metus concl.* 1057. *n.* 1. Mouentur, quia deponentes de spontanea voluntate, deponunt de actu mentali, & inuisibili, qui soli Deo notus est: at qui deponunt de metu, deponunt de minis, verberibus, & tormentis, quæ sensu corporis percipiuntur: præferri ergo ij debent.

Verùm vt hæc sententia communis vera sit, deponentes de metu deponere debent, non in genere, sed in specie, & in indiuiduo, aliàs non probarent, vt bene Salicet. Bart. & alij. *in l. interpositas, C. de transact.* & Bald. *ibi*, inferens non satis esse ad rescindendum contractum fœneratitium contrahentem fuisse fœneratorem, nisi etiam probetur in illo metu contractu fœneratum fuisse, & tradit aliis relatis Flamin. *lib.* 13. *quæst.* 1. *num.* 110. Insuper etiam deponentes de spontanea voluntate deponere debent absolutè, non restringentes eius depositionem ad tempus, & locum, in quo contractus affirmatur fuisse factus ex metu: hoc enim modo clarum est dictis deponentium de spontanea voluntate, non infirmari dictum deponentium de coactione, cùm vtrumque dictum veritatem habere possit.

Aduerto tamen cum Farinac. multos referente *libr.* 1. *prax. quæst.* 35. *à num.* 13. clausulam appositam à patiente metum, quod spontè facit actum, nullàque vi compulsus, non probari inde spontè factum esse, eodem enim timore, quo induci potuit ad contrahendum, induci poterat ad affirmandum, quod spontè faciat.

Verùm si deponentes de spontanea voluntate, hoc est, de carentia coactionis restringant depositionem ad tempus, & locum, in quo coactum esse alij testes affirment, tunc probantes coactionem præferendi nullo modo sunt probantibus non interuenisse, si alioqui testes numero, & qualitate pares sint. Et ratio, meo iudicio, est manifesta, quia vtrique testes de re exteriori, & quæ sensibus obiicitur, deponunt, scilicet de coactione, vel de illius carentia. Ergo non est, cur de coactione deponentes præferantur deponentibus de carentia illius, & ita tenet Thom. Sanchez *lib* 4 *de matrim. disp.* 27 *num* 3 cum Decio *cap. fin. de appellat. n.* 28. Sigismundo inter consilia feudalia, *cons.* 48. *n.* 18. Flamin. *lib.* 13. *q.* 1. *n.* 89. imò cæteris paribus deponentes de spontanea voluntate, hoc est, de carentia coactionis, præferri debent deponentibus de coactione, tum quia deponunt de non delicto, cuius carentia semper præsumitur, tum etiam quia deponunt de modo operandi voluntati consentaneo, & ita te-

net Cepol.*cons.crimin.*1. *vers.ne videtur ex alio,& cons.ciuil.*60. Mascard.*concl.*497. *n.*15.Flamin.*suprà à num.*89. *&* 90. Item deponentes de carentia coactionis in contractu celebrato,etsi non deponant coarctando depositionem ad locum,& tempus, in quo testes de coactione deponunt,adhuc possunt illis æquare, quia possunt deponere de talibus circumstantiis, & coniecturis, quæ omnino præsumptionem metus tollant: stare enim optimè potest metum alicui illarum fuisse ad extorquendum contractum,postea verò cùm contractus celebratur metum purgatum esse, & ita tenet Decius *suprà n.*25.*& reg.in omnibus* 39.*n.*8.*ff de reg.iur.*Sanch.*disp.*27.*n.*2. Alciat.*cons.*104. *n.*8.*& cons.*5.*n.*27.Cepol.*cons.ciu.*2.*n.*14.*& seqq.* Mascard.plures referens *concl.*1057.*n.*8.*&* 9.

9 Tertia difficultas est,quando censeatur metus purgatus?

Communis sententia est, non censeri purgatum, dum non cessat omnino timoris causa, quamuis in actu externo appareat libertas. tradit Menochius *lib.*3 *præsumpt.*4. *num.*22. Mascard. *suprà num.*36 Anton. Gomez 2. *variar. cap.*14 *num.*27. Flamin.*lib.*13.*quæst.*1. *num.*123. *& præcipuè num.*226. Sanchez *lib.*4.*de matrim.disp.*18 *n.*7.Basilius de Leon.*lib.*4.*cap.*17.*n.*3.& alij ab eisdem relati. Durat autem timoris causa,vt tradit Sanchez alios referens,Mascard.optimè *concl.*1055. *n.*36. quoties durat subiectio timorem incutienti,vt si iudex metum inferat, dum durat officium,si tyrannus,dum durat tyrannis,si vir,dum durat matrimonium,si pater, dum durat patri subiectio. Hinc infert Flamin *n.*17.*& seqq.*primò carceratum,& coactum præstare cautionem de soluendo,licèt postea liberatus sit à carceribus,& cum interuallo solutionem faciat,solutio dicitur facta ex metu, nam si non soluisset, posset rursus carcerari, & seueriùs tractari. Secundò infert,si contractus venditionis fuit celebratus per metum, & traditio rei venditæ fuerit facta ex interuallo,durante causa metus,traditio dicitur metu facta.Tertiò, si maritus verberauit vxorem, quia non consentiebat cuidam instrumento,si postea vxor assentiat etiam ex interuallo, dicitur consensisse metu mariti. Quartò, si mulier intrauit in monasterium per metum, ibique per plures annos perseuerauit,non purgatur metus,si viget eadem causa,vel si non cessant impedimenta,vt possit reclamare,& tradit etiam Sanchez *lib.*4. *disp.*18.*num* 8.Basilius de Leon.*lib.*4 *cap.*17.*num.*3.cum Nauar. 4.*comment.de reg.cap.statuimus,num.*19.*quæst.*3. *num.*71. Quocirca vt metus censeatur purgatus, debet adesse aliquis actus spontaneam voluntatem demonstrans,quia causa semel posita, semper durare præsumitur, dum aliqua ratione non probatur perire,tradítque optimè Menoch.*lib.*6 *præsumpt.*37. Azor.*lib.*1. *cap.*11.*quæst.*18. Ideóque, quod metu factum est ab initio,etsi postea fuerit confirmatum,nullas vires habet,præsumitur enim metu confirmatum.*l.si per impressionem,C. quod metus causa,* & multis relatis docet Mascard. *conclus.*1055.*num.*34. Actus autem purgandi metum debet integrè, & liquidè spontaneam voluntatem demonstrare,quare si aliam interpretationem recipit,metum non purgat,vt bene docuit Ioan.Gate *de nobilitate,Gloss.*17.*num.*46.Nauarr.*lib.*1.*cons.tit.de his quæ vi,cons.*4.*n.*9. *in* 2.*edit.*Azeued.*lib.*4.*recop.tit.*21.*l.*1.*num.*195. Basil. de Leon. *lib.*4.*cap.*17.*num.*3. Ex qua doctrina infert aliis allegatis Sanchez *lib.*4 *disp.*18. *num.* 10. Basil.de Leon.& Nauarr. solutionem illius quod per metum soluere iurasti,fore rescindendam, etsi solutio spontanea sit, quia non præsumitur spontanea,sed facta timore periurij incurrendi, iuxta *cap. debitores, de iureiurand.* vbi iurans soluere vsuras potest repetere, quia non censetur sponte soluisse.Qui autem sint actus spontaneam voluntatem demonstrantes, quibus metus purgetur, non est facilè dictu,aliquos referunt Doctores,neque difficultate carent.Primus est præsentia iudicis,seu magistratus, hanc enim sentiunt purgare metum, eo quòd fauore iudicis possit agens quemlibet metum repellere.ita Bart. *in l.vlt.ff.quod metus causa.*Iason *consil.*72.*col.*2.*volum.*1. Crauet. *consil.*114. *num.*11.*volum.*1.*& consil.*253.*num.*4.Thomas Sanchez *lib* 4.*disp.*27.*n.*2. Mascard. *de probat. concl.*1055. *num.*5. Verùm huiusmodi præsentia solùm inducit præsumptionem,quòd metus sit purgatus,non tamen inducit probationem claram, stat enim optimè aliquem ita metu esse adstrictum,vt non solùm non audeat contractum repellere, verùm neque coactionem manifestare, & tunc contractus etiamsi sit factus in præsentia iudicis, erit metu celebratus,& tradit ex Bart. & Bald.Flam. *lib.*13.*quæst.*1.*num.*194. Secundò quo censetur metus purgatus, est, si fiat actus coram consanguineis, vel amicis patientis metum, præsumitur enim tunc liberè consentire. ita Bart.*in l.transactionem,C.de transact.* Iason *ibi.& in leg. interpositas,num.*5.*C.eod.*Felin.*in cap causam matrimonij,colum.*3.*vers.quarta declaratio,de offic. deleg.* Decius *cap vlt.col. vltim.versic. postremò notandum, de appellat.* Sanchez *lib.*4.*de matrim disp.*27.*num.*2. At hoc intelligendum est,vt rectè Mascardus *suprà num.*24. casu quo consanguinei,vel amici sufficientes essent resistere violentiæ eius,qui infert metum, secus econtra. Quapropter Bart.*suprà*,dicit ex consanguineorum præsentia non cessare metum,vel metus præsumptionem, imò Thomas Sanchez *lib.*4.*de matrim.disp.*12.*num.*21. Anton. Gomez *tom.*2.*variar cap.*14 *num.*27.*fine.* Gutierr.*cons* 16.*n.*24. & alij docent,neque hanc præsumptionem cessare,sed tantùm cogi allegantem metum,vt probet grauiorem illatum fuisse,& clariores probationes afferre. Tertiò censetur metus purgatus ex cohabitatione spontanea cum inferente metum, qui enim fugere facilè coactionem potest, neque fugit, voluntariè iam consentit, sic enim censetur matrimonium, & professio metu facta ratificari, si contrahentes non fugiant, vel reclament, cùm facilè possint,habetur expressè *cap ad id,de sponsalib.& ibi Glossa*,& tradit Mascard.multis relatis *suprà num* 35. Sanchez *lib* 4 *disp.*18.*num.*3. Quod autem tempus requiratur,vt sic habitans censeatur coactionem fugere potuisse, prudentis arbitrio metiendum est *cap.de causis,de officio delegat. & l.*1.*ff.de iure deliber.* quia non est à lege tempus præscriptum. Sanch.*suprà num.* 6. Vnde placet mihi,quod dicit Mascard. *concl.*1055. *num.* 39. non præsumi purgatum metum in matrimonio, etsi mulier in domum viri traducatur,ibique habitet modico tempore,si statim ad domum Patris reuertatur; præsumitur enim non habitasse spontaneè cùm fugerit, cum primum potuit, & consentit in his Basilius de Leon.*lib.*4.*cap.*17.*n.*17.

PVNCTVM XV.

De ignorantia quid sit, & quotuplex, quæque causet inuoluntarium.

1 *Definitur ignorantia.*
2 *Quæ sit ignorantia vincibilis,& inuincibilis.*
3 *An detur ignorantia vincibilis, quæ non sit crassa, & supina.*
4 *Triplex ignorantia culpabilis distinguitur.*
5 *Quando dicatur ignorantia vincibilis.*
6 *Quarum rerum censearis habere ignorantiam inuincibilem.*
7 *Quid dicendum de parochiano ignorante festa, & ieiunia in hebdomada occurrentia.*

1 VArias acceptiones ignorantiæ tradunt Doctores cum D.Thom. 1.2.*q.*6.*art.*8. Illa tamen nostro instituto deseruit,quæ est illarum rerum,quas quisque scire tenetur. Quapropter ignorantiam definire possumus *esse carentiam cognitionis debitæ.*Hæc carentia multiplex esse potest,alia iuris,alia facti, alia vincibilis,alia inuincibilis. Ignorantia iuris est,qua ius ignoras,vt si ignores contractum vsurarium esse illicitum,omnia peccata mortalia etiam dubia necessariò esse confitenda, diebus festiuis audiendum esse sacrum. Ignorantia facti est, qua ignoras hunc contractum esse vsurarium; hoc peccatum mortale esse necessariò confitendum; hac die audiendum esse sacrum.

2 Hæc ignorantia iuris, vel facti vincibilis esse potest, & inuincibilis. Vincibilis dicitur, quia illam viribus tuis vincere poteras. Inuincibilis, quia nullo modo illam superare potuisti. Poteris autem circa vnum,& eundem actum scientiam,& ignorantiam inuincibilem habere: cognoscere enim potes accessum ad consanguineam, vel affinem esse peccatum intemperantiæ, non tamen esse incestum. Item ignorare potes fœminam esse nuptam, vel habere votum castitatis,cùm tamen cognoscas illius accessum tibi esse prohibitum: tunc talis actus, quatenus ex ignorantia procedit, non est peccatum, etsi peccatum sit, quatenus à scientia, vel ignorantia vincibili procedit. tradit S. Thom. 1.2. *quæst.*76. *articul* 3. & ibi omnes eius expositores.

Hinc fit ignorantiam inuincibilem vocari antecedentem,iustam,& probabilem.Vocatur antecedens,quia antecedit actum: est enim causa illius, quatenus si ipsa non adesset, actus non fieret: sicuti absentia nautæ, causa est submersionis nauis,quia si nauta non abfuisset, nauis non submergeretur. Vocatur iusta,& probabilis, quia eam canones,& leges probant, & operantem ex illa excusant. Vincibilis ignorantia dicitur consequens improbabilis, & iniusta. Consequens dicitur, quia aliquem actum voluntatis consequitur. v g. dubitasti an hac hebdomada dies aliquis sit ieiunij, omisisti inuestigare: ecce ignorantiam consequutam esse ad illam voluntariam omissionem.Talis ergo ignorantia,iniusta est,& à iure improbatur,& operantem ex illa non accusat, sed accusat. De ignorantia comitante nihil est,quod dicamus, quia neque accusat,neque excusat actum. hæc enim cùm solùm consistat in quodam habituali affectu voluntatis,quo quis paratus est actum eodem modo præstare, si ignorantia careret,ac præstitit ignorans,& affectibus nec mereamur, neque demereamur, efficitur sanè ignorantiam comitantem,si in consequentem non transit,non inducere peccatum, quia non potest inducere, quin fuerit aliquo modo voluntaria, vt optimè probat Salas 1.2.*tractat.*13. *disp.*8.*sect* 5.*num.*35. Sanchez *disp.*32. *num.*26. Item,quia licèt ille affectus peccaminosus sit,non tamen est causa actus,& consequenter non potest actus ratione illius puniri. Insuper vincibilis ignorantia dicitur affectata,crassa, & supina. Affectata, quia ignorare affectas,& intendis.Crassa,quia more crassi hominis & pinguis,deses,& piger es in ea depellenda, crassi enim homines, & pingues desides solent esse. Eodem modo dicitur

supina,

ſupina, quia more iacentis ſupinè in lecto, qui de nulla re curat, ſic non curas ignorantiam expellere, in his omnes conueniunt. Ex hac doctrina infero non ſufficere ad ignorantiam vincibilem adſtruendam alicuius effectus, te cognoſcere illius cauſam, niſi ſimul cognoſcas ſaltem ſub dubio cauſam eſſe illius effectus, docet Vaſquez *illa diſp.* 107. *cap.* 3. & Sanch. *n.* 25. *& ſpecialiter n.* 38. vbi probat danti operam rei illicitæ effectus inde ſequutos non imputari, niſi aliqua cognitio de connexione effectus cum tali cauſa occurrerit.

3 Difficultas eſt, an detur aliqua ignorantia vincibilis, & culpabilis mortaliter, quæ tamen non ſit craſſa, & ſupina?

Thomas Sanchez *lib.* 1. *in Decalog. cap.* 16. *n.* 7. *& lib.* 9. *diſp.* 32. *num.* 32. *& ſeqq.* Salas *tract.* 13. *diſp.* 8. *ſect.* 10. *num.* 76. Bonacina *diſp.* 1. *de cenſuris, quæſt.* 2. *punct.* 1. aliis relatis, *num.* 4. affirmant ſufficere ad ignorantiam vincibilem mortaliter, ſi diligentiam mediocrem non appoſueris: at ad ignorantiam craſſam, & ſupinam ſummam negligentiam requiri. Ergo diſtinguuntur.

Fateor tamen me non poſſe percipere hanc diſtinctionem: ſi enim ignorantia vincibilis mortaliter neceſſariò expoſtulat non eſſe appoſitam mediocrem diligentiam in veritate inueſtiganda, neceſſariò expoſtulat nullam, vel modicam diligentiam eſſe adhibitam: qui enim mediocrem diligentiam non adhibuit, & aliquam adhibuit, modicam ſanè adhibuit, ſed qui modicam diligentiam fecit, obligatus facere mediocrem cenſet Thom. Sanchez habere ignorantiam craſſam, & ſupinam. Ergo ignorantia craſſa, & ſupina à mortali culpabilis diſtingui non poteſt: & ita ſentit Suarez *t.* 5. *in* 3. *p. diſp.* 4. *ſect.* 10. *à n.* 7. Coninch. *diſp.* 13. *de cenſur. dub.* 11. *n.* 95.

4 Quocirca (ſi placet) triplicem ignorantiam culpabilem agnoſco. Primam directè voluntariam. Secundam indirectè, in qua nulla diligentia adhibita eſt ad illam vincendam. Tertiam, in qua aliqua diligentia, modica tamen, & inſufficiens eſt adhibita. Ignorantia directè voluntaria eſt eadem ac affectata, de qua Gloſſa *in cap. eos, verbo affectum, de tempor. ordin. in* 6 *& in cap. vlt. §. tu autem, verbo ſcienter, de offic. delegat. in* 6. Affectata autem ignorantia ſcientiæ æquiparatur, ex *cap. quæſitum, de pœnit. & remiſſ.* ibi, *ſi iſtis procurantibus, aut ſtudioſè negligentibus filij reperiuntur oppreſſi ab officio altaris, debent perpetuò abſtinere,* & tradit Menochius *de arbitr. lib.* 2. *centur.* 4. *caſu* 316. Maſcardus *verbo ignorantia, concluſ.* 879. *num.* 31. Ignorantiam indirectè voluntariam, in qua nulla diligentia adhibita eſt ad illam vincendam, appellarem ignorantiam craſſam, & ſupinam. Et in hoc ſenſu verum eſt dicere ignorantiam craſſam, & ſupinam ſummam negligentiam expoſtulare, ex *leg. regula* 9 *§. ſed facti, ff. de iur. & facti ignor.* ibi, *ſed facti ignorantia ita demum cuique non nocet, ſi non ei ſumma negligentia obiiciatur.* At ignorantiam, in qua aliqua diligentia, etſi modica ad illam vincendam adhibita ſit, nullo modo craſſam, & ſupinam appellarem: quia qui facit aliquam diligentiam, iam non videtur procedere ex lata culpa, neque videtur integrè habere animum omittendi: & hac ratione optimè intelligitur, quomodo poteſt eſſe ignorantia mortaliter culpabilis, quin fuerit craſſa & ſupina.

Quæ dicta ſunt de ignorantia, intelligenda ſunt de obliuione, & inaduertentia. Obliuio enim, & inaduertentia quædam ignorantia eſt, & eodem modo cum actu comparari debet, ac comparatur ignorantia. Quare obliuio, & inaduertentia inuincibilis operantem excuſat, vincibilis verò accuſat, ſicut de ignorantia dictum eſt. & ita tradit Thom. Sanchez *lib.* 1. *cap.* 16. *n.* 8. Suarez 5. *tom. in* 3 *p. diſp.* 4. *ſect.* 8. *n.* 5. *&* 8. Azor *tom.* 1. *lib.* 1. *inſtit. cap.* 16. *quæſt.* 3.

5 His poſitis reſtat explicandum, quid requiratur, & ſufficiens ſit, vt ignorantia vincibilis dicatur, vel inuincibilis, potens humana diligentia ſuperari, vel non potens ſuperari? Aliquibus placet ſufficere te eſſe obligatum aduertere, etiam ſi neque dubitationem, aut ſcrupulum de malitia habuiſſes: ſic tenet Zumel 1. 2. *quæſt.* 76. *art.* 3. *diſp.* 2. *dict.* 4. Valent. 1. 2. *diſp.* 6. *quæſt.* 6. *p.* 1. Mouentur, quia præceptum impleri non poteſt ſine aduertentia, & cognitione illius. Ergo præceptum obligans ad illius executionem, obligat ad illius aduertentiam. Ergo ſi hanc omittis, peccas eodem peccato, ac ſi omitteres præceptum, vt diximus *in tract. de conſcientia, diſp. de conſcientia errante* Secundò idem eſt (quoad peccatum) præceptum ſcire, ac illud debere ſcire, ex *l. quod te mihi* 5. *ff. de rebus credit.* ibi, *ſed etiam ſi aliqua iuſta cauſa ſit, propter quam intelligere deberes,* quando ergo ſcis præceptum, & non exequeris, peccas. Ergo etiam peccas, quando debes ſcire, *cap. ſi culpa, de iniuriis.* Tertiò communiter Doctores tradunt ignorantiam iuris vincibilem eſſe, ſecus verò ignorantiam facti: quod nulla ratione verum eſſe poteſt, niſi quia iura, & leges tenearis ſcire, ſecus verò facti. Ex quo oritur illud commune axioma, Ignorantia facti excuſat, ſecus ignorantia iuris.

Mihi tamen magis probatur ad ignorantiam vincibilem, & culpabilem, non ſufficere te ex ſtatu, vel officio obligatum eſſe, niſi aliqua cognitio, dubitatio, vel ſcrupulus ſit de tali obligatione, quia vſque talis dubitatio ſit voluntaria, eſſe non poteſt illius aduertentiæ omiſſio: prima ergo cognitio, qua voluntas moueri debet, neceſſaria eſt, & non libera.

Dices; Ergo omittens præceptum ſemper omittit ex ſcientia illius, & non ex ignorantia; ergo nunquam datur peccatum ex ignorantia.

Reſpondeo facilè: omittere ex ſcientia illius clara, & diſtincta, nego: ex ſcientia illius confuſa, vel dubia, concedo. Ignorantiæ enim vincibili huiuſmodi cognitioni confuſæ, & dubiæ non opponitur, imò potius illam requirit; conſiſtit enim malitia ipſius ignorantiæ in eo quòd nolueris illam dubitationem & cognitionem confuſam de præcepto examinare. ita Sanch. *lib.* 1. *Decalog. cap.* 16. *n.* 21. Vaſquez 1. 2. *diſp.* 107. *cap.* 3. *à num.* 6. *& diſp.* 123. *cap.* 2. Salas *tract.* 3. *diſp.* 4. *ſect.* 5. *n.* 8. *latiùs tract.* 13. *diſp.* 8. *ſect. vlt. num.* 87. vbi reputat ſupradictam ſententiam improbabilem.

Argumenta in contrarium non obſtant.

Ad primum dico, quamlibet legem obligare ad ſui aduertentiam, & conſiderationem, poſteaquam tibi propoſita eſt, non antea, proponitur tamen, cùm dubitas, vel ſcrupulum habes de illa.

Ad ſecundum concedo, idem eſſe quoad culpam ſcire præceptum, ac debere ſcire. At nego te debere actu ſcire, quouſque dubites de tali obligatione.

Ad tertium reſpondeo regulariter ignorantiam facti, non iuris excuſare, faciliùs enim ignoratur factum, quàm ius, ſi enim ius naturale ſit, à natura ipſa habetur, ſi poſitiuum ſit, paſſim, ſolemniſque ritu promulgatur: eáque de cauſa in foro externo alleganti ignorantiam iuris incumbit onus probandi, quia præſumptio eſt in contrarium, ſemper enim quis præſumitur ſcire quod publicum eſt, vt bene notant Doctores *in cap.* 1. *de poſtulat. prælat. & cap. fin. §. alioqui, qui matrimonium accuſ. poſſ.* & tradit gloſſ. *cap. nulli, verbo veriſimiliter, de elect. in* 6. At ſi daremus (vt bene dari poteſt) ignorantiam iuris inuincibilem, eodem modo excuſat à peccato, ac excuſat ignorantia inuincibilis facti. ita tradit Sanchez *lib.* 1. *cap.* 16. *num.* 26. Vaſquez *diſp.* 123. *cap.* 2 *num* 5. Azor *lib.* 1. *cap.* 13. *quæſt.* 13. *& cap.* 16. *q.* 1. Quòd autem in pluribus caſibus ignorantia inuincibilis iuris dari poſſit, nemini eſſe poteſt dubium, aliàs nullus eſſet fidelis, qui ignorare poſſet inculpabiliter, myſteria fidei, & præceptorum Eccleſiæ, nulluſque Confeſſarius, vel iudex eſſet, qui ignorantia inuincibili laboraret eorum, quæ ex officio ſcire tenetur, quod eſt prorſus à veritate alienum. Concedo tamen in foro externo rarò præſumi, neque admitti ignorantiam inuincibilem iuris communis, eſto admittatur ignorantia probabilis legis municipalis *cap. vt animarum, de conſtit. in* 6.

6 Sed inquires, quarum rerum ignorantiam inuincibilem habeas?

Reſpondeo illorum omnium, quorum neque ſcrupulus, neque dubitatio tibi occurrit, quia hæc eſt prima radix veritatem inueſtigandi Azor *lib.* 1 *cap.* 16. *q.* 5. Bonacina *diſp.* 2. *de pecc. q.* 8. *pun.* 3. *n.* 3. Ex quo fit poſſe te ignorare plura, quæ iure Eccleſiaſtico, diuino, & naturali prohibentur. latè probat Salas multis relatis 1. 2. *tr.* 3. *diſp.* 8. *ſect.* 4. potes enim inuincibiliter ignorare percuſſionem clerici eſſe ſpecialiter prohibitam, effuſionem ſeminis vel ſanguinis violare Eccleſiam, habere copulam cum affine eſſe inceſtum, & ſimilia. Ex iure diuino ignorare potes plurima myſteria fidei integritatem confeſſionis, receptionem Euchariſtiæ. Ex iure naturali plurima poſſunt inuincibiliter ignorari, etiam toto vitæ tempore, vt bene docet Vaſq. *diſp.* 122. *cap.* 2. Sanchez *lib.* 1 *in Decal. cap.* 16. *n.* 33. eo quòd eorum malitia non ita clara ſit, & manifeſta: hac enim ratione ignorare potes vſuras eſſe illicitas, & periurium honeſtari non poſſe ad defendendam propriam, vel alterius vitam, pollutionem eſſe intrinſecè malam, & alia huiuſmodi, quæ paſſim vidi à multis inuincibiliter ignorari.

Dubitatione tamen ſuborta de prohibitione aliqua, non eſt ita facilè concedendum te laborare ignorantia inuincibili. Nam in primis debes diligentiam facere inueſtigandi veritatem, aliàs ignorantiã affectas: diligentiam autem non ſummam, ſed quæ communiter fieri ſolet in re graui, & ſalutem animæ ſpectante, colligitur ex *l. regula ff. de iuris & facti ignorant. & l. lata culpa ff. de verborum ſignific.* illa autem facta, ſi veritas non cognoſcatur, inuincibilis ignorantia cenſetur ita Vaſq. *diſp.* 123. *cap.* 2. *n.* 5. Sanchez *num.* 34. Suarez 5. *tom. in* 3. *part. diſp.* 4. *ſect.* 8. *num* 12. 16. *& ſeqq.* Azor *lib.* 1. *cap.* 16. *quæſt.* 6. Salas *tract.* 13. *diſp.* 8. *ſect.* 4. Bonacina *ſuprà n.* 3. aduertit tamen, & bene Vaſq. *diſp.* 123 *cap.* 2 *num.* 6. & Sanchez *num.* 27. Azor *cap.* 16. *quæſt.* 5. ignorantiam rerum proprium officium, & ſtatum ſpectantium rarò eſſe inuincibilem, quia rarò deſinit quis aduertere ſe ratione officij aliquibus obligationibus teneri, quæ cognitio ſufficienter viam aperit inueſtigandi obligationem: at legum, & præceptorum communium faciliùs ignorantiam inuincibilem concedi poſſe, quia non ita occurrit tibi dubitatio omnium præceptorum.

7 Ex his deducitur parochianum ignorantem ieiunia, & feſta in illa hebdomada occurrentia excuſari, ſi die Dominica Miſſæ maiori adfuit, neque Parochus, vt ſolet, publicauit, vel ſi abfuit, alios interrogauit, neque monitus fuit, quia hic præſtauit diligentiam inueſtigandi veritatem, quæ communiter præſtari ſolet ſic Azor *lib.* 1 *cap.* 12. *qu.* 1. *ds* 3. Manuel. 1. *tom.*

ſum.

sum.cap.23.conclus.7.n.9 in fine. Sanchez *lib.1.cap.16.num.37.* quòd si neque interfuit, neque alios interrogauit, censendus est vincibili ignorantia laborare, quia non præstitit diligentiam, quæ solet præstari. At hoc bene limitat Sanchez *suprà*, intelligendum esse casu quo parochianus aliquem scrupulum, vel dubium habuerit illa hebdomada aliqua ieiunia, vel festa occurrere. Nam si nihil horum occurrit, censendus est inuincibiliter ignorare, & tradit in simili Salas *tract. 13.disp.8.sect.4. n.23 §.6.regula.* Bonacina *disput.2 de peccat.quæst.8 pun.3.n.28.* Signum autem efficax ad cognoscendum te laborasse in aliqua re ignorantia inuincibili, est, si firmum propositum formale, vel virtuale habeas satisfaciendi tuæ obligationi, quia hoc propositum omnino excludit negligentiam mortaliter culpabilem, vt ex se constat, & tradit aliis relatis Salas 1.2. *tract.13. disp.8.sect.4.n.13.§.1.regula.*

PVNCTVM XVI.

An ignorantia, obliuio, vel inaduertentia præcepti, quando vincibilia sunt, minuant culpam, vel ab illa excusent.

1 *Non excusare à culpa.*
2 *Minuit culpam, si non sit affectata.*
3 *An ignorantia vincibilis possit ex mortali veniale facere.*

1 PRimò certum est ignorantiam illorum, quæ ratione tui officij, vel status teneris scire, esse peccatum. Ea autem, quæ teneris scire, in duplici sunt differentia, alia, quorum cognitio per se imperatur, vt sunt mysteria fidei; alia, quæ solùm ratione operis, vt est scientia Decalogi, & aliorum præceptorum. Si ignorares culpabiliter mysteria fidei, aduersùs fidem peccas, si ignorares præcepta seruanda, & ob illorum ignorantiam aliqua transgrederis, vel te periculo transgressionis illorum exponis, peccas eadem specie peccati, ac si scienter illa præcepta violares. ita docet Vasq.1.2.*disp.119.c.2. & 3.* & Azor t.1. *lib.1 c.12.q.5.* Sanchez *lib.1.in Decal.c.17.n.11.& 12.*

2 Secundò certum est ignorantiam culpabilem minuere culpam, quia minuit rationem voluntarij; minus enim voluntaria est transgressio præcepti ex ignorantia, quàm ex scientia: nam ex scientia est transgressio directè voluntaria, ex ignorantia verò etiam si affectata sit, est solùm indirectè, quatenus negligit præceptum inuestigare. Verùm si huiusmodi negligentiam affectes, vt liberius, & sine remorsu præcepta transgrediaris, esto transgressio actualis illius præcepti minus voluntaria sit, quàm si ex scientia præcepti procederet, hoc non obstat quominus grauius delinquas: non quia illud peccatum multiplicem habeat circumstantiam, quod videtur insinuare Azor *lib.1.cap.14.quæst.1.* Sanchez *lib.1.in Decalog. cap.17.num.5.* quatenus dicit peccatum adulterij, verbi gratia scienter factum, solum adulterium esse: at cum ignorantia affectata esse temerarium, & periculosum, & aliis grauioribus peccatis, incestus scilicet, & sacrilegij expositum; hoc enim per se falsum est: nam etiam adulterium commissum ignorantia solùm crassa, seu mortaliter culpabili est temerarium, & periculosum, & aliis criminibus committendis expositum; sed quia non est expositum moraliter, eo quòd illarum circumstantiarum ignorantiam probabilem habueris, ideo illud delictum non habet aliam malitiam præter malitiam adulterij. Ergo ex hac parte non potest peccatum ex ignorantia peccatum scientiæ superare. Ratio igitur efficax, quare grauius delinquas, si ex ignorantia supradicta affectata liberius peccandi pecces, quàm si ex scientia, ea est, quia in hoc affectu virtute omnia transgrederis præcepta ob animum deprauatum, siquidem remouere à te vis impedimentum à Deo positum, ne violentur sua præcepta: medio enim conscientiæ remorsu detinet Deus peccatores, ne in peccata labantur: si igitur hoc affectu pœnam à te excutere vis, tacitè vis liberè in peccata vagari.

3 Difficultas autem in eo sita est, an ignorantia vincibilis, quæ non sit affectata, aut crassa, minuat culpam, vt quæ aliàs deberet esse mortalis, reddat venialem? Neque est controuersia de culpa aduersùs ius diuinum, & naturale; hoc enim si ab ignorante ignorantia culpabili mortaliter violetur, mortale erit. Controuersia est de violatione legis humanæ, quæ non videtur ita strictè obligare, vt eius violatio ignorantia non affectata, crassa, aut supina mortalis sit, etiam si ignorantia culpabilis mortaliter fuerit. sic docet Thom Sanchez *lib.1.cap.17.à num.19.* & adducit pro se Valent. Vasquez, Armillam, Nauarrum, Sotum, & alios Doctores, contenditque explicari non posse de ignorantia venialiter culpabili; hæc enim culpam mortalem, à cuiusuis præcepti transgressione excusat secundum omnium sententiam. ita tenet Bonacina *disp.2. quæst.8. punct.3 num.21.* videtur tamen loqui de ignorantia venialiter culpabili. Sed fateor tenuitatem ingenij mei: non enim percipere possum, quomodo detur ignorantia mortaliter culpabilis, & transgressio præcepti ex tali ignorantia mortalis non sit. Nam tota materia transgressionis consistit in negligentia culpabili sciendi præceptum, imò potiùs non est alia malitia omissionis, v.g. ieiunij, vel Missæ præceptæ, quàm est in illa culpabili negligentia. Si ergo illa negligentia est culpabilis mortaliter, omissio culpabilis mortaliter erit. Nequit ergo negligentia culpabilis mortaliter reddere violationem venialiter culpabilem. ita Suarez 3.*tom in 3.p. disp 82.sect.3.col pen.*

Ex his infero peccatum ex ignorantia culpabili, vel scientia commissum non ita variare naturam ipsius, vt necessariò debeas in confessione explicare fuisse ex ignorantia culpabili, vel scienter commissum, non enim notabiliter auget, aut minuit peccatum. ita Nauarr. *summ.cap.6 num.12.* Suarez 4. *tom.in 3.part disput.22.section.4.num.14.* At si fortè procederet peccatum ex ignorantia affectata liberius peccandi, & sine remorsu, ille enim affectus videtur necessariò declarandus, quia non solùm auget malitiam, vt dicit Sanchez *lib.1.cap.17.fine.* sed, meo iudicio, aliam specialem constituit aduersantem voluntati Deo seruiendi.

PVNCTVM XVII.

An ignorantia legis, vel pœnæ impositæ per legem excuset a pœna.

1 *Proponitur casus.*
2 *Ex ignorantia legis imponentis pœnam, pœna non contrahitur.*
3 *Idem est si adest ignorantia facti.*
4 *Quid dicendum si solùm ignores pœnam à lege impositam.*
5 *Deciditur quæstio, & approbatur ignorantiam pœna in censuris excusare.*
6 *Probabile est ad irregularitatem extendi.*
7 *Probabile etiam est excusare ab aliis pœnis delicti grauitatem secundùm se excedentibus.*
8 *Aliqua inferuntur ex superiori doctrina.*
9 *Satisfit argumentis n.4.positis.*

1 SI nulla alia lege actus prohibitus est, nisi ab illa à qua est pœna imposita, ignorans inuincibiliter legem illam, pœnam non contrahis, quia non peccas. Ergo non es à lege puniendus, ex *reg.sine culpa, 23.de regul iur. in 6. & cap.2.de constit.* & est res omnino manifesta. Difficultas autem est quando actus prohibitus est alia lege, præter illam, quæ pœnam imponit, & ignoras legem imponentem pœnam, cognosces tamen actum alia lege prohiberi, & illum efficis, v.g. cognoscis percussionem clerici esse prohibitam iure diuino, & naturali: ignoras tamen adesse Ecclesiæ prohibitionem sub excommunicatione contrahisne, si clericum percutias, excommunicationem, vel irregularitatem, aliámve pœnam?

2 Respondeo probabilius esse te nullo modo contrahere, quia non deliquisti contra legem Ecclesiasticam vtpote ignarus illius. Ergo non debes pœnis illius puniri. Nec enim pœna est vlterius protrahenda, quam delictum fuerit, vt dicitur *in cap. 2. de his quæ fiunt à maiore parte capit. & in cap. felicis, vers. illud autem, de pœnis, in 6.* iudex enim pœnam metiri debet ex culpa. Confirmo. Grauius delinquit qui percutit clericum, cognoscens percussionem illius non solùm esse prohibitam iure naturali, & diuino, sed etiam Ecclesiastico, & sub censura, quàm qui solùm cognoscit prohibitionem iuris naturalis. Ergo non debet vterque eisdem pœnis puniri. Secundò in censuris est res meo iudicio, manifesta. Non enim contrahi potest censura absque monitione *c.reprehensibilis, de appell.cap.Romana, cap.constitutum, de sentent.excomm. in 6.* atqui non censetur quis monitus, quousque legem comminantem censuram agnoscat. Ergo. Item censura instituta est ad reprimendos rebelles, & inobedientes Ecclesiæ, sed qui eius præcepta ignorat, nequit inobediens iudicari. Ergo non potest censura reprimi. Tandem censura est medicinalis pœna, id est, pœna non punitiua tantùm delicti, sed potiùs præseruatiua committendi, *cap.1.de sent.excomm.in 6.* præseruari autem non alia ratione potes, nisi quatenus timore illius præseruaris à delicto committendo. Ergo necessariò debes illius habere notitiam.

Hæ rationes non solùm probant ignorantiam legis municipalis, sed etiam Pontificiæ, & cuiuscumque sit, à pœna per ipsam imposita excusare. Quare cùm *in cap.vt animarum, 2. de constit. in 6.* dicit Pontifex se nolle, vt ignorantes ligentur statutis quorumcumque ordinariorum, non inde infertur legibus à se latis velle ignorantes ligare, imò ex ratione decidendi illius textus, quæ est, *vt animarum periculis obuietur*, supponit cõtrarium. Grauius enim periculum animarum adesset, si Pontificiis legibus ligarentur ignorantes, quam si legibus municipalibus ligarentur: tum quia grauiores sunt: tum quia minus cognitæ. Quod si dicas, cur ergo Pontifex de solis sententiis latis ab ordinario loquutus fuit, & non absolutè de omnibus statutis? Item si nouum ius concedere nolebat, sed antiquũ declarare, cur vsus est verbo *volumus*, debebat enim vti verbo *declaramus*? Facilè respõdetur, quia solùm de statutis ordinariorũ poterat esse difficultas, an ignorantes ligarentur. Legem ergo

tulit de difficultatibus, ex qua quod facilius erat, colligi poterat. Non autem vsus est verbo *declaramus*, sed verbo *volumus*, quod indifferens est ad nouum ius statuendum, vel antiquum declarandum, vt sic daretur locus opinioni affirmanti ignorantiam censuræ ex se ab illa incurrenda non excusare, & ita tenet plures referens Sanch. *lib. 9. de matr. disp.* 32. *n.* 9. Nauar. *c.* 27. *n.* 272. Suarez *t.* 5. *in* 3. *p. disp.* 4. *sect.* 8. *n.* 20. Vasq. *de excomm. dub.* 16. *n.* 6. Bonac. *de censur. disp.* 1. *q.* 2. *p.* 1. *n.* 7. Azor *lib.* 1. *instit. mor. c.* 15. *q.* 3. Coninch. *disp.* 13. *de censur dub.* 10. *n* 91. & alij.

3 Idem quod dictum est de ignorantia iuris, dicendum est à fortiori de ignorantia facti: si enim ignoras inuincibiliter hunc, quem percutis, esse clericum, censuram percussioni clerici annexam non incurris: esto scias percussioni clerici censuram esse annexam. Ratio est eadem, & efficacior, quia talis ignorantia facti reddit actum illum, cui censura annectitur, omnino inuoluntarium: ac proinde incapacem censuræ, vel alterius pœnæ, ideoque *in cap. si verò 2. de sent. excomm.* excusatur ab excommunicatione occidens clericum, eo quòd ignorarit clericum esse, quia gestabat comam, & docent Doctores suprà relati Salas *de legib. disp.* 15. *sect.* 6. *n.* 110. Vasq. *suprà dub.* 14. *n.* 2. *&* 7 Bonacina *n.* 8. Molin. *tom.* 4. *disp.* 53. *n.* 1. *&* 3. Sanch *n.* 23. Et hoc verum est, etiam si animum haberes percutiendi clericum, quia licèt talis animus malus sit, at percussio illa ex tali animo non proficiscitur, quia semper intelligebas te non percutere clericum, sed solùm feram, aut laïcum. Ergo percussio illa clerici, quatenus clericus est, tibi non fuit voluntaria, nec peccaminosa, & consequenter nec censura punienda. & ita docet Sanch. suprà *n.* 26. Bonacina *disp.* 1. *de cens. q.* 2. *p.* 1. *n.* 14. Molin. *to.* 4. *disp.* 53. *n.* 2. *& tom.* 6. *tract.* 5. *disp.* 71. *n.* 8. Vasq. 1. 2. *disp.* 126. *à n.* 4. *& de excomm. dub.* 14. *n.* 4 & alij.

Sed quid si proiiciens sagittam intendas occidere Petrum clericum, & casu occidas Franciscum similiter clericum, eritne excommunicatus, & irregularis.

Respondeo te non esse excommunicatum, neque irregularem ob ignorantiam facti; excommunicatio enim, & irregularitas non ob intentionem, sed ob malum opus externum contrahi debet: at occisio Francisci peccaminosa non fuit: intentio autem occidendi Petrum inducere non potest excommunicationem, aut irregularitatem. Ergo excusaris ab illis, secus verò dicendum est, si non casu, sed ex voluntate percutias Franciscum clericum, credens esse Petrum. quia tunc percussio illa tibi est voluntaria, etiam si non sit voluntaria, quatenus Francisci est: ita aliis relatis docet Sanch. *disp.* 32. *n.* 27. Bonac *disp.* 1. *q.* 2. *p.* 1. *n* 20.

4 Maior difficultas est, an ignorantia solius pœnæ à lege impositæ sufficiat ab ea excusari.

Et quidem non sufficere probatur. Quia tota ratio delicti merentis pœnam, in transgressione legis sita est: hæc autem transgressio solùm expostulat notitiam legis non pœnæ. Ergo ignorantia pœnę, à pœna non excusat. Aliàs inuincibiliter ignorans esse pœnam inferni positam peccato mortali, illam non incurreret: quod omnino est falsum. Nam, vt dicitur *in leg.* 15. *tit.* 13. *p.* 2. *el que face el yerro el mesmo se mete en fecho dumbre de la pena.* Secundò vel pœna imposita est proportionata delicto, vel est illi improportionata: si hoc secundum dicas, erit iniusta, & iniustè infligetur: si primum, eo ipso quòd committas delictum, teneris subire pœnam proportionatam. Ergo cognitio pœnæ necessaria non est ad illam incurrendam, & ita tenet Matienz. *lib.* 5. *recop. tit.* 12. *l.* 1. *gloss.* 1. *num.* 3. Iulius Clarus *lib.* 5. *recept.* § *fin. q.* 85. *vers.* 2. *est casus.* Couar. dicens oppositam esse errorem, *cap. alma mater* 1. *p.* § 10. *n.* 9. Cordub. *in quæst. lib.* 1. *q.* 25. *in princ.* Ledesm. 2. *p.* 4 *qu.* 24. *art.* 6. *ad fin.* Auila 2. *p. cap.* 5. *disp* 5 *dub.* 10. *concl.* 1. & alij.

5 Verùm etsi supradicta sententia probabilis sit, probabilius tamen existimo ignorantiam pœnæ à lege impositæ excusare ab illa incurrenda ipso iure, etsi per iudicis sententiam imponi possit. De pœnis, quæ *medicinales* vocantur, quales sunt excommunicatio, suspensio, & interdictum, est res clarior, quia nulla alia ratione dicuntur medicinales, nisi quatenus sui timore retrahunt homines à delictis committendis. Ergo necessariò expostulant cognosci, vt sui timore possint delinquentes detinere. Secundò ad incurrendam excommunicationem, & idem est de suspensione, & interdicto, quatenus censuræ sunt, requiritur competens monitio, ex *cap. sacro, de sentent. excommunicat.* at non censetur quis competenter monitus, quousque sub comminatione censuræ moneatur. Ergo. Tertiò cẽsura non fertur, nisi quando alia via delinquens corrigi non potest, ex *cap. nemo Episcoporum* 11. *q.* 3. ibi, *illis qui aliter non potuerunt corrigi*; &c. & satis colligitur ex Trident. *sess.* 25. *cap.* 3. *de reformat.* Ergo quousque delinquens corrigi nolit per monitionem censuræ, non debet censura affici.

Quartò violans legem Ecclesiasticam, ignorando censuram annexam, non est contumax, & rebellis, quantum esse potest, potestati Ecclesiasticæ, siquidem adhuc restat contumacia, & rebellio talis potestatis, sub comminatione, & notificatione pœnæ impositæ. Ergo quousque ei notificetur, ligari non potest tali pœna. Probo consequentiam, quia censura est vltima pœna vltimam contumaciam puniens: non autem puniret vltimam contumaciam, sed potius primam, si non expectaret notitiam censuræ. quia in *cap.* 2. *de constitut. in* 6. dicitur ignorantes statuta ordinariorum ligandos non esse illorum pœnis: quod decretum, cum in animarum fauorem latum sit, extendi debet ad ignorantes non solum statutum, sed & pœnam per statutum appositam. Ergo ignorantes censuras excusantur ab illis: & ita de his pœnis, quæ censuræ sunt, docet Suar. 5. *tom. in* 3. *p. disp.* 4. *sect.* 9. *n.* 19. Sanch. *lib.* 9. *de matrim. disp.* 32. *n.* 13. *&* 21. Bonacina *disp* 1. *de censuris q.* 2. *n.* 13. Coninch. *disp.* 13. *de censur. dub.* 10. *num.* 90. Hanin. *de confid. q.* 11. *n.* 17.

6 Hanc doctrinam extendit Sanch. & Bonacina *suprà* & Coninch. *disp.* 18. *dub.* 4. *num.* 31. & Suar. *num.* 22. ad irregularitatem, existimántque esse satis probabile ignorantem alicui actui impositam esse irregularitatem excusari ab illa, quia irregularitas, quæ est pœna, similis valdè est aliis censuris. tum in eo quòd reus in se illam exequi debet. tum etiam, & præcipuè, quia nunquam imponitur, nisi ad puniendam alicuius contumaciam, & singularem rebellionem aduersùs potestatem Ecclesiasticam, vel ob grauissima crimina, qualis est irregularitas imposita exercenti actum ordinis censura ligato, violanti interdictum, occidenti hominem, & similia. Denique probari hoc potest ex *cap. præposuisti* 82. vbi venia conceditur clericis ignorantibus constitutionem Syricij Papæ, quæ deponebat clericos incontinentes. Ergo ignorantia pœnæ à pœna per legem imposita excusat.

Neque obstat text. *in cap. cùm illorum, de sententia excommunicationis*, vbi percutientes clericum, si postea ordines recipiant scienter, deponuntur perpetuò si clerici sæculares sint: si autem sint regulares, ab executione ordinis suspenduntur; at si ignoranter processerint, eo quòd non recordentur se in excommunicationem incidisse, vel prorsus ignorasse impeditos esse ordines sic suscipere, cum eis potens dispensare: si ergo admittitur dispensatio, contrahitur impedimentum etiam ignoranter: & ita motus hoc textu docet Azor *lib.* 1. *instit. moral. cap.* 15. *q.* 7. Non, inquam, obstat supradictus textus: nam ibi loquitur Pontifex non de ignorantia inuincibili, sed vincibili, & crassa, loquebatur enim pro foro externo, vt dixit Hostiensis, & Abbas ibi *n.* 15. In foro autem externo nemo præsumi poterat laborare ignorantia inuincibili iuris ita clari, & manifesti, & ita docet Nauarr. *sum cap.* 27. *n.* 241. Suar. plures referens *tom.* 5. *in* 3. *p. disp.* 31. *sect.* 1. *n.* 59 § *vlterius autem.*

7 De aliis pœnis, à censuris, & irregularitate, sentit Nauarr. *summ cap.* 23. *num.* 47. *& latiùs cap.* 27. *num.* 274. *vers.* 13. ignorantes non ligari, nisi fortè pœnæ fuerint ita leues, & delicto proportionatæ, vt nulla ratione videantur excedere. Idem tenet Saà *verbo ignorantia, num. vnico, in editione Complutensi*, vbi dicit: Ignorantia iuris, & facti excusat à pœna legis humanæ, etiam cùm non excusat à peccato, vt cùm quis peccat, sed ignorat ob id positam à lege pœnam: abest enim contemptus legis. Probabile reputat Suarez *tom.* 5. *in* 3. *part. disp.* 4 *sect.* 9. *n* 22. Sanchez *lib.* 9. *de matrim. disp.* 32. *num.* 21. Bonacina *disputat.* 1. *de cens. quæst.* 2. *punct.* 1. *num.* 13. Ratio Nauarri ea est, quia delinquens obligari non potest ad pœnam subeundam, nisi aliquo modo in illam consentiat: at ex ipso delicto solum censetur consentire in pœnam, quæ delicto proportionata sit iuxta prudentium æstimationem, non autem in pœnam extraordinariam, exorbitantem, & auctam ob talis delicti frequentiam, vel alias circumstantias personæ, temporis, loci, &c. Ergo ad pœnam extraordinariam non censetur delinquens obligatus. Deinde violans legem grauissimis, & extraordinariis pœnis munitam, ignorando illas probabiliter, minus peccat, quàm si eas sciret, sicuti minus peccat, qui causa furandi ingreditur hortum nullo, vel leui cespite septum, quàm si alto pariete esset cinctus, sed qui sciens violat legem grauissimis pœnis munitam, illas incurrit. Ergo cum violatore ignorante mitiùs est agendum. Hic discursus Nauarri probat non posse iudicem ignoranti pœnam extraordinariam legis, illam ei imponere, si delinquat, sed solùm cum illo est agẽdum, ac si nulla esset pœna imposita, quia ratione ignorantiæ non fuit formaliter illius transgressor. Deinde probat supradictus discursus sic ignorantem non contrahere pœnam, si debeat ipse pœnam in seipso exequi; quia pœna, cuius executio ab ipso delinquente debet fieri, nullo modo est annexa delicto, ac proinde delinquens in illam non consensit, non igitur subire illam debet. Item illamet executio est res grauis, & extraordinaria, & tanquam à pœna extraordinaria, & exorbitante excusari debet, sic videtur sentire Coninch. *disp.* 18. *de irregul. dub.* 4. *concl.* 1. *num.* 29. *in fin.* Molina *tom.* 1. *de instit disp.* 92. § *obserua.*

8 Ex hac doctrina infertur primò ignorantem inuincibiliter delicto à se commisso annexam esse excommunicationem, suspensionem, interdictum, vel irregularitatem pœnalem, non incurrere has pœnas, quia sunt pœnæ tum medicinales, tum grauissimæ, tum ab ipso delinquente exequendæ. Poterit tamen iudex arbitrio prudentis delictum punire, constat ex Doctoribus suprà relatis.

Secundò infero reseruationem absolutionis factam in odium alicuius peccati non contrahi ab ignorante, secus verò si ob cõmune bonum Ecclesiæ, & rectam illius gubernationem reseruetur:

uetur: tunc autem intelligi debet reseruari ob commune bonum præcisè, quando per se, & ratione sui reseruatur, nulla speciali constitutione peccatum illud prohibente: at quando reseruatur constitutione aliqua specialiter prohibitiua, & punitiua delicti, vti fecit Sixtus V. contra malè promotos ad ordines, & Gregorius XIII. contra dantes, & recipientes pecunias, pro gratia à Sede Apostolica obtinenda, non contrahitur ab ignorante talem pœnam. sic Sanchez *lib. 9. de matrim. disp. 32. num. 18.*

Tertiò infert idem Sanchez *suprà*, cum Anton *cap. 2. de constit. n. 19. versic. hac vera.* annullationem actus, quando non est solemnitatis defectu, sed in delinquentis pœnam, non incurri à legis ignaris. Aliàs ipse delinquens esset propriæ pœnæ executor: quod durum, difficiléque admodum est, & sentit Flamin. *de confid. q. 21. n. 33.* quoad forum conscientiæ, esto quoad forum externum, & iudiciale affirmet incurri.

Quartò infero coniugem habentem rem cum consanguineis alterius coniugis in secundo gradu, ignorando hunc accessum esse specialiter ab Ecclesia prohibitum, non impediri à debiti petitione, qua non committit incestum. Idem est si teneret, vel baptizaret filium alterius coniugis, ignorans hoc esse ab Ecclesia prohibitum, quia in his casibus est ignorantia iuris, quæ si inuincibilis est, à pœna excusat ex supradictis, & tenet aliis relatis Sanchez *lib. 9. de matr. disp. 32. à n. 43.* Idem existimo dicendum de ignorante solam pœnam, hoc est, de ignorante sibi esse prohibitam debiti petitionem ob incestum commissum, etsi sciat specialiter prohiberi.

9 Restat satisfacere argumentis probantibus ignorantiam solius pœnæ non excusare ab illa.

Ad primum dico, adæquatam rationem delicti merentis pœnam delicti extraordinariam suam esse in transgressione legis imponentis talem pœnam, non vtcumque, sed cum sufficiente illius cognitione, aliàs non censebitur delinquens esse subiectus. Neque obstat exemplum de pœna inferni, quam quilibet peccator meretur, esto illam inuincibiliter ignoret, quia hæc pœna non est extraordinaria peccato mortali, sed potiùs ordinaria illius, & leuior ea, quàm peccatum meretur. Deinde non est pœna, quam ipse delinquens in se debeat exequi, sed potiùs in illo est exequenda. Ad executionem autem pœnæ proportionatæ quilibet delinquens subiicitur eo ipso, quòd delinquens sit.

Ad secundum dico plures esse pœnas extraordinarias, & exorbitantes impositas delictis, si delicta in se considerentur, at non esse exorbitantes, attenta delicti multiplicatione, & aliis circumstantiis, quibus iudex motus est ad pœnam illam extraordinariam constituendam. Ex quo fit delinquentem ignarum obligatum non esse talem pœnam subire, bene tamen subire eam, quæ delicto secundùm se fuerit proportionata.

Pvnctvm XVIII.

An ad incurrendam pœnam à lege impositam sufficiat ignorantia quælibet mortaliter culpabilis.

1 *Non contrahis pœnam, si lex petat scientiam præsumptionem, aut temeritatem; peccatum tamen committis.*
2 *Si lex factum prohibeat verbis simplicibus, excusaris à censuris*
3 *Ab aliis pœnis non excusaris.*

1 Respondeo nequaquam sufficere si lex scientiam legis expostulet: vt si dicat, qui scienter actum talem fecerit, excommunicatus, suspensus, aut irregularis sit, tunc enim necessariò requiritur ignorantia affectata, quæ scientiæ æquiparatur, neque alia sufficit, qualibet enim alia data, non verè diceretur scienter fecisse, sed ignoranter. Item cùm lex petit in delinquente scientiam legis, & pœnæ, petit dolum in delinquente, vt pœna illius afficiatur: at dolus non committitur, nisi cùm ex ignorantia affectata procedit, vt optimè probat Sanch. *lib. 9. de matr. disp. 32. n. 46.* Ergo absque hac ignorantia non contrahitur pœna lata aduersùs scienter facientes, ideo enim dicitur *in l. 1. ff. de dolo*, ignorantem in dolo non versari, quia non quælibet ignorantia constituit dolum, sed affectata.

Dices, Ergo ignorantia vincibili, & crassa actum prohibitum à tali lege efficiens non pecco, siquidem solùm aduersùs scienter facientes lata lex est.

Respondeo te peccare, etsi pœnam non contrahas, nam quoad peccatum idem est te debere scire, ac si scires, ex *l. quod te mihi 5. ff. de reb. cred.* at quoad pœnam non est idem: & ita hanc sententiam sustinent Sylu. *verbo ignorantia, quæst. 8. dicto 4.* Nauarr. *cap. 27. n. 141. declarat 4.* Couarr. *4. decret. 2. part. cap. 6. §. 8. n. 2. & cap. alma. 1. p. §. 10. n. 17. vers. eadem sanè ratione.* Sanchez plures alios referens *lib. 9. disp. 32. n. 35.* Bonacina *de cens. disp. 1. q. 2. p. 1. n. 10.*

Idem quod dictum est de lege lata aduersùs scienter facientes, intelligi debet, si feratur aduersùs temerè consultò violantes, vel præsumentes violare, vel audentes violare, hæc enim omnia necessariò expostulant scientiam in delinquente, vel saltim ita affectatam ignorantiam, quæ scientiæ æquiparetur. ita Suarez *tom. 5. in 3. p. disp. 4. sect. 10. n. 3.* Sanchez *supra n. 37. & 38. lib. 6. in Decal. cap. 8. n. 43.* Bonacina *suprà n. 11.* vbi neque affectatam ignorantiam in prædictis casibus existimat sufficere, nisi cum ingenti temeritate fuerit coniuncta, sed necessariò ex certa scientia debere actum procedere.

2 Difficultas autem est, an casu quo lex non vtatur verbis supradictis, scientiam, præsumptionem, & temeritatem importantibus, sed absolutè dicat, qui deliquerint, tali pœna puniantur, aliqua ignorantia vincibilis, & mortaliter culpabilis delinquentes excuset?

Thom. Sanch pluribus relatis *lib. 9. de matr. disp. 32. n. 30. & seqq.* existimat ad contrahendas censuras, & irregularitatem non sufficere ignorantiam vincibilem mortaliter, sed necessariò desiderari crassam, & supinam, quámque vocat ius ignorantiam ex lata culpa. Præcipuum fundamentum desumitur ex *cap. 2. de const. in 6.* vbi Pontifex excusat ignorantes à pœnis latis per statuta ordinariorum, nisi eorum ignorantia crassa fuerit, & supina. Quod decretum, etsi de statutis ordinariorum expressè loquatur, potiori ratione de legibus Pontificiis intelligendum est, vt suprà diximus. Ergo aliqua ignorantia mortaliter culpabilis, dummodo crassa non fuerit, & supina, à pœnis excusat, aliàs nihil Pontifex decerneret, in quo esse posset difficultas: nam ignorantia, quæ leuiter est culpabilis, & quæ negligentiam mortalem non attingit, in omni sententia à censuris, & qualibet pœna graui excusat, siquidem excusat à peccato mortali.

Hæc sententia in censuris, & irregularitate probanda mihi videtur, eo quòd sint pœnæ, quæ contemptum legis requirunt, vt optimè probat Nauarr. *cap. accepta de restit spoliat. opposit. 8. illat. 9. n. 35. & cap. cùm contingat, causa nullitatis, remedio 2. n. 7.* Sed contemptus non videtur adesse, vbi aliqua diligentia est adhibita: hæc enim diligentia excusat à dolo, cùm quælibet causa, siue iusta, siue iniusta sit, ab illo excuset, vt multis exornat Flamin. *de confident. quæst. 46. n. 8.* Ergo, & ita tenet Bonacina *de cens. disp. 1. q. 2. punct. 1. n. 10.*

3 De aliis autem pœnis existimarem sufficere ad illas contrahendas, diligentiam non fuisse adhibitam sufficientem, eo quòd de illis nihil videam specialiter decretum, nisi solùm in pœna imposita coniugibus, non petendi debitum ob copulam cum consanguineis sui coniugis habitam, vel si absque necessitate baptizauit, vel leuauit filium coniugis ex sacro fonte, in quibus casibus necessariò requiritur scientia delicti, neque sufficere ignorantiam crassam, sed necessariò debet esse affectata: quod satis in affinitate probatur ex *cap. 1. de eo qui cognouit consanguineam.* ibi. *si quis cum filiastra sua scienter fornicatus fuerit, neque à matre debitum petere, neque filiam vnquam habere potest vxorem.* Et in impedimento cognationis probatur ex *cap. si vir. de cognat. spiritual.* ibi, *si ex ignorantia factum est, eos ignorantia excusare videtur*, vbi ignorantiam non quamcunque, sed affectatam intelligit, vt optimè probat Sanchez *lib. 9. de matr. disp. 32. à num. 47.* An peccans ex ignorantia committat peccatum eiusdem speciei, ac si sciens peccaret, iam diximus superiori tract. de conscientia, cùm de errore esset sermo. Item an euentus ortus ex ignorantia culpabili imputandus sit, & sit verè peccatum, latè discussimus hac disputatione *punct. 4.*

Pvnctvm XIX.

An ignorantia excusans legis transgressionem, allegari possit in foro externo, & qualiter probanda sit.

1 *Proponitur non posse allegari.*
2 *Defenditur allegari posse.*
3 *Satisfit argumentis n. 1. positis.*
4 *Apponitur modus probandi ignorantiam.*
5 *Iuramentum non sufficit ad ignorantia probationem si alia via ignorantia probari potest. Et quid specialiter in lege sufficienter promulgata.*
6 *Allegari, & probari potest ignorantia, si alia via præter iuramentum fieri potest.*
7 *Ignorantia facti sufficienter probatur iuramento.*
8 *Aliqua notabilia inferuntur.*

1 Non posse allegari, probatur primò, quia allegaret latam culpam, qualis est ignorare iuris dispositionem, quam omnes scire debent, *l. leges sacratissimæ, ff. de legibus.* Secundò contra præsumptionem iuris, & de iure non admittitur probatio ignorantiæ, vt tradit Felin. *in cap. cognoscentes, n. 13. de constitut.* & multis exornat Flamin. *de confident. quæst. 76.* At cùm lex est solemni ritu publicata, est præsumptio iuris, & de iure pro eius scientia. Ergo nemini permissum est allegare ignorantiam. Tertiò non toleratur ignorantia eorum, quæ quis tenetur ratione sui officij scire, & inuestigare, ex *cap. innotuit, de elect. glossa ibi, verbo ignorantiam.* Sed quilibet tenetur leges,

& obligationes sui muneris scire. Ergo non es admittendus allegare in contrarium: hac enim ratione Episcopus allegans ignorasse vacationem beneficij, repellitur, quia cùm præsens diœcesi debeat esse, præsumitur omnia ibi suo muneri pertinentia scire, ex glossa *in l. si tutor, super verbo, ostenderis. C. de periculo tutor. & ex cap. qui & humanis*, 12. *quæst.* 2. Quocirca Mascard. *verbo ignorantia, concl* 879. *num.* 12 13. & 24. probat multis allegatis nemini patrocinari ignorantiam decreti publici, edicti ordinarij publicati, & cuiuscumque statuti quoad homines loci illius.

2 Nihilominus certa sententia est, ignorantiam legis allegari, & probari posse, tradit Abbat *in cap. cognoscentes, num. 9. de constitut. & glossa ibi in fine.* Syluest. *verbo lex, quæst.* 7. Menoch. *de arbitrar. iud. lib.* 2. *cent.* 2. *casu* 186. & supponunt omnes. Et ratio est clara, quia notitia legis positiuæ non est à natura insita, sed diligentia cuiusque, & aliorum disciplina haberi debet: hæc autem possunt ex multis capitibus impediri, & impossibilia reddi. Ergo potest allegari, & probari.

3 Neque obstant rationes in contrarium. Fateor, inquam, aduersus ignorantem ius, statutúmque commune esse præsumptionem, ideóque illi incumbere onus probandi, & præsumptionem elidendi.

Ad primum dico. Qui allegat ignorantiam legis, vt à transgressione legis excusetur, non allegat latam culpam, quia non allegat ignorantiam vincibilem, sed inuincibilem, & probabilem.

Ad secundum dico aduersus præsumptionem iuris & de iure debere non admitti probationē simplici verbo, imò nec iuramento, vt dicemus, bene tamen si alia via ignorantiam probare contendat, scilicet allegando causas, ex quibus efficaciter præsumitur. Adde pro scientia legis solùm esse præsumptionem iuris, non de iure; cum solùm verosimiliter, seu probabiliter, non necessario omnibus insit, in quo præsumptio iuris sita est, vt optimè dixit Alciat. *de præsumpt.* 3. *p. in prœludio. num.* 9. *Præsumptio iuris* (inquit) *est proba illa coniectura ex certo signo proueniens, quæ alio non adducto pro veritate habetur*; & multis exornat Flamin. *de confident. quæst.* 77. *num.* 12. vbi *à n.* 8. probat aduersus hanc præsumptionem admitti probationem.

Ad tertium eodem modo respondemus efficaciorem probationem ignorantiæ requiri, quoties de scientia est ita vehemens præsumptio.

4 Modus autem probandi ignorantiam duplex est. Primus est ex coniecturis, iuxta textum *in cap. cùm in tua, qui matr. accusare possunt.* gloss. *ibi. & in cap. præsumitur, vers.* 3. *quando probatur, de reg. iur. in* 6. Bald. & Abbas *in cap. cognoscentes, de constit. n.* 10. Felin *num.* 19. Coniecturæ sunt, si probes absentiam tempore publicationis, si detineris infirmitate, si in tenera ætate eras constitutus, & his similia, *ex supradicto cap. cùm in tua*, & tradit aliis relatis doctissimus Menoch. *de arbitr. iud. lib.* 2. *cent.* 2. *casu* 186. *n.* 16. Mascard *de probat. verb. ignorantia, conclus.* 880. vbi *n.* 1. aduertit hanc probationem ignorantiæ per coniecturas non esse plenam, non enim de his quæ sunt in animo, constare certò potest; ac proinde iudicis arbitrio debet relinqui. Menochius *suprà*. Secundus modus probandi ignorantiam est iuramentum, cum enim ignorantia in mente consistat, solo videtur testimonio ignorantis probari posse. sic glossa *in cap. propositi*, 82 *dist. cap. qui diuinis, verbo, & humanis*, 12. *quæst.* 2. *cap. si verò* el. 2. *de sentent. excommunicat. verbo, propria.* Abbas *dict. cap. cognoscentes, n.* 9. Couarr. 2. *var. cap.* 10. *num.* 1. *vers. tertio admittenda est*, & alij plures, quos refert, & sequitur Mascard. *de probat. concl.* 881 *n.* 1. & 2. Menoch *suprà n.* 5. *vers. primus est modus.* Gregorius Lopez *l.* 12 *tit.* 1. *p* 7. *verb. que lo non supiera.*

5 Difficultas autem est, an hoc iuramentum sufficiat ad probandam ignorantiam legis?

Et quidem quando alia via præter iuramentum ignorantia probari potest, omnes conueniunt iuramentū insufficiens esse, colligitur ex *cap præsentium, de testibus, cap. ex litteris, de præsumpt.* & tradit aliis relatis Felin. *cap.* 2. *num.* 12 *de constit. versic. fallit primò.* Mascard. *suprà num.* 13. Iuramentum enim in defectum alterius probationis subrogatur, est enim probatio hæc priuilegiata, cui locus est tantùm cum aliæ probationes deficiunt. tradit Menoch. *n* 7. *ex l.* 2. *§. diuus, el* 1. *de iure fisci.* Secundò non sufficit iuramentum, si agatur tam de probanda ignorantia, quàm de probanda ignorantiæ iustitia, vt si allegas ignorantiam ex causa absentiæ, vel infirmitatis, debes absentiam, vel infirmitatem legitimis probationibus probare. ita Felin. *suprà num.* 19. Menoch. *num* 15. Mascard. *num.* 15. plures referens. Rationes adducit Menoch & Mascard. quia actus isti ignorantiam iustificantes non consistunt in animo allegantis, sed sensibus obiiciuntur. Debent ergo aliis testimoniis probari. Tertiò non probatur ignorantia solo iuramento ignorantis, quado aduersus eum esset maxima iuris præsumptio, vel ex publica fama, vel ex facti notorietate, vel ex longi temporis præscriptione, aliove simili. ita Decius *in supradicto cap. cognoscentes, n.* 18. *vers. similiter arbitrari.* Felin. *num.* 17. Couarr. *reg. possessor.* 3. *p.* §. 3. *num.* 4. *vers.* 10. Gratian. *reg* 170. *n.* 7. Menoch. *suprà num.* 7. & 8. & *tract. de recup. possess. rem.* 16 *num.* 36. vbi probat allegantem se ignorasse sui antecessoris. vitiosam possessionem, non esse audiendum, quando publicè notum est illum antecessorem suum vitiosè possedisse. Ignorantia enim illorum quæ publicè nota sunt, non præsumitur, imò præsumitur contrarium, & aduersus iuris præsumptionem solo iuramento non videtur standum.

Hinc oritur dubitatio, an ignorantia legis sufficienter promulgata probetur iuramento? Non enim videtur probari posse: nam aduersus iurantem semper est iuris præsumptio, eo quod lex publica sit, & publicè omnibus nota post duos menses à publicatione. In contrarium autem est, quia non est præsumendus quis ita immemor suæ salutis, vt peierare vellet. Item quia ea quæ sunt in animo latentia, non possunt efficaciori via probari, quàm testimonio ipsius dicentis: illi est ergo fides adhibenda.

Vtraque sententia est probabilis, & quælibet plures habet patronos. At probabilior, & magis recepta sententia est in ignorantia legis, seu iuris non admittendam esse probationem iuramenti: ita docet Menoch. *suprà. & lib.* 1. *de præsumpt. præsumpt.* 77. *à n.* 3. Thom Sanch. *lib.* 9. *de matr. disp.* 32. *n.* 5. Mascard. *conclus.* 881. *n.* 27. & 26. & alij in duplici casu hæc nostra sententia verius procedit. Primò, si lex aut statutum prohibeat ignorantiam allegari: tunc enim nullo modo admittenda est probatio ex iuramento, quia statutum valet, & aliquid debet operari. tradit Bald. *l.* 1 *ff. de legib. num.* 6. Felin. *in cap. cognoscentes, n.* 15. *de constit.* Menoch. *num.* 10. Mascard. *num.* 20.

6 Verùm si alia via probari potest ignorantia inuincibilis legis admittenda est probatio, etsi lex prohibeat ignorantiam allegare, quia intelligi debet prohibere ignorantiam culpabilem, crassam, & supinam, non tamen prohibere allegare ignorantiam iustam, & probabilem. Nam si prohiberet iustam, & probabilem ignorantiam allegare, prohiberet iustam innocentis defensionem, & intenderet, innocentem, ac si esset nocens punire. Dices, ergo nihil speciale prohibet: nam quælibet lex prohibet allegare ignorantiam vincibilem. Ergo huiusmodi statutum de inuincibili est intelligendum: & sic tenet Felin. *dict. cap. cognoscentes, num.* 15. Farinac. plures referens 1. *p. fragment. verbo constitutio, num.* 702.

Respondeo tamen quamlibet legem repellere ignorantiam vincibilem, & crassam, admittereque probationem ignorantiæ probabilis, & iustæ; at cum hac differentia. Quia, quando lex non repellit probationem ignorantiæ, admitti potest eius probatio simplici iuramento ex probabili sententia, cui se potest iudex conformare. At quando lex ignorantiam allegari prohibet, nullo modo admitti potest eius probatio simplici iuramento, sed aliunde petenda est, & sic iam lex aliquid operatur. Secundò dici potest statutum nihil in hac parte speciale operari, sed ad maiorem claritatem, & expressionem illius, quod ex natura rei inest, illa verba esse apposita: sic aliis relatis explicat Menochius *à num.* 11. Minus enim inconueniens est negare legem aliquid speciale operari, quàm affirmare iniquitatem continere, contineret autem iniquitatem, si iustè ignorantem puniret. Ergo. Secundus casus, in quo nullo modo aduersus legem admittitur probatio per iuramentum, est, quando agitur de tertij præiudicio, non enim iustum est alterum præiudicari solo tuo dicto; cùm pro illo stet legis præsumptio. ita Menoch. *suprà n.* 9. Mascard. *num.* 12. qui limitant procedere in præiudicio graui, non leui.

7 Rursus si loquamur de probanda ignorantia facti, censeo statuendum esse regulam generalem probari sufficienter iuramento ignorantis, quia ignorantia facti regulariter præsumitur: propterea dicitur, Ignorantia facti, non iuris excusat. *cap. ignorantia, de regul. iur. in* 6. Hæc regula colligitur ex *cap. si verò, el* 2. *de sent. excomm. cap. cùm in tua, qui matrim. accus. poss. & ibi gloss.* & multis exornat Mascard. *concl* 81. *n* 4.

8 Ex qua regula infero primò, cum Mascard. *num.* 3. referente Abbatem, Hyppolyt. & alios non soluentem vectigal impositum mercibus, quas refert, propter quod incidit in commissum, excusari sufficienter, si iuret se nescisse impositum esse vectigal, & tali iuramento facto absoluendus est, neque res eius cadunt in commissum. Secundò infero, hæredem alicuius non soluentem canonem per biennium, ob cuius negligentiam cadit in commissum, purgari sufficienter, si iuret, se ignorasse emphyteusicam. ita Accurs. *in l.* 2. *gloss. vlt. vers. sed quid si ille, qui soluere debuit C. de iure emphyteutico.* Marsil. *in rub. C. de probationib. num.* 137. *vers. & dixit multum egregiè* Mascard. plures referens *num.* 4. & 5. Tertiò infero, si dominus recepit canonem, id est, pensionem, & censum ab emphyteuta, postquam cecidit à iure suo ob negligentiam solutionis, eam redintegat, iuxta *l.* 2. *C. de iure emphyteut.* Hoc tamen intelligendum est, casu quo dominus sciuerit emphyteutam à iure suo cecidisse, secus si ignorauerit. nam si ignorans recepit solutionem pensionis, non redintegrat. hæc tamen ignorantia, cum sit ignorantia facti, & non iuris, iuramento domini probatur sufficienter, tradit Marsil. *supr. n.* 138. *vers. Adde quod ista probatio ignorantia.* Mascard. *n.* 6. Quartò infero vasallum allegantem feudi vacantis ignorantiam, offerentemque iurare, debere admitti, quòd si non admittatur, appellare potest, tanquam graua

grauatus, sic aliis relatis Mascard. *n.7.* Infero quintò procuratoris ignorantiam probat. sufficienter iuramento ipsius, nisi à domino habuerit speciale mandatum. sic Mascard *num.8.* Sextò infero receptantem in domo hæreticum, purgari sufficienter, si iuret se nesciisse hæreticum esse, quia cùm sit de facto alieno, & occulto, præsumitur ignorasse. sic Simanc. *libr. catholic. instit. tit 15. n. 9.* Menoch. *lib. 9. præsumpt. 23. n. 54.*

Ab hac regula excipi debet factum, pro cuius scientia est à iure præsumptio, vt si sit publicum, si in tua præsentia: tunc enim non probatur satis iuramento, sed allegandа, & probanda est causa ignorantiæ, est enim eadem ratio de hoc facto, ac de lege, siquidem legis ignorantia ideo non probatur satis iuramento, quia eorum, quæ publica sunt, qualis est lex, scientia præsumitur. Quæ autem sint facta, pro quibus à iure est præsumptio scientiæ, vel ignorantiæ, optimè expendit Menoch. *lib. 6. præsumpt. 23. & 24.*

DISPVTATIO II.

De peccatis. Vbi eorum natura, & essentia explicatur.

PEccatvm aliud est originale, aliud actuale, aliud habituale, aliud mortale, aliud veniale, de omnibus est sigillatim dicendum: sed quia à peccato originali omnia peccata originem trahunt, ideo de illo placet priùs agere, & breuiter inquirimus, An sit? Quid sit? & quas personas afficiat, & quos effectus habeat?

Pvnctvm I.

Quid sit peccatum originale.

1 *Fide tenendum dari peccatum originale.*
2 *Prima sententia peccatum originale esse peccatum Adæ moraliter quemlibet denominans.*
3 *Refellitur supradicta sententia, & asseritur esse priuationem iustitiæ debitæ.*
4 *Proponuntur obiectiones aliquot, & soluuntur.*
5 *Quid sit priuationem gratiæ debitam esse paruulis.*

1 NEmini Catholicorum esse potest dubium dari peccatum originale, cum hæc veritas expressè definita sit à Trident. *sess. 5. de peccat. origin. cap. 3.* ex illo loco Pauli ad Roman. 5. *Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccauerunt.* Notanda enim sunt verba Pauli dicentis ab Adamo peccatum in hunc mundum *intrasse*, quod non potest intelligi de introitu per imitationem, quia paruuli non peccant imitando, ergo debet intelligi per realem propagationem. Nam eodem modo dicit intrasse peccatum, ac intrauit mors comes illius, quæ certè non imitatione, sed veritate, omnes afficit. Deinde probatur ex Baptismo, qui institutus est ad paruulos in Christo regenerandos, iuxta Paulum *ad Rom. 6.* Signum ergo est mortuos esse ob peccatum, non quidem actuale, quod habere non possunt, sed originale. Item traditur ad Ephes. 2. *Eramus natura filij iræ* & 1. Corinth. 15. n. 22. *Omnes in Adam moriuntur.*

2 In quo autem hoc peccatum consistat, variant Doctores, eorum opiniones refert, & errores latè impugnat Azor. *lib. 4. instit. moral cap. 26.* Vasq. 1. 2. *disp. 132.* Salas 1. 2. *tom. 2. tract. 13. disp. 11. sect. 2.* illis tamen omissis.

Duplex est sententia, quæ veritati accedit. Prima affirmat peccatum originale nihil aliud esse, quàm peccatum Adæ moraliter, & intrinsecè inhærens, & denominans quemlibet hominem peccatorem. Cùm enim peccatum originale debeat esse voluntarium, & nihil appareat, quod voluntarium sit præter Adæ peccatum, effici videtur in ipso, vt moraliter denominante peccatorem, sitam esse rationem peccati: quod exemplo peccati habitualis explicatur, peccatum enim habituale nihil aliud esse videtur, quàm peccatum actuale, dum non est sufficienter retractatum, aut à Deo condonatum, quia sic existens moraliter censetur perseuerare, & intrinsecè peccatorem denominare: ita similiter in peccato Adæ, dum tale peccatum non est sufficiẽter retractatum, aut à Deo pro omnibus hominibus condonatum, censetur illis inesse moraliter. ita doctus Salmeron *ad Rom 1. disp. 45. & 46.* & plures moderni illi consentiunt. Fateor tamen me non posse illi acquiescere, redolet enim errorem Alberti Pighij *controuers. 1.* Catharini *opusculo de casu hominis cap. 8 & vlt. & lib. cui titulus est, summa doctrina, ad sacros Theologos, de peccato orig. §. 3. qui incipit, Est igitur mea propositio,* qui asserunt peccatum originale solùm esse peccatum Adæ nobis imputatum, ac proinde quid extrinsecum ei, non vnicuique proprium, contra Concilium *sess. 5. can. 3.* Sed probo non posse peccatum originale consistere in peccato Adæ moraliter, & intrinsecè denominante paruulum: quia peccatum Adæ tam actuale, quàm habituale est omnino remissum. Ergo non potest moraliter in paruulis perseuerare, quia perseuerantia moralis alicuius rei, tunc est, quando prudenter homines censent illam rem perseuerare, & reputant, ac si physicè existeret. quod esse non potest, destructo totaliter fundamento huius denominationis: at quia totum fundamentum huius denominationis moralis, est peccatum actuale, & habituale Adami, quod per eius pœnitentiam, & gratiam animo fuit destructum. Ergo. Secundò per gratiam Christi in Baptismo collatam tollitur in paruulo totum id, quod veram, & propriam peccati rationem habet: vt dicit Concil. Trident. *sess. 5. can 5.* sed non tollitur peccatum Adæ, hoc enim iam erat sublatum per eius pœnitentiam. Ergo aliquid aliud debet tolli, quod sit fundamentum illius moralis denominationis. Tertiò nequit intelligi, qua ratione multiplicetur peccatum originale in quolibet paruulo, si peccatum originale non sit aliud præter Adæ peccatum moraliter paruulo inhærens: nam cùm peccatum Adæ vnum sit, vnum debet reputari, & non multiplex formaliter, quod est contra Concil. *sess. 5. can. 3.*

3 Quapropter tenenda mihi videtur communis sententia, quæ affirmat peccatum originale consistere in priuatione singulis debita iustitiæ, & sanctitatis, cuilibet enim debebatur iustitia Adamo non peccante: at quia ipse peccauit, & omnes in illo, quia in illius voluntatem nostræ erant refusæ, ideo nobis debita est priuatio gratiæ, & iustitiæ. In hac ergo priuatione debita peccatum originale consistit. ita Azor *cap. illo 26 circa finem* Vasquez *cap. 8.* Salas *sect. 3 n. 38.* Bonacina *disp 2. de pecc. q. 1. p. 2.* Ratio est, quia peccatum originale ita est vnicuique proprium, vt verè illum peccatorem constituat, sed nihil est, quod singulis insit, quod possit illos peccatores intrinsecè constituere, præter hanc priuationem. Ergo in hac priuatione peccatum originale consistit. Minorem probo, quia neque est peccatum Adæ, vt *supr.* probatum est, neq; est aliqua qualitas, vt bene probat Azor, Salas, & Vasq. *suprà*, neque aliquis reatus ad pœnam, hic enim potius est effectus peccati, quàm peccatum. Restat ergo, vt solùm sit priuatio debita gratiæ.

Dices hanc priuationem non esse paruulis voluntariam, & liberam, quod est ad peccatum requisitum.

Respondeo esse quidem liberam in Adamo; ibi enim omnes hominum voluntates refusæ erant, ac proinde cùm ipse peccauit, omnes nos peccauimus, & priuationem gratiæ meruimus habere. Ergo in hac priuatione debita peccatum originale consistit.

4 Verùm aduersùs hanc sententiam obstat, primò, quia priuatio sanctitatis debitæ paruulis fit à Deo, Deus enim priuat hominem gratia sua, & iure ad gloriam, quia peccator est. Ergo priuatio gratiæ non est peccatum, sed effectus peccati. Secundò, quilibet homo non solùm est priuatus iustitia originali, quatenus iustitia originalis est gratia sanctificans, sed quatenus est donum quoddam, virtute cuius passiones sensitiuæ in Adamo subiectæ erant rationi, quia Deus Adamum condens, promisit illi, si mandatum seruaret, omnibus eius posteris, non tantùm gratiam, sed iustitiam originalem daturum. Ergo in vtraque priuatione consistet peccatum originale, ac proinde non remittitur integrè per Baptismum. Tertiò ipsemet Adamus, postquam peccauit, mansit priuatus iustitia originali, & tamen non habuit originale peccatum. Ergo peccatum originale non potest in hac priuatione consistere?

Hæc tamen argumenta non obstant, quominus firma debeat esse communis sententia.

Ad primum dico, priuationem gratiæ fieri à Deo, sed non quatenus paruulis talis priuatio est debita: peccatum enim originale non in priuatione vtcumque gratiæ consistit, sed in priuatione debita, cuilibet enim homini per seminalem propagationem procreato, debetur priuatio gratiæ, & sanctitatis, ob peccatum, quod Adamus commisit, & cui ipse homo virtualiter, & moraliter consentit.

5 Sed inquires. In quónam consistit, priuationem gratiæ esse cuilibet debitam, seu quemlibet mereri priuari gratia. Nam in peccato Adami non videtur posse consistere, cùm hoc vnum sit, & priuatio debita multiplex. Item peccatum Adami est extrinsecum paruulis: deberi autem priuari gratia illis est intrinsecum, aliàs præcipua ratio peccati originalis in extrinseco sita esset. Quid ergo est in paruulis vltra carentiam gratiæ debitum carendi illa.

Respondeo non esse facile explicatu. Dico tamen necessariò recurrendum esse ad moralitates, peccatum enim Adami non solùm fuit peccatum ipsius, sed etiam peccatum omnium posterorum, in illo enim omnes posteri peccauerunt, iuxta Paul. *ad Rom. 5.* Quid ergo mirum, si singuli peccarunt, singuli habeant debitum contrahendi priuationem gratiæ? hoc tamen debitum etsi oriatur ex peccato Adæ, formaliter non est peccatum Adæ, sed ab illo quasi resultat moraliter, vel potest dici non esse peccatum Adæ, prout est peccatum ipsius, sed secundùm quod est peccatum posterorum, & omnes in illo

illo peccauerunt, & secundùm hanc rationem etsi physicè extrinsecum singulis sit: at moraliter intrinsecum est, & omnes intrinsecè afficit.

Ad secundum concedo non tantùm inesse singulis priuationem gratiæ, sed etiam subiectiones suarum passionum rationi rectæ; at nullo modo in hac priuatione subiectionis consistit neque partialiter peccatum originale: tum quia Concil. *sess.* 5. *can.* 5. dicit per Baptismum totum peccatum originale tolli, & tamen hæc priuatio subiectionis non tollitur: tum etiam, quia hæc subiectio non constituit gratum Deo: ergo neque eius priuatio ingratum constituere potest, ac proinde non potest esse peccatum, aliàs priuatio scientiæ, aliorúmque donorum, quæ Adamo non peccante haberemus, essent peccatum originale, & sic peccatum originale non esset vnum, sed multiplex in quolibet subiecto, quod non est dicendum.

Ad tertium concedo Adamum habuisse priuationem gratiæ post peccatum, non tamen habuisse originale peccatum; requiritur enim ad originale peccatum priuatio gratiæ non vtcumque, sed debita origine, & seminali propagatione, debita, inquam, non ratione culpæ propriæ, seu propria persona commissa, sed ratione culpæ capitis, in cuius voluntate omnium voluntates refusæ erant.

Pvnctvm II.

Quos effectus habeat peccatum originale.

1 *Priuat regno Dei.*
2 *Contrahimus mortem, & rebellionem appetitus.*

1 Conueniunt omnes Catholici priuare regno Dei, taliter quod decedentes in peccato originali, nunquam visuri sunt Deum, secundùm illud Ioan. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei*; non tamen inde sequitur habituros esse aliquam pœnam sensus, vt rectè, & eruditè probat Salmeron *ad Rom.* 5. *disp.* 48. Suarez *in* 3. *p. tom.* 2. *disp.* 57. *sect.* 6 Salas *tract.* 13. *disp.* 11 *sect.* 6. *num.* 74. & *num.* 85. Azor *lib.* 4. *cap.* 33. *q.* 1. & 2. sed non ob carentiam huius pœnæ, & fruitionem rerum naturalium, & perfectam illarum notitiam dicendi sunt esse in beatitudine naturali, quam, vt bene probat Azor *q.* 5. Salas *disp.* 11. *sect.* 6. *n.* 92. beatitudo naturalis expostulat naturam rectam, sanam, integram, & puram. quæ si peccato mortali originali afficiatur, talis non est: nam caret perfectionibus, quæ secundùm legem ordinariam ei fuerunt possibiles. Deinde qui in peccato originali est, Deo est inuisus, & inimicus, ac proinde miser, non ergo potest dici beatus. Item non essemus immortales, neque appetitus subditus rationi esset, sed sæpè in malum inclinaret: plurium etiam haberemus ignorantiam; qua ratione bene comparat Sotus *lib.* 1. *de nat. & grat. cap* 13. hominem in pura natura homini nudo, qui nunquam fuit vestitus, & hominem in natura lapsa comparat spoliato, qui antea vestitus erat. Sed quid dicendum si aliquis originali infectus, cum solo peccato veniali decedat? & posse decedere probat latè Salas *q.* 89. *tract.* 13. *disp.* 18. *sect.* 6. & 7. quia obligatio se conuertendi ad Deum, & potest ignorari inuincibiliter, & casu quo ignoretur potest illi non satisfieri absque culpa. Item potest tunc homo aliquod mendacium leue, verbumve otiosum committere, & subitò mori. In tali ergo euentu decedens in originali, & veniali, quam pœnam sensus habebit.

Respondeo habiturum aliquam, sed non pœnam æternam, sed temporalem, qua purgetur peccatum veniale commissum: locus autem, in quo purgandum est, vel est infernus, non cum societate damnatorum, sed separatim ab illis: vel est limbus, in quo decedentes cum originali residunt; non enim repugnat in limbo esse aliquem locum ignotum, quo animæ decedentes cum originali, & veniali purgantur, & purgatæ, à veniali statim coniunguntur aliis, quæ cum solo originali decesserunt. Quòd si dicas quare Patres, & Concilia nihil de hoc loco dixerint, facilè respondetur, quia pauci sunt, qui sic decedunt. Vide Salas *sup.* & Suar. 1. 4. *in* 3. *p disp.* 11 *sect.* 2.

2 Secundò est de fide ob peccatum Adami mortem incurrere, ad Rom. 5. *Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors*, &c.

Tertiò ob peccatum incurrimus rebellionem appetitus, ægritudines, labores, & alias innumeras miserias, de quibus latè Vasquez 1. 2. *disp.* 134. *cap.* 1. Suarez 3. *p tom.* 2. *disp.* 57. *sect.* 6.

Aduertendum tamen est mortem corporis, rebellionem appetitus, ignorantiam, & alia similia, quæ per peccatum incurrimus, etiam in natura pura creati habere deberemus, neque obinde fit per peccatum non fuisse hominem vulneratum in naturalibus: fuit equidem, quia dono gratiæ, & iustitiæ originalis illi praui affectus naturales erant impediti, & per peccatum homo perdidit hanc gratiam, & rediit ad id, quod de se habebat. Ergo verè vulnerata est in naturalibus. Vide D. Thom. *q.* 85. *art.* 3. Caiet. *ibi.* Vasquez *disp.* 138. *c.* 2. Salas *tract.* 13. *disp.* 13. *sect.* 1.

Pvnctvm III.

Quas personas peccatum originale afficiat.

1 *Omnes descendentes per seminalē propagationem, excepta B. Virgine Maria, peccatum originale contraxerunt.*
2 *Aliqui affirmant Virginem sanctissimam non solùm exemptam fuisse ab originali culpa, sed etiam à debito illam contrahendi.*
3 *Defenditur, vt probabilius immunem non fuisse B. Virginem à debito contrahendi peccatum.*

1 De fide est omnes descendentes ab Adamo per seminalem propagationem tale peccatum incurrere, cùm primùm eorum corpori animæ vniuntur: ita Trid. *sess.* 5. *can.* 5. nisi aliquis speciali priuilegio eximatur, quod dico propter Beatissimam, & nunquam satis laudatam Virginem Mariam; hæc enim mater Dei, & Regina mundi sub hac regula generali non comprehenditur, fuit enim diuinitus excepta: decebat enim dignitatem matris, vt tota fieret pulchra, & decora absq; macucula, & ruga. Neque obinde fit ab eius filio Christo Domino redemptam non esse; redēpta enim fuit, ne incurreret captiuitatē peccati, non liberata post incursum, qui modus redemptionis nobilior, & efficacior est. Negari enim non potest B. Virginem ex meritis Christi præseruatam, ne vllum peccatum veniale cōmitteret, & plures Sāctos præseruatos esse, ne mortale cōmiserint, qui in toto rigore dici possunt redempti à captiuitate peccati incurrenda, nisi gratia præuenirētur. ita B. Virgo dici potest redempta de peccato originali, non quod contraxit, sed quod de facto contraheret, nisi à gratia per Christum præuenta fuisset. Testimonia Scripturæ, Patrum, & rationum in fauorem huius piæ, & debitæ sententiæ videri possunt in Salmer. *ad Rom.* 5. *disp.* 49. & 50. Azor *lib.* 4. *c.* 34. *q.* 3. Suar. *tom.* 2. *tota disp* 3. *sect.* 5. & 6. Bellarm. 4. *de amiss. grat. c.* 15. Val. *tom.* 2. *ad* 3. *p. disp.* 116. & 1. 2 *disp.* 130. *c.* 1. Beia. *tr.* 2. *c.* 9. *q.* 10. Salazar, & aliis qui latissimè hanc veritatem confirmarunt; nobis tamen sufficiat consensus ferè vniuersalis Ecclesiæ defendentis hanc sententiam, quam Sixtus IV. & Pius V. non leuiter promouere voluerunt, concedentes singulares gratias, & indulgentias hoc festum celebrantibus Et est nouissima Pauli V. constitutio, quæ incipit, *Sanctissimus Dominus noster*, quam refert Barbosa *in remiss. ad Conc. sess.* 5. *fo.* 50. Naldus *verbo Maria conceptio*, quæ silentium contrarium opinantibus imposuit, sanciuitque, & meritò, ne publicè in concionibus, lectionibus, conclusionibus & aliis quibuscumque actibus publicis, assereretur Beatiss. Virginem culpa originali fuisse conceptam: quibus decretis veritas immaculatæ conceptionis Virginis est ita stabilita, vt potuerit à Summo Pontifice tanquam dogma fidei definiri.

2 Rursus aliqui neoterici sequentes Catharinum *lib. de pecc. orig. c. vlt. & lib. de concep. Virg. ad Synod. Conc. Trid. p.* 1. *c.* 1. & *lib.* 4 *contra Caiet.* & Galati. *de arcan. lib.* 7. *c.* 10. & Salmeron *ad Rom.* 5. *disp.* 45. existimant Virginem non solùm exceptam fuisse ab originali peccato gratia præueniente; verùm exceptam fuisse à debito contrahendi illud; eo quòd non peccauerit in Adam. Dicunt enim in decreto illo, quo Deus statuit peccante Adamo omnes posteros concipiendos fore sine gratia, & iustitia, exemisse B. Virginem absolutè, si decreuerat incarnari ante præuisum peccatum, vel sub conditione, si præuiso Adæ peccato incarnari vellet: quæ exceptio videtur & dignitatem Christi, & matris commendare; matris, quia non solùm à peccato, sed etiam à debito contrahendi liberatur, Christi, siquidem ex meritis ipsius hæc gratia matri confertur. Probabilem reputat hanc sententiam Valent. *disp.* 6. *q.* 21. *p.* 2. *ad* 1. Henriq. *lib.* 3. *sum. cap.* 11. §. 3. Salas 1. 2. *tr.* 13. *disp.* 11. *sect.* 5. *q.* 11. à *n.* 68. Azor *tom.* 1. *lib.* 4 *cap.* 34. *q.* 3 *circa finem*, licèt oppositam reputent probabiliorem, & ita mihi videtur.

3 Ratio, quare non eximam B. Virginem à debito contrahendi peccatum originale, est, quia ante peccatum originale non fuit Christus Dominus præuisus saltē in statu passibili, & meritorio, quem de facto habuit; hic enim status assumptus fuit in remedium, & satisfactionem peccati commissi. Ergo non potuit esse causa memoria præseruandi Virginem à debito contrahendi peccatū Adæ: hæc enim præseruatio, præuisionem ipsius peccati antecedit. Secundò, si B. Virgo in Adamo non peccauit, eius voluntas in Adami voluntatem non fuit refusa. Ergo Adam nō fuit caput morale B. Virginis. Ergo etiam Adamo non peccante B. Virgo non haberet gratiam, & originalem iustitiam ex promissione Dei facta Adamo, sed aliunde illi concedenda erat: quod non videtur, neque in Scriptura, neque in Patribus fundamentū habere. Tertiò habere B. Virginem debitum contrahendi peccatū, & non contrahere potius extollit, quàm minuit eius dignitatem; debitum enim contrahēdi peccatum non est peccatum, sed est obligatio illud contrahendi: quod cum non contrahatur, gratiorem reddit animum, vt pote qui clariùs se videt redemptum. Quartò hoc modo rectè explicantur aliqua loca Scripturæ, quæ affirmāt omnes nos in Adam peccasse,

peccasse, *ad Rom.* 5. *& 1. Corinth.* 15. *Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur.* Ergo si B. Virgo per Christum fuit viuificata, & ita & in Adam fuit mortua, ac proinde debitum habuit cadendi per peccatum.

PVNCTVM IV.

Quod sit peccatum mortale, & veniale, actuale, & habituale, & qua ratione inter se differant.

1 *Definitur peccatum.*
2 *An omne peccatum sit contra legem. Proponitur, & resoluitur. ibid.*
3 *Obiectiones contra dictam resolutionem proponuntur, & diluuntur.*
4 *Conuenit supradicta peccati definitio tam mortali, quàm veniali. Et quid sit peccatum habituale. ibid.*

1 Peccatum definit August. 22. *contra Faust. cap.* 27. esse dictum, factum, vel concupitum contra legem diuinam. Hanc definitionem approbant omnes Scholastici cum Mag. 2. *dist.* 35. & D.Thom. *quæst.* 71. *art.* 6. coincidit cùm ea, quam tradit Ambros. *lib. de parad. cap.* 8. Peccatum (inquit) est diuinæ legis præuaricatio, & cœlestium inobedientia mandatorum. Dicitur dictum, factum, vel concupitum, vt explicarentur peccata cordis, oris, & operis, esto malitia propriè in actibus voluntatis resideat, in actibus verò aliarum potentiarum denominatiuè tantùm, sicuti & libertas. Item comprehenduntur peccata tam commissionis, quàm omissionis: omissio enim actus debiti, etiãsi pura sit, est quædam moralis effectio, facit enim id omittendo, quod facere non debebat. Item comprehenduntur peccata, quę sunt contra legem naturalem, diuinam, & humanam; omnia enim sunt contra legem diuinam indirectè. Deus enim præcipit obedire legibus hominum, iuxta illud ad Hebræos 13. *Obedite præpositis vestris, & subiacete eis.* Ideoque Lucæ 10. dixit, *Qui vos audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit.*

2 Difficultas autem est, qua ratione peccatum sit contra legem Dei? Et ratio difficultatis est, quia lex diuina sæpè mala prohibet, quia mala sunt: prohibet enim mendacium, adulterium, quia ex se mala sunt. Ergo antecedenter ad prohibitionem est in rebus prohibitis malitia, quæ sufficiat constituere peccatum. Et confirmo. Primò secludamus legem diuinam, & committas mendacium, verè facis aliquid indecorum, & inhonestum. Ergo peccas: hac enim ratione dixit Paulus ad Rom. 2. *Cùm enim gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis sunt, faciunt, ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum.* Confirmo secundò, Deus sibi legem imponere non potest: nihilominus tamen non potest mentiri, nec se odio habere: quia ex se mala sunt. Ergo seclusa eius lege malitiam habent.

Propter hæc existimo dicendum malitiam moralem, & peccatum in his quæ de se mala sunt, consistere immediatè, & formaliter in dissonantia cum natura rationali: sed quia hæc dissonantia semper est prohibita à lege diuina; ideo omne peccatum verè, & propriè dicitur esse contra legem diuinam. sic Vasquez 1.2. *disp.* 96. *&* 97. Salas *tract.* 13. *disp.* 2. *sect.* 4. *num.* 59. *&* 71 *& disp.* 5. *sect.* 3. *num.* 18. *in princ.* Azor *lib.* 4. *cap.* 2. *quæst.* 2. *in fine, & q.* 4. *&* 5. Bonacina *disp.* 2. *de pecc quæst.* 2. *p.* 1. *num.* 1. *&* 4. Suar. *lib.* 2. *de legib. cap.* 6. *n.* 5. *&* 11. Moueor ad affirmandum essentiam peccati non esse immediatè contra legem diuinam, sed contra naturam rationalem: nam stare optimè potest aliquem mentiri, quin aduertat mendacium esse ab aliquo superiore prohibitum: sed solùm cognoscat esse indecens, & indecorum naturæ rationali. Ergo tale mendacium peccatum erit, seu malum morale, esto non sit contra legem superioris.

Secundò alij probant. Lex diuina prohibens mendacium libera esse videtur in Deo: nam est actus quidam diuinæ voluntatis, respiciens creaturas, & illas obligare intendens: qui actus nequeunt esse necessarij in Deo, etiam supposita voluntate producendi creaturas. Vnde enim talis necessitas oriri potest? Demus ergo suspendere Deum huiusmodi legem: at tunc mendacium non esset aduersùs legem illam, esset tamen aduersùs naturam rationalem. Ergo in dissonantia cum natura rationali peccatum consistit.

Sed hæc ratio mihi non probatur, quia esto omnis actus diuinæ voluntatis ad extra liber sit, tamen hic actus, quo omnia intrinsecè mala prohibet, necessarius est non absolutè, sed ex suppositione, quo voluit mundum creare, & creaturas ratione vtentes subditas habere: nam eo ipso obligatus fuit esse illarum legislatorem, & prohibere, quæ prohibenda sunt, aliàs non haberet prouidentiam illarum consentaneam suæ bonitati, vt rectè dixit Suarez *lib.* 2. *de leg. cap.* 6. *numer.* 14. *circa fin.* Quare prima ratio sustinenda est de contrarietate cum natura rationali. Quod intelligendum est tam de peccato commissionis, quàm omissionis: omittere enim actum debitum, qui verè debitus est, rationi naturali aduersatur, & in hac contrarietate peccati malitia consistit. Dixi peccatum consistere in dissonantiâ cum natura rationali, non cum sensitiua. Nam licèt plura peccata tam rationi naturali, quàm sensitiuæ disconuenientia sint, vt est bestialitas, sodomia, & pollutio, quæ ideo vocantur contra naturam, quia sunt non solùm naturæ rationali, sed etiam sensitiuæ disconuenientia. At plurima alia peccata solùm rationi naturali, & non sensitiuæ disconuenientia sunt, vt bene notauit Bonacina *disput.* 2. *de pecc. quæst.* 2. *p.* 1. *num.* 9.

3 Sed obijci potest primò illud ad Rom. 4. *Vbi non est lex, nec præuaricatio*, & 1. Corinth. 15. *Virtus peccati lex.* Ergo contrarietas legis, est quæ peccatum constituit. Secundò peccatum est inobedientia, & offensio superiori facta, vt dixit Ambros. sed inobedientia, & offensio necessariò requirunt cognoscere legem superioris, cuius voluntati inobediens repugnat. Ergo in hac contrarietate ad legem consistit peccatum. Non enim dici potes te offendere superiorem, cuius voluntatem non cognoscis. Tertiò si ex dissonantia cum natura rationali peccatum desumitur: qui mendacium committeret aduertens lege diuina esse prohibitum, grauius multò peccaret, quàm qui solùm aduerteret esse dissonum naturæ rationali, tenetúrque in confessione hanc circunstantiam, vt notabiliter aggrauantem, vel fortè mutantem speciem explicare, quod certè inauditum est.

Ex solutione harum obiectionum nostra sententia dilucidabitur.

Ad primum respondeo cum Anselm. *ibi*, & Vasquez *disp.* 97. *cap.* 4. non esse præuaricationem, nec peccatum in multis, vbi non est lex Moysis, quia nec sunt aliàs prohibita, neque dissona naturæ rationali: si tamen generaliter velis loqui Paulum de quacunque lege, respondeo verum esse, non esse præuaricationem, vbi non est lex Dei, indicans, vel præcipiens aliquid esse malum, quia eo ipso quòd malum sit, indicatur à Deo malum esse, ac proinde nunquam est peccatum, quin sit contra legem Dei indicantem esse malum. Deinde affirmo, cùm peccatum est contra rationem, esse etiam contra legem Dei præcipientem saltim mediatè, quia omne quod est contra rationem, est contra Dei præceptum: quòd si aliquando huius rationis præceptum non cognoscitur, non tollit, quominus verè peccatum sit, & dignum pœna, vt bene dixit Azor *lib.* 4. *quæst.* 4.

Ad secundum respondeo peccatum esse inobedientiam, & offensam Deo factam, non formaliter, sed materialiter, & indirectè, seu consequenter. Ad rationem enim inobedientiæ formalis requirebatur transgressio legis ex voluntate non obediendi, & ad rationem offensæ formalis cognitio ipsius superioris præcipientis; quæ cùm possit non haberi, cùm peccas, poteris non esse inobediens formaliter, etsi materialiter, & absolutè inobediens sis, quia rationem naturalem violas.

Ad tertium concedo, grauiorem esse culpam illius, qui aduertit ad legem, & violat præceptum, quàm si nullam illius aduertentiam haberet: at quia rarò, vel nunquam accidit te ignorare legem esse illorum, quæ sunt intrinsecè mala, ideo non est necessarium distinguere in confessione, an pecces ex ignorantia legis, an ex illius cognitione: si tamen casus daretur, in quo inuincibiliter ignorares, vel non aduerteres legem diuinam esse prohibentem ea, quæ sunt intrinsecè mala, existimarem necessariò tibi esse explicandum in confessione, iuxta sententiam asserentium circunstantias notabiliter aggrauantes, vel diminuentes esse necessariò explicandas.

4 Supradicta definitio peccati, esse scilicet præuaricationem legis, seu esse voluntatem, locutionem, operationémve contra legem, non solùm conuenit peccato mortali, sed etiam veniali. Veniale enim peccatum etiam est contra legem: tum quia aduersatur rectæ rationi: tum quia eodem præcepto sæpè peccata venialia, & mortalia prohibentur, vt patet in furto graui, & leui, & ita tenet plures referens Salas 1.2. *q.* 88. *tract.* 13. *disp.* 16. *sect.* 9. *n.* 27. Vasquez *disp.* 141. *cap.* 4 & alij communiter. Quare cùm Doctores dicunt peccata venialia non esse contra legem, sed præter legem, intelligenda sunt non absolutè, sed cum addito, hoc est, non esse magnopere, & notabiliter contra legem, vel non esse contra legem necessariam gratiæ, & amicitiæ diuinæ. Non enim peccatis venialibus gratia, & amicitia diuina dissoluitur, esto infirmetur, & remittatur.

Peccatum habituale est macula moralis relicta in anima ex peccato actuali præterito, quæ macula dum non remittitur à Deo, vel non retractatur, reddit hominem dignum odio diuino & pœnæ æternæ destinatum. Hæc macula neque est peccatum præteritum, aliàs nunquam deleri posset, neque est carentia diuinæ condonationis, quia hæc in Deo existit, & à Deo est interna. Ergo non potest neque partialiter peccatum constituere, sed est quid resultans ex peccato actuali præterito, quod dum non condonatur, semper censetur perseuerare. Sed de his latius in materia de gratia.

Pvnctvm V.

Qua ratione peccatum mortale à veniali differat.

1 *Declaratur in quo conueniant, & in quo differant.*
2 *Expenditur an veniale peccatum priuet gloria pro aliquo determinato tempore.*
3 *Proponitur quædam obiectio aduersùs supradicta, & soluitur.*
4 *Peccatum ex genere suo mortale aliquando potest esse veniale.*

1 NOn differunt formaliter ex obiecto, cùm vtrumque rationi naturali, & legi diuinæ aduersetur, ac proinde esse possunt, etiam in genere moris eiusdem speciei, vt bene probat Salas 1.2. *tract.* 13. *disp.* 16. *sect.* 21. Vasquez *disput.* 144. *cap.* 2. & 3. Valent. *disput.* 6. *quæst.* 2. *p.* 1. & *quæst.* 18 *p.* 2. differunt tamen ex modo tendendi in obiectum, quia veniale leuiter aduersatur rationi naturali, & legi diuinæ, mortale grauiter: in effectibus autem maximè differunt, quia mortale destruit amicitiam Dei, secus veniale; mortale meretur carentiam perpetuam diuinæ visionis, & pœnam inferni, veniale autem minimè, sed solùm aliquam pœnam temporalem.

2 An vero veniale mereatur carentiam diuinæ visionis pro aliquo tempore breui? Quæstio videtur de nomine, certum enim est existentem in peccato veniali exclusum esse à diuina visione, quousque illius pœniteat, vel pro illo satisfaciat, quia nihil coinquinatum in illam ciuitatem intrabit.

Sed dicunt aliqui hoc non contingere, quia peccatum veniale mereatur carentiam illius visionis, sed quia illa visio cum tali peccato incompatibilis sit, sicuti existens in peccato mortali habere non potest amorem Dei, non quia peccatum mereatur huius amoris carentiam, sed quia cum amore habet incompatibilitatē. Ita similiter videtur dicendum de peccato veniali, non mereri quidem carentiam diuinæ visionis, sed cum illa esse incompatibile. Quòd autem non videatur mereri carentiam diuinæ visionis, etiam pro determinato tempore, inde probatur, quia peccatum veniale non meretur etiam pro breui tempore priuationem gratiæ, & iustitiæ, quæ est semen gloriæ, seu ius ad gloriam. Ergo neque etiam potest mereri ipsam gloriæ priuationem.

Alij verò dicunt, & mihi verius apparet, peccatum veniale mereri priuationem gloriæ, & visionis diuinæ pro aliquo determinato tempore. Quia ideo Deus negat gloriam existenti in peccato veniali, quia se indignum illa constituit. Item talis negatio gloriæ à Deo facta, pœna est delinquentis venialiter, & est pœna iusta. Ergo venialiter peccans pœnam hanc meretur, aliàs iniustè Deus gloriam negaret. Adde peccatum veniale mereri pœnam aliquam in purgatorio. Ergo meretur carere diuina visione toto tempore, quo necessariò fuerit ad illam pœnam subeundam, quia illa pœna cum visione diuina esse non potest.

Ex quibus rationibus patet solutio rationis oppositæ sententiæ; carentiam enim diuinæ visionis non infert peccatum veniale ex incompatibilitate vtcunque quam cum visione habet, sed ex incompatibilitate meritoria, ideóque huiusmodi carentiam infert Deus in pœnam illius. Carentia autem diuini amoris, cùm aliquis Deum odio habet, non infertur à Deo, sed ab ipsomet peccatore habetur: eáque de causa non potest esse propriè pœna, quia illud quod debet habere rationem præmij, vel pœnæ, ab alio ab ipso merente, debet principaliter effici.

Ad replicam de merito priuationis gratiæ pro aliquo tempore, dicimus peccatum veniale non mereri priuationem gratiæ, mereri tamen dispositionem illius, quod sufficit, vt gloria non data, sed danda mereatur pro aliquo determinato tempore carere: facilius enim te indignum facis beneficio acquirendo, quàm acquisitio: peccatum enim veniale non priuat gloria habita, sed impedit habendam ob status excellentiam, & perfectionem: at non priuat gratia habita, neque habenda in hac vita ob statum multis imperfectionibus abundantem.

3 Sed obiices. Carentia diuinæ visionis ob aliquod breue tempus est maius malum, quàm pœna æterna sensus, eo quòd priuet maiori bono: sed peccatum veniale huiusmodi pœnam sensus non meretur. Ergo neque illam.

Respondeo primò, carentiam diuinæ visionis iam habitæ esse maius malum, concedo: carentiam diuinæ visionis, seu retardationem illius, nego.

Secundò respondeo cum Salas *tract.* 13. *disp.* 16. *sect.* 8. *num.* 27. negandum absolutè assumptum: non enim carentia diuinæ visionis ob breuissimum tempus est maius malum passione longissima, seu æterna tormentorum inferni, aliàs magis purgaretur anima per breuissimam retardationem visionis, quàm per grauissima tormenta, quæ in hac vita, vel in alia pati posset, cùm decedens in peccato mortali, & veniali, ob solum peccatum veniale posset puniri pœna sensus æterna, quantumcunque æterna, quia carentia diuinæ visionis non punitur, cùm hæc peccato mortali correspondeat. Quæ omnia, & alia, quæ adducit Salas *suprà numer.* 23. concedi non debent.

4 Rursus peccata alia sunt ex genere suo mortalia, alia venialia, alia verò per accidens mortalia, alia ex accidenti venialia. Ex genere suo peccatum mortale est homicidium, adulterium, furtum, falsum testimonium, & similia. Ex genere suo veniale dicitur ociosum verbum, inanis gloria, impatientia laborum, & similia: hæc tamen, quæ ex genere suo sunt mortalia fieri possunt venialia, tum ex imperfecta deliberatione, tum ex paruitate materiæ, si enim in homicidium, adulterium, vel furtum semiplena deliberatione consentias, carebis mortali culpa. Item si consentias in furtum non in magna quantitate, sed leui, & in falsum testimonium non graue, sed leue, peccatum veniale solùm committes. E contra verò, quæ ex genere sunt venialia, fieri possunt mortalia ex accidenti, si occasio sint, & periculum vel tibi, vel alieni grauioris culpæ committendæ. Neque in his potest esse inter Doctores dissensio, sed indigent explicatione.

Pvnctvm VI.

An peccatum ex genere suo mortale, fieri possit veniale ex defectu plenæ libertatis.

1 *Aliqua supponuntur.*
2 *Negant aliqui peccatum mortale ex se fieri posse veniale ex defectu plenæ deliberationis.*
3 *Sententia affirmans defenditur.*
4 *Satisfit contrariis.*
5 *Quæ sint indicia plenæ, vel semiplenæ, deliberationis.*

1 TRactatu de conscientia *disput.* 1. *punct.* 2. *num.* 6 probaui ad peccatum mortale sufficere, si aduertas malitiam in communi, etsi non distinguas, an mortalis, vel venialis sit. Item hanc malitiam mortalem potes dupliciter cognoscere Primò claré, & distinctè, secundò confusè, & quasi densis tenebris obuolutam. Quando claré, & distinctè cognoscis, valésque perfectè voluntatem ab eius prosecutione prohibere, diceris plenè liber: quando autem confusè, vt contingit, quando non es integrè à somno excitatus, vel es semiebrius, vel aliò distractus, tunc diceris imperfectè liber. ita Nauarr. *summ.* 1 *prælud.* 9 Thomas Sanchez *lib* 1. *cap.* 1. *numer.* 10. Vasquez 1.2. *disput.* 127. *cap* 4. *numer.* 11. Bonacina *disput.* 2. *de pecc. quæst.* 2. *p.* 3 *num.* 2 & alij.

2 Dubium autem est, an hæc imperfecta libertas peccatum, quod aliàs mortale esset, reddat veniale? Sunt aliqui, inter quos est Ioan Sanchez in *suis disput. select. disput.* 18. qui maxime inclinent non posse dari peccatum veniale ex semiplena deliberatione, sed necessariò esse mortale, vel nullum esse. Mouentur primò, quia Deus non imponit sua præcepta semihomini, sed homini integro, & suarum facultatum domino. Ergo dum non est integrè dominus suarum actionum, non videtur à Deo obligatus. Secundò committens furtum, vel adulterium ex semiplena deliberatione, vel potuit plenè deliberare, vel non: si non potuit, non videtur peccare: si potuit, iam est in culpa. Tertiò, si semiplena aduertentia potest peccatum, quòd aliàs erat mortale, excusare à mortali, & facere veniale. Ergo poterit si circa veniale peccatum feratur excusare ab illo. v. g. si iocosum verbum, vel leue furtum ex semiplena aduertentia amplectatis, excusabit te à peccato, aliàs semiplena deliberatio fauorabilior erit peccato mortali, quàm veniali, siquidem à mortali excusat, & non à veniali. Quartò, non satis explicatur, in quo consistat hæc semiplena aduertentia in peccato: non enim consistere potest in difficultate cessandi à peccato; nam cum maxima difficultate cessandi à peccato, stare potest plena libertas, vt patet in homine malè inclinato: neque etiam consistere potest in remissa cognitione, seu aduertentia obiecti, nam in gradu quantumcunque remisso dari potest cognitio sufficiens reddere voluntatem plenè liberam Ergo non est in quo hæc semiplena aduertentia consistere possit.

3 Nihilominus certa omnium sententia, omniúmque Doctorum authoritate confirmata, (à quibus Ioan. Sanchez non ausus fuit recedere, etsi animum manifestauerit,) affirmat ex semiplena deliberatione reddi peccatum aliàs mortale, veniale. Ratio est clara, nam qui semiplena libertate in peccatum consentit, liberè consentit. Ergo peccat. Quòd verò non peccet mortaliter, inde colligitur: quia peccatum mortale diuinam amicitiam dissoluit, & hominem æternis cruciatibus destinat. At non est æquum ob actum semiplenè liberum ita grauiter hominem punire. Ergo signum est non esse in illo malitiam mortalem. Item ad rationem peccati requiritur liber consensus.

Ergo

Ergo ad rationem peccati mortalis, quod propriissimè peccatum est, perfectus consensus requiritur.

3 Neque obstant contraria.

Ad primum Deum imponere præcepta homini absolutè: si autem ipse semiebrius, vel semidormiens ea transgrediatur, reus erit culpæ non grauis, sed leuis. Neque parua merces reputanda est excusatio à graui culpa, & ab integra præcepti transgressione, esto leuis committatur.

Ad secundum concedo non potuisse plenè deliberare, sed non obinde ab omni culpa excusari, sed à mortali, quia semiplena deliberatio libertatem constituit.

Ad tertium semiplena aduertentia potest à mortali excusare, & reddere veniale, non tamen potest à veniali omnino excusare, quia ad excusandum à mortali, sufficit quòd plena libertate non aduertetur legi: at ad excusandum à veniali, necessarium erat omnino libertate carere: quod omnino repugnat, cùm semiplenè liberum fit eriq; tamen intra terminos venialis peccati leuissimum.

Ad quartum fateor esse difficile explicatu, in quo hæc semiplena deliberatio sita sit, non enim consistit in difficultate voluntati recedendi ab obiecto prohibito, neque in cognitione intensa, vel remissa de malitia obiecti, vt bene probat obiectio, sed consistit in cognitione distincta, vel confusa huius malitiæ vt diximus in princ.

5 Sed inquires, quæ indicia habebis, vt cognoscas plenè, vel semiplenè aduertisse, libertatéque plena, vel semiplena operatum esse?

Respondeo nulla esse, quæ semiplenam deliberationem à plena distinguant, ita certò, vt nulla relinquatur dubitatio: cùm enim hæc in animo insint, solus Deus ea perfectè distinguere potest: ideóque dixit Augustinus *in Enchirid. cap. 78.* quæ sunt grauia, & leuia peccata, non humano, sed diuino sunt pensanda iudicio: aliquibus tamen coniecturis hæc distingui possunt, de quibus diximus *tractat. de conscient. disput. 3. punct. 11.*

Prima coniectura inferendi semiplenam deliberationem sumitur ex defectu ætatis, quia non attigisti septennium, tunc si dubites habuisse plenam libertatem, præsumere poteris non habuisse. Idem est si dubites, an perfectè à somno fueris excitatus, vel ebrietatem depulerìs, quia hæc cùm perfecta sunt, libertatem tollunt: ergo cùm imperfectè existunt, illam diminuunt. sic Sanch. *lib. 1 in Decal. cap. 1. n. vlt* Bonacina *disp. 2. de peccat. q. 2. p. 3. in fine.*

Secunda coniectura est si animum firmum habeas, & sæpe repetitum nunquam committendi mortale, præsumere poteris peccato non plenè consensisse: illa enim quæ odio multoties sunt habita, quando amantur plenè, facilè, & sine difficultate cognoscuntur.

Tertia est, si facile potes peccatum exequi, illúdque, cum tui compos es, pro viribus respuis, præsumere poteris antea non plenè consensisse: non enim ita facilè affectus mutatur. tradit Sanch. *suprà n. 17.* Bonac *n. 19.*

Quarta coniectura sumitur ex communiter contingentibus quæ efficacissima est, vt tradit Menoch. *lib. 1. præsumpt. 18. & lib. 5. præsumpt. 32.* Quare si aliquis sit timoratæ conscientiæ, peccatúmque mortale abhorreat, præsumendus est non plenè consensisse, cùm de consensu dubitat: secus dicendum, si perditis moribus sit, hic enim cùm peccatum, velut aquam bibit, cùm illo angitur, præsumere potest verè commisisse. sic docet Sanchez *suprà n. 20.* Bonacina *num. 19.* Sayrus *in claui regia, lib. 8. cap. 7. num. 6.*

Supradictæ coniecturæ, vt dixi, veritatem non ostendunt, nec dubium tollunt, ac proinde illis non obstantibus teneris in confessione manifestare, cùm dubius existis, an plenè consenseris, secus si opinionem habueris probabilem, qualem regulariter facit quælibet ex supradictis coniecturis.

PVNCTVM VII.

An mortale ex genere in veniale transeat ratione paruitatis materiæ, & quæ hæc sit.

1 *Quæ peccata non possint leuia esse ex paruitate materiæ.*
2 *Proponitur difficultas, & soluitur.*
3 *Vnde desumenda sit grauitas, vel leuitas materiæ in peccatis? Proponitur dubium.*
4 *Desumitur ex obiecto, quatenus fini intento à legislatore conducit, & exemplis explicatur.*
5 *Limitatur à Sanchez in legibus prohibentibus aliquod causa vitandi damnum reipu lica.*
6 *Excluditur hæc limitatio.*
7 *Non est verum affirmare grauem materiam esse, quæ est totius præcepti violatio, leuem, quæ est partis illius.*

1 PRimò in hac re est certum apud omnes esse aliqua, in quibus non admittitur paruitas materiæ, & alia esse in quibus admittitur. Quæ autem hæc sint, non est facilè definire. Suarez *lib. 1. de legibus, cap. 18. numer. 13.* Bonacina *disp. 2. de peccat. quæst. 3. punct. 3. n. 11.* Thomas Sanchez *lib. 1 in Decal. cap. 4. num. 1.* Affirmant nullam dari paruitatem materiæ in his, quæ directè, & immediatè, circa Deum, & eius honorem versantur: & hac ratione in odio Dei, contemptu ipsius, & infidelitate, nulla est paruitas materiæ: item in iuramento assertorio falso, in simonia, & aliis. Rationem reddunt, quia in his omnibus, quantumuis sit parua materia, inuenitur integra irreuerentiæ, & offensionis ratio Nam si neges aliquem minimum fidei articulum, veritatem diuinam negabis: si odisti Deum infinitam Dei bonitatem odisti; si contemnis Deum, infinitum esse Dei contemnis; si falsum iuras, mendacem Deum facis; si simoniam committis, pretio temporali rem spiritualem æstimas. Ergo grauè peccatum committis.

2 Sed hæc doctrina difficultate non caret, inquiri enim potest, quare integra Dei offensa, & irreuerentia in materia parua odij, infidelitatis, contemptus, & iuramenti assertorij falsi inuenitur: & non inueniatur in iuramento promissorio, comminatorio, voto, sacrilegio, & aliis religionis actibus? Item non caret difficultate, quare in odio Dei, & contemptu dari non possit paruitas materiæ: siquidem non vis Deum absolutè contemni, & offendi, sed contemni, & offendi leuiter, quod sic explico. Quodlibet peccatum veniale est Dei offensa, & inobedientia, & qui illud committit, re ipsa offendit Deum, eiúsq; præceptum transgreditur. Ergo si hoc velit ex expressa voluntate, & animo Deum offendendi, eiúsque præceptum in illa materia transgrediendi, non obinde Deum in graui materia offendit, aut contemnit. Ergo solum venialiter peccat. Deinde, esto concederemus, (vt verè concedendum est,) in respicientibus Deum, eiúsque honorem non posse dari paruitatem materiæ. Quæ ergo regula erit in respicientibus naturam humanam, eiúsque honorem? Nam in his aliqua sunt, in quibus non admittitur paruitas materiæ, vt in homicidio, fornicatione, pollutione, &c. In aliis admittitur, vt in contumelia, percussione, furto, cum in omnibus his inueniatur integra ratio sacrilegij. Et explicatur in iuramento iniusto, quod diuinam bonitatem videtur offendere, æquè ac si esset in materia graui. Æquè enim diuina bonitas pugnat cum peccato veniali, ac cum mortali, sicut diuina veritas cum falsitate graui, ac leui. Item in furto paruo integra ratio iniustitiæ repetitur, sicut & in furto magno: hæc enim adæquatè consistit in contrectatione rei alienæ inuito domino. Aliàs furtum aureorum decem non diceretur habere integram rationem iniustitiæ, cùm possit dari iniustitia grauior, & grauior.

Propter hæc dicendum existimo ex communi sensu Ecclesiæ, & fidelium desumendam esse grauitatem aliquarum rerum & leuitatem aliarum. Quæ autem hæc sint, suis locis examinandum est: fundatur autem hic sensus Ecclesiæ in naturis ipsarum rerum: aliqua enim ita de se inordinata sunt, vt in qualibet materia reputentur grauissima: quælibet enim idololatria, simonia, iuramentum falsum, infidelitas, desperatio, odium, & contemptus Dei, irritatio sacramentorum, homicidium, pollutio, fornicatio, & similia de se grauem inordinationem habent, & in quacumque materia constituantur, non variant iudicium; alia verò ita leuia sunt, vt nisi ex aliquo accidenti extrinseco grauia esse non possint, vt verbum otiosum, scurrilitas, & alia huiusmodi. Alia verò, quæ esto de se grauia sint, non semper æqualem deordinationem habent, vt furtum, si fiat in magna, vel parua quantitate, variat enim multùm iudicium.

3 Rursus est difficultas explicare, vnde desumenda sit grauitas, vel leuitas materiæ, in his, in quibus dari non potest: nam vel sumenda est ex ipsis rebus, vel ex fine intento à legislatore, vel ex voluntate ipsius: neque est imaginabile aliud caput, vnde desumatur. Ex ipsis rebus desumi non potest, cùm sæpè venialia, vel indifferentia ob aliquem specialem finem à legislatore intentum, sub graui culpa prohibeantur, vt dicemus. Neque sumitur ex fine intento à legislatore: hic enim grauissimus semper est, & idem respectu materiæ leuis, & grauis. Deinde ex voluntate legislatoris desumi non potest, aliàs rem grauem sub leui culpa, & econtra leuem sub graui, imperare posset. Item inquiri posset, vnde hæc voluntas cognoscenda foret, quando expressè explicata non est.

4 Dicendum igitur est, grauitatem, vel leuitatem materiæ præceptæ desumendam esse non ex ea secundùm se spectata, sed secundùm quod conducit ad finem intentum à legislatore: si enim materia præcepta grauiter conducit fini legislatoris, erit peccatum graue illius transgressio, esto materia leuis sit: si leuiter conducit, erit peccatum veniale, esto grauis materia sit, vt tradit, & optimè probat Vasquez *1. 2. tom. 2. disput. 158. cap. 6. num. 59. & 60.* Thomas Sanchez *lib. 1 in Decalog. cap. 4. num. 2. & 6.* Suarez *de legib. lib. 3. cap. 25. num. 4. & 12.* Exemplis conclusionem declaro: præcipit legislator, ne alienum contra voluntatem domini accipias, vel retineas; finis huius præcepti est, ne dominus damnum patiatur in bonis suis: accipis contra eius voluntatem centum aureos: talis acceptio grauiter conducit fini præcepti, siquidem tali acceptatione grauiter dominum lædis: at si assem acciperes, non esset acceptio grauiter condu-

cens

cens fini præcepti. Item multiloquium, de se leuis est materia: at si obseruantia religiosa minuatur grauiter, & ob id superior silentium præcipiat, violatio silentij peccatum graue erit, quia grauiter conducit fini intento: & tradit Sanchez *lib. 1. cap. 4. num. 3.* & Bonacina *disp. 1. de legib. quæst. 1. p. 7. §. 4. n. 21.* Item ingressus vnius religiosi in cubiculum alterius gratia loquendi, materia leuis est de se: at si superior ingressum prohibeat, vt aliqua inconuenientia euitet, quæ ex tali ingressu oriuntur, sine dubio ingressus grauis materia erit, & peccatum mortale. Item si scholastici tormentum igneum, vel alia arma secum deferri prohibeantur ob pacem reipublicæ, & aliquis vna hora cum illis incedat, sine dubio lædit grauiter finem à legislatore intentum, qui est vitatio occasionis rixarum; secus verò dicendum, si breuissimo tempore deferret, sublata omni occasione etiam remota rixæ. ita Bonacina *suprà n. 18.* Deinde si prohibitũ esset scholasticis, ne cum armis in scholas intrent, & aliquis illa deferens solùm transeunter illac intret, quando nullo modo apparet occasio rixæ, non videtur grauiter læsisse finem à legislatore intentum; secus verò si ibi per horam commoraretur. Colligitur ex his, quæ dicit Bonacina *suprà n. 19.* Deinde infertes quantitatem, quæ pro furto materiam grauem constituit, non constituere illam pro donatione prohibita: pro furto enim sex, vel octo drachmæ censentur grauis materia in communi sententia. At si hæc dones, non censeberis grauem donationem facere, sed omnino leuem: quocirca pro donationis grauitate expendenda est persona donantis, & donatarij, & aliæ circumstantiæ: & secundùm illas iudicanda est grauis, vel leuis donatio, vt rectè dicitur *in cap. etsi quæstionibus, de simonia*, vbi pensata qualitate donantis, & donatarij, non reputatur magna vnius equi donatio, etsi pro tempore reputetur: regulariter ergo pro donatione materia grauis duos, vel tres aureos debet excedere. sic Molin. *tom. 1. de iustit. tract. 2. disput. 88. circa finem, versic. illud admonuerim.* Azor *tom. 1. lib. 5. cap. 28 §. sciendum est.* Sæpe eadem materia respectu vnius finis est grauis, respectu alterius est leuis. Deinde auditio sacri singulis diebus, si ob religionem, & spiritualem cuiusque profectum imperetur, vt potest imperari à Prælato religiosorum, non est dubium esse grauem materiam: at si imperetur à Prælato Ecclesiastico, vel sæculari, ob rectam alicuius vniuersitatis, vel collegij gubernationem: sicuti solet Rector vniuersitatis scholasticis sibi subiectis imperare aliquibus diebus sub pœna præstiti iuramenti; materia grauis non videtur omissio vnius, vel alterius diei. sic Bonacina *suprà de legibus, num. 16.* Vasquez *1. 2. disput. 158. cap. 6.* Thom. Sanchez *in Decal. lib. 1. cap. 4. num. 2. & 6.* Couar. *cap. quamuis pactum. 1. p. §. 7. fine.*

Ex his constat attendendum præcipuè esse fini præcepti an grauis sit, & an res præcepta grauiter ad illum finem, quod ex circumstantiis colligendum est, conducat: nulla enim certior regula in hac materia præscribi potest. sic Valent. *1. 2. disp. 7. quæst. 5. punct. 6. col. 957.* Suarez *tom. 5. in 3. part. disp. 4. sect. 6. num. 11. & 12. & disp. 18. sect. 3. num. 16. & 17.* Sanchez *lib. 1. in Decalog. cap. 4. num. 3.* Bonacina *disp. 2. quæst. 1. punct. 3. n. 12.* & optimè Suarez *lib. 3. de legib. cap. 25. num. 7.* Vnum tamen est certum, in casu dubio, an grauiter conducat, grauisque sit finis, præsumi debere, & esse finem grauem, & grauiter conducere: quia præsumptio stat pro communiter contingentibus, & raro, vel nunquam præceptum imponitur, nisi ob finem grauem, & de materia illi maximè necessaria: & ita tenet Suarez *5. tom. in 3. p. disp. 4. sect. 6. n. 11. & de legib. suprà n. 4.* Thom. Sanchez *lib. 1. in Decal. cap. 4. n. 3.*

5 Supradictam conclusionem limitat Thom. Sanchez *lib. 1. in Decalog. cap. 4. num. 8.* & Victoria *de potestate ciuili, num. 19.* vt non procedat in legibus prohibentibus aliquid causa vitandi damni in republica: qualis est lex, ne arma, neque pecuniæ aut aliæ merces ex regno extrahantur, néve triticum coctum vendatur: existimat enim, si in graui quantitate hæc fiant ab vno, peccaturum illum mortaliter, quamuis damnum graue ex tali facto non proueniat reipublicæ. Mouentur, quia non debet spectari, quale damnum sequatur vno contrauueniente, sed quale si à multis, & communiter fiat. Secundò, in furto datur quantitas notabilis, etiamsi parum alicui noceat vt si centum aureos à Rege accipias. Ergo in his non est attendendum damnum, sed quantitas: aliàs furari mille aureos è diuersis furando à quolibet vnum dipondium, non esset lethale. Tertiò, quia aliàs finis legis frustraretur; nunquam enim quilibet tantam quantitatem extrahit, vt ex ea solùm ingens reipublicæ damnum sequatur. Quartò, quia ideo iustè suspenditur prædo in itinere accipiens à viatore 50. nummos aureos, quia etsi id damnum non sit notabile semel illatum, at magni momenti est grauiter id delictum punire, ne passim fiat.

6 Verùm hæc limitatio mihi non probatur. Existimo namque asportationem mercium, diuitiarum, armorum, & similium ex ciuitate, tunc solùm peccatum mortale esse, quando ex tali asportatione ciuitas damnum graue pateretur. Moueor ad id affirmandum, primò quia tota ratio huius prohibitionis est vitatio damni reipublicæ (vt suppono.) Ergo dum respublica grauiter non damnificatur, non fit grauiter aduersus huiusmodi prohibitionem. Confirmo. Tunc violatur lex grauiter, quando violatur grauiter finis intrinsecus ipsius legis: at finis intrinsecus huius legis, non est alius quàm vitatio damni in republica. Ergo dum hic non violatur grauiter, nõ violatur grauiter ipsa lex. Secundò sequeretur ex opposita sententia, esse peccatum mortale aduersus hanc legem asportare quantitatẽ de se sufficientem ad furtũ, quia illa quantitas de se grauis est, etsi passim, & communiter à multis asportaretur, non est dubium ciuitatem fore accepturam graue damnũ. Ergo peccaretur grauiter aduersus hanc legem.

Neque obstant rationes contrariæ.

Ad primam dico spectasse legislatorem in ferenda lege, ne damnum sequatur reipublicæ ex tali asportatione, non tamen intendisse sub graui culpa prohibere asportationem mercium factam ab vno, quæ graue damnum reipublicæ non causat, tametsi si à multis fieret, graue damnum respublica ex illis pateretur; alias asportatio vnius aurei, imò drachmæ esset mortalis: si enim hæc à multis, & passim fieret, sine dubio graue damnum reipublicæ proueniret.

Ad secundam nego ex graui furto non accepturum quemlibet etiam ditissimum graue damnum, & quando à multis aufertur, tota illa communitas per modum vnius damnificatur. Sed gratis admisso non damnificari dominum grauiter ex quantitate graui de se, v. g. decem aureorum, non obstat, quominus furtum graue non committas, quia retines alienum inuito domino, in materia graui, quæ est ratio, & finis immediatus huius prohibitionis, & non damnum ipsius domini.

Ad tertiam nego finem legis frustrari tua culpa adæquatè, & perfectè, siquidem in culpa non es, vt damnum graue respublica patiatur.

Ad quartam concedo rectè suspendi prædonem arripientem à viatore 50. aureos, non tam ob damnum illatum, quàm ob iniuriosam actionem. In præsenti autem supponimus adæquatum finem legis esse vitare damnum in republica, quod si graue non sit, non apparet, vnde peccatum mortale nasci possit. & ita tenet Mercado *lib. 3. de contractib. cap. vlt. §. esto supuesto.* vbi solùm dicit esse mortale extrahere à regno triticum in magna quantitate anno sterili. Idem tenet Margarita Confessorum *in quæstionib. moral. quæst. an licitè possit transferri frumentum, & equi contra legum interdictum, fol. 246.* & Sanchez *suprà num. 7.* refert plures viros doctos sentire non esse mortale vendere panem coctum contra pragmaticæ regni interdictum, nisi sit in ea quantitate, ex qua ingens damnum reipublicæ sequatur, cariori multo reddito ob id tritici pretio.

Sed inquires. Ex qua mercium asportatione censeberis damnum graue reipublicæ facere?

Respondeo non posse certa regula definiri, sed pensandum esse prudentis arbitrio, regulariter loquendo, centum aureor. vel merces illius valoris, seu arma decem militum existimarem esse grauem materiam, ex qua damnum respublica pati posset, secus in minori quantitate, nisi fortè respublica oppressa esset ab inimicis, vel penuriam pateretur, tunc enim non est dubium minorem quantitatem sufficere.

7 Ex his infertur decipi Doctores asserentes grauem materiam illam esse, quæ est tota præcepti; leuem, quæ comparatione totius materiæ præcepti leuis est. Nam, vt constat ex exemplis allatis, totalis materia præcepti leuis esse potest, si leuiter ad finem à legislatore intentum conducit. Item leuis esse potest materia comparatione totius rei præceptæ: at secundùm se grauis, vt si habeas obligationem dandi eleemosynam millium aureorum, & 50. omittas: omissio 50. comparatione millium leuis est materia; at quia secundùm se & in ordine ad finem intentum, qui est subleuatio alienæ miseriæ, vel exercitatio pietatis, grauiter conducit: ea de causa grauis materia censetur & peccatum mortale illius omissio. E contra si obligationem ex præcepto, vel voto habeas recitandi coronam virginis, & decennarium duplex omittas, comparatione totius rei præceptæ grauis est materia, quia est tertia pars: at quia ad finem intentum, scilicet deuotionem excitandam, virginem colendam, non videtur grauiter conducere, sed solùm leuiter; peccatum solum veniale erit illius omissio. Idémque censeo de tertia parte cuiuslibet horæ minoris. sic tenet Bonacina *disp. 2. de peccat. quæst. 3. punct. 3. num. 14.* Sanchez *n. 5.* esto contrarium videatur sentire *num. 18.*

PVNCTVM VIII.

An ex voluntate legislatoris peccatum mortale possit fieri veniale.

5 *Contra*

5 *Contraria sententia proponitur, & probatur.*
6 *Satisfit eius rationibus.*

1 CVm quodlibet peccatum mortale transgressio legis sit, & transgressio ex voluntate legislatoris pendeat: dubium est, an possit legislator efficere, vt materia de se grauis, & grauiter conducens ad finem præceptum, obliget solùm sub veniali culpa; & econtra, an possit materiam leuem, & leuiter fini præcepto conducentem, sub graui culpa imperare? v. g. ex motiuo temperantiæ imponit tibi ieiunium, ex motiuo religionis, & spiritualis profectus imperat auditionem sacri: ieiunium enim & grauis materia est, & grauiter conducit fini à legislatore intento. Idem est de sacri auditione, poteritne solùm ad culpam venialem obligare? econtra verò, verbum otiosum, mendacium leue, lenia sunt, & leuiter virtuti opponuntur; poteritne obligare sub graui culpa, ne proferantur?

2 In hac re certum est, nullo modo posse legislatorem in materia leui obligationem grauem imponere, quantumuis velit, & intendat; ita communis sententia. Suarez *lib. 3. de legib. cap. 25. n. 2.* Vasquez 1. 2. *tom. 2. disp. 158. cap. 4. n. 34.* Sanchez *lib. 1. in Decal. cap. 4. n. 3.* Valent. 1. 2. *disp. 7. p. 6. col. 957.* Azor. *tom. 1. lib. 5. cap. 6. q. 5.* Salas *tom. 2. quæst. 71. tract. 13. disp. 2. sect. 11. n. 30.* & alij innumeri, quos superuacaneum est recensere. Ratio est, quia talis intentio, & obligatio esset iniqua, & iniusta: quid enim magis iniquum, & iniustum, quàm leuis præcepti transgressioni culpam grauem, & pœnam æternam adiungere? Non igitur est concedenda superiori talis potestas.

3 Hanc assertionem limitat Sayrus *in claui regia, lib. 3. cap. 7. n. 17.* ad legislatorem sæcularem; & dicit Ecclesiasticum posse sub graui culpa rem leuem imperare. Quod posset probari ex vsu religionum, in quibus res leues sub pœna excommunicationis prohibentur: & ex præcepto nostris primis parentibus imposito, quod videbatur leuissimum, & ex *l. 1. ff. de constitut. princip.* ibi, *quod principi placuit, legis habet vigorem.*

Sed reprobanda est hæc limitatio, quam probat Sanchez *suprà, &* Suarez *n. 7.* & tenenda communis sententia: quia ratio facta tam de Principe sæculari, quàm Ecclesiastico probat; in vtroque enim grauitas materiæ desideratur, vt fundamentum necessarium grauis obligationis. Neque obstat vsus religionis, ibi enim si aliqua res leuis in virtute obedientiæ, vel sub excommunicatione mandatur, credendum est ob aliquem finem grauem, redditam esse grauem, vt diximus de silentio seruando, de ingressu in cellas; secus verò quando omnino constaret leuem esse materiam: hoc modo explicanda est *Clement. exiui. de verborum significat. & cap. ex his, eodem tit. in 6.* dum dicunt verba præceptiua in regula sancti Francisci indicare obligationem sub mortali. Minus obstat præceptum nostris parentibus impositum de abstinentia à cibo vetito, quæ licèt in se spectata videatur leuis: ad finem autem à Deo intentum, grauissima res fuit, siquidem erat præcepta in recognitionem diuinæ authoritatis, & humanæ subiectionis. Dictum verò legis primæ loquitur non de Principe Ecclesiastico, sed de sæculari, de quocunque tamen loquatur, intelligi debet seruata prudentia, & iustitia, quod enim Principi placet, rationabiliter, & iustè legis habet vigorem.

4 Rursus circa materiam grauem, an possit superior sub veniali obligare? Mihi probabilius multo est posse, & ita tenet & latè probat Suarez *lib. 3. de legib. cap. 27. n. 7.* Valent. 1. 2. *disp. 7. q. 5. p. 2. quæstiunc. 2.* Castro *lib. 1. de leg. pœn. cap. 5. document. 4. statim in principio. & cap. 11. paulo post princip. in probatione 2. p. concl.* Thom. Sanchez *lib. 1. de matrim. disp. 9. num. 6. & lib. 6. in Decal. cap. 4. num. 35.* Nauarr. *sum. cap. 23. num. 49.* Ioann. Sanch. *disp. 15. num. 16.* Salas *de legib. disp. 10. sect. 7. num. 33.* Bonacina *disp. 1. de legib. quæst. 1. punct. 7. §. 4. num. 23.* & valde probabile reputat Lessius *lib. 2. cap. 41. dub. 9. num. 96. §. tertio,* & alij plures ab eisdem relati. Nam obligatio legis ex voluntate legislatoris est. Ergo si legislator non vult ad mortale obligare, lex obligare non potest, quia nequit extendi obligatio vltra mentem legislatoris, *ex l. si quis nec causam, & l. non omnis, ff. si certum petatur.*

Dices, superiorem habere intentiones repugnantes; ex vna parte vult obligare sua lege, (vt suppono,) siquidem obligat ad culpam venialem; ex alia parte non vult obligare ad mortale: hæ autem intentiones videntur repugnantes, & vna aliam excludere.

Respondeo huiusmodi intentiones repugnantes non esse: nam de ratione legis solùm est obligatio ad culpam; non verò obligatio ad mortale. Ergo intendens obligare, & nolens ad mortale, non committit repugnantiam. Præterea hic modus obligandi in materia graui aliquando potest esse conueniens, præcipuè in religionibus, vbi ne multiplicentur obligationes graues, & quia leues sufficiunt, possunt superiores præcipere aliqua grauia, v. g. vt Missa singulis diebus audiatur obligando sub veniali culpa, quæ indecentia in hac constitutione esse potest, quæ iniustitia, aut quis excessus? Affirmandum ergo est hunc modum imperandi & possibilem esse, & sæpè esse conuenientem, & ita dixit Suarez *illo cap. 27. numer. 12.* cum D. Thom. 2. 2. *quæst. 186. art. 9. ad 1.* in aliquibus religionibus obseruari.

5 Verùm aduersùs hanc sententiam pugnat acriter Vasq. 1. 2. *tom. 2. disp. 158. cap. 3. num. 17. & cap. 4. à num. 32.* probans in potestate legislatoris esse imponere præceptum; at illo posito non esse in eius voluntate obligationem coarctare, sed necessariò metiendam esse obligationem iuxta materiæ qualitatem. Idem tenet Bellarm. *tom. 1. controu. part. 2. controu. 5. de membr. Eccles. milit. lib. 3. cap. 11. in solut. ad pen.* Salmeron *tom. 4. Euang. part. 3. tract. 12. §. differt autem.* Mexia *fragm. panu, conclus. 1. n. 111.* Victor. *relect. de potest. ciuili, numer. 19.* Aragon. 2. 2. *quæst. 62. art. 3. col. 5. §. secundò est aduertendum.* Salon. *quæst. 77. art. 1. controu. 8. col. 2. §. tertiò, quia non possunt.* Ochagauia *tract. vlt. de satisfact. sacram. quæst. 8. numer. 7.* Zapata *tract. de iust. distrib. 2. p. cap. 3. fol. 114.* Reginald. *lib. 13. à num. 44.* Becan. *tract. 3. cap. 6. quæst. 3. num. 10.* & de legislatore sæculari, quòd non possit imperare sub culpa veniali, vel mortali, sed necessariò iuxta qualitatem materiæ debeat procedere, tenet Graffis *1. p. decis. lib. 2. cap. 57. numer. 6.* Sotus *lib. 1. de iust. q. 6. art. 4.* Salon. 2. 2. *q. 77. art. 1. controu. 4. §. tertiò, quia.*

Mouentur primò, quia voluntas superioris solùm requiritur ad imponendam obligationem: qualis autem obligatio sit, ex grauitate, vel leuitate rerum, quæ præcipiuntur, debet sumi. Ergo non stat in voluntate superioris hanc obligationem extendere, vel coarctare. Et confirmo primò, peccatum esse veniale, vel mortale non pendet ex voluntate imperantis, sed ex ipsis rebus præceptis, quæ posito præcepto grauem, vel leuem deordinationem habent. Ergo pro voluntate superioris non potest fieri veniale, quod aliàs est mortale. Confirmo secundò, superior sua lege, & præcepto rem præceptam in aliqua virtute constituit, v. g. cùm imperat ieiunium in materia temperantiæ, & cum imperat sacrum facere in materia religionis. Ergo hæc omittens, si grauia sunt, grauiter lædit virtutem. Ergo non potest venialiter tantum peccare. Secundò lex diuina, & naturalis obligare non potest sub culpa veniali in materia graui. Ergo neque lex humana. Tertiò non potest legislator ad culpam mortalem obligare in materia leui, quia est irrationabilis & iniusta talis obligatio: sed etiam est irrationabilis, & iniusta obligatio leuis in materia graui, siquidem non proportionatur materiæ. Ergo. Quartò obligatio est quasi effectus consecutus ad legem, ideo enim subditi legibus superioris obligantur, quia leges legitimæ sunt, & validæ: sed effectus consecutus ex causa naturali impediri non potest. Ergo neque potest impediri obligatio, posita lege. Ergo neque obligatio grauis, posita lege de re graui. Quintò si votum, vel iuramentum facias de re graui, teneris sub culpa graui adimplere, quantumuis te volueris obligare sub culpa veniali. Ergo similiter teneris obedire sub mortali lege à superiore lata de re graui, etsi ipse velit tantum sub veniali. Sextò in sacramento pœnitentiæ pœnitens tenetur sub mortali pœnitentiam grauem pro grauibus peccatis implere, etsi Confessarius dicat se velle ad venialem tantum culpam obligare. Ergo etiam si legislator velit ad veniale subditum obligare, obligabitur ad mortale.

6 Verùm hæ rationes non obstant, quominus tenenda firmiter sit nostra sententia.

Ad primum dico, voluntatem superioris non solùm requiri ad imponendam obligationem, sed ad qualitatem illius: quando autem ipse superior voluntatem non coarctat, censetur velle obligare iuxta materiæ qualitatem: & tunc ex grauitate, vel leuitate materiæ pensanda est obligatio. Ad confirmationem primam fateor peccatum veniale à mortali non distingui ex voluntate legislatoris immediatè, sed ex ipsis rebus imperatis, distinguitur tamen mediatè, quatenus voluntas legislatoris intendentis ad solum veniale obligare facit, vt res imperata, etsi grauis sit, non grauiter lædat legem, neque grauem deordinationem habeat. Ad confirmationem secundam admitto antecedens, & nego consequentiam, non enim grauiter læditur virtus, cuius omissio non est graui præcepto prohibita.

Ad secundum argumentum concedo libenter legem naturalem obligare non posse in materia graui ad culpam leuem, secùs verò lex positiua, diuina, vel humana. Et ratio differentiæ est, quia obligatio legis naturalis ex ipsis rebus, & deordinatione, quam habent immutabilem cum recta ratione, oritur: at obligatio legis positiuæ cùm auferri omnino possit pro voluntate legislatoris, potest etiam pro eadem voluntate limitari.

Ad tertium concedo non posse legislatorem ad culpam mortalem obligare in materia leui: nego tamen non posse in materia graui non obligare ad culpam mortalem, quia prior voluntas est iniusta, & iniuriosa subdito, non verò secunda, esto aliquando fuerit imprudens: magis enim requiritur ad imponendam obligationem, quàm ad illam minuendam, ad obligationem enim imponendam requiritur necessariò, vt limites potestatis non excedat superior, ne subdito iniuriosus fiat: at ad tollendam obligationem, vel minuendam, sufficit potestas superioris, quia inde nulla iniuria subdito prouenit.

Ad quartum admitto obligationem subditi obseruandi legem esse quasi effectum legis: nego tamen hunc effectum coarctari non posse pro voluntate legislatoris: legislator enim ferre

ferre potest legem obligantem, secundùm totum quod potest vel solùm obligantem leuiter, & secundùm minorem obligationem, quam potest imponere.

Ad quintum negari posset consequentia; posito enim voto, & iuramento, non pendet ex voluntate vouentis, & iurantis obligatio, sed ex iure acquisito Dei, ac proinde non mirum si vouens, vel iurans non possit se ad venialem culpam obligare in materia graui; secus verò possit legislator, cuius voluntate sicuti potest tolli obligatio, potest & diminui. Secundò respondeo negando vouentem non posse se ad venialem culpam in materia graui obligare, quia sicut omnis obligatio à sua voluntate ortum habuit, ita potuit ortum habere limitato modo, & non secundum omnem materiæ capacitatem, & ita docet Th. Sanchez *lib. 1. de matrim. disp 9. num. 6.* Secus dicendum existimo de iuramento, in quo Deum in testem, & fideiussorem rei promissæ adducis: in hoc enim non potes limitare obligationem ad veniale, si materia grauis est; quia non pendet à tua voluntate obligatio implendi promissum. Nam etiamsi ab initio haberes animum non implendi, vel non te obligandi, si tamen iuras, debes implere.

Ad sextum respondeo primò negando antecedens, quod negat Suarez *tom. 4. de pœnitent. disp. 38. sect. 7 n. 5.* Medina *C. de confess. tract. 1. quæst. 48.* Diximus namque pro voluntate Confessoris coarctari posse obligationem pœnitentiæ, quia est quædam lex, & præceptum: & conditione legis, & præcepti humani sortiri debet. Secundò respondeo concedendo antecedens, & negando consequentiam. Et ratio diuersitatis, quia Confessarius non imponit nomine proprio satisfactionem, sed nomine Christi, & vices illius gerens: Christus autem non præsumitur velle grauem satisfactionem leui obligatione adstringere. Ergo. Item pœnitens non obligatur satisfactionem exequi virtute solius præcepti à Confessario impositi, sed etiam virtute sacramenti recepti, ne sacramentum imperfectum relinquat: hæc autem obligatio si materia grauis est, non videtur esse posse venialis. & ita tenet Coninch *de sacram. disp. 10. de pœnit. dub. 8. n. 65.* Bonacina *disp. 5. de sacram. pœnit q. 5. sect. 3 p. 2. n. 4. fin.* Ioann. Sanchez *disp. 15. select. num. 26.* Ochagau. *tract. de satisfact. q. 8. n. 7.* & alij.

PVNCTVM IX.

Quibus modis veniale peccatum transeat in mortale.

MVltipliciter hoc contingit. Primò si vltimus finis in peccato veniali constituatur, vel ei mortalis sit adiunctus. Secundò ratione contemptus. Tertiò si occasio, & periculum proximum sit incidendi in mortale. Quartò si sæpe multiplicetur. Quintò si proximum scandalizet. de his omnibus sigillatim est dicendum.

§. I.

Qua ratione peccatum veniale in mortale transeat ratione finis.

1 *Si finis est mortalis, mortale est.*
2 *Si finis est venialis, & medium mortale, peccatum est mortale.*
3 *Distinctio Suarez, & Sanchez non admittitur.*
4 *Sufficit explicare in confessione malitiam mortalis medij, tacito fine veniali.*

1 CErtum est apud omnes peccatum esse mortale, si quis ex affectu fornicationis mentiatur, vel aliud veniale committat, quia habet affectum, & voluntatem peccandi mortaliter: at quia huiusmodi affectus extrinsecus est, & peccatum veniale, quod vt medium assumitur, non immutat: ideo declarato in confessione affectu, veniale peccatum declarari non est necesse. docet Sanch. *lib. 1. in Decal. cap. 5. num. 7.* Reginald. *lib. 6. num. 129.* Bonacina *de pœnit. disp. 5. quæst. 5. sect. 2. p. 2. diff. 3. n. 27. §. decimo octauo.*

2 Econtra si ob studium, vel iactantiam, vel alium vanum finem, omittas sacrum, fornicaris vel occidas, videris non solùm peccatum fornicationis, vel homicidij committere, sed etiam iactantiæ grauis necessariò in confessione explicandæ. Probo, quia amorem illius obiecti creati præfers amicitiæ diuinæ: siquidem ob illius consecutionem nihil pendes peccare mortaliter. Ergo talis amor inordinatus est: ergo non solùm peccas peccato fornicationis, quod ob illius consecutionem admittis, sed etiam alio speciali peccato; & confirmo, qui furatur, vt fornicetur, magis est inhonestus, quam fur: quia malitia potius ex fine, quàm ex mediis desumitur. Ergo qui ob studium, vel iactantiam, vel alium vanum finem, sacrum omittit, fornicatur, aut occidit, magis est censendus curiosus, vanus, aut superbus, quàm sacrilegus, intemperans, vel iniustus. Ergo magis ex amore finis, quàm ex amore mediorum debet malitia desumi.

3 In hac re Suar. *4. tom. in 3 p. disp. 22. sect. 4. n. 11.* & ex illo Thom. Sanch *lib. 1. in Decal cap. 5. n. 15.* affirmant dupliciter ex fine veniali te operari posse. Primò ex vehementi, & inordinato ad illum affectu. Secundò ex tua libertate, & facilitate. Si primo modo operaris, debes (inquiunt) circunstantiam finis fateri: secus si secundo modo. Probant priorem partem, eo quòd veniale efficiatur mortale, quoties in eius obiecto vltimus finis constituitur. Secundum probant; quia tota malitia in præcepti omissione consistit, atque ex ea in finem redundat: quare explicata omissionis malitia tota culpa explicatur.

4 Fateor tamen hanc distinctionem non percipere, non enim intelligere possum in quo vehemens, & inordinatus ille affectus consistit: quia non consistere potest in aliqua graduum intensione. hæc enim de peccato veniali nunquam mortale constituit: & ad præsens institutum esse omnino talem intensionem impertinentem, tradit ipse Sanchez *suprà n. 140* Ergo solùm consistere potest in eo, quòd ex eius amore non dubites peccatum mortale committere: satis enim inordinatè procedis; & nescio quomodo possit esse maior inordinatio. Ergo vel dicendum est circunstantiam finis venialis semper fatendam esse, vt probant rationes *n. 2.* allatæ; vel nunquam esse necessariò fatendam, quod probabilius existimo; sed sufficere explicare malitiam medij assumpti: ita videtur sentire Bonacina *disp. 2. de peccat. q. 3. p. 5. num. 2.* vbi eodem modo loquitur quando peccato veniali finis mortalis adiungitur: ac quando fini veniali mortalis electio copulatur, & in materia de pœnitentia loco citato de vtroque casu dicit non esse necessarium in confessione fateri malitiam venialis, sed mortalis malitia declarata satis esse: idem tenet expressè Azor *tom. 1. lib. 4. instit. mor. cap. 5. quæst. 7* sine vlla distinctione. Ratio est efficacissima: nam vel ille affectus, qui est causa amplectendi peccatum mortale, versatur circa obiectum bonum, vel indifferens, vel malum: si circa obiectum bonum, vel indifferens, nullam inde recipit malitiam. Ergo tota malitia est ex electione medij. Ergo declarata tali electione in confessione, manifestissimè tota malitia declaratur: si verò versatur circa obiectum malum, clarum est declarari debere, si graue sit; secus si solùm venialiter delinquit. Et confirmo si ex affectu vehementi & inordinato studendi, vel equitandi, vel furandi leuem quantitatem, sacrum omitteres; rogo an talis affectus sit irreligiosus, sacrilegio distincto ab omissione sacri, vel non? Dici non potest esse sacrilegum sacrilegio distinctum: cùm equitatio vel studium, vel furtum ad religionem nullo modo pertineant: & aliàs cùm aliquis furatetur rem grauem, vt fornicaretur, non solùm in furto, sed etiam in fornicatione duplex esset malitia mortalis, altera iniustitiæ, altera intemperantiæ; quod certè est inauditum: non enim multiplicari debent peccata absque necessitate. Ergo dicendum est affectum finis solùm esse malum, vel ex malitia propria, vel denominatiuè ab electione. Malitia autem propria esse non potest mortalis: cùm circa rem bonam, vel indifferentem, vel leuiter malam versetur, vt suppono. Ergo solùm malitia medij est declaranda in confessione necessariò, & non malitia finis venialis.

Neque obstat quod dicit D Thom. *1. 2. q. 88. art. 5.* ab omnibus receptus, veniale transire in mortale, quando in eo vltimus finis constituitur: concedo enim transire in mortale; sed non malitia distincta ab eo, ratione cuius transit.

§. II.

An ratione contemptus veniale transeat in mortale.

1 *Transgressio legis contemptus est, & qua ratione contingat.*
2 *Si iungitur transgressioni legis, duplex peccatum facit.*
3 *In qua specie peccati contemptus sit.*
4 *Circa præceptum, & consilia versatur contemptus.*
5 *An possit dari contemptus formalis, qui solùm peccatum veniale sit? proponitur ratio dubitandi, cui assentiunt plures Doctores.*
6 *Resoluitur contemptum formalē semper esse mortale peccatum.*

1 CErtum est quamlibet legis transgressionem, siue mortalem, siue venialem, esse aliquem contemptum; contemnit enim legem, qui delinquit in legem: postponit enim eius obseruantiam propriæ voluntati, & vtilitati. At hic contemptus vocatur materialis, quia in ipsa materia, & opere peccaminoso imbibitur, & quia non habet malitiam distinctam ab ipsa legis transgressione, sed per omnes trãsgressiones vagatur, vt benè dixit D. Thom ab omnibus receptus *in 4. dist. 9. art. 3. quæstiunc. 3.* De huiusmodi contemptu non loquimur in præsenti, cùm ratione huius peccatum veniale non transeat in mortale, sed immutatum perseuerat. Alius est contemptus formalis, de quo in præsenti, hic procedit ex intentione formali despiciendi aliquam personam eiusve præcepta, & consilia.

Hic

Hic autem contemptus, vt bene dixit Suar *lib. 3. de legib. cap.* 28. *n.* 15. potest esse in intellectu, & in voluntate; in intellectu est, quando sine vllo fundamento, & ratione iudicatur res aliqua, vel persona minori æstimatione digna, quam par est: qui actus si circa Deum versetur, erit blasphemus: si circa homines, erit iudicium temerarium, cuius grauitas ex grauitate obiecti metienda est. At ad peccatum contemptus hic error intellectus nō requiritur; in voluntate autem est contemptus, si velis personā aliquam, vel eius præcepta, & consilia, pro nihilo habere: hanc voluntatem subsequitur opus, quo intendis personam illam, vel eius præcepta, & consilia ostendere parū æstimari debere.

2 Ex hac doctrina infertur primò contemptum legis esse speciale peccatum, distinctum ab ipsius transgressione; ac proinde esse necessariò explicandū. colligitur ex D. Th. communiter recepto 2. 2. *q.* 186 *artic.* 9. v. g. si omittas sacrum die festo ex contemptu legis, duplex peccatum committis, & omissionē sacri debiti, & contemptum præcepti. Probo, quia violans ex contemptu legem, non solùm peccas peccato contrario legis violatæ: sed etiam peccas, quia ex contemptu illam violas. Nam si hic contemptus, etiam sine voluntate legem transgrediendi, adesset, quis dubitat peccatū graue fore? Ergo ex eo quòd transgressioni legis iungatur, non amittit malitiam. Neque potest malitiam transgressionis habere, cùm indifferens sit iungi cuiuslibet legis transgressioni: ita tradit Valent. t. 2. *disput.* 7. *q.* 6. *punct.* 6. *casu.* 1. Th. Sanch. *lib.* 1. *in Decalog. c.* 5. *n.* 6. Bonac. *disp.* 2. *de peccat. q.* 3 *punct.* 5. *n.* 10.

3 Sed inquires, in qua specie peccati contemptus sit?

Respondeo si circa Deum, & eius præcepta, & consilia contingat, peccatum erit contra religionem; religio enim Dei te obligat debitum cultum, & honorem Deo exhibere, & consequenter illum non despicere: si circa parentes contemptus sit, erit peccatum contra pietatem eadem ratione, pietas enim virtus est obligans venerari parentes, & consanguineos: si circa Prælatos, & superiores, erit aduersùs obseruantiam, & obedientiam illis debitam: nullo tamen modo est formaliter contra obedientiam, potest enim despici superior, quin eius præcepta despiciantur. Quare inobedientia formalis, non est formalis contemptus, sed aliquando contemptum præsupponit, aliquando non: si enim nascatur ex superioris despectu, & abiecta illius æstimatione, vt regulariter solet, contemptum supponit: si tamen ex indignatione illius, præsupponit odium: si ex propria æstimatione, & arrogantia, arguit superbiam: semper enim inobediens formaliter habet aliquod ex his motiuis: nam præcisè ob inobedientiam moueri non poterat: nemo enim intendens ad malum operatur. Quòd si contemptus versetur circa alias personas, minoris, quam par est, illas æstimando, est actus iniustitiæ, ex iustitia enim cuilibet debetur reuerentia, honor, & æstimatio iuxta eius qualitatem: si tamen velis illum aliter tractare, iniuriam illi irrogas.

4 Infertur secundò contemptum non solum versari posse circa præcepta, sed etiam circa consilia: hæc enim contemni possunt, vt vana, & inutilia. Quòd si ita contemnantur, quis dubitat, peccatum committi? & ita tradit Suar *lib.* 3. *de legib. c.* 28. *n.* 13. Azor *tom.* 1. *instit. moral lib.* 12. *c.* 13. *q.* 1. Thom. Sanch. *lib.* 6. *in Decal. cap.* 1. *n.* 3. & 4. Suar. *de legib. lib.* 3. *cap.* 28 *in fine*. Bonac. *suprà n.* 13. Ex quo fit latius patere contemptum, quàm inobedientiam formalem, cùm hæc solùm sit circa præcepta: contemptus esse poterit circa consilia, & circa personam, vt tenent supradicti Doctores.

5 Difficultas præcipua est, an possit dari contemptus formalis, qui solùm veniale peccatum sit.

Ratio dubitandi est, quia potest contemptus versari circa materiam leuem: potes enim contemnere legislatorem, eiúsque præcepta non absolutè sed quatenus sunt in hac materia leui, v. g. in silentio seruando: sed tunc contemptus non videtur grauis, sed leuis: leuem enim iniuriam videris legislatori irrogare, leuia eius præcepta contemnens, grauia æstimans.

Propter hanc rationem plures Doctores affirmant dari posse peccatum veniale contemptus, sicut & inobedientiæ formalis, si præceptum superioris contemnas, non absolutè, sed quatenus est in materia leui: tenet Caietanus *summ. verb. contemptus, vers. aduerte hic, ibi* Armilla *num.* 3. Bartholom. de Medina 1. 2. *quæst.* 88 *artic.* 4. *fine.* Valent. t. 2. *disput.* 7 *quæst.* 5. *punct.* 6. *in* 1. *casu,* & 2. 2. *disput.* 8. *quæst.* 1. *punct.* 3. *vers. caterùm* consentit Leonardus Lessius *lib.* 2. *de iustit. c.* 46. *dub.* 6 *n.* 45. & 46. loquens expressè non solùm de legislatore humano, sed etiam diuino: & affirmans, si nolis illis parere in rebus minimis, vt ostendas eorum minima præcepta te parui facere, non esse mortale: consentit Thomas Sanchez *lib.* 1. *in Decal cap.* 5. *n.* 11. & 13. *fin.* in legislatore humano, secùs in diuino.

6 Dico igitur primò formalem contemptum Dei, seu de Deo indignam æstimationem habere, aut illam aliquo signo ostendere, semper esse mortale, continet enim tacitam blasphemiam: in hoc omnes conueniunt. Suar *n.* 23 Bonac. *disp.* 2. *de pecc. quæst.* 3. *p.* 5. *numer.* 10. Salas *de legib. disput.* 10. *sect.* 8 *numer.* 48. Idem est, si nolis Deo in re leui obedire, ne illum solatio afficias, néve eius beneplacitum facias: est enim actus odij, grauisque iniuria, & ostendit satis animum deprauatum. sic Ioan. Sanch *disput.* 7. *select. numer.* 13. Suar. *lib.* 3. *cap.* 28. *numer.* 23.

Dico secundò, formalis contemptus diuini præcepti etiam leuissimi, & cuiusuis consilij est semper mortale. Th. Sanch *suprà n.* 11. *fine.* Ratio est, quia tacitè ipsum Deum despicis, cuius præcepta, consiliáve contemnis. Item si præcepta diuina, & consilia cōtemnis, quia vana, & inutilia, nemini esse potest dubium esse grauissimum peccatum, vt ipsemet Leonardus fatetur. Suar. *lib.* 3. *de legib. c.* 28. *n.* 22. sed non videtur esse posse circa illa alius formalis contemptus. Dicere namque illa contemnere, eo quod vis ostendere te illa parui facere, non satisfacit. Rogo enim in quo stat te velle ostendere, parui facere præcepta diuina leuissima, seu consilia. Non enim consistit in eo quòd illa transgrediaris, quia velle ostendere te transgredi præceptum diuinum, non est contemptus formalis: aliàs quoties te laudas de peccato commisso, vel vis peccatum committere in præsentia aliquorum, diceteris præcepta diuina formaliter contēnere, quod non est concedendum. Neque etiam stare potest in eo, quod velis ostendere præcepta illa leuia necessaria non esse ad salutem, & multo minus consilia: nam hoc est verissimum, & in hac ostensione contemptus esse non potest: contemptus enim non est, quoties est vera rei æstimatio. Restat ergo, vt contemnens præcepta, vel consilia diuina, illa contemnas vt vana, & inutilia, vel saltem vt minus vtilia, minúsque conuenientia, quàm de facto sunt: sed hoc, meo iudicio, continet tacitam blasphemiam, derogat enim æstimationi debitæ præceptis diuinis, & consilijs. Ergo est peccatum mortale.

Dico tertiò, contemptus legislatoris humani, quatenus legislator est, seu violatio cuiuscumque legis, præcepti, & consilij ipsius, ex tali contemptu semper reputo esse peccatum mortale, non solum in graui materia, vt ferè omnes dicunt, sed etiam in leui. Ratio est, quia esse rem leuem, quæ tibi imperata est, non obstat, quominus tibi imperetur ex eadem potestate, qua imperatur res grauis. Ergo si ex contemptu huius potestatis præceptum leue violas, ita grauiter peccas, ac si violares præceptum graue. Item potestas imperandi tibi rem leuem, à Deo dimanat, sicuti dimanat potestas imperandi rem grauem. Ergo cùm illam contemnis, bonum ipsius Dei contemnis. Ergo Deo irrogas iniuriā; tacitè enim Deum temnis, temnendo eius potestatem: hac enim ratione dixit Christus Lucæ 10. *Qui vos audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit.* ita Bonacina *n.* 10. Suarez *n.* 24. & in hoc sensu explicari potest, quod dixit Augustinus relatus *in cap. vnum orarium, distinct.* 25. §. *hinc autem*, nullum scilicet esse peccatum veniale, quod non fiat mortale, si placet; quando placet, inquam, ex legis contemptu: sic explicat Sanchez *lib.* 1. *cap.* 5. *num.* 16. vel quando placet ex contemptu Dei, vt explicat Suarez *num.* 23. *fin.* Verum si superior temnatur, non quatenus superior est, sed quatenus est infimæ sortis, insulsus, imprudens, & ex huiusmodi contemptu nolis ei obedire in re leui, non erit peccatum mortale, quia tunc non contemnitur formaliter eius potestas, contemnitur enim eius persona ob defectus, quos habet: potest ergo huiusmodi contemptus venialis esse, sicut & murmuratio, & detractio. Item si ex indignatione leui, & prauo aliquo affectu, erga superiorem nolis illi obedire in re leui, non est mortalis talis inobedientia, neque talis indignatio, & prauus affectus charitatem grauiter lædit, vt tenet Lessius *n.* 46. Sanchez *n.* 12. Bonacina *n.* 13. Ergo neque etiam supradictus contemptus superioris lædit grauiter reuerentiam illi debitam. & ita tenet Sanchez *in sum. lib.* 1. *cap.* 5 *num.* 8. 11. & 13. Suarez *de legib. lib.* 3 *cap.* 28. *num.* 24. Lessius *n.* 46. Bonacina *num.* 10. & 11. Castro *lib.* 1. *de leg pœnal. cap.* 5. *conclus.* 2. Ioann Sanchez *disp.* 7. *select. num.* 13.

Ex qua doctrina infert Bonacina *num.* 11. excusari à mortali clericos seminarij, vel aliorum collegiorum, nolentes obedire suis præfectis, ex quodam ipsorum contemptu, quia tales præfecti veram potestatem non habent, nec verè superiores sunt, & sic potius videntur contemni, vt particulares homines, ob aliquas ipsorum imperfectiones, quam vt superiores.

Dico vltimò contemnere alias personas, quæ superiores non sunt, aliquando est mortale, aliquando veniale pro materiæ grauitate, vel leuitate, cùm enim peccatum hoc iniustitiæ sit, recipit magis, & minus: colligitur ex Doctoribus suprà relatis.

§. III.

An peccatum veniale fieri possit mortale ratione periculi.

1 *Esse peccatum mortale, si sit occasio proxima illius.*
2 *Quod sit periculum proximum peccandi.*
3 *Proponitur triplex agitanda quæstio.*
4 *Propositum committendi omnia venialia esse mortale.*
5 *Refellitur supradicta sententia.*
6 *Soluitur fundamentum num. 4. positum*
7 *Qui dicant non esse licitum ob vllam causam te periculo peccandi exponere, & quomodo probent.*
8 *Exponitur quomodo liceat te periculo peccandi exponere.*
9 *Soluitur fundamentum num. 7. adductum.*

F 10 Quid

10 *Quid dicendum de accessu ad prædicandum Euangelium infidelibus, & conuersionem meretricibus cum periculo peccandi?*

11 *Infertur parentem posse alere filios ex concubina domi retenta, chirurgum mederi verenda fœmina, custodem carceris ministrare cibaria fœmina incarcerata.*

12 *Neque filius familias tenetur patris domum deserere, neque scriba officium relinquere.*

13 *Item parochus non debet officium parochi deserere.*

14 *Quid de domino, cui debet concubina centum aureos?*

15 *Absoluendum sæpè esse qui est in occasione proxima peccandi si proponit non peccare, affirmauit Ioan. Sanch, & refellitur.*

16 *Si cessat periculum, tametsi non cesset occasio, absolui potest.*

17 *Si non tenetur pœnitens occasionem deserere, absolui potest.*

18 *Si tamen tenetur, non debet Confessarius absoluere quin prius pœnitens occasionem fugiat, tametsi semel, vel iterùm possit.*

19 *Quæ dicta sunt procedunt tam in vero peccatore, quàm in eo, qui sic reputatur.*

1 CONstat apud omnes non solum peccatum veniale, sed etiam rem de se indifferentem fieri mortalem; si occasio motalis, & proxima tibi sit incidendi in mortale. Ratio est manifesta, quia eodem præcepto, quo teneris peccatum mortale non admittere, teneris & proximum illius periculum vitare, quia si non euitas, cùm possis, conuinceris sanè amare peccatum illud, cuius amas periculum sic Suarez *tom. 5. in 3. p. disp.* 18. *sect.* 3 *num.* 16. Ex quo fit te obligatum esse in confessione manifestare peccatum cum omnibus suis circunstantiis cuius periculo te exposuisti: sic Alcozer *sum. c.* 20 *fol.* 74. Th. Sanch. *lib. in Decal. c.* 8. *n.* 4.

2 Illud autem dicitur periculum proximum, & morale peccandi, quod frequenter ad peccatum inducit, vel attenta tua fragilitate te in peccatum inflectit, & passim sese offert: sic Suarez 4 *tom. in* 3. *p disp.* 32. *sect.* 2 *ad finem.* Nauar. *sum. c.* 3. *n.* 14. Thom. Sanch. *lib.* 1. *in Decalog. cap* 8. *n.* 2. Neque ad hanc occasionem, & periculum proximum requiritur domi concubinam habere, si alibi habeas pro tua voluntate, liberque tibi sit aditus ad illam, ac si tecum habitaret, sicut lenones solent efficere, vt liberius absque metu iudicis concubinariam vitam transigant. sic Ioann. Sanch. *disp.* 10. *select. n.* 3. Neque necesse est peccatum esse opere consummatum, sufficit esse solum in voluntate, vt tenearis occasionem illius vitare, quia iam illud est peccatum mortale: quare si domi retines fœminam, ex cuius præsentia moueris illam lasciuè desiderare, ab eius consortio te debes separare. sic Graffis 1. *p. decis. lib.* 1. *cap.* 26. *nu.* 16. Nauar. *in sum. c.* 3. *n.* 23. Chapiau *tr. de casib. reseruat. in examine confessar. fol.* 386. Ioan. Sanch. *n.* 13.

Dixi, si te frequenter ad peccatum inducit; nam si semel, aut iterum peccasti, pluries verò restitisti, non videtur occasio proxima, & moralis peccati. sic Ioann. Sanchez *disp.* 10. *select. num.* 17. cum Anton. Fernand. *in instruct. confessar. document.* 6. *num.* 1. *fol* 29. & colligitur ex Nauarr *sum. cap.* 14. *n.* 42. *vers. decimo nono*, vbi requirit ad hoc vt tactus dicatur peccatum mortale, vt quasi semper mortaliter peccare faciat personas, quæ sunt eiusmodi qualitatis.

3 Triplex est pro intelligentia huius materiæ tractanda quæstio. Prima, an sit occasio proxima peccandi mortaliter, propositum committendi quodcunque veniale, quod se tibi vtile obtulerit? Secunda, an ita malum sit te exponere periculo peccandi mortaliter, vt nulla ratione honestari possit? Tertia, an existens in periculo peccandi, ex eo quod proponat non peccare, quin se tali periculo remoueat, possit, & debeat absolui.

4 Circa primam quæstionem Thom. Sanchez *lib.* 1. *in Decal. c.* 5. *n.* 4. & Bonac *disp.* 2. *de pecc. q.* 3. *p.* 5. *n.* 17. affirmant propositum committendi omnia venialia, quæ se tibi obtulerint, esse peccatum mortale. Mouentur, quia peccata venialia ad mortale disponunt, vt tradit S. Thom. ab omnibus receptus 1. 2. *qu.* 83. *art.* 3. & colligitur ex Ecclesiast. 18. *Qui spernit modica, paulatim decidet.* Ergo qui illa vult committere, in manifestum periculum committendi mortale se exponit: ergo peccat mortaliter. Additque Sanchez non solùm propositum generale committendi omnia venialia, quæ se tibi obtulerint, mortale esse; sed etiam propositum committendi omnia venialia in materia periculosa, vt luxuriæ: nam si in hac materia habeas propositum admittendi confabulationes, aspectus, tactus, quoties solùm venialia fuerint, peccas (inquit) mortaliter, eo quod certum libidinis mortalis periculum sit.

5 Verum supradicta sententia mihi semper difficilis apparuit. Fateor namque habentem longo tempore propositum cõmittendi venialia quæcumq; meritò timere posse esse à Deo despiciendum, & relinquendum in mortale incidere: at ex vi talis propositi, præcipuè si longo tempore in illo non perseuerat, non credo esse in peccato mortali. Moueor primò, quia peccata venialia, etsi ad mortale disponant, non disponunt proximè, & motaliter, sed remotè, cùm sæpè videamus homines, qui de fugiendis venialibus nihil curant, mortale non committere. Ergo venialia de se non sunt dispositio proxima mortalis. Ratio est, quia licet venialia peccata animum labefactent, & charitatem refrigerent, hominemque in interitum adducant: at propositum non committendi mortale, exercitiumve operum pietatis, & religionis detinent, firmúmque reddunt animum, ne corruat, quod enim ex vna parte deperditur, alia via reparatur. Secundò propositum faciendi venialia, ideo esse potest peccatum mortale, quia est propositum periculi, & occasionis proximæ committendi mortale; sed hac ratione esse non potest. Ergo ex nullo capite esse potest mortale. Probo minorem. Vel illud morale periculum, & occasio proxima committendi mortale consistit in omnibus venialibus simul sumptis, vel in aliquibus? Non in aliquibus tantùm: aliàs propositum committendi aliqua venialia in qualibet materia diceretur esse propositum committendi mortale, quod est plusquam falsum: præterquam quod signari non possit, quæ venialia hæc debeant esse. Neque etiam consistere potest hoc periculum in omnibus venialibus simul sumptis, cùm nunquam dari possit casus, in quo hæc committantur. Ergo propositum illa committendi, non est propositum alicuius periculi, & occasionis motalis, quæ de facto esse possit. Tertiò ex opposita sententia sequeretur quemlibet obligatum esse sub graui peccato vitare aliqua venialia, nam si omnia sunt occasio proxima mortale committendi, & quilibet tenetur non se exponere occasioni proximæ committendi mortale, efficitur teneri peccata aliqua vitare. Rogo ergo, quot, & quæ hæc sint? Certè signari non poterunt. Item nostra salus non consisteret solum in obseruatione præceptorum obligantium sub mortali, sed etiam in obseruatione præceptorum obligantium sub veniali, siquidem vitatio venialium, ad vitationem mortalis necessariò requiritur. Tandem tenetur, quia ad contritionem habendam, non solùm conteri de mortalibus, sed etiam de venialibus, vtpote illorum dispositionibus proximis, quæ certè concedi non debent; sed potiùs concedendum est propositum non vitandi venialia compati posse cum proposito firmo non admittendi mortale.

6 Ex his solutum manet argumentum adductum in fauorem Thomæ Sanchez. Fateor namque propositum committendi venialia disponere ad mortalia, sicut & quodlibet aliud veniale disponit. Non enim dubium est veniale ex indeliberatione ad mortale deliberatum disponere, & veniale ex paruitate materiæ, ad graue eiusdem, furtum enim leue disponit ad furtum graue; sed non quia veniale disponit ad mortale, te constituit in magno, & aperto, vel probabili periculo illius, ac proinde non efficitur mortale ratione periculi præuisi, vt optimè notauit Salas 1. 2. *tom.* 2. *quæst* 88. *tractat.* 13. *disputat.* 16. *sect* 23. *numer.* 67. *fine.* Quare solum propositum committendi illa venialia, quæ occasiones proximæ fuerint mortalis peccati, erit mortale, vel propositum committendi illa venialia, quæ simul sumpta mortale constituunt, vt si proponas multa furta committere in parua quantitate, licèt enim quodlibet furtum per se leue sit: at coniunctum cum aliis non leue, sed graue est, vt statim dicemus. Extra huiusmodi casus propositum committendi venialia, non est peccatum mortale, vt tenet Salas *disputat.* 16. *sectione* 26. *numer.* 84. §. *sed auctores.*

7 De secunda quæstione non desunt Doctores, qui affirment ob nullam causam temporalem, licitum esse te exponere certo, vel probabili periculo peccandi, docet Lorca 2. 2. *sect.* 3. *disp.* 28. *num.* 9. affirmans ob bonum spirituale proximi non licere tibi exponere tali periculo. Graffis *in decisionib. lib.* 1. *cap.* 28. Ludouicus Lopez 1. *part. instruct. cap.* 21 §. *ad secundam rationem, & cap.* 22. §. *tertium notabile, & corollario vltim.* & alij. Mouentur, quia bona spiritualia, cuilibet temporali bono præferenda sunt. Ergo præferendum est periculum lapsus cuilibet alio bono. Ergo ob conseruationem famæ propriæ, vel alienæ non poteris te exponere peccandi periculo. Item si tua & alterius, salus periclitatur, non erit legitimus ordo charitatis, si tuam deseras, & alienam respicias: deseris autem, si ob vitandum alterius peccatum te peccato exponas. Ergo non erit tibi licita talis expositio.

8 Nihilominus communis, veráque sententia docet licitum esse ob grauem, honestamque causam te periculo peccandi exponere, vel si iam expositus es, periculum non deserere. docet Nauarrus *summ. cap.* 3. *n.* 14. Suarez 4. *tom. disp.* 32. *sect.* 2. *circa finem.* Thom. Sanch. *lib.* 1. *in Decalog. cap.* 8. *num.* 3. Emanuel Saa *verbo peccatum, num.* 6. Salas 1. 2. *quæst.* 6. *artic.* 6. *tractat.* 3. *disput.* 3 *sect.* 1. *num.* 31. §. *inferunt aliqui circa finem.* Basilius de Leon *lib.* 5 *de matrim. cap.* 35. *num.* 4. Ioannes Sanchez innumeros referens, & videtur expressè tradi *in cap. consultationi, de frigidis*; vbi permittuntur coniuges, quorum matrimonium ob impotentiam est irritum simul habitare, vt fratres. At constat apertè ex tali cohabitatione periculum tactus necessariò esse. Ergo ob rationem vrgentem, scilicet, ne detur

scanda

ſcandalum periculum peccati permittitur. Ratio huius concluſionis eſt manifeſta; quia periculum peccati, non eſt peccatum formaliter, ſed ſolùm occaſio illius. Ergo poteſt aliqua ratione honeſtari. Item in tantum periculum peccati, peccatum eſt, in quantum eſt tibi integrè voluntarium, ſeu in quantum ei inſeris illud gratis amare: at ſi vrgente aliqua occaſione illud ſuſcipis, non tam dici potes amare periculum, quàm illud ſubire, prout egregiè docuit Baſil. *in conſtituit. monaſt. c. 4. pag.* 489. vbi inquit, qui vrgente aliqua cauſa, & neceſſitate ſe periculo obiicit, vel permittit ſe eſſe in illo, cùm tamen aliàs nollet, non tam dicitur amare periculum, quàm inuitus illud ſubire, & ideo magis prouidebit Deus ne in illo pereat.

9 Neque obſtat ratio in contrarium adducta. Fatemur namque bona ſpiritualia cuilibet temporali bono præferenda eſſe, non tamen inde ſequi vitationem periculi peccati præferendam eſſe cuilibet alio damno temporali certo, quia periculum peccati non eſt peccatum in ſe, niſi quatenus ſine neceſſitate amatur, neque etiam inducit neceſſariò peccatum: at aliud damnum temporale eſt certum, & ineuitable, vt ſupponimus. Ergo hoc eſt præferendum illi.

Ad ſecundum reſpondeo, ſi ſalus alterius, æquè ac tua periclitatur, concedo, te non teneri tuam periculo exponere. At ſi alterius ſalus neceſſario periclitatur, tua verò ſolùm contingenter, vt contingit, quando infans exiſtens apud infideles moriturus eſt ſine Baptiſmo, ſi tu non accedis; at ſi accedis, timere potes ſubuerſionem; exiſtimo certè non ſolùm te poſſe, ſed etiam debere te illi periculo exponere ob infantis ſalutem. Non enim infans ſpoliari debet iure ſuo, quod habet ad Baptiſmum ob infidelium malitiam, vel fragilitatem baptizaturi: & ita tenet Bannes 2. 2. *quæſt.* 26. *art.* 5. §. *&* ſi *quæras* Azor 2. *tom. lib.* 12. *cap.* 4. *ante finem*. Valentia *tom.* 3. *diſput.* 3. *quæſt.* 4. *fol.* 658. Suarez *de charitate*, *diſput.* 9. *ſect.* 2. *num.* 3. plures referens Ioann. Sanchez *diſput.* 10. *ſelectar. num.* 9. Neque obſtat locus iſte Chriſti Domini Matth. 16. Marc. 8. Lucæ 9. *Quid prodeſt homini, ſi vniuerſum mundum lucretur, animæ verò ſuæ detrimentum patiatur: aut quam dabit homo commutationem pro anima ſua?* Non enim ſenſus huius loci eſt, nihil prodeſſe homini lucrari totum mundum, ſi alicuius peccati periculo ſe exponat vrgente cauſa, ſed potius ſenſus eſt nihil prodeſſe homini lucrari totum mundum, ſi aliquod peccatum committat; peccatum enim eſt detrimentum animæ, non periculum peccati, quo ſtante peccatum vitari poteſt.

10 An verò poſſis ad infideles accedere gratia illos conuertendi cum periculo ſubuerſionis, & ad prædicandum meretricibus cum periculo peccandi? Mihi probabilius multo eſt te poſſe, quia tunc eſt ſufficiens cauſa honeſtandi tale periculum cui tu te exponis: neque cenſendum eſt tunc fore verè periculum, ſed diuino auxilio facilè vincendum: & ita docet D. Thomas 2. 2. *quæſt.* 10. *artic.* 9. *in fine corporis*. Salas 1. 2. *tractat.* 8. *diſput. vnica, ſect.* 5. *num* 60. §. *ad ſecundum argumentum*, & latè pluribus relatis *tom* 2. *quæſt.* 74. *tract.* 13. *diſput.* 6 *ſect.* 17. *numer.* 105. *&* 106. & Sotus *lib.* 5. *de iuſtit. quæſt.* 1. *art.* 6. *in fine* 2. *conc.* Ioan. Sanch. *diſp.* 10. *ſelect. n.* 8.

11 Ex his infero primò, poſſe, imò teneri parentem alere filios ex concubina, qui nec ſeparari poſſunt à matre, neque alia via poſſunt victum quærere, etſi periculum habeat lapſus cum concubina, ſic Ioannes Sanchez *ſuprà num* 9 *circa medium*. Item chirurgus poteſt verenda fœminæ curare cum periculo conſenſus: idem ſi aliqua fœmina incluſa ſit in aliquo ſecreto loco, vt fit in carceribus inquiſitionis, ad cuius ſuſtentationem ſolus cuſtos carceris occurrit, poteſt officium exercere, etſi periculum habeat peccandi cum illa, ſi alius non ſit per quem cibaria miniſtret. Ratio omnium eſt, quia damnum, quod proximè euenit ex omiſſione harum actionum, eſt graue, & ineuitabile: damnum autem, quod tu incurris, vitare potes auxilio Dei, quod non deerit, præcipuè cùm non tua voluntate, ſed ob eius beneplacitum in tale damnum, hoc eſt, periculum peccandi incideris.

12 Infero ſecundò, filium familiàs non teneri domum patris deſerere, in qua adeſt occaſio peccandi, nec mercatores, & ſcribas ab officiis propriis abſtinere, etſi in illis habeant occaſionem peccandi: quia tunc non eſt illis voluntaria occaſio, ſed inuiti in illam incidunt, quam cum graui detrimento vitare nequaquam tenentur. ita Nauarr. *ſumm. cap.* 3. *num.* 4. Graffis *lib.* 1. *deciſ. cap.* 28. *numer.* 25. Anton. Fernand. *inſtruct. confeſſar. document.* 6. Ioannes Sanch. *diſp.* 10. *n* 10. *&* 11.

13 Infero tertiò, neque parochum eſſe obligatum deſerere officium, etſi experiatur voluntariè pollui occaſione deſumpta ex auditis in confeſſione; ſufficit enim ſi proponat firmiter amplius non conſentire: at Confeſſarius qui liberè confeſſiones audit, & facilè poteſt illas fugere, tenetur fugere, ne ſe periculo exponat, quia ob opus conſilij non grauiter neceſſarium, non debet peccandi periculo ſe exponere. Dixi, ſi facilè poteſt: nam ſi ex deſertione officij confitendi, ſequitur aliqua nota honoris, & famæ Confeſſarij, non debet abſtinere: in his conſentit Ioann. Sanchez *ſuprà diſput.* 10. *numer.* 18. cum Lopez 1. *part. inſtruct. cap.* 25. §. *per hoc vltra*. Nauarr. *ſumm. cap.* 3. *numer.* 26.

14 Tandem infert Ioannes Sanchez *num.* 20. non teneri dominum expellere domo concubinam, cui dedit mutuos centum aureos, quorum recuperandorum ſpes nulla eſt, ſi illam è domo expellat: neque econtra ipſam teneri à domo exire, ſi exiens non recuperatura eſt, quæ ſibi debentur. Verùm huiuſmodi illationem non facilè admitterem; penſanda enim eſt occaſio: ſi enim diuturna ſit, & grauiter moueat, cenſerem admittendum eſſe debitum, ex cuius amiſſione non graue damnum tibi veniat. Nam quilibet tenetur ſaluti propriæ conſulere etiam cum aliquo temporali detrimento.

15 De tertia quæſtione, an debeat abſolui, qui eſt in occaſione proxima peccandi, ex eo quòd proponat firmiter non peccaturum? Ioannes Sanchez *illa diſput.* 10. *numer.* 4. auſus eſt affirmare non ſolùm ſemel, ſed ter, & quater poſſe abſolui, & loquitur, quando liberè poteſt occaſionem deſerere, adducit pro ſua ſententia aliquos Doctores: qui in caſu occaſionis proximæ nihil minus dicunt, præcipuè adducit Suarez *tom.* 4 *de pœnitent. diſput.* 32. *ſect.* 3. *num.* 3. qui dicit poſſe pœnitentem abſolui, antequam exequatur id, quod facere tenetur: quia ſatis eſt habere firmum propoſitum ſuam obligationem implendi, cui credendum eſt, præſertim, ſi tunc primùm incidit in eam occaſionem, & non eſt inuentus infidelis, ſeu inconſtans in ſimilibus propoſitis, neque ex aliis coniecturis poteſt talis ſuſpicio probabiliter concipi: ex eo igitur quod dicit *præſertim*, infert Sanchez ſentire Suarium poſſe ter aut quater abſolui: quis non videat, quàm leuiter inferat & quàm iniuſtè, cùm potius inferri debeat ſecunda vice non eſſe abſoluendum, ſi iam inuentus fuit infidelis, & inconſtans in ſimilibus propoſitis: imò ſi Ioannes Sanchez vellet attendere Suarium, paulò inferius vidiſſet non eſſe abſoluendum ter, vel quater. Aliquando, (inquit Suarez,) oportet remittere pœnitentem, & illum non abſoluere, donec ſuam obligationem impleat; præſertim, quando iterum, atque iterum illam confeſſus eſt, & implere promiſit, neque impleuit, quia aliàs relinquetur in morali occaſione peccandi, & eius propoſitum moraliter non poteſt iudicari efficax, quandoquidem conuincitur eſſe in magna mora & poſſe, & non facere: quapropter oportet Confeſſores in hoc eſſe cautos, & conſtantes, ne grauentur peccatis alienis: quod notauit Caietanus *verbo reſtitutio, cap.* 6. & Anton. 2. *part. tit.* 2. *c.* 8. Nauarr. *c.* 17. *n.* 54. *&* *c.* 26. *nu.* 5. hæc Suar. Quid ergo clariùs dici poſſet?

16 In hac ergo re primò certum eſt: ſi iam res ſint mutatæ ita vt cenſeri moraliter poſſit occaſionem peccati ceſſare, ſine dubio abſoluendus eſt: hoc contingit, cùm puella deformis facta eſt: ſic Graffis *lib.* 1. *deciſ.* 1. *part. cap.* 28. *num.* 9. Ioann. Sanchez *diſput. illa* 10. *ſelectar. num* 12. vel ſi cognatio inter ipſos eſſet ſuborta, quæ ab ipſis contemni non creditur, aut noua alia interſunt obſtacula. Sanchez *ſuprà*, cum Ludouic Lopez 1. *part. inſtruct. c.* 21. *in princ.* Anton. Fern. *in inſtruct. confeſſ. docum.* 6.

17 Dico ſecundò, in caſibus, in quibus pœnitens non tenetur fugere occaſionem peccandi, eodem modo debet Confeſſarius cum illo procedere, ac procedit cum habente conſuetudinem iurandi falsò, vel murmurandi, vel ſe polluendi; ſicut enim hos abſoluit, quoties intelligit firmum ſe emendandi animum habere, ita abſoluere debet occaſione ligatum. Expediet tamen (vt bene aduertit Suarez *ſuprà nu.* 4. Reginaldus *tom.* 1. *praxi, lib.* 8 *num.* 19 Graffis 1 *part. deciſ lib.* 1. *cap.* 28. *num.* 21. Nauarr. *ſumm cap.* 3. *num.* 21. Coriolanus *de caſibus reſeruatis fol.* 76. Lopez 1. *part inſtruct. cap* 22. §. *tertium notabile*,) videre an aliqua emendatio ſit: nam ſi nulla apparet, differenda erit abſolutio, non quia neceſſariò ſit differri, ſi de firmo propoſito probabiliter conſtat, ſed vt illo intermedio tempore ſe ampliùs diſponat, aliquámque pœnitentiam faciat: quando autem nulla adeſt emendatio, ſed fortè maior in dies peccatorum numerus augetur: ſatis certò poteſt Confeſſarius inferre non habere pœnitentem verum propoſitum ſe emendandi; quia in peccatum graue non ita facilè labitur quis, quando illud ex animo execratus eſt maioríque diligentia ſe præcauet, quidquid in contrarium ſentiat Ioan. Sanchez *ſupra n.* 16.

18 Dico tertiò, quando pœnitens tenetur deſerere occaſionem peccandi: etſi poſſit Confeſſarius ſemel, aut iterum abſolutionem concedere, antequam de facto expellat, eo quòd ſit expulſurum: rarò tamen illam concedere debet, ſed potius cogere pœnitentem, vt à ſe peccati periculum expellat, & ſic liberum velit abſolui. Moueor ad id affirmandum experientia magiſtra: rarò enim pœnitens (præcipuè ſi ex illis eſt, qui ſemel in anno ad confeſſionem accedunt) occaſionem expellit iam abſolutus; ſed iterum eiſdem, & grauioribus peccatis ſe implicat, & Confeſſarius non ſolùm officium iudicis, ſed Medici debet exercere, circa pœnitentem: ac proinde eſto iudicet eſſe ritè diſpoſitum ad abſolutionem ratione firmi propoſiti, quod de præſenti habet, ideóque poſſet ex officio iudicis illi abſolutionem concedere: at ex officio Medici tenetur medicamentum apponere, quod videt eſſe vnicè neceſſarium ad præcauendum futura peccata, timere enim iuſtè poteſt, nõ fore remouendã occaſionem, ſi abſolutionem non remota occaſione concedam. In hac concluſione à fortiori conueniunt Doctores affirmantes, nec prima vice concubinarium eſſe abſoluendum,

quin priùs expellat concubinam:hi sunt Rodriquez *tom.2.sum. cap.46.n.17.*Nauar.*cap.16.n.20.*Anton.Fernand.*instruct. confess. document.5. n.4.fol.32.* Margarit. *confessor.fol.50* Chapiauil.*de casibus reseruatis in fine fol. 386.* Syluester *verbo concubinarius, quæst. 2.* & certè meo iudicio videtur ferè decisa hæc controuersia à D. Augustino *in cap. satisfactio, de pœnitent. dist.3.* ibi, *satisfactio pœnitentia est peccatorum causas excidere,neque earum suggestionibus aditum indulgere:* & ibi Gloss.verbo *causa*, ait,vitiorum radicem,nec sufficit ramos incidere,& opportunitates, vel occasiones peccandi,& *c.valet interdum.9. dist.81.* ibi,*Congruum est enim inde corporaliter auelli, vbi quisque illecebris deseruiuit.& cap.legatur,24 quæst.2.* Gelasius Papa admonet Faustum,absoluendos non fore,qui in errore,& occasione peccandi sua culpa immersi sunt.

19 Dico vltimò idem quod dictum est de vero concubinario, dicendum esse de eo, qui est in hominum opinione, ac proinde eodem modo esse, vel non esse absoluendum: quia quilibet tenetur non solùm à se remouere occasionem peccandi, sed quæ talis existimatur esse ob scandalum.Syluester *verbo concubinarius,quæst.2.*Nauarr.*sum.cap.3.n.10. & cap 16 n.20.* Graffis *lib.2.decis.1.part.cap.28.num.8.*Chapiauil.*tract.de casibus reseruatis in examine confessariorum*, qui habetur in fine libri, *fol.386.*Ioannes Sanchez *disp selectar. num.15.* Villalobos *sum. tract.21.difficult.25.num.4.*

§. IV.

An peccatum veniale fiat mortale, si sæpiùs multiplicetur,& quid de scandalo.

1 *Ex sola multiplicitate nullum peccatum veniale fit mortale.*
2 *Proponuntur aliqua in contrarium.*
3 *Soluuntur supradicta.*
4 *Peccata,quæ vniuntur in aliquo tertio, fieri possunt mortalia,si multiplicentur,secus si nullam habeant vnionem.*
5 *Comedens sæpè die ieiunij, tametsi singulis vicibus parum, violare grauiter potest ieiunium, secus si pluribus distinctis diebus.*
6 *Intemperanter comedens peruenire potest ad mortale peccatum.*
7 *Laborans die festo pluries, tametsi singulis vicibus parum,violare potest festum.*
8 *Quid dicendum de eo, qui causa est, vt plures modicum quid accipiant die ieiunij,vel modicum laborent die festo.*
9 *Quid de omittente singulis diebus orationem Dominicam recitare,quam tenetur ex voto.*
10 *Quid si plura leuia vota violet eodem die. Proponitur prima sententia te peccare mortaliter.*
11 *Probabilius est oppositum.*
12 *Respondetur fundamentis n.10. adductis.*
13 *Si peccatum de se veniale grauiter proximum scandalizat,peccatum est graue. Reliqua de scandalo remittuntur tractanda tract.de charit.*

1 CErtum est apud omnes Catholicos, nullum peccatum veniale ex genere suo fieri mortale ex sola multiplicatione: quare si verbũ otiosum est solum peccatũ veniale,etiamsi sæpiùs multiplicetur, veniale semper constituet, & idem est de aliis peccatis.Ratio est manifesta: quia multiplicatio non constituit actum in alia specie, neque auget peccati grauitatem intensiuè, sed solùm extensiuè, hoc est,plura peccata eiusdem rationis constituit:vt bene probat Suarez *lib.3. de legibus, cap.28.n.9.*Azor *lib.4.instit.moralium,cap.9.q.11.*

2 Contrarium huius conclusionis videtur docere Vasquez *1.2.quæst.96. disp.158.cap.6. num.60.* vbi ait,transgressionem legis frequentem esse mortalem, quia notabiliter læditur finis legislatoris,etsi aliàs venialis esset.Et confirmari potest in religiosis,quorum regulæ communes non solent ad culpam grauem, imò neque leuem obligare, quas tamen si passim transgrediantur,peccant lethaliter,eo quòd videantur illa contemnere,& periculo transgrediendi vota exponi. tradit Abbas *cap. nam concupiscentiam,num.4. & 5.de constitut.* & ibi Felin.*n.11. in fine.*Syluest.*religio,2.quæst.12.dicto 4.*Valent. *2.2.disp 10.q.4. punct 5.versic.atque ita est.*

3 Verùm hæc non obstant, quominus verissimum sit ex consuetudine, & multiplicatione venialis ex genere nunquam fieri mortale: quia finis legislatoris eodem modo læditur actibus repetitis,ac si repetiti non essent:quia,vt suppono,illi actus non vniuntur inter se, neque in obiecto, & consequenter non est,vnde mortale peccatum possint constituere.Exemplum autem de religioso nobis non contradicit.Fatemur namque,si ex transgressione plurium regularum ad culpam non obligantium exponeretur religiosus periculo trãsgrediendi vota, ob periculũ esse mortale:at non video qua ratione huic periculo exponatur.Nihilominus tamen credo peccaturum mortaliter, non ob supradictum periculum, sed ob scandalum aliorum, & specialem religionis ruinam, quæ sine dubio orietur ex illo tepido, & defectuoso procedendi modo: quis enim dubitare potest religiosum, qui passim silentium violaret, cubicula ingrederetur, epistolas sine licentia scriberet, & hæc paruipenderet, scandalum fore aliis religiosis, & ruinam religioni non mediocrem allaturum, & tanquam pestem esse omnino à commercio, & communicatione aliorum excludendum: ergo peccaret, & mortaliter, si hæc faciat, vel propositum habeat ea faciendi, quia religiosus tenetur sub mortali ita viuere, & mores suos componere, vt meritò in religione sustineri possit: ita tradit aliis relatis Thomas Sanchez *lib. 6. in Decalog. cap.4.num.18. & seqq.*

4 Quòd si de peccatis venialibus,quæ ex paruitate materiæ talia sunt, loquamur, distinguendum est: alia enim inter se,& in ordine ad aliquem tertium,seu obiectum vniuntur,alia verò non.Quæ in aliquo tertio non vniuntur,qualia sunt iuramenta vera,sed indeliberata,hoc est,iudicio carentia,quantumuis multiplicentur,semper retinent eandem malitiam. At peccata,quæ in aliquo tertio vniuntur,ita accrescit eorum malitia ex multiplicatione, vt peccatũ.quod aliàs veniale foret,mortale sit ob peccata venialia, quæ iam facta supponit. Explico conclusionem. Furaris à Petro nummum regalem, committis peccatum veniale, repetis furtum aliquoties, sine dubio deuenies ad furtum, quod verè peccatum mortale sit: non quia ex venialibus peccatis,mortale aliquod fiat;sed quia illud peccatum furti, quod aliàs veniale foret, si alia furta facta non supponeret, fit mortale: quia illo furto completur damnum notabile, quod verè tale esse iudicatur: quod clarissimè constat, quando rem acceptam retines; pono enim quantitatem sufficientem ad peccatum mortale esse quatuor nummos argenteos; accepisti tres, si postea vnum,vel duos accipias, quis dubitat te peccaturum mortaliter,cum duos accipis; siquidem verè es acceptor, & possessor grauis quantitatis alienæ: & idem est, etiam si de facto illos tres nummos argenteos non possideres, quia sufficit te possidere obligationem illa restituendi,quia hæc est possessio in virtute. Ratio est,quia materia præcedentium peccatorum venialium, vnitur moraliter cum materia huius vltimi peccati:ac proinde hoc furto vltimo voluntatiè amplecteris totam illam materiam; siquidem intendis grauem quantitatem à Petro accipere, grauéque damnum illi inferre.Quocirca quoties obiecta peccatorum venialium vniri possunt,& moraliter vnum efficere,poteris peccando venialiter ad mortale peccatum peruenire.sic Vasquez *1.2. disp.146. c.2.* Sanchez *lib.1.in Decaleg. cap.4.num.9 & 10.*Bonacina *disp.2.de peccat.q.3.p.5.n.10* Suarez *lib.3.de legib. cap.28.num.11.*

5 Ex his infero primò,te comedentem sæpiùs die ieiunij, violare ieiunium vltimã illa comestione, quæ ad notabilem quantitatem peruenit;quia illa vltima comestio,etsi per se sumpta,leuiter temperantiam læderet: at vt coniuncta aliis,& illas supponens, grauiter lædit; moraliter enim illis coniungitur, & quasi esset simul cum aliis facta reputari debet. ita Vasquez *suprà, num.4. & disput.258.cap.6. num.60.* Sanchez *num.11. & 15.*Bonacina *num.27.*Suar *libr.5. de voto cap.5.num 12.* Secus dicendum, si diuersis ieiunij diebus parum aliquid comedas,vel propositum habeas parum aliquid singulis diebus comedendi, quia vnum ieiunium cum alio non continuatur, neque comestio vno die facta, cum alterius diei comestione. sic supradicti Doctores. Neque propositum fertur in omnes illas comestiones coniunctim sumptas, sed in omnes separatas, & singulis diebus debitas, & prout debitæ sunt: quæ cùm solùm sint debitæ sub peccato veniali, nunquam est propositum de mortali. ita docet optimè Suarez in simili *lib.5.de voto,cap.5. num.16.§ difficultas.*

6 Infero secundò, si intemperanter cibum sumas, & vltima comestione agnoscas tibi notabile damnum inferri: peccas mortaliter, quia iam amplecteris obiectum grauiter dissonum rationi; quod etsi secundùm se graue non esset: at graue est redditum ob multiplicem præcedentem comestionem. sic Vasquez,Sanchez,& Bonacina *suprà.*

7 Infero tertiò te laborantem similiter die festo aliquoties, etsi singulis vicibus parum tempus consumas, peccas mortaliter, quando peruenis ad quantitem notabilem, verbi gratia, duarum horarum: quia omnes illi labores moraliter vniuntur, & quasi in eodem tempore facti reputantur: siquidem verum est dicere te laborasse illo die festo vltra duas horas; secus verò, si per quadrantem singulis festis laborares: quia tunc sicut festa diuersa sunt, ita & labores sunt diuersi, neque vnum cum alio continuatur. sic Sanchez *cap 4. num.12.* Bonacina *num.25.*

8 Infero quartò, non peccaturum mortaliter, qui eodem die ieiunij in causa est,vt plures modicum quid accipiant,& in die festo per breue spatium similiter laborent: quia actiones cuiuslibet personæ cum actionibus alterius nullo modo continuantur.sic Bonac.*n.26.*Sanchez *n.11.& 12.*

9 Infero quintò, quid dicendum sit,si omittas plures dies recitare orationem Dominicam, vel dare eleemosynam paruam,quam singulis diebus dare promisisti, an pecces mortaliter? Et quidem si in honorem illius diei, vel remedium alicuius necessitatis singulis diebus facta est promissio, censeo te non

non peccaturum mortaliter, etsi pluries omittas; quia quælibet omissio non continuatur moraliter cum alia neque vnum quid efficiunt, secus verò dicendum, quando intentio vouentis non determinat tempus, vt finiat obligationem, sed potius vt illam vrgeat: vt contingit in solutione debitorum, tempus enim præfigitur debito soluendo, non vt extinguat debita, si de facto non fiat solutio, sed ne vlterius protrahatur solutio; ac proinde adueniente termino, & debito non soluto, magis debitor est: quando autem hoc modo recitatio, vel eleemosyna promittitur, nemini est dubium posse peruenire ad aliquem diem, in quo omissio eleemosynæ, vel recitatio sit grauis, quia tunc non solùm omittitur eleemosyna, vel recitatio illius diei, sed recitatio, & eleemosyna omnium dierum præcedentium quæ debita tunc est ac proinde est grauis & ita tenet Bonac. *disp. 2. de peccat. q. 3 punct. 5 n. 23* Sanch *lib. 1. in Decal. cap. 4. n. 14.* Suar. *lib. 5. de voto, c. 5. n. 2. 9 & 10.*

Sed inquire, quando censebitur vouens annectere obligationem ad diem, quando non?

Respondeo, quoties aliquod motiuum in singulis diebus relucet, quale solet relucere in recitando quotidie calculo virgineo, nullo modo censetur vouens in diem sequentem prorogare obligationem: & in votis personalibus ita semper est intelligendum, dum aliud non constat, vt bene dixit Sotus *lib. 7. de iustit. q. 2. artic. 1. col. 4. versic. conclusio ergo.* Aragon. 2. 2. *quæst. 88. artic. 3. paulo post principium, concl. 3.* Quapropter Suarez *lib. 5. de voto, cap. 5 numer. 12. & 13.* & alibi sæpè dicit rarò contingere in votis personalibus obligationem factam pro vno die in sequentem prorogari: in votis autem realibus facilius potest præsumi intentio prorogandi obligationem, eo quòd videatur non solum attendi religiosum seruitium, sed etiam necessitatis alienius remedium, quod semper habet eandem opportunitatem. Quapropter Medina 1. 2. *quæst. 88 art. 4. ad 4.* Petrus de Ledesma 1. *tom. summ tractat. 10. cap. 5. dub. 1.* & multis relatis Garcia *de benefic. 3. part. cap. 1 num 171.* sentiunt in votis realibus obligationem in sequentem diem semper prorogari credo tamen sic præsumi, dum aliter non constat: constaret autem, si in honorem Virginis promissa esset eleemosyna danda singulis Sabbatis, vel in eius festiuitatibus: non enim ad sequentes dies transiret, sed eodem modo iudicandum esset de tali eleemosyna, ac de ieiunio tunc promisso.

10 Maior difficultas est, an pecces mortaliter, si violes plura vota eodem die, quorum quodlibet de re leui sit, & omnia simul grauem materiam constituant? Verbi gratia, promisisti Deo in honorem Virginis septies salutationem Angelicam recitare; alio voto in honorem passionis quinquies orationem Dominicam, & alio voto alias orationes in honorem alicuius Sancti, peccesne mortaliter, si omnia hæc omittas.

Bonacina *disput. 2. qu. 1. punct. 5 numer. 29.* existimat te peccaturum mortaliter, & idem tradit Sanchez *lib. 1. in Decalog. cap. 4 num. 16.* non solùm in votis, quæ sunt eiusdem rationis, sed etiam in votis diuersis, vt si vno voto promisisti aliquas leues orationes recitare, & alio eleemosynam, alio opus aliquod leuis charitatis. Mouentur primò, quia omnia illa vota eiusdem rationis sunt: obligant enim sub materia religionis Ergo violans illa, violat virtutem religionis grauiter. Secundò per accidens est omnes illas orationes multiplici voto esse Deo promissas, poterant enim vnico voto promissæ esse. At si vnico voto promissæ fuissent, & de facto omitterentur, peccatum foret mortale: ergo etiam est mortale, quando multiplici voto fuerint promissæ. Confirmo. Si Petro magnam pecuniæ summam promisisses promissionibus diuersis, quarum singulæ promissiones leuem materiam continerent; eodem modo peccares omittendo pecuniæ solutionem, ac si vnica promissione pecunia illa promissa si, quia per accidens est promissam esse vnica, vel multiplici promissione: ita similiter in promissionibus Deo factis videtur dicendum, cùm ad eius honorem, & cultum parum referat, multiplici, vel vnico actu omnes illas orationes promissas esse.

11 Verùm etsi supradicta sententia probabilis sit, mihi probabilior videtur opposita: nempe in supradicto casu non esse peccatum mortale omissionē illorum votorum: ita colligitur ex Francisc. Suarez *lib 5. de voto, cap. 5 num. 11. & 12* vbi affirmat, si promisisti singulis horis eleuare mentem ad Deum, vel quoties Missam audires, nihil leue ex illa omitteres, etsi toto die non eleuares mentem ad Deum, & in pluribus Missis leue quid omitteres, nunquam te peccaturum mortaliter; & reddit rationem, quia vna materia cum alia non colligatur: secus verò si promisisses recitare officium diuinum integrè, & in prima omitteres Psalmum, in tertia, & sic in singulis horis, quia omnes illæ horæ vnum officium diurnum constituunt, & omnes illæ omissiones in vnum adunantur. At in supradicto casu illa vota non vniuntur in aliquo tertio, sed quodlibet ex illis est separatum, & distinctum. Ergo violatio vnius non potest augere violationem alterius. Neque obstat illa vota vniri in virtute religionis: nam etiamsi promisisses Dominicis singulis Dominicam orationem recitare, & multis diebus omitteres, non peccares, quia esto omnes illæ recitationes aduersùs religionis virtutem sint, quia tamen inter se non vniuntur, ideo grauiter virtus religionis non læditur; sed omnia illa vota (etsi sint vno die implenda) non tamen vniuntur inter se, sed ita distincta sunt, ac si quodlibet illorum quodlibet distincto die præstandum esset. quod exinde probatur: quia quodlibet votum in specialem reuerentiam, & honorem alicuius Sancti, vel mysterij diuini factum est, in quo aliud votum non conuenit. Ergo sunt inter se omnino disparata. Ergo non peccas mortaliter, esto omnia illa omittas.

12 Ad rationem contrariam facile respondetur. Admitto omnia illa vota vniri in virtute religionis, sed hæc vnio non sufficit, vt ex omissione illius grauitas alterius accrescat: debebant enim inter se vota vniri.

Ad secundum respondeo impossibile esse vnico formali voto promitti, esto vnico actu omnes illæ orationes promitterentur; esset enim ille actus virtualiter multiplex, & de re multiplici, sicuti est, quando vnico actu promittis singulis Sabbatis recitare salutationem Angelicam, quolibet enim Sabbato absoluitur promissum illius diei, neque vltrà progreditur, neque recitatio vnius Sabbati cum recitatione alterius coniungitur: secus verò est in promissione pecuniæ homini facta, quæ cùm in eius vtilitatem cedat, omnes illæ pecuniæ promissæ in huiusmodi finem, qui est immediatus, aduunantur, siue vnica promissione, siue multiplici promissæ sint, siue vnico die præstandæ, siue multis diebus: at verò recitationes non vniuntur, cùm quælibet cedat in honorem particularis Sancti, vel mysterij.

13 An peccatum veniale, vel opus indifferens mortale reddatur ob scandalum? Certum est reddi mortale, si enim tuo dicto, vel facto inducas ad peccatum mortale, peccas mortaliter, quia particeps es peccati alterius: & ita docet D. Thomas 1. 2. *quæst 88 art. 5. corp.* & ibi interpretes, Tolerus *lib. 5. sum. cap. 2. n. 3. in fin* Suarez 5. *tom. in 3. part disput. 18 sect. 3. numer. 17.* Thom. Sanch *lib. 1. in Decal. cap. 6 num. 11.* Vasquez *de scandalo quæst. 43. art. 8. dub. 2. num. 17. versic. vera autem.* Qua autem ratione hoc contingat, & quibus modis scandalum mortale sit, cùm opus sit tantum veniale, vel indifferens, latè dicemus tract. de charitate, disp. de scandalo.

PUNCTUM X.

An libera complacentia, & delectatio de obiecto malo, quaque dicitur delectatio, morosa absque proposito exequendi illud, sit peccatum mortale.

§. I.

Proponuntur aliqua certa.

1 *Explicatur differentia inter delectationem de obiecto & eius desiderium.*
2 *Delectatio de cogitatione obiecti mali, mala non est.*
3 *Idem est dicendum, si delecteris de modo aliquo mirabili, & artificioso.*
4 *Limitantur supradicta.*
5 *Quomodo cognoscendum sit, procedatne delectatio ex artificio, & cogitatione, vel ex obiecto malo.*
6 *Delectatio de obiecto formaliter malo, semper est mala.*

1 PRimò certum est magnam esse differentiam inter delectationem de aliquo obiecto, & eius desiderium: sæpè enim licita est delectatio de aliquo obiecto, cuius tamen non est licitum desiderium: licitum enim est complacere de ludo, qui fuit causa omissionis Missæ, non tamen licet illud desiderare, & licet displicere, & tractari de auditione Missæ facta in die festo ob laborem annexum, non tamen licet desiderare Missā non audire. Ratio est, quia desiderium, seu voluntas efficax alicuius obiecti tendit ad ponendum obiectum cum omnibus suis circunstantiis. Ergo ab obiecto talibus circumstantiis vestito separari non potest malitia, neq; etiam à voluntate separari poterat; accipit enim voluntas malitiam ab obiecto: at delectatio non tendit ad ponendum obiectum, sed quasi supponit iam positum, illúdque secundum se respicit, ac proinde facili negotio denudari potest à malitia: siquidem neq; directè, neq; indirectè in illam fertur, cùm nihil ponat, ex quo malitia sequatur. Econtra verò potest esse aliquod desiderium ab obiecto licito, cuius tamen complacentia non sit licita, desiderare enim potes copulam habere cum Maria, casu quo sit tua legitima vxor, neque tu sis aliquo vinculo impeditus: at complacere in tali copula, non est ita certum licere. Quæ omnia probant desiderium, & voluntatem efficacem sumere suam bonitatem, & malitiam ab obiecto: complacentiam autem ex conformitate, vel deformitate immediata cum virtute, sic Vasq. 1. 2. *disp. 121 cap. 3.* Salas *tr. 3. disp. 6. sect. 5. n. 50.* Basil de Leon *lib. 10. de matrim. c. 16. §. 1. n. 7.* Bonac. *de matrim q. 4. p. 8. n. 3. 15. & 16.*

2 Secundò certum est delectationem de cogitatione obiecti mali,

mali, malam non esse: nam cognoscere obiectum malum, malum non est. Ergo neque delectari de tali cogitatione malum esse potest. Et confirmo. Deus cognoscit omnia mala, & peccata, & delectatur de tali cognitione: non igitur potest esse ibi aliqua malitia.

3 Tertiò certum est delectationem de aliquo modo mirabili, & artificioso in obiectis prauis relucente non esse mortalem, quia non est delectatio de obiecto malo, quatenus malum est, neque quatenus fundat malitiam, sed potiùs quatenus ab illa præscindit. Obiectum enim talis delectationis bonum quid est, scilicet dexteritas, velocitas, ingenium, fortitudo, inopinatus euentus, & similia, quæ licèt prauis actionibus adiungantur, non tamen fertur delectatio, vt illis sunt coniuncta, sed potiùs vt ab illis præscindunt. Hac enim ratione cùm videmus aliquem ex præcipitio cadere, & grauiter vulnerari, ridere, & lætari solemus, non quidem de malo illius, sed de modo quo cecidit. Item cùm narrantur fraudes, furta, duella, aliáque similia, delectari solemus, quia imbibunt in se inusitatum modum, dexteritatem notabilem. sic Azor *tom.* 1. *instit. mor. lib.* 4. *c.* 6. *q.* 1. & alij statim referendi.

4 Aduerte supradicta intelligi per se loquendo: nam per accidens sæpè est peccatum mortale, vel veniale, delectari de cogitatione, vel de aliquo artificioso peccato. Erit namque peccatum veniale, si cogitatio sit vana, & otiosa: erit mortale, si periculum adsit consentiendi in aliquo mortali. sic relato D. Th. Angel. Syluest. & aliis docet Salas 1.2. *q.* 74. *tract.* 13 *disp.* 6. *sect.* 7. *n.* 61 62. *&* 64. *sect.* 35. *n.* 230. *circa finem.* Thom. Sanch. *lib.* 1. *in Decalog. c.* 2. *à n.* 2. Lessius *lib.* 4. *de virtutib. c.* 3. *dub.* 15. *num.* 109. Bonacin. *de matr. q.* 4. *punct.* 8. *n.* 7.

5 Sed inquires quomodo cognosces, an delectatio ex cogitatione, vel ex aliquo artificio oriatur, an verò oriatur ex re mala cogitata?

Respondeo difficillimum esse cognitu, & periculosissimum. Primò enim certum est, vt delecteris de cogitatione debere te necessariò aduertere cogitare, aliàs conuinceris de re cogitata delectari, & non de cogitatione, quia voluntas ferri non potest in incognitum. Posito autem quòd supra cogitationem reflexeris, non inde infertur manifestè de sola cogitatione delectari, nam potes & de cogitatione, & de re cogitata delectari. Secundum signum licèt non euidens, clariùs tamen sumitur ex occasione vnde orta est cogitatio: nam si ex honesta occasione cogitas de obiecto prauo, vt quia audis confessiones, legis, studes, prædicas, præsumeris delectari de cogitatione, non de re cogitata, & licèt in appetitu sensitiuo oriatur delectatio, censeris ei non consentire: at si ex occasione praua, vt ex affectu turpi, & otioso, locutione inutili, lectione vna oriatur: nõ leue indicium est ex re cogitata esse potius delectationem, quàm de ipsa cogitatione. Tertium & mihi apertum indicium est ad cognoscendum, vnde oriatur delectatio, attendere, an artificium in rebus piis relucens æquè te delectet, ac in prauis, & inhonestis: nam si cùm honesta sint, & si sint elegantiora, & subtiliora, non te ita delectant, signum est non ex artificio tantùm, sed ex re cui est annexum artificium, sumi delectationem: hac ratione optimè aduertit Salas 1.2. *tract.* 13 *disp.* 6 *sect.* 8. *q.* 74. *n.* 65. conuinci plurimos consentire in delectatione rerum turpium sub prætextu artificiosi carminis, vel suauis musicæ, qui tamen carmina elegantiora rei piæ, & honestæ audire, & legere recusant, vel saltim minori auiditate legunt, & audiunt, & quasi minus lepida, & artificiosa sibi videntur: indicium sanè non leue suæ prauæ affectionis.

Secundò conuinces latenter delectatione carnis ferri, qui frequentiùs, & liberiùs loquuntur de occultis partibus corporis, de ægritudinibus, medicinis, vestibus, & aliis ad eas pertinentibus, quarum memoria irrumpit in risum incompositos testes alicuius delectationis latentis.

Tertiò inquit Salas similis peccati argui, qui metaphoris rerum turpium gaudent, quasi artificiosè loquantur, & qui facile multa detorquent ad turpes sensus, & celebrant minus inconsideratè dicta sub specie ostentandi acumen ingenij, & loquentis imperitiam, qui potius gaudeat rebus turpibus cogitatis: & quamuis hæc sæpè à mortali excusentur ex inaduertentia, aut ignorantia, aut quia obiectum non est adeò obscœnum; sæpè tamen ob delectationem formalem rei turpis mortalia sunt, quare omnino vitanda.

6 Quartò certum est delectationem de obiecto formaliter malo etiam sub ratione delectabilis esse mortale: loquimur de obiecto non venialiter malo, sed mortaliter, hoc est, de peccato mortali (nam delectatio de aspectu curioso fœminæ, de furto leui, de verbo otioso, veniale est in omni sententia, sicut & ipsum obiectum) Suppositum existimo ita certum, vt nulla ratione stante fide dubitari possit: qui enim se iactaret, vel delectaretur de fornicatione habita, de furto commisso, de ieiunio violato siue à se, siue ab alio, voluntate sua amplectitur obiectum grauiter prohibitum. Ergo peccat mortaliter, & idem est, etiamsi de facto hæc commisisset, nec commissurus esset, sed fugeret committi, & sic de illo delectaretur, quia iam per voluntatem amplectitur obiectum formaliter malum: parum enim refert esse obiectum verum, vel fictum, vt malitiam tribuat. Basilius de Leon. *lib.* 10. *de matrimon. cap.* 16. *numer.* 2. *&* 3.

Ex quo fit si coniuges copulam maritalem habentes, se delectarent de copula fornicaria, mortaliter peccaturos, quia approbant obiectum mortaliter malum: contingit enim sæpè coniux accedens ad vxorem, cogitationem habere in alia fœmina, & in illius congressu, quasi in præsenti delectari, nemini potest esse dubium tunc peccare mortaliter: ita Syluest. *verbo debitum, quæst.* 2. *in fine.* Sanchez alios referens *lib.* 9. *matrim. disp.* 17. *num.* 6.

§. II.

An delectari de obiecto materialiter malo, v. g. de coitu cum fœmina, de comestione carnis die Veneris, sit mortale.

1 *Proponitur sententia negans.*
2 *Contraria affirmans.*
3 *Tertia distinguit de prohibito iure naturali, vel positiuo.*
4 *In materia luxuriæ nulla est delectatio deliberatè quæsita de obiecto graui in personis solutis, quæ ex leuitate materiæ venialis sit.*
5 *An delectari de copula sub conditione, si licita sit, sit mortale? Negat Sanchez de delectatione voluntatis, secus de delectatione appetitus.*
6 *Admittenda non est talis distinctio.*
7 *Viduis nullo modo licet de copula habita durante matrimonio delectari.*
8 *Proponuntur aliquot obiectiones.*
9 *Soluuntur.*
10 *Mortale est delectari de pollutione naturaliter contingente, tametsi liceat illam ob aliquem honestum finem desiderare, aut de ea sic contingente ob eundem finem honestum gaudere.*
11 *Idem est dicendum de aliis materiis.*
12 *Quid dicendum de coniugibus ligatis voto castitatis.*
13 *Quid si ex alio impedimento extrinseco illicita copula sit coniugibus, an possint de copula delectari.*
14 *Quid quando dubium habent de valore matrimonij, & ratione dubij interdicta est debiti petitio. Proponitur sententia affirmans esse licitam talem delectationem.*
15 *Probabilior opposita.*
16 *Respondetur argumentis num. 14 adductis, & resoluitur tactus in absentia coniugis absque periculo pollutionis licitos esse.*
17 *Quid dicendum, quando coniux dubius non est de valore matrimonij.*
18 *Quid dicendum de delectatione in coitu aliorum, proponitur quædam sententia.*
19 *Resoluitur esse mortale tam delectationem de coitu licito quàm illicito.*
20 *In aliis materiis à Venere licita est delectatio de opere bono.*
21 *Si de opere ex aliqua circumstantia malo delecteris, quatenus tale est, peccas.*
22 *De obiecto iure positiuo prohibito potest esse delectatio absque peccato.*

1 Variæ sunt sententiæ.
Prima negat vllam delectationem de obiecto materialiter malo, etiamsi sit in re venerea, esse mortalem, sed solùm venialem: tribuitur Martino de Magist. *tract. de temperantia, q.* 3. *luxuria, ad* 17. clarius illam docet *q. de pollutione, post probationem* 4. *conclusionis.* Corduba *lib.* 1. *q.* 23 *dub* 11. *§. igitur,* illam reputat probabilem. Medina 1.2. *q.* 74. *art.* 6. non audet illam condemnare. Fundamentum huius sententiæ est: quia ferè nullum est obiectum, à quo separari malitia per apprehensionem non possit. Ergo de illo vt sic apprehenso delectari potes absque peccato saltem mortali: nam licèt virtus castitatis omnes motus, & delectationes circa rem veneream reprimat: at non videtur sub mortali reprimere inefficaces, sed solùm illas, quæ efficaces sunt, & causa operis.

2 Secunda præcedenti opposita affirmat omnem delectationem, de obiecto mortali, siue prohibito iure naturali, siue positiuo in quacumque materia sit, esse mortale. ita Medina *Cod. de restit. quæst.* 21. *§. mihi tamen.* Valent. 1. 2. *disput.* 6. *quæst.* 4. *punct.* 4. *ad finem.* Azor. *tom.* 1. *instit. moral. lib.* 4. *cap.* 6 *q.* 1. fauet D. Thom. *q.* 74. *art.* 8. vbi probat delectationem veneream de opere mortali, mortalem esse, quia mortale est conformari per affectum peccato mortali quæ ratio æquè probat de obiecto contra castitatem, ac contra quamlibet aliam virtutem, & de prohibito iure naturali, vel positiuo.

3 Tertia, & communis sententia est, omnem delectationem morosam de opere mortali prohibito iure naturali mortalem esse, non item de prohibito iure positiuo tradit D. Thom 1. 2. *quæst.* 74.

quæst. 74. *art.* 8. *in corp. & ad* 5. siquidem solum in prohibitis iure naturali exemplum ponit Lessius *lib.* 4. *de iust. cap.* 3. *dub.* 15. *n.* 109. *&* 115. Corduba *lib.* 2. *q.* 30. *dub.* 1. Sanchez alios referens *lib.* 1 *cap.* 2. *num.* 9.

Priorem huius sententiæ partem probant Doctores; quia à prohibitis iure naturali separari non potest malitia, quia sunt intrinsecè mala: at à prohibitis iure positiuo optimè potest separari; siquidem ab illis separari potest prohibitio, quæ facit, vt mala sint. Ergo bene potes de illis, non quatenus prohibita sunt, sed quatenus in se sunt delectabilia, delectari: si enim die Veneris videas ægrotum comedentem carnem, & de tali comestione delecteris; delectaris, inquam, de comestione bona, & non mala; siquidem non delectaris de comestione violante legem. Verùm, vt distinctè procedamus, priùs dicendum est de delectationibus in materia luxuriæ, postea de reliquis.

4 Dicendum ergo primò est in materia luxuriæ nullam esse delectationem deliberatè quæsitam in solutis hominibus in re venerea de obiecto graui, quæ ex leuitate materiæ excusetur à mortali. ita communis sententia neque contraria vllam habet probabilitatem. Vasquez *disput.* 109. *cap* 3. Salas innumeros referens *tractat.* 3. *disput.* 6. *section* 4. *num.* 45. Basilius de Leon *lib.* 10. *de matrimon. cap.* 16. §. 2. *num.* 8. Lessius *lib.* 4. *cap.* 3. *dub.* 15. *num* 109.

Ratio huius conclusionis est, quia delectatio de obiecto venereo est causa per se, & suapte natura coitus, vel pollutionis, commouet enim appetitum sensitiuum, & spiritus vitales subseruientes generationi vocat. Ergo per se est mala, & prohibita. Oscula, tactus, & amplexus nulla honesta ratione accepti peccata sunt, quia initium sunt, & causa per se coitus, vel pollutionis. Quòd verò hæc delectatio mortalis sit, esto sit, actus inefficax ex eodem principio, probo; quia magis quàm tactus, oscula, vel amplexus appetitum delectat, maiorique impetu, & efficaciori ad coitum, vel pollutionem promouet, & rarò abest à tali delectatione consensus in opus; vt notauit D. Thom. *de verit. q.* 15. *art.* 4.

5 Ex hoc fundamento infertur nemini soluto licere delectari de copula sub conditione cogitata, si esset licita; quia illa cognitio, & delectatio præsens est, & causa, & initium coitus præsentis. ita Sanchez, Basilius de Leon, & Vasquez *suprà*. Limitat tamen Sanchez *tom* 3 *de matrimon. disput.* 47. *num.* 1. *& seqq. & lib.* 1 *in Decalog. cap.* 2. *à num.* 31. hanc doctrinam ad solam delectationem appetitus sensitiui, & non voluntatis, quia appetitus sensitiuus ferri non potest in obiectum conditione vestitum, scilicet sub conditione matrimonij, quia imaginatiua non potest repræsentare appetitui obiectum vestitum aliqua conditione, sed absolutè, ideo (inquit) appetitum non posse ferri in obiectum licitum, sed in obiectum secundùm se, & cùm copula in se mala sit in solutis, ideo mala erit talis delectatio, secus delectatio voluntatis: probat autem non posse imaginatiuam repræsentare appetitui obiectum sub conditione, quia in repræsentatione obiecti conditionalis, est quidam tacitus discursus, qui imaginatiuæ cum brutis communi non est tribuendus: videtur enim in repræsentatione obiecti conditionalis affirmatio, & negatio, vt cùm dicitur, si homo est animal, est sensibilis: æquiualet enim huic, est animal, ergo sensibilis.

6 Verùm huic doctrinæ acquiescere non possum. Existimo enim delectationem voluntatis de copula sub conditione auferente eius malitiam, si fiat in solutis, malam esse: non quia ex parte obiecti mala sit, sed quia de facto excitat appetitum, & commouet ad copulam præsentem, quæ nullo modo solutis licita est: si enim castitas delectationem appetitus sensitiui refrenat in solutis, quare non debet refrenare delectationem voluntatis? Deinde falsum est appetitum non posse, sicut & voluntatem delectari de obiecto sub aliqua conditione, imaginatiua enim repræsentare potest obiectum vestitum aliqua conditione: nam ad hanc repræsentationem non requiritur discursus, affirmatio, vel negatio, sed sola simplex apprehensio, qualis est in brutis, brutis enim sæpè repræsentatur cibi conueniertes, vestiti tamen aliqua conditione, quæ illos à sumendo rem ouet, & verè comederet illos, nisi timor domini castigantis adesset; habent ergo appetitum sub conditione. sic Ioann. Salas *tract.* 13. *disp.* 6. *sect.* 28. *num.* 189 *& sect.* 30. *n.* 200. Quòd verò in voluntate detur, non solùm gaudium, sed etiam delectatio, videtur necessariò affirmandum exemplo Christi, qui summum gaudiũm viso Deo habebat: imò gaudebat vehementer se pro redemptione mundi pati, & mori, non tamen de illa morte habebat delectationem, sed potiùs tristitiam, iuxta illud, *tristis est anima mea vsque ad mortem*, quæ tristitia non solùm in appetitu, sed etiam in voluntate residebat. In quo autem differant gaudium, & delectatio voluntatis, non est facilè explicatu. Dico ergo gaudium esse quandam complacentiam approbatiuam boni possessi, qua voluntas vult ita esse, & complacet, vt ita sit; tendit enim ad rem, prout est in se; delectatio verò non respicit rem, prout est in se, sed prout sibi est vtilis, & conueniens, & de illa vt sic delectatur: quare delectatio ex gaudio sequitur; at non semper gaudium infert delectationem.

Adde difficillimo negotio distingui posse delectationem voluntatis à delectatione appetitus, habent enim huiusmodi potentiæ talem inter se annexionem, vt vix eorum actus distingui possint, vt experientia constat.

7 Secundò infero non esse licitam viduis delectationem tam voluntatis, quàm appetitus sensitiui ortam ex cogitatione copulæ habitæ tempore matrimonij, neque sponsis de futuro delectari de copula habenda tempore coniugij: quia talis delectatio non sumit suam bonitatem, vel malitiam ab obiecto, quod bonũ quidem est, sed ex oppositione, quam de præsenti habet cum virtute castitatis, eo quòd de præsenti excitet, & commoueat spiritus subseruientes generationi, & pollutionis, vel coitus præsentis initium sit. & ita tenet Sanchez plures referens *lib.* 9. *de matrim. disp.* 47. *num.* 4. Bonacina *q.* 4. *de matrim. punct.* 8. *n.* 13. Vasquez 1. 2. *disp.* 114. *n.* 3. Basilius de Leon. *lib.* 10 *de matrim. cap.* 16. §. 2. *n.* 10. *&* 11. Lessius *lib.* 4. *de iust. c.* 3. *dub.* 15 *num.* 110.

8 Sed obiicies. Eiusdem bonitatis, & malitiæ est operatio, & eius delectatio, teste Aristotel. communiter recepto *lib.* 10. *Ethic. cap.* 3. *ad finem. & cap.* 5 sed operatio, quam delectatio habet pro obiecto, est licita. Ergo. Secundò delectari de copula, est copulam approbare, & de illa gaudere; sed gaudium, & approbatio copulæ licitæ licita est. Ergo licita est talis delectatio. Tertiò coniugibus licitum est, delectari de copula tunc habita, quia delectantur de obiecto bono, sed idem est obiectum, cùm vidui sunt. Ergo licet de eodem delectari; diuersitas enim temporum speciem moralem non variat, si in obiectis non sit variatio. Quartò licitum est delectari de comestione carnis tempore quo licet, de occisione latronis à iudice facta, de distributione pecuniæ alienæ, casu, quo esset propria. Ergo etiam erit licitum delectari de copula: & ita tenet de sponsis de futuro Medina referens Vict. 1. 2. *quæst.* 74. *art.* 8. *dub.* 3. & ibi Zumel *disp.* 4. *dub.* 3. Paludan. *in* 4. *dist.* 9. *quæst.* 3. *art.* 1. *num.* 9. & probabilem reputat Cordubá *lib.* 1. *q.* 23. *dub.* 13. & de viduis docuit idem Medina *dub.* 2. Palud. Zumel *suprà* Valent. 1. 2. *disp.* 6. *quæst.* 4. *p* 4. Syluester *verbo delectatio quæst.* 3. Emanuel Saa *verbo luxuria, n.* 13. Salas *tract.* 13. *disp.* 6. *sect.* 28 *num.* 190. probabile reputat delectationes etiam appetitus sensitiui de obiecto turpi sub conditione auferente eius malitiam licitam esse, & *sect.* 29. loquens de sponsis de futuro, solum vt probabilius defendit non esse eis licitas tales delectationes, & *sect.* 30. *num.* 201. in viduis reputat probabilius posse delectari de copula habita.

9 Verùm retinenda est nostra sententia affirmans delectationem veneream tam voluntatis, quàm appetitus sensitiui in personis solutis esse mortalem. Dixi, tam voluntatis, quàm appetitus sensitiui: quia delectatio voluntatis excitat delectationem appetitus propter sympathiam naturalem, neque valet distingui, quando delectatio est voluntatis solùm; quando verò fit etiam appetitus, vt benè probat Vasquez *disp.* 113. *c.* 2. *& disp.* 108. *cap.* 2. Salas *disp.* 6. *sect.* 30. *num.* 200. Quocirca

Ad primum dico eiusdem bonitatis, & malitiæ esse delectationem cum operatione, quam causat, non cum operatione, quam habet pro obiecto. Cùm autem delectatio de copula licita causet illicitam, quia causat copulam de præsenti, quæ illicita est; ideo ipsa delectatio illicita est. Secundò respondeo eiusdem bonitatis, vel malitiæ esse delectationem cum opere, quod habet pro obiecto: at obiectum delectationis non est copula præterita, quatenus præterita, sed quatenus vi apprehensionis modò fit præsens, & quasi modò fit exercita, & cum de præsenti illicita sit, efficitur illicitam esse eius delectationem.

Ad secundum nego delectari de copula esse formaliter copulam approbare, aut de illa vtcunque gaudere: nam in omni sententia licitum viduæ est, gaudere, quòd debitum marito reddiderit, & cuilibet licitum est gaudere, quod coniuges sibi inuicem debitum reddant: quia hic actus totam suam bonitatem, & malitiam sumit per ordinem ad obiectum sicuti actus desiderij, & voluntatis efficacis: at dectatio inefficax cùm non respiciat obiectum, vt præteritum, neque vt futurum, sed abstrahat ab illo, eius malitia, & bonitas non per ordinem ad obiectum, ex quo originem sumpsit, sed ex affectu, quem causat, desumenda est. Et fortè hoc est quod voluit dicere Lessius *lib.* 4. *cap.* 3. *dub.* 15. *num.* 120. Bonacina *quæst.* 4. *de matrim. punct.* 8. *num.* 14. Salas 1. 2. *tract.* 13. *disp.* 6. *sect.* 29. *fine, & sect.* 30. *num.* 199. cùm dixerunt sponsis de futuro non licere delectari de copula futura, neque viduis de copula præterita apprehensa per imaginationem, vt præsenti, & nunc exercita; secus verò de illa, vt futura vel præsenti.

Ad tertium nego coniugibus licitum esse delectari de copula tunc habita, quia delectantur de obiecto bono, sed quia delectationes non sunt eis tunc prohibitæ; cùm enim licita eis copula sit, & licita esse debet causa illius.

Ad quartum admitto licitas esse illas delectationes, quia non habent specialem deformitatem cum virtute: nego tamen licere delectationem de copula ob rationem sæpè dictam.

10 Tertiò infertur nullo modo tibi licere delectari de pollutione

pollutione in somnis habita, vel coitu sine peccato contingente: quia talis delectatio causa est excitatiua pollutionem coitus præsenti, & ob eam causam prohibetur à castitate. ita Zumel plures referens 1.2. q.74. artic.8.disp.4.dub 2 & 4. Salas tr.13. disp.6. sect.32. num.219. Basil. de Leon lib.10 cap.16. §.2.n.12. At licitum est de illa pollutione gaudere ob effectum inde sequutum, & ob eandem causam desiderare, quia tunc non est propriè delectatio de pollutione, sed de effectu inde sequuto. Verbi gratia, licet desiderare, vt pollutio naturaliter contingat ob tentationes sedandas, & ob eundem effectum de illa gaudere: hac enim ratione Ecclesia gaudet de Adæ peccato, cùm dicit: *O felix culpa, quæ talem, ac tantum meruit habere Redemptorem.* sic Vasquez *disp* 115. *cap.*2. & 3. Basilius *suprà*. Lessius *lib.*4. *cap.*3. *dub.*14 *num.*105. Saà *verb. luxuria, num* 12. Salas plures referens *tract.*13. *disp* 6. *sect.*32. *n.*217. & *sequentib.* Sanchez *lib.*1. *in Decal. cap.*2. *n.*18.

11 Quod dictum est de pollutione ob huiusmodi finem, dicendum est de homicidio, fornicatione, & aliis peccatis, licitam esse, inquam, delectationem non illorum præcisè, sed quatenus fuerunt causæ alicuius boni effectus. sic Basilius *lib.* 10. *de matrimon. cap.*16. *num.*2. *fine.* & *num.*12. *fine.* Salas *tract.*13. *disp.*6. *sect.*32. Bonacina *de matrim. quæst.*4. *punct.* 8 *num.*8. Neque obstat, si dicas te non posse procurare pollutionem, homicidium, fornicationem: ergo neque de istis contingentibus delectari, quia procurare pollutionem est esse causam illius: at delectari de illa naturaliter contingente ob effectum relictum non est esse causam illius. Ergo non est, vnde talis delectatio vitietur. Verùm si loquamur de desiderio: esto Emanuel Saà *verb. peccatum, num.*13. *in editione Complutensi*, affirmet licitum esse desiderare illud, de quo est licitum gaudere. Et idem docet Lessius *lib.*4. *cap.*3 *dub.*14. *num.*105. *verb. dico quartò.* At mihi videtur id verum non esse: licitum enim est gaudere, quod aliquis fuerit interfectus non ex displicentia personæ, licet efficere, sed ob hæreditatem inde prouenientem: at interfectionem eius desiderare non videtur licitum. Item nullo modo licet desiderare, vt aliqui nefariè copulentur, ad habendos filios, quia licèt desideret finem bonum, desiderat illum medio peccato: at posito iam peccato licitum esse videtur de illo, secundum quod causabit liberos gaudere. Quare solùm licebit desiderare ob bonum finem illud obiectum, quod sine peccato effici potest, licebit, inquam, desiderare pollutionem naturaliter contingentem, non voluntariè contingentem mortem naturalem alicuius, vt à peccato cesset, vel rempublicam non turbet. In omnium enim sententia certum est nullo modo licere supradicta procurare: non enim quidquid licet desiderare, licet efficere, quia alio modo tendit desiderium in obiectum, ac tendit operatio: desiderare enim potest clericus, vt latrones interficiantur, non tamen potest illos interficere, quia non desiderat interfici à se, sed ab alio: quæ omnia notauit Sotus 1. *de iust. q.*12. *art.*1. *versùs finem* Nauarr. *sum. cap.* 16 *n.*17. *rat.*6. Salas alios referens 1.2. *tract.*13. *disp.*6. *sect.*32. *num.*120. Lessius *lib.*4. *cap.*3. *dub.*14. *num.*104. *vers. dico secundo*

12 Quartò infertur non esse licitum coniugibus ligatis voto castitatis delectari de copula legitimè habita, vel habenda: quia licèt obiectum bonum sit: at delectatio bona non est, eo quòd aduersetur voto castitatis, quod prohibet omnem delectationem sensibilem veneream. sic Basilius de Leon *num.*12. Sanchez *lib.*9. *de matrimon disp.*44 *num* 25. Vasquez *disp.*112. *num.*10. Temperant tamen aliqui hanc doctrinam, Coninchus *disp.*34. *de matrimon dub.*11. *num.*109. ne habeat votum in coniuge, qui votum castitatis emisit absque consensu alterius coniugis, & ratione cuius non deobligatur à debiti redditione. Nam tunc delectatio non videtur prohibita, siquidem absolutè copula non est prohibita, cuius ipsa potest esse causa: at censeo cum Sanchez, Coninchо *n.*115. & Vasquez *suprà*, talem delectationem tibi esse prohibitam ratione voti castitatis, quia ratione illius obligatus es abstinere ab omni carnali delectatione quantum est ex te, seu quæ sine iniuria alterius coniugis omitti potest: at talis delectatio omitti potest sine iniuria coniugis. Ergo. Neque obstat illam delectationem initium esse posse copulæ licitæ, quia non prohibetur ratione copulæ, cuius initium esse potest, sed ratione sui ob votum castitatis. Adde initium esse non copulæ licitæ, sed illicitæ: nam est initium copulæ petitæ à delectante, non copulæ redditæ, ratione enim delectationis, ipse qui delectatur, copulam petit. sic Lessius *n.*106. Vasques 1.2. *disp* 115. *cap.*2.

13 Sed quid si ex alio impedimento extrinseco copula coniugalis illicita sit, vt quia vterque, vel alter affinitatem contraxerunt, vel prohibiti sunt copulari, vel ex copula damnum est sequendum proli, an tunc licita sit delectatio de copula?

Negat Basilius de Leon *lib.*10 *de matrim. cap.*16 §.2. *num.* 12. quia delectatio tunc initium est copulæ illicitæ. Probabilius tamen existimo oppositum; quia esto copula ex accidente illicita sit, at per se licita est. Ergo delectatio licita erit, cùm delectatio non respiciat copulam secundùm quod est circumstantia vitiatur, sed secundùm quod se habet. Et confirmo, si votum castitatis fecisset coniux non absolutum, sed limitatum, scilicet non accedendi ad vxorem: certum est non peccaturum aduersus votum in delectatione morosa. Ergo delectatio morosa non sumit suam bonitatem, vel malitiam ex copula, quam de præsenti potest causare attendendo ad circumstantias extrinsecas, sed de copula, quam potest causare per se. Adde in impedimento affinitatis esse rem manifestam, cum ratione huius impedimenti solùm arceatur coniux à debiti petitione. Ergo non à delectatione illius. ita docet Sanchez *lib.*9. *de matrim disp.*44. *à num.*21.

14 Maior dubitatio est, quando coniugi dubium est de valore matrimonij, & ratione dubij interdicta est debiti petitio, an tunc licita sit delectatio? Videtur licita: tum, quia copula coniugi dubitanti absolutè licita: est tum quia delectatio non infert copulæ petitionem, potius quam redditionem, sed est indifferens. Ergo ratione huius indifferentiæ licita erit talis delectatio. Et confirmo. Tactus, qui ab vno coniuge in absentia alterius habetur, non est mortalis, vt defendit Sanchez *disp. illa* 44 *num.* 16. quia de se est indifferens ad copulam licitam, vel illicitam, neque delectatio morosa copulæ cum coniuge absente, quia referri potest ad copulam coniugalem, licet actu non dirigatur. Ergo similiter delectatio de copula à coniuge dubio excusabitur à mortali, quia ordinari potest ad copulam licitam, qualis est petita ab altero coniuge.

15 Dicendum tamen existimo prohibitam esse talem delectationem: quia in solutis omnis delectatio carnalis tam extrinseca, quàm intrinseca prohibita est, eo quod aduersatur castitati cohibenti omnes has delectationes: sed qui dubius est de matrimonij valore, non habet ius percipiendi has delectationes, nisi in quantum necessarium fuerit ad seruandum ius illæsum alterius partis bona fide contrahentis: at ad conseruandum ius alterius compartis nunquam est necessarium coniugem dubium se morose cogitando delectare, sicut neque se in absentia coniugis tactibus prouocare. Ergo nullo modo talis delectatio est illi licita: & ita tenet Sanchez *lib.* 9. *de matr. disp.* 44. *n.*24. Coninchus *disp.*34. *de matr. dub* 11 *n.*115.

16 Ad rationem oppositam respondeo, cùm copula solùm licita sit, casu quo petatur: at sublata tali petitione illicita sit, efficitur delectationem, quæ non supponit, neque supponere potest, petitionem semper illicitam esse: quia non habet conditionem, quæ illam possit honestare. Ad confirmationē, etsi Nauarr. Saa, Corduba, & alij quos refert Sanchez *disput.*44. *n.*2. & Basilius de Leon *lib.*10. *de matrim. cap.*16. *num.*11. existiment tactus, & delectationem appetitus sentientis in coniuge absente mortalia esse; quia cùm non possint esse causa, & principium liciti coitus, eo quod sit impossibilis, sunt causa, & principium coitus illiciti, vel pollutionis. Nihilominus existimo tales delectationes, & tactus absque periculo pollutionis non esse peccata mortalia, eo quòd ratione matrimonij omnes delectationes carnales, quæ ad copulam per se ordinantur, à mortali sint excusatæ. Quòd verò copula sit impossibilis, cum impossibilitas sit per accidens, non tollit quominus delectatio ad illam ordinetur, ideoque licita sit, & ita tenet Vasq. 1.2. *disp.*113. *cap.* 2. Sanch. *num.*3. Coninch. *disp.* 34. *dub.*11. *num.*113. At in coniuge dubitante de valore matrimonij, cùm nullam causam habeat honestandi delectationes carnales, nisi ad petitionem compartis carentes dubitatione: nullo modo illi est licita talis delectatio, aut tactus.

17 Quòd si coniux dubius non est de matrimonij valore, neque aliquo impedimento voti, affinitatis, aut similis ligatus est: probabilius existimo licitum ei esse delectari de copula maritali habita, vel habenda, ac si præsens esset, modò absit periculum pollutionis: quia omnes hæ delectationes coniugibus sunt licitæ, eo quòd principium, & dispositio sint copulæ coniugalis, quæ illis licita est. ita Vasq. 1.2. *disput.* 113. *cap.*1. Sanch. *lib.*9. *de matrim. disput.*44. *num.*3. Coninch. *n.*113. Neque redditur mortalis, etiam si inde consurgat membri pudendi alteratio, & commotio absque pollutionis periculo, quia hæc omnia ad copulam materialem de se ordinantur, si tamen propter eorum delectationem appetantur, erit culpa venialis, quia extrahitur à suo fine. sic Vasq. *n.*4. Sanch. *n.*5. Salas *tract.* 13. *disput.*6. *sect.*30. *num.*206. Quòd verò Salas *ibi num.* 205. affirmat mortale esse, si coniuges se delectentur de copula maritali imaginaria, & ficta, mihi non probatur; quia parum refert copulam esse fictam, vel veram, si delectatio absolutè illis prohibita non est, & non fertur ad obiectum formaliter malum, & ita tenet Sanch. *disput.*44. *num* 22.

18 Quintò infertur quid dicendum sit de delectatione in coitu aliorum, & quidem si coitus aliorum malus sit, & de illo sic apprehenso delecteris, nemini est dubium te peccare, quia placet tibi, & approbas obiectum malum. At si coitus aliorum à culpa excusetur, eo quòd fuerit in amentia, Herrera *disp.* 31. *quæst.*17. existimat non esse mortale, quando abest periculum propriæ libidinis, & iniuria prolis; quia amentibus, inquit, nulla est lex posita, & idem est de eorum coitu delectari, ac delectari de coitu brutorum. Verùm si coitus aliorum à culpa excusetur ob ignorantiam, somnum, aut ebrietatem, existimat mortale esse de illo sic apprehenso delectari; quia hi peccantes lege adstringuntur, licèt ab illa ob ignorantiam excusentur.

Ergo

Ergo delectari de illorum coitu, est delectari de actu prohibito. Adde, hos ignorantes non licet coniugere, nec consulere, vt coniungantur. Ergo nec licet de illorum coniunctione delectari.

19 Ego verò existimo de omnibus esse mortale. sic Corduba *lib.2.q.30.fine* Salas *tract.13.disput.6. sect.3 n.118.* Azor. *tom.1. instit. moral. lib.4. cap.6. quæst.9.* Moueor, quia omnes tam ebrij, quàm amentes lege tenentur, licèt ab illa ob ebrietatem, vel amentiam fuerint excusati. Ergo delectari de illorum coitu per se, est delectari de obiecto malo, & solùm per accidens excusato à malitia. Ergo est mala delectatio. Confirmo. Nemini licet amentem ad necem hominis inuitare, neque ebrios inter se coniungere, neque desiderare, vt iudex erret in proferenda sententia, aut testes falsum testimonium dicant, etiam ignoranter, quia mala illa, & peccata, à quibus amentes, & ebrij per ignorantiam excusantur, tibi erunt voluntaria, & grata. Deinde in venereis est specialis ratio, quare de his obiectis nequeas delectari, quia delectationes de his obiectis non solùm sunt prohibitæ, quia ad obiecta prohibita referuntur, sed etiam ratione sui, & ob repugnantiã quam habent cum castitate, excitant enim, & cõmouent de se appetitũ ad coitum. Ergo siue obiectũ excuserur à malitia, siue non, delectatio de illo mala erit. Vnde non solùm delectatio de coitu à malitia per accidens excusato mala est, sed etiam delectatio de coitu matrimoniali aliorum; quia talis delectatio excitat in habente illum, fluxum seminis. Et licèt aliquando non excitet, hoc est per accidens, ex se enim habet excitare, ac proinde à culpa excusari non potest, esto contra teneat Salas *suprà n.215.* tam de delectatione voluntatis, quàm appetitus sensitiui, friuola (inquit) est talis distinctio.

20 Verùm si de delectatione in aliis materiis à Venere loquamur, dicendum est primo licitam esse delectationem de quolibet opere bono, siue à se, siue ab alio factum sit. Probo: quia obiectum bonum est, & nullum prauum affectum mouet. Ergo licet de illo delectari, sicut desiderare. Qua ratione licitum est te delectari de suspenso latrone, de inimicis iure vastatis. sic omnes Doctores.

21 Dico secundò, Si opus ex aliqua circumstantia malum sit, & de illo, vt est sub tali circumstantia, delecteris, delectatio peccaminosa est, sicut & ipsum opus. sic Basilius de Leon *lib. 10. de matrim. cap.16. num.16.* Ratio, meo iudicio, est euidens, quia delectatio vel est approbatio obiecti, vel supponit illius approbationem; sed approbare obiectum malum, malum est. Ergo de illo vt sic delectari malum erit. Explico conclusionem. Apprehendis te sanum comedere carnes in Quadragesima, si de tali comestione delectaris, procul dubio delectaris de obiecto formaliter malo; similiter si te iudicem fingis, & sub hac apprehensione contemplaris vindicari de inimico, quis dubitare potest te peccaturum; cum obiectum formaliter malum approbes.

22 Dico tertiò, de quolibet obiecto iure positiuo prohibito potest absque mortali delectatio esse, dummodo intellectus repræsentet voluntati obiectum denudatum conditione vitiante, & voluntas & appetitus in illud vt sic repræsentatum feratur. Hæc conclusio est communis, Lessius *lib. 4. cap. 3. dub.15.num.11.& seqq.* Vasq.1.2. *disp. 110. cap.1.* Sanch. alios referens *lib.1.Decal. cap.2.n.10.* Ratio videtur aperta, quia obiectum, vt sic repræsentatum, non inuoluit malitiam. Ergo nequit illam delectationi tribuere: posse autem tale obiectum denudari per intellectum à conditione vitiante, apertum est, cùm ab extrinseco habeat malitiã, scilicet & prohibitionem hac ratione tibi non est mortale, si in Quadragesima delecteris de esu carnis absolutè, quia esus carnis in se malus non est, neque in se inuoluit prohibitionem; esset tamen mortale si delectatio esset de esu carnis in Quadragesima facto, ita vt obiectum delectationis illammet circunstantiam comprehenderet.

Dices, Sanè nullo modo licet velle in Quadragesima comedere carnes, etiamsi non velit illas comedere, quatenus sunt prohibitæ. Ergo neque etiam licebit in Quadragesima de esu carnis delectari.

Respondeo negando consequentiam. Ratio disparitatis est, quia voluntas efficax tendit ad exequendum opus, & cum ab opere sic exercito separari nõ possit malitia, neque à voluntate efficaci separari potest: at delectatio cum operis executiua non sit, potest in opus denudatum à conditione vitiante ferri, ac proinde mala non esse, vt benè notauit Coninck *disput. 34. dub.11. num. 110.* Bonacina *de matrim. quæst.4. part. 8.n.11.*

Dico quartò, de obiecto iure naturali prohibito mala est delectatio, quoties ab illo præscindi non potest malitia: at si ab illo obiecto in aliqua circunstantia facto separari potest malitia, non erit mortalis eius delectatio. In priori parte huius conclusionis omnes conueniunt: nam tunc delectatio non habet, vnde honestari possit, cùm malum semper approbet. Qua ratione nunquam potest esse licita delectatio de idololatria, odio Dei, mendacio, infidelitate, & similibus, quia in nulla circumstantia hæc licita esse possunt. Secunda pars paucis arridet, eo quòd existiment à prohibitis iure naturali separari non posse malitiam, & prohibitionem. Verùm si rectè expendatur, clara est: furtum enim licitum esse potest necessitate graui vrgenti, homicidium authoritate publica factum: si igitur quis delectatetur de horum actuum substantia, non infertur delectari de illis, quatenus mali sunt; siquidem, & mali, & boni esse possunt, secundùm diuersas circumstantias in quibus fiunt; hac enim ratione, vt bene dicit Azor statim allegandus, non peccat mortaliter, qui se ducem fingens in bello iniusto delectatur, quòd strenuè pugnauerit, mirificè se defenderit, aliáque huiusmodi fuerit operatus. Item ipsemet Thomas Sanchez, qui *lib.1. cap.2. num.11.* affirmauit, delectationem de prohibitis iure naturæ semper esse malam, *n.35.* nobiscum videtur consentire, siquidem admittit non esse culpam lethalem, si laicus se apprehendat Sacerdotem, & iurisdictionem habentem, delectetur in confessionibus audiendis, quia audire confessiones non est malum, nisi quatenus fit à non habente potestatem; quare dum non delectatur de huiusmodi conditionis absentia, non delectatur de aliquo malo, sic dicendum in duello, homicidio, & similibus, quæ licita, & illicita esse possunt. ita tenet Basilius de Leon *lib. 10. de matrim. cap.16. num. 19.* Azor *tom.1. instit. moral. lib.4. cap.6. quæst.1. in fin.* & Thomas Sanchez *lib.1. in Decalog. cap.2. num.16. fine.* Coninch. *suprà num. 110.*

§. III.

An delectatio, & desiderium obiecti mali sub conditione auferente eius malitiam, mortale peccatum sit.

1 *Explicatur quæstio.*
2 *De prohibitis iure positiuo non est peccatum.*
3 *Quid dicendum de prohibitis iure naturæ? Proponitur quadam sententia non posse honestari talem delectationem.*
4 *Probabile est honestari posse.*
5 *Satisfit argumentis num. 3. positis.*
6 *Aliqua aduertuntur pro superioris doctrinæ intelligentia.*

1 Desideras comedere carnes die Veneris, occidere, mentiri, vindicare, idololatrare, si tibi licerent; & de illis sub tali conditione apprehensis delectaris, committisne peccatum, ac si conditionem non apposuisses,

2 Si de prohibitis iure positiuo loquamur, recepta omnium sententia est, te non peccare, si apponas conditionem excusantem à malitia, & sub ea obiectum velis, vt si velis in Quadragesima comedere carnes, casu quod Ecclesia permitteret, stante enim Ecclesiæ permissione talis comestio licita est. Ergo velle comestionem sub tali conditione est velle obiectum bonum nulla ex parte maculatum.

3 Quòd si de prohibitis iure naturæ loquamur, distinguendũ est. Aliqua enim sunt, à quibus separari potest malitia: alia à quibus malitia est inseparabilis. Prioris generis sunt, coitus, homicidium, furtũ, infamatio, quæ stante aliqua conditione licita sunt, coitus enim licitus est, si cũ vxore propria fiat, homicidiũ, si authoritate publica, furtum, si vrgente necessitate, infamatio, si honesta causa intercedat. Alia sunt, à quibus malitia separari non potest, quia nullus casus dabilis est, in quibus hæc liceant, vt mendacium, fornicatio, vindicta, idololatria, odium Dei, & similia. Si voluntas fertur in prioris generis obiecta sub conditione auferente eius malitiam, existimo peccatum mortale non esse, quia fertur in obiectum denudatum à malitia; hac enim ratione non peccat mortaliter religiosus, qui velit ducere vxorem, casu quo liber esset à voto, & occidere latrones casu, quo iudex esset, & alienum accipere necessitate vrgente. sic Caietanus *in summa, verbo cogitatio.* Emanuel Saa *verbo peccatum.* Man.1.*tom summ.cap.212.num.2. in 2. edit.* Basilius de Leon *lib 10. de matrim. cap.16. num 20.* Tho. Sanch. alios referens *lib.1. in Decal cap.2.n.14.* & alij Doctores statim referendi. Quòd si voluntas fertur in posterioris generis obiecta, quæ in nullo euentu licita esse possunt, affirmat Thom. Sanch *n.23.* Basilius de Leon *suprà* Azor *tom. 1. instit. moralium, lib.4. cap.6. q.10.* te peccare mortaliter, quomodocumque ea velis, etiamsi e. t velis sub conditione, si tibi licerẽt, vel si non essent mala, vel prohibita. Nam cùm impossibilis sit talis conditio, pro non adiecta debet haberi, ex text. *in cap. fin. de conditionib. appositis.* at si conditio non esset apposita, sed absolutè in talia obiecta motus fuisses, nemini est dubium te peccaturum grauiter. Ergo etiam si conditionem apposueris. Secundò cùm dicis te velle mendacium, si esset licitum, conuinceris desiderare licitum esse mendacium. Ergo desideras, vt naturæ rerum mutentur, & iure naturæ vetita liceant. Ergo peccas. Tertiò nemini esse potest dubium, hunc actum esse culpam lethalem, si esset licitum, destrueret Deum, cùm tamen conditio rationem malitiæ auferre videatur.

4 Nihilominus existimo satis probabile non esse peccatum mortale hæc obiecta intrinsecè mala desiderare, vel de illis delectari, sub conditione, si licita essent, vel si Dei offensa non essent; sic tenet expressè Vasquez 1.2. *disput. 116. cap.2.* Sayrus *in claui regia, libr. 8. cap. 7. num. 28. & 29.* Salas *tractat. 13. disputat. 6. sectione 27. num. 180.* Emanuel Saà *in edit.*

Pvnctvm V.

Qua ratione peccatum mortale à veniali differat.

1 *Declaratur in quo conueniant, & in quo differant.*
2 *Expenditur an veniale peccatum priuet gloria pro aliquo determinato tempore.*
3 *Proponitur quædam obiectio aduersùs supradicta, & soluitur.*
4 *Peccatum ex genere suo mortale aliquando potest esse veniale.*

1 Non differunt formaliter ex obiecto, cùm vtrumque rationi naturali, & legi diuinæ aduersetur, ac proinde esse possunt, etiam in genere moris eiusdem speciei, vt bene probat Salas 1.2. *tract.* 13. *disp.* 16. *sect.* 21. Vasquez *disput.* 144. *cap.* 2. & 3. Valent. *disput.* 6. *quæst.* 2. *p.* 2. & *quæst.* 18 *p.* 2. differunt tamen ex modo tendendi in obiectum, quia veniale leuiter aduersatur rationi naturali, & legi diuinæ, mortale grauiter: in effectibus autem maximè differunt, quia mortale destruit amicitiam Dei, secus veniale; mortale meretur carentiam perpetuam diuinæ visionis, & pœnam inferni, veniale autem minimè, sed solùm aliquam pœnam temporalem.

2 An vero veniale mereatur carentiam diuinæ visionis pro aliquo tempore breui? Quæstio videtur de nomine, certum enim est existentem in peccato veniali exclusum esse à diuina visione, quousque illius pœniteat, vel pro illo satisfaciat, quia nihil coinquinatum in illam ciuitatem intrabit.

Sed dicunt aliqui hoc non contingere, quia peccatum veniale mereatur carentiam illius visionis, sed quia illa visio cum tali peccato incompatibilis sit, sicuti existens in peccato mortali habere non potest amorem Dei, non quia peccatum mereatur huius amoris carentiam, sed quia cum amore habet incompatibilitatẽ. Ita similiter videtur dicendum de peccato veniali, non mereri quidem carentiam diuinæ visionis, sed cum illa esse incompatibile. Quòd autem non videatur mereri carentiam diuinæ visionis, etiam pro determinato tempore, inde probatur, quia peccatum veniale non meretur etiam pro breui tempore priuationem gratiæ, & iustitiæ, quæ est semen gloriæ, seu ius ad gloriam. Ergo neque etiam potest mereri ipsam gloriæ priuationem.

Alij verò dicunt, & mihi verius apparet, peccatum veniale mereri priuationem gloriæ, & visionis diuinæ pro aliquo determinato tempore. Quia ideo Deus negat gloriam existenti in peccato veniali, quia se indignum illa constituit. Item talis negatio gloriæ à Deo facta, pœna est delinquentis venialiter, & est pœna iusta. Ergo venialiter peccans pœnam hanc meretur, aliàs iniustè Deus gloriam negaret. Ad hæc peccatum veniale mereri pœnam aliquam in purgatorio. Ergo meretur carere diuina visione toto tempore, quo necessariò fuerit ad illam pœnam subeundam, quia illa pœna cum visione diuina esse non potest.

Ex quibus rationibus patet solutio rationis oppositæ sententiæ; carentiam enim diuinæ visionis non infert peccatum veniale ex incompatibilitate vtcunque quam cum visione habet, sed ex incompatibilitate meritoria, idcóque huiusmodi carentiam infert Deus in pœnam illius. Carentia autem diuini amoris, cùm aliquis Deum odio habet, non infertur à Deo, sed ab ipsomet peccatore habetur: eáque de causa non potest esse propriè pœna, quia illud quod debet habere rationem præmij, vel pœnæ, ab alio ab ipso merente, debet principaliter effici.

Ad replicam de merito priuationis gratiæ pro aliquo tempore, dicimus peccatum veniale non mereri priuationem gratiæ, mereri tamen dispositionem illius, quod sufficit, vt gloria non data, sed danda mereatur pro aliquo determinato tempore carere: facilius enim te indignum facis beneficio acquirendo, quàm acquisitio: peccatum enim veniale non priuat gloria habita, sed impedit habendam ob status excellentiam, & perfectionem: at non priuat gratia habita, neque habenda in hac vita ob statum multis imperfectionibus abundantem.

3 Sed obijces. Carentia diuinæ visionis ob aliquod breue tempus est maius malum, quàm pœna æterna sensus, eo quòd priuet maiori bono: sed peccatum veniale huiusmodi pœnam sensus non meretur. Ergo neque illam.

Respondeo primò, carentiam diuinæ visionis iam habitæ esse maius malum, concedo: carentiam diuinæ visionis, seu retardationem illius, nego.

Secundò respondeo cum Salas *tract.* 13. *disp.* 16. *sect.* 8. *num.* 27. negandum absolutè assumptum: non enim carentia diuinæ visionis ob breuissimum tempus est maius malum passione longissima, seu æterna tormentorum inferni, aliàs magis purgaretur anima per breuissimam retardationem visionis, quàm per grauissima tormenta, quæ in hac vita, vel in alia pati posset, cùm decedens in peccato mortali, & veniali, ob solum peccatum veniale posset puniri pœna sensus æterna, quantumcunque æterna, quia carentia diuinæ visionis non punitur, cùm hæc peccato mortali correspondeat. Quæ omnia, & alia, quæ adducit Salas *suprà numer.* 23. concedi non debent.

4 Rursus peccata alia sunt ex genere suo mortalia, alia venialia, alia verò per accidens mortalia, alia ex accidenti venialia. Ex genere suo peccatum mortale est homicidium, adulterium, furtum, falsum testimonium, & similia. Ex genere suo veniale dicitur ociosum verbum, inanis gloria, impatientia laborum, & similia: hæc tamen, quæ ex genere suo sunt mortalia fieri possunt venialia, tum ex imperfecta deliberatione, tum ex paruitate materiæ, si enim in homicidium, adulterium, vel furtum semiplena deliberatione consentias, carebis mortali culpa. Item si consentias in furtum non in magna quantitate, sed leui, & in falsum testimonium non graue, sed leue, peccatum veniale solùm committes. E contra verò, quæ ex genere sunt venialia, fieri possunt mortalia ex accidenti, si occasio sint, & periculum vel tibi, vel alteri grauioris culpæ committendæ. Neque in his potest esse inter Doctores dissensio, sed indigent explicatione.

Pvnctvm VI.

An peccatum ex genere suo mortale, fieri possit veniale ex defectu plenæ libertatis.

1 *Aliqua supponuntur.*
2 *Negant aliqui peccatum mortale ex se fieri posse veniale ex defectu plenæ deliberationis.*
3 *Sententia affirmans defenditur.*
4 *Satisfit contrariis.*
5 *Quæ sint indicia plenæ, vel semiplenæ, deliberationis.*

1 Tractatu de conscientia *disput.* 1. *punct.* 2. *num.* 6 probaui ad peccatum mortale sufficere, si aduertas malitiam in communi, etsi non distinguas, an mortalis, vel venialis sit. Item hanc malitiam mortalem potes dupliciter cognoscere Primò clarè, & distinctè, secundò confusè, & quasi densis tenebris obuolutam. Quando clarè, & distinctè cognoscis, valésque perfectè voluntatem ab eius prosecutione prohibere, diceris plenè liber: quando autem confusè, vt contingit, quando non es integrè à somno excitatus, vel es semiebrius, vel aliò distractus, tunc diceris imperfectè liber. ita Nauarr. *summ.* 1 *prælud.* 9 Thomas Sanchez *lib* 1. *cap.* 1 *numer.* 10. Vasquez 1. 2. *disput.* 127 *cap.* 4. *numer.* 11. Bonacina *disput.* 2. *de pecc. quæst.* 2. *p.* 3 *num.* 2 & alij.

2 Dubium autem est, an hæc imperfecta libertas peccatum, quod aliàs mortale esset, reddat veniale? Sunt aliqui, inter quos est Ioan Sanchez *in suis disput. select. disput.* 18. qui maxime inclinent non posse dari peccatum veniale ex semiplena deliberatione, sed necessariò esse mortale, vel nullum esse. Mouentur primò, quia Deus non imponit sua præcepta semihomini, sed homini integro, & suarum facultatum domino. Ergo dum non est integrè dominus suarum actionum, non videtur à Deo obligatus. Secundò committens furtum, vel adulterium ex semiplena deliberatione, vel potuit plenè deliberare, vel non: si non potuit, non videtur peccare: si potuit, iam est in culpa. Tertiò, si semiplena aduertentia potest peccatum, quòd aliàs erat mortale, excusare à mortali, & facere veniale. Ergo poterit si circa veniale peccatum feratur excusare ab illo. v. g. si iocosum verbum, vel leue furtum ex semiplena aduertentia amplectaris, excusabit te à peccato, aliàs semiplena deliberatio fauorabilior erit peccato mortali, quàm veniali, siquidem à mortali excusat, & non à veniali. Quartò, non satis explicatur, in quo consistat hæc semiplena aduertentia in peccato: non enim consistere potest in difficultate cessandi à peccato: nam cum maxima difficultate cessandi à peccato, stare potest plena libertas, vt patet in homine malè inclinato: neque etiam consistere potest in remissa cognitione, seu aduertentia obiecti, nam in gradu quantumcunque remisso dari potest cognitio sufficiens reddere voluntatem plenè liberam Ergo non est in quo hæc semiplena aduertentia consistere possit.

3 Nihilominus certa omnium sententia, omniúmque Doctorum authoritate confirmata, (à quibus Ioan. Sanchez non ausus fuit recedere, etsi animum manifestauerit,) affirmat ex semiplena deliberatione reddi peccatum aliàs mortale, veniale. Ratio est clara, nam qui semiplena libertate in peccatum consentit, liberè consentit. Ergo peccat. Quòd verò non peccet mortaliter, inde colligitur: quia peccatum mortale diuinam amicitiam dissoluit, & hominem æternis cruciatibus destinat. At non est æquum ob actum semiplenè liberum ita grauiter hominem punire. Ergo signum est non esse in illo malitiam mortalem. Item ad rationem peccati requiritur liber consensus.

E go

Ergo ad rationem peccati mortalis, quod propriissimè peccatum est, perfectus consensus requiritur.

3 Neque obstant contraria.

Ad primum Deum imponere præcepta homini absolutè: si autem ipse semiebrius, vel semidormiens ea transgrediatur, reus erit culpæ non grauis, sed leuis. Neque parua merces reputanda est excusatio à graui culpa, & ab integra præcepti transgressione, esto leuis committatur.

Ad secundum concedo non potuisse plenè deliberare, sed non obinde ab omni culpa excusari, sed à mortali, quia semiplena deliberatio libertatem constituit.

Ad tertium semiplena aduertentia potest à mortali excusare, & reddere veniale, non tamen potest à veniali omnino excusare, quia ad excusandum à mortali, sufficit quòd plena libertate non aduertetur legi: at ad excusandum à veniali, necessarium erat omnino libertate carere: quod omnino repugnat, cùm semiplenè liberum sit: erit tamen intra terminos venialis peccati leuissimum.

Ad quartum fateor esse difficile explicatu, in quo hæc semiplena deliberatio sita sit, non enim consistit in difficultate voluntati recedendi ab, obiecto prohibito, neque in cognitione intensa, vel remissa de malitia obiecti, vt bene probat obiectio, sed consistit in cognitione distincta, vel confusa huius malitiæ vt diximus in princ.

5 Sed inquires, quæ indicia habebis, vt cognoscas plenè, vel semiplenè aduertisse, libertatéque plena, vel semiplena operatum esse?

Respondeo nulla esse, quæ semiplenam deliberationem à plena distinguant, ita certò, vt nulla relinquatur dubitatio: cùm enim hæc in animo insint, solus Deus ea perfectè distinguere potest: ideóque dixit Augustinus *in Enchirid. cap. 78.* quæ sunt grauia, & leuia peccata, non humano, sed diuino sunt pensanda iudicio: aliquibus tamen coniecturis hæc distingui possunt, de quibus diximus *tractat. de conscient. disput. 3. punct. 11.*

Prima coniectura inferendi semiplenam deliberationem sumitur ex defectu ætatis, quia non attigisti septennium, tunc si dubites habuisse plenam libertatem, præsumere poteris non habuisse. Idem est si dubites, an perfectè à somno fueris excitatus, vel ebrietatem depuleris, quia hæc cùm perfecta sunt, libertatem tollunt; ergo cùm imperfectè existunt, illam diminuunt. sic Sanch. *lib. 1. in Decal. cap. 1. n. vlt* Bonacina *disp. 2. de peccat. q. 2. p. 3. in fine.*

Secunda coniectura est si animum firmum habeas, & sæpe repetitum nunquam committendi mortale, præsumere poteris peccato non plenè consensisse: illa enim quæ odio multoties sunt habita, quando amantur plenè, facilè, & sine difficultate cognoscuntur.

Tertia est, si facile potes peccatum exequi, illúdque, cum tui compos es, pro viribus respuis, præsumere poteris antea non plenè consensisse: non enim ita facilè affectus mutatur. tradit Sanch. *suprà n. 17* Bonac *n. 19.*

Quarta coniectura sumitur ex communiter contingentibus quæ efficacissima est, vt tradit Menoch. *lib. 1. præsumpt. 18. & lib. 5. præsumpt. 32.* Quare si aliquis sit timoratæ conscientiæ, peccatúmque mortale abhorreat, præsumendus est non plenè consensisse, cùm de consensu dubitat: secus dicendum, si perditis moribus sit, hic enim cùm peccatum, velut aquam bibit, cùm illo angitur, præsumere potest verè commisisse. sic docet Sanchez *suprà n. 20.* Bonacina *num. 19.* Sayrus *in claui regia, lib. 8. cap. 7. num. 6.*

Supradictæ coniecturæ, vt dixi, veritatem non ostendunt, nec dubium tollunt, ac proinde illis non obstantibus teneris in confessione manifestare, cùm dubius existis, an plenè consenseris, secus si opinionem habueris probabilem, qualem regulariter facit quælibet ex supradictis coniecturis.

Pvnctvm VII.

An mortale ex genere in veniale transeat ratione paruitatis materiæ, & quæ hæc sit.

1 *Quæ peccata non possint leuia esse ex paruitate materiæ.*
2 *Proponitur difficultas, & soluitur.*
3 *Vnde desumenda sit grauitas, vel leuitas materiæ in peccatis? Proponitur dubium.*
4 *Desumitur ex obiecto, quatenus fini intento à legislatore conducit, & exemplis explicatur.*
5 *Limitatur à Sanchez in legibus prohibentibus aliquod causa, vitandi damnum reipu lica.*
6 *Excluditur hæc limitatio.*
7 *Non est verum affirmare grauem materiam esse, quæ est totius præcepti violatio, leuem, quæ est partis illius.*

1 PRimò in hac re est certum apud omnes esse aliqua, in quibus non admittitur paruitas materiæ, & alia esse in quibus admittitur. Quæ autem hæc sint, non est facilè definire. Suarez *lib. 2. de legibus, cap. 18. numer. 23.* Bonacina *disp. 2. de peccat. quæst. 3. punct. 3. n. 11.* Thomas Sanchez *lib. 1. in Decal. cap. 4. num. 2.* Affirmant nullam dari paruitatem materiæ in his, quæ directè, & immediatè, circa Deum, & eius honorem versantur: & hac ratione in odio Dei, contemptu ipsius, & infidelitate; nulla est paruitas materiæ. item in iuramento assertorio falso, in simonia, & aliis. Rationem reddunt, quia in his omnibus, quantumuis sit parua materia, inuenitur integra irreuerentiæ, & offensionis ratio Nam si neges aliquem minimum fidei articulum, veritatem diuinam negabis: si odisti Deum infinitam Dei bonitatem odisti; si contemnis Deum, infinitum esse Dei contemnis; si falsum iuras, mendacem Deum facis; si simoniam committis, pretio temporali rem spiritualem æstimas. Ergo graue peccatum committis.

2 Sed hæc doctrina difficultate non caret, inquiri enim potest, quare integra Dei offensa, & irreuerentia in materia parua odij, infidelitatis, contemptus, & iuramenti assertorij falsi inuenitur: & non inueniatur in iuramento promissorio, comminatorio, voto, sacrilegio, & aliis religionis actibus? Item non caret difficultate, quare in odio Dei, & contemptu dari non possit paruitas materiæ: siquidem non vis Deum absolutè contemni, & offendi, sed contemni, & offendi leuiter, quod sic explico. Quodlibet peccatum veniale est Dei offensa, & inobedientia, & qui illud committit, re ipsa offendit Deum, eiúsq; præceptum transgreditur. Ergo si hoc velit ex expressa voluntate, & animo Deum offendendi, eiúsque præceptum in illa materia transgrediendi, non obinde Deum in graui materia offendit, aut contemnit. Ergo solum venialiter peccat. Deinde, esto concederemus, (vt verè concedendum est,) in respicientibus Deum, eiúsque honorem non posse dari paruitatem materiæ. Quæ ergo regula erit in respicientibus naturam humanam, eiúsque honorem? Nam in his aliqua sunt, in quibus non admittitur paruitas materiæ, vt in homicidio, fornicatione, pollutione, &c. In aliis admittitur, vt in contumelia, percussione, furto, cum in omnibus his inueniatur integra ratio sacrilegij. Et explicatur in iuramento iniusto, quod diuinam bonitatem videtur offendere, æquè ac si esset in materia graui. Æquè enim diuina bonitas pugnat cum peccato veniali, ac cum mortali, sicut diuina veritas cum falsitate graui, ac leui. Item in furto paruo integra ratio iniustitiæ reperitur, sicut & in furto magno: hæc enim adæquatè consistit in contrectatione rei alienæ inuito domino. Aliàs furtum aureorum decem non diceretur habere integram rationem iniustitiæ, cùm possit dari iniustitia grauior, & grauior.

Propter hæc dicendum existimo ex communi sensu Ecclesiæ, & fidelium desumendam esse grauitatem aliquarum rerum & leuitatem aliarum. Quæ autem hæc sint, suis locis examinandum est: fundatur autem hic sensus Ecclesiæ in naturis ipsarum rerum: aliqua enim ita de se inordinata sunt, vt in qualibet materia reputentur grauissima: quælibet enim idololatria, simonia, iuramentum falsum, infidelitas, desperatio, odium, & contemptus Dei, irritatio sacramentorum, homicidium, pollutio, fornicatio, & similia de se grauem inordinationem habent, & in quacumque materia constituantur, non variant iudicium; alia verò ita leuia sunt, vt nisi ex aliquo accidenti extrinseco grauia esse non possint, vt verbum otiosum, scurrilitas, & alia huiusmodi. Alia verò, quæ esto de se grauia sint, non semper æqualem deordinationem habent, vt furtum, si fiat in magna, vel parua quantitate, variat enim multùm iudicium.

3 Rursus est difficultas explicare, vnde desumenda sit grauitas, vel leuitas materiæ, in his, in quibus dari non potest: nam vel sumenda est ex ipsis rebus, vel ex fine intento à legislatore, vel ex voluntate ipsius: neque est imaginabile aliud caput, vnde desumatur. Ex ipsis rebus desumi non potest, cùm sæpè venialia, vel indifferentia ob aliquem specialem finem à legislatore intentum, sub graui culpa prohibeantur, vt dicemus. Neque sumitur ex fine intento à legislatore: hic enim grauissimus semper est, & idem respectu materiæ leuis, & grauis. Deinde ex voluntate legislatoris desumi non potest: aliàs rem grauem sub leui culpa, & econtra leuem sub graui, imperare posset. Item inquiri posset, vnde hæc voluntas cognoscenda foret, quando expressè explicata non est.

4 Dicendum igitur est, grauitatem, vel leuitatem materiæ præceptæ desumendam esse non ex ea secundùm se spectata, sed secundùm quod conducit ad finem intentum à legislatore: si enim materia præcepta grauiter conducit fini legislatoris, erit peccatum graue illius transgressio, esto materia leuis sit: si leuiter conducit, erit peccatum veniale, esto grauis materia sit, vt tradit, & optimè probat Vasquez *1. 2. tom. 2. disput. 158. cap. 6. num. 59. & 60.* Thomas Sanchez *lib. 1. in Decalog. cap. 4. num. 2. & 6.* Suarez *de legib. lib. 3. cap. 25. num. 4. & 12.* Exemplis conclusionem declaro: præcipit legislator, ne alienum contra voluntatem domini accipias, vel retineas; finis huius præcepti est, ne dominus damnum patiatur in bonis suis: accipis contra eius voluntatem centum aureos: talis acceptio grauiter conducit fini præcepti, siquidem tali acceptatione grauiter dominum lædis: at si assem acciperes, non esset acceptio grauiter condu-

cens

cens fini præcepti. Item multiloquium, de se leuis est materia at si obseruantia religiosa minuatur grauiter, & ob id superior silentium præcipiat, violatio silentij peccatum graue erit, quia grauiter conducit fini intento: & tradit Sanchez *lib.* 1. *cap.*4. *num.*3. & Bonacina *disp.*1. *de legib. quæst.*1 *p* 7. §.4. *n.*21. Item ingressus vnius religiosi in cubiculum alterius gratia loquendi, materia leuis est de se: at si superior ingressum prohibeat, vt aliqua inconuenientia euitet, quæ ex tali ingressu oriuntur, sine dubio ingressus grauis materia erit, & peccatum mortale. Item si scholastici tormentum igneum, vel alia arma secum deferri prohibeantur ob pacem reipublicæ, & aliquis vna hora cum illis incedat, sine dubio lædit grauiter finem à legislatore intentum, qui est vitatio occasionis rixarum; secus verò dicendum, si breuissimo tempore deferret, sublata omni occasione etiam remota rixæ. ita Bonacina *suprà n.*18. Deinde si prohibitū esset scholasticis, ne cum armis in scholas intrent, & aliquis illa deferens solùm transeunter illac iret, quando nullo modo apparet occasio rixæ, non videtur grauiter læsisse finem à legislatore intentum; secus verò si ibi per horam commoraretur. Colligitur ex his, quæ dicit Bonacina *suprà n.* 19. Deinde inferes quantitatem, quæ pro furto materiam grauem constituit, non constituere illam pro donatione prohibita: pro furto enim sex, vel octo drachmæ censentur grauis materia in communi sententia. At si hæc dones, non censeberis grauem donationem facere, sed omnino leuem: quocirca pro donationis grauitate expendenda est persona donantis, & donatarij, & aliæ circumstantiæ: & secundùm illas iudicanda est grauis, vel leuis donatio, vt rectè dicitur *in cap. etsi quæstiones, de simonia*, vbi pensata qualitate donantis, & donatarij, non reputatur magna vnius equi donatio, etsi pro tempore reputetur: regulariter ergo pro donatione materia grauis duos, vel tres aureos debet excedere. sic Molin. *tom.* 1. *de iustit. tract.* 2. *disput.* 88. *circa finem, versic. illud admonuerim.* Azor *tom.*1. *lib.*5. *cap.*28 §. *sciendum est.* Sæpe eadem materia respectu vnius finis est grauis, respectu alterius est leuis. Deinde auditio sacri singulis diebus, si ob religionem, & spiritualem cuiusque profectum imperetur, vt potest imperari à Prælato religiosorum, non est dubium esse grauem materiam: at si imperetur à Prælato Ecclesiastico, vel sæculari, ob rectam alicuius vniuersitatis, vel collegij gubernationem: sicuti solet Rector vniuersitatis scholasticis sibi subiectis imperare aliquibus diebus sub pœna præstiti iuramenti; materia grauis non videtur omissio vnius, vel alterius diei. sic Bonacina *suprà de legibus, num.*16. Vasquez 1.2. *disput.*158. *cap.*6. Thom. Sanchez *in Decal. lib.*1. *cap.*4. *num.*2. & 6. Couar. *cap. quamuis pactum.* 1. *p.* §. 7. *fine.*

Ex his constat atendendum præcipuè esse fini præcepti an grauis sit, & an res præcepta grauiter ad illum finem, quod ex circumstantiis colligendum est, conducat: nulla enim certior regula in hac materia præscribi potest. sic Valent. 1. 2. *disp.*7. *quæst* 5. *punct.*6. *col.*957. Suarez *tom.*5. *in* 3. *part. disp.*4. *sect.*6. *num.*11. & 12. & *disp.*18. *sect.*3. *num.*16. & 17. Sanchez *lib.*1. *in Decalog. cap.*4. *num.*3. Bonacina *disp.*2. *quæst* 1. *punct.* 3. *n.*11. & optimè Suarez *lib.*3 *de legib cap* 25. *num* 7. Vnum tamen est certum, in casu dubio, an grauiter conducat, grauisque sit finis, præsumi debere, & esse finem grauem, & grauiter conducere: quia præsumptio stat pro communiter contingentibus, & rarò, vel nunquam præceptum imponitur, nisi ob finem grauem, & de materia illi maximè necessaria: & ita tenet Suarez 5. *tom. in* 1. *p. disp* 4. *sect.*6. *n.*11. & *de legib. suprà n.*4. Thom. Sanchez *lib.*1. *in Decal cap.*4. *n.*3.

5 Supradictam conclusionem limitat Thom. Sanchez *lib.* 1. *in Decalog. cap.*4. *num.*8. & Victoria *de potestate ciuili, num.*19. vt non procedat in legibus prohibentibus aliquid causa vitandi damni in republica: qualis est lex, ne arma, neque pecuniæ aut aliæ merces ex regno extrahantur, néve triticum coctum vendatur: existimat enim, si in graui quantitate hæc fiant ab vno, peccaturum illum mortaliter, quamuis damnum graue ex tali facto non proueniat reipublicæ. Mouentur, quia non debet spectari, quale damnum sequatur vno contrauenientе, sed quale si à multis, & communiter fiat. Secundò, in furto datur quantitas notabilis, etiamsi parum alicui noceat vt si centum aureos à Rege accipias. Ergo in his non est attendendum damnum, sed quantitas: aliàs furari mille aureos è diuersis furando à quolibet vnum dipondium, non esset lethale. Tertiò, quia aliàs finis legis frustraretur; nunquam enim quilibet tantam quantitatem extrahit, vt ex ea solùm ingens reipublicæ damnum sequatur. Quartò, quia ideo iustè suspenditur prædo in itinere accipiens à viatore 50. nummos aureos, quia etsi id damnum non sit notabile semel illatum, at magni momenti est grauiter id delictum punire, ne passim fiat.

6 Verùm hæc limitatio mihi non probatur. Existimo namque asportationem mercium, diuitiarum, armorum, & similium ex ciuitate, tunc solùm peccatum mortale esse, quando ex tali asportatione ciuitas damnum graue pateretur. Moueor ad id affirmandum, primò quia tota ratio huius prohibitionis est vitatio damni reipublicæ (vt suppono.) Ergo dum respublica grauiter non damnificatur, non fit grauiter aduersus huiusmodi prohibitionem. Confirmo. Tunc violatur lex grauiter, quando violatur grauiter finis intrinsecus ipsius legis: at finis intrinsecus huius legis, non est alius quàm vitatio damni in republica. Ergo dum hic non violatur grauiter, nō violatur grauiter ipsa lex. Secundò sequeretur ex opposita sententia, asportare quantitatē de se sufficientem ad furtū, esse peccatum mortale aduersus hanc legem: quod videtur ridiculum, quia illa quantitas de se grauis est, etsi passim, & communiter à multis asportaretur, non est dubium ciuitatem fore accepturam graue damnū. Ergo peccaretur grauiter aduersus hanc legem.

Neque obstant rationes contrariæ.

Ad primam dico spectasse legislatorem in ferenda lege, ne damnum sequatur reipublicæ ex tali asportatione, non tamen intendisse sub graui culpa prohibere asportationem mercium factam ab vno, quæ graue damnum reipublicæ non causat, tametsi si à multis fieret, graue damnum respublica ex illis pateretur; aliàs asportatio vnius aurei, imò drachmæ esset mortalis: si enim hæc à multis, & passim fieret, sine dubio graue damnum reipublicæ proueniret.

Ad secundam nego ex graui furto non accepturum quemlibet etiam ditissimum graue damnum, & quando à multis aufertur, tota illa communitas per modum vnius damnificatur. Sed gratis admisso non damnificari dominum grauiter ex quantitate graui de se, v. g. decem aureorum, non obstat, quominus furtum graue non committas, quia retines alienum inuito domino, in materia graui, quæ est ratio, & finis immediatus huius prohibitionis, & non damnum ipsius domini.

Ad tertiam nego finem legis frustrari tua culpa adæquatè, & perfectè, siquidem in culpa non es, vt damnum graue respublica patiatur.

Ad quartam concedo rectè suspendi prædonem arripientem à viatore 50. aureos, non tam ob damnum illatum, quàm ob iniuriosam actionem. In præsenti autem supponimus adæquatum finem legis esse vitare damnum in republica, quod si graue non sit, non apparet, vnde peccatum mortale nasci possit. & ita tenet Mercado *lib.* 3. *de contractib. cap. vlt.* §. *esto supuesto.* vbi solùm dicit esse mortale extrahere à regno triticum in magna quantitate anno sterili. Idem tenet Margarita Confessorum *in quæstionib. moral quæst. an licitè possit transferri frumentum, & equi contra legis interdictum, fol.* 246. & Sanchez *suprà num.* 7. refert plures viros doctos sentire non esse mortale vendere panem coctum contra pragmaticæ regni interdictum, nisi sit in ea quantitate, ex qua ingens damnum reipublicæ sequatur, cariori multo reddito ob id tritici pretio.

Sed inquires. Ex qua mercium asportatione censeberis damnum graue reipublicæ facere?

Respondeo non posse certa regula definiri, sed pensandum esse prudentis arbitrio, regulariter loquendo, centum aureos, vel merces illius valoris, seu arma decem militum existimarem esse grauem materiam, ex qua damnum respublica pati posset, secus in minori quantitate, nisi fortè respublica oppressa esset ab inimicis, vel penuriam pateretur, tunc enim non est dubium minorem quantitatem sufficere.

7 Ex his infertur decipi Doctores asserentes grauem materiam illam esse, quæ est tota præcepti; leuem, quæ comparatione totius materiæ præcepti leuis est. Nam, vt constat ex exemplis allatis, totalis materia præcepti leuis esse potest, si leuiter ad finem à legislatore intentum conducit. Item leuis esse potest materia comparatione totius rei præceptæ: at secundùm se grauis, vt si habeas obligationem dandi eleemosynam millium aureorum, & 50. omittas: omissio 50. comparatione millium leuis est materia; at quia secundùm se & in ordine ad finem intentum, qui est subleuatio alienæ miseriæ, vel exercitatio pietatis, grauiter conducit: ea de causa grauis materia censetur & peccatum mortale illius omissio. E contra si obligationem ex præcepto, vel voto habeas recitandi coronam virginis, & decennarium duplex omittas, comparatione totius rei præceptæ grauis est materia, quia est tertia pars: at quia ad finem intentum, scilicet deuotionem excitandam, virginem colendam, non videtur grauiter conducere, sed solùm leuiter; peccatum solum veniale erit illius omissio. Idémque censeo de tertia parte cuiuslibet horæ minoris. sic tenet Bonacina *disp.*2. *de peccat. quæst.* 3. *punct.* 3. *num.* 14. Sanchez *n.*5. esto contrarium videatur sentire *num.*18.

PVNCTVM VIII.

An ex voluntate legislatoris peccatum mortale possit fieri veniale.

1 *Proponitur quæstio.*
2 *In materia leui non potest legislator grauem obligationem imponere.*
3 *Limitant aliqui in sæculari Principe, secus in Ecclesiastico. Reiicitur tamen.*
4 *Ex intentione in legislatoris circa materiam grauem potest esse venialis obligatio.*

5 Contra

5 *Contraria sententia proponitur, & probatur.*
6 *Satisfit eius rationibus.*

1 CVm quodlibet peccatum mortale transgressio legis sit, & transgressio ex voluntate legislatoris pendeat: dubium est, an possit legislator efficere, vt materia de se grauis, & grauiter conducens ad finem praeceptum, obliget solùm sub veniali culpa; & econtra, an possit materiam leuem, & leuiter fini praecepto conducentem, sub graui culpa imperare? v. g. ex motiuo temperantiae imponit tibi ieiunium, ex motiuo religionis, & spiritualis profectus imperat auditionem sacri: ieiunium enim & grauis materia est, & grauiter conducit fini à legislatore intento. Idem est de sacri auditione, poteritne solùm ad culpam venialem obligare? econtra verò, verbum otiosum, mendacium leue, leuia sunt, & leuiter virtuti opponuntur; poteritne obligare sub graui culpa, ne proferantur?

2 In hac re certum est, nullo modo posse legislatorem in materia leui obligationem grauem imponere, quantumuis velit, & intendat; ita communis sententia. Suarez *lib. 3. de legib. cap. 25. n. 2.* Vasquez 1. 2. *tom. 2. disp. 158. cap. 4. n. 34.* Sanchez *lib. 1. in Decal. cap. 4. n. 3.* Valent. 1. 2. *disp. 7. p. 6. col. 957.* Azor. *tom. 1. lib. 5. cap 6. q. 5.* Salas *tom. 2. quaest. 71. tract. 13. disp. 2. sect. 11. n. 30.* & alij innumeri, quos superuacaneum est recensere. Ratio est, quia talis intentio, & obligatio esset iniqua, & iniusta: quid enim magis iniquum, & iniustum, quàm leuis praecepti transgressioni culpam grauem, & poenam aeternam adiungere? Non igitur est concedenda superiori talis potestas.

3 Hanc assertionem limitat Sayrus *in claui regia, lib. 3. cap. 7. n. 17.* ad legislatorem saecularem; & dicit Ecclesiasticum posse sub graui culpa rem leuem imperare. Quod posset probari ex vsu religionum, in quibus res leues sub poena excommunicationis prohibentur: & ex praecepto nostris primis parentibus imposito, quod videbatur leuissimum, & ex *l. 1. ff. de constitut. princip.* ibi, *quod principi placuit, legis habet vigorem.*

Sed reprobanda est haec limitatio, quam probat Sanchez *suprà, &* Suarez *n. 7.* & tenenda communis sententia: quia ratio facta tam de Principe saeculari, quàm Ecclesiastico probat; in vtroque enim grauitas materiae desideratur, vt fundamentum necessarium grauis obligationis. Neque obstat vsus religionis, ibi enim si aliqua res leuis in virtute obedientiae, vel sub excommunicatione mandatur, credendum est ob aliquem finem grauem, redditam esse grauem, vt diximus de silentio seruando, de ingressu in cellas; secus verò quando omnino constaret leuem esse materiam: hoc modo explicanda est *Clement. exiui. de verborum significat. & cap. ex his, eodem tit. in 6.* dum dicunt verba praeceptiua in regula sancti Francisci indicare obligationem sub mortali. Minus obstat praeceptum nostris parentibus impositum de abstinentia à cibo vetito, quae licèt in se spectata videatur leuis: ad finem autem à Deo intentum, grauissima res fuit, siquidem erat praecepta in recognitionem diuinae authoritatis, & humanae subiectionis. Dictum verò legis primae loquitur non de Principe Ecclesiastico, sed de saeculari, de quocunque tamen loquatur, intelligi debet seruata prudentia, & iustitia, quod enim Principi placet, rationabiliter, & iustè legis habet vigorem.

4 Rursus circa materiam grauem, an possit superior sub veniali obligare? Mihi probabilius multo est posse, & ita tenet & latè probat Suarez *lib. 3. de legib. cap. 27. n. 7.* Valent. 1. 2. *disp. 7. q. 5. p. 2. quaestiunc. 2.* Castro *lib. 1. de leg. poen. cap. 5. document. 4. statim in principio & cap. 11. paulo post princip. in probatione 2. p. concl.* Thom. Sanchez *lib. 1. de matrim. disp. 9. num. 6. & lib. 6. in Decal. cap. 4. num. 15.* Nauarr. *sum. cap. 23. num. 49.* Ioann. Sanch. *disp. 15. num. 16.* Salas *de legib disp. 10. sect. 7. num. 33.* Bonacina *disp. 1. de legib. quaest. 1. punct. 7. §. 4. num. 23.* & valde probabile reputat Lessius *lib. 2. cap. 41. dub. 9. num. 96. §. tertio,* & alij plures ab iisdem relati. Nam obligatio legis ex voluntate legislatoris est. Ergo si legislator non vult ad mortale obligare, lex obligare non potest, quia nequit extendi obligatio vltra mentem legislatoris, ex *l. si quis nec causam, & l. non omnis, ff. si certum petatur.*

Dices, superiorem habere intentiones repugnantes; ex vna parte vult obligare sua lege, (vt suppono,) siquidem obligat ad culpam venialem; ex alia parte non vult obligare ad mortale: hae autem intentiones videntur repugnantes, & vna aliam excludere.

Respondeo huiusmodi intentiones repugnantes non esse: nam de ratione legis solùm est obligatio ad culpam; non verò obligatio ad mortale. Ergo intendens obligare, & nolens ad mortale, non committit repugnantiam. Praeterea hic modus obligandi in materia graui aliquando potest esse conueniens, praecipuè in religionibus, vbi ne multiplicentur obligationes graues, & quia leues sufficiunt, possunt superiores praecipere aliqua grauia, v. g. vt Missa singulis diebus audiatur obligando sub veniali culpa, quae indecentia in hac constitutione esse potest, quae iniustitia, aut quis excessus? Affirmandum ergo est hunc modum imperandi & possibilem esse, & saepè esse conuenientem, & ita dixit Suarez *illo cap. 27. numer. 12.* cum D. Thom. 2. 2. *quaest. 106. art. 9. ad 1.* in aliquibus religionibus obseruari.

5 Verùm aduersùs hanc sententiam pugnat acriter Vasq. 1. 2. *tom. 2. disp. 158. cap. 3. num. 17. & cap. 4. à num 31.* probans in potestate legislatoris esse imponere praeceptum: at illo posito non esse in eius voluntate obligationem coarctare, sed necessariò metiendam esse obligationem iuxta materiae qualitatem. Idem tenet Bellarm. *tom. 1. controu. part. 2. controu. 5. de membr. Eccles. milit. lib. 3. cap. 11 in solut ad pen.* Salmeron *tom. 4. Euang. part. 3. tract. 12. § differt autem.* Mexia *pragm. panis, conclus. 1. n. 111.* Victor. *relect. de potest. ciuili, numer. 19.* Aragon. 2. 2. *quaest. 62 art. 3. col. 5. § secundò est aduertendum.* Salon. *quaest. 77. art. 1. controu. 8 col. 2. § tertiò, quia non possunt.* Ochagauia *tract. vlt. de satisfact. sacram. quaest. 8. numer. 7.* Zapata *tract. de iust. distrib. 2 p. cap. 3. fol. 114.* Reginald. *lib. 15. à num. 44.* Becan. *tract. 3. cap. 6 quaest. 3. num. 10.* & de legislatore saeculari, quòd non possit imperare sub culpa veniali, vel mortali, sed necessariò iuxta qualitatem materiae debeat procedere, tenet Graffis 1 *p. decis. lib. 1 cap. 57 numer. 6.* Sotus *lib. 1. de iust. q. 6. art. 4.* Salon. 2. 2. *q. 77. art. 1. controu. 4. § tertiò, quia.*

Mouentur primò, quia voluntas superioris solùm requiritur ad imponendam obligationem: qualis autem obligatio sit, ex grauitate, vel leuitate rerum, quae praecipiuntur, debet sumi. Ergo non stat in voluntate superioris hanc obligationem extendere, vel coarctare. Et confirmo primò, peccatum esse veniale, vel mortale non pendet ex voluntate imperantis, sed ex ipsis rebus praeceptis, quae posito praecepto grauem, vel leuem deordinationem habent. Ergo pro voluntate superioris non potest fieri veniale, quod aliàs est mortale. Confirmo secundò, superior sua lege, & praecepto rem praeceptam in aliqua virtute constituit, v. g. cùm imperat ieiunium in materia temperantiae, & cum imperat sacrum facere in materia religionis. Ergo haec omittens, si grauia sunt, grauiter laedit virtutem. Ergo non potest venialiter tantum peccare. Secundò lex diuina, & naturalis obligare non potest sub culpa veniali in materia graui. Ergo neque lex humana. Tertiò non potest legislator ad culpam mortalem obligare in materia leui, quia, est irrationabilis & iniusta talis obligatio: sed etiam est irrationabilis, & iniusta obligatio leuis in materia graui, siquidem non proportionatur materiae. Ergo. Quartò obligatio est quasi effectus consecutus ad legem, ideo enim subditi legibus superioris obligantur, quia leges legitimae sunt, & validae: sed effectus consecutus ex causa naturali impediri non potest. Ergo neque potest impediri obligatio, posita lege. Ergo neque obligatio grauis, posita lege de re graui. Quintò si votum, vel iuramentum facias de re graui, teneris sub culpa graui adimplere, quantumuis te velueris obligare sub culpa veniali. Ergo similiter teneris obedire sub mortali lege à superiore lata de re graui, etsi ipse velit tantum sub veniali. Sextò in sacramento poenitentiae poenitens tenetur sub mortali poenitentiam grauem pro grauibus peccatis implere, etsi Confessarius dicat se velle ad venialem tantum culpam obligare Ergo etiam si legislator velit ad veniale subditum obligare, obligabitur ad mortale.

6 Verùm hae rationes non obstant, quominus tenenda firmiter sit nostra sententia.

Ad primum dico, voluntatem superioris non solùm requiri ad imponendam obligationem, sed ad qualitatem illius: quando autem ipse superior voluntatem non coarctat, censetur velle obligare iuxta materiae qualitatem: & tunc ex grauitate, vel leuitate materiae pensanda est obligatio. Ad confirmationem primam fateor peccatum veniale à mortali non distingui ex voluntate legislatoris immediatè, sed ex ipsis rebus imperatis, distinguitur tamen mediatè, quatenus voluntas legislatoris intendentis ad solum veniale obligare facit, vt res imperata, etsi grauis sit, non grauiter laedat legem, neque grauem deordinationem habeat. Ad confirmationem secundam admitto antecedens, & nego consequentiam, non enim grauitèr laeditur virtus, cuius omissio non est graui praecepto prohibita.

Ad secundum argumentum concedo libenter legem naturalem obligare non posse in materia graui ad culpam leuem, secus verò lex positiua, diuina, vel humana. Et ratio differentiae est, quia obligatio legis naturalis ex ipsis rebus, & deordinatione, quam habent immutabilem cum recta ratione, oritur: at obligatio legis positiuae cùm auferri omnino possit pro voluntate legislatoris, potest etiam pro eadem voluntate limitari.

Ad tertium concedo non posse legislatorem ad culpam mortalem obligare in materia leui: nego tamen non posse in materia graui non obligare ad culpam mortalem, quia prior voluntas est iniusta, & iniuriosa subdito, non verò secunda, esto aliquando fuerit imprudens: magis enim requiritur ad imponendam obligationem, quàm ad illam minuendam, ad obligationem enim imponendam requiritur necessariò, vt limites potestatis non excedat superior, ne subdito iniuriosus fiat: ad tollendam obligationem, vel minuendam, sufficit potestas superioris, quia inde nulla iniuria subdito prouenit.

Ad quartum admitto obligationem subditi obseruandi legem esse quasi effectum legis: nego tamen hunc effectum coarctari non posse pro voluntate legislatoris: legislator enim

ferre

ferre potest legem obligantem, secundùm totum quod potest vel solùm obligantem leuiter, & secundùm minorem obligationem, quàm potest imponere.

Ad quintum negari posset consequentia; posito enim voto, & iuramento, non pendet ex voluntate vouentis, & iurantis obligatio, sed ex iure acquisito Dei, ac proinde non mirum si vouens, vel iurans non possit se ad venialem culpam obligare in materia graui; secus verò possit legislator, cuius voluntate sicut potest tolli obligatio, potest & diminui. Secundò respondeo negando vouentem non posse se ad venialem culpam in materia graui obligare, quia sicut omnis obligatio à sua voluntate ortum habuit, ita potuit ortum habere limitato modo, & non secundum omnem materiæ capacitatem, & ita docet Th. Sanchez *lib. 1. de matrim. disp. 9. num. 6.* Secus dicendum existimo de iuramento, in quo Deum in testem, & fideiussorem tui promissi adducis: in hoc enim non potes limitare obligationem ad veniale, si materia grauis est; quia non pendet à tua voluntate obligatio implendi promissum. Nam etiamsi ab initio haberes animum non implendi, vel non te obligandi, si tamen iuras, debes implere.

Ad sextum respondeo primò negando antecedens, quod negat Suarez *tom. 4. de pœnitent. disp. 38. sect. 7. n. 5.* Medina *C. de confess. tract. 2. quæst. 18.* Diximus namque pro voluntate Confessoris coarctari posse obligationem pœnitentiæ, quia est quædam lex, & præceptum: & conditione legis, & præcepti humani sortiri debet. Secundò respondeo concedendo antecedens, & negando consequentiam. Et ratio diuersitatis, quia Confessarius non imponit nomine proprio satisfactionem, sed nomine Christi, & vices illius gerens: Christus autem non præsumitur velle grauem satisfactionem leui obligatione adstringere. Ergo, item pœnitens non obligatur satisfactionem exequi virtute solius præcepti à Confessario impositi, sed etiam virtute sacramenti recepti, ne sacramentum imperfectum relinquat: hæc autem obligatio si materia grauis est, non videtur esse posse venialis. & ita tenet Coninch *de sacram. disp. 10. de pœnit. dub. 8. n. 65.* Bonacina *disp. 5. de sacram. pœnit. q. 5. sect. 3 p. 4. n. 4. fin.* Ioann. Sanchez *disp. 15. select. num. 16.* Ochagau. *tract. de satisfact. q. 8. n. 7.* & alij.

PVNCTVM IX.

Quibus modis veniale peccatum transeat in mortale.

MVltipliciter hoc contingit. Primò si vltimus finis in peccato veniali constituatur, vel ei mortalis sit adiunctus. Secundò ratione contemptus. Tertiò si occasio, & periculum proximum sit incidendi in mortale. Quartò si sæpe multiplicetur. Quintò si proximum scandalizet. de his omnibus sigillatim est dicendum.

§. I.

Qua ratione peccatum veniale in mortale transeat ratione finis.

1 *Si finis est mortalis, mortale est.*
2 *Si finis est venialis, & medium mortale, peccatum est mortale.*
3 *Distinctio Suarez, & Sanchez non admittitur.*
4 *Sufficit explicare in confessione malitiam mortalis medij, tacito fine veniali.*

1 CErtum est apud omnes peccatum esse mortale, si quis ex affectu fornicationis mentiatur, vel aliud veniale committat, qui ah bet affectum, & voluntatem peccandi mortaliter: at quia huiusmodi affectus extrinsecus est, & peccatum veniale, quod vt medium assumitur, non immutat: ideo declarato in confessione affectu, veniale peccatum declarari non est necesse. docet Sanch. *lib. 1. in Decal. cap. 5. num. 7.* Reginald. *lib. 6. num. 129.* Bonacina *de pœnit. disp. 5. quæst. 5. sect. 2. p. 2. diff. 3. n. 27. §. decimo octauo.*

2 Econtra si ob studium, vel iactantiam, vel aliud vanum finem, omittas sacrum, forniceris vel occidas, videris non solùm peccatum fornicationis, vel homicidij committere, sed etiam iactantiæ grauis necessariò in confessione explicandæ. Probo, quia amorem illius obiecti creati præfers amicitiæ diuinæ: siquidem ob illius consecutionem nihil pendes peccare mortaliter. Ergo talis amor inordinatus est: ergo non solùm peccas peccato fornicationis, quod ob illius consecutionem admittis, sed etiam alio speciali peccato: & confirmo, qui furatur, vt fornicetur, magis est inhonestus, quam fur: quia malitia potius ex fine, quàm ex mediis desumitur. Ergo qui ob studium, vel iactantiam, vel alium vanum finem, sacrum omittit, fornicatur, aut occidit, magis est censendus curiosus, vanus, aut superbus, quàm sacrilegus, intemperans, vel iniustus. Ergo magis ex amore finis, quàm ex amore mediorum debet malitia desumi.

3 In hac re Suar. 4. *tom. in 3 p. disp. 22. sect. 4. n. 1.* & cum illo Thom. Sanch *lib. 1. in Decal. cap. 5. n. 15.* affirmant dupliciter ex fine veniali te operari posse. Primò ex vehementi, & libertate, & facilitate inordinato ad illum affectu. Secundò ex tua libertate, & facilitate. Si primo modo operaris, debes (inquiunt) circumstantiam finis fateri: secus si secundo modo. Probant priorem partem, eo quòd veniale efficiatur mortale, quoties in eius obiecto vltimus finis constituitur. Secundum probant, quia tota malitia in præcepti omissione consistit, atque ex ea in finem redundat: quare explicata omissionis malitia tota culpa explicatur.

4 Fateor tamen hanc distinctionem non percipere, non enim intelligere possum in quo vehemens, & inordinatus ille affectus consistit: quia non consistere potest in aliqua graduum intensione. hæc enim de peccato veniali nunquam mortale constituit: & ad præsens institutum esse omnino talem intensionem impertinentem, tradit ipse Sanchez *suprà n. 140.* Ergo solùm consistere potest in eo, quòd ex eius amore non dubites peccatum mortale committere: satis enim inordinatè procedis: & nescio quomodo possit esse maior inordinatio. Ergo vel dicendum est circunstantiam finis venialis semper fatendam esse, vt probant rationes n. 2. allatæ: vel nunquam esse necessariò fatendam, quod probabilius existimo, sed sufficere explicare malitiam medij assumpti: ita videtur sentire Bonacina *disp. 2. de peccat. q. 3. p. 5. num. 2.* vbi eodem modo loquitur quando peccato veniali finis mortalis adiungitur: ac quando fini veniali mortalis electio copulatur, & in materia de pœnitentia loco citato de vtroque casu dicit non esse necessarium in confessione fateri malitiam venialis, sed mortalis malitia declarata satis esse: idem tenet expressè Azor *tom. 1. lib. 4. instit. mor. cap. 3. quæst. 7* fine vlla distinctione. Ratio est efficacissima: nam vel ille affectus, qui est causa amplectendi peccatum mortale, versatur circa obiectum bonum, vel indifferens, vel malum: si circa obiectum bonum, vel indifferens, nullam inde recipit malitiam. Ergo tota malitia est ex electione medij. Ergo declarata tali electione in confessione, manifestissimè tota malitia declaratur: si verò versatur circa obiectum malum, clarum est declarari debere, si graue sit, secus si solùm venialiter delinquit. Et confirmo si ex affectu vehementi & inordinato studendi, vel equitandi, vel furandi leuem quantitatem, sacrum omitteres; rogo an talis affectus sit irreligiosus, sacrilegio distincto ab omissione sacri, vel non? Dici non potest esse sacrilegum sacrilegio distinctum: cùm equitatio vel studium, vel furtum ad religionem nullo modo pertineant: & aliàs cùm aliquis furaretur rem grauem, vt fornicaretur, non solùm in furto, sed etiam in fornicatione duplex esse: malitia mortalis, altera iniustitiæ, altera intemperantiæ; quod certè est inauditum: non enim multiplicari debent peccata absque necessitate. Ergo dicendum est affectum finis solùm esse malum, vel ex malitia propria, vel denominatiuè ab electione. Malitia autem propria esse non potest mortalis: cùm circa rem bonam, vel indifferentem, vel leuiter malam versetur, vt suppono. Ergo solùm malitia medij est declaranda in confessione necessariò, & non malitia finis venialis.

Neque obstat quod dicit D Thom. 1. 2. *q. 88. art. 5.* ab omnibus receptus, veniale transire in mortale, quando in eo vltimus finis constituitur: concedo enim transire in mortale; sed non malitia distincta ab eo, ratione cuius transit.

§. II.

An ratione contemptus veniale transeat in mortale.

1 *Transgressio legis contemptus est, & qua ratione contingat.*
2 *Si iungitur transgressioni legis, duplex peccatum facit.*
3 *In qua specie peccati contemptus sit.*
4 *Circa præceptum & consilia versatur contemptus.*
5 *An possit dari contemptus formalis, qui solùm peccatum veniale sit? proponitur ratio dubitandi, cui assentiunt plures Doctores.*
6 *Resoluitur contemptum formalè semper esse mortale peccatum.*

1 CErtum est quamlibet legis transgressionem, siue mortalem, siue venialem, esse aliquem contemptum: contemnit enim legem, qui delinquit in legem: postponit enim eius obseruantiam propriæ voluntati, & vtilitati. At hic contemptus vocatur materialis, quia in ipsa materia, & opere peccaminoso imbibitur, & quia non habet malitiam distinctam ab ipsa legis transgressione, sed per omnes trãsgressiones vagatur, vt benè dixit D. Thom ab omnibus receptus *in 4. dist. 9. art. 3. quæstiunc. 3.* De huiusmodi contemptu non loquimur in præsenti, cùm ratione huius peccatum veniale non transeat in mortale, sed immutatum perseueret. Alius est contemptus formalis, de quo in præsenti, hic procedit ex intentione formali despiciendi aliquam personam eiusve præcepta, & consilia. Hic

Hic autem contemptus, vt bene dixit Suar *lib. 3. de legib. cap. 28. n. 15.* potest esse in intellectu, & in voluntate: in intellectu est, quando sine vllo fundamento, & ratione iudicatur res aliqua, vel persona minori æstimatione digna, quam par est: qui actus si circa Deum versetur, erit blasphemus: si circa homines, erit iudicium temerarium, cuius grauitas ex grauitate obiecti metienda est. At ad peccatum contemptus hic error intellectus nō requiritur: in voluntate autem est contemptus, si velis personā aliquam, vel eius præcepta, & consilia, pro nihilo habere: hanc voluntatem subsequitur opus, quo intendis personam illam, vel eius præcepta, & consilia ostendere parū æstimari debere.

2 Ex hac doctrina infertur primò contemptum legis esse speciale peccatum, distinctum ab illius transgressione; ac proinde esse necessariò explicandū. colligitur ex D. Th. communiter recepto 2. 2. q. 186 *artic.* 9. v. g. si omittas sacrum die festo ex contemptu legis, duplex peccatum committis, & omissionē sacri debiti, & contemptum præcepti. Probo, quia violans ex contemptu legem, non solùm peccas peccato contrario legis violatæ: sed etiam peccas, quia ex contemptu illam violas Nam si hic contemptus, etiam sine voluntate legem transgrediendi, adesset, quis dubitat peccatū graue fore? Ergo ex eo quòd trāsgressioni legis iungatur, non amittit malitiam. Neque potest malitiam transgressionis habere, cùm indifferens sit iungi cuiuslibet legis transgressioni. ita tradit Valent 1. 2. *disput. 7 q 6. punct 6. casu.* 1. Th Sanch. *lib. 1. in Decalog. c. 5. n.* 6. Bonac. *disp. 2. de peccat q. 3 punct. 5. n.* 16.

3 Sed inquires, in qua specie peccati contemptus sit?

Respondeo si circa Deum, & eius præcepta, & consilia contingat, peccatum erit contra religionem; religio enim Dei te obligat debitum cultum, & honorem Deo exhibere, & consequenter illum non despicere: si circa parentes contemptus sit, erit peccatum contra pietatem eadem ratione, pietas enim virtus est obligans reuereri parentes, & consanguineos: si circa Prælatos, & superiores, erit aduersùs obseruantiam, & obedientiam illis debitam: nullo tamen modo est formaliter contra obedientiam, potest enim despici superior, quin eius præcepta despiciantur. Quare inobedientia formalis, non est formalis contemptus, sed aliquando contemptum præsupponit, aliquando non: si enim nascatur ex superioris despectu, & abiecta illius æstimatione, vt regulariter solet, contemptum supponit: si tamen ex indignatione illius, præsupponit odium: si ex propria æstimatione, & arrogantia, arguit superbiam: semper enim inobediens formaliter habet aliquod ex his motiuis: nam præcisè ob inobedientiam moueri non poterat: nemo enim intendens ad malum operatur. Quòd si contemptus versetur circa alias personas, minoris, quam par est, illas æstimando, est actus iniustitiæ, ex iustitia enim cuilibet debetur reuerentia, honor, & æstimatio iuxta eius qualitatem: si tamen velis illum aliter tractare, iniuriam illi irrogas.

4 Infertur secundò contemptum non solum versari posse circa præcepta, sed etiam circa consilia: hæc enim contemni possunt, vt vana, & inutilia. Quòd si ita contemnantur, quis dubitat, peccatum committi? & ita tradit Suar *lib. 3. de legib. c. 28. n. 13.* Azor *tom. 1. instit. moral lib. 11. c. 13. q. 1.* Thom. Sanch. *lib. 6. in Decal. cap. 1 n. 3. & 4.* Suar. *de legib. lib. 3. cap. 28 in fine.* Bonac. *suprà n. 13.* Ex quo fit latius patere contemptum, quàm inobedientiam formalem, cùm hæc solùm sit circa præcepta: contemptus esse poterit circa consilia, & circa personam, vt tenent supradicti Doctores.

5 Difficultas præcipua est, an possit dari contemptus formalis, qui solùm veniale peccatum sit.

Ratio dubitandi est, quia potest contemptus versari circa materiam leuem: potes enim contemnere legislatorem, eiúsque præcepta non absolutè sed quatenus sunt in hac materia leui, v. g. in silentio seruando: sed tunc contemptus non videtur grauis, sed leuis: leuem enim iniuriam videris legislatori irrogare, leuia eius præcepta contemnens, grauia æstimans.

Propter hanc rationem plures Doctores affirmant dari posse peccatum veniale contemptus, sicut & inobedientiæ formalis, si præceptum superioris contemnas, non absolutè, sed quatenus est in materia leui: tenet Caietanus *summ. verb. contemptus, vers. aduerte hic, ibi* Armilla *num.* 3. Bartholom. de Medina 1. 2. *quæst. 88 artic. 4. fine.* Valent. 1. 2. *disput. 7 quæst. 5 punct. 6. in 1. casu, & 2. 2. disput. 8. quæst. 1. punct. 3. vers. caterùm* consentit Leonardus Lessius *lib. 2. de iustit. c. 46. dub. 6 n. 45. & 46.* loquens expresse non solùm de legislatore humano, sed etiam diuino: & affirmans, si nolis illis parere in rebus minimis, vt ostendas eorum minima præcepta te parui facere, non esse mortale: consentit Thomas Sanchez *lib. 1. in Decal cap. 5. n. 11. & 13. fin.* in legislatore humano, secùs in diuino.

6 Dico igitur primò formalem contemptum Dei, seu de Deo indignam æstimationem habere, aut illam aliquo signo ostendere, semper esse mortale, continet enim tacitam blasphemiam: in hoc omnes conueniunt, Suar *n. 23* Bonac. *disp. 2. de pecc. quæst. 3. p. 5. numer.* 10. Salas *de legib. disput. 10. sect. 8 numer.* 48. Idem est, si nolis Deo in re leui obedire, ne illum solatio afficias, néve eius beneplacitum facias: est enim actus odij, grauísque iniuria, & ostendit satis animum deprauatum. sic Ioan. Sanch *disput. 7. select. numer. 13.* Suar. *lib. 3. cap. 28. numer* 23.

Dico secundò, formalis contemptus diuini præcepti etiam leuissimi, & cuiusuis consilij est semper mortale. Th. Sanch *suprà n. 11. fine.* Ratio est, quia tacitè ipsum Deum despicis, cuius præcepta, consiliáve contemnis. Item si præcepta diuina, & consilia cōtemnis, quia vana, & inutilia, neutrum esse potest dubium esse grauissimum peccatum, vt ipsemet Leonardus fatetur. Suar. *lib. 3. de legib. c. 28. n. 21.* sed non videtur esse posse circa illa alius formalis contemptus. Dicere namq; te illa contemnere, eo quod vis ostendere te illa parui facere, non satisfacit. Rogo enim in quo stat te velle ostendere, parui facere præcepta diuina leuissima, seu consilia. Non enim consistit in eo quòd illa transgrediaris; quia velle ostendere te transgredi præceptum diuinum, non est contemptus formalis: talis quoties te laudas de peccato commisso, vel vis peccatum committere in præsentia aliquorum, diceteris præcepta diuina formaliter contēnere, quod nō est concedendum. Neque etiam stare potest in eo, quod velis ostendere præcepta illa leuia necessaria non esse ad salutem, & multo minus consilia: nam hoc est verissimum, & in hac ostensione contemptus esse non potest: contemptus enim non est, quoties est vera rei æstimatio. Restat ergo, vt contemnens præcepta, vel consilia diuina, illa contemnas vt vana, & inutilia, vel saltem vt minus vtilia, minúsque conuenientia, quàm de facto sunt: sed hoc, meo iudicio, continet tacitam blasphemiam, derogat enim æstimationi debitæ præceptis diuinis, & consiliis. Ergo est peccatum mortale.

Dico tertiò, contemptus legislatoris humani, quatenus legislator est, seu violatio cuiuscumque legis, præcepti, & consilij ipsius, ex tali contemptu semper ii puto esse peccatum mortale, non solum in graui materia, vt ferè omnes dicunt, sed etiam in leui. Ratio est, quia esse rem leuem, quæ tibi imperata est, non obstat, quominus tibi imperetur ex eadem potestate, qua imperatur res grauis. Ergo si ex contemptu huius potestatis præceptum leue violas, ita grauiter peccas, ac si violares præceptum graue. Item potestas imperandi tibi rem leuem, à Deo dimanat, sicuti dimanat potestas imperandi rem grauem. Ergo cùm illam contemnis, bonum ipsius Dei contemnis. Ergo Deo irrogas iniuriā; tacitè enim Deum temnis, temnendo eius potestatem: hac enim ratione dixit Christus Lucæ 10. *Qui vos audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit.* ita Bonacina *n.* 10. Suarez *n* 14 & in hoc sensu explicari potest, quod dixit Augustinus relatus *in cap. vnum orarium. distinct. 25. §. hinc autem,* nullum scilicet esse peccatum veniale, quod non fiat mortale, si placet; quando placet, inquam, ex legis contemptu: sic explicat Sanchez *lib. 1 cap. 5 num.* 16. vel quando placet ex contemptu Dei, vt explicat Suarez *num. 23. fin.* Verum si superior temnatur, non quatenus superior est, sed quatenus est infimæ sortis, insulsus, imprudens, & ex huiusmodi contemptu nolis ei obedire in re leui, non erit peccatum mortale, quia tunc non contemnitur formaliter eius potestas, contemnitur enim eius persona ob defectus, quos habet: potest ergo huiusmodi contemptus venialis esse, sicut & murmuratio, & detractio. Item si ex indignatione leui, & prauo aliquo affectu, erga superiorem nolis illi obedire in re leui, non est mortalis talis inobedientia, neque talis indignatio, & prauus affectus charitatem grauiter lædit, vt tenet Lessius *n. 46.* Sanchez *n. 12.* Bonacina *n. 13.* Ergo neque etiam supradictus contemptus superioris lædit grauiter reuerentiam illi debitam. & ita tenet Sanchez *in sum. lib. 1. cap. 5 num. 8. 12. & 13.* Suarez *de legib. lib. 3 cap. 28. num. 24.* Lessius *n. 46.* Bonacina *num. 10 & 11.* Castro *lib. 1. de leg pœnal. cap. 5. conclus 2.* Ioann Sanchez *disp. 7. select. num. 13.*

Ex qua doctrina infert Bonacina *num. 11.* excusari à mortali clericos seminarij, vel aliorum collegiorum, nolentes obedire suis præfectis, ex quodam ipsorum contemptu, quia tales præfecti veram potestatem non habent, nec verè superiores sunt, & sic potius videntur contemni, vt particulares homines, ob aliquas ipsorum imperfectiones, quam vt superiores.

Dico vltimò contemnere alias personas, quæ superiores non sunt, aliquando est mortale, aliquando veniale pro materiæ grauitate, vel leuitate, cùm enim peccatum hoc iniustitiæ sit, recipit magis, & minus: colligitur ex Doctoribus suprà relatis.

§. III.

An peccatum veniale fieri possit mortale ratione periculi.

1 *Esse peccatum mortale, si sit occasio proxima illius.*
2 *Quod sit periculum proximum peccandi.*
3 *Proponitur triplex agitanda quæstio.*
4 *Propositum committendi omnia venialia esse mortale.*
5 *Refelluntur supradicta sententia.*
6 *Soluitur fundamentum num. 4. positum*
7 *Qui dicant non esse licitum ob vllam causam te periculo peccandi exponere, & quomodo probent.*
8 *Exponitur quomodo liceat te periculo peccandi exponere.*
9 *Soluitur fundamentum num. 7. adductum.*

10 *Quid dicendum de accessu ad prædicandum Euangelium infidelibus, & conuersionem meretricibus cum periculo peccandi?*

11 *Infertur parentem posse alere filios ex concubina domi retenta, chirurgum mederi verenda fœminæ, custodem carceris ministrare cibaria fœminæ incarceratæ.*

12 *Neque filius familias tenetur patris domum deserere, neque scriba officium relinquere.*

13 *Item parochus non debet officium parochi deserere.*

14 *Quid de domino, cui debet concubina centum aureos?*

15 *Absoluendum sæpè esse qui est in occasione proxima peccandi si proponit non peccare, affirmauit Ioan. Sanch, & refellitur.*

16 *Si cessat periculum, tametsi non cesset occasio, absolui potest.*

17 *Si non tenetur pœnitens occasionem deserere, absolui potest.*

18 *Si tamen tenetur, non debet Confessarius absoluere quin prius pœnitens occasionem fugiat, tametsi semel, vel iterùm possit.*

19 *Quæ dicta sunt procedunt tam in vero peccatore, quàm in eo, qui sic reputatur.*

1 CONstat apud omnes non solum peccatum veniale, sed etiam rem de se indifferentem fieri mortalem; si occasio moralis, & proxima tibi sit incidendi in mortale. Ratio est manifesta, quia eodem præcepto, quo teneris peccatum mortale non admittere, teneris & proximum illius periculum vitare, quia si non euitas, cùm possis, conuinceris sanè amare peccatum illud, cuius amas periculum sic Suarez *tom. 5. in 3. p. disp. 18. sect. 3 num. 16.* Ex quo fit te obligatum esse in confessione manifestare peccatum cum omnibus suis circunstantiis cuius periculo te exposuisti: sic Alcozer *sum. c. 20 fol. 74.* Th. Sanch. *lib. in Decal. c. 8. n. 4.*

2 Illud autem dicitur periculum proximum, & morale peccandi, quod frequenter ad peccatum inducit, vel attenta tua fragilitate te in peccatum inflectit, & passim sese offert: sic Suarez 4 *tom. in 3. p disp. 32. sect. 2 ad finem.* Nauar. *sum. c. 3. n. 14.* Thom. Sanch *lib. 1. in Decalog. cap 8. n. 1.* Neque ad hanc occasionem, & periculum proximum requiritur domi concubinam habere, si alibi habeas pro tua voluntate, liberque tibi sit aditus ad illam, ac si tecum habitaret, sicut lenones solent efficere, vt liberius absque metu iudicis concubinariam vitam transigant. sic Ioann. Sanch. *disp. 10. select. n. 3.* Neque necesse est peccatum esse opere consummatum, sufficit esse solum in voluntate, vt tenearis occasionem illius vitare, quia iam illud est peccatum mortale: quare si domi retines fœminam, ex cuius præsentia moueris illam lasciuè desiderare, ab eius consortio te debes separare. sic Graffis *1. p. decis. lib. 1. cap. 26. nu. 16.* Nauar. *in sum. c. 3. n. 23.* Chapiau. *tr. de casib. reseruat. in examine confessar. fol. 386.* Ioan. Sanch. *n. 13.*

Dixi, si te frequenter ad peccatum inducit; nam si semel, aut iterum peccasti, pluries verò restitisti, non videtur occasio proxima, & moralis peccati. sic Ioann. Sanchez *disp. 10. select. num. 17.* cum Anton. Fernand. *in instruct. confessar. document. 6. num. 1. fol 29.* & colligitur ex Nauarr *sum. cap. 14. n. 42. vers. decimo nono*, vbi requirit ad hoc vt tactus dicatur peccatum mortale, vt quasi semper mortaliter peccare faciat personas, quæ sunt eiusmodi qualitatis.

3 Triplex est pro intelligentia huius materiæ tractanda quæstio. Prima, an sit occasio proxima peccandi mortaliter, propositum committendi quodcunque veniale, quod se tibi vtile obtulerit? Secunda, an ita malum sit te exponere periculo peccandi mortaliter, vt nulla ratione honestari possit? Tertia, an existens in periculo peccandi, ex eo quod proponat non peccare, quin se tali periculo remoueat, possit, & debeat absolui.

4 Circa primam quæstionem Thom. Sanchez *lib. 1. in Decal. c. 5. n. 4.* & Bonac *disp. 2. de pecc. q. 3. p. 5. n. 17* affirmant propositum committendi omnia venialia, quæ se tibi obtulerint, esse peccatum mortale. Mouentur, quia peccata venialia ad mortale disponunt, vt tradit S. Thom. ab omnibus receptus 1. 2. *qu. 83. art. 3.* & colligitur ex Ecclesiast. 18. *Qui spernit modica, paulatim decidet.* Ergo qui illa vult committere, in manifestum periculum committendi mortale se exponit: ergo peccat mortaliter. Additque Sanchez non solùm propositum generale committendi omnia venialia, quæ se tibi obtulerint, mortale esse; sed etiam propositum committendi omnia venialia in materia periculosa, vt luxuriæ: nam si in hac materia habeas propositum admittendi confabulationes, aspectus, tactus, quoties solùm venialia fuerint, peccas (inquit) mortaliter, eo quod certum libidinis mortalis periculum sit.

5 Verum supradicta sententia mihi semper difficilis apparuit. Fateor namque habentem longo tempore propositum cõmittendi venialia quæcumque meritò timere posse esse à Deo despiciendum, & relinquendum in mortale incideret: at ex vi talis propositi, præcipuè si longo tempore in illo non perseuerat, non credo esse in peccato mortali. Moueor primò, quia peccata venialia, etsi ad mortale disponant, non disponunt proximè, & moraliter, sed remotè, cùm sæpè videamus homines, qui de fugiendis venialibus nihil curant, mortale non committere. Ergo venialia de se non sunt dispositio proxima mortalis. Ratio est, quia licet venialia peccata animum labefactent, & charitatem refrigerent, hominemque in interitum adducant: at propositum non committendi mortale, exercitiumve operum pietatis, & religionis detinent, firmùmque reddunt animum, ne corruat: quod enim ex vna parte deperditur, alia via reparatur. Secundò propositum faciendi venialia, ideo esse potest peccatum mortale, quia est propositum periculi, & occasionis proximæ committendi mortale; sed hac ratione esse non potest. Ergo ex nullo capite esse potest mortale. Probo minorem. Vel illud mortale periculum, & occasio proxima committendi mortale consistit in omnibus venialibus simul sumptis, vel in aliquibus? Non in aliquibus tantùm: aliàs propositum committendi aliqua venialia in qualibet materia diceretur esse propositum committendi mortale, quod est plusquam falsum: prætetquam quod signari non possit, quæ venialia hæc debeant esse. Neque etiam consistere potest hoc periculum in omnibus venialibus simul sumptis, cùm nunquam dari possit casus, in quo hæc committantur. Ergo propositum illa committendi, non est propositum alicuius periculi, & occasionis moralis, quæ de facto esse possit. Tertiò ex opposita sententia sequeretur quemlibet obligatum esse sub graui peccato vitare aliqua venialia, nam si omnia sunt occasio proxima mortale committendi, & quilibet tenetur non se exponere occasioni proximæ committendi mortale, efficitur teneri peccata aliqua vitare. Rogo ergo, quot, & quæ hæc sint? Certè signari non poterunt. Item nostra salus non consisteret solum in obseruatione præceptorum obligantium sub mortali, sed etiam in obseruatione præceptorum obligantium sub veniali, siquidem vitatio venialium, ad vitationem mortalis necessariò requiritur. Tandem teneretur, quia ad contritionem habendam, non solùm conteri de mortalibus, sed etiam de venialibus, vtpote illorum dispositionibus proximis, quæ certè concedi non debent; sed potiùs concedendum est propositum non vitandi venialia compati posse cum proposito firmo non admittendi mortale.

6 Ex his solutum manet argumentum adductum in fauorem Thomæ Sanchez. Fateor namque propositum committendi venialia disponere ad mortalia, sicut & quodlibet aliud veniale disponit. Non enim dubium est veniale ex indeliberatione ad mortale deliberatum disponere, & veniale ex paruitate materiæ, ad graue eiusdem, furtum enim leue disponit ad furtum graue; sed non quia veniale disponit ad mortale, te constituit in magno, & aperto, vel probabili periculo illius, ac proinde non efficitur mortale ratione periculi præuisi, vt optimè notauit Salas 1. 2. *tom. 2. quæst 88. tractat. 13. disputat. 16. sect. 23. numer. 67. fine.* Quare solum propositum committendi illa venialia, quæ occasiones proximæ fuerint mortalis peccati, erit mortale, vel propositum committendi illa venialia, quæ simul sumpta mortale constituunt, vt si proponas multa furta committere in parua quantitate, licèt enim quodlibet furtum per se leue sit: at coniunctum cum aliis non leue, sed graue est, vt statim dicemus. Extra huiusmodi casus propositum committendi venialia, non est peccatum mortale, vt tenet Salas *disputat. 16. sectione 26. numer. 84. §. sed auctores.*

7 De secunda quæstione non desunt Doctores, qui affirment ob nullam causam temporalem, licitum esse te exponere certo, vel probabili periculo peccandi, docet Lorca 2. 2. *sect. 3. disp. 28. num. 9.* affirmans ob bonum spirituale proximi non licere tibi exponere tali periculo. Graffis *in decisionib. lib. 1. cap. 28.* Ludouicus Lopez *1. part. instruct. cap. 23 §. ad secundam rationem, & cap. 22. §. tertium notabile, & corollario vltim.* & alij. Mouentur, quia bona spiritualia, cuilibet temporali bono præferenda sunt. Ergo præferendum est periculum lapsus cuilibet alio bono. Ergo ob conseruationem famæ propriæ, vel alienæ non poteris te exponere peccandi periculo. Item si tua & alterius, salus periclitatur, non erit legitimus ordo charitatis, si tuam deseras, & alienam respicias: deseris autem, si ob vitandum alterius peccatum te peccato exponas. Ergo non erit tibi licita talis expositio.

8 Nihilominus communis, veráque sententia docet licitum esse ob grauem, honestamque causam te periculo peccandi exponere, vel si iam expositus es, periculum non deserere. docet Nauarrus *summ. cap. 3. n. 14.* Suarez *4. tom. disp. 32. sect. 2. circa finem.* Thom. Sanch. *lib. 1. in Decalog. cap. 8. num. 3.* Emanuel Saa *verbo peccatum, num. 6.* Salas 1. 2. *quæst. 6. artic. 6. tractat. 3. disput. 3. sect. 1. num. 31. §. inferunt aliqui circa finem.* Basilius de Leon *lib. 5. de matrim. cap. 35. num. 4.* Ioannes Sanchez innumeros referens, & videtur expressè tradi *in cap. consultationi, de frigidis*; vbi permittuntur coniuges, quorum matrimonium ob impotentiam est irritum simul habitare, vt fratres. At constat apertè ex tali cohabitatione periculum tactus necessariò esse. Ergo ob rationem vrgentem, scilicet, ne detur

scanda

scandalum periculum peccati permittitur. Ratio huius conclusionis est manifesta; quia periculum peccati, non est peccatum formaliter, sed solùm occasio illius. Ergo potest aliqua ratione honestari. Item in tantum periculum peccati, peccatum est, in quantum est tibi integrè voluntarium, seu in quantum censeris illud gratis amare: at si vrgente aliqua occasione illud suscipis, non tam dici potes amare periculum, quàm illud subire, prout egregiè docuit Basil. *in constituit. monast. c. 4. pag. 489.* vbi inquit, qui vrgente aliqua causa, & necessitate se periculo obiicit, vel permittit se esse in illo, cùm tamen aliàs nollet, non tam dicitur amare periculum, quàm inuitus illud subire, & ideo magis prouidebit Deus ne in illo pereat.

9 Neque obstat ratio in contrarium adducta. Fatemur namque bona spiritualia cuilibet temporali bono præferenda esse, non tamen inde sequi vitationem periculi peccati præferendam esse cuilibet alio damno temporali certo, quia periculum peccati non est peccatum in se, nisi quatenus sine necessitate amatur, neque etiam inducit necessariò peccatum: at aliud damnum temporale est certum, & ineuitabile, vt supponimus. Ergo hoc est præferendum illi.

Ad secundum respondeo, si salus alterius, æquè ac tua periclitatur, concedo, te non teneri tuam periculo exponere. At si alterius salus necessariò periclitatur, tua verò solùm contingenter, vt contingit, quando infans existens apud infideles moriturus est sine Baptismo, si tu non accedis: at si accedis, timere potes subuersionem: existimo certè non solùm te posse, sed etiam debere te illi periculo exponere ob infantis salutem. Non enim infans spoliari debet iure suo, quod habet ad Baptismum ob infidelium malitiam, vel flagitiatem baptizaturi: & ita tenet Bannes 2. 2. *quæst.* 26. *art.* 5. §. *& si quæras* Azor 2. *tom. lib.* 12. *cap.* 4. *ante finem.* Valentia *tom.* 3. *disput.* 3 *quæst.* 4. *fol.* 658. Suarez *de charitate, disput.* 9. *sect.* 2. *num.* 3. plures referens Ioann. Sanchez *disput.* 10. *selectar. num.* 9. Neque obstat locus iste Christi Domini Matth. 16. Marc. 8. Lucæ 9. *Quid prodest homini, si vniuersum mundum lucretur, animæ verò suæ detrimentum patiatur: aut quam dabit homo commutationem pro anima sua?* Non enim sensus huius loci est, nihil prodesse homini lucrari totum mundum, si alicuius peccati periculo se exponat vrgente causa, sed potius sensus est nihil prodesse homini lucrari totum mundum, si aliquod peccatum committat; peccatum enim est detrimentum animæ, non periculum peccati, quo stante peccatum vitari potest.

10 An verò possis ad infideles accedere gratia illos conuertendi cum periculo subuersionis, & ad prædicandum meretricibus cum periculo peccandi? Mihi probabilius multo est te posse, quia tunc est sufficiens causa honestandi tale periculum cui tu te exponis; neque censendum est tunc fore verè periculum, sed diuino auxilio facilè vincendum: & ita docet D. Thomas 2. 2. *quæst.* 10. *artic.* 9. *in fine corporis.* Salas 1. 2. *tractat.* 8. *disput. vnica, sect* 5. *num* 60. §. *ad secundum argumentum*, & latè pluribus relatis *tom.* 2. *quæst.* 74 *tract.* 13 *disput.* 6 *sect.* 17. *numer.* 105. *&* 106. & Sotus *lib.* 5. *de iustit. quæst.* 1. *art.* 6. *in fine* 2. *conc.* Ioan. Sanch. *disp.* 10. *selectl. n.* 8.

11 Ex his infero primò, posse, imò teneri parentem alere filios ex concubina, qui nec separari possunt à matre, neque alia via possunt victum quærere, etsi periculum habeat lapsus cum concubina, sic Ioannes Sanchez *suprà num* 9 *circa medium.* Item chirurgus potest verenda fœminæ curare cum periculo consensus: idem si aliqua fœmina inclusa sit in aliquo secreto loco, vt sit in carceribus inquisitionis, ad cuius sustentationem solus custos carceris occurrit, potest officium exercere, etsi periculum habeat peccandi cum illa, si alius non sit per quem cibaria ministret. Ratio omnium est, quia damnum, quod proximè euenit ex omissione harum actionum, est graue, & ineuitabile: damnum autem, quod tu incurris, vitare potes auxilio Dei, quod non deerit, præcipue cùm non tua voluntate, sed ob eius beneplacitum in tale damnum, hoc est, periculum peccandi incideris.

12 Infero secundò, filium familiàs non teneri domum patris deserere, in qua adest occasio peccandi, nec mercatores, & scribas ab officiis propriis abstinere, etsi in illis habeant occasionem peccandi: quia tunc non est illis voluntaria occasio, sed inuiti in illam incidunt, quam cum graui detrimento vitare nequaquam tenentur. ita Nauarr. *summ. cap.* 3. *num.* 4. Graffis *lib.* 1. *decis. cap.* 28. *numer.* 25. Anton. Fernand. *instruct. confessar. document.* 6. Ioannes Sanch. *disp.* 10. *n* 10. *&* 11.

13 Infero tertiò, neque parochum esse obligatum deserere officium, etsi experiatur voluntarè pollui occasione desumpta ex auditis in confessione; sufficit enim si proponat firmiter amplius non consentire: at Confessarius qui liberè confessiones audit, & facilè potest illas fugere, tenetur fugere, ne se periculo exponat, quia ob opus consilij non grauiter necessarium, non debet peccandi periculo se exponere. Dixi, si facilè potest: nam si ex desertione officij confitendi, sequitur aliqua nota honoris, & famæ Confessarij, non debet abstinere: in his consentit Ioann. Sanchez *suprà disput.* 10. *numer.* 18. cum Lopez 1. *part. instruct. cap.* 25. §. *per hoc vltra.* Nauarr. *summ. cap.* 3. *numer.* 16.

14 Tandem infert Ioannes Sanchez *num.* 20. non teneri dominum expellere domo concubinam, cui dedit mutuos centum aureos, quorum recuperandorum spes nulla est, si illam è domo expellat: neque econtra ipsam teneri à domo exire, si exiens non recuperatura est, quæ sibi debentur. Verùm huiusmodi illationem non facilè admitterem, pensanda enim est occasio: si enim diuturna sit, & grauiter moueat, censerem admittendum esse debitum, ex cuius amissione non graue damnum tibi veniat. Nam quilibet tenetur saluti propriæ consulere etiam cum aliquo temporali detrimento.

15 De tertia quæstione, an debeat absolui, qui est in occasione proxima peccandi, ex eo quòd proponat firmiter non peccaturum? Ioannes Sanchez *illa disput.* 10. *numer.* 4. ausus est affirmare non solùm semel, sed ter, & quater posse absolui, & loquitur, quando liberè potest occasionem deserere, adducit pro sua sententia aliquos Doctores: qui in casu occasionis proximæ nihil minus dicunt, præcipuè adducit Suarez *tom.* 4 *de pœnitent. disput.* 32 *sect.* 3. *num.* 3. qui dicit posse pœnitentem absolui, antequam exequatur id, quod facere tenetur: quia satis est habere firmum propositum suam obligationem implendi, cui credendum est, præsertim, si tunc primùm incidit in eam occasionem, & non est inuentus infidelis, seu inconstans in similibus propositis, neque ex aliis coniecturis potest talis suspicio probabiliter concipi: ex eo igitur quod dicit *præsertim*, infert Sanchez sentire Suarium posse ter aut quater absolui: quis non videat, quàm leuiter inferat & quàm iniustè, cùm potius inferri debeat secunda vice non esse absoluendum, si iam inuentus fuit infidelis, & inconstans in similibus propositis: imò si Ioannes Sanchez vellet attendere Suarium, paulò inferius vidisset non esse absoluendum ter, vel quater. Aliquando, (inquit Suarez,) oportet remittere pœnitentem, & illum non absoluere, donec suam obligationem impleat; præsertim, quando iterum, atque iterum illam confessus est, & implere promisit, neque impleuit, quia aliàs relinquetur in morali occasione peccandi, & eius propositum moraliter non potest iudicari efficax, quandoquidem conuincitur esse in magna mora & posse, & non facere: quapropter oportet Confessores in hoc esse cautos, & constantes, ne grauentur peccatis alienis: quod notauit Caietanus *verbo restitutio, cap.* 6. & Anton. 2. *part. tit.* 2. *c.* 8 Nauarr. *c.* 17. *n.* 54. *& c.* 26. *nu.* 5. hæc Suar. Quid ergo clariùs dici posset?

16 In hac ergo re primò certum est: si iam res sint mutatæ ita vt censeri moraliter possit occasionem peccati cessare, sine dubio absoluendus est: hoc contingit, cùm puella deformis facta est: sic Graffis *lib.* 1. *decis.* 1. *part. cap.* 18. *num.* 9. Ioann. Sanchez *disput. illa* 10. *selectar. num.* 12. vel si cognatio inter ipsos esset suborta, quæ ab ipsis contemni non creditur, aut noua alia interfunt obstacula. Sanchez *suprà*, cum Ludouic. Lopez 1. *part. instruct. c.* 21. *in princ.* Anton. Fern. *in instruct. confess. docum.* 6.

17 Dico secundò, in casibus, in quibus pœnitens non tenetur fugere occasionem peccandi, eodem modo debet Confessarius cum illo procedere, ac procedit cum habente consuetudinem iurandi falsò, vel murmurandi, vel se polluendi: sicut enim hos absoluit, quoties intelligit firmum se emendandi animum habere, ita absoluere debet occasione ligatum. Expedict tamen (vt bene aduertit Suarez *suprà nu.* 4. Reginaldus *tom.* 1. *praxi, lib.* 8 *num.* 59 Graffis 1 *part. decis. lib.* 1. *cap.* 28. *num.* 23. Nauarr. *summ. cap.* 3. *num.* 21. Coriolanus *de casibus reseruatis, fol.* 76. Lopez 1. *part instruct. cap* 22. §. *tertium notabile,*) videre an aliqua emendatio sit: nam si nulla apparet, differenda erit absolutio: non quia necessariò sit differri, si de firmo proposito probabiliter constat, sed vt illo intermedio tempore se ampliùs disponat, aliquámque pœnitentiam faciat: quando autem nulla adest emendatio, sed fortè maior in dies peccatorum numerus augetur: satis certò potest Confessarius inferre non habere pœnitentem verum propositum se emendandi; quia in peccatum graue non ita facilè labitur quis, quando illud ex animo execratus est maioríque diligentia se præcauet, quidquid in contrarium sentiat Ioan. Sanchez *supra n.* 16.

18 Dico tertiò, quando pœnitens tenetur deserere occasionem peccandi: etsi possit Confessarius semel, aut iterum absolutionem concedere, antequam de facto expellat, eo quòd fidit expulsurum: rarò tamen illam concedere debet, sed potius cogere pœnitentem, vt à se peccati periculum expellat, & sic liberum velit absolui. Moueor ad id affirmandum experientia magistra: rarò enim pœnitens (præcipuè si ex illis est, qui semel in anno ad confessionem accedunt) occasionem expellit iam absolutus; sed iterum eis fem, & grauioribus peccatis se implicat, & Confessarius non solùm officium iudicis, sed Medici debet exercere circa pœnitentem: ac proinde esto iudicet esse ritè dispositum ad absolutionem ratione firmi propositi, quod de præsenti habet, ideòque posset ex officio iudicis illi absolutionem concedere: at ex officio Medici tenetur medicamentum apponere, quod videt esse vnicè necessarium ad præcauendum futura peccata, timere enim iustè potest, nō fore remouendā occasionem, si absolutionem non remota occasione concedam. In hac conclusione à fortiori conueniunt Doctores affirmantes, nec prima vice concubinarium esse absoluendum,

quin priùs expellat concubinam: hi sunt Rodriquez *tom. 1. sum. cap. 46. n. 17.* Nauar. *cap. 16. n. 20.* Anton. Fernand. *instruct. confess. document. 5. n. 4. fol. 31.* Margarit. *confessor. fol. 30* Chapiauil *de casibus reseruatis in fine fol. 386.* Syluester *verbo concubinarius, quæst. 2.* & certè meo iudicio videtur ferè decisa hæc controuersia à D. Augustino *in cap. satisfactio, de pœnitent. dist. 3.* ibi, *satisfactio pœnitentiæ est peccatorum causas excidere, neque earum suggestionibus aditum indulgere:* & ibi Gloss. verbo *causa*, ait, vitiorum radicem, nec sufficit ramos incidere, & opportunitates, vel occasiones peccandi, & *c. valet interdum. 9. dist. 81.* ibi, *Congruum est enim inde corporaliter auelli, vbi quisque illecebris deseruiuit. & cap. legatur, 24 quæst. 2.* Gelasius Papa admonet Faustum, absoluendos non fore, qui in errore, & occasione peccandi sua culpa immersi sunt.

19 Dico vltimò idem quod dictum est de vero concubinario, dicendum esse de eo, qui est in hominum opinione, ac proinde eodem modo esse, vel non esse absoluendum: quia quilibet tenetur non solùm à se remouere occasionem peccandi, sed quæ talis existimatur esse ob scandalum. Syluester *verbo concubinarius, quæst. 2.* Nauarr. *sum. cap. 3. n. 10. & cap. 16. n. 20.* Graffis *lib. 1. decis. 1. part. cap. 28. num. 8.* Chapiauil. *tract. de casibus reseruatis in examine confessariorum*, qui habetur in fine libri, *fol. 386.* Ioannes Sanchez *disp. selectar. num. 15.* Villalobos *sum. tract. 11. difficult. 25. num. 4.*

§. IV.

An peccatum veniale fiat mortale, si sæpiùs multiplicetur, & quid de scandalo.

1 *Ex sola multiplicitate nullum peccatum veniale fit mortale.*
2 *Proponuntur aliqua in contrarium.*
3 *Soluuntur supradicta.*
4 *Peccata, quæ vniuntur in aliquo tertio, fieri possunt mortalia, si multiplicentur, secus si nullam habeant vnionem.*
5 *Comedens sæpè die ieiunij, tametsi singulis vicibus parum, violare grauiter potest ieiunium, secus si pluribus distinctis diebus.*
6 *Intemperanter comedens peruenire potest ad mortale peccatum.*
7 *Laborans die festo pluries, tametsi singulis vicibus parum, violare potest festum.*
8 *Quid dicendum de eo, qui causa est, vt plures modicum quid accipiant die ieiunij, vel modicum laborent die festo.*
9 *Quid de omittente singulis diebus orationem Dominicam recitare, quam tenetur ex voto.*
10 *Quid si plura leuia vota violes eodem die. Proponitur prima sententia te peccare mortaliter.*
11 *Probabilius est oppositum.*
12 *Respondetur fundamentis n. 10. adductis.*
13 *Si peccatum de se veniale grauiter proximum scandalizat, peccatum est graue. Reliqua de scandalo remittuntur tractanda tract. de charit.*

1 Certum est apud omnes Catholicos, nullum peccatum veniale ex genere suo fieri mortale ex sola multiplicatione: quare si verbũ otiosum est solum peccatũ veniale, etiamsi sæpiùs multiplicetur, veniale semper constituet, & idem est de aliis peccatis. Ratio est manifesta: quia multiplicatio non constituit actum in alia specie, neque auget peccati grauitatem intensiuè, sed solùm extensiuè, hoc est, plura peccata eiusdem rationis constituit: vt bene probat Suarez *lib. 3. de legibus, cap. 28. n. 9.* Azor *lib. 4. instit. moralium, cap. 9. q. 11.*

2 Contrarium huius conclusionis videtur docere Vasquez *1. 2. quæst. 96. disp. 158. cap. 6. num. 60.* vbi ait, transgressionem legis frequentem esse mortalem, quia notabiliter læditur finis legislatoris, etsi aliàs venialis esset. Et confirmari potest in religiosis, quorum regulæ communes non solent ad culpam grauem, imò neque leuem obligare, quas tamen si passim transgrediantur, peccant lethaliter, eo quòd videantur illa contemnere, & periculo transgrediendi vota exponi. tradit Abbas *cap. nam concupiscentiam, num. 4. & 5. de constitut.* & ibi Felin. *n. 11. in fine.* Syluest. *religio. 1. quæst. 11. dicto 4.* Valent. *2. 2. disp. 10. q. 4. punct. 5. versic. atque ita est.*

3 Verùm hæc non obstant, quominus verissimum sit ex consuetudine, & multiplicatione venialis ex genere nunquam fieri mortale: quia finis legislatoris eodem modo læditur actibus repetitis, ac si repetiti non essent, quia, vt suppono, illi actus non vniuntur inter se, neque in obiecto, & consequenter non est, vnde mortale peccatum possint constituere. Exemplum autem de religioso nobis non contradicit. Fatemur namque, si ex transgressione plurium regularum ad culpam non obligantium exponeretur religiosus periculo trãsgrediendi vota, ob periculũ esse mortale: at non video qua ratione huic periculo exponatur. Nihilominus tamen credo peccaturum mortaliter, non ob supradictum periculum, sed ob scandalum aliorum, & specialem religionis ruinam, quæ sine dubio orietur ex illo tepido, & defectuoso procedendi modo; quis enim dubitare potest religiosum, qui passim silentium violaret, cubicula transgrederetur, epistolas sine licentia scriberet, & hæc paruipenderet, scandalum fore aliis religiosis, & ruinam religioni non mediocrem allaturum, & tanquam pestem esse omnino à cœtu, & communicatione aliorum excludendum: ergo peccat mortaliter, si hæc faciat, vel propositum habeat ea faciendi, quia religiosus tenetur sub mortali ita viuere, & mores suos componere, vt meritò in religione sustineri possit: ita tradit aliis relatis Thomas Sanchez *lib. 6. in Decalog. cap. 4. num. 18. & seqq.*

4 Quòd si de peccatis venialibus, quæ ex paruitate materiæ talia sunt, loquamur, distinguendum est: alia enim inter se, & in ordine ad aliquem tertium, seu obiectum vniuntur, alia verò non. Quæ in aliquo tertio non vniuntur, qualia sunt iuramenta vera, sed indeliberata, hoc est, iudicio carentia, quantumuis multiplicentur, semper retinent eandem malitiam. At peccata, quæ in aliquo tertio vniuntur, ita accrescit eorum malitia ex multiplicatione, vt peccatũ quod aliàs veniale foret, mortale fit ob peccata venialia, quæ iam facta supponit. Explico conclusionem. Furaris à Petro nummum regalem, committis peccatum veniale, repetis furtum aliquoties, sine dubio deuenies ad furtum, quod verè peccatum mortale sit: non quia ex venialibus peccatis, mortale aliquod fiat, sed quia illud peccatum furti, quod aliàs veniale foret, si alia furta facta non supponeret, fit mortale: quia illo furto completur damnum notabile, quod verè tale esse iudicatur: quod clarissimè constat, quando rem acceptam retines; pono enim quantitatem sufficientem ad peccatum mortale esse quatuor nummos argenteos; accepisti tres, si postea vnum, vel duos accipias, quis dubitat te peccaturum mortaliter, cum duos accipis; siquidem verè es acceptor, & possessor grauis quantitatis alienæ: & idem est, etiam si de facto illos tres nummos argenteos non possideres, quia sufficit te possidere obligationem illa restituendi, quia hæc est possessio in virtute. Ratio est, quia materia præcedentium peccatorum venialium, vnitur moraliter cum materia huius vltimi peccati: ac proinde hoc furto vltimo voluntariè amplecteris totam illam materiam; siquidem intendis grauem quantitatem à Petro accipere, grauéque damnum illi inferre. Quocirca quoties obiecta peccatorum venialium vniri possunt, & moraliter vnum efficere, poteris peccando venialiter ad mortale peccatum peruenire. sic Vasquez *1. 2. disp. 146. c. 2.* Sanchez *lib. 1. in Decalog. cap. 4 num. 9. & 10.* Bonacina *disp. 2. de peccat. q. 3. p. 5. n. 10* Suarez *lib. 3. de legib. cap. 28. num. 11.*

5 Ex his infero primò, te comedentem sæpiùs die ieiunij, violare ieiunium vltimâ illa comestione, quæ ad notabilem quantitatem peruenit; quia illa vltima comestio, etsi per se sumpta, leuiter temperantiam læderet: at vt coniuncta aliis, & illas supponens, grauiter lædit; moraliter enim illis coniungitur, & quasi esset simul cum aliis facta reputari debet. ita Vasquez *suprà, num. 4. & disput. 158. cap. 6. num. 60.* Sanchez *num. 11. & 15.* Bonacina *num. 17.* Suar. *lib. 5. de voto cap. 5. num. 12.* Secus dicendum, si diuersis ieiunij diebus parum aliquid comedas, vel propositum habeas parum aliquid singulis diebus comedendi, quia vnum ieiunium cum alio non continuatur, neque comestio vno die facta, cum alterius diei comestione. sic supradicti Doctores. Neque propositum fertur in omnes illas comestiones coniunctim sumptas, sed in omnes separatas, & singulis diebus debitas, & prout debitæ sunt: quæ cùm solùm sint debitæ sub peccato veniali, nunquam est propositum de mortali. ita docet optimè Suarez in simili *lib. 5. de voto, cap. 5. num. 16. § difficultas.*

6 Infero secundò, si intemperanter cibum sumas, & vltima comestione agnoscas tibi notabile damnum inferri: peccas mortaliter, quia iam amplecteris obiectum grauiter dissonum rationi; quod etsi secundùm se graue non esset: at graue est redditum ob multiplicem præcedentem comestionem. sic Vasquez, Sanchez, & Bonacina *suprà.*

7 Infero tertiò te laborantem similiter die festo aliquoties, etsi singulis vicibus paruum tempus consumas, peccas mortaliter, quando peruenis ad quantitem notabilem, verbi gratia, duarum horarum: quia omnes illi labores moraliter vniuntur, & quasi in eodem tempore facti reputantur: siquidem verum est dicere te laborasse illo die festo vltra duas horas; secus verò, si per quadrantem singulis festis laborares: quia tunc sicut festa diuersa sunt, ita & labores sunt diuersi, neque vnum cum alio continuatur. sic Sanchez *cap 4. num. 12.* Bonacina *num. 15.*

8 Infero quartò, non peccaturum mortaliter, qui eodem die ieiunij in causa est, vt plures modicum quid accipiant, & in die festo per breue spatium similiter laborent: quia actiones cuiuslibet personæ cum actionibus alterius nullo modo continuantur. sic Bonac. *n. 16.* Sanchez *n. 11. & 12.*

9 Infero quintò, quid dicendum sit, si omittas plures dies recitare orationem Dominicam, vel dare eleemosynam paruam, quam singulis diebus dare promisisti, an pecces mortaliter? Et quidem si in honorem illius diei, vel remedium alicuius necessitatis singulis diebus facta est promissio, censeo te

non

non peccaturum mortaliter, etsi pluries omittas; quia quælibet omissio non continuatur moraliter cum alia neque vnum quid efficiunt, secus verò dicendum, quando intentio vouentis non determinat tempus, vt finiat obligationem, sed potius vt illam augeat: vt contingit in solutione debitorum, tempus enim præfigitur debito soluendo, non vt extinguat debita, si de facto non fiat solutio, sed ne vlterius protrahatur solutio; ac proinde aduenente termino, & debito non soluto, magis debitor est: quando autem hoc modo recitatio, vel eleemosyna promittitur, nemini est dubium posse peruenire ad aliquem diem, in quo omissio eleemosynæ, vel recitatio sit grauis, quia tunc non solùm omittitur eleemosyna, vel recitatio illius diei, sed recitatio, & eleemosyna omnium dierum præcedentium quæ debita tunc est ac proinde est grauis & ita tenet Bonac. *disp. 2. de peccat. q. 3 punct 5 n. 23* Sanch *lib. 1. in Decal. cap. 4. n.* 14. Suar. *lib. 5. de voto, c. 5. n. 2. 9 &* 10.

Sed inquire, quando censebitur vouens annectere obligationem ad diem, quando non?

Respondeo, quoties aliquod motiuum in singulis diebus relucet, quale solet relucere in recitando quotidie calculo virgineo, nullo modo censetur vouens in diem sequentem prorogare obligationem: & in votis personalibus ita semper est intelligendum, dum aliud non constat, vt bene dixit Sotus *lib. 7. de iustit. q. 2. artic. 1. col. 4. versic. conclusio ergo.* Aragon. 2. 2. *quæst.* 88. *artic. 3. paulo post principium, concl.* 3. Quapropter Suarez *lib. 5. de voto, cap. 5 numer.* 12. & 13. & alibi sæpè. dicit rarò contingere in votis personalibus obligationem factam pro vno die in sequentem prorogari: in votis autem realibus faciliùs potest præsumi intentio prorogandi obligationem, eo quòd videatur non solum attendi religiosum seruitium, sed etiam necessitatis alicuius remedium, quod semper habet eandem opportunitatem. Quapropter Medina 1. 2. *quæst.* 88. *art. 4. ad* 4. Petrus de Ledesma 2. *tom. summ tractat.* 10. *cap. 3. dub.* 1. & multis relatis Garcia *de benefic. 3. part. cap. 1 num* 171. sentiunt in votis realibus obligationem in sequentem diem semper prorogari credo tamen sic præsumi, dum aliter non constat: constaret autem, si in honorem Virginis promissa esset eleemosyna danda singulis Sabbatis, vel in eius festiuitatibus: non enim ad sequentes dies transiret, sed eodem modo iudicandum esset de tali eleemosyna, ac de ieiunio tunc promisso.

10 Maior difficultas est, an pecces mortaliter, si violes plura vota eodem die, quorum quodlibet de re leui sit, & omnia simul grauem materiam constituant? Verbi gratia, promisisti Deo in honorem Virginis septies salutationem Angelicam recitare; alio voto in honorem passionis quinquies orationem Dominicam, & alio voto alias orationes in honorem alicuius Sancti, peccesne mortaliter, si omnia hæc omittas.

Bonacina *disput. 2. qu. 1. punct 5. numer.* 29. existimat te peccaturum mortaliter, & idem tradit Sanchez *lib. 1. in Decalog. cap. 4 num.* 16. non solùm in votis, quæ sunt eiusdem rationis, sed etiam in votis diuersis, vt si vno voto promisisti aliquas leues orationes recitare, & alio eleemosynam, alio opus aliquod leuis charitatis. Mouentur primò, quia omnia illa vota eiusdem rationis sunt: obligant enim sub materia religionis Ergo violans illa, violat virtutem religionis grauiter. Secundò per accidens est omnes illas orationes multiplici voto esse Deo promissas, poterant enim vnico voto promissæ esse. At si vnico voto promissæ fuissent, & de facto omitterentur, peccatum foret mortale: ergo etiam est mortale, quando multiplici voto fuerint promissæ. Confirmo. Si Petro magnam pecuniæ summam promisisses promissionibus diuersis, quarum singulæ promissiones leuem materiam continerent; eodem modo peccares omittendo pecuniæ solutionem, ac si vnica promissione pecunia illa promissa sit, quia per accidens est promissam esse vnica, vel multiplici promissione: ita similiter in promissionibus Deo factis videtur dicendum, cùm ad eius honorem, & cultum parum referat, multiplici, vel vnico actu omnes illas orationes promissas esse.

11 Verùm etsi supradicta sententia probabilis sit, mihi probabilior videtur opposita: nempe in supradicto casu non esse peccatum mortale omissionē illorum votorum: ita colligitur ex Francisc. Suarez *lib 5. de voto, cap. 5 num.* 11. & 12 vbi affirmat, si promisisti singulis horis eleuare mentem ad Deum, vel quoties Missam audires, nihil leue ex illa omitteres, etsi toto die non eleuares mentem ad Deum, & in pluribus Missis leue quid omitteres, nunquam te peccaturum mortaliter; & reddit rationem, quia vna materia cum alia non colligatur: secus verò si promisisses recitare officium diuinum integrè, & in prima omitteres Psalmum, in tertia, & sic in singulis horis, quia omnes illæ horæ vnum officium diurnum constituunt, & omnes illæ omissiones in vnum adunantur. At in supradicto casu illa vota non vniuntur in aliquo tertio, sed quodlibet ex illis est separatum, & distinctum. Ergo violatio vnius non potest augere violationem alterius. Neque obstat illa vota vniri in virtute religionis: nam etiamsi promisisses Dominicis singulis Dominicam orationem recitare, & multis diebus omitteres, non peccares; quia esto omnes illæ recitationes aduersùs religionis virtutem sint, quia tamen inter se non vniuntur, ideo grauiter virtus religionis non læditur, sed omnia illa vota (etsi sint vno die implenda) non tamen vniuntur inter se, sed ita distincta sunt, ac si quodlibet illorum quodlibet distincto die præstandum esset. quod exinde probatur: quia quodlibet votum in specialem reuerentiam, & honorem alicuius Sancti, vel mysterij diuini factum est, in quo aliud votum non conuenit Ergo sunt inter se omnino disparata. Ergo non peccas mortaliter, esto omnia illa omittas.

12 Ad rationem contrariam facile respondetur. Admitto omnia illa vota vniri in virtute religionis, sed hæc vnio non sufficit, vt ex omissione illius grauitas alterius accrescat: debebant enim inter se vota vniri.

Ad secundum respondeo impossibile esse vnico formali voto promitti, esto vnico actu omnes illæ orationes promitterentur; est enim ille actus virtualiter multiplex, & de re multiplici, sicuti est, quando vnico actu promittis singulis Sabbatis recitare salutationem Angelicam, quolibet enim Sabbato absoluitur promissum illius diei, neque vltrà progreditur, neque recitatio vnius Sabbati cum recitatione alterius coniungitur: secus verò est in promissione pecuniæ homini facta, quæ cùm in eius vtilitatem cedat, omnes illæ pecuniæ promissæ in huiusmodi finem, qui est immediatus, aduunantur, siue vnica promissione, siue multiplici promissæ sint, siue vnico die præstandæ, siue multis diebus: at verò recitationes non vniuntur, cùm quælibet cedat in honorem particularis Sancti, vel mysterij.

13 An peccatum veniale, vel opus indifferens mortale reddatur ob scandalum? Certum est reddi mortale, si enim tuo dicto, vel facto inducas ad peccatum mortale, peccas mortaliter, quia particeps es peccati alterius: & ita docet D. Thomas 1. 2. *quæst* 88 *art. 5. corp.* & ibi interpretes, Toletus *lib. 3. sum. cap. 2. n. 3. in fin* Suarez 5. *tom. in 3. part disput.* 18 *sect.* 3. *numer.* 17. Thom. Sanch. *lib. 1. in Decal. cap. 6 num.* 11. Vasquez *de scandalo quæst. 43. art. 8. dub. 2. num. 17. versic. vera autem.* Qua autem ratione hoc contingat, & quibus modis scandalum mortale sit, cùm opus sit tantum veniale, vel indifferens, latè dicemus tract. de charitate, disp. de scandalo.

PVNCTVM X.

An libera complacentia, & delectatio de obiecto malo, quæque dicitur delectatio, morosa absque proposito exequendi illud, sit peccatum mortale.

§. I.

Proponuntur aliqua certa.

1 *Explicatur differentia inter delectationem de obiecto & eius desiderium.*
2 *Delectatio de cogitatione obiecti mali, mala non est.*
3 *Idem est dicendum, si delecteris de modo aliquo mirabili, & artificioso.*
4 *Limitantur supradicta.*
5 *Quomodo cognoscendum sit, procedatne delectatio ex artificio, & cogitatione, vel ex obiecto malo.*
6 *Delectatio de obiecto formaliter malo, semper est mala.*

1 PRimò certum est magnam esse differentiam inter delectationem de aliquo obiecto, & eius desiderium; sæpè enim licita est delectatio de aliquo obiecto, cuius tamen non est licitum desiderium: licitum enim est complacere de ludo, qui fuit causa omissionis Missæ, non tamen licet illud desiderare, & licet displicere, & tractari de auditione Missæ facta in die festo ob laborem annexum, non tamen licet desiderare Missā non audire. Ratio est, quia desiderium, seu voluntas efficax alicuius obiecti tendit ad ponendum obiectum cum omnibus suis circumstantiis. Ergo ab obiecto talibus circumstantiis vestito separari non potest malitia, neq; etiam à voluntate separari poterat; accipit enim voluntas malitiam ab obiecto: at delectatio non tendit ad ponendum obiectum, sed quasi supponit iam positum, illúdque secundum se respicit, ac proinde facili negotio denudari potest à malitia: siquidem neq; directè, neq; indirectè in illam fertur, cùm nihil ponat, ex quo malitia sequatur. Econtra verò potest esse aliquod desiderium ab obiecto licito, cuius tamen complacentia non sit licita, desiderare enim potes copulam habere cum Maria, casu quo sit tua legitima vxor, neque tu sis aliquo vinculo impeditus: at complacere in tali copula, non est ita certum licere. Quæ omnia probant desiderium, & voluntatem efficacem sumere suam bonitatem, & malitiam ab obiecto: complacentiam autem ex conformitate, vel deformitate immediata cum virtute, sic Vasq. 1. 2. *disp.* 121 *cap.* 3. Salas *tr.* 3. *disp. 6. sect. 5. n.* 50. Basil de Leon *lib.* 10. *de matrim. c.* 16. §. 1. *n.* 7. Bonac. *de matrim q. 4. p. 8. n* 3. 15. & 16.

2 Secundò certum est delectationem de cogitatione obiecti

mali,malam non esse:nam cognoscere obiectum malum,malum non est. Ergo neque delectari de tali cogitatione malum esse potest.Et confirmo.Deus cognoscit omnia mala,& peccata,& delectatur de tali cognitione:non igitur potest esse ibi aliqua malitia.

3 Tertiò certum est delectationem de aliquo modo mirabili,& artificioso in obiectis prauis relucente non esse mortalem,quia non est delectatio de obiecto malo,quatenus malum est,neque quatenus fundat malitiam , sed potiùs quatenus ab illa præscindit.Obiectum enim talis delectationis bonum quid est,scilicet dexteritas,velocitas,ingenium,fortitudo,inopinatus euentus , & similia , quæ licèt prauis actionibus adiungantur, non tamen fertur delectatio,vt illis sunt coniuncta, sed potiùs vt ab illis præscindunt. Hac enim ratione cùm videmus aliquem ex præcipitio cadere,& grauiter vulnerari,ridere,& lætari solemus,non quidem de malo illius,sed de modo quo cecidit.Item cùm narrantur fraudes,furta,duella,aliáque similia, delectari solemus,quia imbibunt in se inusitatum modum,dexteritatem notabilem.sic Azor *tom.1. instit.mor.lib.4.c. 6.q. 1.* & alij statim referendi.

4 Aduerte supradicta intelligi per se loquendo: nam per accidens sæpè est peccatum mortale,vel veniale , delectari de cogitatione,vel de aliquo artificioso peccato.Erit namque peccatum veniale,si cogitatio sit vana,& otiosa:erit mortale,si periculum adsit consentiendi in aliquo mortali. sic relato D. Th. Angel Syluest.& aliis docet Salas 1.2.*q.74.tract.13.disp.6. sect. 7.n.61 62.& 64.sect.35.n.230.circa finem.*Thom.Sanch.*lib.1.in Decalog.c.2.à n.2.*Lessius *lib.4.de virtutib.c.3.dub.15. num 109.* Bonacin.*de matr.q.4.punct.8.n.7.*

5 Sed inquires quomodo cognosces , an delectatio ex cogitatione,vel ex aliquo artificio oriatur,an verò oriatur ex re mala cogitata ?

Respondeo difficillimum esse cognitu,& periculosissimum. Primò enim certum est,vt delecteris de cogitatione debere te necessariò aduertere cogitare,aliàs conuinceris de re cogitata delectari,& non de cogitatione,quia voluntas ferri non potest in incognitum.Posito autem quòd supra cogitationem reflexeris,non inde infertur manifestè de sola cogitatione delectari, nam potes & de cogitatione,& de re cogitata delectari.Secundum signum licèt non euidens,clariùs tamen sumitur ex occasione vnde orta est cogitatio : nam si ex honesta occasione cogitas de obiecto prauo,vt quia audis confessiones,legis , studes,prædicas, præsumeris delectari de cogitatione,non de re cogitata,& licèt in appetitu sensitiuo oriatur delectatio,censeris ei non consentire:at si ex occasione praua,vt ex affectu turpi,& otioso,locutione inutili, lectione vna oriatur:nõ leue indicium est ex re cogitata esse potius delectationem,quàm de ipsa cogitatione.Tertium & mihi apertum indicium est ad cognoscendum,vnde oriatur delectatio,attendere , an artificium in rebus piis relucens æquè te delectet,ac in prauis,& inhonestis:nam si cùm honesta sint,& si sint elegantiora,& subtiliora, non te ita delectant, signum est non ex artificio tantùm,sed ex re cui est annexum artificium, sumi delectationem:hac ratione optimè aduertit Salas 1.2.*tract.13 disp.6 sect.8.q.74.n.65.*conuinci plurimos consentire in delectatione rerum turpium sub prætextu artificiosi carminis,vel suauis musicæ,qui tamen carmina elegantiora rei piæ, & honestæ audire,& legere recusant, vel saltim minori auiditate legunt,& audiunt,& quasi minus lepida , & artificiosa sibi videntur;iudicium sanè non leue suæ prauæ affectionis.

Secundò conuincí latenter delectatione carnis ferri,qui frequentiùs,& libentiùs loquuntur de occultis partibus corporis, de ægritudinibus,medicinis,vestibus, & aliis ad eas pertinentibus , quarum memoria irrumpit in risum incompositos testes alicuius delectationis latentis.

Tertiò inquit Salas similis peccati argui,qui metaphoris rerum turpium gaudent,quasi artificiosè loquantur,& qui facile multa detorquent ad turpes sensus,& celebrant minus inconsideratè dicta sub specie ostentandi acumen ingenij,& loquentis imperitiam,qui potius gaudeat rebus turpibus cogitatis: & quamuis hæc sæpè à mortali excusentur ex inaduertentia, aut ignorantia,aut quia obiectum non est adeò obscœnum; sæpè tamen ob delectationem formalem rei turpis mortalia sunt, quare omnino vitanda.

6 Quartò certum est delectationem de obiecto formaliter malo etiam sub ratione delectabilis esse mortalē:loquimur de obiecto non venialiter malo,sed mortaliter,hoc est,de peccato mortali (nam delectatio de aspectu curioso fœminæ , de furto leui,de verbo otioso,veniale est in omni sententia , sicut & ipsum obiectum)Suppositum existimo ita certum, vt nulla ratione stante fide dubitari possit:qui enim se iactaret,vel delectaretur de fornicatione habita,de furto commisso,de ieiunio violato siue à se,siue ab alio , voluntate sua amplectitur obiectum grauiter prohibitum.Ergo peccat mortaliter,& idem est, etiamsi de facto hæc commisisset,nec commissurus esset , sed fugeret committi,& sic de illo delectaretur, quia iam per voluntatem amplectitur obiectum formaliter malum : parum enim refert esse obiectum verum , vel fictum, vt malitiam tribuat. Basilius de Leon. *lib. 10. de matrimon. cap. 16. numer. 2. & 3.*

Ex quo fit si coniuges copulam maritalem habentes,se delectarent de copula fornicaria , mortaliter peccaturos , quia approbant obiectum mortaliter malum:contingit enim sæpè coniux accedens ad vxorem,cogitationem habere in alia fœmina,& in illius congressu,quasi in præsenti delectari, nemini potest esse dubium tunc peccare mortaliter : ita Syluest. *verbo debitum,quæst.2.in fine.*Sanchez alios referens *lib.9.matrim. disp.17.num.6.*

§. II.

An delectari de obiecto materialiter malo, v. g. de coitu cum fœmina, de comestione carnis die Veneris,sit mortale.

1 *Proponitur sententia negans.*
2 *Contraria affirmans.*
3 *Tertia distinguit de prohibito iure naturali,vel positiuo.*
4 *In materia luxuriæ nulla est delectatio deliberatè quæsita de obiecto graui in personis solutis , quæ ex leuitate materiæ venialis sit.*
5 *An delectari de copula sub conditione, si licita sit,sit mortale? Negat Sanchez de delectatione voluntatis , secus de delectatione appetitiua.*
6 *Admittenda non est talis distinctio.*
7 *Viduus nullo modo licet de copula habita durante matrimonio delectari.*
8 *Proponuntur aliquot obiectiones.*
9 *Soluuntur.*
10 *Mortale est delectari de pollutione naturaliter contingente, tametsi liceat illam ob aliquem honestum finem desiderare, aut de ea sic contingente ob eundem finem honestum gaudere.*
11 *Idem est dicendum de aliis materiis.*
12 *Quid dicendum de coniugibus ligatis voto castitatis.*
13 *Quid si ex alio impedimento extrinseco illicita copula sit coniugibus,an possint de copula delectari.*
14 *Quid quando dubium habent de valore matrimonij , & ratione dubij interdicta est debiti petitio.Proponitur sententia affirmans esse licitam talem delectationem.*
15 *Probabilior opposita.*
16 *Respondetur argumentis num.14 adductis, & resoluitur tactus in absentia coniugis absque periculo pollutionis licitos esse.*
17 *Quid dicendum,quando coniux dubius non est de valore matrimonij.*
18 *Quid dicendum de delectatione in coitu aliorum , proponitur quædam sententia.*
19 *Resoluitur esse mortale tam delectationem de coitu licito quàm illicito.*
20 *In aliis materiis à Venere licita est delectatio de opere bono.*
21 *Si de opere ex aliqua circumstantia malo delecteris , quatenus tale est,peccas.*
22 *De obiecto iure positiuo prohibito potest esse delectatio absque peccato.*

1 VAriæ sunt sententiæ.

Prima negat vllam delectationem de obiecto materialiter malo,etiamsi sit in re venerea,esse mortalem, sed solùm venialem:tribuitur Martino de Magist.*tract. de temperantia,q.3.luxuria,ad 17.*clarius illam docet *q.de pollutione, post probationem 4.conclusionis.*Corduba *lib.1.q.23 dub.11.§.igitur,*illam reputat probabilem.Medina 1.2.*q.74.art.* 6. non audet illam condemnare.Fundamentum huius sententiæ est:quia ferè nullum est obiectum,à quo separari malitia per apprehensionem non possit. Ergo de illo vt sic apprehenso delectari potes absque peccato saltem mortali : nam licèt virtus castitatis omnes motus,& delectationes circa rem veneream reprimat : at non videtur sub mortali reprimere inefficaces,sed solùm illas, quæ efficaces sunt,& causa operis.

2 Secunda præcedenti opposita affirmat omnem delectationem , de obiecto mortali , siue prohibito iure naturali , siue positiuo in quacumque materia sit , esse mortale. ita Medina.*Cod. de restit. quæst.* 21. §. *mihi tamen.* Valent. 1.2. *disput. 6. quæst.4. punct. 4. ad finem.* Azor. *tom.* 1. *instit. moral. lib.4.cap.6.q.1.*fauet D.Thom.*q.74.art.* 8. vbi probat delectationem veneream de opere mortali,mortalem esse , quia mortale est conformari per affectum peccato mortali quæ ratio æquè probat de obiecto contra castitatem , ac contra quamlibet aliam virtutem , & de prohibito iure naturali , vel positiuo.

3 Tertia,& communis sententia est,omnem delectationem morosam de opere mortali prohibito iure naturali mortalem esse,non item de prohibito iure positiuo tradit D.Thom 1.2. *quæst.74.*

quaest.74.art.8.in corp.& ad 5.siquidem solum in prohibitis iure naturali exemplum ponit Lessius lib.4. de iust. cap.3. dub.15. n.109.& 115.Corduba lib.1. q.30. dub.1. Sanchez alios referens lib.1 cap.2.num.9.

Priorem huius sententiae partem probant Doctores; quia à prohibitis iure naturali separari non potest malitia, quia sunt intrinsecè mala: at à prohibitis iure positiuo optimè potest separari; siquidem ab illis separari potest prohibitio, quae facit, vt mala sint. Ergo bene potes de illis, non quatenus prohibita sunt, sed quatenus in se sunt delectabilia, delectari: si enim die Veneris videas aegrotum comedentem carnem, & de tali comestione delecteris; delectaris, inquam, de comestione bona, & non mala; siquidem non delectaris de comestione violante legem. Verùm, vt distinctè procedamus, priùs dicendum est de delectationibus in materia luxuriae, postea de reliquis.

4 Dicendum ergo primò est in materia luxuriae nullam esse delectationem deliberatè quaesitam in solutis hominibus in re venerea de obiecto graui, quae ex leuitate materiae excusetur à mortali. ita communis sententia neque contraria vllam habet probabilitatem. Vasquez disput.109. cap 3.Salas innumeros referens tractat.3. disput.6.section 4. num.45. Basilius de Leon lib. 10. de matrimon. cap.16.§.2. num.8. Lessius lib.4. cap.3.dub.15 num 109.

Ratio huius conclusionis est,quia delectatio de obiecto venereo est causa per se, & suapte natura coitus,vel pollutionis, commouet enim appetitum sensitiuum, & spiritus vitales subseruientes generationi vocat. Ergo per se est mala, & prohibita. Oscula, tactus, & amplexus nulla honesta ratione accepti peccata sunt, quia initium sunt, & causa per se coitus, vel pollutionis. Quòd verò haec delectatio mortalis sit, esto sit, actus inefficax ex eodem principio, probo; quia magis quàm tactus,oscula,vel amplexus appetitum delectat,maiorique impetu,& efficaciori ad coitum,vel pollutionem promouet,& raro abest à tali delectatione consensus in opus; vt notauit D. Thom. de verit.q.15.art.4.

5 Ex hoc fundamento infertur nemini soluto licere delectari de copula sub conditione cogitata, si esset licita; quia illa cognitio, & delectatio praesens est, & causa, & initium coitus praesentis.ita Sanchez, Basilius de Leon, & Vasquez suprà. Limitat tamen Sanchez tom 3 de matrimon. disput. 47. num.1. & seqq.& lib.1 in Decalog.cap.2.à num.31. hanc doctrinam ad solam delectationem appetitus sensitiui, & non voluntatis, quia appetitus sensitiuus ferri non potest in obiectum conditione vestitum, scilicet sub conditione matrimonij, quia imaginatiua non potest repraesentare appetitui obiectum vestitum aliqua conditione,sed absolutè, ideo (inquit) appetitum non posse ferri in obiectum licitum, sed in obiectum secundùm se, & cùm copula in se mala sit in solutis, ideo mala erit talis delectatio, secus delectatio voluntatis: probat autem non posse imaginatiuam repraesentare appetitui obiectum sub conditione, quia in repraesentatione obiecti conditionalis, est quidam tacitus discursus, qui imaginatiuae cum brutis communi non est tribuendus: videtur enim in repraesentatione obiecti conditionalis affirmatio, & negatio, vt cùm dicitur, si homo est animal, est sensibilis: aequiualet enim huic, est animal, ergo sensibilis.

6 Verùm huic doctrinae acquiescere non possum. Existimo enim delectationem voluntatis de copula sub conditione auferente eius malitiam,si fiat in solutis,malam esse: non quia ex parte obiecti mala sit, sed quia de facto excitat appetitum, & commouet ad copulam praesentem, quae nullo modo solutis licita est: si enim castitas delectationem appetitus sensitiui refrenat in solutis, quare non debet refrenare delectationem voluntatis? Deinde falsum est appetitum non posse, sicut & voluntatem delectari de obiecto sub aliqua conditione,imaginatiua enim repraesentare potest obiectum vestitum aliqua conditione: nam ad hanc repraesentationem non requiritur discursus,affirmatio, vel negatio,sed sola simplex apprehensio, qualis est in brutis;brutis enim saepè repraesentatur cibi conuenientes, vestiti tamen aliqua conditione, quae illos à sumendo remouet,& verè comederet illos, nisi timor domini castigantis adesset; habent ergo appetitum sub conditione. sic Ioann. Salas tract.13.disp.6.sect.28.num.189 & sect.30.n.200. Quòd verò in voluntate detur, non solùm gaudium, sed etiam delectatio, videtur necessariò affirmandum exemplo Christi, qui summum gaudiùm viso Deo habebat: imò gaudebat vehementer se pro redemptione mundi pati,& mori,non tamen de illa morte habebat delectationem, sed potiùs tristitiam, iuxta illud, *tristis est anima mea vsque ad mortem*, quae tristitia non solùm in appetitu,sed etiam in voluntate residebat. In quo autem differant gaudium,& delectatio voluntatis,non est facilè explicatu. Dico ergò gaudium esse quandam complacentiam approbatiuam boni possessi,qua voluntas vult ita esse,& complacet,vt ita sit; tendit enim ad rem,prout est in se; delectatio verò non respicit rem, prout est in se,sed prout sibi est vtilis,& conueniens, & de illa vt sic delectatur: quare delectatio ex gaudio sequitur,at non semper gaudium infert delectationem. Adde difficillimo negotio distingui posse delectationem voluntatis à delectatione appetitus; habent enim huiusmodi potentiae talem inter se annexionem, vt vix eorum actus distingui possint,vt experientia constat.

7 Secundò infero non esse licitam viduis delectationem tam voluntatis, quàm appetitus sensitiui ortam ex cogitatione copulae habitae tempore matrimonij, neque sponsis de futuro delectari de copula habenda tempore coniugij: quia talis delectatio non sumit suam bonitatem,vel malitiam ab obiecto,quod boni quidem est,sed ex oppositione, quam de praesenti habet cum virtute castitatis, eo quòd de praesenti excitet, & commoueat spiritus subseruientes generationi, & pollutionis,vel coitus praesentis initium sit.& ita tenet Sanchez plures referens lib.9. de matrim. disp.47.num.4. Bonacina q.4.de matrim.punct.8.n.13. Vasquez 1.2. disp.114.n.3. Basilius de Leon. lib.10.de matrim.cap.16.§.2.n.10.& 11. Lessius lib.4.de iust.c.3. dub.15.num.120.

8 Sed obiicies. Eiusdem bonitatis,& malitiae est operatio, & eius delectatio, teste Aristotel. communiter recepto lib.10. Ethic.cap.3.ad finem.& cap.5.sed operatio,quam delectatio habet pro obiecto, est licita. Ergo. Secundò delectari de copula, est copulam approbare,& de illa gaudere;sed gaudium,& approbatio copulae licitae licita est. Ergo licita est talis delectatio.Tertiò coniugibus licitum est,delectari de copula tunc habita,quia delectantur de obiecto bono,sed idem est obiectum, cùm vidui sunt. Ergo licet de eodem delectari;diuersitas enim temporum speciem moralem non variat, si in obiectis non sit variatio.Quartò licitum est delectari de comestione carnis tempore quo licet, de occisione latronis à iudice facta,de distributione pecuniae alienae, casu, quo esset propria. Ergo etiam erit licitum delectari de copula:& ita tenet de sponsis de futuro Medina referens Vict. t.1. quaest.74. art. 8. dub.3. & ibi Zumel disp.4.dub.3: Paludan. in 4.dist.9. quaest.1.art.1. num. 9. & probabilem reputat Cordubà lib.1. q. 23. dub. 13. & de viduis docuit idem Medina dub.2. Palud. Zumel suprà Valent. t.2. disp.6.quaest.4.p 4. Syluester verbo delectatio quaest.3. Emanuel Saa verbo luxuria, n.13. Salas tract.13.disp.6.sect.28 num. 190. probabile reputat delectationes etiam appetitus sensitiui de obiecto turpi sub conditione auferente eius malitiam licitam esse,& sect.29. loquens de sponsis de futuro,solum vt probabilius defendit non esse eis licitas tales delectationes,& sect. 30. num.201. in viduis reputat probabilius posse delectari de copula habita.

9 Verùm retinenda est nostra sententia affirmans delectationem veneream tam voluntatis, quàm appetitus sensitiui in personis solutis esse mortalem. Dixi, tam voluntatis, quàm appetitus sensitiui: quia delectatio voluntatis excitat delectationem appetitus propter sympathiam naturalem, neque valet distingui, quando delectatio est voluntatis solùm; quando verò sit etiam appetitus, vt benè probat Vasquez disp.113.c.2. & disp.108. cap.2. Salas disp.6. sect.30.num.200. Quocirca

Ad primum dico eiusdem bonitatis,& malitiae esse delectationem cum operatione, quam causat, non cum operatione, quam habet pro obiecto. Cùm autem delectatio de copula licita causet illicitam, quia causat copulam de praesenti, quae illicita est;ideo ipsa delectatio illicita est. Secundò respondeo eiusdem bonitatis, vel malitiae esse delectationem cum opere, quod habet pro obiecto: at obiectum delectationis non est copula praeterita, quatenus praeterita, sed quatenus vi apprehensionis modò fit praesens,& quasi modo sit exercita, & cum de praesenti illicita sit, efficitur illicitam esse eius delectationem.

Ad secundum nego delectari de copula esse formaliter copulam approbare,aut de illa vtcunque gaudere: nam in omni sententia licitum viduae est, gaudere, quòd debitum marito reddiderit, & cuilibet licitum est gaudere,quod coniuges sibi inuicem debitum reddant: quia hic actus totam suam bonitatem, & malitiam sumit per ordinem ad obiectum sicuti actus desiderij, & voluntatis efficacis: at dectatio inefficax cùm non respiciat obiectum, vt praeteritum, neque vt futurum, sed abstrahat ab illo,eius malitia, & bonitas non per ordinem ad obiectum,ex quo originem sumpsit, sed ex affectu, quem causat, desumenda est. Et fortè hoc est quod voluit dicere Lessius lib. 4. cap. 3. dub. 15. num. 120. Bonacina quaest.4. de matrim. punct.8. num.14. Salas 1.2. tract.13. disp.6. sect.29.fine, & sect. 30. num.199. cùm dixerunt sponsis de futuro non licere delectari de copula futura, neque viduis de copula praeterita apprehensa per imaginationem, vt praesenti, & nunc exercita; secus verò de illa, vt futura vel praesenti.

Ad tertium nego coniugibus licitum esse delectari de copula tunc habita, quia delectantur de obiecto bono,sed quia delectationes non sunt eis tunc prohibitae; cùm enim licita eis copula sit, & licita esse debet causa illius.

Ad quartum admitto licitas esse illas delectationes, quia non habent specialem deformitatem cum virtute: nego tamen licere delectationem de copula ob rationem saepè dictam.

10 Tertiò infertur nullo modo tibi licere delectari de

pollutione in somnis habita, vel coitu sine peccato contingente: quia talis delectatio causa est excitatiua pollutionem coitus præsenti, & ob eam causam prohibetur à castitate. ita Zumel plures referens 1.2. q.74. *artic.8.disp.4.dub* 2 *&* 4. Salas tr.13. *disp.6. sect.*31. *num.*219.Basil.de Leon *lib.*10 *cap.*16. §.2.*n.* 12. At licitum est de illa pollutione gaudere ob effectum inde sequutum, & ob eandem causam desiderare, quia tunc non est propriè delectatio de pollutione, sed de effectu inde sequuto. Verbi gratia, licet desiderare, vt pollutio naturaliter contingat ob tentationes sedandas, & ob eundem effectum de illa gaudere: hac enim ratione Ecclesia gaudet de Adæ peccato, cùm dicit: O *felix culpa, qua talem, ac tantum meruit habere Redemptorem.* sic Vasquez *disp* 115.*cap.*2.*&* 3. Basilius *suprà.* Lessius *lib.*4.*cap.*3.*dub.*14 *num.*105.Saà *verb.luxuria, num* 12.Salas plures referens *tract.*13.*disp* 6.*sect.*32.*n.*217. *& sequentib.* Sanchez *lib.*1.*in Decal.cap.*2.*n.*18.

11 Quod dictum est de pollutione ob huiusmodi finem, dicendum est de homicidio, fornicatione, & aliis peccatis, licitam esse, inquam, delectationem non illorum præcisè, sed quatenus fuerunt causæ alicuius boni effectus. sic Basilius *lib.* 10. *de matrimon. cap.*16.*num.*2.*fine. & num.*12.*fine.* Salas *tract.*13. *disp.*6.*sect.*32.Bonacina *de matrim. quæst.*4.*punct* 8 *num.*8. Neque obstat, si dicas te non posse procurare pollutionem, homicidium, fornicationem: ergo neque de illis contingentibus delectari, quia procurare pollutionem est esse causam illius: at delectari de illa naturaliter contingente ob effectum relictum non est esse causam illius. Ergo non est, vnde talis delectatio vitietur. Verùm si loquamur de desiderio: esto Emanuel Saà *verb.peccatum, num.*13.*in editione Complutensi*, affirmet licitum esse desiderare illud, de quo est licitum gaudere. Et idem docet Lessius *lib.*4.*cap.*3 *dub.*14.*num.*105.*verb.dico quartò.* At mihi videtur id verum non esse; licitum enim est gaudere, quod aliquis fuerit interfectus non ex displicentia personæ, sed ob hæreditatem inde prouenientem: at interfectionem eius desiderare non videtur licitum. Item nullo modo licet desiderare, vt aliqui nefariè copulentur, ad habendos filios, quia licèt desideret finem bonum, desiderat illum medio peccato: at posito iam peccato licitum esse videtur de illo, secundum quod causabit liberos gaudere. Quare solùm licebit desiderare ob bonum finem illud obiectum, quod sine peccato effici potest, licebit, inquam, desiderare pollutionem naturaliter contingentem, non voluntariè contingentem mortem naturalem alicuius, vt à peccato cesset, vel rempublicam non turbet. In omnium enim sententia certum est nullo modo licere supradicta procurare: non enim quidquid licet desiderare, licet efficere, quia alio modo tendit desiderium in obiectum, ac tendit operatio: desiderare enim potest clericus, vt latrones interficiantur, non tamen potest illos interficere, quia non desiderat interfici à se, sed ab alio: quæ omnia notauit Sotus 1.*de iust.q.*1 2. *art.*1.*versùs finem* Nauarr.*sum.cap.*16 *n.*17.*rat.*6. Salas alios referens t.2.*tract.*13.*disp.*6.*sect.*32. *num.*120. Lessius *lib.*4.*cap.*3. *dub.*14.*num.*104.*vers dico secundò*

12 Quartò infertur non esse licitum coniugibus ligatis voto castitatis delectari de copula legitimè habita, vel habenda; quia licèt obiectum bonum sit: at delectatio bona non est, eo quòd aduersetur voto castitatis, quod prohibet omnem delectationem sensibilem venercam. sic Basilius de Leon *num.*12. Sanchez *lib.*9.*de matrimon disp.*44 *num* 25. Vasquez *disp.*112. *num.*10.Temperant tamen aliqui hanc doctrinam, Coninchus *disp.*34.*de matrimon dub.*11.*num.*109.ne habeat votum in coniuge, qui votum castitatis emisit absque consensu alterius coniugis, & ratione cuius non deobligatur à debiti redditione. Nam tunc delectatio non videtur prohibita, siquidem absolutè copula non est prohibita, cuius ipsa potest esse causa: at censeo cum Sanchez, Conincho *n* 115.& Vasquez *suprà*, talem delectationem tibi esse prohibitam ratione voti castitatis, quia ratione illius obligatus es abstinere ab omni carnali delectatione quantum est ex te, seu quæ sine iniuria alterius coniugis omitti potest: at talis delectatio omitti potest sine iniuria coniugis. Ergo. Neque obstat illam delectationem initium esse posse copulæ licitæ. quia non prohibetur ratione copulæ, cuius initium esse potest, sed ratione sui ob votum castitatis. Adde initium esse non copulæ licitæ, sed illicitæ: nam est initium copulæ petitæ à delectante, non copulæ redditæ, ratione enim delectationis, ipse qui delectatur, copulam petit. sic Lessius *n.*106.Vasques t.1.*disp* 115 *cap.*2.

13 Sed quid si ex alio impedimento extrinseco copula coniugalis illicita sit, vt quia vterque, vel alter affinitatem contraxerunt, vel prohibiti sunt copulari, vel ex copula damnum est sequendum proli, an tunc licita sit delectatio de copula?

Negat Basilius de Leon *lib.*10 *de matrim.cap.*16 § 2.*num.*12. quia delectatio tunc initium est copulæ illicitæ. Probabilius tamen existimo oppositum; quia esto copula ex accidente illicita sit, at per se licita est. Ergo delectatio licita erit, cùm delectatio non respiciat copulam secundùm quod ex circumstantia vitiatur, sed secundùm quod se habet. Et confirmo, si votum castitatis fecisset coniux non absolutum, sed limitatum, scilicet non accedendi ad vxorem: certum est non peccaturum aduersus votum in delectatione morosa. Ergo delectatio morosa non sumit suam bonitatem, vel malitiam ex copula, quam de præsenti potest causare attendendo ad circumstantias extrinsecas, sed de copula, quam potest causare per se. Adde in impedimento affinitatis esse rem manifestam, cum ratione huius impedimenti solùm arceatur coniux à debiti petitione. Ergo non à delectatione illius. ita docet Sanchez *lib.*9.*de matrim disp.*44. *à num* 13.

14 Maior dubitatio est, quando coniugi dubium est de valore matrimonij, & ratione dubij interdicta est debiti petitio, an tunc licita sit delectatio? Videtur licita: tum, quia copula coniugi dubitanti absolutè licita: est tum quia delectatio non infert copulæ petitionem, potius quam redditionem, sed est indifferens. Ergo ratione huius indifferentiæ licita erit talis delectatio. Et confirmo. Tactus, qui ab vno coniuge in absentia alterius habetetur, non est mortalis, vt defendit Sanchez *disp. illa* 44 *num.* 16. quia de se est indifferens ad copulam licitam, vel illicitam, neque delectatio morosa copulæ cum coniuge absente, quia referri potest ad copulam coniugalem, licet actu non dirigatur. Ergo similiter delectatio de copula à coniuge dubio excusabitur à mortali, quia ordinari potest ad copulam licitam, qualis est petita ab altero coniuge.

15 Dicendum tamen existimo prohibitam esse talem delectationem: quia in solutis omnis delectatio carnalis tam extrinseca, quàm intrinseca prohibita est, eo quod aduersatur castitati cohibenti omnes has delectationes: sed qui dubius est de matrimonij valore, non habet ius percipiendi has delectationes, nisi in quantum necessarium fuerit ad seruandum ius illæsum alterius partis bona fide contrahentis: at ad conseruandum ius alterius compartis nunquam est necessarium coniugem dubium se morosè cogitando delectare, sicut neque se in absentia coniugis tactibus prouocare. Ergo nullo modo talis delectatio est illi licita: & ita tenet Sanchez *lib.* 9. *de matr. disp.* 44.*n.*14.Coninchus *disp.*34. *de matr. dub* 11 *n.*115.

16 Ad rationem oppositam respondeo, cùm copula solùm licita sit, casu quo petatur: at sublata tali petitione illicita fit, efficitur delectationem, quæ non supponit, neque supponere potest, petitionē semper illicitam esse: quia non habet conditionem, quæ illam possit honestare. Ad confirmationē, etsi Nauarr. Saa, Corduba, & alij quos refert Sanchez *disput.*44. *n.*2. & Basilius de Leon *lib.*10.*de matrim.cap.*16.*num.*11. existiment tactus, & delectationem appetitus sentientis in coniuge absente mortalia esse; quia cùm non possint esse causa, & principium liciti coitus, eo quod sit impossibilis, sunt causa, & principium coitus illiciti, vel pollutionis. Nihilominus existimo tales delectationes, & tactus absque periculo pollutionis non esse peccata mortalia, eo quòd ratione matrimonij omnes delectationes carnales, quæ ad copulam per se ordinantur, à mortali sint excusatæ. Quòd verò copula sit impossibilis, cum impossibilitas sit per accidens, non tollit quominus delectatio ad illam ordinetur, ideoque licita sit, & ita tenet Vasq. 1.2. *disp.*113. *cap.* 2. Sanch. *num.*3. Coninch. *disp.* 34. *dub.*11. *num.*113. At in coniuge dubitante de valore matrimonij, cùm nullam causam habeat honestandi delectationes carnales, nisi ad petitionem compartis carentes dubitatione: nullo modo illi est licita talis delectatio, aut tactus.

17 Quòd si coniux dubius non est de matrimonij valore, neque aliquo impedimento voti, affinitatis, aut similis ligatus est: probabilius existimo licitum ei esse delectari de copula maritali habita, vel habenda, ac si præsens esset, modò absit periculum pollutionis: quia omnes hæ delectationes coniugibus sunt licitæ, eo quòd principium, & dispositio sint copulæ coniugalis, quæ illis licita est. ita Vasq. 1.2. *disput.* 113. *cap.*1.Sanch.*lib.*9. *de matrim.disput.*44. *num.*3.Coninch.*n.*113. Neque redditur mortalis, etiam si inde consurgat membri pudendi alteratio, & commotio absque pollutionis periculo, quia hæc omnia ad copulam maritalem de se ordinantur, si tamen propter eorum delectationem appetantur, erit culpa venialis, quia extrahitur à suo fine. sic Vasq. *n.*4. Sanch. *n.*5. Salas *tract.* 13.*disput.*6. *sect.*30. *num.*206. Quòd verò Salas *ibi num.* 205. affirmat mortale esse, si coniuges se delectentur de copula maritali imaginaria, & ficta, mihi non probatur; quia parum refert copulam esse fictam, vel veram, si delectatio absolutè illis prohibita non est, & non fertur ad obiectum formaliter malum, & ita tenet Sanch. *disput.*44. *num* 12.

18 Quintò infertur quid dicendum sit de delectatione in coitu aliorum, & quidem si coitus aliorum malus sit, & de illo sic apprehenso delecteris, nemini est dubium te peccare, quia placet tibi, & approbas obiectum malum. At si coitus aliorum à culpa excusetur, eo quòd fuerit in amentia, Herrera *disp.* 31. *quæst.*17. existimat non esse mortale, quando abest periculum propriæ libidinis, & iniuria prolis; quia amentibus, inquit, nulla est lex posita, & idem est de eorum coitu delectari, ac delectari de coitu brutorum. Verùm si coitus aliorum à culpa excusetur ob ignorantiam, somnum, aut ebrietatem, existimat mortale esse de illo sic apprehenso delectari; quia hi peccantes lege adstringuntur, licèt ab illa ob ignorantiam excusentur.

Ergo

Ergo delectari de illorum coitu, est delectari de actu prohibito. Adde, hos ignorantes non licet coniugere, nec consulere, vt coniungantur. Ergo nec licet de illorum coniunctione delectari.

19 Ego verò existimo de omnibus esse mortale. sic Corduba *lib.2.q.30. fine* Salas *tract.13. disput.6. sect.3 num.218.* Azor. *tom.1. instit. moral. lib.4. cap.6. quaest.9.* Moueor, quia omnes tam ebrij, quàm amentes lege tenentur, licèt ab illa ob ebrietatem, vel amentiam fuerint excusati. Ergo delectari de illorum coitu per se, est delectari de obiecto malo, & solùm per accidens excusato à malitia. Ergo est mala delectatio. Confirmo. Nemini licet amentem ad necem hominis inuitare, neque ebrios inter se coniungere, neque desiderare, vt iudex erret in proferenda sententia, aut testes falsum testimonium dicant, etiam ignoranter, quia mala illa, & peccata, à quibus amentes, & ebrij per ignorantiam excusantur, tibi erunt voluntaria, & grata. Deinde in venereis est specialis ratio, quare de his obiectis nequeas delectari, quia delectationes de his obiectis non solùm sunt prohibitae, quia ad obiecta prohibita referuntur, sed etiam ratione sui, & ob repugnantiã quam habent cum castitate, excitant enim, & cõmouent de se appetitũ ad coitum. Ergo siue obiectũ excusetur à malitia, siue non, delectatio de illo mala erit. Vnde non solùm delectatio de coitu à malitia per accidens excusato mala est, sed etiam delectatio de coitu matrimoniali aliorum; quia talis delectatio excitat in habente illum, fluxum seminis. Et licèt aliquando non excitet, hoc est per accidens, ex se enim habet excitare, ac proinde à culpa excusari non potest, esto contra tenet Salas *suprà n.215.* tam de delectatione voluntatis, quàm appetitus sensitiui, friuola (inquit) est talis distinctio.

20 Verùm si de delectatione in aliis materiis à Venere loquamur, dicendum est primo licitam esse delectationem de quolibet opere bono, siue à se, siue ab alio factum sit. Probo; quia obiectum bonum est, & nullum prauum affectum mouet. Ergo licet de illo delectari, sicut desiderare. Qua ratione licitum est te delectari de suspenso latrone, de inimicis iure vastatis. sic omnes Doctores.

21 Dico secundò, Si opus ex aliqua circumstantia malum sit, & de illo, vt est sub tali circumstantia, delecteris, delectatio peccaminosa est, sicut & ipsum opus. sic Basilius de Leon *lib. 10. de matrim. cap.16. num.16.* Ratio, meo iudicio, est euidens, quia delectatio vel est approbatio obiecti, vel supponit illius approbationem, sed approbare obiectum malum, malum est. Ergo de illo vt sic delectari malum erit. Explico conclusionem. Apprehendis te sanum comedere carnes in Quadragesima, si de tali comestione delecteris, procul dubio delectaris de obiecto formaliter malo; similiter si te iudicem fingis, & sub hac apprehensione contemplaris vindicari de inimico, quis dubitare potest te peccaturum; cum obiectum formaliter malum approbes.

22 Dico tertiò, de quolibet obiecto iure positiuo prohibito potest absque mortali delectatio esse, dummodo intellectus repraesentet voluntati obiectum denudatum conditione vitiante, & voluntas & appetitus in illud vt sic repraesentatum feratur. Haec conclusio est communis, Lessius *lib. 4. cap. 3. dub.15 num.11. & seqq.* Vasq. *1.2. disp. 110. cap. 2.* Sanch. alios referens *lib.1. Decal. cap.1. n.10.* Ratio videtur aperta, quia obiectum, vt sic repraesentatum, non inuoluit malitiam. Ergo nequit illam delectationi tribuere: posse autem tale obiectum denudari per intellectum à conditione vitiante, apertum est, cùm ab extrinseco habeat malitiã, sicuti & prohibitionem hac ratione tibi non est mortale, si in Quadragesima delecteris de esu carnis absolutè, quia esus carnis in se malus non est, neque in se inuoluit prohibitionem, esset tamen mortale si delectatio esset de esu carnis in Quadragesima facto, ita vt obiectum delectationis illam mer circunstantiam comprehenderet.

Dices, Sanè nullo modo licet velle in Quadragesima comedere carnes, etiamsi non velit illas comedere, quatenus sunt prohibitae. Ergo neque etiam licebit in Quadragesima de esu carnis delectari.

Respondeo negando consequentiam. Ratio disparitatis est, quia voluntas efficax tendit ad exequendum opus, & cum ab opere sic exercito separari nõ possit malitia, neque à voluntate efficaci separari potest: at delectatio cum operis executiua non sit, potest in opus denudatum à conditione vitiante ferri, ac proinde mala non esse, vt benè notauit Coninceus *disput. 34. dub.11. num. 110.* Bonacina *de matrim. quaest.4. part. 8.n.11.*

Dico quartò, de obiecto iure naturali prohibito mala est delectatio, quoties ab illo praescindi non potest malitia: at si ab illo obiecto in aliqua circunstantia facto separari potest malitia, non erit mortalis eius delectatio. In priori parte huius conclusionis omnes conueniunt: nam tunc delectatio non habet, vnde honestari possit, cùm malum semper approbet. Qua ratione nunquam potest esse licita delectatio de idololatria, odio Dei, mendacio, infidelitate, & similibus, quia in nulla circumstantia haec licita esse possunt. Secunda pars paucis arridet, eo quòd existiment à prohibitis iure naturali separari non posse malitiam, & prohibitionem. Verùm si rectè expendatur, clara est: furtum enim licitum esse potest necessitate graui vrgenti, homicidium authoritate publica factum: si igitur quis delectaretur de horum actuum substantia, non infertur delectari de illis, quatenus mali sunt; siquidem, & mali, & boni esse possunt, secundùm diuersas circumstantias in quibus fiunt; hac enim ratione, vt bene dicit Azor statim allegandus, non peccat mortaliter, qui se ducem fingens in bello iniusto delectatur, quòd strenuè pugnauerit, mirificè se defenderit, aliáque huiusmodi fuerit operatus. Item ipsemet Thomas Sanchez, qui *lib. 1. cap.2. num.11.* affirmauit, delectationem de prohibitis iure naturae semper esse malam, *n.35.* nobiscum videtur consentire, siquidem admittit non esse culpam lethalem, si laicus se apprehendat Sacerdotem, & iurisdictionem habentem, delectetur in confessionibus audiendis, quia audire confessiones non est malum, nisi quatenus fit à non habente potestatem: quare dum non delectatur de huiusmodi conditionis absentia, non delectatur de aliquo malo, sic dicendum in duello, homicidio, & similibus, quae licita, & illicita esse possunt. ita tenet Basilius de Leon *lib. 10. de matrim. cap.16. num. 19.* Azor *tom.1. instit. moral. lib.4. cap.6. quaest.1. in fin.* & Thomas Sanchez *lib.1. in Decalog. cap.2. num.16. fine.* Coninch. *suprà num.110.*

§. III.

An delectatio, & desiderium obiecti mali sub conditione auferente eius malitiam, mortale peccatum sit.

1 *Explicatur quaestio.*
2 *De prohibitis iure positiuo non est peccatum.*
3 *Quid dicendum de prohibitis iure naturae? Proponitur quaedam sententia non posse honestari talem delectationem.*
4 *Probabile est honestari posse.*
5 *Satisfit argumentis num. 3. positis.*
6 *Aliqua aduertuntur pro superioris doctrinae intelligentia.*

1 Desideras comedere carnes die Veneris, occidere, mentiri, vindicare, idololatrare, si tibi liceret; & de illis sub tali conditione apprehensis delectaris, commitísne peccatum, ac si conditionem non apposuisses,

2 Si de prohibitis iure positiuo loquamur, recepta omnium sententia est, te non peccare, si apponas conditionem excusantem à malitia, & sub ea obiectum velis, vt si velis in Quadragesima comedere carnes, casu quod Ecclesia permitteret, stante enim Ecclesiae permissione talis comestio licita est. Ergo velle comestionem sub tali conditione est velle obiectum bonum nulla ex parte maculatum.

3 Quòd si de prohibitis iure naturae loquamur, distinguendũ est. Aliqua enim sunt, à quibus separari potest malitia: alia à quibus malitia est inseparabilis. Prioris generis sunt, coitus, homicidium, furtũ, infamatio, quae stante aliqua conditione licita sunt, coitus enim licitus est, si cũ vxore propria fiat, homicidiũ, si authoritate publica, furtum, si vrgente necessitate, infamatio, si honesta causa intercedat. Alia sunt, à quibus malitia separari non potest, quia nullus casus dabilis est, in quibus haec liceant, vt mendacium, fornicatio, vindicta, idololatria, odium Dei, & similia. Si voluntas fertur in prioris generis obiecta sub conditione auferente eius malitiam, existimo peccatum mortale non esse, quia fertur in obiectum denudatum à malitia; hac enim ratione non peccat mortaliter religiosus, qui velit ducere vxorem, casu quo liber esset à voto, & occidere latrones casu, quo iudex esset, & alienum accipere necessitate vrgente. sic Caietanus *in summa, verbo cogitatio.* Emanuel Saa *verbo peccatum.* Man. *1.tom summ. cap.232. num.2. in 2. edit.* Basilius de Leon *lib. 10. de matrim. cap.16. num. 20.* Tho. Sanch. alios referens *lib.1. in Decal. cap.2. n.24.* & alij Doctores statim referendi. Quòd si voluntas fertur in posterioris generis obiecta, quae in nullo euentu licita esse possunt, affirmat Thom. Sanch *n.23.* Basilius de Leon *suprà* Azor *tom. 1. instit. moralium, lib.4. cap.6. q.10.* te peccare mortaliter, quomodocumque ea velis, etiamsi ea velis sub conditione, si tibi liceret, vel si non essent mala, vel prohibita. Nam cùm impossibilis sit talis conditio, pro non adiecta debet haberi, ex text. *in cap. fin. de conditionib. appositis.* at si conditio non esset apposita, sed absolutè in talia obiecta motus fuisses, nemini est dubium te peccaturum grauiter. Ergo etiam si conditionem apposueris. Secundò cùm dicis te velle mendacium, si esset licitum, conuinceris desiderare licitum esse mendacium. Ergo desideras, vt naturae rerum mutentur, & iure naturae vetita liceant. Ergo peccas. Tertiò nemini esse potest dubium, hunc actum esse culpam lethalem, si esset licitum, destruerem Deum, cùm tamen conditio rationem malitiae auferre videatur.

4 Nihilominus existimo satis probabile non esse peccatum mortale haec obiecta intrinsecè mala desiderare, vel de illis delectari, sub conditione, si licita essent, vel si Dei offensa non essent; sic tenet expressè Vasquez *1.2. disput. 116. cap.2.* Sayrus *in claui regia, libr. 8. cap. 7. num. 28. & 29.* Salas *tractat. 13. disputat. 6. sectione 27. num. 180.* Emanuel Saà *in edit.*

dict. Complut. & Rom. verbo peccatum, n. 2. Bonacina *de matrim. quæst. 4. p. 8. num. 20.*

Probo primò, quia sic desiderans illa obiecta, non absolutè, & efficaciter illa desiderat, cum videat esse impossibilia, solùm enim ostendit propensionem suæ voluntatis in tale obiectum; quando enim dicit se mendacium commissurum, si liceret, scit nec esse, neque posse esse licitum mendacium. Ergo non habet voluntatem committendi mendacium; cum hac enim voluntate mentiendi, si liceret, stat optimè voluntas nunquam mentiendi, quia non est licitum. Ergo solùm illa voluntas est, quædam voluntas inefficax, seu, vt meliùs dicam, est quædam propensionis in obiectum significatio: at quando ita est, ipsemet Thomas Sanchez *num. 25* affirmat malam non esse. Ergo nunquã est mala talis voluntas. Secundò, qui vult mentiri, casu quo liceret, non vult obiectum prauum, siquidem mendacium licitum malum non est, & licèt nunqam possit esse licitum mendacium, hoc non obest quominus voluntas in illud sub ea conditione feratur; in apprehensione enim, & affectu mendacium licitum est.

5 Neque obstant rationes contrariæ. Admitto enim conditionem impossibilem in matrimonij contractu fauore ipsius pro non adiecta haberi: at non in aliis contractibus, ex §. *si impossibilis, Institut. de inutilib. stipulat. & leg. impossibilis, 7. ff. de verborum obligat. & leg. non solùm, 30. ff. de actionib. & obligat.* Ex quibus legibus constat apponentem conditionem impossibilem non habere voluntatem contrahendi, sed potiùs irridendi?

Ad secundum nego volentem mentiri, casu quo liceret, velle vt licitum sit mendacium, quia circa bonitatem, vel malitiam mendacij non fertur eius voluntas, sed negatiuè se habet: sicuti si voluntatem haberes occidendi latrones, si iudex esses, non infertur te habere voluntatem assumendi officium iudicis. Neque religiosus, qui diceret: Si solutus essem à voto, ducerem vxorem; infertur habere voluntatem se à votis liberandi, sed solùm dicit, quid in illo statu faceret, sibique gratum foret. Ergo ex tali voluntate non infertur velle, vt rerum naturæ mutentur. Secundò respondeo concedendo te velle, vt illa omnia essent licita, & naturæ rerum mutentur; sed quia non vis illud efficaciter, sed inefficaciter, & per simplicem affectum, & ob finem bonum, non est cur peccati mortalis talis affectus damnandus sit, vt benè dixerunt Vasq. & Salas *suprà*.

Ad tertium respondeo illam voluntatem, si esset licitum, destruerem Deum, mortalem esse non ex formali obiecto, quod respicit, sed quia videtur effectus esse alterius voluntatis Deum odio habentis: qui enim seriò id diceret, manifestè conuinceretur Deum sibi displicere, & ex displicentia ipsius esset mortale; non obiecto.

Pro maiori intelligentia supradictæ doctrinæ adducto aliquos esse casus, in quibus à mortali aliqui se existimant excusatos ob conditionem appositam, cùm tamen non sint, eo quòd conditio illa non tollat malitiam integrè. Si enim dicas, vindicarer, fornicarer, aut aliud malum facerem, si infernus non esset, vel si non essem sacerdos religiosus, &c. sine dubio peccas, quia esse, vel non esse infernum, esse, vel non esse sacerdotem, non tollit malitiam vindictæ, fornicationis, & aliorum peccatorum; tolleret tamen aliquam circumstantiam: vt si diceres, si non essem religiosus, fornicarer, & constitueret peccatum solùm contra temperantiam, non contra votum, vt benè notauit Bonacina *de matrimon. quæst. 4. p. 8. num 27.* Sanchez *libr. 1. in Decalog. cap. 2. num. 28.* qui *num. 29.* aduertit, cùm aliquis dicit, si hoc mihi alio tempore accideret, vindicarer, esse peccatum, si potentiam exequendi vindictam desideratat si solùm enuntiatiuè proferat, enuntiando, inquam, quid tunc faciendum fuisse existimat, culpa vacat. Nunquam tamen est peccatum velle relinquere peccatum ob timorem inferni, vel ob amissionem honoris, ob quemcunque enim finem peccatum relinquatur, peccatum non est.

§. IV.

An delectatio morosa de turpi obiecto habeat omnes species, quas haberet desiderium illius.

1 *Explicatur quæstio, & declaratur, in quo sita est difficultas.*
2 *Si delectatio sit de copula cum coniugata, quatenus talis est, speciem habet adulterij, secus si de copula coniugata præciso per intellectum coniugio.*
3 *Proponitur quædam obiectio, & soluitur.*
4 *Aliqua aduertuntur notanda.*

1 Constat primò, desiderantem fornicari cum soluta contra temperantiam peccare; si cum nupta, addere iniustitiam ob adulterium; si cum religiosa, vel voto castitatis ligata, peccare contra religionem; si cum consanguineis, peccare contra pietatem, quantumuis vellet non esse coniugatam, religiosam, vel consanguineam, quia desiderium peccati tendit ad exequendum peccatum, & cùm à peccato illo separari non possint illæ circumstantiæ, necessariò illarum malitiam habere debet desiderium, seu voluntas efficax.

Difficultas autem est, an etiam illas habere debeat delectatio: siquidem delectatio non tendit ad executionem operis, sed potiùs ipsum opus, quasi exercitum supponit, & in illo delectatur.

2 Et quidem si delectatio sit de copula habita, vel habenda cum coniugata, quatenus cõiugata est: ita vt obiectum tuæ delectationis non solùm sit copula cum illa fœmina, quã cognoscis coniugatam, sed copula cum illa vt coniugata, taliter quòd esse coniugatam te delectet, nemini esse potest dubium talem delectationem non solùm contra temperantiam, sed etiam contra iustitiam esse: siquidem iniustitia tibi placet, & grata est, & tradiderunt Azor. Vasq. & Salas infrà allegandi. At verò, vel nunquam hoc contingit, quia fœminam esse coniugatam, vel alio impedimento ligatam, parum delectationi deseruit, imò potiùs temperat delectationem, non illam excitat. Ergo cùm de illius concubitu delectaris, non delectaris de illo, quatenus est concubitus coniugatæ, vel religiosæ, sed ab omnibus his circumstantiis præscindis. Posse autem delectationem ab omnibus his circumstantiis præscindere, videtur manifestum: fœmina enim illa esse poterat sine coniugio, vel voto castitatis. Ergo benè potest apprehendi, quin apprehendatur affecta coniugio, vel voto castitatis (esto alia cognitione cognoscatur affectam esse coniugio, vel voto castitatis.) Ergo apprehendere potes copulam cum illa, vt sic apprehensa. Ergo si delecteris in tali copula, non delectaris in copula adulterina, vel sacrilega: quia copula illa prout est in tua apprehensione ab omnibus his malis præscindit. Ergo delectatio de copula cum coniugata, religiosa, vel consanguinea, eiusdem esse potest speciei, nisi formaliter delectatio fiat de illis, quatenus tales sunt, ita tenet, & latè probat Vasq. *1. 2. disp. 112. cap. 2.* Azor *lib. 4. instit. mor. cap. 6 q. 3.* Sayrus *in claui regia lib. 8. c. 7 n. 19. & 20.* Thom. Sanch. *lib. 1. in Decal cap. 2. n. 12.* attenta eius limitatione, quam apponit conclusioni, probabilem reputat Lessius *lib. 4. de virt. cap 3. dub. 15 n. 123.* Saà *verbo luxuria n. 13.* Salas *1. 2. tract. 13. disp. 6 sect. 6. num. 56. & 57.* Ægid. de Coninch. *disp. 34. dub. 11. n. 108.* Bonac. *de matr. q. 4. p. 8. n. 9.*

3 Sed obiicies, cum delectatis de obiecto prauo, verbi gratia de copula habita cum coniugata, copula cum coniugata tibi placet, & grata est. Ergo tibi grata est copula adulterina, quia ab illa copula cum coniugata separari non potest adulterij malitia.

Respondeo, si per approbationem voluntatis tibi placeat copula cum coniugata, certum est, malitiam adulterij talem approbationem habere; illa enim voluntas est voluntas operis: at si per delectationem tibi placeat, non est necessarium, quòd tibi placeat copula cum coniugata, quatenus cum coniugata est; sufficit, si placeat illa copula, quæ cum coniugata est facta, quatenus est cum fœmina pulchra, & à te amata; stat enim optimè non posse ab aliquo opere separari plures malitias, & in delectatione illius operis omnino separari. Exemplis probat Coninchus, Lessius, & Salas *suprà*, si in loco sacro malè tractetur tuus inimicus, & tamen de illius calamitate delecteris absque consideratione loci sacri: talis delectatio malitiam sacrilegij nõ habet, etiam si opus externum sacrilegum fuerit. Item audis verba faceta, sed contumeliosa, impura, detractoria, delectari de illis potes, non quatenus contumeliam causant, sed quatenus risum excitant, item non quatenus detractoria, sed quatenus impura. Ergo non est necessarium delectationem integrè obiecto conformari, & omnem eius malitiam in se recipere, sed poteris solùm ex parte turpitudinem ab illo accipere.

4 Aduertendum tamen est, si delectatio contingat de copula Sodomica, vel bestiali, necessariò fatendum esse, quia omnino sunt distincta à copula fornicaria, & specialem cum virtute castitatis oppositionem habent: siue hæc oppositio illis proueniat à turpitudine obiectorum, quæ respiciunt, siue à se ipsis per ordinem ad obiecta. sic Vasq. *cap. 2.* Lessius *n. 122.* Salas *num. 60.*

Secundò aduertendum est, si delectatio fiat ab habente votum castitatis, esse non solùm contra temperantiam, sed etiam contra votum, quia votum omnes delectationes carnales excludit. Solùm est difficultas, an delectatio coniugis cum fœmina aliena habeat non solùm malitiam contra castitatem, sed etiam contra iustitiam? Affirmat Bonacina *quæst 4. punct. 8. de matrimon. num 19. versic. secundus casus*; quia coniux per matrimonium non solùm corpus, sed etiam affectus alteri coniugi obligauit. Ergo si in alteram à coniuge inclinat, iniuriam irrogat. Hæc tamen ratio non caret difficultate, supposita nostra sententia affirmante delectationem non accipere malitiam omnem obiecti, sed quatenus ab intellectu voluntati repræsentatur. Cùm autem à circumstantia coniugij possit intellectus præscindere, & seipsum quasi solutum considerare; non videtur circumstantiam coniugij, posse malitiam tali delectationi tribuere. Quòd autem per coniugium non se coniuges obligauerint ab his delectationibus abstinere, sicuti obligantur vouentes castitatem, inde probatur, quia hæ delectationes

sunt

sunt per se incognitæ alteri coniugi. Ergò non potest ratione illarum iniuriam pati; neque ob illas priuatur copula sibi debita. Ergo non sunt contra iustitiam, sed solùm contra temperantiam, quod dubitando dictum sit.

§. V.

An delectatio appetitus sensitiui cum commotione corporis, peccatum sit mortale, si voluntas in talem delectationem expressè non consentiat.

1 *Qua ratione in his motibus consentire possit, & de quo consensu sit controuersia.*
2 *Motus appetitus sensitiui non refrenati à voluntate, cum possit, qui affirment esse mortale.*
3 *Probabilior est sententia opposita.*
4 *Soluuntur fundamenta num. 2. posita.*
5 *An sit peccatum veniale hos motus non reprimere? Proponitur sententia non esse.*
6 *Defenditur cum communi esse veniale peccatum, & soluuntur contraria rationes.*
7 *Quid si ob causam honestam non reprimis.*

1 DVpliciter voluntas in huiusmodi motibus consentire potest. Primò expressè appetendo illos, & in illis se delectando, & de hac voluntate nemini est dubium esse peccatum mortale. Secundò consentire potest tacitè, & virtualiter, quatenus non reprimit, neque coërcet, cùm possit. Et de hac secunda voluntate est controuersia, an sufficiat, vt motus appetitus sensitiui sint peccatata mortalia, etiam, quando abest periculum pollutionis, vel alterius consensus mortalis.

2 Prima sententia affirmat. Sic Azor *tom. 1. lib. 4. cap. 6. quæst. 5. & cap. 21. quæst. 5.* Petrus de Ledesma *2. part. sum. cap. 17. initio.* Valent. *1. 2. disput. 6. quæst. 4. punct. 3. vers. nihilominus contraria.* Lessius *lib. 4. de iustit. cap. 3. num. 117.* Vasquez *1. 2. disput. 108. cap. 2.* Sayrus *lib. 8. cap. 7. num. 3.* referunt pro se D. Thom. Bonauent. Alens. Richard. & alios, sed immeritò, vt rectè expendit Salas *1. 2. tract. 13. disp. 6. sect. 3. in princ. num. 14. & 15.*

Probari potest primò, quia voluntas tenetur regere appetitum, & omnes alias potentias, ne rationi pugnent; ideo enim constituta est domina, & regina potentiarum. Ergo si cùm appetitus, aliæque inferiores potentiæ oppugnant rationem, voluntas non se opponit, & appetitum reprimit, obligationi non satisfacit. Ergo peccat: & cùm sit materia grauis, excusari non potest à mortali. Secundò, si voluntas in huiusmodi motus expressè consentiat, omnes affirmant, peccare mortaliter. Ergo etiam peccabit si virtualiter consentiat, tacitus enim, & expressus consensus pro eodem reputantur, ex *l. de quibus, in fine, ff. de legibus, & l. cum quid, ff. si certum petatur.* & latè Euerard. *loco ab expresso ad tacitum.* Confirmo, quia vix distingui potest, an voluntas se negatiuè habeat, an expressè consenserit: nam cùm appetitus secum trahat voluntatem, difficile erit decernere, consentiente appetitu voluntatem non consentire. Tertiò, si aliqui huiusmodi motus per tactus, & amplexus in te excitaret, obligatus esses sub mortali illum reprimere. Ergo etiam cùm à natura excitantur, cùm eodem modo ad seminationem prouocent. Neque valet dicere te esse obligatum repellere huiusmodi tactus, ne peccato alterius consentias: nam etiamsi alter non peccaret, eo quod ebrius, aut amens esset, tenereris illum à te repellere, neque tales actus permittere; quia talis irritatio à quocumque proueniat, castitati obstat. Quartò, velle hos motus, & delectationes inde consurgentes, ideo est mortale, quia hæ delectationes initium sunt, & causa proxima pollutionis, vel coitus, sed siue apponatur expressè, siue tantùm interpretatiuè, eodem modo sunt initium, & causa pollutionis, vel coitus. Ergo eodem modo erunt peccata, cum consensus interpretatiuus verus consensus sit. Quintò, si voluntati licet hos turpes motus non reprimere, sed illorum delectationem recipere, contenta erit tali delectatione, & de matrimoniali copula non curabit. Obstabit ergo talis licentia fini matrimonij.

3 Nihilominus etsi supradicta sententia valde probabilis sit: probabilior mihi videtur non peccare mortaliter voluntatem, quæ non reprimit hos turpes motus, sed merè negatiuè se circa illos habet, dummodo absit periculum pollutionis, aut vlterioris grauis consensus. tenet hanc sententiam Caietan. *1. 2. quæst. 74. art. 3. & in summ. verb. delectatio, versic. magna tamen.* Nauarr. *cap. 11. num. 9. vers. 11. partic. 4. & cap. 16. num. 9. partic. 5.* Tolet. *summ. lib. 5. cap. 14. num. 2.* Philiarcus *tom. 1. part. 2. sum. lib. 4. cap. 18.* & alij plures, quos refert Salas *tract. 13. disp. 6. sect. 3. num. 15.* Et licet ipse noluerit suam mentem declarare, satis insinuauit esse pro hac sententia, vt legenti patebit. Probabilissimam esse affirmat Thomas Sanchez *lib. 3. de matrim. disp. 45. num. 15. & lib. 1. in Decalog. cap. 2. num. 13.* vbi hanc reputat probabiliorem in rigore metaphysico, practicè tamen aliam dicit esse veram.

Præcipua ratio, quæ me mouet, est, quia huiusmodi motus à natura proueniunt, ita vt omnes coërcere sit impossibile, aliquos difficillimum. Non est igitur credendum de diuina bonitate salutem æternam hominum his periculis exposuisse: esset enim salus æterna cuiuslibet hominis non leui periculo exposita, si cùm à natura sit in malum procliuis, arctatus sit non solùm non admittere hos motus, sed etiam illos reprimere, & coërcere. Item si obligatus esset homo hos motus reprimere, cùm possit, obligaretur sanè media apponere non difficilia ad reprimendum. Ergo si videat hos motus consurgere, eo quod in lecto tali, vel tali modo decumbit, tenebitur à tali cubitu abstinere, imò surgere, & se aliqualiter verberare, quòd certè est durissimum, & pauci admittunt. Deinde peccabit mortaliter, si non euitat causas, ex quibus cognoscit huiusmodi motus prauos insurgere; nam si postquam excitati sunt, tenetur illos reprimere, à fortiori tenebitur impedire ne excitentur; tenebitur ergo sub mortali fœminam non alloqui, nec videre, aliaque similia omittere, quæ in omnium sententia vel bona sunt, vel solùm venialia.

4 Denique argumenta contrariæ sententiæ non vrgent. Ad primum dico, voluntatem obligatam esse sub mortali regere appetitum, ne ita cum ratione pugnet, vt ex eius pugna ipsa consentiat: at impedire quamlibet pugnam, non videtur obligata voluntas saltem sub mortali.

Ad secundum admitto gratis in contractibus idem esse iudicium taciti, & expressi propter præsumptum consensum: at in peccatis nequaquam; nunquam enim tibi licet aliorum peccata velle: licet tamen illa non impedire, & Deus peccata permittit, non tamen illa vult. Quare si rectè expendatur hic consensus tacitus, qui solùm est permissio, non debet dici propriè consensus voluntatis, cùm voluntas, quantum est de se, illos non velit, & in tali appetitus delectatione displiceat. Aliàs diceretur Deus tacitè velle nostra peccata, & virtualiter in illis consentire, siquidem illa permittit potens cohibere, quo nihil absurdius. Ad confirmationem, difficile quidem est discernere voluntatem non consentire, consentiente appetitu: at experientia constat ita contingere, præcipuè cùm in voluntate adest displicentia formalis de tali delectatione, quæ displicentia efficaciter detinet voluntatem, ne consentiat, esto inefficax sit ad prauos illos motus reprimendos.

Ad tertium concedo obligatum te esse sub mortali repellere excitantem turpes motus: at non obligari eodem modo, quando à natura excitantur: esse enim excitatos à natura, diminuit obligationem, sicut in pollutione contingit, quæ permitti potest fluere, quando à natura prouenit: at si alius in te excitaret, omnino debebas illam repellere.

Ad quartum concedo velle hos turpes motus, illósque procurare, esse peccatum mortale, quia initium sunt, & causa pollutionis. Nego tamen inde inferri illos permittere esse mortale; quia aliud est velle causam pollutionis, aliud permittere illam. Qui enim permittit causam pollutionis à natura prouenientem, non dicitur illius causa: at qui illam vult, causa illius est. Adde si præuideatur futura pollutio, etiamsi non præuideatur illius consensus, communiter Doctores fatentur teneri tunc voluntatem resistere, nec posse solùm negatiuè se habere, quia tenetur causas notabiliter ad pollutionem influentes auertere, si commodè possit: sic Sanchez *suprà lib. 9. de matrim. disp. 45. num. 15. & in Decal. lib. 1. cap. 2. n. 14.* Salas *1. 2. tract. 13. disput. 6. sect. 18. num. 121 fine, & sect. 9. num. 74. fine,* quamuis difficultate non careat.

Ad quintum nego talem permissionem obstare grauiter fini matrimonij, cùm enim voluntas non possit horum motuum delectationem procurare, vel in illa gaudere, sed ad summum illam pati, cum acciderit, non potest periculum esse, quòd his delectationibus contenta sit.

5 Ex dictis oritur non leuis difficultas, an sit peccatum veniale hos motus non reprimere, cùm possis?

Ratio difficultatis est. Nam si est peccatum veniale non reprimere hos motus, ideo est, quia est obligatio reprimendi, & carentia illius repressionis aduersatur alicui præcepto: at nullum præceptum esse videtur cui aduersetur: nam illud præceptum, *non concupisces,* non de appetitus concupiscentia, vbi non est libertas, sed de concupiscentia voluntatis, latum est. Ergo dum ipsa voluntas non concupiscit hos motus, nullum peccatum esse potest. Deinde si adsit præceptum reprimendi hos motus, cùm hæc sit materia grauis, obligatio erit sub mortali. Ergo vel dicendum est nullum esse peccatum hos motus non reprimere, vel esse mortale. Denique non reprimere hos motus, ideo esse potest peccatum veniale, quia ipsi excitant, & mouent ad pollutionem, cuius causas debes auertere, si commodè possis. Ergo hæc ratio probat non esse peccatum veniale, sed mortale. Quia non auertere causas in materia luxuriæ notabiliter influentes in pollutionem, mortale est, vt expendit Sanchez *lib. 9. de matrim. disput. 45. num. 15.* Confirmo, pollutio præuisa, & non intenta, in tantum est peccatum, in quantum est peccatum causa illius, sed quando ex huiusmodi delecta-

delectationis appetitus præuidetur pollutio, delectatio appetitus peccatum mortale est. Ergo etiam erit mortale, quando non præuidetur. Probo consequentiam, quia causa pollutionis esse mortale, vel non esse, non prouenit ex effectu sequuto, sed ex eo quòd ipsa per se talem effectum habeat. Ergo vel dicendum est nullum esse peccatum hos motus non reprimere, etiam stante pollutionis periculo, vel semper esse peccatum mortale. Quapropter plures Doctores asserentes hanc delectationem mortalem esse, non tam de periculo pollutionis, quàm de periculo consensus in ipsam sunt locuti: quocirca Alensis, Bonauent. & alij, quos refert Salas 1.2. *tract.* 13. *disp* 6. *sect.* 1. *n.* 30. *& sect.* 15. *circa finem, n.* 6. sentiunt nullum esse peccatum has delectationes permittere, si absit periculum consensus, & expressè docet Ioan. Sanchez *in select. disp.* 21. *n.* 3.

6 Verùm omnino retinenda est communis sententia, quam docet Salas *suprà sect.* 3 *num.* 30 *fine & sect.* 9 *in princ.* vbi plures refert Thomas Sanchez *in Decalog. lib.* 1 *cap.* 2. *num.* 13 *fine*, & omnes communiter: permittere, inquam, hos turpes motus, & delectationem appetitus absque aliqua causa honesta, esse peccatum veniale, quia de se sunt inordinati, & ad copulam incitant. At à copula prohibitus es abstinere: ergo etiam prohibitus es abstinere ab iis motibus, sub graui culpa, ne illos velis; sub leui, ne illos permittas. Nec mirum est hos diuersos modos consentiendi, non eadē grauitate culpæ prohiberi, sicuti non eadem grauitate culpæ prohibetur resistere tepidè tentationi, ac illam velle. Ex his patet ad primam & secundam rationem dubitandi. Ad vltimam dico te obligatum esse auertere causas per se ad pollutionem notabiliter influentes, quando commodè potes; obligaris, inquam, sub mortali, si tibi voluntariæ sint; sub veniali, si à natura sint appositæ, vel si intelligantur probabiliter pollutionem causaturæ. Vnde cùm Doctores dicunt causam dare pollutioni, absque vlla necessitate, mortale esse, etiamsi pollutio non sequatur, si causa per se refertur ad pollutionem, optimè dicunt: at qui permittit huiusmodi motus, non dat causam per se pollutioni, sed permittit causam à natura datam: hæc autem permissio non videtur sub graui culpa prohibita, quando pollutio non intelligitur prouentura: sufficit, si tunc sub veniali intelligatur prohibita.

7 Notandum item est, si ob causam necessariam, vel vtilem tibi, aut alteri non reprimis huiusmodi motus, quales sunt, audire confessiones, legere, studere, locutio vrbana cum fœmina, equitatio, timor incidendi in turpiores delectationes, vel vrgentiùs tentandi, nullum peccatum committis: etiamsi adsit periculum pollutionis, modò absit periculum consensus, quia tunc pateris has delectationes, non agis: ita Azor *tom.* 1. *institutionum moralium, lib* 4. *cap.* 6. *quæst.* 5 Salas plures referens 1.2. *tractat.* 13. *disput* 6. *section.* 3. *num.* 31. Sanchez *lib* 1. *in Decalog. cap* 2. *num.* 11 Vasquez *disp.* 108 *cap.* 3 *fine*. Coninchus *disp.* 34 *de matrim. dub.* 11. *num.* 111. Lessius *lib.* 4. *cap.* 3. *dub.* 14. *num.* 94 *& dub.* 15. *num.* 118.

PVNCTVM XI.

Qua ratione pecces, si te iactes, aut iactari permittas de peccato, de donis naturalibus, & de virtutibus.

1 *Iactantia de peccato peccatum est.*
2 *Si de dexteritate, aliisque circumstantiis iacteris, idque audientes intelligant, à peccato mortali excusari potes.*
3 *Si alius te de peccato laudat, & laudes acceptas, mortaliter peccas.*
4 *Idem est si alium tu de peccato laudas, vel quod non commiserit exprobras.*
5 *An iactantia in peccatum eandem habeat malitiam, ac ipsum peccatum.*
6 *Iactantia immoderata in donis naturalibus per se est veniale peccatum.*
7 *Aliquando est mortale, vt si in damnum tertij vergat.*
8 *Quærere ab hominibus æstimationem, & gloriam in virtute aliquando licet.*
9 *Humanas laudes propter se appetere illicitum est.*
10 *Sed quid si ob gloriam humanam captandam fingeres opera virtutis.*

1 SIne controuersia est, iactantiam de peccato peccatum esse, quia iactantia & est complacentia in peccato, & ex illo laudem quærit. Vnde si peccatum fuerit mortale, mortalis erit iactantia: si veniale, venialis. Neque refert, siue peccatum verum, vel falsum, de quo te iactas, quia iactantia eadem esse potest, siue peccatum verum sit, siue falsum, sic omnes Doctores cum D. Thom. 2.2. *q.* 132. *art.* 1. *&* 4.

Sed quid si tibi placeat peccatum, imò potiùs illud detesteris; at ne condemneris ab aliis, néve exprobreris, te iactas de peccatis commissis, vel fingis commisisse.

Respondeo in iactantia de peccato communiter dupliciter peccari, primò per complacentiam, & gaudium de peccato, de quo te iactas. Secundò per extollentiam prauam, & elationem inordinatam. Si in peccato, de quo te iactas, non complaceas, excusaris à peccato complacentiæ, & delectationis illius: at non excusaris à peccato elationis, seu inanis gloriæ, quæ consistit in quærenda laude, & honore ex peccatis. sic D. Thom. *suprà articul.* 3. Nauarr. *summ. cap.* 23. *num.* 12. Sanchez *lib.* 1. *in Decalog. cap.* 3. *numer.* 5. *&* 10. Azor *tom.* 1. *instit. libr.* 4. *cap.* 13. *quæst.* 2 *&* 5.

2 Verùm si in peccato narrato non complaceas, neque ratione illius laudem quæras, sed solùm te iactes, de ingenio, dexteritate, vel astutia in committendo, affirmat Lessius *lib.* 2. *de instit. cap* 47. *dub.* 6. *num.* 41. Sanchez *num.* 4. Bonacina *quæst.* 4. *de matrim punct.* 8. *num.* 10. non esse mortale casu, quo audientes intelligant te neque complacere in peccato, neque laudari de illo, sed solùm de modo, qui in committendo adfuit: nam si id non intelligunt, peccas inanis gloriæ peccato, siquidem opere saltem externo exultas in rebus pessimis. Et ita præsumendum est contingere, quoties tuus animus in contrarium manifestè non declaratur, sumitur enim præsumptio ex communiter contingentibus, ex *l. nam ad ea, ff. de legib.* Negari item non potest talem narrationem periculosissimam esse.

3 Quòd si alius te de peccato iactet, & laudes acceptes, illisque congaudeas, clarum est te peccare mortaliter, vt bene dixit Nauar. & Sanchez *suprà*: at si tibi displicerent, & præ verecundia taceres, existimat Sanchez non esse mortale, nisi talis esset laudatus, qui tacendo stantibus scandalum præberet. Ego verò, vt te excusem à peccato, semper existimo necessarium, vt aliquo modo displicentiam, quam habes in corde, exteriùs manifestes, alioqui censeberis laudes ex malefactis acceptare, & in illis consentire.

4 At si tu alium de peccato commisso laudas, vel exprobras, quòd non commiserit, clarum est te peccare pro grauitate peccati, de quo laudas, vel exprobras, tum quia excitas alium, vt de peccato gaudeat, vel pœniteat non commisisse, excitetúrque ad committendum; tum quia significas laudem, & honorem ex malefactis esse quærendam, idque procuras. sic Nauarr. *cap* 23. *num.* 13. Caietan. *sum verb iactantia.* Sanchez *n.* 6. *& seqq.* vbi bene aduertit aliquando oriri obligationem restitutionis, si tua exprobratione, vel iactantia motus aliquis fuerit damnum inferre. Quòd si solùm dexteritatem, ingenium, & vires in peccato laudare intenderis, id vt excuseris à peccato explicare debes, & cauere omnino, ne in te vel in alio periculum sit iactantiæ, & gaudij de mortali admisso: ratione cuius bene dixit Sanchez *num.* 12. frequentissimè hanc laudationem mortalem esse.

5 Sed inquires, an iactantia eiusdem sit specificæ malitiæ cum peccato, de quo te iactas, ac proinde in confessione tenearis dicere, & declarare peccatum, de quo fuit iactantia, si fuit, inquam iactantia de furto, vel de fornicatione.

Affirmat Sanchez *illo cap.* 3. *n.* 13. Mouetur, quia virtus non solùm prohibet peccatum sibi formaliter contrarium, sed etiam delectationem, & iactantiam de illo. Quæ sententia vera omnino est, si iactantia sit cum gaudio de peccato commisso: at si gaudium excludas, & solùm peccatum iactantiæ committas existimo probabilius non variari eius malitiam ex varietate peccati, circa quod versatur; ac proinde te non esse obligatum declarare peccatum, cuius fuit iactantia, sed sufficienter satisfacere dicendo te de mortali culpa iactasse. Probo, quia tota iactantiæ malitia consistit in captanda gloria, & honore ex malè factis; quòd verò malè facta sint latrocinia, homicidia, aut fornicationes, materiale quid est, & per accidens ad iactantiæ malitiam, sicut ad violationem voti, & iuramenti, materiale quid est, quòd violatio sit in castitate, vel in paupertate. ita tenet expressè Nauarr *sum. prælud.* 9. *n* 4. Neque verum est quamlibet virtutem prohibere iactantiam de peccato sibi contrario, sicuti prohibet delectationem, gaudium, & desiderium illius, quia iactantia de peccato, quodcumque sit, per se prohibetur à virtute humilitatis; est enim iactantia filia superbiæ, seu inanis gloriæ, vt dixit Gregor. *lib.* 31. *mor. cap* 31. & D. Thomas communiter receptus 2. 2. *quæst.* 132. *articul.* 4. ac proinde humilitati contraria: at delectatio, gaudium, & desiderium de peccato solùm ab ea virtute prohibetur, qua prohibetur ipsum peccatum.

6 Verùm si de iactantia in donis naturalibus, nempe ingenio, nobilitate, robore, & fortitudine loquamur, & de his te iactes, plusquam oportet, peccatum veniale per se tantùm est. Esse peccatum constat. siquidem appetit excellentiam, & honorem indebitum. Esse tantum veniale ex eo probatur, quia res quæ appetitur bonum est, scilicet honor, & gloria humana: modus autem appetendi non est cum damno tertij, vt suppono. Ergo non videtur esse grauis culpa. Et confirmo, quia acrioris ingenij, nobilioris prosapiæ, præstantioris doctrinæ opinionem assecutus est, quàm sua merita postulant, non tenetur manifestare veritatem, sed poterit hanc opinionem, etsi falsam permittere; dummodo non vergat in detrimentum aliorum. Ergo procurare opinionem excedentem meritis, non est mortale, siquidem non est peccatum illam conseruare.

7 Dixi

7 Dixi non esse mortale per se appetere excellentiam, & honorem indebitum, quando non vergit in aliorum graue detrimentum. Nam si iactatio horum bonorum, eo quòd falsa sit, in aliorum graue detrimentum vergit, nemini est dubium esse mortale. Vnde si ignarus iuris canonici, vel medicinæ te fingas peritum Medicum, vel Aduocatum, & obinde exponaris periculo medendi infirmos, vel dissoluendi lites, nemini est dubium peccare mortaliter, cum obligatione restituendi, si damnum fuerit sequutum. sic Nauarr. *cap.* 23. *num.* 11. *&* 16. Lessius *lib.* 3. *cap.* 47. *dub.* 6. *num.* 42. Sanchez alios referens *lib.* 1. *in Decalog. cap.* 3. *num.* 2. vbi à peccato mortali excusat generaliter competitores cathedræ, qui se coram electoribus plus iusto extollunt, & laudes, & facinora fingunt, vt competitoribus aliis præferantur, quia huiusmodi dictis ferè nulla fides adhibetur.

8. Quòd si de iactantia in virtute loquamur, dicendum est narrare rectè facta, & ab omnibus gloriam, & æstimationem ob illa quærere, fieri posse aliquando absque peccato, iuxta illud Ecclesiast. 41. num. 15. *Curam habe de bono nomine; hoc enim magis permanebit tibi, quàm mille thesauri.* & Apostolus ait, *prouidentes bona non tantùm coram Deo, sed etiam coram hominibus.* Debet tamen huiusmodi recta æstimatio non propter se appeti, sed vt meliùs Deo ratione illius obsequaris, vel causa sis, vt alij obsequantur, qua ratione dixit Matth. 5. *Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum, qui in cœlis est.* sic Azor *t.* 1. *institutionum moralium lib.* 4. *cap.* 13. *quæst.* 3.

9 Qui enim solùm humanam laudem ex operibus bonis captaret, peccaret sanè, vt optimè expendit Nauarr. *in cap. ministr.* 23. *quæst.* 5. *numer.* 30. *&* 44. & Azor *lib.* 4. *instit. cap.* 13. *quæst.* 1. tum quia omnia creata non sunt propter se appetenda: tum quia inordinatio est virtutem, quæ excellentior est, ad humanos honores dirigere, & propter illos appetere: tum etiam, quia virtus per se solum est laude digna, & dignissima, vt per se appetatur. Deinde non leuiter demonstrat Christus Matth. 6. *Attendite* (inquit) *ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis.* Nam de illis qui hoc faciunt, subiungit *recepisse mercedem suam*, quasi diceret, iam illis est satisfactum: cùm eorum opera præmium à Deo non meruerint, cùm non propter ipsum fuerint facta. At hæc culpa etiamsi fit in administratione, vel receptione sacramentorum, solùm est venialis, quia non videtur grauis inordinatio ex bono opere humanam laudem captare, & ita tenet Nauarr. *cap.* 23. *num.* 13. *versic.* 4. *qui res principaliter.* Syluest. *verbo vana gloria, quæst.* 2. *fine.* Henriquez *lib.* 4. *de pœnitent. cap.* 36. *num.* 4. *in commentar. litt.* R. Sanchez *lib.* 1. *in Decalog. cap.* 3. *num.* 1. Bonacina *de matrimon. quæst.* 4. *p.* 8. *num.* 10. colligitur ex Azor. *tom.* 1. *lib.* 4. *instit. mor. cap.* 13. *quæst.* 3. *&* 4.

10 Sed quid si ob gloriam humanam captandam fingeres opera virtutis, adhuc existimo te solùm venialiter peccare, si inde damnum aliquod graue aliis non obueniat, quia non videtur grauis inordinatio, quod expressè docuit Azor *tom.* 1. *institut. moralium lib.* 4. *cap.* 13. *quæst.* 5. vbi postquam dixit hypocrisim, quâ quis factis vitæ integritatem, & sanctimoniam fingit, ac simulat, cupiens, & studens bonus haberi, & prædicari, subiungit in his tunc lethalem culpam inesse, cùm proximo graue damnum infertur, aut grande aliquod imminet peccati periculum. aut cum in deprauatum finem, animum, & mentem intendimus. Ergo iis exclusis sentit solùm esse veniale. Leonardus Lessius *lib.* 2. *cap.* 47. *dub.* 6. *num.* 45. dicit esse solum veniale, sicut mendacium, & iactantia: & solum ex adiunctis esse mortale, colligitur ex Nauarr. *cap.* 23. *num.* 13. & Sanchez *lib.* 1. *in Decalog. cap.* 3. *num.* 2. *&* 3. vbi falsò laudatum peccati mortalis condemnant, si aduertens inde graue damnum oriri taceat, imò aliquando subdunt Sanchez, & Nauarr. nec veniale esse falsis laudibus non contradicere: dummodo illis, quæ falsæ sunt, non delecteris, sed quia per opinionem, etsi falsam, quam habent alij de tua virtute, quæ tuo statui necessaria erat, vitatur scandalum.

PVNCTVM XII.

An repræsentatis duobus peccatis, voluntati, v. g. homicidio, & leui mendacio, teneatur voluntas vtrumque respuere, vel possit absque peccato vnum præ alio amplecti.

1 *Proponitur dubitatio.*
2 *Licitam esse electionem minoris mali comparatione maioris probat Sanchez.*
3 *Peccatum est electio minoris mali in supradicto casu.*
4 *Non est peccatum aduersus electionem, sed aduersus virtutem, quæ cum pugnat malum electum.*
5 *Qui maius malum eligeret seclusa minori, aduersus illam virtutem peccaret, aduersus quam est malum electum.*
6 *Soluuntur argumenta n.* 2. *posita.*

1 Certum est voluntatem vtrumque respuere debere, si id sibi est possibile, quia vtrumque malum est, ac proinde vitandum. Controuersia igitur est an casu, quo determinata sit, vtrum respuere, possit eligere absque peccato hunc actum: *si peccatum à me admittendum esset, eligerem potius leue mendacium, quàm homicidium?*

2 Affirmat Sanchez *libr.* 1. *in Decalog. cap.* 10. *à num.* 25. licitam esse hanc electionem, seu prælectionem minoris mali, comparatione maioris; iniquam tamen, si maius malum eligeret. Mouetur primò, quia hic non absolutè vult eligere minus malum; hoc enim esset iniquum, sed vult eligere, casu quo fragilitate sua vnum è duobus illis peccatis esset determinandus eligere: sed eligere minus malum comparatione maioris, est recta electio. Ergo. Confirmatur. Licitum est determinato, vnum è duobus peccatis efficere, consulere, vt minus eligat, quia tunc non consulitur absolutè malum, sed electio minoris, quæ bona est. Secundò etsi charitas te obliget vitare in proximo quodcumque peccatum, at vbi ipse determinatus est vnum è duobus eligere, teneris arctiori vinculo maius vitare. Ergo etiam teneris in te ipso arctiori vinculo maius peccatum vitare. Ergo voluntas, eligendi minoris mali potius quàm maioris, bona est, & sub præcepto. Tertiò hic actus, si mihi mentiendum esset, aut neganda fides, eligerem negare fidem, esset grauissimum peccatum: at non esset peccatum, nisi quatenus opponitur præcepto de minoris mali prælectione: siquidem voluntas firmiter ad non peccandum est determinata. Quartò, quando duo præcepta incompatibilia concurrunt, datur præceptum eligendi, quod grauius est, & quod grauius malum euitat. Ergo idem erit, quando ex voluntate se quis conicit in has angustias; quia necessitas non efficit præceptum de vitando grauiori malo, sed illud supponit. Hæc sunt præcipua argumenta, quibus Thomas Sanchez mouetur, contendit pro sua sententia adducere Sotum 4. *dist.* 17. *quæst.* 2. *articul.* 4. *in* 5. *conclus.* Bartholom. à Ledesm. *in summ. sacrament. tractat. de pœnitentia, vbi de contritione, difficult.* 6. *col. penultim.* Martinum de Ledesm. 2. *part.* 4. *quæst.* 2. *articul.* 3. *paulo post principium, in* 4. *proposit.* Suarez *tom.* 4. *in* 3. *part. disputat.* 3. *section.* 10. *num.* 7. Petrum de Ledesm. *in sum. tractat. de pœnitentia, cap.* 6. *post.* 9. *conclus. fol.* 438. *versic. de lo dicho se sigue.* Qui tamen, meo iudicio, non negant electionem minoris peccati, etiam facta illa suppositione, peccatum esse: sed solùm dicunt non esse peccatum distinctum, neque habere malitiam distinctam ab ea, quam haberet, si per se eligeretur, & nulla comparatione facta: consentit sententiæ Sanchez integrè Bonacina *disputat.* 2. *de peccat. quæst.* 4. *punct.* 4. *proposit.* 1. *num.* 25.

3 Triplici conclusione meam sententiam declarabo. Affirmo primò dicentem, si furtum, vel leue mendacium ego determinatem committere, eligerem potius mendacium, quàm homicidium; peccare peccato mendacij, quatenus habeat voluntatem vtrumque vitandi. Probo, quia etsi eligit minus malum, ad euitandum maius: at absolutè malum eligit, sed electio libera mali nunquam potest esse bona. Ergo. Quod longè aliter se habet in consulente, in cuius potestate non est, dimouere proximum ab vtroque peccato, ideo rectè facit consulens, vt minuatur malum illud: at in eligente, vt benè dixit Suarez *tom.* 4. *in* 3. *part. disput.* 3. *sect.* 10. *num.* 3. semper habet in potestate sua vtrumque vitare, neque fieri potest, vt commissio leuioris peccati, sit necessaria ad vitandum grauius, quia est aperta contradictio, & ideo in ipso eligente nunquam ille actus potest esse bonus. Confirmo. Illa suppositio, si determinandus esses ad mendacium leue, vel ad homicidium, nullo modo tollit malitiam ab illo actu, quo dicis te electurum esse mendacium, quia non tollit malitiam mendacij, determinatio enim tuæ voluntatis ad vnum è duobus committendis, non immutat obiecta, neque illa aliter quàm sunt, supponit. Ergo. Item cum dicis: si essem laicus, & non Sacerdos, me vindicarem, peccas peccato vindictæ, quia esto habeas voluntatem absolutam nunquam te vindicandi, habes tamen voluntatem illius sub conditione non auferente eius malitiam, ac proinde peccas, vt omnes fatentur: sed eodem modo te habes in præsenti; sub conditione enim, quòd determinandus esses ad vnum è duobus ad homicidium, vel ad leue mendacium, dicis te electurum mendacium, peccas quidem eligendo mendacium, quia illa suppositio tuæ determinationis, non tollit mendacij malitiam, quia & libera est, & mendacio extrinseca.

4 Dico secundò, posita fictione supradictæ comparationis, in qua minus peccatum relicto maiori eligitur, talis electio minoris peccati non habet malitiam aliam distinctam ab ea, quam habet minus peccatum. Hæc conclusio à nemine negari potest: imò hoc est solùm, quòd Doctores relati à Sanchez videntur docere; cum tantùm dicant facta illa comparatione ficta, potius minus malum, quàm maius est admittendum, nunquam tamen dicunt in illa electione libera minoris mali malum non esse, sed non esse malum aduersùs præceptum electionis.

5 Dico tertiò, qui sub illa comparatione homicidium eligeret, omisso

omisso leui mendacio, peccaret sanè mortali peccato homicidij: at non credo aliam malitiam habere. Quod peccet mortaliter, constat ex prima conclusione, & expressè omnes Doctores admittunt; quod verò non habeat aliam malitiam, inde probo: nam si aliquam haberet, maximè aduersus præceptum, quo cauetur ex duobus illis malis minus esse eligendum, sed in præsenti nullum est tale præceptum: siquidem qualibet suppositione facta vtrumque vitari imperatur. Ergo. Deinde vitare homicidium, potius quam leuè mendacium ipsamet iustitiæ virtus obligat: quælibet enim virtus quo grauior est, & excellentior, eo strictiùs obligat ad sui obiecti obseruationem. Ergo non est necessaria alia obligatio distincta. Ergo qui vult committere homicidium, potius quàm leuè mendacium aduersus iustitiam peccat.

Sed quid dicendum, cum inter duo peccata mortalia eligis? Respondeo semper te peccare mortaliter, quia semper teneris vitare vtrumque qualibet suppositione facta. At peccas solùm aduersus illam virtutem, cui opponitur peccatum, si de facto committeretur: vnde pro qualitate virtutis est maior, vel minor obligatio, semper enim fides, v.g. fidelitate excellentior est. At cum te determinas vnum è duobus violare, & resoluis violare fidem, solùm aduersus fidem peccas, quia fides est, quæ te dictabat magis esse ipsam seruandam, quam fidelitatem. Neque enim necessaria est alia virtus, quæ hoc dictet.

6 Argumenta pro sententia Sanchez ex dictis manent soluta; qualibet enim determinatione facta semper est malum eligere peccatum leuius; non tamen est malum consulere eligendum, quia non consulitur eligendum minus malum absolutè, sed diminutionem maioris, cum in potestate consulentis non sit vtrumque vitare, sicuti est in potestate electoris.

Ad secundum concedo te teneri arctiori vinculo peccatum grauius vitare, quam leuius, non tamen inde inferri, si eligas leuius, non peccaturum; peccabis, inquam, sed leuius.

Ad tertium concedo illum actum negandi fidem esse grauissimum, & aduersus fidem, quia sufficit sub conditione non auferente malitiam velle fidem negare.

Ad quartum quando duo præcepta incompatibilia concurrunt, si rectè expendatur, non datur præceptum eligendi, quod grauius est, quia ibi tunc non sunt duo præcepta, sed vnum tantum: aliud enim cessat, quia ponetur aliqua circumstantia, qua posita cessat obligatio. Verbi gratia, adest præceptum audiendi Missam, & simul necessitas succurrendi infirmo, cessat omnino præceptum audiendi Missam, quia ponitur aliqua circumstantia, qua cum non obligat: at in præsenti casu supponimus vtrumque præceptum de facto obligare, neque vnius obseruantiam alterum excludere. Ergo vtrumque est seruandum. Ergo si vnum ex illis violes, peccabis.

DISPVTATIO III.

De Peccatis, quæ est de eorum distinctione, grauitate, & pœnis eis annexis,

PVNCTVM. I.

Vnde distinctio peccatorum sumenda sit.

1 *Proponitur quæstio.*
2 *Multiplicitas ex parte præcipientis non multiplicat peccata.*
3 *Obiectiones aliquot proponuntur, & diluuntur.*
4 *Quoties est distinctio formalis, non materialis rei præcepta, est peccatum distinctum.*
5 *Proponuntur obiectiones, aduersus dictam doctrinam, & illis fit satis.*

PRINCIPIVM constitutiuum cuiuscumque rei est principium distinctiuum illius, ex Philosopho: cum autem constitutiuum peccati, vt ex præcedenti disputatione constat, sit dissonantia cum natura rationali, quotiescumque hæc dissonantia numero, vel specie diuersa est, diuersum est peccatum numero, vel specie: ita Azor *tom. 1. institut. moralium. libr. 4. cap. 1. quæst. 5. 6. & 7.* Valentia *1. 2. disputat. 6. quæst. 2. punct. 1.* Vasquez *disputat. 98. cap. 2. & 3.* Salas *1. 2. tract. 13. disput. 3. sect. 2. num. 16.*

Difficultas autem est, an quoties multiplicantur præcepta, multiplicentur dissonantiæ, & consequenter peccata?

Et dicendum est præceptum multiplicari posse, vel ex parte præcipientis, vel ex parte rei præceptæ: ex parte præcipientis multiplicatur, quando ab eadem persona pluries præceptum repetitur: à diuersis, quando eadem res à diuersis prælatis præcipitur, vel à Deo, & creaturis. Ex parte rei præceptæ multiplicatur præceptum, quando multiplicantur res, quæ præcipiuntur.

2 Dico ergo primò, sola multiplicitas ex parte præcipientis, non multiplicat grauiter dissonantiam rationis, ita vt sit necessariò confitenda. Probo, quia hæc multiplicitas non facit esse præceptum multiplex, formaliter, sed solum facit præcipientes esse multiplices. Ergo non potest hæc multiplicitas diuersam obligationem constituere, ac proinde neque diuersum peccatum necessariò in confessione manifestandum. ita tenet Azor *quæst. 5.* Vasquez *cap. 2.* Salas *n. 9.* Bonacina alios referens *disp. 2. de peccat. quæst. 4. punct. 3. n. 5. 10. & seqq. coroll.*

Ex hac conclusione infero omittentem ieiunium in vigilia alicuius Sancti concurrenti in Quadragesima, & sacrum die S. Petri occurrentis in Dominica non peccare duplici peccato necessariò manifestando, sed satisfacit præcepto confessionis, si dicat semel violasse ieiunium, vno die festiuo sacrū omisisse: sicuti satisfaceret clericus, qui diceret se omisisse recitare vno die, etiamsi ratione ordinis sacri, & vnius vel plurium beneficiorum obligatus fuerit. Ratio omnium est, quia omnia illa præcepta eandem rem præcipiunt. ita Vasquez *disput. 98. cap. 3.* Salas *tract. 13. disput. 3. sect. 2. num. 17.* Azor *lib. 4. cap. 2. quæst. 6.* Sanchez alios referens *lib. 9. de matrim. disp. 15. num. 5. & 6. lib. 1. in Decalog. cap. 14. num. 9.* Henriquez *lib. 5. summ. cap. 5. §. 6.*

3 Sed obiicies. Præceptum est actus intellectus, & voluntatis præcipientis, sed non potest esse idem actus intellectus, & voluntatis quando præcipientes sunt diuersi, v. g. homo, & creatura, Pontifex, Episcopus. Ergo neque potest esse idem præceptum. Ergo est multiplex. Ergo violator illorum violat multiplicia præcepta. Ergo multiplex peccatum committit, ac proinde tenetur confiteri.

Secundò quando tibi ab vno superiore præcipitur audire Missam, & alius independenter ab illo id ipsum tibi præcipit, quodlibet mandatum ex his te integrè obligat: siquidem quolibet deficiente maneres obligatus. Ergo omittens Missam, vtrumque præceptum violas, non enim est maior ratio de vno, quàm de alio. Ergo dupliciter peccas.

Tertiò negari non potest omittentem sacrum à Deo, & ab Ecclesia præceptum inobedientem esse Deo, & Ecclesiæ. Ergo grauius peccat, quàm si solùm Ecclesiæ, vel Deo inobediens foret. Ergo saltem ratione huius grauitatis tenebitur manifestare in confessione à quibus fuerit sibi præceptum impositum.

Facilis est horum solutio.

Ad primum dico esse quidem diuersum præceptum Pontificis, & Episcopi, non formaliter, sed materialiter, quia vnus alteri non superaddit obligationem nouam, sed eandem viget.

Ad secundum concedo quodlibet mandatum ex his te integrè obligare: at quia ad idem formaliter obligat, non peccas duplici peccato, sed vno, sicuti si ab Episcopo, & Pontifice lata esset excommunicatio ob furtum in Ecclesia commissum; si committeres furtum, non duplicem excommunicationem, sed vnam contraheres.

Ad tertium concedo omittentem sacrum à Deo, & ab Ecclesia præceptum, esse inobedientem Deo, & Ecclesiæ, non formali inobedientia, sed generali, quatenus omnia peccata dici possunt esse contra obedientiam, vel charitatem, aut gratitudinem: at quia pluribus es inobediens, concedo te aliquo modo grauius peccare, sed non est grauitas tantæ considerationis, vt necessariò manifestanda in confessione sit, quamuis concederemus circumstantias notabiliter aggrauantes esse in confessione manifestandas.

4 Dico secundò. Nulla est alia distinctio peccatorum, nisi secundùm distinctionem præceptorum. Vnde si ex parte rei præceptæ sit solùm diuersitas numerica, peccatum solum numero multiplicatur, si diuersitas specifica, peccatum diuersum erit in specie. Conclusio est manifesta: nam cum peccatum sit transgressio legis, & lex sit diuersa, quoties res præcepta diuersa est, efficitur sanè omittentem quamlibet rem præceptam distinctum peccatum efficere. Hoc autem intelligi debet de distinctione rei præceptæ formaliter, non materialiter, non enim ex diuersitate materiali obiectorum, videntur diuersificari peccata; qui enim prodigus esset expendendo aurum, non committeret diuersum peccatum specie, si expenderet argentum. Idem in plurium sententia contingit in intemperantia ex diuersitate ciborum, non enim attendi debet materiale obiectum, sed formale præcepti, diuersitas enim materialis conducit ad diuersitatem numericam actus, non ad speciem: ita communis sententia Azor *tom. 1. lib. 4. cap. 2. q. 5.* Vasq. *disp. 98. cap. 2.* Valent. *1. 2. disp. 6. q. 2. p. 1.* Salas *tract. 13. disp. 2. sect. 2. n. 9. & 14.*

5 Sed obiicies primò. Vnico præcepto plura diuersa mandari possunt, præcepto enim iurandi prohibetur iuramentum falsum, iniustum, otiosum; & præcepto non fornicandi, prohibetur fornicatio, adulterium, pollutio, bestialitas, & tamen hæc omnia differunt specie. Ergo diuersitas peccatorum non requirit diuersitatem in præceptis, sed solùm diuersitatem in re præcepta.

Secundò

Secundò obiicio. Eadem res duplici via prohiberi, vel præcipi potest, titulo, inquam, religionis, & iustitiæ, vt contingit in præcepto prohibente furtum rei sacræ, titulo pietatis, & temperantiæ, vt in fornicatione cum consanguinea, titulo, castitatis, & iustitiæ, vt in fornicatione cum vxorata, sed tunc committens furtum rei sacræ, vel fornicationem cum consanguinea, duplex peccatum committis necessariò in confessione manifestandum. Ergo multiplicitas peccati non requirit multiplicitatem in re præcepta.

Tertiò contingit multiplicari rem præceptam formaliter, & non multiplicari peccatum numero, vt contingit, si fœminam insequaris, alloquaris, deosculeris pluries, & rem cum illa habeas, quodlibet ex antecedentibus est peccatum distinctum, & tamen non est necessariò in confessione manifestandum, vt tenet communis sententia. Ergo non ad multiplicitatem rei præceptæ peccata multiplicantur.

Ad primam obiectionem concedo vnico præcepto materiali, seu vnica propositione plura diuersa prohiberi, sed hoc non tollit, quin æquiualenter, & formaliter plura præcepta dicantur: aliàs omnia, quæ Deus prohibet, dicerentur vnico præcepto prohiberi, siquidem vnico indiuisibili actu prohibet; sufficit enim, vt dicantur esse plura præcepta, si res præceptæ ita distinctæ sunt, vt quælibet seorsim possit suo præcepto prohiberi.

Ad secundam, ibi esse duplicem rem præceptam, vel vnam rem sub aliqua diuersa circumstantia; ratione enim iustitiæ prohibetur furtum cuiuslibet rei, siue sacræ, siue profanæ, ratione enim religionis prohibetur specialiter furtum rei sacræ, quod certè distinctum est: nam respectu iustitiæ, rem sacram esse, vel non esse, est per accidens; solùm enim respicit, ne alienum, contra voluntatem domini accipiatur: at respectu religionis est quidem per se esse rem sacram, quia religio non prohibet furtum rei sacræ, quatenus furtum est, sed quatenus illo causatur irreuerentia, & indecentia rei sacræ, & Deo dicatæ. Idem est in præcepto non fornicandi cum consanguinea, castitas enim prohibet quamlibet fornicationem cum aliena. Quòd verò sit consanguinea, vel non, non pertinet ad castitatem: at pietas, & reuerentia consanguineis debita expostulat, ne te illis turpiter immisceas, ac proinde, quod est per accidens respectu castitatis, est per se respectu pietatis. Similitérque dicendum est de fornicatione cum vxorata, quæ est aduersùs castitatem prohibentem accessum ad non suam, quæcumque sit, & simul est aduersùs iustitiam prohibentem cuiuslibet iniuriam. Quare dicere possumus in omnibus his duplicem esse rem formaliter præceptam; ea enim, quæ sunt per accidens prohibita respectu vnius virtutis, sunt per se prohibita respectu alterius.

Ad tertiam respondeo, ex his quæ latiùs dicemus *in tractat. de pœnitentia, disputat.* 2. de his quæ necessariò sunt confitenda. Fateor, inquam, quodlibet ex illis peccatum esse, & peccatum physicè distinctum: at quia moraliter, & secundum communem æstimationem non distinguuntur, sed ad idem sunt, ideo declarata copula, omnia illa, quæ communiter contingunt, censentur declarata, & de osculis, & tactibus copulam præcedentibus ferè omnes affirmant, non esse necessariò fatenda, vt videre est apud Nauarr. *cap.* 6. *numer.* 18. §. *infertur.* Vasquez 1. 2. *tom.* 1. *disputat.* 75. *cap.* 2. *fine*, *& de pœnitentia, quæst.* 91. *articul.* 1. *dub.* 5. *numer.* 33. Azor *tom.* 1. *institu. moralium, libr.* 4. *cap.* 4. *quæst.* 6. Suarez *tom.* 4. *in* 3. *part. disputat.* 22. *section.* 5. *numer.* 16. At de osculis, tactibus, & collocutione subsequente copulam, esto Vasquez, & Suarez *suprà*, existiment necessariò esse fatenda, quia sunt initium alterius copulæ: at si absque animo illius fiant, existimo satis probabile non esse necessariò fatenda, quia videntur esse complementum copulæ præteritæ, & non initium alterius: & sic declarata copula, omnia, quæ regulariter euenire solent, intelliguntur declarata, & licèt aliquando id non contingat, est per accidens. ita Nauarr. *in cap. consideret, de pœnitent. distinct.* 5. *num.* 46. *& in summ. cap.* 6. *num.* 17. generaliter dicit actus, qui præcedunt, vel subsequuntur communiter ad actum principalem peccati, non esse necessariò in confessione manifestandos, vt si quis alterum occidat, & statim gaudeat, lætetur, vel de illo colloquatur, aliisque ostendat sibi placere, quia hæc communiter contingunt Henriquez *libr.* 5. *summ cap.* 5 §. 5. vbi comment. dicit esse communem, *& cap.* 8. *num.* 3. Azor *tom.* 1. *institut. moralium, libr.* 4. *cap.* 4. *quæst.* 6. *fine.* Salas *tractat.* 13. *disputat.* 5. *section.* 8 *num* 91. *circa finem.* Quod verò Ioan. Sanchez *disputat.* 6. *selectar. num.* 3. addit supradicta esse vera, etiam si magna intercesserit interruptio temporis inter copulam, & consequentia ad illam; dummodo ad alia negotia, qui commisit fornicationem, non se diuertat, sed in eodem statu, & situ permaneat, detinens fœminam, ad deosculandum illam, & colloquendum, vel si fortè fœmina discessit, ex vtriusque conuentione expectet reditum, ad iterum deosculandum illam: nullo modo mihi probatur, neque Nauarr. quem pro se adducit *in cap. consideret*, id dicit, sed solùm dicit in *summ. iuxta edit. Lugdunens.* 1597. *cap.* 6 *numer.* 17. *versic. infertur septimò*, semel tantùm peccare quoad necessitatem confitendi, qui post vnam fornicationem cum amica habitam, sæpius osculatur, non ad iterandam fornicationem, sed ad maiorem delectationem, quia omnia illa oscula videntur consequentia fornicationis, & rei iam habitæ, & *in cap. consideret, num.* 48. *fine*, æquualit præambula, & consequentia ad copulam, & ea, in quæ quis vno impetu fertur, quæ omnia intelligi debent de immediatè consequentibus copulam, quæque potius sunt copulæ complementum, quàm alterius initium: at tactus, & oscula longo tempore post copulam subsequentia, nescio qua ratione possint dici esse complementum illius, & non via alterius.

Vnum tamen est omnino indubitatum apud omnes, coitum vnum non esse viam ad alium, ac proinde etiam si mox post alium sequatur, necessariò est peccatum distinctum in confessione manifestandum.

PVNCTVM II.

Vnde distinctio numerica peccatorum non solùm in esse physico, sed morali, & in ordine ad confessionem desumenda sit.

1 *Proponitur ratio dubitandi.*
2 *Resoluitur.*
3 *Respondetur rationi dubitandi.*

1 NOn leuis est difficultas, quando peccata quoad numerum mortaliter censebuntur multiplicata, vt tenearis in confessione ea manifestare, & declarare. Ratio dubitandi est, quia, peccatum præcipuè consistit in voluntate, quàm in opere externo. Ergo multiplicata voluntate, etiamsi opus externum non multiplicetur, multiplicari debet peccatum. Ergo cùm quis pergit hominem occidere, & ex hac voluntate parat equum, assumit arma, quærit inimicum, multiplicat peccata, nec in confessione satisfacit, si dicat hominem occidisse, nisi huiusmodi voluntates declarauerit; necessarium enim est eas multiplicare, præcipuè si aliquo tempore in ea durauit. Et confirmo. Demus te post aliquos dies pœnitere voluntatis habitæ, & omnino ab illa cessare: satisfacies ne si dicas te voluisse hominem occidere, quin dicas, quoties voluisti, vel quo tempore perseuerasti in tali voluntate? Nemo credo audebit id affirmare, cùm quælibet ex illis voluntatibus peccatum distinctum sit. Ergo etiam cùm sequitur occisio, sunt hæ voluntates manifestandæ, siquidem eorum malitia non obinde immutatur. Adde declarata occisione non sufficienter hæ voluntates declarantur; non enim ad quamlibet occisionem necessarium est tanto tempore in depraauata voluntate perseuerare: aliàs qui toto anno in ea persisteret, & in fine illius eam executioni mandaret, satisfaceret dicendo se hominem occidisse, quin declarauerit in tali voluntate integro anno perseuerasse.

Fateor pressum me esse hac difficultate. Nam, vt rectè dixit Nauarr. *in cap. consideret, in princip. distinct.* 5. *num.* 13. *versic. pone item.* si quis velit occidere hominem subitanea quadam voluntate, sed deliberata, moraliter peccat, si continuauit paululum illam, certum est ex praxi communi nondum teneri ad illam extensionem confitendam, neque si continuauit vnam horam, neque duas, neque tres, si tamen octo dies, vel mensem, vel annum continuaret, tenebitur sanè: quis ergo determinabit temporis illam quantitatem, post quam tenetur, & intra quam tenetur?

2 Pro resolutione supponendum est aliqua esse peccata, quæ interiùs consummantur, vt odium, superbia, inuidia, hæresis, delectatio morosa: alia, quæ exteriùs perficiuntur, vt iuramentum falsum, idololatria, homicidium, fornicatio, furtum, &c. Si de peccatis, quæ interiùs consummantur, sermo sit, communiter Doctores tradunt multiplicata voluntate, multiplicari peccatum, quia cum illæ voluntates inter se non vniantur, neque vniuntur in aliquo effectu, qui causa sit talis peccati, non est vnde vnum peccatum dici possint. Ergo sunt plura peccata, ita docet Azor *tom.* 1. *lib.* 4. *cap.* 4. *quæst.* 4. consentit Salas 1. 2. *tract.* 13 *disput.* 5. *section.* 8. *num* 89. Vasquez *disput.* 75. *cap.* 1. *num.* 2. Nauarr. *summ. cap.* 6. *num.* 16 Si verò de peccatis, quæ exteriùs consummantur, loquamur, dicendum est, si voluisti occidere hominem, & in te tenerius decreuisti à praua illa voluntate cessare, si postea iterum velis occidere, peccas, & necessariò est manifestanda talis multiplicitas; quia postrema voluntas cum priori non continuatur, etiam in aliquo opere externo, cum fuerit per contrariam voluntatem retractata. ita Nauarr. *cap. consideret, in princip distinct.* 5. *num.* 48. *circa finem.* Emanuel *verbo confessio cap.* 52. *num.* 6. Salas alios referens, 1. 2. *quæst.* 73. *tract.* 13. *disp.* 5 *sect.* 8. *num.* 84. *& tract.* 7. *disp.* 6 *sect.* 6. *num.* 35. *conclus.* 1. Quòd si non mutasti voluntatem occidendi, sed

sed perseuerasti in illa, quousque occideris, tunc distinguendum est: si durante illa voluntate ad alia opera te diuertisti, quæ via non erant occisionis, interrupisti sanè voluntatem non solum interiùs, sed etiam exteriùs, ac proinde teneberis in confessione declarare, quoad poteris, quoties interruptam voluntatem assumpsisti, neque satisfacies dicendo te occidisse, quia omnes illæ voluntates occidendi, cùm non fuerint in aliquo opere, quod via fuerit occisionis, continuatæ, censeri non possunt continuatæ, ac proinde neque vnum peccatum cum occisione efficere. docet Syluest. *verbo peccatum*, 1. §. 2. Armilla *verbo peccatum*, §. 4. & plures recentiores, prout refert Salas *tom. 1. in 1. 2. tractat. 7. disput. 6. section. 6 num. 28. fine, & 31. fine.* Bonacina *disputat. 2. de peccat. quæst. 4 punct. 2. num. 5.* Vasquez *disput. 75. cap. 2. & 3.* vbi quatuor modos apponit interrumpendi voluntatem. Primò per contrarium actum. Secundò per somnum. Tertiò per inaduertentiam. Quartò per diuersionem ad alia opera. Qui omnes mihi probantur, nisi somnus fuerit assumptus, vt medium ad prauam intentionem exequendam; estq Emanuel *verbo confessio. cap. 51. numer. 6.* Lopez *1. p. instruct. cap. 31.* Graffis *lib. 1. cap. 10. num. 14. & seqq.* & alij, quos sequitur Salas *1. 2. quæst. 73. tractat. 13. disput. 5. sect. 8. num. 84.* doceant solam interruptionem per actum contrarium, & non per somnum, & eum efficere nouum peccatum necessariò confitendum. Si verò voluntas occidendi non fuit interrupta alia voluntate contraria, neque aliquo opere externo, quod via non fuerit ad occisionem, sed perseuerauit moraliter, quousque hominem occideris, existimo te satisfacere obligationi confessionis, confitendo occisionem, quin declares quo tempore durasti in illa voluntate, & quæ opera ad illius executionem assumpsisti; suppono enim omnia illa opera non habere aliam malitiam, nisi à voluntate occisionis. Ratio est, quia quando est vnum propter aliud, non censetur, nisi vnum, vt tradit S. Thom. *1. part. quæst. 5. articul. fin. ad vltim. argument.* Omnia autem illa opera, & omnes illæ prauæ volitiones, etiam in genere entis, & peccati (physicè loquendo) plura sint: at quia ad occisionem ordinantur, & cum illa vnum constituunt, quia fuerunt illius causæ, sicut lapides, columna, & ligna, sunt causæ domus, ideo declarata occisione, censentur omnia declarata, facitque ad id textus *in leg. eum qui ff. de vsurpation.* & ita tenet Nauarr. *in summ. cap. 6. num. 16. 17 & 18. & in cap. consideret, in princip. distinct. 5. numer. 48. vers. ex hac limitatione.* Henriquez *libr. 2. de pænitent. cap. 5.* Bonacina *disp. 2. de peccat. quæst. 4. pun. 2. num. 8 § 3.* Tolet. *lib. 3. cap. 7.* Syluest. *verbo peccatum, 1. §. 2.* Salas *tractat. 13. disp. 5. section. 8. num. 87.* Aduertit autem cum Henriquez hoc esse intelligendum, quando inter hos actus modica est distantia, & benè: quia quando plurima est, non potest voluntas ad alia non diuerti, quæ media non sint finis exequendi, ac proinde est facta interruptio moralis.

Verùm si occisio non fuerit sequuta, eo quòd retractasti voluntatem, vel fuit tibi impossibilis, cùm tota illius peccati malitia sita fuerit in voluntate, necessariò obligatus es voluntatis multiplicitatem declarare, quia non habent, vnde tales voluntates vniantur, & moraliter vnum sint: & cùm talis multiplicitas declarari facilè non possit, cum singulis momentis voluntas renouetur, debes declarare te toties habuisse voluntatem occidendi, quoties opera aliqua externa diuersa ad illum effectum assumpsisti, vel quoties voluntatem intelligis renouatæ. Quòd si id tibi videtur arduum, & scrupulis expositum, declara tempus, quo in voluntate illa perdurasti, quia hac via videris voluntates. sic Nauarr. *cap. 6. num. 18.* Salas, Vasquez *locis citatis.* Bonacina *num. 9.* & in simili tradit Azor *1. tom. lib. 4. cap. 4. quæst 4 fine.*

3 Ad rationem dubitandi respondeo præambula illa, etsi in esse physico peccata distincta sint, tamen secundum communem hominum æstimationem non reputantur distincta, sed idem peccatum cum occisione facta, quia fuerunt via, & causa illius, & nullo modo interrupta. Ad confirmationem, concedo antecedens, te obligatum esse manifestare voluntates, quas habuisti occidendi, quando occisionem non fuisti executus, quia tunc illæ voluntates non habent tertium, in quo sint vnum: at quando occisio sequuta fuit, etsi eodem modo mala fuerint ea peccata, quia habent, in quo continuentur, ideo non debent necessariò explicari.

4 Ad aliam confirmationem, concedo non esse necessarium ad quamlibet occisionem multiplicari tot opera, & voluntates, sed non obinde sit integro anno, imò neque mense in eadem voluntate perseueratiuum, quin debeat manifestare: nam ferè impossibile est, quod ad alia opera, quæ via non erant occisionis, non se diuerterit: quando autem interrumpit voluntatem, vel per contrariam voluntatem, vel per opus ad executionem illius non ordinatum, iam diximus manifestari tunc debere, & esse peccatum. non solùm physicè sed moraliter omnino distinctum necessariò in confessione manifestandum.

PUNCTUM III.

Inferuntur aliqua pro clariori intelligentia distinctionis specificæ, & numericæ.

1 *Examinatur, an accipiens rem alienam, & apud se retinens plura distincta peccata committat necessariò in confessione manifestanda, & proponitur sententia affirmans.*
2 *Resoluitur quæstio cum distinctione.*
3 *Satisfit fundamentis contrariis.*
4 *Proponitur te plura peccata committere necessariò in confessione manifestanda, si eodem tempore plura iuramenta falsa proferas ad eandem rem confirmandam, pluribus maledictionibus, vel plagis inimicum afficias.*
5 *Defenditur contraria sententia.*
6 *Quid dicendum, si diuersis contumeliosis verbis Petrum eodem tempore afficias.*
7 *Quid si pluribus in peccato existens sacramenta ministres, vel iratus plures eodem impetu vulneres?*
8 *Defenditur esse plura peccata necessariò manifestanda in confessione.*
9 *Coniugatus, si cum coniugata adulterium committat vtrumque coniugium tenetur manifestare.*
10 *Religiosus, sacerdos, non tenetur vtrumque manifestare, cum peccatum luxuriæ committit, sed sufficit si sacerdotium, vel votum declaret.*
11 *Quid si votum castitatis est simplex?*
12 *Religiosus transgrediens superioris præceptum dupliciter peccat.*
13 *Idem est de scholastico, cui res alioquin obligatoria præcipitur, in virtute præstiti iuramenti.*
14 *Causa peccati qua ratione declaranda in confessione sit.*
15 *Quid dicendum de eo, qui in plures Sanctos blasphemat, vel alicui familiæ maledicit.*
16 *Qui in die festo sæpè proposuit non audire Missam, qui dicant non committere plura peccata.*
17 *Contrarium est dicendum.*
18 *Satisfit rationi contrariæ.*

1 EX his infertur resolutio illius difficultatis, an accipiens rem aliquam, neque restituens multo tempore, teneatur declarare, quo tempore acceperit, & perdurauit in illo peccato? Et videtur esse obligatum declarare, neque satisfacere dicendo se rem alienam accepisse, neque adhuc restituisse. Primò, quia perseuerans in concubinatu multo tempore tenetur declarare. Secundò, quia perseuerantia in peccato commisso auget peccatum. Tertiò, quia gaudere de peccato commisso peccatum est distinctum, sed qui rem alienam vult non restituere, gaudet de eius retentione. Ergo. Quartò, sequeretur eum, qui rem furatus fuerit, etiamsi eam sæpiùs contrectauerit, imò etiamsi ab alio fure, qui eam rem furatus fuerit, recuperauerit, diuersum peccatum non committere, cùm semper eandem habuerit obligationem restituendi, & noluerit restituere.

Propter hæc aliqui dicunt, quoties vteris re aliena vel renouas voluntatem non restituendi, vel aduertis alienum possidere, esse distinctum peccatum necessariò in confessione manifestandum: sic Nauarr. *summ. cap. 17. num. 55. §. ex quo infertur primò.* Econtra verò docet Henriquez *lib. 2. de pænitentia, cap. 5. §. 5.* Aragon *2. 2. q. 62. articul. 5. dub. circa 2. argumentum, dicto 2.* Quand. *4. distinct. 16 proposit. 23.* Si toto eo tempore, quo rem alienam retinuisti, potuisti restituere, & noluisti satisfacere, si dicas, te alienum accepisse, neque restituisse, quia non commisisti diuersum, & distinctum peccatum, sed vnum longo tempore continuatum, retentio enim illa toto illo tempore vna est, & non diuersa, & ab eadem voluntate moraliter existente prouenit. At duratio in peccato non est circumstantia necessariò fatenda, quia neque mutat speciem, neque auget numerum, cùm a te durante non distinguatur, tametsi grauissima sit, & in grauitate æquiualeat pluribus peccatis: indicat Azor *tom. 1. instit. lib. 4. cap. 3. quæst. 5 fine,* quatenus solùm cùm vendit, & alienat rem furtiuam, censet peccare furem, quia tunc se se impedit à restitutione facienda, & videtur esse Nauarr. *in sum. Lugdunens. 1597. cap. 6. n. 17. versic. addimus secundò,* vbi dicit, qui furatus est infantem, qui apud eum adoleuit, vnum furtum fecisse dicitur, ex *inficiando, §. infans. ff. de furt.*

2 Ego verò existimo dicendum primò, si decreuisti restituere, & postea boni propositi pœnitens perstitisti in retentione, manifestum est te peccatum diuersum committere, quia iam cessauit illa retentio esse voluntaria. Secundò, si impotens factus es restituere, & postea potens non restituis, committis peccatum distinctum, quia per impotentiam restitutionis discontinuata fuit prior voluntas, cùm iam retentio non fuerit peccaminosa, vt antea; & in his ferè omnes conueniunt. Tertiò, si postquam rem accepisti animo retinendi, ad alia te diuertas, neque cogites de retentione, & iterum recordatus retentionis,

retentionis, adhuc non restituis, credo te de nouo peccare, & tanquam nouum peccatum manifestandum fore in confessione. Probo, quia tunc voluntas retentionis est noua, neque cum priori continuata. Ergo est nouum peccatum. Et confirmo: toto illo tempore, quo non aduertis, neque potes aduertere te alienum retinere, retentio non est tibi actualiter voluntaria: neque est voluntaria in aliquo effectu, qui sit causa illius. Ergo cùm de nouo fiat voluntaria, de nouo fit peccatum, ac proinde necessariò confitendum. Dices, si post furtum dormiam, & post somnum aduertam retinere, somnus interrumpit retentionem; nam durante somno retentio fuit inuoluntaria. Concedo totum: neque obinde fit semper somnum interrumpere voluntatem: nam aliquando sumitur, vt medium exequendi illam: at in retentione nunquam, vt medium assumi potest, quia non indiget positiuo influxu, vt sit, eáque de causa, quælibet inaduertentia voluntatem interrumpit: & ita tenet Vasquez 1.2. *disp.* 75. *num.* 14. & 15. Suarez *tom.* 4 *in* 3. *part. disp.* 22. *sect.* 5. *num.* 32. optimè Fernand. Rebell. *de oblig. instit.* 1. *part. lib.* 2. *de restitut. quæst.* 17. *sect.* 2. *præcipuè conclus.* 2. *num.* 7. & 8.

3 Rationes contrariæ leues sunt.

Ad primam dico, perseuerantiam in concubinatu manifestandam esse, quia non perseueratur in vna copula, sed in pluribus, quælibet enim copula ab alia est distincta, neque vna cum altera continuatur.

Ad secundam concedo, perseuerantiam in peccato augere peccatum, sed quando augmentum non constituit peccatum diuersum, non est necessariò in confessione manifestandum.

Ad tertiam concedo, gaudere per delectationem morosam de furto commisso, esse nouum peccatum: at gaudere per voluntatem efficacem non esse peccatum distinctum à voluntate retinendi, nisi adsit aliqua interruptio.

Ad quartam concedo contrectantem sæpius rem furtiuam in sua, inquam, potestate existentem, non esse peccatum distinctum, sed idem continuatum, quando ex contractione non redditur res deterior: imò etiam probabile est non esse peccatum distinctum, sed idem, quando à fure, qui tibi rem surripuit, recuperasti, quia semper est eiusdem rei retentio, seu non restitutio, videturque decisum *in l. si qui, & l. inficiando*, §. *infans ff. de furtis*, & tradit expresse Azor *tom.* 1. *instit. moral. lib.* 4. *cap.* 4. *quæst.* 5. *fine*. Ioan. Sanchez *disp.* 6. *select. num.* 1. Salas 1.2. *tract.* 13. *disp.* 5. *sect.* 8. *n.* 90.

4 Secundò infertur, quid dicendum, si eodem tempore plures maledictiones in alium iactes, plura iuramenta falsa ad aliquam rem confirmandam proferas, pluribus plagis inimicum afficias, pluries fœminam eodem tempore deosculeris, an, inquam, tunc plura peccata numero distincta efficias necessariò confitenda? Ratio dubij est: quia quodlibet ex his iuramentis, plagis, & maledictionibus, & osculis, etiamsi aliud non sequeretur, esset peccatum consummatum interius, & exterius. Ergo quodlibet ex his est distinctum ab alio, neque cum alio continuatur. Et confirmo: si hæ maledictiones, & iuramenta prolata essent diuersis temporibus, quælibet ex illis maledictionibus, & iuramentis constitueret peccatum consummatum distinctum. Ergo quòd facta fuerint successiuè vnum post aliud, non impedit hanc multiplicitatem, sicuti in pollutione, & fornicatione, non impedit eorum multiplicitatem, esto successiuè fiant.

5 Verùm communis sententia est, hæc non reputari peccata distincta, sed idem peccatum numero: sic Azor 1. *part. instit. moral. lib.* 9. *cap.* 28. *quæst.* 15. Ratio est, quia omnia illa iuramenta confirmant eodem tempore vnicam falsitatem, maledictiones idem malum inimico imprecantur, percussiones vnum vulnus constituunt: quod non leuiter confirmari potest ex negatione D. Petri; ter enim dictus est negasse Christum: neque absque temeritate, aut errore, vt dicit noster doctissimus, & omnibus sæculis meritò laudandus Ioannes Maldonatus *Matth.* 26. *num.* 71. dici potest sæpius, quàm ter negasse: at tamen singulis vicibus plura iuramenta, & attestationes protulit, vt optimè ipse Maldonat. expendit *num.* 70. 72. & 74. Primò enim interrogatus, quasi dubitanter ab ancilla, an esset ex discipulis Christi respondit: *non sum*; vt dicit Ioann. at cum ancilla instaret, & diceret affirmanter, *Et tu cum Iesu Galilæo eras*, Respondit ipse: *neque noui illum, neque scio, quid dicas*, vt Matth. Marc. & Lucas scribunt. Secundò verò interrogatus adhibuit iuramentum. Tertiò examinatus superaddidit execrationem illam quam sæpè ingeminauit, quod constat ex illis verbis, *cœpit detestari*; quasi sæpè, & multis modis execratus fuerit, ideoque dixit Marcus *execratione vsum fuisse*. Secundò probatur ex *cap. cum pro causa, de sentent. excommunication.* vbi ob verberationem clerici factam in dormitorio, & continuatam per claustrum, vnica excommunicatio contrahitur ratione verberationis: esto pluries quàm semel percussus sit, quia omnes illæ percussiones reputantur vna. Et licèt in textu videatur duplici excommunicatione illum ligatum esse: hoc non est ratione solius percussionis, sed ratione violationis Ecclesiæ, vide glossam. Confirmat hanc sententiam Ioan. Andreas *reg. delictum, col. penult. de reg. iuris lib.* 6 affirmans eum, qui ter pugione clericum percussit, continuatis vulneribus, vnam tantum excommunicationem contrahere, quia reputatur vna percussio: facit *cap. Lotharius*, adiuncta glossa *verbo appellauit*, 3. *quæst.* 2. vbi dicitur eum, qui vno, & continuo impetu appellauit bis, vel ter à sententia, semel appellasse dicitur, & *l. cum quæstio. C. de legatis* § *sed & alia*, dicitur, qui eandem rem cuipiam in testamento, bis, aut ter legauit, proinde est, ac si semel legauerit: &, ita hanc sententiam docet expresse Nauarr. *in summ. cap* 6. *n.* 17. & *in cap. consideret in princip. de pœnit. dist.* 5. *num.* 48. *vers. ex quibus*. Henriquez 2. *de pœnitent. cap.* 5. §. 6. & *cap.* 8 §. 3. Bonacin. *disp* 2. *de peccat. q.* 4. *punct.* 2. *num.* 11. Simanchas *de Catholic. institut. cap.* 8. *fine*. Couarr. 2. *variar. cap.* 10. *num.* 8. Salas alios referens 1.2. *tract.* 13 *disp.* 5. *sect.* 8. *n.* 86 & 90. & *tom* 1. *tract.* 7. *disp* 6. *sect.* 6. *n.* 39. §. *dico septimò* Azor 1. *tom. lib.* 4. *cap.* 4. *quæst* 5. Ioan. Sanchez *in select disp.* 6. *n.* 1 2. 3. & 6. indicat Vasquez *tom. de pœnitent quæst.* 91. *art.* 1. *dub.* 4. *num.* 8. quatenus dicit vnum peccatum committere, qui alium lancea ter vulnerauit, vno, inquam, ictu, id est, vno iracundiæ impetu, & *tom.* 1. *in* 1.2. *disput.* 75. *cap.* 2. *fine*; dixit vnum esse peccatum pluries fœminam deosculari lasciuè, vel tangere in eodem tempore, quia in vno opere exteriori continuatur, videlicet in perseuerantia conuersationis cum fœmina permanente periculo.

6 Sed quid si Petrum diuersis verbis contumeliosis afficias eodem tempore, si nomines illum latronem, adulterum, homicidam: eritne diuersum peccatum, quælibet ex his contumeliis? Communis est sententia esse plura peccata, & necessariò in confessione manifestanda, quia est diuersa species iniuriæ, sicut si vocares latronem, & simul percuteres. sic Azor. *tom.* 1. *lib.* 4. *cap.* 4. *quæst.* 5. consentit Salas *tract.* 13. *disp.* 5. *sect.* 8. *num.* 90. Ioann. Sanch. *in select. disp.* 6. *num* 1. Suarez *tract.* 3. *disp.* 6. *de charitate oppositis sect.* 2. *num.* 3. Nauar. *cap.* 6. *summ. num.* 18. *vers. infertur secundò*.

Nihilominus Bonacina *disp. de peccat. quæst.* 4. *punct.* 2. *num.* 12. censet non esse plura peccata, neque in confessione debere explicari: quia esto essent iniuriæ diuersæ rationis, tamen in ratione iniuriæ, & contumeliæ conueniunt: sicuti si à Petro furatus esses equum, vestem, & arma, non teneris explicare ea in confessione, sed satisfaceres sufficienter declarando quantitatem, quia in ratione furti, omnia illa eiusdem rationis sunt, sic videntur esse in ratione contumeliæ: aliàs semper deberes in confessione explicare, quibus nominibus proximum dehonestasti, quod certè non est apud confessarios satis receptum: & hæc sententia probabiliter sustineri potest.

7 Tertiò infertur, quid dicendum sit, si existens in peccato mortali, pluribus eodem tempore sacramenta ministres, vel iratus plures vulneres, etiam eodem ictu, vel prohibitus ludere, ludas cum pluribus continuatè per noctem?

Fortè placebit alicui hæc omnia vnum esse peccatum, neque obligationem habere sic operantem distinguendi in confessione, quot fuerint personæ, quibus malè sacramenta ministrauit, quásve vulnerauit, quibus cum lusit; sed satisfacere, si dicat, malè semel administrasse sacramenta, vulnerasse hominem grauiter, lusisse, cum prohibitus fuerit: & de hoc vltimo casu id tenet Azor 1. *tom summ. lib.* 4 *cap.* 4. *fine*. Ioan. Sanch. *disp.* 6. *select. n.* 1. Nauarr. *in cap. consideret, in princ. de pœnit. dist.* 5 *n.* 48. *vers. ex quibus*, & docuit Bart. *in l. inficiando ff. de furtis*.

8 Verùm tam in hoc, quàm in aliis casibus tenendum est, esse plura peccata necessariò in confessione manifestanda, tenet Vasq. 1.2. *disp.* 98. *cap.* 3 *num.* 9. Probo, quia ad multiplicitatem personarum multiplicantur actiones, neque vna cum alia vnum efficiunt, quis enim dicet administrationem sacramenti Petro factam, vnum componere posse cum administratione facta Ioanni, & vulnus Ioanni inflictum pertinere aliquo modo ad vulnus Petri? Et idem est de ludo; quælibet enim ex his actionibus omnino independens est ab alia in esse peccati, & totam in suo genere malitiam completam habet, sicuti habet fornicatio cum diuersis personis, & probari potest ex doctrina Bartoli *in l. inficiando.* §. *infans ff. de furtis*, *n.* 5. eum qui vendit certi vini mensuram decem nummis, stante lege, quòd solis octo vendatur, toties delinquere, quoties vendit etiam eodem die.

9 Quartò infertur, an coniugatus habens rem cum alia vxore, debeat vtrumque coniugium explicare, vel satisfaciat dicendo in confessione adulterium commisisse? Probabile reputat Sa *in editione Complutensi. verbo confessio, num.* 30. non esse necessariò manifestandum: & posset probari; quia esse vtrumque coniugatum, aut esse vnum, non variat speciem adulterij, neque numerum illius, sed solùm auget eius grauitatem. Ergo non est necessariò manifestandum in confessione. Tenenda tamen est contraria sententia, tanquam certissima, debere, inquam, te manifestare, vtrumq; coniugium, quia esto actus sit vnus numero in esse physico, & morali fornicationis, at in ratione adulterij, seu iniustitiæ duplex est, & duplicem malitiam continet, eo quod duplex iniuria, duabus personis inferatur, ita Vasquez 1.2. *disp.* 98. *cap.* 3. *num.* 9. Salas plures referens *tract.* 13. *disp.* 2. *sect.* 2. *num.* 19. Nauarr. *summ. cap.* 6. *num.* 5. *vers. quartò infertur, fine.*

10 Quintò infero, quid dicendum de religioso habente ordinem sacrum, & violante castitatem?

Respondeo non esse obligatum manifestare vtrumque, sed sufficere, si dicat se esse religiosum, vel ordinem sacrum habere; quia ordo sacer non obligat ad castitatem seruandam, nisi ratione voti in eo inclusi, quæ est obligatio eadem cum obligatione voti in professione facti. Ergo declarata qualibet illarum, sufficienter declaratur tota malitia peccati. ita Medina *1. tom. sum cap. 14 §. 8. vers. 3.* Manuel Rodriq. *1. tom. cap 53. conclus. 4 num. 5. & cap. 195. conclus. 2. num. 2.* Azor *tom. 1. lib. 4. cap 2. quæst 6 fine.* Salas 1. 2. *quæst. 72. tract. 13. disput. 3. section. 2. num 4.* vbi alios refert.

11 Sed quid si habeat votum simplex castitatis & insuper solemne ratione ordinis sacri, satisfaciet ne, si dicat se peccasse aduersùs votum castitatis, tacens esse solemne?

Respondeo satisfacere: tum quia votum simplex à solemni non differt essentialiter, sed solùm accidentaliter, vt latiùs in materia de religione: tum & præcipuè, quia esto votum solemne castitatis differat specie à simplici, eo quòd inhabilem reddat hominem ad matrimonium, & ad alios fines tamen ad seruandam castitatem eodem modo, & sub eodem fine obligat, scilicet ne irreuerentia Deo fiat, si non seruetur, quod ei promissum est: quapropter *in c. rursus, qui clerici, vel vouentes,* ait Celestinus votum solemne non magis obligare apud Deum, quàm simplex. Idemque traditur *in l. 2. tit. 8. part 1.* & ibi Greg. Lopez alios refert: & ita tenet, & latius probat Salas *sup n. 22.* Vnum tamen est omnino certum, in quo ferè omnes conueniunt, Sacerdotem violantem castitatem, satisfacere, si dicat se ordine sacro esse insignitum, quia idem votum repetitur in omnibus ordinibus, aduersùs quos peccat.

12 Sextò infero, religiosum transgredientem præceptum superioris intendentis sub mortali obligare, duplicem culpam committere, necessariò in confessione manifestandam: alteram aduersus illam virtutem, in qua res præcepta est constituta; alteram aduersus obedientiæ votum. Quod vt rectè intelligatur supponendum est superiorem præcipientem constituere rem præceptam in ea virtute, ex cuius amore mouetur præceptum imponere, seu quam intendit, vt subditi executione rei præceptæ consequantur. Hæc autem virtus aliquando est eadem cum ea, quam ipsæ res præceptæ iure ipso naturali respiciunt, vt contingit, cum furtum, & homicidium prohibetur, ne fiat alicui iniustitia, & tunc non constituit præceptum superioris distinctum peccatum: aliquando est distincta, vt cum furtum rei sacræ prohibetur ob specialem loci sacri reuerentiam, & tunc iam diximus peccatum constituere speciale contra virtutem religionis, aliquando verò res mandatur, quæ iure naturali mandata non erat: vt ieiunare, audire Missam; aliquando prohibentur, quæ iure ipso prohibita non erant; videlicet ne religiosi domo egrediantur, ne inter se loquantur, néve vnus in alterius cubiculum ingrediatur: in quibus præceptis attendendus est finis immediatus legislatoris, & dicendum rem præceptam in ea virtute esse, in qua fuerit finis immediatus, siquidem ad illum consequendum, vt medium assumitur. Hoc supposito probo manifestè religiosum transgredientem superioris præceptum peccare dupliciter. Primò aduersùs illā virtutem, in qua est præceptum. Secundò aduersus votum: nam cum superior habeat hanc vim constituendi rem præceptam in aliqua virtute, ac si iure naturali ab ipsa virtute esset mandata, violans tale præceptum, violat ipsam virtutem: ex alia etiam parte religiosus habet votum obediēdi superiori in his, quæ sibi sub obedientia fuerint imperata. Ergo peccat aduersùs huiusmodi votum, cum obedire renuit. Quocirca Franciscanus, qui feria 6. Quadragesimæ non ieiunat, dupliciter peccat. Primò contra præceptum Ecclesiæ, & superiorum per regulam id sibi præcipientium. Secundò ratione voti obedientiæ, quo ad obseruantiam regulæ obligantis sub mortali se adstrinxit: & ita tenet Vasquez 1. 2. *disputat. 98. cap. 3. numer. 7. & 9.* Azor *tom. 1. lib. 4. cap. 2. quæst. 6.* Salas alios referens *tractat. 13. disputat. 3. sect 2. num. 16 & 17.* Non tamen ex hac doctrina infertur religiosum omittentem horas canonicas ab Ecclesia præceptas, & Missam die Dominica, & alia, quæ communiter aliis à religiosis sunt imperata, peccare aduersus votum obedientiæ; quia ratione illius solum obedire tenetur in his, quæ sibi, vt religioso fuerint imperata, vt bene notauit Thomas Sanchez *lib. 6. in Decal. cap. 1. num. 9.*

13 Septimò infero scholasticum omittentem præceptum sibi impositum in virtute præstiti iuramenti; si res alioqui sibi erat præcepta, peccat dupliciter, & contra iuramentum, & contra virtutem, in qua erat res præcepta. sic Azor. & Salas *suprà.* Dixi, si res alioqui sibi erat præcepta: nam si præcipitur sub virtute præstiti iuramenti res non sibi alioqui præcepta: existimo solum contra iuramentum delinquere, eo quòd videatur superior nullam illi obligationem imponere, etsi possit. Quando tamen aliquis verè superior non est, quia non habet vim obligandi aliunde, nisi ex voto: tunc certum est violantem rem sibi imperatam à superiore alioqui non præceptam, solùm peccare contra votum, vt contingit in sæculari vouente obedire suo confessario in omnibus, quæ indicauerit suæ spirituali saluti maximè conuenire. ita Salas *disp. 3. sect. 2. n. 16.* Vasquez *disp 98. cap. 3. num. 7.*

14 Infertur octauò, te non teneri declarare in confessione omnia illa, quæ causa fuerint peccati omissionis. v. g. Missæ audiendæ, si nullam aliam malitiam in se habent, præter eam, quam contrahunt ex omissione, quia declarata omissione, declaras integram illorum malitiam: quapropter non teneris dicere ob voluntatem studendi, ludendi, &c. Missam reliquisse, sufficit, si dicas te Missam omisisse, cùm audire deberes. At si ob fornicationem, vel furtum reliquisti sacrum, teneris id declarare, vt constat. sic Sayrus *lib. 2. in clam regia, cap. 6. n. 10.* Valent. *tom. 2. disp. 6. q. 1. p. 4. dub. 2.* Bonacina *disp. 2. de peccat. q. 4. p. 4. fine n. 27.* Azor *tom. 1. lib. 4 cap. 3. q. 7.*

An verò ludus, vel studium, qui causa fuit omissionis, dici debeat commissionis peccatum, vel omissionis? res est parui momenti: existimo peccatum esse commissionis, licèt sit contra præceptum affirmatiuum, quia non est contra illud directè, sed indirectè, quodlibet enim præceptum affirmatiuum habet adiunctum negatiuum, prohibens omnia illa, quatenus impediunt præcepti affirmatiui executionem.

15 Infero nonò, quid dicendum de illo, qui in plures Sanctos blasphemat, vel alicui familiæ maledicit, committit ne tot peccata, quot sunt Sancti, vel tot peccata, quot sunt personæ in familia? Videtur id affirmandum, quia si omnes illos Sanctos specialiter malediceret, & omnes illius familiæ de facto occideret, etiamsi vno impetu faceret, tot iniurias, & homicidia committeret, quot essent personæ maledictæ, & occisæ. Ergo etiam in voluntate maledicendi, & occidendi, tot debent esse peccata, quot sunt personæ. Item si aliqua persona ex illa familia esset Clericus, haberet malitiam sacrilegij ille actus. Ergo quælibet persona secundum se tribuit suam malitiam: sic affirmat Azor *tom. 1. instit. mor lib. 4. cap. 4. q. 3. & 5.* Salas 1. 2. *q. 73. tract. 13 disp. 5. sect. 6. num. 65. fine.* Verùm Nauarr *cap. 6. num. 18. in noua edit Lugdunens. vers. infertur quartò*, contrarium defendit, eo quòd in iure tota vna familia, vna persona reputatur, *l. 1. ff. si familia furtum fecisse dicatur.* idémque tradit Bonacina *disp. 2 de pecc q. 4. p. 2. num. 1.*

Dicendum tamen est, voluntatem occidendi totam vnam familiam sumptam per modum vnius, vnicum esse formaliter peccatum: at virtute multiplex esse, iuxta multiplicitatem personarum, quæ appetuntur occidi. Quòd sit vnum peccatum formale, probat ratio Nauarri, & quia vnus est indiuisibilis actus: alias qui vellet homines infinitos occidere, malitias infinitas formaliter haberet? Quòd verò sit in virtute multiplex, inde probatur, quia habet in voluntate formaliter plures occisiones, atque adeò est voluntas plura peccata committendi. Ergo saltem in virtute illa voluntas plura peccata continet. Adde qui intendit familiam occidere, non satisfaciet confessioni, si dicat habuisse voluntatem homicidij, quia non est voluntas vnius homicidij, sed plurium, sicuti non satisfaceret confessioni, qui diceret habuisse voluntatem fornicandi, si habuit voluntatem fornicandi cum omnibus, qui in vna domo residebant. Ergo signum est illam voluntatem in re esse multiplicem. Quocirca Bonacina, qui tenet vnum esse peccatum, vnicámque malitiam habere, nihilominus affirmat in confessione exprimendum esse obiectum huius peccati, quod nescio an sit satis consequenter dictum, cum solum numerum, & speciem teneatur quis confiteri, cui obligationi satisfacere videtur, si dicat habuisse semel voluntatem homicidij, si in illa voluntate non est nisi vna numero malitia. Aliàs si obiectum peccati declarare debebat, solùm quia pertinet ad constitutionem huius numero peccati, etiam teneretur declarare, si voluit occidere Ioannem potius, quàm Franciscum. Item si furtum fuit pecuniæ, vel supellectilis, si intemperantia fuit in cibo, aut potu, cum omnia hæc ad constituendum peccatum concurrant. Item teneretur declarare intensionem, & durationem ipsius peccati, quia ipsum peccatum constituunt. Neque est simile de voluntate furandi omnes libros alicuius bibliothecæ, vel destruendi aliquam domum, hic enim actus formaliter, & in virtute vnus est, quia solum vnicum furtum, vnicámque destructionem causat; at voluntas occidendi familiam, continet, & causat plures occisiones, quarum quælibet est peccatum distinctum.

16 Infertur decimò quid dicendum de illo, qui eadem die festo proponit sæpius non audire Missam, & de facto non audit, an peccet vno, vel pluribus peccatis, quot sunt voluntates omittendi.

Negare tenentur omnes illi qui dicunt peccata, quæ opere externo consummantur, tunc tantùm multiplicari, quando voluntas peccandi, quæ fuit intercisa per contrarium actum, multiplicatur: nam si per contrarium actum non fuit intercisa, censetur semper moraliter manere, & consequenter licèt physicè repetatur, non constituit diuersum peccatum necessariò in confessione manifestandum: tenet expressè Caietan. *tom. 1. opuscul. 31 & 17. respons. in 15. dub. 2.* Nauarr. *cap. 6 n 16. & 17.* Graffis *libr. 1. cap. 20. num. 24 & seqq.* & alij, quos sequitur Salas *tract 13. disp. 5. sect. 8 num. 85.* adhibita hac limitatione, nisi inter ipsos actus voluntatis multum temporis intercedat:

quæ

quæ limitatio in præsenti casu non potest habere locum. Ratio huius est, quia voluntas non retractata semper censetur moraliter manere. Ergo cum alia similis superadditur, eadem est moraliter cum illa. Deinde cùm vna voluntas ab alia non multum distat, moraliter loquendo, continuari censentur, præcipuè cùm vtraque ad idem obiectum tendant, & eundem effectum causent. Præterea, qui vult occidere inimicum, & ex hac voluntate parat arma, & ex alia iterum arripit ad occisionem, illæ voluntates neque inter se vniuntur, vt constat, neque vniuntur mediis, sed ad summum vniuntur in effectu; hanc autem vnionem in effectu etiam habent illæ voluntates, omittendi Missam. Ergo sunt vnum peccatum, & non plura.

17 Dicendum existimo, si ex voluntate alicuius operis incompossibilis cum præcepto Missæ, Missam omittas, vnum peccatum censeris committere, quantumcunque renoues voluntates, quia omnes illæ in illo opere radicantur, & sunt medio illo causæ impedientes præcepti adimpletionem: neque in hoc est maior difficultas, quàm in voluntate occidendi Petrum: ex cuius voluntate plura, media apponis. At si propositum habeas omittendi Missam, neque ex illo proposito apponas medium aliquod incompossibile, sed ibi sistas, & post sacrum renoues idem propositum, & postea adueniente tempore vrgenti præcepti eandem renoues voluntatem, censeo te multiplex peccatum commisisse; quia omnes illæ tres voluntates non habent, in quo sint vnum; non enim sunt vnum inter se, cum non inter se vniantur, neque in aliquo effectu producto, cum nihil producant, neque in omissione Missæ, quia omissio audiendi Missam non incipit nisi ab eo tempore, in quo Missa audiri non potest. Ergo necessariò illæ voluntates debent reputari multiplex peccatum. Confirmo. Si voluntatem haberes crastina die Petrum occidendi, neque ex hac voluntate medium alquod apponeres, sed easdem voluntates sæpius repeteres, quousque crastinus dies accederet, in quo & appositio medij, & occisio simul iungútur, omnes illæ voluntates antecedentes, & repetitæ iuxta nostram sententiam peccata essent, quia non habent, in quo vniuntur; non inter se, neque in aliquo effectu, cùm nullus sit, quando ipsæ fiunt: sed similiter voluntates repetitæ toto manè non audiendi Missam hora 12. non habent, in quo vniantur, & vnum fiat. Ergo etiam debent censeri distinctæ: & ita tenet Vasquez 1.2. *disput.* 75. *cap.* 3. *fine num.* 15.

18 Ad rationem dubitandi respondeo voluntatem non retractatam manere moraliter habitualiter, sed non actualiter, & in virtute, ideoque constituit voluntas de nouo adueniens diuersum numero actuale peccatum; neque in hoc attendi debet distantia, vel propinquitas temporis inter vnam, & aliam voluntatem; sed an illæ voluntates causæ sint alicuius effectus communis, vt contingit in casu de inimico occidendo: tunc enim media, quæ apponis, inter se vniuntur ad consequentiam finis intenti, sicuti vniuntur lapides, & ligna collecta ad ædificationem domus, ob quam vnionem moralem, & accidentalem collectio lapidum, & lignorum, etiamsi physicè multiplex sit, moraliter tamen vna censetur, quia ad vnum finem ordinatur, & ab eadem voluntate ædificandi prouenit.

PVNCTVM IV.

Vnde grauitas, & malitia peccati desumenda sit.

1 *Peccata esse in grauitate inæqualia.*
2 *Ex variis capitibus desumitur grauitas peccati.*
3 *Peccatum inferioris speciei superare potest aliud peccatum grauius ex obiecto.*

1 Breuiter me ab hac difficultate expediam, omissis variis dicendi modis. De fide enim certum est non omnia peccata æqualia esse in grauitate, sed vnum peccatum alio grauius esse: cõstat ex *Genes.* 13. vbi Sodomitæ pessimi iudicantur, & peccatores corã domino nimis, & *Genes.* 37. Ioseph accusauit fratres de crimine pessimo: & clarius Christus Dominus *Ioannis* 19. dixit Pilato, *qui me tradidit tibi, maius peccatum habet.* Ergo peccata æqualia esse non possunt. Ratio est manifesta, quia licet omnia peccata in eo conueniant, vt sint contra rationem: at ipsammet rationem naturalem grauius offendit vnum peccatum, quàm aliud; grauius enim offendit bestialitas, quam simplex fornicatio, & simplex fornicatio diu desiderata, quàm casu contingens. Deinde, quia omnes essent æquè puniendi, quod est contra illud Deuteron. 25. *pro mensura delicti, erit & plagarum modus*; & Matth. 10. & 11. *terræ Sodomorum remissius erit in die iudicij.* & Luc. 20. *hi accipient damnationem maiorem.* Neque obstat rectitudinem non suscipere magis, & minus, vt dicamus peccata, quæ videntur priuare rectitudine, non suscipere magis, & minus; quia non priuant rectitudine priuatiuè, sed positiuè, & in formis positiuis datur locus inæqualitati. licèt enim frigus priuet subiectum calore, quia tamen priuat per formam contrariam, potest suscipere magis, & minus. Item licet rectitudo alicuius lineæ in indiuisibili consistat: at ab hac rectitudine magis, & minus linea recedere potest; de quo latè Vasquez 1.2. *disp.* 99. & Salas *tract.* 13. *disp.* 5. *sect.* 1. Azor *tom.* 1. *lib.* 4. *cap.* 19.

2 Præcipua peccati grauitas, & malitia sumitur ex obiecto directo, quia inde sumit speciem: tradit D. Thom. 1.2. *q.* 73. *art.* 3. Secundò ex circunstantiis. Tertiò ex continuatione, & duratione. Quartò ex intensione. Explico in homicidio facto in loco sacro, cuius prima grauitas sumitur ex iniustitia facta. Secunda ex circumstantia sacrilegij. Tertia ex continuatione voluntatis. Quarta ex eius intensione.

3 Contingit autem sæpè grauiorem malitiam peccati esse ex circumstantia, quàm ex obiecto, vt si quis cognosceret fœminam religiosam, vel nuptam grauius ex circumstantia, quàm ex obiecto peccaret.

Difficultas autem est, an peccatum ex obiecto minus graue, possit ratione intensionis vel durationis, vel extensionis obiectiuæ fieri grauius, alio grauiori ex obiecto; quia nunquam videtur species inferior superiorem vincere posse. At tenendum est tanquam omnino certum peccatum inferioris speciei superare posse aliud peccatum grauius ex obiecto, & quidem si cum peccatis venialibus superioris speciei fiat comparatio, res est indubitata, quis enim negabit furtum, pollutionem, & adulterium superare iuramentum otiosum, vel falsum non plenè deliberatum? Ex quo non leue argumentum sumitur ad probandum aliquod peccatum mortale inferioris speciei superare posse aliud de superiori specie. Exemplis res manifestatur. Detractio & contumelia ex obiecto, & specie leuiora peccata sunt homicidio: at si quis vnam nobilem, & illustrem familiam de proditione, vel hæresi diffamaret, sine dubio grauius peccaret, quàm si vnum ex infima plebe occideret. Ergo. Item si quis dilapidaret ærarium publicum, & reipublicæ maximè necessarium, grauius peccaret, quam omittendo Missam, vel occidendo plebeium. Ratio est, quia cùm quodlibet peccatum habeat grauitatem limitatam, & finitam absolutè, potest aliud peccatum leuioris speciei ita multiplicari, & intendi, vt eius grauitatem adæquet, sicuti contingit in argento, quod licet secundùm materiam suam inferius sit auro: at in æstimatione, & valore ob eius quantitatem crescere, & superare aurum potest. Neque est inconueniens, quòd indiuiduum alicuius speciei inferioris, superet indiuiduum altioris speciei: cœlum enim ratione incorruptibilitatis, & aliarum qualitatum, quæ sibi sunt propriæ, superat in perfectione plura viuentia sublunaria: & ita tenet, & latè probat Sayrus *lib.* 5. *cap.* 4 *num.* 9. Azor. *tom.* 1. *lib.* 4. *q.* 4. *fin.* Suarez *tom.* 3. *in* 3. *p. disp.* 66. *sect.* 2. Salas *q.* 73. *tract.* 13. *disp.* 5. *sect.* 2. *à n.* 14. Herrera *in* 1. *disp.* 32. *q.* 3. & videtur clarè esse sententia Augustini relati *in* 2. *quæro* 6. *q.* 1. vbi inter ignorantes hæreticum, & scienter auarum, & inter hæreticum bene moraliter viuentem, & Catholicum sceleribus plenum, non audet ferre sententiam, quis grauius delinquat. Supponit ergo Augustinus peccatum minus graue ex suo genere ita aggrauari posse ex multiplicatione, vt vincere possit peccatum grauius ex suo obiecto.

PVNCTVM V.

Quos effectus peccatum actuale habeat.

1 *Diminuit inclinationem natiuam ad virtutem.*
2 *Priuat gratia, & virtutibus infusis.*
3 *Destinat peccatorem ad pœnam æternam.*
4 *Arguitur effectum peccati venialis esse pœnam æternam.*
5 *Defenditur non esse proprium effectum peccati venialis.*
6 *Quomodo vnum peccatum sit effectus, seu pœna alterius peccati.*
7 *Nota, & infamia peccatoris effectus est peccati.*

1 De his agit D. Thomas 1.2. *à quæst.* 85. *vsque ad* 88. & latè Valent. Salas, & Vasquez *ibi*, exponam præcipuos ea breuitate, qua in omnibus studeo.

1 Primus effectus peccati est diminuere inclinationem natiuam ad virtutem: sic D. Thom *quæst* 85. *art.* 1. Caietan. Conrad, Zumel *ibi.* Vasqu. *disp.* 132. Salas *disp.* 13. *sect.* 2. Azor *tom.* 1. *lib.* 4. *c.* 2. *q.* 2. Quod vt rectè intelligatur, aduertendum est, inclinationem naturalem ad virtutem ab ipsamet potentia voluntatis non distingui; quare cùm in seipsa substantialiter voluntas non immutetur, efficitur nullo peccato intrinsecè eius inclinationem diminui posse: verùm quia voluntas non ita inclinatur ad virtutem, quin liberè possit vitium amplecti; sit multiplicato vitio, multiplicari habitum, & qualitatem ad vitium inclinantem: ac proinde inclinantem voluntatem, vt virtutem relinquat, & vitium amplectatur: & hac ratione dicitur diminui per peccatum inclinationem ad virtutem, extrinsecè quidem & accidentaliter, quia quo magis voluntas in vitium inclinatur, eo magis à sequenda virtute impeditur. Nunquam tamen ita impeditur quin voluntas libera maneat, & potens sit, virtutem sequi, & natiuam suam inclinationem opere

complere, vt dixit Trident. *sess. 6. can. 5.* Ratio est manifesta, quia cùm omnis hæc diminutio fit per habitus vitiosos inclinantes ad vitium virtute oppositum, & omnes hi habitus non necessitent voluntatem, sed potiùs illi subdantur, nunquam potest ita inclinatio ad virtutem diminui, vt finiatur, semper enim intrinseca, & libera potestas ad virtutem, ac proinde natiua inclinatio substantialis integra manet.

2 Secundus effectus peccati mortalis est priuare hominem gratia, & virtutibus infusis, cum enim peccatum constituat hominem Deo inuisum, & inimicum, necessariò debet excludere ab illo gratiam, qua amicus reddebatur.

3 Tertius effectus peccati mortalis est destinatio ad pœnam æternam, quam necessariò omnes peccatores decedentes in mortali subibunt, iuxta illud, *Ite maledicti in ignem æternum, Matth. 25. Marc. 3 & 9. & 2. ad Thessalon. 1. & 1. Corinth. 6. & aliis in locis,* vbi passim Scriptura æternitatem pœnæ peccatoribus comminatur. Solùm autem est difficultas in reddenda ratione, quomodo hæc pœna æterna proportionata sit culpæ, imò leuior, quàm culpa ipsa meretur, cùm receptum sit ab omnibus Theologis cum Mag. 4 *d. 46.* & ibi D. Thomas *q. 2. art. 2. q. 1. ad 1. & 1 p. q. 21. art. 4. ad 1.* Deum punire citra condignum, & difficultas in eo sita est. Nam peccatum mortale non habet grauitatem infinitam, quia neque illam habere potest, ex Dei infinitate, aduersùs quam peccatur; neque ex vilitate personæ peccantis, quia hæc omnia extrinseca sunt, ideóque non possunt refundere in actum infinitatem, aliàs quodlibet peccatum veniale haberet infinitam grauitatem, & æternitatem pœnæ mereretur. Item quodlibet mortale contineret grauitatem omnium mortalium neque vnum mortale esset grauius alio, & æqualiter pro vno, ac pro multis deberet peccator puniri, quod est absurdum. Quæ ergo est ratio, quare peccatum finitum in grauitate puniatur citra condignum pœna æterna? Plures rationes ad hanc veritatem confirmandam adducuntur à D. Gregor. 4. *dialog. c. 44.* D. Thom. 1. 2. *q. 87. art. 3. 4 & 5.* & ibi Vasq. Salas, Zumel, Valent. Sayr *lib. 2 c. 13. n. 8.* Anton Perez *in sua laur. certam. 9. c. 1 c. n. 86.* Et tamen mihi videtur efficacior, quia pœna, quæ in intentione est finita, & solùm in duratione non habet finem, absolutè finita est, & secundum quid infinita sicuti Angelus, & anima rationalis finita entia sunt, etiamsi finem non sint habitura, sed quodlibet peccatum mortale, esto simpliciter finitum sit, aliquam tamen habet infinitatem, eo quòd sit contra Deum infinitum. Ergo pœna in duratione æterna non excidit eius meritum.

4 Sed inquires an pœna æterna sit etiam effectus peccati venialis.

Et videtur, quòd sic. Nam decedentes cum mortali, & veniali, non solùm ratione mortalis, sed etiam ratione venialis perpetuò puniuntur: nam cùm semper in illo perseueret efficitur, semper ob illud debere puniri; ideo enim D. Thom. Vasquez Zumel, Salas, & alij nuper relati affirmant pœnam inferni æternam esse, quia æternum futurum est peccatum, ob quod infligitur; sed veniale peccatum in damnatis etiam erit æternum. Ergo etiam pœna illi correspondens æterna debet esse.

5 Dicendum tamen est, pœnam æternam non esse effectum, proprium peccati venialis, quia peccatum veniale de se illam non meretur, sed solum meretur temporariam. Conclusio est omnium Catholicorum: decedentes namque in gratia cum peccato aliquo veniali non remisso, non puniuntur æternaliter, sed aliquo tempore in purgatorio, & postea gloriam consequuntur; aliàs peccatum veniale gloriæ consequutionem in æternum impediret, quod est contra fidem. Si vero peccatum veniale in damnatis existat, etiamsi ex se pœnam æternam non mereatur, punitur tamen æternaliter. est communior, & probabilior sententia, quam latè defendit cum D. Thom. 1. 2. *qu. 87. art. 5. ad 1. & 3.* Vasq. *disp. 141.* Valent. *disp. 6. quæst. 17. p. 4.* Salas plures referens *tract. 13. disp. 15. sect. 11. nu. 70. & 73.* Azor *tom. 1 lib. 4. cap. 10. q. 5.* Suarez 3. *p. tom. 4 disp. 11. sect. 2. n. 11. & seqq.* Probo efficaciter primò, quia illa pœna, quam damnati in inferno sustinent, etsi de se esset sufficiens extinguere debitum peccati venialis, si voluntariè acceptaretur: at quia non solùm inuitè, sed etiam impatienter, & blasphemè sustinetur, non videtur vllo modo sufficiens extinguere debitum peccati. Ergo post vnam pœnam toleratam potest Deus aliam, & aliam infligere. Secundò illius pœnæ toleratio non poterat culpam, & debitum illius extinguere, quin à Deo acceptaretur, & acceptaretur ex meritis Christi: quia nullum peccatum hominibus remittitur, nisi ex Christi meritis, vt traditur in Trident. *sess. 15. cap. 8.* & docuit Suar. *tom. 4. in 3. p. disp. 11. sect. 2. num. 7.* Azor *tom. 1. lib. 4. cap. 10. q. 3.* sed merita Christi iam non operantur in damnatis, sunt enim membra abscissa à Christo in perpetuum. Quartò de damnatis dicitur, *vbi ceciderit lignum, ibi manebit*, hoc est, manebunt in eadem pœna, in quam ceciderunt. Ergo non possunt pro peccato veniali satis pati. Quintò, quia peccatum veniale aliquo modo habet infinitatem, cùm sit contra Deum. Ergo saltem pro aliquo statu meretur pœnam aliquo modo infinitam, qui status non potest esse alius, nisi quando cum mortali coniunctus esset.

6 Quartus effectus, seu pœna peccati solet enumerari aliud peccatum; & quidem secundum quod peccatum est, nequit esse pœna, quia non fit à Deo, neque appeti ab eo potest; non enim appetere potest sibi fieri offensam, & iniuriam, neque rationabiliter procederet, si vellet iniuriam sibi factam alia iniuria vindicare. Pœna autem, vt tradit August. *de lib. arbitr. cap. 1.* est à Deo, & placere ei aliquo modo potest, siquidem procedit ab illo, vt à supremo iudice iniuriam factam vindicante. Peccatum autem secundum quod est permissum, hoc est, permissionem ipsam peccati posse, & sæpè esse pœnam peccati, negari non potest, cùm id constet ex variis locis Scripturæ, præcipuè ex Paulo ad Rom. 1. à n. 24. *Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam.* &c. id est, permisit illos in sua desideria defluere, de negando auxilia specialia, quam denegationem potest Deus velle, cum nihil in ea malum sit. Vide D. Thom. 1. 2. *q. 87. art. 2.* Caietan. Medin. Zumel. *ibi.* Vasq. *disp. 129. cap. 9. & disp. 140.* Salas *tract. 13. disp. 15. sect. 2.* Valent. *disp. 6. quæst. 17. punct. 1.* Bonacina *disput. 2. de peccat. quæst. 7. punct. 2.* Neque obstat aduersùs hanc doctrinam Augustin. 1. *confess. cap. 12.* vbi dicit: *Iussisti Domine, & sic est, vt omnis inordinatus animus sibi ipsi pœna sit.* quia August. loquitur causatiuè non formaliter; quia non est formaliter pœna, quatenus est inordinatus, sed ratione tristitiæ, damni, infamiæ, & aliorum effectuum, quos inordinatio causat.

7 Quintus effectus peccati est nota, & infamia peccatoris, sed hic effectus non sequitur quodcunque peccatum, sed peccatum publicum, illo tamen semel posito, semper præsumitur durare, ex text. *in cap. semel malus. de regul. iur. lib. 6.* & tradit August. *in cap. nonnulli, 46. dist.* propter quod dixit Vlpian. *in l. si cui, §. iidem ff. de accusat.* quòd ille qui semel est calumniatus, in futurum calumniari præsumitur: & semel periurus, in futurum peieraturus, ob quod à iuramento præstando repellitur *cap. paruuli, 22. q. 5. & c. litteras, de præsumpt.* & aliis multis exemplis probat Menoch. *de præsump. lib. 5. præsump. 32.* & Mascard. *de probationib. concl. 1006. à n. 54.* Purgari tamen censetur huiusmodi nota, & infamia ex facto proueniens, si per triennium ab illo delicto perpetrando abstineas, præcipuè, si occasiones committendi illud tibi fuerint oblatæ, vt tradit Alberic. *in l. omnimodo num. 3. C. de inoffic. testam.* & probat text. *in §. hinc autem nobis, versic. nam etsi vitium, in Authent. de monach.* Imò addendum existimo cum Menoch *nu. 33.* per pœnitentiam sacramentalem omnino tolli infamiam, & notam, & præsumptionem similе delictum committendi, quia & tollitur peccatum, quod infamiam causabat, & retractatur voluntas, ex qua præsumptio oriebatur.

TRACTATVS

TRACTATVS TERTIVS
DE LEGIBVS.

PROOEMIVM.

STVDIOSVS rerum moralium præ oculis habere debet dicenda in hoc tractatu, vtpote principia communia omnibus quæ de vitiis,& virtutibus in ſequentibus dicenda ſunt. Claritatis gratia hunc tractatum in ſex diſputationes diuidam.

In prima explicabo naturam legis,eiúſque conditiones,& cauſas.

In ſecunda ſpecialem ſermonem inſtituam de lege irritante, & pœnali: hoc eſt,de lege imponente pœnam, & irritante actum contra ipſam factum.

In tertia de lege non ſcripta, quæ eſt conſuetudo.

In quarta de lege ſpeciali, quæ priuilegium vocatur.

In quinta de ceſſatione legis,eiúſque interpretatione.

In ſexta de illius diſpenſatione.

DISPVTATIO I.

De lege in communi,eiúſque cauſis.

PVNCTVM I.

Vnde dicatur lex,& quid ſit.

1 *Expenditur etymologia legis.*
2 *Definitur lex.*
3 *Apponitur eius differentia à conſilio,petitione , & præcepto.*
4 *Semper debet eſſe iuſta , rationabilis , & bono communi conueniens.*
5 *Reſpicit commune bonum.*
6 *Proponitur quædam obiectio.*
7 *Satisfit obiectioni.*
8 *Lex ferenda eſt ab eo,qui curam communitatis habet.*
9 *Debet eſſe promulgata.*
10 *Expenduntur aliæ conditiones.*

1 LEx dicitur primò à legendo, ſecundùm Iſidorum 2.*etymol.cap.*10.*& lib* 5.*cap.* 3. quia in ea legitur quid faciendum ſit, quídve vitandum. Secundò dicitur à deligendo , eo quòd ex multis eligat quæ aptiora videntur,ad rectum viuendi vſum vt tradit Cicero *lib.*2. *de natura Deorum*, vel vt dixit Auguſtinus *in quæſt.ex nouo Teſtamento,quæſt.*15.vt de multis, quid eligas, ſcias. Tertiò dicitur à ligando , quia ligat homines ad ſui obſeruantiam:ſic D.Thomas 1.2.*quæſt.*90.*art.* 1. Variis autem nominibus ſolet lex appellari,iuxta varias factiones, quas habet ; cùm enim lex doceat , inſtituat , præſcribat , quid ſit agendum,vel omittendum,aliquando ſolet appellari doctrina , inſtitutio , præſcriptio : ſpecialiter tamen dicitur , *ius, conſtitutio,ſtatutum,& ſanctio.* Dicitur *ius*,quia iubet,& imperat, vel quia intendit tribuere vnicuique quod ſuum eſt:dicitur *conſtitutio,& ſtatutum* , quia conſtituit,quæ ſunt facienda : dicitur *ſanctio*,quia ſancit pœnam non obtemperantibus ex *l. ſanctio, ff.de pœnis.* Hæc autem nomina in eo differunt , quia leges Principis ſupremi ſæcularis , Regis, vel Imperatoris vocantur iura ; Pontificis verò decreta,vocantur conſtitutiones. Inferiorum verò Principum,ciuitatum , & populorum decreta,vocantur ſtatuta.Vide Azor *tom.* 1.*inſtit. mor.lib.* 5.*quæſt.* 1.*&* 2. Suarez *de legib.lib.*1.*cap.*1.*&* 2.Salas 1.2.*tractat.*24.*diſput.*1.*ſect.* 1. 2. *&* 3.

2 S. Thomas receptus ab omnibus 1.2 *qu.*90 *art.*4.definit legem,vt ſit ordinatio rationis ad bonum commune ab eo,qui curam communitatis habet promulgata. Dicitur *ordinatio*, quia ordinat,& præſcribit quid ſit faciendum , vel vitandum: dicitur *rationis*, quia à ratione prouenit hæc ordinatio.& quia non tam reſpicit bonum ſpeciale ſubditorum,quàm reipublicæ,ideo *ad commune bonum dicitur ordinata ab eo , qui curam communis boni habet*; & inſuper requirit lex promulgationem, vt ex ſequentibus videbimus.

Vt autem hæc definitio pleniùs intelligatur , ſupponendum eſt,quemlibet legiſlatorem , antequam ferat legem ,iudicare debere legem illam conuenientem eſſe reipublicæ ; aliàs imprudenter,& iniuſtè legem ferret abſque hoc iudicio , illóque deficiente lex nulla eſſet,quia nullam vim haberet obligandi, vtpote , quæ iuſta non eſſet. Hoc iudicio ſuppoſito accedit ſecundò voluntas , quia vult ſubditos obligare ad legis obſeruationem. Tertiò ſigno aliquo manifeſtat eius voluntatem. Ex quo fit legem eſſe actum intellectus,& voluntatis ; intellectus,inquam,iudicantis rem imperatam per legem eſſe conuenientem bono communi ; voluntatis , intendentis obligare ſubditos ad eius obſeruationem. Nam ſine quolibet horum actuum non erit lex ; ſine primo non erit iuſta , & rationabilis,& ſine ſecundo non obligabit. Requiritur inſuper tanquam conditio,& applicatio, vt hæc manifeſtetur ſubditis, aliàs non poterunt obligari. Sic Suarez *lib.* 1. *de legib. cap.* 4. *numer.* 6. *& cap.* 5. *per totum , præcipuè numer.* 12. Bonacina *diſputat.* 1. *de legib. quæſt.* 1. *punct.* 1. *numer.* 1. & alij apud ipſos.

3 Ex his conſtat primò , qua ratione lex differat à conſilio,à petitione,& præcepto.Nam licèt per hæc ordinetur quis, & dirigatur ad rectè operandum , non tamen dirigitur per ipſa,tanquam per aliquem actum alicuius ſuperioris reſpicientis bonum commune. Conſilium enim , & petitio non eſt formaliter actus ſuperioris , cùm ab æquali , & inferiori poſſint procedere. Præceptum verò,etſi neceſſariò petat à ſuperiore oriri,non tamen à ſuperiore reſpiciente bonum commune,cùm præceptum ſpeciali bono illius , cui præceptum imponitur, contentum ſit. Præterea præceptum ſpirat morte imponentis: at lex cùm ſit perpetua,eius morte non finitur.quam differentiam notauit Menochius *lib.*1.*de arbitr.q.*69.Vaſq 1.2.*diſp.*151.*c.*3.Sanch.*lib.*8.*de matrim.diſp.*18.*q.*2.*nu* 47.Suar.*de legib. lib.*2.*cap.*10.*n.* 9.

4 Secundò conſtat legem iniuſtam, inutilem, non conuenientem bono communi legem non eſſe,neque obligationem inducere.ita Vaſq.1 2.*diſput.*151.*cap.*2.Salas *de legibus , diſput.* 2.*ſect.*8.*numer.*50. Bonacina *diſput.*1.*de legibus,quæſt.*1.*punct.*1. *numer.*9.Suarez *lib.*1.*cap.*9.*numer.* 11. In caſu autem dubio an ſit conueniens,inutilis,vel iniuſta , præſumi debet iuſtam eſſe, & obligationem inducere;vt relato Panormitano , Felino , & aliis docet Suarez Bonacina , & alij *ſuprà.* Vide quæ diximus *in tractat. de conſcient.diſput.*3 *punct.* 7. vbi de caſu dubio legis.

5 Prima ergo conditio requiſita ad legem, eſt reſpicere bonum commune,ex Papiniano *in l.lex eſt,ff de legib.* ibi , *Lex eſt commune præceptum* & ex Iſidoro relato *in c.erit autem lex, diſtinct.*4 vbi inter conditiones requiſitas ad legem ait eſſe, vt nullo proprio commodo , ſed pro communi ciuium vtilitate

conſcripta

conscripta sit. & tradit D. Th. communiter receptus 1.2.q.90. *art.*2. Suarez *cap.*6 *n.*8. Ratio est manifesta, quia leges sunt de se regulæ perpetuæ humanarum actionum. Non ergo personas particulares, & bonum illarum, quod finem habent, debent respicere. Item fiunt à persona publica, quatenus publica est.

6 Dices plures esse respicientes bonum speciale, & non commune, quales sunt leges minorum, pupillorum, militum, quæ respiciunt bonum harum personarum, non communitatis. Secundò quodlibet priuilegium, quod lex priuata dicitur *in cap. priuilegium, dist.* 3. in bonum tantùm priuilegiati cedit, non commune. Tertio lex tributorum, & vectigalium solùm respicit vtilitatem Regis, non communitatis: imò potiùs est in damnum illius. Quartò lex præscriptionis, quæ aliquibus est vtilis, pluribus est damnosa. Ergo non omnis lex cedit in bonum commune. Tandem, quia si leges hæ, quæ bonum speciale aliquorum ciuium respiciunt, leges propriè nuncupantur, eo quòd bona ciuium sint bona communitatis; quia bonum partis est bonum totius; quodlibet præceptum latum cuilibet personæ particulari, dici poterit lex: quia eius bonum cedit in bonum commune. Ergo hæc indirecta cessio non sufficit ad legem.

7 Respondeo leges pupillorum, minorum, militum, nobilium, &c. bonum commune respicere; quia non attendunt bonum cuiuslibet personæ singularis, quatenus talis est, sed quatenus inducit rationem communem pupilli, minoris, militis. &c. Præterea bonum harum personarum cedit in bonum totius reipublicæ, cui maximè conuenit supradictis personis fauere.

Ad secundum dico, si priuilegium sit pro aliquo genere personarum latum, lex in rigore erit: si autem sit pro singulari persona concessum, à lege propria distinguitur; quia tunc non respicit bonum commune, sed speciale.

Ad tertium leges vectigalium, si vectigalia iusta sunt, vtiles esse reipublicæ, quia nihil reipublicæ vtilius esse potest, quàm esse defensam, ad cuius finem tributa imponuntur.

Ad quartum legem præscriptionis vtilem esse reipublicæ, quæ vitat lites, & pacem constituit, esto alicui damnosa sit: sicuti lex punitiua damnosa est delinquenti, vtilis tamen reipublicæ.

Ad vltimum concedo indirectum illum & remotum respectum boni communis non sufficere ad legem, vt probat exemplum de præcepto lato personæ singularis. Quare ad rationem legis necessariò requiritur, vt per ipsam legem immediatè respiciatur bonum commune, quod non potest esse, nisi circa ipsam communitatem, vel partem principalem illius feratur lex. De intentione autem legislatoris non est curandum: nam esto ipse legislator malo animo procedat, si tamen lex ipsa iusta est, quia bono communi est conueniens; sufficiet ad obligationem inducendam. Si tamen ipse per legem damnum alicuius intendit, quódque in bonum commune non cedit, iniusta erit lex, & nullam obligationem inducet, & ab illa vt iniqua licebit appellare, vel exceptione doli contra eam agere, vt rectè dixit Panormit. *in rubr. de constitut. num.* 2. Felin. *in cap. cùm omnes, de constitut. numer.* 5. Bart. *in l. omnes populi, de iust. & iur. quæst.* 5. *num.* 53.

8 Secunda conditio requisita ad legem est, *esse latam ab eo qui curam communitatis habet*, non qualemcumque curam, sed curam politicam, & iurisdictionis. Pro quo aduertendum est dupliciter te curam communitatis habere posse. Primò per potestatem dominatiuam, & œconomicam. Secundò per potestatem politicam. Primam potestatem dominatiuam habent parentes in filios, domini in seruos, mariti in vxores; & hæc potestas non sufficit ad ferendam legem: tum quia ex vi illius nihil possunt exigere, quod sibi non debeatur: tum etiam, quia ex vi huius potestatis non attenditur semper bono subditorum, sed proprio. Restat ergo ad ferendam legem necessariò requiri potestatem politicam, seu iurisdictionis, qua scilicet legislator potens sit subditos coërcere, & bonum non proprium, sed commune respicere. sic D. Thomas 1.2. *quæst.* 90. *art.* 3. *ad* 2. Salas *de legib. disput.* 1. *sect.* 9 *num.* 54. Sayrus *in claui regia, lib.* 3. *cap.* 1. *numer.* 7. Bonacina *disp.* 1. *de legibus, quæst.* 1. *punct.* 1. *num.* 1. *& punct.* 3 *num.* 2. Suarez *lib.* 1. *de legib. cap.* 8. *num.* 2. *& num.* 6. pluribus exornat.

9 Tertia conditio requisita ad legem est, *esse promulgatam seu intimatam subditis*; sine hac enim promulgatione vim obligandi habere non potest, cùm non possit de illa subditis constare. Debet autem hæc promulgatio communitati fieri, quia pro bono communitatis fertur, & quia singuli non obligantur, vt singulares personæ, sed quatenus partes sunt communitatis; ac proinde ipsa communitas debet quasi priùs obligata esse. sic D. Thomas 1.2. *quæst.* 90 *art.* 4. & tradit Isidor. *in d. cap. erit autem lex, dist.* 4. Sayr. *n.* 12. Suar. *lib.* 1. *c.* 11. Castro *lib.* 1. *de leg pœn c.* 1.

10 Aliæ autem conditiones à Doctoribus enumerantur, quę vel in superioribus continentur, vel non sunt necessarię. Expostulatur, inquam, ad rationem legis scriptura sed, hanc probabilius est necessariam non esse, sed conuenientem: voce enim manifestari voluntas legislatoris potest, vt rectè dixit Ioan. Andr. *in reg. nemo potest, de reg. iur. in* 6. Panormit. Decius, & Felin. *in rubr. de constitut.* & multis relatis tradit Suarez *lib.* 1. *de legib. cap.* 11. *fine*, *& lib.* 3. *cap.* 15. *num.* 6. Azor *tom.* 1. *institutionum mortalium*, *lib.* 5. *cap.* 2. *quæst.* 5. & constat ex *cap. institutionis,* 25. *quæst.* 2. ibi, *Institutionis nostra decreta, siue qua scripto determinimus, siue qua in nostra præsentia videntur esse disposita, &* *cap.* 1. *de iureiurando in* 6. ibi, *iuramenta statuta, consuetudines Ecclesiarum, scripta, aut non scripta inuiolabiliter obseruare.* Idem constat ex *cap. in istis. distinct.* 4. *& cap. consuetudo, distinct.* 1. Secundò requiritur acceptio populi, sed hoc ex benignitate legislatoris, vt postea dicemus. Tertiò requiritur perpetuitas, si enim pro determinato tempore lex feratur, potius præceptum, quam lex dici debet. Nam cùm lex pro bono communitatis feratur, & communitas de se perpetua sit, lex etiam debet esse perpetua: & ita tradidit gloss. *in cap. à nobis,* 1. *de sentent. excommun.* & Panormitanus *ibi numer.* 12. Nauarrus *summ. cap.* 27. *numer.* 74. Suarez plures referens *lib.* 1. *cap.* 10. *numer.* 5. *iuncto numer.* 16.

Pvnctvm II.

Quotuplex sit lex.

1 *Lex triplex est, alia diuina, alia naturalis, alia humana.*
2 *Quæ sit lex diuina.*
3 *Quæ naturalis.*
4 *Quæ positiua, & quotuplex.*
5 *Expenduntur aliæ legis diuisiones.*
6 *Quæ sit lex odiosa, quæ fauorabilis.*

1 Lex alia est diuina, alia naturalis, alia humana, seu positiua. Diuisio hæc recepta est ab omnibus Theologis, & iuris peritis.

2 Lex ergo diuina est Deus ipse, quatenus iudicat, quid faciendum sit, quídve omittendum, & voluntatem habet obligandi homines, & Angelos ad sui obseruationem. Ex hac igitur lege omnes leges dimanant, illisque conformari debent, quia est prima regula, & mensura, ad quam omnia tanquam ad finē ordinantur, conuenitque illi perfectissimè definitio legis in superiori puncto constituta, est enim actus rationis, seu actus ab eo, qui est ratio per essentiam, & potestatem habet in omnes creaturas; quibus suam legem lumine rationis indicat, & manifestat.

3 Lex naturalis propriè sumpta dicitur illa, quæ rationali naturæ insita est, quaque natura rationalis discernit honestum à turpi: in qualibet enim creatura rationali datur dictamen quoddam rationis, consistens in cognitione eorum, quæ honesta, vel inhonesta sunt, conuenientia, vel disconuenientia suæ naturæ.

Difficultas autem est, an hoc dictamen debeat dici lex? Ratio difficultatis est, quia non est à superiore, sed ab ipsomet proponente. Item quia nihil aliud facit, nisi proponere malitiam, vel bonitatem in obiecto. Ergo supponit iam obiectum esse malum, & prohibitum. Ergo ipsum cognitio non prohibet, aliàs ipsemet Deus respectu sui ipsius haberet propriè legem naturalem, siquidem etiam habet hoc dictamen rationis. Neque etiam disconuenientia, vel conuenientia obiectorum cum rationali natura legem constituere potest, sed est fundamentum ipsius legis prohibentis: ideo enim prohibetur mendacium, quia est dissonum: & ideo mandatur subuenire egeno, quia est conueniens. Item si in hac disconuenientia, vel conuenientia lex naturalis consisteret, diceretur Deus legem naturalem habere, non minus, quàm homo, quia non minùs, imò magis naturæ diuinæ, quàm humanæ est dissonum mendacium.

Propter hæc multi dicunt legem naturalem non esse propriè legem præceptiuam, sed esse legem indicatiuam, quia indicat, quid faciendum sit, quídve omittendum: sic docuit Corduba *lib.* 3. *de conscientia, quæst.* 10. *ad* 2. & alij relati à Suarez *lib.* 2. *de legibus, cap.* 6. *num.* 3. Sed hoc nullatenus est admittendum, cùm lex naturalis, lex propriè appelletur à Patribus, & Doctoribus, & illius transgressores, verè peccatores dicuntur, & sunt. Quocirca existimo legem naturalem, seu dictamen rationis includere simul legem æternam Dei, quia procedit à Deo tanquam à supremo legislatore. Deus enim cùm naturas rationales creare voluit, simul voluit illas regere, & gubernare, ad cuius gubernationem necessarium erat leges illis imponere. Imposuit ergo illis legem de vitandis his, quæ intrinsecè sunt inhonesta, & disconuenientia rationali naturæ; vt autem hanc disconuenientiam, & inhonestatem cognosceret rationalis natura, lumen rationis ei indidit, quo illuminatur, & regitur, ac proinde hoc dictamen quatenus repræsentat ea, quæ à Deo sunt prohibita, habet rationem propriæ legis, eáque de causa dixit D. Thomas 1.2. *quæst.* 91. *art.* 2. legem naturalem esse participationem legis æternæ, & *quæst.* 94 *art.* 6. ad 1. docet D. Augustinum

stinum 1. *confess. cap.* 4. dicentem, *Lex tua scripta est in cordibus hominum.* Ergo lex naturalis referri debet ad legem Dei, vt sit propriè lex. & ita tradit Gerson *tractat. de vita spirituali lect.* 2. *per totam, præcipuè coroll.* 5. Victoria *relect. de prauenient ad vsum rationis, numer.* 8. Suarez *lib.* 2. *de legibus, cap.* 6. *numer.* 5.

4 Rursus lex positiua, vt distinguitur à lege naturali, & diuina, est, quæ à superiore accidentaliter ponitur: & hæc est duplex, alia est diuina, alia humana. Diuina positiua est, qua Deus homines regit & gubernat, quatenus corpus quoddam politicum constituunt. Sic præcepta veteris legis de ritu sacrificiorũ, & ordine iudiciali leges positiuæ diuinæ dicebantur: & in præsenti præcepta de administratione sacramentorum, & illorum receptione à Christo Domino lata, leges diuinæ dicuntur. Lex humana dicitur, quia ab hominibus proximè, & immediatè prouenit. Deus enim sua prouidentia voluit homines per homines gubernari, & alios aliorum superiores esse: qui ergo superiores sunt, & supremam habent potestatem, leges condere possunt, quibus inferiores gubernentur. Sed quia hi superiores alij sunt Ecclesiastici, alij sæculares, alij recipiunt à Christo Domino potestatem condendi legem; alij verò ab ipsa republica. Ideo lex humana in Ecclesiasticam, & ciuilem diuiditur. Ecclesiastica est, quæ à Christo Domino tanquam ab eius authore primo prouenit, & subditos in supernaturalem finem dirigere intendit. Ciuilis præcipuè attendit gubernationi politicæ, & subditos in pace conseruare.

5 Hæ sunt diuisiones legis præcipuæ: nam aliæ, quæ dantur ex varietate obiectorum, satis notæ sunt; dicitur enim lex alia affirmatiua, alia negatiua. Affirmatiua est quæ imperat aliquid positiuum, & reale, esto verbis negatiuis imperet, vt est lex de audiendo sacro diebus festis, de communione recipienda in Paschate. Negatiua lex est, quæ negationem imperat, & actum positiuum prohibet, qualis est lex de non furando, de non occidendo, de non fornicando, &c. Insuper aliæ sunt leges merè præceptiuæ, aliæ purè pœnales, aliæ irritantes contractum, aliæ prohibentes fieri, de quibus omnibus in sequentibus latè agendum est. Vide Azorium *tom.* 1. *lib.* 5. *cap.* 1. *quæst.* 5. Suarez *lib.* 1. *cap.* 3. *fine.* & latiùs *lib.* 5. *c.* 1. & 2. Bonacina *disput.* 1. *quæst.* 1 *punct.* 1. *fine.* Salas *de legibus, disp.* 1. *sect.* 1. Vasq. *tom.* 1. *disp.* 152 *cap.* 5.

6 Sed inter has diuisiones illa est præcipua, qua diuiditur lex in legem odiosam, & fauorabilem. Odiosa dicitur, non quia odio digna sit, est enim iusta, & sancta; sed quia imponit grauamen aliquod, vel pœnam, quam meritò recusat subire humana natura. Fauorabilis dicitur lex, quæ fauorem continet. At difficultas non leuis est, in cognoscendo, quæ lex dicatur grauamen continere, quæ fauorem? Sæpè enim lex, quæ grauamen alicui imponit, alteri beneficium confert, vt contingit in lege imponente tributum, quæ soluentibus grauis est, & odiosa; ei autem cui soluitur, fauorabilis. Item priuilegium alicui concessum, quo eximitur ab obligatione legis communis, fauorem continet respectu priuilegiati: at respectu communitatis grauamen habet; sentit enim communitas, quòd aliquis ex illa eximatur, eique non conformetur. Deinde lex pœnam delinquentibus imponens odiosa censetur respectu illorum, quibus imponitur: at respectu aliorum, in quorum defensionem lata fuit, fauorabilis est. Qua ratione multi dicunt, legem latam in *cap. si quis suadente diabolo*, qua percussores clericorum excommunicantur, esse fauorabilem quia licet respectu delinquentium odium contineat: at respectu status clericalis, in cuius defensionem lata fuit, fauorem continet.

Propter hæc Tiraquel. *in præfat. ad retract. lignag. numer.* 65. existimat legem odiosam dici illam absolutè, quæ grauamen alicui imponit, etiamsi aliis fauorabilis sit; quia absolutè fauorabilis dici non potest, & bonum ex integra causa. At dici potest absolutè odiosa, quia ad hanc denominationem sufficit, ex parte odium continere. Deinde, quia ne odia extendantur, ratione odij semper est restringenda lex.

Verùm hæc doctrina absolutè probanda non est, aliàs nulla esset lex, quæ odiosa non esset censenda, cùm qualiber lex eo ipso, quòd præceptiua sit, onus, & grauamen imponat eis, quibus præcipit. Quocirca dicendum existimo, vt lex aliqua dicatur fauorabilis, vel odiosa, spectanda est materia præcepta, quæ si conueniens sit his, quibus præcipit, fauorabilis est censenda: si autem onerosa sit, censenda est odiosa. Exempla legis fauorabilis sunt, lex apponens contractibus solemnitatem aliquam, vt fraudes euitentur, item signans taxam mercibus, ne vltra debitum valorem vendantur. Exempla verò legis odiosæ, sunt leges quæ imponunt vectigalia, vel pœnas transgredientibus aliquas leges; quia his, quibus vectigal soluendum mandatur, vel pœna subeunda est, onus est, & præiudicium, esto cedat in alterius vtilitatem vel in vtilitatem boni communis: nam hoc est per accidens, alias omnes leges fauorabiles essent, cùm omnes tam pœnales, quam præceptiuæ ad bonum commune dirigantur. Non igitur spectandus est finis legis; sed solùm attendenda est materia legis primò, & per se intenta. Colligitur satis apertè ex gloss. *cap si propter, de rescript. in* 6. *verbo. primi anni*, vbi appellat fauorabilem illam constitutionem, quæ reseruat fructus vacaturæ Episcopo mortuo, quia cedit in fauorem Episcopi defuncti, vt soluat debita, quod erat præcipuè intentum, etiamsi inde damnum obueniat iis, quibus aliàs debebant illi fructus prouenire. sic Couarr. 2. *var. c.* 11. *num.* 5. Thomas Sanchez plures referens *lib.* 1. *de matr. disp.* 1. *num.* 4. Ioan. Sanch. *disp.* 21. *de legib. sect.* 4. *num.* 10.

Quando autem dubium est, an lex aliqua dicenda sit odiosa vel fauorabilis, quia non apparet, quid præponderet, iudicanda est fauorabilis, quia de Principe potius beneficium, quàm odium præsumendum est: & ita tradit Suarez *lib.* 5. *de legib. cap.* 2. *n.* 13. cum gloss. & Bald. *in l.* 2. *C. de his, qui non possunt ad libertatem peruenire, verbo interrogauerit.* Bald. *in l. penult. C. de pactis, circa finem* Alexand. *lib.* 7. *consil.* 197. vide de hoc Emanuel Rodriquez *tom.* 1. *regular. quæst.* 11. *art.* 6. vbi optimè explicat quæ sit lex fauorabilis, & odiosa.

PVNCTVM III.

Quid sit ius gentium, & qua ratione à iure naturali, & ciuili distinguatur.

1 *Distinguitur ius gentium à iure naturali, & ciuili.*
2 *Explicatur differentia.*

1 DIstinguit ius gentium à iure naturali, & ciuili, supponunt Doctores ex *l.* 1. § *huius studij, ff. de iustit. & iure,* vbi traditur ius coalescere ex præceptis naturalibus, gentium, & ciuilibus. Item habetur *Instit. de iur. natur. gent. & ciuili,* §. 1. & 2.

Difficultas autem est, qua ratione distinguatur? Nam quælibet lex, vel est lex necessariò adstringens homines ad sui obseruationem, vel solùm accidentaliter. Si necessariò est lex adstringens homines ad sui obseruationem, pertinebit ad ius naturale; si accidentaliter, ad ius ciuile. Ergo non est medium inter ius naturale, & ciuile. Dicendum igitur est, ius gentium medium esse inter ius naturale, & ciuile, & cum vtroque conuenientiam habere. ita omnes Doctores infrà referendi, & manifestè constat ex *cap.* 6. *dist.* 1. vbi diuiditur ius in naturale, gentium, & ciuile.

2 Pro declaratione suppono legem naturalem, seu ius naturale illud esse, quod est insitum cuilibet à natura, supposita humana societate, & communicatione politica: nam hac societate, & communicatione politica posita, insitum est seruo, obedire domino, promittenti reddere promissum, & contrahenti non defraudare in contractu; quæ omnia sunt de iure naturali. Quocirca quotiescumque aliqua ita sunt prohibita, vt nulla ratione possint non prohiberi, eo quòd de se mala sint, à iure naturali prohibentur. Ius autem ciuile est quod Princeps statuit ad regimen suorum subditorum, sed ita statuit, vt possit illud non statuere, quia liber fuit in iure illo ferendo, illóque solum obligare potest sibi subditos. Ius autem gentium, quod est medium inter ius naturale, & ciuile, affirmo esse ius, quod neque à natura est insitum necessariò, neque à determinato aliquo Principe, aut regno ortum habet: sed ferè ab omnibus gentibus introductum est, non scriptura, sed vsu, & consuetudine gentium. Quod probo inductione illorum quæ dicuntur de iure gentium. Principio discretio gentium & regnorum diuisio iure gentium introducta est *l. ex hoc iure, ff. de iustitia. & iure.* nam iure naturali stante bene poterant omnia esse communia. Item bella, contractus, seruitutes, legatorum admissio, paces, fœdera, & alia, quæ refert Isidor. 5 *etimolog. cap.* 4. & 6. & traduntur *in c. ius gentium, distinct.* 1. iure gentium sunt introducta, quia ius naturale non necessitabat ad illa commercia, bella, seruitutes, & c. alia enim via gubernari homines possent, & de iniuriis sibi factis satisfactionem recipere, vt bene expendit Suarez *lib.* 2. *de legibus, cap.* 19. *à n.* 7. & ex alia parte non sunt ab aliquo Principe in aliquo speciali regno stabilita, sed communi vsu gentium determinata. Ergo ius gentium est medium inter ius naturale, & ius ciuile, naturali, & ciuili maximè conforme, & ita tradidit Iustinian. *in* §. *ius autem Instit. de iure naturali, gentium, & ciuili* vbi dicit, *Ius gentium omni humano generi commune est: nam vsu exigente, & humanis necessitatibus, gentes humana iura quadam sibi constituerunt.* Ergo non à natura erant talia iura constituta, sed homines sibi, vsu & consuetudine ob necessitates occurrentes constituerunt. Idem habetur *cap. omnis lex.* Quapropter ius gentium etsi naturali rationi conforme sit, in illáque fundetur, proximè tamen & immediatè positiuum est, & humanum; quia ab hominibus oritur, ipsique vsu, & consuetudine sibimet constituerunt. sic Suarez *suprà lib.* 2. *c.* 18. 19. & 20. Molina *de iustit. tractat.* 1. *disp.* 3. & 5. & *tractat.* 5. *de iurisdict. disp.* 69. *ad finem* Valent. *tom.* 2. *disp.* 7. *quæst.* 5 *punct.* 2. Salas *de legib disp* 2 *sect.* 1 *num.* 21. Bannes 2. 2. *quæst.* 57. *art.* 3. Bonacina *disp.* 1. *de legib. quæst.* 1. *punct.* 1. *num.* 15.

PVNCT.

PVNCTVM IV.

Quot, & qui sint legis actus.

1 *Quatuor enumerantur.*
2 *Proponitur obiectio.*
3 *Satisfit obiectioni.*
4 *Quomodo inhabilitas, & irritatio sit actus legis.*

1 RESpondeo quatuor enumerari à Modestino *in l. legis virtus ff. de legibus. Legis(inquit) virtus hac est, imperare vetare, permittere, punire.* D. Thomas 1.2.q.92.art.2. & communiter Doctores, ex his verbis colligunt nullam esse legem, quæ vel non imperet, aut vetet, aut permittat aliquid faciendum, aut factum puniat. & ita probat, & variis textibus exornat Azor. *tom.1. instit. moral. lib.5. cap.5. quæst.5.* Suarez *lib.1. de legib. cap.15. & seqq.*

2 Sed obiici potest: quia aliqui ex his actibus non distinguuntur, alij verò ad legem non pertinent. Primò enim imperare, non videtur distingui à vetare. Nam prohibens aliquid fieri, imperat ne fiat. Ex alia etiam parte permissio, & punitio, non sunt actus legis: nam permissio non inducit obligationem quatenus permissio est. Ergo non potest esse actus legis permissio. Item punitio fit propter legem violatam. Ergo iam supponit totam legem. Ergo non est actus ipsius: aliàs etiam collatio præmij actus legis enumerabitur, & sic plures actus legis erunt, quam quatuor enumerati.

3 Respondeo imperare, & vetare distingui, tanquam affirmatiuum, & negatiuum: nam etsi omnis lex si in rigore sumatur, verè, & propriè imperet; ex communi tamen acceptione accommodatur solùm legi imperanti aliquid positiuum Verbi gratia, auditionem Missæ, largitionem eleemosynæ: econtra vetare, accommodatum est legi prohibenti actum, & imperanti negationem, quales sunt leges prohibentes furta, fornicationes, homicidia, & alia huiusmodi De permissione autem, siue fit de bono actu, siue de malo: qua ratione ad legem pertinere possit? Dico non pertinere ad legem per se, sed consecutiuè, quia non est lex respectu illius, cui est facta permissio, est tamen lex respectu aliorum. Nam eo ipso, quo tibi permittitur aliquod malum absque punitione facere, prohibentur iudices, & omnes alij ne te obinde puniant, aut molestent, Quod si permissio non de aliquo malo sit, sed de aliquo bono; similiter etiam prohibentur alij, ne te in eius vsu perturbent. De punitione similiter dicendum est obligare iudices ad eius executionem, & subditos, vt punitionem sustineant. Neque est simile de præmio, nam licèt aliquando procedat à superiore ferente legem; non tamen est necessarium, vt ab illo semper procedat, potest enim sicut & consilium ab æquali, & inferiori oriri; ideóque punitio est semper actus legislatoris, non tamen præmij collatio.

4 Solùm de inhabilitate personarum ad aliquos actus, & de illorum irritatione, dubitari potest, an sit actus legis? Ratio dubitandi est: quia ignorantes afficit; quod de præceptis dici non potest. Sed dicendum est inhabilitatem personarum ad contrahendum, & irritationem actuum à lege oriri; quia lex ipsa prohibet, ne subditi tales actus validos efficiant: & licèt ignorantes ligentur, quoad valorem actus, non tamen ligantur, quoad culpam. Quocirca lex irritans duo habet; & habet obligare subditos, ne efficiant tales actus; & habet obligare, ne validos illos efficiant Hoc secundum verum habet, etiamsi ignoranter procedant. sic Suar. *lib.1. de legib. cap.17. numer. 10.*

PVNCTVM V.

An materia legis necessariò debeat esse honesta, & virtuti conformis, & de differentia inter legem canonicam, & ciuilem.

1 *Proponitur ratio dubitandi.*
2 *Statuitur omnem legem debere esse de actu virtutis, & satisfit rationi dubitandi.*
3 *Expenditur differentia inter legem canonicam, & ciuilem.*
4 *Quando Ecclesiasticus vti debet lege ciuili.*

1 RAtio dubitandi est; quia plures sunt leges gubernationi politicæ attendentes potius, quam morum honestati: qualis est lex prohibens actionem aduersùs defraudantem infra dimidium iusti pretij: concedens præscriptionem possidendi bona fide aduersùs proprium dominum: permittens meretrices, non puniens occisionem adulteræ, & aliæ similes. Item sæpè res indifferentes prohibentur. Ergo non est de ratione legis, quod sit de materia virtutis.

2 Certa tamen sententia est, omnem legem siue naturalem siue canonicam, & ciuilem necessariò esse de aliquo actu virtuti, & rationi conformi: vt tis; quia lex omnis debet esse honesta, & rationi conformis, vt dixit Isidorus *lib.5. etymolog. cap.1.* & refertur *in cap. omnis, lex dist.3.* & tradit D. Thom. 1.2. *quæst.95. art.3.* sed ea quæ sunt honesta, & rationi naturali conformia, ad virtutem pertinent. Ergo. Item finis cuiuslibet legis est, facere subditos bonos, vt tradit D. Thomas receptus ab omnibus 1.2. *quæst. 92. art.1.* Sed non potest subditos efficere bonos, nisi id, quod imperat, bonum sit. Ergo. Item lex humana intendit ciues suos, bonos ciues efficere, qui esse non possunt tales, nisi bonis moribus præditi sint. Ad rationem autem dubitandi facile respondetur, omnia illa ad pacem, & tranquillitatem reipublicæ pertinere; quia lex ciuilis accommodatur humanæ conditioni, & fragilitati, cui est conueniens, & honestum impunita relinquere aliqua minora mala, ne in maiora prolabatur.

Ex quo fit lege humana non prohiberi omnes actus vitiosos, imò attenta hominum conditione, neque prohiberi posse; quia attenta hominum conditione est conueniens ad rectam gubernationem aliqua mala permittere, & impunita relinquere. Ergo non potest esse conueniens omnia mala prohibere, & punire: & ita docuit Salas *disp.9. de leg. sect.1. num 39.* Suarez *lib. 3. de leg. cap.12. n 12. & lib 4. cap.11. n.3.*

Neque obstat omnes actus vitiorum à lege naturali, & diuina prohiberi; quia lex naturalis, & diuina attendit, quid vnicuique conueniat, lex verò positiua, quid communitati: & cùm communitati hominum conueniens sit attenta eorum fragilitate, aliqua minora mala permitti, non potest esse conueniens omnia prohiberi.

Dices. Lex positiua prohibens ea, quæ naturali, vel diuina lege sunt prohibita, non addit specialem malitiam. Ergo si à lege naturali sunt prohibita, poterit lex positiua, ea omnia prohibere, cùm nullum grauamen subditis inde imponat. Adde qui peccat aduersùs legem naturalem, & diuinam, dignus est non solùm pœna apud Deum, sed etiam apud homines, ad iudicis enim pertinet curam, vt omnes leges naturales seruent.

Respondeo legem positiuam non addere specialem malitiam legi naturali: addere tamen specialem subiectionem ad pœnam, cui non est subiectus delinquens aduersùs legem naturalem. Et licèt de quolibet particulari peccato verum sit committentem dignum esse pœna non solùm æterna, sed temporali, posséque à republica imponi; at de omnibus collectiuè non est dicendum conueniens esse, vt imponeretur, imò potius est conueniens impunita relinqui.

Ad illud verò, quod addebatur de rebus indifferentibus, respondeo res indifferentes, qua ratione indifferentes sunt, non esse materiam legis; esse tamen quatenus necessariæ, vel vtiles sunt ad finem à legislatore intentum: semper enim legislator finem habet honestum in lege ferenda; & ex huiusmodi honestate, res de se indifferentes honestatem recipiunt, vt benè dixit Suarez *lib.3. de legib. cap.12. à num.17.* Bonacina *disp.1. de leg. q.1 p.5. num.4.*

3 Aduertenda tamen est differentia inter leges canonicas, & ciuiles: nam licèt omnes leges tam canonicæ, quàm ciuiles honestatem, & virtutem respiciant, leges tamen canonicæ primò, & per se virtutem respiciunt, quatenus media virtute ad finem supernaturalem homines diriguntur; leges autem ciuiles respiciunt virtutem, & honestatem, quatenus ad rectam, & conuenientem gubernationem conducunt: eáque de causa materia legis ciuilis temporalis est; materia verò legis canonicæ spiritualis, vt colligitur ex *cap. solitæ, de maiorit. & obed. & cap. benè quidem cap. si imperator, & aliis 96. dist.* & tradunt doctores *in cap. Ecclesia. de constitutionibus. & in l. omnes populi. ff. de iustit. & iure.* Neque obstat lege ciuili prohiberi clandestina matrimonia, iuramenta, vsuras, incestus, & alia, quæ etiam lege canonica sunt prohibita, & spiritualia sunt; quia non prohibentur, quatenus impediunt homines à fine supernaturali consequendo, sed quatenus impediunt pacem, & rectam reipublicæ gubernationem, & sic harum materia temporalis est. Adde huiusmodi leges ciuiles punientes hæc delicta iuuare maximè canonicas leges, & in eorum subsidium fuit admittendæ. Vide Couarruu. *4. decret. in princip. num 18. & seq.* Thom. Sanch. *lib.1. de matrim disp.47. num.12.* Suarez *lib. 4. de lege canonica cap.11. à num.6 & seqq.*

4 Secundò aduerto sæpè iudices Ecclesiasticos vti in litibus definiendis, & pœna delinquentibus imponenda, legibus ciuilibus. Primò si lex ciuilis sit iam ab Ecclesia canonizata, hoc est, acceptata: nam tunc non obligat virtute ciuilis legis, sed quia est lex canonica, vt contingit *in c.1. & 2. de possess. & propr. & cap. in primis. § gloriosus, dist.11. & ibi glossa.* Aduertit optimè Suarez, *lib.4. de leg. c.11. n.15. cum Abbate in c. super eo, de restit. num.4* & Eelino *ibi num.3.* Rebusso, Gutterez, & aliis non censeri approbatam ab Ecclesia legem ciuilem, ex eo quod Gratianus in suo decreto illam inseruerit, sed necessariò ab aliquo ex Pontificibus debet approbari, quia Gratianus non habuit authoritatem leges canonicas condendi; ac proinde neque ciuiles leges canonizandi.

Secundò vti debent iudices Ecclesiastici legibus ciuilibus in

in litibus definiendis, in pœnis imponendis, quando non habent leges proprias canonicas, secundùm quas possint indicare, tunc enim earum loco subrogantur leges ciuiles, ex *cap. 1. de noui operis nuntiatione.* ibi, *si ut leges non dedignantur sacros canones imitari : ita & sacrorum statuta canonum Principum constitutionibus adiuuantur :* & paulo inferiùs *secundum legum, & canonum statuta negotium non differas terminare.* Ratio est, quia leges ciuiles sunt rationi conformes : congruum ergo est, vt illas Ecclesiasticus sequatur, quando proprias non habet: sic maiori rectitudine, & æquitate procedet: & ita tradunt Doctores *in supradict. c.* Panorm. *in cap. 2. de desponsat. impub.* Dubium tamen est, an leges proprij regni præferendæ sint legibus imperialibus? Affirmat Bernard. Diaz, & Salzedo *in practica criminali cap. 14. fine*, concedit Suarez de consilio, non de necessitate, *lib. 4. de legib. cap. 11. num. 14.* quia in iure canonico talis prælatio non præcauetur. Ego verò existimo obligatum esse iudicem Ecclesiasticum in supradicto casu præferre leges proprij regni, legibus imperialibus. Nam ex *supradicto cap. 1. de operis noui nuntiatione*, tenetur iudex Ecclesiasticus deficientibus canonicis legibus sequi ciuiles. Ergo tenetur sequi ciuiles, quæ obligant in toto regno : Imperiales autem non obligant, nisi cùm deficiunt propriæ. Ergo.

PVNCTVM VI.

An leges ciuiles, & canonicæ possint imperare actus internos.

1 *Proponitur difficultas, ob quam Doctores affirmant legem humanam circa actus internos versari.*
2 *Nulla lex humana circa actus merè internos versatur.*
3 *Indirectè bene possunt præcipi actus interiores.*
4 *Actus internus, qui ad actum exteriorem præceptum, neque physicè, nec moraliter necessarius est, præcipi non potest.*
5 *Satisfit rationibus n. 1. adductis.*

1 DE lege æterna, & naturali nulla est dubitatio, cùm tam potentiæ exteriores, quam interiores intellectus, & voluntatis Deo subiectæ sint. Solum de lege humana ciuili, & canonica est controuersia, an circa actus interiores versari possit. Ratio dubitandi est, quia quælibet lex humana, tam canonica, quàm ciuilis imperat, vel prohibet actus humanos, & liberos: sed actus humani, & liberi esse non possunt sine exercitio voluntatis. Ergo imperat, & prohibet actus interiores voluntatis. Et confirmo. Cum lex prohibet, ne pro mercibus accipiatur vltra pretium taxatum, prohibet voluntatem accipiendi tale pretium. Ergo iam lex versatur circa actus voluntatis. Item reseruat peccata interiora. Secundò, si lex ciuilis solum versari posset circa actus externos, & non circa actus internos: ideo est, quia lex ciuilis imperare, aut prohibere non potest, nisi eos actus, qui rectæ gubernationi, & communi paci reipublicæ possunt conducere, quia solùm ad hunc finem data est hæc potestas. Sed ex hoc infertur, non posse imperare, neque prohibere actum externum, nisi vt notorium, & manifestum, quia solus hic actus perturbare rempublicam potest, & communi bono obesse, quod sanè est falsum, & contra receptam sententiam. Ergo dicendum est, posse actus internos imperare. Tertiò homicidium, vsura, adulterium, quantumuis occultum, à lege ciuili prohibetur, etiamsi puniri non possit. Ergo etiamsi de interioribus actibus iudicare non possit legislator, poterit nihilominus eos prohibere, aut imperare. Quartò specialiter de lege canonica, iudices enim Ecclesiastici non à populo, sed à Christo Domino habent potestatem : sed Christus Dominus non solum in actus externos, sed etiam in internos potestatem habuit. Ergo potuit hanc potestatem suis successoribus relinquere, imò credendum est relictam esse. Probo hanc consequentiam, quia verba, quibus reliquit hanc potestatem generalia sunt : *Quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum in cælo, & quodcunque solueris super terram, erit solutum in cælo.* Ergo non debent limitari ad actus externos, cum potestatis concessio latè sit interpretanda, vtpote fauor Principis non in destructionem, sed in ædificationem animarum concessus. Item absoluit peccata interiora, dispensat in votis merè internis, excommunicat delinquentes, si odio, vel amore iniustè procedant, vt constat ex *Clement. 1. §. verum, de hæreticis*, vbi Inquisitores omittentes ex odio, vel amore turpis lucri procedere contra aliquem ex causa fidei excommunicantur, & *in Clement. 1. de statu monachorum*, excommunicantur monachi Benedictini ad curiam accedentes animo accusandi Prælatum : quæ conditiones omnino esse possunt interiores, & nemini manifestæ. Item præcipit Ecclesia sacramenta recipi cum recta dispositione, hoc est, absque conscientia peccati mortalis. Ergo præcipit contritionem, qui actus merè internus, & supernaturalis est. Denique præcipit Ecclesia recitantibus officium diuinum attentionem in oratione, ex *cap. dolentes, de celebratione Missarum*, & recipientibus beneficium curatum, intentionem assumendi sacerdotium intra annum, aliàs fructibus beneficij eos priuat, ex *cap. commissa, §. cæterùm de elect. in 6.* Denique potestas Ecclesiæ est potestas spiritualis, quæ respicit bonum animarum, & supernaturalem finem, à quo per peccata merè interna maximè separantur.

Propter hæc multi censent legem humanam versari posse circa actus merè internos, specialiter si canonica sit. docuit glossa *in cap. cogitationis, de pœnit. dist. 1. & in Clement. 1. de hæret. § verum, verb. de eo ipso* Medina C. *de oratione, q. 15 de hac re.* Rosella *verbo absolutio 1. n. 28. & 29.*

Alij Doctores sub distinctione procedunt. Affirmant namque non posse humanam legem, circa actus merè internos versari, si per se sumantur: at quoties actui exteriori coniunguntur, etiamsi per accidens, & ex arbitrio operantis coniuncti sint, posse circa illos versari, sic docuit Soto *lib. 10. de iustit. quæst. 5. art. 5.* Corduba *lib. 4. quæst. 13.* Couarr. *in regul. peccatum, 2. part. n. 7.* Caietan. *sum. verbo excommunicatio, cap. 3. & verbo hora, §. 3.* Angel. *verb. hæreticus, n. 2.*

2 Dicendum tamen est primò, non posse ciuilem, aut canonicam legem circa actus merè internos versari. Et de lege ciuili certum existimo, cum hæc à potestate populi ortum habeat, & populus non possit dare iurisdictionem supra id, quod sibi est omnino incognitum, & in quo nullam inter se ciues communicationem habent, neque bono communi obesse, aut prodesse potest : propter quæ dixit Seneca *3. de benefic.* relatus a D. Thoma *2. 2. q. 104. art. 5. corp.* obnoxia esse, & adscripta dominis, mentem autem sui iuris esse, quasi diceret, in actibus mentis nulli hominum deberi subiectionem. De lege autem canonica probabilius censeo, non posse versari circa actus merè internos, non quia Christus Dominus non potuerit suæ Ecclesiæ hanc potestatem relinquere, sed quia credo relictam non esse, quod mihi persuadet : quia potestas hæc ferendi legem data est primò, & per se ad rectam Ecclesiæ gubernationem, sed Ecclesia visibilis non rectè gubernatur actu inuisibili. Ergo non pertinet ad rectam Ecclesiæ visibilis gubernationem actus interior inuisibilis. Item potestas legislatiua coniuncta esse debet cum potestate punitiua, vt dixit Aristot. *10. Ethic. c. 5.* qui enim leges ferre potest, potestatem debet habere puniendi transgressores illarum : puniendi, inquam, non solum per ipsam legem imponendo pœnam ipso facto transgressoribus : sed per sententiam cognoscendo de delicto, & de pœna imposita, hoc enim conueniens est, & maximè necessarium ad obseruationem legum, sed in Ecclesia non est potestas puniendi per sententiam actus merè internos, quia nequit illos Ecclesia cognoscere, & iudicare, homo enim videt solum ea, quæ patent: Deus autem intuetur cor : & ita traditur *in cap. tua nos. c. sicut tuis, de simonia*, & alibi sæpè. Ergo cum cognitio delicti, & iudicium ipsius ad punitionem debeat necessariò præcedere, efficitur, non posse actum interiorem, Ecclesiam punire, & consequenter neque imperare: sic docuit D. Thom. communiter receptus *1. 2. quæst. 91. art. 4. & quæst. 100. art. 9.* Nauarr. *sum. cap. 27. n. 17. & in cap. cogitationis de pœnitent. distinct. 1. num. 9. & in cap. si quis non dixerit, eadem distinct. num. 8.* Suarez plures referens, & latè probans, *lib. 4. de legib. cap. 12. num. 4. & lib. 1. cap. 13. à n. 1.* Salas *disp. 9. sect. 1. n. 30.* Azor. *tom. 1. institut. moralium lib. 7. c. 10.* Vasquez *2. tom. disp. 160. cap. 2.* Valent. *tom. 2. disp. 7. q. 3. pun. 2. & 7.* Bonacina *disp. 1. de legib. quæst. 1. pun. 5. num. 8.* & alij plures ab eisdem relati.

Dico secundò, potest humana respublica, & Ecclesia suis legibus actus interiores indirectè præcipere, si per se coniuncti sunt, cum actibus exterioribus præceptis: dupliciter autem esse possunt coniuncti. Primò, si necessarij sint ad actus externos imperatos faciendos, vel omittendos : & secundum hanc rationem certum est posse præcipi actum internum, si enim lex præcipiat vendere merces, contractum celebrare, tributa soluere, tacitè præcipit voluntatem habere hæc omnia faciendi; quia sine tali voluntate hæc fieri non possunt, & in hoc nullus est, qui dissentiat, quia tunc non præcipitur actus internus per se, sed per accidens, quatenus ad externum efficiendum necessarius est. Adde talem actum internum sufficienter externo manifestari. Secundo modo coniunctus esse potest actus internus cum externo, quatenus necessarius est, vt actus externus non in esse physico, sed in esse morali constituatur, sæpè enim actus interior ad exteriorem hoc modo necessarius est, ad contractum enim legitimum requiritur intentio contrahendi, & secundum probabilem satis sententiam voluntas se obligandi : ad orationem vocalem intentio, & attentio : ad ministrationem sacramenti intentio faciendi, quod facit Ecclesia. Quando ergo actus exterior actum interiorem hoc modo requirit ; si Ecclesia, vel respublica præcipiat talem actum exteriorem, simul & interiorem censetur præcipere, & tunc præceptum non solum in rem exteriorem cadit, sed etiam in interiorem non per se, sed quatenus forma est actus exterioris. Quòd autem præceptum talis actus exterioris facultatem Ecclesiæ, vel reipublicæ non excedat, inde probatur, quia huiusmodi actus exteriores pertinent vel ad humanam, & politicam gubernationem, vel ad religiosum cultum Deo debitum, quis enim negare potest obesse reipublicæ contractus fictos, & fraudulentos esse? & quis negabit ad cultum religiosum

pertinere veras orationes fundere, & non fictas? & sacramentorum confectionem veram esse, & non irrisoriam? Ergo cùm ad hæc omnia actus interior necessarius sit, ex præcepto actus exterioris & interior censetur præceptus: & ita tenet, & latè probat Suarez *lib.4.de legib.cap.*13 *à n.*5. Salas *n.*14. Vasq. *cap.*5. Bonacina *n.*8. *&* 9. videtur manifestè definiri *in cap. dolentes, de celebratione Missarum*, vbi mandatur officium diuinum, studiosè, attentè, & deuotè dicere.

4 Dico tertiò, quoties actus interior necessarius non est ad actum exteriorem physicum, neque moralem efficiendum, sed per accidens cum illo coniungitur, nequit Ecclesia talem actum interiorem imperare. sic Suarez *suprà num.* 14. Ratio. Quia tunc verè, & propriè, & directè præciperet actum interiorem, siquidem externus tam in esse physico, quàm morali independens est ab illo actu interiori. Imperare autem talem actum internum non videtur necessarium ad rectam Ecclesiæ gubernationem, neque in illo fideles communicare possunt communione visibili. Ex quo fit nunquam Ecclesiam præcipere fidelibus, vt in oratione fundenda hanc, vel illam intentionem habeant, quia hoc esset præcipere directè actum internum: solùm enim præcipit in necessitatibus orationes fundere, ieiunia sustinere, eleemosynas erogare, sed nihil de speciali intentione, & fine. Quod constat: nam si quis ieiunaret, oraret, & alia bona opera faceret ob vanam gloriam, vel ob alium prauum finem, non peccaret aduersùs legem Ecclesiasticam. Ergo signum est nunquam præcipi actum internum, qui per accidens est externo coniunctus.

5 Neque obstant in contrarium adducta.

Ad primum cum eius confirmatione respondeo legem humanam prohibere posse actum internum, non per se & directè, sed indirectè, & per accidens, & quatenus est causa actus exterioris, prohibens enim actus exteriores prohibet consequenter apponere causas efficaces illius: & econtra imperans actum exteriorem fieri, imperat apponi causas ad illius executionem necessarias, & remouet illius impeditiuas: quod non est propriè habere iurisdictionem in actum internum.

Ad secundum nego solum actum externum, notorium, & manifestum perturbare rempublicam posse, & communi bono obesse: quia quilibet actus exterior malus, quantumuis occultus, hunc effectum habere per se potest, esto de facto non habeat, quod est per accidens, & extra eius naturam, quæ cognoscibilis est. At actus interior non solùm de facto communi bono non obest, sed neque per se obesse potest, cum per se ab hominibus incognoscibilis sit. Quæ autem per se, & natura sua cognosci ab hominibus possunt, rectè eius iurisdictioni subdũtur, secus verò, quæ per se, & natura sua incognoscibilia sunt.

Ad tertium dico vsuram, adulterium, & homicidium occultum prohiberi à lege humana, & puniri per se posse, esto per accidens non puniatur, dum est occultum.

Ad quartum nego Christum Dominum concessisse Ecclesiæ potestatem præcipiendi actus merè internos, quia non erat hæc potestas necessaria ad rectam Ecclesiæ gubernationem, sicut neque tradidit potestatem illos puniendi, quia non erant per se cognoscibiles: tradidit autem potestatem ligandi, & soluendi sacramentaliter delinquentes actu merè interno, quia hæc potestas ad rectam Ecclesiæ gubernationem pertinebat, quia Ecclesia non solum attendit bonum, quod est commune fidelium, quatenus inter se communicant, sed quatenus bonum est cuiuslibet; ad cuius respectum erat maximè necessaria potestas ligandi, & soluendi actus interiores, quibus à fine supernaturali homines recedunt. Hæc tamen potestas non est potestas iurisdictionis contentiosæ, sed voluntariæ, quæ in commodum subditi, & ex consensu illius habetur: potestas autem legem ferendi, quia non requirit consensum subditi, neque bonum illius speciale respicit, sed commune, ea de causa non potest circa actus internos versari.

Ex qua doctrina facilè obiectionibus satisfieri potest. Concedo, inquam, directè absoluere sacerdotem peccata merè interna, etsi non sint signo aliquo externo manifesta dummodo ea confessori pœnitens declaret, quia absoluit in iurisdictione data à Christo in bonum fidelium: similiter etiam dispensat in votis, & iuramentis merè internis, quia nomine ipsius Dei dispensat, & in causa, quæ inter hominem, & Deum agebatur: quod non est consequens ad legem. Ad illud verò de excommunicatione respondeo, etsi moueri odio, vel amore, cognosci ab hominibus non possit certò; probabiliter tamen, & moraliter cognosci potest, quod sufficit, vt puniatur Vasq. *disp.*160 *c.*3. Salas *de legib. disp.* 9 *sect.*1 *n.*8. *&* 9. existimant puniri non posse censura, nisi quatenus exteriùs moraliter manifestatur. Adde non puniri delinquentem ob actum interiorem præcisè, sed ob actum exteriorem tali conditione affectum, scilicet procedentem ex odio, vel amore: quod non est extensio potestatis, sed potius restrictio illius, poterat enim ob actum exteriorem præcisè puniri, cum malus sit, vt suppono. Ergo cum ad punitionem expostulatur, vt actus exterior malus ex odio, vel amore procedat potius limitatur pœna, quàm extenditur, siquidem non omnem actum exteriorem afficit, sed illum, qui tali conditione affectus est: sicuti limitatur, cùm excommunicatio fertur in delinquentes scientes, poterat enim ferri: etsi non scienter deliquissent, sed contra delinquentes absolutè. Eodem modo respondetur ad exemplum monachi Benedictini accedentis ad curiam intentione accusandi Prælatum. poterat enim excommunicari, etiamsi hac intentione careret. Ergo non extenditur, sed potiùs vsus potestatis limitatur.

Ad illud de sacramentorum receptione, existimo probabilius non præcipere Ecclesiam suis fidelibus rectam dispositionem habere, hoc enim relinquit diuino præcepto, quod obligat sancta sanctè tractare. Recitantibus præcipit attentionem, quia non potest esse oratio exterior, sine intentione, & attentione, sicut in recipientibus beneficium curatum, postulat intentionem recipiendi intra annum sacerdotium, non in vi solius præcepti, sed in vi conditionis, vt applicet fructus, & beneficium retineat, cum enim Ecclesia domina, seu administratrix sit beneficiorum, potest sub illa, vel illa conditione beneficia conferre: vna autem ex conditionibus est, vt voluntatem efficacem habeant assumendi sacerdotium, qui beneficium recipiunt. Si ergo illa voluntate carent, deficiunt in conditione requisita, neque faciunt fructus suos, neque possunt beneficia retinere, sicuti cum Ecclesia indulgentias distribuit operantibus aliqua opera, sub hac, vel illa intentione, si illa caret, non lucrantur indulgentias: & hoc non est legem ferre de actu interiori, sed nolle beneficiũ tribuere, nisi sub conditione alicuius actus interioris: quod optimè probant Azor. & Suar. *sup.* Adde cum ex præcepto diuino teneatur beneficiatus aliquo tempore ordinari, poterit Ecclesia determinare diuinum præceptum, vt intra annum ordinetur, sicuti facit in præcepto confessionis, & Eucharistiæ.

Ad vltimum fateor potestatem Ecclesiæ ad ferendas leges, esse potestatem spiritualem: tum quia à Christo Domino processit: tum quia ad bonum animarum ordinatur, & in materia sacramentorum, & virtutum supernaturalium versatur. Sed non inde infertur esse potestatem ad actus merè internos, quia hæc omnia respicit hæc potestas, quatenus fideles inter se conueniunt, & vnum corpus componunt, ad illiúsque rectum regimen conducere potest; quæ omnia exteriora debent esse, & per se cognoscibilia.

PVNCTVM VII.

An lex vt obliget, requirat scripturam, vel aliam formam, & quæ hæc sit.

1 *Legem expostulare scripturam ad sui constitutionem, qui affirment, & quomodo probent.*
2 *Defenditur communis sententia necessariam non esse scripturam.*
3 *Limitatur, nisi ex consuetudine, aut alia lege anteriori aliter statutum sit.*
4 *An consultatio legem pracedere debeat.*
5 *Deciditur necessarium non esse.*

1 DE lege æterna, & naturali nihil est dicendum, cum certum sit legem æternam solo actu diuini intellectus, & voluntatis constitui: naturalem verò cognitione honestatis, vel turpitudinis. Solùm de lege humana canonica, & ciuili est controuersia, quo signo sensibili constituenda sit?

Et quidem signo aliquo sensibili constituendam esse nemini est dubium: quia est præceptum humanum ab homine in hominem directum, quod nisi sensibile sit, cognosci non potest. Hoc autem signum debere esse scripturam, tradidit Albericus, Salicet. Glossa, & Archidiacon. relati à Felino *in rubr. de constitutionib.* Beroius *in supradicta rubr.* testatur esse communem iuris ciuilis interpretum: & tradidit plures referens Turrecremata *in cap. lex, distinct.*1 *art.*2. Mouentur, quia lex diuiditur in scriptam, & non scriptam. *§. constat. Instit. de iure naturali, gentium, & ciuili*, quia alia est lex vsu, & consuetudine introducta, alia quæ fit per constitutionem. Lex ergo, quæ per consuetudinem introducitur, scripturam non requirit, vt de se constat, & traditur *in § sine scripto*, ibi, *sine scripto ius venit, quod vsus approbauit.* at lex quæ constitutione, & decreto Principis fit, scripturam requirit, ex *cap. lex est, cap. ius generale, distinct.*1. ibi, *lex est constitutio scripta.* Idem traditur *in cap. consuetudo, & aliis.* Ratione autem probatur, quia lex debet esse permanens, & stabilis, sed si voce, vel alio signo transeunte profertur, stabilis esse non potest. Ergo. Item debet esse clara, & distincta, & regula actionum, quod vocibus, vel aliis signis non facilè accommodatur. Ergo.

2 Nihilominus communis sententia Canonistarum, & Theologorum est, ad legem constituendam non esse necessariam scripturam, sed vocibus, vel aliis signis posse Principem ferre legem: esto conueniens maximè sit, vt nunquam ferat nisi scriptam, sic docuit Felin. & Beroius *sup.* Azor. *t.*1. *inst. mor. lib.*5. *c.*2. *q.*4. Suar. *lib.*1. *de legib. c.*11. *fin. & lib.*3. *c.*15. *n.*6. *& lib.*4. *cap.*14. *initio.* Selua *tr. de beneficiis, c.*22. *n.*14. Valen. *t.*2. *disp.*6 *q.*1. *pun.*2. Salas *disp.*1. *de leg. sect.*9. *n.*64. Bonacina *disp.*1. *de legib. q.*1. *p.*4. *n.*39. & alij plures ab eisdem relati.

Probo,

Probo, quia ad rationem legis requisita non est scriptura ex natura rei, quia solum potest requiri, vt sufficiens voluntas legislatoris manifestetur: at manifestari optimè potest voce, vel alio signo sensibili. Ergo scriptura non est simpliciter necessaria. Quod videtur manifestè probari ex præceptis latis à Christo Domino, & ab Apostolis tempore nascentis Ecclesiæ, quæ sine scriptura, sed sola prædicatione, & publicatione illorum inceperunt obligare. Neque etiam est necessaria ex iure aliquo positiuo, nullibi enim extat tale ius. Nam quæ referuntur ex Isidoro *cap. lex, & consuetudo*. solùm probant legem constitutione latam frequenter scriptura ferri, non tamen esse hoc necessarium, cum in *supradicto c. consuetudo* dicatur de lege, *non differre legem, siue scriptura, siue ratione consistat: quia ratio legem commendat.* Neque conditio de stabilitate hoc probat, siquidem in hominum mentibus moraliter permanere lex potest solo verbo prolata, sicuti permanet præceptum superioris, etiamsi per actum transeuntem latum fuerit, & non leuiter colligitur ex *c. 1. de iureiur. in 6.* vbi iuramenta, statuta, & consuetudines Ecclesiarum, siue scripta, siue non scripta, præcipiuntur obseruari. & *cap. institutionis, 25. q. 2.* dicitur, *Institutiones nostra decreta, siue qua scripto determinimus, siue qua in nostra præsentia videntur esse disposita, nullumus ex quauis occasione conuelli, aut irritari* consentit ibi Glossa *verbo præsentia*. Adde ex iure etiam ciuili non requiri scripturam ad legem: nam in *§. sed & quod constitutum est. Institut. de iure naturali, gentium, & ciuili*, dicitur: *Quodcumque ergo Imperator per epistolam constituit, vel cognoscens decreuit, vel edicto præcepit, legem esse constat.* Ergo ad rationem legis neque ex iure canonico, neque ciuili scriptura necessariò requiritur. Argumenta pro contraria sententia solùm probant, vt diximus, legem frequentius, & conuenientius ferri scripto, quàm voce, vel alio signo.

3 Limitanda tamen est hæc doctrina, nisi ex consuetudine, aut alia lege anteriori decretum sit legem non valere, nisi scripto proferatur; tunc enim non erit constituta lex, quousque scriptis mandetur, nisi fortè legislator potestatem habeat derogandi consuetudinem, & vellet sua lege non scripta derogare, quod necessariò debet manifestare, alias vim non habebit, sic Suarez *lib. 3. de legib. cap. 15. n. 6. fin.* Bonacina *disp. 1. q. 1. p. 4. n. 50.* Salas *n. 68. ad finem.*

De priuilegiis verò, rescriptis, & gratiis à Principe concessis, qua ratione expostulent concedi in scriptis, vt effectum sortiantur, cum de priuilegiis erit sermo, dicetur.

4 Rursus dubitari posset, an Princeps necessariò debeat consulere prudentes, & doctos, priusquam legem ferat? Ratio dubitandi est, quia leges ferre, est res magni momenti, & quæ indiget magna cõsideratione, ne error committatur, imperando ea, quæ honesta non sunt, neque reipublicæ conuenientia. Quapropter *in l. humanum, C. de legibus*, dicitur, si in posterum noua lex statuatur, eam ab omnibus proceribus tractari debere, & si omnibus placuerit, tunc dictari, & collectis omnibus recenseri, & cùm omnes cõsenserint, in sacro imperatorio consistorio recitari poterit. Requiritur ergo consilium virorum prudentium ad legem ferendam.

5 Dicendum tamen est absque consilio, & consultatione prudentium, posse Principem ferre legem, quia consilium solum requiritur vt medium, ad intelligendum, an ne talis lex reipublicæ conueniens: sed hanc conuenientiam ipse Princeps attingere potest per se ipsum. Ergo non necessariò expostulat consilium prudentium. Dices ex iure positiuo hoc esse postulatum, ex *supradicta l. humanum, C. de legibus.* Sed contrà, quia (vt dicit Suarez *lib. 3. de legib. cap. 11. num. 5.*) prædicta lege non arctantur Imperatores ex necessitate, sed ex benignitate: tum quia ipsi suis legibus arctari non possunt: tum quia possent secum dispensare: tum etiam, quia possent talem legem mutare, vel abrogare. In iure autem canonico nullus extat textus tale consilium necessariò expostulans. Ergo non est affirmandum. & ita docet Suarez *suprà* cum Bartolo, *in l. omnes populi, ff. de legibus*, & Iason *in l. 1. ff. de constitutionibus Principum, num. 1.*

PVNCTVM VIII

An ex prolatione sententiæ datæ à Principe in aliqua causa intelligatur lex constituta ad similes causas decidendas.

1 *Sententia declaratiua legis vim legis habet.*
2 *Sententia decisiua litis non habet vim legis, quomodo probetur.*
3 *Proponitur communis sententia affirmans sententiam decidentem litem habere vim legis.*
4 *Apponitur limitatio, vt intelligatur de sententia definitiua.*
5 *Quid sit dicendum.*
6 *Idem quod dicitur de sententia, intelligendum est de epistola, & rescripto Principum.*
7 *Quid de sententiis magistratuum Principi inferiorum.*

1 DVpliciter legislator sententiam ferre potest in aliqua speciali causa, alia quæ sit declaratiua legis à se latæ, alia quæ solùm sit decisiua litis, secundùm leges à se, vel à iure diuino, & naturali statutas. Si sententiam ferat declaratiuam legis à se, vel à suis prædecessoribus latæ, & si tali declaratione legem nouam non constituat: at efficit, vt lex illa declarata obliget secundùm sensum sic expressum: quia lex obligat secundum voluntatem, & intentionem expressam legislatoris, quæ voluntas, & intentio illa declaratione sufficienter manifestatur, & in hoc omnes conueniunt.

2 Solùm est difficultas de sententia decisiua litis, an eo ipso ad similes clausas decidendas pro lege habenda sit? Negat Couarr. *4. decret. 2. p. c. 7. §. 4. n. 15.* quia in decidenda lite alicuius causæ particularis non attendit Princeps Bonum commune, sed speciale alicuius. Ergo ex vi illius decisionis non est censendus legem statuere. Deinde, quia lex præcipuè non versatur circa materiam præteritam, sed circa futuram, quia inducit obligationem in subditis aliquid efficiendi. Econtra verò decisio litis semper est de re præsenti, quia semper declarat ius præexistens inter partes, non de nouo constituit. Ergo non potest esse lex, quia lex est iuris constitutio, non declaratio, tacitque *lex 1. C. de legibus*, vbi dicitur, *quod ex relatione vel suggestionibus iudicantium procerum introducto negotio statuimus*, &c. *generalia iura non sunt.* Neque aduersatur (ait Couarr.) *lex vlt. C. de legib.* vbi sententia inter partes data cum cognitione causæ pro lege habenda deciditur, quia loquitur hæc lex vltima de sententia declaratoria legis, non de sententia decisiua litis. Quod videtur constare ex illis verbis: *qui tam à superbia fastidio tumidus est, vt regalem sensum contemnat.*

3 Nihilominus communis est sententia vtriusque iuris interpretum sententiam decisiuam litis cum cognitione causæ inter partes legem constituere ad similes causas decidendas. sic plures referens Lodouic. Gomez *in proœmio ad reg. Cancellariæ*. Idem *in rub. de rescriptis, n. 1.* Ias. *in l. 1. ff. de constit. princ. n. 1. & in l. 1. ff. de feriis, n. 11. & 14.* gloss. *l. 1. C. de legibus* Mouentur præcipuè ex supradicta leg. vlt. quæ non videtur posse intelligi solùm de sententia declaratoria legis, sed necessariò intelligenda est de sententia decisiua litis: tum quia requirit cognitionem causæ & partium præsentiam quæ ad declarandam legem necessaria non erant, cum in absentia partium, & sine cognitione illius facti lex declarari poterat.

Respondere posset, verum esse legis declarationem non expostulare illam causæ cognitionem, & partium præsentiam: at ex illa, occasionem legislatorem sumpsisse ad suam legem declarandam. Sed contrà, quia legislator decidens litem, rarò legem suam interpretatur, sed potius legem naturalem, & iuxta illam sententiam fert. Ergo si sententia decisiua inter partes vim legis habere debet, de sententia decisiua litis intelligenda est, vtpote frequentiori. Quando autem *lex 1. C. de legibus*, affirmat statutum Principis vim legis non habere, (dicit communis sententia) intelligi debere de statutis priuilegiatis, quæque in fauorem particularium personarum conceduntur, quæ nullo modo legis vim sortiri possunt, cui modo dicendi consentit Suarez *lib. 3. de leg. cap. 15. n. 14. fine.*

4 Hanc communem sententiam limitant aliqui, vt solum procedat in sententia decisiua, & vltimò definitiua litis, non in sententia interlocutoria. Sed friuola est hæc distinctio: nam etiam sententia interlocutoria procedit ex causæ cognitione, & inter partes. Ergo haberi debet pro lege, siquidem sententia definitiua litis ideo vt lex habetur, quia procedit cum cognitione causæ, & inter partes. Adde sententiam interlocutoriam esse etiam in illo puncto decisiuam, & vltimò definitiuam. Item sæpè sententia interlocutoria in corpore iuris inseritur, & tanquam lex cõstituitur. Denique hoc videtur decisum *in l. 1. ff. de const. princip.* vbi dicitur *quod Princeps de plano interlocutus est, legem esse.*

5 Mihi verò dicendum videtur, opinionem Couarr. in rigore veram esse, nullam scilicet sententiam decisiuam ex eo præcisè, quòd decisiua sit, pro lege esse habendam: sic sentit Suarez *num. 16.* Hoc mihi persuadet ratio suprà allata, quia sententia decisiua non respicit commune bonum, sed speciale, & non futurum, sed præteritum, vel iam præexistens inter partes, vel vt clarius dicam, sententia decisiua litis est applicatiua iuris vni parti, potius quam alteri, non constitutiua alicuius obligationis in populo. Adde si sæpè sententiam decisiuam, si ex propria opinione procedat, poterit errorem continere, qualem continebat illa sententia, in qua iudicatum fuit matrimonium ratum dissolui per subsequens consummatum, cuius mentionem fecit Alexand. III. *in cap. licet, de sponsa duorum.* & qualem continebat illa sententia, cuius meminit Innocent. III. *in cap. quarto. de diuortiis.* vbi definit matrimonium inter fideles baptizatos non dissolui per hæresim, aut apostasiam à fide, licet quidam prædecessor noster sensisse aliter videatur. Ergo sententia lata à Pontifice non habet ex se vim legis. Quocirca, vt sententia decisiua litis vim legis sortiatur, debet Princeps aliquo alio signo id declarare, quale esset, si in corpore iuris mandaret sententiam illam inseri, aut alia solemni forma publicari, hac enim ratione dubium non est sententiam decisiuam habere posse vim legis, siquidem leges iuris canonici

ex huiusmodi sententiis præcipuè constituuntur: & deciditur expressè *in cap. causis, de re iudicata.* ibi, *cum in similibus causis cæteri teneantur similiter iudicare*, & hoc modo sententia lata à Pontifice, & vniuersali Ecclesiæ proposita errorem non poterit continere.

6 Quæ dicta sunt de sententia, eodem modo locum habent in epistola, & rescriptis Principis, habere quidem vim legis, si declarant proprias leges, vt deciditur *in l. 1. ff. de constitut. princip.* ibi, *Quodcunque Imperator per epistolam constituit, vel edicto præcepit, legem esse constat.* & sumitur ex secunda parte supra dictæ legis vlt. *C. de legib.* sic aliis relatis docet Suar. *lib. 3. c. 15. fine.* Si verò opinione propria interpretante ius naturale, aut diuinum, respondeat Princeps consultationi, legis vim non habent eius rescripta, nisi aliquo signo sufficienter manifestet se tale responsum velle pro lege haberi, quod præcipuè locum habet, quando tale responsum aduersatetur iuri communi, tunc enim præsumendus est Princeps non voluisse legem statuere, sed priuilegium concedere, & cum aliquibus dispensare, fauétque *cap. pastoralis, de fide instrument.*

7 Sed inquires, an quæ dicta sunt de Principis, & legislatoris supremi sententia, & rescripto, dicendum etiam sit de sententia alicuius magistratus illi subiecti casu, quo potestatem habeat pro sua prouincia leges ferre, qualem habent Episcopi in suo Episcopatu? Breuiter respondeo cum Suarez *suprà illo cap. 15. n. 18. & lib. 4. cap. 14. fine, n. 13.* Si sententia, vel responsum magistratus sit declaratiuum iuris totius regni, nequaquam vim habet legis, etiam in sua prouincia, quia talis interpretatio nequit esse communis omnibus prouinciis, cùm non procedat ab habente in omnes potestatem. Inusitatum autem est legem communem in vna prouincia vnum sensum habere, & non in alia. Ergo non est credibile, talem potestatem à legislatore supremo concedi. Si verò responsum, seu sententia sit non contraria iuri communi, neque illius declaratiua, sed explicet solum quid sibi videatur in illa causa iuri naturali, diuino, vel communi regni conforme: tunc dicendum est, legis vim habere posse, si ipse velit: explicare autem debet hanc voluntatem aliquo signo publico, aliàs intra limites cuiusdam particularis sententiæ, vel responsi manebit.

PVNCTVM IX.

Quibus verbis lex, seu præceptum constitutum intelligatur.

1 *Debent esse, quæ sufficienter exprimant voluntatem legislatoris.*
2 *Expenduntur verba præceptum indicantia.*
3 *Quid dicendum de verbis imperatiui modi, & in actu exercito præceptum indicantibus.*
4 *Ex recepta consuetudine aliqua verba inducunt grauem obligationem, quæ ex se non videbantur inferre, & aliqua non inferunt, quæ ex se inferre videbantur.*

1 CErtum est apud omnes, ea verba esse debere ad legis constitutionem, quæ sufficienter exprimant voluntatem legislatoris intendentis obligare, quia est res grauis, & subditis onerosa. Quapropter in casu dubio, an verba aliqua præceptum, & legem importent, an consilium, & exhortationem: reputanda sunt consilium, & non legem, vt docet Castro *lib. 1. de lege pœnali, cap. 5. document. 4.* & docet Sanchez *lib. 6. in Decalog. cap. 4. num. 27. & 66.* & nos diximus *tract. 1. de conscient. disp. 3. p. 7.* Et generaliter quoties verba legis intelligi possunt de obligatione veniali, non debent ad mortale extendi, quia semper in dubio, & in pœnis benignior interpretatio facienda est *l. interpretatione, & l. si Præses ff. de pœnis*, & habetur *regul. in pœnis, de regul. iur. in 6.* & tradit Sayrus *lib. 3. claui regia, cap. 7. num. 29.* Nauarr. *sum. cap. 23. num. 50.* Sanchez *lib. 6. in Decalog. cap. 4. num. 66.* His positis.

2 Verba, quæ præceptum, & legem affirmatiuam significant, sunt, *præcipio, iubeo, impero, mando*; quæ legem prohibentem, sunt, *prohibeo, inhibeo, veto, interdico*, sic Azor. *tom. 1. institutionum moralium, lib. 5. cap. 6. q. 5.* Vasquez *1. 2. disp. 158. cap. 3. n. 22.* Suar. *lib. 3. de legibus, cap. 15. num. 6.* plures referens Thomas Sanchez *lib. 6. in Decalog. cap. 4. n. 33.* & constat ex *cap. ex his, de verborum signific. in 6. & Clement. exiuit de paradiso, de verborum signific.* Neque audiendus est Emanuel Saà *verbo lex, n. 6.* Azor. *suprà*, dicentes verbum *iubeo*, *vel mando*, præceptum graue non importare, quia, vt bene probat Thomas Sanchez, Vasquez, & alij *supra*. Idem prorsus significant, ac *præcipio, & impero.*

Alia sunt verba supradictis æquipollentia, quæque præceptum de se important: hæc sunt cùm dicitur, teneantur omnes, obligentur omnes, nemini liceat, nemo possit, & generaliter omnia illa verba, quæ necessitatem important: tradit Vasquez *cap. 3. num. 21.* Suarez *num. 6.* Sanchez *num. 38.* quia cum his verbis non intendat legislator inducere necessitatem naturalem, sed solùm moralem, & obligatoriam, infertur velle præceptum imponere.

De verbo *debeo*, etsi aliqui Doctores sentiant debitum honestatis, & non necessitatis importare: at communior sententia ... significare, sic Vasquez docet necessitatem Imperij propriè significare ... *de matrimon. disp. 13.* ... *disput. 158. cap. 3. num. 21.* Sanchez *lib. 4. de matrimon.* ... *num. 22. & lib. 6. in Decal. cap. 4. num. 36.* Secus verò dicendum de verbo *oportet*, hoc enim honestatem, & conuenientiam declarat, non imperium. Suarez *num. 10.* Sanchez *num. 37.* etsi ... Tolet. *in fin.* Nauarr. *summ. cap. 23. num. 53.* Saà *verbo lex, num. 6.* ... *summ. de peccat. mort. cap. 20. num. 2.* & alij relati à Sanchez *suprà*, contrà sentiant.

Verba communia, & indifferentia præcepto, & exhortationi, sunt; *volumus, decernimus, ordinamus, statuimus, monemus, hortamur, intendimus, sancimus, innouamus*, & similia; prout bene probat Sanchez *n. 40.* Azor. Vasquez, Suarez, *suprà.*

3 De verbis autem imperatiui modi, & in actu exercito præceptum indicantibus, dubium est inter Doctores, an absolutè prolata præceptum contineant? Hæc sunt, *facite, cauete, soluite, abstineant omnes, nemo audeat*, &c. Castro *lib. 1. de lege pœn. cap. 5. docum. 4.* Caietan. *2. 2. quæst. 166. art. 9. circa solut. ad 2.* Carbon. *de leg. lib. 7. disp. 4. ad fin.* existimant præceptum non continere. Nauarr. verò *cap. 23. num. 49.* Emanuel Saà *verbo lex, n. 6.* Sayrus *in claui regia, lib. 3. cap. 7. n. 16.* solum importare obligationem sub veniali, non sub mortali.

Mihi placet sententia Thomæ Sanchez *n. 39.* standum in hac parte esse consuetudini regionis, quod si de hac consuetudine non constat, attendendam esse materiæ grauitatem, & necessitatem, quæ si magna sit, & grauiter à legislatore fuerit ponderata, censenda sunt illa verba præceptiua esse. In decretis autem Conciliorum, & summorum Pontificum, ferè semper accipienda sunt, vt dixit Vasquez *1. 2. disp. 158. cap. 2. num. 24.* Bonacina *disput. 1. quæst. 1. punct. 7. § 4. num. 10.* Et probari efficaciter potest primò, ex *Clement. exiui, de verborum signific. §. item quia, versic. non itaque*; vbi ex materiæ grauitate, ex huiusmodi verbis, ait Pontifex, colligendum esse præceptum, & tradidit Abbas, Felin. Imola, Anton. & alij *in cap. nam concupiscentiam, in fine de constitution.* Secundò probatur ex decreto Tridentin. *sess. 13. cap. 5. & 7.* vbi Sacerdoti celebranti non præmissa confessione, ob inopiam Confessoris, præcipitur quamprimùm possit confiteri. Quod præceptum non aliis verbis statuitur quàm imperatiuis ibi, *Quod si necessitate vrgente sacerdos absque præmissa confessione celebrauerit, quamprimum confiteatur.* Tertiò in decreto *Clement VIII. de casuum reseruatione*, latum est præceptum, ne superiores pro tempore existentes vtantur scientia confessionis ad exteriorem gubernationem. Quod præceptum his verbis imperatiuis pronuntiatum fuit. Dicitur enim ibi, *Caueant diligentissimè, ne ea notione, quam de aliorum peccatis in confessione habuerint, ad exteriorem gubernationem vtantur.* In quibus verbis esse præceptum docuimus *in tract. de pœnitent. disp. vlt. de sigillo.*

4 Aduertendum tamen est quotiescumque verbis etiam indifferentibus, alia adiunguntur, ex quibus iuxta receptam consuetudinem, iudicatur animus superioris intendentis obligationem imponere; in omnium sententia, illa verba indifferentia legem, vel præceptum constituunt. Hæc sunt, si dicat superior, *Ordinamus hoc faciendum in virtute obedientiæ, sub pœna præstiti iuramenti, in virtute Spiritus sancti* quia hæc verba indicant obligationem obedientiæ ex voto, vel iuramento. Idem est, *sub interminatione maledictionis æternæ, vel gehennæ, vel indignationis Apostolorum*, quia absque culpa graui, hæc maledictio, & indignatio non contrahitur. sic Azor. *tom. 1. institut. moralium, lib. 5. cap. 6. quæst. 5.* Vasquez *disp. 158. cap. 5. num. 46.* Sanchez plures referens *lib. 6. in Decalog. cap. 4. num. 43.* Econtra verò possunt esse verba rigore præceptiua, neque præceptum continere, quia ex vsu communi religionum constat præcepta superiorum non obligare ad culpam, quibuscumque verbis proferantur, nisi eis addatur, *in virtute sanctæ obedientiæ, vel in virtute Spiritus sancti, vel in nomine Iesu Christi.* Sic habetur in Societate IESV, *6. p. constitut. cap. 5. fine*, quia vsque dum hæc verba addantur, non censentur superiores suam voluntatem obligandi satis explicare: & ita tradit Vasquez *disputat. 158. cap. 3. num. 24.* Lessius *de iustit. lib. 2. cap. 41. dub. 9. num. 76.* Thomas Sanchez *lib. 6. in Decalog. cap. 4. num. 70.* vbi bene aduertit idem esse, si superior præciperet, *sub excommunicatione, vel maledictione æterna*, quia tunc etsi non adderet, in virtute obedientiæ, vel in nomine Christi, satis explicat suam voluntatem obligandi.

Parentes verò respectu filiorum, & Abbatissæ respectu monialium, qui iurisdictionem spiritualem non habent, ac proinde non possunt in virtute Spiritus sancti, vel obedientiæ præcipere, si præcipiant sub maledictione æterna vel sub aliis verbis sufficienter explicantibus suam voluntatem: & materia præcepta grauis sit, quia grauiter gubernationi domesticæ conducit, absque dubio obligabunt sub mortali. sic Sanch. *suprà.*

PVNCT

Pvnctvm X.

Quæ promulgatio legis necessaria sit,& sufficiat ad obligationem inducendam.

1 *Publicari debet ea publicatione, qua sufficiat, vt ad notitiam communitatis deueniat.*
2 *An possit quis vti notitia legis publicandæ in damnum alterius.*
3 *Non est necessarium cuilibet in particulari legem publicari.*
4 *Omnia,quæ vim legis habent publicari solemniter debent.*
5 *Lex reuocatoria antiqua publicanda similiter est.*
6 *Quid dicendum de regulis Cancellariæ.*

1 PRimò constat ex dictis in definitione legis dari non posse legem, quin publicetur, publicatione sufficienti, vt ad notitiam totius communitatis deueniat, quia lex est regula operationum non vnius, vel alterius personæ, sed omnium, quæ in communitate resideot: debet ergo lex ita publicari, vt in notitiam omnium illorum possit deuenire: tradique videtur *in l.leges sacratissimæ,C. de legibus* vbi Iustiniar. ait: *Leges sacratissimæ intelligi ab omnibus debent, vt vniuersi præscripto earum manifestius intellecto prohibita declinent, & faciant præcepta. & Authent.vt factæ nouæ constitutiones,collat.*5.& de legibus canonicis traditur *in cap.*3.*dist* 4.vbi Gratianus,*leges instituì,cùm promulgantur,firmari autem quando moribus recipiuntur.* Quocirca dupliciter lex solemniter constituitur; sicut fit in consistorio Pontificis,vel in congregatione alicuius consilij: si tamen illa solemnitas non sufficiat,vt in notitiam communitatis deuenire possit,nullo modo censetur lex constituta,seu vim obligandi habere etiam respectu illorum,ad quorū notitiam deuenit, quia vsque tunc non est regula communis. sic Suarez *lib.*3 *de lege humana,cap.*16 *num.*2. Salas *de leg.disp.*12.*sect.*1 *n.*6.Bonacina *disp* 1.*quæst.*1.*punct.*4 *num* 10.

Neque obstat *cap.*1.*de postulat.prælat.* vbi dicitur legem obligare,si solemniter editur, aut publicè promulgatur. Ergo non requirit lex promulgationem publicam, sufficit si solemniter edatur,& ita sentit Panorm.*ibi*,& Reginald.*lib.*13.*n.*155.Non, inquam obstat,quia illa particula *aut*, quæ disiunctiua videtur, in re non est disiunctiua, sed copulatiua faciens hunc sensum. Lex obligat, si solemniter edatur,& publicè promulgetur. sic Salas *disp* 12.*sect.*1 *n.*6.Nauar.*cap.*21.*n.*40.Bonacina *disp.*1.*q.*1.*p.*4 *n* 6 vel,vt ait Suar.idem esse significari per solemnem editionem,aut publicam promulgationem,sed solemnis editio respicit legislatorem, promulgatio respicit subditos, non tamen in re distinguuntur,sicuti non distinguitur, actio,& passio,nisi ex terminis ita Suarez *lib.*3.*de leg cap.*16 *n.*2.

2 Aduertunt tamen aliqui Doctores scientem legem esse factam à Principe, & statim publicandam non posse vti notione illius legis in fraudem, & damnum alterius. Exemplum est,quod tradit Bart.*in l.quæro.ff.de act empt.*de versante in palatio,& sciente pragmaticam esse publicandam,quod frumentum viliori pretio vendatur, ipse verò statim frumentum emptori non certiorato de lege promulganda,maiori pretio vendidit,illicitè vendere, & contra legem: tradit etiam Roman. *singul.*282. Felin.*in cap.cognoscentes,col.*4. *vers. secundò limita de constitutionib.* Farinac *fragment.*1 *p verb.constitutio,n.*647.Credo tamen contrarium esse dicendum, quia vendens non carius, vendit triticum,quàm valet,esto minus valiturum sit facta legis publicatione. Ergo nullam iniustitiam committit. Moneret autem emptorem de publicatione facienda legis,ipse non tenetor: esset tamen officium perfectionis, & ita tenet alios referens Menoch *lib.*2.*de arbitr.casu* 185.*n.*22.

3 Publicatio autem multipliciter fit, vel voce præconis, vel affigendo scriptorum loco publico:ita supradicti Doctores. Nullo autem modo requiritur, vt singulis iuridicè intimetur. *cap.*1.*de postulat.prælat.* quia hoc regulariter est impossibile,& quia sufficienter per communem promulgationem in singulorum notitiam deuenire potest.Lex enim non circa singulos in particulari, sed quatenus vnum corpus communitatis componit,versatur: ac proinde secundum illam rationem debet esse promulgatio; sic Molin.*tract* 5 *de iurisdict.disp* 70.*n.*2. Bonac. *num.*9.& alij *suprà.*

4 Ex his infertur,ea omnia,quæ in puncto 2.diximus vim legis sortiri,necessariò publicanda esse publicatione ad legem requisita. Quocirca interpretatio legislatoris suæ legis antea factæ, vt secundum illam sensum lex obligationem accipiat, debet necessariò iuridicè publicari,& idem est de rescriptis,seu epistolis,& responsis Principum.ita Suarez *lib.*3 *cap.*15.*n.*17.& *lib.*4.*cap.*14 Bonacina *disp.*1.*q.*1.*p.*4.*n.*12.

5 Secundò infero, legem reuocantem antiquam eodem modo publicandam esse, ac quælibet alia lex: tum quia est lex, & lex tollens possessionem alterius. Item quia res per causas, quas nascitur, per eas dissolui debet: & ita tradit Azor *tom.*1. *instit lib.*5.*cap.*3.*quæst.*7.Vasquez *disp.*136.*cap.*4 *num.*25. Bonacina *disp.*1.*quæst.*1 *punct* 4 *num.*13.

Dices, si legislator voluntatem non habeat obligandi, lex non obligat, sed cùm reuocat legem, etiamsi reuocationem non publicet, non censetur velle legem reuocatam obligare. Ergo vt lex reuocatoria suam vim sortiatur, non requirit publicationem.

Respondeo nūquam censeri legislatorem velle suam legem non obligare, quousque reuocationem publicet,eo modo,quo lex fuit publicata: quòd si daremus hoc velle, cessaret quidem lex prior,sed non authenticè, & per legem reuocatoriam, sed per defectum alicuius requisiti ad legem.

6 Tertiò infertur, quid dicendum sit de regulis Cancellariæ?

Dico ergo, si legis vim habere debent, vt verè habent, sunt necessariò sicut & aliæ leges publicandæ, vt autem obligent officiales Cancellariæ in vi præcepti non expostulant publicationem.At credo regulas Cancellariæ non tam in vi legis scriptæ, quàm in vi consuetudinis, seu styli curialis obligare omnes; ille enim stylus,& vsus ex consensu Principis est illarum publicatio: quocirca non obligant, antequam tempus currat præscriptioni, vel consuetudini inducendæ necessarium. sic Bonacina *num.* 14. Sed de his latius eum de consuetudine habeatur sermo; ibi enim examinabimus, qua ratione stylus curiæ legis vim sortiatur.

Pvnctvm XI.

Quæ promulgatio in legibus ciuilibus requiratur.

1 *Explicatur quæstio.*
2 *Leges latæ pro vna prouincia,sufficit,si in ciuitate metropoli publicentur.*
3 *Si pro diuersis prouinciis leges fiant, in qualibet prouincia debent publicari solemniter, & tunc non nisi post duos menses incipiunt obligare.*
4 *Excipe. Nisi aliter expressè constet de legislatoris voluntate.*
5 *An lex lata à Principe in curia, & intendent statim obligare, sortiatur effectum? Proponitur communis sententia.*
6 *Suarez distinctione vtitur.*
7 *Approbatur sententia Suarez aliqualiter explicata.*
8 *Apponitur quædam obiectio,& soluitur.*
9 *Satisfit argumento num.*3 *adducto.*

1 VAriæ sunt leges ciuiles, aliæ dantur pro vna prouincia, seu paruo regno, aliæ dantur pro pluribus prouinciis, seu regnis.Aliæ procedunt ab Imperatore,Rege,vel communitate nemini subiecta. Aliæ à magistratu iis subiecto.

2 Si leges ferantur pro vna tantùm prouincia, vel paruo regno, siue à magistratu Imperatori subiecto, siue ab ipsomet Imperatore, & Rege, sufficit promulgatio facta in præcipua ciuitate, neque requiritur publicatio in qualibet ciuitate, neque transitus duorum mensium,vt incipiant obligare,nisi aliud in lege expressè caueatur. ita Syluest. *verbo lex, quæst.*3. & 6. Azorius *tom.*1. *institut.moral. lib.*5 *cap.*3 *quæst.*2. Salas *de legib. disput.*12.*section.*2.*num.*11.Suarez *lib.*3.*de legib.cap.*16.*num.*7.& *cap.*18.*num.*6.Bonacina *disp* 1 *quæst.*1.*punct* 4.*num.*16.& alij ab eisdem relati.

Ratio est, quia ex iure naturali, neque ex iure positiuo amplior publicatio requisita est. Non ex iure naturali: nam illa est sufficiens, vt in omnem prouinciam notitia legis deueniat. Ex iure autem positiuo nullibi est assignata amplior promulgatio, neque temporis prorogatio, quia solùm de legibus latis pro diuersis prouinciis expostulatur, vt in qualibet fiat publicatio,& terminus duorum mensium,*in Authent.vt factæ nouæ constitut.*Ergo.

3 Quòd si leges pro diuersis prouinciis latæ sint in qualibet prouincia debet fieri sua solemnis promulgatio, & post duos menses ab illius publicatione incipit lex in illa prouincia obligare. ita Nauarr.*consil.*1.*de constitut.quæst* 4.*num.*19.Valent. *tom* 2.*disp.*7.*quæst.*5.*punct.*5 Suarez plures referens *lib.*3 *cap.*16. *num.*8. & *seqq* Bonacina *n.*16. Mouentur ex Authent.*vt factæ nouæ constitutiones,* vbi id statuitur expressè: habetur enim, *vt factæ nouæ constitutiones post insinuationes earum, post duos menses valeant.* Dices illa esse verba rubricæ,seu tituli illius Authenticæ non autem esse verba legis:in lege autem non de qualibet constitutione, sed de constitutionibus ad testamentum pertinentibus sermo habetur, quod constat ex *cap.*1.*illius Authent.* ibi,*Sancimus igitur ex illo nostras constitutiones,quæ pro testamentis fiunt,valere,ex quo in communi factæ sunt manifestæ,in prouincia autem ex quo directè per metropolitas palàm factæ sunt.* Ergo ex iure positiuo leges non testamentariæ non expostulant hāc multiplicem promulgationem, & terminum duorum mensium: tum quia ex vno singulari,non debet vniuersalis inferri: tum quia in testamentis est specialior ratio, vt hæ publicationes fiant, nempe, vt omnino tollatur ignorantia, ne propter illam deficientiam infringatur voluntas, vt ibidem dicitur, & ita tenet Vasquez 1.2.*disput.*116 *cap.*3. Adde,etsi titulus generalis fuerit omnibus legibus, cùm in lege ad solas testamentarias leges arctetur: ex huiusmodi coarctatione titulos ex-

plicandus est,& limitandus:nam,vt eruditè probat Menochius *lib. 6. de præsump.* 1. rubricalper leges scriptas, quæ claræ sunt, & distinctè explicanda est,& limitanda.

Adde rubricam non disponere tanquam legem, nec posse pro textu allegari, sed est index legis,& demonstrat, quæ in textu habentur,vt ex Decio,& Alciato probat Menoch. *ibi*.Ergo etiamsi generalis fuerit,non obligabit generaliter,cùm textus ad particulares leges arctetur.

Verùm retinenda est communis sententia affirmans ex huiusmodi præfatione, seu rubrica iuncto textu omnes leges Imperatoris latas pro diuersis prouinciis esse in qualibet illarum publicandas, vt in qualibet obligent, & duos menses prætereundos esse, vt incipiant obligare. Moueor,quia ita tenet communis sententia, affirmans textum infrà scriptum appositum esse non ad limitandam rubricam,sed exempli gratia. quod inde colliguntur:tum,quia rubrica habet sensum perfectũ: tum, quia est fauorabilis dispositio, & non contraria textui. Ergo.Adde,omnes leges tam vltimarum voluntatum, quam aliarum rerum requirunt, si pro diuersis prouinciis ferantur, terminum duorum mensium, vt obligent; quia ita in illa Authent.statutum est quod declarauit Pius IV. *in bulla edita pro obseruando Concilio Tridentino*,quæ incipit.*sicut & sacrorum*:vbi mentionem faciens huius Authenticæ dixit iure communi statutum esse, vt constitutiones nouæ non nisi post certum tempus obtineant.Ergo non obstat locutio particularis de legibus vltimarum voluntatum,vt doctrina generaliter de omnibus legibus iuxta rubricam intelligatur.

4 Limitant autem supradicti Doctores,Suarez,Salas,Bonac. Nauarr.Valent.Menoch.*de arbitr.lib.2.casu* 185.*numer*.2.& alij nisi legislator,qui legibus Imperatoriis subiectus non est,manifestet voluntatem obligandi ex sola vna publicatione in curia facta Nam cùm iure naturæ illa sufficiens sit ad obligationem subditis inducendam,poterit legislator illa sola contentus esse, cùm leges imperatorias non teneatur obseruare. Semper tamen necessarium est,vt legislator tempus concedat sufficiens vt in totius communitatis notitiam lex deuenire possit, aliàs communitatem non obligabit.

5 Ex quo oritur difficultas, an lex lata à Principe intendente,statim ac illam in curia promulget, omnes sibi subditos obligare,de facto sortiatur effectum,& subditos obliget?

Affirmat communis sententia cum Panormit.Felin.Decio,& aliis *in c.2. de constitut* Salas *disp.*12. *de leg.sect.*2.Suar.*lib.*3.*c.*16. *fine,n* 14.Bonac.*disp*.1.*q.* .*p*.4.*n*. 16.

Probatur,quia lex constituitur in suo esse integro, quando promulgatur;sed lex esse non potest sine obligatione, qui est eius effectus Ergo.Et confirmo,si esset lex irritatoria contractuum,& vellet Princeps à puncto publicationis omnes contractus irritare,sine dubio manerent irriti,quantumuis contrahentes notitiam legis habere non possent. Ergo signum est promulgatione solemni sufficienter legem constitui.

Ex quo inferunt Salas *disp*.12.*de legib.sect.*9.*num.*34 Bonac. *disput.*1.*quæst.*1.*punct.*4.*num.*28.*&* 29. si facta promulgatione solemni statim aliquis subditus in remotissimis partibus existens miraculosè notitiam legis haberet, obligatus esset illam seruare,quia adest quidquid ad obligationem inducendam necessarium esse videtur,scilicet legem esse publicatam solemniter, & notitiam illius. Ergo publicatione solemni sufficienter lex constituitur.

6 Suarez *lib.*3.*cap.*17 *à num.*17. distinctione vtitur;affirmat namque legem publicatam in loco debito,nullámque habentem temporis determinationem, ex voluntate Principis, statim incipere obligare eos,qui illius habent, seu habere possunt notitiam,in quo cum communi sententia conuenit, illos verò ad quorũ notitiam deuenire tunc non potest,sed necessarium est aliquod tempus,intra illud tempus,quod moraliter necessarium fuerit,affirmat obligare:pro quo modo dicendi adducit Nauarr *consil.* 1 *de constitut quæst.*4.*in respons. ad* 4. *obiectionem*.Panorm & Felin *in supra dicto cap.* 2. *de constitut.num.* 7.*&* 8.& Bart.*in l.omnes populi.ff.de iustit. & iure. quæst.* 5. D. Thom 1.2.*quæst.*10 *art* 4.& *ibi* Caietan.Priorem partem huius sententiæ probat Suar.fundamento pro communi sententia allegato,& quia potius censetur lex pro vno populo publicata, quàm pro tota prouincia. Secundam partem probat ex *c* 1.*de concess.preb.in 6.vers.neque obstat*: vbi dicitur,*lex seu constitutio,& mandatũ nullos astringunt,nisi postquam ad notitiam peruenerint eorundem,aut ipsi post tempus,intra quod ignorare minimè debuissent*.Ex quo infertur Ergo lex non obligat, nisi post sufficiens tempus elapsum,intra quod moraliter sciri posset:nam illud est, in quo ignorare minimè debuisset.Secundò probari potest,quia impossibile est notitiam publicationis ad remotas partes eodem die peruenire Ergo illa publicatio non est sufficiens,vt lex eo die,qua est publicata,obliget existentes in illis remotis partibus. Probo consequentiam;quia ad obligationem inducendam necessaria est notitia legis:sed lex Matriti,v. g. publicata, non potest illo die causare notitiam sui existentibus Hispali. Ergo non potest Hispalenses obligare eo die: debet ergo concedi tempus moraliter necessarium,vt lex in notitiam subditorum, vel per se, vel per alios possit peruenire. Quocirca promulgatio legis, etsi videatur in instanti fieri,& coram personis perfonis:at re vera non fit in instanti,sed successu temporis toto enim tempore,quod necessarium est, vt illa promulgatio ad notitiam totius communitatis obligatæ ad legem deueniat, verè,& propriè lex promulgari dicitur,neque ante hoc tempus censeri debet integrè promulgata.Ex hac doctrina infert Suar. *cap.*17. *nu.*14. si legis publicatio in notitiam absentis deuenire fuerit immiraculoso modo,cùm tamen humano modo venire possibilis,nullo modo obligare ad illius obseruationem, quia respectu illius non est lex publicata.

7 Placet mihi hæc sententia Suarez quoad secundam partem ob rationes factas:circa primam addendum existimo,nunquam legem obligare posse aliquos,quin eius publicatio in notitiam communitatis,quæ arctari possit lege,deueniat. Explico, promulgatur Matriti aliqua lex pro toto Castellæ regno:eius publicatio, quæ in foro fit,non potest simul,& in eadem hora per totum regnum diffundi,imò neque per totam ciuitatem, vt de se constat.Quousque igitur elabatur tempus, vt per totam ciuitatem diffundi possit, neminem illius ciuitatis arctat; etiamsi publicationi præsens extiterit.Probo quia lex prius arctat communitatem,quàm singulos illius: singuli enim communitatis in tantum arctantur lege, in quantum partes sunt communitatis lege obligatæ: hæc enim est vna ex differentiis legis à præcepto,quod præceptum respicit singulos,quia in bonum ipsorum ordinatum est:lex verò communitatem:quia in ipsius bonum primò, & per se ordinata est. Sed ad maioris partis ciuitatis notitiam non potuit lex deuenire in eodem puncto,& momento,quo in foro publicatur.Ergo singuli illius ciuitatis non arctantur,quousque tota ciuitas arctetur, eáque de causa stylus communis legislatoris est,cùm intendit legibus suis obligare prius præsentes,quàm absentes, apponere terminum competentem,intra quem moraliter in omnium notitiam lex deuenire potest.

8 Dices,cum Rex Hispaniæ fert legem pro toto Castellæ regno, illámque Matriti promulgat, neque declarat se velle prius obligare curiales,quam absentes, non videntur curiales obligati esse, quousque totum regnum obligatum esse censeatur:quia curiales non obligantur,quatenus sunt partes curiæ sed quatenus partes sunt totius regni:siquidem pro toto regno lex fertur.Ergo prius debet esse regnum obligatum.

Fateor ex natura rei hoc esse dicendum. At si princeps legis tenore significet se velle subditos,quam primum possit,obligare,cùm possit propinquiorem ciuitatem,prius quam remotam, obligare, tacitè innuit se ita velle,ac proinde prius curiales, quàm absentes lege illa obligantur:& ita docet Suar.*lib.* 3.*cap.* 17.*num.*10.

9 Restat satisfacere argumentis pro communi sententia.

Ad primum dico, legem publicatione solemni constitui:at regulariter hæc publicatio, etsi physicè in vna hora finiatur, non tamen moraliter, & modo necessario, vt in notitiam totius communitatis deueniat:ad hoc enim necessaria est temporis prolongatio:in quo tempore possit lex per præsentes in absentium notitiam deuenire,ac proinde communitatem,quæ lege arctari possit.

Ad secundum dico facta publicatione optimè posse legem irritare contractus,& taxam mercibus constituere,etiamsi obligationem ciuibus non inducat, quousque eam scire possint, quia effectus irritationis,& taxa mercium procedit à Principe, non ex potestate legislatiua,sed dominatiua, quæ non indiget ad sui integritatem notitia subditorum:colligitur à simili ex his,quæ tradit Suar.*lib.*1.*de legib.c.*17.*n.*11.& docet expressè Nauar.*sum c* 23.*n.*44.Azor *tom.*1.*lib.*5.*c.*3.*q.*9.Ex quo fit ignorantem legem taxantem pretium mercibus, si eas vendat altiori pretio,quàm sunt taxatæ,obligatum esse restituere, non quia peccauit,sed quia accepit quæ sibi non debentur:sic Bonac.*disp.* 1.*de legib.q.*1.*p*.4.*n* 22.

PVNCTVM XII.

Quæ solemnitas publicationis requiratur in lege canonica.

1 *Proponitur prima sententia eandem seruari debere,qua in ciuilibus legibus, nisi expresse aliud constet statuere Pontificem.*
2 *Sufficit publicatio Romæ facta,vt certum defenditur.*
3 *An lex Romæ publicata statim Romanos obliget, vel post duos menses?Defenditur vt probabilius statim obligare.*
4 *Qualibet lex municipalis statim subditos obligare potest, & qualibet constitutio Principis,si id vellet.*
5 *Satisfit argum.n.*1.*adductis.*
6 *An lex obliget ignorantes.*

1 PRima sententia docet seruandam esse eandem solemnitatem,quá in ciuilibus legibus iure communi seruandam esse diximus: scilicet,si leges sint pro diuersis prouinciis, hoc

hoc est, Episcopatibus in quolibet esse publicandas, & non obligare, nisi post duos menses à publicatione, nisi aliud expressè Summus Pontifex declaret. sic docet Soto *lib. 1. de instit. quæst. 1. art. 4. vers. at verò.* Nauarr. *in summ. cap. 23. num. 44.* Medina 1. 2. *quæst. 90. art. 4. vers. sed quæritur.* Panorm. *in cap. cognoscentes, de constitut. num. 7. ad finem.* Decius *lect. 2. n. 6.* Felin. *num. 7.* Anton Butrio, Imola, Ioan. Lignanus, Cardinalis Zabarella *in supradicto cap. cognoscentes, num. 4. q. 6.* & alij apud Farinac. *fragm. 1. part. verbo constitutio, num. 656.* vbi hanc sententiam censet probabilem. Mouentur, quia vbi ius canonicum nihil disponit, seruandum est ciuile, si bonis moribus non repugnet *cap. 1. de noui operis nunciatione*, vbi dicitur: *Sicut leges non dedignantur sacros canones imitari: ita sacrorum canonum statuta constitutionibus Principum adiuuantur.* & *in cap. si in adiutorium, distinct. 10.* dicit Augustinus, *Si in adiutorium vestrum etiam terreni imperij leges assumendas putatis, non reprehendimus.* fecit hoc Paulus, cùm aduersus iniuriosos ciuem Romanum se esse testatus est: vbi glossa dicit, *non sunt allegandæ leges ciuiles, & in causis Ecclesiasticis recipiendæ, nisi in defectum canonum.* Ergo cùm canones tempus obligationis legis non determinent, & id determinent leges ciuiles, ex harum determinatione colligenda est determinatio temporis in obligatione legum Ecclesiasticarum. Adde huiusmodi determinationem conuenientissimam esse, tum vt obligati legum ignorantiam allegare non possint: tum vt faciliori, & suauiori modo lex Ecclesiastica obligationem inducat. Secundò, *cap. cùm infirmitas, de pœnit. & remiss.* dicitur, *lege Medicos non teneri, nisi postquam eam Prælati promulgauerint.* Ergo promulgatio Prælati requiritur, vt in sua diœcesi lex habeat vim obligandi. Tertiò, quia nimis durum est facta publicatione in Romana Curia alicuius decreti, statim omnes Christi fideles per orbem dispersos obligari ad illius obseruationem.

2 Nihilominus certa, & omnino tenenda sententia est, sufficere publicationem Romæ factam, vt lex Pontificia omnes Christi fideles adstringat, nec opus esse in singulis Episcopatibus publicari, nisi aliter in ipsa bulla habeatur. Panormitanus *in cap. nouerit, de sentent. excommun.* Nauarr. *consil. 1. de constitut. num. 19.* & Syluest. *verbo lex, quæst. 6.* Suarez *lib. 4. de legibus, cap. 15. num. 3.* Azor *tom. 1. lib. 5. cap. 3. quæst. 3. circa medium,* Salas *disp. 12. sect. 2. num. 10.* Vasquez *disput. 156. cap. 2.* Menoch. *lib. 2. casu 185. num. 8.* Farinac. *suprà, num. 653.* Bonacina *disp. 1. quæst. 1. punct. 4. num. 16.* & alij plures ab eisdem relati.

Ratio præcipua est, quia Pontifex non tenetur seruare modum publicationis iuris ciuilis in suis decretis, quia eius legibus non arctatur, neque Authenticam, *vt factæ nouæ constitutiones*, inuenitur se acceptasse. Ergo quoties suam constitutionem Romæ promulgat, neque mandat alibi publicari, sed potiùs illa promulgatione contentus est, intendit Christi fideles obligare. Ergo de facto obligabuntur, quia adest quidquid necessarium est ad legem. Et confirmo, quia plura decreta iuris canonici, Decreti, Decretalium, Sexti, Clementinarum, Extrauagantium, Concilij Tridentini, non sunt in multis prouinciis, promulgata. Item Bulla Cœnæ Romæ tantùm solet publicari, & tamen arctat omnes Christi fideles. Item regulæ Cancellariæ Romæ publicantur, & secundùm illas causæ ex toto orbe deciduntur. quod iustum non esset, si illæ leges non obligarent. Ergo non est necessaria publicatio in qualibet prouincia ad obligationem legis Pontificiæ inducendam. Quod ita verum est, vt censeat Azor suprà relatus contrariam sententiam probabilitate carere. Nam Soto, & alij Doctores affirmantes decreta Pontificis in quolibet Episcopatu publicanda esse, mouentur ex præsumptione, quia præsumunt Pontificem non aliter velle obligare. At hæc præsumptio omnino cessat ex vsu, & consuetudine satis recepta. Ergo.

3 Maior dubitatio est, an Romæ publicata lex, quæ nullum tempus determinat, incipiat statim obligare Romanos, & vicinos illius? An necessaria sit prætetitio duorum mensium ad eius obligationem?

Probabilius, imò certum existimo, statim obligare: sic Azor, Salas, Vasquez, Bonacina, Suarez *suprà* Farinacius plures referens *1. part. fragment. verbo constitutio, num. 663. aduersus Nauarr. cap. 23. num. 44.* Valent. *disp. 7. quæst. 5. punct. 5.* Reginald. *lib. 13. num. 152.* Menoch. *de arbitr. lib. 2. casu 185. num. 19.* & alios relatos à Farinac. *suprà*, negantes obligare saltem in foro conscientiæ, sed ad summum in foro externo. Ratio nostræ conclusionis est eadem, quia Potifex in modo ferendi legem suam, & obligationem inducendi, non acceptauit Authenticam illam, quod constat ex superiori puncto, vbi probamus non acceptasse illam quoad publicationem faciendam in qualibet prouincia. Ergo neque acceptauit quoad terminum duorum mensium in illa assignatum, quia non est, vnde hæc acceptatio colligi possit: præcipuè cùm sæpè in Bullis Pontificum non expectetur ad obligationem inducendam spatium duorum mensium, vt in Bulla Cœnæ, & aliis, & supponitur *in cap. cùm singula, de præbend. in 6.* vbi dicitur, *circa eos autem, qui plures Prioratus, vel Ecclesias huiusmodi nunc detinent, prouidemus, vt infra mensem, postquam præsens constitutio peruenerit ad eosdem, vnum ex ipsis, quem retinere voluerint, reliquis dimissis eligere teneantur, alioquin ex tunc pœnis subiaceant supradictis.* vbi gloss. *verbo peruenit*, inquit, *si peruenit ante duos menses, à tempore publicationis, statim incipit eis tempus currere.* Aliquando verò vltra duos menses spatium prorogatur, vt in Bulla Pij IV. de euulgatione Concilij Tridentini, vbi trium mensium spatium assignauit. Item, quia Authentica illa spatium duorum mensium requirebat ad legis obligationem inducendam in qualibet prouincia, quia illud erat sufficiens, vt in omnium notitiam lex illa deueniret: at hoc spatium nullo modo est sufficiens regulariter, vt lex lata Romæ, & ibi tantùm publicata, in notitiam veniat Hispanorum, & Indorum. Ergo per se ad obligationem inducendam spatium duorum mensium non requirit, sed pro distantia prouinciæ extendi, vel coarctari tempus debet. Denique Nauarr. & alij affirmant, si Romani transgrediantur constitutionem Pontificiam ibi publicatam, & non habentem determinatum tempus ad obligationem, condemnari, & puniri in foro iudiciali, vt transgressores illius, etiamsi duo menses non præterierint. Ergo signum est obligatos esse ad illius obseruationem, cùm primum publicatur; aliàs iniquè punirentur, cum nullam culpam neque præsumptam commiserint, si lex ante duos menses nullam in conscientia inducit obligationem.

4 Ex his infertur primò, constitutionem Principis supremi, qualis est Rex, aut Pontifex, ligare subditos, in quorum notitiam deuenire potest, cùm primùm publicatur, si expressè id in constitutione notetur, quia id lex efficere potest, & nihil est, quod obstet: ita tradit Menoch. *de arbitr. lib. 2. casu 185. num. 3.* Farinac. alios referens *1. part. fragment crimin. verbo constitutio, n. 666. iuncto num. 669.*

Infertur secundò, legem municipalem, seu statutum alicuius ciuitatis, non indigere ad obligationem inducendam termino duorum mensium; sed statim ab ipsa publicatione ligare omnes illos in quorum notitiam deuenire potest: quia neque Authentica, *vt factæ nouæ constitutiones*, de his constitutionibus loquitur, neque iure naturæ tempus aliud requiritur, præter illud, quod necessarium est, vt in notitiam illorum, qui obligandi sunt, deueniat: & ita tradit alios referens Farinacius *fragm. crim. 1. part. verb. constitutio, n. 659.* Menoch. *lib. 2. casu 185. num. 5.*

5 Ad rationes autem, quibus probabat prima opinio leges canonicas in qualibet prouincia publicandas esse, & vltra duos menses à publicatione obligare, vt *in Authentica, vt factæ nouæ constitutiones*, habetur. Respondeo leges ciuiles acceptari ab Ecclesia in causis decidendis, quando neque repugnant rationi, neque adsunt canonicæ leges, quibus tales causæ decidi possunt, quia hæc acceptatio erat moraliter necessaria, cùm causæ decidendæ aliqua regula decidi deberent, quæ nulla videtur aptior lege ciuili, si canonica deficiat. At in modo ferendi suas leges Ecclesia, non est necessarium, quòd seruet modum præscriptum legibus ciuilibus, cùm & superiorem authoritatem habeat & maiorem inter se vnitionem; omnes enim fideles vnum corpus mysticum efficiunt, cuius caput est Pontifex: quod non ita esse videtur in Rege diuersa regna gubernante. Ad *cap. cùm infirmitas*, respondeo, illam publicationem necessariam esse in illa lege; quia ita cauetur: tum propter pœnam ibi appositam, tum & præcipuè, quia est res summè necessaria, in qua nulla ignorantia debet prætendi: at ex hoc textu non debet sumi argumentum ad reliquas leges: sicut neque sumitur argumentum ex lege irritante matrimonia clandestina, quæ in qualibet parochia debet publicari. Trident. *sessione 24. cap. 1. de reformat.* vt dicamus omnes leges Pontificias irritantes contractus debere sic publicari. Ad illud verò, quod addebatur, scilicet esse durum obligare fideles per totum orbem dispersos vnica promulgatione, facilè respondetur, dicendo, non obligari, nisi intra tempus, in quo moraliter illius legis publicatæ habere possunt notitiam: cùm ergo aliqui ante duos menses, alij non nisi post quatuor menses habere legis notitiam possunt, iuxta huiusmodi possibilitatem erit obligatio.

6 Ex quo fit solutio illius difficultatis, an dicendum sit legem obligare ignorantes? Obligat quidem ex se, quando ita est publicata, vt moraliter ad illorum notitiam possit deuenire; per accidens autem non obligat, quia illius notitiam de facto non habent inculpabiliter. Sed, vt melius dicam, ab obligatione tunc ob ignorantiam excusantur. Quando autem lex ita est publicata, vt impossibile sit in omnium notitiam deuenire statim; tunc lex neque ex se ignorantes obligat, quia non adest ex parte eius, quidquid ad obligationem inducendam requiritur. Et ita in concordiam rediguntur Doctores asserentes legem ignorantes obligare, quod asseruit Medina 1. 2. *quæst. 90. art. 4.* & Soto *lib. 1. de instit. quæst. 1. art. 4.* contra glossam *cap. 2. de rebus Ecclesiæ non alienand. in 6. verbo, hactenus* Bald. *in l. leges sacratissimæ, C. de legibus.* Panormitanus, Innocentius, Felinus *cap. cognoscentes, de constitut.* qui affirmabant non obligare. sic in concordiam redigit Suarez *lib. 3. de legibus, cap. 18. fine.* Azor *tom. 1. instit. moralium, lib. 5. cap. 3. q. 9.* alios referentes.

PVNCTVM XIII.

Vtrùm acceptatio populi necessaria sit ad legis ciuilis, & canonicæ obligationem.

1 *Potest Pontifex fideles suis legibus obligare, tametsi contradicant.*
2 *Plures affirmant requiri de facto acceptationem, expenduntur que rationes pro illorum sententia.*
3 *Si tempus instat obseruandi legem, non potest eius obseruatio præteriri, sub prætextu quod à populo acceptata non fuerit.*
4 *Supradicta sententia limitatur in legibus difficilis obseruationis.*
5 *Si à maiore parte populi lex non obseruetur tempore ad præscriptionem requisito, lex cessat obligare.*
6 *Satisfit argum. n.2. adductis.*
7 *Probatur in lege ciuili acceptationem populi necessariò ad legem requiri.*
8 *Proponitur, & probatur argumentis non esse necessariam acceptationem populi.*
9 *Si de facto lex vsu recepta non est, cessat eius obligatio.*
10 *Explicatur quid necessarium sit ad non vsum inducendum.*
11 *Dum lex vsu, vel desuetudine abrogata non est, obligat.*
12 *Si maior pars populi resistit legi, & princeps permittit, reliqui à lege excusantur.*
13 *Satisfit argum. num. 7. adductis.*
14 *Facta supplicatione, vel appellatione ad principem pro legis reuocatione lex durat.*
15 *Si taceat princeps audita petitione, censetur legem reuocare.*

1 VT à clarioribus incipiamus. Primò certum est posse Pontificem obligare fideles ad obseruantiam legis à se latæ, quamuis populus contradicat. sic Castro *lib. 1. de lege pœn. cap* 1. Suarez 4. *de legibus, cap.* 16. *n* 2. Bonacina *disp.* 1. *quæst.* 1. *punct.* 4. *n.* 28. *&* 29. & Vasquez 1.2. *disp.* 156. *cap.* 5. Salas *disp.* 13. *de leg sect.* 1. & alij aduersus Nauarr. *cap.* 23. *num.* 41. & Valent. *disput.* 7. *quæst.* 3. *punct.* 5. *quæstione* 4. existimantes non posse, quia non esset lex iusta, & in commune bonum condita, quia esset occasio perturbationis. Sed ratio nostræ conclusionis est, quia Pontifex non à populo, sed à Christo Domino potestatem accepit ligandi, atque soluendi, in cuius potestatis concessione non apposuit Christus Dominus conditionem de populi acceptatione, sed absolutè dixit. *Pasce oues meas. Quodcumque ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlo*, &c. Ergo potest populum obligare independēter ab eius acceptatione, quoties id sibi conueniens visum fuerit. Alias potestas data Pontifici inefficax esset, si populum Christianum ad legum obseruantiam cogere non posset, nisi ipsomet populo consentiente: hoc enim esset Pontificem non habere potestatem absolutam in populum Christianum, siquidem non potest suis legibus illum cogere, cùm vellet, si necessarium est, vt populus velit se alligari. Neque obinde dicenda est lex iniusta, & occasio perturbationis, quia iniquè ex talis potestatis vsu perturbarentur subditi.

Secundò, Episcopi legati, aliique inferiores Prælati legem ferentes possunt ad illius obseruantiam subditos obligare quamuis ipsi contradicant. sic Suarez, & Castro nuper relati. Ratio ferè est eadem, quia tota potestas Ecclesiastica à Christo in eius vicarium dimanauit, & ex illo ad omnes Prælatos inferiores. Sed potestas, quam habet Christi Vicarius in legibus ferendis, est independens à populo. Ergo sic intelligendus est Prælatis inferioribus communicasse.

2 Difficultas est, an quoties Pontifex, vel alij Prælati leges ferunt, expectari possit, seu de facto expectetur consensus populi, & illius acceptatio, vt vim, & obligationem sortiantur. Affirmat glossa *cap.* 1. *de treuga, & pace, verbo frangere.* Couarr. *lib.* 1. *variarum, cap.* 16 *à n.* 6. Nauarr. *cap.* 23. *n.* 41. *& consil.* 1. *de constitut. quæst.* 5. Maior *in* 4. *distinct.* 15 *quæst.* 4. *in argum. contra secundam conclusionem.* Driedo *lib.* 1. *de libertate Christiana, cap* 9. *docum.* 2. Henriquez *tract. de Synodi potest.* 3. *part. art.* 2. *num.* 62. Armilla *verbo lex, num.* 11. Angelus *num.* 4. *in fine*, & videtur tenere Azor *tom.* 1. *institut. lib.* 5. *cap.* 4. *q.* 1. *& seqq.* Salas *de legibus, disp.* 13. *sect.* 1. *&* 5. Reginald *lib.* 13. *n.* 160. Bonacina *disp.* 1. *q.* 1 *punct.* 4. *n.* 27. Fundantur primò in illo dicto Gratiani communiter recepto §. *leges cap.* 3. *distinct.* 4. *Leges constituuntur, cum promulgantur; firmantur, cum moribus vtentium approbantur.* Ergo sine moribus vtentium lex firmitatem non habet. Secundò, quia præsumitur Pontificem legem condere subintellecta conditione, si populo placuerit, quia hoc ad suaue regimen Ecclesiæ videtur pertinere. Tertiò multæ sunt constitiones Pontificiæ deobligantes, eo quòd nunquam fuerint receptæ, imò à principio non videntur habuisse obligationem, eo solùm, quòd à populo non recipiebantur. Ergo.

3 Nihilominus dicendum est primò, si tempus instat obseruandæ legis iustæ à Pontifice, vel Episcopo latæ, nemini licitum esse, illam violare, sub prætextu, quòd populus adhuc non consenserit. hanc expressè docet Corduba *in qq. lib.* 4. *qu.* 7. Suarez *lib.* 4. *cap.* 16. *numer* 4. *&* 8. & tenent omnes illi, qui dicunt receptionem populi ad legis obligationem necessariam non esse, neque legem tollere, nisi in vi consuetudinis, quos in puncto sequenti referemus. Probo conclusionem. Nullibi habetur hanc populi approbationem ad legis naturam requiri, neque enim requiri potest ex potestate in populo residente, vt dictum est: quia potestas Pontificis à Populo non dependet, neque etiam requiri potest ex concessione ipsius Pontificis, nullibi enim talis concessio reperitur. Ergo lex canonica independenter à populi acceptatione constituitur. Ergo vim habet obligandi. Deinde ipsa acceptatio populi ad legem requisita, vel est obseruantia ipsius legis, vel est quædam illius approbatio. Nullum ex his ad legem constituendam requiri potest. Non primum, quia obseruantia legis legem supponit, non constituit. Non secundum, quia alias populus esset conlegislator cum Pontifice, si eius iuridica approbatio requisita est ad legem. Præterea hæc approbatio vel debet esse à populo in communitate constituto, vel ab ipso diuiso: à populo autem in communitate constituto, rarò, vel nunquam fit approbatio, vel reprobatio legis canonicæ. Ergo hæc requisita non est: à populo diuisim sumpto nulla alia approbatio, vel reprobatio legis, præter eius obseruationem, vel transgressionem inuenitur. Ergo. Adde. Ponamus latam esse aliquam legem à Pontifice, & instare tempus illius obseruationis, in quo tempore neque est à populo reprobata, neque acceptata: si de facto non obseruas, peccas, quia in tantum excusari poteras ab obseruatione legis, in quantum populus sciens legem, illam non acceptauit; cuius acceptatio cùm non sit per aliquod iudicium commune, rarò cognosci potest.

4 Limitanda tamen est hæc doctrina in legibus, quæ difficilis sunt obseruationis, vel quæ aduersantur consuetudini receptæ: in his enim ex benigna interpretatione legislatoris, credimus quemlibet excusari ab obseruatione legis, quousque Princeps informetur de difficultate, vel recepta consuetudine, quia prudenter præsumere potest præcessisse legem ex ignorantia difficultatis, quæ in illius obseruatione inuenitur, vel ex ignorantia consuetudinis in contrarium receptæ: & ita tradit Suar. *lib.* 4. *c.* 16 *n.* 4 *fine & n.* 7. *&* 8. & loquens de legibus ciuilibus, *lib.* 3. *c.* 19 *n.* 12. id affirmat, fauetque *c. certificari, de sepultur. & c.* 1. *de constitut. in* 6.

Sed inquires, quando probabiliter præsumere poteris legem esse difficilem, & grauem, vt meritò excusari posses ab illius obseruatione, quousque Pontifex de difficultate informetur? Respondeo non ex tuo cerebro tantum hoc esse metiendum, sed ex consilio prudentum, vel timoratorum facto; si enim videas plures tractare de interponenda supplicatione vel appellatione legis, argumentum est difficultatem non leuem habere, quam Pontifex creditur ignorasse.

5 Dicendum secundò est, si de facto lex canonica à maiori parte populi non accipietur, hoc est, non obseruetur, & hæc non obseruatio legis duret tempore requisito ad præscriptam desuetudinem seu non vsum: tunc poterunt aduersùs legem procedere subditi absque culpa, quia desuetudo vim habet abrogandi legem, seu impediendi eius obligationem, vt tenet communis sententia *in cap. vlt. de consuetud. lib.* 6 & tradit Azor *tom.* 1 *institut. lib.* 5. *cap.* 4. *q.* 1. Suar. *lib.* 4. *c.* 16. à num. 9. Quod autem tempus, & quæ conditiones ad hanc præscriptionem requirantur in §. sequenti dicemus, quia communes sunt legi tam ciuili, quàm canonicæ.

Quòd si roges, quid nomine communitatis intelligatur? Respondet optimè Bonac. *disp.* 1. *de legibus, q.* 1. *punct.* 4. *num.* 33. non solùm intelligi totam communitatem, cui lex dirigitur, sed etiam intelligi communitatem particularem, quæ per se capax legis esse potest. Quocirca si Rex aut Pontifex legem ferat pro tota Ecclesia, aut regno, & aliqua ciuitas, seu maior pars illius, vel ex ignorantia, vel ex scientia legis, legem non obseruet, reliqui illius ciuitatis excusantur à culpa, quia in illa ciuitate lex recepta non est, etsi in omnibus aliis partibus lex obliget, quia recepta fuit. sic Nauarr. *consil.* 1. *de constitut. q.* 5. *& seqq.* Salas *de legib. disp.* 13. *sect.* 2. *n* 10. *&* 11. Azor *tom.* 1. *instit. moral. lib* 5 *c* 4. *q.* 3. Bonac. *suprà.*

6 Argumenta pro priori sententia non vrgent.

Ad primum dico, leges ex vsu, & moribus subditorum firmari, seu stabiliri, in obligatione, quam habent, non tamen ab vsu obligationem accipere. Vel, vt dixit Turrecremata *in illo* §. *leges, distinct.* 4 cum Hugone, & Archidiacono, leges moribus firmantur de facto, non de iure. Quapropter in supradicto §. *leges*, dicit Gratianus; sicut enim moribus vtentium in contrarium nonnullæ leges hodie abrogatæ sunt, ita moribus vtentium ipsæ leges confirmantur: sed mores contrarij legi abrogant legem latam. Ergo mores conformes legem latam, & obligantem confirmant, seu stabiliunt.

Ad secundum negamus ad suaue, & rectum regimen Ecclesiæ pertinere, vt in omni lege ferenda Pontifex subintelligat illam conditionem, si populo placuerit; derogaret enim suæ authoritati, & occasionem tribueret suspicandi dependentiam habere à populo in sua potestate: sufficit, si hæc conditio subintelligatur in lege difficilis obseruationis, & quæ consue-

tudini

tudini receptæ opponitur:quam difficultatem, & consuetudinem præsumitur probabiliter Pontifex ignorare, cùm legem tulit. Ex quo patet ad tertium, fateor, inquam, aliquas esse constitutiones pontificias deobligantes, eo quòd non fuerint vnquam receptæ. An verò primò transgressores culpæ rei fuerint:decidendum est iuxta dicta:si probabiliter præsumpserunt ignorasse Pontificem difficultatem legis, vel consuetudinem in contrarium; quam si sciret, non fore laturum legem,à culpa excusamur:secus verò si hanc probabilem præsumptionem non habuerunt.

7 Maior difficultas est,an in lege ciuili necessaria sit ad eius constitutionem acceptatio populi,quia legislator sæcularis quicumque sit à populo mediatè, vel immediatè accepit potestatem leges ferendi.*§.sed & quod,Instit de natur. gent. & ciuili.* Ergo credendum est illam authoritatem accepisse dependenter ab ipso populo, quia hoc videtur populo conuenientius:siquidem posita hac dependentia, longè erit populus ab iniuria, & grauamine recipiendo à legislatore. Secundò legislator legem ferre non potest, quæ in bonum commune subditorum non cadat; sed cùm maior pars subditorum legi resistit,non cedit lex bono communi ipsorum; ideo enim tali legi repugnant,quia intelligunt sibi disconuenire. Ergo iudicium totius populi,vel maioris partis prævalere debet iudicio legislatoris de conuenientia. Et confirmo. Negari non potest tantorum iudicium de disconuenientia legis, & illorum contradictionem,reddere probabile,imò moraliter certum legem illam disconuenire. Sed quando certum est,legem esse populo disconuenientem, non potest legislator illam ferre, etsi de facto ferat,quia de iure non fert, non inducit obligationem. Ergo similiter cùm probabile,vel moraliter certum, est,legem disconuenire, erit probabile, vel moraliter certum legem non obligare. Tertiò, si legislator sub expressa hac conditione *si populus acceptauerit*, ferat legem; nemini est dubium ante acceptationem legem non obligare: at hic modus ferendi aptior est populo, cuius bonum ipse tenetur respicere in lege ferenda:siquidem populus melius cognoscet, quid sibi vtile, vel inutile sit, quam legislator. Ergo credendum est sub hac ferre conditione. Quartò posita, & promulgata lege sæpè populus contradicit, & ab illa appellat, vel supplicat. Ergo durante supplicatione, vel appellatione, licebit illam non obseruare. Ergo signum est,legem non obligare ante acceptationem. Quintò consuetudo populi efficaciam habet abrogandi legem. Ergo à fortiori habebit efficaciam impediendi eius obligationem. Sextò decidi videtur *in l. de quibus, ff de legibus*, vbi dicitur, *cùm ipsæ leges nulla alia ex causa nos teneant, quàm quod iudicio populi receptæ sunt.* & infrà *illud receptum est, quòd leges non solùm suffragio legislatoris,sed etiam tacito consensu hominum per desuetudinem abrogentur.*

Propter hæc communis est sententia, acceptationem populi ad obligationem legis necessariam esse. Abbas, Felin. Hostiens. Innocent. Ioan. Andreas *c. 1. de treuga,& pace.* Couarr. *lib. 1. var. cap. 16. n. 6.* Nauarr. *cap. 23. n. 40. & consil. 1. de constitut. quæst. 5. & 6.* Azor *tom. 1. lib. 5. cap. 4. quæst. 1. & quæst. 5. in fine* Driedo *lib. 1. de libertate Christiana c. 9. docum. 2.* & alij, quos refert Suarez *libr. 3. de legib. cap. 19 in princ.* & Azor *suprà.* Bonacina *disput. 1. quæst. 1 punct. 4. numer. 27.* Salas *de legib. disput. 13. sect. 1. & 5.*

8 Nihilominus secunda sententia affirmat non esse necessariam ad legis obligationem acceptationem populi, sed posse Principem, cui commissa est potestas regendi populum,legem ferre obligantem subditos ad illius obseruationem tenet hanc sententiam Turrecremata *in §. ideo, dist. 4* Cardin. Zabarella *in proœmio Clement. verbo vniuersitati quæst. 2.* Gregor. Lopez *leg. 16 tit. 1. p. 1. numer. 4.* Castro *lib. 1 de leg. pœnali. cap. 1.* Ioan. Medina *C. de restitut. quæst. 36 ad quintum.* & de potestate tenet Salas & Bonacina *suprà*,& Vasq. *1. 2. disput. 156. cap. §.* Suarez *lib. 3. de legib. cap. 19. & lib. 4. cap. 16.* & alij. Mouentur primò, quia vel princeps potest populum adstringere ad acceptandam legem à se latam, vel non? Si non potest,diminuta est eius potestas,& inefficax ad regendum populum; si potest populum adstringere,iam acceptatio populi necessaria non est. Ergo. Secundò,quia Rex,Imperator, & quilibet alius legislator supremus,punit transgressores suæ legis, neque admittit excusationem,quòd populus nondum acceptauerit,quia hanc acceptationem populi intendit legislator stabilire. Ergo signum est acceptationem populi ad legis essentiam necessariam non esse.

9 Vt ergo cum distinctione procedamus. Primò affirmandum est, cessare legis obligationem, si de facto non sit vsu recepta. ita communis sententia:neque secunda contradicit, vt notauit Suar. *lib. 4. cap. 16. num. 9.* Difficultas tamen est, quando censeatur lex non esse vsu recepta: non enim cùm proponitur populo obseruanda,neque instat tempus obseruationis, potest dici tunc non recepta,quia actus simpliciter negatiuus non inducit non vsum,vel desuetudinem: vt cum omnibus Doctoribus tradit Azor *tom. 1 lib. 5 cap. 4. q. 7.* Salas *disput. 13. sect. 2. num. 11.* Nauarr. *de constit. cons. 1. quæst. 6. num. 25.* Bonacina *disp. 1. quæst. 1 p. 4. num. 48* Man. Rodrig. *reg. qq. tom. 1 quæst. 6. art. 12.* Dicitur ergo lex non esse vsu recepta, quando instat tempus obseruandi illam,& de facto non obseruatur: illa ergo non obseruatio,seu transgressio dicitur legis non receptio,quia in vsu,& obseruatione lex non recipitur. Hæc autem non obseruatio si completa,& perfecta sit, efficax est ad legis obligationem impediendam: nam si consuetudo legis contraria tollere legem receptam potest. *cap vlt. de consuetudine.* non minus desuetudo, seu non vsus legis, efficax erit impediendi obligationem legis non receptæ.

10 Sed inquires, quæ requirantur ad hunc non vsum inducendum? Primò requiritur, vt hic non vsus introductus sit à tota communitate, vel saltem à maiore illius parte,quia consensus maioris partis,est consensus communitatis. *l. quod maior ff. ad municipalem*,& tradit cum Panormit. Antonio, & aliis Suar. *lib. 4. cap. 16. n. 9.* Azor *tom. 1. lib. 5 cap. 4. quæst. 3.* Secundò requiritur ab aliquibus consensus saltem tacitus legislatoris, quo censeatur in desuetudinem consentire: hic autem consensus tacitus tunc habetur, cùm lex non obseruatur sciente legislatore, & non puniente transgressionem: ita Syluest. *verbo lex. q. 6. vers. 4.* Probabilius multo est, imò certum ex ignorantia Principis posse desuetudinem, seu non vsum introduci, qui sufficiens sit legis obligationem impedire: ita relato Felino *in cap. 1. de treuga,& pace num. 13. vers. considera secundò.* & Dominico *cap. in istis §. leges dist. 4.* Nauarr. *consil. 1. de constit. q. 5. num. 33.* docet Azor *tom. 1. instit. moral. lib. 5. cap. 4.* supponit Suar. *lib. 3. cap. 19. num. 10. in fine, & præcipuè lib. 4. cap. 17. n. 10.* Bonacina *disput. 1. quæst 1. p 4. num. 35. & præcipuè num. 45.* Ratio est manifesta: si enim consuetudo etiam ignorante Principe abrogare eius legem potest, vt dicemus loquentes de consuetudine; à fortiori desuetudo eius efficaciam poterit impedire. Adde cum Azor, & Nauarr. *suprà* legislatorem habere hanc voluntatem, vt eius leges obligationem retineant dum non est desuetudo, siue non vsus contrarius, sicuti habet voluntatem, vt eius leges obligent, dum in contrarium non est præscripta consuetudo. Tertiò requiritur, vt pro aliquo tempore duret hic non vsus, seu desuetudo, quia, debet contra legem præscribere. Quod autem tempus requiratur, variant Doctores: alij tempus 40. annorum expostulant, præcipuè vt aduersus legem canonicam præscribatur: alij decennium: alij nullum assignant tempus determinatum,sed prudentis arbitrio iudicandum esse. Dicendum ergo est decennium sufficere, siue vsus, & desuetudo procedat ignorante Principe, siue sciente. Decennium reputatur in iure longum tempus, ex *glossa recepta in cap. vlt. de consuetud. in 6.* Sed consuetudo longi temporis sufficit ad tollendam legem receptam. Ergo à fortiori ad impediendam obligationem legis non receptæ requiri debet: & ita docet aliis relatis Couar. *lib. 1. var. c. 16. n. 6.* Azor. *tom. 1 instit. lib. 5. cap. 4. quæst. 4.* Suar. *lib. 4. de legib. cap. 16. n. 12.* Adde sciente Principe eius legem non obseruari à maiori parte populi, & ex alia parte non puniente transgressores, cùm possit, censetur tacitè in eius abrogationem consentire: neque necessarium est tunc decennium, sed breuissimo tempore, vno, vel altero actu tolerato, lex cessabit: ita aliis relatis docet Suarez *libr 4. de legib. cap. 16. numer. 11.* Nauarr. *consil. 1. de constit. q. 5. n. 24.* Azor. *tom. 1. lib. 5. cap. 4. quæst 5.* Quòd si Princeps desuetudinem ignoret, etsi Azor *q. 4. 5. & 6.* dicat decennium necessariò requiri, nec minus sufficere: at probabilius existimo cum Suarez *cap. 16. n. 12.* minus tempus sufficere, præcipuè in lege ciuili,quia decennium sufficit ad abrogandam legem vsu receptam. Ergo minus debet requiri ad impediendam eius obligationem.

11 Dico secundò. Dum lex desuetudine,vel non vsu abrogata non est,obligat subditos ad sui obseruationem, quia non habent, vnde excusentur: excusari enim poterant,vel quia legislator non intendit eos obligare, quod non est credendum, cùm potiùs intendat legem suam stabilire: vel quia vsus, & desuetudo est in contrarium; sed hic vsus, & desuetudo non excusat, quousque decurrat tempus præscriptionis. Ergo. ita Suarez *lib. 4. cap. 16. num. 9.* Quocirca mihi non probatur quod dicit Azor *suprà quæst. 5.* ex Nauarr. *consil. 1. de constit. q. 5. n. 24.* primos transgressores non peccare, si transgressionem sciat legislator,& non puniat: quia ad hoc, vt sciat transgressionem legislator, supponitur transgressionem esse. Ergo ex scientia subsequente honestari transgressio non potest.

12 Aduertendum tamen est, regulariter loquendo, si maior pars communitatis legi resistat,idque sciat Princeps, neque puniat, excusari reliquos ab obseruatione legis, etiamsi non præterierit tempus sufficiens ad desuetudinem præscribendam, quia tunc adest in minori parte populi probabilis opinio de voluntate Principis nolentis obligare. Deinde, quia talis obseruatio nō cedit in bonum communitatis, cùm non obseruet maior pars comunitatis, sed minor, & ita tenet Nauarr. & Azor *suprà*,& consentit ex parte Suarez *illo cap. 16 n. 9. & 12. & lib. 3. cap. 19. fine n. 13.* Quæ autem censenda sit maior pars communitatis,iam suprà diximus. Secundò aduertendum est, si lex nimis dura,& grauis sit,vel consuetudini contraria poterunt tunc excusari omittentes eius obseruationem: quia probabiliter

biliter præsumere debent, vel ignorare legislatorem difficultatem, vel apposuisse legem non cum intentione obligandi ad eius obseruantiam, sed potius cum intentione experiendi, quod circa illam senserint, constat ex dictis in puncto antecedenti.

13 Restat satisfacere argumentis n.7. adductis.

Ad primum concedo legislatorem à populo potestatem accepisse: sed nego accepisse cum illa limitatione: populus enim iudicauit conuenientius sibi esse omnem potestatem regendi, in vnum caput transferre, nec sibi partem reseruare: quia sic magis subditus erit, & magis cum suo capite vnitus. Aliàs si populi acceptatio, & consensus ad legem requireretur, populus se regeret, non Rex regeret adæquatè populum.

Ad secundum sæpè communitatem resistere legi, non quia iudicet sibi disconuenientem esse, sed quia sentit subiectionem & grauamen impositum. At si legi resistat, quia iudicat sibi esse disconuenientem, vel quia iniusta, vel quia nimis grauis, tunc iam diximus probabile esse excusari ab illius obseruatione, & per hæc patet ad confirmationem.

Ad tertium negamus illum modum ferendi legem esse aptiorem, quia derogat potestati legislatoris, quæ cedit in bonum communitatis. Adde: ex illo modo ferendi legem plures sequerentur dissensiones, quia non facilè populus vnitur, vt exploretur eius consensus, præcipuè cùm per non obseruantiam legis debet introduci.

In quarto argumento petitur, qua ratione possit populus à lege appellare, vel supplicare? Dicendum ergo est, à lege lata ab inferiore legislatore appellari posse ad superiorem: non quia sit iniusta, suppono enim iustam, & validam esse legem, sed quia onerosa sit, hæc enim ratio sufficit ad interponendam appellationem, quia est causa rationabilis: à lege autem supremi Principis appellari nullo modo potest; quia appellatio debet esse ab inferiore ad superiorem, quia habet effectum deuolutiuum, & suspensiuum: at potent supplicari à lege, hoc est, rogare legislatorem, vt legem tollat, in hoc enim nullum est inconueniens: & sic de facto vsus obtinuit, præcipuè in legibus Pontificiis, quæ quia feruntur pro toto orbe, & sæpè alicui prouinciæ, & regno disconuenientes sunt, neque talem disconuenientiam Pontifex agnouit, meritò interponitur supplicatio. sic Castro *lib. 1. de leg. pœnal. cap. 1.* Panormit. & Felin. *in cap. 1. de treuga, & pace.* Suarez *lib. 4. de legibus, cap. 16. à numer. 6.*

Ad quintum admittimus consuetudinem, & desuetudinem habere vim abrogandi legem, & impediendi eius efficaciam, si præscripta sit.

Ad vltimum desumptum ex *l. de quibus*, dico legibus non alia ratione nos firmiter teneri, nisi quia vsu receptæ sunt: absolutè autem ad earum obseruationem ex sola voluntate legislatoris tenemur.

14 Sed inquires primò, an facta supplicatione, vel appellatione ad Principem pro lege lata reuocanda, liceat subditis interim aduersùs eam procedere, ac si lex lata non esset?

Respondet Suarez *lib. 4. de legibus, cap. 16. numer. 8.* durante supplicatione nihil faciendum esse contra legem: quod si id fieri non potest sine scandalo, vel graui rerum mutatione, ex benigna interpretatione Principis iudicandum est cessare legis obligationem. Et hic modus dicendi mihi probabilior apparet, quia supponimus legem tunc obligare ac proinde subditos excusari non posse, nisi ex epiKeia, quia credunt legislatorem illum casum non comprehendere. Verùm Bonacina *disp. 1. quæst. 1. punct. 4. numer. 41.* Salonius *de contract. lib. tom. 2. de censibus, art. 3. disput. 4. conclus. vlt.* Salas *disput. 18. sect. 4. numer. 21.* Castro *lib. 1. de leg. pœn. cap. 1.* Manuel Rodriquez *tom. 4. qq. regul. quæst. 6. art. 7.* non ita strictè loquuntur: affirmant namque, quoties populo est iusta, & rationabilis causa supplicandi pro legis reuocatione, interim posse agere, ac si lex posita non esset, quia sic videtur vsu receptum, & quia hoc est conueniens suaui Ecclesiæ, & reipublicæ gubernationi, ne scilicet subditi pro tunc legis onere premantur, donec legislator mentem suam magis explicuerit. Fateor hoc esse probabile, sed quod diximus probabilius, quia non est sufficiens ratio præsumendi legislatorem nolle obligare subditos, quando subditi habent rationabilem causam supplicandi pro reuocatione legis: stare enim optimè potest adesse causam sufficientem, vt petatur reuocatio, & adesse efficaciorem, vt non concedatur, quare certa legis obligatio ex dubia causa cessare non videtur.

15 Inquires secundò, an si Princeps audiat petitionem, & supplicationem communitatis pro reuocanda lege, & taceat, censeatur legem reuocare.

Probabilius existimo reuocare, quia tenebatur legi insistere, & subditos ad illius obseruationem vrgere, si animum habebat obligandi: cùm igitur nihil horum faciat, censetur petitioni illorum annuere: & ita docet Bonacina *disput. 1. de legibus, quæst. 1. punct. 4. num. 43.* Salas *disput. 18. sect. 4. num. 21.* Limitant tamen, nisi ex coniecturis colligeretur clarè, taciturnitatem Principis non ad tollendam legem dirigi: sed potius ad illam firmandam, eo quod suaui, & benigno modo intendit subditos ad sui obseruationem pertrahere.

PVNCTVM XIV.

Vtrùm lex ciuilis, & Ecclesiastica inducat obligationem in conscientia, & sub peccato.

1 *Quæ probent non posse obligare in conscientia, & sub peccato.*
2 *Certa est sententia obligare sub peccato.*
3 *Satisfit argum. n. 1. adductis.*
4 *Ad omnem legem ciuilem, & canonicam hæc obligatio extenditur.*
5 *Proponuntur aliquot obiectiones.*
6 *Fit supradictis obiectionibus satis.*
7 *Sed quid dicendum de lege iniusta, explicatur, quotuplex esse potest iniusta.*
8 *Si est iniusta ex parte rei præcepta nullam inducit obligationem, quia non est lex.*
9 *Idem iuris est de legibus latis à carente potestate.*
10 *Quid dicendum de tyrannis legibus.*
11 *Examinatur, an peccet tyrannus condens legem, & ferens sententiam.*
12 *Cessat obligatio legis, si ex parte subditorum sit iniusta: & lex fundata in præsumptione non obligat.*
13 *Secus dicendum, si non in præsumptione facti, & delicti, sed in periculo illius fundetur, quia tunc obligat.*
14 *Quid dicendum de lege inæqualiter subditos grauante.*

1 DE lege diuina, & naturali nullus dubitat. De lege humana tam Ecclesiastica quàm ciuili ausus est Gerson *3 part. tract. de vita spirituali, lect. 4. alphab. 62.* affirmare non obligare ex se, & in foro conscientiæ, sed quatenus solum declarat legem diuinam. Idem sentit Almain. *de lege ciuili, lib. de potest. Ecclesiæ, c. 12.*

Moueri possunt primò ex illo Pauli ad Timoth. 1. *Iusto non est lex posita.* Ergo his qui iustitiam per Baptismum adepti sunt, lex imponi non potest in conscientia obligans. Similis locus est ille ad Galat. 5. *Si spiritu ducimini, non estis sub lege.* Ergo lege arctari non possunt, qui spiritu ducuntur. Secundò omne peccatum definiuit Augustinus esse dictum, factum, vel concupitum contra legem Dei. Ergo non contra legem hominum. Tertiò propter peccatum mortale est pœna inferni constituta: sed homo non potest talem pœnam imponere. Ergo non potest sub illa pœna obligare. Ergo non potest obligare sub peccato. Quartò lex humana præcipuè ciuilis solùm respicit bonum commune politicum reipublicæ: sed ad hunc finem non videtur necessaria obligatio conscientiæ, quæ est interior, & bonum cuiusque proprium, Ergo. Quintò homo non potest cognoscere ea quæ in conscientia alterius geruntur, cùm scilicet ex perfecta scientia, & ex perfecta libertate procedat, quia solùm videt ea, quæ patent: Deus autem intuetur cor. Ergo non poterit illum in conscientia obligare.

2 Nihilominus certa sententia est tam legem Ecclesiasticam, quam ciuilem habere vim, & efficaciam obligandi subditos in conscientia: ita vt transgressores illarum peccent mortaliter: sic omnes expositores cum D. Thom. 1. 2. *quæst. 96. artic. 4.* Castro *lib. 1. de leg. pœn. cap. 4. & 5.* Nauarr. *summ. cap. 23. num. 54.* Suarez *lib. 3. cap. 21. numer. 6. & lib. 4. cap. 17.* Azor *tom. 1. lib. 5. cap. 6. quæst. 1. 2. & 3.* Salas *disput. 10. de legib. sect. 1. num. 6.* Bonacina *disput. 1. quæst. 1. p. 7. numer. 1.* Vasquez 1. 2. *disput. 158. cap. 2. & 4.* Sayrus *lib. 3. cap. 4. & 7.* Valent. *tom. 2. disput. 7. quæst. 5. p. 6.* Reginald. *summ. lib. 15. num. 174.* Molina alios referens de Hispanorum primogeniis *lib. 2. cap. 1. num. 7. fol. mihi 202.* & alibi plures ab eisdem relati: & videtur conclusio definita à Paulo ad Rom. 13. *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit:* & taliter subdita est, vt si potestati resistat, Dei ordinationi resistit: sed qui Dei ordinationi resistit, peccat, & sibi damnationem acquirit, vt ipsemet Paulus dicit. Ergo qui resistit potestati, peccat, & damnationem acquirit. Item qui non audit Ecclesiam, reputatur vt ethnicus, & publicanus. *Matth. 18.* Ergo committit peccatum.

Ratio autem præcipua est, quia quicunque legislator humanus, etsi à republica accepit potestatem regendi ipsam, à Deo illam immediatè accepit, posita electione reipublicæ, iuxta illud Prouerb. 8. *Per me Reges regnant, & conditores legum iusta decernunt.* & Sap. 6. *Audite Reges: quoniam data est à Domino potestas vobis.* Ergo cùm imperant, nomine Dei imperant. Ergo contemnentes eorum mandata, Dei mandata spernunt iuxta illud Lucæ 10. *Qui vos audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit.* Quocirca eo ipso, quòd legislator humanus legem imponit, Deus obligat illam seruare, & pœnam æternam transgressoribus constituit, quia nomine ipsius, & per potestatem ab ipso Deo acceptam legem imponit. Dices, ergo transgressor legis humanæ non est reus culpæ, quatenus legem humanam violat, sed quatenus violat legem diuinam ibi inclusam. Neganda est consequentia, quia lex Dei de seruanda lege humana, non adesset, nisi

nisi humana poneretur. Quapropter intelligi non potest peccare contra hanc legem diuinam, nisi humanam violando, ac proinde vtramque legem inseparabiliter violat. Adde, posse legislatorem obligare suis legibus in conscientia, est maximè necessarium gubernationi reipublicæ, & bonis moribus subditorum, qui si hanc obligationem in conscientia habere non possunt, sed solum timore pœnæ deberent duci ad legem seruandam, nullam legem perfectè seruarent, solùm enim obseruationi illius attenderent, quando viderent esse imponendam. Quod esset aperire viam hypocrisi, & simulationi.

3 Ex his facile est respondere argumentis, pro sententia Gerson.

Ad locum Pauli, *Iusto non est lex posita*; respondeo primò cum D.Th in illum locum, non esse impositam legem, tanquã onus, quia illa non grauantur: habitus enim illorum interior ad seruandam legem inclinat; ideóq; ipsi sibi sunt lex. Secundò respondeo nõ esse impositam iusto legem pro ipso iusto, sed pro iniustis: quasi diceret Paulus: Si omnes essent iusti, nulla necessitas esset imponendi legem, quia ipsi sibi essent lex. Imponitur lex ad coërcendos malos: at semel posita omnes tam iustos, quàm iniustos alligat. Tertiò, iusto non est posita lex; vt sub illa tanquam sub pædagogo contineatur, siquidem spiritu charitatis in bonum dirigitur, & à malo arcetur. Eodem ferè modo respondere possumus ad locum illum, *Si spiritu ducimini, non estis sub lege.* id est, non estis sub lege, tanquam sub onere: neque legis pœna vos viget, aut premit; cùm spiritu charitatis ducamini. Hieronymus verò explicat: Si spiritu ducimini, hoc est, si spiritu Christi induti estis, non estis sub lege antiqua, sed liberi estis à iugo legalium cæremoniarum. D.Th. dicit: Si spiritu ducimini, non estis sub lege, id est, non estis contrarij legi.

Ad secundum admitto omne peccatum esse contra legem Dei, sed non inde infertur non esse contra legem hominum, cum illa quæ sunt contra humanam legem, necessariò sunt contra legem diuinam.

Ad tertium concedo non posse hominem sub pœna inferni directè obligare, vt seruentur eius mandata, potest autem obligare indirectè, quatenus cum eius obligatione coniuncta est obligatio legis æternæ de seruandis mandatis humanis sub pœna inferni: quod apposito exemplo explicat Suar. *illo c. 21 n.* 13. potest enim Princeps aliquam pœnam sibi propriam & reseruatam suæ iurisdictioni assignare transgredientibus leges suorum gubernatorum, tunc enim gubernatores obligare non possent directè ad seruandas suas leges, sub pœna illa à Principe assignata, quia illam imponere non possunt: at obligant indirectè, siquidem ex eorum obligatione, sequitur obligatio, quam Princeps imponit, & pœna, quam transgressoribus impositurus est.

Ad quartum nego, necessariam non esse hanc obligationem in conscientia ad bonum commune, cùm in bonitate morali, bonum commune politicum fundari debeat.

Ad quintum neganda est consequentia; benè enim potest homo hominem obligare in conscientia ad actus externos, etiamsi ea, quæ in conscientia geruntur, non agnoscat, quia non obligat per se ad ea, quæ in conscientia fiunt, sed ad ea, quę exterius procedunt.

4 Sed inquires, an hæc obligatio ad omnem legem extendenda sit?

Respondeo ex recepta omnium Theologorum, & Iuristarum sententia, cum D.Th. 1.2 *q. 92. art. 2. ad 1. & q. 93. art 2. & in c. omnis, dist. 3. & in l. legis virtus, ff. de legib.* nullam legẽ esse posse, quæ vim obligandi non habeat: nam si lex est vera, iusta, & rationabilis, à superiore procedit, quatenus superior est, & quatenus potestatem habet, & cum intentione obligandi. Ergo de facto obligat. Neque ergo intelligi præceptum impositum esse subditis, & subditi obligati non esse parere; quia vt superiori puncto diximus, ex lege diuina, & naturali talibus præceptis obediendum est.

5 Verùm vt hæc doctrina clariùs innotescat, placet aliqua aduersus illam proponere. Et quidem plures in iure videntur esse leges, nullam obligationem inducentes. Primò lex est iure gentium statuta, homines in bello captos reducere in seruitutem; bella mouere aduersùs occupantes terras nostras: quæ tamen neminem videntur obligare; nemo enim cogitur captiuos in seruitutem redigere, neque bella, aduersùs occupantes iniustè eius bona, mouere. Secundò plures sunt leges permittentes aliqua mala in republica vt maiora vitentur, vt constat ex *cap. omnis, dist.* 3. iuncta glossa. Aliæ enim leges bona permittunt, non tamen obligant, permittuntur enim secundæ nuptiæ: nemo tamen ad illas obligatur. Tertiò priuilegium est lex priuata *cap. priuilegium dist* 3. & tamen non adstringit priuilegiatum ad eius vsum, siquidem potest ei renunciare: *cap. cùm ad monasterium, de regularib.* Quartò leges pœnales verè leges sunt, & tamen non obligantur subditi ex illis, ad summum enim obligantur ad sustinendas pœnas, si imponuntur. Quintò constitutiones plurium religionum, leges sunt, & tamen ad nullam culpam obligant, imo, neque etiam videntur obligare posse ad sustinendam pœnam: nam pœna nunquam potest imponi, nisi pro culpa. Sextò consilium inter leges enumeratur, ex *l. legis virtus, ff. de legibus*, & tradunt ibi communiter Doctores, & tamen consilium non obligat. Septimò lex fundata in præsumptione, vera lex est, & tamen non obligat in conscientia, vt est communis Doctorum sententia. Octauò obligatio legis à legislatore pendet. Ergo potest ipse pro voluntate sua limitare obligationem. Ergo poterit omnino tollere, & solùm ad subiectionem pœnæ obligare. Ergo non est de ratione cuiuslibet legis hanc obligationem inducere. Vltimò sanctiores plurium religionum ad nullam culpam obligant, & tamen leges sunt. Ergo.

6 Facilis est horum solutio.

Ad primum dico, posse homines in bello iusto captos redigi in seruitutem, legem propriè non esse, sed facultatem vtilem concessam, bellanti iustè; ideóq; huic facultati renunciare optimè potest. At quia ad huiusmodi facultatem iure ipso sequitur obligatio in omnibus aliis, ne sic vincentem, & captorem in seruitutem victos redigentem perturbent, ideo respectu illorum lex propriè est, & dici potest.

Ad secundum & tertium eodem modo respondetur, permissionem, & priuilegium quatenus particulari personæ concessum, seu quatenus permissio, & priuilegium est; non esse propriè legem: at esse legem, quod ex illis proximè & immediatè consequitur, consequitur enim in omnibus subditis illius, qui permissionem, vel priuilegium concessit, obligatio non perturbandi vtentem permissione, vel priuilegio.

Ad quartum & quintum concedo, leges purè pœnales esse veras leges, etiamsi non obligent in conscientia ad actum immediatum, ratione cuius pœna imponitur; sufficit enim, si ex illis obligentur iudices ad pœnas imponendas, vel subditi ad soluendas pœnas supposita legis transgressione, vel ad sustinendas pœnas casu, quo imponantur à iudicibus: hoc enim vltimum ad minus est necessarium; quia aliàs non poterit superior efficaciter subditum punire, si subditus obligatione careat sustinendi pœnam, seu non resistendi: cùm verò dicitur non posse esse obligationem sustinendi pœnam, nisi præcedat culpa, respondeo, nisi præcedat culpa quoad Deum, nego; sufficit, si præcedat culpa, quoad homines, & in foro illorum.

Ad sextum consilium latè dici legem, non propriè, habet enim cum lege quandam similitudinem, quia dirigit, & docet, quod faciendum sit.

Ad septimum dico legem fundatam in præsumptione facti, seu delicti esse veram legem, si præsumptio cum veritate conueniat: secus verò, si à veritate discordet: tunc enim erit vera lex sed præsumpta, & ideo tunc solùm præsumptiuè erit quis lege obligatus, non propriè.

Ad octauum concedo posse legislatorem limitare pro sua voluntate obligationem legis, vt diximus in superiore tractatu *de peccatis disp. 2.* & obligare ad culpam venialẽ in materia graui: at tollere omnimodam obligationem perseuerante lege, impossibile, quia si perseuerat lex, perseuerare debet præceptum & obligatio, quæ de ratione illius est; si verò solùm ad pœnam sustinendam obligat, non verò ad actum immediatè præceptum, solùm erit lex propriè quoad pœnam, & vocabitur lex purè pœnalis.

Ad vltimum concedo esse constitutiones plurium religionum ad nullam culpam ex se obligantes; quia ita voluerunt illarum religionum fundatores: & leges humanæ pro voluntate legislatorum obligant; vnde si legislator non intendit in conscientia obligare, nullam in conscientia obligationem inducere potest: & ita sancitum est in constitutionibus nostræ Societatis 6. *p. c.* 5. & de regulis Ordinis Prædicatorum docet D. Thom. 2.2. *quæst.* 186. *art.* 9 *ad* 1 & ibi Caietan. *circa solut. ad* 1. *dub.* 1. Syluest. *verbo religio.* 1. *quæst.* 12. *dicto* 1. & de constitutionibus ordinis D. Francisci idem Syluest. *quæst.* 13. Corduba *in reg. D. Francisc. cap.* 10. *quæst.* 3. Passarellus *in priuil. minist. cap.* 25. & generaliter de his omnibus docuit Thomas Sanchez plures referens *lib. 6. in Decalog. cap* 4. *num.* 11. Suarez *lib* 3. *de legib. cap.* 22. *numer.* 5. Vasquez *disput.* 158. *cap.* 3. *numer.* 15. Bonacina *disp.* 1. *quæst.* 1 *punct.* 7. § 2. *num.* 5. An verò dicendæ sint hæ constitutiones leges, aut consilia, quæstio est leuis momenti: placet tamen mihi modus dicendi Thom. Sanchez, & Suarez. Bonacina *suprà*, neque esse leges propriè, neque propriè consilia: assimilari tamen legibus, ac proinde leges esse dicendas. Non sunt leges propriè, quia non ligant, cùm de ratione legis sit vinculum, & obligatio: vt latè probat Suarez *lib. 3. cap. 20. à num.* 3. Neque propriè consilia, quia etsi de rebus ad perfectionem pertinentibus sint, imperatiuo modo procedunt, & à superiore habente authoritatem condendi veras leges, & præcepta, & ad bonum commune ordinantur: insupérque transgredientibus illas constitutiones imponitur pœna, quæ omnia sunt aliena à consilio, & affinia legi: eáque de causa leges dici debent, seu, vt placet Bonacinæ, dicuntur regulæ, seu ordinationes, quæ ordinant, & dirigunt ad bonum, ostendendo, quid faciendum sit, quid vitandum.

7 Sed quid dicendũ de lege iniusta, an obliget in consciẽtia?

Triplici

Tripliciter lex, seu præceptum iniustum esse potest. Primò ex parte rei præceptæ. Secundò ex parte legislatoris. Tertiò ex parte subditorum. Ex parte rei præceptæ est iniusta lex, si rem contrariam bonis moribus, vel contrariam bono communi imperet. Ex parte legislatoris est iniusta, si potestatem non habeat ferendi illam. Ex parte subditorum potest esse lex iniusta, si deficiat fundamentum, & ratio, ob quam lex, & præceptum illis imponitur.

8 Dico ergo primò, si lex sit iniusta ex parte rei præceptæ, quia præcipit rem bonis moribus contrariam, clarum est non obligare, quia esset obligatio ad peccatum. Item lex humana est participatio legis naturalis, & diuinæ: non ergo potest esse illi contraria. quòd si aliquando aduersetur, ea parte non est lex, neque illi est obediendum: quia *præstat magis obedire Deo, quam hominibus*, Actorum 4. Quòd si bono communi reipublicæ aduersetur, etiamsi quod præcipit malum in se non sit, non est illi obediendum, quia non est lex. Legislator enim quicumque sit, non habet potestatem condendi leges, nisi quatenus reipublicæ vtiles sunt: nam si legislator sit Ecclesiasticus, non est illi data potestas à Christo Domino, in destructionem Ecclesiæ, sed in eius ædificationem: si verò sit legislator ciuilis cùm à republica acceperit potestatem, non potest dici in destructionem ipsius reipublicæ accepisse, sed potiùs in illius ædificationem, & commodum: sic omnes Doctores.

9 Dico secundò, si lex iniusta sit ex defectu potestatis in legislatore, certum est non obligare, quia deficit fundamentum legis, debet enim procedere à superiore, qui verè superior sit, vel taliter existimetur.

10 Hinc oritur non leuis difficultas, an legibus latis à tyranno obediendum sit? Videtur enim illis non esse obediendum, quia caret potestate leges ferendi: neque verè superior est, neque talis existimatur: supponimus enim tyrannicè regnum vsurpasse, ac proinde iurisdictionem. Item non adest communis error populi cum titulo colorato: sed potius adest communis omnium cognitio de vsurpatione iniusta iudicij.

Nihilominus dicendum est legibus latis à Rege tyranno, dum pacificè possidet regnum, neque à republica expellitur, obediendum esse. sic Salas alios referens *disp. 10. sect. 3. numer. 14* Lessius *lib. 2. de iust. cap. 29. dub. 9. numer. 70* Bonac. *disput. 1. quæst. 1. punct. 7. §. 3. numer. 12.* Ratio præcipua est, quia præsumendum est rempublicam dare tyranno potestatem leges, & sententias ferendi, dum potestate caret expellendi illum à regno, ne incommoda multiplicentur, & omnia sint confusione, & perturbatione plena: & ita dicendum est esse superiorem, dum occupat regnum, & habere potestatem, quæ necessaria à republica iudicatur ad rectam sui gubernationem, in hac enim concessione respicit respublica vtilitatem propriam, non tyranni.

11 Dices. Ergo tyrannus ferendo leges, & sententias non peccat, si quidem vtitur facultate sibi data. Consequens videtur falsum, quia illa facultas non est data à republica voluntariè, sed quasi coactè, & ad redimendam vexationem, Ergo vsus illius est tyranno illicitus, sicuti vsus pecuniæ est illicitus vsurario. Item, quia vtendo illa facultate, se quasi firmat in regno, & potestate vsurpata. Huic obiectioni respondet Lessius *lib. 2. de iust. cap. 29. dub. 9. numer. 7.* & Suarez *lib. 3. de legib. cap. 10. numer. 9.* peccare quidem tyrannum leges, & sententias ferentem ob rationem dictam, etsi magis peccaret, si sententias, & iudicia non ferret: ob quam rationem licitum est subditis (inquit Lessius) petere à tyranno leges, quibus gubernentur, & sententias, quibus in pace custodiantur: quia petunt ab illo non absolutè, sed ex suppositione, quòd velit in regno persistere, quod est petere, & consulere minus malum.

Verum mihi dicendum videtur probabilius cum Bonac. & Salas *suprà* tyrannum non peccare in sententia ferenda, & legibus condendis, supposito, quòd velit in vsurpatione regni persistere. Tum quia posita illa voluntate obligatur ius petentibus dicere. Ergo non peccat dicendo. Tum etiam, quia si ipse peccaret, facta illa suppositione, quòd velit in regno persistere, peccarent subditi petendo, quia licèt minus malum esset, est tamen malum: at nemini licet malum, vt malum petere. Neque verum est talem potestatem inuoluntariè à republica esse datam: nam supposita violenta occupatione regni, non inuoluntariè, sed nimis voluntariè, & liberè habuit facultatem ferendi leges, & sententias: quia hoc non est in bonum ipsius tyranni, sed reipublicæ: secus verò & de pecunia data vsurario, cuius datio immediatè est inuoluntaria, quia non cedit in vtilitatem dantis, sed recipientis.

12 Dico tertiò, si ex parte subditorum cesset fundamentum, & ratio imponendi eis legem, & præcepta, cessat illorum obligatio, hac enim de causa lex, quæ fundatur in præsumptione, non obligat, si veritas præsumptioni non conueniat. sic Nauarr. *cap. 17. num. 284 & cap. 23 num. 62.* Couarruu. *cap. cùm esses, de testament. num 9. & in epitome decret. 2. p. cap. § n. 9.* Suarez plures referens *lib. 3. de legib. cap. 23. numer. 1. & lib. 5. cap. 24.* Sayrus *claui regia lib. 3. cap. 7. num. 8.* Vasq. *1. 2. disp. 163. cap. 2. & 3.* Salas *de legib. disput. 10. sect. 4. & disp. 16. sect. 7.* Bonacina *disp. 1. quæst. 1. punct. 7. §. 3. num. 14. & 15. & seqq.* Ma*num. 2. & 6.* Basil. de Leon *lib. 5. de matrim. cap. 5. num. 6.* Manuel Rodr. *tom. 1. regular. qq. quæst. 67. art. 3. & seqq.* Verùm, vt hæc conclusio, & doctrina communis rectè intelligatur, supponendum est cum supradictis Doctoribus, Salas, Bonacina, Suarez, & Vasquez, Basilio *suprà*, duplicem esse præsumptionem, aliam quæ fundatur in aliquo facto, seu delicto; aliam, quæ fundatur in periculo illius, seu, vt alij vocant, alia est præsumptio iuris de quolibet casu singulari; alia de communiter in illo contingente. Quando ergo lex, seu præceptum fertur ob præsumptionem alicuius facti, seu delicti, seu propriè ob præsumptionem iuris de aliquo singulari casu: tunc si præsumptio veritati non conueniat, cessat obligatio legis, & in hoc sensu est vera communis sententia affirmans esse legem iniustam, & deobligantem, quæ in præsumptione fundatur. Et ratio est manifesta, quia tunc cessat adæquatus finis legis & præcepti, & consequenter debet ipsa lex cessare. Quare si superior insistat in lege ferenda, quia veritatem ignorat, subditus deobligatus erit obedire, quia solum in præsumptione est lex, non in veritate. Explico aliquibus exemplis. Primò, contraxisti matrimonium impedimento, dirimente, cogeris excommunicatione reddere debitum vxori petenti, non teneris, imò nec potes obedire, ex *cap. sua nos. cap. ii, qui, de sponsalibus, & cap. inquisitioni, de sententia excommunicat.* Secundò si per falsos testes conuincaris esse Petri debitorem, & compellaris soluere, non teneris; quia tota ratio præcepti, & obligationis tibi impositæ, est, quia præsumit legislator te debitorem esse; sed tu verè debitor non es. Ergo corruit tota ratio obligationis, & ita tenet Sanchez *lib. 4. in Decalog. cap. 15.* Nauarr. *cap. 17. num. 283.* Valent. *tom. 2. disp 7 quæst. 5. p. 6.* Salas *de legib. disp. 10 sect. 4.* Quocirca si de facto soluas, poteris vti occulta compensatione, quia iniuria tibi est illata in re, etsi in foro externo non præsumatur. Habes ergo ius quoad possis, illum repellendi & ita docet Azor *1. part. lib. 5. cap. 6. quæst. 4.* Vasquez *tom. 2. disp. 163. cap. 2. & 3.* Sayrus *in claui regia lib. 3. cap 7. n. 8.* Suarez *de legib. lib. 3. c. 23. & lib 5. cap. 10. n. 3.* Bonacina *disp. 1. de legib. quæst. 1. punct. 7. §. 5. num. 1. fine, & num. 6.* Nauarr. Valent. Sanchez, & Salas *suprà*. Tertiò, si priuatus es officiis, muneribúsve honorificis, eo quòd descendas à patre condemnato, & criminoso, quia ipse timore tormentorum tibi crimen imposuit, vel per falsos testes sic probatum fuit: si tibi constat veritas in contrarium, poteris in foro conscientiæ vti officiis, & muneribus, quia non teneris illi sententiæ, vt pote fundatæ in falsa præsumptione delicti obedire. sic Basil. de Leon *suprà n. 10* Manuel Rodr. *tom. 1. regul. qq quæst. 67. art. 3. vers. ex dictis.*

Sed obiicies, legislator iustè procedit, quia procedit secundùm allegata, & probata. Ergo eius sententia legitima est. Ergo teneris obedire. Ergo soluere Ergo non poteris vti occulta compensatione. Item ratio præcipiendi non est debitum à parte rei, sed in existimatione iudicis, & probatione legitimè facta: hæc autem ratio semper perseuerat Ergo semper perseuerat finis, & ratio præcepti. Ergo obligat præceptum. Deinde si excusatis à solutione ob iniustam in re sententiam. Ergo non poteris soluere sponte, nisi velis donare, quia cooperareris peccato alterius.

Respondeo legislatorem iustè procedere quoad se, & secundùm suam conscientiam, non tamen quoad rem ipsam, eáque de causa non teneris obedire. Ad confirmationem dico aliam esse rationem finalem præcipiendi aliam occasionem imponendi præceptum: præsumptio, & probatio legitima occasio est, qua mouetur legislator ad imponendum præceptum. At ratio finalis, seu finis ipsius præcepti, quíque intenditur obtineri, est satisfactio partis, & cùm hæc non sit, quia nihil debetur, efficitur finalem rationem præcipiendi in illo casu omninò cessare. Ad aliam confirmationem respondeo te non cooperari peccato etsi non animo donandi soluas, sed potiùs recuperandi sic solutum, quia illa solutio de se non est mala: sicuti non est mala solutio vsurarum, etsi acceptio sit iniqua. Habes tamen sufficientem causam efficiendi illam actionem, cui acceptio iniqua coniungitur, nempe ad redimendam tuam vexationem, ne amplius non obediendo graueris. Item ad vitandum scandalum, quod ferè semper oritur ex inobedientia sententiæ in foro externo legitimæ: & ita docet Bonacina, Salas, & Sayrus *suprà*. Tertium exemplum sit. Constitutus fuisti hæres Ioannis, non fecisti inuentarium ob cuius causam condemnaris soluere debita Ioannis, quæ tamen debita excedunt hæreditatem, non teneris secundùm satis probabilem sententiam soluere; quia talis sententia, & præceptum fundatur in præsumptione delicti cōmissi, scilicet te occultare bona Ioannis, hæreditatémque sufficientē esse ad omnia debita soluenda: & ita docet Suarez *lib. 3. de legib. cap. 23. n. 9.* Sayrus *lib. 3. c. 7. n. 8.* Sylvest. *verbo lex. quæst. 9.* Bonac. *disp. 1. q. 1. p. 7 §. 3. n. 8.*

13 Verùm si lex, & præceptum non in præsumptione facti, & delicti, sed in periculo illius fundatur, quantumuis

in

in aliquo casu speciali cesset, quia non cessat generaliter, & absolutè, ea de causa non cessat lex, & præceptum: hac enim de causa contractus minoris, & pupilli sine authoritate tutoris, & aliis conditionibus requisitis, donatio uxoris facta marito, obligatio dotis, renuntiatio illius, aut legitimæ, confectio testamenti, electio, & alia plura sine solemnitate irritantur: quia talem contractum sine solemnitate iudicatur habere periculum fraudis, & ob tale periculum annullatur; & licèt in aliquo casu periculum non habeat, quia tamen natura rei illud habet, ea de causa à iure irritatur. Quocirca matrimonium clandestinum, alienatio bonorum Ecclesiæ, sine solemnitate à iure requisita, inualida sunt, quia in modo illo contrahendi præsumitur, seu potius iudicatur periculum adesse fraudis: esto in hoc, vel illo casu nullum fit; semper enim verum est dicere talem contractum sic factum periculosum esse: ita latè explicat Suarez, Salas, Bonacina, Basilius de Leon, & alij suprà.

Ex hac conclusione colligit Basilius de Leon n. 11. religiosorum præcepta prohibentia in virtute obedientiæ ingressum in cellas ob aliqua incommoda euitanda, obligare etiam in casu, in quo aliquis certò sciat non adesse ibi periculum, ratione cuius præceptum impositum fuit, quia esto non adsit periculum in illo casu, adest tamen generaliter, & in plurimum, & hoc sufficit, quia fuit hæc causa imponendi præceptum. Idem tenet Manuel Rodriquez suprà, ex alia tamen ratione.

14 Rursus lex iniusta esse potest, quia inæqualiter subditos afficit, quod potest contingere in impositione tributorum, & vectigalium: si enim sine iusta, & rationabili causa alij præ aliis grauentur, poterunt illi in parte ab obseruatione legis excusari, quia lex debet esse æqualis, & legislator non debet committere in illa ferenda vitium acceptionis personarum. Dixi, *sine rationabili causa*: nam sæpè alij præ aliis grauantur in tributis, rationabili, & legitima causa intercedente: plebeij enim, & rurales potius, quam nobiles, mercatores potius, quàm equites, diuites potius quam pauperes. Quare non facilè iudicandum est, legitimam, & rationabilem causam non adesse, & in casu dubio semper ita præsumi debet. Aduerto item tributum posse ex parte iustum esse, & ex parte iniustum: & tunc lex soluendi illud non erit absolutè iniusta, sed solùm ex parte, quia vtile per inutile non vitiatur. & tradit Suarez lib. 1. de legibus, cap. 9. num. 16. Bonacina disput. 1. de legibus, quæst. 1. punct. 7. §. 3. num. 2. & latius dicendum est disputatione de vectigal.

Pvnctvm XV

Vnde colligendum est legem ciuilem, & canonicam obligare in conscientia ad actum, cui est pœna imposita, vel solum obligare ad sustinendam pœnam, si imponatur.

1 *Explicatur distinctio pœnæ spiritualis, & temporalis.*
2 *Excommunicatio minor solum est signum obligationis ad veniale, excommunicatio maior semper est mortale.*
3 *Excommunicatio ferenda non videtur sufficiens signum mortalis obligationis.*
4 *Idem quod dictum est de excommunicatione, dicendum est de suspensione, interdicto, & irregularitate pœnali.*
5 *Idem iuris est de pœna depositionis, degradationis, & priuationis beneficij.*
6 *De lege temporalem pœnam imponente non obligare ad culpam, qui defendant, & quomodo probent.*
7 *Proponitur sententia affirmans ad culpam obligare.*
8 *Distinctione apposita resoluitur quæstio de lege lata sub verbis præceptiuis.*
9 *Si superior declarat se nolle ad culpam obligare, non obligat lex, tametsi præceptiua verbis apponatur.*
10 *Si verba legis indifferentia sunt, probabilius est ad culpam non obligare. Excipe nisi de consuetudine, & vsu aliter fuerit declaratum.*
11 *Ex grauitate pœnæ temporalis plures Doctores censent sumi sufficiens indicium obligationis ad mortale.*
12 *Contrarium probabilius videtur.*
13 *Proponitur aduersus hanc doctrinam quædam obiectio, & soluitur.*
14 *Satisfit argum. num. 6. & 7. adductis.*

1 Non leuis est difficultas cognoscendi, quando lex ciuilis, & canonica obliget subditos ad actum immediatè intentum, vel quando solum obliget ad sustinendam pœnam casu, quo legem illam transgrediantur. Nam esto legislator obligare posset subditos ad actum, cui pœnam imponit, tamen sæpè contentus est impositione pœnæ absque alia obligatione. Quærimus ergo vnde hoc sit cognoscendum.

2 Pro quo supponendum est alias esse pœnas spirituales, alias temporales: spirituales voco, excommunicationem, suspensionem interdictum, irregularitatem, depositionem, & similes. Temporales, priuationem pecuniæ, exilium, infamiam mortem, &c.

Si de pœnis spiritualibus loquamur, cum distinctione est procedendum, quia non omnes pœnæ vniformes sunt: si pœna sit excommunicatio minor, non est sufficiens signum condemnandi transgressorem legis ad culpam grauem, bene tamen ad venialem, quia excommunicatio minor solet ob culpam venialem contrahi, etsi aliquando ob mortalem contrahatur, vt *in tractat. de excommunicatione* latius est dicendum. sic Suarez *lib. 4. de legib. cap. 18 num. 4. & lib. 5. c. 3. num. 2.* Sanchez *lib. 6. in Decalog. c. 4. num. 48.* Vasquez *1. 2. disp. 157. num. 40.* Si autem pœna spiritualis sit excommunicatio maior, & hæc sit ipso iure lata, absque dubio lex, cui hæc pœna est annexa, obligat sub mortali: & ita tradit Sanchez *lib. 6. cap. 4. num. 49.* Suarez *lib. 4. de legibus, cap. 18. n. 4.* & plures alij, quos refert, & sequitur Bonacina *disp. 1. quæst. 1. punct. 7. § 4. n. 30.* Salas *de leg. disp. 10 sect. 9*

3 Quòd si excommunicatio ferenda est, tunc plures Doctores affirmant, esse signum sufficiens transgressionis sub mortali. Et quidem si excommunicatio sine vlla alia monitione, & contumacia poster inferri, censeo certissimum. At quia existimo, cum censura annexa non est peccato, indigere semper alia monitione, vt imponatur, ea de causa non est sufficiens signum mortalis obligationis. sic Petrus de Soto *lect. 3. de excommunicat. §. primo igitur* Valent. *1. 2. disp. 7. quæst. 5. punct. 6. q. 3. in signo 4.* Didaco *lib. 2. de libertate Christiana, cap. 1. paulo ante 3 propositionem.* consentit ex parte Suar. *lib. 4 c. 18. n. 18. fine.* vbi dixit, ex vi talis censuræ, non satis colligi legem obligare per se, sub mortali, inquam, regulariter loquendo: & nisi lex ipsa declaret, vt excommunicatio feratur, nulla alia monitione præmissa. Thomas Sanchez *suprà n. 50.* etsi existimet excommunicationem ferendam esse signum sufficiens mortalis obligationis: temperat tamen *n. 51. & seq.* nisi ad terrorem excommunicatio apposita sit, & non animo statim illam sine vlla monitione inferendi; & ita passim fieri à iudicibus Ecclesiasticis credit; & generaliter quotiescumque ex consuetudine, vel ex vsu, trina monitio requiritur, non est (inquit) sufficiens signum mortalis obligationis: consentit Castro *lib. 1. de lege pœn. c. 5 docum. 4.* Vasq. *disp. 158. c 5. n. 45.* Henriquez *lib. 13. de excomm. cap. 17. n. 2.*

Dices, posita monitione noua imponitur censura ob factum præteritum. Ergo factum ipsum peccatum erat mortale?

Respondeo non imponi præcisè ob factum præteritum, sed ob illud noua resistentia & contumacia vestitum. Nam, vt optimè dicunt Vasquez, Suarez & Sanchez *suprà*, benè potest fieri mortale factum illud post monitionem Prælati, quod tamen antea non erat, quia resistere monitioni nouæ cedit in maiorem contemptum non solum legis, sed etiam superioris, ratione cuius causa talis excommunicationis completur.

4 Idem quod dictum est de excommunicatione, dicendum est de suspensione, & interdicto, & irregularitate pœnali, quæ si absolutè proferantur, & sint censuræ, ipso facto semper sunt signum mortalis obligationis, secus verò si ferendæ sint. sic Vasquez *cap. 5. n. 48. & seqq.* Thom. Sanch. *n. 54.* Suarez *n. 14.* Azor *tom. 1. institut. moralium, c. 6. quæst. 5.* Bonacina *disp. 1. q. 1. punct. 7. § 4. n. 30.* Salas *disp. 10. sect. 9. num. 54. & 61.* esto contra teneat Nauar. *c 23. n 53.* eo quod suspensio, interdictum & irregularitas imponantur aliquando absque culpa. Temperat autem Sanchez, & Suar. *suprà*, nisi suspensio, & interdictum leuia essent, vt alicuius specialis actus ad breue tempus: tunc enim non esset indicium obligationis grauis, sicuti dictum est de excommunicatione minori.

5 Pœna item depositionis, degradationis, & priuationis Ecclesiasticæ sepulturæ indicium sunt obligationis mortalis, quia sunt pœnæ grauissimæ nunquam impositæ, nisi ob grauem culpam: sic aliis relatis Sanchez *n. 55 & 56.* aduertit cum Vasquez *disp. 159. cap. 3. n. 21.* Azor *tom. 1. instit. moral. lib. 5. cap. 6. quæst. 5.* supradicta procedere, etiamsi verba legis indifferentia sint, vt statuimus, ordinamus, &c. quia magnitudo pœnæ spiritualis indicat sufficienter esse in legislatore voluntatem obligandi ad actum immediatè ordinatum, & cui pœnam imponit.

6 Maior autem difficultas est de legibus, siue ciuilibus, siue canonicis imponentibus temporales pœnas: an, inquam, hæ leges obligent in conscientia transgressores ad actum immediatè præceptum.

In qua re est prima sententia affirmans, nullam legem, siue ciuilem, siue canonicam, pœnam temporalem imponentem transgressoribus, obligare ad culpam mortalem, nisi id expressent legislator, quantumcunque per verba præceptiua procedat: sic Nauarr latè probans *summ. c. 23. à n. 55. & lib. 1. consil. conf. 3. de const.* & adducit pro se Imol. & Felin. plures adducit Couarr. *regul. peccatum, p. 2. § 5. num. 2.* docet Menchaca *1. controu. cap. 29.* vbi dicit Principes sæculares nec velle, nec posse

suis legibus, & præceptis obligare ad pœnam æternam, seu in conscientia, reputant valdè probabile Valent. t. 2. *disp. 7. q. 5. p. 6. post signum, à versi alterum signum*, & Salon. 2. 2. *quæst. 77. art. 1. controu. 7. §. hæc opinio*. Limitat tamen, dummodo pœna grauis non sit, & Azor *tom. 1. inst. lib. 5. c. 6. q. 4. vers. quæ verò*, vbi dicit non esse condemnandum, qui hanc sententiam amplecteretur. Item Bonacina *disp. 1. q. . punct. 7. §. 2. num.* 3. reputat probabilem; siquidem contrariam solùm dicit probabiliorem, & §. 1. *num.* 2. affirmat legem vetantem venationem, piscationem sine præiudicio proximi, delationem quarundam vestium, aut armorum nocturno tempore, ad culpam mortalem non obligare: consentit Salas *disput. 10. sect. 9. numer. 47. & disp. 15. sect. 1. num. 17. & seqq.* vbi etiam extendit ex aliorum doctrina ad venantes in nemoribus, vel fluminibus alienæ communitatis, vel priuatorum dominorum, etiamsi prohibeatur venatio, & piscatio certis temporibus, vel instrumentis, quia multi pisces capiuntur, solùm esse obligationem sub veniali: & idem est de lege, qua prohibentur merces à ciuitate extrahi, vel illuc importari: & de lege registrandi, & alia similia. Mouentur varijs rationibus. Primò, quia subditis non sunt vincula, & onera imponenda sine manifesta necessitate: atqui non videtur necessarium illos obligare ad culpam, si transgrediantur legem; cui pœna temporalis est imposita; sufficienter enim timore solius pœnæ, arcentur à transgressione. Ergo. Secundò ignorare non potest legislator huius opinionis probabilitatem. Ergo si illa non obstante, non exprimat se velle ad culpam obligare transgressores, censetur consentire illos deobligatos esse: ergo de facto deobligantur. Tertiò, consuetudo est optima legum interpres: sed Nauar. testatur consuetudinem esse receptam has leges non obligare ad culpam, sed ad pœnā. Ergo. Quartò negare non possumus legislatorem posse pœnam æternam, & temporariam imponere, temporalem directè æternam indirectè, imponendo, inquam, obligationem in conscientia ad actum immediatè ordinatum, sed cùm legem pœnalem statuit, solùm pœnam temporalem exprimit, nihil curans de obligatione conscientiæ. Ergo obligatio in conscientia censetur exclusa ex *cap. nonne, de præsumptionib.* vbi qui vnum exprimit, & aliud tacet, censetur excludere quod tacet. Quintò generales legumlatores nihil curarunt de obligatione conscientiæ, & æterna pœna, quia illam non cognouerunt: sed eodem modo Principes Christiani has leges politicas pronuntiant, Ecclesiastici verò cum possent pœnas spirituales apponere, & non apponant, nisi temporales, eadem via videntur procedere. Ergo nullæ leges obligant in conscientia. Tandem quia in dubio obligationis, & pœnarum mitior interpretatio facienda est.

7 Secunda sententia affirmat omnes leges pœnales, siue Ecclesiasticas, siue ciuiles obligare subditos ad culpam, & ad pœnam ita Syluest. *verbo gabella, 3. quæst. 8. §. 22. & verbo inobedientia fine*, & ibi Armilla *num. 2.* Azor *tom. 1. lib. 5. cap. 6. quæst. 4.* Tolet. *de peccat. mort. cap. 20. numer.* 4. Carbon. *de legib. lib. 8. disput. 5. proposit. 6.* Ioann. Medina *Cod. de restit. quæst. 36. art. 6.* Arragon. 2. 2. *quæst. 62. art. 3. conclus. 1. ad 2.* Salon *quæst. 77. art. 1. controuers. 7. paulo ante 1. conclus.* Manuel Rodriquez *tom. 1. quæst. regul. quæst. 6. art. 7.* & plures alij, quos referunt, & sequuntur Sanchez *lib. 6. in Decalog. cap. 4. numer. 59.* Couarr. *regul. peccatum, 2. part. § 5. numer. 2. & 3.* Salas *disput. 10. sect. 5. & disput. 15. sect. 1.* Bonacina *disput. 1. de legibus, quæst. 1. punct. 7. §. 2. numer. 2.* Fundamentum huius sententiæ est, quia de natura legis, & præcepti est inducere obligationem. Ergo si leges pœnales, sunt verè leges, veram in conscientia obligationem inducunt. Ergo non solùm obligant ad pœnam, sed ad culpam. Secundò omnis pœna est propter culpam, vt dixit D. Augustin. 1. *retract. cap. 9.* ibi, *Omnis pœna si iusta est, peccati pœna est, & supplicium nominatur*. D. Thomas 2. 2. *quæst. 108. artic. 4.* & colligitur ex *cap. 2. de constitut. in 6. & cap. non afferamus 24. quæst. 1.* Sed leges pœnales pœnam imponunt transgressoribus illarum. Ergo supponunt culpam. Et confirmo: transgrediens legem pœnalem inuincibili ignorantia non est dignus pœna: sed hoc nulla alia ratione, nisi quia non committit culpam. Ergo necessariò culpa debet præcedere, vt ei pœna à lege taxata imponi iustè possit. Tertiò legislator impositione pœnæ intendit actum, cui pœnam annectit prohibere. Pœna enim imponitur ne actus aliquis fiat. Sed facere contra prohibitionem tacitam, vel expressam superioris, est culpa. Ergo. Quartò leges pœnales non procedunt vniformiter, sed aliquando leues: aliquando graues pœnas transgressoribus imponunt. Ergo signum est leuiorem, vel grauiorem culpam agnoscere.

8 In hac grauissima quæstione censeo distinctione viendum esse. Dupliciter enim lex ferri potest. Primò per verba præceptiua, seu præcepto æquipollentia. Secundò per verba indifferentia. Si lex siue Ecclesiastica, siue ciuilis sit, feratur verbis præceptiuis, existimo probabilius semper obligare ad culpam mortalem, si materia grauis sit, & legislator aliud non expressit. sic Suarez *lib. 5. de legibus, cap. 3. numer. 6.* & testatur esse communem Theologorum, eámque latè probat Castro *lib. 1. de lege pœnali, cap. 8.* Driedo *lib. 2. de libertate Christiana, cap. 1. post secundam propositionem, & lib. 3. cap. 3. ad 3.* Vasquez *disput. 159. cap.* Sanchez *lib. 6. in Decalog. cap. 4. num.* 6. *num.* 34. & 6. 2. & 3. Bonacina *disput. 1. quæst. 1. punct. 7. §. 4.* Couarr. *regul. peccatum 2. p. §. 5. num. 4.* & à fortiori eam defendunt omnes Doctores pro secunda sententia relati. Ratio est, quia lex vtens verbis præceptiuis, sufficienter indicat voluntatem legislatoris esse imponere præceptum: sed posito præcepto, necessariò resultat obligatio in conscientia obediendi illi. Confirmo primò, si lex illa absque pro materiæ grauitate. Ergo. Confirmo primò, si lex illa verbis præceptiuis, que comminatione pœnæ promulgaretur obligaret in conscientia transgressores, quia materia capax est obligationis, vt suppono, & verba obligationem significant: sed ex appositione pœnæ diminui non potest hæc obligatio, imò potius augetur, quia appositio pœnæ contraria non est obligationi in conscientia, neque indicat intentionem legislatoris esse tollere talem obligationem, imò potius declarat velle illam appositione pœnæ munire, & roborare. Ergo. Confirmo secundò assertionem duplici exemplo relato à Suarez *illo cap. 3. num. 9. & 10.* lege Ecclesiastica imperatur clericis pensionarijs sub obligatione restituendi fructus, recitare quotidie officium paruum Beatæ Virginis, sed appositio huius pœnæ non impedit conscientiæ obligationem, neque excusat culpam commissam, omittendo officium. Ergo. Item ideo lex taxans pretia rerum, obligat in conscientia ad sui obseruationem, quantumcunque pœnam transgressoribus imponat, quia constituit medium in materia iustitiæ, sed qualiber lex, eo ipso, quo lex est, & regula præceptiua alicuius actus virtutis, constituit medium in illa materia. Ergo obligat in conscientia ad sui obseruationem.

9 Dixi in conclusione, nisi legislator suam intentionem declarauerit se nolle ad culpam obligare: tunc enim etsi verbis præceptiuis vtatur, præceptum non continebunt, quia præceptum, & lex propriè esse non potest sine obligatione, vt dictum est, & expressè notat Sanchez *lib. 6. cap. 4. numer. 70.* de præceptis impositis per superiorem religiosorum, quæ ad culpam non obligant, nisi eis addatur in virtute obedientiæ, vel Spiritus sancti, vel sub excommunicatione, vel sub interminatione maledictionis æternæ, & similium.

10 Quod si lex pœnalis feratur per verba indifferentia, quæ præceptum sufficienter non indicant. Existimo probabilius, nullam inde in conscientia obligationem oriri, nisi consuetudine, & vsu declaratus sit in aliqua lege animus legislatoris intendentis ad culpam obligare: tenet expressè Sanchez *suprà* Bonacina *num. 4.* Azor *tom. 1. lib. 5. cap. 6. quæst. 5.* Suarez *lib. 5. cap. 4. numer. 9.* qui dicunt in hoc casu Nauarri sententiam esse intelligendam. Ratio præcipua est, quia legislator potuit sufficienter intentionem suam obligandi declarare. Ergo cùm illam non declarauerit, præsumere debemus non habere talem intentionem, quia hæc præsumptio benignior est, & subditis fauorabilior. Aduerto tamen tunc legem propriè non ferri in actum immediatum, sed in pœnam, cùm enim lex dixit: Ordinamus, ne aliquis è regno pecunias, vestes, & arma extrahat, sub illorum amissione: extractio armorum, pecuniarum, & vestium non prohibetur, rigoroso præcepto, & lege sed transgressores illius subduntur pœnæ infligendæ, taliter, quod vi, & armis resistere ei non possunt.

Notanter apposui, *nisi consuetudine, & vsu declaratus sit animus legislatoris intendentis ad culpam obligare.* nam consuetudo est optima legum interpres, *l. minimè, ff. de legibus, & c. cùm dilectus, de consuetudine.* ita tradit expressè Suar. *nu.* 8. Nauarr. c. 23. *num. 58. fine.*

11 Alij præter consuetudinem, & vsum affirmant ex grauitate pœnæ sumi sufficiens indicium obligationis mortalis, dicunt enim: si lex pœnam mortis, mutilationis, exilij perpetui, flagellationis, infamiæ, carceris diuturni, & similium inferat, obligare sub mortali, quia hæ pœnæ iustæ debent esse, sed esse non possunt iustæ, nisi ob culpam grauem imponantur. Ergo. Et de pœna mortis docet Couarruuias *regul. peccatum, 2. part. §. 5. num.* 3. Castro *lib. 1. de lege pœnali, cap. 5. document.* 4. Vasquez *disp. 159. cap. 3. num.* 3. Azor *lib. 5. c. 6. quæst. 5.* Tolet. *summ. de peccat. mortali, cap. 20. num. 4.* Driedo *lib. 2. de libertate Christiana, cap. 1. post 2. proposit.* Arragon 2. 2. *quæst. 62. art. 3. col.* 7 Bonacina *disp. 1. q. . punct. 7. §. 4. n. 26. & 27.* Thom. Sanch. plures alios referens *lib. 6. cap. 4. numer. 64.* Suarez *lib. 5. cap. 4. numer.* 11.

De pœna mutilationis alicuius membri idem tradunt ferè omnes Doctores, quia mutilatio est mors inchoata, & pœna grauissima. De pœna grauis infamiæ, flagellationis, triremis, exilij perpetui, carceris ita diuturni, vt reputaretur perpetuus, amissionis bonorum, vel magnæ illius partis, non ita constat apud Doctores, an sit indicium sufficiens obligationis sub mortali. Communior tamen sententia affirmat, quia sunt pœnæ grauissimæ, quas pro culpa leui imponi iniquum esset & ita docet alios referens Sanchez, Azor, Bonacina, Suar. Castro *suprà*. Quòd si obijcias effractoribus carceris causa fugiendi, hæ pœnæ imponuntur, & tamen, vt est communior senten

sententia, culpam non committunt. Ergo non est signum sufficiens culpæ mortalis impositio harum pœnarum? Respondet Suarez *suprà lib. 5 cap. 4 num. 11.* talem pœnam vel non esse nimis grauem respectu talis personæ, vel à republica indicatam esse proportionatam ad coactionem necessariam pro tali prohibitione, & quasi ad defensionem sui iuris, & publicæ iustitiæ. Sanchez *lib. 6. cap. 4. num. 64* respondet effractoribus carceris hanc pœnam imponi, quia lex præsumit culpam, aut quia sequitur opinionem affirmantem culpam committi in tali effractione.

12 Verùm, (si dicere licet, quod sentio) probabilius existimo nullam pœnam temporalem indicium esse sufficiens obligationis mortalis ad actum, cui pœna imponitur, docet, & latè probat Nauarr. *illo c. 23. n. 57. & seqq* Reginald. *lib. 15 n. 50.* Probo, quia potest optimè respublica transgressores suarum legum obligare ad pœnam sustinendam, quin obliget sub culpa mortali in actu immediatè ordinato. Quid enim vetat legem hoc modo statuere? Nam ad impositionem pœnæ quantumuis grauis videtur sufficere, si culpa politica, & ciuilis committatur, etiamsi non committatur mortalis, custodibus enim murorum in bello lex imponi potest de vigilia sub pœna vitæ, quin ad vigilandum sub mortali obligentur: neque tunc priuatio vitæ est propriè pœna, sed damnum. Exemplum item de pœna imposita effractoribus carceris hanc partem videtur omnino confirmare: nam vel illa pœna flagellationis, & infamiæ ob carceris effractionem imponitur à republica in defensionem sui iuris, & ne scilicet malefactores audeant illud violare, quin in violatione culpa mortalis committatur, sed eadem ratione dici potest de qualiber pœna imposita: imponi, inquam à republica in defensionem sui iuris, ne scilicet subditi audeant illud violare. Ergo impositio pœnæ non arguit culpam. Si dicas cum Sanchez præsumi à republica culpam, sustineri non potest, quia aduersùs communiorem sententiam lex præsumere non potest, iniqua enim esset talis præsumptio. Neque stare potest legem præsumere culpam, & propter culpam, quam sentit committi in effractione carceris, imponere pœnam flagellationis, & infamiæ, & esse communiorem sententiam, & veriorem, nullam culpam mortalem ibi cõmitti. Quocirca Vasquez *disp. 159. cap. 3.* de nulla alia pœna, nisi de pœna mortis, & membri mutilatione existimat esse indicium sufficiens obligationis sub mortali. Sed, vt bene dicit Nauarr. nihil speciale reperitur in pœna mortis, & mutilationis, ratione cuius culpam mortalem debeat necessario præsupponere, & ita de omnibus est vniformiter dicendum: consentit Philiarc. *de officio Sacerdotis tom. 1. p. 2. lib. 3. c. 2. dicto* 4.

13 Sed obiicies, exponere se aliquem periculo mortis, vel mutilationis, est peccatum: sed tali periculo exponitur, qui transgreditur legem, cui est imposita hæc pœna. Ergo peccat.

Respondeo primò cum Nauarr. negando transgressorem huius legis exponere se periculo mortis, quia potest ea circunspectione transgredi legem, vt pœnam euitet. Secundò dico subire periculum mortis aliquando licere, si ex rationabili causa fiat, potest enim aliquis ob aliquam grauem necessitatem sui, vel alterius transgredi legem prohibentem sub pœna mortis, ne cibaria extrahantur à ciuitate, & tunc non peccare, etiamsi periculo mortis se exponat. Addo tertiò horum obligationem ex lege naturali prouenire, quia tenemur fugere periculum mortis non ex vi legis positiuæ.

Ex his inferet aliquis vectigalia iusta non deberi in conscientia, si lex pœnam imponat non soluentibus: sic Nauarr. *cap. 23. num. 60* & Angelus *verbo pedagium, num. 6.* & quidem si verbis præceptiuis immediatè directis ad solutionem vectigalium lex feratur, nullo modo sustinenda est talis sententia, quia est præceptum de re iusta, & debita Regi: si verò non per verba præceptiua, sed indifferentia statuantur, adhuc existimo esse soluenda non in vi legis humanæ, sed in vi legis naturalis determinatæ illa ordinatione, & decreto Principis, iure naturali tenentur subditi ad Principis sustentationem concurrere: quo autem modo debeant concurrere: assignat Princips suo decreto. Facta ergo tali assignatione debentur illa vectigalia Principi, quia sunt eius, sicuti vendenti merces debetur pretium à lege taxatum, neque ipse potest extorquere maius, neque illi minus reddi, quin peccetur contra iustitiam, & aduersùs legem naturalem prohibentem alienum accipere: & ita tenet Sanchez *lib. 6. in Decal. ca 4. nu.* 102. Vasq. *disp.* 159. *c. 2. n. 15.* Syluest. *verbo gabella, 3. q. 8. n. 22.* Castro *lib. 1. de lege pœn. c.* 8.

14 Restat satisfacere argumentis pro prima & secunda sententia, quatenus nostræ aduersantur.

Ad primum primæ sententiæ concedo non esse vincula subditis imponenda absque necessitate: at cùm legislator verbis præceptiuis vtitur, iudicauit necessariò duplici vinculo subditum ad obseruationem legis alligare, & timore pœnæ, & horrore culpæ.

Ad secundum dico ex cognitione probabilitatis vtriusq; opinionis non inferri subditos deobligatos, vel obligatos esse absolutè, sed solùm sub probabilitate, quam probabilitatem non intendit tollere legislator, sed illam immutatam relinquere.

Ad tertium fateor consuetudinem esse optimam legum interpretem: nego tamen esse talem consuetudinem in legibus latis verbo præceptiuo; siquidem eam Doctores non agnoscunt.

Ad quartum & quintum respondeo non esse necessariam in legislatore humano cognitionem pœnæ æternæ, quia non imponitur immediatè ab homine, sed à Deo propter transgressionem humani præcepti, & diuini in illo inclusi, vt in superiori puncto dictum est.

Ad vltimum concedo mitiorem interpretationem in dubio faciendam esse: at cùm lex præceptiuis verbis procedit, excludit dubium obligationis, & illam pro certo constituit.

Argumenta verò secundæ sententiæ nostram primam conclusionem probant: at quatenus videntur aduersari secundæ, illis satisfaciendum est.

Ad primum dico de ratione legis esse obligationem in conscientia, vel actum immediatè ordinatum, vel ad sustinendam pœnam propter eius transgressionem, si imponatur, vt dictum est.

Ad secundum dico pœnam regulariter imponi propter culpam mortalem: at aliquando propter solam ciuilem, & politicam, sæpè enim conuenit reipublicæ cogere subditos solo timore pœnæ, vt contingit in religionibus, in quibus virtute obedientiæ obligantur subditi acceptandi, seu non repugnandi pœnæ à superioribus imponendæ ob transgressiones regularum.

Ad tertium nego esse expressam, vel tacitam probabilitatem, cum per verba communia, & indifferentia lex imponitur.

Ad quartum, diuersitatem pœnarum prouenire ex diuersitate culpæ mortalis: sufficit, si adsit diuersa culpa, ciuilis, & politica.

PVNCTVM XVI.

An lex humana obliget cum periculo cuiuscumque grauis nocumenti.

1 *Cum periculo vitæ lex humana obligare potest.*
2 *Declaratur, quando hæc potestas principi data sit.*
3 *Respondetur quæstioni sub distinctione, quando periculum non est annexum actioni præceptæ.*

1 Certum est legem humanam te obligare posse ad actũ, cui est periculum vitæ annexum: potes enim tempore pestis obligari assistere infirmis, & bello ingruente custodire ciuitatem, quia bonum commune præferendum est particulari. Quocirca princeps, penes quem est potestas regendi populum poterit te exponere periculo mortis, ne tota gens pereat, & taliter expositus teneris subire illud periculum, quia si ab illo periculo, & præcepto te excusare posses, eo quod non videris esse magis obligatus, quàm quilibet alius, non posset Princeps efficaciter prouidere bono communi. Vt ergo huic bono prouideat, obligaris obedire cum periculo vitæ facta assignatione. Nam esto ante assignationem, & præceptum non esses obligatus specialiter, posita assignatione obligaris, sine dubio, & ita tenent alios referens Couarr. *in cap. alma, 1. part. §. 3. n. 9.* Soto *lib. 1. de iustit. q. 6. art. 4. in fine.* Suar. *lib. 3. de legibus, c. 30. n. 4.* & est communis.

2 Aduertendum tamen est hanc potestatem non posse legislatorem exercere, nisi cùm bonum commune vrget: itaque non potest legislator obligare subditos ad actum grauiter periculosum, nisi id necessarium sit bono communi, quia respublica non est domina vitæ suorum subditorum, sed gubernatrix: & iniqua esset gubernatio, si vitam priuatorum periculo exponeret, absque necessitate boni communis.

Dices sæpè ad conseruandam alterius vitam, est necessarium alterum se periculo exponere. Ergo tunc poterit respublica te obligare, vt tali periculo exponaris: præcipuè si tua vita non sit ita reipublicæ necessaria. Exemplum est in humano corpore, vbi membra vnius principalis periculo exponuntur ob conseruationem principalioris.

Respondeo concedendo totum: casu, quo illius vita esset reipublicæ maximè necessaria, tua verò minimè: neque hoc est exponere tuam vitam ob alterius vitæ conseruationem, sed conseruationem boni communis: quia scilicet alterius vita bono communi est necessaria, tua verò non. Aduerto tamen non ob quamcumque conuenientiam posse rempublicam te periculo vitæ exponere: est enim hæc obligatio summè ardua, & difficilis, & ideò non facilè imponenda, sed solum ob extremam vel grauem boni communis necessitatem. Tu verò esto obligatus non sis exponere vitam ob alterius vitæ conseruationem: poteris tamen id præstare, quia est opus magnæ charitatis, cedere proprio commodo temporali, vt alterius damnum vitetur: sic Suar. *lib. 3. de legib. c. 30. n. 10.*

3 Quòd si periculum vitæ annexum non sit actioni præceptæ, sed vel à natura, vel ab extrinseco incutitur: tunc distinguendum est, vti distinximus *tract.2 de peccat. disp. 1.p.9 §.3.* si enim res aliqua intrinsece mala sit, non potest timore mortis honestari: hac enim de causa mentiri non potes, neque fornicari, neque occidere: etsi scias mortem subiturum, ni facias. Eodē modo non licet tibi manducare idolo oblata, vel cessare ab auditione Missæ, vel ieiunium violare, si in contemptum religionis hæ actiones expostulentur, quia tunc esset religionem contemnere, quod est intrinsece malum. Aliæ verò actiones sunt solo iure positiuo, siue diuino, siue Ecclesiastico præceptæ: & hæ aliæ sunt speciales, aliæ communes, si speciales sunt, quæque singulos respiciunt, non obligant cum graui detrimento vitæ, imò neque honoris, aut rei familiaris. Non enim teneris cum graui horum detrimento, ieiunare, audire Missas, soluere decimas, communicare in Paschate, &c. At si actiones communes sint, hoc est pertinentes ad communem ritum sacramentorum vt est obseruatio sigilli, consecratio in vtraque specie, & in pane azymo in Ecclesia Latina, celebrare vestibus sacris, miscere aquam vino, & similia: existimo cum periculo vitæ obseruandas esse, quia hæc obseruatio pertinet ad bonum commune religionis, quod præferendum est cuilibet speciali temporali cuiusuis: & de aliquibus actionibus est res omnino certa ob nullum enim periculum, violari potest sigillum confessionis, neque consecratio fieri in vna specie: sed hoc nulla alia ratione, nisi quia pertinet ad ritum communem, & rectam sacramentorum administrationem. Sed hæc ratio etiam militat, etsi non ita efficaciter in aliis actionibus. Ergo. Vide dicta *loco allegato.*

PVNCTVM XVII.

Quæ intentio requiratur in subdito, vt legi, & præcepto satisfaciat.

1 *Præcepta alia sunt affirmatiua, alia negatiua.*
2 *Non potest esse intentio faciendi rem præceptam, & non satisfaciendi præcepto.*
3 *Si ita rem præceptam exequeris, vt velles non exequi, si posses, peccas.*
4 *Aliud est non violare præceptum, aliud illud implere.*
5 *Si coactus facias rem præceptam, coactione non tollente libertatem, præcepto satisfacis, secus si illam tollit.*
6 *Proponitur quædam obiectio, & fit ei satis.*
7 *Pro clariori superioris doctrinæ intelligentia duo inferuntur.*
8 *Non est necessarium habere intentionem expressam satisfaciendi præcepto, vt præcepto facias satis.*
9 *Proponitur quædam obiectio, ob quam plures sentiunt te non satisfacere præcepto, absque intentione satisfaciendi illi.*
10 *Satisfit obiectioni.*
11 *Quid dicendum, si animo expresso non satisfaciendi illa Missa, aut recitatione præcepto, Missam audis, & horas canonicas recitas? qui sentiunt, & quibus probent te non satisfacere.*
12 *Probabilius est te satisfacere.*
13 *Proponitur duplex obiectio, vt doctrina data eluceat, & soluitur.*
14 *Soluuntur argumenta n. 10. adducta.*

1 SVppono primò, Præcepta, seu leges, aliæ sunt, affirmatiuæ aliæ negatiuæ. Affirmatiuæ sunt, quæ actum aliquem positiuum imperant: negatiuæ, quæ negant.

2 Suppono secundò, aliquos distinguere duplicem intentionem, aliam faciendi, vel omittendi rem præceptam, aliam satisfaciendi præcepto imposito: dicunt enim te posse habere intentionem audiendi sacrum die festo, quod est res præcepta; non tamen habere intentionem satisfaciendi præcepto imposito. At credo hoc esse impossibile, nisi ex ignorantia procedas: nam si semel habeas intentionem efficacem faciendi rem præceptam, simul etiam habes intentionem præcepto satisfaciendi: nam præcepto fit satis formaliter in actu exercito efficiendo, quidquid præcipitur.

3 Tertiò suppono te peccare, & in voluntate transgredi præceptum, si ita rem imperatam exequeris, vt velis non exequi, si posses, aut nisi timor pœnæ adesset; quia talis voluntas est voluntas contraria præcepto. Secùs verò dicendum est, quando eam conditionatam voluntatem non habes, sed solùm absolutam implendi præceptum: esto in intellectu diuino verum sit secluso timore pœnæ te non exequutum præceptum; quia Deus neminem condemnat propter voluntatem, quàm habiturus foret, sed propter voluntatem, quam de præsenti habet contrariam legi.

4 Quartò suppono aliud esse non violare præceptum, aliud implere illud. Ad non violandum præceptum, nulla per se intentio requiritur, secùs verò ad illud implendum. Explico tam in præceptis negatiuis, quam affirmatiuis; ebrius enim, dormiens, & omnino oblitus nullam habet intentionem, & tamen non violat præceptum, siue negatiuum, siue positiuum sit; quia violari non possunt absque cognitione, & libertate. At dici non potest, ita præcepta implere, quia ad præcepta implenda, sicuti ad violanda requiritur libertas: humanæ enim actiones, non animales præcipiuntur. Ergo requiritur voluntas saltem faciendi opus præceptum.

Est autem maxima differentia inter præcepta negatiua, & positiua: nam negatiua cùm non requirant actionem, impleri possunt sine vlla intentione, & voluntate, eo enim ipso, quo quis furtum non committit, dicitur præceptum non furandi implere: at si præceptum est affirmatiuum, cùm requirat actionem liberam, impleri non potest absque voluntate; & in his omnes Doctores conueniunt, & videri potest Vasq. 1.2.q. 100. *art. 9. in expositione litteræ.* Azor *tom. 1. lib. 7. c. 2. q. 6.* Th. Sanch. *lib. 1. in Decalog. c. 13.* Suar. *lib. 2. de legib. c. 10. & lib. 3. c. 29.* Bonac. *disp. 1. q. 1. p. 10.* His positis.

5 Prima difficultas est in præceptis affirmatiuis, an inuitus, & sine voluntate possis illa implere, ita vt maneas deobligatus. Verbi gratia, assistis coactus sacrificio Missæ, attentione requisita ad implendum præceptum, manes ne deobligatus? (& idem est de voto, iuramento, & pœnitentia, si ex vi horum esses obligatus audire Missam: vt bene notauit Sanch. *suprà*, quia sunt quasi quædam speciales leges, & præcepta) Et quidem si coactio non tollat libertatem, sed illam diminuat, vt contingit, quando procedit ex metu, censeo tanquam certum præcepto fieri satis, quia est actio simpliciter libera, & ita tenet Azor *tom. 1. institut. moralium, lib. 10. c. 12. q. 9.* Th. Sanch. *lib. 1. in Decalog. c. 13 n. 7.* Salas *disp. 9. de legib. sect. 2. n. 33. & 34.* Suar. *tom. 2. de relig. lib. 4. c. 26. n. 12.* Bonac. *disp. 1. q. 1. punct. 10. num. 5.* vbi bene dicit pueros satisfacere Missæ præcepto, si audiant cum debita attentione, quamuis nollent illam audire, nisi flagella timerent, & *n.* 8 absolutè dicit metum grauem non obstare adimpletioni præcepti. At si coactio omnino libertatem tollit, ita vt verè inuitus, & coactus sacrificio assistas, existimo probabilius te non satisfacere præcepto, neque deobligatum manere audiendi sacrum: ita tenet Molin. *tractat. 5. de iustit. disput. 56 à numer. 2.* Azor *tom. 1 lib. 7 cap. 2 quæst. 6. & lib. 10. cap. 12. quæst. 9.* Suar. *3. tom. in 3 part. disp. 88. sect. 3. versic. circa posteriorem partem, & lib. 2. de legib. cap. 10. num. 4. & lib. 3 cap. 29. in princ.* Bonacina *suprà, num. 6.* Salas *disp. 9. de legib. sect. 2 num. 32.* Thom. Sanchez *lib. 1. in Decalog. cap. 13 n. 5.* Ratio est, quia impleri non potest præceptum, quin efficiatur opus præceptum? at præceptum non est tibi impositum de opere aliquo necessario, sed de opere, quod in tua situm sit voluntate. Ergo dum non efficis opus, quod omittere possis, præceptum non imples.

6 Dices illa actione coacta te non implere præceptum moraliter, hoc est, in voluntate, implere tamen re ipsa, ita vt excusatus maneas iterum Missam audire: sicuti si tibi esset præceptum ieiunandi impositum, & inuitus ieiunares, & si in voluntate præcepto non satisfaceres, satisfaceres tamen rei re ipsa, siquidem in re ipsa non transgrederis præceptum ieiunij: ac proinde si non ieiunantibus censura esset imposita, illam nullo modo contraheres. Item si præceptum haberes erogandi eleemosynam, & inuitus dares, deobligatus esses iterum dandi, sicuti si deberes restitutionem facere, & inuitus, aut alienus mente restitueres, cessaret tibi obligatio restituendi. Ergo.

Respondeo neque in voluntate, neque in re te implere præceptum; quia non fecisti rem præceptam: quę est auditio libera sacri. In præcepto ieiunij secus dicendum est, quia non requirit actum, sed negationem; ideóque potest sine vlla voluntate re ipsa impleri, etsi non impleatur moraliter. Præceptum verò eleemosynæ, etsi non impleas, quando inuitus tribuis, at facis vt res ita mutentur, vt cesset omnino obligatio illius: nam obligatio dandæ eleemosynæ proueniebat ex necessitate pauperis, supposita in te facultate succurrendi: quando autem aliqua ex his circumstantiis deficit, cessat præceptum. Idem prorsus est in restitutione: nam licèt ei non satisfaceres inuitè reddendo ablatum: at reddito ablato, cessat tibi obligatio, aliud reddendi, quia iam cessat retentio rei alienæ, quæ erat conditio necessaria ad restitutionis obligationem, ad summum enim obligari potes te esse cōtentum de tali redditione.

7 Ex quo fit ebrium, vel dormientem recitantem orationem aliquam debitam ex voto, vel præcepto, præcepto non satisfacere, quia non est actio illa, quæ imperatur: ita omnes Doctores, vt dicit Salas *de legib. disp. 9. sect. 2. n. 32.* consentiunt, Suarez, Bonac. & Sanch. *suprà.*

Secundò inferunt Sanchez *lib. 1. in Decalog. cap. 13. num. 3.* Bonacina *punct. 10. numer. 4.* Accedentem ad Ecclesiam animo meditandi res diuinas, si Sacerdos interim adeat altare, ad celebrandum Missæ sacrificium, non satisfacere præcepto audiendæ Missæ, quia non habuit intentionem audiendi sacrum, vel solum meditandi. At crederem verè præcepto satisfecisse, si attentione requisita sacro interfuit; quia interfuit sacro non violenter, sed liberè. Ergo habuit voluntatem audiendi sacrum; hæc enim voluntas separari non potuit ab illa morali, & religiosa præsentiâ. Neque obstat cùm primùm accessit ad Ecclesiam non habuisse animum audiendi sacrum; putabat enim

enim vel non esse faciendum sacrum, vel non fore illi præsentem debita attentio: sed facto iam sacro si ipse debita intentione assistit, iam vult sacrum audire, neque intentio meditandi obesse illi intentioni potest.

8 Secunda difficultas est, an necessariò debeas habere intentionem satisfaciendi præcepto, vt satisfacias, & deobligatus maneas?

In qua te existimo necessarium non esse te habere voluntatem expressam satisfaciendi præcepto: nam etiamsi ex ignorantia præcepti, rem præceptam exequaris, præcepto satisfacis, taliter, quòd deobligatus illo maneas. Verbi gratia, ignoras esse diem festum, & hac ignorantia stante audis sacrum: postea verò cognoscis esse diem festum, non teneris aliud sacrum audire, sed poteris reputare te præcepto satisfecisse: ita expressè Azor *tom. 1. lib. 7. cap. 2. quæst. 6. & lib. 10. cap. 12. quæst. 9.* Suarez *tom. 3. in 3. part. disp. 88. sect. 3. & lib. 3. de legib. cap. 29. circa princip.* Vasquez *1. 2. quæst. 100. art. 9. in expositione litteræ, num. 5.* Valent. *2. 2. disp. 6. quæst. 1. punct. vlt. fine.* Bonac. *disp. 1. de legib. quæst. 1. punct. 10. num. 9.* Henriq. *lib. 9. de Missa, cap. 25. n. 6.* Thom. Sanch. *lib. 1. in Decalog. cap. 13. n. 9.* Ratio est, quia impletio præcepti, est exequutio rei præceptæ: sed ignorans esse impositum præceptum, exequeris liberè rem præceptam. Ergo satisfacis præcepto.

9 Dices. Præceptum impleri non potest sine cognitione. Ergo si ignorans præceptum, fecisti rem præceptam, præcepto non satisfacis. Antecedens probo. Tum quia præceptum obligat ad sui notitiam: qui enim negligens est in cognoscendis præceptis sibi impositis, peccat; sed hoc nulla alia ratione verum est, nisi quia impleri non possunt sine cognitione. Ergo: tum etiam, quia ignorans præceptum non facit actum obedientiæ. Ergo præceptum non implet. Item si deberes restituere centum pauperibus ob malè parta, & huius obligationis immemor totidem in eleemosynas tribuas, adhuc non extinguis debitum. Ergo signum est ad præcepti adimpletionem necessariam esse præcepti cognitionem: & ex voluntate illi satisfaciendi executionem procedere. Propter hanc obiectionem Syluest. *verb. hora, q. 11. dicto 5. n. 14.* & Ludouic. Lopez *lib. 1. de contract. cap. 53. fol. 198.* censent te debere intentionem habere satisfaciendi præcepto, saltem in virtute, & reputat probabile Petrus de Ledesma *sum. de sacrament. tract. de Eucharist. cap. 17. post 10. conclus.*

10 Facilè tamen respondetur præceptum per se, & regulariter impleri non posse sine cognitione, ideóque obligat ad sui notitiam: per accidens tamen, & casu impletur absque cognitione illius, solùm ex cognitione, & notitia rei, quæ præcepta est, & voluntate faciendi illam, quin sit voluntas faciendi, quatenus præcepta est. Cùm verò vrgetur non esse tunc opus obedientiæ, concedo non esse opus obedientiæ formalis, esse tamen opus obedientiæ materialis, quod sufficit ad præcepti adimpletionem, taliter, quòd deobligatus omnino maneas, neque enim præcepta obligant ad opus externum ex motiuo obedientiæ faciendum: aliàs qui audiret Missam ob vanam gloriam, præcepto non satisfaceret, sed solùm obligant ad rem præceptam exequendam, quæ cùm exequi possit absque cognitione præcepti, præcepto fit satis. In obligationibus autem iustitiæ secus est dicendum: non enim sine cognitione obligationis exequi rem præceptam potes, quia res præcepta est solutio, non donatio: solutio autem necessariò inuoluit cognitionem obligationis, & voluntatem satisfaciendi, quibus deficientibus erit donatio liberalis, ac proinde debitum non extinguit. & ita tenet Sanchez *lib. 1. in Decal. cap. 13. n. 11.* cum Ludouic. Lopez *lib. 2. de contract. lib. cap. vlt. col. antepenult.* Bonac. plures referens *disp. 1. q. 1. punct. 10. n. 13. & tract. de restit. disp. 1. q. vlt. punct. 1. §. 2. q. 3.* Aduerto tamen in prædicto casu te sufficienter satisfacere posse, etsi in particulari ignores obligationem: neque voluntatem specialiter habeas satisfaciendi, si tamen aliquando in genere voluisti, vt si casu aliquam obligationem habeas restituendi, eleemosynæ à te faciendæ loco illius subrogentur. Nam tunc illæ eleemosynæ non propriæ eleemosynæ & donationes liberales sunt, sed solutiones debiti, cùm ex voluntate satisfaciendi debito procedant.

11 Sed quid dicendum, cùm non solùm ignarus præcepti, rem præceptam exequeris, sed animo expresso non satisfaciendi præcepto per talem rem; satisfacis ne tunc præcepto. Verbi gratia, audis Missam, vel recitas horas canonicas, nolens illa Missa, vel recitatione præcepto satisfacere, sed potius intendens iterum recitare, vel aliam Missam audire. Manes ne obligatus, ac si Missam non audisses, vel horas non recitasses?

Plures sentiunt te obligatum manere. sic Nauarr. *cap. quando, de consecrat. distinct. 1. cap 13. n. 15. 27. & 28. & cap. 16. n. 73. & seq.* Azor *lib. 10. cap. 8. q. 7. & c. 12. q. 8.* Henriquez *lib. 9. de Missa, cap 25 num. 6. fine* Ioan. Medina *C. de oratione, qu. de horis canonicis iterandis, dub vlt.* Man. *1. tom summ. in 2. edit. cap. 144. num. 2.* Petrus de Ledesma *summ. tract. de Eucharist. cap. 27. post 10. conclus. & 3. tom tract. 9. cap. 4.* Thomas Sanchez eam valde probabilem reputat *lib. 1. in Decalog cap. 13. n. 13.* & est quidem probabilis satis. Primò, quia præcepti satisfactio, qua talis est, debet esse voluntaria, & libera, quia præceptum est de actione humana: sed qui non vult illa recitatione præcepto satisfacere, non habet voluntatem implendi præceptum. Ergo. Secundò actus non operatur vltra agentis intentionem *l. non omnis, ff. si certum petat. l. in agris, ff. de acquirend. domin.* Sed intentio huius agentis est, non satisfacere illa actione. Ergo de facto non satisfacit. Tertiò executio rei præceptæ est executio rei debitæ: cùm autem ex deuotione audis Missam, aut horas recitas, non potes dici rem debitam exequi: nam illa Missæ auditio, & recitatio prout à te procedit, non procedit, vt debita, sed Deo liberaliter donata. Ergo præcepto non satisfacis.

Dices verum esse, à te non procedere, vt debitam: at quia in se debita est, admitti à Deo, vt debitam. Sed contra: quia illa numero actio non erat debita. Ergo non est necessarium, quod Deus, vt debitam illam admittat. Item Deus non admittit nostras actiones, nisi quatenus à nobis procedunt, sed illæ actiones à te procedunt animo liberali, & gratuito. Ergo non admittuntur à Deo vt debitæ. Et confirmo variis exemplis: si enim ex voto & iuramento deberes Missam audire quotidie, & tempore, quo audis Missam, haberes animum non satisfaciendi illa Missa, sed alia quam existimas audire, de facto satisfacis, quia non imples promissionem Deo factam, sed alium cultum liberalem Deo præstas. Item si pœnitentia à Confessario iniuncta, deberes Missam audire, & audis Missam, non vt pœnitentiæ satisfacias, sed vt amico placeas, qui à te Missam expostulauit, non satisfacis præcepto. Deinde si debeas centum Petro, & totidem dones animo liberali, nolens, vt illa donata computentur pro debito, debitum integrum manet. Idemque est si pro Missa dicenda stipendium accepisses, & velles gratis Missam dicere, non extingueres debitum. Ergo signum est non posse satisfacere præcepto, sine voluntate satisfaciendi illi. Tandem quia leges, & præcepta obligant subditos illa implere, ergo obligant, vt id velint, quia implenda sunt humano, & voluntario modo.

12 Nihilominus probabilius existimo te illa Missæ auditione, & recitatione satisf. certè ita tenet Valent. *2. 2. disp. 6. q. 2. punct. vlt fine* Suarez *tom. 3. in 3. part. disp. 88. sect. 3. vers. circa posteriorem partem latius tom. 2. de relig. lib. 4. de horis canon. cap. 26. n. 8.* Vasquez *1. 2. q. 100. art. 9. in expositione litteræ, à n. 5.* Lessius *lib. 2. de iust. cap. 37. dub 10. num 59. & c. 46 dub. 6. n. 42.* Bonacina *disp. 1. quæst. 1. punct. 10. n. 19.* Thomas Sanchez *lib 1. in Decalog. cap 13. num. 13.* reputat æquè probabilem, ac contrariam sententiam Aragon *2. 2. q. 83. art. 13. vers. sed dubitabit aliquis.* Ratio efficax est, quia illa voluntas, qua vis non satisfacere præcepto, inefficax est, & nullo modo obstat quominus præcepto satisfacias, quia tibi præceptum imponitur tantùm de Missæ auditione, & recitatione libera tali die facienda. Non enim tibi imperatur audire sacrum, aut horas canonicas recitare, ex intentione satisfaciendi præcepto, nullibi enim extat præceptum de tali intentione. Et confirmo Si lata esset censura aduersus illos, qui die festo Missam non audiunt, vel horas canonicas non recitant: qui hoc modo audiret Missam, & horas canonicas recitaret, censuram vitaret, quia verè Missam audiuit, & horas recitauit. Ergo signum est illam voluntatem non obstare præcepti satisfactioni. Quocirca aduertendum est aliqua præcepta positiua esse, quæ licèt sint de actibus exterioribus, aliquam specialem intentionem, & voluntatem, necessariò ad sui constitutionem expostulant; alia verò non, recitatio enim horarum requirit intentionem colendi Deum illa actione: quare si breuiarium legeres gratia addiscendi, vel docendi alios, non satisfaceres præcepto, quia illa recitatio non est oratio. Idem est in administratione sacramentorum si absque intentione faciendi, quod facit Ecclesia, verba proferas: esset enim talis prolatio, ficta, & verbalis, non vera sacramentorum ministratio. In his ergo non solùm actio exterior, sed etiam intentio pertinet ad rem præceptam: at in præcepto audiendi Missam, nulla alia intentio præter voluntatē audiendi seu assistendi sacrificio, expostulatur. Vnde si habeas voluntatem audiendi Missam, vel recitandi horas canonicas ex motiuo colendi Deum, etiamsi expressam habeas voluntatem non satisfaciendi illa recitatione, & Missæ auditione, verè satisfacis, quia efficis quidquid tibi præcipitur.

13 Dices, si exequendo opus, quod mihi præceptum est, præcepto satisfacio. Ergo non possum habere voluntatem non satisfaciendi: at in præsenti casu supponitur me habere illam voluntatem, & experientia constat plures habere. Ergo signum est illo opere præcepto non fieri satis.

Respondeo voluntatem, quam habes non satisfaciendi, procedere ex ignorantia, qua credis illa voluntate exequendi rem præceptam, non fieri satis præcepto ac proinde ex se efficacem non esse, nec destruere priorem voluntatem, qua rem præceptam exequeris, & qua præcepto satisfacis.

Obiicies secundò. Ergo non teneor mutare illam voluntatem non satisfaciendi præcepto, vt præcepto satisfaciam, sed potero toto die illam habere: siquidem non obstat præcepti satisfactioni.

Respondeo non obstare præcepti Ecclesiastici satisfactioni, neque

Ad confirmationem ex *reg. iur.* 8. dico facientem ex timore præceptum, aliàs non facturus, non implere præceptum in affectu, & quoad Deum, bene tamen in effectu, & quoad Ecclesiam.

Ad illas verò leges respondeo cum D. Thom. relato à Sanchez *num.* 4. & à Suarez *lib.* 3. *de legibus, cap.* 20. *num.* 3. duplicem esse voluntatem, seu intentionem legislatoris, aliam de re præcepta, aliam de fine obtinendo per præceptum. Prima intentio, & voluntas est forma intrinseca legis, & ideo qui aduersùs illam procedit, peccat in legem. Secunda verò est extrinseca, & ideo peccans in illam non censetur legem transgredi.

4 Ex his infertur, si ex pœnitentia, voto, aut iuramento obligatus sis, eleemosynam facere, vel Missam audire, & ob vanam gloriam hæc præstes, te satisfacere voto, iuramento, & pœnitentiæ, quia hæc omnia obligant instar cuiusdam legis, & præcepti, & de pœnitentia, docet Suarez 4. *tom. in* 3. *p. disp.* 38. *sect.* 9. *num.* 1 *fine*, & de voto Vasquez 1. 2. *quæst.* 100. *art.* 9. *in expositione litteræ, n.* 1 & de omnibus Sanchez *lib.* 1. *in Decal. c.* 14. *n.* 2. & 3. Bonacina *suprà*.

Sed obiicies, voto intendisti rem gratam Deo offerre, quia est actus religionis. Pœnitentia intendit Confessarius, vt satisfacias Deo pro peccatis: sed hæc obtineri non possunt actu vitioso. Ergo non satisfacis voto, & pœnitentiæ per actum vitiosum.

Respondeo te non satisfacere fini intento per votum, & pœnitentiam, vt conuincit obiectio, satisfacere autem materiæ voti, & pœnitentiæ, si rem de se gratam Deo, & honestam offeras, etsi vitiatam extrinseca circumstantia: quia finis extrinsecus voti, & pœnitentiæ sub votum, & pœnitentiam non cadit, sicut neque cadit sub lege finis extrinsecus legis, aliàs qui lautè, & delitiosè in die ieiunij comederet, seruans formam statutam ab Ecclesia, non seruaret ieiunium, quia non seruat finem eius extrinsecum, qui est, carnem aliqua inedia macerare: quod est omnino falsum.

PUNCTUM XIX.

Vtrùm possis vnico actu pluribus præceptis, & obligationibus satisfacere.

1 *Si obligationes sunt iustitiæ, non potes pluribus vnico actu satisfacere, secus si sint obligationes diuersarum virtutum.*
2 *Vouens ieiunare in Quadragesima satisfacit præcepto Ecclesiæ & voto.*
3 *Explicatur, quando superueniens obligatio petit distinctum actum, quando cadit super debitum.*
4 *Confessarius imponens pœnitentiam censendus est ad actus, qui aliàs obligatorij non sunt, obligare, nisi contrarium explicet.*
5 *Vouens dare eleemosynam, non satisfacit voto, restituens debitum.*
6 *Idem iuris est, si parentibus, & fratribus in graui necessitate subuenias.*
7 *Quid dicendum de eleemosyna data extremè, vel grauiter indigenti.*
8 *Probabilius est fieri satis voto, & pœnitentiæ.*
9 *Quid dicendum si actum facias, qui pluribus obligationibus sigillatim tantum satisfacere potest? Sub distinctione respondetur.*

1 SI obligationes sunt iustitiæ, certum est apud omnes vnico actu satisfieri non posse diuersis obligationibus, implicat enim rem debitam titulo iustitiæ, alio titulo iustitiæ deberi, quia si ex iustitia debita est, alio titulo deberi non potest, cùm super eandem rem duo tituli iustitiæ cadere non possint. Ex quo fit, si debes Petro centum ex promissione acceptata, vel ex contractu, & insuper committis delictum, quo teneris centum dare Petro, non satisfacis vtrique obligationi dando centum, sed necessariò debes dare ducentos.

Verùm si obligationes sint diuersarum virtutum, seu ex diuersis præceptis, vnico actu pluribus obligationibus fieri potest satis, quia non implicat rem debitam vno titulo, alio diuerso deberi: non enim implicat rem debitam titulo iustitiæ, deberi etiam ex voto, & pœnitentiæ præcepto, & debitam ex præcepto temperantiæ, deberi etiam ex voto. Ratio est, quia obligatio voti, pœnitentiæ, & alterius præcepti positiui ex legislatoris intentione pendet, quæ rebus iam debitis alio titulo alligari potest. At cum debitum iustitiæ ex ipsa rei natura oriatur, & in æqualitate rei ad rem fundetur, nequit duplex obligatio iustitiæ super eandem rem cadere. sic Medina *Cod. de satisfact. quæst.* 4. *vers. corollariè sequitur.* Thom. Sanch. *lib.* 1. *in Decal. cap.* 14. *n.* 5 Bonacina *disp.* 1. *q.* 1. *p.* 9. *n.* 4. & in hoc ferè omnes conueniunt, & nemo discrepat.

Ex hac doctrina infertur, si voueas ieiunare in Quadragesima, satisfacere & præcepto Ecclesiæ, & voto. Item si voueas restituere debitum, dare eleemosynam indigenti, satisfacis vnico actu duplici obligationi: sicuti obligatus recitare officium diuinum ratione ordinis sacri, & beneficij, vtrique titulo satisfacit vnica recitatione, quia super eandem materiam illa duplex obligatio cecidit. Quæ omnia clara sunt, & manifesta.

3 Dubium tamen est explicare, quando de facto superueniens obligatio cadat super actum debitum, quando verò expostulet alium.

Respondeo certa regula definiri non posse, sed ex circumstantiis colligendum esse, quia ex voluntate, & intentione legislatoris pendet: si enim circunstantiæ denotent legislatorem velle exigere actum non debitum, manebis tunc obligatus illum præstare, neque poteris actu debito satisfacere. At si circunstantiæ denotent contentum esse actu aliàs debito, satisfacis illo vtrique obligationi, & obligationi denuò impositæ, & præcedenti. sic Suarez *tom.* 4. *in* 3. *p. disput.* 37. *section* 6. *num.* 5. Thomas Sanchez *lib.* 1. *in Decalog. cap* 14. *num.* 6. Regulariter tamen, quoties distincta obligatio superuenit, distinctum actum expostulat, quia sic communiter legislatores intendunt, vt benè dicit Sanchez *suprà*. Et in casu dubio sic est interpretandum, quia interpretatio fieri debet ex communiter contingentibus.

4 Ex his infero primò. Si tibi à confessario esset impositum præceptum recitandi bis calculos virgineos, & haberes votum quotidie, vel diebus festis illos recitandi, non satisfaceres præcepto confessarij recitatione debita ex voto, quia confessarius nisi clarè se explicet, ad rem non debitam intendit te obligare, præcipuè cum obligatio illa à confessario imposita, non sit alligata diei, sed potes, quando tibi placuerit, satisfacere. Idem est si aliqua ieiunia absolutè imponeret, non satisfaceres ieiuniis ex præcepto Ecclesiæ, aut voto debitis, quia intendit tibi obligationem imponere de re aliàs non debita, vtpotè maximè satisfactoria, & ita tradunt Sanchez & Suarez *suprà*. Nauarr. *cap.* 26. *num.* 23. & *cap.* 1. *in princip. num.* 44. *de pœnitentia, distinct.* 6. Azor. *tom.* 1 *lib.* 11 *cap* 14. *quæst.* 1. *fine*. Saytus *in claui regia sacerdot lib.* 6. *cap.* 3. *num.* 12. Henriquez *lib.* 5. *de pœnitent. cap.* 19. *num.* 5. & *cap.* 21. *num.* 3. & alij ab eisdem relati. Verum si confessarius dicat: Singulis diebus hoc mense audias sacrum, ex benigna interpretatione censetur Missa debita ex præcepto diebus festiuis, contentus esse: neque enim censendus est obligare ad audiendum duplex sacrum diebus festis, quia est graue onus: quod non est credendum imposuisse, nisi manifestet, ac proinde diebus festis, vnico sacro audito, satisfacies vtrique obligationi. & ita tenet Sanchez *suprà cap.* 14. *n.* 6. Bonacina *disp.* 1. *de leg. q.* 1. *punct.* 9. *n.* 7.

5 Secundò infero. Si voueas dare eleemosynam, vel illam ex pœnitentia debeas, non satisfacere dando ea, quæ debes restituere ob incertorum ablationem, quia elargitio non est donatio liberalis, & consequenter neque eleemosyna. Sed est solutio, & restitutio debiti. sic Sanchez *n.* 6.

6 Tertiò infero cum eodem Sanchez te non satisfacere voto, vel pœnitentiæ, de danda eleemosyna, si des fratribus, auis, & parentibus taliter indigentibus, vt tenearis illis subuenire, quia illa non erit propriè eleemosyna, sed solutio debiti legalis, ad quam per iudicem potes compelli, casu quo diues sis. Item quia non est elargitio pauperi, pauper enim non est, qui ius habet postulandi alimenta, vt ex aliis probat Surdus *de aliment. tit.* 7. *quæst.* 17 *à num.* 1. *vsque ad* 11. Verum si aliis consanguineis à suprà relatis eleemosynam tribuas, satisfacies voto, & pœnitentiæ iniunctæ, quia non teneris ex debito legali illis alimenta præbere, vt probat Molina *libr.* 2. *de primog. cap.* 15. *à num.* 37.

7 Quartò infero, quid dicendum sit de eleemosyna data pauperi grauiter, aut extremè indigenti: an, inquam, tali eleemosyna satisfacias eleemosynæ debitæ ex voto, vel pœnitentiæ? Videris quidem non satisfacere, quia illa eleemosyna est debita ex præcepto misericordiæ, sed quæ debita sunt alio præcepto, non censeris vouere, neque tibi in pœnitentiam iniungi, nisi exprimantur. Ergo. Et confirmo. Ideo prima Missa audita in die festo non satisfacis pro Missa debita ex voto, & pœnitentia, etsi velis pro voto & pœnitentia applicare, quia illa Missa non cecidit sub voto, & pœnitentia, siquidem non est in tua potestate situm, facere, quod non sit debita, & quòd illa non fiat satis præcepto Ecclesiæ. Sed similiter non est in tua potestate facere, quòd pauperi extremè, vel grauiter indigenti eleemosyna non debeatur ex præcepto misericordiæ. Ergo illa eleemosyna non potest fieri satis eleemosynæ debitæ ex voto, & pœnitentia. sic Medina *Cod. de satisfact. quæst* 4. Suar. *tom.* 4 *in* 3. *p. disput.* 27. *sect.* 6 *num.* 5. Saytus *in claui reg. lib.* 6. *cap.* 3. *n.* 12. Palud. 4. *dist.* 15. *q.* 1. *art* 2. *num.* 8.

8 Verùm in hoc casu probabilius censeo satisfieri pœnitentiæ, & voto illa eleemosyna data extremè indigenti. sic tradit Henriquez *lib* 5. *de pœnitent. cap.* 21. *num.* 3. *in comment litt.* Q. Azor. *tom.* 1 *lib.* 11 *cap.* 14. *quæst.* 1 *in fin* Eman. Sà *sum. verbo satisfactio, dub* 9. *fine.* Thom. Sanchez alios referens *lib* 1. *in Decalog. cap.* 14. *num* 6. Moueor, quia non est debita illa eleemosyna ex præcepto misericordiæ absolutè, sed ex suppositione, quòd non possis alia via necessitati pauperis subuenire. Quod

constat manifestè. Nam si debita restituenda pauperibus tali pauperi tribueres, cessaret tibi obligatio dandi eleemosynam: quia hæc solum adest, dum non potes alia via eius necessitati prouidere. Sed in casu præsenti potes necessitati pauperis subuenire eleemosyna debita ex voto, & pœnitentia. Ergo alia eleemosyna ex præcepto misericordiæ non debetur. Ex quo manet soluta ratio in contrarium: Missa enim in die festo absolutè est debita, etiam quacunque suppositione facta, secus de eleemosyna indigenti.

9 Quinimò infertur quid dicendum, cùm pro multiplicatione tituli res multiplicanda est, v. g. debes dare pauperibus centum ob iniustè ablata, alia centum ex voto: alia ex pœnitentia: si centum largiaris, cuinam ex his obligationibus satisfacies. Omnibus est impossibile, quia non debes solum centum, sed ter centum.

Et quidem si decreuisti vni illarum obligationum satisfacere, illi satisfacies: quia illud opus de se est integrè satisfactorium, pro qualibet illarum obligationum: solum ergo indigebat determinatione, vt potiùs vni obligationi præ aliis satisfaceres: hanc autem determinationem à tua intentione habet. Ergo. Et videtur hoc decisum *in l. cum pluribus ff. de solutionib.* sic Sanch *lib. 1. in Decalog. cap. 14. num.* 8. Bonacina *disp. 1. de legib. quæst. 1. punct. 10. num.* 12. Limitanda tamen est hæc doctrina, vt superioribus contradicat pro obligationibus, quæ à loco & tempore absoluuntur, & à tua voluntate pendet illorum satisfactio. Aliàs tua intentio, & applicatio nihili deseruiret. Quod dixerim, vt intelligas, si die festiuo audias sacrum, intentione satisfaciendi voto, intendens aliud audire intentione satisfaciendi Ecclesiæ præcepto, voto non satisfacis, sed Ecclesiæ præcepto, quia illa Missa non sub voto comprehensa fuit, sed sub præcepto, vtpote debita.

Quòd si decreuisti omnibus obligationibus satisfacere, cum sit impossibile satisfacere integrè, satisfacis eo modo, quo possis: nam actus, qui non valet, vt agitur, debet valere meliori modo, quo potest, vt tradunt Doctores *in cap. vnico. §. idem quoque, de desponsat. impub. n.* 6. & constat ex ipso textu. Quocirca in præsenti distinguendum est: aut opus est diuisibile, aut indiuisibile, si opus est diuisibile, vt eleemosyna, & largiaris centum, cum debeas ter centum, pro furto, voto, & pœnitentia, satisfacies pro rata parti cuiuslibet debiti: manebit tamen cuiuslibet debiti pars insoluta, cui onus habebis satisfaciendi: quia cum illa largitio pecuniæ non possit omnibus debitis integrè satisfacere, & potest cuiuslibet parti, illa pars manebit satisfacta. Si verò opus indiuisibile sit, vt ieiunium, vel Missa, & intendis omnibus obligationibus vno solo sacro satisfacere, cum tria debeas, reputandus es vrgentiori obligationi satisfacere, ob rationem dictam: quia cum illa Missa non possit diuidi in satisfactionem plurium obligationum, sed necessariò vni tantum debeat impendi: & ex tua expressa intentione non signetur vna præ alia, affirmandum est, vrgentiori obligationi satisfacere: quia sic valet actus, meliori modo quo potest. Quare, cum præceptum Ecclesiasticum præualeat voto, & votum præualeat præcepto Confessarij, censeberis prius Ecclesiastico præcepto, deinde voto satisfacere, & tertiò pœnitentiæ.

Quòd si nulli obligationi decreuisti satisfacere, sed illarum immemor opus debitum variis obligationibus exequeris, tunc sequenda est decisio legis, *cum ex pluribus, ff de solutionib.* vbi dicitur: *Si debita sunt omnino æqualia, nec quisquam decreuit, cui debito satisfacere velit, censetur omnibus pro rata satisfacere, si autem alterum sit grauius, censetur grauiori.* Excipe debitum ex iustitia: huic enim necessariò requiritur intentio satisfaciendi: aliàs erit donatio liberalis, & non solutio, vt sæpè in superioribus dictum est. Consentiunt in his Sanchez, & Bonacina *suprà.*

PVNCTVM XX.

Vtrùm pluribus actibus eodem tempore factis possis satisfacere pluribus præceptis.

1 *Affirmatiuè respondetur.*
2 *Explicatur conclusio, & refellitur quædam Doctorum limitatio.*

1 RESpondeo posse, si actus facias, quales exiguntur à quolibet præcepto, quia efficis, quidquid per præcepta exigitur. Ergo satisfacis illis: diuersitas enim temporum nullibi in præceptis exigitur, & ita tenet Nauarr. *summ. cap.* 21. *num.* 8. *& cap. quando, de consecr. distinct. 1. cap. 19. num.* 178 Henriquez *lib. 9. de Missa, cap. 15. num.* 5 Azor. *tom. 1. lib. 10. cap. 12. q. 10. & lib. 7. cap. 5. q.* 3. Valent 2. 2. *disp. 6. q. 2. punct. vlt. coroll.* 1. Suar. *de sacrament. disp.* 38 *sect. 6. num.* 5. Bonacina *disp. 1. de leg. q. 1. p. 9. n.* 8. Thomas Sanchez *lib. 1. in Decalog. cap. 14. num.* 11. & alij plures ab eisdem relati.

2 Dixi te posse eodem tempore satisfacere pluribus præceptis per plures actus, si actus facias, quales exiguntur à præceptis. Nam plures Doctores existimant regulariter hoc esse impossibile: quia non potes pluribus actionibus incumbere ea attentione, quæ à præceptis exigitur: qua de causa dicunt te posse satisfacere præcepto audiendi Missam, si simul velis satisfacere præcepto recitandi horas canonicas, quia attentio vnius actionis, attentionem alterius impedit. sic Syluest. *verbo Missa 2. fine.* Angelus *verbo feria, num.* 46. Armilla *verbo festum, num. 11. & verbo Missa. num.* 39. Rosella *verbo, Dominica, num.* 7.

Verum iure optimo hæc doctrina ab aliis Doctoribus, præcipuè Nauarr. Azor Henriquez, Suarez, Sanchez, & Bonacina limitata non admittitur: non enim potentia intellectiua ita limitata est, vt nequeat duplici actioni simul attendere, & experientia constat recitantem calculum virgineum, vel horas canonicas posse sufficienter testificari de omnibus, quæ in Missa contigerunt. Signum ergo est manifestum attendisse sufficienter. Adde non requiri in supradictis actionibus diuersam attentionem, sed vnam: non enim necesse est, vt ad verba, & sensum illorum, quæ in Missa, vel horis canonicis proferuntur attendas, sufficit si attendas ad Deum: quæ attentio vtrique operi conuenit, & sufficiens est.

PVNCTVM XXI.

Quando censeatur peccare impedimentum apponens, vel non tollens legi, vel præcepto adimplendis.

1 *Proponitur dubitandi ratio.*
2 *Respondetur quæstioni sub distinctione, & affirmatur præcepta naturalia per se obligare omnia impedimenta tollere, secus præcepta positiua.*
3 *Explicatur doctrina.*
4 *Proponitur obiectio, & fit satis.*

1 SEmper videris peccare, quoties impedimentum apponis executioni præceptæ, vel iam impedimentum appositum non tollis, vel apponendum non remoues: quia superior præcipiens finem, simul etiam, & media censetur præcipere. Sed est medium necessarium remouere impedimenta, quæ executioni præceptæ obstant, vel iam posita remouere. Ergo si id non facis, peccas.

2 Cæterum hæc doctrina ita generaliter sumpta vera non est: non enim excommunicatus tenetur ex vi præcepti audiendi Missam, absolutionem quærere excommunicationis, vt plures Doctores docent, quos refero in materia Eucharistiæ in fine, vbi de præcepto audiendi Missam; neque tenetur diues non laborare, vt possit ieiunium seruare, neque peregrinationem in alium diem differre, vt censent plures. Quocirca distinguendum est inter præcepta naturalia, & positiua, & affirmandum præcepta naturalia per se obligare omnia impedimenta illorum executioni obstantia remouere: & media, quæ ad illorum executionem per se necessaria sunt, apponere, quia cum obligatio horum præceptorum ex ipsis rebus nascatur, nequit limitata esse obligatio pro vno, vel altero medio, aut impedimento & non pro omnibus. Vnde exequens officium iudicis, Confessarij, Aduocati, tenetur addiscere, quæ necessaria sunt ad illius rectam executionem, & remouere impedimenta, quæ obstare visa fuerint. Et obligatus lege charitatis succurrere indigenti, eleemosyna corporali, vel spirituali correctione, tenetur media necessaria apponere, & impedimenta, quæ videt obstare, remouere, quia hæc obligatio ex ipsa rei natura nascitur: & si natura præscribit absolutè finem, & media necessaria ad illum præscribere debet. Quare nisi iusta aliqua causa intercedat excusationis, præceptum ad hæc omnia ponenda, vel remouenda obligat. Neque in horum præceptorum impedimentis video esse inter Doctores dissensionem, solùm enim est dissensio pro sufficienti causa excusationis.

At in præceptis positiuis secus dicendum est: non enim ex vi horum præceptorum teneris omnia media, quæ videntur aliquo modo necessaria ad illius executionem apponere, vel impedimenta remouere, quia non obligant cum tanto grauamine: cum enim horum obligatio ex voluntate legislatoris procedat, poterit legislator illorum obligationem statuere sub conditione, quòd liber, & expeditus existas, non verò imperare tibi expeditionem. Quod exemplo de excommunicatione pro præcepto audiendi Missam, & exemplo peregrinationis pro præcepto ieiunij illustrari potest. Quæ autem sint media apponenda, quæue impedimenta remouenda pro executione horum præceptorum, non videtur posse certa regula definiri; aliqua enim sunt grauiora præcepta, alia leuiora, & sic media apponunt, vel impedimenta remouent proximiora, vel remotiora: quare ex modo, quo quodlibet præceptum receptum est, peti debet hæc obligatio. sic docet Thom. Sanch. *lib. 1. in Decalog. cap* 15. *num.* 4 Salas 1. 2. *q.* 71. *tract.* 13. *disp* 2. *sect. 9. num.* 117. & 118.

3 Verùm etsi hoc ita sit, credo omnia illa media, quæ per se, & intrinsecè, seu ex natura rei necessaria sunt ad illorum executionem

cutionem, te obligatum esse apponere, & omnia illa impedimenta, quæ per se, & ex natura rei obstant, remouere. Cætera verò petenda sunt ex consuetudine, & modo quo præceptum receptum est. Primam partem probo, tum ratione superius posita: præcipiens enim finem, consequenter præcipere censendus est, quę ad illius executionem necessaria sunt: aliàs non efficaciter finem intendet, sed diminutè procedet: tum exemplis. Si enim die festiuo nolis à lecto surgere, & Ecclesiam adire, sed ludo occupari, peccas contra præceptum audiendi Missam. Item si obligatus horas canonicas recitare, proiicias Breuiarium, aut nolis habere, peccas: quia hęc omnia sunt media per se, & intrinsecè necessaria ad illorum præceptorum executionem: & sic tenent supradicti Doctores. Qua ratione dicunt, si aliquis die festiuo, vel nocte proxima se inebriaret, præuidens impediendum esse à Missæ auditione, peccare eum se inebriat, contra præceptum audiendi Missam, quia apponit impedimentum per se obstans præcepti executioni.

Dixi, si die festiuo, vel nocte proxima te inebriates: quia tunc iam censetur moraliter adesse præceptum, ac proinde efficaciam habere remouendi impedimenta obstantia illius exeutioni. At si antequam dies præcepti adueniat, vel quasi in proximo sit, te inebriares, vel cibum nocinum sumeres ex quo prouideres infirmitatem tibi obuenturam, & impedimentum apponendum recitationi horarum, Missę, & ieiunio; non videris, tunc aduersus hęc præcepta peccare; quia non videntur extendi ad media, & impedimenta ita remota: & docet Salas, & Sanchez *supra*. Adde aliquos Doctores, etsi concedant te inebriantem die, quo est præceptum audiendi sacrum, vel recitandi horas, ex qua inebriatione impeditur eorum executio, peccare aduersus hęc præcepta. At admittunt sumentem vinum, aut nociuum cibum, præuidentem ob morbum se omissurum Missas, horas, & ieiunia, aduersus hæc præcepta non peccare. sic Henriq *lib. 9. cap. 25. num. 12. in com. litt P.* quamuis non exprimat, si id faciat eo die, quo viget præceptum. At Med. 1.2. *q. 77 art. 7. & in summ in declarat. 3. præcepti cap.* 14. §. 10 *fol.* 101. de eodem die loquitur, & dicit non peccare contra præceptum ieiunij, eum qui iter facit, vt inuisat concubinam, seu amicam, vel laborat in venatione vel in ludo pilæ, præuidens inde fore, vt die illo non possit ieiunare. & Thom. Sanch. *lib.* 1 *sum. cap.* 15. referens hanc sententiam, non videtur ab illa dissentire, solùm enim dicit obligare, ne hæc impedimenta in fraudem ieiunij apponantur, hoc est ex intentione violandi illud: consentit Ioan. Sanchez *disp.* 54. *select n.* 20. & addit, etiamsi fiant ex intentione non seruandi ieiunium, adhuc non peccare, quia illa non est intentio violandi ieiunium, cum obligat, sed intentio excusandi se à ieiunij obligatione, seu apponendi causam excusantem: quærere autem causam excusantem ab obligatione præcepti, non videtur esse contra præceptum.

Ego verò huic extensioni acquiescere non possum sicut neque Salas *supradicto loco* 1.2. *sect.* 13 *disp* 2 *sect.* 9 *n.* 18. acquiescit: imò absolutè dicit esse falsam sententiam Medinæ, & ab omnibus reprobatam; intellige ab antiquis Doctoribus: (nam recentiores aliqui eam approbant.) Moueor, quia nullam differentiam inuenio inter inebriantem se, & ex proposito dormire volentem die, quo debet audire Missam, & inter edentem cibum noxium, ex quo præuidet impedimentum esse apponendum, quo minus Missam audire possit, vtrumque enim impedimentum æquè obstat præcepti executioni: si igitur in eo, qui se inebriat, vel dormire vult, omnes admittunt omissionem Missæ imputari in causa, ita debet imputari ei, qui cibum sumit, ex quo infirmitas, & impedimentum nascitur, quominus audire Missam possit. Item nullam ferè differentiam inuenio in eo, qui die festiuo vult ludere tempore, quo Missa dicenda est, vel in eo qui vult ludo pilæ vel alio labore non necessario, neque honesto occupari: ex quo violatio ieiunij est sequenda. In vtroque enim casu impedimentum apponitur præcepti executioni per causam, cuius positio nulla ratione honestatur. Neque hoc rigidum, & durum alicui debet videri, sed rationi multum conforme. Ratio enim dictat, vt quando viget præceptum, vel iam est in pendenti, vt vigeat, remoueantur quæ illius executionem impediunt, & apponantur quæ ad illius executionem necessaria sunt. Quando verò præceptum non actu obligat, neque proximè est vt obliget, faciliùs permitti potest non prohibere causas obstantes illius executioni: & in hoc sensu sustineri potest comedentem cibum noxium, vel exercentem actionem, ex qua actione executio præcepti Missæ, ieiunij, recitationis impedienda est, non peccaturum aduersus hæc præcepta: si, inquam, illa faciat, non eo die, quo præceptum occurrit, vel in proximo est, vt occurrat, sed aliquibus diebus antecedentibus.

4 Dices Ergo agricola, vel alius officialis non poterit laborare die ieiunij, neque peregrinationem aliquam facere, aut honestum aliquod opus, & pium exercere, si inde sciat impotentem reddi ad ieiunandum: & si hoc potest, poterit etiam ludo pilæ, & venationi se committere, quin peccet, poterit etiam illa omnia exercere, sciens impediendum esse ab auditione Missæ, & recitatione horarum? Hæc obiectio probat secundam partem nostræ conclusionis, scilicet plura esse impedimenta, quæ ex consuetudine, & communi Doctorum sententia apponi absque culpa possunt executioni præcepti: neque illa sunt censenda impedimenta, sed exemptiones ipsiusmet præcepti, præceptum enim ieiunij, v.g. obligat vacantes otio, non laborantes: quare qui die ieiunij laborat, etiam in labore sibi non necessario, non videtur comprehensus sub præcepto. Aliàs dicendum esset teneri agricolas, fabros lignarios, & ferrarios diuites, quique facilè laborem excusare possunt, à labore cessare, vt ieiunium seruent: quod est contra receptam sententiam, vt tradit Ioann. Sanchez *disp.* 54. *in select. n.* 14. Eadem ratione peregrinantes, vel se flagellantes, aliáque opera pia exercentes, quibus cum compati non potest ieiunij obseruatio, videntur excusati. sic Ioan de Friburg. *in summ. Confessor. lib.* 1. *tit.* 12. *q.* 19. *&* 29. Ariost. *in Enchirid.* 2. *p de ieiunio, fol.* 89. Astens. 2. *par. tit.* 28. *q.* 3. Ioann. Sanchez *disp.* 54. *n.* 21. *&* 22. quia præceptum hoc solum illum laborem videtur remouere, qui neque necessarius est, neque honestus Vnde censeo non excusatum eum, qui ludo pilę, & venationi se committit. A præcepto autem audiendi Missam, & horarum recitatione, cum viget, censeo excusatum non fore, eum, qui labori quantumuis pio se exerceat: nisi ad illud exercendum obligatus ex charitate sit: præcepta enim illa remouent omnia impedimenta, quę absque graui detrimento tui, vel proximi omitti possunt.

PVNCTVM. XXII.

In quibus sit potestas leges ciuiles condendi.

1 *Certum est hanc in omnibus esse potestatem.*
2 *Hac potestas non est à natura, sed à republica.*
3 *Qua ratione hac potestas sit à Deo.*

1 HVcusque de obiecto legis, de eius publicatione, & obligatione, quam inducit, sermonem fecimus: pergamus inuestigare causam eius sufficientem.

Primò supponendum est vt omnino certum, esse in hominibus potestatē leges ferendi, quia sine illa communitas hominum gubernari non posset: nam (vt dixit Sapiens *Prouer.* 11.) vbi non est gubernator corruit populus; sed gubernator exercere officium non potest, nisi mediis legibus. Ergo vel ab alio debet illas recipere, vel ipse, si supremus sit, debet illas condere.

2 Hanc autem potestatem ferendi legem nullus habet à natura, quia natura omnes homines fecit liberos, nemini enim potestatem, & iurisdictionem politicam in alium concessit. Restat ergo, vt solùm ipsa communitas hominum habeat à natura hanc potestatem: hanc autem habent, eo ipso, quo plures familiæ volunt se se inuicē iuuare, & inter se vinculo societatis vniri: nam sine potestate ferendi leges, non possunt in pace, & iustitia gubernari, & conseruari Quapropter per vllam potentiam non potest impediri hæc potestas. Verùm quia communitas iudicauit se rectius gubernari posse, aliquo singulari, vel aliquibus, quàm omnibus; quia si omnes ad regimen sui concurrerent, esset non leuis confusio, & continua perturbatio, præcipuè si esset magna hominum multitudo; ideo totam suam potestatem transtulit in vnum, vel in plures aliquos determinatos, qui regere, & gubernare rempublicam possent, potestate ab illa accepta: & in his omnes ferè conueniunt cum D.Thom 1.2. *q.* 90. *art.* 1. *ad* 2. *& q.* 97. *art.* 3. *ad* 3. & tradit Nauarr. *in cap. nouit, de iudic. notab.* 3. *num* 119. Castro *lib.* 1. *de lege pœnali, cap* 1. *§. postquam.* Suarez *lib.* 3. *de legibus, cap.* 2 *in.* 3. Couarr. *pract. cap.* 1. *conclus.* 1.

Ex his infertur, quemlibet Regem potestatem habere condendi leges à republica immediatè: constat ex supradictis Doctoribus, & deciditur *in l.* 1. *ff. de constitutionib. Principum, & l.* 1. *§ nouissimè. de origine iuris*, & tradunt ibi Doctores, & Canonistæ *in cap per venerabilem, qui filij sint legitimi.* Ratio est manifesta, quia non habet à propria natura, cùm hæc omnibus communis sit, & nulla sit ratio, quare magis vni, quam alteri hanc potestatem, & iurisdictionem politicam concesserit. Habet ergo ab ipsamet communitate.

4 Dices habere à Deo immediatè, iuxta illud Pauli ad Rom. 13. *Non est potestas, nisi à Deo, & qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit:* & Ioann. 19. dixit Christus Pilato, *Non haberes in me potestatem vllam, nisi tibi data esset desuper.* & Prouer. 8. dixit Sap. *Per me Reges regnant, & conditores legum iusta decernunt.* Secundò, si à republica haberet hanc potestatem, esset respublica superior Rege, & posset Regē pro libero hac potestate priuare, quod videtur falsum. Ergo signū est à Deo haberi.

Respondeo omnem potestatem regiam à Deo esse immediatè, sed non inde infertur in alio prius immediatè, non fuisse, fuit quidem immediatè in ipsa communitate, à qua in Regem translata fuit. Sed hæc prioritas non obstat, quominus in Rege immediatè à Deo sit potestas, tum quia non est alia potestas in Rege, quàm illa potestas, quæ fuit in communitate: tum quia ipsemet Deus sua speciali prouidentia hanc translationem, seu successionem ordinauit, Adde supposita potestate

in

in Rege, Rex gerit vicem Dei, quia quidquid Rex imperat, Deus imperat exequi.

Ad secundum nego absolutè rempublicam manere superiorem illo, in quem transtulit potestatem, hac enim translatione, abdicauit à se dominium, & se Regi subiecit: sicuti si te venderes alicui in seruum, maneres quidem suppositam venditione inferior, etsi antea non esses, neque posses facta venditione illum dominio tui priuare: sic proportionaliter in republica contingit, facta suæ potestatis translatione.

Sed quia hæc potestas in variis personis residere potest, ideo expendendæ sunt, in quibus dubium est residere. Dubitatur, inquam, primùm de Pontifice, & Imperatore respectu totius orbis, Rege, & Regina, cui ius regni competit, de communitatibus nemini subiectis, de aliis qui Regi subduntur, de magistratibus, de patrefamilias, de marito respectu vxoris. De singulis ergo examinandum est, qua ratione ius habeant condendi leges ciuiles.

§. I.

Quid dicendum de Pontifice, & Imperatore respectu totius orbis.

1 *Pontificem non habere potestatem condendi leges ciuiles totum orbem obligantes.*
2 *Neque huic decisioni obstat derogatio, quam sæpè facit, legum Imperatoris, aliorúmque Principum*
3 *Pontifex in terris sibi subiectis leges ciuiles condere potest.*
4 *Idem dicendum est de Imperatore legitimè electo, comparatione regnorum, quæ sibi subduntur.*
5 *Extra illa regna non valet leges ferre.*
6 *Bene potest leges ferre obligantes illis in regnis, in quæ habet directum dominium, tametsi immediatè non gubernet.*
7 *Deficientibus legibus propriis, dissiente Pontif. ic. & Lusitania; leges imperatoriæ in causis decidendis obligant, secus in Hispania, & Gallia.*
8 *Qui negent etiam ex consuetudine non esse obligatos iudices Hispanos sequi ius ciuile deficiente proprio.*
9 *Probabilius credo oppositum.*
10 *Satisfit rationibus n. 8 adductis.*
11 *Ob transgressionem legum ciuilium, si non procedat aduersùs ius naturale, nulla pœna debetur.*
12 *Quid dicendum cum ius ciuile contrarium est Pontificio ciuili.*

1 COmmunis, & vera sententia est, Pontificem non habere potestatem ferendi leges ciuiles obligantes totum orbem, neque totum populum Christianum, sed solum habere potestatem ferendi leges obligantes terram sibi temporaliter subiectam. sic Bellarm. *lib. 5. de Pontif. cap. 2. 3. & seqq.* Nauarr. *cap. nouit, de iudic. notab. 3. num.* 19. Couarr. *reg. peccat. 2. p. §. 9. num.* 7. Molin. *tract. 2. de iust. disp.* 29. Suarez *de leg. lib. 3. cap. 6. num. 3. & 3. p. tom. 1. disp.* 48. *section. 2. fine.* Bonacina *disp. 1. de leg. quæst. 1. p. 3. num.* 5. Salas *disp. 7. de leg. sect. 4. num.* 30. & alij plures ab eisdem relati. Et quidem non habere potestatem ferendi leges obligantes infideles, constat ex Paulo 1. *Corinth.* 15. dicente, *de his qui foris sunt, quid ad nos?* quasi nihil circa illos Pontifex statuere possit. & *in cap. gaudemus, de diuortiis,* deciditur constitutionibus canonicis non obligari paganos. Ergo à fortiori obligari non poterunt legibus ciuilibus. Circa fideles verò commorantes in terris Imperatori, & Regibus aliísque Principibus subiectis, inde probatur, quia huiusmodi Principes habent supremam potestatem ciuilem, & temporalem, in suos subditos, vt constat ex *cap. duo sunt. cap. cùm ad verum, 96. distinct. & cap. per venerabilem, qui filij sint legitimi, cap. solitæ, de maiorit. & obedient. cap. nouit. de iudic.* Ergo Pontifex supremam iurisdictionem non habet, aliàs derogaret iurisdictioni supremæ illorum Principum. Sed sine hac iurisdictione, & potestate non potest leges temporales condere, quæ subditos Imperiales, Hispanos, & Gallos, & eorum Principes obligarent. Ergo. Adde Christum Dominum solum spiritualem iurisdictionem Pontifici tribuisse, non temporalem, vt fere omnes Doctores exponunt illis verbis dictis Petro, *Tibi dabo claues regni cælorum. Pasce oues meas.* Quocirca vt Pontifex temporalem iurisdictionem haberet, sicuti reliqui Principes sæculares, indiguit illa donatione, quam illi Principes fecerunt, vt constat ex *cap. ego Ludouicus, 63. dist. & cap. Constantinus, 96. dist. & cap. fundamenta, de elect. in 6.*

2 Neque obstat Pontificem sæpè derogare leges Imperatoris, & Principis supremi, vt patet ex *cap. vigilanti, & cap. fin. de præscript. & regul. possessor, de reg. iur. in 6.* vbi Pontifex abrogauit legem ciuilem permittentem præscriptionem cum mala fide: & *in cap. cùm haberet, de eo qui duxit in matrimon.* concedit, & mandat filiis illegitimis præbere alimenta, quæ legibus ciuilibus negata erant. Non, inquam, hoc obstat, quia hæ leges latæ à Pontifice sunt leges canonicæ, salutem animarum spectantes, quando enim Pontifex videt Principes sæculares ferre leges æquitati contrarias, potest, & debet suis legibus abrogare, sicuti in supradictis exemplis factum est: lex enim illa de præscriptione mala fide fouebat fraudes, & latrocinia, lex item negans filiis alimenta pietati naturali aduersabatur: meritò ergo reprobari debebant ab illo, cui animarum cura commissa est. Item quando Pontifex videt Principes sæculares negligentes esse in statuendis his, quæ ad rectum regimen suorum subditorum pertinent, ob cuius negligentiam peccata grassantur, poterit ea suis legibus præcauere: neque enim hoc est directè potestatem habere temporalem in subditos imperiales, & reliquorum regios, sed solum habere in illos spiritualem potestatem, & statuere conscientias spectantem: ratione cuius prouidere, & statuere in potest, quidquid necessarium, & conueniens iudicatur: & in hoc sensu Bonifac. VIII. *in Extrauag. vnam sanctam. de maior. & obed.* dixit, *oportere gladium esse sub gladio,* hoc est, temporalem Principum iurisdictionem spirituali Pontificis subiici.

3 Quòd verò Pontifex in terris sibi subiectis habeat temporalem iurisdictionem, nemini dubium esse potest, cùm spiritualis iurisdictio temporalem non excludat, vt habetur in supradicta Extrauag. Bonifac. VIII. Adde Reges & Principes transtulisse in Pontificem potestatem gubernatiuam. Ergo & legislatiuam, quæ gubernatiuæ necessariò coniuncta est.

4 Quòd si de Imperatore loquamur, constat apud omnes imperatorem legitimè electum posse leges ferre in prouincias, & regna sibi subdita, quia in illis habet supremam potestatem, & iurisdictionem, deciditúrque in *l. 1. C. de vet. iur. encl. & l. bene à Zenone, C. de quadrien. præscript. & l. 1. & vltim. C. de legib.* Item Imperatores antiqui potestatem habebant condendi leges obligantes totum suum imperium, vt constat ex *supradict. leg.* & ex toto iure Cæsareo, qui authoritate imperiali constitutus est, & specialiter ex *l. 2. C. de vet. iur. enucl.* vbi dicitur soli imperiali authoritati leges condere, & interpretari esse concessum: sed eandem potestatem habet nunc Imperator Romanus legitimè electus in terris sibi subditis. Ergo. Dixi, legitimè electus: nam si caret legitima electione, caret potestate legislatiua, sicuti careret, qui per vim, & iniustitiam regnum occuparet. Contingere autem potest, vt bene dicit Suarez infra referendus, successu temporis populum admittere talem principatum, & tunc ratione consensus populi, potestatem habere legislatiuam. Adde dum expelli non potest, censendus est illam habere, ne maiora mala prouenient, esset enim maius malum carere populum gubernatione vlla, quàm permitti gubernari à tyranno, quem à se expellere non potest: & ita tradunt Salas *disp. 7. de leg. sect.* 12. Molina *de iust. tract. 2. disp.* 13. Suarez *lib. 3. de leg. cap. 4. num.* 4. Bonacina *disp. 1. q. 1. p. 3. num.* 5. *circa med.*

5 Nullo autem modo potest Imperator legitimè electus extra regna, & prouincias sibi subditas leges ferre, quia non habet potestatem, & iurisdictionem illis in locis: nam vel illam habere debet à Christo Domino, vel iure belli, vel electione populi. A Christo Domino illam non habet: nam si Pontifici data non est, vt diximus, minus censebitur Imperatori concessa. Adde nullum reperiri locum in Scriptura, vnde talis potestas concessa intelligatur. Ergo sine fundamento hæc affirmanda sunt: iure autem belli constat Imperatorem nunquam occupare terras, quæ Regibus aliis subditæ sunt: quales sunt Hispaniæ, Galliæ, & Belgicæ, electione tamen minus id constat. Ergo non est vnde censeri debeat, in totum orbem iurisdictionem habiturum. Adde Pontificem in terris subditis sibi potestatem temporalem supremam habere, Regem Hispaniæ, & Regem Galliæ in suo regno, & sic de aliis. Ergo non potest Imperator illam habere: & ita ferè omnes Doctores sentiunt, vt videre est in Molin. *tract. 1. de iust. disp.* 24. 29. & 30. Suar. *lib. 3. cap. 7. n.* 8. Vasq. 1. 2. *disp.* 153. *cap.* 2. Bonacina *disp. 1. de leg. q. 1. p. 3. n. 5. vers. dixi.*

6 Aduerto tamen Imperatorem habere dominium directum in aliqua regna, & prouincias, etsi ab alio, tanquam à supremo domino gubernentur. Nam esto Imperator illa regna per se immediatè non gubernet: at recognoscitur à Ducibus illorum regnorum tamquam supremus Princeps iure feudi, vel alio simili titulo. Et in his prouinciis, & regnis leges Imperatoris vim, & obligationem habent, & obseruari debent; quamuis non solæ: quia possunt habere proprias leges à suis Principibus latas. tradit Bonacina *suprà.* Salas *disp. 7. section.* 8. *num.* 46. Vasquez *cap. 2. num.* 14. Suarez *cap. 8. num.* 2. An autem ipsi Principes imperio subiecti possint imperatorias leges suis legibus derogare? Respondet optimè Suar. ex consuetudine, & vsu colligendum esse: potuit enim à principio dari illis dominium prouinciæ ea conditione, vt legibus imperatoris gubernentur: neque possent aliquas facere, quibus earum obseruantia diminueretur, sed potiùs foueretur, vel posset dari ea conditione, vt legibus imperatoriis gubernarentur, cum proprias non haberent: qualiter autem fuerit concessum, colligendum est ex ipso vsu, & consuetudine.

Extra has verò prouincias, & regna leges Imperatoris per se non obligant. Vnde non obligant in regno Hispaniæ, Galliæ, Lusitaniæ, Flandriæ, & similium, quia neque Imperator est illorum regnorum gubernator, neque iure feudi, aut alio titulo simili ei subiecta sunt.

7 Sed

7 Sed dubium est, an deficientibus legibus propriis horum regnorum, gubernari debeant legibus imperatoris, in causis, inquam, decidendis.

Et quidem de prouinciis Pontifici temporaliter subiectis id affirmandum est, quia ita Pontifex statuit, *cap. 1. de noui operis nunciat.* quod pro causis spiritualibus decidendis vim habet in tota Ecclesia: pro temporalibus autem solùm in terris temporali Pontifici subiectis. sic Suarez *lib. 3. cap. 8. num. 3.* Bonacina *num. 5.* Vasquez *disp. 153. cap. 2.* Salas *disp. 7. sect. 8. num. 46.* Idem dicendum est de regno Lusitaniæ, deficientibus enim propriis legibus, deciden lus casus est legibus iuris ciuilis, non Pontificij, etiamsi Pontificium contrarium sit, ex *lib. 3. ordinam. tit. 64.* In regno autem Galliæ, & in Hispania nullo modo tenentur iudices deficientibus propriis legibus leges ciuiles sequi in causis decidendis, quia in legibus illorum regnorum, nullibi est statuta talis obligatio.

8 Solum est dubium, an ex consuetudine teneantur iudices sequi decisiones iuris ciuilis deficiente iure proprij regni, præcipuè in Hispania? Negat Suarez *num. 5.* & adducit Gregor. Lopez *leg. 6. tit. 4. part. 3.* Franc. Varg. *tract. de potest. Pontif. axiom. 7. num. 10.* Bernard. Diaz *practic. quæst. 144. circa fin.* vbi Salcedo. Mouetur, quia non constat de tali consuetudine, quæ fuerit introducta consentientibus, vel scientibus Regibus. Item quia Philippus II. nouissimè renouauit *l. 1. & l. 2. Tauri*, in qua decidit causas decidendas esse per leges horum regnorum, & non per alias: habetur *l. 1. & 2. lib. 2. noua compilat.* Quod non videtur dicendum, si deficientibus legibus nostri regni leges ciuiles sequendæ forent. Item non probatur consuetudo, & vsus, ex eo, quòd iudices frequentiùs iudicent per leges ciuiles deficientibus propriis, quia id fieri potest non obligatione, sed imitatione, quia scilicet æquitati proximiores videntur.

9 Verùm mihi probabilius est teneri iudices Hispanos leges ciuiles sequi in causis decidendis, si deficiant leges propriæ: probat latè, & eruditè Burgos de Paz *in l. Tauri, à n. 520.* Anton. Gomez *ibi num. 10.* Didacus à Castillo *ibi verbo, no se vse de ella, & in l. seqq. in verb. pues por ella, y no por otras, & infrà l. 3. verb. siete testigos, col. 8.* Moueor primò, quia leges ciuiles sæpissimè allegantur in tribunalibus, cum propriæ deficiunt, easque iudices sequuntur: si autem iudices eas non tenerentur sequi, nullius vtilitatis esset illas allegare. At videmus, & testatur Burgos de Paz iudices etiam supremos non audere his legibus contraire, nisi cum nostris legibus aduersantur. Ergo ex obligatione habent illas sequi. Secundò ex *l. 2. tit. 9. lib. 3.* quæ fuit edita Barcinonæ anno 1493. vbi sancitur nullum iudicem effici posse, absque eo, quod iuri canonico, & ciuili per decem annos studuerit: si autem ius ciuile ad causas decidendas non deseruit, etiam deficientibus propriis, vt quid tanta cura apponenda erat in eius studio? Tertiò, quia leges ciuiles, quæ peccatum non nutriunt, in maxima æquitate fundantur. Ergo cùm conueniens sit iudices regulam aliquam habere in causis decidendis, ne se periculo errandi exponant, & ex iure regio illam non habent, mutuari debent ab imperiali iure. Et confirmo ex *cap. fin. de transactionib.* vbi cauetur, *cùm index ius expressum non habet in causis decidendis, æquitate causam dirimat*, & probat textus *in l. quod si Ephesi, in fine. ff. de eo quod certo loco.* Sed ad hanc æquitatem seruandam nullus modus aptior esse potest, quàm lex imperialis deficientibus propriis. Ergo. Adde causam decidere ex proprio cerebro, prætermissis iuris ciuilis sanctionibus, errandi periculo non leui est expositum: quod damnat textus *in l. 2. §. mirabile, C. de vet. iure enucleando. ibi, & propter ipsam consentientiam, & voluntatem iudicum magis quàm legitima authoritate lites dirimebantur.* Quartò non leuiter probatur hæc sententia ex præludio legum Matriti anno 1502. vbi loquens Rex de causis decidendis, affirmat decidi debere *por las leyes de las partidas, e de los fueros, e ordenamientos, e pragmaticas, y por derecho commun.* In quibus vltimis verbis ius ciuile intelligitur. Ergo iure ciuili causæ decidi debent deficientibus legibus propriis.

10 Neque obstant superiùs allegata, solum enim probant, stantibus legibus nostri regni, per illas, & non per alias leges decidendas esse causas, vel probant non esse in Hispania causas decidendas per leges ciuiles, & imperiales, deficientibus propriis, tanquam per leges per se obligantes, sed tanquam per solidas quasdam rationes, & æquitati, & rationi naturali maximè conformes. In quo sensu probat Burgos de Paz *num. 546.* ex Hostiensi, & aliis, in Gallia vtendum esse legibus ciuilibus, cùm propriæ deficiunt: neque contrarium esse textum *in cap. super specialí, de priuileg.* quia interpretandus est, quòd Galli eas non vt leges obseruant, sed vt rationes, & decisiones iuri naturali conformes, vel quòd non obseruant imperiales extantibus propriis.

11 Placet tamen mihi sententia Suarez, Gregor. Lopez, & aliorum *suprà*, neminem esse puniendum propter transgressionem legum ciuilium, si actus non sit contra ius naturale, vel regni: neque contractum fore irritum, etsi à iure ciuili irritetur, si tamen iure naturali, vel regio non irritatur: quia si hos effectus leges ciuiles haberent, obligarent sanè Hispanos, sicuti propriæ, quod non est dicendum.

12 Sed aduersùs supradicta obstat: quia si deficientibus legibus nostri regni, sequendum est ius ciuile non in vi legis per se obligantis, sed in vi rationis, & directionis iustæ. Ponamus iuri ciuili Pontificium esse contrarium. Quod ergo sequendum erit? Suarez *num. 6.* facile ab hac dubitatione se eximit: affirmat namque neutrum ex obligatione esse sequendum, ex consilio, & æquitate Pontificium. Verùm Gregor. Lopez *lib. 8. tit. 14. part. 5.* & Salcedo *pract. quæst. 44. lit. C.* affirmat sequendum esse ex obligatione Pontificium. At crederem præferendum esse ciuile Pontificio: (loquor de Pontificio ciuili, non canonico.) Moueor, quia ius Cæsareum ideo vocatur commune, quia commune est omnibus regnis, cum proprium deficit. Secundò, quia ius Cæsareum permittitur allegari in causis decidendis: at ius speciale Pontificium nullo modo. Tertiò, quia ipsemet Pontifex mandat ius Cæsareum sequi in suis prouinciis, cum proprium deficit. Ergo si Rex Hispaniæ idem intendat, & velit, vt deficiente proprio iure commune sequatur, rationabiliter, & iustè videtur procedere.

§. II.

Quid dicendum de Rege, Regina, aliisque subditos habentibus.

1 *Rex, & supremus Princeps leges ferre potest.*
2 *Aliquando illas ferre non potest independenter à regno.*
3 *Regina si domina est regni, & viro soluta, leges ferre potest.*
4 *Proponitur obiectio, & fit satis.*
5 *Matrimonio adstricta dubium est an gaudeat hac potestate, vel illam integrè transferat in maritum.*
6 *Probabilius est hanc potestatem retinere.*
7 *Soluitur ratio dubitandi n. 5. adducta.*
8 *Qui subditos habent ratione dominij, & non iurisdictionis, leges ferre non possunt.*
9 *In quo potestas dominij, & iurisdictionis distinguantur.*
10 *Communitates perfectæ, seu supremam habentes iurisdictionem leges ferre possunt.*
11 *Secus quæ in Principem potestatem transtulerunt, nisi ex priuilegio, vel vsu contrarium constet.*

1 Certum est quemlibet Regem supremum habere potestatem ferendi leges in suo regno, quia habet potestatem gubernatiuam, quæ sine legislatiua esse non potest. Bart. *in l. vlt. C. de legibus.* Bald. *cap. 1. de constitut.* Nauarr. *cap. nouit. de iudic. notab. 2. n. 110.* Suarez *lib. 3. cap. 9. n. 2.* Bonacina *disp. 1. q. 1. p. 3. n. 7.* Salas *disp. 7. sect. 11. num. 51.* & ferè omnes expositores cum D. Thom. *1. 2. q. 90. art. 3.*

Idem dicendum est de aliis Principibus supremis, qui superiorem non agnoscunt quoad temporalem iurisdictionem, quocumque nomine nuncupentur, Duces, Marchiones, Barones, &c. Qui verò superiorem agnoscunt, examinare debent, qua ratione illis concessa est facultas gubernandi, & leges ferendi: an, inquam, dependenter à Principe supremo, an independenter ab illo: & pro modo concessionis erit potestas ferendi leges. sic Suarez *num. 3.* Bonacina *suprà*, Salas *sect. 8. n. 46.* Vasquez *disp. 153. cap. 2. & 3.* Idem cum proportione dicendum est de magistratibus, seu gubernatoribus, quibus regimen prouinciæ incumbit, possunt enim hi vel ex lege, vel ex consuetudine, vel ex speciali voluntate Principis leges ferre: quia potestas leges ferendi delegabilis est à Principe, cùm sit potestas iurisdictionis. Videre tamen debent, quam habeant potestatem. sic præcitati DD. Bonacina, Suarez, Salas *suprà.* In Hispania autem nulli gubernatores, Duces, Comites & Dynastæ habent potestatem leges ferendi, quia *in l. 12. tit. 1. part. 2.* expressè illis prohibetur.

2 Aduerto tamen aliquando Regem, etiamsi supremus sit, non habere potestatem ferendi leges independenter à regno: vt dicitur de regno Aragoniæ, quod sub hac conditione Regi tradidit gubernandum, cum enim tota potestas legislatiua sit prius in communitate, & ex illa in Regem fuerit translata, potuit communitas sub hac, vel illa conditione potestatem tradere, & tunc communitas legislatiua erit simul cum Rege, & Rex cum communitate. Ita Suarez *libr. 3. cap. 9. num. 3. & cap. 19. num. 6.*

3 Sed inquires, quid dicendum sit de Regina?

Respondeo si ipsa domina est regni, & matrimonio alligata non est, leges ferre potest, sicuti quilibet alius Rex supremus, quia ratione dominij in regnum habet in se potestatem legislatiuam, cum alio modo regnum gubernare non posset. Secundò, quia ipsa fœmina capax est regiæ iurisdictionis, *cap. dilecti, de arbitr. cap. ex parte, el 2. de priuileg.* Ergo capax est præcipui actus illius, qui est leges condere. Tertiò sequeretur peccaturum, qui regnum fœminæ relinqueret, siquidem tribueret potestatem ei, qui eam exercere non potest. Quocirca Regina regni domina poterit leges condere: & causas cognoscere, & sententias ferre, quia hæc omnia non excedunt potestatem sibi concessam: & ita tradunt Innoc. & Panorm. *in c. dilecti,*

dilecti. Suar. *lib. 3. de leg. c. 9. n. 9.* Bonac. *disp. 2. q. 1. p. 3 num.* 8. Salas *disp. 7. sect.* 11. & ferè omnes.

4 Sed obiicies, Paulum 1. *ad Timoth.* 2. dicentem, *docere mulieri non permitto, neque dominari viro*; sed cùm leges fert mulier, docet viros, quæ debeant facere, illisque dominatur. Ergo non est illi permissum. Secundò *in l fœmina ff. de reg. iur.* habetur fœminas ab omnibus officiis publicis remotas esse: quare neque iudices esse possunt, neque magistratum gerere. Ergo à fortiori neque leges ferre. Tertiò ad ferendas leges, & iudicandum de illarum transgressione, requiritur scientia, & prudentia. Sed hanc fœminæ nequaquam habent. Ergo.

Respondeo Paulum non permittere mulieri docere publicè doctrinam fidei, non quia incapax, sed quia est indecens, & indecorum: quæ tamen indecentia non inuenitur in legibus ferendis; siquidem potest secretò legem ferre, & postea voce præconis promulgare. Dominari autem viro in statu matrimonij non permittit Paulus, quia est contra naturam, quæ mulierem in matrimonij vsu, & regimine familiæ inferiorem effecit: at natura non efficit mulierem inferiorem homini in gubernatione politica, siquidem hanc potest ab ipsismet hominibus habere. Ergo.

Ad secundum dicas fœminas communes, seu quæ iurisdictionem non habent, exclusas esse ab officiis publicis, non verò eas, à quibus ipsamet officia publica pendent. Adde supradictam legem non posse regiæ potestati derogare, quia est supra ipsam legem.

Ad tertium casu, quo Regina scientia & prudentia necessaria ad condendas leges, careret, posse defectum supplere consilio prudentium, neque enim omnia per se ipsum gubernator scire potest.

5 Verùm si Regina matrimonio iuncta est, dubitare meritò potes, an retineat potestatem condendi leges, vel transferat in maritum necessariò. Ratio dubitandi est locus ille Pauli 1. *ad Timoth* 2. vbi non permittitur mulieri dominari viro, & 1. *Cor.* 12. dicitur *vir caput vxoris.* Si autem ipsa posset leges ferre, & Regem illis obligare, dominaretur viro, & caput illius esset: quod non est dicendum. Et confirmo. Primò ratione matrimonij mulier ita est subdita viro, vt vir dominium habeat tam in corpus vxoris, quàm in eius voluntatem, ac proinde in omnes actiones, quas exercere potest. Ergo poterit prohibere, ne condat legem, & à fortiori facere, ne ipse obligetur lege condita. Confirmo secundò ex *l. 9. tit. 1. p. 2.* vbi habetur dominium regni acquiri matrimonio: quando scilicet priuatus matrimonio iungitur fœminæ dominium regni habenti. Ergo tunc vir est dominus regni Ergo potest leges ferre.

6 Nihilominus tenenda est communis sententia affirmans stante matrimonio adhuc Reginam retinere potestatem condendi leges. Primò, quia retinet ius, & dominium regni, cui dominio necessariò sequitur administratio, & gubernatio illius. Ergo leges condere, quibus gubernetur. Quòd autem retineat ius, & dominium regni, inde probatur, quia regnum transferri non potest sine consensu regni, nullibi autem constat consensisse regnum in hac translatione, aliàs mortua Regina sine liberis, maneret maritus dominus regni: quod est omninò falsum.

Dices, transferri administrationem, non proprietatem, sicuti in dote vxoris transfertur administratio in maritum durante matrimonio, non tamen proprietas illius. Sed contrà: quia neque hæc translatio administrationis fieri potest sine consensu regni, neque regnum censetur consensum præbere in tali alienatione, quia est contra naturam ipsiusmet regni, regnum enim cùm in aliquem transfert dominium sui, transfert in illum potestatem gubernationis: nequit ergo vnum ab alio separari. Neque est simile de dote, quæ ad subeunda onera matrimonij data est, & ideo illius administratio penes maritum debet esse: at regnum non ab subeunda matrimonij onera, sed ad regendos subditos concessum est. Ergo.

Adde vxorem habentem ius patronatus præsentare posse sine consensu mariti. Ergo etiam poterit leges ferre conuenientes regno, sine illius consensu. Maritus autem tanquam Rex honorabitur, & nomine Regis nuncupandus est, non tamen regimen, & administrationem illius habet: & ita docet Bald. *in cap. significauit, de rescript. num.* 3. Tiraquel. *de nobil. cap.* 18. *num.* 3. Greg. Lopez *in lib 8 gloss. 9. & in lib. 9. gl. 4. tit. 1. p.* 2. Bonacina *disput.* 1 *de leg quæst. 1. p. 3. numer.* 8. Suarez *lib. 1. de leg. cap. 9. num.* 10. Salas *de leg disp. 7. sect 9. num.* 63. Vasquez 1. 2. *d.* 153. *cap.* 3.

7 Ad rationem dubitandi respondeo sub diuersa ratione virum esse caput vxoris, & illi subditum. Est caput vxoris in his quæ pertinent ad matrimonium, ad domus, & familiæ gubernationem, & educationem filiorum: est tamen vxoris subditus in administratione politica, si vxori competit ius, & dominium regni.

Ad primam confirmationem dico, virum non habere absolutam potestatem, & dominium in omnes actiones vxoris, sed tantùm in eas, quæ ad regimen familiæ pertinent, ac proinde non potest prohibere, ne leges ferat, neve ipse illis obligetur: lex verò adducta ex parte, etsi Palazio Rub. relato à Gregor. Lopez suprà videatur probare administrationem & dominium in Regem per matrimonium transferri: at, vt bene notat Gregor. Lopez in ipsamet lege continetur limitatio, & declaratio: siquidem solùm ratione coniugij conceditur marito nomen Regis, & honoris regni.

8 De aliis personis singularibus habentibus subditos ratione dominij, videtur alicui leges ferre posse. Verbi gratia maritos respectu vxoris, dominos respectu seruorum, patrem respectu filiorum, & totius familiæ. Sed hoc omnino falsum est, etsi possint præcepta imponere, quia ad rationem legis necessariò requiritur potestas iurisdictionis, non dominij, & potestas gubernatiua reipublicæ, & communitatis perfectæ, non potestas gubernatiua alicuius imperfectæ communitatis: qualis est specialis aliqua domus, & familia, & ita docent ferè omnes Doctores, Bart. *in l omnes populi ff. de iust & iur. in 1. quæst. & in l. imperium ff. de iurisdict. omnium iudic. num.* 8. Canonistæ Communiter *in cap. cum Ecclesia S. Maria, de constitutionib. & cap. solita. de maior & obedientia.* D. Thom. communiter receptus *q. 90. art.* 3. Suar plures allegans *lib. 1. cap. 8. n. 5. &* 6. Bonacina *disp.* 1. *q. 1. p. 3. n.* 3.

9 In quo autem potestas dominatiua, & iurisdictionis distinguantur, optimè explicant supradicti Doctores. Primò differunt ex obiecto, quòd potestas iurisdictionis respicit communitatem perfectam, quia ad illius politicam gubernationem ordinatur: secus potestas dominatiua, quæ per se respicit imperfectam communitatem, aut partes illius: communitas autem perfecta non potest esse vna specialis familia, sed multiplex, quia non potest esse communitas perfecta, nisi quæ ex consensu plurium vnica est, & sibi sufficiens. Secundò differunt ex fine, quia potestas dominatiua solùm respicit vtilitatem propriam imperantis, vel vtilitatem personæ, cui præceptum imponit, vt videre est in præceptis latis à patre, domino, & marito circa suos subditos: at postea politica, seu iurisdictionis, non spectat per se vtilitatem alicuius personæ singularis, sed rectum regimen communitatis, & bonum illius. Tertiò ex origine, potestas enim iurisdictionis residet in communitate, ex eo solum, quod communi sensu ad componendum vnum corpus politicum coniunguntur: transfertur autem in aliquem non iure naturæ, sed consensu ipsiusmet communitatis, & pro voluntate ipsius. At potestas dominij aliquando est iure naturæ, per naturalem originem, vt in patre respectu filij, aliquando est iure naturæ, supposito tamen aliquo contractu, vt in marito respectu vxoris, in ordine ad domus gubernationem, & personæ custodiam: aliquando est ex iure gentium, & ciuili, vt in domino respectu serui bello capti: aliquando ex contractu, pacto, vel promissione, vt si te vendas in seruum, vel votum obedientiæ alicui præstes. Quartò differunt in modo cogendi subditos: dominatiua enim potestas non potest subditos punire pœna sanguinis, non enim licet dominis sæuire in seruos, solum enim moderatum supplicium inferre possunt: at potestas politica potest pœna sanguinis subditorum delicta punire, quia totum hoc est necessarium ad vitia coërcenda.

10 Tandem restat dicendum de communitatibus per se gubernationem exercentibus. De his ergo certum est, communitates illas perfectas, seu ciuitates, quæ supremam habent iurisdictionem, qualis est, Veneta, Genuensis, habere potestatem condēdis leges pro suis subditis, quia nō possent subditos gubernare sine hac potestate, & cōstat ex l *omnes populi ff. de iust. & iur. & §. sed natur. Inst. de iur. nat.* & tradūt communiter DD. Solùm aduerto aliquando hanc communitatem, & rempublicam transtulisse suam potestatem in aliquem Principem, & tunc videndum est, qua ratione transtulerit: quia pro potestate iurisdictionis est potestas leges ferendi: vt bene probat Bald. *in d. l. omnes populi*; si enim integrè transtulit suam potestatem in Principem, poterit Princeps, Dux, seu Marchio nuncupatus leges ferre independenter ab ipsa republica: at si ipsa respublica non integrè, sed diminutè potestatem concessit, eo quod voluit Principem comitari in lege ferenda: neque poterit ipsa respublica sine Principe, neque Princeps poterit sine republica leges ferre. sic Suar. *lib. 3. cap 9. n* 19 Bonac. *disp. 1. q. 1. p. 1. n.* 10.

11 Aliæ autem communitates, seu ciuitates, quæ supremo Principi subditæ sunt, & in quem suam potestatem gubernatiuam integrè transtulerunt, nequeunt condere leges aliquas, nisi priuilegio Principis, vel ex vsu, & consuetudine sic receptū sit, solent enim ex priuilegio, vel ex vsu, & consuetudine hæc communitates condere leges, quæ *municipales* appellantur. habetur *in 6. const. Inst. de iure. natur.* & colligitur ex *l. leges C. de legib. ibi, neque his, quæ specialiter concessa sunt ciuitatibus, vel prouinciis, vel corporibus*, &c. Requiritur ergo concessio Imperatoris, vt hæ ciuitates illi subiectæ possint leges ferre. Et in Hispania est res manifesta: nemini enim à Rege concessum est leges ferre, vt traditur *in l. 12. tit. 1. part. 1. & l. 8. tit. 1. lib. 7. noua compilat.* Ex quo à fortiori constat minores populos, quales sunt villæ, castra, & similes, nullam habere potestatem

condendi

condendi leges: tum quia non habent altam, & supremam iurisdictionem, quæ ad leges ferendas requiritur: tum quia neque forum causarum regulariter habent, iuxta *l. si dicas, ff. de excus. tut.* vel si aliquod habent, est in causis leuis momenti, & cum maxima dependentia à ciuitate, vel alio superiore iudice; ita Bonac. & Suar. *suprà.*

An verò possint facere aliqua statuta pertinentia ad rectam, & politicam eorum administrationem, quæque leges ciuiles, & municipales nuncupentur? Affirmat Bart. *in d. l. omnes populi.* Syluest. *ver. lex, q. 4.* Marius Burgensis, & alij relati à Salas *disp. 7. sect. 14.* quia cùm commissa sit illis potestas gubernatiua, & legis latiua videtur concessa. At tenendum est cum Bonacina, Suar. & Salas *suprà* non posse facere statuta, quæ vim legis habeant, quia hoc esset habere integrè potestatem condendi leges ac habet respublica, supremam potestatem habens: hæc enim nullas alias leges statuere potest, nisi quæ ad rectam subditorũ gubernationem conducunt. Si igitur illi populi minores hanc etiam potestatem haberent pro suis incolis, nullam à republica suprema differentiam haberent, nisi in extensione subditorum. Poterunt tamen huiusmodi populi conuentiones aliquas facere inter se, quibus in vi contractus obligentur, poterúntque aliqua præcepta subditis imponere, sicut potest paterfamilias pro sua domo, non perpetua, sed temporalia, & quæ à Principe reuocari poterunt. sic Suar. *c. 9. n. 17.* Bonac. *disp. 1. q. 1. p. 3. n. 11. in fin.* cum D. Th. *q. 90. art. 3.*

PVNCTVM XXIII.

In quibus sit potestas canonicas leges condendi.

1 *Pontifex hanc potestatem habet à Christo.*
2 *Non pendet Pontifex in vsu huius potestatis à Conciliis.*
3 *Neque item pendet à Consilio, vel consensu Cardinalium.*
4 *Episcopus in suo Episcopatu leges ferre potest ex potestate à Pontifice accepta.*
5 *Proponitur quædam obiectio, ob quam sentit Vasquez, Episcopos immediatè à Christo accipere facultatem.*
6 *Satisfit obiectioni præcedenti.*
7 *Episcopus electus, & confirmatus, hanc habet potestatem.*
8 *In rebus grauioribus non potest Episcopus inconsulto Pontifice leges ferre, & quæ res grauiores dicantur.*
9 *Quando Pontifex consuli non potest, potest dispensare, non legem Pontificiam abrogare.*
10 *Consensu cleri, aut capituli non indiget Episcopus ad legem ferendam.*
11 *Quid dicendum de Archiepiscopo, Patriarcha, alijsque Prælatis Episcopo superioribus.*
12 *Legatus Summi Pontificis non solùm pro tempore legationis, sed illo finito leges ferre potest.*
13 *Sanctis Patribus, & Doctoribus non est data potestas condendi legem.*
14 *Concilium viuente Pontifice congregatum absque eius authoritate, nullam potestatem habet ferendi leges.*
15 *Congregatum eius nomine probabilius censeo non habere potestatem leges ferendi obligantes Ecclesiam, quousque Pontifex eas approbet.*
16 *Quid dicendum de Concilio congregato tempore schismatis, vel mortuo Pontifice.*
17 *A Concilio ad Pontificem datur appellatio.*
18 *Quid dicendum de Conciliis prouincialibus, nationalibus, & diœcesanis.*
19 *Congregatio Cardinalium qua ratione leges ferre possit.*
20 *Remanente vno Cardinali in conclaui, alijs descendentibus, probabilius censeo non posse Pontificem eligi ab eo.*
21 *Capitulum Sede vacante non posse leges ferre, quibus probetur.*
22 *Probabilius est leges ferre posse.*
23 *Satisfit rationibus n. 21 adductis.*
24 *Capitulum viuente Episcopo, nullam videtur habere potestatem condendi leges obligantes etiam ipsos capitulares.*
25 *Tenendum tamen est oppositum, & fit satis rationi contrariæ.*
26 *Qua ratione Ecclesiæ collegiatæ, vniuersitates, collegia, confraternitates leges ferre possint.*
27 *Religiosorum communitates habent potestatem leges ferendi.*
28 *Abbatissa, & Monialium Præfecta, an habeant iurisdictionem.*
29 *Quibus delegari possit à Pontifice potestas leges ferendi pro tota Ecclesia? Proponuntur varij dicendi modi.*
30 *Quid tenendum.*
31 *An fœminis hæc potestas delegabilis sit.*

1 NEmini Catholicorum dubium esse potest esse hanc potestatem in Pontifice Petri successore, quia illi commissa est potestas gubernatiua Ecclesiæ, quæ sine legislatiua esse non potest. Habet autem Pontifex hanc potestatem immediatè à Christo Domino: non enim pro solo Petro dictum est, *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam*, sed pro omnibus eius successoribus: omnibus enim dictum est, *Quodcumque ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis: & quodcumque solueris, erit solutum*. Ratio est manifesta, quia est potestas supernaturalis. Ergo solùm à Christo haberi potest. Dices, haberi quidem à Christo, sed medio Concilio, seu Cardinalium congregatione. Sed contrà, quia Christus non contulit Ecclesiæ hanc potestatem, vt in Petrum transferret, sed immediatè contulit Petro, & ex illo in successores deriuatur: *cap. nouit, de iudic. cap. significasti, de elect.* & deciditur in Concil. Trident. *sess. 14. c. 7.* & alia plura congerit Suar. *lib. 4. de legibus, cap. 3.* Salas *disput. 8. sect. 3.* Bellarm. *lib. 4. de Roman. Pontif. cap. 25. & seq.* Requiritur tamen, vt persona, cui est conferenda à Christo hæc potestas, ab hominibus eligatur, quia neque eligitur à Christo immediatè, neque iure sanguinis succedit.

2 Ex quo fit manifestè. Primò Pontificis potestatem à Conciliis non pendere. Tum quia est à Christo immediatè, tum quia Pontifex est supra Concilium etiam generale: tota enim authoritas Concilij est dependens à Pontifice, vt ostendit Card. Bellarm. *2. de Concil. c. 14.* Azor *tom. 1. lib. 5. cap. 12. q. 1.* Valent. *2. 2. disp. 3. q. 1. p. 7.* Molin. *de iustit. tract. 1. disp. 21.* Salas *disput. 7. de legibus, n. 25. & 70.*

3 Fit secundò, neque pendere Pontificem in vsu huius potestatis à Concilio, vel consensu Cardinalium: sine consensu enim ipsorum, imò ipsis contradicentibus, potest Pontifex leges validè ferre. Nam Pontifex habet eandem potestatem, ac habuit Petrus, cuius est immediatus successor. Sed Petrus independenter ab aliis Apostolis potuit leges ferre. Ergo à fortiori Pontifex independenter à Concilio Cardinalium idipsum poterit. Adde nullibi à Christo Domino hæc dependentia fuit insinuata, sed potiùs contrarium, cùm soli Petro dictum sit, *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam*, &c. & satis videtur decisum *in cap. cuncta, 9. q. 3.* vbi dicitur, *Apostolica Sedes sine vlla Synodo præcedente soluendi, & damnandi habuit potestatem.* Quare si aliquando Concilium Cardinalium Pontifex expostulat ad leges ferendas, non est ex necessitate, sed ex æquitate, eo quòd conueniens est, vt omnes intelligant summa maturitate, & prudentia Ecclesiam gubernare: & ita tenet latè probans Felinus *in rubr. de constitutionibus, num. 2.* Decius *ibi lect. 1. q. 3.* & alij, quos refert, & sequitur Suarez *lib. 4. de legibus, cap. 3. n. 14.* Neque vllo modo probanda est contraria sententia, quam pro viribus defendit Andreas Siculus *tractat. de præstan. Cardin. part. 1. quæst. 1.* Cardinalis *consil. 118.* Ioan. Monachus, & Ancharan. *in c. super eo. de hæret. in 6.* Sed nullum pro se adducunt firmum fundamentum: nam illud, quod sumitur ex vsu, & consuetudine, præterquam, quòd nulla est, cùm sæpè Pontifex absque consilio Cardinalium leges ferat, Pontificis potestatem, quæ est de iure diuino, adstringere, aut limitare nullo modo potest.

4 Quod si de Episcopis loquamur, certum est Episcopos in suo Episcopatu leges ferre posse. habetur expressè *cap. 2. de maiorit. & obedient. cap. 2. de constitut. in 6.* & tradunt communiter Doctores *in rubr. & in c. cum omnes, & cum accessissent, de constitutionib.* Hæc autem potestas à Pontifice, tanquam à primo fonte manauit: non enim illam à Christo Domino immediatè acceperunt. Soli enim Petro & eius successoribus dictum est, *pasce oues meas.* Ergo solus Pontifex eam immediatè à Christo recepit, reliqui verò medio Pontifice. Item si à Christo immediatè reciperent alij Prælati potestatem legislatiuam, non posset Pontifex illorum potestatem minuere, aut tollere, sed esset à Pontifice omnino independens, vtpote à superiore concessa. Consequens est omnino falsum. Ergo. Denique, quia id est definitum à Leone *in cap. ita Dominus, 19. distinct.* vbi de potestate Petri dicitur, à Christo Domino fuisse illi donatum, vt ab ipso quasi à quodam capite, dona sua, velut in omne corpus diffunderet. Et Gregorius *in cap. decreto, 2. q. 6.* inquit, *Romana Ecclesia vices suas ita alijs impertiuit Ecclesijs, vt in partem sint vocatæ sollicitudinis, non in plenitudinem potestatis*; aliáque plura congerit in huius confirmationem Bellarmin. *lib. 2. de Roman. Pontif. c. 15. & lib. 4. cap. 14.* Valent. *tom. 2. disp. 1. q. 1. punct. 7.* Suar. *de censur. disp. 1. sect. 2. n. 7. & de pœnitent. disp. 16. sect. 3.* & specialiùs *lib. 4. de legib. c. 4. à num. 6.* Salas *disp. 8. sect. 3.* Bonacina *disp. 1. q. 1. p. 3. n. 5.*

5 Sed obiicies primò, Episcopos esse successores Apostolorum *cap. in nouo, distinct. 21.* Sed Apostoli omnes immediatè à Christo acceperunt potestatem legislatiuam. Ergo etiam Episcopi à Christo accipiunt. Confirmo ex verbis Christi Matth. 18. *Quodcumque ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlo.* quæ non solum ad Petrum, sed ad omnes Apostolos dicta fuere. Ergo omnes Apostolorum successores habent potestatem ligandi per leges à Christo. Secundò Episcopi constituti sunt à Christo Domino, vt specialiter Ecclesiam gubernarent, quia Pontifex per se, & immediatè toti orbi præsens esse non poterat: qua ratione dixit Paulus *Actorum 20.* esse à Spiritu sancto positos Episcopos regere Ecclesiam Dei, sed Ecclesia regi & gubernari nõ potest sine potestate legislatiua. Ergo si à Christo constituti fuerunt Episcopi, & Rectores Ecclesiarum, constituti fuerunt & legislatores. Tertiò Episcopi habent potestatẽ ordinariam

nariam Ergo non delegatam à Pontifice. Quartò stare optimè potest Episcoporum potestatem dependentem esse à Pontifice, & nihilominus à Christo recipi, quia potest dependere à Pontifice in assignatione materiæ, & subditorū, non in ipsamet potestate, & illius vsu, materia iam assignata. Quare quilibet Episcopus, eo ipso, quòd Episcopus est, & successor Apostolorum, dici potest iurisdictionem habere in potentia, seu in habitu, dependere tamen à Pontifice in materiæ assignatione. Sicuti elementum ignis verè habet in se potentiam comburendi at comburere non potest, nisi materia ei applicetur.

Propter hæc Vasq. 1. 2. *disp.* 152. *cap.* 2. sequutus à Castro *de iusta hæreticorum punit. c.* 24. affirmare ausus est omnes Episcopos immediatè à Christo Domino potestatem iurisdictionis accepisse, dependenter tamen à Pontifice, quoad materiæ, & subditorum assignationem.

6 Sed, vt optimè expendit Suar. *lib.* 4. *cap.* 4. leuia sunt hæc fundamenta, vt à communi & recepta Theologorum, & Iurisperitorum sententia recedendum esset. Fateor, inquam, Episcopos successores esse Apostolorum non in Apostolatu, sed in Episcopatu, hoc est, in consecratione, non in iurisdictione, aliàs æqualem cum Pontifice haberent potestatem, & eodem modo respondeo ad locum *Matth.* 18.

Ad secundum respondeo Episcoporum consecrationem à Christo esse immediatè institutam gubernationem à Pontifice, cui, inquam, præcepit, vt Episcopos crearet, & iurisdictionem conferret, prout illi conueniens visum fuerit. Neque obstat Episcopos sic à Pontifice positos, esse positos à Spiritu sancto, siquidem Spiritus sanctus inspirauit, & prouidit, vt sic ponerentur. Neque ex hoc quòd Rectores constituti sint Ecclesiarum, infertur necessariò debere esse legislatores; poterant enim regere, imponendo temporalia præcepta: sicuti gubernatores sæculares supremo Principi subiecti.

Ad tertium concedo habere potestatem ordinariam, sed à Pontifice: dicitur autem ordinaria, quia ratione officij conceditur, & cum potestate delegandi.

Ad quartum nego intelligi posse potestatem Episcoporum recipi à Christo immediatè, & dependere à Pontifice in assignatione materiæ, & subditorum. Nam illa dependentia tollit omnimodam potestatem antecedentem: quæ enim iurisdictio, & potestas esse potest sine subditis? Aliàs quilibet homo potest dici habere potestatem regiam in habitu, quia habet potestatem vt in Regem eligatur.

Adde vel illa potestas in habitu, quam Episcopi habent, à Christo immediatè est ratione consecrationis Episcopalis, vel ratione electionis, & confirmationis. Non ratione consecrationis Episcopalis, aliàs haberent potestatem sine vllo termino, & æqualem Pontifici; quia non est, vnde limitetur. Quod est omnino falsum, & contra vsum; cùm sæpè videamus ipsos consecratos nullam habere iurisdictionem, dum non est illis Episcopatus assignatus, seu iurisdictio à Pontifice concessa, ex *cap. inter corporalia, de translatione Episcopi.* Quòd autem per electionem, & confirmationem illam non habeant à Christo, est manifestum: aliàs quilibet Prælatus illam haberet. habent ergo illam à Pontifice.

7 Dubium tamen est, an eo ipso, quòd Episcopus sit electus, & confirmatus, habeat hanc potestatem, vel indigeat speciali concessione à Sede Apostolica?

Respondeo nulla indigere concessione speciali, sed iure ipso esse illi concessum leges condere conuenientes suo Episcopatu, habetur *cap.* 2. *de maior. & obedient. & cap.* 2. *de constitut. in* 6. & tradunt omnes. Leges tamen debent esse non repugnantes legibus Pontificiis, quia inferior leges superioris abrogare non potest. Quocirca non poterit leges condere repugnantes iuri communi, aut statutis à Pontifice confirmatis: colligitur ex *c.* 1. *& 2. de reliq. & venerat. Sanct. & cap.* 1. *de translat. Episcopi* & tradit Nauarr. *tit. de regul. lib.* 3. *consil.* 26 *num.* 8. Suar. *lib.* 4. *cap.* 5. *num.* 2. Salas *disput.* 8. *de leg. sect.* 6. *n.* 4. Sanchez *lib.* 8. *de matrim. disp.* 7. *n.* 30. Bonac. *disp.* 1. *q.* 1. *p.* 3. *n.* 23. & alij innumeri apud præcitatos Doctores.

8 Ex hac doctrina fit, non posse Episcopos leges condere in rebus grauioribus: tum quia hæc ex generali regula sunt Pontifici reseruata *c. maiores, de Baptismo. c.* 1. *de translat. Episcop.* Reseruantur, inquam hæc in signum supremæ potestatis, & vt maturiori consilio fiant: tum etiam, quia hæ causæ grauiores sæpè aduersantur iuri communi. sic Doctores suprà relati. Quæ autē dicantur hæ causæ grauiores, optimè explicuit Suar. & Salas, *suprà*; sunt enim quæ ad vniuersalem Ecclesiam ex se pertinent, qualis est definitio alicuius veritatis fidei, canonizatio Sanctorum, Sacerdotum continentia, reuocatio consuetudinis, vel priuilegij vniuersalis, & communis, vnam Ecclesiam alteri subiacere, aut Episcopatus vnire, aut diuidere, &c.

9 Poterit tamen, vt bene aduertit Bonacina *supra*, cum Decio *c. at si clerici*, §. *de adulteriis, nu.* 8. *de iudiciis*, & aliis relatis à Salas *disp.* 8. *de legibus, sect.* 6. *n.* 40 in aliquo particulari casu dispensare in iure communi, dum superior consuli non potest. Sed hoc non est legem contrariam iuri communi ferre, sed ius commune interpretari, aut in illo pro aliquo casu singulari dispensare.

10 Sed inquires. Indigebitne Episcopus consensu cleri, aut Capituli ad leges ferendas?

Respondeo non indigere, quia potestas nullibi inuenitur concessa cum hac dependentia, & limitatione, sed solùm pro legibus statuendis requiritur consensus cleri, aut etiam populi. *cap. vlt. de feriis*, & pro alienandis rebus Ecclesiæ consensus Capituli. *cap. vestra, de locat. c. nouit, cap. quanto, de his quæ fiunt à prælato sine consensu capituli.* Ex his non est desumendum argumentum ad alios casus, vt arguit Panormit. *c. vlt. de offic. deleg.* & ita tenet alios referens Salas *sect.* 7. *n.* 41. Suar. *c.* 5. *n.* 2. Bonac. *n.* 24. Vasq. *disp.* 153. *cap.* 2.

11 Ex his infertur, quid dicendum sit de aliis Prælatis superioribus, Archiepiscopis, Patriarchis, seu Primatibus. Et quidem in sua diœcesi posse leges ferre, vt dictum est de Episcopo, nemini est dubium, quia ibi habent propriam iurisdictionem. Concedere autem leges obligantes totam prouinciam, seu Metropolim, non possunt, nisi in prouinciali Concilio, & de consensu comprouincialium Episcoporum. habetur expressè *in c. nullus Primas.* 9 *quæst.* 3. ibi, *nullus Primas, vel metropolitanus diœcesani Ecclesiam, vel parochiam, aut aliquem de eius parochia præsumat excommunicare, vel iudicare, vel aliquid agere absque eius consilio, vel iudicio*, & infra: *Si quis Metropolitanus Episcopus sine consilio, & voluntate omnium comprouincialium Episcoporum aliquid agere tentauerit, gradus sui periculo subiacebit, & quod egerit, irritum habeatur, & inane.* Idem habetur *c. sicut olim, de accusat.* Salas *de legib. disput.* 8. *sect.* 9. *n.* 48 Sanchez *lib.* 8. *de matrim. disp.* 17. *num.* 36. Suarez *lib.* 4. *de legibus, cap.* 5. *num.* 3. Bonacina *disp.* 1 *quæst.* 1. *punct.* 3. *num.* 25. qui excepit sub dubio tempus visitationis; sed tunc non leges, sed præcepta imponere potest, cùm non sint perpetuò duratura, quod ad rationem legis necessariò requiritur, vt benè probat Suarez *lib.* . *c.* 10. *n.* 7.

12 De legato Summi Pontificis, quòd leges ferre possit obligantes totam prouinciam, non solùm tempore legationis, sed illo finito, donec à Pontifice, vel alio legato reuocetur, constat ex *cap. vlt. de officio legati.* vbi hæc potestas illi conceditur. Cardinalis Romanus ex vi sui tituli, & dignitatis solùm potest ferre leges obligantes suam Ecclesiam; quia solùm ibi habet iurisdictionem: colligitur ex *cap. his quæ, de maiorit. & obedient. cap. quadam, de electione.* & ibi Panormit. Bonacina *p.* 3. *numer.* 26. Suar. *lib.* 4. *de leg. c.* 5. *n.* 4. Salas *disp.* 8. *sect.* 8. *n.* 45. Sebastian. Medicis *de leg. p.* 1. *q.* 10. & alij plures ab eisdem relati. Alij prælati exempti, quales sunt abbates aliqui iurisdictionem Episcopalem habentes, possunt leges ferre, nisi eis aliquo modo sit prohibitum, aut ex consuetudine requirant consensum cleri, vel Capituli. sic Suar. *suprà*; quia hæc potestas legislatiua est potestas iurisdictionis, non consecrationis.

13 Solùm de sanctis Patribus, & Ecclesiæ Doctoribus, potest esse dubium, an illis sit data potestas condendi leges? Et quidem non esse illis datam hanc potestatem, tradit optimè glossa *dist.* 20. *in princ.* & Felin. Panormitan. & Decius *in cap. ne innitaris, de constitution.* & colligitur ex Hostiensi *cap. solita, de sententia excommunicat. in* 6.

Dices. Esto illis data non sit talis potestas; at cùm eorum sententiæ in decreto inserantur à Gratiano, vim legis habere debent ex tacito consensu Pontificis?

Respondeo negando assumptum, (quamuis contra teneat Felinus cum aliis *cap.* 2. *de rescriptis, num.* 45.) quia nullibi inuenitur Pontificem approbasse vt leges ea, quæ in Decreto à Gratiano referuntur. Aliàs etiam dicta Imperatorum, & leges ciuiles insertę in Decreto vim legis canonicę haberent. Præterea nonnulla inseruit Gratianus in Decreto, vt bene aduertit Suar. propriis originalibus difformia, ac proinde emendata sunt. Non ergo est inferendum vim legis habere ex eo, quòd in Decreto Gratiani contineantur: habent tamen magnam authoritatem, ratione cuius sequendæ sunt ex æquitate; & ita tenet glossa *cap.* 1. *de rebus Ecclesiæ non alienandis, verbo tractatus.* Decius, Panormit. & alij *cap.* 2. *de rescriptis.* Nauarr. *de redditib. Ecclesiast. qu.* 3. *mon.* 17. *num.* 5. Sanchez *lib.* 9. *de matrim. disp.* 12. *n.* 3. *circa medium & num.* 5. Bonacina *punct.* 3. *circa finem.* Suarez *lib.* 4. *cap.* 5. *num.* 7. Salas *de leg. disp.* 8 *sect.* 13. Valent. 2. 2. *disp.* 6. *quæst.* 6 *punct.* 6. & alij plures ab eisdem relati. Aduertunt tamen supradicti Doctores aliquando sententias Patrum, & leges ciuiles à Pontifice canonizari, hoc est, tanquam leges proprias promulgari, & in Decretalibus inseri, & tunc clarum est vim legis habere ex voluntate Pontificis. Secundò aduertunt sæpè sanctos Patres lege, & præcepto aliquo, naturali, aut diuino, à Christo, vel apostolis tradito, aut Ecclesiæ traditione introducto testari, & tunc illis credendum est non tanquam legislatoribus, sed tanquam testibus fide dignis iuxta maiorem, vel minorem consensum sanctorum Patrum in ea re.

Ex his infero non habere vim legis vniuersalis decreta particularium Episcoporum, aut Conciliorum, etiamsi à Pontifice allegentur, si tamen non fuerint ab illo, vel alio Pontifice approbata; retinent enim solùm primæuam suam dispositionem, & authoritatem, vt bene tradit Valent. Th. Sanch. Bonac. & Salas *suprà* & Suar. *c.* 6. *n.* 10.

14 Rursus de Conciliis videndum est, an potestatem habeant condendi leges.

Si

Si generale Concilium viuente Pontifice non fuerit eius authoritate, & consensu congregatum, certum est nullam authoritatem habere leges condendi obligantes Ecclesiam: vt optimè tradit Bellarm. 1. *de Concil. cap.* 14. Salas *disp.* 8. *de leg. sect.* 3. Molina *de iust. tract.* 2. *disp.* 21 Suarez *lib.* 4. *de leg. cap* 5. *n.* 3. quia nullibi inuenitur hæc potestas à Christo concessa. Hæc enim potestas leges canonicas ferendi data fuit Petro, & eius successoribus, & ex illis tanquam ex capite ad reliqua membra deriuanda est. Item hoc Concilium cùm non sit legitimè congregatum, non est verum Concilium, deficit enim illi caput.

15 At si Concilium authoritate Pontificis congregatum sit, placet Bonacinæ *disp.* 1. *q.* 1. *p.* 3. *n.* 13. posse leges, & statuta generalia facere, quia sic illis à Pontifice est concessa facultas. Idem significauit Soto 4. *dist.* 20. *q.* 1. *art.* 4. *ad* 2. Vict. *in relect.* 2. *de potestate Papæ q.* 1. *n.* 6. Probatur ex eo, quòd frustra conuocarentur ad leges ferendas, si leges ferre non possunt.

Mihi tamen probabilius est non posse Concilium leges ferre obligantes totam Ecclesiam, antequam à Pontifice approbentur, quia nullibi inuenitur talis facultas à Pontifice concessa: & ex vsu contrarium constat: siquidem omnia Concilia generalia à summo Pontifice postularunt suorum decretorum confirmationem, vt fecit Trident. *sess.* 25. *in fin.* Ergo ante hanc confirmationem iudicauit Concilium leges, & decreta à se facta obligationem toti Ecclesiæ imponere non posse: & ita tenet Nauarr. *lib.* 1. *consil. tit. de constit. cons.* 2. *n.* 4. Caiet. *opusc. de comparat. Papæ, & Concilij.* Turrecremata *lib.* 2. *sum. cap.* 71. Suar *lib* 4. *de leg. cap.* 6. *n* 2. Salas, Molin. & Bellarm. *suprà.*

16 Sed quid dicendum de Concilio congregato ob defectum Pontificis, vel quia ipse (quod Deus auertat) hæreticus factus est, vel est schisma inter electos, & ignoratur, quis fuerit legitimus?

Respondeo in tali casu posse Concilium ea statuere, quæ rectæ Ecclesiæ gubernationi pro illo tempore visa fuerint, quia hoc naturali iure illi conuenit, ne Ecclesia omni remedio destituta videatur. Non tamen poterit leges condere perpetuò duraturas, quia nullibi inuenitur concessa talis potestas. sic Suar. *suprà num.* 4.

17 Ex his infertur à Concilio, cui Pontifex non assistit, dari posse appellationem ad Pontificem, quia datur appellatio ad superiorem: sic docet Sebastian. Medicis *de leg.* 1. *p. quæst.* 9. Salas *disp.* 8. *sect.* 14. *circa finem*, Bonacina *disp.* 1 *quæst.* 1 *punct.* 3. *num.* 13. & colligitur ex *l.* 1 *ff. quis, & à quo, & ex cap. super quæstionum. vers. porrò, de officio delegati.* At si Pontifex ei Concilio assistit, dari non potest appellatio, quia esset appellatio eiusdem ad idem tribunal, quod nullo modo licet, ex *cap nemo, cap cuncta.* 9. *quæst.* 3.

18 Alia verò Concilia particularia sunt in triplici differentia, Nationalia, Prouincialia, & Diœcesana. Nationalia, quando omnes Episcopi, & Archiepiscopi alicuius nationis, sub vno Primate, seu Patriarcha congregantur. Prouincialia, vbi sub vno Archiepiscopo Episcopi suffraganeo conueniunt. Diœcesana, in quo Rectores Ecclesiarum, Abbates, & priores iunguntur cum suo Episcopo; quod Concilium vocatur Synodus Diœcesana. Et quidem omnia hæc Concilia habere potestatem leges ferendi pro suo territorio, est res indubitata: nam si quilibet Prælatus seorsim à suo clero potest leges ferre, à fortiori ex eius consensu, & colligitur ex *cap. Catholica.* 11. *dist. & cap. Concilia, dist* 17. *cap. regula. dist.* 3. *& cap. placuit,* 12. *quæst* 2. At nullo modo possunt leges ferre obligantes totam Ecclesiam, quia non possunt obligare extra territorium. Aliquando tamen à Pontifice decreta Concilij prouincialis approbantur pro tota Ecclesia, & tunc ratione approbationis vim legis vniuersalis habent, non verò, vt à tali Concilio emanatum. Hæc autem approbatio, vt dixi, non est colligenda ex eo, quòd in Decreto Gratiani contineantur, sed ex aliis decretis Pontificum, vel ex traditione: & in his conuenit Suarez. *lib.* 4. *de legibus, cap.* 6. *numer.* 8. Bonacina *disput.* 1. *quæst.* 1. *punct.* 3. *numer.* 14. Salas *disp* 7. *sect.* 15. *num.* 79. Valent. 2. 2. *disput.* 1. *q.* 1. *punct.* 7. Bannes *ibi quæst.* 1. *art.* 10. *dub.* 3. vbi notant, quæ fuerint hæc Concilia à Pontifice approbata, & aduertunt, Concilia non generalia errare posse in suis decretis; quia non sunt leges vniuersales, neque de rebus grauioribus. At si à Pontifice pro sua Ecclesia approbantur, carere omni errore; quia Pontifex in his, quæ pertinent ad vniuersale regimen Ecclesiæ, errare non potest, vtpote, qui infallibilem habet diuini Spiritus assistentiam.

19 Rursus dicendum est de congregatione Cardinalium, de quibus certum est nullam habere potestatem condendi leges excedentes suum territorium, neque viuente Pontifice, neque vacante Sede. Solùm enim illis conceditur Sede vacante, vt ea statuant, quæ pro electione Summi Pontificis, & pro Ecclesiæ defensione, & periculorum occurrentium, visa fuerint expedire, ex *cap. vbi periculum, de elect. in* 6 Et cauetur, ne se in alio negotio intromittant, & quidquid aliud fecerint, irritum, & inane decernitur *in Clement. ne Romani, de elect.* Quare cùm præceptorum impositione sufficienter prouideatur periculis occurrentibus, nequeunt legem statuere, quia lex est statutum permanens; & ita tradunt alios referens Salas *disp* 8 *sect.* 8. Suar. *lib.* 4. *c.* 6. *num.* 5. Bonac. *disp.* 1. *quæst.* 1. *punct.* 3. *n.* 26. Neque obstat collegium Cardinalium assimilari Senatui Romano, ex *c. Constantinus* 2. 96. *distinct.* quia non assimilatur Senatui in potestate leges condendi, sed in honore, & dignitate: non enim Constantinus hanc potestatem, cùm sit spiritualis, dare poterat Cardinalibus, sed à Pontifice necessariò debebat prouenire. Item non obstat collegium habere potestatem eligendi Summum Pontificem, & consequenter creandi legislatorem vniuersalem, vt dicamus habere potestatem leges condendi, quia solùm ad electionem Pontificis est illi concessa facultas; facultas autem concedi potest ad actum nobiliorem inferiori denegato, sicut à Christo conceditur omnibus Sacerdotibus potestas consecrandi eius corpus, non tamen consecrandi calices, vt rectè expendunt glossa *in Clement.* 2. *de elect. verb. potestatis.* Suar. *lib* 4. *c.* 6. *n.* 5. Bon. *disp.* 1 *q.* 1. *p.* 3 *n* 26. Salas *disp.* 8. *sect.* 8.

20 Aduertit tamen Bonacina: si omnes Cardinales, vno excepto, è conclaui discedant, posse ab eo, qui remansit, Pontificem eligi, quia omnes alij reputari debent, ac si è vita decessissent. Probabilius credo non posse, sed reputandum est, acsi nunquam in conclaui fuissent Cardinales congregati; fauetque *cap. vbi periculum, & Clement ne Romani,* quæ semper loquuntur de numero plurali, imò de collegio, & cœtu, qui non videtur esse vnus, neque duo, sed ad minus tres. *l. Neratius, ff. de verb. signif.*

21 Insuper dubitari potest de Capitulo Ecclesiarum, quod sumi potest Sede vacante, vel Episcopo viuente, si sumatur Capitulum Sede vacante, plures Doctores sentiunt leges ferre non posse obligantes totam diœcesim. sic Sebastian. Medicis 1. *part. de legibus, quæst.* 16. Salas *de legib. disp* 8. *sect.* 16. *n.* 86. Primò, quia solùm illi conceditur administratio temporalium, & spiritualium rerum pro limitato tempore. Ergo non conceditur illi potestas condendi leges, quæ de se sunt perpetuæ. Secundò, Capitulo conceditur ea facultas, quæ necessaria est ad Ecclesiæ gubernationem Episcopo absente: quia Capitulum, vt dicit glossa *Clement.* 1. *de hæret. verbo Capituli*, est necessarius, non voluntarius administrator: sed ad hanc gubernationem voluntariam non videtur necessaria facultas condendi leges, per præceptorum enim impositionem sufficienter prouideri poterat, sicut diximus de collegio Cardinalium, & Concilio generali Pontificis, Sede vacante. Ergo. Tertiò, si leges condere potest, poterit & antiquas latas ab Episcopis abrogare, quia poterunt esse illis contrariæ. Sed hoc videtur esse contra *cap.* 1 *ne Sede vacante aliquid innouetur*, & contra glossam *cap. si qua de rebus,* 12. *q.* 2 vbi dicit, non posse Capitulum Sede vacante mutare statutum Episcopi, id est, statutum, vt legit Felin. *c. cùm omnes, de constitut num.* 10. Quartò, Capitulum Sede vacante non potest præbendas conferre *cap.* 2. *ne Sede vacante,* ibi, *cùm nunquam inueniatur cautum in iure, quòd Capitulum vacante Sede fungatur vice Episcopi in collationibus præbendarum.* Ergo non ex eo, quòd illi concessa sit administratio temporalium, & spiritualium rerum, censetur concessa potestas leges ferendi.

22 Nihilominus probabilius censeo cum communi sententia, Capitulum Sede vacante posse leges ferre obligantes totam prouinciam, quousque à Pontifice, vel Episcopo successore reuocentur sic Panormitanus *cap. cùm olim, de maiorit. & obedient. num* 24. Felinus *cap. cùm omnes. de constitut num.* 9. Syluest. *verbo Capitulum. quæst.* 6. Bonacina *disp.* 1 *quæst.* 1. *punct.* 3. *num.* 29. Suar. *lib.* 4. *de legibus, cap.* 6 *n.* 14. Pauin *de potestate Capit. Sede vacante quæst.* 6. Ratio præcipua est, quia Capitulum Sede vacante succedit in administratione temporalium, & spiritualium rerum totius diœcesis, *cap cùm olim de maiorit. & obed & cap. vnic. eod. tit. in* 6. *cap si Episcopus, & c. vlt. de supplenda neglig. prælat. in* 6. & Trident. *sess.* 24. *cap.* 16 Sed administratio esse non potest sine iurisdictione. Ergo succedit in iurisdictione Episcopi. Ergo in potestate ferendi leges. Probo hanc consequentiam quia fauor, & potestas restringi non debet, sine manifesto textu, & ratione: at qui nullus est textus, neque ratio firma denegans Capitulo potestatem leges ferendi, & ex alia parte in generali administratione potest seruata proprietate verborum contineri. Ergo. Et confirmo. Capitulum Sede vacante præstat omnia officia iurisdictionis, quæ præstat Episcopus, nisi ei specialiter sit prohibitum: & sic dispensat in irregularitate, in denunciationibus matrimonij, in interstitiis, in illegitimitate ad ordines, & ad beneficium simplex, vt ex propriis materiis constat, & tradit Bonacina, Salas, & alij *supra.* Sed potestas condendi leges, est potestas iurisdictionis, & ex alia parte non est denegata Capitulo. Ergo potest. Adde exercitium huius potestatis non esse Ecclesiæ, neque Episcopo successori damnosum potius quàm potestatem imponendi præcepta, quam nullus dubitat Capitulum habere, quia legem esse per modum statuti, vel præcepti, parum Ecclesiæ interest, dum durat præceptum; aduersante autem nouo Episcopo, iam liberum illi est statutum abrogare, si expediens esse non iudicat.

23 Neque obstant contraria.

Ad primum dico, etsi Capitulo concedatur pro limitato tempore administratio, at pro eo tempore conceditur tota potestas

testas Episcopi: sicuti Vicario Episcopi ad tempus signato concedit Episcopus potestatem suam, & Legato Pontificis ad tempus misso concedit Pontifex potestatem ferendi leges in perpetuum duraturas.

Ad secundum admitto Capitulum esse administratorem necessarium diœcesis, quia necessario succedit, & iurisdictio Episcopi in illum transmissa necessariò est. Nego tamen inde inferri leges ferre non posse, quia esto per præceptorum impositionem poterat malis occurentibus prouidere: at non ita bene. Adde esse necessarium gubernatorem, quoad potestatem, quia necessariò illam habet, non tamen quoad modum gubernandi: non enim arctatum est Capitulum in modo gubernationis, sed potest aliquando per præcepta, aliquando per leges, aliquando solùm impositione pœnarum delicta subditorum coërcere. Neque est simile de collegio Cardinalium, & Concilio generali; in quibus non potuit potestas legislatiua Pontificis, quæ est de iure diuino, transferri: ex iure autem humano potius denegata est ex *Clement. ne Romani, de elect.* & solùm concessa in his, quæ ad electionem Pontificis pertinent, & præcauenda mala, quæ Ecclesiæ accidere possunt illo tempore: at contrà accidit in Capitulo sede vacante, cui à iure est potestas absoluta concessa ad omnia, & solùm in aliquibus casibus limitatur: non igitur extendenda est limitatio vltra illos.

Ad tertium concedo, posse leges latas ab Episcopo prædecessore abrogare: neque hoc obstat textus in *cap. noui, ne sede vacante*, quia ibi solùm dicitur, ne sede vacante aliquid de bonis pertinentibus ad Ecclesiam, & dignitatem Episcopalem innouetur, sicuti neque Episcopus bona Ecclesiæ vacantis sibi subiectæ alienare potest *cap. si quis Episcopus, 10. q. 2.* Non tamen aliquid dicitur de innouatione legum, quapropter immerito nomen status Episcopi, mutauit Felinus in statutum.

Ad quartum concedo non posse præbendas Episcopo pertinentes Capitulum conferre, quia expressè cauetur iura Episcopalia reseruari debere successori: vt tradit benè glossa *in cap. cum olim, & c. his quæ, de maior. & obedient.* & alij. At omnia alia, quæ ad iudicium, absolutionem, & condemnationem pertinent, benè potest, vt in suprad. cap. notatur.

24 Verùm si Capitulum statuat viuente episcopo, dubium aliquod est, an absque eius consensu possit aliquas leges ferre: obligantes ipsos capitulares? nam extraneos certum est obligari non posse, quia Capitulum non habet in diœcesanos iurisdictionem, nisi per mortem Episcopi.

Plures tenent non posse vllam legem ferre, neque præceptum, sed solùm regulam, & directionem, qua possit, si iurent, vel promittant Canonici eam seruare, tenebuntur, ex iuramento, vel promissione, nõ ex vi legis, aut præcepti, quia Capitulum absque Episcopo non videtur vllam habere iurisdictionem: si enim illam haberet, quæ necessitas erat expostulandi Canonicis iuramentum de seruandis statutis? Quia ergo in statutis nulla agnoscebatur obligatio, expostulatur iuramentum ad illorum obseruationem. Adde Episcopum esse caput Capituli, & cum illo vnum efficere. Ergo non potest Capitulum sine Episcopo habere vllam iurisdictionem: aliàs sine Episcopo esset integrum corpus, siquidem sine illo se posset regere, & gubernare.

25 Tenenda tamen est communis sententia, Capitulum posse absque consensu Episcopi leges, & statuta ferre obligantia suos capitulares in his, quæ pertinent ad rectam, & ordinariam gubernationem Ecclesiæ, quia absque Episcopo in his rebus procedunt. Ergo signũ est habere in illis iurisdictionem, atque adeò imponere posse leges, seu præcepta. Nam gubernatio sine vi coactiua fieri rectè non potest: & colligitur ex *cap. cùm omnes, de constit.* vbi supponi videtur posse Canonicos irrequisito Episcopo ius in se ipsos statuere; quia tamen ius quod ibidem statuerunt, omnibus commune non erat, ideò à Papa reuocatur: in rebus autem grauioribus, quales sunt abrogatio aliquarum constitutionum, & alienatio, vel venditio alicuius fundi, necessarius est consensus Episcopi, & sæpe Pontificis, ex *c. cùm accessissent, de constit* & ita tenet Panormit. *c. cum omnes de constitut. n. 4.* & Felin. *ibi n. 8.* glossa *cap. 2. §. 1. verbo statutum, de verbor. significat. in 6.* Syluest *verbo lex quæst 4.* Sebastian. Medicis *quæst. 16.* Salas *disp. 8. sect. 16. num. 84* Bonacina *disput. 1. q. 1 p. 3. num. 31.* Suarez *lib. 4. de legib. cap. 6. num. 11. & 12.*

Neque obstat argumentum in contrarium: expostulatur enim iuramentum, ad maiorem statuti obseruantiam, & obligationem: non quia simpliciter ratione statuti obligati Canonici non sint. Item ratione iuramenti obligantur absque dubio, secluso illo solùm ex maiori probabilitate.

Ad confirmationem respondeo Capitulum secluso Episcopo esse corpus integrum, quia caput habet immediatum, scilicet Decanum, taliter, quod in Capitulo Episcopus, non est caput, sed Decanus.

26 Supradictam doctrinam extendit Felin. & Panormit. *in cap cum omnes, & c. cum accessissent, de constitut.* & Syluest. *verbo lex. q. 5.* Salas *disp. 8. sect. 7. num 89.* Albericus *tract. de statutis q. 3. & 6.* ad alias Ecclesias collegiatas, vniuersitates, & societates, ac collegia: de omnibus enim dicunt posse in rebus leuioris momenti leges ferre: secus verò in grauioribus. Bonacina verò *p. 2. num. 31.* & Suar. *cap. 6. num. 19.* negant hanc potestatem. Et quidem si ex vsu, & consuetudine non habent, ex iure certum est non habere, quia nullibi inuenitur illis concessa, & potestas iurisdictionis, cùm sit res facti, præsumenda non est, nisi probetur. Poterunt tamen, vt bene aduertunt supradicti Doctores, constitutiones, & ordinationes facere tam dispositiuas, quam pœnales, quæ ad culpam obligent, vel ratione potestatis dominatiuæ, quam communitas acquirere potest ex traditione, quam vnusquisque de se communitati, vel illius rectori facere, potest, vt gubernetur, & puniatur, si non obedierit; vel ratione promissionis, & iuramenti; quod solent præstare de seruandis statutis communitatis.

27 Tandem venit dicendum de commmunitatibus religiosorum, in quibus non solùm est potestas dominatiua ex vi voti obedientiæ, & traditionis vniuscuiusque ad se gubernandum; sed etiam est potestas iurisdictionis à Pontifice concessa ad gubernandum religiosos iuxta præscriptum regulæ, tradit Suar. *lib. 4 de leg cap. 6. n 21.* cum Innocent. *cap. in singulis, de statu Monach.* Salas *disp. 8. sect. 8.* Bonacina *disp. 1. quæst. 1 p. 3. n. 31. fine.* Sebastian. Medicis *de leg. 1. p quæst. 9. & 15.* In quibus autem residat hæc potestas iurisdictionis, an scilicet in Capitulo generali tantùm, an etiam in ipso Generali, vel etiam in Prouincialibus, aut in conuentibus? spectanda sunt particularia cuiusque religionis statuta: nam secundùm illa iurisdictio concessa est.

28 Abbatissis autem, & monialium præfectis concessam esse potestatem præcipiendi non solùm ex voto, & promissione, sed etiam ex iurisdictione à Pontifice, videtur necessariò dicendum, aliàs non possent moniales delinquentes punire: & ita tradit Bonacina *suprà*, Salas *disp. 8. sect. 19 n. 90.* Vasq. *1. 2. disp. 166 cap. 4. n. 28.* Thom. Sanch. *lib. 6. in Decal. cap. 1 n 27.* Nunquam tamen possunt præcipere, nisi ea, quæ ad rectam, & politicam gubernationem domus, sibi visa fuerint conuenire, quia ad alia imperanda iurisdictione carent.

29 Inquires, quibus delegari possit à Pontifice hæc potestas ferendi leges? Et quidem delegari posse nemini est dubium, cum sit pars iurisdictionis: habetur *cap grauem, de sentent. excommunicat.* & tradit ibi Panormit. *n 1.* Suar. *lib. 4. cap. 6. fine* Salas *disp 8. sect. 19 n. 92.* Bonacina *n 33.*

Difficultas est, an alicui possit delegari pro tota Ecclesia? Salas *n. 93.* existimat posse Concilio generali, personæ autem particulari expediens non esse. Bonacina verò, & Suar. affirmãt delegabilem non esse, quia non est delegabilis infallibilis assistentia Spiritus sancti, in quo fundatur potestas obligandi totam Ecclesiam, aliàs tota Ecclesia errare posset.

30 Ego vero distinguendum censeo: aliquæ enim sunt leges immediatè ad mores pertinentes, quæque si rectè expendantur, potius sunt definitiones fidei, & conclusiones, deductæ ex principiis naturalibus, vel reuelatis, quàm positiuæ constitutiones: & de his censeo nullum alium præter Pontificem posse aliquid firmiter statuere, ob rationem dictam, quia non est delegabilis assistentia Spiritus sancti requisita ad huiusmodi leges: & hæc est lex prohibens matrimonia eunuchorum, bigamiam, coitum vagum, mutuum dare sub vsuris, & fortè præscriptionẽ rei mala fide possessę. Aliæ autẽ sunt leges, remotè tamen pertinentes ad salutem, quia sine illis & salus obtineri posset, imò etiam si aliud diuersum disponeretur. Et in his non video, qua ratione requiratur assistentia diuini Spiritus, præcipuè in delegato, & quare non possit aliquis pro tota Ecclesia potestatem habere ferendi has leges: neque mihi se offert inconueniens, in eo quòd Concilium generale, vel aliqua persona particularis possit ieiunia aliqua statuere, vel modum specialem præscribere, in resignandis, vel acquirendis beneficiis, vel in sacrificio Missæ aliquas cæremonias superaddere, præcipuè cùm Pontifici semper liberum sit, legem illam à suo vicario factam abrogare, ratione potestatis à Christo concessæ, quæ inamissibilis est.

31 Secundò dubitari potest de fœminis, an capaces sint iurisdictionis Ecclesiæ?

Negat Victoria *relect. 2. de potestate Ecclesiæ, quæst. 2. n. 3. 4. & 5.* Mouetur ex illo loco Pauli 1. Cor. 14. *Mulieres in Ecclesiis taceant, turpe enim est mulieres loqui in Ecclesiis.* Sed hoc fundamentum infirmum est ad probandam sententiam Victoriæ, cum Paulus solùm de publica expositione doctrinæ loquatur, non de legislatione. Adde posse legem secretò condere, & alteri publicandam dare. Item licèt mulieri turpe sit in Ecclesia loqui ex proprio motu: at ex potestate speciali Pontificis ob aliquem casum grauem turpe esse non videtur: vt de S. Catharina Senensi refert Bonacina *disp. 1. q. 1. punct. 3. n. 35.* admissam fuisse ad concionandum coram Pontifice, & Cardinalibus Ecclesiæ Romanæ. Quocirca nulla se mihi offert repugnantia, quominus Pontifex possit mulieri hanc potestatem delegare, sicut & potestatem imponendi censuras. sic Bonacina *suprà.* Salas *disp. 8. sect. 19. n. 44.* & alij quos *in tract. de censuris* retuli.

PVNCT

PVNCTVM XXIV.

Qui teneantur legibus, tam ciuilibus, quàm Ecclesiasticis.

VAriæ sunt personæ, de quibus dubitari potest, an legibus teneantur.

Primò, de ipso legislatore.

Secundò, de pueris, ebriis, & amentibus.

Tertiò, de peregrinis, & forensibus.

Quartò, de residentibus extra territorium.

Quintò, de Ecclesiasticis personis respectu legum ciuilium.

§. I.

Legislator an suis legibus obligetur.

1 *Distinguitur duplex obligatio.*
2 *Obligatur directiua obligatione.*
3 *Vnde nascatur hæc obligatio.*
4 *Hanc obligationem esse grauem, qui censeant, & quibus probetur.*
5 *Probabilius est seclusо scandalo, aliáve ratione extrinseca solum esse venialem.*
6 *An hæc obligatio insit Principi respectu legum, quæ ab inferioribus feruntur, & ab ipso confirmantur.*
7 *Proponitur obiectio, & soluitur.*
8 *Testamentum, & institutio hæredis facta à Principe absque solemnitate valet, non tamen valet testamentum in fauorem Principis factum, nisi ipse prius dispensauerit.*
9 *Obligari ad pœnam nullus legislator potest.*
10 *Vxor legislatoris, beneficio legislatoris exempta præsumitur.*

1 DVpliciter obligari potest. Primò ad culpam. Secundò ad pœnam. Prima obligatio vocatur directiua, quia dirigit lex, quid faciendum sit. Secunda obligatio est coactiua, quia cogit legislator pœnæ impositione ad legis obseruationem.

2 De obligatione ad culpam communis est sententia cum D.Thom 1.2.q.96.*art.*5.*ad* 3 legislatorem suis legibus obligari, quando leges respiciunt materiam communem, & accommodatam subditis, & legislatori, indecens enim est legislatorem non se conformare suis subditis: & aliud prædicare verbo, aliud docere exemplo, poterat enim illi obiici, quod obiiciebatur Pharisæis, nempe alligare aliis onera grauia, & importabilia, cùm tamen ipse nolit digito suo ea mouere. Quapropter *in c.cum omnes, de constitutionib.* dicitur, *patere legem, quam ipse tuleris* nam ius, quod quisque in alterum statuit, ipse eodem vti debet: sic Nauarr. *in cap. si quando, de rescript. except.*1.*& consil.*18.*de pœnitent. & remiss.* Couar. *in cap. alma mater*, 1.*part.* §. 1. *num* 5. Suar. *lib.*3.*de legibus, cap.*35.*num.*4 Salas *disp.*14. *de legibus, sect.*2.*n.*15.*& seqq.* Lessius *lib.*2.*de iustit.cap.*35.*dub.*5. Bonacina *disp.*1.*de legib.q.*1.*p.*6.*n.*19. Azor *lib.*5.*cap.*11. *quæst.*1. & alij plures ab eisdem relati.

3 Difficultas autem est, vnde hæc obligatio oriatur, an lege ipsa, qua cæteros adstringit, an ex lege aliqua naturali? Ex lege enim ipsa non videtur oriri posse: tum quia nemo in se ipsum exercere iurisdictionem potest, quia non potest esse superior, & inferior. Tum, quia obligatio legis positiuæ à voluntate legislatoris pendet. Poterit ergo legislator velle alios suis legibus obligare, & se ab obligatione eximere: & ita credendum est fieri, quoties legem à se latam transgreditur. Efficitur ergo solum ex ipsa rei natura oriri talem obligationem. Quapropter cum legislator absque causa transgreditur legem aliis impositam, non peccat aduersùs suam legem, sicuti non peccaret quilibet alius, quem legislator absque causa à legis obseruatione eximeret: peccat tamen aduersùs legem naturalem dictantem legislatorem debere verbo, & exemplo subditos ad virtutem promouere.

4 Quanta autem sit hæc obligatio, grauis, an leuis? Couarr. *cap. alma mater*, 1. *part. num.*5. *&* 7. Vasquez plures referens 1.2 *disputat.*167.*cap.*7. Sayrus *in claui regia, libr.*12. *cap.*9. *num.*2. Syluest. *verbo lex, quæst.* 14 existimant esse grauem, quia grauis est materia per legem præcepta, quia ipse tenetur illam exequi, vel ex obligatione suæ legis, vel ex obligatione iuris naturalis: sed à quocumque oriatur obligatio, debet esse grauis, siquidem respicit materiam grauem. Ergo. Et confirmo, cùm legislator omittit ieiunium, vel Missam à se generaliter præceptam, peccat aduersùs illam virtutem, aduersùs quam subditi peccant omittendo præcepti obseruationem vt tenet Suarez *lib.*3.*cap.*35. *num.*8. Lessius *lib* 2.*cap.*35.*dub.*5. Bonacina *punct.*6.*num.*24. & alij relati à Salas *disp.*14 *sect* 2.*num.*17. Sed subditi ideo peccant grauiter, quia materiam grauem alicuius virtutis omittunt. Ergo etiam legislator eandem omittens grauiter peccabit. Adde si ex præcepto naturali teneretur quis seruare ieiunium, vel Missam audire, cui dubium esse potest peccaturum grauiter omittentem? Sed legislator imponens legem ieiunij, ex lege naturali tenetur ieiunium seruare, neque potest se absque causa ab illius obligatione eximere. Ergo peccat grauiter, si omittat.

5 Nihilominus probabilius censeo solùm esse peccatum veniale secluso scandalo, vel alia ratione extrinseca: sic docet Lessius *cap.*35 *dub.*5 Bonacina *num.*23. Azor. *lib* 5 *cap.*11.*q.*1. Salas *de leg. disp.*14 *sectio* 2. *num.*17. *& seqq. & disp* 20.*sect.*12. *num.*104. Moueor, quia non videtur grauis deordinatio legislatorem in vno, vel altero actu subditis non se conformare, quia ex illa deformitate non sequitur perturbatio in republica, neque aliquod graue inconueniens: cum autem tota ratio obligationis in legislatore inde nascatur, efficitur sanè grauem non esse. Quapropter non est attendenda grauitas materiæ secundum se, sed in ordine ad finem præceptum, concedo enim ieiunium in ordine ad temperantiam, & Missam in ordine ad religionem, esse grauem materiam, ac proinde illorum vnicam omissionem culpam grauem efficere: at in ordine ad regimen reipublicæ rectum, & pacem in illa conseruandam nequaquam grauem esse. Cùm ergo legislatore præcipiente ieiunium, non præcipiatur illi ieiunium ob temperantiam, sicuti præcipitur subditis, sed ob regimen rectum reipublicæ, non peccat grauiter, etsi illud vna, vel altera vice transgrediatur, sed solùm, quando scandalum graue, & graue inconueniens inde timere potest. Ex quo fit non peccare legislatorem non obseruantem suas leges contra virtutem, quam peccant subditi, vt voluerunt Suarez, & Bonacina *suprà*, & alij relati, sed contra virtutem potestatiuam.

6 Sed inquires, an hæc leuis obligatio sit in legislatore superiore respectu legum ab inferiori latarum, præcipuè cum in illa prouincia, ac ciuitate commoratur, vbi vigent. Quod est inquirere, an summus Pontifex, dum in aliqua diœcesi speciali existit, teneatur legibus illius? & idem est de Imperatore, & Rege, an teneatur legibus municipalibus prouinciarum? Videtur teneri, quia indecorum est, non se omnibus conformare: quæ fuit ratio supradictæ obligationis. At dicendum est minimè teneri, etiamsi illæ leges ab ipso fuerint confirmatæ: tenet expressè Suarez *lib.*3.*de leg.cap.*35. *num.*14. & adducit Felin. *cap.*1.*de constitut.num* 10. Tiraquell *de vtroque retractu, lib.* 1.*gloss.*1.§.3.*num.*38. consentit Bonacina *p.*6. dum non fuerint à legislatore confirmatæ. Salas *disp.*14.*sect.*2.*num.*23 *& seqq.* Ratio est, quia legislator non solum est caput illius specialis prouinciæ, seu ciuitatis, in qua de facto commoratur, sed etiam aliarum, in quibus illæ leges non obseruantur. Ergo ex ratione capitis, non tenetur se aliquibus subditis præstare vniformem, cùm alij subditi contrarij sint. Dixi, etiamsi ab ipso legislatore confirmatæ sint, quia non confirmantur pro toto suo territorio, sed aliqua illius parte. Limitat tamen Suar. *num.*14. hanc doctrinam in loco proprio, & domiciliario legislatoris, qualis est curia Principis, in hoc enim affirmat debere legislatorem leges illius oppidi accommodatas suæ personæ, & dignitati obseruare: quia aliàs occasionem præberet suo exemplo illas temnendi: crederem tamen leuiorem causam sufficere ad honestandam harum transgressionem, quàm transgressionem legis communis à se latæ.

7 Solùm video obiici posse aduersùs supradicta Principem obligatum esse, sicut obligantur subditi, sequi taxam mercium à se factam: item stare legibus contractuum à se latis, si de facto contrahat. Ergo obligatur grauiter legibus.

Respondeo negando consequentiam, quia sequi taxam mercium, obligatur ex iure naturali, quo cauetur, ne pluris vendatur res, quàm valet communiter: at posita taxatione, iam res illa communiter non valet plus, quàm taxata est. Ergo idem dicendum est in contractibus, in quibus ex iure naturæ expostulatur æqualitas in vtroque contrahentium, quapropter si contrahens cum legislatore, obligatur legibus legislatoris, & ipse legislator stare illis debet, non quia leges illius sunt, sed quia sunt conditiones, sub quibus contractus est celebratus. Quocirca si legislator celebret contractum cum aliquo, qui aliàs suis legibus est irritus, censetur in suis legibus dispensare, quia præsumitur velle actum fieri meliori modo, quo potest: vt vt dicit Suar. *lib.*3.*c.*35.*n.*15. Salas *disp.*14 *sect.*3.*n.*32. Bonacina *disp.*1 *q.*1 *p.*6.*n.*16. vel dicendum est neutrum obligatum esse, quia impossibile est legislatorem deobligatum manere, alio manente obligato: vel sub vna conditione aliquem ex contrahentibus celebrare, quæ ab altero non acceptetur.

8 Ex his infertur, si Princeps condat testamentum, sine solemnitate à se requisita, & instituat aliquem hæredem, validum esse testamentum, qu a præsumitur causam habere legitimam omittendi illam solemnitatem, & secum quasi dispensando, cum in hac dispensatione nemini irroget iniuriam: & ita traditur *in l.ex imperfecto. C. de testament.* At si aliquis instituat Principem hæredem, vel legatarium in testamento, in quo iuris forma seruata non est, nequit Princeps consequi legatum, aut hæreditatem ex illo, quia non præcessit dispensatio testamento condendo,

condendo, & dispensatione non facta testamentum illud nullum est, ac proinde Principi ius non potest tribuere: & ita deciditur in supradicta *l. ex imperfecto, & §. vlt. Instit. quibus modis testamenta infirmentur*, & tradit Glossa *ibi*. Suarez *cap. 35. n. 25. & seqq.* Bonacina *p. 6. num. 17.* Salas *disput. 14. section. 3. num. 32.* Et hæc de prima obligatione legis, quæ est obligatio ad culpam.

9 Quòd si de secunda obligatione legis, quæ est ad pœnam, loquamur, communis, & satis clara est decisio nullum legislatorem ligari posse pœna à se statuta, quia nemo à se ipso cogi potest: neque etiam à lege imponente pœnam, quia est superior ipsa lege, & præcipuè, quia in nostra sententia pœna imponitur ob transgressionem legis positæ à legislatore: at legislator non est suæ legis transgressor, sed solum legis naturalis dictantis conformationem ipsius cum reliquis membris. Ergo: & ita tenent alios referens Azor. *tom. 1 lib 5. cap. 11. q. 1.* Sayrus *in claui regia lib. 3. cap. 4. num. 5.* Valent. *tom. 2. disp 7 q. 5. p. 4.* Bonacina *disp. 1. quæst. 1. p. 6. num. 14.* Suarez *libr. 3. cap. 35. n. 15.* Salas *de leg. disp. 14 sect. 2 n. 8.* Vasq. *disp. 167. cap 1.* Lessius *lib. 2. de iust. cap. 35. dub. 5.* & deciditur expressè *in l Princeps.* ibi, *Princeps legibus solutus est. & §. vlt. Instit. quibus modis testamenta infirmentur.* ibi, *licèt legibus soluti simus, attamen legibus viuimus*, hoc est, etsi nos leges non astringant, attamen ob bonum exemplum legibus conformamur: & licèt videantur hæ leges sub titulo limitato comprehendi, quia de legatis caducis, & testamentis erat titulus: at decisio generalis est, & decisioni est standum potius, quàm rubricæ, vt benè explicuit Menoch. *lib. 6. præsumpt. 1.*

10 Aduerto vxorem legislatoris, etsi legibus à legislatore latis subdatur: at beneficio legislatoris exempta præsumitur, ex *l. Princeps. ff. de legibus.* & ita tradit alios referens Sayrus *in claui regia libr. 3. cap. 4.* Salas *de legib disp. 14. sect. 3. num. 36* Bonacina *disput. 1. quæst. 1. punct. 6. num. 10.* Suarez *libr. 3. cap. 35. num. 28.*

§. II.

Infideles, pueri, ebrij, ignorantes, & amentes, qua ratione legibus teneantur.

1 *Infideles nullis legibus Ecclesiasticis tenentur.*
2 *Ebrij, amentes, ignorantesque inuincibiliter legem, à lege excusantur.*
3 *Pueri ante rationis vsum, qui regulariter est septennio completo, legibus Ecclesiasticis non tenentur.*
4 *Post vsum rationis ante pubertatem Ecclesiasticis legibus non teneri, qui doceant.*
5 *Certa sententia est obligari pueros habentes perfectum vsum rationis.*
6 *In præcepto Eucharistiæ esse aliquid speciale, qui sentiant.*
7 *Quid sit dicendum.*
8 *Censuris ab homine latis non adstringuntur pueri ante pubertatem.*
9 *Imò neque videntur censuris à iure, excepta excommunicatione ob percussionem clerici.*
10 *Qui non comprehenduntur sub præcepto, poterunt subministrare, & adiuuare in actione prohibita. Secus qui excusantur.*
11 *Licet infidelibus, pueris, amentibus cibos vetitos subministrare: non tamen licet infideles in monasteria monialium introducere.*
12 *Non licet ignorantibus esse diem ieiunij cibos vetitos ministrare, & ad comedendum inducere.*
13 *Potes pueros ante septennium in monasteria monialium introducere, secus amentes.*
14 *Non licet tibi inuitare ad copulam amentes, ebrios, nec pueros rationis vsu carentes.*

1 PRæmittamus, quæ in hac materia sunt omninò certa, vt gradum faciamus ad ea, quæ aliquam dubitationem habent. Primò certum est infideles nullis legibus Ecclesiasticis teneri, quia sunt extra Ecclesiam, & in illos nullam Ecclesia habet iurisdictionem, *cap gaudemus, de diuort.* at tenentur legibus naturalibus, & diuinis, quia Deo, & rationi subduntur. Ex quo infertur, an teneantur Eucharistiam sumere, & peccent morientes non solum in non suscipiendo Baptismo, sed etiam in non recipienda Eucharistia? vtraque opinio est probabilis. Quid autem sit probabilius, in tractatu de Eucharistia definiemus.

2 Secundò certum est ebrios, & amentes, sicut & ignorantes inuincibiliter legem, tempore amentiæ, & ebrietatis, & ignorantiæ excusari à legis transgressione, quia illius rei esse non poterant sine libertate, qua omnino carent. At dicendi sunt legibus affici, sicut & afficiuntur dormientes, quia suapte natura legem intelligere possunt, & ad illos, vt ad subditos, per se dirigitur. sic Sanchez *lib. 1. in Decal. cap. 12. n 3.*

3 Tertiò certum est pueros ante vsum rationis, qui regulariter habetur completo septennio, nullis legibus Ecclesiasticis teneri, quia fundamentum harum obligationum, est rationis vsus. Quapropter possunt lacticiniis, & carnibus vesci, diuinis interesse tempore interdicti, monialium claustra ingredi: sic Salas *disp. 14. de leg. sect. 13.* Sayrus *claui regia. lib. 6. cap.* [illegible] *n. 21.* Azor. *tom. 1. lib. 7. cap. 40. q. 6.* Sanch. *lib. 1. in Decal. c. 12 n.* [illegible] Suar. *tom. 3. in 3. p. disp. 40. sect. 2. vers. & iuxta hanc* Bonac. *disp.* [illegible] *de legib. q. 1. p. 6 n. 6.* & alij plures ab eisdem relati. Videntur tamen teneri legibus naturalibus, quia harum obligatio cum ipsa natura ortum habet, quæ de se capax rationis est, excusantur tamen à transgressione, & peccato, donec perfectum vsum rationis obtineant: sicuti de perpetuò amentibus dicendum est: si enim legibus tenentur, excusantur tamen ab illarum obligatione ob amentiam. Quando verò dubium est, an rationis vsum habuerint, præsumendi sunt habere, si compleuerint septennium, secus antea, vt diximus *tract. de conscientia*, loquentes de conscientia dubia, quia præsumptio desumenda est ex communiter contingentibus. Additque Ioan. Sanch. *in suis select. disp. 51. n. 31. fine*, etsi constaret puerum ante septennium habere vsum rationis, non obinde obligari legibus iuris positiui, quia leges positiuæ attendunt ad ea, quæ communiter contingunt. *l nam ad ea ff. de legib.* & cum communiter non contingat vsus rationis ante septennium, non debet ante illam ætatem, cui ex accidenti prouenit, obligari.

4 Post vsum verò rationis ante pubertatem non defuerunt Doctores, qui affirmarent legibus Ecclesiasticis non teneri: nam D. Anton. *2. part. tit. 9. cap. 8. §. 2.* affirmat præcepto confessionis non teneri pueros, vsque ad decimum, & dimidiatum annum, & aliquantulum vltrà, & fœminas, vsque ad nonum, & dimidiatum annum, & aliquantulum vltrà. Sotus *4. dist. 12. q. 1. art. 11. ad fin. corp.* dicit vsque ad duodecimum non teneri pueros vllis Ecclesiæ præceptis, nec confessionis. Eman. Saà *verb. confessio, n. 3.* consentit præceptum confessionis non obligare vsque ad pubertatem, additur verò in summis reformatis ad pœnas non confitentibus impositas. Henriq *lib 8. de Euch c. 42. n. 5. init.* censet Ecclesiæ præceptis non obligari pueros, statim ac vsum rationis habent, & *lib. 13. de excomm. cap. 49 num. 2. in comm. litt. N.* dicit dari his lacticinia, & carnes aliquo tempore post vsum rationis, in diebus ieiunij Quod autem hoc tempus sit, non determinat.

5 Vera tamen sententia, & omnino tenenda, est pueros, cum ad vsum rationis peruenerint, qui communiter intelligitur aduenire septennio completo, obligari legibus Ecclesiæ, quæ expressè tempus obligationis non determinant: sicut determinat in præcepto ieiunij, tenet expressè Th. Sanch. plures referens *lib. 1. c. 12. n. 6.* Bonac. *disp. 1. q. 1. p. 6. n. 8.* Salas *de leg disp. 14. sect. 13.* specialiter de præcepto confessionis, & Missæ, docet Suar. *4. tom. in 3. p. disp. 36 sect 2. num. 3.* Azor. *tom. 1. libr. 7. cap. 2. q. 1. & c. 40. q. 6* & de abstinentia à carnibus, & lacticiniis, docet idem Suar. Azor. & alij relati à Sanchez *suprà*. Ratio efficax est, quia eo ipso, quod vsum rationis quis habeat, capax est legis humanæ obligationis, siquidem capax est obligationis legis naturalis, & diuinæ. Ergo si expressè non inuenitur exceptus lege, obligatur illa. Et de præcepto confessionis videtur res indubitata, cùm *in c. omnis vtriusque sexus*, præcipiatur omnibus fidelibus, cum ad annos discretionis peruenerint, confiteri, cuius præcepti transgressores erunt pueri, si discretionem habentes confessionem omittant, conscij peccati mortalis. Neque alia via ab hoc præcepto, & aliis se excusare possunt, nisi affirmando discretionem perfectam ad illius obseruantiam non habere. est enim res indubitata non æqualiter vsum rationis omni materiæ aduenire, aliqua enim sunt clariora, alia difficiliora: vt benedicit Vasquez *1. 2. disp. 149. per totam.* & Zumel *ibi quæst. 89. art. 6.* sicuti non omnibus eodem tempore aduenit, pueris enim nobilibus, & inter vrbanos & politicos educatis, citius vsus rationis prouenit, quàm rusticis, & agrestibus: vt Reginaldus *tom. 2. lib 29. num. 82.* Quocirca dicere quis poterit puerum septennio completo peccare posse iurando, mentiendo, non tamen comedendo carnes die Veneris, aut omittendo annuam confessionem, quia discretionem sufficientem in his materiis non habet. At, vt diximus *in tract. de conscientia disp. 3. de conscientia dubia*, quoties dubium est puerum habere vsum rationis, præsumendum est habere, & esse obligatum, si impleuit septennium, quia regulariter illo completo in omni materia vsus rationis habetur, & alleganti contrarium incumbit onus probandi, cum aduersus præsumptionem ortam ex communiter contingentibus procedat.

6 Limitant tamen hanc sententiam communiter DD. in præcepto communionis, de quo affirmant non teneri statim, ac vsum rationis habent, sed expectari posse, & debere vsque ad decimum, vel duodecimum annum, quia vsque ad illud tempus regulariter non videntur pueri habere discretionem, vt reuerenter Christi corpus sumant. Quapropter *in c. omnis vtriusque sexus*, vbi hoc præceptum imponitur, Confessoris iudicio remittitur temporis prorogatio: at quilibet Confessor ex iudicio prudentum, & consuetudine Ecclesiæ satis recepta hanc prorogationem facit. Ergo illa facta iam puer Ecclesiæ præcepto non tenetur.

7 Fateor

7 Fateor hanc limitationem veram esse stante protogatione Confessoris: at si Confessor sic differendam communionem non consulit expresse, summopere inclinor affirmare quemlibet puerum, cùm ad annos discretionis venit, & obligatus est lege confessionis, obligatum etiam esse recipere Eucharistiam, neque expectandam esse ad hanc obligationem longius tempus: tenet hanc sententiam expressè Ioan. Sanch. *in select. disp.* 26. *num.* 5. & adducit Anton. 2. *p. tit.* 9. *cap.* 8 *p* 2. *circa marginem, & 3. p. tit.* 14. *cap.* 12. § 5. *in princ.* & Paludan. *in* 4. *dist.* 12. *quæst* 1. *numer.* 25 qui expressè id affirmat, & colligitur ex Tabien *in sum. verb. communicare, num.* 3. Valent 4 *tom disp.* 6. *quæst.* 8. *p.* 2. quatenus solùm requirit, vt pueri sciant discernere hunc cœlestem cibum à cæteris: quòd si vsum rationis habeant ad confessionem, sufficienter, id præstabunt: alij etiam Doctores adduci in fauorem huius piæ opinionis possent, qui nullam ætatem pueris determinant, sed solum dicunt obligandos esse suscipere Eucharistiam, cùm Confessario visum fuerit rationis vsum sufficienter habere: facit non leuiter Trident. *sess.* 13 *can.* 9. & Pius V. *in catechismo de Eucharistia, numer.* 63. Ratio præcipua est, quia *in cap. omnis vtriusque sexus* omnibus fidelibus æqualiter imponitur, & præceptum confessionis, & communionis in Paschate: vt notat ibi glossa. Additur tamen communionem differri posse ex consilio Confessoris, non quia obligatus non sit communicare, qui obligatus est confiteri, sed quia possunt esse plures causæ protogandi tempus communionis, cùm tempus signatum communioni determinatum sit, quod non est determinatum confessioni. Item puer discretionem habens, & obligatus præcepto confessionis, vel indiget protogatione Confessoris, vt excusetur à communionis præcepto, vel non? Si indiget Confessoris protogatione. Ergo signum est illa non stante obligatum esse: si verò illa non indiget, ergo iam *cap. omnis vtriusque sexus*, non æqualiter de præcepto confessionis, & communionis loquitur: quod videtur falsum, cùm verba vniformia sint, neque ex parte fidelium ad hanc obligationem amplius expostulat, quam discretionem. Adde non minorem discretionem requiri ad recipiendam absolutionem sacramentalem, quàm ad recipiendam reuerenter Eucharistiam: nam ad recipiendam absolutionem sacramentalem, non solùm requiritur, quòd scias distinguere inter bonum, & malum; sed vt scias te debere omnia peccata cum intimo dolore Confessori manifestare: at hoc non minus difficile est, quàm scire te non debere communicare, nisi purgatum peccatis, & ieiunum. Ergo. Denique in articulo mortis, pueris doli capacibus, & aptis confiteri, posse dari viaticum, tenet Armilla *verbo communio, numer.* 10. Caietan. *verbo minister communionis, in fine*, Viuald. *de Eucharistia, cap.* 160. Salas *de legib. lib.* 14. *sect.* 13 *numer.* 127. Reginald. 2 *tom. praxis, lib.* 19. *num.* 82. Henriquez *lib.* 8. *cap* 42. *numer.* 4 *fine* Suarez *tom.* 3. *in* 3. *p. disput.* 70. *sect.* 1. *in fin.* Arboled. *tract. sacram. de Eucharist. not.* 13. Zambra *de Eucharist. cap.* 3. *dub.* 2. *num.* 14. Nunno *de Eucharistia. quæst.* 80 *art.* 9. *difficult.* 2. *ad* 3 *argumen.* Nauarr. *summ. cap.* 21. *num.* 57. Plures ex his Doctoribus tenent non solum posse dari, sed debere dari viaticum pueris morituris capacibus pœnitentiæ. Ergo signum est habere discretionem ad Eucharistiam, & consequenter ligari præcepto illius etiam extra illum articulum.

8 Sed quid dicendum de censuris, & pœnis?

Respondeo, si ab homine latæ sint, non adstringuntur pueri quousque ad pubertatem deueniant: habetur expressè *cap.* 1. *de delictis puerorum, & in cap. referente, eod. tit.* vbi etsi pueri possint ante pubertatem peccare: at ex benignitate Ecclesiæ à pœna peccato imposita excusantur. sic Azor. *tom.* 1. *lib.* 7. *cap.* 40. *quæst.* 6. Sotus 4. *dist.* 18 *quæst.* 1. *art.* 3 *ad fin. corp* Vasquez *tom. de pœnitent. quæst.* 90. *art.* 2. *dub.* 4. *num.* 3. Cordub. *summ quæst* 60. *dicto* 4. Thom. Sanch. *lib.* 1. *in Decal. c.* 12. *n.* 7. Ioan. Sanch. *disp.* 26. *select. n.* 18. & alij ab eisdem relati.

Dixi, excusari pueros ante pubertatem à pœnis, & censuris ab homine latis: nam à censura iuris communiter Doctores tradunt non excusari, si doli capaces sint: mouentur ex *cap. super eo, cap pueris, cap. quamuis, de sent. excommun.* & tradit Vgol. *de censur. cap.* 17. §. 3 *num.* 5. Suarez *tom* 5. *de censuris disp.* 5. *sect.* 1. *numer.* 19. Azor. *tom.* 1. *lib.* 7. *cap.* 41. *quæst.* 1 c. Henriquez *lib.* 8. *de Eucharistia, cap.* 42. *comm.* 8. Thom. Sanch. *numer.* 8. & Ioan. Sanchez *num.* 18. Et rationem differentiæ, quare censura iuris comprehendat pueros doli capaces, secùs verò ab homine lata, assignat Suarez, & Vgol. *suprà*, quia impuberis ætas non censetur apta ad ordinem iudiciarium intelligendum: ac proinde neque de iure citari impubes potest, neque ad agendum, vel defendendum se in iudicio admitti, iuxta *cap. vlt. de iudic. in* 6. quod ad incurrendam censuram ab homine latam necessarium est. Verùm hæc solum probant non incurri censuram specialiter ab homine latam; quæque indiget citatione speciali: at non probat in censura, quæ generaliter ab homine fertur, quæque videtur conformis censuræ à iure latæ.

9 Quocirca dicendum existimo solùm sententiam excommunicationis ipso iure latam ob percussionem clerici propter eius grauitatem contrahi à pueris doli capacibus ante pubertatem, quia in supradictis textibus ita habetur: aliæ autem censuræ, & excommunicationes ab homine latæ etiam generaliter non comprehendunt pueros ante pubertatem; sed sequenda est communis decisio *in cap.* 1. *de delictis puerorum*, quia odia debent restringi. Quare omittentes confessionem, & communionem, non contrahunt excommunicationem ab Episcopo latam aduersus non communicantes in Paschate, & confitentes in anno. ita Ioan. Sanchez *num.* 18. Fillucius *tom.* 1. *tract.* 11. *cap.* 5. *numer.* 130. & puerum impuberem occidentem non contrahere irregularitatem, testatur Auila *de censur.* 7. *p. disput.* 6. *sect.* 1. *dub.* 13. Henriquez *de irregul. cap.* 3. *num.* 4. *lit.* Z. Ioan. Sanch *suprà*, quamuis contrà teneat Thom. Sanchez cum Syluest. *lib.* 1. *cap.* 12 *numer.* 8. *in fin.* Neque hinc fit posito interdicto in aliquo loco non comprehendi pueros impuberes doli capaces, comprehenduntur namque ratione præcepti in interdicto lati, non in aliqua pœna ipsis imposita ob alicuius præcepti transgressionem, & ita cum communi sententia docet Suarez *tom.* 5. *de censur. disp.* 5. *sect.* 1. *nu.* 19. Corduba *summ. quæst.* 60. *dicto* 3. Syluest. *verb. interdictum* 2. *num.* 18. Azor *tom.* 1. *lib.* 7. *cap.* 41. *quæst.* 10. Thomas Sanchez *lib.* 1. *in Decal. cap.* 12. *num* 8.

10 Tandem inquires, an liceat tibi in omnibus excusatis à præcepto cooperari in actione per præceptum prohibita; v. g. an liceat tibi, pueris, infidelibus, ebriis, amentibus, ignorantibus, subministrare die ieiunij carnes, aliósque cibos vetitos?

Distinguendum est dupliciter aliquos excusari posse à præcepto. Primò tanquam non comprehensos sub illo Secundò tanquam comprehensos. Priori modo excusantur infideles à legibus Ecclesiasticis, & infirmi à præcepto ieiunij, & pueri ante vsum rationis ab omnibus legibus saltem positiuis. Secundo modo excusantur ebrij, ignorantes, & dormientes, & amentes: hi enim sub præcepto cóprehenduntur: at ratione ebrietatis, ignorantiæ, dormitionis, & amentiæ transgressio præcepti illis non imputatur: qui modus excusationis non est propria excusatio à præcepto, sed à transgressione culpabili illius: quapropter dicuntur transgredi præceptum sibi impositum, etsi illis non imputetur transgressio. Quotiescumque ergo aliqui excusantur à præcepto primo modo, scilicet, quia sub præcepto non comprehenduntur, bene poteris illis in actione prohibita per præceptum ministrare, quia non ministras in actione, quæ eis sit aliquo modo prohibita, sed in actione honesta, & de se bona: ac proinde neque formaliter, neque materialiter illa actio mala est, non ergo habet vnde malitiam accipiat. At si solùm à transgressione; & non à præcepto excusantur, nullo modo poteris illos ad talem actionem mouere, quia moueres ad rem materialiter malam, & de se prohibitam sic colligitur ex Th. Sanch. *lib.* 1. *in Decal. cap.* 12. *præcipuè à n.* 9. Bonac. *disp.* 1. *de legib. q.* 1 *p.* 6. *à n* 2. *& seq.*

11 Ex his infertur primò, licere tibi subministrare cibos vetitos die Veneris, carentibus rationis vsu, infidelibus, pueris, infirmis, amentibus, quia nec ipsi comedendo peccant etiam materialiter, neque tibi specialiter talis subministratio interdicta est. sic Sanchez, & Bonacina *suprà.*

Notanter apposui, talem subministrationem tibi interdictam non esse, quia potest cótingere actionem aliquam, proui ab aliis sit, interdictam non esse, tibi verò esse interdictam, interdictum enim non est infidelibus iure Ecclesiastico ingredi in monialium monasteria, quia nullis Ecclesiasticis legibus tenentur: at si tu illos ibi introduceres, peccares sanè, quia non solùm ingressus, sed & cooperatio ad ingressum est tibi specialiter interdicta, vt constat ex allegatis à Sanchez *lib.* 6. *in Decal. cap.* 16. sicuti pueri ante vsum rationis capaces non sunt vllius legis Ecclesiæ: at si in ea ætate decedant, sepeliri non possunt in loco interdicto, quia hæc prohibitio non tam ipsos, quàm sepelientes respicit. Suarez *de censur.* 5. *tom. disp.* 35. *sect.* 1. *num.* 2. Henriq *lib.* 13. *cap.* 42. *num.* 3. Sanchez *cap.* 12. *lib.* 1. *numer.* 21. Bonacina *numer.* 7. Salas *disp.* 14. *de legib. sect.* 13. *numer.* 126.

12 Infero secundò, non licere tibi ignorantibus esse diem ieiunij, neque ebriis cibos vetitos ministrare, & comedendos consulere, quia absolutè tenentur lege ieiunij, esto ab illius transgressione excusentur. Item cooperareris ad actum de se malum, liceret tamen tibi illos cibos subministrare amentibus: non quia carent ratione, sed quia amentia infirmitas est excusans à ieiunio. ita Sanchez *num.* 16. Bonacina *num.* 5.

13 Infero tertiò, licere tibi pueros non habentes vsum rationis, quales sunt non septennes regulariter, intromittere in monasteria monialium, & fœminas similiter non septennes in virorum monasteria, quia neque ipsi ingredientes peccant, neque vllo iure videtur prohibita hæc intromissio, cùm ex illa non sequantur inconuenientia, quæ sequuntur, si amentes, vel infideles puberes introduceres: sic docet plures allegans Sanchez *lib.* 6 *in Decalog. cap.* 16 *num.* 5. Bonacina *num.* 6. Salas *disput.* 14. *sect.* 13. *numer.* 126. Barbosa *remiss. Concil. sess.* 25 *cap.* 1. *de reform.* & alij.

14 Infero quartò, non licere tibi pellicere ad copulam ebrios, perpetuò amentes, neque pueros carentes rationis vsu, quia illa actio est de se omnibus illis prohibita, esto ob defectum rationis, & discursus, culpæ illis non imputetur. Qui verò dicerent pueros non septennes nullis legibus etiam naturalibus teneri? consequenter debent affirmare, consulere horum congressum non esse de se malum, sicuti non est malum belluas coniungere. Quapropter nos diximus, etsi à legum transgressione, & peccato excusentur, dum rationis vsum non habent, non tamen eximi à legibus, sed leges naturales cum ipsis, vtpote rationis capacibus, loqui.

§. III.

De peregrinis, & forensibus an teneantur legibus loci, qua transeunt

1 *Forensis accedens animo ibi perpetuò manendi, legibus illius loci tenetur statim.*
2 *Idem iuris est, si maiori anni parte intendas ibi commorari.*
3 *Legibus statuentibus solemnitatem in contractibus teneris.*
4 *Ab hac doctrina excipitur à Sanchez, & aliis contractus dotalis, sed non probatur eius exceptio.*
5 *Explicatur supradicta doctrina, & declaratur, vbi quis est conueniendus.*
6 *Teneris legibus loci, qua transis, si eadem vrgent in tuo territorio.*
7 *Idem iuris est de legibus bonum speciale ciuitatis respicientibus.*
8 *Idem de legibus iuris communis, tametsi in tuo territorio vigorem non habeant ex consuetudine recepta.*
9 *Proponitur obiectio, & soluitur.*
10 *Qui senseant, & quomodo probetur extra supradictos casus, legibus loci, qua transis, te deobligatum esse.*
11 *Probabilius existimo te obligari.*
12 *Limitant aliqui nostram sententiam, vt procedat de transitu cum aliqua perseuerantia, sed repellitur.*
13 *Intelligenda est obligatio peregrinorum, tam quoad culpam quam quoad pœnam.*
14 *Procedit resolutio, tametsi lex pro solis aduenis lata esset.*
15 *Idem iuris est de sententia, & præcepto, ac de statuto, & lege.*
16 *Delinquens in suo oppido, si aliò accedat, non potest à iudice illius loci puniri, quidquid dicat Basil. de Leon.*
17 *Satisfit argum. num. 10. allatis.*

1 IN hac re sunt aliqua, in quibus Doctores communiter conueniunt, alia in quibus est dissensio.

Primò conueniunt omnes forensem accedentem alicui loco animo ibi manendi in perpetuum, teneri statim legibus illius loci, quia tunc non est forensis, & peregrinus, sed incola, vtpote, qui acquisiuit domicilium, ratione cuius quis subditus est, vt tradit Farinacius 1. *part. prax. quæst.* 7. *nu.* 1. & ita tenet plures referens Sanchez *lib.* 3. *de matr. disput.* 18. *num* 9. & *lib.* 1. *in Decalog cap.* 12. *num.* 42. Suarez *tom.* 1. *de relig lib.* 2. *cap.* 14. *num.* 15. Salas *disput.* 14. *sect.* 4 *in princ.* Lessius *lib.* 4. *de iustit. cap* 2. *dub.* 7. *numer.* 4. & alij referendi. Domicilium acquiritur eo ipso, quo quis incipit habitare aliquem locum animo ibi perpetuò manendi *l. domicilium. ff. ad municipalem*, & tradit glossa, & Sanchez plures referens *lib.* 3. *de matrim. disput.* 23. *numer.* 2. Neque requiritur decennij habitatio, nisi ad præsumendum animum perpetuum: vt bene Sanchez *numer.* 1. & 2. Semel autem domicilio constituto non deperditur, nisi & habitatio, & animus ibi perpetuò manendi mutentur, quia cùm vtrumque, & habitatio, & animus ad domicilium constituendum concurrerunt, vtrumque est necessarium ad illud amittendum: quia res per quascumque causas nascitur, per eas dissoluitur, *cap.* 1 *de regulis iuris.* ita relati Doctores. Neque audiendus est Ioan. Sanchez *disput.* 54. *in select. numer.* 35. dicens, non acquiri domicilium, quousque maiori anni parte perseueret quis in voluntate illo in loco perpetuò manendi, quia gratis, & sine authoritate asseritur.

2 Secundò conueniunt communiter Doctores, si intendas maiori anni parte in aliquo loco commorari, sicuti solent scholastici in vniuersitate studentes, solicitatores in curia locantes operas ad longum tempus, teneris legibus illius, quia esto domicilium non fueris consecutus; consequeris tamen quasi domicilium: hoc enim dicitur assidua, & diuturna habitatio, ratione cuius potes conueniri, iuxta *l.* 2. *in princ.* ibi, & *assiduè versatur, Cod. vbi senatores, vel alij clarissimi,* & *l. hæres absens, §. proinde. in fine. ff. de iudiciis,* & *l.* 2. *Cod. vbi de crimine agi oportet,* & ibi glossa *verbo elegit*, & tradit Tiraquellus *de retract. lignag §.* 9. *glossa.* 2. *num.* 26. Farinac. *suprà, num.* 5. Thomas Sanchez *lib.* 3. *cap.* 23. *numer.* 12. Item ratione quasi huius domicilij potes ibi recipere omnia sacramenta præter ordinem; ordo enim excipitur *cap. cùm nullus, de temp. ordin. in* 6. Item ibi es sepeliendus, nisi alibi eligas sepulchrum. Molin. *de iust. tract.* 2. *disput.* 2?4. *vers quando quis.* Ergo absolutè censeris subditus, & legibus illius loci obligatus: docet plures referens Sanchez *lib.* 3. *de matrim. disput.* 18 *numer.* 9. Lessius *lib.* 4. *de iustit. cap.* 2. *dub.* 7. *num.* 47. Bonacina *disp.* 1. *de leg. [illegible] quæst.* 1. *p.* 6. *num.* 43. Basilius de Leon *lib.* 5. *de matr. cap.* 7. [illegible] *numer.* 4. quamuis non desint plures Doctores relati à Sanchez *lib.* 2. *de matrim. disput.* 18. *numer.* 8. dicentes req[illegible] animum perpetuò manendi, vt legibus, & consuetu[illegible]bus illius loci subdaris. Sed non videtur vllo modo ad[illegible]rendum.

3 Tertiò conueniunt Doctores teneri in contracti[illegible] seruare conditiones, & solemnitates à legibus illius loci [illegible] in quo contrahis, constitutas: quia ratione contractus sortiris forum, ibique ad standum contractui poteris conueniri, ex *cap. dilecti, cap. fin. de foro compet. l. quòd si nolit, § quia assidua, ff. de ædilit. l. si hæres absens. § si quis tutelam ff de iudic.* & in nostro iu[illegible] *re l.* 32. *tit.* 2. *part.* 3. docet plures referens Sanchez *numer.* 10. & *seq.* Molina *tract.* 2. *de iust. disput.* 260. *initio.* Basilius *numer.* 21. Bonacina *numer.* 51. Salas innumeros referens *disput.* 14. *sect.* 4. *numer.* 52. Quare si in contractu non seruetur solemnitas à lege locali præscripta, omnino est irritus, & nullus: vt tenet Felin. *cap.* 1. *de sponsalib numer.* 23. Bonacina, Salas, & alij *suprà.* Hinc fit te teneri pretium mercibus signatum seruare quia lex de pretio est, quæ præcipuè pertinet ad contractum. Item quia teneris æquitatem seruare, quæ maximè in pretio procedit. Deinde teneris soluere gabellam, vel aliud quodcumque onus contractui annexum, quia est pars contractus, vel accessorium illius. Quæ omnia vera sunt, etiamsi per epistolam, vel nuntium contractus celebretur, docet Molin. & Basil *suprà.*

4 Ab hac doctrina excipit Thomas Sanchez, Salas, Bonac. Suarez *de legib. cap.* 33. *numer.* 13. contractum dotalem, in quo dicunt non attendi solemnitatem loci, in quo celebratur, sed loci, in quo vir habet domicilium, probántque ex *l. exigere. ff. de iudic.* ibi, *mulier debet, vbi maritus domicilium habet, non vbi instrumentum dotale scriptum est.* Verùm hæc exceptio mihi non probatur, sed absolutè existimo contractum etiam dotalem, quoad luctum, & alia onera, & conditiones, fieri debere, iuxta leges loci, in quo celebratus est. Moueor, quia nullo iure videtur exceptus hic contractus: nam supradicta lex non loquitur de solemnitate in hoc contractu requisita, & conditionibus illius, sed de exactione, & repetitione illius, quòd longè diuersum est. Fateor, inquam, cùm dos repetenda est, debere repeti, vbi vir domicilium habet, non vbi dotis contractus celebratus est, quia bona viri obligata sunt doti soluendæ: at contractus secundùm leges loci, in quo celebratus est, iudicari debet: & ita in iure nostri regni videtur decisum, *lib. tract.* 11. *p.* 4. ibi, *cala costumbre de aquella tierra dosifieren el casamiento, debe valer quante en las dotes, en las arras, en las ganancias, que ficieren, e nò la de aquel lugar, do se cambiaron.* & ita tenet, & optimè probat Salas *disp.* 16. *de leg. sect.* 4. *numer.* 46. cum Gregor. Lopez *in supradict. l.* Simancas *de catholic instit. tit.* 9. *numer.* 143. Basilius de Leon. *lib.* 5 *de matrim. cap.* 7. *n* 22.

5 Dixi, ad standum contractui te conueniri posse, vbi contractus celebratus est, quia sortitis forum illius ex supradictis legibus: & *l. omnem obligationem. ff. de iudic.* & tradit alios referens Salas *numer* 45. Excipi tamen debet nisi ex voluntate contrahentium, & natura contractus executio in alium locum designata sit: quod contingit, cùm incola alicuius loci cum aduena contrahit, quem scit statim discessurum, tunc enim non potest aduena conueniri in loco, vbi contractus est celebratus, sed vbi habet domicilium, quia ibi intendit se soluendo obligare, ex *l. contraxisse. ff de oblig. & act.* ibi, *contraxisse vnusquisque eo loco intelligitur, in quo vt solueret, se obligauit*, aliàs durum esset, quotquot locis quis nauigans, aut iter faciens delatus est, tot locis se defendere, vt dicitur *in l. si hæres absens.* 19. *§. proinde de iudic.* Et hac ratione dicimus contractum dotalem repetendum esse in loco, vbi vir habet domicilium, quia ex natura talis contractus, & ex voluntate contrahentium ille locus solutioni designatus est. Aliquas huic doctrinæ limitationes adhibet Mazienzo *libr.* 5. *recopil. tit.* 9. *lib.* 2. *gloss.* 1. *à numer.* 72. quæ omnia videnda sunt, quia optimè hanc materiam, & supradictam legem explicant.

6 Quartò conueniunt Doctores te teneri legibus loci, qua transis, si illæ leges obligent simul, vbi ipse habes domicilium. sic Sanchez *de matr lib* 3 *disput.* 18 *num.* 3. & 24. & *lib.* 4. *in Decalog. cap.* 12. *numer.* 11. Salas *disput.* 14 *sect.* 4. *numer.* 40. Suarez *tom.* 1 *de relig lib.* 2. *cap.* 14. *numer.* 15. Bonac. *disp.* 1. *quæst.* 1. *p.* 6. *numer.* 51. & contrarium dicere reputant absurdum. Ratio, quia iure communi per consuetudinem introducto, lex propria tui domicilij, vel lex illius loci, vbi resides, te obligat, quod certè æquum esse videtur, cùm ex hac obligatione non graueris amplius, quàm si in tuo proprio domicilio existeres. Quamuis contrà teneat Ioan. Sanchez *in select. disput.* 54. *num* 31. *ad fin.*

7 Quintò conueniunt DD. si leges latæ sunt in bonum illius loci, qua transis, te obligatum esse illas seruare: vt

sunt

ſunt leges prohibentes, ne aliqua merces ex oppido extrahatur, ne peregrini vltra tot dies commorentur, quia aliter populus defendi non poteſt: & ita tradit plures referens Sanchez *lib. 3. de matr. diſput.* 18. *numer.* 24. *& lib.* 1. *in Decal. cap.* 12. *num.* 36. Salas *ſect.* 4. *num.* 54. Bonacina *diſp.* 1. *quaſt.* 1. *p.* 6. *n.* 53. Suar. *lib.* 3. *de leg. cap.* 32 *num.* 8 Quapropter in iure noſtri regni, ſeadem incolis, & forenſibus præſcribuntur, vt conſtat ex *l.* 12. *tit.* 12. *lib.* 1. *noua compilat. & l.* 12. *tit.* 10. *libr.* 5. *& l.* 5. *tit.* 18. *lib.* 6.

8 Sextò ferè omnes conueniunt te obligatum eſſe ſeruare leges oppidi, quà tranſis, ſi leges ſint iuris communis, & vbique obligantes, etiam ſi in loco tui domicilij vigorem non habeant ex contraria conſuetudine. Ratio videtur manifeſta quia tu ſubiectus es illarum legiſlatori, neque habes aliquam cauſam te excuſantem ab illius obedientia: ſiquidem conſuetudo tui oppidi, quæ te excuſabat, non excedit territorium, non enim facit priuilegium perſonale, ſed locale. ſic Henriq. *lib.* 9. *de Miſſa, cap.* 25. *numer.* 2. Nauarr. *cap.* 23. *num.* 120. Sanchez *lib.* 1. *in Decal cap.* 12. *numer.* 39. mutans ſententiam, quam docuerat *lib.* 3. *de matr. diſput.* 18. *numer* 7. Sayr. *claui regia*, *lib.* 3. *cap.* 4. *numer.* 15. *dub.* 2. Salas *de leg diſp.* 14. *ſect.* 4. *circa fin.* Bonacina *diſp.* 1. *quaſt.* 1. *p.* 6. *numer.* 55. Suarez *tom.* 1. *de relig. lib.* 2. *cap.* 14. *numer.* 27. *&* 28. Ex quo infertur Caſtellanum tranſeuntem per Luſitaniam non poſſe veſci die Sabbati animalium inteſtinis, ſicut in Caſtella, quia iure communi obligatur abſtinere, & ſolùm ex conſuetudine Caſtellæ excuſabatur. Et idem eſt de incolis illorum locorum, in quibus non incipit quadrageſimale ieiunium à die quarta Cinerũm, qui ſi tranſeant illac, vbi ieiunium ſeruatur, tenentur ieiunare. ſic ſupradicti DD. quamuis contra teneat Sanchez *in loco allegato de matr.* cum Palacios 4. *diſtinct.* 15. *diſput.* 8. *poſt* 6. *concl. fol.* 126. *verſ. at verò*, & Petr. de Ledeſm. *de matrimon. quaſt.* 45. *art.* 5. *p.* 3. *dub. vlt.*

9 Sed obiicies hinc ſequi ieiunia, & feſta, & quaſlibet alias leges latas ab Epiſcopo, in cuius diœceſi commoraris, vel à tuo Principe, te obligare tranſeuntem per totam diœceſim, etiamſi in loco, vbi domicilium habeas, vigorem non habeant?

Reſpondeo, ſi latæ ſunt generaliter pro tota diœceſi, idem eſſe dicendum, ac diximus de legibus iure communi latis, obligare, inquam, omnes diœceſanos, dum ſunt in diœceſi, neque poſſe excuſari, niſi ob contrariam conſuetudinem: quia non excedit terminos alicuius oppidi, extra illud non excuſabit. At ſi leges non ſint latæ pro tota diœceſi, ſed pro aliqua ciuitate; tunc qui dicunt non teneri peregrinos legibus municipalibus illius loci, qua tranſeunt, conſequenter de his legibus dicendum eſt: quia non ad omnes ſubditos, ſed ad ſubditos in illo loco feruntur. His ergo poſitis,

10 Prima ſententia docet extra ſupradictos caſus te deobligatum eſſe legibus loci, qua tranſis, ſeu in quo maiori anni parte reſidere non vis. ſic Sanchez plures referens *lib.* 3. *de matrim diſp.* 18 *num* 6. *& lib.* 1. *in Decal. cap.* 12. *num.* 38. Sayrus *in claui reg. lib.* 3. *cap.* 4. *numer.* 15. Leſſius *lib* 4. *de iuſt. cap.* 2. *dub.* 7. *num.* 49. Azor *tom.* 1. *lib.* 7. *cap.* 30. *quaſt. vlt.* Tolet. *lib.* 6. *ſum. cap.* 5. *num. vlt.* Bonacina *diſp.* 1. *de leg. quaſt.* 1. *p.* 6. *numer.* 36. Ioan. Sanchez *diſp.* 54. *ſelect. numer* 31. vbi innumeros refert. Mouentur, quia nullus fit alteri ſubditus, vt obligari, & puniri poſſit, niſi ratione originis, domicilij, vel delicti, vt multis comprobat Farinac. *lib.* 1. *ſua praxis, quaſt.* 7. *à num.* 1. Sed domicilium, aut quaſi domicilium, non acquiritur ex eo, quod minori parte anni alicubi commoreris. Ergo non habes fundamentum, quo obligeris legibus loci, qua tranſis. Secundò Epiſcopus, v. g. illius loci, qua tranſis, neque te poteſt coniungere matrimonio, neque in votis diſpenſare, neque alios fauores conferre, præter ſacramentum pœnitentiæ, & Euchariſtiæ, ex tacita tui Epiſcopi conceſſione. Ergo neque poterit ſuis legibus te alligare. Tertiò adducitur à Sanchez decretum Leonis VIII. vulgo IX. *in epiſt. aduersùs Michaelem Imperator. Conſtantinop. cap.* 28. vbi ſtatuit, vt vnuſquiſque iuxta ritum ſuæ Eccleſiæ celebret. Ergo non teneris loci conſuetudinibus te conformare. Quartò probant ex Auguſt. relato *in cap. illa, diſt.* 12. ibi, *Alia, quæ per loca terrarum, regionéſque variantur, ſicut eſt, quod alij ieiunant Sabbato, alij non, totum hoc genus rerum liberas habet obſeruationes.* vbi gloſſa ait, *verbo, liberas*, quòd liberum eſt Sabbato ieiunare, quantum ad extraneos, non quantum ad illos, vbi conſuetudo ſeruata eſt. Quintò adducunt *l. hæres abſens ff. de iud.* vbi probatur viatores non ſortiri forum, loci, qua tranſeunt. Sextò probant ex eo, quòd qui tranſit aut breui tempore diuertit ad locum, non dicitur moraliter in eo eſſe *l. quæſitum,* 76. *§. fin. ff de legat* 3. ibi, *rebus, quæ in fundo ſunt, legatis, non accedunt, quæ caſu illic fuerunt. & l. ſi ita.* 86. *ff. eod. tit.* ibi, *nec quòd caſu ibi ſit magis eſſe legatum. & cap nam & ego, de verb. ſignif* vbi ſtatim obiens, quaſi non natus reputatur, & eadem de cauſa dicitur Salomon vnigenitus, quia frater vterinus quem habuit, citò obiit, *& in cap ad veſtram. de regularib.* dicitur, *qui triduo tantùm fuit habitu regulari indutus, non dicitur habitum induiſſe* quia, vt ait ibi gloſſa, non dicitur factum, quod non durat: quam gloſſam ſequitur Felinus *cap. in præſentia. numer.* 32. *de probat.* ſic non debes dici præſens eſſe alicubi, vbi non longo tempore commoraris. Septimò probant ex text. *in cap. à nobis, de ſent. excom.* vbi Clemens III. dicit ſententiam latam generaliter, in eos qui furtum fecerint, tantum comprehendere ſubditos. Ergo tantùm comprehendit ſubditos incolas, non extraneos. Ergo extranei ſubditi non ſunt. Denique variis exemplis vtuntur hanc ſententiam confirmare. Primò infideles tranſeuntes per Hiſpaniam non obligantur legibus illius. Secundò regulares non obligantur legibus territorij, neque nouitij legibus profeſſorum; neque Græci Sacerdotes legibus Latinorum. Ergo extranei non ſubduntur legibus loci, qua tranſeunt.

11 Nihilominus etſi ſupradicta ſententia probabilis ſit, probabilior multo mihi viſa eſt affirmans peregrinum, & forenſem teneri legibus loci, qua tranſit, dum tempore obligationis in illo perſiſtit. ſic Nauarr. *cap.* 23. *numer.* 120. Couarr. 4. *var. cap.* 20. *numer.* 8. Henriquez *lib.* 7. *de indulg. cap.* 13. *numer.* 8. Suarez *tom.* 1. *de relig. lib.* 2. *de feſtis, c.* 14 *& lib* 3. *de leg. c.* 33. *n.* 33. Salas *diſput.* 16. *de leg ſect.* 4. *concl.* 4. Gabr. Vaſquez 3 *tom. in* 3. *p. diſput.* 184. *cap.* 2. *numer.* 28. Baſilius de Leon. *lib.* 5. *cap.* 7. *§.* 1. *numer.* 6. conſentit ex parte Leſſius *lib.* 4. *cap.* 2. *dub.* 7. *numer.* 47. quatenus affirmat, ſi peregrinus, & forenſis aliquibus diebus in loco commoretur, quia ille locus terminus eſt viæ, teneri legibus: & alij plures relati à Sanchez *illa diſput.* 18. *de matrimonio numer.* 4. Salas, Suarez *locis citatis.*

Ratio præcipua eſt, quia conformari conſuetudinibus, & legibus loci omnes, qui ibi reſident, dum præſentes ſunt, & commorantur, conuenientiſſimum eſt, & rectæ gubernationi, paci, & tranquillitati reipublicæ maximè neceſſarium: vt colligitur ex Auguſt. *cap. quiſquis, diſt* 41. *cap. an non,* 16. *q.* 7. *cap. illa, diſt.* 12. *c. quæ contra, diſt.* 8. Ergo debemus agnoſcere eſſe aliquem in rerum natura, qui omnibus obligationem inducat ad ſeruandam hanc vniformitatem, ſed nullus alius eſſe poteſt aptior præter gubernatorem illius loci: ergo gubernator illius loci ex iure ipſo naturali, vel gentium poteſtatem habet obligandi omnes in ſuo territorio exiſtentes, dum ibi exiſtunt. Et confirmo: ſi ibi peregrinus delinquat contra ius naturale; omnes conueniunt puniri à ſuperiore illius loci poſſe; ſed hoc nulla alia ratione contingit, niſi quia ad rectam reipublicæ gubernationem conuenit, vt vbi quis commiſit delictum, ibi puniatur, & malum exemplum punitione reparetur, ſed æquè ad rectam gubernationem conuenit, ne mala exempla præbeantur, néve aliis occaſiò tranſgrediendi leges præbeatur. Ergo iuſtum eſt quemlibet obligari, ſe legibus illius loci conformare. Secundò ſi leges illius oppidi, qua tranſit peregrinus, in ſuo territorio obligant, admittunt communiter DD. etiam contrariæ ſententiæ inducere obligationem, quia ex iure communi, conſuetudine, & praxi recepta, leges eam vim habent ſed hæc conſuetudo, & praxis recepta oſtendi non poteſt, ſpecialiter in hoc caſu. Ergo dicendum eſt, eſſe generalem ad omnes leges, ſiue communes ſint in oppido peregrini, ſiue diuerſæ. Et confirmo: quia in præſenti caſu, ideo obligatur peregrinus, quia ex peregrinatione non grauatur, ſiquidem exiſtens in ſuo territorio obligatus maneret: at ex eo, quod forenſis legibus territorij, qua tranſit, obligetur, non inde grauatur: nam grauamen, quod illi imponitur, obligatione illarum legum, compenſatur aliunde exemptione legum ſui territorij. Ergo. Tertiò ſi cùm leges ſunt communes domicilio, & loco, qua tranſis, dicis te eſſe obligatum ex iure communi non ſcripto, etiam ex iure communi ſcripto manes obligatus ſeruare omnes ferè leges, & conſuetudines loci, qua tranſis, etiamſi in tuo loco non obligent: nam vniuerſalis eſt lex lata *in c. fin. de feriis*, obligans celebrare omnes feſtiuitates, quas Epiſcopus cum ſuo clero in ſua diœceſi celebrandas ſtatuerit. & *c.* 2. *de obſeru. ieiun. §. item*, dicitur in feſtiuitatibus, & abſtinentiis ſeruandam eſſe conſuetudinem regionis; ſed in his capitibus nihil diſtinguitur inter viatores, & incolas. Ergo omnes manent comprehenſi. Ergo ex iure communi adſtringuntur viatores loci conſuetudinibus. Quartò cùm lex municipalis eſt de re ad bonum illius loci pertinente, conueniunt Doctores, vt diximus, viatorem obligatum illa eſſe, ſed omnis lex ad bonum reipublicæ, & in vtilitatem illius refertur. Ergo ex hac parte omnis lex habebit vim obligandi viatores. Et confirmo, pax, tranquillitas, & bonum exemplum, non minus bonum eſt reipublicæ, quàm abundantia tritici, & copia armorum, & cuiuſuis mercis. Sed quando lex prohibet, ne arma, vel triticum extrahatur, néve aliunde merces in rempublicam inuehantur, obligantur forenſes ob bonum reipublicæ. Ergo etiam obligari debent omnibus legibus, ex quibus perturbari pax, & tranquillitas poteſt. Tandem probari poteſt ex ſupradictis locis Auguſt. quæ referuntur à Sanctio, Baſilio, Salas, Suar. & aliis ſuprà, ſpecialiter ex *cap. quæ contra, diſt.* 8. ibi, *quæ contra mores hominum ſunt flagitia, pro morum diuerſitate ſunt vitanda, vt pactum inter ſe gentis, aut ciuitatis, conſuetudine vel lege firmatum, nulla ciuis, aut peregrini libidine violetur; turpis enim eſt omnis pars, vniuerſo ſuo non conueniens.* Vbi expendenda eſt

ratio

ratio, quare Aug. obligat viatores se conformare consuetudini loci, qua transeunt, quia scilicet turpe est partem non se conformare vniuerso.

12 Aliqui Doctores hanc nostram sententiam limitant, vt solus transitus non sufficiat ad obligationem hanc inducendam, sed necessariò requiri, vt aliquo modo ibi viator sistat. sic Emanuel Saa *verbo Missæ auditio, num.*6. Lessius *suprà n.*47. Nauarr. *cap.*13. *num.*5. Ludouicus Lopez 1. *part. instruct. cap.* 52. § *nec peccant.* Sed reprobanda est limitatio, & dicendum obligatos esse viatores, ac sunt incolæ illius loci, & teneri legibus municipalibus, si instet tempus adimplendi illas: & ita docet Salas *num.* 50. Basilius *n.*14. Suarez *n.* 22. *& seqq.* cùm enim ratione accessus, & habitationis pars sint illius reipublicæ, subditi fiunt gubernatori illius. Ex quo fit, si ibi seruatur ieiunium, te non posse carnibus vesci; quia abstinentia carnis toto tempore diei obligat. Idem est de Missæ auditione, si instat tempus audiendi, eo quod non sit alia Missa, præter vnam, quæ dicitur, cùm tu ibi commoraris, teneris sanè illam audire, sicut & incolæ tenentur. Hoc tamen intelligendum est, casu, quo ibi maneas tempore proportionato audiendi sacrum, scilicet toto mane, vel magna illius parte: si enim solum ad cibos sumendos ibi persistas, non videtur obligatio tibi esse imponenda, quia non est tempus proportionatum ad satisfaciendum huic obligationi sic Salas *disp.* 14. *de legibus, sect.*4. *num.*50. *versic. & quantus.* At si sunt plures Missæ dicendæ, & tu antequam finiatur, vis à loco, in quo est festum, exire, existimo te non esse obligatum audire sacrum, quia dum ades illi loco, non te instat obligatio audiendi sacrum, potes enim illam, vsque ad vltimam Missam differre: exiens verò iam eximeris ab obligatione, quæ ratione existentiæ in loco te tenebat; ergo nunquam censeris obligatus: sic docet Sanchez *lib.* 3. *de matrim. disp.* 18. *num.* 21. Lessius *lib.* 4. *c.*2. *dub.*8. *num.*56. & Salas *num* 50 vbi bene aduertunt, si dum es in illo loco, non celebratur sacrum, te non teneri illic expectare, quia dum ades ibi, non te instat obligatio ob defectum Missæ, expectare autem nulla lege videris adstringi. Ergo & de his postea latius dicemus.

13 Supradicta nostra sententia de obligatione viatorum legibus municipalibus, quà transeunt, non solùm intelligenda est de obligatione directiua, sed etiam pœnali. Quapropter si pœna transgredientibus legem imponatur, afficiuntur illa aduenæ transgressores: tum quia committunt delictum in illa transgressione, vt supponimus; ergo debent ibi puniri: nam ratione delicti superiori illius loci subduntur *l.*15. *tit.*1. *part.*1. *& ex authent. qua in prouincia, C. vbi de crimine agi oportet, & c. fin. de foro compet.* & aliis pluribus relatis à Farinac. *lib.* 1. *praxis, quæst.*7. *num.*1. Tum etiam quia vis præceptiua, sine coactiua inefficax esset, & inutilis: & ita tenet alios referens Salas *disp* 14. *de legibus, sect.* 4. *n* 49. Basilius *n.*15. Suarez *lib.* 3. *de legib. cap.* 33 *num.*9.

14 Secundò intelligenda est doctrina, etiamsi lex pro solis aduenis, & peregrinis feratur, potest enim casus contingere, vt ad bonum commune reipublicæ spectet aliqua statuere solis peregrinis conuenientia, vt quòd non deferant arma, neque in tali loco recipiantur, neque sint tot dies, quin se manifestent, & alia huiusmodi. Ergo concedenda est in republica potestas ad hanc obligationem inducendam: aliàs non posset respublica se incolumem, & indemnem seruare: & ita tenet contra Innocent. *cap à nobis, el* 2. *de sentent. excommun.* Panormit. & Hostiens. *ibi.* Syluester *excommunicatio* 2. *num.* 5. Suarez *de legibus, lib.* 3. *c.*33. *num.*7. Salas *disp.*14 *sect.*4. *n.*49.

15 Ex supradictis fit, si lata sit excommunicatio aduersus ferentes arma, vel colloquentes cum monialibus sine licentia, vel furtum committentes, incurrere excommunicationem. Sed hoc limitant Doctores, quando excommunicatio lata est per statutum, non per sententiam generalem: & sic explicant *cap. à nobis, el.* 2. *de sentent. excommun.* vbi interrogatus Pontifex, an forenses comprehenderentur in excommunicatione lata ab Episcopo pro futuris delictis: respòdet solos subditos comprehendi: dicunt ergo forenses esse exclusos, & ita tenet cum communi sententia Suar. *de legib. cap.* 33. *num.*9. *&* 10. redditque rationem, quare statutum, & lex comprehendat forenses, non verò præceptum, quia leges afficiunt personas ratione territorij: at præceptum directè ad ipsa personas fertur; & cùm aduenæ solum ratione territorij sint subditi, solùm legibus, & statutis videntur posse ligari. Deinde, quia leges, vtpote firmæ, & stabiles, sunt magis cognoscibiles: at præcepta non tam facilè cognosci possunt; meritò ergo viatores ab obseruatione præceptorum debent esse immunes, obligari tamen legum obseruatione. Ego verò dicendum existimo, posse forenses præceptis specialibus ligari, quia rectæ gubernationi reipublicæ hæc potestas videtur conuenientissima. Item omnes rationes, quæ militant de legum obligatione, procedunt in præceptis: præcipua enim ratio, ob quam legum obligatio tenet forenses, est conformatio cum reliquis de republica, quæ in præceptis æquanimiter procedit, neque illa distinctio legis à præcepto, scilicet legem ferri ad personas pro territorio, præceptum verò ad solas personas, est satis fundata. Lex enim, & præceptum extra territorium operari non potest. Quocirca non solùm posse, sed de facto obligari peregrinos sententiis generaliter latis, credo probabilius cum glossa *in supradicto cap à nobis, de sentent. excommun.* Et licèt Pontifex expressè non dixerit aduenas ibi comprehendi: non tamen illos exclusit, sed quasi rem indecisam reliquit, vt locus daretur opinionibus; qui enim dicunt aduenas comprehendi, debent explicare, voluisse Pontificem comprehendere omnes subditos tam incolas, quàm aduenas, dum ibi existunt, secus dum terminos territorij egrediuntur, iuxta *cap. vt animarum, de constitut. in* 6. Adde supradictum caput à nobis posse optimè, non de sententia, sed de statuto, & lege explicari, quia eodem modo procedit, ac *c. vt animarum, de constit. in* 6. quod esse statutum omnes affirmant: sic aliqui relati à Salas *n.*44. Basilius de Leon *n.*19. *&* 30.

16 Neque hinc fit delinquentem in suo oppido, si aliò accedat, posse ibi puniri, vt intulit aduersus communem sententiam Basilius de Leon *num.*15. leui fundamento adductus. Mouetur, inquam, quia viator est subditus iudici illius loci, sicut & legibus illius: quod probat ex *Clement. Pastoralis, de sentent. & re iudic.* ibi, *quod si punitio criminis intra districtum imperialem commissi, ad Imperatorem forsan pertinuisse asseratur, verum est quidem, si in eodem districtu fuisset inuentus delinquens, vel ad illum de more remissus; quare si eius fines transgrediatur, cessat potestas.* Ex quo ipse Basilius infert: ergo delictum causa non est subiiciendi delinquentem iudici; aliàs vbicumque delinquens maneret, subditus esset. Et confirmat suam sententiam ex praxi curiæ Romanæ, quæ alibi delinquentes punit.

Verùm hoc fundamentum leue est, vt à communi sententia recedamus: viatores enim subditi non sunt iudici loci, qua transeunt, nisi in his, quæ ad rectam illius reipublicæ gubernationem pertinent, quia cùm domicilium non acquisierint, neque ibi delictum commiserint, non habent fundamentum integræ subiectionis. Quapropter tota illorum subiectio est ind recta, & quatenus ad bonum commune reipublicæ pertinet: at ad bonum illius reipublicæ, qua transeunt, non pertinet punire delicta alibi commissa, sed ad summum remittere delinquentem puniendum. Ergo. Et *Clement. Pastoralis,* hoc ipsum probat. siquidem dicit, non posse iudicem ordinarium punire delinquentem existentem extra territorium suæ iurisdictionis, nisi fuerit illi de more remissus. Supponit ergo Pontifex de more, & consuetudine esse remittendum: mos autem cùm non sit specialis alicuius prouinciæ, sed generalis, constituit ius, atque adeò de iure est remittendus. Ergo non potest iudex illius loci illum punire. Adde, etsi delictum integra causa sit subiectionis, non obinde sequitur existentes extra territorium posse à iudice puniri, quia constituit subiectionem, dum est intra territorium, secus extra: sicut domicilium, quod est causa integra constituendi subiectionem, non dat actionem iudici extra territorium. Quòd autem alibi delinquens non possit à iudice loci illius, qua transit, puniri, tenet innumeros referens, & latè probans Farinacius *lib.* 1. *praxis. q.*7. *à num* 6. *&* 7. & ad consuetudinem Romanam optimè respondet *num.*12. id prouenire ex præscripta consuetudine; cùm enim à principio fuerit totius orbis domina, & ratione sui imperij omnes ei subiicerentur, delinquentes alibi ipsa puniebat & hæc potestas ex tacita aliorum Principum concessione videtur prorogata. Aduertit tamen Farinacius non pœna ordinaria, sed extraordinaria puniri. Plures limitationes huius doctrinæ adducit Farinacius de fure reperto cum re furata, de hæretico, de bannito, de assassino, de latrone publico. Sed si bene expendantur, hæ non sunt limitationes, sed declarationes regulæ generalis, quæ dicit ratione delicti delinquentem subiectum esse iudici illius loci, in quo delictum commissum est: nam omnes hi censentur continuare delictum, & illud, quasi de nouo, vbi resident, præstare.

17 Restat argumentis num. 10. allatis satisfacere.

Ad primum dico, domicilium, & delictum reddere subditum ad inquisitionem de delicto faciendam: de quo loquitur cum communi sententia Farinac. at ad obligationem et imponendam sufficit habitatio, quæ si permanens sit, permanenti obligationem inducit, secus transeunti. Quæ solutio necessario est ab aduersariis admittenda in legibus, & præceptis, quæ ob bonum commune reipublicæ feruntur, quæque diximus adstringere peregrinos, & in legibus, quæ æquanimiter obligant in loco peregrinationis, ac in domicilio. Nam ex aliquo capite oritur tunc subiectio, & obligatio, non ex domicilio, neque ex delicto. Ergo ex transeunte obligatione. Ergo habitatio transiens sufficit ad subiectionem constituendam in his quæ ad bonum commune reipublicæ pertinent.

Ad secundum facilis esset solutio, si concederemus, posse Episcopum loci, qua transeunt peregrini, illos matrimonio iungere, & in votis dispensare: vt cum aliis defendit Basilius de Leon *lib.* 5. *de matrim. cap* 13. *num.*4. Sed dato non posse, non inde infertur, non habere iurisdictionem ad subiiciendum viatorem suis legibus, sicut & habet ad subiiciendum legibus bonum reipublicæ spectantibus; quia ad hanc iurisdictionem

solum

solum requiritur habitatio, etsi modica sit, at ad dispensandum, & coniungendum matrimonio, & reliqua alia sacramenta, quæ necessaria non sunt, potest non solùm habitatio pro maiori anni parte, sed quæ verè domicilium constituat, requiri, vt docet Azor *tom. 1. lib. 5. cap. 11. quæst. 3. fine*, & alij multi relati à Sanchez *illa disp.* 18. Adde non ex eo, quod Episcopus non possit ordinare, & confirmare viatorem, nisi residentem maiori anni parte, infertur non posse suis legibus illum adstringere. Ergo neque etiam ex eo, quòd non possit coniungere matrimonio, vel dispensare, debet inferri; ex vna enim potestate ad aliam non procedit argumentum. Et ratio omnium est, quia potestas obligandi legibus, ex bono reipublicæ, in qua forensis moratur, procedit: quod bonum cum adsit, etiamsi breuissimo tempore ibi existat, tribuit potestatem: at potestas dispensandi, & coniungendi matrimonio, respicit bonum ipsorum, qui coniungendi, vel dispensandi sunt. Non ergo est mirum si remittantur ad proprium pastorem, & denegetur facultas ei, qui ex accidenti solum proprius est.

Ad tertium fatemur quemlibet Sacerdotem debere celebrare iuxta morem suæ patriæ, vel in azymo, vel in fermentato, quia ita specialiter est constitutum in Conc. Florentino sub Eugenio IV. ob seruandam pacem, & vnionem inter Ecclesiam Græcam, & Latinam: ex quo ad alios casus non licet arguere; imò potius ex hoc priuilegio licet inferre obligandos esse viatores se conformare legibus loci, qua transeunt, in omnibus illis casibus, in quibus non est speciale priuilegium; quia exceptio firmat regulam in contrarium.

Ad quartum reiicienda est expositio glossæ dicentis, ieiunare in Sabbato, vel non ieiunare, liberam esse obseruationem quatenus ad extraneos, non quantum ad incolas; omnes enim adstringuntur, vt diximus, consuetudine receptæ; quare expositio legitima est. S. August. ait, hoc genus rerum liberam habere obseruationem, quia liberum est cuilibet populo sine præiudicio fidei, quod in hac parte libuerit, obseruare; cùm tamen in rebus ad fidem pertinentibus hæc libera obseruatio admitti non debet.

Ad quintum iam constat, qua ratione viatores non sortiuntur forum loci, qua transeunt, vt possint, inquam, ibi conueniri, quando scilicet ex mutuo consensu, vel ex natura contractus, alibi est destinata solutio; secus verò dicendum de solemnitatibus, & conditionibus in contractu requisitis.

Ad sextum concedo legato fundo, non legari seruos, qui ibi casu sunt; non enim ex eo, quòd quis habet dominium alicuius rei, debet illud habere omnium illarum rerum, quæ ibi existunt: at vbicúque aliquis sit, necessariò iurisdictioni illius reipublicæ subiici debet, quia ad rectã gubernationẽ hæc subiectio pertinet. Ea autẽ, quæ adducuntur ex *cap. nam & ego, & c. ad vestram, de regularibus* optimè explicat Suarez *illo cap. 14. de relig. n. 25.* ait enim cum Panormit. dici per quandam metaphoram, & impropietatem non durare ea quæ breui tempore durant, non quia verè non durent: sicuti Pontifex vnius diei, verè Pontifex est, & inter Pontifices numeratur, etsi possit reputari per metaphoram quandam, ac si non fuisset: cùm autem in præsenti non de metaphora, & improprietate, sed de veritate sermo sit, an scilicet legibus loci teneatur, qui verè in loco existit, dum ibi permanet, non debemus ad metaphoras recurrere. Adde Salomonem dici vnigenitum, quia ex legitimo matrimonio vnigenitus fuit. textus verò *in cap. ad vestram de regularib.* fundabatur in præsumptione, præsumebatur enim monachum illum non confessisse in professione, cùm tam breui tempore ab ea resilitet: at obligatio viatorum ad leges loci, qua transeunt, non in præsumptione animi, sed in vera loci existentia, & vnione cum reliquis de ciuitate fundatur.

Ad septimum iam diximus, non solum statutum, sed etiam sententiam comprehendere subditos intra territorium existentes, secus extra morantes.

Ad vltimum nego infideles non teneri legibus politicis loci, qua transeunt; concedo tamen non teneri legibus Ecclesiasticis, quia sunt extra iurisdictionem Ecclesiæ. Idem dicendum est de regularibus, quia exempti sunt, non obligati legibus, cuiuslibet Episcopatus, nisi in casibus à iure expressis: at obligantur legibus illius conuentus, qua transeunt. Nouitij autem, etsi non teneantur legibus professorum, quia non sunt professi: at astringuntur aliquibus legibus propriis, quæ statum suum respiciunt. De sacerdotibus celebrantibus more suæ patriæ iam dictum est.

§. IV.

Quid dicendum de vagis: qua ratione legibus teneantur.

1 *Quis sit vagus.*
2 *Hos non teneri legibus loci qua transeunt, sicut peregrini, & forenses, affirmant aliqui.*
3 *Reprobatur hæc sententia.*
4 *Vagus puniri potest à iudice loci, in quo capitur, tametsi forensis non possit.*
5 *Probabilius est remittendum esse ad locum delicti, si petatur à iudice illius.*

1. Vagus est, qui nullibi habet certam sedem; quare qui alicubi habuit domicilium, & ab illo exiit animo non redeundi, sed alibi assistendi, vagus est, quousque domicilium figat. sic Thom. Sanchez *lib. 3. de matr. cap. 25. à num. 1. vsque ad 4. & lib. 1. in Decal. cap. 12. num. 13. fine*, & multis allegatis Farinac. *lib. 1. praxis quæst. 7. num. 15.*

2. De his ergo vagis sentit Leonardus Lessius *lib. 4. cap. 2. dub. 7 num. 49.* & Sayrus *in claui regia lib. 3. cap. 4. num. 8.* idem esse dicendum ac de peregrinis, & viatoribus, cum affirmet peregrinos & viatores nullis legibus oppidi, qua transeunt, astringi; & de vagis censet esse idem dicendum: & ita tenet Ioan. Sanch. *in suis select. disp. 54. n. 34.*

3 At meritò ab omnibus aliis Doctoribus reiicitur hæc sententia, etiam ab aliis qui affirmant peregrinos, & forenses exemptos esse à legibus municipalibus, & Episcopalibus. Nam in vagis est specialis ratio cùm enim nullibi habeant domicilium, debent illud sortiri ex præsentanea habitatione, aliàs omnibus legibus particularibus essent exempti, quod à recta eorum gubernatione dissidet: & ita tenet Sanchez *lib. 3. de matrim. disp. 18. num. 15. & in Decalog. lib. 1. cap. 12. num. 13.* Azor *tom. 1. lib. 5. cap. 11. quæst. 13.* Salas *disp. 14. de leg. sect. 4. num 55.* Bonac. *disp. 1. de leg. quæst. 1. punct. 6. num. 54.* Suarez *tom. 1. de relig. lib. 2. cap. 14. num. 20.* Basil de Leon. *lib. 5. de matr. c. 7.* Lorca *1. 2. tom. 2. disp. 25. in fin. in tract. de leg.*

4 Ex quo infertur vagum puniri posse à iudice loci, in quo capitur, de delicto alibi commisso: sic probat textus cum glossa *in lib. 1. C. vbi de criminib. agi oportet*, quam ait Farinac. *l. b. 1. praxis quæst. 7. num. 13.* esse communiter receptam.

5 Difficultas autem est, an debeat remitti ad iudicem, vbi commisit delictum, si petatur? in qua re Farinac. *lib. 1. praxis quæst. 7.* alios referens, docet, non esse remittendum necessariò, si iurisdictiones sint sub diuersis Principibus, secus si sub vno Principe. Nam quando sunt sub diuersis Principibus, verè iudex capiens vagabundum habet iurisdictionem in illum ex præsentanea habitatione; sicut si ibi figeret domicilium. At quando sub eodem Principe versatur iurisdictio, censetur Princeps nolle delinquentem alibi puniri, nisi in loco, vbi commisit delictum. Cæterùm probabilius credo semper delinquentem remittendum esse ad locum delicti, vt ibi puniatur, si à iudice loci illius petatur remissio; quia iudici illius loci ratione delicti subiectus est: neque videtur subiectus iudici loci, qua transit, in punitione delictorum, quæ alibi sunt commissa: nisi ad summum in defectum iudicis, vbi delictum commissum est, quia punitio est ob exemplum, & reparationem scandali dati; quod cùm datum solùm sit, vbi delictum commissum est, ibi est puniendum, quæ ratio probat, siue domicilium acquiratur, siue non. sic Decian. *in matrim. tom. 1. lib. 4. cap. 13. num. 17. & seq.* Couar. *pract. qq. c. 11. n. 7.* Iul. Clar. *lib. 5. recept. sent in pract. crim. quæst. 39. n. 7.* consentit Azor *tom. 1. lib. 4. c. 11. quæst. 3. fine.*

§. V.

An peregrinus, & forensis teneatur legibus suæ patriæ, quando alibi est, vbi non vigent.

1 *Nullus adstringitur legibus extra territorium.*
2 *Quid ex eo infertur.*
3 *Si animo non seruandi legem à territorio exeas, negant plures te deobligatum manere.*
4 *Probabilius est oppositum, licitámque esse talem fugam.*
5 *Satisfit argum. num. 3. adductis.*
6 *Si in tua parochia sit dies festiuus, & extra non; non teneris Missam audire, si non dicitur, dum ibi assistis, neque illam expectare.*
7 *Si tamen dicuntur plures Missæ à mane, vsque ad 12. non potes hora octaua exire Missa non audita, secundùm satis probabilem sententiam.*
8 *Probabilius censeo oppositum.*
9 *Quid dicendum de ieiunio? affirmant plures te posse ientaculum sumere manè vbi ieiunium obligat, si noctè peruenturus es ad locum, in quo nulla est obligatio.*
10 *Probabilius censeo oppositum.*
11 *Cum manè deobligatus fuisti à ieiunio, non teneris vespere illud seruare, defenditur, vt probabilius.*
12 *Si iam implesisti præceptum communionis, ieiunij, & festi in loco tui domicilij, non teneris illud seruare, seclusõ scandalo, cum peruenisti ad locum, vbi tunc viget.*
13 *Leges respicientes delictum in territorio commissum ligant subditum extra existentem, quidquid immeritò contradicat Basil. de Leon.*
14 *Beneficiarij absentes absque legitima causa ligantur excommunicatione lata aduersus absentes.*

15 *Fuit*

15 *Fur existens extra territorium ligatur excommunicatione lata aduersus illum ob delictum in territorio commissum.*
16 *Statuto municipali obligari potest subditus absens, ad id quod cedit in vtilitatem grauem municipij.*
17 *Excommunicatione lata aduersus colloquentes cum monialibus ligari beneficiarios, tametsi monasteria extra diœcesim existant, asseritur, vt probabile.*
18 *Proponitur obiectio, & resoluitur, quid sit tenendum.*
19 *Ratione rei sita ligari potest absens statuto municipali.*
20 *Communis sententia docet statuto municipali, specialiter in damnum communitatis non cedentes absentes non ligari.*
21 *Contrarium censeo satis probabile.*
22 *Satisfit tacita obiectioni.*
23 *Quod dictum est de lege, dicendum est de pœna, qua ad sui executionem officium iudicis non requirit.*
24 *Si censura imposita est alicui delicto, & illud incohas in tuo territorio, perficis extra, censura non ligaris, tametsi aly contra sentiant.*
25 *Pœna, qua officium iudicis requirit, extra territorium imponi non potest.*
26 *Potest imponi à iudice, in quo delictum consummatum est, & etiam ab eo, in quo fuit inchoatum, si ibi habeat domicilium.*
27 *Item, esto domicilium non habeat, communis sententia docet posse puniri delinquentem à iudice, in quo delictum fuit attentatum, non solum ob attentationem, sed ob delictum, quod alibi consummauit.*
28 *Proponitur quadam obiectio, & fit ei satis.*
29 *Quæ dicta sunt de territorio alieno, dicenda sunt de locis exemptis.*
30 *Quæ dicantur loca exempta?*

1 Communis, & recepta sententia est, neminem extra territorium adstringi legibus illius, etiam si leges sint iuris communis; quia extra territorium ius dicenti non paretur impunè, vt est decisio textus *in cap. vt animarum, de constitut. in 6.* & tradunt ibi Doctores, *& in cap. à nobis, de sentent. excommunic.* sic Sanchez *lib. 3. disp. 18. de matr. n. 18. & in Decal. lib. 1. cap. 12. n. 16.* Couar. 4 *variarum, cap. 10. n. 8. & in cap. alma, 1. part. §. 10. num. 3.* Azor *tom. 1. lib. 7. cap. 30. fine.* Suarez *lib. 2. de festiuit. cap. 13. num. 2. & c. 14 n. 25. & lib. 3. de legibus, cap. 32. num. 3.* Basilius de Leon *lib. 5. cap 8. num 1.* Bonacina *disp. 1. de legibus, quæst. 1. punct. 6. n. 59.* Salas innumeros referens *disp. 14. de legibus, sect. 5. n. 60.* Lessius *lib. 4 de iustit. cap. 2. dub. 8.* Sayrus *in claui regia, lib. 7 cap. 3. n. 11.* Ratio est, quia Princeps in lege ferenda bono suæ ditionis attendit. Ergo extra suam ditionem nihil imperare potest.

2 Ex quo fit peregrinum, & forensem accedentem ad locum, vbi ieiunium non seruatur, sicuti si veniret Mediolanum, primis quatuor diebus Quadragesimæ, in quibus carnes vescuntur, posse moribus illius se conformare. Idem est, si Lusitanus veniret Castellam, posset die Sabbati intestinis animalium vesci. Et idem est de vicinis vnius parochiæ, si transeat in aliam parochiam. dicti sic supradicti DD. Suar. Bonacina, Salas, Sanchez, Basilius *suprà.*

3 Sed restant enodandæ difficultates.

Prima, an si animo eximendi te ab obligatione, qua in tuo territorio adstrictus es, peregrineris, possis tunc priuilegio vti?

Negat Petr. de Ledesma *de matrim. quæst. 45. art. 5 p. 1. dub. vlt. concl. 1. & 3. fol 198.* Man. *1. tom. summ cap. 219. n. 2. fine.* Rebellus *de iustit. 2 part. lib. 2. q. 7. sect. 3. n. 16.* & inclinat Salas *disp. 14. de legib. sect. 5. n. 63. circa finem* & Sayrus *in claui regia, lib. 7. cap. 3. n. 12.* & specialiter, cùm quis ob confessionem faciendam alteri à proprio Sacerdote proficiscitur tenet Gabr. Vasquez *in 3. part. quæst. 98. art 2.* Mouentur ex *cap. sedes, cap. ex tenore, de rescript.* vbi fraus, & dolus nemini patrocinari debent: at hic dolum & fraudem committit. Deinde *in l. 1. §. idem aiunt, ff. de aqua pluu arcenda,* prohibetur fodiens agrum proprium, si id fecerit animo nocendi alteri, scilicet auertendi fontem vicini, quod si animo fecit meliorem suum agrum reddendi, ei permittitur: at hic animo nocendi legislatori proprio fugit à loco. Ergo ei non est licitum.

4 Nihilominus tenenda est contraria sententia scilicet licitum esse fugere hanc præcepti obligationem, & exire à loco, vbi ieiunium, vel festum viget, animo solùm in alio loco, vbi præceptum non est, laborandi, vel comedendi. Ratio efficax est, quia in hac fuga vtitur iure sibi concesso, neque enim præceptum, quod in aliquo loco viget, obligat ibi vicinos persistere, sed solùm obligat, vt dum ibi adsunt, seruent illud; postquam autem ex illo loco exierint, iam cessat eius obligatio: & ita tenet alios referens Sanchez *lib. 3. de matrim. disp. 18. n. 25 & lib. 1 in Decalog cap. 11. n. 35.* Basilius de Leon *lib. 5. de matrim. cap 9. n. 4.* Suarez *tom. 1. de relig lib. 2. cap. 13 num penult.* Bonacina *disp. 1. quæst. 1. punct. 6. num. 64.* qui omnes docent intendentem contrahere sine parocho, & testibus, seruata tamen antiqua forma, posse se conferre ad locum, vbi non est acceptum Tridentinum: etiamsi eo animo faciat, neque obinde peccare, quia non potest dici fraudem committere, vtens iure sibi concesso, ex *reg. nullus videtur, ff. de regul. iur. & l. 3. §. 5. si tamen, ff. de libero homine exhibendo,* qua ratione optimè aduertit Sanchez *illa disput. 18. num. 29.* cum Couarr. & Sarmient. contrahentem cum concubina in articulo mortis, ea intentione, vt filios legitimos faciat, non peccare, etiamsi in fraudem substituti fecerit, quia non potest dici fraudem committere, qui iure vtitur proprio: colligi etiam licet, licere peregrinum habentem casus reseruatos, vel alia causa intendentem alteri, quàm parocho domicilij confiteri, peregrinari ea intentione, quia vtitur iure sibi concesso, tempore peregrinationis, confiteri, inquam, cui voluerit, non ex concessione proprij parochi domiciliaris, sed ex concessione iuris communis. sic expressè Basilius *n. 6.*

5 Argumenta contraria ex dictis manent soluta: non enim committitur fraus, dum quis iure suo vtitur. Neque in præsenti facis aliquam iniuriam legislatori, ex eo, quòd eius obligationem fugias: ipse enim non habet potestatem obligandi, nisi dum in suo territorio extiteris: at egressus ex illo, iam cessat eius iurisdictio. Adde supradictam *l. 1.* prohibere fossionem agri, cùm constat nullo alio fine fieri, nisi damnificandi vicinos: at in præsenti non potest constare fugam esse ob minuendam iurisdictionem superioris, sed potiùs ob commodum tibi inde prouenens. Ergo.

6 Secunda difficultas est, an si in tua parochia sit dies festiuus, & extrà non, tenearis audire Missam, antequam exeas è tua parochia?

Et quidem si nullum est sacrum, antequam exeas, etiamsi postea futurum sit, censeo te non esse obligatum expectare, quia præceptum Missæ non obligat ad expectandum in loco, sed ad audiendum sacrum, cùm audiri potest. Econtra verò si solum vnum sacrum est, quódque celebratur, cùm tu præsens es loco, sine dubio obligatus es audire, quia obligaris præcepto & est commoditas adimplendi, nec apparet ratio, vnde excuseris: in his conueniunt Doctores statim referendi.

Difficultas est, an quando in tua parochia plures sunt Missæ celebrandæ, v.g. à manè vsque ad duodecimam, possis non audito sacro egredi hora octaua ad locum, in quo Missa dicenda non est, neque illius est obligatio?

7 Negat Suarez *lib. 2. de festiu. c. 5. circa finem, n. 9 & 10.* quem sequitur Basilius de Leon. *lib. 5. de matr. c. 8 n. 6.* Mouentur: quia dum es illo in loco, afficeris præcepto, & obligatione audiendi sacrum: contracta autem obligatione, non illam pro tuo libito excutere potes, sed illam debes necessariò adimplere, quia est præceptum affirmatiuum, quod obligat implere, quàm primùm possis, neque suppetit postea via implendi. Et confirmo. Si stante illo in loco scires impediendum fore, audire sacrum, necessariò hora nona, tenebaris hora octaua sacrum audire, & impedimentum præuenire: & idem est de recitatione horarum, & de communione paschali, & generaliter de quolibet præcepto, quo semel fuisti ligatus, si scias impedimentum tibi esse apponendum, teneris ante implere: at in præsenti scis apponendum tibi esse impedimentum, ne audias sacrum, & hoc à tua voluntate, ergo debes antequam impedimentum apponas, sacrum audire.

8 Nihilominus, etsi hoc sit satis probabile: at probabilius credo te non teneri audire sacrum in supradicto casu: docet Sanchez *lib. 3. de matrim. disput. 18. n. 21. & lib. 1. in Decalog. cap. 12. num. 32* Salas *disp. 14 de legibus, sect. 5 num. 66.* Ioan. Sanchez *in select. disp. 54 n. 29.* Probo, quia dum ades in illo loco, & sunt plures Missæ celebrandæ, quibus potes satisfacere præcepto, non te vrget præcepti obligatio: at præceptum non te obligat à loco non exire. Ergo non te obligat audire sacrum, si non vis exire. Probo consequentiam, quia exiens à loco, iam exemptus es ab obligatione. Et confirmo: si scires tibi esse concedendam dispensationem hora decima à præcepto audiendi Missam illo die non tenebaris Missam præuenire: sicuti si scires tibi esse concedendam dispensationem recitandi horas canonicas illo die, non tenebaris præuenire tempus dispensationis. sed egrediens à loco, conceditur tibi dispensatio, & egressus nullo iure tibi prohibetur: ergo non teneris Missam præuenire. Secus verò dicendum, si ad locum, vbi obligat præceptum, proficisceretis, in quo tamen scis celebrandum non esse sacrum: tunc enim tenebaris audire sacrum, antequam exires, quia tunc illa Missa, quæ dicitur, quando vis exire, est reputanda vltima, & vnica, & obligatoria præcepti. Quocirca est aduertendum duplex esse genus impedimentorum præcepti adimplendi: alia sunt impedimenta, quæ omnino liberant à præcepto: alia, quæ excusant. Impedimenta quæ liberant à præcepto, non teneris præuenire, neque impedire, etsi possis: qua ratione non teneris impedire dispensationem, quæ te omnino liberat à præcepto: at impedimenta, quæ solùm excusant à præcepto, quæ præcepto manes subiectus, vt sunt infirmitas, ignorantia, obliuio, detentio & similia, tenebaris præuenire, vt præcepto satisfaceres, neque tibi licitum erat quærere hæc impedimenta, vt ab obligatione præcepti liberareris: at dispensationem præcepti, & egressum à loco vbi obligat, nullo iure caueris te non posse quærere. Ergo. Et per hæc solutum manet argumentum contrarium.

9 Tertia difficultas est, an idem dicendum sit de ieiunio?

in tuo enim oppido est dies ieiunij, extra non est, poteris ne in tuo oppido carnes, & ientaculum sumere manè, si scias vespere futurum esse in loco, vbi ieiunium non seruatur?

Et quidem omnes conueniunt te existentem in loco, vbi ieiunatur, non posse carnes comedere, quia obligatio abstinendi à carnibus obligat pro singulis momentis, & quolibet momento integrè adimpleri potest: ergo teneris illa obligatione dum es in tuo oppido. Dubitatio solum est de ientaculo sumendo, an, inquam, sumere illud possis manè, sciens vespere deobligatum esse à ieiunio? Affirmat Sanchez *disp.* 18. *n.* 22 *& in Decal lib.* 1. *c.* 12. *n.* 34. Lessius *lib.* 4. *cap.* 12. *dub.* 8. *n.* 57. Salas *disp.* 14. *sect.* 5. *n.* 68. Suarez *lib.* 2. *de relig. tom.* 1. *cap.* 12. *fine. & lib.* 3. *de leg. cap.* 32. *n.* 3. Ioann. Sanchez innumeros referens *disp.* 54. *de ieiunio, n.* 27. *&* 30. Mouentur, quia obligatio ieiunij est indiuisibilis, consistens in vnica comestione; quare semel ieiunio violato, nulla est obligatio: at ieiunium nocte obligaturum non est. Ergo neque obligabit summo manè. Neque obstat causam nondum adesse, sufficit moralis illius certitudo; sicut iturus ad exercendum opus seruile, potest cibos sumere, antequam exeat, non obstante ieiunij præcepto, quamuis causa excusans nondum extet, impedirique posset.

10 Cæterum hæc sententia mihi non probatur, quia nullus potest excusari à præcepto ob moralem certitudinem superuenientis dispensationis, quia non spes dispensationis, sed dispensatio ipsa obligationem præcepti tollere potest: atqui existens in loco vbi ieiunium seruatur, obligatur ieiunio. Ergo non potest ab illo excusari ob spem existentiæ in loco priuilegiato postea futuræ: aliàs non existentia in loco priuilegiato, sed spes, & voluntas illius priuilegium concederet. Neque est simile de laborante, cui enim labor est necessarius, eo ipso à ieiunio excusatur, non ob laborem existentem, sed ob necessitatem illius: quocirca dicimus communiter laborantes deobligatos esse ieiunare diebus festiuis, non solum ob defatigationem laboris præcedentis diei, sed ob necessitatem ad laborandum die sequenti. Sed necessitas, aut voluntas obtinendi dispensationem, aut existendi in loco priuilegiato, non eximit à ieiunio. Ergo manes illo obligatus: & ita tenet Basil. de Leon *lib.* 5. *cap.* 8. *num.* 3.

11 Sed quid dicendum, si manè deobligatus fuisti à ieiunio, vel quia non impleuisti 21. annos, vel quia fuisti in loco, vbi non seruatur ieiunium, & absque illius violatione peruenis ad locum domicilij, vbi ieiunium seruatur, poteris ne in reliqua parte diei ieiunium non seruare? Negat Th. Sanch. *lib.* 1. *c.* 12. *n.* 33. Lessius *lib.* 4. *cap.* 2. *dub.* 8. *num* 57. Basil. de Leon *lib.* 5. *de matr. c.* 8. *n* 3. Mouentur, quia absolutè potes præceptum seruare, & illo teneris, cùm es in loco domicilij. Cæterùm credo esse satis probabile in præsenti casu te non esse obligatum, docet Ioan. Sanchez *disp.* 54. *select. n.* 4 *&* 16. Quia præceptum ieiunij, seu abstinentiæ à duplici comestione, respicit totum diem integrum, vt indiuiduum obiectum: non enim per mandatum ieiunij, præcipitur dimidium diei, vel quartam partem ieiunare, sed totum diem. Igitur exemptus à ieiunio per aliquam partem, totaliter liberatur illo die, cùm præceptum illud, vel totum diem comprehendere debeat, vel nullam partem illius. Et confirmatur ex principiis Sanchez, Lessij, & aliorum dicentium, si accessurus sis ad locum, vbi non seruatur ieiunium, posse in loco domicilij, vbi seruatur, prandium sumere quia sufficit, quod nocte cœnare possis. Si ergo quod nocte debeas esse exemptus ab obligatione, honestat comestionem in loco domicilij, vbi viget præceptum, etiam similiter honestabit, quòd fueris manè exemptus.

12 Quarta difficultas est de eo, qui existens in suo oppido, præceptum confessionis, & communionis, ieiunij Quadragesimalis, & festi expleuit, peruenit tamen ad locum, vbi tunc obligat, quod sæpè contingere potest ob non receptū nouum Kalendarium Gregorianum: an inquam, hic sit obligandus cõsuetudine illius loci, præcipuè si ibi figat domicilium? Basil. de Leon *lib.* 5. *de matrim. cap.* 8. *fine.* A præcepto communionis, & confessionis excusat; secus verò à præcepto ieiunij, & festi: & rationem differentiæ reddit, quia præceptum communionis, & confessionis personas alligat independenter à loco; quare qui illi obligationi fecerit satis, non videtur amplius teneri, aliàs ad bis communicandum in anno obligaretur: secus verò dicit esse dicendum de ieiunio, & festo, quæ personam in ordine ad locum adstringunt. Verùm in vtroque casu idem censeo dicendum, neminem scilicet, secluso scandalo, teneri obseruare festum, & ieiunium, sicuti neque communicare, si iam in sua parochia tali festo, & ieiunio, communioni paschali satisfecit, quia hoc præceptum adstringit fideles, non bis, sed semel in anno. Ergo fideles, qui iam semel illi præcepto satisfecerint, amplius illo teneri non possunt, sic docet Lessius *lib.* 4. *de iust. c.* 2. *dub.* 7. *n.* 52. Sanchez *in Decal lib.* 1. *cap.* 12. *n.* 22. Bonacina *disp.* 1. *q.* 1. *punct.* 6 *n.* 57. Salas *de leg. disp.* 14. *sect.* 4. *in princ. n.* 37. Azor *tom.* 1. *lib.* 5. *cap.* 25. *quæst.* 2.

13 Quinta difficultas est, quid dicendum sit de legibus, & præceptis respicientibus delictum in territorio commissum, an ligent subditum extra existentem? negat Basilius de Leon *lib.* 5. *c.* 7. *n.* 20. cum Gab. *in* 4. *dist.* 28. *quæst.* 2. *conclus.* 6. neque aliam rationem adducit præter textum *in c. vt animarum, de constitution. in* 6. vbi extra territorium ius dicenti non paretur impunè. Quocirca dicit Episcopum non posse sententiam excommunicationis ferre, contra subditum suum existentem in alieno territorio, etiam pro delicto commisso in suo territorio.

Reiicienda tamen est hæc sententia vtpote contraria expressis iuribus, consuetudini, & rationi, & amplectenda communis affirmans posse subditum extra territorium existentem, ligari legibus territorij, si delinquat in territorio. Quare vt extra territorium subditus ligari nō possit, debet ipse, & res circa quam operatur, & operatio ipsa extra territorium esse. nam si aliquod ex his intra territorium existit, ligari legibus territorij potest, sic docent communiter Doctores, Syluest. *verbo excommunicatio,* 2. *n.* 8. Angelus *num.* 10. Vgolinus *de censur. tab.* 1. *cap.* 9. §. 3. *fine* Suarez *tom.* 5. *in* 3. *p. disp.* 5. *sect.* 4. *&* 5. *& lib.* 3. *de legibus, cap.* 32. *num.* 8. Bonacina *disp.* 1. *quæst* 1. *punct.* 6. *num.* 67. Couarr. *cap. alma,* 1. *part.* §. 10 *num.* 3 Salas *de legibus, disput.* 14. *sect.* 5. *à num.* 71. Conclusionem probo, quia existens in alieno territorio potest delinquere in territorio. Ergo potest à iudice territorij puniri eius delictum: si enim iudex territorij potestatem non habet hæc puniendi, plenam potestatem non habet præcauendi sibi noxia: ne ergo dicamus imbecillem, & inefficacem potestatem esse, affirmare debemus posse subditum existentē extra territorium, delinquentem tamen in illo puniri. Quòd autem subditus existens in alieno territorio, possit in territorio delinquere, constat, quia extra territorium existens potest emittere sagittam, & occidere hominem in territorio existentem. Ergo delinquit tunc in territorio: & si in illo est excōmunicatio lata aduersus occisores, ligabitur illa: sicuti si esset excommunicatio lata aduersus occidentes in Ecclesia, & existens extra sagittam mitteres, qua aliquem existentem in Ecclesia occideres, quis dubitare potest te excommunicatum fore? quia delictum plenè est factum in Ecclesia, etsi extra fuerit inchoatum.

14 Ex his infertur primò. Si in Episcopatu Salmanticensi sit censura lata etiam per statutum ipso facto aduersus beneficiarios à sua Ecclesia sine legitima causa absentes, ligare beneficiarium extra diœcesim existentem, quia delictum commisit in diœcesi: cùm enim in diœcesi deberet esse præsens, *cap. ex tua, de clericis non residentib.* & omittat præsentiam, ibi censetur omittere, vbi præsens esse debebat, iuxta *l. qui non facit, ff. de regulis iuris.* ibi, *qui non facit, quod facere debet videtur facere aduersus ea, quæ non facit.* & colligitur ex *cap.. de vsuris, in* 6. *iuncta glossa, & cap.* 1. *vt lite non contestata.* & tradunt Syluest. Angel. Suarez, Bonacina, Salas, & alij *suprà.*

15 Infertur secundò, ligari furem existentem extra territorium excommunicatione lata aduersus furantes, nisi intra mensem satisfecerint, vel se sistant iudici delicti, vel domicilij, in quo est lata excommunicatio; quia tunc delinquit domicilium non se præsentando iudici illius, ex suppositione, quod iudici delicti non se præsentauit, neque satisfactionem fecit. tradit expressè Azor *quæst.* 2. Angel. & Syluest. *suprà,* & Salas *num.* 76. *fine.*

16 Infertur tertiò, statuto municipali obligari posse absentem subditum ad id, quod cedit in vtilitatem grauem municipij, & puniri si id non faciat, quia tunc non punitur propter delictum, extra territorium commissum, sed intra, iniuria enim, & offensa, & damnum municipio prouenient intra, censetur factum moraliter, etsi physicè extra fiat. sic Couarruuias, Suar. Salas, & reliqui communiter: qua ratione ligabitur censura lata per statutum, aduersus extrahentes triticum è ciuitate, vendentes arma barbaris, & alia similia qui hæc fecerit, quia esto actiones materiales, & physicæ extra diœcesim sint, at damnum, & iniuria diœcesi irrogatur, & in illa moraliter existit: ea de causa meritò puniri potest, & deciditur *in l. nemo,* 2. *C. quæ res exportari non debeant,* vbi prohibentur arma illa, aut ferrum vendere barbaris, hoc est, hostibus Romani imperij, & *in l. fin. C. de pœnis,* cauetur, ne scientia fabricandarum nauium hostibus communicetur. Idem est si Princeps caueret, ne subditus extra prouinciam mercaturam exerceat, quia videtur in damnum, & iniuriam reipublicæ cedere, vt tradit Roman. *singul.* 516. facitque *l.* 2. *C. de eunuchis,* vbi cauetur. *ne eunuchi Romani, ad dominium cuiusque transferantur,* quod intelligi debet, quando is, qui transfert, subditus est Romanorum Principi: hoc dixi vt conciliarem diuersas sententias communiter versantes in intellectu legis Lusitaniæ, quæ prohibet, ne mancipia se vendant: nam Salas *n.* 77. affirmat nequaquam se vendi posse, etiamsi existant in loco, vbi est consuetudo, vt qui vult, se vendat; contrarium sentit Molin. *tom.* 1. *de iustit. disput.* 33. *vers. sciendum est, in fine.* Dicendum ergo est, si mancipium amittit domicilium, vt verè censendum est amittere, cum se vendat alteri à Lusitano, non tenebitur lege, quia tunc non est subditus: secus verò si se vendat Lusitano, quia non videtur amisisse domicilium.

17 Quartò posset aliquis inferre, si statutum sit in hac diœcesi Salmantina, ne vllus clericus, sine speciali licentia sui Episcopi ad monasteria monialium, vbicumque sint, accedat,

accedat, & ibi colloquatur, ligari excommunicatione eò accedentes, etiamsi monasteria extra diœcesim existant, quia delictum est aduersùs dignitatem, & decentiam status clericalis huius Episcopatus, quam decentiam, & honestatem illa lege intenditur præcaueri, quia illo accessu, & collocutione labefactari censetur: facitque ad id *l. mercatores, C. de commerciis, & mercatoribus*, vbi prohibentur ciues Romani habere commercium cum Persis, quia non erant imperio Romano subiecti, & *l. fin. ff. de decret. ab ordine faciend.* habetur, ne extra municipium eat aliquis ad commercia. Ergo iam lege municipali, possunt subditis aliquæ actiones prohiberi cedentes in damnum municipij, & ita tradit Bart. *in l. cunctos populos, C. de summa Trinit.* Azor. *tom. 1. lib. 5. cap. 25. quæst. 4.* Salas *disp. 14. sect. 6. num. 86.* Aduerto tamen sufficienter debere explicari actionem extra territorium factam, vt lege comprehendi censeatur.

18 Sed aduersùs hoc corollarium obiicies: Quia ex eo videtur inferri nullam esse legem, quæ subditos existentes extra proprium territorium ligare non possit, cùm quælibet lex bonum communitatis respiciat, & de violante illam dici possit iniuriam, & damnum, vel in fortuna, vel in opinione reipublicæ facere. Consequens autem videtur esse contra expressam decisionem textus *in cap. vt animarum, de constitut. in 6.* vbi extra territorium ius dicenti non paretur impunè: quem textum, etsi Bart. explicet *in l. 1. C. de summa Trinit. num. 45. & 46.* de legislatore absolutè ferente legem, neque explicante an velit extra territorium extendere, & dicat talem legem debere ad territorium restringi: at si expresserit suam voluntatem, vt extra territorium procedat, affirmat subditos ligari posse. Cæteri verò Doctores, vt videre est in Couarr. *cap. alma, 1. part. §. 10. n. 3.* Nauarr. *cap. 17. n. 272.* Suarez *tom. 5. in 3. part. disp. 5. sect. 5. n. 17. & de legibus, lib. 3. cap. 32. num 4.* hanc interpretationem omnino reiiciunt, & affirmant nullum iudicem extra proprium territorium posse ius dicere, quantumuis velit; quod si dicere attentet, posse illi non parere absque delicto, & metu punitionis. Quocirca respondeo dupliciter actionem prohibitam per legem, & in territorio alieno exercitam, cedere posse in iniuriam, & damnum reipublicæ, à qua prohibetur, vel generaliter, vel specialiter. Si specialiter cedat in iniuriam & damnum reipublicæ, vt contingit in lege prohibente extractionem frumenti à ciuitate, venditionem armorum exteris, & similia, absque dubio etiam existentes in alieno territorio ligari posse supradicta lege. At si solùm generaliter cedat in iniuriam, & damnum reipublicæ, quæ tulit legem, quia scilicet non magis cedit in eius iniuriam, quàm in iniuriam alterius reipublicæ, vt contingit in lege, & statuto prohibente furtum, stuprum, homicidium, & etiam in statuto prohibente clericis accessum ad monasteria monialium, comitatum fœminarum: hæc enim omnia æquè labefactant decentiam, & honestatem status clericalis illius reipublicæ, quæ tulit legem, quàm alterius cuiuslibet; ac proinde his statutis, & legibus non ligantur absentes.

19 Infertur quintò ratione rei sitæ ligari posse absentem statuto municipali, quia ratione rei sitæ sortitur quis forum, *cap. fin. de foro competenti*, & probat text. *in cap. Romana. §. contrahentes, eodem tit.* Quocirca fieri potest statutum, ne res aliqua, domus, ager, &c. vendantur, nisi tali forma, & solemnitate, ligat enim tunc vendentes, etiamsi extra territorium sint, iuxta *l. 1. ff. de fundo dotali.* & præterea, quia harum legum obseruatio cedit in vtilitatem reipublicæ, & illarum violatio in graue illius damnum, ac proinde delictum committi censetur in diœcesi, non extrà.

20 Sexta difficultas, an possit dari statutum ligans delinquentes subditos extra territorium, etiamsi delictum non cedat specialiter in damnum reipublicæ statuentis?

Communis est sententia dari non posse, ex *supradict. cap. vt animarũ*, vbi non attenditur factum, sed potentia; redditur enim ratio, quare existentes extra territorium statutis Episcoporum suorum non ligentur, quia ius dicenti extra territorium non paretur impunè, hoc est, attentanti dicere ius extra territorium, absque punitione non paretur: sic ferè omnes Doctores *in princ huius §.* relati.

21 Verùm si liceat mihi dicere, quod sentio, existimo esse satis probabile, posse ligari lege, & statuto delinquẽtes, in alieno territorio: atque adeò posse sub excommunicatione ipso facto incurrenda, prohiberi subditis, vbicunque existant, furtum, homicidium, adulterium, & quamlibet aliam actionem prohibitione dignam. Probo, quia per sententiam, & generale præceptum hæc prohiberi possunt, vt cum communi sententia docet Suarez *3. p. tom. 5. disp. 5. sect. 5* Bonacina *censur. disp. 1. quæst. 1. punct. 11. num. 11.* Ergo etiam prohiberi possunt per legem, & statutum. Probo consequentiam: nam qui sententiam, & præceptum generale imponit, ius dicit, sicuti cùm legem imponit: si igitur per præceptum dicere potest ius in existentes in alieno territorio, cur non dicere poterit per legem? Affirmare nanque legem adstringi territorio secus verò præceptum, hoc est, quod euertere conamur, & rationem huius petimus: vtrumque enim tam generale præceptum, quàm legem ob bonum territorij feruntur. Præterea nullum sequitur inconueniens, ex eo quòd existentes extra territorium ligentur lege, potius, quàm præcepto. Non enim ex hoc specialiter labefactatur iurisdictio iudicis, in cuius territorio delinquens existit: siquidem in eius territorio, & ditione nullum actum iurisdictionis contentiosæ legislator exercet. Nam ibi non citat reum, neque comprehendit, neque punit punitione, quæ secum delictum non trahat, quæque præcepto imponi non possit.

22 Neque obstat, si obiicias extra territorium neminem posse exercere iurisdictionem contentiosam; at imponendo legem exercetur iurisdictio contentiosa, quia iurisdictio contentiosa illa est, quæ in inuitum redditur, vt dixit Accurs. communiter receptus *in l. 2. ff. de officio Proconsulis.* & semper censetur quis inuitus sustinere obligationem legis sibi impositam. Ergo. Non, inquam, obstat, quia hoc argumento probaretur neque præcepto generali, neque speciali posse existentem extra territorium ligari, cum obligatio præcepti, sicut & legis, censeatur inuitum adstringere. Quocirca dicendum est, contentiosam iurisdictionem non esse, quæ redditur in inuitum præcisè, sed quæ indiget testibus, citatione, aut alia iuris solemnitate. Quando ergo solùm à voluntate obligantis pendet, vt contingit in præceptorum impositione, non contentiosa iurisdictio, sed voluntaria potiùs appellanda est. Adde aliud esse legem imponere, aliud lege obligare; omnia enim illa, quæ ad legis impositionem necessaria sunt, extra territorium exerceri nulla ratione possunt, quia extra territorium lex promulgari non potest: at effectus ipsius legis, qui est obligatio, extra territorium esse potest, cùm afficiat insensibiliter personas, sine strepitu aliquo iudicij. Censeo ergo in omnibus illis casibus, in quibus præceptum generale imponi subditis potest extra territorium existentibus, & legem imponi posse. Et econtra in omnibus illis casibus, in quibus statutum ferri non possit aduersùs extra territorium delinquentes, neque præceptum posse ferri. sic docuit Salas *disput. 14. de leg. sect. 7. num. 90.* & insinuauit *sect. 5. n 80. & seqq.* & Basil. de Leon. *lib. 5. de matrim. cap. 7. §. 2.* qui *numer. 19.* dicit se nullam differentiam inuenire in excommunicatione lata per sententiam vel per modum statuti.

23 Septima difficultas, an ea, quæ dicta sunt de lege, dicenda sint de pœna per legem imposita?

Et quidem si pœna iudicis executionem non requirat, sed ipso facto contrahatur, vt contingit in censuris ipso iure latis, eodem prorsus modo dicendum est, ac diximus de lege, & præcepto: illos enim omnes, quos lex, seu præceptum comprehendere potest, poterit & censura comprehendere. Et econtra qui extra territorium existentes lege non ligantur, neque censura per legem imposita ligari possunt, quia censura est pœna transgressionis legis, & vbi nulla est transgressio, nulla esse potest pœnæ impositio, & in hoc nulla potest esse dissensio.

24 At contingere potest, vt in tuo territorio inchoes delictum, & in alieno consummes: vt si existens in tuo territorio occideres existentem in alieno. Item decepisti in territorio proprio virginem, extraxisti à territorio, & in alieno violasti.

In hoc ergo casu placuit Vgolino *lib. de censur. tab. 1. c. 9. §. 3. fine*, te contrahere censuram homicidio, & stupro impositam, quia sufficit inchoare delictum, vt ratione illius subditus sis iudici illius loci, vbi inchoatur.

Cæterùm tenenda omnino est contraria sententia te nullo modo contrahere censuram ipso facto, quia censura non est imposita ob inchoationem delicti, sed ob eius consummationem: at consummatio est extra territorium, & consequenter extra iurisdictionem iudicis legem imponentis. Ergo. sic Suarez *tom. 5. de censur. disp. 5. sect. 4. num. 8. & 9. & lib. 3. de leg. cap. 32. n. 5. & 6.* Syluest. *excommunicatio 2. n. 8.* Angel. *ibi num. 10.* Salas *disp. 14. sect. 5. n. 71.*

25 Quòd si de pœna: quæ iudicis executionem requirat loquamur, primò certum est nullum iudicem extra territorium illam imponere posse, quia est actus iudicij & iurisdictionis contentiosæ, siue ob delictum inchoatum, siue consummatum imponatur.

26 Quis autem iudex illam debeat imponere, an iudex loci, in quo delictum fuit inchoatum, an iudex illius, in quo fuit consummatum?

Recepta est omnium sententia puniri posse à iudice loci, in quo delictum est consummatum, etiam si ibi non habeat delinquens domicilium, quia verè ibi delictum est commissum, & ratione illius læsum territorium. Ergo gubernator illius habet potestatem iniuriam sibi factam vindicandi. Deinde conueniunt Doctores, si in loco, in quo delictum est inchoatum, habeat delinquens domicilium, poterit ibi puniri, non solùm pœna debita delicto attentato, sed etiam consummato, quia ratione domicilij subdita est persona delinquentis iudici domiciliario.

27 Quæstio ergo solùm est, an casu quo delinquens non subdatur iudici loci, in quo delictum attentauit, nisi ob

attentatio

attentationem delicti alibi consummati, possit talis iudex delinquentem punire ob delictum consummatum, v.g. Castellæ vulnerasti Petrum, occidisti Lusitaniæ. Castellæ rapuisti puellam, violasti Lusitaniæ: potésne à iudice Castellæ ob occisionem, & stuprum puniri. Communis sententia docet te puniri posse. sic tradit Felin. *in c. fin. de foro competenti*, *n.* 13. Abbas *in cap. postulasti, eodem tit. num.* 25. Bart. *in l. dominium. ff. de furtis*. Marsilius *in l. unica*, *n.* 150. *C. de raptu virginum*. Bald. *in l si quis non dicam rapere*, *n.* 3. *C. de Episcopis, & clericis.* Suarez *de censuris, disp.* 5. *sect.* 4. *n.* 8. *&* 9. Salas *de legib. disp.* 14. *sect.* 5. *n.* 61. Farinac. *lib.* 1. *praxis, tit.* 1. *quæst.* 7. *num.* 45. Ratio est, quia cùm inchoatio delicti sit consummationi coniuncta, vbi delictum est inchoatum, ibi etiam reputatur consummatum ac proinde tanquam consummatum puniri potest. Deinde inchoatio, & consummatio delicti vnum delictum censeri debet vtroque loco factum, ac proinde in vtroque loco æquè punibile.

28 Cæterùm hæc communis sententia non leuem patitur difficultatem, quia in re ipsa, & in rigore iuris, aliud est inchoare delictum, aliud illud consummare. Quapropter sæpè delicto inchoato non imponitur ea pœna, ac delicto consummato. Ergo si delictum consummatum est extra tuam iurisdictionem, non poteris ob illius cõsummationem delinquentem punire; quia solùm potes illum punire ob iniuriam tibi factam: at non fecit iniuriam in delicto, prout est consummatum, sed solùm prout est attentatum. Ergo solam attentationem, & non consummationem poterit iudex punire. Confirmo. Si mandares alicui occidere Petrũ, & Petrus à mandatario esset occisus in alio territorio, ab eo, in quo dedisti mandatum, secundùm communiorem sententiam, non posses in loco mandati puniri pœna debita occisioni, quando mandato talis pœna imposita non est, sed es remittendus ad locum, in quo occisio facta fuit, vt docent Abbas *in c. fin. de foro competenti.* Iulius Clarus *in pract. quæst.* 38. *versic. item quæro.* & alij plures relati à Farinac. *num.* 47. etsi ipse plenè non assentiatur. Sed hoc nulla alia ratione contingit, nisi quia obligatio in mandante, non ex mandato, sed ex delicto ex mandato sequuto oritur; sed etiam obligatio homicidij, & stupri, non ex attentione homicidij, & stupri oritur, sed ex huiusmodi delictis in re executis. Ergo non potest delinquens in loco attentationis ob delictum alibi consummatum puniri. & ita tenet Bart. *in l. libellorum, ff. de accus.* Felin. *in cap. fin. de foro competenti*, *n.* 14. Alexand. plures referens *consil.* 75. *n.* 6. *vol.* 3.

Retinenda tamen est communis sententia, posse, inquam, iudicem loci, in quo delictum fuit inchoatum, punire eius consummationem. Moueor ratione consuetudinis iure gentium introductæ, quæ ne delicta maneant impunita, vtrique iudici delictum integrè subdit. facitque *l.* 1. *C. vbi de crimine agi oportet*, *ibi, commissa, vel inchoata sunt.* Neque obstat ratio in contrarium adducta, quia inchoatione delicti via paratur consummationi: & licèt consummatio, quoad actionem physicam sit in alio territorio; at moraliter in eodem territorio fieri censetur. Præterea esto non lædatur consummatione, potest ius ratione inchoationis subdere personam puniendam quoad totum delictum, quod ferè non subdidit in mandante. Esto Farinacio non absque probabilitate videatur mandantem, & recipientem mandatum in loco mandati puniri posse de delicto consummato. Neque obligatum esse iudicem mandati, etiamsi petatur, sed debere tunc consulere Principem.

29 Octaua difficultas, an quæ dicta sunt de territorio alieno, intelligi debeant de locis exemptis, etiamsi intra diœcesim existant?

Respondeo debere: ita ex communi sententia docet Suarez *supradicto loco de censuris, & lib.* 4 *de legib. c.* 32. *fine, num.* 9. Bonacina *disp.* 1. *quæst.* 1. *punct.* 6. *n.* 65. Azor *tom.* 1. *lib.* 5. *c.* 15. *q.* 4. Salas plures referens *disp.* 14. *sect.* 6. *in princ. n* 85. Ratio est, quia ideo vocantur exempta, quia eximuntur à iurisdictione illius, cuius sunt exempta. Ergo ille non poterit iurisdictionem contentiosam ibi exercere, nisi in casibus à iure expressis, & deciditur *in Clement. Archiepiscopo, de priuileg.* facitque *c. cùm Episcopus de offic. ord. in* 6. vbi communiter Doctores. *& c.* 1. *de priuilegiis, eod lib. & cap. vnico.* § *fin. de statu regularium, in* 6. Quod si ad obligandum legibus, & præceptis exerceri deberet iurisdictio eo in loco, in quo obligatio imponitur, nullo modo posset exerceri in locis exemptis, extra casus à iure expressos. At iam diximus legibus, & præceptis obligari posse subditos extra territorium existentes, quia hæc obligatio cum insensibiliter fiat, neque indigeat citatione, & notificatione facta in loco exempto, optimè poterit subditos ibi existentes afficere.

30 Sed inquires, quæ dicantur loca exempta?

Respondeo loca exempta esse illa, in quibus iudex territorij exercere iurisdictionem non potest, sed alterius iurisdictioni subduntur. Monasteria monialium, & conuentus religiosorum, in quibus sui superiores Episcopalem iurisdictionem non habent, nullo modo reputo exempta, quia illa non sunt exempta, sed personæ ibi habitantes exemptæ dicuntur. Quapropter censeo subditos territorij illuc accedentes ligari præceptis, & statutis latis pro suo territorio: & ita docet Suarez *de censuris, disp.* 5. *sect.* 4. *n.* 10. & Salas *de legibus, disp.* 14. *sect.* 6. *n.* 85.

§. VI.

Qua ratione legibus ciuilibus obligentur clerici, & religiosi.

1 *Legibus Ecclesiasticam libertatem violantibus ligari non possunt; secus legibus, quæ eorum statui conuenientes sunt.*
2 *His legibus ita grauiter, ac laici obligantur clerici, quidquid Nauarr. sentiat.*
3 *Hæc obligatio secundùm plurium sententiam nascitur ex conformitate, quam clerici debent habere cum laicis eiusdem reipublicæ.*
4 *Alij dicunt ex sola approbatione Pontificis.*
5 *Refelluntur supradicti modi dicendi.*
6 *Probabilius est has leges per se, & directè, clericos obligare quoad vim directiuam.*
7 *A potestate coercitiua, & punitiua omnino clerici exempti sunt.*
8 *Proponitur quædam obiectio.*
9 *Supradictæ obiectioni fit satis.*
10 *Religiosi legibus ciuilibus eodem modo obligantur, & deobligantur, sicuti clerici.*
11 *Constitutionibus Episcopalibus deobligantur, exceptis casibus à iure expressis.*

1 QVæstio non procedit de legibus Ecclesiasticam libertatem lædentibus, quales essent illæ, quæ clericos solum, & eorum bona respicerent; constat enim his legibus, vtpote iniustis, minimè ligari, ex *cap. quamquam*, *de censibus. in* 6. *cap. Ecclesia*, *cap. quæ in Ecclesiarum*, *de constitut: cap. nouerit*, *de sentent. excommunicat. cap. vltim. de immunit. Ecclesiarum in* 6. *cap. diligenti*, *cap. significasti*, *de foro competenti.* & tradit Trident. *sess.* 25. *cap.* 20. *de reformat.* Sed quæstio solùm est de legibus, quæ clericorum statum non dedeceant communésque sunt clericis, & laicis, & rectæ gubernationi ciuitatis conuenientes. Talis est lex, quæ prohibet arma noctu deferri, merces ex ciuitate extrahi, vel quæ figit pretia rebus vendendis, & contractibus formam imponit. Ab his ergo legibus, & eorum obseruatione conueniunt Doctores, adversus Nauarr. *cons* 3. *de constit. conclus.* 3. *num.* 4. clericos exemptos non esse: sic docent Vasquez 1. 2. *disp.* 167. *cap.* 4. Sayrus *in claui regia*, *part.* 1. *lib.* 3. *cap.* 4. *numer.* 16. Salzedo *in pract. canonic. cap.* 55. Couarr. *in pract. cap.* 33. Suarez *de legibus*, *cap.* 34. *numer.* 6. Salas *disput.* 14. *sect.* 8. *numer.* 94. Bonacina *disput.* 1. *quæst.* 1. *punct.* 6. *numer.* 29. Molin. *tom.* 1. *de iustit. tract.* 2. *disputat.* 31. *sub fin. conclus.* 6. Bellarmin. *libr.* 1. *de clericis cap.* 28. & alij plures ab eisdem relati.

2 Difficultas autem est, quanta sit hæc obligatio, & vnde nascatur?

Et quod ad primum attinet, Nauarr. *consil.* 3. *de constitut. concl.* 3. *n.* 4. existimat nullam esse obligationem, quia non tenentur his legibus, vtpote non fauorabilibus, sed potius odiosis, & præiudicialibus, quia non de contractibus, sed de delictis loquuntur. consentit ex parte Bonacina *disp.* 1. *de legib. q.* 1. *punct.* 6. *n.* 33. dicens non peccare mortaliter, sed tantùm venialiter, posito, quòd indirectè solùm teneantur legibus ciuilibus. Verùm reliqui omnes Doctores affirmant teneri his legibus eadem obligatione, ac tenentur laici, quia non apparet, vnde minuatur eis obligatio, si semel ponamus legibus illis adstringi.

3 Quoad secundum verò, vnde nascatur hæc obligatio? Vasquez *disp.* 167. *c.* 4. existimat nasci solùm ex conformitate, qua teneri debent clerici cum laicis, vtpote partes eiusdem reipublicæ, non ex eo, quòd legibus ciuilibus directè adstringi possint. idem tenet Azor *tom.* 1. *lib.* 5. *c.* 12. *quæst.* 3. *& tom.* 2. *lib.* 9. *de imperat. cap.* 7. *quæst.* 8. *&* 9. Salzedo *in pract. canon. cap.* 55. *versic. non tamen intelligas.* Mouentur, quia potestati ciuili nulla est attributa potestas imperandi personis Ecclesiasticis, vt expressè dicitur *in cap. Ecclesia S. Mariæ, de constitut. cap. decernimus, de iudiciis cap. sæculares, de foro competenti, in* 6. Sed sine potestate imperandi, obligatio obediendi esse non potest. Ergo Ecclesiastici nullam habent obediendi obligationem legibus ciuilibus, quæ leges ciuiles sunt. Et confirmo, quia iudices laici nullam habent potestatem puniendi clericos transgredientes suas leges. Et signum est non habere potestatem directam illos obligandi, quia potestas coërcitiua semper est directiuæ coniuncta. Restat ergo, vt aliunde oriatur obligatio: at ex nullo alio capite videtur posse oriri, nisi ex conformitate, quam omnes partes reipublicæ debent inter se habere. Ergo ex illo capite oritur.

4 Propter hæc Suarez *lib. 3. de legibus, cap. 3. & cap. 34. n.13.* concedit has leges ciuiles, quatenus tales sunt, non obligare Ecclesiasticas personas, sed solùm quatenus à Pontifice approbantur, & canonizantur ad hunc effectum, adducitque pro se Decium *in cap. Ecclesia, de constitution. num. 27.* & ibi Marius Mantua *num. 23.* & Petrus Gregorius *n.16.* Fortunus Garcia *de vltim. fine, illat. 10. princip. num. 155. & illat. 13. num.223* Maranta *disp.8.num.17 & 47.* Rebuffus *in comment. ad constit. Galliæ, tom.1.in proœmio,gloss.1. n.61.* Qui omnes solùm dicunt huiusmodi leges ciuiles approbari à Pontifice: nullus autem dicit seclusa hac approbatione vim obligandi habere, imò potius supponunt ideo esse approbatas, quia verè leges erant, & approbatione dignæ. Probat autem Suarez suam sententiam ex *cap. 1. de noui operis nunciatione.* vbi mandatur demoliri ædificium, quod post nunciationem factum erat: & redditur ibi ratio, quia legalibus constitutionibus demoliri debet. Signum ergo est legales constitutiones à Pontifice approbari, & assumi in causis definiendis. Secundò probat ex *cap. innotuit, de arbitr.* vbi excommunicatio declaratur nulla, eo quòd lata fuerit aduersùs eum, qui secundùm leges ciuiles non tenebatur stare sententiæ latæ ab arbitris. Tertiò adducit *cap. 1. cap. si in adiutorium, c. de capitulis, dist. 10.* & aliis, in quibus Pontifices promittunt facturi, vt leges Imperatorum seruentur.

5 Mihi verò supradicti modi dicendi non probantur: & quod attinet ad primum, plura ex illo inconuenientia sequuntur. Primò enim sequitur Ecclesiasticos transgredientes leges has ciuiles, vel nullum peccatum committere, vel ad summum veniale. Non enim peccant ciues, qui legitimè exempti sunt ab obligatione alicuius legis ex eo, quòd aliis ciuibus non conformentur, sicuti non peccant legitimè dispensati, hæc enim conformatio obligat, quando nulla est rationabilis causa excusans. Secundò esto clerici partes sint cum laicis vnius reipublicæ: at nulla est dissonantia, etsi illis in modo procedendi non conformentur; in qualibet enim republica non omnes personæ eodem modo obligatæ esse debent, imò potiùs varietas in hac parte est quædam vniformitas: qua ratione Equites, & nobiles non subeunt eadem onera, & tributa, ac plebeij, neque proinde dissonantiam causant. Ita ergo in personis Ecclesiasticis philosophandum est; solùm enim dissonantia esset, si personæ Ecclesiasticæ nulla legitima causa intercedente, inter se non conuenirent. Tertiò si leges ciuiles imponentes pretia tritico, & oleo, aliisque mercibus personas Ecclesiasticas non ligarent, possent vendere Ecclesiastici absque iniustitia, & obligatione restituendi vltra pretium taxatum. Probo, quia illa taxa non ligat Ecclesiasticos, sed seclusa illa poterant Ecclesiastici vendere triticum, & oleum vltra pretium taxa signatum. Ergo etiam poterunt stante taxa. Taxa enim solùm est pro tritico, & oleo laicorum, non Ecclesiasticorum. Neque valet dicere posita taxa, siue à lege, siue à consuetudine, siue à natura, iam triticum, & oleum vltrà non valet: siquidem vltrà æstimari non potest, quia hoc est verum, quando pro omni tritico, & oleo, & pro omnibus personis esset taxa imposita; tunc enim omnes eandem de mercibus æstimationem facerent: at quando solum pro mercibus aliquarum personarum taxa est imposita, mercibus aliarum plurium personarum intactis relictis, hæ merces valorem habent, ac si nulla taxa facta fuerit. Quartò sequeretur non teneri Ecclesiasticos seruare leges formam contractibus imponentes, quia illis non subduntur: quod est contra omnium sententiam, & expressam decisionem textus *in cap. innotuit, de arbitris.* Dices teneri seruare, quia irritant actus taliter factos. Contrà hæc irritatio prouenit ex potestate superiori: at si ciuilis gubernator nullam in clericos potestatem habet, sed ipsi integrè sint ab eo exempti, non habebit potestatem irritandi eorum actus. Efficacior enim iurisdictio requisita est ad irritationem, quàm ad simplicem obligationem. Hæc ratio clarè conuincit in contractibus factis à clericis inter se: nam si clericus cum laico contrahat, tunc enim quia claudicaret contractus ex parte laici, etiam ex parte clerici reddebatur infirmus: sicuti contingit in contractu matrimonij Christiani cum infideli, ratione enim inhabilitatis positæ Christiano, redditur contractus infidelis nullus: in testamentis autem est specialis ratio; si enim leges ciuiles formam testamentis imponentes testamenta clericorum non comprehendunt, possent illis non seruatis, non solùm alios clericos, sed etiam laicos instituere hæredes, quia laicus capax est hæreditatis ex legitimo testamento relictæ, sicuti capax esset hæreditatis relictæ ex testamento; quod secundùm leges suæ patriæ nullum esset, est tamen firmum secundùm leges proprias patriæ, in qua conditum fuit. Ne ergo hæc inconuenientia sequantur, probandus non est modus dicendi Vasquez.

Neque etiam mihi probatur integrè modus dicendi Suar. Nam ex supradictis *cap. 1. de noui operis nuntiat. & c. innotuit, de arbitr.* potius colligitur has leges ciuiles obligare clericos ratione sui, quàm ex approbatione Pontificis, ibi enim deciduntur casus, ea solùm ratione, quia legali constitutioni aduersabantur. Supponebat ergo Pontifex legalem constitutionem ex se vim habere. Dices, habere vim ex antecedenti approbatione Pontificis; sed contrà nulla approbatio Pontificis ostendi potest, quæ sit constitutiua obligationis, & illam non supponat. Ergo. Deinde, quia si leges ciuiles ex se non habent vim obligandi, sed solùm quatenus approbantur à Pontifice, cùm approbatio Pontificis generalis sit, censebuntur approbatæ non solùm quoad actum imperatum, sed etiam quoad pœnam illius transgressioni impositam; præcipuè cùm ex hac approbatione nullum speciale inconueniens sequatur, non enim ex hoc sequitur potestatem ciuilem habere iurisdictionem puniendi Ecclesiasticos, cùm non puniat ratione sui, sed quatenus per potestatem canonicam talis punitio approbatur. Consequens autem non admittitur à Doctoribus. Ergo signum est leges ciuiles aliunde habere vim obligandi, quàm ex approbatione Pontificis.

6 Quocirca mihi probabilius apparet, has leges ciuiles, de quibus in præsenti est sermo, per se, & directè clericos obligare: tenent hanc sententiam, & modum dicendi ferè omnes Doctores in princip. relati, & eam probat latè Salas *disput. 14. de legibus, sect. 8. à num. 94.* Ratio præcipua est, quia clerici ciues sunt, & partes præcipuæ ciuilis reipublicæ, ac proinde gubernatori politico reipublicæ debent esse subiecti. Sed gubernator politicus, quique iurisdictionem temporalem habet, in illa republica non est, vt suppono, Pontifex, sed Rex. Ergo. Regi in temporalibus subiecti sunt. Poterit ergo Rex illas leges imponere, quæ tam eorum statui, quam reipublicæ conuenientes sint. Confirmo. Neque iure diuino, neque humano clerici exempti sunt à gubernatione politica reipublicæ. Ergo tenentur eius legibus respicientibus communem gubernationem, ac tenentur reliqui ciues. Antecedens probo. Nam ex iure diuino potiùs constat contrarium ex illo loco Pauli ad Rom. 13. n. 1. *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita est*, quæ verba expendens Chrysostom *hom. 23 ad Rom.* etiam ad clericos extendit; ait enim, etiamsi Apostolus sis, Euangelista, Propheta, siue quisquis tandem fueris; nec enim pietatem subuertit ista subiectio: & paulo superiùs dixerat Christum leges suas non ad hoc induxisse, vt politicas euertat, sed vt ad melius instituat. Ex iure autem canonico constat potiùs huiusmodi leges sæpè præcipi obseruandas; non ergo ab illarum obseruatione eximuntur. Quare cùm personæ Ecclesiasticæ dicuntur exemptæ à iurisdictione laicorum, intelligi debet, quoad vim coërcitiuam, seu punitionem, & quoad vim directiuam: in rebus tantùm spiritualibus, & quæ eorum immunitatem spectant. Adde clericos obligari legibus communiter latis, neque illis præiudicium afferentibus, vt cum Abbate *in cap. Ecclesia S. Mariæ, de constitut.* & Felino *ibi numer. 37.* Decio *num. 17.* tradit Molina *de Hispan primogen lib. 2. cap. 10. num. 82. pag. mihi 315.* Sed ex hac directa obligatione nullum detrimentum clerici patiuntur. Ergo.

7 Verùm si de potestate coërcitiua, seu punitiua loquamur, certum est clericos iure canonico exemptos esse, ex *c. at si clerici, c. clerici, c. qualiter, de iudiciis, c. Ecclesia S. Mariæ, de constitutionib. c. decernimus, de re iudicata, c. sæculares, de foro competenti,* & aliis, quæ passim referuntur à Doctoribus, quæ non solùm probant de punitione, quæ causæ cognitionem requirit, sed etiam de punitione, quæ ipsi delicto annexa est. Nam etiam hæc punitio est quædam virtualis sententia lata non aduersùs communitatem, sed aduersùs quamlibet personam delinquentem: cùm autem clericus, quà clericus est, & quatenus est persona particularis, exemptus sit à iurisdictione laica, vt ex supradictis textibus constat, efficitur sanè ligari non posse pœna per iudicem laicum statuta.

Neque obstat potestati præcipiendi coniunctam per se esse potestatem puniendi, quia hoc est per se: at ex ratione, & ex priuilegio possunt separari, & in diuersis personis existere; per se enim & ex natura rei tam clerici quàm laici transgredientes leges politicas puniri à Rege poterant: at ex priuilegio, & exemptione illis concessa à Christo, vel à summis Pontificibus puniri non possunt ab alio, quàm ab Ecclesiastico iudice, qui potest eandem pœnam imponere, quæ imposita erat laicis transgredientibus leges politicas; non tamen tenetur, sed potest pro libito pœnam moderari: & in his conueniunt Suarez *lib. 3. de legibus, c. 34 num. 15. & 18.* Salas *disp. 14. sect. 9. & 10. num. 106.* Bonacina *disp. 1. q. 1. p. 6. n. 29.* Vasquez *disp. 167. c. 4. n. 30.* Cou. *in pract. cap. 33 num. 7.* & Salzedo *in pract. canonica, cap. 55. versic. tertiò minimè, & seqq.* Bellarm. *lib. 1. de cleric. cap. 28.* & alij innumeri per eosdem relati.

8 Sed obiicies consuetudinem satis vsitatam puniendi clericos transgredientes has leges: si enim clericus arma noctu ferat, aduersùs ciuilem legem prohibentem sub priuatione armorum, ne ferantur, iudex sæcularis arma tollit, neque restituit, esto id intendat iudex Ecclesiasticus: tradit Couarr. *1. variarum, cap. 20. num. 18. ad finem,* Iulius Clarus *lib. 5. recept. sentent. §. fin. quæst. 35. num. 26.* Plaça *1. de delictis, cap. 8 num. 26* supponit Salzedo *in pract. cap 55. pag. 166.* Emanuel Saa *verb. clericus. num. 6.* consentit Vasq. *disputat. 167. cap. 4.* quando arma sunt prohibita, quæ neque domi retineri possunt. Item si clericus syluas, & nemora ingrediatur ad venationem sub aliqua prohibitione pecuniaria, vel eius animalia aliqua damna fecerint,

ab

ab illo exigitur pœna, & si opus est, ex eius bonis accipitur illo renuente, aut pignora capiuntur, dum ipse non soluit. sic tradit Salzedo alios referens *c. 55. pag. 173.* Item signata contributione pro reparatione viarum, pontium, &c quæque clericis vel ex iure, vel ex permissione Pontificis imponuntur, si de facto negligentes sunt, obligatur soluere saltem per bonorum apprehensionem, etiamsi beneficiorum fructus sint: sic Ioan. de Platea *in l. fin. C quibus muneribus, lib. 10.* Rebuff. *c. 1. tit. de sententia art. 3 glossa 6.* Auiles *in capitib. pratorum, c. 23. in glossa ad verbum, den orden.* Ludouic. Mexia *ad pragmatic. taxa panis, conclus. 5. n. 43.* Salzedo alios referens, *cap. 55. pagina 172. col. 2.* Ergo iam clerici puniuntur à iudice sæculari.

9 Respondeo nullo modo posse iudicem sæcularem arma tollere ab Ecclesiastico, neque pecuniam pro reparatione damni illati, & solutione vectigalium, si ad hæc facienda cognitio causæ prærequiratur: nam tunc coram iudice Ecclesiastico, & non sæculari clericus conueniendus est. tradit Gregorius Lopez *in l. 24. tit. 15. part. 7.* Castillo *l. 70. Tauri, num. 18.* Auiles *in cap. pratorum, c. 17. glossa 1. n. 12.* Salzedo *in pract. c. 55. pag. 172. col. 2.* Ioannes Andreas, Felinus, Abbas, & alij *in c. Ecclesia, de constitutionib.* (quidquid contra sentiat Bartholom. Cassan. *in consuetudin. Burgundia, rub. 1. §. 5. n. 90.* Mexia *in pragmat. taxa panis. concl. 5. n. 29.* Ioan. Faber. *in l. adductos ex textu. ibi. in verbo. vltro procedat, C. de episcop. aud.* & alij,) quia clericus exemptus est à potestate ciuili, quoad tribunalia, & iudicia, ex *c. 2. de foro competenti, c. clerici, c. at si clerici, de iudiciis,* & aliis relatis. Ergo absque speciali permissione Summi Pontificis subditi in hac parte non potest. Hanc autem permissionem apud Gallos inualuisse defendit Petrus Rebuffus *in l. armorū versic. primo. ff. de verborum significat.* Sed an hæc sit reuocata constitutione Bullæ cœnæ, iudicandum relinquo Summo Pontifici, prout reliquit Nauarr. *c. 27. n. 70.* Salzedo *supr. vers. apud Gallos, pag. 168.* Vasq. *disp. 167. c. vlt. n. 32.* Salas *disp. 14. sect. 9 n 108.* Verùm si pœna exigenda est de plano, absque aliqua controuersia iudiciali, qualiter solent iudices exigere ob solā declarationem ministrorum, qui signati sunt ad has pœnas, seu contributiones exigendas, tunc licitè videtur posse sæculares iudices ab Ecclesiasticis exigere, quod si soluere noluerint, poterit ab illis aliqua in pignus accipere solutioni præstandæ, quia hæc non tam in pœnam violatæ legis accipiuntur, quàm in reparationem damni dati, seu in contributionem debitam: sic docet Auendano *de mandatis regum, 2. part. cap. 14. n 13.* Greg Lopez *l. 51. tit 6. versic. por raçon, part. 1.* Azeuedo *l. 12 tit. 13. lib. 1. noua compilationis. num. 1.* quos refert, & sequitur Salzedo *in pract. cap. 55. pag. 173.* Et idem dicendum est de sublatione armorum, non, inquam, tolluntur arma in pœnam transgressionis legis, sed potius ne clericus prosequatur in legis violationem.

Dices hoc verum esse, si clerico postea redderentur; at tolluntur, vt fisco regio applicentur. Ergo in pœnam delicti commissi, ac proinde iam puniuntur clerici à sæcularibus iudicibus.

Respondeo hoc argumentum conuincere non posse spoliari armis clericum à iudice sæculari, nisi ei postea reddatur eorum valor, aut à iudice Ecclesiastico in illorum priuatione condemnetur. sic Salas *disp. 14. sect. 9. n. 107* & sic explicat Couarr. & Emanuel Saa suprà relatos.

Sed inquires, qui clerici exempti sint à potestate laicali in punitione?

Respondeo omnes illos, qui priuilegio fori gaudent: qui autem hi sint, latius dicemus in tractatu de immunitate Ecclesiæ, & Ecclesiasticarum personarum.

10 Religiosi comparari possunt ad leges ciuiles, & ad constitutiones Episcopi, in cuius diœcesi versantur, si comparentur ad leges ciuiles. Idem dicendum est de illis, ac diximus de clericis, teneri, inquam, seruare illas leges, quæ neque eorum lædunt immunitatem, neque statui religioso opponuntur. Quocirca tenentur non extrahere triticum, vel alias merces à ciuitate, quando ob bonum commune prohibetur talis extractio, tenentur etiam seruare formam, & solemnitatem in contractibus, & alia similia. Non tamen obligari possunt ad pœnam, sicuti neque clerici obligantur.

11 Quod si religiosi ad constitutiones, & præcepta Episcopalia comparentur, nulla ratione exceptis casibus à iure expressis, obligantur ea seruare. si exempti sunt à iurisdictione Episcoporum; qualiter iam omnes ferè religiosi sunt. constat ex *cap. 1. de priuilegiis, in 6.* & ex Trident. *sess. 25. cap. 12. de regularibus,* vbi solùm eis præcipitur obedire in festorum obseruatione, & in interdicto, & cessatione à diuinis. ergo ab aliis sunt prorsus exempti; & ita tradit Felinus *in c. dilectus, de officio ordinarij.* Suarez *de legib. lib. 4. cap. 10. fine.* vbi bene aduertit, neque ex debito vniformitatis teneri has leges seruare, nisi adsit scandalum; quia habent sufficientē causam excusationis ab hac vniformitate; cùm enim obligationibus statui religioso annexis arctentur, cogi non debent alia sustinere. Adducit Suarez in huius confirmationem exemplum de nouitiis, qui non tenentur seruare leges, & præcepta professis imposita quia nec tenētur ex voto obedientiæ, cum nullum fecerint, neque etiam ex vniformitate, quia hæc non ligat nisi illos, qui in eodem statu, & professione sunt. At nouitij non sunt in eodem statu cum professis, sed potius sunt in probatione illius status, illumque intendunt experiri. Multò minus videntur teneri Religiosi conformari sæcularibus in eorum obseruantiis.

DISPVTATIO II.

De lege pœnali, & irritante.

QVÆ superiori disputatione diximus, communia sunt cuilibet legi. Sed quia de lege irritante actum, & pœnam imponente, sunt speciales difficultates, placuit de illis specialem disputationem instituere.

PVNCTVM I.

An lex pœnalis possit transgressores illius obligare in conscientia ad subeundam pœnam ante iudicis sententiam.

1 *Pœna alia est priuatiua, alia positiua, alia ipso iure lata, alia ferenda.*
2 *Sotus affirmat nullam pœnam præter censuras incurri posse ante iudicis sententiam.*
3 *Alij distinguunt inter pœnas positiuas, & priuatiuas, & priuatiuas affirmant incurri posse ante iudicis sententiam, secus positiuas.*
4 *Ad vtramque pœnam potest humana potestas obligare ipso facto per legem.*
5 *Intelligenda est conclusio de pœna moderata, non de ea, in qua vita, fama, aut honor periclitatur.*
6 *Satisfit argum. num. 2. & 3. adductis.*

1 PRæmitto primò, duplex esse genus pœnarum. Aliæ sunt priuatiuæ, aliæ positiuæ: seu aliæ sunt, quæ nullam requirunt actionem, aliæ verò, quæ illam requirunt. Priuatiuas pœnas voco, quæ in priuatione consistunt: quales sunt omnes censuræ, inhabilitates, irritationes, & annullationes actuū. Positiuas pœnas voco, quæ actionem aliquam expostulant ad sui executionem, siue actio facienda sit ab ipso delinquente, siue ab alio tertio. Hæc sunt flagellatio, exilium, solutio pecuniæ, mutilatio membri, priuatio vitæ, & similia.

Secundò præmitto pœnam aliam dici latam ipso iure, aliam ferendam. Illa dicitur lata ipso iure, quæ ad positionem delicti consequitur: illa dicitur ferenda, quæ posito delicto ferenda est à iudice.

2 Quæstio ergo procedit de pœnis tam priuatiuis, quam positiuis An possit legislator suis legibus obligare transgressores ad subeundum illas ipso facto ante sententiam saltem declaratoriam criminis?

In qua re est prima sententia Soti *lib. 1. de iust. q. 6. art. 6. conclus. 1 ad 1. 2. & 4. & lib. 4. quæst. 6. art. 3.* qui ausus est affirmare nullam pœnam præter censuras incurri posse ante iudicis sententiam fauet Victoria *relect. 1. de indic. n. 14.* & Angel. *in 4. in quæst. de iustitia legis pœnalis.* Probari potest hæc sententia. Quia non videtur data reipublicæ potestas ad hanc obligationem inducendam, quia tota potestas reipublicæ est ad politicam gubernationem. Ergo ad coërcenda delicta, quæ politicæ gubernationi obstant. Sed hæc non videntur esse alia, quàm quæ publica sunt, publicatione facti, vel sententiæ. Ergo ob alia delicta pœna incurri non potest. Et hinc nascitur differentia inter leges latas à potestate Ecclesiastica, & ciuili; potestas enim Ecclesiastica bonum spirituale subditorum attendit, ideóque potest secreta delicta pœnis suis spiritualibus coërcere: at ciuilis potestas, cùm potiùs attendat politicum regimen, non videtur peccatis secretis pœnam afficere posse. Et confirmo. Pœnæ Ecclesiasticæ sunt medicinales, quæ statim, ac quis cessat à delicto, tollendæ sunt. At pœnæ temporales semel impositæ non tolluntur, quantumuis de delicto resipiscas. Ergo ex impositione pœnarum Ecclesiasticarum ad ciuiles non valet argumentum, præcipuè cùm potestas imponendi Ecclesiasticas pœnas manauerit à Christo Domino, qui potuit ob præcauenda secreta peccata hanc potestatem concedere. At potestas ad ciuiles pœnas ferendas manauit à republica, quæ solùm delicta gubernationi politicæ aduersantia præcauere intendit. Secundò, quia exequi pœnam est officium iudicis. Ergo sine interuentu iudicis pœna exequi non potest.

3 Secunda sententia affirmat priuatiuas pœnas contrahi posse ante iudicis sententiam, secus verò pœnas positiuas, quæ actionem ad sui executionem requirunt. ita Caietan. 2. 2. q. 61.

q.62.artic.3.& in summa, verb. pœna. Bannes 2.2. q. 11. *artic.2. ad 1. & vltim.* Aragon.*q.41.art.3.& q.62.articul.3.* Valent.1.2. *disp 7. q.5.part.6. q.3. prope finem.* Medina 1.2.*quæst.96. art.4.* Conrad. *de contract. q.7.* & Corduba *lib.1. quæst. 36.* & alij ab eisdem relati. Probat Caietan.quia legè tantùm obligari quis potest ad sustinendam pœnam, cùm pœna in passione consistat, non ad agendum illam.

4 Dicendum ergo est posse legem humanam obligare ad pœnam tam priuatiuam, quam positiuam subeundam ante iudicis sententiam, modò sit moderata pœna, & humanæ conditioni non admodum difficilis. sic tenent communiter Doctores. Vasquez *disp.168. cap 2 & seqq.* Castro 2. *de lege pœnal.c.5.8. & seqq. & lib.2. de iusta hæret. punit. cap. 6. & seqq.* Nauarr. *cap.23.num.7.& cap.25.num.117.* Couarr. 2. *part.de sponsalib. cap.6.§.8 num.10.* Suar. *tom.5.in 3.part.disput.3. sect.1.& lib.5. de legibus, c.5.à num.15.* Salas *de legib. disp.15. sect.2. num.25.* Bonacin.*disp.1.quæst.1.punct.7. §.2 num.8.& 9.* Et quidem de pœnis priuatiuis est res manifesta: si enim potest Ecclesia priuare sacramentorum receptione, & administratione, & communione politica, & aliis bonis, ad quæ Christianus habet ius; quare non poterit respublica dominio pecuniarum priuare, & inhabilem delinquentem efficere ad officia publica, aliáve munera subeundi? De pœnis autem, quæ actionem requirunt, sic probo. Quia obligatio ad huiusmodi actiones pœnales efficiendas non excedit potestatem præceptiuam reipublicæ, potest enim respublica ob bonum commune præcipere alicui ieiunium, eleemosynam, remigationem. Quare ergo non poterit hæc eadem præcipere in pœnam, ob aliquod delictum commissum?

5 Dixi posse rempublicam obligare suis legibus ad pœnam subeundam, modò sit moderata, & humanæ conditioni non admodum difficilis. Nam si pœna sit acerba, & nimis grauis, non est expediens illam imponere, quia pauci illam exequerentur. Sed quod communitati expediens non est, non potest præcipi à legislatore. Ergo.

Ex hac doctrina fit non posse legislatorem obligare delinquentem ipso facto ad aliquam actionem efficiendam, ex qua grauiter eius vita, fama, & honor periclitetur, quia non esset obligatio naturæ humanæ accommodata, neque rectæ gubernationi conueniens. & ita docet Salas *disp.15.sect.2. specialiter n.37.* Suarez *de legib. lib.5. cap.5.n.12. & 16.fine.*

6 Neque obstant argumenta contraria.

Ad primum pro sententia Soti respondeo negando sola crimina publica posse prohiberi à republica, quia etiam secreta obstant rectæ gubernationi; gubernator enim ciuitatis non solùm latrocinia, & quælibet alia crimina publica, sed secreta præcauere debet. Nullus autem aptior modus præcauendi esse potest, quam impositione pœnæ. Poterit ergo pœnam per legem imponere.

Ad primam & secundam confirmationem dico probare optimè pœnas Ecclesiasticas, præcipue censuras, aptius, & frequentius ipso facto imponi posse, non tamen probare aliquas pœnas non posse tam à iudice Ecclesiastico, quàm ciuili imponi, si causa exigat.

Ad secundum concedo exequi pœnam, secundum quod importat actionem, esse officium iudicis, & sine interuentu iudicis exequi non posse: at cùm iudex, seu legislator delicto annectat pœnam, officium iudicis exercet, ipséque reus, vt minister iudicis in se ipsum pœnam exequitur. At quia hæc executio non est forensis, & iudicialis, sed secreta, & in foro conscientiæ, ideo non requirit alios testes, & accusatores præter ipsum delinquentem, ipse enim sibi ipsi est accusator, testis, & minister, qui pœnā imponit, quando pœna actionē eius requirit.

Ad fundamentum Caietani facilis est solutio. Nam etiamsi demus pœnam in passione consistere, obligari quis poterit ad agendam actionem, ex qua talis passio, seu pœna oriatur. Quod necessariò dicendum est post latam sententiam condemnatoriam, qua quis condemnatur ad solutionem pecuniæ, vel ad pergendum in exilium. Adde pœnam dici optimè posse quamlibet actionem grauem, & molestam naturæ.

PVNCTVM II.

An sint aliquæ pœnæ impositæ à legislatore tam Ecclesiastico, quam ciuili annexæ delictis ante omnem iudicis sententiam.

1 *Censura excommunicationis, suspensionis, & interdicti, & irregularitatis pœna sæpe incurruntur.*
2 *Irritatio actus, & inhabilitas ad illum sæpè est non vt pœna, sed vt forma: aliquando inducitur vt pœna, & quando hæc contingant.*
3 *Pœna conditionalis ante iudicis sententiam obligat.*
4 *An admissus ad collegium, in quo est statutum, si tale delictum committat, priuilegiis priuetur, maneat ipso iure priuatus.*
5 *Proponitur communis sententia nullam pœnam præter censuras, & irregularitatem reo imponi ante sententiam.*
6 *Pœna ad sui executionem postulantes actionem, non contrahuntur ante sententiam saltem declaratoriam.*
7 *Pœna impedientes ius quærendum absque sententia contrahuntur.*
8 *Fere nulla est pœna priuans iure quæsito, quæ ante sententiam declaratoriam contrahatur.*
9 *Excipienda est pœna, qua coniuges incestuosi debiti petitione priuantur.*
10 *Obiiciuntur aliqua aduersus supradicta.*
11 *Satisfit supradictis obiectionibus.*
12 *Firmatur conclusio probabile esse nullam pœnam, quæ propriè pœna sit, contrahi absque sententia criminis declaratoria, exceptis censuris, & irregularitate.*
13 *Satisfit cuidam obiectioni.*

1 GRauissima est hæc difficultas, ad cuius decisionem aliqua præmittenda sunt, in quibus ferè omnes Doctores conueniunt.

Primò conueniunt Doctores censuras excommunicationis, suspensionis, & interdicti, & irregularitatis pœnam ipso facto, nulla expectata iudicis sententia, sæpè incurri, ex *cap. si quis suadente, 17.q.4. & ex toto tit. de sent. excomm & de homicid.* & tradit ipsemet Sotus 1.*de iust q.6.art.6 concl.2.* Salas plures referens *disp.15.de legib.sect.2.n.29.vers.inhabilitas.* Sanch *lib.9.de matr disp.30.n.1.& 2.* Suar.*de legib. lib.5. cap.5.* Ratio præcipua est, quia ita est vsu receptum, & quia conueniens erat, vt Ecclesia, quæ spiritualem subditorum profectum spectat aliquas pœnas haberet, quibus à contrahendis delictis, quantumcumque occultis, arceret.

2 Secundò conueniunt Doctores sæpe induci annullationem actus, & inhabilitatem ad illum, non vt pœnā, sed vt formam: qua ratione matrimonia clandestina sine parocho, & testibus requisitis à Trident. celebrata, redduntur nulla, alienatio rerum Ecclesiæ sine debita solemnitate, testamentum minus solemne, contractus pupilli sine consensu tutoris, & alia innumera, quæ pœnæ non sunt, sed solemnitates à iure requisitæ. Aliquando verò annullatio actus inducitur in pœnām delicti commissi, qualiter in omnium sententia inducitur ei, qui cognouit consanguineam vxoris intra secundum gradum, ne scilicet habilis sit ad contrahendum, nisi ex dispensatione Pontificis, & si est coniugatus, ne possit debitum petere, ex *cap. transmissa, de eo qui cognouit consanguineam vxoris.* Item si aliquis coniugatus sub fide data de matrimonio contrahendo, cum aliqua adulterium commisit, inhabilis redditur mortua vxore ad contrahendum, ex *cap. super hoc, cap. significasti, cap. fin. de eo, qui duxit in matrimonium, quam polluit per adulterium.* quæ pœnæ nulla spectata iudicis sententia contrahuntur, vt tenent omnes Doctores. Vt autem sciatur, quando inhabilitas apponitur, vt pœna, quando non? Attendendum est, an imponatur ob punitionem, & detestationem alicuius delicti, aliàs non erit pœna, textus *in cap. pœnitentia, de pœnitentia distinct.3.* & tunc cessante delicto, cessabit & pœna, & inhabilitas: at si non ob punitionem delicti, sed ob bonum regimen, & fraudes præcauendas apponatur inhabilitas, qualis est in matrimonio clandestino, & intra gradus prohibitos, in alienatione rerum Ecclesiasticarū, in contractibus, in quibus forma non seruatur, tunc non est pœna, neque requirit iudicis sententiam, sed eo ipso actus est nullus, & irritus, vt probat Matienzo *lib.5. recopil.tit.4.l.1.gloss.1c. num.35.* & Azeuedo *eodem lib.tit.1.l.1. n.13.* Thom. Sanchez alios referens *lib.3. de matr. disp.4. n.9.* Salas *disp.16. sect.2.* Farinac. 2.*part. fragment. crim. vbi de legt, n.160. pag.203.*

3 Tertiò conueniunt Doctores pœnam conditionalem, seu legem sub conditione positam obligare ante iudicis sententiam, quia hæc non est pœna, sed conditio, sub qua aliquid cōceditur, qua non impleta, cessat fauor factus. Qua ratione in Trident *sess.23. cap.6.de reformat.* statuitur vt clericus minorum ordinum carens beneficio, si non gestat habitum clericalem, non gaudeat priuilegio fori: neque coniugatus si non contraxit cum vnica, & virgine, & alicuius Ecclesiæ seruitio sit addictus, quia non ponit conditionem, sub qua hoc priuilegium conceditur. Item *in cap fin. §. si quis verò, de clandestina desponsatione*, declarantur illegitimi filij nati ex matrimonio clandestino inualido; tempore quibus deficit conditio requisita, vt filij nati ex matrimonio legitimi essent. & ita tradit Sanch. *lib.3. de matrim disp.53. n.8.& lib.8.disp.21. n.77.* Valent.1.2. *disp.7.quæst.5. punct.6.§.3.* Suarez *lib.5.de legibus, c.6. num.10.* Clauis regia *lib. 3. cap. 9.* Bonacina *disp. 1. quæst. 1. punct. 7. num. 24.* Idem contingit in legatis sub conditione & forma, qua non impleta cessat legatum: vt si fœminæ relinquatur legatum sub conditione *si castè vixerit*, ea turpiter viuente, nullo modo retinere in conscientia legatum potest, sed debet ad hæredes transmittere, quia ibi non priuatur legato in pœnam fornicationis, sed quia conditionem, sub qua fuit concessum, non impleuit. sic Molin.*tom.1 de iustit.tract.2 disp 96.fine.* Th. Sanch. innumeros referens *lib.7. de matr.disp.91.n.2.& 3.* Vasquez *p.2.disp.173.c.1.* Valent.1.2.*disp.6.q.5.punct.6.versic.item intelligendum est* Bonac.*de legib.disp.1 q.1.pun.7.§.2.n 24.* Salas

de legibus

de legibus, disput. 15 *sect.* 3 *circa finem.* Suarez *lib.* 5. *de legib. cap.* 6 *num.* 10.

4 Hinc infertur quid dicendum sit de eo, qui admissus est ad aliquod collegium, in quo est statutum, si tale delictum commiserit, priuilegiis collegij priuetur, & obligetur restituere quidquid à collegio accepit: an, inquam obligatus sit in conscientia à collegio desistere, & ea omnia, quæ accepit, nulla expectata sententia restituere? docet Sayrus *in claui regia, lib.* 3. *cap.* 9. Sotus *lib.* 1. *de iustit. quæst.* 6. *art.* 6. *ad* 4. Regnald. *lib.* 13. *numer.* 276. quia videntur priuilegia, & alia bona collegij sub conditione concedi, & sub ea ab ingredientibus acceptari.

Cæterùm plures Doctores defendunt, hanc priuationem pœnam propriè esse, ac proinde non incurri ante iudicis sententiam, & delicti probationem. sic Molin. *tract.* 2. *de iustit. disput.* 96. *circa finem.* Nauarr. *cap.* 23. *numer.* 63. Azor *lib.* 5. *cap.* 8. *quæst. vlt.* Vasquez 1.2. *tom.* 2. *disp.* 173. *cap.* 1. reputat probabile Bonac. *disput.* 1. *de legibus, quæst.* 1. *punct.* 7. §. 2. *numer.* 16. Mouentur, quia receptio in collegio videtur absoluta, & non conditionalis. Item quia illa est propriè pœna, quæ priuat priuilegiis iam acquisitis, non quæ priuat acquirendis, vt bene dixit Sanchez *libr. de matrimon. disput.* 21. *numer.* 77. *ad fin.* sed pœna propriè dicta non incurritur ante sententiam, vt dicemus. Ergo.

Ego verò dicendum existimo, ex consuetudine, & vsu hoc esse colligendum, negari enim non potest sub hac conditione te posse in collegium admitti, & priuilegia collegij concedi, dum à delicto abstinueris, sicuti conceditur legatum vxori sub conditione, *si castè vixerit*; & in tali casu renuntiare debes collegio, & restituere, quæ ab illo accepisti, quia non priuaris iure tibi integrè concesso, sed concesso sub conditione, qua non seruata cessat. At si in collegium absolutè fuisti admissus, neque claris, & expressis verbis, tibi declaratum est sub illa conditione admitti, obligandus non es renuntiare collegio, neque restituere, quæ ab illo accepisti, quousque sententia declaratoria saltem intercedat, quia est propriè pœna, & ad eius executionem, vt diximus, hæc sententia requiritur.

5 His ergo positis, est difficultas, an de facto sint aliquæ pœnæ annexæ delictis, nulla expectata iudicis sententia?

Rationem dubitandi fecit communis sententia Doctorum asserentium nullam pœnam reo imponi absque sententia iudicis præter censuras, & irregularitatem, quia hoc non videtur necessarium ad rectam reipublicæ gubernationem: & quia aliàs sæpè obligaretur reus ad manifestandum proprium delictum exequendo pœnam: ita docuit D. Thomas communiter receptus 2.2. *quæst.* 62. *art.* 3. *in corpore, & ad* 1. *& glossa in cap. fraternitas, verbo cum argumento,* 12. *quæst.* 2. Sanchez dicens esse omnium Theologorum, & iuris vtriusque professorum, *tom.* 1. *de matrimon. libr.* 3. *disput.* 53. *numer.* 2. *&* 6 *& lib.* 7. *disput.* 89. *numer.* 11. Anton. Gomez 3. *variarum, cap.* 14. *num.* 3. Didacus Perez *ad leg. fin. verbo, que en ellas cayere, tit.* 13. *lib.* 2. *ordinam. regij.* Molin. *tom.* 1. *de iust. tract.* 2. *disput.* 176. § *illud vniuersis.*

6 Pro resolutione reuocanda est in memoriam distinctio suprà posita de pœnis, quæ actionem ad sui executionem requirunt, & de pœnis, quæ nullam actionem expostulant.

Dico ergo primò, si sermo sit de pœnis, quæ actionem ad sui executionem requirunt, non video vllam esse, quæ taliter delicto annexa sit, vt absque sententia iudicis saltem declaratoria criminis incurratur: & in hoc casu communis sententia amplectenda est, quam tenet vltra Doctores suprà relatos Salas *disp.* 15. *de legibus, sect.* 3. *num* 49. vbi dicit leges nostri regni obligantes reum soluere pœnam ante sententiam, qualis videtur esse *lex* 2. *tit.* 9 *& lex* 4. *tit* 4. *& lex* 30. *tit.* 15. *& lex* 15. *tit.* 21. *lib.* 2. *ordinam. regalis.* non esse consuetudine receptas, vt ante sententiam saltem declaratoriam criminis reos adstringant. In iure autem ciuili, vel canonico, nulla est lex, quæ ad huiusmodi pœnas ante sententiam obliget. sic Suar. *lib.* 5. *c.* 7. *n.* 6. & pluribus aliis exornat Farinac. 2. *part. fragm. vbi de legi, nu.* 157. *pag.* 102.

7 Quòd si de pœnis priuatiuis loquamur, aduertendum est, esse in duplici differentia. Aliæ, quæ impediunt translationem dominij, seu iuris acquirendi: aliæ, quæ priuant iure quæsito, seu incepto possideri, & hæ vltimæ pœnæ propriæ sunt, vt bene alios referens dixit Sanchez *lib.* 3. *de matrim. disput.* 53 *num.* 8. *circa finem.* Si de pœnis, quæ impediunt ius acquirendum, loquamur,

Dicendum est secundò, plures esse in iure tam canonico, quàm ciuili, quæ absque iudicis sententia contrahuntur: cùm enim respublica suorum bonorum domina sit, iustissimè potest nolle ea donare his, qui leges eius non obseruant: sic recipiens beneficium parochiale sine sacerdotio, si intra annum non ordinetur sua culpa, illud dimittere obligatur, ex *cap. licèt canon. de elect. in* 6 ibi, *si intra idem tempus promotus non fuerit, Ecclesia sibi commissa nulla etiam præmissa monitione, sit præsentis constitutionis authoritate priuatus.* Idem dicendum est de Episcopis, qui intra sex menses à confirmatione sua non consecrantur, priuantur enim Episcopatibus adeptis, quia sub tacita conditione illis sunt concessi. habetur in Trident. *sess.* 23. *cap.* 2. *de reformat.* Idem est de beneficiatis non residentibus in suis Ecclesiis, qui pro rata absentiæ fructus non faciunt suos, nec tuta conscientia, alia etiam declaratione non sequuta, illos detinere possunt, vt habetur in Trident. *sess.* 23. *cap.* 1. *de reformat.* Idem de beneficiatis non recitantibus horas canonicas: nam ex motu proprio Pij V. incipiente, *ex proximo Lateranensi Concil.* Romæ edito anno 1571. 12. Kalend. Octobris, & refertur à Nauarro *cap.* 25. *num.* 122 non faciunt fructus suos, sed tenentur pro rata illos restituere, si acceperint, quia sub hac conditione illis dati sunt. Item *sess.* 22. *cap.* 4. *de reformat.* priuantur Canonici voce actiua in Capitulo, si in sacris non existant, & *in Clement. vt ii qui, de ætate, & qualitate,* priuantur præbendati voce actiua in Capitulo, si intra annum non receperint ordinem suis præbendis annexum. Hoc tamen dubium est, si adsit in sacris; existimo enim esse satis probabile requiri sententiam, quia priuantur iure quæsito. Item consequentes secundum beneficium incompatibile cum primo, ipso iure illo priuantur, & redduntur ineligibiles, si non dimiserint: ex *cap. cùm singula, de præbend. in* 6. *& ibi glossa.* Et idem est de inhabilitate ad matrimonium imposita coniugi, qui vxorem interficit, vt concubinam ducat, vel sub promissione futuri coniugij cum illa rem habeat, ex *cap.* 1. *cap. super eo, cap. significasti, de eo, qui duxit in matrimonium, quam polluit per adulterium.*

8 Verùm si de pœnis priuantibus iure quæsito loquamur. Dicendum est tertiò, satis probabile esse ferè nullam esse pœnam, quę iudicis sententiam non requirat ad sui plenam executionem, quantumuis lex dicat, ipso facto, vel ante declarationem: quia semper debet intelligi ante declarationem pœnæ, & non ante declarationem delicti. Moueor, quia in pœnis semper est benignior interpretatio facienda. *regul. in pœnis, de regulis iuris in* 6. Præterea, quia hæretici priuantur ipso iure bonis possessis à die commissi criminis, ex *cap. cùm secundum leges, de hæret. in* 6. & tamen non tenentur bona fisco tradere, & contractus, & alienationes factæ ab ipsis validæ sunt, vt communis tenet sententia. Ergo bene infertur pœnam non integrè incurri. Item simoniaci spoliantur beneficiis, & inhabiles redduntur ad alia obtinenda, ex Trident. *sess.* 24 *cap.* 18. *de reformat.* & ex constit. Pij IV. aduersùs committentes simoniam, & tamen non obligantur renuntiare beneficiis, aliàs obligarentur sæpè ad manifestandum se ipsos, vel ad patiendam grauem necessitatem. Ergo signum est priuationem tituli non esse delicto annexam, aliàs priuato non liceret sacramenta ministrare, & alia iura, & munia, quæ ratione beneficij conceduntur, exercere, neq; fructus beneficij recipere. Ergo in his pœnis priuantibus iure quæsito, expectanda est sententia declaratoria criminis, vt integrè incurratur. sic Emanuel Saa *verbo lex, numer.* 11. Perez *lib.* 7. *ordin. regij, tit.* 9. *lib* 2 Couarr. 2. *p. sponsalium, cap.* 6. §. 8 *numer.* 8. *&* 10. Vasquez *de legibus, disput.* 178. *cap.* 4 *numer.* 25. Castro *lib.* 2. *de iusta hæret. punit. cap.* 9. Lessius *lib.* 2. *de iustit. cap.* 29 *dub.* 8. *cap.* 34. *dub.* 34 *& cap.* 35. *dub.* 26. *&* 27. Salas *de legibus, disput.* 15 *à num.* 46. Sanchez *lib.* 2. *de matrim. disput.* 53. *à numer.* 5. *& seqq. & lib.* 7. *disput.* 89. *numer.* 11. vbi dicit, communissimum Doctorum axioma esse, pœnam non deberi ante iudicis sententiam saltem declaratoriam criminis: imò quamuis textus dicant incurri absque alia declaratione, intelligi debent de declaratione pœnæ. Vnde adhuc desiderabitur declaratio criminis facti per iudicis sententiam, vt sustinet verior opinio, quam refert Couarr. 4. *decret.* 2 *part cap.* 6. §. 8. *n.* 10. *versic. tertio.* atque in strictioribus legis verbis docent hoc ipsum Azeuedo *lib.* 5. *recopilat. tit.* 11. *lib.* 5. *numer.* 11. & ibi Matienzo *glossa* 1. *numer.* 4. cùm enim illa lex dicat hæc verba, *por ese mismo echo, sin proceder a ello, ni para ello otro conoçimiento de causa, ni otra sentençia, ni delaraçion alguna ayan perdido las mercadurias*; dicunt adhuc requiri sententiam: quare Molin. *tom.* 1. *de iustit. tract.* 2. *disput.* 96. *fol.* 591. docet exigi verba legislatoris luce clariora explicantia ipsius mentem esse, nullam desiderari sententiam. Hæc Sanchez. Et aduertendum est ex eius sententia *lib.* 3. *de matrim. disp.* 53. *fine,* illam dici pœnam, quæ est priuatio iuris quæsiti, seu incipientis possideri, non acquirendi.

9 Dixi ferè nullam esse pœnam, vt exciperem pœnam, qua coniuges incestuosi priuantur debiti petitione, nulla expectata iudicis sententia, etiam declaratoria criminis: vt testatur de communi sententia Sanchez *libr.* 9. *de matrimon. disput.* 30. *numer.* 2. quia in hac pœna, sicut in pœna excommunicationis, suspensionis, interdicti, & irregularitatis, praxis, & vsus obtinuit ligari delinquentes nulla expectata sententia.

10 Sed aduersùs supradicta obijci potest primò textus *in c. pro humani, de homicid. in* 6. vbi occidentes alios per assassinos qui subiecti erant dominis temporalibus, priuantur officio, & beneficio ipso facto, taliter, quòd liberè aliis possint conferri.

Sed hic textus nihil contra nos vrget: nam ibi adduntur verba, quæ clarè indicant sententiam iudicis; ait enim textus, *postquam probabilius constiterit argumentis aliquem tam execrabile scelus commisisse*. quæ verba ad notitiam publicam, & iudicialem debent referri. Quapropter quousque in iudicio constet de tali delicto, non videtur priuatus officiis, & beneficiis: & ita sentit Suar. *lib. 5. de legibus, cap. 8. n. 15.* cum Felino *in c. 2. de fide instrum n. 9.* Vasquez *disput. 166. cap 4.* cum Syluest. *verbo assassinus, in fine* Sot. *1. de iustit quæst. 6. art. 6. ad 8.* Salas *de legibus, disput. 15. sect. 2. num. 30. vers. octauò.*

Secundò adducitur textus *in Extrauaganti Ambitiosæ, de rebus Ecclesiæ non alienand.* vbi Prælati inferiores, & Rectores Ecclesiarum alienantes bona suorum beneficiorum contra præscriptum illius legis, priuantur ipso facto beneficiis per hæc verba: *priuati existant ipso facto, & absque alia declaratione in ea censeantur.* Si ergo ad vacationem opus esset sententia declaratoria criminis, iam verba legis vera, & effectiua non essent, intendunt enim vacationem absque alia declaratione: & ita tenet Suar cum Caiet. Nauarr. & Cordub. *lib. 5. de legib. cap. 8. num. 14.* Sed addunt illas pœnas non esse vsu receptas.

Tertiò adducitur constitutio Pij IV. aduersùs committentes simoniam confidentialem, quam refert Nauarr *c. 23. n. 110.* vbi simoniacos confidentiales priuat beneficiis obtentis, ipso facto; quòd autem non requiratur sententia declaratoria criminis, docet idem Nauarr & Suarez *supradicto loco de leg. n. 16.* retractans sententiam, quam docuerat *tom. 1. de relig lib. 4. vers. nota decimò, cap. 43. in fine.* Et mouetur, quia Pontifex intendit hac constitutione præcludere viam committendi tale delictum spe subterfugiendi iudicium, quod patet ex illis verbis vltimis dictæ constitutionis, *Sed, ne quisquam vana fiducia fretus, non intendendi contra se iudicij in crimine perseueret, vtque hoc malum grauioris censuræ stimulo vsquequaque prohibeatur: omnes, & singulos, &c. & quidquid tale admiserint in futurum omnibus beneficiis, & officiis, &c. præsentium authoritate priuamus, & ad futurum inhabiles decernimus, & in iuris subsidium excommunicationis sententia innodamus.* Si autem hæ pœnæ non contraherentur, vsque crimen esset declaratum, iam fiducia vana fretus iudicij contra se non esse intendendi, in crimine perseuerare posset, quod est contra mentem Pontificis. Verùm non credo hanc constitutionem quoad pœnam priuationis beneficiorum, & inhabilitatem ad alia contrahi ante sententiam declaratoriam criminis, quia sufficienter satisfit intentioni Pontificis, si delinquens à die commissi criminis obnoxius priuationi maneat, neque aliud expostuletur, quàm declaratio delicti, vt priuatus existat. Et ita interpretanda est lex Bonifacij VIII. quam confirmauit Gregor. XIII. priuans beneficiis obtentis, recipientes in curia aliquid pro gratia, & iustitia, eodemque modo debemus explicare Trident. *sess. 24. cap. 18. de reformat.* priuans beneficiis antea obtentis examinatores, simoniam in examine committentes, vt scilicet absolui non possint à peccato simoniæ, nisi dimissis beneficiis, quæ quomodocunque antea obtinebant, subintelligitur, si fuerit eorum crimen declaratum. sic Salas *de leg. disp. 15. sect. 2. n. 31.* Lessius *lib. 2. de iustit. cap. 35. dub. 26. num. 147.* & generaliter nullam legem etiam in beneficiis incurri ante sententiam declaratoriam criminis, etiamsi dicatur ipso facto, nulla declaratione præmissa: docet Vasq. *disp. 168. cap 4.* Couarr. *2. p. de sponsalibus, cap. 6. §. 8. n. 8.* Eman. Saa *verbo pœna. num. 1.* Sanchez *lib. 6. de matr. disp. 53. num. 1.* Molin. *tom. 1. de iustit. tract. 2. disput. 96. pag. 590.* & alij ab eisdem relati.

Quartò obiici potest pœna inhabilitationis vocis actiuæ, vel passiuæ ad aliquam cathedram, officium, vel beneficium; sæpè enim ob crimen commissum priuatur quis potestate eligendi. *cap. cùm inter, de electione, cap. 1. de postul. Prælatorum. cap. cùm in cunctis, de elect. cap. quia diuersitatem, de concessione præbendæ. cap. fin. de excessibus Prælatorum, cap vnico, § 1. ne sede vacante in 6.* Et in multis vniuersitatibus fiunt ipso iure inhabiles ad cathedras obtinendas, qui aliquos suffragatores corruperint, vel cum aliis competitoribus pactū fecerint de cessione facienda in oppositione, vt ipsi etiam vicissim in alia oppositione cedant. Item quia ipsi corrupti inhabiles nulla expectata sententia fiunt: quod constat ex statutis huius Salmanticensis vniuersitatis *tit. 33. à num. 4. & seqq. præcipuè 20. 21. 22.* & de vniuersitate Complutensi testatur Vasquez *1. 2. disp. 168. cap. 6.* Suarez *lib. 5. cap. 9. à num. 7.*

11 Verùm supradicti textus non satis probant; concedo enim priuationem, quæ incurritur per censuras, hanc vim habere; secus verò priuationem, quæ ratione delicti imponitur. Et supradicti textus de ligatis censura loquuntur. Item debet censura esse denunciata, vt non solùm vsu, sed etiam potestate eligendi quis priuetur: at si cẽsura eligendum adstringit, etiamsi occulta sit, reddit eius electionem passiuam nullam, ex *cap. postulasti, in princ. de clerico excommunic. ministr.* Solùm *cap. cùm in cunctis, de elect.* potest ingerere difficultatem, quia ibi priuantur Canonici potestate eligendi, si eligant scienter indignum. Sed non habemus efficax argumentum ad negandum requiri priùs sententiam declaratoriam criminis; imò potiùs nobis fauet communis regula de pœnis, quæ temperandæ sunt, quoad fieri possit: cùm autem hæc sit propria pœna, quia priuat iure quæsito, scilicet potestate iam habita priùs eligendi, censeo satis probabile requiri sententiam declaratoriam criminis. Et idem censeo de supradictis statutis vniuersitatum priuantibus voce actiua, & passiua ad aliquam electionem, Nam licèt dicant, *ipso facto inhabiles sint*, debent tamen temperari facta per iudicem declaratione: tenet hanc sententiam Sotus *lib. 1. de iust. quæst. 6. art. 6. ad 4. & lib 4. quæst. 6. art. 3. ad finem.* Ledesma *2. p. 4. q. 18. art. 2. conclus. 3.* Eman Saa *verbo lex, num. 11. & verbo pœna, num. 1. in vtraque editione.* Thom. Sanch. *lib. 9. de matrimon. disp. 30. n. 1. & lib. 2. in Decal. cap. 22. n. 19. & 20.* Molin. *tom. 1. de iust. tract. 2. disp. 99. pag 591.*

12 Ex his ergo constat satis probabile esse vltra censuras, & irregularitatem, nullam aliam pœnam contrahi ipso facto ante sententiam declaratoriam criminis. Si de propria pœna loquamur, qualis est priuatio alicuius iuris quæsiti, seu incepti possideri; etiam si lex, aut statutum dicat contrahi ipso facto, absque alia declaratione, & processu, quia ita habet praxis, & vsus, & pluribus exornat vltra allegatos suprà Prosper. Farin. *2. p. fragment. crimin. num. 157. & n. 164. pag. mihi 202. & 203.* Quod in tantum verum est, vt nullo modo possit talis pœna mandari executioni, nisi talis declaratoria interueniat. Ad quam declaratoriam faciendam citatio partis requiritur, vt testatur Iulius Clarus *in pract. § fin. quæst. 51. num. 3. vers. item adde.* Cardin. Tuscus *in verbo, declaratio, conclus. 98. num. 62.* Farinacius *suprà num. 167. & num. 168.* plures referens docet ab hac declaratoria dari appellationem.

13 Sed obiicies. Ergo frustrà apponuntur in lege pœnali verba ipso facto, & absque alia declaratione, si pœna non contrahitur commisso delicto, sed expectanda est iudicis sententia, neque differentia vlla erit inter legem statuentem pœnam ipso facto, & legem statuentem pœnam ferendam; sed omnis lex pœnalis dicitur esse de pœna ferenda, & non lata.

Respondeo negando assumptum; cùm enim pœna ipso facto à lege imponatur, non requirit sententiam condemnatoriam, sufficit declaratoria criminis; secus verò est in sententia ferenda. Secundò omnes actus, qui post commissum delictum fiunt, veniunt irritandi, si irritabiles sint: quare si ipso facto ob delictum, priueris officio, beneficio, vel bonis, teneris post sententiam fructus restituere fisco petenti, & si alienaueris, potest rescindi contractus, si in damnum fisci celebratus fuerit, quia omnia transeunt cum illo onere. Tertiò hæredes possunt conueniri ad persoluendam pœnam realem, quam debebat defunctus, quia transit res ad illos cum illo onere. Secus verò est in pœnis ferendis, vt latiùs dicemus, cùm de confiscatione bonorum sermo habeatur. Ratio omnium est, quia lex, quæ pœnam imponit ipso facto, priuat quantum est de se delinquentes bonis, sub conditione tamen, quòd delictum declaretur: quare non indiget, vt iudex sententiam ferat de priuatione, sed de declaratione delicti. At lex quæ imponit pœnam ferendam, non priuat, sed remittit iudici, vt priuet. Ergo est clara differentia inter vnam, & aliam legem: & ita explicat, & pluribus exornat Salas *disp. 15. de leg sect. 3. sub num. 47.* Thom. Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 22. n. 28.* Bonacina *disp. 1. de leg. q. 1. punct. 7. §. 2. n. 8.* Vasq. *disp 170. cap. 4.* Molin. *tom. 1. de iustit. tract. 2. disp. 95.* Graffis *1. p decis. lib. 2. cap. 11. num. 26. & 29 & seq.* Henriquez *lib. 13. cap. 56. n. 2. litt. N. in com.* Sayrus *in claui regia, lib. 3. cap. 9.* Anton. Gom. *3. var. cap. vlt num. 2.*

PVNCTVM III.

An pœna apposita ex mutuo contrahentium consensu debeatur ante sententiam iudicis.

1 *Si expressè ad id se obligarunt, debetur.*
2 *Cùm non est hæc expressa obligatio ex solo contractu, prima sententia affirmat deberi in conscientia.*
3 *Secunda dicit deberi, casu quo ab alio petatur.*
4 *Tertia quam approbo probabiliorem, defendit non esse debitam, quousque à iudice declaretur.*
5 *Infertur dari posse præscriptionem pœnæ conditionalis.*
6 *Soluuntur rationes primæ & secundæ sententiæ.*

1\. Loquimur de pœnæ appositione non reprobata per textum *in cap. gemma, de sponsal.* sed de pœna, ad cuius solutionem licitè possunt contrahentes se obligare.

Et quidem cùm omnis hæc obligatio ex intentione contrahentium pendere debeat: si ipsi se expressè obligauerint ad soluendam pœnam ante iudicis sententiam, imò etiam, antequam ab alio petatur, dicendum est obligatos manere. sic sentit Suarez *lib. 5. de leg. cap. 6. num. 9.* & alij statim referendi.

Difficultas autem est, quando non exprimunt hanc obligationem, sed solùm dicunt se obligare stare contractui, quòd si resiliant, soluturos esse talem pœnam: an tunc, inquam, pœna debeatur in conscientia?

2 Triplex est sententia.

Prima

Prima affirmat deberi in conscientia, etiam parte non petente, sic Felin. *cap.1. de constitut. numer.* 46. & Decius *ibi lect.* 2. *num.* 10. *& lect.* 1. *num.* 78. Palud. 4. *dist.* 27 *quæst.* 1. *art.* 2. *numer.* 13. indicat Nauarr. *lib.* 3. *de restit. cap.* 2. *dub.* 10. *numer.* 274. *in* 2. *edit.* Mouentur, quia obligatio ad pœnam fit ex contractu, sed quod ex contractu debetur, in conscientia debetur: qua ratione *in l. rescriptum, § si pacto, ff. de pactis*, datur actio aduersùs debitorem pœnalem: dicitur enim ibi, *si quis in pacto pœnam stipulatus est, posse postea agere, vel ex pacto, vel ex stipulatione suo arbitrio*. Ergo signum est debitorem pœnæ in conscientia esse obligatum. Confirmo argumento desumpto ex voto pœnali, ad cuius obligationem vouens tenetur, nulla expectata sententia, si principali promisso non stetit: ergo etiam debet teneri homini, si à principali obligatione destitit.

3 Secunda sententia docet, teneri resilientem à contractu soluere pœnam, casu quo ab alio contrahente petatur, nulla expectata iudicis sententia: sic docet Menochius *de arbitr. lib.* 2. *cent.* 3. *casu* 260. *num.* 40. Gutierrez *de matrim. cap.* 18. *num.* 19. *& de iurament.* 1. *part. cap.* 36. *num.* 11. *fine*. Couarr. *lib.* 4. *decret. cap.* 6 § 8 *numer.* 11. Azeuedo *lib.* 2. *recopil. tit.* 1. *in rubr. num.* 28. *& seq.* Bonacina *de legib. disput.* 1. *quæst.* 1. *punct.* 7 § 2 *numer.* 23. *& de contract. disp.* 3. *quæst.* 3. *punct.* 7. *numer.* 4. Suarez *de legib. lib.* 5 *cap.* 6. *numer.* 8. Salas *de legib. disput.* 15. *sect.* 3. *num.* 51. Molin. *tom.* 1. *tract.* 2. *disput.* 97. *fine*. Emanuel Saa *verb. pœna*, *numer.* 2. & alij ab eisdem relati. Mouentur, quia hæc videtur esse intentio contrahentis, vt petitio partis loco sententiæ succedat, aliàs si contrahentes intelligerent iudicis sententiam expectandam esse, hoc explicarent. Præterea obtinere sententiam iudicis non leuem parit difficultatem. Ergo non est obligandus innocens hoc grauamen subire, vt sibi debitum recuperet, nisi ad id se expressè obligauerit.

4 Tertia sententia, cui tanquam probabiliori adhæreo, etsi duæ præcedentes sint satis probabiles, affirmat, non deberi hanc pœnam, quousque à iudice declaretur, ex contrario fundamento. Quia mens contrahentium, nisi aliud verbis exprimatur, non videtur esse obligare ad pœnam, nisi facta condemnatione. Tum, quia hæc obligatio est ob transgressionem legis sibi impositæ. Sed quando quis transgreditur legem à iure communi impositam, non contrahit pœnam, præcipuè si requirat actionem absque sententia iudicis. Ergo neque etiam contrahere debet pœnam, quam sibi ipsi imponit ob transgressionem suæ legis sine sententia iudicis: tum etiam quia has pœnas sæpè moderatur iudex, quia exuberantes sunt, imò ex stylo curiæ, non fit condemnatio harum pœnarum, nisi quatenus interest, vt testatur Sanchez loco statim referendo, cum Auendano *in suo dictionario*, *verbo pœna* & Gutierrez *de iuramen.* 1. *part. cap.* 36. *numer.* 10. Ergo oportet, vt ad earum obligationem inducendam sententia iudicis accedat, qui aduertat, an sint pœnæ exorbitantes, an etiam damnum aliquod innocenti sequutum fuerit: nam seclusis his casibus non debet ad pœnam condemnare. Tandem in casu dubio intelligi debent contrahentes apponere pœnam, iuxta regulam pœnarum iuris communis, quæ non obligat ante latam sententiam saltem declaratoriam: & ita tenet plures referens Thomas Sanchez, scriptorum moralium princeps, *lib.* 1. *de sponsalib. disput.* 37. *num.* 4. Nauarr. *cap.* 23. *num.* 67. Vasq. *disp.* 173. *cap.* 1. Beia 1. *part. casu* 41. Lessius *lib.* 2. *cap.* 20 *dub.* 15. Gutierrez *canon. quæst. lib.* 2. *cap.* 20. *numer.* 13. Vide Tuscum *verbo declaratio*, *concl.* 98. *numer.* 15. *&* 26.

5 Ex his infero cum Sanchez, & Gutierrez *locis citatis*, debitorem pœnę conuentionalis præscribere posse solutionē, si non petatur coram iudice, ex *l. omnes, Cod. de præscript.* 30. *ann.* quia dum non petitur, possidet bona fide. Imò addendum existimo cum Rebuffo *in proœm. constit. regal. glossa* 1. *num.* 47. hanc pœnam, & quamlibet aliam legis præscribi posse post condemnationem, si à parte interessente non petatur spatio 30. annorum, quia credere potest debitor creditorem nolle iure suo vti, sed gratis remittere; sicuti contingit in hærede, à quo legatarius non petit legatum, & in domino, qui scit feudatarium cecidisse in commissum, & non petit; consentit Vasquez *disp.* 173. *cap.* 3. Salas *de legibus, disput.* 15. *sect.* 3. *numer.* 52. Reginald. *lib.* 13. *numer.* 283. Bonacina alios referens *disput.* 1. *quæst.* 1. *p.* 7. § 2. *numer.* 30.

6 Argumenta verò in contrarium non obstant.

Ad primum primæ sententiæ respondeo, debitorem pœnæ esse obligatum ex pacto soluere posita condemnatione, non antea, & hoc sufficit, vt possit creditor agere aduersùs illum.

Ad confirmationem concedo, votum pœnale statim obligare, quia in voto non est imaginabilis alia sententia præter eam quam sibi quisque imponit, secus verò in debitis homini factis.

Ad argumentum secundæ sententiæ nego esse illam intentionem contrahentium, sed potius contrariam vt constat ex probatione nostræ conclusionis.

PVNCTVM IV.

Quas pœnas teneatur exequi delinquens post latam sententiam.

1 *Non potest condemnatus iudici resistere, quid si in falsa præsumptione sententia fundetur*
2 *Non potest obligare ad executionem pœnæ mortis, mutilationis, &c.*
3 *Quæ teneatur præstare condemnatus ad mortem.*
4 *Pœnam verberationis, exilij, carceris, communis sententia docet te obligatum esse exequi.*
5 *Temperatur communis sententia.*
6 *In pœnis pecuniariis tenenda est communis sententia te obligatum esse.*

1 PRimò est certum delinquentem resistere non posse iudici infligenti pœnas legis, post legitimam sententiam, esto possit sine resistentia fugere, cùm pœna grauissima est, quia ad fugam habet ius à natura, ad resistendum nullum ius habet, quia nulla ei irrogatur iniuria, vt suppono. Si autem ex præsumptione falsa damnatus sis ad graue supplicium, non est improbabile, posse te armis defendere à ministris iustitiæ, si aliquam spem habeas euadendi, quia te ipsa tibi infertur iniuria, quam potes vi repellere, sicuti si inuasus esses à furioso, docuit Lessius *lib.* 2. *de iust. cap.* 31. *dub.* 4. *fine* Vasquez *disput.* 174. *cap.* 1. Sotus 1. *de iust. quæst.* 6. *art.* 6. *& lib.* 5. *quæst.* 6. *art.* 4. Salas *disput.* 15. *sect.* 7. *num.* 87. Aduertunt tamen non posse te ministros vulnerare, sed solùm armis terrere, quia non licet tibi iniuriam facere, cùm iudex iniuriam non inferat. At Bannes 2. 2. *quæst.* 68. *art* 4. cum Victor. & alij relati à Couarr. 1. *var. cap.* 2. *numer.* 13. etiam admittunt te illos vulnerare posse, si hac via spem habeas euadendi: & videtur approbari à Lessio exemplo furiosi, quem licet tibi vulnerare, si alia via eius inuasiones declinare non potes, sufficit enim tibi in re fieri iniuriam, etiamsi inferens vt talem non reputet.

2 Secundò credo etiam certum delinquentem, neque per legem, neque per sententiam condemnatoriam obligari posse ad pœnam mortis, mutilationis, verberationis grauis, & infamis sibi inferendam, quia bono communi non expedit delinquenti hanc obligationem ita grauem imponere, vt ipse sui ipsius vindex sit, sufficienter enim fit satis bono communi, & pœnæ debitæ pro delicto, si cùm ab alio imponitur, patienter sustineat. ita Suar. *lib.* 5. *c.* 7. *ad finem & cap* 10. *n* 12 Vasq. *disp.* 173. Bonac. *disp.* 1. *quæst.* 1. *punct.* 7. § 2. *num.* 29. Graffis 1. *p. lib.* 2. *c.* 11. *numer.* 40.

Hinc fit, non posse reum obligari sumere venenum, vel abstinere à cibo oblato, quia nunquam hoc est necessarium bono communi, vt ipse suæ mortis sit executor: & ita docuit Suarez *lib.* 5. *de leg. cap.* 7. *num.* 13. *& cap.* 10. *numer.* 14. Vasquez *disput.* 173. *cap.* 3. Salas *disput.* 15 *sect.* 7. *numer.* 82. *&* 86. Lessius *lib.* 2. *cap.* 9. *dub.* 6. *num.* 26. Reginaldus *lib.* 13. *num.* 288 quamuis contra teneat Bonacina *disp.* 2. *de rest. quæst. vlt. punct.* 5 *numer.* 3. cum Aragon. 2. 2. *qu.* 69. *art.* 4. Emman Saa *verbo iudicialis actus*, *num.* 54.

3 Vnum tamen mihi certum videtur facta condemnatione ad mortem, vel exilium, quam condemnationem fugiendo vitare non potes, te posse, imò & debere ad locum destinatum proficisci, collum præparare, manus apponere, & alias actiones efficere, quæ ab alio ministro iustitiæ commodè fieri non possunt, quia hæc cooperatio ad mortem, censetur remota cooperatio, & de se indifferens, mortémque non inducens, & ex alia parte honestatur sufficienter præcepto iudicis, & exemplo adstantium, qui si te ire violenter viderent, iudicarent te impatienter mortem subire, & velle iustitiæ resistere, & ita tradit Sotus 1. *de iustit. quæst.* 6. *art.* 6. *concl.* 2. Couarr. 2. *p.* 4. *cap.* 6. §. 8. *n.* 10. Arag. 2. 2. *qu.* 62. *art.* 3. Salas *disp.* 15. *de leg. sect.* 7. *n.* 82. Sayrus *lib.* 3. *c.* 9. *n.* 41. Suar. vbi testatur de communi *lib.* 5 *cap.* 10. *numer.* 14. Bonacina *disp.* 1. *quæst.* 1 *punct.* 7. § 2. *numer.* 23. Vasquez *disp.* 173. *cap.* 3.

4 De aliis pœnis, nempe verberatione, exilio, carcere diuturno, communis sententia docet, teneri pœnam exequi, si ad executionem condemneris sententia vltima, quam appellatione, vel alio remedio iuris non potes infirmare. Vnde non potes à carcere fugere, ab exilio exire, & seruiture liberari, quia est iusta sententia, & præcepto iusto parendum est. sic D. Thom. 2. 2 *quæst.* 62. *art.* 3. Tiraquellus plures referens *in l. si vnquam, Cod. de reuocandis donation. verbo reuertatur. numer.* 291. Nauarr. *cap.* 23. *numer.* 66. Salas *disput.* 15. *sect.* 2. *numer.* 32. Clauis regia *lib.* 3. *cap.* 9. *numer.* 4 Bonacina *disp.* 1. *quæst.* 1. *p.* 7. § 2. *numer.* 33. Azor *tom.* 1. *libr.* 5. *cap.* 8. *q.* 6. Suar. plures referens *libr.* 5. *cap.* 10. *à numer.* 5.

5 Verùm censeo hanc sententiam communem temperandam esse: quare si carcer sit durus, & tristis, non videris obligatus ibi persistere, & à fortiori, si ibi malè tracteris: quod docet

cet Suarez *supra numer.*16.Et idem censeo, si condemneris ad exilium terræ insalubris,& longo tempore ad triremes, & ad quamlibet aliam actionem de te nimis molestam, præcepta enim humana, humana debent esse: at inhumanum videtur, si obligeris,vt in pœna adeò molesta ipse sis minister iudicis contra te ipsum. Ergo dicendum est te non posse ad hoc obligari.Et confirmo.Communis sententia tenet,(vt videbimus loquendo de confiscatione bonorum) non teneri delinquentem deferre bona fisco,sed satisfacere non impediendo fiscum possidere Ergo etiam satisfacies non impediendo iudicem,vt exequatur in te sententiam.

Quod si dicas:Iam impedio executionem,cùm fugam ab exilio,& carcere arripio.

Responderi potest impedire executionem,vtendo iure proprio defensionis,non tamen inferendo vim Adde omnibus his condemnatis præcipi obedire sententiæ, sub comminatione grauioris pœnæ.Ergo signum est solo timore pœnæ velle iudicem te adstringere, vt obtemperes; quare si in aliquo casu lex pœnalis censenda est ad solam pœnam obligare, hic debet esse,cùm præcipiatur res ita ardua,& difficilis:& ita sentit probabile Lessius *lib.*2.*cap.*31.*dub.*5.*num.*39.Salas *disput.* 15.*sect.*7. *numer.* 88.

6 In pœnis autem pecuniariis tenenda est communis sententia te obligatum esse soluere pœnam facta condemnatione,vel declarato delicto,quando pœna delicto est annexa, *facta*, inquam,*declaratione*,quam appellatione, vel alio remedio iuris infirmare non potes:sic docet Bonac. *suprà num.* 30. Vasquez *de legib.disput.*173.*cap.*3 Salas *disput.*15.*sect.*7.*num.*81. *&* *num.* 106.Suar.*lib* 4 *cap.*7.*numer.*7.Graffis 1.*p.decis.lib.*2.*cap.* 11 *num.* 40 Requiritur tamen,vt petatur ab eo,cui est soluenda;quia ita habet praxis,& vsus communis;quare dum non petitur,retinere eam potes, & sufficienter præsumere tibi condonari, vt in puncto antecedenti diximus.

Aliæ autem quæstiones de confiscatione bonorum, de reo fugiente à carcere,declinante iudicium,negante veritatem,cùm de hæresi,& de reo sermo habeatur,aptius explicabuntur; neque enim omnia in vnum locum coaceruanda sunt, cùm sua loca habeant destinata.

PVNCTVM V.

Vtrùm iudex teneatur pœnam imponere lege præscriptam.

1 *Princeps supremus,seu legislator potest,si tamen absque causa faciat, venialiter peccat.*
2 *Iudex inferior sub graui culpa est obligatus.*
3 *Proponuntur obiectiones,& soluuntur.*

1 LOqui possumus de Principe supremo,seu de ipso legislatore,vel de iudice inferiori. Si de Principe supremo seu legislatore loquamur,D.Thom.communiter receptus 2.2. *quæst.*67.*art.* 4. ait non esse obligatum pœnam taxatam delinquenti imponere,sed posse remittere,& arbitrari:consentiunt Iuristæ *in l.nulla iuris ratio ff.de legibus.* Ratio esse videtur, quia cùm ipse ad imponendam illam pœnam non possit arctari nisi ex sua lege,& lex non arctat legislatorem: sit sanè non esse obligatum. Verùm si absque legitima causa rigorem legis temperaret,peccaret ad minus venialiter:quia sine causa excipit subditum ab obligatione legis cõmunis:quod si ab omni pœna delinquentem liberaret sine causa,idque constaret,censeo grauiter peccaturũ, nõ aduersùs propriam legẽ,sed aduersùs potestatẽ sibi à republica concessam,qua abutitur in eius perniciem, præbet enim illa remissione occasionẽ multiplicandi delicta.At hic casus rarus est,& non moraliter contingens: semper enim præsumendus est Princeps remissionem concedens, moueri causa legitima,plures enim causæ esse possunt hanc remissionem concedendi, quæ in inferiori iudice locum non habent: quales sunt benignitatis, & liberalitatis ostensio, intercessio alicuius magnatis, remuneratio, & gratificatio obsequiorum delinquentis, vel eius progenitorum, & similes,aliqua enim ex his causis interueniente cedit remissio in commune bonum,ac proinde licita est:sic Salas *disp.*15.*sect.*8.*num.* 109.Suar *lib.*5.*c.*11.*n.*9.

2 Quòd si de iudice subdito legislatori loquamur, communis sententia docet, teneri pœnam taxatam delinquenti legitimè conuicto imponere,siue pœna sit pecuniaria,siue corporalis:ita Suar.*supra*,plures referens, & Salas, qui suppresso nomine Suarez, hanc quæstionem ferè iisdem verbis explicat. Ratio est manifesta:nam vel lex imponit pœnam ipso facto, vel signat ferendam, si constituit ipso facto, iudex declarans delictum, eo ipso declarat pœnam incursam, neque hanc incursionem potest ipse impedire, alias legislatore esset superior si autem est ferenda pœna, & iudex procedit ad punitionem delicti,cùm necessariò aliqua regula regi debeat,vt æquitatem seruet,& hæc nulla alia aptior esse possit, quàm lex,legi debet conformari? Adde legem illam de pœna imponenda aliquem astringere,quia est lex:at nullum alium præter iudicem astringere potest, quia nec delinquens ante impositionem tenetur illam subire, neque alius præter iudicem illam imponere. Ergo.

3 Sed obiicies primò. Aliquando pœnas iudices augent, aliquando minuunt vltra taxam legis. Ergo signum est non teneri seruare leges in hac parte. Secundò sæpè timorati, & religiosi interpellant iudices pro delinquentibus, vt constat ex *tota causa* 23. *quæst.* 1. si autem ipse neque augere, nec minuere posset pœnam pro suo arbitrio, sed lex seruanda esset,inutilis,& vana,imò illicita esset talis interpellatio. Ergo.

Respondeo ad primum. Concedo sæpè iudices augere, vel minuere pœnas delicto secundum se impositas:nego tamen id fieri vltra taxam legis absolutè, esto sit vltra taxam talis legis in particulari;lex enim aliqua specialis imponit pœnam delicto vt frequenter committi solet:at si specialem grauitatem,& deformitatem habeat,ob illam grauitatem,augeri pœna potest, quia ita est aliis legibus præscriptum:vt sumi potest ex *l.quidquid ergo,§.pœna,ff.de his qui notantur infam.& ibi gloss.*Econtra verò si delictum non attingat grauitatem communiter contingentem,quia fuit prouocatus,& subita ira accensus, temperari potest pœna,ex l. *absentem. ff. de pœnis.* Item ratione ætatis, vel senilis,vel puerilis,ex *l.auxilium.ff.de minorib.* Et de pœnis pecuniariis paupertas est sufficiens occasio temperandi pœnam ex *l.illicitas,§.vlt ff.de offic.præsid.*Ex quibus constat solutio secundæ obiectionis:cùm enim in horum consideratione multum possit affectus,meritò interpellari potest iudex, vt mitiorem partem eligat.

PVNCTVM VI.

An pœnæ solos delinquentes ligent.

1 *Nullum pro delicto alterius puniri potest.*
2 *Proponitur obiectio de filiis priuatis legitima ob crimen patris.*
3 *Soluitur obiectio.*

1 PRimò in hac quæstione est regula generalis, nullum pro delicto alterius puniri debere, quia pœna suos tenet authores,neque vlterius contra eos progreditur, qui procul sunt à delicto,ex *l.sancimus,C.de pœnis.*tradit, pluribúsque exornat Farinacius *lib.*1.*prax tit.*3.*q.*14.*n.*1. Couarruuias 2.*variarum,c* 8.*n* 7.

2 Difficultas autem est, quia ob crimen læsæ maiestatis præcipuè diuinæ,filij priuantur legitima,quæ illis debebat obuenire,ob patris delictum.Item excluduntur ab officiis, & beneficiis. Deinde vnus pro alio se obligare potest ad pœnam subeundam,vt optimè tradit Decius *c.quæ in Ecclesiarum,de constit.&* 1.2.*eodem tit* Rom.*consil.*15.*& in singul.* 118.Ergo iam vnus pro alio puniri potest.

3 Respondeo filium priuari legitima, quia non erat filij, sed patris, priuatur tamen officiis iam habitis, & iure consequendi alia ob delictum patris,quia est aliquid illius:quare non tam priuatur tunc filius,quàm pater filij priuatione,sicuti contingit in Dauid,quem Deus ob homicidium,& adulterium priuauit filio,qui ei natus erat:& in hoc sensu vera est sententia glossæ *in c.cùm homo,*23.*q.*5.*vers.supple*,quam receptã esse omnium consensu affirmat Felin.*cap.* 2. *de constitut.* dicens valere statutum,quo vxor seruitute,vel alia pœna puniatur pro culpa mariti: nam tunc illa seruitus non iam est pœna vxoris, quam mariti,siquidem in vindictam delicti à marito commissi imponitur. Vt autem hoc verum esse possit, debet delictum mariti talis conditionis esse, vt non censeatur sufficienter punitum pœna marito imposita, sed requiratur ad coniunctos extendi. Nunquam tamen valeret statutum, vt delictum vnius in alio etiam coniuncto puniatur, ipso delinquente relicto incolumi. Videtur enim esse contra rationem delinquentem à pœna liberare,& innocentem,quia ei coniunctus est,illa afficere.Ex voluntate autem propria optimè potest aliquis puniri ob delictum alterius, si ipse se pœnæ obiecit, cessit enim iuri proprio,& obligationem alterius,in se accepit sic Bonac.*disp.*2. *de peccat.q.*7.*punct.*3.*circa finem.*

PVNCTVM VII.

De effectu legis,qui est irritatio,quæ sit? quotuplex? & an lex irritans dicatur pœnalis, vel fauorabilis.

1 *Legislator humanus potestatem habet annullandi actum.*
2 *Dupliciter lex irritare contractum potest, vel ipso iure,vel expectata sententia.*
3 *Irritatio alia implicita,alia explicita.*
4 *An irritatio dicenda sit lex fauorabilis, vel non.*

1 Legisla

1 Legislator humanus, non solùm habet vim obligandi subditos, sed etiam annullandi eorum actus, quando bono communi expediens iudicauerit, ita vt censeatur taliter ac si facti non essent; quia hæc potestas æquè reipublicæ est necessaria ad commune bonum, sicut potestas obligandi. Adde quemlibet ciuem posse suis contractibus conditionem apponere, sub qua se velit obligare, & non aliter. Quare ergo non poterit respublica, cui omnes voluntates subditæ sunt, signare conditiones, sub quibus, & non aliàs valeant gesta per ipsos? Denique ab effectu constat hanc potestatem esse in republica ciuili, & Ecclesiastica; plures enim sunt contractus in vtraque republica irriti, qui seclusa lege irritante validi forent.

2 Dupliciter lex irritare contractum potest, vel ipso iure, vel expectata sententia. Contractus irritus ipso iure est ille, qui ita est nullus, vt nulla indigeat iudicis irritatione: hic est contractus matrimonij clandestini, vel intra gradus prohibitos, contractus impuberum, alienatio rerum Ecclesiæ non seruata forma, & alia huiusmodi, de quibus in sequentibus; contractus verò, qui ipso iure non est irritus, sed per sententiam venit irritandus, est contractus, in quo est deceptio vltra medietatem iusti pretij, ex *l. 2. C. de rescindenda vendit.* Vide de his plura exempla apud Vasquez *disput.* 163. *&* 164. & Lessium *lib. 2. cap.* 17. *dub.* 6. Salas *de legib.* 16. *sect.* 1. *&* 4. Sanch. *de matr. lib. 3. disp. 4. n. 3.*

3 Item irritatio alia est implicita, alia explicita: vt dicunt Doctores *in l. actus legitimi, ff. de reg. iuris. & cap. actus. legitimi, eodem tit. in* 6. Irritatio explicita est, quæ verbis explicitis habetur; vt si lex prohibeat actum, & insuper addat, quod si fiat, non valeat, sed careat robore firmitatis; iuxta *cap. decet. §. ordinarij de immun. Ecclesiarum in* 6 Implicita irritatio est, quæ per verba æquiualentia fit, qualis à Doctoribus connumeratur illa, in qua præscribitur forma seruanda in contractibus; deficiente enim forma, quæ dat esse rei, corruit actus, ex *Clement. vnica, de rebus Ecclesiæ non alien. c. quia propter, de electione c. vlt. de restit. spoliat. c. cùm delicta, de rescript.* & aliis pluribus, in quibus ob non seruatam formam actus redditur nullus, & in his omnes conueniunt.

4 Ex quibus constat, an irritatio dicenda sit pœnalis lex, vel non.

Dicenda, inquam, est pœnalis, quoties in pœnam alicuius delicti imponitur, vt contingit in lege irritante matrimonium ob vxoricidij, & adulterij crimen cum promissione futuri matrimonij, ex *toto tit. de eo, qui duxit in matrimoniū, quam polluit per adulterium*, & in lege irritante electionem ad beneficium ob simoniam commissam, & generaliter quoties lex irritationem assignat in odium transgredientis legem, & ob solam legis prohibitionem lex pœnalis est, sic tradit Sanchez *lib* 3. *de matrim. disp. 4. n. 9.* Salas plures referens *disp. 16. sect. 2.* Suarez *lib. 5. cap. 19. num. 7.* Et ratio est clara, quia priuare aliquem potestate contrahendi, vel acquirendi, quam aliàs habebat, onus graue est, & aptum, vt in pœnam delicti merito apponi possit. At si irritatio non ob commissum delictum, sed ob bonum cōmune religionis, reipublicæ, vel aliquorum priuatorum apponitur, siue irritatio sit directa, seu indirecta, implicita, seu explicita, non debet censeri pœnalis: talis est lex irritans actum ob non seruatam formā præscriptam; vt contingit in matrimonio ob defectum parochi, & testium, & in testamento non habente testes requisitos, & in alienatione rerum Ecclesiæ sine solemnitate præscripta *in Clement. 1. de rebus Ecclesiæ non alienan.* Item lex quæ directè, & explicitè irritat, si irritat actum ob bonum commune religionis, vel reipublicæ, non debet censeri pœnalis; talis est lex irritans matrimonia religiosorum, clericorum, affinium, & consanguineorum; attendit enim debitam honestatem, & religionem. Deinde si irritet ob bonum priuatorum, non debet censeri pœnalis, non enim censenda est lex pœnalis, quæ irritat professionem ante 16. annum completum, neque contractus pupilli sine authoritate tutoris, imò potius videtur fauorabilis. Neque obstat aliquando his legibus irritantibus grauati contrahentes, quia illud grauamen non per se intenditur à lege; solùm enim lex bonum commune, & rectam reipublicæ gubernationem intendit, ob cuius consecutionem aliqua onera suis ciuibus imponere potest: & ita tenent Sanchez, Suarez, & Salas *suprà*, conciliantes Doctores affirmantes, & negantes legem irritantem esse pœnalem.

PVNCTVM VIII.

An eo ipso, quo lex actum prohibeat, censeatur illum irritare.

1 *Proponitur dubitandi ratio.*
2 *Non ex eo, quod prohibeatur sit actus nullus.*
3 *Quid dicendum in nostro regn.*
4 *Satisfit rationi dubitandi.*

1 Rationem dubitandi fecit *l. non dubium, Cod. de legibus* vbi dicitur. *nullum pactum, nullam conuentionem, nullum contractum, inter eos valere volumus subsequutum, qui contrahunt lege contrahere prohibente: quod ad omnes legum interpretationes, tam veteres, quam nouellas trahi generaliter imperamus, vt legislator, quod fieri non vult, tantum prohibuisse sufficiat, cætera quasi expressa ex legis liceat voluntate colligere* hoc est, vt ea, quæ lege fieri prohibentur, si fuerint facta, non solùm inutilia, sed etiam pro infectis habeantur: licèt legislator prohibuerit tantùm, neque specialiter dixerit inutile esse debere, quod factum est. Neque valet dicere hanc esse legem ciuilem, & solùm in terris Imperatori subiectis vim habere posse, quia hoc esset verum, si aliis legibus, Hispaniæ, Galliæ, repugnaret: quod non constat. Deinde iure canonico videtur talis lex approbata. *cap. imperiali. 25. quæst. 2.* ibi, *imperiali constitutione apertè sancitum est, vt ea, quæ contra leges fiunt, non solùm inutilia, sed etiam pro infectis habenda sint.* Item *in reg. 64. de reg. iuris in* 6. dicitur, *quæ contra ius fiunt, debent pro infectis haberi.* Et ratione probatur, quia aduersùs voluntatem superioris, inferioris voluntas nihil efficere potest; sed voluntati superioris prohibenti actum, aduersatur voluntas inferioris efficiens illum. Ergo. Propter hanc rationem dubitandi tenent communiter Iurisperiti contractus, & alios actus simpliciter prohibitos esse irritos ipso iure, quamuis lex non addat irritos esse. sic Panormit. *cap. nulli, de rebus Ecclesiæ non alienand. & in c. ad Apostolicam, de regularib. n. 11.* Syluest. *verbo lex, q. 28* gloss. Bald & alij *in supradicta l. non dubium.* Tiraquel. plures referens *l. 16. connub.* glossa 4. *numer.* 5. *&* 6. & alij.

Scio huic sententiæ varias limitationes, & distinctiones à Doctoribus adduci, eo quòd multa prohibita sint, quæ tamen si fiant, factum tenet. *cap. ad Apostolicam, de regularib. cap. vnico, de voto libr.* 6. & alij, easque adducunt Suarez *libr. 5. de legibus cap.* 25. & Salas *disput.* 16. *sect.* 8. & optimè impugnant; quapropter illis omissis, quid dicendum sit, paucis exponam.

2 Dicendum ergo est, ex eo solùm, quod lex prohibeat actum, non censetur actus nullus in conscientia, sed insuper necessarium esse, si velit nullitatem causare, vti verbis id explicantibus, docet Suarez *num.* 11. & Salas *num.* 26. Molin. *tom. 1. de iustit. tract. 2. disput.* 88. Thom. Sanchez plures referens *lib. 7 de matrim. disput. 2. numer.* 10. Ferdinand Mendoça 1. *de pactis, cap. 4. numer.* 41. Bonacina *disp. 1. quæst. 1. punct. 7. §* 3. *numer.* 8. videtur consentire Farinac. 2. *p. fragment. vbi de lege, numer.* 189. *pag.* 206. & ferè omnes Theologi. Ratio est, quia prohibere, & irritare sunt omnino distincta: quia prohibere actum, est obligare, ne fiat; irritare est inefficacem reddere voluntatē in illius effectione. Ergo sola prohibitione legis nō significatur irritati. Ergo nequllā inducere potest: quia solū inducere potest id quod significat. Dices non significari irritationem, si lex, *Non dubium*, canonizata à Pontifice nō adesset: at supposita illa lege irritante actum à lege prohibitū, iam lex prohibēs simul irritat. Sed contra, quia illa lex ad summū habere potest vim in terris imperio subiectis, non in aliis, quia est nimis odiosa, & onerosa. Ergo non est cur obliget Italos, Hispanos, & Gallos. Præterea quia in his terris imperio subiectis, non videtur in illo rigore accepta, vt contractum reddat ipso iure nullum, sed annullandum, iuxta *cap. vides, distinct.* 10. ibi, *quidquid contra leges accipitur, per legem dissolui meretur*, scilicet à iudice, *& pro infectis habeatur*, supposita sententia. ita tradit Molinā *illa disp. 88. ad confirmationem primi argumenti.* & Salas *numer.* 23. Suarez *lib. 5. cap. 28. numer. 7. & seqq.* Sæpè enim actus est nullus, non quia re vera nullus sit ipso iure, sed quia ope exceptionis, & sententiæ à iudice latæ fieri nullus debet à puncto, in quo fuit factus, casu, quo actus capax sit huius irritationis, & pœnæ. Deinde quia Ecclesia olim prohibuit matrimonia clandestina. *c. cùm inhibitio, de clandestina desponsatione.* quæ tamen non erant irrita; vt constat ex Trident. *sess. 24. cap. 1. de reformat.* Item adstrictus voto simplici castitatis prohibitus est contrahere: at si contrahat, matrimonium tenet. Prohibitus est quis donare rem alteri promissam, si tamen donet, valida est donatio. Ergo non ex prohibitione directa, & per se, sequitur irritatio: & alia plura in confirmationem huius sententiæ adduci possunt, quæ libens omitto, quia per se est manifesta.

3 Sed quid dicendum in nostro regno?

Respondeo ex sola prohibitione facta non inferri annullationem ipso iure, quia nulla est lex, quæ hanc vim simplici prohibitioni tribuat; imò potius contrarium colligitur ex consuetudine satis recepta: sunt enim plures leges prohibentes ministris iustitiæ munera accipere, quæ si accipiant, acceptio valida est, dum non infirmatur. Item prohibentur acquirere ludo vetito, & tamen dum non repetuntur acquisita, retineri possunt. Quapropter cùm lex irritationem intendit, non est contenta simplici prohibitione, sed addit clausulam irritantem, vt videre licet *in l. 1. tit. 2. lib. 5. recopilationis.* quam optimè explicat Azeuedo *ibi, & num. 23. & sequent.* vbi ponderat necessitatem illius verbi, *lo aya per dido y pierda, y por el mismo caso pase el derecho de la demasia a los herederos.* sic Suarez *lib. 5 c. 30.* Molin. *supra disput.* 88 Vasquez *de legibus, disput. 164. cap. 3.* Salas *disp.* 16. *sect.*

16. *sect.* 8. *vers. dico quartò*, facitq; ad hæc Farinacius 2. *part fragment. vbi de legi, pag.* 208. *n.* 200.

6 Ex his constat solutio rationis dubitandi, dicimus enim *l non dubium*, neque in terris imperio subiectis habere vim ipso facto, sed ope exceptionis, & per sententiam, quia non videtur expediens esse alio modo receptam. Adde esse illam irritationem pœnalem, vt constat ex illis verbis legis initio propositis, *nec pœnas insertas legibus euitabit, qui se contra legis sententiam saua prarogatiua verborum contra legem excusat.* In irritatione autem pœnali, etiamsi sit ipso iure, potest expectari sententia declaratoria criminis, vti diximus in pœnis impositis ipso iure, & dicemus. *Caput* autem *imperiali*, loquitur de quodam testamento, quod erat secundum leges imperiales irritum ipso iure, & licet ibi subdat generalem rationem, quia erat contra legem, intelligi debet non de lege prohibente precisè, sed irritante in pœnam. *Regula* autem *illa* 64. *de regulis iuris*, vbi cauetur habenda esse pro infectis, quæ contra ius fiunt, Sanchez *lib.* 3. *de matrim. disput.* 5. *num.* 4. *ad* 4. censet intelligi de his quæ fiunt contra ius dans formam actui. At neque hoc est necessarium: nam etiamsi solùm sit contra ius prohibẽs tantum, potest à iudice pro infecto haberi, si iudicet esse conueniens ob transgressionem legis talem irritationem apponere, debet tamen actus capax esse irritationis: nam aliqui actus semel validi capaces non sunt huius effectus, vt matrimonium, ordinatio, & alij similes. Ad argumentum ex ratione petitum, dico inferioris voluntatem contrariæ non posse voluntati superioris: at voluntas superioris si tantum prohibet actum, non resistit illius valori, sed eius honestati, eâque de causa potest à subdito validè, licèt illicitè effici.

P V N C T V M IX.

Quando lex irritet actum ob non seruatam formam à lege præscriptam.

1 *Quid sit forma, & quotuplex, alia substantialis, alia accidentalis.*

2 *Quomodo cognoscitur an sit forma substantialis, vel accidentalis.*

3 *Limitatur, vt non procedat, cùm datur potestas, & præcipitur forma apponi, quæ de iure inest.*

4 *Episcopus excommunicans non seruata forma præscripta in cap. 1 de sentent. excommun. in 6. validè, esto illicitè excommunicat.*

5 *Processus factus omisso iuramento, valet.*

6 *Si habenti potestatem audiendi confessiones indifferenter præcipiat superior, ne audiat fœminarum, valet confessio, esto illicitè faciat Sacerdos.*

7 *Quid dicendum, cùm committitur tibi facultas, vt facias actum ex consilio peritorum, an sit actus nullus omisso consilio.*

8 *Quid quando statutum mandat fieri actum certo loco, & tempore*

9. *In casu dubio, an forma inducta sit substantialis, vel accidentalis, præsumi debet substantialis.*

1 FOrmam definit Decius cum Bald *in l. hac consultissima, num.* 10. *Cod qui testamenta facere possunt.* Alciat *lib.* 5. *paradox. cap* 16. *in princ.* esse quandam ordinatam seriem, qua res perficitur. Exemplis manifestari potest, tum in sacramentis, tum in contractibus, & vltimis voluntatibus, in quibus omnibus signatur talis series rerum, quæ sacramenta, contractus & testamenta ad suam perfectionem deducit.

Duplex est forma, alia substantialis, alia accidentalis. Substantialis est, quæ dat esse rei, accidentalis illud supponit; ob defectum enim formæ substantialis perit actus substantia: secus ob non seruatam formam accidentalem. Exemplum vtriusque formæ videri potest in matrimonio; præsentia enim parochi, & testium requiritur, vt forma substantialis, quia illa deficiente, deficit contractus: denunciationes autem, & aliæ solemnitates Ecclesiasticæ non requiruntur, vt forma substantialis, sed tanquam accidentalis: nam esto non seruentur, adhuc perseuerat actus, & *in c. quia propter, de elect.* præscribitur forma substantialis, & accidentalis.

2 Tota ergo difficultas est, quomodo cognoscenda sit forma substantialis, & distinguenda ab accidentali? Et omissis variis dicendi modis forma substantialis inducitur, quoties lex dicit hoc esse seruandum pro forma, quia tunc forma stat pro famosiori significato, ac proinde pro forma, quæ dat esse rei: sic docet alios referens Farin. 2. *p. fragm. vbi de leg. n.* 203. *pag* 209. *vers. dic primò.* Secundò quando aliàs irritatur actus. Tertiò si loquatur conditionaliter. sic Farinac. ex communi sententia. Quartò quoties lex tribuit facultatem actus faciendi, & simul modum præscribit, talis modus censetur inductus, vt substantialis forma, & probatur ex *c. cùm dilecti, de rescript. c. venerabili. iuncta gloss. de offic. de leg.* quia censetur dans potestatem, dare illam limitatam: hoc est, sub illa forma seruanda, & non aliàs & cùm ex defectu potestatis actus ruat, ruit actus ob non seruatam talem formam: & hoc est verum, etiamsi non apponatur clausula irritans: & ita tradit gloss. *in Clem.* 1. *de iure patron. verbo inhibentes.* Felin. *in c. ex parte, de constitut. in princ.* Panorm. *ibi n.* 5. & probatur ex ipso textu, vbi Pontifex dedit facultatem conferendi certas præbendas ex consilio Episcopi: & quia hoc omissum fuit, declaratur collationem esse nullam. Thom. Sanch. *lib.* 5. *Decal. c.* 4. *n.* 26. Suarez *lib.* 5. *de leg cap.* 31. *n.* 6. *&* 32. *num.* 9. Salas *disp.* 16. *sect.* 9. *ad fin* Farinac. 2. *p fragm. vbi de lege. num.* 204. *pag.* 109 *& n.* 225. *pag.* 211. Bonac. *disp.* 1. *quæst* 1. *punct.* 7. §. 5. *n.* 17. Syluest. *verb. consilium, q.* 3. Rodriquez *tom.* 2. *q. regul q.* 45 *art.* 2. *fine.* Saa *verb. lex, n.* 14.

Quòd si habenti aliàs potestatem, signetur forma seruanda non debet censeri irritus actus ob non seruatam formam, nisi à lege ipsa irritetur expressè: docent Doctores suprà relati moti à cõtrario fundamẽto, quia talis actus procedit à potestate antea habita, quæ non debet censeri restricta, nisi expressè de tali restrictione constet, non autem constat ex eo præcisè, quòd mandetur seruari talis forma

3 Hæc doctrina limitanda est, vt non procedat, quando datur potestas, & simul præcipitur forma apponi, quæ de iure communi inest accidentaliter, & non substantialiter, nam tunc debet præsumi, vt substantialem expostulari. Exemplum est manifestum in contractu matrimonij: si enim alicui des mandatum, vt contrahat tuo nomine, præmissis denunciationibus, ipse tamen omittat denunciationes, contractus legitimus est, quia non censeris illam conditionem alio modo expostulare, quàm à iure expostulata est: cùm autem à iure solùm de solemnitate accidentali, & non substantiali sit requisita, vt bene probat Sanch *lib.* 3. *de matrim. disp.* 5. efficitur sanè, neque à te alio modo expostulari, nisi clarè explices. Idem est si Sacerdoti licentiam concedas assistendi matrimonio, diligenti examinatione præmissa, an sint contrahentes impediti, quia de iure inest talis inquisitio, vt forma accidentalis: sic docet Sanc. *ibi n.* 4. Basil. de Leon. *lib* 5. *de matrim. c.* 39. *n.* 6. Salas *disp.* 16. *sect.* 9 *num.* 39. *versic. vnde hæc differentia.* Farinac. 2. *p. fragment. vbi de lege, n.* 203. *pag.* 209. *vers. septimo.*

4 Hinc fit septimò Episcopum excommunicantem non seruata forma à iure requisita, *cap.* 1. *de sentent. excomm. in* 6. hoc est, sine scriptura, & sine expressione causæ, validè excommunicare, illicitè tamen, quia præcepto apponendi talem formam, non censetur potestas restricta: sic glossa, Salas, Bonacina, Suarez Emmanuel Sà *suprà.* Sanchez *lib.* 3 *de matrim. disp.* 5. *num.* 4.

5 Fit secundò processum factum, in quo omissum est iuramentum, quod iudicibus præstandum erat in principio litis, iuxta *l. rem non nouam, C de iudic.* validum esse, vt ibi glossa notat, & Suar. *lib.* 5. *c.* 32 *n* 3. quia lex expostulans iuramentum illud non restringit potestatem iudicis, sed instruit, quid facere debeat.

6 Fit tertiò, si tibi habenti potestatem audiendi confessiones, præcipiat superior, ne audias fœminarum, aut mercatorum, nisi expressè restringat potestatem, integra tibi ad omnes personas manebit, esto licitè vti illa non possis respectu fœminarum, & mercatorum. Ita Salas *sect* 10 *num.* 43. qui idem dicit de acquisitis ludo prohibito, & de muneribus receptis à ministris iustitiæ, qui non tenentur ea in conscientia restituere, quia esto prohibeantur recipere, non tamen sub clausula irritante, & cùm aliàs habeant potestatem validè illa recipiendi, non debet censeri restricta, nisi expressè constet.

7 Fit quartò, quid dicendum sit ad illam quæstionem, an cùm tibi datur potestas ad aliquem actum, & apponitur clausula, vt fiat de consilio aliquorum, si secus facias, teneat factum?

Respondeo iuxta supradicta, si aliunde non habes potestatem, sed simul cum appositione illius clausulæ potestas conceditur, magnum indicium est nullum esse actum, non petito consilio. est communis sententia Doctorum, ex *cap. cùm in veteri, de elect.* vbi irritatur electio ob omissum consilium: & idem habetur *in cap nouit, de his quæ fiunt à Prælato.* ita Syluest. *consilium, quæst.* 1. *&* 3. Panormitanus *cap. ad Apostolicam, de regularibus, circa finem, & cap fin. de Ecclesiis ædificandis.* Azor *tom.* 1. *disp* 12. *c.* 5. *quæst.* 3. Bonacina *disp.* 1. *q.* 3. *punct.* 4. §. 2. *num.* 3. Molin. *tract.* 5. *de iust. disp.* 23. *n.* 2. At si aliunde habenti potestatem mandatur consilium peti, ob illius omissionem non debet censeri actus nullus: tenet Syluest. *suprà*, & Panorm. *cap. ex parte, de consti. circa fin.* Salas *disp.* 16. *sect.* 10. *n.* 43. Ratio est, quia tunc præsumitur consilium mandari, vt rectè actus præstetur, non vt validè.

8 Fit quintò, quid dicendum sit quando statutum mandat fieri aliquid certo loco, & tempore, an actus contra factus irritus sit, & nullus.

Plures Doctores affirmant nullum esse, quia induceit formam substantialem: sic Felin. *c. cùm dilecti, de rescriptis, col.* 8 *versic. octauum signum.* per textum *in l. scire oportet*, §. *consequi, ff. de excusat. tutorum.* Bald. *in authent. quæ supplicatio, prope finem, C. de precibus imperatori offerendis.* Roland. *consil.* 72. *n.* 7. *lib.* 3.

lib. 3. fauet Tuscus *verba forma, conclus.* 414 *n.* 14. 15. 18. *& sequentib.* At tenendum est, generaliter loquendo, actum validum esse, nisi lex, aut statutum vlterius procedat annullando actum: docuit aliis relatis Farinae. 2. *par. fragment vbi de lege, n.* 216. Suarez *de legibus, lib.* 5. *c.* 15. *n.* 10. *& c.* 28. *n.* 17. *&* 18. quia tunc non intelligitur circunstantia temporis, & loci, vt forma apposita.

9 Aduerto, quoties dubium est, an forma inducta, sit substantialis, vel accidentalis, præsumi debere substantialem, præcipuè si fauorem contineat: tradit Farinacius *num.* 221. cum Mathesilao *singul.* 130. *& seqq.* Roland. *conf.* 43. *num.* 13. *lib.* 2. *& conf.* 30. *num.* 1. *& conf.* 55. *num* 26. *lib.* 3. Vantius *in tract. de nullit. rubr. quot. & quibus modis nullitas in iudicio proponatur, num.* 52.

Pvnctvm X.

An lex irritans actum ipso iure indigeat sententia, vt effectum sortiatur.

1 *Si irritatio succedit actui iam facto ob omissionem forma accidentalis, non habet effectum, quousque à iudice declaretur.*
2 *Quando irritatio comitatur actum, vel illum antecedit, & in odium transgredientis imponitur, probabile est non habere effectum ante sententiam.*
3 *Quadam diligenter notanda, quoties declaratoria requiritur.*
4 *An lex irritans actum, v.g. testamentum, electionem ob non seruatam solemnitatem, aliquem habeat effectum in conscientia. Proponitur prima sententia non habere, si nihil contineat aduersum naturali iustitia*
5 *Secunda sententia docet effectum habere.*
6 *Tertia distinguit inter actum publica potestatis, vel propria.*
7 *Prafertur secunda sententia.*

1 Dico primò, si irritatio succedat actui iam facto ob non seruatam aliquam accidentalem conditionem, censeo non habere effectum integrum, quousque à iudice declaretur, sicuti diximus de pœna à lege imposita. Exempla sunt, si à lege irritaretur donatio, venditio, & alij actus, ex quibus gabella non soluitur; quia tunc actus præsupponuntur iurè facti, & sine vlla legis resistentia; irritatio verò postea subsequens pœna est in odium delicti commissi. Ergo debet sequi naturam legis pœnalis, quæ indiget sententia saltem declaratoria criminis: & ita vt probabile defendit Suarez *lib.* 5. *c.* 32. *n.* 2. & 3. Sanchez *lib.* 3. *de matrim disp* 4. *num.* 9. Farinac. 2. *p. fragm. vbi de lege, num.* 102. *pag. mihi* 196. *latius n.* 157. 160. 161. *&* 132. *pag.* 212.

2 Dico secundò, quando irritatio comitetur actum, seu illum antecedat, & imponitur ob solam legis prohibitionem, & in odium transgredientis, probabile, etiam est indigere sententia declaratoria, docet Suar. *supr. num.* 5. & indicat Sanchez *num* 9. & Farinacius *locis citatis.* & probari videtur ex *cap. si religiosus, de elect. in* 6. ibi, *& in pœnam præsumptionis illius electio eadem viribus vacuetur.* Idem habetur *in cap. nouit, de his qua fiunt à Prælato.*

Excipiendus est contractus incapax irritationis, si semel validè fiat, hic enim statim irritus fit, etsi in pœnam apponatur irritatio: constat in matrimonio prohibito ei, qui cognouit consanguineam vxoris, vel commisit adulterium sub promissione coniugij, vel mortem intulit vxori animo ducendi concubinam: quibus etsi in pœnam delicti commissi irritatio fiat, statim habet effectum, cùm matrimonium attentatur, quia alio tempore habere non potest. & tradit Sanchez *lib.* 3. *de matrim. disp.* 4. *fine.*

3 Aduertendum tamen est ex Farinac. *num.* 167. quoties declaratoria requiritur ad executionem pœnæ impositæ ipso iure, citandum esse delinquentem, vt pœna executioni mandari possit. consentit Clarus *in practic.* 9. *fin. quæst.* 31. *n.* 3. *vers. item adde.* Tuscus *verbo declaratio, conclus.* 96. *n* 3. *&* 98. *n.* 62. Ratio esse potest, quia illa declaratio est actus iudicij, & sententiæ, qui sine citatione fieri non potest.

Secundò aduerto cum eodem Farinacio, Tusco, & aliis ab huiusmodi declaratione dari appellationem, quia nihil est, quod obstet. Excipe, nisi factum esset notorium, vel periculum in mora: sic Felin. *in c.* 1. *de sponsalibus, n* 4. *& in cap. Rodulphus, n.* 43. *de rescriptis.*

4 Difficultas autem est an in contractibus, & electionibus, quæ irritari possunt per sententiam, esto à principio valida sint, si lex requirat aliquam solemnitatem, & addat verba irritantia, omissio illius solemnitatis, & conditionis reddat actum nullum in conscientia, vel tantùm in foro externo, & mediante iudicis sententia. Exemplum est in testamento minus solemni quod leges infirmant. *cap cum esset, de testam l. hac consultissima, C. qui testamenta facere possunt.* Item in electione facta sine consensu Capituli, & in alienatione rerum Ecclesiæ? In qua re inuenio plures sententias.

Prima affirmat, si actus nihil contineat contra naturalem iustitiam, & æquitatem, esse ipso iure validum, quousque rescindatur, quia lex irritans illum, fundatur in falsa præsumptione, qua putat electionem esse alicuius indigni, alienationem in damnum esse Ecclesiæ, hæreditatem fraudulenter esse relictam. Si ergo electio est digna, & alienatio, cedit in vtilitatem Ecclesiæ, & in testamento nulla est fraus commissa, credibile videtur legem nolle talem actionem irritare: ita docet Nauar. multis relatis *comment. de alienatione rerum Ecclesiasticarum, notab.* 11. *num.* 19. *& comment. de spoliis. n.* 6. Anton. *in c. quia plerique, de immunitate Ecclesiarum* & ibi Panorm. *& in cap* 1. *de constitut.* vbi Felinus, Innocent. *in cap. quia propter, de elect.* & Archid. *regul. beneficium, de regulis iuris in* 6. consentit. Couarr *cap. cum esset, de testament. n.* 5. loquens de testamento; cùm hæredi constat de libera voluntate testatoris, posse, inquam, in conscientia hæreditatem accipere, & retinere, quousque hæredibus ab intestato applicetur à iudice, idem docet Medina *C. de restit. num.* 23. *fine.*

5 Secunda sententia docet huiusmodi leges irritantes statim sortiri suum effectum, neque indigere sententia aliqua. sic Salas *disp.* 16. *sect.* 9 *circa finem.* Suar. alios adducens *lib.* 5. *cap.* 34. *n.* 3. Mouentur, quia causa irritationis harum legum, non est fraus, vel dolus, qui in singulis casibus interuenit, sed illorum periculum, quod adesse communiter recognoscitur. Quæ ratio semper subsistit, etiamsi in aliquo casu particulari nulla fraus, nec dolus interfuerit.

6 Tertia sententia distinguit inter actus factos virtute publicæ potestatis, & inter actus factos virtute potestatis propriæ, & dominij. Actus publicæ potestatis vocat electionem Prælati, alienationem rerum Ecclesiæ: actus priuatæ potestatis, & dominij, institutionem hæredis in testamento, venditionem, & alienationē propriarum rerum. Si actus sit publicæ potestatis, censet hæc sententia ipso facto esse irritos, si lex irritos esse decernat, neque indigere sententia, quia cum eorū valor à publica potestate pēdeat, & hæc potestas media lege illi resistat, si non seruetur talis conditio, & forma, absolutè actus nullus est censendus. At si actus à priuata potestate pendeat, non debet censeri irritus in conscientia, ex eo solùm, quod lex irritum esse decernat, quia bono communi per legem intento sufficienter satisfit, si reddantur irriti accedente sententia.

7 Inter has sententias secunda mihi magis probatur; Existimo enim Principem media sua lege habere efficaciam inhabilitandi personam ad donandum, & contrahendum alia forma, quam ipse præscribit, quia hoc pertinet ad commune bonum: quare si hanc intentionem sufficienter explicet, sine dubio habebit effectum, & irritam reddet donationem. Aduertenda tamen sunt verba legis & rigorosè pensanda, an reddant actum nullum in se, an solum in fauorem alienius partis, an solùm reddant actum nullum in exteriori foro: hoc est, ne ex illo aliquid in iudicio, vel extra probari possit? Si verba legis irritant actum in fauorem vtriusque contrahentis, certum existimo habere vim nulla expectata sententia; si verò in fauorem alicuius, vt contingit in alienatione rerum Ecclesiæ, & minoris, consentiente Ecclesia, & minore, contractus dissoluitur.

Tandem potest fieri irritatio solùm quoad probationem externam, & fidem faciendam, vti dicit Molin. *tom.* 1. *de instit. disp.* 81. *pag.* 297 *vers. in hac graui, & difficili.* & Suarez *lib.* 5. *de legibus, cap.* 32. *n.* 6. *&* 7. *circa fin.* contingere in testamentis. Affirmant namque testamenta minus solemnia non esse inualidata à lege, quo ad naturalem obligationem, sed solum quoad eiusdem, & forum exterius: quapropter concludunt hæredem sic institutum posse retinere hæreditatem, dum non exigitur ab eo; attamen si per iudicem applicetur hæredi ab intestato, qui certè id expostulare potest, extingui eo ipso ius hæredis instituti, quia ob commune bonum lex habere potest hanc efficaciam, auferendi ab vno dominium, & applicandi alteri Sed hæc latiùs, cum de testamentis fuerit sermo.

Pvnctvm XI.

An lex eo ipso, quo irritat actum, prohibeat in conscientia illius excutionem.

1 *Lex irritans actum, non prohibet illius executionem formaliter.*
2 *Proponitur obiectio, & soluitur.*
3 *Quid dicendum de irritatione facta in fauorem alicuius.*
4 *Cum lege irritante sæpè prohibitiua coniungitur.*

1 Respondeo ex eo præcisè, quod lex irritet actū, non prohibet illius executionem; quia irritatio est effectus distinctus ab obligatione. Exemplis res declaratur. Matrimonium, & professio irritantur, si fiant graui metu, & tamen non peccat sic contrahens ex communi sententia; ratione enim metus excusatur à peccato. Item testamentum conditum sine debita solemnitate est irritum: & tamen sic condens non videtur

tur peccare, quia nulli facit iniuriam. non instituto, poterat enim illum prætermittere. non hæredibus ab intestato; siquidem nullam illis obligationem habet. Ergo vtitur iure suo liberè de propriis bonis disponens. Neque obstat ex illo actu aliquam deceptionem, aut inimicitiam oriri, quia hoc est per accidens, quod sufficienter honestari potest, si ob rescindendas iniquas querelas, importunas preces, & vexationes ita disponas: sic tenet Salas *disput.* 16. *sect.* 6. Suarez *lib.* 5. *c.* 20. *præcipuè num.* 8. *&* 11.

2 Dices, si contraheres matrimonium clandestinè, & professionem sine debita forma faceres, peccares grauiter, esto solùm esset decretum irritans. Ergo sufficit irritatio actus, vt prohibitionem inducat?

Respondeo, distinguendo consequens, sufficit irritatio actus, vt prohibitionem inducat per ipsam legem: nego. At si aliunde ex lege ipsa naturali oriatur prohibitio, transeat. In supradictis casibus de matrimonio clandestino, & professione sine debita forma nascitur prohibitio ex lege ipsa naturali, qua teneris actus pertinentes ad religionem, & iustitiam validè præstare, nisi aliqua legitima causa excuseris.

3 Item si irritatio facta est in fauorem alicuius, cui fauori ipse cedere potest, non peccat inualidè actum faciens: sic filia renuncians hæreditati paternæ contenta dote non peccat, esto inualidè renunciet. Vxor alienans fundum dotalem cum licentia mariti, quia hæ irritationes non sunt absolutæ, sed dependenter ab ipsis; possunt enim iuramento illas firmare. Ergo non sunt censendæ peccare in tali renunciatione, & alienatione: & ita tradit Salas *n.* 8. Suarez *suprà n.* 11.

4 Dixi in principio legem irritantem actum non prohibere illius executionem ex eo præcisè, quòd irritans sit: vt aduerteres sæpè cum lege irritante coniungi prohibitionem, quod tum ex verbis legis, tum ex materia colligendum est. Si enim verba sint præceptiua, directa ad personas, clarum est esse legem præcipientem: si autem materia ita sit execrata à lege, vt in ipsius odium irritatio fiat, tunc certè præceptum de illa vitanda intelligendum est adesse, quod optimè explicuit Suarez *lib.* 5. *de legibus, cap.* 20. *n.* 10. sic enim (inquit) lex irritans collationem beneficij per confidentiam in conscientia prohibet illam; & lex irritans electionem religiosi ad Episcopatum acceptatum sine licentia sui Prælati, prohibet talem acceptationem: sic etiam turpia legata, dum irritantur, in odium scribentis, prohibentur, vt saltem prohibita esse supponuntur, *in l. turpia. ff. de legat.* 1.

PVNCTVM XII.

Quibus modis irritatio impediri possit.

1 *Si ferenda sit à iudice, omnibus illis modis impeditur, quibus impeditur sententia.*

2 *Si iniquis mediis impedias irritationis sententiam, probabilius tenet Suarez te obligatum esse rescindere; tametsi non condemneris.*

3 *Quæ debeant supponi ad nostram sententiam.*

4 *Teneris contractum rescindere, si per actionem iniustam, aduersùs emptorem impedis rescissionem.*

5 *Secus si per actionem iniustam aduersùs iudicium.*

6 *Quid dicendum in casu beneficij à te possessi, cuius collatio irritari potest.*

7 *Irritatio ipso iure imposita in pœnam delicti commissi, cessante delicto cessat.*

8 *Secus de irritatione ob bonum publicum, quæ nulla ratione etiam ob ignorantiam impeditur.*

9 *Irritatio in fauorem priuatæ personæ illa renunciante cessat.*

1 REuocanda est in memoriam distinctio supradicta, de irritatione ipso facto, & incurrenda per iudicem. Si irritatio sit ferenda à iudice, impediri omnibus illis modis potest, quibus potest impediri aliqua sententia; cùm enim hæc dari non possit nisi causa probata, & sæpè probationes deficiant, hac via optimè impediri potest irritatio.

2 Difficultas autem est, si hunc defectum probationis iniquis mediis obtineas, scilicet incutiendo metum parti læsæ, ne rescissionem intentet, vel si intentat, negas veritatem, aut subornas iudicem, aut falsos testes inducis; an tunc teneatis in conscientia contractus rescindere, etiamsi à iudice non fuerit irritatus?

Suarez *lib.* 5. *disp.* 21. probabilius existimat te teneri. Probat, quia per iniustitiam impedisti, ne rescinderetur contractus. Ergo obligaris illum rescindere, cùm possis, & confirmat: nam vel teneris restituere aliquid actori, eo quòd impedisti actus rescissionem, vel non? Dicere autem te nihil restituere esse obligatum, affirmat esse incredibile: si autem obligatus es aliquid restituere, necessariò dicendum est, te esse obligatum restituere rem ipsam, & contractum dissoluere, quia alia recompensatio non est facienda, cùm debitum restitui potest in propria specie.

3 Verùm vt meam sententiam pronuntiem, suppono iure naturæ te obligatum non esse rescindere contractum, sed solùm reparare damnum factum. v. g. vendidisti rem vltra dimidium iusti pretij, teneris, inquam, iure naturæ reddere emptori partem illam pretij, in qua excessisti iustitiæ æquitatem, & insuper damna, si aliqua euenerunt ex dilatione huius restitutionis. Ad rem autem reddendam nunquam teneris, nisi posita sententia, & applicatione iudicis, qui valet rescindere contractum in pœnam excessus, & iniustitiæ commissæ: emptor autem ius non habet recuperandi rem, nisi adueniente sententia, & applicatione iudicis.

Secundò suppono dupliciter te posse impedire hanc irritationem, vel per actionem iniustam aduersùs emptorem, vel per actionem iniustam aduersùs iudicium: actio iniusta aduersùs emptorem, est, si dolo, vi, metu, & fraude emptorem detineas, ne contractus rescissionem procuret, vel iudicem impedias, ne sententiam pronunciet. Actio verò iniusta aduersùs iudicium est, si interrogatus in iudicio, negas veritatem; ad idem reduci potest, si precibus, aut donis, absque aliqua vi iudicem persuades, ne rescissionem faciat. His ergo positis.

4 Dico primò, si per actionem iniustam aduersùs emptorem impedis rescissionem contractus, teneris contractum rescindere, quia damna, quæ ex iniustitia facta alicui obueniunt, debent reparari. Item emptor, & quilibet alius habet ius à natura concessum, ne iniuriosè impediatur à consequutione legati, hæreditatis, muneris, vel alterius cuiusque beneficij: qua ratione dicunt communiter Doctores, te teneri ad restitutionem, si vi, dolo, aut fraude impedis alicui legatum, quod defunctus intendebat relinquere. Nam licèt ad legatum non habeat ille ius vllum in re, supposita declaratione voluntatis defuncti; habet ius ne illi hæc declaratio iniuriosè impediatur. Ita similiter in præsenti dicendum est neminem habere ius ad rescissionem contractus validi, nisi supposita sententia iudicis: quia tamen habet ius, ne iniuriosè hæc sententia sibi impediatur; ideo si illam impedis, obligatus es iniuriam reparare: & cùm possis rescindendo contractum integrè reparare, ad eius rescissionem teneris. Et hæc doctrina non solùm habet verum in rescissione contractus, sed etiam in qualibet pœna applicanda actori: nam licèt actor non habeat ius ad pœnam, nisi supposita sententia, & applicatione iudicis; habet tamen ius, ne iniuriosè impediatur talis applicatio.

5 Dico secundò, si per actionem iniustam aduersùs iudicium impedias contractus rescissionem, non teneris rescindere: sic videtur sentire Nauarr. *cap.* 18. *n.* 48. & Vasquez *de legibus, disput.* 175. *cap.* 2. quatenus affirmant, nullum reum obligatum esse ad restitutionem pœnæ debitæ post condemnationem, etiamsi iniquè, & iniustè impediat. Probo, quia tunc non committis iniustitiam aduersùs emptorem, quia emptor ante sententiam non habet ius iustitiæ, vt sibi pretium reddatur, sed solùm habet ius à lege illud intentandi, & procurandi. Ergo cùm in iudicio negas veritatem, non committis iniustitiam aduersùs emptorem, quia ipse emptor non habet ius iustitiæ, vt in iudicio veritatem manifestes; hoc enim ius oriri poterat ex eo, quòd haberet ius iustitiæ ad rescindendum contractum: at hoc non habet ante sententiam, sed solùm habet ius ad procurandum, quod est ius legale. Ergo nulla iniustitia aduersùs emptorem committitur, ac proinde nulla est obligatio reparandi. Confirmo. Si denunciatori delinquentis applicanda est aliqua pecunia ob denunciationem factam, & tu impedias illius consecutionem; communior sententia, quam etiam approbat Suarez *lib.* 5. *cap.* 21. *n.* 7. tenet te non esse obligatum, quia ipse non habet ius iustitiæ ad pœnam antecedenter ad iudicis applicationem: sed similiter emptor non habet ius iustitiæ ad rescissionem contractus, nisi applicatione facta. Ergo. Ad intentandam autem, & procurandam pœnæ applicationem à lege habet ius denunciator, sicuti habet emptor ad rescindendum contractum, sed hoc ius non præstat negationem veritatis in iudicio esse contra iustitiam commutatiuam. Ergo. Neque etiam ius, quod habet emptor ad contractus rescissionem: nam quòd vnum ius concessum sit ob bonum commune reipublicæ, aliud ob speciale partis læsæ, accidentarium est, si vtrumque ius est eiusdem rationis, scilicet legale.

6 Ex quo inferendum est, si consequutus fuisti beneficium validè, siue per alicuius resignationem, siue per ordinarij prouisionem; & alius, quia cognouit aliquem defectum, ratione cuius cassari electio potest, intentet cassationem; tu verò negando veritatem in iudicio, vel alia via, quæ non sit actio iniuriosa, impedias irritationem, non teneris ad vllam restitutionem, quia nullam iniustitiam aduersùs procurantem irritationem committis; illa enim irritatio tanquam lex pœnalis iudicanda est: sic docet Suarez de beneficio non per resignationem acquisito, sed vacanti absolute, & ab ordinario tibi concesso.

7 Restat loqui de irritatione ipso iure imposita. Supponimus ex sæpè dictis hanc irritationem imponi posse, vel in pœnam delicti commissi, vel in fauorem reipublicæ, aut membrorum eius. Si irritatio imposita est in pœnam delicti commissi, quæcumque via delictum excusetur, excusabitur irritatio, quia

cessante

cessante adæquata causa legis, debet cessare lex. Cùm ergo adæquata causa sit culpa,& hæc cesset, cessabit irritatio: & ita docet alios referens Suarez *lib. 5. de legibus, cap. 22. n. 3.* Difficultas autem est, an ignorantia irritationis pœnalis excuset ab illa incurrenda, si delictum, cui est annexa, commissum est. Huic difficultati satisfecimus, cùm de ignorantia pœnæ constitutæ per legem loquuti sumus: ibi enim, vt probabile, defendimus non contrahi pœnam.

8 Si autem de lege irritante ob bonum commune loquamur, qualis est illa, quæ testamentis, electionibus, matrimonio contrahendo formam præscribit, ob nullam viam, neque ob ignorantiam, neque ob vrgentem aliam causam, impediri irritatio potest, quia effectus irritationis à sola lege causatur, & cùm illa de se efficax sit operari talem effectum, non poterit à subdito impediri. Confirmo, quia actus non potest habere valorem, nisi ex voluntate legislatoris: at legislator resistit valori, quando non seruatur forma ab eo præscripta. Ergo. Neque obstat legem humanam cum graui detrimento non obligare; quia lex non obligat ad irritationem, sed illam imponit; & ita tenet cum communi sententia Sanchez plures referens *lib. 3. de matrim. disp. 17. num. 10* Gutierez *de matrim. cap. 61. n. 7.* Salas *disp. 16. sect. 3.* Suarez *lib. 5. disp. 22. à n. 4.* Nauarr. *cap. 23. à num. 44.* Bonacina *disp. 1. quæst. 1. punct. 7. num. 22.* Henriq. *lib. 11. cap. 5. num. 5.* Contrarium huius conclusionis videtur tenere Tiraquel. alios referens *de legib. connubialib. glossa 6. num. 34.* Alderan. Mascard. *de generalib. statut. interpretand. conc 9. n. 78. & 82.* Farinac. citans plures *1. part. fragment. verb. lex, n. 222. & 223.* dicunt enim necessitate compulsos non implere formam præscriptam, non vitiare obinde actum, sed firmum esse, ex præsumpta, inquam, voluntate legislatoris nolentis in eo casu obligare. At hæc doctrina vera esse non potest, nisi cùm irritatio sit in pœnam, vel est irritatio ferenda per iudicem, & non ipso facto.

9 Quòd si lex non absolutè irritet actum, sed in fauorem alicuius priuatæ personæ; tunc certum est irritationem impediri posse ipsa persona renunciante, ex *cap. ad Apostolicam, de regularib. & c. tuis, de testib.* quia tunc lex non intendit causare irritationem, nisi in quantum alteri commodum fuerit. Qua ratione contractus pupilli sine authoritate tutoris & religiosi sine licentia Prælati, esto irriti sint, si tamen cedant in vtilitatem pupilli, & religionis, debent valere; quia in eorum specialem fauorem irrita decernuntur. & quod in fauorem alicuius introductum est, non debet in eius dispendium retorqueri ex *regul. 61. de regulis iuris, in 6.* sic docuit Nauarr. *comment. 21 de regularib num. 32.* Salas *disp. 16. sect. 3. fine.* Suarez *lib. 5. cap. 33 num. 7.*

Pvnctvm XIII.

An omissio leuis formæ substantialis reddat irritum actum.

1 *Varia sunt Doctorum placita.*
2 *Dicendum est leuissimam formæ substantialis omissionem reddere actum nullum.*
3 *Forma ad vnguem est specificè seruanda.*

1 VAria sunt placita Doctorum, vt videre est apud Suarez *lib. 5. cap. 32. n. 8.* Bonacina *disp. 1. quæst. 1. punct. 7 n. 21.* Molinam *de iustit. disp. 81. in fine* & Molin. *de primog. lib. 2. cap. 6. n. 33.* Azor *1. part. lib. 5 cap. 28. vers. animaduertendum.* Greg. Lopez *in l. 5 tit. 6. p. 6.* Salas *de leg. cap. 21. sect. 3 versic. decimaquarta.* Alij affirmant leuem formæ substantialis omissionem vitiare actum. sic Suarez, & alij. Alij negant, vterque Salas, Molina, Bonacina, & alij.

2 Dicendum tamen est videri implicatum dari leuem omissionem formæ sustantialis: nam si aliquid formæ substantialis omittitur, vel illud quod omittitur pertinet ad substantialem formam actus, vel non; si non, iam non est pars formæ substantialis, & de illo non est quæstio: si autem pertinet ad substantialem formam, implicat sine illo substantialem formam esse, & consequenter actum, qui ex illa constituitur: ac proinde non est leuis, sed grauis omissio, & probatur efficaciter ex *l. cum hi, § si prætor, ff. de transactionib.* vbi transactio censetur nulla, si non de omnibus inquisierit, quæ oratio mandat, hoc est, de causa, de modo, & de personis, quamuis de quibusdam quæsierit. Adde vix posse contrarium opinantes assignare, quæ formæ substantialis leuis omissio sit: nam in sacramentis omissio vnius litteræ, si mutat sensum, non est leuis omissio: in testamento, & in contractu matrimonij omissio vnius testis, non reputatur leuis omissio: in inquisitione, si non præcedat infamia, & sic de alijs. Quæ ergo signari potest leuis omissio? ergo non est concedenda, & sic tradit plures referens Farinac. *1. part. fragment. verbi de lege, pag 210. n. 208.* Tuscus *verbo forma, conclus. 411. n. 13. & 421. n. 7.*

3 Ex hac doctrina fit primò, formam ad vnguem, & vt iacet, exequi debere, neque ei aliquid addi, aut minui potest, quin corruat actus: sic Cardin. Tuscus *practic. concl. verbo forma, conclus. 415.* Tiraquellus *de retractu lignag. §. 1. glossa 21. sub n. 11. & de retractu conuentionali, §. 4. glossa 6. sub n. 31.* Farinac. *1. p. fragment. vbi de lege, num. 214.* Alderan. Mascard. *de general. statut. interpret. concl. 9. n. 56.*

Fit secundò, quando lex, seu statutum aliquid pro forma exigit, illa specificè adimplenda est, & non sufficit per æquipollens, tradit Roland. *consil. 30. n. 4. lib. 3. & consil. 72. n. 54. & seqq.* Alderan. Mascard. *suprà n. 62.* Farinacius *n. 209.* Tuscus *verbo forma, conclus. 415.*

Pvnctvm XIV.

An lex irritans incipiat habere effectum à puncto publicationis.

1 *Proponitur ratio dubitandi*
2 *Resoluitur ante tempus publicationis non habere effectum, nisi expressis verbis declaretur.*

1 RAtio dubitandi est, quia huiusmodi effectus à sola lege emanat, afficitque ignorantes. Ergo optimè potest à puncto publicationis causari. Et confirmo. Lex prohibens concedit tempus subditis post eius publicationem; quia obligationem illis inducit, quam obligationem subitò non possunt, sine eius notitia: at lex quatenus est irritans, nullam subditis inducit obligationem, sed tendit ad annullandum actum, siue scienter, siue ignoranter fiat. Ergo ex eo puncto, in quo lex constituta est, poterit irritare; & ita de legibus canonicis sentiunt Nauarr. *cap. 23. n. 44. & lib. 3. consil. tit. de regularib. consil. 31. n. 5.* Menoch *de arbitr. lib. 2. cent. 2. casu 185 n 2.* Syluest. *verbo lex, quæst 6. dicto 3.* & alij plures relati à Suarez *lib. 5. de legib. cap. 33, n 5.* & à Sanchez *lib. 3. de matr. disp. 17. n. 10.* Farinac *1. part. fragment. verbo constitutio. num. 672.*

2 Dicendum tamen est nullam legem ciuilem, aut canonicam irritare actum antequam transeat tempus, in quo possit obligationem inducere, nisi id expressis, & manifestis verbis legislator declaret. Probo, quia ante illud tempus non censetur sufficienter applicata lex, vt in notitiam subditorum deueniat, sed irritare actum, antequam possit in subditorum notitiam deuenire, obstat rectæ gubernationi: quid enim magis contrarium rectæ gubernationi esse potest, quàm existimare subditos se validè contrahere, cum tamen inualidè contrahant: sequerentur enim ex hoc non leuia incommoda, vt de se patet. Ergo. Dixi, nisi id manifestis verbis legislator declaret: nam tunc procedit ratio dubitandi facta, in qua probatur hunc effectum irritationis non pendere à notitia subditorum, sed à lege causari, ac proinde posse ipsam legem, eo ipso, quo est constituta illum efficere: sic Sanchez, & Suarez *suprà.*

Pvnctvm XV.

Quando pœna imposita actui, efficiat inualidum, quando non.

1 *Pœna imposita actui, qui non obstante prohibitione fieri validus potest, non efficit inualidum.*
2 *Contrahentes matrimonium clandestinum inualidum, non contrahunt pœnas iure antiquo latas.*
3 *Prælatus excommunicans nulliter, non contrahit pœnam suspensionis, cap. 1. de sentent. excommunicat. in 6.*
4 *Pœna imposita actui inualido, inualidum facit.*
5 *Debet tamen esse inualidus ex illa ratione, qua imponitur pœna.*

1 REspondeo consideranda esse verba legis: si enim lex puniat actum, qui validè fieri potest, non obstante prohibitione, non incurritur pœna ob actum inualidum. Et ratio est, quia non censetur tunc prohiberi illa lege actus inualidus sed validus. Nomine *actus*, non venit regulariter intelligendus actus nullus, sed verus, vt probat Tiraquellus *de retract. lignagier, §. 1. gl. 2. num. 5. & 6. & l. bonæ. §. hoc sermone, tota limit. 1 ff. de verbor. signific.* Seraphin. *de priuilegiis iuramenti, priuileg. 71. fine.* quia idem est non esse, & esse nullum. *l. duo sunt Titij, ff. de testament tutel.* & ita tenet alios referens Suarez *libr. 5. cap. 34. numer. 13.* Sanchez *lib. 3. de matrim. disput. 2. num. 2. & 5.*

2 Ex quo infero primò contrahentes matrimonium clandestinum inualidum, non incurrere pœnas latas ab antiquo iure contra celebrantes matrimonia clandestina, quia illæ erant latæ contra celebrantes matrimonia clandestina valida, non inualida, vt constat ex verbis Concilij *sess. 24. cap. 1.* vbi reddit rationem, quare irritauerit matrimonia clandestina antiquitus valida, quia ex illis ad alias nuptias transibant, & in perpetuo concubinatu viuebant. Supponebat ergo Concilium esse valida matrimonia. Ergo ob inualida matrimonia non imponun

imponuntur illæ pœnæ. sic Sanchez alios referens *num.* 5. Suarez *num.* 12.

3 Secundò inferre possumus Prælatos sola voce, & non scriptis excommunicantes contra *cap.* 1. *de sentent. excommunic. in* 6. non contrahere suspensionem illo cap. impositam, si excommunicatio aliunde fuit nulla; vel si de facto non habuit effectum, eo quod subditus appellauit, aut paruit mandato; quia tunc Prælatus non commisit actum, cui est annexa suspensio; suspẽsio enim non cuicumque excommunicationi, sed excommunicationi latæ fuit imposita: non enim est lata excommunicatio, quousque aliquis illam contrahat, etsi tentauerit; & ita tenet Sanchez *lib.* 3. *de matrim. disput.* 2. *num.* 5. cum Lapo *allegat* 73. *de sentent. excommun. paulo post princ. vers. sed de secundo.*

4 Quòd si pœna imposita sit actui aliàs inualido, vel qui sit inualidus lege illa, quæ pœnam imponit, tunc ob actum inualidum contrahitur pœna: sic Sanchez, Suarez, & alij suprà relati. Ratio est manifesta, quia tunc solum factum, & deprauatum animum intendit lex punire, non iuris effectum, vel, vt clarius dicam, intendit lex punire attentationem actus, non ipsum actum verum. Quapropter si aliqua via excusetur nullitas actus, pœnæ hæ euitabuntur, quia non est factum id, cui pœnæ sunt annexæ.

5 Limitat autem Suarez *num.* 10. hanc doctrinam, in casu, quo actus non sit aliàs inualidus, nisi ob eam causam, quæ à lege punitur. Nam si aliunde inualidus est, affirmat non contrahi pœnas impositas: hac ratione excusat emphyteutam, qui inconsulto domino vendit, vt non cadat in commissum, si venditio aliàs nulla sit. Idem excusat Notarium conficientem instrumentum falsum, vt non cadat in pœnas falsario impositas, si instrumentum ex alio capite nullũ sit. Idem est de rebaptizante, si de facto primus Baptismus nullus extiterit, non contrahere pœnas rebaptizanti impositas; quia tunc re vera non est rebaptizatio: etsi ipse ex conscientia erronea sic esse existimet. Idem est de nubente secundò, si ex alio capite nullum sit secundum matrimonium, vel primum fuerit nullum. Ratio omnium est, quia cùm hæ leges sint pœnales, & odiosæ, strictè sunt interpretandæ. Placet hæc sententia.

PVNCTVM XVI.

Quando lex censeatur pœnam imponere ipso iure.

1 *Non censetur imponere, cum loquitur per verba indifferentia.*
2 *Aliqui limitant in pœna infamia, sed repellitur limitatio.*
3 *Secundò limitant, nisi duplici constitutioni idem esset statutum sed non approbatur.*
4 *Tertiò limitant in constitutione verbis geminatis prolata.*
5 *Lex pœnam imponens sub verbis de præsenti, intelligitur, ipso iure.*
6 *Inducit nullitatem omnibus subsequentibus.*
7 *Si sub verbis imperatiuis directis in iudicem feratur, non censetur pœna ipso iure imposita; secus si directa sit in reum speciali aliqua circumstantia.*

1 DIco primò, quoties lex per verba indifferentia pœnam imponit, non censetur pœna ipso iure imposita esse, sed per sententiam imponenda, quia leges pœnam imponentes in mitiorem partem sunt interpretandæ; ita Cardin. Tuscus *practic. concl. verb. pœna, conclus.* 238. *n.* 4. *& in verbo, priuatio, conclus.* 719. *n.* 7. Suarez *lib.* 5. *de legibus, cap.* 6. *n.* 2. *& cap.* 7. *num.* 5. Salas *de legibus, disp.* 15. *sect.* 6. *n.* 79. Farinacius *fragm. crim.* 2. *p. verb. lex, n.* 59. *pag. mihi* 189.

Ex quo fit, si statutum intendat aliquid fieri sub pœna capitis, triremis, exilij, excommunicationis, priuationis bonorum, &c. non incurri has pœnas, nisi aduenerit sententia: sic Tuscus *suprà.* Suarez *cap.* 6. *n.* 4. Salas *sect.* 4. *n.* 4 *& sect.* 3. *n.* 77. Tiraquellus *in l. si vnquam, C. de reuocand. donat. verbo reuertatur, n.* 254. Farinacius *num.* 69.

2 Limitant aliqui supradictam conclusionem in pœna infamiæ, quæ non ab homine, sed à lege imponitur. At, vt optimè expendit Suarez *lib.* 5. *cap.* 6. *n.* 17. *& seq.* & Salas *disp.* 15. *sect.* 6. *n.* 77. *ad finem* & Vasquez *disp.* 73. *cap.* 1. non semper delicto annexa est; & dato esse annexam alicui delicto, & illo commisso incurri, indiget sententia declaratoria criminis, secus verò est de propria irregularitate, quæ nunquam ab homine sed à iure imponitur; consentit Farinacius *num.* 77 *& num.* 85.

3 Limitant secundò, nisi duplici constitutione idem esset statutum; tunc enim affirmant, ne frustratoria sit, & inutilis constitutio pœnam ipso iure imponere, etiamsi per verba de futuro, aut indifferentia procedat, & verba extrahi à propria significatione, tradit plures referens Tiraquel. *in l si vnquam, C. de reuocand. donat. verbo reuertatur, n.* 34. 35. 44. 45. & videtur consentire Farinacius *num.* 90. 91. & aliquantulum Suarez *lib.* 5. *c.* 6. *num.* 14. *&* 15. quatenus dicit seruandam legem, & si non addat pœnam ipso iure, posse aliquem effectum habere specialem, si prima lex in desuetudinem venit. Sed tunc iam non esset secunda lex, sed prima, si prima non obligat. At ex sola geminata constitutione efficax argumentum non desumitur, cùm possit ob maiorem rei obseruantiam, & recommendationem pluribus constitutionibus idem mandari.

4 Limitant tertiò, nisi verbis geminatis constitutio procederet; tunc enim & annullationem actus, & pœnam ipso iure incurri, tradunt communiter scribentes: vt videre est apud Tiraquel. *num.* 64. Farinacium *n.* 72. Tuscum *practic. conclus.* 719. *n.* 12. At si rationi inhærendum est, non videtur hæc geminatio sufficere, vt defendit Suarez *lib.* 5. *de legibus*, *cap.* 6. *num.* 12. Salas *num.* 78.

5 Dico secundò, lex pœnam imponens sub verbis de præsenti, aut præteriti temporis, intelligitur ipso iure; vt si dicat: Excommunicatus, suspensus, priuatus sit, non teneat, nullius sit roboris, nullius momenti; sic docet innumeros referens Farinacius *n.* 73. *&* 74. consentit Tiraquellus, Tuscus, Francisc. Suarez, Salas & alij. Fateor tamen hæc verba sæpè futurum tempus significare. Quapropter, nisi aliquid addatur, denotans præsens tempus, non debent intelligi pœnam ipso iure imponere, vt ex his, quæ *numer.* 7. dicemus, colligi potest; semper enim in pœnis benigna interpretatio facienda est.

6 Ex hac conclusione infert Farinac. *n.* 83. cum Tiraquel. *in l. si vnquam, C. de reuocand. donat. verb. reuertatur n.* 212. *& seqq.* Cardin. Tusc. *conclus.* 719. *n.* 25. *&* 27. & alius, si per statutum, aut sententiam alicui denegantur iudicia: vt si dicat, non audiatur bannitus, aut excommunicatus sit, inducere nullitatem ipso iure in omnibus gestis per ipsum. Et idem est, si statutum præfigat terminum ad probationem aliquam faciendam, & transacto termino iubeat, vt non audiatur, audiri non poterit, neque admitti ad probandum, & omnes probationes transacto illo termino esse nullas.

7 Excipe tamen ab hac conclusione legem, quæ fertur per verba imperatiui modi directa in iudicem: vt si dicat lex, *Petrus si hoc fecerit, excommunicetur, priuetur, deponatur interdicatur, spolietur, abijciatur, repellatur*; tunc enim non contrahitur pœna ipso iure, sed est ferenda per iudicem, illa enim lege non obligatur reus, sed iudex instruitur quid debeat facere cum reo, si tale delictum commiserit; sic docet cum communi Salas *disp* 16. *sect.* 3. *n.* 41. *& sect.* 6. *n.* 78. *conclus.* 3. Tuscus *verbo priuatio, conclus.* 719. *n.* 13. Farinac. 2. *part. fragm. crim. verbo lex, pag.* 191. *num.* 67. & facit, quod dicit *n.* 78. *& n.* 13. *& seqq.* At si verba sint directa ad reum, vt amittat ius, careat iure, perdat, incidat in excommunicationem, subiaceat excommunicationi, censenda sunt in pœnam ipso iure, contrahere, præsertim si addatur aliqua ex illis particulis, *mox, incontinenti, statim illico, ex tunc, continuò, protinus* & similia. sic Salas *de leg. disp.* 15 *sect.* 6. *n.* 78. Et quidem de excommunicationis pœna illis verbis additis certum existimo. De priuatione iuris quæsiti non probo, vt rectè probat Tiraquellus *in l. si vnquam, C. de reuocandis donat. verbo reuertatur. à n.* 151. Farinac *part.* 2. *fragment. verbo lex, pag.* 199. *à num.* 125.

PVNCTVM XVII.

Quæ sint verba, quibus lex censeatur annullare actum, aut pœnam imponere.

1 *Si verbis expressis irritatio fiat, nulla est dubitatio.*
2 *Quid de verbis, nullius sit momenti, nullius valoris, & efficacia.*
3 *Quid de illis, careant omni robore firmitatis.*
4 *Quid de illis, non potest, non possit.*

1 DE verbis expressis id declarantibus, nulla est controuersia: vt si lex dicat, talis actus irritus sit ipso iure, ipso facto, eo ipso, ex tunc; quia, cùm lex ipso iure possit annullare actum, nullis verbis clarioribus id significare potest. De alijs verò verbis est aliqua inter Doctores controuersia, an actus nullitatem ipso iure inducant?

2 Et primò dubitatur de illis verbis, nullius sit momenti, nullius sit efficaciæ, & valoris, de quibus Tiraquel. *in d. l. si vnquam, C. de reuocand. donat. verbo reuertatur, n.* 97. Salas *disp.* 15. *sect.* 6. *sub. num.* 79. docet ipso iure nullitatem inducere. Cui modo dicendi assentior, quando nullitas præcedit actum: at si actus supponitur factus, & ob alicuius omissionem postea sequutam irritatur, non censeo irritationem esse ipso iure. Explico. Prouisus fuisti in aliquo beneficio, imperatur tibi residere; aliàs gratia facta nullius sit momenti, non inducitur irritatio ipso iure., quia solùm intelligitur pœnam vacationis tibi esse comminatam, quia illa irritatio est propria pœna, cùm tendat ad tollendum ius quæsitum: sic docet Oldrad. *cons.* 155. quem refert, & sequitur Tuscus *verbo comminatio concl.* 477. *n.* 1. Farinac. 2. *p. fragm. verbo lex, n.* 100. *&* 101. & Tiraq. *n.* 238. *& seqq.*

3 Secundò

3 Secundò dubitatur de illis verbis, careat omni robore, omni iure, firmitatem non habeat, &c. Distinguendum similiter est, si hæc verba cadunt super actum faciendum, de quo dicitur, vt careat omni robore, omni iure, omni firmitate, omnibus viribus: probabilius existimo inducere nullitatem ipso iure, quia est fere omnium sententia. Ratio esse potest, quia illa verba denotant nullam firmitatem habere actum: nam si aliquam habet, iam non caret omni robore firmitatis, esto posset responderi actum irritabilem etiam carere omni firmitate, siquidem irritabilis est: sic colligitur ex *cap. decet. §. vlt. de immunit. Eccles. in 6. & in Clem. quia contigit, §. vt autem, de religiosis domibus*. & tradit Salas *disp. 16. sect. 8. sub num. 29.* Farinac. *p. 2. fragment. crimin. verb. lex pag. mihi* 198. *num.* 120. Verùm si illa verba non super actum, sed super rem, qua quis priuari debet, cadunt, non censentur importare annullationem ipso iure: vt si lex dicat, priuetur omni iure, omni commodo, omne ius amittat: hæc enim verba indifferentia sunt, & referri possunt æquè ad iudicem, & ad reum: quando autem verba referri possunt ad iudicem, & importare sententiam, debemus hanc partem, vt benigniorem amplecti, & ita docent Doctores suprà relati.

4 Tertiò dubitatur de verbis, quæ resistunt actus potentiæ, qualia sunt, non potest, non possit, quæ inducunt nullitatem ipso iure; tradit plures referens Tiraquell. *de legib. connubialib. gloss. 4 num. 1. & seqq* sed, vt bene expendit Suar *lib. 5. cap. 32. num. 11.* Salas *disp. 16. sect. 8 num. 32.* Couarr. *cap. quamuis pactum p. 2. § 4. n 4.* non semper hoc verum esse: quia aliquando solùm inferunt licitum vsum non validum. *cap. litteras, de restitut. spoliat. & c. faciat homo 12. quæst. 2.* nam quod licitè fieri non potest, absolutè verum est, te facere non posse. Regulariter autem semper censenda sunt hæc verba nullitatem inducere: nam si materia legis pendet ab ipso Principe, & lege, vt est electio, administratio bonorum communium, sententia, tutoris officium, & similia, & in his dicatur, vt aliter fieri non possit, omnes conueniunt tolli potentiam, ac proinde ex defectu potestatis reddi actum nullum, quia cùm ab ipsamet lege detur potestas faciendi actum, censetur dari sub illa forma, qua non seruata corruit actus; si verò materia sit proprij dominij, qualis est alienatio, donatio proprij patrimonij, & lex dicat, non possit aliter alienare, donare, & similia, etiam regulariter censendum est tolli potentiam aliter faciendi, quia hæc potestas limitari, & auferri potest pro voluntate reipublicæ. Ex quo fit leges prohibentes donationes inter cõiuges, meliorationes filiorum, contractus minoris, omissis conditionibus, quæ à lege præscribuntur, reddere actus irritos ipso iure, & docet aliis relatis Farinac. *2. p. fragment. vbi de lege, n. 181. pag. 206.* Alia verba referuntur à Farinacio, Tiraquello, Tusco, & aliis Doctoribus, in quibus parua est controuersia, an inducant sententiam ipso iure, an ferendam.

DISPVTATIO III.

De lege non scripta, quæ consuetudo appellatur.

EXPLICVIMVS legem scripram, & eius conditiones, restat explicare aliam legem non scriptam, quæ consuetudo appellatur.

PVNCTVM I.

Quid sit consuetudo, & quotuplex.

1 *Diffinitur consuetudo.*
2 *Proponitur obiectio, & soluitur.*
3 *Quomodo differat consuetudo ab vsu, ab stylo, à præscriptione.*
4 *Quotuplex sit consuetudo. Alia est canonica, alia ciuilis; alia totius Ecclesiæ, alia alicuius prouinciæ, seu diœcesis, alia secundùm legem, alia præter legem, alia contra legem.*

1 CONsuetudo sumi potest pro facto, vel pro iure. Si sumatur pro facto, vt sumitur *in cap. 1. de constitut. in 6.* & ab Isidoro *in cap. mos. distinct. 1.*: est idem, ac frequens vsus: vt tradit Gregor. Lopez *in l. 1. tit. 2. part. 1.* si sumatur pro iure, vt sumitur *in cap vlt. de consuetudine*, definitur ab Isidoro communiter recepto, & relato *in cap. consuetudo, dist. 1.* esse ius quoddam moribus constitutum, quod pro lege suscipitur, cùm deficit lex, & confirmat *lex 4. tit 2. part. 1.* vbi Alfonsus Rex definiens consuetudinem, dicit esse ius non scriptum, quod ex longo, & continuo vsu ortum est; quam definitionem recipiũt Iuristæ communiter *in rubric. de consuetudine; & in l. de legib. ff de legibus.* Dicitur autem esse ius quoddam moribus institutum, quia à moribus hominum, & vsu frequenti illorum, ius illud obligans instituitur, eáque de causa vocatur ius non scriptum, quia scripturam non requirit, sed ex more, & vsu frequenti, qui in facto, & non in scriptura consistit, ortum habet. Additur deinde consuetudinem esse ius, quod pro lege suscipitur: non quia verè non sit lex, sed quia loco legis scriptæ suscipitur, & eandem cum illa obligationem inducit. Vltimò dicitur hoc contingere, cum deficit lex, hoc est, cùm lex non adest, quæ obligationem inducere possit.

2 Sed obiicies, aliquando consuetudinem aduersari legi, aliquando esse legi scriptæ conformem: ergo non semper introducitur consuetudo in defectum legis?

Respondeo, quando consuetudo conformatur integrè cum lege scripta, tunc non constituit ius, sed potiùs ius constitutum exequitur; si verò aliquid superaddit, aut immutat, illa in parte potest nouum ius constituere, quia in illa parte iam deficit lex. Quòd si consuetudo opponatur legi, tunc manifestum est deficere legem in eo circa id, quod est consuetudo, cùm lex de opposito sit. Adde cum Bartolo, *in l. de quibus, ff. de legib. quæst. 1. num. 6.* consuetudinem perfectam nunquam aduersari legi scriptæ, quia derogat legi, ac proinde non habet legem, cui aduersetur. Non enim duo iura possunt esse sibi contraria: sed solùm aduersari legi, dum non est perfecta consuetudo, sed inchoata.

3 Ex hac definitionis explicatione colligi potest, qua ratione distinguatur consuetudo sumpta pro iure ab vsu frequenti, ab stylo fori, & præscriptione. Distinguitur namque hæc consuetudo ab vsu, tanquam effectus à causa; ex vsu enim frequenti nascitur hoc ius. Ab stylo tamen distinguitur, tanquam includens ab incluso, quia stylus est consuetudo, sed est consuetudo limitata ad iudiciales actus, quia stylus significat modum procedendi alicuius reipublicæ in suis iudiciis, & sententiis: sic tradit Bald. *in l. vlt. C. quæ sit longa consuetudo*, & Cynus *in l. 1. eodem tit.* Bart. *in repetitione legis de quibus ff de legibus, n. 10. in fine, & in l. 2. C. quæ sit longa consuetudo.* Rochus de Curte *in tract. de consuetudine, n 33.* Burgos de Paz *l. 1. Tauri, num.* 200. Ex quo communiter dicitur stylum curiæ Romanæ facere legem, quia ex frequenti vsu, quo causæ deciduntur in Romana curia, siue decidantur aliqua sententia, siue rescripto, aut bulla, nascitur consuetudo obligans modum illum seruare. Eadem ratione consuetudo à foro distinguitur: est enim forum, vt alias acceptiones omittam, consuetudo de vsu iurisdictionis, in iudiciis seruãdo, qui vsus si legitimè fuerit introductus, vim legis sortiri potest; ac proinde latiùs patet consuetudo quàm forum: sic Salas *disput. 19. sect. 1. n. 5.* & Suarez *lib. 7. cap 5. à n. 9* Gregor. Lop. *l 7. tit. 2 part. 1.* Burg. de Paz *in l. 1. Tauri, n 385.* Differt autem consuetudo à præsumptione variis modis, vt videre est in Panorm. *cap. fin. de consl. num. 20.* Rochus de Curtis *in c vlt de consuetudine* Azor *tom. 1. lib. 5. cap. 18. quæst. vlt* Molin *lib. 2 de primog. c. 6 n. 10. & 11* Matienzo *l. 1. glossa 6. num. 3 tit. 7. lib. 5 noua collection* Salas *disp. 19 sect. 1 num 6.* Suarez *lib. 7 cap. 1. à num. 10* Primò, consuetudo est lex obligans communitatem ad aliquem actum efficiendum, vel omittendum: at præscriptio non attendit communitatem, sed inter particulares personas esse potest. Quando autem vna communitas aduersùs aliam præscribit, habet se, ac si persona particularis esset. Secundò consuetudo sæpè inducit obligationem legalem in his, qui vtuntur consuetudine, vel à legali obligatione eximit: at præscribens non inducit obligationem legalem in eo, aduersùs quem præscribit, nec se eximit ab obligatione legali, sed inducit obligationem iustitiæ, vel à iustitiæ obligatione se eximit, quia præscriptio parit dominium, consuetudo legem. Tertiò differt, quia in præscriptione requiritur semper bona fides: at in consuetudine non semper est necessaria: nam esto mala fide incepta sit consuetudo, præscribere aduersùs legem potest. Quartò ad præscriptionem non requiritur nec expressus, nec tacitus consensus eius, aduersùs quem præscribitur. Ad consuetudinem autem requiritur saltem consensus tacitus Principis. Ex quo fit consuetudinem aduersùs nullum præscribere: nam si aduersùs aliquem præscriberet, is esset Princeps, & aduersùs Principem non præscribit, cùm potiùs ex eius consensu consuetudo inducatur, & vires obtineat, vt rectè dixit Gabriel Vasquez *disp. 177. cap. 5. num. 43.* Adde ad præscriptionem requiri titulum, ad consuetudinem nullum esse necessarium, tacitus enim populi, vel Principis consensus sufficit pro titulo. Denique ad consuetudinem inducendam, diuersum tempus requiritur, ac requiritur ad præscriptionem, vt inferiùs dicemus. Ergo differt consuetudo à præscriptione.

4 Cùm consuetudo propriissimè habeat rationem legis, vt dicemus, easdem diuisiones patitur, ac lex. Primo enim diuidi potest in consuetudinem canonicam, & ciuilem. Canonica est, quæ frequenti vsu clericorum est introducta. Ciuilis, quæ laicorum vsu dimanat; aliquando verò clerici, & laici in eadem re conueniunt, & communem vsum habent, & tunc ciuilis consuetudo appellanda est, vt rectè dixit Suarez *lib. 7. cap. 5. numer. 2.* quia est de communi bono politico ciuitatis, & ad rectum illius regimen temporale pertinet, neque in hoc distinguuntur

clerici à laicis, quia non inducunt illam consuetudinem, quatenus clerici sunt, sed quatenus ciues sunt & partes communitatis.

Secundò diuidi potest consuetudo canonica, & ciuilis iuxta communitates, à quibus ortum habet: si enim sit totius Ecclesiæ, vel regni, dicetur ius commune canonicum vel ciuile: si vnius prouinciæ, nationale; si vnius ciuitatis, municipale.

Tertiò, & præcipuè solet diuidi consuetudo in eam, quæ est secundùm legem, præter legem, & contra legem. Vt autem hæc diuisio rectè intelligatur, aduerte, loqui nos posse de lege naturali, diuina, & humana. De omnibus his dubitari potest, qua ratione consuetudo esse possit aduersùs illas leges, præter illas, & secundùm illas? Et quidem si consuetudo est secundùm legem, siue lex naturalis sit, siue diuina, & humana, non ponit, nec tollit legem; quia ipsa est obseruatio legis iam positæ, & ex intentione obseruandi legem habetur, non ex intentione introducendi nouam. Adde Principem nunquam intendere obseruatione suæ legis nouam legem inducere, sed eandem firmare, & facilem esse eius obseruationem ostendere: & in hoc sensu dixit Gratian. *in cap. in istis, distinct. 4. §. leges*, leges institui cùm promulgantur, firmari autem, cùm moribus vtentium comprobantur. Non quia per vsum aliqua firmitas noua legi accrescat; sed quia remouentur ea, quæ legem tollere poterant, remouetur enim contraria consuetudo, & allicitur voluntas legislatoris ad suam legem firmandam; & hæc est consuetudo, quæ dicitur optima legum interpres, *cap. cùm dilectus, de consuetudine*, interpretatur enim legem, & illius sensum, qui fortè dubius foret, ea non interueniente consuetudine. Quòd si de consuetudine contraria legi loquamur, distinguendum est: si enim contraria sit legi naturali, clarum est non esse consuetudinem, quæ vim legis habere possit, sed corruptelam, cùm sit de actu malo, & peccaminoso, in quem nulla obligatio cadere potest. *cap. si consuetudo, cap. quæ contra mores, distinct. 8.* Si autem sit contraria legi diuinæ, idem est affirmandum, quia semper erit peccatum, & consequenter inefficax ad inducendam obligationem. Erit, inquam, peccatum, quia lex diuina semper perseuerat, neque Deus censetur consentire in eius abrogatione, ex eo quòd multo tempore contra illam homines pugnauerint: sic omnes Doctores cum D. Thom. *quæst. 97. art. 3.* At si consuetudo contraria sit legi humanæ, optimè poterit aduersùs illam præualere, & obligationem inducere, quia non obinde sequitur obligationem inducere ad aliquid malum, vt latiùs infrà. Verùm si de consuetudine, quæ sit præter legem, loquamur, nemini dubium esse potest efficaciam habere inducendi obligationem. Nam si hæc consuetudo obligationem non inducit, nulla est, quæ inducere possit.

PVNCTVM II.

De conditionibus requisitis ad consuetudinem.

PLures conditiones ad consuetudinem inducendam exigunt Doctores, cum glossa *in cap. fin. de consuetudine, & in l. de quibus, ff. de legibus, & l. 2. C. quæ sit longa consuetudo.* Omnes tamen comprehenduntur duplici illa conditione assignata *in cap. fin. de consuetudine*, scilicet esse *rationabilem, & legitime præscriptam*. quia nihil aliud ibi exigitur, vt consuetudo vim legis habere possit.

§. I.

Quæ vocetur rationabilis consuetudo.

1 *Deciditur, rationabilem consuetudinem esse, quæ est de re honesta, & vtili reipublicæ.*
2 *Proponuntur quædam obiectiones.*
3 *Illis fit satis.*
4 *Quando censeatur bono communi consuetudo expedire.*
5 *In dubio præsumenda est bono communi expedire.*
6 *An peccent introducentes consuetudinem contra legem.*

1. VAriant Doctores in explicatione huius termini, vt videre est apud glossam *in cap. fin. de consuetudine*, & Panorm. *ibi, num. 5.* Nauarr. *comment. de spoliis §. 14. num. 7.* Menoch. *de arbitr. lib. 2. cent. 1. casu 82. & consil. 52. num. 131.* Rochus de Curte *tract. de consuetud. sect. 1. à num. 20.* Salas *de legib. disp. 19. sect. 5.* Suar. *lib. 7. cap. 6.* Vasq. 1. 2. *disput. 177.* Sed omissis variis dicendi modis, ille mihi verior, & probabilior apparet, qui affirmat consuetudinem rationabilem esse, quæ est de re honesta, & vtili reipublicæ. Ratio est manifesta: nam consuetudo pro lege suscipitur. Ergo eandem cum lege æquitatem habere debet. quare cùm nulla lex ferri possit, quæ non sit de re honesta, & vtili reipublicæ, efficitur manifestè consuetudinem nullam esse posse rationabilem, nisi quæ hanc æquitatem contineat: sic Sanchez *lib. 7. de matrim. disp. 4. num. 14.* Salas *suprà num. 50. & sect. 11. num. 89.* Suarez *num. 14.* Basil. de Leon *lib. 6. matrim. c. 5. num. 2.* Bonacina *disput. 1. quæst. 1. punct. vlt. §. 3. num. 46.* & alij ab eisdem relati.

2 Sed obiicies supradictam doctrinam solum procedere posse de consuetudine, quæ sit præter legem, non autem de consuetudine, quæ legi aduersetur. nam cùm lex necessariò debeat esse rationabilis, hoc est conformis rationi, & bono communi expediens, *cap. erit autem lex, distinct. 4. & l. leges sanctissima. C. de legibus*, consuetudo illi aduersa rationabilis esse non poterit. Quomodo enim potest esse rationabilis, si peccatum continet?

Secundò obiicies te præscribere non posse aduersùs aliquam personam priuatam, nisi illius rei, quam intendit præscribere, titulum legitimum existimes habere: bona enim fides requiritur ad præscriptionem. Ergo neque communitas aduersùs legem præscribere poterit, nisi bonam fidem habeat: at hoc est impossibile in consuetudine aduersa legi, cùm lex à communitate cognoscatur, & consequenter cognoscitur illius transgressio, qua firmari intenditur consuetudo.

3 Respondeo ad primam obiectionem, non solùm de consuetudine præter legem, sed de consuetudine contraria legi positiuæ intelligendam esse. Fateor enim legem, dum durat, esse rationabilem, sed hoc non obstante, potest esse consuetudo illi aduersa rationabilis, non quidem dum legi aduersatur, sed cùm legem tollit; stat enim optimè consuetudinem incipere, & procedere irrationabiliter: at si multo tempore perseueret reddi rationabilem, quia iam est rationi consonum, & reipublicæ expediens, ne culpa vltrà progrediatur, néve ciues ad obseruantiam rei difficilis tanto tempore adstringantur: sic docuit Suar. *lib. 7. cap. 18. num. 24.* Bonac. *n. 45. & 46.*

Ad secundam obiectionem concedo præscriptionem nunquam posse esse cum mala fide, quia non decebat furta, & latrocinia fouere: fouerentur autem, si mala fide rem alienam possidenti præscriptio faueret. At consuetudo induci potest cum mala fide, quia non obinde transgressiones legis fouentur, cùm facilè possit Princeps consuetudinem interrumpere, & legem suam reuocare. Adde præscriptionem priuare aliquem iure proprio, & dominio acquisito, & hoc irreparabiliter ob vitandas lites, quod non erat conueniens concedi mala fide possidenti. At consuetudo aduersa legi neminem iure suo priuat, sed solùm remouet obligationem legis, quàm facilè potest legislator renouare, & denuo stabilire, si id expediens iudicauerit.

4 Sed inquiris, quando censeatur consuetudo bono communi expedire, ac proinde esse rationabilis?

Respondeo si consuetudo nulli legi aduersetur, sed præter legem, clarum est bono communi expedire eius obseruationem, quia bono communi videtur expedire id, in quod communiter omnes conueniunt: quod notauit Menoch. statim referendus. At si legi aduersetur, tunc relinquendum est arbitrio prudentis, vt tradit glossa *in c. 1. de constitution. in 6. verbo rationabile.* Panorm. Ioan. Andr. *cap. vlt. de consuetud.* & alij plures, quos refert, & sequitur Menoch *lib. 2. cent. 1. de arbitr. casu 82. in princ.* Thom. Sanch. *lib. 7. de matrim. disput. 4. num. 14. circa finem.* Aduerto tamen, minorem cautam ad tollendam legem esse necessariam, quàm ad statuendam de nouo, vt rectè ponderauit Suar. *lib. 7. de leg. cap. 18. n. 9. & 10.*

5 In dubio autem, an consuetudo contraria legi sit rationabilis, hoc est, expediens communi bono, præsumenda est rationabilis, & communi bono expediens, quia in dubio fauorem consuetudinis iam introductæ firmandum est: tradit Sanch. ibi. Suar. *lib. 7. cap. 6. num. 15.* Verùm si consuetudo non solùm sit contraria legi, sed etiam à lege prohibita, aut reprobata, tunc in dubio pro lege firmandum est, & iudicandum consuetudinem esse irrationabilem: hoc tanquam certum dicit Sanc. & Suar. *suprà*, Salas *disp. 19. sect. 18.* cum Roch. de Curtis *tract. de consuetud. sect. 7. num. 24.* & probatur optimè ex *cap. 3. de eo, qui mittitur in possessio.* ibi, *si laudabilem esse constiterit.* Et ratio est clara, quia reprobatio consuetudinis facta à lege, est certa: ergo non potest ab honestate dubia vinci. Insuper notat benè Sanch. & Salas *supra*, cum Caietan. 1. 2. *quæst. 97. articul. 3. supplemen.* Gabr. 4. *dist. 42. quæst. 1. art. 3. dub. 6.* Valent. 1. 2. *disp. 7. quæst. 5. part. 8.* Ex quo patet posteros consuetudinem à suis maioribus introductam obseruantes, à culpa excusari, nec inuestigare teneri de illius iustitia, sed posse illam præsumere. In quo sensu dixit Basil. de Leon *in l. de quibus, ff de legib.* quod ab omnibus fit, rectè fieri præsumitur. Intelligendum tamen est, quando toto tempore necessario ad præscriptionem, consuetudo præualuit. Denique si consuetudo immemorialis fuerit, præsumenda est iusta, & rationabilis, etiamsi esset contra dispositionem legis anterioris; quia ratione temporis diuturni, præsumitur in ea iustus titulus, sic docuit Alexand. *cap. quo iure dist. 8.* Auendan. *de exequend. mandat. cap. 6. numer. 8.* Salas *disp. 19. sect. 18. fine.*

6 Ex his venit decidenda quæstio, an introducentes consuetudinem aduersùs legem peccent, toto eo tempore, quo consuetudo introducta non est? Et dicendum existimo peccare, quia à legis obseruatione excusari non poterant, nisi ob consuetudinem legitimè præscriptam. Ergo si consuetudo nondum

præscripta

præscripta est, nulla est ratio excusans. Item dum non est introducta consuetudo, lex obligat, sed ferre contra legem obligantem est peccatum. Ergo. & ita tenet Suar. illo *cap.* 18. *n.* 24. Bonac. *disp.* 1. *q.* 1. *p. vlt.* § 3. *n.* 45. Sanch. *lib.* 7. *de matr. disp.* 4. *num.* 14. *circa finem.*

§. II.

De tempore requisito ad consuetudinem.

1 *Proponitur prima sententia tempus immemoriale requirens.*
2 *Secunda sententia distinctione vtitur: præter legẽ, vel contra legem ciuilem decennium dicit sufficere: contra legem canonicam quadragenarium expostulat.*
3 *Nullum tempus determinat tertia sententia, sed arbitrio prudentis relinquit.*
4 *Aduersus hanc sententiam proponitur obiectio, & soluitur.*
5 *Placet mihi quarta sententia affirmans decennio sufficienter consuetudinem præscribi.*
6 *Limitant aliqui in consuetudine introducta præsente Principe.*
7 *Reiicitur supradicta limitatio.*
8 *Alij limitant, vt in lege ciuili procedat non in canonica.*
9 *Non admittitur hæc limitatio.*
10 *Apponitur tertia limitatio, vt procedat de consuetudine, quæ ex superueniente consensu Principis introducitur. Reiicitur.*
11 *Consuetudo non debet interrumpi, & quando censeatur interrupta.*

1 SEcunda conditio necessaria ad consuetudinem inducendam, est temporis diuturnitas, sed quanta hæc debeat esse, non constat inter Doctores. Prima sententia affirmat requiri tempus immemoriale; sic videtur sentire Duaren. *ad tit. de legibus, cap.* 11. & Balduinus *Institut. de iure naturali, verbo diuturni.* & probant, quia ad legem inducendam videtur requiri consuetudo inueterata, vt probat *l. de quibus,* 32. *ff. de legibus.* at consuetudo inueterata est illa, de cuius initio non est memoria. *l. vlt. C. quæ sit longa consuetudo.* Item inueteratum dicitur, quod fuit 40. annis stabilitum, *l. vlt. C. de fund. rei priuata, lib.* 11. *& ibi gloss.* Ergo. Item consuetudo sæpè appellatur illa, quæ excedit hominum memoriam. *l. hoc iure, §. ductus aquæ, ff. de aqua quotidiana, & æstiua.* at hoc tempus centum annos comprehendit, vel paulo minus, vt tradit Crauet. *tractat. de antiq. tempor.* 2. *particul.* 4. *partis princ. num.* 2. Curtius iunior *consil* 158. *n.* 16. Adde ad consuetudinem, quæ legem introducat, lẽgum tempus requiri. *c. vltim. de consuetudine,* sed longum tempus comprehendit centum annos. *l. vlt. C. de sacrosanct. Eccles.* Ergo.

2 Secunda sententia distinctione vtitur, si consuetudo sit præter legem, vel contra legem ciuilem, decennio affirmat compleri: si contra legem canonicam quadraginta annos expostulare. sic Panormit. *cap. fin. de consuetud. n.* 11. Azor *tom.* 1. *lib.* 5. *c.* 4. *quæst.* 4. Gregor. Lopez *l.* 5. *gloss.* 4. *tit.* 2. *part.* 1. Couarr. *lib.* 1. *variarum, c.* 17. *n.* 8. *§. quarto.* Molin. *tom.* 1. *de iustit. disp.* 77. & alij plures relati à Salas *disp.* 19. *de legibus, sect.* 4. Fundamentum huius opinionis est, quia leges ad inducendam consuetudinem solùm expostulant longum tempus *l.* 1. *C. quæ sit longa consuetudo, l. de quibus, l. sed ea quæ ff. de legibus, l.* 1. *in fine, ff. de aqua pluuia arcenda. & alias.* at secundùm ius ciuile decennium est lõgum tempus requisitum ad præscriptionem *toto tit. C. de præscript. longi tempor. & §.* 1. *Instit. de vsucapionib. & l. super longi temporis, ff. de præscript.* secundùm verò ius Ecclesiasticum quadragennium expostulatur *authent. quas actiones, C. de sacrosanct. Eccles.* Ergo hoc tempus erit ad consuetudinem requisitum.

3 Tertia affirmat nullum tempus determinatum esse ad consuetudinem inducendam, sed arbitrio prudentis hoc pensandum esse, qui pro negotij qualitate, & pluralitate actionum limitare, vel extendere tempus debet. sic tradit doctissimus Menochius *de arbitrar. lib.* 2. *centur.* 1. *casu* 83. *n.* 6. Corras. *in l. de quibus, ff. de legibus, n* 8. *& in comment. de iure ciuili in artem redigendo, p.* 2. *cap.* 19. Cuiac. *lib.* 2. *obseruat. c.* 1. Anton. Faber. *ad leg.* 38. *ff. de legib.* Duaren. *de legib. c.* 11. Gabriel. Vasquez 1. 2. *disp.* 177. *c.* 5. Medin. *quæst.* 97. *art.* 3. *§. sed dubitatur,* Valent. *disp.* 7. *quæst.* 5. *punct.* 8. Sotus 1. *de iustit. quæst.* 7. *art.* 2. Basilius de Leon *lib.* 6. *de matrim. c.* 5. *num.* 9. Lessius *lib.* 2. *de iustit. c.* 6. *dub.* 14.

Fundamentum huius sententiæ est, quia consuetudo vt legem præexistentem abroget, aut denuò constituat, aliquod tempus requirit: quod autem hoc sit, non est determinatum iure naturæ, vt de se constat, neque etiam iure ciuili, aut canonico: ergo relinquendum est arbitrio prudentis. Quod autem iure ciuili, vel pontificio determinatum non sit, probo: quia in iure ciuili, aut canonico non inuenitur textus loquens de consuetudine legali, qui hoc tempus determinet. Nam si aliquis textus est, qui hoc tempus in consuetudine determinet, non de consuetudine legali, sed de consuetudine requisita ad præscriptionem rerum mobilium, & immobilium aduersus priuatas personas, vel communitates loquitur, vt expendenti totum titulum de consuetudine patebit.

4 Dices, *cap. vlt. de consuet.* quod expressè loquitur de consuetudine legali, tacitè determinat tempus requisitum ad inducendam consuetudinem; cùm enim ibi dicat Pontifex non esse vilis authoritatis consuetudinem longæuam, si sit rationabilis, & legitimè præscripta, tacitè illis verbis, *longæua, & legitimè præscripta tempus requisitum ad consuetudinem determinauit.* siquidem solùm expostulauit tempus sufficiens, vt dicatur longæua, & legitimè præscripta. Sed contrà, quia longum tempus, & diuturnum non est in iure determinatum, aliquando enim biennio comprehenditur, argum. textus *in l.* 56 *ff. locati,* aliquando quinquennio. *l.* 2. *§* 2 *ff. de re milit. iuncta l.* 13. *§. vlt. eod. tit.* aliquando 40. annos amplectitur. *l.* 57. *§.* 1. *ff. de ritu nuptiarum, l.* 2. *C. de præscr.* 30. *annorum* & trad. Cuiac. *lib.* 18. *obseruat. c.* 28. Ergo ex verbo longæuo, quod denotat longum tempus, tempus non determinatur. Deinde neque ex verbo legitimè præscripto id inferri potest. Tum quia non omnibus præscriptionibus idem tempus signatur legitimum; aliquando enim decennium sufficit, aliquando vigesimum requiritur, aliquando trigesimum, aliquando quadragesimum, aliquãdo centesimum, seu immemoriale, vt constat ex *Instit. de vsucapionibus, §.* 1. *l. cùm in longi, C. de præscriptionibus, cap. sanctorum, c. de quarta, de præscript. authent. quas actiones, C. de sacrosanctis Ecclesijs.* Tum etiam, quia etsi præscriptioni tempus signatum sit, non inde infertur consuetudini legali signatum esse, quia consuetudo legalis non est præscriptio, præscriptio enim acquirit ius præscribenti, aduersus quem præscribit: at consuetudo legalis non semper acquirit ius, sed aliquando à iure obediendi se eximit, & tunc non præscribit aduersus aliquem; nam si aduersus aliquem præscriberet, is esset Princeps, seu legislator: contra hunc autem non præscribit. cùm potiùs ex eius consensu tacito, vel expresse vim legis consuetudo sortiatur. Ergo ex ratione præscriptionis tempus signari non potest.

5 Quarta sententia, quæ mihi probabilior apparet, quia communior, affirmat consuetudinem esse longæuam, legitiméque præscriptam, sufficientémque ad abrogandam legem, vel denuo constituendam, si decennio perseueret: tradit plures referens Franciscus Suarez *lib.* 7. *de legibus, cap.* 8. *n.* 7. *iuncto cap.* 15. *n.* 5. *& c.* 18. *n.* 12. Donell. *lib.* 1. *c.* 10. & ibi Osuald. *in notatis litt. E.* Bonacina *disp.* 1. *q.* 1. *punct. vlt.* § 3. *n.* 31. Mascard. *de probat. conclus.* 424. *à n.* 24. Emanuel Sà *verbo, consuetudo. n.* 3. Ratio qua moueor est, quia iura solùm requirunt ad consuetudinem inducendam longum tempus, sed decennium est longum tempus, & infra illud non reputatur *l. vlt. C. de præscript. long. temp. §.* 1. *Instit. de vsucap.* Præterea requirunt vt consuetudo sit legitimè præscripta *cap. vlt. de consuetud.* sed quæ per decennium durat, legitimè est præscripta: nam licèt multæ aliæ sint præceptiones longius tempus exigentes, quia tamen hoc est sufficiens, standum est huic tempori, cùm agatur de re omnino fauorabili, & nemini cõtraria: non enim est contraria Principi, cùm ex eius voluntate consuetudo vim habeat, neque etiam subditis, cum ab eorum consensu pendeat. Ergo. Et per hæc soluuntur fundamenta contraria.

6 Supradictam conclusionem aliqui limitant in consuetudine, quæ habetur in præsente Principe, seu legislatore: secus verò illo absente: cùm enim legislator absens est, existimant requiri non decennium, sed vicennium ad inducendam consuetudinem.

Probant primò longum tempus esse decennium inter præsentes: at inter absentes est vicennium, ex *supradicta l. vlt. Cod. de præscript. longi tempor.* Ergo cùm legislator absens est, requiritur vicennium ad præscribendum aduersus illum. Ergo non semper consuetudo constituit legem, vel abrogat præexistentem decennio: confirmatúrq; potest ex *l.* 5 *tit.* 2. *p.* 1. vbi Alphonsus Rex, declarans vim cõsuetudinis dicit, *el tal pueblo como ese o la mayor parte del si vsaren diez, o veinte años a facer alguna cosa en manera de costumbre, &c. puendã la facer, e daba ser tenuda, e guardada por costumbre,* vbi sub disiunctione apposuit decem, aut viginti, vt tacitè insinuaret absente legislatore 20. requiri, præsente illo decem. Alias cur dixit, decem, aut 20. potiùs, quàm 10. vel 15. vel 30.

7 Sed reiicienda est supradicta limitatio, quam reiicit Suarez illo *cap.* 15. *num.* 6. *& cap.* 18. *num.* 11. Salas *disputat.* 19. *sect.* 4. *num.* 31. cum Vasquez 1. 2. *disput.* 177. *cap.* 3. *num.* 33. Quia consuetudo non introducit legem, neque abrogat præexistentem ex consensu subsequente Principis, sed ex consensu eius lege iam stabilito, quæ declarat consuetudinem longi temporis authoritatem habere inducendi legem, ac proinde impertinens est esse Principem absentem, vel præsentem consuetudini.

Ad confirmationem respondeo primò cum Gregor. Lopez *in d. l.* & Burgos de Paz 1. *l. Tauri, à n.* 105. illam particulam, aut esse disiunctiuam, & respectu eiusdem appellati, faceréque hunc sensum, si consuetudo siue absente Principe, siue præsente inualuit decem, aut 20. annis, obseruanda est: quasi diceret, si consuetudo decem annorum est sufficiens, multo magis,

120. annis, vel 30. durauerit: quem sensum tradidit glossa in rub. *Cod. quæ sit longa consuetudo*, & alij relati à Burgos de Paz *supra*.

Responderi secundò posset, dictionem illam 20.*annos*, importare consuetudinem, quæ habetur in absentia legislatoris, ac proinde iure Hispano requiri in consuetudine inducente legem decem annos, si fuerit præsens legislator; 20.veró, si fuerit absens. Cæterùm legem illam iam hodie in Hispania non vigere, sentit Gabr.Vasquez 1.2 *disput.* 177. *cap.* 3. Suar. *lib.*7 *de leg cap.*15.*numer.*7.Basilius de Leon.*lib.* 6 *de matrim.c.* 5.*n.*7. *fine*.

8 Secundò limitant plures supradictam conclusionem, vt procedat in lege ciuili tantùm nam in canonica affirmant 40. annos requiri, quia aduersùs Ecclesiam non datur præscriptio nisi post 40 annos, *cap. de quarta, cap. ad aures, de præscriptionibus*. Sed consuetudo abrogans legem canonicam suo modo præscribit contra Ecclesiam. Ergo tempus necessariò requisitum ad præscribendum contra Ecclesiam, erit etiam requisitum ad præscriptionem consuetudinis Ecclesiæ: & ita tenet Suarez plures referens *lib.*7.*cap.*18.*numer* 12. Salas *disput.*19 *sect* 4.*numer.* 42. Reginald.*lib.*13 *num.*247. Rebellus 1.*p.lib.*1.*q.*5.*n.*12. Bonac. *disp.*1.*q.*1.*p.vlt.*§.3.*n.*31. Mascard. *verbo consuetudo, conclus.* 224. *numer.*32.

9 Sed neque admittenda est hæc obligatio, quam non admittit Lessius *lib.*2.*cap.*6.*dub.*14.*num* 46. Azor 1 *p. lib.* 5. *cap.* 18.*quæst.*6. Eman. Sà *verbo consuetudo, numer* 6 quia consuetudo abrogans legem Ecclesiasticam, non est contra Ecclesiam, sed potius pro illa, cùm ex consensu ipsius Ecclesiæ tradito *in cap. vlt de consuetudine*, hæc abrogatio procedat, sed præscriptiones, quæ sunt in fauorem Ecclesiæ, & contra illam, non indigent spatio 40. annorum: sed decennio perficiuntur, vt tradit Rota *in nouissimis p.*2 *decis.*375.*numer.*8. apud Farinac Ergo Deinde si ob similitudinem desumptam à præscriptione propria, expostulantur in consuetudine canonica 40 anni, etiam debent expostulari centum, vel tempus, cuius initij non sit memoria. Probo, quia aduersùs Ecclesiam Romanam non datur præscriptio, nisi spatio centum annorum *auth. quas actiones. Cod. de sacrosanct. Eccles.* Ergo consuetudo, quæ legem latam à Romano Pontifice abrogat, spatium centum annorum ad præscriptionem exiget. Deinde aduersùs reseruata Principi non præscribitur, nisi consuetudine immemoriali: ex *cap super quibusdam.* §. *præterea, de ver. or. significat.* & tradit multos allegans Mascard *de pro. ation. concl* 424.*num.*40. Sed lex lata à Principe, sibi est eius dispensatio reseruata. Ergo non solùm spatium 30. annorum, sed immemoriale requireretur, si ex proportione ad præscriptionem esset desumenda præscriptio in consuetudine legali. Item vna Ecclesia aduersùs aliam præscribit decem annis, nisi obest ius. Ergo aduersùs legem municipalem, vel statutum decem annis præscribitur. Ergo consuetudo canonica abrogans legem, non expostulat 40. annos.

10 Tertiò limitant aliqui, vt procedat de consuetudine, quæ vires habet ex superueniente consensu Principis; de hac enim dicunt decennium expostulare, secus de consuetudine, quæ in ratione consuetudinis vim habet introducendi legem.

Sed neque hanc limitationem probo, dico enim consuetudinem ex consensu Principis introductam inducere legem, vel abrogare antiquam, eo ipso, quo constet Principem ad eiusmodi effectum consuetudinem approbare, quia tunc non in vi consuetudinis, sed in vi approbationis, & consensus Principis lex abrogatur, vel denuo constituitur. Ista autem abrogatio nō censebitur facta ex eo quòd consuetudini non contradicat, cùm possit, vt non rectè dixit Lessius *lib.*2.*cap* 6. *dub.*14. *num.* 46. Valen. *disput* 7.*quæst.*5 *p* 8. Bonac *disput* 1. *quæst.* 1. *p. vlt. numer.*33.*vers. addit Lessius*. Nam potest Princeps habere aliquas causas permissionis, seu dissimulationis, vt manifestè constat ex, *cap. super eo, de cognatione Spirituali.* ibi, *Verùm si de consuetudine habeatur, vt talia coniugia permittantur in Ecclesia tua, dissimulare poteris: ita quòd nec contradicere, nec tamen videaris præstare assensum*, &c. Requiritur ergo manifesta approbatio, quæ legi æquiualeat, vel æquiualeat legitimæ abrogationi legis factæ: & ita tradit Suarez *libr.* 7. *cap.* 12. *circa finem.* Basilius de Leon. *libr* 6.*de matrimon. cap.*6.*num.*6.

11 Aduerto tamen consuetudinem decennalem, quæ ad constituendam legem nouam, vel antiquam abrogandam necessaria est, non debere interrumpi: sic docuit alios referens Suarez *libr.*7.*de leg. cap.*8 *numer.*14. Et probatur, nam si interrumpitur, iam non durat decennio. Secundò à præscriptione excluditur interruptio, ergo & à consuetudine. Tertiò tempus requisitum à iure ad aliquem effectum de tempore continuo & non interrupto intelligitur, vt notauit Lapus *allegat.* 47. & Syluest *verbo religio*, 3.*q.*5. Nauar *consil.*87.*de regularib.n* 1. Tunc autem censebitur interrupta consuetudo, si à tota communitate vel à maiori illius parte contra consuetudinem agatur, etiamsi vnico actu fiat: sic docuit Panormit. *cap. vlt. de consuetudine, nu.* 19. Reginald. *lib.*10.*n* 249. Bonac. *disp* 1.*q.*1.*p.vlt.n.*33. Salas *disp.* 19. *sect.* 11. *numer* 93. Item si à Principe introducentes consuetudinem puniantur, tacitè tunc resistit eius introductioni, & consuetudinem interrumpit: sic Suarez *lib.*7.*de leg. cap.* 8. *num.* 15.

§. III.

Examinatur tertia conditio de frequentia, & qualitate actuum.

1 *Requiritur ad consuetudinem actuum frequentia.*
2 *Quot actus sint requisiti, examinatur.*
3 *Vnum, neque duos actus non sufficere ad consuetudinem.*
4 *Limitatur, nisi legislator consuetudinem sciens, non resistat; sed non approbatur limitatio.*
5 *Explicantur Doctores, qui videntur contrarium sentire.*
6 *Actus tametsi iudiciales sint, non sufficiunt ad consuetudinem inducendam, nisi decennio durauerint.*
7 *Decisiones Rotæ, & declarationes Cardinalium vim legis non habent, esto magnæ sint authoritatis.*
8 *Quid de stylo curiæ.*
9 *Non est necesse consuetudinem in contradictorio iudicio approbatam esse.*
10 *Proponuntur quædam obiectiones, & soluuntur.*
11 *Ad stabiliendam consuetudinem actus voluntarij requiruntur, & consequenter non ex errore, aut ignorantia.*
12 *Debent procedere ex intentione introducendi consuetudinem, hoc est, introducendi obligationem.*
13 *Quomodo cognoscetur consuetudo inducta ex obligationis intentione, vel ex intentione liberali.*
14 *Actus introducentes consuetudinem debent esse externi, vniformes, & pacifici.*

1 TErtiò ad consuetudinem requiritur actuum frequentia, seu vsus crebrò iteratus. Probari potest tum ex definitione consuetudinis, tum ex *lib.* 1. *Cod. quæ sit longa consuetudo.* ibi, *Probatis his, quæ in oppido frequenter in eodem controuersiarum genere seruata sunt.* Idem habetur *in* §. *ex non scripto, Instit. de iure natur. & libr.* 3. *Cod. de ædificiis priuatis.*

2 Difficultas est, quot actus requirantur.

Aliqui affirmant vnum continuatum sufficere. sic Panormit. *cap. vlt. de consuet. numer.* 17 & Azor. *tom.*1.*lib.*5 *cap.*17. *quæst.* 9. *& cap.*18.*quæst.*15 quia ratione continuationis ille actus pluribus æquiualet. Alij dicunt duos, vel tres actus efficaces esse ad abrogandam legem; maximè si fiant sciente Principe, & non contradicente, dum commodè potest contradicere, quia tunc censetur consentire. Deinde, quia quod bis, vel ter fit, dicitur fieri frequenter, *cap ita nos*, 25 *quæst* 2. sic Lessius *lib.*2. *c.* 6. *dub.* 14 *numer.*45 Syluest *verb consuet. quæst* 4. Saa *eodem numer.* 3. Mascard. pluribus relatis *concl.* 424. *à num.*16. & indicat Sanch. alios referens *libr.* 4. *de matr. disput.*31. *numer.* 22. Alij supradictam sententiam veram esse existimant, si actus iudiciales fuerint; secus verò si sint extraiudiciales: nam de iudicialibus dicunt constituere stylum, qui bino actu perficitur, ac proinde consuetudinem in illa materia. Adde his, quæ authoritate publica fiunt, maior vis, & efficacia danda est, quàm his, quæ solùm à communi populo operantur; & ita tenet glossa *in l. de quibus, ff. de legibus*, *verbo inueterata.* Bart. ibi *in repetit.q.*4. & loquentes de stylo docent Rebuff *tract. de consuetud. art.* 2. *gloss.*13.*numer.*10. *&* 17. Decius *in rubr. de constitut. numer.* 35. & alij plures quos refert Osuald. *in epitome Don. lib.*1. *cap.* 10. *litt.* S Alij tandem hanc frequentiam relinquunt iudicis arbitrio: sic pluribus relatis Menochius *lib* 2 *de arbitrar. cent.*1. *casu* 81.*numer.*4. Duaren. *de leg. cap.*11. Basilius de Leon. *lib* 6. *cap.*6. *numer.*1 *fin.* & ex parte sentit Suarez *libr.*7 *de legibus*, *cap.* 10. *numer.* 4. Ratio esse potest, quia ad inducendam consuetudinem habentem vim legis ea frequentia necessaria est, quæ sufficienter ostendat populi consensum, & Principis voluntatem, sed voluntas Principis, & populi consensus aliquando paucioribus, aliquando pluribus manifestatur. Ergo relinquendum est prudentis arbitrio.

3 Cæterùm dicendum est primò, vnum, neque duos actus non sufficere ad consuetudinem. Tum quia quod semel, aut bis fit, non dicitur fieri frequenter, ex *l. item apud Labeonem*, §. *aliud est ff. de iureiurando.* Tum etiam, quia consuetudo, quæ ex ratione consuetudinis vim habet legis, debet esse longæua, & legitimè præscripta, vt ex dictis constat. Vnico autem, vel duobus actibus longæua & legitimè præscripta esse non potest, quia ad hanc longitudinem, & præscriptionem requiritur decennium. Ergo si actus eo tempore non durauerint, consuetudo non erit longæua, nec legitimè præscripta: & ita docet Suar *lib.*7.*c.*10.*n.*5. Bonac. *disp.*1.*q.*1.*punct. vlt.n.*12, Salas *disp.*19.*sect.*8.*num.*71. Basilius de Leon *lib.*6.*de matrim. cap* 6. *num.* 1.

4 Limitant tamen supradicti Doctores conclusionem, nisi legislator consuetudinem sciens ei non resistat. Sed iam dixi ex non resistentia præcisè non inferri approbationem. Quòd si

si legislator iudicetur approbare consuetudinem, in tali casu consuetudo non habet vim legis ratione sui, cùm non sit propria consuetudo, sed inchoata, sed habet vim ex approbatione legislatoris: quæ approbatio sicut se sola potest legem statuere, & præexistentem abrogare; idem efficere potest annexa vnico, vel duobus actibus.

5 Quando autem Panormit. & Azor ad consuetudinem vnum actum permanentem sufficere dicunt, non de consuetudine legali, sed de præscriptione dominij loquuntur; hoc enim dominium præscribi potest, vnico actu perseuerante, vnica enim collatione beneficij, cui tibi non opponitur lis, poteris aduersùs quemlibet præscribere. *c. cùm de beneficio, de preb. in* 6. & possessione domus domum præscribere: in præsenti autem non loquimur de præscriptione iuris, & dominij, sed de consuetudine vim legis inducente, quæ in actuum frequentia necessariò consistit. Neque obstat *c. ita nos, 25. q. 2. & l. 3. C. de episc. aud.* In quibus geminatio actus vocatur consuetudo, & frequentia: non vocatur consuetudo, & frequentia, quæ ad legem inducendam sufficiat, sed quæ sufficiat ad grauiorem criminis punitionem, ad cuius effectum quælibet imperfecta consuetudo, seu assuefactio sufficit: & ita explicuit Bonac. *disput. 1. quæst. 1. punct. vlt. num. 32.* Suarez *lib. 7. cap. 10. num. 3.* cum Bart. *in l. 2. C. quæ sit longa consuet.*

6 Dico secundò. Actus tametsi iudiciales sint, non sufficiunt ad consuetudinem inducendam, nisi decennio durauerint: sic alios referens docuit Suarez *cap. 11. num. 12.* quia quòd sint in iudicio, vel extra non extendit longitudinem, & præscriptionem consuetudini requisitam, & ex alia parte illi actus iudiciales non faciunt ius; quia non procedunt ab habentibus potestatem illud constituendi, vt suppono. Ergo ex nullo cap. vim legis habere possunt. Quapropter sicut extra iudicium requiritur decennio frequentia actuum, similiter etiam in iudicio, neque alio modo inducetur stylus necessariò obseruandus. Excipe, nisi actus iudicialis sit à supremo legislatore: tunc enim eius sententia, etiamsi vnica sit, loco legis habenda est, vt diximus in principio huius tractatus; quia tunc non ratione consuetudinis, sed ratione suæ voluntatis sufficienter declaratæ vim legis habet.

7 Ex his constat decisiones Rotæ, & declarationes Cardinalium, & sententias Cancellariæ, & regij Senatus non esse necessariò habendas pro lege, quia non procedunt à iudicibus habentibus authoritatem legis constituendæ: & ita tradit Suarez *lib. 7. c. 11. circa fin.* Vasquez 1. 2. *disp. 177. c. vltim. num. 75.* Sanchez *lib. 8. de dispensat. disp. 2. n. 10. circa fin.* Salas alios referens *disp. 19. sect. 19. sub n. 109.* Habent tamen hæc omnia maximam authoritatem, quapropter ab illis recedendum non est, nisi in contrarium obstet vrgentissima ratio, vt præcitati Doctores aduertunt.

8 Si autem de stylo curiæ Romanæ, Bullis, & decretis Pontificum manifestato loquamur, certum debet esse ius continere, neque indigere ad sui vigorem diuturnitate: constat ex *cap. quàm graui, de crimine falsi*, & tradit alios referens Sanchez *lib. 8. de matr. disp. 21. num. 16.* vbi optimè probat stylum curiæ Romanæ seruandum esse. Quapropter si ex stylo curiæ aliqua sunt in dispensatione necessariò manifestanda, & contra fiat, dispensatio subreptitia erit. Idem tradit Mascard. *de probat. conclus. 317. num. 51.* Salas *disp. 19. de legibus, sect. 19.* Bonac. *disp. 1. de legib. q. 1. punct. 4. n. 14.*

9 Sed inquires primò, an consuetudo debeat esse in contradictorio iudicio approbata, vt vim legis habeat?

Respondeo cum communi sententia debere esse necessariò approbatam, quia consuetudo eo ipso, quo rationabilis sit, & legitimè præscripta, vim legis habet, ex *l. de quibus, ff. de legibus, & cap. vlt. de consuetud.* neque vllus est textus, in quo amplius expostuletur. Ergo approbatio iudicialis sine fundamento fingitur: & ita tenet Suarez *lib. 7. cap. 11. n. 2.* Salas *disp. 19. sect. 11. n. 93.* Gabriel Vasquez *disp. 177. c. 6.* Basil. de Leon. *lib. 6. de matrim. c. 6. n. 2.* Mascard. *concl. 427. n. 3.* Bonacina *disp. 1. q. 1. punct. vlt. §. 3. num. 25.* Salas *disp. 19. sect. 11. sub n. 93.* & alij plures apud præcitatos Doctores.

10 Sed his obstat textus *in cap. Abbate, de verb. signific.* vbi quædam consuetudo eligendi iudicatur insufficiens, quia non fuit in contradictorio iudicio probata. Verùm huiusmodi textus non loquitur de consuetudine vim legis habente, sed de præscriptione iuris eligendi, quod est longè diuersum: & concesso, quod de consuetudine loquatur, solùm probat consuetudinem ex allegatis à parte aduersa non esse sufficienter probatam, siquidem pro consuetudine non fuit data in contradictorio iudicio sententia mota lite super consuetudinem; non tamen probat huiusmodi sententiam ad firmandam consuetudinem necessariò requiri, imò nec probat sententiam necessariam esse ad probandam consuetudinem, si quidem ad illam sententiam probatio consuetudinis supponenda est. Adde totum hoc allegatū esse prò parte aduersa, neque à Pontifice approbatum. Secundò obstat *lex cùm de consuetudine 34. ff. de legibus*, vbi cauetur in allegante consuetudinem primò inspiciendum esse an in contradictorio iudicio firmata sit. Sed respondeo esse quidem inspiciendum non de necessitate, sed de vtilitate, quia maximè vtile est ad probationem consuetudinis esse firmatam in contradictorio iudicio: nam ex hac probatione releuatur allegans ab onere probandi consuetudinem, quod notauit Donell. *lib. 1. comment. cap. 10.* Tertiò obstat textus *in l. 5. tit. 2. part. 1.* vbi videtur requisitus non vnus tantùm, sed duplex actus iudicialis pro firmanda consuetudine; inquit enim lex, *debe ser tenida, y guardada por costumbre, si en este tiempo mismo fueren dados consejeramente dos Iuizios por ella de homes sabidores, e entendidos de iuzgar.* Huic legi repulsis aliis explicationibus respondet Burgos de Paz *in L. 1. Tauri, n. 247.* Gabriel Vasquez 1. 2. *disp. 177. cap. 6.* assentiendo iuri nostri regni duas illas sententias esse necessarias ad consuetudinem, esto iure communi, & ciuili nulla fuerit necessaria: quam explicationem, vt absurdam, & repugnantem, refellit Suarez *lib. 7. cap. 11. num. 7.* Basilius de Leon *lib. 6. cap. 6. num. 4.* Ea, inquam, ratione, quia si duæ illæ sententiæ necessariæ sunt ad stabiliendam consuetudinem, prima sententia non posset ferri pro consuetudine, seu secundùm consuetudinem, quia nondum est consuetudo, cùm prima sententia profertur: sed fateor hanc rationem conuincere dari non posse sententiam decisiuam alicuius litis in vi consuetudinis, si consuetudo contraria sit legi; quia tunc æquitas non patitur dari sententiam contrariam legi in vi consuetudinis non constitutæ. At hinc non infertur non posse ad consuetudinem stabiliendam, sententiam declaratoriam consuetudinis requiri; cùm enim consuetudo ex voluntate legislatoris vires habeat, poterit legislator supremus statuere non valere consuetudinem, quantumuis longæuam, nisi iudicio contradictorio declarata fuerit: & ita sentit Burgos de Paz *à numer. 247.* factum esse in iure Hispano. Sed addit ad consuetudinem triginta, vel quadraginta annorum, vel immemorialem, hos actus iudiciales non requiri, sed solùm in consuetudine decennia, vel vicennia, quod ipse optimè probat *à num. 251.* Suarez verò *lib. 7. cap. 11. num. 7.* reiecta interpretatione supradicta, subiicit aliam: affirmat namque supradictam legem duplicem partem habere; in prima statuit quid necessarium sit ad consuetudinem stabiliendam, & hoc fit cùm dicitur debere decennio, aut vicennio durare. In secunda tradit, quid requiratur, vt irreuocabilis sit consuetudo, & affirmatur ex virtute, & ordinatione talis legis fieri irreuocabilem, & firmam omnino consuetudinem, si pro illa duo actus iudiciales lati fuerint. Verùm hæc interpretatio mihi non probatur; quia eo ipso, quòd consuetudo introducta est, irreuocabilis est ex se, sicut & quælibet alia lex: at sicut quælibet alia lex quantumuis firma, reuocari potest, alia lege superueniente, vel consuetudine contraria, ita & consuetudo etiamsi actibus iudicialibus firmata fuerit, reuocari hoc modo poterit. Quapropter dicendum existimo actus illos iudiciales non exigi ibi ex necessitate, sed ex vtilitate, neque pro conditione, sed pro abundantia; ita vt faciat hunc sensum, consuetudo, quæ decennio, vel vicennio durauit, seruanda est, maximè si illo tempore bis pro illa iudicatum fuerit. sic Basilius de Leon *lib. 6. de matrim. cap. 6. num. 4.* Item poteris dicere legem illam loqui pro foro externo, & iudiciali: ita vt sensus sit, postquam in Senatu regio iudicatum fuerit, consuetudinem habere vim, non posse iam in iudicio controuerti, sed pro consuetudine esse iudicandum: facitque *lex cùm de consuetudine, ff de legibus*, vbi dicitur in consuetudine primò explorandum esse, an fuerit in iudicio firmata, & ita explicat Salas *disputat. 19. sect. 6. numer. 67. circa finem.* Neque puto ab hac interpretatione dissentire Suarez, sed hoc ipsum, etsi obscurè voluit intendere esse consuetudinem irreuocabilem.

11 Inquires secundò, qualesq; actus ad stabiliendam consuetudinem requirantur?

Respondeo primò, requiri actus esse voluntarios his, qui consuetudinem introducere debent; quia ex eorum consensu libero debet introduci, aliàs vim legis habere non poterit, & ita docet cum communi sententia Suarez *lib. 7. toto cap. 12. & cap. 18. num. 8.* Salas *disp. 19. sect. 11. num. 9.* Bonacina *disput. 1. quæst. 1. punct. vltim. §. 3. num. 12.* & alij ab eisdem relati. Quapropter si per vim, aut metum grauem, obligatur populus actionem aliquam præstare, & in ea longo tempore persistere; numquam censendus est præstare consensum sufficientem consuetudini introducendæ, quia præsumi non potest velle stabilire ius actibus ita sibi repugnantibus. sic alios referens Suarez *illo cap. 12. fin. & cap. 18. num. 8.* Si autem illi actus ex ignorantia, aut errore circa substantiam consuetudinis procedant, mihi etiam est manifestum, non posse illis consuetudinem introduci, quæ firmas vires habeat. sic Suarez & alij *suprà*; quia nihil magis voluntati contrarium, quàm ignorantia & error. Quapropter, etsi durante errore, aut ignorantia intelligatur consuetudo vires habere; aut illis sublatis omnino corruit. Et explico in hunc modum: si ignorat populus legem latam, & ex illa ignorantia violat, nullo modo potest aduersùs legem præscribere, quia non habet talem intentionem: si autem credit legem esse, cùm tamen non sit, & obseruat, non potest legem statuere, quia non habet animum statuendi legem, sed seruandi eam, quam falsò existimat, quòd si legem illam

illam existimatam violet, tunc illa violatio non est derogatiua legis, cùm nulla sit lex, cui derogetur. Ergo nunquam ignorantia, & error vim legis habere potest. Neque obstat lex *quod non ratione* 39 *ff de legibus*, vbi dicitur, *quod non ratione introductum est, sed errore primum, deinde consuetudine obtentum, in aliis similibus non obtinet*, quæ hunc sensum videtur habere? ea, inquam, quæ non ratione, id est, cognitione, sed errore à principio introducta sunt, consuetudine ipsa vim obtinere in eadem materia, non in aliis similibus. Ergo iam ex errore introduci potest consuetudo. Adde lege non limitati præscriptionem ad consuetudinem ortam ex scientia, ergo etiamsi ex errore procedatur, habebit effectum, & ita sentit, vt probabilius Salas *disput.* 19. *sect.* 6. *numer.* 61. Non inquam, obstat, quia supradicta lex (vt communis docet sententia) non loquitur de consuetudine legali, sed præscriptiua, & non de quacumque præscriptione, sed de ea, cui ius naturale resistit, eo quòd per errorem introducatur, secus verò, vbi non est fundamentum præscriptionis error. Et hæc explicatio probatur optimè communi exemplo, quo glossa *in supradicta leg.* & Panor. *in cap fin de consuet* vtuntur. Videlicet, si consuetudo sit aurigam obligatum non esse de periculo vini, quod in plaustro defert, si dominus vini plaustrum committat, eo quòd existimet nullum ius habere, nulla est consuetudo, quia fundamentum illius est error, quo cessante euanescit consuetudo, secus verò, si ex alio errore introducta foret. Et hac ratione dicit Suarez *num.* 5. aduersùs Rochum, si populus consueuit non extrahere frumentum è ciuitate; quia credebat id sibi esse prohibitum, non ideo consuetudinem obligantem induecre, quia non abstinuit ab illa actione, animo inducendi consuetudinem, sed animo obseruandi legem quam sibi esse positam existimabat. Quòd si supra dicta lex de consuetudine legali loquatur, tunc sensus illius est, quòd non ratione, sed errore introductum est, & consuetudine obtentum, manifestato errore, neque iure, neque in similibus obtinere, quia per huiusmodi consuetudinem nullum ius acquisitum est ad similes actus exercendos. Ad illud quod additur, leges non limitare præscriptionem ad consuetudinem ortam ex scientia, negamus, si loquamur de consuetudine legali ob rationem dictam, quia esto leges non limitent clarè, & verbis expressis, tacitè id significant, cùm expostulant consuetudinem debere esse rationabilem, & legitimè præscriptam, quod per actus inuoluntarios nunquam fieri potest.

12 Dico secundò. Non solùm actus, quibus introducitur consuetudo, debent esse voluntarij, sed etiam debent esse ex intentione introducendi consuetudinem: nam absque hac intentione authoritatem, & efficaciam habere consuetudo non potest. Consuetudo enim pro lege suscipitur: ac proinde, sicut ad rationem legis requiritur in legislatore intentio ferendi illam, sic ad consuetudinem requiritur in his, qui illam introducere possunt, intentio introducendi illam. Hæc tamen intentio duplex esse potest in populo, potest enim populus intendere consuetudinem, vt deuotioni, & pietati, gratitudini, aut vrbanitati faciat satis, absque animo se obligandi & potest intendere consuetudinem, animo se ad illius obseruationem obligandi. Vel si consuetudo est contraria alicui legi, potest intendi illa consuetudine legem abrogari, vel solùm voluntati deprauatæ satisfacere. Consuetudo ergo, quæ legem abrogare debet, vel nouam statuere, necessariò procedere debet ex speciali intentione abrogandi legem & ex speciali intentione statuendi nouam, quæ alia via statui non potest, nisi procedat ex intentione se obligandi ad illius obseruationem, quia iuxta intentionem populi talis est consuetudo, & in his ferè omnes Doctores conueniunt, vt videre est in Suarez *lib.* 7. *cap.* 14. *numer.* 6. *&* *cap.* 15. *numer.* 10. Salas *disput.* 19. *sect.* 11. *num.* 92. Saa *consuetudo, numer.* 3. Rochus de Curte *tract. de consuetud. sect.* 4. *numer.* 36. Bonacina *disput* 1 *quæst.* 1. *punct. vlt. §.* 3. *numer.* 19. Vasquez 1. 2. *disput.* 177 *cap.* 2. *ad finem* Azor *tom.* 1. *lib.* 5 *cap.* 18. *quæst* 5. & alij plures ab eisdem relati. Ex quo fit ad iudicium ferendum de consuetudine necessariò attendendum esse, qua intentione fuerit incepta, & continuata. Requiritur enim, vt tempore requisito ad præscriptionem continuata fuerit consuetudo animo inducendi obligationem, etiamsi à principio ex deuotione fuerit incepta. At si solùm ex deuotione incepta, & continuata est, nullam obligationem inducit, vt non induxit consuetudo salutandi Virginem, ad signum campanæ noctis, ieiunandi in eorum vigiliis, sumendi aquam benedictam in ingressu Ecclesiæ, panem benedictum diebus Dominicis, & Cinerem benedictum primo die Quadragesimæ, & ramum in Dominica palmarum, recitationem matutini ante Missam, & alia exempla his similia congerit Bellarmin. *lib.* 4. *de Roman. Pontif. cap.* 18. Suarez *lib.* 7. *cap.* 14. *numer* 6. Salas *disput.* 19. *sect.* 11. *sub numer.* 92. Azor *tom.* 1. *lib.* 5. *cap.* 18. *quæst.* 5. Idem est, si ex vrbanitate, aut liberalitate, alicui obsequium, vel beneficium præstaret populus etiam multo tempore, non inde ex necessitate obligatus manet continuare, quia cùm solùm ex vrbanitate, & liberalitate introducta sit consuetudo, non potest aliam in continuatione obligationem inducere: sic Menochius *de arbitrar. lib.* 2. *centur.* 5 *casu* 494 *numer.* 4. & probat ex *l. creditores, Cod. de pignorib. l. ciuile, C. de furt. & cap potuit, de locat.* consentit Syluest. *consuetudo, num.* 4. Bonac. *suprà n.* 19. & 20. Molin. *tom.* 1. *tract.* 2. *disput.* 77. Salas *disp.* 19. *sect.* 11. *n.* 91. & alij.

13 Difficultas autem est, quomodo cognosceretur quòd consuetudo inducta sit ex intentione inducendi obligationem, vel solùm ex deuotione, & liberalitate.

Respondeo breuiter, si de consuetudine legali loquamur, relinquendum hoc esse prudentis arbitrio, qui pensatis circumstantiis sententiam de consuetudine proferet. Nam cùm actus, quibus consuetudo introducta est, indifferentes sint, vt ex deuotione, vel ex obligatione fiant, aliunde quam ex illis colligenda est intentio. Quapropter Suarez *lib.* 7. *de legibus*, *cap.* 15. *num.* 13. *fine*, quatuor coniecturas assignat, ex quibus deduci potest consuetudinem obligare. Prima, si consuetudo sit rei grauis, difficilis, & communiter seruata à populo, quia non singulariter populus vniformiter conuenire in his actibus, nisi quando se obligatum sentit. Secunda, si viri timorati malè sentiant de his, qui non seruant consuetudinem, vel commune rei populus scandalizatur. Tertia, si Prælati, & superiores puniant violantes consuetudinem. Quarta, si materia consuetudinis, & illius obligatio multum conferat reipublicæ. Quælibet enim ex his coniecturis non leue indicium est obligationis. In casu autem dubio semper præsumendum est consuetudinem ex deuotione, & non ex obligatione inductam esse: tum quia ea, quæ sunt facti, & non iuris, non præsumuntur, & lex non præsumitur, nisi probetur: tum etiam; quia nemo præsumitur sibi velle onus, & obligationem imponere, nisi id manifestè constet: & ita tenet Suarez *libr.* 7. *cap.* 15. *numer.* 13. Bonacina *disput.* 1. *quæst.* 1. *punct. vltim.* §. 3. *numer.* 21.

14 Dico tertiò. Actus, quibus inducitur consuetudo, debent esse externi, quia de consuetudine externa loquimur. Insuper debent esse manifesti maiori parti communitatis introducentis consuetudinem, quia ab illa maiori parte communitatis debent procedere. Item consuetudo pro lege suscipitur, & cùm non indigeat alia promulgatione à se ipsa, efficitur re ipsa esse manifestam. sic Vasquez *tom.* 2. *disput.* 177. *cap.* 7. *numer.* 56. Bonac. *disput.* 1. *quæst.* 1. *punct. vlt.* §. 3. *numer.* 26. Suarez *lib.* 7. *cap.* 10. *num.* 5. Item addi potest debere esse actus vniformes, pacificos, & non controuersos. sic Rota *decis.* 65. *n.* 13. & 16. *in nouissimis*, apud Farinac. Sed hoc de præscriptione intelligitur, non de consuetudine legali. Nam etiamsi minor pars populi consuetudini resistat, maior pars præualere debet.

§. IV.

Expenditur quarta conditio de consensu legislatoris ad consuetudinem requisito.

1 *Consensum legislatoris esse requisitum, constat.*
2 *Aliqui affirmant requiri consensum alium, præter eum, qui in cap. vlt de consuetud exprimitur.*
3 *Sufficit consensus contentus in supradicto textu.*
4 *Satisfit fundamento n* 2. *adducto.*

1 Requiri consensum legislatoris ad inducendam consuetudinem, quæ vim legis habeat, vel quam deroget, est constans sententia desumpta ex *l. de quibus*, l *sed & ea, ff de legib.* Et ratione probatur manifestè, quia nullus potest statuere legem & statutam abrogare, nisi qui potestatem habeat leges ferendi. Ergo absque huius consensu, non poterit induci consuetudo, quæ vim legis habeat.

2 Difficultas autem est, an huiusmodi consensus legislatoris sit satis expressus *in cap. fin. de consuetud.* in quo dicitur consuetudinem rationabilem, & legitimè præscriptam legi derogare posse. An insuper requiratur consensus alius expressus, seu personalis legislatoris, quo approbet consuetudinem introductam?

Non desunt Doctores, qui hunc nouum consensum expostulent: sic Basilius de Leon *lib.* 6. *de matrim. cap.* 6. *numer.* 7. Vasquez 1. 2. *disput.* 177 *cap.* 2. & 3. Mouetur Basilius quia non omnis consuetudo approbatur à Principe, sed multæ consuetudines permittuntur tantùm, aliæ approbantur. Ergo non potest ob vniuersalem illam doctrinam *cap fin. de consuetud.* præsumi in quauis consuetudine approbatio. Item consuetudo specialis, specialis est lex. Ergo specialem consensum legislatoris præexigit, qui esse non potest sine speciali scientia, & approbatione consuetudinis.

3 Cæterùm tenenda est communis, & receptissima sententia, nullum alium consensum, præter traditum *in cap. vlt. de consuetud. & l. de quibus ff de legib* requiri sic Panormit. *cap. vlt. de consuetud. numer.* 13 Rochus de Curte *tract. de consuet. sect.* 4. *numer* 24. Thomas Sanchez *lib.* 7. *de matrim. disput.* 4. *num.* 11. & 14. & *disput.* 82, *numer* 20. Suarez *libr* 7. *de leg. cap* 13. *à num.* 6. Salas *disput.* 19. *sect.* 3. *num.* 10. & 37. & *sect.* 4. *n.* 39. & 40. &

40. *& sect. 5. numer* 58. *& sect. 6. n.* 62. Bonacina *disp. 1. q. 1. punct. vlt. §. 3. n.* 34. Azor *tom. 1. lib. 5. c.* 18. *q. 1.* & alij innumeri ab eisdem relati.

Fundamentum est, quia Princeps supremus, scilicet, Rex, aut Pontifex, optimè poterat lege sua stabilire, vt quoties populus in aliqua consuetudine rationabili decennio durauerit, ea consuetudo pro lege susciperetur: facta autem hac lege nemini dubium esse potest consuetudinem rationabilem decennio durantem vim legis habere ex approbatione legali supremi Principis: neque alia est approbatio expostulanda. Sed hoc ipsum factum iam est iure canonico, & ciuili. Ergo. Iure autem canonico constat hoc factum esse *in cap. vlt. de consuetud.* vbi stabilitur consuetudinem rationabilem, & legitimè praescriptam iuri positiuo derogare: quod autem sit rationabilis, non pendet ex scientia, & voluntate legislatoris, sed ex natura ipsius rei, cuius est consuetudo: esse autem legitimè praescriptam, habetur ex cursu temporis. Ergo cùm nulla alia conditio ad stabiliendam consuetudinem requiratur iure canonico, gratis, & sine fundamento expostulatur scientia Principis, & eius nouus consensus. Item iure ciuili constat eadem doctrina ex *l. de quibus, ff. de legibus*, vbi dicitur, *rectissimè receptum est, vt leges non solùm suffragio legulatoris, sed etiam tacito consensu omnium per desuetudinem abrogentur*, id est, non solùm suffragio legislatoris expresso, & personali, quae consuetudini introductae superueniat; sed consensu populi ex facultate accepta à legislatore, & *l. vlt. Cod. quae sit longa consuetudo*, dicitur, *probatam, & seruatam tenaciter consuetudinem, perpetua legis vicem habere statuimus.* Idem habetur *in l. Cod. eodem tit.* quibus legibus non obstat *l. 2. Cod. quae sit longa consuetudo*, relata *in cap. consuetudinis, distinct.* 11. vbi dicitur, *consuetudinis, vsúsque longaeui non vilis authoritas est, sed non vsque adeò sui valitura momento, vt aut rationem vincat, aut legem.* Non enim consuetudo sua authoritate vincit legem, sed ex authoritate legislatoris, & illius consensu, non quidem exercitus postquam iam est consuetudo introducta, sed antecedenter ad ipsam consuetudinem manifestatus.

4 Neque obstat fundamentum Basilij de Leon. Concedimus non omnem consuetudinem approbari à Principe, sed solùm rationabilem, & legitimè praescriptam: & haec est, quae *in supradicto cap. fin. de consuetud.* approbatur, & non alia. Cùm verò dicitur consuetudinem specialem, specialem esse legem. Ergo specialem consensum legislatoris expostulare: distinguendum est de speciali consensu, & dicendum requiri specialem consensum proprium, & manifestum; non tamen ita singularem, vt solùm vnam consuetudinem comprehendat, potest enim vnus, & specialis consensus pluribus consuetudinibus deseruire.

PVNCTVM III.

Qui possint consuetudinem introducere.

1 *Ab vna persona consuetudo introduci non potest.*
2 *Imperfecta communitas introducere consuetudinem non potest.*
3 *Communitas perfecta optimè potest.*
4 *Regnum, & prouincia superiorem recognoscens, neque habens authoritatem leges condendi, potest introducere consuetudinem.*
5 *Est introducenda consuetudo à maiori parte communitatis, quae consuetudinem introducere potest.*
6 *Aliqua inferuntur pro horum clariori intelligentia.*

1 IN primis certum est ab vna tantum persona, etiamsi potestatem legislatiuam habeat, qualis est Princeps, non posse consuetudinem suis actibus introduci, quae vim legis habeat: tum quia ad consuetudinem consensus plurium, & conuenientia in actibus expostulatur, tum & praecipuè, quia Princeps non censetur praeceptum, aut legem imponere subditis, ex eo, quòd hoc, vel illo modo operetur: sic docuit Suar. *lib. 7. de legibus, cap. 5. num.* 8. cum Rocho de Curte *tractat. de consuetud. in praefat. num.* 16. *&* 22. & tenent omnes. Ex quo à fortiori fit, nullam aliam priuatam personam id efficere posse. Neque obstat aliquando priuatam personam consuetudine à se introducta se eximere ab obligatione legis; sicuti Episcopus obligatus erat in correctione subditorum procedere ex consilio Capituli *cap. 1. de praescriptionibus, in 6.* & tamen consuetudine à se introducta se eximere potest ab hac obligatione, *cap. non est, de consuetud. in 6.* Non, inquam, obstat, quia haec exemptio non est exemptio directa à communi lege, sed indirecta, quatenus tollit materiam illius legis praescriptione aduersùs Capitulum: consuetudo autem praescriptiua iuris dari potest à priuata persona; secus verò consuetudo legalis, quia sicut priuata persona capax non est legis, ideo sua consuetudine introducere legem non potest. Adde esse nimis irrationabile, & contra bonum commune, si subditus transgrediendo legem, aut praeceptum posset se ab obligatione illius eximere, daretur enim ansa legis violandi.

Secundò est certum, imperfectam communitatem, qualis est familia quaedam, non posse consuetudinem legalem introducere, quia non est capax ferendi legem: consuetudo autem legalis, lex quaedam est. sic supradicti Doctores, & colligitur manifestè ex *l. de quibus, l. sed ea, ff. de legibus.*

3 Tertiò certum est communitatem perfectam, qualis est respublica, prouincia, regnum superiorem non recognoscens, posse consuetudinem legalem statuere, quia potest legem ferre; ergo potest consuetudinem, quae pro lege suscipitur, introducere.

4 Difficultas nonnulla est de populo superiorem recognoscente, neque habente authoritatem condendi legem, qualis est generaliter Hispaniae regnum: an, inquam, hoc regnum, & quaelibet prouincia illius, possit consuetudinem introducere, quae vim legis habeat? Et eadem difficultas est de quolibet Episcopatu, an possit consuetudinem legalem introducere: cùm ipse non habeat potestatem condendi legem; sed haec potestas tota resideat penes superiorem, Pontificem, scilicet, aut Episcopum?

Dicendum ergo est habere quidem potestatem introducendi consuetudinem derogatiuam legis antiquae, aut nouae constitutiuam, quia ad hanc potestatem sufficit de se posse legem introducere, etsi ex accidenti id non possit. Adde solùm requiri ad hanc consuetudinem introducendam esse communitatem cui lex possit imponi, esto non sit capax ferendi illam; quia consuetudo talis communitatis non introducit legem, vt suam sed ex consensu Principis, qui consuetudini communitatis capacis legis recipiendae applicatus est, & ita docet Salas *disp.* 19. *de legibus, sect. 6. numer.* 59. *& sect.* 11. *numer.* 90. Bonacina *disput. 1. quaest. 1. punct. vlt. §. 3. numer.* 13. *&* 28. Suarez *lib. 7. c. 9. à n.* 7. probátque latè Burgos de Paz *l. 3. Tauri, concl. 4. n.* 601. *pag.* 246.

5 Aduerto tamen, consuetudinem introducendam esse à maiori parte communitatis, quae illam introducere potest, quia tunc tota illa communitas censetur consentire, consentiente maiore illius parte: & ita tradit Salas *disput. 19. sect. 6. numer.* 60. ex glossa *l. consuetudinis, Cod. quae sit longa consuetudo.* Suar. dicens esse communem omnium *lib. 7. cap. 9. numer.* 12. Non tamen requiritur, vt duae partes communitatis consentiant, hoc enim ad aliquas electiones est specialiter requisitum, non ad consuetudinem, ex *l. quod maior, ff. ad municipalem, & cap. 2. l. de his quae fiunt à maiori parte capituli.* Haec maior pars debet esse ex personis habilibus, & capacibus legis, vnde amentes, & infantes, & omnes illi, qui legibus non tenentur, non possunt sua consuetudine legem abrogare, aut nouam constituere.

6 Ex hac doctrina fit primò laïcos non posse sua consuetudine eximere clericos ab obligatione clericis imposita, neque econtra: & generaliter consuetudine vnius communitatis non potest alia deobligari, quia actus vnius communitatis ad aliam non pertinet: sic Suar. *num.* 11. *& cap.* 16. *num.* 9. Salas *n.* 91. *sect.* 15. *n.* 105. Bonac. *disp. 1. q. 1. punct. vlt. n.* 16. Verùm si laïci consuetudinem aliquam introducerent, nō quatenus laïci sunt, sed quatenus ciues sunt, & circa materiā clericorū propriè, vt contingit in ieiuniis, & festiuitatibus seruandis, tunc eorum consuetudo est consuetudo ciuitatis: ergo adstringit omnes ciues illius. Ergo clericos, quatenus ciues illius sunt, & ita docet Suarez *lib. 7. cap. 16. numer.* 12. contra Paludan. & alios relatos à Suarez *ibi*, quibus fauet Salas *disput. 19. sect. 15. numer.* 105. *circa finem.*

Fit secundò, moniales posse consuetudine à legibus sibi impositis se eximere, quia sunt capaces legis recipiendae: sic docuit Suarez *suprà numer.* 11. Salas *sect.* 11. *numer.* 91. Bonacina *numer.* 15.

Fit tertiò, communitates mercatorum consuetudine posse à lege sibi imposita se eximere, & nouam constituere, quia est communitas capax obligari lege. Ergo etiam se à lege eximendi per consuetudinem, quia non se eximit vi sua sed ex consensu legislatoris; & ita tenet Bonacina *num.* 30. Salas, & Suar. *suprà.*

PVNCTVM IV.

Quos effectus consuetudo habeat.

MVltipliciter consuetudo humanas actiones afficere potest. Primò obligationem imponendo. Secundò abrogando obligationem legis antea positae. Tertiò interpretando illam. Quartò irritando actum contra factum.

§. I.

Expenditur primus effectus consuetudinis qui est obligatio.

1 *Examinatur, possitne introduci consuetudo obligans tantùm ad poenam determinatam? Resoluitur posse.*

2 *Consuetudo vnius ciuitatis aliam non obligat.*

3 *Quando in vna ciuitate non est lex, nec consuetudo, recurrere debet iudex ad vicinas ciuitates, non ex obligatione, sed ex æquitate.*

1 DE priori effectu consuetudinis, qui est obligatio, satis supérque dictum est; cùm enim consuetudo pro lege suscipiatur, & de ratione legis sit obligationem inducere, infertur manifestè consuetudinem hanc vim obligandi habere. Quocirca sicut lex pro materiæ grauitate obligat ad culpam; sic consuetudo, quæ est vera lex, ad eam obligabit.

Difficultas ergo prima est, an consuetudo introduci possit, quæ solùm ad pœnam obliget, & ad pœnam determinatam?

Et quidem mihi videtur certum id fieri posse; quæ enim est repugnantia, vt consuetudo introducatur puniendi transgressores alicuius legis, hac vel illa pœna determinata? cùm enim id lege fieri possit, cur non poterit fieri consuetudine, quæ pro lege suscipitur? Item introduci potest consuetudo, vt tali pœna mulctetur transgressor alicuius constitutionis, etiamsi constitutio ad culpam moralem non obliget. Ergo iam potest consuetudo ad pœnam tantum obligare: & ita tenet Suarez *lib. 7. de legib. c. 16. n. 2. & 3.* cum Roch. de Curt. *tract. de consuet. sect. 4 num. 20.*

2 Secunda difficultas est, an consuetudo vnius ciuitatis aliam obliget?

Respondeo obligare non posse, quia consuetudo, & præscriptio tantum habet de potestate, quantum de vsu, & actu, vt ex Baldo, & aliis probat Menochius *de retinenda possess. rem. 5. numer.* 91. & Rota *in nouissimis decis.* 288. *numer. 4. tom.* 1. *ad Farinacium.* Quocirca non extenditur de loco ad locum, nec de persona ad personam, nec de casu ad casum. sic Salas *disputat.* 19. *sect.* 14. Suarez *lib. 7. cap.* 16. *numer.* 6. & alij plures ab eisdem relati. Ratio est, quia Princeps solùm censetur velle consuetudine obligare communitatem, quæ illam introduxit, non aliam; communitas item illam introducit ex intentione se obligandi tantum. Ergo nunquam ex consuetudine vnius communitatis alia obligatur.

3 Nihilominus tamen, si in aliqua ciuitate non fuerit statutum, aut lex, aut consuetudo, quibus causa decidatur, recurrere debet iudex ad consuetudinem vicinarum ciuitatũ, si rationabilis est, iuxta *c. cùm eo, de censibus, & c. cùm olim, de consuetud.* & tradit Panormit. *ibi n.* 1. Et idem est in eadem ciuitate circa diuersum casum, si subest eadem ratio, & æquitas. Conceditur enim tunc extensio, & vsus præscriptionis, vt relatis aliis docet Menochius *suprà numer.* 65. Verùm, vt rectè aduertit Salas *disput.* 19. *sect.* 14 *numer.* 101. hoc intelligendum est non de obligatione, sed de conuenientia, & æquitate; quia consuetudo vnius ciuitatis ad aliam authenticè non extenditur, neque de vno casu ad alium, vt dictum est. Neque obstat textus *in cap. super eo, de cognat. spirituali*, vbi videtur præcipi Episcopo consuetudinem suæ metropolitanæ Ecclesiæ, vel aliarum circumpositarum inquirere, & diligentiùs imitari: tum, quia hoc non videtur iniungi ex præcisa obligatione, sed ex æquitate: tum & præcipuè quia illa inquisitio, & inuestigatio consuetudinis metropolitanæ Ecclesiæ, vel vicinarum ciuitatum fit ad inuestigandam consuetudinem propriæ Ecclesiæ, quæ ignorabatur; quare consuetudo vicinarum ciuitatum, vel metropolitanæ Ecclesiæ non obligat suffraganeum, quia est metropolitanæ Ecclesiæ, vel ciuitatum vicinarum; sed quia præsumitur eandem esse consuetudinem in propria Ecclesia, licèt ignoretur. Vt autem plenè cognoscatur, (ait Pontifex) consulendos esse vicinos Episcopos, & maximè metropolitanum: an, inquam, consuetudo suæ Ecclesiæ, sit consuetudo communis totius diœcesis, sic explicat Suar. *suprà n. 7.*

§. II.

Qua ratione consuetudo abroget legem præexistentem, qui est secundus effectus consuetudinis.

1 *Consuetudo legitimè præscripta abrogat legem.*

2 *Quod intelligitur de lege præcipiente, & pœnali.*

3 *Potest consuetudo abrogare pœnam legis, manente legis obligatione.*

4 *Potest consuetudo contra abrogare legem manente obligatione ad pœnam.*

5 *Potest abrogare legem irritantem.*

6 *Quid dicendum de lege prohibente consuetudinem contrariam? Proponitur ratio dubitandi abrogari non posse.*

7 *Proponitur distinctio Suarez, & aliorum, sed non admittitur.*

8 *Lex improbans consuetudinem per generalia verba, non solùm de consuetudine præterita, sed etiam futura intelligitur.*

9 *Proponitur obiectio, & soluitur.*

10 *Si lex improbet consuetudinem, vt reipublicæ inconuenientem, non potest aduersùs illam consuetudo præualere, nisi res ita mutentur, vt prudenter possit legislator velle legi derogare.*

11 *Potest consuetudo præualere aduersùs legem versantem circa sacramentalia.*

12 *Aduersùs ius gentium communis sententia tenet consuetudinem præualere non posse.*

13 *Contrarium probabile est.*

14 *Aliqua notantur in huius probabilitatis confirmationem.*

1 TEnet communis sententia consuetudinem rationabilem, & legitimè præscriptam efficaciam habere abrogandi legem, seu tollendi eius obligationem, ex *cap. vlt. de consuetud. & l. de quibus, l. sed ea. ff. de legib.* neque opus est in re manifesta authores coaceruare. Ratio est, quia ad bonum commune, & rectam reipublicę gubernationem pertinet, ne Princeps suis legibus adstringat populum diu earum obseruationi repugnantem, sed potiùs conniueat, & consentiat consuetudini à populo introductæ. Ergo ex huiusmodi consensu efficaciam habet consuetudo tollendi legem.

2 Ad plenam tamen intelligentiam huius communis sententiæ, aliquæ expediendæ sunt difficultates. Prima est, an intelligatur supradicta doctrina non solùm de lege purè præcipiente, sed etiam pœnali? Deinde, an consuetudo valeat abrogare pœnam, relicta obligatione ad culpam? Et circa primum omnes affirmant consuetudinem præualere posse aduersùs quamlibet legem positiuam, quia potest esse rationabilis, & legitimè præscripta: imò circa legem pœnalem potest excogitari maior conuenientia, eo quòd populus efficacius eius obseruationi repugnare potest.

Circa secundum verò Castro *lib. 2. de lege pœn. cap.* 12. alios referens existimat consuetudinem abrogare non posse pœnam lege impositam, nisi simul abroget ipsam legem, seu eius obligationem. Mouetur, quia faciens contra legem committit culpam: ergo adstringitur pœna, quia pœna est propter culpam. Ergo consuetudo non potest abrogare pœnam legis, manente legis obligatione.

3 Nihilominus dicendum est posse consuetudinem abrogare pœnam non solùm ferendam à iudice (de hac enim nullus dubitat) sed etiam ipso iure latam, manente legis obligatione. sic docuit Nauarr. *comment. de regularib. n.* 55. *& in summ. c. 27 num.* 106. Suar. *lib. 7. cap.* 19. *num.* 3. Salas *disp.* 19. *sect.* 9 *num.* 76. cum Panorm. *cap. 1. de treuga, & pace.* Syluest. *consuetudo, quæst. 3. &* 11 Azor. *tom. 1. lib. 5. cap.* 18 *quæst.* 10. Ratio est manifesta, quia esto transgressioni legis debeatur pœna, sed non debetur hæc pœna determinata, cùm potuerit alia imponi, vel relinqui arbitrio iudicis imponenda. Ergo optimè potest consuetudo pœnam abrogare manente legis obligatione. Et confirmo. Nemini dubium est posse Principem abrogare pœnam in lege positam, manente legis obligatione; sed quod fit lege expressa, fieri potest consuetudine. Ergo. Item *Extrauag. 1. de rebus Ecclesiæ non alienand. & in Clement. ambitiosæ. eod. tit.* & in aliis multis decretis, variæ pœnæ sunt impositæ, quæ iam vsu cessarunt, manente legis obligatione, vt testatur Nauarr. *cap.* 27. *num.* 150. Suarez, & Salas *suprà.* Ad fundamentum contrarium respondeo, violantem legem committere culpam, & pœnæ obnoxium esse, non tamen huic pœnæ determinatæ, sed arbitrio iudicis relinqui.

4 Secunda difficultas est è contra, an consuetudo possit abrogare legem obligantem, manente obligatione ad pœnam.

Respondeo breuiter posse, nisi pœna talis conditionis sit, vt culpam præsupponat: sic tradit Salas *disp.* 19. *de legibus, cap.* 9. *num.* 77. cum Nauarr. *in c. fraternitas,* 12. *quæst. 2. num. vlt. considerat.* 3. Suarez *lib. 7. c.* 19. *n.* 11. Ratio est, quia dari possunt leges purè pœnales, quæ solùm ad pœnam obligent, non ad culpam propriam. Ergo etiam consuetudine hoc ipsum introduci potest. Dixi, nisi pœna talis conditionis sit, quæ culpam propriam supponat. quod dixi propter censuras, quæ nunquam imponuntur, nisi contumacibus, & inobedientibus Ecclesiæ, ac proinde culpam propriam committentibus.

5 Tertia difficultas est de lege irritante, an, inquam, consuetudo possit abrogare huiusmodi legem?

Respondeo posse, quia per legem id fieri posse nemo dubitat. Ergo etiam per consuetudinem fieri potest, quæ loco legis succedit. Item potest inueniri causa honestans legem, quæ deroget priori irritanti, vt de facto à Trident. factum est in variis impedimentis matrimonij iure antiquo positis. Ergo etiam potest inueniri causa honestans consuetudinem, quæ simili legi deroget: sic docuit Sanchez *lib. 7. de matrim. disp.* 4 *n.* 11. & 14. Suarez *lib. 7. cap.* 19. *numer.* 14. Salas *disp.* 19. *sect.* 10. *n.* 78. Basilius de Leon. *lib. 6. de matrim. cap. 4. n.* 6. & alij plures ab eisdem relati. Ex qua resolutione inferunt supradicti Doctores, posse consuetudine introduci impedimenta matrimonium irritantia & introducta iure humano aboleri. Neque obstat textus *in cap.*

quod

quod super his de consangui. & affinit. in fin. vbi Pontifex cauet ne intra gradus prohibitos matrimonium contrahatur, & præsumptores Ecclesiastica districtione puniendos esse, non obstante consuetudine, quæ dicenda est corruptela. Loquitur enim de consuetudine non legitimè præscripta, hæc enim non habet vim legis abrogandæ: secus verò de consuetudine rationabili, & legitimè præscripta, quæ esse potest, etiamsi à principio reprobata fuerit, vt statim dicemus.

6 Quarta difficultas est de lege prohibente consuetudinem contrariam, an, inquam, abrogari consuetudine possit.

Ratio difficultatis est, quia prohibens consuetudinem futuram, prohibet illius efficaciam, aliàs nullius effectus erit talis prohibitio: quælibet enim lege prohibentur actus illi contrarij, ac proinde prohibetur introduci consuetudo facta Ergo si specialiter consuetudo prohibetur introduci, de consuetudine iuris, seu de efficacia consuetudinis intelligenda est prohibitio. Et confirmo. Consuetudo vi sua non habet authoritatem derogandi leg., sed ex consensu, & voluntate legislatoris: at legislator expressè manifestat se nolle consuetudinem huic legi præualere. Ergo nullo modo præualet. Confirmo secundò à simili ex præscriptione, si enim lex prohibeat præscriptionem alicuius rei, vel saltem intra tempus quadraginta annorum: tunc aduersùs talem legem vel omnino non præscribitur, vel non, nisi tempore quadragenario, idque esto interueniat bona fides, & titulus, vt constat ex *l. vbi lex. ff. de vsucap.* vbi dicitur, *vbi lex tollit præscriptionem, non præscribatur.* traditque optimè Molin. *tom. 1. de iustit. tract. 2. disput. 77. fine* Salas *disput. 19 sect. 7. num. 70.* & alij, sed cùm lex prohibet consuetudinem introduci, prohibet, ne præscribatur contra legem. Ergo talis consuetudo nullam vim, & efficaciam habere potest: & ita tenet Molin. Salas *ibi*, & alij innumeri apud ipsos, & apud Azor 1. *part. libr. 6. cap. 17. quæst.* 10. Bonacina *disput.* 1. *q. 1. punct. vlt. § 3 proposit* 2. Couarr. 3. *variarum, c. 13. n. 3. & 4.*

7 In hac re Suarez *lib. 7. c. 7. à num. 2. & c. 19 n. 18* & Salas *disput. 19. sect. 7. n. 71.* distinguunt inter legem prohibentem introduci consuetudinem, & inter legem improbantem illam; dicúntque aduersùs legem prohibentem consuetudinem futuram, præscribi posse consuetudine; secus verò aduersùs legem improbantem consuetudinem, quia non obstante prohibitione consuetudinis, potest esse consuetudo rationabilis, & legitimè præscripta: at consuetudo improbata, vt irrationabilis, rationabilis esse non potest. Ergo.

Cæterùm supradicta distinctio vera quidem est, si quoties reprobatur consuetudo, reprobaretur, vt dissona rationi, & contraria legi naturali, aut diuinæ, aduersùs quam legem nulla consuetudo præualere potest. At quia non semper reprobatur consuetudo, vt sit irrationabilis, sed quia reipublicæ, aut Ecclesiæ non censetur conueniens, ideo existimo supradictam distinctionem necessariam non esse; sed idem esse dicendum de lege sic improbante consuetudinem, ac de lege consuetudinem prohibente, quia si prohibet legislator consuetudinem, ideo illam prohibet, quia iudicat esse reipublicæ inconuenientem: cùm enim iudicet legem latam conuenientem esse, necessariò iudicare debet consuetudinem illi contrariam inconuenientem esse. Ergo in idem redit prohibitio, & reprobatio cõsuetudinis inconuenient: & ita eodem modo loquuntur cæteri alij Doctores; vt videre est apud Sanc. *lib. 7. de matr. disp. 4. n. 14.* Couar. *lib. 3. var. c. 13. n 4* Basil. de Leon *lib. 6. de matrim. c. 6 n. 9.*

8 Dicendum ergo est primò, si lex improbet consuetudinem per generalia verba, & indifferentia ad præteritam, & futuram consuetudinem, qualia sunt, non obstante contraria consuetudine, de vtraque consuetudine debet intelligi, quia est fauor legis constitutæ. Et videtur satis approbari ex *cap. ad nostram. 3. de consuetud.* vbi illis verbis, *præmissa consuetudine non obstante*, non solùm comprehenditur præterita, sed etiam futura: & *c. cùm inter. eod.* vbi consuetudo non seruandi interdictum generale irritatur, ad futuram consuetudinem extenditur, vt tenent in supradicto cap. ferè omnes Doctores, & tradit Molin. *tom. 1. de iustit. disp. 79.* & consentit Suarez infrà referendus. Neque valet dicere ideo extendi prohibitionem ad futuram consuetudinem, quia erat irrationabilis, & disciplinæ Ecclesiasticæ contraria, quia semper consuetudo prohibetur, vt irrationabilis, hoc est, vt minus rationi consona, & aliquo modo disciplinæ Ecclesiasticæ, vel bono communi contraria. Sic tradunt innumeros referens Tiraquel. *de retract. in præfat. num. 18. & 19.* Couarruuias 3. *variarum, cap. 13. num. 4.* Burgos de Paz *lib. 1. Tauri, numer. 464. & numer. 479.* Cæuallos *in suis quæst. pract. quæst. 704.* Salas *disp. 19 sect. 7. fine.* Thomas Sanchez *lib. 7. de matrim disput. 4. num. 13. aduersùs glossam in Clement. statutum, verbo consuetudini, de elect.* affirmantem ad solam præteritam consuetudinem illa verba se extendere, neque improbare futuram.

9 Sed obiicies primò, improbare consuetudinem est quid odiosum. Ergo non est extendenda, sed limitanda. Secundò quia illis verbis solùm intendit legislator tollere consuetudinem contrariam suæ legi: consuetudo autem, quæ nondum est, non legi contraria. Ergo de illa lex non loquitur. Tertiò, quia sæpè legislator verbis claris consuetudinem futuram prohibet, vt si dicat, nolumus contra legem hanc aliquam consuetudinem valere. Ergo cùm id non exprimit, censendus est solùm præteritam consuetudinem improbare. Propter hæc Suarez *libr. 7. de legibus, cap. 7. à num 1.* cum glossa *in Clement. statutum, verb. consuetud. de elect.* & alij Doctores existimant verba illa generalia, *nonobstante contraria consuetudine*, solùm ad præteritam consuetudinem se extendere, neque futuram respicere. Sed retinenda est nostra sententia, vt communior. Et

Ad primum dicimus reuocare consuetudinem, esse odiosum consuetudini: at legi fauorabile: ideóque reuocatio extendenda non limitanda.

Ad secundùm concedo solùm consuetudinem existentem, contrariari legi formaliter; at quia etiam futura ei contrariari potest, si introducatur, ideò lex eam præuenire, & impedire vult.

Ad tertium concedimus aliquando legislatorem verbis expressis, & claris futuram consuetudinem improbare; sed non ob inde infertur, si verbis indifferentibus procedat, non improbare illam, sed solum infertur non esse certam, & indubitatam improbare illam, vt contingit, cum verbis expressis improbat, at esse satis probabile illam improbare.

10 Dico secundò, quoties lex prohibet, vel improbat consuetudinem contrariam, vt inconuenientem reipublicæ, non potest consuetudo aduersus legem præualere, nisi res ita mutentur, vt prudenter possit legislator velle legi derogari consuetudine: sic tradit Sanchez *suprà numer. 14.* Nauarr. *comment. de spoliis, §. 15. n. 8.* Couarr. 3. *variarum, cap. 13. num. 4.* Azor. *tom. 1. libr. 5. cap. 17. quæst. 10.* Salas *disput. 19 sect. 7. sub numer. 71.* Suarez *lib. 7. cap. 19. numer. 21. & 24.* Basilius de Leon *lib. 6. cap 6. num. 9.* Bonacina *disput. 1. quæst. 1 punct. vlt. §. 3. num. 37.* Priorem partem conclusionis mihi probat ratio dubitandi cum suis confirmationibus. Non enim existimo esse sufficientem rationem reprobandi consuetudinem, vt dixit Suarez *num 22.* specialiter aduertere iudices, & gubernatores, ne permittant vsum contrarium, satis enim hoc ipsa lege aduertitur. Sed credo ideò reprobari consuetudinem, vt vires non assumat aduersus legem intendit enim legislator legem firmare, & roborare quoad potest: videt autem consuetudine contraria posse infirmari, & destrui: cauet sua prohibitione hanc destructionem.

Secundam partem conclusionis sic probo, & explico: si enim res ita mutentur, vt prudenter possit legislator legi velle derogare, tunc consuetudo aduersus legem reprobantem consuetudinem præualere potest, quod contingit, quando est aliqua ratio bonum commune attingens, quæ legislatorem latuit, cum legem tulit, vel quando denuo se offert, quam ipse excogitare non potuit. Tunc, inquam, rationabiliter posset legislator legem suam abrogare Ergo optimè potest consentire, vt per consuetudinem abrogetur.

Dices, non obstante illa ratione quæ denuò se offert, lex in suo robore persistit, & persistit etiam reprobatio consuetudinis illis contrariæ. Ergo non præualet aduersus legem.

Respondeo legem in suo robore persistere, non enim ipso iure cessat lex, ob quamlibet rationem, quæ sufficiat, vt illam legislator mutet. At reprobatio consuetudinis, vt credo, non persistit, quia illa consuetudo, quæ denuo introducitur, iam non est irrationabilis, sicuti à principio excogitata fuit, sed potius est rationi consona, & apta, vt legislator ei consensum præbeat: quod probatur à simili ex *l. si hominem 30. ff. mandati.* vbi dicitur, generalem procuratorem posse reuocare à domino prouisa specialiter, si habuerit iustam causam reuocandi, hoc est, si habuerit causam nouam, vel de nouo cognitam, quæ dominum præsumitur latuisse. Ergo similiter non potest obstare consuetudinem esse reprobatam, quominus vires assumat aduersus legem noua causa superueniente, quo argumento vtitur Sanch. innumeris relatis lib. 7. de matr. disp. 40. num. 14. non longè à principio.

Quinta difficultas est de lege versante circa sacramentalia, an, inquam, hæc lex derogari consuetudine possit.

Respondeo posse, etiamsi à legislatore non cognoscatur talis consuetudo, quia *in cap fin. de consuetud.* nullum datur fundamentum excipiendi consuetudinem aduersus legem sacramentalem, neque expostulandi scientiam Principis de consuetudine. Item legislator sæpè leges sacramentalium à se statutas mutat pro diuersitate temporum: vt videre est in matrimonio, in ordine, Eucharistia administranda. Ergo consuetudo poterit idipsum efficere ex consensu legislatoris. & fauere videtur text. *in cap. 1. de cognat. spirituali, & cap super eo, eodem tit.* in postrema sui parte: vbi standum esse consuetudini Ecclesiæ dicitur præcipuè, si consuetudo sit, quæ scandalum generat, hoc est, ex cuius violatione præsumitur scandalum generandũ esse. Si ergo consuetudo valeret introducere legem attingentem sacramentorum administrationem, à fortiori poterit legi latæ derogare: & ita tenet Couarr. *4. decret. 2. p. c. 6. § 10. n. 19.* Sanch. plures referens *lib. 7 de matr. disp. 82. n. 20.* Suar. *lib. 7 de leg. c. 19. n. 26.* Nauarr. *c. 22. n. 83.* Salas *disp. 19. de leg. sect. 5. n. 58.*

Neque obstat Clement. *fin. de ætate, & qualitate*, vbi Clem. V. decernens ætatem seruandam in suscipientibus ordines sacros, dicit; *generalem Ecclesiæ obseruantiam volentes antiquis iuribus in hac parte præferri, decernimus*, &c. Ergo signum est obseruantiam Ecclesiæ non derogasse antiqua iura, siquidem indiguit hac speciali constitutione; verbum enim *decernimus*, nouum ius insinuat constitui, vt tradit ibi glossa, non declarat iam constitutũ. Adde particulam illam *in hac parte*, denotare illam obseruantiam, & consuetudinem Ecclesiæ velle Pontificem antiquis iuribus præferri, non tamen aliam obseruantiam, & consuetudinem. Non, inquam, obstat, quia Pontifex non ex speciali indigentia firmandi consuetudinem illam, prætulit antiquis iuribus, sed vt clarius constaret præferendam esse, eiusque voluntatem esse sic præferri; cùm enim posset Pontifex illam obseruantiam, & consuetudinem abrogare, sicuti abrogauit consuetudinem suscipiendi ordines extra quatuor tempora *cap. 2. de temporib. ordinat.* non solùm hanc abrogationem noluit præstare, sed potius illam consuetudinem, vt validè rationabilem approbauit.

Sexta difficultas est de iure gentium, an possit consuetudo aduersus illud præualere?

Communis sententia negat: sic Panormit. *c. vlt. de consuetud.* Rochus *ibi sect. 5. num. 16.* Azor *t. 1. lib. 5. cap. 17. quæst. 4.* Salas *disp. 19. sect. 6. n. 65.* Mouentur, quia ius gentium est ius naturale, & aduersus ius naturale non datur præscriptio. Sed hæc ratio nullius est ponderis, cùm ius gentium à naturali distinguatur, vt constat ex his quæ diximus in principio huius tractatus. Quapropter ratio efficax ea est, quia ius gentium ab omnium communitate introductum est, & acceptatum: sed ab hominum communitate nulla est facta lex de præscriptione aduersus illud. Ergo. Et confirmo: vel consuetudo præscribens aduersus ius gentium est singularis, hoc est, alicuius regni, vel prouinciæ; vel est consuetudo omnium nationum. hoc secundum est ferè impossibile, quia impossibile videtur conuenire omnes nationes in consuetudine opposita iuri, quod est naturæ rationali maximè conforme, quodque à principiis naturalibus deriuatur. Primum verò non videtur satis ad derogandum iuri gentium, etiam in illa prouincia, vbi est consuetudo: tum ob rationem dictam, quia nulla datur lex efficaciam præbens consuetudini aduersus ius gentium: tum & præcipuè, quia consuetudo non potest habere vim aduersus ius gentium, nisi de consensu illius, qui ius gentium condidit, vel de consensu alicuius, qui sit illo superior; inferior enim non potest legem superioris abrogare: atqui condens ius gentium non tribuit hanc efficaciam consuetudini: Deus autem autem, qui solus est illo superior, non apparet hanc efficaciam concessisse. Ergo ex nullo capite illam potest habere. Adde nullum specialem Principem habere potestatem ferendi statuta contraria iuri gentium, quia est inferior condente illud, quod tradit Bald. *tit. de natura feudi, c. 1. & tit. qui feudum dare possunt. c. 1. § vlt.* & Iason *in l. quominus. ff. de fluminib. in repetit. n. 3.* Ergo neque poterit consuetudini hanc potestatem tribuere; quod enim sua lege expressa facere non potest, minus poterit tacita.

Verùm satis probabile existimo & posse singularem Principem aliqua statuere, in sua republica contraria iuri gentium, si ita expediens visum fuerit rectæ reipublicæ gubernationi, & consuetudinem ipsam ex eiusdem Principis consensu, idipsum posse præstare. Quia habere Principem hanc potestatem, videtur maximè conueniens reipublicæ administrationi: Quare dicendum est illam habere ex tacita hominum concessione; ius enim gentium dictat illis hanc potestatem concedi debere, & ita tradit glossa *in l. si locus. ff. quemadmod. seruit. amit.* Suar. *lib. 7. de leg. & c. 4. num. 6.* consentit ex parte Azor. & Salas *suprà*.

Ex his fit posse in aliqua prouincia consuetudine, vel statuto firmari, captiuos in bello non esse redigendos in seruitutem, sed relinquendos in libertate. Item potest introduci, si causa iusta, & communis subsistat, vt ciues aliqui priuentur possessionibus suis, etiam non soluto pretio à republica. Item vt vendant domum, vel agrum, vel mutuo concedant, vel soluat vnus pro alio pecuniarium debitum, & similia; quæ licèt de iure gentium sint, potest tamen consuetudo, vel statutum Principis ob bonum suæ reipublicæ aliter statuere. Adde si hæc omnia rectè inspiciantur, nunquam iuri gentium fit derogatio: ius enim gentium nunquam obligabat captiuos in seruitutem redigere, sed id permittebat, dum contrarium à gubernatore reipublicæ non statuitur. Item ius gentium nunquam prohibuit priuationem dominij in particularibus ciuibus, si illa priuatione respublica indigebat ad sui gubernationem, sed solùm prohibuit priuationem nulla communi causa intercedente, & aliàs priuationes permittit. Quapropter nunquam videtur consuetudo aduersus ius gentium directè procedere.

§. III.

De tertio effectu consuetudinis, qui est legem interpretari.

1 *Clarum est consuetudinem posse interpretari legem.*
2 *De interpretatione authentica, vel probabili, quomodo differant.*
3 *Item consuetudo interpretatiua authentica requirit decennium, secus probabilis, seu coniecturalis.*
4 *An secundum consuetudinem, vel secundùm legem debeat iudicare arbiter, in quem est compromissum factum de iudicio ferendo secundùm ius.*
5 *Secundùm consuetudinem sunt regulandi contractus.*
6 *Iudicium internum, & externum iudicandum secundum consuetudinem.*

1 Constans est omnium sententia, consuetudinem habere hunc effectum, & traditur sufficienter *in l. minimè, l. si de interpretatione, ff. de legib. & c. cum dilectus, de consuetud.* ibi enim dicitur, *consuetudo est optima legum interpres.* Ratio autem est manifesta: nam si consuetudo habet vim introducendi legem, & abrogandi institutam; à fortiori habere debet efficaciã interpretandi illam, præcipuè cum hic effectus magis necessarius esse videatur, quàm alij; sæpè enim leges obscuræ sunt & ambiguæ, tum in obligatione, tum in materia, ad quam se extendunt, neque legislator suam mentem declarat: consuetudine autem huiusmodi obscuritas, & ambiguitas tollitur. Ergo est maximè necessaria talis interpretatio.

2 Obseruandum tamen est dupliciter consuetudinem posse interpretari legem. Primò authenticè, & necessariò. Secundò coniecturaliter, & probabiliter. Quando consuetudo legem interpretatur authenticè, ipsamet interpretatio habet vim legis, & necessariò est seruanda, vt traditur *in l. nam imperator, ff. de legib.* ibi, *in ambiguitatibus, quæ ex legib. proficiscuntur, consuetudinẽ, aut rerum perpetuò similiter iudicatarum authoritatem, vim legis obtinere debere.* Cùm enim legislator legem à se latam, alia denuo lata lege interpretari soleat, quæ interpretatio sequenda est vt lex, quia verè est lex: ita consuetudo legitimè præscripta eandem vim habere debet, quia pro lege suscipitur. Quocirca omnia quæ requiruntur, vt consuetudo vim legis habeat, eadem requirũtur, vt legem authenticè interpretetur, quia in hac interpretatione legis rationem sortitur. Verùm, si consuetudo interpretans legem non est legitimè præscripta, tunc solùm coniecturaliter, & probabiliter legislatoris mentem interpretatur; sicuti Doctores solent leges interpretari: altiori tamen ratione, eo quòd plures in vnum conueniant. Quapropter ad hanc interpretationem faciendam, tam consuetudo subsequens legem quàm antecedens deseruire potest, vt rectè dixit Suar. *libr. 7. c. 17. num. 3.* cum glossa *in cap. nonnulli, de rescript.* Bart. *in l. omnes populi. ff. de iustitia, & iure*, & Panormitanus *in cap. certificari, de sepulturis*, quia lex non intelligitur derogare consuetudini, nisi id expressè caueatur, imò potius secundùm consuetudinem solet institui.

3 Notanda tamen est differentia inter consuetudinem interpretatiuam, coniecturalem, & authenticam. Nam authentica, quia vim legis habet, expostulat tempus decennij ad sui valorem: at coniecturalis quia eam non habet authoritatem, minori tempore contenta est. Quapropter dixit Menochius *lib. 2. de arbitr. centur. 1. casu 83. numer. 10.* si agatur de consuetudine interpretatiua, posse iudicem æstimare eam satis stabilitam paruo tempore, quia temporis diuturnitas in his non requiritur intellige ad probabilem, & satis efficacem coniecturam faciendam. Excipit ipse Menochius cum aliis, nisi sit consuetudo interpretatiua contra iuris communis dispositionem, intellige elatam; tunc enim, dum non est consuetudo præscripta, corruptela est, non consuetudo, ac proinde non debet mouere iudicem vt secundùm illam sententiam ferat.

4 Ex qua doctrina fit satis illi quæstionis, quid debeat facere iudex arbiter, in quem compromittunt partes, vt secundũ iura sententiam ferat, si aliud lex, aliud consuetudo habeat? Et dicendum est, dum consuetudo legitimè præscripta non est, secundum legem debere iudicare: at si consuetudo præscripta est, quia habet vim legis abrogandæ, secundùm illam ferenda est sententia. Neque obstat compromissum esse factum, vt secundùm iura detur sententia, quominus dari possit secundùm consuetudinem præscriptam, quia consuetudo præscripta ius est, & sub iure continetur, & à iure imperatur seruari: sic ex Panorm & Sylu. notauit Salas *disp. 19. sect. 13. n. 104.*

5 Fit secundò, secundùm consuetudinem introductam regulandos esse contractus, quia secundùm illam intelliguntur facti, nisi aliud fuerit expressum. *l. semper stipulationibus, ff. de regulis iuris, l. quod si nolit, §. qui assidua, ff. de adilitio edicto.* Salas *disp. 19. sect. 19. sub n. 103.*

6 Fit

6 Fit tertio, regulandum esse tam iudicium internum, quàm externum secundùm consuetudinem introductam, quia iudices debent secundùm leges iudicare, sed nulla firmior, & solidior illarum interpretatio esse potest, quàm ea, quæ per consuetudinem habetur. Ergo debet secundùm illam iudicare.

§. IV.

De quarto effectu consuetudinis, qui est irritatio.

1 *Vim habet irritandi consuetudo.*
2 *Aliqui limitant, vt procedat ex scientia Principis, sed non admittitur.*
3 *Debet esse mixta laïcorum, & Ecclesiasticorum, qui sentiant.*
4 *Neque hæc limitatio approbatur.*
5 *Aliqui limitant, vt procedat in consuetudine, quæ scandalum generat, si non obseruetur.*
6 *Non admittitur limitatio.*

1 Constat ex supradictis in difficultate tertia, consuetudinem vim habere derogandi legem irritantem, si rationabilis, & legitimè sit præscripta. Ergo etiam habere potest vim introducendi legem aliquam irritantem, quia non minorem authoritatem requirit ad abrogandam legem, quàm ad legem introducendam: & cùm hæc omnia ex consensu Principis pendeant, sicut potest consuetudini vim dare abrogandæ legis, potest etiam dare illam constituendi. Quod autem sic factum sit, constat ex *cap. fin. de consuetud. & l. de quib. ff de legibus*, vbi cuilibet consuetudini rationabili, & legitimè præscriptæ datur potestas legalis, neque ibi fit aliqua limitatio. Adde, consuetudine redditur quis inhabilis ad beneficium, *c. cum olim de cleric. coniugat.* & reddi potest inhabilis ad matrimonium contrahendum, *cap. super eo, in postrema sui parte, de cognat. spirituali.* Item & ad electionem. *c. Cumana, de elect. c. cum Ecclesf. de causa possess. & propriet.* Ergo iam consuetudo legem irritantem inducere potest, & ita tenet innumeros referens Sanchez *lib. 7. de matr. disp. 4. n. 11.* Suar. *lib. 7. cap. 16. n. 4. & c. 19. n. 34.* Salas *disp. 19. sect. 10. n. 86. iuncto n. 84.*

2 Limitant tamen aliqui primò supradictam doctrinam, modo adsit scientia Pontificis de tali consuetudine. Verùm, vt rectè Sanch. Salas, & Suar. *suprà*, hæc limitatio non est necessaria, quia *in supradict. cap. fin. de consuetud. & l. de quibus*, nulla mentio fit huius scientiæ, solùm enim ibi petitur cōsuetudinem esse rationabilem, & legitimè præscriptam, hoc est, durantem tēpore necessario ad præscriptionem, talisque consuetudini authoritas legis tribuitur. Neque obstat introducentes consuetudinem inferiores esse Pontifice, quominus possint legem Ecclesiasticam irritantem matrimonium, electionem, & alios contractus introducere, quia non vi sua, sed ex Pontificis consensu dato *in cap. fin. de consuetud.* procedunt.

3 Limitant alij secundo in consuetudine irritante matrimonia, seu inducente impedimenta irritantia, vt talis consuetudo mixta sit laïcorum, & clericorum: sic docuit Sanch. *illo lib. 7. disput. 4. n. 11 circa finem*, cum Couarr. *4. decret. 2. p. cap. 6. §. 10. num. 18.* Ludouic. Lop *2. p. instruct. de matrim cap. 46. col. 5. §. deinde dubitare*, quia in legibus Ecclesiasticis nil possunt laïci. Ergo consuetudo laïcorum præcisè non valebit impedimenta matrimonij statuere. Qua ratione consuetudo Gallica allegata *in cap. 1. de sponsalib.* non obstabit valori matrimonij, quia erat à laïcis, & non à clericis introducta. sic Sanch. *suprà.* cum Anton. *in supradict. cap. 7. & 8.* Abbas *num. 6.* Alexand. de Neuo *num. 10. 11. 21. 22.* Felino *num. 2.*

4 Sed neque hæc limitatio necessaria est, vt docet Salas *disp 19. sect. 10. num. 86.* quia laïci absque clericis introducere possunt consuetudinem Ecclesiasticam, si ad laïcos pertinet materia consuetudinis, quia non introducunt ex authoritate, quam ipsi habent à se, sed ex consensu Pontificis, vt videre est in ieiuniis, & festiuitatibus; consensus verò Pontificis applicatur illis, quibus conuenit consuetudo: at consuetudo matrimonialis laicis conuenit, esto eius cognitio ad Ecclesiæ forum spectet. *cap. tuam, de ord. cogn.* Ergo possunt laici consuetudinem in hac materia introducere. Neque obstat text. relatus *in cap. 1. de sponsalib.* quia illa consuetudo fortè non erat rationabilis, & legitimè præscripta: tum & præcipuè, quia non erat de substantia matrimonij, sed de quadam solemnitate accidentali, vt explicat glossa, & alij relati à Salas *suprà.*

5 Tertiò alij limitant, vt consuetudo, quæ has vires obtinere debet, secum ferat scandalum, id est, eius violatio scandalum generet: sic Couarr. Ludou. Lop. Henriq. relati à Sanch. *illa disp. 4. num. 7.* Mouentur ex *cap. 1. de cognat. spirituali*, ibi, *nisi consuetudo Ecclesiæ, quæ scandalum generet, aliter se habere noscatur.* Vbi consuetudini Ecclesiæ scandalum generanti, hæc efficacia introducendi impedimenta matrimonij tribuitur, non consuetudini, quæ scandalum non generet.

5 Sed neque hæc limitatio admittenda est: nam etiamsi nullum sequeretur scandalum ex violatione talis consuetudinis si consuetudo est rationabilis, & legitimè præscripta, hanc efficaciam habebit, ex *cap. fin. de consuetud.* Econtra verò, si rationabilis non est, aut non est legitimè præscripta, etiamsi scandalum ex eius violatione sequatur, seruanda non erit. Quapropter non scandalo, sed consuetudini rationabili, & legitimè præscriptæ hæc efficacia tribuenda est. Illa autem verba Pontificis solùm indicant id, quod communiter accidit; consuetudo enim legitimè præscripta, & rationabilis scandalum generat, si non obseruetur. Adde Pontificem ibi velle consuetudinem tollere, nisi scandalum inde sequatur. Quapropter timore scandali ducitur ad approbandam illam consuetudinem, & relinquendam in sua vi, iuxta *cap. quod dilecto, de consanguinie. & affinit.* ibi, *Vnde in hac parte consultius duximus multitudini, & obseruantia consuetudini deferendum, quàm aliud in dissensionem, & scandalum populi statuendum, quadam adhibita nouitate.* Sic Sanchez suprà *n. 11. post medium.* Salas *disp. 19. sect. 10. n. 85.* Suar. *lib. 7. c. 16. n. 4.* Basil. de Leon. *lib. 6. de matr. cap. 6. num. 10.*

PVNCTVM. V.

An consuetudo mutari, abrogarique possit, & qua ratione.

Dupliciter mutari, seu abrogari consuetudo potest. Primò, lege expressa. Secundò, alia consuetudine.

§. I.

De abrogatione consuetudinis per legem.

1 *Potest lege consuetudo abrogari.*
2 *Nulla lex abrogat consuetudinem, nisi consuetudini contraria sit.*
3 *Lege vniuersali abrogari consuetudo vniuersalis potest.*
4 *Lege vniuersali non censetur derogata consuetudo alicuius loci, neque statutum.*
5 *Explicatur text. in c. vnic. de feudi cognit.*
6 *Lege speciali facta à Principe pro aliqua prouincia, probabile est non derogari illius prouinciæ consuetudinem; nisi lex contineat clausulam derogatoriam.*
7 *Qualis debeat esse consuetudo, vt non censeatur lex illam abrogare? Probabile censet Suar. intelligi de consuetudine præscripta, & quæ tendit ad præscriptionem.*
8 *Probabilius est de sola consuetudine præscripta esse intelligendum.*
9 *Satisfit fundamentis n. 7 adductis.*
10 *Sub clausula reuocatoria generali consuetudinis, non venit immemorialis.*

1 Posse consuetudinem rationabilem, & legitimè præscriptam lege expressa abrogari, nemini esse potest dubium, cùm sit expressa decisio tex. *in cap. 1. de constitution. in 6. c. cum consuetudinis. de consuetudine.* Ratio est clara, quia tota consuetudinis vis, & efficacia à legislatoris voluntate saltim tacita pendet. Ergo si legislator ei resistit, nullam vim, & efficaciam habebit. Adde consuetudine non arctari potestatem superioris, vt non possit contrarium disponere, si videat conuenire; cederet enim in perniciem communitatis. Denique legem à se latam potest superior abrogare alia lege, & constitutione. Ergo & consuetudinem, quæ pro lege suscipiatur. Explicandum tamen est, quando id fieri censeatur.

2 Dico primò. Nulla lex consuetudinem abrogat, nisi clarè ex diametro illi contraria sit; quare si obseruantia consuetudinis compati potest, etiamsi ad hunc effectum verba legis restringenda sint, non debet censeri consuetudo abrogata. Ratio est manifesta, quia iuris correctio vitanda est, quoad fieri potest, ex *l præcipimus, C. de appellat.* Sed consuetudo legitimè præscripta ius quoddam est. Ergo. Item legislator in statuenda lege moribus subditorum censendus est potius se accommodare, quam resistere, ex text. *in c. erit. autem lex dist. 4.* ibi *secundùm patriæ consuetud.* sic omnes Doctores.

3 Dico secundò lege vniuersali abrogari consuetudinem æquè vniuersalem illi oppositam, etiamsi illius non fuerit facta mentio, neque lex habuerit clausulam derogatoriam: & hoc siue lex procedat à supremo Principe, qualis est Pontifex, aut Rex, siue ab Episcopo, aut gubernatore ciuili: quicunque enim sit, qui legem vniuersalem comprehendentem totam suam ditionem instituit, eo ipso & consuetudinem illi oppositam abrogat. Est communis sententia, quam tradit Panormit. *cap. fin. de consuetud. numer. 24.* Azor *tom. 1. libr 5. cap. 16. quæst. 7.* Bonacina *disput. 1. de legib. quæst. 1. punct. vlt. §. 3. numer. 39.*

Salas *disp.* 19.*sect.* 13.*num.* 98, Suar.*lib.* 7.*cap.* 20.*num.* 7 Reginald. *Praxi pœnitent.lib.* 13.*num* 247.*ad finem*, & alij ab eisdem relati; & sumitur apertè ex *cap.* 1. *de constitut.in* 6 vbi solùm singularium consuetudines censentur exceptæ à generali lege Ratio est, quia consuetudo vniuersalis non præsumitur ignorata à Principe, vt dicitur *in supradicto c.* 1. Ergo cùm legem illi contrariam statuit, subintelligitur velle illi derogare.

4 Dico tertiò, lege vniuersali non censetur derogari consuetudo alicuius loci, neque statutum ius commune non continens, nisi talis statuti, aut consuetudinis fiat mentio specialis, vel saltem in genere apponatur clausula derogatoria cuiuscunque statuti, aut consuetudinis contrariæ. sic supradicti Doctores, & constat ex *dicto cap.* 1. *de constitut in* 6. vbi redditur ratio conclusionis, quia pontifex, vel alius Princeps, specialium locorum consuetudines, & statuta ignorare probabiliter censetur. Ergo censetur nolle illis derogare, præcipuè, cùm derogatio consuetudinis iuri communi obstet ex *l. minimè, ff. de legib.* Et in hoc sensu est verum illud axioma, *Consuetudo Principum leges, & rescripta silere facit*, quod probat ex aliis Menoch. *de arbitr. libr.* 1. *quæst.* 71. *numer.* 9. vbi dicitur, si alicui committatur à Principe potestas iudicandi, semper intelligitur, salua consuetudine, præcipuè municipali. Item si mandaret Rex proprio exactori compellere debitorem, quocunque modo sibi visum fuerit, nunquam censetur velle derogare consuetudini, & legi municipali in exigendis tributis. Ergo signum est statuta, & consuetudines municipales lege vniuersali non derogari.

5 Ex his facilè intelligitur textus *in cap. vnica, de feudi cognitione*, vbi Obertus filio suo Anselmo scribit: *Legum Romanarum non est vilis authoritas. sed non adeò vim suam extendunt vt vsum vincant, aut mores* Intelligendus, inquam, est textus, leges Romanorum non vincere vsum, aut mores particularium prouinciarum, cùm vniuersales sunt, vel non vincere vsum, aut mores titulo præscriptionis comparatos. Nam quod dicit Cuiac. *in supradicto text.* leges Romanorum non vincere vsum, & mores, si sint in contradictorio iudicio confirmati, optimè refellitur à Vasq. *disp.* 177.*n.* 63. eo quòd quælibet consuetudo quantumcunque in contradictorio iudicio firmata sit, potest abrogari lege superueniente. Quòd verò ipse Vasq. & Salas *disp.* 19.*sect.* 7.*num.* 72 dicunt textum intelligendum esse de consuetudine Longobardorum, & facere hunc sensum, leges Romanorum, licèt apud Longobardes authoritatem non leuem haberent, quia ex parte seruabantur, non tamen adeò vim suam extendebant, vt vsum Longobardorum vincerent, aut mores, sustineri posset, nisi textui videretur obstare, qui non de qualibet consuetudine, sed de consuetudine feudali loquitur; quam consuetudinem; siue sit Longobardorum, siue Romanorum, non abrogant leges, vt docuit Bald. *ibi*, & constat ex illis verbis text. *iudicium de feudis etiam legibus nostris contrarium dici solet.* Neque etiam mihi probatur, quod dicit Suar. *lib.* 7.*c.* 20 *n.* 4. leges vniuersales non vincere consuetudines proprias in materia feudorum. nam vel intelligit leges vniuersales loquentes de feudis non vincere consuetudines specialium locorum, & prouinciarum: & si hoc dicit, nobiscum conuenit, vel intelligit leges vniuersales non loquentes de feudis, neque oppositas consuetudini feudali, non habere vim aduersùs consuetudinem, & sic nihil speciale diceret, & sententiã friuolam contineret: præterquam quod expressè textui opponitur, siquidem dicit, *iudicium de feudis etiam legibus nostris contrarium dici solet.* Ergo signum est consuetudinem, in qua iudicium illud fundabatur, contrariam esse legibus.

6 Dico quartò, lege speciali facta à Principe superiore, v. g Rege, aut Pontifice, pro aliqua ciuitate, vel prouincia suæ ditionis, probabile est non derogare consuetudinem illius prouinciæ, nisi expressè apponatur clausula derogatoria: sic Suarez *lib.* 7.*cap.* 20.*numer.* 15. Emanuel Saa *verbo lex, num.* 19. Bonac. *disp.* 1.*quæst.* 1.*punct. vlt* §. 3 *num* 42. Ratio sumitur ex *supradict. cap.* 1. *de constitut. in* 6. ibi, *non enim censetur derogata consuetudo specialis generali lege: quia præsumitur Princeps ignarus talis consuetudinis.* Sed idem fundamentum ignorantiæ est, siue legem vniuersalem, siue specialem statueret; hæc enim ignorantia fundatur in eo, quòd Princeps non potest omnibus sui imperij partibus assistere, neque pro varietate negotiorum, & multitudine occupationum omnia singularia cognoscere. Neque obstat legem illam reddi frustraneam, & inutilem, vtpote quæ neminem ligat, quia hoc est per accidens ob consuetudinem ignoratam. Adde dici non posse esse frustraneam, & inutilem; quia verè obligantur illa subditi, esto illius obligatio suspendatur, dum ad legislatorem accedunt, & certiorem faciunt de consuetudine contraria: quod autem illa obligentur, patet: quia certior factus legislator de consuetudine, non tenetur legem de nouo statuere, & publicare. Ergo antea erat lex, ac proinde obligationem inducebat, esto excusarentur subditi consuetudine contraria. Ex qua doctrina infertur, idem esse dicendum de statuto facto ab aliqua ciuitate, vel populo, ad cuius valorem Principis consensus requiritur, nempe tale statutum non derogare consuetudinem contrariam, nisi Princeps conscius fiat talis consuetudinis derogandæ, fortè enim si sciret consuetudinem, non præstaret consensum statuto derogatorio; ac proinde ignorantia consuetudinis, cui opponitur statutum, reddit consensum inualidum: sic docet Suarez *libr.* 7. *de legibus cap.* 20. *numer.* 8.

7 Sed inquires primò, qualis debeat esse consuetudo, vt lex non censeatur illam abrogare ex præcisa positione legis, sed addenda sit clausula derogatoria; an, inquam, debeat esse consuetudo præscripta, vel sufficiat ea, quæ tendit ad præscriptionem?

Suarez *libr.* 7.*cap.* 20.*num.* 12. probabiliter censet non esse restringendam regulam illam, *cap.* 1. *de constitutionibus, in* 6. ad solam præscriptam consuetudinem, sed posse extendi ad quamlibet aliam rationabilem, & honestam, & tanto tempore firmatam, vt posset Princeps pro illa legem ferre. Mouetur primò, quia *in suprad cap.* solum mentio fit de rationabili consuetudine, nihil de conditione præscriptionis. Ergo non est nobis talis conditio expostulanda. Secundò, quia lex semper præsumitur ferri iuxta consuetudinem patriæ, & non econtra. Ergo. Tertiò, quia si sciret legislator talem consuetudinem, fortè contrarium disponeret, vel saltem à lege abstineret. Ergo ex præsumpta voluntate legislatoris non derogat eius lex tali consuetudini.

8 Fateor his rationibus meritò motum esse doctissimum Suarez, iudicare probabile de vtraque consuetudine, præscripta scilicet, & non præscripta intelligendam esse regulam *cap.* 1. *de constitut. in* 6. Verùm etsi hoc probabile sit, probabilius tamen existimo de sola consuetudine præscripta intelligendam fore. Moueor, quia consuetudo, quæ præscripta non est, non est, ius, neque facultatem tribuit illa vtendi, vt constat ex superioribus, & omnes admittunt. Ergo illa excusari non possunt subditi à legis obseruatione. Secundò, sola consuetudo præscripta præualet aduersùs legem latam Ergo sola illa impedit obligationem legis ferendæ. Tertiò, derogatio propriè est alicuius iuris, & facultatis: at ex consuetudine non præscripta nullum resultat ius. Ergo nulla indiget derogatione talis consuetudo. Quartò, consuetudo introduci non potest resistente Principe: at qui legem contrariam instituit, resistit eius introductioni. Ergo. Quintò, impedire legem consuetudine res est odiosa, & in legislatoris detrimentum Ergo non debet extendi ad omnem consuetudinem. Sextò, consuetudo est stricti iuris strictéque est interpretanda: vt tradit Rota in nouissimis *p.* 2. apud Farin. *decis.* 112. *num.* 4. Ergo sola præscripta debet obstare legis efficaciæ, quia sola hæc est, quæ propriè dicitur consuetudo, & ita hanc nostram sententiam eruditè probat Mascard *de probationib verb. consuetudo, concl.* 423. *numer.* 17. vbi dicit se, cùm verba facit de consuetudine, intelligere de præscripta, iuxta glossam *in cap mos,* 1. *dist.* ex textu ibi, & tradit Bald *in cap.* 1. *de feudi cognit. col.* 1. vbi inquit, quod dicitur de consuetudine, intelligitur de præscripta. nam antequam sit præscripta, non dicitur consuetudo, sed voluntas inducendi consuetudinem. Item appellatione consuetudinis venit intelligenda propria cõsuetudo, quæ solum dicitur, cùm præscripta est, vt tradit alios referens Mascard. *supra.*

9 Neque obstant fundamenta contraria Concedo, inquam in supradict. cap. solum fieri mentionem consuetudinis rationabilis, sed non obinde excludi debere esse legitimè præscriptam, imò potiùs hoc supponebatur, quia de derogatione illius erat sermo, & non est derogatio, nisi vbi est ius quæsitum. Adde solo illo verbo *rationabilis* videri exclusam consuetudinem non præscriptam. Nam posita lege, & valore illius, iam illa consuetudo censenda non est rationabilis, quia bono communi non expedit.

Ad secundum dico, legem semper præsumi ferri iuxta consuetudinem receptam patriæ, non tamen iuxta consuetudinem non receptam, de hac enim non curat legislator.

Ad tertium æquè dubium, & contingens est, legislatorem cessare à legis institutione, ac illam ferre, si sciret consuetudinem inchoatam, sæpe enim conuenit his initiis resistere, & contrarium disponere.

10 Inquires secundò, an sub clausula generali reuocatoria consuetudinis comprehendatur consuetudo immemorialis, vel longissimi temporis?

Respondeo cum communi sententia non comprehendi, etiamsi dicatur, non obstante quacunque consuetudine, sed debet addi immemoriale, vel aliquid simile: sic Tiraqu *de vtroque retract. tract.* 2. §. 1 *glossa* 2. *numer.* 25. Couarr. *lib.* 3. *var. cap.* 13. *numer.* 5. Suarez *lib.* 7.*cap.* 20.*n.* 18. Bonacina *disp.* 1.*quæst.* 1.*punct. vlt.* § 3.*numer* 43. Salas *disp.* 19.*sect.* 11.*sub num.* 95. *circa finem*, explicans Eman Saa, Ratio est, quia pro consuetudine immemoriali titulus iustus præsumitur; consuetudo enim immemorialis habet vim priuilegij à Principe cõcessi, vt tradit Mascard. *de probation. conclus.* 429. *à num.* 3 *ex l. hoc iure*, § *ductus aquæ, ff. de aqua quotid. & æstiua. & cap. super quibusdam*, §. *præterea*, *de verbor. significat.* & docuit Decius *consil.* 11. *num* 9. Abbas *consil.* 71. *volum.* 2. & aliis pluribus allegatis à Salas *disput.* 17. *de legib. sect.* 2. *sub num.* 23. Sed priuilegium non derogari censendum est ex clausula generali derogante consuetudinem. Ergo.

Et

Et confirmo argumento à simili de præscriptione, quæ si immemorialis fuerit, non censetur exclusa, cùm præscriptio generaliter excluditur, quod constat ex *l.* 3. §. *ductus aquæ*, *ff. de aqua quotid. & æstiua.*

§. II.

De abrogatione consuetudinis alia consuetudine.

1 *Posse abrogari non est dubium.*
2 *Debet consuetudo abrogans contraria esse præxistenti, & quomodo hoc contingat?*
3 *Proponitur quædam obiectio de tempore requisito ad consuetudinem, maximè Ecclesiasticam abrogandam.*
4 *Affirmat Suarez esse quadragenarium.*
5 *Probabilius defenditur decennium sufficere.*
6 *Qui non vsus censeatur legem abrogare.*

1 Res est indubitata consuetudinem abrogari consuetudine posse, sicuti lex abrogari potest alia lege: colligitúrque ex *l. pacta nouissima Cod. de pactis*, & *l.* 2. *Cod. de inofficiosis dotib.* & tradit Medicis *tract. de legib. p.* 2. *q.* 14. *n.* 5. Suar. *lib.* 7. *cap.* 20. *n.* 19. Salas *disp.* 19. *sect.* 13. *n.* 99. Bonac. *disp.* 1. *q.* 1. *punct. vlt.* §. 3. *n.* 44. & omnes.

2 Vt autem consuetudo subsequens hanc vim habeat abrogandi præxistentem, primò debet esse illi contrariè opposita. quare si consuetudo est vniuersalis, abrogari debet alia vniuersali: particulari autem abrogari non potest vniuersalis, nisi eo in loco, in quo cum generali habuerit oppositionem. Ratio est, quia consuetudo non introducit ius, nisi vsu, & facto. Ergo non potest contrarium ius introducere, nisi vsus, & facta contraria sint. Secundò requiritur in consuetudine derogatoria idem tempus, quod consuetudo præexistens requisiuit ad sui constitutionem: nam cùm vtraque habeat vim legis, & eius efficacia fundetur, *in cap. vlt. de consuetud.* & *l. de quibus, ff. de legib.* & ibi nullum diuersum tempus consuetudini deroganti legem scriptam, & deroganti consuetudinem assignetur, efficitur idem esse assignandum.

3 Sed obiicies, consuetudo præexistens in materia Ecclesiastica, si fuit præter ius decennio, habebit vim obligandi: at abrogans illam consuetudinem requirit tempus quadragenarium, quia procedit contra ius per consuetudinem stabilitum. Ergo non expostulatur idem tempus in consuetudine abrogante, ac in consuetudine abrogata. Item, si consuetudo prior fuit contra ius commune, indiguit quadragenario tempore, ad sui præscriptionem, vt tenet communior sententia. At si hæc consuetudo non fuit vniuersalis, sed particularis, decennio abrogari potest; quia consuetudo abrogans non procedit contra ius commune, sed potius reducit res ad terminos iuris communis.

4 Propter hæc Suarez *lib.* 7. *cap.* 20. *n.* 21. censet in materia Ecclesiastica regulariter consuetudinem abrogantem semper requirere quadragenarium tempus. Nam si consuetudo abrogata erat vniuersalis, iam ius per illam erat constitutum; si est particularis, & non opposita iuri communi, etiam constituit ius. Ergo consuetudo abrogans contra ius procedit. Ergo requirit tempus quadragenarium. Solum autem censet probabile decennium sufficere in consuetudine abrogante particularem consuetudinem aduersam iuri communi, ob rationem dictam; quia talis consuetudo abrogans non procedit contra ius commune, sed res reducit ad terminos illius.

5 Nihilominus de omni consuetudine legali retinenda est, vt probabilior, nostra doctrina, idem tempus esse necessarium ad abrogandam consuetudinem consuetudine, ac fuit requisitum ad illius introductionem: cum autem ad introducendam consuetudinem, siue abrogatiuam legis, siue illius constitutiuam dixerimus decennium sufficere tam in materia ciuili quàm Ecclesiastica, efficitur sanè idem tempus decennij sufficiens esse ad abrogandam consuetudinem: rationem reddimus, quia consuetudo abrogans legem, & ius constitutum, non est contra ius, sed potius iuri conformis, quia ex ipso iure habet hanc efficaciam nemine repugnante: leges autem expostulantes tempus quadragenarium ad præscriptionem, loquuntur de præscriptione iuris contra Ecclesiam, Ecclesia contradicente: at consuetudo legalis non præscribit contra Ecclesiæ mandatum ex repugnantia Ecclesiæ, sed potius ex eius consensu, & voluntate. Ergo non est idem tempus expostulandum.

6 Aduertendum tamen est pro intelligentia superioris doctrinæ, consuetudinem abrogantem legem, consistere aliquando in facto positiuo, aliquando in omissione alicuius facti positiui: in facto consistit, vt si obliget cõsuetudo audire Missam, soluere decimas, &c. in omissione consistit, quando lex mandat actum positiuum, v. g. audire sacrum, & populus voluntariè omittit, ipsa omissione præualet contra legem; quia tunc illa omissio est quædam consuetudo, seu desuetudo, & non vsus legis. Quapropter ad abrogandam legem, consuetudine, desuetudine, seu non vsu, necessariò requiritur violatio legis, & consuetudo, seu non vsus illi contrarius: vnde si casus legis non accidat, nunquam non vsus abrogare potest: & in hoc sensu est verum, quod Iurisperiti dicunt, desuetudine, seu non vsu abrogante legem, non venire actus negatiuos, sed priuatiuos; quia non veniunt actus, qui legi non opponuntur, sed potiùs qui illi sunt oppositi: sic docuit Azor *tom.* 1. *lib.* 5. *cap.* 4. *quæst.* 7. Salas *disput.* 19. *sect.* 10. *numer* 114. Suarez *lib.* 7. *cap.* 5. *num.* 14. & *cap.* 18. *numer.* 7. Bonacina *disput.* 1. *quæst.* .. *punct. vlt.* §. 3. *num.* 27. Rebellus 1. *part. libr.* 1. *quæst.* 5. *num.* 13. Reginald *lib.* 13. *num.* 250. Mascard. *verb. consuetudo, conclus.* 424 *sub num.* 3. & alij ab eisdem relati.

PVNCTVM VI.

Quomodo probetur consuetudo.

1 *Allegans consuetudinem tenetur probare.*
2 *Excipitur consuetudo notoria.*
3 *Item consuetudo de ordine procedendi in iudicio.*
4 *Idem est de stylo fori, & curiæ.*
5 *Tandem excipitur consuetudo, de qua est dubium, an sit rationabilis.*
6 *Consuetudo, quæ ab allegante probanda est, plenè probari debet.*
7 *An vnus testis semiplenè consuetudinem probet.*
8 *Duobus testibus plenè consuetudo probatur; debent tamen deponere de frequentia actuum, & diuturnitate temporis.*
9 *Doctori excellenti de consuetudine testanti credendum est præsumptiuè, non concludenter secundùm Mascard.*
10 *Testantes communiter Doctores de consuetudine, integrè illam probant.*
11 *Vni Doctori in foro conscientiæ, dum alij non contradicunt, integrè fides adhibenda est.*

1 Alleganti consuetudinem legalem, siue præscriptionem (hæc enim Doctores inter se sæpè confundunt) incumbere onus probandi, est recepta omnium sententia; quia ea, quæ consistunt in facto, non præsumuntur: & tradit Parisius *cons.* 31. *n.* 14. *vol.* 1. & *cons.* 10. *n.* 14. *vol.* 4.

2 Solum excipi debet primò consuetudo notoria; hæc enim propter eius notorietatem, non indiget probatione, sed sufficit eam allegare, vt multis relatis docuit Mascard. *de probat. verb. consuetudo, conclus.* 423. *n.* 27. & Tiraquel. *tract. de prescript.* §. 1. *gloss.* 2. *fol.* 8. *verbo, sed quæstionis est.*

3 Secundò excipit Mascard. *n.* 33. cum Decio, Bart. & aliis, consuetudinem, quæ respicit ordinem procedendi, quia hæc est modici præiudicij, idenque illam allegans, non est cogendus probare, secus est de consuetudine decisionem causæ respiciente. Exceptioni assentior; sed non, quia sit modici præiudicij hanc, vel illam consuetudinem in prosecutione litis seruare; sæpè enim ex vna consuetudine prægrauatur litigans, & causæ decisio prolongatur, & aduersæ sententiæ exponitur; ex alia verò consuetudine hæc omnia inconuenientia cessant. Sed ratio præcipua est, quia consuetudo in prosecutione litis nota debet esse iudici, quòd si de illa dubius fuerit, ipse se tenetur informare.

4 Tertiò excipit Mascard. *n.* 34. consuetudinem, quæ vocatur stylus fori, & curiæ: tum quia hæc non à populo, sed à iudice ipso, vel illius superiore introducta est: tum & præcipuè, quia hæc pertinet ad ipsum iudicem, cui obligatio incumbit sciendi ea, quæ ad rectam sui officij executionem pertinent.

5 Quartò excipi debet consuetudo, in qua dubitatur, an rationabilis, & honesta sit: tunc enim si de qualitate consuetudinis agatur, cùm non sit res facti, sed iuris; ad iudicem pertinet discernere, an honesta, vel inhonesta sit: sic docuit Rochus de Curte *tract. de consuetud. sect.* 7. *n.* 24. cum Panormit. *c. fin. de consuetud. num.* 5. *ad finem.* & Salas *disp.* 19. *sect.* 18. *n.* 108. *versic. oppositum.*

6 Consuetudo autem, quæ ab allegante probanda est, plenè probari debet: sic Bart. *in l. de quibus, num.* 22. *ff. de legib.* & *in repetit. l.* 2. *quæst.* 27. *C. quæ sit longa consuet.* Rochus de Curte *tract. de consuetud. n.* 644 & *seqq.* Mascard. Plures referens *suprà n.* 19. Ratio est, quia sæpè ex consuetudine pendet causæ decisio. Quapropter si de consuetudine principaliter non agatur in iudicio, sed secundariò, & incidenter, tunc semiplena probatio videtur sufficere. sic ex Bart. & Guid. Papa tradit Mascar. *concl.* 423. *num.* 6.

7 Aduerto tamen non probari etiam semiplenè consuetudinem, si vnicus solus testis inducatur; imò neque in hac parte deferri iuramentum suppletiuum. sic ex Bald. & aliis docuit Mascard. *n.* 21. Ratio est, quia cum consuetudo debeat esse pluribus nota, consistit enim in facto, & in populi consensu; si vnus tantùm inueniatur eam cognoscens, eo ipso eius cognitio suspecta censetur, & eius testimonium fallax. Duas tamen limitationes adducit Mascard. huic aduertentiæ, Prima, vt

depositio fit de consuetudine vigente illo in loco, vbi testis commoratur; secus si de probanda consuetudine alterius loci tractaretur, quia tunc vnus testis videtur semiplenam probationem præstare, quia est probabilis ignorantia illius consuetudis. Sed hæc limitatio mihi non probatur, si in loco illo, de quo probanda est consuetudo, non adsint alij testes illam testificantes, nam tunc à fortiori cognitio absentis suspecta censeri potest, & eius testimonium fallax. Secundò limitat Mascat. vt non procedat, quando ageretur de probanda consuetudine multum antiqua, quia tunc vix est, qui illius recordetur, & vnus testis iuratus semiplenam constituit probationem, ex *authent. sed cum testator, C. ad legem Falcid. & l. si arbiter ff. de probat.* cui limitationi assentior.

8 Plenè autem probatur consuetudo, si duo testes de illa deponant: sic Guid. Papa *consil. 116. n. 9. & consil. 171. n. 3.* Bart. *in l. 2. C. quæ sit longa consuet. q. 26. & in l. de quibus, in 4. q. in princ.* Rochus de Curte *tract. de consuet. sect. 14. n. 56.* Mascar. alios referens *concl. 424. n. 4. & n. 13.* Salas *disp. 19. sect. 18. n. 108.* Hi autem testes debent deponere de vsu populi, frequentia actuum, & diuturnitate temporis illius actus, quia hæc omnia ad consuetudinem præscriptam requiruntur, aliàs non probant consuetudinem. sic Guid. Papa *consil. 231.* Rebuff. *tract. de consuetud. n. 196. tom. 1.* Mascard. *suprà n. 2.* Quocirca debent testes deponere se vidisse sic obseruatum esse illo in loco, scientibus, & præsentibus multis toto temporis spatio, quod ad introducendam consuetudinem requiritur: vt eleganter tradit Rota *decis. 255. in nouiss.* apud Farin. *pag. mihi 291. tom. 1. decisionum nouissimarum, & decis. 5. & 6. n. 7. fine, & part. 2. decis. 497. n. 2.* neque sufficit, si testentur esse consuetudinem, nisi illius rationem reddant, vt optimè tradit Decius *consil. 215. n. 3.* Rochus de Curte *in tract. de consuetud. n. 617. versic. & quod testis.* Bart. *in l. de quibus, col. 9. versic. sed quid si testis.* Ratio est, quia consuetudo est vsus frequens populi longo tempore durans. Ergo qui de consuetudine testari debet, de vsu frequenti longo tempore durante debet ferre testimonium. Verùm, si de immemoriali consuetudine testes deponant, sufficit, si testentur, se ita vidisse, & à maioribus audisse obseruatum, quin viderint, aut audierint aliquid contrà fieri.

9 Sed inquires, an consuetudo probetur sufficienter per assertionem alicuius excellentis Doctoris, de consuetudine testificantis?

Varia sunt Doctorum placita in hac re, vt videre est apud Thomam Sanchez *lib. 7. de matr. disp. 17. num. 8.* & Mascard. *de probationib. conclus. 426. n. 1. & seqq.* Salas *disp. 19. sect. 18.* Illos tamen in concordiam redigit Mascard. *n. 11.* affirmans, Doctori excellenti testanti in suis scriptis esse consuetudinem, credendum esse præsumptiuè, non concludenter. Et probat præsumptiuè esse credendum, quia testis etiam non iuratus facit præsumptionem: vt obseruat glossa *in cap. nuper, de testibus.* Item dictum honesti viri inducit credulitatem; vt obseruat Accurs. *in l. Titio fundus, ff. de condit. & demonstrat.* & Decius *consil. 540. & consil. 691. fine.* Item pro iudice præsumitur *cap. in nostra, de procuratoribus, & in cap. in præsentia, de renuntiat.* quin etiam pro Notario præsumitur *cap. ad audientiam, de præscript.* Ergo etiam præsumendum est pro dicto excellentis Doctoris, donec contrarium probetur. Quod autem dictum excellentis Doctoris non faciat concludentem probationem, probat optimè Mascard. primò, quia consuetudo est quid facti: in his autem, quæ ad factum pertinent, nihil magis Doctori, quàm aliis credendum est, secus verò fieret in his, quæ ad eius professionem spectarent. Secundò, quia ea, quæ sunt facti, plerumque etiam prudentissimos fallunt. *l. 2. ff. de iuris & facti ignorantia.* Ergo non concludit dictum prudentissimi. Tertiò testi cuiuscumque sit qualitatis, non creditur absque iuramento, vt in religiosis patet, *c. tuis, de testibus.* Et de Episcopo constitutum est *in c. fin. de iuram. calumn.* quin imo, neque etiam S. Romanæ Ecclesiæ Cardinali creditur, si deponat absque iuramento, vt docuit glossa *cap. cum olim, 1. in verbo fratrum*, & ibi Abbas *de priuilegiis*, & idem Abbas *in cap. nuper, de testibus.* Ergo multo minus videtur credendum Doctori etiam præstantissimo absque iuramento. Quartò probat idem Mascard. quia aliàs sequeretur duplicem specialitatem circa idem concurrere. Prima quod admitterentur testes non iurati. Secunda, quòd admitterentur testes, qui deponerent per scripturam; quod non licere sancitum est *in cap. testes. 3. q. 9. & in l. 3. §. idem diuus, ff. de testib.* Sed istud non debet admitti, quia duplex specialitas circa idem concurrere non debet. *l. 1.* & quod ibi notat. Bart. *C. de inofficiosis dotib. & in l. si is qui pro emptore. ff. de vsucap.* Ergo vni Doctori fides integra non est adhibenda.

10 Verùm si communiter Doctores consuetudinem testentur, & nullus sit, qui contradicat, credo fidem eis integrè habendam esse, quia tunc videtur probata consuetudo notoria, & dicta illorum Doctorum habentur tanquam publica instrumenta. sic docuit Mascard. plures referens *conclus. 426. num. 17.* Sanch. *lib. 7. de matr. disp. 17. n. 8.* Salas *disp. 19. sect. 18. num. 108.* Debet tamen consuetudo iuri communi esse conformis, & non aduersa: nam si iuri communi aduersatur, dicta illorum Doctorum plenè non probant; omnibus enim illis ius commune præponderat: vt rectè ex aliis Doctoribus docuit Mascard. ibi *numer. 24.* Qua etiam ratione, etsi ex authoritate vnius glossæ consuetudo probetur, vt censet Bald. *cap. cum dilectus, col. 2. de consuetud.* & Decius *cons. 540. num. 9. & 10.* & glossa *in l. dos à patre, Cod. soluto matrimonio.* hoc intelligendum est, si communi non aduersetur: vt ex aliis notat Mascard. *num. 29.*

11 Hæc omnia intelligenda sunt de probatione fori externi, & iudicialis. Si enim de foro conscientiæ loquamur, existimo vni excellenti Doctori asserenti consuetudinem esse, dummodo alij non contradicant, posse integrè fidem adhiberi quia facit rem moraliter certam, ac proinde aptam, cui fides in foro conscientiæ meritò habenda sit. sic Salas *disp. 19. sect. 18. n. 108.* Suar. *lib. 7. de legib. c. 11. n. 8.*

DISPVTATIO IV.

De lege concedente priuilegium, seu de priuilegiis.

AD perfectam legis notitiam pertinet priuilegiorum cognitio, vtpote extrahunt subditos à legis communis obseruatione.

Multipliciter priuilegium nuncupatur, quælibet enim gratia, beneficium, fauor, prærogatiua, exemptio, indulgentia, & facultas alicui specialiter concessa, priuilegium dicitur: & quia hæc solent per rescriptum Principis, diploma, seu bullam Pontificis concedi: ideo illud præscriptum, diploma, seu bulla, solet priuilegium appellari, non quia sint priuilegium, sed quia priuilegium continent, quà verò ratione differant, statim videbimus.

PVNCTVM I.

Quid sit priuilegium, & qua ratione à lege, dispensatione, gratia, & rescripto distinguatur.

1 *Definitur priuilegium.*
2 *Qua ratione dicatur lex priuata.*
3 *Inferuntur aliqua valdè notanda.*
4 *Leges pœnales priuilegia dici non debent.*
5 *Explicatur, quomodo priuilegium differat à lege, dispensatione gratia, & rescripto.*

1 DOctores communiter definiunt priuilegium, vt sit priuata lex aliquod speciale beneficium concedens. sic sumitur ex Isidoro relato *in cap. priuilegia, dist. 3. & c. in his, de priuileg. cap. Abbate, cap. olim, de verborum significat.* Dicitur *lex* non propriè, tum quia sæpè priuilegium non est perpetuum, sed temporale: tum etiam, quia necessitatem non imponit priuilegiato vtendi priuilegio, sæpè enim illum liberum relinquit vtendi priuilegio, vt contingit, quando priuilegium est in fauorem priuatæ personæ, & non in fauorem communitatis: dicitur tamen *lex*, quia dum durat, aliis necessitatem importat, ne priuilegiato vsum priuilegij impediant, esto huiusmodi necessitas etiam ex iure ipso naturali ortum habeat, quia ius ipsum naturale dictat, ne priuilegiati iure, & facultate sibi à superiori concessa priuentur, quare priuilegium respectu aliorum est lex, non respectu priuilegiati.

2 Vocatur autem *lex priuata*, quia regulariter priuatæ personæ conceditur, ei dato, quòd alicui communitati concedatur, & tanquam parti communitatis superioris, quç erat lege communi obligata, conceditur, præcipuè tamen appellatur lex priuata, quia priuatum aliquod beneficium priuilegiato concedit, si enim nihil speciale concederet, quod ex iure communi concessum non esset, inutile & frustraneum esset priuilegium vt dicitur *in cap. in his, de priuilegiis, cap. Abbate, eodem tit.* & tradit Gratian. *§. vlt. 25. quæst. 1.* Neque obstat sæpè reputari priuilegia concessiones factas à Principe illarum rerum, quæ aliàs iure communi concessa erant, vt constat ex *cap. quia in causis, de procuratoribus*, vbi conceditur vniuersitati Parisiensi, vt possit procuratorem creare, quod de iure communi, vt ibidem dicitur, fieri poterat: & *in cap. etsi Christus, §. fin. de iureiurando*, religiosis conceditur potestas iurandi in propriis causis alia probatione deficiente, quod iure etiam naturali facere poterant. Non, inquam, obstat: tum quia hæc non sunt propriè priuilegia concessiua, de quibus loquimur, nihil enim speciale his personis concedunt, quod aliàs concessum non esset: sunt tamen priuilegia declaratiua, quia declarant quod fortè illis erat dubium, & obscurum: quæ declaratio meritò

tò reputari potest priuilegium, quia causat securitatem, & certitudinem in operante: & ita docet glossa *in supradicto cap.* Azor *tom.1.lib.5 cap.23.quæst.3.* Nauarr. *consil. 5. de statu monachali, num.5.* Salas *disp.17 sect.1. num.4.* Suarez *lib.8 cap.1.* Quòd his concessionibus non solùm securitas, & certitudo concedatur, sed etiam licentia, & facultas faciendi aliquid, quin possit ab aliquo inferiori Prælato impediri: tunc clarum est esse propriè priuilegium concessiuum. Semper tamen, quoad fieri potest, intelligendum est priuilegium, de priuilegio concessiuo, non declaratiuo: quia hoc est propriissimè priuilegium, vt sumitur ex *cap. in his, de priuileg.* & tradit Panormit. & Felin. *in cap.1.de rescript.* Azor *suprà.* Salas *num.* 4. Suarez *num.* 8.

3 Ex qua doctrina infert Azor *quæst* 3. & ex illo Salas *n.5.* priuilegium concessum Episcopo, vt testari queat, intelligendũ esse de bonis ratione Ecclesiæ, cui præest, quæsitis, non de patrimonialibus, de quibus iure communi testari potest. Secundò si concedat priuilegium, vt procedat in causa appellatione remota intelligitur, non de iniusta appellatione, sed de iusta, quia procedere remota iniusta, & friuola appellatione quilibet iudex potest; quod sentit Manuel Rodriq. *tom. 1. regular. quæst. quæst. 18. art.13.* Tertiò facultas data Episcopo creandi nouam dignitatem in Ecclesia, censetur data sine consensu Capituli. Quartò mandatum Pontificis de conferendo beneficio in certa Ecclesia, protenditur vsque ad canonicatum, si in ea Ecclesia non sint alia beneficia. Quintò, si Princeps concedat alicui ius inquirendi, & animaduertendi in aliquos homines, intelligitur de his, in quos inquirere, & animaduertere alioqui non poterat. Sextò, si concedat, vt agnoscat delicta, quæ alioqui antea poterat, intelligitur, vt de his delictis procedere queat, etiam fama publica non præcedente. Adde quando priuilegium solum concederet id, quod iure communi concessum esset, rectè poterat vocari priuilegium concessiuum, non quidem noui iuris, & facultatis, sed eiusdem, etiam habitæ nouo titulo, quæ concessio nouo titulo facta, reputari potest priuilegium, vt docet Suar. *lib.8.cap.22.num.3.* Naldus *verbo priuilegium, n.3.* Bonacina *disp.1.quæst.3. punct.4. num. 2.* Desetuit autem hæc concessio, ne per simplicem probationem impediri possit illius vsus, sed necessaria sit reuocatio priuilegij concessi, vt aliis relatis docuit Suarez *suprà.*

4 Dixi in definitione, priuilegium concedere speciale aliquod beneficium, vt excluderem à ratione priuilegij leges omnes pœnales, quæ licèt in defensionem aliquarum personarum, vel immunitatis Ecclesiæ latæ sint, priuilegij naturam non obtinent, quia non per se concedunt beneficium, licèt ex impositione pœnæ, & delinquentis punitione aliquo modo resultet. sic Salas *sect.1 num 2. & sect.2.num* 17. cum Vasquez *disput.151.cap.3.num.19.* Suarez *lib.8.cap.6.num.6.* vbi optimè notant non esse priuilegium decretum, quo aliqui excluduntur ab aliqua congregatione, & collegio ob defectum aliquem; quia licèt decretum cedat in fauorem communitatis, quia tamen hoc non est per se, sed ex consequenti; siquidem materia illius decreti non est fauor, sed pœna, & priuatio; ideo non est priuilegium; sicuti nec priuilegia dici debent decreta Pontificis, quibus aliqua genera personarum ab ordinibus suscipiendis arcentur; nullum enim beneficium tali statuto alicui directè confertur.

5 Ex his constat, qua ratione priuilegium à lege, à dispensatione, à gratia, & rescripto differat. Differt enim à lege primò, quia lex respicit ius commune, & publicum; priuilegium ius speciale. sic Vasquez *disput.115.cap 1.num.2. & 3.* Secundò, quia lex semper astringit ad sui obseruationem eos, in quos fertur; priuilegium à legis obseruatione excipit priuilegiatum. Tertiò lex aliquando imponit pœnam transgressoribus, priuilegium non item.

Differt autem à dispensatione, quia latius patet, quàm dispensatio; dispensatio enim semper est alicuius legis: at priuilegium non semper dispensationem legis continet; quando scilicet priuilegium non est aduersum iuri communi, sed præter illud. Item dispensatio ad vnum solum actum conceditur. v.g. ad vnicam excommunicationem, vel irregularitatem, vel impedimentum matrimonij tollendum: & tunc certè talis facultas dici in rigore non potest priuilegium, quia non est priuata lex; non enim ad modum legis permanet, sed potiùs ad modum præcepti transit: ius autem, & facultas per priuilegium concessa, debet esse aliquo modo permanens & stabile. A gratia autem, & beneficio Principis differt, tanquam inferiùs à superiore: omne enim priuilegium gratia est, & beneficium Principis: at non omnis gratia, & beneficium priuilegium est, siquidem datur gratia, qualis est absolutio alicuius excommunicationis incursæ, & dispensatio alicuius irregularitatis, quæ priuilegium non est. Denique differt priuilegium à rescripto, quia rescriptum, si nomen propriè attendamus, significat responsum Principis scriptum ad decisionem alicuius dubij iuris; vel iuris, inquam, communis, vel specialis: ac proinde à priuilegio est omnino distinctum, quod non constituit ius, sed potius regulariter à iure eximit. Verùm communiter iam rescriptum sumitur pro scriptura, qua gratia, vel iustitia alicui conceditur. Rescriptum iustitiæ est rescriptum datum, vt ius alicui seruetur; ac proinde priuilegium differt multo ab illo, quia priuilegium gratiam, & non iustitiam continet. A rescripto autem gratiæ differt, quia sæpè hoc rescriptum pro solo vnico actu conceditur, vt contingit rescriptis dispensatiuis, alicuius impedimenti canonici, & inhabilitatis. Rescriptum autem, quod priuilegium continet, facultatem ad plures actus concedit. Item rescriptum gratiæ, sæpè est alicuius gratiæ quoad factum, non quoad ius; hoc est, est alicuius gratiæ, quæ consistit in facto esse, seu quæ vnico facto completur, vt contingit in rescriptis concedentibus beneficia, dignitates, & officia. At priuilegium propriè est facultas de aliqua gratia, quæ non absorbetur vnico facto, sed relinquit facultatem exercendi actiones plures iuri communi contrarias, vel saltem distinctas.

PVNCTVM II.

Quotuplex sit priuilegium.

MVltiplex est priuilegium, aliud reale, aliud personale, aliud remuneratorium, aliud gratiosum, aliud purum, aliud sub conditione. Aliud ob bonum commune, aliud ob priuatum, aliud fauorabile, aliud odiosum, aliud temporale, aliud perpetuum, aliud scriptum, aliud non scriptum. De quibus omnibus sigillatim est dicendum.

§. I.

De priuilegio personali, & reali, quid sint, & qua ratione distinguantur.

1 *Explicatur vtrumque priuilegium.*
2 *Duo notabilia inferuntur pro clariori intelligentia superioris doctrinæ.*
3 *Priuilegium concessum alicui ob aliquam illius excellentiam, quando censeatur reale, quando personale.*
4 *Apponitur quædam limitatio.*
5 *Quid quando est dubium, an sit reale, vel personale? Placet aliquibus debere intelligi personale.*
6 *Sub distinctione respondetur.*
7 *Si tibi probabilius sit esse priuilegium personale, & non reale, tametsi Suarez & alij sentiant te debebere stare parti maioris probabilitatis: at securè potes probabili parti adhærere*
8 *Si tibi possidenti priuilegium, ut reale, suboriatur dubium, sitne personale, neque potes vincere, reale poteris reputare.*

1 PRimò diuiditur priuilegium in personale, & reale, secundùm omnium sententiam, ex *l.priuilegia.ff de regul.iur.* ibi, *Priuilegia quædam causæ sunt, quædam personæ.* & *cap.mandata, de præsumptionib.* dicitur: *non loco tribuimus, sed personæ.* Personale priuilegium est, quod personæ ratione ipsius conceditur. Reale, quod personæ conceditur ratione alicuius rei ab ipsa distinctæ; semper enim priuilegium siue personale sit, siue reale, personam respicit, quia sola illa capax est fauoris, & beneficij per priuilegium concessi: at quia hoc beneficium, loco, officio, dignitati, alijsque similibus solet annecti, priuilegium tunc reale dicitur, quia immediatè rei conceditur, & ratione illius personæ. Hæc distinctio est maximè aduertenda ob diuersos effectus priuilegij personalis, & realis. Nam priuilegium personale cum persona finitur. *cap. priuilegium, de regulis iuris, in 6. l.vnica, § ne autem, C.de caducis tollendis, l.cùm quis, 55.l. fin. ff. de verborum obligat. § finitur, Institut.de vsufructu.* Priuilegium verò reale durat toto eo tempore, quo durat res, cui annectitur. *l. Imperatores, ff. de publicanis,* & tradit alios referens Ioannes Garcia *de nobilitate, glossa 6.num.38.versic.8.* Gutierrez *de gabellis, quæst.166. num.3.* Barbosa *in l.quia tale 14. ff. soluto matrimonio, num.77. fine.* Donell. *de iure eligendi, lib. 15. comment. cap. 1.* Res autem, quibus solet annecti priuilegium reale, sunt in duplici differentia: alia vocantur corporea, alia incorporea. Corporea vocantur Ecclesiæ, monasteria, agri, aliáque similia. Incorporea, Episcopatus, Clericatus, Doctoratus, officium, & munus iudicis, scholaris, militis. Quandocumque ergo priuilegium alicui fuerit concessum ob aliquam rem, & qualitatem, ex his supradictis, priuilegium reale dicendum est.

2 Ex quo fit primò, priuilegium concessum religioni, vniuersitati, ciuitati, collegio, monasterio, vt ipsa communitas, quatenus talis est, illo vtatur, priuilegium reale propriè dici debere; quia tunc non descendit ad singulares personas, sed ipsi communitati, qua talis est, conceditur. Tum etiam, quia de se est priuilegium perpetuum, sicuti ipsa communitas de se perpetua est. *l. proponebatur, 79. ff. de iudiciis.* Quæ est ratio sufficiens, vt priuilegium reale dicatur, ex *l.forma, §. quamquam, ff. de censibus.* Si verò priuilegium communitati sit con-

cenium, vt singuli ex illa communitate illo frui possint, etiam reputo priuilegium reale dici debere; quia esto descendat ad singulares personas, non qua tales sunt, sed ob qualitatem communem sibi adhærentem, scilicet, quia sunt ex tali communitate.

Fit secundò, priuilegium concessum minoribus, & absentibus, vt in aliquibus casibus institui possint, & priuilegium concessum filiis familias, ne ratione mutui possint obligari, & concessum fœminis, ne pro fideiussione obligentur, priuilegium reale dici debet; quia illas personas singulares respicit, non qua tales sunt, sed ratione qualitatis communis illis adhærentis: & in his omnes ferè Doctores conueniunt, vt videre est in Azor *lib. 5. cap. 22. quæst. 2. & seqq.* Salas *disp. 17. sect. 2. à num. 6.* Suarez *lib. 8. cap. 3. à num. 3.* Basil. de Leon *lib. 8. de matrim. c. 18. à num. 4. & num. 6.*

3 Difficultas autem est, quando priuilegium alicui personæ conceditur ob aliquam illius excellentiam? Verbi gratia, ob labores in bello factos, ob ingentem victoriā, ob singularem scientiam; an tunc priuilegium illud sit personale, vel reale? Et quidem si priuilegium illud ob materiæ incapacitatem, ad successores, vel hæredes illius transire non potest, priuilegium personale erit, quantumcumque verba aliud indicent; quia verba debent rebus accommodari: sic ex Panormit. Ancharan. & aliis docet Suarez *lib. 8. de legibus, cap. 3. à num. 13.* Menochius *lib. 1. præsumpt. 103. num. 1. & 16.* Basilius *cap. 18. §. 1. num. 6* Sanchez *lib. 8. disp. 27. num. 3.* At si priuilegium illud ad successores, vel hæredes transmitti potest; tunc, inquam, attendenda sunt verba, quibus priuilegium conceditur, vt ex illis intentio concedentis colligatur. Nam si verba priuilegij dirigantur ad dignitatem, officium, & munus illius personæ, quod munus, & dignitas ad successores transit, regulariter priuilegium reale iudicari debet, & ad successores transmitti. Vt si dicat Princeps: Concedo Episcopo Salmanticensi, Comiti Benauenti, Duci Sidoniæ hanc, vel illam facultatem, &c.

Dixi regulariter, quia ex verbis, & materia priuilegij, potest constare non fuisse priuilegium concessum dignitati, sed personæ, etiamsi persona nominata non fuerit. Vt si Episcopo Salmantino concedatur potestas aliqua dispensandi, & addatur in priuilegio, id illi concedi ob eius prudentiam, & singularem scientiam, & sanctitatem, concessio personalis erit, neque ad successores transmittenda, vt multis allegatis docet Thomas Sanchez *lib. 8. de dispensat. disput. 27. num. 3.* & probatur satis ex *cap. mandata, de præsumptionibus.* Verùm si dicas: Concedo tibi Petro, Francisco, &c. regulariter personale priuilegium est reputandum: tum quia concessio ad personam dirigitur: tum quia non nominat officium, cùm possit: ita Panormitanus, & Felinus *in cap. quoniam Abbas, de officio delegati.* gloss. *in cap. tua, de his, quæ fiunt à prælato, & 25. quæst. 2. in princip.* Baldus *in cap. 1. de his, qui feudum dare possunt, §. Marchio, num. 4.*

4 Limitanda tamen est hæc doctrina, nisi addantur aliqua verba, quæ perpetuitatem, & transmissionem priuilegij ad successores denotent: tunc enim reputandum est priuilegium, non personæ singulari, sed officio, vel familiæ concessum. Vt si priuilegium dicat, tibi, & successoribus tuis hæc facultas conceditur. Et idem est, si diceret: Tibi in perpetuum concedo hanc facultatem; ratione illius particulæ, *in perpetuum,* ad successores priuilegium transit. Nam si ad successores non transiret priuilegium, nihil illa particula operaretur, sed esset inutilis, & frustranea: quod in legibus, & priuilegiis omnino vitandum est, vt deciditur *in cap. si Papa, de priuilegiis, in 6.* ibi, *cùm verba aliquid operari debeant, & l. 3. in princip. ff. de iureiurand.* nec frustrà adiicitur. Quod adeò verum est, vt etiam quælibet syllaba aliquem effectum debeat sortiri: & tradit Staphil. *de litteris gratiæ, tit. de vi, & effectu clausulæ, §. 1. num. 6.* Simon de Prætis *de interpret. vltim. volunt. lib. 1. interpret. 3. dub. 2. solut. 5. & gloss. cap. solitæ, de maiorit. & obed. verb. tanquam.* Sed ex eo præcisè, quòd priuilegium dicat: Concedo tibi hanc facultatem, sine vlla temporis restrictione, intelligitur tibi concessa toto tempore vitæ tuæ. Ergo vt aliquid operetur, particula illa *in perpetuum,* ad successores debet extendi. Neque obstat concessionem tibi tantùm esse factam, quia tibi tantùm est facta sub expresso nomine, & successoribus, sub nomine implicito, & virtuali: sic Felin. *in cap. quoniam Abbas, de offic. delegat. num. 11.* Suarez *lib. 8. cap. 3. num. 12.* Basil. de Leon *lib. 8. cap. 18. num. 5.* Menochius *de præsumptionibus, lib. 3. præsumpt. 103. num. 38.* Ioan. Garcia *de nobilit. glossa 1. §. 1. num. 15.* Neque obstat *l. 1. ff. pro socio,* vbi contractus societatis, etsi dicatur factus in perpetuum, non extenditur vltra vitam, quia non possunt socij obligare hæredes ad societatem, ex *l. cùm duobus, 52. §. idem respondit, l. adeò. 60. ff. pro socio.*

5 Sed inquires, quando pensatis verbis priuilegij, & illius materiæ dubium est, an priuilegium reale sit, an personale, quod reputandum sit; verba enim priuilegij simul & ad personam, & ad officium dirigi possunt. Vt si dicat priuilegium: Concedo tibi Episcopo Salmanticensi facultatem, &c. illa enim verba tum ad dignitatem, tum ad personam diriguntur, ambiguúmque sensum reddunt, an ad personam ratione ipsius, vel ratione dignitatis dirigantur: quid ergo dicendum tunc est? Aliquibus videtur reputandum esse priuilegium personale, quia duplici præsumptione concurrente, alia speciali, alia generali, præualet specialis, vt ex multis probat Menochius *de arbitr. lib. 2. casu 472. num. 14. & de præsumptionibus, lib. 1. quæst. 29. num. 7.* Sed personalis præsumptio magis specialis est, quàm realis. Ergo pro personali in casu dubio standum est: sic tenet relato Decio *cap. quoniam Abbas, num. 36. de officio delegati, in noua editione.* Thomas Sanchez *lib. 8. de matrimon. disputat. 27. num. 4.*

6 Verùm sub distinctione respondendum censeo. Si priuilegium est omnino fauorabile, quia nec iuri communi, neque iuri tertij contrarium est, reputari debet reale in casu dubio, & extendendum. sic ex Bart. & Bald. Barbosa, Rodriquez, & aliis docet Suarez *num. 18.* Bonacina *disput. 1. de legibus, quæst. 3. punct. 1. num. 7.* & innumeros referens Thomas Sanchez *lib. 8. de dispens. disp. 1. num. 1. in fine, & num. 4.* Basil. de Leon *lib. 8. de matrimon. cap. 18. §. 1. num. 7.* Ratio est, tum quia beneficium Principis latè est interpretandum, ex *l. vlt. ff. de constit. Princip.* tum etiam, quia beneficium concessum à Principe decet esse mansurum, ex *reg. decet, 16. de regul. iur. in 6.* Verùm si priuilegium iuri communi deroget tantùm, etsi plures Doctores sentiant latè interpretandum esse, ac proinde, vt reale iudicandum: at meritò Thom. Sanchez pluribus relatis, Suarez, & Bonacina, Basil. *sup.* sentiunt limitandum esse, & personale iudicandum. Et ratio desumitur ex *cap. 1. §. ille verò de filiis presbyterorum, in 6.* vbi ea de causa restringitur dispensatio illegitimi, quia à iure communi exorbitat. Si autem priuilegium præter ius commune sit, vergit tamen in præiudicium aliorum, ea parte, qua in præiudicium vergit, strictè est interpretandum; ac proinde reputandum erit tunc personale, & non reale. sic Sanchez, Bonacina, Suarez, & alij apud ipsos. Debet tamen præiudicium graue esse, aliàs non debet in considerationem venire: sic ex *gloss. fin. cap. olim, de verb. signific.* & aliis, docet Sanchez *supra num. 4. circa finem.* Neque obstat aduersùs hanc doctrinam regula illa, quòd præsumptio specialis generalem cessare faciat, quia hoc intelligitur, quando specialis generali opponitur. Secus verò de præsumptione speciali, quæ si in generalem transeat, fauorabilior erit.

7 Aduertit tamen Suarez, & Bonacina *suprà*; si tibi maior probabilitas est, priuilegium personale esse, & non reale, vel econtra; pro parte maioris probabilitatis stare debes, etiamsi probabile iudices oppositum, quia illa maior probabilitas est quædam moralis certitudo, & maius ius confert: ac proinde non solùm in foro interno, sed externo sic iudicandum est. Verùm, vt constat ex dictis *in tract. de conscientia probabili,* etsi tibi sententia aliqua probabilior appareat, non teneris illi adhærere, sed probabilem sequi potes: tum quia non est certum illam sententiam, quæ tibi probabilior apparet, esse probabiliorem: ab aliis enim, vt minus probabilis iudicabitur, ac proinde: cautè dixit Suarez *lib. 8. de legibus, cap. 3. circa finem* sententiam probabiliorem sequendam esse, si excessus probabilitatis certus sit, quòd ferè est impossibile: tum etiam, quia id quod verè est probabile, in ea ratione, qua probabile est, prudenter te illi conformas. Ergo non teneris probabiliorem partem sequi.

8 Aduerto secundò, si tibi possidenti priuilegium, vt reale, suboriatur dubium, an fuerit personale, & re diligenter examinata, dubium vincere non potes, reale esse poteris reputare, iuxta vulgatam regulam, *In dubiis melior est conditio possidentis,* sic Bonacina, & Suarez *suprà.*

§. II.

De priuilegio perpetuo, & temporali.

1 *Explicatur priuilegium perpetuum, & illius conditio.*
2 *Explicatur temporale, & quotupliciter contingat.*

1 SEcundò diuiditur priuilegium in perpetuum, & temporale. Priuilegium perpetuum est, quod durare perpetuò potest, nisi à concedente reuocetur. Temporale econtra, quod de se tempore limitato finitur. Priuilegium perpetuum semper est reale, ac proinde tunc solùm contingit, quando adhæret rei de se perpetuæ, & concessum est absque vlla temporis limitatione. Sic dicitur priuilegium perpetuum, quod conceditur monasterio, Ecclesiæ, aliisque loco pio, quia hæc loca de se perpetua sunt. *cap. quæ semel, 19. quæst. 3.* Item quod vniuersitati, collegio, & religioni primò est concessum; quia communitas illa semper manet, etsi singulares finiantur. Idem est de priuilegio concesso dignitati, officio, & muneri, quod ad successores transit, quia successione ipsa perpetuatur, & durat.

2 Priuilegium autem temporale tripliciter contingit. Primò ex parte eius cui conceditur. Secundò ex parte concedentis. Tertiò ex parte ipsius priuilegij. Ex parte eius, cui conceditur, contingit,

contingit, si personæ tantum concedatur, quódque vocatur priuilegium personale, singulare. Nam licèt hoc aliquo modo dici possit perpetuum, sicut exilium pro tota vita perpetuum dicitur: comparatione tamen facta cum priuilegio alio reali perpetuo, temporale est, quia pro tempore signato, qualis est hominis vita, durat, hac enim finita, & priuilegium finitur, ex *cap. priuilegia, de regulis iuris, in 6. & l. priuilegia, l. in omnibus causis. ff. eodem.* Ex parte concedentis est priuilegium temporale, quando pro sola eius vita conceditur, vel pro limitato aliquo tempore. Nam licèt priuilegium, quia gratia est, & fauor, non finiatur de se morte concedentis, quando absolutè conceditur, ex *cap. gratum, de offic. delegat. & c. si super gratia, eodem tit. in 6.* At si concedens limitauerit intentionem suam, vt solùm pro tanto tempore, vel pro sua vita vim habeat, vltra illam extendi non poterit, quia non potest extendi priuilegium vltra intentionem concedentis illud. Quandò verò hoc censeatur contingere, ex verbis ipsius priuilegij desumendum est, & nos explicabimus, cùm de cessatione priuilegij loquemur. Ex parte verò priuilegij est temporale, si concedatur sub aliqua conditione, quæ lapsu temporis finitur: nam vltra illam extendi non poterit, quia non extenditur priuilegium vltra intentionem concedentis illud.

§. III.

De priuilegio gratioso, & remuneratorio, conuentionali, & puro.

1. *Explicantur hæc priuilegia.*
2. *Quodlibet ex his priuilegiis potest esse reale, & personale.*
3. *Proponuntur aliquot obiectiones.*
4. *Soluuntur.*
5. *In casu dubio, an hæc censenda sint priuilegia personalia, an realia.*

1 Tertiò diuiditur priuilegium in gratiosum, & remuneratorium. Remuneratorium priuilegium dicitur, quod alicui conceditur in præmium, & satisfactionem meritorum eius, vel suorum parentum, vel consanguineorum. Gratiosum verò, in quo non habetur respectus ad vlla merita tanquam merita. Concedens enim priuilegium dupliciter se gerere potest in illius concessione. Primò purè gratiosè, cui gratiæ non obstat respectus ad merita priuilegiati, tanquam ad causam impellentem, & mouentem ad concessionem; obstat tamen, si respiciat merita, tanquam merita, & pretium; pro quibus, & in quorum satisfactionem, & præmium intenditur priuilegium concedi. Si ergo priuilegium merita, vt merita non respiciat, erit priuilegium gratiosum: si autem illa, vt merita spectet, & priuilegij concessione velit illa remunerari, & quodammodo satisfacere, censebitur priuilegium remuneratorium; in hac enim explicatione omnes Doctores conueniunt.

Quartò, diuiditur priuilegium in conuentionale, & purum. Conuentionale autem priuilegium, vt ex ipsis terminis constat, est, quod ex conuentione, & pacto conceditur. Non conuentionale, seu purum, quod omni conuentione, & pacto caret.

Dices conuentionem priuilegio stare, quia quæ debentur ex conuentione, sunt debita; priuilegium autem est gratia, vt diximus: gratia autem debito opponitur, Ergo.

Respondeo, de ratione priuilegij solùm est facultas alicui concessa extra id, quod à iure habet, quæ de se gratia est: quòd autem hæc facultas, & gratia concedatur ex debito, vel ex liberalitate, nihil interest ad priuilegium: vt bene dixit Suarez *lib. 8. de priuil. cap. 4. n. 9.*

2 Sed inquires, an quodlibet ex his priuilegiis possit esse reale, vel personale?

Respondeo & posse esse reale, & personale, quia siue purè, siue ex pacto, siue in remunerationem, siue gratiosè priuilegium concedatur, potest concedi personæ, vel officio, limitato tempore, vel in perpetuum. Ergo ex se indifferens est, vt personale sit, vel reale; quare attendenda sunt verba priuilegij, & materia circa quam versatur, vt inde colligatur, an priuilegium reale sit, vel personale.

3 Sed obiicies, quia priuilegium remuneratorium non videtur posse esse reale; econtra verò priuilegium conuentionale non videtur esse posse personale. Ergo supradicta doctrina non subsistit: quòd autem priuilegium remuneratorium non possit esse reale, hoc est, ad hæredes, & successores transire, inde probatur; quia ad ipsos non transeunt merita, ob quæ priuilegium est concessum. Ergo neque priuilegium transire potest; priuilegium enim remuneratorium debet habere merita, quæ remuneret: Ergo vbi non habet merita, quæ remuneret, priuilegium remuneratorium esse non potest. Et confirmo ex *l. 69. ff. de regul. iur.* ibi, *in omnibus causis id obseruatur, vt vbi persona conditio locum facit beneficio, ibi deficiente ea, beneficium quoque deficiat* & ex *l. 1. ff. de constitut. Princip.* vbi Vlpian dicit, *Quæ Princeps alicui ob merita indulsit, vel si quam pœnam irrogauit, vel si cui sine exemplo subuenit, personam non egreditur.* Ergo priuilegium concessum ob merita alicuius, illius personam non egreditur: siquidem conditio ipsius locum fecit beneficio, ac proinde ea deficiente, beneficium deficere debet. Quòd autem priuilegium conuentionale personale esse non possit, inde probatur, quia fundatur in pacto, & non in persona, & ratione pacti neque ab ipso concedente reuocari potest. Ergo est priuilegium reale, & de se perpetuum.

4 Facilis est horum solutio. Dico ergo priuilegium remuneratorium non exigere actu merita, quando est, sufficit; si aliquando præcesserint; propter merita enim præterita tibi priuilegium remuneratorium concedi potest; imò propter merita tuorum parentum, vel consanguineorum: illa enim merita in te remunerantur, & illud priuilegium remuneratorium est, non tuorum meritorum, sed aliorum, quæ tibi applicantur.

Ad confirmationem desumptam ex *regul. 69.* concedo, vbi personæ conditio locum facit beneficio, taliter, quod beneficium à conditione personæ pendeat in esse, & conseruari, deficiente ea, beneficium quoque deficere, quia tunc est priuilegium personale, qualitatem personalem respiciens. At quia sæpè personæ conditio locum fecit beneficio, quod beneficium non dependet in sui conseruatione à conditione, quæ illius fuit occasio; ideo tale beneficium non semper finitur deficiente persona, sed ad successores transire potest. Ad legem illam primùm concedo priuilegia, quæ Princeps alicui ob merita indulsit, vel gratis donauit, personam illius cui sunt concessa, non egredi; per consequentiam, inquam, similitudinem, & exemplum, quia *in regul. 74. de regulis iuris, in 6.* dicitur, *Quod alicui gratiosè conceditur, trahi non debet ab aliis in exemplum.* Hoc tamen non obstat, quominus per identitatem possint personam egredi, & ad successores transire. Quod si rectè expendatur, non est propriè egredi personam, cui sunt priuilegia concessa; siquidem à principio non fuerunt vni, & singulari personæ concessa, sed multis, scilicet omnibus ex familia, vel successoribus in dignitate. Alia verò obiectio de priuilegio conuentionali difficultatem non habet. Concedo ergo priuilegium conuentionale fundari in pacto, tanquam in occasione, & causa, ob quam est concessum: non tanquam in fundamento, cui annectatur ipsa concessio; est enim pactum occasio concessionis, non materia illius.

5 Sed vlteriùs inquires: quid in casu dubio censendum sit, an priuilegium reale, an personale. Et quidem de priuilegio conuentiali regulariter censendum est reale, ex *l. 2. ff. de iure immunitatis.* Ratio est, quia huiusmodi priuilegium rationem contractus sortitur, qui regulariter ad hæredes transit, ex *l. iurisgentium, § pactorum ff. de pactis.* Menochius *de præsumpt. lib. 3. præsumpt. 103. num. 22.* Barbosa *in l. quia tale. ff. soluto matrimonio, num. 6. ad finem.* De priuilegio autem remuneratorio censeo probabilius in casu dubio personale esse, quia merita, in quibus fundatur, personalia sunt: sic Menochius plures referens *suprà num. 12.* Barbosa *num. 6.* Basil. *lib. 8. cap. 18. §. 1. num. 9.*

§. IV.

De priuilegio affirmatiuo, & negatiuo, communi, & singulari, fauorabili, & odioso.

1. *Explicatur affirmatiuum, & negatiuum, & quomodo distinguantur.*
2. *Priuilegium commune, & singulare expenditur.*
3. *Fauorabile, & odiosum declaratur.*

Quintò priuilegium sicut & lex, & præceptum diuidi solet in affirmatiuum, & negatiuum. Diuisio est ratione materiæ priuilegij. Affirmatiuum priuilegium vocatur, quod facultatem concedit ad aliquid efficiendum: negatiuum, quod concedit facultatem ad omittendum. Multipliciter autem hæc differunt. Primò differunt, quia priuilegium affirmatiuum aliquando est contra ius commune, aliquando est præter illud, quia in actione consistit, quæ potest esse, & iuri communi aduersa, vel saltem ab illo non concessa: sic priuilegium concessum ingrediendi monialium monasteria, est contra ius commune, & priuilegium lucrandi indulgentias, eligendi Confessorem præter ius commune. At priuilegium negatiuum semper est contra ius certum, vel saltem dubium; quia esse non potest priuilegium, nisi concedat facultatem aliàs non habenti: at quilibet habet potestatem omittendi ea, ad quæ facienda nullo iure tenetur. Ergo ad hæc omittenda non datur priuilegium. Dixi, contra ius certum, vel dubium, vt comprehenderem omne priuilegium, tam declaratiuum facultatis, quàm concessiuum illius, quando enim ius dubium est, & non obligat nisi ex ignorantia, & scrupulo alicuius; tunc priuilegium, quod illi conceditur, non est propriè priuilegium, quia non est concessio alicuius facultatis aliàs non habenti, sed est declaratio facultatis incognitæ, quam habebat. Hinc est secunda differentia priuilegij affirmatiui à negatiuo; quia negatiuum semper

ſemper eſt oppoſitum poſitiuo præcepto: at affirmatiuum non ſemper eſt oppoſitum præcepto, & quando ei opponitur, negatiuo præcepto opponitur. Alij tertiam differentiam addunt, quia priuilegium negatiuum amitti non poteſt per non vſum, ſeu omiſſionem; ſecus verò affirmatiuum. Quod verum habet, ſi non vſus intelligatur de non vſu, ſeu omiſſione legis communis, quia per talem omiſſionem,& non vſum legis priuilegium ſeruatur. Quomodo ergo amitti poteſt? At ſi intelligatur de non vſu,& omiſſione ipſius priuilegij, poteſt ſicut & affirmatiuum priuilegium deperdi.

2 Sextò diuiditur priuilegium in commune, & ſingulare. Voco priuilegium commune,quod ob finem boni communis, immediatè conceditur. Singulare, quod ob bonum alicuius ſingularis eſt immediatè conceſſum. Notanter appoſui particulam *immediatè*: nam omne priuilegium, ſiue conceſſum communitati, ſiue conceſſum ſingulari perſonæ, ſemper eſt ob finem communis boni vltimatè,quia ad bonum commune ſpectat priuilegia indigentibus,& benemeritis concedi:ſed non ob inde debent dici priuilegia communia, & ob finem boni communis immediatè conceſſa, ſed ſingularia; quia licèt multis concedatur,cuilibet tamen conceditur,quatenus talis eſt.At priuilegium quod ob finem boni communis immediatè conceditur,primò, & per ſe communitati conceditur, & inde ad ſingulos deriuatur, non qua ſinguli ſunt, ſed qua partes ſunt illius communitatis. Exemplum eſt manifeſtum in priuilegio conceſſo clericis, ne ad tribunal ſæculare trahantur, quod eſt conceſſum ſtatui clericali primò, & inde ad quoſlibet clericos deriuatur, quatenus partes ſunt illius ſtatus. Huic ergo priuilegio communi nemo poteſt renuntiare, ex *cap. ſi diligenti,de foro compet.c. contingit, de ſentent. excommun. & l. ius publicum, ff. de pactis.* quia nemo poteſt renuntiare, quod ſibi directè conceſſum non eſt,eſto illo fruatur.bonum enim commune pendere non debet à cuiuſque voluntate. Item ipſe non poteſt renuntiare eſſe partem illius communitatis,cui conceſſum eſt priuilegium. Ergo nec priuilegio, quod illi aduenit, quatenus eſt pars,& membrum cõmunitatis.Priuilegio autem in commodum vniuſcuiuſque introducto cedere quiuis poteſt, ex *cap.ad Apoſtolicam,de regularibus, l ſi quis in conſcribendo,C. de pactis.* tum quia non decet beneficium inuito concedi: tum & præcipuè,quia ſi in commodum ipſius eſt priuilegium, ipſe conſtituitur illius dominus, ac proinde renuntiare poterit. Limitanda tamen eſt hæc doctrina, niſi priuilegium conceſſum in gratiam vnius, reſpiciat etiam commodum alterius, & vnum ab alio ſeparari non poſſit,quia tunc ab vno tantum non poterit renuntiari, aliàs poſſet renuntiare priuilegio alterius. Qua ratione dicitur vxorem non poſſe renuntiare priuilegio ſenatuſconſulti Velleiani, non ſe obligandi fideiuſſione ſine conſenſu mariti; quia tam in fauorem vxoris, quam mariti hoc priuilegium eſt vxori conceſſum. Idem eſt, ſi priuilegium conceſſum in fauorem tui, eſſet etiam directè conceſſum in vindictam alterius; quia tunc tali priuilegio renuntiare non poſſes,eo quod non poſſis intentionem legiſlatoris, quæ tuum conſenſum non reſpicit, impedire ſic Bonacina *diſput.1 q.3. punct.1.num.*10 Suarez *lib 8.cap 7.à num.*1.Salas *diſp.17.ſect.2. num.* 24.

3 Septimò diuiditur priuilegium in fauorabile,& odioſum. Fauorabile eſt, quod ita fauorem continet, vt nemini incommodum afferat. Tale eſt priuilegium audiendi Miſſam tempore interdicti, veſcendi lacticinia, vel carnes tempore Quadrageſimæ,faciendi teſtamentum ſine iuris ſolemnitate, & alia ſimilia. hæc enim etſi obſeruationi iuris communis opponantur;quia tamen nemini ſpecialiter præiudicium afferunt, fauorabilia priuilegia abſolutè dicenda ſunt. Odioſum verò priuilegium è contra dicitur,quòd ita fauet priuilegiato, vt ſimul alteri noceat:tale eſt priuilegium,quo exemptus es à decimarum ſolutione; nocet enim illi, cui decimæ debebantur, etſi tibi proſit. Item priuilegium, quo capax es habendi plura beneficia,cedit enim in præiudicium aliorum. Simile eſt priuilegium conceſſum ad lites,& maximè ſi datur, vt procedat iudex appellatione remota, quia hæc omnia etſi tibi faueant, aliis damnoſa ſunt. ſic Panormit. *in cap. quia, de priuileg. & cap. olim,de verb.ſignific.* Bald. *in l.1.ff. de conſtit. Princip.* Tiraquel. *de vtroque retractu, in præfat. num.* 61. Azor *lib.*5. *cap.*13. *q.*2. Bonacina *diſp.*1. *quaſt.* 3. *punct.* 1. *num.*11. Suarez *lib.* 8. *cap.*6. *num.* 5.

§. V.

De priuilegio ſcripto, & non ſcripto pro foro conſcientiæ, & externo.

1 *Quid ſit priuilegium ſcriptum,& an tranſumpto fides habenda ſit? quid non ſcriptum.*
2 *Conſuetudine comparari poteſt priuilegium.*
3 *Proponitur quædam obiectio,& ſoluitur.*
4 *Explicatur priuilegium pro foro conſcientiæ, & pro foro externo.*
5 *An priuilegium pro foro conſcientiæ intelligatur pro foro ſacramentali? approuatur non intelligi.*
6 *Imò neque conceſſum pro foro pœnitentiæ importat neceſſariò forum ſacramentale, quidquid contra ſentiat Sanchez & alij.*

1 Octauò diuiditur priuilegium in ſcriptum, & non ſcriptum. Scriptum priuilegium eſt, quod per ſcripturam conceditur. Debet autem ſcriptum eſſe authenticum, & obſignatum Principis ſigillo,vt fidem ſaltem in foro externo faciat. Si autem velis tranſumptum aliquod deducere, debes citare partem,cuius intereſt, aliàs nullam fidem facit tranſumptum, ſic deductum ex originali.

At ſi priuilegium nulli ſpecialiter opponitur, debes edicto generali vocare,ſi aliquis fortè eſt, cui intereſt tale;priuilegium vt compareat ad contradicendum. ſic Couarr. *q. practic. cap.*2. *circa finem* Baptiſta de Salas *in ſum. verbo priuilegium, fol.* 199. *col.*1. Emanuel Rodriq. *q.regul. q.*8.*art.*16.& probant omnes, ex *cap. Albericus, de teſtibus.* Verùm poſt Clementem V. ferè ſemper in omnibus priuilegiis ſpecialiter religionibus conceſſis, apponunt Pontifices clauſulam, vt tranſumptis, etiam impreſſis habeatur integra fides, modò ſint manu Notarij publici ſubſcripta, & ſigillo perſonæ in dignitate conſtitutæ munita,vt videri poteſt in omnibus bullis. Imò Iulius II. vt refert Emanuel Rodriq *tom.*1. *regul qq.quaſt.*8.*art.*16.vnum ſufficere conceſſit,vel tranſumptum obſignari manu Notarij publici,vel ſigillo perſonæ in dignitate conſtitutæ quod priuilegium non cenſetur reuocatum, ait Eman. etiamſi Pontifices ſubſequentes vtrumque ad fidem expoſtulent, ſubintelligitur enim, niſi aliud ſit ſpecialiter conceſſum. Priuilegium non ſcriptum eſt, quod verbotenus à Principe eſt conceſſum, vel conſuetudine eſt introductum. Supponimus modò ex dicendis in puncto ſeq. ſcripturam non eſſe de ſubſtantia priuilegij, ſed conſenſum Principis, quomodocumque manifeſtetur, ſufficere.

2 Difficultas autem eſt, an huiuſmodi conſenſus in conſuetudine inueniatur, ac proinde priuilegium conſuetudine comparari poſſit?

Reſpondeo cum communi omnium ſententia poſſe. Sic gloſſa *in cap.ſuper quibuſdam,§ præterea, verbo non extat, de verbor.ſignificat. & in cap.nouit,de iudiciis, verbo conſuetudinem, & in c conqueſtus.* 9. *q.*3. Innocent. *cap. conſtitutus, de reſcriptis.* Suar. *lib* 8. *cap.*7. *à n* 5 Bonacina *diſp.*1. *q.*3. *punct.*1. *n.*3. Salas *diſp* 17 *ſect* 2. *n.*22. Ratio eſt, quia conſuetudo legalis vim habet abrogandi legem in totum, vel in parte,ſi de communitate procedat,ſed talis abrogatio verè priuilegium eſt. Si autem conſuetudo non ſit ab aliqua communitate, quæ legem introducere poſſit,ſed ab aliqua familia, vel ſingulari perſona;tunc idem eſt,ac præſcriptio: præſcriptione autem acquiruntur varia iura,& facultates, & iuriſdictiones, vt conſtat ex *cap. cùm contingat, de foro competenti,* vbi id notat gloſſa, & Panormit. Felin. *cap.auditis,n.*17. *de præſcription. & cap. ſuper quaſtionum. § ſi verò,de officio delegati,n.*17. Caſſanæus *in conſuetudinib Burgandia rub.*1. *§.*6. *verbo du prince, n.*13. Hæc autem reputari debent, & verè priuilegia ſunt. Conſenſus autem Principis ad huiuſmodi conſuetudinem legalem,vel præſcriptionem ſubſequens non requiritur. Sufficit enim datus *in l de quibus, ff. de legib. & cap vlt.de conſuetud.* vt loquendo de conſuetudine diximus. Quocirca omnes conditiones,quæ ad conſuetudinem legalem,vel præſcriptionem requiruntur, eæ omnes requiruntur ad hoc priuilegium, ſiquidem media conſuetudine legali, vel præſcriptione debet introduci. Cùm autem ad conſuetudinem legalem, & ad præſcriptionem diuerſæ conditiones requirantur,vt conſtat ex ſupradictis de conſuetudine, ad conſuetudinem legalem diximus ſufficere decennium, ad præſcriptionem non ſemper, ſed pro qualitate rei præſcribendæ. Ad conſuetudinem introducendam non expoſtulatur bona fides, ſecus ad præſcriptionem. Diuerſæ etiam conditiones requiruntur ad priuilegium conſuetudine legali, vel præſcriptione comparatum.

3 Sed obiicies ſequi ex hac doctrina, quoties reuocantur alicui priuilegia,reuocari ea,quæ conſuetudine,& præſcriptione comparauit;ſiquidem verè,& propriè priuilegia ſunt. Conſequens autem communiter non admittitur. Ergo non ſunt verè priuilegia.

Reſpondeo negando ſequelam,& ad probationem dico, etſi iura, & facultates conſuetudine, vel præſcriptione comparatæ verè, & propriè priuilegia ſint, quia tamen nomen priuilegij pro priuilegio ſpecialiter à Principe conceſſo ſumitur communiter:ea de cauſa in materia odioſa, qualis eſt reuocatio, non debent venire intelligenda, quæ conſuetudine,vel præſcriptione comparata ſunt.ſic docent Salas *diſp.* 17. *ſect.*2. *n.*22. Bonacina *diſp.*1 *.quaſt.*3.*punct.*1.*n.*3. Suar. *lib.*8 *cap.*7. *à num.*10. & *præcipuè num.* 15. Et fauent omnes illi, qui dicunt, priuilegium hoc eſſe præſumptum, ſeu fictum fictione iuris, quos refert Suar. *ſuprà num.*6. Verùm ſi ſermo ſit de augmento, & extenſione aliqua fauorabili, optimè poſſunt conſuetudines & præſcriptiones ſub nomine priuilegij comprehendi, quia

quia verè sunt priuilegia ; & nulla apparet ratio, quare talis fauor illis competere non possit.

4 Nona diuisio priuilegij in priuilegium pro foro conscientiæ tantùm, & in priuilegium pro foro externo, est satis vsitata, & cognitu necessaria. Priuilegium datum pro foro conscientiæ tantùm, ita prodest priuilegiato in illo foro, vt non possit in exteriori foro virtute illius operari, sed debet se exteriùs gerere, ac si nullo priuilegio gauderet. At priuilegium datum absolutè, seu datum pro foro externo, non solùm in illo foro prodest, sed etiam pro foro conscientiæ, nam securus in conscientia procedit, qui virtute talis priuilegij operatur. Quod intelligendum est, quando verè priuilegium est, & non præsumptum, seu subreptitiè acquisitum: nam tunc licèt in exteriori foro videatur esse priuilegium ; re tamen ipsa nullum est, sed solùm præsumitur.

5 Difficultas autem est, an idem sit priuilegium datum pro foro conscientiæ, & pro foro pœnitentiæ ? Negat Eman. Rodriq. *tom. 1. quæst. regular. quæst. 61. art. 10.* & Thom. Sanchez *lib. 8. de matrim. disp. 34. num. 29.* hi enim Doctores distinguunt cum Præposito *cap præterea, el. 2 num. 5. de sponsal.* triplex forum ; primò contentiosum; secundò pœnitentiale; tertiò quasi pœnitentiale, quod est medium inter hæc, quódque vocatur conscientiæ; quando ergo priuilegium concessum est pro conscientiæ foro, existimant ij Doctores extra sacramentum Pœnitentiæ exerceri posse : at si concessum sit pro foro pœnitentiæ, solùm in foro sacramentali pœnitentiæ exercendum esse. Assentior his Doctoribus, qua parte dicunt priuilegium concessum pro foro conscientiæ non expostulare forum sacramentale, cùm multa ad conscientiam pertineant, quæ extra sacramentum exerceri possint, vt benè dixit etiam Nauarr. *lib. 5. consil. tit. de priuilegiis, consil. 11. num. 2. in 2. editione, & in summ. cap. 27 num 41.* Idem docet Eman. Saa *verbo excommunicatio*, vbi de absolutione, *num. 1.* Quare priuilegium pro conscientiæ foro concessum, solùm importat vsum occultum illius, minimè deseruientem iudiciali foro, nullóque modo expostulantem sacramentalem confessionem, nisi materia priuilegij aliud indicet.

6 Dissentio tamen à Thom. Sanch. Eman. Rodriq. & Præposito, quatenus affirmant priuilegium concessum pro foro pœnitentiæ, seu pœnitentiali, importare confessionem necessariò. Pœnitentia enim Ecclesiastica sæpè extra confessionem sacramentalem imponitur, vt cùm aliquis ab excommunicatione solemniter absoluitur, talis absolutio pœnitentialis est, & in foro pœnitentiæ datur, & tamen non datur in foro sacramentali. Quocirca forum pœnitentiæ à foro conscientiæ in eo solùm existimo distinguendum, quòd forum conscientiæ comprehendit quidquid ad conscientiam pertinet, quod non solùm est remotio cuiuscumque mali, & peccati, sed etiam cuiuscumque boni concessio. Vtile enim est conscientiæ, non solùm tollere ab illa mala, quæ habet, sed etiam fauores aliquos, & bona, quibus capax est, concedere. At forum pœnitentiæ solùm comprehendit culpam vel malum aliquod, & vinculum, pro quo tollendo pœnitentia facienda est; cùm autem hoc vinculum, & malum sæpè possit tolli extra sacramentum Pœnitentiæ, manifestè videtur inferri priuilegium concessum pro foro pœnitentiæ, non semper importare forum sacramentale, sed solùm quando malum, quod tollendum est, alia via tolli non possit, quàm per sacramentalem confessionem, quòd malum solum est culpa, & peccatum, non censura, & pœna; & ita docet Suarez, adducens Sylu. Rosellum. Antonium, & Tabien, *lib. 8. de legibus, cap. 6. num. 15.* insinuat Basilius de Leon *lib. 8. cap. 21 num. 17.* Quod adeo verum est (inquit Suarez) vt etiamsi indultum committatur Sacerdoti confessori, vel qui audit confessiones, non debeat ob id intelligi exercendum necessariò in sacramento Pœnitentiæ ; quia illis verbis solùm indicatur qualitas personæ eligendæ, non actualis vsus confessionis. Idem docet Thomas Sanchez *lib. 8. de matrimon. disput. 34. num. 19.*

Ex qua doctrina infero cum ipso Suarez *num. 16.* indultum datum Episcopis in Trident. *sess. 24. cap. 6.* de absolutione à qualibet censura, & impedimento occulto in foro conscientiæ, iniuncta pœnitentia salutari, non indigere ad sui executionem sacramento Pœnitentiæ, sed extra illud imponi posse pœnitentiam salutarem. Idémque esse in foro conscientiæ iniuncta pœnitentia salutari, ac in foro pœnitentiæ, vel pœnitentiali.

§. VI.

De priuilegio ad instantiam partis, vel motu proprio concesso.

1 *Quæ sint hæc priuilegia.*
2 *Probarine possit testibus priuilegium esse motu proprio concessum.*
3 *Clausula motus proprij in priuilegio tollit vitium subreptionis, ex communi sententia.*
4 *Intelligitur, si nulla à te facta sit supplicatio.*
5 *Tametsi supradicta gratia careat vitio subreptionis, potest ex aliis capitibus infirmari.*
6 *Si concedens priuilegium exprimit in concessione falsitatem, nullum est.*
7 *Quid si supplicationem facias diminutam, & concedens apponat clausulam ex motu proprio? probabilius censeo valere, esto doctissimus Suarez contrarium defendat.*

1 Illud dicitur priuilegium concessum ad instantiam partis, quando propter instantiam priuilegiati, vel alterius, qui eius partes gerit, conceditur, aliàs non concessurus. Econtra verò illud dicitur motu proprio concessum, in cuius concessione Princeps à se ipso mouetur independenter à qualibet alia intercessione. Sed quia hæc motio, & voluntas Principis constare non potest, nisi ipse eam declaret, imbibit enim vniuersalem negatiuam, ex nullo alio motum esse, cuius probatio moraliter impossibilis est : ea de causa nunquam censetur priuilegium, & gratia motu proprio concessa, nisi in ipsa concessione sic exprimatur: deciditur *in cap si motu proprio, de prabendis, in 6.* Neque inde fit excludi à tali gratia, & priuilegio petitionem priuilegiati; poterat enim petiisse priuilegium & nihilominus priuilegium non ob eius petitionem, tanquam ob causam finalem, sed ex voluntate Principis esse concessum, quia concedit ex sua voluntate, sicut petitum est, non quia petitum est. & ita ex Baldo, Decio, Felino, & aliis tradit optimè Menochius *lib. 2. de arbitrar. centur. 3. casu 201. num. 79* Rebuff. *in concord. in forma mandati Apostol. verbo motu proprio, versic. notandum est. & praxi beneficiaria tit. de mandat. Apostol. in clausulis mandatorum, num. 21.* Thomas Sanch *lib. 8. de dispens. disp. 1. num. 6* Suarez *de legib lib. 8. c. 12. n. 6. & 7.* alij apud præcitatos Doctores.

2 Ex qua doctrina infert bene Suarez, & Sanch *suprà*, alios allegans, & Mascard. *de probat. conclus. 845. n. 34.* non posse testibus probari gratiam esse motu proprio concessam ; quia non possunt testificari de illa vniuersali negatiua, à nullo moueri Principem in concessione. At si Princeps semel id expressit, & rescriptum deperdatur, possunt testes deponere in illo appositam esse clausulam motu proprio. sic Sanch *suprà*. Mascard. *num. 24.* Addo etiam posse probari testibus, si gratia verbo tenus concessa fuisset, & testes deponerent concedentem dixisse se motu proprio concedere.

3 Sed inquires, an clausula motus proprij apposita in priuilegio tollat vitium subreptionis ?

Communis sententia affirmat tollere vitium subreptionis, quæ prouenire potest ex taciturnitate veritatis, alioqui necessariò explicandæ; secus verò ex falsæ causæ expressione. sic Menochius *lib. 2. de arbitr. centur. 3. casu 201. num. 80.* Thomas Sanchez *lib. 8. de dispens. disput. 21. num. 47. & 52.* Mouentur, quia ex tacita veritate non colligitur, an concedens bene, vel malè informatus gratiam proprio motu concesserit : at quando falsa causa exprimitur, satis constat illa informatum esse, & cùm ex falsa informatione motus fuerit ad concessionem, concessio nullius momenti erit.

4 Cæterùm dicendum est primò, si nulla à te, vel pro te facta est supplicatio, sed Princeps motus est à se priuilegium concedere, & in concessione nullam falsitatem exprimit, etsi taceat ea, quæ alioquin exprimenda essent, gratia firma est, neque vllum habet vitium subreptionis: sic Doctores suprà relati, & tradit Suarez *lib. 8. de legibus, cap. 12. num. 14.* & est expressa decisio textus *in cap. si motu proprio, de prabendis, in 6. & Clem. si Romanus, eodem tit.* Ratio est manifesta, quia vbi nulla à te, vel pro te facta est supplicatio, nulla surreptio interuenire potest; ad summum enim interuenire potest ignorantia ex parte concedentis, quæ non debet præsumi.

5 Nihilominus, etsi gratia sic concessa vitio subreptionis careat : at non infertur semper firmam, & validam esse: potest enim ex aliis capitibus irritari. Primò enim irrita redditur, si alioqui inhabili concedatur, vt si illegitimo, excommunicato, aut irregulari concedatur beneficium, non impetrata priùs dispensatione illius impedimenti ; quia hæc clausula motus proprij solùm significat moueri concedentem, à se, & non ab alio in priuilegij concessione; non autem significat se dispensare in impedimentis, & inhabilitatibus illius. sic glossa *in supradicto cap si motu proprio, verbo ob hoc, per textum ibi.* Rebuff. *in concordatis, tit. de forma mandati Apostolici, in clausula motus proprij, in 6. 7. & 10. effectibus.* Menoch *de arbitr. lib. 2. centur. 3. casu 201. n. 81. & 82.* Thomas Sanchez *lib 8. disp 21. q. 3. num. 49.* Suarez *lib. 8. cap. 12. n. 14. fine.* Secundò inualidatur gratia, si cedat in præiudicium tertij, quia non censetur concedens iuri acquisito derogare, nisi illius faciat mentionem; item si sit aduersùs constitutum municipale, & consuetudinem receptam ob eandem rationem. sic Rebuff. Menoch Thom. *suprà*. Gigas *de pensionib. quæst. 9. num. 4. & 5. & quæst. 29. n. 4. & 5.* in quibus alia exempla videri possunt, quæ quia materiam de beneficiis Ecclesiasticis attingunt, omitto, latiùs in proprio tractatu dicturus.

6 Dicendùm secundò, si concedens priuilegium falsitatem

exprimit

exprimit in concessione, qua non extante non solet priuilegium sic concedi, siue tu illius falsitatis fueris occasio, siue aliunde in mentem concedentis obuenerit, gratia irrita redditur, esto addat clausulam, *Motu proprio*; quia tunc non censetur Princeps concedere priuilegium, nisi quatenus intelligit rem sic se habere. Cùm ergo aliter sit, ac ipse existimat, efficitur non habere intentionem concedendi: & ex defectu intentionis gratia est irrita. Neque obstat se dicere proprio motu concedere, concedit enim proprio motu, posita veritate talis relationis. Ex quo fit, inualidam esse dispensationem concessam in impedimento consanguinitatis, si in tali dispensatione ipse Pontifex referat puellam pati iacturam honoris, & innuptam mansuram; cùm tamen hoc falsum sit, esto addat clausulam motus proprij, quia hæc subintelligitur posita veritate supradictæ relationis, quæ cùm non sit, non subsistit concessio. Idem est in collatione beneficij Ecclesiastici, cuius valorem falsò expressit Pontifex, non valet vtique, quantumuis habeat clausulam motus proprij, & alia plura exempla his similia adduci possent, quia, vt benè dicit Menoch. *num.* 83 ex Rota *decis.* 10. *num.* 2. *de rescriptis in nouis*, & ex communi sententia, multa expressa nocent, quæ tacita nocere non possent, & ita tenet Staphileus *de litteris gratia, tit. de vi, & effectu clausularum. in clausula, motu proprio, effectu 7 num.* 3. Menoch. *suprà n.* 83. *& seqq.* Sanchez *n.* 52. Suar. *n.* 15. & alij ab eisdem relati.

7 Verùm si supplicationem facias diminutam pro priuilegio obtinendo, & Princeps ex illa moueatur concedere priuilegium, aliàs cognita veritate non concessurus, esto addat clausulam motus proprij, existimat Suarez *suprà n.* 16. cum Panormitan. & alijs irritam esse concessionem, quia deficit intentio concedentis. Crederem tamen in præsenti validam esse, quia omnes Doctores, qui supponunt taciturnitatem veritatis, non vitiare gratiam ex motu proprio concessam, supponunt petitam esse, & videtur apertè constare ex *Clement. si Romanus, de præbendis, & ex supradicto cap. si motu proprio.* Ergo si ex petitione diminuta redditur concessio nulla, nullus est casus, in quo propriè ex taciturnitate veritatis facta à priuilegiario valeat gratia. Neque clausula motus proprij aliquid speciale operaretur in priuilegio, vbi priuilegiatus supplicationem fecit, quod est contra communem sententiam, vt videre est in Menoch. Sanchez & alijs *supr.* Quocirca etsi Princeps fortè non concessurus esset priuilegium, si veritatem integrè cognosceret, at absolutè vult concedere, & hunc defectum supplere, eo ipso, quòd addit ex motu proprio, se concedere. Aduerte aliquando ob diminutam relationem priuilegij concessionem esse nullam; quod contingit, cùm relatio est occasio, vt res diuersa ab ea, quæ conceditur, intelligatur; si enim petens beneficium Ecclesiasticum taceas esse regulare, vel hospitale, vel vnitum alteri, concessio nulla est, etiamsi fiat motu proprio, non tam ob taciturnitatem veritatis, quàm ob defectum intentionis in concedente; intendit enim concedere beneficium commune, quia ita per se fuit repræsentatum; non tamen intendebat concedere illis qualitatibus affectum: atque adeò rem diuersam concessit ab ea, quam intendebas eàque de causa fuit concessio nulla. Vnde cùm dicimus taciturnitatem veritatis, non vitiare gratiam, intelligitur de taciturnitate veritatis extrinsecæ rei, & quæ illam non mutat, non de qualitate aliqua intrinseca, quæ rem esse facit diuersam, & ita tenet Abbas *cap. ad aures, numer.* 3. *de rescriptis.* Rebuff. *in concordatis, tit. de forma mandati, in clausula, motu proprio, in* 5. *effectu.* Sanch. *lib.* 8. *disp.* 21. *n.* 51. Menoch. *de arbitr. lib.* 2. *cent.* 3. *casu* 201. *n.* 80. *& seqq.*

§. VII.

De priuilegio absolutè, vel sub conditione, aut modo concesso.

1 *Quid sint explicatur.*

2 *Quando omissio operis, sub cuius onere priuilegium fuit concessum, irritet eius vsum? sub distinctione respondetur.*

3 *Si detur tibi facultas dispensandi, absoluendi, puniendi cum consilio alicuius, si omittas consilium petere, nulla est dispensatio, absolutio, &c.*

4 *Intelligitur doctrina de opere expostulato, quod de iure non inest.*

1 SAtis communis & vulgaris est diuisio priuilegij in absolutè concessum, vel sub conditione, aut modo. Illud dicitur concessum absolutè, quod sine vllo onere priuilegiarij conceditur. E contra illud sub conditione, aut modo, quod conceditur sub onere alicuius operis efficiendi.

2 Difficultas ergo est, quando omissio operis, sub cuius onere priuilegium conceditur, irritet eius vsum? & quidem si opus iniunctum possit fieri post priuilegij vsum, nequaquam illius omissio irritum reddit priuilegij vsum, quia iam supponitur vsus legitimus priuilegij: hac ratione valida est absolutio à reseruatis, quam obtinuisti cum obligatione compatendi, cui obligationi, etsi non satisfacias, absolutio data, valida est; peccas tamen, quia sub illo onere tibi fuit hoc priuilegium absolutionis concessum. Idem est in facultate concessa per Iubilæum, etsi illud postea non lucreris, absolutio tamen priùs data tenet, quia opus subsequens expostulatur, vt onus priuilegij concessi, non pro conditione ad illud concedendum. At quando opus iniunctum antecedere debet priuilegium, communis sententia docet, nullum esse vsum priuileg.j, si tale opus omittatur, quia tunc censetur concedens priuilegium, sub conditione illius operis concedere, & ex defectu intentionis priuilegium non operatur effectum. sic Suarez *lib.* 3. *cap.* 3 *num.* 4. *& seqq.*

3 Ex qua doctrina fit fere, si detur tibi priuilegium dispensandi, absoluendi, vel puniendi aliquem, cum consilio alicuius, & omittas petere, nullam esse dispensationem, absolutionem, vel punitionem à te factam, quia consilium natura sua antecedit actum: vt colligitur ex *cap. cùm in veteri, de electione.* vbi id notat glossa, Innocent. & Panormit. *in fine* quare debes consilium priùs petere, non tamen obligaris sequi, quia in petitione consilij hoc non includitur, aliud enim est petere consilium, aliud consilio assentiri. Neque semper mandatur consilium expostulari, vt idipsum sequaris, sed vt melius instructus possis prudentius operari. At si tibi data esset facultas aliquid faciendi de consensu, vel cum consensu alterius; tunc necessariò sequi debebas beneplacitum illius: aliàs non de consensu, sed potiùs ex dissensu illius fieret opus. sic Suarez *suprà num.* 6. & adducit glossam *in cap. si pro te de rescriptis in* 6. *verbo assensu, & in cap.* 1. *ne sede vacante in* 6. & Felinum *in cap. ex parte, de constitution. in princ.* Federicum Senensem *cons.* 1. *num.* 4.

4 Aduerte tamen supradicta intelligi debere de opere expostulato, quod iure ipso non inest priuilegio concesso; hoc enim si necessariò antecedere debeat priuilegij vsum, præsumi debet peti sub conditione. & sub illa priuilegij vsum concedi. Verùm si opus expostulatur, quod alioquin ex iure ipso tenetur priuilegiatus facere, si vti priuilegio velit, tunc videndum est, an à iure expostuletur tale opus, vt substantialis forma, an vt solùm accidentalis? igitur eo modo, quo à iure expostulatur; sic præsumendum est concedentem priuilegium, expostulare illud à priuilegiato; neque aliud intendere per expressionem illius operis, quàm monere priuilegiatum, quid tenetur facere. Quæ omnia constant ex his, quæ diximus de lege irritante, quæ in præsenti accommodanda sunt.

§. VIII.

De priuilegio ad instar.

1 *Quid sit.*

2 *Debet habere effectum priuilegium, ad cuius similitudinem est concessum, aliàs non tenet concessio.*

3 *Proponitur quædam obiectio, & soluitur.*

4 *Quædam limitationes supradictæ sententiæ apponuntur.*

5 *An sub illa forma, Concedo tibi cathedram, seu canonicatum, sicuti tuus prædecessor habuit, censeantur tibi concessæ facultates personales prædecessoris? Sub distinctione respondetur.*

1 PRiuilegium ad instar, vocatur, quod ad similitudinem, & exemplum alterius concessum est: si enim Princeps concesso alteri priuilegio dicat: Concedo tibi priuilegium idem ac Petro concessi; tunc priuilegium tibi concessum vocatur priuilegium ad instar, quia est ad instar, & similitudinem priuilegij Petro concessi: ita vt omnem limitationem, vel extensionem, quam habuerit Petri priuilegium, habeat priuilegium ad instar: aliàs non erit perfectè ad instar illius, ita docet Nauarr. *comment. de Iubilæo, notab.* 26. *numer.* 2. Bonacina *disp.* 1. *quæst.* 3. *punct.* 7. §. 1. *num.* 20. Suarez *lib.* 8. *c.* 15. *n.* 2. cum Bald. *in l. omnia, C. de Episc. & cleric.* Mandos. *tract. de priuileg. ad instar, q.* 4.

2 Quapropter ad huius priuilegij valorem requiritur necessariò, vt priuilegium illud, ad cuius similitudinem est concessum, habeat effectum, & valorem, & sit verè priuilegium, aliàs nulla erit concessio. Nam cùm totum suum esse, sit esse aliud, si aliud priuilegium effectu caret, etiam priuilegium ad instar carebit effectu. Neque obstat Principem expressisse satis voluntatem concedendi tibi priuilegium, cùm enim non expresserit, quid concesserit, concessio eius fuit nulla, quia priuilegium debet esse de re certa, & determinata: facitque ad id *lex si sic legatum*, 75. § *si mihi*, *ff. de legatis* 1. ibi, *si quantitas non sit adiecta, euidenti ratione nihil debetur; quia non apparet, quantum fuerit legatum.* sic docet Suarez alios referens *lib.* 8. *cap.* 15. *num.* 6. Bonacina *disp.* 1. *quæst.* 3. *punct.* 7. *num.* 20.

3 Sed obiicies *legem in testamento*, 2. *ff. de constitutionib. & demonstrat.* vbi cauetur, si testator iusserit fieri monumentum instar existentis in tali loco, & ibi nullum reperiatur, adhuc teneri

teneri hæredem monumentum statuere, iuxta vires hæreditatis; quia satis expressit velle monumentum construi, esto non appareat, quomodo sit construendum. Ergo idem erit in priuilegio, cum satis expresserit Princeps se velle priuilegium concedere.

Respondeo esse longè diuersam rationem, primò quia testator mandans monumentum construi, satis expressit, quid faciendum sit; potest enim fieri monumentum, esto non fiat simile alteri; ac proinde satisfieri voluntati testatoris in substantia, etsi non fiat satis in modo: at priuilegio vti non potes, nisi scias in qua materia, & quo modo vti illo debeas, ac proinde qui tibi per generalia verba priuilegium concessit simile alteri, quod nullum est, nullam tibi facultatem concessit, sed solum nomen priuilegij dedit, & animum concedendi significauit. Secundò est diuersa ratio in illo casu testamenti, ac in priuilegio; quia esto testator non expresserit, quid faciendum sit; ipse tamen hæres interpretari debet eius voluntatem; cùm vices illius gerat: at priuilegiato non committitur potestas interpretandi voluntatem concedentis, quia ad concedentem, vel eius successorem adire potest. Quapropter hæres tenetur monumentum facere, vt sibi ex coniecturata mente mandantis, visum fuerit; priuilegiatus verò non potest vllo priuilegio vti, quin ad concedentem, vel eius successorem adeat pro priuilegij explicatione.

4 Aduerto tamen, si aliquo modo Princeps in hoc priuilegio ad instar expresserit, quid concedat; vt si dicat, concedo tibi hanc vel illam facultatem dispensandi in votis, eligendi Confessorem, &c. sicuti habet Petrus: tunc priuilegij concessio tenet, etsi Petri priuilegium nullum sit; quia per illam particulam, ad similitudinem priuilegij Petri, non irritatur concessio facta, & satis explicata; quia non apponitur vt conditio, sed exempli gratia: sic tradit alios referens Felin. *in cap. quoniam Abbas, de officio delegati, num.* 11. Mandos. *in tractat. de priuilegiis ad instar, quæst.* 5. Suarez *numer.* 7. Bonacina *numer.* 10.

Aduerto secundò, si priuilegium Petri fuit aliquando validum, & firmum, vsu verò vel renunciatione amiserit, & princeps concedat tibi priuilegium, sicuti habet Petrus: probabiliter existimare poteris tuum priuilegium valere; quia videtur facta concessio de priuilegio ad similitudinem illius, quod Petro concessum fuit, & quod existimabas habere.

Aduerto tertiò, si augeatur, vel diminuatur, aut omnino tollatur Petri priuilegium post concessum tibi priuilegium ad instar illius, non obinde augeri, & diminui tuum priuilegium: quia Petri priuilegium fuit tantùm adductum in exemplum, & similitudinem, ad determinandam voluntatem concedentis; facta iam determinatione, & concessione tuum priuilegium ex alio non dependet. Item voluntas concedentis priuilegium ad instar, solum attendit priuilegium Petri in exemplo secundùm statum, quem habebat tempore concessionis, quia solùm ad instar illius est facta concessio. Ergo ex varietate postea subsequenti in exemplari non variatur priuilegium ad instar. Quæ omnia satis confirmari possunt, argumento *legis in testamento*, 2 *ff. de condit. & demonstrat.* & docuit Mandos. *suprà q.* 6. *&* 9. Suarez *n.* 3. *&* 4. *& cap.* 16. *num.* 17. *fine.* vbi de priuilegij communicatione, quod idem est, ac priuilegium ad instar, vt statim dicemus. Bonacina *num.* 10. Emanuel Rodriquez *tom.* 1. *qq. regul. q.* 9. *art.* 9.

5 Sed quid dicendum de illa forma: Concedo tibi cathedram, canonicatum, & beneficium, sicuti habuit tuus antecessor: an, inquam, succedas non solùm in his, quæ iure ordinario cathedræ, & beneficio sunt annexa, sed etiam in priuilegiis personalibus, si fortè illa habebat?

Ratio dubitandi est, quia in priuilegiis personalibus non datur successio, sed cum ipsa persona extinguuntur, ex *regul. priuileg. de reg. iur. in* 6. Nihilominus dicendum est, si modus concessionis tibi factus nouus sit, neque antea vsitatus, credendum est voluisse Principem transferre tibi non solùm canonicatum, & præbendam, cum his, quæ ex iure ordinario ei erant annexa, sed etiam quæ ex particulari priuilegio illi annectebantur, quia aliàs ille specialis modus, & forma concessionis frustra esset appositus: & ita docet aduersus Barbos. *in l. quia tale, ff. solut. matr.* Suarez *lib.* 8. *c.* 15. *num.* 11. Quam doctrinam aliquo modo confirmatam vidi in Ecclesia Compostellana: vbi Ludouic. Henriquez obtinuit cantoriam, quæ etsi dignitatem tenet, verè, & in re est canonicatus in illa Ecclesia, & simul etiam obtinuit alium canonicatum, obiit, & eius frater Antonius de Castro petiit à Pontifice vtramque præbendam, eo modo quo suus frater obtinuerat; annuit Pontifex supplicationi: & licèt controuersum fuerit, an ex vi illius clausulæ, sicut prædecessor suus obtinuit, fuerit satis dispensatum, de facto iudicatum fuit in eius fauorem.

§. IX.

De priuilegio per communicationem concesso.

1 *Quotupliciter hoc contingat.*
2 *Numquam hoc priuilegium vni religioni concessum, censetur alteri communicari, si obseruantia regularis inde minuatur.*
3 *Quid si in ipsis priuilegiis caueatur, vt non censeantur aliis communicata.*
4 *Restrictio facta religiosis Societatis* IESV, *ne possint suis priuilegiis vti, nisi à Præposito generali fuerint communicata, non communicatur aliis religiosis, tametsi priuilegia communicentur.*
5 *Priuilegia, Iubilæa, & gratiæ concessa alicui religioni in honorem alicuius sancti proprij ad alias transfertur, in communicatione proportione seruata.*

1 PRiuilegium per communicationem, est quando communicatur tibi priuilegium, quod alteri est concessum. Tripliciter autem hæc communicatio contingere potest. Primò, per quandã quasi extensionem eiusdem priuilegij, ita vt vnum & idem priuilegium, quod aliquibus personis erat concessum, ad alios æquè extendatur, non per nouam concessionem, sed per aggregationem plurium subiectorum: ita vt concessio potius tendat ad applicationem eiusdem priuilegij ad plura subiecta, quam ad noui priuilegij concessionem: & tunc cum sit idem priuilegium, aucto, vel diminuto in his quibus fuit primò concessum, augetur, & diminuitur in omnibus aliis. Secundo modo contingit communicatio priuilegij concessi, non per communicationem, & applicationem priuilegij ad plura subiecta æquè primò, & principaliter, sed secundariò; qua ratione priuilegium concessum religiosis extenditur ad moniales: & priuilegium concessum domino, extenditur ad eius seruos, non quidem æquè primò, sed accessoriè; cum autem accessorium sequatur naturam principalis, aucto, vel diminuto principali, augetur, vel diminuitur accessorium. Tertiò, & principaliter contingit communicatio priuileg j per nouam priuilegij concessionem: sed quia illud priuilegium, quod denuo conceditur, est eiusdem rationis cum priuilegio antea concesso; ideo per quandam similitudinem, & imitationem dicitur priuilegium concessum communicari, & in hoc sensu communicantur priuilegia vnius religionis alteri religioni: neque inter huiusmodi priuilegium, & priuilegium ad instar inuenio aliquam in se differentiam, sed solum secundùm maiorem, vel minorem explicationem. Quapropter omnia illa, quæ dicta sunt de priuilegio ad instar, intelligi debent de hac priuilegij cõmunicatione. Sæpè tamen non solum priuilegium concessum communicatur, sed etiam concedendum: vt patet ex Bulla Pij V. Societati concessa; quæ incipit, *Cum indefessa*; vbi non solùm priuilegia concessa aliis religionibus, sed & concedenda communicantur; debet tamen hoc exprimi, aliàs non intelligetur communicari priuilegium nisi secundùm statum, quem habet tempore communicationis.

2 Sed circa hanc priuilegiorum communicationem est primò aduertendum, non communicari priuilegia alicuius religionis alteri, si ex eius communicatione obseruantia regularis labefactetur; quia Pontifex non intendit religionem destruere, sed potius fouere. Quocirca priuilegia concessa ordinibus militaribus habendi proprium, testandi, &c. siue concessa sint per modum dispensationis, siue ob aliquos fines superiores religionibus mendicantibus, non communicantur; quia sui monasterij rectæ gubernationi obessent; sic Manuel Rodriq. *tom.* 1. *qq. regul. quæst.* 55. *art.* 1. Suarez *lib.* 8. *cap.* 17. *num.* 3. *&* 4.

3 Secundò aduerto: si in ipsis priuilegiis communicandis caueatur, ne censeantur aliis communicata, qui priuilegio communicationis gaudent: sicuti in Bulla Gregorij XIII. edita anno 1584. quæ incipit, *satis superque*; & in Bulla Gregorij XIV. de instituto Societatis cauetur: necessaria est, vt postea alteri hæc priuilegia concedantur, specialis clausula huius derogationis, aliàs hæc specialis prohibitio non censebitur derogata: & ita tradit Suarez *lib.* 8. *cap.* 17. *n.* 8.

4 Tertiò aduerto restrictionem factam religiosis Societatis de suis, & aliorum priuilegiis, ne scilicet illis vti possint: nisi in quantum Præposito generali fuerint communicata: vt concessit Gregor. XIII. anno 1575 in Bulla incipiente, *Ad futurum*, non obstare, quominus aliæ religiones suis priuilegiis vti possint, quamuis per suos præpositos non fuerint communicata, quia illa restrictio non est in priuilegio, sed in ipsius vsu ob specialem modum, quem habet Societas in suo regimine; dependet enim tota eius gubernatio à suo primo capi-

7 Aduerto quintò in supradictis priuilegiis sæpè concedi, vt possint inuocare brachium sæculare: quæ quidem concessio ad maiorem abundantiam est, nam iure ipso tenentur iudices sæculares Ecclesiastico fauere; si is suo officio impediatur, & auxilium expostulet, vt constat ex his, quæ tradit Roland. à Valle *in consil.* 39. *lib.* 1. Menoch. *lib.* 2. *de arbitr. cent.* 5. *casu* 452. *n.* 4. & alij ab eisdem relati. Quapropter iudex delegatus, & virtute priuilegiorum ad eorum obseruationem electus, si viderit priuilegiatos à secularibus impediri, poterit inuocare auxilium sæcularis iudicis: quod si parere noluerit, poterit censuris compellere, aliàs inutilis esset inuocandi concessio, si simul non daretur potestas compulsiua renuentis: sic alios relatis docet Emanuel Rodriq. *tom.* 1. *quæst.* 8. *art.* 14.

8 Difficultas autem est, an debeat sæcularis iudex certificari de iustificatione causæ, vt teneatur auxilium præstare, antequam censuris possit compelli à iudice Ecclesiastico? Negat Eman. *suprà*, enim Aualos *in direct. iudic. Ecclesiast.* 2. *p. cap.* 13. *n.* 13. quia si hæc informatio, & certificatio requiritur, facilè poterit à iudice sæculari repelli auxilium, affirmans non esse satis iustificatam causam. Item in competentia iurisdictionis, & præocupatione inter Ecclesiasticum iudicem, & sæcularem Ecclesiasticus debet sententiam pronuntiare, & tenetur ei obedire sæcularis: vt multis relatis docet Couarr. *pract. qq c.* 33. *n.* 1. *vers. quibus & suffragatur.* Ergo impertinens est quælibet ostensio litterarum, & informatio, siquidem semper standū est pro iudice Ecclesiastico. Verùm probabilius credo debere iudicem Ecclesiasticum ostendere sæculari iudici, à quo petit auxilium, facultatem, quam habet, & iustitiam ad petendum, vt sic prudenter omnes procedant: aliàs pluribus vexationibus res esset exposita. Hæc tamen manifestatio per ostensionem authenticam litterarum, per informationem summariam factam ab ipsomet iudice Ecclesiastico fieri debet, quod si his non credit iudex sæcularis, & ob id renuit auxilium præstare, potent tunc Ecclesiasticus illum excommunicatione, aliisve censuris cogere; quia sufficienter manifestauit se iustè procedere.

Aduerto sextò in pluribus religiosorum priuilegiorum confirmationibus, haberi hanc clausulam, *dummodo decretis Concilij Tridentini contraria non sint*; per quam exceptione: n solum intelliguntur excepta ea, quæ Concilij Tridentini decretis specialiter reuocantibus sunt contraria. Quare omnia priuilegia, quæ per Concilium specialiter reuocata non sunt, illa confirmatione censebuntur confirmata; quia non sunt simpliciter contraria Concilio: & ita tradit alios allegans, & bene probans Eman. Rodriq. *reg qq. tom.* 1. *q* 8. *art.* 6. & 7. expendit, quæ priuilegia derogentur per Tridentin. regularibus.

PVNCTVM. III.

De priuilegiorum conditionibus.

DVplex conditio videtur expostulanda ad priuilegium. Prima scriptura. Secunda promulgatio. Necessitatem harum conditionum in præsenti examine intendimus. Et quidem si de priuilegio consuetudine comparato loquamur, certum est nullam aliam scripturam, & promulgationem in illo esse posse, præter ipsos actus, quibus consuetudo inducitur. Quare solum de priuilegio à Principe concesso controuerti potest.

§. I.

An requiratur scriptura ad priuilegium.

1 *Non est necessaria.*
2 *Proponitur quædam obiectio, fit illi satis.*
3 *An habeat locum in beneficiis.*
4 *An in facultate residendi.*
5 *An in facultate ingrediendi monialium monasteria.*
6 *An in iudicibus à Romano Pontifice designatis.*
7 *An in remissionibus delictorum in nostro regno.*
8 *An in gratia, quæ consistit in iure ad agendum, qui affirment ad hanc gratiam necessariò requiri scripturam.*
9 *Probabilius est oppositum.*

1 COmmunis est sententia, scripturam per se necessariam non esse ad gratiæ valorem: sic sumitur ex *Clem. dudum, verb. in quibus per ipsos, de sepultur.* ibi, *vniuersa priuilegia, gratias vel indulgentias, verbo, seu scripto, seu quacumque forma concessa.* & ex Extrauag. *etsi dominici, de pœnit. & remiss.* ibi, *tam verbo, quam scriptis confectis litteris*, & ex *cap. institutionis*, 25 *q.* 2. quod est ex Gregor. *siue qua scripto decernimus, siue qua in nostra præsentia videntur esse disposita.* & tradit glossa *in suprad. Clement.* Salas *disp.* 17. *sect.* 2. *n.* 20. Bonac. *disp.* 1. *q.* 1. *p.* 4. *circa fin.* Nauar. *lib. consil. in* 2. *edit. tit. de priuileg. cons.* 1. *n.* 1. Molin. *lib.* 2. *de primog. c.* 7. *n.* 55. noster Molin. *tom.* 3. *de iustit. disp.* 599. *n.* 1. Masc. *de probat. v. g. conclus.* 845. *art.* 14. Suar. *lib.* 8. *de leg. c* 2 *num.* 1. Thom. Sanch. *lib.* 3. *disp.* 35. *n.* 10. & *lib.* 8. *de matr. disp.* 19. *n.* 2. & alij innumeri ab eisdē relati. Probatur, quia totus valor priuilegij pendet ex voluntate concedentis, quæ verbis sicut scriptura manifestari potest. Secundò nemo potest arctari lege lata à Principe contra Principis voluntatem. Ergo si Princeps vult te non arctare, eo ipso liber existis. Vt autem hæc libertas tibi constet, scriptura non est necessaria; sed verbo, aut aliis signis id fieri potest. Tertiò, quia priuilegium est quædam donatio: donatio autem perfecta est, etiamsi litteræ non expediantur.

2 Sed obiicies. Ante expeditionē litterarum censetur gratia informis, & imperfecta, vt colligitur ex *regul.* 25. *Cancell.* vbi dicitur, ne iudicetur iuxta formam supplicationum signatarum super quibusdam impetrationibus, & concessionibus, sub scripto verbo, placet, vel fiat, quia gratia Apostolica informis censetur, & imperfecta. Et confirmat. Officiales Pontificis possunt expeditionem litterarum impedire. Ergo signum est gratiam non esse plenè consummatam ante illarum expeditionem. Confirmo secundò ex reg Cancell. 53. aliàs apud Rebuff. *praxi benef.* 56. vbi cauetur dispensationes non suffragari, nisi litteris expeditis. & Gregor. XIII. *reg.* 50. *Cancell.* sic disponit: Nulla talis dispensatio, cuiquam in iudicio, vel extra suffragatur antequā super ea litteræ Apostolicæ sint confectæ.

Respondeo ex communi sententia gratiam, & facultatem concessam à Pontifice verbotenus censeri informem, & imperfectam in ordine ad iudicium; quia non habet perfectionem necessariam, vt ex illa iudicetur: at in se formalis, & perfecta est, & in foro cōscientiæ omnino valida, & ius impetrāti acquiritur, ex *cap. si probè de rescriptis, in* 6. *cap. fin. de concess. præbend. in* 6. & ex aliis in principio relatis. Ad confirmationē primam concedo officiales posse impedire expeditionem litterarum, sed non obinde sequitur perfectam gratiam non esse, sed non esse perfectam ad iudicium, & forum externum, & eodem modo explicandæ sunt regulæ illæ Cancellariæ, quibus cauetur gratias à Pontifice factas litteris non expeditis, non suffragari in iudicio neque extrà, hoc est in iudicio contentioso, neque extra iudicium; in foro tamen externo publico non suffragari. Quapropter si aliquis incapax alicuius muneris, officij vel beneficij, virtute huius dispensationis, viuæ vocis oraculo impetratæ se opponat, poterit non solùm in iudicio contentioso, sed etiam nullo iudicio præcedente repelli; quia tam in foro iudiciali, quam publico non suffragatur gratia sic obtenta. Dixi, gratiam à Pontifice concessam, litteris non expeditis, non suffragari in foro externo (etsi in se perfecta sit.) Nam gratiæ aliæ concessæ ab inferioribus Prælatis, à Rege, & aliis sæcularibus Principibus, non solùm in foro conscientiæ, sed etiam iudiciali suffragari possunt, si per testes sufficienter probentur; quia nullo iure cautum est oppositum: & ita tenet alios referens Mascard. *de probat. concl.* 845. *n.* 11. Azeuedo *l.* 2. *tit.* 25 *lib.* 8. *noua recop. n.* 2. Qua verò ratione debeat probari, consulendi sunt Mascard. Azeuedo, Matienzo *ibi* Cæuallos *qq pract. q.* 712.

3 Supradictæ doctrinæ plures limitationes adhibentur à Doctoribus. Prima est in beneficiis collatis, confirmatis, vel vnitis à Sede Apostolica, quorum possessionem nullus apprehendere potest, nisi litteris expeditis: alioqui totum est irritum, nec facit fructus suos, & beneficiis obtentis priuatur, nec iuuari potest annali, biennali: aut triennali possessione; quia est intrusus, & violentus possessor: & ex Extrauag. *incurristi, de elect.* iuncta constitutione Pauli III. quæ incipit *cum nobis*, & Iulij II. quæ incipit *Romani Pontificis*, quæ constitutiones ad beneficia ab ordinariis impetrata non extenduntur: ac proinde litteris non expeditis poterit impetrans capere possessionem, & fructus accipere, vt docuit Azor *tom.* 1. *lib.* 5. *cap.* 2. *q.* 5. *circa fin.* Bonac. *disp.* 1. *q.* 1. *p* 4. *n.* 50. Aduerto tamen, etsi non possis beneficij collati à Sede Apostolica capere possessionem litteris non expeditis: at facta gratia poteris commutare cum alio, quia est tuum, sic ex Rebuff. Ioan. Monach. & aliis tradit Mascard. *de probat. concl.* 845 *n.* 18. & colligitur ex Sanch. & aliis ab ipso relatis *lib.* 8. *de matr. disp.* 29 *n.* 5.

4 Secundò limitant Doctores in facultate non residendi in beneficiis curam animarum habentibus: quæ vt valida sit, vltra causam exigit dari in scriptis ab ordinario, sic Trident. *sess.* 25. *c.* 5. *reform.*

5 Tertiò in facultate ingrediendi intra septa monasterij, quæ valida non est sine Episcopi, vel superioris licentia in scriptis obtenta. Trident. *sess.* 25. *c.* 1. *de reform.*

6 Quartò in iudicibus signatis à Romano Pontifice, quique ad iudicandum eliguntur, qui non possunt inchoare iudicium, quousque litteræ iurisdictionem concedentes expediantur: constat ex *suprad. reg. Cancellariæ* 25. *de non iudicando iuxta formam supplicationis*, & tradit ibi Gomez. *q.* 6. *n.* 1. Molin. *lib.* 2. *de primog. c.* 7. *n.* 56. & 57. noster Mol. *tom.* 3. *de iustit. disp.* 499 *n.* 2. Thom. Sanch. *lib.* 8. *de matr. disp.* 29. *n.* 10. Alij verò iudices à sæculari Principe, vel Episcopis signati hac regula non tenentur.

7 Quintò limitatur ex legibus nostri regni, in remissionibus delictorum; inualida enim est delicti remissio à Rege facta, quousque Rex suo nomine, & sigillo obsignauerit remissionem, & insuper duo Consiliarij: constat ex *l.* 1. *tit.* 25 *lib.* 8. *noua compilat.* tradit, & pluribus exornat Azeuedo *ibi à n.* 2.

8 Sextò, & præcipuè limitatur in gratia quæ consistit in facto;

cto,non in iure ad agendum,hoc est,quæ consistit in sola concessione Principis, non in potestate ad aliquid ex concessione faciendum. Quapropter dicunt Doctores statim referendi, dispensationem factam alicuius irregularitatis; & inhabilitatis, remissionem obligationis contractæ, confirmationem alicuius facti validam esse litteris non expeditis:at verò gratia seu facultas facta alicui,vt aliquid operetur,quod aliàs efficere non poterat, nulla est,quousque litteræ expediantur. sic Bald.*in l.falsus,num.*21. *Cod. de furtis*, & ex illo tradit Molin. *lib.*2.*de primogen.cap.*7.*num.*57.*& seqq.*Gutier.*quæst.canon lib.*2. *cap.*17.*n.*4.*& quæst.pract lib.*2.*q.*75.*n.*2.Auendanno l 43. *Tauri, gl.*1.*n.*2.Man.Rodr.*qq.reg.tom* 2.*q.*46.*art.*8.Matien.*lib.*5.*compil. tit.*7.*l.*1.*gl.*2.3 4.*&* 5.& indicat(licet obscurè) Azeued.*ibi n.*11.

Ex qua doctrina infert supradictus Molin. Matienz. & Azeued.non esse validam licentiam concessam à Rege nostro instituendi maioratum, quousque subscribat,& litteris expediat concessionem: & inclinare videtur in hac parte noster Molin.*tom.*3.*disput.*599.*numer.* 3. non ob rationem generalem gratiæ,& priuilegij ad aliquid agendum,sed ob peculiaria illa, quæ in hac gratia cernuntur. Secundò infert Gutierr. *eadem quæst.*75.*numer.*2.& Man.*art.*8.licentiam concessam à Pontifice Episcopis ad testandum, non valere,quousque litteræ expediantur, quia est ad aliquid agendum. Tertiò inferunt supradicti DD. omnes illas gratias, quæ ad aliquid faciendum sunt concessæ, quæque, vt ipsi dicunt, non habent esse perfectum, perire mortuo concedente, neque à successore expediri.

9 Verùm admittenda non est hæc limitatio, sicut neque illam admittit noster Molin.*disput.*599 *num.*4.Suarez *lib.*8.*c.*2. *n.*4.Azor.*tom.*1.*lib.*5.*c.*2.*q* 5.*circa fin.*Thom.Sanch. *lib.* 8. *c.* 29. *n.*7.quia iure naturæ ad committendam alicui iurisdictionem,& facultatem ad aliquid agendum,non requiritur scriptura, vt de se constat; iure autem positiuo non inuenitur talis exigentia ad omnes actus, sed solùm ad iudicandum: & hoc non ex iure communi, sed ex *reg.* 25. *Cancell.* Ergo sine fundamento firmo hæc conditio expostulatur. Quapropter infero cum Azor. & nostro Molin. validam esse facultatem ad testandum, ad instituendum maioratum, ad eligendum Confessorem, qui absoluat à reseruatis, ad non seruandum ieiunium, ad celebrandum tali hora, & tempore sacrificium, ad suscipiendos ordines non seruatis interstitiis,vel extra tempora, vel ante legitimam ætatem,ad lucrandas indulgentias, & alia similia;etiamsi litteræ non expediantur, sed solùm verbo *placet*,sit facta concessio:consentit Nicol.Garc.6.*p.de benef. cap.* 2. *circa fin.à n* 350.

§. II.

An promulgatio, seu notitia priuilegij ad priuilegium requiratur.

1 *Requiritur promulgatio, vt alij priuilegiatum non impediant, & quæ sufficiat.*

2 *Quid dicendum de priuilegio, quatenus fauor est priuilegiati? Notatur distinctio priuilegiorum pro declaratione.*

3 *Non censetur priuilegium concessum, quousque illius notitiam habeat.*

4 *Satisfit cuidam obiectioni.*

5 *Limitatur ab aliquibus,vt intelligatur de priuilegiis gratiosis, non renumeratoriis.Sed non admittitur.*

6 *Secundò limitatur,vt ante acceptationem, seu notitiam priuilegiati non habeat suam vim integram,tametsi non possit reuocari à concedente?Non admittitur.*

7 *Priuilegium non expostulat notitiam illorum,in quorum damnum cedit.*

8 *Excipe nisi priuilegio tollatur alicui tertio ius quæsitum.*

9 *Scientia priuilegij requiritur in priuilegiato per se,& directè, secus in indirectè priuilegiato.*

10 *Quæ acceptatio sufficiat? sufficit facta per procuratorem, nuntium, &c.*

11 *Limitant aliqui,vt non intelligatur de priuilegiis,quæ secum inuoluunt dispensationem.*

12 *Non admittitur limitatio.*

13 *Proponitur obiectio,quædam,& soluitur.*

1 EX superioribus constat priuilegium habere rationem legis,non quidem respectu illius, in cuius fauorem est concessum,sed respectu aliorum, quia ipsi vel ex iure ipso naturali, vel ratione præcepti in priuilegio lati, tenentur non impedire priuilegij vsum.

Si ergo de priuilegio,quatenus inducit obligationem in his, qui formaliter priuilegiati sunt, loquamur; certum esse debet indigere promulgatione, quæ sufficienter priuilegium manifestet: tum quia in hac parte priuilegium habet rationem legis, seu præcepti: tum quia præcepti, & legis obligatio esse non potest, vbi non est illius notitia. Hæc autem notitia non debet dari publicatione solemni, nisi priuilegium sit vniuersali lege constitutum:quale est latum *in Extrauag.*1 *de reliq.& venerat. Sanctor.& Clement. vnica de Baptismo*, & aliis, quia priuilegia, quæ non vniuersali lege,sed particulari indulto, & rescripto conceduntur singularibus personis, & communitatibus, singularem commoditatem,& fauorem respiciunt. Ergo singularis publicatio sufficit; ea enim quæ sufficit priuilegiatis ad vtendum priuilegio, eadem per se sufficit aliis, ne illius vsum impediant,quia ex vno aliud necessariò sequitur. At quia sæpè occultè conceditur priuilegium, & solùm priuilegiato innotescit,ideo necessarium est hanc concessionem aliis etiam manifestari, vt teneantur illius vsum non impedire. Manifestanda tamen est ostensione publici instrumenti, quia publico instrumento fuit facta concessio, vel saltem manifestari debet per testes omni exceptione maiores, qui de concessione facta, & litteris expedita nullum vitium habentibus testentur, vel saltem testentur publicè, & coram omnibus priuilegiatum vsum fuisse priuilegio, aliàs fidem perfectam in iudicio non facient. sic Syluest. *verb.exemptio,quæst.*5.*&* 7 Suarez *lib.*8. *de legibus,cap.*24. *num.*10. Mascard. *de prob conclus.* 845.*num.*24. in foro tamen conscientiæ non tanta probatio requiritur, sed sufficit ea,quæ prudentem hominem certum reddere potest de priuilegio concesso,qualis est censenda ea, quæ à solo priuilegiato habetur, etiamsi ipse suo iuramento affirmet se habere priuilegium, quia, vt bene dicit Suarez *suprà num.* 9 nullus in propria causa est testis omni exceptione maior, cui ex obligatione fides sit adhibenda,esto ex vrbanitate aliquando credi possit.

2 Verùm,si de priuilegio, quatenus fauor, & beneficium est priuilegiati, loquamur, certum est, si sit priuilegium per modum legis concessum, indigere promulgatione,sicut & ipsa lex indiget,& consequenter expostulat notitiam illius in priuilegiato,esto non debeat singulorum auribus intimari:sic omnes DD. referendi; hoc enim non est tam ratione beneficij, quàm ratione obligationis inductæ ex lege. At si loquamur de priuilegio concesso per modum rescripti singularibus personis,vel communitatibus, in quorum commodum, & fauorem cedit,varia sunt Doctorum placita. Nam esto communiter dicant non valere priuilegium, quousque priuilegiatus illius notitiam habeat,& priuilegium acceptet, tot limitationes adhibent,vt ex illis potius videatur pro regula generali esse statuendum, valere priuilegium absque notitia priuilegiati. Vt ergo cum distinctione procedamus, distinguenda sunt priuilegia, alia sunt priuilegia præter ius,alia contra ius. Priuilegia præter ius voco ea,quibus aliqua iurisdictio, & facultas tibi conceditur,quæ communi iuri non repugnat: contra ius voco omnes dispensationes, & facultates, quibus à iuris communis obseruatione eximeris. Et quidem posse Principem de plenitudine suæ potestatis alicui priuilegium concedere inuito, & nolenti, res debet esse indubitata: quæ enim repugnantia ostendi potest, in eo, quod pontifex habilitet clericum ad matrimonium contrahendum, si causa communis expostulet, vel dispenset cum illegitimo ad ordines etiam nolente dispensationem,& obligationem decimandi,& ieiunandi auferat? impedimenta enim hæc, cùm à potestate Pontificis tantùm fuerint introducta,ab illo solùm auferri possunt,& dispensari,nec consensus subditi requiri necessariò debet.sic Bonac.*disp.*1.*quæst.*3. *part.*3.*num.*4. Salas *disp.*20.*sect.* 14.*num.*13. Suar.alios referens *lib.*8. *cap.*25.*n.*15. Aduerto tamen,nunquam sic intelligendum est factam esse concessionem,nisi clarè constet.

3 Quapropter regula Etsi princeps supremus possit priuilegium quoddam tibi concedere, nulla illius notitia à te habita:attamen nunquam sic censetur concedere, sed eius concessio imbibit tacitam conditionem, dummodo non resistas. Probo, quia hoc expedit rectæ gubernationi,ne beneficia, & mercedes Principis exprobrentur,& contemnantur: neuè dentur nisi indigentibus & petentibus. Secundò, quia priuilegium est quædam donatio, quæ absque acceptatione donatarij non censetur habere effectum:sic Menoch *lib.*2.*de arbitrar centur.*2.*casu* 185. *num.*31.Sanchez *lib.*1.*de matrim.disp* 6.*num.*10.*&* 29. *& lib.*3. *disp.*30.*num* 13. *& disp.*36. *per totam.* Bonac *disp.*1. *de legibus, q.*3.*punct.*3.*n* 5.Suar *lib.*8.*de legib.c.*25.*n.*13 *& seqq.* Vasq. *disp.* 156.*c.*4.*n.*30.*&* 31 Salas *disp.*20. *sect.* 14. Azor *tom.*1.*lib.*5.*c.*3. *q.*7.*& c.*23. *q. vlt.*& alij plures ab eisdem relati.

5 Neque obstat aduersùs hanc regulam,quòd priuilegium æquiparari solet legato. *authent. de nupt.* §. *disponat. collat.* 4. Sed legatum relictum à testatore acquiritur legatario, etiam ignoranti à tempore mortis testatoris *l.cùm pater.*§.*surdo, ff de leg.*1.Ergo priuilegium.Non,inquam,obstat,quia solùm æquiparatur in eo,quòd vtrumque seruandum sit, & priuilegium, & testamentum: at quodlibet diuersas conditiones expostulat ad sui valorem, testamentum enim morte testatoris firmatur, priuilegium verò acceptatione priuilegiarij. Neque item obstat *l.* 2 §. 1. *ff. de iudic.* vbi ignorans sibi esse prorogatam iurisdictionem,illam de facto habet;sed prorogatio est quoddam priuilegium. Ergo. Non, inquam, obstat, quia iurisdictio prorogata eadem est cum principali, ac proinde non est mirum, si ad prorogationem specialis scientia, & acceptatio non requiratur.

5 Supra

5 Supradictæ conclusionis plures limitationes adhibentur. Prima vt intelligatur de priuilegiis gratiosè concessis, non verò de priuilegiis remuneratoriis: hæc enim etsi expressè non acceptes, neque illorum notitiam habeas, valida iudicantur, quia tacitè videris illa acceptare cùm rem dignam præmio operaris: sic alios referens Menoch. *lib. 2. de arbitrar. centur. 2. casu* 185. *n.* 45. 49. *&* 50. Bonacina *disput. 1. quæst. 3. punct. 3. n.* 15. Sanchez *lib. 3. de matr. disp.* 36. *n.* 3. quibus fauet Bart. *in l. omnes populi, ff. de instit. & iur. num.* 57. *&* 58. dicens statutum priuilegiatum continens commodum habere effectum absque notitia priuilegiarij; & sic bannitum capientem habere debere præmium à statuto propositum, etsi ignorauerit statuti dispositionem.

Sed hæc limitatio admittenda non est: tum quia nullus est textus, qui hanc exceptionem assignet, tum etiam, quia sola acceptatio, quæ fundatur in dignitate operis, est nimis remota, & confusa; ex illa enim solùm sequitur ad summum te sic bene operantem velle, vt detur præmium opere dignum: at quod sit hoc, vel illud, non infertur. Ergo cùm tibi hoc determinatum præmium offertur, acceptatione indigebat: aliàs cogeris acceptare, quod fortè tibi conueniens non est, nec meritis æquale. Deinde expendo modum, quo dari potest hoc priuilegium remuneratiuum sine scientia, & cognitione priuilegiati: dari, inquam, potest generali edicto, quo à Principe constitutum est, facientem tale opus, tali priuilegio esse afficiendum, vel ipso facto afficiatur tali præmio: vel denique, si pro opere iam facto in illius satisfactionem, & remunerationem tali præmio afficiatur. Si primo modo præmium constitutum est, facto opere non consequeris præmium statim, sed solùm obligationem in Principe te præmiandi: si autem præmium ipso iure constitutum sit, consequeris quidem illud, sed non in vi meriti, quia non potes mereri, quod nescis esse concedendum, sed consequeris illud ex conditione apposita, sub qua princeps intendit priuilegium concedere. Ergo si intentio absoluta principis in priuilegiis gratiosis nõ sufficit sine notitia, & acceptatione priuilegiarij: neque etiam videtur sufficere in huiusmodi priuilegiis sub conditione concessis; sed in omnibus æquè scientia, & notitia priuilegij requirenda est. Quod idem à fortiori constat, quando priuilegium conceditur ob opus iam factum: tum quia tale opus nullo modo fuit factum ex respectu ad tale priuilegium: tum quia esse priuilegium remuneratorium illius operis, non tollit debitam illius acceptationem, ideo enim hæc acceptatio in priuilegiis gratiosis expostulatur, ne priuilègia Principis repellantur, & contemnantur. Quapropter ipse non censetur intentionem habere faciendi gratiam inuito, & nolenti, sed eadem prorsus ratio, imò efficacior militat in remuneratiuis priuilegiis, si Princeps ea concedit ignoranti, & non acceptanti: siquidem facta concessione repellere potest priuilegium remuneratorium, vt sibi non conueniens, neque meritis dignum. Ergo excludenda est hæc limitatio conclusionis de priuilegiis remuneratiuis: sicuti eam excludit Decius *c. 2. de constit. in 1. lect. numer.* 44. & ibi Panorm. *numer.* 7. Alexand. de Neuo *num.* 29. Felin. *num. 7. versic. tertiò limita.* Beroius *n.* 48. & latè Suarez *lib. 8. de legibus, cap. 25. à num.* 18. solúmque in eo sensu vera est hæc doctrina, quatenus Princeps offerens priuilegium bene operanti, tenetur vi suæ promissionis concedere si operans acceptauerit; & in eo casu non caret difficultate, an requiratur etiam sententia declaratoria operis meritorij: sicuti in legibus ipso facto pœnam imponentibus, dicimus requiri sententiam declaratoriam criminis ante pœnæ incursionem.

6 Secundò limitatur, vt priuilegium ante acceptationem, & notitiam priuilegiati, non habeat suam vim integram, & valorem, habere tamen aliquem effectum, scilicet, vt non possit à concedente reuocari: sic Decius, Alexand. & Felin. *suprà* Bald. *in l. beneficium n. 15. ff. de constitut. Princ.* Cardin. *in proœm. Clementinarum, verbo vniuersitatis, q.* 5. & fundantur *in cap. si tibi absenti, de præbend. in* 6. vbi collatio beneficij absenti facta, esto non habeat effectum integrum, quousque acceptetur, reuocari tamen non potest.

Verùm neque hæc limitatio admittenda est, quia aliud est beneficij Ecclesiastici [illegible] priuilegij concessio: concedere namque priuilegium non tenetur Princeps: at beneficium conferre tenetur: cùm igitur conferendo etiam absenti functus fuerit officio suo, non est mirum, vt non possit beneficij collationem reuocare, sed debeat expectare consensum eius, cui facta est: at priuilegij concessio, cùm sit quædam liberalis donatio, quousque à priuilegiato acceptatum non sit, poterit à donante reuocari: & ita tenet alios referens Couarr. 3. *variarum, cap. 16. num.* 1. Menoch. *casu* 185 *num.* 46. *&* 47. Thomas Sanch. *lib. 3. de matrim. disp.* 36. *num.* 4. Bonacina *disp. 1. quæst. 3. punct. 3. num.* 12 *&* 13. Suarez *lib 8 cap. 25. num.* 7. Adde dispositionem illius *cap. si tibi absenti*, esse specialem in beneficiis, propter eorum perpetuitatem. Ergo non est extendenda ad priuilegia, imò neque ad alia munera, & officia Ecclesiastica, & sæcularia, quamuis concedens obligatus sit illa conferre: alias Princeps alligans Petrum pro gubernatione alicuius prouinciæ, alligationem reuocare non posset, quousque Petrus acceptet, quod falsum est: sicut enim post acceptationem potest illum reuocare, poterit à fortiori ante acceptationem. Item hæc obligatio non reuocandi priuilegium oriri poterat, vel ex iure naturali, vel positiuo: non ex iure naturali, quia ex illo non censetur facta donatio irreuocabilis, quousque acceptet donatarius, quia sub hac conditione censetur facta: vt multis probat Sanchez *lib. 1. disputat. 6. à numer.* 3. Ergo siue donatio sit facienda ex obligatione, siue ea mera voluntate, nunquam censebitur facta irreuocabiliter, quousque donatarius acceptet, quia respectu illius, cui fit, semper est gratuita: ex iure autem positiuo solùm in beneficiorum collatione disponitur, quod ius supremum Principem non arctat, sed illo non obstante, poterit reuocare priuilegium non acceptatum: de aliis materiis nulla est dispositio à iure. Ergo non est ad alias materias extendendum, & ita sentire videtur Azor. *tom. 1. lib. 5. cap.* 13. *quæst. vlt.* Salas *disp. 17. sect. 5 sub num.* 37 Suarez *cap. 25. numer.* 7. *in princ.*

8 Tertiò limitatur, vt priuilegium requirat scientiam, & acceptationem priuilegiati; secùs verò illorum, in quorum damnum cedit: sic Menoch. *lib. 2. de arbitrar. casu.* 185. *num.* 18. Dec. & Felin. *suprà* Roman. *concil.* 130. Sanchez *disp. illa* 36. *n.* 5. Bonacina *disp. 1. de legib. quæst. 3. punct. 3. num.* 14. *&* 15. Suarez *lib. 8. cap. 25. num.* 18. *&* 30. Mouentur ex *c. 1. de concess. præbend. in 6. versic. dicebat autem, ad fin.* ibi, *Nam si alicui à Sede Apostolica concedatur, quod excommunicari non possit, licèt id forsitan suus ignoret Episcopus, non tamen propter hoc eius ligatur sententia.* Et paulo inferiùs: *si alicui conferendi præbendam aliquam à Sede Apostolica tribuatur potestas, ex hoc ipso videtur, quòd sit Episcopo conferendi tunc iam penitus interdicta facultas.* Verùm hæc limitatio non est limitatio nostræ conclusionis: quid enim mirum, quòd priuilegium non expostulet notitiam, in quorum damnum cedit, cùm illorum acceptationem non requirat, neque respectu illorum sit priuilegium?

8 Aduerto tamen, licèt ex ratione priuilegii non petatur notitia illius in alio, quàm in priuilegiato: at si per priuilegium reuocetur ius quæsitum tertio, censeo notitiam priuilegij illi dandam esse, quia non debet præsumi velle Principem priuare aliquem inscium iure suo; est enim bono communi, & suaui gubernationi non leuiter damnificatiua talis priuatio, & ex alia parte est valde expediens damnificatum monere, vt possit, si velit, se opponere. Quod, meo iudicio, expressè deciditur *in cap. cùm persona, de priuileg. in* 6. vbi ligatur excommunicatione ordinarii, & delegati exemptus, qui priuilegii, seu præscriptionis, quibus ab ordinarii iurisdictione se defendit, non fecerit plenam fidem: *& in cap. si duobus de appellat.* vbi ex priuilegio appellans ad Rom. Pontificem ligatur excommunicatione ordinarii, nisi iudex cognouerit eum ad audientiam Romani Pontificis appellasse: vbi glossa *verbo tenebit*, dicit, quia debuit ire, & allegare priuilegium suum. ex *c. cùm parati, eodem tit. de appellationib. & l. si quis ex aliena. ff. de re iud.* ex quacunque enim causa quis vocetur, debet ire ad prætorem. *l. 2. ff. si quis in ius vocatus non ierit.* Neque obstat textus *in cap. 1. de concess. præbend. in 6.* vbi ignorante Episcopo eximitur quis ab eius censura: nam vt bene explicat Suarez *illo cap.* 25. *numer.* 30. *fine.* hoc intelligendum est, quando iudex non petit ostensionem priuilegii, & sufficiens tempus elapsum est, in quo posset illius notitiam consequi, & per illum stetit, vel casu accidit, vt non haberet.

9 Quartò limitari potest ad priuilegiatum directum, etiam per se: secus verò de priuilegiato indirectò, & per accidens; in hoc enim non requiritur scientia, notitia, & acceptatio priuilegii. Explico limitationem. Concessum est priuilegium alicui communitati pro omnibus sociis illius lucrandi indulgentias, absoluendi à peccatis, quilibet ex illa communitate illo priuilegio gaudet, etsi ignorantiam illius habeat. Item clericus coniugatus si habeat omnes conditiones à iure requisitas, priuilegio fori gaudet, etsi illius ignarus sit. Item obtinuisti dispensationem de affinitate, consanguinitate, aliòve impedimento communi cum puella, quam ducere intendis, puella etiam censetur dispensata, etsi ignara sit. Et ratio omnium est, quia per quandam consequentiam, & necessariam illationem hoc priuilegium in his personis ignorantibus sequitur; & ita docet Suarez *lib. 8. cap. 25. num.* 17. Bonacina *disp. 1. quæst. 3. punct. 3. numer. 2. in 2. edit.* Henriquez *lib. 11. de matrim. cap. 3. num. 6. in comment. lit. H.* Sanchez *libr. 8 de matrim. disput.* 26. *numer.* 6. Hæc tamen limitatio, seu potiùs explicatio conclusionis verissima est.

10 Sed inquires, quæ scientia, notitia, & acceptatio priuilegii sufficiat, vt verè priuilegium tibi concessum valorem habeat?

Communis sententia docet sufficere, si acceptes per te, vel per tuum nuntium, aut procuratorem, aut per epistolam à te missam, qua beneficium petis; illa enim est anticipata acceptatio, & sub conditione si Princeps consenserit, & vltra dictas acceptationes nullam esse sufficientem. sic docet Bonacina *disp. 1. quæst. 3. punct. 3. num.* 5. Salas *disp. 17. sect. 5. sub n.* 38. *concl.* 2. *& disp* 20. *sect.* 14 *num* 109. Suarez *lib. 8. cap. 25. num.* 13. *&* 14. Sanchez *lib. 1. de matrim. disput. 6. num.* 3. *&* 20 *& lib. 3. disp.* 36. *num.* 8.

n. 8. *& lib. 4. in Decalog. cap. 48.* Ratio quare hæc acceptatio sufficiat, est, quia hæc sufficit ad constituendam validam, & firmam quamlibet aliam donationem. Ergo & priuilegium. Consequentia est legitima, quia priuilegij concessio est quædam donatio. Antecedens probatur, quia inter voluntatem donantis priuilegium, & recipientis illud, debet esse aliqua vnio & respectus: at hic sufficienter intercedit, si nomine tuo alius acceptetica enim, quæ alius nomine tuo facit, tu facere censeris. Quapropter in *l. 5. tit. 4. p. 5.* hoc necessariò ad donationem, vel promissionem requiritur, ibi, *mensajero cierto, que le embie a dezir señaladamente lo que leda.* & in *l. 3. tit. 11. part. 5.* ibi, *embiando a prometer, o dezir por su carta firmada, o por su mensajero cierto.* & multis allegatis docet Sanchez *illo lib. 1. de matr. disput. 6. num. 2.* Ex quo fit validum esse priuilegium à puncto acceptationis per te, vel per tuum nuntium, procuratorem, aut literas factæ. Quòd autem alia acceptatio non sufficiat, probatur, quia acceptatio, quæ à te immediatè, vel mediatè per nuntium, aut procuratorem non fit, tibi tribui non potest. Quocirca si tibi absenti Titius concederet priuilegium aliquod, & Petrus, qui neque est tuus nuntius, neque procurator, neque habet ad id mandatum, acceptaret, nulla esset talis acceptatio, quia reputari non potest tua, eo quòd nomine tuo facta non fuerit, si autem ipse Petrus non missus à donante, sed sua sponte tibi nuntiaret concessionem à Titio factam, & tu acceptares, etsi Gregorius Lopez *l. 4. verbo no le puede, tit. 4. part. 5.* & Azeuedo *lib. 5. recopil. tit. 16. l. 1. n. 10.* affirment valere: at enim communi sententia tenendum est esse inualidam, nec fortiri effectum, quia illa non est acceptatio donationis factæ, non enim censetur facta, quousque donans, donatario, vel alicui nomine ipsius manifestet, sic Capieius mulius relatis *decis. 180. numer. 9.* Sanchez *lib. 1. disputat. 6. numer. 3.* Ex his plures illationes inferunt Sanchez, & Bonacina *suprà*, sed & ex doctrina posita manifestæ sunt.

11 Temperat tamen supradictam doctrinam Vasq. *de legib. disp. 156. cap. 4. n. 3. & 32.* Suar. *l. b. 8. de legibus, c. 25. n. 25.* vt procedit in priuilegiis, quæ fructum habere possunt sine operatione priuilegiarij, secus verò de priuilegiis, quæ secum inuoluunt legis communis dispensationem: de his enim censent non valere, quamuis nuntius, vel procurator acceptet, quousque priuilegiatius notitiam illius habeat. Probant, quia hoc priuilegium, & dispensatio legis est, vt licitè facias, quod aliàs tibi illicitum erat, sed hoc obtinere non potes, quousque illius priuilegij notitiam habeas. Ergo non censetur vsque tunc priuilegium concessum.

12 Sed reiicienda est hæc limitatio, vt eam reiicit Sanchez *lib. 1. in Decalog. c. 48 num. 9.* & Bonacina *disp. 1. quæst. 3 punct. 3. num. 15.* cum Sylnest. *verb. priuilegium, quæst. vlt.* Ratio est, quia concedens tibi priuilegium dispensatiuum legis, non intendit te à legis obseruatione eximere per se, & vi priuilegij. Sed hæc exemptio fieri potest, etsi tu illam ignores. Ergo ignorantia tua valori priuilegij obstare non potest. Minorem probo, Lex legitimè publicata potens est ligare ignorantes, etsi ipsi à legis obseruatione excusentur. Ergo priuilegium legitimè publicatum, & acceptatum eximit ignorantes à legis obligatione, etsi ipsi ob ignorantiam lege obligentur. Hæc enim ignorantia est per accidens, & non per se, quam Princeps non attendit. Et confirmo ex his, quæ admittunt Suarez, & Vasquez: hi enim dicunt, si tibi concedatur priuilegium, ne excommunicatione Ordinarij ligari possis, esse validum priuilegium, à tempore, quo tuus procurator acceptauit, etsi tu illius ignarus sis: quia hoc priuilegium non petit in se aliquem vsum sed potius tollit vsum facultatis Ordinarij te excommunicandi. Item dicunt, si tibi concedatur facultas colligendi decimas ex aliquo loco, valere priuilegium à tempore concessionis, & acceptationis factæ per tuum procuratorem, quia, vt illarum sis dominus, non est necesse, vt decimas colligas ante notitiam priuilegij. At ex his exemplis non leuiter confirmatur nostra sententia, & contraria infirmatur. Fundamentum enim contrariam eò tendebat, vt probaret non esse intentionem concedentis priuilegium dispensatiuum legis, quousque illius notitiam habere possis; quia illo priuilegio legislator intendit licitum, & honestum vsum in priuilegiato Sed hæc ratio in supradictis exemplis æquè procedit: ideo enim eximeris ab excommunicatione ordinarij, vt licitè procedere possis illa non seruata: & habes ius decimandi, vt sine peccato colligere decimas possis; sed hæc intentio etsi de facto non habeat effectum ob ignorantiam priuilegiati, non obstat horum priuilegiorum valori. Ergo neque etiam obstabit priuilegiis dispensatiuis. Et confirmo: matrimonium contractum per procuratorem validum est, & ad licitum copulæ vsum ordinatur, & tamen illo vti non potes, quousque perfectam illius notitiam habeas: & generaliter quælibet donatio per procuratorem acceptata ius tribuit donatario vtendi re donata, & nihilominus illa vti non potest, quando ignorat donationem. Ergo sicut hæc impotentia non obstat valori donationis: ita neque valori cuiusuis priuilegij, quia semper censetur hæc impotentia per accidens, & non orta ex ratione priuilegij, & manifestationis illius. Sicque fit satis fundamento contrario.

13 Sed obiicies: Priuilegium tibi concedens exemptionem à lege nullius effectus est, dum priuilegium ignoras, quia de facto à lege non eximeris. Ergo non est verisimile valorem habere, quousque ad tuam notitiam deueniat?

Respondeo idem argumentum fieri posse in lege, probarisque legem non habere valorem in subditis ignorantibus. quare cùm ibi necessariò dicendum sit ignorantiam esse per accidens ad legis valorem: sic dicendum est in priuilegio acceptato. Præterea multiplex effectus ex valore priuilegij oritur. Primò, si lex in qua dispensatur, non solùm erat prohibens, sed irritans actum, & de facto posito priuilegio actum operaris, valet actus, quamuis ex ignorantia peccatum commiseris. Hac enim ratione, si tibi habenti impedimentum contrahendi matrimonium concedatur dispensatio Romæ, & tuus procurator acceptet, & sub probabilitate illius, etsi ignarus, contrahis, peccasiat matrimonium tenet. Et idem est de iurisdictione concessa ad absoluendum, & de omni alio priuilegio. Si autem priuilegium solum der licitum vsum, quia lex, in qua dispensatur, solum erat prohibens, potest deseruire, si habeat excommunicationem, aut reseruationem annexam, ne in illam incurras: & dato non obtineri effectum à superiore intentum, id est per accidens ex tua ignorantia, non ex ratione priuilegij, quod sufficienter censetur promulgatum, dum tuo procuratori intimatum fuit, & ab illo tuo nomine acceptatum.

PVNCTVM IV.

A quo, & cui priuilegia concedi possint.

1 *Nullus alius præter legislatorem priuilegium concedere potest.*
2 *Neque alius, nisi subditus possunt priuilegia concedi.*

1 REgula est, nullum alium præter legislatorem posse priuilegia concedere. Et quidem de priuilegio dispensatiuo legis res est manifesta, quia nullus alius præter legislatorem, aut superiorem illo potest propria authoritate in lege dispensare. Si autem de priuilegio concessiuo facultatis extra ius commune, vel municipale loquamur, probatur non posse ab alio concedi, quam à legislatore: quia nullus alius potest legem ferre obligantem subditos præter legislatorem: at concedens hoc priuilegium, simul etiam fert, vel ferre potest legem obligantem, ne priuilegiatus impediatur in vsu priuilegij, aliàs priuilegium non erit lex priuata: ergo necessariò dimanare debet priuilegium à legislatore, & ita tenet alios referens Suarez *lib. 8. c. 8. n. 1.* Salas *disp. 17. sect. 3. à n. 17.* Bonacina *disp. 1. q. 3. p. 3. n. 1.* Azor *1. p. lib. 5. cap. 22.*

Quocirca omnes illi, & soli, qui potestatem habent legislatiuam, possunt priuilegia concedere; & hæc circa materiam sibi subiectam, & circa quam legem ferre possunt. Quapropter Pontifex, & Rex potest concedere priuilegium derogans iuri communi, Episcopus verò, & magistratus iuri solùm à se statuto. Item Pontifex, & Rex possunt concedere priuilegia circa materiam sibi subiectam, quæ latissima est; Episcopus verò & magistratus solùm in materia, quæ illis subiicitur, & circa cuius obseruationem subditos cogere possunt: sic tenent supradicti Doctores.

2 Ex quibus constat, quibus personis concedi possint priuilegia: si enim priuilegia sint dispensatiua legis, solùm subditis, qui lege arctantur, possunt concedi: si autem sint facultatis concessiua, non solum subditis, sed etiam non subditis, concedi possunt: potest enim Rex exteris, tam naturalibus, quàm exteris, & quibuscumque forensibus, permittere aliquos contractus in suo regno, qui aliis sunt prohibiti. Item potest permittere extrahere ex regno arma, cibos, & alia, quæ subditis prohibentur. Ergo priuilegium concessiuum facultatis non subditis dari potest. Ratio est, quia per huiusmodi facultatem, & priuilegium non arctatur priuilegiatus ad vsum illius, sed libere omittere potest. Ergo sicut est capax cuiusuis donationis, capax etiam est huius priuilegij. At quia priuilegium inuoluit respectu aliorum, qui priuilegiati non sunt, rationem legis obligantis, ne priuilegiatum in vsu priuilegij impediant: ideo hæc priuilegia concessa à Principe non subditis, debent esse de materia, quæ Principi est subiecta, & circa quam subditos cogere potest: sic Doctores suprà relati.

PVNCTVM V.

An in concessione priuilegij causa aliqua requiratur.

1 *Ad licitam concessionem semper causa requiritur.*
2 *Secus ad eius valorem, nunquam tamen sic datum præsumitur.*

1 SErmo esse potest de valore priuilegij, vel de licita illius concessione. Si de licita illius concessione loquamur, semper

semper causam habere debet. Nam vel priuilegium est dispensatiuum legis communis, & tunc omnes concedunt ratione dispensationis causam adesse debere, vt licitè legislator procedat: aliàs non seruaret iustitiam distributiuam, si pro sua voluntate, nulla alia causa intercedente, aliquem à communi lege eximeret. Si autem est purum beneficium Principis, neque alicui tertio, nec iuri communi derogans, etiam causam honestam habere debet, vt licitè concedatur: aliàs prodigalitatis, & vitij acceptionis personarum arguetur, & occasionem dabit inuidiæ, & perturbationis reliquis aliis non priuilegiatis: & ita tenet Suarez *lib. 8. cap. 21. num. 2.* Salas *disput. 17 sect. 4. sub num. 19.* esto contrà teneat Sanchez *lib. 8. de dispensat. disp. 1. num. 1.* Causa autem concedendi priuilegium, non est necesse, vt immediatè bonum commune respiciat, quia priuilegium est lex priuata, & primariò bonum priuatum respicit; quare si in remunerationem alicuius virtutis, scientiæ, vel laboris priuilegiarij conceditur priuilegium, sufficienter honestatur eius concessio, quia hæc causa particularis mediatè ad bonum commune dirigitur, quatenus fouet religionem, pietatem, vel iustitiam. sic Salas *disput. 17. sect. 4. fine.*

2 Quòd si de valore priuilegij loquamur, si legislator velit dare absque causa, validum est priuilegium, quia semper est de re, quæ solùm à voluntate legislatoris pendet. nam si priuilegium est purum beneficium, est de bonis illi subiectis, & quorum ipse est dominus: si autem est dispensatiuum suæ legis, sicut potest legem totam abrogare, ita potest limitare illius obligationem, & ratione illius limitationis aliquas personas eximere, sic Suarez, Salas, & Sanchez *suprà cum communi sententia.* Quod secus est de indulgentiarum concessione, quia tunc disponit nomine Christi, de eius meritis, & reliquorum Sanctorum, cui dispositioni Christus non censetur consentire, nisi quando rationabilis est, & ex iusta causa procedit. Dixi valere priuilegium, si legislator velit dare absque causa, quod nunquam est præsumendum, quia nunquam debet delictum præsumi. præcipuè in Principe, & ex dictis constat esse delictum, si absque causa concedatur. Ex quo fit sæpè inualidum esse priuilegium, quia causa ob quam fuit concessum, verè non est, sed falsò allegata, vt infrà dicemus: quando autem priuilegiatus bona fide processit, vel Princeps motu proprio priuilegium concessit, semper præsumi debet, esse ritè concessum, quia stat præsumptio pro superiore sic Salas *suprà sect. 4. num. 50.*

PVNCTVM VI.

Possitne priuilegiatus vti suo priulegio in quolibet loco, etiam extra territorium concedentis.

1 *Pro omni loco concedentis valet priuilegium.*
2 *Si à concedente limitatur pro aliquo loco, extra illum non potest extendi.*
3 *Si priuilegium sit dispensatio alicuius impedimenti, te habilem reddit pro omni loco, ac si impedimentum non habuisses.*
4 *Si vsus tui priuilegij non est extra territorium concedentis prohibitus iure communi, aut speciali constitutione illius loci, vti illo poteris.*
5 *Secus est, si obstant legibus, & constitutionibus contractum respicientibus.*
6 *Expenditur, vtrum possis priuilegio ab Episcopo concesso, si eius vsus obstet legibus communibus, vel municipalibus illius loci, qua transis? Defenditur, vt probabilius, te vti non posse, si vsus aduersetur speciali constitutioni illius loci, secus si communi.*
7 *Proponuntur aliquot obiectiones.*
8 *Illis fit satis.*

1 PRimò certum est priuilegium concessum absolutè, & sine vllâ limitatione valere pro omni loco, & territorio concedentis; quia non est maior ratio de vno loco, quàm de alio. Ergo ne inutile sit, ambiguum, & incertum pro omni loco intelligendum est. Adde, si legislator non vellet pro determinato loco priuilegium valere, ipse se debebat explicare: cùm autem non se explicauerit, prudenter intelligimus pro omni loco concessisse, præcipuè cùm sit reg. iuris 55. *contra eum, qui legem apertiùs dicere potuit, est interpretatio facienda.* sic Suarez *libr. 8. cap. 26. num. 2.* Bonacina *disput. 1. q. 3. punct. 5. num. 1.*

2 Secundò certum est, si ab ipso concedente priuilegium limitetur pro aliquo loco, extra illum extendi non posse, quia non potest extendi vltra intentionem concedentis, cum ex eius intentione, totus valor priuilegij pendeat: hæc autem limitatio colligi potest, vel ex verbis, quibus priuilegium conceditur, vel ex fine, ob quem conceditur, vel ex materia, circa quam conceditur. Quando ex verbis priuilegij limitatio constat, tunc conclusio est clara, vltra illa extendi non posse, si verò verba sint indifferentia, & ex fine, aut ex materia concessionis appareat pro aliquo determinato loco priuilegium concedi, vltra illum extendendum non est. Hac ratione dicunt plures Doctores priuilegium Bullæ cruciatæ concessum Hispanis comedendi lacticinia tempore Quadragesimæ, non posse extra Hispaniam extendi, quia ob inopiam piscium Hispanis conceditur. Credo tamen non esse hunc finem, sed ieiunij rigorem temperare sumentibus bullam, ob subsidium, & eleemosynam ab ipsis datam: aliàs habitantes in locis maritimis, vt sunt plures in Hispania, priuilegio illo vti non possent. Sed quidquid sit de hoc exemplo, regula est certissima, vndecumque constet finem concessionis esse pro loco limitato, non debere vltra illum extendi. Hic autem finis ex tenore ipsius priuilegij cum antecedentibus, & consequentibus, & ex materia ipsius coniecturandus est.

3 Tertiò certum est, si ratione alicuius impedimenti, inhabilitatis, irregularitatis impeditus functionibus communibus, & dispenseris in supradicto impedimento, vbilibet poteris vti functionibus communibus, ac si impedimento nunquam fuisses ligatus, hoc enim non est concedere priuilegium pro omni loco, sed tollere impedimentum, quod tuam habilitatem impediebat: sic vxoratus impeditus ob votum castitatis, vel ob affinitatem contractam petere debitum, si dispensationem impedimenti obtineat, vbilibet debitum petere potest: & irregularis, suspensus, & excommunicatus, qui ratione excommunicationis, suspensionis, aut irregularitatis impeditus erat ordines, aut beneficium suscipere, si dispensationem obtineat, habilis vbiq; manebit. sic Th. Sanch. *lib. 8. dispensat. disp. 31. n. 17. aduersùs aliquos num. 16. relatos.*

4 Quartò certum est, si vsus tui priuilegij illo in loco, qua transis, non est prohibitus iure communi, neque aliqua synodali, aut municipali constitutione, te illo vti posse, quia aliunde, quam ex iure cõmuni, constitutione, aut mandato speciali superioris illius loci impediri non potest. Neque obstat, concedentem tibi priuilegium exercere iurisdictionem extra territorium suum; quia non exercet iurisdictionem contentiosam, cùm strepitu iudicij, sed voluntariam, quam vbique exercere potest.

5 Quintò est certum, si priuilegij vsus obstat legibus, & constitutionibus respicientibus contractus, vel bonum commune illius loci, qua transis, quibus legibus diximus in omnium sententia peregrinos, & forenses teneri, te illo priuilegio vti non posse extra locum concedentis, quia concedens non habet potestatem (vt suppono) te à iurisdictione superioris illius loci eximere, qui non est superior illo: ac proinde non potest te liberare ab obseruatione illarum legum, qua reliqui peregrini, & forenses tenentur. In his consentiunt Doctores, vt constat ex Suar. & Bonac. *suprà.*

9 Difficultas est, an vti possis priuilegio à tuo Episcopo concesso, quando in alieno territorio existis, si eius vsus obstet legibus communibus, vel specialibus constitutionibus, aut mandatis illius loci, qua transis? v. g. Obtinuisti priuilegium eligendi confessorem, comedendi carnes diebus prohibitis, non recitandi horas, laborandi festis diebus, legendi libros hæreticorum: quæ omnia possunt esse & prohibita lege communi, & speciali aliqua constitutione, aut mandato. Difficultas ergo est, an possis vti illo priuilegio, vbicunque existas?

Censeo resolutionem huius difficultatis pendere ex illa, an forenses teneantur legibus, constitutionibus, & mandatis loci illius, qua transeunt. Nam in sententia illorum, qui dicunt non teneri, manifestè infertur vti non posse priuilegiis supradictis: siquidem mandato, lege, aut constitutione locali impediri non potes. At quia nos, vt probabilius resoluimus, forenses non solùm legibus per modum statuti, sed etiam per modum sententiæ, hoc est, constitutionibus, & mandatis localibus ligari, sicuti ligantur vicini, & naturales; ideo censeo te supradictis priuilegiis vti non posse, si illo in loco, qua transis, est speciali aliqua constitutione, aut mandato prohibitus illorum vsus; quia ab obligatione illius constitutionis, & mandati, quam contrahis ratione transeuntis habitationis, exemptus esse non potes virtute priuilegij alibi tibi concessi, quia priuilegium illud non est ab aliquo, qui potestatem habeat remittendi obligationem impositam tibi per superiorem illius loci, qua transis, quia non est superior illo. & ita docet Suar. *lib. 8. cap. 26 à num. 7.* Salas *disp. 17. sect. 10. num. 54.* Bonacina *disp. 1. quæst. 3 punct. 6. num. 4.* Aduerte, etsi Bonacina, & Suarez, cùm de obligatione forensium legibus loci, qua transeunt, loquerentur, affirmarent, non teneri mandatis, & sententiis superioris illius loci, nihilominus in præsenti dicunt priuilegiatum his teneri: neque vti posse priuilegio eligendi confessorem: aut comedendi carnes, si specialiter prohibeatur à superiore illius loci, quod non videtur satis consequenter. Aduerto secundò ex benigna interpretatione voluntatis superioris illius loci, qua transis, præsumere potes te obligatum non esse eius legibus, à quibus in tuo territorio exemptus es, & quæ specialiter loci illius non sunt propriæ sic Salas *disp. 17. sect. 10. n. 56.* Bonac. *disp. 1. q. 3 punct. 7. n. 6.* Suar. *suprà.*

Si autem vsus tui priuilegij non sit contra aliquam specialem constitutionem, aut mandatum loci illius, qua transis, sed solùm aduersetur legi communi æque in tuo, ac in alieno territorio obliganti, vt probabilius existimo te exemptum esse, liberéq; vti posse tuo priuilegio, quia obligatio illius legis eadē

est in tuo, ac in alieno territorio: sed ab obligatione illius legis exemptus es virtute priuilegij: ergo vbique exemptus es. Et confirmo. In lege communi, & generali non dispensat Episcopus, nisi ex commissione Pontificis; sed si Pontifex dispensaret, valeret dispensatio, & priuilegium pro omni loco. Ergo etiam valet, quando dispensat Episcopus. Qua ratione dicunt communiter Doctores dispensatum ad plura beneficia à legato Sedis Apostolicæ, posse vbilibet ea retinere, & accipere, quia nomine Pontificis dispensatio in iure communi facta est: & ita docet Suarez *lib.* 8. *cap.* 16. *à num.* 15. *& seqq.* Salas *disp.* 17. *sect.* 10. Bonacina *disp.* 1. *quæst.* 3. *punct.* 6. *num.* 4. Sanchez *lib.* 8. *de matrim. disp.* 31. *n.* 17. Azor *lib.* 5. *cap.* 23. *quæst.* 6. & alij plures ab eisdem relati.

7 Sed obijcies primò. Si ea, quæ sunt prohibita iure communi, speciali etiam constitutione, & mandato superioris illius loci prohiberentur, priuilegium te liberare non poterat ab illorum obligatione: ergo neque liberat, quando solùm iure communi sunt prohibita. Probo consequentiam, quia prohibitio specialis non addit specialem obligationem; alias grauiùs delinquerent subditi, quoties à pluribus superioribus illis materia prohiberetur. Secundò Episcopus illius loci tibi prohibere potest vsum priuilegij à tuo Episcopo concessi: quia constitutionibus, & mandatis illius Episcopi, vbi resides, obligaris, sicut cæteri commorantes. Item si est priuilegium de non ieiunando diebus prohibitis ab Ecclesia, potest tibi imperare ieiunium, cui præcepto debes obedire. Ergo signum est priuilegio non integrè liberatum te esse à præcepto. Tertiò ideo teneris seruare statuta, & leges loci, quà transis; quia per habitationem etiam transeuntem factus es pars illius loci; & est inconueniens, quòd pars discordet à toto, sed eadem ratio, imò efficacior militat in lege vniuersali. Ergo. Quartò ideo priuilegium tui Episcopi non ieiunandi, non te eximit à constitutione, & lege ieiunij alterius Episcopi, quia est diuersa lex, & diuersa obligatio ab ea, à qua dispensationem obtinuisti; sed lex communis, & generalis, etsi physicè vna, & eadem in omni loco videatur esse; at moraliter, & secundùm obligationem, in quolibet loco distincta est, quod ex eo sufficienter constat, quia abrogari potest consuetudine in vno loco perseuerando in alio. Ergo licèt tuus Episcopus tibi priuilegium concesserit in lege communi, non inde infertur in omni illius obligatione concessisse, sed solùm in obligatione sui territorij. Ergo obligatio alterius territorij, quà transis, te ligat.

8 Verùm etsi hæc argumenta, & præcipuè quartum satis probabilem reddant sententiam affirmantem priuilegium à tuo Episcopo concessum non te liberare ab obligatione legis communis quandiu in alio Episcopatu commoraris: nihilominus, quia contrarium est communiter receptum, ideo retinendum est. Quare ad primum dicimus prohibitionem factam per statutum speciale, non addere supra communem legem specialem obligationem in his, qui lege communi ligantur; quia omnem obligationem, quam inducere potest, habent iam à lege communi: at in his, qui à lege communi exempti sunt, valet obligationem inducere, quia non est vnde impediatur.

Ad secundum nego Episcopum illius loci, in quo transeunter resides, tibi impedire posse vsum priuilegij à tuo Episcopo concessi, nisi ex subreptione arguatur, neque imperare ieiunium, quo iam exemptus es, nisi aliquam specialem, & honestam causam habeat: poterit tamen tibi impedire vsum priuilegij, quousque illi priuilegium manifestes, quia ad manifestationem te obligare potest. sic Suarez *illo cap.* 16 *num.* 17. Ex quo fit, si licentiam habeas celebrandi, administrandi sacramenta, eligendi Confessorem, comedendi carnes diebus prohibitis, &c. debere Episcopum examinato priuilegio tibi liberum vsum relinquere.

Ad tertium concedo ideo forensem obligari constitutionibus loci, quà transit, quia est factus pars illius, & non habet priuilegium exemptionis ab illorum obligatione: at quia ab obligatione legis communis habet priuilegium exemptionis, ideo lege communi non tenetur.

Ad quartum concedo te obligari lege, & constitutione municipali, qui est diuersa lex à diuerso legislatore proueniens, à quo non habes exemptionem: at non obligaris lege communi, quia esto in diuersis locis habeat distinctam obligationem, ab omnibus illis exemptus es per priuilegium concessum ab ipsomet legislatore, nomine enim ipsius tuus immediatus Prælatus priuilegium, & dispensationem concessit; & cùm dispensatio fuerit facta absolutè, pro omnibus locis debet intelligi.

PVNCTVM VII.

Vtrùm priuilegiatus teneatur suo priuilegio vti.

1 *Nemo tenetur speciali priuilegio vti.*
2 *Excipitur, nisi per priuilegium legi subiiciatur, cùm antea subiectus non esset.*
3 *Explicatur supradicta limitatio.*

1 RESolutio communis est neminem teneri suo speciali priuilegio vti, *cap. si de terra, de priuileg.* quod cùm in fauorem alicuius factum est, non debet in grauamen eius retorqueri, ex *regul.* 61 *de regul. iuris in* 6. Neque contra hanc resolutionem obstat, quòd clericus debeat vti priuilegio fori, & canonis, si casus occurrerit, quia non cogitur vti priuilegio sibi specialiter concesso, sed priuilegio concesso statui clericali: & cùm ipse statum clericalem à se abdicare non possit, neque etiam priuilegium poterit abdicare.

2 Aliqui limitant supradictam resolutionem, dummodo per priuilegium non fiat actus licitus, qui antea illicitus erat, & legi subiiciatur: nam in huiusmodi casu tenetur priuilegiatus suo priuilegio vti. Exemplum adhibent in præcepto audiendi Missam tempore interdicti, quo ratione interdicti excusaris: at si priuilegium habeas audiendi Missam tempore interdicti, illam audire teneris. Ecce qua ratione priuilegio vti cogeris: sic Bonacina *disput.* 1 *quæst.* 2. *punct.* 4. *fine.* Idem est in coniuge votum castitatis habente, qui ob matrimonij ius tenetur reddere debitum petenti: at si alter coniux adulterium commisit, iam ratione illius excusatur à redditione, & non solùm excusatur, sed neque potest reddere, quia tunc votum castitatis seruari potest, vt docet Sanchez *lib.* 9 *de matrim. disp.* 6 *n.* 15.

3 Verùm, vt rectè notauit Suarez *lib.* 8. *de legib. cap.* 23. *n.* 9. *circa finem*, hæc non est limitatio communis resolutionis, quia obligatio in supradictis casibus non prouenit ex priuilegio, sed ex voto, aut Ecclesiæ præcepto. nam in illo casu interdicti priuilegium tollit interdictum respectu priuilegiati: sublato autem interdicto, præceptum Ecclesiæ manet, quo priuilegiatus obligatur. Ergo non ex priuilegio, sed ex præcepto Ecclesiæ nascitur obligatio. Et idem est in illo coniuge votum castitatis habente, impediebatur enim ab obseruatione voti ob ius alterius coniugis petentis debitum, quo iure priuatur per adulterium, & sic cessat impedimentum, quod coniux innocens habebat seruandi integrè votum, tenetur ergo posito adulterio illud seruare. quæ obligatio non oritur formaliter ex priuilegio obtento per adulterium, sed ex voto facto.

PVNCTVM VIII.

Vtrùm priuilegiatus vti possit suo priuilegio aduersùs pariter priuilegiatum?

1 *Affirmatiuè respondetur.*
2 *Quid dicendum, si in re diuersa alius priuilegiatus sit?*

1 COnclusio est affirmatiua, & ratio euidens, quia si tuum priuilegium æquale est alteri priuilegio illo non derogabitur: vti ergo illo poteris, non obstante alterius priuilegio. Explico conclusionem. Exemptus es à decimis soluendis, alius item similiter exemptus est, exemptio alterius non potest tuam impedire, sed est omnino per accidens, aliàs implicaret simul pluribus idem priuilegium exemptionis concedi, si vnius priuilegium alterum impedire posset: sic Couarr. *in reg. possessor.* 2. *p.* §. 1. *num.* 4. Suarez *lib.* 8. *cap.* 23. *num.* 3.

2 Difficultas ergo solùm est, an vti possis tuo priuilegio aduersùs illum, qui in re non simili, sed diuersa est pariter priuilegiatus; v. g. exemptus es à decimis soluendis: alius habet priuilegium accipiendi decimas à quocunque, qui in suo territorio existit. Item habes priuilegium, ne ob debita possis vinculis alligari, alius verò habet priuilegium comprehendendi quemlibet sibi debitorem, poterisne vti tuo priuilegio: nam si illo vteris, iam tuum priuilegium superius est alio, siquidem præualet aduersùs illud.

Dicendum ergo est in supradicto casu te vti posse tuo priuilegio, nisi per priuilegium alterius sit specialiter derogatum, quia cum tuum priuilegium sit speciale, & aliud sit generale, speciale præualet: quia generi derogatur per speciem, ex *reg.* 34. *de reg. iuris.* Neque obinde fit tuum priuilegium præualere aduersùs aliud generale, quia in generali subintelliguntur excepti priuilegiati specialiter: sicuti in omni lege generali subintelliguntur excepti qui priuilegium exemptionis habuerint: & ita non sunt priuilegia formaliter contraria, licèt videantur esse, sed vnum est generale, & aliud speciale, non specialiter oppositum generali, sed ab illo exceptum. & ita tradit Eman. Rodriq. *tom.* 1 *qq regul. quæst.* 9 *artic.* 11. vbi duplici exemplo conclusionem illustrat, quæ ibi videri possunt, & tradit optimè Salas *disp.* 17. *sect.* 14 *sub num.* 74. Quòd si priuilegia reperiantur contraria, neque aliqua via appareat, quomodo in concordiam reduci possint, vt vtrunque valeat, tunc examinandum est, quod sit antiquius, vel ab altiori Prælato concessum, & illud iudicandum est præualere; aliud verò illi contrarium cessare. sic Suarez *lib.* 8. *cap.* 23. *num.* 5. *&* 6. Ex quo colligit Emanuel Rodriquez *suprà.* Si aliquod monasterium ædificatum priuilegio gaudeat, ne aliud intra certas cannas ædificetur, & alteri sit concessum intra cannas illas ædificari, nisi supradicto priuilegio derogetur

tur, non censebitur habere priuilegium aduersùs monasterium priùs priuilegiatum, quia non censetur Princeps velle iuri alterius acquisito derogare, nisi illius expresſè meminerit.

Pvnctvm IX.

Qua ratione priuilegium interpretandum sit.

1 *Priuilegium verbis claris concessum interpretatione non indiget, in dubio potius menti, quàm verbis inhærendum est, & ex supplicatione colligenda concessio.*

2 *Priuilegium derogans iuri communi, vel alteri nocens, secundùm hanc partem odiosum est, aliquando quod vni est odiosum, alteri est fauorabile, & tunc est mixtum.*

3 *In priuilegij interpretatione seruanda est verborum proprietas: quæ desumenda est ex vsu, & stylo concedentis.*

4 *Non est facienda ita stricta priuilegij interpretatio, vt reddat priuilegium inutile, & priuilegium extenditur ad necessariò connexa.*

5 *Quæ sit lata interpretatio. Quæ stricta?*

1 Aliqua sunt, in quibus Doctores conueniunt. Primò, Doctores conueniunt, si priuilegium feratur verbis claris sufficienter intentionem concedentis exprimentibus, interpretatione non indigere, quia interpretatio est ad inuestigandam voluntatem concedentis, ex qua tota efficacia priuilegij pendet. Si ergo hæc ex ipsis verbis apparet, superuacanea erit alia diligentia. At sæpè contingit aliud sonare verba, aliud constare ex manifestis coniecturis, esse ex mente concedentis, tunc potius menti, quàm verbis inhærendum est, ex *cap in his, de verbor. significat.* ibi, *non sermoni res, sed rei est sermo subiectus, & non intentio verbis, sed verba debent intentioni seruire.* Idem colligitur ex *cap Martinus, 1. quæst. 1. cap. sedulò, 38. dist.* & aliis, & tradit Azor. *lib. 5. cap. 13. quæst. 2.* Syluester *priuilegium, quæst. 3.* Salas *disp. 17. sect. 8. num. 45. & disp. 10. sect. 10. num. 90. §. quartò.* Si verò verba indifferentia sunt obscura, & incerta, tunc attendenda est supplicatio: nam Princeps precibus sibi factis se solet accommodare, ex *l. si preces. ff. de legib. cap. inter dilectos. §. cæteri, de fide instrumem.* & tradit Matienz. *lib. 5. recopil. tit. 2. leg. glossa 1. num. 3.* Gonzet *lib. 3 pract. qq. 17. & 18. n. 42. & 43.* Salas *disp. 7. sect. 9.* Bonacina *disp. 1. quæst. 3. pun. 7 num. 3* Suarez *lib. 8. cap. 28. num. 19.* Deinde attendi debet initium ipsius indulti, quia iuxta illud reliqua solent adiungi. *l. vlt. de hæred. instit.* Item materia, circa quam priuilegium versatur, quia ex re, & materia subiecta optimè intentio Principis inuestigatur: ac denique possumus spectare aliud simile priuilegium, & ex illo interpretationem sumere. Quòd si adhuc res sit dubia, nec probabiliter per receptam doctrinam definiri potest, (inquit Suarez, Salas, & Bonacina suprà alios referentes) consuli debet Princeps, nisi aliquod sit periculum in mora: nam si est, vti licebit, quod secundùm prudentiam visum fuerit pro loco, & tempore conuenire.

2 Deinde duplex est priuilegium, aliud directè derogans iuri communi, vel alicuius tertij; aliud, quod nemini nocet. Priuilegium, quod derogat ius commune, vel alicuius tertij, secundùm hanc rationem odiosum est, quia nocumentum, & grauamen continet. Priuilegium verò, quod nemini nocet, fauorabile est, quia fauorem, & gratiam continet nullo grauamine mixtam: solet autem priuilegium vni fauere, nocendo alteri, & tunc priuilegium est mixtum ex odio, & fauore, quale est priuilegium exemptionis à decimarum solutione: vt autem hoc priuilegium reputandum sit absolutè fauorabile, vel absolutè odiosum, spectanda est causa, ob quam conceditur, quæ si bono communi, & religioni maximè faueat, censendum est priuilegium fauorabile.

3 Item in priuilegij interpretatione seruanda est verborum proprietas, quoad fieri possit. Quia si ad improprias significationes liceret recurrere, nihil in priuilegiis esset firmum: sic glossa *in Clement litteras, de præbendis, verbo dilectus.* Bonacina *disp. 1. quæst. 3. punct 7. §. 1. num 2.* Salas *disp. 17. sect 8. num 47. & 49.* Suarez *lib. 8. cap. 28 num. 15. & 16.* Thom. Sanchez *lib. 8. de dispensat. disp. 1. num. 5.* vbi alios refert.

Hæc autem proprietas verborum attendenda est penes vsum, & stylum concedentis: vt si priuilegium sit regium, attendendus est stylus Regis, si Pontificium, attendendus est stylus Pontificis, quia inde aptiùs cognoscitur intentio concedentis, quæ per interpretationem inuestigatur. sic ex Bald *l. si quando. 1. C. de bonis vacantib. lib. 10.* Syluest. *verbo priuilegium, quæst. 3.* Azor. *lib. 5. cap. 13 quæst 2.* tradit Salas *num. 49.* Bonacina *num. 2.* Suarez *num. 16.* vbi variis exemplis doctrinam declarant, inquirunt enim, si priuilegium concedatur Episcopo pro suis familiaribus, vt conceditur in Trident. intelligi debet de familiaribus, qui actu famulantur, non de illis, qui per litteras ad famulatum recepti sunt, iuxta *cap. vlt. de verborum significat. in 6.* quia hi in rigore, & proprietate famuli non sunt, sed electi in famulos. Item si concedatur facultas minuendi numerum ministrorum Ecclesiæ ob penuriam redditum, non intelligitur concessa ad augendum numerum, etiamsi redditus crescant, quia minuere non significat propriè augere. Item priuilegium circa modum seruandi interdictum, non extenditur ad cessationem à diuinis, quia illa duo diuersa sunt. Et ob eandem rationem priuilegium ascendendi ad maiorem dignitatem, non intelligitur ad accipiendam æqualem. *cap. licèt, de translat. Episcopi;* sicut priuilegium datum regularibus transeundi ad arctiorem religionem, *cap. licèt, de regularib.* non intelligitur transeundi ad æquè arctam. Similiter facultas concessa prouidendi primam præbendam vacantem per decessum, non intelligitur data, si vacauerit per renunciationem, vel cessionem, quia vacare per decessum, vel per renuntiationem distincta sunt, *cap. susceptum, de præbendis, in 6.*

4 Rursus nunquam est facienda interpretatio priuilegij ita strictè, vt reddat priuilegium inutile. *l. non dubium, C. de legibus*, quia inutilem, & frustraneam actionem efficere, non decet Principem. Quapropter cùm priuilegium tendat ad concedendum aliquid priuilegiato, quod aliàs ei non liceret, semper extendenda est interpretatio, quantum fieri potest, vt hunc effectum operetur; neque contenti esse debemus, vt confirmet, quod aliàs licet priuilegiario, nisi ad id manifesta ratio cogat: sic tradit Nauarr. *summ. cap. 12. num 79.* & in apologet. *de redditibus, quæst 3. membr. 6. num. 3.* Salas *de legibus, disp 17. sect. 8. num. 46.* Suarez *lib. 8 de legib. cap. 28. num 2.* Ex quo fit priuilegium, seu dispensationem, quantumuis odiosa sit, extendi debere ad ea, quæ illi sunt necessariò connexa, & sine quibus effectum habere non potest, quia dans formam, dat consequenter, quæ ad illam requiruntur. sic Angel. *verbo dispensatio, num. 9.* Syluest. *quæst. 5. num. 9* Bonacina *disp. 1. quæst. 3. pun. 7. §. 1. num. 5.* Suarez *lib 6. cap. 13 num. 10.* Sanchez *lib. 8. de matrimon disput. 2. num. 19.* vbi pluribus relatis docet dispensatum ad plura beneficia, simul esse dispensatum in residentia vtriusque, & dispensatum in minori ætate, vt beneficium parochiale habeat, esse dispensatum in obligatione assumendi intra annum sacerdotium: & parochum dispensatum, ne intra annum ordinetur, simul esse dispensatum, ne eius beneficium vacari possit, quia non vacatur, nisi ob culpam, quæ nulla est stante dispensatione, & idem aliis relatis docet Sanchez *num. 14.* de Episcopo, cui est dispensatio concessa differendi consecrationem vltra tres menses à iure præscriptos; non, inquam, eius beneficia vacari posse, quia nullam committit culpam. Aliud etiam exemplum adducit *n. 17.* quod mihi optimè probatur; inquit enim, si cum illegitimo, vel aliàs irregulari dispensetur ad omnes ordines, vel ad sacros ordines, dispensari simul ad beneficium aliquod simplex, quò possit ordinibus insigniri, quia sine huiusmodi titulo nequit promoueri in sacris, ex Trident. *sess. 21. de reformat.* Neque obstat habere patrimonium, seu pensionem; quia pensio, aut patrimonium non per se sufficiunt ad ordines sacros recipiendos, nisi adsit necessitas, vel vtilitas Ecclesiæ.

5 Tandem lata interpretatio priuilegij illa est, quæ extendit priuilegium, tam quoad rem concessam, quàm quoad personas, quantum verba patiuntur; illa verò stricta, quæ restringit priuilegium, quantum fieri potest: sic omnes Doctores.

Pvnctvm X.

Quod priuilegium latè, vel strictè interpretandum sit.

1 *Priuilegium in nullius præiudicium cedens latè est interpretandum.*

2 *Priuilegium derogans iuri communi regulariter est strictè interpretandum.*

3 *Explicatur exemplis.*

4 *An extendatur hæc doctrina ad priuilegium derogans statuto vel consuetudini speciali.*

5 *Limitatur doctrina in priuilegio cedente in fauorem religionis vel pia causa.*

6 *Item in priuilegio inserto in iure communi.*

7 *Item in priuilegio ex certa scientia concesso.*

8 *Priuilegium derogans alterius iuri strictè interpretandum est. Quid de priuilegio ad lites, ad beneficia, &c.*

9 *Priuilegium derogans iuri communi, an debeat continere clausulam derogatoriam expressè? Resoluitur negatiuè.*

10 *Limitatur doctrina, dummodo ius commune priuilegiis non resistat.*

11 *Derogans iuri alterius debet habere clausulam expressam derogatoriam.*

1 Dico primò Priuilegium, quod in nullius præiudicium cedit, latè est interpretandum, ex *cap. olim. de verborum significa.* tum quia est parum beneficium Principis, quod latam admittit interpretationem. *l. beneficium, ff. de constitut. Princip.* tum etiam, quia fauor, & gratia semper amplianda est, ex *l. hoc modo. ff. de condit. & demonstrat. & l. cùm quidam, ff. de liberis, & posthumis,*

posthumis.& ex regula iuris, *Odia restringi, fauores conuenit ampliari*. Neque obstat, si dicas priuilegium nunquam esse ita fauorabile, quin etiam aliquod præiudicium afferat, affert enim præiudicium concedenti, qui priuilegij concessione priuatur potestate, aliis idipsum donandi: præiudicat item aliis sua singularitate, & exceptione. Ergo ex hac parte limitandum est. Non, inquam, obstat; quia præiudicium concedentis est ab ipsomet concedente intentum; eo enim ipso, quod concedit beneficium, & suam mentem non satis explicat, præsumitur concedere amplè, quia sic decet eius liberalitatem: singularitas autem, & exceptio priuilegiatij, si ex iusta, & rationabili causa facta est (vt semper præsumi debet fieri) aliis non nocet, sed potiùs vtilis est; quia illa incitantur ad simile priuilegium merendum. sic Salas *disputat.* 17. *sect.* 6. *numer.* 44. Bonacina *disputat.* 1. *quæst.* 3. *punct.* 7. §. 1. *num.* 4. Suarez *lib.* 8. *cap.* 27. *num.* 3.

2 Dico secundò. Priuilegium derogans iuri communi regulariter est strictè interpretandum, ex *cap. sanè. cap. porrò, de priuilegiis*. Ratio est manifesta, quia qua parte derogat legi communi, includit dispensationem, quæ strictè est interpretanda. Adde bonum commune regulariter esse particulari præferendum; ac proinde in casu dubio pro iure communi, & non pro particulari priuilegij est iudicandum: & ita docet Panormitanus *in cap. quod dilecto, de consanguinit. & affinit. cap. quia circa, de priuileg. cap. olim, c. Abbate, de verborum significat.* Sylu. *verbo priuilegium, quæst.* 3. Suarez *lib.* 8. *cap.* 27. *num.* 5. Thomas Sanchez *lib.* 8. *disp.* 1. *n.* 1 *&* 5. Bonac. *n.* 5. Salas *n.* 44. & alij plures ab eisdem relati.

3 Ex his fit, si illegitimo concedatur priuilegium ad ordines, intelligendum est de minoribus ordinibus: tum quia permissio in genere mediocritatem respicit, ex *l. fin.* § 1. C. *communia de legatis, & l. legato generaliter. ff. de leg.* 1. at ordines minores sunt medij inter tonsuram, & sacros. Ergo. Tum etiam, quia est odiosa dispensatio: & sic quoad minus fieri possit, debet lædere ius commune. sic Doctores statim referendi Excipe, nisi iam illegitimus minoribus esset insignitus; quia tunc ne priuilegium esset frustraneum, & inutile de maioribus debet intelligi. sic Syluest *verbo clericus*, 1. *quæst.* 4. *& verbo priuilegium, quæst.* 3. Salas *disp.* 17. *sect.* 8. *num.* 49. *&* 50. Bonacina *disp.* 1. *quæst.* 3 *punct.* 7. §. 1 *num.* 10. Azor *lib.* 5. *cap.* 23. *quæst.* 2. Suar. *lib.* 8. *cap.* 28. *num.* 16. Sanchez *lib.* 8. *disp* 1 *num.* 25. qui hoc limitat cum Bellameta, quando Pontifex dispensans nouit illegitimum minoribus initiatum, secus si id ignorabat. Idem docet Salas *disp.* 20. *sect.* 10. *num.* 91. Quòd si Pontifex dicat. Dispenso cum illegitimo ad omnes ordines, de minoribus, & maioribus est intelligendum; quia cautè addita est illa particula, *omnes*, vt ordines etiam sacri intelligerentur. sic glossa *cap. fin. verb. ad omnes, de filiis presbyter. in* 6. & alij relati à Sanchez *suprà*, quos ipse sequitur. Item si cum illegitimo, vel aliàs irregulari dispensetur ad beneficia, priuilegium, & dispensatio intelligenda est de simplicibus, non de dignitatibus, & curatis. sic Salas *disp.* 17. *sect.* 8. *num.* 50. Bonacina, Sanchez, & Suarez *suprà*. Si verò dicat Princeps: Dispenso cum irregulari in irregularitate, quam habet, censetur tollere vinculum omne, ac proinde habilem reddere ad omnes ordines, & beneficia. Adde in illis verbis non esse fundamentum vllum, vt possit magis de ordinibus; quàm de beneficiis intelligi. Ergo de vtroque est intelligenda dispensatio, ne ambigua, & incerta, ac inutilis reddatur. sic Sanchez *suprà n.* 18.

4 Sed inquires, an extendenda sit hæc doctrina ad priuilegium derogans statuto, vel consuetudini speciali.

Respondeo. Probabilius est extendi debere, modo statutum, vel consuetudo non contrarietur iuri communi. sic Suarez *suprà num.* 16. Bonacina *num.* 8. esto contrà teneat Salas *sect.* 8. *num.* 52. Azor *cap.* 23. *quæst.* 2. Ratio est clara, quia tale statutum, & consuetudo est instar communis iuris. Ergo præferendum est iuri speciali priuilegij. Ex quo fit dispensatus ab oneribus, debet intelligi de oneribus, extraordinariis, & non ordinariis. sic Syluest. *verbo priuilegium, quæst* 9. Suarez *suprà n.* 16. cum Bart. *in l.* 2. *ff. de iure communitatis*. Ratio omnium est, quia priuilegium, quod secum trahit dispensationem in iure communi, strictè est interpretandum: ita vt quoad minus fieri possit, ius commune lædatur, ex *cap. cùm dilectus, de consuetud.* & ibi glossa.

Dixi, modò statutum, aut consuetudo non contrarietur iuri communi, nam si contrarietur, tunc priuilegium latè explicandum est; quia eius explicatio lata fauet iuri communi. sic Salas *disp.* 20. *sect.* 10. *num.* 70. Sanchez *lib.* 8. *disp.* 1. *num.* 12. Bonac. *n.* 9. Henriquez *lib.* 7. *cap.* 30. *num.* 3.

5 Supradicta conclusio aliquas patitur limitationes.

Prima & principalis est, vt non intelligatur, quando priuilegium cedit in fauorem religionis, aut piæ causæ, tunc enim, etsi aliquo modo derogat ius commune, latè explicandum est; quia summum ius est, quod pro religione facit. *l. sunt personæ, ff. de relig. & sumpt. funerum.* Qua ratione priuilegium concessum filiis familiâs contra commune ius strictè est explicandum; ita vt solùm pro filiis legitimis intelligatur, iuxta *l. vlt. C. de his, qui veniam ætatis impetrauerunt.* & Bart. *in l. omnes populi, ff. de iustit. & iure, num.* 60. *&* 62. At si priuilegium cedat in fauorem religionis, & piæ causæ, ad legitimatos per priuilegium extenditur: tradit Suarez *lib.* 8. *cap.* 27. *num.* 7. Salas *disp* 17. *sect.* 6. *num.* 43. cum Bart. *in l. si constanter, ff. soluto matrim. num.* 44. & videri potest Tiraquell. *tract. de pia causa, num.* 160. Tale est priuilegium concessum militibus, religiosis, & aliis similibus; expedit enim maximè reipublicæ, religioni, & communi bono his personis fauere; quo bono compensatur sufficienter vulneratio iuris communis per dispensationem facta. sic Suarez *suprà*. Salas *sect.* 8. *num.* 52. *& disp.* 20. *num.* 90. *vers. sexto* Bonacina *disp.* 1. *quæst.* 3. *punct* 9. §. 1. *num.* 5. Sanchez *lib.* 8 *de matrim. disp.* 1. *num.* 33. Eman. Rodriq. *tom.* 1. *regul. qq. quæst.* 11 *art.* 6. *vers. decima regula.* Hinc infert Sanchez *num.* 14. Salas *sub num.* 90. *vers. sextò*. Si tibi Episcopus dispensationem concedat colligendi fructus in absentia causa studij, esse latè interpretandum; quia non tam ob personam, quàm ob causam publicæ vtilitatis conceditur dispensatio.

7 Secunda limitatio est ad priuilegium non insertum in iure communi, quia si in iure communi insertum sit, latè est interpretandum. Ratio est manifesta, quia non est priuilegium contra ius absolutè, sed potiùs iuri conforme, cùm ius commune constituat. sic Suarez *lib.* 8. *cap.* 27. *num.* 8. Bonacina *suprà*, Sanchez *lib.* 8. *de matrim. disp.* 1. *num.* 7. Hinc infertur, priuilegia omnia, quæ in perpetuum religionibus conceduntur, latè esse explicanda: tum, quia fauent religionibus: tum, quia reputantur ob eorum perpetuitatem, ac si corpori iuris inserta forent. sic Sanchez *lib.* 8. *disp* 1. *num.* 13. Henriquez *lib.* 7. *de indulg. cap.* 22. *n.* 3. *& cap.* 24. *num.* 4. *fine*. Bonacina *disp.* 1. *quæst.* 3. *punct.* 7. §. 1. *n.* 6. *&* 7. & alij apud ipsos. Extenditur hæc limitatio ad priuilegium de materia iuris communis; quia tunc secundùm ius commune debet intelligi, qua ratione dicit alios referens, Salas *disp.* 20. *sect.* 10. *num.* 90 & Sanchez *suprà num.* 8. Bonacina *n.* 7. etsi dubitantes, dispensationem in tertio consanguinitatis gradu extendi ad secundum cum tertio; quia est conforme iuri communi, vt gradus desumatur ab eo, qui à stipite remotior est, *cap. fin. de consanguinit.* & licentiam testandi concessam Episcopis prodesse, vt testamentum ante illam factum conualescat; quia est conforme iuris dispositioni, vt testamentum valeat, si facultas testandi tempore mortis existat. *l. si quis filio exhæredato, § irritum, ff. de iniusto rupto testament.* Marienz. *lib* 1. *recop. tit.* 4 *leg.* 3. *glossa* 3. *num* 4. Bart. Anton. Gom. & alij apud Sanchez *n.* 9 Salas *disp.* 20. *sect.* 10. *n.* 90.

7 Tertia limitatio est de priuilegio, proprio motu, vel ex certa scientia concesso; hoc enim latè explicandum est, quantumuis sit contra ius commune, iuxta *cap. si motu proprio, de præbendis, in* 6. quia tale priuilegium sic concessum, est proprium beneficium Principis, ac proinde decet eius honorem, & liberalitatem lata interpretatio. sic plures referens Sanchez *lib.* 8. *disp.* 1. *num.* 5. *&* 6. Suarez *lib.* 8. *de legib. cap* 27. *num.* 8. Bonacina *disp.* 1. *quæst.* 3. *punct.* 7 §. 1 *num.* 7 Salas *disp.* 20 *sect.* 10. *num.* 89.

8 Dico tertiò, Priuilegium derogans iuri alterius restringendum est, quantum patitur proprietas verborum, quia non præsumitur Princeps velle huic iuri derogare, nisi id expresserit, sumitur ex *l* 2. § 1. *verb. merito. ff ne quid in loco publico. l. nec auum. C. de emancipat. lib. cap. licet in corrigendo, de officio ordin. cap. ex tuarum, de authorit. & vsu pallij.* & tradit Panormit. *in cap.* 1. *de iudiciis, cap. certificari, de rescriptis, n.* 9. Sanchez *lib.* 8. *disp.* 7. *n.* 6. Suarez *lib.* 8. *de leg. cap.* 27 *num.* 9. *& cap.* 28. *n.* 10. Salas *disp.* 17. *sect* 8. *ad fin* Bonacina *disp.* 1. *quæst.* 3. *punct.* 7. §. 1. *n* 33. & alij plures apud ipsos.

Ex his fit priuilegium ad lites concessum strictè explicandum esse; quia præbet occasionem litigandi, & vexandi alios, ac frequenter minuit inferiorem iudicum potestatem: sic communiter Doctores. Et idem est de priuilegio ambitioso, quale reputatur ad plura beneficia obtinenda; semper enim hæc derogant vel ius commune, vel alterius tertij, ac proinde strictè sunt explicanda. Idem est de priuilegio concesso ad beneficia vacantia conferenda, quod non est intelligendum de beneficiis prouidendis ab ordinario, nisi exprimatur. sic Sanchez *lib.* 9. *disp.* 2. *n.* 3.

9 Sed inquires, quibus verbis ferendum est priuilegium derogans ius commune, vel tertij, vt intelligatur derogare iuri communi, vel alicuius tertij?

Respondeo de priuilegio derogante ius commune, etsi probabile sit requiri clausulam expressam derogatoriam iuris communis, cui priuilegium opponitur: at probabilius existimo sufficere ipsius priuilegij concessionem, nulla derogatione superaddita. Probo, quia Princeps non præsumitur ignorare ius commune, sed potiùs illud scire, *cap.* 1. *de constitutionibus in* 6. Ergo dans priuilegium derogatiuum iuris communis, præsumitur velle illud derogare; aliàs præsumeretur nihil velle concedere, sed tantùm actionem inutilem efficere: & confirmari optimè potest ex *cap. in his, de priuileg.* vbi priuilegium datum minoribus celebrandi in altari portatili absque clausula derogatiua iuris communis requirentis licentiam Episcopi, vim habet absque illa: sic glossa *in dicto cap.* 1. *de constitutionib. in* 6. *verbo noscatur.* Felin. alios referens *in cap. nonnulli, de rescript. regul.* 2.

gul. 2. fallent. 2. num. 11. Bald. in l. item lapidi, ff. de rerum diuis. num. 8. Suarez lib. 8. cap. 14 num. 4. & 5. Ex quo infertur, si tibi concedatur priuilegium aduersùs priuilegium in corpore iuris insertum, valebit priuilegium ob rationem iam dictam; quia præsumitur Princeps scientiam huius priuilegij in corpore iuris inserti habere, & quia idem iudicium faciendum est de illo, ac de iure communi. sic Suarez n. 8.

10 Limitanda tamen est hæc doctrina, dummodo ius commune priuilegiis non resistat; si enim resistit derogando, seu reuocando illa, debet priuilegium, vt effectum habeat, huic iuri sic fortificato derogare, aliàs nullius valoris erit. Ratio est, quia omnis efficacia priuilegij derogatur clausula illa iuris communis. Ergo dum illius clausulæ efficacia non tollitur, effectum non potest habere priuilegium. Et confirmo: si priuilegium absque clausula derogatoria valeret derogare legem sic fortificatam, cuius vtilitatis erat illa roboratio, si eodem modo, ac si non esset roborata, per priuilegium, derogetur? Neque obstat illam resistentiam priuilegiorum esse de iure communi, ac proinde non esse præsumendum à Principe ignorari; quia esto non præsumatur ignorari; potest tamen præsumi nolle illi derogare, cùm priuilegium verbis communibus concedit absque clausula derogatoria, sed satisfacere tantùm importunitati petentium. sic Felinus, & Suarez suprà.

11 Verùm si priuilegium sit contrarium iuri alterius, vel consuetudini aut statuto speciali, nullo modo vim habebit, nisi addatur clausula reuocatoria talis iuris, consuetudinis, aut statuti, etiamsi priuilegium sit proprio motu concessum. Quia nunquam præsumitur Princeps iuribus specialibus derogare, nisi illorum faciat mentionem, eo quòd ignorare illa præsumatur, ex cap. 1. de constitutionibus, in 6. sic Suarez lib. 8. cap. 14. num. 8. & cap. 22. fine, & cap. 18. num. 8. & 10. vbi alios refert Emanuel Saa verbo gratia, num. 14. in vtraque editione.

PVNCTVM XI.

An priuilegium, seu potestas dispensandi, absoluendi à reseruatis latè, vel strictè interpretanda sint.

1 *Proponitur ratio dubitandi.*
2 *Potestas dispensandi personis non expressis, latè est interpretanda.*
3 *Soluitur ratio dubitandi.*
4 *Si potestas dispensandi concedatur expressa persona, distinctione vtitur Sanchez.*
5 *Semper esse strictè interpretandum resoluitur, vt probabilius.*
6 *Potestas concessa Episcopis in Trident. sess. 24. cap. 6. latè est interpretanda.*
7 *Quid de potestate concessa per Iubilaeum, & Bullam cruciatæ? Resoluitur latè interpretandam esse.*
8 *Quid de potestate concessa alicui eligendi Confessorem? An sit intelligendum de peccatis commissis, vel committendis? Resoluitur de commissis, si in bonum ipsius concessa sit potestas.*

1 RAtio dubitandi est, quia hoc priuilegium in ordine ad actum, & propter illum conceditur: actus autem, qui est dispensatio, seu à reseruatis absolutio stricti iuris est. Ergo etiam debet esse ipsamet potestas; debet enim imitari naturam illius, propter quod est: vt tradit Bart. in l. constitutionibus, n. 1. ff. ad municipal. Adde, quidquid derogat iuri communi, strictam admittit interpretationem, sed hæc potestas dispensandi, & absoluendi à reseruatis, derogat ius commune; commune enim ius est neminem dispensari posse, aut à reseruatis absolui, nisi à proprio iudice. Si ergo aliis datur facultas dispensandi, & absoluendi, iam læditur huiusmodi ius. Ergo ex hac parte strictè interpretandum est hoc priuilegium: & ita sentire videtur glossa in cap. de rescript. in 6 verbo processus, & in cap. solet, de sentent. excommunicat. in 6. verbo per superiorem. Anton. de Rosella tractat. de legitimit. lib. 2. §. 2. de causa materiali, num. 10.

2 Nihilominus tenenda est communis sententia, potestatem dispensandi, & absoluendi à reseruatis, non expressis personis absoluendis, vel dispensandis, latè esse interpretandam. Ratio est, quia nulli iuri est contraria talis potestas; nullum enim est ius prohibens ordinario delegare facultatem, quam habet, imò potiùs iuri est maximè conformis hæc delegatio, quia sic occurrentibus necessitatibus faciliùs subuenitur. Item hæc facultas delegata nemini nocumentum affert, nam si alicui afferret, afferret iudici ordinario; at huic non potest dici afferre nocumentum, cùm potiùs nomine ipsius habeatur, & exerceatur; & dato quod ipsi nocumentum aliquod afferret, cùm in illud voluntariè consentiat, non est reputandum alicuius considerationis, vt ob eam causam restringenda sit facultas. Adde potestas ordinaria dispensandi latè est interpretanda, ex cap. per venerabilem, qui filij sint legitimi, & cap. fin. de simonia. Ergo etiam delegata, quia ideo ordinaria latè interpretatur, quia nec respicit personam aliquam specialem, sed communitatem, cui necessaria, & vtilis est hæc potestas; sed potestas delegata nullis expressis personis respicit communitatem, ad cuius regimen multum interest talis potestas. Ergo. Et ita tenet innumeros referens Sanchez lib. 8. de matrim disp. 2. num. 1. Salas de legibus, disp. 20. sect. 11. num. 110. Saa verbo dispensatio, num 7. Bonacina disp. 1. quæst. 3. punct 7 §. 1. num. 14. Molin. tractat. 3. de iustit. disp. 173. versic. obseruandum est. Suarez lib. 8 de legibus, cap. 17. num. 11. Couarr. 4. decret. 2. part. cap. 8. §. 8. num. 6. & alij apud ipsos.

3 Neque obstat ratio dubitandi. Fateor, inquam, absolutionem & dispensationem esse strictè interpretandam, quia ius commune vulnerat: nego tamen potestatem dispensandi eiusdem rationis esse, quia non datur propter dispensationem aliquam specialem, & determinatam, sed pro omnibus illis, quæ communi bono, & rectæ gubernationi visæ fuerint expedire, quod certè beneficium est, & reipublicæ necessarium, & iuri conforme. Aliàs etiam potestas ordinaria dispensandi esset strictè interpretanda, cùm sit propter dispensationem. Ad confirmationem dico, ius commune dictare, neminem absolui, aut dispensari posse, nisi à proprio iudice, vel ab illo, qui vices illius gerat, qualis est, qui potestatem habet delegatam.

4 Verùm si persona, aut personæ absoluendæ, vel dispensandæ exprimantur, distinctione vtitur Sanch. illa disp. 2. n. 6. Salas disput. 20. sect. 11. num. 110. Bonacina disp. 1. quæst. 3. §. 1. versic. quarta, num. 19. dicunt enim si in gratiam dispensaturi concedatur facultas dispensandi, latè esse interpretandam: secus verò si in gratiam eius, cui est concedenda dispensatio. Et mouentur ex cap. sicut nulla, de præbendis, in 6. vbi facultas alicui concessa prouidendi de beneficiis vacaturis, nulla expressa persona, non expirat morte concedentis; secus verò si super prouisione certæ personæ facienda sit data potestas eidem, non ob suam, sed eius, cui prouideri mandatur, gratiam, vel fauorem; illa verò expirat omnino, si concedens re integra moriatur.

5 Cæterùm probabilius censeo, in vtroque casu idem esse dicendum, nempe facultatem dispensandi eum determinata persona, siue in gratiam dispensantis, siue in gratiam eius, cui est facienda dispensatio, strictè interpretandam esse: sic docet doctissimus, & nunquam satis laudatus P. Franciscus Suarez nostræ Societatis, & religionis Christianæ optimè meritus lib. 6 de legib. cap. 17. num. 7. & adducit Angel. verbo dispensatio, num. 9. Syluest. quæst. 5. num. 9. Gambara de authoritate legati, lib. 10. num. 200. Francisc. in cap. is qui, de filiis presbyter. in 6. Tabien. verbo beneficium, 2. num. 16. Sayro tom. 1 cap. 11. num. 8. fine. Ratio est, quia dari facultatem dispensandi cum determinata persona in gratiam dispensaturi, vel in gratiam eius, cui est concedenda dispensatio, non immutat facultatem, cùm huiusmodi finis sit extrinsecus; sed eùm datur in gratiam eius, cui est concedenda dispensatio, est strictè interpretanda; eo quòd sit inchoata, & quasi virtualis dispensatio. Ergo similiter interpretanda est, cùm datur in gratiam dispensaturi, quia tunc est inchoata, & virtualis dispensatio. Et confirmo: sæpè dispensandus potest esse æquè dignus fauore; & gratia, ac est dispensans. Ergo in illo casu æquè erit fauorabilis, & amplianda, vel restringenda facultas alicui data in gratiam eius, vel in gratiam eius, cui est danda dispensatio. Caput autem, si cui, de præbendis, in 6. non tendit ad decidendum, an gratia, & facultas concessa exprimendo personam, sit latè, vel strictè interpretanda; sed solùm an expiret morte concedentis, & ibi affirmatur: si gratia sit in fauorem eius, cui prouideri mandatur, expirare re integra; secus verò erat dicendum, si esset in gratiam eius qui prouidere debebat; quia tunc gratia sortita erat suum effectum. Ex hoc autem non infertur, siue gratia strictè, vel latè interpretanda, cùm ipsemet Sanchez lib. 8. disp. 28. num. 87. & sequentib. affirmet mandatum ad dispensandum dispensatione necessaria non perire mortuo mandante, & tamen est strictè interpretandum. Ergo durare priuilegium post mortem concedentis non infert latam eius interpretationem.

6 Ex his infertur primò, potestatem concessam Episcopis in Trident. sess. 24. cap. 6. de reformat. esse latè interpretandam: tum, quia est facultas data non expressis personis, & ob bonum commune Ecclesiæ, & in corpore iuris inclusa. Ergo est latè interpretanda, & ita sentit Henriquez lib. 10. de sacrament. ordinis, cap. 20. num. 2. & lib. 14 cap 18 num. 2. Bonacina disp. 1. quæst. 3. punct. 7. §. 1. num. 19. Sanch. lib. 8. disp 2. à n. 10. & seqq. & in summ. lib 4 cap. 54. n. 7.

7 Secundò infero, quid dicendum sit de potestate concessa per Iubilæum, & Bullam cruciatæ eligendi Confessarium, qui absoluat à reseruatis, vel dispenset in votis, & aliis canonicis impedimentis? Sanchez lib. 8. disp. 2. n. 7. Nauarr. lib. 1. consil. tit. de iureiurando, in 2. edit. consil. 1. n. 6. Salas disput. 20. sect. 11. num. 100. fine existimant strictè interpretandam esse, quia est beneficium, & fauor accipientis Bullam, & obtinentis Iubilæum. Item est inchoata dispensatio; siquidem tenetur electus, si causa subsit dispensationis, dispensationem concedere, vt bene probat

probat ipse Sanchez *disp.* 18. *num.* 93. Verùm etsi attenta hac ratione hæc facultas esset strictè interpretanda, ob fines, & circumstantias huius concessionis latè explicanda est; sicuti de dispensatione in fauorem piæ causæ, & religionis diximus. Nam finis præcipuus huius facultatis non est aliquod priuatum commodum sumentis Bullam, & obtinentis Iubilæum, sed est commune bonum Ecclesiæ, & subuentio illius in aliqua publica necessitate. Ergo ex hac parte latam accipit interpretationem. Item hæc potestas dispensandi, & absoluendi ordinatur ad lucrandum efficaciùs indulgentiam, & remissionem peccatorum concessam: indulgentia autem, & remissio cùm sit Principis beneficium nemini nocens, nec iuri communi aduersum, latè est explicandum. Ergo etiam & hæc potestas: & ita tenet Suarez *lib.* 6 *de voto, cap.* 16. *num.* 3. Bonacina *disp.* 1. *q.* 3. *punct.* 7 § 1 *num.* 17 *& de indulgent. punct.* 7. *ad finem.* Henriquez *lib.* 7. *de indulgent. cap.* 30. *in princ.* Ludouic Lopez 2. *p. tit. de claui, cap.* 9. *col.* 6.

8 Tertiò Infertur, quid dicendum sit de potestate alicui concessa eligendi Confessorem, qui eum absoluat à censuris, & casibus reseruatis? Azor *lib.* 5. *cap.* 23. *quæst.* 2. affirmat strictè interpretandam esse, ac proinde limitari ad censuras, & peccata præcedentia facultatem, nisi aliter constet de mente concedentis. Mouetur, quia si pro peccatis committendis daretur, ansam præberet liberiùs peccandi. Ergo non est extendenda ad illa. Friuola ratio, cùm hoc per accidens sit, & non à facultate proueniens, sed à malitia abutentis. Quapropter Bonacina *disput.* 1. *quæst.* 3 *punct.* 7. §. 1. *num.* 11 Salas *disput.* 17. *sect.* 8. *num.* 51. existimant latè esse interpretandam hanc facultatem, comprehenderéque non solùm commissa, sed committenda: tum, quia verba generaliter prolata, generaliter sunt intelligenda: tum, quia fauet animæ saluti, ne peccator in peccatis sordescat. Mihi tamen absolutè dicendum videtur hanc facultatem strictè interpretandam esse, si ob bonum priuatum ipsius absoluendi concessa fuerit: ac proinde ad solas censuras contractas, & peccata commissa extendi posse, non ad committenda, quia est fauor singularis personæ derogans legi communi reseruationis; est enim illa facultas inchoata dispensatio, & exemptio à lege communi, qua cæteri adire superiorem tenentur pro absolutione; ipse verò ab illa obligatione eximitur. Ergo tanquam dispensatio in lege est strictè interpretanda. Ergo non debet extendi ad omnes casus, quibus verba adaptari possunt. Notanter apposui strictè interpretandam esse, si ob bonum priuatum absoluendi concessa fuit facultas: nam si ob bonum commune, vel ob aliquod singulare ita graue, & necessarium, vt eius grauitas præponderet derogationi legis communis concessa facultas latè tunc interpretanda erit, eáque de causa Salas *illa disput.* 17. *sect.* 8. *num.* 51. sibi contrarius his quæ dixerat *disp.* 20. *sect.* 11. *fine*, dicit facultatem eligendi Confessorem per Bullam cruciatæ ampliandam esse, vt non solùm extendatur pro peccatis commissis ante sumptionem Bullæ, sed etiam pro committendis, quantumuis fuerint in confidentiam Bullæ.

Pvnctvm XII.

An priuilegium fauorabile extendatur ad alios præter expressos.

1 *Non extenditur ad alios præter expressos. Explicatur exemplis. In aliquibus priuilegiis qui censeantur expressi.*

2 *Proponitur quædam obiectio; soluitur.*

1 Regula generalis est non extendi ad alios præter ibi expressos, quia tota efficacia priuilegij pendet ex intentione significata concedentis; quæ intentio verbis significatur. Ergo vltra expressionem verborum non potest extensio fieri. Hinc est, quod communiter dicitur, priuilegia valere tantum, quantum sonant. Aliquibus exemplis regula illustratur. Priuilegium concessum religiosis etiam sub nomine masculino, comprehendit religiosas illius ordinis, in his, quorum sunt capaces, quia in illo priuilegio satis exprimuntur, siquidem non attenditur sexus, sed qualitas. Manuel Rodriquez *tom.* 1. *regul. qq. quæst.* 13. *artic.* 2. Bonacina *disp.* 1. *quæst.* 3. *punct.* 7. §. 2. *num.* 2. Suarez *lib.* 8. *cap.* 10. *n.* 7. Verùm si in priuilegio dicatur, *viris religiosis*, vt dicitur *in cap. pastoralis, de priuilegiis*; tunc ad fœminas non extenditur, quia ratione illius nominis viri, fœminæ non exprimuntur, sed potiùs excluduntur. sic Suarez, & Bonacina *suprà*. Item priuilegium concessum filiis, filias comprehendit, quia nomine filij, & filiæ sunt intelligendæ, ex *l. iusta, l. filij, l. cognoscere, ff. de verb. sign.* & tradit optimè Matienzo *lib.* 5. *recopilat. tit.* 7. *l.* 11. *à num.* 5. Secus verò si dicatur filiis masculinis, fœminæ tunc manent exclusæ. sic Rebuff. *in l.* 1. *ff. de verborum significat. verbo masculos.* Suarez, Bonacina *suprà*. Esto contrà videatur tenere Emanuel Saa *verbo gratia, num.* 11. *in vtraque editione*; ibi in priuilegio nomine marium comprehenduntur etiam fœminæ: & *verbo interpretatio, num.* 3. dicit in fauorabilibus masculinum comprehendere fœmininum, secus in contractibus. Item priuilegium fratribus, sororibus est commune, nisi aliunde appareat restrictio; quia sub nomine fratrum sorores veniunt intelligendæ, ex *l. Lucius*, 93 §. *qua nunc, ff. de legat.* 3. vbi dicitur, nomine fratrum in testamento sorores intelligi, nisi aliud de mente testatoris constet. idem habetur *in l. tres fratres, ff. de pactis*, & tradit Tiraquell. *lib.* 1. *de retract. lignager.* §. 1 *glossa* 9. *num.* 200. Suarez *lib.* 8. *cap.* 10. *num.* 7. Bonacina *num.* 4. Nomine autem filiorum non veniunt nepotes, regulariter loquendo, quia sub nomine filij in rigorosa significatione non comprehenduntur. sic Rebuff. *in l. liberorum*, 220 *ff. de verborum significat.* Barbosa *in l. maritum. num.* 80 *ff. soluto matrimonio.* Quare vt priuilegium concessum filiis, ad nepotes extendatur, debet ex iuris dispositione, vel alia via de mente concedentis constare. sic Suarez *lib.* 8 *de legibus, cap.* 11. *num.* 6. & sic intelligit *authent. si quid. C. qui potiores in pignore habeantur, & l. iusta*, 201. *ff. de verborum obligation.* in quibus locis nomine filiorum solent nepotes intelligi.

2 Sed obiici potest primò. Priuilegium concessum Sacerdoti celebranti tempore interdicti, conceditur ministro eius, & domino, conceditur seruis: at nec minister sub nomine Sacerdotis, nec seruus sub nomine domini exprimuntur. Ergo iam priuilegium extenditur ad alios præter ibi expressos. Secundò priuilegium nobilitatis concessum marito ad vxorem extenditur, & concessum patri, ad filios: at vxor sub nomine mariti non comprehenditur, neque filius sub nomine patris. Ergo.

Facilis est horum solutio.

Ad primum dico. Dupliciter aliqua in priuilegio exprimi possunt, formaliter, vel virtualiter: quocumque autem modo in priuilegio exprimantur, ad illa priuilegium extenditur. Exprimuntur autem virtualiter omnia illa, sine quibus priuilegium inutile redderetur. Nam concedens priuilegium, intendit commodum eius vsum concedere, & consequenter omnia illa, quæ huiusmodi vsui, vel ex præcepto, vel ex consuetudine annectuntur: cum autem celebrationi annectatur minister, si conceditur priuilegium Sacerdoti, & ministro virtualiter conceditur: sic priuilegium concessum Sacerdoti ad celebrandum, vel cuilibet alteri ad audiendum diuina tempore interdicti, conceditur etiam familiaribus, qui eum comitari solent, *cap. licèt, de priuilegiis, in* 6. quia aliàs inutilis redderetur concessio, si quidem ex consuetudine habet, cùm pergit ad audienda diuina, deferre illum comitatum. Hinc infert Suarez *lib.* 8. *cap.* 11. *num.* 7. & 8. & ex illo Bonacina *disp.* 1. *quæst.* 3 *punct.* 7. §. 2. *num.* 6. si Sacerdoti concedatur priuilegium recitandi matutinum statim post meridiem (vt ipsemet Suarez habebat) concedi consequenter socio cum illo recitanti, quia conceditur priuilegium iuxta vsum ab Ecclesia receptum: at vsus Ecclesiæ est recitare cum socio. Ergo socio conceditur, aliàs ferè inutile esset priuilegium, si quidem cogeretur sæpè recitare solus, cùm tarò inueniret socium, qui recitare vellet, sciens obligationi propriæ non satisfacere. Indicat Saa *verbo gratia, num.* 30.

Ad secundum fateor priuilegium nobilitatis marito concessum, ad vxorem extendi, & concessum patri ad filios, non ex vi illius priuilegij, quo maritus, & pater nobilitantur, sed ex alia iuris dispositione, qua cauetur quoties marito, aut patri priuilegium nobilitatis conceditur, vxorem, & filios illo gaudere, ex *l. fœmina, ff. de Senatoribus, & l.* 1. *Cod. de dignitatibus, lib.* 12. Hæc autem nobilitas communicatur vxori, & filiis, sicuti communicatur marito. Quocirca, si nobilitas marito ingenita sit, vxor per participationem, tam viuente marito, quam illo mortuo nobilis permanet, & idem est de filiis: si autem nobilitas non ex sanguine, sed ex officio, & munere marito adueniat, tunc distinguendum est: si perpetua sit in marito etiam renunciante officium, ad vxorem, & filios transit, illo etiam mortuo: si autem cum officio coniuncta sit nobilitas, solùm dum illud durat, nobiles existent maritus, & filij: sic Suarez *lib.* 8. *de legibus, cap.* 11 *num.* 2. 3. *&* 4. consentit ex parte Azor *lib.* 5. *cap.* 23. *quæst.* 4. cum Panormitan. *in cap. licèt, de censibus*, & Cyno *in l.* 2. *Codic. de Episcopis, & clericis.* Syluester *priuilegium, quæst.* 5. Salas *disputat.* 17. *sect.* 11. Bonacina *disputat.* 1 *quæst.* 3. *punct.* 7 §. 2. *num.* 10. Efficitur ergo ex his veram esse regulam positam, nunquam priuilegium extendi ad alios præter expressos formaliter, vel virtualiter in priuilegio: siquidem, vt priuilegium nobilitatis extenderetur ad vxorem, & filios, necessaria fuit noua iuris dispositio. Quapropter si priuilegium exemptionis à tributis concedatur marito, ob eius necessitatem, aut aliam rationem, excepta nobilitate, non extenditur ad vxorem, neque ad filios. sic Azor, Salas, & Suarez *suprà*. Sicuti priuilegium canonis, & fori concessum clerico coniugato non extenditur ad eius vxorem & filios, quia nec iure habetur talis extensio, neque etiam erat conueniens, siquidem clerico conceditur ob dignitatem clericalem, quæ vxori communicari non potest: ac tandem ratione matrimonij in ipso clerico eius priuilegium coarctatur, vt constat ex *cap. vnico, de clerico coniugato, in* 6. & Trident. *sess.* 23. *cap.* 6. *de reform.* eo quòd non sit ita ad diuinum obsequium expeditus, ac si liber existeret. Ergo longè erit ab extensione in ordine ad alios: sic Sanchez plures referens *lib.* 2.

disp. 47.

disput. 47. *n.* 1. *&* 3. Suarez *lib.* 8. *de legibus, c.* 11. *n.* 3. Bonacina *disp.* 1. *quaest.* 3. *punct.* 7. §. 2. *n.* 9.

PVNCTVM XIII.

Extendatúrne priuilegium ad casus alios, vel personas, in quibus est similis, vel efficacior ratio.

1 *Negatiuè respondetur.*
2 *Proponuntur quaedam obiectiones.*
3 *Quid sentiat Sanchez.*
4 *Defenditur non esse extensionem faciendam etiam in fauorabilibus de casu ad casum, nec de persona ad personam.*
5 *Satisfit positis obiectionibus.*
6 *Quid dicendum de potestate legitimandi adulterinum, & incestuosum, si vtrumque vitium in eadem persona concurrat? Proponitur dubitandi ratio.*
7 *Resoluitur te posse legitimare.*
8 *Quomodo limitet Sanchez. Explicatur eius limitatio.*

1 EX supradicta regula in puncto praecedenti apposita liquidò videtur constare, priuilegium extendi non posse ad casus alios, vel personas ob similitudinem, vel maiorem rationem, tenet expressè Salas *disput.* 20. *de legibus, sect.* 11. *num.* 110. Suarez *lib.* 8. *cap.* 28. *n.* 11. Bonacina *disp.* 1. *de legibus, quaest.* 3. *punct.* 7. §. 1. *num.* 15. *&* §. 2. *num.* 11. *&* 12. & alij plures, quos ipsi referunt. Ratio est manifesta, quia tota efficacia priuilegij ex voluntate concedentis significata pendet: ipse autem concedens verbis exprimit suam voluntatem; cùm igitur haec verba casum, vel personam similem non comprehendant, ad illos priuilegium extendi non potest. Item priuilegium est quaedam lex priuata, quam Princeps alicui concedit ob specialem rationem. Ergo etiamsi eadem, & efficacior ratio sit in alio, non obinde infertur Principem illi priuilegium concessisse, ac proinde neque priuilegium habere, sed solùm infertur esse priuilegio dignum. Deinde etiamsi in alio similis ratio sit, vt Princeps priuilegium concedat; si prius priuilegium concessum non fuisset: at posita iam priori concessione, saepè non videtur sufficere; efficacior enim ratio requiritur, vt pluribus communicetur idem priuilegium, quàm si tantùm vni concedatur. Denique si ob similitudinem rationis liceret priuilegia extendere, nihil esset in priuilegiis firmum, & plures contra voluntatem priuilegiantis priuilegium haberent; concesso enim patri priuilegio, esset concedendum filio, imò extraneo, si in eo eadem ratio militat: & concesso alicui speciali religioni omnibus alijs aequalibus esset concedendum, & vni militi, omnibus aliis militibus aequalibus, quae omnia sunt absurda: non igitur est extendendum ad casus similes.

3 Sed obiici potest primò, quia in lege datur extensio ob similitudinem rationis. Ergo etiam in priuilegio. Et confirmo ex *c. cùm dilecta, de confirm. vtili, vel inutili,* vbi ex eo, quod admittuntur testes aliàs non admittendi, arguit Pontifex se moueri ad concedendam innouationem priuilegiorum, eiusdem aequitatis similitudine prouocatus. Ergo datur in priuilegiis extensio ob similitudinem rationis.

Secundò probatur ex *cap. ex parte tua,* 27. *de decimis,* vbi priuilegium concessum percipiendi decimas de laboribus terrae parochiarum suarum, extenditur ad noualia; quia vbi maius conceditur (inquit Pontifex) minus concessum esse videtur, fauétque *regula iuris* 53 *in* 6. *Cui licet quod est plus, licet vtique, quod est minus.*

Tertiò ex *cap per venerabilem, qui filij sint legitimi,* vbi Pontifex probat dispensationem illegitimo concessam ad actus spirituales, extendi ad temporales, quia quod in maiori conceditur, licitum esse videtur & in minori.

Quartò priuilegium ad dispensandum in votis, extenditur ad vota iurata, quia est eadem ratio, item extenditur ad illa commutanda: & priuilegium testandi extenditur ad faciendum codicillum, vel donandi causa mortis. Et facultas concessa clerico beneficiario accipiendi fructus in absentia causa audiendi Theologiam, extenditur etiamsi ius canonicum audiat. Ergo iam priuilegium extenditur ad casum similem.

3 Propter aliqua ex his argumentis Sanchez *lib.* 8. *disp.* 1. *num.* 33. *& sequentib.* etsi admittat in dispensationibus odiosis, non valere argumentum à paritate rationis, vel à maiori ad minus: at in fauorabilibus admittit valere quidem, *& num.* 34. dicit valere argumentum à maiori, quando casus, in quo dispensatur, rationem expressam concessionis continet, & *n.* 36. concedit valere argumentum à maiori ad minus in his quae à canone, vel lege induuntur; secus verò in dispensationibus ab homine concessis. & *disp.* 3 *num.* 2. dicit potestatem dispensandi non extendi ad casus, qui non comprehenduntur sub lata forma concessionis, extendi tamen ad consecutiua, etiam separabilia, in quibus est eadem, vel maior ratio. Et Emanuel Saa *verbo gratia, n.* 18. dicit absolutè priuilegia extendi ad casus similes.

4 Caeterùm retinenda est indemnis conclusio posita, non solùm in dispensationibus, & in priuilegiis odiosis, in quibus est *regula iuris in* 6. *Quae à iure communi exorbitant, non sunt ad consequentiam trahenda*; sed etiam in fauorabilibus, quantumuis sint à iure concessa, & in eis exprimatur ratio concessionis: nullo modo, inquam, valere argumentum à paritate rationis, neque extensionem faciendam esse de casu ad casum, vel personam similem. Quae ratio superior assignata aequè de omnibus probat. Non enim extendi potest dispensatio, aut priuilegium, quantumuis fauorabile, nisi ex voluntate concedentis, quam si verba priuilegij non manifestant, nullo modo efficaciam habet. Quòd autem in priuilegio exprimatur ratio concessionis, non facit concessionem ad plura se extendere; talis enim expressio solùm declarat motiuum concedentis, non extendit concessionem. Probarique potest exemplis; si enim Petro ob eius merita in priuilegio expressa concedatur pluralitas beneficiorum, vel priuilegium non decimandi, vel non soluendi tributum, vel habendi oratorium, non obinde infertur tecum dispensatum esse, & omnia illa priuilegia concessa, etiamsi tua merita aequalia, vel maiora existerent. Item si moniali ob eius infirmitatem in priuilegio expressam concedatur è monasterio egressus, non obinde est concessus aliis aequè infirmis: & ita tenet Felinus *cap. postulasti, numer.* 9. *limitat.* 1. *de rescriptis.* Salas *disput.* 20. *sect.* 10. *num.* 95. Basilius de Leon *lib.* 8. *cap.* 21. *num.* 8. *& seq.*

Quapropter ad obiectiones factas respondeo.

Ad primum concedo gratis legem fauorabilem extendi ad casum, in quo est eadem ratio; quia lex pendet à ratione: at priuilegium non à ratione, sed à voluntate concedentis.

Secundò dico nunquam legem extendi ad casum non comprehensum, etiamsi in illo sit similis ratio; sed ex vno casu per legem deciso, alius à iudicibus decidendus venit, non ex necessitate, sed ex quadam aequitate, & conuenientia. Confirmatio ex *cap. cum dilecta,* solùm probat, quoties adest similis ratio, sufficiens esse, vt Princeps idem decernat, & simile priuilegium concedat; quod satis innuit illis verbis, *ob eiusdem aequitatis similitudinem prouocatus*; id est, prouocatus fuit priuilegium innouationis concedere, non tamen de se concessum erat.

Ad caput *ex parte,* concedo priuilegium concessum illi Abbati percipiendi decimas extendi ad noualia; quia vbi maius conceditur, concessum est minus, quod est in maiori inclusum; in illa enim priori concessione, attenta verborum proprietate noualia includebantur; siquidem noualia terra erat illius Abbatis. Ergo si illi Abbati concessae erant decimae ex laboribus terrae parochiarum suarum, & noualia conceduntur secundùm latam interpretationem, ac proinde non est extensio de vno casu ad alium, ob similem rationem, sed est casus in priuilegio comprehensus. Et eodem modo intelligenda est *l. neque ea,* 22. *ff. ad legem Iuliam de adulter.* vbi dicitur, qui occidere potest adulterum, multo magis contumelia poterit iure eum afficere; quia contumelia in ipsamet occisione videtur inclusa. Quapropter habens potestatem in vitam alicuius, & in eius bonis videtur habere, quia & sunt accessoria vitae, & tacitè inclusa; sic bannitum spoliare potes, quia potes interficere: sic glossa *cap litteris, verbo prado, in fine, de restit. spoliat.* Salas, Sanchez *suprà.*

Caput *per venerabilem*, fateor esse difficile, vt dixit glossa.

Primò responderi potest esse allegationem partis, valere argumentum de maiori ad minus à legitimitate in spiritalibus, ad legitimitatem temporalem; non decisionem Pontificis.

Secundò respondeo in illo casu valere, si penes concedentem legitimationem in spiritualibus, sit potestas legitimandi in temporalibus, non quia priuilegium de vno casu ad alium extendatur, si casus sunt separabiles: at quando ex decentia, & aequitate separari non possunt, sed vnius concessio aliam secum trahit: tunc in concessione vnius aliud virtualiter continetur. Qua ratione diximus priuilegium concessum alicui audiendi diuina tempore interdicti, extendi ad eius familiares: in praesenti autem legitimatio in temporalibus, annectitur legitimitati in spiritualibus, ne legitimatio in spiritualibus indecens esset, & monstruosa, siquidem (vt dicit Pontifex) monstruosum videretur, vt qui legitimus ad spirituales fieret actiones, circa saeculares actus illegitimus remaneret.

Ad quartum praemitto priuilegium dispensandi in votis extendi ad vota iurata, quia est accessorium, & extendi ad ea commutanda, quia commutatio, qua ratione deficit ab aequalitate, pars dispensationis est. Item priuilegium testandi extendi ad codicillum, vel tanquam accessorium testamento, vel tanquam sub nomine testamenti comprehensum; excepto enim vsu, & vulgari significatione, quaelibet dispositio causa mortis testamentum vocatur, vt dicitur in *l. Marcellus, ff. de donationib.*

donationibus causa mortis. ibi, *Nam & mortis causa donare poterit, cui testari concessum est.* atque adeò non est extensio ad alium casum extra priuilegium, sed ad casum in priuilegio comprehensum:sic Mandos. *in praxi signaturæ gratiæ, verbo licentia,versic alia etiam ambiguitas.* Molin.*tom.* 1.*de iustit.tract.*2. *disput.* 141. *ad finem.* Suarez *lib.*8. *de legibus, cap.* 28. *num.* 15. Sanchez alios referens *lib.*8.*disp* 1.*num.*38. Bonacina *disput.*1. *quæst.*3.*punct.*7.§.2.*num.*11.Salas *disp* 20. *sect.* 10. *n.*96. Eadem ratione infert Sanchez, Salas, & Bonacina *suprà*, licere lacticinia comedere habenti priuilegium comedendi carnes die ieiunij, quia est accessoria prohibitio : & dispensatione facta in principali, censetur facta in accessorio. Similiter habenti priuilegium comedendi oua, & lacticinia esse licita, quia nec lacticinia, neque oua prohibentur, quatenus talia sunt, sed quatenus sementinam trahunt originem à carnibus, vt dicitur *in cap. denique,* 4. *distinct.* Quapropter dispensatione facta in aliquo ex illis, in omnibus facta est; quia ratio prohibitionis eadem, & non similis in omnibus originatis à carne inuenitur.

9 Ex his venit decidenda quæstio, an habens potestatem legitimandi adulterinum,& incestuosum, possis legitimare, si vtrumque vitium in eadem persona concurrat?

Ratio dubitandi est, quia esset extendere potestatem ad casum in priuilegio non comprehensum, laborans enim in vtroque vitio non comprehenditur sub illo, qui aliquo tantùm laborat,quia diuersum est mixtum à simplici. Item magis odiosus,& execrãdus est natus ex adulterio,& incestu simul, quam natus ex adulterio tantùm,vel ex incestu tantùm, *l. adulterium cum incestu,in princ.*vbi Bart.*ff. ad legem Iuliam,de adulter.* Ergo ex facultate legitimandi adulterinum,& incestuosum, non venit vtroque vitio laborans:& confirmo ex *cap. porrò, de priuilegiis,*vbi non censetur concessum maius ex concessione minoris: at legitimare vtroque vitio laborantem,maius est,quàm legitimare laborantem vnico tantùm. Ergo in concessione legitimandi laborantem vnico vitio,non est concessa facultas legitimandi laborantem vtroque.

7 Cæterùm dicendum est tanquam probabilius, te posse legitimare laborantem vtroque vitio, si habeas potestatem legitimãdi adulterinum, & incestuosum seorsim sumptos. Ratio præcipua est,quia illa vitia,siue in diuersis subiectis,siue in vno existant, eadem sunt; sed cùm in diuersis subiectis existunt, potes illa tollere. Ergo etiam cùm in vno existunt. Et confirmatur ex *l. si ita, in princip. ff. de liberis, & posthumis*, vbi sub simplici mixtum comprehenditur, præcipuè in materia fauorabili, qualis est potestas legitimandi non expressis personis concessa:& ita tenet Mandos. *regul.* 10. *Cancellariæ, quæst.* 3. *num.* 10. Emanuel Saa *in vtraque editione, verbo dispensatio, num.* 7. Henriquez *lib.* 14. *de irregularitate. cap.* 14. *num.* 10. Syluest. *verbo dispensatio,num.*10. Thomas Sanchez plures referens *lib*, 8. *disputat.* 2. *numer.* 28. Neque obstat ratio dubitandi, quia laborans vtroque vitio simul,esto non æquiualeat laboranti vno tantùm : at æquiualet pluribus, qui singulis laborant.

8 Limitat tamen Thomas Sanchez cum multis aliis,vt non intelligatur si de præiudicio tertij tractetur. Sed ego hanc limitationem intelligendam puto,quando potestas data esset pro personis expressis;tunc enim quia est dispensatio,quasi inchoata,limitari decet iuxta dicta:at quando hæc potestas conceditur personis non expressis, latè interpretari debet, esto exercitium potestatis strictè interpretandum sit, si in præiudicium alicuius vergat.

PVNCTVM XIV.

De priuilegij amissione. An, inquam, amitti possit priuilegium ex solo lapsu temporis.

1 *Multis modis amittitur priuilegium.*
2 *Priuilegium pro limitato tempore concessum illo transacto finitur.*
3 *Idem est,quando deficit conditio priuilegio inhærens.*
4 *Quando priuilegium conceditur ad aliquid agendum,non finitur actu inualido.*
5 *Neque etiam vnico actu, si verba sint indifferentia. Probat Sanchez,Suarez,Salas.*
6 *Communis sententia docet vnico actu finiri.*
7 *Quid sentiendum sit.*
8 *Explicantur plures casus difficiles,in quibus vnico actu videtur priuilegium finitum.*

1 CErtum est multis modis priuilegium amitti.Primò cessatione causæ finalis. Secundò morte priuilegiati, vel concedentis priuilegium. Tertiò renuntiatione expressa. Quartò renuntiatione tacita, scilicet non vsu, vel vsu contrario, vel abusu. Quintò per reuocationem concedentis, de quibus in seqq. In præsenti autem dubitamus,an ex solo lapsu temporis amittatur?

2 Certum est priuilegia pro limitato tempore concessa, finito eo tempore finiri,quia cum tota virtus, & efficacia priuilegij pendeat ex voluntate concedentis, & hæc non extendatur vltra tale tempus in priuilegio signatum, efficitur satè neque priuilegium extendi posse,iuxtatque ex *l.* 2.*&* 4 *C.de precibus Imperatori offerend.& cap de causis,de officio delegati.* Idem est de priuilegio concesso dependenter ab aliqua conditione, illa enim sublata priuilegium euanescit,ratione supradicta,quia concedens priuilegium annectit illud conditioni apposi æ.Qua ratione priuilegium clerico, & monacho concessum perihit, si mutat statum,quia sub conditione clericatus, vel monachatus conceditur.

3 Aduertendum tamen est cum Suarez *lib.*8.*cap.*9 *num.*5. conditionem appositam posse se tenere,vel ex parte concessionis,vel ex parte priuilegij,vel ex parte vsus, & exercitij priuilegij:si ex parte concessionis se teneat conditio, priuilegium ab illa in conseruati non pendet,sed solùm in fieri; quia solùm ad dandum priuilegium fuit conditio requisita, non ad illud conseruandum,Exemplo res illustratur. Concedit Pontifex monasterio priuilegium non soluendi decimas, si Episcopus consentiat, consentiente Episcopo semel, priuilegium manet firmum, quamuis postea mutet voluntatem & dissentiat, quia eius consensus requisitus fuit ad effectum priuilegij, non ad illius conseruationem.At si ex parte priuilegij conditio insit, quia videlicet concedens significat concedere priuilegium, quamdiu illa conditio existat. Verbi gratia, quamdiu fueris monachus, sis à tributo exemptus, quamdiu Episcopus consenserit, non soluas decimas, tunc pereunte conditione priuilegium perit. Verùm si conditio ex illis est, quæ semel sublatæ facilè possunt redire,vt in casu de consensu Episcopi: tunc existimo priuilegium non omnino perire, sed suspendi, quoad eius vsum. Quod à fortiori constat, quando conditio vsui priuilegij esset apposita; vt si diceret Pontifex, Concedo tibi ne soluas decimas,possis ministrare sacramenta,concionari, consentiente Episcopo, æquiualet enim huic, ne soluas decimas,concioneris,ministres sacramẽta,quamdiu,vel quoties Episcopus consenserit. Quocirca his conditionibus, quæ varietatem communiter recipiunt, non censetur priuilegium, quoad suum esse annecti, sed quoad vsum, ac proinde redeunte conditione, priuilegio vti priuilegiarium posse.

4 Hinc venit decidenda quæstio illa,an priuilegium absolutè concessum, ad aliquid agendum, vel omittendum vnico actu finiatur?

Et quidem quando verba priuilegij clara sunt pro vnico actu, nemini est dubium illis inhærendum esse, neque vitià esse extenderdum:debet tamen actus esse validus, nam irritus reputatur,ac si non esset appositus,ex *regul.vulg. Quod nullum est,nullum sortiri potest effectum:* & tradunt Doctores statim referendi, & Emanuel Saa *verbo interpretatio,num.*11. *in vtraque editione.* Excipe, nisi ex voluntate, & scientia nullitatis factus fuerit à priuilegiatio,quia tunc ne commodum ex sua iniquitate reportet,eo actu priuilegium finitur:sic multis relatis docet Tiraquell. *in l.beneț,§.hoc sermone limit.*2. *à num.*1. *& seqq. præcipuè num.*29. Ancharan.*cap.*1 *quæst penult.de filiis presbyter.in* 6. & ibi Dominic *num.penult.* Francus *num.*13. Quare difficultas est,quando verba sunt ambigua,& indifferentia,ita vt possint ad vnum actum limitari, vel ad plures extendi, quæ regula sit seruanda?

5 Sanchez *lib.*8.*de matrim. disp.*31 *num.*8.Salas *de legibus, disp.*20.*sect.*19. *num.*127.Suarez *lib.*8.*de legibus,cap.*29. *num.*8. Bonacina *disp.*1.*quæst.*3. *punct.*8. § 2.*num.* 2. existimant vnico actu non finiri tale priuilegium nec dispensationem; excipit tamen Sanchez, nisi cesset omnino causa,ob quam fuit concessum. Mouentur, quia quando dispensatio, & priuilegium pro vnico actu tantùm conceditur, clarè significatur. Addi enim solet,pro hac vice duntaxat,semel in vita,vel in morte,& similia, quæ clarè denotant restrictionem. Ergo quando hæc significatio non est clara,sed dubia,non debet ad vnicum actum limitari Ex quo infert Sanchez *num.* 10. cum Ioann. Andr. *cap.*1. *de filiis presbyt. in* 6. *& cap. non potest, num.* 5. *de præbendis,in* 6. Angel. *verbo beneficium, num.*24. & ibi Armilla *n.* 29. Syluest. *verbo beneficium,* 4. *quæst.* 11. *num* 14 Tabiena *eod.*2. *quæst.*17.*num.*19.illegitimum dispensatum absolutè ad beneficium posse illo dimisso aliud accipere; quia illa dispensatio tendit ad reddendam personam habilem ad vnum beneficium, qua habilitate supposita beneficium retinere potest. Secundò infert, si cum habente votum castitatis dispensetur ad matrimonium,dispensationem intelligi non de solo vnico matrimonio,sed de alis priori dissoluto. Tertiò infert,si cum religioso, vel sacris ordinato dispensetur ad matrimonium, non solùm prima vice,sed secunda, posse matrimonio iungi perseuerante causa dispensationis; secus verò si ea causa non perseuerat;vnde si ob successionem in regno fuisset dispensatum,& haberet sobolem,vel in ea ætate esset matrimonium dissolutum, vt generare non posset, nequit ad aliud transire. Quartò infert, si cum habente votum castitatis dispensetur, ad hoc tantùm, vt possit cum Maria contrahere, eo quòd ipsa famæ iacturam patiatur

patiatur, nisi nubat, mortua illa, vel aliunde matrimonio dissoluto, non licebit sic dispensato aliud matrimonium inire, quia tota causa dispensationis cessauit.

6 Communis tamen sententia docet facultatem, & priuilegium faciendi aliquid, finiri primo actu in rebus odiosis; secus in fauorabilibus: sic Felinus *cap. 2. de treuga, & pace.* Nauarr. *cap. placuit, de pœnitent. distinct. 6 num. 166.* Azor. *lib. 5. cap. 23. quæst. 5.* Rochus *de iure patronatus, verbo honorificum, quæst.* 10. consentit Henriquez *libr. 12. de matrimon. cap. 5 à numer. 7. in comment. litt. V.* fauet Bart. *leg. vlt. ff. de constitut. Princip. numer. 6.* dicens priuilegium ad agendum in iudicio, finiri illo iudicio finito; secus verò ad excipiendum, quia priuilegium ad agendum est odiosum, vtpote contra alium; secus verò ad excipiendum, quia est in defensionem propriam.

7 Cæterùm in hac re difficile est ferre iudicium, & regulam generalem tradere; quia tota perseuerantia priuilegij, vel eius decisio pendet ex intentione, qua fuit concessum. Hanc autem intentionem inuestigare, cùm verba ipsa clara non sunt, vel ex se, vel ex stylo, aut consuetudine, difficultatem habet. Crederem tamen satis probabiliter inuestigari posse ex motiuo, & causa, ob quam priuilegium fuit concessum. Non quia cessante causa priuilegij cesset priuilegium; hoc enim non est vniuersaliter verum, vt videbimus; sed quia ex ipsa causa concessionis inuestigari potest animus concedentis. Causa autem dupliciter esse potest, alia quæ alicui determinato vsui priuilegij annectatur, alia, quæ illi annexa non est, quando causa ob quam priuilegium conceditur, est annexa alicui speciali vsui priuilegij, neque alijs communis: tunc priuilegium finito illo vsu cessat, quia solùm pro illo vsu præsumitur concessum: quod probatur efficaciter exemplo illo adducto à Thoma Sanchez *in 4. illatione*, quia illa non est dispensatio voti, sed potius suspensio illius obligationis, vt satisfieri posset damno Mariæ illato. At si priuilegium concedatur ob finem, qui pluribus actibus communis esse potest: tunc existimo non esse limitandum priuilegium, quantumuis odiosum, ad vnicum actum, nisi ex verbis, aut alia circunstantia constet id manifestè Principem voluisse. Quia licèt priuilegium odiosum restringendum sit, quoad fieri possit: at non extra proprietatem verborum, & materiam subiectam. Limitatio autem ad vnum actum extra proprietatem verborum est, quando verba plures comprehendunt: & in hoc sensu Suar. Salas, Sanch. & Bonac. sunt loquuti.

8 Sed vt clarius nostra doctrina intelligatur, placet discurrere per casus, quos adducit Felin *in cap. 2. de treuga, & pace,* & ex illo Azor. *lib. 5. cap. 13. quæst. 5.* Salas *de legibus, disput. 17. sect. 13. num. 63.* Basilius de Leon *lib. 8. cap. 20. num. 12.* Primò dicunt dotis promissionem pro primis tantùm nuptiis intelligendam esse; ex *l. dotis promissio, ff. de iure dotium*, & ex eo, quod habetur *in l. bouet, ff. de verborum significat.* ibi, *hoc sermone dum nupta erat*, vbi primæ nuptiæ significantur. Quæ doctrina verissima est, quia dos semel concessa, de se perpetua est: & non solùm pro primis; sed etiam pro secundis nuptiis deseruire potest: extendere autem promissionem dotis, vt non solùm pro primis nuptiis, sed etiam pro secundis, & tertiis multiplicetur, est extra verborum proprietatem, & materiam subiectam, quæ solùm exigunt, vt concedatur fœminæ dos competens eius qualitati, non plures dotes, quæ simul sumptæ qualitatem eius excedunt. Secundò dicunt, si detur alicui facultas, vt duo simul beneficia curam animarum habentia obtinere queat, ad duo prima protenditur. *cap. non potest, de præbendis, in 6.* quod verum est; quia hæc facultas non est propriè priuilegium, sed dispensatio in pluralitate beneficiorum iuri communi maximè contraria, ac proinde strictissimè interpretanda. Item est impedimentum ex parte beneficiorum, non ex parte obtinentis illa. Quocirca si illegitimo detur facultas obtinendi beneficium, non obtentione prioris beneficij finitur, sed eo dimisso aliud poterit obtinere, vt ex Sanchez suprà retulimus; quia est impedimentum ex parte personæ: neque causa dispensationis alicui beneficio speciali annectitur. Tertiò si facultas data est, vt veniat in vrbem is qui publicè proscriptus est, semel tantum venire potest: adducunt Bart. *in l. 1. ff. ad legem Iuliam, de adulter.* At credo attendendam esse causam concessionis, cui si illo primo aduentu satisfactum sit, vlteriùs non esse extendendam concessionem, secus verò si causa communis sit tam primo, quàm secundo aduentui. Quartò potestas data arbitro in compromisso, de prorogando termino compromissi, finitur prima prorogatione. Ratio esse potest, quia causa dispensandi se tenet ex parte compromissi, vt illa prorogatione finiatur. Quintò potestas ingrediendi in cœnobia sanctimonialium primo ingressu finitur; intelligi debet, si datur ob occurrentem necessitatem: secus si per modum priuilegij. Idem est si daretur moniali facultas egrediendi è cœnobio, spectanda, inquam, est causa concessionis, quæ si sit infirmitas, aut alia occurrens necessitas, prima vice finitur. Sextò facultas data patrono laico, qua possit, postquam vnum clericum nominauit, alium nominare, vno actu finitur, ex *cap. quod autem, de iure patronatus.* At hoc intelligendum est, postquam nominatus fuerit institutus: nam ante institutionem variare potest, vt constat ex supradicto textu, & glossa ibi. Septimò facultas data Patribus Concilij generalis, de eligendo locum, in quo Concilium celebretur, prima electione finitur, quia ea electione facta, non potest dici integrè satisfactum non esse priuilegio, præcipuè si illo in loco expediri potest Concilium, & acceptatur à Patribus electio. Octauò, si quis emit fructus, qui ex prædio aliquo percipiuntur, intelligitur emisse primos tantùm; sed hoc ex pretio dato colligendum est. Nonò, potestas data arbitrandi, censetur data ad semel arbitrandum; intellige si pro speciali negotio data fuerit. Decimò, si testator instituit, vt eleemosyna erogaretur in die S. Laurentij, prima erogatione finitur, nisi adderet, vt quotannis fieret. Vndecimò, facultas data monacho, vt procurator sit, intelligitur data, vt semel tantum: quod intellige, si causa concessionis fuerit aliquod speciale negotium; secus si causa communis. Duodecimò, si promitto dare Kalendis, intelligitur de proximo venturis, quia promissio, quamprimùm fieri potest, adimplenda est. Decimotertiò, si Princeps priuilegium confert tibi, & hæredi, in primo hærede extinguitur: intelligendum est de priuilegio personali, non reali, & quæ ex subiecta materia aliud expostulat, vt optimè alios referens docet Matienzo *lib. 5. recopil. tit. 7. lib. 11. gloss. 8. numer. 3.* Molin. *de primogen. cap. 5. num. 21. & seqq.* vbi explicant testamentum factum ab Henrico II. in quo dixit donationes à se factas velle firmas esse in illis personis, quibus concessæ fuerunt, & in suo filio primogenito: nomine autem filij primogeniti non solùm intelligunt primum successorem, sed reliquos in perpetuum. Decimoquartò, promissio facta de reparanda domo, prima reparatione finitur, quia integrè promissioni satisfacit. Decimoquintò, si Episcopus priuilegium habeat adepta possessione Ecclesiæ nominandi vnum in canonicum, & hic postquam fuit institutus, canonicatum deposuit, alium nequit nominare, quia iam satisfactum est priuilegio: aliàs haberet potestatem non vnum, sed plures canonicos nominandi. Decimosextò locator relinquens scienter conductorem in re conducta censetur renouare conductionem, & illam eisdem conditionibus, ac erat antea, prorogare: constat, quia aliud non explicat. Decimoseptimò, Princeps promittens præmium ei, qui vexillum hostibus eripuerit, creditur primo eripienti tantum promisisse, quia stat vexillum pro famosiori, quod est primum, reliqua verò erepto primo facilè habentur. Decimooctauò, si promittis iudici dare centum, prima datione satisfacis, aliàs non centum, sed 200. promitteres. Item promittis dare Petro, quidquid iactu retis ceperis, de primo iactu videtur intelligendum. Insuper addit Felin. Salas, & Azor *suprà*, in his, quæ odium, pœnam, onus, aut detrimentum non continent, facultatem datam non finiri primo actu. Probant primò ex facultate data alicui eligendi Confessarium, qui eum absoluat. Sed hoc intelligendum est, quando datur facultas per modum priuilegij, & pro peccatis non tantùm commissis, sed committendis. At si occasione alicuius peccati commissi daretur simplex facultas alicui, prima absolutione illorum peccatorum finiretur, quia annectitur concessio causæ, quæ ad plures actus non extenditur. Secundò probant ex facultate legendi libros prohibitos, edendi carnem diebus ieiunij, sacrificium offerendi in domo priuata: sed in his spectanda maximè est causa concessionis, quæ ad vnicam lectionem, & comestionem, & sacrificium arctari potest. Quando autem causa, ob quam conceditur priuilegium, nō ita limitatur ad plures actus extendi potest. Qua ratione priuilegium concessum alicui, & eius familiaribus, vt tempore interdicti diuinis assistant, non solùm extenditur ad familiares, qui de præsenti sunt, quando conceditur priuilegium, sed ad alios, qui fuerint successu temporis. sic Matienzo *suprà n. 5.* Addunt tertiò Salas, Azor, & Felin. quandò res aliqua natura sua, vel more postulat iterationem, primo actu non finitur. Probant primò, testator præcipiens hæredi, vt vestiat, & alat viduam, intelligitur toto tempore viduitatis, nec sufficit semel vestire. Probo, quia illa verba, vestiat, & alat, continuationem denotant, aliàs mandaret testator, dari illi vnicam vestem. Secundò, si legasti vxori Titij alimenta, præsumi potest te legasse secundæ vxori, quod intelligo, si causa legandi fuit Titius: secus si ex parte vxoris se tenebat, quia tunc legatum cum illa finitur. quod satis probatur ex his, quæ supradicti Doctores statim subiungunt, dicunt enim, si Titius vxori suæ alimenta legauit, intelligi legata vxori, quam de præsenti habebat, non alteri, quia causa legandi videtur ex parte vxoris stare. Tertiò, si quis instituat posthumū, censetur instituisse plures, si fuerint, quia non est maior ratio de vno, quàm de alio. Quartò, si testator reliquit domum suam vt in ea habitaret filia sua vidua, quoties ipsa vidua fuerit, gaudebit priuilegio, imò probabile mihi videtur, etiamsi nubat, gaudere, dummodo, non ratione viduitatis exprimat pater relinquere domum, sed apposuerit nomen viduæ ad significationem, & denotationem filiæ, cui legatum relinquebat.

Pvnctvm XV.

Qua ratione priuilegium cesset, cessante causa finali, ob quam fuit concessum?

1 *Si priuilegium nondum sit integrè concessum, cùm cessat causa finalis, cessat priuilegium.*
2 *Expenditur illa grauis difficultas. An causa priuilegij, & dispensationis Romæ concessæ verificanda sit tempore concessionis, vel tempore, quo ab ordinario expeditur? Resoluitur vtroque tempore.*
3 *Priuilegia non habentia tractum successiuum, si tempore concessionis adest causa finalis, valent, tametsi postea cesset.*
4 *Quando dispensatio, seu priuilegium ad effectum integrum productum non est, si cessat causa, defendit Sanchez, cessare dispensationem.*
5 *Non admittitur supradicta sententia.*
6 *Priuilegium, & dispensatio de obligatione diuidua, & ob causam similiter diuiduam, cessat cessante causa.*
7 *Si causa concessionis integrè existit, cùm conceditur priuilegium, vel dispensatio, non cessat, cessante causa successu temporis.*
8 *Quoties ex aliqua causa redditur priuilegij vsus iniquus, cessat priuilegium.*
9 *Satisfit argum n. 4. adductis.*
10 *An peccet vtens dispensatione, cessante causa illius.*

1 PRæmittenda sunt aliqua, in quibus ferè omnes conueniunt, vt gradum faciamus ad ea, in quibus est specialis difficultas.

Primò, conueniunt Doctores: si priuilegium nondum sit integrè concessum, quando omnino cessat causa finalis concessionis, nullam esse illius concessionem, quia cessat intentio concedentis, quæ est concedere priuilegium ob illum finem. sic Tiraquell. plures referens *in tractat. cessante causa, tota limitat.* 12. Menoch. *lib.* 4. *de præsumpt.* 189. *circa finem, num.* 196. *&* 197. Sanchez *lib.* 8. *disput.* 30. *num.* 8. *&* 9.

2 Hinc deciditur grauis illa difficultas, quando debeat verificari causa finalis priuilegij, & dispensationis, quæ Romæ obtinetur ad contrahendum matrimonium: an, inquam, sufficiat verificari, quando Romæ impetratur dispensatio, an quando ab ordinario, vel confessore expeditur, an vtroque tempore simul? Cui difficultati respondeo, vtroque tempore verificandam esse causam dispensationis, & quidem de tempore, quo Romæ impetratur, (quamuis Nicol. Garcia 6. *part. de benefic. cap.* 2. *numer.* 163. affirmet non requiri, tunc verificari, sed solùm tempore quo ab ordinario, vel confessore exequuntur,) probabilius censeo oppositum, quia tunc est vera concessio, donatio, seu dispensatio ob finem, & causam allegatam, quæ si falsò allegetur, nulla est concessio ex defectu intentionis in concedente: & est decisio textus *in cap. quia circa de consanguin.* vbi nulla est dispensatio secundùm glossam, & Doctores ibi, in gradibus prohibitis ad matrimonium contrahendum, eo quòd fuerit falsò allegata proles, siquidem vnica filia, quam habebat ille nobilis, cum quo dispensabatur, iam erat mortua; clariùs deciditur *in cap. si eo tempore, de rescriptis, in* 6 vbi nulla est prouisio de beneficio curato facta, qui tempore datæ carebat legitima ætate, quamuis tempore collationis illam habebat.

De tempore autem, quo ab ordinario, vel confessore expeditur dispensatio, an tunc debeat causa finalis verificari?

Negat Mascard. *de probation. conclus.* 1128. *num.* 22 vbi in hæc verba dicit. Quintò conclusionem declarabis, vt tunc impetranti necesse sit probare narrata esse vera tempore impetrationis, per *cap. quia circa, de consanguinitatibus, & affinit.* vbi habetur: si quis narret habere filiam, & habeat tempore impetrationis, quæ postea tempore comprobationis mortua sit, sufficiat probare, se habuisse tempore impetrationis, sicuti dicitur de læsione probanda tempore contractus, *in l.* 2. *l. si voluntate, Cod de rescind. vendit.* sic asseuerauit Rebuff. *in præfat. de rescriptis, numer.* 56. *vers.* 14. consentit Emanuel Saa *in vtraque editione, verbo gratia, numer.* 9. *&* 10. Et ratio esse potest, quia ordinario, vel confessori committitur executio dispensationis. Ergo dispensatio iam ante illorum expeditionem facta est.

Verùm probabilius existimo illo etiam tempore, quo ab ordinario, vel confessore expeditur dispensatio, verificandam esse causam concessionis; quia verè ordinarius, vel confessor dispensat. Quod constat tum ex verbis indulti, quæ dicuntur in decretis, si preces veritati nitantur, cum illis dispenses, &c. Tum etiam, quia ante hanc expeditionem dispensationis, si matrimonium contraheretur, nullum erat. Ergo signum est non esse dispensatum ante; ergo si tunc dispensatur, tunc debet adesse causa dispensationis: sic Couarr. 4. *decret.* 2. *part. cap.* 6. §. 9. *num. vltim.* Mandos. *praxi signaturæ titul. de dispensation. versicul. dispensatio est.* Gallego *de cognation. spirituali, cap* 3. *numer.* 23. *& cap.* 4. *num.* 17. & alij, quos refert, & sequitur Sanchez *lib.* 8. *disputat.* 30. *numer.* 12. Nicol. Garcia *illa* 6. *part. cap.* 2. *à num.* 270. *& num.* 289.

3 Secundò, certum esse debet, si priuilegium sit ex illis, quæ actione ipsius concedentis perficiuntur, neque habent tractum successiuum, si tempore concessionis vera fuit causa finalis, ob quam fuit concessum, etiam si postea cesset, non perit priuilegium. Exemplis rem declaro. Absolutus fuisti ab excommunicatione, dispensatus in irregularitate, in voto, vel alio impedimento, si tempore dispensationis, vera fuit causa allegata, etiamsi postea cesset non cessat dispensatio, ex *reg.* 73. *de reg. iur. in* 6. ibi, *factum legitimè retractari non debet, licèt casus postea eueniat, à quo non potuit inchoari.* Item donasti Petro centum ob paupertatem, quam habuit tempore donationis, venit postea ad pinguiorem fortunam, non cessat donatio. Ratio est, quia effectus iam consummatus non dependet à causa concessionis; causa enim solùm ad productionem illius, non ad conseruationem necessaria fuit. Adde similia priuilegia absolutè concessa cessare non possunt ipso facto, sed indigent reuocatione concedentis. Ergo dum non adest talis reuocatio, ipsa priuilegia, & dispensationes perseuerant. Denique aliqua ex supradictis nec reuocatione cessare possunt: omnia enim illa priuilegia, & dispensationes, consistunt in remotione alicuius impedimenti, si semel illud impedimentum tollatur, iam redire non potest, non enim redire potest excommunicatio, irregularitas, votum sine voluntate vouentis, si semel sublata sint, & ita relato Bart. Iasone, & aliis docet Menochius *lib.* 4. *præsumpt.* 189. *circa finem, num.* 197. Tiraquell. *in tract. quod cessante causa, cesset effectus,* 1. *part. limit.* 12. Suar. *lib.* 6. *de legibus, cap* 30. *à num.* 4. Sanchez *lib.* 8. *de dispensat. disput.* 30. *num.* 10. Emanuel Saa *verbo gratia, num.* 6. Ex quo fit, si cum irregulari dispensetur ob eius paupertatem ad beneficium, & ordines; & ordinibus susceptis, & beneficio acquisito diues factus est, non cessat, nec cessare potest eius dispensatio, quia iam habuit suum consummatum effectum; sic Doctores suprà relati Et idem est de matrimonio contracto virtute dispensationis ob paupertatem factæ nam etiamsi postea puella diues effecta est, matrimonij dispensatio non reuocatur. Neque in his, & similibus est dissensio.

4 Quare difficultas est, quando dispensatio ad effectum integrum perducta non est, & cessat integrè causa dispensationis, antequam perducatur, an tunc cesset dispensatio?

Sanchez plures referens *lib.* 8. *de dispensat. disput.* 30. *num.* 14. existimat cessare dispensationem ita vt eius vsus non solùm illicitus, sed inualidus sit. Addit tamen *num.* 17. non ita cessare, quin si postea redeat causa, ob quam fuit concessa dispensatio, & ipsa dispensatio redire non possit. Quocirca affirmat non propriè cessare, sed suspendi eius valorem, quousque causa concessionis præexistat, variis argumentis suam sententiam probat. Primò ex *cap. generaliter,* 16. *quæst.* 1. *& cap. tua, de cleric. non resident. & cap Abbate, in fine, de verbor. signif* vbi reuocatur gratia, & priuilegium cessante causa. Secundò ex l. *Vranius,* 72. *versic. sed cum duo ff. de fideiussorib.* vbi quædam fideiussoris obligatio extinguitur; & redditur ratio his verbis: *vt quemadmodum incipere aliàs non possunt, ita nec remaneant.* vbi gl. verb. *remaneat,* inde infert, quod impedit faciendum, destruere quoque iam factum: quod impedit, inquam, faciendum per modum causæ finalis, impedire iam factum quoad illum effectum, qui non est in esse productus, vel si partim productus est, impedit effectum successiuum, qui commodè diuidi potest. Tertiò, quia faciliùs tollitur priuilegium, seu ius extraordinarium, & speciale, quale est dispensatio, quamuis commune. *l. ius militis,* §. 1 *& ibi gl verb quocumque modo, Cod ad senatusconsult. Velleianum,* & docent multi alij, quos refert, & sequitur Tiraquel. *in tract. cessante causa, limit.* 11. *fine.* At ius commune cessat, cessante causa eius finali, vt apud omnes est compertum. Ergo à fortiori ius speciale. Et confirmat, quia lex generalis indulgens priuilegium aliquod cessat, cessante causa eius finali. Ergo à fortiori, priuilegium, & dispensatio priuata cessabunt. Tum quia maiori firmitate gaudere debet priuilegium omnibus per legem indultum, quæ tanta consultatione fit, quàm priuilegium priuatæ personæ, quæ passim conceditur. Tum etiam, quia priuilegium per legem indultum latè est interpretandum; secus verò priuilegium, & dispensatio communi iuri derogans. Quartò probat, quia actus non operantur vltra agentium intentionem; *cap. quemadmodum, de iureiurand.* at in omni dispensatione subintelligitur conditio, si causa permaneat, aliàs iniquus esset dispensator, si vellet dispensationem extendi ad eum casum, quo causa prorsus cessaret. Et confirmat ex *l. facto, in princ. ff. de vulgar. & pupil. substit.* vbi deciditur priuilegium patri concessum substituendi filio furioso, cessare filio sanæ mentis effecto, & euanescere substitutionem illi antea factam; cùm tamen priuilegium iam esset ad

effectum

effectum deductum: quia is reuocabilis erat, & reddit textus rationem his verbis, *etenim iniquum incepit fieri beneficium Principis, si adhuc id valere dicamus, auferret enim testamenti factionem homini sanæ mentis.* sic ergo in nostro casu, cùm cessante causa incipiat esse iniqua dispensatio: vt pote quæ absque vlla ratione ex tunc eximit priuatum à iure communi, vel naturali diuino, in præiudicium communitatis, cui id scandalo est, cessabit tunc quoad effectum, qui commodè reuocabilis est. Et confirmat amplius, quia paria sunt nullam ab initio fuisse causam, & fuisse aliquam, sed illam omnino finitam esse, vt expressè probatur ex *l. 1. ff. de condictione sine caus. & l. nihil interest, ff. de nautico fænore.* & docet Afflictus, quem refert, & sequitur Tiraquel. *tractat. cessante causa, in princip. num.* 14. At quando à principio nulla esset causa, dispensatio irrita esset, vel illicita. Ergo eodem vitio afficietur, si postea perseueret: at credendum non est, velle dispensantem peccare intendendo, vt dispensatio vim habeat in eo casu, in quo dispensatio aut irrita esset, aut illicita. Quintò probat, quia *regul. in ambiguis pro dotibus* 85. *§. non est nouum, num. 3. ff. de regulis iuris*, probat actum legitimè retractari, quando res ad eum casum peruenit, vt causa finalis deficiat. Tandem probat, quia absurdum videtur, vt is cum quo legitimè dispensatum ad carnium esum ratione debilitatis dubiæ, & quæ ex se non excusabat seclusa dispensatione, possit eis vesci, si integram & firmam valetudinem recipiat.

5 Cæterùm hæc sententia sic vniuersaliter posita mihi probari non potest; contradicit enim formæ dispensationis absolutæ, & facit omnes dispensationes fieri conditionatas, vt statim videbimus. Quocirca distinguendum censeo inter causas dispensationis; aliæ enim sunt integrè existentes, quando conceditur dispensatio; aliæ verò habent tractum successiuum, sicut & ipsa dispensatio habet. Exemplo distinctionem manifesto. Dispensat tecum Pontifex in voto castitatis ob carnis tentationem, & in impedimento matrimonij ob paupertatem, & in pluralitate beneficiorum ob munus, quod geris: integra causa dispensationis adest, quando conceditur dispensatio, quia non conceditur dispensatio in voto castitatis ob tentationem præteritam, neque futuram: neque dispensatur in matrimonij impedimentis ob paupertatem, quæ non est; sed ob illam, quæ de præsenti existit. Verùm si Pontifex tecum dispenset in esu carnium ob dubiam infirmitatem, & in recitatione horarum, ob imminentes occupationes, causa dispensationis non integrè existit, sed succedit, sicuti succedit vsus dispensationis, & cum illo commensuratur; dispensat enim Pontifex tecum in esu carnium hoc mense, propter infirmitatem huius mensis: at ob hanc non potest dispensare, vt sequenti mense carnes comedas, sed ob infirmitatem, quam tunc habebis, quia infirmitas huius mensis parum deseruit ad honestandum esum carnis in mense sequenti quòd si infirmitatem mense sequenti non habes, iam cessat causa dispensationis pro illo mense, pro quo dispensatio illam requirebat. Hoc posito.

6 Dico primò. Quotiescumque priuilegium, & dispensatio de obligatione diuidua, & successiua est, & est concessa ob causam similiter diuiduam, & successiuam: cessante causa cessat dispensatio, quia dispensatur in obligatione, quandiu fuerit causa, & cùm sit multiplex obligatio multiplicem causam requirit ad illius exemptionem: & in hoc sensu vera est sententia Sanchez suprà relata, quam etiam docet Suarez *lib. 8. cap.* 30. *n.* 18. & Tiraquel. plures referens *in dict. tract. cessante causa, limit.* 23. *num.* 11. Et satis apertè confirmatur de dispensatione ieiunij, & recitatione horarum, ob infirmitatem dubiam, quamuis Salas statim allegandus etiam in hoc exemplo affirmet non cessare dispensationem, quod non probo.

7 Dico secundò. Quoties dispensatio, aut priuilegium conceditur ob causam, quæ integrè tunc existit, nullo modo desinit, aut suspenditur ob causæ cessationem: sic docet Suarez *lib. 8. de legib. cap* 30. *à n.* 12. Salas *disp.* 20. *sect.* 6. *n* 67. *& seq.* Gutierr. *canon. quæst. lib. 1. cap.* 15. *num.* 22. *initio & fine. & lib. 2. cap.* 15. *n.* 10. *&* 152. Tiraquell. *tract. cessante causa, in princip. n.* 92. *&* 94. Syluest. *verbo dispensatio, quæst.* 6. Eman. Saa *verb. gratia, n.* 6. & alij plures relati à Sanchez *lib.* 8. *disp.* 30. *n.* 13. quam licèt ipse Sanch. non sequatur, affirmat esse probabilem. Probo primò, quia tota causa, quam priuilegium, & dispensatio ad sui valorem requirit, est cùm priuilegium, & dispensatio conceditur, vt suppono. Ergo quòd in posterum cesset, nihil interest priuilegio, & dispensationi; quia non propter futuram causam, sed propter actu præsentem fuit concessum. Secundò per priuilegium, & dispensationem legitimè factam, est ius priuilegiario acquisitum; quia eo ipso, quod est legitima dispensatio, & legitimum priuilegium, habet ius vtendi illo: at ius semel quæsitum non reuocatur ex cessatione causæ, ob quam fuit prius concessum, vt optimè aliis relatis docet Menoch. *lib. 4. præsumpt.* 119 *n.* 197. Gutier. & Tiraquell. *sup.* Ergo. Tertiò, communis est distinctio dispensationis, & priuilegij in absolutum, & conditionatum: & priuilegium conditionatum vocatur, quòd dependenter ab aliqua cõditione conceditur, ita vt priuilegij duratio commensuretur cum causæ duratione: vt sumi potest ex *c. Abbate, de verbor. signif.* vbi tandiu monasterium prærogatiua ibi præscripta debet gaudere, donec in illo viguerit obseruantia regularis. Priuilegium verò absolutum est quod non arctatur durationi alicuius conditionis, sed ob causam semel positam conceditur. Ergo quòd postea cesset causa, priuilegium cessare non debet; causa enim temporalis, & transiens honestare potest concessionem aliquam, & priuilegium perpetuum. Quartò probo aliquibus exemplis; si enim cum muliere ob eius paupertatem dispensetur in impedimento consanguinitatis, & antequam matrimonium contrahat, diues facta sit, non ex eo amittit dispensationem, neque eius vsus suspenditur, quia non fuit concessus sub conditione, si paupertas perseuerauerit toto tempore ante matrimonium, neque hoc inuestigatur à contrahentibus, essetque occasio non leuis scrupulorum: vt bene dicit Nicol. Garcia 6. *p. de benefic. c.* 2. *n.* 291. Item datur puellæ dispensatio in voto castitatis, ob periculum incontinentiæ, ex vi huius dispensationis absolutè concessæ soluitur vinculum voti. Ergo illa non solùm semel, sed pluries potest nubere, etiamsi iam periculum incontinentiæ non habeat; quia aliàs non fuisset facta relaxatio voti, & obligationis ad Deum, sed suspensio. Deinde priuilegium concessum religioni accipiendi, vel non soluendi decimas, ob eius regularem obseruantiam, & singularem fructum in proximos, etiamsi postea cesset huiusmodi causa, & deueniat ad statum, in quo Pontifex tale priuilegium minimè concederet, non obinde cessat priuilegium ipso facto; quia non fuit concessum sub illa expressa conditione, sicuti *in cap. Abbate, de verb. signific.* fuit concessum.

8 Dico tertiò. Quotiescunque ex aliqua circunstantia priuilegij vsus reddetur iniquus, cessat pro tunc priuilegium. Conclusio est omnium, & ex terminis liquet, aliàs liceret, quod illicitum est. Qui modus cessandi priuilegium vocatur à Suar. *lib. 9. cap.* 30. *num.* 6. per cessationem causæ finalis contrariæ; quia contrariatur causæ, ob quam fuit concessum: quod non mihi plenè satisfacit, quia priuilegium decimandi ex aliqua Ecclesia concessum alicui ob specialem seruitutem Romanæ Ecclesiæ factam, suspendi potest, si Rector illius Ecclesiæ non habet congruam sustentationem, & tamen tunc non cessat ratio concessionis: hæc enim cessare non potest, siquidem non potest non esse factum illud seruitium Ecclesiæ Romanæ: necessitas autem rectoris non est contraria illi speciali seruitio, sed exemptioni. Ergo non benè explicatur hic modus cessationis, per cessationem causæ finalis contrariæ. Sed est quæstio de nomine, ac proinde parui momenti; quod enim ab omnibus admitti debet, est cessare vsum priuilegij, quoties redditur ex aliqua circunstantia iniquus.

At dices, quando cessat causa finalis concessionis priuilegij, priuilegij vsus est iniquus. Ergo semper cessat priuilegium cessante causa finali illius.

Respondeo negando antecedens, quando propter causam integrè existentem concessioni fuit priuilegium, aut dispensatio concessa, quia tunc iam habet vsus dispensationis sufficientem honestatis rationem, scilicet dispensationem legitimè factam, & vtilitatem ipsius priuilegiati: vnde si ex alia circunstantia non vitiatur, licitus erit illius vsus. Dixi cessare pro tunc priuilegium, quia non extinguitur, sed sopitur, argum. *c. Abbatis, de verbor. significat. in fine* & tradit ibi glossa *verbo donec.* Suarez *lib. 8 cap.* 30 *n* 22. Sanchez *lib. 8. disp.* 30. *n.* 17. cum Mencha *lib. 1. controuers. illustr. c.* 46. *n.* 3. *& lib. 1. de successionum progressu, in præfatione, n.* 67.

9 Argumenta pro sententia Sanchez adducta nobis non aduersantur; probant enim cessare priuilegium cessante causa concessionis, quando concessio petit causam successiuam concessioni commensuratam; vel quando concessio redditur iniqua ex aliqua circunstantia superueniente. Sed vt clariùs veritas constet, placet omnia argumenta percurrere.

Ad primum ex *cap. generaliter*, quod desumptum est ex Cod. Iustiniani, constat, dari priuilegium immunitatis ab omni tutela, & cura cuiuscunque generis, & cuiuscunque personæ, omnibus Episcopis, Presbyteris, Diaconis, & Subdiaconis, & Monachis, qui apud sanctas Ecclesias, vel monasteria permaneant non diuagantes: quare si diuagantes officiis diuinis non intersint, perdant huiusmodi immunitatem, quia propter hoc ipsum conceditur. vt ibidem dicitur Ecce quomodo causa concessionis est successiua, scilicet permanentia. Eodem modo respondetur *cap. tua, de clericis non residentibus*, ibi enim studiorum gratia erat canonicis indultum, vt in absentia fructus percipiant præbendarum suarum: ipsi verò accepta licentia ad villas se transferunt. Dicit, inquam, Pontifex Innocent. præfatam indulgentiam illis competere non debere, & meritò; quia ob causam successiuam, scilicet assistentiam in studiis, illis fuerat concessa, quæ expositio clariùs competit *cap. Abbati, de verbor. signific.* vbi conceditur cœnobio sancti Bertini, vt ex illo Alciatens. Monachi sibi eligant personam idoneam in Abbatem tandiu, donec ibidem viguerit obseruantia regularis. Ecce priuilegium dependens à viridi obseruantia, quæ est causa successiua.

Ad secundum ex l. *Vranius* respondeo illam obligationem

omninò extingui, quia peruenit ad statum, à quo incipere non potuit, non propter cessationem causæ finalis, sed propter circunstantiam aduenientem, quæ reddit illius obligationis vsum iniquum: & cum glossa dicit, quod impedit faciendum, destruere iam factum intelligendum est, quando est impedimentum honestati contrarium; secus verò, quando est impedimentum per præcisam cessationem causæ.

Ad tertium cum eius confirmatione concedo facilius mutari posse priuilegium, quàm legem: tum reuocatione, tum decisione, quia faciliùs à Principe reuocari potest, & faciliùs suboriri potest aliqua circunstantia, quæ vsum priuilegij impediat: at non inde sequitur debere cessare ex omni causa, qua lex cessat, lex enim cessat deficiente causa eius finali adæquata, quia ex huiusmodi defectu redditur inutilis: ac iniustum est obligare subditos ad obseruantiam legis inutilis. Ergo. Priuilegium verò, & dispensatio, etiamsi cesset causa, ob quam fuerunt concessa, vtilia esse possunt priuilegiato, & ex alia parte non obligantur ad illius vsum. Ergo.

Ad quartum concedo priuilegium non operari vltra concedentis intentionem: at intentio concedentis absolutè priuilegium, est, vt vtatur priuilegiatus illo etiam cessante causa, ob quam fuit concessum. Neque obinde fit peccare priuilegiatum, neque peccare concedentem: non peccat priuilegiatus, quia priuilegio ritè concesso vtitur, neque peccat concedens priuilegium, cùm ob legitimam causam concedat, quæ causa non requiritur, vt semper existat, quoties fuerit vsus priuilegij. Neque obstat tunc adesse causam, ex qua posset priuilegium incipere, quia plus requiritur ad inceptionem priuilegij, quàm ad eius continuationem, vt optimè ipsemet Sanchez probat *illa disput. 30. num. 8.* Ex qua doctrina infert ipse non cessare dispensationem, si causa finalis non omnino cessauit, quamuis reliquæ manentes non iudicarentur sufficientes ad priorem dispensationis concessionem Ergo idem debet dicere, etiamsi omnino causa cesset.

Ad confirmationem ex *l. ex facto*, respondeo substitutionem illam euanescere, si filius sanæ mentis efficiatur, quia ex subiecta materia constat fuisse conditionalem, nempe si filius in furore vsque ad mortem perseueret, aliàs vt bene dicit textus, iniqua esset substitutio: & ratione circunstantiæ, quæ reddit substitutionem iniquam, cessat substitutio.

Ad secundam confirmationem ex *l. 1. ff. de condictione sine causa, & ad l. nihil interest*, respondeo, sicut ad quartum dixi, magis requiri ad honestam inceptionem priuilegij, & dispensationis, quàm ad illorum continuationem: ad inceptionem enim requiritur legitima causa: secus verò ad illius continuationem, decet enim concessum à Principe beneficium esse mansurum: *reg. decet. 17. de regul. iur. in 6.*

Ad quintum ex *regula in ambiguis*, dico probare, cessante causa concessionis posse sæpè à Principe reuocari priuilegium: at non probat Decius ipso facto priuilegium cessare.

Ad vltimum negat Salas *disput. 20. sect. 6. fine*, absurdum esse sic dispensatum vesci carnibus, etiamsi iam causa infirmitatis cessauerit; quia retinet dispensatio suum valorem, eo quòd data fuerit ob infirmitatem, non solùm præsentem, sed quam probabiliter concedens existimabat futuram. At credo in tali casu cessare dispensationem, quia dependenter à causa futura fuit concessa, quæ cùm cesset, cessabit dispensatio.

10 Ex his patet decisio illius quæstionis, an peccet vtens dispensatione cessante causa illius?

Respondeo iuxta supradicta non peccare, si dispensatio fuit concessa ob causam actu existentem, quia verè manet dispensatus, legibúsque solutus: at peccare, si dispensatio fuit ob causam successiuam, & vsum dispensationis commensuratum, quia cessat dispensatio; creditur enim dependenter ab illa causa fuisse concessum, siquidem præsens infirmitas non est sufficiens causa concedendi perpetuam dispensationem in ieiunio: concedere autem dispensationem sine causa, vel sine causa sufficienti, etiam in propria lege non est præsumendum de Principe. Ergo affirmandum est dispensationem esse dependentem ab existentia causæ, ac proinde illa cessante cessare dispensationem, esto contrà teneat Salas *suprà dicta disput. 20. sect. 6. à n. 66. versic. ego in hac re, & seqq. & num. 65.* refert aliquos recentiores id probabile existimare.

P V N C T V M XVI.

Verùm cesset priuilegium, rescriptum, & dispensatio morte concedentis.

EX huius puncti enodatione pendet decisio plurium difficultatum, ideo placet exactiùs rem explicare, neque breuitatis solitæ obliuiscar: si enim priuilegium, rescriptum, & dispensatio, non fuerint in statu integro, morte concedentis non pereunt, vt dicemus ex omnium sententia. Quapropter inuestigandum est, quando dicantur esse in statu integro, quando in statu inceptionis, & primò loqui debemus de rescriptis iustitiæ, & ex ibi dictis facile erit inferre, quid dicendum sit de rescriptis gratiæ.

§. I.

Quando rescripta iustitiæ, & gratiæ dicantur esse in statu integro, quando dicantur esse incepta.

1 *Triplicem sententiam refert Sanchez, qui sentit per solam citationem iuridicam desinere rem esse integram, & perpetuari iurisdictionem in rescriptis iustitia.*

2 *Censerem probabilius sufficere iudicem iurisdictione incepisse vti, tametsi citationem non fecerit. Sed quia commune est citationem requiri, illud est sequendum.*

3 *Sufficit citationem egressam esse à delegato, tametsi parti intimata non fuerit, defendit Sanchez, vt probabilius.*

4 *Censeo probabilius oppositum.*

5 *An requiratur trina citatio in casibus, in quibus per edictum citari quis potest, vt perpetuetur iurisdictio? Probabilius videtur sufficere vnam citationem.*

6 *Perpetuaturne iurisdictio, ex eo quod delegatus subdelegauerit? Probabilius est non perpetuari, tametsi partibus præsentibus fiat.*

7 *Per rescripti præsentationem non firmatur iurisdictio.*

8 *An per vnam citationem firmetur iurisdictio rescripti plures causas continentis? Sed distinctione respondetur.*

9 *Quid si constituatur iudex delegatus ad vniuersitatem causarum, & citationem in vna causa faciat? Affirmo cum Sanchez firmatam esse circa omnes iurisdictionem.*

10 *Si causa commissa non indiget citatione, prima muneris executione facta, firmatur iurisdictio.*

11 *In rescriptis gratiæ ex vocatione partis dicitur negotium cœptum.*

1 DE rescriptis iustitiæ refert Sanch. *lib. 8. disp. 28. à num. 8.* triplicem sententiam.

Prima affirmat desinere rem esse integram, eo ipso, quo iudex cœperit iurisdictione sibi data vti, etsi citationem non fecerit. Quia modus firmandi, & radicandi iurisdictionem est per vsum ipsius. Si igitur ante citationem vti iurisdictione potest, iam iurisdictionem firmat. Adde, iurisdictio delegata tunc dici potest esse integra, quando nullum illius vsum habuisti. Ergo si in virtute illius aliquem vsum exercuisti, qualis est signare locum iudicij, nominare Notarium, testes percipere, redigi litteras in publica forma, verè iurisdictio integra non est, sed potiùs cœpta. Fauet huic sententiæ *cap. licet vndique, de officio delegati, & cap. si à subdelegato, eod. tit. in 6.* in quibus solùm expostulatur ad perpetuandam iurisdictionem, quod delegatus iurisdictione delegata vti non cœperit, seu in aliquo ex illa processum non fecerit: neque ibi arctatur ad vsum per citationem, vel per litis contestationem, vel per sententiam, vel per nominationem Notarij, aut significationem loci. Ergo non est cur aliquis determinatus vsus expostuletur, & pro hac sententia adducit Sanch. plures Doctores, & videri potest Syluester *verbo delegatus, q. 6.*

Secunda sententia docet iurisdictionem delegatam integram esse, quousque lis contestata sit. Mouetur ex *cap. relatum, de officio delegati*; vbi deciditur expirare iurisdictionem delegati lite non contestata; & idem habetur *in l. regia. 21. tit. 4. part. 3.* & vltra Doctores, quos Sanch. allegat, potest allegari Salas *disput. 20. sect. 17. num. 125.* ibi, *erit autem causa saltem cœpta, quando lis fuerit contestata* Aug. de Barbosa *de potestate Episcopi, 3. p. allegat. 39. num. 29.* vbi tenet delictum non dici deductum ad forum contentiosum, quousque lis contestata fuerit, quia forus contentiosus dici non potest, nisi inter partes contentio fiat: non est autem perfecta contentio, quousque contestetur lis. Ergo neque forus contentiosus, quousque lis sit contestata. Ergo neque iurisdictio contentiosa exercita ante litis contestationem. Adde iudicium propriè esse post litis contestationem, omnia enim alia præambula illius dicuntur ex resolutis per Afflict. *praxi Florent. §. 1. cap. 1. num. 14. & seqq.* Lancel. *de attentat. in præfat. num. 7.* Pereg. *var. lib. 2. sub tit. de conditionib. num. 54.* & tradit alios referens Sigismund. Scaccia *de iudic. cap. 2. num. 22. & cap. 8. num. 15.* Ergo iurisdictio iudicialis non erit exercita, nisi post litis contestationem. Item lis non mouetur, quousque contestata non fuerit, ex text. *in c. ex parte 3. de verb. significat.* & tradit Maranta *de ordin. iudic. p. 5. tit. & omnia fiant durante instantia, num. 64.* Surd. *de alim. tit. 5. q. 3. n. 4.* Ergo neque iurisdictio ad iudicandum concessa firmata, seu exercita censebitur, quousque lis mota sit, & immediatè delegatus cœperit.

Tertia sententia, cui tanquam probabiliori adhæret ipse Sanchez docet per solam citationem iuridicam desinere rem esse integram, & perpetuari iurisdictionem, ducitur ex *cap. gratum, de officio delegati.* vbi ad firmandam iurisdictionem solùm petit citationem, ibi, *cum citatione facta negotium sit quasi cœptum,*

&

& c. vlt. de officio legati, dicitur perire iurisdictionem, si citatio non præcessit, per quos text. affirmat explicandos esse relatos pro prima & secunda sententia; quia correctio iurium vitanda est: nam textus qui generaliter dicunt requiri vsum iurisdictionis, intelligendi sunt de vsu, qui ad minus sit per citationem quia citatio est primus actus iudicij. *c. quoniam contra, de probationibus.* Textus autem dicentes per litis contestationem rem non esse integram, non id tanquam necessarium petere, sed tanquam maximè conueniens. pro hac sententia plures Doctores adducit.

2 Mihi verò maximè arridet prima sententia, quam ipsemet Sanch. validè probabilem dicit; tum ob rationes, quas ibi adduxit: tum quia decet beneficium Principis esse mansurum: tum quia licèt citatio sit primus actus iudicij, est tamen primus actus iurisdictionis, cùm ante citationem pluries exerceri iurisdictio possit. Verùm, quia video communi Doctorum sensu probatum citationem requiri, vt res desinat esse integra, ideo in praxi iudico hoc esse sequendum, quódque defendit Mol. *tract. 5. disp. 9. n. 12. & 14. disp. 19. n. 3.*

3 Sed dubium est, an sufficiat citationem egressam esse à delegato, etiamsi parti intimata non fuerit, vt censeatur res non integra?

Sanch. alios referens *n. 13.* probabilius censet sufficere. Mouetur, quia *in c. gratum, de officio delegati*, solum requiritur, vt negotium sit quasi cœptum, quod propositum sit citationis edictum. Deinde, quia citatio tribus partibus constat, ex mandato iudicis, & ex parte citanda, seu ex euictione nuntij, & ex illius assertione se citationem fecisse: at ex his tribus solum mandatum est vsus iurisdictionis. Ergo solo illo iurisdictio radicatur. Item solus iudicis actus est pensandus ad perpetuandam iurisdictionem, qui perfectus est per solum actus mandatum.

4 Cæterum retenta sententia, non per quemcunque actum iurisdictionis, sed per citationem desinere rem esse integram ad effectum perpetuandi iurisdictionem in delegato, probabilius censeo non sufficere citationem egressam esse à iudice, nisi parti intimetur: sic docet Mol. *illa disp. 19. num. 3.* Ratio est, quia vsque parti intimetur, non est vera citatio, sed expeditio citationis, neque enim dici potest pars citata, ex eo quod mandet iudex eum citari. Deinde, quia *in cap. gratum*, non expeditionem citationis, sed ipsam citationem factam expostulat Pontifex, vt negotium sit quasi cœptum, inquit Vrbanus III. *Nos autem inquisitioni tuæ aliter respondemus, quod cum in casu priori citatione facta negotium sit quasi cœptum.* Et licèt in principio dicatur, proposito citationis edicto, hæc verba non indicant citationem non esse factam, sed potius indicant esse factam: nam si propositum fuit citationis edictum, alicui fuit propositum, atque adeo aliquis fuit citatus. Adde illa verba, à parte fuerunt dicta, non à Pontifice approbata; ipse enim absolutè dicit, *citatione facta*. Deinde iura expostulantia citationem, de citatione perfecta, & consummata debent intelligi: argumento sumpto ex *cap. quia propter, & cap. cum post petitum, de electione*; sed in ratione citationis non est perfecta, & consummata, quousque ad partis notitiam deuenire possit. Ergo. At dices mandatum citationis esse citationem perfectam, quoad effectum inchoandi in iudice delegato iurisdictionem, ad cuius effectum fuit requisita. Sed respondeo non esse perfectam, quoad hunc effectum, eo ipso, quòd petatur citatio ad inchoandam iurisdictionem. Fateor, inquam, per mandatum citationis aliquo modo inchoari iurisdictionem, imperfectè quidem; sed quia non inchoatur per citationem, quæ est primus actus iudicij, ea de causa non dicitur propriè inchoari iurisdictio ad eum effectum, vt perpetuetur mortuo delegante. Et per hæc patet responsio ad rationes oppositas. Dico ergo, non solum iudicem exercere iurisdictionem, quando pronunciat citationem faciendam, sed etiam quando ipse Notarius illam facit. Non enim Notarius est, qui citat, sed iudex est, qui citat partes medio Notario, sicut voce præconis legislator legem promulgat.

5 Insuper dubitari secundò poterat, an si hæc citatio fiat per edictum, seu proclamationem, in his casibus, in quibus de iure fieri potest, debeat esse trina, vt censeatur iurisdictio perpetua, & res inchoata? Alicui videri posset trinam requiri, eo quod nullus censeatur citatus per edictum, quousque trina fuerit publicatio illius iuxta *Authent. qui semel, & l. tres denuntiationes. C. quomodo, & quando iudex.* & tradit Menoch. *lib. 2. de arbitrar. cent. 5. casu 464. n. 4.* Cæterùm probabilius censeo sufficere vnam citationem, etiam per edictum, vt intelligatur iurisdictio delegata esse incepta; tum quia *in c. gratum, & cap. si à subdelegato, & aliis relatis*, non expostulatur, nisi citatio: at verò illa vocatio per edictum, etsi vnica sit, citatio est, licèt non sufficiens, vt condemnetur citatus. Ergo firmatur ea illa delegati iurisdictio; & ita aliis relatis docet Sanch. *num. 14. & num. 16.* aduertit optimè citationem illam debere esse validam, nam si ex aliquo capite irrita fuerit, reputatur, ac si non facta; quod enim nullum est nullum potest producere effectum.

6 Tertiò dubitatur, an ex eo quod delegatus subdelegauerit causam, vel partem illius, censeatur perpetuata iurisdictio?

Pluribus, quos recenset Sanch. *num. 18.* placet esse perpetuatam, quia verè delegatus vsus fuit iurisdictione: subdelegatio enim illa facta actus iurisdictionis est. At mihi cum eodem Sanch. *ibi*, & Mol. *disp. illa 9. num 5.* probabilius videtur firmatam non esse iurisdictionem: tum quia subdelegatio non est vsus iurisdictionis delegatæ, sed est vsus iurisdictionis à lege concessæ. Lex enim concedit in his, & illis casibus subdelegare ac proinde est vsus iurisdictionis non delegatæ, sed potius ordinariæ. Excipit tamen Sanchez *ibi*, nisi præsentibus partibus subdelegatio facta fuisset; quia tunc existimat talem subdelegationem citationi æquiualere. At credo hoc concedendum non esse. Nam *cap. si à subdelegato, de officio, & potestate iudicis delegati*, quo mouetur ipse ad affirmandum subdelegationem præcisè non firmare iurisdictionem delegati, non distinguit, an fuerit præsentibus partibus facta, vel absentibus, imò potius supponit ex consensu partium factam fuisse. Item subdelegatio siue sit præsente parte, siue absente, non est vsus iurisdictionis delegatæ, sed à lege concessæ. Ergo semper manet res integra. Adde iura ad nimos citationem expostulare pro forma, ad firmandam iurisdictionem delegati, vt ipsemet Sanchez *num. 10.* fatetur. Sed cùm aliquid expostulatur pro forma, non impletur per æquipollens: vt tradit Gutierrez *canon. qq. lib. 2. tom. 2. cap. 15. à num. 112. cum seq.* Bart. *in l. neminis, C. de aduocatis diuers. iudic.* Iason *in l. si procurator, C. de procuratorib. num. 2.* confirmat Beroius *in cap. cum sit Romana, de appellationib. n. 78.* Denique ipsa subdelegatio non potest dici æquiualere citationi, eo quod fiat præsentibus partibus; siquidem partes citandæ sunt denuo, vt ipse subdelegatus possit in causa procedere.

7 Quartò dubitatur, an per rescripti præsentationem desinat res esse integra, & firmetur iurisdictio?

Respondeo cum Sanchez *lib. 8. disp. 28. num 19.* & aliis ab eo relatis, nullo modo firmari iurisdictionem; quia acceptans rescriptum, non illo vtitur, sed potius se disponit ad vtendum, vt manifestè constat ex *cap. si qui, de procurator. in 6.* ibi, *post mandatum susceptum, etiam si eo vsus non fuerit.* At rescriptum firmari non potest, nisi aliquem illius vsum habueris. Ergo.

8 Quintò dubitatur quando multæ causæ distinctæ tibi in vno rescripto delegantur, vel circa vnam, vel circa diuersas personas, & vnam citationem facis, an eo ipso incepta sit quoad omnes iurisdictio?

Respondeo breuiter, si citatio illa communis fuit, eo quod citaueris vniuersaliter, vt compareant coram te partes interessentes; tunc clarum est circa omnes causas firmatam esse iurisdictionem, quia omnes illas causas citatio comprehendit; ac proinde verum est esse illarum omnium citationem factam: si verò circa vnam tantum causam citatio facta sit, etsi non desint Doctores, qui affirment perpetuari iurisdictionem quoad omnes, eo quod vsus sis rescripto tibi concesso, & iurisdictione data per illud. Nam esto sit citatio de vna tantùm causa, videtur sufficiens ad verificandum absolutum vsum illius rescripti. At probabilius censeo non perpetuari iurisdictionem, quoad reliquas, sed solùm quoad illam, de qua fuit citatio facta. Quia illud rescriptum, etsi materialiter vnicum sit; at formaliter multiplex est iuxta multiplicitatem causarum, seu personarum, quæ in illo rescripto continentur: ac proinde ex vsu illius rescripti circa vnam causam, non videtur probari illius vsus absolutus quoad reliquas. Et confirmari potest ex *l. scire debemus, in princip. ff. de verborum obligat.* vbi statuitur multiplicari stipulationes ad multiplicitatem rerum specialiter designatarum, secus verò, si nulla specialiter designetur, etiam si plures sub vniuersalitate comprehendat: & ita tenet Bart. *in l. more. n. 14. ff. de iurisdict. omnium iudic.* Imola *cap. pastoralis, §. quoniam, num. 9. de rescriptis.* Sanchez alios referens *lib. 8. disp. 28. n. 25.* Molin. *tractat. 5. de iustit. disp. 19. num. 4.* Excipe, nisi vna causa sit alteri annexa: nam tunc ex citatione illius perpetuatur in altera annexa iurisdictio ob connexionem, ex *l. fin. C. de duobus reis*, & tradit Panorm. *cap. licèt, de off. deleg. num. 5.* Molin. *suprà.* Sanchez *n. 22.*

9 Sextò dubitatur, si constituaris iudex delegatus ad vniuersalitatem aliquarum causarum, an tunc citatione facta circa vna causam, cœpta sit iurisdictio circa omnes?

Affirmat Sanchez referens plures *num. 27.* & Molin. *disput. illa 19. num. 4.* Mouentur, quia tunc est vnica commissio, vnicáque iurisdictio plures causas comprehendens. Ergo vtendo iurisdictione circa vnam causam, censeris vti illa circa omnes: cum enim in rescripto, & commissione facta, nulla causa specialiter designetur, efficitur sanè quando aliquam causam specialem iudicas, illam iudicare ex iurisdictione tibi vniuersaliter tradita: ac proinde iam firmas iurisdictionem communem.

Sed obiicies, ex citatione, & contestatione litis circa vnam causam, non infertur citationem esse factam circa aliam. Ergo neque negotium quasi cœptum circa illam: ergo neque firmatam iurisdictionem respectu illius. Item parum referre vi-

detur ad rem moralem causas singulariter esse positas in rescripto, vel vniuersaliter esse datam commissionem respectu illarum. Tum quia iurisdictio in vtraque delegatione per modum vnius datur, & potest esse æque vniuersalis: siquidem possunt enumerari omnes causæ, quæ contigerunt illo anno in tali territorio, respectu cuius constitueris iudex delegatus vniuersalis. Tum etiam, quia *in l. quid tamen, in princ. ff. de arbitr.* plura compromissa reputantur, si compromissum plures causas comprehendat?

Respondeo ex citatione circa vnam causam non inferri esse citationem factam circa alias: at inferri te vsum esse iurisdictione, quam habes circa illas; quia est eadem iurisdictio omnium. Ad confirmationem nego parum referre ad perpetuandam iurisdictionem circa omnes causas esse commissionem per modum vnius, vel plurium; siquidem quando nominantur causæ, non est vnica, sed plures formaliter commissiones: at quando causæ non nominantur, etsi æquiualenter sint plures commissiones, formaliter tamen vnica est, & consequenter incepta iurisdictio ratione vnius causæ, circa omnes censetur incepta. Ad legem *quid tamen*, respondet optimè Decius *in cap. pastoralis §. quoniam num. 19. de rescript.* reputari, inquam, plura compromissa, non verè, propriè, sed virtualiter. Quapropter textus non dicit absolutè esse plura compromissa, sed quasi plura, denotans solum virtualiter esse plura.

10 Aduerte tamen cum Molin. *illa disp. 19. num 4.* si tibi aliquod munus delegetur, cuius exercitium citatione non indiget, quale reputari solet, munus visitandi prouinciam aliquam religiosorum; tunc prima muneris illius executione circa aliquid eorum, ad quæ id munus se extendit, dicitur iurisdictio incepta, quia non habet alium modum inceptionis.

11 Ex his deducitur, quando rescripta gratiæ dicantur esse in statu integro, & quando in statu inceptionis; cùm enim in his rescriptis non habeat locum citatio iudicialis, sed loco illius succedat vocari partem, cum qua est dispensandum, eo ipso, quo authoritatiuè illam voces, censetur iurisdictio incepta. Item si mandes informationem fieri de veritate precum, quia iam est vsus authoritatiuus rescripti. Nullo tamen modo per præsentationem rescripti censeo rem inceptam esse, quia præsentatio rescripti non est vsus iurisdictionis per illud concessæ, sed est dispositio ad illius vsum. sic Felin. *cap. pastoralis. § quoniam, n. 3. de rescriptis.* Sanchez *lib. 8. de dispensationibus, disp. 18. num* 20.

Sed quid si rescriptum plures personas contineat, censebitur ne ex dispensatione vnius res incepta, quoad alias?

Respondeo iuxta superius dicta censeri, si vocasti communiter omnes, vel aliquem alium actum communem omnibus feceris; secus verò si totum negotium circa vnam personam actum est, & rescriptum plures personas contineat. sic relato Felin. Angel. Syluest. & aliis docet Sanchez *num. 19.*

§. II.

Quando dicatur gratia facta, quando facienda.

1 *Sumitur decisio ex cap. si tibi, de præbend. in 6.*
2 *Obstat Suarez.*
3 *Defenditur, vt probabilior modus dicendi Sanchez. Et rationibus contrariis fit satis.*
4 *Limitatur doctrina, vt procedat de facultate, & mandato prouidendi certæ personæ, & de certo beneficio.*
5 *Neque intelligitur gratia facta, quousque acceptata sit.*

1 VT videamus, quando rescripta gratiæ permaneant morte concedentis, præsupponendum est, quando dicantur habere rationem gratiæ factæ, quando faciendæ.

Resolutionem huius facultatis colligunt DD. ex *cap. si tibi, de præbend. in 6.* vbi deciditur facultatem alicui concessam prouidendi personas, idoneas de beneficiis vacaturis esse factam gratiam; quia cum prouidendæ personæ non nominentur, tota gratia videtur esse illius, cui conceditur facultas, ac proinde non expirat morte concedentis; secus verò si super prouisione certæ personæ facienda, sit data potestas eidem non ob suam, sed eius, cui prouideri mandatur, gratiam, vel fauorem: illa quidem expirat omnino, si concedens re integra moriatur. Quia illa facultas non censetur gratia illius, qui de beneficiis prouidere debet, quia non datur ei libera facultas prouidendi, quem voluerit, vel de beneficiis, quæ voluerit, sed potius censetur gratia illius, qui prouidendus est, quia in eius vtilitatem, & commodum cedit: quæ cum non reputatur facta, sed facienda, ea de causa perit morte concedentis re integra, circa quem textum obseruat Sanchez *lib. 8. disp. 18. n. 87.* illam facultatem, quæ tibi datur de prouisione certæ personæ in aliquo beneficio, vel de absolutione, aut dispensatione aliqua facienda in fauorem eius, qui prouidendus, aut dispensandus est, esse gratiam faciendam, si liberè vti possis illa facultate; at si tenearis ex præcepto, & mandato (inquit) illam gratiam præstare, cui gratia facta. probat, quia in priori casu nemini est ius quæsitum per illas literas non dispensaturo, quia in eius fauorem illa facultas non conceditur, vt suppono, non dispensare, vel si ne dispensare do, quia relinquitur arbitrio dispensantis, ac proinde non est. Ergo non habet ius ad dispensationem, at si dispensare tis, iam censetur gratia facta: at si omnino necessarius sis, iam censetur gratia facta dispensando, & solum exigitur tunc executio, quam negare non potes.

2 Sed aduersus hunc modum dicendi insurgit Suarez *lib. 8. de leg. c. 31. n. 13.* quia esse mandatum sine necessarium, seu ex obligatione, potius videtur obstare gratiæ factæ, quàm illa statuere. nam illa necessitas transit in mandatum: mandatum autem perit morte mandantis re integra: ex *cap. gratum, cap. relatum, de off. deleg. & l. mandatum, C. mandati.* Et confirmat, quia absoluendum esse creditur est, vt licentia data Sacerdoti ad te absoluendum in tui fauorem sit gratia facienda, & pereat, si nullum Sacerdoti præceptum de tali confessione audienda imponatur, & si præceptum imponatur, cùm præceptum gratia facta, & duret, si præceptum imponatur. Propter hæc Suarez num. 18. censet spectandum esse, ad quem rescriptum directè referatur. Nam si dispensaturo referatur dispenset, etiam si in vt te à peccatis absoluat, vel tecum dispenset, affirmat non esse gratiam in fauorem tui datum illi sit rescriptum; affirmat non esse rescriptum solum tibi factam, sed faciendam, quia per tale rescriptum illam debet videtur tibi paratam esse causam, quæ gratiam illius confert. At si rescriptum ad te referatur, vt ratione illius eligas Confessorem, qui tecum dispenset, vel absoluat, vel de beneficio prouideat, gratia censetur tibi facta, siue Confessor teneatur dispensare, absoluere, & prouidere, siue non; quia illa facultas tibi per rescriptum concessa, est quasi dispensatio facta in te. Et idem tenet noster Molin. *tract. 5. de iustit. disp. 10. num. 4.* D. Sahagun de Villasanc. *in cap. relatum, de off. deleg. n. 14.*

3 Cæterùm retinendus est, vt probabilior, modus dicendi Sanchez, quem sequitur Nicol. Garc. *6 p. de benefic. cap. 2. §. 3. à num. 304.* Non enim attendendum est, ad quem rescriptum gratiæ referatur, seu cui gratia in effectu fiat: in effectu autem fit gratia dispensando, siue rescriptum referatur ad dispensantem, siue ad dispensandum, cùm in fauorem solùm dispensandi datum sit. Quid enim tua interest dari huic Sacerdoti licentiam, & mandatum te absoluendi, & dispensandi, &c. in tui fauorem, si volueris ad illum accedere, & elegeris in Confessorem, quàm dare tibi potestatem eligendi illum in Confessorem, qui tecum dispenset, &c. Imò, si bene aduertis, in vtroque casu datur potestas Sacerdoti ad tuam electionem. Ergo si in vno casu est gratia facta, in vtroque debet esse. Quocirca verissimo non solùm rescriptum, in quo tibi conceditur beneficium primò vacaturum, esse gratiam factam, si mandetur ordinario vt te prouideat, sed etiam è contra dirigatur mandatum ad ordinarium, vt te de primo beneficio vacaturo prouideat, quia in vtroque casu non tam ordinarius tibi confert gratiam quam exequitur gratiam à Pontifice factam. Neque obstant rationes adductæ pro modo dicendi Suarez. Fateor enim mandatum expirare morte mandantis, & minuere gratiam, si fieret illi, cui imponitur mandatum: at cùm gratia non fiat ei, sed alteri, & vt firmitatem habeat, imponitur executuro mandatum, mandatum non minuit gratiam, sed potius auget. Neque difficile creditu est facultatem in tui fauorem Sacerdoti concessam ad te absoluendum imposito præcepto de excipienda tua confessione esse gratiam factam tibi; secus verò si nullum sit illi præceptum impositum, quia quando nullum est præceptum impositum, non habes ius ad illum cogendum, vt tuam confessionem excipiat; secus verò posito præcepto.

4 Supradictam doctrinam, limitant Rota, Gigas, Mandos Grassis, & alij, quos refert, & sequitur Nicol Garc. *d. 6 p. de benefic. cap. 1. §. 3. n. 301.* & docet Molin. *tract. 5. disp. 10 n. 2. circa fin.* vt intelligatur de facultate, & mandato prouidendi certæ personæ de certo beneficio. Et idem est de facultate cum aliquo dispensandi in re certa, & determinata: alias dicunt non esse gratiam factam, sed faciendam, quia cùm non determinetur, in quo gratia fiat, non potest dici facta, seu facienda, & videtur probari ex supradicto *cap. si tibi nulla, vers. ser. ..*, vbi non censetur gratia prouidendi facta, potestas data alicui super eius prouisione, quia non determinatur, cuiusnam beneficij debeat esse prouisio. Neque obstat, quod Hieronym. Paulus *in pract. Cancell. vers. præstantissime Doctor.* & Rebuff. *in concord. rubr. de mandatis Apostolicis, §. 1. verbo fuit purificatum.* Gutierr. *lib. 2. canon qq. cap. 19. n. 5.* Thomas Sanchez alios referens *illa disp. 18. n. 87.* excludant hanc limitationem, & affirment supradictum textum *si tibi*, debere intelligi de facultate simplici absque mandato prouidendi certam personam de beneficio siue certo, siue incerto; quia, vt bene aduertit Nicol. Garc. *à n. 301.* violatur illa interpretatione litera textus: siquidem ibi dicit *mandatur.*

5 Secundò limitari non potest, vt non intelligatur gratia facta, quousque acceptata sit ab eo, cui gratia fit, quia hæc est quædam donatio, quæ non censetur facta, quousque interueniat donatarij acceptatio. sic docet Bonacina *d. 1. quæst. 3. punct. 8.*

punct. 8. §. 1. Cæterùm reiicienda est hæc limitatio, & affirmandum est, esse integrè gratiam factam, quatenus est ex parte concedentis, etsi acceptatio non interuenerit; acceptatio enim requiritur, non vt gratia fiat, sed vt fiat firma, neque reuocari possit pro libro: & ita docet Sanchez *lib. 8. disputat. 28. numer. 43. & 69.* Suarez *lib 8. cap. 31. num. 21.* & ferè nullus est, qui hanc acceptationem requirat, vt gratia facta dicatur.

§. III.

An rescriptum iustitiæ, seu iurisdictio delegata expiret finita iurisdictione in delegante.

1 *Si res delegata integra sit, perijt; secus si non sit integra. Quo procedit, tametsi delegatus ignoret iurisdictionem delegantis expirasse.*

2 *Quid si ignorantia populi comitatur.*

3 *Extenditur doctrina, etiamsi sit delegatus à Principe: & etiamsi dixerit delegans, quovsque reuocauero, imò etiam si partes consentiant.*

4 *Quid si delegatus aliquem subdelegauit, peribit ne iurisdictio in sub delegato morte delegantis, si superest primus delegans? Proponitur triplex sententia.*

5 *Eligitur secunda sententia, vt probabilior expirare iurisdictionem in subdelegato.*

6 *Quid si primus delegans moriatur, postquam subdelegatus vti incepit iurisdictione? Sub distinctione respondetur.*

7 *Apponuntur aliqua declarationes superioris doctrinæ.*

1 SI res delegata integra sit, perit præscriptum iustitiæ, & iurisdictio delegata, secus verò si non sit integra: decisio est expressa in *cap. gratum, cap. relatum, cap. licet vndique, de off. deleg. c. vlt. §. vlt. de off. legat. c. si cui nulla, de præbendis, in 6. & l. & quia, 6. ff. de iurisdict. omnium iudic. l. 21. tit. 4 part. 3.* Ratio est, quia esto delegatus iurisdictionem acquirat per rescriptum, non radicatur in illo, quousque illa vti cœperit, neque quando illa incepit vti, vtitur vt iurisdictione sibi propria, sed vt quid delegantis, quod satis constat ex *cap. quamuis, de officio delegati, in 6.* ibi, *cum iurisdictio, ex quo ipse vsus non exstitit, non censetur in eum efficaciter transiuisse.* Ergo pereunte iurisdictione perit iurisdictio delegata, si res sit integra. Dubitant tamen aliqui, an pereat ipso iure, an ope exceptionis. Sed tenendum est ipso iure cessare. Tum quia textus, & ratio allegata id probat, & in officio conseruatorum expresse deciditur, *in c. hac constitutione, versic. officium, de offic. delegat. in 6.* Quod adeò verum est, vt etiamsi delegatus ignoret iurisdictionem in delegante expirasse, & ex hac ignorantia citationem faciat, & sententiam pronuntiet, citatio, & sententia nullam vim habeant: sic Couarr. *quæst. practicar. cap. 11. n. 1.* & testatur esse omnium Maranta *de ordin. iudic. 4 part. distinct. 5. tit. an sit iudicium ordinarium.* Gregorius Lopez *l. 21. tit. 4. part. 3. glossa 1. in fine,* Panormitanus *cap. gratum, de officio deleg. n. 10.* Molin. *tractat. 5. disp 19 n. 2.* vbi testatur esse communem.

2 Quod intelligendum est, dummodo ignorantiam delegati, non comitetur ignorantia populi. Nam si adest communis error, & ignorantia cessatæ iurisdictionis in delegante, sufficit, vt gesta per ipsum delegatum valeant, vt multis relatis docet doctissimus Thomas Sanchez *lib. 3. de matr. disp. 22. n. 59.* Molin. *disp. 21. n. 2.* Basilius de Leon optimè *lib. 5 de matr. cap 24. num. 2.* Aduerto tamen per citationem, aut contestationem litis illo tempore factam non firmari iurisdictionem in delegato, quia firmari non potest iurisdictio, quæ iam non est; delegatus enim nullam ex rescripto habet iurisdictionem, solùm enim illam habet ex communi errore vulgi in ordine ad validitatem actuum, quos fecerit ob communem vtilitatem, ex *l. Barbarius ff. de officio prætor.* & tradit plures referens Richard. *§. sed cum aliquis, Instit. de testam. n. 10.* & Basilius de Leon. *lib. 5. cap 24 n. 4.*

3 Extenditur autem supradicta doctrina, siue delegatus sit à Principe, siue sit ad vniuersitatem causarum; semper enim perit iurisdictio, pereunte delegante, quia ratio facta, & textus allegati id probant, vt bene tradit Maranta *de ordin. iudic. 4. p. distinct. 5. an iudicium sit ordinarium, vel delegatum. n. 61.* Sanchez *lib. 8. disp. 28. de matrim. n. 33. & 34.* Basilius de Leon *lib. 5. de matr. c. 23. n 14. & 6.* & alij ab eisdem relati. Secundò extenditur, etiamsi dixerit, quovsque reuocauero habeas hanc potestatem; cessat enim in re delegato, morte delegantis, si res sit integra; secus verò, si vti cœpisti iurisdictione. Sanchez *suprà n. 54.* At si tibi commissa est facultas, & rescriptum iustitiæ ad beneplacitum concedentis, cessat etiamsi illo vti cœperis, quia deficit conditio, scilicet voluntas concedentis, sub qua fuit iurisdictio concessa, vt ipsemet Sanchez notat. Tertiò extenditur perire iurisdictionem delegati, etiamsi partes consentiant, quia partes non dant iurisdictionem, neque possunt prorogare iam extinctam; ad summum enim possunt in illum consentire, tanquam in arbitrum, constat ex *l. priuata, C. de iurisdict.* ibi, *sanè si partes actis ab hoc legato* (scilicet, qui iam priuatus est) *consentiant, valebunt illa non in vim sententiæ, sed contractus,* & tradit innumeros referens Thom. Sanch. *2. disp. 28. num. 41.* Moral. *tom 2 in prælud. n. 98.* Basilius de Leon *lib. 5. de matrim. cap. 23. n. 17.*

4 Sed quid si delegatus aliquem subdelegauit, expirauit ne iurisdictio in subdelegato, morte delegantis, superstite primo ordinario delegante, si res sit tam in subdelegato, quàm in delegato integra? Quadruplex sententia refertur à Sanchez *illa disp. 28. n. 36.* & omnes sentit esse probabiles. Prima affirmat, non expirare iurisdictionem in subdelegato, quia iurisdictio in primo delegante non expirauit, & in illo specialiter debet radicari iurisdictio in subdelegato. Secunda censet expirare iurisdictionem, quia non fuit in subdelegatum efficaciter transmissa: siquidem illa vti non cœpit, ac proinde manet penes delegatum. Ergo pereunte in illo, perit in subdelegato. Tertia distinguit, si subdelegatio facta est in totum, scilicet committendo omnes vices suas, tunc censet non perire in subdelegato; secus verò si solùm partem delegationis commiserit, quia committendo omnem causam, abdicauit à se iurisdictionem, ac proinde radicatur in primo delegante; secus verò committendo partem, ex *c. super quæstionum, §. porrò, de off. deleg.* Quarta sententia, cui ipse Sanchez vt probabiliori adhæret, sentit, si delegatus subdelegauit ex commissione sibi facta à primo delegante, non perire iurisdictionem subdelegati, morte delegati superstite primo ordinario delegante, siue commiserit partem causæ, siue totam causam, quia tunc subdelegatus non videtur esse substitutus delegati, sed primi ordinarij delegantis: at si nomine proprio subdelegauit, sine speciali commissione, censet perire iurisdictionem subdelegati.

5 Inter has sententias, quæ verè probabiles sunt, mihi magis placet secunda, scilicet expirare omnino iurisdictionem in subdelegato, quam tenuit Anchar. *in cap. licet vndique, de off. delegat. quæst. 5.* Molin. *tract. 5. disp. 21. versic. sic priori modo.* Moueor ratione pro illa sententia adducta, quia dum subdelegatus vti non cœpit iurisdictione sibi commissa à delegante, non fuit in illo radicata iurisdictio; sed penes delegatum delegantem manet, ita vt pro libro possit subdelegationem reuocare, vel causam reassumere, si subdelegatus moriatur, vt habetur expressè *cap. quamuis, de off. deleg. in 6.* Ergo si perit delegati iurisdictio, peribit & subdelegati, quæ alia non est, & hoc siue nomine proprio, siue ex commissione expressa ordinarij subdelegauerit; quia hæc commissio impertinens esse videtur ad perpetuandam iurisdictionem, si aliunde ab ipso iure habeat delegatus eam facultatem subdelegandi, quam ab speciali commissione recipit. Solùm excipio, si ordinarius dixerit, ex nunc illi delego, cui tu delegatus vices commiseris; tunc enim ipsemet ordinarius subdelegare, vel potius delegare intelligitur; & ille signatus non tam erit subdelegatus, quam delegatus, ac proinde iuxta regulas delegati metienda est eius iurisdictio, & tradit alios referens Basilius de Leon *libr. 5. de matrimon. cap. 26. à numer. 14. sed præcipuè num. 16.*

6 Quid si primus delegans moriatur, postquam subdelegatus vti incipit iurisdictione sibi commissa, sed antequam delegatus illa vsus fuerit?

Respondeo, si delegatio fuit absoluta, neque aliquam iurisdictionem in causa sibi delegatus reseruauit, tunc perseuerat iurisdictio in subdelegato. Ratio est manifesta, quia per vsum iurisdictionis radicata fuit in subdelegato iurisdictio, & consequenter facta fuit independens à primo delegante, & à delegato, & videtur colligi argumento à contrario ex *cap. si à subdelegato, & de off. deleg in 6.* sed clare deciditur *in cap. si delegatus, eodem tit. in 6.* ibi, *nam talis commissio, per quam censetur etiam sententiæ prolatio commissa, nequaquam morte committentis expirat, ex quo res integra non existit* & tradit alios referens Sanchez *lib. 8 disp 28. n. 37.* Molin. *tract. 5. disp. 21. n. 4.* At si subdelegatio non fuisset absoluta, sed sub hac forma vsque ab beneplacitum meum, vel quovsque ego voluero, aut fuerit mea voluntas; tunc morte delegati expiraret iurisdictio in subdelegato, etiam re non integra, quia defecit conditio subdelegationis: constat ex *cap. si gratiose, de rescript. in 6.* & affirmat. gloss. *in cap. si delegatus, de officio delegati, in 6.* & tradit Molin. *supra,* & est communis.

Quod si delegatus vti cœperit iurisdictione commissa, antequam subdelegauerit, & subdelegatione facta, priusquam subdelegatus subdelegatione vsus fuerit, moriatur primus delegans, non obinde extinguitur iurisdictio in subdelegato, sed illa vti poterit, quia illam non habet à primo delegante, sed à delegato, cuius iurisdictio firmata fuit in delegato per vsum illius: sic colligitur ex *cap. si delegatus*; tradit Sanchez alios referens *num. 38.*

7 Quadrupliciter temperatur supradicta doctrina de cessatione iurisdictionis delegatæ morte delegantis re integra, à Sanchez *lib. 8. disp. 28. n 42. 43. & 44.* Primò vt intelligatur, quando datur noua potestas per delegationem. Nam si solum

morte

excitatur per commissionem potestas antea habita, non peribit morte delegantis, & bene, quia non habet ex delegatione potestatem, sed solum mandatum exercendi iurisdictionem, quam habet. Ergo solum mandatum peribit, & non iurisdictio. Secundò temperat, nisi iurisdictio delegata sit accessoria gratiæ iam factæ. cum enim, vt postea dicemus, non pereat gratia facta, morte concedentis, neque iurisdictio data ad illius executionem perire potest: tum, quia accessorium sequitur naturam principalis: tum, quia gratia redderetur inutilis, si simul cum illa non concederetur potestas, quæ accessoria est ad illius executionem. Tandem quia ita deciditur *in cap. si super gratia, de off. deleg. in 6.* Tertiò temperat, nisi ea potestas delegata, commissa sit nomine dignitatis: nam cùm hæc semper permaneat, & iurisdictio ab illa concessa semper permanere debet. Quando autem intelligitur facultas data nomine dignitatis, quando nomine personæ, ex supradictis constat, & ex dicendis statim amplius elucidabitur. Adde si delegatus lege aliqua constitutus sit, perseuerat delegatio, quandiu lex perseuerat. sic Molin. *tom. 5. de instit. disp. 19. n. 5. fine.* cum Panorm. & aliis *in cap. irrefragabili. §. cæterum, de off. ordin.* Ex qua doctrina infert Molin. vt quotiescumque in concilio Tridentino, aut alibi Episcopis committitur, vt procedant tanquam Sedis Apostolicæ delegati, etiamsi nunquam processerint, quia casus non occurrit, poterunt mortuo Pontifice conditore illius canonis procedere, quia lex perseuerat, & consequenter iurisdictio data per illam. Quartò imperari potest in delegatis ad res fidei cognoscendas, cuius iurisdictio non perit morte concedentis re integra ob fauorem fidei & religionis: habetur expressè *cap. ne aliqui, de hæret. in 6.* & tradit Decius *c. pastoralis §. quoniam, n. 18. de rescript.* Iason *l. more, n. 65 ff. de iurisdict. omnium iudic.* Sanch. *lib. 8. de matr. disp. 28. n. 27.*

§. IV.

An rescriptum gratiæ absolutè concessum expiret finita iurisdictione concedentis.

1 *Si gratia facta sit non expirat, secus si sit facienda.*
2 *Licentiam tibi datam in fauorem pœnitentium ad audiendas illorum confessiones, qui affirment perire morte concedentis.*
3 *Probabilius est oppositum, & fit satis contraria rationi.*
4 *Quod si indultum sit de absolutione facienda alicuius certæ personæ, communis sententia docet perire morte concedentis re integra.*
5 *Non videtur carere probabilitate oppositum, tametsi in praxi non consulendum.*
6 *Satisfit rationi communis sententiæ.*
7 *Quid facultate tibi concessa eligendi Confessorem? Resoluitur non perire.*
8 *Idem procedit in dispensationibus, quæ committuntur ordinariis, si preces veritati nitantur.*
9 *Quid de mandato, vt prouidearis in aliquo beneficio vacante? Qui censeant expirare.*
10 *Probabilius est oppositum.*
11 *Idem dicendum de facultate, & licentia testandi Episcopis concessa.*
12 *Item de facultate à Rege concessa instituendi maioratum.*
13 *Dupliciter gratia, & priuilegium concedi potest. Primò cum aliqua limitatione. Secundò absolutè si priuilegium, & gratia absolutè concedantur.*

1 REgula communis est, & omnino certa, si gratia facta sit, non expirare finita iurisdictione concedentis; secus verò si sit facienda: colligitur ex *cap. si super gratia, de off. deleg. in 6. & cap. si cui nulla, de præbend. in 6.* & tradunt ex supradictis testibus præcipuè ex *cap. si cui nulla, gloss. ibi, notab. 1.* Archid. *ad fin. vers. secus facienda.* Decius *in cap. relatum, de offic. deleg. n. 3. & in noua edit. n. 21.* Nauarr. *cap. 27. n. 255. vers. 9 & lib. 1. consil. in 2. edit. tit. de off. deleg. consil. 2. n. 1.* Gutierr. *lib. 1. canonic. qq. cap. 15. n. 24. & lib. 2. cap. 17. à princ.* Molin. *lib. 2. de primog. cap. 7. n. 63.* Rebuff. *in pract. tit. de gratia, 2. p. §. rationi congruit.* Thom. Sanchez *lib. 8 de matr. disp. 28. n. 64.* Suarez *lib. 8. de leg. cap. 31. n. 1.* & alij plures ab eisdem relati. Quando autem sit gratia facta, quando facienda, iam suprà diximus. Sed vt res clarior fiat, ad aliquos casus, in quibus potest esse aliqua difficultas, deueniamus.

2 Primus est de licentia, & facultate tibi data à Pontifice, Episcopo, vel parocho audiendi confessiones in fauorem pœnitentium, an pereat morte concedentis, finita eius iurisdictione?

Perire affirmat Philiar. *de off. Sacerd. tom. 1. p. 2. lib. 2. c. 24. ad fin.* de licentia data per Episcopum, seu alium Papa inferiorem, docet Nauarr. *summ. Hispan. cap. 27. num. 264.* D. Antonin. *3. p. tit. 17. cap. 9. fin.* Vgolin. *de off. Episc. cap. 36. §. 10. num. 3. & aliàs c. 26. §. 21. num. 21.* & de licentia data à parocho alteri Sacerdoti, docet noster Molin. *tit. 5. de instit. disp. 20. n. 5.*

Præcipuum fundamentum est, quia iurisdictio delegata perit morte concedentis, si res fuerit integra, quia non radicatur in delegato, sed manet penes delegantem, quousque delegatus ea vti cœperit. Ergo similiter hæc iurisdictio ad audiendas confessiones, ad dispensationes faciendas, peribit concedentis morte, siquidem est iurisdictio delegata. Item hæc facultas semper videtur data in gratiam pœnitentium, sed illis non est gratia facta, sed facienda. Ergo perit morte concedentis.

3 Cæterum longè probabilius est licentiam concessam Sacerdoti, audiendi confessiones pœnitentium, per Pontificem, vel Episcopum, vel parochum, non perire morte concedentis. Quia est gratia, & fauor factus, præcipuè ipsi Sacerdoti, potius quam pœnitentibus, cum non sint expressi, & nominati, & ad ipsorum petitionem: gratia autem facta non perit concedentis morte, vt diximus. Ergo. Et ita tenet Thomas Sanchez *illa disp. 28. n. 72.* Nicol Garcia *6. p. de benefic. cap. 2. n. 321.* Salas *de legibus, disp. 20. sect. 17. vers. dico sextò.* Suarez *l. 8. cap. 31. n. 3. & cap. 32. n. 9.* Ægid. de Coninch. *disp. 8. dub. 10. n. 72.* Saa *verbo gratia, n. 4* Basil. de Leon *lib. 8. de matr. cap. 19 § 1. n. 2* & alij plures, quos ipsi referunt. Et licèt aliqui ex illis solum in generali de licentia concessa loquantur; alij verò expressè dicunt, etiamsi à parocho concessa fuerit, non perire; quia nulla est in hoc ratio differentiæ. Exempli gratia, de priuilegiis, & gratiis Pontificum iura loquuntur, non quia ad sola priuilegia Pontificis sit limitandum. sic Nicol. Garcia, Basilius, Ægidius, Sanchez *suprà*, Suarez *cap. 31. n. 9.*

Neque obstat fundamentum contrarium. Fatemur iurisdictionem delegatam, si sit in materia iustitiæ, perire morte concedentis; quia ita deciditur *in cap. gratum, cap. relatum, c. licet, de off. deleg.* at cum in materia gratiæ nihil determinetur, non debet morte concedentis perire. Adde in materia iustitiæ totam iurisdictionem delegatam censeri factam in fauorem, eorum qui iudicandi sunt non in fauorem ipsius iudicis; secus verò in delegatione gratiosa.

Ad confirmationem respondeo non solùm in gratiam pœnitentium, sed Confessoris datam esse, quando persona non determinatur.

4 Secundus casus est, si detur tibi indultum, vt absoluas aliquas determinatas personas, vel cum illis dispenses ob illarum fauorem: an tunc si res integra sit, expiret morte concedentis? Sanchez *lib. 8. disp. 28. n. 75.* ex communi sententia sentit expirare, consentit Garcia *6 p. cap. 2. n. 327.* Bonacina *disp. 1. q. 1. p. 8. §. 1. n. 25.* Mouentur, quia tunc est gratia facienda, & non facta quæ expirat morte concedentis re integra ex *cap. si cui nulla, de præbend. in 6.*

5 Fateor hanc esse communem sententiam, & in praxi consulendam: at reputo satis probabile, & securum in conscientia tibi indultum non perire; censeo enim potestatem tibi datam ad dispensandum, vel absoluendum, non solum esse gratiam illius, cui est absolutio, vel dispensatio concedenda, sed etiam tui, siquidem tu vt magis idoneus electus es ad illam dispensationem concedendam: & ita tenet Emanuel Saa *verbo dispensatio, n. 6.* in editione genuina, & reformata, & indicat *verbo gratia, num. 4.* Salas illum referens *disp. 20. sect. 17. fine*, & in potestate ad absoluendum probabilius censet Suarez *cap. 31. num. 18. ad finem*, inclinat maximè, & securum reputat Basilius de Leon *lib. 8. de dispensat. cap. 19. § 1. n. 5. & n. 8.* absolutè eam tenet.

6 Neque obstat textus *in cap. si cui nulla, de præbendis in 6.* ibi enim solùm deciditur, facultatem concessam alicui super prouisione certæ personæ facienda expirare, si non ob suam, sed eius, cui prouideri mandatur gratiam, & fauorem sit concessa: quare si non solùm ob gratiam eius, cui prouideri mandatur sed etiam ob prouisorem facultas concedatur, gratia non expirat. At cum facultas absoluendi, & dispensandi videatur, non solùm in fauorem dispensandi, & absoluendi, sed etiam in fauorem absoluentis, & dispensantis fieri, perseuerare dicendum est; quia saltem ex vna parte iam est gratia facta, scilicet ex parte dispensantis: & cum hæc perseuerare non possit, nisi simul perseueret gratia facienda dispensando, vtraque perseuerat, vt multis allegatis probat Sanchez *lib. 8. disp. 28. n. 80. & 81.* Adde satis probabile videri, quamlibet facultatem datam alicui ad effectum causandum in alio esse gratiam factam illi, cui data est talis facultas, etiamsi ex speciali intentione ad alium referatur, ac proinde non perire morte concedentis, nisi in his casibus, in quibus ex iure aliud colligitur, qui solum duo sunt. Primus in materia ambitiosa, qualis est beneficialis, ex *dicto cap. si cui nulla, & cap. si super gratia, de officio delegat. in 6.* Alius in materia fori contentiosi, vt *in cap. gratum, cap. relatum, de officio delegat.* ad quem reducuntur externi contractus, & negotia humana, & aliæ leges quæ statuunt mandatum expirare morte mandantis. sic Suarez *lib. 8. cap. 31. n. 14.* & ex illo Basil. de Leon *lib. 8 cap. 19. §. 1. n. 5.*

7 Tertius casus est de facultate tibi concessa eligendi Confessorem, siue determinatum, siue indeterminatum, qui à reseruatis absoluat, vel tecum dispenset: an inquam, hæc facultas pereat morte concedentis re integra? Et dicendum est nullo modo perire, quia est gratia iam facta tibi, & beneﬁ-

beneficium legitimè à te possessum, ratione cuius potes Sacerdotem eligere, sic tenet Nauarr. *c. placuit, de pœnitent. dist.* 6. *numer.* 35. *&* 161. Henriquez *summ. lib.* 7. *cap.* 21. §. 6. Suarez 4. *tom. de pœnitent. disp.* 26. *sect.* 3. *n.* 7. *& lib.* 8. *de legibus, c.* 31. *num.* 3. *&* 19. Sanchez *lib.* 8. *disp.* 28. *n.* 72. *&* 75. Nicol Garc. 6. *part. de benefic. c.* 2. *nu.* 315. Basil. de Leon. *lib.* 8. *c.* 19. §. *n.* 7. & alij, quos ipsi referunt, quamuis contrà teneat Angel. Philiarcus, Gomezius, & alij relati à Garcia *num.* 316. in licentia concessa per Episcopum, aut alium Papa inferiorem. Quæ doctrina procedit à fortiori in facultate eligendi Confessorem data per Iubileum, quia huiusmodi facultas est accessoria indulgentiæ, seu facultas lucrandi indulgentiam, quæ cùm sit gratia iam facta, & morte concedentis non expirat, vt est communis sententia, neque etiam potestas eligendi Confessarium, quæ illi est accessoria. Item in facultate concessa eligendi Confessorem per Bullam Cruciatæ, constat non expirare morte Pontificis concedentis: tùm quia est gratia iam facta Regi, in cuius fauorem, pro expeditione belli contra infideles conceditur, tum quia conceditur pro tempore determinato: sic Sanchez alios referens *numer.* 78. Basilius de Leon. *numer.* 9. Garcia *numer.* 317. *&* 318. Item in facultate recipiendi ordines extra tempora, vel non seruatis interstitiis, celebrandi in priuato oratorio, comedendi carnes diebus prohibitis, & aliis similibus, quia hæ omnes sunt gratiæ factæ ipsi, cui tales facultates conceduntur, ac proinde perire non possunt morte concedentis, vt supradicti Doctores autumant.

8 Quartus est de dispensationibus, quę committuntur ordinariis, si preces veritati nitantur, dicendum, inquam est, expediri posse ab ordinariis, quia est gratia facta ipsi dispensando, etiamsi res fuerit integra, quando Sedes Apostolica vacauerit, sic Basilius *num.* 7. Sanch. *num.* 87. Garcia *n.* 312. Molin. *tract.* 5. *disp.* 10. *num.* 4. Salas *disput.* 20 *sect.* 17. *num.* 125. Suar. *lib.* 6. *de leg. cap.* 17. *num* 9.

9 Quintus est, si pro te à Pontifice, vel eius Legato detur mandatum, vt prouidearis in aliquo beneficio tunc vacante, an hæc gratia, & mandatum expiret morte concedentis re integra? Videtur expirare, quia mandatum morte mandatis expirat, *l. mandatum, C. mandati, & § rectè. Instit. eodem tit. c. gratum, c. relatum, de officio delegati* Item quia text. *in c. si cui nulla,* videtur id decidere: siquidem dicitur, si super prouisione certæ personæ facienda detur potestas alicui, & res fuerit integra, cum concedens moritur, perire gratiam: & ita tradit Staphileus *de litteris gratia, tit. quibus modis expirent littera ad beneficia, in princ. nu.* 1. *&* 2. Zerola 1. *p. praxis Episcopalis, verb. delegatus.* §. 1. Th. Sanch. inclinat. *lib.* 8. *disp* 28. *n.* 43. 64. *&* 81. Eman. Rodrig. *qq. reg. tom.* 1. *quest.* 9 *art.* 1.

10 Nihilominus, etsi supradicta sententia sit probabilis, probabilior mihi videtur non perire tale mandatum. Quia eo ipso, quo de prouisione certi beneficij obtinuisti mandatũ, acquisisti ius ad rem ad supradictum beneficium, quod ius maxima gratia reputari debet, ac proinde non cessat morte concedentis re integra, ex *cap. si super gratia, de officio deleg. in* 6. & tradit Gigas *de pensionib. quæst.* 91. *num.* 4. Gutier. *lib* 2 *can. qq. c.* 17. *num* 5. Henriq. *sum. lib.* 14. *cap.* 17. *n.* 7. Thom. Sanc. *suprà n.* 87. Mandos. *reg.* 10. *q.* 2. *num* 4 Nicol. Gar. 6. *part. de benefic. cap.* 2. *num.* 300. & alij plures ab eisdem relati, Et ad rationem in contrarium facile respondetur, expirare quidem mandatum morte mandantis, quando non est gratiæ factæ annexum, secus verò, si datum sit pro illius executione. Textus autem *in c. si cui nulla*, loquitur quando non pro certo beneficio, sed incerto, & posito in electione mandatarij conceditur mandatum, quia tunc non videtur gratia facta certa, & determinata, sed facienda, vt ex Rota Gigas, Mandos. Rodrig. & aliis docet Garc. *n.* 30. vel potest dici loqui text. quando non datur propriè mandatum, sed solùm licentia, & facultas, quia tunc non est executor necessarius, sed voluntarius; ac proinde cessat morte concedentis re integra: si ex Hieronym. Paulo, Rebuf. & aliis docet Sanchez *num.* 87. 95. Adde supradictam doctrinam procedere, etiamsi detur mandatum de prouisione certæ personæ, ad certum beneficium cum causæ cognitione, & citatione partis. Quia semper habet rationem gratiæ factæ, & executoris potestas accessoria gratiæ reputatur, sic ex Paulo, Rebuf. Gutierr. Sanch. *num.* 88. Garcia *nu.* 303. Quocirca si tibi sit gratiæ rescriptum concessum, ratione cuius assignatur certa pensio super aliquod beneficium, non expirat hoc rescriptum morte Pótificis concedentis: sed executor poterit ad illius executionem procedere: sic Gigas *de pensionibus, q.* 91. Gutier. *lib.* 2. *can. qq. c.* 17. *n.* 5. Sanch. *n* 88. Garc. *n.* 310. si tamen committeretur assignatio pensionis, quæ executori videbitur, tunc in opinione Garciæ, Mandosij, Roderici, & aliorum expirat, quia non censetur gratia facta, siquidem non est de re certa, & determinata. At in opinione Sanchez quæ satis probabilis videtur, non expirat; quia non est leuis gratia habere mandatum super prouisione incerti beneficij.

11 Sextus est de facultate, & licentia testandi concessa Episcopis à Papa; quæ cùm sit gratia facta, non expirat morte Papæ concedentis re integra: sic Ioann. Gutierr. *lib* 2. *pract. q.* 75. noster Mol. *de iustit.* 1. *tom. tract.* 2. *disput.* 241 *ad finem.* Sanch. *lib.* 8. *disput.* 28. *numer.* 82. Couarr. *in noua edit. in cap. cùm in officiis, de testament. num.* 8. Garcia 6. *p. de benefic. cap.* 2. *n.* 328. Fachin. *lib.* 5. *controuers. c.* 99. & alij ab eisdem relati. Adde hoc verum esse, etiamsi litteræ expeditæ non fuerint, quia est gratia perfecta eo ipso, quòd Pontifex dixit, *fiat*: sic Sanch. *disp.* 29. *n.* 7. Gonçalez *super reg.* 8. *cancellar. gloss.* 12. *n* 45. Mol. *tom.* 3. *de iustit. disp.* 599. *n.* 6. Garcia *n.* 354 Saa *verbo gratia, n.* 11.

12 Septimus est de facultate data à Rege faciendi maioratum, vel alienandi bona ipsius, & dicendum est non expirare morte concedentis re integra: & est expressa decisio *leg.* 43. *Tauri, & leg.* 2. *tit* 7. *lib.* 5. *noua compilat.* & tenent omnes: quod non solùm habet verum, quando litteræ huius facultatis sunt expeditæ, sed etiam litteris non impeditis: vt tradit Garcia *num.* 331 Sanch. *disp.* 29. *n.* 7 Gonçalez *reg.* 8. *cancellar. gloss.* 12. *à n* 45. Mol. *de iustit. tom* 3. *disp* 599. *n.* 6 Ratio est, quia, vt suprà diximus, gratia, & priuilegium non petit ad sui valorem scripturam. Si verò facultas faciendi maioratum concessa esset à ministris, & Regis consiliariis, dependenter tamen à Principis subscriptione, quæ tamen subscriptio non esset facta, quando Princeps moritur; tunc gratia facta à ministris Regis expirat, neque illa vti poteris ad instituendum maioratum, etiam successore Principe subscribente: nisi de plenitudine suæ potestatis vellet concessionem ministrorum supplere; quia tunc gratia non est perfectè facta, sed potius est in fieri: sic intelligendus est Mol. *de primog. lib.* 2. *c.* 7. *n.* 64 Gutier. *lib.* 2. *pract. q.* 74. *in princ. & q.* 75. *n.* 2. *& lib.* 1. *canon. qq. c.* 17. *n.* 14. Matien. *leg.* 2. *recop. tit.* 7. *lib.* 5. *gl.* 1. *n.* 1. *fine,* ibi Azeued. *n.* 11. *Auend. leg.* 43. *Tauri, glos.* 1. *n.* 2. & alij qui affirmant facultatem concessam instituendi maioratum litteris non expeditis à Principe perire: loquuntur enim non de facultate à Principe, sed ab ipsius ministris concessa, quæ est dependens à subscriptione Principis, vt rectè explicuit noster Mol. 3. *tom. disp.* 599. *n.* 6. Th. Sanch. *lib.* 8. *disp.* 29. *n.* 7. Gonçalez *gloss.* 12. *à n.* 45. Garcia *n.* 333.

§. V.

An rescriptum gratiæ pro limitato tempore concessum expiret morte concedentis.

1 *Non perit, quousque tempus finiatur.*
2 *Sed quid si concessum sit sub hac forma, ad annum, ad meum beneplacitum? Affirmant plures prorogari post annum, si Princeps viuit.*
3 *Censeo oppositum probabilius.*
4 *Quid de gratia, dum fuerit nostra voluntas, ad beneplacitum nostrum? Probabilius est perire.*
5 *Non caret probabilitate oppositum.*

1 COntingere potest, vt rescriptum gratiosum sit concessum pro aliquo tempore limitato. v. gr. pro tempore vnius anni; si intra illum annum concedens moriatur, non perit, sed valet, quousque annus finiatur, & hæc est vna ex rationibus, quare priuilegia Bullæ cruciatæ non pereunt morte concedentis intra illum annum contingente, quia pro duratione vnius anni fuerunt concessa, & sic sunt gratia facta pro illo anno sic Basil. de Leon *lib.* 8. *cap.* 19. *n.* 7. Sanch. *disp.* 28. *à n.* 50. & specialiter de Bulla *n.* 78. Suar. *lib.* 8 *cap.* 32. *num.* 10. Henriq. *lib.* 7. *de indulg. cap.* 21. *num.* 4.

2 Sed quid si dicat Princeps: Concedo tibi licentiam ad annum, ad meum beneplacitum, peribit ne licentia, si intra annum moriatur, vel vltra annum prorogabitur, si Princeps viuit? Affirmat Sanchez *numer.* 51. prorogari post annum, consentit Henriq. *lib.* 7 *de Indulgent. cap* 21. *num* 4. Anton Gabriel. *tom.* 3. *commun. opin. lib.* 6. *tit. de prabend. concl.* 2. *num.* 31. Quia illa concessio facit hunc sensum: Concedo tibi licentiam ad annum, & vlteriùs ad meum beneplacitum.

3 Cæterùm probabilius censeo non prorogari post annum etiamsi viuat concedens. Quia illa verba, ad beneplacitum meum, non videntur extensiua prioris facultatis, sed potiùs restrictiua illius: & facere hunc sensum, ad beneplacitum meum tibi concedo licentiam per annum: id est, licentiam tibi concessam per annum volo esse dependentem à mea voluntate. Et confirmatur. Si Princeps concederet licentiam per annum, & adderet, nisi reuocauero, clarum est non prorogari vltra annum ergo neque cùm dicit ad beneplacitum. Præterea quia sensus ille pro sententia Sanchez allatus extra proprietatem verborum esse videtur, facit enim duplicem concessionem, scilicet ad annum, & vlterius ad beneplacitum, cum tamen verba eam non admittant: non enim est concessio facta per propositionem hypotheticam, sed cathegoricam, neque per copulatiuam, sed per simplicem: & ita tenet Suarez *cap.* 32. *num.* 11. *&* 12. Ex quo mihi etiam satis probabile videtur, si intra annum moriatur concedens perire licentiam sub illis terminis datam, quia datur per annum ad beneplacitum: & cùm beneplacitum pereat, pereunte persona, perit concessio. Posset tamen non incongruè habere hunc sensum supradicta propositio; scilicet concedo tibi licentiam ad beneplacitum meum, id est, ex beneplacito meo, qui sensus non denotat conditionem concessionis, sed

potiùs

potius causam illius: se proinde perseuerat pro toto anno, etiam mortuo concedente intra illum. sic Suar. *illo cap.* 32. *in fine*, & Henriq. *c.* 21. *num.* 4.

4 Quando autem princeps concedit gratiam, apponendo illam dictionem, *ad beneplacitum meum*, vel quandiu voluero, aut fuerit nostra voluntas, dubitari potest, an pereat concedentis morte? Et quidem perire probabilius est, quia post mortem neque est voluntas, neque vllum velle, nec beneplacitum; ac proinde cessat conditio, sub qua fuit gratia facta: *cap. si gratiose, de rescriptis, in* 6.

Dices, ergo si non adderentur illa verba, sed absoluta esset concessio, periret gratia, siquidem perit voluntas, & beneplacitum, ex quibus habet gratia efficaciam.

Respondeo ex voluntate positiua concedentis habere gratiam efficaciam, vt fit, non tamen, vt conseruetur; non enim indiget ad sui conseruationem positiua voluntate concedentis; solum enim requirit, ne adsit contraria voluntas, scilicet reuocatio. At quando sub illis terminis conceditur, tunc indiget positiua voluntate conseruante, quia sub illa conditione conceditur: quare si hæc absoluté cesset, cessat & gratia: sic docent Sanchez plures referens *disp.* 27. *n.* 52. Menoch. *lib.* 1. *de arbitrar. quæst.* 69. *num.* 2. *& seq.* Couarr. 3. *var. cap.* 15. *n.* 3. Basilius *lib.* 8. *cap.* 19. *§.* 1. *n.* 9. *&* 10. Suarez *lib.* 8. *de legibus, cap.* 32. *num.* 3.

5 Addendum tamen existimo, non carere probabilitate, ex illis verbis non limitari gratiam ad vitam concedentis, sed prorogari post illam, quousque reuocetur; quia videntur in communi loquendi modo æquiualere illa verba ad beneplacitum meum, illis verbis, donec reuocauero, seu aliter ordinauero, quia dum aliter non ordinatur, semper videtur esse, & perseuerare eadem voluntas. Et confirmari potest ex vsu, & consuetudine ordinariorum, cum facultatem religiosis, & aliis personis concedunt administrandi sacramenta; subiungunt ferè semper, se velle, vt illa licentia efficaciam habeat, dum fuerit nostra voluntas: at ex his verbis non reputantur licentiæ cessare, quousque reuocentur; ergo, & ita tenet Emanuel Saa *verbo gratia*, *num* 7. in vtraque editione genuina, & reformata: ibi, gratia, in qua dicitur, donec voluero, vel donec aliter ordinauero, vel ad beneplacitum Sedis Apostolicæ, durat mortuo concedente. Ecce qua ratione pro eodem vsurpat illa verba donec voluero, vel donec aliter ordinauero: & in editione genuina subiungit (etsi contra habeatur in reformata) quod si dicat Papa, ad nostrum beneplacitum, expirare eo mortuo quidam putant, alij negant: & remittit se ad id, quod dicetat verbo *delegatus*, vbi *in n.* 3. inquit: Delegatio non expirat delegante excommunicato, aut suspenso, neque ipso mortuo, si est data ad eius beneplacitum.

§. VI.

An rescriptum gratiæ, & iustitiæ morte delegati, vel eius finito officio expiret.

1. *Delegatio personalis expirat, secus realis.*
2. *Si sub nomine proprio delegatio fiat, regulariter censenda est personalis.*
3. *Si sub nomine dignitatis realis, & ad successores transit.*
4. *Extenditur, siue res integra sit, siue non.*
5. *Item etiamsi nudum factum committatur.*
6. *Item esto si consanguineus delegantis.*
7. *Si in commissione exprimatur nomen proprium, & nomen dignitatis, censenda est commissio personalis.*
8. *Apponuntur duæ limitationes: vna approbatur, altera reiicitur.*

1 Omnes conueniunt delegationem personalem expirare, secus verò realem. Quando autem commissio fit personalis, quando realis, non est facile explicatu; quia contingere potest, esse commissionem personalem, etiamsi solùm dignitas delegati exprimatur: si in commissione addantur tales circumstantiæ, quæ indicant sufficienter electam esse industriam personæ, vt suprà diximus latius, cum de priuilegio reali, & personali loqueremur, videri potest de hac re doctissimus Menochius *lib.* 1. *de arbitrar. quæst.* 68. *à num.* 1 *vsque ad* 25.

Sed claritatis gratia notandum est tribus modis fieri delegationem posse. Primò expresso nomine delegati tantùm. Secundò illo tacito, expresso tamen officio, & dignitate. Tertiò expresso vtroque nomine: & proprio, & dignitatis.

2 Dico primò, si commissio nomine proprio fiat v. g. Petri, regulariter censenda est personalis: nisi ex circumstantiis, & subiecta materia aliud manifestè colligatur. Conclusio est ferè omnium Doctorum, quos statim referemus. Et ratio est clara, quia ad successorem non potest transire, nisi ex voluntate delegantis explicata: cum autem id non explicuerit, sed potius signando personam contrarium significauerit, efficitur sanè commissionem esse personalem ex vi illius.

3 Dico secundò, si commissio sub nomine dignitatis facta sit, v. g. Episcopo Salmantino, Decano talis Ecclesiæ, realis est, & ad successorem in dignitate transit; quia tunc commissio non est facta personæ, ratione illius, sed ratione dignitatis sibi inhærentis: & cum hæc perpetua sit, & ad successores transit, transit & commissio: habetur expressè c. *quoniam Abbas, de officio delegat.* ibi, *quia sub expressis nominibus locorum, & non personarum commissio emanauit*; & ita tenet glossa *ibi*, Abbas *n.* 8. Menoch. *lib.* 1. *q.* 65. *de arbitr. n.* 21. Salas *disp.* 20. *de legib. sect.* 15. *concl.* 1. Sanchez *lib.* 8. *disp.* 27. *n.* 6. Bonacina *disp.* 1. *q.* 3. *p.* 8. *§.* 1. *n.* 3. *vers. respondeo secundò.*

4 Extenditur conclusio, siue res integra sit, siue non: quia esse rem integram, vel non esse, non immutat concessionem: & cum hæc dignitati potius, quàm personæ facta sit, cum illa transit. sic Panormit. *in cap. quoniam Abbas num.* 12. Menoch. *num.* 22. Sanchez *num.* 7. Salas, Bonacina *suprà*, & reliqui omnes Doctores, excepto Angelo, vt testatur Menoch. & Sanchez *suprà*.

5 Extenditur secundò, vt locum habeat, etiamsi solum nudum factum committatur; quia nudum factum minus exigit industriam personæ: ergo facilius potest ad successorem transire. Adde cum iurisdictio exercenda committitur, quæque transit ad successores, plures actus ibi committuntur, qui nudum factum respiciunt. Ergo tam commissio nudi facti transire ad successores potest: sic cum Abbate, & Decio defendit vt probabilius Menoch. *dicto lib.* 1. *quæst.* 68. *num.* 23. Sanch. alios referens. *num.* 14. Bonacina *disp.* 1. *quæst.* 3. *punct.* 8. *§.* 1. *num.* 16.

6 Extenditur tertiò conclusio, vt habeat locum, etiamsi ille, cui committitur delegatio sub nomine dignitatis, sit consanguineus, aut amicus delegantis: adhuc censenda est commissio realis, si commissio sit ex illis, quæ solum personis constitutis in dignitate regulariter fiunt, iuxta *cap. statutum, de rescript. in* 6. quia tunc qualitates illæ consanguinitatis, vel amicitiæ non principaliter spectantur: at verò si commissiones sint ex illis, quæ nudo ministerio contentæ sunt, tunc præsumptio non leuis est esse commissionem personalem, & ad successores non transire; quia videtur spectata qualitas amicitiæ, vel consanguinitatis potius, quam dignitatis: sic legatum relictum Archiepiscopo consanguineo, vel amico, præsumitur relictum personæ, non dignitati. *cap. requisiti, de testamentis.* Et idem est si illum in executorem nominet, quia ad executionem testamenti potius amicitia, quam dignitas prodest: sic docet Menoch *lib.* 1. *de arbitr. quæst.* 68. *num.* 25. & adducit pro se Iason *in l. more, num.* 65. *vers. quartò limita. ff. de iurisdict. omn. iud.* Couarr. *in c. requisiti, de testament.* & glossam *in c. religiosus, in glossa penult. de testament. in* 6. Sanchez *lib.* 8. *disp.* 27. *n.* 15. Secus verò dicendum si in Archiepiscopo non esset illa qualitas amicitiæ, vel consanguinitatis, quia tunc præsumitur legatum ad successorem transire, vt optimè probat Menoch. *lib.* 4. *præsumpt.* 121. *num.* 5.

7 Dico tertiò, si in commissione exprimatur nomen proprium delegati, & simul eius dignitas, reputanda est commissio personalis, & non realis, etiamsi nomen proprium fuerit postpositum nomini dignitatis: sic docent alios referentes Flamin. *de resignat. lib.* 1. *quæst.* 11. *n.* 12. Salas *disp.* 20. *de leg. sect.* 17. *n.* 124. *conclus.* 2. Sanch. *lib.* 8. *disp.* 27. *n.* 20. Bonacina *disp.* 1. *q.* 3. *p.* 8. *§.* 1. *n.* 3 Gutierr. *de matr. cap.* 125. *n.* 1. *&* 9. Ratio est, quia nomen personæ in commissione positum restringere videtur vniuersalem significationem prouenientem ex nomine dignitatis; ac proinde facit, vt solùm vnicæ personæ communicetur commissio, & non pro omnibus habentibus illam dignitatem: alias si omnibus communicatur, nomen personæ in rescripto positum esset inutile, & confusionem causaret; quod non est dicendum, quia verba in rescripto semper debent habere effectum ex *l. si quando. ff. de legatis* 1.

Dices, etiam nomen dignitatis, inutiliter ponitur; si quidem ratione illius non extenditur rescriptum amplius, quàm si solum sub nomine personæ latum esset.

Respondeo negando esse inutiliter positum, quia licèt nomen dignitatis non deseruiat ad extendendam commissionem, deseruit tamen vt clarius, & euidentius cognoscatur persona, cui est facta commissio: non enim tunc nomen dignitatis gratia disponendi fuit appositum; sed potius gratia demonstrandi, cui dispositio concedebatur. At si commissio esset generalis facta omnibus habentibus talem dignitatem, nomen speciale, & proprium vnius personæ in commissione positum ad nihil aliud, nisi ad confusionem posset deseruire.

8 Limitant plures Doctores hoc esse intelligendum, quando delegatus cognitus erat deleganti; secus verò si illi esset incognitus, quia tunc videtur nomen proprium non esse in consideratione: ac proinde nomen dignitatis, vt potentius, & firmius præualere: sic docent Bart. *in l. si seruus communis ff de stipulat seruor.* per textum *ibi.* Abbas *in cap. quoniam Abbas, n.* 8. *de officio deleg.* Beroius *ibi n.* 91. & dicit esse communem Gregor. Lop. *leg.* 47. *fin. tit.* 18. *part.* 3. Menoch. *de arbitr. lib.* 1. *q.* 68. *num.* 16. *&* 17. & alij relati à Sanchez *lib.* 8. *disp.* 27. *num.* 19. Verùm hæc limitatio mihi non probatur: tum quia rationes suprà

supradictæ in hoc etiam casu militant, scilicet inutiliter fore appositum tunc nomen personæ: tum etiam quia *in c. quoniam Abbas, de offic. delegat*, vbi declaratur quænam sit commissio realis, dicitur esse in qua sub expressis nominibus locorũ & non personarum fit. Ergo à contrario, vbi sub expressis nominibus personarum fit commissio, non realis, sed personalis censenda est. & ita tenet Sanch. Bonac. Flamin. Salas, & alij suprà relati nihil distinguentes.

Secundò limitat Sanch. Bonac. Salas, & alij *suprà* vt intelligatur commissionem esse personalem, nisi ex circunstantiis redderetur, vel damnosa alteri, iniusta, vel inutilis, quia semper in casu dubio præsumendum est delegantem non velle suam dispositionem iniustam, vel inutilem esse.

§. VII.

Quæ dignitas successorem habeat.

1 *Proponitur quæstio, & distinguuntur dignitates.*
2 *Commissiones factæ legato non transeunt ad successorem.*
3 *Commissiones factæ canonico, qui existimeat non transire ad successorem. Probabilius censeo oppositum in Ecclesia, vbi est certus numerus canonicorum.*
4 *Iudici synodali facta commissio ad successorem non transit.*
5 *Vicarius Episcopi non habet dignitatem perpetuam.*
6 *De rigore iuris commissiones illi factæ non debent ad successorem in officio transire; at transeunt ex consuetudine.*
7 *Nomine vicarij, seu officialis non comprehenditur Episcopus, etiam mortuo, seu remoto ab officio vicario.*
8 *Neque nuntius, seu legatus Apostolicus.*
9 *Neque auditor cameræ Apostolicæ.*
10 *De vicario capituli sede vacante, qui affirmant nomine officialis, & vicarij diœcesani intelligi, ac proinde expedire posse commissiones diœcesano factas.*
11 *Quid dicendum.*
12 *Sed quid si duo sint officiales? principalior eligi debet, si æquè sint principales in gratiosis rescriptis, quilibet eligi potest, in contentiosis variant Doctores: censeo probabilius recurrendum esse ad delegantem.*
13 *Electo vno officiali in rescriptis pro foro externo, non potest alius adiri, secus in foro pœnitentiæ.*
14 *Non potest Episcopus ab vno has commissiones auferre, & alteri committere, si in officio vicariatus illum teneat.*
15 *Sub nomine vicarij diœcesani intelliguntur vicarij prælatorum habentium iurisdictionem, quasi Episcopalem.*
16 *Vicarij foranei non possunt commissiones factas diœcesano expedire.*

1 PRo intelligentia superioris doctrinæ restat explicare, quæ dignitas intelligatur successorem habere, vt sic commissio facta alicui ratione dignitatis ad successorem illius transeat. Et ratio difficultatis est. Nam commissio facta Vicario, Legato à latere, Canonico, & iudici synodali, videtur ad successorem transire; cum tamen hæ dignitates propriè successorem non habeant.

Vt ergo cum distinctione procedamus.
Primò dicendum est de Legato.
Secundò de Canonico.
Tertiò de iudice synodali.
Quartò de vicario.

2 Et primò de Legato dicendum est, commissiones illi factas etiam sub nomine solius dignitatis, non transire ad successorem in legatione, sed esse personales: ac proinde finito eius officio extingui. Ratio est clara, quia dignitas Legati successorem non habet, quia non est dignitas permanens in Ecclesia, sed ad voluntatem Pontificis constituitur: ac proinde quoties alicui legatio committitur, de nouo creari Legatus dicitur, non succedere præterito. Quapropter prouisiones, & reseruationes beneficiorum à Legato factæ, si effectum sortitæ non sunt, finita legatione expirant: vt habetur *in c. præsenti, de off. legat. in 6.* & tenet Sanchez alios referens *lib. 8. disp. 27. n. 11.* Gutierr. *de matrim. c. 125. n. 4.* Bonacina *disp. 1. quæst. 3. punct. 8. §. 1. num. 15.*

3 Secundò de Canonico dubitari potest, an commissio illi facta, etiam sub nomine solius dignitatis, transeat ad successorem?

Respondet Sanchez aliis relatis, *lib. 8. disp. 27. num. 12.* siue in Ecclesia sit certus numerus Canonicorum, siue non; commissio facta Canonico ad successorem non transit de rigore iuris; quia non habet successorem, bene tamen ex benigna interpretatione voluntatis Pontificis, sicuti de vicario dicemus: consentit Bonacina *disputat. 1. quæst. 3. p. 8. § 1. num. 14.*

At mihi probabilius est, si in Ecclesia sit certus numerus Canonicorum, quorum quilibet habet suum titulum, vt in multis Hispaniæ Ecclesiis contingit, commissio facta Canonico S. Petri, v. g. sub nomine dignitatis ad successorem transit. Mouetor, quia verè huiusmodi canonicatus est beneficium perpetuum, quod petit successorem, siquidem tenetur Prælatus de illo prouidere, neque potest diuidere, aut extinguere. Caput autem *dilecto, de præbend. § præterea*, vbi dicitur canonicatum cum Canonico nasci, & deficere cum defuncto, loquitur quando in Ecclesia non est certus numerus præbendarum; quia tunc per mortem vnius Canonici nulla dignitas vacat, siquidem liberum est electoribus de nouo illum creare: at in Ecclesia vbi est certus numerus præbendarum, præbenda verè dicitur vacare, vt colligitur ex illis verbis, *vno individuo iure vacante.* sic tenet relato Anastasio Germonio, Nicol. Garcia *6. p. de benefic. cap. 2. num. 37.*

4 Tertiò dubitari potest de iudice synodali, an, inquam, ad successorem transeat? Et breuiter dicendum est, nullo modo transire, sed cum ipso extingui: tum quia huiusmodi iudices debent designari nominatim, & in particulari: vt colligitur ex Trident. *sess. 25. de reformat. cap. 10.* vbi statuitur designari personam, quæ qualitates habeat, iuxta *cap. statutum, de rescript. in 6.* quibus causæ à Romano Pontifice delegari possint. Ergo cum assignatio non transit ad successorem in præbenda: tum quia esto assignarentur in genere, & sub nomine dignitatis, verbi gratia, sit iudex synodalis Decanus huius Ecclesiæ, illo mortuo non transit ad successorem decanatus, quia non transit iudicatura, sed cum primo assignato expirat. sic docet Garcia *9. p. de benefic. cap. 2. à n. 349.* cum Michaële Acosta *in cap. quoniam Abbas, de offic. delegat.* & refert ita declaratum fuisse in regia Cancellaria Pintia, & à sacra Congregatione super Concilium *illo c. 10* quam declarationem refert Barbos. *super Concil. in nona edit.* Flamin. *de resign. benefic. lib. 1. q. 11. n. 14.* Ceuallos *commun. contra comm. q. 666.*

5 Quartò dubitatur de vicario: & quidem statuendum est vicarium Episcopi non habere dignitatem perpetuam, quia vicariatus non est dignitas, quæ successorem expostulat. Non enim tenetur Episcopus mortuo vicario alium substituere, sed pro libito illum substituit: sicuti & pro libito illum in officio conseruat, poterat enim ab officio remouere, quæ omnia constant ex *c. 1. & 2. de offic. vicar. in 6. & Clement. 2. de rescript.* tradit Rebuff. *tit. de forma vicarij n. 192.* Barbosa *de potestate Episcopi, 2. part. allegat. 54 n. 170* & multis citatis *n. 145.* Quapropter vicarij dignitas, quæ nulla alia est, quam iurisdictio ab Episcopo delegata, perit morte vicarij, vel remotione illius ab officio: & quando alius loco illius assumitur, non debet dici subrogari in eadem prorsus dignitate, sed in alia simili: & sic propriè est de nouo creatus, non tamen est propriè successor. Ex qua doctrina videbatur inferri necessariò commissiones factas vicario Episcopi, etiam sub nomine dignitatis, tantùm esse personales: quia eius dignitas personalis est, & non perpetua, neque illi per se inhærens, sed ex voluntate alterius contingens: sic tradit latè probans, & alios allegans Menochius *lib. 4. præsumpt. 121. à n. 5 & de arbitrar. lib. 1. q. 68. num. 24.* Mantica *de coniecturis, lib. 8. tit. 17. n. 1.* Flamin. *de resignat. lib. 7. q. 24. n. 76.* & alij plures relati à Garcia *6. part. de benefic. cap. 2. n. 32.* Sanchez *lib. 8. disp. 27. n. 8.*

6 Nihilominus etsi hoc de rigore iuris verum sit: at attenta consuetudine, & stylo curiæ commissiones factæ vicario sub nomine dignitatis, ad successorem in vicariatu transeunt: præsumitur enim intentionem Pontificis ita esse, ne passim rescripta vicariis Episcoporum commissa pereant, & ne sumptus in nouis expeditionibus multiplicentur, néve conscientiæ multorum diu sint vinculis alligatæ, & grauatæ dilatione nouæ expeditionis. sic docuit Abbas *in cap. quoniam Abbas, n. 11. de off. delegat.* Cardinal. *ibi, & in Clement. 2. de rescript. q. 5.* vbi gloss. *verbo principalis* Hieronym. Gabr. *consil. 33 lib. 2.* Thom. Sanch. *n. 10. & 31.* Bonacina *disp. 1. q. 3. punct. 8. n. 5.* Salas *disp. 20. sect. 17. sub numer. 124. versic. ex dictis.* Gutierrez *de matrim. cap. 125. num. 14.* Nicol. Garc. *de benefic. 6. part. c. 2. n. 34.* & alij apud ipsos.

6 Sed adhuc est difficultas, qui veniant nomine vicarij Episcopi, seu officialis diœcesani intelligendi, vt possint dispensationes, & commissiones factas vicario Episcopi, seu officiali diœcesano expedire?

Et primò dicendum est, nullo modo venire intelligendum ipsummet Episcopum, etiam mortuo, vel remoto ab officio vicario, quia Episcopus non est vicarius, neque dignitas Episcopi est dignitas vicariatus, sed omnino distincta: vt constat ex *cap. venerabilibus, in princ. de sentent. excommun. in 6.* Neque obstat esse idem tribunal Episcopi, & vicarij, vt possit Episcopus causas commissas vicario expedire, quia est idem tribunal in his, quæ competunt vicario ex commissione Episcopi & iure ordinario, non ex commissione, & delegatione Pontificis: sic Nauarr. *lib. 1. consil. in 2. edit. tit. de offic. delegat. cons. 5 n. 4.* Sanchez plures referens *lib. 8. disp. 27. n. 30.* Bonacina *disp. 1. q. 3. punct. 8 § 1. n. 12.* Gutierr. *de matr. cap. 125. n. 12.* Salas *disp. 20. sect. 17. versic. ex dictis.*

8 Nec videtur intelligendus nomine vicarij, seu officialis diœcesani, Nuntius, seu Legatus Apostolicus, tum quia Legatus Apostolicus non est vicarius, neque officialis diœcesanus, cui est commissa talis facultas: tum quia Legatus non potest se intromit-

intromittere in his, quæ à Sede Apostolica specialiter delegantur: iuxta *cap. studuisti, 2. de officio legati.* & ita tenet relato Sahagun, N. 10. Garcia *6. part. de benefic. cap. 2. sub num. 58. versic. sed restat.*

9 Tertiò nec videtur intelligendus auditor cameræ Apostolicæ: nam licèt hic sit litterarum Apostolicarum vniuersalis executor, id est, vbi alij executores deputati non fuerunt, at vbi deputati sunt, solùm potest accumulatiuè cum illis litteras expedire, sic Garcia *suprà.*

10 Quartò de vicario Capituli Sede vacante plures affirmant nomine vicarij diœcesani venire intelligendum: ac proinde litteras commissas vicario Episcopi, seu diœcesani, posse illas expedire, sic docet Cardinal. *Clement. 2. de rescript. quæst. 13. n. 15.* Sanch. *disp. 27. n. 10. 32. & 33.* Zechus *de vicario Episcopi, c. 25. §. 1. n. 1.* indicat Salas *disp. 20. sect. 17. vers. ex dictis*; præcipuè si sub nomine vicarij diœcesani commissio facta est. Mouentur; quia hic vicarius Capituli Sede vacante verè est vicarius diœcesanus: imò verè dici potest vicarius Episcopi, id est, illius, qui Episcopalem habet iurisdictionem.

11 Verùm si commissio facta sit vicario Episcopi, censeo non venire intelligendum vicarium Capituli Sede vacante; quia propriè, & in rigore vicarius Capituli, non est vicarius Episcopi, sed iurisdictionis Episcopalis, vt docet glossa *in Clement. 2. de rescriptis, verbo Episcopi.* Lambertinus *de iure patronatus, 3. p. 2. l. quæst. 1. ar. 7. n. 3.* Garcia *6. p. de benef. c. 2. n. 41.* vbi plures refert. Bonacina *disp. 1. quæst. 3. punct. 8. § 1. n. 7. vers. ego verò.* August. Barbos. *de potestate Episcopi. 2. p. allegat. 54. num. 142.* Si autem commissio facta fuerit vicario, seu officiali diœcesano, vt communiter fieri solet, tunc probabilius, imò pro certo existimo non venire intelligendum vicarium Capituli Sede vacante in dispensationibus matrimonialibus, & rescriptis iustitiæ, & gratiæ, quæ dantur in forma *dignum*; quia attenta consuetudine, & stylo curiæ Romanæ non censentur commissæ vicario Capituli: siquidem semper committuntur Episcopo viciniori, aut eius vicario; neque vicarius Capituli audet illas litteras expedire sine noua commissione. sic Hieronym. Paul. *de pract. Cancellar. in princ. vers. circa qualitatem personarum.* Leo *in thesauro fori Ecclesiastici cap. 10. n. 8. fallent. 5. & 6.* Sahagum *in c. quoniam Abbas, n. 15.* Garcia pluribus decisionibus Rotæ comprobans *6. p. de benefic. cap. 2. num. 44. vsque 58.* Bonacina *suprà.* August. Barbos. *de potestate Episcopi. 2. p. allegat. 54. n. 158.* Notanter dixi non posse vicarium Capituli Sede vacante expedire dispensationes matrimoniales, & rescripta, quæ dantur in forma *dignum*, commissa officiali diœcesano, quia ex stylo curiæ contrarium habetur: vt intelligas commissiones, & executiones in forma *gratiosa*, seu in forma *commissoria*, quæ non sit in forma *dignum*; & executiones pensionum, & delegationes causarum, & litium posse per vicarium Capituli Sede vacante expediri, si fuerunt vicario, seu officiali diœcesano commissæ: tum, quia in his non habetur in contrarium stylus curiæ: tum quia nomine vicarij, seu officialis diœcesani venit intelligendus vicarius Capituli Sede vacante, vbi contrarium de stylo non constat: vt docet glossa *Clement. etsi principalis, de rescriptis, verbo Episcopi.* Imola, Anchar. & alij, quos sequitur Sanchez *lib. 8. disp. 27. num. 32. & 33.* & plures, quos refert, & sequitur Garc. *6. p. cap. 2. num. 41.* & ita tenet ipse Garcia *sub num. 58.* cum D. Sahagun *in c. quoniam Abbas, de officio deleg. num. 15.* & additur delegationes factas à Nuntio Apostolico in Hispania vicario diœcesano, etiam in forma *dignum*, posse expediri per vicarium Capituli, quia solùm ex stylo curiæ Romanæ non venit intelligendus vicarius Capituli nomine vicarij diœcesani, non tamen ex stylo Nuntij & aliorum.

12 Sed quid si eiusdem Episcopi sint duo officiales, quisnam poterit expedire litteras officiali diœcesano commissas?

Respondeo, si vnus est principalior, eo quòd magis latam iurisdictionem habeat, is solus poterit expedire; quia is solus nomine officialis diœcesani intelligitur in rescriptis Pontificis, vt constat ex *Clement. 2. de rescriptis, & ibi glossa verbo principalis.* Item quia nomen *dignitatis* absolutè prolatum stat pro principaliori significato. Quocirca si plures in vna Ecclesia essent Archidiaconi, & commissio facta esset Archidiacono absolutè, intelligi debet esse facta principaliori: sic Sanchez alios referens *n. 16.* Salas *sect. 17. sub num. 124.* Gutierr. *de matr. cap. 115. num. 14.* Bonacina *num. 10.*

Si autem vterque officialis esset æque principalis, tunc distinguendum est inter dispensationes, & rescripta contentiosa, & non contentiosa: nam pro dispensationibus, & rescriptis, quæ contentiosa non sunt, neque inter partes agitantur, poteris quamlibet illorum eligere, quia nullum inde sequitur inconueniens, & videtur esse mens concedentis: sic glossa *cap. quoniam Abbas, verbo substitutum, de offic. deleg.* Sanchez *num. 37. fine* Bonacina, & Salas *suprà.* Pro dispensationibus verò, & rescriptis contentiosis tenet glossa supradicto loco esse iudicem, quem actor maluerit, quia in fauorem eius rescriptum concessum est & sic videtur electio eius voluntati remitti. Alij, vt Beroius *d. c. quoniam Abbas, à n. 77.* censent ambos esse simul iudices, & neutrum seorsim, quia non est maior ratio vnius, quàm alterius. Salas autem, & Bonacina *suprà* censent consentientibus partibus quemlibet eligi posse, quia quilibet habet authoritatem, neque vlli fit iniuria: at dissentientibus partibus recurrendum esse ad Principem, vt determinet. Mihi verò probabilius videtur neutrum à partibus eligi posse, sed electionem, & determinationem faciendam esse à delegante. Moueor, tum quia hæc est communis sententia, vt videris potest in his, quos refert, & sequitur Sanchez *n. 37.* tum quia tota iurisdictio, & potestas iudicandi, quam quilibet illorum officialium habere potest, est ex commissione, non ex electione partium. Ergo si commissio non magis vnum, quàm alium iudicem signat, partes non poterunt vnum potius, quàm alium designare. Vtrumque autem designare non possunt, quia non duobus, sed vni tantùm commissio facta est. Adde quando vna pars in assignatione dissentit, non potest iudex assignatus ab alia parte procedere, & non ob aliam rationem, nisi quia in rescripto non fuit actori talis potestas eligendi concessa, sed neque etiam fuit concessa, quando alia pars consenserit. Ergo.

Dices, ergo manebit irritum rescriptum, quia est incertum, iuxta *cap. ad hæc, cap. fin. de rescript.*

Respondeo negando consequentiam; quia non est incertum rescriptum: sed certum, de re, inquam, certa, & de persona certa sub disiunctione: quod etsi hæc sit aliqua incertitudo, non vitiat rescriptum, quia purgari potest ex assignatione delegantis, nulla facta in rescripto mutatione: vitiaret autem rescriptum, si omnino incertus index eligeretur: at quia in præsentia certis personis iudex eligitur, non incertus omnino, sed certus reputari debet: & ita cum Bero. defendit Sanc. *ille n. 37.*

13 Vnum tamen est omnino aduertendum, in rescriptis pro foro externo electo vno officiali, quando partes illum eligere possunt, non posse alium æquè principalem adiri. Probant aliqui, quia vbi cœptum est iudicium, ibi terminari debet. *l. vbi cœptum. 30. ff. de iudiciis.* Sed friuola ratio, quia per solam rescripti præsentationem iudicium cœptum non est, vt supra diximus, sed per citationem, vel litis contestationem. Ratio autem vera est, quia electione illius facta per rescripti præsentationem, cum animo procedendi circa illum, acquirit iudex signatus iurisdictionem, quæ tamen pro voluntate partis tolli non potest, neque ipse in alium nisi subdelegando in causis, in quibus subdelegare permittitur, transferre potest. sic Antonin. *cap. licet vndique, num. 13. de offic. deleg. glossa illo c. quoniam Abbas, verbo substitutum.* Sanchez *num. 18.* Bonacina *num. 10.* At si electus moreretur, deponeretur, aut alia via alius loco illius subrogaretur, hic posset causam finire. sic Salas, Sanchez *suprà* quia tunc successor reputatur eadem persona cum illo, qui fuit primò electus. In foro autem pœnitentiæ satis probabile est electo vno iudice alium adiri posse, quousque inuenias, qui dispensationem in tui fauorem expediat. Quia videtur concessa facultas iuxta naturam fori pœnitentialis, quæ est, vt possit pœnitens electo vno Confessore, illum relinquere, & alium adire, & ab eo absolutionem impetrare. In electione Confessoris delegati videtur dicendum te posse, si eius sententia non placuit, alium eligere, qui iudicet, quia censetur tibi data potestas eligendi, quousque impetres rescripti consummationem. sic Sanchez *lib. 8. disput. 27. num. 40.* cum Suarez *tom. 4. de pœnitent. disp. 17. sect. 4. dub. 2. num. 7.* Salas *num. 124. fine*, aduersus Nauarr. *lib. 1. consil. in 2. editione, tit. de officio delegati, consil. 8. num. vnico.*

14 Secundò aduerto, nullo modo posse Episcopum à suo vicario has commissiones auferre, & alteri concedere, manente priori in officio vicariatus, quia non pendet ab Episcopo vicarius in harum commissionum expeditione: neque potest ad solas harum commissionum expeditiones vicarium statuere, quia ille non esset vicarius Episcopi propriè, quod requiritur, vt capax sit harum delegationum sic Salas *disp. 19. sect. 17. sub num. 124. fine.* Sanchez *lib. 8. disput. 27. num. 42.* Bonacina *disp. 1. quæst. 3. punct. 8. § 1. num. 11.* liberum tamen est Episcopo vnum vicarium ab officio remouere, & alium constituere: & tunc nequibit prior dispensationes sibi præsentatas, tanquam vicario expedire, sed expediendæ erunt per successorem: sic Doctores nuper relati quod examinandum est in §. sequenti.

15 Quintò de vicariis Prælatorum habentium iurisdictionem, quasi Episcopalem, est dubium, an veniant intelligendi sub nomine vicarij, seu officialis diœcesani, cui committuntur rescripta?

Plures, quos refert Sanchez *lib. 8. disput. 27. num. 34.* negant cum glossa *in Clement. etsi principalis, de rescript. verbo Episcopi*, consentit nouissimè Augustin. Barbosa *de potestate Episcopi; 2. part. allegat. 54. num. 141.* Sbrozius *lib. 2. quæst. 23. num. 8.* Mouentur, quia hi non sunt capaces harum delegationum, eo quod non habeant dignitatem. Cæterùm probabilius censeo capaces esse harum delegationum: tum quia hi verè habent dignitatem, sicuti vicarius Episcopi, habent enim rerum Ecclesiasticarum administrationem cum iurisdictione, in quo consistit dignitas Ecclesiastica, vt testatur multis relatis Sbrozius *l. 2. q. 27. n. 11.* Barbosa *de potest. Epis. 2. p. allegat. 54. n. 133.* tum quia verè hi vicarij, sunt vicarij diœcesani, neque vllus alius ibi adest: tum denique, quia ita videtur in praxi

receptum

receptum, ne deterioris conditionis sint illæ diœceses omnibus: & ita tenet Sanchez alios referens *suprà num.* 34. Flores de Mena *var. lib.* 1. *quæst.* 4. *à num.* 14. Bonacina *disp.* 1. *q.* 3. *p.* 8. § 1. *num* 9.

16 Sextò dubitari potest de vicariis Episcopi foraneis, an, inquam, expedire literas commissas vicario diœcesano possit?

Ex pro certo tenendum est non posse, quia non sunt vicarij diœcesani, ita aliis relatis docet Barbosa *n.* 139. Adde vicarium foraneum non propriè dici obtinere dignitatem, sed officium, vt testatur Aloysius Riccius *in praxi fori Ecclesiastici, decis.* 577. *num.* 1. *in* 1. *edit.* & *in* 2. *edit. resol.* 551. Barbosa *suprà num.* 140.

Septimò de vicario Episcopi electi, sed nondum consecrati, an, inquam, possit expedire has litteras commissas vicario Episcopi?

Respondeo probabilius posse: tum quia hic verè est vicarius Episcopi, & nullus alius ibi adest, qui has litteras expedire possit. Tum quia de se capax est harum delegationum, vtpote in dignitate constitutus. sic glossa *verbo Episcopi, in Clement. etsi principalis, de rescriptis.* Sanchez *lib.* 8. *disput.* 27. *n.* 35. Barbosa *de potestate Episcopi,* 2. *part. allegat.* 54. *n.* 138. & alij apud ipsos.

§ VIII.

An si delegatus, cui sunt commissa rescripta Pontificia, remoueatur à dignitate, verbi gratia, Canonicus à canonicatu, vicarius à vicariatu, possit eas litteras expedire.

1 *Si commissio facta est ratione officij, expirat.*
2 *At si facta sit personalis? Proponitur dubitandi ratio.*
3 *Censeo expedire commissionem posse, si aliquem ex supradictis titulis habuit tempore commissionis.*
4 *Satisfit rationi contrariæ.*
5 *Excipe, nisi delegatus priuatus fuerit in pœnam dignitate.*
6 *Item si delegatus transit ad statum incompatibilem.*

1 ET quidem si commissio fuit facta ratione dignitatis, seu officij, certum esse debet relicto officio extingui commissionem, siue res incepta sit, siue non. Quia cessat conditio sub qua commissio fuit facta. sic glossa *verbo principalis, Clement.* 2. *de rescript.* vbi Cardinal. *numer.* 7. Imola *num.* 11. & 13. Abbas, Bald. Henriquez, Ioann. And. Bellamera, & alij, quos refert, & sequitur Sanchez *lib.* 8. *de dispensat. disputat* 27. *num.* 13. & 18. *fine.* Bonacina *disputat.* 1. *quæst.* 3. *punct.* 8 § 1. *num.* 14. Ebrozius *lib.* 3. *quæst.* 47. Barbosa *de potestate Episcopi,* 2. *p. allegat.* 14. *numer.* 156. Flamin. *lib.* 1. *quæst.* 11. *numer.* 16. Garcia *de benefic.* 6. *part. cap.* 2. *num.* 49. Gutierr. *de matrim. cap.* 15. *num.* 13.

2 Si autem commissio facta fuit personalis, non caret difficultate, an delegatus possit illas litteras expedire? quia illæ litteræ committi non possunt, nisi in dignitate constitutis, vt constat ex *cap. statutum, de rescript. in* 6. & Trident. *sess.* 25. *c.* 10. *de reformat.* sed ille delegatus iam non est in dignitate constitutus. Ergo iam non valet illas litteras expedire. Probo consequentiam, quia ratio, quare in delegato Sedis Apostolicæ expostulatur dignitas, est, ne Papa, & Sedes Apostolica à vili ministro repræsententur: vt tradit glossa *in supradicto cap. statutum, verbo committantur,* ibi, *ne vilipendantur à tali ministro.* Sed hæc ratio militat tam in principio causæ, quam in medio, & fine, imò magis in expeditione causæ, quam in eius acceptione. Ergo.

3 Nihilominus tenendum est, posse huiusmodi delegatum, cui sub nomine proprio commissio facta est, litteras expedire, quamuis nec dignitatem, personatum, aut canonicatum habeat, modo aliquem ex his titulis habuerit quando commissio illi facta fuit, docet glossa *in supradicto cap. statutum, verbo canonicis, in fine.* Decius *cap. quoniam Abbas, de officio delegat. n.* 56. Beroius *n.* 95. Felinus *n.* 5. Cevallos *pract. quæst.* 666. *n.* 5. & *quæst.* 667. *n.* 10. *fine.* Sanchez plures referens *lib.* 8. *disp.* 27. *num.* 18. Flamin. *lib.* 1. *quæst.* 11. *num.* 6. & *seqq.* Bonacina *disp.* 1. *quæst.* 3. *punct.* 8. § 1. *num.* 17. Augustin Barbosa *de potestate Episcopi.* 2. *part. allegat.* 54. *num.* 155. Garcia 9 *p. de benefic. cap.* 2. *num.* 351. & alij apud ipsos: & testatur Garcia, Barbosa, Flamin. Sanchez, sic decisum fuisse à sacra Congregatione, quas decisiones ipsemet Flamin. & Garcia referunt, & nouissimè adducuntur à Ioanne Gallemart *illo cap.* 10. *Concil. sess.* 25. *de reformat.* Probatur, quia illa commissio personæ, & non dignitati facta est. Ergo si illa persona capax fuit illius commissionis, quando illi commissio facta est, nequit illam deperdere, ob deperditam dignitatem, quia non videtur in conseruari, pendere à dignitate, sicuti donationem factam pauperi non deperdit pauper, ex eo quod postea diues factus fuerit, quia non paupertati, sed personæ pauperi facta est. Ratio est, quia huiusmodi qualitas non expostulatur adesse, nisi tempore commissionis, quod constat ex illis verbis dicti *cap. statutum. Sancimus, vt nullis, nisi dignitate præditis, aut personatum obtinentibus, seu Ecclesiarum cathedralium canonicis causæ, authoritate litterarum, Sedis Apostolicæ, vel Legatorum eiusdem de cætero committantur.* Ergo. Si dignitas adfuit tempore commissionis commissio habuit effectum. Ergo etiam si postea deperdatur dignitas, non deperdetur commissio, quia nullibi habetur ad executionem litterarum requiri, sed solum ad illarum commissionem. Vide Flamin. *illa q.* 11. multis hanc rationem exornantem.

4 Neque obstat ratio in contrarium, cui benè satisfacit Flamin. cum Imola *in Clement. etsi principalis, de rescript. col.* 4. Negat enim dignitatem expostulatam esse à delegato, tanquam finalem causam, ne à vili ministro Sedes Apostolica repræsentetur. nam licet hæc ratio fuerit impulsiua, non tamen finalis, finalis enim fuit ne ab imperitis, & inhonestis Sedes Apostolica repræsentetur, argum. *cap. cum in cunctis, de electione.* Quæ ratio semper permanet, etiamsi dignitas cesset, nam propter qualitatem præcedentem tempore commissionis, semper præsumptio est peritiæ, & honestatis in delegato. Adde, etiamsi daremus finem expostulandi dignitatem in delegato esse, ne à vilibus personis Sedes Apostolica repræsentetur, non cessante huiusmodi finem, etiamsi cesset dignitas, modo non cesset per priuationem, aut inhabilitatem aliquam, quia iam illa persona qualificata est ob dignitatem tempore commissionis habitam, neque vilis reputari potest.

5 Ex quo fit limitandam esse primò hanc doctrinam, vt intelligatur, nisi delegatus in alicuius delicti pœnam priuatus fuerit tali dignitate, quia tunc cessat finis, ob quem diximus, dignitatem in delegato expostulari, qui est morum honestas, & peritia. Adde esse personam vilem & indignam repræsentandi Sedem Apostolicam; sic tradit Sanchez *n.* 26. cum Bald. *l. generaliter. C. de Episcopis, & cleric. n.* 7. Decius *cap. quoniam Abbas num.* 58. *de officio deleg.* & ibi Felin. *num.* 5. Beroius *num.* 96. & probat ex text. *in l. Cassius, & sed ff. de Senatorib.* vbi remotus à senatu ob turpitudinem iudicare nequit, secus si ob aliam causam.

6 Secundò limitanda est doctrina cum eodem Sanchez *n.* 27. Decio, Felin. & Beroio *suprà* Flamin. *lib.* 1. *q.* 11. *n.* 15. Bonacina *disp.* 1. *quæst.* 3. *punct.* 8 § 1. *n.* 13. vt intelligatur, nisi delegatus transierit ad statum incompatibilem delegationis, eo quod factus fuerit incapax iurisdictionis Ecclesiasticæ: vt quia contraxit matrimonium, vel quid simile fecit. nam in hoc casu non poterit illam causam expedire, quia non præsumitur Pontifex velle, vt eius iurisdictione vtatur, qui sic est impeditus.

PVNCTVM XVII.

An priuilegium, & dispensatio cessent renuntiatione ipsius priuilegiati.

1 *Controuersia est de priuilegio in fauorem priuilegiati concesso, non de priuilegio in bonum commune, quod renuntiari non potest.*
2 *Clericus renuntiare non potest priuilegio fori, & canonis. Quid de filiofamilias in priuilegio Macedoniano; & de minore in beneficio restitutionis in integrum?*
3 *Vinculum, quod semel per priuilegium, seu dispensationem sublatum est, non redit renuntiatione.*
4 *Renuntiatio priuilegij non est non vsus illius.*
5 *Ad renuntiationem, per quam priuilegium cessat, requiritur voluntas libera renuntiantis.*
6 *Sed an hæc sufficiat, sub distinctione respondetur.*
7 *Proponitur obiectio, & soluitur.*
8 *Electus renuens consentire electioni, mutata voluntate consentire potest.*
9 *Limitatur supradicta doctrina in vinculo voti, & iuramenti, sed cum declaratione.*
10 *Renuntiatio priuilegij acceptari debet à concedente priuilegium.*
11 *Quæ sit renuntiatio tacita.*
12 *Per ipsam, nisi à concedente acceptetur, non amittitur priuilegium.*
13 *Si obtinuisti dispensationem, vt duceres Mariam, duxisti aliam, ea mortua potes priorem ducere.*
14 *Dispensatus ad beneficia, si ad nuptias transit, non ob id cessatur dispensatio, sed mortua vxore illa vti poterit.*

1 POnendum est primò, sermonem esse de priuilegio, & dispensatione, quæ in bonū priuilegiatij, primò & per se cedunt; quia hæc solum sunt, quæ renuntiari possunt, ex *l. quod fauore, C. de legib. & l. pacisci. ff. de pactis, & l. pactum inter hæredes, eodem, l.* 1 *ff. de ferijs, & l. si iudex. ff. de minorib. & cap. ad Apostolicam, de regularib.* Priuilegia namque, quæ in bonum commune directè ordinantur, renunciari nullo modo possunt à

particularibus, quia non sunt propria bona cuiusque *l. cum publicum, ff. de pactis. cap. si diligenti, de foro competenti*, & aliis. Ad hæc reducitur, si priuilegium sit pluribus pro indiuiso concessum, non poterit quilibet eorum renuntiare, quia non potest vnus iuri alterius præiudicare.

2 Ex his fit nullum clericum renuntiare posse priuilegio fori, & canonis; quia statui clericali concessum est. Item nec vllus religiosus priuilegiis suæ religioni concessis; & in his omnes conueniunt. An verò filius familias possit renuntiare priuilegio Macedoniano, quod non possit ex mutuo pecuniæ obligari, & minor beneficio restitutionis in integrum, & mulier priuilegio Velleiani, vt fideiussio sit firma? alterius est loci. Breuiter dico filium familias, id est, illum, qui est sub patria potestate, non posse priuilegio Macedoniano renunciare, quia non in fauorem ipsius tantùm, sed præcipuè in fauorem parentum concessum est, quorum indemnitas per tale priuilegium intenditur. Cùm autem nullus possit priuilegio in fauorem alterius concesso renuntiare, non poterit filius huic priuilegio renuntiare: & ita tenet Anton. Gom. 2. *var. cap. 6. num. 2. paulo post princ.* cum glossa, & com. Doct. *in l. tametsi, ff. ad Macedon.* Azor *tom. 1. lib. 5. cap. 22. quæst. 10.* Salas *disp. 7. de legib. sect. 2. n. 25. & sect. 13. n. 69.* Bonacina *disp. 1. quæst. 3. punct. 8. § 6. n. 11. & de contract. disp. 3. q. 3. punct. 1. ad finem.* Idem dicendum est de minoribus, non posse, inquam renuntiare beneficio restitutionis in integrũ; quia hoc priuilegium non est concessum minoribus, vt singulis personis, sed potius statui minorum, ob eorum imbecillitatem, & pericula deceptionis, quæ illis poterunt occurrere. sic Salas *illa sect. 13. ad finem.* Addit tamen Bonacina *disp. 1. q. 3. p. 8. § 5. n. 8.* huic beneficio posse minores renunciare, si addant iuramentum se non vsuros hoc priuilegio, vel si petant à Principe ætatis veniam. At credo ex solo iuramento non renuntiare hoc priuilegium, esto iuramentum seruandum sit, dum non relaxatur, at relaxatione obtenta poterit agere minor beneficio restitutionis, neque poterit ei opponi iuramentum factum: sic in filio familias docet Anton. Gom. cum Bart. & aliis *suprà*. Eodem modo dicendum est de muliere, quæ non potest pro marito fideiubere, neque renuntiare priuilegio Velleiani; quia hoc priuilegium non fuit introductum in fauorem cuiusque, sed in fauorem status, & vt imbecillitati mulierum prospiceretur. sic Salas *illa disp. 17. sect. 13. fine.* Azor *tom. 1. lib. 5. cap. 22. q. 10. sub fine* Anton. Gom. plures referens *tom. 2. var. cap. 13. n. 17.* vbi aduertit in nostro regno valere prædictam renuntiationem; quia ita statuitur *l. 3. tit. 12. part. 5.* At si huiusmodi renuntiationi accedit iuramentum soluendi, & fiat instrumento publico; tunc quidem fideiussio firma est, si conscia erat mulier absque iuramento illo præstito non teneri: vt multis relatis docet Sanchez *lib. 4. de matrim. disp. 9. n. 15.* quia iuramento firmatur contractus, & purgatur deceptio. Et idem est, si coram magistratu sit facta rẽnuntiatio; quia ita cauetur *in l. fin. § fin. ff. ad Velleianum* propter authoritatem, & vigorem iudicij.

3 Ponendum secundò est, priuilegium, & dispensationem alicuius vinculi, quod semel sublatum fuit, non posse per renunciationem priuilegij redire; non enim potest dispensatio facta in consanguinitate, in irregularitate, alióve simili impedimento desinere effectum habere, quantumuis tu dispensationis factæ pœniteas, quia non stat in tua voluntate cassam reddere dispensationem, quæ iam habuit effectum.

4 Ponendum tertiò renuntiationem priuilegij non esse formaliter non vsum illius, potes enim priuilegio, & dispensatione tibi concessa non vti, & nihilominus tamen nolle priuilegio renuntiare; quia priuilegium consistit in facultate vtendi, cùm volueris; quæ facultas remanere potest, etiamsi illa de facto non vtaris. Exempli gratia. Data est tibi facultas non ieiunandi, ieiunas, non ob id renuntias priuilegio: in his Doctores omnes conueniunt.

5 Quocirca explicandum est, quæ renuntiatio sufficiat, vt priuilegium amittatur: amitti namque renuntiatione constans est Doctorum sententia, ex *cap. si de terra. cap. accedentibus, de priuileg. cap. ad Apostolicam, de regul. l. si quis in conscribendo, C. de pactis.* Ad hanc autem renuntiationem requiritur voluntas libera renuntiantis, hoc est, non coacta, qua scilicet velit abdicare à se ius, & potestatem sibi concessam, vel in totum, si sit totius priuilegij, vel in parte, si sit renuntiatio alicuius partis priuilegij.

6 Sed an hæc voluntas sola sufficiat, est controuersia. Et quidem si priuilegij renuntiatio cedit in aliorum vtilitatem; quia scilicet renuntiatione ius aliis confertur, vel remittitur, vt contingit in priuilegio non soluendi tributa, exigendi decimas, & similia, tunc certum est renuntiatione etiam exterius manifestata non amitti priuilegium, nisi accedat acceptatio eius, cui interest; quia illa renuntiatio reuocabilis est: sicut & quælibet alia donatio, dum à donatario accepta non fuerit. sic glossa ex *cap. cum venissent, de eo qui mittitur in possessionem, verbo obtuli.* & ibi notat Bald. *n. 8.* Ias. *in l. postquam liti, C. de pactis, n. 1.* cum aliis, Basilius de Leon *lib. 8. de dispensat. cap. 18. § 2. n. 17.* Suarez *lib. 8. cap. 33. num. 9.* Si autem priuilegium sit ex illis, quæ solum spectant priuilegiarium, neque alteri damnum inferunt, vt sunt priuilegium eligendi Confessorem, recitandi ante horam consuetam, comedendi carnes diebus prohibitis. Probabilius censeo non amitti, nisi concedentis priuilegium acceptatio renuntiationis accedat. sic docet Sanchez *lib. 8. disputat. 32. numer. 2.* Salas *disputat. 10. sect. 19. sub numer. 13.* Bonacina *disputat. 1. quæst. 3. punct. 8. §. 4. numer. 3.* Suarez *de dispensat. lib. 8. cap. 33. numer. 18.* Basilius de Leon *lib. 8. de dispensat. cap. 18. §. 2. numer. 18.* Ratio est, quia per renuntiationem non immutatur voluntas concedentis priuilegium; sed cum perseuerat voluntas concedentis, perseuerat priuilegium, cuius vis, & efficacia ab illo dependet. Ergo. Et explicatur amplius discurrendo per priuilegia, quæ tibi possunt concedi; alia enim sunt, quibus à lege communi eximeris: & hæc non videntur posse salua tua voluntate perdi, quia voluntas propria non est sufficiens imponere tibi nouam legis obligationem, à quia iam per priuilegium exemptus eras; si enim exemptus fuisti per priuilegium ab obseruatione alicuius interdicti, quomodo per voluntatem tuam iterum contrahere poteris illius obligationem? Est enim obligatio non ex tua voluntate, sed ex lege. Si autem priuilegium sit facultatis, & iurisdictionis concessiuum, vt contingit in priuilegio absoluendi pœnitentes, iudicandi reos, & similia: iam illud priuilegium à tua voluntate in conseruari non pendet, sed permanens est, quoties concedens non reuocauerit, quia ita communi bono, & rectæ gubernationi expediebat. Quæ omnia satis confirmantur ex *cap. licet, de procuratoribus, in 6.* vbi licet is, qui procurator constituitur ab absente, dixerit præsentatum sibi suscipere nolle mandatum: hoc tamen nequaquam obstante, *quandiu constituens in eadem perstiterit voluntate, ipsum acceptare poterit, quamdiucumque placuerit.* Ecce qua ratione sola renuntiatione non amittitur mandatum procurandi. Ergo neque etiam priuilegium.

7 Dices. Pendet quidem priuilegium à concedente, sed est concessum sub hac tacita conditione, dum priuilegiarius illud acceptauerit: cum autem per renuntiationem iam priuilegiarius non censeatur acceptare priuilegium, cessat quidem priuilegium, quia cessat etiam voluntas concedentis illud. Quod autem sub hac conditione fuerit concessum, inde probatur. Tum quia est in fauorem priuilegiarij, & fauor inuito non debet concedi. Tum quia ea de causa à principio expostulatur acceptatio priuilegiarij, vt suum effectum sortiatur priuilegium. Ergo.

Sed contra, quia concessio priuilegij fuit absoluta, vt suppono. Ergo non debemus facere illam conditionalem contra verba priuilegij, decet enim beneficium Principis permanere, & latam interpretationem habere. Aliàs liceret etiam dispensationem aliquam concessam in consanguinitate, affinitate, & irregularitate affirmare, datam esse sub conditione, id est, dum dispensatus vti illa voluerit. Item si aliqua conditio, quæ fauorem priuilegiarij contineat, in concessione priuilegij includatur, ea est, vt priuilegiarius habeat priuilegium, quandiu voluerit habere, & careat quandiu noluerit, vt sic in voluntate priuilegiarij priuilegium positum sit. quæ gratis, & sine fundamento dicuntur, ac proinde affirmandum est concesso, & acceptato priuilegio, semper perseuerare, quoties concedens renunciationem illius non acceptauerit; acceptando enim renuntiationem, reuocat priuilegium. Acceptatio autem in principio expostulatur, quia natura priuilegij, sicut & cuiuslibet donationis, acceptationem requirit.

8 Ex quo fit electum renuentem consentire electioni, posse mutata voluntate eandem acceptare electoribus in eadem voluntate perseuerantibus. Et idẽ est de iudice delegato, & arbitro, qui delegationem repudiarunt, & de beneficiario, cui beneficium collatum est, posse etiamsi prius collationi dissenserit ei consentire, & beneficium obtinere, dummodo conferens in priori voluntate perseueret. sic docet Sanch. *lib. 8. disp. 32. n. 2.* cum gloss. Ioan. Andr. Archid. & aliis.

9 Limitat autem Sanch. *illa disp. 32. n. 3.* vt supradicta doctrina intelligatur in priuilegiis, & dispensationibus aliarum legum; secus verò in dispensatione voti, & iuramenti; quia obligationem aliarũ legum non potest quilibet sibi pro libito imponere: at obligationem voti, & iuramẽti cum à propria voluntate pendeat, poterit quilibet, etsi dispensatus sit, sibi iterum imponere: censetur autem sibi imponere, quoties renuntiat dispensationi sibi factæ in tali voto, & iuramento; quia hæc renuntiatio nihil aliud esse videtur, quam voluntas redeundi ad priorem obligationem. Ergo per renuntiationem solum absque vlla acceptatione amittitur in voto, & iuramento dispensatio concessa. Verùm si bene perpendatur hæc limitatio, nobis contraria non est. Aliud enim est dispensationem, & priuilegium concessum tolli voluntate priuilegiati tantum, aliud indigere noua dispensatione, & nouo priuilegio, si nouum vinculum contrahatur. Fateor ergo dispensatum in voto, & iuramento posse denuo vouere, & iurare, & nouum vinculum sibi imponere, indigens noua dispensatione; sicuti qui ab irregularitate homicidij esset dispensatus, poterat nouam irregularitatem alio homicidio contrahere. At hoc non probat, dispensationem

in

in voto priori, & iuramento renuntiari posse; quantumcumque enim velis illi renuntiare, non poteris obtinere, quia iam à tua voluntate non dependet, sublato enim illo vinculo, semper manet sublatum, etsi possis aliud denuo, & omnino simile tibi imponere. Adde contingere posse te velle renuntiare dispensationi concessæ in voto, aut iuramento, quin votum, aut iuramentum denuo facias, quod contingit, quando ignoranter existimas in tua voluntate esse positum prodesse, vel non prodesse dispensationem; & insuper habes voluntatem non repetendi votum, tunc enim votum non repetis, & renuntiatio non habet effectum. sic Salas *disp.* 20. *sect.* 19. *fin.*

10 Sed inquires, quis possit hanc renuntiationem priuilegij, & dispensationis acceptare?

Respondeo nullum alium præter concedentem priuilegium, aut habentem ab illo commissionem: cùm enim hæc acceptatio renuntiationis, sit virtualis reuocatio concessionis factæ; à nullo alio oriri potest, nisi ab illo à quo fuit facta concessio, aut ab illo, qui ab eo habet commissionem. Hanc autem commissionem non censetur habere executor dispensationis, & priuilegij, quia hic non est delegatus ad reuocandam dispensationem, sed potius ad illam exequendam; & ita aliis relatis docet Sanchez *lib.* 8. *disp.* 31. *n.* 4.

11 Sed quid dicendum de tacita renunciatione? Tacitam renunciationem appello eam, quæ desumitur ex actibus, qui non videntur stare posse cum animo vtendi dispensatione, & priuilegio. v. g. dispensatus fuisti in aliquo impedimento ad contrahendum matrimonium cum Maria, contraxisti postea cum Catalina, videris renuntiare dispensationi tibi concessæ. Item dispensatus fuisti ad beneficia obtinenda, ducis vxorem, videris renunciare dispensationi factæ.

12 Credo tamen huiusmodi actus stare optimè posse sine voluntate renuntiandi dispensationem, & priuilegium concessum, quia potest habere animum retinendi priuilegium pro tempore, quo eius vsus licitus illi sit. Sed demus fieri illos actus animo reuocandi priuilegium, vel dispensationem, non obinde dispensatio, aut priuilegium amittitur, quia si renunciatio expressa priuilegij non valet cassare priuilegium, nisi acceptata sit à concedente priuilegium, neque etiam renuntiatio tacita illam efficaciam habebit, quousque per concedentem priuilegium fuerit acceptata. Requiritur ergo, vt priuilegium, & dispensatio cessent per renuntiationem, tacitam acceptari à concedente.

13 Ex his infertur primò, si dispensationem obtinuisti, vt consanguineam duceres, & duxisti aliam, vel castitatis votum fecisti, poteris mortua vxore, vel dispensato voto, vti priori dispensatione, quia illa dispensatio non fuit amissa, habuit enim effectum, qui non reuocatur. Quod verum est, etiamsi rumperis instrumentum, vel indultum dispensationem continens, quia hoc solum impedit, ne faciat fidem in foro exteriori, non tamen inualidat dispensationem iam concessam. sic Sanchez *disp.* 32. *n. n.* 6. Basilius de Leon *lib.* 8. *c.* 18. §. 3. *n.* 20.

14 Infertur secundò, si illegitimus impetraret dispensationem ad beneficia, vel quilibet alius ad plura beneficia habenda, & obtenta dispensatione ad nuptias transiret: adhuc non extingui dispensationem, sed mortua vxore posse beneficia consequi. Ratio est, quia matrimonium non reddit cassam dispensationem sed illius vsum suspendit. Item quia dispensatio illegitimitatis tollit inhabilitatem ad beneficia; quæ inhabilitas semel sublata non redit per matrimonium contractum; non igitur matrimonium facere potest, vt iterum censeatur illegitimus. Si autem dispensatio fit ad plura benefica obtinenda, est dispensatio in lege statuente, neminem posse plura beneficia retinere, sed vnum tantùm. At ex tali dispensatione non conceditur dispensato ius aliquod ad beneficium, quia neque est institutio, neque electio, nec præsentatio, sed solum redditur habilis, & capax illorum: siquidem lege prohibente pluralitatem beneficiorum solutus est. Hanc autem capacitatem, & habilitatem: quia non est ius ad beneficium, non tollit matrimonium, sed suspendit eius vsum. sic Sanchez *lib.* 7. *de impedim. disputat.* 42. *num.* 9. & consentire videtur Basil. *loco citato.*

PVNCTVM XVIII.

An priuilegium, & dispensatio amittatur per non vsum.

1 *Amitti per non vsum. Et qui non vsus debeat esse.*
2 *Proponitur efficax dubitandi ratio.*
3 *Priuilegia quæ in aliorum grauamen non cedunt, non perduntur per non vsum.*
4 *Quæ cedunt, tunc amittuntur, quando grauati præscribunt.*
5 *Excipe, nisi in priuilegio fuerit appositum, vt vtaris illo tuo arbitratu.*
6 *Decennium affirmat communis sententia sufficere, vt grauati præscribant aduersus priuilegiatum, priuilegio non vtentem.*
7 *Resoluitur dari non posse regulam generalem, sed aliquando decennium, aliquando vicennium, & vltra est requisitum.*
8 *Amittuntur hæc priuilegia tam in foro externo, quàm in conscientia.*

1 QVæstio procedit solum in priuilegiis, & dispensationibus respicientibus actum aliquem positiuum, qualis est accipiendi decimas, comedendi carnes diebus prohibitis, eligendi ad beneficia, & similia, quia solum in his potest inueniri non vsus, hoc est, carentia huius priuilegij. sic DD. statim referendi.

De his ergo priuilegiis regula generalis est per non vsum amitti: sic docent glossa, Abbas, Innocent. Felin. Decius, *in c. cum accessissent, de constit.* Azor *lib.* 5. *c.* 4. *q.* 8. *& c.* 42. *q.* 8. Salas *de legib. disp.* 17. *sect.* 13. *à n.* 63. *& disp.* 19. *sect.* 20. *n.* 115. Suar. *lib.* 8. *c.* 34. *n.* 2. Bonacina *disp.* 1. *q.* 3. *p.* 8. §. 5. *n.* 3. Basil. de Leon *lib.* 8. *de matr. cap.* 18. §. 3. *n.* 21.

Pro huius regulæ explicatione aduertendum est primò, non deperdi priuilegium, per quemlibet non vsum illius, sed per non vsum voluntarium, & liberum, data occasione vtendi priuilegio, qui vocatur non vsus priuatiuus, seu omissiuus. Nam si longissimo tempore nunquam se obtulit occasio vtendi priuilegio, vel obligata occasione non potuisti illo, vti per talem non vsum amitti non potest priuilegium. quod constat ex *l. vnus ex sociis,* §. *vlt. & l. seq ff. de seruit. rust. præd.* vbi habetur non amitti seruitutem mihi debitam, de aqua ducenda in fundum meum, si illa vsus non fuerim, quia fons exaruit. sic Doctores suprà relati. Ex quo fit, si vniuersitati sit concessum priuilegium scholasticos ad gradus magistri, vel Doctoris promouendi: & per decennium, vel longius tempus neminem promouit, quia nullus promoueri voluit, priuilegium non amittere. Excipe, nisi vniuersitas causam dederit scholasticis, quare, nolint promoueri, quia tunc est idem, ac si noluisset promouere volentem. Idem est si priuilegium habens à Principe exigendi aliquod tributum, vel excludendi milites à ciuitate: & nulla se occasio obtulit exercendi priuilegium, priuilegium non amittit. sic Basil. Salas, Azor. Bonacina, Suarez *suprà*, cum aliis. Ad idem est, si priuilegio non vtaris ob conuentionem factam cum alio. Bonac. *n.* 5. Suar. cum Felin. *lib.* 8. *c.* 34. *n.* 26. *ad fin.* quia tunc ratione conuentionis factus es impotens vtendi illo, vel, vt melius dicam, videris æquiualenter priuilegio vti, si aliquid pro non vsu illius recipis.

2 Sed circa supradicta est prima difficultas, qua ratione per non vsum possit priuilegium, quod absolutè, & absque determinatione temporis conceditur, amitti? Ratio difficultatis est, quia non vsus rei propriæ non tollit dominium illius; hoc enim dominium non deperditur præcisè ex eo, quòd re propria non vtaris. Ergo non deperditur priuilegium per non vsum. Aliàs dominium pecuniæ, & vestium, aliarúmque rerum mobilium, & immobilium deperderes eo solum, quia illis non vteris, quod est falsum. Requiritur ergo ad minus quod illas relinquas, & à te abiicias, & quasi pro derelicto velis habere, ex *l.* 1. *&* 2. *ff. pro derelict.* Ergo quoties priuilegium à te non abiicis, quod renuntiatione debebat fieri, non poteris illud per non vsum amittere. Deinde non vsus in tantum esse potest causa amittendi priuilegium, in quantum indicat illius renuntiationem, vel est occasio, quod grauatus priuilegio aduersus priuilegiatum præscribat. At neutra ex his rationibus probat amitti priuilegium per non vsum. Ergo. Probo minorem quoad primam partem. Nam licèt non vsus priuilegij indicet renuntiationem illius: at renuntiatione etiam expressa non amittitur priuilegium, quousque acceptetur à concedente. Ergo ex non vsu, quatenus significat renuntiationem, amitti ipso iure non potest. & sic vltra DD. superiori §. relatos docet Suar. *illo cap* 34. *n.* 27. Adde ex non vsu priuilegij præsumi non posse renuntiationem illius; quia ob alios fines potest priuilegiarius priuilegio non vti, vt notauit Basil. de Leon *illo c.* 18. § 2. *&* 3. cum Vasq. 1. 2. *disp.* 177. *n.* 54. *&* 55. Suar. *c.* 4. *n.* 17. *& seq.* Quod autem ex non vsu, quatenus occasio est, quod grauatus priuilegio aduersus priuilegiatum præscribat, amitti non possit, sic probo. Tum quia hoc non esset amittere priuilegium per non vsum formaliter, sed solum occasionaliter tantum: quia non in omnibus priuilegiis potest dari præscriptio. Quæ enim præscriptio dari potest, in priuilegio tibi concesso comedendi lacticinia, recitandi ante horam consuetam & alia similia, quæ solùm priuilegium respiciunt, neque versantur circa alios, vel tollendo ab illis commoditatem aliquam, vel imponendo nouum onus, siquidem præscriptio non est sine possessione continuata rei, quæ præscribitur: at huiusmodi priuilegia non habent vsum, qui extra priuilegiarium egrediatur. Ergo in illis nullus potest præscribere. In aliis autem priuilegiis, quæ in aliorum grauamen, & seruitutem redundant, vt sunt priuilegia decimandi, imponendi tributa, etsi videatur posse grauati illis priuilegiis præscribere aduersus priuilegiarium: at hæc præscriptio tolli videtur à concedente priuilegium, siquidem in voluntate priuilegiarij constituit vsum eius. Quoties autem voluntati priuilegiarij remittitur vsus priuilegij censent plures non contemnendi Doctores non posse aduer-

sus priuilegiarium præscribi. sic Felin *in c. cùm accessissent, de constit. n. 26. & 27.* Decius *n. 27.* Balb. *de præscript. 4. p. 5. princ. vers. quartò quæro, n. 4* Gloss ordin. *in c. vt priuilegia, gloss. pen. in fin. de priuileg.* vbi Anton. Molin. *de Hispan. primog. lib. 2. c. 7. fin. §. sed verius videtur* Azeued. *lib. 5. tit. 7. l. 2. noua compilat. fine.* Azor *lib. 5. c. 4. q. 8.*

3 Pro resolutione huius difficultatis dicendum est primò priuilegia, quæ in aliorum grauamen nõ redundant, qualia sunt priuilegium non ieiunandi, non recitandi, comedendi lacticinia, dicendi sacrum ante horam consuetam: quibus etiam annecti debet priuilegium audiendi confessiones, ministrandi sacramenta, eligendi Confessorem: quia ex tali priuilegio non derogatur ordinaria potestas, siquidem integra manet, & ex alia parte leuat eius onus, & animarum saluti maximè prodest: vt bene dicit Suarez *n. 15.* Bonac. *n. 5.* Basil. de Leon *n. 22.* De his ergo priuilegiis, probabilius censeo, nunquam perdi per non vsum quantumcumque continuatum, quia nulla est lex statuens hæc priuilegia amitti per non vsum, leges enim statuentes priuilegia per non vsum amitti, vt *l. 1. ff. de nundinis*, & in nostro regno *l. 42. tit. 18. p. 3. l. 3. tit. 2. p. 5.* loquuntur de priuilegiis, quæ in grauamen aliorum cedunt, vt legenti constabit. Ergo non sunt extendenda ad hæc priuilegia. Tum quia restrictio priuilegiorum, & illorũ decisio est quid odiosum: tum quia est diuersa ratio, siquidem in illis, quæ circa aliorum actus versantur, potest dari præscriptio: at in his priuilegiis, quæ solum priuilegiarij actiones respiciunt, nulla esse potest, vt ex ratione dubitandi constat. Ergo. Et ita sentit Suar. *n. 16.* Bonacina, Basil. de Leon *suprà.*

4 Dico secundo, priuilegia, quæ in aliorum grauamen cedunt, tunc amittuntur à priuilegiato per non vsum, quando grauati aduersus priuilegiatum præscribunt. sic docet Basil. de Leon *lib. 8. c. 18. §. 3. n. 22.* Suar. *illo c. 34. à n. 16. præcipuè n. 20. & seqq.* Bonac. *n. 5.* Salas, Azor & alij in principio relati. Ratio est, quia præscriptio vim habet mutandi rerum dominia, & consequenter auferendi ab alio, quod sibi proprium erat. Ergo si grauati aliquo priuilegio aduersus priuilegiarium præscribunt, præscriptione facta peribit in priuilegiario priuilegium: dicetur autem perire per non vsum illius, quia ex non vsu orta fuit formaliter præscriptio. Quod autem in his priuilegiis præscriptio inueniri possit, probatur facilè, quia vel illa priuilegia sunt de exercenda aliqua actione illis onerosa, vel de exigenda ab illis, quocumque enim modo sit priuilegium, si priuilegiarius eo non vtitur longo tempore, alij præscribere poterunt contra priuilegiarium, ne illo priuilegio vtatur. Ergo. Probo minorem. Nam ex eo quod priuilegiatus tali priuilegio non vtatur alij possident se, & sua pro libito, siquidem priuilegiatus illos non grauat ex actione alicuius operis, vel impositione illius. Sed possessio hæc longo tempore continuata, est præscriptio. Ergo.

5 Limitant tamen hanc cõclusionem glos. Balb. Decius, Molin. Azor. & alij relati supra in ratione dubitandi, vt intelligatur, quando non est in priuilegio expressè appositum, vt vtaris illo pro tuo arbitratu: nam si tuæ voluntati vsus liberè relictus est, censent hi DD. non præscribi aduersus illud, quia dici non potest dum vita durat, te non vti priuilegio, siquidem priuilegium dicit: Vtaris illo, quandiu volueris. Ergo dum potes velle vti priuilegio, concessioni illius non contradicis. Et confirmo. Si priuilegium diceret: Concedo tibi facultatem instituendi maioratum in tua vita, vel tempore mortis, tale priuilegium in tua vita per non vsum amitti non poterat, quia dum vita finita non est, iudicari non potest te priuilegio non vti, vt expressè tradit in hoc casu Molin. *de primog. illo c. 7. fin.* Azeued. *l. 2. fin. tit. 7. lib. 5. noua compil.* Mol. Theol. *tom. 3. de instit. tract. 2. disp. 599. fin. n. 50.* Sed idem casus esse videtur, quando tuæ voluntati vsus priuilegij relinquitur; facit enim hunc sensum: Si velis in tua vita hoc priuilegio vti, tibi est concessa facultas. Hæc limitatio displicet nostro Mol. Theol. *supr.* Salas *disp. 19. de leg. fin. n. 125.* Suar. *lib. 8. c. 34. n. 28.* & displicet Abbati *in c. vt priuileg. de priuil.* & Ias. etsi sub dubio, *in l. fin. n. 57. ff. de constit. Princip.* Anton. de Padilla *in l. 2. C. de diuers. rescript. n. 5.* Quia in quolibet priuilegio tacitè inest hæc conditio, si illo vti voluerit priuilegiatus; non enim obligatur illo vti.

Cæterum mihi retinenda videtur limitatio supradicta, vtpote maiori Doctorum calculo firmata. Fateor ergo in quolibet priuilegio subintelligi illam conditionem vt priuilegiatus illo vtatur, si voluerit, sed non subintelligitur eodem modo, ac quando exprimitur; quando enim exprimitur illa conditio, extenditur pro tota priuilegiati vita, ac proinde impeditur præscriptio aduersus illud, durante vita; at quando illa conditio non apponitur, solum intelligitur concessa facultas pro tempore, quo alius aduersus priuilegiatum non præscribit. Moueor ad hanc distinctionem apponendam, ne cogar dicere illa verba, quibus vsus priuilegij liber voluntati priuilegiarij remittitur, esse inutiliter apposita.

6 Secunda difficultas est, quantum tempus requiratur, vt aduersus hæc priuilegia, quæ in aliorum grauamen cedunt, detur præscriptio? Communis sententia docet requiri, & sufficere decennium. sic Felin. Panorm. Decius *in c. cum accessissent, de constit.* Barth. Iason & alij *in l. 1. ff. de nundinis, & in l. falso, C. de diuersis rescr.* Rebuff. *in pract. tit. de different. inter priuileg. & rescripta, num. 41.* Mandol. *tract. de priuileg. ad instar gloss. 11. num. 5.* & alij plures relati per Bald. *tr. de præscr. 4. p. 5. prim. vers. quartò quæro.* Mouentur ex *supradict. l. 1. ff. de nundinis*, vbi facultas concessa à principe celebrandi nundinas, si per decennium illis non fuerit vsus, amittitur. Et confirmari potest ex *l. 42. tit. 18. part. 3.* vbi affirmantur priuilegia, quæ dantur ad aliquid agendum, quæ aliàs non licent, decennio perire, si illis priuilegiatus non fuerit vsus: & ponit exemplum in priuilegio nundinarum extrahendi à regno vetita, vel vendendi ea, quæ vendere non licebat, seu per aliam mensuram inconsuetam, & his similia. hæc enim priuilegia subiungit lex, semper durant, *si vsaren dellos fasta diez annos desde el dia, que les fueren dados, mas si fasta este tiempo no vsaren dellos, dende adelante perderse, e no deuen valer.*

7 Cæterùm existimo regulam generalem statui non posse, sed attendendas esse leges præscriptionis, vt inde colligatur, quando hæc priuilegia amittantur; aliquando enim in præscriptione sufficit decennium, aliquando verò requiritur vicennium, vel tricennium, vel quadragennium. Ergo cum hæc priuilegia non amittantur præcisè ex non vsu, sed ex præscriptione, tempus, quod fuerit ad præscriptionem requisitum, erit etiam ad amissionem horum priuilegiorum. & ita tenet Suarez *lib. 8. cap. 34. num. 20.* Basil. de Leon *lib. 8. cap. 18. n. 23.* Menoch. *lib. 6. præsumpt. 41. fine, & lib. 8. consil. 727. in fine num. 13.* in nouissima editione. in quibus locis plures Doctores refert, affirmantes decennium solum intelligi de priuilegiis singularibus concessis, non de priuilegiis concessis communitatibus, & Ecclesiasticis personis, in quibus longius tempus ad eorum amissionem requiritur: regulariter enim decennium inter præsentes requiritur, vicennium inter absentes, quia hoc tempus sufficiens est ad præscriptionem seruitutum, & iurium incorporalium; vt tradit Anton. Gomez *lib. 2. var. cap. 15.* Conarr. *lib. 1. var. cap. 17.* Molin. Theol. *tract. 2. de iust. disp. 7.* ad quæ priuilegia reduci possunt. At si priuilegia sunt Ecclesiis, aut monasteriis concessa: tunc quadragennium est necessarium, ex *cap. accedentibus, de priuileg. c. illud, de præscript.* & licèt *in c. si de terra, de priuileg.* videatur expostulari, vt sufficiens triennis præscriptio, at per caput *accedentibus*, correctum esse videtur, vt ibi tradunt glossa, Felin. Abbas, & alij communiter.

In nostro tamen regno priuilegia ad agendum concessa deperduntur per non vsum illorum intra decennium à concessione; priuilegia verò ad non agendum, scilicet ad non soluendum tributum, non deperduntur, nisi per non vsum per triginta annos, quæ omnia constant ex *l. 42. tit. 18 part. 3.* & ibi Lopez Matienzo *lib. 5. tit. 10. l. 1. gloss. 17*

Neque obstat aduersus hæc *l. 1. ff. de nundinis*; tum quia hæc loquitur in speciali casu, & qui maximè præiudicat vniuersis, ideóque breuiori tempore amittitur, vt dixit gloss. *ibi, & in l. falso, verbo perennia, C. de diuers. resc.* tum quia erat priuilegium laicis concessum, quod decennio amitti potest præscriptione in contrarium. Et eodem modo explicanda est *l. 42.* supra relata. Adde carere probabilitate in nostro regno non amitti priuilegia illa ad agendum, vel non agendum concessa; si in primo decennio, vel tricennio à die cõcessionis illis vsus fuerit, etiamsi infra illud decennium, vel tricennium longissimo tempore illis vsus non fuerit, quia ita videtur decidi in suprad. *l. 42.* illis verbis, *Tales priuilegios como estos durã por siempre, pero perdense, si losque los tubieren no vsaren de ellos, fastas treinta anos, del dia, que les fueren concedidos,* Idem habetur in *l. 5. tit. 7. p. 5. in fin* & infrà loquens de priuilegiis ad agendum dicit *duran siẽpre, si vsaren de ellos, fastas diez annos, del el dia, que les fueren dados.* Vnde ad perpetuitatem horum priuilegiorum solum videtur expostulari, vt in primo decennio, vel tricennio, illius legis constat, & tradit Gregor. Lopez *ibi, verbo fasta treinta anos* & probabile reputat Suar. *n. 24.* Basil. de Leon *n. 23.* etsi probabilius censeant per non vsum decennij, quocumque tempore sit, amitti.

8 Tertia difficultas est, an hæc priuilegia, quæ per non vsum cum alterius præscriptione amittuntur, non solum in foro externo, sed etiam in interiori amittantur?

Respondeo affirmatiuè, quia præscriptio præbet iustum titulum possidendi rem, & tollit potestatem à quocumque alio illa vtendi. sic docet Suarez *lib. 8. cap. 34. n. 26.* Bonacina *disp. 1. q. 3. punct. 8. §. 5. fine* Basil. *lib. 8. de matr. cap. 18. §. 3. n. 24.* Salas *disp. 17. sect. 13. n. 64. vers. nihilominus.*

PVNCTVM XIX.

An priuilegium amittatur per actum contrarium illius.

1 *Non amittitur, si priuilegium solum fauorem priuilegiati respicit.*

2 *Cessat priuilegium, si tractum successiuum non habeat.*

3 Qua

3 *Quæ cedunt in aliorum grauamen, non admittuntur nisi ipsi præscribant.*
4 *Quoad valorem actuum, quibus priuilegio contradicis, cessat priuilegium, tametsi alij non præscripserint.*
5 *Si habes priuilegium non soluendi vectigalia, & permittas te scribi in libro, vbi cæteri non priuilegiati scribuntur, non amittis priuilegium.*
6 *Idem si priuilegium habeas, ne eligaris ad munera publica, & permittis te eligi.*
7 *Idem est de communitate exempta à decimis, si semel, vel iterum soluat.*
8 *Quæ requirantur ad præscriptionem contra priuilegiatum.*
9 *Quid dicendum, si condemneris ante præscriptionem, in amissione priuilegij.*

1 EX dictis in puncto præcedenti facilis est huius difficultatis solutio. Dicendum ergo est primò, priuilegia absoluta, quæ solum respiciunt priuilegiatum, nullo modo amittuntur per vsum contrarium: tum quia contrarius vsus priuilegij non inducit renuntiationem illius, cum possit ob alios fines haberi à priuilegiato, scilicet ob vitandam aliquam litem, aut in gratiam personæ alicuius, quotiescumque autem aliqua, etsi leuis coniectura fieri potest alterius finis à renuntiatione, præscriptio renuntiationis excludenda est, quia talis, renuntiatio odiosa est, & restringenda, vt relato Felin. Anton. & aliis docet Suar. *lib 8. cap. 35. num. 12.* Basilius de Leon *lib. 8. cap. 18. §. 3. num 28.* Bonac. *disp 1. quæst. 3. punct. 8. §. 6 num. 5.* Adde etsi præsumatur renuntiationem fecisse, ex illa non admittitur priuilegium, quousque acceptetur renuntiatio à concedente, vt suprà diximus. Ergo. Et ita tenet in his priuilegiis Suarez *à n. 7.* Basilius *n. 25.*

2 Dico secundò, priuilegia, quæ non habent tractum successiuum, sed ad vnicum actum conceduntur, per contrarium vsum illius omnino cessant. Et in hoc sensu est verissima sententia communis, priuilegium amitti per contrarium vsum, de quo communiter DD. *in cap. cùm accessissent, de constitut. cap. si de terra, cap. accedentib. de priuileg.* glossa *in cap. ex ore, de his quæ fiunt à maiore, verbo renuntiasse, & in cap. gratum, de offic. deleg. verbo recessum.* Bart. Ias. & alij *in l. vltim. ff. de constit Princip.* & tradunt Bonacina, Suar. Basil. Salas, Azor, Gregor. Lopez & alij locis sæpè allegatis. Ratio est manifesta, quia si priuilegium datum erat pro vno actu, & tu illum non efficis, sed potiùs contrarium, cessat tibi priuilegium.

3 Dico tertiò, priuilegia, quæ in aliorum grauamen cedunt, quæque tractum habent successiuum, eo quòd dentur ad plures actus, non amittuntur neque vno, neque pluribus actibus contrariis, nisi ex parte illorum, qui grauati sunt, detur præscriptio. Probo, quia huiusmodi actus non sunt toti priuilegio contrarij, cùm non sint contrarij omnibus actibus, qui fieri possunt ex tali priuilegio, sed aliquibus. Ergo non derogatur priuilegium ex illis. Et confirmo. Si habeas priuilegium non soluendi tributa, & soluas hac occasione, & tempore potes nolle in posterum soluere. Ergo vna, vel altera solutio non integrè contradicit priuilegio. Ergo non possunt ex illis actibus amitti. Quod satis probatur ex *l. 2. de priuileg. veteran.* vbi asseritur non labefactari priuilegium immunitatis ab oneribus ciuitatis, etsi quis sponte aliqua munera subeat. Idem colligitur ex *l. voluntariè, C. de excus. tut. l. 2. Cod. de his qui sponte munera subeunt. lib. 10. & l. 43. tit. 18. part. 5 & cap. si de terra, cap. accedentib. de priuileg.* & relatis aliis tradit Gregor. Lopez *l. 42. tit. 18. p. 3. in princ.* Suar. *c. 35. n. 10.* Bonac. *disp. 1. q. 3. p. 8. §. 6. n. 12.* Salas *sect. 13. n. 66.* Basil. *n. 27.*

4 Verum etsi hoc priuilegium non deperdas contrariis actibus, quousque ex parte illorum, qui priuilegio grauantur, detur præscriptio: at quoad valorem illorum actuum, quibus contradicis priuilegio, cessat tibi priuilegium, neque allegare illud potes: sic glossa ex *cap. gratum, de offic. deleg cap. ex ore, de his quæ fiunt à maiore.* & colligitur ex *l. 2. & 3. Cod. de his qui sponte munera subeunt lib. 10.* & tradit Grego. Lopez, Bonacina, Suar. Salas, Basil. *suprà.* Ratio est manifesta, quia in eo, in quo vis contradicere priuilegio, non potes velle vti illo: si enim habeas priuilegium non soluendi tributum, & soluas, iam in illa solutione non vis priuilegio gaudere, sed potiùs renunciare. Qua ratione *in l. 43. titul. 18. part. 3. fin.* dicitur, habentem priuilegium super aliquas res, si de vna illarum conueniatur in iudicio, & condemnetur, eo quòd non allegauerit priuilegium, priuilegium illi cessat, quoad illam rem tantùm; ita vt amplius in iudicio allegari priuilegium super illa re non possit.

Hoc tamen intelligi debet; modò priuilegium sit ex illis, quæ in tui fauorem directè concessa sunt, quibus tu præiudicare potes, aliàs nihil priuilegio derogas, etiamsi plures actus contrarios illi facias, vt notauit Basil. *n. 26.* Suar. *à n. 11.* Salas, & Bonacina *suprà.*

5 Ex hic infertur primò, Si habeas priuilegium non soluendi vectigalia, & permittas scribi in libro, vbi cæteri non priuilegiati scribuntur: & intra decem dies non appelles à tali grauamine, non obinde amisisse priuilegium; quia non processit tempus requisitum ad præscriptionem, sed solùm infertur te velle illa vice soluere: sic tradit Ias. *in l. vlt. Cod. de constit. Princip.* Alexand *cons. 33.* quod refert, & valde commendat Gregorius Lopez *suprad. l. 42. tit. 18. part. 3.* consentit Bart. *in L. voluntaria, Cod. de excusat. tutorum, & in l. vltim. ff. de constitut. Principum.* Suarez *num. 14. fine.* Basilius *numer. 28.*

6 Secùdo infertur, si habeas vniuersale priuilegiū ne eligaris ad munera publica, & permittis eligi, non ideo amittis priuilegium, ne ad alia munera eligaris, imò ne eligaris alia vice, sed solùm amittis pro illa vice, qua electioni consensisti: colligitur ex *suprad. l. voluntaria.* ibi, *voluntaria tutela munera priuilegiis nihil derogant.* hoc est, nihil derogant quoad alia munera præter ea, quæ sunt voluntariè suscepta, sic gloss. *ibi* Basil. *n. 28.* Suarez cum Felin. Bart. & aliis *num. 12.* & iuxta hæc explicanda est *l. fin. ff. de priuil. veteran.* Veteranos, si passi sunt se in ordinem legi, muneribus fungi cogendos esse, cogendos inquam, esse fungi his muneribus, quibus se subiecerant: & quoad ea, quæ inde consequuntur, non tamen cogendos esse fungi aliis muneribus.

7 Tertiò infero. Si communitas priuilegio exempta à solutione decimarum, decimas semel, aut iterum soluat, non amittere priuilegium absolutè, sed solùm quoad illas decimas solutas; quia non est præsumendum voluisse integrè renuntiare priuilegium, sed ad euitandam litem, aut alia de causa id fecisse. sic docet Basilius *illo num. 28.* Gregor. Lopez *suprad. l. 42.*

8 Dixi in conclusione non amitti priuilegium per actus contrarios, nisi accedat præscriptio illorum, qui grauati priuilegio sunt. Vt autem hæc præscriptio accedat, non requiruntur plures actus contrarij priuilegio, sed sufficit si vnus adsit continuatus, & sine vlla illius retractatione, quia tunc aduersùs priuilegiatum in illo genere præscribitur, quod optimè aduertit Suarez *illo cap. 35. num. 20.* vbi dicit: Si quis priuilegiatus semel soluit gabellam, etiamsi iterum non soluat, non ex vsu priuilegij, sed quia non occurrit occasio, & in eo statu permaneat per legitimum tempus, amittet priuilegium, saltem quoad illam speciem tributi, quia præscribitur, contra ipsum. Idem est, si passus est se eligi ad munus, ad quod erat immunis, vel passus est electionem fieri sine suffragio, ad quod habet priuilegium: nam licèt nulla alia electio fiat, illa cum tempore sufficiente sufficit. Quod autem sit legitimum tempus ad præscribendum, iam dixi superiori puncto.

9 Dico quartò Si in his priuilegiis, quæ tractum habent successiuum, condemneris in amissione illorum ante tempus præscriptionis, eo quòd feceris actum priuilegio contrarium, quia iudex præsumit te fecisse ex animo renunciandi integrè priuilegium, cùm tamen non feceris, non teneris in conscientia sententiæ obedire, sed potes secluso scandalo priuilegio vti; quia sententia in falsa præsumptione fundata non obligat: at in foro externo debes te reputare, vt priuilegio destitutum: sic docet Bonac. *illa disp 1. quæst. 3 punct. 8 §. 6. num. 16.* Suarez *illo cap. 35. n. 25. circa fin.*

Secus verò, si sententia daretur, non ob præsumptionem renunciationis, sed ob contrauentionem priuilegij: nam tunc etiam in foro conscientiæ, obedire teneris, quia est iusta sententia; rarò tamen sententia ob hunc finem pronuntiatur, sed solùm, quia præsumitur priuilegiarius renuntiasse priuilegio. Suarez *suprà*, cum glossa *in cap. pro illorum, verb. authoritate, de præbend.*

PVNCTVM XX.

An priuilegium amittatur per illius abusum.

1 *Quibus modis abuti potes priuilegio.*
2 *Quemcumque abusum exerceas, dignus es illius amissione.*
3 *Ipso facto propter abusum, non priuatur quis priuilegio nisi ex verbis priuilegij aliud constet.*
4 *Explicatur supradicta doctrina, discurrendo per abusus communiter contingentes.*

1 PRiuilegio abuti potes tripliciter. Primò si extendas priuilegium vltra id, quod concedit. Secundò, si occasionem ex illo sumes delinquendi. Tertiò addi solet, si fini priuilegij tuis prauis moribus resistis. v.g. est tibi concessum priuilegium, ne in Ecclesia resideas, vt litteris vaces, tù verò teris tempus, & vanis rebus occupatis, fini priuilegij resistis.

2 Quocumque autem ex his modis priuilegio abutaris, mereris illud amittere, iuxta doctrinam satis receptam: Priuilegium meretur amittere, qui concessa sibi abutitur facultate, *cap. vbi, distinct. 74 cap. priuileg 11. quæst. 3. cap. licet, de regularib. cap. vt priuilegia, de priuileg. c. contingit, 2. de sent. excommun.* & alibi sæpè. Quia in quolibet ex his modis datur verus priuilegij abusus, ac proinde verum amissionis meritum. sic Salas *disp. 17. sect. 13. num 67.* Bonacina *disp. 1 q. 3. punct. vlt. §. vlt. n. 2.* Suarez *lib. 8 cap. 36 à n. 4.*

3 Difficultas est, an priuilegiatus propter abusum priuetur ipso

ipso facto priuilegio, vel veniat priuandus. Item an priuetur toto priuilegio, vel parte illius, id est, valore actuum, quos virtute priuilegij facit?

Cui difficultati respondeo, regulariter loquendo, nullum priuari suo priuilegio ob illius abusum, sed solùm venire priuandum, quia in allegatis textibus solùm dicitur mereri amittere priuilegium, qui concessa sibi abutitur potestate: id est, dignum esse amittere. sic docet Salas, Bonacina, Suarez *suprà*. Basilius de Leon *lib.8.c.18.n.19.*

Dixi in conclusione, regulariter loquendo, propter abusum non amitti priuilegium ipso facto, vt intelligeres aliquando ipso facto amitti, quia ex priuilegij verbis debes colligere; quæ si hanc pœnam expressè non apposuerint, non debes censere ipso facto impositam, sed solùm ferendam. Adde, etiamsi ipso facto imposita sit, non teneris te priuilegij vsu priuare, quovsque adueniat sententia saltem declaratoria abusus, ob quem priueris priuilegio, iuxta dicta de lege pœnali; & tradit in præsenti Suarez *lib.8.cap.*36 *num.*8. Bonacina *disput.*1. *q.*3. *p.*8. *§.vlt.n.*1.

4 Vt autem supradicta clariùs intelligantur, placet discurrere per modos, quibus abuti potes priuilegio. Et quidem quando abuteris priuilegio extendens illud vltra id quod potes, clarum est extensionem illam esse nullam, vtpote factam sine potestate; ob illam tamen extensionem, & priuilegij abusum mereris priuilegio priuari: & de facto aliquando priuaris, vel toto priuilegio, vel parte illius: vt *in cap.2. de postul. prælator. cap. cùm in cunctis, §. vltim. & cap. cùm VVitonensis, de elect.* In quibus textibus priuaris pro illa vice potestate eligendi, eo quòd elegeris indignum. Si autem secundo modo abutaris priuilegio, occasionem ex illo desumens delinquendi, mereris quidem priuilegio priuari: at facto ipso non es priuatus saltem, quousque adueniat sententia declaratoria criminis: vt videri potest *in cap. contingit, 2. de sentent. excommunicat.* vbi clericus incedens sine habitu, & tonsura, occasione liberiùs viuendi, non amittit priuilegium clericale, quousque ter monitus sit. Facta autem trina monitione iam illi priuilegium prodesse non potest. Credo tamen non teneri ipsum se priuilegio priuare, quousque per sententiam declaretur. Idem habetur *in cap. ex literis, de vita, & honestate clericorum.* vbi clericus negotiator ter monitus non defenditur à soluendis tributis; quia facto ipso priuilegium abiecit clericale: debet autem constare ter monitū esse, & insuper declarari, quod prætermissis diuinis officiis sæcularibus negotiationibus institerit. Ad idē reduci potest: qui in Ecclesia delinquit, eius immunitate priuatur. *c. vlt. de immun. Eccl.* Quòd si abusus priuilegij tollat finem, & fundamentum illius: tunc clarū est cessare priuilegiū eo modo, quo cessat finis, & fundamentum illius; si enim finis, & fundamentū priuilegij non omnino cessat, sed solùm quoad aliquem actum, tunc priuilegium pro illo actu cessabit. Si verò in totum cessat finis, in totum etiam cessabit priuilegium; sed hæc cessatio non est in pœnam abusus, sed ob defectum finis à priuilegio intenti. Exemplis manifestatur; conceditur enim clerico coniugato gaudere priuilegio clericali, si habitum deferat clericalem, & alicui Ecclesiæ deseruiat: quo priuilegio priuatur eo ipso, quòd laicè viuat; quia cessat tunc causa concessionis: vt constat ex Trident *sess.*23 *cap.*6 *de reformat* & dictum erat *in cap. ex parte, de clerico coniugato, cap. vnic. eod. tit. in* 6. Sed hæc amissio non est absoluta, & in perpetuum, sed interim dum laicè viuit: nam si deposito habitu laico habitum clericalem deferat, & Ecclesiæ destinatus sit, gaudebit priuilegio. Accipe aliud simile, quod adducit Didac. Perez *lib.*8 *tit.*2. *lib.*1 *ordinam. regul.* Suarez lib.8. *de legib. cap.*36. *num.*7. Bonacina *disp.*1 *quæst.*3. *punct. vlt.* § 7. *fine.* Salas *disp.*17. *sect.*13. *n.*68 de beneficiario, cui est priuilegium concessum lucrandi fructus suæ præbendæ absque residentia ob studium litterarum, qui si non studeat, amittit priuilegium, non quidem absolutè, sed quoad fructum illius, hoc est, pro tempore, quo non studet, quia scilicet dum non studet, non poterit gaudere priuilegio, & virtute illius fructus præbendæ in absentia recipere; quia cessat conditio, seu causa, sub qua priuilegium est concessum: sicut enim beneficiatus absens à beneficio sine causa, non potest fructus illi tempori correspondentes lucrari; ita neque hic, qui illo tempore absque causa studiis non vacat, non poterit similes fructus lucrari virtute priuilegij; quia priuilegium residentiam Ecclesiæ in studium commutare visum est: quæ omnia non leuiter confirmantur ex *cap. generaliter,* 16. *quæst.*1. quod est sumptum ex *l. generaliter, Cod. de Episc. & cleric.* ibi, *eos tamen clericos, & monachos habere huiusmodi beneficium* (scilicet exemptionis à tutela testamentaria, datiua, siue legitima) *sancimus, qui apud sanctas Ecclesias, vel monasteria permanent, non diuagantes, neque circa diuina ministeria desides, cùm propter hoc ipsum beneficium eis indulgeamus.* Addit tamen Salas *illo numer.* 68. & consentiunt Suarez, & Bonacina *suprà*, supradictam doctrinam procedere, quando ex priuilegio constat solùm ob illam causam, quæ cessat, esse priuilegium concessum; secus verò si ob aliam æquè principaliter concessum fuisset, quæ tamen non cessaret. Item quando cessat ob causæ cessationem, priuilegium non cessat in se, sed quoad fructum eius pro tali tempore, seu modo operandi. Nam si postea velis bene vti, poteris fructu priuilegij gaudere.

PVNCTVM XXI.

De amissione priuilegij per reuocationem.

PRætermitto primò priuilegium esse in triplici differentia. Primò est priuilegium gratuitum, id est, ex libera Principis voluntate concessum. Et hoc contingit dupliciter. Aliud consistens solùm in potestate, & licentia delegata ad aliquem vsum contra legem, vel præter legem: aliud, per quod ius in priuilegiatum transfertur. Secundò est onerosum, & lucratiuum, quod datur ob aliquod onus, vel lucrum à priuilegiario exhibitum. Tertiò est priuilegium remuneratiuum, quod datur *in præmium*, & remunerationem seruitiorum, quæ à priuilegiario sunt Principi exhibita.

Præmitto secundò, priuilegium & subdito, & non subdito concedi potest.

Præmitto tertiò, priuilegium, siue gratuitum, siue onerosum, aliquando inuoluit dispensationem legis, aliquando non.

§. I.

An priuilegium gratis concessum reuocari possit.

1 *Priuilegium datum ob aliquem vsum validè reuocari potest absque causa, sed peccatum veniale committitur.*

2 *Priuilegium transferens dominium priuilegiatum nequit à concedente, neque ab eius successore reuocari.*

3 *Satisfit cuidam obiectioni.*

4 *Expenditur, quæ causa sufficiat ad reuocandum priuilegium acceptatum, cuius priuilegiatus habet dominium.*

5 *Princeps reuocans priuilegium, quod sine causa reuocare non potest, tenetur probare causam adesse reuocationis.*

6 *An requiratur ad huius reuocationem vltra legitimam causam compensatio priuilegij? Probabilius est non requiri.*

1 DIcendum est, si priuilegium consistat in facultate, & licentia delegata ad aliquem vsum, vel contra communem legem, vel præter illam, potest validè concedens, & eius successor reuocare, quando voluerit: at peccabit venialiter, si absque vlla causa id fecerit. sic cum communi sententia tradit Felin. *num.*8.9. *&* 10. *de iud.* Thomas Sanchez *lib.*8. *de dispens. c.*33. *num.*1. Suarez *de legibus, lib.*8. *cap.*37. *num.*10. Salas *disput.*17. *sect.*14 *num.*70. *& disput.* 20. *sect.*18. *num.*126. Matienz. *lib.*5. *tit.*10. *l.*6. *num.*5. Bonacina *disp.*1. *quæst.*3. *punct.*8. §.3. *num.*1. Basilius *lib.*8. *de matrim. cap.*19. *num.* 11. Prior pars conclusionis, scilicet validè posse reuocare hanc facultatem, constat; quia hæc est, quasi quædam delegatio: delegatus autem nomine delegantis operatur. Ergo ex voluntate delegantis cessare potest. Quòd si hæc facultas, & licentia operandi contra communem legem, alieni subdito sit concessa; clariùs constat reuocari posse à concedente, quia potest ipse concedens exemptum à lege subditum iterum legi subiicere: quia cùm non amiserit potestatem iurisdictionis in illum, poterit, circa illum exercere, denuo imponens præceptum, quod per priuilegium sublatum fuit. Secundam partem conclusionis, scilicet in hac reuocatione peccatum veniale admitti, probo. Quia sine causa voluntatem mutare, leuitatis, & inconstantiæ est, & contra naturam beneficij Principis, quod decet esse mansurum, ex *reg. decet, de reg. iur. in* 6. & tradit pluribus exornans Molin. *de primogen lib.*4. *cap.*3. *num.*20. Sanchez *num.*11. Bonacina *num.* 6. Salas *disp.*17. *num.*70. Limitat tamen Sanchez *num.*6. *&* 7. supradictam doctrinam in concessione iurisdictionis, quam dicit reuocari posse pro libito absque causa, etiam sine vllo peccato, quia videtur semper hæc excepta, vt duret, quoties concedenti placuerit. At credo retinendam esse communem sententiam, vt peccatum sit veniale hanc reuocationem facere absque causa, quia arguit leuitatem, & mutationem, & docet Suarez, Molin. Salas, & alij, *locis allegatis.*

2 Verùm si de priuilegio, quod dominium transfert in priuilegiatum, loquamur, siue subdito, siue non subdito concessum sit, non poterit concedens, neque eius successor reuocare validè absque causa, si iam fuerit acceptatum; quia donatio acceptata non potest ad libitum donantis reuocari. Aliàs absque causa poterit quis priuari rebus suis. sic cum communi sententia docet Suarez *illo cap.* 37. *num.* 7. Bonacina *num.* 5. Sanchez *num.*2 Matienz. *supradicta gloss.*1. *num.*6. vbi plures refert. Molin. *suprà num.*21. Ex quo fit, si tibi priuilegium sit concessum, decimandi, exigendi aliquod tributum, non potest Princeps pro libito à te tollere, quia possides illud tanquam bonum proprium, quo sine causa priuari non potes.

3 Neque obstat *l.*15. *tit.*10. *lib.*5. *noua compilat.* vbi dicitur. *Tenemos por bien, y mandamos que las mercedes que se hicieren por*

sola

sola voluntad de los Reyes, que se puedan del todo reuocar. Quæ lex videtur esse contraria, tum dictis, tum *l. 6. eod. tit. 10. lib. 5.* vbi dicitur, *Las causas que el Rey diere a alguno, no se las pueda quitar el ni otro alguno sin culpa.* Quia, vt bene explicat Matienz. *l. 5.* loquitur in quodam speciali facto, scilicet in beneficiis factis à Rege ex sola eius voluntate, sine consilio procerum; vel loquitur de beneficiis, quæ à Rege fiunt de redditibus sibi propriis, quales Hispanè vocantur *iuros.* Si enim de his feudum gratis alicui concedatur à Rege, poterit pro libito reuocari; quia conceditur sub hac conditione, vt duret, quoties concedenti placuerit: & traditur *in l. 1. fine, tit. 26. part. 4.* In aliis verò priuilegiis, & concessionibus retinenda est communis sententia, non posse pro libito concedentis reuocari.

4 Sed inquires, quæ causa legitima sit ad reuocandum priuilegium acceptatum à priuilegiato, & cuius ipse habet dominium?

Respondeo, si priuilegium non subdito fuit concessum, & ab illo acceptatum, nulla in concedente relinquitur reuocandi potestas, nisi in casu, in quo donatio perfecta reuocari potest; quia concedens non habet potestatem, neque in personam priuilegiarij, neque in bonis illius, non igitur poterit priuilegiatum acceptato priuilegio priuare: sicut enim Princeps ob bonum sui regni, non potest alterius regni subditum priuare bonis, ita neque poterit priuilegiis illi concessis, quia iam illa priuilegia bona sunt illius, & non concedenti subiecta: sic cum communi sententia docet Anton. Gabr. *lib. 3. tit. de iure quæsito non tollendo, conclus. 6. num. 20.* Matienz. *lib. 5. recopil. tit. 10. l. 6. gloss. 1. num. 4.* Dixi, nisi in casu, in quo donatio perfecta reuocari potest; quia huius priuilegij concessio, est quædam donatio; ac proinde ex illa causa, ex qua donatio reuocari potest, & priuilegium hoc reuocabile est: & notauit Matienz. cum aliis *suprà.*

Sed dices. Poterit priuilegium non subdito concessum cedere in graue detrimentum concedentis, vel regni. Ergo in tali casu poterit reuocari.

Respondeo ea illa causa, etiam donatio perfecta videtur reuocabilis, quid mirum si etiam priuilegium reuocetur? Adde illam propriè non esse reuocationem, sed cessationem priuilegij ea noua rerum mutatione; videtur enim concedi sub tacita conditione, dummodo damnosum non sit concedenti, & regno. Alias si concessum fuisset ea intentione, vt extenderetur ad euentum, in quo præiudicium graue concedenti, vel eius regno afferret, esset irrationabilis concessio. sic Suarez *lib. 8. c. 37. num. 3.* Si verò priuilegium subdito fuerit concessum, clarum est reuocari posse ex illis causis, quibus donatio perfecta reuocabilis est. Item quoties in grauem iacturam Regis, vel regni cedit, vt ex non subdito diximus. Adde non solùm ob has rationes posse subdito reuocari priuilegium acceptatum, & cuius ipse habet dominium, sed etiam, quoties ad publicam vtilitatem spectauerit talis reuocatio; quia cuiusuis bona subditi subduntur dispositioni Principis in ordine ad publicam vtilitatem. Ergo in illis casibus, in quibus potest Princeps subditos priuare bonis suis, poterit & priuilegia illis concessa reuocare. Adde hanc non esse tam reuocationem, quàm cessationem priuilegij: videntur enim sub hac tacita conditione concessa, vt durent, quoties ad publicam vtilitatem, eorum cessatio non pertinuerit: sic docet multis relatis Matienz. *lib. 5. titul. 10. l. 6. gloss. 1. num. 11. & 12.* Suarez *num. 5.* Basilius *lib. 8. cap. 19. §. 2. num. 13.*

5 Sed inquires secundò, an quoties Princeps reuocat priuilegium alteri concessum, quódque absque causa validè reuocare non potest, teneatur probare causam, vel sufficiat, si adesse affirmet?

Respondeo probabilius videri teneri probare causam; aliàs nihil esset firmum, sed facillimo negotio posset Princeps ius tertio quæsitum auferre: sic docet multos allegans Matien. *lib. 5. recopil. tit. 10. leg. 6. glossa 1. num. 16.* redditque rationem, quia vbi aliquid permittitur ex aliqua causa, & ea deficiente est prohibitum, satis non est causam exprimere, nisi verè probetur: & docet Bart. *in l. si fortè, per illum textum, ff. de castrensi peculio, & in l. si donatione*, vbi latè moderni *Cod. de collationib.* Ripa *lib. 2. respons. tit. de rescript. cap. 19. num. 19.* latissimè omnium Aymon Crauetta *de antiquit. tempor. in princ. num. 16.* & deinceps vsque in finem.

6 Inquires tertiò, an requiratur non solùm iusta causa ad validam reuocationem huius priuilegij, sed etiam aliqua illius compensatio? Videtur requiri, quia priuatur priuilegiatus iure iam quæsito. Ergo est illi debita satisfactio: si enim aliis bonis priuaretur, deberet Princeps recompensationem, quoad posset facere. Ergo etiam debet pro priuilegio, quod bonum illius est. Nihilominus tamen probabilius censeo, non requiri ex iustitia compensationem. Quia licèt priuilegium sit bonum priuilegiati, est tamen bonum gratis illi donatum. Ergo habet conditiones donationis, quæ reuocari absque compensatione potest, cùm adest legitima causa reuocandi. Non enim concedens priuilegium gratis, intendit hanc sibi obligationem imponere non reuocandi, causa iusta intercedente, nisi facta recompensatione; sed potiùs præsumitur concedere sub potestate reuocandi absque recompensatione, cùm iusta causa intercesserit: & ita relato Decio *in cap. nouit. num. 7. verbo quartò fallit, de iudiciis*, docet Suar. *lib. 8. cap. 37. num. 9.* Basi. de Leon *lib. 8. cap. 19. §. 2. n. 15.* Bonacina *disp. 1. quæst. 3. punct. 8. §. 3. num. 3.*

§. II.

Reuocarine possit priuilegium onerosum, & remuneratorium.

1 *Non potest hoc priuilegium reuocari, nisi causa boni communis intercedat, & satisfactio à reuocante exhibeatur.*
2 *Dispensationes concessæ pro foro externo non possunt, nisi supradictis conditionibus intercedentibus reuocari.*
3 *Priuilegia concessa in Bulla non reuocantur anno Iubilæi.*
4 *Extenditur doctrina ad priuilegium remuneratiuum.*
5 *Probabilitate non caret ad huius reuocationem requiri compensationem.*
6 *Explicatur quid requisitum, vt priuilegium censeatur concessum in remunerationem.*
7 *Censeanturne probata merita, si concedens adesse affirmet?*

1 PRiuilegium concessum per contractum, id est, sub onere alicuius pretij, vel operis exhibendi, reuocari à concedente non potest; nisi legitima causa interueniat, quæ nulla alia est, nisi communis boni, & vtilitatis publicæ, iuxta superiùs dicta: & insuper teneatur reddere pretium, si accepit; quòd si pretium non accepit, sed opus iniunxit, tenetur reddere æquiualentiam illius operis, aliàs nulla erit reuocatio, vt pote iniusta. sic multis allegatis probat Matienz. *lib. 5. noua compilat. tit. 10. leg. 6. gloss. 1. num. 15.* Gregor. Lopez *leg. 2. tit. 1. part. 2. verbo, buen cambio, per text. ibi* Sanch. *lib. 8. disp. 33. num. 9.* Suar. alios allegans *lib. 8. cap. 37. num. 5.* Salas *disp. 17. sect. 14. n. 70. & disp. 20. sect. 4. num. 42. vers. prædicta temperat.* præcipuè tamen *sect. 18. n. 126.* Bonac. *disp. 1. q. 3. p. 8. §. 3. n. 2.* Vasquez *in opusculo c. 6. §. 1. dub. 1. n. 55. & dub. 2. n. 33.* Lessius *lib. 2. de iustit. c. 33. dub. 4. n. 35.* Basil. de Leon *lib. 8. de matrim. cap. 19. §. 2. num. 13.* Azeued. *lib. 1. recopil. tit. 3. leg. 4. n. 42.*

2 Ex hac doctrina infertur primò dispensationes concessas pro foro externo à Pontifice in gradibus prohibitis ad contrahendum matrimonium, non posse ab eodem reuocari, nisi causa iusta intercedat, & insuper reddatur pretium ei, cum quo fuit dispensatum. sic Sanch. *suprà n. 13.* Bonacina *n. 12.* Basil. *num. 13.* Salas *disp. 20. sect. 18. sub finem.* Et ratio est manifesta: quia data est dispensatio, & priuilegium ob pecuniam solutam.

4 Infertur secundò, priuilegia in Bulla cruciata concessa non reuocari per Iubilæum, quod olim centesimo anno concedi solebat, & nunc 25. anno conceditur, quamuis Pontifex dicat se reuocare omnes gratias, priuilegia, & facultates singularibus personis quacunque dignitate fulgentibus, etiam Regibus ex quacunque causa sint concessa: adhuc non reuocantur concessa in Cruciata, quia illa sunt concessa sub contractu oneroso, cuius debebat specifica mentio fieri; concessa enim sunt priuilegia Bullæ singulis, quia singuli signatam illam eleemosynam tribuunt, & non aliàs; vt constat ex illis verbis, *porque days tanta limosna os concedo*, &c. debebat insuper reddi vnicuique eleemosyna data, aliàs reuocatio esset iniusta, & nulla: & ita tradit Henriq. *lib. 7. de indulg. cap. 21. num. 7.* Manuel *in exposit. cruciatæ, §. 12. num. 13.* Bonacina *disp. 1. quæst. 3. punct. 8. §. 3. n. 13.* Salas *disp. 20. de legib. sect. 18. circa finem, § hinc colligitur.* Sanc. *disp. 35. num. 10.* & testatur Clementem VIII. sic explicasse, & anno 1625. in tota Hispania publicata fuit Cruciata, & valorem habuit, & Pontifex Vrbanus VIII. declarauit 15. Februarij non esse eius mentem per Iubilæum Romanum gratias, indulgentias, & facultates in Cruciata concessas suspendi, idem tradit Basil. de Leon *lib. 8. de dispensationibus, cap. 19. n. 13.* vbi addit hæc validè obseruanda esse ad ea, quæ nonnulli dicunt de reuocatione Bullæ comparatione Religiosorum.

4 Idem quod dicimus de priuilegio dato per contractum onerosum, dicendum est de priuilegio remuneratiuo, siue remuneratio fuerit debita ex iustitia, siue ex gratitudine; quia quocunque modo debita sit, cedit priuilegiatus illius debito ob priuilegium sibi concessum; eáque de causa transit in contractum: sic relato Felino *cap. nouit. de iudiciis, num. 12.* docet Sanch. *suprà num. 5.* Basil. *n. 13.* Suarez *n. 6.* Matienz. *lib. 5. recopil. tit. 10. leg. 6. glossa 1. n. 18.* latiùs dixit *tit. 7. leg. 11. glossa 1. & glossa 9.* Bonacina *n. 2.*

5 Sed est difficultas, an non solùm ad huius reuocationem causa publica requiratur, sed etiam aliqua compensatio, sicuti diximus de priuilegio concesso per contractum onerosum? Negant, etsi dubitanter, Suar. Basil. Bonac. quando remuneratio non est debita ex iustitia, sed solùm ex gratitudine. Et ratio esse potest, quia reuocans priuilegium reducit res in pristinum statum, & consequenter reddit priuilegiato sua merita, quorum

rum cessionem fecerat ob priuilegium: cùm autem illa merita non expostulent ex iustitia compensationem, non videtur compensatio illi debita esse. Fateor hoc esse satis probabile: at probabilitate non caret requiri compensationem ex iustitia, non quidem propter merita præcisè, sed propter cessionem illorum, quam fecerat ob priuilegij consecutionem; quæ cessio pretio quidem est æstimabilis, cùm sit actio libera damnosa cedenti, & vtilis cessionario: quæ tamen nunquam redit, etiamsi redeant merita. Quapropter reliqui omnes Doctores eodem modo de priuilegio remuneratorio, ac de priuilegio per contractum onerosum, & lucratiuum loquuntur.

6 Secunda est difficultas. Quid requiratur, vt priuilegium censeatur concessum in præmium, & remunerationem meritorum?

Respondeo non sufficere generalem mentionem meritorum, sed requiritur specialis; ita vt expresè dicat: Ob hæc, & illa merita tibi hoc priuilegium concedimus. Ratio est, quia priuilegium ob merita concessum debet meritis adæquari, sed non potest constare hæc adæquatio, nisi merita exprimantur. Ergo. Secundò, quia generalis mentio meritorum in priuilegio facta potius videtur pro honore priuilegiarij fieri, quàm pro veritate. Quapropter reputanda est, ac si facta non fuisset, argument. *l. quod venditor*, & ibi notatur, *ff. de dolo, & l. si quid venditor, & l. seq. ff. de ædilit. edict.* Tertiò, quia obscura, & dubia locutio nullius effectus esse videtur, ex *l. vbi autem, §. qui illud, ff. de verb. obligat. l. cum incertis, ff. de legatis 1. l. vltim. C. de annal. except.* At generalis locutio meritorum dubia est, & obscura, ex *l. prætor edixit, in princ. ff. de minoribus.* Ergo non amplius valet, quàm si apposita non fuisset: & ita tradit pluribus exornans Tiraquell. *in l. si vnquam, C. de reuoc. donat. verbo donatione largitus, n. 85.* Socin. *consil. 195. n. 8. vers. 4. casus, lib. 2.* Matienz. *lib. 5. recop. tit. 10. l. 15. gloss. 12. n. 2.*

7 Tertia est difficultas, an hæc merita censeantur probata ex eo solùm, quod concedens priuilegium illa esse affirmet?

Respondeo, si merita specialiter fuerunt expressa, sufficienter censetur probata ex Principis assertione, maximè si per instrumentum publicum id asserit: secus si solùm generaliter dixerit, quia est bene meritus. sic Ias. *consil. 227. vol. 9. vers. 9. pro ista parte, lib. 2.* Gregor. Lopez in *l. 3. tit. 10. p. 2. verbo la merecisse*, & multis allegatis Matienz. *lib. 5. recop. tit. 10. l. 6. gloss. 1. num. 19. & l. 15. gloss. 12. num. 1.* Limitat autem hanc assertionem Matienz. & Greg. Lopez, & Tiraquel *in d. l. si vnquam, verbo donatione largitus, num. 77.* dummodo Princeps prohibitus non sit alienare, nisi præcedant merita: nam tunc secundùm communem sententiam merita non probantur, etiamsi expressa fuerint. Quia præsumuntur expressa, vt eius donatio valeat, ex *l. qui testament. & ibi gloss. ff. de probation.* Quod adeò verum est, vt non sufficiat, etiamsi iuramentum in eius confirmationem addiderit, vt ipse Tiraquell. *num. 79.* & Matienz. *l. 15. gloss. 12. n. 7.* probant.

§. III.

Quis possit supradicta priuilegia gratuita, onerosa, & remuneratoria reuocare, casu quo reuocabilia sint.

1 *Concedens, & eius in dignitate successor optimè potest.*
2 *Quid dicendum de dispensatione inferioris in lege superioris? Affirmant aliqui posse reuocare.*
3 *Probabilius est oppositum.*
4 *Duo inde inferuntur notanda.*
5 *Quid dicendum de inferiori prælato? An illius superior possit reuocare dispensationem ab illo factam.*

1 Clarum est fieri posse à concedente priuilegium, & eius successore; quia habet eandem cum illo iurisdictionem. Quod non solùm in supremo Pontifice, in quo resolutio certa est, sed etiam in quolibet inferiori habet verum: licèt Anton. Gabr. alios referens *lib. 3. tit. de iure quæsito non tollendo concl. 7 n. 9.* contrarium dicat absque fundamento, vt bene aduertit Suarez *illo cap. 37. numer. 12.* Basil. *cap. 19. numer. 15.* Ratio est, quia priuilegium solam iurisdictionem concedentis spectat, & ab ipsius solùm voluntate pendet. Ergo poterit sicut supremus illud tollere; quia in illius concessione tanquam supremus operatur.

2 Difficultas est, an sicut priuilegium concedens contra ius proprium, potest validè illud reuocare absque legitima causa; idipsum possit inferior dispensans, vel concedens priuilegium contra legem superioris, quando illi concessa est facultas dispensandi?

Affirmant aliqui fieri posse. Tum quia facultas ab his Prælatis concessa habet tacitam conditionem, vt perseueret quoties ab ipsis non fuerit reuocata. Tum quia ipsi intendunt per dispensationem factam non derogare suæ iurisdictioni. sic tradit Bonacina *disp. 1 q. 3. punct. 8 § 3. n. 11.* reputat probabile Suar. *lib. 8 cap. 37 n. 15.*

3 At mihi probabilius est, validè inferiorem absque causa reuocare non posse dispensationem à se factam: cum causa autem interueniente, posse, docet Sanch. *disp. 33. n. 12.* cum gloss. *in c. Dominic. ex eo, verbo septennium, de elect. in 6.* & ibi Archidiac. Dominic. de Geminian. Francus, & alij. Roman. *singul. 519.* Salas *disput. 20. de legib. sect. 18. fin.* Basilius de Leon *lib. 8. cap. 19. num. 15.* & reputat probabile Suarez *num. 14. & 16.* addit: cùm conceditur pro tempore limitato dispensatio, valde probabile esse reuocari non posse, argument. textus *in cap. vnico, de commodato*, vbi dicitur rem commodatam ad certum vsum, vel tempus, non posse ante illud repeti: & subdit rationem, cùm non deceat beneficio non decipi, sed iuuari. Item quia pro toto illo tempore abstulit legem superioris, quam ipse inferior restituere non potest. Ratio verò generalis ea est, quia inferior non potest validè dispensationem in lege superioris, concedere, absque causa. Ergo neque etiam poterit dispensationem iam concessam absque causa reuocare: cùm enim ex voluntate superioris operatur, non est vnde colligatur voluntatem superioris esse, vt validè absque causa reuocet, cùm tamen absque causa non possit validè concedere? Neque obstat ratio in contrarium: quia dispensatio fuit absoluta, & grauis fingeretur habuisse conditionem.

4 Ex quo infertur primò, non posse absque causa Episcopum reuocare licentiam parocho concessam ad non residendum, vel ad differendos ordines ratione studij, quia est dispensatio in lege superioris, quam ipse denuò stabilire non potest: sic docent Sanchez, Salas, Basil. & alij, *num. præcedenti* relati. Secundò infertur dispensationes à sacra Pœnitentiaria concessas non posse absque causa ab ipsamet reuocari ob eandem rationem. Quia voluntas Pontificis est, vt semper causa interueniente vtatur iurisdictione. sic Salas *suprà*, & tenentur reliqui consentire.

5 Sed quid dicendum de inferiori Prælato, an illius superior possit reuocare dispensationem ab illo datam validè absque causa?

Respondeo, si Pontifex sit, qui reuocat, validè reuocare, quia ab illo omnis iurisdictio pendet; & quia potest denuo legem ablatam imponere, & subditum ab alio exemptum illius obligationi subdere: At inferiores Prælati non videntur posse, eo quòd videatur iniustum priuare inferiorem vsu legitimo suæ ordinariæ iurisdictionis: sic docet Sanchez *disputat. 33. numer. 7.* cum Suarez *tom. 4. in 3. part. disputat. 26. sect. 3. num. 3. & lib. 8. de legib. cap. 37. num. 17 fine.* Basilius *lib. 8. c. 19. num. 15. fine.*

§. IV.

Qua ratione facienda est reuocatio priuilegij, vel dispensationis, vt censeatur effectum habere.

1 *Dupliciter reuocari priuilegium potest.*
2 *Clausula generalis in reuocatione expressa sufficit.*
3 *Excipiuntur priuilegia concessa per modum contractus, oneris, siue remunerationis.*
4 *Item priuilegia habentia clausulam, vt non possint derogari.*
5 *Item priuilegia inserta in corpore iuris.*
6 *Quid si priuilegia sint in Concilio generali. debet expresè illius mentio fieri.*
7 *Sublimitanda hæc sunt, nisi aliter constet de voluntate derogantis.*
8 *Derogatio tacita, quæ consistit in contrarietate posterioris priuilegij, cum antiquo, derogat antiquum, si concedatur ex scientia prioris priuilegij.*
9 *Quando præsumitur hæc scientia. Distinguitur ad eius explicationem triplex derogationis modus.*
10. *Si priuilegium insertum sit in corpore iuris lege vniuersali contraria derogatur, secus si extra corpus iuris sit.*
11 *Idem dicendum, cum alio priuilegio contrario derogatur; si in corpore iuris sit insertum.*
12 *Proponitur obiectio, & fit illi satis.*
13 *Extra corpus iuris priuilegium non derogatur, nisi illius fiat mentio, qui teneant.*
14 *Probabilius est secundum priuilegium valere non obstante generali priori.*
15 *Satisfit arg. n. 13. adductis.*
16 *Per sententiam derogari priuilegium, quibus probetur.*
17 *Reuocatur, si condemnetur reus in amissione priuilegij, seu per sententiam contrariam.*
18 *Satisfit rationibus, n. 16. adductis.*

1 Dupliciter reuocari priuilegium, vel dispensatio potest. Primò expresè. Secundò tacitè. Expresè reuocatur, quando verbis expressis reuocatio fit. Tacitè reuocatur,

catur, quando Princeps actum facit, qui cum priuilegio stare non potest.

2 Loquendo igitur de reuocatione expressa, dicendum est, regulariter loquendo, sufficere clausulam generalem, quia Princeps dicit velle tale priuilegium, vel constitutionem valere, non obstantibus quibusuis priuilegiis in contrarium; quia hæc de se sufficiens est quælibet contraria priuilegia abrogare: sic Doctores statim referendi.

3 Limitanda tamen est primò in priuilegiis concessis per modum contractus, siue onerosi, siue remuneratiui, hæc enim reuocata non censentur sub quacunque clausula generali, nisi exprimantur in reuocatione priuilegia etiam per contractus concessa, quia cùm hæc priuilegia irreuocabilia sint ob ius tertio quæsitum, nisi causa publica intercedente, & compensatione, quoad fieri possit, facta, nullo modo illorum reuocatio debet præsumi, quousque exprimatur: sic aliis relatis Sanchez *disp.* 33 *num.* 8. Suarez *lib.* 8. *cap.* 38 *num.* 3. Bonacina *disp.* 1. *q.* 3. *punct.* 8 *num.* 11 Salas *disp.* 17. *sect.* 14. *num* 71. 73. *&* 79. *ad finem.* Azor *lib.* 5. *cap.* 22. *q.* 11. Basil. *lib.* 8. *c.* 19. *n.* 16. Azeued. *lib.* 1. *recop tit.* 3. *leg.* 14. *n* 42.

4 Limita secundò in priuilegiis habentibus clausulam, vt derogari non possint, nisi earum specifica mentio fiat. Tunc enim, vt reuocata censeantur, debet addi aliqua clausula, qua hæc priuilegia videantur contineri, vt si dicat Princeps: Reuocamus priuilegia in contrarium, etiamsi clausulam habeant, vt derogari non possint, nisi de verbo ad verbum illorum fiat expressa mentio. Tunc enim clarum est derogari, quia illa lege, quam sibi Princeps imposuit, ne reuocare censeatur, nisi exprimendo priuilegium reuocatum, iam dispensat per illam reuocationem. Adde sufficere, si dicat se reuocare priuilegia in contrarium, sub quacunque forma concessa sint: nam illa verba, sub quacunque forma concessa, aliquid operari debent, ac proinde reuocatoria debent esse priuilegiorum habentium clausulam reuocatoriam quorumcumque priuilegiorum, aliàs superflua essent, contra textum *in cap. si Papa, de priuilegiis, in* 6. ibi, *cùm verba aliquid operari debeant, & l.* 3 *in princ. ff. de iureiurando,* ibi, *nec frustrà adiicitur.* sic Doctores *in cap. nonnulli, de rescript. per textum ibi.* Felin. *n.* 6. & habetur *Clem.* 1. *&* 2. *de sepulturis,* & tradit Suar. *cap.* 38. *n.* 2. Basil. *n.* 16. Bonacina *n.* 11. Salas *disp.* 17. *sect.* 14. *n.* 71.

5 Limita tertiò in priuilegiis insertis in corpore iuris: hæc enim, quia non solùm sunt priuilegia, sed canones, & leges, quousque legum, & constitutionum fiat derogatio, non censentur derogata, tradit Basil. *num.* 16. Suarez *num.* 1. Salas *disp.* 17. *sect.* 14. *sub num.* 73. *cum glossa in l.* 3. *C. de silentiariis, & decurionib. lib.* 10. Ias. *in l.* 1. *ff. soluto matrim.* glossa, & Doctores *Authent. quia in prouincia, C. vbi de crimine agi oportet, verbo omni priuilegio.*

6 Addendum tamen est, si priuilegia sint à Concilio aliquo generali stabilita, tunc non sufficit clausula derogatoria quorumcunque priuilegiorum, sub quacunque forma fuerint concessa, aut constitutionum, & canonum, vt censeantur reuocata, sed insuper debet exprimi Concilium, saltem sub generalibus verbis, dicendo non obstante quacunque constitutione, etiam in Concilio generali edita: colligitur ex *cap. ex parte, cap. vltimo, de capellis monach. cap. nonnulli, de rescript.* & tradit Couarr. 4. *var cap.* 6 *num* 6. *&* 4. *decretal* 2. *part. cap.* 8. §. 9. *n.* 6. Menoch. *volum.* 3 *consil.* 294 *num.* 11. *&* 12. Mol. *de iust. tract.* 2. *disp.* 173. *vers. occasione, pag. mihi* 630. Sanch. *lib.* 3. *disp.* 26. *num.* 7. vbi plures refert. Bonacina *disp.* 1. *quæst.* 3. *punct.* 8. *n.* 13. Padilla *in l. vniuersis. C. de diuersis rescriptis* (esto contrà teneat Basil. de Leon *lib.* 6. *cap.* 19. *num* 19. vbi affirmat ita declarasse Pium V. in quadam extrauaganti, & praxim Ecclesiæ idem testari. Fallitur tamen, meo iudicio: si enim Pius V. ita declarasset, & praxi Ecclesiæ ita esset receptum, ignorari non poterat à tot ita doctis, & eruditis viris. Item debebat ostendere extrauagantem, in qua Pius V. declarauit. Præterea adducit pro se glossam *in c. ex parte, de capellis monach.* approbatam ab Innocent. & aliis, quæ illi non fauet, sed potiùs oppositæ sententiæ. nam *in illo cap. ex parte, verbo, nulla mentio*, dicit. Si quis litteras impetrat contra aliquod ius, siue Concilium, non valent, nisi fiat mentio de illo iure: & refert se ad *cap. nonnulli, de rescript.* vbi verbo *fecerit mentionem*, dicit: Rescriptum debet facere mentionem de constitutione, ad hoc, vt ei præiudicet: & in margine additur, communiter non exprimitur nomen constitutionis, sed dicitur: Non obstante constitutione de duabus dietis edita in Concilio generali. Ecce qua ratione mentio facienda est vel illius constitutionis, vel in genere constitutionis, addendo conciliaris. Rationem reddit Menoch. & Sanch. quia constitutio Concilij generalis ob eius grauitatem censetur habere tacitam clausulam derogatoriam ad postea concedenda, *c. vnico, de excessibus Prælatorum.* Innocent & Ioann. Andr. *in cap. ex parte, de capellis monach.* Ergo non censetur derogata, nisi illius fiat specifica mentio. Attamen Sanchez, cum Henriq. *lib.* 7. *de indulgent. cap.* 26 *n.* 1. Viuald *candelab.* 3. *p. cap* 12 *n.* 12. Si Concilium generale modernum sit, quale est Tridentinum, non sufficere clausulam derogatoriam cuiuscunque Concilij; sed requiri specificam Tridentini mentionem. Sed non video, quo fundamento hoc dicatur, cùm omnia Conciliorum decreta æqualis authoritatis sint. Imò potiùs pro decretis Trident. censeo non esse necessariam specialem, imò neque generalem derogationem, eo quòd in decreto vltimo eiusdem Concilij *sess.* 25. declaratur omnia in dicto sacro Concilio statuta de morum reformatione & Ecclesiastica disciplina ita decreta fuisse, vt in his salua semper authoritas Sedis Apostolicæ, & sit & esse intelligatur: ac proinde cum contrarius Pontifex decernit, Concilio non contradicit, sed facultate ibi expressa vtitur. ergo si indiget derogatione. sic aliis relatis docet Nicol. Garcia 4. *part. de benef. cap* 5. *n.* 30. *& num.* 32. adducit motum proprium Pij V. editum anno 1570. in quo declarauit neque speciali, neque generali derogatione Concilij Tridentini opus esse in quibusuis concessionibus Apostolicis propria manu Papæ signatis.

7 Hæ tres limitationes sublimitandæ sunt, nisi aliter constet de voluntate derogantis; si enim clarè constet velle Principem sub verbis generalibus priuilegia hæc exempta derogare, derogata erunt, quia hæc, vel illa verba apponit derogans, ad denotandam suam voluntatem. Ergo quocumque modo voluntatem clarè significet, etiamsi formam communem clausulæ derogatoriæ non seruet, priuilegium reuocabit: & ita tradit Bonacina *n.* 11. *circa finem.* Iulius Clarus dicens esse communem *lib.* 3. *receptarum.* §. *testamentum, q.* 99. *versic. cæterùm.* Sarmiento *lib.* 3. *select. cap.* 14. *num.* 7. Henriq. *lib.* 7 *de indulg. cap.* 26. *n.* 3. Couarr. *rubr. de testamentis,* 2 *part num.* 19. *vers. quarta conclusio.* Sanchez *lib.* 3. *disp.* 26. *num.* 7. *in medio.* & habetur in decisionibus Farinacij *decis.* 614 *n.* 3. *tom.* 3 *pag. mihi* 84. Ex quo fit dispensationes super impedimento affinitatis, & consanguinitatis obtentas à Pontifice, vel à sacra Pœnitentiaria cum clausula, *Non obstantibus constitutionibus, & ordinationibus, Apostolicis cæterisque contrariis quibuscumque*, validas esse, etsi non fecerint expressè mentionem constitutionis contrariæ Concilij generalis, relati *in cap. non debet, de consanguinit. & affinit.* Quia ex vsu, & praxi satis iudicatum est voluntatem Pontificis esse pro illo casu speciali, & certo Concilij generalis dispositioni derogare. Præterea, quia illa generalis derogatio solùm habere potest effectum circa illius Concilij generalis dispositionem; quia nullibi est alia prohibitio. Ergo reputari debet, ac si derogatio esset specifica, ex *l.* 2 *ff. de liberis, & posthum.* vbi Ias. & ita tradit, relato Felin. Ioann. Sanch. *lib.* 8. *de matr. disp.* 35. *n.* 17.

8 Si autem reuocatio non expressa sit, sed tacita, eo quòd lex, vel priuilegium nuper latum contrarietur præcedenti, non leuis est inter Doctores controuersia quòd debeat præualere? Alij affirmant præualere primum, alij secundum.

Et quidem si secundum priuilegium contrarium priori concedatur, ex scientia, & notitia prioris priuilegij, certum est derogare illud ea in parte, in qua illi est contrarium, quia aliàs intenderet concedens facere actum nullum, quod non est de Principe præsumendum. Dixi, derogare primo priuilegio ea in parte, in qua illi est contrarium; quia contingere potest, vt secundum priuilegium, vel dispensatio saluetur, cum sola derogatione prioris priuilegij quoad partem: & tunc solùm quoad illam partem debet censeri priuilegium derogatum. Vt si alicui habenti priuilegium non soluendi tributum, exigatur de mandato Regis tributum, reputandum est exigi pro illa vice, vel pro illo anno: & tunc secundùm illam, & quoad illam partem priuilegium derogabitur, non tamen omne priuilegium, sed integrum manebit pro annis sequentibus; derogatio enim est odiosa, ac proinde restringenda: sic docet ex communi sententia Suarez *lib.* 8. *cap.* 38 *num.* 6. Basilius de Leon *lib.* 8. *cap.* 19. §. 2 *num.* 17. Bonacina *disp.* 1. *quæst.* 3. *punct.* 8. *n.* 14. *fine.* Dixi insuper debere secundum priuilegium, vel actum priori priuilegio contrarium, procedere ex notitia, & scientia prioris priuilegij, aliàs non derogabit; quia hæc derogatio debet esse libera, & voluntaria, & consequenter ex cognitione saltem virtuali derogati procedens. Quod apertè colligitur ex *c. nonnulli, de rescript. c.* 1. *de const. in* 6. *& ex l idem Vlpian.* §. *sunt & alij, ff. de excusat. tutor.* vbi facultas concessa tutori ad mutandum domicilium, censetur virtualis facultas dimittendi munus, & solicitudinem tutoris, si data fuerit ex rescripto Imperatoris scientis illum tutorem esse; quare seclusa illa scientia talis voluntas præsumitur.

9 Tota ergo difficultas sita est in explicando, quando præsumenda sit & scientia, & voluntas in Principe, cùm verba priuilegij, legis, vel rescripti nihil aliud contineant, quàm nouam dispositionem repugnantem priori priuilegio. Pro cuius explicatione suppono tripliciter priuilegium derogari posse. Primò lege aliqua generali contraria supradicto priuilegio. Secundò priuilegio contrario aliis concesso. Tertiò sententia data contra primum priuilegium.

10 De primo ergo modo derogationis per legem aliquam vniuersalem, in qua non adest clausula derogatoria, distinguendum est, aut priuilegium derogandum est insertum in corpore iuris, aut extra illud: si est insertum in corpore iuris, illa lege vniuersali derogatum manet; quia ea quæ sunt in corpore iuris inserta, non præsumuntur à Principe ignorata ex

cap 1.

c. 1. *de conſtit. in* 6. Adde, huiuſmodi priuilegium inſertum in corpore iuris, eſt lex communis. Lex autem communis alia communi lege contraria abrogatur abſque eo, quòd præcedentis fiat mentio: vt videtur conſtare ex *l. ſed & poſteriores, ff. de legibus*. ibi, *niſi contraria ſint*. & tradit gloſſa *in ſupradicto c.* 1. *verbo reuocare & verbo noſcatur*, & Doctores ſtatim referendi. Si verò priuilegium derogandum extra ius commune ſit, non derogatur lege vniuerſali illius mentionem non faciente, quia non præſumitur in Principe illius priuilegij ſcientia vt pote iuris ſpeciale, & priuatum, quod ad notitiam Principis non ſemper venit, iuxta *cap.* 1. *de conſtitut. in* 6. ibi, *licèt Princeps præſumatur ſcire ea quæ ſunt iuris communis, tamen ignorare poſſe iura, facta, & conſuetudines priuatas*. ſic ea communi ſententia docent Salas *diſp.* 17 *ſect.* 14. *num.* 74. Bonacina *diſp.* 1. *quæſt.* 3. *punct.* 8. §. 3. *n.* 15. Baſil. *lib.* 8. *cap.* 19. *num.* 19. Suarez *lib.* 8. *c.* 39. *num* 2. pluribus exornans Matienz. *lib.* 5 *recopilat. tit.* 11. *l.* 8. *gloſſ.* 12. *numer.* 6. & 7. & conſtat ex *cap. cùm ordinem, cap. nonnulli, de reſcript.* & tradit gloſſa *ibi*, & *in cap.* 1 *eod. tit.* & *in l.* 3. *C. de ſiliutiarijs*, *lib.* 12.

11 De ſecundo modo derogationis, alio ſcilicet priuilegio, diſtinguendum ſimiliter eſt de priuilegio inſerto in corpore iuris, & extra illud. Et dicendum. Si priuilegium ſit inſertum in corpore iuris, derogatur ſecundo priuilegio, ea in parte, qua illi contrarium eſt, etiamſi illius mentionem non faciat, quia præſumitur ſcitum à Principe, ex *cap. de conſtitutionibus*, *in* 6. Quod verum habet, ſiue ſecundum priuilegium derogans ſit ſpeciale, ſiue generale, ſiue inſeratur iuri, ſiue non. ſic docent Salas *numer.* 75. Baſilius *numer.* 19. Bonacina *numer.* 17. Suarez *numer.* 2. & 5. & alij ab eiſdem relati. Eſto contrà teneat Saa *verbo gratia*, *num.* 19. in vtraque editione.

12 Sed obijcies Reſcriptum, ſeu mandatum contra communem legem non habet effectum, niſi illius mentionem faciat: iuxta *l. reſcripta*, *C. de preci. ius Imperatori offerendis*, & habetur *in cap. reſcripta* 25. *quæſt.* 1 & tradit gloſſa *in cap. nonnulli, de reſcript. verbo fecerit mentionem*, & *in cap. ex parte, de capellis monach. verbo nulla mentio*. & ibi Abbas, referens multos alios: & rationem reddunt, quia reſcriptum eſt particularis actus, qui non præſumitur factus cum tanta conſideratione, & aduertentia ad leges oppoſitas. Ergo etiam priuilegium contrarium iuri communi non habet effectum, niſi iuris communis mentionem faciat.

Propter hanc obiectionem reſpondeo primò limitandam eſſe communem ſententiam, vt intelligatur de priuilegio perpetuo, quod quia matura conſideratione conceditur, præſumi debet conſideratum etiam ius, cui opponitur. At ſi priuilegium ſit temporale pro aliquo actu, vel pro limitato tempore, tunc præſumi poteſt in concedente ignoratio iuris communis oppoſiti, ac proinde illius debet mentionem facere; hoc enim priuilegium ſic limitatum non videtur differre à reſcripto. Fauet huic modo dicendi aliquantulum Salas *diſp.* 17. *ſect.* 14 *circa finem*, *n.* 77.

Reſpondeo ſecundò concedendo antecedens, & negando conſequentiam. Et ratio diſparitatis eſt, quia reſcriptum debet eſſe iuxta commune ius, quando aliud non exprimitur: at diſpenſatio, & priuilegium potiùs eſt illi contrarium; eáque de cauſa reſcriptum non derogans ius commune, non valet, valet tamen priuilegium, & diſpenſatio.

13 Quòd ſi primum priuilegium ſit extra corpus iuris, nunquam derogatur ſubſequenti priuilegio, niſi illius mentionem faciat, ſiue vtrumque ſit generale, ſiue vtrumque ſpeciale, ſiue primum ſpeciale, & ſecundum generale. Ratio eſt, quia præſumitur ſecundum conceſſum ex ignorantia prioris, ex *c.* 1. *de conſtit. in* 6. & videtur ſatis probari ex *c. cùm ordinē, de reſcript.* vbi priuilegium Ciſtercienſibus conceſſum non derogatur per ſubſequens priuilegium illius mentionem non faciens. ſic Suarez *num.* 6. Baſilius *num.* 21. Salas *ſect.* 14. *num* 74. Bonacina *diſp.* 1. *quæſt.* 3 *punct* 8. §. 3. *n.* 17. *circa finem*. At ſi primum ſit generale, & ſecundum ſpeciale, videtur primum ſemper præualere, ſi illius non ſit facta mentio: tum quia præſumitur ſemper ignoratum, eo quòd non ſit in iure communi inſertum, cuius tantùm ſcientia præſumitur: tum quia videtur eſſe priuilegiario ius quæſitum, cui non cenſetur Princeps derogare velle, niſi illius fiat ſpecifica mentio. Tum denique, quia *in cap. ex parte, de officio delegati*, vbi reſcriptum ſpeciale ad Archidiaconatum auunculi obtinendum, non derogat priori reſcripto generali ad Archidiaconatum primò vacaturum obtinendum. Item in *cap. ex tua*, *de filiis presbyterorum*, ſecundum reſcriptum ſpeciale priori generali non derogat: ſic gloſſa *in reg. generi, de reg. iuris, in* 6. Panormitan. *c. veniens de præſcriptionibus*, *num.* 12.

14 At probabilius cenſeo ſecundum priuilegium valere non obſtante generali priori. Moueor, tum quia regula eſt in iure expreſſa, genus derogari per ſpeciem, maximè, quando ſpecies ſubſequitur: *reg.* 44. *de regul. iuris in* 6. tum quia ſecundum ſpeciale priuilegium non eſt directè contrarium primo generali, ſed ſolùm eſt quædam exceptio illius. Quā exceptionem faciendi non eſt credendum Principem ſibi abdicaſſe poteſtatem, cùm primum priuilegium generale conceſſit: & ita dicit gloſſa *cap.* 1. *de reſcriptis*, *cap. poſtremò*, 9. *quoniam*, *eiuſdem* & *in reg. generi lib.* 6. & *in l. doli clauſula*. *ff. de verbor. obligation.* & probatur ſatis ex *cap. duūm* §. *nos igitur de præbendis in* 6. & *quamuis tibi*, *eodem tit.* & tradit Baſil. *lib.* 8. *cap.* 19. *num.* 21. Suarez *lib.* 8. *cap.* 39 *num.* 7. Bonacina *num.* 17. *verſ. ſecundò limitanda* Salas *num.* 74. & 79. Limitanda tamen eſt ſupradicta doctrina, caſu quo priuilegiatus generaliter non acquiſiſſet virtute priuilegij ius in re, circa quam ſecundum priuilegium conceditur: nam tunc eſt cenſendus Princeps velle iuri iam quæſito derogare, argumento textus *in cap. fin. de conceſſ. præbendæ in* 6. ſic Panormitan *in d. c. veniens n.* 12 Suarez *n.* 8. Bonacina *n.* 17. *fine*. Salas *n.* 74 *fine*. Baſil. *illo c.* 19. *circa finem*, *num.* 26 & faciunt ea, quæ tradit Molin. *de Hiſpan primogen. lib.* 4. *cap.* 3. *num.* 13. & *num.* 21.

15 Neque obſtant rationes adductæ pro ſententia Panormit.

Ad primam concedo generale priuilegium ignorari, cùm ſpeciale conceditur, ſed illam ignorantiam non obſtare, quominus ſecundum priuilegium ſpeciale validum ſit: tum quia non eſt propriè contrarium priori priuilegio, ſed quædam illius exceptio: tum quia illa ignorantia cenſetur concomitans, quia eodem modo concederetur priuilegium ſecundum cognito priori, ac illo ignorato; vt dicitur in ſupradicto *cap. duūm*, & notat Baſil *num.* 25. Suarez *num* 8 Bonacina *n.* 17 Salas *num.* 74.

Ad ſecundam concedo, ſi virtute priuilegij eſſet ius in re quæſitum priuilegiario, non derogari ſecundo priuilegio: ſed quia ſæpè ex priuilegij conceſſione non acquiritur ius in re, quouſque priuilegio vſus fuerit; ideo poteſt Princeps pro aliqua illius parte minuere cauſa rationabili interueniente.

Ad tertiam ex *cap. ex parte*, dico, primum reſcriptum non fuiſſe generale, ſed ſpeciale quoad effectum, verificatur enim, & complebitur primo Archidiaconatu vacante, & conſequenter ſecundum reſcriptum non poterat aduerſùs illud præualere, vt rectè dixit gloſſa, & Beroius *in cap.* 1. *de reſcriptis*. & tradit Baſil. *num.* 23. vbi aduertit, ſi ſecundum reſcriptum non concurreret cum primo, eo quòd Archidiaconatus primò vacans, non fuit Archidiaconatus auunculi, ſed alius, quem occupauit primò priuilegiatus, non poteſt ſecundò priuilegiatus vi ſui reſcripti obtinere Archidiaconatum auunculi, non quia opponatur priori reſcripto, ſed quia irrogaretur præiudicium Eccleſiæ, grauando illam duobus mandatis de prouidendo, quod non eſt præſumendum de Pontifice, niſi clarè conſtet, vt colligi poteſt ex *d. c. ex part. verſ quoniam igitur*; ibi, *nullatenus ſcripſiſſemus*. & *ex cap. litteris, de reſcriptis*, in 6.

Ad tertium *in cap. ex tua*, reſpondeo vtrumque reſcriptum eſſe generale, & circa diuerſa: nam primum reſcriptum fuit conceſſum Epiſcopo Eboracenſi, vt filius presbyterorum bonæ vitæ, poſſet præbendas parentum conferre: ſecundum reſcriptum fuit obtentum, vt hi filij priuarentur præbendis obtentis: quod reſcriptum ſi intelligatur de illis, qui præbendas habuerunt ex diſpenſatione, nullum eſt; quia tacita eſt veritas: ſi autem intelligatur de illis, qui ſine diſpenſatione Epiſcopi præbendas obtinuerunt, tunc validum eſt, neque contrarium priori.

16 De tertio modo derogationis per ſententiam priuilegio contrariam defendunt plures reuocari priuilegium, ſi lata ſit ab eo, qui priuilegium reuocare poteſt. ſic Azor *lib.* 5. *cap.* 22. *quæſt.* 9 Salas *diſp.* 20. *ſect.* 4 *n.* 72. *fine*, & *ſect.* 15. *num.* 78. Bonacina *diſp.* 1. *quæſt.* 3 *punct.* 8. § 3. *num.* 18. Mouentur, quia ſententia æquiparatur iuri, & legi, ſed lege, & iure contrario reuocatur priuilegium Ergo & ſententia. Deinde in *cap. ſuborta*, *de ſententia*, & *re iudic. ad finem*, dicitur: Si Innocentij priuilegium fuit Alexandro in iudicio repræſentatum, & ipſe tulit ſententiam aduerſùs illud, intelligitur reprobaſſe, vel, vt alij legunt, intelligitur reuocaſſe. Nam vt gloſſ. ibi dicit, inſtrumentum reprobatum cenſetur, eo ipſo; quòd cùm iudici oſtenditur, contrarium iudicat, & alios caſus allegat ibi gloſſa *verbo reprobaſſe*. Aduertunt tamen Salas, Bonacina, Azor *ſuprà*, ſententiam debere eſſe iuſtam, & latam ab eo, qui priuilegium reuocare poteſt, aliàs non eſſet reuocatio. Secundò cum cognitione priuilegij.

Pro reſolutione ſupponendum eſt aliud eſſe reuocare priuilegium, & aliud illud reprobare. Reuocare priuilegium eſt auferre priuilegium, quod verum eſt, & validum: at reprobare eſt excludere priuilegium tanquam nullum, vel quia ſubreptitium, vel quia abolitum, vel ob alium defectum. His poſitis.

17 Dicendum exiſtimo per ſententiam tunc reuocari priuilegium, quando priuilegiatus in pœnam delicti commiſſi priuilegio priuatur: at tunc illa non eſt tacita reuocatio, ſed expreſſa. & de hoc modo reuocationis nullus dubitat: debet tamen fieri vel à concedente priuilegium vel ab alio ex eius licentia; quia aliàs inferior non poteſt priuilegiis à ſuperiore conceſſis ſubditos priuare. At per ſententiam contrariam priuilegio, qua ſcilicet reus condemnatur, non obſtante priuilegio, nullo

nullo modo priuilegium reuocari potest, sed solum poterit reprobari, quia vel sententia est iusta, vel iniusta, si iniusta sit, non habet effectum, neque ex illa priuilegium derogatur, vt ipsimet Doctores contrarij fatentur. Iusta autem esse non potest stante valore priuilegij: nam si priuilegium valet, non potest priuilegiatus ob factum virtute illius condemnari. Quocirca si reus condemnetur, non obstante priuilegio exhibito, est, vel quia iudex censet priuilegium illud non esse validum, vtpote subreptitium, vel dissuetudine derogatum, vel quia ad illum casum non se extendit: & tunc non est reuocatio priuilegij, sed reprobatio illius, vel declaratio authentica, quod ad illum casum non se extendebat: & ita tenet Suarez *lib. 8. c. 39. n. 4.* Basilius *lib. 8. de matrim. c. 19 fin. n* 27.

18 Neque obstant rationes contrariæ. Fateor, per sententiam, sicut per ius reuocari posse priuilegium; sed debet esse sententia iusta, non iniusta: sententia autem iusta esse non potest, quæ reuocet priuilegium, nisi sit ob aliquod crimen à priuilegiario commissum dignum priuilegij priuatione; potest tamen esse sententia reprobans, & excludens priuilegium, vtpote inualidum, seu illum casum non comprehendens. Quæ sententia reprobatiua non est reuocatiua priuilegij, sed declaratiua illius, & in hoc sensu explicatur textus *in cap. suborta*, & glos. *ibi*.

§. V.

Quæ publicatio reuocationis necessaria sit, vt priuilegium reuocatum censeatur.

1 *Si lege lata est reuocandum, debet publicari ea publicatione, qua lex.*

2 *Si priuatim reuocatur priuilegium, non habet effectum, quousque priuilegiato innotescat.*

3 *Qui censeant hanc reuocationem quocumque modo cognitam priuilegiario sufficere.*

4 *Probabilius est, debere fieri per nuntium, vel epistolam, & rescriptum ad id specialiter destinatum.*

1 PRæmittendum est reuocationem aliam esse ab homine, aliam à lege.

Si lege lata priuilegium reuocetur, necessaria est illa publicatio, quam ad legis constitutionem diximus requiri, quia non potest talis lex vim habere reuocandi, quousque in suo esse sit constituta: non autem est constituta, quousque publicetur. Ergo. Adde in hac reuocatione separari non posse vim obligandi à vi reuocandi, cum ab eodem fundamento, scilicet à lege, vterque effectus nascatur. At quia diuersimodè de lege ciuili, & canonica loquuti sumus, iuxta eam diuersitatem de reuocatione per legem ciuilem, aut canonicam dicendum est. Diximus namque legem ciuilem, si pro diuersis prouinciis feratur ab his qui imperatoriis legibus reguntur, in qualibet prouincia esse publicandam, & in ea non habere effectum, nisi post duos menses à die promulgationis: si autem feratur pro vnica prouincia, in ea solum publicandam esse, & in ea non habere effectum, nisi postquam euenerit tempus sufficiens, vt in subditorum notitiam deueniat: legem autem canonicam diximus sufficere Romæ esse publicatam, vt omnes obliget, postquam ad illorum notitiam deuenerit, aut commodè deuenire possit, & non antea. Idem ergo dicendum est de lege hac reuocatoria, quia vera est lex, & habet effectum obligandi, & sæpè irritandi actus contra illam factos: quæ omnia expostulant, vt seruentur in illa conditiones necessariæ ad legem. sic docent, relato Felino, Panormitano, & aliis, Salas *disp. 17. de legibus, sect. 17. n. 80 & 82.* Suar. *lib. 8. c. 40. à n. 1 & seqq.* Bonac. *disp. 1. q. 3. punct. 8. §. 3. n. 10.* Non desunt tamen qui dicant requiri publicationem legis reuocantis priuilegium fieri in qualibet diœcesi. sic docent Soto 1. *de iustit. q. 1. a. 4.* Medin. 1. 2. *q. 90. a. 4. post 5. conclus.* Eman. Sà *verbo gratia, n. 17.* in vtraque edit. At certè sine fundamento, cum videamus reuocari sæpè priuilegia ob legem Romæ publicatam.

2 Verùm si priuilegium priuatim reuocetur, quod fieri potest vel mandato concedentis, vel alio priuilegio, affirmandum est non habere effectum reuocationem, quousque priuilegiato innotescat: sic ex communi sententia docet Sylu. *verb. gratia, n. 4 & verb. indulgentia. n. 17.* Corduba in *qq. lib. 4. q. 16 concl. 3.* Sotus 1. *de iustit. q. 1. art. 4.* Medin. 1. 2. *q. 90. a. 4. post 5. concl.* Azor *lib. 5. c. 12. q. 7.* Bonac. *n. 10.* Salas *n. 82.* Suar. *n. 6. & de pœnit. disp. vlt. sect. 2.* Basilius *lib. 8. c. 19. n. 14.* Ratio est quia ad rectam reipublicæ, & Ecclesiæ gubernationem pertinet, vt velit Princeps priuilegiatos suis priuilegiis vti, quousque agnoscant esse reuocata, aliàs vellet plures actus inualidos fieri, quod non est credendum de Christiano Principe.

3 Addunt verò aliqui hanc reuocationem non esse necessariam fieri per nuntium, vel per epistolam ad hoc missam ab ipso reuocante, sed quocumque modo certus reddatur priuilegiatus de sui priuilegij reuocatione, priuilegium esse reuocatum, sic docet Suar. *lib. 8. c. 40 n. 7* Bonac. *disp. 1. q. 3. punct. 8. §. 3. n. 10. fine.* Ratio esse potest, quia ex natura rei hic modus notitiæ per nuntium, vel epistolam ad reuocationem non est necessarius, vt de se constat: iure autem positiuo nullibi inuenitur præscriptus. Ergo sine fundamento expostulatur. Et confirmo. Reuocatio priuilegij solum ex voluntate concedentis pendet, non ex voluntate priuilegiarij, siquidem priuilegiario renuente fieri potest. Ergo si illius notitia in priuilegiario requiritur, & ob suaue regimen Ecclesiæ, quod certè saluatur, ex quocumque capite notitia habetur. Neque obstat ad concessionem priuilegij requiri intimationem illius per rescriptum, vel nuntium ad id destinatum: vt inde discamus etiam in reuocatione necessarium esse, quia priuilegij concessio non habet effectum absque acceptatione priuilegiarij, ac proinde debet concedens manifestare suam voluntatem, & concessionem priuilegiario, vt ipse acceptet: non autem potest dici manifestare suam voluntatem, si nomine ipsius non fit. Ergo. Adde. Concedentis, & acceptantis voluntates debent aliquo modo vniri, ad cuius vnionē hæc intimatio videtur ex natura rei expostulata: at quia reuocatio non pendet ex acceptatione priuilegiarij, sed illo inuito fieri potest, efficitur non videri necessariam illam intimationem.

4 Verùm etsi hoc sit satis probabile. At credo probabilius esse reuocationem fieri debere per rescriptum, epistolam, vel nuntium ad id destinatum: sic docet expressè Basil. *lib. 8 cap. 19. n. 14.* Sà *verb. gratia, n. 1.* in vtraque editione: & meo iudicio tenentur docere omnes illi, qui dicunt reuocationem iurisdictionis ordinariæ, vel delegatæ debere fieri per nuntium ad id destinatum, neque sufficere notitiam reuocationis aliunde habitam, quos refert, & sequitur Thomas Sanchez *lib. 3. de matr. disp. 30. n. 12. & disp. 36. n. 9.* quia hæc iurisdictio est quoddam priuilegium, & quidquid de illa dicitur, de priuilegio dici potest. Ratio autem est, quia reuocans priuilegium, siue per legem, siue priuatim, tenetur reuocato intimare reuocationem, ne amplius priuilegio vtatur, aliàs imprudenter operaretur. Ergo quousque ipse intimet, non censetur velle reuocare. Adde reuocationem priuilegij, sicut & legis debet reuocans publicare. Ergo publicatio, quæ à reuocante non procedit, non est publicatio authentica, ac proinde non firmat reuocationem, sicut diximus de publicatione legis non facta à legislatore. Quocirca huiusmodi publicatio, & intimatio non propter acceptationem ipsius priuilegiarij, sed propter naturam ipsius reuocationis necessaria est. Et per hæc fit satis fundamento contrario.

DISPVTATIO V.

De cessatione legis, eiúsque interpretatione.

DVPLICITER obligatio legis cessare potest, vel in totum, vel in parte. In totum cessat, quando cessat lex, eo quod cesset omnino causa, ob quam fuit concessa, vel ex eo quod abrogata sit. In parte cessat lex, quando aliquo casu speciali, vel pro aliquo tempore eius obligatio cessat; & hoc contingere potest dupliciter. Primò eo quod aduenerint tales circumstantiæ, quibus adstantibus prudenter iudicatur legislatorem, vel noluisse, vel non potuisse sua lege ibi obligare: & hæc non est propria cessatio, quia nunquam ad illum casum lex extensa fuit. Secundò contingit, quando lex casum comprehendit, & legislator sua voluntate ab illius obligatione subditos eximit. Quapropter cessare potest adæquatè lex. Primò ex cessatione causæ finalis illius. Secundò abrogatione. Tertiò cessare ex parte potest interpretatione. Quartò dispensatione. De prioribus dicendum est in præsenti disputatione, & in sequenti agemus de cessatione per dispensationem.

PVNCTVM. I.

De cessatione legis ex cessatione causæ finalis illius.

1 *Distinguitur duplex finis, alius extrinsecus, alius extrinsecus.*

2 *Quando censeatur præceptum ex fine extrinseco desumi.*

3 *Lege lata ob duplicem finem intrinsecum, & extrinsecum, intrinsecus spectandus est.*

4 *Cessante tota causa finali, ob quam res præcipitur, cessat lex.*

5 *Proponitur obiectio, & fit satis.*

6 *Limitat Soto, vt procedat posita declaratione Principis, vel consuetudine. Sed non admittitur limitatio.*

7 *Si cessat adæquatus finis pro determinato tempore, vel in parte legis, pro illo tempore, & illa parte cessat lex, seu suspenditur.*

8 *An cessatio finis legis toti communitati constare debeat, vt singulares eximantur? Resoluitur sufficere cuilibet constare.*

9 *An si cesset finis legis in aliquo speciali casu, cesset lex? Proponitur casus, & prima sententia affirmans.*

10 *Contraria sententia est communior, & secura.*

11 *Qua ratione nobis probetur.*

1 PRæmitto duplicem finem in lege attendi posse, alium intrinsecum, qui à re præcepta non distinguitur: alium extrinsecum, & à materia præcepti distinctum. Prioris exemplum est, si legislator tibi præcipiat ieiunare, orare, eleemosynam facere, propter honestatem, quæ in oratione, ieiunio, & eleemosyna reperitur. Posterioris exemplum est: si hæc ipsa præcipiat, vt peccatorum debito satisfacias, vt carnem maceres, tentationes vincas; peccatorum enim satisfactio, maceratio carnis, & tentationum victoria non est materia præcepti.

2 Præmitto secundò aliquando cum fine intrinseco, & materia præcepti, finem alium extrinsecum coniungi, & spectari, aliquando verò solum spectari in materia præcepti finem extrinsecum illius. Quoties materia præcepti de se habet honestatem, & lex illam præcipit, nisi aliud expressè constet, censetur præcipere ob finem intrinsecum illius, esto simul habeat alios extrinsecos fines. At quoties materia præcepti de se honestatem non habet, vel si illam habet, à legislatore non intenditur, sed solum intenditur illius executio, quatenus alicui fini extrinseco conuenit, tunc ex illo fine extrinseco desumenda est tota honestas rei præceptæ. quod bene aduertit Suarez *lib. 6. de leg. c. 9. n. 8* His positis,

3 Dicendum *est* primò. Quando lex fertur ob duplicem finem intrinsecum, & extrinsecum, attendendus est semper finis intrinsecus pro perseuerantia legis, vel illius cessatione. Quocirca, etsi finis extrinsecus cesset, si perseuerat intrinsecus, non cessat lex. Ratio est manifesta, nam ex fine intrinseco habet materia præcepta sufficientem honestatem bono communi conuenientem, & propter illam præcipuè est præceptum. Ergo perseuerat præceptum. Quod exemplo ieiunij manifestatur, ad cuius obligationem omnes tenentur, etsi carnem habeant spiritui subiectam; quia non tantùm ob carnis subiectionem imponitur, sed etiam ob honestatem temperantiæ in ieiunio repertam: & durante hac honestate durat præceptum: sic Salas *disp. 21. de legibus, sect. 3. n. 34.* Azor *tom. 1. lib. 5. c. 16. quæst. 15.* Castro *lib. 1. de potest. leg. pæn c. 5. docum. 3.* Suarez *lib. 6. de leg. c. 9. n. 9.* Bonacina *disp. 1. q. 1. punct. vlt. §. 1. n. 1. vers. dixi cessante tota causa.*

4 Dico secundò. Cessante tota causa finali, ob quam res præcipitur, cessat lex, & obligatio illius: sic cum communi sententia docet Couarr. 4. *decret. 2. p. §. 9 n. 8. & cap. cum esset, de testament. n. 9.* Azor *suprà.* Victor. *relect. de potestate ciuili, n. 22* Suarez plures referens *n. 5. iuncto n. 10.* Bonacina *suprà.* Ratio est, quia lex in tantum obligare potest, in quantum materia ipsius iudicatur à legislatore bono communi expedire, sed cessante causa, ob quam iudicatum est bono communi expedire, cessat & legislatoris iudicium. Ergo cessat lex. Et confirmari potest exemplo voti, cuius obligatio cessat, si cesset causa finalis illius: vt si vouisti, non ingredi aliquam domum ob periculum puellæ ibi commorantis; & ipsa recedat, & commoretur alibi, cessat tibi votum.

5 Dices contingere posse, vt materia legis bono communi expediat, etiamsi cesset finis ob quam fuit imperata. Ergo in illo casu non cessabit lex: sic docet tanquam valde probabile Salas *disp. 21. sect. 3. n. 32. concl 2.*

Respondeo tamen cum reliquis Doctoribus negando consequentiam: nam ad cessationem legis, sufficit, si cesset conuenientia, quæ per legem fuit intenta: alia autem conuenientia, quæ succedit, à legislatore intenta non fuit; ac proinde ex illa non firmatur lex: solum enim deseruit, vt denuo lex alia circa illam materiam ferri possit. Quod exemplo voti confirmari potest: cessat enim votum ingrediendi illam domum, cessante periculo, ob quod fuit factum, etiamsi aliud denuo superueniat, ob quod meritò possis votum aliud facere.

6 Hanc conclusionem limitat Soto *lib. 1. de iustit. q. 6. art. 8. & lib. 3. q. 4. art. 5. ad 1.* vt intelligatur cessare adueniente declaratione Principis, vel consuetudine in contrarium, secus verò ante illam. Moueri potest, quia esto cesset finis intentus à legislatore, adhuc lex sine peccato obseruari potest, vt suppono. Ergo poterat Princeps velle subditos ad illius obligationẽ teneri, quousque sua declaratione, vel consuetudine in contrarium eximerentur. Ergo præsumendum est ita velle, quia hæc subiectio, & subditorum subordinatio bono communi videtur expedire.

Sed hæc limitatio admittenda non est: tum quia nullus, præter Sotum, illam admittit: tum quia apponit legem, & obligationem nouam absque vllo fundamento. Nam vel obligatur communitas ad illius legis obseruantiam ex virtute illius legis: & hoc non ob rationem superius dictam, quia non iudicat legislator ex illa lege materiam illam bono communi necessariam esse; siquidem illa necessitas, & conuenientia iam expirauit. Vel obligatur communitas ex alia lege superueniente, qua Princeps statuit suas leges seruandas esse, quoties seruari possunt sine peccato, etiamsi cesset finis adæquatus illarum, quousque declarationem authenticam faciat, sed hæc lex nullibi inuenitur. Ergo fingenda non est. Adde si hæc declaratio necessaria esset, nunquam lex cessaret propriè ex cessatione causæ finalis; quod est contra communem sententiam desumptam ex *cap. cum cessante, de appellationib.* ibi, *cessante causa cessat effectus. & cap. etsi Christus, de iureiurando. cap. post translationem, de renunciat.* vbi glossa, *verbo cessante, & cap. statuimus, 61. distinct. verbo causa, in fine. & c. quod pro remedio, 1. q. 17.* Ex quibus textibus colligitur, cessante causa, cessare & legis obligationem, neque vllam Principis declarationem desiderari, aliàs potius diceretur cessare per abrogationem, quam per per cessationem causæ finalis.

7 Aduerto tamen, sæpè non cessare causam finalem absolutè, sed pro aliquo tempore, & tunc non cessat, absolutè lex: quia absolutè non est reddita inutilis, sed solum suspenditur eius obligatio pro illo tempore, pro quo iudicatur inutilis: ita docuit Suarez *illo cap. 9 fine.* Salas *disp. 21. sect. 3. n. 32.* Bonac. *disp. 1. q. 1. punct. vlt. §. 2. n. 4.*

Aduerto secundò, si lex plura diuisibilia contineret, & respectu vnius partis facta esset inutilis, & respectu aliorum vtilis perseueraret; cessaret quidem in illa parte, in qua reddita fuit inutilis: at perseueraret respectu aliorum in quibus vtilis iudicatur, quod nullum est inconueniens; cum in illo casu, non sit vnica lex, sed plures pro diuersitate rerum, quæ præcipiuntur: si tamen res præceptæ inseparabiles sint, & vna reddita est inutilis, regulariter videtur lex cessare: tum quia illa inutilitas inficit totam legem: tum quia bonum ex integra causa, & malum ex quocumque defectu. sic ex parte Suarez *suprà n. 18.* Bonac. *n. 5.*

8 Sed inquires, an necessarium sit communitati cognoscere cessasse causam finalem legis, vt possit quilibet particularis contra legem facere, vel sufficit notitia cuiuslibet?

Respondet Suarez *illo lib. 6. cap. 9 n. 12.* necessariam esse publicam, & manifestam illius cessationis notitiam in tota communitate, & hanc sufficere; & quod sufficiat est clarum, quia iam communitati constat redditam esse legem inutilem fini communi à legislatore intento. Quod verò hæc notitia necessaria sit, inde probat; quia lex communitatem adstringit, & ratione illius singulas personas. Ergo dum communitati non constat de cessatione, etsi singulis constet, singuli excusari non possunt; quia non prius excusari possunt, quam ipsa communitas excusetur. Credo tamen si de facto aliquibus constaret, cessasse integrè finem à legislatore intentum, posse aduersus legem procedere, secluso scandalo, etiamsi communitati id non constaret; quia singulæ personæ communitatis non deobligantur à lege, ex eo quod communitas cognoscat rationem legis cessasse, sed ex eo quod de facto cessauerit. Ergo si ipsi cognoscunt de facto cessasse, cognoscent deobligatos esse. Adde à puncto cessationis causæ communitatem deobligatam esse, quia lex perit, esto ipsa communitas ex ignorantia non cognoscat. Ergo quod ipsa communitas ex ignorantia se censeat obligatam, non inde inferendum est carentes illa ignorantia obligatos esse.

Secundò inquires, an sufficiat probabile iudicium, vel dubium de cessatione causæ, vt possit communitas contra legem operari? Cui difficultati satisfecimus *tract. 1. de conscientia opinatiua, p. 6. & disp. 3. de conscientia dubia, p. 7. & 8.* videantur ibi dicta.

9 Maior difficultas est, si cesset causa finalis in aliquo speciali casu circa aliquam particularem personam, cum tamen vniuersaliter circa reliquos perseueret, an in illo casu cesset obligatio legis? v. g. latum est generale præceptum, ne arma noctu deferantur ob vitandas rixas, & perturbationes, cognoscis nullam sequendam esse rixam, neque perturbationem, etiamsi deferas, poteris ne absque transgressione legis deferre? Item lex prohibet cum Sarracenis commercium ob periculum peruersionis; cognoscis nullum tibi ex tali commercio periculum adesse, poterisne commercium prosequi? Item est præceptum, ne scholastici vestibus sericis vtantur, ne opes parentum exhauriantur, poterit ne his vestibus vti, qui parentem ditissimum habet? & sic de aliis exemplis.

Circa hanc difficultatem prima sententia affirmat, quoties lex aliqua edita est, ob vitanda inconuenientia, cessare eius obligationem in quolibet casu, in quo ipsa inconuenientia cessent: secus verò dicunt de lege edita ob finem bonum, quæ non cessat, etiamsi cesset finis, ob quem fuit edita, dummodo maneat alius, qui legis obseruationem honestet: sic docent expressè Caietan. *tom. 1 opusc. tract. 12. de matr. q. 2.* Nauarr. *summ. c. 16. n. 37.* Henriq. *lib. 11. de matr. cap. 17. n. 2. comm litt.* O. Ludouic. Lop. *1. p. instr. cap. 85. §. præterea peccat.* Bartholom. à Ledesma *dub. 17. de matr. fol. 175.* Eman. Sa *in vtraque editione, verbo lex, n. 1.* insinuat glos. *in c. etsi Christus, de iurein. verbo cessante, in princ.* Panormit. *in c. quoniam, de probat. num. 6.* & latius *in cap. quia in insulis, de regularib.* per textum *ibi,* & concludit generaliter cessante legis ratione in particulari cessare legem. Fauet Sylu. *verb. lex, q. 8. & 9.* Angel. *ibi n. 4. casu 7.* Ratio huius sententiæ ea esse potest, quia finis & ratio legis est anima ipsius legis.

legis. Ergo in illo casu, in quo deficit, & lex ipsa deficere debet. Et confirmo. Cùm deficit ratio legis vniuersaliter, cessat integrè lex, & cùm deficit pro aliquo tempore, pro illo deficit, seu suspenditur eius obligatio, vt diximus. Ergo etiam suspendi debet pro casu, & persona, pro qua deficit ratio legis. Quia ideo in supradictis casibus cessat obligatio legis cessante illius causa; quia tunc lex non iudicatur bono communi expedire, sed vbicumque cessat ratio ipsius, cessat ratio iudicij. Ergo & iudicium, ergo & lex.

10 Nihilominus communior, & secura sententia docet ob præcisam cessationem negatiuam causæ finalis in aliquo speciali casu, circa aliquam, vel aliquas particulares personas non cessare obligationem legis, si in vniuersali causa finalis perseueret: sic pluribus relatis docet Suarez *lib. 6. cap. 7. à n. 5. & toto cap. 8.* Salas dicens esse certum *disp. 11. sect. 3. n. 31. concl. 3.* Bonacina *disp. 1. q. 1. p. vlt. §. 2. n. 2.* Thomas Sanchez *lib. 3. disp. 3. num. 39. versic. sed displicet solutio.* Ratio huius sententiæ ea est, quia lex, & generale præceptum non respicit casus speciales, sed ea quæ communiter contingunt. *l. ea quæ raro, ff. de regul. iur.* non enim lata est de prohibitione armorum, ob vitandam huius, vel illius rixam, sed ob vitandas rixas communiter contingentes. Ergo dum communiter cótingere possunt, quilibet est censendus obligatus; quia iam videtur comprehensus sub lege, & sub fine illius. Item non leuia inconuenientia ex opposita sententia sequerentur; daretur enim occasio violandi leges non solùm positiuas, sed naturales, cùm facile posset quis affirmare cessare in illo rationem prohibitionis. Exemplum sit, si dicamus fornicationem esse prohibitam solùm ob malam prolis educationem, & quis apposuisset media, quæ ad rectam illius educationem possunt excogitari, necessario diceret etiam posset sibi licere fornicationem, quod absit.

11 Mihi hæc sententia omnino probatur non ob rationem allatam, nisi amplius explicetur, sed quia existimo finem legis in nullo casu speciali cessare, si in vniuersali non cesset; etsi cessent in illo aliquo modo inconuenientia, quæ lege intendebantur vniuersaliter præcaueri. Aliud enim est cessare damnum, & periculum illius speciale, aliud cessare generale periculum istius. Finis enim legis, & vniuersalis præcepti prohibendi armorum delationem, v.g. est vitare generale periculum rixæ, non speciale. Et ob huiusmodi finem omnibus etiam pacatissimis delatio armorum prohibetur, & merito, quia lex est generalis, & omnes, qui in illam delinquere possunt, debet comprehendere. Ergo non possunt ipsi allegare, cessare in illis rationem prohibitionis, siquidem non cessat generale periculum, licet speciale cesset. Et ex hac ratione facillimo negotio soluitur fundamentum primæ sententiæ. Cuius distinctio de lege lata ob vitanda inconuenientia, vel ob finem bonum, nullo modo est admittenda: nam, vt rectè expendit Suarez *lib. 6. de legibus, cap. 9. num. 14.* eandem dependentiam vtraque lex habet à suo fine. Neque imaginari potest, quare ex cessatione vnius cesset lex, & non ex cessatione alterius, si in vtraque eodem modo cesset.

PVNCTVM II.

De cessatione legis per eius abrogationem.

DVpliciter lex tolli potest à Principe, vel secundum se totam, vel quoad aliquam illius partem, si integrè tollatur, dicitur abrogatio, si secundum partem, derogatio. Quod autem de abrogatione dicitur, de derogatione similiter intelligendum est, quia est partialis abrogatio.

Secundo, præmitto abrogari legem posse vel alia lege contraria inducente obligationem ad contrarium actum, vel ad abstinendum ab eo, qui erat per priorem legem imperatus. Vel abrogari potest tollendo obligationem illius, & nullam aliam imponendo. Videndum ergo est, quæ conditiones seruandæ sint, siue hoc, siue illo modo lex abrogetur, & quis legem possit abrogare.

§. I.

Quæ conditiones seruandæ sint in legis abrogatione.

1 *Lex valida, & vtilis abrogari potest.*
2 *Vt honestè fiat abrogatio, requiritur causa bono communi prospiciens.*
3 *Sine causa abrogatio legis ab eo, qui legem tulit, valida est, tametsi illicita.*
4 *Quæ publicatio in abrogatione requiratur, proponuntur duæ extremæ sententiæ.*
5 *Reducuntur in concordiam.*
6 *Quæ publicatio sufficiat, si non est per legem reuocatio facta.*
7 *Lex posterior priorem abrogat, si in corpore iuris prior fuerit inserta.*
8 *Limitatur, nisi iuramento firmata fuerit.*
9 *Posterior abrogat priorem, dummodo illi contraria sit, neque patiatur interpretationem.*
10 *Lex abroganda specialis, vel generalis extra corpus iuris non abrogatur, nisi illius fiat mentio saltem in genere.*
11 *Lex specialis pro aliquo loco, vel speciali materia, tametsi corpori iuris fuerit inserta, non abrogatur lege contraria, nisi illius fiat mentio saltem in genere.*

1 PRimò certum est legem validam, & reipublicæ vtilem abrogari posse, non solùm validè, sed etiam licitè, & honestè: sic omnes expositores cum D. Thoma 1. 2. *quæst. 97. art. 1.* Iustiniani *in l. vnica, C. de caduc. tollend. in princ. & in l. 1. & 2. ff. de constitut. Princip. & in cap. non debet, de consanguinit. & affinit. & cap. alma mater de sentent. excommunicat. in 6.* Ratio est, quia obligatio legis pendet à voluntate legislatoris. Ergo si cessat eius voluntas, cessabit & lex. Quòd autem licitè possit hanc voluntatem habere tollendi legem factam, inde constat; quia pro varietate temporum res solent mutari, & quæ vno tempore bono communi iudicabatur vtilis, postea minus vtilis esse potest. Adde, etsi lex vtilis sit reipublicæ, potest magis vtilis esse illius reuocatio: tum quia ex illa fortè grauantur nimis subditi: tum quia facta est tanta legum multiplicatio, vt videatur non leuiter conueniens aliquas abrogare: tum quia passim violatur, & cedit ex malitia subditorum in illorum perniciem. Ex quibus rationibus constat, & posse legem vtilem esse reipublicæ, & ex alia parte posse validè, & honestè abrogari.

2 Secundò certum esse debet, vt honesta sit, & licita abrogatio, necessariam esse causam pertinentem ad bonum commune. Constat ex supradictis textibus, præcipuè ex *l. 2. ff. de constitut. Princip. & ex cap. non debet, de consanguinit. & affinit.* Et ratio est clara, quia abrogare legem vtilem reipublicæ absque legitima causa, est abuti potestate, & iurisdictione sibi concessa. Ergo peccat. Deinde Princeps ex officio tenetur sibi subditos regere legibus conuenientibus. Ergo si has leges tollit absque causa, iniquè facit, quia subditis præiudicat.

3 Tertiò certum esse debet putam legis abrogationem factam absque causa, ab eo, qui legem tulit, validam esse, esto illicita sit. Probo, quia legis obligatio ex voluntate legislatoris pendet. Ergo si cessat eius voluntas, & non vult amplius ea lege obligare, cessabit obligatio legis. Dixi, abrogationem putam: nam si fiat per nouam legis impositionem, certum est sine causa non valere, quia non valet lex, quæ non iudicatur bono communi expedire. Minus enim necessarium est ad legis abrogationem, quam ad illius impositionem, quia minus necessarium est ad tollendam subditis obligationem, quàm ad imponendam illis: & in his omnes ferè Doctores conueniunt: vt videre est in Vasquez 1. *2. part. de legibus, disputat. 178. à capit. 1.* Salas *disput. 18. sect. 1. præcipuè num. 3. & 4.* Suarez *lib. 6. cap. 25. à num. 3.* Bonacina *disput. 1. quæst. 1. punct. vlt. § 1. num. 1. & 2.*

4 Difficultas prima est. Quæ publicatio requiratur in abrogatione, vt censeatur lex abrogata? In qua re sunt duæ extremæ sententiæ. Prima expostulat publicationem similem cum lege, quia vsque legis reuocatio subditis insinuetur, lex publicata viget, & subditi illa adstringuntur: sic docet Vasquez *disput. 156. cap. 4. num. 25.* consentit expressè Azor *tom. 1. lib. 5. cap. 3. quæst. 7.* Salas *disput. 12. sect. 8. & disput. 18. sect. 2.* Secunda sententia huic contraria est, nullam publicationem requiri; sed sola voluntate Principis abrogari legem posse, sic docent Cordub. *lib. 3. quæst. de indulgent. quæst. 36. post 3. conclus.* Capreolus *in 4. distinct. 1. quæst. 3. ad 1. contra 1. conclus.* Conrad. *1. 2. quæst. 90. art. 4.* vbi Medin. *circa finem art.* Mouentur, quia in tantum lex obligat, in quantum legislator intendit obligare. Ergo si cessat eius intentio, cessabit obligatio. Et confirmo. Si à principio sine intentione obligandi legem ferret, etsi subditi ignari illius intentionis crederent se obligatos: at reuera obligati non erant. Ergo etiam postea deobligati manebunt, cum primam reuocat intentionem.

5 Facile possunt huiusmodi sententiæ in concordiam reduci. Si dicamus priorem sententiam loqui de reuocatione, quæ fit per nouam legis impositionem, hæc enim abrogatio omnes conditiones legis habere debet: neque censenda est vim habere reuocandi legem, quousque sit in ratione legis constituta, quia effectus reuocationis est illi secundarius. Secundam autem sententiam dicere possumus loqui de pura reuocatione, quæ sola reuocatione Principis etiam interiua facta compleri potest. At reuocare hoc modo absque promulgatione non est præsumendum de Principe: quia esset reuocatio debitæ gubernationi contraria, & multis inconuenientibus exposita, & ferè nullius effectus. Quocirca mihi valde probabile apparet non posse Principem solam voluntatem iam intimatam, & quæ obligationem induxit, sola reuocatione interiori reuocare, quia actibus interioribus non se homines communicant, neque ex illis potest effectus aliquis in alios resultare. Ergo ex sola interiori reuocatione non potest obligatio subditorum tolli; aliàs posset dici absolutionem à censura, & dispensationem

dispensationem cuiuscis vinculi fieri posse sola interiori voluntate dispensantis. Item hæc reuocatio est iurisdictioni exercitiū; sed hoc esse non potest per actus internos. Ergo non potest esse legis reuocatio actu solo interiori. Requiritur ergo, vt aliquo modo subditis manifestetur: & ita tenent Salas, Azor, Vasquez, Suarez, & alij ab eisdem relati *suprà*.

6 Quæ autem publicatio sufficiat, & necessaria sit, prudentis arbitrio est consideranda, & præcipuè attendenda est consuetudo, si aliqua sit. Nam cum hæc reuocatio non fiat per legem, non erit necessaria publicatio, quæ ad legem est requisita. At censeo debere esse ita publicam, vt facilè in omnium, qui lege ligantur, notitiam deuenire possit; neque debere Principem velle aliter legis obligationem desinere, quia rectæ gubernationi maximè conuenit, vt sicut omnes simul fuerunt lege obligati, omnes simul illa soluantur. Ex quo fit scitorem legis reuocationem non adhuc solui lege, quousque reuocatio fuerit publicata, vt communiter in subditorum notitiam deuenire possit, sicuti diximus de lege Pontificia: neque præsumenda est alia voluntas in legislatore ob rationes dictas, dum aliud non exprimit.

7 Secunda difficultas est in abrogatione per legem, quando lex posterior censeatur priorem abrogare?

Cui difficultati respondeo primò. Si lex prior generalis erat, & in communi iure inserta, & secunda eadem generalitate loquitur, eo ipso, quo fertur lex priori contraria censenda est abrogata, neque necesse est prioris mentionem facere. Ratio est, quia Princeps legem posteriorem ferens, conscius erat legis prioris contrariæ: hanc enim ignorare non præsumitur ex *c. 1. de constit. in 6.* Sed non obstante illa lege, tulit legem contrariam; ergo voluit illam derogare: sic docent omnes cum glossa *in suprad. cap. & in l. sed & posteriores de legib. verbo, nisi contraria sint.*

8 Limitant aliqui, nisi prior lex firmata fuerit iuramento, de non derogando illam, nisi illius fiat expressa mentio, quia tunc illa lex nouo vinculo est stabilita, ac proinde non est præsumendum contraria lege voluisse Principem abrogare. sic docet Azor *1. part. lib. 5. cap. 6. q. 6.* Emanuel Saa *verbo. lex, n. 29.* in vtraque edit consentit Bonacina *disp. 1. q. 1. punct. vlt. § 1. vers. ego verò.* in casu, quo iuramentum non est solum assertorium de præsenti, sed promissorium de futuro, scilicet de non reuocando legem: & sumi potest ex his, quæ de reuocatione priuilegiorum tradit Suarez *lib. 8. c. 14. n. 6.*

Placet mihi hæc limitatio ea præcipuè ratione, quia tunc non est præsumendum Principem habuisse memoriam legis prioris iuramento stabilitæ, & consequenter procedere reuocatoriam legem ex ignorantia prioris, ac proinde non habere effectum. Neque obstat iuris communis ignorantiam in Principe non præsumi, *cap. 1. de constit. in 6.* quia hoc est generaliter verum, quoties nullum sequitur inconueniens: at in præsenti sequitur non leue inconueniens, nisi præsumatur illa ignorantia, quia sequitur Principem violasse iuramentum factum de non reuocanda lege, siquidem illam non relaxato iuramento intendit reuocare: quoties autem duæ præsumptiones concurrunt in vno actu, illa præualere debet, pro qua est honestas, & excludenda præsumptio delictum continens. Neque obstat etiam pro actus valore præsumendum esse, & consequenter pro lege posteriori, vt multis relatis docet Menochius *de præsumpt. lib. 6. tota præsumpt. 4.* quia, vt ipsemet Menochius *supradicta præsumpt. n. 10.* affirmat, non procedit hæc præsumptio de valore actus quando repugnat mens disponentis, quæ omnino offenderetur, si sumeretur interpretatio validitatis actus. At in præsenti clarum est offendi Principem, si præsumatur sciens iuramentum à se factum de non reuocanda lege, nisi illius mentionem faciat, illam reuocare, nulla prioris facta mentione, nec relaxato iuramento.

9 Dixi posteriorem legem abrogare priorem, dummodo priori contraria sit. nam si aliquo modo excusari potest contrarietas, legum correctio, quoad fieri possit, vitanda est, ex *l. vlt. C. de appellat. & l. 1. C. de inofficiosis dotib. & ex cap. cum expediat, de elect. in 6. & ex cap. cum dilectus, de consuetud.* & tradit Bart. *l. si constante, ff. soluto matrim. n. 39.* & pluribus relatis Tiraquel. *in præfat. n. 61.* Et ratio est, quia mutatio legum damnosa est reipublicæ, per se loquendo; quapropter fieri non potest, nisi vbi vrgens necessitas vel vtilitas interueniat, vt colligitur satis ex supradictis textibus.

Aliqui hanc doctrinam extendunt, vt procedat etiam, si ad hanc correctionem vitandam, fuerit necessarium verba legis correctoriæ impropriare: sic docent alios referens Sanchez *lib. . de matr. disp. 17. n. 6.* Gutierrez *lib. 3. practic. quæst. 15. n. 34.* At hæc extensio mihi absolutè non probatur, quia aliàs nihil esset firmum in legibus, solum enim verba impropria nda sunt, vt euitetur aliqua iniquitas, & iniustitia, vel saltem ne dispositio inutilis, & illusoria reddatur, vt bene tradunt Felinus, Panormit. & Decius *in cap. 1. de constitut.* Bart. *in l. omnes populi, ff. de iustit. & iure, n. 57. & 58.* Suarez *lib. 6. de legib. cap. 27. num. 11.* Salas *disp. 18. sect. 6. n. 15.* & sumitur ex glossa *l. non possunt. ff. de legibus.*

10 Dico secundò, si lex specialis, aut generalis abroganda extra ius commune sit, tunc per posteriorem legem contrariam non abrogatur, nec derogatur, nisi illius saltem in genere faciat mentionem, quia non præsumitur edita ex scientia prioris legis, eo quòd ea quæ sunt extra ius commune, ignorari à Principe præsumantur ex *d. cap. 1. de constit. in 6.* tradit Suarez *n. 12.* Salas *sect. 6. circa finem.*

11 Dico tertiò, si lex abroganda in iure communi inserta specialis sit pro aliquo loco, vel speciali aliqua materia per posteriorem legem vniuersalem, non censetur abrogata, nisi illius meminerit, sed potius ex illa lege lex vniuersalis debet limitari, seu derogari. Tum quia est regula communis: generi per speciem derogatur. vbi glossa communiter recepta explicat, etiamsi species præcedat: tum quia vtraque lex potest subsistere. Ergo credendum est ita principem voluisse: tum denique, quia derogatio legis est vitanda, quoad fieri potest, sed in præsenti vitari potest, affirmando posteriorem legem vniuersalem ferri cum illa tacita limitatione, & exceptione prioris legis; ergo ita interpretandum est: sic docent Bart. Abbas, Iaf. Decius, Bald. & alij plures relati à Sanchez *lib. 2. de matrim. disp. 24. n. 6.* & addit hoc esse verum, etiamsi in lege noua sit clausula, Non obstante: debet enim (inquit) intelligi lege contraria, quæ non possit cum præcedenti sustineri per aliquam limitationem, seu distinctionem idem tradit Suarez, & Salas *suprà*. Anton. Gabr. *tom. 1. comm. lib. 10. verbo lex, fol. 50.* Azeued. *lib. 5. recopil. tit. 4. l. 1. n. 52.* Matienz. *ibi glossa 3. n. 11. & tit. 11. l. 1. glossa 8. n. 36. in princ.* & alij plures, quos ipsi referunt.

§. II.

Qui possint legem abrogare, vel derogare.

1 *Qui illam tulit, & eius successor illam abrogare potest.*
2 *Inferior non potest legem superioris abrogare.*
3 *An inferior in suo territorio possit superioris legem abrogare? Proponitur dubitandi ratio.*
4 *Communis sententia hanc potestatem in legibus ciuilibus admittit, non in canonicis.*
5 *Nullus inferior potest, siue pura derogatione, siue statuto contrario superioris legem abrogare.*
6 *Satisfit rationi dubitandi.*
7 *Statuta confirmata à superiore, possitne inferior illa condens reuocare? Negat communis sententia.*
8 *Qua ratione hæc communis sententia vera sit, exponitur.*
9 *Possitne Episcopus abrogare constitutiones factas in Synodo diœcesana? Proponitur dubitandi ratio.*
10 *Censeo probabilius posse.*
11 *Satisfit argum. num. 9. adductis.*

1 CErtum est legem reuocari posse ab eo, qui illam tulit, vel ab eius successore, qui eandem cum legislatore, habet potestatem, vel à superiore illorum. De legislatore constat quia dependet ab eius voluntate. De successore idem probatur, quia habet cum illo eandem potestatem. Item, quia nullus suo successori æquali prohibere potest abrogationem legis à se factæ, sicut nec sibi prohibere potest. Quia par in parem non habet iurisdictionem. De superiore autem idem constat, quia habet vniuersaliorem iurisdictionem. Qua ratione Pontifex sæpè leges ciuiles abrogauit, eo quòd bonis moribus contrariæ fuerint, vel præiudicauerint libero vsui sacramentorum, dispositioni rectæ piarum causarum, & aliorum bonorum Ecclesiasticorum, quia ob huiusmodi titulum, superior est Pontifex quolibet legislatore ciuili, vt rectè multis exemplis confirmat Azor *1. p. lib. 5. cap. 10. & seqq.* docet Suarez *lib. 6. cap. 26. n. 3.* Salas *disp. 18. sect. 4.*

2 Secundò certum est inferiorem non posse legem superioris abrogare, quia superior potestas non subditur inferiori, ex *cap. cum inferior. de maiorit. & obedient.* & habetur *Clement. ne Romani, de elect.* Ex quo fit neque Episcopum abrogare posse legem Pontificiam, neque Concilij prouincialis, quia huiusmodi leges latæ sunt à superiore. Item Episcopus solum habet iurisdictionem in sua diœcesi, extra illam non habet: leges autem Pontificiæ, & Synodi prouincialis obligationem inducunt non solum pro sua diœcesi, sed etiam pro aliis. Ergo Episcopus non potest illarum obligationem tollere, sic omnes supponunt, quos superuacaneum est recensere.

3 Difficultas autem est, an inferior habens potestatem condendi legem in suo territorio, possit legem condere contrariam legi vniuersali superioris, vel illam pro suo territorio abrogare? Ratio dubitandi est quia inferior ea de causa habet potestatem dispensandi in lege superioris; Episcopus, inquam, in legibus Pontificiis, & magistratus in legibus regiis; quia pertinet hæc potestas ad rectam, & suauem suæ ditionis gubernationem. Sed etiam ad rectam, & suauem ditionis gubernationem pertinet habere potestatem derogandi leges superioris, cùm sæpè lex vniuersalis in aliqua prouincia minus vtilis, vel potius damnosa iudicatur. Ergo gubernator illius prouinciæ potestatem habere debet impediendi illius obligationem.

Et.

Et confirmari potest hæc ratio ex pluribus statutis municipalibus iuri communi contrariis, quæ valorem habent, plura refert Azor *lib. 5. instit. cap. 25. quæst. 11. & 14.* Ex iure enim communi habetur, ne aliquis ob delictum alterius puniatur, vt tradit Bart. *in l. ne quid, num. 1. ff. de incend. ruin. naufrag.* & Iulius Clarus cum communi sententia *lib. 5. recept. sentent. in pract. crimin. quæst. 86. n. 1. & sequent.* & tamen valet statutum, quo cauetur dominum teneri satisfacere damna famulorum, quæ commissa fuerint etiam ipso nesciente, & patrem damna filiorum, & alia similia statuta passim fiunt. Ergo optimè potest inferior in suo territorio legem superioris abrogare.

4 Communis sententia admittit hanc potestatem in ciuilibus legibus; negat tamen in Canonicis sic Ias. *in l. omnes populi, ff. de instit. & iur.* Panormitanus *in cap. vltim. de consuetud.* Felinus *cap. quod super his, de maiorit. & obedient. numer. 2.* Rochus de Curte *tractat. de consuetud. sect. 3. numer. 6.* Alberic. *tractat. de statutis, 1. part. quæst. 7.* Prior pars huius communis sententiæ probari potest ratione dubitandi. Secundò videtur definita *in cap. quod super his, de maiorit. & obedient.* ibi, *nihil statuat, quod canonicis obsit institutis.* Idem constat ex *Clement. ne Romani, de elect. & ex cap. institutionis, cap. Ecclesiastica*, & aliis quæ referuntur *25. quæst. 2.* Ratio autem differentiæ ea esse potest, quia omnis iurisdictio Ecclesiastica, seu circa leges canonicas dimanat à Pontifice, qui non accepit illam ab Ecclesia, sed à Christo Domino. Ergo dum non constat Prælatis inferioribus dedisse Pontificem facultatem derogandi suis legibus, non sunt censendi illam potestatem habere. At in iurisdictione politica, aliter res se habet, siquidem à republica Rex accepit potestatem. Quid ergo mirum, si transtulerit in illum ea conditione, vt quoties sibi visum fuerit bono communi expediens legum regalium efficaciam impedire, id efficere possit? Ergo.

5 Nihilominus tenendum est nullum inferiorem posse superioris legem derogare siue pura derogatione, siue statuto contrario, nisi ab ipsomet superiore habeat potestatem, quæ tamen præsumenda nunquam est, nisi probetur: sic latè, & optimè probat Suarez *lib. 6. cap. 26. n. 9.*

Præcipua ratio desumi debet ex ipsis terminis inferioris, & superioris: si enim inferior à se potestatem haberet leges superioris derogandi, inferior non esset illo, sed potius superior. Ex qua ratione probauimus suprà ad legis constitutionem non esse necessariam populi acceptationem, quin legislator posset populum renuentem legibus conuenientibus adstringere. Nam licet à populo potestatem gubernationis acceperit non illam accepit populo subordinatam; aliàs populus maneret superior, & non posset à Principe cogi, quod est contra debitam Principi subordinationem.

6 Neque obstat ratio dubitandi. Nego enim inferiorem habere de se potestatem dispensandi in lege superioris; habet tamen regulariter illam à superiore. Tum quia dispensationis potestas magis est necessaria, quàm abrogationis, quia frequentius occurrunt circumstantiæ petentes dispensationem, & non derogationem. Tum etiam, quia dispensatione, quæ fit ad vnum, vel alium casum, non ita vulneratur lex, ac derogatione communi. Quod si daremus aliquando legem communem minus vtilem prouinciæ iudicari, consuli debet superior, & ab illo derogatio expostulari, interim tamen seruanda est, nisi manifestè constet non potuisse Principem, vel noluisse in illa occasione obligare.

Ad confirmationem respondeo statuta illa non esse contra dispositionem iuris communis, sed præter illam; iure enim communi non est prohibitum expressè, ne aliquis innocens puniatur in bonis suis ob delictum alterius, quando id à republica iudicabitur expedire ob commune bonum, sed solum est concessa talis punitio in personis, quæ aliquo modo participes fuerint delicti facti: omissi tamen disponere pro personis, quæ delicto cooperatæ non fuerint; statuta verò de his personis disponentia non aduersantur iuris communis dispositioni, sed potius illam adiuuant; siquidem faciunt, vt maiori cura, & diligentia delicta euitentur: condere autem statuta præter ius commune, & potius illi fauentia, quam nocentia, est reipublicæ concessum *in l. omnes populi, ff. de instit. & iur.* Adde esse receptissimam sententiam, quod quamuis inferior abrogare legem superioris non possit, potest tamen illius obseruationem nouis statutis, & pœnis adiuuare, vt tradunt glossa communiter recepta *in Clement. ne Romani, verbo tolli, de elect.* Cardinal. *ibi quæst. 3.* Bonifac. *n. 16. & 17.* Imola *n. 28.* Couarr. *4. decret. 2. p. cap. 6. initio, num. 18. & 19.* Menoch. *de arbitrar. lib. 2. centur. 4. cas. 398. n. 46.* Matienz. *lib. 5. recopilat. tit. 1. l. 1. glossa 7. num. 4.* Marant. *pract. 6. part. tit. & peruenitur aliquando per viam. n. 2.* & alij ab eisdem relati. Illa tamen statuta non contrariantur, sed potius adiuuant communis iuris dispositionem, ac proinde seruanda sunt.

7 Secunda difficultas est, an statuta confirmata à superiore, possit conditor illorum abrogare. Verbi gratia, statuta alicuius Episcopatus à Sede Apostolica confirmata, possit Episcopus abrogare: & statuta alicuius prouinciæ confirmata à Rege possit ipsa prouincia?

Communis sententia docet reuocari non posse, quia per illum factæ sunt leges superioris, siquidem authoritate illius sunt roboratæ: illa enim nostra facimus, inquit Pontifex, *in c. si Apostolica de præbend. in 6.* quibus authoritatem impertimur. Item vbi Princeps confirmat, idem est, ac si ferat sententiam. *l. 1. §. sed neque, C. de veteri iure enucleand.* sic docet Botteus *de Synod. Episcop. 2. p. art. 4. n. 12.* Sayr. in *thesauri casuum, in 1. tom. lib. 6. cap. 11. n. 11.* Azor *lib. 5. institut. moralium, cap. 15. q. 7.* Sylvest. *verbo beneficium, 3. q. 9. n. 13.* Thom. Sanch. alios referens, *lib. 8. de matr. disp. 17. n. 30.* Barbosa *de potestate Episcopi, 2. part. allegat. 34. n. 7.*

8 Hæc tamen communis sententia verissima est, casu quo Princeps addiderit in confirmatione clausulam illam, vt si quidquam contrà fieret, non valeret; tunc enim ipsis statuentibus tollitur, ne contra statutum sic confirmatum procedant: habetur expressè *cap. delicto, de præbendis*, & notauit glossa *ibi.* Suarez *lib. 6. de legibus, cap. 26. n. 24.* Salas eius verba transcribens *disp. 18 sect. 5. n. 11.*

At si princeps illa verba non addiderit, sed solum confirmationem simplicem apposuerit, non caret difficultate illa communis sententia; potest enim confirmatio superioris expostulari, & fieri ob quandam authoritatem, & specialem splendorem; qui ex approbatione superioris aduenit statutis sic confirmatis, & non ob specialem aliquam vim obligandi. Ergo cum non constat esse petitam hanc nouam obligationem, non debet censeri à Principe concessa: tum quia inducere nouam obligationem, odiosum est: tum quia Princeps si velit inducere obligationem legis communis, poterat addere illa verba *d. cap. delicto*, vt si quid contra fieret, non valeat. Ergo cum non addit, censetur solum statuta approbare iuxta illorum obligationem, non nouam inducere. Quapropter censeo, quoties statutum respicit commodum statuentium, etiamsi à Sede Apostolica confirmatum sit, confirmatione, inquam, simplici, posse derogari, seu abrogari ab statuentibus; quia non debet præsumi superior velle inuito beneficium conferre, & ad fauorem recipiendum obligare nolentem: sic glossa *in dicto c. dilecto filio, de præbendis, verb. huiusmodi clausula*, & constat ex *cap. cum M. cap. cum accessissent, de constitutionib.* & tradit Suarez, & Salas *sup.* Emanuel Saa in vtraque editione *num. 30.* ibi contra statutum etiam à Principe confirmatum possunt facere statuentes, si est principaliter in eorum fauorem, quia tunc confirmatio habet vim priuilegij, cui potest renuntiari.

Verùm si statutum confirmatum à Principe non tam sit in fauorem statuentium, quam aliorum, pro quibus statuitur, censeo distinctione esse vtendum, si seclusa confirmatione Principis habebat vim obligandi, eo quod conditor statuti iurisdictionem habebat imponendi obligationem, & statuta condendi, regulariter confirmatio ob authoritatem, & honorem expostulatur, & sic censenda est concedi, dum aliud non constat, ac proinde poterit statutum abrogari à conditore, ac si confirmatum non esset, sic docent Bald. *l. ex placito, C. de rerum permutat. à n. 12. & seq.* Bart. *in l. omnes populi, ff. de instit. & iure, num. 33.* Suar. *num. 22.* Si autem conditor statuti in bonum aliorum potestatem non habet obligandi illos, pro quibus statutum conditur, vt sunt plurimæ communitates statuta condentes, tunc certè præsumendum est confirmationem expostulari, vt legem à superiore; siquidem ipsi statuentes, legem facere non possunt, & superiorem ita concedere. sic Suarez *num. 25.* Salas *illa sect. 5. fine.* Qua confirmatione posita non poterit statuti conditor statutum derogare, quia non potest legem superioris derogare. Non nego tamen posse aliquando confirmationem expostulari etiam in his statutis ob authoritatem, & non ob obligationis impositionem. Sed dico hoc non esse præsumendum, nisi clarè constet, quia consuetudo, & communis vsus declarauit hanc confirmationem pro obligatione sibi necessaria expostulari; siquidem ex se non habent vim obligandi.

9 Tertia difficultas est, an Episcopus, vel Archiepiscopus abrogare possit constitutiones à se factas in Synodo diœcesana? Videtur non posse, primò, quia constitutiones sic factæ vim habent ab Episcopo, & à clericis ibi congregatis; omnes enim ibi habent suffragium decisiuum, vt docet Imola *cap. grauis. num. 22. de præbend. ad finem.* Ergo non potest solus Episcopus eas abrogare, quia non est solus earum legislator. Secundò, quia Episcopus non est superior sua Synodo: est enim pars illius, sicut Decanus est pars Capituli Ecclesiæ Cathedralis. Ergo non potest abrogare statutum factum à Synodo. Tertiò, quia ipsemet Episcopus legibus, & constitutionibus synodalibus artatur, vt docet Medin. *1. 2. quæst. 96. art. 5. dub. 2. concl. 1.* Gallego *de cognat. spirit. cap. 21. n. 18.* Manuel *1. tom. summ. in 2. edit. cap. 237. num. 1. fine.* Vega *1. tom. summ. cap. 88. casu 2. fin.* Quartò. Nam etiamsi Episcopus solus sit, qui in Synodo diœcesana habet potestatem condendi statuta & clerici ibi congregati solum præstant consilium; hoc tamen efficere videtur, vt absque illorum consensu abrogari non possit, quia statutum factum de consensu aliquorum transit in contractum, ac proinde non potest sine simili consensu reuocari, vt tenet Bart. *in l. omnes populi, n. 29. versic. distingue, ff. de inst. & iur.* Alexand.

consil.101. n.2. vers. & idem tenet. lib.1. Barbarius *consil.2. n.12. vers ergo sequitur.lib.4.* Cardin.*consil.85. n.4 vers.illud statutum* Felin *in cap.1 n.19. vers alius casus,de constit.* Ex quibus omnibus videtur inferri non posse Episcopum abrogare constitutiones factas in Synodo diœcesana,nisi ipsa Synodus consentiat.& ita tenet expresse Gallego,Man. Veg.*suprà.*

10 Nihilominus probabilius censeo posse Episcopum inconsulta Synodo constitutiones synodales abrogare,si id viderit expedire (rarò tamen id expediet) sic colligitur ex Nauarr. *sum.cap.25.n.74.& cap fin.n.4.de simonia* Azor illum referente *lib.5 instit.cap.15.q.3.* Sanch *lib.8.de matr disp.17.n.33.*Barbosa *de potest.Episcopi 2.p. allegat.34.n.3.* Hi omnes docent Episcopum dispensantem in constitutionibus synodalibus absque causa validè dispensare,quia dispensat in constitutionibus à se solo factis:nam clerici, & parochi in Synodo congregati non faciunt constitutiones, sed solum præbent consilium ad illas faciendas,non ex necessitate,sed ex vtilitate, & conuenientia, vt prudentius Episcopus procedat.Ex qua ratione efficitur posse Episcopum tales constitutiones abrogare, cum ab eius voluntate solùm dependeant.

11 Neque obstant argumenta contraria.

Ad primum nego habere votum decisiuum clericos ibi congregatos,cuius non leue indicium est solum Episcopum constitutiones subscribere,absque vlla clericorum mentione.

Ad secundum concedo Episcopum esse partem Synodi, & caput illius, & illius superiorem habentem iurisdictionem legislatiuam, & coërcitiuam, quam non habet Decanus respectu Capituli; solum illi conceditur potestas congregandi Capitulum,proponendi,& resoluendi,quod pro maiori parte fuerit decisum.

Ad tertium negamus Episcopum arctari constitutionibus synodalibus alio modo, ac arctatur suis constitutionibus à se factis,quibus solum ex quadam decentia obligatur.

Ad quartum respondeo cum Rota *tom.3.decis.nouissim. Farinacy decis.34. à n.3. pag. mihi 31.* negando statutum factum de consensu aliquorum transire in contractum, quando consensus non expostulatur, vt necessarius, & quando consentientes non tribuũt aliquid statuenti,sicut tribuunt forenses venientes ad habitandum in aliquo loco, eo quod illis immunitas concedatur, si venerint, aduentus enim illorum, est quasi quædam illorum donatio,qua facta reuocari non potest statutum, vt bene tradit Bart. *in l.quod semel n.1. vers.ex quo habet. ff. de decretis ab ordine faciendis.* At in supradicta Synodo, neque consensus clericorum, qui ibi congregantur, est necessarius, neque aliquid Episcopo tribuunt, aut recipiunt; sed solum se habent, sicut populus qui legem Principis acceptat, vel sicut Regis consiliarij, qui consilium præbent Regi, illúmque instruunt in lege ferenda, à quibus tamen Rex non necessariò dependet; neque in constitutione legis, neque in illius abrogatione. Sic est dicendum de Episcopo in Synodo diœcesana.

PVNCTVM III.

De interpretatione legis.

INterpretatio nihil aliud est, quam declaratio legis ad illum casum esse,vel non esse extensam. Dupliciter autem hæc fieri potest,vel ab ipso legislatore,vel à viris doctis. Si fiat à legislatore, quatenus talis est,vocatur interpretatio authentica. Si fiat à viris doctis, vocatur doctrinalis declaratio, de quibus gloss *in l si de interpretatione.ff.de legib.* Syluest. *verbo interpretatio n.1.*Tabiena.Angel Saa,& alij Summistæ *ibi.*Decius,& Panormit.*c.1 .de postulat prælatorum.* Vt autem cognoscas,quando lex per interpretationem cesset,oportet examinare,

Qui possint legem interpretari, & quo casu interpretatio illis licita sit.

Secundò quæ regulæ seruandæ sint in interpretatione facienda.

Tertiò ad quos casus lex extendi,vel coarctari debeat.

§. I.

Qui possint legem interpretari authenticè.

1 *Solus conditor legis, vel illius successor, aut illorum superior potest.*
2 *Proponitur obiectio Soluitur. Declaratur hanc interpretationem publicandam esse,sicut & legem.*
3 *An declarationes Cardinalium circa Tridentini decreta vim legis habeant?Proponitur non habere.*
4 *Si publicata sint,vim legis habent.*
5 *Si publicata non sint,tametsi de illis authenticè constet,non habent vim legis. Qui censeant.*
6 *Probabilius videtur oppositum.*
7 *Iudicibus inferioribus non licet legem authenticè declarare.*

1 RElpondeo solum conditorem legis,aut illius superiorem, & successorem eam interpretari posse: quia solus ille est, qui potestatem habet obligandi per illam legem, ac proinde inducendi ex eius declaratione obligationem,constat ex *l.fin. C.de legib.*ibi,*leges condere soli Imperatori concessum est,& leges interpretari solo dignum imperio esse oportet.l.in prætoria ff de præt.stipulationib & cap sicut 11. q.1. & cap.inter alia.de sentent. excommunicat.*& aliis quæ referuntur à glossa *in reg contra iura de reg iur in 6.*Azor *tom.1.lib 5.cap 16.q.16.* Salas *de leg.disp.21. sect.2.* Suar *lib.6.cap.1.n.2.*

2 Dices mentem cuiuscunque sibi soli notam esse;ergo solus, qui condit legem, potest illam certò, & infallibiliter declarare. Ergo non successor,neque eius superior. Hi enim solum illius mentem coniectari possunt.

Respondeo successorem,vt superiorem legislatoris, cùm legem aliquam declarat authenticè, non tam declarat intentionem personalem primi conditoris, quàm sensum, in quo debeat lex deinceps recipi, & obseruari. Et licet huiusmodi sensus fortè sit extra mentem primi conditoris, non tollit, quominus dici possit illius legis declaratio, quia in illa lege fundatur. Debet autem hæc declaratio publicari ea solemnitate, qua lex;aliàs non erit authentica, neque legis obligationem habebit,sed solũ erit declaratio doctrinalis, sicut cuiuslibet alterius viri docti,grauioris tamen authoritatis. sic Suar. *lib.6. c.1.n.3.*

Dixi,solum conditorem legis,eius successorem, aut superiorem posse legem interpretari authenticè, quia nullus alius in actum superioris habere potest iurisdictionem,sic omnes.

At dubium est,sitne aliquibus commissa hæc potestas saltem pro aliquo casu?

Et dubitari potest primò de congregatione Cardinalium designata ad declarandum Concilium. Secundò de iudicibus inferioribus.

3 Circa primum de congregatione Cardinalium extat Bulla 7.Sixti V. edita ann.1588. quæ incipit *In mensa.*In qua postquam sibi Pontifex reseruauit potestatem congregandi Concilium,& res fidei definiendas, subiungit. *Cardinalibus verò præfectis interpretationi,& executioni Concilij Tridentini,si quando in his,quæ de morum reformatione,disciplina,ac moderatione,& Ecclesiasticis iudiciis, & aliis, quæ humana statuta sunt, dubietas,aut difficultas emerserit interpretandi facultatem,(nobis tamen consultis) impertimur.* Ex quibus verbis constat supradictæ congregationi commissam esse hanc facultatem interpretandi leges Concilij Tridentini:illa tamen conditione, vt summus Pontifex consulatur. Hinc ergo oritur dubium, an declarationes huius sanctæ congregationis, quæ passim circunferuntur, vim legis habeant, vel solum sint quædam declarationes doctrinales,magni ponderis,& authoritatis?

Videtur quidem,vt doctrinales habendas esse. Primò, quia rarò hæc sancta congregatio Pontificem consulit: vt testatur Salas *disp.21 sect.12.pag.566.* vbi ait:Illud verò ex declarationibus impressis, & manuscriptis patet, quòd congregatio non semper,sed in raro casu,& in grauioribus,& difficilioribus dubiis summum Pontificem consulere solet. Si ergo non seruat conditionem, sub qua potestas declaratiua illi est concessa, non debet censeri eius declaratio vim legis habere. Secundò, quia huiusmodi declarationes sæpè inter se pugnant,vt notauit Suarez *tom.4.in 3 p.disp.28. n.6.* Ergo nulla est authentica.quæ enim ex illis est authentica interpretatio? non prior: aliàs non succederet secunda illi contraria. Non secunda,quia non habent potestatem derogandi legem, sed interpretandi factam. Ergo nulli illarum declarationum est necessariò standum. Tertiò, si declarationes huius sanctæ Congregationis vim legis haberent,deberent solemniter publicari, sicut & communiter dicitur de declaratione authentica ipsius legislatoris: at hæ declarationes nec typis mandantur, nec à Pontifice mandantur publicari.Ergo signum est vim legis non sortiri. Quartò,quia multitudo legum, & obligationum vitanda est, quoad fieri possit: at si declarationes Cardinalium vim legis haberent, innumeræ essent leges Ecclesiasticæ,prout innumera sunt responsa huius sanctæ congregationis. Ergo dicendum est solum esse declarationes doctrinales: & ita tenet Sanchez *lib 8. de matr. disp.2. num. 10.circa finem.* Vasquez idem sentire videtur 1.2.*disp.177. cap. vltim.* Nauarr.relatus à Salas *disput.2. de legibus, sect. 9. num. 4.* docet his declarationibus non esse standum.

4 Pro resolutione aduertendum est nos loqui posse de his declarationibus, antequam promulgentur, vel facta illarum promulgatione. Et quidem si aliquæ sint solemniter promulgatæ,nemini esse potest dubium vim legis habere; quia concurrunt in eis omnes conditiones, quæ pro legis constitutione sunt requisitæ.scilicet potestas, & promulgatio.

Neque obstat, si dicas potestatem esse datam ad declarationem doctrinalem, non legislatiuam: vt sentit quidam vir doctissimus tacito nomine relatus ab Emanuel Rodriq.1.*tom.qq. regul.q.11.art.2.* Quia ad hanc doctrinalem declarationem non indigebant Cardinales potestate concessa. Ergo dicendum est potestatem pro declaratione legislatiua illis datam fuisse. Item eadem congregatio censuit has declarationes eam vim

habere,

habere,ac si à Romano Pontifice emanassent,prout refert Nicol.Garcia *tract.de benefic.in præfat.ad Lectorem.*Salas *de legibus, disp.*21.*sect.*12. Bonacina *disput.*1.*quæst.*1.*punct.*8.*num.*4. Sed si a Pontifice declarationes suarum legum promulgatæ sint, vim legis habent in omnium sententia. Ergo etiam hæ declarationes habent,postquam sunt promulgatæ. Neque aduersùs hanc conclusionem obstant superiores rationes, quia in his declarationibus,quæ publicantur,præsumi non potest omissum fuisse consilium Pontificis, si necessarium erat. Neque aliqua pugnantia,& contrarietas; nam per subsequentem declarationem tollebatur, sicut lex posterior præcedenti contraria abrogat præcedentem.

5 At si publicatæ non sint,etiamsi authenticè de illis constet, plures Doctores tenent vim legis non habere. sic docet Bonacina *disp.*1.*quæst.*1.*punct.*8.*num.*4.*vers.secunda pars.*Suarez generaliter loquens de omni declaratione facta à Principe, *lib.*6.*cap.*1.*num.*3. Lorca 1.2. *disput.*18. *appendice, circa finem* Salas *disputat.*2. *sect.*9.*fine,disput.*10. *sect.*9.*num.*68.*& disputat.*12. *sect.*1.*num.*8. & idem indicat *disp.*21.*sect.*12. *corollar.*5.*fine.*

Mouentur, quia publicatio est de essentia legis,ita vt declaratio Principis,si vim legis habere debeat,indigeat publicatione. Ergo etiam hæ declarationes.Quòd si obiicias publicationem esse requisitam ad legis constitutionem,non ad illius declarationem,quia declaratio cum ipsa lege à principio inest. *l. ita fidei, ff. de iure fisci.*

Respondent supradicti Doctores declarationem claram, & euidentem inesse ipsi legi à principio: non autem declarationem in re dubia,& ambigua,& pro qua sunt variæ opiniones: hæc enim declaratio,vt omnino sequẽda sit,publicari debet, si quidem ex publicatione legis non infertur. Stare enim optimè potest lex cum contraria declaratione. Deinde si obiicias Rotam Romanam sequi omnino declarationes Cardinalium, etiamsi promulgatæ solemniter non sint, vt constat ex pluribus decisionibus Rotæ,quas referunt Salas *illa disp,*21.*sect.*12. Emanuel Rodriquez, & Bonacina *suprà* respondent id fieri, quia iudicant maximi ponderis, & authoritatis esse, vt verè sunt,non quia vim legis habeant.Fateor hanc sententiam probabilem esse, illisque stari posse, dum aliud à Pontifice non definitur.

6 Verùm probabilius,& securius censeo has declarationes vim legis habere,& astringere in iudicio,& extrà,cùm authenticè de illis constat per breue Pontificis, vel per monitorium auditoris Cameræ,vel per epistolam alicuius Cardinalis suo sigillo munitam, vel per transumptum authenticum ex registro congregationis parte citata;quia huiusmodi publicatio videtur satis in harum legum declaratione ex vsu, & consuetudine. Nam licèt ex illa publicatione non statim multis innotescat, paulatim in multorum notitiam deuenit, & de se apta est deuenire; quod videtur sufficiens ad obligationem inducendam. sic docent Emanuel *illa q.*13.*art.*2.Salas alios referens *disp.*21. *sect.*12.*fine.*Garcia *in præfat.de beneficiis.*

7 Circa secundum dubium de iudicibus inferioribus, an illis liceat authenticè declarare leges superioris?

Respondeo nullo modo licere declarare, taliter, quòd eorum declaratio liget,ac ipsa lex; quia nullibi constat datam illis esse eam potestatem. Bene tamen poterunt secundùm veriorem Doctorum sensum legem interpretari, & secundùm illam interpretationem iudicium ferre, præcipuè si Princeps consuli non potest. sic Emanuel *qq.regul. q.*11. *art.*1 Salas *disput.*21. *sect.*1.& tradit Syluest.*verbo interpretatio,quæst.*1.Adde, in rebus facillimis, & minutioribus credendum est inferiores Prælatos habere potestatem declarandi legem,non solùm doctrinaliter, sed etiam authenticè; quia aliàs nulla legis obseruantia perfectè introduceretur, si passim recurrendum esset ad Principem. Quapropter Constantinus Imperator Plotiano rescripsit *in l.*1. *Cod de relationib.in Cod.Theodosiano*; super paucis, quæ iuridica sententia decidi non possunt,nostram debes consulere maiestatem, ne occupationes nostras interrumpas cum litigatoribus, legitimum maneat arbitrium à sententia prouocandi. sic Emanuel Rodriquez, & Salas *suprà.* Quod credo habere verum,quando agitur de interesse partium, & necessaria est interpretatio ad decidendam litem; possunt enim tunc Prælati inferiores legem, prout sibi probabilius videbitur, interpretari, & cogere, vt partes hanc interpretationem sequantur.

§. II.

An cuilibet liceat legem doctrinaliter interpretari? Vbi de epiikeia.

1 *Cuilibet licet hac interpretatio.*
2 *Pluribus placet non esse licitum à verbis legis deuiare.*
3 *Vti licet epiikeia non solùm in casu,in quo obseruantia legis iniqua esset, sed etiam in quo esset difficilis.*
4 *Causa in hac interpretatione debet ad minus esse probabilis.*
5 *An,quando prohibetur à lege eius interpretatio, possit fieri hæc doctrinaliter? Proponitur dubitandi ratio.*
6 *Solum censetur prohibita interpretatio friuola, & contra mentem legis.*
7 *Aliquando etiam prohibetur interpretatio typis mandata, & ex professo.*

1 FErè omnes Doctores conueniunt,cuilibet licere hanc interpretationem,si eam faciat iuxta regulas, & sensus Doctorum non proprio cerebro innixus;cùm enim lex sæpè ambiguitatem in sua significatione contineat, neque legislator de facili consuli potest, necessarium erat, vt Doctoribus daretur facultas hanc interpretationem faciendi. *l.vnic. Cod. de professorib. l.*1. *ff. de origine iuris.l.*1. *ff. si certum petatur.l.si negotium. ff. de priuilegiis credit.* & colligitur satis ex *cap.*2. *de priuileg. in* 6. *& ex proœmio decret.*6. *& Clement. in fine,& aliis in locis.* Regulas autem, quibus hæc explicatio facienda est, postea subiiciemus.

2 Difficultas autem duplex est. Prima, an liceat cuilibet contra verba legis hanc interpretationem facere? quod est inquirere, an licitum sit vti epiikeia, seu emendatione legis vniuersaliter loquentis ob aliquas speciales circumstantias?

Aliquibus videtur non esse licitum à verbis legis deuiare,nisi quãdo esset iniqua illius obseruatio sic videtur tenere D.Thomas 2. 2. *quæst.*120.*art.*1. & ibi Caietan. Sotus *lib.*1. *de iustit. quæst.*6.*&* 8 Corduba 4 2.p § 9.*num.*8. Ratio est,quia epiikeia est emendatio legis in eo casu,in quo lex peccat,vt constat ex Aristotel.communiter recepto, 5.*ethic. c.*10. Sed lex non peccat,cùm non obligat ad aliquid iniquum. Ergo nequit emendari, nisi quando iniquum esset illi obedire.

3 Nihilominus tenenda est communis sententia, à qua nec D. Thomas dissentit, non solùm licitum esse vti epiikeia, in casu,quo obedire legi esset iniquum,sed in casu, quo esset nimis graue,& difficile, propter aliquod graue damnum inde resultans:quia iam tunc peccat lex,si ad rem ita difficilem velit obligare. Iugum enim Dei suaue est, & onus eius leue. Ergo nunquam leges censentur ita duram obligationem imponere. Optimè interpretari quis potest non habere legislatorem tunc voluntatem obligandi; hac enim ratione ieiunia Ecclesiastica interpretamur non obligare,si ægritudine labores; neque præceptum audiendi Missam,si damnum graue honoris, vitæ, aut rei familiaris inde timeas. Sic latè Suar. *lib.*6. *cap.*7. *num.*9. *& seqq.*vbi extendit doctrinam,non solùm,quando sequitur graue damnum ex obseruantia legis in rebus acquisitis, sed etiam in acquirendis;quia lucrum cessans iustum,& graue,damno,moraliter loquendo,æquiparatur,vt constat ex *l.vnic.C.de sententiis,quæ pro eo,quod interest,proferuntur,in fine.*Quare si ex obseruantia legis,v g. festi, amittis occurrentem occasionem magni lucri,ab obseruatione festi cessare poteris, & iustè interpretaris ibi nolle legislatorem obligare.

4 Aduertendum tamen est in hac interpretatione facienda causam excusantem debere esse ad minus probabilem; vel quia probatur Doctoribus,vel quia firma ratione fulcitur,iuxta dicta de sententia probabili.Posita autem hac probabilitate, rectè poteris interpretari illo in casu te obligatum non esse. Maior difficultas est,quando hanc probabilitatem non attingit excusans causa, sed hæres dubius, an casum illum comprehendere voluerit legislator? Cui difficultati dicendum est: si consuli potest superior, non posse contra legis verba facere, quia iam habes remedium deponendi dubium; si verò dubius sis,an potuerit superior comprehendere, & verbis legis cõprehensus sit,regulariter verbis legis est standũ;neque licitum tibi erit interpretari non esse obligationem, quia lex possidet. Sic Salas alios referens *disp.*21.*sect.*10.*n.*35. Vide quæ dicta sunt de dubia conscientia,*p.*8 *& seq.*

5 Secunda difficultas est. Quando per aliquam legem prohibetur eius interpretatio,an liceat tunc Doctoribus interpretationem doctrinalem facere? Ratio dubitandi est, quia illa prohibitio aliquem effectum habere debet,sed non potest habere alium, nisi hanc interpretationem prohibeat. Ergo hæc censetur prohibita.Minorem probo;quia interpretatio authentica,& necessaria, & quæ vim legis haberet,iam ipso iure, & ratione naturali erat omnibus extra legislatorem prohibita. Interpretatio autem friuola,& inanis per se ipsam est exclusa. Restat ergo, vt solùm interpretatio probabilis, & doctrinalis prohibeatur.

6 Respondeo,regulariter loquendo,quoties in aliqua lege prohibetur interpretatio, solùm prohibere interpretationem friuolam, & quæ est contra mentem legis. Sic docet Salas *disp.*21. *sect.*2.*fine* Saa *verb.interpretatio,in vtraque editione,n.*5. quod colligitur ex Trident. *sess.* 4. *decreto de vsu sacrorum librorum*; vbi prohibetur fieri interpretatio contra eum sensum, quem tenuit,& tenet sancta mater Ecclesia, quare si quis præter consensum Patrum,non tamen illi contrarium Scripturam interpretetur,huic prohibitioni non aduersatur.sic Bannes 1.p. q.1.*art.*10.*dub.*6.Azor 1.p.*lib.*8.*cap.*2. *quæst* 3.& approbatur ab August.Barbosa *in remissionib.Concilij illo in loco.* Neque obstat

hanc interpretationem per se esse exclusam, vt non possit etiam præceptò excludi.

7 Dixi, regulariter loquendo solùm prohiberi interpretationem friuolam, & contra mentem legislatoris. Nam aliquando etiam interpretatio doctrinalis prohibetur, non quæcunque, sed quæ typis mandatur, & ex professo fit. Hæc enim interpretatio est, quæ videtur prohibita à Pio IV. *in Bulla confirmatoria Concilij Trident.* ibi enim prælatis præcipitur, sub pœna interdicti ab ingressu Ecclesiæ, & reliquis omnibus sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, ne commentarios, glossas, annotationes, scholia, vllúmve interpretationis genus super ipsius Concil. decretis quoquo modo edere, aut statuere audeant, etiam prætextu maioris corroborationis, aut executionis ipsius Concilij. Per quæ verba, etsi prima facie videatur prohibita quælibet declaratio supradicti Concilij; quia illud verbum *edere* non solùm de declaratione typis excusa, sed de qualibet quomodolibet dicta & publicata sumi potest, vt tradit ex aliis Simon Schardius *in lexico iuris, verbo edere*, & probat textus *in l. 1. §. 1. l. si quis ex argentariis, §. in victum, ff de edend.* attamen consuetudine ipsa declaratione typis excusa intelligitur, quæ consuetudo verborum proprietati præualere debet; & ita tradit Eman. Rodrig. *tom. 1. regul. qq quæst. 11. art. 3.* Henriq. 1. *p. summ. lib. 7. de indulgent. cap. 19. num 4.* Salas *disput. 21. sect. 11. vers. neque obstat.* August. Barbosa. *in remis. Concilij, sess. 25. cap. 2. de reformat.* Reginald. *lib. 20. num 53. fine.* Adde neque etiam prohiberi quamlibet interpretationem typis excusam, sed eam, quæ ex professo desumitur. Nam si vnum, vel alterum Tridentini decretum incidenter interpreteris, huic decreto non aduersatis, vt notauit Eman. *suprà* Bonacina *disp. 1. q. 1. p. 8. num. 3 fine* Suar. *tom. 5. de censuris, disp. 27. sect. 7 num. 12.* Salas *sect. 11. vers. ad secundum.* Illa ergo interpretatio videtur hîc tantùm prohibita, quæ esset quasi glossa, & scholia, & commentaria Concilij, quæque esset ex professo desumpta, & authenticis scriptis redigenda. tradit Burgos de Paz *in proœmio legum Tauri, numer. 236. pag. mihi 35. column. 4. & sequentibus.*

§. III.

Quæ regulæ seruandæ sint in legis interpretatione.

1 *Si de intentione constat, illi standum est.*
2 *Seruanda est proprietas verborum.*
3 *Quod est verum, etiamsi legislator extra legem dicat, se aliter intelligere.*
4 *Limitant aliqui in lege correctoria, sed nobis non probatur.*
5 *At limitandum est, nisi ex proprietate verborum sequatur absurdum.*
6 *Item nisi reddatur lex inutilis.*
7 *Quæ proprietas verborum seruanda est? Resoluitur seruandam esse naturalem.*
8 *Quod est intelligendum de lege præceptiua, & pœnali, non de fauorabili: hæc enim ad ciuilem etiam significationem extenditur.*
9 *Quid si duplicem habet significationem.*
10 *Intentio legislatoris, & materia legis ex proœmio desumitur.*
11 *Interpretatio in lege fauorabili extendenda est, in pœnali limitanda.*
12 *Quoties de obligatione agitur, stricta interpretatio facienda est.*
13 *Correctio legis vitanda, quoad fieri possit.*
14 *Lex noua debet secundùm antiquam interpretari.*
15 *Videnda sunt alia regula pro legum interpretatione in Doctoribus relatis.*

1 HÆ regulæ diriguntur ad inuestigandam mentem, & intentionem legislatoris. nam si de hac constat aliquibus aliis circumstantiis, illa obseruanda est; quidquid in contrarium verba legis aliud significent: iuxta *l. non dubium, C. de legib.* vbi dicitur, In legem committit, qui verba legis amplectens, contra legis nititur voluntatem. idem colligitur ex *l. scire, §. aliud, ff de excusat. tutor. & ex l. non aliter, ff. de legat. 3. & l. si pater, §. dulcissimis, ff. de legat. 2. & ex cap. humana aures, 22. quæst. 5. cap. secundò requiris, de appellat. cap. ratio nulla, de præbend.* & aliis. Ratio est, quia verba apponuntur ad declarandam mentem, & intentionem proferentis. Ergo si illam mentem non declarant, illis standum non est: sic docet, & latè probat Tiraquell. *ad l. si vnquam, Cod. de reuocand. donat. verbo libertas, numer. 45.* Azor 1. *part. lib. 5. quæst. 9.* Salas *disputat. 21. sect. 3. vers at si ratio.* Bonacina *disput. 1. q. 1. punct. 8. à num. 4.* Suarez *lib. 6. cap. 1. à num. 12.* Sanch. *lib. 2. disp. 37. n. 3.*

2 Prima ergo regula ad mentem legislatoris inuestigandam, ea est, vt in legis interpretatione seruetur proprietas verborum, & secundùm illam proprietatem intelligatur legem claram esse. sic Suarez *illo cap. n. 7.* Salas *disp 21. sect. 3. num. 4.* Azor 1. *p. lib. 5. cap. 16. quæst. 9.* Bonacina *disp. 1. quæst. 1. punct. 8. n. 15.* Eman. Rodriq. *tom. 1. regul qq q. 11. art. 6. vers tertia regula.* & constat ex *l. non aliter, ff. de legat 3. & in l. prospexit, ff qui & à quibus.* & colligitur satis ex *cap 2. §. sed neque, de translat. Episcop.* Ratio est manifesta, quia legislator debet procurare legem claram esse, & distinctam. Ergo debet vti verbis in significatione propria, aliàs nihil firmum stabiliret, sed omnia essent cauillationibus subiecta.

3 Quod adeò verum est, vt etiamsi legislator extra legem dicat se aliter intelligere, quàm ipsa verba sonant, non obligamur eius interpretationi stare, quia duplici ex capite obligari possemus; vel quia illa interpretatio est declaratio claræ mentis habitæ à legislatore, cùm legem tulit: vel quia est ipsius legislatoris. Non primum, quia manifestum est non esse claram declarationem, siquidem ad impropriam significationem recurrit, & non est præsumendum legislatorem impropriè fuisse loquutum, cùm legem tulit, ac proinde neque illam interpretationem imbibitam esse in lege: si autem in lege imbibita non fuit, ad illam modò extendi non potest; quia lex extendi non potest ad casum, qui à principio à lege non fuit comprehensus, vt optimè docet Anton. *cap. post translationem, de renunciat. num. 34.* & ibi Abbas *in 2. lectura, num. 17.* Sanch. *lib. 2 de matr. disp. 37. num. 3.* quia si extenderetur de nouo, iam esset noua lex, & nouum præceptum. Ergo illa declaratio, quatenus est declaratio mentis habitæ, non obligat. Item quod ex verbis non venit intelligendum, neque ex mente prouenire creditur. *l. Labeo, §. ad Tuberonem, ff de supellect. legat.* Neque etiam quatenus est facta ab ipso legislatore; quia dum ipse legislator non promulgat suam declarationem, & per illam intendit obligationem inducere, solùm se habet vt quidam specialis Doctor, cuius opinionem, & sensum sequi non tenemur, cùm rationes firmæ sunt in contrarium. sic docent Salas *disput. 21. sect. 13. fin. num. 31.* Sà *verb. lex, n. 25 & 26.* Bonac. *disput. 1. quæst. 1. part. 8. num. 16.* Qui omnes testantur ea de causa Hostiens. & alios Doctores recessisse à declaratione facta ab Innocent. IV. super constitutione à se antea edita.

4 Limitant tamen supradictam doctrinam aliqui Doctores in lege correctoria; in hac enim dicunt impropria̱nda esse verba, & recedendum à communi illorum significatione, vt iuris correctio vitetur. sic docent Abbas *cap cùm olim, fine, de sentent. & re iudic.* Felin. *c. non potest, eodem tit. num. 8. vers. limita dupliciter.* Anton. *cap. cùm dilectus, num. 15.* & ibi Imola *num. 12. de consuetud.* Alexand. *consil. 85. num. 12. lib. 4.* Mieres *de maioratibus, 1. part. quæst. 1. num. 74.* Gozad. *cons. 43. num. 2.* Beroius *cap. quoniam, num 32. de iure patronat.* Gutierr. *lib. 3 pract. q. 15. num 34.*

Hæc tamen limitatio absolutè sumpta mihi non probatur, quia ratio supradicta æquè in omnibus legibus militat, scilicet debere proferri per verba in communi acceptatione sumpta, ne æquiuocationibus, & fallaciis exposita sit. Quapropter si in aliquo sensu proprio verba explicari possunt, quo legis correctio euitetur, etiamsi ille sensus non sit ita proprius, ille retinendus erit. Quod abundè constat ex *cap. cùm olim, de re iudic. in fine.* vbi ad electionem requisita est concordia eligentium, & tamen si maior pars in vnum conuenerit, censentur omnes concorditer conuenire, ne communi iuri fiat derogatio, vt tradit ibi glossa, & Panorm. Suar. *lib. 6. c. 4. n. 18.* Salas *disp. 21. sect. 6. num. 16.* quia illa in iure vocatur concordia: recurrere autem ad sensus impropriôs, nunquam licet sine manifesta ratione, vt iam dicam.

5 Secundò limitant, nisi ex proprietate verborum sequeretur aliqua absurditas, vel iniquitas in legislatore; tunc enim verba impropria̱nda sunt, vt vitetur iniquitas. Placet hæc limitatio, quia cùm lex debeat esse iusta, non debet præsumi voluisse legislatorem iniustitiam committere in illa ferenda: colligitur ex *l. nulla iuris ratio, ff. de legib. & l. 18. & 19. eodem tit.* & tradunt Azor *lib 5. cap. 16. quæst. 9.* Salas *disput. 21. sect. 3. num. 4. versic. at si* Suarez *lib. 6 cap. 1. numer. 17.* Eman. Sà *verbo interpretatio, numer. 1.* Bonacina *disp. 1. quæst. 1. punct. 8. num. 14.*

6 Tertiò limitant, nisi ex proprietate verborum redderetur lex inutilis, tunc enim ad impropria posse recurri. sic Nauarr. *cap. 17. num. 51.* Couarr. *1. variarum, cap. 3 num. 9* Felin. *in cap. translato, de constitut. num. 14.* Suarez *lib. 6. cap. 2. num. 7.* Mascard. *de probat. conclus 596 num. 2.* Sarmiento *lib. 1. select. cap. 12 num. 7.* Tiraquel. *in l. connubial. glossa 5. num. 115.* & alij apud ipsos. Et probatur ex *cap. si ciuitas, de sentent. excommun. in 6.* vbi ne sententia interdicti illusoria reddatur, extenditur ad suburbia, *& in l. 4. ad Macedonian.* vbi ratione mutui filij familias excusantur ab obligatione: extenditur hoc priuilegium ad venditionem pecuniæ creditæ. Sub nomine testamenti etiam codicillus intelligitur, ne fiat illusoria dispositio. sic glossa *cap. vlt. de vsuris in 6.* Verùm si rectè perpendatur, hæc non est limitatio conclusionis; non enim verba impropriantur, sed retenta propria illorum significatione extenditur lex ad ea quæ sunt omnino connexa, suburbia enim est accessorium ciuitati, & ea de causa interdicta ciuitate, interdicuntur suburbia,

bia, ſicut interdicta Eccleſia,& cœmeterium interdicitur, quia eſt acceſſorium:& lex loquens de teſtamentis, debet ad codicillum extendi;quia eſt acceſſorius, ſeu illius complementum. Item venditio pecunia credita eſt propriè mutuum. Quid mirum ſi nomine mutui comprehendatur in diſpoſitione fauorabili.

7 Sed inquires, quæ proprietas verborum ſeruanda ſit, naturalis, an ciuilis? Naturalem voco, quæ ex communi hominum acceptione habetur. Ciuilis, quæ ex ſola fictione iuris,& per quandam quaſi tranſlationem. Exemplis res declaratur. Nomen mortis ex communi hominum acceptione morti naturali eſt accommodatum: at fictione iuris, & per quandam quaſi analogiam, & translationem, profeſſioni religioſorum, & exilio attribuitur. Item nomen *filius* de naturali dictum eſt: at iuris beneficio de illo, qui priuilegio Principis eſt adoptatus. Item nobilis attribuitur illi, qui ex iure ſanguinis talis eſt: per tranſlationem autem accommodatur ei, qui ex Principis beneficio factus eſt.

Reſpondeo ergo: per ſe loquendo ſeruanda eſt proprietas verborum naturalis, ſeu quæ communi hominum acceptione, & vſu habetur;& iuxta illam lex intelligenda eſt: quia analogum abſolutè ſumptum ſtat pro famoſiori, & principaliori ſignificato. Colligitur manifeſtè ex *l. vltim. C. de his, qui veniam ætatis.* vbi legitima, & perfecta ætas de naturali intelligitur, non de illa, quæ beneficio Principis obtinetur. Idem ſumitur ex *cap. ſuſceptum, de reſcriptis, in 6.* & tradit ibi gloſſa:& Tiraquell. pluribus exornans, *in l. ſi vnquam. Codic. de reuocandis donat. verbo ſuſceperit*, *numer.* 17. Matienz. *lib.* 5. *titul* 8. *l.* 9. *gloſſa* 1. *fine n.* 15. vbi probat leges de filiis loquentes ad legitimos referri.

8 Hæc doctrina habet verum in lege præceptiua, & pœnali: at in lege fauorabili non ſolùm proprietas verborum communis, ſed etiam ciuilis ſolet attendi,& ſecundùm vtramque proprietatem lex extenditur. Quia ratio fauoris petit, vt extendatur lex, quantum fieri poſſit ſeruata proprietate verborum. Hac enim ratione ſub nomine filij in his diſpoſitionibus venit adoptiuus,& ſub nomine legitimi legitimatus. ſic Suar. *lib.* 6. *cap.* 2. *n.* 6. Bonac. *diſp.* 1. *quæſt.* 1 *p* 8. *n.* 9 *& ſeq* Menoch. *lib.* 4. *præſumpt.* 89. *n.* 16. *& ſeqq.* vbi idvariis limitationibus,& ampliationibus confirmat, & pluribus Doctoribus exornat. Aduerto tamen cum Eman. Rodrig. *tom.* 1. *reg. qq. q.* 11. *art.* 6. *reg.* 12. verba legis eſſe intelligenda ſecundùm ſubiectam materiam: *cap. intelligentia, de verbor. ſignific.* Exemplum deſumit ex Bulla Clement. VIII. qua decreuit informationes illorum, qui in religionem debebant ingredi, eſſe faciendas à 4. Patribus ex antiquioribus Conuentus,& Notario: nomine autem Notarij non regius, nec Apoſtolicus, ſed electus à prouinciali, vel generali eſt intelligendus.

9 Quòd ſi verba duplicem ſignificationem, propriam, & vſualem, habeant,& lex ſit fauorabilis,& vtique poſſit accommodari, in vtraque eſt intelligenda; quia id petit fauor: at ſi vtrumque ſenſum retinere non poſſit, vel ſit lex præceptiua, correctoria, vel pœnalis: tunc in caſu dubio legis materia ſpectanda eſt, & benignior ſenſus amplectendus. Bart. *in l. omnes populi. ff. de iuſtit. & iure*, *num* 58. Sà communiter receptus *verbo interpretatio, num.* 1. Salas *diſp.* 21. *ſect.* 3. *octaua regula*,& traditur *in l. benignior ff de legib.* & videtur conſtare ex *reg.* 68. *ff. de reg. iur.* ibi, *quoties idem ſermo duas ſententias exprimit, ea potiſſimum accipitur, quæ rei gerendæ aptior eſt.* Semper tamen vſus loquendi communis eſt præferendus propriæ verborum ſignificationi, eo quòd ſemper præſumatur legiſlator iuxta communem intellectum verba proferre; quia lex eſt communis omnibus, & omnibus proponitur obſeruanda; ac proinde debet proponi verbis communi vſui accommodatis. ſic Eman. Sà *verbo interpretatio. num.* 15. Salas *diſp.* 21. *ſect.* 3. *verſ. prima regula.* Sanch. *lib.* 6. *diſp.* 23. *n.* 3. Azor 1. *p. lib.* 5. *cap.* 16. *quæſt.* 9 & conſtat ex *l. librorum*, *§. quod tamen Caſſius, ff. de legat.* 3. *& ex cap. cùm dilectus, de conſuetud.* Ex quo fit, ſi conſuetudo declararet, in quo ſenſu verba ſunt acceptanda, illi neceſſariò eſt ſtandum; quia conſuetudo eſt optima legum interpres. *l. ſi de interpretatione, ff. de legib. & l. in obſcuris. ff. de reg. iuris, & cap. cùm dilectus, de conſuetud.* ſic Azor *ſuprà*, Salas, *verſic. vndecimo.*

10 Materia autem legis,& præcepti, & conſequenter intentio legiſlatoris ex nullo alio ita efficaciter colligi poteſt, quàm ex proœmio, & initio legis; ſæpè enim ibi apponitur finis,& cauſa, ob quam lex fertur: ſic tradunt alios referens Tiraquel. *tract. ceſſante cauſa. limit.* 1. *num.* 65. Burgoſ. de Paz *conſ.* 32. *n.* 6. Mol. *lib.* 1. *de primog. cap.* 5. *n* 3. 4. 5. *& cap.* 12. *n.* 28. Gutierr 3. *pract. q.* 17. *n.* 90. *&* 91 Salas *diſp* 21. *ſect.* 3. *verſ. tertia regula* Suar. *lib.* 6. *cap.* 1. *n* 11. Thom Sanch. *lib.* 1. *diſp.* 37. *n.* 3. *in medio.* Emanuel Rodrig *tom.* 1. *regul. qq. q.* 11. *art* 6. *verſ. prima regula*,& alij apud ipſos:& conſtat ex *l. regula, circa finem, ff. de iuris, & facti ignor. & l fin. ff de teſtamentaria tutela*, & ibi Bart. & alij.

11 Secunda regula eſſe poteſt, quam tradit Emanuel Sà *verbo interpretatio, n* 1. & ferè ab omnibus Doctoribus recipitur. Interpretatio (inquit) in pœnis, facienda eſt mitior, in fauorabilibus amplianda, in dubio facienda, vt potius valeat res, quàm pereat. Triplicem partem habet huiuſmodi regula. Prima eſt in pœnis eſſe faciendam mitiorem interpretationem, & eſt deciſio textus *in cap. pœnis, de regul. iur. in* 6 *l. penult. ff. de pœnis.* Secunda pars, ſcilicet in fauorabilibus latam eſſe interpretationem faciendam, conſtat ex *reg. iuris, Odia reſtringi, & fauores conuenit ampliari, l. in teſtamentis, ff. de reg. iuris.* & tradit gloſſa communiter recepta *l. fin. ff de conſtitution. princip.* Tertia pars, vt in dubio pro valore actus interpretatio facienda ſit. Quia nemo præſumendus eſt inutiliter operari, ex *l.* 3. *ff de milit. teſtamento l. quoties, la* 2. *ff. de rebus dubiis*, *l. quoties, de verbor. obligat.* & tradit Menoch. *de præſumpt. lib.* 6. *tota præſumpt.* 5. Sanch. *lib.* 1. *diſp.* 38. *num.* 4. *& lib.* 3. *diſp.* 35. *num.* 19.

12 Tertia regula eſt ſimilis præcedenti, quamque tradit Eman. *num* 2. ſcilicet vbi tractatur de obligatione, ſtrictam eſſe interpretationem adhibendam. *cap.* 1. *de iureiurando in* 6. *l. quidquid adſtringendi, ff. de verb. oblig.* eſt enim obligatio res odioſa, ac proinde reſtringenda, quoad fieri poſſit: quapropter in contractibus iuxta minimam obligationem eſt interpretatio facienda *l. ſemper in ſtipulationibus, ff. de reg iuris.* Ex eadem regula naſcitur reo potius in iudiciis fauendum eſſe, quàm actori:& poſſeſſori, quàm petitori. *§. commodum. Inſtit. de interdictis. l. fin. Cod. de probationib.* Et ratio eſt, quia non eſt inducenda obligatio ſine manifeſta ratione: ſic docent Salas *diſp* 21 *ſect.* 3. *verſ. octaua regula.* Sanch. *lib.* 1. *diſp.* 9. *n.* 11.

13 Quarta lex nunquam cenſetur derogata alia lege, niſi lex derogans priori ſit omnino contraria; quia correctio legis vitanda eſt, quoad fieri poteſt, ex *l præcipimus. Cod. de appellat.* Quocirca ſi lex prior ſit ſpecialis pro aliquo caſu, & poſterior generaliter loquatur, non eſt cenſenda correcta prior, ſed potiùs poſterior limitari priori, niſi expreſſis verbis poſterior priori contradicat, argum. *cap. cùm expediat. de elect. in* 6. *& ſi quando, C. de inofficioſ. teſtament. l. ſed & poſteriores, ff. de legibus.* Anton. Gabriel. 2. *tom. comment. lib.* 10. *verbo lex, fol.* 50 *colum.* 2. Azeued. *lib.* 5 *recopilat tit.* 4 *l.* 1. *num.* 12. & ibi Matienzo *gloſſa* 3. *num* 11 *&* 12. Sanchez *lib.* 2. *de matrim. diſput.* 14. *num.* 6 Salas *diſp.* 21. *ſect.* 6 *num.* 16. Rebellus *lib.* 1. *de obligat. iuſtit q.* 6. *ſect.* 5. Quæ doctrina adeò vera eſt, vt etiamſi poſterior lex habeat clauſulam, Non obſtante, ex illa non intelligatur prior derogata, niſi quatenus poſteriori eſt contraria: quare ſi per aliquam limitationem, vel diſtinctionem poſſit prior lex ſpecialis ſuſtineri, retinenda eſt. ſic Sanchez *ſuprà*, cum gloſſ. *Authent. de ſucceſſion. ab inteſtato, circa princip. verbo vacantibus.* Bart. *ſuper extrauag. ad reprimendam, §. non obſtantibus, num.* 6. *& l. ſciendum, verbo non compelli, ff. qui ſatiſdare cogantur, n.* 2. & ibi Iaſ. *num.* 4. *& in l.* 1. *num* 9. *ff. ſoluto matrim.* Nunquam tamen per legem generalem conſtitutiones ſpeciales, & conſuetudines prouinciarum cenſentur derogatæ, quia cùm hæ conſtitutiones ad factum pertineant, illarum ignorantia in legiſlatore ſupremo præſumitur. ex *c.* 1. *de conſtitutionib. in* 6. & notauit Salas *illa diſp.* 21. *ſect.* 6. & eſt omnium.

14 Quinta regula eſſe poteſt, vt ſemper lex noua debeat ſecundùm antiquam interpretari, ex *l. non eſt nouum & l. ſed & poſteriores, ff. de legibus, l.* 1 *§. lex Falcidia, ff. ad legem Falcid* vbi Alexand *n.* 7. & gloſſ. notabilis *in l. ſciendum. in gloſſa* 1. *ff. qui ſatiſdare cogantur*,& tradit Menoch *caſu* 499. *n* 22. *& centur.* 6. *caſu* 502. *n.* 67. *verſ. & quidem hæc opinio.* Quod adeò verum eſt, vt licèt antiquiores leges abrogatæ ſint, iuxta illas nouæ ſunt explicandæ: vt notauit ex Bart.& Ludouic. Gom. Burgos de Paz *l.* 1. *Tauri, num.* 570. Sanch. *lib.* 2 *de matrim diſp.* 24. *num.* 6. Ruſus, quoties lex vna venit ad interpretationem alterius, recipit omnes limitationes, reſtrictiones, ac extenſiones, quas recipit lex interpretata, vt deciditur *authent. de filiis ante dotale inſtrum. n* 2*is, collat.* 3. ibi, *cùm omnibus manifeſtum ſit oportere ea, quæ adiecta ſunt per interpretationem in illis valere, in quibus & interpretatis legibus ſit locus.* vbi gloſſa aduertit eſſe mirabile verbum. Idem colligitur ex *l. nihil, ff. de coniungendis cum emancipato liberis*,& ibi Bart. Ludouic. Roman. *conſ* 345 *n* 18. *& ſeqq.* Socin. *conſ.* 187. *&* 188 *n.* 4. *lib* 2. Matienz alios plures referens *lib.* 5. *tit.* 4. *l.* 2. *gl.* 9. *n.* 6 *&* 10.

15 Aliæ regulæ aſſignantur à Doctoribus, pro legum explicatione, quas videre potes in Salas *illa ſect.* 3. *& ſeqq.* & Azor *illo cap.* 16. *à quæſt.* 9. ſed ad ſupradictas faciè poſſunt reduci. Omitto explicationem aliquarum dictionum, quæ disiunctiuæ, vel copulatiuæ numerantur, quia perfectus earum ſenſus ex ſubiecta materia, & ex modo dicendi, & vſu colligendus eſt; ſæpè enim disiunctiua pro copulatiua ſumitur, vt conſtat ex *l. ita ſæpè, ff. de verb. ſignif.* Videri tamen poteſt Azor *cap.* 17. *&* 18. & Salas *diſput.* 21 *ſect.* 3. vbi de his latè agunt. Vnum tamen placet aduertere cum his Doctoribus, & Bonacina *diſput.* 1 *quæſt.* 1 *punct.* 8. *in fine* particulam *ſeu*,& *ſiue*, copulatiuè accipi, cùm apponitur poſt aliquid vniuerſaliter, & pluraliter dictum: disiunctiuè verò cùm apponitur poſt aliquid ſingulariter dictum.

§. IV.

§. IV.

An lex extendatur ad casum sub lata verborum forma non comprehensum, ob similitudinem, vel identitatem rationis.

1 *Explicatur quæstio.*
2 *Negatiuè respondetur legem vnquam non extendi ad casum sub lata verborum forma comprehensum.*
3 *In legibus irritatoriis, & pœnalibus non datur extensio ad casum non comprehensum.*
4 *In legibus correctoriis non datur extensio.*
5 *Corrigens vnum ex æquiparatis aliud corrigere censetur.*
6 *In legibus exorbitantibus non datur extensio.*
7 *Neque etiam in fauorabilibus est admittenda extensio.*
8 *Limitandum est: nisi iniustitia, vel absurditas sequatur.*
9 *Dispositum in vno correlatiuo, censetur in alio dispositum.*
10 *Idem in æquiparatis.*
11 *Idem in connexis.*
12 *Idem in mensuratione, & mensurato.*
13 *Sæpè lex casum nominat specialem exempli, & demonstrationis causa.*
14 *Tametsi lex non extendatur ad casum similem, at iudex in iudicando pro illo debet sententiam ferre, si aliqua alia lege non fuerit decisum.*

1 SAtis perplexa est hæc quæstio. Vt autem in illa distinctè procedamus, oportet aduertere communem illam distinctionem rationis similis, vel identicæ. Stat enim optimè in dispositione aliqua non militare eandem rationem omnino, sed solum similem, vel maiorem; aliquando verò eandem omnino rationem militare: sæpè tamen similis ratio cum identica confunditur, & difficilimum est illas distinguere, si est perfecta similitudo. Exemplum ergo similis rationis, & identicæ desumi potest ex *cap. quia in insulis, de regularib.* vbi ad professionem prohibetur in insulis admitti monachus, qui 18. annum non habuerit, & redditur ibi ratio *quia ibi est dura congregatio.* quæ ratio in aliis regularibus ibi existentibus militat: at si alibi existant, etiamsi duriorem vitam degant, non militat eadem ratio, sed similis, vel maior. Aliud exemplum desumi potest ex *Clement. 2. de elect.* vbi cauetur, ne eligatur in Abbatem, vel Prælatum conuentus religiosus alterius religionis, vel habitus: & redditur ibi ratio; *cùm rationi non congruat, vt homines disparis professionis, vel habitus simul in eisdem monasteriis socientur.* Quæ ratio eadem est in monasteriis monialium, vt ibi notat glossa. Similis est, ne religiosus in Episcopum sæcularis, vel regularis Ecclesiæ eligatur, quia etiam tunc homines disparis professionis in eadem Ecclesia sociantur. Item eadem, vel similis ratio est, ne eligatur religiosus alterius religionis in socium, quia socius etiam cum aliis sociatur.

2 Dicendum ergo est ob solam similitudinem, vel identitatem rationis nunquam legem esse extendendam ad alium casum, qui sub lata verborum forma non fuerit comprehensus. Hæc conclusio sub his verbis à paucis asseritur; quia regulariter dicunt Doctores, ob similitudinem, vel identitatem rationis legem extendi: at subiungunt tot limitationes huic generali doctrinæ, vt potius censeam pro generali regula ponendum esse ex similitudine, vel identitate rationis præcisè, non esse legem extendendam: sicut nec eam extendit Suarez *lib. 6. cap. 3. à num. 4.* & meo iudicio, satis probatur ex *supradicta Clement. de elect.* vbi esto similis, vel potius eadem ratio procederet, ne religiosus in Episcopum cathedralis, vel regularis Ecclesiæ eligeretur, ac procedebat, ne eligeretur in Abbatem monasterij aduersæ professionis: nihilominus electio Episcopatus permittitur; non tamen prælaturæ regularis. Deinde ratio prohibendi electionem religiosi diuersi habitus, & professionis in Prælatum, procedit in quolibet religioso diuersæ professionis, si velit viuere in conuentu alieno: & tamen hoc non prohibetur, vt constat ex gloss. *in suprad. cap.* Ergo esse eandem, vel similem rationem in vno, ac alio casu, non arguit vtrumque prohiberi, quando solus vnus exprimitur. Et ratione probatur, quia ratio legis non est lex: ergo etiam si in alio casu eadem ratio sit, adhuc non infertur esse de illo legem; quia optimè potest legislator de vno disponere, & non de alio, vel quia non vult, vel quia non expedit omnia simul prohibere, neque omnia omittere, etiamsi in illis eadem ratio sit. Et confirmo. Obligatio legis non potest, nisi legislator voluntatem obligandi manifestet: at hanc voluntatem non manifestat, qui sub lata verborum forma legis casum non comprehendit. Ergo circa huiusmodi casum nulla est obligatio legis.

Dices, ex ratione finali legis, quæ pro illo casu eadem est, sufficienter eius voluntatem manifestari; quia legislatoris voluntas rationabilis est, & in ratione fundata. Ergo manifestata ratione manifestatur voluntas.

Respondeo ex ratione finali legis manifestari sufficienter voluntatem legislatoris in illo casu, de quo verba legis procedunt: at de aliis casibus, ad quos verba non se extendunt, non sufficienter manifestari voluntatem legislatoris, voluisse illos comprehendere; quia stare optimè potest assumpsisse illam rationem pro decisione vnius casus, & non pro alio. Neque inde infertur non esse eius voluntatem rationabilem, quia ad hoc vt sit rationabilis, solùm requiritur, quod in ratione fundetur: fundatur autem in ratione, etiamsi non disponat de omnibus, ad quæ ratio illa extendi potest, tùm quia illa extensio fortè non expedit, tum quia potest esse aliqua superior ratio nobis ignota, mouens Principem, vt in vno casu, & non in alio disponat: & ita est præsumendum; quia semper præsumi debet legislator prudenter operari.

3 Infertur primò. Ex supradicta conclusione, in legibus pœnalibus irritatoriis, & odiosis non dari extensionem ad casum in lege non comprehensum ob similitudinem, vel identitatem rationis. Et primò, quòd pœna non extendatur de vno casu ad alium, est omnium Doctorum, quos statim referam. Quòd autem lex pœnalis ea parte, qua est directiua, & obligatiua, non extendatur, sic probo: tum quia odia debent restringi, tum quia sicut legislatori liberum fuit casum sub hac pœna prohibere, quia poterat prohibitionem facere, sub alia pœna, vel sub nulla: ita liberum est hunc casum, & non alium comprehendere; ideo enim in pœnis non datur extensio, quia pœnæ pendent præcipuè à voluntate imponentis; sed etiam obligatio ad hunc casum, & non ad alium pendet præcipuè ex voluntate legislatoris. Ergo eadem ratio est, ne detur in illis extensio. Adde. Si lex pœnalis quoad vim directiuam ad casum similem extenderetur, & pœna, quæ est accessoria legi, deberet extendi. Ergo cùm pœna non extendatur, neque obligatio extendenda est: sic glossa *in cap. in pœnis, 49. de regul. iur. in 6.* Castro *lib. 1. de lege pœnali, cap. 7. docum. 3.* noster Molin. *tract. 2. de iust. disp. 176 § quarto.* Sanchez *lib. 10. de matrim. disp. 4. num. 5. circa med.* Eman. Rodriq. *1. tom. qq. regul. q. 11. art. 6. reg. 14.* Suarez *tom. 3. de Eucharist. q. 67. art. 8. in comment. §. maius verò dubium est, & lib. 6. de legibus, cap. 3. num. 5.* Salas *disp. 21. sect. 4. sub n. 12.* Nauarr. pluribus exornat *in cap. pœna, de pœnit. distinct. 1. à num. 1.*

4 Infertur secundò in legibus correctoriis non dari extensionem ex vno casu ad alium in lege non comprehensum ob similitudinem rationis, quia correctio legum est odiosa. Ergo quantum fieri potest vitanda est, ex *l. præcipimus, Cod. de appellat.* Ergo non est extendenda ex vno casu ad alium: sic glossa *authent. quas actiones, Cod. de sacrosanct. Eccles.* Ias. *num. 21. ante fin.* dicens esse receptam. Bart. *num. 8. & 9.* Barbosa alios referens *l. si constante, 25. ff. solut. matrim. num. 101. vers. tertia principalis conclusio, pag. 561.* vbi varias limitationes, & ampliationes ponit Suarez *lib. 6. cap. 3. num. 4.* Salas *disp. 21. sect. 6. vers. tertia.*

5 Sed quid si lex correctoria corrigit vnum ex æquiparatis iure antiquo, extenditur ne ad aliud æquiparatum?

Respondeo affirmatiuè, si æquiparata sunt ob eandem propriam rationem, quia tunc non datur extensio in lege ex vno casu ad alium, sed potiùs dispositio vnius alium ad se trahit ob connexionem, & æquiparationem, quàm habet à iure. sic Bart. communiter receptus *in l. 2. de legat. 1.* & latè Euerard. *in centur. legalib. in loco à ratione legis, num. 72.* Menoch. *cent. 6. casu 502. num. 36.* latè probat Barbosa *l. si constante, ff. soluto matrim. n. 104. & seqq.* Matienz *l. 6. tit. 6. gloss. 1. num. 6.* At si æquiparata non sint ob eandem rationem, sed ob diuersam, lex correctoria vnius ex æquiparatis aliud non corrigit. Exemplum est manifestum *in l. fin. C. de sacrosanct. Eccles.* vbi Ecclesia, & ciuitas æquiparantur in præscriptione, ne scilicet aduersùs illas præscribi possit minori tempore, quàm centenario. Attamen *in authent. quas actiones, eodem tit.* corrigitur hoc priuilegium Ecclesiarum, & solùm Romanæ Ecclesiæ permittitur illo vti. Ex qua correctione non sequitur correctum esse priuilegium ciuitatibus concessum; quia esto Ecclesia, & ciuitas fuerint illa lege finali æquiparata in præscriptione, non tamen sub eadem ratione: Ecclesiæ enim fuit illud priuilegium concessum fauore religionis, ciuitatibus autem propter ius publicum. sic glossa recepta *in suprad. auth.* Tiraquell. *l. si vnquam, verbo libertis, n. 45. ad fin. Cod. de reuocand. donation.* Barbosa *l. si constante, 25. ff. soluto matrim. num. 105. pag. 564.* Salas *disput. 21. sect. 6. circa finem.*

6 Infertur tertiò, in legibus exorbitantibus non dari extensionem ob similitudinem, vel identitatem rationis. Legem exorbitantem voco eam, quæ deuiat à iure communi ob aliquem specialem fauorem alicui personæ, vel personis factum: vt rectè expendit Barbosa *in l. si constante 25. in princ. ff. soluto matrim. num. 92.* Has ergo leges affirmo non extendi ad casus similes, tum quia hæ leges assimilantur dispensationibus, & priuilegiis: priuilegia autem, & dispensationes non recipiunt extensionem, *l. quod verò, ff. de legib. & cap. sanè, de priuileg.* Ergo neque hæ leges. Tum etiam, quia ea, quæ à iure communi exorbitant, non sunt in consequentiam trahenda, ex regula vulgari iuris: sic tradit, & eruditè probat Barbosa *supradicto loco, sub num. 96.* Salas *sect. 5. n. 14.* Rebell. *1. part. de oblig. iustit. q. 6. sect. 4.*

sect. 4. Quocirca esto possit pater imperare occidere filiam in adulterio deprehensam, l. patria, 20. ff. ad leg. Iul. de adulter. non tamen auo id est permissum, etiamsi eadem, vel similis ratio videatur sic Barbosa, Salas, & alij suprà.

Limitant autem hoc corollarium Salas, & Barbosa supr. cum Tiraq. l. si vnquam, verb. libertis, n. 61. & aliis, ne intelligatur in materia fauorabili, & pia; de hac enim dicunt, si in se fauorabilis sit, recipere extensionem. Quod intelligendum est, si sub verbis latè sumptis comprehendi potest; secus si extra illorum latam significationem sit: sic Barbosa alios referens n. 100 Salas sect. 5. circa fin. & probant ex l. filium habeo, ff. ad Maced. Priuilegium enim concessum filio familias, ne creditoribus ex mutuo obligetur, extenditur ad nepotes, quia nepos sub appellatione filij comprehendi potest.

7 Infertur quartò. Etiam in legibus fauorabilibus non esse admittendam extensionem de casu ad casum, qui sub lata verborum forma non fuerit comprehensus à lege. sic docet Suarez illo cap. 3. num 9. Bonacina disp. 1. quæst. 1 punct 8. n 26. Et ratio meo iudicio est efficax, quia si verba legis casum illum non comprehendunt, nec lex comprehendere censetur; quia lex verbis exprimitur. Ergo si fiat extensio, ab homine erit, & non à lege: vt ponderauit Anton. cap. fin. num. 58. versic. breuiter, de consuetud. Dominic. cap. 1. num. 9. post princ. de tempor. ordin. in 6. Item quòd ex verbis non prouenit, neque ex mente creditur prouenire. l. Labeo, §. idem Tubero, ff. de supellect. leg. l. non aliter, ff. de legatis 3. Ergo nunquam extra verba debet fieri extensio sine manifesta ratione.

8 Limitanda tamen est supradicta doctrina cum suis illationibus, vt intelligatur, quando nulla iniquitas, vel absurditas sequitur ex eo, quòd non extendatur lex ad casum sub lata verborum forma non comprehensum. Nam si aliquid ex his sequitur, tunc affirmandum est legem comprehendere illum casum, quia vt vitetur iniquitas, & imprudentia in legislatore, verba legis, si opus fuerit, sunt improprianda; ergo multo magis extendenda. Neque illa est propria extensio legis, quasi à principio casum non comprehendens, verè enim à principio casum illum comprehendebat lex, vel ex ratione expressa in lege, vel ex verbis in lata significatione sumptis, vel ex alia circumstantia. Per quam limitationem satisfit communi sententiæ affirmanti legem extendi ad casum, in quo est eadem ratio; habet enim verum non solùm in lege fauorabili, sed in pœnali, odiosa, & correctoria, si ex negata extensione arguatur legislator iniustitiæ, vel imprudentiæ; secus verò, si nulla iniustitia, vel imprudentia sequatur. Quod vt clariùs constet, placet discutere per casus communiores, in quibus Doctores extensionem admittunt ex identitate rationis, qui si bene perpendantur, non tam comprehenduntur sub lege ob identitatem rationis, quàm ob veram significationem verborum, vel ob connexionem inter se.

9 Primus casus esse potest de correlatiuis, quatenus tales sunt, dispositum enim in vno correlatiuo, censetur esse dispositum in alio ex l. fin. C. de indicta viduitate, l. fin. ff. de accept. l. 1. C. de cupress. lib. 11. & probat latè Euerard. loco à correlatiuis, n 8. Sanchez lib. 1 disp. 54 num. 1. & lib. 9. disp. 14. n. 16. Suarez lib. 6. c. 4. n. 7 Salas disp. 21. sect. 5. num. 12. vers. tertia regula. Nauarr. cap. pœna, de pœnitent. distinct. 1. num. 5. Exemplis manifestatur; ob adulterium enim vxoris eximitur maritus ab obligatione reddendi debitum, similiter etiam & vxor ob adulterium mariti, aliàs esset lex iniusta. Item ob absentiam sponsi sine licentia sponsæ dissoluuntur sponsalia, c. de illis, de sponsalib. qui textus, etsi non loquatur de sponsa, ad illam debet extendi, casu, quo abesset, vt rectè Sanchez suprà, & probat l. 7. tit. 1. p. 4. Item statutum determinans, vt maritus succedat in bonis vxoris, debet extendi, vt vxor succedat in bonis mariti, aliàs iniustè procederet sic Salas suprà, cum Bald. l. liberorum, ff de his qui not. infam. Ecce qua ratione non tam ob identitatem rationis, quàm ob seruandam æqualitatem, & iustitiam lex lata pro vno correlatiuo aliud comprehendit.

10 Secundus casus esse potest de æquiparatis, dispositum enim in vno, in alio censetur dispositum: videlicet in ea re, in qua sunt æquiparati, secundùm gloss. & Bart. in l. quod verò, ff. de legib. & l. si quis servo C. de furtis, & ibi Angel. Salas disp. 21. sect. 5. n. 13. Nauarr. cap. pœna, de pœnitent. distinct. 1. n. 6. & 14. Suarez lib 6 c. 4. n. 9. & alij apud ipsos. Quapropter cùm Falcidia, & Trebellianica æquiparentur in iure, l. Marcellus § quod autem, ff ad Trebell. efficitur dispositum in Falcidia, censeri dispositum in Trebellianica; vt multis probat, & exornat Matienz. lib. 5. recopil. tit. 4. l. 1. gloss. 19. num. 12. Idem est de electione, postulatione, prouisione, & præsentatione, quæ in iure pacificantur, & dispositum in vno, in alio censetur dispositum ob connexionem earum, ex gloss. in cap. si postquam, in verbo prouisio, de elect. lib. 6 in Clement. 1. verb sacerdotium, de off. vicar. Nauarr. n. 12.

11 Tertius casus esse potest de connexis, dispositum enim in vno, in alio censetur dispositum: connexio tamen potest esse ex iure, vel ex consuetudine, quomodocumque sit dispositum in vno, in alio est dispositum, docet Sanchez lib. 7. disp. 20. num. 3. Idem est de contentis; dispositum in continente, censetur dispositum de contento. Qua ratione constitutio loquens de vicario Episcopi, extenditur ad vicarium Capituli Sede vacante, quia est contentum sub illo. Et constitutio disponens de gradibus consanguinitatis, censetur de publica honestate, & affinitate disponere: & dispositum in diaconatu, censetur in subdiaconatu dispositum. Et statutum excludens filiam à successione, excludit neptem, quæ sub nomine filiæ latè sumpto comprehenditur, ex l. secundùm liberorum, ff. de verb. signific. & tradit Suarez suprà c 4. num 8. Nauarr. cap. pœna, de pœn. dist. 1. num. 11. 12. 18. & 20.

12 Ad idem est de mensurante, & mensurato; dispositum enim in mensurante, censetur in mensurato dispositum. sic Dominic. c. 1. n. 4. fallent. 5. de temporib. ordin. in 6. ibi Franch. num. 8. limit. 9 Sanchez lib. 7. de matrim. disp. 10. n. 10. vbi exemplo cognationis spiritualis confirmat. Inquit enim, Quia impedimentum hoc restrictum est per Trident. sess. 24. cap. 2. ad 1. gradum, quando oritur ex Baptismo, restrictum censetur, quando oritur ex catechismo. Aliud exemplum adducit Salas disputat. 21. sect. 5. vers. quinta regula, ex Rebello de obligat. iust. q 6. sect 4. Tutela legitima commensuratur successione ab intestato. Vnde si per statutum agnati præferantur cognatis in successione, præferuntur in tutela. Bart. l. 1 ff. de legit. tutela Item si lege permissum sit laico donare certam quantitatem sine insinuatione, & postea detur ei facultas donandi Ecclesiæ duplo maior, censetur data facultas ea conditione, ac in prima, scilicet sine insinuatione, quia commensuratur ex prima facultate.

13 Aduerto primò, sæpè legislatorem de aliquo casu, seu persona speciali loqui, non quia velit ad illum casum, seu ad illam personam legem limitari; sed exempli gratia, & tunc lex ad omnes casus similes extendenda est. Qua ratione videmus Pontifices, & Imperatores decidendo casum aliquem specialem, illum pro lege statuere; quando autem hoc contingat, ex circumstantiis pensandum est sic docent alios referens Suarez lib. 6 cap 4 num. 10. Salas disp. 21. sect 5. in princ. Rebell. lib. 1. de oblig. iust. q. 6. sect. 4. plures referens Tiraquel l. si vnquam, verbo libertus, à n. 45. C. de reuoc donat & satis probatur ex l. his solis, C. de reuoc. donat. Et ratio est, quia lex non agit de singularibus, sed de omnibus, neque illud exemplum limitat dispositionem, sed declarat. Quod adeò verum est, vt etiam in lege correctoria id ipsum affirmandum sit ex l regula, § fin ff de iuris, & facti ignor. & tradit alios referens Barbosa n. 102. Salas sect. 6. n. 16. vers. tertia Hinc est illud, quod communiter dici solet, cùm lex frequentioris vsus causa aliquid decernit, casum minus frequentem non excludere, sed comprehendere: vt tradunt Doctores in l. vnic. C. de raptu virginum, cum glossa ibi, & in l. 1. verbo Dei capite, C de his, qui ad Eccles. confug. & Clement. 1. verbo præsidentes, de rescript. Rebuff. tract. nominat. q 5. num. 25. Valasc. tom. 1. consul. 8. n. 2 Peralta in l. Lucius, la 1. num 22. ff. de legat. 2. Sanchez lib. 3. de matr disp. 20. n. 3. circa finem, & lib 9. disput. 14. n. 16.

14 Aduerto secundò. Etsi lex ob similitudinem rationis non extendatur ad casum in lege non comprehensum; at iudex in iudicando illam debet extendere; prudentia enim, & recta ratio postulat, vt cùm pro aliquo casu decidendo non est certa lex, à similis casus decisione, decisio illius petatur: iuxta l. nam ff. de legib. ibi, quando lex in vno disponit bonam esse occasionem, cætera, quæ tendunt ad eandem vtilitatem, vel interpretatione, vel certa iurisdictione suppleri & ita tenet ibi gloss. & pluribus exornat Felin. in cap. translato de constit. à n. 10. Quapropter solet dici casum similem expresso non esse omissum à lege: siquidem per legem casus expressi decidi potest ille casus similis, vt tradit Tiraquel. de retract. consanguinis. §. 2. gloss. 1. num. 19.

§. V.

An lex extendatur ad præterita.

1 *Præmittitur distinctio de lege constitutionis declaratiua. Et deciditur declaratoriam legem propriè legem non esse.*
2 *Lex noui iuris constitutiua non trahitur ad præterita.*
3 *Item neque quatenus præceptiua est.*
4 *Quatenus pœnam imponit, potest trahi ad præterita.*
5 *Lex irritans aliquando potest trahi ad præterita: rarò tamen.*
6 *Lex declaratoria quatenus talis, futura, & præterita comprehendit.*
7 *Lex, statutum, constitutio non censentur extendi ad actum inchoatum ante illam legem, si perfectus sit, secus si imperfectus.*
8 *Explicatur conclusio aliquorum casuum decisione. Primò de lege dante formam testamento, & contractibus.*
9 *Secundò de statuto determinante, vt vir lucretur tertiam dotis vxoris præcedentis. An, inquam, tale statutum comprehendat vxorem nuptam ante statutum.*
10 *Tertiò de statuto prohibente, ne merces extrahantur; & iam eas extrahere incepisti.*

11 Quid

11 *Quid de statuto ponente pœnam? An extendatur ad delicta ante statutum commissa.*
12 *Statutum concedens delinquentibus remissionem pœnæ An extendatur ad delinquentes præteritos, vel futuros.*
13 *Loquens lex de præteritis ad omnia extenditur.*
14 *Excipiuntur præterita iam decisa.*
15 *Item conclusa in causa.*
16 *Item decisa per sententiam, tametsi ab ea fuerit appellatum.*
17 *Quid in prima instantia.*
18 *Probabilius est non extendi ad pendentia in iudicio.*

1 PRæmittenda sunt aliqua, in quibus ferè omnes conueniunt, vt ad controuersa gradum faciamus.

Præmitto primò, aliam esse legem declaratoriam iuris, aliam illius inductiuam, seu constitutiuam. Lex constitutiua iuris est, quæ legem propriè constituit. Lex declaratoria, quatenus talis est, non constituit ius, sed declarat ius iam constitutum, vt habetur *in l. hæredes palàm, §. sed etsi notam, ff. de testam.* & tradit Felin. *in cap. licèt causam, column. 2. de probationib.* & Doctores communiter *in l. 1. ff. si certum petat.* declarans enim nihil aliud facit, quàm manifestare id, quod absconditum, & abstrusum est: sicuti, qui granum sub aristis latens de spica excuteret: vt probatur *in l. adeò, § videtur. ff. de acquir. rerum domin.* & pluribus exornat Decius *in consil. 498, num. 30.* Burgos de Paz *in procemio legum Tauri, à n. 355.* Matienz. *lib. 5. tit. 10. l. 3. gloss. 16.* Quocirca lex declaratoria, quatenus talis est, non est propriè lex, quia de ratione legis est esse regulam necessariam operationis: at declaratio non regulat operationem, sed manifestat legem regulantem. Ergo. Sæpè tamen contingit declarando antiquum ius, nouum etiam constituere; & ex hac parte erit lex propria. sic Suarez *lib. 3. de leg. c. 14. n. 4.* Salas *disp. 21. sect. 7. n. 21.* Azor *lib. 5. cap. 16. quæst. 13.* & probant ex *cap. quanta, de sentent. excommun.* vbi excommunicatio lata aduersùs percussores Episcopi, interpretatus Pontifex extendi debere ad eos, qui percussoribus non obsistunt: quæ interpretatio non est pura declaratio antiqui iuris, cùm ius antiquum ad non impedientes non extenderetur, sed est noui iuris constitutio.

2 Præmitto secundò, nullam legem noui iuris cõstitutiuam ad præterita trahi, nisi verbis claris id exprimatur. Decisio est certa ex *l. leges. C. de legib.* ibi, *leges, & constitutiones certum est futuris dare formam negotiis, non ad facta præterita reuocari, nisi nominatim, & de præterito tempore, & adhuc pendentibus negotiis, cautum sit. & Authent. vt facta noua constitutiones.* Idem sumitur ex *cap. 2. & vlt. de constitut.* vbi glossa, & Doctores ibi, *& in Clement. 2. de ætate, & qualit. vers. in posterum, & in cap. 1. de cleric. non resident. in 6. verb. receperint,* & aliis in locis: & tradit Syluest. *verbo lex, q. 25.* Azor *lib. 5. c. 16. q. 13.* Far. *2. p. fragment. verbo lex, num. 26. & seqq.* Suarez *lib. 3. cap. 14. n. 8. & 12.* Salas *disp. 21. sect. 7. n. 18* Matienz. *lib. 5. recop. tit. 10. l. 3. gloss. 16.* Ratio est, quia præcipuus effectus legis est dirigere humanas actiones: id autem, quod factum est, dirigi non potest. Ergo respectu illius non potest lex præcipuum suum effectum sortiri. Ergo lex absolutè prolata ad præterita non debet censeri extensa, siquidem non potest censeri extensus præcipuus eius effectus. Quæ doctrina extendi debet, etiamsi per verba præteriti temporis lex loquatur. Exemplum apponit Bart. *in l. illicitas, ff. de offic. præsid.* quòd stante lege, quòd iudex venditiones factas à minoribus rescindat; licèt propter verbum *factas* de præteritis venditionibus esset intelligendum: at quia natura legis est comprehendere futura, & non præterita, de factis post legem debet intelligi, quia aliàs lex esset modici effectus. sic Fel. pluribus exornans *c. fin. de constit. n. 2. vers. amplia tertiò.* Alder. Masc. *de gener. stat. interpret. c. 13. n. 2.* Farin. *2. p. fragm. verbo lex, n. 42.* Sed quia lex non solùm habet effectum dirigendi, sed etiam puniendi, vel irritandi, ideo de singulis claritatis gratia videndum est, an possit extendi ad præterita? Pro quo

3 Præmitto tertiò, lex quatenus præceptiua est, nullo modo potest trahi ad præterita, quia actus præteritus præcipi non potest, quia non potest præcipi fieri, quod est factum, sed quod est faciendum. Ex quo euidenter fit legem, quatenus talis est, nunquam ad præteritum extendi; quia lex quatenus talis est, semper est præceptiua. sic Suarez *num. 8.* Salas *num. 18.* & alij relati.

4 Præmitto quartò, lex quatenus pœnam imponit, potest trahi ad præterita; quia potest legislator pro præteritis actibus pœnam dignam imponere. Item per sententiam potest illos puniri: ergo & per legem. Vt autem pœna propriè possit actibus præteritis imponi, siue per sententiam, siue per legem, debent esse actus culpabiles, hoc est, facti contra aliquam legem, siue positiuam, siue naturalem, vel diuinam, quia pœna cadere non potest nisi in culpam; quocũque autem ex his modis culpabiles sint, possunt à legislatore puniri. Dixi, pœnam propriam: nam inhabilitas aliqua, & irregularitas etiam ob actus inculpabiles imponi potest, sicuti quando irregularitas ad ordines, & beneficia illegitimis fuit imposita, omnes, qui tunc erant illegitimi, comprehendit. In his conueniunt Suarez, & Salas *suprà.*

5 Præmitto quintò, lex irritans actum, aliquando loquitur de actibus, qui irritabiles sunt, (vt excludat matrimonium, & reliqua sacramenta, quæ semel valida irritari non possunt,) potest trahi ad præterita; rarò tamen. sic Salas, & Suarez *suprà.* Saa *verbo lex, n. 24.* Priorem partem probo. Potest enim Princeps omnes venditiones tam faciendas, quàm factas, in quibus fuit dolus, etiam citra dimidium iusti pretij irritare. Quid ergo id vetat. Ergo iam lex irritans ad præterita potest extendi. Secundam partem, scilicet hanc irritationem rarò fieri, facilè probo, quia ad hanc irritationem faciendam debet adesse causa à bono publico expostulata, quæ tamen non ita facilè inuenitur, præcipuè si actus nullam malitiam contineant, sed omnino validi fuerint.

6 Præmitto sextò, lex declaratoria, quatenus talis est, futura, & præterita comprehendit: quatenus declarat legem ante latam, fertur ad præterita, scilicet ad legem; quatenus verò declarat actus esse contra legem, vel præter illam, tam præteritos, quàm futuros actus comprehendit. Exemplum est manifestum in *cap. vlt. de sponsa duorum.* vbi Pontifex declarat matrimonium contractum, & consummatum ab eo, qui antea matrimonio rato copulatus erat, non esse validum. Quæ declaratio tam ad præterita matrimonia, quàm ad futura extenditur, vt de se constat. Idem sumitur ex *c. vlt. lex. 27. q. 1.* iuncta gl. *ibi,* & tradit ex communi sententia Suarez *suprà n. 2.* Salas *n. 17.* Azor *q. 13.*

7 Difficultas verò est, an lex actum prohibens extendatur ad actum inchoatum ante illam legem? Omissis variis dicendi modis, censeo legem, statutum, seu constitutionem prohibentem, punientem, vel irritantem aliquem actum nunquam extendi ad actum inchoatum ante illam legem, si ille actus perfectus sit, secus verò si sit imperfectus. Ratio, quia natura constitutionis, (vt sæpè dixi) est respicere futura, non præterita, nisi id expressè caueatur: si autem actum iam perfectũ comprehẽderet, ad præterita extenderetur. Ergo ne hanc extensionem sine fundamento firmo admittamus, dicendum est ad actum perfectum non extendi; & colligitur ex gloss. *in c. 2. verbo commiserint, de const. in 6. & in c. vnic. de cler. non resid. eod. lib.* & tradunt Far. *2. p. fragm. verbo lex, n. 29. & 33.* & Doctores statim referendi. Cõclusio explicanda est aliquorũ casuum decisione.

8 Primus casus sit in lege constituente formam, & solemnitatem testamentis, an talis lex comprehendat testamenta condita ante ipsam; etiamsi executio, & effectus testamenti succedat post illam? Et dicendum est, non comprehendere, quia post illam succedit mors testatoris, quia testamentum erat omnino perfectum, & consummatum ante legem. sic Ald. Mascard. *de interpret. statut. concl. 13. n. 11. & seqq.* Farin. *num. 30.* Eman. Saa *n. 24. verbo lex,* & deciditur *in l. iubemus. C. de testam.* limitat autem Fel. alios allegans, *cap. quoniam, de const. volum. 3. & 4.* vt intelligatur, modò condens testamentum non habuerit potestatem illud mutandi, sed hæc limitatio admittenda non est, sicut neque eam admittunt reliqui Doctores, quia licèt possit mutare, attamen est perfectum, dum non mutatur. At si testamentum nondum subscriptum sit, vel Notario signatum, vel alio modo sit imperfectum, cùm lex de testamentis promulgatur, comprehendit ipsum; quia licèt sit inchoatum: at absolutè in ratione testamenti futurum est, siquidem non habet suum esse. Idem quod dico de testamentis, dicendum est de contractibus: si enim lex dans formam contractibus, inueniat contractus iam perfectos, illos non comprehendit, etiamsi executioni mandati non sint, comprehendit tamen inchoatos nondum perfectos in suo esse. text. est *in l. contractus. C. de fide instrument.* ibi, *quæ tam in postea conficiendis instrumentis, quàm in his, quæ iam scripta: nondum autem absoluta locum habere præcipimus.* sic Abbas *in cap. fin. num. 11. versic. aut statutum procedit, de constitutionibus* Bar. *in l. omnes populi, num. 44. versic. primo casu, ff. de iust. & iur.* Farinacius *2. part. fragment. verbo lex, num. 33.* Nauarr. alios referens, *cap. si quando, de rescript. except. 21. in noua edit. num. 12. & 13.* facitque ad hæc textus *in c. statuimus, de maior. & obedient.* vbi statuitur, vt inter Canonicos maior in dignitate minori præferatur in considendo, etiamsi posteriùs esset receptus, quæ constitutio non comprehendit Canonicos ante illam receptos: ex eo quod *in cap. fin. de constit.* excipiantur; quia est actus, & executio rei perfectæ, & consummatæ, scilicet Possessionis, & in qua erat ius quæsitum ratione præbendæ, vt rectè explicat Nauarr. *in §. de confutat. contrariorum, n. 6.*

Aliquibus exemplis adductis à Nauarr. *illa except. 21. n. 53.* hæc resolutio firmari potest. Statutum enim, ne filia dotata succedat, comprehendit filias dotatas ante statutum. sic Bald. *in l. illum, C. de donation.* Et statutum, ne fœminæ succedant, extenditur ad eas, quæ non acceperunt hæreditatem. sic Bart. *in l. omnes populi, ff. de iustit. & iure, num. 42.* Quam doctrinam extendit Nauarr. *num. 12.* ad filias iam patre defuncto, cùm fertur statutum, si hæreditatem non acceperunt. Ad hoc enim credo; quia morte patris verè iam successerunt, & est successio perfecta. Actus autem perfectus, & eius quæsitum, tolli non debet, nisi claré, & manifesté explicetur: vt bene dixit Bald. *in l. illam, C. de collationib.* & tradit Felin. *c. fin. de const. n. 12. versic. fallit. 5.*

Item

Item statutum, ne fœminæ succedant stantibus masculis, ad iam natas extenditur, vt ex Alex. & aliis probat Nauarr. *n.* 58. qui loquitur de actu integrè futuro, non de aliquo præterito. Item statutum, vt detur tantum capienti bannitum, debet dari illi, qui cepit ante statutum, & post statutum præsentauit; quia illa captura, quousque sit præsentata, non est perfecta, ac proinde præmium offertur pro re futura. sic ex Felin *c. fin. de const. col.* 11. Nauar. *n.* 54. Item stante statuto, ne querelæ bannitorum audiantur, si accusator pendente accusatione banniatur, amplius audiri non potest, quia iam est de re, & vsu non perfecto, sed inchoato. Nauar. *n.* 55. Item statutum prohibens electo, ne ante confirmationem, administrationem Ecclesiæ gerat, etiam tanquam procurator, *cap. auaritia, de elect. lib.* 6. comprehendit electum, qui antequã eligeretur administrabat ipsam Ecclesiam, tanquam procurator, vel œconomus, quia illa administratio est res omnino distincta, & futura, circa quam cadere potest prohibitio: sic ex Ioan. Andr. *in supradict. c.* tradit Nauarr. *suprà n.* 57 Ad idem est lex determinans executores testamentorum rationes reddere ordinariis de sua executione, solùm comprehendit executores, qui post illud decretum fuerint, non illos, qui ante decretum executores extiterint, etiamsi rationes non reddidissent, quia illa redditio rationum mandata est, ne malè executores administrarent: quæ ratio cessat omnino in his, qui iam administrationem finierunt, cùm lex illa promulgatur, vt bene ex gloss. *in Clem.* 1. *de testam.* notauit Nauarr. *illo cap. si quando, de rescr. except.* 25. *n.* 68. *&* 69.

9 Secundus casus est de statuto determinante, vt vir lucretur tertiam partem dotis, vxoris præcedentis in matrimonio. An, inquam tale statutum comprehendat vxorem nuptam ante statutum, & mortuam post statutum? Negat Imola *in c. fin. de const. col.* 7. ibi Felin. *col.* 2. Mouentur primò communi ratione, quia lex non debet trahi ad præterita. At hæc ratio nullius est ponderis, nam si rectè expendatur hæc constitutio, non trahitur ad præterita; licèt enim dos præcesserit ante constitutionem: at lucratio dotis, de qua est constitutio, non præcedit vllo modo, sed subsequitur. Secundò præcipuè mouentur, quia ex contractu dotis ius quæsitum est hæredibus vxoris. Ergo non est censendum per statutum illud nouum tolli; sed neque hæc ratio est firma, quia ius filij, & hæredis in bonis viuentis, non est propriè ius, neque spes aliqua à lege approbata, quominus per legem facillimè tolli non possit, vt rectè Bart. *in l. in potest, n.* 3. *&* 9. *ff. de acquir. hæred.* Quocirca censeo probabilius maritum lucraturum esse tertiam illam partem dotis, vxoris præcedentis in matrimonio, quia est constitutio in fauorem matrimonij lata, & fauorabilis marito, qui est immediatè per constitutionem spectandus. Ergo est latè interpretanda. sic Nauarr. alios allegans, *c. si quando, de rescript. except.* 21. *n.* 49. Farin. *n.* 30. Vide de hoc Card. Tuscum *pract. concl. verb. lex, concl.* 264. *n.* 25. 34. 50. 52. *& seqq.*

10 Tertius casus esse potest, de statuto prohibente, ne vinum, triticum, aliàve res extrahatur à ciuitate. An, inquam, comprehendat triticum, quod iam extrahere incepisti? Et quidem, si ante statutum perfectè extractum est, etiamsi postea casu ad ciuitatem redierit, poteris illud extrahere; quia tunc non tam extrahis è ciuitate triticum, quàm extractum iam contineas, nec illud triticum dici potest extrahi è ciuitate, cùm ciuitatis non sit post primam extractionem: & hic est casus decisus *in l. Cæsar. ff. de publicanis, & vectigalib.* vt inspicienti constabit, & tradit Azor *lib.* 5 *c.* 16. *q.* 13. Salas *disp* 21. *sect.* 7 *n.* 20. At si triticum incepisti extrahere, qua parte extractum non est, comprehenditur statuto, quia nulla ratione excusari potest. sic Far. 2. *p. fragm. verbo lex, n.* 30.

11 Secunda difficultas est, an statutum pœnam imponens delicto, extendatur ad delicta ante statutum commissa? Et quidem si punita sunt, clarum est non extendi, quia non decet puniri bis in idipsum: similiter si pœna ipso iure per constitutionem imponatur, constat afficere non posse delictum commissum: quia tunc pœna trahitur à delicto, & delictum iam commissum eam trahere non potest: vt ex aliis notauit optimè Felin. *c. quoniam, de const. n.* 14. *vers. secundò intellige.* Quare solùm est dubiũ de pœna à iudice imponenda pro delicto non punito. An, inquam, delictum antea commissum puniendum sit pœna nouæ legis, vel legis antiquæ? Cui difficultati respondet optimè Fel. *suprad. loco, n.* 14. *vers. fallit octauò*, sub distinctione, si pœna antiquæ legis erat delicto conueniens, secundùm illam debet puniri, ex *l.* 1 *ff. de pœnis, & c. fin. de sent. excom.* At si conuenientior est pœna per nouam legem imposita, sicut semper ita est præsumendum, secundùm illam debet delinquens iudicari; quia ad imponendam pœnam, tempus sententiæ regulariter attenditur, ex *l. pen. ff. si ex noxali causa agatur.* vbi seruus delinquens in seruitute, & accusatus in libertate, punitur, non vt seruus, sed vt liber: consentit huic resolutioni Bart. *in l. omnes populi, n.* 51 *ff. de iust. & iur.* Farinac. alios referens *n.* 39.

12 Tertia difficultas est, an lex, vel statutum concedens remissionem pœnæ delinquentibus debitæ, extendatur ad delinquentes præteritos, vel ad futuros?

Respondeo ad solos præteritos extendi, & non ad futuros: ne, inquam, detur occasio delinquendi: & hoc, etiamsi loquatur statutum per verba futuri temporis, ex *l. cùm lex, ff. de legib.* per quem textum dicunt Bart. & Bald. statutum disponens bannitum extrahi de banno, si soluat decem, solùm ad bannitos tempore statuti extendi, quia lex in decisiuis, & contractibus dat formam futuris negotiis, non autem in remissionibus pœnarum ex beneficio concessis. sic Felin. latè id probans *suprà num.* 13. Farinacius 2. *part. fragment. verbo lex, num.* 38. Alderan. Mascard. *de general. statut. interpretat. conclus.* 13. *num.* 56. Tuscus *verbo lex, conclus.* 264. *num.* 10 *&* 65. Azor *lib.* 5 *cap.* 16. *quæst.* 13. Salas *disp.* 21. *sect.* 7. *num.* 20. Suarez *lib.* 6. *cap.* 4. *fine.*

13 Quarta difficultas est, an lex, vel statutum loquens nominatim, & expressè de præteritis, de omnibus præteritis intelligatur? Regulariter de omnibus intelligitur, quia verba sunt generalia, & ita *l. leges, C. de legib.* dicitur leges, & constitutiones ad præterita non extendi, nisi nominatim, & de præterito tempore, &c. Ergo quando nominatim, & de præterito tempore loquitur, ad ea extenditur: habetur *cap. fin. de const. & Clem.* 2. *de iudic.* & omnium sententia, vt testatur Farinac. Felin. & alij statim allegandi.

14 Dixi, regulariter, vt aduerterem plures casus, in quibus lex de præteritis loquens ad præterita non se extendit. Primò non trahitur ad præterita iam decisa. sic Felin *cap. fin. de constit. n.* 3. *vers. hanc fallentiam*, vbi testatur esse omnium, ex text. *in l. causas, C. de transaction.* quia non præsumitur legislatorem voluisse reuocare quæstiones decisas. Et hoc habet verum, quomodocumque res decisa sit, siue per sententiam, transactionem, iuramentum, solutionem, quietationem, præscriptionem, & similes. sic Felin. *suprà n.* 3. Abbas *n.* 9. *& in Clem. dudum, §. hos etenim, in verbo pacta, de sepult.* Farinac. 2. *part. fragm. verb. lex, num.* 44. Tuscus *eodem verbo, conclus.* 215. *num.* 13. & alij apud ipsos.

Excipe primò, nisi lex expressè nominaret decisa, ad illa quidem esset extendenda: deberet tamen iusta causa adesse, aliàs neque per rescriptum, neque per legem iuri alterius quæsito per decisionem derogari posset: sic glossa *in l. causas, in glossa fin. in fine, C. de transactionibus.* Abbas *cap. fin. de constitutionib. num* 9. Felin. *num.* 3. *vers. secundus casus* Farin. 2 *p. fragment. verbo lex, n.* 50 Excipe secundò, nisi lex noua diceret, quòd omnia facta priùs habeantur pro infectis; quia tunc etiam decisa annullata erunt. ita Felin *suprà col.* 4. *vers. procedunt ista.* Farin. *n.* 49. & probat text. *in Clem.* 1. *de immunit. Eccles.* & ibi gloss. *verbo pro infectis.*

15 Secundò, lex de præteritis loquens non trahitur ad præterita iam in causa conclusa, nisi expressè illa ipsa nominaret, quia paria sunt esse conclusum in causa, ac esse decisum: siquidem ex conclusione in causa negotium finitum est *cap. auditis, de procurat. & cap. pastoralis de causa possess. & propr. & c. cùm dilectus, de fide instrum.* Debet autem hoc intelligi, quando in causa ita conclusum est, vt nulli partium liceat nouas iuris productiones, allegare, quia ex conclusione facta debet proferri sententia, & secundùm leges tunc vigentes, eo quòd concludendo, quodammodo inter se paciscantur se nolle alio iure vti. At si partibus liceat post conclusum in causa alias de nouo probationes offerre, ad causas iam sic conclusas lex loquens de præteritis extenderetur; quia tunc ius partis, quæ vult reprobare, non est in totum sigillatum: non igitur erit illi via præclusa vtendi lege noua sibi fauorabili: & ita tenet Alderan, Mascard. *de general. stat. interpret. concl.* 13. *n.* 19. *& seqq* Farinac. *verbo lex, numer.* 55. Felin. *cap. fin. de constit. num.* 3. *vers. limita secundo*, dicens in his casibus indubitanter in practica sic esse seruandum.

16 Tertiò, lex, seu statutum de præteritis loquens ad præterita decisa per sententiam non extenditur, etsi à sententia fuerit appellatum. Excipe semper, nisi illa ipsa expressè nominaret: colligitur ex text. *in Authent. vt cùm de appellat. cognosc. circa princ.* Abbas *c. fin de const. n.* 9. *vers. aut præterita* ibi Felin. *col.* 6. *vers. limita tertiò.* Et testatur esse omnium Far. *suprà n.* 56. Alderan Mascard. *num* 30. Tuscus *verbo lex, conclus.* 261. *n.* 17. *&* 18. & alij plures apud ipsos. Ratio est, quia iudex appellationis succedit loco primi, eâque de causa iudicare tenetur secundùm ius commune, quod in prima instantia vigebat. Aduertit autem optimè Felin. hoc esse intelligendum in spectantibus ad decisionem, & merita causæ, nam in his iudex appellationis debet seruare ea, quæ debebat seruare iudex causæ principalis, cùm in eius loco succedat. At in his, quæ ad ordinẽ procedendi spectant, cùm in his debeat appellans sequi ordinem iudicis ad quem appellat, & loci, in quo causa agitanda est, ex *l.* 1. *in fine, ff. de test.* & tradit Abbas *in c. quod clericis, de foro competenti*, & ex communi sententia Fel. *num.* 10. *vers. fallit quartò.* Efficitur sanè debere partes se conformare legi præscribenti iudici ordinem procedendi.

17 Sed quid dicendum in prima instantia, quando lis agitatur, neque conclusum est in causa, sed est in pendenti? Trahitur ne tunc ad illam causam, ita vt ex lege illa superueniente causa decidi possit. Communis sententia affirmat, si lex nominatim mentionem faciat de præteritis: sic plures, quos allegat Felin. *illo cap. fin. constit. col.* 7. *vers. limita quartò.* Farin. 2. *part.*

fragm. verb. lex, n. 47. Tuscus *ibi, concl. 264. num. 9. 11. 70. & conclus. 265. n. 19. & 20.* Hanc tamen communem sententiam limitat Felin. Farinac. & alij ab ipsis relati, vt procedat in lege, & rescri pro procedente ex motu proprio Principis, & non ad instantiam partis; quia quando ad instantiam partis emanauit lex, habet rationem priuilegij: priuilegium autem concessum pendente lite etiam motu proprio superioris, non nocet parti aduersæ, vt notauit Anton. Hostiens. Imola, Abbas *in cap. causam, el. 2. de testam.* & Ioann. Andr. *tit. de dolo, & contum. §. fin. versic porrò in addito.*

18. Verùm probabilius mihi est non extendi legem ad pendentia in iudicio, etiamsi mentionem præteritorum faciat, nisi simul mentionem faciat pendentium. Et de statuto id docet Bald. post Bart. *in l. sancimus, C. de sacrosanct. Eccles.* Generaliter autem tam de statuto, quàm de lege. In quo in hac parte nulla est differentia, vt bene ex Imola notauit Felin. *column. 7. vers. limita quartò.* id affirmant Bart. *in l. omnes populi, num 40. ff. de iust. & iur.* Alexand. *consil. 96. num. 4. lib. 2.* Alderan. Mascar. *de general. statut. interpret. concl. 13. n. 33. & seqq.* & Felin. reputat probabile. Probo primò, quia ex eo quòd causa deducta est in iudicium, quælibet pars litigans ius aliquod acquisiuit, vt secundùm leges tunc vigentes iudicetur. Quod ius læditur, si lex de nouo lata locum in his habet: atqui Princeps nunquam censetur iuri partis litigantis præiudicare, nisi exprimat. Ergo. Secundò, quia *in l. leg. 2. C. de legib.* expressè habetur leges, & constitutiones futuris negotiis dare formam, neque ad præterita reuocari, nisi nominatim, & de præterito tempore, & adhuc dependentibus negotiis cautum sit. Ergo non sufficit nominare præterita, vt intelligantur pendentia negotia comprehensa, sed debet mentio fieri negotiorum pendentium. Tertiò, lex emanans ad instantiam partis non comprehendit negotia pendentia, ne pars aduersa præiudicium habeat: at idem præiudicium sequitur, etsi motu proprio lex manet. Adde, etiamsi lex, vel statutum ad instantiam alicuius fuerit promulgatum: at finis illius non est fauor specialis, sed communis vtilitas, ex *cap. erit autem lex, distinct. 4.* Ergo postulatio partis non potest obesse, vt lex ad pendentia in iudicio non extendatur, si quando motu proprio Principis emanat, extenditur: cùm semper habeat eundem finem, ac proinde eodem modo sit extendenda. Quartò, lex loquens de præteritis, sufficienter saluatur cum tota sua significatione, si comprehendat ea, quæ deducta non sunt in iudicium: quare ergo ad deducta in iudicio debemus extendere?

§. VI.

Quam vim sortiantur verba, & litteræ commendatitiæ alicuius.

1 *Dupliciter stat commendatio, generalis, & specialis.*
2 *Si ex commendatione mea generali Petro res tuas commisisti, non teneor de damno sequuto.*
3 *Excipe nisi dolo fecerim.*
4 *Si littera, vel verba specialia contineant verum, non teneor damnum reparare, nisi verba denotent me voluisse obligationem subire.*

1 DVpliciter aliquem tibi commendare possum. Primò, verbis generalibus affirmantibus esse virum probum, fide dignum, cui securè negotia tua committere possis. Secundò, si in particulari causa dicas esse hominem, cui tale negotium possit committi, & talia contractus cum eo iniri.

2 Dico primò. Si verbis generalibus tibi commendaui Petrum, & tu hac commendatione fisus res tuas Petro commisisti, non teneor de damno tibi sequuto, nisi dolo fecerim: decisio est *l. & eleganter, §. vltim. ff. de dolo. & l. fin. vers. nec, Cod. quod cum eo,* glossa ibi. Anton. Gom. *2. var. cap. 13. num. 5.* Salas *disp. 21. sect. 9. numer. 23.* Rebellus *2. part. lib. 1. quæst. 6. sect. vltim. num 48.* Ratio pro deobligatione in conscientia est clara, quia hæc obligatio esse non potest, nisi culpam commiserim in commendatione Petri. At suppono mihi ignotum esse, esse improbum, & infidelem. Ergo nullam culpam in eius commendatione commisi, delicta enim non tenebar præsumere. Pro deobligatione autem externi fori ea ratio est, quia hæc generalis laudatio ad vrbanitatem pertinet; tibique culpæ imputare debes, qui ita facile credidisti, & res tuas sine debito examine commisisti.

3 Dixi me deobligatum esse, nisi laudationem dolo fecerim, dolum autem commisisse censebor, si sciens Petrum furtis assuescere, pro fideli commendauerim: sic Doctores suprà relati, & constat ex *dict. l. & eleganter.* tum ex definitione doli, quam tradit gloss. *in l. 1. ff. de dolo.* quæ est calliditas quædam ad decipiendum alium. Et probari potest, tum quia ius habet vnusquisque, ne fallacia decipiatur. Si ergo te decepi, & media deceptione causa fui, vt damna patiaris, videor teneri resarcire. Solùm in mei fauorem est, quia hæc verba non videntur de se efficacia inducendi damnum, eo quòd cordatus, & prudens illis non decipitur. Ergo si tu deceptus es, tuæ facilitati debet tribui, non mihi. At video non sufficienter hac ratione excusari, si semel cognoui, vel dubitaui te illis verbis esse decipiendum, quia stante tua facilitate iniuriosus fui vtens illis fallaciis, & mendosis verbis.

4 Maior difficultas est, quando litteræ, vel verba continent quid certum, v. g. quando circa casum specialem laudo Petrum, & dico fidelem esse, quo cum inire potes talem, vel talem contractum, &c. An, inquam, tunc sim obligatus?

Et quidem si addidi aliqua verba, quæ denotarent me velle assecurationem illorum facere, vt si dicerem: *Yo le tomo a mi cuenta, o corra por mi riesgo;* non est dubium manere obligatum actione mandati. textus *in l. si verò non remunerandi, §. si quis mandauerit, ff. mandati.* & ibi gloss. & Doctores communiter. Anton. Gom. *illo c. 13. n. 5.* Salas *disp. 21. sect. 9. in princ.* Rebellus *de oblig. iustit. lib. 1. q. 6. n. 47. & seqq.* Ratio, quia illa verba non tam continent approbationem personæ, quàm susceptionem alieni periculi.

Verùm si absque his verbis Petrum laudarem, & tibi commendarem, quantumcumque in negotio speciali commendatio fieret, si absque dolo fecisset, credo probabilius me non teneri damna reparare. Quia non inuenio in hoc casu aliquam specialem rationem, quæ in laudatione generali non procedat: & fauet *regula iuris 62. in 6. Nemo ex consilio, nisi fraudulentor fit, obligatur;* & ita tenet Rebellus *illa quæst. 6. sect. vlt. num. 49.* Salas eius verba transcribens *sect. 9.* Credo tamen in foro externo condemnandum fore actione mandati, si circa rem aliquam specialem Petrum tibi commendassem, affirmans te posse securè cum illo contrahere; quia præsumor quasi mandare ex *l. Lucius, ff. de fideiuss. & l. si litteras, C. mandat.* glossa, Bart. Bald. & alij, quos refert, & sequitur Anton. Gom. *n. 5.*

DISPVTATIO VI.

De dispensatione legis.

PRÆ manibus habenda est huius disputationis doctrina, vt pote in praxi maximè frequens; ex illa enim dependet decisio plurium difficultatum in variis materiis contingentium. In tres partes hanc disputationem diuidemus. In prima agemus de natura dispensationis, & causis illius: quis, inquam, concedat dispensationem, & quibus concedatur. In secunda de conditionibus requisitis ad valorem dispensationis. In tertia de causis, quibus dispensatio cessat; vbi de interpretatione illius. Si autem aliqua in huiusmodi disputatione desiderantur, ex disputatione de priuilegiis petenda sunt.

PVNCTVM. I.

Quid sit dispensatio.

1 *Definitur dispensatio in genere.*
2 *Propriùs, & ad rem definitur ab aliquibus. Reiicitur, & statuitur propria definitio.*
3 *Dispensare non est legem interpretari.*
4 *Neque etiam est permittere.*
5 *Dispensatio differt ab absolutione à peccatis, & censuris.*
6 *Differt à simplici licentia requisita per legem.*
7 *Differt à legis abrogatione, & derogatione.*
8 *Differt à priuilegio.*
9 *Legis dispensatio, & dispensatio voti, & iuramenti multum differunt.*

1 SI nomen dispensationis in genere sumatur, eius definitio est, iusta rerum communium distributio, iuxta illud Lucæ 12. *Quis putas est fidelis dispensator?* & 1. ad Corinth. 4. *Ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei.* & cap. 9. *Dispensatio mihi credita est.* Eadem dispensationis acceptio constat ex iure ciuili; text. *in l. dispensatori, 51. & in l. dispensatorem, 61. ff. de solution. l. vrbana, 166. ff. de verb. significat.* Et ex iure canonico idem habetur, *cap. dispensatio, 45. dist. & in extrauag. vnigenitus, de pœnitent. & remission.* & tradunt Doctores statim referendi. Verùm omissa hac dispensationis lata acceptione, dispensatio apud Theologos, & Iurisperitos sumitur pro exemptione alicuius à lege, ex *l. Princeps, ff. de legib.*

2 Dispensatio communiter sic definitur. Est relaxatio iuris communis cum causæ cognitione facta ab eo, qui potestatem habet relaxandi. sic *glossa penult. in princ. in c. requiritur, §. nisi rigor, 1. q. 7.* Couarr. *de sponsalib. p. 2. cap. 6. §. 9. n. 1.* Nauarr. *in summ. præludio 9. n. 15.* Sanch. plures referens *lib. 8. de dispens. disp. 1. n. 2.*

&

& alij. At hæc definitio sustinenda non est. Primò, quia dispensatio non solùm est iuris communis, sed etiam municipalis, & synodalis; quod ius nomine iuris communis non venit intelligendum, ex *cap. 1. de constitution. in 6.* Secundò, ad dispensationis valorem, causa non semper exigitur, vt postea videbimus, etiamsi ad licitam illius concessionem requiratur. quare Sanchez hanc particulam *cum causæ cognitione*, à definitione dispensationis excludit. Tertiò, neque etiam videntur apponenda illa verba *facta ab eo, qui potestatem habet relaxandi*, quia in ipsamet relaxatione legis includitur debere fieri ab habente potestatem; aliàs etiam deberet exprimi causa materialis dispensationis, & conditiones, quæ ad valorem illius requiruntur. Quapropter aptior definitio ea esse potest. *Dispensatio est iuris alicuius relaxatio*, seu exemptio alicuius à legis obligatione: sic colligitur ex *c. de multa, de prabend. cap. necessaria, cap. dispensationes, c. sancta, c. si qui 1. quæst. 7.* quibus in locis vocatur dispensatio relaxatio, seu moderatio canonum, & *in c. ipsa pietas. §. si inquiras, 23. q. 4.* vocatur ab August. vulnus contra integritatem seueritatis; & ita tradit Salas *disp. 20. sect. 1. vers. vt tamen.* Basil. de Leon. *lib. 8. c. 1. n. 3.* Suar. *lib. 6. cap. 10. n. 7.* Salas *disp. 20. sect. 2. n. 9.* & alij plures apud ipsos.

3 Ex hac definitione infertur primò dispensare non esse interpretari legem pro illo casu non obligare; sed est exemptio à lege, illius obligatione posita: constat ex iuribus suprà relatis, & tradit plures referens Suarez *num. 2.* Basil. *num. 4.* Salas *sect. 1. n. 4.* Vasquez *1. 2. tom. 2. de legib. disp. 178. à num. 6.* Sanch. *lib. 8. disp. 1. num. 1. & lib. 4. summ. cap. 37. quæst. 1.* Et ratio est manifesta. Primò, quia interpretatio non est actus iurisdictionis, sed doctrinæ, argum. textus *in § constat autem ius nostrum. vers. Responsa prudentum, Instit. de iure natur.* Quilibet enim vir doctus interpretari potest legem in tali, vel tali casu non obligare, dispensare autem non potest. Quod si in casu dubio alteri à superiore non permittatur interpretatio, non inde infertur interpretationem esse actum iurisdictionis, sed doctrinæ, reseruatæ tamen superiori. Secundò, sæpè dispensat legislator, certus obligationem in dispensato non cessare, vt contingit, cùm tecum dispensat in esu ouorum, eo quòd erogaueris pro subsidio contra infideles duo dragmata in acceptione Bullæ cruciatæ, & in impedimentis ad matrimonium, & ad ordines ratione alicuius canonici impedimenti, manifestè apparet. Tertiò, si dispensatio esset declaratio legis pro illo casu non obligantis, quoties euidenter constaret casum esse omnino similẽ, posset quis absque dispensatione se à legis obligatione eximere, quod est absurdũ. Quartò, sequeretur æqualem potestatem esse in Principe ad dispensandum in lege propria, ac in lege diuina, & naturali: si in lege propria, nulla alia potestas conceditur præter potestatẽ declaratiuam. Quintò, non posset in propria lege negare dispensationem; quia non potest in propria lege illius declarationẽ petitam repellere. Neque credendũ est D. Thom. *q. 97. art. 4. in corp. & ad 3.* oppositum sentire, vt aliqui recentiores illi attribuunt; quia ibi loquutus est D. Thom. de dispensatione latè sumpta, prout est quædam gubernatio, ordinatio, & distributio attenta personarum necessitate, & qualitate: tum quia dicit legislatorem alicui licentiam concedere non obseruandi præceptum, cùm videt communi bono non expedire. Ex quo non infertur cessare ipso facto obligationem, sed esse causam sufficientem, vt illum relaxet.

4 Infertur secundò dispensationem non esse permissionẽ propriè, quia dispensatio tollit legis obligationem in dispensato: at permissio illam non tollit. Deus enim permittit peccata, non tamen in illis dispensat. Quapropter permissus facere contra legem, committit culpam, & pœnæ subiicitur, etiamsi eius executionem dissimules: at dispensatus nullam culpam facit contra legem operans. Interdum verò dispensatio solet appellari permissio, & dissimulatio *c. dispensationes, 1. q. 7.* sed non propriè sic Salas *disp. 20. sect. 1. n. 5. vers. secundò.* Basil. *lib. 8. c. 1. n. 5.* Suarez *lib. 6. c. 11. n. 3.*

5 Infertur tertiò dispensationem differre ab absolutione à peccatis, & à censuris: quia horum absolutione non vulneratur ius, sed potiùs ius ipsum impletur. Ius enim iubet rectè disposito absolutionem à peccatis, & censuris concedi: at ius non iubet semper dispensationem facere. Item potest secum quis dispensare, vt dicemus, se tamen non potest absoluere. Denique absolutio, vt pote iuri conformis, latè est interpretanda, secus verò dispensatio. sic Suarez *lib. 6. cap. 10. à num. 9.* Basil. *lib. 8. cap. 1. num. 5.* Salas *sect. 1. coroll. 3.* & colligitur ex glossa *cap. cupientes, §. cæterùm, de electione in 6. verbo dispensatio.* Panorm. *cap. cum litteris vestris, n. 3. de testib.*

6 Infertur quartò dispensationem differre à simplici licentia requisita per legem, in eo, quòd licentia non est contra legem, sed potiùs pro lege; neque licentia tollit per se obligationem legis, sed potiùs per ipsam obligationi legis fit satis. Qua ratione cùm Prælatus tibi concedit egressum è monasterio proprio, & Pontifex ingressum in monasteria monialium, & Episcopus ex legitima causa: non tecum dispensant, sed apponunt conditionem à lege requisitam: lex enim cauebat, ne è monasterio proprio absque licentia exires, néve in monialium monasteria intrares absque licentia illius, qui eam potest concedere. Cùm ergo tibi Prælatus ad hos actus facultatẽ concedit, iam lex non non obligat, quia ex apposita licentia, illius materia cessabit. Et idem est, cùm tibi facultas conceditur donandi, vel accipiendi nummos, nullo modo in voto paupertatis dispensaris, quia huius dispensatio solùm est Pontificis. argument. text. *in cap. cum ad monasterium de statu regul.* sed cessat casus, pro quo voto teneris sic Basil. *n. 5.* Salas *sect. 1. circa fin* Suarez *n. 11.*

7 Infertur quintò, dispensationem differre à legis abrogatione, & derogatione: in eo quòd abrogatio est cassatio totius legis, tam quoad materiam, quàm quoad personas. Derogatio verò est cassatio legis pro aliquo tempore, vel pro aliqua parte communitatis, vel pro aliqua parte legis, si lex secundùm materiam habeat latitudinem: constat ex *l. derogatur, 102. ff. de verborum significat. & ex l. derogatur, ff. de reg. iur.* ibi, *derogatur legi cum pars detrahitur; abrogatur, cùm prorsus tollitur.* Sanchez *lib. 8. disp. 1. num. 1.* Salas *disp. 20. sect. 1. circa princ.* Suarez *n. 12.* Basil. *n. 5.*

8 Infertur sextò, dispensationem differre à priuilegio, quia dispensatio semper est contra ius: at priuilegium non est semper contra ius, sed sæpè præter ius, Quando verò priuilegium est contrarium iuri, idem est, ac dispensatio, & eodem modo causam requirit. sic Salas *sect. 1. circa finem.* Suarez *lib. 6. cap. 10. num. 13.* Basil. *num. 5.* Sanchez *lib. 8. disp. 1. n. 1.* Deinde dispensatio sæpè non est permanens, hoc est, non est pro vsu pluries repetito contra legem, sed est pro vnico actu determinato: at priuilegium semper consistit in facultate permanenti operandi contra legem, vt diximus explicando priuilegij naturam, & notauit Salas *sect. 1. in fin.*

9 Infertur septimò, dispensationem legis, & dispensationem voti, & iuramenti multum differre. Primò, quia dispensatio in voto, & iuramento nunquam fieri potest validè sine causa: at legis propriæ dispensatio optimè potest, vt dicemus. Secundò in voto, & iuramento dispensat Prælatus nomine Dei, cui est ius per votum acquisitum: ipse autem vices suas Prælato committit: in lege autem proprio nomine propriè dispensat. Tertiò in voto fieri potest commutatio, etiam propria authoritate, si sit in melius, & in euidenter æquale, secundùm probabilem sententiam: at in lege nunquam potest dari commutatio, quia obligatio voti à vouentis voluntate ortum habuit, & solum diuinum honorem respicit, qui cùm per materiam meliorem, vel æquè bonam conseruatur, poterit ea voluntate vouentis mutari: at legis obligatio ex voluntate legislatoris pendet, ac proinde à sola voluntate legislatoris pati potest mutationem: sic Vasquez *disput. 178. cap. 2.* Salas *sect. 1. sub num. 5. & sect. 2. num. 7.* Aduerte ex supradictis Doctoribus ex iuramento sæpè oriri non solùm obligationem Deo, sed etiam alteri homini: vt si in fauore alicuius fecisti iuramentum, ipséque acceptauit, non poteris commutare, illo non consentiente, & licèt Prælatus possit relaxare obligationem Deo factam: at sæpè non potest obligationem homini acquisitam, quia illius vices non habet.

PVNCTVM II.

An dispensatio cadere possit in his, quæ iuris naturalis, & diuini sunt.

1 *Explicatur ius naturale tum fundatum in voluntate humana, tum in diuina, tum in conuenientia rerum.*
2 *Aliqua dicuntur de iure naturali non præceptiuo, sed concessiuo.*
3 *Ius præceptiuum mutari non potest, secus ius concessiuum.*
4 *An ius naturale præceptiuum, seu præcepta naturalia dispensari in aliquo casu possint? Proponitur dubitandi ratio.*
5 *Probabilius censeo in nullo iure naturali cadere posse dispensationem.*
6 *Satisfit fundamentis n. 4. adductis.*
7 *Expenditur quorum præceptorum naturalium possint Prælati facere dispensationem indirectam.*

1 IVs generale voco, quod ab ipsa natura rationali ortum habet; ab ipsa enim natura rationali ortum habet malum à se furari, non subuenire pauperi, non defendere innocentem, cùm possim. Hoc autem ius naturale, aliquando fundatur in voluntate humana, aliquando in diuina omnino libera, aliquando in sola conuenientia cum natura rationali. Ius ergo naturale fundatum in voluntate humana est iuramentum, votum, matrimonium, & quilibet alius contractus; natura enim ipsa dictat hæc omnia seruanda esse, eo ipso, quòd facta sint. Ius verò naturale fundatum in voluntate diuina omnino libera est illud, quod ex institutione sacramentorum, & mediorum ad salutem pertinentium promanat; facta enim institutione horum sacramentorum ratio ipsa naturalis dictat honestè, & religiosè esse tractanda. Denique ius naturale ortum ea sola conuenientia cum rationali natura est tum affirmatiuum,

tam erga Deum, quàm erga proximum, tum negatiuum, tam erga Deum est præceptum de illius matiuum, tum negatiuum, tam erga Deum est præceptum de illius proximum. Affirmatiuum erga Deum est, ne falsos Deos colas, cultu, & reuerentia. Negatiuum est ius negatiuum, ne veram odio habeas. Erga proximum est ius negatiuum, ne tempe, vt illi scilicet ne illum occidas, & affirmatiuum, ne tempe, vt illi subuenias.

2 Præmitto secundò aliqua dici de iure naturæ, & non præceptiuo, sed concessiuo, vel probatiuo. Conceditur enim ius naturale bona esse communia, homines esse liberos: non tamen præcipit sic permanere semper. Item concedit matrimonium, non tamen omnibus præcipit. Item approbat filium succedere patri, & duobus testibus fidem integrè habendam; non tamen præcipit id esse seruandum.

3 Hæc ergo omnia ab hominibus mutari possunt pro circumstantiis occurrentibus; quia non à natura præcipiuntur, sed conceduntur. Quapropter etsi communitas rerum à natura concessa fuerit. §. quadam enim, Instit. de rerum diuis. ab hominibus tamen ob pacem seruandam tolli, vel minui, aut coarctari potuit. cap. ius naturale, dist. 1. & cap. quo iure, dist. 8. & cap. dilectissimis, 12. quæst. 1. Item etsi libertas fuerit à natura hominibus concessa, §. ius autem, Instit. de iure naturali, gent. & ciuili. At iure gentium aliquando aufertur. l. manumissiones, ff. de iustit. & iur. & § seruitus, Instit. de iure personarum, ibi, contra naturam. Item à natura est, ne quis alterius damno locupletetur, néve alienum retineat. l. nam hoc natura, ff. de condict. indebit. & l. iure naturæ, ff. de regulis iuris at sæpè respublica ob commune bonum, & pacem seruandam bona vnius alteri tribuit, in quo fundatur vsucapio, & præscriptio à lege introducta. l. 1. ff. de vsucap. & vsurpat. Ratio est, quia sæpè expedit hæc iura, & dominia mutari: si enim attenta propria vtilitate potest tibi non expedire libertatem, & bona amittere, téque in seruum tradere, si amissione illius libertatis, & traditione in seruum graue damnum vitas; quid mirum ob bonum reipublicæ id in aliquibus casibus statui possit; at mutare præcepta naturalia nunquam esse potest expediens, quia nunquam esse potest expediens omittere, quod intrinsecè bonum est, & cuius omissio per se, & ab intrinseco est mala. Et hinc fit, quare ius gentium mutare possit ius, seu dominium datum à natura, non tamen ius præceptiuum illius, quia præcepta naturæ fundantur in intrinseca eorum rectitudine, & honestate, seu necessaria veritate: & cum essentiæ rerum variari non possint, non potest illorum præceptorum honestas, & rectitudo variari. At ius dominatiuum, seu dominia rerum fundantur in ipsis rebus, quæ cùm sint variabiles, dominium in illis fundatum variari potest.

4 Controuersia ergo est, estò ius naturale, seu præcepta naturalia integrè mutari non possint, possint tamen in aliquo casu dispensari, vel ab ipso Deo, vel ab homine?

Ratio dubitandi est, quia quilibet legislator in suis legibus dispensare potest, & alteri vices dispensandi committere: cùm enim leges ex legislatoris voluntate obligationem sortiantur, poterit legislator obligationem coarctare, ac proinde efficere, ne omnes æquanimiter obligentur. At præceptorum naturalium legislator est ipse Deus: ergo poterit in ipsis cum aliquibus dispensare, & alicui hanc potestatem committere. Et confirmo. Sæpè occurrunt casus hanc dispensationem expostulantes, ne gubernatio communis deficiat. Ergo concedenda est: hac enim ratione cogitur sæpe legislator humanus in suis legibus dispensare; quia ea, quæ pro communi vtilitate omnibus imperantur, non omnibus expediunt. Deinde probo variis exemplis Deum per se in his naturalibus præceptis dispensasse, & vices dispensandi commisisse; dispensauit enim cũ Abrahamo in occisione proprij filij, Genes. 22. & cum Osea in copula fornicaria, Osea 2. & cũ filiis Israël in spoliatione Ægyptiorum, Exod. 12. & poterat dispensare in pluralitate vxorum, in matrimonio consummato, & in matrimonio inter fratres, & inter alios, qui iure naturæ sunt contrahere impediti. Deinde Pontifici commisit potestatem dispensandi in votis, & iuramentis, & in matrimonio rato, & in residentia Ecclesiæ, quorum omnium obligatio ex iure naturæ prouenit. Ergo dari potest dispensatio in lege naturali: & ita defendit tanquam probabilius Thom. Sanchez plures referens lib. 8. de matrim. disp. 6. n. 5. eam tamen n. 6. limitat, vt non de omni iure naturali intelligatur, sed de eo, cuius dispensatio censetur esse rectæ gubernationi expediens. Quod autem hoc sit, non satis explicat, sed apponit exemplum voti, residentiæ, & sacrificij in vtraque specie. Vnde videtur ad hæc sola limitare.

5 Nihilominus dicendum est in nullo iure naturali cadere propriè & directè posse dispensationem, neque à Deo, neque ab alio vices ipsius habente. sic docent Couarr. reg. peccatum, p. 2. cap. 6. §. 9. n. 5. Suarez de legib. lib. 2. cap. 14. n. 5. vbi quamplures refert, & cap. 15. n. 2. & 16. Vasquez disp. 179. cap. 2. Basil. de Leon. lib. 8. cap. 1. num. 4. Nauarr. consil. 4. de desponsat. impub. num. 16. plures, quos refert Thom. Sanchez lib. 8. de matr. disp. 6. num. 4. & tradit glossa in cap. sunt quidem, 25. quæst. 1. ex text. ibi, & in cap. propositus, de concess. præbenda. Probatur conclusio. Dispensatio est relaxatio legis, eo casu quo lex obligat absque mutatione circumstantiarum causantium obligationem, sed nunquam Deus in iure naturali dispensare potest, quin circumstantiam aliquam obligantem mutet. Ergo nunquam potest in iure naturali dispensatio cadere directè. Consequentia, & maior propositio ab omnibus admittitur. Minorem probo, quia ea, quæ sunt de iure naturali, habent intrinsecam honestatem, & debitam decentiam per conformationem ad rectam rationem, seclusa omni lege extrinseca; sed rebus omnibus immutatis hanc conformitatem Deus mutare non potest, quia essentia rerum est inuariabilis, sibíque esset contrarius. Ergo neque potest immutare debitam honestatem illarum; ergo neque dispensare: quia dispensare est ex voluntate superioris facere licitum, quod aliàs illicitum est rebus omnibus immutatis. Quòd si Deo in iure naturali dispensatio non conceditur, à fortiori neque humanæ potestati est concedenda, quia homo ex se hanc potestatem habere non poterat, sed ex Deo; sicut quidem inferior in lege superioris dispensare non potest, nisi ex eius commissione. cap. inferior, dist. 21. & Clement. ne Romani, de electione. Vnde consuetudo aduersus ius naturale præualere non potest. cap. cum tanta, de consuetud. & tradit ibi glossa in §. 1. dist. 5. & §. vlt. dist. 6.

6 Neque obstant fundamenta contraria. Ad rationem dubitandi respondeo, nunquam contingere posse casum, in quo conueniens sit in iure naturali dispensare; quia nunquam potest esse conueniens facere id, quod de se malum est, vel omittere, quod per se debetur. In legibus autem positiuis conuenit sæpè dispensatio; quia causæ, ob quas fuerunt appositæ, non æquanimiter circa omnes procedunt. Exempla item adducta non probant dispensare Deum in iure naturali, sed mutare circumstantias rerum, & conditiones, in quibus ius naturale obligat. Pro quo supponendũ est aliqua esse præcepta naturalia immutabilia, quæque in qualibet circunstantia præcepta sunt. Hæc censentur esse omnia illa, quorum materia non pendet ex dominio Dei, qualia sunt mentiri, falsos Deos colere, odio Deum habere. Alia verò sunt, quorũ materia ex dominio Dei pendet: hæc, inquam, si Deus vti velit suo absoluto dominio, non obligabunt; quia mutabitur materia obligationis, hæc autem mutatio dispensatio non est. Non enim dispensat respublica in lege reddendi depositum, quando ob commune bonum redditionem impedit, neque dispensat in lege naturali occidendi hominem, quando ob punitionem delicti commissi mandat occidi. Sic ergo cùm Deus Abrahamo imperauit filiũ occidere, & Oseam copulari mulieri fornicariæ, & Israëlitis, Ægyptios spoliare, non dispensauit in præcepto naturali occidendi, fornicandi, aut furandi; hæc enim semper inuariabilia manserunt, sed apposuit conditionem, qua illorum obligatio cessabit, & qua posita numquam ius naturale negauit occisionem, commixtionem corporum, aut spoliationem. Hæc autem conditio fuit vsus suæ potestatis dominatiuæ: cùm enim ipse dominus sit absolutus omnium creaturarum, tam rerum, quàm corporum, & vitæ, potest pro libito illis vti, ac proinde spoliare quosdam, aliósve ditare, vnum occidere, alium conseruare, vnum commiscere, commixtione alteri denegata. Eodem modo dicendum est de aliis exemplis in illa ratione dubitandi allatis: mutari inquam, materiam, qua obligatio naturalis cessat, non tamen dispensari directè in illius obligatione, & in voto res videtur esse manifesta: non enim potest Deus facere, vt manente voto, & eius acceptatione, non debeat vouens votum implere; quia hoc est intrinsecè debitum rationi: at quia potest nolle oblatum acceptare, vel acceptatum remittere, ideo potest obligationem relaxare: remissio autem huius acceptationis dispensatio propriè dici non debet, quia hæc non est actus iurisdictionis, sed dominij, aliàs cùm Petro promitteres hereditatem aliquam, ipse verò cederet promissioni, dispensare tecum diceretur, quod est impropria locutio, & ita non debet concedi, sicut non concedit Suarez de legib. lib. 2. cap. 14. num. 11. Basil. de matrim. lib. 8. cap. 2. num. 9. Salas disp. 24. sect. 5. fine. Exemplum de residentia eodem modo soluitur. Admitto residentiam de iure naturali esse, quoties supremus pastor, & rector illius non cesserit obligationi à te contractæ: at si ipse cedat, & subeat in se onus prouidendi Ecclesiæ necessitatibus; cessat tibi obligatio non per dispensationem propriam, sed per remotionem materiæ, ex qua obligatio consurgebat, vt optimè explicat Suarez cap. 14. num. 21. & Basil. n. 15. Similiter dicendum est de dispensatione in matrimonio rato; est enim matrimonium illud natura indissolubile, ita vt ex voluntate contrahentium dissolui nullatenus possit: at ex voluntate Dei, qui supremus Dominus est voluntatis humanæ, & vinculi inde consurgentis, dissolui poterit, quod quidem non est propriè dispensare in matrimonio, cùm matrimonium non maneat, sed tollere matrimonium, & consequenter illius obligationem: sicuti quando solet respublica dissoluere alios contractus legitimè factos, non dicitur tunc dispensare, sed potestate sua dominatiua vti. sic Vasquez disp. 179. cap. 3. prope finem. Basilius num. 14.

7 Sed inquires. Quorum præceptorũ naturalium habeant Prælati potestatem mutandi materiam, ac proinde tollendi obligationem? quod est inquirere, in quibus præceptis naturalibus possit cadere humana dispensatio indirectè?

Respondeo

Respondeo breuiter, posse eadem dispensationem indirectam in illis omnibus, in quorum materia habent Prælati potestatem dominatiuam, quia si illa potestate vtantur, cessat præceptorum obligatio. Exemplis declaro. Quia habet respublica potestatem dominatiuam circa bona suorum subditorum, vt possit ob necessitatem boni communis ea expendere, datur vsucapio, & præscriptio in alienis bonis. Item potest rem ab vno auferre, & alteri tribuere. At in illis rebus, in quibus non habent Principes potestatem dominatiuam; nequeunt etiam indirectè dispensare, seu naturale ius variare. Quocirca cùm in corpora humana non habeant liberam facultatem disponendi, non poterunt mulierem sine consensu illius alteri applicare, & commixtionem carnalem licitam efficere. Neque Deus censendus est hanc potestatem Principibus sæcularibus, neque Pontifici summo reliquisse, quia non videbatur expediens hanc illis potestatem relinquere, erat enim non leuibus inconuenientibus exposita. Qua ratione dicit Thom Sanchez *lib. 8. disp. 16. num. 10* cum nonnullis à se relatis Suarez *lib. 2. de legibus, cap. 14. num. 23.* Basilius *lib 8. de matrim. cap. 2. num. 16.* Pontifici summo relictam non esse potestatem dispensandi in impedimentis iure naturæ dirimentibus, qualia sunt impedimenta erroris, impotentiæ, ligaminis, & consanguinitatis in primo gradu. Quia licèt in aliquo casu hanc dispensationem concedere videatur expedire: at conuenientius esse videtur hanc potestatem omnino denegatam esse, ne frequentius, quàm par esset, illa Pontifices vterentur, & via incestuosis aperiretur.

PVNCTVM III.

An in iure diuino positiuo dari possit dispensatio, & à quo.

1. *Deus optimè potest in illo dispensare.*
2. *Sed non credendum concedere, nisi per Ecclesiæ authoritatem.*
3. *Non est concessa hæc potestas Regibus, neque aliis sæcularibus Principibus.*
4. *Proponitur triplex sententia. An Pontifex in iure hoc dispensare possit.*
5. *Approbatur tertia, negans posse dispensare.*
6. *Proponuntur quædam obiectiones, & soluuntur.*

1 Pono primò, posse Deum dispensare: si enim potestas dispensandi in propriis legibus cuilibet legislatori humano conceditur; quomodo supremo legislatori negada erat? Et licèt humanus legislator non possit pro libito dispensationem concedere, sed debet causa adesse dispensandi. At legislator diuinus pro libito suo illam concedere potest; quia eius voluntas est sufficientissima causa honestandi dispensationem; tum quia est supremus Dominus: tum quia eius voluntas est infallibilis regula bonitatis.

2 Pono secundò, hanc dispensationem non esse credendum Deum concedere, nisi per Ecclesiæ authoritatem constet, aut per aliam certam reuelationem ab Ecclesia approbatam, ex *cap nisi cùm pridem, de renunciat. cap. cùm ex iniuncto, de hæret.* & tradit Basil. de Leon *lib. 8 cap. 3. num. 1* Suarez *lib. 10. de legibus, cap. 6. num. 1.* Salas *disp. 24 n. 31.*

3 Pono tertiò hanc potestatem non esse concessam Regibus, & aliis sæcularibus Principibus, quia ipsis non est concessa alia potestas, nisi temporalis, quia hæc sufficit ad gubernationem politicam. Hæc autem potestas est spiritualis, & supernaturalis, vtpote circa spiritualia, & supernaturalia versans. Ergo. Deinde affirmo non esse concessam Prælatis inferioribus à Pontifice, scilicet Episcopis, Patriarchis, &c. quia vsus huius potestatis rarissimus esse debebat, casu quo concessus esset: ac proinde necessarium non erat penes quemlibet Prælatum residere. Adde dispensationem hanc esse ex grauioribus causis, quæ in Ecclesia contingere possunt. Ergo si ad aliquem pertinet, solùm debet esse summus Pontifex, ex *cap. maiores, de Baptism.* sic Suarez *suprà num. 2.* & supponunt omnes alij Doctores.

Quare solùm de Pontifice mouent quæstionem: An, inquam, dispensare in hoc iure diuino possit?

4 In hac re triplex est sententia. Prima affirmat in omni iure diuino positiuo, seclusis fidei articulis, posse ex causa graui, & vrgente Pontificem dispensare, sic Panormitanus *in cap. proposuit. de concess. præbend. num. 20.* Felin. *in cap. quæ in Ecclesiarum, de constit. num. 19. & 20.* vbi pluribus exornat, *& in cap. 1. de constitution. n. 24.* Decius *consil. 121. num. 3. & in supradicto cap. quæ in Ecclesiarum, num. 44. in nouis.* Secunda sententia limitat supradictam. Affirmat namque dispensare Pontificem posse non in omni iure diuino, sed in aliquo, in eo scilicet, in quo maius Dei obsequium videatur esse, dispensationem concedere, quàm ius diuinum integrè obseruari. sic docuit Cano *relect. de pœnitent. part. 5. ad finem.* Sanchez *de matrim. lib. 8. disp. 6 num 6.* Fundamenta vtriusque sententiæ ex probatione

nostræ conclusionis dissoluuntur; quòd si aliqua fuerint, quæ speciali indigeant explicatione, postea subiiciemus.

5 Tertia sententia communis, & verissima est. Affirmat in nullo iure positiuo diuino posse Pontificem dispensare. sic D. Thom. quem communiter Theologi sequuntur 1. 2 *quæst. 97. art. 4 ad 3. & 2. 2. quæst. 88. art. 10. in solut. ad 3. & quodlib. 4. art. 13* Suarez plures referens *lib. 10. cap. 6. n. 6* Salas *disp. 24. sect. 5. num 33.* Basilius *lib 8. cap 3. n. 2.* Couarr. *4. decret. part 2. cap. 6. § 9 num 4.* Syluest. *verbo Papa, quæst. 16.* Salmer. *tract. 61. in act. in 4. & 5. difficult.* & alij apud ipsos, & facit textus *in cap. sunt quidam, & cap. contra statuta patrum, & cap. omne quod,* & alij *25. quæst. 1.* vbi asseritur non esse Sedis Pontificiæ aliquid condere contra Apostolorum statuta, vel aliquid illorum mutare. Ratio est, quia Pontifex non habet hanc potestatem, nisi à Christo Domino illi sit specialiter commissa. At hæc commissio non constat primò ex illis verbis, *quodcumque ligaueris super terram;* tum quia illa verba nimis generalia sunt. Ex verbis autem ita generalibus non debet inferri concessio rei ita grauis, & extraordinariæ, quia propter eius grauitatem specialem concessionem desiderabat. Quocirca nunquam intellexerunt Pontifices illis verbis esse talem potestatem concessam, aliàs sæpè vsi illa fuissent, sicuti vtuntur aliis potestatibus sibi datis, quàsque habere agnoscunt. Item hæc potestas non cedebat in ædificationem Ecclesiæ, sed potiùs in illius destructionem; destruebat enim vnitatem, & firmitatem Ecclesiæ: Ecclesia enim per totum orbem terrarum est vna, non solùm in articulis fidei, sed etiam in religioso cultu, qui in sacrificiis, & sacramentis continetur: si igitur hic religiosus cultus variari posset decursu téporis, vix vnitas Ecclesiæ agnosceretur. Adde Christum Dominum nulla alia præcepta positiua Ecclesiæ imposuisse, præter illa, quæ pertinent ad fidem, & ad sacramenta & sacrificia: si igitur in his admittatur dispensatio, facilè Ecclesia corruere poterit, cùm eius fundamenta corruant. Denique nulla potest excogitari causa legitima dispensandi in aliquo præcepto diuino, quæ in omnibus præceptis locum non habeat: at concedere potestatem dispensandi in omnibus, videtur Ecclesiæ vnitati, & stabilitati omnino perniciosum. Ergo etiam videtur perniciosum concedere potestatem dispensandi in quolibet ex his præceptis diuinis. Maiorem probo exemplis, sæpè continget casus, vt ob defectum aquæ paruulus absque Baptismo moriatur, sæpè vt sacerdos non adsit absoluendo. Poterit ergo in his casibus dispésare, vt aqua rosata pro naturali apponatur, & laicus nomine sacerdotis absoluat? Absit. Item in aliqua regione esse potest summa penuria tritici, in alia vini. Dispenset ergo Pontifex, vt in pane hordeaceo, vel in siceta consecretur? Item ex obseruatione sigilli confessionis, graue damnum sacerdoti, vel regno imminere potest. Dispenset ergo ergo Pontifex in tali præcepto? Quòd si in his, & aliis dari non possit dispensatio, in nullo præcepto diuino est concedenda. Quia firmitas horum præceptorũ magis expedit Ecclesiæ, quàm quælibet alia causa, quæ pro dispensatione illorum excogitari potest.

6 Sed obiicies primò, ex verbis Christi Domini Matth 19. *Quodcumque ligaueris super terram,* &c. colligunt Doctores Pontificem dispensare posse in voto, iuramento, & matrimonio rato, & in matrimonio spirituali inter Episcopum, & Ecclesiam, sed hæc omnia sunt iuris diuini. Ergo iam in iure diuino dari potest dispensatio.

Respondeo primò. In iure diuino fundato in humano contractu benè potest dari dispensatio; quia hoc non est dispensare in iure diuino, sed in fundamento illius. At in iure diuino absoluto, & independenti à voluntate hominis, qualia sunt, materiæ, & formæ sacramentorum, & sacrificij, & præcepta fidei, spei, charitatis, nullo modo cadit dispensatio.

Secundò respondeo ex illis verbis Matth. colligere Doctores, posse Pontificem remittere nomine Dei obligationem, voti, & iuramenti, & matrimonij rati, quia ex praxi, & vsu Ecclesiæ id constat: at ex vsu, & traditione Ecclesiæ contrarium colligitur in aliis diuinis præceptis. Ergo in illis non est admittenda talis dispensatio, sicuti non admittitur in matrimonio consummato.

Obiicies secundò. In solemni religiosorum professione solet Pontifex dispensare: sed hæc obligatio videtur esse ex iure diuino. Ergo in iure diuino debet admitti dispensatio?

Respondeo solemnitatem in professione non ex iure diuino, sed Ecclesiastico esse, vt constat ex Bulla, *Ascendente Domino pro Societate Iesu expedita,* atque ideo sicut potest causa existente remittere obligationem cuiusli et voti Deo facti, ita potest remittere obligationem professionis. Deinde Pontifex est supremus, & immediatus Prælatus religiosorum, cui in obedientia subduntur religiosi. Si ergo Pontifex hanc obedientiam remittit, cessat obligatio voti, sicuti si tibi promitterem hæreditatem sub voto, & tu nolles eam acceptare, vel acceptatam remitteres, cessaret in te voti obligatio, quia cessabit materia voti. Deinde sublata obedientia, tollitur etiam votum paupertatis, & castitatis, quæ tacitam habebat conditionem, dum sub obedientia existerem. sic explicuit Basil. de Leon *lib. 8. de matrimon. cap. 3. num. 5. & lib. 7. cap. 12. in fine.* Salas *disp. 24. sect. 5. num. 35.*

Obiicies tertiò. Aliquando Pontifex dispensat vt minister confirmationis sit simplex sacerdos, cùm tamen videatur esse de iure diuino, quòd sit Episcopus.

Respondeo. De iure diuino solùm est, quod minister ordinarius confirmationis sit Episcopus, non tamen absolutè, absolutè enim quilibet simplex sacerdos est ex institutione diuina, ex cōmissione Pontificis minister: ac proinde cùm concedatur in iure cōfirmationis, & ordinis minister, non certa fert: non in iure diuino dispensatus. sic Basilius sup. cap. 3. num. 6. Suar. lib. 10. c. 6. num. 20. & 3. tom. de Eucharist. disp. 36. sect. 2. Salas disput. sect. 5. num. 35.

Obiicies quartò. Pontificem dispensare posse, imò dispensasse in sacrificio ob vrgentem aliquam causam, vt fieret possit in vna tantùm specie, vini scilicet, vel panis. At fieri sacrificium in vtraque specie est de iure diuino. Ergo iam datur in iure diuino, immediata, & directa dispensatio: sic docuit de hoc exemplo expressè Thom. Sanch lib. 8. de matr. disp. 6. n. 6. & tradit Turrecremata in c. comperimus, de consec. dist. 2 & Anton. 3. p. tit. 13. c. 6. §. 1.

Respondeo primò negando Pontificem vnquam dispensasse; quia de tali facto authenticè non constat, imò neque dispensare posse. sic Vasq. tom. de Euchar. disp. 228 per totam. Basil. de matr. lib. 8 c. 3. fine. Suar. de Euchar. disp. 43. sect. 4. & de legib. lib. 10. c. 6. n. 21. & alij apud ipsos. Tum quia non potest à sacrificio expressam significationem mortis Christi separare, quæ videbatur separata, si in vna tantùm specie fieret consecratio; quia in consecratione vnius tantùm speciei non satis apertè significatur separatio sanguinis à corpore. Tum etiam, quia non apparet, quare magis in hoc iure, quàm in sigillo confessionis, & matrimonio consummato, & in materia Baptismi, & aliorum sacramentorum, non detur dispensatio, si semel ponamus de iure diuino esse consecrationem fieri in vtraque specie.

Secundò respondeo probabile esse posse authoritate Pontificis in vna tantùm specie sacrificium offerri, vrgenti, graui, & communi bono alicuius prouinciæ: sed tunc Pontifex non dispensabit in iure diuino, sed declarabit doctrinaliter ad illum casum non se extendere. Pro quo supponendum est in hac sententia offerri sacrificium ex iure diuino efficat quòd sit in vtraque specie, non esse per se ex iure diuino, sed ex iure naturali dictante, si offeratur sacrificium Deo, integrum, & perfectum esse offerendum. Cùm ergo Pontifex permitteret in aliqua prouincia sacrificium in vna specie offerri, declararet, vtique præceptum naturale sacrificandi integrè ad illum casum non se extendere. sic Suar. lib. 10. c. 6. fine. vbi aduertit hanc declarationem fieri non posse ab alio præter Romanum Pontificem, quia est res grauissima, & satis dubia.

PVNCTVM IV.

An in lege humana legislator illius possit dispensare.

1 *Cuilibet legislatori competit potestas dispensandi in suis legibus.*
2 *Pontifex in suis legibus, & in legibus Concilij, & in legibus aliorum Pontificum potest dispensare.*
3 *Episcopus in legibus Synodi diœcesanæ.*
4 *Aliqui limitant, nisi iuramento sint constitutiones firmata, sed repellitur limitatio*
5 *Secundò limitatur, nisi constitutiones transierint in contractum. Explicatur limitatio.*
6 *Tertiò limitant, nisi fuerint constitutiones à superiore confirmata. Sed intelligenda est de vera confirmatione.*
7 *An in legibus superioris non reseruatis expressè possint inferiores dispensare? Proponitur prima sententia.*
8 *Probabilius est hanc potestatem inferiores non habere, nisi expressè, aut tacitè concedatur à superiore.*
9 *Satisfit arg n. 7 adducto*
10 *Non potest Episcopus in legibus Concilij prouincialis dispensare, aliter, quàm in legibus Pontificiis.*
11 *Idem dicendum est de Archiepiscopo, qui tali Concilio præfuit.*

1 Constat legislatori competere potestatem dispensandi, quia ab eius voluntate pendet legum obligatio. Et idem est de successore in iurisdictione, quia reputatur eadem persona cum legislatore. Et idem est à fortiore de superiore legislatoris, vt ex terminis liquet. sic Vasquez disp. 178. de legib. cap. 2. Bonacina disp. 1 quæst. 1 punct. 5 n. 15. Azor tom. 1. lib. 5. cap. 15. quæst. 5. Salas plures referens disp. 20. sect. 3. n. 16. & alij statim referendi.

2 Ex hac doctrina fit posse Pontificem dispensare in legibus à se latis, quia est earum legislator, & in legibus Concilij generalis, quia est superior, & in legibus aliorum Pontificum, quia est æqualis authoritatis: nullus enim extra Deum limitare Pontificis authoritatē potest. Adde posse dispēsare in lege qualibet Apostolica humana, vt in lege ieiunij quadragesimalis, in obseruatione diei Dominicæ, in bigamo non ordinando. Quia licèt Apostoli in dignitate Apostolica, aliisque prærogatiuis fuerint Pontifice superiores, & excellentiores: at in iurisdictione illis Pontifex inferior non est, siquidem non est inferior Petro, in cuius iurisdictionem succedit. sic alios referens tradit Suarez lib. 10. de legib. cap. 14. Couarr. 4. decret. 2 part. c. 6. § 3. n. 6. Basil. lib. 8. de matr. cap. 5. n. 2. Salas disp. 20. sect. 3. sub n 16. n. 2. Bonacina n. 8.

3 Secundò fit posse Episcopum, vel Archiepiscopum in legibus Synodi diœcesanæ dispensare; quia leges synodales sunt leges ab ipsomet Episcopo latæ: parochi autem solùm sunt consiliarij, non legislatores. sic Nauarr. in summ. c. 25. n. 74. Azor tom. 1. lib. 5. cap. 15 quæst. 3. Thomas Sanchez li. 8. disp. 17. num. 13. Ioan. Salas disp. 20. sect. 4. num. 43. Suarez lib. 6. cap. 15. num. 8. Basilius lib. 8. cap. 5. num. 3. Bonacina num. 5 Barbosa de potestate Episcopi, 2 part. alleg 34. num. 3. Quocirca his legibus, quoad vim coactiuam non arctantur Episcopi, vt bene notauit Basilius suprà. Aduerto non requiri Episcopum esse consecratum, sufficit, si electus, & confirmatus sit: quia potestas dispensandi non est potestas ordinis, sed iurisdictionis. sic Basilius c. 4 num. 4. Sanchez pluribus relatis lib. 4. in Decalog. c. 37 n. 1 & 10. Barbosa 2 p de potestate Episcopi, allegat. 36. n. 8. & colligitur satis ex c. cùm in cunctis, § cùm verò, cuncta gloss. verb. administrationem, de elect.

4 Limitant tamen aliqui, dummodo constitutiones non sint à legislatore iuramento firmatæ quia cùm ipse sibi relaxare iuramentum non possit, neque poterit dispensationem legis concedere. sic Syluest. verbo dispensatio, quæst. 13. num. 19. Sayrus Thesauri casuum tom 1 lib. 6. cap 11. num. 11. Azor lib. 5. institutionum, cap. 15. quæst 7. Barbosa 2. part allegat. 34. num. 6. Cæterùm admittenda non est hæc limitatio, sicuti neque illam admittit Sanchez pluribus relatis lib. 8. disput. 17. num. 31. Salas disp. 20 sect. 4 num. 42. versic. tertiò temperant. Basilius lib. 8. cap. 5. num. 1. & 5. Ratio est, quia iuramentum semper habet subintellectam conditionem æquitatis, hoc est, non esse dispensandum in lege, nisi causa iusta dispensandi interueniat, vt multis probat Farinacius lib. 1. praxis, quæst. 17. num. 15. Item secum Episcopus dispensare potest in iuramento, sicuti potest cum suis subditis, vt tradit Sanchez disp. 3. num. 8. & nos postea dicemus. Ergo non obstante iuramento poterit legislator in constitutione iurata dispensare, dispensato priùs iuramento. Denique iuramentum solùm impedire potest, ne licitè dispensationem concedat; at valorem dispensationis impedire non potest, quia valor dispensationis in lege propria ex voluntate solùm dispensantis pendet.

5 Limitant secundò. Nisi illa constitutio transierit in contractum, & commodum alterius; vt si constitutio facta sit, vt gaudeant immunitate à tributis omnes, qui ad ciuitatem venerint, vel in ea habitauerint, non poterit legislator venientes, vel habitantes legis beneficio priuare. sic Syluest. verbo dispensatio, quæst. 13. num. 19 Sanchez plures referens num. 29. Barbosa num. 8. Addit tamen Sanchez, & Barbosa ex legitima causa superueniente posse tali constitutioni contrauenire legislatorem. Verùm indiget explicatione hæc limitatio: si enim Episcopus, vel alius Princeps animo se obligandi illam constitutionem promulget, absque dubio posita conditione ex parte subditorum obligatus manebit, neque poterit postea resilire, non quia non possit in sua lege dispensare, sed quia non potest dispensare in lege naturali illum obligante seruare contractum initum. At si Princeps noluit, vel non possit se hoc modo obligare: tunc equidem dispensare posset, quia esset dispensatio in propria lege, non in contractu. sic Salas disp. 20. sect. 4. n. 42. lim. 1. Basil. lib. 6. c 5. n. 7.

6 Tertiò limitant: nisi illæ constitutiones à superiore legislatore fuerint confirmatæ. Vt si Episcopales constitutiones confirmet Pontifex, non videtur tunc posse Episcopum in talibus constitutionibus dispensare, quia ex illa confirmatione nouam authoritatem receperunt, & factæ sunt, quasi leges Pontificiæ. Vnde cùm leges Pontificias neque abrogare, neque mutare potest Episcopus, ita neque poterit has à Pontifice confirmatas. sic Boter. de Synod. Episcop part. 1 art. 4. n. 12. Sayrus de censuris, lib. 6. cap. 11. num. 11. Azor lib. 5. cap. 15. quæst. 7. Sanchez disp. 17. n. 30. Barbosa allegat. 34. n. 7. At hæc limitatio vt verum habeat, intelligenda est de vera confirmatione, qua Pontifex velit constitutionem inferioris propriam sibi facere, sæpè enim solùm intendit constitutionem factam approbare, & quasi laudabilem esse iudicare; non autem nouam vim obligandi tribuere. Quod ita præsumendum est, quoties ante approbationem Pontificiam habebat constitutio vim obligandi. nam si nullam habebat, eo quòd non erat lata ab his, qui legem statuere poterant, præsumi debet approbationem Pontificiam extitisse postulatam esse pro vi obligandi. Quapropter tenor confirmationis semper inspiciendus est. sic Salas disp. 20. sect. 3. n. 29 circa finem. Basilius lib. 8. cap. 5. n. 6.

7 Difficultas ergo est, an in legibus superioris non reseruatis expressè habeant inferiores Prælati potestatem dispensandi ex suo officio?

Prima

Prima sententia docet Prælatum inferiorem posse in legibus superioris dispensare, si ei interdictum non sit. sic Anton. 1. part. tit. 17. §. 20. Soto in 4. distinct. 27. quæst. 1. art. 4 §. at quo tandem. Couarr. cap. alma, 1. part §. 7. num. 8. reputat probabile Bonacina disput. 1. de legibus. quæst 1. punct. 1. num. 27. plures adducit Barbosa 2. part. de potestate Episcopi allegat. 33. num. 17. Et probant primò, quia sine hac facultate non possunt inferiores gubernationi consulere; quia non debent pro quocumque casu ad Principem recurrere, esset enim nimis molestum. Ergo censetur illis concessa. Secundò sæpè reseruat superior sibi dispensationem legis à se constitutæ. Ergo cùm non reseruat, censetur illam concedere; aliàs frustra reseruaret, si ex positione tantùm legis reseruata esset. hæc confirmo ex cap. nuper, de sentent. excommunicat. vbi dicitur, cùm Pontifex non reseruat sibi absolutionem excommunicationis, eo ipso censetur inferioribus Prælatis concedere. Ergo idem erit dicendum in dispensatione. Tertiò, quia in votis, & iuramentis inferior dispensat, cùm non interdicitur. Ergo etiam in qualibet lege Ecclesiastica, cuius obligatio inferior est obligatione voti, quæ est ex iure diuino. Quartò in obseruatione festorum, & ieiuniorum dispensant inferiores Prælati, quia non interdicuntur. Ergo etiam in aliis legibus. Denique est ratio à priori, quia quilibet Episcopus in sua diœcesi potest quidquid potest Papa in tota Ecclesia, nisi à Pontifice prohibeatur. sic Victor. relect. de potest. Ecclesia, num. 28. Sanchez plures referens, 1. de matrim. disput. 61. num. 3. Barbosa 2. part. de potestate Episcopi, allegat. 33. num. 7. Est enim pastor ordinarius, cui incumbit regimen suæ diœcesis adæquatè. Ergo dum non limitatur, æquè ac Pontifex habet iurisdictionem, hac enim ratione Confessor ordinarius habet potestatem absoluendi ab omnibus casibus, qui Episcopo, vel Pontifici reseruati non sunt; quia est ordinarius. Ergo idem erit dicendum de Episcopo in dispensationibus concedendis.

8 Nihilominus probabilius existimo nullum inferiorem habere potestatem dispensandi in legibus superioris, nisi superior expresse vel tacitè concedat: sic glossa in cap. cùm singulis, §. fin. verbo canonici, de præbend. in 6. & in cap. in quibusdam de pœnis. Couarr. 4. decret. 2. part. cap. 6. num. 5. Ioan. Gutierrez lib. 1. canon. quæst. cap. 5. n. 10. Basilius lib. 8. cap. 6. num. 1. Suarez lib. 6. de legibus, cap. 14 num. 4. Salas disput. 20. sect. 3. num. 20. Sanchez lib. 8. de matrim. disput. 5. num. 9. & lib. 2. disput. 40. num. 1. Barbosa 2. part. de potestate Episcopi, allegat. 33. num. 18. Bonacina disput. 1. quæst. 2. punct. 1. num. 27 & alij apud ipsos, & colligitur satis ex cap. cùm inferior, de maiorit. & obedient. & ex Clemens. ne Romani, de elect. vbi cauetur inferiorem non posse superioris iura mutare: si autem absque illius consensu tacito, vel expresso dispensationem concedere inferior posset, iam superioris iura sine illius consensu posset mutare. Deinde inferior non potest voluntatem superioris impedire ipso non consentiente; alias esset ipso superiore superior. Ergo non potest concedere dispensationem ipso non consentiente; quia per dispensationem impeditur voluntas superioris intendentis obligare. Neque satisfacis, si dicas ex vi officij tibi hanc potestatem esse concessam, dum non prohiberis, quia aliàs non bene argueret textus in cap. dilectus, de temporibus ordinat. condemnans Episcopum, quòd vno die plures ordines sacros conferret, etiamsi de mandato Metropolitani faceret; quia à iure ei non est permissum. poterat enim replicare, sufficit, quod mihi non sit prohibitum. Adde plures esse irregularitates, & inhabilitates à iure statutas, in quibus nequeunt Episcopi ex proprio munere dispensare, quia non inueniuntur concessæ, etiamsi non inueniantur prohibitæ. Requiritur ergo expressa, vel tacita concessio. Denique etsi glossa in supradicto c. dilectus, verbo, permissa, censeat in criminibus posse Episcopum dispensare, nisi expressè ei prohibeatur. At in cap. at si clerici, § de adulteriis, de iudiciis, cum communi sententia docet in criminibus adulterio maioribus dari non posse dispensationem, eo quod non reperitur concessum; bene tamen in minoribus.

9 Neque obstant argumenta contraria.

Ad primum dico plures esse casus, in quibus conceditur inferioribus potestas dispensandi, quibus sufficienter prouisum est gubernationi, de quibus statim dicemus.

Ad secundum reseruat quidem dispensationem, ne veniat intelligenda in generali concessione.

Ad confirmationem, ex cap. nuper, dico absolutionem excommunicationis concedi, quoties non reseruatur, secus verò dispensatio, quia absolutio non est contra ius, sed potius iuri conformis; ius enim præcipit dispositum absoluere: at dispensatio semper ius violat. Item absolutio ab excommunicatione, & peccatis ad bonum animæ ordinatur, ideoque expediebat facilius concedi, quàm dispensatio. Quapropter non solum Episcopo, sed parocho est concessa, dum non reseruatur; vt constat ex suprad. ca. nuper.

Ad tertium dico dispensationem in votis, & iuramentis non esse dispensationem in lege superioris, quia nullus dispensat, vt manente voto cesset obligatio, sed est remissio materiæ per votum promissæ, quam remissionem possunt omnes Prælati facere nomine Dei, quoties sibi non interdicitur, quia hoc videbatur expedire communi bono, eo quòd frequentissimè occurrat ocasio in his dispensandi.

Ad quartum concedo ex tacita concessione Pontificis consuetudine manifestata habere inferiores Prælatos potestatem dispensandi in obseruatione festorum & ieiunij, eo quòd hi censentur casus satis frequentes.

Ad vltimum nego illud axioma verum esse, Episcopum in sua diœcesi habere eandem potestatem, ac summum Pontificem pro tota Ecclesia, numquam enim Episcopus potuit committere presbytero sacramentum ordinis, aut confirmationis, quod tamen potest Pontifex, neque potuit dispensare in matrimonio rato, neque definire res fidei, canonizare Sanctos, concedere indulgentias absolutè vsque ad plenariam remissionem, instituere censuras, approbare religiones, & alia huiusmodi, solum enim illa propositio habere potest verum in his quæ ad commune regimen spectant, & antequam à Pontifice lex aliqua constituatur. Nam illa lege constituta ex vi illius limitata est inferioris iurisdictio, vt non possit circa illam se intromittere. Adde quoties non conceditur inferiori potestas dispensandi in lege superioris, expressè censetur denegata. nam licèt non denegetur in particulari, denegatur tamen in genere, eo quòd generaliter ius statuat præcepta superioris ab inferioribus obseruanda esse. cap. superbus, cap. cùm inferior, de maior. & obed. & c. 1. de constit.

10 Ex his infertur primò, Episcopum non posse dispensare in legibus Concilij prouincialis, alio modo, quàm potest dispensare in legibus Pontificiis, quia sunt leges superioris. sic Basilius lib. 8. cap. 6. num. 10. Suarez lib. 6. cap. 15. num. 4. & Doctores referendi corollario sequenti. Concilium enim prouinciale superius est quolibet Episcopo, vt constat ex tota dist. 18. & ex cap. saluo, 9 q. 3. & cap. graue nimis, de præbend. Item Concilium prouinciale potest condere leges, quas Episcopi obseruare tenentur, & facere obseruari, vt dicitur cap. sicut olim, de accus. & in Trident. sess. 24. cap. 2. Adde, tempore antiquo Concilium prouinciale potestatem habebat cognoscendi de causis Episcoporum, & illas terminandi, vsque ad definitiuam sententiam. quod est satis clarum Concilium prouinciale semper fuisse quolibet Episcopo superius.

11 Infertur secundo, idem quod dictum est de quolibet Episcopo, dicendum est de Archiepiscopo, qui Concilium prouinciale congregauit, non posse, inquam, dispensare in his legibus, quia hæ leges non sunt leges latæ à solo ipso, sed sunt leges latæ à Concilio superiore illius, sunt enim latæ ab aliis Episcopis per modum vnius, omnes enim habent votum decisiuum. cap. sicut olim, de accus. Item Metropolitanus solum habet potestatem supra alios Episcopos congregandi Concilium: vt constat ex Trident. sess. 24. cap. 2. Deinde, quia ab Archiepiscopo ad Concilium prouinciale datur appellatio, tanquam ab inferiore ad superiorem, vt tradunt gloss. fin. in cap. à collatione, de appellat. in 6. Cardinal. in Clement. 1. § quod etiam in interdictu, num 1. notab. 1. de sentent. excommunicat. vbi Anchar. num. 5 notab. 5. & tradit Nauar. consil. 6 sub tit. de maiorit. & obedient. in nouis, num. 4 Neque obstat Archiepiscopum esse caput Concilij; quia non est caput Concilij quoad iurisdictionem, non enim est in iurisdictione superior ipso Concilio congregato, sed est caput illius quoad vocandum, & congregandum Concilium, & quoad locum sedendi in Concilio, sicut Decanus, & Canonicus senior in Capitulis Ecclesiæ cathedralis. Neque etiam obstat textus in cap. graue, de præbendis, vbi dicitur: Metropolitani delictum superioris iudicio relinquitur ex parte Concilij nuntiandum. Ergo Concilium non est superius Archiepiscopo. Non, inquam, obstat, quia non dicimus Concilium superius esse Archiepiscopo quoad omnes actus, sufficit, si quoad constitutiones ibi ordinatas superius sit, ita vt possit Archiepiscopum compellere ad illarum obseruationem. Adde, etsi Concilium non posset cōpellere Archiepiscopum ad constitutionum obseruationem, propter eius dignitatis reuerentiam, sufficit vt eius subditi compellantur à Concilio, quam compulsionem Archiepiscopus tollere non potest, quia non est Concilio superior: & ita tenet Nauarrus supradicto loco, num. 5. Suarez lib. 6. de legibus, cap 15. à num 5. Thomas Sanchez pluribus exornans lib. 8. disput. 17 num. 36. & 37. Basilius lib 8. cap. 6. num. 11. & 12. Bonacina disput. 1. quæst. 1. punct. 1. num. 14.

PVNCTVM V.

An sint aliqui casus, in quibus inferiores potestatem habeant dispensandi in superioris legibus.

1 *Proponitur primus casus. Cum lex clausula generali dicit, vt dispensari possit.*

2 *Limitant aliqui, vt intelligatur de pœnis, quas alij à legislatore imponere possunt. Sed reiicitur.*

3 *Secundò limitant, ne in constitutione Concilij generalis intelligatur. Sed non probatur limitatio.*
4 *Secundus casus in quo censetur inferioribus commissa facultas, cum materia legis leuis est.*
5 *Tertius, si casus frequentes sint.*
6 *Quartus, quando leges sunt illius prouinciæ propriæ, non aliis communes.*
7 *Quintus, in extraordinario aliquo euentu.*
8 *Hic casus limitatur ab aliquibus: nisi inferior totam illam necessitatem moderata aliqua eleemosyna, vel diligentia supplere possit.*
9 *Sed non approbo limitationem.*
10 *Sextus casus, in quo censetur concessa potestas dispensandi, est, cum est dubium an indigeat dispensatione. Et explicatur de dubio probabili, & negatiuo, quando dispensatio necessaria non est.*
11 *Septimus est, si consuetudine præscribatur inferiores in lege superioris dispensare posse.*
12 *Hæc potestas inferiorum in supradictis casibus ordinaria est. Et inferuntur aliqua notabilia.*
13 *Non pendet hæc potestas à Capitulo.*

1 RESpondeo plures à Doctoribus assignari. Primus est, si generaliter concedatur facultas: hæc autem concedi potest verbis expressis, & de his nulla est dubitatio, vti conceditur in Trident. *sess. 24. cap. 6.* pro casibus occultis etiam Pontifici reseruatis. Potest item concedi verbis aliquo modo dubiis, qualia sunt, si in lege ipsa additur impersonaliter dispensari posse; tunc enim censeo inferioribus concedi facultatem, quia illa verba ad alium præter legislatorem referri debent, ne superflua sint. De legislatore namque dubitari non poterat posse in lege sua dispensare. Ergo illi non est intelligenda commissa facultas. Ergo pro aliis venit intelligenda. Item potestas dispensandi amplè est interpretanda, vt in fine huius disputationis dicemus. Ergo pro aliis à legislatore interpretari debet: & ita tradunt *glossa fin. in cap penult. de pœnis, & in cap postulasti, verbo dispensatur, de clerico excommunicato ministr. & in cap. quisquis, de elect.* Innocent. *in cap. dilectus, de temporibus ordinat.* Felinus *in cap. at si clerici, § de adulteriis, de iudic. n. 1.* innumeros referens Sanchez *lib 8. disp 5. num. 1.* Salas *disp 20. sect 3. n. 21.* Barbosa *2. part. allegat. 33. n. 22.* Suar. *lib. 6. cap. 14 n. 8* Bonacina *disp. 1. q. 2. punct. 1. n. 17. versic. adde Syluest* Basilius *lib. 8. cap. 6. num. 5.* & alij apud ipsos. Neque obstat textus *in cap. cum ex eo, de elect. lib. 6. & cap. 1. de ætate, & qualitate, eodem lib.* vbi concessa facultate dispensandi additur Episcopis, quæ additio videtur superfluere, si vera est doctrina tradita. Non, inquam, obstat, quia sæpè in concessione additur Episcopis, vt omnino dubitatio tollatur, quæ esse potest Episcopis non nominatis. hac enim ratione in Trident. dicitur *sess. 24. cap. 6.* liceat Episcopis dispensare in omnibus irregularitatibus occultis, &c.

2 Hanc doctrinam limitant aliqui, vt intelligatur de pœnis, quas alij à legislatore imponere possunt. Nam si pœnam solus Pontifex imponere possit, solus ipse censebitur habere potestatem relaxandi, quia illius est soluere, cuius est ligare. At hæc limitatio omnino reiicienda est, si ab ipsomet legislatore relaxandi potestas concedatur; quia rationes suprà relatæ omnino pro hoc casu limitant, vt rectè cum aliis notauit Sanchez *disp. 5. n. 4.* Basilius *n. 6.*

3 Secundò limitant, ne intelligatur de constitutione Concilij generalis, sed Pontificij. Nam si sit Concilij generalis, affirmant plures, quos refert Sanchez *n. 4.* non posse inferiorem Prælatum dispensare, nisi claris verbis illi committatur, & docuit Barbosa *2. part. de potestate Episcopi, allegat 83. n. 23 & 14.* Mouentur, quia iam illa verba, quibus permittitur dispensatio in illa constitutione, habere possunt aliquem effectum, quin inferioribus concedatur dispensandi facultas. Primus est, vt si abroganda sit, non sit necesse fieri illius specificam mentionem. Secundus est, vt Pontifex facilius dispensationem concedat. Verùm neque hæc limitatio admittenda est, quia si in illa lege permittitur dispensatio non legislatori, qui tali permissione nō indiget, sed aliis permittenda est. Adde etiam facta hac permissione, indiget conciliaris constitutio expressa illius mentione, vt derogetur, vt ex his, quæ adducit Barbosa suprà, colligi facilè potest. & ita tenent plures referentes Couarr. *cap. alma, 1 part. § 7. n. 8.* Sanchez *lib. 8. disput. 5. num 5.* Basilius *n 6.* Tertiò limitant, vt intelligatur in constitutione ligante subditos, secus si ipsum dispensaturum ligaret. Quæ limitatio admittenda est, ne dicamus in proprio facto, & ad propriam vtilitatem dispensare. Quod est rationi dissonum; & tradit alios referens Sanchez *num. 3.* Basilius *n. 6.* Ex quo venit intelligendus textus *in cap. 2. de bigamis*, vbi cum Episcopo promouenti ad ordines bigamum, dicitur dispensari posse, non quidem ab ipso Episcopo, sed à Pontifice, qui illi depositionis pœnam imposuit.

4 Secundus casus est, si materia legis leuis sit, præsumitur enim legislator inferioribus Principibus potestatē dispensandi concedere. Ratio est, quia esset nimis onerosum ad Principem in minimis recurrere; vel quia in moralibus parum pro nihilo reputatur; vel tandem, quia commissa iurisdictione in minoribus, videntur hæc minora concessa. Et idem est, si lex non obligat ad culpam mortalem, sed solum ad venialem, vel ad nullam, vt contingit in religionibus, quia eo ipso, quod legislator noluit obligationem rigorosam ponere, iudicauit rem tanti momenti non esse, vt dispensatio ipsi maneret reseruata. sic Caietanus *quæst. 97. art. 4.* Emanuel Saa *verbo dispensatio, n. 9.* Salas *disp. 20. sect. 3. num. 22. & 23.* Suarez *lib. 6. cap. 14. n. 9.* Bonacina *disp. 1. quæst. 2. punct. 1. num. 17.* Basilius *lib. 8. cap. 6. num. 7.*

5 Tertius casus est, si casus frequentes sint; quia non est præsumendum legislatorem velle, vt pro ipsis decidendis ad ipsum sit recursus, esset enim nimis onerosa gubernatio, si gubernatores in his potestatem dispensandi non haberent. Vnde in his admitti potest illa vniuersalis propositio, Episcopum posse dispensare in omnibus sibi non prohibitis. Qua ratione diximus habere potestatem dispensandi in votis omnibus, obseruatione festorum, & ieiuniorum. sic Caietan. *2. 2. q. 143. art. 4.* Nauarr *cap 21. num. 21.* Eman. Saa, Salas, Suarez, Bonacina, Basilius *suprà.*

6 Quartus casus est. Quando leges non sunt communes aliis prouinciis, sed propriæ vnius; tunc gubernatori illius prouinciæ censetur data facultas in illis dispensandi. Tum, quia ea, quæ sunt propria alicuius loci, vel communitatis, sunt minus nota Princip. *cap. 1. de constitut. in 6.* Ergo credi potest commissam esse gubernatori proprio, qui pleniorem illius loci habet notitiam. Quia eo ipso, quod dictatur lex pro sola illa prouincia, vel congregatione, censetur induere conditiones legis ab illa prouincia factæ, ac proinde dispensari à gubernatore posse causā intercedente. sic Caietanus *q. 97. art. 4.* Sotus *de iustit. q. 7. art. 3.* Valent. *1. 2. disp. 7. quæst. 5 punct. 9.* Azor *tom 1. lib 5. cap. 15. quæst 7.* Verùm mihi probabilius apparet non inferri illius potestatem dispensandi ex eo solum, quod lex pro illa tantum communitate lata sit; quia lata est absolute à legislatore supremo, neque induit conditiones legis municipalis, siquidem abrogari à gubernatore non potest; sicuti poterat lex ab ipso facta. Item etsi ea, quæ propria sunt alicuius loci, supremo Principi nota satis non sint: at eo ipso, quod legem posuit pro illa communitate, cognouit communitatem indigere illa lege. Ergo etiam potest velle cognoscere, quando egeat dispensatione: aliàs in omni lege vniuersali ex hoc argumento posset inferri quemlibet gubernatorem dispensare posse; quia dispensatio non generalem conuenientiam totius communitatis ligatæ per legem, sed specialem illius, quo cum est dispensandum, attendit; quæ tamen conuenientia supremo Principi minus nota est, quam speciali gubernatori. sic docet Suarez *lib. 6. cap. 14. num. 10.* inclinat Salas *disput. 20. sect. 3. num. 22. & 23.*

7 Quintus casus est, in extraordinario aliquo euentu, quando vrget necessitas dispensandi, éstque periculum in mora, neque facilè ad legislatorem potest recurri: siue lex sit de matrimonio impediendo, vel de aliqua irregularitate, vel de seruatione voti, aut similium. De omnibus his asseritur posse inferiorem dispensare, si vrgeat necessitas; quia tunc ex præsumpta legislatoris voluntate censetur inferiori commissa dispensandi facultas. Negare enim in his casibus potestatem dispensandi, videtur esse contra charitatem, & suaue Ecclesiæ regimen, & commune bonum, quod non est præsumendum. Adde sæpè absolutionem alicuius criminis reseruat Pontifex sibi, præterquam in mortis articulo: & tamen si ad Pontificem recursus non sit, potest Episcopus absolutionem concedere. Ergo ex necessitate vrgenti præsumi potest potestas concessa dispensandi. sic relatis multis docent Thomas Sanchez *lib. 2. disp. 40. n. 3. & lib. 8. disp 6. n. 20.* Salas *disp. 10. sect. 3. n. 25.* Suarez *lib 6. cap. 14. circa finem, n. 10.* Basilius *lib. 8. cap. 6. n. 7.* Bonacina *disp. 1. quæst. 2. punct. 1. n. 17.* Vasquez *disput. 178. cap. 2. num. 16.* Barbosa *2. part. de potest. Episcop. allegat. 33. n. 17. & alleg 15. à n. 3.*

8 Huic casui adhibet Vasquez suprà limitationem, vt intelligatur, nisi tota illa necessitas suppleri possit aliqua moderata eleemosyna, vel diligentia facta ab ipso Episcopo: tunc enim affirmat Vasquez non posse Episcopum dispensare in lege Pontificia, sed debere pauperiem dispensandorum supplere: consentit Bonacina *suprà, punct. 1. circa finem.* Mouentur, quia illa non reputatur necessitas, siquidem ita facilè suppleri potest. Et confirmatur exemplo simplicis Sacerdotis, qui secundùm probabiliorem sententiam non potest periclitanti beneficium absolutionis impendere præsente proprio Sacerdote, vel non petita ab illo prius licentia.

9 At hæc limitatio mihi non probatur, sicuti neque probatur à Thoma Sanchez *lib. 4. summ. cap. 40. n. 39. versic. secundò limitantur.* & Salas *disp. 20. sect. 3 n. 27.* Moueor, quia nullus ex innumeris Doctoribus, qui hanc potestatem inferiori concedunt, huius limitationis meminerunt, praxisque Ecclesiæ illi aduersatur. Item, quia licèt Episcopus supplere suis sumptibus possit necessitatem illorum, quibus concedenda est dispensatio: at non videtur obligatus illam hoc modo supplere, quia

neque

neque obligatur ex virtute misericordiæ, cùm dispensandus non indigeat, (vt suppono) ad sui sustentationem illis sumptibus, neque obligatur ex proprio munere Episcopi; quia munus Episcopi est dispensare cum subditis, quando ipsi necessitate dispensationis vrgentur, non tamen illius munus est impedire necessitatem dispensationis suis sumptibus. Et per hæc soluitur ratio contraria. Ad confirmationem concedo, præsente proprio Sacerdote, non posse simplicem, beneficium absolutionis impendere; quin prius simplici constet nolle Sacerdotem proprium absolutionem concedere, quia vsque tunc non constat absoluendum vrgeri necessitate. At sicut nolente proprio Sacerdote non tenetur simplex pecunia inferre, vt velit, neque si absens sit, tenetur sumptus facere, vt veniat, quia ipsi non incumbit tollere necessitatem, sed solum incumbit posita necessitate absolutionem concedere. Ita in præsenti dicendum est.

10 Sextus casus est, cum dubium est, an casus indigeat dispensatione? Et quidem si dubium sit positiuum, non excludens probabilitatem, certum esse debet posse dispensandum absque dispensatione operari, nulli enim morali periculo se exponit, sequens opinionem probabilem. sic Bonacina *disp.* 1. *q.* 2. *punct.* 1. *n.* 18. & multis relatis Barbosa 2. *part. de potestate Episcopi, allegat.* 35. *n.* 18. At si dubium sit negatiuum, neque valet iudicium probabile efformare tibi dispensationem superuacaneam esse in tali casu; existimat Bonacina suprà, dispensationem petendam esse à Sede Apostolica, ne te exponas periculo faciendi contra legem superioris: & quia praxis ita obtinuit. Ceterùm mihi probabilius apparet; si æquè dubium sit an casus indigeat, vel non indigeat dispensatione, reputandum esse non indigere: quia tunc est præsumptio pro libertate: neque alicui morali periculo faciendi contra legem exponeris; si verò inclines te indigere dispensatione: adhuc existimo te reputari posse non indigere illa, quia non debes censeri lege adstrictus, quousque de lege tibi certò moraliter constet. Concesso tamen gratis in illo dubio tibi esse necessariam dispensationem, existimo Episcopalem sufficere: tum quia non videtur Pontifici reseruatus casus dubius, sed certus: tum quia potestas dispensandi latè est interpretanda: & ita tradit Emanuel Saa *in vtraque editione, verbo dispensatio, n.* 1. Salas reputans probabilem *disp.* 20. *sect.* 3. *num.* 28. Barbosa *suprà n.* 19. & loquentes de voto reseruato tradit Suarez *tom.* 2. *de relig. lib.* 6. *de voto, cap.* 26. *n.* 6. Sanchez *lib.* 4. *in Decalog. cap.* 40. *n.* 16.

11 Septimus casus esse potest, si consuetudine præscribatur inferiorem in lege superioris dispensare. Nam consuetudo legitimè præscripta iurisdictionem concedit, vt constat ex dictis de consuetudine: & traditur *c. cum contingat, de foro competenti,* & aliis ibi per glossam. Ex quo fit parochos, quibus de iure non competit dispensatio, dispensare solere in festorum, & ieiuniorum obseruatione; videbatur enim maximè necessaria illis hæc potestas ob frequentes casus expostulantes hanc dispensationem. sic Sanchez *lib.* 8. *disp.* 9. *num.* 27. Suarez *lib.* 6. *cap* 14 *in fine.* Basilius *cap.* 6. *num.* 8. *lib.* 8. Ad huiusmodi casum reduci potest potestas, quam singuli Episcopi habent pro sua diœcesi dispensandi in legibus Concilij prouincialis. Erat enim maximè expediens hanc illis Concilium facultatem concedere, ne subditi obligati essent pro dispensatione obtinenda ad Pontificem recurrere, vel aliud Concilium prouinciale expectare. sic docuit Suarez *lib.* 6. *cap.* 15. *n.* 7. Bonacina [illegible] *p.* 1. *q.* 2. *punct.* 1. *n.* 14. Neque valet dicere Archiepiscopum [illegible] potestatem habere, quia neque à iure illam habet, cum [illegible] inferior Concilio, sicuti reliqui alij Episcopi. Neque à [illegible] ncilio inuenitur ei aliquo modo specialiter commissa. [illegible] ocirca dicendum est cuilibet Episcoporum pro sua diœcesi [illegible] missam esse. sic Suarez, & Bonacina *suprà*, & multis [illegible] nat Sanchez *disp.* 17. *num.* 35. *& seqq.* & Salas *disput.* 10. [illegible] *num.* 46.

12 Aduerto hanc potestatem inferiorum dispensandi in [illegible] bus supradictis casibus debere dici ordinariam, potius [illegible] delegatam: tum quia conceditur ratione muneris, & [illegible]; tum quia est perpetua, quæ sunt conditiones iurisdi[illegible] ordinariam constituentes, vt tradit glossa *in cap. fin.* [illegible] *ordin.* Felin. *in cap. licèt, eodem tit.* plures referens Couarr. [illegible] *rum, cap.* 20. *n.* 6. *&* 10. Sanchez *lib.* 2. *de matr. disp.* 40. [illegible] uarez *lib.* 6. *cap.* 15. *n.* 1. Basilius *lib.* 8. *cap.* 6. *n.* 9. Ex [illegible] tur primò potestatem, quam habet Legatus ad dis[illegible] m in legibus, & votis, ordinariam esse, quia est anne[illegible] cio, & muneri in perpetuum. Sumitur ex *cap quod* [illegible] *de officio legati,* & tradit Panormitanus *in cap. vlt. de* [illegible] *lib. n.* 5. Speculator *tit. de transactionibus §. consequi-* [illegible] & Basilius *suprà.* Secundò infertur potestatem, quam [illegible] superiores religionum ad dispensandum [illegible] absoluendum, esse etiam ordinariam, [illegible] concessa: sic ex Colle[illegible] est in perpetuum [illegible] Fratrum Minorum, *verbo absolutio ordina-* [illegible] tradit Basilius *suprà n.* 9. [illegible] *dub.* 2. [illegible] delegare. sic Suarez, [illegible] *fine. n.* 27. [illegible] hanc potestantem [illegible] *tom.* 1. *qq. regular q.* 22. *art.* [illegible] Rodriquez

13 Aduerto secundò, hanc potestatem dispensandi concessam Episcopis, & omnibus illis, qui Episcopali gaudent iurisdictione, non pendere à Capitulo in eius vsu. Ratio est, quia nullibi inuenitur apposita talis dependentia, sed potius cum Episcopis conceditur dispensandi facultas, illis absolutè conceditur, nulla facta mentione Capituli, vt constat ex *cap. at si clerici, §. de Adulteriis, de iudic.* & aliis multis à glossa ibi, & Trident. *sess.* 14. *cap.* 7. *& sess.* 24. *cap.* 6. *de reformat.* Adde etiamsi à iure consensus Capituli requisitus esset ad dispensationem (quod non probo) iam consuetudine abrogatum est. sic aliis relatis docet Suarez *lib.* 6. *cap.* 15. *num.* 10. Basilius *lib.* 8. *cap.* 5. *num.* 4. Neque obstat, si dicas in rebus arduis debere Episcopum Capituli consilium expostulare, ex text. *in cap. nouit.* 15. *quæst.* 7 *& cap. quanto, de his, quæ fiunt à Prælato sine consensu Capituli.* Nam, vt supradicti Doctores docent, dispensatio non est ex rebus arduis, quæ huiusmodi consensum, vel consilium requirunt, solum enim consensus Capituli requisitus est quando vellet iure proprio, & indemnitati Ecclesiæ, seu Capituli derogare: quod non est, quando dispensat cum irregulari ad ordines, vel beneficia & alia similia.

Pvnctvm VI.

Qui habeant potestatem dispensandi in pœnis à lege statutis, vel ab homine latis.

1 *Explicatur quæstio.*
2 *Legislator imponens pœnam, & ante patratum delictum, & post illud, dispensare potest.*
3 *Pœnas annexas delicto non possunt inferiores impedire.*
4 *Pœna lege statuta, & quæ executioni mandanda est per iudicem augeri, aut minui non potest ab eo, sine causa.*
5 *Apponuntur tres limitationes superiori doctrinæ.*
6 *Post latam sententiam, & pœnam inflictam nullus iudex inconsulto Principe potest augere, vel minuere pœnam, spectato iure ciuili. Secus iure canonico.*
7 *Hæc potestas competit Capitulo Sede vacante, & omnibus illis, qui Episcopali gaudent potestate.*
8 *Infertur corollarium maximè notandum pro Prælatis religiosorum.*
9 *Limitatur doctrina, dummodo dispensandus pœnitentiam per aliquot dies egerit.*
10 *Prælatus secum dispensare non potest in pœna, quæ illi per sententiam est imposita.*
11 *Item debet fieri dispensatio absque tertij præiudicio.*
12 *Non extenditur hæc potestas ad crimina adulterio maiora.*
13 *Religiosus condemnatus à Rectore, non potest prouincialis renuente Rectore pœnam tollere.*

1 Non est animus per omnes pœnas sigillatim discurrere: esset enim omnes materias morales huic disputationi immiscere. Solum intendo tradere generalem doctrinam dispensationis pro pœnis contractis. Potestas ergo dispensandi, & sumi potest ante pœnam contractam, vel post illius incursionem. Deinde loqui possumus de legislatore imponente illam pœnam, vel de inferiore, aut superiore illius.

2 Dicendum ergo primò est legislatorem supremum qui imposuit, posse dispensare, siue antequam pœnam delinquentibus imposuit, posse dispensare, siue ante patratum delictum, siue post illud cum delinquentibus, ne pœnam à se statutam contrahant, néve contractam retineant; quia dispensat in sua lege, cuius obligatio, & punitio ex voluntate ipsius pendet.

3 Dicendum secundò. Si pœna sit à lege, consuetudine, vel statuto imposita ipso iure pro aliquo delicto, quæque nullam iudicis executionem requirit, nullus inferior legislatore impedire potest, ne committens illud delictum talem pœnam contrahat, tum quia nullibi habetur talem potestatem inferioribus esse datam: tum quia id non erat expediens, cum pœna ante commissum delictum detinet, ne committatur. Quapropter nullus dicet posse Episcopum impedire, ne percutiens clericum contrahat excommunicationem, & homicidium committens irregularitatem: sunt enim hæ pœnæ delicto annexæ nulla indigentes executione. sic communiter Doctores. Neque de his est dubitatio.

4 Dicendum tertiò, quando pœna executioni mandanda est per iudicem, & pœna est à lege statuta, non licet iudici absque causa pœnam minuere, neque augere, bene tamen causa intercedente. Priorem partem probat textus, quem mirabilem dicit Accursius in *§. oportet. in authent. de iudic.* vbi iudex non debet esse lege ipsa clementior: & sumitur ex *cap. de causis de off. deleg. & in c. Licet. & ibi glossa, verbo pœnam pecuniariam, de pœnis, in præfat. de pœnis.* & probat alios referens Tiraquel. *de pœnis, in præfat. n.* 1. Menochius *de arbitr. lib.* 1. *q.* 96. *n.* 10. *& seqq* Farinac *praxi lib.* 1 *tit.* 3. *q.* 17. *n.* 5. Ratio est, quia frustra esset pœna constituta à lege, si iudici absque causa liceret illam minuere, vel remittere: arbitrio enim iudicis factum committitur, non pœna; hæc enim legis authoritati reseruatur, ex *cap. iudices,* 6. *q.* 7 & ex

ex l. si qua pœna, ff. de verborum signific. Posteriorem partem conclusionis, scilicet causa intercedente, posse iudicem pœnam à lege statutam remittere, vel minuere, & aliquando augere, docet innumeros referens Farinac. in praxi quæst. 17. n. 7. Menoch. lib. 1. quæst. 96. n. 14. & seqq. Basilius de Leon lib. 8. de matrim. cap. 7. n. 6. Iulius Clarus quæst. 85. vers. vlterius quæro. & colligitur apertè ex l. etsi seuerior, vbi glossa, & Doctores, C. ex quibus causis, l. hodie, ff. de pœn. l. quid ergo, §. pœna grauior. ff. de his qui notantur infam. cap. quoniam frequenter. § fin. vt lite non contest. cap. at si clerici, §. de adulteriis, de iud. & alibi sæpè. Rationem subdit præ omnibus Farin. quia delicta diuersis circumstantiis, & qualitatibus perpetrantur, pro quarũ diuersitate aliquando fiunt excusabiliora, aliquando grauiora. Expediebat ergo iudici pro grauitate, vel leuitate delicti pœnam temperare, vel augere, siquidem à lege temperari, vel restringi non potuit. Neque inde fit (inquit Farinac.) iudicem esse benigniorem lege, nec contra legem venire, vel ab eius dispositione recedere, sed potius legem seruare, quæ ita vult, atque disponit non solùm in præallegatis iuribus, sed etiam in genere per illam regulam, quod pœna est commensuranda delicto. l. sancimus, C. de pœnis, c. sicut dignum de homicid. c. vt clericorum, de vita, & honestate cleric.

5 Huius conclusionis varias limitationes adducit Farinacius supradict. quæst. 17. per totam, qui omnino videndus est. Tres tamen sunt præcipuè. Prima, vt procedat in maioribus magistratibus, secus in minoribus, qui etiam ex causa non possunt ordinarias pœnas alterare, nisi vel consulto Principe, vel nisi causa cohæreat delicto. sic Farinac. n. 67. Menochius lib. 1. de arbitr. q. 96. n. 18. Iulius Clarus q. 85. sub versic. vlterius quæro Secunda limitatio, vt procedat, nisi statutum expresè prohiberet iudici ne pœnam alteraret, vt in c. inquisitionis, de accusat. in princ. & alibi sæpè, tunc nequit contra legem facere, aliàs frustranea esset prohibitio. sic Farinac num. 68. 69. & 70. Tertia limitatio est in pœnis parti applicandis. Exemplum est in statuto mandante vulnerantem puniri pœna ducentorum, quorum centum fisco, alia verò centum vulnerato applicentur, non poterit isto casu pœnam debitam vulnerato remittere, vel minuere. sic Farinac n. 61. Menochius dict. q. 96. n. 1. & 2. vbi Menochius ampliat doctrinam ad ipsummet Principem, qui si de plenitudine suæ potestatis hanc pœnam remitteret, teneretur de suo proprio supplere, aliàs peccaturum mortaliter, cui consentit Grammat. cons. 34. n. 2. Dominic. Soto lib. 4. de de iustit. quæst. 5. art. 4. quod intelligendum est, quando sine causa remitteret. nam causa subsistente, scilicet publicæ vtilitatis, & bono pacis, optimè potest pœnam hanc delinquentibus remittere, vt optimè relatis aliis, docet Farinacius lib. 1. praxis, tit. 1. q. 6. à num. 22.

6 Dico quartò post latam sententiam, & pœnam inflictam, siue fuerit imposita ad instantiam partis, siue ex officio, attento iure ciuili nullus iudex potest inconsulto Principe pœnam impositam minuere, vel augere, aut aliquo modo tollere, quia data sententia functus est officio suo, nec habet vltrà quid faciat, constat ex l. mortis, §. isto ferè ff. de pœnis, l. iudex postquam ff. de re iudic. & tradit glossa communiter recepta in l. quid ergo, §. pœna grauior, in verbo onerasset, circa princ ff. de his qui notant. infam. Couarr. pract. quæst. c. 15. circa finem, & lib. 2. var. resolut. cap. 9. n. 8. Clarus in practic. § fin. quæst. 85. sub versic. vlterius quæro Farinacius quæst. 17. lib. 1. tit. 3. num. 61 Basilius lib. 8. cap. 7. numer. 7. At attento iure canonico poterit iudex post latam sententiam pœnam minuere, vel aliquo modo in illa dispensare, præcipuè si ex officio in causa processum sit. argument. textus in cap. commiss. §. necnon, de hæret. in 6. & habetur c. at si clerici, § de adulteriis, de iudic. vbi clericum confessum, & conuictum de adulterio, & ob id depositũ ab officio, potest Episcopus peracta pœnitentia restituere. tradit Alciat. ibi n. 2. Tiraquel. de pœnis temperand. causa 53. n. 2. Basil. n. 7. & seqq. Farinac n 61. Man. Rodriq. regul. qq tom. 1. q. 24. art. 18. & alij apud ipsos.

7 Aduertendum tamen est, hanc potestatem competere Capitulo Sede vacante, & omnibus aliis, qui Episcopali potestate gaudent, quales sunt Prælati religionum, respectu suorum religiosorum, quia hi nomine Episcopi veniunt intelligendi: & tradit Man. suprà, col. 1. Sanchez plurea referens lib. 8. disput. 3. à num. 10. præcipuè num. 12. & 13. & lib. 2. summ. cap. 11. numer. 4. & lib. 4. cap. 38. num. 17. Salas de legib. disp. 8. sect. 16.

8 Ex quo fit, si Prelatus alicuius religionis ob furtiuum è monasterio discessum, vel mulieris ibi ingressum, vel fornicationem, aut adulterium ibi, vel foras commissum, condemnet religiosum in priuatione vocis actiuæ, & passiuæ, & inhabilitate ad omnia honoris officia, poterit, si religiosus resipuerit, cum illo misericorditer dispensare, sic docet expressè Man. Rodriquez suprà. Neque obstat, si pœna priuationis, & inhabilitatis apposita per sententiam fuerit, etiam lege aliqua statuta ipso facto, & sub verbis perpetuo, omnino, &c. adhuc poterit Prælatus dispensare, vt relato Abbate, Decio, & Marsilio docet Eman. Rodriq. suprà, q. 24. art. vlt. § secundum argumentum. Basilius de matr. lib. 8. cap. 7. num. 18.

9 Limitanda tamen est hæc quarta conclusio. Primò, vt intelligatur posse Prælatum dispensare cum clerico verbaliter deposito ob adulterium, &c. si pœnitentiam egerit, quia ita cauetur in illo cap. at si clerici. Nam antequam clericus per aliquot dies pœnituerit, non videtur causa adesse dispensationis, nisi fortè à populo expostuletur dispensatio, quia tunc videtur necessariò concedenda, vt tradit Manuel illa quæst. 24 §. aduertendum, fine. eo quod videatur populo necessarius, vel vtilis talis minister: & vtilitas publica honestat dispensationem.

10 Secundò limita non posse Prælatum secum dispensare, si fortè ipse per sententiam priuatus officio sit, aut alia pœna mulctatus, quia licèt possit cum aliis dispensare, non tamen secum in his, quæ iurisdictionem coactiuam, & sententiam concernunt, vt fit in præsenti, aliàs inutilis, & friuola esset sententia si ab ipsomet sententiato tolli posset. sic Basilius cap. 7. n. 17. & probat textus in cap. ideo, 2. quæst. 6. cap. cum inferior, 16. de maior. & obed.

11 Tertiò limita, vt procedat dispensatio absque præiudicio tertij; si enim tertio ius esset quæsitum, non posset ex dispensatione tolli, veluti si pendente accusatione impetrasti beneficium clerici in euentu priuationis, vel post condemnationem illius impetrasti, non poterit Episcopus à te beneficium tollere, & dispesatio ad beneficium clerico delinquenti facta de beneficiis obtinendis debet intelligi, non de habitis, & alteri datis, ex text. in cap quamuis, de rescript. in 6. vbi restitutio alicui concessa intelligitur sine præiudicio tertij in iure quæsito, & ex l. quod si minor 25 §. non semper, ff. de minorib. & tradit Abbas cap. at si clerici, n. 8. Decius n. 155. Sahagun ibi n. 14. Calderin. consil. 12. de rescript. quos omnes refert, & sequitur Basilius lib. 6. de dispensat. cap. 7. num. 13.

12 Quartò limita, vt intelligatur posse Prælatum dispensare in pœna pro adulterio, & minoribus criminibus imposita? secus si pro grauiori crimine imponeretur, constat ex dicto c. at si clerici, §. de adulteriis, de iudic. ibi; De adulteriis verò, & aliis criminibus, quæ sunt minora, potest Episcopus cum clericis post peractam pœnitentiam dispensare. Vbi glossa ait, cum concedatur de minoribus, de maioribus per consequens denegatur. & cap. qualis, 25. distinct. Neque obstat textus in cap. presbyterum. 50. distinct. vbi Episcopus dispensat cum hæretico, quod crimen est longe maius adulterio; quia non dispensat nisi simul cum Inquisitore, & ex speciali commissione illi facta, in c. vt commissi. §. necnon. de hæreticis, in 6. Neque etiam obstat textus in c. si quis presbyter, eadem distinct. quia sacrilegium non reputatur ita graue, & reipublicæ damnosum, sicut adulterium, vt tradit gloss. in supradicto cap. at si clerici. Quocirca iuxta regulam Alexand III. in supradicto cap. at si clerici, potest Episcopus, & quicumque alius Episcopalem iurisdictionem habens, dispensare in pœnis debitis adulterio, fornicationi, stupro, & periurio simplici, & aliis similibus: non tamen poterit in pœnis ob periurium qualificatum, simoniam, incestum, sodomiam, assassinatum; quia hæc inter grauissima crimina reputantur. tradit Man. Rodriquez quæst. 24. art. 18. cum Couarr. 4. decret. 2. part. cap. 6. §. 8. à n. 2. Mandos in praxi signat. §. dispensat cum incestuoso. Salcedo practic. crimin. cap. 86. In his, inquam, pœnis poterunt dispensare, si adsint conditiones requisitæ à Trid. sess. 14. c. 6. de reformat.

13 Dico vltimò pro religiosis specialiter post latam sententiam, & condemnationem factam à iudice ordinario, v. g. à Rectore Conuentus, si velit prouincialis dispensare, vel post latam sententiam à prouinciali, velit generalis, id efficere non poterit renuente iudice ordinario: colligitur ex Trident. sess. 14. cap. 1. de reform. vbi suspensum ab ordinario non potest Metropolitanus, neque alius contra voluntatem ipsius Prælati suspendentis promouere. Ratio est, ne authoritas iudicantis contemnatur à subditis: sic expressè Man. Rodriq. tom. 1. quæst. regul. q. 22. art. 8. vbi aduertit, si condemnans finierit officium suum, posse tunc prouincialem, aut generalem subditum condemnatum à Rectore absoluere, nulla requisita licentia à Rectore moderno, seu ab eo, qui reum condemnauit, quia tunc authoritas Prælati, qui condemnauit non contemnitur, siquidem iam desinit esse Prælatus: quæ erat ratio prohibitionis Concilij.

PVNCTVM VII.

Circa quos dispensatio exerceri possit.

VNo verbo respondere possemus, asserentes necessariò circa subditos exercendam esse, cum enim actus sit iurisdictionis, & superioritatem ex parte dispensantis, & subiectionem ex parte dispensati importat. Et hinc oritur ratio dubitandi.

Quinam possint inducere hanc subiectionem: an idem respectu sui ipsius.

An vagi, & forenses respectu superioris illius loci.

An suffraganei respectu Metropolitani.

An

An religiosi respectu sui Episcopi.
De his ergo sigillatim est dicendum

§. I.

Quilibet superior secum dispensare potest.

1 *De dispensatione indirecta non est dubium.*
2 *Quoad leges, vota iuramenta, probabilius est directa dispensatione posse Prælatum secum dispensare.*
3 *Extenditur doctrina ad Prælatos, religiosos, &c.*
4 *In censuris non potest secum dispensare.*
5 *Probabile est posse in irregularitate, inhabilitate, & depositione ipso iure contractis.*

1 DE dispensatione indirecta nemini potest esse dubium, secum posse superiorem dispensare. Quando enim Prælatus in lege ieiunij, vel festi concederet dispensationem pro tota ciuitate, vel Conuentu; necessariò in illa dispensatione includitur, sicuti includitur, cum distribuit indulgentias pro tota cōmunitate, quia ipse est pars præcipua illius; debet ergo in illa distinctione includi. sic Sotus 4 *distinct. 21. quæst. 1. art. 4. in fine corporis.* Ludouicus Lopez 2. *part. instruct. cap. 5. col. 32.* Suarez *tom. 5. disp. 82. sect. 2. circa finem, & loquens de indulgent. 4. tom. disp. 51. sect. 1. n. 20.* Sanchez *lib. 6. cap. 12. n. 8.* Item nemini esse potest dubium posse alteri vices suas committere, qui dispensationem ei concedat: tum quia *in cap. fin. de pœnitent. & remission.* datur facultas Prælatis exemptis eligendi Confessorem, qui eos absoluat, ne cogantur superiorem absentem adire. Sed hæc ratio est eadem in dispensatione. Ergo. Tum quia congregatio Concilij decreuit facultatem datam Episcopis *sess. 24. c. 6. de reform.* absoluendi, & dispensandi sibi subditos posse cum ipsis Episcopis à Confessario ab illis electo exerceri. Tum denique, quia Prælati non debent esse deterioris conditionis, quàm subditi, qui præ manibus habent, quo cum possint absolui, & dispensari; ipsi verò debeant absentem superiorem quærere. sic docet innumeros referens Sanchez *lib. 8. disput. 3. num. 3. & in Decalog. lib. 2. cap. 11. numer. 11.* Suarez *tom. 5. de censuris, disput. 41. sect. 2. à num. 9.* Garcia *de benefic. part. 11. cap. 10. numer. 139.* Augustin. Barbosa *ad c. Concilij sess. 24. cap. 6.* Basil. de Leon *lib. 8. cap. 4. num. 9.*

2 Solum est dubium de directa dispensatione, an scilicet quilibet Prælatus possit secum dispensare in legibus, votis, iuramentis, irregularitatibus, & aliis pœnis, in quibus possunt cum subditis?

Respondeo, quod ad leges, vota, & iuramenta attinet, probabilius credo superiorem secum dispensare posse, sicuti potest cum suis subditis; est communior sententia, vt multos referentes docent Couarr. *cap. alma, 1. part. §. 1. num. 7.* Sanchez *lib. 8. disp. 3. num. 6. & lib. 4. in Decalog. cap. 37. num. 40.* Salas *disp. 20. sect. 3. difficult. 3. & sect. 12.* Suarez *vbi suprà, de legibus, lib. 6. cap. 12. à num. 8.* Basilius *lib. 8. cap. 4. n. 9.* Bonacina *disp. 1. quæst. 2. punct. 1. num. 9.* & alij apud ipsos. Ratio est, quia neque ex iure naturali, neque ex positiuo repugnat aliquem secum dispensare. Ergo non est negandum superiori. Non, inquam, ex iure naturali, quia si inde repugnaret, id esset, quia dispensatio requirit distinctionem personarum; eo quod actus iurisdictionis, & nemo videtur in se ipsum iurisdictionem posse exercere, & sibi ipsi subiici. Sed ex hoc capite nulla repugnantia, quia iurisdictio, quæ requirit distinctionem personarum, est iurisdictio coactiua, nemo enim à se ipso cogi potest. Item iurisdictio contenciosa, quæ inter partes fieri debet. Item est iurisdictio in actu sententiæ, nemo enim se sententiare, condemnare, vel absoluere in aliqua causa potest. At iurisdictio, quæ in dispensatione exercetur, neque contentiosa, neque condemnatiua, aut absolutiua, sed omnino voluntaria. Ergo non repugnat, vt in se ipsum quis eam exerceat. Explico hanc rationem. Hæc dispensatio potest in lege propria, vel in lege superioris. In lege propria non est propria dispensatio: nemo enim sua lege propriè, & directè ligatur sed ligatur lege naturali dictante non esse recedendum ab obseruatione suæ legis, cùm honestam aliquam causam excusationis non habeat: & posito, quod directè propria lege esset ligatus, facillimo negotio se ab illa soluere posset, nolens obligari, siquidem ex propria eius voluntate obligatio legis pendet. Si verò dispensatio facienda sit in lege superioris, & ex illius commissione, quid obstat superiorem committere suas vices inferiori, vt quoties sibi visum fuerit dispensare cum subditis, vel secum in obligatione legis, id facere possit? Sic etiam non est Prælatus deterioris conditionis censendus esse commissum, ne superiores ... creditur esse ... quam subditi. Et eodem modo dicendum est ... sint, quam subdici. Et eodem modo dicendum est ... nem superiorem ... iuramento: nomine enim Dei obligatio ... solùm quoad ... hæc potestas non ... quibus à Deo ... se ipsos censetur constituti ... sed etiam quoad se ipsos ... Et ... generaliter, ... positiuo nullibi inuenitur prohibitum superiorem non posse secum dispensare in his, quæ potest cum subditis. Quocirca, si alicubi reperiatur prohibitum, ne in se ipsum quis iurisdictionem voluntariam exerceat, id est, in materia ambitiosa, & fraudibus subiecta, non tamen in dispensatione legis, voti, & iuramenti, vt notat ex *cap. per nostras, de iure patronatus.* ibi, *nullus se ingerere debet Ecclesiastica prælationis officiis, & cap. fin. de institutionib.* vbi dicitur eum, qui beneficium conferre potest, non potest se ipsum instituere. Et licèt ibi subdatur ratio, cum inter dantem, & accipientem debeat esse distinctio personarum, non est illa ratio generaliter sumēda, sed in illa materia beneficiorū ob inconueniens maximum, quod esset, si Prælatus beneficiorum distributor sibi ipsi conferret, vt rectè docuit Abbas *suprad. cap. num. 5. & cap. ex litteris, n. 11. & 12. de probationib.* & idem constat ex *Clement. 2. de rebus Eccles. non alienand.* vbi vnio Ecclesiæ alteri facta de consensu Episcopi, & Capituli valet; secus si ipsi Capitulo vnio fieret, eo quod in proprio facto, vt ait glossa, in materia ambitiosa nemo ius sibi dicere posset. In quo sensu explicanda est *lex 1. ff. de authorit. & consens. tutor.* vbi regula iuris est, in rem suam tutorem authorem fieri non posse; & alia plura, quæ traduntur à Gotofredo *ibi, & l. 9. ff. de pactis.* Neque obstat aduersus hanc doctrinam *in c. magnæ, de voto*, vbi laudatur Episcopus Trecensis, eo quod noluit se voti obligatione exemptum iudicare absque consilio Sedis Apostolicæ, cum videatur id posse, eo quod causa voti cessaret, vti glossa ait, *verbo consilio.* Quia nemo iuramentum, vel votum suum debet interpretari. Non, inquam, obstat, quia ibi laudatur, non quia fecit opus necessarium, sed quia fecit opus supererogationis, & maximè decens.

3 Supradicta doctrina extendenda est ad Prælatos religiosos, generales, prouinciales, priores, rectores, & vicerectores, & qui aliorum vices in absentia gerunt; quia hi omnes iurisdictionem habent quasi Episcopalem. sic Sanchez relatis pluribus *disp. 3. n. 9.* Suarez *de legib. cap. 12. num. 12.* Basil. *num. 12.* Salas *sect. 12. n. 105.* & est expressa sententia D. Thom. 2. 2. q. 185. *art. 8.* Et generaliter idem dicendum est de quolibet habente potestatem dispensandi cum aliqua communitate, cuius ipse pars fuerit, censetur & secum posse in eisdem dispensare, ne deterioris conditionis fiat.

4 Dixi Prælatum dispensare posse secum in lege superioris, & in votis, aut iuramentis à se factis, quæ potest cum sibi subditis, nisi expressè prohibeatur. De censuris autem aliter dicendum existimo: si enim censura aliqua ligatus sit, v. g. excommunicatione, suspensione, aut interdicto, non potest nisi medio sacerdote à se electo absolui, quia hæc tolli non possunt nisi absolutione, & absolutio est quædam sententia, quam in seipsum quis exercere non potest. De irregularitate, depositione, & qualibet alia inhabilitate maior est dubitatio, an possit secum dispensationem facere? Et quidem si per sententiam contraxerit, certum est non posse illam à se immediatè, & directè, nec medio aliquo à se electo tollere; quia illam tollere non potest nisi ex commissione imponentis, quam non est præsumendum cōcedere, aliàs frustranea esset eius coactio. Et in hoc sensu verissimum est eius esse soluere, cuius est ligare, *cap. cum inferior, de maior. & obedient.* & ita notauit Basil. de Leon *lib. 8. cap. 6. n. 6. & cap. 7 n. 17.* & satis colligitur ex *cap. at si clerici, de iudic. cap. 2. de bigamis.*

5 At si pœna, & inhabilitas non per sententiam, sed ipso iure incurratur, credo posse Prælatum secum dispensare, sicut potest cum sibi subditis; quia licèt per iurisdictionem coactiuam ligatus fuerit, solui tamen potest, ex iurisdictione voluntaria, & directiua. Item non tam se ipsum soluit, quam soluit superior, qui pœnam imposuit; ipse enim posuit Prælato committere vices suas, vt dispenset in omnibus pœnis, & irregularitatibus tam secum, quam cum sibi subditis. ex qua commissione ipse secum dispensat. Et ita in hoc casu videntur sentire omnes Doctores in princip. huius §. relati. Siquidem absolutè controuertunt, an Prælati secum possint dispensare in omnibus in quibus possunt cum subditis, & specialiter nominant irregularitates, vt videre est in Sanch. *disp. 3. citata, n. 4.* Quare solum in casu, quo lex tantum esset Prælatis lata, & pœna tantum ipsis imposita, censerem restringendam esse potestatem, vt relatis aliis docet Sanch. *disp. 3. num. 3.*

§. II.

An vagi, & forenses possint dispensari à superiore illius loci, in quo de præsenti resident.

1 *De vagis nullibi habentibus domicilium est certum. De forensibus dubium.*
2 *Prima sententia docet dispensari posse, etsi breuissimo spatio commorentur.*
3 *Secunda expostulat, vt illuc confluant animo ibi habitandi.*
4 *Tertia requirit domicilium.*
5 *Qualibet ex his sententiis est probabilis. Placet prima sententia in dispensatione legis municipalis, & communis.*
6 Pro

6 *Pro dispensatione voti, iuramenti, aut alterius singularis impedimenti, non acquiritur sufficiens subiectio ex habitatione transeunte.*

7 *Imò neque ex habitatione diuturna, si domiciliaria non sit.*

1 DE vagis nullibi habentibus domicilium certum est dispensari posse ab eo loci superiore, vbi resident, sicuti & administrari reliqua omnia sacramenta; ratione enim habitationis subduntur, vt benè dicit Sanch. *lib. 3. de matrim. disp. 25. n. 5. & lib. 2. cap. 11. n. 8. & lib. 4. sum cap. 37. n. 31.* Lessius *lib. 2. cap. 40. dub. 18. n. 121.* De forensibus autem res dubia est.

2 In qua re est prima sententia, peregrinos, & forenses, etiamsi breui tempore commorentur, posse à diœcesano illius loci dispensari in legibus, votis, & iuramentis, sicuti possunt reliqui alij subditi sic Basil. *lib. 8. cap. 5. num. 7.* Mouetur, quia peregrini ratione habitationis subduntur legibus illius oppidi, qua transeunt. Ergo non deficit illis subiectio necessaria ad dispensationem obtinendam. Quòd si congregatio Concilij, prout refert Farinac. *sess. 24. Trident. cap. 6.* declarauit forenses, & peregrinos posse absolui ab ordinario loci, quia transeunt, non tamen dispensari non est, quia deficiat iurisdictio, & potestas ad concedendam dispensationem, sed quia regulariter deficit causa requisita. Vnde, si causa adesset, credit dispensari posse.

3 Secunda sententia requirit vt peregrini, & forenses possint dispensari in legibus, votis, iuramentis, & irregularitatibus, vt illò confluant animo ibi habitandi tempore diuturno, qui animus colligitur satis, si illò confluant expediendi alicuius negotij causa, quod breui expediri non potest. Qua ratione dicunt scholasticos Academiæ ab Episcopo illius loci posse dispensari, sicut possunt reliqui. sic docent pluribus relatis Sanchez *lib. 3. de matrim. disp. 23. num. 12. & 13.* Henriquez *lib. 6. de pœnitent. cap. 14. num. 8.* Lessius *lib. 2. cap. 40. dub. 18. num. 121.* Suarez *lib. 2. de diebus festis cap. 14. à num. 6. & seq.* contrarius his, quæ docet *lib. 6. de voto, cap. 11. num. 11.* Man. *1. tom. summ. noua edit. cap. 55. num. 5.* Ratio præcipua est, quia ratione habitationis diuturnæ, præcipuè si conducta sit domus, contrahit quis quasi domicilium, & sortitur forum, ita vt possit ibi de alibi gestis conueniri, vt probat Abbas *cap. quod clericis, num. 5. de foro competenti.* Innocent. aliis relatis *cap. ex parte, n. 1.* eod. tit. & constat ex *l. hæres absens, §. proinde, in fine, ff. de iudic. & l. 1. C. vbi de crimine agi oportet. & ibi glossa, verbo degit. & l. quisquis, C. si certum petatur. & ibi glos. verb. versatur.* Ergo etiam in rebus spiritualibus, quales sunt dispensationes, acquiretur quasi domicilium ex hac diuturna habitatione.

4 Tertia sententia affirmat ad dispensationem obtinendam in legibus, votis, iuramentis, & pœnis contractis necessariò requiri domicilium, neque alio modo subdi potestati dispensandi peregrinum, & forensem. sic docent Abbas. Syluest. Tabiena. Angel. & alij relati à Sanchez *lib. 3. disp. 23. n. 11.* Suarez *lib. 6. de voto, cap. 11. num. 11.* Barbosa *3. part. de potestate Episcopi, allegat. 36. num. 18.* Fauent huic sententiæ plures declarationes Cardinalium, asserentes hunc forensem non esse subditum illius diœcesani, quoad dispensationem obtinendam, benè tamen quoad absolutionem à peccatis, & censuris, quas declarationes refert Garcia *de benefic. 11. part. cap. 10. num. 139.* Ratio est, quia vsque acquirat domicilium, non censetur verè subditus illius, quia non censetur esse illius parochianus; vt enim esset parochianus illius, deberet habitare animo ibi perpetuò manendi, sicuti habitat, vbi habet domicilium; hic enim animus ad acquirendum domicilium requiritur, ex *l. nihil interest, 25. ff. de captiuis, & postlim. reuers.* ibi, *neque enim satis est corpore domum quem redisse, si mente alienus est,* & tradit innumeros referens Sanchez *suprà num. 1.*

5 Quælibet ex his sententiis est satis probabilis: at vt veritas cognoscatur, aliter de dispensatione in lege communi, & aliter in dispensatione in lege municipali, & alterius specialis impedimenti dicendum existimo. Et quidem de dispensatione legis municipalis, & communis affirmo cum prima sententia, dispensari posse forensem à superiore illius loci, sicuti quemlibet alium ciuem, quia ad superiorem illius loci pertinet, vt omnes ibi commorantes leges obseruent. Ergo etiam pertinet causas perpendere, quæ earum obseruationem impediunt, vel excusant. Ergo etiam perpendere ea [illegible] sas, quæ petunt dispensationem. Confirmo. Forensem diximus obligari legibus loci illius, [illegible] transit, ne deformitatem causet. Ergo superior loci illius [illegible] risdictionem habet cogendi illum ad talem obseruationem. Ergo & iurisdictionē, vt possit ex causa obligationem relaxare. Aliàs forensis deterioris conditionis esset quolibet incola, [illegible] quidem esset obligatus legibus, sicut sunt incolæ, & non haberet recursum ad obtinendam dispensationem illarum.

6 De dispensatione autem voti, iuramenti, aut alterius singularis impedimenti, nullo modo credo ex habitatione transeunte acquiri subiectionem sufficientem, vt possit à superiore illius loci dispensari, quia hæc iurisdictio multum pendet ex consuetudine. At hæc consuetudo sufficienter declaratur à congregatione Cardinalium admittente absolutionem propter eius necessitatem, negante tamen dispensationem, quia ita necessaria non est. Ergo non debet admitti. Item ex transeunte habitatione non contrahitur parochia, vt possit parochus illius parochiæ matrimonio forensis assistere. Quod non leuiter colligitur ex *cap. is qui de sepult. in 6.* vbi is, qui habet domicilium in ciuitate, vel castro, quandoque ad villam ruralem se transfert recreationis gratia, vel vt ruralia exerceat, si non electa sepultura decedat, non in Ecclesia dictæ villæ, sed in sua parochiali sepeliri debet. Ecce qua ratione non reputatur parochia ea, in qua breui, & transeunter quis commoratur: & docet multos referens Menochius *vol. 4. consil. 398.* Nauarr. *consil. 6. lib. 4. consil. tit. de clandest. desponsat.* Denique ordinarius illius loci, etsi possit forensibus, & peregrinis breui tempore commorantibus sacramentum Eucharistiæ, & Pœnitentiæ ministrare, id habet ex concessione proprij ordinarij, propter horum sacramentorum necessitatem; secus verò de sacramentis voluntariis dicendum est. Quapropter Basilius, qui affirmabat cum his dispensare posse ordinarium loci, vbi commorantur, subdit id fieri debere vrgente causa, vt si contrahendum esset matrimonium ad restaurationem alicuius damni illati fœminæ, vel ad legitimationem filiorum parente existente in mortis periculo, in quibus casibus concederem eos dispensari posse non ex iurisdictione, quam per se habent ordinarij loci circa forenses ad hoc voluntaria, sed ex præsumpta voluntate suorum ordinariorum.

7 Ex habitatione autem diuturna, si domiciliaris non sit, probabilius credo non sufficere, vt loci illius ordinarius dispensationem concedat. Moueor præcipuè ex declarationibus Cardinalium relatis à Garcia, & Farinac. *suprà,* quæ de hoc casu expressè loquuntur; inquit enim congregatio: Absoluere ordinarius potest ex decreto Trident. in sacramento Pœnitentiæ forensem, qui gerit officium Prætoris, Medici, vel Officialis, qui habet domum, & commoratur in ciuitate, vel diœcesi, & in eis Ecclesiastica sacramenta percipit, non tamen poterit cum eisdem dispensare. Item est alia declaratio: Qui non est subditus Episcopi, puta Medicus, Prætor, & similes cæteri, qui tantùm habitant in ciuitate, hoc decreto comprehenduntur, etiam si commiserint crimina in aliis ciuitatibus. Habita tamen hac distinctione, quòd scilicet possint absolui in sacramento Pœnitentiæ à suis criminibus, non tamen dispensari. Et ita S. D. N. Gregorius XIII. audita relatione Cōgregationis declarauit. Neque obstat dicere non posse dispensare, deficiente causa, secus illa intercedente. Nam vel est causa sufficiens, vt concedatur dispensatio ab habente potestatem, vel non; si non, nullus poterit dispensare, si adest causa, & est ordinarius, sicuti est ordinarius ille, vbi hic forensis habet domicilium, cur non poterit dispensari? Quòd si dicatur vltra causam requisitam ad dispensationem, adesse causam specialem, vt ordinarius illius loci dispenset, tunc ex præsumpta voluntate proprij ordinarij censerem dispensationem esse concedendam non ex propria iurisdictione, vt dixit Suarez. *lib. 6. de voto, cap. 11. fine* & Barbosa *suprà n. 18.* Neque obstat textus *in cap. cùm nullus, de tempor. ordinat. in 6.* vbi dicitur, nullus clericum alienæ parochiæ debeat præter superioris licentiā ordinare. Superior in hoc casu intelligitur, in cuius diœcesi promouendus domiciliū obtinet. Cùm ergo singulariter de sacramento ordinis dicat in hoc casu superiorem debere esse, in cuius diœcesi promouendus domiciliū habet, tacitè censetur ad reliqua sacramenta recipienda, & dispensationes obtinendas superiorē habitationis saltem diuturnæ sufficere. Non, inquam, obstat, quia per illa verba in hoc casu voluit Pontifex distinguere sacramentū ordinis, præcipuè Pœnitētiæ, & Eucharistiæ, circa quorum administrationem ex habitatione etiam transeunte acquiritur iurisdictio. Adde nihil ibi Pontifex de aliorum sacramentorum administratione intendit disponere, sed solùm, quid in administratione ordinis seruandum sit, decidit, alia relinquit dispositioni iuris.

§. III.

Quid dicendum de subditis suffraganeis, an possint à Metropolitano dispensari?

1 *Resoluit non posse.*

2 *Enumerantur casus, in quibus potest.*

1 DIcendum est non posse; quia Metropolitanus non habet in suffraganeos potestatem, nisi in aliquibus casibus à iure concessis, vt dicitur *in cap. pastoralis de officio ordinar.* ibi, *eis tamen exceptis quibusdam articulis nullam habeat potestatem. cap. 1. in princ. de foro competente. lib. 6. cap. de ce, de offic. ordin. & c. nostra, de pœnitent. & remiss.* vbi conceditur tanquam quid speciale posse in suffraganeis Ecclesiis indulgentias concedere. Signum ergo efficax est alia non posse. & ita tradunt ex communi sententia Syluest. *verbo votum, 4. q. 3.* Sayrus *lib. 6. cap. 11. n. 79.* Suarez *lib. 6. c. 10. n. 8.* Barbosa *2. p. de potest. Episc. alleg. 16. fere. num. 20.* Basil. *lib. 8. cap. 5. num. 9.* Thom. Sanchez alios referens *lib. 4. summ. cap. 38. num. 11.*

2 Casus

2 Casus autem, in quibus Archiepiscopus cum suffraganeis subditis dispensare potest, sunt. Primus, si per appellationem ad ipsum causa deuoluta sit, eo quod nolit inferior dispensationem concedere. sic communis sententia *in cap. 1. de officio legati, & cap. duo, de officio ordinar.* Secundus, si inferior requisitus sit in concedenda dispensatione, & ob eam causam impleretur Metropolitani potestas, & iurisdictio, etiamsi legitima appellatio non interueniat, & hanc causam sufficere, vt Archiepiscopo iurisdictio deferatur, videtur docere glossa *in cap. Romana, de supplenda negligentia Prælat.* & Panorm. *in cap. ex frequentibus, de institutione.* At hoc sustinendum non est, nisi causa concedendi dispensationem, sit ita necessaria, vt teneatur suffraganeus illam concedere, idque manifestissimè constet, & notorium sit; tunc enim illa negligentia sic manifesta vicem gerit appellationis, aliàs ad Metropolitanum deferri non poterit iurisdictio. Scio tamen non deficere authores, qui solùm ex eo quod inferior renuat dispensationem concedere, causa dispensandi interueniente, posse Metropolitani auxilium implorari, vt ex misericordia dispenset, vel faciat, vt inferior dispenset. sic docuit Henriquez *lib. 14. de irregular. cap. 18. n. 3.* Auila *de censur. 7. p. disp. 10. dub 6. notab. 2. circa primam concl.* Sanch. illos referens, & sequens *lib. 4. sum. cap. 38. n. 12.* Sed quod diximus tenendum est vt probabilius, scilicet non posse, nisi causa ita necessaria sit, vt malè faciat inferior dispensationem denegans, idque manifestum sit, quia alio modo negligens reputari non potest inferior, vt loco illius Metropolitanus subrogetur. Tertius casus est, dum Metropolitanus visitat, quia tunc videtur esse superior. At tunc non est superior ad dispensandū, sed solum ad absoluendum, *c. fin. de censib. in 6.* Aliàs posset dimissorias concedere, quod communiter reprobatur. sic tradit Suarez *tom. 5. de censur. disp. 41. sect. 2. n. 12. & tom. 2. de relig. lib. 6. de voto, cap. 10. n. 9.* Basil. *lib. 8. cap. 5. n. 11.* Sanch. *n. 14.* Quartus casus est respectu Episcoporum, qui ei suffraganei sunt, quorum comparatione dicitur superior; cum his enim poterit dispensare, non solum dum visitat, sed etiam alio tempore. sic tenet Henriquez *lib. 14. de irregularit. cap. 18. n. 3.* Angel. Anton. Paludan. Sayrus relati à Sanchez *lib. 4. sum. c. 38. n. 16.* quam ipse probabilem reputat, consentit Auila *de censur. 2. p. cap. 7. disp. 1. dub. 10. concl. 3. & p. 7. disp. 10. dub. 6. notab. 2. circa 1. concl.* licèt limitet tempore visitationis. At credo hunc casum admittendum non esse, sicuti neque admittit Suarez *lib. 6. de voto, cap. 11. n. 3.* Basilius *lib. 8. cap. 5. n. 10.* Tum, quia ex iure non constat hæc potestas. tum quia non est necessaria. Nam vel dispensatio concedenda est in legibus Archiepiscopi, & his non ligantur Episcopi, neque illius suffraganei: & sic pro his nulla est dispensatio necessaria, vel concedenda est dispensatio in legibus Pontificiis, & Concilij generalis, & in his æquè omnibus inferioribus est interdicta dispensandi potestas. Quando verò Archiepiscopus cum suis subditis in his dispensare potest, & potest etiam Episcopus cum suis subditis, & secum. Ergo nullo casu hæc potestas necessaria est. Et idem est de votis, iuramentis, & irregularitatibus.

§. IV.

Cum religiosis quinam possint dispensare in votis, iuramentis, & pœnis

1 De religiosis exemptis procedit dubium.
2 Hi religiosi à suis Prælatis possunt dispensari.
3 Ab Episcopo non possunt hi religiosi absque suorum Prælatorum licentia dispensari.
4 Si iniustè hæc licentia negatur, potest religiosus Episcopum adire. Secus si iustè negetur. Et in casu dubio præsumendum est pro superiore.
5 Si non potest Prælatus religiosorum adiri, poterit tunc Episcopus.
6 Limitatur conclusio: nisi religiosus possit adire intra religionem superiorem alium Prælatum.
7 Quando nullus religionis Prælatus cum religioso dispensare potest, potest ipse de licentia sui Prælati Episcopum adire.
8 Ex priuilegio religiosorum omnes possunt de licentia sui Prælati Episcopum adire pro dispensatione obtinenda, tametsi iure communi prohibitum sit.
9 Religiosi & sæculares subiecti Prælatis ordinum militantium, quibus non competit potestas absoluendi, & dispensandi in Tridentino concessa, possunt de licentia suorum Prælatorum adire Episcopum.

1 Loquimur de religiosis exemptis à iurisdictione Episcopi, qualia sunt hodie omnes. nam si aliqui sunt Episcopo subiecti, reputantur ac alij clerici sæculares in ordine ad dispensationem, ita vt nihil in hac parte poterit Prælatus regularis, quia non gaudet iurisdictione quasi Episcopali, ad hanc dispensationem concedendam requirunt. Sic Sanchez *lib. 6. de voto, cap. 10. num. 14. & 15.* Nauarr. *summ. cap. 12. num 75.* Thom. Sanchez *lib. 4. summ. cap. 39 num. 9.*

2 De religiosis ergo exemptis tenendum est posse ab ipsorum Prælatis dispensari, quatenus est ex parte iurisdictionis, quia eam habent respectu suorum religiosorum sicut Episcopus in clericos, docent Sanchez *n. 3.* Nauarr. Suarez, Lessius, & alij plures ab eisdem relati. Quod non solùm de superioribus Prælatis, sed etiam de inferioribus, quales sunt conuentuales Prælati, Rectores, vicerectores, dum rectores absunt, respectu suorum subditorum, quia hi iurisdictionem quasi Episcopalem habent in subditos; cum hac tamen subordinatione, vt possit eorum iurisdictio à superioribus Prælatis limitari. sic Sanch. *lib. 4. summ. cap. 39. num. 5.* Quocirca cùm religiosus subiectionem Prælato amittit, eo ipso Prælatus non poterit vllam cum illo dispensationem exercere, vtpote, quæ in iurisdictione fundatur. Sic non poterit religionis Prælatus dispensare in votis, pœnis, vel aliis inhabilitatibus sui religiosi iam Episcopi, quia exemptus est à iurisdictione religiosa. Similiter non poterit dispensare cum eiecto in perpetuum, quia religio illius iurisdictionem abdicauit, & sic subditur Episcopo, sicut quilibet alius clericus sæcularis. Sanchez *num. 13. & 14.*

3 Difficultas autem est de Episcopo, & Archiepiscopo, an in religiosos exemptos potestatem habeant dispensandi, sicuti habent in sæculares clericos? Et primò tanquam certum tenendum est, absque licentia sui Prælati non posse religiosum ab Episcopo dispensationem vllam impetrare; quia illa exemptio, quam religiosus habet ab Episcopali iurisdictione, non tam est in fauorem ipsius religiosi concessa, quàm in fauorem totius religionis. Nequit ergo pro suo arbitrio sine voluntate Prælati huic priuilegio cedere, & iurisdictioni Episcopali se submittere. Adde hanc renuntiationem cedere in non leue detrimentum religiosi status; esset enim contraria quieti & tranquillitati, & subiectioni debitæ religioso Prælato. non ergo est concedenda. sic Sanch. *lib. 4. summ. cap. 39. n. 27.* Basil. *lib. 8. c. 5. n. 13.*

4 Sed quid si Prælatus regularis nolit, vel non possit subdito dispensationem petitam concedere; poteritne tunc religiosus Episcopum adire?

Respondeo primò si iniustè neget, posse, quia tunc præsumitur Pontifex licentiā concedere, & exemptionem tollere; cùm enim hæc exēptio pro bono religionis, & religiosi concessa sit, nō debet in eorum damnum verti, esset enim non leue dānum tum religioni, tum religioso, si negata iniustè licentia cogeretur religiosus pro dispensatione, vel absolutione obtinenda euagari & Pontificem adire. Debet autem, vt per epikeiam hæc licentia Pontificis præsumatur, constare subdito licentiam à Prælato regulari iniustè negari: nam in casu dubio an iustè, vel iniustè neget, possidet lex exemptionis in fauorem religionis facta, ac proinde non poterit adiri Episcopus. sic Thom. Sanchez *lib. 4. summ. cap. 39. num. 36.* Basil. *lib. 8. cap. 5. num. 14.* Mol. *tom. 4. de iustit. disp. 61. num. 5.*

5 Dico secundò, si non possit Prælatus dispensare cum religioso, eo quòd excommunicatus denuntiatus sit, aut defunctus, aut longè absit, neque est alius, qui eius vices gerat (quod rarò potest contingere) tunc poterit Episcopum religiosus indigens dispensatione adire ob rationem dictam; quia præsumitur Pontifex ob bonum religionis, & religiosi in hac parte exemptionem tollere, sic relato Henriq. Antonin. Syluest. docet Sanchez *num. 35.* Basil. *num. 15.*

6 Vtramque conclusionem limitat Sanchez *num. 38.* cum Mol. *suprà num. 5.* Basilio *num. 15.* vt intelligatur casu quo in Prælato superiore non esset potestas absoluendi, vel dispensandi. nam si hæc esset, debebat religiosus prius ad illum recurrere, quàm ad Episcopum, quia dum intra religionem, remedium quærere potest religiosus, non est censendum Pontificem tollere exemptionem. tum quia id noceret debitæ subditorum subordinationi. tum quia frustranea esset casuum reseruatio facta superiori Prælato, si religiosus adire posset Episcopum pro illius absolutione, & dispensatione, quoties immediatus Prælatus non potest, vel non vult dispensare. Placet mihi hæc limitatio adhibita moderatione, quam Basil. apponit, scilicet, nisi necessitas vrgeat impetrandi dispensationem, & superior Prælatus longè absit, & facilè adiri non possit, cui moderationi non videtur contradicere Sanch & Mol *suprà.*

7 Quòd si nullus religionis Prælatus possit subditum absoluere, vel dispensare, probabilius existimo de licentia sui Prælati posse religiosum adire Episcopum pro absolutione, vel dispensatione obtinenda, quia adire hoc modo Episcopum non obstat priuilegio exemptionis; siquidem præsumi potest fieri ex licentia religionis cuilibet Prælato communicata. Neque etiam obstat bono regimini illius, & debitæ subditorum obedientiæ, cùm ex licentia superioris fiat. Ergo. Adde præsumi posse Pontificem hoc modo priuilegium exemptionis concedere, scilicet, nisi aliter visum fuerit Prælatis expedire. Aliàs in hoc casu deterioris conditionis essent religiosi quolibet sæculari, cùm non possint à suis Prælatis, neque ab Episcopo absolutionem, vel dispensationem impetrare, sicuti possunt sæculares, sed debent necessariò contra institutum euagari, & Sedem Apostolicam adire. Ne ergo hoc inconueniens sequatur, dicendum

dicendum est de licentia sui Prælati posse Episcopum illos absoluere, & dispensare. sic alios referens Auila *de censuris, 2. part. cap. 7. disp. 1. dub. 6.* Henriquez lib. 14. *de irregular. cap. 10. num. vlt. & lib. 6. de pœnitent. cap. 16. num. 8. & lib. 10. de sacrament. ordin. cap. 2c. num. 2.* Suarez *de pœnitent. disp. 30. sect. 2. num. 3.* qui dicit ita esse in praxi receptum, *& tom. 5. de censuris, disp. 41. sect. 2. num. 12.* plures referens Sanchez *lib. 4. summ. cap. 39. num. 32.* Molin. *disput. 61. citata, num.* 4. Basilius de Leon *num.* 16.

8 Aduerto tamen, etsi de iure communi non possent religiosi ex suorum Prælatorum licentia Episcopum adire pro dispensatione obtinenda: at ex priuilegiis à Sede Apostolica concessis rectè possunt. Est enim omnibus ferè religionibus hoc priuilegium concessum, vt testatur Corduba *in compendio priuilegiorum mendicant. in suis addit. verbo absolutio ordinaria quoad fratres*, §. 1. & ex illo tradit Sanchez *n.* 32. Basil. *n.* 18.

9 Aduerto secundò cum Basil. de Leon *illo cap. 5. n.* 21. religiosos, & sæculares subiectos prioribus ordinum militarium, quibus non competit potestas absoluendi, & dispensandi subditos in casibus commissis à Trident. Episcopis, posse de licentia suorum Prælatorum ad Episcopum recurrere, pro dispensatione, vel absolutione obtinenda, quia non debent deterioris conditionis esse aliis sæcularibus. Episcopus autem (inquit Basil.) erit ille, in cuius diœcesi commorantur; aut si nullius diœcesis sint Metropolitanus, tamquam ad ordinarium Metropolis, vel nuntius, qui si potestatem habeat Legati à latere, potest etiam & religiosos quoslibet absoluere, quia est legitimus exemptorum superior, vt bene dicit Sanchez *lib. 4 summ. c. 39. n. 35.* Imò existimat posse hos subditos remitti ad vicinum Episcopum, etiamsi illius diœcesis non sint. Tum quia ista subiectio fit tantummodo ex voluntate Prælati, quoad hunc effectum. Tum etiam, quia nisi fuisset priuilegium exemptionis, ad illum iure communi illi exempti pertinerent.

PVNCTVM VIII.

De Causa requisita ad dispensationem.

DIspensatio esse potest in legibus propriis, & obligationibus inde consurgentibus, vel in legibus superioris. Item causa requiri potest, vt licitè dispensatio concedatur, & vt validè concedatur.

§. I.

Quæ causa requiratur pro dispensatione propriæ legis.

1 *Vt valida dispensatio in propriis legibus fit, nulla causa requiritur.*
2 *Sine causa concedens dispensationem peccat.*
3 *Proponitur obiectio, & soluitur.*
4 *Aliquibus placet hoc peccatum mortale esse.*
5 *Probabilius est esse tantum veniale.*
6 *Quid dicendum de Principe sine causa dispensante.*
7 *Vtens ne dispensatione sine causa data, an peccet? Placet aliquibus venialiter ad minus peccare.*
8 *Probabilius credo nullum committere peccatum.*

1 PRima regula sit, nullam causam requiri, vt validè legislator in propria lege dispenset: sic tenet innumeros referens Salas *disp. 20 sect. 4. num* 37. Sanchez *lib. 8. disp. 17. n.* 24. Suarez *lib. 6. de legibus, cap.* 19 *num.* 6. Basilius *lib. 8. cap.* 14. *n.* 7. Couart. *2. p. de matr. cap. 6. § 9. num.* 8. Ratio est, quia voluntate Principis lex constituitur, & ex illa integrè pendet eius obligatio. Ergo si Princeps velit ab obligatione eximere aliquos, aliis obligatis manentibus, exempti erunt ab obligatione, quod non solum verum est in supremo legislatore, sed etiam in quolibet alio inferiore respectu propriarum legum. Nam ratio facta æquè de omnibus probat. & ita docet Sanchez *illa disp. 17. num.* 27. Salas *sect. 4. num.* 42. Basilius *n.* 7. Quo circa Episcopi, & Archiepiscopi dispensatio in legibus suis, vel Synodi diœcesanæ concessa sine causa valet, etiamsi leges iuramento firmatæ sint, quia esto periurium committat: at dispensatio, vtpote in re propria, & in propria voluntate tenet. Ad de secum posse iuramento dispensare. Deinde est valida dispensatio propriarum legum, esto confirmatæ sint à Pontifice, dummodo confirmatio solum sit approbatiua, non authoritatiua, qua illas leges sibi Pontifex proprias facit, vt notat Salas, & Basilius *suprà.*

2 Secunda regula sit. Legislator dispensationem sine iusta causa concedens peccatum committit, sic D. Thomas communiter receptus *1. 2. quæst. 97. art.* 4. Sanchez *lib. 8. de matrim. disp.* 18. *num.* 3. Salas *disp.* 20. *sect.* 5 *n.* 50. Suarez *lib. 6. de legibus, cap.* 18 *n.* 4. & alij innumeri ab eisdem relati: neque contrarium, vt probabile defendi potest. Et probatur ex *l. 4. in princ. ff. de damno infect.* ibi, *prætorem posse definitum terminum ex causa dare. & ex l. relegati, in fine, ff. de pœnis.* ibi. *Nemo potest commeatum, remeatúmve dare exuli, nisi Imperator ex aliqua causa.* Idem colligitur ex text. *in cap. quod pro remedio, & in cap. necessaria, 1. quæst.* 7. & præcipuè ex Trid. *sess. 23. cap. 1. de reformat. & sess. 24. cap.* 5. loquens de matrimonij impedimentis, *vel nulla*, inquit, *dispensatio detur, vel rarò, idque ex causa, & sess. 25. c. 14.* petitur causa ad dispensandum, & *cap.* 18. dicitur, quod si vrgens, iustáque ratio, maiorque quandoque expostulauerit, cum aliquibus dispensandum esse, id causa cognita, & summa cum maturitate à quibuscumque ad quos dispensatio pertinebit, præstandum est. Et ratio est manifesta, quia si Princeps sine causa ab obligatione legis communis te eximit, inæqualitatem facit, & aliquo modo vitium acceptionis personarum committit, & occasionem aliis præbet querelas efformandi, cum videant se esse sub onere legis, à qua tu sine speciali causa exemptus es: quæ omnia sunt contra rationem. Ergo non potest Princeps, qui debet esse fidelis, & prudens obligationum dispensator, hanc facere inæqualitatem.

3 Neque obstat, si dicas obligationem pendere ex voluntate legislatoris, qui sicut potuit pro libito illam imponere, ita potest eam abrogare, vel dispensare. Quia nunquam potuit absque causa boni communis legem imponere, neque absque illa (vt multi docent) abrogare, neque cum aliquo dispensare, si causa, quæ saltem mediatè cedat in bono commune, non intercedat, quia iure naturæ obligatus bono communi prospicere, cui non satis consuleret, si pro libito ab obligatione legis aliquos eximere posset. Item neque obstat Deum posse pro sola sua voluntate à legum obligatione aliquem eximere, vt dicamus etiam legislatorem humanum idipsum posse. quia voluntas diuina est summa regula bonitatis, quæ tamen non est humana. Item legislator humanus tenetur tam in legis impositione, quam in illius dispensatione bono communi prospicere, quia est dispensator bonorum communium, cui tamen bono Deus non tenetur attendere, sufficit, si bono speciali alicuius prospiciat, quia est dominus omnium. Neque obstat etiam posse Principem tributa sibi debita debitori remittere absque vlla alia causa, præter eius voluntatem, & vt illi beneficiat, vt inde inferas posse à legis obligatione debitorem remittere, quia in remissione tributi debiti habet se Princeps vt priuata persona: ac in exemptione à lege non personam priuatam, sed communem induit. Tandem non obstat plures dispensationes in grauibus prohibitis à Pontifice expostulari, nulla tamen causa assignata, quia licèt non assignetur causa, non tamen sine causa conceduntur; pro causa enim concessionis succedit copiosior eleemosyna à dispensato donata in sumptus publicos, sicuti pro causa concedendi priuilegium Bullæ succedit eleemosyna à quolibet Bullam sumente tributa.

4 Sed inquires, quod peccatum sit dispensationem sine causa concedere? Plures affirmant ex genere suo esse mortale. sic Couarr. *4. decret. 2. part. cap. 6. §. 9. n.* 7. Manuel Rodriquez 1. *part. summ. cap.* 196 *fine. in 2. edit.* Suarez *lib. 6. de legibus cap.* 18. *n.* 17. & alij plures, quos refert Sanchez *lib. 8. disp.* 18. *n.* 6. Mouentur præcipuè ex Trident *sess. 25. cap. 5. de reformat.* vbi grauiter prohibet dispensationem sine causa datam: & ratio assignatur *in dict. sess. 25. cap.* 18. cum dicit, dispensare sine causa nihil aliud esse, quam vnicuique ad leges transgrediendas aditum aperire. Negari enim non potest inde sumi occasionem minoris obseruantiæ.

5 Cæterum verius credo solum esse peccatum veniale ex genere suo, si secludamus scandalum, & damnum notabile aliorum. sic docet Sanchez plures referens. *n.* 7. Salas *disp.* 20. *sect. 5. n.* 55. Valent. *1. 2. disp. 7. quæst. 5. punct. 9. ad finem.* Nauarr. *prælud.* 9 *n.* 11. & *cap.* 12. *n.* 57. Basilius de Leon *lib. 8. cap.* 14. *n.* 4. Ratio est, quia non videtur grauis deformitas partem toti non se conformare. Ergo secluso scandalo, & damno aliorum non est graue peccatum sine causa dispensationem concedere. Quocirca si ex concessa dispensatione sine causa, sumerent dispensati occasionem grauem contemnendi legem; tunc certè teneretur Princeps sub mortali dispensationem talem negare. Et idem est, si graue damnum Ecclesiæ, vel subditis ex tali dispensatione proueniret, & sine dubio proueniret, si cum Sacerdote absque vlla causa dispensaretur in cœlibatu, vel in recitatione continua horarum, vel in pluralitate beneficiorum. Et ex his soluitur fundamentum contrarium. Ideo enim Concilium prohibet grauiter dispensationem sine causa, quia ex illa oriuntur supradicta inconuenientia. Quare in casu, in quo illa sequuntur, erit mortale. Adde inferioribus præcipi grauiter posse, ne dispensationem sine causa concedant, quia hi mortaliter peccant, vt dicemus, eo quod nulla sit dispensatio.

6 Ex his infertur Principem secum sine causa dispensantem in legibus, quas ipse debet ex honestate obseruare, peccare mortaliter, vel venialiter, iuxta diuersas sententias supra relatas, quia iure naturæ tenetur non discordare à subditis sine causa. Quod si dicas, posita secum dispensatione, iam discedit cum causa, obstat, quia hanc dispensationem concedere sibi non potest, & concessam tenetur reuocare. Secundò infertur subditum

ditum petentem dispensationem sine causa peccare eodem genere peccati quo peccat superior illam concedens; quia petit rem intrinsece malam. Contingere autem potest, vt excusetur subditus, si ignorantia inuincibili laboret, & non excusetur superior cognoscens causam non adesse. Et econtra contingere potest, vt excusetur superior putans esse causam, cum tamen subditus non excusetur, qui optimè notauit causam non adesse. sic Suarez *lib. 6. cap. 18. n. 12. & 13.* Basil. de Leon *lib. 8. cap. 14. n. 5.* Cum autem superior cognoscit causam non adfuisse ad dispensandum, dispensationem datam tenetur reuocare, quia semper tenetur consulere, vt subditi vniformiter viuant, & legibus communibus æqualiter obligentur, nisi iusta causa excusans intercedat: sic Basilius *suprà*.

7 Inquires secundò, an vtens dispensatione sine causa à legislatore concessa in propria lege peccet? Aliqui existimant peccare ad minus venialiter, tum quia cooperatur dispensationi iniquæ superioris, illam acceptando, tum quia non se conformat aliis subditis. Tum denique, quia superior ipse vtens tali dispensatione peccaret. Ergo. sic Couarr. *in 4. decret. 2. part. c. 6. §. 9. n. 7.* Ledesma *2. p. 4. q. 17. art. 3. fol. 204. col. 3.* Sanch. *lib. 8. disput. 18. num. 12.* Salas *disp. 20. sect. 6. num. 59.* & alij apud ipsos.

8 At credo satis probabile esse sic vtentem dispensatione valida non peccare, nec venialiter; sic ex communi Canonistarum tradit Emanuel *tom. 1. reg. qq. q. 12. art. 4. summa corona. cap. 1. de cognoscend. peccat. num. 32.* Viuald. *appendice ad candelab. cap. 12. n. 8. & 22.* Nauarr. *cap. 12. n. 57* Basilius de Leon *lib. 8. cap. 14. n. 5.* Suarez *lib. 6. cap. 19. n. 14.* Vasquez *disp. 178. cap. 4.* Salas *n. 60.* & alij plures ab eisdem relati. Et ratio est efficax, quia nec peccat contra legem positiuam, quæ iam non est, neque etiam contra naturalem, quia dispensatus non tenetur ex iure naturæ se aliis conformare; habet enim causam legitimam exemptionis, scilicet dispensationem validam, etiam si illicitè obtentam. In quo est valde diuersa ratio subditi, & superioris. Superior namque vtens dispensatione sibi sine causa in lege concessa, peccat quia tenetur dispensationem reuocare, & potest: at subdito non incumbit tale onus. Neque etiam esse potest peccatum, quia coopecatur dispensationi iniquè à superiore concessæ, quia solum cooperatur, cùm petit, petita iam, & concessa vtitur illa, qui vsus non videtur specialiter esse prohibitus.

§. II.

Quæ causa requiratur pro dispensatione legis superioris.

1 *In lege diuina, & naturali qualibet dispensatio sine causa inualida est.*
2 *Idem est de dispensatione inferioris in lege superioris.*
3 *Aliqui temperant, nisi inferior habeat plenitudinem potestatis. Sed reiicitur.*
4 *Secundò limitant alij, nisi in facultate dispensandi exprimantur nomina eorum quibus dispensatio est concedenda, & non exprimatur causæ cognitio. Sed non admittitur limitatio.*
5 *Tertiò limitant alij, nisi bona fide inferior processerit, existimans adesse causam. Sed non approbatur.*
6 *Inferior dispensans in lege superioris absque causa, mortaliter peccat.*
7 *Non potest certa regula definiri, quæ sit legitima causa dispensandi in legibus superioris.*
8 *Stante iusta causa dispensandi affirmant plures obligatum esse superiorem dispensare.*
9 *Aliquando tenetur dispensationem concedere, aliquando potest negare.*
10 *[illegible]ando hoc contingat.*
11 *[illegible]egatus teneatur ne dispensare, quoties adest causa sufficiens? Sub distinctione respondet Sanchez.*
12 *[illegible]r distinguendum est.*

1 D[illegible]o primò, in lege diuina, seu naturali, quælibet dispensatio facta ab humano legislatore sine causa, inualida est. Qu[illegible]te si Pontifex in voto, iuramento, matrimonio rato, & residenti[illegible] pastorum, sine causa dispenset, nulla erit eius dispensatio. Q[illegible]a non accepit à Deo potestatem dispensandi pro libito, sed n[illegible]sta causa intercedente; alias nō esset potestas in ædificationem, [illegible] sed in destructionem concessa, neque censendus esset dispens[illegible]tor fidelis, & prudens, sed potius imprudens, & infidelis: & c[illegible]a Theologi docent cum D. Thom. *2. 2. q. 88. art. 12.* Canonistæ [illegible]um gl[illegible] *cap. non est, verbo adimplere, de voto.* Vasquez *disp. 1[illegible]8. ca[illegible]* Sanchez *lib. 8. disp. 17. n. 3.* Salas *disp. 20. de l[illegible]8.* [illegible] *n. 17.* Suarez *lib. 6. de voto, cap. 17.* & alij innumeri ab ei[illegible] *n. 50.* [illegible]relati.

2 Dico se[illegible] Dispensatio inferioris in lege superioris inualida est, [illegible] sic absque causa legitima: ita communis sententia pro[illegible] est ex innumeris, quos referunt, & sequuntur Sanch. [illegible] *illa disp. 17. n. 4.* Couarr. *2. p. 4. cap. 6. § 7. n. 11.* Fer[illegible] Castro. Sum. Mor. Pars I.

Salas *disp. 20. de leg. sect. 4. n. 31.* Vasquez *disp. 178. cap. 3. n. 17.* Valent. *disp. 7. q. 5. p. 9.* Basil. *cap. 14. n. 8.* Barbosa *2. p. de potestate Episcopi, alleg. 33. n. 3.* ioan. Sanchez *disp. 54. select. n. 18.* Ratio est, quia non censetur superior potestatem concedere, nisi pro dispensatione rationabili. Ergo inferior aliter dispensans excedit commissionem, & mandatum; & consequenter nulla est eius dispensatio. Ex quo fit dispensationem Episcopi, vel Archiepiscopi, in legibus Concilij prouincialis sine causa datam nullam esse, quia est dispensatio in legibus superioris, vt docet multis relatis Sanchez *disp. 17. n. 36.* Salas *de legib. sect. 4. n. 45.* & nos diximus suprà.

3 Temperant tamen aliqui hanc doctrinam, nisi inferior habeat plenitudinem potestatis à superiore concessam, qualis habeat Legatus à latere in casibus sibi à Pontifice commissis. sic Eman. *in summ. tom. 2. in 2. edit. cap. 24. concl. 3. n. 5.* Quia tunc videtur reputandus, ac ipse legislator, cuius dispensatio absque causa valida est. Sed hæc limitatio meritò reiicitur à Sanchez pluribus relatis, *disp. illa 17. n. 5.* quia non est præsumendum sic concessam esse potestatem, esto possit illam sic concedere; posset enim Pontifex concedere facultatem dispensandi in suis legibus, taliter quod data dispensatio sine causa teneat. sic Salas *disp. 20. sect. 4. n. 32.* est enim dispensatio in re propria.

4 Secundò temperant alij, nisi in potestate dispensandi exprimantur nomina eorum, quibus dispensatio est concedenda, nulla facta mentione cognitionis causæ; quia tunc dispensans censetur merus executor, & præsumere debet committentem certiorem esse factum de dispensationis causis, sic relato Felino, Speculatore, Garibay, docet Sanchez *n. 6.* At licèt hoc sit probabile, mihi tamen probabilius apparet teneri causas dispensationis inuestigare, quia absolutè ipse dispensat. Quòd verò potestatem concedens nullam fecerit mentionem de causarum cognitione, non arguit omittendam esse, cum à iure ipso moneatur dispensans debere causas dispensationis examinare, idque meritò Princeps debebat supponere.

5 Tertiò temperant, nisi bona fide inferior Prælatus procedat, existimans adesse causam legitimam, cum tamen non sit. Quia non est credendum aliam esse Pontificis mentem circa suas leges, & Dei circa suas; siquidem hac ratione scrupulis obuiatur, & conscientiæ securæ redduntur, & gesta à Prælatis firma permanent, quæ omnia rectæ Ecclesiæ gubernationi conducunt. sic docet Sanchez *lib. 8. disput. illa 17. num. 8.* cum Azor *lib. 7. institut. moralium, cap. 29. quæst. 6.* consentit Ioann. Sanchez *in select. disp. 34. num. 39.* At hæc limitatio mihi non probatur. Tum quia ad rectam gubernationem Ecclesiæ non pertinet firmare dispensationes sine causa, sed illas cassare; alias pertineret etiam ad rectam gubernationem, vt quoties dispensandi putarent bona fide nullam sibi dispensationem esse necessariam, validos actus efficerent, nulla adhibita dispensatione, & sic contrahentes bona fide in gradibus prohibitis validè contraherent, quod non est admittendum. Tum quia allegantes superiorem absque legitima causa dispensasse audiuntur, etiam si superior bona fide processerit. Ergo signum est manifestum, bonam fidem dispensantis non firmare dispensationem, & ita tenet illa *sect. 4. n. 37.* Basilius *lib. 8. cap. 14. n. 8.*

6 Dico tertiò. Dispensatio inferioris in lege superioris data sine causa peccatum mortale est, & consequenter illam petens, & vtens peccat mortaliter. Et idem à fortiori est in dispensatione de votis, & iuramentis, & omni iure diuino, & naturali, quia vsurpat alienam iurisdictionem, & facit actum irritum: sic omnes Doctores, vt testatur Salas *disp. 20. de legib. sect. 6. n. 59.* vbi aduertit ex leuitate materiæ aliquando posse esse veniale petere, & concedere talem dispensationem, sicuti esse potest, violatio voti, & cuiuslibet alterius legis sub mortali obligantis.

7 Sed inquires, quæ sit legitima causa ad dispensationem in legibus concedendam?

Respondeo non posse certa regula definiri, sed multum ex arbitrio prudentis pendere, qui ponderare debet qualitatem personarum, ex qua sæpè oritur sufficiens causa dispensationis, eo quod ad commune bonum pertineat personas excellentes gratas habere, vt dixit D. Thomas *2. 2. q. 63. art. 2. ad 2.* & Trident. *sess. 24. c. 5. de reform.* attendere etiam debet pietatem, necessitatem, vtilitatem dispensationis: nam pro maiori, vel minori vtilitate, pietate, & necessitate dispensatio faciliùs concedi potest. Semper tamen dispensatio cedere debet in bonum publicum, quia est actus potestatis publicæ, & iurisdictionis communis. At cum lex pro bono publico statuta sit, pro bono publico est relaxanda, & tradit Panormitanus *in cap. de multa, de præbendis, num. 8.* Sotus *1. de iustit. quæst. 7. art. 3.* & colligitur ex Trident. *sess. 25. cap. 18. de reformat.* Non tamen requiritur, vt causa, ob quam conceditur dispensatio, immediatè bonum commune respiciat, sufficit si mediatè ad illud ordinetur, quatenus bonum particularis personæ in bonum communitatis refertur; expedit enim reipublicæ aliquas gratias, & exemptiones aliquibus facere, vt sic alij excitentur ad bene merendum de republica. Adde legislatori competere singulorum necessitatibus subuenire, quia id communi bono expedit.

expedit. Quocirca sæpè ob inopiam mulieris dispensatur in consanguinitatis impedimento, & ob periculum incontinentiæ in voto castitatis, & ob vitationem maioris mali in aliqua lege; quæ sunt causæ personam singularem attingentes: at mediate ad bonum commune ordinantur. sic aliis relatis docet Sanchez *lib. 8. disp. 19 in princ.* Salas *disp. 20. sect. 8. num. 75.* Basilius *lib. 8. cap. 14. n. 12.* & colligitur latis hæc doctrina ex *cap. requisitu, § nisi rigor, 1 quæst. 7. cap. necesse est, 29. dist. cap. ipsa pietas, 23. quæst. 4. cap. fraternitas, 34. dist.* & Trident. *sess. 25. cap. 18. de reform.*

8. Inquires secundò, an stante iusta causa dispensationis teneatur superior dispensationem concedere, vel possit illam denegare?

Prima sententia affirmat peccare Prælatum, si non dispenset, quoties subest iusta causa dispensandi. glossa *cap. Domino sancto, verbo necesse, 50. dist.* Rebuff. *repetit. cap. postulastis, notab. 3. num. 12.* Syluest. *verbo dispensatio, quæst. 1. in fine.* Rosella *ibi num. 4.* Eman Saa *num. 2.* Armill'a *num. 14.* Ioan Sanchez *in select. disp. 43. n. 8. § præterea.* & alij relati à Thom. Sanchez *lib. 3. de matrim. disp. 10. n. 2.* quámque ipse reputat probabilem, & verè probabilis est. Ratio præcipua est, quia potestas dispensandi commissa est Prælatis in bonum reipublicæ, & subditorum. Ergo si causa iusta adest exercendi hanc potestatem, videtur Prælatus teneri illam exercere; aliàs contra debitum sui muneris faceret. Et confirmo. Ex iustitia distributiua tenetur Prælatus in distributione obligationum communium, & exemptione illarum procedere. Ergo tenetur merita personarum attendere. Ergo si existentibus meritis alicuius, vt eximatur ab onere, & obligatione communi illum non eximat, malè distribuit. Quòd si negata vni exemptione, alteri æqualia merita habenti exemptionem concedat, iam videtur personarum acceptor. Ergo peccat. Non declarat autem hæc sententia quale peccatum sit: at attenta materiæ grauitate videtur dicendum graue esse.

9 Secunda sententia, cui tanquam probabiliori adhæreo, affirmat aliquando teneri Prælatum dispensationem concedere, aliquando non; sed posse illam iustè denegare. tenet Sanchez *suprà*, plures referens *num. 3.* Salas *disp. 20. sect. 7. num. 70.* Suarez *lib. 6. de legib. cap. 18. num. 12.* Basilius *lib. 8. cap. 14 num. 6.* & alij apud ipsos. Prior pars conclusionis, scilicet aliquando dispensationem esse debitam, videtur colligi ex *cap. Domino sancto, 50. distinct.* ibi, *vt necesse sit illos restaurare in loco honoris, qui per pœnitentiam reconciliationem recepisse merentur & ex cap. quanto, in fine, 2. quæst. 4.* & ex Trident. *sess. 24. cap. 1.* vbi prudentiæ, & iudicio ordinarij committitur dispensatio in denuntiationibus, quando est probabilis suspicio matrimonium malitiosè impediri posse. quod iudicium, & prudentia ad eximendam suspicionem videtur exponi illi, non ad negandam, vel concedendam dispensationem cognita suspicione malitiosi impedimenti. Idem etiam colligitur ex *sess. 14. cap. 7.* vbi de occidente in defensionem propriam, excedente tamen moderamen inculpatæ tutelæ, ait Concilium dispensationem ei quòdammodo deberi. Fateor has iuris probationes facilè solui posse. Quod ergo efficaciter hanc conclusionis partem probat, est ratio pro prima sententia facta, potest enim contingere ita vigens causa boni communis, vel specialis alicuius, vt Princeps, cuius officium est hæc omnia respicere, censeatur contra debitum sui muneris procedere, si dispensationem neget; si enim media dispensatione pax reipublicæ obtinetur, & negata destruitur, quia negare potest debere Principem, & reipublicæ gubernatorem dispensationem concedere? Item si dispensandus dispensatione sibi concessa reparat honorem sibi ablatum, quia alia via reparari non potest, vt contingit in fœmina stuprata, quo modo negari absque iniustitia dispensatio potest? Secundam partem conclusionis, scilicet non semper debitam esse, probatur primò, quia sæpè in iure dispensatio vocatur indulgentia. *cap. 1. de statu monach. in 6.* aliquando misericordia *cap. postulasti de clerie communic. ministr.* aliquando gratia *cap. dudum 1. quæst. 7 fine. cap. licet canon, de elect. in 6.* sed indulgentia misericordia, & gratia non sonant debitum. Ergo. Secundò dispensatio deberi potest vel ex aliquo præcepto positiuo, vel naturali. ex præcepto positiuo non semper debita est: nam dispensatio concedenda est à supremo legislatore, tunc certum est ex præcepto positiuo deberi non posse, cùm nullis legibus positiuis humanis arctetur. Si autem ab inferiore concedenda est, sæpè eius voluntati committitur dispensatio, vt in *cap. at si clerici, §. de adulteriis, de iudic.* Ergo. Tertiò quia nec Princeps teneatur ex suo munere dispensationem concedere, si vrgens causa boni communis, aut alicuius particularis intercedat: at sæpè non ita vrget, quin etiam vrgeat ferè æqualiter causa negandæ dispensationis. Ergo in tali casu & poterit concedere dispensationem, & illam denegare, sicuti contingit in ferenda lege. Non enim semper Princeps cùm legem fert, obligabatur illam ferre, poterat enim alia via bono communi prospicere, aliàs quidquid posset facere ex necessitate faceret: contra *leg. quidquid 140. ff. de iudiciis* vbi non quidquid potestati iudicis permittitur, id necessitati iuris subiicitur, & notat glossa *in c. consuluit, verbo gratiam de off. deleg.* Quartò esse potest probabile, adesse causam dispensationis, & non adesse. Ergo in hoc casu non tenetur dispensare superior, etsi possit, quia sequi potest opinionem probabilem.

10 Quòd si inquiras, quando sit debita dispensatio? Vno verbo respondere possum: quoties bono communi, vel speciali grauiter conducit, neque alia causa in contrarium præponderet. sic Doctores pro sententia secunda relati, specialiter Sanchez, Salas, & Suarez: quando autem id conducat, prudentiæ, & iudicio superioris relinquendum est. Adde, quoties in iure denotatur causa ad dispensandum, tenetur inferior posita tali causa dispensare, quia tunc instruitur inferior, cui committitur potestas, quomodò illa debeat vti: sic docent Sanchez *lib. 3. de matrim. disput. 10 num. 6.* Ioan. Sanchez *disput. 43 num. 8. versic. præterea* Suarez *lib. 6 cap. 18. num. 21.* Salas *disp. 20. sect. 7. circa finem*. Quapropter tenetur Episcopus dispensare cum clerico, ne resideat ratione studij, ex *c. cùm ex eo, de elect. in 6.* qu[ia] ibi apponitur hæc causa, ex qua potest dispensari sic relato Ioann. Andr. Decio, Franco docet Sanchez, Suarez, & Salas *suprà*. Item tenetur dispensare in denuntiationibus matrimonij, si probatur adesse suspicionem malitiosi impedimenti. Item in interstitiis, si id vtilitati Ecclesiæ viderit expedire, ob eandem rationem.

11 Ex his infertur quid dicendum sit in delegatis. An, inquam, hi teneantur dispensationem concedere, cùm viderint adesse causam sufficientem? Thomas Sanchez *lib. 4. summ. cap. 54 num. 12.* loquens de voto distinguit inter delegatos habentes priuilegium dispensandi in sui fauorem concessum, vel in fauorem dispensaturi. Et de habentibus priuilegium in sui fauorem, negat teneri dispensationem concedere postulanti, eo quòd nemo teneatur suo priuilegio vti, & sic excusat regulares nolentes dispensationem votorum concedere pœnitentibus; quia ipsi nõ adstringuntur vti suo priuilegio: at si priuilegium concessum sit in fauorem pœnitentis, vt est priuilegium Bullæ, & Iubilæi, affirmat teneri electum Confessarium dispensationem concedere, quia pœnitens petit iure ex priuilegio sibi concessum: consentit quoad hanc secundam partem Aragon. 2. 2. *q. 88. ar. 12.* in dubio quod mouet circa 2. conclus. *fol. 1041.* Viuald. *candelab. sacram. 3 p. cap. 14 n. 58.* Chapeauila *de casib. reseruat. q. 2. diffic 17. fol. 2.* Stunica *de voto, q 5. n. 58.* Sayrus *claui regia lib. 6 cap. 12. num. 18. fine.*

12 At existimo aliter esse in hac parte distinguendum, aut enim loqui possumus de Confessario, antequam pro dispensatione votorum, vel impedimentorum illum eligat, vel facta electione, & ab ipso acceptata: si post factam electionem, & acceptationem deneget tibi Confessarius dispensationem, pro qua obtinenda causam iustam habet, infidelis est, & iniustus quia iam quasi ex iustitia ratione acceptatæ electionis obligatus est concedere. Et hoc siue concedenda sit dispensatio ex priuilegio in tui fauorem concesso, vel in fauorem dispensantis. Quia iam ipse priuilegiatus se ipsum obligauit vti priuilegio suo, eo quòd electionem acceptauerit. Verùm si loquamur antequam ipse Confessarius acceptet electionem sui ad dispensationem concedendam, nullo modo tenetur tibi dispensationem concedere, etiamsi confessionem audiat, quia priuilegium concessum per Bullam non est ad arctandum Confessarium ad dispensationem concedendam, sed est priuilegium concedens facultatem dispensandi Confessori volenti, non renuenti; aliàs quilibet Sacerdos approbatus requisitus per Bullam teneretur confessionem cuiuslibet pœnitentis, qui illum requirit, auscultare. quod est sine fundamento dictum.

Aduerto, aliquando posse delegatum teneri consentire electioni de se factæ, & dispensationem concedere: nempe, si id iudicauerit grauiter bono dispensaturi expedire, eo quòd ab aliis repellitur, & ob repulsam tristatur grauiter, & in periculo peccandi existit. sic Ioan. Sanchez *disp. 14. select. n. 17. circa finem*.

PVNCTVM IX.

An liceat habentibus potestatem dispensandi imponere aliquam mulctam pecuniariam, vel onus personale dispensaturis.

1 *Si dispensatio est in voto, fieri potest. Et idem est quoties ex onere imposito integratur causa dispensationis.*

2 *Causa legitima ad dispensandum interuedente nequit Prælatus, siue inferior, siue superior mulctam imponere: qui defendant.*

3 *Resoluitur in casibus, in quibus debetur dispensatio, non posse mulctam imponi, secus in illis, in quibus denegari potest.*

4 *Inferior non potest sub onere aliquo, & pecuniaria mulcta dispensationem concedere, vt probabilius defenditur.*

5 *Proponitur obiectio, & fit illi satis.*

1 Si dispensatio sit in voto, nemini est dubium id fieri posse, quia tunc dispensans non imponit obligationem, sed ipse dispensandus sibi illam assumit. Item si causa iusta dispensand

andi non intercedit, nisi posita illa mulcta pecuniaria: potest quidem imponi, & ex illius impositione resultat sufficiens causa dispensationis, vt in dispensatione impedimentorum matrimonij fieri solet, & tradit Ledesma 2. *part. 4. quæst. 17. art. 3. in fine.* Suarez *lib. 6. de legibus, cap. 16. in princip. & cap. 18. fine, & tom. 1. de relig. tractat. 3. lib. 4. de simon. cap. 20. num. 11. & 12.*

2 Quare difficultas solum est an causa legitima intercedente possit superior nolle dispensare absolutè, sed sub aliquo onere? Et procedit quæstio tam de Principe supremo, quam de inferiori.

De vtroque negat Ioan. Sanchez *disp. 54. select. n. 40.* Mouetur, quia causa legitima intercedente tenetur superior dispensationem concedere ex vi sui muneris; sed pro exercenda actione debita non potest peti pretium aliquod, neque onus poni. Ergo. Et confirmo. Vel absque impositione illius oneris est causa sufficiens, vt superior legem relaxet, vel non? Si non est sufficiens causa, non est de illo quæstio: si autem absque illius oneris impositione est causa sufficiens, vt legislator dispenset, iniustè videtur grauare dispensandum, cum absque causa onus imponat. Non ergo videtur onus imponendum, nisi pro complemento causæ ad dispensationem necessariæ.

3 Dicendum ergo existimo illis in casibus, in quibus diximus dispensationem debitam esse, nullo modo poterit legislator multam, vel onus aliud tibi renuenti imponere, quia pro actione debita onus imponi non potest. sic Fillineius 2. *tom. tract. 27. c. 7. n. 129.* & in hoc sensu est verum, quod dicit Ioan. Sanchez. At cum dispensatio debita non est, sed potest absque iniustitia negari, poterit, si legislator sit, mulctam pecuniariam, vel aliud onus imponere, aliàs nolle dispensare. sic Suarez *lib. 6. cap. 16. in princ.* vbi testatur esse omnium. Supponit Sanch. *lib. 3. de matr. disp. 10. n. 9.* & videtur satis colligi ex *cap. licèt, de fer.* vbi conceditur, diebus festis posse vacare piscationi haleciæ ita vt post factam capturam Ecclesiis circumpositis, & Christi pauperibus congruam faciant portionem. Et ratio est, quia cum non teneatur suam legem absolutè relaxare, poterit illius obligationem in alia materia subrogare.

4 Quod si dispensans inferior legislatore sit, & in lege superioris tibi concedit dispensationem, probabilius existimo non posse sub onere aliquo, & pecuniaria mulcta illam concedere. sic Sotus 4. *distinct. 28. quæst. 1. art. 2. versic. ex his.* Ludouicus Lopez 1. *part. instruct. de matr. cap. 39. §. sed si quis.* Thom. Sanch. *lib. 3. disp. 10. n. 9. & lib. 8. disp. 14. à num. 2.* Ioan. Sanchez *in select. disp. 54. num. 40.* Probatur, quia ad illud onus, & pecuniariam mulctam obligari non potes ex cōtractu, aliàs redoleret simoniam, si ob dispensationem tibi concessam in lege imponeretur obligatio pretio æstimabilis. Neque etiam ex lege præcedenti obligari potes, quia inferior non valet legem præexistentem ad aliam materiam extendere, neque de nouo legem, aut præceptum imponere. Vnde enim constat talis potestas? Quod si dicatur à legislatore illam habere, eo quod debet præsumi legislatorem concedere potestatem dispensandi in lege, prout melius ipsi videbitur, absolutè, vel mittendo commutationem. Negamus id posse præsumi, aliàs præsumi posset datam esse potestatem inferiori commutandi superioris legem, in aliquod opus pium, quoties viderit subdito conuenientius esse. Quocirca inferiori Prælato solum committitur potestas relaxandi legem causa iusta intercedente: at subrogandi loco illius aliam nullo modo, & in legibus, quæ non ponunt onera subditis, sed ad vitanda aliqua inconuenientia, ad seruandum debitum ordinem feruntur, affirmat Suarez [illegible] *cap. 16. n. 9.* imponi non posse mulctam pecuniariam, & infert pro remittendis denuntiationibus ad matrimonium, interstitiis ad ordines, pro licentia suscipiendi ordines ab Episcopo non posse mulctam pecuniariam imponi; & Concil. Trident. *sess. 24. cap. 1. & sess. 25. cap. 18. & sess. 21. de reform.*

5 Sed obiicies, Prælati inferiores sæpè dispensant in obseruatione festorum, ieiuniorum, imponendo aliquod onus, & pecuniariam mulctam pauperibus, vel fabricæ Ecclesiæ applicandam, iuxta *cap. licèt, de feriis.* Ergo signum est à legislatore supremo commissam illis esse potestatem hoc modo dispensandi.

Respondeo cum Sanchez *lib. 8. de matr. disp. 14. n. 2.* hoc esse signum, qui sententiam probabilem sibi fauentem, & iurisdictionem extendentem, non tamen esse certum commissam illis esse talem potestatem.

Obiicies secundò cui commissa est potestas dispensandi in votis, & iuramentis, commissa est etiam potestas commutandi, eo quod maior sit potestas dispensandi, quam commutandi. potestas enim dispensandi tollit integrè obligationem; potestas verò commutandi ex parte tollit. Ergo. Similiter concessa potestate dispensandi in legibus, censebitur commissa potestas commutandi, quæ minus est.

Respondeo negando consequentiam. Et ratio differentiæ est, quia potestate dispensandi in votis, censetur sub potestate dispensandi includi potestas commutandi vota, tanquam quid minus in maiori: at potestas mutandi leges non potest includi sub potestate dispensandi, quia maius est; maius enim est tollere legem, & aliam denuo imponere, quam solum tollere absolutè, sed non est maius commutare votum, quam votum dispensare, quia licèt commutans tollat antiquum votum, quoad materiam præexistentem subrogat aliam materiam, ob quam votum extenditur ex voluntate ipsius cui est facta commutatio: at in commutatione legis tota subrogatio, non ex voluntate illius, qui est ligatus per legem, sed ex voluntate legislatoris prouenit, eaque de causa maius quid est commutare legem, quam in illa dispensare.

PVNCTVM X.

An asserenti se habere potestatem dispensandi, debeas illi fidem adhibere.

1 *In foro conscientiæ bene potes, non teneris.*
2 *In foro externo nemini est credendum, nisi instrumentum commissionis ostendat.*
3 *Limitatur in his, quæ graue præiudicium generare possunt, secus in his, quæ nullum, vel minimum.*
4 *Asserenti potestatem se habere dispensandi, absoluendi, concedendi indulgentias, credi potest.*
5 *Creditur Episcopo non subditum ordinanti, si dicat in titulo de licentia proprij Episcopi fecisse.*
6 *Item de Pœnitentiario dicente viuæ vocis oraculo sibi concessam esse potestatem absoluendi à reseruatis.*

1 SI sermo sit de foro conscientiæ, fides ei potest adhiberi; experientia enim testatur credi Confessori dicenti se habere potestatem absoluendi, vel dispensandi. sic Sanchez *lib. 8. disp. 17. n. 22.* imò non solum Confessori dicenti se habere potestatem, sed etiam tibi asserenti potestatem, & priuilegium habere, vt absoluaris à reseruatis, vel dispenseris, poterit Confessor credere, quia solum de tuo commodo, vel præiudicio agitur. Neque tamen videris obligatus credere; quia nemo in propria causa censetur testis omni exceptione maior.

2 Si autem loquamur de foro externo, regula generalis est, nemini credendum esse habere potestatem delegatam, nisi instrumentum commissionis ostendat, quia est res facti, quæ non ab ipso, sed ab alio, scilicet à delegante pendet, eaque de causa probanda est, aliàs quilibet priuatus officium iudicis assumere sibi posset: sic multis allegatis docet Menoch. *de arbitr. lib. 1. quæst. 76. præcipuè à num. 8.* Mascard *de probat. concl. 168. à n. 15.* Sanch. *lib. 8. disp. 17. à num. 18.* & probatur satis ex *cap. cum in iure peritus, de off. deleg.* vbi statuitur non credi delegato, nisi de suæ obligationis mandato fidem faciat; quia dum non constat de mandato delegationis, in loco priuati habetur. Quæ ratio probat de quocunque delegato, etiam in magna dignitate constituto, vt relato Decio, Ias. & aliis tradit Menoch. *illo num. 8.*

3 Limitat autem Sanch. *n. 19.* Menoch. *n. 10.* Mascard. *n. 22.* vt intelligatur in his, quæ graue præiudicium generare possunt, secus verò in his, quæ nullum, vel minimum præiudicium afferunt, quia tunc præiudicium inferres assertori, si absque causa ei fidem non adhibeas.

4 Ex qua limitatione infert Sanch. *n. 19.* cum Ias. *repet. l. admonendi, n. 175. de iureiur.* & Gutierr. *lib. 2. qq. canon. cap. 17. fin.* asserenti se habere potestatem dispensandi, absoluendi, concedendi indulgentias credi posse; quia agitur de nullo, vel minimo præiudicio. cautè tamen hæc assertio accipienda est, non enim cuilibet in hac parte credi debet, sed viro timorato, & in dignitate constituto, & de quo præsumi non posset falsum dicere. Tum quia esto hæc potestas nullum, vel minimum præiudicium ordinariis afferat: at affert habenti illum specialem honorem, & authoritatem, ob cuius causam præsumi potest tibi falso arrogare. Non ergo est credendum, nisi probet.

5 Secundò infert Sanchez *n. 20.* credi Episcopo promouenti ad ordines non subditum, si dicat in titulo collationis de licentia proprij ordinarij fecisse: consentit Menoch. *n. 10.* Gutierr. *lib. 2. qq. can. cap. 17. n. pen.* Rebuff. *praxi benef. tit. de forma dimissoriarum, n. 36.* Ratio esse potest, quia illa ordinatio non cedit in modicum præiudicium Episcopi proprij, & in graue damnum Episcopi ordinantis, siquidem manet suspensus. Non ergo præsumi potest mendacium committi. Placet.

6 Tertiò infert Sanchez, & bene, alios referens, *n. 21.* credi summo Pœnitentiario dispensanti in aliquo casu reseruato, si asserat viuæ vocis oraculo sibi concessam esse potestatem, quia non videtur hæc cedere in præiudicium alicuius: si enim dispensatio in alterius præiudicium cederet, credi ei non debet, vt pluribus relatis docet Mascard. *concl. 168. n. 22.*

PVNCTVM XI.

Quæ forma seruanda sit in dispensatione expressa.

1 *Nulla est præscripta forma verborum, sed illa sufficit, quæ mentem dispensantis exprimit.*
2 *Ad valorem dispensationis, cum absenti conceditur, mandatum eius non requiritur.*
3 *Non tamen habet effectum, quousque dispensando innotescat.*
4 *Gratia impetrata valet absque tuo mandato, secus illius acceptatio.*

1 DVpliciter dispensatio concedi potest, tacitè, inquam, vel expressè. Expressam dispensationem voco eam, quæ verbis expressis conceditur. Tacitam, quæ ex signis aliquibus vel factis infertur, & præsumitur.

Nulla est præscripta verborum forma pro dispensatione concedenda, neque ex natura rei, neque ex iure; sed illa erit sufficiens, quæ satis expresserit & voluntatem dispensantis, & effectum dispensationis. Hic autem effectus dispensationis potest & specialiter, & generaliter declarari. Specialiter declaratur, si sumatur specialiter id cuius est dispensatio. Vt si superior diceret: Dispenso tecum in hoc, & illo impedimento, in hac, vel illa irregularitate. Generaliter declaratur, si sub verbis generalibus exprimitur, dicendo, in quacumque irregularitate, vel in quocumque impedimento, quod habeas, tecum dispenso. Qui modus dispensandi sat est ad constituendam dispensationem expressam, vt bene probat Tiraquel. *de legib. connub. gloss. 7. n. 86. & seqq.* Item debet exprimi persona, quia dispensatio, alicuius est dispensatio. Debet, inquam, exprimi, vel exprimendo eius nomen, vel æquiualens. Item non est necessaria scriptura ad hanc expressam dispensationem; sufficit si verbo tenus fiat, vt latè diximus *in disp. de priuileg.* Et ratio pro dispensatione est manifesta: cùm enim dispensatio legis, sit relaxatio obligationis, quam lex inducit, & hæc obligatio ex voluntate pendeat legislatoris, si legislator cessat à voluntate obligandi, tibique manifestat, cessat tibi obligatio legis, & consequenter es in lege dispensatus. Excipiuntur tamen aliqui casus, in quibus ex iure non prodest etiam in foro conscientiæ dispensatio, nisi in scriptis fiat: aliquos enumerat glossa *in cap. 1. §. postquam, de censib. lib. 6. verbo in scriptis.* & Trident. *sess. 25. cap. 5. de reformat.* & nos diximus illo loco de priuilegiis.

2 Deinde ad valorem dispensationis, cùm absenti conceditur, mandatum eius non requiritur, sed ipsi ignoranti concedi potest, quia nullibi habetur necessarium esse mandatum pro gratia, priuilegio, & dispensatione obtinenda. Hæc enim differentia est inter rescripta gratiæ, & iustitiæ, quod rescripta iustitiæ, speciale mandatum requirunt, vt habetur *in cap. nonnulli, §. fin. de rescript. & ibi glossa, & in cap. qui ad agendum, de procuratoribus, in 6.* At rescripta gratiæ nullum mandatum expostulant. Optat enim ius præcidere lites, ideoque ne augeantur, hoc speciale impedimentum apposuit pro rescriptis ad lites, quod in rescriptis gratiæ non procedit. Quapropter *in l. vniuersis. C. de precibus Imperat. offerend.* dicitur rescriptum ab Imperatore concessum validum esse, per quencumque impetratum sit. Neque obstat textus *in cap. innotuit, de elect.* vbi videtur annullatum rescriptum, eo quòd fuerit sine mandato impetratum: inquit enim textus; *cum non ad postulandam dispensationem, sed ad petendam confirmationem ipsius fuerint nuncij destinati.* Quia ibi non annullatur rescriptum, quia fuit concessum sine mandato, sed quia fuit concessum pro confirmatione irritæ electionis, nulla dispensatione facta. Item ibi requirebatur mandatum Capituli, quia agebatur de confirmatione electionis ad ipsum pertinente: non tamen inde infertur requiri mandatum eius, cui gratia confertur, imò potius contrarium non leniter ex illo text. probatur & ita tenet Azor *lib. 5. cap. 23. q. 12.* Suarez cum Rebuff. & Nauar. *lib. 6. cap. 11. n. 5. & 6.* Salas *disp. 20. sect. 14.* Saa *verbo gratia, n. 13.* Petr. Gregor. *in cap. nonnull. verb. absque speciali mandato, de rescript. lib. 2.* Hugolin. *de irregular. cap. 62. num. 5.* Basil. de Leon *lib. 8. de matrim. cap. 15. n. 3.* Thomas Sanchez alios referens *lib. 8. de matrim. disp. 26. num. 4.*

3 Aduerto tamen, etsi dispensatio, gratia, & priuilegium absque tuo mandato impetratum, vel concessum à Principe valorem habeat: non tamen habet effectum, quousque tibi innotescat, & illud acceptes, quia est quædam donatio, quæ per acceptationem completur: & licèt tibi inuito, & renuenti concedi possit, hoc tamen nunquam debet præsumi, nisi id manifestè constet, ne gratiæ Principis vilipendantur. Quapropter semper trahunt secum imbibitam conditionem, si tibi placit, & grata extitit, sic videtur decisum *cap. ad medium, vers. ex parte, de conss. præbend.* & tradunt Suarez, Salas, Basilius, & Sanchez *suprà*. Addde neque expedire Principi dispensationem concedere, nisi petitionibus sit coactus; quia est iuris relaxatio ad quam faciendam non se debet Princeps facilem exhibere. Rodriquez *tom. 1. q. 12. art. 3. regul. 99.* & colligitur ex *l. 4. §. 1. ff. de damno infecto.* Mandos *de resignat. grat. tit. de dispens.* Non tamen inde infertur non posse aliquando absque petitione concedere, si id viderit expedire, vt rectè Suarez *lib. 6. cap. 13. numer. 8.*

4 Aduerto secundò. Quamuis impetrata gratia absque tuo mandato valeat, at acceptatio illius non valet, nisi ex tuo mandato; quia gratiæ valor pendet à concedente præcisè: at acceptatio illius pendet ab ipso, cui gratia confertur, argum. text. *in cap. si tibi absenti, de præbend. in 6.* & notauit ex Petro Gregorio, Basilio *illo cap. 15. n. 3.*

PVNCTVM XII.

Quæ conditiones seruandæ sint in dispensatione tacita.

1 *Quilibet potest tam in suis legibus, quam in legibus superioris hanc dispensationem concedere.*
2 *Cognoscitur hæc tacita dispensatio, si tibi à Prælato mandetur actus, qui sine dispensatione fieri non potest.*
3 *Secundò, si videat te disponi ad operandum contra legem, & non impediat, cum facilè possit.*
4 *Proponitur sententia plurium asserentium taciturnitatem, & dissimulationem Prælati non esse sufficiens signum tacitæ dispensationis.*
5 *Satisfit, & explicatur doctrina.*
6 *Ratihabitio, & præsumptio excusans ab obligatione, non debet subsequi actum, sed antecedere.*

1 OMissis variis dicendi modis, qui à veritate sunt alieni, quid probabilius censeam paucis exponam.

Dicendum ergo est dispensationem tacitam, quæ consistit in ratihabitione, seu præsumptione voluntatis superioris dispensantis, non solum concedi posse à quolibet legislatore respectu suarum legum, sed etiam respectu legum superioris. sic docet plures referens Sanchez *lib. 8. disp. 4. n. 16.* Suarez *lib. 6. cap. 13.* Salas *disp. 20. n. 13. & tom. 5. de censur. disp. 41. sect. 3. in fine.* Basil. *l. 8. de matrim. cap. 15. n. 5.* *sect. 2. n. 8.* Emanuel Saa *verbo dispensatio, n. 12.*

Ratio est, quia pro dispensatione concedenda non est in iure forma aliqua præscripta, sed eo ipso, quo manifestetur voluntas dispensantis, dispensatio habet effectum: at non tantum verbis, sed etiam signis manifestari potest eius voluntas. Ergo dari potest dispensatio tacita?

Neque obstat ad dispensationē requiri notitiam causæ: nam hæc esse potest vel testibus, vel rei notorietate, & illa posita dicimus dari posse dispensationem tacitam. Adde, vt videbimus statim. Satis probabile est causæ cognitione non præmissa validam esse dispensationem, si causa subsistit. Ergo nihil obstat, quominus legislator dispensationem tacitè concedere possit.

2 Difficultas ergo est, quibus signis censeri iure potest Prælatus velle dispensationem concedere: cum enim sit, quæstio de facto, & quæ pendet ex animo Prælati, non est præsumenda, nisi probetur.

Primum signum, & communiter receptum est, si tibi à Prælato præcipiatur, vel concedatur actus, qui sine dispensatione exerceri non potest: tunc enim censetur dispensare; quia non censeri debet Prælatus præcipere, vel concedere ea, quæ illicita sunt, & iure repugnantia. Quapropter, si tibi irregulari dimissorias ad ordines concedit, vel beneficium confert, censetur quidem tecum dispensare illa in parte: & colligitur ex *l. quidam consulebat. 57. fine, ff. de re iudic.* vbi Princeps dignitatem concedens minori, censetur dispensare, vt gesta per ipsum valeant. Debet autem procedere sciens te esse impeditum, alias non erit dispensatio, cum ex ignorantia impedimenti mandatum procedat. sic Rebuff. *in practic. tit. de dispensat. à n. 5.* Salas *disp. 20. sect. 2. n. 8. versic. secundus modus.* Azor *tom. 1. lib. 5. cap. 15. quæst. 10. & vltim.* Nuarr. *prælud. 9. num. 15. & cap. 25 num. 74.* Suarez alios referens *lib. 6. cap. 13. num. 23. & 24.* Sanchez *lib. 8. disp. 4. n. 2. & seqq.* dicens esse communem omnium sententiam in supremo Principe, eamque latè probat. Et idem est de inferioribus in his, in quibus dispensare possunt.

3 Secundum signum tacitæ dispensationis, & præsumptæ voluntatis est, si potens dispensare videat te disponi ad operandum contra legem, & de facto operari, & taceat, nec impediat, cum facile id impedire possit. Quia qui tacet, consentire videtur, ex *reg. iur. 43 in 6.* quæ maximè procedere debet, cum ex officio tenetur non tacere, nisi consentiat. Ratio quare hoc signum videatur sufficere, est, ne præsumatur in superiore delictum, quod sanè esset, si sibi subditum non coërceret, & detineret, cum facile posset, ne legem sine dispensatione transgrederetur. Adde, illa patientia est ratihabitio de præsenti, quæ sufficit ad concedendam iurisdictionem, vt multis allegatis probat Sanchez *lib. 3. disput. 35. num. 10.* Vasquez *tom.*

de pœnitent. q. 93. art. 2. dub. 2. n. 5. Emanuel Saa *verbo Confessor, post n. 31. & verbo consensus, n. 1. & verbo iurisdictio n. 1. & verbo Prælatus, n 4.* Basilius *lib. 5. de matr. c. 29. n. 1. & lib. 8. c. 15 n. 7* & alij innumeri, quos refert, & sequitur Ioan. Sanchez *in select. disp. 44. n. 3.* Ergo multo magis sufficiet ad concedendam legis relaxationem, & ita tenet alios referens Sanchez *lib 8. disput. 4. num. 26.* Salas *disput. 20. de legib. sect. 9. n. 87.* Suarez *lib. 6. cap. 15. num. 21.*

4 Video tamen grauissimos Doctores asserere taciturnitatem præcisè, & dissimulationem, cùm possit à superiore effectus impediri, non esse sufficiens signum concessæ dispensationis: sic glossa, Cardinal. Ancharan. Imola, Bonifacius, Innocentius, Hostiensis, Anton. Panormitanus, Henriquez, Bellameca, Anania, Fel. Socinus senior, Selua, Anton. Gabriel, Menoch. Mayol. & Sayrus locis relatis à Sanchez *lib. 8 de matrim. disp. 4. n. 25.* & à Suarez *lib. 6 de legibus, cap. 13. num. 18.* licèt *num. 21.* maximè in hanc partem inclinet, inquit enim, solam taciturnitatem non sufficere ad præsumendam dispensationem, nisi addantur aliquæ aliæ circumstantiæ, videlicet quòd defectus illius esset vtique, esséque causa sufficiens non petendi expressam dispensationem, & inter dispensatum, & dispensantem esset familiaritas. Mouentur, quia ad dispensationem concedendam requiritur non tam permissiua voluntas, quàm concessiua, siquidem est concessio alicuius priuilegij: at ex taciturnitate, & dissimulatione solùm infertur permissio, non tamen concessio. Quod videtur clarè probari ex text. *cap. super eo, de cognatione spirituali.* ibi, *id in Ecclesia tua dissimulare poteris, ita quòd nec contradicere, nec eum videaris præstare assensum.* Idem colligitur ex *cap. cùm desideres, in responso ad primam quæstionem, de sententia excommunicat.* vbi Episcopus admittens ad diuina excommunicatum, non censetur illum absoluere. Ergo ex taciturnitate, & dissimulatione non infertur dispensatio.

5 Respondetur præcisam taciturnitatem, & dissimulationem non esse sufficiens signum concessæ dispensationis, nisi aliunde etiam constet Prælatum facilè posse effectum impedire: hæc autem facultas, dum non probatur, nullo modo debet præsumi, quia potius stat præsumptio pro permissione facti, quàm pro illius concessione, eo quòd sæpius Prælatus permissiuè se habet, quàm concessiuè; cùm enim sæpè ex subita resistentia, subditi audaciores fiant, ob hoc damnum Prælatus dissimulat, esto non dispenset. Adde, etsi in hac dissimulatione aliquam culpam committeret pusillanimitatis, & negligentiæ, fortè grauiorem faceret, si absque causæ examinatione dispensationem concederet, & ansam non mediocrem pluribus daret transgrediendi legem coram superiore, vt sic superior dispensare cum illis censeretur; quando autem duæ præsumptiones concurrunt, illa præferenda est, in qua minor culpa intercedit, ex *l. si adulterium cum incestu, §. 1. 2 & 3. ff ad legem Iuliam, de adulter.* & in hoc sensu dixit textus *in cap. cùm iam dudum, de præbend.* multa per patientiam esse tolerata, quæ si deferãtur ad iudicium, non subsistunt. Quia non præsumi debet adfuisse superioris consensum, sed permissionem, eo quòd non possit ob inconuenientia facilè expedire, vel id non aduertit. At si subdito constet facilè à superiore impediri posse, & obligationem impediendi aduertisse: tunc certè nescio qua ratione, talis dissimulatio, non sit absoluta concessio: sicuti est, [...]ùm præsente proprio parocho illius subditum absoluis. Et per [...]æc soluitur fundamentum communis sententiæ canonista[...]. Fateor namque præcisam dissimulationem, & taciturnitate[...] non arguere concessionem, maximè, quando in tali con[...]ione sunt non leuia inconuenientia, vt *in supradicto cap. super [...]o,* contingebant. Verùm si constet nullum esse inconue[...]s in concedenda dispensatione, quia causa adest suffici[...]; si Prælatus videat subditum contra legem procedere, [...] impedit, cùm facile possit, & aduertit; tunc certè dissi[...]io erit concessio, ne delictum in superiore, & subdito [...]matur. Ad textum *in cap. cùm desideres,* etsi San[chez l]*ib. 8. disputat. 4. numer. 24.* dicat non præsumi ibi ab[solutio]nem, quia absolutio à censura non potest esse tacita, sed [...]. At longè probabilius est nullam esse pro absolutio[ne ex]communicationis, aut alterius censuræ formam præscri[ptam a]b Ecclesia, vt relatis aliis docet Nauarr. *de pœnitent. di[st. 6] cap. 1. in princip. num. 59. & in comment. de Iubilæo, [notab. 3] n. 8.* Couarr. *cap. alma §. 11. n. 6. & 7.* Suarez *de censur. [disp. 7.] sect. 9. num. 2.* Salas *disp. 20. sect. 9. num. 85.* Quapropter [non ex d]efectu formæ, & signi sufficientis ad exprimendam [absolutio]nem, non præsumitur ibi adfuisse, sed quia noluit Epi[scopus ea]m dare, procedebat enim ex inconsideratione, & ad[uertentia,] qua putabat ob iuramentum præstitum, quòd ex[communic]atus fecerat de obediendo Ecclesiæ mandatis, esse [iam absolu]tum. [...]e [...], etsi pro valore absolutionis ab excom[municatione n]o[n] requiratur vlla forma: at pro licito eius [...] absque vlla causa omitti non debebat, [...] Pontifex Episcopum illum increpasset, quod illum sic excommunicatum communicationem, & præsumptionem voluntatis [...] ratihabitionem, & præsumptionem legis, non de[...] sufficiens est ad deobligationem

bere esse voluntatis futuræ, sed præsentis, & antecedentis actum legi contrarium, quia voluntas futura non est absolutè voluntas, sed erit. Ergo non potest actu te eximere ab obligatione legis, quia non potes eximi ab illius obligatione, nisi actu velit superior te eximere: sicut nec potes obligari lege, ex eo quòd superior voliturus est te obligare, sed ex eo, quòd actu vult.

Neque obstat ex ratihabitione voluntatis futuræ honestari actum aliàs prohibitum, vt contingit secundùm probabilem sententiam in religioso, cui distributio, & acceptatio pecuniæ est prohibita sine licentia superioris, qui si rationabiliter præsumat superiorem non fore inuitum, si ipse accipiat, & distribuat, sed de facto si peteret, concessurum, non peccat. Ergo etiam in dispensatione legis est idem dicendum. Non, inquam, obstat, quia tunc religiosus non facit contra legem sibi per votum impositam, sed potiùs legi satisfacit, & illam exequitur. Lex enim non prohibebat acceptationem, & distributionem pecuniæ absolutè, sed exclusa licentia, taliter quòd formaliter, vel virtualiter distributionem pecuniæ posita licentia concedebat. Vnde licentia non soluit legem, sed legem adimplet: secus dispensatio, quæ est legis vulneratio, quia in lege ipsa non includitur. Ex qua differentia nascitur, quoties à lege præscribitur licentia pro actu faciendo, posse extendi ad licentiam futuram; quia cùm talis licentia non aduersetur legi, debet extendi, quoad fieri possit, ita vt non solùm comprehendat præsentem, sed futuram: at dispensatio, cùm legem vulneret, restringi debet, vt solùm pro dispensatione præsenti sumatur. Quapropter nullo modo fieri potest actus à lege absolutè prohibitus, sub spe futuræ dispensationis, seu sub dispensatione, quæ concederetur, si petita esset, & ita tenet Suarez *lib. 6. cap. 13. num. 20.* Salas *disputat. 20. sect. 2. numer. 8.* Sanchez innumeros referens *lib 8. disp. 4. num. 11. iuncto n. 15.* aduersùs Menoch. *de præsumpt. lib. 2 de præsumpt. 10 num. 23.* Anton. Gabr. *tom. 3. commun. lib. 1. tit. de præsumpt. concl. 8. & 16. num. 15.*

PVNCTVM XIII.

An cognitio causæ debeat præcedere dispensationem faciendam, ita vt dispensatio facta absque præmissa causæ cognitione nulla sit.

1 *Explicatur quæstio. De quo legislatore sit sermo.*
2 *De legislatore in propriis legibus dispensante, valida est dispensatio, absque causa cognitione.*
3 *De inferiore dispensante in legibus superioris plures affirmant validam esse dispensationem absque causa cognitione, si verò causa existit.*
4 *Probabilius est oppositum.*
5 *Quæ cognitio causæ ad licitam saltem dispensationem requiratur? Probabile est debere esse iudicialem.*
6 *Probabilius sufficere, quocunque modo sit.*
7 *Quomodo in foro externo probandum sit adfuisse causam dispensationis.*
8 *Metus proprius testibus probari non potest: benè tamen scientia.*
9 *Clausula, Ex certa scientia, in rescriptis posita, operatur solum quoad causas ibi expressas.*

1 LOqui possumus de legislatore in propriis legibus dispensante, & de illo dispensante in legibus superioris. Item loqui possumus de foro externo, & iudiciali, & de foro conscientiæ.

2 Si de legislatore dispensante in propriis legibus sermo sit, credo dispensationem validam esse absque causæ cognitione, dummodo ipse illam velit concedere. Nunquam tamen sic esse concessam debet præsumi, nisi id manifestis signis demonstretur. Ratio prioris partis est, quia tota obligatio legis pendet à legislatoris voluntate: si ergo ipse absque causæ cognitione eximere te velit ab obligatione, exemptus manebis: & ita multis relatis docet Sanchez *lib. 8. disp. 17. num. 24.* Con. 4. *decretal. 2 p. cap. 6. & 9 num. 8. & seqq.* Azor *tom. 1. lib. 5. cap. 15. quæst. 19.* Salas *disp. 20. sect. 9 in princ* Basil. de Leon *lib. 8 cap. 15. num. 18.* Suarez *lib. 6. cap. 19. num. 6.* & alij innumeri apud ipsos. Ratio verò pro secunda parte est manifesta. quia dispensatio absque causæ cognitione fit temerè. Ergo non debet sic de legislatore præsumi. Quapropter in Trident. *sess. 25. c. 18. de reformat.* dicitur, quòd si vrgens, maiórque ratio quandoque postulauerit, cum aliquibus dispensandum esse, id causa cognita, summáque maturitate, atque gratis, à quibuscunque, ad quos dispensatio pertinebit, erit præstandum; aliteque facta dispensatio subreptitia censetur. Expende verbum, *subreptitia censetur.* quasi semper debeat censeri subreptitia, & præter voluntatem concedentis, dum contrarium non constat.

3 Verùm si de legislatore dispensante in legibus superioris loquamur, plures Doctores affirmãt dispensationem datam absque

absque causæ cognitione validam esse vtroque foro, quousque reuocetur; reuocari tamen posse vel ab ipso concedente, vel à superiore ipsius: ita tenent alios plures referentes Sanchez *lib.8. de matrim. disp 17 num.*11. Salas *disp.* 20. *sect.* 9. *num.* 79. Suarez *lib.6. de legib.cap.*19. *num.*2 Basil. *lib.8.cap* 15. *num.*18. Præcipuum fundamentum est, quia licèt ius ipsum expostulet cognitionem causæ præmitti dispensationi: non tamen constat illam expostulare pro forma, & valore ipsius, sed vt licitè concedatur. Quod non leuiter colligitur: siquidem æquè illa forma pro dispensatione facienda à Prælatis inferioribus, & à supremis Principibus constituitur, vt expendenti iura allegata pro contraria sententia constare potest: at supremi Principes optimè possunt in legibus à se latis absque causæ cognitione validè dispensare. Ergo etiam possunt inferiores. Et probari satis potest ex *cap. nihil, de electione*. vbi de electo, absque causæ cognitione dicitur deiiciendum esse, si indignus sit. Ergo si dignus sit, deiici non debet. Quòd autem sic concessa dispensatio reuocari possit eum à concedente, tum à superiore illius, est communis Doctorum, vt testatur Salas *illa disp.* 20. *sect.* 9. *num* 79 quia est contra ius positiuum, & naturale concessa. Ergo poterit infirmari, & quasi in pristinum statum reduci, si causa reducibilis est. Quod dixi, quia sunt aliqua impedimenta quibus semel sublatis non est in potestate legislatoris ea facere, vt reuiuiscant.

4 Nihilominus probabilius censeo vtroque foro nullam esse dispensationem factam absque causæ cognitione, etiamsi in re causa subsistat. sic docent post alios antiquiores Nauarr. *cap fin num.*4 *de simon.* Azor *tom.*1 *lib.*5 *cap.*15. *quæst.*9. & 10. Couarr. *de matrim.*2. *part.cap.*6. §.9. *num.*12. Sanchez *quæst.*6 *de voto, num.*104. Gutierr. *lib.* 1. *canon. quæst. cap.*19. *num.*5. Menoch. *consil* 15. *num.*15. vbi testatur esse omnium, Barbosa 2. *part. de potest. Episcop. alleg.* 33. *num.*4. & 5. & alij apud ipsos. Probant; quia non videtur facultas dispensandi inferioribus commissa, nisi seruato iuris ordine: at ordo iuris expostulat dispensationem præcedere causæ cognitionem. *cap necesse. cap. dispensationis,* 1. *quæst.*7. & ex Trident. *sess.*24 *cap* 7. *de reformat.* & *sess.* 25. *cap.* 18. *de reformat.* Secundò & præcipuè moueor, quia dispensatio facta sine cognitione causæ, est facta sine causa; quia in tantum causa mouere potest dispensantem, in quantum cognita est: si igitur nulla illius cognitio præcedit, dispensatio non erit data propter illam, & consequenter erit data sine causa Ex qua ratione sentit Suarez loquens de voto, *lib.*6. *c.*27. *n.*7. dispensationem voti factam absque cognitione causæ nullam esse, etiam si in re causa subsistat. quod de omnibus legibus superioris dicere debebat.

Neque obstat fundamentum contrarium. Fateor cognitionem causæ expostulari à Concilio, vt licita sit dispensatio in legislatore dispensante in propria lege: at in inferioribus expostulari pro forma; quia inferiores absque causæ cognitione non possunt dispensare, & consequenter non possunt dispensare, quin causam cognoscant, aliàs dispensatio non nititur illi causæ, si cognita non sit.

5 Sed inquires, an hæc cognitio causæ ad licitè concedendam dispensationem requisita debeat esse iudicialis, vel sufficiat, quocunque modo nota sit dispensanti. Menoch. alios referens, & latè probans *illo consil. n* 15. & 16. iudicialem cognitionem requiri, quia requirit citationem eorum, quorum interest, & terminum datum ad allegandum: aliàs, inquit, non præcedit causæ cognitio.

6 At mihi probabilius est, quocunque modo dispensanti constet de causæ cognitione requisita ad dispensationem, validè dispensare posse. Et in primis, quando causa notoria est, & manifesta, docent ferè omnes Doctores, cum glossa *cap. manifesta,* 2. *quæst.*1 *cap. si quis sine examinatione, dist.* 81. & *cap. fin.* *verbo qui concubinas, dist.* 51. Panormitan. *cap. præterea, num.* 11 *de testibus cogendis*. Sanchez alios referens *lib.*8. *de matrim. disp.*4. *num.* 22. quia id quod est notorium, examinatione non indiget; habetur enim ac si iure esset probatum. Quando autem causa notoria non est, est tamen nota dispensanti, credo licitè dispensantem concedere dispensationem; quia cùm à iure solùm causæ cognitio pro dispensatione requiratur, & hæc cognitio iudicialis, & extraiudicialis esse possit, immeritò ad iudicialem cognitionem restringeretur. Adde cognitionem causæ requiri, vt vitetur temeritas dispensantis, quam omnino vitat, dum sibi de iustificatione causæ constat. & ita docent, relato Sylu. *verbo dispensatio, in fine.* & Bart. *in l. Barbarius, ff. de officio prætoris, n.* 8. Suarez *lib* 6 *c.* 3. *num.*16. Salas *disp.*20. *sect.* 9. *n.*79. *vers. verò quidam* Basil. *lib* 8. *c.*15. *n* 16.

7 Aduerto in foro externo nunquam admitti dispensationem, nisi probetur testibus causam adfuisse legitimam pro illius concessione. Hæc tamen probatio post datam dispensationem superuenire potest, qua facta admittenda erit in illo foro dispensatio. sic Suarez *lib* 6. *cap.* 13. *num.* 16. Basil *lib.*8 *cap* 15. *num.* 16. & 17. Nunquam tamen existimo requiri necessariò, vt ex ipsomet instrumento dispensationis probetur adfuisse causam, aut illius cognitionem: sufficit, si testibus, aut alia via constet; quia & hoc instrumentum amitti potest, & nullibi est statutum hoc loco genere probationis probari posse sic Suarez *lib.* 6. *cap.*13. *in fine*, & pluribus exornat Sanchez *lib.*8. *disp.*4. *n* 5.

8 Neque obstat aliquid motu proprio Principis esse factum, non posse testibus probari, sed solùm assertione Principis dicentis in concessione rescripti motu proprio duci, vt expressè deciditur *cap si motu proprio, de præbendis in* 6. Quominus dicamus certam scientiam, & cognitionem causæ ex assertione tantùm Principis probandam esse. Non, inquam, obstat: nam motus proprius imbibit absolutam negationem, nunquam esse sic concessum expostulatum à Principe: quæ negatio aliunde quàm ex dicto Principis probari nullatenus potest. Quis enim scire potest, si ante hunc, vel alterum annum quis supplicauerit Principi pro concessione facienda? At certa scientia, cùm quid positiuum includat, probari potest aliunde, quàm ex dicto ipsius Principis: sic docet glossa *in suprad. si motu proprio, verbo expressè*. Menoch. alios referens *lib.*2 *præsumpt.* 10. *num.* 7. Masc. *de probat concl.*845 *n* 23. Thom. Sanchez *lib.*8. *disp.*4. *n.*5. Basil. de Leon *lib.*8 *c.*15. *n* 17.

9 Addit insuper Sanchez *num.*6. Menoch *num* 3. & Felin. *cap. cùm inter, num.*5. *vers. intellige. de exception.* & Basil. *num.*17. clausulam appositam, Ex certa scientia, in rescripto dispensationis solùm operari quoad expressas causas, non tamen operari quoad extrinseca, quæ in rescripto expressa non sunt; quæ enim ibi non exprimuntur, quomodo potest intelligi à Principe esse cognita; ipse enim nequit omnia vitia dispensati nota habere, quod maximè verum habet in supremo Principe, iuxta *cap.* 1. *de constitutionibus*, *in* 6. qui nec tenetur, nec potest facta subditorum nosse; secus verò dicendum fortè esset de Episcopo, aut Prælatis particularibus, quibus obligatio inest subditorum vitam examinare, & eorum facta crebrò prospicere, qui si dicant se ex certa scientia dispensare, videntur dispensare ex notitia, & scientia omnium impedimentorum, quæ subdito poterant obstare dispensationi. sic Suarez *lib.* 6. *cap.*13. *n.*24. cum Abbate ex *cap. innotuit, de elect. num.*9. per textum, & glossam *ibi*.

PVNCTVM XIV.

An credi debeat Prælato dispensanti præmisisse dispensationi causæ cognitionem, præcipuè, si id affirmet.

1 *In foro conscientiæ optimè ei potest credi.*
2 *In foro externo si in propria lege dispenset. At si causam ex facto aliena pendentem alleget ad dispensandum, tametsi præsumptionem faciat, datur probatio in contrarium.*
3 *In dispensatione legis superioris credendum est asserenti causam habuisse dispensandi, donec contrarium probetur.*
4 *Debet tamen declarare saltem in genere, se habuisse causam, aliàs probabilius est non esse credendum causam adesse.*

1 BReuiter dicendum est, si pro foro conscientiæ loquamur, dum tibi contrarium non constet, credere potes Prælatum dispensantem causam legitimam dispensandi habuisse, & cognouisse; quia delictum nunquam debet præsumi, nisi probetur *l. si merito, ff. pro socio*. at esset delictum, si Princeps dispensaret absque legitima causa, eiúsque cognitione: non igitur est præsumendum. Adde, vt fidem possis alicui in foro conscientiæ adhibere, sufficit probabilis aliqua ratio, quod te non decipit. Videretur autem satis probabile, vt credas te non decipere Prælatum, quod nullum, vel leue ex tali dispensatione commodum illi accrescat, imò potiùs graue damnum, si absque causa dispenset, siquidem peccat. Ergo nixus hac ratione, cordatè procedis, si credas habuisse, & examinasse causam dispensandi, & ita tenet expressè Sotus in 4 *dist.*21 *quæst.*2. *art.*2. *col. penult.* & *lib.*7 *de iustit. quæst.*4 *art.* 3. *ad* 2. *in fine*. Suarez *de cens. disp.*41. *sect.* 3. & *lib.* 6. *de leg. c.* 13. *n.*16. Thom. Sanch. *lib.*8. *disp.* 17. *n.*15. & 16.

2 Si autem pro foro externo loquamur, distinguendum est de dispensatione in propria lege, & in lege superioris, siue positiua sit, siue naturalis, vel diuina. In dispensatione ergo propriæ legis admitterem credendum esse Prælato dispensanti habuisse causam, si ipse asserat, quia cùm ipse absque causa concedere dispensationem possit, non est cur de examinatione causæ pro valore dispensationis moueatur dubium. Quòd si causam aliquam alleget, quæ ex facto alieno pendet, vt ferè semper solet fieri in dispensationibus; etsi eius dictum præsumptionem faciat, non tamen adeò efficacem vt in contrarium non possit admitti probatio, vt pluribus allegatis docet Mascard *de probat. concl.* 1233 *à num.* 35. & *seqq.* Menoch. *volum.*1 *consil.*100. *num.*25. quia id non est Principem arguere mendacij, sed inculpabilis ignorantiæ, & deceptionis; non enim omnia specialia potest Princeps cognoscere, *cap.* 1. *de const. in* 6.

3 In dispensatione autem legis superioris, quámque dispensan

spensans absque causa concedere non potest, si ipse testetur causam adesse, credendum illi est, donec contrarium probetur: sic Crauet. consil. 135. num. 42. & tractat. de antiquit. tempor. part. 1. num 12. Menochius plures referens consil. 100. num 29. & 30. Mascard. concl. 1233. n. 109. & seqq. rationem reddunt, quia dictum superioris dispensantis circa causam, facit grauem præsumptionem eam adesse, pro qua standum est, donec manifestis rationibus elidatur: imò non contemnendis Doctoribus placet integrè probare Principis assertionem, neque posse probationem in contrariũ admitti. sic docuit Bald. in cons. 328. Quæritur si Rex, col. penult. versic. porrò in Principe, lib. 1. & consil. 327. vers. item omnes Reges. Socin. senior consil. 4. col. 3. lib. 3. & consil. 87. n. 18. Ias. consil. 227. col. 8. lib. 2. & cons. 236. col. 2. lib. 2. Alexand. consil 203. num. 11. lib. 6. & alij relati à Crauet. illo tractat. de antiquit. tempor. Menochius num. 16. & 27. Mascard. num. 108.

4 Quòd si Princeps dispensando in lege illa superioris non declarauerit, ex qua causa moueatur, saltem in genere asserendo ex certa scientia, & sufficienti informatione causæ moueri, probabilius est non esse credendum ex causa iusta factam esse dispensationem, ac proinde nec validam esse: tum quia frustrà expostulata esset causa pro valore dispensationis, si quoties fit dispensatio, semper adesse causam sit præsumendum: tum quia debebat Princeps significare non temerè, sed cordatè, & ex iuris ordine, scilicet ex cognitione causæ processisse: cùm autem id non significauerit, meritò eius dispensatio repellitur. sic tenent Menochius de præsumpt. lib. 2. tota præsumpt. 20. & consil. 100. n. 30. & 31. Mascard. de prob. concl. 1233. num. 109. Nauarr. lib. 3. cons. tit. de regularib. cons. 56. & comment. de spoliis. super c. non licet, 12. q. 2. §. 1. num. 7. & 8. Sanchez lib. 8. disp. 17. n. 14. & 16.

PVNCTVM XV.

Quas conditiones seruare debeant hi, quibus committitur dispensationis expeditio.

Sunt aliqui, quibus non tam facultas dispensandi, quàm dispensatio ipsa expedienda committitur. Videndum ergo est, quas conditiones seruare debeant tam dispensatione concessa pro foro externo, quàm concessa pro foro conscientiæ.

§. I.

Explicantur clausulæ, quæ communiter apponi solent in dispensatione pro foro conscientiæ.

1 *Explicatur prima clausula de qualitatibus in delegato requisitis, esse, inquam, Magistrum in Theologia, vel Doctorem iuris canonici, & ab ordinario approbatum.*

2 *Sacerdotes Societatis* IESV *habent hoc priuilegium, quamuis non sint gradu Doctoris, vel Magistri insigniti.*

3 *Potest dispensandus relicto vno dispensante, alium adire in dispensationibus concessis pro foro interno, secus pro foro externo.*

4 *Præmittere debet dispensans causæ cognitionem, aliàs non est dispensatio: at dicto tametsi nõ iurato dispensãdi creditur, & explicantur reliquæ aliæ conditiones.*

5 *An absolutio sacramentalis præmitti debeat? Affirmat Basil. de Leon.*

6 *Probabilius est oppositum.*

7 *Qua ratione facienda est commutatio in pia opera.*

8 *An necessariò litteræ dilaniandæ sint.*

9 *Qua ratione impedimentum dispensandum debeat esse occultum.*

10. *Itaque ad contentiosum forum deductum.*

11. *Quid si deductum fuit, & non fuit probatum integrè, sed simpliciter.*

12 *Quid si plenè probatum, & punitum.*

13 *Qua ratione coniux impedimenti ignarus conscius debet fieri nullitatis prioris matrimonij.*

14 *Quid de potestate legitimandi prolem in his dispensationibus concessa.*

1 Hanc dispensationis formam tam pro voto castitatis, quam pro quolibet alio impedimento ad matrimonium contrahendum tradit Sanchez lib. 8. de matrim. disp. 34. à n. 1. vbi videri potest.

Prima ergo clausula continet qualitatem personæ, cui committitur dispensatio. Requiritur enim, vt talis delegatus insignitus sit gradu Doctoratus canonici iuris, in aliqua Academia, vel Magisterij in Theologia: neque sufficit esse Licentiatum in decretis, aut Theologia: neque Doctorem iuris Cæsarei. Neque item Baccalaureum in Theologia, aut Doctorem in Academia approbata, quantumuis idoneum. Item nec sufficit esse Magistrum in Theologia ex instituto aliquarum religionum, sed necessariò requiritur, vt gradu Doctoris, & Magistri insignitus sit in aliqua vniuersitate approbata, iuxta textum in cap. statutum, de rescript. in 6. Item neque sufficit si communi errore quis existimetur magisterij gradum habere; quia communis error non dat qualitatem, sed iurisdictionem: cùm autem in præsenti qualitas in persona electa requiratur, & hæc deficiat, deficit conditio, vt validè eligi possit. sic Basilius lib. 8. cap. 21. §. 1. num. 13. Insuper requiritur esse ab ordinario approbatum ad confessiones excipiendas, constat ex tenore litterarum, quæ communiter expediuntur, quásque refert Sanch. lib. 8. disp. 34. n. 1. 2. & 3. Salas disp. 20. de legib. sect. 10. n. 96.

Quæ autem approbatio requiratur? Thomas Sanchez disput. 34. num. 16. sufficere placet, etiamsi pro singularibus personis data sit, v. g. pro viris, non pro fœminis, pro personis huius oppidi, quia ille est approbatus: neque approbatio restringenda est ad approbationem absolutam. At probabilius credo non sufficere, si respectu latoris approbatus non sit. Tum quia est satis probabile non posse has litteras expedire, nisi præmissa sacramentali confessione. Ergo qui illam efficere non est capax, non erit capax huius delegationis. Adde approbationem debere esse comparatione alicuius; ergo comparatione illius, qui illum ad dispensandum eligit. sic docet Basilius lib. 8. cap. 21. §. num 13. Si autem ex communi errore aliquis existimetur parochus, vel approbatus ab ordinario, is validè expediet has litteras; quia is, qui ex communi errore approbatus existimatur, ab ordinario approbatur, & iurisdictio ei conceditur: secus verò est in qualitate Magistri, vt diximus; magisterium non est qualitas concedens iurisdictionem, secus approbatio.

2 Sacerdotes tamen Societatis IESV, quibus Generales, aut alij superiores permiserint, priuilegium habent ad expediendas has litteras, ex priuileg. Gregor. XIII. concesso 3. Aprilis anno 1582. constátque ex compendio priuilegiorum, verbo, Confessarius, n. 3. licèt nullo gradu Doctoratus, aut Magistri sint insigniti. tradit Sanchez suprà n. 31. Basil. c. 21. n. 13. Salas disp. 20. de legib. sect. 10. n. 97. Rodriq. tom. 1. qq. regul. quæst. 63. art. 8.

3 Quòd si hic Doctor, vel Magister iudicet esse subreptitiam, aut inualidam dispensationem, potest mutare postea sententiam, vel impetrans dispensationem potest alium adire, qui sibi videatur dispensationem validam esse iudicaturus. Ratio est, quia hæ dispensationes, cùm committantur Confessario in foro conscientiæ tantùm, sequuntur naturam illius fori, in quo potest iudex sententiam datam reuocare, vel pœnitens aliud denuò adire, vt patet in eo, qui ex priuilegio ad absolutionem censuræ, aut peccati, aut ad voti commutationem elegit confessorem, potest alium & alium adire, quando primi electi sententia ei non placuerit. sic Sanchez disp. 27. n. 40. Basil. n. 14. Secus verò est in dispensationibus, quæ pro foro externo conceduntur; ibi enim si iudex delegatus declaret esse subreptitium, aut validum, cùm functus sit officio suo, ad quod fuit delegatus, non habet amplius quid faciat, neque alius adiri potest, vt communiter tradunt Doctores in l. iudex posteaquam, ff. de re iudicata. & docet Sanchez disputat. 27. num. 39. Basil. num. 14.

4 Secunda clausula continet conditiones aliquas obseruandas ante dispensationis expeditionem. Debet enim Confessarius verificationem causarum, quæ allegatæ sunt ad dispensationem, indagare. Vnde si absque examine, cognitionéve causarum dispensationem expediat, nulla erit dispensatio; quia Pontifex non vult prodesse dispensationem, nisi sub conditione, & forma huius examinis, vt constat ex verbis in litteris dispensatoris appositis. ibi, si ita esse per diligentem latoris examinationem, ac post monita, & consilia opportuna illi præstita, inueneris. Quod adeò verum est, vt etiamsi causa subsisteret, nulla esset dispensatio omisso hoc examine, quia omittitur forma, & conditio requisita: sic cum Gutierr. docet Sanch. disp. 34. n. 16. Salas disp. 20. sect. 10. n. 97. Basil. num. 16. Examen hoc non debet fieri recipiendo testes, sed solùm interrogando ipsum latorem, cui in hac parte fides est omnino adhibenda. An autem requiratur iuramentum à latore expostulari? Dicendum, inquam est, necessarium non esse, quia diligenter examinari potest lator, absque eo, quòd iuramento grauetur, sicuti examinatur in foro pœnitentiæ: cui foro hæc expeditio maximè est conformis. Sanch. disp. 34. n. 21. Salas sect. 10. n. 97. Non tamen condemnarem eum, qui vt pleniùs sibi satisfaceret, hoc iuramentum à partibus expostularet. sic Basil. num. 16. quia hæc expeditio non plenè imitatur sacramentale forum. Si tamen constat causam esse notoriam, & manifestam, vel ipsi confessario satis cognitã, nullum est examen necessariò præmittendum, quia cessat causa, ob quam mandatur, scilicet cognitio veritatis. Thom. Sanch. Salas, Basil. suprà. Quòd si Confessarius aliunde cognoscat causam esse falsam, non debet credere latori, nec potest exequi dispensationem; quia hoc examen ad veritatem indagandam assumitur, quæ cùm tam indagata sit, impertinens est latoris in contrarium testificatio. sic Sanchez, Salas, Basil. suprà.

Consilia

Consilia autem, & monita, quæ Confessarius ad hibere debet
ad veritatis cognitionem ordinantur:probabile autem est hæc
non necessariò requiri,sed ex æquitate,& conuenientia; suffi-
cienter enim veritas indagatur interrogatione confessoris, &
responsione oratoris. sic Sanchez *num.*27. Salas *num.*97. Basil.
*num.*26. Additur insuper in rescripto, vt eundem à mutatione
propositi absoluas hac vice,in forma Ecclesiæ consueta, iniun-
cta pœnitentia salutari. A mutatione, inquam,propositi,si fortè
culpabilis fuit, debet dari absolutio:vt si habens votum casti-
tatis,illud fuerit transgressus: tunc enim debet absolui ab illa
transgressione, per illam enim mutauit propositum antè vo-
tum conceptum.

5 An autem hæc absolutio præmittenda necessariò sit dis-
pensationi,vel dispensatio concedi debeat audita peccatorum
confessione? Basil.de Leon *lib.*8 *cap.*21.§.1. *num.*17. affirmat.
Mouetur,quia Pœnitentiarius vtitur in his dispensationibus ea
voce in foro pœnitentiæ, quæ non potest extra sacramentum
aptari. Deinde quia omnia,quæ in his litteris continentur, in-
dicant sacramentalem confessionem. Primò,quia vtitur ver-
bo absoluendi, & in forma Ecclesiæ consueta. Secundò &
præcipuè, quia requirit qualitatem approbationis, quæ super-
uacanea videtur,posita qualitate magisterij, si confessio non
requiritur.

6 Nihilominus probabilius est hanc dispensationem ex-
pediri posse, quin confessio sacramentalis præmittatur. sic
Sanchez *disp.*34 *num.*29 Gallego *de cognat. spirit. cap.*23. *n.*2.
Salas *disp.*20.*de legib.sect.* 10. *num* 98. Ratio præcipua est, quia
ibi Pontifex non dicit dispensationē expediendam esse pro fo-
ro pœnitentiæ sed pro foro cōscientiæ,forū autem cōscientiæ
non est forū sacramentale,sed secretū,& extraiudiciale,vt opti-
mè tradit ex Præposit *c.præterea,el.*2. *n.*5.*de sponsalib.* Sanchez
suprà & docuit Nauar. *summ.cap.*27.*n* 41 *& lib.*5. *consil.tit de
priuileg.consil* 11.*n.* 2 *in* 2.*edit.* Saa *verbo excommunicatio*, *n.*1.
Eman. Rodriq. *tom.* 2. *reg.qq. quæst.* 61.*art.*10. Item absolutio
danda ei, qui mutauit propositum votum transgrediens, non
expostulatur à Pontifice, vt conditio, & forma ad dispen-
sationem concedendam: tum, quia non semper hæc abso-
lutio necessaria est, quia non semper quis voti fuit trans-
gressor: tū quia quando est necessaria absolutio,non videtur
esse ad dispensationem; sunt enim res omnino diuersæ, ne-
que in rescripto est aliquod verbum, ex quo colligi possit
hanc absolutionem priùs, & necessariò dandam esse, & ali-
ter factam dispensationem esse nullam. Nam quòd Pœniten-
tiarius vtatur verbo absoluendi in forma Ecclesiæ consueta,
non arguit hanc absolutionem præmittendam esse dispensa-
tioni necessariò,poterit enim subsequi,vel omitti,quin dispen-
satio annulletur. Duplex enim potestas in his litteris confes-
sori committitur, altera absoluendi, si fortè lator transgressor
fuerit sui propositi; altera dispensandi in proposito, seu voto,
vel impedimento, quæ vna ab alia non pendet in exercitio.
Quòd si instes facultatem illam absoluendi non videri neces-
sariam, cùm ipse approbatus ab ordinario illam habeat? Res-
pondet optimè Sanchez illam sæpè non habere; quia sæpè
transgressio voti est reseruata in diœcesi. Neque etiam arguit
hanc absolutionem debere præmitti qualitas approbationis
requisita in dispensante; quia hæc qualitas requiritur, tum vt
possit absolutio concedi, quando de facto necessaria est: tum
vt Pontifici omnimodo constet de scientia illius, cui com-
mittitur dispensatio. Et per hæc sit satis rationibus *Basilij*.

7 Tertia clausula continet commutationem in pia opera,
quam debet Confessarius virtute huius priuilegij, & delega-
tionis facere. Circa quam conditionem obseruandum est non
esse in potestate dispensatoris hæc opera omittere,quia appo-
nitur pro forma; poterit tamen ea moderari,prout sibi visum
fuerit,dummodo aliqua singulis diebus faciēda exprimat. San-
chez *disp.*34 *à n.*33. Basil. *n.*28. Salas *num.*98.dicitur enim in
rescripto:Commutes (scilicet votum) in frequentiam sacra-
mentalis confessionis, singulis scilicet mensibus semel, vel
quoties tibi videbitur,& in alia pœnitentiæ opera iniungenda,
inter quæ sint aliqua pietatis opera, quæ quotidie facere te-
neatur. Quapropter licet tibi imponere dispensando non sin-
gulis mensibus,sed tertio quoque mense confessionē, & opera
religionis, vel pietatis quotidiana, quæ tibi visa fuerint salu-
tari
dispensandi vtiliora:hic enim finis attendendus necessariò est.
sic Sanchez *disp.*34. *à n.*31. Basil *lib.*8.*c* 21.*n.*18. Salas *disp.*20.
*de legibus,sect.*10.*num.*98. An autem iniungi possint opera, vel
confessiones,aliàs ex voto, vel pœnitentia debitæ? Salas *n.*98.
affirmat. Et probari potest,quia esse illa opera debita vno titu-
lo,non obstat,quominus alio debeantur. Itē cùm tibi impon-
itur singulis mensibus confessio,non intēdit Confessarius men-
se,quo præcepto Ecclesiæ satisfacis,duplicare confessionem,
Sanch. docet *n.*37. Ergo iam confessio debita ex præcepto in-
iungi potest. At credo commutationem necessariò esse facien-
dam in opera supererogationis, quia ea videtur esse men-
s Pontificis,obligare,inquam, dispensandum,aliàs non obligat-
um; cùm enim gratia tollat impedimentum, vult loco illius,vt ali-
quid Deo gratiosum subrogetur. Et confirmari potest ex pœ-
nitentia in sacramento iniuncta, quæ absolutè prolata de-
operibus alias indebitis intelligitur. sic Sanchez *num.*37. Basil.
*num.*8 Neque obstant rationes contrariæ.Concedo posse ope-
ra multiplici titulo debeti, atque adeò posse Pontificem in
opera aliàs debita admittere commutationem: at dum non
exprimit, non est ita censendum. Quando autem singulis
mensibus imponitur confessio ex benignitate Pontificis, sub-
intelligitur mensis exceptus,in quo præcepto Ecclesiæ vis fa-
cere satis.

8 Quarta clausula est; vt hæ litteræ dilanientur à Con-
fessario, nec tradantur oratori, & si ei traditæ fuerint, nihil ei
suffragentur. Circa quam conditionem aduerto non esse de
substantia dispensationis,cùm eam dispensatio præcedat,mens
enim Pontificis solùm videtur esse, ne illæ litteræ in foro ex-
terno suffragentur impetranti, non tamen infirmare in foro
conscientiæ dispensationem factam. sic Sanchez *num.* 42.
Basil *num* 19. Salas *num.*98. *circa finem*.

9 Quinta clausula est, vt impedimentum in ratione im-
pedimenti occultum sit,hoc est, non publicum, & notorium,
tale delictum adesse, sicuti dicitur in Trident *sess.*24. *cap.* 6. *de
reform. at.* dicitur occultum,non quòd non potest probari,vt te-
net Graffis *tom.*2. *consil. sub tit.de homicid.cons.* 2. *num.*20. Ni-
col. Garcia *de benefic.*7.*part.c.*11. *n* 46. sed quod non est publi-
cum, hoc est, quod non est cognitum à maiori parte viciniæ,
in qua sint ad minus decem personæ.sic Sanchez *lib.*2.*de matr.
disp.*37. *num.*11. *& lib.*8. *disp.*34. *num.*55. *& in Decal. lib* 2.
*cap.*11. *num.*19 Barbosa 2.*p.de potest. Episcopi,alleg.* 39.*num.*24.
& 25. vbi innumeros refert.

10 Deductum ad forum contentiosum non dicitur, ex eo
quòd iudici delictum denuntiatum sit,sed ex eo, quòd pars sit
à iudice citata; quia à citatione incipit iudicium,§.*fin. Instit.de
pœna temerè litigantium.* glossa *in rubr. C.de in ius vocand.*Ric-
cius *in praxi fori Ecclesiastici,resol.* 449. *in* 2. *edit. & in* 1. 522.
Sanchez *locis alleg.* Imò non paucis, neque contemnendis Do-
ctoribus placet, non dici deductum ad forum contentiosum,
quousque lis cōtestata sit.sic docet Barbosa 2.*p de potest.Episco-
pi,alleg.*39.*n.*59 *& seqq.* Mouetur primò, quia vsque tunc non
verè datur inter partes contentio,negando,vel confitendo:per
confessionem enim, vel negationem actu lis contestatur, vt
aliis relatis docet Farinac.*tom.*1. *prax.crimin quæst.*10. *fin.n.*35.
ad finem. Secundò, quia forus contentiosus est idem ac iudi-
cium, sed iudicium propriè non est, neque ad litis contesta-
tionem,ex allegatis per Lancellot.*de attentatis,in præfat.num.*7.
Peregrin.*variar.lib.*2.*sub rubr.de iudic num* 54. Tertiò,quia fo-
rus contentiosus dicitur ex eo, quòd in foro, seu iudicio con-
cedatur, sed contendere in iudicio; est idem ac mouere litem
in iudicio:at in iudicio non censetur lis mota, quousque fuerit
contestata,ex text.*in cap ex parte,* 10. *de verb. signific.* & tradit
Maranta *de ordin.iud p.*5. *tit. & omnia fiant durante instantia.
n.*64. Surdus *de aliment.tit.*5. *q.*8 *n.*4.

11 Quòd si postquam deductum est ad forum conten-
tiosum in illo foro fueris absolutus, iam tunc occultum deli-
ctum est,& poterit dispensari,quia non potest dici cum effectu
deductum, & quia per absolutionem manet magis occultum,
quàm si nunquam ad iudicium deductum fuisset. sic Sanch.
& Barbosa *locis suprà allegatis*. Quod habet verum,etiamsi me-
diis deprauatis obtinueris absolutionem. sic Suarez *de censur.
disp.*41.*sect.*2 *à num.*6 Sanchez *lib.*2.*de matrim. disp.*37.*n.*11.
*& lib.*8.*disp.*34 *num.*57. Barbosa *num.*33. Limitat autem Sua-
rez hanc sententiam,vt intelligatur,quando absolutio data est
de delicto, eo quòd non fuerit probatum; secus verò si semi-
plenè probatum fuit. At meritò à Sanchez *lib.* 8. *disput.* 34.
*num.*57. reiicitur,quia tunc absoluitur ab instantia iudicij,ne-
que potest iam illud delictum in iudicium deduci,nisi ex nouis
circumstantiis superuenientibus. quare dum illæ non succe-
dunt,iam manet illud delictum occultum, siquidem per illam
sententiam interlocutoriam purgata fuit informatio certa ex
illa semiplena probatione;& facit id,quod docet Barbosa *n.*34.
cum Sayro,Mayol. & aliis. Quòd si iudicium non fuerit sen-
tentia finitum, eo quòd accusator per annum tacuerit,manere
occultum, ita vt possit dispensari.

12 Sed quid si deductum sit,& probatum,& punitum, erit-
ne tunc dispensabile? Affirmat Henriquez *lib.*14.*cap.*9 *num* 5.
Auila *de censur.part.*2.*disp.*2.*dub.*7.*& p.*7.*disp.*10.*dub.*7. Sanchez
*in Decalog.lib.*2.*cap.*11.*n* 21.*vers.sed quod.* Reginald.*lib.*3 *n.pra-
xis,tract* 2. *num.* 19. Mouentur,quia cessat ratio,quare delicta
publica, & deducta ad forum contentiosum prohibeantur di-
spensari quæ est ne impediatur eorum iudicialis punitio. Cæ-
terùm etsi in dispensatione irregularitatis,inhabilitatis,excom-
municationis,& aliorum impedimentorum commissa Episco-
pis in Trid. id censeam vt probabile sustineri posse. At in his
dispensationibus, quæ à sacra Pœnitentiaria pro delictis, &
impedimentis occultis conceduntur, nequaquam assentior,
quia ibi petitur, vt delictum sit occultum Quid ergo magis pu-
blicū,quàm quod nulla tergiuersatione celari potest, & super
quo in iudicio est lata sentētia? Et ita de omnibus generaliter
negat dispensari, vel absolui posse. Barbosa *illa alleg.*39.*n.*55.
cum Gutierr *lib.*1 *canon.qq cap.* 3.*ad fin.*Eman.*in summ.*1. *part
c.*168 *in fin.* Suarez *disp.*41.*de censur. sect.*2.*n.*5.*ad fin.*Bonacin.
da

de censuris, disput. 1. quæst. 3. punct. 2. num. 2. & disp. 7. quæst. 5. p. 1. num. 5.

13 Sexta clausula est, vt coniux impedimenti ignarus certior sit factus de nullitate prioris matrimonij: & ponitur hæc notitia sub ablatiuo absoluto, quod videtur conditionem necessariam importare, ex *l. à testatore, ff. de condit. & demonstr.* Cæterùm mihi placet sententia Sanchez *illa disp.* 34 *n.* 61. illam notitiam non apponi pro conditione ad dispensationem, sed in instructionem Confessarij, qui cùm viderit id fieri posse, quin latoris delictum detegatur etiam sub graui suspicione, id faciat; secus verò si absque graui suspicione delicti, certiorari non potest coniux de nullitate prioris consensus. Item sæpè hæc notitia fieri non potest, quin graue inimicitiæ inter coniuges oriantur, maximè si impedimentum fuit ex parte fœminæ. Ergo in illo casu non est credendum velle Pontificem certiorem facere coniugem de nullitate prioris matrimonij, quia esset certiorari virum de delicto fœminæ. Adde illam clausulam non iam expostulari à Pontifice pro valore dispensationis, quã pro matrimonij restauratione, quia existimauit instaurari non posse matrimonium, nisi certiorato coniuge de nullitate prioris consensus: at vrgenti causa est probabile satis instaurari posse, quin habeatur talis notitia. Ergo ad summum intelligitur esse faciendam, quando pro restauratione matrimonij expostulatur.

14 Potestas legitimandi prolem concessa in his dispensationibus, solùm etiam prodest pro foro conscientiæ. Vnde pro solo ipso foro potest, & vtrique parenti succedere, & ad ordines accedere, non tamen in foro externo. Quare si beneficium ei collatum sit, & impedimentum manifestatur, impetrari ei potest vt omnino vacans, & collatum illegitimo; quia solùm pro foro interno profuit dispensatio. Quando verò ex parte vnius est bona fides, proles in vtroque foro legitima est: neque tunc opponitur clausula decernens legitimam esse prolem, nisi vt scrupuli tollantur. Vltimò aduerte has dispensationes gratis semper exhiberi, neque per modum recompensationis aliquid expostulari, vt constat ex verbis illic oppositis, & ex communi stylo.

§. II.

Explicantur clausulæ apponi solitæ in dispensationibus pro foro externo.

1 *De qualitate delegati.*
2 *Quæ causa, & quibus modis dispensatio concedenda sit.*
3 *Possitne delegari hæ dispensationes? Proponitur dubitandi ratio.*
4 *Resoluitur examinationem testium, veritatis indagationem delegari posse, non absolutionem, neque dispensationem, neque prolis legitimationem.*

1 HÆ clausulæ opponuntur à Sanch. *lib.* 8. *disp.* 35. *à n.* 1. 2. & 3.

Prima continet personam, cui dispensationes committuntur expediendæ, qui est officialis diœcesanus. Nomine officialis, qui veniat intelligendus, latè dixi *in tract. de priuileg.* ibi enim probaui debere esse vicarium Episcopi, vel illius, qui iurisdi[…]ionem quasi Episcopalem habet: quales sunt aliqui Abbates, [v]el priores. sic Basil. *lib.* 8. *cap.* 21. *num.* 20. Riccius *in praxi de*[…] 251. vbi testatur sic declarasse Summum Pontificem: si au[te]m contrahentes diuersæ sint diœcesis, sufficit, si ordinario [e]ius literæ præsententur. Basil. *suprà* Sanchez *disp.* 35. *n.* 5. [qu]ia absolutè est illorum ordinarius, vnius directè, & alterius [in]directè.

2 Secunda continet causas, ob quas expedienda est dispen[satio], quando ex causa conceditur, quas causas explicuimus, specialiter de dispensationibus concessis pro matrimonio [cont]rahendo disseruimus.

[Ter]tia continet modum, quo hæ causæ debent verificari. [Non] enim est necessarium officiali, cui talis expeditio conce[ditur] […] Notario, & testibus iuratis veritatem inuestigare, sed [quomo]docunque de veritate causarum, quæ ad dispensationem [conce]dendam sunt allegatæ, certus fiat, sufficiens est. Ita […] *lum.* 4. *consil.* 75. *num.* 55. Basil. *lib.* 8. *cap. fin. num.* 25. […] *cap.* 31. *n.* 3. vbi quando aliquid relinquitur iudicio […] idem est ac relinqui conscientiæ, nec iudicialem inda[ginem re]quiri, vt constat ex multis iuribus, quæ colligit glossa […] *de voto, & cap. nisi cùm pridem, de renunciat. ad finem.* […] *diximus relinquendum.* & præcipuè *cap. statutum, de* […] *in* 6. […] *relinquatur eiusdem,* […] *ssessoris.* ibi, *quod conscientiæ* relinquatur ipsius. […] enim hoc conscientiæ, vel cognitor, […] & nullus alius est iudex, Philippus Francus ibi, *num.* 6. […] exornat Pontifex dispensare ob ali[…] affirmet mouerunt, vt supe[…] contrahentium animum causæ in particula[…] copulari; cùm tunc nullius Pontifex gratis dispensare, pecunia à […] censetur

contrahentibus in subsidium data. Neque tunc tenetur commissarius, cui expeditio dispensationis delegatur, inuestigare causam aliquam, vt rectè docet Sanchez *disput.* 35. *num.* 24. Neque obstat mandari officiali in his dispensationibus, vt inuestiget, an preces veritati nitantur: id enim solùm ad impedimentum refertur, hoc est, inuestiget, an verè sint impedimenta, vt possit dispensare, vel solùm ex communi stylo curiæ opponitur.

Quarta clausula est, quæ etiam habetur in dispensationibus pro foro conscientiæ, vt fiat gratis, nec aliquid etiam sponte oblatum accipiatur. quod qua ratione verum sit, latè dicemus *de simonia.*

3 Sed inquires, an hi, quibus hæ dispensationes committuntur, possint eas subdelegare, vel saltem informationem causæ, aut aliquid simile.

Ratio difficultatis est, quia videtur in his dispensationibus electa industria personæ. Dicitur enim, discretioni tuæ, de qua in his specialem in Domino fiduciam obtinemus. Item conscientia oneratur dispensantis, tam in examinatione veritatis, quàm in dispensatione facienda: at quoties conscientia alicuius grauatur, videtur subdelegatio prohibita, & personæ industria specialiter electa, vt tenet Iason *in l. à iudice. cap. de iudic. num.* 11. *limitat.* 5. Bald. *in cap. si pro debilitate, de officio deleg. num.* 6. Imola *in cap. fin.* §. 1. *eodem tit.* Leo *in thesauro fori Ecclesia. cap.* 15. *num.* 49. Et casu quo nominatæ personæ dispensatio expedienda committeretur, affirmat Graffis *decis* 9. *casuum conscient. lib.* 1. *cap.* 13. *num.* 19. Sanchez *lib.* 8. *disp.* 27. *fine num.* 43.

4 Nihilominus dicendum est, etiam si personæ nominatæ commissio fiat posse veritatis indagationem, examinationémque testium delegari; non tamen dispensationem, neque legitimationem prolis, neque absolutionem, impositionémque pœnitentiæ, seu commutationem in pia opera. Priorem partem, scilicet examinationem testium, indagationémque veritatis delegari posse, tenet Abbas *in cap. vlt.* §. 1. *de officio delegat. num.* 7. & *in cap. cùm in veteri, in princ. de electione.* Nauarr. *consil.* 6. *de officio deleg. num. vnico in* 2. *edit.* Marc. Anton. Genuens. *cap.* 83. *num.* 5. Nicolaus Garcia plures alios referens 6. *p. de benefic. cap.* 2. *à num.* 100. Thom. Sanchez *lib.* 8. *de dispensat. disput* 27. *num.* 43. Menoch *tom.* 1. *consil.* 17. *num.* 12. Ratio est, quia examen testium, indagatióque veritatis actus est iurisdictionis, ac proinde delegari potest. Secundam autem partem, scilicet dispensationem, legitimationem prolis, impositionémque pœnitentiæ delegari non posse, tenent ferè omnes Doctores suprà relati, præcipuè Thom. Sanchez, & Menoch. quia est nudum ministerium, quòd subdelegari non potest, ex doctrina recepta in *cap. fin. de officio delegati*, quam pluribus exornat Felin. *ibi.* § *vlt. ad fin. vers.* 4. Graffis *decis.* 157. *in addition. ad eam, num.* 6. & 7. Genuensis *cap.* 83. *num.* 6. Et de legitimatione prolis est alia specialis ratio, quare subdelegari non possit, quia est ex Principi reseruatis in signum suæ supremæ iurisdictionis. §. *si verò is qui solummodo. in auth. quibus modis natur. effic. sui.* Bald. *in l.* 1. *col.* 1. *C. de iure aureorum annul.* Felin. *in cap. vltim. num.* 4. *vers fallit in reseruatis, de officio delegati.* & Purpurat. *in l.* 1. *num.* 173. & 374. *de officio eius.* Menoch. *dicto consil.* 17. *num.* 9. at vbi reseruata Principi delegantur, subdelegari non possunt, vt tradit ibi Menoch. cum Baldo *in rubr. de officio deleg.* & *cap. vlt. eodem titul.* & ibi Felin. *n.* 4. Ias. *in l. à iudice, column. vltim. versic.* 13. *limitat. Cod. de iudic.* Decio, Alexand. Purpurato, & aliis. Ergo.

PVNCTVM. XVI.

De causis, ex quibus dispensationis rescriptum reddatur nullum.

TRipliciter dispensationis rescriptum reddi potest nullum. Primò, si deficiat causa requisita ad dispensationem. Secundò, si deficiat potestas in dispensante. Tertiò, si deficiat consensus. De primis duobus modis satis superque in hac disputatione dictum est. De tertio restat nunc dicendum. Consensus namque deficere potest. Primò, si dispensans cogatur per metum cadentem in virum constantem concedere dispensationem. Secundò, si per ignorantiam, vel errorem inducatur ad illam concedendam.

§. I.

Quid de consensu per metum.

1 *Probabilius censeo, si causa legitima intercedit, non esse irritam dispensationem.*
2 *Secus si non adest causa, nisi in propria lege, dispensatio conceditur.*
3 *Debet tamen dispensans absolutam voluntatem habere dispensandi.*

1 Et

1 ET quidem de consensu coacto, omnes illi Doctores, qui affirmant metum iure naturæ annullare quemlibet contractum, consequenter affirmabunt annullare dispensationem. At quia loquens de metu probabilius censui ex hoc capite non esse iure naturæ irritum contractum, censeo neque dispensationem sic extortam esse irritam, si causa dispensandi aliàs intercedit, quia metus non tollit voluntarium, etiamsi illud diminuat. Quapropter si demus dispensantem habere absolutam voluntatem dispensandi, non obstante iniuria per metum sibi facta, dispensatio obtinebit. Iure autem positiuo non inuenitur talis dispensatio irritata, & annullata; solùm enim de absolutione ab excommunicatione inuenitur cautum, esse nullius effectus *cap. vnic. de his quæ vi, in 6.* quod non licet extendere ad dispensationem, quæ est omnino diuersa, quæ doctrina tam in dispensatione legis positiuæ, quàm naturalis, scilicet voti procedit, & ita tenet Suarez *lib. 6. de legib. c. 21. n. 21. & lib. 6. de voto, cap. 17. n. 17.*

2 Dixi. Si causa legitima dispensandi in lege intercedat, quod notanter apposui ob dispensationem concessam in voto, iuramento, & qualibet lege superioris; in quibus si dispensans cogeretur concedere dispensationem, legitima causa dispensandi non proposita, nulla esset dispensatio non tam ex metu, quàm ex defectu causæ, quod optimè aduertit Suarez *lib. 6. de voto, cap. 17. n. 18.* At si cogitur dispensare legitima causa intercedente, iustus videtur esse metus incussus: neque conqueri potest Prælatus de tali incussione, præcipuè si causa sit, ex qua debebat ipse dispensationem concedere. Quòd si metus legislatori esset iniustè incussus, vt ipse in propriis legibus dispensationem concederet, & de facto concedat, nulla illi allegata causa, dispensatio tenet, quia illam dare potest absque causa, præcipuè cùm ex parte ipsius sufficiens causa sit honestandi dispensationem, metus incussus.

3 Dixi similiter, si dispensans habet absolutam voluntatem dispensandi, valere dispensationem; quia sufficiens fundamentum est, vt præsumatur, non animo, sed verbo tenus dispensationem concedere. At quia etiam est præsumptio neminem alio sensu verba proferre, quàm in animo habet, ex *c. humanæ aures, 22. quæst. 5.* ibi, *humanæ aures verba nostra talia iudicant, qualia foris sonant.* Quare nisi manifestè constet de contraria voluntate, pro verbis iudicare debet, vt tradit glossa *in supradicto cap.*

§. II.

Quid de consensu per ignorantiam, vel errorem.

1 *Ignorantia, vel error tollens voluntarium, annullat gratiam, & quamlibet dispensationem.*
2 *Rescriptum gratiæ per subreptionem obtentum ipso iure est nullum. Rescriptum iustitiæ venit annullandum.*
3 *Debet in rescripto attendi, quid sit primò concessum, vt intelligatur, quando est rescriptum gratiæ, quando iustitiæ.*
4 *Taciturnitatis veritatis, vel expressio falsitatis, reddit supradicto modo rescriptum nullum, tametsi in culpa non sit.*
5 *Si deceptio committatur circa substantialia, vel circa personam, cui committitur, rescriptum annullatur. Explicatur exemplis de substantialibus in materia rescripti.*
6 *Explicatur de errore commisso circa personam.*
7 *Quid si ex errore concedens dispensationem, intelligit esse aliorum ab eo, cui re vera concedit. Affirmat Sanchez valere dispensationem.*
8 *Probabilius est oppositum.*

1 PRæsupponenda sunt aliqua certa, vt gradum ad difficiliora faciamus.

Primò certum est; si detur ignorantia, vel error, qui voluntarium tollat, dispensationem, & quamlibet aliam gratiam, & rescriptum esse nullum; quia hæ concessiones sine voluntate concedentis habere non possunt effectum. Dupliciter autem error, vel ignorantia contingere potest. Primò si causam, ex qua impeditur dispensatio, taceas. Secundò, si falsò exprimas causam, ex qua conceditur; quocumque enim ex his modis error, vel ignorantia contingat, dispensatio, gratia, & quodlibet aliud rescriptum irritum est, habetur *cap. ex parte, c. sedes, cap. super eo, de consanguinit. & affinit. c. inter dilectos, vers. vlt. de fide instrum. cap. constitutus, cap. postulasti, de rescript. cap. quia circa, cap. vlt. de filiis presbyter. in 6. & l. quod si nolim, ff. de ædilit. edict.* Ratio est, quia non intendit Pontifex tali errore, vel ignorantia stante rescriptum concedere; in quolibet enim rescripto subintelligitur hæc conditio, si preces veritati nitantur, quæ cùm veritate alienæ sint, vel per suppressionem veri, vel per expressionem falsi, conditio requisita ad rescripti valorem non subsistit, & consequenter neque rescriptum. Quod adeò verum est, vt etiamsi in rescripto non diceretur expressè, si preces veritati nitantur, si de facto non nituntur veritati, rescriptum nullum est, vt est decisio expressa *in cap. ex parte, de rescript.* ibi, *in huiusmodi litteris intelligenda est hæc conditio, etiamsi non apponatur, si preces veritati nitantur.* quia est conditio, quæ de iure inest, vt bene explicat glossa ibi. Neque obstat textus *in l. fin. C. de diuersis rescript.* ex qua videbatur ad irritationem rescripti necessarium esse hanc exprimi conditionem: inquit enim lex, *sub ea conditione proferri præcipimus, si preces veritati nitantur.* Ergo quando non sub ea conditione profertur rescriptum, valorem obtinebit. Non, inquam, obstat: tum quia ibi non præcipitur rescriptum proferri sub ea conditione expressa, quia id necessarium sit ad irritationem rescripti, sed quia est conueniens sic proferri, vt nemini detur locus dubitandi. Tum, quia verbum illud, proferri, non videtur sumendum in rigorosa significatione, ita vt intelligatur præcipi ab illa lege, in quolibet rescripto hanc exprimi conditionem; non enim videtur hic sensus esse, cùm videamus plura rescripta hanc expressam conditionem non continere, sed sensus est, sub ea conditione prolatum censeri præcipimus; quia cùm sit conditio, quæ de iure inest, parum interest si exprimatur, cùm non expressa subintelligenda sit.

2 Secundò est certum diuerso modo rescriptum gratiæ per subreptionem obtentum esse irritum, ac rescriptum iustitiæ. Rescriptum gratiæ voco illud, quod continet dispensationem, vel facultatem dispensandi, præsentationem, collationem beneficij, aut aliam quamcumque gratiam. Rescriptum iustitiæ est, quod dat iurisdictionem ad lites, vt multis probat Menochius *lib. 2. centur. 3. casu 201. num. 1.* Rescriptum ergo gratiæ est nullum ipso iure, si per subreptionem, hoc est, per taciturnitatem veri, vel expressionem falsi obtentum sit. *cap. fin. de filiis presbyterorum, in 6.* ibi, *veluti per subreptionem obtentum nullius penitus est momenti, & cap. postulasti, de rescript.* ibi, *commodum reportare non debet huiusmodi litteris, vt pote veritate tacita impetratis.* Et idem dicitur *in cap. constitutus, eodem tit.* & licèt huiusmodi iura in materia beneficiali loquantur, quæ grauiùs, & rigorosiùs solet à iure prohiberi ob præcludendam ambitionem, iuxta *cap. quamuis, de præbend. in 6.* At ferè omnes Doctores illorum textuum decisionem extendunt ad quamlibet gratiam, & dispensationem, quia militat eadem ratio, scilicet defectus voluntatis in concedente, quæ non est censenda adesse, quando exprimitur, quod tacendum erat, & tacetur, quod erat exprimendum. sic pluribus exornat, & comprobat Felin. *in cap. ad audientiam, 2. de rescript. num. 12. versic. amplia secundò.* Tiraquel. multos referens *tract. cessante causa, limit. 1. n. 12. & seqq.* & pluribus exornans Nicol. Garcia *part. de benef. cap. 3. à princ.* Gutierr. *qq. canon. lib. 2. cap. 15. num. 22.* Suarez *lib. 6. de voto, cap. 27. n. 3.* Sanchez *lib. 8. disput. 21. n. 10.* At rescriptum iustitiæ sic per subreptionem obtentum, non est ipso iure nullum, sed venit annullandum ope exceptionis, quare, quousque per exceptionem elidatur, validum erit. habetur *cap. si autem, & c. plerumque, & de rescript.* vbi secundum rescriptum impetratum per subreptionem, id est, per taciturnitatem primi rescripti, non est nullum, sed venit cassandum, quia si esset nullum ipso iure, non conualesceret data negligentia primi impetratoris, quam inductionem testatur Felin. *supradicto cap. ad audientiam, n. 17. in princ.* approbari ab omnibus: & ita tenent omnes supradicti Doctores. Ratio autem, quare rescriptum iustitiæ non annulletur à iure ipso facto, sed ope exceptionis, rescriptum verò gratiosum reddatur irritum; ea mihi videtur præcipua, quam tradit Felin. *supradict. cap. ad audientiam in fin.* cum Cardinal. & Imola, videlicet, quia litteræ ad beneficia tribuunt, ius, sed litteræ ad lites tribuunt iudicem, non ius; & sic primæ sunt maioris præiudicij, ideo faciliùs inficiuntur.

3 Plures limitationes, & ampliationes adhibentur huic doctrinæ, quas potes videre specialiter in Felino, qui in supradicto loco optimè hanc materiam expendit. Illa tamen est præcipua, spectandum esse in rescripto, quid sit primò concessum, quando in litteris rescriptum gratiæ, & iustitiæ continetur. Nam si primò concessum sit rescriptum gratiosum, & pro illius executione detur rescriptum iustitiæ. Si primum vitiatum est subreptione, secundum rescriptum est ipso iure nullum, ex *cap. si super gratia, de off. deleg. in 6. & cap. constitutus, de rescript.* & aliis, quæ allegat Felin. *in cap. ad audientiam 2. de rescript. num. 18.* Econtra verò si primum rescriptum datum sit ad lites, & consequenter, rescriptum gratiæ sit factum, cui scilicet concedatur aliquod beneficium, v.g. reuocetur alicui iurisdictio, valet hoc secundum rescriptum, sicut & primum, quousque ope exceptionis elidatur, vt tradit Felin. cum aliis *suprà num. 22.* Ratio desumitur ex *reg. iur. accessorium, de reg. iur. in 6.* accessorium enim sequitur naturam principalis: & ita alios referens tenet Felin. *in d. cap. ad audientiam, n. 17. & 19.* & ibi Abbas *num. 14.* Nauarr. *cap. si quando, prælud. 1. num. 1. de rescript.* Sanchez *lib. 8. disput. 21. num. 6.* Aduertunt tamen plures Doctores supradicta intelligenda esse de rescriptis impetratis à Pontifice, vel eius Legato; secus de gratiis, & rescriptis impetratis ab ordinario, existimant enim nullam gratiam, nullamve dispensationem ab ordinario impetratam vitiari ex subreptione: sic loquens de benefic. docuit Gonçalez *reg. 8. cancell. gloss. 4. num. 173.* Menoch. *de arbitr. casu 201. à num. 155.* & generaliter loquens de omnibus gratiis videtur docere Eman.

Saa

Saa verb. gratia, n. 12 & expressè alios referens Nicol. Garcia 8 part. de benef. cap. 3. n. 6. & alij apud ipsos. Sed, ut bene notat Thom. Sanch. lib 8. de matr. disp. 21. n 4. & lib. 4. in Decal. c. 47. à num. 10. haec limitatio sic universaliter accepta, vera non est. Negari enim non potest subreptitiam, & nullam esse dispensationem ab ordinario obtentam, circa votum assumendi ordinem sacrum, falsò allegata causa incontinentiae. Quare illam doctrinam veram esse iudico solùm in materia beneficiorum, in quibus deceptio circa valorem beneficij non vitiat gratiam ab ordinario concessam, quia non cavetur à iure hanc qualitatem esse ordinario exprimendam, quia ipse supponitur perfectam omnium notitiam habitu eius, ex Clem. 2. de off. ordin. Idem putarem dicendum de falsitate circa ea, quae ordinarius teneretur omnino scire; oppugnare enim non potest talia dispensatio vitio subreptionis: qua ratione impetrans ab ordinario absolutionē ab excommunicatione, falsò allegans parti satisfecisse, tenet absolutio; quia ordinarius tenebatur haec rectè investigare, & tradit Navarr. c. 27. n. 38. Covar. c. alma, 1. p. §. 11. n. 14. multis relatis Nicol. Garcia 8. p. de benefic. c. 3. n. 10. At in reliquis, & praecipuè in dispensationibus legum superioris retinenda est doctrina posita, ut intelligatur tam de Pontifice, quàm de ordinario.

4 Tertiò certum esse debet, quomodocumque taceatur veritas necessariò exprimenda, vel exprimatur falsitas necessariò tacenda, rescriptum subreptitium erit, & nullum nullitate supradicta. Ratio est, quia deficit voluntas concedentis, & videtur decisum in c. si super litteris. §. si verò, de rescript. & tradit gloss. c. si motu proprio, de praeb. in 6. verb. taceatur Mascard. de probat. concl. 846. n. 4 Menoch de arbitr. lib. 2. cent. 3. casu 201. n. 22. & alij, quos refert, & sequitur Sanchez lib. 8 disp 21. n. 14. 41. & 56. Salas disp 20. sect 15. n. 116. Gutierr. lib. 2. can. qq. cap. 15. n. 133. Ex quo fit, si absque tua culpa, tuus procurator ut facilius dispensationem impetraret, mutavit narrationis substantiam, vel tacendo verum, vel exprimendo falsum nulla erit impetratio rescripti, habetur c. si motu proprio, de praeb. in 6. vers. secus si ad petitionem illius, vel alterius pro te oblatum, &c. sic alios referens docet Sanchez lib. 8. de dispens. disp. 21. n. 56. 57. & 58. & ratio est eadem, quia deficit voluntas.

5 Quartò certum esse debet, si deceptio commissa sit circa substantialem materiam rescripti, vel circa personam, cui committitur rescriptum, vitiari omnino. Exemplis declaro de errore commisso circa materiam substantialem. Petis dispensationem pro voto castitatis, cùm tamen sit votū religionis. Petis dispensationem pro voto non fornicandi, non nubendi, cùm tamen sit votum castitatis. Licèt enim in voto castitatis, includatur votum non fornicandi, non nubendi, non polluendi, includuntur sub absoluta voluntate castitatis; quare si absoluta voluntas castitatis non declaratur, non declaratur materia dispensanda. Item si pro voto assumendi ordines, petas dispensationem non nubendi; sunt enim haec omnino diversa. sic Suar. lib. 6. de voto, c. 27 n 6. Sanch. lib. 4. cap. 47. num 28. Ad idem est si petas dispensationem voti religionis, cùm tamen sit etiam profitendi in religione; quia secundùm probabiliorem sententiam votum profitendi aliquid superaddit primo. sic Navarr. c. 12. n. 47. Suarez suprà. Sanch lib. 4. c 47. n. 35. Econtra verò si habens votum religionis peteres dispensationem de voto profitendi: credo dispensationem valere, quia in voto profitendi, auditur expressè votum religionis: etsi insuper aliquid addatur, ac proinde non est commissus error in voti substantia. Suar. n. 8. Sanch. n 29. Item si peteres dispensationem voti dubij, cùm tamen sis certus, varias substantialem materiam dispensationis; quia votū dubium fortè non obligat, sicuti nec remissio debiti dubij prodest debitori certo. Sanch disp. 21. n. 40. & lib. 4. c. 47. n. 34 Suar. lib. 6. de voto, c. 27. n. 6. Idem quod dicimus de dispensatione voti, dici poterat de rescripto ad beneficia, vel illorum executione: si enim petis beneficium curatum, cum sit simplex, nulla est concessio, nisi fortè esse curatum, vel simplex, gratia demonstrationis esset appositum, quod tamen non est praesumendum, si eadem oratione concessio fiat, ut rectè docet Felin. c. super litteris, de rescript. n. 4 Idem in impedimentis ad matrimonium, ad ordines, & ad beneficia; si enim habens unum impedimentum, dispensationem in alio petas, etsi gravius, corruet dispensatio, quia erratur in materia substantiali dispensationis. Ad idem est, si Princeps declarasset voluntatem suam repugnantem dispensationi in aliquo casu, & tu sub verbis generalibus peteres illius dispensationem. Ut si diceres p[illegible] facultatem dispensandi in aliquo casu, non censeretur ille casus concessus, quia sub generali concessione non veniunt ea, quae quis in specie non esset verosimiliter concessurus, reg. in generali, de reg. iur. in 6. sicuti in generali concessione absolvendi à reservatis, non comprehenditur haeresis. sic Sanchez lib. 8. disp. 21. n. 24. & lib. 4. in Decalog. cap 47 num. 16. Salas disp. 20. sect. 15. n. 122. vers. sextum dubium, ubi bene advertunt [illegible] voluntas repugnans non praecesserit, sed solùm q[illegible] naturalis repugnantia, quia minutissima quaeque obser[illegible] quam condicionem praesumi potest non concessurum si[illegible] si casus in specie declararetur, validam esse concessionem absolutam, quia absolutè concedit.

6 Si autem error commissus sit circa personam, cui committitur rescriptum expediendum, censeo omnino vitiare. v. g. affirmasti te esse dioecesis Salmantinae, cùm tamen sis Vallisoletanae, & rescriptum commissum est Officiali Salmantino, putans Pontifex te esse ex illa dioecesi, rescriptum nullum est, quia nec expedire illud potest Officialis Salmantinus, eo quòd ex errore sibi concessum sit, aliàs non concedendum: nunquam enim Pontifex alteri ab ordinario dispensandi, nisi ex certa scientia rescriptū delegat, iuxta Trid. sess. 22. c. 5. de reform. Neque etiam expedire illud potest Officialis Vallisoletanus, siquidem illi commissum non est. Ergo. sic Sanch. lib 8 disp. 21. n. 39. quamvis contrà teneat Basilius lib. 8. c. 17. n. 43. fine. Quòd si error commissus sit circa personam, pro qua est rescriptum concessum, distinguendum est, aut error facit, ut dispensans intelligat alium esse, cui concedit dispensationem ab eo, cui re vera concedit, aut non facit. si non facit, erit error per accidens, & non vitiabit rescriptum. Qua ratione dicunt communiter Doctores: si erretur in nomine, ut si pro Francisco ponatur Petrus in rescripto, non vitiari rescriptum; quia nominari Franciscum, vel Petrum dispensatum non variat conceptum dispensantis, neque alteri ab eo, qui sibi offertur, intendit dispensationē concedere. est expressa decisio Instit. de legat. §. si quis in nomine, & l. si quis in fundi, 4 ff de legat. 1 & plures allegans docet Sanch. lib. 8. disp. 21. n. 37.

7 Quòd si error faciat, ut dispensans intelligat alium esse, cui concedit dispensationem ab eo, cui re vera expostulatur concedi; ut si propositus esset Ioannes dispensandus notus, & familiaris dispensanti, cùm tamen esset Petrus omnino incognitus. Thomas Sanchez n. 38 affirmat, validam esse dispensationem, neque hunc errorem obstare, si constaret eodem modo concedendam dispensationem Petro incognito, si expressus esset, ac conceditur Ioanni eius noto, & familiari. Movetur, quia in his Princeps non debet spectare, quis est sibi propositus; sed quis est qui verè dispensationem petit, & illa indiget: sicuti administratione sacramentorum, excepto matrimonio, non spectat, quisnam sit, cui est administrandum sacramentum, an notus, vel ignotus sibi sit, sed suam mentem dirigit ad eum, qui sibi est praesens.

8 Caeterùm credo probabilius hunc errorem vitiare omnino rescriptum. Quia dispensans tantùm concedit dispensationem ei, qui sibi est propositus: nullo autem modo est sibi propositus is, qui indiget dispensatione, sed alius. Nam licèt procurator intenderit proponere indigentem dispensatione, de facto alium proposuit; siquidem alium esse cognovit ex relatione dispensans. Ergo dispensans non indigenti dispensatione, sed sibi proposito dispensationem concessit. Ergo est nulla concessio. Et confirmo ex §. si quis in nomine, Instit. de legatis, ubi error nominis, aut pronominis legatarij non obstat legato, tantum apponitur, quando aliàs de persona constat, quia tunc est error accidentalis: at in praesenti casu non constat de persona, cui petitur dispensatio. & relatio facit, ut prorsus intelligatur distincta. Ergo. Secundò confirmo ex c. significante, de rescr. ubi rescriptū datum contra Vicariū Remensis dioecesis, cùm tamen fuerit Leodiensis, irritum decernitur, quia non constabat aliū de de persona, cōtra quam erat rescriptum impetratū, sed in casu nostro, de persona, cui petitur dispensatio, non constat, imò potiùs intelligitur dari omnino distinctae. Ergo. Et ita tenet gl. in supradicto c. & in c. Rodulphus, eod. tit. Neque obstat exēplum sacramentorum, quia ibi determinatur persona, cui administratur sacramentum per praesentiam: at in praesenti nec determinatur per petitionem, cùm potiùs erretur in illa, neque per necessitatem, cùm sint multae, quae eandem necessitatem habeant, quibus omnibus dispensatio non prodest. Ergo ex nullo capite determinatur. Aliàs, ut bene dicit gloss in d. c. significante, verbo, non de Remensi, una clausula, quae certa, & determinata videretur, posset trahi ad plures personas, quod esse non debet, tum quia generalitas in huiusmodi litteris reprobatur, tum quia rescripta, & praecipuè ad lites, stricti iuris sunt, & potius restringendae sunt, quam laxandae.

§. III.

Quid de suppressione veritatis, vel falsitatis expressione, circa causam finalem.

1 *Quae sit causa finalis.*
2 *Quando vitium in hac causa vitiet rescriptum? Proponitur triplex sententia.*
3 *Praefertur tertia sententia affirmans ex sola taciturnitate veritatis, quae iure debebat exprimi, & ex sola expressione falsitatis, quae iure taceri debebat, reddi rescriptum subreptitium.*
4 *Expressio causae, & taciturnitas veri debet esse circa causas finales.*
5 *Nomine iuris intelligitur non solùm ius scriptum, sed etiam stylus Principis concedentis.*

1 Non

1 NOn est facile distinguere inter causam motiuam, & finalem. Illa mihi videtur germanior explicatio, quæ affirmat, finalem causam esse, quæ concernit intrinsecè materiam ipsius rescripti, & sine qua rescriptum non concederetur. Motiuam, quæ extrinsecè se habet, & per accidens, & qua posita, vel sublata rescriptum eodem modo concederetur, & si non ea facilitate. sic Tiraquell *tract. cessante causa, limit.* 1. *n.* 11. Couarr *lib.* 1. *variarum, cap.* 20 *num.* 5. Vnum tamen debet esse omnino certum, si in rescripto solùm apponatur vnica causa, illa finalis, & non motiua censenda est, ac proinde si falsa sit, vitiabit rescriptum, quia semper censetur Princeps priuilegium velle concedere causa allegata, etiamsi motu proprio, & ex certa scientia dicat eo cedere. ita Menoch. *de arbitr. lib.* 2. *cent.* 3. *casu* 201. *n.* 8. Sanchez *lib.* 8. *disp.* 21. *n.* 41. Gutierr. *lib.* 2. *canon qq. c.* 15. *n.* 103 *&* 104.

2 Difficultas ergo est, quando suppressio veritatis, vel falsitatis expressio circa causam rescripti, vitiet rescriptum? Variæ sunt sententiæ. Prima docet eam suppressionem veritatis reddere subreptitium rescriptum, quæ si exprimeretur, vel non concederetur rescriptum, vel si concederetur non ea facilitate, sed grauiori difficultate, & econtra, eam falsitatis expressionem vitiare, qua sublata non concederetur rescriptum, aut non cum ea facilitate. Secunda sententia inquit, esse rescriptum subreptitium, si supprimatur veritas, qua cognita minimè Princeps rescriptum concederet, vel exprimatur falsitas, qua sublata non concederet, aut non concederet eo modo. Tertia sententia dicit non ex quauis suppressione veritatis, neque ex quauis expressione falsitatis reddi rescriptum subreptitium, sed cùm tacetur veritas, quæ iure debebat exprimi, vel exprimitur falsitas, quæ iure debebat taceri. Doctores, & rationes harum sententiarum adducit eleganter Sanchez *lib.* 8. *disp.* 21 *à n.* 10.

3 Hæc tertia sententia, vt probabilior sustinenda est, quámque probat Sanchez *à num.* 13 Salas *disp.* 20. *sect.* 15. *n.* 115. Basilius de Leon *lib.* 8. *de matrim. cap.* 17. *n.* 2. Suarez *lib.* 6. *de voto, c.* 27. *à n.* 6. Ratio est, quia plura sunt, quæ si expressa essent, retardarent Principem à concessione, imò omnino eum ab illa remouerent, vt si dispensatus sit vitiosus, sit eius inimicus. Alia sunt, quæ falsò expressa impellunt Principem concedere, aliàs fortè non concessurus, vt quòd sit vir doctus, pius, & prudens; quorum tamen expressio, vel suppressio, quia non cauetur à iure, non annullat rescriptum, vt ex communi sententia docent supradicti Doctores. Quocirca pro regula statuendum est, illorum taciturnitatem impedire concessionem, quæ à iure mandatur exprimi, & illorum expressionem falsam vitiare concessionem, quibus secundùm ius mouetur Princeps in rescripto concedendo, ita vt iure cautum sit, quòd eis expressis gratiam Princeps non concessisset, sic vltra Doctores nuper relatos docet innumeros referens Nicol. Garcia 8 *p. de benefic. c.* 3 *n* 20. Ratio prioris partis est, quia cùm ius aliquam conditionem exprimendam expostulat, intelligitur illam expostulare pro forma: quod non leuiter colligitur ex *cap. si motu proprio de præb. in* 6. vbi taciturnitas modici beneficij vitiat gratiam, quia à iure cauetur exprimi, cùm tamen expressum gratiam non impediret; sed deficiente forma, deficit actus. Ergo. Ratio verò secundæ partis est, quia si falsò allegatur causa, quæ mouet Principem ad rescriptum concedendum: iam rescriptum conceditur præter voluntatem concedentis. Ergo non potest habere effectum. Item omne rescriptum habet subintellectam conditionem, si preces veritati nitantur. *c.* 2. *de rescriptis.*

4 Aduerto tamen expressionem falsi, sicut & taciturnitatem veri debere esse circa causas finales, non impulsiuas tantùm, hoc est, circa causas pertinentes directè ad concessionis materiam, non ad ipsum concedentem, vel quæ concessioni sunt extrinsecæ. Qua ratione eleemosyna data pauperi iniquo, vel fingenti se deuotum, valida est, quæ tamen non daretur, si eius vitia cognoscerentur; quia non committitur falsitas in causa, quæ ad ipsam donationem à iure requisita sit. sic Henriquez *lib.* 12 *de matr. c.* 3 *n.* 7. Couarr. *lib.* 1. *var. c.* 200. *n.* 5. *vers. falsitas.* Suarez *lib.* 8. *disp.* 21. *n.* 18 *&* 32. Mandos. *reg.* 32. *Cancell. q.* 9. *n.* 10. Gutierr. *canon. qq. lib.* 2. *c.* 15. *n.* 10. vbi plures refert.

5 Aduerto secundò, nomine iuris intelligi non solùm ius scriptum, sed etiam stylum Principis concedentis, & consuetudinem. Et de stylo constat, quia stylus curiæ ius facit. *c. quàm graui, de crimine falsi.* Et eodem modo, ac ius obseruandum est. sic Menoch *de arbitrar. lib.* 2. *cent.* 3. *casu* 201. *num.* 28. Mascard. *de probat. conclus.* 846. *num.* 8. Sanchez alios referens *illa disp.* 21. *num.* 16. Garcia 8. *part. de benefic. cap.* 3. *num.* 21. Neque obstat extra curiam Romanam illius stylum non obligare: nam hoc est verum quoad solemnitates accidentales iudicij, non quoad qualitates in dispensationibus, vel litteris gratiæ, aut iustitiæ exprimendas, quæ iuxta stylum vnde emanarunt, veræ, vel falsæ iudicandæ sunt. Sanchez *suprà.* Salas *disp.* 20. *sect.* 15. *n.* 117. Garcia 8. *p. de benefic. cap* 8. *n.* 65. De consuetudine autem similiter probatur, quia consuetudo habetur pro lege. *l. minimè, ff. de legib.* & tradunt supradicti Doctores.

§. IV.

Expenduntur causæ, quæ iure, & consuetudine debent exprimi in dispensationibus obtinendis, quarúmque taciturnitas vitiat rescriptum.

1 *Non est necessarium mentionem facere alio tempore negatam esse dispensationem.*
2 *Sitne dispensatio nulla, ex eo quod taceas aliam tibi esse in ea materiam concessam.*
3 *Resoluitur vt probabilius non esse.*
4 *Limitatur supradicta doctrina, si prima dispensatio fuit in præiudicium tertij, quia tunc debes illius mentionem facere.*
5 *Idem est, si est necessarium, vt Princeps qualitatem, & quantitatem gratiæ intelligat. Explicatúrque exemplis.*
6 *Item si necessarium est, vt impedimentum dispensandum quantitate cognoscatur.*
7 *Valet dispensatio secunda sine mentione primæ, impetrata ad tollendos scrupulos, vel dubium secundum impetratur.*
8 *Sed quid si obtinens secundam dispensationem priori vsus non fuerit? Affirmat Sanchez priorem euanescere.*
9 *Sed probabilius est secundam esse inualidam, casu quo prima extincta non sit impedimento perpetuo.*
10 *Duplici impedimento ligatus debeat ne vtriusque mentionem facere: prima sententia negat.*
11 *Secunda probabilior affirmat.*
12 *Quid si habens votum castitatis, & velis cum consanguinea contrahere? An possis voti dispensationem impetrare, tacito impedimento consanguinitatis. Resoluitur posse in aliquo casu.*
13 *Quid si habeas votum castitatis, & religionis.*
14 *Si impedimenta irritatione tolli debent, non est necessariò facienda mentio in impetratione dispensationis.*
15 *Quid si impedimentum sit aliud publicum, aliud occultum.*
16 *Quid dicendum in dispensatione irregularitatis, & aliarum pœnarum.*

NOn est animus inuestigare, quæ debeant exprimi pro dispensatione in beneficiis, in matrimonio, in censuris, neque pro obtinendo rescripto ad beneficia, matrimonium, & censurarum absolutionem; quia hæc propriam sedem habent, suísque locis debent reseruari. In præsenti autem solùm dicam de his, quæ omni dispensationi, & rescripto generalia sunt.

1 Primò ergo dubitatur, an debeas in impetratione dispensationis mentionem facere tibi alio tempore negatam esse, si fortè petisti, & negata fuit? Docet Menochius *lib.* 2. *de arbitrar. centur.* 3. *casu* 203. *num.* 6. Et ratio esse potest, quia concedit ex errore, aliàs non concessurus, si sciret antea negasse. Cæterùm tenendum est hoc non esse necessarium, quia neque ex iure, neque ex stylo, neque ex consuetudine habetur: quod autem Princeps esset negaturus dispensationem, si sciret antea negasse, non obstat, quia tunc non negaret ex causa concernente dispensationem, sed ex causa satis extrinseca dispensationi, qualis est negasse illam. Ergo si causa allegata ad dispensandum sufficiens est, tacere negatam esse prius dispensationem, non potest reddere illam insufficientem, & ita tenet Sanchez *lib.* 8. *disp.* 22. *n.* 14. Suarez *de legibus, lib.* 6. *cap.* 22. *num.* 1. *& seqq.* Basilius *lib.* 8. *de matr. cap.* 17. *num.* 3. Et hæc doctrina vera est, siue idem sit superior, qui negauit dispensationem, & secundo concedit, siue inferior illo, qui negauit; adhuc existimo valere. Quia ex negatione superioris non est sublata, aut restricta inferioris facultas. Si ergo antequam superior negaret, poterat hic inferior dispensationem expedire, idem poterit post negationem: & ita tenet Basilius *suprà numer.* 4. Suarez *num.* 6. aduersùs Thom. Sanchez *lib.* 8. *de matr. disp.* 14. *num.* 5.

2 Secundò dubitatur, an sit nulla dispensatio, si taceas aliam tibi esse in ea materia concessam? Et in primis certum esse debet, si prima dispensatio ob aliquem defectum fuit nulla, non esse necessarium illius mentionem facere in impetratione secundæ, quia non præstat impedimentum, quod de iure non sortitur effectum, iuxta *regul.* 52. *de regulis iuris, in* 6 & tradit Suarez *lib.* 5. *de legibus, cap.* 23. *num.* 17. Mascard. *de probationib. conclus.* 846. *num.* 20. Sanchez *lib.* 8. *disput.* 22. *n.* 21. & alij plures ab eo relati. Dixi in ea materia; quia circa diuersas, clarum est non esse necessarium, mentionem prioris facere, vt docet Panormitanus *cap. penult. num.* 13. *de rescriptis.* Sanchez plures referens *disp.* 22. *num* 5. Suarez *lib.* 6. *de legibus, c.* 23. *n.* 2. Vnde non est necessarium, si dispensatus fuisti in ieiunio, illius dispensationis mentionem facere, cùm irregularitatis dispensationem obtines, nec si fuisti dispensatus in voto castitatis, narrare dispensationem, cùm de illegitimitate petis. At si in eadem

[illegible] materia dispensatio secundò petatur, eo quòd prima latatè fuit concessa, plures Doctores affirmant secundam de subreptitiam: sic glossa communiter recepta in cap. 2 de fi. in presbyter. in 6. per text ibi. Molin. de primog. lib. 2. c. 4. n. 51. & lib. 4. cap. 5 num. 41. Gutierrez lib. 2 canon. qq. cap. 15. num. 91, Menochius de arbitrar lib. 2. centur. 3. casu 201. num. 39. & casu 103 num. 33. Couarr. 4. decret. 2. part. cap. 8. §. 8. num. 5. versic. 7. & alij plures relati à Sanchez disput. 22. num. 2. & 6. vbi eam expresse affirmat: & videtur colligi ex supradicto cap. 2. de filiis presbyter. in 6. vbi illegitimus dispensatus ad vnum beneficium, si postea ad plura beneficia dispensationem obtineat, redditur hæc secunda dispensatio subreptitia, quia prioris dispensationis mentionem non fecerit. Idem colligitur ex cap. penult. de præscriptionib. vbi declaratur subreptitium priuilegium absolutè concessum cuidam Abbati recipiendi sacramenta à quocumque antistite, cùm tamen antea illi erat concessum sub hac moderatione, si proprius antistes noluerit ministrare. Tertia ex l. 3. C. de episcop. audient. vbi decernitur, crimina semel tantùm commissa remissionem habeant. Ergo semel impetrata dispensatione de vno impedimento impetrari alia non potest tacita dispensatione priori. Et ratio esse potest, quia non est verisimile Principem concessurum dispensationem alio modo, quam prius concesserat, ne leuitatis, & inconstantiæ arguatur. Si ergo prius limitatam dispensationem concedit, quomodo ex eadem causa præsumendum est velle illam concedere absolutam.

3 Cæterùm tenendum est secundam dispensationem non vitiari ex eo præcisè, quòd primam impetraueris, & illius mentionem non feceris, quia supradicti textus, neque ratio allata non conuincunt, vt ex ipsomet Sanchez num. 3. & Suarez lib. 6. de legibus, cap. 23. à num. 2. colligi potest. Nam cap. 2. de filiis presbyterorum, in 6. ideo est nulla secunda dispensatio, non quia prioris mentionem non feceris, sed quia non feceris mentionem prioris defectus, scilicet illegitimitatis, in qua solùm ad vnum beneficium erat facta dispensatio, neque poterat denuo plura obtinere, quin obtineret dispensationem illius defectus, & ita intelligunt eundem textum Dominic. ibi num. 7. Francus num. 2. notab. 3. Couarr. in 4. decret. 2. part. cap. 8 § 8. num 5. Suarez num. 7. Basilius de Leon lib 8. cap. 17. num. 7. Textus enim in c. penult. de præscriptionib. loquitur in casu speciali, quàdo scilicet concessum est priuilegium primum in præiudicium tertij, cum aliqua tamen moderatione, seu conditione, quæ ius ipsum commune tertij conseruat, & retinet, si postea secundum priuilegium ex eadem causa concedatur ampliant primum, & iuri tertij plus derogans, necessariò est facienda mentio prioris priuilegij, quia per illud primum priuilegium, in eo, in quo non fuit derogatum communi iuri tertij, fortificatum indirectè mansit, quasi si tertio fuisset priuilegium concessum. Si autem fuisset ei priuilegium concessum, requirebat mentionem expressam, vt ei esset derogatum; sic videtur in præsenti requiri. Neque hic casus est ad alias dispensationes, & gratias tertio non præiudicantes trahendus, vt tradit Innocent. ibi num. 4. Felin. num. 2. Bald. num. 10. Suarez num. 6. & 7. Basilius num 6. lex item 3. C. de episcop. audient. loquitur specialiter de remissione criminum, quæ ad alias dispensationes crimina non supponentes trahenda non est, eo quòd in criminibus sit specialis ratio negandi secundam dispensationem, seu remissionem ei, cui est prima in eo crimine concessa, ne scilicet audeat secundò crimen committere, videns remissionem sibi esse negandam. Ratio autem, qua mouetur communis sententia, firma non est. Non enim argui potest leuitatis, & incõstantiæ legislator, etiamsi secundam dispensationem latiorem concedat, quàm primam, quia extendere primam dispensationem non est reuocare primam, sed superaddere primæ, & liberalitatem ostendere. Ad ostendendam autem liberalitatem potest se mouere, etiamsi antea motus non fuerit sine vlla animi leuitate ex eadem ratione; quia liberè in hac parte procedit. Adde si negasset Princeps dispensationem, & postea concedat, non ideò censetur inconstans, vt propter hanc mutationem dispensatio nulla fuerit. Ergo neque censeri debet inconstans, si priorem dispensationem moderatam concesserit, & secundam latiorem, cùm in hoc minus inconstantiæ, & mutationis inueniatur.

4 Quapropter solùm in duplici, vel triplici euentu censeo prioris dispensationis mentionem esse faciendam.

Primus quando obtinuisti dispensationem cedentem in præiudicium tertij, & per dispensationem secundam ampliorem amplius præiudicatur, tunc enim est primæ dispensationis, seu priuilegij mentio facienda, vt intelligatur derogari iuri communi tertij per primam dispensationem indirectè conseruato, iuxta textũ in cap penult. de præscriptionib. vbi si obtinuisti dispensationem, ne decimas solueres Ecclesiæ ex agro, & postea impetres dispẽsationem, ne soluas ex vinea, vel nullam soluas; teneris prioris dispensationis mentionem facere, vt valeat secunda, quia ius commune Ecclesiæ ex vi prioris exemptionis læsum fuit ea in parte, in qua subtrahebantur decimæ, & conseruatum indirectè, & fortificatum in omnibus illis partibus, in quibus debitæ manebant: ac proinde secunda dispensatio, quia est derogatio communis iuris fortificati per priuilegium, nulla est, si prioris dispensationis, seu priuilegij mentio non fit, quia non censetur hanc fortificationem cognoscere Princeps, etiamsi ius commune cognoscat. Basilius cap. 17. num. 1. Suarez num. 7. & 10. Ad idem potest reduci obligatio faciendi mentionem prioris beneficij obtenti, vt obtineas secundum, aliàs nullum erit beneficium, quia cedit in præiudicium Ecclesiæ vni plura beneficia conferri, cùm possint pluribus adaptari, & Ecclesia plures ministros habere. & probat textus cap. constitutus, cap. ad aures, cap. postulasti, cap. ad audientiam, 2. de rescriptis, & aliis. Quod adeò verum est, vt etiamsi modicissimi beneficij, & insufficientis ad sustentationem sic impetraueris, deberes illius mentionem facere pro impetratione secundi, iuxta textum in cap. si motu proprio, de præbend in 6. Quæ videtur esse noua decisio iure antiquo non expostulata: Neque obstat textus in cap. gratia, de rescriptis, in 6. vbi impetratio secundi beneficij non facta mentione prioris obtenti, non est subreptitia, si per ignorantiam, & simplicitatem factum fuerit. Non, inquam, obstat: nam licet aliqui dicant ignorantiam excusare à facienda mentione prioris beneficij, si sit probabilis ignorantia. Secundò, si nemini fiat præiudicium. Tertiò, si Papa aliàs esset concessurus, si cognouisset: vt tradit Menochius de arbitrar. lib. 2. centur. 3. casu 201. num. 33. In casu illius textus hæc concurrere non possunt, quia tertium non concurrit, eo quòd primum beneficium absenti, & ignoranti collatum pingue fuerit, & omnino cum secundo incompatibile, ac proinde præsumi non poterat Principem concessurum. Quocirca ibi non fuit mentio necessariò facienda prioris beneficij, quia non erat impetratoris: erat enim illi absenti, & ignoranti collatum, & quousque ipse acceptasset, vel eius procurator nomine ipsius, dici non poterat esse suum, iuxta cap. si tibi absenti, de præbendis, in 6. ac proinde non tenebatur illius mentionem facere, & ad huiusmodi effectum ponderatur à textu ignorantia. sic explicat Sanchez lib. 8 disput. 21. num. 60. fine. Basilius lib 8. cap. 17. num. 19. Couarr. lib. 3. variarum, cap. 16. Quod si infestes. Ergo etiamsi sciret primum beneficium tibi esse collatum, si tamen illud non acceptasset, posset secundum beneficium impetrare, nulla facta mentione prioris; siquidem non est habitum, & possessum, quousque illud acceptes? Neganda est consequentia; quia tunc dolo procedis, & solùm ignorantia in hoc casu beneficij nondum acceptati excusare potest.

5 Secundus casus, in quo debes mentionem prioris dispensationis facere, vt secunda valida sit, est quando id necessarium est, vt intelligat Princeps qualitatem, & quantitatem gratiæ adæquare causæ sibi propositæ. Nam si hæc cognitio ex suppressione primæ dispensationis non habetur, gratia facta voluntaria non est, ac proinde omnino cessat. sic Suarez lib. 6. cap. 23. n. 11. Basilius lib. 8. c. 17 n. 8. declaratur exemplis. Primò obtinuisti dispensationem non residendi in beneficio cum perceptione fructuum per quinquennium; illo expleto vis ex eadem causa aliud quinquennium impetrare; debes necessariò mentionem facere primæ concessionis, tum quia causa illa fortè non erat sufficiens, nisi ad quinquennium vnum, non ad duplex quinquennium. Tum quia illa concessio æquiualet decennij concessioni, quam non præsumitur facturus Princeps, si prioris dispensationis conscius esset. Sic ex Felino in c. penult. de præscrip. n. 8. docet Basilius num. 8 Suarez num. 11. Ad idem est, si impetrasti dispensationem ad alienanda bona maioratus, & post illius vsum, aliam similem, vel ampliorem impetras, tacita priori dispensatione, impetratio secunda subreptitia erit, si sit ex eadem causa; quia non est censenda causa sufficiens ad tantam alienationem concedendam: neque est verisimile Principem secundam facultatem concessurum, si conscius esset prioris facultatis concessæ, nulla noua causa superueniente. Secus verò si peteretur secunda facultas ex diuersa causa, quam spectatis circunstantiis crederetur Princeps concessurus. sic Molin de Hispan. primogen. lib. 4. cap. 3. num. 42. Gutierr. lib. 2. canon. quæst. c. 15. n. 95. Basilius lib. 8. de matrim. cap. 17. n. 16. Sanchez lib. 8 disput. 22. n. 12. Secundum exemplum adducitur, si habens votum castitatis, obtineas dispensationem ad vnum matrimonium contrahendum, & mortua vxore iterum petas dispensationem ad matrimonium ex eadem causa, scilicet quia tentationibus vexaris, tacita priori dispensatione. Basilius, & Suarez suprà, existimant nullam esse secundam dispensationem, quia non concepit Pontifex, quantam relaxationem faciat in eo voto. At huiusmodi exemplum mihi non probatur. Satis enim concipit Pontifex quàm relaxationem faciat in illo voto iuxta causam sibi propositam, concipit enim se relaxare votum ad matrimonium ex causa legitima: quòd autem prius fecerit relaxationem ad matrimonium, non inducit aliquod impedimentum, vt ex eadem causa subsistente non possit idem votum relaxare, imò potiùs quasi cogitur dispensationem priorem continuare, secus verò erat de illo exemplo non residentiæ concessæ per quinquennium, vbi tacitè insinuatur causam pro solo quinquennio sufficere, præterquam quòd ibi est præiudicium Ecclesiæ, ac proinde debet quasi specialiter derogari, iuxta dicta in primo casu. & Basilius,

meo iudicio, sibi est contrarius in eadem pagina: nam cùm priùs *illo num.* 8. dixisset prioris dispensationis voti mentionem esse faciendam, vt valeret secunda ad contrahendum matrimonium, subdit *num.* 9. Si post obtentam dispensationem in voto, v.g. castitatis ad contrahendum matrimonium, postea petat aliam, mentione facta tantùm voti, valet secunda, vera enim est narratio totius impedimenti auferendi. Quod intellige, siue vsus fuerit prima dispensatione, siue ob superueniens impedimentum euanuerit. Et idem videtur sentire Suar. *n.* 16. Ego verò (inquit) in hoc præcisè, quòd prior dispensatio taceatur, nullam fraudem inuenio: quandoquidem totum votum auferendum proponitur, & Pontifex ignorare non potest peti puram dispensationem sine limitatione sublatis, & insolitis, & ideo ex hoc capite non video subreptionem, & nullitatem. Quod optimè confirmatur ex his, quæ Sanchez *disputat.* 22. *numer.* 13. inquit enim: Si fœmina ob dotis defectum impetrauit dispensationem nubendi consanguineo, & illo mortuo velit alteri consanguineo nubere, non indiget mentionem facere prioris dispensationis, si idem defectus dotis perseuerat: tum quia illa perseuerantia defectus dotis, reputatur noua causa superueniens, & honestans nouam dispensationem: tum etiam, quia vna dispensatio non habet cum alia connexionem. Ergo similiter dicendum est in voto: nam licèt per dispensationem ad secundum matrimonium ampliorem relaxationem in voto faciat, quàm per dispensationē ad vnum tantùm, si perseuerat causa, quæ primam dispensationem honestauit, honestabit secundam dispensationem, quia reputatur distincta causa, neque vnum matrimonium cum alio connectitur. Tertium exemplum est, si petas dispensationem in vxoricidio ad contrahendum matrimonium, & illo contracto aliud crimen simile committas, teneris, si velis secundò dispensationem impetrare, mentionem primæ facere argumento textus *in l.* 3. *C. de episcop. audient.* & tradit Basilius *lib.* 8. *cap.* 17. *num.* 8. Suarez *lib.* 6. *cap.* 13. *num.* 22. Sanchez *lib.* 8. *de matrim. disputat.* 21. *num.* 20 cui exemplo libenter assentior Et ratio est, quia cùm in secundo homicidio tibi dispensatur, non cognoscit superior qualitatem, & quantitatem gratiæ, quam facit. An, inquam, sit proportionata causæ allegatæ, nam licèt causa sit proportionata pro impetranda dispensatione primi vxoricidij, non tamen inde infertur esse proportionatam pro secundo; quia secundum crimen, eo quòd post remissionem primi succedat, redditur iure ordinario indispensabile, ex *supradicta l.* 3. ac proinde requirit causam grauiorem Quocirca si non manifestas, cùm secundò impetras, dispensationem tibi fuisse primam concessam, non manifestas qualitatem gratiæ, quam petis, neque Princeps illam censetur concedere. Et confirmari potest ex communi omnium sententia asserente ineuntem scienter matrimonium in gradu prohibito, teneri in dispensatione narrare hanc malitiam, neque sufficere si dicas te in gradu prohibito contraxisse, eo quòd tunc impedimentum est regulariter indispensabile, iuxta Trident. *sess.* 24. *cap.* 5. Quapropter Sanchez *lib.* 8. *de dispensat. disput.* 21. *num.* 15. generaliter infert, quoties in iure cauetur, ne in aliquo casu dispensatio concedatur, néve delictum remittatur, esse illius specialem mentionem faciendam; aliàs non erit voluntaria gratia facta.

6 Tertius casus solet addi, in quo prioris dispensationis est mentio necessariò facienda, quando scilicet est necessaria talis commemoratio, vt impedimentum dispensandum integrè cognoscatur. qui casus est omnino admittendus. at raro, vel numquam prioris dispensationis mentio est necessariò facienda, vt impedimentum integrè cognoscatur: si enim tibi illegitimo dispensatio concessa fuit ad vnum beneficium simplex & postea velis curatum, vel aliud simplex obtinere, non videtur necessario mentio facienda prioris dispensationis, sed prioris defectus nondum integrè sublati, iuxta ea, quæ diximus suprà explicantes textum *in c.* 2. *de filiis presbyter.* sic docet Basil. de Leon *lib.* 8. *c.* 17. *n.* 7.

7 Extra hos casus, non est necessariò mentio facienda prioris dispensationis, vt obtineatur secunda. Quocirca valet dispensatio secunda, sine mentione primæ, quoties ad tollendum scrupulum, vel dubium primæ fuit impetrata circa eamdem rem; quia nullibi cautum est prioris dispensationis tunc esse mentionem necessariò faciendam, imò valet dispensatio secunda, etiamsi petatur ad extensionem primæ, dummodo non sit in præiudicium tertij, vt si obtinuisti dispensationem irregularitatis ad ordines minores, poteris explicata irregularitate ad ordines maiores, vel ad omnes ordines dispensationem obtinere, & impetrata dispensatione ad ordines, poteris dispensationem super interstitiis impetrare, quia irregularitas non est impedimentum respectu interstitiorum. Item poteris dispensationem ad beneficia impetrare, nulla facta mentione dispensationis; facta tamen mentione irregularitatis. Item si obtinuisti dispensationem in voto castitatis ad contrahendum vnum matrimonium; poteris causa intercedente aliam dispensationem impetrare, quin mentionem facias prioris dispensationis. Quòd si dispensatio facta in voto castitatis, ita fuit absoluta, vt omnino tolleret votum illud, quia in pia aliqua opera commutauerit; tunc quidem non debet fieri mentio voti, quia non est, sed potiùs piorum operum, in quæ facta est commutatio. Ad idem est, si dispensatio eadem lege secundùm diuersas partes concedatur, non est necessaria mentio facienda prioris dispensationis. Verbi gratia, si obtinuisti [illegible] dispensationem huius ieiunij, vel festi; & alius dies ieiunij, vel festi superueniat, non teneris prioris dispensationis obtentæ mentionem facere. Item obtinuisti dispensationem pro ducenda consanguinea, & mortua illa poteris aliam dispensationem pro alia obtinere, absque mentione primæ in his conuenit Suarez *lib.* 6. *de legibus*, *cap.* 23. *à num.* 13. & Basilius *lib.* 8. *cap.* 17. *à num.* 9. quamuis contrà videatur sentire Sanchez illo *disput.* 22. *à num.* 15. vbi affirmat, quoties petitur secunda dispensatio ad corroborationem vel augmentum primæ, secundam corruere, & validam esse primam, quia non censetur priori renuntiare, nisi ex eo quòd valeat secunda, quæ ob taciturnitatem primæ inualida est. Sed quod diximus est longè probabilius.

8 Sed quid dicendum, si cùm obtines secundam dispensationem, priori vsus non fueris? Verbi gratia, non fuisti vsus cum dispensatione ad contrahendum cum consanguinea, vis cum alia contrahere, & obtines dispensationem, nulla facta mentione prioris dispensationis. Quæ ergo dispensatio valet, posterior ne, an prior, an vtraque?

Thomas Sanchez *lib.* 8. *de dispens. disp.* 22. *n.* 19. Censet posteriorem valere, & primam omnino euanescere. Mouetur euanescere primam; quia ex impetratione secundæ censeris renuntiare primæ in manus Pontificis; & dato te nolle sic renuntiare, Pontifex non intendit secundam concedere, nisi exclusa prima. Ergo prima omnino euanescit. Quòd autem secunda valeat, inde probat, quia prioris non debebas mentionem facere in impetratione secundæ, quia non est ad priorem dispensationem augendam, sed est super matrimonio diuerso, & nullam inter se connexionem habent.

9 Cæterùm mihi probabilius est, secundam dispensationem esse inualidam, casu quo prima extincta non sit, & impossibilis eius vsus per mortem coniugis, vel alterius impedimenti perpetui. Ratio est, quia vtraque valere non potest; non quia Pontifex non possit vtramque concedere, sed quia non est verisimile id velle; est enim nimia gratia, & indulgentia, quam concedere Pontificem alienum est à ratione. Prior autem dispensatio valida perseuerat, eo quòd solùm per renuntiationem cessare potest, cui tamen non renunciat impetrans, cùm secundam obtinet, quia non habet eum animum, & casu quo renuntiare velit, non manifestat, ita vt Pontifex id intelligens renuntiationem acceptare possit. Infertur ergo debere corruere secundam dispensationem; eo quòd prioris mentio non sit facta, quia sine illius mentione non cognoscit Pontifex, quantam gratiam huic impetranti faciat. sic docet Suarez *lib.* 6. *de legibus*, *cap.* 23. *num.* 21. Basilius *lib.* 8. *cap.* 17. *num.* 9. *circa finem.* Ex quo fit, si impetrasti facultatem ad alienanda bona maioratus, & illa facultate nondum vsus impetres aliam, vel ex eadem causa, vel diuersa, hæc secunda non videtur valere, nisi mentionem primæ feceris, vt Princeps primam facultatem irritam reddat, vel validam relinquat, quia non censendus est velle, vt vtraque facultas simul valida perseueret, & tantum grauamen maioratui fiat. sic indicat Basil. *illo cap.* 17. § 1. *fin. n.* 9.

10 Tertiò dubitatur, an ligatus duplici impedimento, debeas illorum omnium mentionem facere, cùm alicuius dispensationem impetras? v.g. vis consanguineam ducere, ad strictus es voto castitatis, affinitatis, & consanguinitatis, poteris ne per partes horum impedimentorum dispensationem impetrare, ita vt priùs impetres dispensationem voti. Secundò affinitatis. Tertiò consanguinitatis, quin in vna dispensatione mentionem facias aliorum impedimentorum. Idem est si plures irregularitates habeas, & velis ad ordines promoueri. An, inquam, teneris in qualibet dispensatione omnium mentionem facere? In hac re est duplex sententia. Prima, negat mentionem esse necessariò faciendam illorum impedimentorum, sed posse dispensationem obtineri vnius, tacito alio, & postea alterius, & sic plurium. sic docuit Nauarr. *lib.* 4. *consil. tit. de consanguinit. consil.* 7. *num.* 2. & 3. & *consil.* 8. & 9. *eodem tit.* Eman. Saa *verbo dispensatio, num.* 16. Cæuallos *pract. q.* 737. *num.* 27. & alij relati à Sanchez *disput.* 23. *num.* 1. quámque ipse probabilem reputat Fundamentum præcipuum est, quia nullibi habetur in dispensatione vnius impedimenti reliqua esse manifestanda. Ergo non est hoc onus dispensato imponendum: præcipuè cùm integrè possit vnum impedimentum absque alio manifestari, & causa tollendi illud integrè cognosci.

11 Secunda sententia vniuersaliter affirmat debere in dispensatione vnius impedimenti reliqua manifestari, aliàs esse subreptitiam dispensationem: sic docet Couarr. 4. *decret.* 2. *part. cap.* 6 § 4 *fine.* Menoch. *de arbitrar lib.* 2. *centur.* 3. *casu* 203. *n.* 12. Sanchez *lib.* 8. *disp.* 23. *n.* 2. & alij innumeri ab eis relati. Huius communis sententiæ ea solùm mihi videtur ratio firma, quæ ex praxi, & consuetudine desumitur: & cùm hæc in

dispensatio

dispensationibus impedimentorum matrimonij clarior apparuit, in illis, vt probabilior, & securior tenenda est. Congruentia autem addi potest? quia impedimentum vnum ex alterius coniunctione redditur difficilius dispensatu, difficilius enim dispensatur cum persona pluribus impedimentis laborante, quàm si vnum tantùm haberet, quod intelligendum est, quando ad eundem effectũ dispensatio postulatur: sic enim militat supradicta ratio ex coniunctione, scilicet aliorum impedimentorũ, quodlibet impedimentũ reddi difficilius dispensatu, & quasi aggrauari; quia cùm dispensatio tendat ad habilitandam personam ad vnum, & eundem effectum, ad quem ex pluribus impedimentis est incapax, & hæc habilitas non consequatur per vnius dispensationem, ob taciturnitatem aliorum impedimentorum, sequi videtur, neque dispensationem valere, quia cessat finis, ob quem data est. Hæc, inquam, ratio solùm est quædam congruentia ad inuestigandam intentionem concedentis, non tamen videtur omnino firma; siquidem in excommunicationibus eodem modo procedit. Pluribus enim excommunicationibus ligatus absolutionem impetrare ab vna potest, aliis tacitis, vt tradit glossa communiter recepta *in cap. ex parte, verbo reddere. de officio ordin.* quamuis ex vna excommunicationis absolutione habilis ad diuina non sis factus.

12 Dixi notanter, quando ad eundem effectum dispensatio postulatur. Ex quo fit quid dicendum sit, si habeas votum castitatis, & velis cum consanguinea contrahere? Poteris dispensationem à voto castitatis priùs impetrare, etiam si animo contrahendi cum consanguinea facias; dummodo causa allegata ad dispensandum in castitate non sit ducere consanguineam, neque ad illum effectum ordinetur. Ratio est, quia dispensatio voti castitatis alium effectum habere potest præter matrimonium cum consanguinea, neque votum castitatis est speciale impedimentum ad contrahendum cum consanguinea, neque ex coniunctione consanguinitatis est difficilius dispensatu. Impetrata autem dispensatione circa votum, potes de consanguinitatis impedimento dispensationem impetrare quin mentionem facias dispensationis voti, quia votum omnino sublatum est. sic Suarez *lib. 6. de legibus, cap. 24. num.* 5. Basilius de Leon *lib. 8. de dispensat. cap. 17. num.* 24. Sanchez *lib. 8. disp. 23. num.* 4. Secus verò dicendum est, si habens votum castitatis dispensationem petas priùs de consanguinitate, tunc necessariò votum debes manifestare, quia cùm dispensatio consanguinitatis ad nullum alium effectum tendat, nisi vt te habilem, & expeditum reddat ad matrimonium, & ex voto castitatis impeditus adhuc existis, ea de causa, vt effectum sortiatur, teneris votum manifestare: sic supradicti Doctores. quamuis contrà absque fundamento teneat Nicol. Garc. 8. *p. de benefic. cap. 3. à num.* 61. motus, quia non est impedimentum irritans, sed impediens, & consequenter non videtur posse impedimentum irritans augere. Sed hoc non obstat; sufficit, quòd verè impediat.

13 Fit secundò, quid dicendum, si habeas votum castitatis, & religionis, & velis vnius dispensationem impetrare, an debeas vtrumque manifestare? Et quidem si petis priùs dispensationem in voto religionis, affirmat Suarez *lib. 6. cap. 24. num.* 8. validam esse tacito voto castitatis, quia ex voto castitatis, non redditur difficilior dispensatio in voto religionis, cùm potiùs in illud soleat commutari; & ex alia parte suum effectum habere potest independens ab alio. At si petatur dispensatio in voto castitatis, tacito voto religionis, existimat inualidam esse, quia cùm religio ad seruandam castitatem obliget, nulla causa videtur posse allegari sufficiens ad dissoluendum votum castitatis, manente voto religionis. nam incontinentia non videtur sufficere, siquidem per matrimonium succurri non potest, durante voto religionis. At credo satis esse probabile impetrare te posse dispensationem in voto castitatis, etiamsi taceas votum religionis. sic Basil *lib. 8. cap. 17. num.* 24. quia votum religionis non obligat ad perseuerandum. Ergo dispensatio pro voto castitatis vtilis esse potest, casu quo in religione non perseueres. Item esse vtilis potest toto tempore, quo religionem experiris, ne tot peccata committas: & ex hac vtilitate dari potest sufficiens causa dispensationis. Secus verò dicerem de solo voto non nubendi, quia non videtur adesse posse caussa dispensandi in illo, si votum religionis perseueret.

14 Fit tertiò. Quid dicendum si impedimenta non solùm dispensatione, sed alia via, scilicet irritatione, aut remissione tolli possunt. An tunc sit necessariò facienda mentio omnium eorum impedimentorum, quæ dispensantur, quàm illorum, quæ irritatione tolli debent?

Respondeo, solùm ea impedimenta narrari debent dispensanti, quæ per dispensationem tolli debent: at ea quæ alia via tolli possunt, necessarium non est manifestare, siquidem extra rem dispensantis iurisdictionem sunt, ac proinde videtur extra rem narrare. Qua ratione si contraxisti sponsalia, vel votum castitatis ante pubertatem emisisti, & vis cum consanguinea contrahere, poteris impetrare dispensationem impedimenti consanguinitatis, quin sponsalia, votum manifestes; quia votum illud irritatione tolli potest, & sponsalia remissione illius, cuius interest. sic Sanchez *lib. 8. disput. 23. num.* 6. *Basil. lib. 8. cap. 17. num.* 23.

15 Fit quartò. Quid dicendum, si impedimenta concurrunt diuersa, aliud publicum, aliud occultum? An, inquam, debeas manifestare simul omnia?

Respondeo te non debere manifestare occultum, cùm publici dispensationem petis, etiamsi ex manifestatione occulti non sequatur infamia; quia non præsumitur Pontifex id velle, esset enim nimis durum, & alienum à suaui regimine Ecclesiæ: quia præcluderetur via pluribus contrahendi matrimonium. Quapropter pro his impedimentis occultis constituti iudices pœnitentiarij sunt, quibus non solùm occulta, sed etiam publica impedimenta manifestanda sunt, vt ex stylo curiæ refert Sanchez *disp. illa* 23. *n.* 7. & tradit Basilius de Leon *lib. 8. cap. 17. num.* 23.

16 Fit quintò. Quid dicendũ in dispensatione irregularitatis, & aliarum pœnarum? An, inquam, debeas, cùm vnius dispensationem impetras alias manifestare. Et quidem ratio suprà allegata in his videtur procedere, quia scilicet vnum impedimentum ex coniunctione alterius videtur dispensatu difficilius. Item quia ad eundem effectum dispensatio vnius, & alterius ordinatur, nempe ad habilitandam personam. Ergo omnia debent debent explicari: & ita tenet Basilius *lib. 8. cap. 17. num.* 24.

Suarez verò *lib. 6. cap. 24. circa finem*, negat esse necessariò explicandam, nisi casu quo vna irregularitas, vnàve pœna non posset sine alia explicari. Mouetur; quia neque ex iure, neque ex stylo id habetur. Quòd autem difficiliùs obtineret vnius dispensationem, si alia scirentur, non obstat, si datur ex sufficienti causa, & cum plena cognitione, quia illa difficultas est extrinseca dispensationi singulorum, sicuti habens plura crimina, & vnius petens remissionem, non tenetur omnia manifestare, etiamsi sciret ex manifestatione aliorum negandam esse remissionem illius petiti, & hæc mihi sententia probatur. Illa autem limitatio, quam Suarez adducit, scilicet aliarum irregularitatum, & pœnarum esse mentionem faciendam, casu, quo grauitas vnius non possit sine alia explicari, est verissima. At exempla, quibus eam explicat, mihi non probantur. Primus est, si contraxisses irregularitatem, eo quòd clericum occideris, teneri te manifestare clericum fuisse, neque satisfacere, si dicas hominem occidisse, quia debes explicare grauitatem criminis, & sacrilegij commissi, & docuit Nauarr. *lib. 1. consil. tit. de rescriptis, consil.* 18 *num. vnic. in 2. edit* Emanuel 1. *tom. summ. 2. edit. cap. 179. conclus.* 5. *num.* 10. At verius censeo non esse necessariam illius qualitatis manifestationem, quia ad irregularitatem est omnino extrinsecum, & per accidens fuisse clericum; non enim ob sacrilegium, sed ob defectum perfectæ lenitatis imponitur, qui defectus in quacumque hominis occisione reperitur: & ex alia parte neque ex consuetudine, neque ex stylo curiæ constat hanc qualitatem debere manifestari. Non ergo onus sine causa imponendum est: & ita tenet Sanchez *lib. 8. disput. 21. num.* 22. Salas *disp. 20. sect. 15. num. 122. §. quartum dubium.* Basilius de Leon *lib. 8. cap. 17. §. 4. num. 24 fine.* Secundum, exemplum, quod adducit Suarez, est, si plura homicidia commisisses, & velis vnius irregularitatis dispensationem impetrare, tacitis aliis, quia licèt irregularitates illæ sint numero distinctæ, moraliter tamen quasi efficiunt vnam grauiorem, vel certè vna illarum non satis absque alia explicatur. Verum, meo iudicio, non video, quare vna irregularitas non satis absque alia explicetur, cùm satis vnum homicidium absque alio explicari possit, nec cur vnius dispensatio cũ alia colligata sit, siquidẽ ex distincta omnino causa procedit, neque ex pluribus illis irregularitatibus vna coalescit, sed sint distinctæ, ac si quælibet in suo subiecto distincto existeret. Adde, sicut potest remissio vnius homicidij sine alio impetrari, cur non poterit dispensatio irregularitatis vnius homicidij sine dispensatione alterius obtineri? Denique si percussisses plures clericos, posses obtinere absolutionem vnius excommunicationis, non obtenta absolutione alterius. Ergo similiter contingere potest in irregularitate. Denique non caret probabilitate contracta vna irregularitate ob homicidium, non contrahi aliam numero distinctam, etiamsi aliud homicidium committas; quia cùm irregularitas sit inhabilitas per modum habitus, non potes ampliùs ex eadem causa inhabilitari; neque vna causa super aliam operari. sic tradit Henriquez *lib. 12. cap. 10. §. 1. & lib. 14. cap. 7. §. 3.* Thomas Sanchez *lib. 8. disp. 14. num* 7 Auila *disp. 10. de irregular. dub.* 8. & in excommunicato, qui pluries in excommunicatione celebrauit, tenet Nauarr. *consil. 3. de raptoribus num. 6. 7.* Ecola *in praxi, 2. part. verbo irregularitas, § 12. ad finem* Garcia hos referens 8. *part. de benefic. cap. 3. n. 80. vsque ad* 87. & confirmari satis potest ex copula cum consanguinea sæpiùs repetita, quæ non inducit nouũ impedimentum, neque est necessariò facienda mentio omnium illorum delictorũ, sufficit si vnius tantùm mentionem facias, & docet Sanchez *lib. 8. disput. 24. numer.* 7. Toletus *lib. 7. cap. 19. ad finem.* Azor 3. *part. lib. 3. cap. 10. quæst. 1.* Garcia *num.* 77. Idem, si quis teneat

in Baptismo plures filios alicuius, vnica tantùm est compaterni as Garcia *num.* 78. Et si quis ter, vel quater contraxit nuptias, non est necessarium id exprimere in dispensatione bigamiæ. Garcia *numer.* 79. Sanchez *lib.* 7. *disput.* 86. *num.* 14. Henriquez *lib.* 12. *cap.* 6. § 9. Nauarr. *consil.* 2. *de bigam.* Vgolin. *de irregul. cap.* 56. §. 7. *num.* 3. Auila *de censur.* 7. *part. disp.* 8. *fine.*

§. V.

Expenduntur ea, quorum falsa expressio vitiat rescriptum.

1 *Quæ sint certò præsupponenda.*
2 *Si ex causa vera, & falsa integratur causa sufficiens dispensationi, dispensatio corruit. At si vera causa allegata sufficiens est, ex falsa superaddita non vitiatur dispensatio secundum communiorem sententiam.*
3 *In casu dubio, sit ne falsò causa allegata, finalis, vel, motiua, præsumitur motiua, non finalis.*
4 *Quid si causa falsis testibus probetur.*
5 *Subreptio commissa in vna parte rescripti non vitiat totum rescriptum, si per ignorantiam etiam culpabilem, modò non sit crassa, subreptio commissa sit.*
6 *Vitiat tamen, si ex fraude, & malitia procedatur.*
7 *Debet tantum vna pars cum alia coniunctionem habere, & ad eundem finem ordinari*
8 *Impetrans rescriptum ad primum beneficium vacaturum, tacito defectu legitimæ ætatis ad curatum, valet ad simplex.*
9 *Impetrans dispensationem voti, & consanguinitatis ad matrimonium, falsò allegata causa circa votum, rescriptum vitiatur.*
10 *Rescriptum hoc modo vitiatum non habet effectum, quousque vitium commissum in illa parte rescripti declaretur.*
11 *De interpretatione, & cessatione dispensationis remittitur ad ea, quæ dicta sunt de priuilegiis.*

1 Constat apud omnes si falsitas occasio sit, ne impedimentum dispensandum integrè manifestetur, vitiari omnino dispensationem. Item si est occasio, ne causa allegata ad dispensationem vera sit, quia dispensatio semper expostulat causam, præcipuè si in lege superioris fiat. Secundò suppono aliud esse impetrare gratiam, & beneficium ab ordinario, aliud à Sede Apostolica, & eius Legato, si ab ordinario impetres, notari non potes subreptione.

2 Difficultas ergo est, cùm plures causas allegas, vt tibi dispensatio concedatur, & aliqua illarum est falsa, an corruat tota dispensatio? Et quidem si ex falsa causa, & vera allagata integratur sufficiens causa dispensationis, sine dubio corruet dispensatio, quia corruit fundamentum, cui voluntas dispensantis nititur. sic Couarr. *lib.* 1. *variarum, cap* 20. *num.* 5. Basilius *lib.* 8 *cap* 17. § *vlt. num* 41. Suarez *lib.* 6. *de voto, cap.* 27 *num.* 11. At si non obstante falsa causa admixta allegas veram, quæ de se, & secundùm stylum, & consuetudinem solet reputari sufficiens ad dispensationem concedendam, communior sententia docet validam tunc esse dispensationem. sic docet Sanchez *lib.* 8 *disput.* 21. *num.* 32. multis relatis Suarez. Basilius *suprà.* Sed hoc intelligendum esse videtur de causa extrinseca dispensationi, & quæ per se non solet mouere Principem ad dispensationem concedendam: nam si causa falsò allegata, æquè ac vera mouet Principem ad dispensationem concedendam, quis dicere poterit hic, & nunc ex vtraque simul motum non esse? neque enim est vlla ratio, quare magis ex vera, quàm ex falsa causa moueatur, cùm vtraque eodem modo illi proposita sit. Si ergo ex vtraque motus sit, qualibet ex illis cessante, cessat intentio hæc dispensantis, & consequenter dispensatio: & ita tradit Gutierr. *canon. q. lib.* 2. *cap.* 15. *n.* 129. & 130. Neque credo Sanchez dissentire, vt colligi facilè potest ex his, quæ dicit *n.* 44. & 45.

3 Sed quid dicendum est in casu dubio? An sit causa finalis, hoc est, pertinens ad dispensationem intrinsecè, an verò solùm impulsiua, & motiua, & extrinseca dispensationem concernens?

Respondeo præsumi motiuam, & non finalem, quia semper debet stare præsumptio in fauorem valoris actus: at si præsumeretur finalis, corrueret dispensatio, & præsumpta solùm motiua dispensatio subsistit. Ergo: & ita tenet Tiraquell *tract. cessante causa, limit* 1. *num.* 14. & 48. Loazes *de matr. Regis Angliæ, dub.* 5. *num.* 42. & 43. Menoch. *volum.* 2. *consil.* 106. *num.* 91. Sanchez plures alios referens *lib.* 8. *disp.* 21. *num* 20. Basil. *lib* 8 *cap* 17. *num* 41. Et idem dicendum est, cùm dubium est, an dispensatio valida sit, quia dubium est, an satis probetur veritas narratorum, vel quia est dubium, an causa falsò allegata sit finalis? Semper, inquam, præsumendum est in hoc dubio validam esse dispensationem, quia pro valore actus stare debet præsumptio, *l. quoties, ff. de reb. dub. & cap. Abbate, de verbor. significat.* & multis allegatis docet Menoch. *lib.* 6. *præsumpt.* 4. *per totam,* & tradit Sanchez *lib.* 8. *disput.* 21. *num.* 25.

4 Quid si causa falsis testibus probaretur, essétne vere dispensatio nulla? v. g. commissa est ordinario dispensatio in impedimento consanguinitatis, si paupertas, defectúsque dotis adesset, et verus sit, probas falsis testibus defectum dotis adesse, eritne tunc dispensatio valida?

Respondeo; si veré in se defectum dotis non habeas, dispensatio omnino vitiatur, quantumuis exteriùs constet, quia sine causa subsistere non potest dispensatio, & sententia lata ab ordinario fundatur in falsa præsumptione contra veritatem, quam intendit Pontifex. At si defectus dotis verus sit, falsis tamen testibus probatus, quia absque perfecta notitia narrator, credo dispensationem valere, quia verificatur conditio à dispensante requisita. sic Sanchez *lib.* 8. *disput.* 21. *num.* 51. Basil. *lib.* 8. *cap.* 17. *num.* 41. *circa finem.* Verùm si per ignorantiam, & simplicitatem allegasti, v. g. defectum dotis, cùm tamen veré non fuerit, & ordinarius facta informatione declarauit defectum dotis existere, & sic dispensauit, & post hac declaratione, & dispensatione concessa ad contrahendum matrimonium processisti, videris validè contrahere, neque posse tale matrimonium oppugnari, ex *cap. cùm inter. de sent. & re iudic. cap. eo qui appellat. §. si verò,* 2. *quæst.* 6. & tradit Basil. *lib.* 8 *cap.* 16. *num.* 5 & *cap.* 17. *num.* 42. & facit id quod docuit Socin. *consil.* 70. *ad finem, volum.* 2. & Felin. *c. super litteris, de rescript. num.* 7. *versic. demum,* vbi asserunt, si subreptio commissa non sit ab eo, qui litteras impetrauit, sed à sollicitatore, qui falsam causam allegauit, ignorante eo, pro quo rescriptum impetratum est, valere rescriptum, nec subreptitium esse. Quia ignorantia facit, vt præsumatur Pontifex in tali casu de plenitudine suæ potestatis dispensare, & sententia tunc data transit in rem iudicatam. At credo hoc tenendum non esse, quia tale rescriptum, vt pote in falsa causa fundatum, nullum est, neque ignorantia prodesse potest ad valorem ipsius, sed solùm excusandum impetrantem, à culpa commissa, & videtur expresse decidi *cap. super litteris, de rescript.* vbi æquè de taciturnitate veritatis, ac de expressione falsitatis, quando contingit circa totum rescriptum, dicitur nullum esse, etiamsi per ignorantiam, & simplicitatem factum sit. Si verò (inquit textus) *per huiusmodi falsitatis expressionem, vel suppressionem etiam veritatis litteræ fuerint impetratæ, quæ tacita, vel expressa nos nullas litteras dedissemus, à delegato non est aliquatenus procedendum.* sic Tiraquell. *tract. cessante causa, in princip. num* 116. Abbas *dict. cap. super litteris, num.* 4. & 6. & alij, quos sequitur Sanchez *lib.* 8. *disp* 21. *num.* 56. & 57.

5 Difficultas grauis est, an quando subreptio commissa sit in aliqua parte rescripti, & non in toto, rescriptum totum reddatur nullum? v. g. Impetras rescriptum pro impedimento voti, & affinitatis, quam habes ad matrimonium contrahendum, & falsò causam allegas pro affinitatis impedimento, veram tamen, pro voti impedimenti impetratione, eritne tunc totum rescriptum subreptitium? Idem est, si impetrasti litteras ad beneficium, siue curatum, siue simplex, allegata falsò legitima ætate, cùm tamen solum ad simplex legitima esset, an tunc rescriptum respectu vtriusque beneficij sit nullum? Idem est, si impetrasti rescriptum contra tuum debitorem, affirmans falsò ex consuetudine patriæ causas tractari simpliciter, & de plano; eáque de causa commissa est iurisdictio delegato, vt sic cognosceret, an tunc iurisdictio expiret, vel solùm quoad illam formam? Et quidem tunc vitiari rescriptum, quoad illam partem, in qua falsitas expressa est, nemini esse potest dubium. Solùm de alia parte, circa quam falsitas commissa non est, dubitatur, in qua omissis aliis dicendi modis distinguendum est, si per ignorantiam, & simplicitatem etiam culpabilem, modò non sit nimis crassa, contigerit falsitatis expressio, vel veritatis taciturnitas, circa causam finalem illius partis rescripti, non vitiatur totum rescriptum, sed solùm illa pars, in qua ex ignorantia processum est. sic ex communi sententia docet Sanchez *lib* 8. *disp.* 21. *n.* 61. Gutierr. *canon quæst. lib.* 1. *c.* 15. *n.* 45. & multis relatis Nicol. Garc, 8. *p. de benefic. cap.* 3. *num.* 16.

6 At si ex fraude, & malitia subreptio commissa sit, totum rescriptum vitiatur in pœnam fraudis, & malitiæ, vt deciditur expressè *in c. super litteris.* ibi, *in sua peruersitatis pœnam nullum ex illis litteris commodum consequantur, & in cap. sedes, eodem tit.* ibi, *mendax precator careat penitus impetratis* Neque valet dicere verba debere intelligi solùm de eo capitulo, in quo falsitas commissa est, non de alio, quia respectu illius, circa quod falsitas est commissa, non erat necessarium dicere in pœnam suæ peruersitatis nullum debere commodum consequi. Siquidem, etiam si per ignorantiam factum sit, nullum commodum obtinetur. Restat ergo, vt intelligatur de alia parte rescripti, in qua fraus commissa non est.

7 Aduerto tamen debere vnam partem cum alia coniunctionem habere, & ad eundem finem, & effectum ordinari: aliàs si in se omnino separatæ sint, etiamsi in eodem rescripto

rescripto contineantur, credo non vitiari vnam ex subreptione alterius. Moueor, quia pœna non debet extendi, sed limitari quoad fieri possit: cum autem irritatio illius partis rescripti, circa quam falsitas commissa non est, solum fit in pœnam falsitatis commissæ circa aliam partem, non debet extendi extra casum in iure expressum: at in iure, vt constat ex *cap. super literis, & ex dict. cap. sedes*, partes rescripti inter se vniebantur, & ad eundem effectum ordinatæ erant. Ergo quando cessat hæc connexio, & ordinatio, cessabit pœna. & ita explicandus est textus in *c. ad audientiam, de rescript. & in l. si ex falsis, C. de transact.* vbi videtur decidi, vitium commissum in vna parte rescripti, reliquas vitiare. Intelligi debet, si inter se vniantur, secus si separatæ sint. & ita tenet Basilius *lib. 8. cap. 16. n. 9.* Sanchez *lib. 8. disp. 21. n. 71.* Garcia 8. p. *de benefic. cap. 3. n. 16.* vbi variis decisionibus probat.

8 Ex quod fit, si impetres rescriptum ad primum beneficium vacaturum, siue curatum sit, siue simplex, iuxta textum *in cap. si eo tempore, de rescript. in 6.* tacito defectu legitimæ ætatis ad curatum, cum tamen ad simplex sufficeret, valet rescriptum respectu beneficij simplicis; esto cum dolo, & malitia processeris. sic Basilius, & Sanchez *suprà* quia sunt gratiæ separatæ, neque vna ab alia pendet, diuersimodo tamen valebit, si cum dolo, vel absque dolo processeris. nam si absque dolo processisti, valebit tibi gratia ad beneficium simplex, etiam si contingat primò vacare beneficium curatum. Nam licèt de iuris rigore gratia illa deberet verificari in beneficio primo vacante, iuxta *cap. mandati, de prabendis, in 6.* at quia incapax per ignorantiam illius es, quadam æquitate, & benigna interpretatione videtur extendenda gratia ad beneficium simplex primò vacans, cuius capax existis, argum. textus *in cap. 2. de renunt. in 6.* Quod si ex dolo processisti, & beneficium primò vacans fuit curatum, non poteris simplex expectare, sed omnino tibi gratia cessabit, quia non est æquum tuæ iniquitati, & peruersitati fauere, & ita notauit Basilius *lib. 8. cap. 16. fine.*

9 Fit secundò, si impetres dispensationem voti, & consanguinitatis ad matrimonium contrahendum falsò adlegata causa circa votum, esto vera circa impedimentum consanguinitatis: totum rescriptum vitiabitur, si dolo processisti: secus si ex ignorantia, quia tunc vtriusque impedimenti dispensationes inter se connectuntur, & ad eundem finem tendunt, secus verò, si pro diuersis votis esset dispensatio, pro voto, inquam, castitatis, & peregrinationis, quia sunt causæ separatæ, & per accidens in vno rescripto vniuntur. sic Sanchez *lib. 8. disp. 21. n. 72.*

10 Sed inquires, an in illo casu, in quo pars dolo carens vitiatur, ex dolo in alia parte commisso, vitietur ipso iure, tam in rescriptis iustitiæ, quam gratiæ, vel solum ope exceptionis, aut per sententiam.

Respondeo, neque in rescriptis iustitiæ, neque gratiæ vitiari ipso iure, sed quousque vitium commissum declaretur. Ratio legitima est quia hæc annullatio est pœna, vt constat ex illis verbis textus *in cap. super litteris.* ibi, *in sua peruersitatis pœnam nullum ex illis commodum consequantur.* Sed pœna, & præcipuè, quæ iuri communi derogat, indiget, vt contrahatur, sententia saltem declaratoria criminis. Ergo. Neque obstat si dicas textum *in cap. super litteris*, dicere, nullum ex illis litteris commodum consequantur. *& cap. sedes, eodem tit. de rescript.* impetratorem penitus carere debere impetratis: quæ dictiones videntur omnem vtilitatem excludere, quam certè non videntur excludere, si ipso iure validæ sunt litteræ. Non, inquam, obstat, quia iuxta subiectam materiam debent intelligi, carere scilicet penitus effectu, & nullum commodum ex illis obtineri, postquam crimen oppositum est, & declaratum. sic docet Sanchez *lib. 8. disp. 21. n. 76. & 77.*

11 De interpretatione dispensationis & illius cessatione latè egi, cum de priuilegij interpretatione, & illius cessatione sermonem habui, neque occurrit aliquid speciale notandum. Semper tamen præ oculis est habendum aliud esse dispensationem, aliud facultatem dispensandi. Item aliam esse dispensationem insertam in iure communi, aliam extra ius commune. De his omnibus, an latè, vel strictè interpretandæ sint, & quando, & quomodo cessent, loco allegato pro tenuitate nostra disseruimus.

TRACTA

TRACTATVS QVARTVS
DE FIDE,
ILLIQVE CONTRARIIS
PROOEMIVM.

ACTVRVS de virtutibus, à fide iudicaui incipiendum; vtpote quæ, *vt ait* Trident. *seß.6. cap.8.* reliquarum radix, & fundamentum est, & iustificationis initium. Hunc tractatum nouem disputationibus absoluam.

Prima erit de fide, eiúsque obligatione.
Secunda, de infidelitate.
Tertia, de hæresi
Quarta, de pœnis spiritualibus hæreticorum, excommunicatione, infamia, priuatione beneficiorum, & officiorum.
Quinta de pœnis, temporalibus, præcipuè confiscatione bonorum.
Sexta, de pœnis corporalibus.
Septima, de hæresis suspectis, filiisque hæreticorum.
Octaua, de modo iudicialiter procedendi.
Nona, de crimine confessarij solicitantis ad Venerem.

DISPVTATIO I.

De fide, eiúsque obligatione.

PVNCTVM I.

Quid fides, & quotuplex.

1 *Multipliciter nomen* fidei *vsurpatur.*
2 *Declaratur propria fidei acceptio, eiusque definitio exponitur.*

NOMEN *fidei* variè accipitur à Theologis, vt videre potes apud commentatores D. Thom. 2.2. *quæst.*1. Aliquando enim accipitur pro fiducia, iuxta illud dictum à Domino Petro Matth.14. *Modicæ fidei, quare dubitasti?* & illud Iacob.1. *Postulet in fide, nihil hæsitans*, hoc est, in fiducia de Domini misericordia. Aliquando pro executione rei promissæ, seu pro dictorum, conuentorúmque constantia, & veritate: & in hoc sensu dixit Paul. ad Rom.3. *Numquid incredulitas eorum fidem Dei euacuabit?* id est, diuinæ promissionis constantiam, & veritatem infirmabit? *Absit.* & illud 1. ad Timoth.5. *habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt*; id est, quia vouerunt, & non reddiderunt, vt explicuit August. *Psal* 75. & ab hac acceptione sæpè Deus vocatur fidelis, *Ps.*144. *&* 1. *Corinth.*10. & alibi. Aliquando sumitur pro iudicio, seu existimatione, quæ de aliquo fit, fore, vt stet promissis, iuxta illud Ecclesiast.27. *qui denudat arcana amici, fidem perdit*; id est, perdit existimationem, quæ de illo habebatur secreta seruaturum. Aliquando sumitur fides pro conscientia bona, iuxta illud ad *Rom.*14. iuxta communem expositionem, *Omne quod non est ex fide, peccatum est.* id est, omne, quod est contra conscientiam, & dictamen rationis, peccatum est. & in hoc sensu Innocent. III. *cap. de præscript.* dixit nullam esse præscriptionem absque bona fide, id est, absque notitia recta.

2 Verùm hæ acceptiones, vt rectè expendit Valent. 2. 2. *disp.*1. *quæst.*1. *p.*1. *in princ.* alienæ sunt à nostro instituto considerantis fidem, quatenus quædam virtus est nostræ iustificationis initium, & reliquarum virtutum radix, & fundamentum, de qua Apostol. *ad Hebr.*11. dixit, *est sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium.* Dicitur substantia rerum sperandarum, tum quia per eam quodammodo substant, seu subsistunt in nobis res, quas speramus; tum quia ipsa, vt fundamentum substat omnibus aliis virtutibus, quibus via paratur gloriæ speratæ. sic Magister *sentent. in* 3. *dist.* 23. Chrysost. *homil.* 21. *in suprad. loco ad Hebr.* Vocatur argumentum, seu conuictio non apparentium, ob ineuidentiam, quam habet simul cum eius certitudine, quæ fundatur in ipsa authoritate diuina. sic exposita verba Pauli conuincunt ibi Apostolum definisse fidem, quæ est virtus theologica: tum quia de illa loquebatur, siquidem loquebatur de illa, per quam iustus viuit: tum quia sic tradunt Basil. Chrysost. Gregor. August. & alij Patres, quos refert, & sequitur Valent. *disp.*1. *quæst.*4. *p.*1. Neque obstat aduersus hanc definitionem plura fideles credere, quæ non sperant, credunt infernum, qui non speratur, sed potius timetur: credunt peccasse nostros primos parentes, & nos nasci maculatos, quod nec timetur, neque speratur. Non, inquam, obstat: nam cùm dixit Apostolus, esse substantiam rerum sperandarum, per ordinem ad obiectum principale, qui est Deus speratus, definiuit fidem; non tamen obinde tollit de aliis rebus fidem esse. Neque etiam obstat dari posse fidem absque spe, quominus dicatur esse substantiam sperandarum rerum, nam licèt non sit rerum sperandarum actu, ab ipso, qui habet fidem, potest tamen illas sperare, & ab aliis sperantur, ac proinde est substantia rerum sperandarum. Alteram autem definitionem tradunt communiter Scholastici, quæ supradictam explicat, & in idem recidit, videlicet, vt fides sit habitus, quo infallibiliter, & sine vlla formidine credimus à Deo relatis ob authoritatem Dei reuelantis. sic Bannes 2. 2. *quæst.* 1. *art* 1. *circa principium* Valent. *suprà, versic. septimò* & communiter omnes D. Thomæ expositores. Vt autem hæc definitio, & quam adduximus ex Paulo, clarius innotescat, videndum est, quæ comprehendantur sub reuelatis, quæve reuelatio necessaria sit, & quæ ad illam requirantur, & ad illius assensum? Quibus cognitis cognoscetur tum obiectum formale, tum materiale fidei, & alia ad definitionem fidei pertinentia.

PVNCTVM II.

Quódnam sit obiectum formale fidei.

1 *Statuitur Deum reuelantem esse.*
2 *Proponuntur varia obiectiones, & soluuntur.*
3 *Ecclesiæ propositionem ad fidem requiri.*
4 *Explicatur, quid sit hæc propositio, & quomodo ad obiectum formale fidei non pertineat, tametsi conditio sit.*

5 *Regula*

3 *Regulariter ad recipiendam fidem plura concurrunt.*

1 CVm fides diuina nitatur authoritati Dei reuelantis, vt in comperto est apud omnes; communiter Doctores conueniunt Deum reuelantem esse obiectum formale fidei, seu rationem, sub qua intellectus reuelatis assentitur. sic D.Thom. 2.2.*quæst.*1 *art.*1. Banoes, & Aragon ibi Valent. *disp.*1. *quæst.*1. *punct.*1. §4. *in princ.* & alij plures, quos ipse refert, Ægidius de Coninch. *disp.*9. *de fide*, *dub.* 3. *concl.* n.12. *&* *dub.*4. *concl.*1. n.35. Verùm vt hæc definitio communis clarius innotescat, aduersus illam

2 Obiicio primò, quia fides non videtur niti posse diuinæ reuelationi, tanquam rationi formali vltimæ assentiendi: nam si rogeris, quare credis Deum esse trinum, & vnum? & respondeas, quia Deus reuelauit; & rursus interrogeris, vnde cognoscas Deum sic reuelasse? debes ad propositionem Ecclesiæ recurrere, & respondere, quia sic tibi ab Ecclesia est propositum: quod si tandem rogeris, vnde scis Ecclesiam habere infallibilitatem in rebus propositis? necessariò debes respondere, quia sic est à Deo reuelatum, in quo sanè circulum committis. Ergo non bene assignatur reuelatio diuina, seu Deus reuelans, pro ratione formali vltima, in quam fides diuina resoluitur.

Respondeo, etsi diuina reuelatio tibi sit inuidens, & obscura; se esse potest ratio cognoscendi, tum alia, tum se ipsam, quia cum illorum cognitio non possit esse euidens, nequit in reuelatione, tanquam in re euidenti intellectus acquiescere, at quiescit in illa, tanquam in re omnino certa, obscurè cognita. Quando autem rogeris, vnde cognoscis reuelasse Deum? respondere teneris id te cognoscere obscurè ex ipsamet reuelatione ab Ecclesia proposita; ita vt propositio non sit ratio formalis assentiendi, sed conditio sine qua non diuinæ reuelationi assensum præberes, & sic vitatur circulus, & processus in infinitum.

Obiicio secundò, cum Deus Apostolis, vel Prophetis mysterium aliquod primò reuelauit, ipsi Apostoli, vel Prophetæ reuelato mysterio assensum præbuerunt fide diuina; quia illa reuelatio non fuit clara mysterij cognitio, sed obscura. At talis assensus diuinæ reuelationi non nititur; quia suppono illam reuelationem primam esse, quæ non potest esse, sui ipsius obiectum. Ergo iam fidei diuinæ obiectum, non est diuina reuelatio.

Respondeo actum illum reuelationis, quo primùm mysterio reuelato assentitur Propheta, non esse actum fidei, etsi sit obscurus, ob rationem dictam; quia assentitur mysterio in se, & non vestito reuelatione; reducitur tamen ad fidem ob eius obscuritatem. At si Propheta alio actu reflexo mysterio sibi reuelato credit, quia sibi est reuelatum, tunc actum fidei eliciet.

Tertiò obiicio. Reuelatio diuina ideo est infallibilis, quia Deus est summa sapientia, & bonitas, qui nec fallere, nec falli potest. Ergo in Deum, quatenus talis est, debet resolui nostræ fidei infallibilitas.

Respondeo negando consequentiam. Aliud enim est, quærere, quare Deus sit infallibilis; & hoc fateor esse, quia est summè bonus, & sapiens: aliud autem quærere, cui rationi infallibili fides diuina assentiatur, & hæc non est diuina bonitas, & sapientia; cùm fides non assentiatur reuelatis, nisi quia à Deo reuelata sunt; suppono tamen reuelationem Dei esse omnino infallibilem, quia à Deo summè bono, & sapienti procedit.

Quartò obiicio. Plures sunt reuelationes singularibus personis factæ, quæ non videntur esse obiectum formale fidei, aliàs Ecclesiæ propositio necessaria non esset ad credendum.

Respondeo omnes reuelationes esse obiectum formale fidei, quia nituntur authoritati Dei, qui nec fallere, nec falli potest. Idem enim est, qui singularibus personis reuelat, ac qui reuelauit Prophetis, Apostolis, &c. Ergo eadem est in omnibus reuelationibus authoritas, & veritatis fundamentum; & ita tenet Vega *lib.* 9. *in Trident. cap.* 3. Bellarm. *lib.* 3. *de iustificat. cap.* 3. Malder. 2.2. *quæst.*1. *art.*1. *sect.*5. Turria *disp.*5. *dub* 1. Ægidius Coninch. *disp.* 9. *de fide, dub.*6. *n.* 87. Thomas Sanchez *lib.* 2. *in Decalog. cap.*7. *n.*32. Vt tamen personæ, quibus non est facta reuelatio, eliciant actum fidei, indigent propositione Ecclesiæ, vt de illis moraliter constet; qua deficiente, etsi ex se obiectum fidei sit reuelatio fidei, actus non valet terminare, sicuti ignis esto virtutem habeat producendi ignem, requirit tamen approximationem passo, tanquam conditionem, vt de facto ignem producat.

3 Sed inquires an propositio Ecclesiæ, miracula & sanctitas fidelium, intrent in obiectum formale fidei?

Requiri Ecclesiæ propositionem ad fidem ab omnibus in confesso est, iuxta illud ad Roman. 10 *Quomodo credent ei, quem non audierunt: aut quomodo audient sine prædicante?* & tandem concludit: *Ergo fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi.* Et ratio est; quia de mysterijs reuelatis, ideque ipsa reuelatione nobis aliunde constare non potest: idcirco Christus Dominus hoc medium instituit ad fidem propagandam.

4 Aduerto tamen hanc propositionem Ecclesiæ, quam diximus esse necessariam ad acceptandam fidem non esse reuelationem aliquam, si fortè daretur factam Ecclesiæ, vel Pontifici de veritate aliqua credenda, talis enim assensus, seu reuelatio non est ex fide, sed potius fidei obiectum constituit, & ad donum prophetiæ pertinet, vt rectè expendit Valent. 2. 2. *disp.*1. *q.*1. *punct.*1. § 6. *pag.*30 *&* 31. Sed propositionem Ecclesiæ dico esse illam manifestationem, qua Pontifex ex speciali Spiritus sancti assistentia manifestat, & proponit veritates aliquas iam Ecclesiæ reuelatas credendas fidelibus. Illa ergo propositio, est conditio requisita ad fidem, non obiectum fidei.

Quod si dicas, illa manifestatio, & propositio est infallibilis. Ergo est obiectum fidei.

Respondeo esse quidem infallibilem, & obiectum fidei non formale, sed materiale, sicuti quælibet alia veritas reuelata est obiectum materiale fidei, non formale; formale autem solum est reuelatio, materiale quidquid reuelatum est; cum verò sic reuelatum propositionem Ecclesiæ esse infallibilem, iuxta illud dictum Petro, *Ego pro te rogaui Petre, vt non deficiat fides tua*, efficitur sanè infallibilitatem propositionis ad obiectum materiale fidei pertinere.

Aduerto secundò non esse necessarium ab omnibus æquè cognosci hanc Ecclesiæ propositionem, alij enim confusè, alij distinctius cognoscunt: rudibus enim hominibus simplex suorum maiorum propositio sufficit, atque adeo satis confusè, & implicitè propositio Ecclesiæ repræsentatur. sic Valent. *suprà*, §.6. *fine*.

5 Requiruntur prætereà regulariter ad credendum, imò & ad fidem retinendam alia motiua, scilicet miracula, patientia martyrum, sanctitas fidelium, & similia; at non intrant in obiectum formale fidei. sic Valentia ex communi sententia *suprà* §.7. *&* 8. Priorem partem probo; quia reuelatio, quam dicimus esse formale obiectum, & infallibilitas propositionis Ecclesiæ, nobis obscura sunt, sicut & quilibet alius articulus. Ergo indiges, vt mouearis ad credendum diuinæ reuelationi, & infallibilitati propositionis Ecclesiæ aliquibus rationibus, & motiuis. Neque obinde fit in hæc motiua fidem resolui, quia hæc motiua non sunt obscura, sed clara, clarè enim cognoscitur sanctitas fidelium, & patientia martyrum. Ergo in rem claram, non poterat fides, quæ obscura est, resolui. Et prætereà, quia per illa miracula Deus non loquitur, sed locuta confirmat. Ergo non sunt obiectum fidei, esto ad recipiendam fidem conducant. Quod aliunde confirmatur exemplo Samaritanorum *Ioann.* 4. qui ex dicto mulieris affirmantis dixisse sibi Christum omnia, quæ acciderant, moti sunt ad fidem recipiendam.

PVNCTVM III.

An diuina reuelatio, quæ est obiectum formale fidei, habeat omnimodam certitudinem.

1 *Proponitur dubitandi ratio.*
2 *Nunquam Deus potest alicui falsum manifestare.*
3 *Soluitur dubitandi ratio.*

1 RAtio dubitandi est; quia non videtur repugnare Deum mouere intellectum creatum ad falsum aliquem assensum: tum quia assensus falsus non est peccatum: tum quia est quædam entitas physica, quæ à Deo causatur, & producitur simul cum intellectu creato: tum quia inde non infertur Deum absolutè mentiri; quia mentiri est dicere aliquid aliter, quàm habetur in mente: at cum Deus falsum iudicium creato intellectui imprimeret, non diceret aliud, quam habet in mente; quia ipse non dicit; non enim per tale iudicium ipse Deus dicit, sed homo est, qui dicit, & loquitur. Ergo. Tum denique, quia fides esse potest causa saltem mediata assensus falsi, vt contingit in hoc discursu: Quidquid Deus reuelat, credi debet fide diuina; sed Deus reuelauit Christum non esse Deum. Ergo fide diuina credendum est non esse Deum. Ecce falsissimum consequens illatum ex vna propositione de fide, & altera falsa. Ergo saltem mediatè ad assensum falsum potest Deus concurrere.

2 Nihilominus tenendum est tanquam omnino certum, Deum non solum de potentia ordinaria, sed neque de potentia absoluta posse falsum alicui manifestare, & erroneum conceptum intellectui creato imprimere. sic D. Thomas 2. 2. q. 1. *art.* 3. & omnes eius expositores. Valent. *punct.* 2. *conclus.* 2. Vasquez *art.* 3. *conclus.* 1. Coninch *disp.* 10. *dub.* 1. *conclus.* 2. *n.* 3. *&* *dub* 2. *conclus.* 1. *&* 3. Turria *disp.* 3. *dub.* 1. *&* 2. Conclusio duplici ratione probari potest. Prima & à priori, quia Deo conuenit summa, & infinita authoritas ad persuadendum, vt eius dictis fides adhibeatur: at si Deus fallere aliquem posset, non haberet summam, & infinitam authoritatem, ad persuadendum, vt suis dictis fides adhibeatur; maior enim excogitari posset in eo, qui nullo modo fallere posset. Ergo. Secunda ratio

à posto

à posteriori est, quia inde sequeretur fidem nostram nullam firmitatem habere. Nam cum omnis eius firmitas in diuina reuelatione sita sit, si hæc falsa esse posset, quæ firmitas in fide haberetur? Vnde enim constare cuilibet posset in tali, vel tali reuelatione vsum fuisse Deum sua omnipotentia, & falsum pro verò reuelasse? Quapropter Scriptura *ad Rom.* 3. *& Num.* 23. aliter de Deo ac de homine loquitur; & de homine dicit esse mendacem, non quia omnis homo mentiatur, sed quia potest mentiri; at de Deo econtra dicit esse veracem, hoc est, taliter verum esse, vt nequaquam mendacium, & falsum dicere possit; aliàs si mentiri posset, & fallere, æquè esset mendax, & fallax ac verax.

3 Neque obstat ratio dubitandi. Nego enim non implicare contradictionem. Et

Ad primam probationem admitto assensum falsum peccatum non esse, nego tamen mouere ad illum non esse peccatum, quia est contra rectam rationem, recta enim ratio dictat neminem esse decipiendum, etsi deceptio permitti posset.

Ad secundam probationem dico, ex eo quod ipse Deus hominem deciperet mouendo ad assensum falsum, manifestè inferri mentiri, quia etsi ille homo interius loquatur per iudicium illud falsum: at ipse Deus externus per tale iudiciũ loquitur, & ipsi Deo, tanquam authori præcipuo tribuitur, & eum loquatur aliter, quam habet in suo diuino intellectu, mentiretur; aliàs si Deus per reuelationes factas Prophetis non diceretur loquutus, falsò asseveret Paulus ad Hebr. 1. *Multifariam, multisque modis olim Deus loquens in Prophetis, nouissimè diebus istis locutus est nobis in filio*, &c.

Ad tertiam probationem respondeo assensum fidei diuinæ causare assensum conclusionis falsum; non ratione sui, sed ratione falsæ præmissæ, quæ ei adiungitur. quia cum conclusio sequatur debiliorem partem, & vna ex præmissis falsa sit, ipsa potest in consequens falsitatem deriuare. Per se autem nullo modo causat assensus fidei conclusionem falsam, sed solum occasionaliter, sicut ait Coninch *disp.* 10 *dub.* 4. *num.* 81. Si iaceres sagittam in scopum, & Petrus illam deflecteret, vt Ioannem occideret: occisio Ioannis non potest dici à te per te causata, sed potius à Petro, qui sagittam deflexit. sic in præsenti.

PVNCTVM IV.

Quod, qualéque sit obiectum materiale fidei.

Obiectum materiale voco, quidquid fide diuina credendum est: credi autem debet, quidquid à Deo fuerit reuelatum. Quod tamen hoc sit, paucis explicabo.

§. I.

Sitne obscuritas de ratione obiecti fidei.

1 *Hoc obiectum debet esse non visum.*
2 *Stante cognitione euidenti de aliquo obiecto, qui teneant te non posse de illo habere fidem.*
3 *Probabilius est oppositum.*
4 *Satisfit contrariis rationibus.*

1 Vt certa ab incertis separemus, certum est apud omnes Doctores Catholicos obiectum fidei, quatenus fidei est, esse non visum, id est, per fidem ipsam non videri, neque euidenter cognosci: constat ex Paulo *ad Hebr.* 11. ibi, *Fides*, inquit, *est sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium*. quæ sanè verba saltem in sensu formali vera esse debent. Item ad credendum fide diuina requiritur specialis motio Spiritus sancti. Trident *sess.* 6. *cap.* 6. at ad credendum, & assentiendum obiectis euidentibus hæc motio non requiritur: ergo.

2 Quare difficultas solum est, an stante cognitione euidenti de aliquo obiecto possis illius habere fidem.

Plures Doctores negant. sic D. Thomas 2. 2. *quæst.* 1. *art.* 4. *&* 5 & ibi Caietan & Bannes, Scotus *in* 3. *dist.* 24. *quæst. vnica*, §. *ad quæstionem, in fine. &* § *si aliter loquamur*. Rich. *ibi quæst.* 5. Capreol. *dist.* 25. *quæst. vnica, art.* 2. *conclus.* 1. *&* 2. Mouentur primò, quia ea quæ euidenter cognoscuntur, absolutè apparent; ergo cum fides sit non apparentium, vt ait Apost. esse non potest de euidentibus. Secundò de ratione fidei est, vt ita reuelatis assentiaris, vt possis eis dissentire, quia aliàs meritorius actus non esset: at si euidentiam illorum habeas, dissentire nequaquam potes. Ergo fides cum euidentia compati non potest. Tertiò scientia, & opinio de eodem obiecto non videntur esse posse simul, quia nequis eidem obiecto cum formidine, & sine formidine assentiri; sed non minus pugnant euidentia, & inevidentia. Ergo fides cum euidentia esse non potest. Quartò ideo in Beatis non datur fides, quia Deum vident facie ad faciem. Ergo cum euidentia stare fides non potest.

3 Nihilominus probabilius existimo te credere posse fide diuina omnia illa mysteria, quorum euidentiam habes, atque adeò fidem cum scientia compati posse. sic Albertus Magnus in 3. *distinct.* 24. *art.* 9. & ibi Bonauent. *art.* 2. *quæst.* 3. Gabr. *quæst. vnic. art.* 2. *conclus.* 3. Valentia alios referens *tom.* 3. *disput.* 1. *q.* 1. *punct.* 4. *pag* 64. Suarez *tom.* 2. *in* 3. *p. disput.* 19. *sect.* 2. *in fine* Coninch. *de fide, disput.* 11. *dub.* 1. *conclus.* 2. *n.* 15. Ratio est, quia plura proponuntur credenda fide diuina, quorum euidentiam habere potes, videlicet Deum esse vnũ, esse sapientem, esse fidelé, & potentem promissa adimplere, & similia: sed ex horum cognitione euidenti impediri non potest fidei exercitium: aliàs deterioris esset conditionis homo doctus indocto. Ergo. Minorem probo. Nam accedentibus ad Deum, siue doctis, siue indoctis, proponitur fide diuina credendum; *quia est, & quia inquirentibus se remunerator sit*, ad Hebr. 11. Sed posset contingere, quod saltem de esse Dei quis euidentiam habeat. Ergo talis euidentia obesse ei non potest, quo minus fide diuina ipsum credat.

4 Non obstant argumenta apposita. Concedo ea, quæ euidenter cognoscuntur esse apparentia non vndequaque, sed ex vi illius cognitionis, qua euidenter cognoscuntur; cum autem cognoscuntur ex alia obscura, & ineuidenti, apparentia non sunt. Quocirca cum Apostolus dicit fidem esse argumentum non apparentium, intelligendus est formaliter, hoc est, esse argumentum non apparentium ex vi talis cognitionis, & secundum rationem, qua ipsa nititur: & in hoc sensu explicandus est Augustinus *tractat.* 40. *in Ioannem*, vbi dicit. *Quid est* fides, nisi credere, quod non vides? Fides est, quod non vides, credere, veritas, quod credidisti, videre. & *tract.* 79. *in Ioannem*, hæc est laus fidei; si quod creditur, non videtur; intelligendus enim est formaliter, & ex vi rationis, qua ipsa fides nititur. Similiter etiam explicandus est Gregorius *homil.* 26. *in Euang.* cum dicit, neque fides habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum; non habet, inquam, meritum ex experimento, sed ex reuelatione, qua nititur.

Ad secundum nego de ratione fidei esse, vt possis reuelatis dissentire absolutè, sufficit, si possis eis dissentire ex vi illius rationis, qua ipsa fides nititur. Item ad libertatem, & meritum non requiritur potentia ad dissentiendum, sufficit, si potentiam habeas ad non assentiendum, vt rectè explicuit Coninch *disp.* 13. *dub.* 4. *num.* 38.

Ad tertium nego scientiam, & opinionem simul esse non posse: cùm enim sub diuersa ratione procedant, nulla inuenitur repugnantia. Quod autem ex Durand. notat Valentia 2. 2. *disp.* 1. *quæst.* 1. *punct.* 4. §. *ac potest, pag.* 66. scilicet assensum opinatiuum, & scientificum, & assensum scientificum, & supernaturalem fidei sola ratione differre, mihi non probatur: sicuti neque Suarez *disput.* 3. *de fide, sect.* 9. *à num.* 7. Non enim intelligere possum, qua ratione idē assensus possit falsò subesse, & non subesse, & esse euidens, & euidentia carere, etsi sub diuersa ratione feratur. Adde si realiter idem esset assensus opinatiuus, & scientificus, & assensus scientificus, & fidei diuinæ; assensus opinatiuus rationem formalem obiectiuam fidei attingeret, quia necessaria esset illius cognitio. Ergo implicat esse opinatiuum, hoc est, de se incertum, cùm diuino testimonio nitatur, etsi simul nitatur ratione humana.

Ad quartum dico in Beatis non dari fidem, quia loco fidei supernaturale lumen gloriæ succedit, quod nequaquam contingit viatoribus. Adde in hac vita solùm posse euidentiam haberi de aliquibus obiectis, quæ per fidem diuinam creduntur, non de omnibus. Ergo erat necessaria fides tum pro illis, quæ naturali lumine cognosci non possunt, tum etiam pro illis, quæ per euidentiam cognoscuntur, vt illorum cognitio meritoria sit.

§. II.

Sitne obiectum fidei euidenter credibile.

1 *Variis rationibus probatur obiectum fidei esse euidenter credibile.*
2 *Proponuntur varia obiectiones, & fit illi satis.*
3 *Non est necessarium, vt quis fide diuina credat cognoscere euidenter fidei credibilitatem.*

1 Licèt obiectum fidei obscurum sit, & ineuidens: at esse euidenter credibile mihi indubitatum est. Variis rationibus hæc veritas comprobatur à Doctoribus, latè eas congerit Valent *disp.* 1. *quæst.* 1. *punct.* 4. Bannes *art.* 4. *dub.* 4. Coninch *disp.* 11. *de fide, dub.* 3. Præcipua est, quæ sumitur, tum ex prophetia, tum ex miraculis; tum ex stabilitate religionis, tum ex sanctitate eorum, qui eam profitentur. Et primo ex prophetia non leue argumentum sumitur esse euidenter credibilem nostram fidem; siquidem multis antea sæculis pronunciata sunt à Prophetis, quæ cum Christo contigerunt, vt rectè expendit Prosper, *lib. de prædictionibus, & promissionibus Patriarcharum*. & Eusebius Cæsariens. *in lib. de Euangel demonstrat.* Augustinus *lib.* 18. *de*

de ciuitate Dei, cap. 23. Clemens Romanus lib. 5. constit. Apost. cap. 6. at contingentia futura non possunt certò prædici nisi à Deo. Ergo à Deo sunt hæc contingentia prædicta. Ergo euidens est fidem illis esse adhibendam. Secundò ex miraculis constat fidem nostram dignam esse præ omnibus aliis sectis creditu; quia nulla est secta, in cuius confirmationem similia miracula patrata sint; non enim mortui sunt resuscitati, neque cæci illuminati, sicuti passim factum est in confirmationem nostræ religionis. Ergo nostra religio euidenter est credibilior. Neque enim credi potest Deum in confirmationem falsitatis tot miracula patraturum; aliàs obiicere ei possent fideles se ab illo esse deceptos, vt benedixit Richard. Victorin lib. 1. de Trinit. cap. 2. Quòd si omnia miracula proteruè neges, negare non potes esse maximum miraculum, tot regna, & prouincias suscipere religionem Christianam absque miraculo: sicuti expendit Aug. lib. 22. de ciuit. Dei c. 5. Tertiò ex stabilitate religionis, contra quã neque Reges, nec Principes tyranni, neque hæretici, neque idolorũ cultores, neque Philosophorũ argutiæ, neque portæ inferni potuerunt, neque poterũt præualere. Quod non leue argumentum est diuinæ potentiæ iam vt sibi propriam defendentis. Quartò sumitur euidens credibilitas nostræ fidei ex sanctitate eorum, qui eam profitentur, & ex constantia Martyrum, qui pro ea passi sunt. Quæ enim secta est, aut fuit in mundo, quæ tot viros, & fœminas angelicam vitam degentes habuerit, tot fuerit Martyribus illustrata, tot præclaris hominibus decorata? Ergo euidens est hanc esse à Deo hominibus datam viam, vt possint ad finem æternitatis peruenire.

2 Sed obiicies primò. Si hæc argumenta probant fidem nostram esse euidenter credibilem, probant etiam esse euidenter veram, quia non alia via probamus veritatem nostræ fidei, quam supradictis motiuis, & argumentis. Si igitur illa probant euidenter dignam esse creditu, probant euidenter veram esse. Atqui euidentia esse non potest in fide. Ergo hæc argumenta non probant euidenter eius credibilitatem.

Respondeo, etsi supradictis rationibus, & motiuis, veritas nostræ fidei probetur, non tamen eodẽ modo probatur, ac probatur eius credulitas, eius enim credulitas euidenter probatur, non sic veritas. Et ratio differentiæ est, quia credibilitas consistit in eo, quod digna sit creditu: at res, quæ in se ineuidens est, & contingens, potest euidenter esse digna creditu. Ergo stare optimè potest euidentia credibilitatis, absque euidentia veritatis. Ergo rationes probantes euidentiam credibilitatis, non probant euidenter rem ita esse, sed obscuram, & ineuidentem, & qualis in se est, relinquunt.

Obiicio secundò. Si supradictæ rationes euidenter persuadent fidem esse sequendam, quomodo tot hæretici, & pagani, quibus hæ rationes proponuntur, illam reiiciunt?

Respondeo illam reiicere: tum quia supradictarum rationum efficaciam non callent malitia, & prauis moribus excæcati, iuxta illud Sapient. 2. *Excæcauit eos malitia eorum & 2. Corinth. 4.* Deus huius sæculi excæcauit mentes infidelium, vt non fulgeat in eis illuminatio Euangelij gloriæ Christi: tum quia etsi vim rationum percipiant, malitia tamen, & affectu erga se aut suos magistros nolunt illam acceptare.

Obiicio tertiò. Supradictæ rationes ad summum probant omnia, quæ per fidem proponuntur, digna esse creditu: at esse digna creditu fide diuina non videntur probare. Ergo non sunt mysteria fidei euidenter credibilia fide diuina.

Respondeo non solum probare supradictas rationes mysteria fidei esse digna creditu, sed esse digna creditu fide diuina. Quia probant esse mysteria reuelata à Deo, quibus meritò cordatus, & prudens debet assentiri, non tamen est euidens, fide diuina te assentiri.

3 Aduerto tamen non esse necessarium, vt quis fide diuina credat, euidenter cognoscere eius credibilitatem; sufficit, si aliquo modo eam cognoscat: hac enim ratione rudes, & ignorantes à maioribus instructi assentiuntur mysteriis fidei, quia sibi persuadent in re graui non esse decipiendos, quæ tamen persuasio non constituit euidentiam credibilitatis fidei, esto ex illa aliqualiter deduci possit. sic Valent. *disput. 1. quæst. 1. punct. 4. fine, pag. 96.*

§. III.

Quæ sint obiecta fidei.

1 *Nullum est aliud præter contentum in symbolo Apostolorum, sacris litteris, & Apostolicis traditionibus.*
2 *Proponitur obiectio, & fit satis.*
3 *Nulla veritas Ecclesia credenda proponitur fidelibus ad salutem necessaria, quæ Apostolicis incognita fuerit.*
4 *Proponitur obiectio ex variis Scripturæ locis.*
5 *Fit illi satis.*

1 Breuiter respondere possumus esse ea, quæ in symbolo Apostolorum, sacris litteris, & Apostolicis traditionibus continentur. Neque alia successu temporis fidelibus credenda proponuntur, vt satis colligitur ex Trident. *sess. 4.* Nam licèt Ecclesia in dies illuminetur propositione, & explicatione plurium veritatum, quæ antea erant incognitæ, & abstrusæ, non tamen illuminatur in aliqua veritate, quæ in sacris litteris, traditionibusque Apostolicis contenta expressè, vel virtualiter non sit. Et ratio est manifesta, quia aliàs diminutè Christus Dominus processisset, si suis discipulis, & magistris totius orbis necessario credenda ad salutem non manifestaret. sic D. Thomas communiter receptus 2. 2. *quæst. 1. art. 7.* & ibi Caietanus, & Bannes, Valentia *disput. 1. quæst. 1. punct. 6. præcipuè ad 3.*

2 Neque obstat Ecclesiam habere authoritatem non solùm definiendi, & explicandi aliqua esse reuelata; sed etiam proponendi fidelibus ea, quæ denuò reuelata sunt. Quia licèt Ecclesia gaudeat prærogatiua nouas reuelationes recipiendi, vt testatur Valent *punct. 1. & punct. 6. ad 3.* quod Bannes *art. 7. conclus. 1. in fine*, non placet; existimat namque Ecclesiam non indigere nouis reuelationibus, sed solùm gaudere assistentia Spiritus sancti in explicatione eorum, quæ reuelata sunt, non tamen gaudere prærogatiua recipiendi reuelationem de aliquo mysterio, quod Apostolicis, & Ecclesiæ magistratis, reuelatum non sit, atque adeò semper verum est eadem esse obiecta fidei, neque in dies augeri.

Neque etiam obstat plures fieri posse reuelationes à Deo de rebus contingentibus, tum Pontifici, tum aliis singularibus personis, quas diximus terminare posse fidem, si ab Ecclesia proponerentur credendæ; quia hæc non sunt obiecta fidei necessaria ad salutem in singulari, nisi quatenus vestiuntur authoritate Pontificis, quem credere debemus errare non posse in propositione earum rerum, quas ad salutem animæ conuenientes esse definit. Hac ratione credendum nobis est Sanctos canonizatos esse in cœlis, religiones has approbatas esse viam securam ad salutem.

Neque obinde fit alia esse obiecta fidei, quæ in sacris litteris non contineantur virtualiter: cõtinentur enim omnia hæc obiecta in sacris litteris, nõ in singulari, & expressè, sed virtualiter, & per euidentiam consequentiæ: cùm enim in sacris litteris contentum sit errare non posse Pontificem in declaratione eorum, quæ ad mores vniuersales Ecclesiæ proponit, & ipse proponat Sanctum aliquem colendum vt beatum, & in cœlis degentem, & religionem aliquam, vt securam salutis viam; efficitur sanè hæc omnia sacris litteris virtualiter contineri.

3 Ex hac doctrina fit primò nullam ab Ecclesia veritatem fidei credendam fidelibus proponi, de his quæ pertinent ad salutem, quam Apostoli clariùs, & expressiùs non cognouerint. sic D. Thomas 1. 2. *quæst. 106. artic. 4. ad 1. & 2. 2 quæst. 1. artic. 7. dub. 2.* vbi contrarium asserere erroris notã inurit. latè probat VValden. *lib. 2. doctrinalis fidei, cap 22. & 23. can. lib. 1. de locis, cap. 7. & lib. 4. cap. 4.* Alphons. à Castro *in sua summ. lib. 1. cap. 8.* Valent. *disput. 1. quæst. 1. punct. 6. § his non obstantibus, & §. ad 3. pag. 101.* Videtur manifestè probari ex illo Ioan. 14. *Paraclitus quem Pater mittet in nomine meo, ille vos docebit omnia*, &c. & Ioan. 15. *Vos autem dixi amicos, quia omnia quæcumque audiui à Patre meo, nota feci vobis*, & Ioan. 16. *Cùm venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem.* Si igitur aliqua veritas necessaria ad salutem superesset, quam Spiritus sanctus Apostolos non doceret, fallax esset Christi promissio, quod absit.

4 Dices. Spiritus sanctus, cùm super Apostolos descendit, non docuit illos omnem veritatem absolutè, sed quæ visa fuit pro illo tempore necessaria: at successu temporis aliam, & aliam veritatem eis manifestauit. Ergo ex illis locis non satis infertur Apostolis omnem veritatem fidei esse manifestatam, sed esse manifestatam, quæ pro illo tempore necessaria erat. Antecedens probari potest tum ex illo *Act. 10.* vbi Petrus, & alij Apostoli non videntur satis cognouisse admitti posse incircumcisos ad finem: à quo dubio, seu ignorantia liberati sunt visione illius lintei de cœlo in terram missi, in quo erant quadrupedia, &c. & voce facta: *Occide, & manduca.* tum ex *cap. seq.* vbi reliqui Apostoli, & fideles increpabant Petrum, quare introierit ad viros incircumcisos, & manducarit cum eis? Ipsique Apostoli, etsi dispersi fuerint per varias regiones occasione exortæ persecutionis; post mortem Stephani non ausi sunt fidem Gentibus prædicare, sed solum Iudæis. Tum etiam *Actorum. 15.* magna fuit contentio in Concilio illo congregato Hierosolymis, an Gentiles admittendi ad fidem circuncidi deberent; qui quiescere non potuerunt, quousque Petrus dixit, visum est Spiritui sancto, & nobis nihil imponere, &c. at veritas hæc summè ad salutem pertinebat. Ergo non omnem veritatem ad salutem Spiritus sanctus Apostolis manifestauit, cum super illos descendit.

5 Responderi primò posset admittendo Apostolos non fuisse plenè instructos in omni veritate ad salutem necessaria, cum super illos Spiritus sanctus descendit, sed non obinde sequitur, non verificari Spiritum sanctum, cum descendit, docuisse illos omnem veritatem: docuit namque illos omnem veritatem, non in illomet instanti, in quo visibilis apparuit, sed in reliquis in quibus inuisibilis apud illos extitit. Cui explicationi fauet communis modus loquendi, scribis enim amico te missurum

futurum nuntium, qui cum venerit, certiorem faciet de omnibus, quæ ibi acciderunt: non tamen ad veritatem huius propositionis requiritur, vt cum primùm nuntius peruenerit, omnia quæ ibi acciderunt, narret: sufficit si paulatim amico manifestat, sic in præsenti.

Secundò & probabilius respõdeo negando antecedens, & ad probationem dico, Petrum non fuisse instructum legales cæremonias necessarias non esse, sed fuisse instructum, qua ratione se à Iudæis illum oppugnantibus defenderet. Item fuisse instructum in particulari, quos debebat tunc admittere, quidve illa visio significaret. Nam licèt clarè cognouisset circumcisionem necessariam non esse, & legales ceremonias iam non obligare: omnesque Gentiles ad fidem admitti posse erat nescire poterat, an hic, & nunc admittendi essent ob scandalum pusillorum, à qua dubitatione liberatur visione illa. Neque obstant huic expositioni illa verba Petri, *In veritate comperi, quod non sit personarum acceptor Deus*, &c. quasi ante illam visionem non comperisset acceptare Deum Gentes, sicut & Iudæos; compertum enim habebat; sed non ex illo facto: sicuti Deus Abrahamo volenti sacrificare Isaac dixit: *Nunc cognoui, quod timeas Dominum*, quia ex illo facto cognouerat, etiamsi aliunde cognitum haberet. Quod verò Apostoli non ausi fuerint Gentibus prædicare, non probat intellexisse Gentes excludi à susceptione Baptismi, sed ad summum probat non iudicasse illo tempore esse conueniens illis fidem manifestare, quòd multis rationibus id iudicare poterant. Ad illud verò de contentione Apostolorum super circumcisionem ferè omnes Pontifices ex Græcis testantur fuisse simulatam contentionem, vt omnes illi, qui legalium obseruationem prætendebant, obmutescerent, videntes Petrum sententiæ Pauli acquiescere, & quasi delictum suum recognoscere, in prætensione à se habita de obseruatione circumcisionis.

PVNCTVM V.

An obiectum fidei indigeat Ecclesiæ propositione, & quam efficaciam, & authoritatem habeat Ecclesia in obiecto fidei proponendo.

GRauissima est hæc difficultas, ideóque per partes examinanda est, sed non ita latè, ac multi recentiores.

§. I.

Quid sit Ecclesia, & quæ eius proprietas.

1 *Variis modis Ecclesia sumitur latè, & strictè. Quid vtrumque.*
2 *Catechumeni non sunt propriè Ecclesiæ membra, bene tamen hæretici, excommunicati, & peccatores baptizati.*
3 *Proprietates Ecclesiæ sunt septem. Et explicantur.*
4 *Congregatio fidelium Romano Pontifici obediens est vera Ecclesia.*

1 PRæmittenda est cognitio Ecclesiæ, antequam eius authoritatem inuestigemus. Ecclesia ergo variis modis sumitur. Primò vniuersalissimè pro qualibet collectione Deum venerante, vti sumitur ab Apostol. *ad Ephes.* 1. *&* 5. *cap.* comprehendente collectionem hominum, & Angelorum, & viatores, & beatos. Secundo modo pressius sumitur pro congregatione fidelium, seu qui fidem in Deum profitentur. Et hoc modo eadem est Ecclesia, quæ fuit ab initio mundi, & quæ modò est; sed quia hæc professio fidei diuersimodè habetur post Christi aduentum, ac antea, ideo Ecclesia post Christi aduentum definitur, vt sit congregatio fidelium seu eorum, qui fidem Dei sub speciali sacramentorũ signo, & sub eodem capite profitentur. Constat hæc definitio ex *cap. Ecclesia, distinct.* 1. *& cap. firmiter, de summa Trinitate, & fide Catholica.* & tradit alios referens Bannes 2. 2. *q.* 1. *art.* 10. *in commen. circa princ.* Valent. *disp.* 1. *q.* 1. *p.* 7. *q.* 4. §. 14.

2 Ex hac definitione fit primò Catechumenos, etsi fidem firmatam habeant, non tamen esse propriè Ecclesiæ membra, quia non profitentur fidem sub speciali sacramentorum signo, esto sint quoad meritum Ecclesiæ membra; merentur enim salutem, sicuti si intra Ecclesiam residerent. Secundò fit hæreticos & esse intra Ecclesiam, & extra Ecclesiam. Sunt intra Ecclesiam, quatenus sub speciali sacramentorum signo fidem aliquando professi sunt, & ratione illius professionis Ecclesia potest illos punire, & coercere. Sunt tamen extra Ecclesiam, tum quia sunt extra vnionem inuisibilem cum Christo: tum quia reiiciunt fidem, in qua reliqui fideles conueniunt: tum quia Ecclesia illos eiicit à se, vt membra arida, & reliquo corpori damnosa. Tertiò fit peccatores, & reprobos baptizatos ad Ecclesiam pertinere, & illius membra esse, iuxta illud *Matth.* 13. vbi Ecclesia nomine regni cœlestis comparatur sagenæ missæ in mare ex omni genere piscium congreganti, habentique bonos, & malos. Comparatur etiam decem virginibus, fatuis, & prudentibus. Item areæ habenti triticum, & paleas, & domui, in qua sunt vasa in honorem, & alia in contumeliam. Et ratio est manifesta: nam peccatores baptizati profitentur fidem eodem signo Baptismi, & aliorum sacramentorum, ac prædestinati. Neque in his video esse inter Catholicos controuersiam. Quartò fit excommunicatos ad Ecclesiam pertinere, & illius membra esse: tum quia esse possunt membra viua, & Christo Domino inuisibiliter vnita per charitatem, si contriti, & pœnitentes existant: tum quia non deserunt fidem, sed solùm excluduntur à participatione communi orationum, & suffragiorum Ecclesiæ.

3 Proprietates huius Ecclesiæ ad numerum septenarium reduci possunt, vt ex doctrina omnium Catholicorum constat; hæ sunt, quòd sit vna, sancta, Catholica, Apostolica, visibilis, à Spiritu sancto gubernata, & extra quam saluus esse non potest. Dicitur *vna*, quia est ab vno principio, scilicet Deo vocante, ad vnum finem, nempe vitam æternam, & per vnica qualia sunt sacramenta: & sub vno capite, & pastore Christo, eiúsque vicario. Secundò est *sancta*, tum quia plures sanctos habet, etsi omnes, quos habet, sancti non sint. *Tum quia* eius caput præcipuum, sanctum est, scilicet Christus, *Petrique* vicarius, quatenus talis est; tum quia sanguine Christi sanctissimi est decorata, multiplicibusque charismatum *donis* ornata, & in diuinum cultum spiritualibus præceptis, *institutis*, & sacramentis dedicata est: ita vt verum sit omnes illius partes sanctissimum cultum profiteri, etiamsi vitæ sanctitatem non profiterentur: ac denique, quia vocat nos omnes, vt sobriè, & iustè, & piè viuamus in hoc sæculo. Tertia est *Catholica*, id est, vniuersalis, tum ratione fidelium, qui eius membra sunt, recipit enim omnes, qui salutem velint consequi, siue Iudæus, siue Græcus, siue seruus, siue liber, siue masculus, siue fœmina: tum ratione loci, quia ad omnem locum extenditur, iuxta illud: *In omnem terram exiuit sonus eorum.* Tum ratione temporis, quia vsque ad finem mundi sine interruptione duratura est, sicut etiam ab initio aliqua Dei Ecclesia fuit. Neque obstat in passione Christi Apostolos scandalum passos esse, *Matth.* 26. quia non obinde sequitur dereliquisse fidem, sed solùm exterius illam non manifestasse. Neque obstat etiam in fine mundi ob persecutionem Antichristi dixisse Christũ Dominum Lucæ 18. *Putas ne filius hominis veniens inueniet fidem in terra?* quia inde non sequitur aliud nisi in paucis esse fidem inueniendam, vt rectè D. Augustinus *lib. de vnitate Ecclesiæ*, c. 13. Tum denique vniuersalis dicitur ratione doctrinæ, quæ vniuersaliter vera est, nullúmque errorem continet, neque continere potest. Quarta est *Apostolica*, tum quia ab Apostolis habuit initium, & ab illis per orbem terrarum propagata est: tum quia eorum doctrinam, & traditiones sequitur: tum quia eorũ martyrio, & sanguine decorata est. Quinta est *visibilis*, id est, visu ipso cognoscibilis; cognosci enim potest euidenter esse in mundo aliquẽ hominũ cœtum, ita Deum colentẽ, vt meritò vnusquisque debeat, etsi obscurè, & ineuidenter, at firma fide cognoscere esse veram Ecclesiam: quare euidentia non est an talis cœtus, & hominum congregatio rectè colat Deum: hæc enim euidentia pugnaret cum illo articulo fidei, *Credo Ecclesiam sanctam Catholicam.* Sed euidentia est adesse in mundo talem cœtum, & congregationem, vt meritò vnusquisque debeat de illo credere fide diuina Deum ritè colere. Sexta proprietas est *assistentia diuini spiritus*, ob quam nec fallere, nec falli potest. Est enim Ecclesia, vt ait Apostolus 1. *ad Timoth.* 3. columna, atque firmamentum veritatis, à quo firmamento excludi debet omnis error, & ignorantia etiam inculpabilis. Aliàs non esset certa regula, si aliquando falli, aut fallere posset. Ex qua proprietate sequitur pastores, & Doctores omnes errare nõ posse, tum quia si hi possent errare, diceretur absolutè Ecclesiam errare posse; quia cùm hi sint præcipua Ecclesiæ membra, ab illis Ecclesia denominanda est, iuxta doctrinam Aristot. *lib.* 9. *ethicorum, c.* 9. Tum quia ex doctrina Apostol. *ad Ephes.* 4. hi dati sunt à Christo Domino, vt reliquos fideles doceãt, ne circumferantur omni vento doctrinæ. Requiritur ergo, vt firmiter, & infallibiliter veritatem cognoscant, & doceant. Tum denique, quia si hi omnes errarent, totam Ecclesiam eorum error inficeret; quia reliqui fideles tenerẽtur superioribus viris, & Doctoribus obedire, iuxta illud Matth. 23. *Super cathedram Moysis sederunt Scribæ & Pharisæi, omnia ergo quæcumque dixerint vobis, seruate, & facite.* Sed dices: Assistentia Spiritus sancti Petro tantùm, eiusque successoribus promissa est, iuxta illud, *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* & illud *Ego pro te rogabo Petre, vt non deficiat fides tua.* Ergo non est promissa reliquis Doctoribus, & magistris. Ergo hi errare possunt.

Respondeo, cum dicimus, omnes pastores, & magistros errare non posse, Pontificem, seu summum pastorem, & magistrum non excludimus. Si autem vt distinctos à summo Pontifice illos sumamus; etsi de fide non sit, non posse errare: at est theologicè certum nunquam erraturos, quia hoc pertinet ad specialem Dei prouidentiam, qua Ecclesiam regit, & guber

gubernat. Vltima proprietas Ecclesiæ est esse *viam salutis*, neque enim extra Ecclesiam salus esse potest: qua ratione D. Petrus 1. *epist. cap.* 3. eam cum arca Noë comparauit. Ratio autem est manifesta; quia nemo potest salutem consequi, nisi qui Christi membrum fuerit, & cum illo per fidem, & charitatem vnitus: sed qui est voluntariè extra Ecclesiam, non vnitur Christo: sed potius à Christo separatur. Ergo salutem consequi non potest, sed erit tanquam palmes extra vitem, qui solum igni deseruit. De his autem proprietatibus videndus est Cardinalis Turrecremata in illo satis erudito lib. suæ summæ *de Ecclesia, à princ. lib.* 1. & Melchior Cano *lib.* 3. *&* 4. *de locu*. VValden. *lib.* 2. *de doctrina fidei* Bannes 2. 2. *q.* 1. *art.* 10. Valent. *disp.* 1. *q.* 1. *p.* 7. à §. 16. & alij relati ab eisdem.

4 Sed inquires, an hæ proprietates soli congregationi obedienti Romano Pontifici pro tempore existenti conueniant, ipsaque sola vera Ecclesia sit?

Respondeo de fide esse solam congregationem Romano Pontifici pro tempore existenti obedientem veram Ecclesiam esse, haberéque omnes supradictas proprietates: quod probari facilè potest, discurrendo breuiter per singula. Est enim *vna*, quia ab vno, scilicet Christo, Deo, & homine, & sub vno capite, & in vnum finem nempe gloriam, & sub certis medijs, præceptis, sacramentis, & sacrificijs instituta est. Secundò est *sancta*, quia plures Sanctos continet, & quia Sanctos efficit, & quia habet sacramenta, & media ad salutem sanctissima. Tertiò est *Catholica*, siquidem per omne tempus idem docet, & docebit, iuxta illud Apost. 2. ad Corinth. 1. *Fidelis Deus, quia sermo noster, qui fuit apud vos, non est in illo, est, & non, sed est in illo, fuit*. quasi diceret non est in illo inconstantia vlla, aut mutatio: sed firmiter idem perseuerat, vtpote fundatum super firmam petram, aduersus quam portæ inferi non præualebunt. Est etiam Catholica; quia omnes quotquot volunt Christo vniri, in se recipit, neminem excludens. Quartò est *Apostolica*, quia sequitur doctrinam Apostolorum, etiam si typis mandata non sit. Quintò est *visibilis*, quia visibiliter apparet esse congregationem, quam meritò credere fide diuina debemus colere Deum, & quia sub visibilibus sacramentis, & visibili cultu est instituta. Sextò habet hæc congregatio sub Romano Pontifice militans diuini Spiritus assistentiam, & protectionem; quod non leuiter colligitur ex eo, quod semper eadem perseuerat, nec circumfertur vento doctrinæ. Ex quibus tanquam concluditur esse viam vnicam salutis; quæ omnia sectis hæreticorum conuenire nullo modo possunt, sed solùm Ecclesiæ Romanæ, vt expendenti facilè patebit, & latè, & eruditè prosequitur Valent. *disp.* 1. *q.* 1. *p.* 7. à §. 20.

§. II.

An Romanus Pontifex regula sit infallibilis veritatis, ita vt errare nullo modo possit in rebus fidei proponendis.

1 *In Ecclesia necessariò constituenda est regula infallibilis.*

2 *Hæc regula non est sola sacra Scriptura.*

3 *Petro, & eius successoribus commisit Christus regimen Ecclesiæ.*

4 *Hæc regula infallibilis in nullo alio præter Romanum Pontificem residet.*

5 *An errare possit in articulis fidei proponendis? Proponuntur rationes dubitandi.*

6 *Statuitur conclusio de fide Pontificem errare non posse.*

7 *Satisfit contrarijs numer. 5. adductis, specialiter primo argumento.*

8 *Satisfit secundo argumento, & examinatur an hunc numero Pontificem sit de fide esse verum Pontificem? Qui negent, & qua ratione probent.*

9 *Non solum certitudine morali, sed certitudine fidei tenendum est hunc esse verum Pontificem, postquam vniuersalis Ecclesia aliquid de fide credendum proponit.*

10 *De Pontifice ab vniuersali Ecclesia recepto, antequam veritatem aliquam definiat, seu antequam aliquid statuat ad rectam Ecclesiæ institutionem: probabilius censeo de fide esse verum Pontificem.*

11 *Explicatur differentia inter hanc propositionem, Non est de fide Vrban. VIII. esse verum Pontificem, & illam. Vrban. VIII. non est verus Pontifex.*

12 *Satisfit tertio argumento num. 5. adducto, & explicatur diligentia, quam Pontifex facere debet ad veritates fidei proponendas.*

13 *Reliquis argumentis supradicto n. 5. adductis fit satis.*

1 PRæmittendum est dari in Ecclesia aliquam regulam infallibilem veritatis, quæque doctrinam credendam fidelibus proponat, sedétque fidei controuersias; hoc enim ad diuinam prouidentiam maximè pertinet: cum enim nemo sit, qui res fidei suo ingenio assequi possit, & dubitationes suborientes viribus proprijs vincere; necessarium erat aliquod medium, quod hæc omnia superari possent. Aliàs Deus non satis de medijs necessarijs hominibus prouideret: & imperans res fidei certò, & indubitanter credere, impossibilia imperaret, quod est nimis absurdum.

2 Secundò præmittendum est, hanc regulam infallibilem, quæque quæstiones circa fidem diuinas, non esse solam sacram Scripturam: cum quia circa sacram Scripturam solet esse controuersia, an scilicet hæc Scriptura sit canonica, vel non? Ergo ex ipsa sola hæc controuersia definiri non potest. Tum quia regula infallibilis, quæque quæstiones suborientes valet dirimere, debet esse omnibus nota, qualis tamen non est Scriptura sacra, eius enim sensus non facilè ab omnibus percipitur: & constet manifestè, ex eo quod sectarij hæretici eadem verba nunc sic, nunc alio modo intelligunt.

3 Tertiò præmittendum est Petro, & eius successoribus commisisse Christum regimen vniuersale Ecclesiæ illis verbis, *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam: & tibi dabo claues regni cælorum*, &c. quod luculenter, & eruditè satis probat Valent. 2. 2. *disp.* 1. *q.* 1. *punct.* 7. à §. 18. & 36. Neque pro solo Petro hæc verba dicta sunt, sed pro omnibus illius successoribus: succedunt autem omnes Romani Pontifices legitimè electi; vt ex vsu nascentis Ecclesiæ vsque in præsentem diem facilè probari potest, & eruditè probat Sanderus *lib.* 7. *de visibili Ecclesiæ monarchia*. Turrecremata *lib.* 2. *de Ecclesia, c.* 36 *& seqq.* Valent. *disp.* 1. *q.* 1. *punct.* 7. *de fide* §. 37. & licèt Domin. Sot. *in* 4 *sentent. dist.* 24. *q.* 2. *art.* 5. visum sit hunc successorem Petri non esse ex diuina institutione Romanū Pontificem, sed esse posse Toletanum, vel Hispalensem, vel nullius diœcesis, eo quod verba Christi tradentis potestatem Petro nullam sedē determinauerint. At certissimū est ex diuina institutione, traditione manifestata successorem Petri esse etiam Romæ Episcopum, quod copiosè, & luculenter probat Val. 2. 2. *disp.* 1. *p.* 7. §. 38.

4 Quartò præmittendum est hanc regulam infallibilem veritatis in nullo alio residere, nisi in Romano Pontifice; quia cum in aliquo residere debeat, nullus apparet quis sit, nisi Petri successor quia nemini alteri dictum est nisi Petro, & eius successoribus: *Et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, ego rogabo pro te vt non deficiat fides tua.* Item *pasce oues meas*. Ergo ex Christi authoritate successor Petri authoritatem habet pascendi fideles omnes infallibili doctrina, tum ad fidem, tum ad mores pertinente. His præmissis.

5 Difficultas ergo est, an aliquando errare possit in fidei articulis proponendis?

Ratio difficultatis est prima, quia videtur stare posse aliquem eligi, & haberi Summum Pontificem à tota Ecclesia, qui tamen verè non sit: sed tunc si definiat aliquam veritatem, non infallibiliter definiet. Ergo errare potest Pontifex in fidei articulis proponendis. Consequentia est legitima, minor videtur nota; quia eatenus Pontifex veritatem aliquam fidelibus credendam infallibiliter proponit, quatenus Spiritus sanctus ei assistit: sed assistentia Spiritus sancti Petro, & vero eius successori est promissa, non autem simulato, & ficto. Ergo. Maior verò propositio, scilicet, quod possit eligi, & haberi aliquis tanquam summus Pontifex, qui tamen verè non sit, probatur primò, potest namque ipse esse hæreticus, qualis refertur fuisse Anastasius, *cap. Anastasius*, 19. *distinct.* & Honorius, prout refertur in Concilio Cōstantinopolitano VI. *act.* 13. & 18. sed cum in hæresim incidit, ipso iure amittit authoritatē, & desinit esse vicarius Christi, & Petri successor: vt tradit Turrecremata *in sum. Ecclesia, lib.* 2. *cap.* 12. *ad* 7. *argum. & lib.* 4. *p.* 2. *cap.* 18. Driedo *de libertate Christiana, c.* 14. Simanc *cap.* 29. *de Catholic. instit.* & Canonistæ communiter: vt constat ex his, quæ adducit Iacobat. *lib.* 3. *de concord a.* 2. Secundò potest eligi non ordinatus, vel non baptizatus, vel cum alio defectu electionem annullante, qualem videtur habuisse Martinus V. electus in Concilio Constantiensi: siquidem non fuit electus iuxta formam præscriptam pro electione Summi Pontificis.

Secunda ratio difficultatis est, quia saltim non est de fide hunc Pontificem electum verum esse Petri successorem: siquidem non est de fide certum, esse baptizatum, aut nullum in eius electione defectum substantialem habitum esse. Ergo non poterat esse de fide certum, errare non posse, quia impotentia errandi annexa est, (vt dixi) vero Christi vicario, non simulato. Et confirmari potest exemplo Eucharistiæ: licèt enim de fide sit in hostia ritè consecrata adesse corpus Christi; non tamen de fide est in hac numero hostia adesse: quia non est de fide consecrātem esse sacerdotem baptizatum, habentemque intentionem consecrandi; solum enim id creditur morali certitudine. Ergo similiter esto verum sit, & de fide certum, verum Christi vicarium, & Petri successorem errare non posse in rebus fidei proponendis: at non videtur esse de fide certum, hunc numero errare non posse; quia non videtur esse de fide certum, esse verum Pontificem.

Tertia, vt Pontifex veritatem aliquam fidelibus credendam proponat, indiget consilio, & inquisitione, & Doctorum disputatione, quod satis confirmat vsus congregandi Concilia: sed in his potest esse negligens, & temerarius. Ergo potest tunc errare.

Quarta, Pontifex si hæreticus sit, potest velle Ecclesiam suam

suam errore maculare, & ad hanc maculam imponendam definitione vti. Ergo eius definitio non est infallibilis veritatis. Et confirmo, si hoc tempore, quo Pontifex occulta hæresi infectus sit, suboriretur aliqua dubitatio de rebus ad fidem pertinentibus, quid obstare potest, quominus tunc Pontifex errorem firmet, & pro veritate credendum fidelibus proponat? Poterit ergo Pontifex errare.

Quinta, plura sunt scripta Doctorum à Pontifice approbata, quæ tamen non sunt omnino vera. Ergo Pontifex errare potest. Antecedens probatur ex *cap. sancta Romana. 15. dist.* vbi à Gelasio Papa approbantur scripta Cypriani, Chrysostomi, Gregorij Nazianz. Basilij, & Ambrosij: atqui in his scriptis plura, quæ veritatem non attingunt, continentur. Nam cùm illis temporibus non erat de omnibus elucidata veritas, & ex alia parte non erant scriptores canonici; merito potuerunt errare, vt rectè expendit Cano *lib. 7. de locis cap. 3. conclus. 2.*

Sexta; sæpè videtur Pontifex plura falsa definiisse. Cælestin. namque III. prout refertur *in cap. quanto, de diuortiis*, videtur sensisse per hæresim matrimonium dissolui: *& in cap. licet de sponsa duorum*, denotatur aliquos Pontifices Alexandro III. anteriores iudicasse matrimonium ratum irritari secundo consummato: & *in cap. cum esses, de testament.* decernitur à diuina lege esse alienum in testamentis plures testes requiri quàm duos, vel tres, cùm tamen leges ciuiles iustæ reputentur, quæ plures expostulant.

6. Nihilominus tenenda est veritas Catholica, nullum Pontificem sic ab Ecclesia vniuersali reputatum errare posse in rebus fidei proponendis. Conclusio est recepta ab omnibus Catholicis cum D. Thom. 2. 2. *q. 1. art. 10. & quæst. 11. art. 2. ad 3. & lib. 4. contra gentes, cap. 76.* Vvalden. *lib. 2. doctrina antiqua fidei, cap. 47. & 48.* Turrecremata *lib. 2. sum. à cap. 107. vsque ad 112.* Cano *de locis lib. 6. à cap. 3. vsque ad 7.* Gregor. de Valent. *disp. 1. quæst. 1. punct. 7. quæst. 5. circa finem, & quæst. 6. §. 40. & seqq.* Bannes 2. 2. *q. 1. art. 10. dub. 2. præcipuè conclus. 4.* Probatur manifeste: nam cùm Pontifex veritatem aliquam fidelibus credendam proponit, ipsi fideles ei assentire tenentur, aliàs non haberet Pontifex authoritatem efficacem regendi Ecclesiam: sed Ecclesia obligari non potest falsæ propositioni assensum præbere; quia aliàs posset tota Ecclesia errare, quod est contra diuinam prouidentiam, & Christi promissionem dicentis spiritum veritatis semper in Ecclesia mansurum. Ergo nequit à Pontifice summo falsum pro vero proponi.

7 Neque argumenta contraria huic veritati obstant.

Ad primum dico, nullum ab vniuersali Ecclesia recipi pro Pontifice summo, & Christi vicario, qui verè esse non possit; quia ad diuinam spectat prouidentiam hoc impedire.

Ad primam probationem admitto; Pontificem esse posse hæreticum; sic ex communi sententia testatur Bannes 2. 2. *quæst. 1. art. 10. dub. 2. conclus. 1.* Caietan. *ibi, & opusculo 1. de authorit. Papæ, & in apologia de eadem re cap. 13. ad 5.* Driedo *lib. 4. cap. 3. p. 3.* Cano *lib. 6. cap. vlt. ad 12.* Soto *in 4. dist. 22. q. 2. art. 2.* Corduba cum aliis à se relatis *lib. 4. quæst. 3.* Aragon. 2. 2. *quæst. 1. art. 10. tract. de summo Pontifice.* Valent. *disp. 1. quæst. 1. p. 7. q. 6. §. 40.* & ex multis historiis constat plures Pontifices in hæresim lapsos esse, vt de Victore V. Marcellino, Liberio, Honorio, Anastasio II. & aliis tradunt supra relati Doctores. Nam de Victore tradit Euseb. *lib. 5. histor. Eccles. c. penult.* fuisse hæreticum. Idem constat de Marcellino thus offerente idolis. Neque dici potest non dereliquisse fidem, vnde non constat mente non consensisse. de Liberio id affirmat Hieron. in chronicis. de Anastasio refert Gratian. *cap. Anastasius, 19. dist.* De Honorio verò constat ex epistola Adriani relata in VIII. Synodo *act. 7.* & ex epistola Agatonis relata in VI. Synodo *act. 4.* Et quamuis Albertus Pighius *lib. 4. de Ecclesiast. hierarchia c. 8.* & Ioan. Turrecremata *lib. 2. de Ecclesia, cap. 93.* conentur ab hac nota hos Pontifices liberare, affirmantes, vel interius in hæresim non consensisse, vel ex falsa informatione fuisse condemnatos: at non est dubitandum, in hæresim incidere potuisse, aliàs Concilia illa generalia accusationem de hæresi omnino explodèrent, vt pote omninò alienam à Pontifice. Verùm etsi Pontifex in hæresim incidere possit; nihilominus tamen credo certissimum authoritatem Pontificiam non amittere, quousque ab Ecclesia deponatur; sic tenent omnes suprà relati Doctores; specialiter Bannes, Valent. Caietan. Soto, Canus, Cordub. tum quia reliqui Episcopi in hæresim incidentes retinent suam dignitatem Episcopalem, donec deponantur. Ergo & Pontifex summus. Tum quia de nullo Pontifice possemus esse certi secundum fidem esse verum Pontificem, & aptum proponendi res fidei vniuersali Ecclesiæ, cùm de nullo possemus certificari non amisisse occultè fidem. Tandem, quia authoritas Pontificia non fundatur in fide speciali, quam habet Pontifex, sicut neque in gratia, sed fundatur in eo, quòd receptus sit ab vniuersali Ecclesia, vt Christi vicarius, & Petri successor, qui dum sic fuerit receptus, habet à Christo potestatem, authoritatem regendi Ecclesiam, & pascendi oues fidei, morumque doctrina; verusque est Christi, & Petri successor, ipsique vnitus, non quoad internam fidem, & sanctitatem, sed quoad externam Ecclesiæ administrationem.

Ad secundam probationem nego eligi incapacem; quia ex speciali, & ordinaria Deus assistit Ecclesiæ, credi debet similem diendam esse; & dato quòd sic eligatur, defectum manifestandum esse, antequam ab li recipiatur. Quod autem solet circumferri fuisse, inquam fœminam, fabula est, & hæreticorum, vt rectè probat Onuphrius *in annot. ad Ioan. VIII.* in cuius probationem extat insig Leonis IX. qui fuit plusquam centum annis p hic enim Pontifex epistola ad Michaëlem, & Cl copos *c. 23.* & habetur *3. tom. Conciliorum*, pro Ecclesiæ Romanæ, contenditque diuina protecti ab ignominiis, quæ aliis Ecclesiis acciderunt: in famam esse, quòd Constantinopolitanæ Eccle fœmina præfuerit, quod vocat abominabile scelu bile facinus. Est autem plusquam euidens quòd q suspicio foret de eo quòd Romanæ Ecclesiæ id al cidisset, nequaquam hoc genus argumenti attigisse dam Sedem Romanam, quare nulli Catholicorum debet illud fuisse merum commentum hæreticorum electus in Pontificem fuerit cum aliquo defectu iur introducto, ex acceptione Ecclesiæ integrè purg enim Ecclesia vniuersalis habeat authoritatem sup manum; hoc ipso, quòd acceptat hunc Cardinalem verum Pontificem, supplet omnem defectum elect quis interuenit & sic, ille manet verus Pontifex.

8 Secundum argumentum tangit grauem quæstion scilicet de fide sit hunc numero Pontificem esse verè vicarium, & Petri successorem? Negant plures Doct manuscriptis. Didacus de Arce Lector Theologus 2. *art. 10.* & ibi Mag. Mancio *q. de authorit. Papæ ad 3.* Id sup ibidem Deza ex Societ. I E S V *dub. 1. de potestate Pontificis lo ante solutionem argumentorum. & clarius in quæst. de can z. 21. Sanctorum*, vbi subdit, constare potest alicui, quòd Pontifex non sit verus Pontifex, quia baptizauit illum abs intentione. Bonauentura *ibid.* tenet tanquam probabilem, e probabiliorem censeat oppositam. Torres publicè illam defe dit Compluti, cui subscripsit Gabr. Vasq. Cardinal. Bellarmi *t. 1. tract. de concilior. authorit. c. 9.* Ad postremam obiectione ait, naturali solùm euidentia, aut sola fide humana haberi Concilium Nysenum, & Ephesinum fuisse legitimè congregatum & hoc sufficere, vt definita ab illis habeantur tanquam de fide. Constat autem (quod præsens institutum spectat) eandem esse quæstionem, an sit de fide hoc Concilium fuisse, vel esse legitimum: & an sit de fide hunc numero Pontificem esse verum Papam? Gregorius Valētia 2. 2. *disp. 1. q. 1. p. 7. in q. 5. §. 39.* ad hanc expediendam difficultatem, vt probabilem admittit posse eligi in Pontificem non baptizatum, aut iure diuino incapacem, quia id graues Doctores admittunt: absolutè illam defendit Bannes 2. 2. *q. 1. art. 10. d. 2. ad 2.* vbi affirmat hanc propositionem: Hic Pontifex numero est verus Papa, esse solum certam certitudine morali, cui speculatiuè potest subesse falsum. Probant primò, quia non est de fide, hunc electum in Pontificem esse baptizatum. Ergo neque esse verum Pontificem. Secundò potest definire res fidei, & vniuersalem Ecclesiam regere, quin sit verus Pontifex; sufficit si vt talis existimetur, & reputetur: si enim prætori incapaci confert respublica iurisdictionem quando vt legitimus existimatur, ne ex actibus nullis grauia inconuenientia sequantur: quare idem non dicemus in Pontifice incapaci, qui vt legitimus reputatur, conferre illi Christum omnem iurisdictionem, & authoritatem, sicuti si verè Pontifex esset.

9 Cæterùm tenendum existimo non solùm certitudine morali, cui falsum subesse potest, vt dicit Bannes, sed certitudine fidei electum in Pontificem, & ab vniuersali Ecclesia receptum esse verum Papam, Christi vicarium, & Petri successorem: quod non solum existimo esse ita tenendum, postquam aliquam veritatem credendam fidelibus proposuit, & viam salutis demonstrauit, sed etiam antequam aliquid horum fecerit: eo enim ipso, quo ab vniuersali Ecclesia, vt verus Pontifex recipitur, de fide est, esse Christi vicarium, & Petri successorem. Et quidem in priori statu cùm Pontifex aliquam propositionem credendam fidelibus proposuit, esse tunc de fide esse verum Pontificem, tenet Valēt. supra relatus. Aragon. 2. 2. *q. 1. art. 10. tract. de Conciliis, dub. principali, ad 3. principale.* vbi postquam probauerat hoc Concilium esse legitimum secundum fidem, subdit: Eadem ratione probari potest, Gregorium esse verum Pontificem, & baptizatum. Idem docet Ludouicus de Leon *ibid.* & ante illum Mag. Gudiam, & Soutare: & Doctor And. Martines *d. 4. 10. 2. p. 3. d. 1. ad 2.* P. Bonauent. *ibi tract. de author. Papæ, d. 1.* & nouissimè Pa. *d. 10. d. fidei §. per totam.* Et probari facilè potest, quòd ille secundum fidem est verus Pontif. cui Christ. Dominus præcipit obedire in his, quæ ad fidem, & mores pertinent: sed de fide est legitimè electo, & ab vniuersali Ecclesia recepto præcipere Christum Dominum obedire, cùm aliquid ad vniuersalem Ecclesiam pertinens statuit. Ergo de fide est legitimè electum, & ab vniuersali

Ecclesia

Ecclesia receptum esse verum Pontificem. Conclusio euiden-
ter sequitur ex præmissis. Præmissas autem sic probo. Et qui-
dem illa maior propositio, scilicet illum esse verum Pontificem,
cui Christus Dominus præcipit obedire, videtur probari ex illis
locis, quibus Petro, eiusque successoribus contulit potestatem
pascendi oues, fidei, morumque doctrina: quam potestatem ne-
mini, nisi Petri successoribus contulit. Ergo nullus alius nisi
successor Petri habet potestatem pascendi oues, fidei, morum-
que institutis. Minor autem propositio probatur, nempe de fide
esse Pontifici electo, & ab vniuersali Ecclesia recepto obedien-
dum esse in rebus ad fidē, & mores pertinentibus, quia de fide est
fideles obligatos esse obedire ei, quem superiorem agnoscunt:
sed cum legitimè aliquis ab Ecclesia in Pontificem, & caput
supremum eligitur, & acceptatur, vt superior agnoscitur. Er-
go huic tenentur fideles obedire. Et confirmo, si Pontifex ele-
ctus definiat aliquam veritatem fidei, & Ecclesiæ credendam
proponat, errare non potest secundùm fidem. Ergo secundùm
fidem est verus Papa. Quia verus Papa est, qui habet autho-
ritatem ad infallibiliter definiendum, & Ecclesiam Dei obli-
gandam. Confirmo secundò. Ille est verus Pontifex, qui ha-
bet potestatē confirmandi fratres, ne in fide vacillēt, iuxta illud
Lucæ 22. Et *tu aliquando conuersus confirma fratres tuos*; sed hic
numero Pontifex definiens aliquam veritatem confirmat fra-
tres in fide, cum antea circa illam dubitarint: & post factam
definitionem vnam, non liceat dubitare. Ergo hic est verus
Pontifex. Secundò probo, postquam Concilium Tridentinum
aliquam veritatem definiuit, & Pontifex confirmauit, est cer-
tum secundùm fidem hoc Concilium esse legitimè congrega-
tum. Ergo etiam postquam hic Pontifex definiuit aliquam
veritatem fide diuina credendam, est certum eadem fide esse
legitimè electum, atque adeò verum Pontificem. Consequen-
tia est euidens, & à nemine nunquam negata; quia est eadem
prorsus ratio de hoc Concilio, & de hoc Pontifice. Antecedens
verò sic probatur. De fide est Concilium legitimè congrega-
tum, & à Pontifice confirmatum obligare ad credendum; non
legitimè congregatum non habere hanc vim, & efficaciam. Sed
Concilium Tridentinum obligat ad credendum. Ergo fuit
ritè congregatum. Quæ enim in hoc discursu fallacia esse po-
test, cum consequentia sit euidens, maior certa secundum fi-
dem, minor eadem gaudet certitudine? Aliàs nullum Conci-
lium obligaret ad credendum definitis ab illo; quia non est ma-
ior ratio de aliis, quam de Trident. Tertiò probo; quia omnis
propositio de fide potest inferri ex duplici præmissa de fide, vel,
vt aliis placet, altera de fide, altera contenta lumine naturali.
Sed ista propositio: Papa definiens non potest errare, est certa
de fide: Ergo potest inferri ex duplici præmissa modo dicto:
quod tamen nulla ratione fieri potest, vt patebit discurrenti,
nisi propositio ista sit de fide. Hic Pontifex definiens est verus
Papa: nam in quocunque syllogismo inferatur conclusio illa,
Papa definiens non potest errare, debet assumi, vt minor, Hic
Pontifex definiens est verus Papa; quæ cum non sit nota lumi-
ne naturali, necessariò debet esse de fide, aliàs conclusio non
esset de fide.

Huic argumento respondet Bannes *loco citato*, non requiri,
vt conclusio aliqua de fide inferatur vtramque præmissam de
fide esse, vel vnam de fide, & alteram euidentem; sed sufficere
vnam esse de fide, & alteram moraliter certam, quia tunc con-
clusio non sequitur ex illa propositione moraliter certa, tan-
quam ex causa, sed tanquam ex conditione, sine qua non, sine
vt applicante? Et exemplo prædicatoris illustrat, qui si ritè tibi
proponat doctrinam Euangelicam, teneris fide diuina verita-
tibus propositis assentiri: cùm tamen non sit fide diuina certum,
hunc prædicatorem esse infallibilis veritatis.

Sed hæc solutio facillimo negotio præcluditur, argumento
ducto ab inconuenienti: si enim vera esset, sequeretur hanc pro-
positionem esse de fide; sub hac numero hostia consecrata est
corpus Christi, quia reuera infertur per euidentem conse-
quentiam ex vna de fide; qualis est ista, In omni hostia debitè
consecrata est corpus Christi: & insuper infertur tanquam ex
conditione, & vt applicante ex altera certa moraliter; scilicet
hæc hostia est debitè consecrata. Ergo sub hac hostia est cor-
pus Christi, erit propositio de fide? Idem argumentum forma-
ri potest de his propositionibus. Hic paruulus baptizatus re-
cipit gratiam, iste qui ordinatur est sacerdos, & de aliis simili-
bus, quas compertum est apud omnes, non esse de fide; cùm
possit illis subesse falsum ex defectu intentionis baptizantis,
ordinantis, & consecrantis. Neque exemplum de prædicatore
obstat; quia licèt prædicator aliis in rebus non sit infallibilis
veritatis: at prout hic, & nunc prædicat, credere debes infalli-
bilis veritatis esse; siquidem obligaris eius dictis fide diuina
assentiri.

10 Quod si de Pontifice ab Ecclesia vniuersali recepto lo-
quamur, antequam veritatem aliquam fidelibus credendam
proponat, seu antequam pro vniuersali Ecclesia aliquid statuat
ad rectam morum institutionem: aliquibus placet non esse cer-
tum de fide esse verum Pontificem, sed solum esse certum
certitudine morali longè maiori quam sit in supradictis pro-
positionibus de hostia consecrata, & de hoc homine baptiza-
to, vel ordinato. Nam in his propositionibus nullus adest ex-
terior effectus, qui sit signum existentiæ corporis Christi, vel
gratiæ, aut characteris in Baptismo, & ordinatione recepti. At
in Pontifice adest vniuersalis Ecclesiæ consensus, quod est si-
gnum euidens esse illum verum Pontificem. Cæterum mihi
probabilius est etiam in hoc statu de fide esse, esse verum Pon-
tificem, quod sentit Valent. *disp.* 1. *p.* 7. *quæst.* 5. § *deinde dicimus,*
pag. 125. Suarez *suprà disp. illa* 10. *sect.* 5. *præcipuè ad primum*
arg. & videtur esse sententia August. *tom.* 6. *in epist. contra potest.*
Donat. & *tom.* 2. *epist.* 111. Irenæi *lib.* 3. *cap.* 3. Basil. Ambros.
Hieron. quos refert Mantu. 2. 2. *q.* 1. *art.* 10. *de authoritate Papæ*
ad 5. fauent sacra Concilia: nam VI. Synodus nominatim re-
spicit Agathonem, confitendo illum verum Pontificem. Con-
cilium Chalcedonense Leonem, Concilium Mileuitanum In-
nocent. III. ac tandem *in cap. de libellis*, *dist.* 20. approbantur
tanquam veri, & legitimi Pontifices Siluester, Zozimus, Inno-
cent. & alij.

Sed rationibus probo, primò. Vniuersalis Ecclesia recipit
Vrbanum VIII. tanquam verum Pontificem. Ergo inconcus-
sa fide tenendum est, esse verum Papam. Probo consequentiam,
quia hæc est euidens illatio. Vniuersalis Ecclesia recipit tan-
quam veram hanc scripturam. Ergo est de fide hanc scripturam
esse veram. Video te respondere posse, aliter, & aliter Eccle-
siam recipere hanc scripturam, vt veram, & hunc vt verum
Pontificem; scripturam enim recipit tanquam certam certitu-
dine infallibili fidei diuinæ: at hunc Pontificem recipit tanquam
certum certitudine morali, quia probabilissimè censet in hoc
Pontifice concurrere omnia necessaria, vt sit verus Papa. Sed
hæc solutio infirmari potest ex Bulla Martini V. relata in Con-
cilio Constanciensi: vbi *in col.* 14. dicitur prætendendum esse
ab hæreticis, qui Ecclesiæ reconciliari cupiunt, quòd credant
Papam, qui pro tempore fuerit ab vniuersali Ecclesia rece-
ptus, esse verum successorem Petri, & habere supremam po-
testatem in Ecclesia. Ergo verè Ecclesia proponit tanquam
certum certitudine fidei diuinæ hunc esse verum Papam:
aliàs non peteret credi fide diuina ab iis, qui reconciliantur
Ecclesiæ.

Secundò, Ecclesia, & maximè coniuncta suo capiti non po-
test errare; sed vniuersalis Ecclesia cum suo capite tenet Vrba-
num VIII. esse verum Papam: ergo fide diuina tenendum est;
vel dicendum est Ecclesiam cum suo capite posse errare tenen-
do pro vero Papa eum, qui verè non est.

Respondent Doctores contrariæ sententiæ duplicem esse er-
rorem, & practicum, & speculatiuum: practicum autem errorem
vocant quando secundùm prudentiam erratur, quod nullo mo-
do contingere potest; cum attentis omnibus circumstantiis
prudens iudicium est hunc esse legitimum Papam: specula-
tiuus verò error vocatur, qui de re iudicat aliter, quàm est in
se. Hunc autem errorem dicunt contingere posse in assensu
huius Pontificis: sicuti de facto contingit in assensu matrimo-
nij eunuchorum; multo enim tempore iudicauit Ecclesia hos
esse habiles ad matrimonium, à quo errore speculatiuo per
Sixtum V. purgata fuit definitione præstita super hac re. Hæc
tamen responsio facilè repellitur; quia Ecclesia vniuersalis in
his, quæ proponit circa inanimatam regulam fidei, quæ est
Scriptura, non solum practicè, sed neque speculatiuè errare po-
test. Ergo neque etiam errare potest in accipienda fidei re-
gula animata, qualis est Summus Pontifex; cum enim Ec-
clesia ab Spiritu sancto regatur, & à Christo Domino dictum
fuerit, *cum venerit ille*, scilicet Paraclitus, *docebit vos omnem*
veritatem; impium erit dicere Ecclesiam speculatiuè errare pos-
se circa suum caput, iudicando, & proponendo pro vero capi-
te, quod re vera non est. Neque instantia allata de eunuchis
quidquam probat. Quia aliud est Ecclesiam tolerasse, & permi-
sisse matrimonia eunuchorum, & aliud positiuè iudicasse esse
vera matrimonia. Primum fecit, secundum minimè, quia nun-
quam Ecclesia se applicauerat ad examinādam hanc veritatem
de inhabilitate eunuchi ad matrimonium: & sic nullum positi-
uum iudicium circa illam tulerat. Neque mirandum est, quod
hæc veritas tanto tempore latuerit; quia Ecclesia in sacra Scri-
ptura comparatur auroræ, *Cant.* 3. quæ vt notauit Gregor. *lib.* 4.
moral. c. 15. & 19. ab ortu suo semper crescit in claritate vsque
ad perfectam diem. Vnde in Conciliis videmus plures veritates,
quæ antea latebant, in lucem denuo prodiisse, quibus Ecclesiæ
cognitio, & scientia in dies augetur, & crescit. Quartò, fide Ca-
tholica credimus non solùm Ecclesiam in communi, sed hanc
numero Ecclesiam Romanam, quæ modo est sub Vrbano VIII.
esse veram, & legitimam Ecclesiam. Ergo eadem fide credere
debemus Vrbanum VIII. esse verum Pontificem; quia licèt
non indiuiduetur hæc Ecclesia ab hoc determinato capite, cum
eo mortuo eadem numero perseuerat sub singulis successori-
bus pro tempore existentibus: indiuiduatur tamen omnino,
& specificatur, vt est Ecclesia hierarchica etiam Sede vacante
er ordine ad verum caput. Ergo cum de facto datur illi caput
et consensu vniuersalis Ecclesiæ, necessario dicendum est
illud esse verum caput; quia ad constitutionem Ecclesiæ non
minus pertinet caput, quam membra: imò magis caput: quia
est principalior pars, sed Ecclesia non potest constare membris,

quæ verè non sint membra:quidquid sit de eo, in quo consistit ratio membri. Ergo neque etiam potest constare capite,quod verè non sit caput. Ex his constat nostram sententiam duplici firmissimo fundamento niti:altero desumpto ex vsu potestatis definiendi, qua gaudent vniuersi Romani Pontifices,tanquam legitimi successores Petri:altero ex communi, & vniuersali acceptione Ecclesiæ,ad hæc enim duo capita reducuntur rationes omnes pro nostra sententia adductæ; quibus dissolutum manet argumentum aduersantium. Dicimus namque de fide esse Romanum Pontificem, eo ipso, quo ab vniuersali Ecclesia receptus sit, esse verum Pontificem,& consequenter de fide esse, esse baptizatum, & habilem,& capacem supradictæ dignitatis, quia Ecclesia iuncta suo capiti non potest in hac vniuersali acceptione errare: neque credendum est de diuino Spiritu hoc permissurum. Ad illud verò quod dicitur de potestate definiendi,posse, inquam,annecti Pontifici vero,vel reputato,iam suprà reiecimus, vtpote sine fundamento dictum, & locis Scripturæ satis contrarium.

11 Pro complemento huius quæstionis aduerto esse magnum discrimen inter hanc propositionem. Non est de fide Vrbanum VIII. esse verum Pontificem,& illam Vrbanus VIII. non est verus Pontifex. Nam affirmare hanc secundam propositionem, scilicet, Vrbanus VIII. non est verus Pontifex, est propositio in primis temeraria, vtpote sine vllo prorsus fundamento asserta,& communi fidelium consensui repugnans. Est etiam scandalosa: quippe quæ ansam præbet schismaticis ad perseuerandum in separatione ab hoc capite Ecclesiæ Romanæ,& hæreticis etiam ad deridendum fideles, quod venerentur tanquam verum caput, quod re vera est fictè caput, imò & Catholicis,vt non assentiantur definitis ab hoc Pontifice,siquidem non est verus Pontifex:ac tandem affirmans supradictam propositionem erit suspectus de hæresi, & tanquam hæreticus puniri deberet:vt bene notauit Bannes 2.2. q.1.*art*.10 *dub*.1. §. *nihilominus*.Quia negans hunc esse Pontificem post vniuersalem Ecclesiæ acceptionem,videtur planè negare in Ecclesia esse potestatem eligendi verum Pontificem, legitimumque successorem Petri. Quare dicendum esse recè adeò certum esse Vrbanum VIII.v.g esse verum Papam,vt etiamsi id non esset de fide, multo certius esset,quam est,in hac hostia consecrata esse corpus Christi;quia moraliter loquendo facilius potuit interuenire defectus in consecratione hostiæ, propter Sacerdotis obliuionem,malitiam, seu defectū intentionis,vel potestatis, quam in eo,quòd Ecclesia vniuersalis acceptet hunc pro vero Pontifice,cum tamē non sit. Illa tamen propositio,quòd scilicet de fide sit hunc Pontificem esse verum Pontificem, mihi certissima est:non tamen audeo contrariam aliqua graui nota inurere, siquidem tot,tam grauésque Doctores illam defensarunt.

12 Tertium argumentum n. 5. adductum, quo probabatur Pontificem errare posse in propositione fidei, desumptum erat ex diligētia,& inquisitione,quam facere Pontifex videtur obligatus in rebus fidei definiendis. Cui argumento dupliciter respondemus. Primò affirmando non esse necessariam hanc diligentiā,vt Pontifex certò,& infallibiliter definiat;sed solum esse necessarium, vt prudenter, & absque peccato ad definiendum procedat;sicuti ad dispensationem concedendam debet causam inuestigare;non quia necessaria talis inuestigatio sit ad dispensationis valorem, sed quia est necessaria ad rectum,& conuenientem illius iurisdictionis vsum:sic in præsenti. Quare si de facto ad definitionem procederet Pontifex,omissa debita diligentia, dicendum est definiturum infallibiliter veritatem. sic Valent.2 2. *disp*.1.*q*.1. *punct*.7.*q* 6. §. *huc accedit*,*pag*.255.Quod videtur probari ex promissione facta Petro,eiusque successoribus, ne eius fides deficiat,cum talis promissio non limitata,nec conditionata fuerit,si diligentiam adhiberet.

At dices Bannes 2.2.*q* 1.*a*.10.§.*ad* 4.*pag*.115. si tota certitudo,& infallibilitas pendet ex assistentia diuini Spiritus, neque ad hanc assistentiam habendam prærequiritur humana inquisitio,& inuestigatio de veritate; frustrà certè inquisitio hæc expostulatur. Neque enim dici potest temerariè,& imprudenter Pontifex procedere, cum illam omittit, siquidem non omittit aliqua, ex qua certa, & infallibilis definitio pendeat. Adde omittendo hanc diligentiam humanam, videtur magis fidere in diuina assistentia, & fidelibus denotare non humano ingenio, sed diuino instinctu veritates fidei inuestigandas esse. Ergo vel est necessaria ad definiendum,vel nullo modo requiritur. Sed facilè respondetur præcipi à Deo hanc humanam diligentiam adhiberi, quia vult, vt homines faciant quantum est in se ad veritatem inuestigandam; hoc enim ad rectum Ecclesiæ regimen videtur pertinere: cùm enim Pontifex non noua fidei dogmata Ecclesiæ debeat proponere, sed iam Ecclesiæ proposita,abscondita tamen in lucem producere,debet pro subiecta materia diligentiam adhibere, quodque præstitit D.Petrus, cum cessationem circumcisionis, & aliarum cæremoniarum definiuit, *Act*.15. Quando autem aliquis defectus intercedit in tali diligentia adhibenda, illo non obstante protegit Deus suam Ecclesiam & ab errore liberat:impediendo Pontificem,ne definiat,vel si definiat, vt verum pronunciet. Secundò responderi potest cum Bannes, & Valent. *suprà*, admittendo necessariam esse hanc humanā diligentiam.& i[...] veritatis, vt Pontifex verum definiat:negamus [...] ferri posse aliquando falsitatem definire, quia n[...] si definiturus est, hanc diligentiam, & inquisi[...] rere: atque adeò eadem certitudine, qua credi [...] cem non posse errare in definitione fidei, debet c[...] se omittere debitam diligentiam ad hanc præsta[...] tionem: siquidem est medium necessarium ad ill[...] cum Christus Dominus promisit Petro, & eius s[...] diuini Spiritus assistentiam ad veritatem pronunti[...] sequenter promisit assistere mediis ad illud necessa[...] promisisset se plures fructus ex vinea collecturum [...] natio,consequenter promisit aëris temperiem, & reli[...] ortum habent.

Quod si inquiras quam diligentiam Pontifex an[...] tionem præstare debet?

Respondeo breuiter cum Valentia *disp*. 1. *quæst*. 1 *q* 7. §.42. eam adhibendam esse, quam subiecta mater[...] stulat. Quare si de Sancto canonizando, aut de relig[...] probanda agitur,humana informatione, & historia [...] cesse est. Si verò determinaturus est dogma aliquod, [...] tus reuelatum,illa consulat oportet quibus diuina reuel[...] ra,atque integra custodiuntur. Cuius generis est primò S[...] sacra,vt quæ tota est reuelatio diuina. Secundò tra*ditio* [...] stolica, quæ & ipsa diuina quædam reuelatio est, tamen [...] consignata litteris. Tertiò definitio priorum Pontificum [...] Conciliorum. Quartò concors sententia Patrum, & Do[...] rum. Modus autem hæc omnia inuestigandi non est vnu[...] idem, sed Pontificis arbitrio relinquitur,potest enim Concil[...] congregare, vel absque illius congregatione ad definition[...] procedere. Item potest consulere Cardinales, vel loco illor[...] alios viros doctos,& Ecclesiæ pastores, quæ omnia ex vsu E[...] clesiæ constant.

13 Ad quartum argumentum de Pontifice in hæresim lapsoa respondeo, si eius hæresis Ecclesiæ manifesta est,facilè liberabitur ab illo,quia tunc non agnoscit illum, vt pastorem, sed v[...] lupum ouile volentem destruere. At si hæresis non sit in Ecclesia nota,sed fortè sub aliqua controuersia versetur, ipséque ex malitia, vel ignorantia vellet Ecclesiam inficere, nequaquam posse,quia antequam id præstaret, Deus illum è vita eriperet aut alia via impediret definitionem,aut tandem faceret, vt verum pronuntiaret: quæ omnia necessariò sequuntur via ordinaria ex promissione facta Ecclesiæ, non defuturum in ea spiritum veritatis.

Ad quintum de approbatione Pontificia scriptorum Basilij, Chrysostomi,Nazianz. &c.respondeo,Pontificem non approbasse omnia illorum dicta vera esse, & tanquam vera esse habenda; quia non erant canonici scriptores, sed declarauit eos bene scripsisse:hoc est, bona intentione,& zelo,qua cum intentione stare optimè potest per ignorantiam non attigisse aliquando veritatem.

Ad sextum, nego Pontificem vnquam falsum definisse, neque definire posse, licèt falsum senserit:quod non leuiter colligitur ex extrauaganti, quæ incipit *Benedictus Deus in donis suis*, quam refert ad verbum Alphonsus de Castro *lib*. 4. *aduersus hæreses, verbo Beatitudo, hæresi* 6. *circa finem*. neque inuenitur communiter in corpore iuris:vbi Benedict. XI. denotat eius antecessorem Ioannem XXII. existimasse animas Sanctorum ante diem iudicij diuinam essentiam non videre, non tamen sensum proprium Ecclesiæ credendum proposuisse, etsi ad id faciendum se præparasset: nam antequam id præstaret, vita functus est.Neque obstant loca ibi allata.Nam primum ex *cap. quanto,de diuortiis*,ad summum probat Celestinum III.sensisse matrimonium dissolui per hæresim, non tamen probat sic Ecclesiæ credendum proposuisse. Eodem modo respondetur ad text.*in cap licet,de sponsa duorum*: esto enim aliqui antecessores Alexand. III. priuatim iudicauerint matrimonium ratum secundo consummato dissolui, non tamen sic determinasse. Adde nomine *prædecessorum* non Pontifices, sed alij speciales Doctores possunt, & debent intelligi: siquidem *in cap. vlt. eodem. tit. de sponsa duorum*, Innocent. III. declarat Sedem Apostolicam perpetuo docuisse matrimonium ratum secundo consummato non dissolui, vel denique dici potest Alexand. III. per exaggerationem fuisse locutum, sicuti locutus est Paulus *ad Galat*.1. cum dixit, *licèt nos, aut Angelus de cælo euangelizet vobis, præterquam quod euangelizauimus, anathema sit*, vbi non intendit Apostolus dicere se,aut Angelum contrarium esse euangelizaturos,sed veritatem euangelizatam ita esse firmiter tenendam,vt nulla via ab ea diuerti debeat, quamuis per impossibile ipse, vel Angelus de cœlo diuertere conaretur: sic dixit Alexand. matrimonium ratum non dissolui secundo consummato: quamuis contrarium prædecessores sui iudicassent.

§. III.

An in legibus ferendis pro tota Ecclesia, vel aliqua illius parte errare Pontifex possit?

1 *In sententia aliqua ferenda circa res gestas potest ex malitia vel ignorantia Pontifex errare.*
2 *Item errare potest secundùm prudentiam in multiplicandis legibus circa res agendas.*
3 *Proponitur difficultas. An possit statuere vniuersali Ecclesiæ obseruandum, quod malum sit, & rationi dissonum?*
4 *Statuitur id fieri non posse, & satisfit rationi dubitandi.*
5 *Extenditur conclusio ad leges pro vna prouincia factas.*

1 CErtum est apud omnes, Pontificem vel ex malitia, vel ex ignorantia errare posse in sententia aliqua ferenda circa res gestas; potest enim innocentem condemnare, & reum absoluere: neque tunc dicitur Pontifex, quatenus talis est, errare, sed quatenus est quædam specialis persona iudex earum constitutus. Bannes 2.2. *q.* 1. *art.* 10. *dub.* 6. *concl.* 4. vbi benè aduertit, si ex huiusmodi sententiis aliquis perniciosus error alicui particulari Ecclesiæ, vel personæ priuatæ sequatur, non esse intentionem Pontificis ad illius obseruantiam obligare; iuxta textum *cap. si quando, de rescriptis*; vbi dicitur, si quando aliqua tuæ fraternitati dirigimus, quæ animum tuum exasperare videntur, turbari non debes, &c. qualitatem negotij, pro quo tibi scribitur, diligenter considerans, aut mandatum nostrum reuerenter adimplens, at per litteras tuas, quare adimplere non possis, rationabilem causam prætendas.

2 Secundò est certum posse errare secundùm prudentiam in multiplicandis legibus rerum agendarum, vel statuendis, quæ non ita Ecclesiæ conuenientes sunt. Ex quo sæpè oritur mutare, vel abrogare Pontificem, quæ eius prædecessores statuerunt. Bannes *suprà conclus.* 2. *ad* 3. Nunquam tamen dicendum est in speciali casu errare, quia esset quis temerarius, cum præsumptio semper debeat esse pro legislatore.

3 Controuersia ergo esse potest, an possit Pontifex vel ex malitia, vel ex ignorantia statuere aliquid à fidelibus obseruandum, quod malum sit. Ratio difficultatis est, quia talis error non videtur damnosus Ecclesiæ: siquidem Ecclesia non peccat illum amplectendo. Deinde Petro, & eius successoribus promissa est firmitas fidei, morum autem honestas non videtur promissa. Ergo in hac poterit esse error; secus in rebus fidei.

4 Cæterum credo de fide esse, non posse Pontificem statuere aliquid ab vniuersali Ecclesia obseruandum, quod legi diuinæ, vel naturali contrarium sit. Probo primò, quia de fide est Pontificem errare non posse in pascendis ouibus: sed oues non solum doctrina fidei, sed morum institutis pascuntur. Ergo de fide est in his institutis errare non posse. Secundò, de fide est in Ecclesia deficere non posse spiritum veritatis: sed si Pontifex obseruandum præciperet legi diuinæ contrarium, iam spiritus veritatis in Ecclesia deficeret. Ergo. Tertiò, de fide est Pontificem in rebus fidei non posse errorem docere, sed ex eo quod præciperet, aliquid obseruandum contrarium legi diuinæ, errorem doceret, quia doceret credere hoc esse obseruandum, quod est error in fide. Ergo. Ex hisque soluitur ratio dubitandi; licèt enim concedamus Ecclesiam obediendo iis legibus, & prauis institutis non peccaturam: at negari non potest pernicioso errore maculari, à quo Christus Dominus voluit Ecclesiam liberare; tum cùm promisit eius fidem non defuturam: tum cum Petro, & eius successoribus imperauit oues suas pascere salubri doctrina, & rectis morum institutis.

5 Quod si lex, & constitutio pro vna prouincia, vel diœcesi feratur; etsi aliqui Doctores sentiant errare posse Pontificem, quia tunc munus Pontificis gerere non videtur, eo quod vniuersalem Ecclesiam non adstringat: at credo de fide esse nec tunc posse, sic docet Bannes 2. 2. *quæst.* 1. *art.* 10. *dub.* 6. *conclus.* 4. Et ratio videtur manifesta, primò, quia Pontifex, quatenus supremus est pastor, legem statuit obligantem aliquam prouinciam, quia secundùm hanc rationem, non solum regimen totius Ecclesiæ illi commissum est: sed etiam cuiuslibet prouinciæ. Si ergo respectu totius Ecclesiæ errare non potest, quia illius est suprema regula veritatis, cum etiam respectu cuiuslibet prouinciæ sit eadem regula, efficitur sanè errare nullo modo posse. Secundò, si admittas errare posse Pontificem in statutis specialibus, præcipiendo, inquam, obseruari ab aliqua prouincia, quæ contraria sunt legi diuinæ, seu naturali; videris admittere errare posse circa totam Ecclesiam. Nam Ecclesia vniuersalis sufficiens habet fundamentum ad credendum sic ordinatum, & præceptum bonum esse, & seruandum ab illa prouincia, sed tale iudicium erroneum est. Ergo cogitur ex errore speciali Pontificis Ecclesia vniuersalis errare, quod non est dicendum.

§. IV.

An sit de fide Pontificem errare non posse in canonizatione Sanctorum.

1 *Qui negare videantur, & qua ratione probent.*
2 *Probabilius est de fide esse Pontificem errare non posse.*
3 *Satis fit argum. num.* 1. *adductis.*
4 *Canonizatio Sanctorum soli Pontifici competit.*

1 NEgare videtur D. Thom. *quolibet.* 9. *art. vlt.* affirmat namque canonizationem Sanctorum medium esse inter iudicium infallibile Papæ de rebus fidei, & iudicium fallibile eiusdem de rebus ciuilibus, & criminalibus. Vnde infert piè tantùm credi non posse tale iudicium fallax esse. Idem asserit D. Anton. *in* 3. *p. tit.* 12. *cap.* 8. Caietan. *in opuscul. de indulgent. ad Iulium, cap.* 8. Melchior Cano *lib.* 5. *de locis, cap.* 5. Bannes 2.2. *q.* 1. *art.* 10. *dub.* 7. *concl.* 2. Omnes enim ij affirmant de fide non esse pontificem errare non posse in canonizatione Sanctorum: at esse ita certum, vt temerarium sit, scandalosum, & hæresim sapiens, affirmare Pontificem errare posse.

Mouentur primò, quia canonizatio Sanctorum fit ex testimonio habito de sanctitate, & miraculis Sancti canonizati, sed hoc testimonium, cum humanum sit, fallax esse potest. Ergo. Secundò vt fide diuina credere cogeremur, hunc canonizatum in cœlo esse fide diuina credere teneremur, illa miracula, sanctitatem illius quibus ad canonizationem motus Pontifex fuit, vera esse; atqui hoc est impossibile, quia impossibile est fide diuina credere veritatem, quæ reuelata non sit, sed miracula, & sanctitas illius, canonizati, imò status illius in cœlo nullibi reuelata sunt. Ergo. Confirmo. Ecclesia non proponit nouum articulum fidelibus credendum, qui Apostolis, canonicisque scripturis propositus non sit: sed nullibi propositum Augustinum, Franciscum, Dominicum, Ignatium in cœlis esse: ergo cum Ecclesia id ipsum proponit, nō proponit tanquam fidei articulum, sed tanquam veritatem omnino certā moraliter, & cui fides humana meritò adhiberi debeat. Tertiò solum hæreticus esse censetur, qui negat in Pontifice authoritatem declarandi Sanctorum statum: non autem qui negat sic declaratum in cœlis assistere, vt tradunt supradicti DD. & specialiter Melchior Cano. Ergo Pontificis declaratio non constituit rem de fide

2 Nihilominus probabilius existimo, non solum temerarium, & scandalosum, sed etiam erroneum, & hæreticum esse affirmare errare posse Pontificem in Sanctorum canonizatione. sic docet Valent. 2.2. *disp.* 1. *q.* 1. *p.* 7. *q.* 6. §. 40. *vers. itaque, pag* 130. *& seqq.* Moueor primò, quia ex antecedenti §. constat de fide esse Pontificem errare non posse in legibus vniuersalem Ecclesiam spectantibus: non enim potest aliquid statuere contrarium legi diuinæ, & naturali: sed si errare posset in canonizatione Sanctorum, statueret legem contrariam legi diuinæ, & naturali. Ergo de fide est in iis non posse errare. Minorem probo; quia canonizans Sanctum obligat omnes fideles assentiri illum in cœlis esse, & tanquam Dei amicum venerari: si autem error adesset, iam obligaret fideles falsitati assentiri, & veneratione facere veneratione indigno, quod est legi diuinæ, & naturali contrarium Ergo. Secundò de fide est Sanctos inuocandos esse, & eorū reliquias venerandas, Ecclesiámque gaudere authoritate declarādi, quibus hæc inuocatio, & veneratio adhibenda sit: vt constat ex *Clem. & Extrauag. de reliq. & veneratione Sanctorum*, & ex Trid. *sess* 25. *decreto de eadem re.* Ergo de fide est Sanctum, qui declaratus talis est ab Ecclesia, inuocandum, & venerandum esse: aliàs frustranea esset authoritas. Ergo de fide est esse in cœlis, aliàs inuocari, & venerari non posset.

3 Neque obstant contraria.

Ad primum dico Pontificem non solum ex testimonio humano moueri ad faciendam canonizationem, sed ex speciali instinctu, & assistentia Spiritus sancti, ratione cuius, eius declaratio firma, & infallibilis existit.

Ad secundum, & eius confirmationem concedo fide diuina credendam nobis esse sanctitatem illius canonizati, non tamen miracula allegata, quia à miraculis canonizatio non pendet necessariò, vera enim esse potest eius sanctitas, & in cœlis assistentia, quin miracula allegata vera fuerint.

Ad probationem dico sanctitatem canonizati, & illius in cœlis assistentiam, non esse singulariter, & explicitè reuelatam, est tamen reuelata virtualiter, & implicitè. Tum quia reuelatum est in cœlis assistere, qui in gratia ex hac vita migrauit. Itémque est reuelatum, Pontificem errare non posse ob assistentiam diuini Spiritus in iis, quæ ad religionem vniuersalis Ecclesiæ pertinent. Ex quibus manifestè deducitur de fide esse hunc canonizatum verè in cœlis esse, cùm sequatur ex vna præmissa de fide, & altera euidenti, vt patet in hoc discursu. De fide est Pontificem errare non posse in his, quæ cultum vniuersalis Ecclesiæ spectant, sed veneratio huius Sancti posita canonizatione est cultus obligans vniuersalem Ecclesiam.

Ergo in illo errare non potest. Quod si vrgeas aliud esse assentiri pœnitentibus cœlum promissum esse, & Pontifici promissam esse assistentiam Spiritus sancti, & aliud assentiri, quod hic canonizatus piè vixerit; & quod hic & nunc Spiritus sanctus in hac canonizatione præstiterit eius assistentiam: sicuti aliud est credere in hostia ritè consecrata esse corpus Christi, & aliud credere hanc numero hostiam esse ritè consecratam. Nam primum illud generale suppositum est de fide. Secundum certum moraliter: sic de alijs propositionibus videtur dicendum. Facile, inquam, respondetur ad summum probare esse de fide non per se primò, sed per se secundò, eo quod ex duplici reuelata, vel saltem ex vna reuelata, & altera euidenti sequatur: quod tamen non sequitur in exemplo allato de hostia: nam esse hanc hostiam consecratam, non est certum certitudine euidenti: sed solum moraliter: at quod hic Sanctus in cœlis assistat, posita definitione de fide est; quia de fide est esse certum quod Pontifex obseruandum proponit toti Ecclesiæ vniuersali.

Ad tertium concedo affirmantem posse errare Pontificem in canonizatione Sanctorum, non esse tanquam hæreticum absolutè damnandum; quia non affirmat aliquid, quod contrarium sit his, quæ Ecclesia recipit tanquam de fide certa absque vlla controuersia Doctorum. Videmus namque Canum, Bannes, & alios in principio relatos sentire de fide non esse, Pontificem errare non posse. Ergo Ecclesia non defendit tanquam de fide certum sine vlla controuersia. Quocirca ea maiori probabilitate, & certitudine, qua existimamus de fide esse Pontificem in canonizatione Sanctorum errare non posse, ea affirmandum est hæreticum esse, qui negaret.

4 Aduerto tamen canonizare Sanctos solum summo Pontifici competere: vt constat ex *cap. 1. de reliq. & veneratione Sanctorum*, & sine illius licentia nemini Episcoporum licet aliquem pro Sancto venerari, & tradit Mascard. tit. 1. n. 50. August. Barbosa *de potest. Episcop. 3. p. alleg. 50. n. 43.* Azor 1. *p. instit. moral. lib. 5. cap. 6. q. 1.* Cenedo *ad decret. collect. 52. n. 4.* Mat. Anton. Genuensis *in praxi Archiepisc. Neapol. cap. 51. fine.*

§. V.

Quid dicendum de beatificatione Sanctorum, an inquam, in ea Pontifex errare possit, & quousque liceat eorum veneratio.

1 *Quid sit beatificatio.*
2 *Quomodo à canonizatione distinguatur.*
3 *Temerarium, & scandalosum est asserere Pontificem in beatificatione Sanctorum errare posse.*
4 *Eadem certitudine tenendum est non posse Pontificem errare in beatificatione, ac in canonizatione.*
5 *Liceat ne alijs ab his (quibus facultas conceditur) Sanctum beatificatum venerari. Proponitur opinio Torres.*
6 *Pro decisione quid sit aduertendum.*
7 *Resoluitur longè pius, & probabilius esse ex deuotione omnes aquanimiter illum venerari posse.*
8 *Satisfit argum. num. 5. adducto.*

1 AB antiquis scriptoribus nihil de beatificatione actum est; recentiores tamen aliqui pauca subiungunt.

Primò præmittendum est, quid sit beatificatio. Secundò, qua ratione à canonizatione distinguatur. Et primò beatificatio est quædam facultas, & licentia concessa alicui prouinciæ speciali, vel Ecclesiæ, seu religioni, vt aliquem tanquam Sanctum, & in cœlis existentem colat. Sed quia colere potest multiplici cultu, scilicet Missæ sacrificio, orationibus & processionibus, publicis votis, illius inuocatione, & imaginis gestatione, Pontifex beatificando illum, simul etiam determinare potest, quo cultu venerandus sit.

2 Secundò præmittendum est, beatificationem à canonizatione distingui in eo, quod canonizatio est facultas, & licentia concessa non alicui prouinciæ speciali, sed vniuersali Ecclesiæ aliquem, vt Sanctum venerandi, & consequenter est concessio, & facultas venerandi Sanctum, eo cultu, & veneratione, qua solent Sancti canonizati venerari. Aliquibus videtur distingui beatificatio à canonizatione; quia canonizatio obligat totam Ecclesiam, vt canonizatum veneretur; beatificatio verò non obligat totam Ecclesiam; imò neque prouinciam, pro qua beatificatio conceditur, vt beatificatum veneretur: sed solum eius venerationem permittit. At credo hanc distinctionem subsistere non posse, quia de ratione canonizationis non est obligare totam Ecclesiam, vt canonizatum veneretur: nam si ad hoc obligaret, obligaret ad aliquem cultum exhibendum à tota Ecclesia: ac proinde vt tota Ecclesia, vel Missam, vel preces, vel processionem aliquam in eius honorem funderet: quod non fit specialiter de omnibus Sanctis. Ergo solum ex vi canonizationis conceditur facultas, & licentia canonizatum venerandi: præceptum autem alicuius venerationis non fertur quoad exercitium, sed ad summum, quoad speciem: hoc est, si circa Sanctum illum aliquam actionem exercere debeas, ea cultus, & venerationis sit. Quare tam canonizatio, qu[...] facultas & licentia Sanctum publico ritu, & [...] dinon tamen videtur esse præceptum de i[...] quoad exercitium veneratione. His præmissis [...]

3 Alicui videbitur Pontificem in beati[...]rum errare posse, etiamsi in canonizatione fal[...] quia ex hoc errore non sequitur vniuersalem E[...] quidē non proponitur vniuersali Ecclesiæ Sancti[...]

Cæterùm dico primò temerarium esse, & sc[...] firmare in beatificatione Sanctorum pontificem [...] quia absque vllo fundamento, & contra rectam [...] tutiorem decereius. Quapropter existimo nemi[...]corum in hac parte dissentire, præcipuè si beatific[...] semper esse solet, in qua conceditur, vt Missæ s[...] honorem illius celebretur.

4 Secundò dico eadem certitudine tenendum [...]ficem errare non posse in beatificatione Sanctorum [...]nonizatione. Probo, quia Doctores loquentes de ca[...]ne, & affirmantes Pontificem errare non posse, nihil [...]catione scripserunt. Ergo signum erat sub canoniz[...]lusisse beatificationem comprehendere. Secundò Pon[...]tificans Sanctum aliquo Missæ sacrificio, hoc est, co[...] vt aliquod Missæ sacrificium in illius honorem cel[...] n Ecclesiæ venerandum proponit; quia nomine totius [...] sacrificium offertur: ipsaque tota Ecclesia medio illo[...] & sacrificio ab illo oblato Sanctum illum veneratur: sic [...] quæ pertinent ad cultum vniuersalis Ecclesiæ, errare no[...] Pontifex. Ergo. Et ex his patet solutio rationis dubitan[...]gamus enim non sequi vniuersalem Ecclesiam errare, s[...] Pontifex in beatificatione. Nam licèt à Pontifice non p[...]natur venerandus per vniuersalis Ecclesiæ ministros, prop[...]tur tamen venerandus ab vniuersali Ecclesia per speciale[...] quos ministros, & hoc sufficit, vt Ecclesia ipsa errare dica[...]

5 Maior autem difficultas est, an liceat alijs, ab his, qui[...] facultas conceditur, venerari Sanctum beatificatum, e[...] beatificatione præscripto. v. g. conceditur religiosis Societa[tis] IESV venerari sanctissimum Ludouicum Gonzaga, vel beat[is]simum Franciscum Borgia, sacrificio Missæ, & horis canonici[s] die quo è vita discessit, poterunt ne clerici sæculares processionem solemnem, & sacrificium in eius honorem offerre, siue i[n] sua Ecclesia, siue in nostris, siue ipso die, quo è vita discessit, siue alio?

Ludouicus Torres 2. 2. *disput. 17. dub. 8.* attigit hanc quæstionem, & nimis scrupulosè locutus est: negat namque hæc omnia licere. Probarique potest primò, quia nemini licet absque authoritate Sedis Apostolicæ aliquem honore publico venerari, *cap. 1 de reliq. & venerat. Sanct.* sed Apostolica Sedes solùm religiosis Societatis IESV hos Sanctos venerari concessit. Ergo nemini alteri licebit illos venerari.

Dices, ex concessione facta religiosis Societatis IESV sublata est prohibitio omnibus facta *in supradicto cap. 1.* siquidem ibi solùm prohibetur venerari aliquem absque authoritate Sedis Apostolicæ; at in huius veneratione iam authoritas Apostolica intercedit. Ergo licet omnibus venerari: sed contrà, quia authoritas Apostolica eatenus intercedit, quatenus licentiam, & facultatem concedit Missæ sacrificium celebrandi; sed non concedit omnibus Sacerdotibus, sed solùm Societatis IESV religiosis. Ergo solùm pro religiosis Societatis IESV, & non pro alijs authoritas Apostolica intercedit. Ergo solùm ipsi, & non alij poterunt illos Sanctos venerari. Secundò si omnibus licitum esset Missæ sacrificium celebrare, vt quid Pontifex concessionem limitat pro aliqua speciali prouincia, & specialibus personis? Tertiò, hæc concessio facta religiosis celebrandi Sanctum beatificatum sui ordinis, est quædam permissio, seu priuilegium derogans vniuersali prohibitioni factæ *in cap. 1. de reliq. & veneratione Sanctorum*, ne aliquem veneremur absque authoritate Sedis Apostolicæ. Ergo manet integra prohibitio comparatione illorum, quibus priuilegium non est concessum. Quartò sequeretur nullam esse differentiam inter Sanctum canonizatum, & beatificatum hoc modo: nam si de Sancto beatificato omnes possunt ex deuotione Missam, & officium recitare, nihil aliud de Sancto canonizato possunt. Ergo nulla est differentia.

6 Vt autem huic dubitationi respondeam, præmitto aliud esse Missam propriam, & officium proprium, alicuius Sancti recitare, aliud Missam votiuam, & officium votiuum. De D. Petro, & Paulo, Augustino, Dominico, & Francisco dicitur Missa propria, & officium proprium non omnibus celebrari, sed vno dumtaxat, extra quem nemo potest contra regulas Missalis, & Breuiarij reformati à Pio V. Gregor. XIII. & Clem. VIII. Missam, & officium proprium illorum celebrare. Item de pluribus Sanctis canonizatis nemini concessum est Missam propriam, & officium proprium dicere: & de aliquibus solum concessum est alicui prouinciæ, vel singularibus personis. Verùm hæc limitata concessio non obstat, quominus Missam votiuam, & officium votiuum quilibet illis exhibere possit. Quia eo ipso, quòd Sedes Apostolica illos in Sanctorum numerum retulit, & dignos iudicauit, vt in ipsorum gloriam sacrificium

offeretur

offerretur nomine totius Ecclesiæ; consequenter indicauit posse quemlibet fidelem, si velit, simulacris eius, ex deuotione honorem præstare. Hoc posito,

7 Dicendum est longè pius, & probabilius esse, posse quemlibet Sacerdotem Missam votiuam, & officium votiuum recitare in honorem illius beatificati, pro quo Sedes Apostolica concessit alicui speciali religioni, vel prouinciæ Missam, & officium propium aliquo die celebrare. Probo, quia vna Missa in vno loco eiusdem valoris est, & æstimationis: ac plures Missæ pluribus in locis factæ. Ergo Sedes Apostolica concedens, vt in honorem alicuius Missa aliqua dicatur, simul declarat dignum esse, in cuius honorem omnes dici possent. Sed hac declaratione facta tollitur prohibitio relata in cap. 1. de reliq. & venerat. Sanctorum, in quo cauetur neminem esse venerandum sine authoritate Romanæ Sedis. Nam cùm hunc Sanctum ex tua deuotione veneraris, authoritate Sedis Romanæ facis, quæ iudicauit dignum esse illa veneratione. Neque obstat si dicas verum esse Romanam Ecclesiam concedentem, vt in honorem alicuius Missa celebretur, simul declarare dignum esse, et ab omnibus Sacerdoribus illo cultu posse venerari; at inde non inferri, posse omnes Sacerdotes illum venerari, non quia beatificatus dignus non sit; sed quia ipsi impediti sunt. Non, inquam, obstat; quia nemini publicum religiosum cultum ex deuotione alicui exhibendum impeditur, nisi quia is, cui est exhibendus, non iudicatur à Sede Apostolica dignus illo: quod constat manifestè ex his, quæ dicit Alexand. III. in cap. 1 de reliq. & veneratione Sanctorum, vbi occasione aliquorum, qui hominem quemdam in potatione, & ebrietate occisum venerabantur tanquam Sanctum, subiungit: *Illum ergo non præsumatis de cætero colere, cùm etiam si per eum miracula fierent, non liceret vobis ipsum pro Sancto absque authoritate Romanæ Ecclesiæ venerari.* Ergo solùm ad venerationem exhibendam requirit Alexand. vt priùs Romana Ecclesia illum pro Sancto veneretur, sed eo ipso, quòd concedit Romana Ecclesia Missam in honorem ipsius celebrare, illum pro Sancto veneratur; siquidem exhibet illi supremum cultum, qui ei exhiberi potest. Ergo hac concessione facta quilibet poterit eodem cultu Sanctum pro deuotione venerari.

Et confirmo exemplo cuiuslibet Sancti canonizati, in cuius honorem omnes conueniunt posse vbilibet, & quolibet die quemlibet Sacerdotem Missam dicere, non quidem propriam; quia fortè nec pro vno die illi est assignata, sed votiuam, iuxta regulas Missæ votiuæ, eo quòd à Sede Apostolica iudicatus est dignus, cui is honor exhibeatur, sed etiam in Sancto beatificato simile iudicium fecit, cùm Missam in ipsius honorem dicere aliquibus personis permisit. Ergo.

Ex his infertur posse quemlibet eius imaginem adorare, & adorandam in altari constituere, & publicis processionibus circumferre; hi enim cultus longè inferiores sunt Missa, & officio. Si ergo Pontifex eum dignum iudicauit cultu, qui per Missam, & officium canonicum exhibetur, à fortiori dignus iudicatus est omnibus aliis.

8 Argumenta in contrarium nullius sunt ponderis.

Ad primum respondetur vt ibi. Ad probationem dico authoritatem Sedis Apostolicæ religiosis concedere Missam, & officium diuinum in honorem illius Sancti, dupliciter intercedere posse. Primò approbando Sanctum, vt dignum, in cuius honorem Missa, & officium ab omnibus celebretur. Secundò concedendo facultatem aliquibus tantùm Missam, & officium proprium dicendi. Hoc secundo modo admitto pro aliquibus tantùm personis authoritatem Apostolicam intercedere, sicut etiam solet reperiri in Sancto canonizato. At primo modo respectu totius Ecclesiæ vniuersalis, authoritas Apostolica intercessit ob rationem in conclusione allatam.

Ad secundum respondeo diuersum esse dicere Missam & officium diuinum proprium, ac dicere ex deuotione; dicere enim proprium, specialis solemnitas, & fauor est factus ab Apostolica Sede: sicuti erat specialis fauor factus religioni Seraphici Francisci, & singularis honor S. Didaci, cùm in ipsius honorem ab omnibus Ecclesiæ Sacerdotibus Missa propria in eius die felicissimi obitus dicebatur. At non ex eo quòd in præsenti nemini alteri à religiosis D. Francisci liceat Missam propriam dicere, prohibiti sunt, qui voluerint dicere votiuam.

Ad tertiam concessionem illam, & esse priuilegium, & esse remotionem conditionis, sub qua lex lata in c. 1. de reliq. & vener. Sanct. obligat. Est enim remotio illius conditionis, quatenus est approbatio dignitatis, & meriti Sancti beatificati. Nam cùm illa lex prohibeat venerationem publicam Sancti, qui à Romana Ecclesia probatus non fuerit, approbatione Pontificia remouetur conditio requisita ad prohibitionem. Est item illa concessio priuilegium quatenus est concessio, & facultas Missam propriam, & officium proprium dicendi. Ex quo fit prohibitionem factam in d. cap. 1. cessare in veneratione Sancti beatificati, quia cessat negatio approbationis pontificiæ sub qua obligat.

Ad quartum dico esse diuersam rationem inter Sanctum canonizatum, & beatificatum: nam licèt de pluribus Sanctis canonizatis non possit Missa propria, & officium proprium dici, eo quòd non sint relati in Missali, & Breuiario. Et in hac parte nulla videtur specialis differentia inter canonizatum, & beatificatum: at de Sancto canonizato dici posset, præcipi saltem quoad speciem illum credere in cœlis existere, & dignum esse in cuius honorem Missa, & officium celebretur; de Sancto tamen beatificato id solum permitti. Quapropter concludo posse Ecclesias Cathedrales, Episcopos cum suis Clericis supradictos Sanctos beatificatos honorare Missa Pontificia, & officio votiuo, processionéque solemni, cui opinioni subscripserunt Salmanticæ anno Domini 1625. cùm hic casus consultus fuit, Doctor Balboa in Ecclesia Salmanticensi doctoralis, & in vniuersitate primam cathedram canonum regens, D. D. Aluarus de Oca, & Sarmiento vespertinæ cathedræ canonum moderator, D. Martinus de Bonilla decreti cathedram regens, D. D. Petrus de Vaga, primarius legum professor. Ex Augustiniana familia subscripserunt Mag. Basilius de Leon, M. Bernardinus Rodriq. M. Francisc. Dominguez in vniuersitate professores: & etiam ex familia D. Bernardi subscripsit M. Angel. Manrique, M. Alphons. Perez, M. Ludouic. Bernard. Ex familia D. Benedicti subscripsit M. Fr. Didac. de Salazar, M. Benedictus de la Serna. Ex D. Francisco, Fr. Petrus Ladron de Gueuara. Fr. Laurentius de Villareal, Fr. Sebastianus Fajardo. Ex familia virginis de la Merced subscripsit M. Gaspar de los Reyes. Ex nostra Societate subscripserunt PP. Ioannes de Montemayor, Franciscus de Prado, Petrus Pimentel, Ludouic. Ros, Ioann. Martinez, & ego minimus, aderam enim tunc Salmanticæ.

§. VI.

Quid dicendum de religionum approbatione, an inquam, Pontifex errare possit.

1 *Nequaquam Pontifex approbare potest religionem aliquam consentaneam esse Euangelio, quæ ita non sit.*
2 *Neque secundùm leges prudentiæ errare potest Pontifex in religionum approbatione, qui affirment.*
3 *Contrarium qui defendant, & quomodo probent.*
4 *Numquam est præsumendum Pontificem in hac materia minus cautè, & prudenter procedere.*

1 CVm Pontifex religionem aliquam approbat, approbat vitæ aliquod institutum sub voto paupertatis, castitatis, & obedientiæ, tanquam aptissimum, & Euangelio nimis conforme ad salutem consequendam: hoc autem institutum & continet finem aliquem ad diuinam gloriam & salutem æternam pertinentem, & insuper media aliqua, quibus hic finis obtineri potest. Dicendum ergo existimo de fide esse, non posse Pontificem in approbatione huius finis, & mediorum, quæ sibi proponuntur, errare; ita vt approbet tanquam consentaneum euangelicæ perfectioni, quod verè consentaneum non sit. sic docet Valent. 2. 2. disp. 1. q. 1. p. 6. § 41. col. 220. & colligitur ex Constantiensi sess. 8. vbi damnatur vltimo loco error VViclephi, asserentis impudentissimè omnes religiones indifferenter esse introductas à diabolo: cui errori non leue patrocinium esset, si Pontifex posset aliquam religionem contrariam euangelicæ perfectioni approbare, vt conuenientem; talis enim approbatio à diabolo esset, non à Christo, & eius vicario. Probo autem breuiter supradictam conclusionem esse de fide: quia de fide est Pontificem, quatenus talis est, errare non posse, in iis, quæ ad fidem, & mores pertinent vniuersalis Ecclesiæ; non enim vniuersalem Ecclesiam docere potest aliquod falsum: aliàs non esset in Ecclesia promissus spiritus veritatis; sed si Pontifex approbans aliquod institutum religiosum tanquam euangelicæ perfectioni conueniens approbaret, quod re vera conueniens non est, sed potiùs contrarium, errore pernicioso Ecclesiam obrueret. Ergo id fieri nullatenus potest.

2 Quare inter Catholicos solùm esse potest difficultas, an secundùm leges prudentiæ errare possit Pontifex approbando aliquam religionem, cuius institutum, licèt malum non sit, neque contrarium perfectioni euangelicæ, est tamen minus conueniens Ecclesiæ, vel quia nimis durum, vel laxum sit, vel quia ex illo sequitur confusio aliqua in Ecclesia, & feruoris spiritualis in aliis religionibus diminutio.

In qua re Valent. disp. 1. q. 1. p. 7. § 4. 1. col. 231. vers. quod verò attinet, affirmat nequaquam in hac parte Pontificem errare posse. Mouetur efficaci satis ratione: si enim Pontifex admittit religionem, quam spectatis omnibus circumstantiis debebat reiicere, Ecclesiam obligat ad rem aliquam, quæ non in Ecclesiæ ædificationem, sed potiùs destructionem cedit: siquidem obligat Ecclesiam, ne religionem illam reiiciat, sed potius accipiat, & religiosos illius secum habitare permittat; quæ religio, vt supponitur, spectatis omnibus circumstantiis minus sibi conueniens est, quàm esset carentia illius; sed Pontifici data non est potestas obligandi Ecclesiam, in his, quæ illi nociua sunt. Ergo non potest Pontifex approbare religionem Ecclesiæ vniuersali nociuam, ex quacumque parte nocumentum proueniat.

3 Contrarium defendit Bannes 2.2.quæst.1.art.10. dub.8. conclus.5. Mouetur primò, quia Innocentius III. in cap. vlt. de religiosis, & Gregorius X. in cap.1. eodem tit. in 6. prohibent firmiter nouarum religionum institutionem, ne nimia religionum diuersitas grauem in Ecclesia Dei confusionem inducat. Sentit ergo Pontifex tunc temporis non esse conueniens nouam religionem instituere. Ergo si de facto illam approbaret, rem inconuenientem Ecclesiæ videretur facere. Secundò sæpè approbatas religiones Pontifex reformauit, vel dissoluit. Ergo censit Ecclesiæ Dei non conuenire, vt existerent. Nam ideo dissoluit, quia non iudicantur conuenientes. Ergo ante dissolutionem inconuenientes erant. Sed non obstante hac inconuenientia approbabantur, & Pontifex obligabat vniuersam Ecclesiam ad illarum receptionem. Ergo optimè Pontifex potest obligare vniuersam Ecclesiam ad rem, quæ illi aliquo modo inconueniens est; quia ex alio capite habet conuenientiam. Tertiò. Negari non potest, posse Pontificem leges rerum agendarum, & quæ necessariæ non sunt ad salutem, ita multiplicare, vt earum multiplicatio rectæ Ecclesiæ gubernationi inconueniens sit. Ergo similiter poterit religiones ita multiplicare, vt earum multiplicatio confusionem inducat, & regimini Ecclesiæ præiudicet.

4 Ergo verò dicendum existimo nunquam præsumendum esse Pontificem in approbatione cuiuscunque religionis minus cautè, & prudenter procedere, esset enim iniuria non leuis facta Pontifici, & contra debitam reuerentiam, & subordinationem, quam debent fideles suo supremo pastori exhibere; de facto tamen, & in re ipsa minus cautè, & prudenter procedere aliquando potest: non quidem approbando religionem, quæ re vera inconueniens sit ex se, sed quæ ex adiunctis circumstantiis minus conueniat. Neque aliud probant argumenta Bannes, quibus ratio Valentiæ non obstat. Concedimus namque Pontifici datam non esse potestatem obligandi Ecclesiam ad ea, quæ illi absolutè nociua sunt, & in illius destructionem. Affirmamus tamen esse datam potestatem obligandi Ecclesiam ad ea, quæ absolutè illi conueniunt, etsi non æquè conuenientia sint, ac opposita. Aliàs pluries legum obligatio cessaret, neque firmi esse possemus in illarum executione.

§. VII.

An Concilia generalia, & prouincialia errare possint in rebus fidei definiendis.

1 *Præmittitur triplex esse Concilium, generale, prouinciale, & Episcopale.*
2 *Concilio non potest Pontifex delegare potestatem definiendi infallibiliter res fidei.*
3 *De fide est, Concilium à Pontifice confirmatum authoritatis esse infallibilis.*
4 *Ante confirmationem nullam habet authoritatem infallibilem.*
5 *Proponuntur aduersùs supradicta aliquot obiectiones, & soluuntur.*

1 PRæmitti debet triplex esse Concilium, Synodum, seu congregationem Sacerdotum, maximè Episcoporum ad res fidei definiendas. Primò generale, in quo ex necessitate conuocantur Episcopi omnium regnorum, vt veniant quotquot potuerint: iuxta textum *in cap. placuit*, 18. *dist.* & *c.4. de iureiurand.* Abbates verò generales ordinis, & alij homines docti ex priuilegio conueniunt: vt notauit Turrecremata *lib.3. de Ecclesia, cap.5. & 16.* Secundum est Concilium prouinciale, in quo congregantur Episcopi vnius prouinciæ, aut regni. Tertium est Concilium Episcopale, seu locale, vbi clerici totius diœcesis congregantur. Concilium generale authoritate Pontificis est necessariò congregandum: vt constat ex *cap. bene quidem. 96. distinct. & ex tota distinct. 17.* & habetur *in cap. significasti, de electione*, & tradit pluribus exornans Turrecremata *lib.3. de Ecclesia, cap.6.7.34. & 36.* Caietan. *opuscul. de authorit. Papa, cap.16.* Bellarm. *tom.1. controuers.4.* Et ratio est manifesta; quia conuentus, & congregatio Episcoporum sine voluntate, & consensu capitis, quale est Pontifex, non Concilium Ecclesiasticum nuncupari debet, sed schisma, & conspiratio, vt dicit Pelagius *c. multis, 17. distinct.* Sicuti si Magnates regni conuenirent absque consensu Regis ad agendum de legibus regni, non comitia, sed conspiratio diceretur; vt bene expendit Bannes 2.2. *quæst.1. art.10. dub.3. notab.3.* Valent. *disp.1. q.1. punct.7. §.45. col.270.* Concilium prouinciale authoritate Metropolitani, seu primatis euocatur. Concilium diœcesanum authoritate Episcopi, vt ex ipso vsu cōstat, & tradūt suprà relati Doctores. Secundò præmitto loqui nos posse de Concilio ante Pontificis confirmationem, vel post illam.

2 Præmitto tertiò non posse Pontificem delegare potestatē definiendi infallibiliter res fidei. Ratio est, quia hæc consistit in assistentia diuini Spiritus ex promissione diuina, quæ cùm solùm facta sit Petro, & eius successoribus, solus ille, & eius successor hanc assistentiam habere poss
potest illam ex delegatione, neque alia via
hæc potestas est quædam gratia pertinens
latus, sicut & prophetia, & scientia, & sapien
municari non possunt: & ita tradit Turrecre
cap.6.8. & 18. Bannes 2.2. *quæst.1. art.10. du*
pter secundò supponendum est. Cano *lib.5.* Vale
punct.7. §.45. col.271.

3 Dico primò de fide esse quodlibet Co
tatis esse infallibilis, si à Romano Pontifice
tum; quia Romanus Pontifex est suprema, &
la veritatis. Ergo vbicumque eius confirmatio
committi non potest. Deinde, quia primum C
fuit in Ecclesia celebratum, non fuit generale,
enim fuit ex omnibus Apostolis, sed tantùm ex
pe Petro, Paulo, Iacobo, & Barnaba: & tamen i
visum est Spiritui sancto, & nobis. Ergo ad definit
dam non indiget Pontifex generali Concilio. I
errores damnati sunt in Synodis prouincialibu
confirmatis, qualis fuit error Pelagij in Mileu
sub Innocent. Et in Arausicana, & Carthaginensi
Bonifacio. Et error Prisciliani in Concilio Tolet.
mato à Leone I. & nuper ex Sixto IV. confirmat
plutense Concilium, in quo fuerunt damnati e
Oxonien. & ex *cap. de libellis, distinct.20.* constat dec
hij prouincialis Carthaginen. Ancyrani, Neocæsarie
Sardicen. Africani recepta esse tanquam de fide
Ecclesia. Ergo.

4 Dico secundò. Ante confirmationem Ponti
Concilium quantumuis generale est infallibilis v
tradit ex communi sententia Bannes 2.2. *quæst.1. ar*
conclus.3. & dub.4. conclus.2. Valent. *de sput. 1. quæst.* x
45. Probo primò, quia nemini, nisi Petro, & eius Su
concessa est Spiritus diuini assistentia, ne in rebus fi
vt ex sæpedictis constat. Sed Concilium, quantum u
gatum sit authoritate Pontificis, non est successor
solùm Pontifex. Ergo Concilium, vt distinctum à P
non est infallibilis veritatis. Secundò omnia Concilia
Ecclesia aliquam authoritatem habent, à Sede Ap
sunt approbata, vt constat ex *cap. significasti, de elect.*
chalia Pontifex ait: *Omnia Concilia per Romanæ Eccl*
thoritatem facta sunt, & robur acceperunt. & *in cap.* Con
stinct.17. inquit Symmachus, *quòd quia non habent præsen*
id est, authoritatem Pontificis, *valetudinem perdiderunt*
que Concilia hanc confirmationem expostulant, vt vide
test ex his, quæ refert Turrecremata *lib.3. cap.34.* & con
Trident. *sess. vlt. in decreto de fine Concilij*, ibi enim decer
petendam esse per Legatos confirmationem à Sede Apo
ca. Sentiunt ergo, Concilia absque hac confirmatione, &
probatione firmiter, & infallibiliter veritatem non do
Tertiò à Concilio generali quantumuis legitimè congreg
datur appellatio ad Romanā Sedem. Sed à prima regula, &
fallibili veritatis dari non potest appellatio, vt de se cons
Ergo Concilium secluso Pontifice non est prima regula
infallibilis veritatis. Maior propositio, in qua est difficul
deciditur à Bonifac. VIII. *in Extrauag. vnam sanctam, de m*
ioris. & obedient. inter communes, & latè, & eruditè probat Tu
recremata *lib.2. sum. cap.47.* & D. Thomas *quæst.10. de pote*
tia, art.4. ad 13. Quartò, quia sunt aliqua Concilia genera
authoritate Pontificis congregata, non tamen confirmata,
quibus aliqui errores inueniuntur. Ergo Concilium non con
firmatum à Sede Apostolica non est infallibilis veritatis. An
tecedens probatur tum ex Concilio Ephesino II. quod fuit
Leone I. indictum, non tamen confirmatum, quod errore
Dioscori, & Eutychetis admisit, vt tradit idem Leo *epist.12.13.*
& 21. & aliis seqq. Tum ex Concilio Basileens. sub Eugenio IV.
cuius defectus expendit Turrecrem. *lib.3. de Ecclesia, cap.100.*
& Caietan. *in tract. de authorit. Pontif. cap.8.*

5 Verùm aduersùs hanc, meo iudicio, indubitatam sententiam, sunt aliquot obiectiones, ex quarum solutione magis eius veritas elucidabitur. Prima, Concilium generale authoritate Pontificis congregatum repræsentat totam Ecclesiam, & maximè, si ibi adsint Sedis Apostolicæ Legati, vt docuit Martin. V. in fine Concilij Constantiensis: sed Ecclesia vniuersalis errare non potest, etiamsi non esset Pontifex; aliàs aduersùs Ecclesiam portæ inferi præualerent. Ergo Concilium etiam vt distinctum à Pontifice est infallibilis veritatis.

Huic obiectioni respondet Melchior Canus *lib.5. de locis Theolog. cap.5.* & Bannes 2.2. *quæst.1. art.10. dub.4. conclus.2. & ad primum argumentum, circa finem.* Concilium generale si sumatur pro omnibus Patribus Concilij errare non posse, sicuti neque omnes Ecclesiæ fideles: at si sumatur pro maiori parte congregatorum, errare potest. Sed hæc solutio mihi non probatur, pugnat enim cum doctrina conclusionis: siquidem infallibilem veritatem concedit omnibus Patribus Concilij, vt à Pontifice distinctis. Quapropter secundò respondeo, omnes Patres Concilij, & Legatos Sedis Apostolicæ, etsi raro, vel nunquam essent, errare tamen posse: atque obinde

sequitur

sequitur Ecclesiam vniuersalem errare: tum quia omnes Patres non sunt Ecclesia vniuersalis, etiamsi vniuersalem Ecclesiam repræsentent, tum quia non repræsentant illam, nisi ad inuestigationem rerum fidei, & illarum assensum, non ad errorem. Quare errantes Patres illi possunt à Pontifice emendari, & reliqui fideles in fide sustineri. Vnde non sequitur aduersus Ecclesiam Dei portas inferi præualere; sic docent Caietanus *tractat. de authoritate Pontific. c.9.* Valentia *disp.1. q.1. punct.7. § 45. col 273.*

Secundò. Vbi duo, vel tres congregantur in nomine Christi, Christus promittit adesse, *Matth.18. v.20.* sed ad definitionem rerum fidei, & morum, congregantur in nomine Christi omnes Ecclesiæ pastores. Ergo ibi adest Christus infallibiliter, ne errent.

Huic argumento respondet Bannes *suprà dub. 3. concl.1.* cum congregantur Episcopi, & pastores Ecclesiæ authoritate Papæ, congregari nomine Christi, ac proinde nunquam sic errare posse, quia si errarent, non haberent, à quo possent corrigi, quia non possunt corrigi à Pontifice; non quia Pontifex illorum caput non sit, & superior: sed quia ipse non potest illos corrigere, nisi consultatione, & examinatione facta; sed nullam certiorem examinationem adhibere potest, quam eam, quæ est à Concilio generali. Ergo stante hac examinatione, & consultatione erronea, non datur locus correctioni. Hæc solutio retinenda non est, quia tribuit Concilio infallibilem authoritatem, & destruit conclusionem positam, in qua resoluimus solum Pontificem esse regulam infallibilem; reliquos verò errare posse. Quapropter aliam solutionem subiungit Bannes, inquit enim, Concilium sic congregatum errare non posse errore culpabili: cum enim congregatum sit religiosa, ac pia intentione inuestigandi veritatem, si de facto contingat errare, eius error culpabilis non erit, & citò ab illo ex benignitate Dei liberabitur. Addo suppradictum locum de efficacia orationis ad impetrandum quidquid sic congregatis expediens est ad salutem, debet intelligi, non de infallibilitate definitionis. Deinde dici potest congregari Concilium in nomine Christi ad agendum de rebus fidei, non tamen ad infallibiliter definiendum: hoc sui muneris non est. Quod si velis de infallibilitate definitionis loqui, intelligendus ea adesse ibi Christus, vt si verum definiant, Pontifex confirmet: si autem falsum determinent, repellantur, & corrigantur. Cum verò urges non posse emendari quod sic determinatum est, quia non potest Pontifex certiorem examinationem adhibere. Respondeo posse emendari, vel quia definitionis infallibilitas ab examinatione facti non pendet: vel Spiritus sanctus disponit aliam examinationem loco illius subrogari saniorem, & certiorem, etsi non à tot Episcopis facta sit.

Tertiò. Ante Pontificis confirmationem anathemate damnant Concilia eos, qui ab eorum decretis dissentiunt. Ergo fatentur eorum definitionem habere fidei veritatem?

Respondeo damnare anathemate, quantum est in se, si à Pontifice dogma constitutum approbetur, non tamen absolutè.

Quartò. Patres congregati in Concilio iudices sunt controuersiarum fidei, sed non sunt iudices ex aliqua authoritate humana, cum fides sit supra naturam. Ergo ex aliqua authoritate diuina. Ergo sunt iudices infallibiles?

Respondeo Patres congregatos in Concilio & esse Consiliarios summi Pontificis, quatenus illorum consilio vtitur ad res fidei definiendas; & esse etiam iudices vniuersales Ecclesiæ, quatenus sententiam in rebus fidei pronuntiant, sed non sunt iudices supremi, sed dependentes à Pontificis approbatione: eorum tamen authoritas non est propriè diuina, id est, in assistentia Spiritus sancti consistens; sed est humana, & diuina: humana, quatenus à Pontifice descendit; diuina, quatenus ex potestate diuina data Pontifici habent potestatem res fidei definiendi, non absolutè, sed accedente Pontificis approbatione.

Quintò. Quia facilius est singularem personam à veritate deuiare, quàm Concilium aliquod vniuersale. Ergo decebat, vt Christus supremam potestatem, & regulam infallibilem veritatis potius Concilio seu Ecclesiæ vniuersali, quam Pontifici relinqueret. Adde sic relictam videri, siquidem potest eligere Pontificem, aut electum deponere, si hæreticus sit, vel alio modo Ecclesiæ vniuersali præiudicet.

Respondetur concedendo facilius esse Pontificem deuiare à veritate, si vt est singularis persona spectetur, quam Concilium: at si consideretur Pontifex, quatenus pastor est vniuersalis Ecclesiæ, difficilius esse illi à veritate declinare, imò impossibile, quia Spiritu sancto protegitur.

Ad confirmationem dico Ecclesiam habere ex Christo authoritatem in illis dumtaxat casibus circa Pontificem, scilicet ad eligendum illum, & ad deponendum electum, quando id conuenire Ecclesiæ iudicatur. Neque inde fit Concilium esse supra Pontificem absolutè, tum quia non confert Pontifici authoritatem, sed offert personam Christo, cui Christus authoritatem confert: tum quia non deponit nisi in casibus specialibus, & quando Christo intelligi potest placere depositionem.

§ VIII.

Quid dicendum de vnanimi consensu Patrum, & Doctorum, an, inquam, errare possit.

1 *Idem dicendum videtur de his, ac dictum est de generali Concilio.*

2 *Proponitur obiectio.*

3 *Fit satis.*

1 Videtur idem esse dicendum, ac diximus de Conciliis. Si enim consensus Doctorum sumatur ante approbationem Pontificis, etsi de facto nunquam erret, at certè errare potest, & à Pontifice emendari. Quia omnes Doctores, excluso Pontifice, non sunt regula infallibilis veritatis. Ergo à veritate deuiare possunt. Accedente autem approbatione Pontificis, nemini Catholicorum dubium esse potest infallibilis veritatis esse.

2 Dices. Ecclesia vniuersalis errare non potest, etiam vt distincta à Pontifice, quia in solo Pontifice non potest Ecclesia, quæ est mater veritatis, residere: sed si vniuersitas Doctorum errare posset, omnes etiam fideles possent errare: hoc autem est impossibile. Ergo impossibile est vniuersitatem Doctorum errare posse. Minorem probo; quia id credere tenentur fideles, quod Doctores vnanimi consensu docent: sed Ecclesia non tenetur credere nisi verum. Ergo quod vniuersi Doctores docent, infallibiliter verum est. Et confirmo. Ecclesia vniuersa non potest à veritate deflectere; siquidem promissus est illi Spiritus veritatis. Ergo nec eius Doctores, siquidem ab eorum doctrina ipsa omnino pendet.

3 Respondeo Ecclesiam vniuersalem, etiam vt distinctam à Pontifice, errare non posse, neque etiam vniuersos Doctores non quia ipsis Spiritus sanctus immediatè assistat, & sint regula veritatis, sed quia hoc pertinet ad specialem Dei prouidentiam, qui immediatè assistit Pontifici, ex cuius assistentia facit, ne Doctores omnes quorum consilio, & doctrina vtitur in controuersiis fidei, deficiant, dati sunt enim hi Doctores Ecclesiæ, tanquam oculi humano corpori, vt ipsam illuminent, & ostendant, quid verum sit, & fidei conforme.

PVNCTVM VI.

In quónam subiecto fides diuina resideat.

1 *Residet potentia intellectiua, & est habitus practicus, & speculatiuus.*

2 *Alia est fides perfecta, alia imperfecta, alia viua, alia mortua.*

3 *Ad fidei assensum aliquis habitus in voluntate requiritur.*

4 *In Angelis, & in nostris primis parentibus, cum primum producti fuere, resedit fides Dei vnius, & trini.*

5 *Proponitur quædam obiectio & fit illi satis.*

6 *In damnatis nulla est supernaturalis fides.*

7 *In beatis neque quoad habitum, neque quoad actum fides residet.*

8 *Secus in animabus Purgatorij.*

9 *In hæreticis non manet fides.*

1 Præmittendum est fidem esse habitum supernaturalem inhærentem potentiæ intellectiuæ, siquidem ratione illius assentitur intellectus iis, quæ diuinitus reuelata sunt, vt constat ex pluribus locis sacræ Scripturæ, ad Hebr. 11. *Fide intelligimus aptata esse sæcula verbo Dei.* & 2. ad Corinth. 10. *Captiuantes intellectum in obsequium fidei*, & alibi. Cum autem reuelata alia sint operabilia, alia cognoscibilia tantùm, habitus fidei & dici potest practicus, & speculatiuus. Speculatiuus namque dicitur quatenus inclinat ad assensum merè speculatiuum, id est, rerum cognoscibilium tantum, vt in assensu Deus est trinus, & vnus. Practicus verò nuncupari potest, quia inclinat ad assentiendum circa res aliquas operabiles, vt in hac propositione: Castè viuendum est: temperatè est comedendum: iustum est hominibus benefacere, &c. sic Caietanus 2. 2. q.4. art.2. & Bannes ibi, cum D.Thom. Valent. *disp.1. q.4. punct.2.* & communiter.

2 Secundò præmitto, fidem aliam esse perfectam, aliam imperfectam, aliam mortuam, aliam viuam, aliam informem, aliam formatam. Dicitur fides imperfecta, mortua & informis, quæ seiuncta est à charitate, quæ est vita animæ. Perfecta, viua, & formata, quæ charitate decoratur. Aduerto tamen fidem seiunctam à charitate, non dici imperfectam, quia in se ipsa res aliqua imperfecta sit, est enim habitus supernaturalis perfectissimus, & omnino immutatus, sed quia caret perfectione, ad quam ordinatur: cum enim fides ordinetur ad beatitudinem, & sine charitate illam consequi non possis, efficitur sanè sine charitate fidem hoc modo imperfectam esse. Qua

ratione

ratione dixit Paulus 1. Corinth. 13. omnia dona sine charitate nihil valere, scilicet ad effectum meriti, & beatitudinem consequendam, sic D.Thomas communiter receptus 2. 2. quæst. 4. artic. 3.

3 Tertiò præmitto, ad fidei assensum perfectum requiri in voluntate aliquem habitum, qui vel sit charitas, vel obedientiæ, qua moueatur voluntas ad præstandum promptè assensum rebus fidei, secus verò ad assensum absolutum: sic nuper relati Doctores.

4 Dico primò certum esse debere tam in Angelis, quàm in primis nostris parentibus, cum primùm producti sunt, resedisse fidem. Conclusio est communiter recepta cum D.Tho. 2. 2. quæst. 5. art. 1. Caiet. Bannes ibi. Valent. disp. 1. quæst. 5. punct. 1. col. 347. Coninch disp. 17. dub. 1. concl. 1. & 2. Ratio est, quia tam Angeli, quàm homines, dum in via steterunt, & fuerunt capaces merendi beatitudinem, ad Deum accedebant: sed accedentibus ad Deum fides est necessaria, iuxta Paulum ad Hebr. 11. Difficultas autem est, quorum mysteriorum habuerint in illo statu fidem? Et quidem habuisse fidem Dei vnius, & trini, indubitatum est, quia cum Deus vnus, & trinus obiectum sit fidei præcipuum, illius explicitam cognitionem illæ perfectissimæ creaturæ, quibus se Deus tantopere communicauit, habere debebant. De mysterio autem Incarnationis, seu de Deo incarnato, non constat inter Doctores. Probabile satis est hoc mysterium non cognouisse, eo quod eorum fides, & gratia non videantur datæ ex meritis Christi. Christus enim neque Angelorum gratiam meruit, neque gratiam primò concessam nostris parentibus; siquidem Adamo non peccante Christus non esset venturus. Ergo eius fides non fuit Angelis neque Adamo pro illo statu necessaria: & ita tenet Torres 2. 2. disp. 12. cap. vlt. Coninch disp. 17. dub. 1. Vasquez 3. p. tom. 1. disp. credit satis probabile suprà concl. 3.

5 Sed obiicies. Angeli, imò homines in primo instanti suæ creationis cognouerunt euidenter se habere reuelationem Dei, vnius, & trini. Et de Angelis videtur res certa, quia cognoscebant euidenter à nulla creatura talem illis cognitionem indici posse. Ergo non potuerunt habere fidem; quia fides est argumentum non apparentium: at tunc illa euidenter apparent esse vera, quia apparent euidenter esse reuelata à Deo qui fallere, & falli non potest. Ergo.

Respondeo cum euidentia naturali in attestante, hoc est, cum cognitione naturali euidenti de diuina reuelatione optimè posse cohærere fidem; quia fides est earum rerum, quæ non apparent æquè certa cognitione, ac cognitione fidei. Cognitio autem naturalis, quam Angeli, vel primi parentes habuerunt, vel habet Propheta de reuelatione sibi facta, non est æquè certa, ac est cognitio fidei. Ergo non obest fidei cognitioni, vt latè probat Ægidius de Coninch disp. 11. dub. 2. concl. 2. & 3. Valent. disp. 1. q. 5. punct. 1. vers. primò negandum, col. 349.

6 Dico secundò in damnatis non est fides supernaturalis; cessat enim finis ob quem conceditur, scilicet potestas se iustificandi, actúmque supernaturalem efficiendi ob voluntatem in malo obstinatam: sic docet cum D.Thom. 2. 2. quæst. 5. art. 2. Bannes dub. 1. Coninch disp. 17 dub. 2. n. 22. Valent. disp. 1. q. 5. punct. 2. col. 351.

Sed obiicies primò. Dæmones credunt, & contremiscunt, vt dicit Iacobus 2. cap. Ergo habent fidem.

Respondeo dæmones quidem credere non fide diuina, sed naturali euidentia Deum esse, illósque punire, aliáque huius generis mysteria: cognoscunt namque naturali euidentia plura esse miracula facta in confirmationem fidei. Ergo cognoscunt fidem veram esse. Adde cognoscunt euidenter mysteria fidei, sibi fuisse, cum fuerunt in via, reuelata. Ergo cognoscunt vera esse: siquidem reuelatio de falsis esse non potest. Hæc tamen cognitio non est fidei, sed scientiæ naturalis. Quapropter non est dæmonibus libera, sed necessaria quoad speciem, & aliquando quoad exercitium, cum obiecta necessariò obiiciuntur.

Quod si vrgeas, si credulitas dæmonum non sit fidei diuinæ, sed naturalis scientiæ, malè infert Iacobus comparando fidem dæmonum fidei hominis existentis in peccato: nam hæc fides supernaturalis est, & initium salutis, non tamen dæmonis credulitas:

Respondetur optimè comparare; comparatio enim ad hunc finem facta est, ne glorietur peccator habens fidem, & credendo in Deum, iustificari, & beatitudinem consequi, quia opera bona faciat; & ratione huius finis subiungit. Dæmones credunt, & contremiscunt. quasi diceret, si gloriaris te iustificari posse ex sola fide in Deum, etiam gloriari possunt dæmones, qui credunt, & contremiscunt: sed cum ij non obstante eiusmodi credulitate euidenti gloriari non possint, quia iustificari nequeunt: ita neque tu gloriari poteris, quia iustificari nequis ex sola fide sine operibus.

Secundò obiicio. Plures ex hominibus fidelibus, qui damnantur, nullum actum infidelitatis exercuerunt. Ergo non amiserunt fidem. Ergo illam retinent, hoc enim videtur conueniens vt sic fideles ab infidelibus melius distinguantur.

Respondeo non amisisse fidem in vita, at cum primùm damnantur, illa spoliari, tum quia iam indigni su[nt], quia esset inutilis, & extra finem beatitudi[nis] tandum ordinatur. Neque obinde fit non [...] libus, quia distinguuntur per characterem [...] eis remanet, vel ex grauiori pœna, quam pa[tiuntur ob] Dei cognitionem, qua abusi sunt.

7 Dico tertiò. In beatis neque fide qu[...] quoad actum residet. Est communis Theol[ogorum] Valent. disp. 1. q. 5. p. 2. vers. Respondeo pag. 35[...] dub. 1. concl. 1. & disp. 17. dub. 4. conclus. 1. & [...] bari manifestè ex Apostolo 1. Corinth. 13. vbi [...] virtutibus theologalibus, fide, spe, & charitat[e] te dicit nunquam excidere; secus de fide, & [...] cum venerit, quod perfectum est, euacuabitur [...] cum successerit cognitio perfecta visionis, [...] quæ ex parte, & per ænigma habetur. Ratio e[st] cognitio obscura, & ænigmatica super natura[lis] pernaturalis succedit.

8 Dico quartò. In animabus existentibu[s] datur fides quoad actum, & habitum; quia no[n] te illa spolientur, cum nondum peruenerint [...] visione Dei fruantur. Item dum sunt in Pu[rgatorio] à Domino peregrinantur, pro quo statu co[...] sic Malder. 2. 2. quæst. 5. art. 2. dub. 3. Coninch conclus. 3.

9 Dico quintò. In hæreticis dissentientib[us] alicui articulo fidei, fides non manet. Conclu[sio] nino certa ex Trident. sess. 6. c. 15. affirmante in[...] fidem. Sed hæresis pars est infidelitatis. Erg[o] amittitur fides. Item Paul. 1. ad Timoth. 1. di[cit] naufragari à fide, id est, naufragium in fide face[re] illam perdere: vt benè explicat Chrysostom. hom[...] lum locum. Et ratio videtur manifesta; quia diss[entiens] articulo, fidem illius articuli habere non potest. illam habere potest respectu aliorum articulorum multiplex fides, sed vna, & indiuisibilis. Et confirm[o] vnius articuli æquè repugnat fidei, ac quodlib[et] mortale charitati: sed per quodlibet peccatum mo[rtale amitti]tur charitas. Ergo per quemlibet dissensum am[ittitur fides]. Neque obstat te videri post illum dissensum code[m modo as]sentiri reliquis fidei obiectis, ac antea assentiebas; [...] uenit ex fide acquisita, quam habebas.

PVNCTVM. VII.

Quæ requirantur ad actum fidei, & q[uis] ille sit.

1 *Prærequiritur iudicium intellectus de euidentia cre[dibilitatis] rerum fidei.*
2 *Prærequiritur ex parte voluntatis pia affectio.*
3 *Explicatur, ad quam virtutem supradicti actus perti[net].*
4 *Actus fidei non solum est supernaturalis quoad mo[dum], etiam in sua substantia.*
5 *Si fiat à peccatore est meritorius de congruo, si ab ius[to], de condigno.*
6 *Fides initium est nostræ salutis.*

1 Fides dupliciter exerceri potest. Primò actu interi[ori], [se]cundò exteriori. Interiori exercetur, cum intelle[ctus re]uelatis ob testimonium Dei assentitur. Exteriori, [cum ver]bus, & signis exterioribus hunc assensum manifestas.

Et primò examinandum est, quæ requirantur ad actum [inter]num fidei, vt meritorius sit, & initium nostræ salutis.

Dicendum omnino est cum communi omnium sen[tentia] prærequiri primò iudicium intellectus, quo iudices re[s fidei] esse euidenter credibiles. Probo, quia fidei assensus est f[irmus,] omnem dubitationem excludens: at nequis firmiter, [&] vlla dubitatione velle assentiri obiecto, dum probabiliter [iudi]cas non ita esse. Ergo ad assensum fidei carere debes [...] iudicio probabili, quod res fidei non ita sint: ex alia autem p[arte] cum res fidei, & reuelatio illarum tibi non appareat, m[...] non poteris ad illarum assensum firmiter exhibendum, [nisi] cognoscas ex aliquibus extrinsecis rationibus, & notis eui[den]ter digna esse creditu. Prærequiritur ergo hoc iudicium a[d fi]dem. Et confirmo: si probabiliter tantum cognosceres [res] credenda, neque deberes, nec posses firmiter, & indubita[nter,] sed solum probabiliter eis assentiri: at fidei assensus firmu[s &] indubitatus esse debet. Ergo.

2 Dico secundò, prærequiri actum voluntatis, qui [pia] affectio vocatur: est sententia recepta D.Thom. & omnium [ex]positorum 2. 2. quæst. 2. art. 4. Ratio est manifesta, quia ob[ie]ctum fidei est obscurum. Ergo ex se non valet intellectum tr[a]here ad illius assensum; indiget ergo motione voluntatis. S[e]cundò, quia fidei actus, qui initium est nostræ iustification[is,] debet esse liber, vt constat ex Trident. sess. 6. cap. 6. ibi, liberè m[o]uentur in Deum, credentes vera esse, quæ diuinitus reuelata [sunt] [...]

Sed non potest esse liber, nisi actus voluntatis interueniat, à quo est omnis libertas. Ergo.

3 Sed inquires, cuius virtutis sint actus ij, qui ad actum fidei prærequiruntur?

Respondeo. Si loquamur de actu illo iudicij, quo iudicas euidenter res fidei esse dignas creditu, ad nullam virtutem pertinet; est enim actus speculatiuus scientiæ imperfectæ, quo etiam comparari potest ex mala voluntate fidei dissensus. At si de illo assensu iudicij, quo iudicas hîc, & nunc, conueniens esse, te rebus fidei propositis assentiri, loquamur, ad virtutem prudentiæ pertinere debet, siquidem dirigit voluntatem ad rectam operationem. De actu autem, quo voluntas intellectum mouet ad fidei assensum, credo ad virtutem fidei pertinere. Probo, quia fertur in fidei honestatem; determinat enim intellectum ad fidei assensum ob honestatem, quam in tali assensu reperit; reperit enim esse honestum conformari nostrum intellectum cum diuina veritate, illique adhærere: & ex tali honestate determinat intellectum ad assensum fidei. Ergo ad fidei virtutem debet pertinere. Deinde hic actus voluntatis, qui est pia affectio, est ex speciali gratia Dei, vt videtur apertè definitum in Concilio Arausican. *cap.* 5. Ergo si pertinet ad aliquam virtutem, non ad aliam nisi fidem. Ergo. Probo minorem; quia neque est actus obedientiæ, nec religionis formaliter. non obedientiæ; quia non determinat intellectum ad assensum fidei vt sibi præceptum, quæ est formalis ratio obedientiæ: neque etiam determinat intellectum ad fidei assensum, vt per illum exhibeat cultum Deo debitum, ipsumque honoret. Restat ergo, vt sit actus fidei. Item talis actus est supernaturalis quoad substantiam: vt ex communi sententia supponit Mol. *in concord. disp.* 8. *sub finem* Suarez *tom.* 1. *in* 3. *p. q.* 7. *art.* 3. *in com.* Quare plures Doctores ad illius connaturalem effectum postulant habitum infusum sic Mol. & Suarez *suprà*. Lorca 2.2. *disp* 13. Valent. *ibi disp.* 1. *quæst.* 1. *p.* 4. *dub.* 1. *in respons. ad* 3. *arg.* Coninch *disp.* 13. *dub.* 5. *conclus.* 2. *&* *dub.* 6. *conclus.* 6. Sed talis actus, & habitus supernaturalis esse non potest nisi fides: tum quia potest esse in peccatore non habente spem, nec charitatem; tum quia pertinet ad fundamentum, & initium iustificationis. Ergo ad fidem. Neque obstat iudicium præcedens talem actum esse naturalem, quo minus actus voluntatis supernaturalis sit; quia eius supernaturalitas non dependet ex iudicio naturali, vel supernaturali, sed ex concursu supernaturali, quo efficitur; qui concursus intercedere potest, etiamsi cognitio naturalis præcesserit. Adde actum ab homine iusto meritorium esse vitæ æternæ; sed non potest esse meritorius, nisi ex actu supernaturali libero voluntatis imperetur. Ergo actus imperans assensum fidei supernaturalis est, & ad virtutem fidei pertinens.

Ex quo fit huiusmodi actum voluntatis vitiari nullo modo posse, quia non potest vitiari quod supernaturale est, & ex gratia Christi: aliàs gratia, & peccatum confunderentur, & peccatum esset à Deo, quod implicat. sic Bannes 2.2. *q.* 4. *art.* 5. *dub.* 1. Torres *disp.* 33. *dub.* 1. Coninch *disp.* 14. *dub.* 3. *concl.* 1. *&* 2. Vasques 1.2. *disp.* 44. *cap.* 3.

4 Rursus actus fidei non solum est supernaturalis quoad modum, sed etiam in sua substantia: sic docent ex communi sententia Molin. *in concord. disp.* 36. *§. cum autem, sub finem.* Torres 2.2. *disp.* 46. *dub.* 3. Coninch *disp.* 4. *dub.* 3. & colligitur satis ex Trident. *sess.* 6. *can.* 3. vbi anathemate damnat dicentem sine adiutorio Dei posse credere, sperare, pœnitere, sicut oportet ad salutem. Ratio ea est, quia seclusa omni difficultate extrinseca viribus naturæ elicere non potes, actum fidei, à quo tua salus habeat initium: aliàs à te inciperet iustificatio, sed actus, qui ex se spectatus viribus naturæ elici non potest, est supernaturalis in sua substantia, vt de se constat. Ergo.

5 Deinde certum est actum fidei imperatum à voluntate peccatoris meritorium esse solum de congruo habitus fidei, vel illius augmenti, & gratiæ iustificantis; at si elicitus sit ab homine iusto, meritorius erit de condigno augmenti fidei, gratiæ & gloriæ. Priorem partem de merito congruo probo, quia hoc meritum consistit solum in quadam conuenientia, & decentia ipsius operis meritorij, cum beneficio, quod impetrare intendit, quam conuenientiam, & decentiam habet quicumque peccator operans ex gratia Dei actus supernaturales, est enim conueniens, & decens, vt sic operanti beneficia gratiæ conferantur: sed quia Deus, qui talia beneficia collaturus est, nulla ratione ad sic conferendum est obligatus, efficitur sanè illud opus non esse meritorium de condigno, nec de iustitia, sed solum de congruo. Adde nullum opus factum à peccatore condignum esse potest tanto beneficio. Ergo. Quod si actus fidei ab homine iusto eliciatur, tunc certè meritorius erit de condigno augmenti, fidei, gratiæ, & gloriæ. & eo quòd ad rationem condigni meriti duo præcipuè requiruntur, & condignitas operis cum præmio, & promissio de præmio dando ob tale opus. Sed hæc duo in præsenti intercedunt, intercedit enim condignitas siquidem est opus supernaturale factum à filio adoptiuo, & ob præmium assequendum. Est item facta promissio à Deo de retributione ipsius. Ergo nihil deest ad meritum de condigno. Porrò ad meritum de condigno requiri promissionem præmiantis optimè probat Suar. *opuscul. de reuiuiscentia meritorum, disp.* 1. *sect.* 3. *num.* 8. Coninch *disp.* 8. *de merit. dub.* 4. *conclus.* 3. Ea, inquam, ratione, quia absque tali promissione obligari nullo modo potest Deus ad præmium aliquod concedendum; non enim obligari potest neque ex iustitia, neque ex fidelitate, quæ promissionem supponit: neque etiam ex gratitudine; siquidem nullum commodum ex nostris operibus ipsi accrescit: Ergo non potest esse meritum de condigno seclusa promissione. Adde ideo Christum Dominum non meruisse, vt omnes de facto salui essent; quia defuit promissio patris concedens illi in præmium omnium salutem. Ergo promissio ad meritum de condigno requiritur.

6 Tandem certum est fidem initium esse nostræ salutis, tradit Trident. *sess.* 6. *cap.* 8. Sed quia fides sumi potest secundùm habitum, vel secundùm actum, dicendum est, esse initium iustificationis formalis fidem secundùm habitum, quia habitu fidei formaliter incipimus iustificari; ponimus enim habitibus non iustificari formaliter: actibus autem ad iustificationem disponi. quare actu fidei ad iustificationem incipimus disponi; est enim primus actus, quo viam gratiæ sequendæ paramus. Neque in his inter Catholicos potest esse controuersia.

PVNCTVM VIII.

An quis sine fine supernaturali iustificari possit.

1 *Explicatur controuersia.*
2 *In habitu, siue in actu omnibus est ad salutem fides necessaria necessitate medij.*
3 *Diuersimodè adultis, & paruulis est fides necessaria.*
4 *Proponitur obiectio de neutrino in sylvis. Fit satis.*

1 EX resolutione huius difficultatis constabit, qua ratione sit fides ad nostram iustificationem necessaria.

Dupliciter fides sumi potest, vel pro habitu, vel pro actu. Item de duplici necessitate sermo esse potest. Alia quæ vocatur necessitas medij; alia præcepti. Illud ergo dicitur necessarium necessitate medij ad salutem, sine quo salus nulla ratione secundùm legem ordinariam obtineri potest; siue omittatur culpabiliter, siue inculpabiliter, siue ex ignorantia, siue ex malitia. Illud verò dicitur necessarium necessitate præcepti, quod solum ex præcepto obligaris exequi. Vnde si ex ignorantia, vel ex aliqua impossibilitate omittatur, non obest saluti. sic explicat hanc necessitatem medij, & præcepti ex communi sententia Valent. *tom.* 3. *disp.* 1. *q.* 2. *punct.* 2. Coninch *disp.* 14. *dub.* 8. *n.* 91. Sanchez *lib.* 2. *in Decalog. cap.* 2. *n.* 1.

2 Dicendum ergo est fidem siue in actu, siue in habitu, omnibus ad primam salutem esse necessariam necessitate medij. Conclusio est certa de fide, ex illo Paul. *ad Hebr.* 11. affirmantis sine fide impossibile esse placere Deo. Ergo eius necessitas est omnimodo: aliàs possibile esset in aliquo casu Deo placere sine ipsa, sicuti quia Baptismus, & sacramentum Pœnitentiæ in re, & de facto suscepta, non sunt necessaria necessitate medij ad salutem, sed solum necessitate præcepti, contingere potest salus absque illis susceptis, quando scilicet non suppetit occasio illa suscipiendi: at sine fide nemini contingit salus. Ergo est necessaria necessitate medij. & ita traditur à Trident. *sess.* 6. *cap.* 7. ibi causa instrumentalis nostræ iustificationis est Baptismus, quod est sacramentum fidei. *sine qua nulli vnquam contigit iustificatio* & *cap.* 8. dicitur, *Fides est humanæ salutis initium. fundamentum, & radix omnis iustificationis.* Neque obstat simili forma, qua vsus est Paul. de fide, vsum esse Ioannem de sacramento Baptismi: inquit enim Ioannes 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.* at illa forma non obstante non inducitur necessitas medij; sed solum præcepti in Baptismo. Ergo ex illis verbis Pauli, *Sine fide impossibile est placere Deo,* solum necessitas præcepti, & non medij est inferenda. Non, inquam, obstat, quia licèt modus loquendi in vtroque loco similis fuerit: at quia Baptismus & in re, & in voto suscipi potest, Ecclesia explicuit sufficere ad salutem votum Baptismi, quando non suppetit occasio in re illud suscipiendi. At fides in voto suscipi non potest quin in re ipsa habeatur. Ergo fides semper est medium necessarium. Adde, votum Baptismi sufficiens ad iustificationem esse non potest sine fide. Ergo ex eo quod Baptismus in voto saltem necessarius sit, optimè infertur fidem in re omnino esse necessariam.

3 Aduerto tamen diuersimodè paruulis & adultis fidem esse necessariam ad iustificationem: paruulis namque, seu carentibus vsu rationis, est fides necessaria in habitu, quia actu capaces non sunt: at adultis est fides necessaria etiam secundum actum; tenetur enim quilibet adultus se ad gratiam suscipiendam actu aliquo supernaturali fidei disponere. sic Cano *relect. de sacrament. in genere p.* 2. *q.* 2. *conclus.* 1. vbi erroris damnat oppositam sententiam. consentit Valent. *disp.* 1. *q.* 2. *p.* 1. Bannes 2.2. *q.* 2. *art.* 8. *dub.* 1. Coninch *disp.* 4. *dub.* 8. *conclus.* 1. *num.* 91.

Sanchez

Sanchez lib. 2. in Decal. cap. 2. num. 3. & 4. Suarez de fide disp. 12. sect. 2. n. 5. Et probari satis potest ex illo Ioann. 3. *Qui autem non crediderit, iam iudicatus est.* & ex illo Marc. vlt. *Qui vero non crediderit, condemnabitur.* Est ergo fides in actu adulto necessaria. Ratio autem quare hic actus fidei necessarius sit ad iustificationem, est, quia nemini adulto, & ratione vtenti contingit iustificatio, nisi iustificationem speret, & de peccatis doleat, Deumque super omnia saltem virtualiter diligat. ex Trident. *sess. 6. cap. 7. & 8.* Sed hæc esse non possunt sine actu fidei, quo credat & Deum esse, & posse omnia hæc bona illi conferre. Quapropter dixit Paul. Accedentem ad Deum oportet credere, & quia est, & quod remunerator sit. Ergo fides secundum actum est omnibus adultis necessaria. Ex quo fit talem huiusmodi actum debere esse supernaturalem in se, & ex parte principij: siquidem debet necessario ex auxilio gratiæ procedere, iuxta illud *Ioan. 6.* vbi Christus dicit, *Nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum*; debet autem venire per fidem vt constat ex contextu. Ergo requiritur fides ex auxilio Dei, estque definitio expressa Trident. *sess. 6. can. 3.* Item debet esse supernaturalis ex parte obiecti; debes enim credere obiectum, quod solis naturæ viribus primo cognosci non potest, quia fides, quam Paul. expostulat necessariam ad salutem, est sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium. Ergo est de rebus, quæ lumine naturali apparere non possunt. sic Sanchez, Bannes, Valent. Coninch *suprà*.

4 Solum video obijci posse aduersus supradicta, contingere posse aliquem ita in remotissimis partibus esse nutritum, vt nullo modo notitia fidei ad eum accedat, nec per ipsum stet illam habere: at tunc hic consequitur salutem & non ex fide. Ergo fides necessaria non est.

Respondeo cum Valent. 2. 2. *disp. 1. q. 2. p. 2. pag.* 294. Sanchez *lib. 2. cap. 2. num. 4.* Suarez *illa disp. 12. de fide sect. 2. n. 15.* Si gratia diuina præuentus legem naturalem seruauit, credendum est de diuina prouidentia illuminandum fore vel à Deo, Angelo, vel homine aliunde misso; quia hæc illuminatio necessario infertur ex eo, quod Deus statuerit neminem sibi esse placiturum nisi ex fide, & ex eo quod statuerit non denegari adulto ex diuina gratia, facienti quod in se est, media ad salutem necessaria: statuit enim illuminare omnem hominem venientem in hunc mundum.

PVNCTVM IX.

Quorum mysteriorum debet quis actualem fidem habere ex necessitate medij.

1 *Præmittitur dupliciter mysterium fidei cognosci posse implicitè, & explicitè. In cognitione explicita alicuius rei esse gradus.*

2 *Ante promulgationem Euangelij necessaria, & sufficiens erat fides explicita de Deo, & implicita Christi mediatoris.*

3 *In quo implicita Christi cognitio consistat, explicatur.*

4 *Facta promulgatione Euangelij cognitionem explicitam Christi, & Trinitatis affirmant aliqui esse necessariam necessitate medij ad gloriam, non tamen ad primam gratiam.*

5 *Alij affirmant vtrique saluti necessariam esse.*

6 *Infirmantur supradictæ rationes.*

7 *Explicita notitia Trinitatis, & Incarnationis non est necessaria necessitate medij, sed præcepti, vt probabilius defenditur.*

8 *Explicatur locus Marc. vltim. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit; qui verò non crediderit, condemnabitur.*

1 DVpliciter mysteria fidei cognosci possunt, explicitè & implicitè. Explicitè cognoscitur mysterium, quando in seipso cognoscitur, implicitè quando in aliquo alio. Exemplo rem declaro. Dupliciter lucem cognoscere potes, vel in seipsa, vel cognoscendo solem, qui illam continet; quando cognoscis lucem, cognoscendo solem, diceris cognoscere implicitè, quando vlterius lucem in se ipsa cognoscis, diceris cognoscere explicitè. Et in præsenti materia proponitur tibi Deus, vt author gratiæ, & gloriæ, & tali propositioni assentiens, tunc illud mysterium explicitè cognoscis: at si tibi aliqua vniuersalis ratio credenda proponatur, v. g. esse credendum, quidquid à Deo est reuelatum, tunc mysteria fidei in particulari implicitè tantum cognoscis, quatenus in illa vniuersali ratione virtualiter, & implicitè continentur.

2 Secundò suppono in cognitione explicita alicuius rei esse gradus: alia est enim cognitio confusa, alia distincta, alia magis distincta. His positis.

Conclusio sit. Ante promulgationem Euangelij necessaria, & sufficiens erat fides explicita de Deo authore supernaturali; & implicita Christi mediatore. Quod fuerit necessaria illa fides, ex supradicto puncto constat; quod sufficiat implicita Christi mediatoris, mihi probat manifestè locus ille *Actorum* 10. vbi de Cornelio dicitur fuisse virum iustum [...] ius preces, & eleemosynæ ascendebant co[...] verbis insinuatur clarè habere gratiam, & [...] dunt communiter Patres. August. *lib. de præ[...] & 84. in Leuit.* Gregor. *homil. 13. in Ezechie[...] mone de fide, & lege natura.* D. Thom. 2. 2. q[...] *argum. sed contra. & 3. p. quæst. 69. art. 4. ad 2* [...] lius de Christo, & Trinitate non habebat ex[...] siquidem à Petro fuit postea de illa instructi[...] tiis Christi, & Trinitatis explicita potuit an[...] nem Euangelij stare iustitia: & ita tradit Valen[...] *p. 4. vers. secunda.* Sanchez *lib. 2. cap. 2. n. 7.* Sua[...] rens *disp. 12. sect. 13. num. 14.* Quod verò semp[...] saria ad salutem, implicita Christi, & Trinitatis [...] videtur probari; quia non est aliud nomen dat[...] in quo oporteat nos saluos fieri præter Christi n[...] Idem probatur *ad Rom.* 3. vbi æqualiter dicit om[...] & egere gloria Dei, iustificari gratis per gratiam [...] demptionem, quæ est in Christo Iesu, quem pr[...] propitiationem per fidem in sanguine ipsius. Erg[...] fide implicita debet intelligi *Ad Galat. 3.* Gentes [...] ex fide illius, qui fuit Abrahæ promissus: Christ[...] gnosci non potest, non cognita Trinitate; quia n[...] gnosci filius Patris, & conceptus ex Spiritu sanct[...] tatione fuerit necessaria cognitio Christi, erit nece[...] tio Trinitatis: sed de Christo ante promulgatione[...] non videtur necessaria explicita cognitio sed sol[...] Ergo neque Trinitatis.

3 In quo autem hæc implicita cognitio consistat, constat inter Doctores. Valent. 2. 2. *disp. 1. q. 2. pun. 4. versic. sed in promptu.* Sanchez *lib. 2. c. 2. num. 7.* Suarez *sect. 3. n. 17.* existimant hanc implicitam Christi fidem [...]neri sufficienter in aliquo actu supernaturali, quo explic[...] supernaturaliter cognoscatur Deum esse, & authorem [...]rum supernaturalium ad peccatorum remedium; quia i[...] iusmodi obiecto continetur implicitè Trinitatis, & Incar[...]nis mysterium. Quapropter Paulus solum expostulauit [...]gnoscere Deum esse, & esse supernaturalium bonorum re[...]nerauorem. Ergo non requiritur, vt cognoscas futurum es[...] mundo aliquem mediatorem. Cæterum mihi videtur impl[...]tam cognitionem de Christo expostulare necessario, explicit[...] alicuius mediatoris, quo à peccatis liberandus sis, & gloria[...] obtineas: neque sufficere illam vniuersalem, & confusam no[...]tiam de Deo authore supernaturali, potente remittere pecca[...] mediis, quibus ipse voluerit: nam in huiusmodi obiecto no[...] continetur implicitè Christus Deus, & homo: siquidem stare optimè potest Deum esse authorem supernaturalem, & remittere peccata, gloriamque concedere, quin fuerit homo. Ergo in illa cognitione hoc obiectum implicitè non continetur. Quod si dicas te credere Deum esse authorem supernaturalem, & remittere peccata mediis sibi placitis, & in hac fide contineri implicitè fidem Christi, siquidem præcipuum medium, quo Deus voluit remittere peccata, fuit suus vnigenitus filius, quem cõstituit propitiationẽ pro peccatis nostris: infertur sanè eodem modo dici posse implicitam fidem omnium sacramentorum, & prædicationis Apostolorum, & aliorum, quibus salutem consequuntur homines, esse necessariam, siquidem in illa cognitione implicitè omnia hæc continentur: at Scriptura, & Patres alio modo fidem Christi, quam sacramentorum, prædicationis, & aliorum mediorum requirunt. Ergo vltra illam ita confusam cognitionem expostulanda est cognitio explicita mediatoris, etiamsi explicitè non cognoscas hunc mediatorem esse Deum, & hominem, passioni, & morti subiectum.

Dices, plures ante Christi aduentum nullam habuerunt notitiam explicitam mediatoris. Et quidem Abrahæ videtur primò reuelata; & tamen fuerunt iustificati. Item ad contritionem solum videtur requiri cognitio supernaturalis Dei offensi, potentis peccatum remittere. Ergo non requiritur cognitio mediatoris ad iustificationem?

Respondetur nullum iustum caruisse notitia mediatoris: nam primo parenti post peccatum hæc fuit data, vt dixit Leo *serm. 2. de natiuit. Christi.* Abrahæ autem fuit data clara, & patens notitia, de suo semine esse futurum, quod si pluribus sæculis illa homines caruerint, non diuinæ prouidentiæ, sed eorum peccatis attribuendum est: Quapropter si ipsi legem naturalem seruassent diuina gratia adiuti, Deus illis tribueret notitiam mediatoris.

Ad confirmationem dico solum probare ex natura rei non esse necessarium ad iustificationem cognoscere esse aliquem mediatorem: at supposito, quod Deus noluerit iustificationem concedere, nisi ex meritis sui vnigeniti, infertur, nolle iustificare nisi suus vnigenitus cognoscatur saltem sub illa confusa cognitione mediatoris; & ita tenet Magist. in 3. distinct. 25. Lorca plures referens 2. 2. *disp.* 21. *num.* 4. Coninch *disp. 14. dub. 9. conclus.* 2.

4 Difficultas ergo est, an facta promulgatione Euangelij fuerit cognitio explicita Christi, & Trinitatis necessaria necessitate

cessitate

...medij ad salutem; an tantùm sit necessaria necessitate præcepti?

Varias Doctores Catholici: aliqui enim affirmant non esse necessariam necessitate præcepti ad primam salutem, scilicet gratiam, esse tamen ad vltimam, nempe gloriam: sic Canus relect. de pœnitentia in genere, p. 2. concl. 1. Bannez 2. 2. quæst. 2. art. 8. Castro lib. 2. de lege pœnali, cap. 14. Probant exemplo Cornelij, qui ante notitiam Christi explicitam fuit iustificatus; postea verò de notitia Christi instructus fuit à Petro: ergo illa notitia non ad habendam gratiam, siquidem iam illam habebat, sed ad obtinendam gloriam. Verùm hoc argumentum infirmum est; potuit enim optimè instrui Cornelius de notitia Christi, quia hæc futura erat necessaria Cornelio necessitate præcepti: vel quia facta legis promulgatione futura etiam erat necessaria necessitate medij ad habendam gratiam, vel illam retinendam. Adde videri impossibile notitiam explicitam Christi esse necessariam ad gloriam, si ad gratiam necessaria non est; cùm gratia sit ius ad gloriam; & necessariò gloria concedenda est habenti gratiam, cùm ex hac vita decedit. Ergo non potest ad gloriam esse necessaria, & non ad gratiam: quod que satis constat ex Tridentin. sess. 6. cap. 16. vbi ad consequendam vitam æternam nihil aliud expostulat, quàm vt in gratia decesseris.

5 Alij dicunt vtrique saluti esse necessariam necessitate medij, & finis hanc explicitam de Christo, & Trinitate notitiam: sic docuit Molin. in 1. part. quæst. 1. disput. 1. Valent. 2. 2. disp. 1. quæst. 1. punct. 4. Sanchez lib. 2. in Decalog. cap. 2. num. 8. Carthusian. in 3. quæst. 2. §. præterea ad fidem. Lorca 2. 2. disput. 22. n. 4. Pesantius 2. 2. quæst. 2. art. 7. dub. 1. conclus. 6. Adducuntur in fauorem huius sententiæ D. Thom. Magist. Alens. D. Bonauent. Gabr. & alij, sed, vt bene expendit Coninch 2. 2. disput. 14. dub. 9. à num. 115. de necessitate præcepti, & non de necessitate medij, & finis loquuntur: Præcipuum fundamentum est, quia lex Euangelica tota in Christo Domino fundata est, & ad eius gloriam ordinata: conueniens ergo erat, vt post illius promulgationem nemini pateret salus, nisi ex illius cognitione. Et confirmari potest. Primò, quia nemini patet salus, nisi per Baptismum in re, vel in voto susceptum. sed Baptismus continet expressam notitiam Trinitatis. Ergo hæc necessariò requiritur. Quòd si notitia Trinitatis expressa requiritur, & notitia Incarnationis requirenda est, quia propter hanc notitiam illa videtur expostulata. Secundò, quia nullus saluus esse potest, nisi Christianus fuerit, id est, Christo vnitus, & membrum ipsius: sed non potest esse Christo vnitus, & membrum ipsius, nisi illius habuerit expressam fidem: nam fidem implicitam etiam Iudæi habebant. Ergo. Tertiò, quia fides Dei explicita semper fuit necessaria necessitate medij ad salutem: sed facta promulgatione Euangelij est eodem modo necessaria fides Christi. Ergo. Probo minorem ex illo Ioannis 7. *Hæc est vita æterna, vt cognoscant te Deum verum, & quem misisti Iesum Christum.* Ergo eodem modo de cognitione Dei, & Christi dicitur esse veram, & necessariam ad vitam æternam.

6 Cæterùm hæc argumenta non omnino conuincunt, vt ita grauem necessitatem hominibus imponamus. Fateor equidem legem Euangelicam in Christo Domino fundari, & ad eius gloriam reduci: hoc autem solùm probat notitiam Christi explicitam habendam esse ex præcepto; quod tamen præceptum antiquis Patribus latum non erat. Confirmatio ex Baptismo non viget. Concedo in Baptismo fidem explicitam Trinitatis profiteri; nego tamen inde inferri profitendam esse, quotiescunque iustificaris? quia ibi datur illa professio, quia est ianua Ecclesiæ, & cæterorum sacramentorum. In confirmatione secunda admittitur æquiuocatio: si enim Christianum voces, quia est Christo vnitus, & membrum ipsius: omnes antiqui Patres iusti, qui fide explicita Christi carebant, erant hoc modo Christiani; quia erant Christo vniti, & membra ipsius: sed quia nomen Christiani amplius quid dicit; dicit enim esse Christo, qui iam venit, vnitum, ideo antiqui Patres non Christiani, sed Iudæi fideles dicebantur, credebant enim Christum nasciturum; Christianus verò credit iam natum. Tertium argumentum conuinceret notitiam Spiritus sancti non fore necessariam, siquidem solùm de Patre, & filio fit ibi mentio: cùm autem notitia Spiritus sancti æquè ac de Patre, & filio sit necessaria, efficitur sanè aliter esse respondendum. Dicimus namque eodem modo de Deo, ac de Christo esse notitiam habendam: at sicut de Deo, vt est trinus, solùm notitia implicita necessitate medij requiritur, ita de Christo, vt est Deus, & homo, notitia implicita requirenda est.

7 Quapropter probabilius censeo etiam facta promulgatione Euangelij non esse necessariam notitiam explicitam Trinitatis, aut mysterij Incarnationis, necessitate medij, sed solum præcepti: atque adeò contingere alicui posset salus, quin explicitè cognosceret filium Dei incarnatum fuisse, & pro nobis passum esse; sufficit, si cognoscat esse aliquem mediatorem: hanc conclusionem indicat satis D. Thom. 2. 2. quæst. 2. art. 7. ad 3. eam tenet Richard. in 3. dist. 25. art. 4. quæst. 1. Sotus in 4. dist. 5. quæst. 1. art. 2. Vega lib. 6. in Tridentin. cap. 20. Cordub. lib. 1. q. 4. proposit. 3. Henriquez lib. 4. de sacram. cap. 21. §. 2. Michaël Med. lib. 4. de recta in Deum fide, cap. 10. Suarez tom. 4. in 3. p. disput. 4. sect. 2. num. 17. in fine. & latiùs probat, & defendit disp. 12. de fide sect. 4. à num. 10. Eman. Saa verbo fides, num. 1. Coninch disp. 14. dub. 9. num. 163. Torres disp. 27. dub. 7. & alij ab eisdem relati.

Ratio est, quia ex communi omnium sententia, vt testatur Sanchez lib. 2. in Decal. cap. 2. num. 7. ante aduentum Christi, & ante promulgationem Euangelij non fuit necessaria explicita notitia Christi, & Trinitatis ad salutem; at post Christi aduentum, & legem Euangelij publicatam non constat ampliùs notitiam Christi, & Trinitatis necessariam esse necessitate medij. Ergo non est expostulanda. Consequentia est legitima; quia sine manifesta ratione non debet necessitas ita grauis induci, & qua præcluditur salutis via tot insciis, & ignaris. Minorem probo; quia omnia, quæ de necessitate fidei in Christum tradit Scriptura, & Patres vel communia sunt iustis legis scriptæ, & gratiæ, vel explicari possunt optimè de necessitate præcepti, vel de fide implicita Dei, & hominis, & explicita mediatoris, vt ex supradictis liquet. Item ante aduentum Christi ex meritis ipsius dabatur hominibus salus, sed hoc non obstante sufficiebat fides Christi implicita. Ergo etiam modo debet sufficere saltem ex necessitate medij. Adde non conuenire inter Doctores, quænam debeat esse hæc fides explicita in Christum. Nam quod aliqui affirmant debere esse omnium mysteriorum, quæ in Ecclesia de Christo celebrantur, valdè rigidum est, & viam salutis multis præcludit. Quod verò ait Sanchez l. 2. c. 2. n. 9. cum Bannes 2. 2. q. 2. art. 8. dub. vlt. conclus. 3. & Valent. disp. 1. q. 2. p. 4. initio, debere esse de Christi morte, & resurrectione, ita vt cognoscas filium Dei verum Deum esse, & hominem totius humani generis redemptorem morte sua, non videtur cum sufficienti fundamento dictum; quia non videtur maior ratio, quare explicitè credenda sit necessitate medij mors Christi, & eius à mortis resurrectio; quàm eius in cœlum ascensio, & aduentus in futurum iudicium: cùm hæc in symbolo æquè credenda proponantur. Efficitur ergo sanè, non esse hæc necessariò necessitate medij credenda explicitè.

8 Neque contra hanc doctrinam video quid obiici possit præter ea, quæ iam soluimus, nisi fortè locus ille *Marc. vlt.* vbi Christus mittens discipulos ad prædicandum Euangelium dicit, *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit; qui verò non crediderit, condemnabitur.* In quibus verbis alio modo de necessitate fidei, ac de Baptismo videtur loquutus; siquidem dicit condemnandum esse qui non crediderit, non tamen qui baptizatus non fuerit; quasi supponens Baptismum alia via suppleri posse non tamen fidem. Ergo fides Christi est necessaria necessitate medij. Verùm si hic locus aliquid probaret, probaret vtique fidem omnium, quæ in symbolo continentur, esse necessariam necessitate medij: nam hæc præcipiebatur Apostolis prædicanda, cui si aliquis non credidisset, condemnaretur. Quapropter dico solum ex illo loquendi modo colligi posse, absque Baptismo in re suscepto posse aliquando salutem obtineri, non tamen absque fide explicita, vel implicita.

PVNCTVM X.

Quorum mysteriorum debeat vnusquisque habere fidem ex necessitate præcepti.

1 *Quatenus fideles sunt omnes, æqualem notitiam habere debent, sed quatenus Parochi, Episcopi, &c. specialem vt suo muneri satisfaciant.*

2 *Proponitur triplex sententia de obligatione cognoscendi explicitè mysteria fidei, quæ in Ecclesia solemniter celebrantur.*

3 *Probabilius est quemlibet Christianum obligatum esse explicitè credere, quæ in symbolo Apostolorum continentur.*

4 *Proponuntur quædam obiectiones.*

5 *Soluuntur, & explicatur, quæ notitia requisita sit illorum, quæ in symbolo Apostolorum continentur.*

6 *Explicita cognitio aliorum, quæ solemniter ab Ecclesia celebrantur, quæque in symbolo Apostolorum non continentur, necessaria non est.*

7 *Quid dicendum de sacramentis?*

8 *Quid de præceptis Decalogi, Ecclesiæ, & operibus misericordiæ, oratione Dominica?*

9 *Non est necessarium hæc scire per ordinem, sufficit, si quoad substantiam hæc scias.*

10 *Satisfit difficultati sciendi mysteria fidei.*

11 *Quæ scientia in Prælatis, & pastoribus debeat esse mysteriorum fidei.*

1 Non inquirimus, quando actu fidei tenearis mysteriis reuelatis assentiri; hoc enim examinabitur puncto sequenti. sed inquirimus, quam notitiam habere debeas mysteriorum fidei, vt possis præcepto fidei satisfacere. Ex eodem tamen præcepto, quo teneris reuelata credere, teneris scire, quæ reuelata sunt; quia huic præcepto satisfacere nulla ratione potes absque cognitione illorum, quibus assentiri debes; tra-

dit Valent. 2.2. disp. 1.q.2.p.3. fine. Azor tom.1.lib. 8. cap.7.q.1.
Sanchez lib 2.c.3 num.1. Hoc autem præceptum fidei omnibus
hominibus æquè commune est, quia illos astringit, quatenus sunt fideles, Christiani, ac proinde scire mysterio-
rum fidei, vt huic præcepto fiat satis in omnibus æqualis te-
quitur: sed quia plures speciali dignitate & officio in Ecclesia
præfulgent, ratione huius dignitatis & officij speciali scientia
debēt esse præditi, vt suo muneri satisfaciāt. Quæ circa Episco-
pi, Ecclesiarúmque Prælati, Pastores, & Doctores cæteros om-
nes debent scientia antecellere. Inquirimus ergo quam scien-
tiam mysteriorum fidei habere omnes debeant vt fidei præ-
cepto possint satisfacere? Secundò quam scientiam habere de-
beant pastores, & Prælati, vt possint securè suum munus obire?
2 Circa primam difficultatem, omisso errore aliquorum luti-
starum affirmantium, sufficere Christiano credere articulos
fidei implicitè, credendo scilicet quidquid tenet Ecclesia, triplex
est Catholicorum sententia. Prima affirmat teneri fidelem ex-
plicitè scire, & credere omnes fidei articulos in symbolo Apo-
stolorum contentos. Secundò quæ continentur in catechismo
puerorum. Tertiò sufficere ait quæ solemni ritu in Ecclesia ce-
lebrantur: authores harum sententiarum refert Sanchez lib. 2.
cap 3. à n.4 Omnes tamen hæ sententiæ conueniunt à quoli-
bet Christiano mysteria Trinitatis & Incarnationis explicitè
sciri, & credi debere, quia hæc mysteria in symbolo Aposto-
lorum, & catechismo puerorum, & solemni ritu Ecclesiæ ce-
lebrantur. Ratio autem, quare hæc explicitè credenda sunt, ea
est, quia hæc prædicari, & publicari explicitè omni creaturæ
præceptū est Apostolis Mat. vlt. & Marc. vlt. cùm Christus dixit,
prædicate Euāgeliū omni creaturæ: in his enim Euangelij sūma, &
perfectio cōsistit. Ergo signum est omnem creaturam teneri illa
scire, & credere, aliàs non fuisset mandatum explicitè prædicari.
3 Cæterum, quia plura mysteria in Ecclesia celebrantur,
pluraque in symbolo Apostolorum, & catechismo continen-
tur, quæ in mysterio Incarnationis, & Trinitatis non viden-
tur explicitè contineri; censeo probabiliorem sententiam il-
lam esse, quæ affirmat debere Christianum scire explicitè, &
credere quæ in Apostolico symbolo continentur. sic Castro
lib.1 de iusta hæreticorum punit. cap.9. col.5. Valent. 2.2. disput.1.
quæst.2. punct.3. conclus.2. & punct.4. circa finem. Sayr. in clauire-
gia lib.2. cap.9 num.15. Malder. ibidem quæst.2. art.7. conclus.
vlt. Coninch disput.14. dub.10. conclus.2. num.188. Azor tom.1.
lib.8. institutionum moralium, cap.6. quæst.2.3. & 4. & cap 7.
quæst.3. Vasquez 1.2. disput.121. cap.2. n.2. Suarez de fide, dis-
put.13. sect.4. & videtur constare ex cap. ante viginti dies 54.
cap. baptizandos 57. cap. non liceat 58. de consecrat. distinct.4.
vbi præcipitur, ne adulti ad Baptismum recipiantur, quinpti-
us sciuerint mysteria in symbolo contenta. Idem colligitur
ex cap. Deus qui, de pœnitent. & remiss. & ex catechismo Pij V.
Ratio est, quia Apostoli antequam ad prædicandum Euange-
lium, & tradendam notitiam fidei per orbem dispersi fuissent,
hoc symbolum composuerunt ea intentione, vt gentibus da-
retur notitia eorum, quæ credenda sunt. Ergo illa scire, &
credere omnes obligantur. Item omnibus est præceptum sci-
re, & credere explicitè aliqua mysteria, quæ in symbolo con-
tinentur, vt tenet catholica sententia: at nullibi constat præ-
ceptum speciale circa aliquos articulos, & non circa omnes.
Ergo dicendum est esse de omnibus præceptum; aliàs non
erit huius præcepti certa materia. Deinde cùm in opinione
Doctorum positum esset, quos articulos deberet quilibet fi-
delis scire, & credere explicitè, oportebat aliqua regula cer-
ta hanc controuersiam definiri: at nulla aptior excogitari po-
terat, quàm symbolum Apostolorum: tum quia ab Aposto-
lis fuit propositum, & ab Ecclesia semper approbatum: tum
quia continet summam Euangelij. Ergo. Quod verò aliqui
dicunt pro regula illorum, quæ credenda sunt, explicitè ha-
bendam esse solemnitatem, & Ecclesiæ celebrationem: ita
vt illa mysteria, quæ in Ecclesia solemni ritu celebrantur, de-
beant sciri, & credi explicitè ex præcepto, mihi non proba-
tur, sicuti nec probatur Sanchez, Valent. Coninch, Suarez
suprà; alias teneretur quis scire circumcisionem, præsentatio-
nem in templo, transfigurationem purificationem B. Virgi-
nis, aduentum Spiritus sancti super discipulos, quorum non
videtur necessaria expressa notitia.
4 Sed aduersus hanc conclusionem obiici potest primò plu-
ra mysteria in symbolo Apostolorum contineri de quibus non
videris habere præceptum sciendi, & credendi explicitè. Alia
item non continentur in symbolo: & tamen de illis habes
præceptum sciendi, & credendi. Ergo supradicta regula non
est firma. Antecedens probo quoad primam partem. In sym-
bolo continetur Deum esse creatorem cœli, & terræ: at non
requiritur huius articuli cognitio expressa. Item continetur
natum esse Christum ex Maria Virgine: & tamen non obliga-
ris scire Mariam sanctissimam, Virginem fuisse semper, si-
cuti non obligaris scire Christum passum fuisse sub Pontio
Pilato, sufficit si passum esse cognoscas, nec videris obliga-
ri scire descendisse ad inferos, sufficit si mortuum esse, & re-
surrexisse scias. Sedere item ad dexteram Patris pauci intelli-
gunt, sicuti neque communionem Sanctorum. Ergo plura

tum in symbolo, quorum non videris e[...]
pressam notitiam. Ex alia parte plura si[...]
quorum notitiam habere debeas, nempe[...]
nificationis, præsentationis in templo, ad[...]
cti; quia indecens videtur esse, hæc in Ec[...]
blicè, & solemniter celebrari, & non arctar[...]
notitiam. Item teneris scire præcepta Dec[...]
orationem Dominicam, septem sacramenta[...]
Apostolorum non est sufficiens regula co[...]
sum. Secundò obiicio, præceptum latum on[...]
iuxta cuiusque capacitatem: at plures sunt a[...]
ri, vt ea quæ in symbolo continentur, nec ir[...]
nec sensum intelligere possint. Ergo non e[...]
nibus esse datum hoc præceptum sciendi, & cr[...]
5 Hæ obiectiones expostulant explicare[...]
beri debeat horum mysteriorum. Dicendum[...]
se sufficientem, qua hæc mysteria cognosc[...]
eorum substantiam, & quantum ex verbis sy[...]
sici percipi potest. Clarior autem notitia nem[...]
ous talis est, præcipitur, aliàs Apostoli comp[...]
lum, & tradentes per illud notitiam nostræ fide[...]
cessissent. Quocirca si mysteria contenta in sy[...]
credas, prout continentur communiter in cate[...]
rum, sufficienter huic præcepto satisfacis: vt [...]
quez 1.2. d.121. c.2. Azor l.8 c.6. q.5 Sanchez l.2.
propter de mysterio Trinitatis, sufficit, si scias
tres personas inter se distinctas, quarum quælibe[...]
que inde esse plures Deos, sed vnum tantùm[...]
tione distinguantur, & quomodo vna persona a[...]
dat, Theologis relinquitur. Item debes scire hu[...]
creatorem cœli, & terræ id est, hæc omnia produ[...]
ratione illa produxerit, an ex præsupposito sub[...]
æterno, non videtur omnibus necessarium scitu,
Suarez disp.13. de fide, sect.4. num.6. contra Bannez
art.8. Item debes scire hunc Deum esse saluatore[...]
posse peccata remittere. Item esse glorificatorem[...]
dine æterna, & supernaturali animarum, & co[...]
proinde ibi credimus carnis resurrectionem Quia [...]
ria ad Deum quatenus talis est, pertinent, & in sym[...]
stolico continentur. Prætetea debes explicitè cogn[...]
steris ad Christi humanitatem attinentia, quæque[...]
lo, & in articulis fidei contenta sunt, & primò debes [...]
stum Filium Dei esse verum Deum, & hominem, [...]
sancto, ex Maria Virgine conceptum; sic enim exc[...]
Christi, & eius matris agnoscis: cognoscere autem
sanctissimam semper mansisse Virginem, docet Suarez
esse improbabile, necessarium non esse, quia non i[...]
distinctè fuit ab Apostolis traditum: facet Sanchez
credò cum ipso Suarez esse necessariò cognoscendum
te, tum quia satis explicitè ab Apostolis fuit traditum
dixerunt Christum Dominum natum fuisse ex Maria
ne; nomen enim Virginis, absolutè prolatum, que[...]
statum comprehendit. Item in articulis fidei, qui o[...]
credendi proponuntur, expresse hoc traditur. Adde h[...]
conuenientissimum tum ad vitandos errores qui in ill[...]
teria oriri possunt, tum ad dignam æstimationem facie[...]
de sanctissima Dei matre: & ita tenet Coninch disp.14 n[...]
dub.10. n.189. Post Christi natiuitatem credenda propo[...]
eius passio, mors, descensus ad inferos, resurrectio, &
ad dexteram Patris, & aduentus in iudicium, quæ omnia [...]
da, & credenda sunt explicitè: tum quia in symbolo Ap[...]
lico continentur, tum quia ita publicè celebrantur ab Eccl[...]
& ita tradit Sanchez lib.2. cap.3. n.6. Verùm de descensio[...]
inferos sentit Suarez tom.2. in 3 p. disp.43. sect.2. in fin. non
necessarium fidelibus explicitè hunc articulum scire, & [...]
deee; quia nec videtur res admodum fidelibus necessari[...]
in symbolo Nicæno est omissus. quod certè probabile est [...]
esse necessarium sub graui culpa: sicut non est necessari[...]
circumstantias passionis cognoscere, videlicet, passum e[...]
sub Pontio Pilato, sufficit, si cognoscatur esse passum; de i[...]
verò articulo quo credis sedere ad dexteram Patris, propt[...]
eius difficultatem aliqui dubitarunt, an debeas explicitè sci[...]
& credere, & negare videtur Azor lib.8. c.6. q.5. & Sanch[...]
Lib.2. cap.3. n.17. At existimo aliqualem illius notitiam te h[...]
bere debere: debes enim scire Christum ascendentem in ca[...]
lum habere in illo supremum locum, vt homo est, & æqua[...]
lem Patri, vt Deus est; quia hoc pertinet ad dignam Christ[...]
æstimationem, & debitum honorem exhibendum. Præter ho[...]
articulos de Christi humanitate, & diuinitate addūtur in sym-
bolo Apostolico duo, in quibus est aliqua difficultas, debeant-
ne explicitè sciri, & credi: nempe Catholica Ecclesia, & com-
munio Sanctorum. Et quidem de Catholica Ecclesia nemini
potest esse dubium, ab omnibus sciendum esse; quia omnes te-
nentur scire sub hac professione fidei esse salutem, & extra non
esse. sic Vasquez 1.2. d 121. cap.2. Azor t.1. lib.8. cap.6. q.5. San-
chez lib.2. cap.3. num.8. Coninch disput 14. dub.10. num.189.
Suarez de fide, disput. 13. sect.4. num.10. De communione San-
ctorum Vasquez, Sanchez, Suarez, Coninch suprà, docent non
esse

esse necessarium explicitè scire, & credere, quia vix docti percipiunt sensum huius articuli, quid vulgus imperitum? At credo probabilius omnes obligatos esse scire, & credere substantiam huius articuli, cum quia in symbolo continetur, & non videtur specialis ratio eximendi hunc articulum à generali obligatione sciendi articulos fidei in symbolo contentos, præcipue cùm conuenientissimum sit vt charitas inter fideles augeatur, scientes hanc inter se adesse spiritualium bonorum communicationem. Non tamen existimo obligatos esse fideles ad sciendum, qua ratione hæc communicatio contingat? sufficit, si sciant contingere: quod certè à nullo etiam rustico videtur ignoratum, siquidem omnes petunt ab aliis, vt in suis orationibus memoriam illorum faciant. Sentiunt ergo hanc communicationem adesse. Ex his patet solutio ad priorem partem argumenti.

6 Ad secundam partem argumenti, in qua enumerantur aliqua extra symbolum contenta, Lorca 2.2. *disp.* 13. *num.* 12. existimat ab hominibus fidelibus scienda esse, quæ solemni ritu Ecclesia celebrat, ac proinde circumcisionem, præsentationem in templo, transfigurationem, &c. Idem docet Coninch *disp.* 14. *dub.* 10. *n* 190. sed non sub graui obligatione, sed leui. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 3. *num* 6. absolutè negat, & supponit Valent. 2.2 *disp.* 1. *q.* 2. *p* 4 §. *quartò*, *pag.* 308. Et placet, quia durum est omnes fideles hac obligatione astringi alias tenerentur parochi de iis pœnitentes instruere, quod non videtur vsu receptum. De aliis verò quæ ibi enumeramus, etsi ratione fidei, & cognitionis sufficiat, vt dicit Valent. *p.* 5. §. *ad primum*, fidei articulos cognoscere: at ratione operationis, & orationis, quæ à fidelibus sunt præstandæ, teneris scire, quæ in supradicto argumento enumerantur.

7 Quod vt clarius constet discutiamus per singula. Et primò de sacramentis, quorum aliqua sunt de necessitate, scilicet Baptismus, Eucharistia, & Pœnitentia, quæ ab omnibus cognoscenda sunt. Baptismus enim debet cognosci, vt scias ipso remitti peccatum originale, & membrum Christi adaptari, & ad legem Euangelicam obligari. Pœnitentiæ cognitio est omnino tibi necessaria, vt si à prima gratia decideris, scias, quomodo possis resurgere. Eucharistia, vt scias sub illa Christum contineri, & adorari, & à fidelibus sumi, & ad illius susceptionem suo tempore obligari. sic docent Coninch *disput.* 14. *dub* 10. *conclu.* 5. *num.* 91. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 3. *num* 9. Henriquez *lib.* 6 *de sacramem. cap.* 18. *num* 2. Valent. 2.2 *disp* 1. *quæst.* 2. *punct.* 5. *post* 2. *concl. dub.* 1. Suarez *de fide*, *disp.* 13 *sect.* 4. *num.* 12. Reliqua verò sacramenta confirmationis, extremæ vnctionis, ordinis, & matrimonij tenet Valent. & Suar. non esse obligationem illa sciendi, quia non sunt necessaria. At existimo, si tot compus confirmationem vel extremam vnctionem suscepturus es te obligatum esse, scire quid illis sacramentis significatur, sicut obligaris scire, cùm matrimonium, vel ordinem suscipis; quia hæc scientia ad sacramentorum reuerentiam pertinet. sic Bannez 2.2. *q.* 2. *art.* 8. *dub.* 2. Petrus de Ledesma 2. *tom. sum tract.* 1. *c.* 2. *à concl.* 9. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 3. *n.* 9. Dum autem non decernis illa suscipere, etsi probabile sit te non esse obligatum illa scire, at probabilius credo obligari, tum vt possis, si velis, illa recipere, tum vt gratum te Deo exhibeas pro tot remediis ad tuam salutem institutis. Et ita tenet expresse Coninch *d.* 14. *d.* 10. *concl* 5. *n.* 192. quamuis inclinent non esse obligationem sub graui culpa: consentit Sanch. *l* 2. *c.* 3. *n* 9 *fine*.

8 Rursus omnes conueniunt te obligatum esse scire præcepta Decalogi, & Ecclesiæ, quia horum cognitio necessaria est, vt scias quid debeas facere, quid vitare: sic Coninc *n.* 193. *concl.* 4. Sanchez *n.* 10. Suarez *disp.* 13. *sect* 4. *n.* 11 Valent. *disp* 1. *quæst.* 2 *punct.* 5. *vers. item* Opera verò misericordiæ solùm quatenus in præceptis continentur, est tibi obligatio sciendi, vt bene dicit Valent. & Sanchez *suprà*. Restat dicendum de orationem Dominica, cuius notitiam credit Suarez *disp.* 13 *sect.* 4. *de fide num.* 12. *fine*, nullibi esse præceptam, & solùm esse probabile sub veniali obligare. At credo sub graui culpa obligationem esse illam sciendi secundum substantiam: sic Coninch *conclus.* 4. Sanchez *num.* 10. vbi plures refert. Valent. *suprà punct.* 5 *vers. item*, *pag.* 311. quia omnibus est datum præceptum orandi, & deprecandi Deum: nulla autem deprecatio esse potest efficacior ad salutem, quàm ea, quæ in hac oratione Dominica continetur. Item sæpè debet tam iustus, quàm peccator petere aliqua in illa oratione contenta. Ergo tenetur illam scire, imò si bene perpenditur, nihil excogitari potest animæ, & corpori salubre, & ad Dei gloriam pertinens, quod in illa oratione contentum non sit.

9 Aduerto tamen non esse necessarium sub graui culpa symbolum, & præcepta Decalogi, & orationem Dominicam, ordine quo sunt composita, memoria retinere; sufficit, si sensum calleas & substantiam retineas. Credo tamen sub veniali te esse obligatum: sic ex communi sententia docet Sanchez *num.* 19. Coninch *conclus.* 5. Valent. *loco cit.* Suarez *disp.* 13. *sect.* 5. *n.* 8. E contra verò nullo modo satisfacis, si memoria teneas, & sensum non intelligas. sic Valentia *punct.* 4. *fine*. Bannes 2.2. *quæst.* 2. *artic.* 8. *dub.* 2 *fol.* 429. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 1. *num.* 16 Coninch *disput.* 14. *dub.* 10. *num.* 194. Et ratio, quia tunc est scientia verborum, non mysteriorum: notitia autem mysteriorum fidei est, quæ expostulatur.

10 Secundum argumentum de difficultate sciendi articulos fidei non vrget; quia notitia, quæ expostulatur, cum sit ita confusa, facilè à communi multitudine haberi potest, si mediocrem diligentiam in discendo apposuerint: quòd si aliqui ita rudes sint, & agrestes, vt facta diligentia percipere non possint, excusabuntur ab hac obligatione: vt pluribus relatis docet Sanchez *lib.* 2. *cap.* 3 *num.* 18. Cæterùm aduertendum summopere est non debere esse contentos, si semel, aut iterum hæc mysteria audiant, & illa non percipiant: curare enim debent sæpius instrui, vt sic repetitis lectionibus aliquam sufficientem notitiam acquirant; vt rectè aduertit Suarez *d.* 13. *de fide*, *sect.* 4 *n.* 15. & hæc de prima difficultate.

11 Secunda difficultas erat, quam scientiam habere debent Prælati, & pastores mysteriorum fidei? Et quidem debere reliquos fideles de populo sibi subditos scientia antecellere, in confesso est apud omnes. Qualis autem hæc excellentia debeat esse, non est ita exploratum. Breuiter dicendum est Episcopos, & Ecclesiæ pastores non solùm obligatos esse scire mysteria fidei vtcumque; sed tenentur ea ita scire, vt possint difficultates aduersus illa mysteria insurgentes dissoluere, & eos, qui contradicunt arguere, & conuincere: vt constat ex Paulo *ad Titum* 1. & Tridenti *sess.* 7 *cap.* 1. & *sess* 22. *cap* 2. *de reformat.* Et ratio est, quia ad aliquos in Ecclesia pertinere debet hæreticorum fallacias dissoluere, & fidem defendere: ij autem esse non possunt alij, nisi Episcopi, vt pote Apostolorum successores. Ergo ipsi tenentur ea scientia pollere, vt possint hæc munia præstare. Quæ ratio probat non satisfacere huic obligationi, si ipsi indocti sunt, etiam si ministros habeant doctissimos. Requiritur ergo necessariò, vt per se possint fidem defendere, & ab impugnantibus liberare. sic Suarez *disput.* 13 *fine* Coninch *disput.* 14. *dub.* 10. *conclus* 7. Aduertit tamen optimè Coninch *num.* 201. non esse opus Episcopum ita esse doctum, vt ex tempore possit omnes difficultates aduersus fidem insurgentes dissoluere; sufficit si adhibito studio, & consilio peritiorum id facere possit. Secundò aduertit aliquando minus doctum, & eruditum præferendum esse doctiori, si prudentia, & potentia Ecclesiæ necessaria præcellat; hac enim de causa nobiles, & potentes in Episcopatum eliguntur, doctioribus exclusis, quia efficaciùs ij Ecclesiam ab impugnatoribus, & inimicis eam opprimere volentibus defendent: semper tamen eam scientiam habere debent, qua possint lucem à tenebris distinguere: & iuxta temporum, & locorum opportunitatem suum munus rectè obire sic Suarez *disput.* 13 *fine*. Coninch *suprà num.* 204. Parochi autem, Confessarij, Concionatores, & reliqui omnes, quibus cura incumbit alios docendi, tenentur eam scientiam mysteriorum habere, vt & explicare, & aliqualem rationem de illis reddere, & difficultatibus communiter occurrentibus satisfacere possint; aliàs non videtur, qua ratione possint alios rectè instruere: quod facere tenentur iuxta Tridenti. *sess.* 25. *cap* 2. *de reformat.* & *sess.* 24. *cap.* 5. *de reformat.* sic Coninch *disput.* 14. *dub* 10 *concl.* 6. Suarez *disp.* 13. *sect.* 6. *num.* 6.

PVNCTVM XI.

Quando quilibet fidelis supradicta mysteria teneatur addiscere, & parochi, aliique, quibus cura instruendi incumbit sibi subditos teneantur docere.

1 *Cùm primum rationis vsum assecutus fueris, teneris hæc discere.*
2 *Ab illo tempore tenentur parochi, parentes, domini sibi subditos docere.*
3 *Potest Episcopus supradictos obligare, vt suo muneri satisfaciant sub excommunicationis pœna.*
4 *Dari ne possit ignorantia inuincibilis illorum, quæ quis scire tenetur, proponitur triplex sententia.*
5 *Respondetur sub distinctione illorum, quæ sunt necessaria necessitate medij, rarò esse ignorantia inuincibilis: secus verò illorum, quæ sunt ex præcepto necessaria.*
6 *Satisfit argum num.* 4 *adducto.*
7 *Qualiter se debeat gerere Confessarius cum ignorante mysteria fidei.*

1 NOn defuerunt, qui dicant neminem obligari hæc discere, & credere vsque ad pubertatem, quia vsque ad illam ætatem nullus videtur perfecto rationis vsu vti: sic Man. 1. *tom. sum.* 2. *edit. c.* 88. *num.* 1. Ludou. Lopez 1. *cap. instruct. cap.* 41. *col* 1. *vers. veniale est.* Cæterum hæc sententia retinenda non est, sed affirmandum, cùm primùm rationis vsum assecutus fueris, te debere ea mysteria addiscere, quia si fidelis non es, teneris fidem suscipere: si autem fidem ante vsum rationis susceperis, teneris ad Deum te conuertere, & omnia tua in vltimum finem ordinare,

vt puncto seq. dicemus. Sed hæc fieri non possunt absque scientia mysteriorum fidei. Ergo illam procurare teneris. Item ex iure diuino teneris præcepta Decalogi seruare, & fidei mysteriis assentiri, cùm habes rationis vsum: siquidem Christus Dominus omni creaturæ mandauit Euangelium prædicari, neque prædicationem restrinxit ad adultos, & pubertatem attingentes. Ergo omnis creatura capax vsus rationis doctrinam Euangelij ex iure diuino tenetur suscipere. sic docent Nauarr. sum cap. 11. n. 22. Azor tom. 1. lib. 8. cap. 7. q. 2. Sanchez lib. 2. cap. 3. n. 12. de fide, disp. 13. sect. 5. n. 6. & disp. 15. n. 10. Coninch disp. 14. dub 10. n. 195. Huius obligationis omissio ex genere suo grauis est, & peccatum mortale inducit. sic Nauarr. cap. 11. n. 22. Tolet. lib. 4 sum. cap 2. n. 10. Suarez de fide disp. 15. sect. 1. n. 3. Sanchez lib. 2. in Decalog. cap. 3. n. 14. & alij plures ab eisdem relati. Ratio est manifesta, quia præceptum affirmatiuum exerceri non potest absque hac fide, quæ est res grauissima, ex præcepto graui habenda. Dixi ex notitia: est igitur hæc ex præcepto huius obligationis esse mortale; quia genere suo omissionem huius obligationis vel imperfecta deliberatione vel aliquando ex leui negligentia, vel imperfecta: siquidem veniale est, ex leuitate materiæ esse potest veniale: orationem Dominicam, est, nescire memoriter, Symbolum, articuli minoris momenti, imò ignorare substantiam vnius articuli, quia hæc leuis materia qualis videtur esse descensus ad inferos, quia hæc leuis materia reputatur, sicuti si ignorares te signo crucis munire. sic Sanchez cum alijs lib. 2. cap. 3. n. 14. Suarez de fide, disp. 15. sect. 1. num. 3.

2 Hinc infertur primò parochos, parentes, dominos, teneri parochianos, filios, & subditos de his rebus instruere: tum quia tenentur curare, vt supradicti obligationi ita strictè satisfaciant; tum quia ei satisfacere non possunt, nisi instruantur. Cum autem dico quemlibet fidelem, cum ad vsum rationis venerit, teneri hæc mysteria discere, & esse à proprio pastore instruendum, non est intelligendum, de puncto vsus rationis metaphysico, sed morali, quatenus occasio, & opportunitas sese offert, quæ in aliquibus maior, in aliis minor esse debet. sic Coninch disp. 14. dub. 10. n. 195. colligitur à simili ex Suarez de fide disp. 13. sect. 5. n. 6.

3 Secundò infertur posse Episcopos obligare sub pœna excommunicationis parentes, parochos, & dominos, vt sibi subditos de doctrina Christiana, cum ad vsum rationis peruenerint, rectè instruant; quia obligat ad id, ad quod iure diuino sunt obligati; & noua hac pœna & obligatione incitat, vt diligentes sint in sui muneris executione: quod certè iustissimum est. sic Man. 1. tom. summ. cap. 88. num. 3. Sanchez lib. 2. cap. 3. num. 15.

4 Sed inquires primò, an dari possit ignorantia inuincibilis horum mysteriorum, quæ quis scire tenetur tam inter fideles, quam infideles?

Prima sententia docet neminem habere ignorantiam inuincibilem eorum, quæ sunt ad salutem necessaria. sic Bonauent. in 3. distinct. 25. art. 1. quæst. 2. ad vlt. & q. 3. ad penult. Adrian. quodlib. 2. q. 1. siue argument. ad 2. Mouentur primò, quia lumine naturæ tenetur quis Deum colere, & consequenter inuestigare quo cultu tam interiori, quàm exteriori colendus sit. Ergo si iuxta hoc lumen naturæ inditum diligentiam fecit, si de dubio de fide illuminabitur, quia Deus neminem deserit facientem quod in se est. Ergo non potest esse in aliquo ignorantia inuincibilis.

Secunda sententia distinguit inter fideles, & infideles: & de infidelibus affirmat dari posse ignorantiam inuincibilem, eo quod nunquam fides eis proposita fuerit, neque ipsi habuerint occasionem inquirendi de illa: at de fidelibus inter fideles nutritis negat. sic Gabriel in 3. distinct. 25. art. 2. post 5. concl. Durand ibi q. 1. n. 9. Man. 1. tom summ cap. 88 n. 4. Mouentur, quia inter fideles hæc mysteria ita passim circumferuntur, & publicantur, cum celebratione festorum, tum prædicationibus, & exhortationibus, vt vix intelligi potest aliquis, cui dubium non suboriatur ea addiscendi.

Tertia sententia communior est, in vtrisque dari posse ignorantiam inuincibilem. Nauarr. cap. 11. n. 22. Azor tom. 1. lib 8. cap. 6. quæst. 7. & cap. 7. quæst. 3. & cap 8. quæst. vlt. Bannes 2. 2. quæst. 2. art. 8. dub. 2. Vasquez 1. 2. disp. 121. cap. 2. Sanchez lib. 2. cap. 3. n. 20. Coninch disp. 14. dub. 11. n. 225. Emanuel Saa verbo fides, n. 2. Ratio est, quia ignorantia inuincibilis obligationis addiscendi mysteria fidei tunc adest, cum nullam suspicionem, & dubitationem habet talis obligationis: at contingere sæpè potest tum inter infideles, tum inter fideles, vt quis careat tali suspicione, vel quia fidei mysteria ei non fuerunt proposita, vel casu quo proposita fuerunt, obligationem addiscendi non percepit. Ergo ea ignorare inuincibiliter poterit.

5 Pro resolutione huius difficultatis reuocanda est in memoriam distinctio illa suprà facta de his, quæ sunt necessariò cognoscenda necessitate medij, vel de his, quæ sunt tanquam cognoscenda necessitate præcepti. Affirmo namque raró contingere aliquem habere ignorantiam inuincibilem eorum, quæ necessaria sunt ad salutem necessitate medij. Nam cum hæc in cognitione Dei potentis remittere peccata, & gratiam, gloriámque concedere consistat, rarus esse potest, cuius mentem hæc notitia saltem sub dubio non imbuerit. ... gere posse; quia sentio casum non esse imp... namque quis ita barbarus, & aggrestis esse ... nutritus, vt solius Dei notitiam habeat, carea... lius, quatenus author est supernaturalium do... titiam diximus esse necessariam necessitate ... & cuius carentia illi immediatè non impute... illi offert ratio dubitandi, ac suspicandi ... inquireret.

Dices, si ex cognitione illa naturali Dei omni... cus ille aliquali gratia Dei adiutos rectè oper... lum illuminaret, & notitiam fidei, & mediorum ad salutem communicaret. Ergo ignorantia ... in illo.

Respondeo esse culpabilem in causa, non in ... non ita viuit, vt mereatur à Deo illuminari; in ... lis non est, quia non se illi obtulit eius bonam ... esse ad illam ignorantiam depellendam, obl... illam depellere.

Verùm si de notitia illorum, quæ ex præcept... netur, loquamur, non solum raró, sed frequent... ri etiam inter fideles ignorantiam inuincibilem: res relati pro tertia sententia, specialiter Azor ... Vasquez illa disp. 121. cap. 2. Sanchez lib. 2. cap... Coninch disp. 14. dub. 11. n. 221. sed præcipuè n. 225 de fide, disp. 15. sect 1. n. 10. Ratio desumitur e... qua cognoscimus plures ita rudes, & aggrestes ... pius moniti sint de obligatione hæc discendi, v... pium, & dato quòd perceperint, mediocri dilig... sunt, neque in illorum mentem venit maiorem esse ... Adde plurimos neque de hac obligatione mora i... esse, neque dubium, aut scrupulum habuisse. Itera... scens obligationem addiscendi caret Doctore, qui d... tem habet Doctorem, non percipit propter eius in... quæ percipienda sunt. Ex quibus fit ignorantia in... borare. Neque enim (vt bene dicit Emanuel Saa n. 2) credendum est de diuina bonitate perire in Chr... stianorum alioqui bonorum multitudinem, qui d... etiam Trinitatis, & Incarnationis vix quidquam re... imò peruersè sentiunt, si interroges. potius credi... demnandos istorum pastores ob negligentiam doc...

6 Ex his patet solutio argumentorum, quæ pro ... sententiis sunt facta. Ad rationem primæ sententiæ ... inquam, lumine naturæ cognosci Deum esse colen... tamen cum hac cognitione stare non posse ignora... uincibilem Trinitatis, & Incarnationis, aliorumque ... rum fidei tum quia non colit Deum iuxta lumen à n... ditum, & dato, quod illum colat, solum infertur illumi... esse à Deo de mysteriorum cognitione ad salutem n... necessitate medij, non præcepti. Quia propter ca... cognitionis debitæ ex præcepto, æternam salutem non ... Ad rationem secundæ sententiæ dico passim in Ecclesi... ria fidei circumferri, sed sunt plures ita rudes, & barba... ea non attendant, neque dubium illis veniat talis oblig... & concesso quod obligationem perceperint, non habe... ctorem, qui doceat, vel capaces non sunt addiscendi. Arg... ta tertiæ sententiæ nostram conclusionem probant.

7 Secundò inquires, quomodo se debeat habere Co... rius cum ignorante mysteria fidei.

Respondeo quoties sufficienti fundamento præsumit ... tentem hac ignorantia laborare, debet illum interrogare non tortus. Azor tom. 1. l. 8. cap. 8. q. vlt. Sanchez lib. 2. n. 21. Coninch disp. 14. dub. 11. n. 231. Interrogatio aut... rectè fit primò, vt cognoscat, an ignorantia fuerit culpab... necessariò confitenda. Nam si ita est, vt communiter con... debet pœnitentem monere, vt se de illa accuset, & dolea... & clauibus Ecclesiæ subiiciat. Secundò fit interrogatio... media interrogatione de mysteriis instruatur: & quidem ... re instrui ante confessionem mysteriis necessariò neces... medij cognoscendis, nemini est dubium: nam sine illorum ... gnitione prima salus haberi non potest, horum tamen ... vel nullus est ignorans. De mysteriis autem necessitate ... cepti cognoscendis conuenientissimum est, vt pœnitens ... confessionem instruatur saltem rudi Minerua, quia raro ... quo cum si breue tempus insumatur, sufficientem illor... notitiam assequi non possit. Tota enim difficultas est in ... gnitione mysterij Trinitatis, & Incarnationis, & Eucharist... nam iis cognitis reliqua per se patent, vt expendit Sanc... lib. 2. in Decalog. cap. 3. num. 22. nullus enim inter fideles nu... tus ita barbarus est, qui non cognoscat Ecclesiam Cat... licam: id est, se cum aliis fidelibus eamdem fidem profi... & cum illa saluari, & non in fide gentium, & Mahometa... Quod videtur sufficiens, etiamsi non cognoscat sub vno cap... te militari. Item nullus est qui non cognoscat Sanctorum communionem, secundùm quod à rudibus cognosci debet, c... gnoscunt enim omnes fideles aliorum preces sibi prodesse, quidem orationibus aliorum se commendatos habent. Remi... sionem peccatorum quis ignorat? cum nullus ad confessione...

secrd:

accedat, nisi pro illa impetranda. Carnis resurrectionem, & vitam æternam omnes norunt; quia nihil est ita repetitum, ac esse aliam vitam. Idem est dicendum de præceptis Decalogi, & Ecclesiæ, eorum, inquam, esse, qui horum ignorantia laboret. Quocirca si pœnitens sufficienter mysterio Trinitatis, & Incarnationis, & Eucharistiæ instruatur, videtur instructus de notitia requisita. Horum autem mysteriorum notitia facillimè communicari potest: quis enim est ita barbarus, vt si aliquantulum cum illo labores, docens esse vnum Deum in tribus personis, Patre, & Filio, & Spiritu sancto, & Filium esse hominem factum, passum, mortuum; sepultum, resurrexisse, & ad iudicium venturum, daturúmque iustis præmium, & peccatoribus supplicium, adstaréque realiter in venerabili sacramento, non percipiat? Quapropter conuenientissimum est neminem relinquere ignarum. An autem obligatio sit in Confessario instruendi pœnitentem de his mysteriis, antequam illum à peccato absoluat, non omnes conueniunt. Bannes 2. 2. *quæst.* 1. *art.* 8. *dub.* 2. Petrus de Ledesma 2. *tom. summ. tract.* 1. *cap.* 3. *post* 7. *concl.* Man. 1 *tom. summ. cap.* 88. *fine*, & alij docent non esse absoluendum, sed instruendum à Confessario, vel remittendum, vt prius discat. Cæterum longè probabilius existimo posse Confessarium absoluere pœnitentem à peccatis, quin de mysteriis supradictis instruat, modò pœnitens habeat firmum propositum ea addiscendi. Ratio est, quia nullibi constat esse præceptum addiscendi ea mysteria ante absolutionem, neque credendum est obligationem esse ita strictam, vt non possit aliquo tempore differri. Quod efficacius procedit, cum pœnitens ignorantia inuincibili vsque tunc laborauit: quando autem ignorantia culpabilis fuit, maiori circumspectione opus est, & examinandum est diligenter propositum addiscendi, an firmum sit, quod si tale esse constiterit, absolui poterit: sic Azor *lib.* 8. *cap.* 8. *quæst. vlt.* Sanchez *lib.* 2. *cap.* 3. *num.* 21. & 23. Coninch *disp.* 14. *dub.* 11. *circa finem.* Ioann. Sanchez *in select. disput.* 9. *n.* 18. Secus verò dicendum est ante Baptismi susceptionem; quia sub graui culpa nemini adulto dandus est, quin prius sufficienter de mysteriis nostræ fidei, tam de his quæ debet credere, quam operari, instruatur; quia cum ex Baptismo ad illa omnia credenda, & exequenda obligetur, non est conueniens ignoranti hanc obligationem imponi: & ita tradit Valent. 4. *tom. disp.* 4. *quæst.* 3. *punct.* 3. *ad finem* Sotus 4. *distinct.* 6. *q.* 2. *art.* 1. *ad finem corp.* Suarez *tom.* 3. *in* 3 *part. q.* 71. *art.* 2. *in princ. comment.* Nauarr. *cap* 24 *n.* 15. Sanchez *lib.* 2. *in Decalog. cap.* 3. *n.* 24. Excipiunt tamen supradicti Doctores periculum mortis, in quo dandus est baptismus petenti pro qualitate temporis instructione, inquam, tanto bono priuetur, & periculum subeat salutis æternæ.

PVNCTVM. XII.

Quo tempore obligatus sis fidei actum exercere.

1 *Duplex est obligatio: alia directa, alia indirecta.*
2 *Obligatio indirecta pluribus euenientibus est.*
3 *Obligatio directa aliquando adest, sed quo tempore sit non satis constat.*
4 *Tempus huius obligationis pro infidelibus est: cum fides illis sufficienter proponitur.*
5 *Pro fidelibus, cum rationis vsum attingunt, illisque sufficienter mysteria proponuntur.*
6 *Præter supradictum tempus rarò, vel nunquam est obligatio directa exercendi actum fidei.*
7 *Nullus infidelis tenetur præbere dubium cuilibet prædicanti.*
8 *Neque tenetur ei assensum præbere, quousque probet fidem, quam prædicat esse euidenter credibilem.*
9 *Quilibet infidelis, Maurus, & hæreticus, cui dubium est, an securè procedat, tenetur inuestigare veritatem, alioquin culpæ reus est.*
10 *Non omnibus infidelibus æqualis propositio fidei sufficit ad credendum.*
11 *Mysteria fidei si proponantur infideli, vt magis credibilia, tametsi non euidenter credibilia, tenetur eis assentiri secundùm Bannes, & Ledesm.*
12 *Superiorem doctrinam amplectitur Sanchez pro articulo mortis, secus extra illum.*
13 *Probabilius censeo nullo tempore te obligatum esse fidem ex illa propositione amplecti.*
14 *Satisfit argum. oppositis.*
15 *Quæ propositio sufficiat fidelibus ad credendum.*
16 *An amittat fidem, si Idolum adoret, vel hæreses proferat.*

1 PRæsupponendum est sermonem esse posse de obligatione directa, & per se exercendi actum fidei, & de obligatione indirecta, & per accidens. Obligationem directam, & per se voco, quæ ex ipsamet fide oritur: obligationem indirectam, & per accidens, quæ aliunde, scilicet ex alia virtute ortum habet. Exemplis declaro. Obligatus es de peccatis conteri, per accidens tunc obligatis fidei actum habere, quia absque illo, non potest esse contritio, prout oportet, vt iustificationis gratia conferatur. Econtra verò interrogatus de fide coram tyranno, directè fidei exercenda est.

2 Esse autem obligationem indirectam eliciendi actum fidei, constat apud omnes. Primò in supradicto casu, cum obligatis conteri de peccatis, quia non potes contritionem habere, quin credas Deum tibi posse peccata remittere: & ideo Trident. *sess.* 6. *cap.* 6. actum fidei inter dispositiones ad gratiam enumerauit. Secundò quoties obligatus es, spei, & charitatis actus exercere; non enim sine actu fidei haberi possunt. Vnde quia in articulo mortis secundùm receptā sententiam ij actus à quolibet fideli exercendi sunt, simul etiam exercenda est fides. Tertiò quoties obligatus es aliquod sacramentum recipere, quia tunc consequenter obligatis credere illius virtutem, & efficaciam: quod procedit efficacius in susceptione venerabilis Eucharistiæ sacramenti, nequit enim debitè suscipi, quin credas ibi Christum Dominum adesse præsentem. Quartò cum vrget grauis aliqua tentatio aduersus castitatem, patientiam, iustitiam, cui necessum sit actu fidei resistere, iuxta illud 1. *Petri* 5. cui resistite fortes in fide. Quintò, si præceptū orandi habeas, quia id non videtur exerceri debitè posse absque fide, qua credas Deum posse postulata concedere. Sextò, addunt aliquis quoties ab Ecclesia mysterium aliquod celebratur, quia videtur tunc obligatus illud credere. Item quoties habes præceptum audiendi Missam, quia tunc credere debes sacrificium, quod in illa offertur. Cæterùm ex præcepto obseruandi festum, & audiendi Missam, non videris obligatus fidei actum exercere: quia absque illo potes vacare ob operibus seruilibus, & Missæ sacrificio adesse, debita attentione, & intentione colendi Deum. Fateor tamen finem illius præcepti esse fidei professionem; sed quia hæc fidei professio interna non est præcepta: ideo ad illam exercendam non obligans. sic Suarez *de fide. disp.* 13. *sect.* 5. *num* 23. & 5. Aduerte quoties indirectè ad fidem exercendam obligatis, si eius exercitium omittas, non peccaturum aduersus fidem, sed aduersus illam virtutem, ad quam exercendam ex præcepto directo tenebaris. Vnde in confessione satisfacis, si eius omissionem manifestes. sic Suarez *num.* 5. Sanchez *lib.* 2. *in Decalog. cap.* 1. *num.* 3. *in medio, & circa finem.*

3 De obligatione directa exercendi fidem maior est dubitatio pro quo tempore sit? Nam adesse aliquando hanc obligationem ex iure diuino in comperto est apud omnes, eo quod sit fides cæterarum virtutum fundamentum. Vnde si de aliqua virtute exercenda præceptum sit, maximè de fide debet esse. Item fide subditur noster intellectus Deo, éstque prima hominis ad Deum subiectio: vt dixit D. Thom. 2. 2. *q.* 16. *art.* 1. debet ergo reliquis præceptis hæc subiectio præmitti.

4 Tempus ergo huius obligationis communiter Doctores assignant pro infidelibus, cum illis fides sufficienter proponitur. Sic Suarez *disp.* 13. *de fide, sect.* 5. *n.* 6. Azor *tom.* 1. *lib.* 8. *cap.* 17. *q.* 8. Sanchez *lib* 2. *cap* 1. *num.* 3. Valent. *tom.* 3. *disp* 1. *quæst.* 2. *punct.* 5. Coninch *disp.* 14. *dub* 10. *à num.* 205. Ratio est manifesta; quia infidelis fidem tenetur admittere, cum ei sufficienter proponitur. Ergo tenetur fidem exercere. Item si infidelis fidem sibi sufficienter propositam possit absque peccato respuere, nulla illi esset obligatio se conuertendi, & consequenter neque procurandi suam salutem: quod est absurdum. Aduertit tamen Sanchez *illo n* 3. *circa princip.* hanc obligationem non esse accipiendam pro metaphysico instanti, in quo fides sufficienter proposita est, sed morali; ita vt in re tanti momenti, ne nimium arbitrio prudentis deferatur. Et confirmari potest à simili ex præcepto Baptismi, quem non tenetur quis suscipere statim ac sibi suscipiendus sufficienter proponitur, sed potest absque peccato aliquantulum differre: neque illa dilatio censetur Baptismi contemptus. Ergo. Similiter esse potest in fidei assensu. Cæterum credo hanc obligationem esse pro instanti metaphysico, quo infideli fides sufficienter proponitur. sic Coninch *disp.* 14. *dub.* 10. *n.* 25. & *seqq.* & videtur esse Bannes 2. 2. *quæst.* 10. *art.* 1. *dub.* 3 *conclus.* 5. Nam si tunc respuit fidem, vel de illa aliquo modo dubitat, peccatum infidelitatis committit, vt de se constat. Suspendere autem assensum, & se negatiuè habere, vix fieri potest, moraliter loquendo: quia nulla excogitari potest ratio assensum suspendendi pro aliquo tempore, cum nulla de veritate credibilium sit dubitatio, & Deus auxilium supernaturale ad eliciendum actum concedat. Neque est simile de Baptismo, cuius dilatio ex multis causis honestari potest, quæ tamen esse non possunt in actu fidei interno. Adde, cum nulla adest honesta causa differendi Baptismum, peccare infidelem differendo.

5 Tempus autem fidelibus assignatum, vt fidei actum exerceant, est cum ad vsum rationis attingunt, & illis mysteria fidei ex obligatione credenda proponuntur, sic Suarez, Sanchez, Azor, Valent. Coninch *suprà* Ratio esse potest, quia si aliquo tempore hæc credere fidelis obligatur, maximè cum incipit ratione vti: est enim summè decens, vt initiū rationis à subiectione fidei incipiat. Quod optimè confirmari potest ex sententia illa D. Thom. 1. 2. *quæst.* 89. *art.* 6. affirmantis puerum statim cum ad vsum rationis peruenit, esse obligatum omnia sua in

Deum tanquam in authorem naturæ referre. Ergo etiam erit obligatus puer baptizatus omnia sua in Deum tanquam in finem supernaturalem referre: siquidem per fidem in Baptismo susceptam ad illum finem ordinatur. Notandum tamen est cum Sanchez *lib.2.in Decalog.cap.1.n.3.* & Coninch *disp.14. dub.10. num.213.* huiusmodi pueros, & in infantia baptizatos, & inter fideles nutritos excusari aliquo tempore ab hac obligatione; quia neque illis hæc mysteria credenda, tanquam reuelata proponuntur: neque ipsi obligationem assentiendi illis ex fide diuina percipiunt.

6 Præter supradictum tempus tardò, vel nunquam est obligatio directa exercendi actum fidei, sufficienter enim videris illius obligationi satisfacere, cùm actus aliarum virtutum, spei, charitatis, & religionis exerces, quos debitè absque fide exercere non potes. sic Suarez *disp.13. de fide, sect.5 .n.6.* Solum de tempore, quo de fide grauiter tentaris, videris obligatus fidei actum exercere, ne tentationi succumbas, iuxta illud 1.Petr. 5. *cui resistite fortes in fide.* sic Suarez *supra.* Sanchez *lib.2.cap.1.num.3.* Valent.2.2.*disp.1.quæst.2.punct.5.* Azor *tom.1. lib.8.instit.moral.cap.7.quæst.6* Verum non semper hic modus resistendi internis tentationibus necessarius est, quia sæpe tentationem depellere potes, & fortè facilius, si cogitationem aliò diuertas. Coninch *disput.14.de fide,dub.10.num.214.* imò vt tentationes cessent, & imaginatio quiescat, potest aliquando esse conuenientius, nullum actum positiuum fidei in illa tentatione exercere, ne scilicet imaginatio magis turbetur, & vehementiori tentatione vrgearis: quod præcipuè est aduertendum pro scrupulosis, qui nisi actum positiuum fidei eliciant, sibi persuadent de fide dubitare, & tentationi consentire, ij enim aptiùs resisterent, si imaginationes illas falsas contemnerent, & cogitationem, vt dixi, aliò diuertant.

Locutus sum de resistentia tentationibus fidei internis. Nam si grauiter ab aliquo tyranno de fide tenteris, credo te obligatum esse fidei actum exercere; quia hic modus resistendi debet necessariò esse externa fidei professione: at hanc firmiter posse profiteri exterius, sine actu interiori, quo credamus fidem illam esse veram, non percipio. Item aliquo medio te debes munire in tam graui conflictu, ne pereas. Quod ergo medium aduersus fidei impugnationem esse potest, quàm ipsa fides? Est ergo in illa occasione exercenda, & ita tradit Suarez, Sanchez, Valent. Coninch, Azor *locis allegatis.*

7 Sed inquires, quando fides reputanda, est, sufficienter tibi proposita, vt tenearis illius actum exercere? Interrogatio esse potest tam de infideli, quàm de fideli, in infantia baptizato.

Et primò suppono nullum infidelem esse obligatum præbere auditum cuilibet prædicatori Christiano volenti de fide instruere, & à sua religione diuertere; quia solum ob eius dictum non tenetur credere esse veræ religionis prædicatorem, aliàs deberet credere Iudæo, & hæretico de sua falsa religione prædicare volenti. sic Bannes 2.2. *quæst.10 art. 1.dub.1. concl. 1.* Sanchez *lib 2.in Decalog. cap.1.num.4.* Petrus de Ledesm *2.tom summ.tract.1.cap.3.concl.3.* Neque obstat Principem Christianum sæpè intulisse bellum barbaris, quia prædicatorem fidei pellebant. Ergo signum est obligatos esse illum audire. Non, inquam, obstat, nam, vt bene respondet Bannes *suprà*, nulli Principi licet barbaris bellum inferre, vt quemlibet Euangelij prædicatorem audiant, quia ad audiendum Euangelium, antequam videant signa, & rationes, quibus in sua secta reddantur dubij obligati non sunt: potest tamen Princeps Christianus bellum barbaris inferre, ne prædicatorem vexent, & ne alios audire volentes impediant; quia ad hæc facienda nullum ius habent.

8 Secundò suppono: quamuis infideles audiant prædicatorem veræ religionis, non tenentur statim illi assentire, quousque ex rationibus, ex signis, ex honestate vitæ, & aliis testimoniis probet fidem, quam prædicat, esse euidenter credibilem. sic ferè omnes Doctores, Sanchez *lib.2.cap.1.n.4.* Bannes *illo dub.3.concl.2.* Vasquez 1.2.*disp.110.cap.5.init.* Azor *tom.1.lib.8.cap.7.q.6.* Tolet *lib.4. summ.cap 2.num.5.* Salas 1.2.*tom 2.tract 13.disput.8 sect.4.num.31.* Ioan Sanchez *in select.disput.19.num.3.* Curiel.1.2.*quæst 75.art 2. dub.3.* Lorca 1.2. *tom.2.disput.30.* Ratio est, quia quousque prædicator probet euidenter rem esse dignam creditu, temerarè procedis, si religionem susceptam deseris; exponis enim te manifesto periculo errandi, & loco prædicatoris veri falso, & hæretico assentieris. Quapropter D. Thomas 2.2. *quæst.1. art.4.ad 2.* requirit ante fidem videre ea, quæ credenda sunt, non quidem in se, sed quoad dignam eorum credibilitatem.

9 Tertiò suppono infidelem Turcam, hæreticum, cui nostra fides vt credenda proponitur, etiamsi de facto non proponatur euidenter credibilis; quia satis eius intellectus nec de veritate nostræ fidei, nec de falsitate suæ sectæ conuincitur, teneri nihilominus veritatem indagare, quod si non fecerit, culpæ imputabitur, quia in re tanti momenti, qualis est æterna salus, eo ipso, quòd dubium occurrat, vt securè procedat, debebat vincere. sic notauit Suarez *disp.17. sect.1.num.9.* & Coninch. *disp.14.de fide, dub.10.num.213.* & *dub.11.n.230.* asserit omnes Turcas, Iudæos, ac hæreticos prudentiores laborare iam ignorantia vincibili... lus est, cui sufficiens ratio de sua religione occurrerit.

Sed inquires, quam diligentiam debet ... ritatem indagandam, vt illa facta excusetur...

Respondeo satisfacere, si quærat peritum, ... quia non videtur esse alia via hominibus ... inuestigandi; si autem inuenire non possit, ... Deo preces fundere, vt viam veritatis dem... catis abstinere, ne impedimento sint illumin... sic Suarez de fide, *disput.17.sect.1 num.10.*

10 Quartò noto non omnibus infidelibus ... propositionem sufficere, vt fides euidenter c... tur: sic ex Caietan. 2.2.*quæst.1. art.4. vers.* ... Sanchez *lib.2.in Decalog. cap.1. num.6.* Ratio ... eædem rationes facilius vnius intellectum, quà... uincunt. lis positis.

11 Difficultas est, an si tibi infideli propo... ria fidei, non vt euidenter credibilia, sed vt m... quàm tuæ sectæ mysteria, tenearis relinquere ... & fidei mysteriis assentiri? Bannes 2.2.*quæst.1 ... conclus.3.& 4.* Ledesm.*2.tom.summ.tract.1.cap.5* ... affirmant. Quia in medio necessario ad salute... viam debes amplecti, ne te periculo errandi e... quia esto cuilibet liceat sequi opinionem probab... probabiliori; hoc tamen non est intelligendum ... probabili facti, sed iuris, vt contingit, cùm a... nem vides, quem probabiliter existimas fera... enim æquè probabile sit hominem esse, & fera... est probabile te posse ad illum sagittam immitte... probabilitas est facti, non iuris: sic in supradict... probabilius est fidem tibi propositam esse melio... bile non est te posse tuæ sectæ adhærere, & fide...

12 Thomas Sanchez *lib.2.in Decalog cap.1.n...* guit de articulo mortis, & extra illum, & dicit ... sententiam Bannes veram esse in articulo mortis ... extra illum. Mouetur, quia in articulo mortis de... dere tuæ saluti meliori, & securiori via, qua possis ... superest tempus rem diligentius examinandi, nequ... si fortè contingat, emendandi. Extra articulum ... videris teneri fidei probabiliter propositæ assentiri, ... tempus amplius rem examinandi.

13 Mihi autem dicendum videtur probabilius ... vnquam tempore te obligatum esse amplecti fidem ... tam intra terminos tantum probabiles; sed necessa... proponi, tanquam vt euidenter credibilem, vt tene... amplecti. Et quidem hoc esse necessarium extra ... mortis, docuit Sanchez *supr.* & videtur tenere Va... Victor. Azor ab eo relati. Ratio est, quia fides prop... lùm sub probabilitate, quòd sit credibilis, non infer... gatum esse credere, sed solùm te posse credere; ... obligationem inducendam, necessarium erat, vt eog... fidem ita esse dignam creditu, vt nulla ratione co... error dignus creditu inueniatur, quia dum contrari... dignus creditu inuenitur, non teneris illum deserer... nec fidei assentiri. Debes ergo, vt tenearis fidem a... conuinci de falsitate tui erroris, & de veritate fidei am... dæ. Et confirmo. Si fideli ex ignorantia proponeretur ... aliqua, vt magis probabiliter credibilis, quis diceret ... fidem deserere, & illi assentiri? Ergo neque etiam i... tenetur fidei veræ sub eadem probabilitate propositæ a...

Hæ rationes, meo iudicio, æqualiter probant de a... mortis, ac de reliquo tempore, ideóque nullus ex Do... bus citatis, præter Sanchez hanc distinctionem fecit, ... neratim affirmant non teneri infidelem fidei myster... sentiri, quousque de eorum credibilitate conuincatur. ... super probari potest, quia obligatio colendi Deum fide ... æqualiter obligat tam in vita, quàm in morte. Ergo si ... non offenditur in vita per repulsam factam ab infideli d... sibi tantùm probabiliter proposita, neque in morte offend... & ita docuit Ioann. Sanchez in *select.disp.19.à num.4.*

14 Neque obstant argumenta contraria. Non enim te... securiorem, seu probabiliorem viam sequi in necessari... salutem, sufficit, si securam, & probabilem sequaris, ... etiam in illa, quæ tibi videtur probabilior, & securior, ... rest error contingere. Confirmatio non vrget. Fateor ex ... babilitate facti, non sequi sæpè probabilitatem iuris, q... do scilicet probabilitas iuris, in probabilitate facti non f... datur: sicuti non fundatur in casu allegato in argumen... At quando probabilitatis iuris in probabilitate facti fun... tur: tunc, inquam, ex probabilitate facti probabilitas i... infertur. Exemplo rem illustro. Est mihi probabile, palliu... quod possideo, esse meum: probabilius tamen iudico e... tuum, non teneor tibi relinquere, sed possum securè possi... re. Sic in præsenti est probabile infideli veram religionem l... bere, licèt probabilius sit oppositum: non videtur obliga... dus errorem deserere. Quòd verò in articulo mortis non su... petat tempus amplius rem examinandi, hoc non efficit, quo...

secura.

securam viam teneatur deserere, & securiorem amplecti, sed solum quòd pro opportunitate temporis tem diligentius examinet.

15 Hucusque de infidelibus. Quid ergo de fidelibus dicendum? si inter Catholicos nutriti sint, constat ex dictis, teneri credere, cùm illis mysteria fidei proponuntur taliter, quòd non habeant iustam rationem dubitandi vera illis proponi: si autem inter hæreticos sint nutriti, debent illis mysteria fidei ita proponi, ac si infideles essent; aliàs non tenebuntur assentiri: temerè enim, & imprudenter procederent, si cuilibet prædicanti assensum præberent. Quocirca ij neque hæretici sunt neque tanquam hæretici sunt puniendi, quousque constet, & probetur illis fuisse mysteria nostræ fidei sufficienter proposita, & nihilominus repulisse: sic docent Castro *de iusta hæretic. punit. cap. 8. dub. 2.* Simanc. *de Catholic. instit. tit. 31. num. 7.* Arag. *2. 2. quæst. 11. art. 2. dub. vlt.* Sanchez illos referens *lib. 2. in Decal. cap. 1. num. 8.*

16 An verò hic infans nutritus inter infideles, vel hæreticos, si post vsum rationis adoret idola, & hæreses contra ius naturæ proferat, peccet contra fidem, & illam amittat? Pars affirmans videtur probanda. Nam ad amittendam fidem non requiritur cognitio illius: si enim quis inuincibiliter ignoraret se baptizatum esse & voluntariè erroribus fidei contrariis assentiretur, fidem amitteret; quia ille assensus verè est contra fidem, & peccaminosus. Ergo si fidelis baptizatus crederet culpabiliter fornicationem esse licitam, & idola esse adoranda, errorem haberet aduersus fidem, & culpabilem. Ergo destruit fidem. sic Bannes *2. 2. quæst. 10. art. 5. vers. sed quid dicendum.* Petr. de Ledesm. *2. tom. summ. tract. 1. cap. 5. post 10 conclus. difficult. 2.* Nihilominus probabilius est talem fidelem sic peccantem non amisisse fidem, quia ignorat illam inuincibiliter, imò dato eius ignorantiam, & inaduertentiam culpabilem esse: at non quælibet ignorantia, & inaduertentia culpabilis excludit fidem, sed requiritur pertinacia, & ita tradit Sanchez *suprà.* Suarez cum communi sententia *de fide disp. 15. sect. 2. num. 3.*

PUNCTUM XIII.

An sit præceptum de externa fidei confessione & quando obliget.

1 *Duplex est præceptum de externa fidei confessione. Alterum positiuum, alterum negatiuum.*
2 *Præceptum negatiuum semper obligat.*
3 *Distinguitur duplex negatio, directa, & indirecta.*
4 *Sæpè nomen Christiani, clerici, religiosi, non pro fide sed pro natione, & professione vsurpatur.*
5 *Præceptum affirmatiuum fidei aliquando obligat.*
6 *Si es infidelis, cum tibi fides sufficienter proponitur.*
7 *Item obligat, si alii confessio est necessaria ad defensionem fidei.*
8 *Item si necessarium est, vt aliqui in fidei confessione perseuerent.*
9 *Extra supradictos casus, non apparet quando obliget confessionis fidei præceptum positiuum.*

1 Circa externam fidei confessionem, duplex est fidei præceptum, ex omnium Catholicorum sententia, cum D. Thom. *2. 2. quæst. 3. art. 1.* alterum affirmatiuum, alterum negatiuum. negatiuum semper obligat ad non negandam fidem, affirmatiuum ad illam confitendam. Et quidem pertinere hos actus ad fidem, constat: nam fides non solum postulat diuinæ veritati assentiri, sed etiam talem assensum aliquando manifestare, iuxta illud Pauli 2. ad Corinth. 4. *Habentes eundem spiritum fidei credimus, propter quod & loquimur.*

2 Difficultas est, quo tempore hæc præcepta obligent? Et quidem præceptum negatiuum non negandi fidem exterius, semper obligat, non solum quando cum interiori negatione coniungitur: tunc enim clarum est, quia est apostasia, & defectio fidei, sed etiam si solum verbis, vel signis externis negetur, animo autem fides retineatur. Conclusio est certa de fide, ex illo Matth 10. *Qui negauerit me coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo.* Sed qui exterius fidem negat, etiamsi animo retineat, verè negat Deum coram hominibus. Ergo dignus est, vt negetur à Christo coram Patre. Quod adeò verum est, vt nemini liceat talis negatio ob vllam causam, etiam ob vitandam mortem, & grauissima tormenta, quia illa negatio est intrinsecè mala, quia est quoddam mendacium derogans diuinum honorem, & religioni Christianæ summè contumeliosum. Qui enim negat fidem, dicit summam & infallibilem veritatem falli, quod à mendacio derogante diuinum honorem excusari non potest.

3 Dupliciter contingit hæc negatio fidei. Primò directè, vt si fidem absolutè neges, vel si neges aliquem eius articulum, vel eius certitudinem, & necessitatem. Secundò indirectè, si neges te esse Christianum, Catholicum, aut Papistam, quia virtute negas Christum, eiusque Catholicam religionem. Apostolus enim Petrus solum negauit se nosse Christum, eiusque discipulum esse: & quia in tali negatione Christum negabat, grauis peccati reus fuit. Idem est si diceres te esse Turcam, Iudæum, Ethnicum, Lutheranum, non enim cum his actis compati potest Christiana religio: ac proinde qui eas sectas diceret se profiteri, consequenter diceret se à Christiana religione alienum esse: sic omnes Doctores, vt potest videri in statim referendis.

4 Verùm aliquando nomen Christiani non religioni, sed nationi accommodatur: vt contingit in bello inter infideles, qui si interrogent, an sis Christianus, negare potes, cùm adsit aliqua grauis causa negandi, restrictione tamen in mente retenta: quia tunc non negas fidem Christianam, si quidem de illius professione non rogaris, sed solum negas te esse talis nationis, cuius incolæ reputati sunt hostes, & inimici: sic docent Azor *tom. 1 instit. moral. lib. 8. cap. 27. quæst. 1. art. 2.* Bannes *2. 2. quæst. 3. art. 2. dub. 1. conclus. 4.* Sanchez *lib. 2. Decal. c. 4. num. 8.* Coninch *disp. 15. dub. 2. num. 10.* Suarez *disp. 15. sect. 1. num. 10.* Idem est, si interrogeris, an sis clericus, religiosus, vel aliud officium, aut munus Christianæ religionis feceris, scilicet audire Missam, interesse diuinis, negare potes cum restrictione mentis, quia hoc non est negare fidem, sed negare aliquod munus fidei, quod absque peccato negari potest, si causa subsit legitima vtendi restrictione mentali. sic Suarez *num. 11.* Coninch *num. 11.* Sanchez *num 10.* Azor *q. 2.* Adde hoc verum esse, etiam si interrogans intenderit interrogatione facta explorare tuam fidem: non enim illi tu eam negas, negando munus illius, siquidem absque illo fidem habere potes. sic Azor, & Sanchez *suprà.*

5 De præcepto autem affirmatiuo confessionis fidei constat apud omnes aliquando obligare, ex illo ad Rom. 10. *Corde creditur ad iustitiam: ore autem confessio fit ad salutem*, id est; ad salutem consequendam, vel ad salutem æternam obtinendam: & tradit D. Thom. communiter receptus *2. 2. quæst. 3. art. 2.* Valent. *disp. 1. quæst. 3. p. 2.* Suarez *disp. 15. sect. 2. in princ.* Azor *lib. 8. cap. 7. in princ.* Coninch *disp. 15. dub. 2. num. 6. conclus. 2.* Rationem reddunt supradicti cum D. Thom. quia tunc exercitium alicuius virtutis est in præcepto, quando grauiter necessarium est ad charitatem Dei, vel proximi seruandam, est enim charitas finis legis, omnisque lex in charitate solidatur. Ergo quæ necessaria fuerint ad charitatem, ex lege, & præcepto necessaria erunt: atqui sæpè confessio externa fidei ad hunc finem necessaria est. Ergo. Minorem probo: discurrendo per casus, in quibus confessio ad charitatem Dei, vel proximi conseruandam videtur necessaria: & hinc constabit, quo tempore hoc præceptum confessionis obliget, & quoties honor diuinus, & bonum proximi grauiter periclitatur, nisi fidem fatearis, clarum est ad charitatem Dei, vel proximi tunc confessionem fidei necessariam esse. Quando autem hoc contingat non est facile explicatu.

6 Primò ergo contingit manifestationem fidei ad honorem Dei esse necessariam, si tibi infideli, & extra Ecclesiam posito mysteria fidei sufficienter proponantur; quia tunc teneris & illis assentiri, & Baptismum suscipere, & Ecclesiæ vniri; quod si renuas, honorem diuinum grauiter lædis. sic Coninch *disput. 15. dub 4. num 78.* Suarez *de fide, disput. 14. sect. 2. num. 7.* Si autem in infantia baptizatus fuisti, quia per Baptismum, qui est sacramentum fidei, iuxta Trident *sess. 6. cap. 7.* non potes fidem susceptam manifestare, debes aliquibus aliis signis fidem internam ostendere; debes enim ostendere te esse Catholicum, & fidelem. Verùm huius obligationis tempus determinatum signari non potest, & sufficienter huic obligationi fit satis, exercendo actus præceptos aliarum virtutum. v. g. audiendo Missam, recipiendo sacramenta, & alia opera exercendo, quæ signum sunt catholicæ religionis; his enim signis sufficienter fides interna manifestatur. Neque videtur propter eius præcisam manifestationem, esse obligationem suscipiendi aliquod speciale signum. sic Suarez *illo n. 7.*

7 Secundò est necessaria confessio fidei ad honorem Dei, si propter eius defectum religio Christiana falsa ab aliquibus existimari possit, aut eius author falsum dixisse; ita D. Thomas communiter receptus *2. 2. quæst. 3. art. 2.* Suarez *disput. 14. sect 2. num. 7* Coninch *disput. 15. dub. 5. num. 84.* Valent. *disp. 1. quæst. 3. punct. 2. circa primum dubium.*

Tertiò si videas fidem irridere, & absque tuo graui incommodo possis irridentes compescere, vel fidem laudare, teneris id præstare; quia tunc laudatione videtur ipsi facta diminui, & quasi compensari. Sanchez *lib. 2. cap. 4. num. 5.* & Coninch *disput. 15. dub. 4. num. 80.* Quòd si timeres irrisores ex tua laudatione magis irritandos fore, & in blasphemias processuros, non credo te esse obligatum, si quidem cessat finis, ob quem tua laudatio præcipitur, qui est fidei Christianæ excellentiam promouere. Coninch *disput. 15 dub. 5. numero 93. & 110.*

Quartò, si crederes ob non confitendam fidem te pusillanimitate opprimendum esse, & periculo negandi fidem exponendum; quia tunc clarum est, te esse obligatum confiteri, sic Suarez *disput. 14. sect. 2. num. 7. in medio.*

8 Quinto confessio fidei est necessaria ad bonum proxi- mi, quando credis ex omissione tuæ confessionis aliquos fi- dem esse amissuros, & facta tua confessione firmos futuros es- se. Item quando tua confessio occasio futura est aliquos ad fi- dem conuertendi; quia non solùm ex charitate salutis proxi- morum illo in casu teneris consulere, sed etiam ex fide teneris fidem in alijs promouere: quià fides non solùm obligat sub- iectum, in quo est, vt fidei mysterijs firmiter assentiatur, sed etiam obligat, vt procuret alios sic firmiter assentiri. Item quælibet virtus obligat subiectum, in quo est, vt impediat, quæ illi fuerint contraria: cùm autem peccata contra fidem à quocumque commissa sint, fidei sunt contraria, efficitur sanè te obligatum esse ex fide ea impedire. sic docet Coninch disp. 15. dub. 4. num. 79.

9 Extra huiusmodi casus non reperio alium, in quo obli- get fides ratione sui fidem profiteri; ratione tamen aliarum vir- tutum sæpè obligat. Si enim ex charitate, vel iustitia tenea- tis proximum instruere de fidei mysterijs, iam indè obligatis fidem profiteri; illa enim instructio, professio fidei est. Item si ex religione debes sacramenta suscipere, & venerari, illa susceptio, & veneratio professio fidei est, & sic de reli- quis. Suarez disp. 14. sect. 2. n. 3. & 7. Coninch disp. 15. dub. 4. concl. 2. num. 82.

PVNCTVM XIV.

An cum de tua fide interrogaris, tenearis illam fateri.

1 *Plures Doctores affirmant, si à potestate publica interrogeris.*
2 *Regulariter non es obligatus si generaliter examineris, tametsi aliquando tenearis.*
3 *Si in particulari interrogeris, non licet tibi negare, neque ita æquiuocè respondere, vt appareas fidei negator.*
4 *Secus verò si responsionem declinare potes, quin negator appareas.*

1 Rogari potes à Rege, & superiore proprio, vel extra- neo. Item rogari potes publicè, vel secretò, vel tan- dem rogari potes ab homine priuato. Hac distinctione sup- posita.

Plures Doctores affirmant te obligatum esse fidem manife- stare, quoties à potestate publica, quæcumque sit, de illa roga- ris, etiamsi secretò rogeris sic Valent. 2. 2. disp. 1. quæst. 5. punct. 2. dub. 3. Bannes ibi quæst. 3. art. 2. dub. 1. concl. 3. Azor tom. 1. institu- tionum moralium lib. 8. cap. 27. quæst. 1. Sanchez alios referens lib. 2. in Decalog. cap. 4. n. 6. & videtur expressa sententia D. Tho- mæ 2. 2. quæst. 3. art. 2. Mouentur; quia præceptum confessionis tunc obligat, cùm ex tua cōfessione, magnus Dei, & fidei honor speratur; at ex confessione facta coram potestate publica hic effectus sperari potest. Ergo. Item nulla videtur efficacior oc- casio, neque magis opportunum tempus fidem manifestandi, quam illud, in quo de fide à potestate publica examinaris. Ergo pro illo tempore præceptum confessionis fidei obligat. Adde, si tunc tenuas confiteri fidem, occasionem præbes alijs suspicandi te non habere fidem, vel fidem non esse veram, & ad salutem necessariam. Teneris ergo, ne subtrahas hunc ho- norem Dei debitum, fidem manifestare. Quod si ab aliquo pri- uato rogeris, asserunt supradicti Doctores, specialiter Bannes Azor, Sanchez te obligatum non esse fidem manifestare. Excipit tamen Sanchez, & Valent. nisi persona grauis sis, eaque authoritate potiaris, qua præsumere potes tuam manifestationem allaturam esse Deo magnum in fide ho- norem.

2 Pro resolutione aduertendum est examinari te posse sin- gulariter, vel generaliter cum alijs; vt si diceret Rex: Qui fue- rint Catholici, manifestentur. Si generalis examinatio fiat, re- gulariter loquendo, non teneris te prodere, & fidem manifesta- re. sic Suarez de fide, disp. 14. sect. 3. n. 6. fin. cum Tabiena verb. fides. quia neque ratione præcepti Principis teneris, cum hoc non obliget cum graui tuo detrimento, neque ex præcepto fi- dei negatiuo, quia inde non apparet te negasse fidem, sed so- lum occultasse, quod per se licitum est; neque etiam ex præ- cepto positiuo fidei, quod non obligat, cum qualis qualis Dei honor ex confessione accrescit, & ex illius omissione subtrahi- tur, sed cum grauis, & magnus est: at ex tali manifestatione præsumi non potest grauem Dei honorem, & fidei exaltatio- nem esse futuram; imò potius præsumi potest occultatione fi- dem esse amplius promouendam, & fideles occultos confir- mandos. Ergo.

Dixi, regulariter loquendo, te non teneri prodere, quia ali- quando teneris, videlicet, quando spectatis circumstan- tijs, meritò suspicarentur alij, te fidem deserere, quia tunc teneris fidem manifestare. Nam licèt non tenearis semper alijs te fidelem ostendere; teneris tamen non te positiuè ostendere infidelem: quando autem hæ circunstantiæ concurrant, pru- dentis arbitrio iudicandum est, quod iudicium desumi po- test ex casibus, quos recenset Coninch di[sp. 15. dub. 4.] num. 112.

3 Verum si in particulari de fide rogeris, [siue à Principe pro]prio, siue extraneo, siue à quolibet alio particula[ri, siue publi]cè, siue secreto.

Dicendum primò est nullo modo tibi lice[re, aliquo amphibolo]gia, seu restrictione mentali facta, ita respon[dere, vt appareas] fidem negare: sic Valent. 2. 2. disp. 1. quæst. 3. p. 2. [... Bannes] 2. 2. q. 3. art. 2. disp. 1. conclus. 2. Sanchez lib. 2. c. 4. [... Coninch] disp. 15. dub. 2. n. 14. & dub. 5. n. 108. Ratio est, qu[ia ...] exterius, etiamsi eam animo retineas, est extrin[secè negare fidem:] qui ita verbis illudit, vt audientes intelligant ne[gare fidem, verè ...] rè in exteriori foro illam negat. Ergo hoc [non] licet.

Dico secundò, quoties infidelis Christianum [de fide interrogat,] vt eum hac de causa vexet, si Christianus declin[are potest con]fessionem, quin intelligatur fidem negasse, non [tenetur] per se fidem manifestare: sic expressè tradit Conin[ch disp. 15.] dub. 5. concl. 6. num. 109 cum Lorca disp. 24. n. 21. quia non videtur, qua ratione sub graui culpa [teneatur hanc] confessionem præstare. Non enim tenetur ex p[ræcepto Prin]cipis infidelis, vt de se constat, neque etiam ex p[ræcepto fidei;] fides enim obligat negatiuo præcepto, ne te pos[itiuè ostendas] infidelem: at non prohibet te dissimulare fidelē, [hoc est fidem] esse occultare. Positiuo autem præcepto solum c[ogit mani]festare fidem, quando id ad Dei honorem, vel pro[ximi salu]tem grauiter conuenit. In præsenti autem non vi[detur mi]hi grauiter Dei honor, si sic celas fidem. Non en[im, vt supo]no, ex tua manifestatione infideles sunt conuerten[di, neque] dubij sunt confirmandi; sed solum sequitur Princ[ipem, &] adstantes cognoscere te Catholicum esse, quod an[tea non co]gnoscebant: sed hæc cognitio præcisè per se spe[ctata non est] tanti momenti, vt videaris cum periculo vitæ tene[ri eam pro]curare; aliàs etiam non rogatus, neque examinat[us, teneris fi]dem manifestare, ne Princeps, & alij intelligeren[t te fidelem] esse; quod est falsum, & contra communem vsum [Ecclesiæ] receptum plurimorum Martyrum, qui se fideles e[sse occulta]bant. Dixi non teneri per se fidem manifestare, si[c ...] quando ex eius declinatione non intelligitur fide[m negare;] Nam si hoc præsumi potest, nulla ratione licet, vt [dixi] in prima conclusione. Ex præcisa autem taciturnitat[e nul]lo modo intelligitur, sicut neque etiam intelligitur, [si] diceres: Quid tua interest? Quid me interrogas? hæc [res]ponsio potius est interrogantis contemptus, quam fi[dei nega]tio: imò est quædam virtualis fidei confessio, siquiden[m confes]sionem iudici gratam negat. Addendum tamen est [...] Christianum sic interrogatum declinare responsione[m, si ...] potestas publica eum ad respondendum vexabit, [quo] ties magis tacentem videat, acrius excandescet, & in [ea]ra tormenta prorumpet, tam aduersus ipsum, quam [eos,] quos esse fideles existimarit, eo quod existimet se c[on]temptam.

PVNCTVM XV.

Quando possis, vel tenearis fugere tyrannu[m] Christianos sæuientem.

1 *Per se licitum est fugere tyrannum, ne te examinet ne[c tor]mentis exponat.*
2 *Aliquando licitum est non fugere; tametsi periculu[m] immineat.*
3 *Regulariter obligatus es te occultare, & dissimulare, & q[uando] hoc contingat.*
4 *Pastor, & Prælatus fugere potest, si ouibus satis prouis[um sit;] secus verò si illius præsentia grauiter oues indigeant, tunc cum periculo vitæ tenetur illis assistere.*

1 Dico primò. De fide est per se licitum tibi esse fu[gere] tyrannum, ne te de fide examinet, néve tormenti[s ex]ponat; ex illo Matth. 10. *Cum vos persequentur in ciuitate [ista,] fugite in aliam*; & ex exemplo Apostolorum Petri, & Pauli [qui] iam in carcerem detrusi fugerunt: & præcipuè exemplo C[hri]sti Domini, qui, etsi poterat absque fuga tyrannorum sæui[tiam] declinare, fugit, Matth. 4. Ioan. 8. 10. & 11. & multis exe[mplis] Nicolaus Papa in cap. sciscitaris, 7. q. 1. & August. epist. 18[0 ad] Honorat. & tract. 46. in Ioann. & alij. Ratio est, quia hæc fuga [nul]lo modo præcepto positiuo prohibetur, vt de se constat, [ne]que naturali; siquidem fidei non aduersatur, imò potius fid[em] promouet, & manifestat, siquidem ob eius causam se fu[gæ] subdit, & exilium patitur. Ergo. Adde talem fugam sæpè co[n]uenientem esse, tum vt tuæ imbecillitati prospicias, tum vt a[lio]rum saluti adiutorium sis. Quod adeò verum est, vt etiam captus sis examinationi subiectus, adhuc licitum tibi est fuge[re,] tum quia D. Petrus sic fecit, & alij sancti Martyres: tum q[uia] fugiendo fidem manifestas, non negas. sic Suarez de fide disp. 1[4.] sect. 3. n. 11. fine.

2 Dico secundò. Aliquando licitum tibi est non fugere, sed expectare examinationem, etiamsi vitam periculo exponas; quod contingit, quando credere potes fidem tua confessione promouendam esse, sic aliis relatis docet Suarez *de fide disp.* 14. *sect.* 3. *n.* 11. Ratio est, quia expectando examinationem potes imbecilles in fide roborare, & alios ad fidem conuertere; & ex alia parte nullo morali periculo negandi fidem, te exponis. Ergo potest esse licitum. Neque obstat, quod te periculo amittendi vitam exponas, quia ob finem rationabilem, & honestum licitum id est. Et confirmari potest exemplo sancti Sebastiani, qui se fidelem dissimulauit, quousque fidem Marci, & Marcellini periclitari sensit: tunc enim se prodidit, eiusque manifestatio multis nominibus ab Ecclesia commendatur.

3 Dico tertiò. Regulariter non solum licitum tibi est fugere persecutorem saltem te occultando, & dissimulando, sed etiam id facere obligaris. Primò obligaris, si conscius tuæ imbecillitatis times negaturas fidem: colligitur ex *cap. sciscitaris*, 7. *q.* 1. tunc enim nulla honesta causa esse potest prodigendi vitam: debet tamen timor esse fundatus, vt inducat morale, & proximum periculum cadendi. sic Suarez *disp.* 14. *sect.* 3 *n.* 10. Secundò obligaris, si intelligeres ex tua confessione mortem esse subiturum, ita occultè, vt aliis exemplo constantiæ esse non possis; quia tunc non videtur adesse sufficiens causa prodigendi vitam, & permittendi peccatum tyranni te interficientis. Tertiò, & præcipuè obligaris te occultare, si inde credis magis fidem promoturum; quod sæpè contingit, quando tua vita maximè vtilis est ad firmandos alios in fide: tum administratione sacramentorum; tum concionibus, exhortationibus, & consiliis. Quartò obligaris, si times ex tua confessione tyrannum irritandum esse, & grauioribus tormentis Christianos persequuturum, quibus timere potes plures à fide defecturos, in his enim casibus manifestatio non cedit in Dei honorem, & proximorum vtilitatem: nulla ergo ratione licet. quod non solum intelligendum est de qualibet priuata persona, sed etiam de pastore, & Prælato. sic docet Coninch *disp.* 15. *dub.* 5. *à num.* 95.

4 Sed quid dicendum, si pastor sis, & Prælatus, neque possis te occultare manens inter oues, poteris ne illas deserere, & fugere? Ratio dubitandi est locus ille *Ioann.* 10. vbi de bono pastore dixit Christus animam suam ponere pro ouibus suis; secus verò mercenarius, qui dimittit oues, & fugit. Dicendum ergo est, si fugiat pastor, vt se in commodius tempus reseruet, & interim ouibus prouisum sit aliis clericis ibi manentibus, licita est eius fuga. Ratio est, quia tunc dici non potest dimittere oues, & fugere, cum oues non maneant pastore destitutæ: quod optimè ponderauerit D. Thom. *supradicto loco Ioan. lect.* 3. Augustinus *epist.* 180. Suarez *de fide, disp.* 14. *sect.* 3. *n.* 12. Coninch *disp.* 15. *dub.* 5. *n.* 103. Item si in solos pastores, & prælatos tyrannus desæuiat, & reliquum populum permittat pacificè viuere, poterit prælatus tunc fugere; quia eius fuga populo videtur conueniens. sic Coninch. *suprà*.

Verùm extra hos casus ferè semper obligatus est pastor etiam cum periculo vitæ non dimittere oues, & fugere; quia oues in graui necessitate, & periculo amittendi fidem constitutas non debet pastor dimittere, aliàs non bonus pastor, sed mercenarius reputandus est. Quapropter hæc obligatio non solum est ex charitate, qua tenemur saluti spirituali proximorum, etiam cum detrimento corporalis vitæ prospicere; sed etiam ex iustitia ratione sui muneris: vt rectè declarauit Nicol. Papa *in cap. sciscitaris*, 7. *quæst.* 1. Exemplo nautæ, qui non debet nauem in periculo constitutam deserere, si sperat nauigantibus fore vtilem. sic docent Coninch *concl.* 4. *à n.* 104. Suarez *disp.* 14. *sect.* 3. *num.* 12. Addendum tamen est, si pastores deficiant, & tu potes illis ouibus derelictis consulere; debes permanere, etiam cum periculo vitæ, quia charitas proximi obligat hoc periculum temporale subire, vt eius saluti spiritali prospiciatur.

PVNCTVM XVI.

Licitum ne sit celare fidem verbis, vel signis per se contrariam religionem significantibus, casu quo non instet præceptum positiuum manifestandi fidem.

1 *Probatur licitum id esse.*
2 *Pro resolutione distinguitur duplex genus actionum.*
3 *Nullo modo licet vti verbis, & factis, quæ spectatis circumstantiis nullam aliam significationem habent, præter cultum falsæ religionis.*
4 *Satisfit argum. n. 1. adductis.*

1 ADrian. in 4. *in tractat. de Baptismo, q.* 1 *art.* 1. *ad* 5. *paulò ante §. contra primam partem*, existimat id licitum esse. Mouetur primò authoritate D. Hieronymi *comment. in cap.* 2. *epist. ad Galatas. & epist.* 89. *ad August.* & aliàs sæpè, vbi sentiens cæremonias veteris legis à morte Christi fuisse mortiferas, excusat Petrum, & Paulum illis vtentes, quia ex dissimulatione faciebant. Secundò. Exemplo Naaman 4. *Regum.* 5. qui cognita Deorum vanitate postulauit ab Elisæo licentiam, vt permitteret, cum dominus suus in templo adoraret, ipse etiam genu flecteret ob domini sui reuerentiam: & si quid in hac parte peccaret, Deum pro illo deprecaretur; cui Elisæus respondit, *Vade in pace*, quasi approbans factum, & dissimulationem: si autem factum illud intrinsecè malum esset, & nulla ratione honestari posset, deberet Propheta illum monere, & à tali facto retrahere. Tertiò adducit Hieronym. & laudat simulationem Iehu Regis Israël 4. *Regum.* 10. qui volens occidere omnes Baal cultores, dixit se velle Baal præcipuo sacrificio venerari, & nihilominus tamen Deus hanc eius dissimulationem videtur approbasse, cum dixit ibi, *quia studiosè egisti, quod rectum erat, & placebat oculis meis, & omnia, quæ erant in corde meo, fecisti contra domum Achab.* &c. Ergo simulare factis, & verbis contrariam religionem licitum aliquando est. Quartò adducit Hieron. exemplum Dauidis immutantis faciem suam coram Achis 1. *Regum.* 21. & subdit, nec mirum, iustos homines aliqua simulare pro tempore ob suam, & aliorum salutem; cum & ipse Dominus noster non habens peccatum, nec carnem peccati, simulationem peccatricis carnis assumpserit. Quintò ratione, quia hæc simulatio in tantum esse potest peccatum, in quantum est mendacium, ostendens illis signis vanos deos esse dignos cultu, cum tamen non sint, sed hoc non ostendit sic simulans; quia non ea intentione illa signa præstat, sed ob alios fines honestos. Ergo illa simulatio mendacium dici non potest. Et confirmo. Licitum tibi est vti vestibus infidelium, quarum ratione adstantes decipiuntur, & iudicant te infidelem esse. Ergo deceptio aliorum mendacium non constituit in simulatione. Sextò in aliis materiis à religione licitus est ex graui causa vsus dissimulandi, tum verbis, tum factis. Ergo etiam esse potest in materia fidei: qua enim ratione in aliis materiis excusatur simulatio à mendacio, etiam in materia fidei excusari potest; ideo enim in aliis materiis excusatur, quia verba, & facta non iuxta audientium mentem, sed iuxta intentionem proferentis accipiantur; cur ergo in materia religionis sic accipienda non erunt?

2 Pro resolutione huius difficultatis aduerto actiones significantes falsam religionem esse in duplici differentia; alia quæ ex se ex vsu, & consuetudine, aut lege nullam aliam habent significationem, alia quæ illam habent. Prioris generis sunt genuflexio coram idolo, thurificatio, tunsio pectoris, gestatio vestium, quibus in sacrificiis impiis vtuntur Gentiles, & similia; hæc enim spectatis iis circumstantiis nullam aliam habent significationem, præter cultum illius, in cuius præsentia offeruntur. Aliæ sunt, quæ licèt significent falsam habere religionem iis vtentes, at simul etiam ostendunt saltem ex se ob alium finem assumi posse. Hæ sunt esus carnium die prohibito, vsus vestium, quibus cultores falsæ religionis communiter vtuntur, &c. Adrian. autem non solum de iis secundis actionibus, sed de primis affirmabat aliquando licere.

3 Dicendum igitur est nullo modo licere verbis, & factis vti, quæ spectatis circumstantiis nullam aliam habent significationem præter cultum falsæ religionis, est certa sententia: neque contrariam existimo probabilem. Eam multis Scripturæ, & Patrum testimoniis probat, & exornat Valent. 2. 2. *disp.* 1. *quæst.* 3. *punct.* 2. *dub.* 4. *pag.* 323. *versic. nihilominus.* Suarez *de fide, disp.* 14. *sect.* 4. *n.* 4. Sanchez *lib.* 2. *in Decalog. cap.* 4. *n.* 14. Coninch *disp.* 15. *dub.* 2. *n.* 14. Pesantius 2. 2. *quæst.* 1 *art.* 2. *disp.* 1. *conclus.* 2. Vasquez 1. 2. *disp.* 182. *cap.* 5. Tolet. *lib.* 4. *summ. cap.* 2. *n.* 7. & alij ab eisdem relati. Ratio est, quia secundùm fidem non solum obligaris præcepto negatiuo non profiteri falsam religionem ex animo, sed neque quoad apparentiam profiteri, quia obligaris non negare fidem exterius. At vtens illis signis nullam aliam significationem moraliter habentibus præter cultum falsæ religionis, falsam religionem protestaris exterius. Ergo illud est intrinsecè malum. Neque obstat te non intendere illis signis falsam religionem protestari, sed aliud longè diuersum, quia sufficit quod in te, & in apparentia, & facto ipso id intendas. Et confirmo. Si rogatus de fide illam verbis negares, etiamsi verba in alia significatione ab ea, quam habent, vsurpares, omnes conueniunt esse intrinsecè malum, & nulla ratione honestari posse; sed facta illa, verbis negantibus fidem æquiualent, quia sicut verba nullam aliam habent significationem, ita neque illa facta spectatis illis circumstantiis: & sicut non obstat in verbis intentio proferentis, vt ea extrahat à significatione, quam habent, neque etiam debet in factis obstare intentio exequentis, cum tam à verbis quam à factis illis inseparabilis sit externa significatio falsæ religionis. Secundò quia negari non potest executionem illarum actionum esse quidem superstitiosum cultum, siquidem seiungi non possunt à superstitione, quam habent colendi illum, in cuius præsentia fiunt. Sed superstitiosus cultus semper est illicitus. Ergo. Tertiò ex opposita sententia sequeretur posse fidelem inter infideles habitantem, vt mortem, vel alia damna euitet, thus offerre idolo

idolo, & alias impias preces fundere, sicut & alij infideles faciunt, quod certè absurdissimum est. Quartò, non [illegible] con-demnandi ab Ecclesia, vt deterrores fidei, qui toga [illegible] à tyranno diis sacrificabant, debebant enim præsumi ob [illegible] occul-tandam vsi fuisse illis actionibus alia intentione ab [illegible] quam petebat tyrannus. Quintò, semper Ecclesia graui [illegible] eti-men reputauit illorum qui à magistratibus data pecunia libel-lum impetrabant, quo ostendebant se idolis sacrificasse, cum tamen non fecerint; eaque de causa *libellatici* dicebantur, de quibus agit latè Baronius *anno* 253. *à num.* 20. & Cyprian. *epist.* 52. *ad Antonin.* Ergo huiusmodi fictio, & dissimulatio nunquam esse potest licita. Supradicta intelligenda sunt de si-mulatione serio facta: nam si loco causæ & repræsentationis gra-tia, vt fit in comœdiis, hæc dissimulatio fiat, omnes conueniunt esse licitam, quia illa non est protestatio falsæ fidei, sed potius repræsentatio illius, neque est negatio fidei, sed repræsentatio nega-tionis, sic Valent. *illo dub.* 4. Sanchez *n.* 15. Conincla *disp.* 15. *dub.* 1. *fine.*

4 Argumenta Adriani nullius sunt momenti.

Ad primum ex Hieronymo fateor illius fuisse sententiæ, vt putaret Apostolos potuisse vti cæremoniis veteris legis, etiamsi essent mortiferæ, quia intelligebat Hieron. non esse mortiferas ita absolutè, vt non liceret illis vti ad tempus, & ex graui oc-casione, ac proinde illarum vsus tunc nullo modo fuit protestatio falsæ religionis. Adde illo tempore, quo Petrus, & Pau-lus, aliique Apostoli cæremonias legis veteris obseruarunt, mortiferas non fuisse, etsi fuissent mortuæ, ac proinde licitum illis fuit ex animo colendi Deum ea exercere, vt rectè probat August. *epist.* 19. *ad Hieron.*

Ad secundum exemplum Naaman dupliciter respondeo. Primò admittendo petiisse Naaman à Propheta licentiam si-mulandi cultum, cum dominus eius in templo Remon ingre-deretur, & Prophetâ permisisse, quia non existimauit vlla per-suasione dimouendum esse ab illa voluntate adorandi in tem-plo Remmon adorante suo domino. Secundò respondeo Naa-man non petiisse licentiam simulandi adorationem idolo, sed solum genuflectendi & seruiendi domino suo, cum ipse idolum adorauit, quod certè licitum est. Neque obstat petiisse à Pro-pheta, vt deprecaretur dominum pro illo de tali re, quia id di-cere potuit ob dubium, quod fortè habuit, an tale ministerium sibi illa in occasione liceret, cui dubio videtur Propheta satisfe-cisse illis verbis, *Vade in pace*, quasi diceret, nihil est, quod te turbet, rectè potes genu flectere domino tuo, quin pacem, & gratiam cum Deo amittas.

Ad tertium exemplum Iehu, August. *lib. contra mendacium, cap.* 2. & ex illo D Thom. 2. 2. *q* 111. *art.* 1. censent in illa simu-latione peccasse, neque ob id laudatum esse à Deo, sed quia omnes Sacerdotes Baal occidit, & domum Achab funditus euertit. Quod sanè indicant illa verba, *quia studiosè egisti quod rectum erat*, &c. non dixit, quia studiosè locutus fuisti, sed *quia studiosè egisti*, indicans in solo facto interfectionis rectè pro-cessisse, secus in simulata voluntate idololatriæ, quam pro me-dio assumpsit.

Ad quartum exemplum ex Dauid facilè respondetur, Dauid ibi non simulasse falsam religionem, sed quandam demen-tiam, & stultitiam; neque Christus Dominus simulauit pec-catum peccato, sed assumens naturam humanam, permisit se peccatorem reputari: quod eius humilitatem summopere commendat.

Ad quintum & sextum ex ratione petitum, concedo totam malitiam huius simulationis reduci ad mendacium pernicio-sum; nego tamen excusari posse ex intentione proferentis, sicut in aliis materiis distinctis à religione excusatur. Et ratio est, quia simulatio in aliis materiis ex se indifferens est, vt verum, vel falsum significet. Quapropter ex intentione pro-ferentis coarctari potest, & determinari, vt veritatem, quam ipse mente retinet, significet. quod hoc exemplo declaro. In-terfecisti Petrum in agro: rogaris an illum interfeceris, ne-gas, subintelligendo, in placea; negatio enim indifferens est, vt supponat pro interfectione facta in agro, & pro interfectio-ne facta in placea: & tu negas solum interfectionem factam in placea, licèt audiens decipiatur, existimans nullibi interfe-ctionem esse factam, quam deceptionem non teneris semper vitare: at simulatio falsæ religionis semper ex se falsum signi-ficat; quia neque falsa religio vera esse potest, nec simulatio extrahi potest, à sua significatione, siquidem ad id assumitur. Confirmatio habet specialem difficultatem, qua ratione li-ceat vti vestibus, & actionibus falsam religionem repræ-sentantibus, & simul habentibus alium finem de quibus in seqq.

PVNCTVM XV

Possis ne vti vestibus, & signis pro[illegible] lium, vel hæreticorum, vt fidem [illegible] cum non vrget præceptum fic[illegible] confitendæ.

1 *Distinguuntur hæ vestes, & signa.*
2 *Proponitur prima sententia negans licitum esse*
3 *Probabilior est sententia opposita.*
4 *Satisfit oppositis argum. n.* 2. *adductis.*
5 *Aliqua inferuntur ex superiori doctrina.*
6 *Ex graui causa aliquibus videtur licitum fideli vti signis institutis ad falsæ religionis professionem.*
7 *Contrarium omnino est tenendum.*
8 *Signo instituto in honore falsæ religionis, nequaquam probabile illo fidelem vti posse.*
9 *Cibis vetitis transiens per infideles vti poteris, si [illegible] iactura eos non potes respuere, secus econtra.*
10 *Apponuntur aliquot limitationes.*
11 *Licitum tibi est templa hæreticorum ingredi ob causam [illegible] quæ ciuilis exercitium, secus in signum falsi cultus [illegible]*
12 *Per se loquendo licitum est actionibus hæreticorum [illegible] causa vrgeat, qualis non est sola curiositas.*
13 *Vbi princeps generaliter imperat omnes assistere [illegible] sectæ, vt in Anglia, nequaquam licitum est.*
14 *Non licet Eucharistiam de manu hæretici sumere, neque [illegible] monium coram illo ex præscripto regis celebrare.*
15 *Conuiuiis nuptialibus licet assistere, & contrahentibus precari.*

1 LOquimur de vestibus, & signis, quæ vel ex vsu, & [illegible] tudine, vel ex lege distinguunt homines vnius ab aliis (nam de vestibus, & signis, quæ non religionem d[illegible] guunt, sed nationem, nemini esse potest dubium non esse [illegible] catum contra fidem illis vti,) hæc ergo signa distinguentia [illegible] mines vnius sectæ ab aliis, sunt in duplici differentia: alia [illegible] mò, & per se ad hanc distinctionem faciendam instituta [illegible] qualiter reputatur Romæ pileus flaui coloris pro Iudæis, fa[illegible] seu tobalia pro Turcis, & Sarracenis, imò, si aliis placet, [illegible] stis habens depictam lunam, vel Mahometum. Alia sunt, q[illegible] primò & per se ad profitendam falsam religionem assumu[illegible] tur, qualia sunt, vestes, quas Sacerdotes idolorum assumu[illegible] ad sacrificium, vel si Princeps ad profitendam falsam sectam & cultum exhibendum falsis diis signum aliquod gestare præciperet.

2 Prima sententia negat licere aliquo ex his signis vti ad occultandam fidem. sic Caietanus 2. 2. *quæst.* 3. *art.* 2. *dub.* 1. *fine* Nauarr. *cap.* 11. *n.* 17. *vers.* 4. Tolet *lib.* 4. *sum. c.* 2. *num.* 7. Syluest. *verb. apostasia. quæst.* 1. *vers. fides, q.* 5. *n.* 8. *& verb. infidelitas fin.* & ibi Angel. Tabien. Armill. & Caietan. *summ. verbo habitus.* Philiarc *de offic. Sacerdot. tom.* 1. *p.* 2. *lib.* 3. *cap.* 9. D. Antonin. 2. *p. tit.* 12. *cap.* 6. Mouentur, quia gestans vestem institutam ad discernendum infidelem à Catholico, illius gestatione profite-tur se infidelem esse; sed professio infidelitatis quæcumque sit, est intrinsecè mala: ergo nulla ratione licet. Secundò illud signum non aliâ via distinguit infidelem à fideli, nisi quatenus significat illud gestantem infidelem esse; sed qui vellet osten-dere se infidelem esse, peccaret peccato infidelitatis. Ergo etiam qui vult se ostendere distinctum à fideli, peccato infide-litatis peccat. Tertiò huiusmodi vestis, & signum, etsi primò institutum non sit ad ostendendam falsam religionem, sed ad distinctionem, & cognitionem personarum illam profitentium, secundariò ad falsam religionem profitendam est institu-tum ratione supradicta; quia non potest distinguere infidelem à fideli, quin ostendat infidelem esse, sed profiteri falsam re-ligionem etiam secundariò est intrinsecè malum. Ergo. Quar-tò, si verbis affirmares te esse Turcam, vel hæreticum, absque dubio negare fidem iudicareris, sed idipsum iis vestibus, & si-gnis affirmas. Ergo. Quintò sequeretur, si in vestibus esset depictum idolum Mahometi ad distinguendum Sarracenum à fideli, posse Christianum ibi residentem illis vti, vt fidem oc-cultaret; quia figura illa solùm ad distinctionem profitentis illam sectam assumitur, non ad specialem honorem, & cultum idolo exhibendum: hoc autem videtur absurdum. Ergo Quod si dicas eo ipso, quod figura idoli gestatur, cedit in ipsius ho-norem, quem teneris, quasi superstitiosum cultum vitare. Con-trà, quia solum cedit in honorem ipsius, quatenus significat il-lud gestantem esse illius veneratorem, & cultorem: sed idipsum significat quodlibet aliud signum distinguens infidelem à fide-li; significat enim illud gestantem esse illius sectæ venerato-rem. Ergo. Tandem, quia si à professione falsæ facta, & nega-tione fidei, separari potest vsus talis vestis, pro libito, & absque necessitate, illis vti poteris; quia solum ex hac significatione ha-bent malitiam.

4 Nihilo

4 Nihilominus dicendum est primò, etsi supradicta sententia probabilis sit, probabilius tamen esse, ex graui causa tibi licere vti vestibus, & signis destinatis ad discernendum infidelem à fideli: sic docent Bannes 2.2. *quæst.* 3. *art.* 2. *dub.* 2. *concl.* 3. & ibi Aragon. *dub.* 1. *conclus.* 2. expressè Gregorius de Valentia *disp.* 1. *quæst.* 3. *punct.* 2. *dub.* 4. *ad finem.* Suarez *de fide, disp.* 14. *sect.* 5. *num.* 7. Coninch *disput.* 15. *dub.* 3. *conclus.* 8. Emanuel Saa *verbo fines, num.* 4. *in vtraque editione.* Probant suam sententiam Sanchez, Suarez, & alij primò, quia licèt his vestibus, & signis adiuncta sit significatio falsæ religionis, tamen quia per se illam non significant, sed distinctionem infidelium à fidelibus, quæ significatio est reipublicæ maximè vtilis; ideo possunt ad hanc significationem præstandam assumi, omissa alia significatione falsæ religionis; sicut habitus monachalis non solùm ad significandum statum monachalem destinatur, sed etiam ad corporis indumentum, & qui illum assumeret, vt se occultaret; non obinde diceretur statum monachalem profiteri. Secundò, quia si harum vestium gestatio esset falsæ fidei professio; peccarent illis vtentes, & iniquè faceret Princeps cogens ad illarum vestium portationem: quod non est dicendum, cum Pontifex præcipiat Romæ Iudæis pileum flauum portare, vt à Catholicis distinguantur. Verùm, vt rectè notauit Coninch *suprà n.* 67. hæc argumenta vel minimum probant, vel nihil: nam si primum argumentum aliquid probaret, probaret vtique licere verbis ambiguis, & quæ duplex significatum habent, negare fidem; quantumuis audientes conciperent te fidem negasse, quia potes illa proferre in sensu legitimo, siquidem illum retinent: at verbis ambiguis negare fidem omnes Catholici reputant illicitum. Ergo quod vestes retineant significationem honestam, non probat te illis posse vti, si de facto ille vsus reputatur à videntibus negatio fidei. Secundum argumentum minus probat; potest enim Princeps habens sub se diuersarum religionum professores imperare, vt quilibet dicat, quam religionem profiteatur: an, inquam, sit Christianus, vel Mahometanus, &c. quod mandatum licitum est, & dictum ipsum etiam est licitum; quia Princeps non imperat, vt falsam fidem profiteantur, sed vt testentur, quam fidem habeant; sicuti, si tibi imperaret, vt testareris de fide sociorum, potes, inquam, absque peccato testari socios tuos esse Mahometanos ex suppositione, quod ita sint: sic similiter testari potest quilibet de se ipso. Quocirca legitima ratio, quare vestibus destinatis ad distinguendos infideles à fidelibus, possis tu, qui fidelis es, ex causa vrgenti vti, ea est, quia attentis circumstantiis, nullo modo earum vsus testatur te infidelem esse; siquidem quilibet, qui te Christianum cognosceret, & sic vestitum videret, non iudicaret te negasse fidem, neque id videri voluisse; sed solum iudicaret te voluisse occultare ob timorem mortis. Ergo illarum vsus nullius falsitatis signum est. Secus est, si verbis, quantumuis ambiguis, & restrictis, diceres te esse Iudæum, Mahometanum, quia ex illis intelligerent audientes te ob timorem mortis fidem negasse, aut sic apparere voluisse, quia verborum significatio strictior, & limitatior est, quam vestium, & aliorum signorum. Dixi, si legitima causa intercedente illis vestibus vtaris, non esse signum infidelitatis, quia si absque causa feceris, cum tunc nulla ratio legitima adsit veritatem occultandi; meritò præsumi potest, te negasse fidem, vel voluisse desertorem illius apparere, quod est intrinsecè malum. sic Coninch *illo dub.* 3. *n.* 65. *&* 71. Suarez *de fide, disp.* 14. *sect.* 5. *n.* 5. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 4. *n.* 19.

4 Argumenta pro priori sententia ex probatione nostræ conclusionis manent soluta. Dicimus namque gestationem illius habitus non esse fidei falsæ protestationem, sed testificationem se fidem falsam habere, quod in habente fidem falsam, ex suppositione, quod illam habet, non est illicitum: in viro autem Catholico, si videntibus, & cognoscentibus illum apparere posset, gratia occultandi facere, etiam licitum est, hoc tamen nisi causa legitima te occultandi adsit, nullo modo apparere potest: quapropter absque graui causa nullatenus id fieri potest. De veste verò, in qua figura Mahometi, vel idoli depicta esset, alicui videri posset illa Christianum posse vti, quando solum ad discernendum infidelem à fideli esset apposita ob rationem in argumento allatam: at credo nullo modo licere, quia gestatio illius figuræ per se est quidam cultus, & veneratio idolo facta, quæ semper est illicita: sic docent Sanchez *lib.* 2. *cap.* 4. *num.* 21. *&* 23. *in fine.* Suarez *disput.* 14. *de fide, sect.* 5. *num.* 8. Intelligo de gestatione publica, & honoraria; nam si occultè deferres, vel alio modo impedires exterioris cultus apparentiam, liceret sanè, vt in aliis signis diximus. sic Suarez *suprà.*

5 Hinc deducit Sanchez *lib.* 2. *cap.* 4. *num.* 22. *&* 23 excusari Christianos vtentes signis Turcarum in nauibus, ne à Turcis comprehendantur, & speculatores Christianos, vulgò *espias*, vtentes lingua, & habitu infidelium vbi resident, & pugnantes aduersus infideles, vtentes eorum vexillis, vt eos facilius possint comprehendere, modo tamen in ipsis vexillis depicta non sit idoli figura. Quia in his omnibus nulla falsæ fidei professio, etiam quoad apparentiam, fit, sed solum veræ fidei occultatio, quæ ex causa iusta licita est: assumuntur enim signa de se indifferentia, & consentit Bonacina *disp.* 3. *quæst.* 2. *p.* 3. *num.* 27.

6 Sed, quid dicendum de signis, & vestibus infidelium institutis non ad discernendum eos à fidelibus, sed ad profitendum, protestandúmve eorum falsam religionem, an liceat fideli illis vti ad se occultandum?

Aliqui existimant ex graui causa licere. sic Sanchez *lib.* 2. *cap.* 4. *n.* 20. cum Azor *tom.* 1. *lib.* 8. *institut. moral. cap.* 17. *q.* 4. *fine*, reputat probabile Coninch *disp.* 15. *de fide, dub.* 3. *n.* 71. *concl.* 9. Mouentur, quia quantumcumque ad protestandum fidem falsam, cultúmque idolo exhibendum instituantur, non perdunt hæ vestes suam natiuam significationem tegendi, defendendique corpus à temporum inclementiis. Ergo licitum est fideli ob huiusmodi finem illas vestes assumere, relicta alia significatione legali. Addit verò Sanchez *n.* 21. hoc non esse admittendum in vestibus destinatis ad authoris falsæ sectæ cultum, quales ipse reputat vestes destinatas pro sacrificiis. Sed non videtur satis consequenter dictum: nam etiam in huiusmodi vestibus reperiri potest natiua significatio, & vsus corpori deseruiens, Ergo propter illum assumi poterant.

7 Quocirca existimo, etsi propter tot Doctorum authoritatem supradicta sententia probabilis sit, omnino esse tenendum non licere ob vllam causam fideli iis vestibus vti, quia talis gestatio est quidam cultus, & honoratio falsæ sectæ, sicuti diximus, cum figura idoli in vestibus est depicta. Negari enim non potest falsæ sectæ eo maiorem honorem accrescere, quo plures induti appareant vestibus illam protestantibus, qui honor, & superstitiosus cultus separari non potest à gestatione, quantumuis contrariam voluntatem fidelis habeat. Adde rarò ab scandalo huiusmodi actum excusari posse. Ergo non est admittendus talis vsus: & ita tenet Anton. Tabien. Angel. Nauarr. Philiarcus, Toletus, & alij relati *in princip. huius puncti.* & Aragon 2.2. *quæst.* 3. *art.* 2. *dub.* 1. *conclus.* 2. Ludouicus Lopez 1. *part. instruct. cap.* 41. *versic. accipiens habitum.* Suarez *de fide, disput.* 14. *sect.* 5. *num.* 13. inclinat Coninch *suprà num.* 71.

8 Aduerto tamen, si Princeps infidelis non solum infidelibus, sed indiscriminatim omnibus habitantibus in suo regno, vel aliquo modo commorantibus præciperet vti veste, vel signo in honorem suæ falsæ sectæ, credo in hoc casu, nullo modo esse probabile, fidelem vti illo signo posse ad se occultandum, esset enim talis vsus falsæ fidei protestatio, quia cum ille vsus non præcipiatur solis infidelibus, vt à fidelibus appareant distincti, sed præceptus sit fidelibus, & infidelibus in falsæ fidei professionem, & honorem: quicumque illo vtitur, meritò reputandus est falsam fidem profiteri. Quod confirmo hoc exemplo: si enim tibi singulariter Princeps præciperet sub pœna mortis vt in cultum, & protestationem suæ falsæ sectæ portares aliquod signum, cui dubium esse potest, te obligatum esse mori prius, quàm portare signum ita execrandum, quia gestatione illius signi, voluntati Principis annueres, & falsam sectam profiteris saltem in exteriori apparentia, quod nunquam licet. Ergo similiter dicendum est, cum edicto generali imperatis veste protestatiua falsæ fidei indui: & ita tenet Coninch *disp.* 15. *de fide, dub.* 3. *n.* 72.

9 Ex dictis deciduntur aliquot difficultates passim occurrentes. Prima, an transiens per loca infidelium, aut hæreticorum, vel ibi residens, possis vti cibis vetitis ob te occultandum? Et quidem si illos cibos respuere potes absque graui periculo, allegando causam aliquam extra religionem, v.g. debilitatem stomachi, certum est, te obligatum esse lege communi, & fauore religionis, id efficere. Quia mendacium vitari potest aliqua restrictione; & causa adest legitima restrictione vtendi, sic Sanchez *lib.* 2. *cap.* 4. *n.* 24. cum Azor *lib.* 8. *institutionum moralium, cap.* 27. *quæst.* 3. Quocirca dubium solum est, quando cibos vetitos respuere non potes, quin suspicionem generes ob Catholicam religionem respuere: ex qua suspicione meritò timere potes graue damnum tibi obuenturum; an, inquam, tunc licitè illis possis vesci; Credo regulariter tibi licere; quia licèt per huiusmodi signa aliquo modo distinguantur fideles ab infidelibus: at non sunt signa instituta ad falsæ fidei professionem, & protestationem hæresis. Ergo illis cibis vtens præsumi non potes negare fidem, aut falsam protestari, sed solum te occultare voluisse, cum non teneatis te manifestare. sic Azor *tom.* 1. *lib.* 7. *institut. moralium, cap.* 29. *quæst.* 7 *ad finem. & lib.* 8. *cap.* 27. *quæst.* 3. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 4. *n.* 25. Coninch *disp.* 15. *de fide, dub.* 3. *concl.* 4. *n.* 50.

10 Limitanda tamen est hæc doctrina iuxta supradicta, primò, si ex tua comestione scandalū graue sequatur in Catholicis, eo quòd videntes te cibis vetitis vti, absque vllo scrupulo, intelligent te à fide defecisse, & hac ratione ipsi ad fidem deserendam incitantur, sic Sanchez. & Coninch *suprà*, quod intelligendum est, quando horum periculum vitare non potes, manifestando causam, ob quam tibi licet cibis vetitis in tali occasione vti. Secundò limitanda est doctrina, nisi ab authoritate publica, vel priuata proponeris carnes edere in contemptum Ecclesiastici præcepti, seu protestationem inobedientiæ Sedis Apostolicæ, & professionem falsæ sectæ. Nam tunc ipsa comestione

contemnebas ... vel saltim mestione præceptum Ecclesiasticum contemnere, quod intra ... rectè malum astantibus apparebas contemnere, quod inter ... vbi postquam est, vt rectè colligi potest ex Paulo 1. *Corinth.* 10. ... aliorum cibis dixit idolo immolata comedi, posse, quando ist ... cum aliquit borum apponuntur in mensa; negat id fieri posse, ... cito ad comedicit hoc immolatum est idolo, quia tunc illo d... quod si inuidendum idolothytum inuitat in honorem idolo defe... vel saltem tatur annuit, & comedit, honorem idolo fa... iu apparepatatur deferre. At deferre honorem idolo nullo modo licet talibus rentia, nullo modo est licitum; ergo nullo modo ... contemptum cibis vesci: sic in præsenti dicendum est, cum ita inuitans, præcepti Ecclesiastici ad comedēdos cibos prohibitos ...

11 Secunda difficultas est de concionibus, precibus, & aliis signis falsæ religionis. An, inquam, ob vitam etiam mortem, & bonorum publicationem liceat Catholico, concionibus, & precibus hæreticorum adesse?

Ponendum est tibi licere templa hæreticorum adire, & precibus illorum assistere; quando non ratione falsi cultus, sed eiusdam obsequij ciuilis ades, vt si dominum ibi ingredientem comiteris, vel officium aliud politicum ibi debeas præstare; hic enim ingressus non est formaliter religiosus, sed ciuilis, & politicus, ac proinde non vitandus. quod exemplo Naaman ministrantis suo domino in templo Remmon satis confirmari potest, qui, cum eius dominus idolum adorabat, ipse genuflectebat; non quidem venerans idolum, sed obsequens domino suo. semper enim cauere debes, ne videaris ritibus hæreticorum reuerentiam exhibere, aut te illis miscere. sic Sanchez *lib.* 2. *c.* 4. *n.* 16. *in medio.* Pesantius 2. 2. q 3. *art.* 2. *disp.* 1. q. 3. *ibi notab* 3. Coninch *disp.* 15. *dub* 3 *n.* 62.

Secundò pono esse illicitum tibi esse ingredi templa hæreticorum, si cum illis preces fundas, genuflectas, & in cæremoniis aliis communices; quia tunc externùs protestaris fidem deserere, vel saltem superstitiosum cultum falsæ sectæ exhibere, quod est intrinsecè malum; secus verò si ea fine vllo signo reuerentiæ spectares, & in his conueniunt Doctores, vt videre est apud Sanchez, & Coninch, statim allegandos, & constat ex dictis. Quapropter difficultas solum est, an ingressus in templa hæreticorum ob præstandam obedientiam Regi sub grauibus pœnis id præcipienti, licitus sit Catholico, vt has pœnas euitet?

12 Cui difficultati respondeo iuxta supradicta, per se loquendo, licitum esse concionibus, & precibus hæreticorum assistere. sic Azor *tom.* 1. *lib.* 8. *cap.* 27. *quæst.* 5. Valent. 2. 2. *disp.* 1. *quæst.* 2. *punct.* 1. *dub* 4. *fine.* Coninch *disp.* 15. *dub.* 3. *concl.* 5. *n* 55. Sanchez *lib.* 2. *in Decalog. cap.* 4 *num.* 26. Bonacina *disp.* 3. *q.* 2. *punct.* 3. *num.* 21. Ratio est, quia assistentia illa non est falsæ fidei protestatio, cum ex aliis capitibus fieri rectè possit; potest enim ex necessitate fieri ob vitandam grauem iacturam bonorum, vel ex zelo fidei, & voluntate deprehendendi errores, qui ibi seminantur, vel tandem ex curiositate. At aduerto cum Sanchez & Coninch *suprà*, totam curiositatem non esse causam legitimam assistendi concionibus, & precibus hæreticorum: tum quia vti signis hæreticorum propriis absque graui causa est occasio reputandi illis vtentem, vel hæreticum esse, vel talem velle videri. Item semper adest aliquod periculum peruersionis, cui sine causa peccatum est, se committere, requiritur etiam causa legitima, hæc enim esset, si timeres grauem iacturam honoris, vel diuitiarum, nisi adires. Conclusio tamen intelligenda est, quando solis hæreticis Princeps præciperet concionibus accedere, & preces fundere; tunc enim dicimus licere Catholico illam assistentiam, vt se occultaret.

13 At si Princeps omnes habitantes in suo regno sine distinctione cogeret templa hæreticorum adire, & illorum concionibus assistere in honorem suæ falsæ religionis, vt de facto in Anglia, aliisque regionibus hæresi infectis contingit, sine dubio peccabit Catholicus talibus assistens. sic Sanchez, & Coninch *suprà* qui testantur Paulum V. id motu proprio definisse Bonacina *disp.* 1. *quæst* 2. *punct.* 3. *num.* 22. Ratio est manifesta primò, quia illa assistentia in signum, & protestationem falsæ doctrinæ, & in honorem illius imperatur, quod sufficienter colligitur ex tenore edicti dicentis: *Modestè etiam, atque sobriè dum preces persoluuntur se gerere, & vsque ad finē dictarum precum, & concionum ibi manere teneantur.* Imperatur ergo assistentia modesta, sobria, ac proinde religiosa. Ergo illam exequens falsam doctrinam honorat, & quoad exteriorem apparentiam protestatur. Neque obstat Principem dicere in suo edicto se tantùm velle ciuilem subditorum obedientiam, non à religione apostasiam. nam quantumuis ipse hoc verbis protestetur, facto ipso contrarium innuit. cum ipsamet assistentia illis circumstantiis præcepta falsæ sectæ sit protestatio. Secundò negari non potest concursu plurium doctrinam falsam honorari, & vires assumere, & in dies esse extendendam; sed hoc cedit in grauissimum religionis Christianæ detrimentum. Ergo ob nullam causam licet. Tertiò adeuntes reputantur hæretici, & à fide defecisse, neque iam est vllus Catholicus, qui eos excuset. Ergo excusari non possunt. Quomodo enim excusari potest actio, vbi est scandalum, superstitiosus cultus, protestatio falsæ sectæ, & illius honor?

14 Ex his à fortiori infertur, nullo modo ... Eucharistiam sumere à ministro hæretico, ma... te coram illo ex præscripto Regis id præcip... certò prius coram ministro Catholico cont... cæremonia testaris te agnoscere ministrum ... veræ fidei ministrum, eiusque cæremonias h... communicas, quæ omnia intrinsecè mala sunt ... *q.* 3. *art.* 2. *membr.* 3. Coninch *disp.* 15. *dub.* 3. *n* ... licere esse, si coram magistratu ciuili contrahe... illo testaretur se contraxisse, modò ritu Catho... postea contrahat, quia ibi solùm interuenit p... ptum obligans, vt publicè constet te matrimoni...

15 Secundò infertur te posse conuiuiis nup... te, & contrahentes bene precari, etiamsi ritu hæ... hant, quia conuiuium nuptiale licitum quidem e... tractus, in quo fundatur, illicitus sit. Ergo assi... o, tunc potest intelligi non voluisse contractum ... honorare, sed conuiuium, quod subsequitur: ... Coninch *supr.*

PVNCTVM XVIII.

An liceat tibi omittere signum ex præscripto impositum ad significandum te fidelem esse.

1 *Explicatur casus, & Caietan. negat.*
2 *Contrarium est probabilius.*
3 *Satisfit rationi adductæ in fauorem Caietan.*

1 LAta est lex à Principe, vt quicumque in suo regno ... lis sit, in testimonium, & protestationem suæ re... tali veste vtatur, alias ab omnibus tanquam deser... reputetur, poterit ne Catholicus, si ex portatione illius & suæ fidei manifestatione periculum immineat, o... vestem signatam, præcipuè cùm lex est in viridi obser...

Caietan. 2. 2. *quæst.* 3. *art.* 2. cui consentit Nauarr. *sum.* c. ... *num.* 27. *versic. quintò.* negant omittere posse, quia illa o... videtur esse virtualis negatio fidei, siquidem videntes e... mant tali signo carentes infideles esse, eo quòd à lege si... putentur. Item assignatio illius vestis, est quædam de fide in... terrogatio, & examinatio, examinat enim Princeps illius v... portatione, quinam sint fideles: si igitur verbis examin... esses, vt si diceret Princeps, manifesta nobis, quam fidem ... beas, & sit signum te negare fidem silentium, signum te il... amplecti, sit confessio: cui dubium esse potest te in tali occa... sione constitutum obligatum esse confiteri, aliàs silentiu... tuum argumentum esset te negasse fidē, vel saltem voluisse ... deri negauisse. Cùm ergo per legem idem examen Princeps in... tendat facere, & omissionem illius vestis constituat in signum infidelitatis, si vestem omittis, infidelis vis esse, vel saltem vi... deri talis. Ergo nullo modo tibi licet.

2 Nihilominus contraria sententia communior, & probabilior est, scilicet te posse ex graui causa omittere signum à lege constitutum pro fidei Christianæ professione, sic docent Bannes 2. 2 *quæst.* 3. *art.* 2. *dub.* 2. *conclus.* 4 Aragon *ibi, dub. vlt.* Valent. *disp.* 1. *quæst.* 3. *punct.* 2. *dub vlt.* Suarez *de fide, disp.* 14. *sect.* 5. *n.* 10. Coninch *disp.* 15. *dub.* 3. *fine, n* 76. Sanchez *lib.* 2. *in Decalog. cap.* 4 *fine, num.* 29. Ratio est, quia illa omissio non est negatio fidei, etiam quoad apparentiam, sed solum occultatio, quæ ex causa iusta licita est. Ergo. Antecedens probo: tum à simili ex habitu monachali ab Ecclesia signato pro religiosis, quem si quis ex vrgenti causa exuat, non obinde reputatur negasse monachalem professionem, sed solum illam voluisse occultare. Tum ratione, quia vt omissio illius vestis reputaretur fidei negatio, debebat nullam aliam spectatis illis circumstantiis significationem habere, vt sic videntes, & cognoscentes illum esse Christianum, & omissionem fecisse illius signi, intelligerēt à fide defecisse: atqui habet hanc legitimam significationem, scilicet occultare personam. Ergo. Item neque obligaris ferre illam vestem ex lege Principis, neque ex præcepto fidei. Ergo ex nullo capite. Ex lege Principis obligari non potes: tum quia lex illa non est iusta, vtpote lata in odium Dei, & de materia ad Principem sæcularem non pertinente; examen enim fidei, & illius professio Ecclesiastico Principi, non publico, attributa est: & dato quod lex illa iusta esset, cum sit humana, & politica, non te obligat cum grauissimo tuo detrimento: ergo ex ratione legis obligari non potes. Ex præcepto autem fidei cessat similiter obligatio; quia præceptum positiuum confitendi fidem non obligat, vt clarum est, in illa occasione, quia nec subtrahitur omissione illius honor diuinus grauiter, neque scandalum generatur. Neque etiam præceptum negatiuum non negandi fidem, quia hoc præceptum obligat, ne assumas aliquod signum protestatiuum negationis fidei: at tu tale signum non assumis, sed potius relinquis signum fidei protestatiuum. Ergo solum potest ex illo inferri te non protestari fidem, non tamen illam negare.

Dices,

Dices, non protestati fidem illo signo, esse virtualiter illam negare; præcipuè cùm expressè omissio illius signi, vt signum negationis, à Principe constituta sit. Sed nego assumptum; quia licèt omissio signi sit signum à Principe constitutum pro negatione fidei; quia tamen alias significationes legitimas habet, ea de causa à fidelibus absque negatione fidei vsurpari potest. Adde non esse signum fidelibus, & infidelibus commune, sed pro solis infidelibus assignatur; vt sic facilius à fidelibus distinguantur. At iam diximus posse Catholicos signum proprium infidelium assumere, quando ex illius assumptione non sequitur specialis honor infidelitatis. Denique si Catholici obligati essent illud signum assumere, occultari nulla ratione possent, & Princeps infidelis absque vlla difficultate posset omnes cognoscere, comprehendere, & punire, quod est grauissimum inconueniens.

5 Neque obstat supradicta ratio Caietani; licèt enim videntes te carere illo signo, intelligant te infidelem esse, quia nesciunt te Catholicum fuisse: at hoc in causa esse non potest, te manifestandi; quia ex tali iudicio nullum scandalum sequitur, si autem scirent te Catholicum esse, & omittere; meritò deben reputare te omittere non gratia deserendi fidem, sed personam occultandi; & sic nulla videtur ibi esse negatio fidei, etiam apparens, sed solùm occultatio.

Ad confirmationem respondeo longè diuersum esse examen fidei singulariter alicui factum, vel generaliter, qui enim in singulari examinaretur, debebat ita procedere, vt nullo modo adstantes intelligerent fidem deserere, & voluntati Principis infidelis voluisse annuere, at ex suppositione, quòd Princeps pro negatione fidei silentium constituit, si illo tunc vtaris voluntati Principis videris parere, & fidem negare; quod ex eo colligitur manifestè, quia omnes qui te scirent esse Catholicum, & fidem sic interrogatum non profiteri, scandalizarentur, & te imbecillitatis, & inconstantiæ arguerent. Quæ certè in interrogatione generali, & in signo per legem constituto non procedunt, vt ex dictis constat. Adde. Per legem non quilibet interrogatur, sed communitas, cui interrogationi sufficienter satisfactum est, etiamsi plures non respondeant. Quapropter illa dici non potest propria interrogatio, sed incitatio, & prouocatio fidelium, vt se probant: quod cum tanta iactura iniquum est, & ab eo abstinendum.

PVNCTVM XIX.

De professione fidei ex decreto Tridentini facienda.

1 *Referuntur decreta, in quibus hæc obligatio fundatur.*
2 *Obligatio faciendi professionem fidei est sub mortali, neque extinguitur transacto bimestri.*
3 *Comprehendit prouisos de beneficiis curam animarum habentes.*
4 *Item Canonicos, & dignitates Ecclesiarum Cathedralium.*
5 *Item prælatos regulares quorumcumque ordinum, tametsi ex consuetudine aliquibus in religionibus excusentur.*
6 *Item docentes artes liberales.*
7 *Si obtento canonicatu, vel beneficio professionem feceris, aliqui te excusant à professione facienda in obtentione similis canonicatus. Probabilius tamen est oppositum.*
8 *Vnica fidei professione pluribus titulis satisfacere potes, tametsi aliqui contrarium sentiant.*
9 *Qui modus seruandus sit in fidei professione facienda.*
10 *Fierine possit per procuratorem? Affirmatur, vt probabilius.*
11 *Limitatur doctrina à Sanchez in Episcopis, sed non videtur approbanda limitatio.*
12 *Asserenti se fidei professionem fecisse, credendum est.*
13 *Ex Bulla Pij IV. & V. variæ sunt pœnæ impositæ omittentibus fidei professionem, sed non videntur receptæ.*
14 *Triden. imponit priuationem fructuum, & possessionem beneficij decernit non suffragari.*
15 *Explicatur quid sit possessionem non suffragari.*
16 *Nulla expectata sententia, tenetur sic omittens fructus restituere secundum probabilem sententiam: probabilius est requiri sententiam declaratoriam criminis.*
17 *Intelligi debet si culpabiliter omiseris fidei professionem.*
18 *Sub nomine fructuum in hac pœna non veniunt distributiones quotidianæ, neque anniuersaria.*
19 *Quibus est facienda fructuum restitutio.*

1 Vt huius professionis faciendæ obligatio intelligatur, & ad quas personas se extendat, & sub quibus pœnis: præmittenda sunt decreta de hac materia loquentia. Trident. namque *sess. 24. cap. 12. de reformat.* statuit, curam animarum habentes teneantur à die adeptæ possessionis, ad minus intra duos menses in manibus Episcopi, vel eo impedito, coram generali eius vicario, & officiali orthodoxæ nostræ fidei publicam facere professionem, & in Romanæ Ecclesiæ obedientia esse permansuros spondeant, ac iurent. Prouisi autem de canonicatibus, & dignitatibus in Ecclesiis cathedralibus non solum coram Episcopo, sed etiam in Capitulo idem facere teneantur, alioqui prædicti omnes prouisi fructus non faciunt suos neque illis possessio suffragatur & *sess. 25. cap. 2. de reform.* decreuit idem Concilium, hanc fidei professionem facere debet quicumque in Patriarchas, Primates, Archiepiscopos, & Episcopos promoti fuerint, in prima Synodo prouinciali, in qua ipsi interfuerint. Quod si quis (quod absit) renuerit, Episcopi comprouinciales statim summum Pontificem Romanum admonere sub pœna diuinæ indignationis teneantur, interímque ab eiusdem communione abstineant. Pius tamen IV. in quodam Motu proprio, qui est 12. eiusdem, & incipit, *Iniunctum nobis datum. Ibid. Nouemb* 1564. supradictum Tridentini decretum extendit ad Prælatos monasteriorum, conuentuum, domorum, & aliorum quorumcunque locorum, siue regularium ordinum sint, siue militarium. Item Pius V. in alio Motu proprio, incipiente, *In sacrosancta*, cuius tenorem refert Eman Rodriquez *qq reg. tom. 2. q. 72. art. 1.* & Nald. *verbo fidei professio*, ad hanc fidei professionem teneri voluit omnes Doctores, Magistros, regentes, & alios quoscumque, ac cuiuscumque artis, & facultatis professores, siue clerici, siue laici sint, vel cuiuscumque ordinis regularis, qui docere, vel promoueri voluerint; & Congregatio explicuit hanc Bullam locum habere in docentibus prima principia Grammaticæ, Arithmeticæ, Musicæ, & aliarum artium, esto non sit in publicis scholis, sed priuatis domibus, & additur pœna excommunicationis ipso iure, & priuatio beneficiorum omnium, dignitatum, officiorum, feudorum Ecclesiasticorum, & habilitatis ad illa, & ad alia in posterum obtinenda aduersus promouentes, qui hanc fidei professionem facere neglexerint, & in promotis nullam esse promotionem.

2 Primò tanquam certum tenendum est obligationem faciendi supradictam professionem esse sub mortali, quia est res grauis, & ad grauissimum finem ordinata, qualis est exaltatio, & promotio nostræ fidei, & errorum extirpatio, & sub grauibus pœnis præcepta: sic relato Manuele Rodriquez, & aliis docet Sanchez *lib. 2. in Decaleg cap. 5. n. 1. fine.* Bonacina *disp. 3. de fide, q. 2. p. 3. n. 14. & 15.* Quod si aliquis obligatus fidei facere professionem intra bimestre illam omiserit, tenetur quam primùm possit illam facere, quia non extinguitur obligatio, sed aggrauatur; non enim bimestre assignatur, vt terminus finiendæ obligationis; sed vt terminus obligationis exequendæ, & colligitur ex *c. cum dilectus, de dolo, & contumacia*, vbi Abbas *n. 12. & l. Celsus, ff. de recept. arbitr.* & ita tenet Nauarr. *cons. 11. n. 1. sub tit. de iureiur. in nouis* Garcia *3. part. cap. 3. n. 29. & 30.* Sanchez *lib. 2. cap. 5. n. 5.* Azor *tom. 1. l. 6. 7. cap. 2. q. 4. & 5.* Aug. Barbosa *3. part. allegat 61. n. 22.* & alij apud ipsos.

3 Personæ autem, quas hæc obligatio adstringit, sunt primò prouisi de quibuscumque beneficiis curam animarum habentibus: sub quibus veniunt intelligendi Commendatarij aliquarum Ecclesiarum, quibus datur facultas disponendi de fructibus; quia sunt verè beneficiati, & titulum habent. sic Garcia *de benefic. 3. p. cap. 2. à n. 20.* August. Barbosa *de potest. Episc. 3. p. alleg. 61. n. 22.* secus verò dicendum est de illis, quibus Episcopus Ecclesiæ curam commendat, non tamen de beneficio prouidet. Sanchez *lib. 2. c. 5. n. 1.* Deinde sub nomine prouisi de beneficiis, comprehendi videbantur Episcopi, quia prouisi sunt de beneficiis curam animarum habentibus: at quia *in sess. 25. c. 2.* præcipitur illis in prima Synodo prouinciali illam facere, videtur Concilium in supradictis verbis illos comprehendere noluisse. Præterea, quia in manibus Episcopi, prouisi de beneficiis debent professionem facere. Ergo sub nomine prouisi non comprehenduntur Episcopi. Verùm etsi hoc ita sit, attento Trident. decretó, & Bulla Pij IV. & V. Attenta constitutione Gregor. XIV. incipiente, *Onus Apostolicæ seruitutis*, quámque refert Vgolin *de potest Episcop c. 1. §. 3.* obligati sunt omnes Episcopi hanc fidei professionem, & iuramentum facere: forma autem huius professionis, & iuramenti traditur in Pontificali Romano authoritate Clementis VIII. edito, *fol. 79.* sic Barbosa *3. p. alleg 61. n. 4.*

4 Secundò adstringit supradictum decretum Canonicos, & dignitates Ecclesiarum Cathedralium, sub quibus comprehenduntur Canonici, quantumcumque ab Episcopo sint exempti, quia absolutè Canonici sunt sic Felin. Nauarr. & Ledesm. relatis tradit Sanchez *lib. 2. cap. 5. n. 2.* Garcia *de benefic 3. p. cap. 3. n. 21.* referens ita censuisse sacram Congregationem, Barbosa cum aliis. *3. part. alleg. 61. num. 5.* Item comprehenduntur Canonici regulares Ecclesiarum cathedralium; quia verè sunt prouisi in canonicatibus Ecclesiarum cathedralium: sic Garcia *num. 16.* Barbosa *n. 6.* Coadiutores tamen Canonicorum, licèt Canonici nominentur, quia tamen verè, & propriè in canonicatibus non sunt prouisi viuente proprietario, fidei professionem facere non obligantur. Non enim coadiutor possidet canonicatum, sed coadiutorium: vt dicit Garcia *p. 4. cap. 5. n. 76.* sic Barbosa *n. 13.* Item neque prouisi de capellaniis, portionibus, aliisque beneficiis simplicibus in Ecclesiis cathedralibus. Sanchez *cap. 5. n. 1.* Garcia *cap. 3. n. 13.* Barbosa *num 15.* Adde nec prouisi in canonicatibus, & dignitatibus Ecclesiarum collegiatarum; quia solum de prouisis in Ecclesiis

cathedralibus locutum fuit Concilium. sic Sanchez, Barbosa, & Garcia *suprà*.

5 Tertiò ex decreto Pij IV. & V. hanc facere professionem tenentur Prælati regulares quorumcumque ordinum, etiam militarium: sic Nauarr. *lib. 2. consil. & de iureiurand. consil.* 10. *in nouis*. Man. *qq. regul. tom. 2. q. 72. art. 1.* Saa *verbo fides, in fine*. Barbosa *3. part. allegat. 61. n. 7.* Verùm Sorbus Capuccinus *super priuilegia mendicantium, verbo professio, notab.* 1. inquit sacram Congregationē, & viros doctissimos declarasse non esse in vsu: cui consentit Sanchez *n. 3.* affirmans in pluribus religionibus non obseruari, vel quia supradicta Bulla recepta non fuit, vel quia consuetudine est derogata.

6 Quartò ex decreto relato Pij V. omnes docentes artes liberales, quomodocumque eas publicè doceant, tenentur hanc fidei professionem facere, & omnes illi, quibus ad hoc munus per aliquam vniuersitatem testimonium conceditur, notauit Barbosa *in declarat. Concil. sess. 24. cap. 12. & 3. p. de potest. Episc. alleg. 6 . num. 5.*

7 Circa supradicta dubium est, an tenearis, quoties aliquo titulo, scilicet canonicatus, vel dignitatis fidei professionem feceris, illam facere obtinens canonicatum alium distinctum? Negant aliqui te obligatum esse fidei professionem facere, si dimisso priori canonicatu, alium obtineas in eadem Ecclesia, secus si in diuersis diœcesibus, oppidis, vel locis. Verùm probabilius existimo te semper obligatum esse, quia absolutè prouisus es de beneficio, ac si nunquam prouisus fuisses, neque Concilium apposuit aliquod verbum, ex quo hæc limitatio colligi possit: non igitur est recipienda, ex *l. de pretio. ff. de Publ. in rem act.* tum citatis in libello *de principiis vtriusque iur. lit. L. n. 18.* & tradit Azor *tom. 2. lib. 7. cap. 2. q. 8.* quem videtur sequi Sanchez *lib. 2. in Decalog. cap. 5. n. 6.* Garcia affirmans sic declarasse Congregationem Cardinalium, *cap. 3. num. 17. & 18.* Barbosa alios referens *de alleg. 61. n. 8.*

8 Sed quid si intra bimestre assignatum ad faciendam fidei professionem, obtineas cum canonicatu dignitatem, vel gradu Doctoris decoreris, satisfaciésne vnica fidei professione obligationi illi ex duplici titulo contractæ? Et idem est si transacto bimestri, & oblitus obligationis faciendæ professionis ratione beneficij adepti, illam omittas ob alium titulum?

Negat Barbosa *allegat. illa 61. n. 9.* eo quod tituli multiplicentur. Credo tamen probabilius te satisfacere vnica fidei professione: quia illi diuersi tituli ad eandem prorsus rem obligant scilicet ad fidei professionem pro eodem tempore faciendam. Ergo facta fidei professione duplici titulo videtur factum. Item illa professio alicui titulo satisfacit, sed non est maior ratio, quare vni potius, quam alteri satisfaciat. Ergo vtrique satisfacit, sicut cum professio facienda est coram Episcopo, & Capitulo, & Episcopus est in capitulo, & præsente illo fit professio, non debet iterum extra alia fieri, vt diximus. Et ita tenet Nauarr. *lib. 2. consil. sub tit. de iureiurando, consil. 12. in fine, in nouis.* Manuel Rodriquez *regul. qq. tom. 1. q. 72. art. 3.* Sanchez *lib. 2. cap. 5. num. 6.*

9 Modus autem, quem debent supradicti obseruare, traditur in Concilio Tridentino, & in Bulla Pij IV. & declarat Quaranta *in summ. Bullarij, verbo fidei professio*, & Franc. Leo *in thesauro fori Ecclesiast. 2. p. cap. 10. n. 13.* Pro cuius intelligentia aduerte primò, esto Concilium dicat professionem faciendam esse in manibus Episcopi, vel eo impedito coram eius vicario, non esse intelligendum de necessitate, sed de conuenientia. Quare etsi Episcopus impeditus non sit, potest fieri coram eius vicario: & ita tenet Garcia *2. part. de benefic. c. 3. n. 13.* Barbosa *1. part. alleg. 61. n. 16.* Secundò aduerte, cum ratione canonicatus, vel dignitatis teneris fidei facere professionem coram Episcopo, & Capitulo: si Episcopus in Capitulo existat, cum tu professionem emittis, sufficienter vtrique obligationi vnica professione satisfacis; nec teneris iterum foras, coram Episcopo, vel eius vicario profiteri; quia absolutè coram Capitulo, & Episcopo fecisti professionem; ergo satisfecisti Concilio. sic Garcia *3. de benefic. cap. 3. n. 24.* referens decisum esse in vna Seguntina: consentit Barbosa *suprà n. 17.* Tertiò aduerte Sede Episcopali vacante professionem faciendam esse coram vicario Capituli, non coram Capitulo, quia per vicarium, & non per Capitulum administratur iurisdictio; ideóque magis vicarius, quam Capitulum repræsentat Episcopum sic Garcia *num. 17. & 18.* Barbosa *num. 18.*

10 Sed est difficultas grauis in hac materia, an possis per procuratorem facere fidei professionem, cum absens es, vel impeditus? Additio ad Nauarri consilia *lib. 2. consil. tit. de iureiurand. consil. 11. in fin. in nouis*, asserit censuisse sacram Congregationem id fieri nō posse, consentit Vgolinus *de off. & potest. Episc. cap. 50. § 16. n. 1.* fauet Nicol. Garcia *3. part. cap. 3. n. 75.* asserens sic censuisse Rotam; & expressè negat fieri posse per procuratorem Stephan. Gratian. *disceptat. forens. cap. 166. n. 12.* Moueri possunt, quia professio fidei, actus videtur esse personalis: tum quia est indicatiuus interioris assensus: tum & præcipuè, quia illa mea professione intendit Ecclesia subditos in fide stabilire, & obligare, ne deficiant, ad cuius finis consequutionem summè conuenit fieri fidei professionem per propriam personam.

Nihilominus probabilius est, fieri p[…] quia regulariter ea quæ quis facere pote[…] & per procuratorem, nisi à canone & leg[…] *ff. de procuratorib. cap. qui per alium, & ca[…] in 6.* Item iuramentum potest præstari [...] *fin. de iuram. calumn. in 6. cap. 1. § verum,* [...]tiunt Nauarr. *illo consil. 11. de iureiurand. nu[…] cap. 2. quæst. 6.* Sanchez *cap. 5. n. 7.* Barbosa [...]*lu, 2. part. verbo fidei professio* & alij. Nequ[…] Nego, inquam, ita esse actum personalem, [...] fieri non possit: nam licèt sit interioris co[…] etiam contractus matrimonij id ipsum h[…] procuratorem fit. Quod verò per professi[…] clesia profitentes firmos habere in fide, [...] tiam faciendi professionem per propriam [...] cessitatem.

11 Limitat autem supradictam doctrina[…] in professione fidei facienda ab electis in [...] translatis ad alium Episcopatum, & dicit hos [...] copi signati à Pontifice per se ipsos facere pro[…] re, & non per procuratorem: & ita duos viros [...] consultos respondisse. Mouetur ex verbis [...] committentis certo Episcopo, vt supradictam [...] nem, nomine ipsius Pontificis acceperet. Ne pr[…] Apostolicam accedendo personaliter laborare [...] tes parcere laboribus, & expensis fraternitati ve[…] mus. At si hæc fidei professio fieri posset per proc[…] esset opus labori, neque expensis parcere, neque [...] cem vices suas committere, vt nomine ipsius acc[…] set Episcopus Romano procuratori potestatem d[…] ne ipsius in Pontificis manibus prædictam fidei [...] emitteret. Fateor ex supradictis verbis legitimè d[…] tificem præsupponere Episcopum per se ipsum [...] professionem debere, saltem ex conuenientia: cui [...] ex decentia, & conuenientia voluit parcere, commit[…] suas alieni Episcopo. An autem coram illo Episco[…] per se ipsum fidei facere professionem, & per procur[…] cta nulla sit, non satis videtur colligi ex supradictis v[…] nullum videtur esse verbum hanc obligationem [...] ipsi Episcopo faciendi per se ipsum in manibus Pon[…] non per procuratorem.

12 Sed inquires, an credendum sit parti affirma[…] professionem fecisse?

Respondet affirmatiuè Aloysius Riccius *in praxi fo[…] ficat. decis. 681. aliàs in noua edit. 580.* & cum eo Ba[…] *alleg. 61. n. 21.* dummodo collatio beneficij sit decennalis [...] *alleg. 61. n. 21.* dummodo collatio beneficij sit decennali[…] solutis per Flamin. *de resignat. lib. 3. q. 6. n. 74.* Et credo [...] rum esse, cum non tenetur quis professionem facere [...] multis testibus, aliàs si asserent professionem fecisse, non [...] tur, nisi probet, debet testimoniū authenticum semper e[…] aut ita publicè fidei professionem facere, vt semper id co[…] posset. quod nullibi video esse cautum.

13 Pœnæ impositæ professionem omittentibus va[…] tam in Concilio Tridentino, quàm in supradictis co[…]stitu[…] bus Pij IV. & V. Et quidem constitutio Pij IV. impon[…] communicationem latæ sententiæ, non quidem aduersus [...] motos in aliquo gradu, & legentes aliquam artem liberal[…] ne professione fidei facta, sed aduersus promouētes & perp[…] tentes eos legere sine huiusmodi professione: & vltra exco[…] municationem latæ sententiæ non reseruatam, inducit ipso [...] re priuationem beneficiorum, dignitatum, officiorum feud[…] rum Ecclesiasticorum, & inhabilitatem ad illa, & ad alia in p[…] sterum obtinenda. Aduersus autem sic promotos, & legen[…] inducit nullitatem gradus, seu promotionis: sic Sorbus Capuc[…] cinus *super priuilegia mendicantium, verbo professio fidei, notab. 4.* Bonacina *disp. 3. de fide, quæst. 1. punct. 3.* Sanchez *lib. 2. cap. 5. n. 4.* [...] *n. 15.* quamuis Emanuel Rodriquez *tom. 1. qq. regul. q. 72. art. 1.* dicat excommunicationem latæ sententiæ, & alias pœnas tam contra promouentes, quam contra promotos ferri. Sed quod diximus est textui conformius. Aduerto tamen cum Barbos. *in remiss. Concil. Trident. sess. 24. cap. 12. pag. mihi 542.* Congregationem Cardinalium censuisse in locis iis, in quibus sunt gymnasia publica, Bullam Pij V. has pœnas non imposuisse ordinariis, si patiuntur quemque quoquo modo docere litteras, priusquam fidei professionem faciat. Adde neque supradictam Bullam quoad pœnas ibi contentas, neque etiam quoad eius obligationem videri vsu receptam sic Suarez *de fide. disputat. 14. sect. 6. numer. 2.* indicat Sanchez *suprà numer. 4. fine.*

14 Concilium autem Tridentinum imponit recipientibus beneficia, canonicatus, & dignitates, & fidei professionem non facientibus intra bimestre à die adeptæ possessionis, vt non faciant fructus suos, neque illis possessio suffragetur. Circa quod decretum aduerte tenendum constitutum esse, in ipsum incipere à die adeptæ possessionis: quam etsi ex culpa possessionem beneficij obtinuit non acceptis, non peteris, nec pœnas incurris ob non factam professionem. sic Nicol. Garcia 1. *part. de benefic. cap. 3. num. 31.* Barbosa *3. part. de potest. Episc. alleg.*

alleg. 61. *n.* 25. Accepta tamen possessione si intra duos menses professionem facere omittis, toto tempore, quo ita perstitis non facis fructus tuos, etiam si postea professionem emittas; quia professio habilitat, ne amplius perdatur, non tamen recuperare potes deperditum, ex *cap quam periculosum, 7. q. 1. & l. qui rei. § arcam, ff de solut.* sic Sanchez plures referens *lib. 2 c. 5. n. 5.* Barbosa *alleg. 61. n. 23.* vbi bene aduertit cum Nicol. Garcia *3. part. de benefic. cap. 3. n. 31.* non priuari fructibus obtentis illis duobus mensibus concessis ad faciendam fidei professionem; etiamsi postea non emiserit, quia Concilium non priuat fructibus decursis illis mensibus, sed postea decurrendis; & consentit Sanchez *lib. 2. cap 5. n. 10. fine.* Excipe, nisi careret prima residentia, quia ratione illius omissionis, neque fructus, neque distributiones illorum duorum mensium lucratur: neque haberi potest pro præsente ex qualibet causa. Garcia *suprà n. 51. fine.* Barbosa *num.* 24.

15 Cum autem in Trident. dicitur possessionem beneficij omittenti fidei professionem non suffragari, non est intelligendum, titulum beneficij, & possessionem ipsam reddi nullam in se, sed solum reddi nullam quoad effectum percipiendi fructus. Est enim decretum pœnale, quod iuxta subiectam materiam intelligi debet, & non extendi, sed potiùs limitari: & ita tenet Azor *tom. 1. instit. moral lib. 7. cap. 2. q. 3.* Sanchez *n. 8.* Barbosa *n.* 26. Garcia *n.* 33. Ex quo fit gaudere posse sic priuatum aliis fructibus, & prouentibus, si qui sint beneficij, & canonicatus; etiamsi fidei professionem non faciat; quare canonicus vocem habere potest in Capitulo, & ius procedendi, quia solum fructibus priuatur. sic Barbosa *n.* 27. *& in declar. Concil. sess. 24. cap. 12. n. 7.* testatur Congregationem sic declarasse. Secundò fit possidentem beneficium bona fide triennio, etiam si fidei professionem omittat, firmari eius titulum, & possessionem, ex *reg. de triennali possessione*; quia Concilium solum dixit possessionem non suffragari ad percipendos fructus: at non negauit suffragari posse ad firmitatem tituli, & in titulo constituendam: sic Sanchez *n.* 9. Fit tertiò nunquam sic omittentem fidei professionem, posse fructus acquirere: etiam si triennio, vel decennio illos bona fide possideat, eo quod à Concilio impediatur acquisitio; siquidem cauetur, ne possessio beneficij ad hunc effectum suffragetur; sine possessione autem præscribi nunquam poterant. Ergo cum possessio ob omissam fidei professionem nullius effectus sit ad fructus acquirendos, efficitur sanè nunquam acquiri: & sic testatur Flamin. *lib. 8. de resignat. q. 9. n.* 122. declarasse sacram Congregationem, & Nicol. Garcia *cap. 3. n. 34.* Sanchez *n. 11. & 12.* Barbosa *n.* 26.

16 Sed est difficultas, an omittens hanc fidei professionem nulla spectata sententia saltem declaratoria criminis teneatur restituere fructus perceptos? Affirmat Azor *tom. 2. lib. 7. cap. 2. quæst. 1. in fine.* Petrus de Ledesma *2. tom. summ. tract. 1. cap. 4. post. 10. conclus. difficult. 1.* Garcia *3. part. de benefic. cap. 3. n. 35.* Vgolin. *de offic. & potest. Episcop. cap. 50. §. 6. n. 4.* Mouentur, quia si omittens professionem, fructus non tenetur ante sententiam restituere. Ergo iam illi possessio multum suffragatur ad fructuum perceptionem: quod videtur esse contra Concilium, intendens in hac parte possessionem ei nullatenus suffragari. Deinde Concilium statuit fructus non facere suos hunc omittentem: at si non tenetur restituere ante sententiam, verè fructus facit suos, & ius, & dominium illorum acquirit: quod videtur repugnare Concilij intentioni.

Cæterum etsi supradicta sententia satis sit probabilis, probabilior mihi videtur sic omittentem non teneri fructus restituere, quousque sententia declaratoria criminis adueniat? sic Nauarr. *consil. 12. n. 2. de iureiur. in 2. edit.* Sanchez *lib. 2. cap. 5. n. 10.* Man. Rodriquez *tom. 2 regul. qq. q. 72. art.* 3. Barbosa *3. part. alleg. 61. n 28.* Præcipua ratio est, quia decretum hoc est pœnale: ergo benignius, quoad fieri possit, interpretandum est: sed potest interpretari, vt non faciat fructus suos, neque possessio suffragetur, data sententia declaratoria, & non ante illam. Ergo hoc modo explicandum est. Et confirmat optimè Sanchez ex his quæ habentur *sess. 23. de reformat. cap. 1.* vbi quia Concilium prætendebat non residentes obligare ante vllam iudicis sententiam ad restitutionem fructuum, si quos percepissent, id declarauit. Cum ergo idipsum non fecerit, in hac parte mitius se voluit habere: ac proinde voluit, vt solum post sententiam intelligatur fructus esse restituendos; ex hisque constat solutio rationis contrariæ. Fateor possessionem multum accipienti beneficium suffragari ad fructus percipiendos, & retinendos in conscientia, dum non condemnatur: at facta condemnatione neque fructus esse suos, neque possessione aliqua se posse tueri.

17 Verùm etsi ante omnem sententiam declaratoriam criminis teneans fructus restituere: at hoc intelligendum esset, si in culpa fuisti omittens fidei professionem: nam si ignarus decreti Tridentini, vel illius immemor omiseris, nullo modo in conscientia obligatus es restituere, sed omnes fructus facis tuos, ac si verè professionem emiseris; quia priuatio fructuum est pœna, quæ arctare non potest, vbi culpa non præcedit: sic tenet plures referens Sanchez *n.* 11. Garcia *n.* 66 Vgolio. *n.* 5. Azor *lib 7. cap. 2. q* 2. Barbosa *n.* 29. & alij apud ipsum. Ex quo infert Sanchez, & Azor te non amittere fructus, si procurator cui mandatum dedisti faciendi fidei professionem, non fecit te inscio absque culpa, quia est eadem ratio.

18 Sub nomine fructuum, quibus omittens professionem fidei priuatur, alicui posset videri comprehendi distributiones quotidianas, etiamsi in illis grossa non consistat, & anniuersaria, quia hæc etiam videntur esse præbendæ fructus, siquidem nisi in præbenda prouisus esses, ea obtinere non posses.

Cæterùm dicendum est non comprehendi has distributiones quotidianas, & anniuersaria; quia esto alius à Canonico eas non lucretur: at non sunt fructus canonicatus, sed ministerij personalis, & canonicatus, est solum conditio: & ita tradit Azor *tom. 2. lib. 7. cap. 2. q. 3.* Stephan. Gratian. *disceptat. forens. cap. 166. n.* 22. Sanchez *lib. 2. in Decalog. cap. 5. num. 10. fine.* Gonçalez *ad regul. 8 cancell. §. 6 proœm. n.* 170. Barbosa *alleg. 61. n* 30. Garcia *illo cap. 3. n.* 60. Aloysius Riccius *in collect. decis. collect.* 1451. & alij.

19 Quibus autem hi fructus applicandi sint, cum debent restitui, Concilium non determinat. Azor *cap. 2. quæst.* 3. & Sanchez *illo n.* 10. dicunt pauperibus, vel fabricæ Ecclesiæ, aut alteri pio loco applicandos esse: quod de beneficiis curam animarum habentibus, & de dignitatibus, personatibus, & officiis habentibus fructus extra mensam capitularem intelligendum est, iuxta decretum Tridentini *sess. 22 cap. 3. de reformat.* dicentis fructus horum non residentium applicandos esse fabricæ, si indigeat, vel alteri pio loco, arbitrio Episcopi. At si canonicatus, vel dignitas habeat fructus in mensa capitolari, existimat Barbosa *de potestate Episcopi, 3. par. allegat 61. in fine*, cum Garcia *3. p. de benef. c. 3. à n.* 40. restituendos esse Capitolo, sicut fructus non residentium, aut excommunicatorum. Et addit ita esse restituendos Capitulo, vt non possint se componere cum Capitulo soluta aliqua parte, neque ordinarium condonare illam restitutionem posse. Alicui videbitur probabile hos fructus applicari posse pauperibus, fabricæ, vel alteri pio loco, & non esse necessariò reddendos Capitulo, sicut fructus non residentium; quia omittens professionem verè extraxit à Capitulo fructus, & fecit suos, interim dum non condemnatur; quod secus est in excommunicatis, & non residentibus. At credo probabilius esse, Capitulo esse reddendos adueniente sententia. Nam illi fructus sunt Capitoli, quos non transfert in omittentem fidei professionem, nisi dum sententia declaratoria criminis non est. Ergo stante illa sententia reddendi sunt fructus Capitulo, ac si nunquam à Capitulo essent extracti.

DISPVTATIO II.

De infidelitate, quæ est vitium contrarium fidei.

IN præcedenti disputatione explicuimus essentiam fidei, & illius obligationem. Restat de vitiis contrariis disputare, & illorum remediis. Duplex est vitium contrarium fidei. Primum infidelitas. Secundum hæresis. Hæc inter se distinguuntur tanquam continens à contento. Infidelitas enim fidei quoad omnia opponitur: hæresis quoad aliquam partem: vel vt aliis placet, infidelitas est vitium hominis nolentis fidem suscipere; hæresis, iam susceptam relinquentis. In præsenti disputatione agemus de infidelitate, & illius remediis: in sequenti de hæresi.

PVNCTVM I.

Quid infidelitas sit, & quotuplex.

1 *De qua infidelitate sit sermo.*
2 *Triplex est infidelitas, & earum definitio apponitur.*
3 *Distingui essentialiter affirmant aliqui.*
4 *Probabilius est oppositum.*
5 *Satisfit contrariis rationibus.*
6 *An satisfacias confessioni, si dicas te deseruisse fidem, quin declares, fuerit ne Paganismo, Iudaismo, vel hæresi?*
7 *Comprehendatur ne omnis infidelitas sub iis tribus infidelitatis speciebus. Proponitur ratio dubitandi.*
8 *Resoluitur comprehendi.*
9 *Satisfit contrariis*
10 *Quid de Apostasia dicendum est?*
11 *Hæresis est omnium grauior infidelitas, tametsi Paganismus magis extendatur.*

1 LOquimur in præsenti non de infidelitate veritati contraria, sed de infidelitate contraria fidei, virtuti theologicæ. Hæc ergo definiri potest, vt sit peccatum ex natura sua excludens

excludens fidem supernaturalem; non enim potest fidem excludere, nisi fidei contraria sit. Contingit autem hoc dupliciter. Primò si ex errore, vel malitia nolis auditum præbere proponenti veritatem nostræ fidei, quando te esse ad id obligatum cognoscis. Secundò, si propositæ sufficienter veritati non assentiaris. Primum peccatum dicitur omissionis: secundum commissionis. Quodlibet autem ex his peccatis est peccatum grauissimum, quia excludit medium necessarium ad salutem: quod debet quilibet Christianus suscipere, eáque de causa dixit Christus, Ioan. 3. *Qui non credit, iam iudicatus est*, quasi diceret, iam habet super se iudicium, & condemnationem.

2 Hæc autem infidelitas triplex est, Paganismus, Iudaismus, & hæresis. Diuisio est communiter recepta à Doctoribus cum D. Thom. 2. 2. q. 10. a. 5. & ibi Bannez. Valent. *disp.* 1. *q.* 10. *p.* 3. Arag. *quæst.* 11. *art.* 1. Malder. *art.* 5. Bonacina *disp.* 3. *quæst.* 2. *punct.* 6. Suarez *de fide disp.* 16. *sect.* 4. *disp.* 18. *dub.* 6. Paganismus est, quando nullius mysterij reuelati fidem habes. Iudaismus, quando credis veteri Testamento, non tamen nouo. Hæresis, quando alicui veritati siue ex nouo, siue ex veteri Testamento fidem negas: vel aliter dicere potes, Paganum esse, qui integrè à fide Christiana recedit; Iudæum, qui recedit à veritate, quam figuræ ab ipso creditæ denotabant: hæreticum, qui fidem profitetur, at aliquos articulos illius negat. Quod autem communiter dicitur, Paganismum esse negationem fidei nunquam susceptæ, Iudaismum esse negationem fidei in figura susceptæ, & hæresim negationem fidei in se ipsa susceptæ, probari mihi non potest: sicut neque probatur Lorcæ 2. 2. q. 10. *art.* 5. *n.* 4. Coninch *disp.* 18. *dub.* 6. *n.* 61. Suarez *de fide disp.* 16. *sect.* 4. *num.* 8. Quia esse susceptam fidem vel non esse susceptam, non immutat has species; potest enim quis post susceptam fidem transire ad Paganismum, vel Iudaismum. Ergo Paganismus, vel Iudaismus non petit necessariò non esse fidem in se susceptam, sicut esse verè Catholicum non pendet, an fuerit antea Paganus, vel Iudæus. Item si proposita fide tibi, neges aliquem articulum, & omnes alios amplectaris, hæreticus es censendus, & tamen nunquam fidem suscepisti. Ergo ad hæresim susceptio fidei non expostulatur. Deinde filij hæreticorum parentum erroribus infecti verè hæretici nominantur, etsi nunquam fidem susceperint. Ergo ex susceptione fidei distingui infidelitas non potest. Restat ergo, vt ex obiecto distinguatur. Quapropter integra negatio fidei est Paganismus, Iudaismus, negatio Christi. Hæresis negatio alicuius veritatis à Christo reuelatæ.

3 Sed inquires, an hæc diuisio sit generis in species, & consequenter an hæ essentialiter distinguantur? in quo Caietan. Bannez, & Aragon. *d. quæst.* 10. *art.* 5. affirmatiuè respondent. Primò, quia eidem virtuti possunt varia vitia specie diuersa opponi. Secundò, quia deficere à fide suscepta, in Baptismo promissa, distinctum quid est ab eo, quod est deficere à fide nullibi promissa: sicuti deficere in castitate promissa, vel non promissa. Tertiò, quia necessariò fatendum est in confessione ad quod ex illis tribus deflexeris, an ad Paganismum, Iudaismum, vel hæresim: neque videris satisfacere, si solum dicas te à fide defecisse.

4 Cæterùm probabilius est non distingui essentialiter, sed solum accidentaliter penes magis, & minus. sic Suarez *de fide disp.* 16 *sect.* 4 *n.* 8. Coninch *disp.* 18. *dub.* 6. *à num* 64. Ratio est, quia omnes illæ sectæ priuant eadem fide, & cum illa habent eandem oppositionem. Ergo non sunt specie diuersæ. Consequentia est legitima; quia ex nullo alio capite diuersitas specifica in peccatis sumi potest, præterquam ex oppositione ad virtutem. Antecedens probo; quia tota oppositio cum virtute fidei, in Paganismo, est negatio totius fidei, hoc est, omnium mysteriorum, quæ à fide Christiana proponuntur. Iudaismus est negatio mysteriorum legis Euangelicæ; hæresis est negatio aliquorum mysteriorum veteris, vel noui Testamenti. Ergo est oppositio non formaliter diuersa, sed materialiter, siquidem tam Paganismus, quam Iudaismus, & hæresis in neganda veritate diuinæ reuelationis conueniunt, & solum differunt in negandis pluribus, vel paucioribus veritatibus reuelatis.

5 Neque obstant contraria.

Ad primum, dico posse varia vitia specie diuersa opponi vni virtuti: nego tamen Paganismum, Iudaismum, & hæresim, quatenus fidei contraria sunt diuersimodè opponi.

Ad secundū, concedo deficere à fide suscepta non constituere speciē diuersam; aliàs Paganismus, vel hæresis hominis baptizati esset specie diuersus ab eo, qui est in homine non baptizato. Neque exemplum de castitate promissa vrget, quia ibi est diuersum peccatum; quia est contra votum & promissionem Deo factam, & consequenter contra specialem virtutem religionis: ex præcisa susceptione fidei non fit talis promissio. Ergo.

Ad tertium. Valent. *disp.* 1. *quæst.* 10. *punct.* 3. *vers. hic ita explicatur*, dicit extra controuersiam esse paganismum, & Iudæorum perfidiam, & hæresim adeò multum inter se differre, vt necessariò debeat quis in confessione explicare, ad quamnam infidelitatem ex istis deflexerit: quinimò arbitratur qua-

litatem erroris etiam particularis, in quem e[...] nendam esse in confessione: multum namq[...] negaueris mysterium, v. g. sanctissimæ Trinita[...] Paulus fuerit Hierosolymis. Item verùm ad [...] an ad superstitionem aut idololatriam deflexe[...] duo notat Caietan. *suprad. q.* 10. *art.* 5. pertinere [...] ciem infidelitatis, nempe paganismum.

6 Hæc tamen doctrina verissima est in sen[...] circumstantias aggrauantes esse necessariò con[...] sita sententia probabili solùm peccata specie d[...] tanda esse in confessione, est difficultas an sati[...] tioni, dicendo te fidem deseruisse, quin declares, [...] nismo, Iudaismo, vel hæresis vitio. Et quidem si [...] dantur hæc, quatenus virtuti fidei opponuntur, [...] facere: at quia virtualiter, & implicitè religioni [...] nuntur, necessariò declarare debes, ad quam secta[...] quælibet enim ex illis sectis habet suas distinctas [...] vanas, & cultus sacrilegos quos, amplectendo se[...] cteris: & ratione horum debes in confessione mani[...] flexerisne ad paganismum, Iudaismum, vel hær[...] quælibet fidei negatio continet quamdam blasphem[...] sua Deum, & eius fidem: quia iniuriat Deum, & in[...] negari non potest esse blasphemiam specie diuers[...] rium articulorū negationibus negare namque Chr[...] tatem grauius, & iniuriosius est Deo, quam negare [...] clesia sacramentum Confirmationis. Ergo pro diue[...] rum blasphemiarum, manifestandæ sunt supradictæ [...] tis species in confessione; etsi propter oppositionem [...] manifestandæ non sint. Atqui paganismus plures bla[...] dicit aduersus Deum, quam Iudaismus, vel hæresis [...] paganismo negante vnum Deum, læditur diuinus hon[...] tamen læsio peccatum est specie diuersum ab eo, qu[...] admittens reliqua negat. Ergo necessariò manifestand[...] in confessione: & ita expressè docet Coninch *de fide, disp.* [...] *dub.* 6. *n.* 69. Suarez *disp.* 16. *de fide, sect.* 4. *n.* 14. Sanche[...] *cap.* 7. *num.* 17.

7 Secundò inquires, an hæc diuisio comprehendat o[...] infidelitatis species? Et videtur non comprehendere, quia [...] comprehendit Turcismum: siquidem Turcismus aliquid e[...] ex veteri Testamento, & aliquid ex nouo. Ergo neque es[...] ganismus, neque Iudaismus, neque hæresis. Secundò aliqu[...] runt hæretici admittentes nouum Testamentum, & non ve[...] sed hi non erant pagani, neque Iudæi neque hæretici. Ergo [...] est diuisio sufficiens. Tertiò in lege naturæ, & in lege vet[...] esse poterat hæresis, si Iudæus non crederet omnibus à Deo [...] uelatis. Quartò Atheismus videtur specie distinctus à pagani[...] mo, in quo vnus Deus colitur. Quintò Apostasis est specia[...] peccatum contra fidem, & tamen neque est paganismus, nequ[...] Iudaismus, neque hæresis. Ergo.

8 Nihilominus asserendum est diuisionem esse sufficientem, comprehendereque omnes infidelitatis species, quod sic declaro: nam peccato infidelitatis peccari non potest, nisi aduersus reuelata in duplici Testamento veteri, & nouo, sub quo comprehendo fidei traditiones: peccare autem aduersus hæc tripliciter contingere potest, primò, negando vtrumque Testamentum: & hoc est paganismus. Secundò admittendo vetus, negando nouum, & tunc contingit Iudaismus. Tertiò admittendo nouum, vel vetus non integrè, & tunc est hæresis. Item per ordinem ad Christum Dominum, qui est author fidei & salutis, declarari potest sufficientia huius diuisionis: nam si Christi aduentum, eiusque prophetias, & figuras neges, paganus es: si admittis prophetias, & figuras, negas aduentum, Iudæus existis, si admittis aduentum, eiusque dictis integrè fidem non habes, hæreticus es. Ergo nullus alius infidelitatis casus excogitari potest.

9 Neque vrgent rationes in contrarium.

Ad primam dico Turcismum sub paganismo comprehendi, quia non admittunt Christum redemptorem, & licèt aliqua credunt, quæ nos, aut Iudæi credunt, quia tamen non credunt illa, vt à Christo reuelata, sed vt à Mahomete dicta, ideo pagani absolutè nominandi sunt.

Ad secundam dico admittentes nouum Testamentum, & non vetus esse veros hæreticos, eo quod nouum Testamentum ex parte negabant, licèt sibi contrarium visum fuerit, quia vna ex veritatibus noui Testamenti est, vetus Testamentum fuisse à Deo reuelatum.

Ad tertiam dico diuisionem infidelitatis in paganismum, Iudaismum, & hæresim per ordinem ad Christum Dominum, & nouum, & vetus Testamentum esse de infidelitatibus, quæ pro præsenti statu occurrere possunt, non de aliis, quæ lege naturæ, & scripta poterant contingere: nam in lege naturæ, & scripta esse non poterat Iudaismus, quia Christus nondum aduenerat, & consequenter pro illo statu non erat legitima diuisio. Si autem pro omni statu velis infidelitatem diuidere in solum paganismum, & hæresim, est diuisio facienda, & paganismum affirmare debes esse infidelitatem, qua nullam Dei reuelationem admittis, hæresim, qua aliquam admittis saltem materialiter, aliam negas. Adde Iudæos deficientes à fide,

quam

quam protestabantur, verè dici posse hæreticos esse, sicuti dicuntur hæretici, qui à fide Christi deficiunt.

Ad quartam respondeo Atheismum non esse distinctum specie à paganismo, in quo vnus Deus colitur, sed distingui ab illo penes maiorem, vel minorem extensionem; sicut non distinguitur specie hæreticus, qui plures articulos negat à negante pauciores cum autem paganismus consistat in negando Christum Dominum, siue in se, siue in figuris, quantumuis paganus credat vnum esse Deum, hoc non efficit esse hæreticum, quia illud non credit tanquam à Deo reuelatum, & à Christo Domino dictum.

Ad quintam dico te non posse recedere à fide, nisi sis Paganus, Iudæus, aut hæreticus; quia si recedis, vel ex toto, vel ex parte recedis: si ex toto, es paganus: si ex parte, admittendo Christi aduentum, hæreticus: si negas eius aduentum, Iudæus.

10 Solum esse potest difficultas, an recedere à fide suscepta animo ibi permanendi, in quo secundùm omnes Apostasia consistit, sit species infidelitatis distincta ab illis tribus enumeratis, vel aliqua illarum circumstantia necessariò in confessione explicanda? Pro cuius resolutione vt certum supponendum est totam malitiam essentialem apostasiæ reperiri in hæretico baptizato negante vnum articulum fidei, sicut si omnes negaret, & ad Iudaismum, vel paganismum transiret. Quia tota, & essentialis apostasiæ malitia sita est in iniuria, & contemptu facto fidei, illam relinquendo, cum autem per hæresim fides Christi relinquatur, & Christus despiciatur; efficitur sanè in hæresi apostasiam propriè esse. Fateor tamen per antonomasiam apostasiam dici de Iudaismo, & paganismo, atque adeò apostatam propriissimè dici de eo, qui totam fidem Christi, eiusque nomen abnegat; non de eo, qui retinens Christianum nomen à Christo discedit: sic multis relatis Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 7. *num.* 15. Farinac. *tract. de hæresi quæst.* 183. §. 2. Suarez *de fide disp.* 16. *sect.* 5. *à n.* 3. Hoc supposito.

Dicendum est non esse apostasiam à fide aliquam speciem infidelitatis distinctam à paganismo, vel Iudaismo, ad quem quis accedit. Ratio est, quia vt esset distincta species infidelitatis, debebat aliquid ex fide negare, quod per paganismum, vel Iudaismum negatum non esset: at hoc nullo modo contingit, sed idem prorsus negat paganus baptizatus, ac non baptizatus. Ergo. Et confirmo. Apostasia in hoc formaliter consistit, vt deserat quis fidem iam susceptam; sed deserere fidem iam susceptam præcisè non est species infidelitatis, sed ad summum est genus petens contrahi per paganismum, vel Iudaismum, vel hæresim. Ergo apostasia non est species distincta ab illis tribus. Deinde quia si apostasia à fide esset species aliqua distincta à paganismo, vel Iudaismo, vel esset hæresis, vel alia ab his tribus distincta: hæresis esse non potest: tum quia non est negatio fidei ex parte: tum quia in vno subiecto duplex infidelitatis species simul existeret. Si autem esset species distincta ab illis tribus, diminutè D. Thom. & cum eo reliqui Theologi enumerassent species infidelitatis. Ergo dicendum est apostasiam non esse speciem infidelitatis distinctam: ita tenet Pesantius 2. 2. q. 12. D. Thom. *disp.* 1. Suarez plures referens *de fide disp.* 16. *sect.* 5. n. 8. Neque obstat apostatam pœnis hæreticorum puniri, quia optimè puniri potest, si Ecclesiæ per Baptismum subiectus fuit, eo quod à fide suscepta recedat. Verùm etsi apostasia à fide non sit species aliqua infidelitatis distincta à paganismo, vel Iudaismo: est tamen illius circunstantia: vt dixit D. Thom. 2. 2. *quæst.* 12. *art.* 1. Negari enim non potest ad minus esse circunstantiam aggrauantem, siquidem ex desertione fidei in Baptismo susceptæ, & professæ, aggrauatur peccatum paganismi. An verò hæc grauitas sit necessariò in confessione aperienda, non omnes conueniunt: qui enim negant circunstantias aggrauantes esse necessariò manifestandas in confessione, consequenter negare debent esse manifestandam hanc circunstantiam: aliàs obligaretur peccans contra castitatem, manifestare castitatem habere: at qui circunstantias aggrauantes affirmant esse manifestandas, & de hac circunstantia id affirmare debent. Adde non esse improbabile esse circunstantiam non tantùm aggrauantem, sed mutantem speciem aduersus religionem; videtur enim specialis iniuria, & irreuerentia fidei per Baptismum susceptæ eam deserere.

11 Tertiò. Inquires, quænam ex supradictis speciebus infidelitatis sit grauior? Cui dubitationi optimè respondet D. Thom. 2. 2. *quæst.* 10. *art.* 6. & ibi eius expositores, Bannes, & Aragon. Valent. *disp.* 1. *q.* 10. *p.* 3. *circa finem.* Suarez *disp.* 16. *de fide sect.* 4. *n.* 14. Coninch *disp.* 18. *dub.* 6. *à n.* 70. hæresim esse infidelitatem omnibus grauiorem absolutè; quoad extensionem verò paganismum esse grauiorem. Prior pars probatur, quia hæretici maiorem Dei, & scripturarum cognitionem habent, & proinde eorum peccatum magis est voluntarium, & inexcusabile. Secundò, quia sub nomine Christi Christum oppugnant, & simulantes cum illo amicitiam, illi sunt inimici, eiusque factis verbis, & testimoniis sub simulata religionis specie ad religionem destruendam abutuntur: de quibus dixit Petrus epist. 2. cap. 2. *Melius erat illis non cognoscere viam iustitiæ, quàm post agnitionem retrorsum reuerti ab eo quod illis traditum est sancto mandato.* Secunda pars conclusionis de se constat, siquidem paganismus plures articulos fidei negat, quam Iudaismus, vel hæresis.

PVNCTVM II.

Vtrùm infidelis possit habere ignorantiam inuincibilem omnium illorum, quæ fides proponit credenda.

1 *Potest esse ignorantia inuincibilis mysteriorum supernaturalium, Incarnationis, Trinitatis, &c.*

2 *Circa quodlibet mysterium lumine naturæ notum potes habere ignorantiam inuincibilem.*

3 *Cum hac ignorantia potes culpabiliter aliis erroribus inuolui.*

4 *Proponitur quadam obiectio. An hic peccet contra fidem, & illam perdat.*

5 *Satisfit supradictæ obiectioni.*

1 POsse haberi ignorantiam inuincibilem mysteriorum supernaturalium, Incarnationis, Trinitatis, & similium, constat ex sæpe dictis, quia hæc cognosci non possunt, nisi proponantur, at sæpè propositio deficit. Ergo. Neque valet dicere nemini negari à Deo media ad salutem necessaria, quia hoc verum est, si diuinæ gratiæ recipiendæ impedimentum non præstas: at præstare potes hoc impedimentum multiplicando peccata. Quod si vrgeas. Ergo iam ignorantia culpæ tuæ tribuenda est, siquidem Deus illam à te expelleret, nisi culpam committeres. Dico tribuendum esse tuæ culpæ, non tamen obinde sequitur ignorantiam in se culpabilem esse, quia ad hoc, vt ignorantia in se culpabilis esset, debebas aliquomodo cognoscere tuis peccatis impedimento esse illam expellendi, & insuper debebas scire obligationem illam expellendi: quæ omnia facillimo negotio ignorari à multis possunt.

2 Dico secundò, te posse habere ignorantiam inuincibilem fidei supernaturalis circa quodlibet mysterium lumine naturæ notum, v. g. circa Deum, eiúsque omnipotentiam, iustitiam, & bonitatem, quatenus sunt à Deo reuelata. Ratio est eadem ac in præcedenti conclusione, quia hæc esse à Deo reuelata, obiectum est supernaturale; sed obiectum hoc supernaturale viribus naturæ cognoscere non vales. Ergo indiges aliquo per diuinam fidem proponente: hoc autem carere potes. Ergo potes inuincibiliter carere cognitione Dei, quatenus per fidem supernaturalem reuelatus est. & ita tenet, & optimè probat Suarez *de fide disp.* 17. *sect.* 2. *à num.* 3. Coninch *disp.* 18. *dub.* 2. *concl.* 3 *num.* 19.

3 Dico tertiò, fidelis in infantia baptizatus, & inter infideles, vel hæreticos nutritus, poterit hanc ignorantiam inuincibilem fidei supernaturalis habere ratione supradicta: & insuper poterit culpabiliter pluribus erroribus aduersus Deum inuolui; credere enim potes culpabiliter vel plures esse Deos, illósque adolere: potes credere animam rationalem non esse immortalem, mendacium, fornicationem, & alia naturæ rationali contraria licita esse: non tamen obinde fit amittere fidem, si ignoras inuincibiliter hæc omnia fidei diuinæ contrariari, sic Suarez, & Coninch *suprà*. Probo, quia fides supernaturalis amitti non potest, nisi per peccatum infidelitatis, vt definit Trident. *sess.* 6. *can.* 15. Sed ille fidelis illis erroribus assentiens, non peccat peccato infidelitatis formaliter, siquidem infidelitas est dissensus à prima veritate reuelante, sicut fides est assensus primæ veritati reuelanti: at ille infidelis ignorat inuincibiliter primam veritatem tale mysterium, cui ipse dissentit, reuelasse. Ergo non potest voluntariè à prima veritate reuelante dissentire. Ergo non peccat peccato infidelitatis formaliter. Ergo non amittit fidem ex illo peccato.

4 Dices, hic fidelis talibus erroribus culpabiliter inuolutus peccat contra illam virtutem, quæ obligat veram de Deo habere cognitionem, & omnia falsa, & contraria respuere: sed hæc virtus non videtur alia præter fidem. Ergo peccat contra fidem, ergo amittit fidem. Item cum his erroribus neque actus fidei, neque pia affectio in voluntate compati potest. Ergo neque habitus fidei. Deinde ille verè est idololatra, & paganus, seu hæreticus. Ergo non potest esse fidelis.

5 Respondeo ad primum peccare contra illam supernaturalem virtutem, quæ dictat veram de Deo cognitionem, & falsam respuit, quæ est fides supernaturalis, sed non peccare aduersus illam formaliter, sed tantum materialiter, eo quod non cognoscit obiectum, cui talis error opponitur sub illa virtute contineri. Adde non ex quolibet peccato contra fidem amitti fidem. nam omittere actum fidei debito tempore, est contra fidem & non perditur ex illo fides. Item error etiam culpabilis, si non adest pertinacia, non excludit fidem. Ergo etiamsi daretur peccare talem fidelem aduersus fidem, cum non sit pertinax, non infertur amissurum fidem.

Ad secundum concedo, cum talibus erroribus actum fidei circa illasmet veritates compati non posse, bene tamen habitum;

quia habitus est potentia, quæ secluso illo impedimento erroris in actum prodire poterit.

Ad tertium dico illum esse non formaliter, sed materialiter paganum, & hæreticum; cum paganismo autem, & hæresi materiali stare optimè potest habitualis fides.

PVNCTVM. III.

Sintne opera omnia infidelis, & hæretici peccatum, vel possint esse aliqua opera bona.

1 *Proponitur hæreticorum error omnia nostra opera esse peccatum.*
2 *Quilibet infidelis multa bona opera moraliter præstare potest.*
3 *Explicantur loca Scripturæ n. 1. adducta, & fit satis fundamento hæreticorum.*

1 NOn desunt hæretici, qui vt gratiam Christi videantur extollere, ita nostra opera extenuant, & mutilant, vt affirment omnia esse peccata, si ab homine infideli, hæretico, imò peccatore fiant. Fundamentum eorum, sunt aliqua loca Scripturæ, & Patrum, perperam intellecta. Primò adducitur locus *Isai. cap.* 1. *&* 66. vbi malorum Iudæorum sacrificia reputantur à Deo abominationes, & loco cuiusdam sacrificij reprobati habentur. Secundò *Matth.* 7 vbi arbor mala dicitur non posse bonos fructus facere. Tertiò ad Roman. 14. *Omne quod non est ex fide, peccatum est*, quod de fide Catholica exponit Augustinus. Quartò *ad Titum.* 1 coinquinatis autem, & infidelibus nihil est mundum, sed coinquinata est eorum mens, & conscientia; & quintò *ad Hebr.* 11. dicitur, *sine fide impossibile est placere Deo.* Ex quibus omnibus colligi videtur sine fide nihil placitum, nihil Deo gratum fieri posse, ac proinde omnia esse mala & peccata. Secundò probant authoritate, præcipuè Augustini *lib. de prædestinatione Sanctorum*, *c.* 10. *& lib* 4. *contra Iulianum, c.* 3. *& lib.* 1. *de nuptiis, cap.* 3. *& in præfat. ad Psalm.* 31. *& lib.* 5. *de ciuitate Dei. cap* 4. & alibi sæpè, affirmantis omnes infidelium actiones vitia esse, & peccata, neque in illis aliquam virtutem adesse: consentit Chrysostom. *serm. de fide, & lege, & Spiritu, sancto.* Prosper *lib.* 1. *de vocat. gent. c.* 7. Fulgent. *lib.* 1. *de Incarn. c.* 25. Tertiò ratione suaderi potest, quia bonum opus esse non potest sine relatione ad Deum verum, sed infidelis carens cognitione veri Dei, in verum Deum referre opera sua non potest. Quod si dicas ad bonitatem moralem operis non esse necessariam relationem operis in Deum factam ab operante; sed sufficere relationem ipsiusmet operis, quam habet, quando ex se bonum, & honestum est: contrà fit, quia nulla creatura diligibilis est ab operante, propter ipsam, sed propter Deum; aliàs in creatura constitueret operator vltimum finem. Si autem opera, quæ infidelis facit, non refert in Deum, vt in finem vltimum, sed sistit in ipsis, ea diligit propter ipsa, atque adeò in illis finem vltimum constituit. Ergo peccat. Confirmari potest, quia operari ob finem vanæ gloriæ ideo peccatum est quia in creatura sistit operans, tanquam in fine vltimo. Ergo si infidelis actiones virtutum moralium operatur, sistens in illis tanquam in vltimo fine peccabit. Denique ratus est infidelis, qui in venerationem suorum idolorum, se, omniáque sua, aliquando non retulerit. Ergo ex tali relatione omnia opera illius redduntur maculata, sicut redduntur bona, ex relatione, quam fidelis in Deum habet, iuxta illud Lucæ 11. *Si oculus tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit; si autem nequam fuerit, totum corpus tuum tenebrosum erit.*

2 Nihilominus vera, certáque sententia est quemlibet infidelem posse & de facto facere plura opera bona moraliter sic D. Thom. communiter receptus 2. 2. *q.* 10. *art.* 4. Valent. *disp.* 1. *quæst.* 10 *punct.* 2. Sanchez plures referens *de fide, disp.* 17. *sect.* 3. *n.* 2. Bellarmin *lib.* 5. *de gratia, & libero arbitrio, cap.* 9. Coninch *disp.* 18. *dub.* 6. *à n.* 40. Probari potest ex pluribus Scripturæ locis, in quibus facta infideliũ laudantur à Deo, & digna præmio reputantur. *Exod.* 1. laudantur obstetrices, quia abstinuerunt ab infanticidio Hebræorum per regem imperato, & ob eam causam multiplicauit Deus earum posteritatem. 2. *Reg.* 17. laudantur Berzellai Galaadites, & alij suppeditantes Dauidi, & eius exercitui necessaria 3. *Reg.* 21. placatus fuit Deus pœnitentia Achab, & *Ionæ* 3. ob Niniuitarum pœnitentiam minata supplicia suspendit. *Dan.* 4. suadetur Nabuchodonosori peccata eleemosynis redimere. Ergo præsupponit Scriptura infideles posse aliqua bona opera moralia facere ex aliquali gratia Dei, quibus Deus moueatur, & excitetur vberiorem gratiam concedere, & à pœnis emeritis abstinere. Ex Patribus autem plura testimonia adducit Valent. Coninch. Suar. Bellarm & alij *suprà* Ratione autem probatur, quia plura sunt ex se honesta, & laudabilia, vt honorare parentes, succurrere miseris, largiri eleemosynam, impedire peccatum: quæ si gratia sui fiant, honestam reddunt actionem; sed quicumque infidelis lumine naturæ hanc honestatem cognoscens potest illam appetere, & ex illius affectu operari. Ergo operatio illius bona, & honesta erit. Neque ad hanc honestatem requiritur relatio actualis in Deum, sufficit tacita, & virtualis, quam habet honestas operis, aliàs nullus esset actus virtutis moralis. Neque inde fit in creatura vltimum finem constitui, quia non diligitur, vt summè bona, neque diligitur creatura, quæ ad Deum saltem virtualiter non refertur, quod dico propter inanem gloriam, quæ se sola non valet honestam actionem terminare, quia virtualiter ad Deum non refertur. Ex quibus solutum manet fundamentum contrariæ sententiæ à ratione petitum. Illud verò, quod addebatur de infideli referente omnia sua opera in honorem falsi numinis, non est contra nostram doctrinam, etiamsi gratis concedamus omnia illius opera ex illa relatione extrinseca maculari; quia nos solum diximus infidelē ratione infidelitatis nō maculare omnia sua opera, sed posse retenta infidelitate plura opera bona moraliter facere, nihil de hac relatione extrinseca definientes. Verùm vt quid in hac re sentiendum sit cognoscatur, existimo non maculari omnia opera infidelis referentis se, & sua in honorem idoli, nisi relatio ipsa actu, vel virtute existat, aliàs non valet opera denominare, neque opera illa dici possunt facta ex tali relatione: virtute autem dicitur existere relatio, quando in aliquo effectu producto, qui causa est operis aliàs boni, relatio actualis perseuerat. Nam licèt aliqui dicant, quoties non retractatur, denominare opera quæcumque fiunt, hoc non est verum, quia illa est solum quædam perseuerantia habitualis insufficiens opera denominare; siquidem ex illa non prodeunt opera. Adde quoties opus exequaris ex motiuo honesto, videris retractare relationem priorem factam ad idolum, sicut cum peccatum veniale committis, retractas intentionem, qua omnia tua opera in Deum retuleras.

3 Neque aduersus hanc doctrinam procedunt loca Scripturæ pro sententia hæreticorum relata, si benè expendantur.

Ad locum Isaiæ dico sacrificia, & solemnitates Iudæorum esse Deo ingrata, quia praua offerentium circumstantia vestiebantur; intendebant enim Iudæi illis sacrificiis Deum ita placare, vt quantumcunque peccata multiplicarent, & in illis sordescerent, non essent puniendi, sed potiùs in orationibus exaudiendi.

Ad locum Matth. dico primò nomine *arboris* malæ, malam & prauam voluntatem intelligi, ex qua fructus bonus prodire non potest, at non est necesse infidelem habere semper hanc prauam voluntatem. Secundò admitto intelligi nomine *arboris* hæreticos & falsos Doctores, & dico ex illis, quatenus falsi sunt & hæretici, non potest fructus aliquis bonus doctrinæ sperari, sed peruersionis timeri.

Ad locum Rom. si fides ibi sumatur pro fide theologica, vt vult sæpe August. dico, quod non est ex fide, esse peccatum, id est quod non est consentaneum fidei, sed fidei repugnat; non verò, quod non est ex fide negatiuè tantùm. At si fides ibi sumatur pro fidelitate debita propriæ conscientiæ, vt sumpsit Chrysost. *homil.* 26. *in epist ad Rom.* planum est, quod non est ex fide, id est, ex fidelitate conscientiæ, peccatum esse.

Ad locum Titi dico Apostolum velle Christianos habentes mundam conscientiam, non coinquinari comedendo cibos veteri lege prohibitos, quia iam cessauerat prohibitio. Econtra verò Iudæos comedentes omnia ex obseruatione suæ legis quolibet cibo coinquinari, quia quemlibet sumebant, prætendentes legem veterem persuadere, & stabilire; vel dic cum Chrysost. *homil.* 3. *in epist. ad Titum.* Infidelibus nihil est mundum, si ipsi velint superstitione vti, qua in vsu aliquorum ciborum vtuntur; eadem enim ratione, qua aliqua immunda reputant, & omnia immunda reputare possent, non tamen ex his verbis infertur non posse aliqua bona opera facere.

Ad locum ex epist. ad Hebr. clara est expositio, sine fide enim impossibile est hominem placere Deo habitualiter, quia carens fide est in peccato, & consequenter Deo inuisus. Non tamen inde infertur aliqua opera huius infidelis non placere Deo; vel dic sine fide impossibile est, placere Deo per opera ad finem supernaturalem conducentia.

Ad loca ex Augustino, Prospero, Fulgentio, Chrysost. respondeo primò, cum illi Patres dicunt omnia infidelium opera esse peccatum, infidelésque nullam virtutem habere, intelligendum est non eo rigore, quo sonat, sed moraliter, & secundùm communem cursum; quia regulariter vitiantur ex mala intentione, quod non tollit, vt absolutè aliquod opus vitiatum non sit. Secundò respondeo Patres supradictos, cum negant opera infidelium esse bona, nullamque virtutem illis inesse, intelligendos esse de operibus, & virtutibus, quæ reddant hominem iustum Deo placentem, & vitam æternam promerentem, quia loquuntur aduersus Iulianum, & Pelagianos asserentes sine fide & gratia posse nos exercere virtutes, quæ ad vitam æternam conducant. sic Valent. Ægid. Coninch, Suarez, & alij *supra.*

PVN

PVNCTVM IV.

Vtrùm liceat cum infidelibus, & hæreticis de fide præsertim publicè disputare.

1 *Ex quadruplici capite potest esse dubitatio, an sit licita, vel illicita hæc disputatio.*
2 *Qua ratione ex fine licita, vel illicita sit fidei disputat.*
3 *Ex parte disputantis licita est, si doctus sit, nullaque lege positiua impediatur.*
4 *Laicus tametsi doctus prohibitus est à lege disputare.*
5 *Intelligitur prohibitio de disputatione formali.*
6 *Neque intelligitur prohibitio in casu necessitatis, vel grauis & euidentis vtilitatis.*
7 *Item intelligitur prohibitio de disputatione assumpta à laico propria authoritate.*
8 *Neque extenditur ad terras, in quibus hæretici cum Catholicis passim permixti sunt.*
9 *Ex parte audientium licita est disputatio, si cum eorum fructu fiat. Et quando hoc contingat.*
10 *Qui modus seruandus sit, vt licita sit disputatio.*

1 DIuus Thom. 2. 2. *quæst.* 10 *art.* 7. & ibi Caietan. Bannes, Aragon. Valent. *p.* 4. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 7. Suarez *disp.* 20. *sect.* 1. Coninch *disp.* 18. *dub.* 9. affirmant ex quadruplici capite decidendum esse, an licita, vel illicita sit disputatio, primò ex fine, secundò ex conditione disputantis, tertiò ex conditione auditorum, quartò ex modo. Singula breuiter perstringemus.

2 Ex fine est licita disputatio, si ad defendendam fidem, erroresque confutandos assumatur, sic D. Thom. & omnes supradicti *art.* 7. Econtra illicita est, primò, si ad euertendam fidem erroresque seminandos disputatio assumatur. Qua ratione solent hæretici Scripturas, & decisiones Conciliorum in quæstionem vocare contra legem diuinam & sacrorum canonum: vt sumi potest ex Concilio Chalcedonensi *actio.* 5. *in* 2. *definitione fidei*, & ex *epist.* 48 *aliàs* 50. Leonis Papæ *ad Martianum Imperatorem*, & ex Gelasio Papa *epist.* 11. ad Episc. Sardiniæ, quibus fauet Martianus Imperator *in l. nemo. C. de summa Trinit.* vetans neminem vocare in dubium ea, quæ à Concilio generali statuta sunt. Secundò peccat ex parte finis, qui non animo firmo defendendi fidem, sed dubio, an debeat illam amplecti, disputationem suscipit, quia talis animus constituit infidelitatem, ac proinde disputatio illa non est ex fide, & pro fide, sed contra fidem; eáque de causa peccatum est, iuxta Paul. *ad Rom.* 14. hoc tamen intelligendum est de his, quibus fides est sufficienter proposita, quique obligati sunt firmiter fidei adhærere. Nam si alicui fides non esset proposita sufficienter, ipséque vt veritatem inquireret, fidei mysteria in quæstionem vocaret, sine dubio talis disputatio licita est, quia est medium ad fidem amplectendam. sic Bannes 2. 2. *quæst.* 10. *art.* 7 Valent. *disp.* 1 *quæst.* 10 *p.* 4 *concl.* 1. Sanchez *lib.* 2 *in Decal. cap.* 6. *num.* 1. Coninch *disp.* 18. *dub.* 9. *num.* 142. at hæc non est disputatio Catholici cum infideli, aut hæretico, sed econtra infidelis cum Catholico. Adde hæreticum, cui fides sufficienter proposita est, posse absque peccato hanc disputationem suscipere, contingere enim potest hæreticum velle errores deserere, sed argumentis aliquibus friuolis, sibi tamen visis efficacibus vrgeri, quæ si viro docto proponat, & ab eo solutionem accipiat, errores deseret, & fidem amplectetur; poterit tunc ea intentione proponere, quia in hac propositione nihil aduersùs fidem facit, sed potiùs in illius fauorem assumit medium, quo possit dubitationem conceptam expellere. sic Coninch *num.* 142. *fine.* Tertiò ex parte finis peccat, qui cum hæretico, vel infideli pertinaci de fide disputat, quia est disputatio otiosa, & nullius fructus, propter quæ dixit Paul. 2. ad Timoth. 2. *Noli verbis contendere; ad nihil enim vtile est, nisi ad subuersionem audientium*, & *ad Tit.* 3. monet te Paulus, vt hæreticum post vnam, & secundam correptionem euites, sciens quia subuersus est, qui huiusmodi est, vbi Tertullian. *de præscript. c.* 16. aduertit non dixisse Apostolum post vnam disputationem, sed post vnam correptionem, quia disputatio cum illis ineunda non est: eo quòd ita subuersi sunt, & obstinati, vt sperari non possit reducendos esse; sed potiùs occasionem sumpturos irridendi fidem, & eius fundamenta firma eludendi, ac alios peruertendi. Non enim, vt bene dixit August. *lib.* 3. *contra Faustum, cap.* 12. disputare amant hæretici, sed quoquomodo superare impudentissima pertinacia. hoc tamen, vt bene notat Chrysostom. *homil.* 6. *super illa verba Pauli ad Tit.* 3. intelligendum est de illis solis, de quibus apertam possimus ferre sententiam, certique simus, quòd quantalibet faciamus, eos nunquam ad veritatis viam reuocabimus. Aduertit tamen Sanchez *num.* 2. hanc disputationem cum his hæreticis esse solùm per se veniale peccatum, sicut & alii actus otiosi. Idem docet Valent. *illo punct.* 4. *concl.* 1. *in fine*, & Suarez *disp.* 20 *sect.* 1 *n.* 13. Ex circumstantiis autem, & regulariter mortale erit, quia hæreticus disputans illo obstinato animo multa peccata committit aduersùs fidem, quæ ex charitate teneris vitare, nisi ob aliquam causam grauem excuseris; & tunc etiam disputatio licita erit etiam cum hæretico pertinaci. Causa autem grauis est, si hæc disputatio aliis prodest, & potest prodesse Catholicis, & hæreticis: Catholicos, illos in fide confirmando; hæreticos, eorum audaciam reprimendo, vel ad fidem conuertendo: quicumque ex his effectibus contingat est sufficiens honestare disputationem.

3 Ex parte disputantis licita est disputatio, si doctus sit, & nulla lege positiua impeditus. Econtra illicita est disputatio, si caret scientia requisita, vel aliqua lege positiua prohibetur. Et quidem, si caret scientia requisita, nemini est dubium illicitam esse disputationem, quia nocere multum potest, tum sibi, tum aliis. Quæ autem scientia necessaria sit, arbitrio prudentis relinquitur pro qualitate materiæ disputandæ, & personarum, quibus cum disputatur. Illud autem debet esse omnino certum, requiri illam scientiam, quæ & veritatem confirmare, & argumenta, quæ is, quo cum disputatur, proponere potest, possit facile dissoluere. Videtur colligi ex Paulo *ad Tit.* 1. vbi de Episcopo, cui munus conuincendi hæreticos incumbit, dicitur debere esse ita doctum, vt possit exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt, arguere. sic Valent. 2. 2. *disp.* 1. *q.* 10 *p.* 4. *concl.* 2. Suarez *disp.* 20. *sect.* 1 *num* 8. Coninch *disp.* 18. *dub.* 9. *num.* 140. & 141. notant non satis esse vt defendens fidem sciat argumenta sibi obiecta intelligere & dissoluere, sed opus esse, vt possit ea ita soluere, vt audientes solutionem percipiant. Quapropter sæpè mediocriter doctus, & in his controuersiis versatus, aptior est disputationi eo, qui mentem suam satis explicare non valet.

4 Rursus ex parte disputantis illicita est disputatio, si lege positiua prohibetur; prohibentur autem lege positiua non omnes personæ, sed solùm laici. *cap. quicumque, §. inhibemus quoque, de hæreticis, in* 6. Circa quam prohibitionem aduerte primò sub nomine laicorum non comprehendi clericos primæ tonsuræ, neque religiosos, laicos vulgari nomine vocatos, quia absolutè laici non sunt, sed clerici nomine, & priuilegio gaudent. sic Coninch *disp.* 18. *dub.* 9. *num.* 145. Suarez *disp.* 20. *sect.* 1. *num.* 10. Sanchez *lib.* 2. *in Decal. c.* 6 *n.* 6. Solùm est difficultas, an si laicus doctus sit, eximatur ab hac prohibitione? Et quidem eximi censuit Caietan. 2. 2. *q.* 10. *art.* 7. *dub.* 1. & ibi Bannes. Petr. de Ledesm. 2. *tom. sum. tract.* 1. *cap.* 5. *concl.* 13. & reputat probabile Sanchez statim allegandus. Mouentur, quia cessat tunc finis legis, qui est defectus doctrinæ communiter in laicis contingens. Cæterùm omnino tenendum est laicum quantumuis doctum, sub tali prohibitione comprehendi. Primò, quia laicus indoctus iure naturæ prohibitus erat disputare, sicut clericus indoctus. Ergo cùm laico prohibetur disputatio, & non clerico, aliquid speciale laico interdicitur, quod aliàs clerico licitum est; sed nihil speciale esset interdictum laico, si solùm cùm est indoctus, prohibetur disputatio. Ergo dicendum est omnem laicum siue doctum, siue indoctum, sub tali prohibitione comprehendi. Secundò si laicus doctus sub hac prohibitione comprehensus non est, quilibet præsumere posset se sufficienti doctrina pollere, vt disputationem aggrediatur, & sic prohibitio nullius esset momenti. Tertiò laicus, quantumuis doctus, prædicandi munus assumere non potest, *cap. cùm ex iniuncto, cap. sicut in vno, de hæreticis, in* 6. Ergo neque etiam disputare. Ob eandem enim rationem vtrumque prohibetur, scilicet ob decentiam sacræ doctrinæ, & ob defectum scientiæ communiter in laicis contingentem. Quartò, quia nunquam in laico cessat finis legis, nam licèt cesset defectus scientiæ in illo, quia tamen in aliis communiter non cessat, finis legis nunquam cessat. Non enim finis illius legis fuit defectus scientiæ cuiuslibet in particulari, sed defectus scientiæ generaliter contingens: qui finis semper perseuerat, etiamsi vnus, vel alter scientiam sufficientem habeat. Ergo ob scientiam non excusatur laicus à prohibitione: sic docent glossa *in supradicto cap. quicumque.* Dominic. & Franc. *ibi n.* 1. Valent. 2. 2. *disp.* 1. *q.* 10. *punct.* 4. *conclus.* 2. Azor *tom.* 1. *lib.* 8. *institutionum moralium, cap.* 26 *q.* 1. Sanchez plures referens, *lib.* 2. *cap.* 6. *n.* 5. Suarez *disp.* 20. *sect.* 1. *num.* 11. Coninch *disput.* 18. *dub.* 9. *num.* 145. Si autem laicus hanc legem transgrediatur, peccatum mortale committit: tum quia sub excommunicationis pœna prohibetur, tum quia est res grauis ad bonum fidei, & religionis ordinata, & ad excusandos errores in doctrina, & occasiones rixæ, & turbationis, quæ faciliùs in disputatione laicorum timeri possunt: sic alios referens Sanchez *lib.* 2. *cap.* 6. *num.* 3. Emanuel Saa *verbo fides, num.* 3. Suarez *disp.* 20. *sect.* 1. *num.* 12. Pœna tamen excommunicationis transgressoribus imposita non est ipso iure, sed ferenda; quia textus vtitur verbo futuri temporis, scilicet *innodetur*: & ita tenet Sanchez, Suarez, Saa, Coninch *disp.* 18. *dub.* 9. *n.* 145. & alij cum glossa *in supradicto textu.*

5 Limitanda est prohibitio primò, vt intelligatur de disputatione, quam vocant formalem, quæque assumitur ad persuadendam fidem his, qui firmi non sunt, non de disputatione solùm materiali, qualis est, quæ honoris, & exercitij causa suscipitur, vt fit in scholis sic Caiet. 2. 2. *q.* 10. *art.* 7. *dub.* 1. & 6.

Bannes, Valent. *suprà*. Nauarr. *summ.cap.*11.*num.*27. Sanchez *num.* 9. Suarez *disput.* 20 *sect.*1.*num.*1. Coninch *disput.*18 *dub.* 9. *circa finem.* Ex quo videtur inferri solùm disputationem cum hæretico, vel infideli esse laico prohibitam: nam disputatio inter Catholicos veritatem agnoscentes, & credentes, non potest esse disputatio formalis; quia non potest esse ad persuadendam, defendendámque fidem, sed solùm exercitij causa; & ita tradit Castro *lib.*1. *de iusta hæreticorum punitione, cap.* 19. Coninch *suprà num.*146. vbi dicit solùm prohiberi disputationem ad conuincendos eos, qui in fide errant. Suarez *illa sect.*1. *num.* 1. disputationem formalem solùm recognoscit esse eam, quæ contra hæreticos suscipitur.

6 Secundò limita, vt non intelligatur in casu necessitatis, vel grauis, & euidentis vtilitatis, qualis esset, si hæreticus suis dictis ad errores traheret fideles, & nullus adesset clericus, qui eum confunderet, & frænaret; posset tunc laicus doctus partem fidei suscipere, & veritatem defendere; imò teneretur tum ratione charitatis debitæ proximis, tum ratione fidei, & religionis despectæ, quam debet à contemptu, & iniuria liberare. sic Valent. 2.2. *disp.*1. *quæst.*10. *punct.*4. *post* 2. *concl.* Aragon. 2.2 *quæst.*10. *art.*7. *notab.* 2. Sanchez *lib.*2. *cap.*6. *num.* 7. Suarez *disput.*20. *sect.*1. *n* 11. Coninch *disp.* 18. *dub.*9 *num.* 147. & fauet textus *in cap. noli timere*, 11 *quæst.*3.

7 Tertiò limita, vt hæc disputatio assumatur à laico propria authoritate. nam si iussus, vel rogatus à clericis disputationem suscipiat, non peccabit; quia tunc nomine clericorum disputat, neque verificari potest sibi ius docendi, & disputandi vindicare, quæ est materia prohibitionis, vt colligitur ex Leone Papa *epist.*62 *cap vlt.* & tradit Suarez *num.*11.

8 Quartò limita pro terris, in quibus hæretici cum Catholicis permixti sunt, quia in his consuetudine videtur supradicta lex abrogata, eo quòd passim sese offerat occasio hæreticos arguendi, & conuincendi, ne grassentur. Et videntibus Prælatis, & non contradicentibus idoneè laici has disputationes suscipiunt. sic Valent. Suarez, Sanchez, Coninch *locis citatis.*

9 Ex parte audientium licita est disputatio, si cum eorum fructu fiat: illicita autem, si damnum obueniat. Regulariter hoc damnum timeri potest, si coram indoctis, & vulgaribus hominibus suscipiatur disputatio; tum quia ipsi facilius argumenta in contrarium, quàm rationes nostræ fidei, & solutiones aduersantium percipient; tum quia hæretici coram ipsis, vtpote indoctis, controuersiam, vocibus, & arrogantia intendunt definire; ex quo sequitur eos in fide vacillare, cùm antea firmi persisterent: & ita regulariter illicita est hæc disputatio. sic D. Thomas 2.2 *quæst* 10 *art.*7. & ibi Caietan. & alij. Valent. *punct.*4 *post* 3. *conclus.* Sanchez *cap.* 6. *num.* 10. Suarez *disput.* 20. *sect.*1 *num.*14 Coninch *disput.* 18 *dub* 9. *num.* 139. Addit Sanchez hanc culpam esse imprudentiæ, rarissiméque periculum esse, vt culpam venialem excedat. Quod mihi difficile videtur, & potiùs dicerem rarissimè à culpa mortali excusari, quia rarissimè abest periculum peruersionis, præcipuè si coram plebe disputatio hæc assumatur. In triplici casu non videtur damnum timendum. Primò, si disputans ita doctus sit, vt argumenta aduersantium ita soluere possit, & ea claritate solutionem exponere, vt meritò possit intelligere auditores facile esse percepturos; sed hoc rarissimum est, ait Valent. & Sanchez *suprà*. Secundò non est timendum damnum ex disputatione, si iam auditores solicitati sint ab hæreticis, & quasi in fide vacillare inceperint; tunc enim assumenda est disputatio, vt expulsa dubitatione firmitatem acquirant; aliàs silentium, & timor disputationis multum dubitantibus noceret. sic D. Thomas, Suarez, Valent. Sanchez, & alij *suprà*. Tertiò non debet timeri damnum, si auditores docti sunt. Voco *doctos* eos, qui rationes pro vna, & altera parte possunt percipere, iis non videtur disputatio periculosa, sed potiùs proficua. sic D. Thomas, Suarez, Valentia, Sanchez, & alij.

10 Ex parte modi licita est disputatio, si modum, & mediocritatem seruet; illicita, si excedat. Excedet autem primò, si non tam pondere rationum, quàm verbis velis contendere contra Paulum, *noli contendere verbis*. Secundò, si ex modo dicendi, videaris potius velle aduersarium vincere, quàm errorem superare; quia est indicium superbiæ, & contra consilium Hieronym. *lib.*1. *contra Pelag. circa medium*, ibi: *Non de aduersario victoriam, sed contra mendacium quæramus veritatem.* Tertiò excedit, si nimia tarditate, aut nimio feruore disputatio assumatur. Quapropter ex vtroque extremo quod vtile est, sumi debet, vt dixit Nazianzenus *orat.* 26. *de moderat. in disputatione adhibenda*, qui omnino videndus est.

PVNCTVM V.

Vtrùm infidelis compelli possit ad audiendam fidem.

1 *De quibus procedat quæstio.*
2 *Proponitur dubitandi ratio.*
3 *Infideles non subditi nequaquam compelli possunt ad audiendam fidem.*
4 *Subditos infideles compelli posse à Principe Christiano, probabile est.*
5 *Probabilius est oppositum.*
6 *Compelli possunt infideles, ne prædicatorem legis Euangelicæ impediant.*
7 *Quid si non fiat resistentia blasphemiis, & irrisione, sed sola expulsione prædicatoris? Proponitur dubitandi ratio.*
8 *Probabilius est posse compelli.*
9 *Licitum est Ecclesiæ mittere prædicatores militibus associatos, ne illis iniuria fiat; cauendum tamen est, ne sit aggressio, & violentia.*
10 *Dissoluitur dubitandi ratio num.*2. *adducta.*

1 De infidelibus baptizatis nulla est quæstio, cùm Ecclesiæ subdantur. Infideles autem non baptizati sunt in duplici differentia. Alij sunt temporaliter subditi Ecclesiæ, vel Christiano Principi, alij sunt extra horum subiectionem. De vtrisque ergo videndum est, an possint ad audiendam fidem compelli?

2 Ratio dubitandi est; quia Christus Dominus reliquit Ecclesiæ potestatem prædicandi Euangelium omni creaturæ, *Matth. & Marc. vlt.* Sed hæc potestas exerceri non potest absque potestate cogendi eos, qui renuunt prædicationem audire. Ergo. Et confirmo primò à simili. Ecclesia potest compellere fideles confiteri peccata, & hoc non alia ratione, nisi quia à Christo Domino data est potestas remittendi peccata, quæ absque confessione per sacramentum Pœnitentiæ remitti non possunt: sed etiam Christus Dominus dedit potestatem prædicandi Euangelium omni creaturæ, quæ prædicatio absque auditu esse non potest. Ergo consequenter dedit potestatem compellendi omnem creaturam Euangelium audire. Confirmo primò. Ecclesia habet potestatem coërcendi impedientes prædicationem, sed qui non vult audire, impedit prædicationem, cùm prædicatio esse non possit sine auditu. Ergo habet potestatem cogendi eos, qui nolunt audire, vt audiant.

3 Nihilominus dicendum est primò, infideles non subditos nequaquam posse à Romano Pontifice per se, vel medio aliquo Christiano Principe compelli à fidem audiendam. est communis sententia, vt testatur Suarez *de fide, disp.* 18. *sect.*2. *n* 6. Valent. *disp.*1.*q.* 10. *p.*6. *circa fin.* Coninch *disp.* 18. *dub.* 14. *num.* 225. *conclus.*1. Bonacina *disp.*3. *de fide, q.*2. *p.* 7. *n.* 3. *in medio.* Ratio est, quia compulsio esse non potest sine iurisdictione: at ij infideles sunt extra iurisdictionem Ecclesiæ, & Christianorum Principum, vt suppono. Ergo non possunt ab iis vlla ratione compelli.

4 Dico secundò. Probabile est, posse à Christiano compelli subditos infideles ad audiendam fidem. sic Bannes 2. 2.*q.* 10. *art.*10. *dub.* 4. *concl.* 4. Suarez *disput.* 18. *sect.*2. *num.*3 Bonacina *suprà num.* 3. Ratio esse potest, quia obligatio huius audientiæ non excedit iurisdictionem politicam, & temporalem: siquidem ex hac obligatione solùm compelluntur infideles audire prædicatorem, non tamen eum sequi; audire autem prædicatorem, vt eo audito eligant religionem, quæ sibi magis visa fuerit rationi conformis, non excedit potestatem politicam, & temporalem gubernatoris. Aliàs nullus temporalis gubernator posset subditorum peccata aduersùs religionem punire, nec illos obligare ad media exequenda, ex quibus electio religionis verè fieri posset.

5 Dico tertiò probabilius esse non posse subditos infideles cogi à Christiano Principe ad audiendam fidem. sic Bannes *suprà concl.* 3. & licèt *concl.* 4. dixerit probabile esse cogi posse, limitauit tamen ad vnam auditionem, non ad plures: absolutè hanc tenet Valent. 2.2. *disp.*1 *quæst.*10. *punct.*6. *circa finem.* Salmer. *tom.*12. *tractat.*38. *in Euangel.* Coninch *disp.*18. *dub.* 14. *conclus.* 5. *iuncta conclus.*4. Probo, quia iis infidelibus solùm ea superior præcipere potest, quæ poterat respublica ex sua primæua institutione, quia nullam aliam habet potestatem, nisi quam à republica accepit. At respublica non poterat sibi subditos ad fidem audiendam cogere. Ergo neque vllus Princeps sæcularis. Probo minorem, quia respublica non habet aliam potestatem iure naturæ, nisi præcipiendi ea, quæ ad finem politicum, & naturalem ordinantur: at auditio legis Euangelicæ ad fidem supernaturalem ordinatur, vt de se constat; quia fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi. Ergo respublica non habet potestatem præcipiendi sibi subditis auditionem legis Euangelicæ. Et confirmo. Lex Euangelica est quid supernaturale à Christo Domino institutum. Ergo iure naturæ cognosci non potest. Ergo neque eius auditio præcipi. Confirmo. Secundò præcipi non potest iis infidelibus auditio legis Euangelicæ, vt eam amplectantur, quia, vt in puncto sequenti dicemus, non est in republica ciuili, neque in Ecclesia potestas ad cogendum aliquem ad fidem. Ergo neque etiam est potestas præcipiendi auditionem, quia auditio legis per se non est appetibilis, nec materia præcepti, nisi quatenus ad assensum legis ordinatur. Neque obstat si dicas præcipi auditionem

ditionem legis Euangelicæ, non vt illam amplectatis, sed vt distinguas inter veram, & falsam religionem, & possis veram eligere falsa contempta. Non, inquam, obstat, quia hæc distinctio est quædam cognitio limites naturæ excedens, eiúsque electio est supernaturalis. Ergo iure naturæ non habet Princeps potestatem præcipiendi media, quæ ad finem illum ordinantur. Et ex his patet solutio rationis pro præcedenti conclusione factæ.

Verùm, quia in nostra fide plurima continentur credenda, quæ lumine naturæ cognoscuntur, vt esse vnum Deum, & non plures; iustis daturum præmium, peccatoribus supplicium, præcepta Decalogi esse seruanda, poterit Princeps, siue Christianus, siue Gentilis obligare sibi subditos prædicatorem, qui aliquo testimonio diuino, vel humano se reddit dignum creditu, audire circa has veritates, vt depulsis erroribus, si qui habent, veritatem sequantur. Quia hoc non excedit naturæ limites, & cognitionem naturalem. Secus verò est de aliis veritatibus supernaturali lumine cognoscendis, sine quarum cognitione finis politicus, & naturalis reipublicæ esse potest.

Quòd si obiicias consuetudinem Romanam esse compellendi Iudæos, audire Euangelium sub pœna amissionis bonorum?

Respondeo mulctam illam, quæ Iudæis nolentibus audire Euangelium imponitur, non esse pœnam, sed quoddam tributum, quod Romanus Pontifex ab illis exigere potest, quia in eius terra habitant, & ei temporaliter sunt subiecti, à quo tributo eximere potest auditores Euangelij.

6 Dico quartò, certum est, posse Ecclesiam per se, vel mediis Christianis Principibus compellere quoscumque infideles, ne prædicatorem legis Euangelicæ impediant, néve prædicatorem dehonestent. Quare si infidelis aliquis Princeps blasphemiis, & irrisione in fidem iniqua persuasione, vel persecutione prædicationem impedit, potest Ecclesia cum vi, & armis comprimere sic communi omnium sententia, quos superfluum est recensere, & constat ex pluribus decretis relatis 23. q. 8. Ratio est manifesta, quia iure naturæ cuilibet est concessum iura sua defendendi, & ea quæ sibi contraria sunt, propulsandi: sed Christiana respublica habet ius à Christo Domino concessum prædicandi Euangelium omni creaturæ. Ergo habet ius defendendi hanc prædicationem, & propulsandi sibi contraria. Aliàs concessio prædicandi Euangelium esset diminuta, & inefficax. Et in ordine ad hunc finem fuit concessio Alexand. VI. Regibus Catholicis. Ferdinando, & Elisabethæ, & Regibus Portugaliæ, Ioan. II. Diuisit namque terras infidelium Orientis, & Occidentis, & Orientis terras Regibus Portugaliæ, Occidentis Regibus Castellæ donauit: non quidem absolutè, sed conditionaliter, id est, sub conditione, si necessum fuerit ad tuendos prædicatores Euangelij, & fidem Catholicam, & ibi conuersos defendendos, quod bene notauit Victor. *relect. 1. super cap. vlt. Matth. de titulis quibus barbari potuerint venire in ditionem Hispan. n. 12. cum seq.* Gregorius Lopez *l. 2. gloss. 3. col. 6. in princ. & col. 13. à vers. quarta conclusio*, tit. 23. *part. 2.* Cardin. Bellarmin. *controuers. 3. generali, lib. 5. de Romano Pontifice, cap. 2. ad finem* Qua diuisione facta non possunt Principes Portugaliæ etiam sub titulo defendendi fidem, terram hoc titulo concessam Castellæ Principibus occupare. Quia Princeps sæcularis in tantum habet potestatem defendendi fidem, quatenus nomine Ecclesiæ illi censeatur concessa; cùm autem non ipsis, sed aliis concessa sit, ipsi non se possunt intromittere. Adde hanc diuisionem esse fidei Catholicæ dilatationi conuenientissimam; quia quilibet Rex suam terram, vt propriam respiciet, & curam illius aget. Item de medio tollitur occasio turbationis, & belli, quæ inter diuersos Principes oriri solet, quando eamdem terram, & eodem iure prætendunt. Quocirca nemini licet hanc diuisionem, & concessionem infringere: & ita latè probat August. Barbosa *1. part. de potest. Episc. tit. 3. cap. 2. à num. 44. pag 140.* attigit Suarez *de fide, disp. 18. sect. 1. num 7.*

7 Sed quid si Princeps, & regnum resistunt prædicationi, non blasphemiis & irrisione in fidem, neque iniqua persuasione, aut prædicatione, sed solùm non permittendo prædicatores in suis terris commorari; poteritne tunc Ecclesia vi, & armis compellere hunc Principem, & regnum, vt prædicatores admittat, & ibi secure eos retineat, vt possint prædicare Euangelium audire volentibus? Ratio difficultatis est, quia liberum esse videtur cuilibet Principi in sua ditione habitationem exteris concedere, vel interdicere. Ergo non infert Christianæ reipublicæ iniuriam propulsando prædicatores Deinde Ecclesia non habet potestatem prædicandi Euangelium nolentibus: non enim, vt iam diximus, potest cogere infideles ad eius auditum, præcipuè si sibi subditi temporaliter non sunt. Ergo neque habet potestatem, vt eius prædicatores in terris nolentibus audire prædicationem commorentur, quia solùm ratione prædicationis hæc commoratio, & habitatio competere illis poterat.

8 Nihilominus dicendum est, moraliter loquendo, posse Ecclesiam vi, & armis compellere infidelem Principem vt permittat prædicatores Euangelij ibi commorari, & prædicare, si aliqui sint, qui audire velint. sic docet expresse Suar. *de fide, disput. 18. sect. 2. circa fin.* Probo, quia licèt Princeps habeat potestatem interdicendi habitationem in suis terris cuilibet alienigenæ; debet esse ex causa iusta: at hæc non est, quia alienigena legem Euangelicam profitetur, illámque prædicare intendit; quia in hoc non peccat, neque aduersùs Deum, neque regnum. Secundò expellere prædicatorem à regno, vel auditum interdicere, eo solùm, quia prædicare intendit, est iniuria fidei, & specialis illius contemptus. Ergo hanc iniuriam propulsare Ecclesia poterit. Tertiò, moraliter loquendo, in toto regno deesse non potest, qui voluntariè audiat Euangelium, si sit qui prædicet, quo fructu priuatur omnino expulsis prædicatoribus. Ergo in defensionem huius fructus, & in fauorem innocentis, qui sic priuatur, potest Ecclesia Principem impedientem debellare. Neque inde fit aliquem nolentem cogi ad audiendam fidem, quia non cogit Ecclesia Principem nolentem audire, vt audiat, sed solùm cogit, ne viam præcludat audire volentibus. Quod Ecclesiæ videtur concessum, concessa potestate prædicandi: & ita tenet Suarez *disput. 18. de fide, sect. 2. circa finem.*

9 Secundò inquires, an Ecclesiæ liceat, cùm mittit prædicatores, omnem securitatem illis apponere, ne illis irrogetur iniuria, ita vt si necesse sit, eos mittere exercitu comitatos, possit id facere, etsi necesse sit ædificare turres circa confines prouinciarum, vt securiùs, & faciliùs inde possint prædicatores mitti, possit id præstare? Videtur hoc licitum esse, quia cuilibet licitum est se, & sua defendere. Et quidem si in præcisa defensione sistitur, credo hoc licitum esse; neque enim video, vnde per se illicitum esse possit: imò videtur hoc conueniens, vt impediatur, quoad fieri possit innocentis iniuria, & irreuerentia religionis Christianæ. Verùm ex accidenti, & ratione scandali existimo illicitam esse supradictam securitatem; quia meritò timere possunt infideles videntes prædicatores ita munitos, ab illis debellandos esse, nisi prædicationem audiant, illique assentiantur: ac proinde auditionem, & receptionem fidei illis esse coactam, & non voluntariam Quocirca prædicatores imitatores Christi, & sacrorum Apostolorum, non strepitu armorum, & potentia mundana; sed potiùs humilitate, mansuetudine, & patientia vestiri prædicationem suscipere debent: si autem infideles iis pacis signis abusi fuerint, & prædicationem repulerint, prædicatorésque dehonestauerint; tunc poterit Ecclesia pro suo iure defendendo exercitum mittere, & infideles subiugare, in quantum opus fuerit pro defensione fidei, eiúsque ministris; imò, vt placet doctissimo Francisco Suarez *disput. 18. sect. 2. circa finem*, quantum opus fuerit ad iustam vindictam sumendam de iniuria Ecclesiæ irrogata, vt sic alij Principes infideles coërceantur, & similes tyrannides exercere vereantur.

10 Ratio dubitandi in principio posita ex dictis manet soluta; sed, vt clariùs constet, respondeo potestatem prædicandi Euangelium, optimè exerceri posse absque potestate cogendi ad eius auditum, quia potest exerceri in volentes, & non repugnantes: sicuti simplici Sacerdoti potest Pontifex committere facultatem sacramenti ministrandi cuilibet petenti administrationem: non tamen inde sequitur posse quemlibet cogere, vt ab ipso sacramenta recipiat. Bene tamen ex hac potestate sequitur posse comprimere quemlibet, qui vsum talis potestatis impedire attentauerit: sic in præsenti dicendum est.

Ad primam confirmationem nego ea solùm ratione posse Ecclesiam cogere quemlibet ad confitenda peccata, quia Christus Dominus dedit potestatem Sacerdotibus illa remittendi. Sed quia simul dedit potestatem illa retinendi, & cùm omnes teneantur illam retentionem impedire, consequenter tenentur absolutionem procurare: atque adeò potest Ecclesia ex hac potestate quemlibet ad confessionem cogere. Adde hanc potestatem remittendi peccata versari circa subditos Ecclesiæ, secus potestas prædicandi Euangelium. Vnde non est mirum, quòd ex potestate remittendi peccata possit Ecclesia quemlibet ad confessionem cogere; quia cogit sibi subditum, & non possit ex potestate prædicandi Euangelium cogere quemlibet infidelem ad illius auditum, quia infidelis non est sibi subditus.

Ad secundam confirmationem dico Ecclesiam habere potestatem comprimendi impedientes Euangelij prædicationem: sed qui præcisè non vult audire, non impedit prædicationem; quia neque illam impedit respectu aliorum; non enim tollit, quin aliis volentibus prædicetur: neque etiam impedit respectu sui, cùm liberum illi sit beneficium prædicationis recipere; aliàs omnes nolentes recipere à Rege beneficia; dicerentur impedire illius potestatem, quod est absurdum. Et ratio omnium est, quia, vt bene notauit Valent. *2. 2. disput. 1. quæst. 10. punct. 6. circa finem*, tunc dicitur alicui rei impedimentum apponi, quando alioqui suppetunt omnia requisita ad illam; at cessante voluntate auditoris, cessat requisitum ad prædicationem, ideóque sola voluntate impedimentum esse non potest.

PVNCT.

Pvnctvm VI.

Compelline possit infidelis ad recipiendam fidem.

1 *Hæreticus tametsi per iniuriam baptizatus sit, compelli potest ad fidem.*
2 *Proponitur dubitandi ratio, de quolibet infideli, postquam ei fides sufficienter est proposita.*
3 *Certum est cogi non posse.*
4 *Qua ratione indirectè possit Ecclesia, & Princeps sibi subditos infideles ad fidem cogere.*
5 *Satisfit rationibus num. 2. adductis.*

1 Certum omnino est infidelem hæreticum, qualis est, qui suscepto Baptismo, à fide defecit, posse compelli grauibus pœnis, & suppliciis, vt erroribus expulsis ad fidem redeat: constat ex Ecclesiæ consuetudine satis declarata in legibus ciuilibus, & Ecclesiasticis, *toto tit. de hæreticis*, & fusè etiam ostendit Augustinus *epist.* 40. *&* 50. Alphons. à Castro *de iusta hæretic. punit.* Simancas *de catholic. institut.* Rojas, Penna, & alij aduersùs hæreticos scribentes. Et ratio est manifesta. nam per Baptismum subiicitur quis Ecclesiæ, & protestatur sub illius fide, & obedientia perpetuò manere. Ergo penes Ecclesiam debet esse potestas continendi sic subiectos in tali fide, & promissione. Ergo debet esse potestas corrigendi, & puniendi eos, si noluerint contineri: aliàs diminuta, & inefficax esset potestas Ecclesiæ concessa, quod non est dicendum. Et hæc doctrina vera est, etiamsi per iniuriam hæreticus baptizatus fuerit. Nam si verè baptizatus fuit, verè subditus mansit Ecclesiæ, & obligationem contraxit fidem seruandi. Ergo si deficiat, comprimi, & compelli poterit ab Ecclesia, tamquam ab eius superiore. sic docuit Coninch *disp.* 18. *dub.* 14. *num.* 224. ex Concilio Tolet. IV. *can.* 55. & Ecclesiæ praxi.

2 Quocirca solùm est difficultas de infideli non baptizato; an, inquam, cogi possit ad fidem? Pro quo reuocanda est in memoriam distinctio suprà posita de infideli subiecto Ecclesiæ, & non subiecto: & de vtrisque videtur ad fidem recipiendam compelli posse. Nam ante propositionem sufficienter factam, clarum est nullam illis posse obligationem imponi recipiendi fidem; siquidem neque ipsi tenentur illam recipere. Posita autem propositione sufficienti iam adstringuntur fidem recipere. Ergo & cogi poterunt ab Ecclesia ad illius receptionem. Probo hanc consequentiam. Primò, quia hæc coactio cedit in magnam eorum vtilitatem: siquidem ratione illius suscipiunt medium illis ad salutem necessarium. Deinde cedit in magnum fidei bonum, & augmentum: tum quia ipsi saltem in exteriori foro, vt Catholici se gerunt, eorum etiam filij baptizantur, & decursu temporis successores verè fideles existunt: quæ omnia cessant, si hæc coactio non admittitur; ergo est admittenda. Secundò sanctissimi Principes compulerunt infideles ad fidem, & eorum compulsio laudatur, vt constat ex Concilio Tolet. IV. *cap.* 56. de Rege Sisebuto, qui Religiosissimus appellatur, eo quòd Iudæos ad fidem suscipiendam compulerat. Idem de Regibus Catholicis Ferdinando, & Elisabetha dicitur. Quapropter Gregorius *lib.* 3. *epist.* 26. & refertur *in cap. iam verò*, 23. *q.* 4. præcipit Episcopo Calaritano tanto pensionis onere grauare sibi subditos infideles, vt pœna compellantur ad fidem. & *in l. qui post sanctam*, *C. de paganis*, *§. si verò*, iubentur confiscari bona paganorum nolentium baptizari, & *l. Cælicolarum*, *C. de Iudæis*, *& Cælicolis*, adstringuntur Cœlicolæ, qui videntur esse pagani, eisdem pœnis, ac hæretici, si fidem non recipiant. Adde *l. nemo*, *C. de paganis*, vbi Constantinus, & Theodosius religiosissimi Principes prohibuerunt paganis suorum deorum cultum, & antiquæ religionis exercitium. Ergo tacitè compellebant suscipere nostram religionem, quia sine religione esse non poterant. Tertiò Christus Dominus sub nomine Regis inuitantis ad cœnam, dixit compellendos esse intrare ad Ecclesiam eos, qui in viis, & plateis sedebant, hoc est, extra eam. Ergo non est aliena à consilio, & mandato Christi hæc compulsio. Quartò terroribus, & minis sæpè Deus mouet ad recipiendam fidem, vt contingit in Paulo, qui tremens, & stupens dixit Domino, *Quod me vis facere*. Ergo licitum erit Principibus Ecclesiæ ad fidem infideles hoc modo trahere. Quintò si aliqua ratione Ecclesia non posset hos infideles ad fidem compellere, est, quia fides debet suscipi voluntariè, vt dixit D. Thomas, sed hæc coactio non tollit voluntatem, aliàs neque in hæreticis esset licita. Ergo. Sextò ad Ecclesiam pertinet reparare iniuriam fidei factam, & iniuriantes comprimere: sed nolens fidem suscipere, quando illi sufficienter est proposita, iniuriam fidei facit, siquidem illam contemnit, & quasi blasphemat. Ergo ad Ecclesiam pertinet eius audaciam comprimere: & specialiter de subditis infidelibus probatur: quia ad superiorem non solùm pertinet procurare in sibi subditis obseruantiam suarum legum, sed etiam legis diuinæ, & naturalis: at lege diuina tenentur ij infideles, fidem suscipere, cùm sufficienter illis proposita sit. Ergo ad eorum superiorem pertinet procurare, vt hoc obseruetur. Septimò penes aliquem debet esse potestas puniendi hoc delictum, quod in desertione fidei rectè propositæ committitur. Sed non apparet penes quem sit, nisi penes Ecclesiasticos Prælatos, Ergo ij possunt sic rebelles punire, & media punitione ad fidem recipiendam cogere. Propter hæc Maior *in* 2. *distinct.* 44. *quæst.* 2. & quidam Genesius Sepulueda Caroli V. Chronista sentit posse infideles etiam non subditos cogi ad suscipiendam fidem. Sotus verò *in* 4. *distinct.* 4. *quæst. vlt.* id de subditis infidelibus affirmat: consentit Gabr. *in eadem distinct. quæst.* 2. *dub.* 5. *fine.* Alphons. à Castro *lib.* 2. *de iusta hæreticorum punitione*, *cap.* 14. & Lorca 2. 2. *quæst.* 10. *disput.* 36. spectato iure naturæ hoc reputat probabile, esto ex iure positiuo tenendum non sit, & Malder. *illa quæst.* 10. *art.* 8. *post.* 4. *conclus.* docet primò cogi posse ad fidem veram, qui sub nomine Christiano viuunt, etiamsi baptizati non sint. Secundò filios eorum, qui baptizati sunt, posse ad suscipiendum Baptismum compelli, si sunt sub patria potestate; si extrà, moderata pœna, nempe exilio, aut carcere moderato.

3 Cæterùm existimo nullum infidelem, qui baptizatus non sit, cogi posse à suo Principe, nec minis, nec terroribus, nec bonorum direptione, nec alio modo coactionis, fidem sibi propositam sufficienter suscipere, est communis sententia cum D. Thom. 2. 2. *quæst.* 10. *art.* 8. Caietanus, Pesantius, Turrianus *ibidem.* Valen. *punct.* 6. Suarez *disp.* 18. *sect.* 3. *num.* 4. Coninch *disput.* 18. *dub.* 14. *conclus.* 4. constat ex *cap. sicut Iudæi, de Iudæis, & Sarracenis*, *cap. qui sincera*, *c. de Iudæis*, *distinct.* 45. in quibus non tam est noua prohibitio, quàm declaratio prohibitionis diuinæ: siquidem *in cap. maiores, de Baptismo* dicitur esse contra Christianam religionem hos infideles cogere ad fidem suscipiendam, & in Concil. Tolet. IV. *cap.* 55. dicitur esse contra vsum, & institutionem sacrorum Apostolorum, & certè id satis colligitur ex vsu, & praxi Ecclesiæ perpetuò obseruata, quæ nunquam infideles compulit ad fidem, vi, & armis, sed patientia, humilitate, & mansuetudine: iuxta illud Lucæ 10. *Ecce ego mitto vos sicut agnos inter lupos, nolite portare sacculum, neque virgam, neque peram*, &c. quæ optimè expendit Ambrosius *lib.* 7. *in Lucam*; non enim, vt dixit Paulus 2. *ad Corinth.* arma nostræ militiæ sunt carnalia, sed spiritualia, hoc est, virtutes, non lignum, & ferrum. Ratione euidenti probatur. Coactio esse non potest sine iurisdictione: at neque Ecclesia, neque Principes sæculares iurisdictionem vllam habent in non baptizatos, vt eos possint ad fidem compellere. Ergo nullo modo compelli possunt. Conclusio est legitima. Maior huius discursus est per se nota, siquidem omnis Coactio iusta, de qua loquimur, in iurisdictione, & potestate fundatur. Minor autem probatur, & primò de Ecclesia; hæc enim solùm habet iurisdictionem ex concessione Christi, Christus autem Dominus solùm concessit iurisdictionem Petro circa illos, qui in Ecclesiam ingressi fuerint; dixit enim, *Pasce oues meas.* Supponuntur ergo priùs esse oues, vt sic possint à Petro pasci. Quapropter dixit Paulus 1. Corinth. 5. *Quid enim mihi de his, qui foris sunt. Dominus iudicabit*; quasi diceret, ad me non pertinent, Domino enim reseruantur; cui consonat Innocentius III. *in c. maiores*, *de Baptismo*, *& in cap. gaudemus*, *de diuortiis*, & Trident *sess.* 14. *cap.* 2. vbi inquit: *Ecclesia in neminem iudicium exercet, qui priùs per Baptismum non fuerit ingressus*; cùm autem hi infideles supponuntur foris esse, nullo modo Ecclesia in illos habet iurisdictionem. Ergo neque potest illos cogere. Quòd autem neque Principes sæculares, quibus ij infideles subduntur, possint ad fidem compellere, probo: nam tota potestas horum Principum, vtpotè immediatè ab hominibus, est politica, & naturalis, & ordinata ad finem naturalem, qualis est recta reipublicæ administratio, & conseruatio: sed susceptio fidei est quid supernaturale ad finem beatitudinis æternæ ordinata. Ergo non est in potestate horum Principum subditos ad hanc fidem compellere. Item Princeps Christianus, & Gentilis eadem in suos subditos gaudet potestate; at Gentilis Princeps ad fidem non potest subditos compellere; ergo neque Christianus. Deinde, neque Ecclesia, neque Princeps sæcularis potest punire hos infideles, quia fidei sufficienter propositæ non assentiantur. Ergo neque potest illos compellere. Consequentia videtur legitima, tum quia diminuta, & inefficax esset compulsio sine potestate puniendi. Tum quia iure ipso naturali sequitur, cui est concessa potestas præceptiua in supremo ordine, esse simul concessam potestatem punitiuam. Tum denique, quia ideo hæreticos, & à fide deficientes potest Ecclesia compellere, quia ipsos punire potest. Quòd ergo neque Ecclesia, neque Princeps sæcularis, possit hos infideles propter infidelitatis peccatum punire, sic probo; quia illud peccatum non est alicuius Ecclesiæ subiecti. Ergo Ecclesia in illud non habet potestatem. Neque etiam est aduersùs legem Principis sæcularis, neque Princeps sæcularis de illo iudicare potest, quia est de materia aliena ab eius iurisdictione. Ergo.

4 Verùm etsi Ecclesia, aut Princeps sæcularis non possit infideles sibi subditos ad fidem cogere directè, at indirectè cogere potest, primò imponendo eis tributa grauiora, sed aliàs licita,

licita, dum non conuertuntur, vt fecit Gregorius *lib. 3. epist. 26* relatus *in cap. iam verò, 23. quæst. 6. & lib. 4. epist. 6.* Dixi aliàs licita; quia non potest Princeps hac de causa grauiora onera imponere subditis, quæ aliàs imponere non poterat, esset enim tunc directa coactio. Secundò indirectè cogere potest, si eorum conuersatio fidelibus nocet, quia tunc poterunt expelli, ni conuertantur. Tertiò potest compellere non permittendo illis vsum officij publici, & honoris. Quartò non permittendo eis, si aduenæ sunt, aut bello capti, in suo regno habitare, nisi ad fidem conuertantur, quia habet ius non concedendi eis habitationem. Quintò negando eis priuilegia, & gratias, quæ liberè aliis concedit. Sextò prohibendo eis vsum suæ religionis, vtpote naturæ rationali contrarium, & aptum rempublicam turbare; hæc enim omnia iudicantur indirecta coactio ad fidem. Quia à Principe ordinantur ad illius susceptionem, ad quam per se ordinata non sunt. Est tamen licita, quia non assumuntur media, quæ secluso tali fine assumi non possent: & ita tenet Valent. *disput. 1. quæst. 10. punct. 6. circa pag. 391. versic. at eadem ratione.* Suarez *disput. 18. sect. 3. num. 8.* Coninch *disput. 18. dub. 14. num. 238.* Becanus *cap. 13. quæst. 4. num. 4.* Bonacina *disput. 3. quæst. 2. de fide punct. 7. num. 3.*

5 Restat argumentis *num. 2.* factis satisfacere.

Ad primum dico, etsi omnia illa conuenientia sequantur ex coactione directa ad fidem; non tamen debet admitti, quia non sunt facienda mala, vt inde eueniant bona. Adde plurima etiam inconuenientia sequi ex coactione, scilicet simulatè conuerti, & fidem reddi exosam, & suspectam tyrannidis, & non posse alia via in mundum introduci.

Ad secundum concedo laudari Principes compellentes sibi subditos recipere fidem, non coactione directa, sed indirecta, & aliàs licita, vt explicuimus: & sic credendus est fecisse Sisebutus Rex; & præcipuè Catholicissimi Reges Ferdinandus, & Elisabetha, cùm Iudæos, & Sarracenos ex Castella exterminarunt, cognouerunt namque eorum conuersationem aliis fidelibus nocere, & puritatem nostræ fidei non posse in suo regno, illis ibidem habitantibus, conseruari: & ob huiusmodi rectum finem expulsio facta est, præterquam quòd bello iusto superati sunt, & tanquam captiui expelli poterant. Quòd si aliquando Christianus Princeps plus iusto compulit infideles ad fidem, vt de Rege Sisebuto aliqui dicunt, patendum est, vtpote qui zelo religionis ducebatur, & ita explicanda est *lex, qui post sanctum.* Adde fortè confiscationem illam bonorum ob aliqua delicta deberi, & Imperatorem præcipere, vt sic mandetur executioni, nisi infideles ad fidem conuertantur. In quo casu solùm est indirecta coactio, & sic intelligendum est, quod de Cœlicolis dicitur, & aliis paganis, suis enim factis, & sceleribus contra naturam, ita rempublicam turbabant, vt meritò poterant Imperator eos pœnis hæreticorum punire: nisi desertis illis vitiis, & erroribus ad fidem conuerterentur. Adde Cœlicolas verè baptizatos esse, vt constat ex August. in *epist. 163. circa finem.* Ad idem est, quod de Constant. & Theodosio dicitur: licitum namque illis fuit prohibere suis subditis cultum, & venerationem falsorum deorum, vtpote contra naturam: neque obinde illos cogebant directè fidem suscipere, quia sine susceptione illius viuere poterant; colendo priuatim vnum Deum, & interiùs credendo, quod sibi placuisset.

Ad tertium ex illis verbis Lucæ. 14. *Compelle intrare*: de solis hæreticis id intelligit Augustin. *epist. 48. & 50.* qui coactione directa cogi possunt, vtpote Ecclesiæ subditi. Si autem de infidelibus non baptizatis intelligatur, vt intelligit Chrysostom. ibi, dicendum est illos compellendos esse ad fidem in fine mundi, vt numerus prædestinatorum impleatur, non vi, & potentia, sed signis, & miraculis, & efficacia prædicationis, quomodo fuit vsus Deus in Paulo conuertendo. Adde Paulum, & reliquos esse Deo omnino subiectos, ac proinde posse à Deo, prout sibi placitum fuerit, compelli, præcipuè cùm metum incutiens possit simul inclinare cor hominis, vt fidem liberè suscipiat, quamuis à metu excitatus: & per hæc patet ad quartum.

Ad quintum constat ex dictis, quare coactio directa licita non sit, quia non est ab habente potestatem.

Ad sextum concedo ad Ecclesiam pertinere blasphemantes, & iniuriantes fidem, positiua iniuria, & blasphemia comprimere: secus verò nolentes fidem recipere: ij enim propriè non dicuntur fidem blasphemare.

Ad septimum non omnia delicta ab hominibus punienda sunt, aliqua Deo reseruantur; & vnum ex illis est, infidelitas illorum, qui Baptismum non susceperunt.

Ad vltimum dico pertinere ad quemlibet superiorem procurare, vt subditi obseruent leges naturales, & diuinas respicientes finem naturalem: nego tamen pertinere ad superiorem quemlibet procurare, vt eius subditi obseruent leges supernaturales, & diuinas, nisi talis potestas à Deo authore supernaturali eis data sit. At constat ex dictis neque Ecclesiæ, neque sæcularibus Principibus datam esse potestatem circa infideles non baptizatos in ordine ad suscipiendam fidem. Ergo.

PVNCTVM VII.

An infideles cogi possint, & debeant, vt errores deponant & falsum cultum relinquant.

1 *Infidelem non subditum sola lege charitatis tenetur Princeps, & Ecclesia ab errore remouere; at subditum specialiter tenetur.*

2 *Si errores infidelium contrarij non sint rationi naturali, sed solùm nostræ fidei, non possunt à Principe cogi, vt illos deserant.*

3 *Princeps Christianus possitne cogere infideles non subditos errores rationi naturali contrarios deserere, & ob hanc causam oppugnare? Proponitur difficultas.*

4 *Statuitur nequaquam id fieri posse.*

5 *Excipiuntur peccata directè nociua nostræ fidei, & religioni.*

6 *Satisfit argum. num. 3. adductis.*

1 Non est sermo de infidelibus baptizatis; hos enim clarum est posse, & debere cogi errores deponere, & falsum cultum, si assumant, relinquere. Solum est dubium de infidelibus non baptizatis, tam de subiectis Ecclesiæ, & Christiano Principi, quàm de non subiectis. Et quidem si infideles non sint subditi temporaliter Ecclesiæ, vel Christiano Principi, non obligatur specialiter Ecclesia, nec Christianus Princeps procurare, vt errores deponant, quia sibi specialiter commissi non sunt, obligantur tamen lege charitatis, eo modo, quo vnusquisque obligatur ad salutem alterius procurandam. Si autem infideles subditi sunt Christiano Principi, vel temporaliter Ecclesiæ, sicuti Iudæi Romæ commorantes subduntur Pontifici: tunc obligatur Ecclesia, seu Christianus Princeps eos ab erroribus rationi naturali contrariis, & à falso cultu, & superstitione deorum remouere: sic D. Thom. 2. 2. q. 10. *art. 10. & 11.* & ibi eius expositores. Bannes *dub. 2.* Coninch *disput. 18. dub. 12. conclus. 2.* Suarez *disp. 18. sect. 4. num. 9.* Valent. *disp. 1. quæst. 10. punct. 7 post princ.* Ratio est clara, quia superiori competit gubernare subditos, vt secundùm rationem viuant; viuere autem non possunt secundùm rationem, nisi ea, quæ rationi naturali obstant, relinquant. Ergo superior ex suo munere obligatur procurare, vt subditi ea deserant: atqui colere falsos deos, fornicari, furari, occidere, sunt contra rationem naturalem, vt de se constat. Ergo, obligatur Princeps, ea à suis subditis tollere. Adde potestatem gubernandi datam esse à Deo hominibus, vt finem naturalem consequantur, qui est viuere secundùm virtutem, & rectam rationem. Ergo ex illa potestate sequitur posse dirigere subditos, vt sic viuant, & omnia contraria coërcere. Hæ rationes probant de quocumque Principe tam fideli, quàm infideli posse, & debere suis subditis prohibere, quæ rationi naturali contraria sunt, eáque sic admissa punire. Verùm ab hac obligatione aliquando Princeps eximitur, scilicet cùm timet rempublicam perturbandam esse, infideles à conuersione esse retrahendos, & grauiora mala inde oritura esse, iuxta illud *Matth. 13.* vbi volentibus seruis eradicare zizania, patrifamilias non consensit, ne fortè eradicetur simul & triticum, prudentis enim est ex duobus malis, quorum alterum euitari non potest, minus eligere. sic D. Thomas communiter receptus 2. 2. *quæst. 10. art. 11.* & ibi Caietan. Bannes *dub. 2. conclus. 2.* Valent. *punct. 7. in princ.* Coninch *disput. 18. dub. 12. num. 194.* Suarez *disput. 18. sect. 4. num 9* & tradit August. relatus *in cap. cùm quisque, 23 quæst. 4.*

2 Quòd si ritus horum infidelium rationi naturali contrarij non sint, sed solùm sunt contrarij nostræ fidei, eiúsque præceptis, quales sunt ritus Iudæorum, & multi Sarracenorum vnum Deum colentium, existimo nulla ratione cogi posse à suis Principibus ea deserere. Quia potestas Principis solùm extenditur ad gubernandos subditos, vt secundùm rationem viuant: at ij ritus contrarij non sunt naturali rationi. Ergo non extenditur eius potestas ad eos prohibendos.

Dices ad Principem pertinere, vt omnes eius subditi vniformiter viuant: quia sic pax, & iustitia reipublicæ necessaria conseruabitur, secus turbationi erit exposita. Ergo ad Principem Christianum pertinet omnem diuersitatem cultus, & religionis à suis subditis remouere?

Respondeo, si Princeps probabiliter timet ex tolerantia, & permissione cæremoniarum, & rituum infidelium fideles esse inficiandos, & rempublicam perturbandam, tunc, inquam, poterit, & debebit prohibere infidelibus vsum suorum rituum, non quia ipsi mali sint, sed quia occasionem perturbationis præbent. Hæc tamen non est coactio directa, sed indirecta, quia fit in defensionem religionis veræ, & præcipuæ partis reipublicæ, & tradit Coninch *num. 194.* Quocirca licet ritus Iudæorum Ecclesia in suis subditis Iudæis permittat, vt ex vsu, & praxi constat, & tradit Gregor. *lib. 1. epist. 34. & lib. 11. epist. 15.* & D. Thom. *illo art. 11.* & Augustinus *lib. 18. de ciuit. cap. 46.* hoc intelligendum est, cùm non fiunt cum scandalo fidelium, vt habetur *cap. 3. & 7. de Iudæis.* Et quia hoc scandalum

sæpe

sæpè Ecclesia timet,si Iudæis liberum vsum suæ religionis concederet, ideo eos à multis prouinciis expulit, & in illis,in quibus tolerantur, prohibet nouas Synagogas extruere; vel illas Ecclesiis Christianorum habere vicinas, signúmque portare, quo à Christianis distinguantur: & in die Parasceue non debent in publicum progredi, neque tenere ostia, vel fenestras apertas, quæ, & alia habentur *in tit. de Iudæis, cap. quia, cap. consuluit, cap. in nonnullis.* & tradit Gregor. *lib. 7. epist.* 58. *& lib.* 11. *epist.* 18 & aliis in locis.

3 Difficultas ergo est de infidelibus Ecclesiæ, vel Principi Christiano non subiectis,an possit Ecclesia, vel Princeps Christianus eos cogere, ne idololatriam, & alia contraria rationi naturali exerceant, & inobedientes punire, & regno, si opus fuerit, priuare? Ratio difficultatis est primò ex Scriptura, *Ecclesiast.* 10. vbi habetur propter iniustitias, iniurias, contumelias,& diuersos dolos transfertur regnum de gente in gentem. Ergo eo ipso priuantur iniusti regno, & ad iustos, & fideles transfertur, ac proinde tanquam rem propriam,& à Deo concessam sibi vsurpari possunt. Et confirmari potest exemplo Israëlitici populi, cui Deus concessit barbaras nationes debellare, & terram promissionis possidere: neque videtur adesse alia causa præter idololatriam illarum gentium, vt constat *Deuteronom.* 12. vbi, *subuertite omnia loca, in quibus coluerunt gentes, quas possessuri estis.* Secundo confirmari potest exemplo Genadii Exarchi laudati à Gregor. *lib.* 1. *Registri, epist.* 73. eo quòd bella gereret aduersus infideles, & terram prædicationi euangelicæ recipiendæ disponeret. Secundò ii infideles Deum iniuriant, & religionem Christianam blasphemant. Ergo pro defensione fidei, & religionis cogi possunt: si enim pro defensione innocentis bellum suscipi potest, cur non pro defensione Dei, & religionis? Et confirmo. Si infidelis verba contumeliosa contra religionem nostram proferret, posset Ecclesia iniuriam sibi factam repellere, & vindicare, quia quælibet respublica perfecta ius habet se defendendi, & iniurias sibi factas vindicandi. Ergo etiam Ecclesia,quæ est respublica omnino perfecta,debet eam potestatem habere. Sed cùm infidelis idololatriã, & alia vitia contraria naturæ committit, religionem nostram ipso facto blasphemat,vt dixit D. Thomas 2. 2. *quæst.*94. *artic.* 3. *ad* 1. Subtrahit enim Deo singularitatem dominii, & fidei præcepta negat. Ergo Ecclesia ius debet habere has iniurias propulsandi, & vindicandi. Tertiò si Ecclesia prohibere,& punire in infidelibus non potest idololatriã,& peccata contra naturam,plura erunt peccata,quæ sub humanam prohibitionem, & punitionem non cadant.hoc autem videtur esse contra rectã Dei prouidentiam. Ergo. Quartò aliquæ nationes sunt ita barbaræ, vt videantur à natura constitui in seruos, & aliæ ita nobilis ingenii, vt videantur domini, & rectores esse constituti: quod dixit Philosoph. *lib.* 1 *polit cap.* 1. ibi, *Aiunt Poëtæ Græcos barbaris dominari oportere, quòd idem sit natura barbarus, & seruus.* Ergo nullam iniustitiam committit Princeps fidelis, qui more belluino viuentes in suam potestatem redigit,ea intentione,vt ab eorum cordibus errores depellat. Et confirmatur:nam Augustinus *lib* 5 *de ciuitate Dei, cap.* 12. *&* 17. & D. Thomas *in opuscul. de regimine Principis, lib.* 1. *cap.* 4. 5 *&* 6. laudant Romanos, quòd barbaras nationes subiugarint, & viuere secundùm rationem docuerint. Propter hæc Maior *in* 1. *distinct.*44. *quæst* 3. & quidam Genesius Sepuluẽda Caroli V. historiographus,cuius meminit Suarez,Valent. Bannes *locis allegatis*, sentiunt penes Ecclesiam esse potestatem Reges idololatras, & contra ius naturæ peccantes punire, et si opus fuerit eorum regna occupare: consentit Antonin. 3 *part. tit.* 22. *cap.* 5. §. 8. Aluarus Pelagius *in lib de planctu Ecclesiæ, lib.* 1. *artic.* 37. *circa medium.* Syluest. *verbo Papa, quæst.* 7. & Alphonsus à Castro *lib.* 2. *de iusta hæreticorum punitione, cap.* 14. Abbas *in cap. quod super his, de voto.* Hostiensis *ibidem.*

4 Nihilominus contraria sententia omnino tenenda est, nullo modo, Principem Christianum neque authoritate sua, neque Ecclesiæ authoritate posse hos infideles sibi non subditos prohibere idololatriam, & peccata contra naturam, quæ specialiter ipsi religioni Christianæ,aut innocentibus contraria non sunt. sic D. Thomas 2. 2 *quæst* 12. *art.* 2. asserens sub titulo infidelitatis bellum indici non posse. Bannes *quæst.* 10. *artic.* 70. *dub. vlt. conclus.* 2. Valent. *disp.* 1. *quæst.* 10. *punct.* 7. *circa medium.* Torres *disp.* 52 *dub.* 2. Coninch *disp.* 18. *dub.* 12. *num.* 196. Suarez *disp.* 18. *sect.* 4 *num* 3. Victoria *relect. de Indis*, § 40. Soto *in* 4. *dist.* 5 *quæst.* 1. *art.* 10. Couarr. *reg peccatum, part.* 2. § 10. *num.* 2. August. Barbos. 1 *p de potest Episc. tit.* 3. *cap.* 2. *num.* 38. Bonacina *disp.* 2. *de restit quæst. vlt. punct. vlt.* §. 1. *fine.*

Ratio est manifesta, quia Pontifici, qua talis est, non competit potestas gubernatiua hominum,nisi quatenus sunt membra Ecclesiæ militantis, cuius ipse caput, & pastor est, iuxta text. *in c. vlt. de presbytero non baptizato, & c. Dominus noster,* 56. *dist* Sed ii infideles,qui Baptismum non susceperunt, non sunt membra Ecclesiæ militantis. Ergo in illos nullam Pontifex,qua talis est, iurisdictionem habet; ac proinde qua talis,nec prohibere,nec punire delicta horũ infidelium potest;sed neque etiã potest prohibere,& punire,quatenus temporalẽ iurisdictionem habet, quia secundum hanc hi infideles illi non subduntur. Ergo. Et confirmo. Ideo vnus ciuis non potest peccata alterius punire, & prohibere, quia non habet iurisdictionem temporalem in illum, sed Ecclesia, & princeps Christianus in hos infideles nullam habet iurisdictionem. Ergo neque etiam poterit eorum peccata prohibere, & punire. Aliàs Hispani possent Gallorum peccata punire, & contra si à propriis Principibus non puniuntur. Item si propter infidelitatem licet mouere bellum Christiano Principi aduersus infideles, omnia plena essent bellis, & perturbationibus: nam cùm quilibet existimet suam religionem veram esse, simul etiam existimabit infidelis sibi licere bellum indicere aduersus Christianos, eo quòd à sua religione, quæ sibi vera videtur, deflectant. Ergo dicendum est nullo modo liceret Ecclesiæ, aut Christiano Principi punire, aut prohibere peccata infidelium rationi naturali contraria.

5 Verùm si peccata infidelium iniuriosa sint fidei, & religioni, & innocentibus nociua; poterit tunc Ecclesia, & Christianus Princeps in defensionem fidei, & innocentium ea propulsare; & si opus fuerit, bella indicere, & regno sic nocentes priuare, ita Doctores statim allegandi. Ratio est clara, quia illud non tam est iurisdictionis exercitium, quàm fidei, & innocentis defensio. Ex quo fit blasphemantem contra religionem, vel aliqua vi impedientem alicuius conuersionem posse cogi ab Ecclesia, vt desistat ab iniuria, & violentia illata: imò existimo posse Ecclesiam sic iniuriantem punire, & de illo vindictam sumere. sic D. Thom. 2. 2. *quæst.* 10. *art.* 8. Bannes *art.* 10. *dub. vlt.* §. *pro cuius decisione.* Valent. *p* 7. *in fine* Suarez *disp.* 18 *sect.* 4. *num.* 4. Coninch *disp.* 18. *dub.* 12. *conclus.* 5. multis exornat Farinac. *de hæresi, quæst.* 178 §. 6. *num.* 132. Item poterit Ecclesia hos infideles bello oppugnare, si terras debitas Christianis occupant, neque desistunt ab iniuria inferenda, qua ratione licet Turcas oppugnare. Item si innocentibus damnum inferant, vt si carne humana vescuntur, vel homines etiam volentes diis sacrificant; debent tamen priùs moneri, si spes est fructus,vt desistant,sin minus, coërceri vi, & potentia debent. Suarez, Bannes, Coninch, Valent. *suprà.* Aduerto tamen Principem Christianum debere cessare à coactione infidelibus pro iis peccatis inferenda; cùm primùm ipsi cessant à peccato, quia tota ratio honestans hanc coactionem est defensio, non iniuriæ factæ vindicatio.

6 Restat satisfacere argumentis num. 4. adductis.

Ad primum admitto transferri de gente in gentem regnum propter iniustitias, non semper, sed quando Deo placet, cuius voluntas cùm nobis ignota sit, non infertur posse quemlibet regnum alterius inuadere, etsi videat Regem iniustum esse.

Ad confirmationem respondeo Israëlitas bella gessisse ex peculiari concessione Dei, qui cùm Dominus omnium sit potuit ob peccata vnius nationis bonis, regno priuare, & in fauorem sui populi omnia illa concedere. Adde, filii Israël, vt ex August. *serm* 105. *de temp. tem.* 10. constat, ius habebant possidendi terram Chananæorum, quia descendebant à Sem filio Noë, qui dominus illius fuit, & per vim, & potentiam Chananæi filii Chaam eam vsurpatam habebant: poterant ergo pugnare, vt rem sibi debitam recuperarent. Secunda confirmatio, in qua exemplum Genadii adducitur, non est contra nos, quia Genadius pugnauit aduersus eos, qui terram Romano imperio subiectam occuparant, & in recuperationem illius bellum gessit; ipse verò vt Catholicus procurabat, vt simul Euangelium infidelibus prædicaretur, quod laudi tribuendum est. Adde illos, contra quos Genadius pugnauit, esse infideles, hæreticos, & Arriana peste infectos, vt constat ex Gregor. *lib.* 1. *registri, epist.* 72. *&* 73.

Ad secundum ex ratione petitum dico idololatriam, aliáque peccata, esse quidem blasphemiam contra Deum, & religionem, non formaliter, sed materialiter. Ob materialem autem blasphemiam, & quæ in facto consistit, non potest bellum paganis inferri, quia non est iniuria directè, & formaliter Ecclesiæ, & religioni facta: aliàs liceret omnes infideles, & paganos bello oppugnare, imò omnes peccatores, quia omnes suis factis iniuriant Deum, negando esse summum bonum. Adde, etsi verbis negaret infidelis fidem, si tamen non ostenderet se id facere in contemptum, & irrisionem religionis Christianæ, non haberet Ecclesia ius illum oppugnandi, quia illa negatio non censetur iniuria facta formaliter Ecclesiæ, sed Deo: ac proinde Ecclesia potest illam vindicare. Neque est simile de lædente innocentem, in cuius defensionem potest iniuriantem opprimere, quia illud est, quia se defendere non potest: at Deus iniurias sibi factas defendere, & vindicare potest, quando sibi placuerit. Quare nisi ipse potestatem dederit, nullus poterit nomine illius defensionem suscipere, & iniurias illi factas vindicare.

Ad tertium nullum reputo inconueniens de facto multa manere peccata impunita ab hominibus; nego tamen non constituisse Deum,qui possent illa peccata punire, constituit enim Deus Principes, & superiores in qualibet republica, quibus competit subditos deuiantes à recta ratione continere, & punire. Quòd si de facto id non præstant quia

ipsi

ipsi deuiant, per accidens est, & Deo tunc punienda relinquuntur.

Ad quartum dico nullam reperiri nationem ita barbaram, quæ aliquo modo gubernari non posset, quod si de facto reperiretur, tunc quidem subiugari posset, non titulo religionis, sed defensionis naturæ humanæ. Deinde cùm barbari dicuntur natura serui non est intelligendum, quasi illos natura seruos constituerit, hoc enim falsum est; sed quia natura illos ad seruiendum aptos constituit. Econtra verò ingenio valentes aptissimos ad dominandum, & regendum efficit.

Ad confirmationem dico, Romanos potuisse barbaras aliquas nationes subiicere, quia iure earum dominium sibi competebat; alias tamen tyrannicè inuadebant; sed quia bonis moribus eas instrui curabant, de hoc secundo laudantur à D. Thom. & August.

PVNCTVM VIII.

Priuati ne sint infideles, vel priuari possint potestate, & dominio circa fideles.

1 *Infideles baptizati priuari possunt, & de facto priuantur dominio, & iurisdictione in fideles.*
2 *Infideles Christiano principi subiecti non possunt in Christianos iurisdictionem habere.*
3 *Infidelis subditus Christiano principi priuatur dominio serui, eo ipso, quòd seruus ad fidem conuertatur.*
4 *Supradicti infideles subditi Christiano Principi priuantur famulatu fidelium.*
5 *Filius infidelis si baptizetur, liberatur à patria potestate.*
6 *Infidelis Princeps Christiano Principi non subiectus nequaquam priuatur potestate gubernatiua in fideles.*
7 *Excipe, nisi adsit periculum peruersionis.*
8 *Quid dicendum de potestate dominatiua? Plures censent priuari infideles in seruos fideles.*
9 *Contrarium tenendum est.*
10 *Ratione periculi peruersionis, si proximum, & morale sit, poterit seruus eximi à seruitute.*
11 *Satisfit rationibus num. 8. adductis.*

1 PRæmittenda sunt in quibus Doctores conueniunt, vt inde gradum faciamus ad ea, in quibus est controuersia. Primò certum est infideles baptizatos fidem negantes posse, & de facto ab Ecclesia puniri, vt constat ex *toto titulo de hæreticis.* sunt enim Ecclesiæ subditi. Possunt ergo pro peccatis commissis puniri, & coërceri.

2 Secundò certum est, infideles in Christiano regno, seu Principi Christiano subiecti, non posse iurisdictionem in Christianos habere. Est expressa decisio Innocent. III. *in cap. cùm sit nimis, de Iudæis, & Sarracenis*, vbi præcepit grauiter argui, & puniri per Concilium prouinciale eos, qui Iudæos, & paganos publicis officiis præfecerint; & Christianos omnes abstinere à communione illius infidelis, donec officium dimiserit, & per illud acquisita in pauperes Christianos distribuerit. Idem habetur *in cap. ex speciali, eodem tit.* vbi cauetur, si eis iura regalia vendantur, ad ea colligenda præficiendum esse Christianum non suspectum: & *in cap. nulla, distinct. 54. & cap. constituit, 17. quæst. 4.* excommunicatio ferenda imponitur committentibus hæc munera, & officia publica Iudæis: consentit, *lex vlt. Iustiniani, C. de Iudæis.* Ratio est manifesta, quia Princeps Christianus, cui illi infideles subduntur, liber est in committenda hac iurisdictione, cùm nomine ipsius inferiores iudices gubernent. Ergo potest committere illis personis, quas ad rectam gubernationem aptiores esse iudicauerit, & illas excludere, quas paci, securitati, & bono religionis ineptas, vel minus idoneas esse censet. Ergo potest ob hanc causam Iudæos, & paganos excludere à gubernatione, & officio publico. Deinde quilibet Princeps Christianus subditus est Romano Pontifici, quoad ea, quæ ad bonum fidei Pontifex expedire iudicauerit: atqui iudicauit expediens, ne in Christiano regno infidelis iurisdictionem habeat in Christianos fideles, & sic præcepit, vt constat ex allegatis text. Ergo Princeps Christianus tenetur obedire. Finis autem huius constitutionis, & præcepti fuit dignitas, & honor nostræ fidei, in cuius ignominiam cedebat, si infideles iudicio Christiani Principis assumerentur ad gubernandum alios fideles; tacitè enim iudicabatur illos aptiores esse reliquis aliis fidelibus ad gubernandum.

3 Tertiò certum est infidelem subditum Christiano Principi priuari dominio serui, siue vernaculus sit, id est, ad seruitutem natus, siue ad seruitutem emptus, eo ipso quòd ad fidem conuertatur, & emptor pretium amittit. habetur *in l. Deo nobis, C. de Episc. & cler. & l. vnic. C. ne Christianum mancipium, & cap. Iudæi, 2. de Iudæis* Si autem seruus fidelis ab infideli ematur non ad seruitutem, sed ad mercaturam, debet intra tres menses vendi fideli, aliàs seruus liber sine pretio existet: habetur *cap. nulli Iudæo, de Iudæis, & Sarracenis.* Ratio huius constitutionis, est fauor nostræ fidei, in cuius honorem potuit Princeps Christianus suos subditos infideles reddere incapaces dominio, & potestate dominatiua seruorum fidelium: sicuti potest dominio aliarum rerum priuare, cùm ad bonum reipublicæ, & rectam illius gubernationem iudicauerit expedire.

4 Quartò certum est priuari infideles subditos Christiano Principi famulatu fidelium, eo quòd fideles prohibentur famulari iis infidelibus, præcipuè si Iudæi sint, & Sarracen. habetur *in cap. ad hæc, cap. etsi Iudæos, de Iudæis, & Sarracenis.* vbi etiam prohibetur pluribus Christianis nutrices esse filiorum horum infidelium consonat *l. vlt. §. vlt. C. de Episcop. & cleric.* Aduerto famulatum prohibitum *in supradicto cap. etsi Iudæos*, non extendi ad famulatum extra domum, qualis est, esse colonum, siue aduentitium, siue originarium in terris hominis infidelis: hoc enim conceditur *in supradicto cap.* quia in hac seruitute, quæ propria non est, non reperitur illa indecentia, & periculum peruersionis, ac in famulatu domestico: & ita notauit Suarez ex communi sententia, *disp. 18. sect. 5. n. 14.*

5 Quintò certum est filium infidelis, si baptizetur, liberandum esse à patria potestate, ex *cap. maiores, de Baptismo*, ne periculo peruersionis exponatur. His positis tanquam omnino certis.

Controuersia est de infidelibus Christiano Principi non subiectis. An, inquam, Ecclesia eos priuet, aut priuare possit potestate tum iurisdictionis, tum dominij in Christianos fideles?

6 Et quidem de potestate iurisdictionis videtur mihi res indubitata, infideles priuatos non esse, imò neque ab Ecclesia directè priuari posse iurisdictione, quam habent in vasallos fideles ad illos gubernandos. est communis sententia Doctorum cum D. Thom. 2. 2. *quæst. 10. art. 10.* & ibi eius expositores, Soto *lib. 4. de iustit. quæst. 2. art. 2.* Salmer. *Actorum 13. tract. 37. & 38.* Coninch *de fide, disp. 18. dub. 10. conclus. 1. num. 157.* Suarez *disp. 18. sect. 5. num. 3.* Valent. 2. 2. *disp. 1. quæst. 10. punct. 8. versic. si autem quæstio*, & alij apud ipsos. Ratio est clara, quia iure diuino ipsi priuati non sunt iurisdictione in subditos fideles, aliàs non consuleret Petrus illis subiici, 1. *Petri 2.* neque diceret Paul. *Roman. 13.* eis inobedientes Dei ordinationi resistere, & illis parendum esse propter conscientiam. Ex alia parte ab Ecclesia, hac potestate priuari non possunt, quia Ecclesiæ non subduntur. Ergo. Neque obstat locus Pauli 1. *ad Corinth. 6.* vbi reprehendit fideles, qui in iudicio contendunt cum alio fideli apud infidelem Principem, vbi insinuare videtur Paulus Principem infidelem iurisdictione carere: non inquam, obstat, quia reprehensio Pauli non est, quòd apud infidelem Principem ius petatur, sed quia malitiosè petatur, & ex vindicta: quod cùm sit occasio scandali, præcipuè infidelibus, debet omnino vitari.

Dices: Etsi Ecclesiæ ij infideles non subdantur, subduntur tamen fideles. Ergo potest Ecclesia fideles sibi subditos à iurisdictione infidelis liberare ob dignitatem fidei, quam habent: in qua libertate non videtur iurisdictionem in infideles directè exercere, sed in suos subditos, tuendo eorum dignitatem, & eos à periculo peruersionis liberando.

Sed contrà est, quia si ob honorem fidei, & dignitatem fidelium, qui filij Dei sunt adoptiui, posset Ecclesia suos subditos fideles à iurisdictione magistratuum infidelium liberare, id constare deberet ex Scriptura, ex Patribus, vel Conciliis: at neque ex Scriptura, neque ex Patribus hæc libertas constat. Ergo non est asserenda, imò potiùs ex locis allegatis Scripturæ colligitur his magistratibus obediendum esse diligenter, non tamen timore pœnæ, sed propter conscientiam. Neque in hoc est aliqua indecentia, sicut non est indecentia, quòd seruus fidelis, & virtuti deditus homini prauis moribus imbuto seruiat, sed potiùs illa subiectio consona est humilitati Christianæ.

7 Ob periculum autem peruersionis, si verè periculum proximum, & morale est, non solùm ipsa Ecclesia, sed ipsimet fideles à iurisdictione infidelium se subtrahere possunt, si alia via non suppetit se reddendi securos, quia quilibet potest se defendere, & damnum imminens præcauere, & impedire. Item Ecclesiæ commissa est potestas continendi sibi subditos in fide, & bonis moribus. Ergo ad hunc finem necessarium est eos à iurisdictione infidelis Principis eximere, poterit id efficere. Ergo, cùm adest periculum peruersionis ex subiectione, poterit eos à subiectione eximere; quod fieri non potest, nisi priuando Principem infidelem iurisdictione. Hæc tamen potestas non est directa in infideles, sed indirecta, id est, solùm quatenus ad bonum fidelium necessaria iudicatur. Neque requiritur ad cognoscendũ hoc periculũ peruersionis, expectare fidelẽ esse peruersum; sufficit; si minis, vel importuna persuasione conetur infidelis illum peruertere; quia hæc tentatio grauis iniuria reputatur, quam meritò fidelis fugere potest, & Ecclesia illum à tali iniuria custodire. Aduertit tamen optimè Suarez *disp. 18. sect. 5. num. 7. & 8.* dupliciter posse fideles à potestate infideliũ liberari. Primò, mutando domicilium, & transeundo ad regna Principum fidelium, & hic modus etiam absque peruersionis periculo fieri ab ipsis fidelibus potest. Quòd si ab infideli Principe hic liberationis modus impediatur, iuuare eos Ecclesia poterit, & bellum aduersùs impedientem mouere, vt ab iniuria facta desistat. Secundò, possunt fideles à potestate infidelium

delium liberari perseuerando in regno infidelium, ex eo quòd Princeps priuetur iurisdictione. At hoc fieri non potest, nisi adsint hæ conditiones. Prima, vt adsit morale periculum, & proximum peruersionis. Secunda, vt non sit alia commodior via vitandi illud periculum. Tertia, ne ex illa priuatione sequantur grauiora mala, quæ communiter timeri debent. Nam cùm priuatio huius iurisdictionis fieri vix possit, nisi per depositionem Principis, & hæc tot malis soleat esse exposita, efficitur sanè magna opus esse circumspectione in hoc remedio.

8 De potestate dominij maior est dubitatio, an Princeps infidelis priuari ea possit circa seruos fideles ob bonum, & honorem fidei? Affirmant plures cum diuo Thoma 2.2. *q.* 10. *art.* 10. etiam in casu quo nullum sit periculum peruersionis. Lorca *ibi*, Bannes *dub. vlt. concl.* 4. reputat probabile Valent. 2.2. *disp.* 1. *quæst.* 10. *p.* 8. *pag.* 400. & cùm adest periculum peruersionis docet absolutè, & addit hoc periculum communiter adesse ex communicatione, & habitatione fidelis cum infideli: idemque posse Ecclesiam eximere fidelem seruum à potestate infidelis, consentit Malder. 2.2. *quæst.* 10. *art.* 10. *conclus.* 3. & 4. Et primò probatur, quòd priuatio dominij fieri possit, etiamsi non adsit periculum peruersionis solùm ob fauorem fidei, quia hæc priuatio dominij non fit ab Ecclesia ex directa potestate, quam habeat in infideles, sed ex iure quod habet defendendi, & tuendi subditorum fidelium dignitatem; quæ negari non potest multum extolli, ex eo quòd susceptione fidei à seruitute liberentur. Secundò, ex conuersione vnius infidelis ad fidem altero in infidelitate permanente, dissoluitur matrimonium fauore fidei, & priuatur coniux infidelis iure acquisito, quod habebat; ergo etiam priuari poterit dominiu serui infidelis, ex eo quòd ad fidem seruus conuertatur, quamuis periculum peruersionis absit. Verùm si periculum peruersionis adsit, tunc videtur necessariò concedendum, posse Ecclesiam à dominio seruitutis fidelem liberare, quia in hac libertate solùm exercetur defensio, & indirecta iurisdictio. Tertiò, quia ratione infidelitatis merentur priuari dominio in seruos fideles. Ergo executio huius meriti ab Ecclesia est facienda.

9 Cæterùm dicendum existimo, per se loquendo, & ratione fidei, non posse Ecclesia fideles à dominio infidelium liberare. sic Nauarr. *summ cap.* 17. *num.* 103. & 104. supponit Molin. *de iustit. tit.* 1. *disp.* 39. *vers. quartus est.* Couarr. *in reg. peccatum,* 2. *p.* §. 11. *num.* 6. Suarez *disp.* 18. *de fide sect.* 5. *num.* 10. Coninch *disp.* 18. *dub.* 10. *conclus.* 3. & 4. Turrian. *disput.* 52. *dub.* 1. Ratio est, quia nullibi constat à Christo concessam esse hanc potestatem; sed potiùs colligitur contrarium ex multis locis Scripturæ, vbi mandantur serui dominis suis obedire, *ad Titum* 2. *ad Ephes.* 6. 1. *Petri* 2. & alibi. Quapropter *in cap. si quis seruum,* 7. *quæst.* 4. grauiter reprehenditur suadens seruo fugam prætextu religionis; si autem liber existeret, suaderi ei poterat fuga, ipseque liberè eam arripere posset.

10 Secundò dico ratione periculi peruersionis, si sit proximum, & morale, poterit tunc seruus eximi à seruitute; sed hoc non est speciale in seruo fideli respectu infidelis, sed in quocunque seruo respectu sui domini, si enim dominus minis, vel persuasione importuna, seruum ad peccatum tentauerit pertrahere, poterit seruus ab illius dominio se eximere, & Ecclesia poterit partes illius suscipere, & sibi subditum ab imminenti damno liberare. sic supradicti Doctores. Ex præcisa tamen habitatione fidelis cum infideli, non censeo periculum peruersionis adesse ita graue, vt possit Ecclesia dominum infidelem dominio serui priuare. Nam ipse seruus non potest ob tale remotum periculum à seruitute fugere, quia non est necessaria fuga, vt se indemnem seruet. Ergo neque Ecclesia poterit fugam præcipere, quia in tantum eam præcipere potest, in quantum ad seruandum indemnem suum fidelem necessaria est. Adde grauius periculum adesse, cùm seruus fidelis virtuti deditus habitat cum domino fideli vitioso; sed si dominus ad peccatum non pertrahit suasione importuna, aut alia via iniusta, non potest seruus dominum deserere; quia illud non censetur graue periculum, cui Deo adiuuante, succurri moraliter non possit. Ergo neque erit censendum morale periculum habitare fidelem cum infideli, si nulla adest vis, aut importuna suasio ad peccatum.

11 Rationes contrariæ non vrgent.

Ad primam admitto aliquem esse fauorem fidei, si serui fideles ob fidem receptam à seruitute liberarentur; sed dico longè maiorem esse eos non liberari, quia ex tali libertate redderetur odiosa fides infidelibus, & suspecta iniustitiæ. Item ipsi serui, vt libertatem obtinerent, fortè simulatè conuerterentur.

Ad secundam concedo matrimonium infidelium per conuersionem vnius ad fidem altero pertinaci manente dissolui ex dispensatione Christi explicata per Paul. 1. *Corinth.* 7. Nego tamen idem esse dicendum in seruitute, quia nullibi habetur Christum Dominum exemisse seruum fidelem à dominio infidelis ob fidei susceptionem.

Ad tertiam nego ob infidelitatem semper dignos esse infideles priuari dominio; sed aliquando infidelitas est purè negatiua, quæ peccatum non facit; quando autem infidelitas positiua est, & peccaminosa: tunc admitto infideles dignos esse, vt dominio priuentur, sed priuandi sunt ab eo, qui eorum fuerit superior, non ab Ecclesia, quæ nullam in illos habet directam potestatem.

PVNCTVM IX.

Quousque communicatio fidelis, cum infidelibus prohibita sit.

1 *In ritibus, & superstitioso cultu iure natura prohibita est talis communicatio*
2 *Non licet Catholico infidelem admittere ad sacramentorum receptionem.*
3 *Si fideli imminet peruersionis periculum, iure natura prohibita est communicatio.*
4 *Iure Ecclesiastico prohibitum est fideli admittere non baptizatum ad sacrificium Missa, bene ad orationem.*
5 *Hareticus denuntiatus vitandus est à fideli in quacumque communicatione, qua necessaria non sit.*
6 *Enumerantur casus, in quibus iure Ecclesiastico videtur communicatio fidelis cum infideli prohibita.*
7 *Familiaritas cum Iudais de se periculosa prohibetur.*
8 *Alij casus solùm prohibentur, cum iure natura prohibitio accedit. Excipe vnum, vel alterum.*
9 *Esus azymorum prohibetur, si fiat ritu Iudaico, & non aliter.*
10 *Non licet Iudaeum, vel Sarracenum ad medendum vocare, nisi vrgente necessitate.*
11 *Item neque medicinas ab ipso applicitas recipere.*
12 *Ingressus in balneum cum Iudao, qua ratione prohibeatur.*
13 *Quid de conuiuiis.*
14 *Nutrire filios Iudaorum extra illorum domus non videtur prohibitum.*
15 *Quid de famulatu.*
16 *Non licet Christiano Iudaos haredes, vel legatarios facere.*
17 *Quando sit peccatum mortale in supradictis casibus communicatio.*
18 *Supradicta prohibitiones de solis Iudais intelliguntur, vt probabilius reputo.*
19 *Quis possit in supradictorum casuum prohibitione dispensare.*

1 DVplex esse potest communicatio, alia in rebus diuinis, alia in humanis, & politicis. Item potest esse communicatio fidelis, cum infideli baptizato, & Ecclesiæ subdito, vel cum infideli non baptizato. Ac denique prohibitio esse potest iure diuino, & naturali, vel solùm iure Ecclesiastico.

Primò certum est iure diuino, & naturali prohibitam esse communionem fidelis cum infidelibus in suis ritibus, & superstitioso cultu, v. g. sacrificando, orando, & alia efficiendo, quæ ipsi infideles præstant. Ratio est clara, quia cum talis cultus intrinsecè malus sit, nequit vlla ratione honestari; aliàs idololatria externa honestari posset. An verò si eius sacrificiis, & orationibus interfis, censearis cum illis communicare, & quando te à peccato excusare potes, diximus suprà, cùm de confessione externa fidei loqueremur. Item an sit cooperatio, & communicatio ad superstitiosum cultum vendere animalia sacrificanda Iudæo, vel Gentili, dicemus in disp. de scandalo.

2 Secundò certum non est licere Catholico admittere infidelem ad sacramentorum participationem, quia est incapax illorum fructus, quòd si infidelis se per vim ingerat, poterit Ecclesia eum tanquam iniuriosum religioni repellere, & punire. Ex quo fit non licere fideli cum infideli matrimonium contrahere, non solùm ob periculum peruersionis; sed etiam ob reuerentiam sacramenti, quod non potest vnus recipere, alio non recipiente.

3 Tertiò certum est iure diuino, & naturali prohibitam esse fideli communicationem cum infidelibus quibuscumque, si ex tali communicatione imminet peruersionis periculum; quia quilibet tenetur saluti suæ consulere, quod non censetur facere, quando periculosa, & nociua non vitat. sic D. Thomas 2. 2. *quæst.* 10. *artic.* 9. ab omnibus receptus. Hoc autem periculum ex communicatione frequenti, & diuturna semper timeri potest, præcipuè si Catholici simpliciores sint, & communicatio sit cum Iudæis, vel hæreticis, qui nullam occasionem omittunt fideles animas peruertendi, vt bene relato Cypriano, Athanasio, & Irenæo ponderauit Coninch. *disp.* 18. *de fide. dub.* 11. *num.* 137.

4 Quartò certum est iure Ecclesiastico prohibitum esse fideli admittere infidelem non baptizatum ad sacrificium Missæ, iuxta textum *in cap. Episcopus, de consecrat. distinct.* 1. bene tamen ad orationes priuatas, ad concionem, & ad alia quæ Missæ Catechumenorum vocantur, vt constat ex supradicto text. Si autem ex admissione ad sacrificium speraretur fructus aliquis specialis, vt eius, vel alterius conuersionis, tunc admitti posset infidelis non nominatim excommunicatus. Ægid. Coninch. *disp.* 18. *dub.* 11. *num.* 164.

5 Quintò certum est iure Ecclesiastico infidelem hæreticum,

cum, si denuntiatus sit, aut clerici manifestus percussor, vitandum esse à fideli in quacumque communicatione, quæ omnino necessaria non sit, vt latè diximus in materia de excommunicatione, & supponit in præsenti Valent. Coninch, Suarez, & alij statim allegandi. Dixi, si denuntiatus sit. nam ante denuntiationem etiamsi notorius hæreticus sit, non est ex obligatione vitandus Sanchez *lib. 2. cap. 9. num. 5. & 6.* Ex quo fit ex vi iuris Ecclesiastici tibi non esse prohibitum orare, sacrificio assistere, celebrare, etiamsi simul adsit hæreticus, quia nulla est obligatio hunc vitandi; neque in humana conuersatione, nec diuina, quousque denuntiatus sit. sic Azor *tom. 1. lib. 8. institutionum moralium, cap. 11. q. 4.* Nauarr *lib. 5. consil. tit. de hæreticis, cons. 16. num. 7. in 2. edit.* Sanchez *lib. 2. cap. 9. num. 7.* Item ex vi iuris Ecclesiastici non obligaris vitare hæreticum non denuntiatum in administratione sacramentorum, sed potes ab illo sacramenta recipere, si ritu catholico administret, iis in casibus, in quibus à ministro peccatore tibi licitum est. sic Sanchez *num. 10.* cum Suarez *tom. 3. de sacrament. disput. 18. sect. 1. notab. 3.* Item licet tibi filium hæretici de sacro fonte suscipere, illúmque ad Ecclesiam, & scholas admittere eadem ratione. Azor *lib. 8. cap. 11. quæst. 8. & 9.* Nauarr *lib. 1. consil. tit. de constitutionib. consil. 1. quæst. 27.* Sanchez *num. 11. & 12.* Non tamen licet tibi hæreticorum scholas adire ob periculum peruersionis: neque hæreticum patrinum tui filij adhibere; quia non potest obligationi illum docendi rudimenta fidei satisfacere; eo quòd hæretico prohibitum sit docendi munus. Nauarr. *quæst. 29.* Azor, & Sanchez *suprà.*

Solùm de matrimonio est grauis difficultas, an tibi liceat cum hæretico non denuntiato contrahere?

Respondeo breuiter latiùs tractandum in materia de matrimonio, in terris Catholicorum nullo modo licere, quia adest periculum peruersionis, & specialis Ecclesiæ prohibitio. At in terris, vbi passim versantur Catholici mixti cum hæreticis, consuetudo obtinuit licere, quia non adest regulariter tale periculum, si tamen aliquando adsit, quia Catholicus non est permittendus christianè viuere, sed potiùs timetur vexandus, vt fidem deserat, nullo modo licet; & fortiori ratione non licet pacta inire, vt aliqui filij hæresim profiteantur, alij Catholicam fidem. esset enim infidelitati consentire, & approbare, vt bene dicit Sanchez *lib. 7. de matrim. disput. 72. num. 5. & 6. & in Decalog. lib. 2. cap. 9. num. 9.* Verùm etsi ratione excommunicationis, quam hæreticus contrahit, eius familiaritatem non tenearis vitare, quousque denuntiatus sit; tamen si inde hæreticus occasionem sumit perseuerandi in hæresi, vel alij præsumunt te illis erroribus consentire, omnino illum vitare debes. Quapropter in foro externo ex nimia cum hæretico familiaritate, conuersatione, visitatione, munerum oblatione, hæresis suspectus redderis, & fautor hæretici iudicaris, ex text. *in cap. inter solicitudines, vers. in pœnam, de purgat. canon.* vbi indicitur purgatio sic cum hæretico conuersanti ob suspicionem, & ab officio suspenditur. Suspicio autem modò leuis, modò grauis iudicanda est pro qualitate circumstantiarum; quæ omnia tradit optimè Eymericus *2. quæst. 56.* & ibi Pegna, Farinac. pluribus exornat, vt solet *q. 182. §. 10. à num. 166. & seqq.*

6 Restat examinare, qui sint casus, in quibus iure Ecclesiastico prohibita sit cum infidelibus communicatio. Et quidem generaliter prohibetur familiaritas cum Iudæis, *cap. Iudæi. cap. ad hæc. cap. fin. de Iudæis.* Specialiter autem vndecim casus enumerantur à Doctoribus. Primò, prohibetur Christianis cum Iudæis habitare. Secundò, eorum azymis vesci. Tertiò, iis medicis vti. Quartò, ab eis medicinas accipere. Quintò, simul cum eis in balneum ingredi. Ij casus habentur *in cap. nullus, 28. quæst. 1.* quod desumptum est ex *can. 11. Concilij Trullani.* Et transgredientibus imponitur pœna depositionis, si clericus sit; excommunicationis, si laicus, non ipso facto, sed ferenda. Sextò, prohibetur fideli Iudæos inuitare, vel ad eorum conuiuia accedere. *cap. omnes, 28. quæst. 1.* qui est ex Concilio Agathensi *c. 40.* Septimò, esse obstetrices, aut nutrices eorum filiorum, in eorum domibus. Octauò, eis famulari. Nonò, ne Iudæis in testamento aliquid relinquant, vel legatarios faciant, *c. si quis Episcopus, de hæreticis, cap. sanè, ll. 2. 24. quæst. 2.* Decimò, seruitutis vinculo subiici. Hi tres casus habentur in *cap. ad hæc. de Iudæis.* Vndecimò, ne publica officia illis committantur, *cap. constituit, 17. q. 4.* vbi permittentes excommunicandi sunt. Hos casus referunt, & latè explicant Syluest. Armilla. Aug. Tab. Rosella *verbo Iudæus,* Azor *tom. 1. lib. 8. c. 22.* Sanchez *lib. 2. Decal. cap. 31.* Suarez. *Disp. 18. de fide sect. 6. à n. 6.* Coninch *disp. 18. dub. 11. à num. 166.* Bonacina *disp. 3. de fide, quæst. 2. punct. 5.*

7 Breuiter tamen per singulos discutiemus. Et in primis quantum attinet ad generalem prohibitionem de familiaritate cum Iudæis, solùm existimo eam familiaritatem prohiberi, ex qua periculum peruersionis, & scandalũ timeri potest. Quare iis cessantibus, cessat prohibitio. sic D. Thom. *2. 2. q. 10. art. 9.* Coninch *num. 167. fine.* Sanchez *num. 2. & 3.* Probabile tamen est etiamsi in particulari casu cesset periculum peruersionis, aut scandali, adhuc familiaritatem prohiberi; quia lex non casus singulares, sed ea quæ communiter contingunt, respicit. sic Suarez *n. 6.* vbi solùm existimat familiaritatem cum Iudæis permitti iis solis personis in fide ita firmis, vt infidelium eorum conuersio specialiter commissa sit.

8 De quinque autem primis casibus desumptis ex Concilio Trullano, & relatis *in cap. nullus, 28. quæst. 1.* censeo satis probabile nullam esse prohibitionem, præter eam, quæ iure naturæ inest, quia canones illius Concilij non sunt ex VI. Synodo generali, prout Gratiano videtur; sed quorundam Pontificum, qui, vt Iustiniano Imperatori Romanæ Ecclesiæ inimico, placerent, plura statuerunt, quorum statuta ab Ecclesia Romana recepta non sunt, vt benè probat Bannes *2. 2. quæst. 1. art. 1. dub. 5. pag. 138.* & huiusmodi quinque casus non obligare affirmat Coninch. *disput. 18. dub. 11. num. 168.* Verùm quia Alexand. III. in Concilio Lateranensi, & alij Pontifices ferè eisdem verbis supradictos casus statuerunt, & communiter à Doctoribus approbantur, placet eos expendere sigillatim. Primò est prohibita habitatio cum Iudæis, *cap. ad hæc, de Iudæis*; & extenditur hæc prohibitio ad Sarracenos, *cap. Iudæi, el 2. eodem tit.* Nomine autem huius habitationis intelligitur solùm diuturna Christiani in famulatu subiectio, quia hæc subiectio, & indigna est Christiani nominis in terris Christianorum, & periculum generat peruersionis. sic Coninch. *num. 167. & 168.* Bonacina *disp. 3. quæst. 2. punct. 5. vers. 1. casus.* Ex quo fit primò licere Christiano Iudæum habere in seruum, quod & conceditur *in cap. etsi Iudæi, de Iudæis,* & tradit Sanchez *lib. 2. cap. 31. num. 6.* Suarez *disp. 18. sect. 6. num. 7.* Coninch Bonacina *suprà.* Secundò, fit licere Christiano cùm Iudæa commorari seruiendo, v. g. vterque Catholico domino, si absit periculum peruersionis, quia solùm habitatio famulatus, *in supradicto cap. ad hæc,* prohibetur. sic Coninch *suprà.* Expediet tamen viro Catholico quamcumque familiaritatem, & cohabitationem fugere.

9 Secundus casus de esu azymorum. Existimo solam illam comestionem esse prohibitam iure Ecclesiastico, quæ iure etiam diuino prohibita est: quare cùm iure diuino solùm prohibita est comestio azymorum, quæ ritu Iudaico fit, id est, quæ fit ex obseruatione legis Moysis, & illa, ex qua hoc scandalum potest generari, solùm illa comestio prohibetur, colligitur ex *c. satius, 32. q. 4.* & tradit Suarez *sect. 6. n. 7.* Coninch expressiùs *n. 168.*

10 Tertius casus de aduocatione Medici Iudæi, vel Sarraceni, ad curandum, receptus est non tam ex supradicto *cap. nullus,* quàm ex speciali Bulla Greg. XIII. edita anno 1581. quæ incipit, *Aliàs pia memoria.* & est 28. ipsius in Bullario, in qua hæc prohibitio continetur. Sed cùm omnis lex humana, & Ecclesiastica non obliget in casu grauis necessitatis, ex benigna interpretatione legislatoris; hæc obligatio cessat, quoties fidelis infirmus, grauiter indiguerit ope medici Iudæi, vel Sarraceni. Hæc autem necessitas prudentis arbitrio ponderanda est. Illa autem sufficit, si Iudæus est notabiliter doctus, vel morbus indiget multis medicis, & Christiani non sufficiunt: sic alios referens Sanchez *lib. 2. c. 31. num. 8.* Bonacina *punct. 5. vers. tertius casus.* Suarez loquens generaliter *suprà n. 8.* Coninch. *num. 168.*

11 Circa quartum casum de medicinarum receptione, credo solùm prohiberi Christiano recipere medicinas à Iudæo per manus, & ministerium eius, ita Suarez *num 8.* Bonacina, *suprà*; quia hæc applicatio medicinarum est quædam curatio, & reduci potest ad prohibitionem factam à Gregor. XIII. Vnde non poterit Christianus extra casum necessitatis permittere, vt Iudæus illi venam scindat, chirurgi officium exerceat, vel alias medicinas applicet; secus verò, vt barbam radat, aut capillos tondat, quia hæc nullibi prohibentur; cùm non sint medecinarum applicatio. sic Sanchez *num 9.* Sed *num. 10.* extendit supradictam prohibitionem ad Christianum medicinas Iudæo applicantem, & dicit non posse applicare extra necessitatem, quia est eadem causa prohibitionis. At credo contrarium probabilius, quia prohibitio non est extendenda extra casum in verbis legis comprehensum, etiamsi eadem ratio militet: præterquam quòd in præsenti non videtur etiam ratio familiaritatis adesse respectu Christiani, quando ipse officium medici exercet, ac quando ipse curatur. nam quando curatur ratione beneficij recepti, familiarior, & gratior se procurat ostendere; quam familiaritatem non contrahit, quando ipse curat.

12 Quintus casus est, ingressus in idem balneum cum Iudæo: quem casum nullibi reperio expressum, nisi in supradicto *cap. nullus,* quod iam dixi non esse firmæ authoritatis. At posita illa prohibitione non de quocunque ingressu simultaneo intelligenda est. nam si casu Catholicus accedit lauari, cùm Iudæus balneum ingreditur, non tenetur expectare, aut à lotione abstinere; quia solùm prohibetur lotio simultanea ex intentione, & conuentione; hæc enim est, quæ familiaritatem inducit, quam ille textus vitare intendit.

13 Sextus casus. Iudæorum conuiuia admittere, vel illos ad conuiuium inuitare. Rationem huius prohibitionis aliqui existimant esse, vitare familiaritatem cum Iudæis, quia ex illa periculum peruersionis oritur: sic alios referens tradit Sanchez. *num. 12.* At credo probabilius rationem huius prohibitionis

esse discretionem ciborum à Iudæis factam; Iudæi enim aliquos cibos vt immundos respuunt, alios sumunt, & quia Christianus eorum conuiuia admittens exponitur periculo eorum consuetudinem approbandi, vel saltem apparendi inferiorem in sanctitate. Quocirca si Iudæi cibos non discernunt, cessare hanc prohibitionem existimat Azor *tom. 1. li. 8. institutionum moralium cap. 22. quæst. 3.* Coninch alios referens *num. 169.* Quòd autem ciborum discretio sit ratio prohibitionis, expresse traditur *in c. omnes, 28. q. 1.* vbi ex Concilio Agathens. *cap. 40.* dicitur: Omnes deinceps clerici, siue laici Iudæorum conuiuia euitent, neque eos ad conuiuium quisquam accipiat, quia cùm apud Christianos communibus cibis non vtantur, indignum, atque sacrilegum est eorum cibos à Christianis sumi: cùm ea, quæ Apostolo permittente nos sumimus, ab illis iudicentur immunda; ac si inferiores incipiant esse Christiani, quàm Iudæi, si nos quæ ab illis apponuntur, vtamur; illi verò à nobis oblata contemnant.

Aduerto supradictam prohibitionem quomodocumque sumatur, intelligendam esse de conuiuio formali, in quo, vel tu inuitas, vel es inuitatus: nam si casu in eodem diuersorio reperiaris, & in eadem mensa manduces, vel ab illo tanquam hospite cibos sumas edendos in eadem mensa cùm illo, non peccas aduersùs hanc prohibitionem; quia neque inuitas, neque es inuitatus, sic Sanchez *d. lib. 2. cap. 31. n. 13. & seq.* Bonacina *disp. 13. q. 2. p. 5. casu 5.*

Aduerto secundò non comprehendi supradicta prohibitione prædicatorem ad Iudæorum conuersionem missum: quia ratione officij, & fructus sperati permittitur illi ea familiaris communicatio, vt sic faciliùs obtineatur conuersio: habetur *cap. quàm sit, de Iudæis,* Sanchez *n. 16.* Bonacina *suprà.* Suarez *disp. 18. sect. 6. num. 7.*

Supradictam prohibitionem extendit Sanchez *num. 17.* ad alia plura, & affirmat nunquam licere fideli ad nuptias Iudæorum accedere, neque ad eorum festiuitates, neque in eorum templa ingredi, præcipuè cùm superstitiosa ibi celebrantur; neque cum eis ludos, & choreas agitare, quia ex iis non modica familiaritas conciliatur. Cæterùm, quia non inuenio aliquem textum, in quo specialiter hæc prohibitio contineatur, credo non extendi prohibitionem vltra id, quod ratio naturalis dictat. Quare vbi tanta contraheretur familiaritas, quæ vel periculum peruersionis, vel scandali generaret, peccatum esset ea admittere; secus illo periculo cessante. Et idem est de ingrediente in templum Iudæorum, vt eorum superstitionem spectet, & irrideat, vel ornatum aspiciat, non peccabit, si absit periculum peruersionis, & scandali, & docet Sanchez *n. 18.* & Bonacina *vers. octauus.*

14 Septimus casus est nutrire filios Iudæorum. Aliqui existimant prohibitum esse Christianis nutrire filios Iudæorum, non solùm in domibus Iudæorum, sed extrà; quia licèt textus *in c. ad hæc,* specialiter dicat, *in domibus Iudæorum:* at illud videtur non gratia restringendæ obligationis positum, sed quia frequentiùs contingit positum est in exemplum. At ita sensus prohibitionis est, ne Christianæ infantes Iudæorum nutriant, maximè in eorum domibus, sic Azor *lib. 8. c. 22. q. 9.* Syluest. *verbo Iudæus, q. 2. dicto 3.* Sanchez alios referens *dicto cap. 31. num. 19.* Suarez *disp. 18. sect. 6. num. 8.* Mouentur, quia ratio huius prohibitionis est, vitare familiaritatem, & affectionem cum Iudæis; quæ non vitatur, etiamsi Christianæ in suis domibus filios Iudæorum alendos suscipiant, quia parentes amore prolis sæpe nutrices inuisent. Quòd si aliquando hæc frequens visitatio cessaret, ita vt non censeretur contrahi specialis familiaritas cum Iudæis ob nutritionem filiorum, existimat Sanchez, cum Syluest. Tabien. & Armilla prohibitionem cessare. Cæterùm credo probabilius non comprehendi sub dicta prohibitione nutritionem factam extra domos Iudæorum. sic docet Abbas *in supradicto c. ad hæc, n. 2.* Cardinal *n. vnico* glossa *verbo in eorùdem.* Bonacin *versic. septimus casus.* Coninch *n. 170.* Ratio est, quia finis illius prohibitionis non est vitare quemlibet affectum, & familiaritatem cum Iudæis; sed familiaritatem in famulatu, quia hæc periculosior est, & dignitati fidei videtur indigna; non enim decet, vt filius liberæ seruiat filiis ancillæ, vt dicitur *in cap. etsi. de Iudæis.* at quando Christiana mulier in sua domo nutrit infantes Iudæorum, non propriè dicitur illis seruire, & familiaritatem reuerentialem contrahere, quæ animum eius submittat, & inclinet voluntati domini, cui seruit. Aliàs si familiaritas esset ratio prohibitionis, multæ actiones prohibitæ essent, vt emere frequenter à Iudæo, vel illi merces vendere, colloquia miscere, illum habere in seruum, & alia huiusmodi, quæ apud citatos authores vt licita admittuntur.

15 Octauus casus prohibet Christiano famulari Iudæo, *dicto c. ad hæc.* Intelligo tamen si famuletur in propria domo Iudæi, quia solùm qui ibi habitat, & per propriam personam Iudæo ministrat, famulus censetur: sic Hostiens. *in supradicto cap. 1.* & ibi Ioan. Andr. *num. 2.* & tradit Coninch *dub. 12. num. 171.* Bonacina *disput. 3. quæst. 2. punct. 5. num. 2. versic. primus casus.* Video tamen Sanchez plures Doctores referentem extendere hanc prohibitionem ad famulatum extra domum, siue sit rarus, siue frequens; quia ratio prohibitionis est, ne filij liberæ seruiant filiis ancillæ. Quæ ratio procedit de quocumque famulatu, siue extra, siue intra domum. Addit item *num. 21.* licere Christianis locare suas operas Iudæis ad colendos agros, fabricandam domum; modò tamen Iudæus non sit continuò præsens labori: nam si frequenter assistit, videtur occasio familiaritatem contrahendi, ac proinde militare prohibitionem. Cæterùm credo retinendam esse doctrinam Ioan. Andr. Hostiens. Coninch, & Bonacinæ *suprà,* scilicet solum famulatum in propria domo prohiberi; quia is est, qui propriè famulus nuncupatur; alij verò coloni, & mercenarij nuncupantur. Neque obstat rationem prohibitionis esse, ne filij liberæ seruiant filiis ancillæ, quia non prohibetur quodcumque seruitium. Aliàs non liceret operas conducere, vt ipsemet Sanchez dicit; sed prohibetur seruitium famulatus, qui propriè in sola domo Iudæorum reperiri potest. Quòd autem præsens, vel absens sit Iudæus labori præstito, non potest esse causa, vt impediatur Christianus locare illi suas operas: tum quia ex tali locatione, & seruitio non solet contrahi familiaritas: tum etiam, quia non quælibet familiaritatis occasio est prohibita; sed illa quæ ex famulatu contingit: neque textus *in cap. multorum, de Iudæis,* distinguit, an absens, vel præsens sit Iudæus culturæ agrorum, vel domorum ædificationi.

16 Nonus casus est, ne Christianus hæredes, vel legatarios faciat Iudæos. Et quidem non licere Christiano vniuersitati Iudæorum aliquid legare, est omnium sententia, ex *l. 5. C. de Iudæis.* Legare autem alicui pagano in particulari prohibitum est Episcopis, *in c. si quis Episcopus, de hæreticis,* quod præceptum ad clericos extenditur *in cap. inter eos, eodem titulo.* Sed iam consuetudo obtinuit nullum esse legatum, extra extremam, vel grauem necessitatem relictum Iudæo, siue consanguineo, siue non consanguineo, sic Syluest. *verbo Iudæus, quæst. 1. dicto 6.* Sanchez *n. 22.* Suarez *n. 9.* Coninch tamen dicit spectandam esse consuetudinem, *n. 171.*

Decimus, & vndecimus casus in præcedenti puncto explicati fuerunt. Addendum omnibus iis, prohibitum esse Christianis, deferre arma, vestes, cibos, & alia suffragia Iudæis, & Paganis reipublicæ Christianæ inimicis, sub pœna excommunicationis reseruatæ in Bulla Cœnæ, vt ibi explicamus, & traditur prohibitio *cap. ita quorumdam, de Iudæis, cap. quod olim, eodem titulo.*

Extra hos casus licebit Christiano cum Iudæis, vel paganis communicatio, atque adeò licebit cum illis contractus emptionis, & venditionis. Cauenda tamen est nimia familiaritas, ne periculum peruersionis succedat. sic Sanchez *dicto lib. 2. c. 31. numer. 23.* Bonacina *disp. 3. q. 2. punct. 5. circa finem.* Azor *lib. 8. c. 22. quæst. 4.*

17 Triplex restat expedienda difficultas circa supradictos casus.

Prima, an sit peccatum mortale quemcumque ex illis violare? Negat Emanuel Saa *summ. verbo Iudæus, num. 1.* nisi adsit periculum peruersionis, consentit Aragon *2. 2. quæst. 10. art. 9. circa princip.* At credo esse mortale per se omnia illa, quæ iure communi continentur, quæ sunt sex illi casus postremo loco positi. Quapropter censeo esse mortale diuturnè famulari Iudæo, eius medici opera vti, nutrire eius filios in eius domo, tolerare eos in officiis publicis, &c. sic Azor *cap. 22. quæst. 2.* Sanchez *cap. 31. num. 26.* Suarez *disput. 18. de fide, sect. 6. num. 9.* Ratio est, quia tum ex parte finis, tum ex parte materiæ, est sufficiens causa, vt horum casuum obligatio censeatur grauis esse. Aliquando tamen ex leuitate materiæ hæc excusari possunt; quod commune est omnibus præceptis. sic Suarez, & Sanchez *suprà.*

18 Secunda difficultas est, an hæ prohibitiones de Iudæis solùm, vel generaliter de omnibus paganis intelligendæ sint? Aliqui affirmant de omnibus intelligendas esse, quia in omnibus militat eadem ratio, scilicet periculum subuersionis ex illorum communicatione. sic Tabien. *verbo Iudæus, quæst. 1. num. 2.* Negat Sanchez *lib. 2. cap. 31. num. 25.* quia solùm de Iudæis textus loquuntur, & in Iudæos est specialis ratio ob eorum singulare odium in Christianos. Suarez *disput. 18. sect. 6. n. 10.* sub distinctione procedit, admittit quidem cum Sanchez prohibitionem non extendi ad quoslibet Gentiles, & paganos; quia non omnes sunt ita religioni Christianæ infesti: at extendi ad Sarracenos, & Mahometanos, quia hi æquè religionem Christianam oppugnant, ac Iudæi, & æquè est eorum familiaritas perniciosa. Deinde, quia in iure hæc extensio sæpè reperitur, *l. vlt. §. C. de Episcopis, & clericis, cap. ad hæc, c. cùm sit nimis, cap. in nonnullis, cap. Iudæi, el. 1. cap. vlt. de Iudæis.* Verùm cùm prohibitio extra verba legis extendenda non sit, & prohibitiones ferè omnes loquantur de solis Iudæis, existimo alios infideles non comprehendi, sed quia aliqui casus sunt, in quibus extenditur prohibitio tum ad Sarracenos, tum ad paganos. Solùm illi casus, in quibus reperiatur talis extensio, admittendi sunt, non alij. ij sunt famulari Iudæis, & Sarracenis, ex *cap. Iudæi, el 1. de Iudæis.* præponere Iudæum, & quemlibet paganum publicis officiis, *cap. cùm sit, cap. ex speciali, de Iudæis.* neque video alios casus, in quibus alij præter Iudæos comprehendendi sint.

19 Tertia

19 Tertia difficultas est, quis possit in supradictis casibus dispensare, dum est obligatio illos seruandi? Facilis est resolutio, solum Pontificem posse, quia est lex ab ipso lata, cuius dispensatio nullibi reperitur Episcopis concessa: sic, plures referens, Sanchez *num.* 17. At in casu speciali, vbi necessitas instaret, & esset periculum in mora, posset Episcopus, quia tunc dispensatio censetur concessa Episcopo ex benigna legislatoris interpretatione. Sic Suarez *supra num.* 9.

PVNCTVM X.

Sub qua censura infidelium, hæreticorúmque libros Ecclesia suis fidelibus prohibeat.

1 NOn leuis est, nec parum damnosa cum hæreticis, & infidelibus communicatio, quæ fit legendo eorum libros, ideóque meritò Ecclesia suos fideles defendens à tali communicatione abstinere prohibuit. Primò in Bulla *Cœna Domini*, clausula prima sub pœna excommunicationis Pontifici reseruatæ, prohibitum est omnibus Christi fidelibus, ne hæreticorum libros hæresim continentes, vel de religione tractantes, sine authoritate Sedis Apostolicæ scienter legant, aut retineant, imprimant, seu quomodolibet defendant, ex quauis causa, publicè, vel occultè, quouis ingenio, vel colore. Hæc prohibitio extensa est in aliquibus decretis Pontificiis. Nam Sixtus V. in quadam Bulla, quæ est vigesima prima in ordine eius in Bullario, sub excommunicatione sibi reseruata prohibuit libros Astrologiæ, seu de diuinatione tractantes, quibus futura contingentia intenduntur cognosci. Clemens VIII. in indice librorum prohibitorum sub excommunicatione, non tamen sibi reseruata, prohibuit hæresiarcharum libros, etiamsi de religione non tractent, nisi prius expurgentur. Item libros authorum, qui sunt de hæresi suspecti, imò & Catholicorum, quibus aliquæ sunt hæreses admixtæ; quíque expurgatione indigent, prout latiùs in supradictis regulis habetur, quásque adducit Azor *tom.* 1. *institutionum moralium*, *lib.* 8. *cap.* 16. *quæst.* 14. Insuper pro regnis Hispaniæ extat constitutio nouissima Pauli V. quæ incipit, *Cùm sicut accepimus*, in qua prohibentur omnes libri, qui expurgatione indigent, sub censura Pontifici, vel Inquisitori generali reseruata: qui autem sint hi libri per regulas tredecim generaliter explicantur, quæ appositæ sunt initio expurgatorij.

Circa hanc prohibitionem quatuor inquirunt Doctores. Primò, qui libri comprehendantur sub his prohibitionibus, specialiter sub prohibitione Bullæ Cœnæ. Secundò, quæ lectio, retentio, impressio, vel defensio sufficiat, & necessaria sit ad incurrendas pœnas. Tertiò, quibus personis facta sit prohibitio. Quartò, an delinquentes aliis pœnis præter excommunicationem afficiantur.

§. I.

Expenditur prima difficultas, de qualitate librorum prohibitorum.

1 *Libri tantum hæreticorum in Bulla Cœnæ prohibentur.*
2 *Non comprehenditur liber Catholici, tametsi per ignorantiam erroribus mixtus sit.*
3 *Comprehenditur liber manuscriptus.*
4 *Comprehenditur ne epistola, concio, quæstio, aliáque breuis scriptura? Affirmandum est comprehendi.*
5 *Non videtur oppositum probabilitate carere.*
6 *Iuxta expurgatoriũ Romanum certum est hæc omnia prohiberi.*
7 *Sub prohibitione Bullæ solùm comprehenduntur libri hæreticorum hæresim continentes, vel de religione tractantes.*

1 CLausula Bullæ Cœnæ prohibet solùm libros hæreticorum; hæreticorum, inquam, qui propriè sunt hæretici, quales sunt, qui à fide per Baptismum suscepta defecerunt. Quòd si sint libri aliquorum, qui baptizati non sunt, sub hac prohibitione non continentur, quia ij non sunt hæretici Ecclesiæ subiecti, in quorum detestationem, & punitionem hæc prohibitio habetur. sic Suarez *disput.* 20. *sect.* 2. *num* 11. *fine.* Sanchez *lib.* 2 *in Decalog. cap.* 10. *num.* 22. Farinacius *de hæresi, quæst.* 180 *num.* 10. Non tamen necessarium est, vt hi hæretici fuerint declarati, & denuntiati, sufficit si tales esse cognoscantur. sic Sanchez *lib.* 2. *cap.* 10. *num.* 24. Suarez *disput.* 20. *sect.* 2. *num.* 11. Ex qua doctrina infertur primò, quid dicendum de libris Græcorum, & Armenorum, de suis ritibus tractantibus. Sanchez *n.* 27. & Farinac. *n.* 10. & Azor *tom.* 1. *l.* 8. *c.* 16. *q.* 8. dicunt non esse sub libris hæreticorum comprehensos, quia hi ritus non sunt ab Ecclesia tanquam hæretici habiti. At dicendum existimo, si authores illorum librorum sint verè hæretici (vt communiter solent esse) Græci, & Armeni, quia à Romanæ Ecclesiæ fide & eius obedientia secernuntur, sine dubio sub prædicta prohibitione Bullæ Cœnæ comprehenduntur, quia sunt libri hæreticorum de religione tractantes. Suarez *disput.* 20. *de fide, sect.* 2. *num.* 12.

2 Secundò infero non esse sub hac censura Bullæ Cœnæ comprehensum librum authoris Catholici, etiamsi errores aliquos per ignorantiam authoris, vel per malitiam alicuius hæretici insertos habeat; quia absolutè liber ille catholici est, non hæretici. sic Suarez *n.* 13. *&* 14. Sanchez *c.* 10. *n.* 25. Nauarr. *c.* 27. *n.* 56. Coninch *disp.* 18. *de fide, dub.* 11. *n.* 177. Limitat autem Suarez, & Coninch *suprà*, nisi scholia, & errores ita creuerint, vt ex illis maior pars libri constare videatur, quia tunc liber à parte præcipua denominandus est, licèt contra teneat Sanchez *suprà*, & Bonacina *disp.* 2. *de censuris, q.* 5. *p.* 4. *n.* 6. & indicat Farinac. *de hæresi, q.* 180. *n.* 50.

Hæc sunt attenta prohibitione Bullæ Cœnæ: at attenta prohibitione Clement. VIII & Pauli V. quilibet liber infidelis, aut catholici, cui aliquis error insertus sit, legi, retineríque non potest, quin primùm expurgatus sit, & emendatus ab his, quibus in expurgatorio expurgandi cura commissa est.

3 Tertiò infero, sub nomine libri manuscriptum contineri, quia adest eadem ratio, & verè liber dicetur; aliàs facillimo negotio hæc prohibitio eludi, & eneruari posset, & ita ex communi sententia testatur Suarez *disp.* 20. *sect.* 2. *n.* 10. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 10. *n.* 28. & Doctores statim allegandi.

4 Quartò infero quid dicendum de breui scriptura, oratione, concione, quæstione, epistola. An, inquam, hæc sub prohibitione Bullæ contineantur? Affirmant aliqui, vt probabilius. sic Suarez *disput.* 20. *sect.* 2. *n.* 10. Farinac. *de hæresi quæst.* 180. *n.* 30. *&* 31. Barth. Vgolin. *tract. de censuris,* 2. *part. in glossa, ac eorundem libros, num.* 2. *versic. nonò in excommunicationem.* Mouentur, quia hæc prohibitio librorum nõ est lex odiosa, sed fauorabilis, quia est in fauorem fidei, & defensionem Catholicorum. Ergo debet extendi, & non limitari ad librum. Secundò, quia in his est eadem ratio, & periculum peruersionis. Tertiò, quia congregatio Concilij declarans decretum de editione librorum latum, *sess.* 4. dixit comprehendere sub illo decreto annotationes, lectiones, disputationes, conciones, & alia similia, necnon tractatus pertinentes ad deuotionem, & quietationem cõscientiarum, stimulationes fratrum, & cætera huiusmodi, quæ sibi inuicem communicant fratres, modò communicent ad effectum imprimendi. sic Capuccin. *in compendio priuilegiorum mendicantium, verbo imprimere.* Emanuel Rodriquez *qq. regul. tom.* 2. *q.* 104. *art.* 1. *fine.* Gallet. *in Margarita casuum conscientiæ, verbo legere.* Augustinus Barbosa *de potestate Episcopi,* 3. *part. alleg.* 90. *fine.* Quartò, quia hæc omnia pars libri esse possunt saltè aptitudine. Ergo hoc sufficit, vt sub prohibitione libri cõprehẽdantur. Probo cõsequentiam. Quælibet pars libri hæretici etiamsi minima sit, & diuisa ab aliis partibus, sub prohibitionem cadit, vt sentit idem Sanchez, & omnes. Item procemium libri, & præfatio, seu epistola. Sed hæc non alia ratione, nisi quia prohibito libro omnes partes, quæ fuerunt illius libri, quantumcunque diuidantur, manent prohibitæ. Ergo etiam debent manere prohibitæ partes libri, quæ possunt esse. Quintò, quia non est signata magnitudo, quæ ad constituendum librum requiratur. Ergo concio, disputatio, annotatio, quæ decem folia habeat, liber dici poterit. Sextò, quia nomen libri gratia frequentioris vsus videtur appositũ, non quia partes, ex quibus liber componitur, excludantur.

5 Nihilominus etsi supradicta sententia in praxi tenenda sit: at credo probabile esse sub censura Bullæ has breues annotationes, lectiones, disputationes, conciones non comprehendi sic Sanchez *lib.* 2. *in Decalog. c.* 10. *n* 29. Duard. *lib.* 2. *in can.* 1. *q.* 44. *n.* 6. Bonacina *disp.* 2. *de censur. q.* 5. *punct.* 4. *n.* 18. Mouentur, quia hæc in communi modo loquendi libri non reputantur. Neque obstant fundamenta contraria. Non primum, quia hæc lex reputanda est pœnalis, & odiosa: nam licèt in fauorem fidei, & defensionem fidelium ordinata sit, quia tamen immediata materia non fauorem, sed grauamen continet, scilicet priuare fidelem, etiam in fide firmum, lectione librorum hæreticorum, & sub graui pœna, odiosa, & pœnalis est reputanda, non fauorabilis. Aliàs omnis lex pœnalis, qua latrones, & homicidæ puniũtur, fauorabilis esset, cùm ad bonum reipublicæ, & defensionem innocentium ordinetur. Adde etsi concedamus esse legem fauorabilem non videtur extendenda vltra proprietatem verborum: sub nomine autem libri hæ annotationes, disputationes, & epistolæ non continentur. Ergo. Secundò non obstat: tum quia non militat eadem ratio, siquidem libri diutius permanent, & magis euulgantur: tum quia esto militaret, non comprehenditur sub verbis legis. Tertiò admitto libenter sub illo decreto Concilij Trident. annotationes, & scholia, disputationes, & alia similia comprehendi, ex eo quòd illud decretum sit explicatio, & renouatio decreti Concilij Lateranens. sub Leone X. vbi expressè dicit, *nullus librum aliquem, seu aliquam quamcumque scripturam, tam in vrbe nostra, quàm in aliis quibusuis ciuitatibus, seu diœcesibus imprimere, seu imprimi facere præsumat, nisi priùs in vrbe per vicariũ nostrum.* &c. Ecce qua ratione comprehenduntur annotationes, quia Concilium Lateranense dixit quamcumque scripturam. Ex quo non leue desumitur argumentum sub prohibitione Bullæ has scripturas paruas non comprehendi. Et confirmo, si sub nomine

nomine libri hæ paruæ scripturæ comprehenderentur, non liceret eas publicare, sine nomine authoris subscripti, quia Concilium expostulauit: at communis vsus obtinuit, vt hæ sine nomine authoris cõmunicentur, vt testatur Azor *tom. 1. lib. 8. cap. 17. quæst. 4. fin.* Ergo. Quòd autem hæ sine approbatione imprimi, & communicari non possint, non est, quia sub nomine libri continerantur, sed quia continentur sub nomine cuiuscumque scripturæ, quæ imprimi, & publicari non potest absque approbatione, ex supradicto Lateranens. Concilio, & tradit Azor *suprà q. 2. Neque obstat.* Quartò, concedo omnia illa partem esse posse libri, sed quia nec sunt, nec vnquam fuerunt, ideo nunquam sunt prohibita illa clausula Bullæ Cœnæ; secus de præfatione, quæ de facto cum aliis librum prohibitum composuit, quia prohibito libro, & partes prohibitæ manent. Ad quintum fateor disputationem, & lectionem decem folia continentes librum esse, & sub prohibitione Bullæ Cœnæ cadere. Ad vltimum nego gratia frequentioris vsus nomen libri fuisse appositum, sed quia in libro maius periculum inuenitur, & faciliùs hæreses texuntur, difficiliúsque cognoscuntur.

6 Cæterùm si prohibitionem expurgatorij Romani, ex decreto Trident. editi, & expurgatorij Hispani attendamus; hæc omnia si ab hæreticis sint composita, quamuis errorem non contineant, sunt prohibita sub pœna excommunicationis ipso facto, quousque examinata, approbatáque sint.

7 Quintò infero sub prohibitione Bullæ Cœnæ comprehendi solùm eos libros hæreticorum, qui vel hæresim continent, vel de religione tractant: quælibet enim ex his conditionibus sufficit, vt sub prohibitione comprehendantur, vt de se constat. Circa quæ verba est aduertendum, si liber solùm vnam hæresim contineat, etiamsi totus liber de re profana sit, illa sufficit, vt totus liber prohibitus maneat, quia verè liber est continens hæresim. Neque requiritur, vt ex professo liber tractet de hæresi, ita vt argumentum libri sit de hæresi, sufficit, si hæresim contineat, quia hoc tantùm Bulla requirit. sic Bonacina *disp. 2. q. 5. p. 4. num. 19.* Coninch *disp. 18. de fide, dub. 11. n. 177.* Sanchez *lib. 2. cap. 10. n. 35.* Suarez *tom. 5. de censur disp. 21. sect. 2. n. 10. & de fide disp 20 sect. 2 n. 16.* Farinac. *q. 180. de hæresi, n. 22. fine.* quamuis Graffis *lib. 4. decis. cap. 18. n. 40 & 80.* requirat, vt de hæresi liber ex professo tractet, sed immeritò hoc requirit, & contra communem.

Neque valet si tu ab illo libro hæresim expungas, quia particularis expulsio non tollit communem libri prohibitionem. sic Sanchez *lib 2. cap. 10. n. 35.* Bonacina *n. 19.* Dicitur autem de religione tractare liber, si tractet de Scriptura sacra, aut aliqua illius parte, de Theologia scholastica, vel morali, hoc est, de mysteriis fidei, de cultu Dei, & Sanctorum, de recta morum institutione, & de his contrariis. Requiritur tamen, vt ex professo, & ex instituto de his tractet, non obiter; aliàs non cadet sub prohibitionem: sic Sanchez *num. 21.* Suarez *suprà.* Farinac. *n. 31.* Coninch *suprà.* Verùm si prohibitionem spectes expurgatorij Romani editi iussu Clement. VIII. & Bullam Pauli V. pro regnis Hispaniæ, & Inquisitoris generalis mandatum, prohibitus est quicumque liber hæreticorum, etiamsi de religione non tractet, nec hæresim contineat, nisi priùs approbetur, & examinetur per ibidem signatos; quia Ecclesia intendit, ne filij sui ex tam turbido fonte veritatem eliciant, néve authoritatem aliquam tribuant iis, qui à suo gremio recesserunt: sic, aliis relatis, Farinac. *n. 22.* Sanchez *num. 26.* Coninch *disp. 18. dub. 11. n. 79.* Azor *tom. 1. lib. 8. cap. 16 quæst. 14.*

§. II.

Expenduntur actiones prohibitæ in Bulla Cœnæ, aliísque decretis circa supradictos libros.

1 *Enumerantur actiones, & quæ ignorantia excuset ab incurrenda censura.*
2 *Quid sub nomine lectionis intelligatur.*
3 *An si alium audias legentem, vites censuram? Proponuntur variæ sententiæ.*
4 *Probabilius videtur oppositum.*
5 *Soluuntur rationes contrariæ.*
6 *Examinatur, an excuseris à censura, & peccato mortali ob paruitatem materiæ, & quæ hæc sit.*
7 *Prohibetur retentio horum librorum.*
8 *Quid si ad confutandos errores, absque periculo peruersionis retineas.*
9 *Tenendum est te censuram incurrere.*
10 *Quid si breue tempus retineas. Apponitur sententia Suarez.*
11 *Quid sentiendum sit.*
12 *Excusat Bulla censuram, si statim comburis, sed non vitas excommunicationem latam à Iulio III. & à Paulo V.*
13 *Prohibetur impressio horum librorum; & qui sub hac actione comprehendantur.*
14 *Tandem prohibetur defensio librorum.*
15 *Quid de transcriptione, venditione, asportatione librorum hæreticorum.*

1 Actiones prohibitæ sunt, lectio, retentio, impressio, defensio, venditio, emptio, & asportatio. De singulis breuiter est dicendum, & pro omnibus aduertendum est ob has actiones non incurri censuram, nisi scienter fiant; quia ita cauetur in supradictis decretis. Quapropter si detur ignorantia vel prohibitionis, vel censuræ, à pœna incurrenda excusat, vt constat ex dictis *de legibus, & censuris*, & in præsenti tradit Suarez *disput. 20. sect. 2. num. 17.* Sanchez *lib. 2. Decalog. cap. 10. num. 38. & 39.* Farinacius *de hæresi, quæst. 180. num. 44. & 45.* & alij ab eisdem relati. Adde non solum ignorantiam vtcumque excusare, sed ignorantiam crassam, & affectatam, modò non sit ingens temeritas; quia laborans illa ignorantia scire dici non potest. Si autem adsit ingens temeritas, iam adest scientia, quia hæc non contingit sine graui suspicione malitiæ. sic Sanchez *lib. 2. in Decalog. cap. 10. num. 32.* Duard. *lib. 2 in canon. 1. quæst. 36. num. 3.* Bonacina *disp 2. de censur. q. 5. punct. 4. n 8.*

2 Prima actio prohibita est lectio, non exterior, & materialis, quæ solum verba perficit, sed formalis, quæ sensum verborum intelligit, quia hæc sola est lectio propria. quamuis Bonacina contrarium sentiat *disput. 2. de censur. q. 5. p. 4. n. 14.* sed non est audiendus, quia in contrarium stat communis sententia, vt ex Doctoribus statim referendis, & ex relatis constat. Non tamen est necessarium, vt verbis proferas rem lectam, sufficit si visu, & mente scripta percurras. sic Sanchez, relato Vgolino, Graffis, & aliis *lib. 2. cap. 10 num. 41. & 51.* Suarez *disput. 20. sect. 2. n. 18.* Bonacina *disp. 2. de censur. q 5. p. 4. n. 12.* & omnes communiter.

3 Difficultas est, an vites censuras, si alium legentem hos libros audias? Negat absolutè Suarez *disp 20. sect. 2. num. 9.* etiamsi legentem ad lectionem non induxeris. Mouetur primò, quia idem est periculum in hoc modo legendi libros, ac est in lectione facta per propriam personam. Secundò, quia ratio prohibendi lectionem medio visu, est, ne percipiatur doctrina praua, & hæretica. sed per auditum efficacius percipitur. Ergo æquè lectio per auditum est prohibita. Tertiò, lectio duplicem actionem includit, prolationem verborum, & illorum intelligentiam, & hæc secunda est præcipua. Ergo ratione illius potest dici verè legere.

Alij distinctione vtuntur, dicunt enim, si causa non es lectionis tuo consilio, aut mandato non esse comprehensum; secus verò, si aliquo modo ad legendum induxisti. Priorem partem probant, quia tunc nequaquam propriè dici potes legere, etiam per alium; siquidem alius non nomine tuo legit, neque lectio illius tibi tribui potest; at quando consulis, mandas, vel inducis, verè dici potes legere medio alio, quod videtur sufficiens, vt sub nomine legentis comprehendaris præcipuè in prohibitione respiciente bonum commune, & defensionem fidei: sic docent Azor *tom. 1. lib. 8. cap. 16. quæst. 4.* Sayrus *thesauri casuum tom. 1. lib. 3 cap. 5. num. 14.* Graffis *1. p. decis. lib 4. cap. 18. num. 45.*

4 Cæterùm mihi probabilius apparet in neutro casu audientem ligari hac prohibitione, sic relato Vgolino docet Sanchez *lib 2. cap 10. num 48.* Ægidius Coninch *disput. 18. dub. 11. num. 178.* vbi ait non esse omnino improbabile inducentem ad legendum excusari à censura contra legentes lata; putat tamen certum, quando audiens non est causa lectionis. Farinacius *de hæresi, quæst. 180 in summario, num penult.* Reginald. Duar. Filliucius, & alij, quos refert, & sequitur Bonacina *disput. 2. de censuris, quæst. 5. punct. 4. num. 11.* Ratio est, quia leges pœnales extendendæ non sunt vltra propriam significationem; sed sub verbo legentis non comprehenditur audiens legere, etiamsi ad legendum induxerit, quia inductio ad legendum non est lectio, neque etiam auditus est lectio, quia legere propriè est visu, & mente scripta percurrere. Ergo ob auditum lectionis, cuius audiens causa fuit, nequit sub prohibitione aduersùs legentes comprehendi.

5 Ex qua ratione soluuntur fundamenta contraria.

Ad primum pro sententia Suarez nego esse idem periculum in auditu, ac in lectione; quia auditus non potest esse sine alio, secus verò lectio; & non ita facilè committitur peccatum, cùm indiges tertio, quàm cùm solus potes efficere. Adde concesso gratis esse idem periculum, si auditus non comprehenditur sub lectione, nequit prohibitio ad auditum extendi.

Ad secundum dico rationem prohibitionis esse, ne percipiatur doctrina hæretica medio ita facili, & secreto, quale est lectio, cuius faciliras, & secretum in auditu esse non potest.

Ad tertium admitto perceptionem sensuum, & verborum esse præcipuam partem lectionis; at nego sine perceptione per visum proprium dari posse lectionem. Argumenta illius sententiæ mediæ soluta manent dicendo impropriè, & metaphoricè dici auditum lectionis esse lectionem per alium, & cùm audis legere per alium, & in legibus pœnalibus non debet fieri extensio ad sensus proprios. Famulus autem de mandato domini legens, si sensum verborum percipit, non est dubium, quin incurrat in excommunicationem contra legentem,

n. 8.

nisi fortè grauis damni periculo excusetur: sic omnes Doctores suprà relati.

6 Secundò dubitatur, an excuseris à censura, & peccato mortali ob paruitatem materiæ, & quæ hæc sit? Negant plures te excusari. sic Vgolin. *tractat. de censuris 2. part. in glossa, ac eorundem libros, num vers.* 8. Tolet. *de instruct. Sacerdot. lib.* 1. *cap.* 19. *num.* 9. præcipuè in casu, quo intendisti plura folia libri hæretici legere, & pœnitentia ductus post paucas lineas reliquisti? Et ratio esse potest, quia iam illa actio exterior est peccatum mortale. Ergo sufficiens ad incurrendam censuram. Nihilominus probabilius censeo, qui paucas lineas legeret, etiamsi prius animum habuisset plura legendi, non contrahere censuram; quia licèt lectio illa sit peccatum mortale, non est mortale ex ratione lectionis exterioris, sed ex voluntate, qua orta fuit, sicut si animo plura furandi assumeres assem, & statim desisteres; peccatum mortale committeres, non ex exteriori furto, sed ex praua intentione plura furandi. Excommunicatio autem non intentionem punit, sed executionem illius; in executione autem non est materia grauis peccati mortalis, quia regulariter non videtur esse graue periculum peruersionis in lectione quatuor, vel decem linearum: sic Suarez *disput.* 20 *sect.* 2 *num.* 20. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 10. *num.* 31. Coninch *disp.* 18. *dub.* 11. *num.* 179. *fine* Bonacina *disput.* 2. *de censur. quæst.* 5. *punct.* 4. *num.* 13. Azor *tom.* 1. *lib.* 8. *cap.* 16. *quæst.* 3.. & alij ab eisdem relati.

Hanc autem materiæ paruitatem extendunt aliqui ad vnam paginam libri in folio impressi, eo quòd non videatur in tam breui lectione adesse regulariter graue periculum, sic relato Eman Vidaldo, & Saa, docet Sanchez *num.* 31. *fine* Coninch *suprà num.* 178. Farinac. *de hæresi, quæst.* 180. *num* 13. videtur consentire, siquidem refert hoc dictum Sanchez, nec reprobat. At Suarez, & Bonacinæ nimia hæc extensio videtur, quia est materia periculosa, in qua non sunt habenæ laxandæ.

7 Secunda actio prohibita est retentio: finis huius prohibitionis est, ne tales libri conseruentur, neuè sint in rerum natura: quare siue libri sint tui, siue alieni, si tamen illos retines, hanc legẽ violas, quia illos cõseruas. Et idẽ est, si apud alios depositos haberes, quia verè retines. sic Graffis 1. *p. decil.* 4. *c.* 18. Duard. *lib.* 2. *in can.* 1. *q.* 51. *n.* 17. Bonacina *n.* 15. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 10. *num.* 52. Suarez *disp.* 20. *sect.* 2. *num.* 21. & omnes comuniter.

8 Sed dubitatur primò, an excuseris ab hoc peccato, si ad confutandos errores sine periculo peruersionis illos retineas? Affirmare videntur aliqui, quatenus dicunt ex hac retentione non reddi hæresis suspectum retinentem supradictos libros: sic Felin. *in cap. si quis Episcopus, in fine versic. pro quo infertur. de hæreticis.* Albert. *tractat. de agnoscend. assert Catholic, quæst.* 18 *num.* 4. *&* 5. Addent. ad Rom *singul.* 326. *incipiente, eo ipso quòd libri hæresis, versic. limita*, nisi reperiantur penes aliquem confutandi eos gratia. Decian. *in tractat crimin. lib.* 5. *cap.* 35 *num.* 21. *versic. limita primò, nisi confutandi gratia & cap.* 46. *num.* 26. *&* 27. Mascard. *de probat. lib.* 2. *concl* 862. *n.* 14. Ratio esse potest, quia hæc retentio non fauet hæresi, sed potiùs destruit. Ergo non debet sub prohibitione retentionis fauentis hæresi comprehendi.

9 Cæterùm hæc sententia retinenda non est, sed affirmandum potiùs, quocumque fine libros hæretici retineas, absque licentia illius, qui illam dare potest, te incurrere censuram, & suspicionem hæresis, vt postea dicemus sic Pegna *in addit. ad Eymer. direct. inquisit.* 2 *part. comment.* 3 *ad cap. fraternitatis, de hæreticis, versic. tametsi verò.* Vgolin. *de censur. in glossa, aut pertinentes, versic. quartò excommunicatio.* Tolet. *l.* 1. *summ. cap.* 19. *num.* 9, Sanchez *lib* 2. *c.* 10. *num.* 51. Farinac. *de hæresi quæst.* 180. *num.* 39. *&* 42. Suarez *disput.* 20. *sect.* 2. *num.* 21. Ratio est manifesta, quia lex prohibet retentionem absolutè, neque enim curat qua intentione fiat. Adde in illa retentione, & refutatione ex propria voluntate accepta, esse potest periculum peruersionis: qui enim firmus esse præsumitur, sæpè cadit, & laqueis, quos existimabat facile dissoluere, comprehenditur. Deinde etsi in tali retinente nullum esset periculum, sufficit generaliter adesse, & venenum conseruari, quod perire Ecclesia sua prohibitione intendit.

10 Tertiò dubitatur, an ab hoc peccato, & censura excuseris, si breue tempus retineas per vnam, vel alteram diem, ex suppositione, quòd illos Inquisitori tradere possis. Nam si nulla suppetit tibi facultas, clarum est retentionem non esse malam, vt bene dicit Sanchez statim allegandus. In qua dubitatione Suarez. *disput.* 20. *sect.* 1. *num* 22. distinguit. si animo retinendi librum, absolutè retineas, etiamsi post horam pœniteas, & Inquisitori tradas, censuram non effugies; secus verò si animo tradendi librum ex negligentia per breue tempus non tradas. Priorem partem probat, quia peccatum quod ex obiecto, & circumstantiis mortale est, in momento committi potest, quia in voluntate consistit, non in mora: voluntas autem absoluta retinendi librum, peccaminosa est mortaliter secundum omnes, & ex illa procedit retentio exterior, etiam breuissimo tempore. Ergo sufficit ad incurrendam censuram.

11 Nihilominus credo probabilius, te non incurrere censuram ob talem retentionem: sic docet Sayrus *tom.* 1. *thesauri casuum, lib.* 1. *cap.* 5. *num.* 16 Duard. *lib.* 2. *in can. quæst.* 51. *n.* 53. Reginald. *lib.* 9. *num.* 156. Bonacina *disput.* 2. *de censur. quæst.* 5. *punct.* 4. *num.* 15. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 10. *num* 55. Videtur consentire Farinacius *de hæres. quæst.* 180. *num.* 42. Ratio est, quia grauitas retentionis non desumitur solùm ex libro, qui retinendus est, sed etiam ex tempore, quo retinendus est, quod inde constat. nam si haberes voluntatem retinendi vna hora librum, & statim illum tradendi, non video qua ratione quis dicere possit te grauem culpam commisisse? Requiritur ergo ad retentionem grauem mora temporis: ergo si tempus, quo de facto retines librum, breue est, etiamsi voluntatem haberes longo tempore retinendi, retentio illa exterior leuis censeri debet ad effectum incurrendi censuram; quia non incurritur censura ex voluntate retinendi, sed ex voluntate executioni mandata, quæ cùm non sit integra, & in materia graui exercita, sed in materia leui, non sufficit ad incurrendam censuram, sicut dixi de legente paucas lineas. Et ex hoc fundamentum contrarium manet solutum. Addendum est hanc excommunicationem extendi ad eos, qui partem libri retinent, sicut extenditur ad eos, qui partem libri hæretici legunt. sic Bonacina *num.* 15. *fine.* Sanchez verò *cap.* 12. *num.* 52. excusat retinentem vnum tantùm folium, quia nõ videtur tam grauis materia in retentione, quàm in lectione: non enim ita grauiter læditur retentio, quàm lectio.

12 Tertiò dubitatur, an excuseris à censura Bullæ, si cùm primùm agnoscis librum esse hæretici, comburis?

Respondeo te excusari à censura Bullæ; quia combustio impedit retentionem in Bulla damnatam: sic Sanchez *lib.* 2. *in Decalog cap.* 10. *num.* 56. Suarez *de fide, disput.* 20. *sect.* 2 *n.* 23. Farinacius *de hæres q.* 180. *n.* 40. *fine.* At contrahis excommunicationem latam in Bulla Iulij III. quæ incipit, *Cùm meditatio*, quam adducit Pegna *in vlt. p. directorij, fol. mihi.* 115. vbi post alia sic habet. Omnes, & singulos libros, Lutheranos, aut alios hæreticos, seu Lutheranam, aut falsam sectam in se continentes, vel à nobis, & dicta Sede quomodolibet reprobatos, penes se eos ex quauis causa, etiam mercaturæ, & ex nostra, ac eiusdem Sedis permissione, ac licentia etiam speciali, vt præfertur, penes eos existentes, Inquisitoribus hæreticæ prauitatis, in ciuitatibus, in quibus libri huiusmodi existunt, consignare debeant realiter, & cum effectu, & contra inobedientes apponit excommunicationem, & alias pœnas aduersus hæreticos latas: & ne aliquis intelligeret supradictam Bullam loqui tantùm de personis illo tempore existentibus libros prohibitos, Pius IV. in alia Bulla edita anno 1564. quæ incipit *Locum pro munere*, supradictam prohibitionem, & censuram extendit ad eos, qui postea habuerint. Idemque cauetur in regul. Indicis librorum prohibitorum, authoritate Trident. editi, & à Pio IV. confirmati, & iussu Clement. VIII. renouati, & in Bulla Pauli V. pro Hispaniæ regnis, quæ habetur in principio expurgatorij. Finis autem huius mandati est, vt author libri cognoscatur, & errores, qui in eo sunt, melius emendentur. Quapropter Inquisitores, cùm ad eos liber defertur, interrogare debent deferentem, vnde habuerit, à quo acceperit: & ita tradunt Pegna *in addit. ad Eymer.* 2. *p. comment.* 3. *in cap. fraternitatis, de hæreticis, versic. propterea.* Bonacina *disput.* 2. *de censur. quæst.* 5. *punct.* 4. *fine.* Sanchez *lib.* 2. *cap.* 10. *num.* 56 Azor *tom.* 1. *institutionum moralium. lib.* 8. *cap.* 16. *quæst.* 11. Martin Delrio *disquisit. magic. lib* 5. *sect.* 17. *versic sunt autem tales.* Farinacius *de hæresi quæst.* 180, *num.* 40. Augustinus Barbosa 3. *part. de potestate Episcopi, allegat.* 90. *num.* 5. Suarez *de fide disput.* 20. *sect* 2 *num.* 23.

13 Tertia actio prohibita est impressio, sub qua comprehenduntur omnes illi, qui propriè illius causæ sunt, quique verè imprimere dicuntur: quos optimè enumerat Vgolin. *de censur. Papæ reseruat.* 2. *part. cap.* 1. *verbo imprimentes.* Sanchez *lib.* 2. *cap.* 10. *num* 58. Suarez *de fide, disp.* 20. *sect.* 2. *num.* 24 ij enim affirmant comprehendi primò componentes literas, præparantes papyrum, & atramentum, prementes torcular, & similia: & in iis nullus dubitat, cùm hæ sint immediatè causæ impressionis. Secundò patronum officinæ, etiamsi propriis manibus non laboret, quia verè imprimere dicitur, & impressor nominatur. Tertiò authorem libri, seu eum, in cuius nomine liber imprimitur, quia in communi modo loquendi hic est, qui imprimit. Negant tamen comprehendi eum, qui expensas pro impressione faceret, quia hic valde remotè ad impressionem concurrit, nec imprimere dicitur, neque impressor nominatur. Et idem est de eo, qui literas æneas, atramentum, papyrum, & reliqua ad impressionem necessaria donat, vel vendit; sunt enim hæ actiones nimis remotæ Et idem iudicant supradicti Doctores de correctore, quia hic non tam imprimit, quàm impressum inspicit: dubito tamen de hoc, quia licèt corrigat, & inspiciat impressum, & ex relatione ad impressum, quod inspicit, si ibi sisteretur, non videatur sub imprimente comprehendi: at quatenus eius inspectio & correctio iuuat ad illud impressum iterum emendatè imprimendum, comprehendi videtur. Adde comprehendi saltem

ſub actione legendi,quia verè librum legit. Denique eſt aduertendum eos, qui remotè ad impreſſionem concurrunt, poſſe fautores hæreticorum eſſe, ſi eas actiones præſtent, vt hæreſi faueant: ſic Sanchez *ſuprà*.

14 Quarta actio prohibita in Bulla Cœnæ Domini, eſt defenſio,ſiue publica ſit,ſiue occulta librorum hæreticorum quouis ingenio, vel colore facta. Hæc autem defenſio, & verbis, & factis continge re poteſt:factis contingit, ſi librum occulas, aut alio modo impedis, ne comburatur, néve iudicibus fidei tradatur. ſic Sanchez alios referens, *lib. 2. cap. 10. num.* 58. Suarez *diſp.* 20.*ſect.*2 *num.* 25.Verbis contingit,ſi rationes quæras, vt perſuadeas librum hæretici non eſſe comburendum. Item ſi argumenta diſſoluas, quibus impugnatur,vel in ſui fauorem rationes inueſtiges: etiamſi hæc omnia occultè, & ſolus facias, & occaſione inquirendæ veritatis:ſic Sanchez,& Suarez *ſuprà*. Sed quid ſi diceretur: Hic liber optimus eſt, ſeclusa hæreſi, vel non prohibitione,aut combuſtione dignus? Affirmat Suarez *num illo* 25. eſſe defenſionem, quia iam verbis defendis; credo intelligendum eſſe,quando coram aliis affirmas, ſecus ſi nullus audit: tunc enim nulla videtur eſſe illius libri defenſio. Neque obſtat,ſi ſcriptis in tuo cubiculo libri laudes, vocari defenſorem, quia ſcriptura eſt quid permanens, & per illam continuò defendis, at verba tranſeunt: ſic tradit Vgolinus *de cenſur.Papæ reſeruat.*2. *part.c.*1. *verbo ac eorum quomodolibet defendentes*, *num.* 2. *verſic.* 3. Sanchez *num.* 58. Si autem liber de religione tractat,neque vllam hæreſim contineat, non cenſendus es defenſor illius ex eo ſolum,quod eius doctrinam laudes;quia laudas,quod bonum eſt:& idem eſt, ſi laudes ſtylum, ingenium, & modum procedendi: at cautè debes procedere,ne videaris authori fauere, néve intendere minus bene ab Eccleſia eſſe prohibitum. ſic Doctores ſuprà relati, & Farinacius *de hæreſ.quæſt.*180. *n.*12. Inſuper dubitant Doctores, an dicaris defenſor, ſi ſolùm dicas te velle defendere hunc librum? Negant Farinac. Sanchez, & Vgolin. *ſuprà*;quia id ſolum eſt ſignificare animum defendendi, non defendere; ſecus verò ſi iam in procinctu eſſes, & prouocares, ad certamen, quia ipſamet prouocatio, & ad certamen præparatio,eſt defenſio quædam. Ego verò in vtroque caſu crederem eſſe defenſorem, regulariter loquendo: quia illa voluntas ſic ſignificata retrahit impugnatores, & quaſi illos difficiliores reddit librum ſubuertere, cum videant habere patronum. quare licèt hæc ſignificatio non ſit defenſio per certamen,ſed illius ſignificatio: illa tamen ſignificatio eſt quædam defenſio.

15 Quintò loco poſſumus de aliis actionibus dubitare, an ſub prohibitione Bullæ comprehendantur: ſcilicet de tranſcriptione libri hæretici, déque illius venditione, aſportatione, & emptione?

Reſpondeo has actiones, etſi expreſsè in Bulla Cœnæ non contineantur, ſub lectione,retentione,vel defenſione contineri. Tranſcriptio enim libri,cum lectione libri, illiuſque retentione coniuncta eſt. Et idem eſt de aſportatione,emptione & venditione, quæ abſque retentione fieri nullatenus poſſunt. Adde decretis ſupradictis Iulij III. Pij IV. Clementis VIII. & Pauli V. excommunicationem, & pœnas alias contra vendentes, ementes,& aſportantes hos libros latas eſſe, vt conſtat ex his quæ adducit Pegna 2.*part. director. comment.*3. *ad cap.fraternitatis,& comment.*17. *ad cap. nouerit,de ſentent. excomm.* & Farinacius *q.*180. *n.*15.*& ſeqq.*

§. III.

Circa quas perſonas cadat hæc prohibitio legendi,& retinendi hæreticorum libros.

1 *Omnes comprehenduntur.*
2 *Ex ſpeciali priuilegio Inquiſitores eximuntur.*
3 *Extenditur facultas ad commiſſarios.*
4 *Limitatur doctrina in regno Hiſpania.*
5 *Nullus præter Pontificem dare poteſt facultatem legendi libros hæreticos.*

1 CONſtat ex Bulla Cœnæ quaſcumque perſonas quacumque dignitate,ſiue Eccleſiaſtica,ſiue ſæculari fulgentes, comprehendi. Vnde comprehenduntur Epiſcopi, Archiepiſcopi, Primates, Patriarchæ, Cardinales: & ex ſæcularibus etiam Rex,& Imperator; quia in iis,quæ ad religionem,& bonum fidei pertinent directioni Eccleſiæ ſubduntur.

2 Solum eſt difficultas, quibus ex ſpeciali priuilegio hoc licitum ſit?

Cui difficultati reſpondeo nemini alteri præter Inquiſitores hæreticæ prauitatis eſſe generaliter conceſſum: conſtat ex Bulla Iulij III. ſuprà relata, & ex Bulla Pauli IV. & Pij IV. quas omnes adducit Pegna *in fine directorij*, *inter litteras Apoſtolicas, fol mihi* 111. *&* 129. reuocante omnes facultates Epiſcopis,& aliis quibuſcumque perſonis conceſſas, Inquiſitoribus,& commiſſariis exceptis.Ex qua exceptione inferunt plures Doctores Inquiſitores,& commiſſarios facultatem habere legendi,& retinendi hæreticorum libros. Nam licèt in ſupradictis Bullis poſitiuè illis hæc facultas conceſſa non ſit,ſed ſolum excipiantur à reuocatione generali,illa exceptio videtur eſſe tacita conceſſio:ſic tenet Pegna *director.* 2.*part. comment.*3. *ad cap.fraternitatis, de hæretic. verſic. iam hæc prohibitio.* Vgolin. *tract. de cenſuris*, 2.*part. in gloſſa aut pertinentes*, §. 1. *verſic. tertiò in excommunicationem.* Azor *tom.*1. *lib.*8. *cap.* 16. *quæſt.* 13. Graffis *lib.*4. *deciſ. cap.*18. *num.*45. *fine.* Martin. Delrio *diſquiſit. magic. lib.*5. *ſect.*17. *verſ. ſolis Pontificibus* Farinarius *de hæreſi*, *q.*180. *n.*43. eſto contrà videatur ſentire Thomas Sanchez *lib.*2.*c.*10. *n.*46. Barboſa *de poteſt.Epiſcopi, allegat.*90.*n.*8. Suarez *diſp.*20. *de fide,ſect.*2. *n.*18. affirmant namque illam exceptionem non eſſe conceſſionem tacitam.

3 Supradictam facultatem legendi libros extendunt Graffis, Pegna, & Farinac. ad commiſſarios inquiſitionis non ſolum à Sede Apoſtolica conſtitutos, ſed etiam conſtitutos ab ipſis Inquiſitoribus,quia abſolutè dici poſſunt à Sede Apoſtolica conſtituti.

4 Limitanda hæc omnia ſunt in regno Hiſpaniæ,vbi ſolum Inquiſitor generalis habet poteſtatem legendi libros hæreticorum,& cui ipſe commiſerit,non alius,conſtat ex Bulla Pauli V. appoſita in principio Expurgatorij.

5 Ex his conſtat neminem à Pontifice,aut cui ipſe expreſsè conceſſerit, poſſe dare facultatem legendi libros hæreticorum hæreſim continentes, vel de religione tractantes, quia in dicta Bulla Cœnæ ſibi Pontifex reſeruat: & ita neque Inquiſitores, neque Epiſcopi hanc facultatem dare poſſunt. ſic Pegna *dicto comment.*3. *verſ. nunquid autem.* Sanchez *num.* 43. Farinacius *n.*37. Azor *lib.* 8. *q.*7. *&* 12. Barboſa *n.* 7. Concilium autem Cardinalium Sede vacante facultatem concedere nemini poterit, niſi tam graue, tamque euidens periculum immineret, vt omnibus, & ſingulis Cardinalibus videretur celeriter eſſe occurrendum; quia in his quæ ad poteſtatem, & iuriſdictionem Pontificis pertinent,non poſſunt ſe alia via intromittere,vt conſtat ex *Clement. ne Romani, de elect.* & tradit Sanchez *num.*44. Suarez *diſp.*20 *de fide,ſect.*2.*n.*28.

Dixi non poſſe Epiſcopos, neque Inquiſitores facultatem concedere legẽdi libros hæreticorum hæreſim continentes,vel de religione tractantes. Nam ſi libri de religione non tractent, neque hæreſim contineant, aut ab hæreticis conſcripti fuerunt dum erant Catholici, aut poſtquam Eccleſiæ fuerunt reconciliati, optimè poſſunt Inquiſitores dare cui viſum fuerit facultatem legendi. ſic Azor *tom.* 1. *lib.*8. *cap.* 16. *quæſt.* 12. Pegna 2.*part. comment.*3. *ad cap. fraternitatis, verſic. quorundam.* Farinacius *de hæreſi, quæſt.*180. *num.*37. & habetur 2 *reg. expurgatorij Romani.*

§. IV.

De pœnis impoſitis harum legum tranſgreſſoribus.

1 *Afficiuntur excommunicatione reſeruata. Sunt de hæreſi ſuſpecti, & tanquam hæreticorum fautores puniendi ſunt.*
2 *Componens ſcienter librum hæreticum, vt hæreticus puniendus eſt.*
3 *Tranſcribens ſuſpicionem hæreſis contrahit.*
4 *Imprimentes vltra excommunicationem, tanquam fautores puniendi ſunt pœna arbitraria.*
5 *Retinens,vendens,defendens, aſportans libros hæreticorum,ſuſpectus eſt de hæreſi.*
6 *Arbitrio iudicis relinquitur,an ſuſpicio ſit leuis, vehemens, vel violenta.*
7 *His pœnis ſolum fideles baptizati afficiuntur.*

1 CONſtat ſcienter legentes,retinentes, imprimentes, aut defendentes hæreticorum libros de religione tractantes, vel hæreſim continentes,eſſe excommunicatos,excommunicatione reſeruata in Bulla Cœnæ clauſula prima. Secundò conſtat de hæreſi eſſe ſuſpectos ſic legentes, retinentes, &c. Tertiò reputari hæreticorum fautores. Vt autem hæc plenius cognoſcantur, pro foro externo breuiter ſingula perſtringimus.

2 Et primò dicendum eſt de componente librum, in quo hæreſes continentur:is enim ſi ex propoſito hæreſes ſcripſerit, & defenſauerit, vt hæreticus puniendus eſt,quia eſt verè hæreticus, cum ſcienter contra Eccleſiæ ſenſum doceat, & maiori cum deliberatione, quam ſi verbis hæreſim protuliſſet. Quod intelligendum eſt, etiamſi in principio libri proteſtationem fecerit, quia contrario facto eam abrogauit; ſecus verò dicendum eſt, ſi non ex propoſito, ſed quaſi per tranſennam ſcripſit hæreſim;præſumitur enim non ex malitia,ſed ex ignorantia ſcripſiſſe; præſertim ſi res obſcura erat, & difficilis, & proteſtationem fecit,vel aliàs Catholicus,& probus communi hominum opinione habetur:ſic tradunt Pegna *direct.*2.*p.com.*3.

da

ad cap. fraternitatis. versic. horum tamen sententia. Azor *tom.* 1. *lib.* 8. *cap.* 16. *q.* 10. *in medio.* Farinac. *de haresi, q.* 180. *n.* 16. *&* 17. Mascard *de probation. conclus.* 862. *n.* 3. *&* 5. & alij. Idem iudicium est de falsantibus, seu corrumpentibus Catholicorum libros, praua dogmata illis miscendo: sic docent Pegna 2. *p. direct. com.* 17. *ad cap. nouit. de sentent. excommun. vers. denique.* Farinac. *n.* 14. Menoch *de arbitr. cent.* 6. *casu* 549. *n.* 5. Modi autem, quibus hæc falsitas contingit, optimè à supradictis Doctoribus expenduntur.

3 Secundò dicendum de transcribente hos hæreticorum libros, qui si scienter fecerit, suspicionem hæresis contrahit & tanquam fautor hæretici damnandus est: tradit Azor *cap.* 17. *q.* 5. Pegna *direct.* 2. *p. com.* 17. *vers. sed hac sententia, & seqq.* Farinac *n.* 18. sæpè tamen ab hac suspicione excusari potest, primò si statim post scripturam libros combusserit, aut lacerauit. Secundò, si iussu domini, & metu incusso non ausus fuit denuntiare. Tertiò, si tanquam discipulus putauit malitiam, & venenum ibi non adesse. Quapropter prudentis arbitrio hæc omnia expendenda sunt; vt qualitas culpæ cognoscatur, & iuxta illam grauis, vel leuis, aut nulla suspicio habeatur: sic Azor, Pegna & Farinac. & alij *supra.*

4 Tertiò dicendum de imprimentibus illos, qui vltra excommunicationem tanquam fautores hæreticorum puniendi sunt pœna arbitraria, vt statuit Pius V. ad indicem librorum prohibitorum *reg.* 10. sic Farinac. *num.* 19. Menoch *cent.* 6. *casu* 549. Vgolin. *de censur.* 2. *p. in glossa imprimentes.* Pegna 1. *p. com.* 17. *col.* 5. *in fine.* Aduertendum insuper, ex constitutione Leonis X. in Concilio Lateranensi, quæ incipit, *Inter sollicitudines*, edita anno 1515. prohibitum esse omnibus typographis, ne libros, & alias scripturas, quæcumque sint, etiamsi hæresim non contineant, nec de religione tractent, in vrbe imprimant absque examine, & approbatione in scriptis obtenta sui Vicarij, & Magistri sacri Palatij, & in aliis diœcesibus absque approbatione Episcopi, & Inquisitoris hæreticæ prauitatis. Qui autem secus præsumpserit, vltra librorum impressorum amissionem, & illorum publicam combustionem, & ducatos centum Fabricæ sancti Petri, per annum ab exercitio imprimendi suspenditur, & excommunicationem ipso facto incurrit, reseruatam solum Episcopo ex vi huius decreti; & crescente eorum contumacia pœnæ augendæ sunt à Vicario in vrbe, & ab Episcopis alibi. Concilium autem Trident. *sess.* 4. *decreto de editione librorum*, sub eisdē pœnis cauet, vt nemini liceat imprimere, vel imprimi facere quoslibet libros de rebus sacris sine nomine authoris, neque illos in futurum vendere, aut etiam apud se retinere, nisi prius examinati, probatique fuerint ab ordinario, quæ quidem licentia in scriptis habenda est. Quod si volentes imprimere regulares fuerint, indigeant licentia, & approbatione suorum superiorum. Hæc Concilium. In regno tamen Castellæ lege regia vsu recepta sufficit licentia supremi Concilij, de cuius mandato examinatur prius liber ab aliquo viro docto. In vrbe Vicarius remittit librum videndum Magistro sacri Palatij, cuius licentia habita typographus imprimit, præfixa in principio libri sola clausula, *De licentia superiorum*, aut æquipollentis. In regno Portugaliæ seruatur decretum Concilij Lateranens. non enim ibi imprimitur liber, nisi obtenta licentia ab Ordinario, & Inquisitoribus. Subdit deinde Concilium. Qui autem scripto eos (id est, supradictos libros) communicant, vel euulgant, nisi antè examinati, probatique fuerint, eisdem pœnis subiiciantur, quibus impressores. Sub quibus verbis, vt suprà dixi, congregatio Cardinalium declarauit intelligi conciones, annotationes, quæstiones, & alia similia, quæ communicantur ad effectum, vt typis mandentur; secus hoc fine cessante, tradit Man. Rod. *tom.* 2. *qq. regul. q.* 104. *art.* 1. *fine*, Barbosa alios referens. 3. *p. de potest. Episc. alleg.* 90. *in fine.*

Sed inquires, an si imprimas librum falso nomine authoris supposito, pecces aduersus hanc legem Concilij?

Credo te peccare, quia verè ille liber est absque nomine authoris, omniaque inconuenientia, quæ Concilium intendit vitare in libris sine nomine authoris procedunt, cum sub nomine ficto imprimitur. Non enim author tunc conueniri potest, vt rationem reddat de doctrina asserta. Quapropter inter modos perniciosos falsificandi libros hic enumeratur à Pegna *direct. inquisit.* 2. *p. com.* 17. *ad cap. nouerit, vers. denique quaius sit, & seqq.* Farinac. *de haresi q.* 180. *n.* 14.

5 Quartò dicendum est de retinentibus, defendentibus, asportantibus, vendentibus, & ementibus; si enim hi libros hæreticorum, in quibus hæreses disseminatæ sunt, scienter retineant, defendant, asportent, &c. sine dubio hæresis suspecti sunt, quod multis relatis docent Pegna 2. *p. director. com.* 3. *ad cap. fraternitatis, vers. sed alter casus* Martin. Delrio *lib.* 5. *magia sect.* 17. *vers. sunt etiam*, Menoch. *de prasumpt. lib.* 5. *prasumpt.* 6. *n.* 18. Farinac. *de haresi, q.* 180. *n.* 8. Azor *lib.* 8. *c.* 16. *q.* 10. Quod verum est, etiamsi nunquam sic retinentes libros legerint, sic Decian *tract. crim. lib.* 5. *cap.* 37. *n.* 55. Farinac. *n.* 20.

6 Sed an hæc suspicio leuis, vehemens, violentáve sit? variant Doctores, vt videre est in Farinac. *n.* 9. Pegna *dicto com.* 3. *versic. an autem hac suspicio.* Probabilius mihi videtur arbitrio iudicis remittendum esse, qui pro qualitate circumstantiarum aliquando de leui, aliquando de vehementi, aliquando de violenta suspicione reum condemnauit. sic Simanc. *de Catholic. instit. tit.* 38. *n.* 24. Zanch. *tract. de hareticis. cap.* 7. *n.* 7. Albertin. *tract. de agnoscen. assert. Cathol. quast.* 28. *n.* 26. *&* 30. Menoch. *lib.* 5. *prasumpt.* 6. *n.* 18. Mascard. *tom.* 2. *conclus.* 862. *n.* 7. *& seq.* Paramus *de orig. inquisit. lib.* 3. *quast.* 9. *n.* 147. Pegna, & Farinac. *suprà.* Aduerto tamen aliquando ex retentione, vel asportatione librorum, nullam hæresis suspicionem oriri in retinente, aut asportante, quia probatur per indicia ferè manifesta omnino ignorasse qualitatem illorum librorum: sic Lælius Zech *in sum.* 1. *p. tit. de fide rubr. de haresi, cap.* 11. *n.* 5. *versic. tertia prasumptio.* Pegna *com. illo* 3. *vers. an hac suspicio, & com.* 17. *versic. caterùm in scriptore, & latore.* Farinac. *q.* 180. *n.* 9. Quocirca vt sic retinens, vel asportans libros hæreticorum suspectus de hæresi sit, & vt talis possit torqueri, & ad purgationem cōdemnari, debet esse malæ famæ, malæ vitæ & cōditionis, aut aliàs de hæresi diffamatus; secus verò si bonæ vitæ, & famæ sit, neque vnquam de hæresi suspectus. sic Albert. *suprà num* 25. *&* 26. Pegna *com. illo* 3. *vers. an autem hac suspicio.* Farinacius *numer.* 48. Mascard. *num.* 10. Decian. *tract. crimin. lib.* 5. *cap.* 46. *num.* 26. *in fine* & alij.

7 Tandem placet aduertere supradictas omnes pœnas intelligendas esse pro fidelibus baptizatis, quia ij solum sunt Ecclesiæ subiecti. At Iudæis non baptizatis si temporali Christianorum dominio subdantur, prohibiti sunt libri hæretici, & & nostram religionem impugnantes, vel eorum falsam perfidiam defendentes iuxta constitutionem Iulij III. edita anno 1554. incipiente, *Cum sicut*, & iuxta constitutionem Gregor. XIII. edita anno 1581. incipiente, *Antiqua Iudaorum.* Pœnæ autem pro qualitate criminis arbitrio Inquisitoris imponendæ sunt, sic Pegna 1. *p. direct. com.* 3. *ad cap. fraternitatis, versic. postremo, fol. mihi* 94. Bursatus *lib.* 1. *consil.* 90. *n.* 1. *&* 2. Simanc. *de Catholic. instit. tit.* 35. *rubr. de Iudais, num.* 11. Farinac. *de haresi. q.* 180. *num.* 10.

DISPVTATIO III.

De hæresi, & Apostasia à fide.

SVPERIORI disputatione egimus de his, quæ communia sunt infidelibus baptizatis, & non baptizatis. In præsenti disputatione agendum est de his, quæ specialiter infidelibus baptizatis conueniunt. Ij enim tantum (vt iam diximus) Apostatæ dicuntur, qui deserunt fidem solemni ritu Ecclesiæ receptam, siue illam deserant, paganismo, Iudaismo, aut hæresi.

PVNCTVM I.

Quid sit obiectum hæresis, & apostasiæ à fide.

1 *Propositio contraria fidei est hæresis.*
2 *Distinguitur varia contradictio, qua potest esse.*
3 *Propositio haretici omnimodam contrarietatem habet cum obiecto fidei.*
4 *Propositio erronea contradicit obiecto fidei, non immediatè, sed mediatè.*
5 *Hæresim sapit propositio, qua per consequentias moraliter certas obiecto fidei contradicit.*
6 *Malè sonat propositio duplicem sensum habens, Catholicum, & hæreticum, & frequentius in malum accipitur sensum.*
7 *Temeraria qua sine regula rationis procedit.*
8 *Scandalosa, si occasio sit alteri errandi, vel male de fide sentiendi.*
9 *In qualificandis propositionibus etiam committi possunt supradicti defectus.*

1 VT definitionem hæresis, & apostasiæ à fide colligamus præmittenda est cognitio obiecti, seu, materiæ, circa quam versatur. Materia ergo, & obiectum hæresis est, quod obiecto fidei immediatè repugnat: cum D. Thom. communiter receptus 2. 2. *q.* 11. *art.* 2. dixerit hæresim esse, quæ fidem corrumpit, infertur sanè obiectum hæresis, obiectum fidei corrumpere, illique est contrarium. Ex quo fit quamlibet propositionem ex diametro oppositam propositioni fide diuina credendæ hæresim esse, quia est propositio destruens obiectum fidei, & fidem corrumpit.

Aliquibus placet non sufficere hanc directam contradictionem fidei, vt propositio hæretica sit, nisi accedat pertinacia in proferente; eo quod contradicere quis potest fidei obiecto ignoranter, qua ignorantia posita hæreticus non est: sic docuit

Caietan.

Caietan.2.2. *q.*11. *art.*1. & ibi Bannes *art.*2. Sed laborant ij in æquiuocoraliud enim est loqui de propositione hæretica formali, aliud de obiectiua, & materiali. Fateor ergo ad propositionem hæreticam formalem, quæ idem est ac hæresis, requiri pertinaciam; at ad propositionem hæreticam obiectiuam, seu ad obiectum hæresis, pertinacia non requiritur, quia hoc obiectum in sola contradictione cum obiecto fidei consistit.

2 Sed quia hæc contradictio cum obiecto fidei, alia est directa, alia indirecta, alia mediata, alia immediata, alia certa, alia solum probabilis, & secundùm apparentiam, propositio fidei contraria distinguitur in hæreticam, erroneam, hæresim sapientem, malè sonantem, pias aures offendentem, temerariam, scandalosam, blasphemam, & similia, de quarum distinctione latè agit Castro *lib.*1. *de iusta hæreticorum punitione, cap.*3. *seqq.* Cano *lib.*12. *de locis, à cap.*8. Turrecremata *lib.*4. *sum. de Ecclesia*, 2.*p. ca.*8. Simancas *de catholic. institut. tit.*54. Albertin. *tit. de agnoscend. assert. fidei, quæst.*6 *& seq.* Pegna *in direct. 2. part. comment.*26. *&* 27. Caietan. 2.2. *quæst.*11. *art.*1. Bannes *art.*2. Lorca *disp.*40. Torres *disput.* 55. *dub.* 3. Suarez *de fide. disput.* 19. *sect.*2. Coninch *disput.*18. *dub.*8. & constat satis hæc distinctio ex Concilio Constantiens. *sess.* 8. in decreto damnante articulos VVicleph, & *sess.* 15. in decreto aduersus errores Ioann. Hus, & ex Bulla Pij V. & Gregor. XIII. contra Michaëlem Baium.

3 Propositio ergo hæretica est illa, quæ habet omnimodam contrarietatem cum obiecto fidei, aliàs fidem destruere non poterit: illa autem dici debet, habere omnimodam contrarietatem, quæ negat quod in se, & expressè est à Deo reuelatum. Cum ergo propositio fidei necessariò debeat niti diuinæ reuelationi, propositio illi contraria negare hoc fundamentum debet: sic omnes Doctores suprà relati. Ex qua ratione conuincitur omnem propositionem hæreticam habere æqualem gradum falsitatis, quia quælibet propositio fidei habet æqualem gradum certitudinis: tota enim eius certitudo à diuina reuelatione prouenit, cuius infallibitas eadem est in omnibus reuelationibus, quia omnes authoritati diuinæ adherent.

4 Propositio erronea, quatenus ab hæretica distinguitur, est quæ contradicit obiecto fidei non immediatè, sed mediatè, quia non negat obiectum, quod in se est reuelatum; negat tamen obiectum, quod est reuelatum in sua causa. Exemplo rem declaro. Si negares Christum esse risibilem, talis negatio esset erronea propositio, quia negas obiectum, quod in sua causa reuelatum est, licèt in se reuelatum non sit: reuelatum namque est Christum esse verum hominem, licèt non sit reuelatum esse risibilem. Sed quia ex vno aliud infertur euidenter, inde qui negaret esse Christum risibilem, erraret in fide. Neque obstat negantem hanc propositionem, quæ vocatur Theologica conclusio, puniri tanquam hæreticum, quia hoc est, quia non præsumitur negare principium illud euidens, ex quo conclusio talis infertur, scilicet omnem hominem risibilem esse: si autem hoc principium stultè negaret, vel fingeret Deum separasse illam proprietatem in Christo, non hæreticus, sed erroneus esset iudicandus: sic expressè Suarez *n.*15 Coninch. *n.*130. Torres *disp.* 55. *dub.*5 §. *item & alij.*

5 Propositio hæresim sapiens quatenus ab hæretica, & erronea distinguitur, & illis minor est, dicitur ea, quæ non per euidentem consequentiam, sed per consequentias probabilissimas, & moraliter certas obiecto fidei contradicit. sic Lorca *disp.*40. *n.*10. Coninch *n.*131. Suarez *num.*17. Et ratio est, quia proferens propositionem, sic obiecto fidei contradicentem, suspectus redditur hæresis, efficitur sanè hæresim sapere. Apponit Conich, & Lorca exemplum, vt si quis diceret: stultum, & inutile est venerabile sacramentum solemni pompa in supplicationibus circumferre, quia per consequentias probabilissimas, & moraliter certas videtur inferri, dissentire Christum ibi esse præsentem. At ego dicerem talem propositionem erroneam, vel hæreticam esse; quia contradicit saltem per euidentem consequentiam obiectis reuelatis: reuelatum enim est Christum Dominum in sanctissimo Eucharistiæ sacramento adesse: sed lumine naturæ est notum reuerentiam esse exhibendam sacris rebus. Ergo per euidentem consequentiam infertur non esse stultum, & inutile venerabile Eucharistiæ sacramentum solemniter reuereri, siquidem est res omnium sanctissima.

6 Propositio malè sonans, vt distinguitur à supradictis, & illis est in malitia inferior, dicitur ea, quę duplicem sensum proprium habet: alium catholicum, alium hæreticum: sed quia frequentius secundum sensum hæreticum accipitur, absolutè prolata malè sonat. sic Lorca *illa disp.*40 *n.*15. Coninch *n.*133. Suarez *n.* 18. vbi benè aduertit aliquando propositionem esse malè sonantem non ex se, sed ex conditione personæ proferentis, eo quod proferens suspectus sit.

7 Temeraria propositio est, quæ in rebus ad fidem, vel bonos mores pertinentibus sine regula rationis procedit: quomodocumque autem quis procedat aduersus receptam Doctorum sententiam, regulariter præsumere potest, sine ratione procedere, quia debet præsumere tot tantósque viros ei contrarios fundamento non caruisse, ac proinde cum se illis opponit, vel non intelligere eorum fundamentum, vel in sua ratione eludi, sic Coninch *n.*135. Suarez *n.*20.

8 Scandalosa propositio dici potest quælibet ex supradictis, si occasio fit alteri errandi vel malè de fide sentiendi. Nam cum scandalum sit, quod ruinam proximi parat, propositio, quæ alteri occasionem errandi tribueret, meritò scandalosa propositio in materia fidei diceretur.

9 Aduerto tamen cum Suarez *n.*21. non solum errare posse circa propositionem, sed etiam circa illius censuram. Quare si propositionem de fide, vel theologicam, vel à Doctoribus receptam dicas esse erroneam, vel falsam, vel scandalosam, vel temerariam: errorem committis, vel hæresim sapis, vel temerarius existis, ac si de facto propositionem negares. Quia virtualiter illam negas, & insuper contra rationem nota infami illam inuris. Quocirca si aliquam sententiam in scholis probabilem, tu improbabilem iudicares sine fundamento euidenti, temerarius existeres, quia communi sensui Doctorum aduersaris iudicantium, sententiam illa probabilem esse. Vnde in qualificandis aliorum opinionibus prudentia maximè opus est. Ex quo fit, si Ecclesia definit aliquam propositionem hæreticam, aut temerariam, aut scandalosam esse, credo de fide esse tali censura esse dignam: quia aliàs obligaremur fateri Ecclesiam errare posse in his quæ ad fidem pertinent, contra Paulum *ad Timoth.* 3. dicentem Ecclesiam esse columnam, & firmamentum veritatis.

PVNCTVM II.

Quid sit hæresis.

1 *Definitur hæresis, & explicatur.*
2 *Stet ne hæresis cum ignorantia vincibili, & crassa. Proponuntur varia sententia.*
3 *Probabilius est quamlibet ignorantiam excusare ab hæresi iure Ecclesiastico punita.*
4 *Proponitur quadam obiectio, & soluitur.*
5 *In foro externo allegans ignorantiam non creditur.*
6 *Quid si moneatur ab Episcopo, Inquisitore, vel alio viro docto de suo errore? Reputandus est in foro externo, & interno hæreticus.*
7 *Qua ratione protestatio fidei excusat ab hæresi.*
8 *Dubitantem in fide voluntariè aliqui excusant ab hæresi.*
9 *Tenendum tamen est hæreticum esse.*
10 *Satisfit rationibus, num.8. adductis.*
11 *Circa obiectum fidei sufficienter propositum opinatiuus assensus haberi potest secundum sententiam Suarez.*
12 *Tenendum est contrarium.*
13 *Sitne hæreticus dissentiens speciali reuelationi sufficienter proposita? Proponitur dubitandi ratio.*
14 *Statuitur hæreticum esse sic dissentientem.*
15 *Incidat ne in pœnas hæretico positas examinatur?*
16 *Dissentiens à fide verbo, vel facto, mente illam retinens non incidit in pœnas hæreticorum, neque est propriè hæreticus.*
17 *In foro externo allegans ex animo prauo non fecisse non creditur.*
18 *Negantem propositionem theologicam, qui existiment hæreticum esse.*
19 *Verius est præsumi.*
20 *Ad committendam hæresim non requiritur baptismus, benè tamen ad hæresim ab Ecclesia punibilem.*

1 Omissis variis huius nominis acceptionibus, de quibus agunt Doctores statim referendi, Hæresis, secundùm scriptores Ecclesiasticos ab electione dicitur, non bona, sed mala, quia malè elegit, qui relicta vera, probatáque doctrina, singularem, & à proprio iudicio inuentam elegit. Communiter in hunc modum definitur, vt sit error voluntarius, & pertinax contra doctrinam, & veritatem fidei Christianæ. sic Cano *lib.*12. *de locis, c.*8. Coninch *disp.*18 *dub.*7. Suarez *disp.*19. *de fide, sect.*1. *n.*5. *& sect.*3. *n.*8. Bonacina *disp.*2. *de censur. q.*5. *n.*1. Farinac. *de hæresi, q.*178. §. *in princ.* Expendo singula: est error voluntarius, quia sine voluntate non est peccatum; est pertinax, quia propriæ adhæret opinioni, videns aduersari Ecclesiæ doctrinæ, nec paratus est corrigi, & emendari. Et quidem pertinaciam ad hæresim requiri ferè omnes Doctores affirmát cum August. relato *in c. qui in Ecclesia*, 24. *q.*3. & Concilio Viennensi relato *in Clem.*1. *de summ. Trinit.* §. 2. variant tamen in eius explicatione. Mihi probabilius apparet pertinacem errorem illum esse, qui est ex cognitione oppositionis cum fide; quia vsque quis cognoscit assensum suum doctrinæ ab Ecclesia Romana receptæ contrariari, pertinax censeri non debet; posita verò illa cognitione, si propriæ opinioni aduersæ doctrinæ Ecclesiæ adhæreat, iam pertinax censendus est; siquidem resistit Ecclesiæ, & per illam non corrigitur: Sanch. *lib.*2. *c.*7. *à n.*2. Val. 2.2. *disp.*1. *q.*11. *p.*1. *diffic.*4. *ad* 2. Coninch *dub.*7. *num.*78. *& à num.*93. *& seq.* Bonacina *num.* 1. Vasquez 1.2. *disp.*126. *n.*6. & alij.

Pro

Pro clariori huius definitionis cognitione sunt aliquæ difficultates enodandæ. Prima, an cum ignorantia vincibili, & crassa, vel affectata stet peccatum hæresis?

2 Plures Doctores sentiunt sufficere primò, quia hæc ignorantia in furto, homicidio, & alijs delictis non excusat. Ergo neque excusat in peccato hæresis. Secundò, qui vincibiliter, & culpabiliter ignorat, peccat contra fidem. Ergo vel paganismo, Iudaismo, aut hæresi, quia non sunt aliæ infidelitatis species. Tertiò, quia eiusdem speciei est peccatum ex ignorantia, ac ex malitia, cùm species peccati ex obiecto sumatur, non ex modo; sed error contra fidem ex malitia est peccatum hæresis; ergo etiam ex ignorantia culpabili: sic docet Sotus *in 4. dist. 22. q. 2. art. 3. post 5. conclus. cas. 1.* Lopez *2. p. instruct. cap. 10. tit. de excommunicat. reseruata in Bulla Cœnæ, cas. 1.* Lorca *2. 2. quæst. 11. disp. 41. num. 15.* Alij limitant hanc sententiam ad ignorantiam ita crassam, vt facillimo negotio superari possit: sic Sayr *in thesauro casuum, tom. 1. lib. 3. capit. 4. num. 15.* reputat probabile Valent. *2. 2. disput. 1. quæst. 11. p. 1. difficult. 4. post solutionem ad 4.* Etsi contrarium sequatur. Mouentur, quia hæc ignorantia constituit culpam latam, & videtur scientiæ æquiualere. Alij vlteriùs limitant ad solam ignorantiam affectatam, cum hac dicunt hæresim existere: secus cum alia ignorantia. sic Cano *lib. 12. de locis, cap. 9. & seq.* Nauarr. *de rest. cap. 4 dub. 9. num 89. in noua edit. & in 1 dub. 8. num. 208.* Valent. *suprà in solut. ad 1.* Corduba *lib. 1 qq. q. 17. §. 7.* Torres *de Trinit. q. 32. art 4. in 2. p comment. assert. 1.* consentit Sanchez ex parte *lib. 2. cap. 7. num. 23.* & Bonacina *de censuris disp. 2. quæst. 5. num. 7.* Quorum fundamentum est, quia sic affectans ignorare, affectat errare; sed qui affectat errare, affectat contradicere Ecclesiæ. Ergo pertinaciter se illo opponit. Ergo est hæreticus. Quapropter solet dici ignorantiam affectatam non minuere peccatum, sed aggrauare, & scientiæ in omni materia æquiualere.

3 Nihilominus probabilius censeo, quamlibet ignorantiam etiam affectatam, quæ causa sit erroris, excusare à peccato hæresis, cui excommunicatio, aliæque pœnæ Ecclesiasticæ imponuntur: docet hanc sententiam Azor. *tom. 1. lib. 1. inst. moral. cap. 14. quæst. 9. & lib. 8. cap. 8. quæst. 4. & cap 9. quæst. 8.* Aragon. *2. 2. quæst. 11. art. 1. vers. propter hæc argumenta.* Bannes *art. 2. versic. sed quæres quis.* Coninch *disp. 18. dub. 7. concl. 4 & 5.* Suarez *disp. 19. sect 3. à num. 9. & præcipuè num. 18.* Farinacius *de hæresi, quæst. 179. num 29. & 30.* Moueor, quia impossibile est te voluntariè contradicere Ecclesiæ authoritati, in quo pertinacia consistit, nisi cognoscas Ecclesiam contrariam tibi esse, vt multis allegatis docet Farinacius *de hæresi, q. 179 §. 1. num. 1.* sed cum ignorantia affectata, quæ causa sit erroris, non stat hæc cognitio. Ergo nec stat pertinacia. Et confirmo si voluntatem habeas mutandi sententiam propriam, quoties videris Ecclesiæ definitioni contradicere, nullo modo potes dici pertinax in tuo errore; siquidem paratus es corrigi: sed cum ignorantia affectata potest esse talis voluntas. Ergo. Probo minorem; quia affectare potes nescire, quòd doceat Ecclesia, ne cogaris aliud sentire. Ecce affectas ignorantiam, quæ tamen non obstat, sed potiùs includit voluntatem obediendi Ecclesiæ, cum tibi clarè fuerit propositum.

4 Dices, si affectas ignorantiam, ex eo quòd paruipendas Ecclesiæ authoritatem, es verus hæreticus; quia non es paratus corrigi ab Ecclesia. Item si erras ex affectu liberiùs errandi, error est summè voluntarius. Ergo ignorantia affectata constituit hæresim.

Respondeo, in supradictis casibus te committere hæresim non in errore procedente ex affectata ignorantia, sed in errore voluntario, qui procedit ex scientia, quo despicis Ecclesiæ authoritatem, hic enim despectus hæresis est, quia est negatio infallibilis authoritatis. Similiter dico, cùm erras ex affectu liberiùs errandi; aut enim scis te errare, aut ignoras: si scis te errare, scire debes tuum assensum Ecclesiæ esse contrarium, & sic cessat ignorantia, & succedit scientia: si autem ignoras te errare, & ita es affectus errori, vt quamuis scias Ecclesiam in contrarium procedere, non derelinquas, committes hæresim: si autem habeas voluntatem relinquendi errorem; si cognoscas esse Ecclesiæ contrarium, non debet censeri pertinax; & ex his soluuntur fundamenta contraria.

Ad tria priora fundamenta, admitto in materia iustitiæ, & charitatis, & honestatis, &c. non exemare ignorantiam à peccato proprio contra illas virtutes, quia ignorantia non mutat peccati obiectum, sed modum operandi magis, vel minus voluntarium: at in materia fidei mutatur obiectum ex ignorantia, vel scientia; cùm enim obiectum fidei sit diuina reuelatio ab Ecclesia proposita, & hæc in errore commisso ex ignorantia etiam affectata occultatur, non potest error tunc commissus contradicere tali reuelationi ignoratæ ac proinde non potest cum fide habere oppositionem, siquidem non habet cum illius obiecto. Quapropter si bene perpendatur error sic commissus, non est peccatum directè contra fidem, sed contra obligationem sciendi res fidei; quia tota eius malitia non tam ex errore positiuo, quàm in defectu huius obligationis, ex quo talis error nascitur, consistit.

Ad fundamentum illud de ignorantia affectata, nego affectantem ignorare, affectare directè errare, sed indirectè tantùm, quatenus sequitur error ex omissione obligationis sciendi quæ sint ab Ecclesia reuelata. Ex huiusmodi affectu erroris indirectè non sequitur, quòd affectet contradicere Ecclesiæ formaliter, sed solùm materialiter: in qua contradictione formali stat hæresis, non in cõtradictione materiali. Ad illud quod addebatur, concedo ignorantiam affectatam non minuere grauitatem peccati in sua specie; nego tamen transferre peccatum ad aliam speciem hæresis, sed relinqui peccatum in specie erroris contrarij obligationi sciendi quid sit reuelatum.

5 Aduerto tamen pro foro externo, errans in fide, si alleget ex ignorantia errasse, non creditur, si error commissus sit in his, quæ quis ex officio scire tenetur, vel quæ passim, & communiter omnes illius quamatis sciunt. Vnde Sacerdotes, Episcopi, & alij viri docti errantes in articulis fidei, & præceptis Decalogi, ex malitia præsumuntur errare, & non ex ignorantia. sic Menoch *consil. 82. num. 175.* Farinacius *de hæresi, quæst. 179. num. 27. & 28.* Simancas *de catholic. instit. tit. 27. rubr. de fide catholic. numer. 13.* Decian. *in tractat. crimin. lib. 5. cap. 37 num. 15.* Pegna *direct 1. part. quæst. 7. comment. 22. versic. sit secunda regula.*

6 Sed inquires primò, an supradictus errans ex ignorantia si moneatur ab Episcopo, vel Inquisitore, vel alijs viris doctis de suo errore, & adhuc perseueret in illo credens non esse contra Ecclesiæ definitionem, verè sit hæreticus, & fidem amittat? Alij affirmant, vt videre est apud Sanchez *lib. 2. c. 7. num. 26.* Alij negant, quibus adhæret ipse Sanchez motus ea ratione, quia sola Ecclesia est regula veritatis, Episcopi verò, & Inquisitores aliique viri docti falli, & fallere possunt. Ergo discrediens illis, & credens Ecclesiæ, non est hæreticus, quia non pugnat cum Ecclesia. Breuiter tamen respondeo tam in foro externo, quàm interno tanquam hæreticum pertinacem reputandum esse, quia satis pertinax ostenditur, qui suo cerebro ductus contemnit Ecclesiæ authoritatem per magistros ipsius declaratam. Illa enim declaratio solemnis, & publica, qua testantur homines ita grauissimi mysterium illud receptum esse ab Ecclesia, facit euidentiam moralem mysterium illud ab Ecclesia receptum esse. Ergo si euidentiam habes quòd sit euidenter credibile quidquid ab Ecclesia Romana proponitur, & discredis mysterio sic proposito; verè, & in rigore Ecclesiæ authoritati contradicis. Aliàs nullus esset censendus hæreticus, quia nullus est qui Ecclesiæ verè, & à Christo institutæ non intendat credere, sed quia huic intentioni censetur contradicere cùm negat quæ illi proponuntur esse recepta ab Ecclesia Romana ideo hæreticus iudicatur. Adde rarum esse, cui Ecclesia Romana immediatè mysteria credenda proponit, sed proponit medijs Episcopis, pastoribus, & Doctoribus. Ergo si mysterijs ab iis propositis non teneris credere fide diuina, nunquam teneris credere. Denique in foro externo iudicandus esses hæreticus, & pertinax, si mysterijs ab Episcopis, & Inquisitoribus propositis dissentires, vt tradit Bart. *l. tutor. § tutores, n. 1 ff. de suspectis tutoribus.* & ex illo Rebuff. *praxi benefic. varia in Bulla Cœnæ, excommunicat. 1. art. 1. verbo hæresis, vers. quæres quis.* Vgolin. *de censuris Pontifici reseruatis 2. p. c. 1. § 1. n. 1.* Pegna *direct. 1. part. comment. 26 ad q. 12.* & alij ab eisdem relati. Ergo etiam in foro interiori censendus es hæreticus, quia illud iudicium non nititur aliqua falsa præsumptione, sed veritate, qua iudicatur dissentientem mysterijs sic propositis Ecclesiæ authoritatem voluisse contemnere. Neque obstat ratio in contrarium; concedo namque neminem præter Romanum Pontificem esse regulam veritatis, sed non obinde infertur te non esse obligatum credere, quæ tibi viri docti proponunt, quia non obligaris credere tanquam ab ipsis proposita, sed tanquam proposita ab Ecclesia medijs illis viris doctis, quos Ecclesia vt procuratores suos assumit; quare illi non solùm tibi proponunt mysteria credenda, sed proponunt tibi esse ab Ecclesia Romana proposita: & cùm in hoc secundo nulla possit esse moralis dubitatio; fit sanè te sic dissentientem, dissentire Ecclesiæ propositioni sufficienter manifestatæ, ac proinde hæreticum esse, & ita docet Suarez *disp. 19. sect 3. num. 21.*

Aduertit tamen benè Sanchez *lib. 2. in Decal. cap 7. n. 26.* cum Toler. *lib 4 sum. cap. 1 num. 8* & tradit Farinac. *de hæresi q. 179. §. 2 num. 14.* faciliùs hominem doctum pertinacem hæreticum esse iudicandum, si dissentiat mysterijs fidei propositis, quàm hominem rusticum, qui ignorare facilè potest regulas fidei, & obligationem credendi.

7 Sed inquires secundò, an protestatio pertinaciam excludat? Pono protestationem fidei esse fidei professionem: sic ex communi sententia docet Simancas *de Catholic. instit. tit. 55. rubr. de protestatione, num. 3.* Albertin. *in tract de agnoscent. assert. Catholic. & hæret. quæst. 12. num. 2.* Pegna *director. 2. part. q. 121 comment. 26. vers. protestatio.* Hæc autem fidei protestatio excusat protestantem, si postea hæresim committat, ne præsumatur commisisse scienter, & cum pertinacia, ex text. *in cap. dixit Apostolus, 24 quæst. 3. & ibi glossa, verbo pertinaci.* & tradit Albertin *num. 6.* Simanc. *num. 4.* Farinac. *de hæresi, quæst. 178.*

num.

n. 150. & alij ab eisdem relati. Sed hoc intelligendum est, cum verba sunt dubia, aut materia circa quam erratur, obscura, & cuius non præsumebatur notitia: secus verò si notitia præsumebatur, tunc enim protestatio ab hæresi non excusat, quia facto ipso protestationem dissoluit: aliàs omnes hæretici excusari possent, cum facillimo negotio possent hanc protestationem facere, & sæpè faciunt, vt sic suauiùs animos simplicium peruertant. sic Pegna, Simancas, & alij, quos refert, & sequitur Farinac. *toto illo* §. 7. *à num.* 138.

8 Secunda difficultas est circa illam primam particulam definitionis, in qua dicitur hæresim esse errorem voluntarium. Aliquam, dubium voluntariè habens de fidei mysteriis censearis hæreticus? Dixi, dubium voluntarium: nam sæpè contra voluntatem dubitationes de fide insurgunt, quæ non destruunt fidem, sed potius sunt occasiones illam augendi? Signum autem moraliter euidens te his motibus non consentire, est, si tædio afficiaris, cùm insurgunt, vel recedunt. Quocirca aptior modus resistendi his motibus est illis non respondere; sed potius temnere, & pro nihilo habere: sic omnes Doctores statim referendi. Quare difficultas solum est de dubio voluntario circa mysterium fidei tibi sufficienter propositum?

Quidam negant sic dubitantem hæreticum esse: ita Canus *lib.* 12. *de locis, cap.* 9. *versic. controuersantur autem.* Malder. 2. 2. *q.* 11. *art.* 2. *membr.* 2. §. *respondeo.* Mouetur, quia hæreticus est qui eligit, siue sequitur opinionem fidei contrariam: at qui dubius est quam partem eligat, cuive assentiatur, dici non potest eligere opinionem fidei contrariam. Ergo non est hæreticus. Et confirmo. Qui dubius est, an fidei mysteriis assentiatur, indifferens est illis assentiri, vel dissentiri. Ergo non magis dici potest contrariam fidei, quam fidem amplecti. Secundò fides importat positiuum assensum intellectus. Ergo hæresis, quæ illi est contraria, positiuum dissensum importare debet; sed dubium assensum, vel dissensum excludit. Ergo dubium non est hæresis. Huic sententiæ ob has rationes consentit Tho. Sanch. *lib.* 2. *in Decal. cap.* 7. *n.* 12. fauet Eman. Saa *verbo hæresis, n.* 1. *in* 1. *editione*, vbi dicit dum quis dubitat, non est censendus hæreticus, in dubio enim non est propriè pertinacia. Limitat autem suam sententiam Tho Sanch. & Malder. *suprà, membr.* 4. *vers. nota tamen*, vt intelligatur quoties intellectus perpensis rationibus pro vtraque parte suspendit iudicium, quia tunc formaliter dubius manet; secus verò si supra suum dubitandi actum reflecteret, & iudicaret rem esse dubiam, aut sub opinione: nam in tali iudicio hæresim committeret, & paulo inferius subdit hoc iudicium moraliter loquendo semper cum dubitatione circa res fidei coniungi.

9 Cæterum tenenda est communis sententia dubitantem deliberatè de rebus fidei sibi sufficienter propositis esse hæreticum: sic docent plures relati à Sanchez *n.* 11. & tenet Suarez *de fide disp.* 19. *sect.* 4. *n.* 10. Coninck *disp.* 18. *dub.* 7. *conclus.* 6. *num.* 102. Bonacina *disp.* 2. *de censur. quæst.* 5. *punct.* 1. *n.* 3. Prosper Farinac. *de hæresi, q.* 178. §. 4. *n.* 90. vbi innumeros refert Anguit. Barbosa *de potest. Episc. allegat.* 40. *n.* 16. & est decisio textus *in cap.* 1. *de hæreticis*, vbi ad litteram dicitur, *dubius in fide infidelis est.* Neque intelligi potest de infidelitate negatiua, quia hæc solum est in eo, qui fidem non recipit: qui autem baptizatus est, infidelitatem negatiuam habere non potest, sed positiuam; quia non potest amitti fides, nisi per actum fidei contrarium. Item probari potest ex Concilio Viennensi relato *in Clement.* 1. *de summa Trinitate, & fide Catholica.* §. *porrò*, vbi vertens in dubium, an anima rationalis sit forma humani corporis, & in eo pertinaciter hærens, hæreticus censetur, eiusque doctrina inimica Catholicæ religioni. Idemque traditur in Concilio Lateranensi à Leone X. *sess.* 8. Neque valet dicere hæc decreta loqui de præsumptione fori externi, quia non solum de dubitante, sed etiam de ipsa doctrina loquuntur supradicta decreta, & dicunt esse contrariam Catholicæ fidei: at in Doctrina non potest admitti præsumptio, sed veritas. Ratione manifestè probatur, quia tunc deliberatè, & peccaminosè dubitas de rebus fidei, cum iudicas res fidei non esse dignas certò, & infallibiliter credi, sed iudicare deliberatè res fidei tibi sufficienter propositas non esse dignas certò, & infallibiliter credi, est hæresis manifesta. Ergo si deliberatè dubitas de rebus fidei, hæresim committis. Discursus est legitimus, & sola maior propositio indiget probatione, quam sic probo. Ponamus tibi repræsentari obiectum fidei, & rationes, quæ ad eius assensum sufficienter mouent, tempore quo non obligaris fidei actum elicere, absque vlla culpa potes suspendere actum. Ergo suspendere actum fidei non est dubitare de fide. Ergo ad dubitationem peccaminosam, & voluntariam aliquid amplius requiritur. Sed hoc esse non potest, nisi iudicium, quo iudicas obiectum illud sic tibi repræsentatum non esse dignum certò credi, sed esse dubium, & incertum: neque enim apparet, in quo aliud possit consistere. Ergo. Et confirmo: circa obiectum tibi certissimũ, potes inuestigare rationes pro vna, & altera parte absque vllo assensu, vel dissensu: neque ex tali inuestigatione argui potes dubitare circa illud; aliàs sæpissimè Sancti dubitarent de mysteriis reuelatis. Ergo ad dubitationẽ assensus, vel dissensus suspensio non sufficit, sed requiritur insuper iudicium, quo iudicetur obiectum illud dubium esse, & incertum, & indignum certa credulitate. Deinde dubitans de fide fidem destruis, hæc enim necessariò in homine fideli firmitatem in credendo supponit, iuxta illud Athanasij symbolum. *Hæc est fides Catholica, quam nisi quisque fideliter, firmiterque crediderit, saluus esse non potest*; sed fides non destruitur nisi per infidelitatem positiuam, hæresim scilicet, paganismum vel Iudaismum. Ergo talis dubitatio hæresim, paganismum, vel Iudaismum continet.

10 Ex his fit satis argumentis contrariis. Fateor namque dubium non includere assensum, neque dissensum circa veritatem obiecti, de quo dubitatur, quia neque assentiris ita esse, neque dissentiris illi, sed prorsus suspendis actum: at cum hac suspensione stat optimè te habere iudicium, quo iudices illud obiectum non esse omnino certum, sed dubium, quod iudicium necessariò debes habere, vt verè dicaris de illo obiecto peccaminosè dubitare; ac proinde nunquam dari potest dubium sine positiuo actu, & errore.

11 Tertia difficultas est, an circa obiectum fidei tibi sufficienter propositum possis opinionem habere? Suarez *disp.* 19. *sect.* 4. *n.* 16. sub distinctione respondet: si ita opinatiuè obiecto fidei assentiaris, vt per actum reflexum iudices obiectum fidei non esse dignum firmiori assensu, tale iudicium hæreticum est: si autem abstrahas à tali iudicio, potes de obiecto fidei opinionem habere, considerans solum motiuum humanum, vel rationem probabilem. Mouetur primò, quia credere fidei obiecto ob motiuum humanum non est peccatum; sed potius frequenter vsitatum à fidelibus, quia talis credulitas cum fide non pugnat: ea enim de causa diximus cum fide posse esse opinionem. Item talis assensus opinatiuus, non est error, sed potius veritati conformis. Ergo. Malder 2. 2. *q.* 11. *art.* 2. *membr.* 2. §. *obiicitur tertiò*, dicit te peccare si pertinax adhæres assensui opinatiuo, non tamen esse hæreticum.

12 Cæterum tenenda est communis sententia asserens te non posse de obiecto fidei sufficienter proposito opinatiuum assensum habere, quin sis formaliter hæreticus. sic docet Azor *tom.* 1. *lib.* 8. *cap.* 9. *quæst.* 6. Castro *lib.* 1. *aduersus hæreticos, c.* 10. *init.* Aragon 2. 2. *q.* 11. *art.* 2. *dub.* 2. Lorca *ibid disp.* 42. *num.* 7. Coninch *disp.* 18. *dub.* 7. *n.* 105. & videtur clara sententia D. Th. 1. *part. quæst.* 32. *art.* 4. & D. Augustin. *lib* 8. *de Trinitate, c.* 5. vbi loquens de beatissima Virgine inquit: Itaque salua fide licet dicere, fortè talem habebat faciem, fortè non talem; fortè autem de virgine natus est Christus, nemo salua fide Christiana dixit. Ratione autem probatur. Nam assensus opinatiuus de aliquo obiecto necessariò indicat obiectum ita esse verum, vt possit esse falsum, vel econtra, quia iudicat obiectum non esse omnino certum. At talis assensus includit errorem in fide. Ergo non potest esse, cum obiecto fidei sufficienter proposito.

Neque obstant contraria. Concedo te posse assentiri mysteria fidei sub aliqua ratione probabili; qualis est dictum alicuius hominis: nego tamen te habere tunc opinatiuum assensum de illo mysterio absolutè: non enim iudicas absolutè illud mysterium probabile esse, seu non esse omnino certum, sed iudicas in actu exercito non esse omnino certum ex vi illius rationis, quæ actus contrarius fidei non est, quia eius probabilitas potius circa rationem motiuam versatur, quam circa mysterium, quod rationi motiuæ subest. Quapropter semper dixi te non posse habere opinionem de obiecto fidei absolutè sumpto, & tibi sufficienter proposito fide diuina credendo.

13 Quarta difficultas est an dissentiens speciali reuelationi tibi sufficienter ad credendũ propositæ hæreticus sis & punibilis ab Ecclesia? Ratio dubitandi est, quia sic dissentiens non est Ecclesiæ Catholicæ contumax, siquidem ipsa Ecclesia talem reuelationem credendam non apponit. Ergo non est hæreticus; ergo neque punibilis: & ita tenet Lorca 2. 2. *quæst.* 11. *disp.* 39. *n.* 2. & 4.

14 Nihilominus dicendum est, te fore hæreticum, si reuelationi diuinæ tibi sufficienter propositæ dissentias. sic docent Azor *tom,* 1. *lib.* 8. *c.* 9. *quæst.* 4. Sanchez alios referens *lib.* 2. *cap.* 7. *n.* 32. Coninch *disp* 18. *dub.* 7. *n.* 118. Suarez *disp.* 19. *sect.* 5. *n.* 12. Ratio est, quia tota malitia hæresis sita est in contemptu primæ veritatis sufficienter propositæ: qui enim sic discredit, quod prima veritas dicit, mendacem Deum facit; at qui discredit reuelationi speciali, eodem modo primam veritatem contemnit, & mendacem Deum facit, quia Deus idem est, siue publicè, siue particulariter reuelans. Ergo est hæreticus. Neque hæresis necessariò petit contumaciam aduersus Ecclesiam formaliter, sed aduersus Deum reuelantem.

15 An verò hic hæreticus incidat in excommunicationem & alias hæreticorum pœnas? Sanchez *n.* 32. & Coninch *n.* 20. existimant incidere, si in actum externum prodeat: quia licèt Ecclesia non proponat illam veritatem credendam; at proponit credendam summam, & primam veritatem reuelantem, cui propositioni obsistis negans illam reuelationem: & confirmat Sanchez exemplo illius, qui negaret aliquid, existimans esse ab Ecclesia propositum, cum tamen non sit, qui verè hæreticus esset, & pœnas incurreret.

Cæterùm credo ob solum dissensum specialis reuelationis

non

non posse aliquem pœnis Ecclesiasticis puniri. sic Azor *tom.1. lib.8.cap.9 q.4.* Cordub.*lib.1 q.17 §1.dub.2.vers.respondet magister.* Suarez *disp.19 sect.5.n.12.* Moueor, quia mihi videtur impossibile talem dissensum manifestari posse esse contrarium fidei; cùm enim supponamus reuelationem illam esse specialem, neque alteri cognitam præter illum, qui illam habet, quomodo constare potest aliis, cùm tu dissentis reuelationi, verè dissentire, erat enim ad huiusmodi manifestationem omnino necessarium reuelationem clarè cognosci. Dixi, ob solum dissensum specialis reuelationis: si dissensus est non reuelationi speciali, sed generali, & à tota Ecclesia propositæ clarum est sic proferentem incidere in pœnas iuris, modo dissensus manifestus sit. Vnde qui diceret primæ veritati per priuatam reuelationem manifestatæ non esse credendum, hæreticus punibilis ab Ecclesia esset, quia negat propositionem à tota Ecclesia receptam. Idem dicendum est in casu quo quis negaret aliquam propositionem, putans esse ab Ecclesia definitam, quæ tamen non est, licèt hæresim committat, vt bene dicit Sanchez *suprà n.* 30. & Farinac. *de hæresi*, *q.179.§.1.n.2.* at si manifestet se nolle credere, quod existimat ab Ecclesia esse definitum, pœnas non incurrit, & tradit expressè Suarez *disp.21. sect.2.num.*10. vbi apponens signa, quibus hæreticus exterior constituitur, dicit: Si quis veram propositionem credat cum animo deliberato non credendi contrarium; etsi Ecclesia illud definiat, quamuis rem creditam exterius proferat, si animum suum non declaret, non incurrit excommunicationem, quia nondum est hæreticus exterior.

16 Quinta difficultas est, est an negans fidem verbo, vel facto tantùm, interius retinens assensum, committat hæresim punibilem ab Ecclesia? Concedunt aliqui, quia Ecclesia non iudicat de occulta intentione, sed de exteriori actu sic Caietan.2.2.q.11.a.2.*fine* Cæterum tenenda est communis sententia negans hunc esse hæreticum, pœnasque incurrere. Quod autem hæresim non committat est manifestum, quia hæresis est peccatum fidei oppositum: fides autem consistit in voluntario assensu intellectus diuinæ reuelationi. Ergo hæresis debet necessario consistere in voluntario dissensu illius. Ergo cessante dissensu intellectus, cessat peccatum hæresis formaliter. Ex quo fit cessare etiam debere pœnas hæreticis impositas; quia pœnæ non sunt extendendæ ad alia delicta, præter ea, quibus impositæ sunt, & ita tenet pluribus relatis Sanchez *lib.2.c.7. n.8.*Lessius *lib.2.c.41. dub.2.n.11.* Suarez 5.*tom.in 3.part.disp.4. sect 2.num* 22. *& disput.21.sect.2.num.3. & de fide, disput.14. sect.vlt.num.*3.

17 Aduerto tamen pro foro externo hunc sic negantem verbo, vel facto fidem, ei non credi alleganti se fecisse absque intentione; quia stat aduersus illum præsumptio, cùm nemo serio præsumatur dicere, vel facere, nisi quod sentit. Aliàs si excusatio hæc hæreticis prodesset, omnes impuniti euaderent, siquidem facillimo negotio hanc possent excusationem assumere, Simancas *de cathol instit.tit.*13.*n.*15.Repert. inquisit.*verbo probatio, vers.nota* Rojas *tract.de heret.1.part. num.*304. *& seqq.* Farinacius *de hæresi, quæst.*179.*num.*55.*& seqq.*vbi concludit Doctoribus hinc inde adductis reum si delictum confiteatur, & intentionem neget, torquendum esse super intentione, & non relaxandum; secus verò si non solum confiteatur delictum, sed de illo sit conuictus; tortus autem super intentione, si negans perstiterit, non est indicenda purgatio, & abiuratio, si sufficienter tortus fuit? secus verò si non fuit sufficienter tortus, quia per torturam Indicia purgantur.sic tradit Farinac.*suprà num.*61. iunctis iis quæ dicit *q* 185. *num.*126. *& seq.* Simanc.de *cathol. instit. tit.*56.*rubr de purgat. canon.n.*17. Franc. Pegna *direct.*3.*par.rub de tertio modo terminandi processum, n.*157.*comment.*39.*litt.I & part.2 comment.*14. *ad c.inter solicitud de purg.can. vers.atqui ex hac interpretatione.*

18 Sextò difficultas est, an negans propositionem theologicam committat hæresim, vel quod peccatum sit.

Aliqui affirmant hæresim committere, quia saltem mediatè diuinæ reuelationi opponitur.sic Valent.2.2.*disp.*1.*q.*11.*part.*1. *diffic.*3.Cano *lib.*12.*de locis theolog c.*9.*col.*15.*vers.enim verò.*Bonacina *disp.*2.*de censur.quæst.*5.*num.*5.vbi licèt in princ.numeri dixerit hunc præsumi, in fine dicit excommunicationem contrahere.

19 Tenendum tamen est hæreticum non esse, bene tamen præsumi.sic Aragon 2.2.*q.*11.*art.*2. *versic hu tamen non obstantib.*;Sanchez *lib.* 2.*in Decalog.c.*7.*n.*33.*& c.*8.*n.*12. Suarez *disput.*19.*de fide, sect.vlt.num.*3. *& seqq.* Ratio prioris partis est, quia stare optimè potest, vt quis credat quidquid à Deo reuelatum est, cum negatione alicuius propositionis theologicæ, eo quod sibi non videatur rectè deduci, ex principio reuelato, & euidenti, vel ex eo quòd principio euidenti non assentiatur. Ergo negare propositionem theologicam non est hæresis. Adde hæresis esse non potest, nisi dissensus obiecti reuelati. Conclusio theologica non est reuelata. Ergo eius negatio non est hæresis. Si autem inquiras, in qua peccati specie debeat constitui? Mihi probabilius apparet per se, & formaliter ad vitium curiositatis studiositati oppositum in materia omnium grauissima pertinere; quia temerè, & imprudenter conatur scire contra id, quod ab omnibus receptum est; per accidens tamen ad hæresim pertinet, quia in proximo periculo labendi contra fidem negans inducitur. Secunda autem pars conclusionis quòd scilicet negans propositionem theologicam præsumatur hæreticus, videtur manifesta, quia nemo præsumitur negare propositionem theologicam, ex eo quod principio euidenti, & illationi euidenti non assentiatur, sed ex eo quòd non assentiatur principio supernaturali fidei. Quapropter si in illa negatione perstiterit, tanquam hæreticus negans principium reuelatum, est puniendus, vt bene Sanchez *lib.* 2.*in Decalog.cap.*8. *num.*12.

20 Septimo difficultas est, an ad hæresim punibilem ab Ecclesia requiratur baptismus? Dixi, ad hæresim punibilem: nam ad hæresim credo tanquam certum baptismum non requiri, cùm enim tota malitia hæresis sita sit in dissensu alicuius veritatis reuelatæ, & hunc dissensum æquè habere potes, siue baptizatus sis, siue non; manifestè sequitur ad hæresim baptismum non requiri. Adde ex recepta sententia, vt in superiori disputatione diximus, tres tantum species inueniuntur infidelitatis, hæresis, paganismus, & Iudaismus: sed qui confitetur, & negat eius sacramenta; quamuis baptizatus non sit, non est Iudæus, neque paganus. Ergo est hæreticus. Ergo ad hæresim baptismus non est necessarius.

At licèt ad peccatum hæresis baptismus necessarius non sit, est tamen necessarius, vt hæresis, Iudaismus, & paganismus punibiles sint ab Ecclesia. sic docent Azor *tom.*1.*lib.*8. *institut. moral.cap.*9.*quæst.*3. Simancas *de catholic. instit. tit.*31.*num.*6. Suarez 5.*tom de censuris, disp.*21.*sect.*2.*num.*4. *& de fide, disp.*19. *sect.*5.*num.*8. Sanchez *lib.*2.*c.*7.*num* 34. Farinac. innumeros referens, *de hæresi, q.*178. *à num.*128.131 *&* 135. Ratio est manifesta, quia baptismus est ianua, per quam in Ecclesiam quis ingreditur, & eius iurisdictioni subditur. Quapropter Concilium *sess.*14.*cap.*2.dixit Ecclesiam in neminem exercere iurisdictionem, qui non prius in ipsam per baptismi ianuam fuerit ingressus. Ergo cum Ecclesia iurisdictionem non habeat in non baptizatos, non potest illos punire. Ex quo fit, si catechumenus à fide, quam intendebat suscipere, recedat, non posse eius peccatum ab Ecclesia puniri, quia verè non fuit in Ecclesiam ingressus & tenet Azor, Suarez Sanchez, Simancas, Farinacius *suprà.* Quòd si baptismum suscepit, sed inualidum ex defectu formæ, materiæ, vel intentionis, aliqui existimant sic recedentem à fide puniri per Ecclesiam posse; quia iam ex voluntate videtur subiectus, & quasi obligatus mandatis Ecclesiæ parere. sic Simancas *de catholic. institut.tit.*31. *num.*5.Gabr.4.*distinct.*13.*quæst.*2.*art.*1.*vers.nota tertiò.* Alphons de Castro *lib.*1.*de iusta hæreticorum punitione, cap.*8.Azor *tom.*1. *lib.*8.*cap.*9 *quæst.*3.*versic si quæras.* Farinacius *de hæresi, q.*178. *§.*6.*n.*135. Contrarium tamen est omnino tenendum, quia si baptismus inualidus fuit, neque imprimit characterem, neque constituit recipientem membrum Ecclesiæ visibilis; alias non esset repetendus. Ergo neque potest Ecclesiæ iurisdictioni subiicere recipientem. Et confirmo, fictè baptizatus verè est extra Ecclesiam, quia est extra verum baptismum; fictio autem baptismi non potest esse ingressus in Ecclesiam, sed verus baptismus. Quapropter ad hæresim, paganismum, vel Iudaismum ab Ecclesia punibilem, necessariò requiritur, vt hæreticus, paganus, vel Iudæus prius receperit fidem in sacramento baptismi; & ita tenet Sanchez alios referens, *illo c.*7. *num.*34. Suarez *locis citatis.* Quocumque autem modo verè recipiatur baptismus, etiamsi fuerit per metum, & iniuriam, iurisdictionis Ecclesiæ, manet sic recipiens subiectus, quia verè est intra Ecclesiam, & membrum visibile illius: est textus expressus *in cap.maiores, §. nunc autem, versic. si opponitur, de baptismo, cap. contra Christianos de hæreticis. in* 6. & tradit Pegna *director.*2.*part.quæst* 44. *comment.*69. *versic. iam quæ.* Repert. inquisit. *verbo baptismus, versic. vtrum qui fuit baptizatus, & in verbo cogendi, versic. nunc autem,* & multis allegatis docet Farinacius *de hæresi, quæst.*178.*§.*6.*n.*141. *&* 142.

Quomodo autem heresis à paganismo, iudaismo, & apostasia distinguatur, & qua ratione inter se differant, superiori disp. resoluimus.

PVNCTVM III.

An omnis hæresis, aut apostasia pœnis Ecclesiæ subiecta sit, & quotuplex sit hæreticus.

1 *Hæresis interius tantum consummata pœnis Ecclesiæ non subiicitur, vt probabilior sententia fert.*
2 *Debet manifestari exterius verbis, vel factis sufficienter hæresim exprimentibus.*
3 *Quibus in casibus non debet censeri hæreticus exterior.*
4 *In quibus reputandus est hæreticus.*
5 *De diuisione hæretici in affirmatiuum, & negatiuum.*

1 Circa primum punctum controuersia grauis est inter Doctores, an sufficiat hæresis, & apostasia purè mentalis,

quæ in corde consummatur ad incurrendas pœnas iure Ecclesiastico introductas. Diuisi sunt Doctores, alij affirmant, alij negant, quos accuratè refert Sanchez *lib. 2. in Decalog. cap. 8. n. 1. & seqq.* Suarez *de fide, disp. 21. sect. 2. num. 2.* Farinacius *de hæresi, q. 192. §. 1. à num. 4.* August. Barbosa *2. part. de potestate Episcopi, alleg. 40. à num. 6.* Verior mihi semper visa est sententia negans hæresim interiori actu consummatam subiici Ecclesiæ iurisdictioni; quia cùm talis actus visibilis non sit, Ecclesiæ visibili subiici non potest. Item Ecclesia non potest de illo iudicare. Ergo neque potest illum punire. Quòd si hæresis interior in exteriorem actum prodeat, quamuis occultissimum, & nemini alteri à committente notum, Ecclesiæ iurisdictioni subiicitur, & pœnas à iure statutas contrahit, quia tunc ille actus per se cognoscibilis est ab Ecclesia, & solùm per accidens ex defectu testium, qui abfuerunt, non cognoscitur. sic Simancas *de catholic. instit. tit. 41. rubr. de occultis, num. 1. & seqq.* Bannes *2. 2. quæst. 11. art. 4. vers. secunda conclusio.* Greg. de Valent. *ibi art. 3. vers. sic sed animaduertendum.* Farinacius *de hæresi, q. 192. §. 1. num. 6.* Sanchez *lib. 2. in Decal. c. 8. n. 2. & seqq.* August. Barbosa *2. part. de potestate Episcopi, allegat. 40. n. 9. & 10.* Suarez *num. 6.*

2 Quæ autem sint verba, vel facta hæresim interiorem manifestantia, bene explicat Azor. *tom. 1. lib. 8. c. 10. quæst. 4. 5. 6. & 7. & seqq.* Thomas Sanchez *lib. 2. cap. 8. à num. 6.* Bannes *2. 2. quæst. 11. art. 4. quæst. 2. concl. 3.* Suarez *disp. 21. sect. 2. à num. 8.* Breuiter dici potest necessarium esse, vt verba, vel facta sint satis expressiua interioris hæresis, siue hanc expressionem habeant à se, siue ex circumstantiis adiunctis, & ex qualitate personæ; quia hæresis externa cognoscibilis, & punibilis constitui non potest, nisi signis illam sufficienter, & integrè declarantibus. Secundò est necessarium vt signa, quibus hæresim profiteris, sint in materia hæresis peccatum graue, quia hoc solum est, quod excommunicatione, aliisque pœnis punitur; sic pluribus relatis docet Sanchez *lib. 2. c. 8. n. 7.* Suarez *disp. 21. sect. 2. à num. 9.* Eman. Saa *verbo excommunicatio Bullæ, num. 2.*

3 Has conditiones pluribus exemplis, & casibus specialibus supradicti Doctores explicant, quos omnes longum esset, & ferè impossibile recensere; si enim supradictæ conditiones bene perpendantur, facile est de omnibus iudicium ferre. Claritatis gratia difficiliores percurram. Et in primis certum est, si verba, vel facta indifferentia sint, & ex quibus præcisè sumptis non potest colligi hæresis interna, te hæreticum exteriorem non esse, vt contingit, si credens non esse sacramenta, proferas tantum, *verè non sunt*; quia hæc verba præcisè non denotant hæresim illam mentalem, in hoc enim omnes conueniunt. Et idem est de factis, si credens iurare falsum ob amicitiam, aut simplicem fornicationem non esse peccatum, & de facto iures, vel forniceris, iuramentum vel fornicatio non declarant sufficienter tuam hæresim mentalem, cùm sæpè ex malitia, & voluntate hominibus placendi, satisfaciendique voluptati fiant: sic omnes relati Doctores. Subdunt tamen si verbis ambiguis, & æquiuocis hæresim interiorem pronuntiares, vt sic peruersitatem tuam melius occultares, te fore hæreticum externum, quia illa verba sufficienter manifestant hæresim, & ambiguitas solum deseruit dissimulationi, quæ non videtur diminuere culpam, sed aggrauare, sic Suarez *num. 10. fine.* Sanchez *n. 16.* Bonacina *disp. 2. de censuris, quæst. 5. punct. 2. num. 6.* At hoc crederem intelligendum esse, cùm verba non sint perfectè ambigua, sed in malam partem communiter accipiantur, aut ita accipienda esse, obligant aliquæ circumstantiæ. Nam si verba, quæ bonum, ac malum sensum habent, & ex qualitate proferentis, aut aliis circumstantiis ad malum sensum determinari non possunt; non video qua ratione eorum prolatio hæresim externam, & cognoscibilem constituat, præsertim cùm recepta sit Doctorum sententia, verba, vel facta, quæ duplicem sensum habere possunt, Catholicum, & hæreticum, interpretanda esse in Catholico sensu, vt aliis relatis docent Rojas *in tract. de hæret. 1. p. n. 200.* Farinac. *q. 187. n. 11. & seqq.* Rursus non es hæreticus exterior, si credens non esse Christum in sacramento Eucharistiæ, hunc interiorem actum Confessori vel amico gratia petendi consilium manifestes, quia illa manifestatio non est peccaminosa, sed bona, & laudabilis, neque est formaliter professio hæresis, sed narratio hæresis interioris; sicut si alterius hæresim narrares: sic docuit Suarez *n. 10.* Sanchez *n. 19. 20. & 25.* August. Barbosa *alleg. 40. n. 18.* Bonacina *suprà n. 7.* Verum si ex complacentia in hæresim, hæresim manifestes, tenet August. Barbosa *n. 19.* te fore hæreticum externum, sed credo distinguendum esse, vt distinguit Sanchez *n. 21.* si enim complacentia manifestetur, & ex illa denotes te in præsenti supradicto mysterio fidei dissentire; clarum est te fore hæreticum externum: at si solum manifestes te aliquando consensisse, & illius consensus habere complacentiam, non es hæreticus externus, quia illa manifestatio non est hæresis professio, sed narratio hæresis habitæ, qua cum compati fides potest. Vnde Eman. Saa *verbo excommunicatio Bullæ Cœnæ, num. 2. in edit. Rom.* dicit, hæreticus non est, qui petit consilium, aut refert hæresim, aut transcribit, etiamsi illam interim mente teneat. Item non es hæreticus externus, si in somno, vel ebrietate hæresim interiorem proferas, quia illa prolatio non est voluntaria hæresis professio. sic Suarez *n. 12.* Sanchez *n. 14.* Pegna *director. 3. part. comment. 17. pag. mihi 420.*

4 Econtra tunc debes censeri verus hæreticus exterior, quando verbum profers, vel opus facis, aut omittis, ex quo hæresis suspicionem gignis: sic alios referens docet Sanchez *n. 15. & 16.* quia tunc sufficienter hæresis manifestatur, aliàs rarò hæretici dicerentur manifesti, si hæc verba, vel facta non sufficerent. Ex quo fit, si ritus, & cæremonias, aliaque opera facias, vel omittas, quæ communiter soli hæretici, vel apostatantes à fide faciunt, vel omittunt, hæreticus exterior præsumendus es. Quocirca si cùm ex genere Iudæorum sis, festiuitates, Iudæorumque ieiunia obseruas, cum Iudæis conuersans, Christianos veteres fugis, nomine Iudæo vtaris, ad Iudaismum præsumeris transisse. De his signis latè agit Repert. Inquis. *verb. cognoscuntur, & verb. commissio.* Pegna *direct. 2. part. q. 44. com. 69.* Decian. *in tract. crim. lib. 5. c. 15. n. 5. & 6.* Farinac. *de hæresi, q. 178. §. 6. n. 138.* Menoch. *lib. 2. de arbitr. casu 547.* Item est sufficiens hæresis præsumptio, si matrimonio copulatus scienter alteri nubas; eaque de causa, de hoc crimine Inquisitores cognoscunt, & de leui suspicione abiurare reum faciunt, sic pluribus relatis docet Farin. *q. 178. n. 68.* Pegna *2. p. direct. q. 56. com. 81.* Menoch. *de præsump. lib. 5. præs. 6. n. 37.* Quocirca si culpabiliter credens licitum tibi esse duas vxores ducere, ducas? hæresim sufficienter manifestas. Item si diebus prohibitis carnes comedas, nulla habita occasione, suspectus videris reddi de præceptis Ecclesiæ non bene sentire; ac proinde, si non bene sentiens carnes comedas, in hæresim exteriorem incidis. sic. Sanchez *n. 15.* Pegna *in add. ad Eymer. direct. 2. p. ad c. 1. de hæret. fol. 87. vers. at si peccatores.* Farinac. *q. 178. n. 80.* Repert. inquisit. *verbo cognoscere. vers. sed an index.* Dixi, nulla habita occasione: nam si aliqua prætendi potest, cessat præsumptio, & manifestatio hæresis. Paris. *consil. 169. n. 67.* Farin. *n. 80.* vide omnino Pegna *direct. 3. p.* vbi de signis, quibus professores variarum sectarum cognoscuntur, eruditè agit *à comment. 13. num. 109. & seqq.*

5 Circa secundum punctum, quotuplex sit hæreticus, aut apostata à fide? communiter Iurisperiti duplicem esse dicunt, affirmatiuus vnus, alius negatiuus. Hæreticus affirmatiuus est, qui hæresim interius conceptam verbo, vel opere manifestat. Negatiuus, qui de hæresi legitimè conuictus hæresim negat. sic Repert. inquisit. *in verb. hæreticus, num. 35. & vers. sic. hæreticus negatiuus.* Farinacius plures referens *de hæresi, quæst. 178. §. 1. num. 19. & 20.* Circa quam diuisionem aduerto requiri, vt quis tanquam hæreticus negatiuus condemnetur, & curiæ sæculari puniendus tradatur. Primò quòd verbis, vel factis claris, & patentibus hæresim manifestauerit. Secundo quod talis manifestatio per testes contestes, & omni exceptione maiores conuincatur. Nam his duobus stantibus, si quis neget hæresim, conuincitur nolle relinquere illam, sed impœnitens existere; si quidem illam negat, ne abiurare cogatur. sic Albertin. *in tract. de agnoscenda assert. cathol. quæst. 34. num. 51.* Rojas *de hæretic. 1. p. n. 84. & seq.* Farinac. *de hæresi, q. 178. §. 1. num. 22.* Dixi, per testes contestes: nam si pluribus singularibus testibus conuincatur, non debet tanquam negatiuus condemnari, & curiæ sæculari tradi, sed expectandum est aliquod tempus, & inquirendum, an testes contestes inueniantur, & interim torquendus, vt veritas ex ore ipsius habeatur. Quod si in negatiua perseuerat, quia in hoc casu per torturam non videtur indicia integrè purgasse; ad abiurationem, aliásque pœnitentias arbitrio iudicis imponendas deueniendum est; non autem ad relaxationem curiæ sæcularis. sic Pegna *3. part. direct. comment. 121.* vbi de testibus, *pag. mihi 620.* ibique optimè declarat, qui dicantur testes singulares. Subiungunt ij Doctores aliam duplicem conditionem. Prima, vt sic accusatus asseruerit prædicta verba, vel facta se credere, & aliis credenda proposuerit. Sed hæc conditio non est diuersa ab ea, qua quis facta hæreticalia facit; tunc enim in actu exercito dicit se illa credere, aliisque credenda proponit, quia nemo præsumitur contra mentem operari. Reflexa autem manifestatio, & in actu signato, (vt dicunt) ad hæresim necessaria non est. Alia conditio est, vt verba, seu facta hæreticalia sint prolata, & gesta de recenti, & non tempore antiquo, de quo præsumi potest obliuio. Sed vt bene dicit Farinac. *n. 2.* cum Pegna *in director. inquisit. 2. part. q. 34. commen. 59. & 3. part. tit. de duodecimo modo terminandi processum, comment. 48. num. 108.* attendenda est qualitas hæresis, quæ imputatur. Nam in aliquibus hæresibus hæc obliuio præsumi potest per decennium, aut per quinquennium, vel triennium, arbitrio iudicis: at in factis hæreticalibus grauibus, & solemnibus, qualia sunt imagines conculcare, sectam falsam prædicare, templum destruere, in nullo tempore obliuio præsumitur. Vide Pegna *suprad. comm. 59.*

PVNCTVM IV.

An possis, & tenearis omnes apostatantes à fide iudicibus denuntiare.

1 *Proponitur sententia negans te obligatum esse denuntiare, cum solus delictum nosti.*
2 *Contrarium omnino tenendum est.*
3 *Quomodo facienda est hæc denuntiatio.*
4 *An excuseris ab hac obligatione, si speras correctione fraterna hæreticum emendandum? Affirmant aliqui.*
5 *Opposita sententia, vt communior, reipublicæ, religionique vtilior amplectenda est.*
6 *Hæreticum emendatum Suarez affirmat esse denuntiandum.*
7 *Credo denuntiandum non esse, si occultus omnino sit, & tibi constat emendatum esse.*
8 *In casu dubio semper intelligitur iudex non ad vindictam, sed ad correctionem procedere.*
9 *Quid si sub secreto acceperis.*
10 *Ratione damni excusari aliquando potest, sed prudentia opus est.*
11 *Socios criminis regulariter obligatus non es manifestare.*
12 *Propinquos, & sanguine iunctos hæreticos tenetur quis denuntiare.*
13 *Quid dicendum de filio respectu patris, aut econtra? Negant aliqui.*
14 *Probabilius est obligatum esse, casu quo alia via hæresim impedire non possit.*
15 *Filius in hoc casu à pœnis latis aduersùs filios hæretici liberatur.*
16 *Quid dicendum de vxore respectu mariti, aut è contra.*
17 *Non teneri inquisitoribus denuntiare, qui eis non subduntur.*
18 *Episcopus à iurisdictione Inquisitorum eximitur, & qui nomine Episcopi comprehendantur in hac expeditione.*
19 *Eximitur nuntius, seu officialis Pontificis.*
20 *Tenearisne hos exemptos Inquisitoribus fidei denuntiare, quando non datur ad Pontificem recursus? Probabilius credo te teneri.*
21 *Expenduntur pœnæ latæ aduersùs omittentes denuntiationem, cum obligati sunt.*

QVando delictum probare potes, nemini est dubium te posse, & debere denuntiare, ex *c. quapropter*, 2. *q.* 7. & *c.* 2. *de hæret.* Solùm est controuersia, quando delictum ita occultum est, vt nullus alius præter te conscius illius sit. In quo puncto plures videntur affirmare te deobligatum esse denuntiationem iudicialem facere. sic Ioan. Andr. *cap. nouit. de iudaic.* quem sequitur Villadiego *tract. de hæreticis*, q. 10. Repertorum Inquisitorum *verbo denuntiatio, vers. generale tamen est*, & *verbo excludit, versic.* 2. Gundisal. *tract. de hæret. quæst.* 10. *n.* 7. & 8. indicat Ioan. à Rojas *singul.* 3 *num.* 3. Decian. *in tract. crimin. lib.* 4. *c.* 30. *num.* 4. Ludouic. Paramus *de origine sanctæ Inquisit. lib.* 3. *q.* 9. *n.* 45. Mouentur, quia ad opus inutile, & nociuum nemo obligari potest, sed talis denuntiatio est inutilis, & nociua. Ergo ad illam obligari non potes. Minorem probo esse inutilem, quia iudex ex denuntiatione sic facta non procedere potest ad punitionem delicti, neque ad illius correctionem, quia quilibet horum effectuum supponit probationem integram delicti, quæ haberi non potest. Est etiam talis demonstratio nociua delinquenti, siquidem infamatur nullo fructu ex infamatione obtento.

2 Tenenda tamen est tamquam certissima communis sententia, hunc hæreticum, & apostatam te obligatum esse denuntiare: sic pluribus relatis docent Azor *tom.* 1. *lib.* 8. *cap.* 19. *q.* 9. Sanchez *lib.* 2 *in Decalog. cap.* 32. *fine* Simancas *tit.* 19. Rojas *singul.* 13 *num.* 19. & 20. Suarez *disp.* 20. *sect.* 4. Bonacina *disp.* 2. *quæst.* 6. *punct.* 1. *num.* 9. Sigismundus Scaccia *de iudic. cap.* 56. Farinac. *de hæres. q.* 197. §. 2. *num.* 36. Augustinus Barbosa 3. *part. allegat.* 96. *n.* 51. *in medio.* Ratio sumitur à contrario fundamento, quia talis denuntiatio est necessaria reipublicæ, & ipsi delinquenti: ergo est facienda. Antecedens quoad primam partem probo; quia per denuntiationem impeditur, ne hæresis serpat, néve alios inficiat. Tum, quia facta denuntiatione iudex procedere potest ad inquirendum de tali delinquente, vt dixit Farinac. *de hæresi, q.* 185. *n.* 64. potéstque ipsum denuntiatorem in testem criminis commissi recipere, quia eius testimonium suspectum esse non potest, siquidem illud delictum non est commissum in iniuriam denuntiantis, sed in contumeliam creatoris; neque in suum commodum potius, quàm aliorum cedit punitio. Farinac. alios referens *suprà n.* 32. Simanc. *tit.* 19. *n.* 17. Suarez *disp.* 20. *sect.* 4. *n.* 9. tum etiam, quia hæreticus videns se esse denuntiatum, vel denuntiandum esse, quantumuis occultissimè hæresim manifestet, continebitur timens correctionem, & supplicium. Ex qua ratione probatur ipsi etiam delinquenti denuntiationem vtilem esse; tum quia continetur à peccato committendo, tum quia à peccato commisso hac via reuocari potest. Neque obstat denuntiatorem, qui delictum improbabile defert, reputari calumniatorem, & de iure denuntiatorem probare debere, & ei assistere, quia loco accusatoris habetur. *l. ab accusatore*, § *nuntiatores, ff. ad Turpillianum*, & tradit Rep. *verbo denuntiatio, vers. an eò ipso*. Vmbert. Locat. *in iudic. inquisit. eodem verbo. denuntiatio, num.* 1. Non, inquam, obstat, quia licèt de iure denuntiator teneatur probare denuntiationem; ex consuetudine tamen contrarium seruatur, & facit *cap. super his. de accusationib.* quia denuntians potest dicere solo zelo boni communis motus delictum declarare, quod præcipuè locum habet in delicto hæresis ob eius grauitatem, & periculum infectionis, & bonum commune: & ita tradit Eymer. *director.* 3 *part. de secundo modo procedendi in causa fidei, num.* 68. *in princip.* & ibi Pegnà *comment.* 15. Scaccia *in tractat. de iudic. causa, cap.* 72. *num.* 4. Ludouic. à Paramo *de origine sanctæ inquisitionis, lib.* 3. *quæst.* 8. *num.* 21. & 22. Suarez *disput.* 20. *sect.* 4. *num.* 3. Aduerto obligationem huius denuntiationis esse de hæretico proprio, qualis est pertinax, non de illo, qui per ignorantiam, vel metum in hæresim incidit, & de quo præsumi certò potes monitum corrigendum statim esse. sic Tolet. *lib.* 4. *summ. cap.* 5. *num.* 7. Farinacius *de hæresi, quæst.* 197. §. 2. *num.* 39. Bonacina *disp.* 2. *de censuris, quæst.* 6. *punct.* 1. *num.* 20. Ex qua doctrina infert non esse denuntiandum concionatorem aliàs religiosum, qui ex incuria, aut inconsideratione aliqua inter concionandum minus consona protulit, quia non præsumitur iudicio Ecclesiæ voluisse se opponere; excipe, nisi tibi contrarium constaret. sic Bonacina *suprà num.* 21.

3 Quomodo autem hæc denunciatio facienda est, breuiter, & optimè explicuit Pegna *suprà dicto comm.* 15. potest enim fieri verbo, vel scripto, prout denuntianti magis placuerit. sic Iulius Clarus *in practic. crimin.* §. *fin. quæst.* 7. *versic. vlteriùs quæro, in fine* Farinacius *nu.* 67. Suarez *disp.* 20. *sect.* 4. *num.* 3. & ita vsus obtinuit. Neque necessarium est, vt coram testibus depositio, & denuntiatio fiat; sufficit si inquisitor medio Secretario illam recipiat. Aduertendum summopere est, si denuntiatio aliqua per epistolam fiat, in qua denuntians nomen suum non subscripsit, non debere, nec posse Inquisitorem ad inquirendum, aut examinandum testes procedere; etiam si in schedula testes aliqui fuerint nominati, quia illa denuntiatio est nullius effectus, & reputanda, ac si facta non esset, aliàs ansa improbis daretur infamandi religiosos viros; sola enim examinatio testium, & inquisitio circa specialem personam est quædam illius infamatio. sic Farinacius *quæst.* 185. *num.* 68. cum Simanca *in enchirid. violata religionis, tit.* 22. *rubr. de inquisit. ordin. nu.* 8. Lælio Zechio *in sum.* 1. *par. tit. de fide, rubr. de hæresi, cap.* 11. *nu.* 12. *versic. declaratur.* Ludouic. Param. *de orgin. inquisit. lib.* 3. *q.* 6. *n.* 91. & *seqq.*

4 Restat examinare, an aliquando ab hac denuntiatione facienda excuseris? Circa quod quadruplex venit agitanda quæstio. Prima, an excuseris, si per correctionem fraternam, vel denuntiationem Euāgelicam credas hæreticum emendandum, vel fortè iam emendatus sit. Secundò, si sub secreto delictum accepisti. Tertiò, si tibi ex denuntiatione damnum imminet. Quartò, si aliquod sit tibi priuilegium à iure concessum. Circa primam quæstionem videnda sunt, quæ generaliter diximus *in tit. de charit. disp. de correct. fraterna, p.* 13. 14. & 15. Quapropter quæ huic loco propria sunt, breui adnotabo. Plures Doctores negant te posse denuntiationem iudicialem facere, si delictum occultum est, (de hoc enim loquimur,) & speras correctione secreta emendandum: sic tenent Gundisaluus *tit. de hæret. q.* 10. *n.* 6. Repert. inquisit. *verbo denunciatur, versic. an quando proceditur.* Decian. *in tractat. crimin. lib.* 5. *cap.* 30. *num.* 3. Martinus Delrio *lib.* 5. *de disquisit. magic. sect.* 4. Mouentur, quia denuntiatio in tali delicto fieri non potest ad punitionem delinquentis; sed ad illius correctionem, & ad præseruationem damni reipublicæ imminentis: sed hic finis obtineri speratur per correctionem. Ergo non est tunc adhibenda iudicialis denunciatio. Probo consequentiam: tum quia Christus Dominus tunc dixit Ecclesiæ delictum proximi manifestandum esse, quando proximus correctionem secretam non audit; tum quia charitas obligat medicinam deliquenti adhiberi, cum minori, quæ fieri possit, iactura.

5 Nihilominus communior sententia, & reipublicæ melior est, ac proinde seruanda; quæ affirmat te debere omissa correctione hæresim occultā Inquisitoribus fidei manifestare: tenet hanc sententiam expressè Simancas *de catholic. institut. tit.* 19. *rubr. de denuntiat. n.* 10. & *seqq.* & *in enchirid. tit.* 23. *rubr. de denuntiat. num.* 5. & *seqq.* Sigismundus Scaccia *de iudiciis, cap.* 16. *num.* 3. Rojas *tractat. de hæretic.* 2. *part. assert.* 3. & *in singularibus fidei, singul.* 3. *num.* 11. & *singul.* 5. *num.* 21. Pegna *direct. inquisit.* 2. *part. comment.* 2. *ad c. qui alios, de hæretic. versic. quòd si quæratur*, & *comment.* 28. *ad c. qualiter, & quando, de accusationib. circa finem.* Tolet. *de instruct. sacerd. lib.* 4. *cap.* 5. *n.* 1. vbi solùm excipit peccantem ex ignorantia, aut ex metu, non ex malitia. Ioan. Azor *institut. moral. tom.* 1. *lib.* 8. *cap.* 19. *q.* 9. Bannes. 2. 2. *q.* 11. *a.* 4. *vers. sed circa solutionem.* Suarez *disp.* 20. *sect.* 4. *n.* 11. Farinac. *de hæresi q.* 197 *n.* 39. Bonacina *disp.* 2. *q.* 6. *p.* 1. *num.* 20. Ratio est

enim licèt in aliquo casu speretur delinquentis emendatio secreta correctione, vel denunciatione Euangelica: at regulariter præsumi non potest, sed potiùs credendum se correctum dissimulaturum, vt sic faciliùs delinquat, & errores diffundat: sed ob hoc periculum boni communis potest Ecclesia præcipere, vt sibi delicta immediatè denuntientur. Ergo posito tali præcepto tenetur quis peccata delinquentis omissa correctione denuntiare, quantumuis expectetur correctio in aliquo speciali casu, quia tunc finis legis non cessat absolutè. Hoc autem præceptum ab Inquisitoribus fidei ponitur, vt testantur Pegna, Simancas, & alij Doctores, & videtur constare ex tenore edicti communiter publicati. Ergo. Neque obstat ratio contraria. Fateor denuntiationem illam fieri præcipuè ad correctionem delinquentis; sed quia rarò, vel nunquam hæc correctio obtineri potest per fraternam correctionem; meritò Ecclesiæ iudices in defensionem fidei præcipiunt ea non obstante delictum manifestare. Neque aduersùs hoc præceptum pugnat præceptum à Christo Domino latum de correctione fraterna præmittenda: tum quia Christi præceptum est de peccatis, quæ non vertunt in damnum commune, & tertij, quod satis constat ex illis verbis, *si peccauerit in te*: tum quia loquitur spectatis rebus secundum se; secus verò si ob commune bonum lex aliqua lata esset, quæ casus communiter contingentes respiceret: tunc enim bonum commune particulari est præferendum; & potiùs spectandum est vitare periculum boni communis communiter contingens, quàm in vno, vel alio casu vitare damnum alicuius delinquentis.

6 Sed quid si iam emendatus delinquens sit, debes ne tunc denuntiare? Affirmat Suarez *suprà*, & mouetur quia præceptum denuntiationis non est ob specialem correctionem delinquentis tantùm; sed præcipuè ob correctionem publicam, & securitatem fidelium, qui finis non videtur obtentus delinquentis emendatio, nisi etiam ab Inquisitoribus sit correctus, & punitus.

7 At si delictum occultum fuit, & tibi constat delinquentem esse emendatum, damnúmque reparatum; credo te non posse denuntiationem iudicialem facere, quia in tali delicto non potest punitio à iudicibus intendi, ex *c. inquisitionis, §. tertiò, de accusat.* Ratio est, quia punitio intenditur in satisfactionem iniuriæ factæ reipublicæ delinquentis crimine; vbi autem crimen est occultum, cessat iniuria reipublicæ, & consequenter eius satisfactio. Restat ergo, vt solùm emendatio delinquentis, & reparatio damni facti intendatur. Ergo si totum hoc præsupponitur factum, vel non est locus, vt fiat, quia iam delinquens è vita discessit; cessabit obligatio denuntiationis, siquidem cessat finis illius. Neque obstat ratio contraria, quia nego finem denuntiationis in delictis secretis esse correctionem publicam, quia cùm non sit publicè damnum factum, non est cur publicè corrigatur. Securitas autem fidelium; si delinquens sufficienter emendatus sit, obtinetur. Et ita tradit Emanuel Sà *verbo denuntiatio*, in vtraque editione, specialiter in Romana, cum Toleto, Soto, & Nauarro.

8 Adde in casu dubio, an iudex ad satisfactionem reipublicæ, & delicti commissi vindictam, præcipuè ad delinquentis correctionem procedat? Probabilius esse procedere ad correctionem delinquentis: tum quia hic finis benignior est, & Ecclesiæ conuenientior: tum quia procedit per censuras, quæ ad delinquentis correctionem præcipuè ordinantur. sic Auila *de censuris, 2.p. disp. 5, dub. 4.* Suarez *de censur. disput. 20. sect. 2. n. 8.* Filliucius *tract. 14. cap. 3. q. 1. n. 28. & 30.* Bonacina *disp. 2. de censuris, q. 6. punct. 1. n. 18. fine.* Barbosa *3. p. allegat. 96. n. 69.*

9 Circa secundam quæstionem quando sub secreto hæresim accepisti, an tunc possis, & tenearis manifestare, ac si casu cognouisses? In qua re tenendum est, excepto sigillo sacramenti Pœnitentiæ, te obligatum esse hæreticum pertinacem manifestare, quantumuis sub secreto iurato hæresim cognoueris, argum. text. *in cap. intimauit, de testibus, & in c. non est obligatorium, de regulis iur. in 6.* Ratio est, quia te obligare non potes seruare secretum in detrimentum fidei bonique communis; est enim illicita talis obligatio, & contra ius naturale; & iuramentum de tali obligatione seruanda, nullum est, vtpote de re illicita. sic pluribus relatis Lazarus *de monitoriis, sect. 2. quæst. 16. num. 6.* Bonacina *disp. 2. quæst. 6. punct. 1. num. 7. fine, & n. 13.* Franc. Pegna *in direct. 2. p. comment. 18. ad cap. qualiter, & quando, de accusationib. vers. & obligatio denuntiandi.* Ioan. à Rojas *singul. 3. num. 23. & seqq.* Farinac. *de hæresi, q. 197. §. 2. n. 50.* Suarez *disp. 20. sect. 4. num. 16. & 17.* Augustinus Barbosa *3. p. allegat. 96. num. 69.*

10 Circa tertiam quæstionem, seu excusationem, an ratione damni emergentis excuseris à denuntiatione facienda? Aliqui Doctores non infimæ notæ affirmant, si graue damnum timeas te excusatum fore; quia præcepta diuina, & Ecclesiastica cum tanto rigore non obligant; quare si ex denuntiatione timeas iacturam grauem in re familiari, honore, vel vita, excusaris à denuntiatione. Et confirmari potest, si cum aliis crimen hæresis commisisti, etiamsi tu ab ea desistas, non teneris socios criminis denuntiare, quia obligaris denuntiare te ipsum. Ergo quoties damnum tibi imminet ex denuntiatione, cessare potes à denuntiatione facienda.

Cæterùm in hac parte prudentia opus est, neque debes tuo consilio duci, sed alieno, attendere enim debes nocumentum, quod reipublicæ obuenire potest ex omissa denuntiatione: nam si hoc grauius est, neque alia via impediri potest, nisi denuntiatione facta, sine dubio teneris bonum commune tuo priuato præferre, & tradit Rojas *singul. 3. n. 30. versic. septimò ampliatur.* At si aliqua alia via damnum commune impediri potest, vel non est ita graue, vt longè præponderet tuo speciali damno; non videris teneri denuntiationem facere. sic Franc. Pegna 2. *part. direct. q. 53. comm. 78. vers. at non videtur.* Sigismund. Scaccia *de iudic. c. 56. n. 4.* Farinac. *de hæresi. quæst. 197. § 2. n. 53.* August. Barbosa *3. part. allegat. 96. num. 70* vbi relato Antonio Genuens. Vgolino, Posseu. dicit Nemo tenetur denuntiare, nec testificari, quando probabiliter timet sibi aliquod graue damnum spirituale, vel temporale, siue inimicitiam capitalem euenturam ex reuelatione: consentit Bonacina *de censuris, disp. 2. quæst. 6. punct. 1. n. 5.* Ratio est suprà tacta, quia lex Domini suauis est, eiúsque præcepta leuia.

11 Ex qua doctrina infero te non esse obligatũ regulariter socios tui criminis manifestare, quia nõ es obligatus manifestare te ipsũ, & sine dubio te ipsũ manifestares, manifestato socio tui criminis, quia ille manifestatus, & à te denuntiatus, debebit interrogatus fortiori ratione te manifestare, quam tu ipsum. sic Suar. *disp. 20. de fide, sect. 4. n. 19.* Dixi te non esse obligatum manifestare socios criminis, intelligo per denuntiationem, & expositionem testis legitimi: secus si vt reus interrogeris, quia tunc deberes socios manifestare, quia deberes integrè suum delictum confiteri. sic Suarez *suprà*, cum Nauarr. *suprà c. 18. n. 58.* Sayro *in clauis regia, lib. 12. cap. 19. n. 29.*

12 Secundò infero, quid dicendum, an tenearis propinquos hæreticos, & sanguine iunctos denuntiare?

Responsio communis est, te obligatum esse, quia bonum reipublicæ præponderare debet speciali. Et videtur satis colligi ex *Deut. 13.* vbi tanquam lex à natura indicta dicitur: *Si tibi persuadere voluerit frater tuus filius matris tuæ, aut filius tuus, vel filia, siue vxor, quæ est in sinu tuo, aut amicus, quem diligis vt animam tuam, clam dicens, Eamus, & seruiamus diis alienis, &c. non misereris, vt occultes eum.* Fateor huiusmodi verba solùm probare te obligatum esse denunciare, si propinquus voluit te peruertere; secus si sibi ipsi damnosus est. At quia hoc crimen rarò contineri potest, ne alios inficiat, ideo ex illis verbis sufficienter colligitur obligatio propinquos denuntiandi. Adde obligationem non tam oriri ex propria iniuria, quàm ex iniuria religioni facta, & quæ facienda timetur.

13 Solùm est inter Doctores aliqua controuersia, an filius possit, & teneatur patrem hæreticum denuntiare? Negant Simancas *de cathol. institut. tit. 29. n. 47. & seq. & tract. de patre hæretico, n. 14. & seqq.* Mouetur, quia in supradicta lege Deuteronomij, nulla est facta mentio de filio respectu patris: tum quia reuerentia debita patri videtur præponderare cuilibet aliæ obligationi, tum denique, quia cedit talis denuntiatio in graue filij detrimentum, redditur infamis, priuatur bonis, &c. Supradictam sententiam limitat Simancas *illo tit. 29. n. 43. & seqq. & in supradicto tract. n. 41.* tripliciter. Primò, vt intelligatur non teneri filium denuntiare patrem hæreticum, bene tamen posse. Secundò nisi interrogetur à iudice, & præcipuè medio iuramento, quia tunc debet hæresim propalare. Tertiò nisi hæresis paterna perniciosa reipublicæ inueniatur. Ioan. verò à Rojas *singul. 12. n. 1.* admittit filium esse obligatum patrem denuntiare, si pater ad hæresim filium induxit, secus si non inducebat.

14 Cæterùm probabilius credo filium obligatum esse denuntiare patrem hæreticum, si alia via impedire eius peccatum non potest. sic Castro *de iusta hæreticorum punitione, lib. 2. cap. fin.* Mascard *de probationibus, lib. 2. concl. 857. n. 18. & seqq.* Paramus *de origine sanctæ Inquisitionis, lib. 3. q. 8. num. 83.* Lælius Zechius *in summ. 1. part. tit. de fide, rubr. de hæresi, cap. 11. num. 12. versic. secundò ampliatur.* Farinacius *de hæresi, q. 197. num. 40. & 42. fine, & quæst. 54. num. 174.* Pegna *lib. 2. direct. comm. 15. ad cap. litteras* Suarez *de fide. disp. 20. sect. 4. num. 21.* Tolet *lib. 5. cap. 1. num. 10.* Bonacina *disp. 2. de censuris, q. 6. punct. 1. num. 5.* Augustinus Barbosa *de potestate Episcopi, 3. part. allegat. 96. num. 56.* & alij ab eisdem relati. Ratio est, quia damnum commune speciali est præferendum, neque contra reuerentiam debitam parenti est, eius vtilitatem spiritualem quærere, & peccata impedire, & (vt dicit Pegna) potius Deo, quàm parentibus obediendum est, *cap. relatum, de sent. excom. & c. quisquis metu 11. q. 3.* Nam si licet patrem impugnantem patriam impunè interficere *l. minimè, ff. de relig. & sumptib. funer.* multo magis eundem Catholicæ fidei reum licebit denuntiare.

15 Addit autem optimè Pegna supradicto loco filium deferentem patrem hæreticum, à pœnis in hæreticorum filios iure statutis ob præmium delationis liberari, argument. *l. quisquis, § vltim. C. ad legem Iuliam maiest.* Ne huiusmodi scelus ex defectu delationis maneat impunitum, quod definiuit Federicus Imperator *in l. commissi nobis cælitus*, quam legem Innocentius IV. postea probauit, in Bulla edita anno 1252. incipiente, *Cùm aduersùs*, prout refert Pegna *in vltima parte directorij,* *fol.*

fol.mihi 9. consentit his Castro *lib.2.cap* 26. Suarez *disput.*20. *sect.4.num.*22. Deinde notandum patrem sic à filio delatum mitius esse puniendum; ne scilicet ipse filius in patre puniatur. Rojas *singul* 12.*n.*6 Farinac.*q.*197.*n.*45.

16 Sed quid dicendum de vxore respectu mariti, & è contra, an teneatur maritum hæreticum denuntiare? Videtur non teneri, quia reputantur vna caro, vtraque persona, & sicut nullus seipsum prodere obligatur, neque obligandus videtur prodere sic coniunctum. ita Pegna *in direct.2.part. q.*53. *comment.*78.*versic.at non videtur.* Farinac.*de hæresi,quæst.*198.*n.*49. *fine,&* 53. Bonacina *disp.2.de censuris,quæst.6.punct.*1.*n* 4. Cantera *in quæst.crimin.rubr. de hæresi,cap.*1. *num* 22. *versic. ex qua quidem glossa.* Barbosa 3.*part.allegat.*96.*num.*59. Cæterùm hoc credo intelligendum esse, quando vxor timeret ex tali reuelatione sibi à marito mortem parari, aut aliud graue damnum euenturum; secus si hæc præcaueri possent.

17 Circa quartam quæstionem, an ob priuilegium iuris excuseris à denuntiatione facienda? Breuiter respondere possum te nunquam esse excusatum, denuntiationem facere de hæresi, quæ alia via commodè impediri non potest. Hæc autem denuntiatio vel facienda est tribunali Inquisitorum, si persona denuntiata illi subditur, sin minus coram illius superiore; qualis est saltem Summus Pontifex, quia hæc denuntiatio iudicialis, de qua loquimur, semper coram superiore facienda est. Verùm quia contingit esse aliquas personas à iurisdictione ordinariorum iudicum exemptas; videndum est, an ratione huius exemptionis eximaris à denuntiatione facienda illis iudicibus, à quibus eximuntur. Et primò præsupponendum, est quæ personæ eximantur, & qua ratione vt sic possimus inquirere, an denuntiare illas tenearis?

18 Primò eximuntur à iurisdictione Inquisitorum Episcopi, Archiepiscopi, Cardinales, Patriarchæ, &c. de quibus nec inquirere possunt Inquisitores fidei. habetur expressè *cap.inquisitores de hæreticis. in* 6. & tradit Repert. inquisit. *verbo Episcopus, ad* 2. Villadiego *de hæresi, quæst.*7. Simancas *de catholic.institut. cap.*15. & omnes. Sub nomine *Episcopi*, comprehenduntur quicumque sic fuerint consecrati, etiam titulares, quia veri sunt Episcopi, & dignitate Pontificia fulgent, & tradunt supradicti Doctores, Suarez *disp.*20 *sect.4.de fide,num* 25. Adde, etsi non sint consecrati, si tamen eorum electio à Sede Apostolica confirmata sit, hoc priuilegio gaudent, quia iam habent Episcopalem iurisdictionem; secus verò si solùm electi sint. sic Molin. *tom.*5. *de iustit. tractat.*5. *disput.*27. *num.*19. Simancas *tit.* 25. *num.* 11. *&* 12.

19 Secundò ab Inquisitorum officio eximuntur nuntij, seu officiales Pontificis, dum officio funguntur, quos non possunt Inquisitores ordinarij iudicare, neque aduersùs illos procedere, nisi de licentia expressa Summi Pontificis; bene tamen possunt aduersùs eos inquirere, vt certiorem Summum Pontificem faciant: habetur *in Extrauaganti Ioan. XXII.* quæ incipit, *Cùm Matthæum, de hæreticis.* Nomine *Nuntiorum*, seu officialium Sedis Apostolicæ solùm comprehenduntur, qui in fauorem Sedis Apostolicæ, & pro causis ad illam Sedem pertinentibus deputati sunt, cùm enim hæc exemptio in honorem, & reuerentiam Sedis Apostolicæ concessa sit, æquum erat, vt soli illi gauderent, qui in negotiis illius Sedis occuparentur. Quocirca, si aliquis à Sede Apostolica delegatus sit pro decidenda aliqua inter partes controuersia, cuius decisio ad Sedem Apostolicam non pertinet, sed priuatorum vtilitatem respicit; ij, inquam, nomine officialium gaudentium hoc priuilegio non computantur, & ita tradit relato Lapo, Decio, Pegna 3.*part. director.quæst.*26.*comment.*75. Molin. *tractat.*5 *de iustit.disp* 28. *num* 10. Sub hoc priuilegio manifestè comprehenduntur Inquisitores, quia delegati sunt à Pontifice pro causa Sedem Apostolicam maximè respiciente, quæ est fides. sic Suarez *disput.*20. *de fide, sect* 4. *num.*26. Molin. *num.* 21. Pegna *comment.*79. optimè hæc omnia enucleantes. In Hispania autem cùm omnes Inquisitores speciales sint ad nutum amobiles, facilè poterit, si suspectus fuerit, ab officio deponi; & tunc circa illum poterit ordinarius, & alius Inquisitor procedere. Interim tamen dum suo officio fungitur, placet Simancæ *titul.*25. aduersùs illum posse procedi, quia non est officialis Sedis Apostolicæ, sed subdelegatus à delegato, scilicet ab Inquisitore generali. Sed quod diximus magis receptum est.

Tertiò ab Inquisitorum officio olim aliqui religiosi erant exempti, sed iam vsus obtinuit neminem eximi, neque à suo Prælato iudicari posse, sed remittendum esse censoribus fidei, qui accuratiùs causam examinabunt. sic Suarez *sect.*4.*num.*22. Pegna 1.*part.direct.q.*28.*comment.*77.

20 His ergo suppositis, inquirimus, an tenearis hos exemptos tribunali inquisitionis denuntiare, præcipuè cùm apud Pontificem non possis eos deferre? Et videtur te obligatum non esse, quia denuntiatio ordinatur ad inquisitionem, & iudicium: si igitur incapaces sunt Inquisitores, & ordinarij inquirendi, & iudicandi hos exemptos, videtur denuntiationis obligatio cessare. Cæterùm credo te obligatum esse in tali casu hos exemptos denuntiare, ac si à censoribus fidei exempti non essent. indicat Suarez *disput.illa* 20.*de fide. sect* 4.*num.*23. Moueor, quia illa denuntiatio est efficax remedium impediendi damnum, quod ex hæresi prouenire potest, quia remissa denuntiatione ad Sedem Apostolicam, Sedes Apostolica, si firma denuntiatio, & depositio videatur, vices alicui committit inquirendi, & procedendi aduersùs illum exemptum. Deinde censores fidei iurisdictionem, & potestatem habent ad recipiendam depositionem testium, si qui sint qui velint deponere, quod non leuiter colligitur ex *cap. inquisitores, de hæreticis, in* 6. ibi, *si sciuerint, vel nouerint, testium, inquam, depositione*, aliàs non est scientia, quæ fidem in iudicio faciat. Ergo denuntians, etsi vices denuntiatoris non agat, vicem testis subire potest, & delictum exempti manifestare. Quæ omnia à fortiori procedunt, quando vel fuga timeretur exempti, vel aliquod perniciosissimum damnum in Ecclesia, eo quòd errores disseminaret, & hæreticos defenderet, neque coërceri posset: tunc enim ex benigna interpretatione legis censetur Pontifex concedere Inquisitoribus fidei potestatem capiendi talem exemptum, vt bene dicit Pegna, Molin. Simancas, & alij *locis suprà allegatis.* In tali ergo casu clarum est te obligatum esse denuntiare, quia denuntias superiori, qui ex denuntiatione inchoare cautam potest, etiamsi non possit illam terminare.

21 Sed inquires, quæ sint pœnæ omittentium denunciationem, cùm ad illam teneantur?

Respondeo primam pœnam esse excommunicationem: at hæc non est secundùm ius commune ipso facto lata, sed ferenda. Nam extrauagans Gregor. IX. quam adducit Pegna 2. *p. comment.*2. *ad c. qui alios, vers.diximus, pag.* 89. solùm dicit, *si quis hæreticos scierit*, &c. studeat indicare confessori suò, vel alij, per quem credat ad notitiam sui Prælati peruenire, alioquin excommunicationis sententia percelliatur. quæ verba indicant sententiam ferendam, non latam. At ex edictis sancti Officij nemini est dubium in excommunicationem ipso facto reseruatam incidere sic omittentem; neque ab ea absolui potest, quousque denunciet.

Secunda pœna est reddi de hæresi suspectum, ex traditis *in repert.inquisit. verbo fautores, vers. item in indicatione.* quod intelligendum est, quando nulla se potest probabili causa excusare; vel in iudicio interrogatus veritatem celauit: sed tunc est dubium quam suspicionem contrahat? Nam Alphonsus Castro *de iusta hæreticor punit. lib.2.cap.*25.*in princ.* dixit violentam contrahere suspicionem. quod certè nimis rigorosum est, vt testatur Ioann. Rojas *singul.* 5.*num.*17.*&* 18. Pegna 2.*p direct q.*56.*comm.*81. *vers. illis ex Ioanne.* Farinac.*de hæresi,q.*197. *num.*38. Decian. *tract. crim.lib.*5.*cap.*30.*n.*7. At credo de hæresi esse vehementer suspectum, qui veritatem nulla causa excusante occultauit; vel in iudicio rogatus scienter negauit. sic Rojas, Pegna, Farinac.*suprà.*

Tertia pœna est, esse tanquam fautores hæreticorum damnandos, sic Pegna pluribus relatis 2.*p.direct q.*53. *comment.*78. *vers postremo*, intelligit, vt ex sequentibus constat, dummodo nulla probabili causa excusetur. Cæterùm credo sic omittentes denunciationem dici non posse fautores hæreticorum, nisi saltem ex officio, vel ex iuramento præstito obligati sint denunciare. sic Decian.*in tract.crim. lib.*5.*cap.*51. *num.*35. Tolet. *sum. lib.*1. *cap.*16.*num.*6. Vgolin.*de censur.Pontifici reseruatis,* 2. *p. in glossa, fautores, in princ. nu.*9. Farinac. *de hæresi, quæst.* 197 *num.* 47. *&* 48. & facit quod tradit Pegna cum Eymer. *suprad. comment.* 78. *vers priuati*, vbi concludit in hæc verba. Ergo priuati homines fautores hæreticorum erant, si cùm eis incumberet ex officio eos indicare, vel comprehendere, hæc omiserint; tales sunt cruce signati, quos in Hispania *familiares* vocamus. Idem colligitur ex Sanch.*lib.*2.*in Decal.c.*10.*n.*15.

PVNCTVM V.

Qui reputentur credentes, fautores, receptatores, defensores hæreticorum, aduersùs quos in Bulla Cœnæ clausula prima lata est Excommunicatio.

1 *Quis reputetur credens hæretico.*
2 *An bis audiens concionem hæretici condemnandus sit, tanquam illi credens. Distinctione resoluitur vera doctrina.*
3 *Nomine fautorum, qui intelligantur.*
4 *Quid nomine receptatorum.*
5 *Quid defensorum.*
6 *Quid fautorum.*
7 *Omittens denuntiare, vel capere hæreticum, cum ex officio non tenetur, non dicitur fautor; secus si ex officio, vel mandato Inquisitorum tenearis.*
8 *Non desunt qui existiment te fautorem hæretici non esse, tametsi faueas, dummodo non faueas animo fauendi hæresi.*
9 *Contrarium est probabilius, modo auxilium cedat in hæresis fauorem.*
10 *Quid si auxilium hæretico præstitisti, vt à iustitia liberaretur,*

& non obtinuisti? adhuc censendus es fautor hæretici ad pœnas in probabili sententia.

11 *Probabilius censeo oppositum.*

12 *An sufficiat fauere hæretico præsumpto, vt hæreticorum fautor dicaris.*

13 *Excuset ne à fautoria esse consanguineum, vel affinem hæreticum, cui faues.*

NOmine credentium hæreticis comprehenduntur, qui eorum erroribus siue in particulari, siue in communi, siue expressè, siue confusè assentiuntur signis externis tali assensu manifesto. sic Nauarr. *cap* 27. *summ n.* 55. Vgolin. *de censur. reseru. Papæ*, 1. *p. cap.* 1. *verbo credentes, num.* 1. & 2. Suarez *de censur. disp.* 21. *sect.* 2. *num.* 6. & *disp.* 24. *de fide, sect.* 1. *num.* 1. & 3. Sanch. *lib.* 2. in *Decalog cap.* 10. *n.* 2. Bonacina *disp.* 2. *de censur. quæst.* 5. *punct.* 3. *n* 2. Pegna 2 *p. direct. q.* 50. *comm.* 75. Farinac. *de hæresi, quæst.* 181. *n.* 104. Neque obstat hos credentes verè esse hæreticos externos & comprehensos sub priori clausula Bullæ aduersus hæreticos lata, quia gratia solius maioris declarationis expressi sunt. sic Nauar Suarez *loco allegato de censuris*. Vgolin. & Sanchez *suprà*. Dixi sufficere si in communi, & confusè erroribus hæretici assentiaris, vt credens illis dicaris, quia tunc verè illi, vt hæreticus est, credis; quod contingit, si credis hæreticum sciens talem esse, rectam fidem habere; licèt in particulari nescias eius errores. Item si dicas te credere quidquid ipse credit. Farinac. *suprà, n.* 104. *fine, & præcipuè n.* 124 & 125. Item si animo assentiendi eius erroribus prædicationem, & lectionem illius audis; imò etiamsi non habeas animum assentiendi absolutum, si tamen illum habeas sub conditione, si tibi rationes, & motiua hæretici placuerint, illi credens es, saltem sub conditione. Quod videtur sufficere, vt sub credente comprehendaris, siquidem ratione illius animi dubij fidem amittis. sic Suarez *de fide d. sp.* 24. *sect.* 1. *n.* 3. Insuper dixi esse necessarium, vt sensu aliquo externo, quo animus ab aliis cognosci possit, assensum manifestes, aliàs non eris ab Ecclesia puniendus. sic Suarez *locis allegatis*. Sanchez *n.* 1. Azor *tom.* 1. *lib.* 8. *cap* 9. *quæst.* 10.

Quod si inquiras, quibus verbis, aut factis hic animus sufficienter manifestetur?

Respondeo breuiter illa esse ex quibus grauis suspicio hæresis nascitur. Quæ autem hæc sint, optimè expendit Eymer. 2. *p. direct. q.* 50. & ibi Pegna, & Farinac. *de hæresi, quæst.* 181. *num.* 110.

2 Dubitant tamen, an si semel, vel bis ad audiendas conciones hæretici adeas, vt credens illi reputandus sis?

Et licèt communis sententia videatur esse ex gemino actu hanc suspicionem grauem oriri, & te tanquam credentem hæretico condemnandum esse. At Doctoribus non infimæ notæ videtur ex gemino actu non sic esse condemnandum. sic pluribus relatis docent Pegna 2. *p. direct. q.* 50. *comm.* 65. Decian. *lib.* 5. *in tract. crim. cap.* 18. *vers.* 16. Graffis *lib.* 4. *suarum decis. cap.* 18. *n.* 29. & 30. Farinac. *n.* 115. & 116. Suarez *disp.* 24. *de fide sect.* 1. *n.* 3. *fine*. Limitat tamen hanc doctrinam Pegna *suprà, vers. sed plurimum*, cum quis Catholicus in terris hæreticorum existens semel, aut bis ad conciones hæreticorum vadit, secus verò, si in terris Catholicorum occulta ab hæreticis conuenticula celebrari intelligat, & illuc vadat, etiãsi semel, & non denunciat Episcopo, vel Inquisitori, suspicione hæresis non carebit. Cum in hoc casu approbare censeatur, quod potuit auertere, si iudicibus Ecclesiasticis, vt debuit, indicasset, nisi considerata personæ qualitate per ignorantiam excusaretur, & placet mihi hæc limitatio quam etiam affirmat Azor *tom.* 1. *lib.* 8. *c.* 15. *q.* 1. Farinac. *q.* 182. *num.* 120.

3 Nomine fautorum intelliguntur, qui scienter hæretico fauent in causa hæresis. Potest autem fauor præstari multipliciter, scilicet recipiendo hospitio hæreticum: & sic iidem sunt fautores, ac receptatores. Secundò defendendo illum in iudicio, vel extrà, ne puniatur, & tunc sunt defensores. Quomodocumque ergo fauor contingat, qui illum præstat hæretico in causa hæresis, fautor illius dicitur. Verùm, quia Doctores hæc distinguunt, explicemus sigillatim singula, vt sic melius agnoscatur, in quibus casibus censearis hæretico fauere.

4 Receptator ergo diceris, si hæreticum ob causam hæresis fugientem, & se abscondentem hospitio receperis, vel in domo tua, vel in agro, vel in ciuitate, vel alio quouis loco. sic Pegna 2. *part. director. q.* 51. *comment.* 76. *vers. hinc consequitur* Sanchez *lib.* 2. *cap.* 10. *n.* 10. Vgolin. *hoc verbo receptatores, in princ. n.* 1. & §. 1. *n.* 3. Suarez *disp.* 24. *de fide, sect.* 1. *n.* 4. Neque ad hunc effectum requiritur multiplicata receptio, sed sufficit, si vnica vice receperis. nam licèt verbum *receptare*, secundùm Grammaticos iterationem, & repetitionem recipiendi sonat; at secundùm Ecclesiæ morem, non ita in præsenti accipitur, sed in simpliciori significatione, pro vno, inquam, actu, & tradunt Pegna, Sanchez, Vgolin. Suarez *supra*, & innumeros referens Farinacius *de hæresi, quæst.* 181. *n.* 152. Neque etiam est necessarium, hanc receptationem occultam esse, quia si publica est, & ad fauorem hæresis cedit, grauius delinquis, vt bene dixit Ioan. Calderin. *tract. de hæresi, rubr. de hæreticis volentibus, num.* 14. *fine* Farinac. *quæst.* 182. §. 7. *n.* 99. Pegna 2. *p. q.* 51 *comment.* 76. Quapropter cum Doctores communiter dicunt receptatorem esse illum, qui hæreticum recipiens occultat, & celat, ne in manus iudicis deueniat, non sunt intelligendi, vt sola receptatio occulta damnetur, siquidem publica damnabilior est, sed ideo de illa mentionem fecerunt, quia frequentior est. Neque etiam requiritur vt hæreticus sit denuntiatus, sufficit si tibi constet hæreticum esse, quia iam faues hæretico, vt tali. sic Bonacina *disput.* 2. *de censuris, q.* 5. *p.* 3. *fine*. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 10. *num.* 6. Suarez *de censuris, disp.* 21. *sect.* 2. *num.* 9. Debes tamen scire sic receptum hæreticum esse, aliàs receptator hæretici dici non potes; & tenent omnes. In foro autem externo non præsumeris hanc scientiam, sed potius ignorantiam habere, & tuo iuramento creditur, nisi casu quo hæreticus, vbi tu resides, publicè denuntiatus, & notorius sit, vt bene dicit Carrerius *de hæreticis, num.* 170. Pegna 2 *part. direct. quæst.* 51. *comment.* 76. *vers. an autem*. Farinacius *de hæresi, q.* 181. *n.* 164. Imò etiamsi denuntiatus sit, si tamen cum denuntiatio facta est, abfuisti à loco, vel eras in lecto infirmus, vel negotiis propriis occupatus, neque etiam tunc scientia est præsumenda. sic Vgolinus *tract. de censuris Papæ reseruatis*, 2. *part. in glossa receptatores*, §. 2. *n.* 4. Farinacius *n.* 164. Azor *lib.* 8. *cap.* 15. *q.* 8.

5 Defensor hæretici dupliciter dici potest, vt constat ex Eymer. 2 *part. direct. quæst* 52. Primò, si errores hæretici defendas. Secundò, si defendas personam ob causam hæresis. Defendis errorem si argumenta in eius fauorem facias, & obiectiones contrarias dissoluas, si verbis laudes, scriptis extollas. Modus hic defendendi hæreticum perniciosissimus est, siue interius errori defenso assentiaris, siue non. In foro enim externo violenter præsumeris errori assentiri, & tanquam hæreticus omni hæretico deterior esses damnandus, vt bene tradit cum Eymer. *suprà*, Pegna *comment.* 77. *in princip.* Farinacius innumeros referens *quæst.* 182. *num.* 62. & est textus expressus *in cap. qui aliorum*. 24. *q.* 3. Defendis autem personam propter causam hæresis, si impedis ne capiatur à iudice, vel captum ab eo liberas, si impedis ne corrigatur, quod facere potes muneribus, vi, dolo, & potentia. sic Farinacius *toto* §. 7. Adde si quis vellet aliquem actum hæreticalem facere, & ab aliis impediatur, tu verò remoueas impedientes, vt liberè ille prauam illam voluntatem exequatur, tanquam defensor erroris es iudicandus, & condemnandus. sic Decian. *tractat. crimin. lib.* 5. *cap.* 51. *n* 9. *versic. ego verò*. Farinacius *q.* 181. *de hæresi, n.* 65. Dixi, si defendas personam ob causam hæresis, quia si ex alia causa defendas, videlicet ne à latrone, vel alia priuata persona iniustè offendatur, non es defensor hæretici, quia illa defensio mala non est. sic Tolet. *lib.* 1. *summ. cap.* 19. *n.* 6. Farinacius *n.* 68. Suarez *disp.* 24. *sect.* 1. *n.* 5.

6 Fautor hæretici diceris, quoties ob causam hæresis hæretico fauorem præstas. Dupliciter hunc fauorem præstare potes, omissione, & commissione. Omissione faues hæreticis, si eos cum teneris capere, aut iudicibus indicare, non indicas, neque capis, si captos, & tuæ curæ commissos non custodias diligenter, si tibi commissos puniendos non punias. Commissione faues, verbis, & factis. Verbis, si laudes hæreticum, vt talis est, affirmans esse virum probum, iniustè damnari; si consilium præbeas, vt possit errores celare, & condemnationem effugere. Factis faues hæreticis, si eos celas, & occultas in domo; si auxilium præbes, vt effugiant, si subministras alimenta, si processum falsificas, abscondis, & alia huiusmodi facis, ex quibus inquisitionis officium impeditur: sic omnes Doctores relati, & referendi, & videri possunt in Farinac. *de hæresi, q.* 182. §. 1. Aduertendum tamen est hæc omnia officia te facere posse circa hæreticum mortuum, & emendatum, quæ si in fauorem hæresis cedant, absque dubio fautor hæreticorum dicendus es. Vnde si hæreticum mortuum in loco sacro sepelias, si interrogatus à iudicibus ad illius delicti punitionem, veritatem occultes, cum debes manifestare, vel illius inquisitionem faciendam impedias, censeris in his casibus hæretici fautor. sic tradit Vgolin. *illo verbo fautores, initio, num.* 18. & §. 1. *num.* 1. & Sanchez *lib.* 2. *cap.* 10. *n* 17. Suarez *de fide, disput.* 24. *sect.* 1. *num.* 6.

7 Pro maiori tamen horum declaratione, sunt aliquæ difficultates enodandæ.

Prima, an priuatæ personæ ex omissione dicantur fauere hæretico? v. g. si omittis capere hæreticum, vel iudicibus indicare, cum facilè possis, si iam captum, & tibi commissum non custodis.

In qua re communis omnium sententia est te non esse fautorem hæretici, nisi aduersus iustitiam, & obligationem officij pecces. sic Simancas *tit.* 15. *n.* 13. Pegna *director. quæst.* 53. *comment.* 78. *versic. ego*. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 10. *n.* 15. Suarez *disp.* 24. *sect.* 1. *num.* 6. Farinacius innumeros referens. *de hæresi, q.* 182. *num.* 27. Ratio est, quia cessante obligatione iustitiæ tibi imputari non potest hæreticum non corrigi, cum tua non intersit illum corrigere. At si ex iustitia obligatus sis hæreticum capere, vel denuntiare, quæ obligatio oriri potest, vel ex officio, vel ex speciali Inquisitoris mandato, tunc fautor hæretici dicendus es, si fauorem debitum præstare omittis. sic

Doctores relati. Ex quo fit, si Inquisitores, & Episcopi in fauorem hæresis omittant delinquentem capere, torquere, punire,& in carcere custodire fideliter, fautores esse hæreticorum. Idem est de cruce signatis, si omittant capere hæreticos, quia omnes ij ex officio obligantur. sic Sanchez, Suarez, & Farinacius *suprà*. Ex speciali autem mandato tenentur omnes præstare auxilium contra hæreticum,quoties requisiti fuerint. Si autem omittant, peccant contra iustitiam; quia peccant contra ius debitum superiori præcipienti, quod videtur sufficiens, vt fautores hæreticorum dicantur. Ex quo fit, si interrogatus à iudicibus fidei celes veritatem, vel requisitus capere hæreticum,id omittas, vel imperatus manifestare hæreticum, omittas denuntiare; quia omittis facere ea, quæ ex speciali præcepto tui superioris facere debebas. sic Sanchez, & Pegna *suprà*. Quamuis non desint Doctores, qui te à fautoria hæresis liberent, quando solum ex speciali præcepto, & non ratione officij teneris fauorem præstare, eo quod non videaris aduersus iustitiam, sed solum aduersus fidem peccare in omittendo tali fauore:aliàs quoties subditi superiori præcipienti non obedirent duplex peccatum committerent,alterum scilicet aduersus illam virtutem,cuius est materia præcepta, v.g. temperantiæ, vel religionis, si Missa, vel ieiunium imperetur, alterum aduersus ius superioris, quod ex omissione sui præcepti læditur. Et ita non esse fautores hæreticorum singulares personas, quibus ex officio non incumbit fidei fauere, & hæresim extirpare, docet Eymer. 2.*p. quæst.* 53. *numer.* 3. Farinacius *quæst.*182.§.2. *num.* 56.

8 Secunda difficultas est, an fauor, defensio, & receptatio hæretici debeat præstari animo fauendi eius hæresi,vel sufficiat, si in hæresis fauorem cedat? Plures Doctores negant sufficere, sed necessariò requiri te habere animum fauendi hæresi. sic docet Sanchez *lib.*10. *cap.* 10. *num.* 5. Bonacina *disp.*2. *de censur. quæst.* 5. *punct.* 3. *num.*2. Mouentur, quia ferè omnes Doctores sentiunt ad fautoriam necessariò requiri fauere hæretico,vt hæreticus est;at si hæretico faues,quia est tibi amicus,vel consanguineus, non faues illi,quia hæreticus est. Ergo non es fautor hæretici.

9 Nihilominus probabilius censeo te esse hæretici fautorem,si in fauorem hæresis auxilium præstes; etiamsi non procedat auxilium ex animo fauendi hæresi, sed satisfaciendi alteri humanæ obligationi. Probo primò ratione à priori, quia si auxilium impendis hæretico,cedens necessariò in hæresis fauorem, absolutè vis in executione hæresi illius fauere,quia fauor hæresis omnino consistit in illo auxilio præstito, neque impeditur ex alia vniuersaliori intentione, si fortè habeas.Ergo verè dicendus es fauere heretico, vt hæreticus est,quoties faues illius hæresi. Secundò ex variis textibus *in tit. de hæreticis, in* 6. in quibus solus fauor hæretico factus cedens in fauorem hæreticæ prauitatis attenditur, vt fautoriam hæresis constituat, neque alia intentio formalis requiritur, constat hoc ex *cap. accusatus*,§. *sacerdotes,de hæretic.in* 6. vbi sacerdotes, & alij clerici impedientes inquisitionis officium, compesci possunt tanquam fautores hæretici, cum non sit dubium (inquit textus) eos ipsa facere in fauorem hæreticæ prauitatis. Item ex *cap. commissi*, vbi conferens beneficium hæretico cognito, etiam si consanguineus fit, priuatur beneficiis, & alias pœnas incurrit. Et idem est de recipiente ab hæretico, ex *cap. quicunque*, quia in iis fauor hæresi præstatur,etiamsi non animo vltimatè,& formaliter illi fauendi fiant. & ita tenet doctissimus Franc. Suarez *de fide, disp* 24. *sect.*1.*n.*9. Neque Doctores quos allegat Sanchez, suam intentionem probant, solum enim dicunt necessarium esse ad fautoriam, vt hæretico faueas, vt hæreticus; quod abundè præstas,quoties vis auxilium cedens in fauorem hæresis illi præstare; vis enim tunc illi fauere,vt hæreticus est, etiamsi non faueas illi, quia est hæreticus, sed quia est consanguineus.

10 Tertia difficultas est, an censearis fautor hæretici ad pœnas incurrendas ob auxilium,& fauorem hæretico præstitum si de facto effectum non obtinuisti? v.g. Recepisti domi hæreticum, vt illum à iudice liberares; at non potuisti obtinere, quia iudex conscius quæsiuit delinquentem, & inuenit. Item dedisti delinquenti pecuniam, vt fugeret, ne caperetur,captus est. Negasti veritatem in iudicio interrogatus; alij testes manifestarunt, & ex testimonio illorum reus fuit punitus. Dubium ergo est,an in his casibus censearis fautor hæretici? Negat Sanchez *lib.*2. *cap.*10.*n.*9. Bonacina *disp.*2. *quæst.*5. *punct.* 3. *num.*2.Farinac. *quæst.*182.*n.*102. Mouentur, quia fauor prohibetur hæreticis, ne in hæresi foueantur, sed qui non obtinuit effectum fauoris, non fauet hæretico in sua hæresi,etiamsi intenderit fauere. Ergo non est puniendus,vt talis. Et confirmo. Si mandatum,consilium,vel auxilium ad homicidium, vel percussionem clerici dederis, & homicidium, vel percussio clerici non sequatur,nullam pœnam contrahis; quia hæc non ratione sui, sed ratione homicidij,& percussionis clerici prohibentur,& puniuntur:& cessante principali, cessare debet accessorij prohibitio;sed in præsenti principale prohibitum est hæresis, accessoriè,est fauor,defensio,& receptio. Ergo cessante hæresis perseuerantia, cessare debent omnia alia prohibita.

11 Contrarium vt probabilius defendit Suarez *disp.* 24. *de fide*, *sect.*1. *num.*14. Sayrus *t.*1. *in thesauro*, *lib.*3. *cap* 5. *num.*4. Graff. *lib.*4.*suarum decis. cap.*18.*n.*34. Et mihi probatur. Mouetur, quia fauor hæretici prohibetur, non vt hæresis committatur, sed ne hæresis commissa firmitatem habeat;sed hic effectus semper obtinetur, quoties auxilium in fauorem hæresis præstas,saltem pro illo tempore,quo præstas auxilium, etiamsi postea auxilium impediatur. Ex qua ratione soluitur fundamentum contrarium.

12 Quarta difficultas est, an debeas fauere hæretico, qui verè hæreticus fit,vt fautor hæreticorum dicaris, vel sufficiat fauor hæretico iure præsumpto? v. g. excommunicato per annum, & in excommunicatione insordescenti?

Respondet Suarez *disp.* 24. *sect.* 1. *n.*13. in foro externo te reputandum esse hæreticorum fautorem, secus in foro conscientiæ,quod veritatem respicit. Et quidem de foro conscientiæ verissimum est hoc dictum:at pro foro externo limitandam iudico sententiam Suarez ad excommunicatum ex causa fidei per annum insordescentem in excommunicatione: hic enim est,qui hæreticus reputatur & tanquam hæreticus damnari debet,ex text. *in cap.excommunicamus*,*el.*1.§.*credentes, de hæreticis*, & ex text. *in cap. vt inquisitionis*,§.*prohibemus, de hæreticis, in* 6. Secus verò si non sit excommunicatus ex causa hæresis, quia tunc solum redditur de fide suspectus. iuxta Trident. *sess.*25. *cap.* 3.*de reformat.*§ *in causis quoque.* vbi statuit inquiri posse in quemcunque persistentem per annum in excommunicatione, tanquam de hæresi suspectum;& constat ex *cap. grauem,de pœnis,cap.cum bona, de ætate,& qualitate.* & tradit optimè Eymer. *direct.* 2 *p. quæst.* 47. Verumtamen ex consuetudine Romanæ Ecclesiæ,& generalis inquisitionis, non solent Inquisitores aduersus sic in excommunicatione persistentes procedere, quando excommunicatio non est ob causam hæresis. sic tradit Pegna 3.*p. direct.comm.*72.*vers. quidam.* Ergo huic excommunicato fauens non potest dici, nec condemnari vt fauens hæresi sed solum vt fauens hæresis suspicioni.

13 Quinta difficultas est,an esse consanguineum, vel affinem,vel amicum hæreticum, cui fauorem præstas, te excuset à fautoria hæresis? Si sententiam Sanchez, & Bonacin. sequamur,affirmantium ad hoc crimen committendum necessariò requiri expressam voluntatem fauendi hæresi, nemini esse potest dubium te excusari non posse in foro conscientiæ, quia talis fauor est intrinsecè malus;secto in foro externo excusatus præsumaris. sic Sanch. *lib.* 2. *cap.*10. *num.*8. Verùm iuxta nostram sententiam negantem requiri ad hoc delictum hanc expressam voluntatem, insupérque affirmantem hos omnes obligatos esse regulariter denuntiare hæreticos, dicendum est hoc crimẽ incurrere, si absque graui iactura,& damno proprio,possent fauorem omittere:est communis sententia,vt constabit ex Doctoribus statim allegandis.At si graui metu fauorẽ præstant, etiam si à peccato non excusentur, excusantur tamẽ à pœna fautoriæ, quia Ecclesia non videtur cum tanto rigore obligare. sic Pegna 2.*p.com.*17. *vers. verumtamen*, Simancas *de catholic. instit. tit.*15. *rubr. de credentibus*, *n.*17. Vgolin. 2.*p. de censur reseruat. verbo receptatores*, §.7.*n.*3. Farinac. *quæst.*82.*n.*162. & alij. Loquendo tamen pro foro externo iura sanguinis, & amicitiæ strictissima sunt, & ratione illorum quis coactus censetur recipere, defendere, & fauere sic sibi iunctis:ea de causa non desunt graues Doctores,qui à fautoria excusent consanguineos in primo gradu,parentes respectu filiorum,& econtra, fratres respectu aliorum fratrum,& vxorem respectu mariti:ij enim censentur non fauore hæresis, sed ex obligatione sanguinis operari. sic Simancas *de catholic.instit. tit.*15.*rubr.de creden.n.*25. Pegna *direct.* 3 *part.q.*11.*comment.*160. *versic. nunc autem.* Decian. *in tract.crimin.lib.*5. *cap.*51. *n.*79.fauet Thom. Sanch. *lib.*2. *in Decalog. cap.*17.*n.*24.

Cæterùm communis sententia est titulum consanguinitatis, affinitatis, vel amicitiæ quantumcumque strictæ non excusare in hoc crimine à censura excommunicationis, neque etiam ab aliis pœnis,quæ latitudinem recipiunt,debent tamen temperari pro maiori,vel minori sanguinis coniunctione. sic Menoch. *de arbitr.lib.*2.*centur.*6. *casu* 348. *n.*8 Graffis *lib.*4. *decis. cap.*18. *n.*35. Pegna 2 *part.q.*56. *comment.*81.*versic.rursus* Simancas *de catholic.institut. tit.*15.*rubr.de credentib.n.*21.Decian.*tract.crimin. lib* 5 *cap.*51. *num.*68. Farinacius alios referens, *de hæresi*, *q.*82. §.9. *num.* 144. & 149. & est decisio expressa *l.* 1.*ff. de receptatoribus*,vbi receptans consanguineum latronem mitiori pœna punitur.

Aduerto tamen in casu dubio, an fauens hæretico consanguineo fauorem præstiterit ob sanguinis coniunctionem, vel ob crimen hæresis, præsumptio facienda est excusans à culpa. sic Graffis, & Simanc. *suprà*, Farinac. alios referens, *n.*143. & 151.

PVNCTVM VI.

Quæ sint pœnæ fautoribus hæreticorum impositæ.

1 *Enumerantur pœna.*
2 *An illas incurrant, antequam notati sint, & in excommunicatione per annum insorduerint.*
3 *Fautor hæreticorum contrahit suspicionem hæresis pro qualitate fautoria.*
4 *Arbitrio iudicis est puniendus.*
5 *Episcopus negligens in puniendis hæreticis deponendus est.*
6 *Ciuitates Episcopali dignitate sunt priuanda.*
7 *Domini temporales requisiti, si negligentes per annum fuerint, priuantur dominio, & alius committitur.*

1 RESTAT enumerare pœnas, quibus suprà dicti fautores, receptatores, defensores hæreticorum afficiantur. de quibus latè Canonistæ *in cap. excommunicamus, § credentes, de hæreticis*, ex illo tit. & tradit Eymer. *director. 2. p. q. 50. 51. 52. & 53.* & ibi Pegna, Farinacius *tota q. 182. præcipuè à num. 37.* quas ferè omnes enumerat Pontifex *in cap. excommunicamus, § credentes, de hæreticis*, in hæc verba: Credentes præterea receptatores, defensores, & fautores hæreticorum excommunicationi decernimus subiacere: firmiter statuentes, vt postquam quis talium fuerit excommunicatione notatus, si satisfacere contempserit infra annum; ex tunc ipso iure sit factus infamis neque ad publica officia, seu consilia, neque ad eligendos aliquos ad huiusmodi, neque ad testimonium admittatur; sit etiam intestabilis, vt nec testandi liberam habeat facultatem, neque ad hæreditatis successionem accedat. Nullus præterea ipsi super quocumque negotio, sed ipse aliis respondere cogatur. Quod si fortè iudex extiterit, eius sententia nullam obtineat firmitatem, neque causæ aliquæ ad eius audientiam perferantur. Si fuerit Aduocatus, eius patrocinium nullatenus admittatur: si tabellio, instrumenta confecta per ipsum nullius sint momenti, sed cum authore damnato, damnetur: & in similibus idem præcipimus obseruari. Si verò clericus fuerit, ab omni officio, & beneficio deponatur, vt in quo maior est culpa grauior exerceatur vindicta. Si qui autem tales, postquam ab Ecclesia fuerint denotati euitare contempserint, excommunicationis sententia vsque ad satisfactionem idoneam percellantur. Sanè clerici non exhibeant huiusmodi pestilentibus Ecclesiastica sacramenta, nec eos Christianæ præsumant tradere sepulturæ; nec eleemosynas, aut oblationes eorum percipiant, alioqui suo priuentur officio, ad quod nunquam restituantur absque indulto Sedis Apostolicæ speciali. Similiter quilibet regulares, quibus etiam hoc infligatur, vt eorum priuilegia in illa diœcesi non seruentur, in qua tales excessus præsumpserint perpetrare.

2 Circa has pœnas illud occurrit notandum, an illas incurrant fautores hæreticorum, antequam ab Ecclesia denotati sint, & in excommunicatione publica per annum insorduerint? Qua in re Eymer. *3. p. q. 123. n. 2.* negare videtur, ex illis verbis textus, *postquam quis fuerit excommunicatione notatus, & per annum insorduerit*, & illis, *cum authore damnato damnetur*, & illis, *ab Ecclesia fuerint denotati*. quæ omnia indicant publicationem excommunicationis. Suarez *disp. 24. sect. 1. in fine*, distinguit de pœna infamiæ, & incapacitatis ad testandum, & ad officia publica, & in his requirit per annum in excommunicatione insordescere, in reliquis verò pœnis spiritualibus, quales sunt priuatio beneficiorum, Ecclesiasticæ sepulturæ, orationum & oblationum; hanc perseuerantiam, & publicationem excommunicationis non requirit.

Dicendum tamen est ex vi illius textus, & ratione excommunicationis, nullam ex supradictis pœnis fautores hæreticorum incurrere, nisi per annum in excommunicatione notati insorduerint, quod indicauit Eymer. cum dixit loco allegato: Non videntur alias pœnas incurrere, ex eo quod stant in excommunicatione per annum, nisi sic excommunicati notentur, & publicentur. quasi diceret ex alio capite illas incurrere posse; & de pœna infamiæ, priuationis officiorum, incapacitatis ad testandum, & ad succedendum tradit Farinacius *quæst. 183. num. 39.* & clarius *num. 59. 60. & 106.* De beneficiorum priuatione tradit *num. 40. & 107.* præterquam quod priuatio beneficiorum, quæ habentur, non fit ipso iure, sed per sententiam saltem declaratoriam, vt aliis allegatis docet Pegna *3. par. director. comment. 161. vers. de hæreticorum.* Farinacius *q. 189. n. 73. & seqq.* Ad alia verò obtinenda ipso iure inhabiles efficiuntur, vt constat ex *cap. quicumque, de hæreticis, in 6. versic. hæretici.*

Limitanda tamen est hæc doctrina in sepultura Ecclesiastica, & orationibus faciendis pro fautore hæreticorum, quia eo ipso, quod constat aliquem fauendo hæreticis decessisse, non debet inter Christianos accipere sepulturam, neque pro illo orationes fundi, quia in peccato mortali, & excommunicatione decessit, ex text. *in cap. sicut, de hæret. & cap. 2. eod. tit. in 6.* & constitut. Innocent. IV. *Nouerit*, quam refert Pegna *in vlt. p. direct. fol. mihi 17.* Verumtamen hoc rarò constare potest, nisi condemnatus sit.

3 Præter supradictas pœnas contrahit fautor, receptator, & & defensor hæreticorum, eo ipso quod crimen committat, suspicionem hæresis leuem, aut vehementem pro qualitate circumstantiarum, & indiciorum, ob quam sic suspecto debet indici purgatio. est communis sententia *in cap quicumque, de hæreticis, in 6.* sic Vmbert. Locat. *in indic. inquisit. verbo credentes, sub num. 2.* Repert, inquisit. *in verbo fautores, versic. nota.* Eymer. *director. 2. part. quæst. 50. num. 4. & 5.* Pegna *ibi comment. 75. & quæst. 52. commen. 77.* & aliis relatis Farinacius *quæst. 182. num. 55.*

4 Deinde arbitrio iudicis possunt puniri fautores, receptatores, & defensores hæreticorum, pœnis pecuniariis vsque ad confiscationem bonorum, exilio, fustigatione, alijsque corporalibus pœnis pro qualitate delicti: colligitur ex his, quæ adducit Menoch. *de arbitr. lib. 2. cent. 8. casu 548. num. 1. 2. & 4.* Decian. *in tract. crimin. lib. 5. cap. 52. n. 47.* Farinac. *de hæresi, q. 182. num. 54.* & probat textus *in cap. accusatus. § sacerdotes, de hæretic. in 6.*

Hæ pœnæ communes sunt omnibus fautoribus, defensoribus, & receptatoribus hæreticorum. Aliquæ autem sunt speciales pro Episcopis, Principibus, & Magistratibus, qui fauorem vel omittendo, vel committendo hæreticis prestant.

5 Primò Episcopus negligens in puniendis, extirpandisque hæreticis deponendus est ab Episcopali dignitate, ex text. *in cap. excommunicamus, el. 1. § volumus, de hæreticis.* vbi dicitur: Si quis Episcopus super expugando de sua diœcesi, hæreticæ prauitatis fermento negligens fuerit, vel remissus, cum id certis indiciis apparuerit, ab Episcopali officio deponatur, & in locum ipsius alter substituatur idoneus, qui velit, & possit hæreticam confundere prauitatem. Hæc autem depositio à nullo alio facienda est, nisi à Pontifice. sic pluribus relatis docet Farinac. *quæst. 181. num. 24.* Pegna *2. p. direct. comm. 12. vers. Episcopi ergo.*

6 Secundò ciuitates negligentes in puniendis hæreticis Episcopali dignitate sunt priuandæ, ex text *in cap. ad abolendam, § ciuitas, de hæretic.* vbi dicitur: Ciuitas, quæ his institutis duxerit resistendum, vel contra commonitionem Episcopi punire neglexerit resistentes, aliarum careat commercio ciuitatum, & Episcopali se nouerit dignitate priuandam.

7 Tertiò contra dominos temporales, rectores, moderatores prouinciarum, vel ciuitatum, requisitos ab Ecclesia pro hæresi extirpanda, si negligentes fuerint, & in sua negligentia per annum insorduerint, est text expressus *in cap excommunicamus, § moueantur, de hæretic. & in authent si verò C. eodem.* & multis relatis exornat Simancas *de catholic. instit. tit. 23. sub rubr. de dominis temporal. num. 1. & seqq. & in enchirid. violata relig. tit. 21. rubr. de principibus, n. 4. & 5.* Pegna *direct. 2. p. q. 53. comm. 78. vers 1.* Farinac. *de hæresi, q. 182. n. 15.*

Ne autem supradicti domini temporales, rectores, consulésque ciuitatum in supradictam negligentiam incidant, prouidit textus *in cap. ad abolendam. de hæretic. § statuimus*, vt iuramento se obstringant, quod fideliter, & efficaciter cum ab Episcopo fuerint requisiti, Ecclesiam contra hæreticos, & eorum complices adiuuabunt. bona fide iuxta officium, & posse suum. Ad idem est *cap. vt officium. § statuimus, de hæretic. in 6.* Variant tamen Doctores, an hoc iuramentum debeant præstare omnes domini temporales? Alij affirmant, solum debere præstare illos, quorum terræ hæresibus infectæ sunt, secus alij; alij de omnibus generaliter affirmant. Certum tamen est quemlibet consulem, gubernatorem, magistratum, & dominum, si ab Episcopo, vel Inquisitore requisitus fuerit, de hoc iuramento prestando debere curare, quia ita cauetur tum in supradictia text. precipuè *in cap. vt officium*, tum quia expresse Innocent. IV. hoc declarauit in sua constitutione edita anno 1553. incipiente, *Ad aures nostras*, quam refert Pegna inter litteras Apostolicas, *pag mihi 12.* & alia eiusdem incipiente, *Ad extirpanda*, & ita tradit Simancas *in enchirid. tit. 21. n. 7. & 8.* Decian. *in tract. crim. lib. 5. c. 51. n 11.* Farinac *de hæresi, q. 182. n. 22.* Eymer. *3. p. q. 32.* & alibi sæpè.

***

DISPV

DISPVTATIO IV.

De pœnis spiritualibus hæreticorum, excommunicatione scilicet, infamia, priuatione beneficiorum, & officiorum.

CVM hæresis delictum grauissimum sit, meritò Ecclesia illud audentes committere coërcere voluit pœnis tum spiritualibus, tum temporalibus, tum corporalibus. De omnibus sigillatim dicemus.

PVNCTVM I.

Qua ratione excommunicatio, quæ est prima hæreticorum pœna, hæreticos afficiat.

1 *Iure diuino nulla est lata excommunicatio aduersus hæreticos, benè tamen iure Ecclesiastico.*
2 *Hæc excommunicatio non constituit hæreticum vitandum, quousque denunciatus sit.*
3 *Quid si declarares aliquem esse hæreticum aliudve delictum, cui est annexa excommunicatio, commisisse, quin declarares habere censuram, aliqui existimant non esse vitandum.*
4 *Oppositum sentit Suarez.*
5 *Distinctione controuersia enodatur.*

1 CONstat apud omnes hæreticum esse ipso iure excommunicatum, ex *cap. cum Christus in princ. cap. ad abolendam, cap. excommunicamus, 1. & 2. de hæreticis cap. nouerit, de sentent. excommunicat.* Excommunicatio autem lata in illis capitibus non erat Pontifici reseruata, quæ tamen in præsenti est ex constitutione Bullæ Cœnæ clausula prima Debet autem hæresis esse signo aliquo externo manifestata. nam purè mentalis Ecclesiæ iurisdictioni non subditur, quia Ecclesia visibilis est: subditur autem quælibet hæresis externa, quantumuis occulta. Neque obstat, quod ab Ecclesia non cognoscatur, quia est per accidens, & de se cognoscibilis est, quod sufficit, vt per legem delictum puniat, quia punit illud sub conditione, si patratum fuerit, seu tali delicto patrato pœnam ipso iure annectit, quæ omnia latius examinata sunt superiori *disp. p. 1.* Dubitant tamen aliqui, an iure diuino hæc excommunicatio hæreticis fuerit imposita? cui negatiuè respondeo, quia excommunicatio hæc consistit in priuatione actiua & passiua sacramentorum, communione fidelium, & suffragiis Ecclesiæ, quibus omnibus iure diuino hæreticus priuatus non est magis, quam alij omnes peccatores. Aliàs si iure diuino iis omnibus priuaretur non potuisset Ecclesia in horum priuatione se intromittere, admittendo excommunicatum non nominatum, nec manifestum clerici percussorem ad fidelium communicationem, quibus antea priuatus erat. Adde tépore antiquo non erat aduersus hæreticos lata ipso iure excommunicatio, sed ferenda, postquam moniti fuerint, vt videtur probari ex *cap. si quis Episcopus, 1. q. 7.* & ita tradit Ioann. Azor *tom. 1. instit. moral. lib. 8. cap. 10. q. 1.* Sanchez *lib. 2. cap. 9. num. 1.* Valent. *2. 2. quæst. 11. art. 3. vers. ex his testimoniis*, Suarez *de fide, disp. 21. sect. 1. num. 4.* & alij apud ipsos.

2 Secundò dubitant Doctores, an hæc excommunicatio constituat hæreticum vitandum? Hanc dubitationem suprà dissolui, negatiuè respondendo. Motus *Extrauaganti ad euitanda scandala*, in qua omnibus fidelibus fauor conceditur communicandi cum excommunicatis, qui specialiter, & expressè denuntiati non fuerint, neque fuerint manifesti clerici percussores. Ergo ex vi huius fauoris, & priuilegij hæreticus quantumuis notorius, & generaliter nominatus in Bulla Cœnæ, vt Lutheranus vitandus non est: & sic tenent Azor *lib. 8. c. 13. q. 7.* Bonacina *disp. 2. de censuris, q. 5. punct. 2. n. 9.* Sanchez *lib. 2. c. 9. n. 3.* Suarez *disp. 21. de fide, sect. 3. n. 3.* Ex quo infero licere tibi ab illo sacramenta recipere illis in casibus, in quibus licet à peccatore manifesto; quia excommunicatio non declarata non inducit specialem prohibitionem. At quia peccatum hæresis est ita execrabile, potest contingere, vt recipiendo sacramentum ab hæretico notorio, etiamsi denuntiatus nominatim non sit, videaris illius hæresi assentiri, & tunc illum vitare debes ob præceptum naturale profitendi fidem. sic supradicti Doctores.

3 Tertiò dubium est, an sufficiat declarare aliquem esse hæreticum; quin declares esse excómunicatum, vt sit vitandus? Communis est dubitatio omni declarationi de peccato, cui est censura annexa, an, inquam, sufficiat illius declaratio, quin censura expressè declaretur, vt delinquens censeatur declaratus? Dubitatio autem, vt bene aduertit Suarez statim allegandus, magis est speculatiua, quam practica. Nunquam enim iudices ita diminutè in declaratione procedunt, vt declarent delinquentis peccatum, & non censuram excommunicationis illi annexam, sed casu, quo aliquando id contingeret, negat Sanchez *lib. 2. cap. 9. n. 4 in medio*, cum Nauarr. *miscell. 47. de oratione, n. 2.* Grafiis *1. part. decis. lib. 4. cap. 11 n. 5. fine*, esse sic declaratum vitandum. Mouentur, quia extrauagans *ad euitanda*, petit, vt censura sit declarata formaliter, & expressè: at declarato delicto non est declarata censura formaliter, & expressè, sed solum virtualiter, & in radice. Ergo. Secundò hoc decretum est latum in animarum fauorem. Ergo potiùs est extendendum, vt requiratur formalis, & expressa declaratio, quam limitandum, vt sufficiat implicita, & virtualis. Tertiò finis, ob quem Concilium fidelibus concessit, ne tenerentur vitare excommunicatos, qui nominati non fuerint, fuit, vt ex ignorantia cum excommunicatis agerent; sed declarato solum delicto esse potest, in pluribus saltem rusticis, & indoctis, eadem ignorantia. Ergo vt fiat satis intentioni Concilij, ipsamet censura debet esse expressa, & formaliter declarata. Addit insuper Sanchez non sufficere hanc censuræ declarationem fieri in genere, sed requiri, vt fiat in specie, & in particulari: nam cum plures sint censuræ, non arguitur ex declaratione communi, quæ censura crimini sit annexa.

4 Contrarium huius doctrinæ defendit Suarez *de censuris, disp. 9. sect. 2. n. 10. & de fide, disp. 21. sect. 3. num. 8.* Gutierrez, Henriquez, Manuel, Medina, Sotus, quos allegat Sanchez *dicto cap. 9. num. 4.* Fundamentum præcipuum est, quia verba extrauagantis solum in tícant declarationem fieri personæ delinquentis, quin de censura expressè mentio fiat. Inquit enim, non esse fidelibus obligationem vitandi excommunicatos, nisi sententia, vel censura, aut prohibitio contra personam certam à iudice publicata, & denuntiata fuerit formaliter, & expressè. Ergo siue sententia, siue prohibitio, siue censura publicata sit, erit decreto Concilij satisfactum. Secundò, quia hic modus dicendi est fauorabilis fidei, in cuius fauorem leges pœnales extendi solent. Deinde est fidelibus vtilior, vt sic à peste hæresis liberentur. Ergo.

5 Ego verò censeo media via procedendum esse, si enim iudex declarat Petrum hæreticum esse, vel alteri crimini obnoxium, incurrisséque censuram illi crimini annexam: si censura excommunicationis est, esse sufficienter declaratam, vt iuxta decretum Concilij Constantiensis declaratus, & publicatus sit: secus verò, si solum delictum declaratur. Priorem partem vltra fundamenta secundæ sententiæ probo. Quia Concilium solum petit declarationem formalem, & expressam censuræ, sed illa est expressa, & formalis declaratio censuræ crimini annexæ, quamuis non sit declaratio expressior, & formalior, quæ esse potest. Ergo. Item ex vi illius declarationis nullus potest allegare se nescire sic declaratum censuram incurrisse. Debet ergo inquirere, quænam sit? præsumere enim debet esse excommunicationem, quia est frequentior, maximè si delictum laicis, & clericis commune sit. Secundam partem, scilicet non sufficere declarare alicuius delictum, nisi censuram declares, sic probo, destruendo fundamentum allatum pro sententia Suarez, ipse enim ex verbis extrauagantis Concilij Constantiensis inferebat sufficere declarationem cuiuscumque rei, vel delicti, vel censuræ, sic enim dicit Concilium Basiliens. *sess. 20. ad finem*, referens hanc extrauagantem Concilij Constantiensis, *ad euitanda scandala, & multa pericula, subueniendúmque conscientiis timoratis, statuit etiam, quod nemo deinceps à communione alicuius in sacramentorum administratione, vel receptione, aut aliis quibuscumque diuinis, vel extra, prætextu cuiuscumque sententiæ, aut censuræ Ecclesiasticæ, seu suspensionis, aut prohibitionis ab homine, vel à iure generaliter promulgata teneatur abstinere, vel aliquem vitare, aut interdictum Ecclesiasticum obseruare, nisi sententia, prohibitio, suspensio, vel censura huiusmodi fuerit contra personam, Collegium, Vniuersitatem, Ecclesiam, aut locum certum à iudice publicata, vel denuntiata specialiter, & expressè.* Verùm ex supradictis verbis nullo modo videtur inferri declarationem delicti tantum sufficere, vt excommunicatus ratione illius publicatus, denuntiatúsque sit specialiter, & expressè. Nam sensus supradictorum verborum est te non esse obligatum abstinere à communione illius, qui per aliquam sententiam, vel mandatum, vel ratione alicuius suspensionis, aut alterius censuræ prohibitus est tecum communicare, nisi talis sententia, mandatum, suspensio, censura denuntiata, publicatáque fit. Posita autem hac publicatione, & denuntiatione videris obligatus ab illius communicatione abstinere. Ex his tamen non infertur te debere abstinere ab illo, tanquam à nominatim excommunicatio, cum verba Concilij non tam de excommunicatione, quam de alia quauis sententia, & mandato, suspensione, & censura loquantur. Secundum argumentum non est firmum, aliàs etiam hæreticos notorios, non tamen denuntiatos, deberemus vitare, quia est fauor fidei, & fidelibus non parum vtile. Sed hoc non est admittendum, eo quod Concilium generalem exceptionem fecerit omnium, qui publicati, denuntiatíque non sunt. Ergo dum non adest formalis, & expressa ex-

commu-

communicatorum denuntiatio, sub exceptione fauorabili Concilij continentur. Adde etsi in aliquo casu esset, obligatio vitandi hunc hæreticum, sic confuse denunciatum, esset in fidei fauorem, & vtilitatem fidelium: at generaliter, esse non potest, quia adest semper finis, quo motum est Concilium ad illud priuilegium concedendum.

PVNCTVM II.

An hæc excommunicatio ob hæresim comprehendat perseuerantem in excommunicatione per annum.

1 *Dupliciter excommunicatus esse potest, vel ob causam fidei, vel extrà.*
2 *Excommunicatus extra causam fidei, si in excommunicatione per annum perseueret, habetur pro confesso, & potest condemnari.*
3 *Debet annus computari, non à die incursæ excommunicationis, sed à die declarationis. Item debet esse continuus, & toto illo tempore, cum potestate comparendi.*
4 *Potest, nihilominus probare innocentiam.*
5 *Hic autem excommunicatus extra causam fidei sic perseuerans in excommunicatione, est de hæresi suspectus.*
6 *Suspicio hæc, esto leuis sit, sufficit ad indicendam purgationem.*
7 *Qui dicantur excommunicati ob causam fidei.*
8 *Supradictus si per annum in excommunicatione insorduerit, tanquam hæreticus est damnandus.*
9 *Iudicis arbitrio relinquitur, quanto tempore expectare debeat post annum, vt sic hæreticum condemnet.*
10 *Quid si elapso anno contumacia compareat? Explicatur, in quo debeat condemnari.*
11 *Quid si ante anni lapsum.*

1 Communiter Doctores distinguunt duplicem excommunicationem, aliam ob fidem, aliam extra fidem; cuius distinctionis meminit Abbas *in cap. grauem, de pœnis, num. 7.* Locat. *in opere iudiciali, verbo excommunicati, num. 2.* Eymer. *2. part. director. quæst. 47. n. 6.* & ibi Pegna *comment. 72.* Ignat. Lopez de Salzedo *practic. crimin. cap. 116.* Farinacius *de hæresi, quæst. 182. §. 2.* Menochius *de arbitr. lib. 2. casu. 416. per totum.*

2 Excommunicatus ex causa criminali, v. g. periurij, irreligionis, violationis monasterij, si per annum in excommunicatione insorduerit, habetur pro conuicto, & confesso, & sic potest iudex ad sententiam statim procedere. Ratio est, quia illa contumacia loco propriæ confessionis succedit, & sicut ex propria confessione lis contestatur, ita ex huiusmodi contumacia: probat expressè textus *in cap. rursus, cap. quicumque, 11. q. 3. & c. cum contumacia, de hæreticis, in 6.* tradit pluribus relatis Salzedo *suprà num. 2.* Menochius *n. 11. & 15.* Farinac. *n. 14.* Quam conclusionem extendendam censeo ad causam ciuilem: nam si perseuerantia in excommunicatione in causa criminali hunc effectum operatur, efficacius operari eum debet in causa ciuili, in qua non requiruntur ita claræ probationes, ac in causa criminali, iuxta *l. fin. C. de probationibus.* & tradit Couarruuias *cap. alma, 1. part. §. 7.* Salzed. *n. 9.* Menochius *suprà, & n. 32.* esto contrà teneat Ripa *cap. 1. de iudiciis, n. 77.* Gonzalez *regul. 8. cancell. n. ... gloss. 3. num. 103. cum seq.* Gratian. *disceptat. forens. cap. 119. num. 2.*

3 Vt autem hoc verum sit, aliquas conditiones censeo obseruandas. Prima, annum computandum esse non à die excommunicationis incursæ, sed à die, quo nominatim fuisti excommunicatus, vel taliter declaratus, quia ex illo die reputaris contemnere grauissimè claues Ecclesiæ, & contumax fieri: sic relato Ancharano Albert. *in rubr. de hæretic. num. 6. quæst. 13. n. 35.* docet Farinacius *n. 28.* Excipiunt tamen, nisi notoriè excommunicatus sit, quia tunc notorietas excommunicationis pro declaratione succedit, & placet mihi, si id fieri posset: at nescio qua ratione. Nam esto delictum, & excommunicatio notoria sint, potest excommunicatus intra annum absolutionem impetrare: quomodo ergo constare potest contumaciam integro anno durare, nisi sit contumacia aduersus sententiam ab homine latam? Secunda conditio est, vt annus continuus sit, *cap. cum contumacia, de hæreticis, in 6.* ibi, *per annum*, dictio enim *per*, continuationem demonstrat; & colligitur ex *l. urbana familia. § pernoctare, ff. de verborum significat.* notat Francus *in supradicto c. cum contumacia, notab. 2.* Menochius *de arbitrar. casu 416. n. 51.* Rojas alios referens, *singul. 60. n. 3.* Farinac. *num. 29.* Seraphin *decis. 1285.* Simancas *de catholic. instit. tit. 14. rubr. de contumacia, n. 13.* Salzedo *num. 12.* Tertia vt integro illo anno potuerit excommunicatus comparere, & respondere iudici; non tamen comparuit, nec respondit. Nam si impeditus sit, contumax non censetur, sic tradit Sigismund. Scaccia *de iudic. cap. 98. num. 27.* Salzedo *cap. 116. sub num. 12. versic. imò.* Simancas *de catholic. institut. tit. 14. de contumacia, num. 10.* vbi dicit, quod qualiscumque impedimenti causa excusat à contumacia, Farinacius *de hæresi, quæst. 191. § 2. num. 22.* Si tamen quæsiuit iudicem, vel satisfactionem obtulit, & absolutionem postulauit, contumax non est censendus. Locat. *in iudicial. inquisit. verbo catholica, c. 25. n. 2. fine.* Farinac. alios referens, *num. 21.*

4 Verùm etsi in excommunicatione declaratus, & per annum integrum sic perseuerans nullo ostenso impedimento, aut satisfactionis signo pro conuicto, & confesso habeatur; non tamen impeditur, quin allegare, & probare possit innocentiam; probat textus *l. 2. C. de requirendis reis*, vbi banniti habentur tanquam confessi, & conuicti, & nihilominus admittuntur ad probandum innocentiam suam. Et ratio est, quia contumacia non est vera, & clara confessio, sed à iure præsumpta; sed aduersus fictam, & præsumptam confessionem probatio admittitur, vt multis docet Ioann. à Neuizan. *consil. 60. n. 2. 3. & 4.* Item innocentiæ probatio nunquam censetur exclusa, etiamsi lata fuerit sententia; vt latè scribit Decius *cap. ex parte, el. 2. num. 7. versic. decimotertiò fallit, de officio delegati, & c quoniam contrà, num. 4. de probationibus.* Quocirca hæc contumacia ad illum effectum efficax est, vt releuetur accusator, fiscus, vel actor ab onere probandi accusationem, vel actionem à se propositam. Quia loco probationis, quam ipsi exhibere tenebantur, subrogauit lex fictam hanc excommunicati confessionem: sic Menochius *de arbitrar. lib. 2. casu 416. num. 36.* Farinac. *num. 25. in medio.* Salzedo *cap. 116. num. 10.* cum Anton. Ripa, glossa, Innocent. & aliis. Neque obstat textus *in cap. rursus, 11. quæst. 3.* vbi dicitur per annum insordescentem non esse audiendum, quia intelligi debet, quando pluries requisitus neglexit per annum probare suam innocentiam, tunc enim iustissimè lex à probatione repellit, sic Salzedo *num. 11.* Menoch. *num. 41.*

5 Hic autem excommunicatus ex causa alia, quæ ad fidem non pertinet, & in excommunicatione per annum insordescens redditur de hæresi suspectus, iuxta Concilium Tridentinum *sess. 25. cap. 3. de reformat.* quæ non solum habet verum in excommunicatione lata ob causam criminalem, sed etiam ciuilem, quia contumacia vniformis est, imò maior videtur in causa ciuili, vtpote leuiori; & quæ regulariter minus retardare posset excommunicatum à comparendo, quam causa criminalis. Item Concilium in supradicto decreto statuit, non solum ob causam criminalem, sed etiam ciuilem ferri posse excommunicationem; & statim subiungit *excommunicatus quicumque si post legitimas monitiones, &c. indurato animo censuris annexus in illis insorduerit, procedi posse contra eum, tanquam de hæresi suspectum.* Ergo comprehendit Concilium tam excommunicatum ex causa criminali, quam ciuili. sic Salzedo *practicar. crim. cap. 116. n. 12.* Farinacius *de hæresi, quæst. 191. §. 2. n. 23.* Menochius *n. 52. & seqq.* & alij.

6 Suspicio hæc leuis est; sufficiens tamen ad indicendam purgationem, & cogendum excommunicatum, vt respondeat; non tamen sufficit ad torturam. sic Farinacius *num. 24.* Lœlius Zechius *in summ. 1. part. tit. de fide, rubr. de hæresi, cap. 11. n. 15. versic. ex aliis causis.* Montemat. *in practic. Archiepiscop. cap. 84. num. 8. versic. quando reperitur* Eymer. *2. part. director. q. 47. num. 7.* & ibi Pegna *comment. 72.* Aduertunt tamen Pegna, Farinacius, & Lœlius Zechius *suprà* & Sigismundus Scaccia *tract. de iudic. cap. 98. num. 36.* ex recepta consuetudine non solere Inquisitores procedere aduersus excommunicatos per annum, & amplius in excommunicatione insordescentes, nisi excommunicati fuerint ex causa fidei quia ij excommunicati ordinariis iudicibus puniendi, & coërcendi remittuntur.

7 Ob causam fidei dicuntur excommunicati illi, qui fuerunt citati responsuri de fide sub excommunicatione ipso facto, & noluerunt respondere, seu comparere: hæc tamen citatio necessariò supponit citatum de hæresi suspectum, & diffamatum, & non suspicione vtcumque, sed suspicione probabili, vt bene dixit Geminian. *in cap. cum contumacia, de hæreticis, in 6. n. 8. versic. quæro, an propter quamlibet suspicionem.* Gundisaluus *tractat. de hæreticis, quæst. 12. n. 4.* Farinacius *de hæresi, quæst. 129. n. 116.* Quare si absque aliqua suspicione probabili responsurus de fide sub excommunicatione citatus & in tali excommunicatione per annum persistat, non redditur de hæresi violenter suspectus, neque vt hæreticus condemnari potest. sic Farinacius *n. 16.* cum Geminiano, Ioan. Andr. & Archidiac. *in supradicto cap. cum contumacia.* Citari autem debet sic suspectus de fide cum assignatione termini ad respondendum. Non enim sufficit citatio sola neque sola assignatio termini, sed vtrumque requiritur, vt ex Hostiens. *in cap. excommunicamus, el. 1. de hæreticis, n. 9. & 10.* tradit Farinac. *d. q. 191. n. 17.*

8 Quod si citatus ad respondendum de fide nullo allegato impedimento, neglexerit integro anno respondere, habetur pro confesso, & tanquam hæreticus est condemnandus, ex text. expresso *in cap. cum contumacia, de hæret. in 6.* vbi dicitur cum contumacia, in causa præsertim fidei, suspicioni præsumptionem addiciat vehementem, si suspectus de hæresi vocatus à vobis, vt de fide respondeat excommunicationis vinculo, pro eo, quod

quod parere subterfugit, aut contumaciter se absentat, per vos faciat innotescere, quam si per annum animo sustineat pertinaci, *ex tunc velut hæreticus condemnetur.* Rationem huius reddit optimè Eymer. 2. *part. direct. quæst.* 47. Nam qui suspectus est leuiter de fide, & ob eam causam citatus est, vt respondeat, si intra terminum assignatum neglexit respondere, illa suspicio leuis transit in vehementem: si autem in illa negligentia per annum perseuerat vehemens suspicio, transit in violentam, ex *dicto cap. contumacia*, ac proinde vt hæreticus condemnari potest: sic tradit pluribus ex ornans Farinac. q. 192. *n.* 14. Salzedo *cap.* 116. *conclus.* 5. Eymer. *suprà*, *&* q. 56. *num.* 5. Sigismund. Scaccia *de iudic. cap.* 98. *n.* 4. Menoch. *de arbitr. lib.* 2. *casu* 374 *n.* 10.

9 Sed inquires, quanto tempore post annum huius contumaciæ debet iudex expectare, vt reum condemnet, seu declaret esse hæreticum præsumptione iuris, & de iure? Aliquibus videtur expectandum esse triennium, aliis biennium. Mouentur, quia *in c. cum bona me moria de ætate, & qualit.* ob perseuerantiam triennalem priuatus fuit clericus beneficiis, & *cap. grauem, ult. de pœnis*, biennium videtur in simili expostulatum, sic videntur sentire Abbas *cap.* 1. *n.* 23. *vers. fauor, de iudic.* Alciat. *ibi n.* 37. Cæterum tenendum est iudicis arbitrio relinqui, quia nullo text. cauetur hæc expectandi obligatio; imò ex *suprad. cap. cum contumacia*, colligitur manifestè, statim post lapsum annum contumaciæ condemnari posse. sic enim denotat illud verbum *extunc.* Neque obstant text. in contrarium allegati, quia referunt quid factum sit, non autem inducunt dispositionem, vt multis allegatis probat Eymer. 2. *part. direct. quæst.* 47. *num.* 6. *fine.* Menochius *lib.* 2. *de arbitr. casu* 416. *circa fin. n.* 65. Salzedo *cap.* 116. *pract. fin.* Aduertit tamen Menoch. & Salzedo, cum aliis, & Farinac. *quæst.* 192. *n.* 21. optimè facere iudicem, elapso aliquo tempore post annum, si iterum citet rebellem ad allegandum, quare tanto tempore insorduerit in excommunicatione. Quod si huic vltimæ citationi etiam rebellis fuerit, tunc vt hæreticus est condemnandus, neque amplius expectandum est.

10 Sed quid si elapso anno contumaciæ comparet, antequam sententia pronunciata sit, vel executioni mandata, debet tunc, vt hæreticus condemnari?

Respondeo, si non solum suspicionem criminis obiecti purgat, sed etiam contumaciam, quia ostendit se legitimè impeditum fuisse, omnem effugiet pœnam: sic Salzedo *conclus.* 5. *versic. imò.* Et ratio est clara, quia pœna imponenda erat vel ob contumaciam, vel ob crimen obiectum: si ergo ab vtroque se purgat, liberabitur à pœna. Si autem innocentiam respectu criminis obiecti ostendit, & in contumacia culpam; non videtur vt hæreticus condemnandus, neque in pœna corporali, neque bonorum confiscatione; bene tamen pœna arbitraria, quæ contumaciæ culpæ correspondeat. Ratio est, quia tunc iam cessat præsumptio hæresis, facta probatione in contrarium. Addo, si innocentiam integrè non docuerit, sed suspectus adhuc manet de hæresi, abiurare debet, & pœnis arbitrariis condemnari, quia pœna hæreticis statuta non ficto hæretico, seu de hæresi suspecto, sed vt tali conuicto imponenda est. & habetur *cap. accusatus, §. porrò, de hæretic.* & tradit Zanch. *tractat. de hæreticu, c.* 15. *de confiscat. bonorum.* Menoch. *consil.* 159. *vol.* 2. *n.* 16. Salzedo *cap.* 116. *n.* 12 *versic. sextò.*

11 Quid autem, si antequam labatur annus contumaciæ, sic suspectus, & citatus decessit?

Respondeo nullo modo esse eius bona confiscanda, neque vt hæreticum damnandum, quia tunc decedit leuiter, vel vehementer suspectus, non de hæresi conuictus; igitur potest condemnari. sic Simancas *de catholic. institut. tit.* 14. *rubr. de contumacib. n.* 4. *& in enchirid. tit.* 46. *num.* 2. Decian. *tract. crimin. lib.* 5. *cap.* 31. *num.* 10. Farinacius pluribus citatis, *quæst.* 192. *num.* 36. *&* 37. aduertit, si in processu apparerent plenæ, & concludentes probationes, optimè tunc posse condemnari; quia tunc non condemnatur ob contumaciam, sed ob delictum plenè probatum, neque contumacia ad condemnationem opus erat.

PVNCTVM III.

Qui possint ab excommunicatione propter hæresim incursa absoluere.

PONendum est absolutionem hæresis reseruatam esse summo Pontifici ratione excommunicationis illi annexæ, ita vt reseruatio non solum in excommunicationem, sed etiam in crimen excommunicatione affectum cadat, constat ex prima clausula Bullæ Cœnæ. Ex quo fit absolutionem datam de hæresi habente excommunicationem annexam inualidam esse, si bona fide impendatur ab eo, qui non habet potestatem absoluendi à censura: sic ex communi sententia docet Suarez *de fide, disp.* 21. *sect.* 4. *num.* 1. Sanchez *lib.* 1. *cap.* 8. *num.* 5. *& cap.* 11. *num.* 1. Verum si ex aliquo capite excommunicatio huic crimini annexa non sit; vel si fuit annexa, iam per absolutionem sublata fuit; hæresis crimen non manet tunc reseruatum, quia non reseruatur, nisi vt coniunctum cum excommunicatione. quod notandum est pro his, qui ex ignorantia censuræ hæresim committunt. sic Sanchez *supradicto cap.* 8. *n.* 5. *fine*, *& cap.* 11 *n.* 1. Hoc posito videndum est, quibusnam à Pontifice facultas absoluendi ab hoc crimine concessa sit? Nam pluribus est hæc facultas concessa. Primò, Episcopis. Secundò Inquisitoribus. Tertiò cuilibet Confessori per speciale Iubilæum. Quartò in articulo mortis. Quintò quando Pontifex adiri non potest. De quibus sigillatim est dicendum.

§. I.

Expenditur facultas concessa Episcopis.

1 *Statuitur facultas à Trident. concessa.*
2 *Nomine Episcopi veniunt electi, & confirmati, neque necesse est esse consecrates.*
3 *An comprehendatur Capitulum Sede vacante? Probabilius censeo non comprehendi.*
4 *Abbates, aliósque Prælatos inferiores probabile est non comprehendi. Probabilius oppositum.*
5 *Prælati regulares non comprehenduntur sub nomine Episcopi, quoad hanc facultatem ex probabiliori sententia, ex decreto, & Bulla Pij V. comprehenduntur.*
6 *Limitat Sanchez in crimine hæresis, sed non admittitur limitatio.*
7 *Archiepiscopus suffraganeos absoluere potest, cum sibi subduntur.*
8 *Hanc facultatem exercere potest Episcopus in sibi subditos, & non in alios.*
9 *Episcopus absolui potest à Confessore electo, si fortè in hæresim incidat, & ibi quid possit circa religiosos exemptos.*
10 *In foro conscientiæ non obligat, vt in sacramento Pœnitentiæ tantum concedatur absolutio.*
11 *Verba, in diœcesi sua, non restringunt facultatem, secundum sententiam Sanchez.*
12 *Probabilius censeo oppositum.*
13 *Censeo limitanda esse, vt non possit extra diœcesim absoluere.*
14 *Quod delictum dicatur in Trident. publicum, vt possit Episcopus ab illo absoluere.*
15 *Quando dicatur deductum ad forum contentiosum.*
16. *Quid si in iudicio non fuit probatum, vel fuit reus iam absolutus.*
17 *Quid si fuit condemnatus? Affirmat Sanchez, posse absolui, contrarium censeo probabilius.*
18 *Potestatem dispensandi potest Episcopus committere generali Vicario, & speciali personæ.*
19 *Absolutionem hæresis probabile est posse committi.*
20 *Probabilius est oppositum.*
21 *Potestas absoluendi ab hæresi, sit ne per clausulam Bullæ Cœnæ reuocata? Negant plures.*
22 *Probabilius videtur reuocatam esse.*
23 *Relinquitur eis potestas pro foro externo absoluendi. Excipe in regnis Hispaniæ, in quibus non nisi cum Inquisitoribus, & in tribunali.*

1 TRident. *sess.* 24. *cap.* 6 *de reformat.* sic inquit. Liceat Episcopis in quibuscumque casibus occultis, etiam Sedi Apostolicæ reseruatis, delinquentes quoscumque sibi subditos in diœcesi sua per se ipsos, aut vicarium ad id specialiter deputandum in foro conscientiæ gratis absoluere, imposita pœnitentia salutari, Idem in hæresis crimine in eodem foro conscientiæ, eis tamen, non eorum vicariis sit permissum.

2 Nomine *Episcopi*, quibus hæc facultas concessa est, sunt omnes illi intelligendi, qui subditos habent, quia respectu subditorum datur facultas. Quapropter debent esse Episcopi electi, & confirmati. Nam ante confirmationem iurisdictione non gaudent, non tamen est necessarium esse consecratos; imò neque esse Sacerdotes, vt possint ab excommunicatione reseruata absoluere; quia non debet absolutio sacramentalis impendi. sic alios referens, docent Cenedo *ad sextum, collectanea* 4. *num.* 3. Sanchez *lib.* 8. *disp.* 2. *num.* 11. *& lib.* 2. *in Decal. cap.* 11. *num.* 3. Gutierr. *de matrim cap.* 49. *à num.* 16. Barbosa 2. *part. de potest. Episc. allegat.* 39 *num.* 1. Requiritur autem necessariò, vt sint Episcopi illarum regionum, in quibus receptum est Concilium, aliàs vti non poterunt hac facultate; nam media receptione, & acceptatione illis conceditur; neque fas est acceptare gratias, & repellere onera. sic Barbosa *num.* 3. Sanchez *num.* 2. Garcia *de benefic.* 7. *part. cap.* 11. *num.* 23. Suarez *de censur. disp.* 41. *sect.* 2. *num.* 6.

3 De capitulo Sede vacante est difficultas, an nomine Episcopi veniat intelligendum? Et quidem in facultate absoluendi, & dispensandi circa omnes alios casus, præter hæresim, communis est sententia comprehendi; quia hæc facultas licèt competat Episcopo speciali iure, & priuilegio: at competit illi iure communi, & iurisdictione ordinaria: quæ autem

sic

sic competunt, transeunt in Capitulum; vt multis allegatis docet Barbosa *suprà num.16. & in remission.Concilij.* At de hæresi est specialis difficultas, eo quòd Concilium Episcopis tantum, non eorum vicariis absoluendi potestatem concedat: cùm autem Capitulum iurisdictionem exerceat per vicarium deputatum, non apparet, qua ratione possit gaudere potestate absoluendi ab hæresi. sic docet Suarez *tom.4.de pœnitent. disput.30.sect.2.num.4.* Ledesma *2.tom summ.tractat. 1.cap.6. post.20. conclus. difficult.5.* Bonacina *disput.7.quæst.5. punct.1.* Contrarium defendit Sanchez *illo cap.11 num.4* Mouetur contrario fundamento, quia Capitulum succedit Episcopo, & sicut Episcopus potest delegare potestatem absoluendi ab hæresi, sic potest & Capitulum. Secundò, quia Capitulum potest suffragiis maioris partis determinare hæreticum absoluendum, & potest illum absoluere. Cæterum mihi probabilius est nullo modo posse Capitulum ab hæresi absoluere. Moueor, quia non potest absoluere per vicarium, vt ex his, quæ de vicario Episcopi dicenda sunt, constare potest. Neque etiam absoluere potest per seipsum. Nam vt per se ipsum absoluat, debet delictum integrè cognoscere; cognito autem delicto à Capitulo, iam non est occultum, sed publicum. Ergo cessat facultas Trident. quæ solum est pro delictis occultis.

4 Quid de abbatibus, & aliis Prælatis inferioribus iurisdictionem ordinariam, & quasi episcopalem habentibus in diœcesi sua? Negant plures habere hanc potestatem absoluendi, quæ in Trident. Episcopis conceditur. sic Tolet. *in sum lib.1. cap.83.num.5.ad finem.* Suarez *de pœnitent disp.30.sect.2.num.6. & de censuris, disp.41.sect.2.num.7.* Garcia *de benefic.7.part. cap.11.num.13. & 17* Bonacina *disp.7.de censuris. q.5. punct.1. num.6* Barbosa pluribus relatis, *2 part.de potestate Episcopi, allegat.39.num.17. & in remissionib.Concilij, vers Episcopu.* Cenedo *in collect. ad sextum, collect.4.num 5.* & alij. Mouentur, quia hoc est Episcopis concessum iure speciali ob eorum dignitatem. Non ergo extendendum est ad alios tali dignitate carentes. Secundo quia videtur industria personæ eligi præcipuè in absolutione ab hæresi, cùm prohibeat aliis hanc facultatem committere. Tertiò, quia hæc facultas derogat iuri communi. Ergo ex hac parte limitanda est, vt nomine Episcopi solum veniant intelligendi, qui propriè Episcopi sunt. Verùm etsi hoc satis sit probabile; at probabilius existimo supradictos Prælatos venire intelligendos nomine Episcopi, etiam in absolutione hæresis. Savrus *in claui regia, lib.6.cap.11.num.83. in fine.* Auila *de censuris, 7.part.disp.10 dub.6.* Henriquez *lib.6. cap.6.§.1.* Flores de Mena *variar.lib.3.quæst.24 num. 8.* ij enim generaliter loquuntur; at de casu hæresis tenet Sanchez *lib.2. ca.11.num.5.* Man.*2.tom.summ.cap.10 num.9.conclus.6.* Moueor contrario fundamento, quia potestas hæc absoluendi, & dispensandi in hoc decreto Episcopis concessa ad iurisdictionem pertinet; sed huiusmodi Abbates iurisdictione episcopali gaudent, solùmque differunt ab Episcopis in consecratione. Ergo. Secundò hæc facultas est latè interpretanda; quia est inserta in corpore iuris, & ius commune constituit: tum quia in materia absolutionis reducit res ad pristinum statum, in quo nulla etiam pro crimine hæresis erat reseruatio. Item est concessa non personæ, sed dignitati, in quibus casibus diximus latissimam esse interpretationem faciendam. Ergo.

Ex his soluuntur contraria. Ad primum dico competere hanc facultatem Episcopis iure speciali communi, & ordinario; non gratioso, & priuilegiato. In his autem, quæ sic competunt, lata est interpretatio facienda, vt ex Abbate, & Felino docet Man. Rodriquez *qq regul.tom.1 quæst.61. art.9* Ad secundum nego eligi industriam alicuius personæ particularis, sed cuiusque habentis episcopalem iurisdictionem, cùm omnibus Episcopis committatur. Ad tertium iam constat non derogare hanc facultatem iuri communi; imò potius ius commune constituere.

5 Maior difficultas est de prælatis regularibus, etiam conuentualibus religionum exemptarum; an intelligantur nomine Episcopi in hac facultate absoluendi, & dispensandi? Affirmat Eman. *reg.qq.tom.1 quæst 61.art.9.* quia ij iurisdictionem quasi episcopalem habent, vt bene probat Sanchez *lib.8. de matrim.disput.3.num.9.* Cæterum credo huiusmodi Prælatis hanc facultatem non competere ex decreto Trident. sic Sanchez *l.2.in Decalog.c.11.n.7.* Garcia *de benefic.7.p.c.11.n.13.* vbi testatur à Cardinalium congregatione decisum esse. Barbosa *2. part.alleg. 39 n 18.* Ratio est, quia illis videtur solum concessa hæc facultas, qui diœcesim habeant, vt constat ex illis verbis, *pro diœcesi sua*, sed hi Prælati non habent diœcesim. Ergo non videntur comprehendi in hac potestate At esto in facultate à Trid. concessa non comprehendantur, comprehenduntur tamen ex particulari extensione, quam Pius V. fecit. Nam in quodam Motu proprio, relato ab Eman. Rodriquez *tom.1. qq reg.quæst.61.art.9 in fin.* sic habetur, quia sacrum œcumenicum Concilium generale Trident. concessit Episcopis, vt absoluere possent in foro animæ, seu conscientiæ ab omnibus peccatis, & dispensare in irregularitatibus, prout *sess.24.c 6.* habetur, ne Prior, prouincialis, & superiores Prælati dicti ordinis tam in dicta prouincia, quàm extra eam, vbilibet in hac parte deterioris conditionis, quam clerici, aut sæculares existant, *eisdem priori conuentuali, & superioribus Prælatis, vt ipsi per se ipsos idem omnino possint in fratres, & moniales dicti ordinis sibi subditos, quoad absoluendi, & dispensandi huiusmodi, quam alias quascumque facultates eisdem authoritate, tenore etiam perpetuo concedimus & indulgemus, atque etiam declaramus præsentes litteras perpetuo durare, & valere.* & ita tenet Barbosa, & Sanchez *suprà, & lib.8.de matrim disput.2.n. 13.* Henriquez *summ.lib.6.cap.16.§.8. & lib.7.c.25.§.2. & lib.14. cap vltim.§.5. ad finem.*

6 Limitat autem Sanchez *lib 2.cap.11 num.7.* hanc facultatem in crimine hæresis, cuius absolutio ob eius grauitatem non censetur concessa, nisi exprimatur: at in huiusmodi priuilegio non exprimitur, sed solum exprimuntur generaliter, quæ Episcopis in illo decreto conceduntur. Ergo licet in illo decreto hæresis expressè concedatur Episcopis, non censetur concessa Prælatis regularibus At credo concedi; quia licèt hæresis absolutio verbis expressis non concedatur, conceditur æquiualentibus; dicitur enim, vt possint tales Prælati in sibi subditos idem omnino, ac possunt Episcopi, quod verum non esset, si facultas absoluendi ab hæresi illis data non esset. Secundo deterioris essent conditionis subditi horum Prælatorum, quàm clerici, & sæculares Episcopis subiecti, quod vitare intendit Pius V. vt constat ex supradictis verbis. Sed quidquid sit de hac concessione, certissimum, & indubitatum est præcipuè in Hispania nullo modo posse Prælatos etiam in foro conscientiæ religiosos sibi subditos absoluere, sed Inquisitoribus remittere debere, ex constitutione Pauli V. quam refert Emanuel de Valledemouta, *de incantationibus, & ensalmis, sect.3.cap.1. num.10.* & cuius meminit Barbosa *de potestate Episcopi, 2.part. allegat.40.num.39.*

7 De Archiepiscopo respectu subditorum suffraganei dicendum est tunc habere potestatem absoluendi illos, cùm sibi subduntur. Subduntur autem, cùm diœcesim suffraganei iure sibi concedenti visitat. Visitare autem solum potest, cùm causa adest legitima, & probata in Concilio prouinciali, & postquam suam diœcesim plenè visitauit, ex Trident. *sess.24. cap.3.* sic tradit Sanchez *lib.2.cap.11 num 6.* cum Henriquez *lib.6.de pœnitent cap.14.num 9 in text. & in comment.litt.Z.* Ratio est, quia tunc habet iurisdictionem ordinariam ratione officij sic Henriquez *lib.14 cap 18. num.3.* Suarez *de pœnitent, disput.30.sect.2.num.8.* Auila *de censuris, 2.part.cap.7.disput.1. dub.10 conclus.3.* Barbosa. *2.part. de potestate Episcopi, allegat.39. num.19.* Bonacina *de censuris, disput.1.quæst.3.punct.2.num.7.* Sanchez *num.6.* Secundo subduntur subditi suffraganei per appellationem metropolitano. Tertiò si maliriosè suffraganeus differat absolutionem; in iis enim casibus potest Archiepiscopus suffraganei subditos à censuris, & excommunicationibus reseruatis absoluere. sic Bonacina, & Barbosa *suprà.*

8 Secundum verbum positum in supradicto, decreto est, *quoscumque sibi subditos*; non enim Episcopis hæc potestas absoluendi, & dispensandi conceditur ad omnes sed ad eos, qui sibi subditi fuerint, sub quorum nomine comprehenduntur omnes illi, qui aliquo modo Episcopis subduntur, siue habeant domicilium, siue ibi resideant maiori anni parte, siue solum transeuntes existant; & licèt in materia dispensationis hæc subiectio ita ampla non probetur multis; at in materia absolutionis à censuris, & casibus receptissimum est, sufficere ex consuetudine generali Ecclesiæ, & benigna summi Pontificis interpretatione. sic Garcia *11 part.de benefic.cap.10 num 139. in 3 declarat.* Bonacina *disput.7.de censuris, quæst.5.punct.1.n.4.* Suarez *de pœnitent. disput.30.sect.3.num.3.* Sanchez *de matrim. lib.3.disput.23. num.12. & in Decalog. lib. 2.cap.11. num.8.9. & 17.* Barbosa *2 part.de potestate Episcopi, allegat.39.n.4. & 5.*

9 De religiosis autem exemptis, qua ratione circa illos potest Episcopus exercere potestatem absoluendi & dispensandi, dicit latè *tract.de legib.disput.de dispensat.* & ibi etiam qua ratione Episcopus secum dispensare potest. Solum de absolutione ab hæresi est aliqua difficultas quomodo Episcopus ex vi Trident. decreti illam impetrare posset, si in hæresim labatur. Et ratio difficultatis est, quia Episcopus seipsum absoluere non potest, sed id debet Confessarius facere ab eo electus; at ipse circa crimen hæresis non potest vices suas alteri committere, vt postea dicemus. Ergo neque poterit committere Confessario, vt illum absoluat. Cæterum tenendum est posse, vt defendit Sanchez *lib.2 cap 11.num.11.* Barbosa *in remissionib. Concilij super hoc decretum, verbo in diœcesi sua.* Ratio est, quia Confessor Episcopi habet respectu Episcopi eam facultatem dispensandi, & absoluendi, quam habet Episcopus respectu suorum subditorum, ne Episcopus deterioris conditionis existeret omnibus suis subditis. Adde ex vi huius concessionis iam casus occulti Pontifici reseruati non sunt, siquidem Episcopus habet potestatem illos absoluendi, sed cùm casus respectu Episcopi reseruati non sunt, potest Confessor Episcopi ex facultate sibi à iure concessa Episcopum ab illis absoluere. Ergo

10 Tertia particula est, *in diœcesi sua, & in foro conscientiæ,* quæ apposita non fuerunt in facultate concessa ad dispensandum, sed solum ad absoluendum à casibus oculti. Rationem autem,

dum, sed solùm ad absoluendum à casibus occultis. Rationem autem quare sint appositæ in facultate absoluendi, & non in facultate dispensandi, dicit Barbosa *allegat* 39 *num.7.* esse, quia dispensandi facultas exerceri potest in absentem; & absolutio hæc, quia debet esse in sacramento Pœnitentiæ præsentiam subditi requirit. Quòd autem hæc absolutio in sacramento debeat fieri, tenet Garcia *de benefic.* 11. *part. cap.* 10. *num.* 139. asserens sic sæpiùs declarasse congregationem Concilij. Aloysius Riccius *in praxi fori Ecclesiastici, resolut.* 445. *n.*8. Barbosa *suprà.* At credo illa verba, *in foro conscientiæ*, non arctari ad Pœnitentiæ sacramentum, sed extra illud exerceri hanc facultatem posse, tum quia forum conscientiæ non est forum sacramentale; sed solùm est forum secretum conscientiam respiciens, tum quia hoc decretum est latè interpretandum, vt suprà dixi. Non ergo est limitandum ad forum sacramentale, & ita tenet Sanch. *l.*8 *de matrim. d.*34. *n* 29. *& l.*2. *c.*11. *n.*13. Suarez *de censuris, d.*41. *sect.*2. *n.*11. *& de fide*, *d.*21. *sect.*4. *num.*5. Nauarr. *lib.*5. *consil. tit. de priuileg. consil.*11. *q.*2. *in* 2. *edit.* & Garcia *suprà n.* 138. testatur esse communem sententiam.

11 Verba autem illa, *in diœcesi sua*, existimat Sanchez *lib.*2. *in Decalog cap.*11. *num.*17. & videtur consentire Barbosa *in remission. Concilij, super hunc locum*, non esse restrictiua facultatis Episcopo concessæ, sed potiùs quasi illius extensiua, siquidem comprehendunt subditos, qui verè subditi sunt ratione domicilij, siue existant in diœcesi, siue extrà, & etiam subditos, qui solùm ratione transitus in diœcesi commorantur. Quapropter dicit posse Episcopum virtute huius facultatis absoluere ab hæresi, reliquisque censuris subditum existentem in aliena diœcesi, etiamsi ipse Episcopus extra diœcesim existat. Assumptum probat. Nam primò requiri non potest, vt vterque, Episcopus scilicet, & subditus in diœcesi existant; esset enim coarctare nimis priuilegium Concilij. Deinde requiri non potest, vt Episcopus in diœcesi propria existat, vt subditum à censuris absoluat; quia hæc absolutio est voluntariæ iurisdictionis exercitium, quod vbilibet fieri potest circa subditos. Vt ergo intelligeremus Concilium hanc iurisdictionem voluntariam limitasse, verbis clarioribus vti debebat, sicuti fecit *sess.*6 *cap* 5. *de reformat.* cùm dixit, *nulli Episcopo liceat Pontificalia in alterius diœcesi exercere.* Tandem requiri non potest, vt subditus in diœcesi propria existat, quia verba illa, *in diœcesi sua*, non possunt ad subditos referri, aliàs non diceret, in diœcesi sua, sed in eorum diœcesi. Item Concilium apposuit virgulam diuidentem subditos à diœcesi sua; dixit enim, *liceat Episcopis quoscumque sibi subditos, in diœcesi sua absoluere*, quasi nolens diœcesim ad subditos referri.

12 Cæterùm mihi probabilius est illa verba, *in diœcesi sua*, limitatoria esse facultatis absoluendi, quod mihi persuadeo. quia illa verba ibidem apposita in foro conscientiæ limitatoria sunt, quia ex vi illorum non prodest absolutio pro foro externo. Ergo etiam sunt limitatoria in diœcesi sua. Adde nulla clausula in decretis superfluere debet, imò neque vna syllaba, vt rectè expendit Thomas Sanchez *lib.*3. *de matrim. disp.*46. *num.*6. Sed superfluerent illa verba, si potestas absoluendi non limitaretur, vel ad subditos existentes in propria diœcesi Episcopi, vel ad episcopum existentem in sua diœcesi. Ergo ad vnum è duobus limitanda est. Minorem probo. Nam concessa Episcopo facultate absoluendi à censuris, potest absoluere quemcumque subditum, quomodocumque sit subditus, vel ratione domicilij, vel ratione habitationis, ita vt si sit subditus ratione domicilij, potest absoluere illum vbilibet existentem, quia non amittit subiectionem, si sit subditus ratione habitationis, dum actu habitat; quia tunc est subditus. Ergo illa verba, *in diœcesi sua*, nihil operantur. Ergo superfluunt. Hoc autem non est dicendum. Ergo dicendum est limitatio esse facultatis absoluendi ad vnum è duobus, vel ad subditos existentes in sua diœcesi, vel ad se ipsum in sua diœcesi existentem.

13 Propter hæc Suarez *de censuris, disp.*41. *sect.*2. *num* 10. *&* 11. dicit limitanda esse ad subditos, quia paci, & recto regimini conuenientius est, si potestas absoluendi non solùm ad personas, sed etiam ad territoria limitetur. Mihi verò placet referenda illa verba *in diœcesi sua*, ad Episcopos absoluentes, & ex illis limitanda esse, ita vt Episcopus extra propriam diœcesim existens non possit vti hac facultate sibi concessa, sed necessariò debere existere in sua diœcesi, vt illa possit. sic docent Henriquez *lib.*14. *de irregularit. cap.*20. *num.*5. Manuel 2. *tom. summ. cap.*69. *num.*1. *fine* Barbosa *allegat.* 39. *num.*7 *fin* Mouent, quia vt dixi, illa verba, *in diœcesi sua*, non possunt ad subditos commodè referri. Et ratio congruentiæ efficaciùs in Prælatis, quàm in subditis procedit; magis enim pax, & concordia inter Prælatos offendi potest, ex eo quòd vnus extra propriam diœcesim existens potestate absoluendi sibi concessa, quàm ex eo quòd existens in propria diœcesi subditum alibi existentem absoluat. Neque hoc est derogare iuri communi, & exercitio voluntariæ iurisdictionis, quod vbilibet potest exerceri; sicut non est derogatio iuris communis, & facultatis absoluendi, quòd absolutio solùm pro foro conscientiæ prosit. Quia cùm Episcopus in his reseruatis nullam haberet potestatem, potuit Pontifex in concessione illius conditiones apponere absque iuris communis derogatione, quibus seruatis facultatem concedit, & illis omissis negat: vna autem ex conditionibus est, vt absolutio detur ab Episcopo existente in sua diœcesi; sicut est, vt solùm pro foro interno, & conscientiæ prosit. Quòd si vrgeas, quare in facultate dispensandi hæ conditiones expostulatæ non sunt, bene tamen in facultate absoluendi, cùm vtraque facultas extraiudicialiter exerceri possit, secundùm nostram sententiam? Respondeo præcipuam rationem esse voluntatem sic concedentis, finis verò huius voluntatis potuit esse, vt remedium, quod erat sufficiens, delinquentibus occultis daretur, ipsique timerent delicta patrare, & publicare; videntes non posse eorum absolutionem ab Episcopis impetrare, nisi delicta occulta sint, & in foro interno, & existentibus Episcopis in diœcesi.

14 Quarta particula est, *vt delictum occultum sit, neque ad forum contentiosum deductum.* Non desunt in præsenti, qui affirment *occultum* dici, quod verè probari non potest: ac proinde condistingui contra probabile. sic docet Garcia *de benefic.*7. *part. cap.*11. *num.*46. Graffis *tom.*1. *consil. sub tit. de homicid. consil.*2. *num.*20. Gutierrez *lib.*1. *can. qq cap.*13. *num.*27. Man. *addit. ad Bullam, §.*9. *num.*69. *fine*, & alij. At tenenda est communis sententia Doctorum ibi occultum distingui à notorio publico, vel famoso. Quapropter etiamsi delictum ab aliquibus sciatur, modò non sciatur à maiori parte viciniæ, vel collegij, in qua sint ad minus decem personæ, neque in iudicio sit deductum, occultum debet dici. Et ratio est manifesta: nam si nomine *occulti*, delictum, quod in iudicio probari posset, intelligeretur, inutiliter expostulauit ad forum contentiosum esse deductum, cùm sufficiens erat posse deduci. sic pluribus relatis docet Sanchez *lib.*2 *de matrim. disput.*38 *n.*11. *& lib.*8.1. *disput.*34. *num.*55. *& lib.*2. *in Decalog. cap.*11. *num.* 19. *cum seqq.* Azor *institutionum moralium*, 1. *part. lib.*8. *cap.*10. *q.*9. Bonacina *de censuris, disput.*1. *quæst.*3. *punct.* 2. *num.*1. Molin *de iustit. tractat.*3 *disput.* 79. *num.*6. Barbosa innumeros referens *de potestate Episcopi*, 2. *part. allegat.* 39 *num.*24. Debet tamen delictum in ratione delicti esse occultum, quod aduerto, quia contingere potest aliquem excommunicatum ministrare publicè sacramenta; at non esse publicum ministrasse excommunicatione ligatum; & tunc delictum est omnino occultum. sic Sanchez *lib.*8. *disput.*34 *num* 56. Sayrus *de censuris, lib.*7. *c.*3. *num* 13. Saa *verbo Episcopus, num.*35 Barbosa *num.*26. Riccius *in praxi fori Ecclesiastici, resol* 450. & alii apud ipsos. Quòd si vno loco publicum est delictum, & alibi expostulatur absolutio, vbi non timetur publicandum. Suarez *de pœnitent. disput.*30. *sect.*2. *n.*2. existimat iam non esse occultum, & facultatem Concilii ad illud non extendi. Sanchez *l.*2. *c.*11. *n.*20. cum Auila *de censuris*, 2. *p. c.*7. *d.*1 *d.*11. *concl.* 3. oppositum affirmat, sicque asseruisse viros doctissimos Salmanticæ consultos. Mihi sententia Suarez maximè probatur, quia negari non potest delictum illud publicum esse; nam ad hanc denominationem sufficit vno loco publicari, sed Concilium exclusit delicta publica à facultate absoluendi, & dispensandi. Item vt delictum sit ad forum contentiosum deductum, sufficit vno loco deductum esse. Ergo etiam sufficit, vt publicum sit, vno loco publicari.

15 Deductum ad forum contentiosum, tunc contigit secundùm plures Doctores, cùm denontiatio, vel accusatio coram legitimo iudice facta est, & reus ratione illius citatur, quia citatio est primus actus iudicij. *§. fin. Instit. de pœna temerè litigantium* glossa in *rubr. C. de in ius voc.* Aloysius Riccius *praxi fori Eccles. decis* 522. *aliàs in* 2. *edit. resolut.* 449. Sanchez, relatis Auila & Henriquez, *lib.*2. *cap* 11. *num.*21. Verùm mihi probabile est non dici delictum ad forum contentiosum esse plenè & perfectè deductum, quousque lis contestata sit: sic defendit Barbosa 2. *part. de potestate Episcopi, alleg.* 39. *num.* 29. sequentibus rationibus. Prima, quia forus contentiosus dici non potest, nisi inter partes super delicto commisso contendatur, negando, vel confitendo; quo actu litis contestatio etiam in criminalibus inducitur. Secundò forus contentiosus est idem ac iudicium, sed iudicium non est perfectum vsque ad litis contestationem, ex resolutis per Asin. *in praxi Florent. §* 1. *cap.*1. *num.*14. *& seqq.* Lancelot. *de attentat. in præfat. num* 7. Peregrin. *var. lib.*2. *sub rubr. de iudic num.*54. Tertiò forus contentiosus non differt à lite mota, quia idem est in foro contendere, ac in eo litem mouere: at lis mota dicitur, postquam litis contestatio facta fuerit, vt probat textus *in cap. ex parte* 30 *de verborum significat.* & resoluit Maranta *de ordin. iudic. part.* 5. *tit. & omnia fiant durante instantia, num* 64. Surdus. *de aliment. tit.* 5. *q.* 8. *num.*4. Cabellusitan. *decis.*15. *num.*10. *p.*2. Ergo delictum deductum esse ad forum contentiosum post litis contestationem dici debet, & non antè.

16 A delicto sic deducto ad contentiosum forum non potest Episcopus absoluere, neque dispensare, etiam alibi, vbi omnino ignoratur, quia vbicumque fuerit deductum, simpliciter est deductum. Sanchez *lib.*2. *cap.*11. *num.*21. Barbosa *num.*31. & Doctores statim allegandi. Hoc autem intelligendum est interim dum est deductum, & durat iudicium: nam si reus absolutus est, poterit tunc Episcopus absoluere, & dispensare quia tunc manet delictum occultum; neque potest dici

dici ad forum contentiosum deductum esse cum effectu; siquidem ibidem non est probatum. Sanchez, & Barbosa *suprà* Suarez *de censuris*, *disput.41.sect.2.num.6.* Sayrus *de censuris, lib.7.cap.7.numero.12.* Grassis *decis.1.part.lib.1.cap.13.num.43.* Molin. *de instit.tract.3. disput. 79.num.8.vers.2. & 3.* & alij apud ipsos. Quod etiam habet verum, etiamsi iniquis probationibus, & falsis testibus se defenderit. Suarez, Sayro, Barbosa, Sanchez *suprà*. Quia semper eadem ratio procedit, scilicet manere occultum, neque ad forum contentiosum cum effectu deductum esse. Adde idem esse dicendum, si iudicium non fuerit sententia finitum, eo quòd accusator per annum tacuerit, quia taciturnitas accusatoris arguit defectum probationis, & æquiualet absolutioni: sic Barbosa *num.34.* & allegat Sayrum *suprà cap.7.num.11.* Maiol *de origin.lib.3.cap.17. sub. num.9.* Campan. *in diuers.iuris canon.rubr.11.cap.23.n.144.* Insuper si duo sint consortes eiusdem criminis, & vnus tantùm in iudicium deferatur, alter absolui potest, quia eius delictum, quatenus ab ipso processit, ad iudicium delatum non est. sic Sanchez *num.21.* cum Nauarr. *lib.2.consil.tit. de sentent. & re iudicat.consil.2.in 2.edit.*

17 Sed quid si delictum ad forum contentiosum deductum sit, & ibi punitum, poteritne tunc Episcopus absoluere, vel in impedimento inde proueniente dispensare? Affirmat Sanchez *illo n.21.* Henriquez *lib.14.de irregular.cap.7.n.5.* Auila *de censuris, 2.part.disp.2.dub.7.& part.7.disp.10.d.7.* Regin. *lib. 30. tract.2.num.29 vers.sextò.* Mouentur, quia finis Concilij in hac reseruatione cessat: reseruauit enim delicta publica, & deducta ad contentiosum forum; ne absolutione Episcopi impediretur satisfactio publica pro delictis publicis exhibenda; processus iudicialis semel inchoatus, sed iudicio finito, & satisfactione publica exhibita, cessat hic finis. Ergo. Mihi tamen contrarium probabilius est, quia euidens est, illud delictum notorium esse, & publicum; siquidem est in iudicio probatum: ea autem, quæ sic probata sunt, notoria sunt, vt multis relatis tradit Mascard. *de probationibus, conclus.1101 num.13. & conclus.1296.n.15.* Tiraquel. *de retract.lignag § 36. glossa 2. num.44.* Menoch. *de arbitrar.casu 166.num.6.* Item illud delictum est cum effectu ad forum contentiosum deductum; siquidem ibi est probatum, & punitum. Ergo non comprehenditur sub hoc priuilegio. Probo consequentiam, quia priuilegium est de delicto occulto, neque ad forum contentiosum deducto, cuius contra est tale delictum. Item absolutio, quæ in supradicto cap. conceditur, est solùm pro foro conscientiæ; at delictum sic manifestum, & publicum non solùm indiget absolutione pro foro conscientiæ, sed etiam pro exteriori. Ergo sub hac concessione tale delictum non fuit comprehensum: & ita tenet Suarez *de censuris, disput.41.sect.2. num.5. ad finem.* & Gutierrez *canon qq lib.1 cap.3. ad finem.* Bonacina *de censuris, disput.1. quæst.3.punct.2. num.2. & disput.7.quæst.5. punct.2.num.5.* Barbosa *2 part.allegat.39.num.35.* Neque obstat ratio contraria: nam esto admittamus in illo delicto esse satisfactum intentioni Concilij negantis absolutionem delicti publici, & ad forum contentiosum deducti, non inde infertur posse Episcopum in eius absolutione se intromittere, nisi à Pontifice fuerit concessum: cùm autem sub verbis concessionis illa delicta non comprehendantur, ad illa se extendere non potest: illa enim ratio probat optimè conuenire vt Pontifex hanc Episcopis facultatem concedat, non tamen probat esse concessam.

18 Quintum requisitum est vt Episcopus absolutionem à casibus reseruatis *per se vel per suum vicarium ad id specialiter deputatum concedat; in crimine autem hæresis per se, & non per vicarium.* Circa quæ verba aduerte in facultate dispensandi non esse appositum, vt per vicarium dispensationem concedat Episcopus. Ex quo silentio non leuis controuersia inter Doctores orta est, an liceat Episcopis vicario committere dispensationes irregularitatis, & aliorum impedimentorum, sicuti potest & absolutionem à casibus reseruatis? Alij affirmant, quia est potestas commissa non personæ, sed dignitati; alij negant, quia virtualiter restricta fuit potestas dispensandi ad solum Episcopum, ex eo quod potestas absoluendi ipsi, & non vicario concedatur. Constitutio enim ambigua in vna parte, ex alia declarari debet. Ergo cùm in secunda parte illius constitutionis apposuerit extensionem ad vicarium, & in prima omiserit, tacitè limitauit, ne vicario talis potestas concederetur. Neque deest ratio differentiæ, quare vicario permittat potestatem absoluendi, non autem dispensandi, quia absoluendi potestas magis necessaria est ad salutem animarum. Propter hæc Barbosa *alleg.39.num.14.fine*, non audet iudicium ferre in hac causa. At ego nixus authoritate Sanchez, Nauarr. & Suarez statim allegandi, iudico potestatem dispensandi committi posse cuilibet vicario generali delegato, & cuilibet etiam speciali personæ, quia cùm sit potestas iure communi dignitati Episcopali competens, non est cur delegabilis non sit. Neque ex eo quod in secunda parte illius decreti commissa sit potestas absoluendi Episcopis, aut eorum vicariis specialiter deputatis; arguitur benè potestatem dispensandi solis Episcopis competere, neque aliis delegari posse; quia ad restrictionem aliquam concedendam aduersantem iuri communi clariora fundamenta debent esse. Sensus igitur est. Potestas dispensandi irregularitatibus, & suspensionibus concessa Episcopis, est ita illis concessa, vt possint non solùm suo vicario specialiter delegare, sed etiam alteri. At potestas absoluendi à casibus reseruatis, cùm animarum salutem immediatiùs respiciant, non alteri, quàm vicario ad id specialiter deputato delegari potest; potestas verò absoluendi ab hæresi, quia grauior est, neque etiam huic vicario delegabilis est. sic Sanchez *de matrim.l.2 disp.40.n.17.& lib.2.in Decal.c.11.n.25.* Suarez *de censur.disp.41 sect.2.n.8.* Nauarr. *consil.11. tit.de priuileg num.4.*

19 Difficultas ergo est, an absolutio hæresis committi ab Episcopo possit alicui? Affirmat Sanchez. *l.2.c.11.nu.23.* cum Nauarr *li.1.consil.1.de constitut cons.2.q.vlt.n.89. & l.5.cons tit. de priuileg.consil.11.q.2. & 3.* Eman Saa *verbo Episcopus, n.37.* Azor. *tom.1.lib.8.instit.mor.cap.10.quæst.11.* Cordub. *summ.q.8.* Henriquez *lib.6.de pœnit.cap.14.num.7.* Eman. Rodr. *qq.regul. quæst.30.art.11. & in explicat.bullæ, §.9.n.79.fine, & in addition.§ 9.num.69.* Probatur, quia potestas hæc absoluendi ab hæresi commissa est Episcopis præsentibus, & futuris in perpetuum; sed quando aliquid sic conceditur, non eligitur industria personæ, sed officij, & dignitatis, vt optimè tradit Ias. *in l.more maiorum, 65.ff.de iurisdict.omn.iud.* Menoch. *de arbitr lib.1.quæst.64.num 17.* Gregor. Lop. *leg.47.fine tit.18.par.3.* Ergo de se delegabilis est. Sed ex supradictis verbis Concilij hæc delegandi potestas non ita restringitur, & limitatur, vt nullo modo delegari possit. Ergo Minorem probo. Nam Concilium solùm exclusit vicarium ad id specialiter deputatum, sed hoc intelligi potest de vicario specialiter deputato ad casus hæresis contingentes, non de vicario specialiter deputato ad vnicum casum tunc oblatum. Ergo ille quasi generalis vicarius erit exclusus, non autem hic specialissimus.

10 Nihilominus etsi supradicta sententia probabilis sit, at longè probabilior est omnem vicarium esse exclusum; ac proinde non posse Episcopum per alium, quàm per se ipsum ab hæresi absoluere. sic tradit noster Molina *tract.5.de iustit.d.18. num.2.* Gutierr. *lib.1.canon.qq.cap.13.num.29.* Garcia *11.p.de benefic.cap.10. num.113.* Lorca *2.2.disput.45.num.11.* Suarez *de pœnit.disput.30.sect.2.num.9. & 15. & de fide disput.21.sect. 4. num.8.* Moueor, quia in hac absolutione ille vicarius est exclusus, qui admissus fuit in absolutione à reliquis casibus reseruatis, vt videtur ex contextu constare, sed pro reliquorum casuum absolutione, quilibet vicarius, siue generalis, siue specialis, deputari potest, vt etiam ipse Sanchez admittit. Ergo pro absolutione hæresis quilibet erit exclusus. Adde, dictio *negans* apposita antè vicarium excludit, & dictio *tantùm* apposita Episcopis ad eorum personas potestatem restringit, aliàs si aliis liceret, non Episcopis tantùm, sed etiam eorum vicariis specialissimis licitum esset, contra verba Concilij quæ absoluta sunt. Neque in hac restrictione committitur vlla derogatio iuris communis. Siquidem Episcopi non habent à iure communi potestatem absoluendi à reseruatis Pontifici. Cùm ergo eis tribuitur talis facultas, limitari, coarctarique poterit à Pontifice, vt solùm ipsis prosit, non aliis, quod non est Episcoporum iuri derogare, sed beneficium limitatè concedere. Adde si Episcopis non conceditur, vt possint delegare alicui facultatem generalem absoluendi ab hæresi, sicuti non audent contrariæ sententiæ Doctores concedere, quia iam iste esset Vicarius generalis, qui à Concilio est exclusus. Non videtur, qua ratione sit necessarium delegare potestatem absoluendi ab aliquo casu hæresis contingente, quia si prudenter Episcopus procedat, non potest hanc potestatem delegare, nisi instructus sit esse causam sufficientem ad delegandum? cùm autem de causa requisita ad delegationem illam specialem instruatur, instrui potest de causa requisita, & conueniente ad tollendam censuram. Ergo poterit ipse etiam reo absente censuram tollere, qua sublata manet peccatum hæresis non reseruatum, & à quolibet confessore approbato absoluendum.

21 Restat vltimò inquirendum, an hæc facultas Episcopis concessa per Trident. absoluendi à casibus Pontificiis, & specialiter ab hæresi sit reuocata per Bullam Cœnæ in illa vltima clausula, in qua sic habetur. Cæterùm à Prædictis sententiis nullus per alium, quàm per Romanum Pontificem, nisi in mortis articulo constitutus, neque etiam tunc, nisi de stando Ecclesiæ mandatis, & satisfaciendo cautione præstita absolui potest, etiam prætextu quarumuis facultatum, & indultorum, quibuscumque personis ecclesiasticis, sæcularium, & quorumuis ordinum etiam mendicantium, ac militarium, regularibus etiam *Episcopali, vel alia maiori dignitate præditis*, ipsisque ordinibus, & eorum monasteriis, conuentibus, & domibus, ac Capitulis, collegiis, confraternitatibus, congregationibus, hospitalibus, & locis piis, nec à laicis etiam imperiali, regali, & alia mundana excellentia fulgentibus, per nos, & dictam sedem, ac *cuiusuis Concilij decreta*, verbo literis, aut alia quacumque scriptura in genere, & in specie concessorum, & innouatorum, ac concedendorum, & innouandorum. Et additur excommunicatio aduersus eos, qui sic absoluere præsumpserint. sic Gregor. XV. & Vrban. VIII. suis Bullis.

Non deſunt plures authores, qui affirment ex vi huius clauſulæ non reuocari Epiſcopis facultatem abſoluendi conceſſam in Trident. ſic docet Bannes 2.2 *q.*11.*art.*4. *dub.*2.*poſt.*2. *concluſ. arg.*3. & ibi Arag *art.*3. Nauarr. *ſum.lat,cap.*27 *n.*260. *& l.*5. *conſil.tit.de priuileg.conſil.*11. *qua.*1. Gutierr *qq canon in poſter. lib.*1.*cap.*13.*ad finem.* Henriquez *lib.*6.*de pœnit.cap.*14.*n.*7. Lorca 2 2.*diſp.*45 *num.*10. reputat probabilem Suarez *tom.de cenſur.diſp.*21.*ſect.*3 *num.*5. & alij plures, quos referunt Sanchez, & Barboſa in ſecunda ſententia allegandi. Præcipuum fundamentum eſt, quia correctio iuris vitanda eſt, quoad fieri poſſit, ſed abſque correctione iuris Trident. ſtare poteſt clauſula Bullæ reuocans facultates, quibus abſolutio impendi poterat. Ergo affirmandum eſt clauſulam Bullæ ſupradictam Trident. facultatem non reuocare. Minorem probo. Primò, quia Bulla ſolùm dicit, *vt nullus poſſit abſolui prætextu quorumcumque priuilegiorum, quæ Epiſcopis, conuentibus, & aliis conceſſa ſint per Sedem Apoſtolicam.* at qui ab Epiſcopis abſolui intendit, non intendit abſolui prætextu alicuius priuilegij à Sede Apoſtolica conceſſi, vt dicit Bannes, ſed prætextu authoritatis à Chriſto Domino datæ. Ergo. Secundò, quia Bulla optimè poteſt intelligi de peccatis publicis, & de abſolutione, quæ non ſolum pro foro conſcientiæ, ſed etiam externo proſit; ſiquidem nihil in Bulla habetur, quod cogat nos de peccatis occultis, & de foro conſcientiæ reuocationem intelligere, ſenſus ergo Bullæ eſt, vt nullus poſſit abſolui, abſolutione proficiente in foro externo, vel à peccatis publicis prætextu priuilegiorum, &c. Quòd ſi hoc modo intelligatur, manet integrum Trident. decretum. Nam Trident. concedit ſolùm abſolutionem caſus occulti, & pro foro conſcientiæ. Ergo ſi Bulla reuocat caſus publicos, & abſolutionem proficientem in foro externo; non immutat, nec corrigit decretum Trident. Ergo hæc explicatio ſuſtinenda eſt, vt iuris correctio vitetur. Tertiò, lex generalis præcipuè correctoria, etiamſi poſterior ſit, limitanda eſt ex ſpeciali antecedenti, vt latè probaui *tractat. de legib.* Ergo hæc lex correctoria Bullæ, quæ generalis eſt, limitari, & coarctari debet per ſpecialem Trident. Quartò non obſtante clauſula reuocatoria Bullæ Cœnæ manet integrum priuilegium in Cruciata conceſſum pœnitentibus, vt ſemel in vita poſſint abſolui à quolibet Confeſſore approbato à quibuſuis peccatis, & cenſuris, &c. Ergo etiam poterit integrum manere priuilegium Epiſcopis conceſſum in Trident. non obſtante clauſula reuocatoria. Quintum fundamentum eſt, quia non eſt euidens Bullam Cœnæ ſupradictam facultatem reuocare, vt ex ſupradictis conſtat; ſed abſque euidentia reuocationis nemo tenetur ſe iure proprio ſpoliare. Ergo non debent Epiſcopi ſe reputare ſpoliatos hac facultate abſoluendi abſque clariori notitia. Quòd ſi dicas conſtare euidenter eſſe reuocatam hanc facultatem Epiſcopis non ex verbis Bullæ præcisè, ſed ex illis iuncta Pontificum declaratione. Reſpondere poſſumus de declaratione nobis authenticè non conſtare. Nam eſto plures Doctores eam firment, ex fama, & opinione loquuntur. Item indigebat talis declaratio ſpeciali promulgatione, vt vim legis reuocantis haberet, aliàs nos arctare non poteſt.

22 Cæterùm tenenda eſt, vt longè probabilior contraria ſententia, ſcilicet per clauſulam Bullæ Epiſcopis reuocatam eſſe facultatem abſoluendi ab hæreſi, reliquiſque ibi contentis. ſic Suarez *de pœnitent.diſput.*30.*ſect.*2 *num.*11. *& de cenſuris, diſput.*21.*ſect.*3.*num.*5. Pegna *director.*3.*part.comment.*141. *poſt quæſt.*92.*verſic.penultim.* vbi teſtatur iuxta hanc opinionem in ſupremo generalis inquiſitionis prætorio ſæpè pronuntiatum eſſe. Tuſcus *de viſitat lib* 2.*cap.*32. *num.*5. *& cap.*23.*n.*4. Marc. Anton. Genuenſ. *in praxi Archiepiſcop.Neapolit.cap.*67. *num.*10.*in prima editione*, vbi teſtatur, Gregorium XIII. & Clementem VIII. ſic declaraſſe. Azor *tom.*1.*lib* 8. *cap.*19 *q.*3. *& cap.*10.*quæſt* 10. & affirmat ſe audiuiſſe à religioſo, docto, & fide digno ſic declaraſſe Clement. VIII. Pro hac parte extant duæ authenticæ declarationes Cardinalium, teſtatur Nicol. Garcia 11.*part de benefic.cap.*10.*num.*122. & Suarez *ſuprà*, & hanc eſſe ſequendam innumeros referens firmat Barboſa 2. *part.de poteſtate Epiſcopi allegat.*40.*num* 25. *& in remiſſionibus Concilij verbo & in hæreſis crimine.* Sanchez *lib.*2.*Decalog cap.*11. *fine* Farinacius *de hæreſi, quæſt.*192. *num* 61. Bonacina *diſp.*1 *de cenſuris, quæſt.*3 *punct* 2. *num.*1.*verſ.*1. quos ne faſtidio ſim omitto. Præcipuum fundamentum, quo moueor, eſt tantorum virorum authoritas, quæ in re morali magni habenda eſt, nec deſerenda ob excogitatas, & parùm firmas diſtinctiones. Quòd ſi huic authoritati efficax ratio accedit, omnino ſequenda eſt. ratio autem ea eſt. Negari non poteſt priuilegium à Concilio conceſſum Epiſcopis derogari poſſe à Pontifice, ſed ex ſupradictis Bullæ verbis colligitur ſatis fuiſſe derogatum Ergo. Minorem probo. Nam Pontifex prohibet, ne detur abſolutio hæreſis, & reliquorum caſuum in Bulla contentorum prætextu priuilegiorum, quæ Epiſcopis, religioſis, conuentibus, &c. conceſſa ſint à Sede Apoſtolica etiam decreto alicuius Concilij. Sed nullum Concilium, niſi Trid. hanc facultatem abſoluendi ab hæreſi, reliquiſque caſibus reſeruatis conceſſit. Ergo hanc facultatem, quæ in hoc Concilio conceditur, intendit Pontifex reuocare; aliàs ſuperfluerent verba illa *alicuius Concilij decreta.* Neque dici poteſt reuocare facultatem abſoluendi à caſibus publicis, & pro foro externo, quia hæc non eſt data à Concilio, præcipuè cùm reſeruatio non tam pro foro externo, quàm pro foro conſcientiæ facta eſt, ſiquidem ſolùm permittitur in articulo mortis abſolutionem præſtari. Alij verò probant hanc concluſionem ex eo, quòd non videatur neceſſarium ad derogandum priuilegiis, & conſtitutionibus Trident. illius fieri expreſſam mentionem; ſiquidem ipſum Trident. *ſeſſ.*25.*cap.*21. in fine Concilij excipit authoritatem Pontificis in ſuis decretis, dicitque ſe velle, vt robur habeant, dum Pontifici placuerit, & non vltra, inquit enim ſancta Synodus omnia, & ſingula ſub quibuſcumque clauſulis, & verbis, quæ de morum reformatione, atque Eccleſiaſtica diſciplina, tam ſub fœlicis recordationis Paulo III ac Iulio IV. quam ſub beatiſſimo Pio IV. Pontificibus maximis, in hoc ſacro Concilio ſtatuta ſunt, declarat ea decreta fuiſſe, *vt in his ſalua ſemper authoritas Sedis Apoſtolicæ ſit & eſſe intelligatur.* Ergo cùm Pontifex ſuam authoritatem interponit, ne vllus ab hæreſi, reliquiſque in Bulla contentis abſoluatur, non debet dici reuocare priuilegium in Trident. conceſſum, ſed ipſum Trident. priuilegium ceſſare, quia ceſſauit conditio, ſub qua fuit conceſſum. Verùm hæc ratio, quam aliqui magni faciunt, meo iudicio non concludit. Admitto non reuocari decreta Trident. quoties Pontifex ſuam authoritatem in contrarium interponit, ſed ceſſare ex conditione in ipſis decretis appoſita. At hoc opus, hic labor eſt, quando cenſeatur Pontifex ſuam authoritatem in contrarium interponere, & credo nunquam cenſeri, niſi id verbis expreſſis, & mentionem facientibus dicti Concilij, ſaltem in genere exprimat, vt latiùs diximus, cùm de reuocatione legis, & priuilegiorum egimus.

23 Verùm etſi Epiſcopi non poſſint in foro conſcientiæ hæreticos pœnitentes abſoluere, iuxta magis receptam, verioremque ſententiam; at poſſunt in foro externo eos abſoluere, & Eccleſiæ reconciliare, illiſque pœnitentiam iniungere, quæ abſolutio illis proderit in foro interiori, probat expreſſe textus *in cap. vt officium, in princ. verſic. ſi verò, de hæreticis, in* 6. illis verbis, *abſolutionis beneficium impendatis,* & iniungatis eiſdem, quod iniungi talibus conſueuit, & ita tradit Archidiacon. *ibi num* 1.*verbo impendatis.* Ioan. Andr. *num.*1. Gemin. *num.*2. *fine* gloſſa *in cap. excommunicamus, el* 1, *§ credente, ad fin. de hæreticis.* ibi Hoſtienſ. *num.*24. Felin. *ſub num.*3. Anania *num.*4. Zabarella *num.*6.*fine.* Repert. Inquiſitorum *verbo abſolutio, verſic. ſed nunc proſequendo, & verſic. ex prædictis concluditur.* Squallicenſ. *tract de fide catholic cap.*27. *num.*3. Eymer. 3.*part.quæſt.*92. quos omnes refert, & ſequitur Farinacius *de hæreſi, quæſt.* 191 §.4. *num.* 52. vbi aduertit, quòd eſto Lœlius Zechius *in ſumm.*1.*part tit.de fide, rubr. de hæreſi, cap.*11.*num.* 18 *verſic.*4. dicat in ſupremo inquiſitionis ſenatu pronunciatum eſſe, vt ſolis Inquiſitoribus liceat pœnitentes hæreticos in foro externo abſoluere, & non Epiſcopis, non eſſe à propoſita doctrina recedendum; quia eſt à Doctoribus communiter recepta, & iuri conſona, conſentit etiam iis Bonac. *diſp.*1.*de cenſur quæſt.*3.*punct* 2.*num.*11. Aduerto tamen in Hiſpania prædictam facultatem illis reuocatam eſſe. Non enim Epiſcopi ſine Inquiſitore, neque Inquiſitor ſine Epiſcopo ſaltem requiſito abſoluere poſſunt hæreticum, & Eccleſiæ reconciliare, vt conſtat ex praxi.

§. II.

Expenditur facultas abſoluendi ab hæreſi conceſſa Inquiſitoribus.

1 *Pro foro externo clarum eſt illis eſſe facultatem conceſſam.*
2 *In foro conſcientiæ eſt aliqualis difficultas, proponitur difficultatis ratio, & Doctores aſſerentes quemlibet Inquiſitorem hac poteſtate gaudere.*
3 *Probabilius eſt oppoſitum.*
4 *Satisfit fundamento, num.*2. *adducto.*
5 *Abſolutio data ab inquiſitoribus hæretico fictè conuerſo valida non eſt.*
6 *Quid ſi non integrè delictum manifeſtaſti? Sub diſtinctione reſpondetur.*

1 CONſtat iis commiſſam eſſe facultatem abſoluendi hæreticos pœnitentes pro foro externo, ex tex. *in cap. vt officium, de hæretic. in* 6. & ex pluribus Bullis relatis à Pegna *in fine direct.* quotúmque meminit Farinacius *de hæreſi q.*192. *num.*54.

2 Difficultas ergo eſt, an illis liceat in foro conſcientiæ? Rationem difficultatis conſtituerunt verba Bullæ Clementis VII. edita anno 1530. quæ incipit, *Cùm ſicut.* & refertur à Pegna *in direct. inquiſit.* inter Bullas illius Pontificis, vbi dicitur, *Vobis etiam, ac vicariis præfatis extraiudicialiter Lutheranos occultos, & non inquiſitos per ordinarium, ſiue alios iudices, aut alios quoſcumque hæreticos, fautores, defenſores, & receptatores, necnon à ſancta fide Apoſtatas, eóſque qui contra inhibitionem Sedis Apoſtolicæ,*

tenuerunt, vel legerunt libro Martini Lutheri, vel aliorum, aut iisdem, siue eisdem quomodolibet adhæserunt (si ad cor reuersi pænitentes id humiliter petierint) postquam hæresim, qua polluti, & infecti erant, abiurauerint, medio iuramento promiserint de cætero ab huiusmodi hæresi penitus ab stinere, absoluendi, illisque pro præmissis pœnitentiam iniungendi salutarẽ, eósque ad gremium sanctæ matris Ecclesiæ restituendi, & reducendi, authoritate Apostolica, tenore præsentium litterarum licentiã, & facultatem cõcedimus. Ex his ergo verbis sic formatur ratio dubitandi. In hac constitutione datur facultas Inquisitoribus, & eorum commissariis absoluendi hæreticos occultos, neque ab vllo iudice prius Inquisitos extraiudicialiter. Ergo est data facultas illos absoluendi in foro conscientiæ. Probo consequentiam, quia absoluere iudicialiter, seu pro foro iudiciali non solùm occultos hæreticos pœnitentes, & voluntariè misericordiam expostulantes licet Inquisitoribus, ex *suprad. cap. vt officium*, & ex aliis text. sed etiam publicos hæreticos, & ad iudicium venire compulsos. Ergo aliquid speciale hæc constitutio concedere Inquisitoribus intendebat. Quod non videtur esse aliud, nisi absolutionem pro foro conscientiæ. Neque obstat supradictam Bullam dirigi specialiter ad Inquisitores ordinis Prædicatorum existentes in Lombardia; imò videri esse specialem commissionem factam personis, & non dignitati. Quia esto ex tenore Bullæ sic appareat, consuetudine receptum est ad omnes Inquisitores extendi. & fauent ea, quæ tradit Pegna. 3. *p. direct. q.* 109. *comm.* 158. *à verf. nec obstat*, vbi probat priuilegia Inquisitoribus specialibus concessa ad omnes Inquisitores dirigi, ex *cap. vlt. §. vlt. de hæretic in 6. Clemẽt. 1. §. vlt. de hæretic. & l. Arriani, § cunctis quoque legib. C. de legib.* Neque etiam obstat per Bullam Cœnæ reuocari omnem facultatem absoluendi ab hæresi, & casibus ibi enumeratis in foro conscientiæ, quominus possimus affirmare hanc facultatem perseuerare, quia, vt dicit Bannes statim allegandus, Bulla solùm reuocat facultates absoluendi, quæ pœnitentibus concessæ sunt, vel saltem, quæ concessæ sunt directè in illorum fauorem: at hæc facultas absoluendi ab hæresi in foro conscientiæ non pœnitentibus hæreticis, imò neque directè in ipsorum fauorem est concessa Inquisitoribus; sed est illis concessa in fauorem officij, quod exercent, defendendi fidem, & ad maiorem illorum authoritatem; indirectè tamen in animarum fauorem. Non ergo censetur reuocata hæc facultas. Addi etiam potest congruentia magni momenti. Ad Ecclesiam pertinet prouidere fidelibus delinquentibus remedium facile, & suaue, vt à peccato liberentur. Si autem penes Inquisitores non residet facultas absoluendi ab hæresi occulta in foro conscientiæ hæretici occulti, carent remedio facili; & suaui, vt à peccato liberentur. Non enim est remedium facile, & suaue, sed nimis rigorosum cogere hæreticum occultum, vt præsentibus testibus, vel coram Notario hæresim suam occultam, & soli Deo notam Inquisitori manifestet. Hoc autem est illi omnino necessarium, si Inquisitor, & Episcopi non habent in foro conscientiæ facultatem absoluendi ab hæresi. Ergo dicendum est saltem Inquisitores illam habere; & ita supponit Nauarr. *lib. 5. consil. tit. de priuileg. consil.* 11. Campegius *ad cap.* 34. Zanch. *de hæret. verf. cum itaque*, Bannes 22. *q.* 11. *art.* 4. *dub.* 2. *post.* 1 *argum. contra* 2. *conclus.* Gutierr. *can. qq lib.* 1. *cap* 13. *num.* 7. Viual. *Candelab.* 1. *p. tit.* 11. *de absolut. num.* 15. testatur praxim ita esse Man. *in Bulla Cruciata*, §. 9 *num.* 70. *fine* Eymer. 3. *p. direct. num* 61. alios plures refert Sanchez *lib.* 2. *cap.* 11. *num.* 1. ipséque eam *num.* 3. probabilem reputat. Ex qua sententia inferunt Inquisitorem non sacerdotem posse hac facultate vti, quia non est coarctanda potestas ad forum sacramentale, sed ad forum secretum. Item & posse Inquisitorem alteri vices suas delegare, quia potestas est competens ex officio; ac proinde delegabilis, dum in contrarium non fuerit expressa prohibitio. Sanchez *num.* 4 & 5.

3 Nihilominus probabilius existimo nulli Inquisitori, neque tribunali datam esse facultatem absoluendi ab hæresi, & excommunicationibus reseruatis in foro conscientiæ, sed necessariò debere fieri in foro externo, & iudiciali. sic Sanchez *n.* 3. Farinac. *de hæresi, quæst.* 192. *num.* 54. Suarez *de fide disp.* 21. *sect.* 4. *num.* 15. Garcia *de benefic.* 11. *p. cap.* 10. *num.* 121. Barbosa. 2. *p. de potest. Episc. allegat.* 40. *num.* 28. Ratio est, quia Inquisitores neque ex vi muneris, neque ex aliquo priuilegio, neque ex consuetudine habent potestatem pro solo conscientiæ foro absoluendi. Ergo gratis asseritur talis facultas. Antecedens probo. Munus Inquisitoris est delicta inquirere, & iudicialiter punire delinquentes: est enim iudex pro foro externo constitutus. Ergo ex vi muneris hanc facultatem absoluendi ab hæresi pro solo conscientiæ foro non habet Ex priuilegio autem non videtur illam habere, nullum enim aliud refertur, nisi contentum in suprad. Bulla Clement. VII Sed illud nec loquitur de omnibus Inquisitoribus, sed solùm Inquisitoribus ordinis Prædicatorum residentibus in Lombardia & illo tempore præsentibus, & concesso ad omnes extendi, non loquitur de absolutione fori conscientiæ, sed externi; tum quia non committit facultatem absoluendi, nisi præstito iuramento, & abiurata hæresi: quæ conditiones pro foro interiori non videbantur necessariæ. Neque verbum *extraiudicialiter* vrget. nam, vt testatur Barbosa *num.* 17. sæpè declaratum est in supremo inquisitionis Romanæ tribunali verbum illud, *extraiudicialiter*, non tollere formam iudicij, scilicet depositionem coram Notario & testibus, vel saltem coram Notario tantùm; sed tollere solemnitatem iudicij, quæ consistit in eo, quòd plures assint iudicio, pluribusque iudicium innotescat; facultas ergo Inquisitoribus data, vt extraiudicialiter pœnitentes hæreticos, & à nullo iudice inquisitos absoluere possint, in eo consistit, vt possint ad secretam abiurationem, & secretam pœnitẽtiam eos admittere. Non tamen quòd pro solo cõscientiæ foro ab'oluere possint. Quòd si supradictum priuilegium de absolutione pro solo conscientiæ foro loquatur, non video qua ratione Episcopis reuocata sit per bullam facultas absoluendi ab hæresi, & casibus in Bulla cõtentis, & non reuocetur Inquisitoribus, cùm etiam Episcopis in sui fauorem, & ob eorum dignitatem sit tale priuilegium concessum, & Bulla omnia priuilegia, quorum potestate quilibet impetrare absolutionem posset, reuocat, siquidem absoluentes huiusmodi reos excõmunicatione innodantur. Denique ex consuetudine contrarium omnino cõstat, nunquam enim Inquisitores, nisi coram Secretario, pœnitentem hæreticum audire volunt, vt ipsemet Bannes fatetur, & consulit Eymeric. 3. *p. direct. num.* 59. Adde declarationem Cardinalium relatam à Barbosa *sess.* 24. *cap.* 6. *Concilij*, *num.* 7. in hæc verba: *Episcopus, aut Inquisitor absoluere iam non possunt hominem hæreticum in foro conscientia, licèt hæc facultas à Concilio sit ipsis tradita.*

4 Ex his constat solutio contrarij fundamenti: & ad congruentiam de rigore dicimus non esse nimium in delicto ita graui, & Christianæ reipublicæ nociuo obligare delinquentes, vt Inquisitori coram Notario se manifestent, præcipuè cùm totus ille rigor temperetur abundè, ex eo quòd sic absolutus secretò etiamsi postea delictum publicetur, non possit de illo iterum iudicari, & puniri, vt bene notauit ex Compegio Suarez *de fide disput.* 21. *sect.* 4. *num.* 18. Item est conuenientissimus ille rigor, (si aliquis est,) vt arceantur homines à simili delicto committendo, videntes difficultatem in illius absolutione, quæ est ratio, quare Ecclesia aliquorum casuum absolutionem reseruat. Hæc autem facultas sic secretò absoluendi, etiamsi præcipuè in toto tribunali resideat, in quolibet etiam Inquisitore residet, vel quia sibi inuicem vices committunt, vt placet Suarez *num.* 18. vel quod probabilius existimo, quia Bulla Clement. VII. non cum tribunali, sed cum Inquisitoribus singulis, & seorsim loquitur; siquidem eorum vicariis, & commissariis facultatem eandem tradit, qui tamen non constituunt tribunal. sic Sanchez *lib.* 2. *Decalog. cap.* 11. *num.* 4.

5 Sed inquires, an absolutio data hæretico fictè conuerso, cuius fictionem ignorat absoluens, valida sit, ita si postea verè pœniteat, & ex corde cõuertatur, nulla indigeat absolutione?

Respondeo minimè valere ex defectu intentionis in absoluente; non enim intendit absoluere; nisi fidelem: at qui in sua hæresi pertinax est, infidelis est, & indignus absolutione, Sayrus *Thesauri casuum, tom.* 1 *lib.* 2. *cap.* 11. *num.* 16. & 17. Henriquez *lib.* 13 *de excommunicat. cap.* 30. *num.* 3. & 4. Suarez *de censuris*, *disput.* 7 *sect.* 7. *num.* 1. 2. & *disp* 21. *de fide sect.* 4. *n.* 19. Verùm, quia hæc absolutio quoad forum externum valida, & firma reputatur, non indigebit hæreticus verè iam conuersus absolutione aliqua iudiciali, sed ipsemet Inquisitor solus sine Notario, & testibus illum absoluere poterit. Exemplo matrimonij cõtracti in facie Ecclesiæ inualidè ob aliquod occultum impedimentum, quod secundùm multorum sententiam reualidatur sine vlla exteriori solemnitate per iteratum consensum contrahentium sic expressè Suarez *illo num.* 19.

6 Sed quid si fassus sis hæresim, v. g. Iudaismum, non tamen declarasti, quoties iudaizasti, sed aliquos actus externos Iudaismi manifestasti, alios occultasti; manes ne absolutus? Et quidem si ignoranter fecisti, non est dubium te absolutum manere; at si ex malitia processisti, distinguendum est; si actus quos omisisti manifestare, variarent detecti grauiter iudicium; ita vt obligarent iudicem ad grauiorem pœnitentiam tibi imponendam, censeo te non manere absolutum; secus verò, si iudicium eodem modo persisteret. Et ita explico illa verba, quæ communiter in absolutione hæretici apponuntur, nempe *si ita est*, *vt ex corde conuertitur*, *non tacens de se*, *nec de aliquo aliorum aliquam contra nostram sanctam fidem Catholicam eum absoluimus & non aliter.* Hæc enim verba requirunt, vt ex corde hæreticus conuertatur, nihilque aduersus nostram fidem taceat, quod graue sit, meritóque iudicem ad variationem iudicij mouere possit.

Quòd si inquiras, quando præsumi potest ex manifestatione rei tacitæ variandum esse iudicium?

Respondeo arbitrio prudentis relinquendum esse. Putarem sanè, si plures diuersas hæreses haberes, & aliquam omitteres manifestare, in hoc omnes conueniunt. Secundò, si eiusdem hæresis actus tres, vel quatuor diceres, cùm tamen essent decem, vel viginti. Tertiò, si alicuius personæ, quam obligatus es manifestare denuntiationem omisisti. Nam esto illa manifestata non varietur iudicium respectu tui quoad pœnitentiam tibi imponendam; variatur tamen absolutè iudicium respectu personæ denuntiatæ, cuius variationis tu debebas esse causa.

§. III.

§. III.

Quid dicendum de religiosorum priuilegiis.

1 *Statuitur priuilegium Societatis, aliisque religionibus concessum.*
2 *Qua ratione hac facultas concedatur à Praposito generali.*
3 *Superioribus Societatis datur facultas absoluendi ab excommunicatione incursa ob lectionem librorum prohibitorum.*

1 RESpondeo nostrum Reuerendissimum P. Præpositum generalem facultatem habere per se, vel per alios absoluendi quoscumque ab hæresi in foro conscientiæ. Quam facultatem concessit illi Iulius III. viuæ vocis oraculo primùm, vt *in vita vocis oraculis pag.* 9. Deinde per breue in litteris Apostolicis *pag.*66. Confirmauit verò, & denuò concessit Gregorius XIII. die 18. Martij 1584. pro reliquis orbis partibus (Hispania excepta) *in viua vocis oraculis pag.*123. Hæc autem facultas Prouincialis communicatur, sed extra Hispaniam, vt habet priuilegium cum potestate, vt re maturè considerata: quando sibi videbitur in Domino expedire, in casibus particularibus possint id aliis communicare. Hæc omnia habentur in compendio priuilegiorum Societatis IESV, *verbo absolutio*, §. 3. Respectu autem illorum, qui sub obedientia Societatis viuunt, habet Præpositus generalis, & quibus ipse commiserit, facultatem eos absoluendi in foro conscientiæ ab hæresi, & à relapsu in hæresim, si quis (quod Deus auertat) in eam incideret. Quam facultatem etiam pro Hispania concessit Gregorius XIII. die 18. Martij 1584. vt *in viua vocis, oraculis pag.*133. sic *in compendio priuilegiorum Societatis, verbo absolutio*, §. 7. *&* in §.8. dicitur. Facultate concessa Minoribus de Obseruantia Vltramontanis possunt Præpositus generalis, aut Prouincialis Societatis IESV Vltramontani absoluere nostros Vltramontanos sibi subditos, & dispensare cum eis, quoties opus fuerit à relapsu in hæresim, aut apostasiam, & eorum pœnas à iure constitutas commutare augendo, vel minuendo, pensatis qualitate, & quantitate, aliisque debitis circunstantiis: dummodo talium relapsorum crimina publica, & notoria apud sæculares non sint, vt ex hoc scandalum oriri possit. Alexand. VI. *in monum. Minorum fol.*70. *concess.*164. & refertur, quamquam non satis plenè *in compendio eorumdem, verbo absolutio ordinis quoad fratres*, §.18.

2 Hæc absoluendi facultas reseruatur in Societate Præposito generali, communicatur tamen prouincialibus sub onere monendi pœnitentem, manere sub pœna peccati mortalis obligatum, vel se præposito generali præsentandi, vel rem eidem manifestandi eo modo, qui seruata sigilli integritate Prouinciali videbitur. Iam monui in Hispania ob particularia inquisitionis indulta non dari vsum huius facultatis.

3 Item omnibus superioribus Societatis, & iis, quibus ipsi communicauerint, concessa est facultas absoluendi ab excommunicatione incursa ob lectionem librorum prohibitorum in his locis, vbi possunt nostri ab hæresi absoluere: sic concessit Gregor. XIII. die 6. Nouemb. 1583. pro vt *in viua vocis oraculis pag.*132. & habetur *supradicto compendio priuilegiorum, verbo absolutio*, §.4. vbi aduertitur, si libri prohibiti editi sunt ad stabilienda dogmata hæretica, non poterunt communicare hanc facultatem superiores, nisi in casibus particularibus perspectis circunstantiis. In iis verò prouinciis, in quibus ex peculiari concessione amplior esset facultas, liber permittitur illius vsus.

§. IV.

Expenditur facultas absoluendi ab hæresi per Bullam, aut Iubilæum concessa.

1 *Sub facultate generali absoluendi à reseruatis, comprehendi reseruata in Bulla Cœna, & sub facultate absoluendi à reseruatis in Bulla Cœna comprehendi haresim affirmant plures.*
2 *Probabilius est oppositum.*
3 *Hareticus absolutus in foro conscientia non excusatur subire iudicium fori externi.*

1 ALiquando Pontifex Iubilæum concedit cum facultate absoluendi ab omnibus sibi reseruatis, neque exprimit reseruata in Bulla Cœnæ, aliquando ea exprimit hæresi non expressa, aliquando verò & hæresim exprimit. Dubium ergo est, an sub facultate illa generali absoluendi ab omnibus reseruatis comprehendantur reseruata in Bulla Cœnæ, etiamsi non exprimantur, & sub facultate generali absoluendi ab omnibus reseruatis in Bulla Cœnæ, etiam crimen hæresis ibi contentum veniat intelligendum? Ratio dubitandi est, quia beneficium Principis latè est interpretandum, præcipuè cùm eius lata interpretatio non excedit proprietatem verborum: at sub reseruatis à Pontifice comprehendere contenta in Bulla Cœnæ, & sub contentis in Bulla Cœnæ comprehendere hæresim, non est excedere proprietatem verborum; sed potius verborum proprietati conformari. Ergo. Item in reseruatione alicuius casus Pontificij non datur magis, vel minus, si quidem integrè consistit in eo, quod nemini alteri à Pontifice sit facultas ab eo absoluendi. Si igitur datur facultas absoluendi ab omnibus reseruatis Pontifici, non est vlla ratio, quare aliqui casus reseruati ab illa concessione generali excipiantur. Quòd si aliquis dicat hoc sustineri posse nisi Gregor. XIII. in quodam motu proprio relato ab Emanuel. Rodriq *additionib. ad Bullam*, §. 9. *num.*66. qui incipit, *Officium nostra partis*, datum Romæ 22. Septembr. 1576. declarasset hæresim non comprehendi sub facultate generali absoluendi à contentis in Bulla Cœnæ. Responderi facilè posset ibi solum declarasse hæresim non comprehendi in facultate absoluendi concessa per Bullam Cruciatæ, quod quidem verissimum est, imò expresse in tali Bulla Cruciatæ crimen hoc excipitur. Ergo dum non est talis declaratio, vel exceptio, generalis doctrina admittenda est, nempè sub reseruatis in Bulla Cœnæ hæresim comprehendi. sic tradit Soto 4. *distinct.*22. *quæst.*2. *art.*3. *conclus.*5. Corduba *in summ. quæst.*8. Lorca 2.2. *disp.*45. *num.*13. Farinac. *quæst.*192. *num* 65. Pegna 3. *part. direct. comm.*25. *vers. quòd si quis dicat & vers. quòd si quis quærat.* Reginald. *in praxi lib.*8. *n.*53. *fine.* Frechilla *de excommunicat. art.*1. *part.* 4. *num.*7. *d.*1. *praxis Episcopalis*, 1. *p. verbo absolutio.* §. 5. *& p.*2. *eodem verbo*, §.4. & alij relati à Garcia 11. *p. de benefic. c.*10. *n.*110. & probabilem reputat Suarez *tom. de censuris, disput.*7. *sect.*5. *num.*12.

2 At credo probabilius esse, sub facultate generali absoluendi à reseruatis non comprehendi reseruata in Bulla Cœnæ, nec sub facultate absoluendi à reseruatis in Bulla Cœnæ comprehendi hæresim: sic tradit tanquam certissimum, Sanchez *lib.*2. *in Decalog. cap.*12. *num.*10. Garcia *dicto cap.* 10 *n.*109. Barbosa 2. *part. de potest. Epis. allegat.*40. *num.*31. Azor *tom.*1. *lib.*8. *instit. moral. cap.*10. *quæst.*12. Suarez *de fide, disp.*21. *sect.*4. *num.*21. Couarr. *cap. alma mater*, 1. *part.* §. 11. *num.*13. Rojas *de hæreticis*, 2. *part. assert.*2.39. *num.*321. *& de priuileg. inquisit. num.*416. vbi ait motu quodam Pij V. edito anno 1572. sic esse declaratum. Vgolin. *de censur. tab.*1. *cap* 10 §. 4. *n.*8. Aragon. 2.2. *quæst.*11. *art.*3. §. *sed dubium est.* Emanuel. Rodriq. *in addition. ad Bullam* §. 9. *num.*66. & alij apud ipsos. Ratio præcipua desumenda est ex stylo, & vsu curiæ Romanæ, qui in hac parte vim legis habet. At Azor *supradicto loco, & cap* 19. *quæst.*2. Suarez, & Barbosa *suprà* testantur ex stylo Romanæ curiæ sub illa generali facultate absoluendi à reseruatis non comprehendi contenta in bulla Cœnæ, neque sub contentis in Bulla Cœnæ, comprehendi hæresim. Ergo non est licitum ad ea concessionem extendere, quia concessio extendi non potest vltra voluntatem, & intentionem manifestam concedentis. Quòd autem hic sit stylus Romanæ curiæ, præterquam quòd ita testantur graues Doctores, probari potest ex eo, quòd sæpe in Iubilæis post absolutam concessionem absoluendi à reseruatis in Bulla, exprimi solet & à crimine hæresis; cuius expressio superflueret, si sub priori clausula sufficienter contineretur. Adde esse creditu difficile reseruationem tot legibus stabilitam Cruciata Bulla, & Iubilæis, aliisque priuilegiis ordinariis concedentibus absolutionem à reseruatis, derogari.

3 Obseruandum tamen est hæreticum absolutum in foro conscientiæ vel ab Episcopo, vel ab Inquisitore secundum probabilem sententiam, vel ab alio confessario, cui speciale priuilegium esset concessum, non esse excusatum subire iudicium, & sententiam fori iudicialis Quia diuersi fines in vtroque iudicio respiciuntur. In foro enim conscientiæ attenditur satisfactio Deo exhibenda, & salutis propriæ medicina. At in iudiciali foro spectatur satisfactio reipublicæ, & reparatio offensionis ex malo exemplo susceptæ. sic glossa *in cap gaudemus, de diuortijs, verbo poterit.* Anton. Gomez *tom* 3. *variar. cap.*1. *num* 40. Pegna *direct.*2. *part. comm.*25. *versic rursus altera quæstio.* Zanch. *de hæretic. cap.*34. Suarez *de fide, disput.*21. *sect.*4. *num.*6. Sanchez *lib.*2. *in Decalog. cap.*12. *num.*7. Barbosa 2. *part. de potest. Episc. allegat.*40. *num.*29. quod verum habet etiam si pœnitentia in foro conscientiæ posita fuerit publica, ita ex Anton. Gomez, Pegna, & aliis docet Sanchez *illo n.*7. *fine.*

§. V.

De facultate absoluendi ab hæresi, aliisque reseruatis pro articulo mortis.

1 *Pro hoc articulo certissimum est posse absoluere quemlibet Sacerdotem.*
2 *Qualis censeatur articulus mortis.*
3 *Fœmina partui proxima absolui potest. Idem est de nauigatione longa, itinere, & morbo periculoso.*
4 *Plures Doctores censent impedimentum perpetuum reputari articulum mortis pro aliis criminibus ab hæresi.*
5 *Pro hæresi etiam videtur idem esse asserendum.*

6 *Si potes superiorem vocare, vel ab illo medio Confessario facultatem obtinere, plures affirmant te posse obligatum hanc præstare diligentiam, neque te posse absolutionem ab alio obtinere.*

7 *Probabilius est oppositum.*

8 *Simplex Sacerdos, tametsi parochus, seu superior adsit, potest in hoc articulo absolutionem impendere, secundùm plurimum sententiam.*

9 *Probabilius est oppositum.*

10 *Satisfit contrariis num. 8. adductis.*

11 *Tenearis ne ad Episcopum accedere.*

12 *Si incepta fuit confessio cum simplici Sacerdote, non teneris proprio confiteri, tametsi postea veniat.*

13 *Teneris ex duobus Sacerdotibus, vno priuilegium habente absoluendi à reseruatis, alio non, eligere priuilegiatum.*

14 *Qui Sacerdotes non sunt potestatem non habent absoluendi ab hæresis excommunicatione.*

15 *Vt hæc absolutio in Iubilæo concedatur, debet triplex conditio seruari; Specialiter debet fieri parti offensa satisfactio.*

16 *Secundo debet absoluendus præstare iuramentum de obediendo mandatis Ecclesiæ.*

17 *Tertiò debet comparere coram reseruante, quando commode possit.*

18 *Explicatur obligatio huius iuramenti.*

19 *Si ex malitia, vel ignorantia Confessoris hoc iuramentum non expostuletur, manet absolutus reus, sed cum obligatione comparendi.*

20 *Non comparenti, cum ad id obligatur, imponitur similis censura ei, à qua primò fuit absolutus.*

21 *Potest fieri satis huic obligationi comparendi, si per procuratorem compareas.*

22 *Satisfacis huic obligationi comparendi, si absolutionem obtineas ab habente priuilegium absoluendi*

1 COmmunis est hæc quæstio tam hæresi, quàm reliquis peccatis reseruatis, ideo breuiter expedienda est. Si quæ desiderantur, peti debent ex his quæ *in tract. de pœnis. & censur.* dicimus.

Conclusio in hac re certissima est, quemlibet Sacerdotem in articulo mortis absoluere posse hæreticum pœnitentem, & quemlibet alium peccatorem à censuris, & peccatis, quibus adstrictus est: habetur *cap. de hu. & seqq 26. quæst. 6.* & in Trident. *sess. 14. cap. 7. de sacram. Pœnit.* affirmans sic semper in Ecclesia esse obseruatum. Vt ergo doctrina huius conclusionis, & priuilegium concessum pro articulo mortis perfectè intelligatur, tria declaranda sunt. Primò, quis sit articulus mortis in hoc decreto. Secundo, qui possit absolutionem pro tali articulo præstare. Tertio, quibus conditionibus præstanda sit.

2 Circa articulum mortis asserendum est non intelligi cum eo rigore, vt solus verus articulus mortis intelligatur, sed benigniùs explicari debere, vt comprehendat quodlibet morale periculum moriendi sine sacramento. sic Molin *tom. 4. de instit. disput. 63. num. 6.* Zambrano *de casibus art. mort. prælud. 1. num. 7.* Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 13. num. 1.* Suarez *de pœnitent. disp. 26. sect. 4. & de censuris, disp. 21. sect. 1.* & specialiter loquens de hæresi, *disput. 21. de fide, sect. 4. num. 23.* Farinacius *de hæresi quæst. 192. num. 62.* Ratio est manifesta, quia hoc priuilegium fidelibus est concessum, ne sine absolutione decedant. Ergo est illis concessum, cùm habent periculum morale decedendi; aliàs si expectandum esset verum periculum, sæpè sine absolutione decederent, quia nec satis cognosci posset, nec præueniri. Aduerto debere esse morale periculum. nam si pro certo tibi constat antequam illud periculum patiaris ad futurum superiorem casus reseruantem, vel alium, qui vices illius teneat, qui absolutionem præstet, cessat tibi priuilegium, quia cessat necessitas illo vtendi, cùm non sis in mortis articulo, neque in periculo decedendi sine absolutione legitima. sic Zambrano *num. 8* Sanchez *num. 3.* Suarez *de fide n. 23.* Secundo aduerto periculum tibi debere esse moraliter ineuitabile. nam si absque graui iactura honoris, vitæ, vel fortunæ vitare periculum potes, non diceris constitutus in mortis periculo, sed tu periculum constituere, & assumere. Sanchez *num. 3.*

3 Hinc infertur fœminam partui proximam, si ob eius complexionem delicatam, vel aliunde timet periclitari, (vt ferè semper hoc periculum contingit,) posse hac facultate vti. Idem est de eo, qui morbo periculoso laborat, vel actum aliquem aggressurus est, qui secum hoc periculum habeat, qualis reputatur longa nauigatio, pugna cum inimicis, aggressio itineris periculosi, & moraliter ineuitabilis. Suarez, Zambrano, Sanchez *locis citatis.*

4 Difficultas autem est, an sub articulo, vel periculo mortis comprehendi debeat quodlibet aliud impedimentum perpetuum ægritudinis, paupertatis, seruitutis, &c. adeundi summum Pontificem, vel alium, qui nomine ipsius absolutionem concedat: Ratio dubitandi est. Nam sic impeditus moraliter est certus non posse ante mortem absolui à legitimo superiore. Ergo est iam constitutus in necessitate impetrandi ab alio absolutionem, ne sine illa decedat. Quòd autem illa necessitas non sit ita vrgens, vt statim obliget, sed latitudinem habeat; non tollit quominus vera necessitas sit, verúmque sit, si impeditum necessitatem habere impetrandi ab alio, quàm à legitimo superiore absolutionem. Et confirmo. Si moraliter constat huic impedito nunquam habiturum esse occasionem obtinendi à superiore legitimo absolutionem ab eo tempore, quo hoc illi constat, poterit hoc priuilegio vti, ne sine absolutione decedat, quia ab illo tempore est illi necessarium tale priuilegium: & inutiliter expectabit verum articulum mortis, cum necessitas eadem sit. Propter hanc rationem communiter Doctores sentiunt illud impedimentum, perpetuum reputari verum articulum, seu periculum mortis in ordine ad impetrandam ab alio, quam à superiore legitimo absolutionem. sic Nauarr. *cap. 27. num 89* Couarr. *cap. alma, 1. part. §. 11. num. 15* Henriquez *lib. 1. de excommun. cap. 27. num. 3. & lib. 6 de pœnitent. cap. 16. num. 1. & cap. 9. num. 7. & cap. 10 n. 1. & 2.* Vgolin. *de censur. tab. 1. cap. 4. §. 5. num. 13. & de reseruatis Papæ, 3. part. cap. 2. § 4. num. 1.* Suarez *disp. 21. de fide, sect. 4. num. 26.* Sanchez *lib. 2. cap. 13. num. 36.* & alij plures ab eisdem relati, colligiturque ex *cap. eos qui, de sentent. excommun. in 6.* vbi absolutis ob periculum mortis, vel ob aliud impedimentum à censura Pontifici reseruata, iniungitur onus comparendi coram legitimo superiore. Ecce quomodo non solum periculum mortis, sed impedimentum adeundi superiorem absolutionis beneficium concedit. Item textus *in cap. ea noscitur, & cap. quod de his, de senten. excommun.* decidunt sic impeditos absolui posse, ac si in periculo mortis essent constituti. Et licèt specialiter de percussione clerici loquantur, eadem est ratio in omnibus reseruatis: & tradunt communiter Doctores. Felin. *cap quamuis, de sentent. Excommunicat. fin.* Abbas *cap. de cætero, num. 1. eod. tit.* Solùm in crimine hæresis non audent plures Doctores, quos refert, & sequitur Sanchez *num. 37.* Suarez *illa sect. 4. in fine*, hanc extensionem concedere ob eius singularem grauitatem, & rigorosam reseruationem. Adduntque sic impedito nullam suppetere viam se ab excommunicatione hæreticali liberandi, nisi accessus ad Inquisitores, vel Pontificem per literas, vel procuratorem tacito nomine, si quidem Episcopo per Bullam reuocata est facultas in Trident. concessa.

5 Fateor sola authoritate horum Doctorum hanc sententiam probabilem reputari. Nam si licet proferre, quod sentio, existimarem sanè æquè de hæresi, ac de aliis criminibus posse, sic impeditum absolui à quolibet Confessario; quia potestas vtendi hoc priuilegio fundatur in necessitate pœnitentis: at quo delictum grauius, grauiorem necessitatem pœnitens habet. Ergo non ob grauitatem hæresis limitandum est. Adde, quia, vt ipsemet Sanchez *num 14.* affirmat, & statim dicemus, nullus tenetur in periculo mortis constitutus medio procuratore, aut litteris missis absolutionis beneficium impetrare, quia nemo tenetur medium assumere, quo eius delictum manifestari possit. Ergo neque etiam tenetur adstrictus illo perpetuo impedimento, quod mortis periculo æquiualet, assumere procuratorem, vel litteris facultatem procurare. Alias si propter grauitatem hæresis, & illius specialem reseruationem deberet pœnitens impeditus confugere ad Inquisitores, vel ad Pontificem per procuratorem, etiam in articulo mortis constitutus deberet eam diligentiam adhibere. Neque videtur esse specialior ratio in vno casu, quàm in alio.

Sed quid si dubites, an possis viuere, quousque superiori te præsentare possis, poteris ne in articulo mortis dubio absolutionem ab alio obtinere?

Respondeo te posse, quia superior non est censendus velle te periculo damnationis exponere reseruando casus: at huic periculo te exponeret, si in illo articulo mortis dubio absolutionem negaret. Ergo. Adde, priuilegium absoluendi à reseruatis pro articulo mortis latè debet interpretari, vtpote in iure insertum, & in fauorem animarum concessum. Ergo ad articulum dubium debet extendi. Sanchez *lib. 2. cap. 13. num. 8* Molin *de iust tom. 4 tract 3. disp. 63.* Reginald. *lib. 9. num. 10.* Bonacina *disp. 1. de censur. quæst. 3. p. 3. num. 6.*

6 Hinc ergo soluitur communis dubitatio, quam in præsenti Doctores mouent, an si constitutus in mortis periculo possis vocare superiorem, vel medio procuratore, aut Confessario, aut litteris missis impetrare ab eo absolutionem excommunicationis, vel facultatem absoluendi; tenearis id facere? Affirmat Zambrano *de casib. art mortis, cap. 4. dub. 4. n. 15. & dub. 6. num. 4* Bonacina *disp. 1. de censur. quæst. 3 part. 3. num. 1.* Ratio esse potest, quia illa non reputatur necessitas, quæ facili negotio vitari potest, at vitare facilè potes absentiam Confessoris proprij, si voces superiorem, vel medio alio Confessario facultatem ab eo petas. Ergo teneris. Adde dici non posse, te carere copia Confessoris, siquidem in tua voluntate absque multo grauamine situm est illum habere.

7 Verum tenendum est contrarium, esse articulum necessitatis, quoties non potes superiorem adire, etiam si illum vocare possis: colligitur satis ex *cap. quamuis, de sentent. excommunicat.* vbi ad obtinendam absolutionem solum expostulatur,

tur, vt quolibet impedimento canonico retrahitur, quominus Romanum Pontificem possit adire: & tradit Corduba *summ. quæst.* 18. *p.* 2. Valent. 4 *tom. disp.* 8. *quæst.* 10. *part.* 2. Azor *tom.* 1 *lib.* 8. *institut. moral. cap.* 19. *q.* 5. Henriquez *lib.* 6. *de pœnitent. cap.* 9 *num. vlt. in comment. litt.* O. *& cap.* 11 *num.* 4. Sanchez *lib.* 2. *in Decalog. cap.* 13 *num.* 14. Ratio est, quia si superiorem adire non potes pro absolutione obtinenda, reputatur tibi absolutio illius impossibilis, quia omnia media, quibus illam obtinere potes, reputantur, ac si essent impossibilia. Ergo adest tunc articulus necessitatis. Antecedens probo discurrendo per illa media. Primò de procuratore est medium, quod semper à iure reputatum fuit difficillimum, vt pote quod includit manifestare alicui à Confessore tuam conscientiam, eáque de causa iura nunquam obligarunt delinquentem se superiori præsentare per procuratorem, sed per se ipsum. Ergo tale remedium reputatur, ac si non esset possibile, quia illo vti non obligaris. sic Vgolin. *de censuris Pontifici reseruatis*, 3. *part. c.* 2. *§.* 4. *num.* 1. *& de censuris*, *tab.* 1. *cap.* 4. *§.* 5. *num.* 13. *fine.* Nauarr. *cap.* 27. *num.* 90. Sanchez alios referens, *num.* 14. Suarez *de fide, disp.* 21. *sect.* 4. *num.* 25. Secundum medium est scriptura, si media illa te superiori præsentes, sed neque hoc medium teneris apponere, quia est medium de se manifestatiuum delicti aliis, ob quam causam excusaris peccata scribere, etiam si alia via in articulo mortis non valeas confiteri, vt communis tenet sententia. sic Sanchez *num.* 14. Tertium esse potest, si Confessarius nomine tuo obtineat à superiore facultatem. Sed neque hoc medium obligaris assumere; quia est medium alienum à reseruatione, & ipsam reseruationem tollens. Ergo ex vi reseruationis non potes obligari illud apponere. Adde te non posse obligari ad quærendum priuilegium proprium. Qua ratione dicit Sanchez *illo num* 14. te non esse obligatum in illo articulo accipere Bullam, sed posse ordinario iuris beneficio vti. Ergo à fortiori obligari non potes quærere priuilegium alteri, vt te possit absoluere. Tandem esse potest medium vocare superiorem, cui venienti, & præsenti possis delictum manifestare, & absolutionem ab eo obtinere. Sed neque hoc medium est tibi in præcepto; aliàs esset tibi impositum præceptum de grauando superiore. Deinde rarò tale medium exequi poteris sine nota, casu quo superior annuat petitioni tuæ: nam sæpè non annuet. Ergo non potes obligari ad id, quod regulariter impossibile est: & ita tradit Sanchez *illo cap.* 13. *num.* 14. cum Henriquez *lib.* 6. *de pœnit. cap.* 9 *num. vlt. & cap.* 11. *num.* 4.

8 Circa secundum punctum de personis, quæ possint pro tali articulo, & periculo mortis absolutionem præstare, est dubium an simplex Sacerdos possit præsente proprio Sacerdote, vel superiore, cui casus sunt reseruati? Affirmant plures tam de absolutione peccatorum, quàm censurarum. Primò, quia iure diuino est omnibus Sacerdotibus pro illo articulo commissa facultas. Secundo, quia in fauorem illius articuli, & leuamen morituri reseruatio omnino cessat pro illo articulo; tum quia in reseruatione semper talis articulus excipitur. Tum quia ita tradit Trident. *sess.* 14. *cap.* 7. *de pœnitent. fine* ibi, *in Ecclesia Dei custoditum semper fuit, vt nulla sit reseruatio in articulo mortis.* Sed cessante reseruatione nulla adest causa adeundi superiorem. Ergo poteris à quolibet alio Sacerdote, æquè ac à superiore absolutionem impetrare. Tertiò, quia Trident. dicto loco asserit omnes Sacerdotes quoslibet pœnitentes à quibusuis peccatis, & censuris absoluere possunt: neque concessionem limitauit ad casum, in quo abesset proprius Sacerdos. Ergo non debemus nos illud limitare, cum sit priuilegium in animarum fauorem: sic tenet Nauarr. *lib.* 5. *consil. tit. de pœnitent. & remissionibus, consil.* 23. *num.* 2. *&* 3. *in* 2. *editione.* Emanuel Saa *verbo absolutio, num.* 6. Henriquez *lib.* 6 *de pœnitent. cap.* 11. *num.* 4. *&* 6. Man. 1. *tom. sum. cap.* 59. *conclus.* 3. *num.* 5. *& in addit. ad Bullam*, §. 9. *num.* 44. Augustinus Barbosa 2. *part. de potestate Episcopi, allegat.* 25. *num.* 51. *& in remissionibus Concilij sess.* 14. *cap.* 7. *circa finem.* Sayro *decis.* 21. *de pœnit.* Reginald. *lib.* 1. *num.* 60. & alij. Adduntque hi Doctores omnem Sacerdotem hanc potestatem habere, etsi excommunicatus, suspensus, interdictus, imò degradatus sit; quia verè sunt Sacerdotes, & necessitas pœnitentis eos à peccato administrationis excusat. sic Nauarr. *cap.* 27 *num.* 271. *versic. septimò* Salzedo *practic. cap.* 33. *versic. excusabitur.* Cenedo plures referens, *ad Decretal. collect.* 25 *num.* 9. Barbosa *in remissionibus Concilij, verbo nulla sit reseruatio, &* 2. *part. de potestate Episcopi, allegat.* 25. *num* 50.

9 Verùm etsi hæc sententia probabilis sit, probabilior, & securior mihi videtur ea, quæ affirmat præsente superiore, cui casus sunt reseruati, & volente absoluere pœnitentem, non posse pœnitentem ab inferiore absolutionem impetrare: sic pluribus relatis Zambr. *de casibus artic. mortis, c.* 4. *§d.* 4. *n.* 3. *& seqq.* Sanchez *l.* 2 *c.* 13. *n.* 7. Suarez *de pœnitent. disp.* 26. *sect.* 4. *n.* 4. *& de censuris. d.* 21. *sect.* 1. *n.* 62. *& de fide, disp.* 21. *sect* 4. *n.* 4. Bonacina *de sacram. disput.* 5. *quæst.* 7 *punct.* 1. *num.* 10. *in fin. & de censuris, disp.* 1. *quæst.* 3. *punct.* 3. *num.* 3. Coninch *de sacram. disp.* 8. *dub.* 11. *n.* 90. & alij, quos refert Barbosa *supradict. allegat.* 25. *num.* 51. Molin. *tom.* 4. *de iustit. disp.* 63. *n.* 2. affirmans sic declarasse Gregorium XIII, & in declarationibus Concilij relatis à Barbosa *suprà*, extat declaratio in hæc verba. Congregatio censuit Sacerdotem alioqui idoneum, si tamen ad audiendas confessiones approbatus non sit, iuxta *cap.* 15. *sess* 23. non posse validè à peccatis mortalibus absoluere pœnitentem in articulo mortis constitutum, vbi parochus præsens iam perhibeatur, paratúsque sit infirmi audire confessionem, illúmque absoluere, neque vlla subsit causa parochum ipsum recusandi. Ratio est, quia præsente proprio Sacerdote parato sacramentum ministrare, cessat necessitas impetrandi ab alio absolutionem. Ergo cessat priuilegium, quod solùm ob necessitatem absolutionis datum est; ne scilicet pœnitens occasione reseruationis sine absolutione periret. Adde in reseruatis Pontifici, nullus absolui potest, nisi sub onere se præsentandi Pontifici, cùm primùm possit. Ergo supponit Pontifex non posse pœnitentem se antea præsentare: eáque de causa solet in iure hæc conditio apponi, cùm conceditur aliis facultas absoluendi à reseruatis, si ad superiorem recursus non sit. sic Extrauagans. 1. §. *decernimus. de sentent. excomm. & ex extrauag. inter cunctas*, § *incendiarios, de priuileg.* & habetur *cap. presbyter.* 26. *q.* 6. Ergo si datur superior præsens, cessat aliorum facultas.

10 Neque obstant contraria.

Ad primum nego iure diuino datam esse omnibus Sacerdotibus, hanc facultatem, sed à iure Ecclesiastico promanasse, etiam si illius initium non sit notum: vt bene Tolet. *sum. lib.* 1. *cap.* 15. *num.* 1. Farin. *de hæresi, q.* 192. *n.* 62. Suarez multis relatis *de pœnit. disp.* 26. *sect.* 4. Vasq. *quæst.* 93. *art.* 1. *dub.* 3.

Ad secundum nego reseruationem cessare pro quocumque articulo mortis, sed pro articulo mortis necessario.

Ad tertium similiter respondeo omnes Sacerdotes habere hanc facultatem absoluendi, si absit Sacerdos proprius. Quare præferendus est semper Sacerdos proprius omnibus aliis, deinde approbatus etiam in aliena diœcesi simplici, & simplex excommunicato suspenso, vel interdicto, & hi hæretico, vel degradato. sic Sanchez *lib.* 2. *cap.* 13. *num.* 10.

11 Quòd verò aliqui affirmant te debere ad Episcopum confugere, si recursus non sit ad Pontificem, verùm non habet in omni casu, quia non omnes casus illi conceduntur, sed casus occulti, hæresi excepta, ex Trident. *sess.* 24. *cap.* 6. Item percussio clerici, ex *cap. ea noscitur, & cap. de cætero, de sentent. excommunicat.* Ergo non licet ad alios facultatem extendere. Suarez *de pœnitent. disp* 30. *sect.* 3. *num.* 4. *& de fide, disp.* 21. *sect.* 4. *num,* 24 Molin. *tom.* 4. *de iustit. disp.* 63. *num.* 3. Henriquez *lib.* 6. *de pœnitent. cap.* 11. *num.* 5. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 13. *num.* 9.

12 Sed quid dicendum, si incepta confessione cum simplici Sacerdote veniat proprius Sacerdos?

Respondeo te non teneri cum proprio Sacerdote confiteri, sed simplicem posse tibi absolutionem impendere, quia ille simplex Sacerdos vsus fuit iurisdictione delegata sibi pro illo articulo concessa: sed iurisdictio delegata non expirat, quando res non est integra morte concedentis, sed extendi potest, vsquedum perficiatur, ex *cap. gratum, cap. relatum, de offic. delegat.* Ergo etiam extendi debet in hoc casu, vbi confessio incepta est. Adde iurisdictionem concessam simplici Sacerdoti pro illo articulo non esse conditionatam, & ad tempus, quousque, inquam, veniat proprius Sacerdos, sed est concessio absoluta. Non ergo limitanda est; & ita tenet Henriquez *lib.* 6 *de pœnitent. c.* 11. *n.* 8. Sanchez *lib* 2. *cap.* 13. *n.* 5. Bonacina *disp.* 1. *de censur. quæst.* 3. *punct.* 3. *num* 3. Aduerto tamen, si peccatum habet censuram reseruatam, debes priùs facultatem à superiore, cui est reseruata censura, expostulare, vel ab eo absolui de censura, quia ratione censuræ reseruatæ, non potes absolutionem ab alio, quàm à reseruante obtinere, nisi sub onere te superiori præsentandi, cum primum possis. Ergo cùm tunc te illi possis præsentare, sine dubio teneris. Quòd si ipse nollet absolutionem censuræ, neque facultatem ab illa absoluendi concedere, nisi cum illo confitearis, nullo modo id facere teneris, quia ipse non habet potestatem limitandi iurisdictionem ab Ecclesia pro articulo mortis concessam. sic Sanchez *lib.* 2. *cap.* 13. *num.* 15. Bonacina *disp.* 1. *de censuris, quæst.* 3. *punct.* 3. *num.* 3. *fine.*

13 Quòd si duo Sacerdotes simul adsint approbati ad audiendas confessiones, & alius ex priuilegio habeat facultatem absoluendi à reseruatis, alter verò illo careat; existimant Suarez *de pœnit. disput.* 30. *sect.* 3. *num.* 5 Henriquez *lib.* 6. *cap.* 10. *num.* 1. *in comm. litt* D. quemlibet ex illis eligi posse, quia non teneris vti priuilegio alterius, & in illo articulo omnis reseruatio cessat. Cæterùm probabilius censeo necessario eligendum esse, qui habet priuilegium, quia medio priuilegio cessat reseruatio, & necessitas recurrendi ad superiorem, vel habentem vices ipsius. sic Nauarr. *cap.* 27. *num.* 90. Sanchez *c.* 13. *num.* 11. *& lib.* 2. *de matrim. disp.* 40 *num.* 8. Vasquez *de pœnitent. quæst.* 93. *art.* 1. *dub.* 4. *num.* 18. Bonacina *disput.* 1 *de censur. q.* 3. *punct.* 3. *num.* 7. Reginald. *lib.* 1. *num.* 61.

14 Tandem dubitare potes, an alij, qui Sacerdotes non sint, potestatem habeant in articulo mortis absoluendi à censuris?

Respondeo ex probabiliori sententia non habere, quia finis, ob quem facultas absoluendi à censuris conceditur in articulo mortis, est, vt pœnitens absolutionem à peccatis, reliquáque sacramenta recipiat. Quapropter solùm illarum censurarum, quæ receptionem sacramentorum impediunt, absolutio conceditur, vt bene dicit Zambrano *de casibus art. mor. cap.* 4. *dub.* 4. *num.* 17. Sanchez *num.* 12. Bonacina *num.* 8. sed absolutionem à peccatis concedere, Eucharistiam, & Extremam vnctionem ministrare non potest alius à Sacerdote. Ergo neque etiam potest alius à Sacerdore absolutionem censurarum concedere. Adde in Trident. *sess.* 14. *cap.* 7. *de pœnitent.* solùm de Sacerdotibus fieri mentionem: & ita tenet Suarez *de censur. disp.* 7. *sect.* 7. *num.* 3. & 6. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 13. *num.* 13. Filliucius *tr.* 11. *cap.* 10. *quæst.* 5. Bonacina *disp.* 1. *de censur. quæst.* 3. *par.* 3. *num.* 1. & 2. Molin. *tom.* 4. *de iust. disp.* 63. *num.* 3. & alij apud ipsos. Verùm etsi hoc ita sit, credo clericum, qui Sacerdos non sit, deficiente Sacerdote, & laicum deficiente clerico non solùm posse, sed etiam debere in illo articulo absoluere ligatum excommunicatione: sic docet Henriquez cum aliis *de clerico prima tonsura, lib.* 6. *de pœnit. cap.* 9. *num.* 3. & ad laicum extendit Sanchez *lib.* 2. *cap.* 13. *num.* 13. Ratio est, quia negari non potest esse probabile absolutionem sic expensam valere: sic enim defendunt graues Doctores, quos refert Suarez *de censuris, disp.* 7. *sect.* 7. *num.* 4. & Sanchez *num.* 13. sed vti illo vsu probabili nihil nocere, sed potiùs prodesse potest; tum ad sepeliendum defunctum in loco sacro; tum vt illi sacrificia publica applicentur. Ergo adest obligatio illius. sic Sanchez *suprà*, vbi aduertit, si absolutio excommunicationis à non sacerdote obtenta sit, expedire maximè, vt post mortem absoluatur ab eo, cui excomunicatio erat reseruata. Ne forte contingat absolutionem à laico exhibitam inualidam esse, & suffragia publica excomunicato applicata non prodesse.

15 Circa tertium punctum de conditionibus seruandis in absolutione ab hæresi, aliove crimine reseruato, triplex conditio expostulari potest. Prima satisfactio, si qua est exhibenda parti læsæ. Secunda iuramentum de obediendo mandatis Ecclesiæ. Tertia obligatio comparendi coram reseruante. De prima conditione, quæ est satisfactio, omnes conueniunt esse exhibendam si potest, antequam præstetur absolutio; at si fieri id non potest, debet pœnitens, si debitum est pecuniarium, præstare cautionem pignoratitiam, quia pignus est loco solutionis; si pignus dare non potest, præstet fideiussionem: si autem fideiussio sit illi difficilis, vel quia non inuenit, vel quia eius delictum timet publicari, præstet cautionem iuratoriam. Hanc autem ad minus tenetur in delictis Bullæ Cœnæ, & similibus præstare. In aliis verò sufficiet, si satisfacere promittat. Quòd si debitum non sit pecuniarium, sed honoris, vel doctrinæ, tunc non tenetur pœnitens cautionem pignoratitiam, vel fideiussoriam exhibere, sed sufficiet iurare se restituturum, cùm primùm possit honorem læsum, vel deceptum ad sanam doctrinam reducere. sic Suarez *de censuris, disp.* 21. *sect.* 3. *num.* 1. & *seqq.* Sanchez *lib.* 2. *in Decalog. cap.* 13. *num.* 23. Bonacina *disp.* 1. *de censuris, q.* 3. *part.* 3. *num* 11. An verò absolutio data, quin parti satisfeceris saltem æquiualenter, sit valida? Constat ex his, quæ in materia de excommunicat. dicemus; ibi enim resoluimus, si detur ab eo, qui potestatem ordinariam habet, validam esse; secus si ab eo, qui potestatem habet delegatam.

16 Secunda conditio est iuramentum de obediendo mandatis Ecclesiæ, id est de obediendo mandatis illius, qui absoluit, cùm enim nomine Ecclesiæ absolutionem præstet, iurare eius mandatis obedire, est iurare obedire mandatis Ecclesiæ, vt notat gloss. *cap. ex tenore, de sent. excommun. verbo debeat,* & *cap. si qui, verbo consensu.* 7. *q.* 1. & tradit aliis relatis Sanchez *num.* 20. & 21. Absoluens autem vi huius iuramenti nihil aliud imperare tibi potest, nisi abstinentiam à simili crimine, ob quod in excommunicationem incidisti. Quocirca iuramentum est de non committendo iterum tale crimen, si ab absoluente sic tibi fuerit imperatum: sic habetur *cap. de cætero, de sentent. excommun.* & tradit gloss. *ibi, verbo debeat.* Suarez *de censuris, disput.* 19. *sect.* 2. *num.* 10. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 13. *num.* 22. Hoc autem iuramentum non in omnibus excommunicationibus exigendum est, sed in grauioribus criminibus, qualia sunt, quæ in Bulla Cœnæ Domini continentur, incendiarium, manifesta clerici percussio, & similia; constat ex *cap. de cætero, cap. ex tenore, de sentent. excommun.* vbi hoc iuramentum expostulatur: & tradit Suarez *suprà.* Sanchez *num.* 17. cum Caietan. Anton. Syluest. & aliis, quamuis Medin. *lib.* 2. *sum. cap.* 12. in sola percussione manifesta Cardinalium, Episcoporum, & similium, docet hoc iuramentum exigendum esse, sed est dictum absque fundamento.

17 Tertia conditio est obligatio comparendi coram reseruante. Quotiescumque enim Sacerdos ratione vrgentis necessitatis absoluit pœnitentem à censura reseruata, debet monere absoluendum de obligatione comparendi coram superiore, cùm primùm possit, iuxta *cap. eos qui. de sentent. excommun. in.* 6. Et licèt in suprad. cap. non denotetur teneri absoluentem exigere ab absoluendo sub iuramento promissionem comparendi, & Auila *de censuris,* 2. *p. cap.* 7. *disp.* 3. *dub.* 4. solùm in percussione graui clerici exigendum affirmet. At communis sententia docet in omnibus censuris reseruatis exigendum esse. argum. *cap. quamuis, cap. ea noscitur, de sent. excomun.* sic Sayrus *lib.* 3. *cap.* 25. Suarez *de censur. disp.* 7. *sect.* 8. *num.* 25. Vasquez *de excom. mun dub.* 18. *num* 6. Nauarr. *cap.* 27. *num.* 89. Man. *Bulla Cruciata* § 9. *num.* 55. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 13. *num.* 26. Bonacina *disp.* 1. *de censuris, quæst.* 3. *p.* 3. *num.* 11. Dixi, si absoluit à censura reseruata. nam si solùm à peccatis reseruatis absoluit, hoc onus iniungere non debet, quia nullibi cauetur imponendum. sic Suarez *de pœnit. disp.* 30. *sect.* 3. *num.* 6. Zambrano *de casib. artic. mort. cap.* 4. *dub.* 4. *num.* 21. Cordub. *sum. quæst.* 18. *p.* 2. *dicto* 2. Sanchez *num.* 24. Exigendum autem est iuramentum ab absoluendo, si capax sit, quia contingere potest, vt absoluendus nequeat illud præstare, quia sensibus destitutus est. Item defectu ætatis iudicari potest incapax illius obligationis. Qua ratione ab impuberibus delinquentibus hoc iuramentum non exigitur, quia non videntur eo rationis vsu pollere, vt iuramentum pro dignitate præstent. sic Bonacina *disp.* 1. *de censuris quæst.* 3. *p.* 3. *num.* 11. Sanchez *num.* 26. & colligitur ex his quæ dicit *num.* 19. cum Sayro *thesaur. casuum, tom.* 1. *lib.* 2. *cap.* 18. *num.* 3.

18 Materia huius iuramenti, & illius obligatio est comparere, coram superiore, cùm primùm commodè possis, quod non physicè, sed moraliter pensandum est, attenta qualitate personæ, temporis, & loci; vt bene ex aliis tradit Sanchez *num.* 25. Ad hanc autem obligationem necessariò supponendum est, vt impedimentum, quod habes tunc ad comparendum, perpetuum non sit: nam impedito perpetuò obligatio hæc imponi non potest, esset enim obligare ad impossibile. sic Bonacina *suprad. num.* 11. Suarez *de censur. disp.* 22. *sect.* 1. *num.* 85. Sanchez *num.* 30. & constat ex *cap. quamuis, de sentent. excomm.* Ex qua doctrina inferunt bene Sanchez, & Bonacina *supra*, si tibi laboranti impedimento perpetuò ex ignorantia, aut malitia, Confessarius exigeret iuramentum de comparendo, non obligaris postea comparere, si miraculosè, & præter omnem spem, & ordinarium cursum impedimentum sublatum est, quia non censetis iuramento illo te obligare, nisi inquantùm ius te obligare intendit: cùm autem ius in supradicto casu non intendat te obligare, sequitur ex vi iuramenti te obligatum non esse: Finis huius iuramenti de comparendo non est vt iterum absoluaris à superiore, siquidem plenè es absolutus, vt constat ex *cap. non dubium de sentent. excommunic.* Neque etiam est, vt satisfacias parti læsæ, quia fortè nulla pars est, cui sit satisfactio exhibenda, vt contingit in hæresi occulta, & à te solo cognita; sed finis est, vt superior, cui censura illa erat reseruata, videat an sufficientem medicinam Confessarius delegatus applicuit, & maiorem imponat, si id expediens iudicauerit. sic Suarez *de pœnitent. disp.* 30. *sect.* 3. *num.* 6. & *de censur. disp.* 22. *sect.* 1. *num* 62. Sanchez *num.* 77. Bonacina *nu.* 13. & colligitur ex *cap. quamuis, de sentent. excommun.* & *cap. de cætero, eodem tit.* vbi gloss. *verbo suscepturus*, & Abbas *num. vlt.* Ex qua doctrina infertur minus bene Nauarr. *cap.* 26. *num* 26. & Henriquez *lib.* 13. *de excomm. cap.* 29. *num.* 3. affirmasse te liberum esse ab hoc iuramento præstando, si parti satisfecisti, vel à comparendo coram superiore, si post præstitum iuramentum satisfactionem exhibuisti: quia finis huius iuramenti, & obligationis, vt dictum est, non est satisfactio partis præcisè; aliàs non esset exigendum iuramentum in censuris reseruatis, vbi nulla satisfactio partis interuenit, sed finis est, vt te subiectum ostendas superiori reseruanti pro maiori satisfactione, & pœna, si tibi imponendum iudicauerit. sic Couarruuias *cap. alma,* 1. *part.* §. 11. *num.* 13. Sanchez *num.* 18. & 29. Suarez *de pœnitent. disp.* 30. *sect.* 2. Bonacina *num.* 12. & alij apud ipsos.

19 Sed quid si ex ignorantia, vel malitia Confessarius non petiuit iuramentum comparendi, manes ne à censura absolutus, & cum obligatione comparendi?

Respondeo manere absolutum, sed cum obligatione comparendi. Priorem partem defendit optimè Henriquez *lib.* 6. *de. pœnitent. cap.* 10. *num.* 11. Sanchez *illo cap.* 13. *num.* 35. Vasquez *de excommunicat. dub.* 18. *num.* 4. Bonacina *disput.* 1. *de censuris quæst.* 3. *punct.* 3. *num.* 14. Ratio est, quia nullibi in iure inuenitur irrita absolutio ob omissam hanc conditionem, neque id erat conueniens in casu tantæ necessitatis. Secundam partem defendit Sanchez *num.* 10. *fine*, quia illa obligatio comparendi non ex voluntate Confessoris, sed ex iure ipso nascitur. Ergo ex obliuione, vel malitia Confessarij cessare non debet. Non caret tamen scrupulo hæc ratio; quia ius non videtur hanc obligationem imponere, nisi inquantum Confessarius medio iuramento exacto imponit; aliàs superuacaneum esset iuramentum expostulare, si illo secluso haberes obligationem. Credo ergo non in vi iuramenti, sed in vi præcepti, & mandati te obligatum esse. quod satis colligitur ex *cap. eos qui, de sentent. excommunicat. in.* 6. vbi nulla est facta mentio de postulatione huius iuramenti, sed absolutè dicitur eos, qui à sententia canonis, vel hominis ab alio, quàm ab eo, qui de iure erant absoluendi, propter imminentis mortis articulum, aut aliud

impedi

impedimentum legitimum absoluuntur, si cessante postea periculo, vel impedimento huiusmodi, se illi, à quo his cessantibus absolui debebant, quam citò commodè poterunt, contempserint præsentare mandatum ipsius, super illis, pro quibus excommunicati fuerunt, humiliter recepturi, & satisfacturi, prout iustitia suadebat, *decernimus* (ne sic censuræ eludant Ecclesiasticæ) *in eandem sententiam incidere ipso iure.*

20 Pœna imposita non comparenti, cùm ad id obligatur, est eadem censura, quam antea habebat, vt constat ex *supradicto cap. eos qui.* Eadem, inquam, non nuro, quia eadem numero redire non poterat? effectus enim semel corruptus naturaliter reuiuiscere non potest. Adde illam censuram ex noua causa oriri, scilicet ex noua inobedientia, se superiori præsentandi, cùm commodè potuit. Ergo non potest eadem numero censura esse: est tamen ex iuris dispositione eadem in specie, quia est æquè ac prior reseruata. sic Suarez *d.22. de censur. sect.1. num.62.* Sanchez *num.28.* Nauarr. *cap. 27. num.277.* Bonacina *num.36.*

Dices absolutionem censuræ ad reincidentiam differre ab absoluta censuræ absolutione, quòd absoluta absolutio tollit omnino vinculum; absolutio verò ad reincidentiam non tollit vinculum absolutè; sed sub conditione aliqua præstanda. Ergo si conditionem non præstes, manebis eodem vinculo ligatus: aliàs si vinculum primum sublatum est, non erit absolutio illius ad reincidentiam, sed absoluta.

Respondeo tripliciter te à censura absolui posse. Primò absolutè nullo tibi imposito onere satisfaciendi, aut superiori præsentandi, vel si hoc onus impositum sit, non sit impositum sub aliqua censura simili præteritæ, si hoc modo absoluaris, non absolueris ad reincidentiam, quia ex omissa satisfactione, aut præsentatione in excommunicationem non reincidis. Secundò absolui potes à censura imposito onere te præsentandi superiori, quod onus imponitur sub aliqua cēsura simili præteritæ, & hæc absolutio vocatur ad reincidentiam, quia reincidere debes in excommunicationem similem, si te præsentare omiseris, cùm possis. Talis est absolutio data à Summo Pontifice, vel eius Legato, sub onere te præsentandi ordinario, vel alteri à quo pœnitentiam suscipias, vel iniuriatis satisfactionem exhibeas competentem, si cùm primum commodè poteris, non curaueris adimplere: constat ex *d. cap. eos qui, de sentent. excommun. in 6.* & tradit Suarez *de censuris, disp.7. sect.8. num.22.* Nauarr. *cap.27. num.113.* Auila *2. part. cap.7. disp. 3. dub.4. concl.1.* Bonacina *disp.1. de censur. q.3. punct. 3. num.17.* Nunquam autem in hanc similem censuram incidis absque graui peccato, & contumacia, quia noua censura esse non potest, sine noua causa. sic Henriquez *lib.13. cap.18. num.2.* Coninch. *disp.1. de censur. dub.16. num.216.* Nauarr. *cap.27. num.177.* Bonacina *suprà num.16.* Tertiò absolui potes à censura non perfectè, sed imperfectè, si absoluaris, inquam, ad aliquem effectum, v.g. ad obtinendum beneficium aliquod, cuius incapax eras per censuram, qui modus absolutionis in Bullis Apostolicis frequentissimus est, ne ob censuram effectu priuentur litteræ. Hæc tamen absolutio mea quidem sententia, non est propriè absolutio censuræ, sed suspensio alicuius effectus illius: nam si censura per talem absolutionem tolleretur, redire nequaquam posset noua sine nouo peccato, & contumacia. Perseuerat ergo eadem censura, & suspenditur eius efficacia quoad illum effectum. Quæ suspensio ab alio, quàm à Romano Pontifice fieri non potest. Nullus enim alius potest manente censura, censuræ effectus limitare, atque adeò nullus potest absolutionem à censura hoc modo concedere.

Restat circa hanc tertiam conditionem duplex examinanda difficultas. Prima, an satisfacias obligationi comparendi, si per procuratorem compareas? Secunda, an excuseris ab hac obligatione, si ab habente priuilegium aliàs absoluendi, absolutionem recipias?

21 Circa primam difficultatem, alij affirmant, alij negant. Probabilius existimo te satisfacere; quia verè tu diceris comparere, quando per procuratorem compares; ea enim quæ tuus procurator facit, tu facere censeris, ex text. *in cap. Episcopus, dist.18.* sic Sylvest. *verb. excommunicatio*, 8 §.8. q.7. & ab Armilla *excommunicatio* 59. addens sufficere per litteras Henriquez *lib.13. de excommunicat. cap.29. num.3. & lib. 6. de pœnitent. cap.9.* Bonacina *disp. 1 de censuris, quæ 3. punct. 3 n.5.* Sanchez *lib.2. cap.13. num.33.* Ab hac autem generali doctrina excipienda est excommunicatio ob percussionem clerici, propter quam nisi iusta causa excuset, teneris personaliter Romam ire, & Pontifici præsentare, quando absolutus es à non habente aliàs facultatem: sic habetur *in cap. quod de his, de sentent. excommunicat.* ibi *Cæterùm ab his in forma Sacramenti exigi consueuit, vt resumptis viribus; & opportunitate concessa Romanam Ecclesiam in propria persona debeant visitare.* Hoc tamen grauamen aliis excommunicationibus imponendum non est, quia nullibi cauetur, & rigores non sunt extendendi, sed limitandi, & temperandi. Sanchez, & Bonac. *suprà.*

22 Secundæ difficultatis solutio facilis est.

Respondeo si ab habente priuilegium aliàs absoluendi à reseruatis, vt per Bullam conceditur Sacerdoti approbato ad omnia crimina, excepta hæresi, absoluaris, non teneris comparere coram reseruante; siue tunc primò absoluaris, siue antea fueris absolutus ob vrgentem necessitatem. Quia in tantum teneris comparere, inquantum absolueris à non habente aliàs facultatem. Ergo si absolutus sis ab habente aliàs facultatem; cessat omnis obligatio te superiori præsentandi, quia Sacerdos priuilegiatus nomine superioris integrè succedit. Aliàs priuilegium ferè nullius esset vtilitatis: & ita tenet Sanchez *lib.2. cap.13. num.31. & 32.* Henriquez *lib 6. cap.10. num.5. in comment. litt.G.* Suarez *de pœnit. disp.30. sect.1 num.6.* Bonacina *disp.1. de censuris, quæst.3. part.3 num.13. & 15.* & alij.

§. VI.

Possitne aliquando absolui hæreticus à priuato Sacerdote, de peccatis non reseruatis, tacita hæresi.

1 *Explicatur quæstio, & statuitur doctrina certa.*
2 *Proponitur difficultas, & resoluitur probabile esse vrgente causa recipiendi sacramentum, posse hæreticum absolui à non reseruatis, quin se iudicialiter Inquisitoribus præsentet.*
3 *Satisfit cuidam obiectioni.*
4 *Quæ reputetur necessitas vrgens sic dimidiandi confessionem.*

1 Si vera est sententia affirmans Inquisitores habere potestatem absoluendi ab hæresi in foro conscientiæ, & creditur absoluturos vel petita facultate per Sacerdotem concessuros, nemini dubium esse potest teneri hæreticum ipsos adire, semel & iterum. Neque posse priuato Sacerdoti confiteri, ab eoque absolutionem impetrare, quia sub graui culpa non potest recipere, nec ministrare sacramentum excommunicatione innodatus, nisi ob aliquod graue detrimentum excusetur. Quocirca tenetur petere facultatem per se, vel per Confessorem idoneum, scilicet aliquem censorem, vel commissarium, aut alium virum doctum, quibus credendum sit Inquisitores concessuros facultatem. Quòd si Inquisitores particulares denegent facultatem adeat supremum, si speras concessurum, quia non potest dimidiare confessionem, cùm illi suppetit via integrè confitendi: facta autem hac diligentia, & negata facultate absoluendi ab hæresi, quin prius iudicialiter illam fateatur hæreticus.

2 Dubium est, an, inquam, in hoc casu possit hæreticus confiteri Sacerdoti priuato omnia peccata non reseruata, & ab illis absolutionem directè, recipere, & ab hæresi indirectè sperans successu temporis habiturum copiam Confessoris, à quo possit directè absolui à reseruata hæresi Et idem dubium est retenta sententia probabiliori negante Inquisitoribus facultatem absoluendi ab hæresi pro conscientiæ foro; quia tunc huiusmodi hæreticus non habet viam se absoluendi ab hæresi directè, nisi se coram Inquisitore, & Secretario manifestet. Videtur ergo dicendum posse hæreticum in hoc casu dimidiare confessionem, si grauis vrgeat necessitas hoc sacramētum recipiendi. Ratio est, quia sufficiens causa dimidiandi materialiter confessionem, est, si aliquod graue damnum ex eius integritate tibi proueniat, vt est ferè omnium sententia, cum D. Thom. *in4. d.17 q.3. a.3. q.4. ad* 5. quam aliis relatis probat Valent. *t.4. d.7. quæst.11. punct.1. vers. hoc autem.* Suarez *de pœnitent. disput.23. sect.2. num.1* Vasquez *quæst.91 art.3. dub.1* Sed graue damnum est te obligare ad manifestandum peccatum coram Inquisitoribus, & Secretario, & scriptum relinquere: vt colligitur ex supradictis Doctribus, & ex ratione manifesta; semper enim reputatum fuit in Ecclesia graue damnum, & occasio sufficiens dimidiandi confessionem, si peccatum alterius, quàm Sacerdoti est, vel timetur reuelandum: hac enim de causa excusaris dicere peccatum, quod manifestare non potes nisi, medio interprete, vel quod times probabiliter Sacerdotem reuelaturum. Item excusaris scribere peccata, quæ alia via manifestare non potes. Ergo non potes obligari pro absolutione sacramentali recipienda ad manifestandum tuum peccatum iudicialiter, siquidem aliis à Confessario obligatus esses peccatum manifestare. Ergo absque hac manifestatione poteris recipere sacramentum dimidiando confessionem, si necessitas vrget illud recipiendi, sicut potes recipere sacramentum dimidiando confessionem, si faciendo integram passurus es graue damnum.

3 Neque obstat Inquisitores iustissimè, & prudentissimè facere nolentes tibi concedere facultatem, vt ab hæresi sacramētaliter absoluaris, quin priùs illam iudicialiter manifestes, quia cùm ipsi sint iudices pro foro externo, & pro communi bono reipublicæ, vtuntur medio ad hunc finem aptiori. At nemo dubitare potest esse aptius medium ad te hæreticum curandum, præcauendúmque ne hæresis serpat, aliósue inficias, iudicialis manifestatio, quàm sacramentalis; cùm ex sacramentali confessione non possis publicè puniri, & tua punitione alios in fide continere, neque inde possint complices inquiri, quæ omnia fieri possunt iudiciali confessione. Quocirca Inquisitores non te obligant directè pro sacramentali absolutione

vt

vt crimen iudicialiter priùs manifestes; sed nolunt tibi concedere facultatem, vt absoluaris directè ab hæresi, nisi priùs facias hanc manifestationem, quod graue reputare non debes, cùm tibi suppetat medium cum Deo reconciliandi per sacramentum, dimidiando confessionem.

4 Restat ergo difficultas, quæ necessitas reputetur vrgens, vt hanc dimidiatam confessionem facere possis? Alicui videbitur solum periculum remotum moriendi in peccato, quale quisque habet in omnibus suæ vitæ momentis esse causam sufficientem. Neque obstat per contritionem hoc assecurari posse: quia contritio non ita facilè habetur. Sed hoc nimis laxum videtur; aliàs non teneberis semel, & iterum insistere, vt tibi facultas concedatur ad integrè confitendum, quando sperares illam obtenturum, sed commisso peccato statim coram quolibet Sacerdote dimidiare confessionem posses; ne te exponas illi remotissimo periculo moriendi, quod nequaquam est dicendum. Quocirca illam solùm reputarem causam vrgentem, vt dimidiare confessionem posses, cùm alias vrgearis præcepto confessionis, quia satisfactio illius præcepti videtur sufficientem occasionem præbere sic dimidiandi. Item cùm obligatus es ministrare, vel recipere sacramentum, & dubius existis de contritione; præstat enim tunc securiorem viam eligere, vt digniùs ad sacramentum accedas. Quæ omnia censoribus fidei submitto latiùs tradenda *in tractat. de pœnitent.* vbi de casibus reseruatis & *in tractat. de excommunicat.* quando nam possit recipi sacramentum ab eo, qui excommunicatione innodatus existit.

PVNCTVM IV

Explicatur pœna irregularitatis, & infamiæ hæreticis imposita.

1 *Priuatur hæreticus sicut excommunicatus officiis, & muneribus sacris, item Ecclesiastica sepultura, si notorius sit.*
2 *Non solum publicus hæreticus, sed occultus est irregularis*
3 *Ab hac irregularitate ex delicto occulto proueniente probabilius est Episcopum absoluere posse.*
4 *Infamia afficit hæreticum, sed debet eius notorium esse delictum, notorietate facti, vel iuris.*

1 NOn est dubium hæreticum, vtpote excommunicatum, priuatum esse omni officio, & munere, quo excommunicatus priuatus est. Quapropter neque potest sacramenta recipere, neque ministrare, neque actum ordinis exercere, neque alia munia obire, quæ interdicuntur excommunicato. Quòd si moriatur, caret Ecclesiastica sepultura, *cap. sicut, de hæret. in fin. & cap. excommunicamus, el 1. § credentes, de hæreticis.* Extenditur ad hæreticorum fautores, & defensores; debet autem hæreticus ita notoriè decedere, vt nulla tergiuersatione eius malitia celari possit, aliàs priuari non debet sepultura. Quòd si non obstante hac notorietate sepelire illum præsumpseris, excommunicatione innodaris, ex *cap. quicumque, de hæreticis, in 6. & ibi gloss.* & suspectus de hæresi redderis, vt bene omnia probat, pluribúsque exornat Farinacius *de hæresi, quæst. 192. toto §. 3. à num. 38.* Irregularitas autem, infamia, & priuatio beneficiorum non excommunicato annectuntur, annectuntur tamen hæretico, vt videbimus: & licèt de his pœnis, specialiter de irregularitate, & infamia *in fine tract. de irregularitate*, egi, breuiter doctrinam ibi positam compilabo.

2 Asserui non solùm notorium hæreticum, sed etiam occultum irregularem esse, cum Syluest. Azor, Suarez Thoma Sanchez, quibus adde Farinac. *de hæresi, q. 192. num. 67. & 68.* Pegnam *3. part. director. commen. 162. circa finem, vers. ad primam.* Dixi tamen probabile esse occultum hæreticum non esse irregularem, eo quòd textus, qui referuntur, in quibus hæc irregularitas fundatur, videlicet *cap nec si §. item Daniel, 2. quæst. 7. cap. presbyter, de pœniten. distinct. 5.* loquuntur de delicto notorio, & irregularitas non incurritur, nisi in casibus à iure expressis.

3 An verò ab hac irregularitate si contrahatur per delictum occultum possit Episcopus virtute Tridenti. dispensare? Probabilius defendi ibi cum Farinac. *num. 79.* posse, motus, quia Concilium non limitauit in irregularitatibus potestatem, sed absolutè dixit in omnibus licere Episcopis dispensare, vnicam solùm excepit, quæ ex homicidio voluntario nascitur, quæ exceptio firmat concessionem aliarum. Neque ex negatione facultatis absoluendi ab hæresi arguitur negata facultas dispensandi in irregularitate, quia sunt res omnino diuersæ, & à separatis non fit illatio, ex *l. Papinian. exul. ff. de minorib.* præcipuè cùm minus quid sit dispensare in irregularitate, quæ non est certa omnino, sed dubia, quàm absoluere ab hæresi certa, & indubitata.

4 Pœna infamiæ hæretico ipso iure comitatur, ex text. *in authent. Gazaros, in princ. C. de hæreticis*, & ex *l. cunctos populos, C. de summa Trinitate*, & ex *cap. excommunicamus, 1. §. credentes, de hæreticis, & cap. statutum, 2. de hæreticis, in 6.* & ex *c. infames, 6. quæst. 1.* & aliis pluribus, quæ congerit Farinacius *de hæresi, quæst. 189 num. 40.* Pegna *direct. 1. part. comment. 4. in verbo relinquet, vers. his ita positis.* Petrus Gregor. *syntagm. iuris, lib. 33. cap. 8. num. 5. in fine*, & alij.

Credo tamen hanc infamiam perfectè non contrahere hæreticum, quousque eius delictum notorium sit, vel notorietate facti, si factum sit publicum, vel notorietate iuris, si per sententiam omnibus innotescit. sic Bursat. *consil. 14. num. 18. & seqq. & num. 23. lib 1.* Ioan. Azor *tom. 1. institutionum moralium, lib. 8. cap. 13. quæst. 7.* Sanchez *lib. 2. in Decalog. cap. 26. n. 1.* Farinacius *de hæresi, quæst. 189. num. 56.* Et ratio est, quia infamia est praua alicuius opinio circa plures, quæ esse non potest absque delicti cognitione. Neque obstat hanc infamiam à iure contrahi ob delictum hæresis, contrahitur enim à iure, sed indiget sententia declaratoria criminis, sicut ipso iure sunt bona hæretici confiscata: at executio confiscationis requirit sententiam saltem declaratoriam criminis. Quod verò aliqui dicunt ex hæresi occulta contrahi infamiam, quoad effectus, scilicet quoad inhabilitatem ad officia publica, & beneficia: credo hunc effectum non tam ex infamia, quàm ex irregularitate, & excommunicatione tali crimini annexa oriri. Vide quæ *in tract. de irregul. punct. vlt.* de hac pœna dicam.

PVNCTVM V.

De pœna priuationis beneficiorum, & officiorum.

1 *Hæreticus inhabilis est ad beneficia, & officia publica durante hæresi.*
2 *Ab illa absolutus, & Ecclesia reconciliatus, si publicum fuit delictum, nequit beneficium Ecclesiasticum obtinere, nisi in irregularitate dispensetur. Si occultum fuit delictum, probabile non esse impedimentum.*
3 *Beneficiis ritè obtentis, plures Doctores affirmant non esse priuatum ipso iure, sed venire priuandum.*
4 *Probabilius est oppositum.*
5 *Requiritur tamen sententia declaratoria criminis.*
6 *Huius priuationis expenditur multiplex effectus.*
7 *Sed quid si ex toto corde hæreticus conuertatur? Proponuntur variæ sententiæ non esse beneficiis priuandum.*
8 *Quid sentiendum sit.*
9 *Priuatur hæreticus aliis officiis, & publicis muneribus.*

1 ALia pœna præcipua hæreticorum est priuatio beneficiorum, & officiorum ritè acquisitorum, & inhabilitas ad futura. Constat hæc pœna ex *cap. vt commissi, §. priuandi, de hæret. in 6. cap. statutum, el 1. eod. tit. & lib.* & tradunt omnes.

Et in primis hæreticum inhabilem esse ad beneficia, & officia publica durante hæresi nemini est dubium, cùm sit excommunicatus, & irregularis: & est expressa decisio textus *in cap. statutum, el 1. de hæret. in 6.* ibi, *ne hæretici ad aliquod beneficium Ecclesiasticum admittantur.* Quare collatio beneficij sic facta nulla est, & fructus inde percepti debent restitui ante omnem sententiam. sic Lambertin. *de iure patronatus, part. 1. art. 6. quæst. 9.* Pegna *director. 3. part. quæst. 113. comment. 162. in medio.* Azor *tom. 1. lib. 9. cap. 13. quæst. 8.* Sanchez *lib. 2. cap. 26 num. 4.* Suarez *de fide, disp. 21. in fine.* Garcia *11. part. de benefic. cap. 10 num. 72. & 80.* Farinacius *de hæresi, quæst 189. num 71.* & alij.

2 Si autem hæresim reliquit, & ab illa fuit absolutus, & Ecclesiæ reconciliatus, grauis est inter Doctores controuersia an tunc maneat inhabilis ad beneficia, & officia, ita vt nulla reddatur eorum collatio, si illi conferantur ab alio, quàm ab eo, qui dispensare potest in contracta inhabilitate? Diuisi sunt Doctores. alij Affirmant, alij negant, vt videri potest in Farin. *de hæresi, q. 189. num. 82. & seqq. & quæst. 193. à num 66.* Distinguendum censeo de hæresi occulta, vel publica: si hæresis publica fuit, certum est hæreticum irregularem esse; ac proinde incapacem beneficiorum Ecclesiasticorum, si dispensatus non sit: si autem hæresis occulta fuit, cùm probabile sit ex illa non oriri irregularitatem, etiam censeo probabile, neque inhabilitatem ad beneficia obtinenda oriri: & nullibi cauetur hanc inhabilitatem ex occulta hæresi iam exclusa manere, ex text. *in cap. statutum vbi imponitur, de hæretico, vt hæretico debet intelligi; non de hæretico pœnitente.*

3 Difficultas autem est de beneficiis ritè possessis, an illis hæreticus priuetur ipso iure, an veniat priuandus per sententiam?

Non esse priuatum ipso iure, sed venire priuandum, affirmat Alphõsus de Castro *l. 2. de iusta hæreticorum punitione, c. 4.* Simancas *de catholic. institut. tit. 46. n. 72.* Lud. Gomez *regul. de annali possessore, q. 52* Henriquez *lib. 13. de excommunicat. c. 56. num. 2.* Aragon *2. 2. quæst. 11. art. 3.* Vasquez *1. 2. disp. 172. cap. 2. num. 11.* Salzedo *in pract. crim. cap. 114. in princ.* testatur esse hanc sententiam benigniorem, & fortè veriorem, esto ipse contrariam sequatur. August Barbosa loco statim allegando reputat

in

in rigore iuris veriorem; contrariam tamen dicit esse sequendam. Sanchez affirmat esse probabilem. Probo in casu dubio, an sit priuatio per sententiam, vel ipso iure, pro priuatione per sententiam est interpretatio facienda, quia est benignior interpretatio, vt tradit Gonçalez *ad reg. 8. cancellar. glossa* 15. *num.* 153. Puteus *decis.* 129. *lib.* 3. Achil. *decis.* 1. *de pœnis.* Farinac. 1. *p. praxis quæstion.* 19. *num.* 46. Barbosa 3. *p. allegat.* 57. *num.* 251. Sed non est certum ex vllo textu colligi hanc priuationem ipso iure. Et confirmo, vt aliqua pœna ipso iure incurratur, debet esse in iure expressa, vt bene probat Nicol. Garcia 11. *p. de benefic. cap.* 10. *n.* 3. & docent omnes; sed in iure nullus est textus, qui talem priuationem exprimat ipso iure, vt expendendo text. videbimus. Quatuor enim textus allegantur. Primus est *cap. quo iure, dist.* 8. qui est ex August. vbi dicitur: qui præter Ecclesiæ Catholicæ communionem vsurpant sibi nomen Christianum, nec volunt in pace colere pacis authorem, *nihil nomine Ecclesiæ audeant possidere.* & idem traditur *in cap. si vos,* 23. *quæst.* 5. *& cap. si de rebus, c. quod autem,* 23. *quæst.* 7. Sed ij textus si aliquid probarent, probarent vtique neque beneficia, neque fructus illorum posse ab hæreticis possideri, sed necessariò relinquenda fore. quod etiam authores contrariæ sententiæ negant. Quapropter cùm D. August. dicit nihil nomine Ecclesiæ debere hæreticum possidere; intelligit, quando eius possessione suam malitiam in Christianam Ecclesiam dissimulat. Adde explicationem glossæ, quæ non de possessione habita, sed habenda loquitur, quæ contingit, cùm hæreticus petit possessionem & restitutionem alicuius rei, cui obstare potest exceptio hæresis, quia non est iustum, vt audeat nomine Ecclesiæ consequi possessionem, cùm ipsam Ecclesiam offendat. Secundus textus est *c. ad abolendam,* §. 1. *de hæretic.* vbi sic habetur. Si clericus est, totius Ecclesiastici ordinis prærogatiua nudetur, & sic *omni officio, & beneficio spoliatus Ecclesiastico sæcularis relinquatur.* Ex quibus verbis potiùs infertur sententiam iudicis expectandam esse. Nam verbum illud *nudetur, & spoliatus relinquatur,* ad iudicem diriguntur, qui debet nudare, & spoliatum relinquere. Ergo important sententiam. Tertius textus est *in cap. vt commissi, de hæreticis, in* 6. vbi de illo dicitur, *priuandi, vel priuatos nuntiandi dignitatibus, ac aliis beneficiis Ecclesiasticis,* de diœcesanorum, vel eis absentibus vicariorum suorum consilio, & officiis publicis, ac honoribus quibuscumque, eosdem hæreticos, credentes receptatores, & defensores ipsorum, eorúmque filios, & nepotes *plenam concedimus facultatem.* At ex verbis huius textus nõ satis colligitur hæreticos priuatos esse ipso iure beneficiis. Nam quod aliqui dicunt, illa particula *vel* non sumi ibi disiunctiuè, sed declaratiuè, ita vt faciat hunc sensum. Inquisitoribus concedimus facultatẽ priuandi hæreticos beneficiis, id est, declarandi priuatos esse beneficiis. Videtur esse violenta expositio, cùm ex illa sequatur absque fundamento Pontificem vsum fuisse obscuris verbis in hac constitutione, cùm posset clarissimis vti, verbáque superflua assumpsisse. Nam si per illa verba priuandi hæreticos non intenderet Pontifex facultatem Inquisitoribus concedere illos beneficiis, & officiis priuandi, sed supponeret iam priuatos, & solùm concederet facultatem nuntiandi priuatos, clariùs procedere, omittendo illa verba priuandi hæreticos. quia illa nihil aliud operantur, nisi reddere sensum difficilem. Quapropter Couarru. *lib.* 2. *var. c.* 8. *num.* 4. agnoscens fortè hanc differentiam dicit particulam *priuandi* referri ad receptores, defensoresque hæreticorum: particulam verò *priuatos nuntiandi* ad ipsos hæreticos. Sed quo fundamento id dictum sit non apparet. Neque enim ex text. colligi potest, magis vnum, quàm aliud ad hæreticos referri. Dicẽdum ergo est ad vtrumque referri, noluisséque Pontificem definire modum, quo hæretici, eorùmque fautores beneficiis priuentur: sed siue hæc priuatio ipso iure contingat, siue contingat per sententiam, tribuit facultatem Inquisitoribus priuandi, si priuati non sunt, & priuatos nuntiandi, si ab ipso iure priuati sunt. Quæ explicatio confirmari potest ex stylo frequenti, & communi inquisitionis cùm enim aliquis hæreticus condemnatur, dicit sententia, eum priuamus, seu priuatum declaramus. Adde illam particulam *vel* disiunctiuè, seu copulatiuè sumi posse; vt sæpè fit in iure, & tunc facit hunc sensum. Facultatem concedimus Inquisitoribus priuandi hæreticos eorúmque defensores beneficiis, officiísque publicis, & sic iam priuatos nuntiandi. Non ergo ex huiusmodi text. priuatio ipso iure infertur. Præstat solùm constitutio Pij V. quæ incipit, *Cùm ex apostolatus officio,* relata à Pegna *in fine director. pag. mihi.* 134. vbi beneficia vacantia propter hæresim Apostolicæ sedi reseruantur, à nemineque impetrari posse, nisi vacationis modum exprimat. Cæterùm etsi Salzedo, Pegnæ, Farinac. & aliis statim allegandis videatur sufficienter ex hac constitutione priuationem ipso iure contingere, eo quòd supponere videatur Pontifex propter hæresim beneficia vacare. At Sanch. *lib.* 2. *in Decal. cap.* 26. *num* 6. id non approbat, quia ibi non dicitur, quando propter hæresim vacent beneficia, an ante sententiam, vel post illam, sed reseruata esse, quandocumque vacent. Ergo affirmandum est non vacare ipso iure. Ex hoc modo dicendi infertur, interim dum sententia succedit, posse beneficia renuntiari, permutari, neque adueniente sententia renunciationem, aut permutationem antea factam infirmari. Adde neque impetrari ab aliquo posse; hoc enim generale est, quoties beneficium non vacat ipso iure: vt bene probat Sanch. *lib.* 7. *de matrim disput.* 42. *num.* 2. & tradit *lib.* 2. *in Decal. cap.* 26. *in fin. num.* 16.

4 Cæterùm etsi supradicta sententia sit probabilis, probabilior tamen, & omnino sequenda est contraria sententia affirmans hæreticum externum quantumcunque occultum ipso iure priuatum esse beneficiis ritè possessis. tenet innumeros allegans Gonzalez *reg.* 8. *cancellar. gloss.* 15. *num.* 65. Flamin. *lib.* 3. *quæst.* 1. *num.* 31. Barbosa *de potest. episc.* 3. *p. alleg.* 57. *num.* 37. *&* 38. Garcia 11. *p. de benefic. cap.* 10. *num.* 60. Sanch. *lib.* 2. *cap.* 26. *num.* 6. Suar. *de fide, disp.* 21. *sect.* 5. *num.* 17. Couarr. *lib.* 2. *var. c.* 8. *num.* 4. Farinac. *q.* 189. *art.* 69. *præcipuè* 77. *& in fragment. verbo clericus, num.* 340. Menoch. *de arbitrar. lib.* 2. *casu.* 416. *num.* 62. Pegna 3. *p. direct. quæst.* 113. Salzedo *cap.* 114. Præcipuum fundamentum sumo ex stylo curiæ, & consuetudine Romanæ Ecclesiæ, in qua à die commissi criminis reputatur beneficium vacare ipso iure; neque posse renuntiari, sed à quolibet alio impetrari, quem stylum, & consuetudinem esse testantur Farinac. Sanch. Pegna, Suar. & alij, quos ipsi inferunt. Secundum fundamentum desumo ex *c. cum secundum leges, de hæreticis, in* 6. vbi omnia bona hæreticorum à die commissi criminis sunt confiscata. Si ergo omnium bonorum temporalium amittit titulum, & dominium, à fortiori amittet beneficiorum Ecclesiasticorum.

Requiritur tamen declaratoria sententia, cùm ante illam non tenetur hæreticus se beneficiis spoliare, sicut neque aliis bonis, vt colligitur satis ex *cap. cùm secundùm, de hæretic.* & tradit Sanch. *num.* 7. Farinac. *num.* 80. Suar. *in fine illius sect.* Azor *tom.* 1. *lib.* 5. *cap.* 8. *quæst.* 3. Adde non solùm requiri sententiam declaratoriam criminis, sed etiam executionem factam per iudicem. sic Farinac. *num.* 79. *fine,* Sanch. *num.* 8. Azor *tom.* 1. *lib.* 5. *cap.* 8. *quæst.* 4. Conarrun. 4. *Decretal.* 2. *p. cap.* 6. §. 8. *num.* 8. & alij. Scio tamen plures Doctores contrarium sentire, affirmant namque hæreticum obligatum esse non solùm post sententiam declaratoriam criminis dimittere beneficium, sed etiam ante illam à die commissi delicti, quia caret titulo illius, & sine titulo non potest quis beneficium retinere, neque fructus lucrari: & ita tradit relatis Flamin. *de resignat. lib.* 3. *quæst.* 1. *num* 81. Garcia. 11. *p. de benefic cap* 10. *num.* 18. Gonzalez *glossa* 15. *num.* 150. Barbosa *allegat* 57. *num.* 254. Sed negandum est carere absolutè ipso facto ante sententiam, sed sub conditione, si sententia succedat, vt dicemus.

6 Effectus huius priuationis ipso iure est multiplex. Primus potest à quolibet impetrari, presentari à patrono, conferri ab Episcopo tanquam vacans ipso iure: colligitur ex *cap. licèt Episcopus, de præbendis, in* 9. & ibi gloss. *verbo, se non vocato.* & tradit Lambertin. *de iure patronatus,* 1 *part. l.* 2. *quæst.* 6. *toto art.* 9. *&* 10. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 26. *num.* 12. Farinacius *quæst.* 189 *nu.* 79. Barbosa 3. *part. de potestate Episcopi, allegat.* 57. *num.* 253. Gonzalez *glossa* 15. *à num.* 148. Garcia 11. *part. cap.* 10. *num.* 23. Hæc autem præsentatio, & electio fieri potest hæretico non citato, vtpote qui caret titulo beneficij: sic Doctores suprà relati: mouentur ex *dict. cap. licèt Episcopus.* Nam esto loquatur de beneficio vacante ob assecutionem alterius incomparabilis, extendunt doctrinam ad casus, in quibus inducitur priuatio ipso iure. At credo de rigore iuris hoc verum non esse. Nam quoties in pœnam alicuius delicti priuatur quis beneficio, non priuatur titulo illius perfectè ante sententiam, sed imperfectè, & sub conditione, si sententia accedat, aliàs deberet ante sententiam illud dimittere. sicut debet dimittere cùm obtinet beneficium incompatibile; quia tunc absolutè, & perfectè titulum perdit. Ergo vt valida sit præsentatio, & electio, debet citari hæreticus, & taliter declarari. Adde promissionem illius beneficij alteri conferri non posse hæretico non citato, vt tradit Sanchez *suprà,* quia per delictum non amisit beneficij possessionem, sed neque etiam amisit titulum perfectè. Secundus impetrans beneficium hæretici non tenetur in impetratione exprimere requisita in regul. cancellariæ 32. quæ disponit, quòd impetrans beneficium pacificè possessum, debet exprimere valorem, & alia quæ ibi cauentur: sic tradit Bernard. Diaz *cap.* 114. *num.* 2. Cassadoro *in decis. Rota.* 14. Farinac *num* 79. Tertius non potest beneficium in fauorem alicuius resignare, quia non est perfectè suum, sed Sedi Apostolicæ reseruatum. Neque resignatarius ex vi talis resignationis ius in beneficium sibi resignatum irreuocabiliter acquirit. sic Pegna 3. *par. quæst.* 113. *comment.* 162. *versic. hoc quoque.* Salzedo *cap.* 114. *paulo post princ.* Aduertit tamen Sanchez *suprà num.* 9. & Azor *tom.* 1. *lib.* 8. *cap.* 13. *quæst.* 8. si de facto resignationem beneficij hæreticus faciat, aut cum alio permutet, resignationem, & permutationem tenere, quousque sententia declaratoria delicti succedat. Ratio est, quia hæreticus non amittit beneficij possessionem, etiamsi titulum, & proprietatem perdat. Quod videtur sufficere, vt beneficium de facto transferat, neque is, in quem tale beneficium translatum est, teneatur dimittere, quousque sententia declaratoria criminis succedat. At si verum esset hæreticum carere titulo; nulla ratione hoc sustineri posset, quia beneficij possessio non potest in alium transferri non translato titulo. Si igitur titulus hæresis crimine amissus

sus sit quomodo possessio beneficij transferri potest? Vnum autem est omnino certum, supposito, quòd hæreticus priuatus sit ipso iure beneficiis, videlicet facta declaratione delicti, rescindi permutationem, & resignationem beneficij, & auferri beneficium ab eo, cui via permutationis, aut simplicis resignationis collatum fuit; quia sententia illa declaratoria habet effectum suspendendi, & inualidandi omnes actus, qui subsequuti fuerunt à die commissi criminis. Rescissa autem tali renuntiatione, aut permutatione aufertur à resignatario beneficium collatum, ipséque resignatarius, si loco beneficij ab hæretico accepti aliud illi contulit, potest ad suum pristinum beneficium redire, vel propria authoritate, vel saltem noua adueniente collatione, quia permutatio non habuit effectum. sic Sanchez cum Flamin. *suprà num.* 9. Quartus effectus est priuatio fructuum ex beneficio perceptorum: si enim beneficio priuatur, à fortiori priuari debet fructibus ab eo prouenientibus. Quare adueniente sententia declaratoria criminis, cùm omnia bona hæretici confiscentur, & illi fructus confiscati manent: neque allegari potest sibi deberi ob ministerium exhibitum, quia vndecumque ea habeat, omnibus priuatur. Solùm est difficultas, an ante sententiam teneatur ea restituere? Affirmat teneri Azor *tom.* 1. *lib.* 5. *cap.* 8. *quæst.* 3. Gonzalez plures referens, *glossa.* 15. *num.* 150. Barbosa 3. *part. allegat.* 52. *num.* 254. Mouentur, quia fructus acquiri non possunt sine titulo beneficij, sed ij hæretici illo carent ratione criminis. Ergo. Neque allegari potest in præsenti bona fides, cùm hæretico constet se titulo priuatum esse. Nihilominus probabilius videtur dicendum hæreticum beneficiatum lucrari fructus beneficij taliter, quòd non teneatur illos restituere ante sententiam. sic Sanchez *illo cap.* 26. *num.* 10. Mouetur, quia ad horum acquisitionem sufficit titulus possessionis, & administrationis legitimæ beneficij, etiam si titulo & proprietate careat, vt contingit in qualibet alia re temporali fructifera, qua priuatus est ipso iure hæreticus: sicut enim cum hac priuatione compatitur excusatio restituendi rem, & fructus illis ante sententiam, ita in beneficio, & eius fructibus dicendum est. In quo est maxima differentia ab habente scienter à principio titulum nullum, quia hic, neque possessionem, neque administrationem beneficij legitimam habet; quia hæc fundantur in titulo. At cùm titulus in pœnam delicti deperditur, non perditur possessio, neque administratio, & consequenter neque titulus legitimus ad lucrandos fructus. Verùm etsi doctrinæ acquiescam, rationi adhærere non possum. Existimo enim priuationem beneficij factam hæretico ante sententiam non esse ita absolutam, & perfectam, vt titulum, & dominium beneficij, aliarumque rerum deperdat, non enim percipere possum, quomodo beneficium retinere possit, illóque vti, si titulo beneficij scienter careret, neque quomodo possit validè in alium transferre non translato titulo? Sed existimo esse quandam imperfectam, & conditionalem priuationem, vt adueniente sententia declaratoria criminis censeatur à die commissi delicti priuatum beneficio, omnibúsque aliis rebus: sic docet Suarez *disp.* 21. *de fide, sect.* 5. *num.* 19. *&* 20. Quæ omnia clariora reddentur ex his, quæ de confiscatione bonorum dicemus.

7 Sed quid si clericus hæreticus ex toto corde conuertatur, priuandus ne est beneficiis, & officiis?

Duæ sunt sententiæ communes. Prima negat. sic Eymer. *director.* 3. *part. quæst.* 113. *versic. considerandum. & quæst.* 115. *versic. hoc sanè.* Decian. *tractat crimin. lib.* 5. *cap* 54. *num* 8. Rebuffus *practic. benefic. num.* 5. Carrer. *in practic. crimin.* 4. *tractat. de hæreticis* §. *modò qualiter, num* 1. Archidiacon. Geminian. Philippus Francus, & alij apud Farinacium *in fragm. verbo clericus, num.* 362. *& de hæresi, quæst.* 189. *num.* 82. Fundamentum desumitur ex *cap. ad abolendam, de hæreticis, versic. præsenti.* vbi dicitur, si clericus est, totius Ecclesiastici ordinis prærogatiua nudetur, & sic omni beneficio, & officio spoliatus Ecclesiastico, sæcularis relinquatur, arbitrio potestatis, animaduersione debita puniendus, *nisi continuò post deprehensionem erroris ad fidem Catholicam vnitum sponte recurrere, & errorem suum ad arbitrium Episcopi,* &c. Ecce qua ratione si continuò ad fidem reuertitur, non priuatur beneficiis. Spontè dicitur ad fidem reuerti, quando infra tempus gratiæ venit non monitus re integra, & ante receptas probationes, vt dicit Archidiacon. *in cap. vt commissi, de hæretic. in* 6 *col.* 2. *ad medium, sub num.* 3. Adde Pegnam 2. *p. direct. in comm.* 8. *explicantem suprad. cap. ad abolendam,* & latiùs 3. *p. quæst.* 109. *comm.* 158. dicitque hæreticum tunc continuò redire, & conuerti, si ante sententiam diffinitiuam conuertatur, & tunc non esse bona illius confiscanda: consentit Zanch. *de hæretic. c.* 16. *num.* 7. ibi Campegius Bernard. *in lucerna, verbo redire,* §. 6. Simancas *de catholic instit. tit.* 47. *num.* 40.

Secunda sententia affirmat priuandos omnino esse, & solùm ex dispensatione Pontificis ea retinere posse. sic pluribus confirmat Simanc. *de catholic. instit. cap.* 47. *num.* 76 *& in enchirid. tit* 58. *num.* 4. Lœlius Zechius *in sum.* 1. *p. tit. de fide, cap.* 11. *n.* 16. *in.* 15 *pœna* Repert. inquisit. *verbo conqueruntur, vers. cùm conqueruntur,* & alij apud Farinac. *suprà.* Mouentur ex concilio Elibertino, *cap.* 51. vbi dicitur ex omni hæresi, qui ad nos fidelis euenerit, minimè est ad clerum promouendus, vel si qui sunt in præteritum ordinati, sine dubio deponuntur. vbi verbum *deponuntur,* significat depositionem perpetuam, vt ex glossa, & Conrado, Bruno, & Simanc. notauit Farinac. *locis allegatis.*

In hac contrarietate distinctione vtitur Farinac. *suprà* sequens Pegnam *direct. inquisit.* 3. *p. quæst.* 113. *comm.* 162. *vers. nos verò* affirmat namque primam sententiam intelligendam esse de hæretico ad fidem redeunte ante sententiam & antequam receptæ sint probationes, & testibus conuincatur. Secundam de hæretico non spontè, sed potiùs testibus conuicto, aut post sententiam ad fidem redeunte, variis Doctoribus hanc distinctionem comprobat.

8 Cæterùm iuxta nostram sententiam, quæ affirmat hæreticum ipso iure à die commissi criminis priuatum esse beneficiis, & officiis Ecclesiasticis, dicendum est primò ea retinere non posse, nisi ex dispensatione Pontificis, si crimen eius declaratum est, quantumcumque ante declarationem pœnituerit, & in hoc conuenio cum secunda sententia, & eam tradit Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 26. *num* 13. Et ratio est manifesta; quia facta declaratione delicti contrahit hæreticus pœnas à iure delicto statutas. Sed vna est priuatio ipso facto beneficiorum. Ergo. Item ex Bulla Pij V, relata, reseruantur Sedi Apostolicæ quæcunque beneficia ob hæresim vacantia, sed omnino vacant beneficia saltem hæresi declarata. Ergo Secundò dicendum est, si hæreticus sponte fuerit conuersus, seu antequam sæpiùs monitus fuerit, & testibus conuictus, conuenientissimum esse, vt à Sede Apostolica beneficia reddantur, quia hæc gratia aliorum conuersionem maturabit. Et in hoc sensu explicandus est text. *in cap. ad abolendam, de hæretic.* cùm dicit non esse Ecclesiasticis officiis, & beneficiis clericum priuandum, si *continuò, & spontè* ad fidem reuertitur. Adde huiusmodi textum non de priuatione simplici beneficiorum loqui, sed de priuatione, quæ per degradationem contingit; siquidem sæcularis relinquitur arbitrio potestatis puniendus; quam degradationem noluit textus admittere in eo, qui citò, & sponte ad fidem reuertitur.

9 Ad hanc pœnam priuationis beneficiorum reduci potest quæ traditur *in cap. quicumque,* §. *ad hæc, de hæreticis, in* 6. vbi dicitur quoscumque viros Ecclesiasticos, qui ad preces huiusmodi personarum, (nimirum hæreticorum, vel credentium, receptorum, defensorum, vel fautorem eorum) dignitates personatus, & quæcumque alia Ecclesiastica beneficia sunt adepti, ex nunc priuamus taliter acquisitis, volentes quòd tales & habitis careant perpetuò, etsi receperunt illa scienter, ad alia, vel similia nequaquam in posterum admittantur. Circa, quam pœnam aduerte primò preces debere esse efficaces, ita vt ex vi illarum obtineatur beneficium. Secundò recipientem beneficium debere scire ad preces hæreticorum sibi beneficium datum esse. His ergo conditionibus existentibus perpetuò priuatur recipiens beneficiis sic acquisitis, & inhabilis redditur ad alia, vel similia in posterum obtinenda. Alicui tamen videri posset non esse inhabilem ipso iure ad alia, & similia beneficia obtinenda, sed illa recipere posse, si conferantur, siquidem textus solùm dicit, ne ad beneficia admittantur, non tamen irritat, neque annullat admissionem.

DISPVTATIO V.

De pœnis temporalibus hæreticorum, præcipuè de confiscatione bonorum.

VARIÆ sunt hæ pœnæ, sed omnium præcipua, ex qua reliquæ oriuntur, est bonorum amissio. De hac ergo aliquantulum latiùs agemus, quia communis est aliis criminibus. Circa quam examinandum est, quæ bona sub confiscationem cadent. Qui modus confiscationis sit, & qui sint eius effectus. Deinde quas personas comprehendat, & qui eam facere possint. Tandem loquemur de aliis pœnis temporalibus quibus hæretici afficiuntur.

PVNCTVM I.

Sitne pœna confiscationis bonorum hæreticis imposita.

1 *Iure ciuili, & Ecclesiastico hæc pœna statuta est.*
2 *In executione huius pœnæ leges canonicæ præferendæ sunt ciuilibus.*

1 HAnc pœnam confiscationis solent hæretici, vtpote ab æterna vita, & spiritualibus bonis alieni, & temporalibus immersi, magis timere. Quapropter tam Imperatores Christiani, quàm Pontifices variis suis decretis eam stabilire procurarunt; vt videre est *in l. Manichæos, C. de hæreticis.* ibi, *quos*

bonorum

bonorum etiam omnium publicatione persequimur. & *in Auth. Gazaros, C. de hæreticis*, ibi, & omnes hæreticos vtriusque sexus quocunque nomine censeantur, perpetua damnamus infamia, diffidamus, atque bannimus, censentes vt *bona talia confiscentur*, neque ad eos vlteriùs reuertantur, ita vt filij eorum ad successionem peruenire non possint, cùm longè sit grauius æternam, quàm temporalem offendere maiestatem.quæ lex ab Innocent. III. *in cap. vergentes, de hæreticis*, ex toto canonizata est, & *in cap. excommunicamus l. §. damnati, eod. tit.* hac tamen differentia constituta, videlicet, si damnati laici sint, confiscentur eorum bona, si clerici applicentur Ecclesiis, à quibus stipendia receperunt. Item Innocent. IV. & Alexand. IV. qui sibi inuicem successerunt in constitutionibus suis, quorum initium est, *Ad extirpanda*, statuerunt bona hæreticorum in tres partes esse diuidenda. & primam affirmarunt deuenire debere in commune ciuitatis, vel loci. Secundam in fauorem, & expeditionem officij inquisitionis dandam esse officialibus, qui tunc negotia ipsa peregerint. Tertiam ponendam in aliquo tuto loco, & distribuendam pro arbitrio diœcesani, & inquisitoris in fauorem fidei, & hæreticorum extirpationem. Postea Bonifac. VIII. *in cap. cùm secundùm leges, de hæreticis, in* 6. non solùm statuit bona hæreticorum confiscanda esse, vt reliqui antecessores, sed ipso iure esse confiscata. ibi, *confiscationis tamen executionem non debere à Principibus, & aliis dominis temporalibus fieri, antequam per Episcopum loci, vel aliam personam Ecclesiasticam, quæ super hoc habeat potestatem, sententia super eodem crimine fuerit promulgata.* Verùm ne ordinarij intelligerent habere potestatem exigendi rationem ab Inquisitoribus de bonis huiusmodi distributis, Benedictus XI. *in extrauag. ex eo, de hæreticis*, inter communes, directa Inquisitoribus Lombardiæ, statuit solùm Cameræ Apostolicæ, vel alteri, qui vices Romanæ Sedis habuerit, obligatos esse rationem reddere. At ne Inquisitores potestatem extenderent; & Ecclesias hac confiscationis pœna damnificarent, vetuit Clemens V. *in Clement. 1. de. hæreticis*, ne bona Ecclesiarum ob delictum clericorum, etiam fisco Ecclesiæ applicentur. Ex quibus omnibus constat tam iure ciuili, quàm canonico hanc pœnam statutam esse.

2 Solùm aduerto in executione illius leges Ecclesiasticas spectandas esse, non ciuiles; quia crimen hæresis merè Ecclesiasticum est, *cap. inquisitionis, §. prohibemus, de hæreticis, in* 6. Quando autem crimen ad Ecclesiasticum, tam laici, quam clerici Ecclesiæ legibus, & iurisdictioni subduntur. *c. licet, de foro competent.* & ibi gloss. *verbo, vacante imperio.* Quod adeò verum est, vt non possint Principes, & temporales domini contra voluntatem Ecclesiæ hanc confiscationis pœnam exequi, quia hæc pœna accessoria est delicto, vt scribit Gemin. *in cap. cùm secundùm leges. de hæreticis, in* 6. ac proinde illius executio ad idem tribunal ad quod pertinet delictum, debet pertinere, ex vulgato principio, quòd accessorium sequitur naturam principalis, *cap. accessorium, de regulis iuris, in* 6. & ita tradit Pegna 3. *part. director. quæst.* 109. *comment.* 158. *col.* 7. *vers. nunc quid,* & *col.* 15. *versic. neque his,* & *seqq.*

PVNCTVM II.

An omnia bona hæretici cadant sub confiscationem.

1 *Affirmatiuè respondetur.*
2 *Bona in potestate hæretici existentia, si illius non sunt, non confiscantur.*
3 *Debent tamen actu esse, nec sufficit fuisse, nisi in fraudem fisci alienata sint.*
4 *Ex quibus casibus fraus præsumitur.*

1 REgula est ab omnibus Doctoribus recepta, omnia bona tam mobilia, quàm immobilia iura & actiones, quæ hæretici propria sunt, cùm delictum committit, ipso iure confiscari. Ratio est manifesta quia *in l. Manichæos*, omnia bona veniunt confiscanda, & sub signo illo vniuersali nulla excipiuntur: & licèt *in cap. cùm secundùm leges, de hæreticis, in* 6. vbi hæc pœna confiscationis ipso iure imponitur, non sit signum illud *omne* distributiuum, non obstat, quia sufficit sine limitatione bonorum confiscationem fieri, vt omnia bona intelligantur comprehensa; aliàs effectum confiscatio non haberet, cùm nulla esset ratio, quare magis his, quàm illis bonis applicaretur confiscatio. colligitur ex *lib. bonorum, ff. de verbor. significat. lib. si ademptio, 5. C. de sententiam passis.* & tradit Simancas *de catholic. institut. tit.* 9. *num.* 7. Vasquez 1. 2. *disput.* 69. *num.* 3. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 14. *num.* 2. Suarez *disput.* 22. *sect.* 5. *num.* 1. Bonacina *disput.* 3. *de contract. punct. vltim.* *vbi de feudo, num.* 2. & 3. & alij.

2 Dixi confiscari bona, quæ sunt hæretici, quia bona, quæ sunt alterius, etiamsi in potestate hæretici reperiantur, in pœnam confiscationis non deueniunt. Tum quia hoc æquum non erat, aliàs innocentes punirentur, contra *l. sancimus, C. de pœnis.* tum quia *in cap. cùm secundùm leges*, & aliis relatis semper dicitur bona hæreticorum Ergo si bona non sint hæreticorum, sed Catholicorum, non debent confiscanda venire.

3 Dixi, cùm delictum committit, vt excluderem bona, quæ hæretici fuerunt, sed non sunt tempore delicti, eo quòd illa à se alienauerit donatione simplici, aut contractu. Excipe nisi in fraudem fisci facta fuerit, quia tunc nulla est donatio, nec venditio, sed omnino reuocatur à fisco: vt ex omnium sententia testatur Farinacius *in sua practica, quæst.* 164. *num.* 48. & 50. *iuncto num.* 26. & 27.

4 Quando autem hæc fraus præsumatur, bene declarat Farinacius *supradict. quæst. à num.* 71. & *à num.* 96. & *seqq.* Primò enim præsumitur fraus, si facta alienatione statim delictum committatur, nisi necessitas appareat alienandi. Menochius *lib.* 3. *præsumpt.* 127. *num.* 17. Gomez *tom.* 3. *variarum, cap.* 14. *num.* 4 Farinacius *de falsitate, & simulat. quæst.* 164. *num.* 154. dubius tamen, quia Ioann. Faber *in §. item si quis in fraudem, num.* 7. 8. & 9. *Instit. de actionib.* contrarium defendit variis rationibus. Secundò si sit donatio omnium bonorum, vel maioris illorum partis, Farinac. *num.* 122 & Mascard. *de probat. conclus.* 558. *num.* 1. & 2. Menoch *de præsumpt. lib.* 3. *præsumpt.* 124. *num.* 7. & 8. Adde idem esse in donatione meliorum bonorum, siue magis pretiosorum. Menoch. *num.* 9. Farinac. *num.* 126. Anton. Gomez *tom.* 3. *variar. cap.* 14. *num.* 4. Quod adeò verum est, vt etiamsi donatio bonorum omnium facta sit interpellatis vicibus, & diuersis personis, adhuc præsumatur facta in fraudem fisci. Menochius *num.* 10. Gomez *num.* 21. Farinacius *num.* 127. Idem iuris est de venditione omnium bonorum, non tamen in venditione maioris illorum partis, de hac enim venditione fraus non præsumitur, cùm facilè honestari possit. sic Gomez *num.* 4 Farinacius *num.* 124. & 130. Menochius *num.* 8. Neque etiam in venditione omnium bonorum præsumenda est, facta sit iusto pretio, vel parum minori palàm, & absque vlla occultatione. Gomez *num.* 18. Farinacius referens plures, *num.* 133. Tertiò præsumitur fraus, si facta est donatio, vel venditio coniunctæ personæ iure sanguinis, vel amicitiæ, à qua facilè possis sic donatum, vel venditum recuperare. Farinacius *à num.* 126. Menochius *n.* 23. & *seqq.* & alij.

PVNCTVM III.

An bona donata sub conditione, & acquisita post delictum confiscationi subiaceant.

1 *Bona donata sub conditionem, cuius conditio purgatur posito delicto, sub confiscationem cadunt.*
2 *Sed quid dicendum de donatione absolutè facta causa mortis Sub distinctione respondetur, si à viro vxori, firma manet secus si aliis facta sit.*
3 *Bona acquisita post delictum, & latam sententiam, non publicantur.*
4 *Acquisita intermedio tempore inter delictum, & sententiam, plures censent publicari*
5 *Probabilibus censeo oppositum.*
6 *Apponitur à Sanchez quædam limitatio.*
7 *Non approbatur.*
8 *Satisfit rationibus num. 4. adductis.*

1 PRima difficultas est, an sub bonis confiscatis comprehendantur bona, quæ quis sub conditione donauit, quando conditio purgatur adueniente delicto? Communis sententia est comprehendi, quia bona, quæ sub conditione donantur, donantis sunt, dum conditio non purgatur: tempore autem conditionis, iam sunt fisci ob hæresim. Farinacius *de hæresi, quæst.* 190. *num.* 12. Simancas *de catholic. institut. cap.* 9. *n.* 9. & 10. Suarez *de fide. disp.* 22. *sect.* 5. *n.* 3 quæ doctrina extendi debet non solùm ad donationem inter viuos, sed etiam causa mortis; si enim donator postea hæreticus existat, eius sic donata bona confiscantur, ac si nullam donationem fecisset, quia cùm debebat donatio effectum habere, iam donatum non est donantis, sed fisci.

2 Sed quid dicendum de donatione absolutâ facta causa mortis, quæ reuocari potest? Distinguendum censeo, si facta sit à viro vxori, firma manet commisso delicto. & bonis publicatis, ac si mors naturalis euenisset, neque in fiscum transit, vt est expressa decisio. *l. sed si mors, ff. de donationib inter vir. & vxor. & l. res vxoris, C. eod. tit. l. quisquis, § vxores, C. ad leg. Iul. maiest.* & notat Bald. *in lib. executorem, col.* 9. *vers. quare quidam C. de execut. rei iudic.* Farinac. plures referens, *quæst.* 25. *num.* 130. Anton. Gom *leg.* 40. *Tauri. num.* 91. *col.* 3. Molina Iesuita *disput.* 659. *fine.* Sanchez *lib.* 6. *de matrim disput.* 17. *num.* 5. & *lib.* 2. *cap.* 17. *num.* 15. vbi pluribus comprobat Dixi manere firmam donationem respectu fisci, nō tamen respectu mariti; hic enim dum superstes est, potest eam reuocare. ex *l. sed si mors, ff. de donat. inter vir. & vxor.* & tra

& tradunt Farinac. Sanch. & alij *suprà*. Vt autem hæc donatio viri facta vxori, respectu fisci firma maneat, ita vt sub fiscum res donata cadere non possit, requirit traditionem Acosta *cap. si pater, de testament. in 6. 1. part. verbo legauit num. 6.* Farinac *quæst. 25. num. 137,* vbi testatur esse communem. Clarus *in § donatio. quæst. 9. versic sciat autem* Contrarium tamen defendit Molina Iesuita *tom. 2. disp. 288. §. dubium est.* Sanchez *lib. 6. disput. 11. num. 5.* quia supradicta lex *sed si mors*, hanc traditionem non requirit. Vtrumque est probabile. Verùm si donatio non à viro vxori, sed ab vxore viro, vel à viro aliis facta sit morte ciuili donantis non confirmatur, sed omnino dissoluitur, & res donata transit in fiscum. Ratio est, quia morte ciuili firmari donationem causa mortis respectu fisci est speciale priuilegium vxoris, vt constat ex dicta *l. res vxoris, C. de donationib. inter vir. & vxor.* ibi *donatio maritalis ante tempus criminis, ac reatus, collata in vxorem, quia pudicitiæ premio cessit, obseruanda sit, tanquam si maritus eius natura non pœna subduxerit.* sic Mol Theolog. *tom. 2. disp. 289. § disput. precedenti.* Sanchez *lib. 6. de matrim disput. 10. num. 5. fine, & disp. 17. num. 6.* Farinac. plures referens *quæst. 25. num 131. & quæst. 164. num. 17.* Quod ex eo sufficienter constat quia ad hanc confiscationem faciendam nihil aliud requiritur, quàm sententia declaratoria criminis.

3 Secunda difficultas est, an acquisita post delictum commissum publicentur? In qua re certum est non publicari, quæ post commissum delictum, & latam sententiam acquiris; quia tunc cessat fundamentum publicationis, quod est delictum: sic multis relatis docet Farinac *de hæresi, q. 190. nu. 25. & præcipuè quæst. 25. n. 138.* Thom. Sanchez *lib 2. in Decalog c 14. n. 8* Suarez. *disp. 22. sect. 5. num. 13.* & expressa decisio textus *in c felicis, de pœnis, in 6. vers cùm talis* ibi, *de postmodum acquisitis repetitio non negetur. & l. si mandauero 22 § si cuius, ff. mandati.* ibi, *publicatis bonis quidquid postea acquiritur, non sequitur fiscum & l. eius qui §. 1. ff. de testament.* ibi *bona, quæ tunc habuit, cùm condemnaretur, publicabuntur & l. certa forma. C. de iure fisci.* ibi, *parentibus hæredes existere eos non oportere nulla legis sanctione statutum est.* Neque obstat *l. 2. C. de bonis damnatorum.* vbi Alexand. Imperator dicit. Deportari neque earum quidem rerum, quas post pœnam irrogatam habuerint, hæredem habere possunt, sed hæ publicabuntur. Nam, vt rectè explicat Cuiac. *obseruat. l. 6 c. 33.* & Fachin *l. 9. controuers. c. 51.* non de quolibet delinquente cuius bona confiscãtur, intelligi debent, sed de delinquente deportato, qui quia capite minutus est, hæredẽ habere non potest.

4 Variant tamen Doctores, an acquisita illo intermedio tempore, quo delictum commisisti, & de illo condemnatus fuisti, debeant confiscari? Affirmant publicari debere Azor *t. 1. lib. 5. c. 7. q. 8.* Vasquez *1. 2. disp. 169. cap. 1. num. 8.* Suarez *disp. 22. sect. 1. num. 15.* Iulius Clarus *lib. 5. receptar. §. fin. quæst. 78 n. 24.* Ratio præcipua est, quia ita consuetudo obtinuit, vt omnia bona, quæ habet delinquens, dum eius delictum declaratur, publicentur: & in hæresis crimine hoc efficaciùs procedit, quia dum ad Ecclesiam non redit, in hæresi censetur perseuerare: facitque *l. eius qui §. 1. ff de testament.* ibi, *bona quæque, quæ tunc habuit, cùm damnaretur, publicabuntur.* attenditur ergo ad condemnationem, & non solùm ad delictum. Et idem colligitur ex *l. 10. tit. 9. lib. 5. recopilat.* ibi, *mandamos que sean à vidos por bienes de ganancia todo lo multiplicado durante el matrimonio hasta que por & tal delicto los bienes de qualquier de ellos sean declarados por sententia.* Ergo tempus sententiæ spectatur.

5 Nihilominus probabilius existimo non publicari bona, quæ intermedio tempore inter delictum, & sententiam sunt acquisita, sed solùm ea, quæ tempore delicti commissi habebas. sic Matien. *lib. 5. recop. tit. 4. leg. 3. glossa. 7. num. 6.* Sanchez plures referens *lib. 2 cap. 14.* Baiar. *addition. ad Clarum, lib. 5 §. hæresis. num. 19. & q. 78 num. 212.* Bursat. *consil. 14. n. 28.* Moueor, quia confiscatio hæc delicto est annexa, neque tibi sententia aliam confiscationem imponit, nisi quæ per delictum imposita est; sed per delictum imponi non potest confiscatio nisi bonorum, quæ tempore delicti habentur. Ergo neque sententia aliam confiscationem imponit. Et confirmo. Hoc præstat confiscatio ipso iure, vt ius loco sententiæ succedat, & delinquens puniatur ex delicto; ac si sententia esset pronuntiata. Ergo non punitur in bonis post delictum acquisitis: fauétque *l. 1. ff de pœnis*, vbi eam pœnam delinquens sustinere cogitur per sententiam, quam sustinuisset, si eo tempore, quo deliquit, esset lata sententia; at si eo tempore, esset lata sententia, non extenderetur ad bona postea acquisita. Ergo neque etiam postea extenditur. Item pœnæ non sunt extendendæ sed limitandæ: nullibi autem habetur extendendam esse confiscationem ad bona acquisita post commissum delictum. Ergo.

6 Hanc autem sententiam limitat Sanch. *num illo 1.* cum aliis, vt intelligatur, casu quo hæresim renuntiaueris, & ex toto corde ad fidem fueris conuersus; secus si in illa perseueres. quia si in hæresi perseueras, iam hæreticus es. Sed bona hæretici confiscantur. Ergo. Secus verò dicendum est in Sodomia, quæ est peccatum transiens, & finito actu finitur.

7 At hæc limitatio mihi non probatur: sed idem existimo dicendum de peccato Sodomiæ, ac de hæresi. Non enim ob hæresim mentalem, vel ob hæresim habitualiter permanentem fit confiscatio, sed ob hæresim externam, & manifestam: at hæc hæresis externa, & manifesta cessauit (vt suppono) etiamsi de illa non fueris absolutus, Ergo cessat effectus confiscationis ex tali hæresi prouenięns. Neque obstat te esse obligatum ad Ecclesiam redire, cùm ab illa te separasti, vt dicamus bona illa esse confiscata ob non impletam hanc obligationem, quia confiscatio non est annexa peccato huius omissionis, sed hæresi externæ. Deinde, & fortè efficaciùs, vel perseuerans habitualiter in hæresi est factus incapax per hæresim habitualiter permanentem acquirendi aliquam hæreditatem, vel non? Si factus est incapax, non acquiritur fisco, sed hæredibus venientibus ab intestato; vt rectè aliis relatis docet Peregrin. *tract. de iure fisci, lib 3. tit. 1. num. 2. & tit. 2. num. 13.* Farinac. alios referens *lib. 1 praxi, quæst. 25. num. 139.* & probat *l. si quis mihi, §. si quis planè ff. de acquirend. hæredit. l. 1. C. de hæredib. instituend l. si metallum, ff. de his, quæ pro non script. habentur, l. metallum, ff de iure fisci.* Si verò capax sit hæreditatis, tunc ipsi, & eius hæredibus acquiritur, dum sententia non præcedit, vt rectè aliis relatis probat Anton. Gomez *tom. 3. variarum, c. 14. num. 1. & in l. 4. Tauri, num. 7.* Sanchez *lib. 2. cap. 14. num. 32* & meliùs Farinac. *lib. 1. prax q. 25. num. 140. & quæst. 102. n. 110.* Neque obstat ratio contraria. Dicimus namque bona hæretici confiscari, non hæretici habitualis, sed actualis; sicut bona Sodomitæ, qui scilicet actualis est, non qui fuit, & est solùm in habitu.

8 Argumenta autem prioris sententiæ facilè dissoluuntur.

Ad primum concedo consuetudinem esse bona delinquentis, quæ tempore sententiæ habet confiscari: tum quia rarò inter delictum, & sententiam bona acquiruntur: tum quia ignoratur, an bona illo intermedio tempore incrementum vel decrementum habuerint, imò semper præsumunt deteriora illa fecisse, & diminuisse, ne ad fiscum deueniant.

Ad *l. eius qui*, respondeo. Primò tunc damnari reum, cùm delictum committit. Secundò dico loqui legem de delictis, in quibus publicatio facienda est per iudicem, & non habetur ipso facto: & in his delictis optimè potest iudex omnia bona, quæ tunc delinquens habet, cùm damnatur, publicare.

Lex autem regia solùm declarat, quo tempore computanda sunt lucra acquisita constante matrimonio, sed non decidit quæ bona publicanda sint.

P V N C T V M IV.

An bona sub conditione futura debita confiscentur.

1 *Communis sententia defendit non publicari.*
2 *Proponitur obiectio, & fit illi satis. Et declaratur debita hæretico ex testamento non transire in fiscum.*
3 *Debita tamen ex contractu transeunt in fiscum, tametsi conditio post commissum delictum, & condemnationem impleatur.*

1 SPecialis est difficultas de bonis sub conditione futura debitis hæretico tempore hæresis; an hæc sub bonis publicatis comprehendantur? Communis sententia tenet non comprehendi, quia illa bona non sunt hæretici, quousque conditio impleatur; sed non est impleta conditio, cùm delictum committitur. Ergo neque in fiscum transire potest, quia fiscus solùm vsurpare potest bona, quæ hæretici sunt: sic glossa singularis, & vnica, iuncto textu *in l. non ad ea, in verbo præsens, ff de condit. & demonstr.* ibi, *vel si publica sunt, nam postea quæsita non caderent in eas causas.* quam glossam, vt pote singularem, commendat Bart. Bald, Imola, & alij, quos referunt, & sequuntur Anton. Gomez *tom. 3. var. cap. 14 n. 2. & in l. 4. Tauri, num. 4. in medio.* Farinac. *lib. 1. prax q. 25 n. 142.*

2 Dices, licèt illa bona non sint hæretici, ius tamen ad illa bona pertinet ad hæreticum. Ergo illud ius transmittere potest per delictum in fiscum, & consequenter fiscus personam hæretici repræsentans in illis bonis adueniente conditione succedit.

Respondeo dupliciter. Aliquid deberi potest hæretico vel ex testamento, vel ex contractu: quod enim debetur ex testamento, qualia sunt hæreditas, fideicommissum, & legatum nequaquam ad fiscum transire poterunt, quia ea solùm transire possunt ad fiscum, quæ ad hæredes extraneos remitti possunt, cùm fiscus loco hæredis extranei succedat, ex *l. 2. C ad legem Iuliam, de vi, l eorum, ff ad legem Iuliam maiest.* & aliis multis exornat Farinac. *lib. 1. prax. quæst 25. num. 51. & 143.* Sanchez *l 2. cap. 14 num. 5.* Peregrin. *de iure fisci, lib 1. tit. 1. n. 68.* Suarez *de fide, d. 22. sect. 5 n. 4.* Sed ius succedendi in hæreditate, fideicommissis, & legatis transmissibile non est ad hæredes, ex *l. vnica, §. fin autem sub conditione, C. de caducis tollendis.* Ergo neque ad fiscum transmitti potest. sic Sanchez *num. 15.* Farinac. *num. 143.* Anton. Gomez *l. 4. Tauri, num. 4. &*

tom.

tom. 3. *variarum, cap.* 14. *num.* 2. & alij apud ipsos. Et quidem quoad substitutionem conditionalem, quòd non transeat in fiscum, si purificetur conditio post sententiam, colligitur ex *l. substitutio, ff. de acquirendo rerum domin.* ibi, *substitutio, quæ nondum competit, extra bona nostra est.* & ex *l. ex facto, § fin. ff. de vulgari, & pupillari.* & ibi Baldus, quem refert, & sequitur Gigas *de crimine læsæ maiestatis, lib.* 2. *quæst.* 7. *num.* 2. Nilus *de bannitis, in.* 1. *part. secundi temporis quæst.* 31. Farinacius *quæst.* 25. *num.* 144. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 14. *num.* 18. Quoad fideicommissum etiam est res clara non transire in fiscum, quia venientia ex vltima voluntate non transmittuntur ad hæredes, si fideicõmissarius decedat ante conditionis euentum, *l. legata sub conditione*, 41. *ff. de conditionibus, & demonstrationibus, l. hæres meus, in princip. ff. eodem, l. in causa.* §. *Pomponius, & ibi glossa, ff. de minoribus.* Ergo neque etiam in tali casu transire debet in fiscum. Et in legatis conditionibus non transire in fiscum, si conditio, sub qua sunt legata, post delictum impleatur, probat manifestè *l. vnica, § fin. autem, C. de caducis tollendis. l. si ita expressum, de conditionibus, & demonstrationibus*, & pluribus exornat Farinacius *num.* 143. *& sequent.* Couarruuias *practicarum quæst. c.* 39. *fine.* Anton. Gomez 2. *tom. variarum, cap.* 11. *num.* 36. Sanchez *num.* 17. vbi bene explicat hoc procedere, siue conditio sit potestatiua, hoc est, pendens à voluntate legatarij, siue casualis, id est, pendens ex voluntate legatarij, partim pendens ex voluntate: quocumque enim modo conditio purificata non sit, cùm delictum committitur, non transit in fiscum tale legatum. Item quòd legatum alimentorum etiam durante vita banniti non transeat in fiscum, optimè probat Bossius *tit. de bonis publicandis, num.* 24. Iulius Clarus *in practic. quæst.* 78. *versic. item in fiscum, in fine.* Nilus *in tractat. de bannitis, in.* 1. *part. secundi temporis, quæst.* 36 *num* 36 Farinacius *q.* 25. *num.* 145. Hanc autem conclusionem ita extendit Farinacius aliis pluribus relatis *num.* 141. vt affirmet, si viuente patre filius committat homicidium, eóque mortuo formetur inquisitio contra filium, & condemnetur de delicto, cum confiscatione bonorũ, talis paterna hæreditas non adita per filium, licèt bene ante condemnationem delata, nullo pacto transit in fiscum, quia ius adeundi transmissibile non est ad hæredes extraneos, & consequenter neque in fiscum.

3 Verùm si debita sint hæretico, ex aliquo contractu, putà venditione, aut stipulatione ad fiscum transeunt; etiamsi conditio post condemnationem impleatur. Et ratio est manifesta, quia illud ius est transmissibile ad hæredes, vt constat ex §. *ex conditionali, Institut. de verborum obligationib.* ibi, *ex conditionali stipulatione tantùm spes est debitum iri, eámque ipsam spem in hæredem transmittimus, si priusquam conditio extet, mors nobis contigerit*, & ibi glossa, & communiter Doctores. Ergo etiam transire potest in fiscum, ex *l. inter socerum*, §. *final. de pactis* & probat alios referens, Anton. Gomez *tom.* 3. *variarum, cap.* 14. *num.* 2. Farinacius *lib.* 1. *prax. quæst.* 25. *num.* 149. *& de hæresi, quæst.* 190. *num.* 30. Sanchez *cap.* 14. *n.* 2. Ratio autem quare ad hæredes debita ex contractu transeant, & non debita ex vltimis voluntatibus, ea est, quia in contracto interuenit factum, & persona creditoris, qui in dubio præsumitur non solùm sibi, sed etiam suis hæredibus prospicere, & perpetuam vtilitatem ex contractu acquirere. argument. textus *in l. si pactum, ff. de probationib.* At in dispositionibus conditionalibus non interuenit vllum factum eius in cuius fauorem est facta dispositio, ex quo colligatur sibi, & suis hæredibus voluisse prospicere, sed solùm interuenit factum disponentis, & legantis, qui solùm merita, & personam legatarij attendere visus est.

Limittanda tamen est hæc doctrina ad debita sub conditione casuali, & mixta, secus sub conditione potestatiua: hæc enim non videntur transire ad hæredes, & consequenter neque ad fiscum, si tempore, quo viuebas, implere conditionem omiseris: textus est singularis *in l. si decem tum petiero. ff. de verborum obligationib. & in l. potior, & in l. qui balneum, ff. qui potiores in pignore*, cuius ratio est, quia tunc creditor in culpa esse censetur non implens conditionem, illaque culpa tacitè videtur iuri sibi debito renuntiasse. Farinacius *dicta quæst.* 25. *num.* 147. Gomez *tom.* 3. *cap.* 14. *num.* 2. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 14. *num.* 24. Vasquez *disput.* 169. *cap.* 1. *num.* 5. *&* 6 Neque obstat *l.* 2. *C. de pactis inter emptorem, & venditorem*, vbi si quis vendidit rem cum pacto de retrouendendo, ipse, & hæres eius potest rem redimere oblato pretio, & tamen illa conditio est potestatiua. Ergo debita sub conditione potestatiua transeunt ad hæredes, & consequenter ad fiscum. Non, inquam, obstat; nam, vt bene dicit Anton. Gomez *tom.* 2. *variarum, cap.* 11. *num.* 36 *circa medium*, debita ex contractu lucratiuo sub conditione potestatiua ad hæredes non transeunt; secus verò debita ex contracto oneroso vltro citroque obligatorio: hic enim ad hæredes transit, ne alter contrahens esset in damno.

Quòd si instes, contractum onerosum non posse committi in liberam voluntatem alicuius cõtrahentis, ex *l. in vendentis, C de contrahenda emptione.* Ergo neque in conditionem potestatiuam, quod idem est.

Respondeo concedendo contractum onerosum, & eius substantiam non posse poni in liberam alicuius contrahentis volũtatem; secus tamen resolutionem contractus, quæ inducitur per pactum de retrouendendo. Hæc enim bene potest poni, & committi in voluntatem vnius, ex text. *in l. quod si nolit, § si quid ita, ff. de ædilitio edicto*, & tradit ex Panormitano, & aliis Anton. Gomez *tom.* 2. *variarum, cap.* 11. *num.* 36. *in medio.*

PVNCTVM V.

An publicatis bonis hæretici ius patronatus Ecclesiastici, & pensionis publicetur.

1 *Iuris patronatus non datur propria confiscatio, sed illius extinctio.*
2 *Intelligendum est, dummodò non sint alij compatroni, vel alij ab institutore vocati.*
3 *Si ius patronatus ad extraneos hæredes transire non potest, neque potest confiscationi subiici.*
4 *Apponitur quædam limitatio de confiscatione perpetua, secus ad vitam. Sed reiicitur.*
5 *Ius patronatus ad hæredes extraneos transmissibile publicatis omnibus bonis, per iudicem Ecclesiasticum, publicatur.*
6 *Si iudex laicus sit, & reus laicus, & publicentur omnia bona, ius patronatus non manet directè, bene tamen indirectè publicatum.*
7 *Quando censeatur ius patronatus directè, quando indirectè, & accessoriè publicari.*
8 *Iudice laico publicante delinquentium bona, vel illa vendente, ius patronatus publicare plures negant, alij affirmant.*
9 *Sub distinctione respondeo, si annexum est alicui villæ, publicari; secus si personam comitetur.*
10 *Limitant aliqui de confiscatione perpetua, secus de temporali. Sed non admittitur limitatio.*
11 *Confiscatis à iudice laico bonis possit ne iudex Ecclesiasticus ius patronatus confiscare? Alij affirmant, alij negant, media via tenenda est.*
12 *Pensiones non comprehenduntur sub confiscatione à iudice laico, bene tamen Ecclesiastico: & qua ratione.*

1 IN hac re aliqua sunt certa, alia sub controuersia. Primò certum est, non dari huius iuris propriam confiscationem, quia non transfertur in fiscum, cùm de facto dicitur confiscari, sed datur extinctio illius iuris in fauorem Ecclesiæ, & Ecclesia à die publicationis iuris patronatus manet libera ab illo iure sibi oneroso. Hoc priuilegium non est expressum in iure, est tamen consuetudine receptum; vt testantur ferè omnes Doctores. Lambertinus *de iure patronatus, lib.* 3. *quæst.* 8. *per varios articulos.* Simancas *de catholic. institut. tit.* 9. *num.* 95 *&* 96. Suarez *disp.* 22. *de fide, sect.* 5. *num.* 6. Azor *lib.* 8. *cap.* 12. *quæst.* 9. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 19. *num.* 16. Vasquez *t.* 2. *disput.* 169. *num.* 19. Farinacius *de hæresi, quæst.* 190. *num.* 24. & alij apud ipsos.

2 Hoc autem intelligendum est duplici limitatione à Sanchez adhibita *num.* 17. quáque probat Farinacius *num. illo* 24. Primò, ne sint alij compatroni, quia stantibus aliis compatronis non manet libera Ecclesia, sed ius præsentandi in illis residet; quia non erat iustum absque eorum culpa iure acquisito priuari. Secundò, ne alij ab institutore vocati sint, sed iure hæreditario ad successores erat cum aliis bonis transiturum: tunc enim Ecclesia manet libera in perpetuum, quia in hoc nulla successoribus fit iniuria, cùm solùm haberent ius succedendi; casu quo delinquens ad illos posset bona transmittere. At si alij ab institutore vocati sunt, attendenda est dispositio instituentis, quæ si dicat post vitam delinquentis vocare agnatos, & eius successores, durante vita delinquentis manebit Ecclesia libera. At si dispositio sit, vt non solùm post vitam delinquentis succedat eius proximus agnatus, sed eùm primum delictum committit; variant Doctores, an præiudicare possit talis dispositio fisco, qui negant præiudicare posse, consequenter affirmare debent ad fiscum pertinere, ac proinde manere liberam Ecclesiam. Qui verò affirmant; statim ipso facto ad successores transire ius patronatus affirmare debebunt. Quid autem tenendum sit, in confiscatione maioratus videbimus.

3 Secundò est certum, si ius patronatus transire non potest ad extraneos hæredes, eo quòd in ipsius fundatione cautum sit debere agnatos succedere, aut homines talis conditionis, ad fiscum non transit, quia hic loco extranei hæredis habetur, ex *l.* 2. *ad legem Iuliam de vi.* Et ratio est manifesta, quia fiscus vsurpare non potest delinquentis bona, nisi quatenus illius sunt; sed illius non est ius patronatus sub conditione transitoria. Ergo illud fiscus vsurpare non potest. Adde, agnati delinquentis non habent ius succedendi in iure patronatus ex voluntate delinquentis sed ex voluntate instituentis, & fundantis Ecclesiam; quo iure priuari non possunt

possunt ex vnius delicto; aliàs innocentes sine causa directè puniti essent. sic tradunt expressè Peregrinus *de iure fisci. lib. 5. titul. 1. num. 72. & 121.* Iulius Clarus *in sua practica, lib. 5. quæst. 78. num. 8.* Farinacius *quæst. 25. num. 151. & de hæresi, quæst. 190. num 24* Sanchez *lib. 2. in Decalog. cap. 19 n. 2. & 15.* Bernard Diaz *pract. c. 152 num 5 circa fin.* & alij.

4 Hoc autem temperant aliqui, vt intelligatur de confiscatione perpetua, secus de confiscatione ad vitam delinquentis, quia durante vita delinquentis, nemini ex vocatis fit iniuria, si fiscus habeat ius præsentandi, cùm ipsi vocati non sint durante vita delinquentis. sic Socinus iunior *consil. 51. volum. 2.* Cantera *in suis quæstionibus crimin. tit. de quæstionibus tangentibus punit. delict. cap. 1. num. 50.* Vmbert. Locat. *post iudic. inquisit. quæst. 7.* fauet Farinacius *de hæresi, quæst. 190. num 24.* At reiicienda est hæc limitatio, sicut illam reiicit Sanchez *suprà num 15.* quia est contra dispositionem instituentis ius patronatus; prohibuit namque illius alienationem, & successionem in alios, qui tales qualitates non haberent. Cùm autem illa temporalis successio sit vera successio, & alienatio, nequit à fisco fieri, aliàs posset patronus ad vitam vendere ius patronatus contra voluntatem instituentis.

5 Tertiò certum est, si confiscatio sit facta à iudice Ecclesiastico, vt contingit in crimine hæresis, siue patronus laicus sit, siue clericus, & publicentur omnia illius bona, publicatum manet ius patronatus, quod ad hæredes extraneos transire potest, ex *Clement pastoralis, §. rursus, de sentent. & re iudicat. à contrario sensu.* Ratio est, quia delictum dignum est illa pœna, & condemnans iurisdictionem habet, neque tunc curandum est, an veniat ius patronatus principaliter, vel non exprimatur, quia iudex habet iurisdictionem cognoscendi de iure patronatus etiam principaliter. sic Bernard. Diaz *in sua practic. cap. 132. num. 5. in princip.* Lambertin. *de iure patronatus, lib. 3. quæst. 8. artic. 8. num. 10.* Sanchez alios referens, *lib. 2. cap. 19. num. 3.*

6 Quartò est certum, si iudex laicus bona delinquentis publicet, vt contingit in crimine sodomiæ, & læsæ maiestatis humanæ, & reus est laicus, tunc directè, & per se non potest ius patronatus publicare, quia ius patronatus est spirituale, sed circa spiritualia non habet laicus iurisdictionem directam, imò neque indirectam, ex *cap. tuam, de ordine cognit.* Ergo. Et ita tradit Lambertin. *num. 11.* Sanchez *num. 4.* Farinacius *quæst. 25. num. 15.*

7 Sed inquires, quando censeatur iudex Ecclesiasticus publicare ius patronatus directè? Plures Doctores, quos refert Sanchez *num. 14.* dicunt contingere, cùm in publicatione exprimitur, quocumque modo exprimatur; tunc accessoriè, cùm nulla illius est expressio, sed solùm bona, quibus annectitur, publicantur. In hoc secundo nulla est inter Doctores controuersia, cùm tunc nulla exerceatur iurisdictio in ius patronatus, sed in bona, putà in castrum, & villam, quibus est annexum. sic Farinacius *quæst 25. num. 156. & 157.* Gigas *de crimine læsæ maiestatis, quæst. 4. num. 5. & 6.* Lambertin. *quæst. 8. art. 8 num 20. casu 8.* & habetur *cap cùm secundum, de iure patronatus, & cap. pia mentis. 16. quæst 7.* De priori verò plures, quos refert, & sequitur Sanchez *num. 15.* oppositum sentiunt, affirmant namque exprimi posse ius patronatus in publicatione, & nihilominus illius publicationem accessoriam esse: dicunt namque dupliciter exprimi posse, vel per dictionem. & vel per dictionem *cum*, si exprimatur per dictionem & vt si diceret iudex, publico omnia bona huius delinquentis, & ius patronatus esse publicationem tunc directam, quia tunc videtur ius patronatus æquè ac alia bona publicari, quæ publicatio si facta est à iudice laico, nulla est; at si publicatio fiat per dictionem *cum*, vt si diceret, publico omnia bona delinquentis cum iure patronatus, tunc ius patronatus accessoriè intrat ad reliqua bona, quia sic nominans solùm intendit publicare ius patronatus ad publicationem reliquorum bonorum, quibus inest, & eo modo quo inest, quæ publicatio cùm accessoria sit, non est iudici laico prohibita; sicut neque ipsi delinquenti est prohibita illius iuris patronatus accessoria alienatio, & placet mihi hic modus dicendi.

8 Difficultas ergo est, an ex eo quòd iudex laicus publicet delinquentium bona, vel illa vendat, censeatur etiam tunc publicare ius patronatus, quod ad hæredes transire potest?

Plures Doctores negant, gloss. *in cap. satis peruersum. 50. distinct. & in Clement. pastoralis, verbo subiecta, de re iudicat.* Lambertin. *de iure patronatus, quæst. 8 art 7. num. 13. & 14. casu 4. & num. 21. casu 9.* Nilus *de bannitis, 1. part. secundi temporis, num. 32.* Farinacius *quæst. 25. num. 151. & quæst. 190. de hæresi. num. 24.* Didac. Cantera *in quæst. crimin. tit. de quæstionibus tangentibus punit. delict. cap. 1. num. 49.* Gigas *lib 2. de crimine læsæ maiestatis quæst. 4. num. 4.* & alij apud ipsos. Mouentur, quia aliena est à iudice laico dispositio de re spirituali, qualis est ius patronatus, non solùm dispositio expressa, sed etiam tacita, ex *cap. tuam, de ordin. cognit cap. at si clerici, de iudic.* & ibi gloss. Sed si ius patronatus publicatur, tacitè disponit de re spirituali iudex laicus. Ergo.

Alij Doctores è contra affirmant. Si iudex laicus omnia bona hæretici publicet, eo ipso publicare ius patronatus, quia in hac publicatione solùm indirectè & accessoriè publicatur ius patronatus; at indirecta, & accessoria illius publicatio, & venditio non est prohibita fieri à iudice laico. Ergo. Et ita tenent, & multis probant Molin. *de primogen. c. 24. n. 26.* Iulius Clarus *lib. 5. practic. q. 78. n. 8.* Sanchez *lib. 2. cap. 19. num. 10.*

9 Ego verò distinguendum censeo, aut ius patronatus annexum est alicui villæ, castro, aut alteri rei, quæ directè confiscari potest à iudice laico, aut solùm est annexum personæ, quæ in alios transmittere potest. Si ius patronatus annectatur villæ, castro, aut alteri rei directè confiscabili, ferè omnes Doctores docent, confiscatis bonis, & ipsum tunc manere confiscatum, vt constat ex his, quæ nuper diximus, & facit textus *in cap. ex litteris, iure patron.* & ibi glossa Si autem ius patronatus nulli rei directè confiscabili annexum sit; tunc existimo confiscatis bonis non manere confiscatum, quia non potest confiscari accessoriè ad bona directè confiscabilia, cùm illis non accedat, neque etiam confiscari potest directè à iudice laico. Ergo.

10 Temperant autem aliqui supradictam doctrinam negantem sub confiscatione bonorum intelligi ius patronatus, vt intelligatur de perpetua confiscatione; secus de temporali, & quæ ad vitam condemnati durat.

De hac autem confiscatione dicunt, etsi dubitanter, fieri, & comprehendi sub confiscatione omnium bonorum delinquentis facta à iudice laico, quia hoc esset confiscare exercitium iuris patronatus, non autem ipsum ius Gigas *tractat. de crimine læsæ maiestatis, lib. 2. quæst 4 num. 4. versic. concordando tamen.* Rochus de Curte *in tract. de iure patronatus, quæst. 29. col 3. versic. vel dicamus.* Sed hæc limitatio admittenda non est, sed æquè de temporali; ac perpetua est idem dicendum, quia ratio æquanimiter procedit de vtraque; cùm tam ius patronatus, quàm illius exercitium quid spirituale sit, & consequenter extra laici iurisdictionem. Adde exercitium iuris patronatus haberi non potest, nisi habito priùs ipso iure patronatus. Hoc autem siue ad tempus, siue in perpetuum, confiscari non potest ob eius spiritualitatem. Ergo neque exercitium: & ita tradit, & optimè probat Farinac. *lib. 1. praxis, quæst. 25 num. 154.*

11 Sed an confiscatis bonis à iudice laico, quibus annexum est ius patronatus, possit iudex Ecclesiasticus ius patronatus confiscare declarando delictum? Negat Nilus *in 1. part. secundi temp. quæst. 32.* & Farinac. *dict. quæst. 25. num 153.* Mouentur: tum quia Episcopus non habet cognitionem criminis in laicum: tum quia cùm semel de delicto cognitum fuit ab vno iudice, amplius ab alio cognosci non potest. *l. licet, §. penult ff. nautæ caupones, & stabular.* Affirmat Lambert. alios referens, *de iure patronatus, quæst. 8. art. 8. num. 15. casu 5.* & consentire videtur Sanchez *lib. 2. c. 19. n. 7.* Mouetur, quia illa declaratio delicti non est aliena à iudice Ecclesiastico: tum quia est ad tollendum ius patronatus, quod condemnatus iustè habere non potest, tum etiam quia est ad complendam sententiam iudicis laici, quæ ad ius patronatus non se potuit extendere.

Inter has extremas sententias media via procedi potest. Censeo ergo cum Nilo, Farinacio, & aliis non posse Episcopum delinquentis delictum à iudice laico punitum iterum in iudicium vocare, & pœnam impositam augere, quia absolutè esset bis idem crimen iudicare: facitque ad hæc *cap. at si clerici, de iudic.* ibi *At si clerici coram sæculari iudice conuicti fuerint, vel confessi de crimine, non sunt propter hoc à suo Episcopo aliquatenus condemnandi*; sicut enim sententia à non suo iudice lata non tenet; ita nec facta confessio coram ipso. Concedo tamen etsi condemnetur à iudice sæculari, posse ab Episcopo formari processum de condemnatione facta & infamia, quam ex illa acquisiuit, ob quæ videtur indignus retinendi ius patronatus, & tanquam ab indigno poterit ab illo auferre, quod non est delictum bis iudicare, aut declarare, sed illius declaratione supposita ad defensionem Ecclesiæ, & bonorum illius procedere.

12 Tandem dubitari potest de pensionibus Ecclesiasticis, an sub confiscatione bonorum comprehendantur? Et dicendum est non posse sub confiscatione à iudice laico comprehendi, quia est quid spirituale; imò neque talis pensionarius videtur posse à iudice laico iudicari, quia est de Ecclesiæ iurisdictione ratione pensionis. Quare si à iudice Ecclesiastico confiscatio fiat, distinguendum est cum Suarez *disput. 22. de fide, sect. 5. num. 6.* de fructibus decursis ante sententiam, vel post sententiam: si de fructibus ante sententiam sermo sit, confiscantur; quia sunt bona delinquentis. Si autem de fructibus post sententiam decurrendis loquamur, non confiscantur, quia confiscatio non extenditur ad futura, neque etiam ius ad eos colligendos propriè confiscatur; sed si crimen est dignum priuatione pensionis, in fauorem Ecclesiæ extinguitur, vt beneficium ex quo pensio soluebatur liberum manet ab illo onere, ita vt delinquens nullam iam pensionem habeat. sic Suarez *suprà.*

PVNCTVM

Pvnctvm VI.

An maioratus, & fideicommissum sub confiscationem cadat,

1 *Bona fideicommisso subiecta, vel alienari prohibita non cadunt sub confiscationem.*

2 *Intelligitur casu quo testator prohibuerit alienationem in fauorem alterius à delinquente.*

3 *Item vt alienationis prohibitio perpetua sit, & non pro vita tantùm delinquentis.*

4 *Subintelligitur nisi testator alienationem etiam pro vita prohibuerit.*

5 *Delinquens potest fideicommissum retinere, quousque per sententiam declaretur.*

6 *Proponuntur aduersùs dicta aliquot obiectiones.*

7 *Fit illis satis.*

8 *Ob crimen hæresis, læsæ maiestatis, & sodomiæ, aliqui existimant confiscari maioratum, sed repellitur eorum dictum, quando institutus est maioratus ex propriis bonis.*

9 *Idem est, si ex bonis à Rege donatis, & non sub titulo maioratus, institutus sit.*

10 *Si sub titulo maioratus à Rege donata sunt, sub confiscationem cadunt bona illa, ex quibus maioratus constitutus est, vt affirmant plures Doctores.*

11 *Probabilius censeo oppositum.*

12 *Si in facultate regia, qua fuit maioratus institutus, caueatur, vt transeat ad fiscum, si possessor crimen læsæ maiestatis committat, confiscatur maioratus.*

13 *Secus si hæc clausula apposita non sit in concessione.*

14 *In casu dubio, an maioratus ex regia facultate institutus sit, an ex iure communi, præsumi debet non ex regia facultate, sed ex iure communi constitutus.*

15 *Maioratus ex regia facultate institutus qui ex dispositione iuris communis institui poterat, non cadit sub confiscationem.*

16 *Maioratus ex regia facultate institutus ex omnibus bonis, qui tamen in tertium, & quintum institui poterat, an confiscationi subiiciatur quoad tertium, & quintum? Negat Sanchez.*

17 *Contrarium defendit Anton. Gomez, & mihi probatur saltem in duplici casu.*

18 *Quid si protestetur se instituere maioratum ex regia facultate, tum ex legali, prout sibi, suisque hæredibus vtilius sit, tunc confiscationi subiicitur illa in parte, in qua ex regia facultate, secus in alia.*

19 *Quod dictum est de maioratu, dicendum est de regno.*

20 *Quando maioratus in perpetuum publicatur, finitur maioratus, & fiunt bona libera.*

1 HÆc bona alienari non possunt. Difficultas ergo est, qua ratione sub confiscatione comprehendantur. Et omissis variis argumentis, quæ pro parte affirmante, & negante adduci possent, resolutionè dico bona fidei commisso subiecta, vel alienari prohibita sub publicatione bonorum non comprehendi: textus est expressus in *l. Imperator, ff. de fideicommiss. libertat.* & ibi Bart. *num.* 1. Gigas *de crimine læsæ maiestatis, lib. 2. tit. de pœnis, quæst. 3. num.* 1. Clarus *practic. quæst.* 78. *versic. saltem quæro.* Farinacius innumeros referens, *lib. 1. practic. quæst. 25. num.* 22. Molin. Iesuita *tom. 3. disput. 556. num.* 2. Ratio est, quia quilibet habet in suis bonis liberam disponendi facultatem *l. sed etsi lege, § consuluit, ff. de petitione hæreditatis* Sed qui tibi ea bona reliquit, non absolutè reliquit, sed sub conditione, ne ea alienare posses. Ergo sub confiscatione non comprehenduntur. Probo consequentiam primò. Nam si alienare non potes contrahendo in præiudicium alterius; neque etiam alienare potes delinquendo in ipsius præiudicium. *l. si filius, C. de bonis proscriptorum.* & tradit Bart. *in l si finita, § si de vectigalibus, num.* 12. *ff. de damno infecto.* Secundò delictum est quasi contractus cum fisco factus, ratione cuius bona sunt fisco obligata. *l. Imperatores* ibi, *tu te ipsum pœnæ subdidisti, ff. de iure fisci*; sed hæc bona non possunt alteri obligari in præiudicium innocentis. Tertiò, quia nullus potest amittere, nisi ea, quæ sibi propria sunt, & quorum habet liberam dispositionem, ex text. *in l. si dotem, C. de iure dotium, l emancipatum, § fin ff de Senatoribus.* Extendenda tamen est hæc conclusio, non solùm ad bona, quæ tibi sunt prohibita alienare, sed etiam ad bona, quæ tibi sunt prohibita diuidi, quia ea diuidere non potes quin alienes, & diuisio est quædam alienatio. *l. si pupillorum, ff. de rebus eorum.* sic Ruinus *consil.* 23. *num.* 15. *lib.* 5. Roland. *consil.* 84 *num.* 30. *& sequent. volum.* 1. Farinacius alios referens, *lib.* 5 *practicar. q.* 25. *num.* 31. Sanchez *lib. 2. cap.* 18 *num.* 17.

2 At limitanda est conclusio primò, vt procedat, casu quo testator prohibuerit alienationem fieri in fauorem alterius à delinquente, quod semper contingit in fideicommisso, & quoties aliqui sunt vocati. nam si tantùm in fauorem delinquentis est alienatio prohibita: quod colligitur satis, cùm nullus est datus substitutus, neque aliqui sunt à testatore vocati, tunc in fiscum transeunt illa bona, quia propter delictum fauor ille perditur. sic Molin. *de primogen lib. 4. cap. vlt. num.* 5. Farinacius *quæst.* 25 *num.* 46. *&* 47. Sanchez *lib. 2. c.* 18. *num.* 5. & alij innumeri apud ipsos. Quod verum habet, etiamsi testator expresse prohiberet bona illa transire in fiscum, quia illa prohibitio, vtpote fauens delinquenti, & in fraudem fisci facta impedire non potest trãslationem in fiscum: Sanchez *num.* 7. Farinacius *num.* 47. Molin. *de primogen lib. 4. cap. vlt. num.* 14. & fauet textus *in l. filius familias, § Diui, ff. de legat.* 1. ibi, *sed neque creditoribus, neque fisco fraudi esse.* Ex quo infert bene Farinacius *num.* 49. delinquentibus omnibus, quorum occasione facta est prohibitio alienandi, tunc fideicommissum est alienari prohibitum transire in fiscum, quia cessat ratio damnificandi innocenti ex tali transitu.

3 Secundò limita, vt intelligatur de alienatione perpetua. nam de temporali, & ad vitam damnati optimè potest transire in fiscum, ita vt fiscus percipiat commoditatem, & vsumfructum, quem damnatus percipere deberet, quia in hoc nulla fit innocenti iniuria, & est expressa decisio textus *in l. Statius Florus, § Cornelio Felici.* 4. *de iure fisc. in l. cum pater, §. hæreditatem, ff. de legat.* 2. *& in l ex facto. §. ex facto, ff. ad Trebellian.* & ibi Alexand. Bart. & alij, & multis relatis docet Farinacius *quæst.* 25 *num.* 34. Sanchez *lib.* 2 *cap.* 19. *num.* 7. dicens esse omnium. Neque obstat sic delinquentem banitum cum publicatione bonorum reputari pro mortuo, ex *dict. l ex facto, §. ex facto, ff. ad Trebellian.* vt dicamus substitutum debere succedere, & non fiscum, quia hoc habet verum in his, quæ commodum delinquentis spectant, non in his, quæ aliorum vtilitatem concernunt. sic ex Beroio *quæst.* 41. & ex Rimiraldo *consil.* 50. *num.* 109. *lib.* 1. & aliis tradit Farinac. *num.* 34.

4 Hoc autem intelligendum est, quando fideicommisso non adderetur expressa alienationis prohibitio extra familiam, nam si hæc prohibitio addita sit fideicommisso, censeo tanquam probabilius neque vsufructum ad fiscum pertinere, quia non potest ad fiscum pertinere vsusfructus, quin bona sint in fiscum alienata; at eo ipso quòd alienata sunt, transeunt in substitutum ex expressa testatoris dispositione. Adde stante alienatione per delictum in fiscum, purificatur conditio requisita, vt substitutus succedat, & fiscus excluditur. Ergo quod optimè confirmari potest ex *l. Imperator* 12. *& ex l. rogo* 21. *ff. de fideicommiss. libertatib.* vbi legatis tribus seruis Muriano hæ conditiones ne aliis seruirent, cùm Muriani bona fuerint publicata, serui liberi remanserunt, quia purificata fuit conditio legati, sed cùm tibi fideicommissum tradatur, ea conditione, ne extra familiam deueniat, si per delictum alienasti, iam purificatur conditio, & ad substitutum transit. sic Clarus *in practic. quæst.* 78. *versic. quare.* & ibi Baiar. *num.* 36. Bernard. Diaz *pract. cap.* 132. *num.* 4. *fine.* Bonacina *disput.* 3. *de contract. punct. vlt. de feudo, §.* 1. *num* 20. Hieronimus Gabr. *consil.* 123. *& consil.* 184 *num* 1 *lib.* 1. Farinac. *q.* 25. *num.* 35. Sanchez *lib. 1. cap.* 18. *num.* 15. & alij plures apud ipsos.

5 Aduerto tamen transire ad substitutum post delicti declarationem, & delinquentis condemnationem: nam vsque ad illud tempus potest delinquens fideicommissum retinere, quia testator solùm voluit ne extra familiam veniret, quod non venit, dum delinquens retinet; at data sententia declaratoria retrotrahitur dominium à die commissi criminis, & transfertur cum bonorum fructibus in sequentem vocatum, bonaque illa sunt successori addicta, & obligata à puncto commissi delicti, sicut alia bona, quæ ipso facto confiscantur, sunt obligata fisco. Vasquez 1. 2. *d.* 169 *c.* 4 Sanchez *l. 2. c.* 18. *num.* 30.

6 Sed obiicies primò. Testator non potest impedire, quin leges in sua dispositione locum habeant. *l. nemo potest, ff. de legat.* 1. Sed si commisso delicto impedit ne bona delinquentis transeant in fiscum, impedit legis dispositionem, quæ bona delinquentis fisco applicat. Ergo. Secundò hæc dispositio videtur esse in fisci præiudicium, ac proinde nulla. argument. textus *in l filius familias* 117. *§. Diui, l.* 2 *ff. de legat.* 1. vbi Ripa *num.* 52. Tertiò, quia finis testatoris est, ne bona illa transeant in alienum, sed hoc saluari potest, etiamsi commoditates, vsusque fructus transeant in fiscum, vt contingit, cùm fideicommisso non additur expressa alienationis prohibitio. Quartò taciti, & expressi idem iuris est. *l. de quibus, in fine. ff de legib. & l. cùm quid, ff. si certum petatur.* & latè Euerard. *loco ab expresso ad tacitum, num.* 1. Sed tacita alienationis prohibitio, quæ in quocumque fideicommisso reperitur, non obest, quòd fiscus vsumfructum percipiat fideicommissi. Ergo neque etiã expressa illius prohibitio impedire potest. sic tenent plures Doctores, quos refert, & sequitur Gigas *tractat. de crimin. læsæ maiestatis, lib.* 2 *tit. de pœn. committ. id crimen, quæst.* 3. *num.* 4. Anton. Gomez *l.* 40. *Tauri, num.* 91. Peregrin. *de iure fisci, lib. 5. tit. 1. num.* 121. Molin. *de primogen. lib. 1. cap.* 20. *num.* 9. *& lib. 4. cap. vlt. n.* 11. & alij relati à Sanchez *lib. 2. c.* 18. *n.* 14.

7 Sed retinenda est nostra sententia; &

Ad primum dicimus testatorem impedire non posse, quin leges in sua dispositione locum habeant: nego tamen impedire legis dispositionem, ex eo quòd ante commissum delictum disponat, vt si de facto delictum committatur, bona illa delinquentis alteri applicentur. Lex enim solùm disponit, vt bona delinquentis, quæ delinquentis sunt, cùm delictum committit, fisco applicetur. At illa bona iam desinunt esse delinquentis ex dispositione testatoris, cùm ipse delictum perpetrat, & successori applicantur. Ergo. sic tradit Anton. Gomez *l.*40. *Tauri, num.*91. Molin. Iesuita *tom.* 3. *disput.* 656. *num. vlt.* Farinacius *quæst.* 25. *num.* 23. *& seqq.* Bossius *in sua pract. tit. de bonorum public. num.* 30. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 18. *à num.* 25.

Ad secundum nego illam dispositionem in fisci præiudicium esse, quia præiudicium esse non potest, vbi non tollitur ius quæsitum. Quòd autem tollatur ius, quod acquisiturus erat fiscus ex delicto, si talis dispositio cessaret; in causa esse non potest, vt dicamus dispositionem esse factam in fisci præiudicium; aliàs in omni fideicommisso hoc præiudicium inueniretur, quod non est dicendum, cùm cuilibet liberum sit de suis bonis disponere, neque in hac dispositione iniuriam alicui facit, vtpote iure suo vtens. Quòd si vrgeas. Ergo valebit hæc dispositio: Volo vt mea bona, si delinquam, ad agnatum proximum perueniant, & non ad fiscum. contra doctrinam Bart. *in l. post contractum*, 15. *num.* 9. *ff. de donationib.* ibi non valet, si contigerit bona mea publicari. Neganda est consequentia. Et ratio diuersitatis est clara, quia talis dispositio in fisci præiudicium, & in delinquentis fauorem est facta; eâque de causa non debet sustineri. At cùm pater delinquentis, vel alius qui nec delinquit, nec delinquere cogitauit, disponit, vt si delictum à fideicommissario committatur, fideicommissum transeat ad agnatum, non fauet delinquenti, sed familiæ, quam fisco præferre intendit; ac proinde sustinenda est dispositio. sic optimè aliis relatis docet Farinacius *quæst.* 25. *num.* 26. Sanchez *num.* 27. & Molin. *de primogen. lib.* 2. *cap.* 12. *num.* 66. & adducit Bald. *in l. parentes, num.* 1. *C. de testam.* ibique assignat rationem, quia pœnæ non irrogatæ indignatio solam duritiem continet. *l. seruus ea lege, ff. de seruis exportand.* pluribusque aliis exornat.

Ad tertium nego adæquatum finem huius dispositionis esse, ne bona illa transeant in alienum, sed etiam ne in delinquente iam declarato retineantur. Ex quo fine necessariò sequitur non posse fiscum vsusfructus, & commoditates percipere; quia illis bonis translatis in substitutum innocentem debent cum fructibus transferri; aliàs sine culpa fructibus sibi debitis priuaretur.

Ad quartum concedo taciti, & expressi idem iuris esse, quando tacitum loco expressi, & expressum loco taciti succedit; secus verò quando expressum tacito superadditur, vt in præsenti fit, quia duplex prohibitio, legis scilicet, & hominis, plus operatur quàm simplex. *c. cum ad verum, & ibi glossa, de conditionib. appositis.* & multis relatis docet Farinacius *quæst.* 25. *n.* 36. *&* 37. Ex quo infert pluribus relatis differentiam valde notandam inter ea, quæ à lege sunt tacitè alienari prohibita, qualia sunt bona restitutioni obnoxia, & fideicommissaria; & inter ea, quæ vltra hanc tacitam legis prohibitionem, habent expressam testatoris prohibitionem alienandi vt videlicet tacitè alienari prohibita, si alienentur, non possunt nec per fideicommissarium, nec per eius substitutum durante vita grauati vindicari. At fideicommissa expressè alienari prohibita, si alienentur, possunt non quidem à fideicommissario, sed à substituto etiam durante vita grauati vindicari: & tradit Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 18. *num.* 2. Molin. *lib.* 1. *de primogen. cap.* 16. *num.* 33. *& lib.* 4. *cap.* 1. *num.* 3. Peregrin. *de iure fisci, lib.* 5. *tit.* 1. *num.* 102.

8 Tertiò limitant aliqui primam conclusionem in confiscatione facta ob crimen læsæ maiestatis diuinæ, & humanæ, & sodomiæ; in hac enim confiscatione, præcipuè in crimine hæresis, affirmant sub publicatione bonorum maioratum, qui est quoddam fideicommissum, comprehendi. sic Simancas *de catholic. institut. tit.* 9. *à num.* 253. *vsque ad* 273. & Azor *tom.* 1. *lib.* 8. *cap.* 12. *quæst.* 7. *&* 13. Mouentur, quia sub hac tacita conditione videntur instititui, & à Principe institutionem approbari, secus repelli.

Cæterùm hæc limitatio ita vniuersaliter posita admittenda non est, sed distinguendum de maioratibus institutis ex regia facultate, vel sine illa, ex propriis bonis instituendis, vel ex bonis Regis, & de possessore maioratus, vel de primo instituente. Et primò dicendum est: si alius à primo instituente possideat maioratum constitutum ex dispositione tantùm iuris communis concedentis cuilibet non habenti hæredes necessarios disponere de propriis bonis, prout sibi placuerit, vel ex dispositione legum nostri regni concedentium facultatem instituendi maioratum, & in aliquo filio perpetuandi de tertio, & quinto suorum bonorum; & insupradicta crimina incidat, nullo modo maioratum sub confiscatione comprehendi. sic pluribus relatis docent Anton. Gomez *l.* 40. *Tauri, num.* 91. Molin *de primogen. cap.* 2. *num* 10. *& lib.* 4. *cap. vlt. à num.* 31. *& seqq.* alter Molin *tom.* 3. *disp.* 657 *à num.* 3. *& disp.* 582 *num.* 1. Sanchez *lib.* 2. *in Decal* 18. *num.* 36. Vasquez 1. 2. *disp.* 169 *cap.* 4. *à num.* 30. Mieres *de maioratib. p.* 4. *q.* 23. *à num.* 1. *vsque ad* 22. Ratio est, quia fiscus solùm vsurpat bona delinquentis, quatenus delinquentis sunt; sed hic maioratus non est delinquentis absolutè & in perpetuum; sed solùm pro tempore suæ vitæ, illa enim transacta additus est aliis cognatis ex dispositione primi instituentis. Ergo solùm pro tempore vitæ delinquentis confiscari potest, atque adeò quoad fructus, & commoditates. Secundò communi iure statutum est omnia fideicommissa, & alienari prohibita; non cadere sub confiscatione perpetua, sed nullus est textus, qui ob hæc crimina publicet maioratum, imò potiùs sunt plures textus, qui maioratum à confiscatione etiam in his criminibus excipiant. Ergo. Maiorem probo ex *l. iura libertorum, ff. de iure patronatus,* vbi ex causa perduellionis sicut ex aliis, non datur confiscatio; & idem probat textus *in l. eorum, ff. ad legem Iuliam maiest.* vbi ob crimen læsæ maiestatis iura libertorum non confiscantur. Et ex iure canonico est textus satis efficax *in cap. felicis, §. si qua verò feuda, de pœnis, in* 6. vbi feuda, quæ ad hæredes extraneos transire non possunt, non veniunt in confiscationem. facit etiam *l.* 3. *tit. p.* 2. 7. à contrario; ibi enim dicitur auferenda esse ab hærede omnia bona, quæ à traditore acceperat: at maioratus non possidetur à traditore, sed à primò institutore illius. Ergo. Neque his aduersatur *l.* 1. *C. de bonis libert.* vbi probatur bona libertorum fisco adiicienda esse in crimine læsæ maiestatis, quamuis Bald. *ibi num.* 8. limitet ex hoc textu regulam illam generalem dicentem iura libertorum, & ea, quæ ad hæredes extraneos transire non possunt, non posse transire in fiscum, vt non intelligatur in crimine læsæ maiestatis. Non inquam aduersatur, quia illa lex loquitur de his iuribus libertorum, quæ ad extraneos hæredes transire valent, iuxta *l. si non sortem, §. libertus, ff. de condict. indebit.* vt dixit Bald. *ibi n.* 2. & Paul. *num.* 4. vel loquitur de confiscando iure patronatus, quod delinquenti competebat; non de illo, quod competebat eius hæredibus, & successoribus. Maioratus autem si in perpetuum confiscandus esset, non solùm delinquenti, sed & successoribus auferretur: quod negamus.

9 Verùm si ex bonis Regis maioratus sit institutus, grauissima est difficultas, an sub confiscatione perpetua cadat ob crimen læsæ maiestatis, humanæ, diuinæ, & contra naturam; Et vt certa ab incertis separemus, affirmandum est, si bona aliqua à Rege tibi donata sunt absolutè, & non sub titulo maioratus, tu verò ex illis maioratum, instituisti; ea bona, delinquente aliquo ex possessoribus, non publicantur in perpetuum, sed ad sequentem vocatum transeunt, quia ille possessor delinquens non habet à Rege, sed à te maioratum; neque bona illa regalia dici possunt, cùm à Rege fuerint absolutè donata, & translata non possessori maioratus, sed primo instituenti, & ita ex Suarez *in quæst maioratus, num* 23. tradit Molin *de primogen. lib* 4. *cap. vlt. num.* 48. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 18. *num.* 37. Item si bona sint à Rege donata sub titulo maioratus in perpetuum, & confiscatio non à Rege, sed à Pontifice facienda est, vt de facto fit in crimine hæresis, applicans ea fisco Ecclesiæ, nullo modo potest Pontifex ea in perpetuum publicare, sed solùm pro vita delinquentis poterit commoditates maioratus, & fructus Ecclesiæ adiicere. Et ratio est manifesta, quia Pontifex non potest innocentes iure sibi debito succedendi in maioratum priuare, cùm ab ipso Pontifice nec datos nec institutus fuerit sub ea conditione. sic Sanchez *n.* 40. cum Vasquez 1. 2. *disp.* 169. *cap* 4 *num.* 28. *&* 29.

10 At iure maioratus tibi bona donata sunt à Rege, & aliquis ex possessoribus crimen læsæ maiestatis humanæ committit, censent grauissimi Doctores ad Regis coronam deuoluenda esse, & in perpetuum publicanda: sic docent Molin. *lib.* 4. *de primogen. cap. vltim n.* 40. *&* 46. *& seqq.* noster Molin. Iesuita *tract.* 2. *tom.* 3. *disput.* 660. *num.* 1. Vasquez 1. 2. *disp.* 198. *cap.* 4. *num* 28. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 18 *num.* 73. Mouentur primò, quia donatis à Rege videtur ea tacita conditio inesse, vt quicumque illorum possessor Regem offenderit, statim ad coronam deuoluantur. Et probari potest primò à simili ex feudo, quod sub ea conditione datum esse censetur, vt si feudatarius dominum offenderit, excludantur agnati, & reuertatur ad dominum *cap.* 1. *§. denique, quæ fuit prima causa beneficij amitt. & cap.* 1. *§ si vasallus, si de feudo fuerit controu. inter domin. & agna.* Secundò ex ratione generali, qua solent donationes reuocari est ingratitudo donatarij aduersus donantem. *cap. si propter, de donationib. l. fin. C. de reuocand. donat. & ibi gloss* quæ in præsenti procedit: nam quilibet possessor maioratus à Rege instituti est immediatus Regis donatarius, & ab ipsa Regia corona, quæ nunquam moritur, censetur maioratum accipere. Ergo ipsa regia corona ob ingratitudinem donatarij potest maioratum reuocare. Tertiò ex duplici lege, altera pro Lusitaniæ regno, altera pro regno Castellæ. In Lusitania *lib.* 5 *ordinam. tit.* 3. 6 5. dicitur: *Pero si algun teuuesse feudo morgado a o foro do Rey, que in perpetuum, querem perseuas e cometer se tal crime de lesa maiestade, por que seus biens dibiensseu ser consiscados em tal caso esse morgado feudo eu, foro sera tornado a o Rey para facer de le louue for sua merce.* Et pro Castellæ Regno adducitur pragmatica Henriqui II. ab vtroque Molin. *locis allegatis,* quæ tamen

tamen vsque adhuc typis mandata non est. Quæ sic se habet: *A loque me pedisteis por merced, que si lo qus Dios no quiera, alguno de qualquier estado, o condicion de los mis Reynos fuere contra mi seſtorio, y honrra, y prouecho de mis Reynos, adiandose con villa, o castillo, o haciendo della guerra, o no viniere amillamamiento siendo requerido por my, y fuere contra el mi consejo menos preciando mis cartas, y no veniere al termino por mi en las mis cartas assignado por si, o por su procurador por las villas o castillos, que tubiere en el mi Reyno, o sayere en caso que deba perder los bienes, que sea la mi merced, que de los sus bienes que debiesse perder, que si fussen sin donadio, o merced de los Reyes, on de y o tengo, que por los demi conseio ordenemos dellos, loque la mi merced fuesse. Pero si vbiere villa, o castille, o otra heredad por donacion de los Reyes mis antecessores, que los tales bienes que à si debiere perder tornen à la corona real don fueron partides. y vos lo promotesse Assi. A esto vos respondsmos de conseio, acuerdo ausboridad de los demi conseio, que me demandais cosa, que cumple al mi seruicio, y al prouecho de mis Reynos, como buenos y leales vasallos, y vos lo tengo en seruicio, y me place y vos prometo de lo assi hacer, y cumplir de la guisa que vos demandau, y que las maneras, que se an de tener a cerca dello, que lo ordenara mi conseio a guisa que bien, y complidamente se haga lo que demandais en esta racen.* Circa quam pragmaticam primò aduertit Molin. Iurisconsultus intelligendam esse de bonis primogenio subiectis à Rege donatis, etsi specificè de illis non disponat; aliàs nihil nouum pragmatica statuisset, neque opus esset assignare differentiam inter bona donata à Rege, vel aliunde quæsita, cùm omnia, quæ libera sunt fisco Regis applicentur. Secundò esse intelligendam non de omnibus bonis donatis, sed de castris, oppidis, & villis; quia de ipsis solis pragmatica Henriqui loquitur, & hæc sunt, quæ seruitij, & fidelitatis iura exigunt; non aliæ donationes minores. consentit iis noster Molin. *dicta disput.* 660. Sanchez *lib.2.cap.18.num.38. in medio.* Tertiò affirmat Iurisconsultus Molin. *num.69.* non impedire confiscationem, etiamsi à Rege cautum esset, ne fisco applicarentur illa bona si, aliquis eorum possessor delinqueret, quia talis remissio, & conuentio, vtpote fauens delicto, nulla esse videtur, cui dicto iure optimo repugnant Vasquez, Sanchez, & noster Molin *locis allegatis*; eo quòd talis remissio consona sit iuris comunis dispositioni, quæ habet bona non fisco, sed successoribus applicari. Neque talis remissio, aut conuentio delicto fauet, cùm delinquens nullum ex ea commodum reportet; faueret autem delicto, & delinquenti, si Rex statueret non confiscare commoditates, & vsumfructum, à delinquente, etiamsi delictum committeret. Quartò affirmat Molin. Iurisconsultus *num.* 49. confiscationem impediri, si bona à Rege donata iure maioratus, donata sint in remunerationem seruitij facti, illiusque qualitatem, & quantitatem non excedant, quia hæ ob ingratitudinem reuocari non possunt, cùm non sint donationes gratuitæ, sed debitæ respectu illius quantitatis, & qualitatis, iuxta *cap. relatum, de testament. & l. si donatione, C. de collationib.* vbi Ias. *num.*3. Decius *num.*16. Quintò affirmat idem Molin *illo num.*49. supradicta bona ob crimen hæresis, & sodomiæ non publicari, sed solùm ob crimen læsæ maiestatis humanæ, quia in solo hoc crimine inuenitur ingratitudo, quæ est causa reuocandæ donationis, & consentit Sanchez *num.*39. & noster Molin dubius manet, & aliorum iudicio remittit.

11 Mihi, si liceat dicere, quod sentiam, probabilius videtur ob nullum ex his criminibus nec iure communi, nec regio Castellæ bona maioratus à Rege donata publicanda esse in perpetuum: tradit expresse Gregor. Lopez *l.1. verbo mandas, quæst.2. tit.2. part.7.* fauet Anton. Gomez *l.41. Tauri, circa finem, versic. neque obstant fundamenta contraria.* Probabilem, & pro vtraque parte controuersam reputat Molin. Iurisconsultus *num.*43. Sanchez *num.37. fine.* Moueor primò, quia neque in iure communi, neque in nostro regno est textus expressus hanc confiscationem perpetuam indicens: & in primis de iure communi probatur infirmando argumenta suprà facta. Argumentum de feudo non est simile, quia in feudo tunc solùm admittitur confiscatio, cùm committitur felonia aduersùs dominum feudi, id est, rebellio in dominum, & offensio: & ratione huius offensionis dominus feudi vindicat sibi feudum in sequentium vocatorum præiudicium, quia hæc est via à iure concessa, quâ vindicare iniuriam potest, iuxta textum *in cap.1. § denique, quæ fuit prima causa benefic. amitt. & cap.1. § si vasallus feudo periu. & cap.1. § si vasallus, si de feudo fuerit controuers. inter domin. & agnat.* At in maioratu hoc non procedit, quia possessor maioratus habet dominium directum, & vtile, quin aliquod ius in instituente remaneat. Deinde argumentum ex ingratitudine donatarij non videtur efficax Nam esto admittamus, ob ingratitudinem reuocari donationem gratuitam posse, cùm secundùm omnes certum sit hanc reuocationem solùm fieri posse ab eo, qui verè donator fuit respectu sui donatarij, neque transire ad hæredes donantis, neque competere aduersùs hæredes donatarij, sed in persona primi donantis, & primi donatarij, hoc ius reuocandi sistere, & finiri, ex *de l. fin. C. de reuocandis donationib.* ibi, *hoc tamen vsque ad primas personas tantummodo stare censemus.* Et cùm successor in regno, & in maioratu, non sint propriè donator, & donatarius, sed per quandam quasi analogiam, & repræsentationem; efficitur sanè donationem reuocari non posse ob ingratitudinis titulum. Adde esto donatio ob ingratitudinem reuocetur, debet reuocari respectu donatarij ingrati, non respectu aliorum, qui ingrati non sunt; sed in maioratu tot sunt donatarij, quot sunt successores vocati. Ergo iniustum est ob ingratitudinem vnius donationem aliis factam reuocare. Item si ob ingratitudinem reuocanda esset donatio maioratus, deberet reuocari donatio cuiuslibet fuerit conditionis, neque arctanda esset reuocatio ad donationem oppidorum; castrorum, sub titulo marchionatus, ducatus, &c. vt præcitati DD. docent, cùm æquè in qualibet donatione ingratitudo reperiatur. Quòd autem ex iure nostri regni non probetur maioratum à Rege donatum confiscandum esse in perpetuum ob crimen læsæ maiestatis, sic probo primò, quia illa pragmatica Henriqui II. apud Matritum edita, quam suprà adduximus, non constat esse publicatam ac proinde neque valorem habere; aliàs in compilatione regalium legum contineretur. Deinde non est lata in forma legis: solùm enim est quædam responsio facta ab Henriquo II. vasallis sic petentibus, quorum petitionem ipse gratam habuit, & promisit executioni mandare: quomodo autem executioni mandanda esset, & quid in ea statuerit, non decernitur. Tertiò ibi non ex quocumque læsæ maiestatis humanæ crimine villa, & oppidum videntur esse confiscanda, sed ex eo solùm quòd villam, aut oppidum regale vsurpauerit, aut inde bellum aduersùs Regem mouerit, & vocatus à Rege non paruerit. Ergo de aliis criminibus non videtur loqui pragmatica. Quartò, contra videtur loqui pragmatica. Quartò, contra videtur loqui non solùm de crimine læsæ maiestatis humanæ, sed de quocunque crimine digno confiscatione, & de quibuscunque bonis: dicitur enim, *o cayere en caso, porque deba perder los bienes, los quales si fuessen sin donadio, que los del conseio ordenen dellos,* prout sibi placuerit. Vnde videtur pragmatica non solùm ad bona ex donatione Regis, sed aliunde quæsita extendi, & in omni crimine digno confiscatione quod est contra præcitatos Doctores. Dicendum ergo est nec iure communi, neque regio Castellæ bona maioratus à Rege donata confiscari in perpetuum, sed solùm quoad vsusfructua, & commoditates, quas delinquens percepturus erat durante eius vita. Dixi, nec iure communi, neque regno Castellæ. Nam in regno Lusitaniæ videtur clara decisio legis allegatæ, quæ loquitur de quocunque maioratu, feudo, vel foro à Rege accepto, non aliunde quæsito: quod satis indicant illa verba, *debe ser tornando al Rey*; & in solo crimine læsæ maiestatis humanæ, non diuinæ, neque sodomiæ: ibi, *y sometiesse tal crimen de lesa maiestad,* &c.

12 Hucusque diximus de maioratibus ex donatione Regis, vel aliunde institutis absque expressa Regis facultate. Si autem ex facultate Regis institutus sit maioratus, & Rex facultatem concesserit, ea conditione, vt si aliquis ex possessoribus maioratus crimen commiserit læsæ maiestatis humanæ, vel diuinæ, vel contra naturam, eo ipso bona in sequentes successores non transeant, sed fisco applicentur, tunc manent bona confiscata à puncto commissi delicti: quia instituens maioratum fisco applicat bona maioratus in casu talium delictorum, ipséque fiscus est vocatus à maioratus institutore, sicuti quilibet alius ex descendentibus. Neque talis dispositio reiicienda est, sed potiùs sustinenda, cùm bonis moribus faueat, & possessores maioratus à delicto committendo contineat: sic ex communi sententia docent Gregor. Lop. *leg.6. verbo que la non pudiesse, q.2. tit.11. part.6.* Anton. Gom *leg.40. Tauri, num* 92. *col.4. & vlt.* Mol *de primogen. lib.2. cap.2. num.*10. *& cap.12. num.57. & lib.4. cap vlt. n.*63. noster Mol. *disp.* 657. *num.*2. Sanchez *lib.2. cap.18. num.*41. & alij. Quapropter vtens facultate regia habente supradictam clausulam, non potest instituere maioratum ea conditione, vt si aliquis ex successoribus tractauerit de delicto contra maiestatem diuinam, vel humanam, aut naturam, hora antecedenti transeant ad successorem, quia hoc esset eludere fiscum, & facultatem regiam, vt optimè comprobat Mol. *lib.2. de primogen. cap.12. n.57.* noster Mol. *tom.3. disp.*657. *num.*2. Sanchez *num.*45.

13 Quòd si in facultate regia omittatur maioratum fisco applicandum esse ob crimina supradicta; dicendum est fisco applicandum non esse, sed ad successores deuenturum: sic docet Anton. Gom. *l.40. Tauri, num.*91. noster Mol. Theologus *disput.657. num.2. versic. quando.* Sanchez *lib.2. cap.18 num.*43. Mol. *de primogen. lib.4. cap. vlt. num.*65. quamuis *num.*67. dicat cogitandum esse cùm casus contigerit. Ratio ea est, quia eæ facultates aliquando cum illa clausula, aliquando absque illa conceduntur, & frequentiùs cum illa clausula conceduntur & quoties vno, vel altero modo fit concessio, non debet suppleri id quod frequentiùs accidit, sed potiùs vt omissum reputandum est, & ad ius commune redactum, ex *l. commodissimè, ff. de liberis, & posthumis.* Ergo cùm facultas data fuerit instituendi maioratum, & in ea non fuerit apposita clausula, vt ex iis criminibus fisco applicetur, relinquitur dispositioni iuris

 communis

communis, in quo nulla est applicatio. Et confirm. Cùm Princeps in facultate instituendi maioratum frequentiùs soleat ob supradicta crimina maioratum fisco applicare; si aliquando hanc applicationem omittat, censendus est talem facultatem noluisse grauare; si enim voluisset, expressisset. Neque obstat *l. fi. C. de fidein. & c. cùm M. de constitutionib.* Ex quibus Doctores inferũt ea, quæ apponi solent in alicuius rei concessione, semper censeri apposita, etsi omittantur. Ergo cùm soleat apponi in regia facultate, applicatio fisco facienda, semper censenda est apposita. Non, inquam, obstat, quia hoc intelligendum est de his, quæ semper solent apponi, secus de his quæ frequentiùs, vt ex Baldo, Bart. Alexand. & aliis docet optimè Molin. Iurisconsultus *num.* 66. Vel dicendum est cum eodem Mol. intelligi de non substantialibus, secus de substantialibus. hæc namque nunquam apponi censentur, nisi exprimatur. *l. testamentum, C. de testament.* Hæc autem applicatio facienda fisco substantialis est, & præter dispositionem iuris communis. Ergo. Neque etiam obstat maioratum institutum ex facultate regia reputandum esse ac institutum ex regia donatione, eò quòd Princeps, donare censeatur illud, super quo suam authoritatem interponit. *l. in ædib. §.* vbi Bald. & cæteri. *ff. de donationib. l. etsi liqueat. C. de inofficiosis donation.* Non, inquam, obstat, tum quia iam suprà resoluimus maioratum ex regia donatione institutum non confiscari in perpetuum. Tum quia esto id esset concessum, non deberet extendi ad maioratum ex bonis patrimonialibus ex facultate regia institutum, quia illud non est propriè ex donatione Regis quoad bona, ex quibus maioratus constat, sed quoad priuilegia, & exemptiones: si autem bona essent ipsius Regis, & super eorum dispositione suam authoritatem interponeret, censeretur illa donasse.

Aduerto tamen in facultatibus recentioribus debere constare de libera voluntate Principis concedentis: cùm omittit hanc clausulam apponere, quia, vt benè aduertit Molin. *de primogen. lib. 4. cap. vlt. num.* 68. ex Felino, *cap. 2. num.* 16. *de rescrip.* ea quæ à communi stylo deuiant, suspecta esse debent iudicari: deuiaret autem ab stylo his temporibus communi facultas, quæ hanc clausulam non haberet; cùm ferè nulla sit, quæ illam non habeat.

14. Quando autem non constat, an maioratus ex regia facultate, an sine illa institutus sit, placet Simanc. *de catholic. instit. num.* 275. ex regia facultate esse institutum, & facultatem concessam esse sub illo frequentiori, & communi onere, vt ad fiscum deueniat. At meliùs Mol. *lib. 4. de primogen. cap. vlt num.* 70. & latiùs *lib. 2. cap. 2. à num.* 18. & noster Mol. Theologus *tom. 3. disp.* 657. *num. 2. in fin.* Vasquez 1. 2. *disp.* 169 *num.* 42. Sanchez *lib. 2. cap.* 81. *num.* 53. existimant absque facultate Regis fuisse institutum, ac proinde non esse publicandum, quia institutio ex communi iure censenda est fieri, cùm de priuilegio non constat; tum quia priuilegium in facto consistit, quod non præsumitur, nisi probetur *l. in bello. §. facta, ff. de captiuis.* tum quia esse institutum ex communi iure vtilius est possidenti, quia securior est ab alienatione.

15. Ex quo fit, si aliquis instituat maioratum ex facultate regia, quem poterat ex dispositione iuris communis, & legibus regiis instituere absque illa facultate: vt quia in bonis liberis instituit, si habuit descendentes tertia, & quinta parte suorum bonorum, iuxta *l.* 27. *Tauri*, & si habuit ascendentes in tertia, censendum esse instituisse ex dispositione iuris communis, & non ex regia facultate; ac proinde non esse confiscationi subiectum: sic docent Anton. Gomez *l. 40. Tauri, num.* 91. *circa finem.* Molin. *de primogen. lib. 2. cap. 2. num.* 10. noster Molin. *tom. 3. disput.* 582. *num. 2. & disp.* 657. *num.* 6. Sanchez *lib. 2. cap.* 18. *nu.* 47. Vasquez 1. 2. *disput.* 169. *num.* 39. *fine.* Ratio est quia quando actus ex iure communi atque speciali fieri potest, semper præsumendus est ex iure communi fieri, & non ex iure speciali. *l. quamquam, C. de testament. milit.* & pluribus exornat Mol. *lib. 2. de primogen. cap. 2. num.* 15. *vers. ex vtilitate.* Secundò, quia in dubio semper quis præsumitur de suis bonis disponere, eo modo quo sibi dispositio vtilior fuerit vtilior esse videtur dispositio ex iure communi, & legibus regni, quàm ex speciali priuilegio: tum quia sic facta perire non potest ob confiscationem, sicuti potest, si ex priuilegio regio facta sit. Tum quia difficiliùs Princeps facultatem concedet alienandi, vel hypothecandi bona, quæ non ex suo priuilegio, sed aliunde inalienabilia, & inhypothecabilia sunt.

16 Quæstio ergo grauis est, an habens descendentes, & ex facultate regia instituens maioratum ex omnibus suis bonis, cùm non possit cessante facultate maioratum instituere, nisi in tertia, & quinta parte suorum bonorum censeatur talis maioratus institutus ex facultate regia, ac proinde confiscationi subiectus non solùm quoad excessum, sed etiam quoad illam partem, in qua poterat secluso priuilegio instituere? Negat Sanchez *lib. 2. cap.* 18. *num.* 50. cum Molin. Iesuita *tom. 3. disp.* 582 *nu. 3. vers. illud est.* & Gregor. Lopez *l. 6. verbo que la non pudiesse, quæst. 6. tit.* 11. *part.* 6. Mouentur, quia censeri non potest quis vti priuilegio, nisi quatenus sibi necessarium est, vel conueniens. At ad firmitatem maioratus in illa parte, in qua poterat secluso priuilegio maioratum instituere, priuilegium necessarium non est, neque conueniens, ob rationes nuper factas, imò conuenientius est ex iuris dispositione esse institutum, quàm ex priuilegio. Ergo sic est censendum esse institutum, quamuis dicat institutor ex facultate sibi concessa maioratum instituere, quia intelligi debet quoad eam partem, in qua non poterat secluso priuilegio facere institutionem.

17 Contrarium huius sententiæ defendit Anton. Gomez *l. 40. Tauri, num.* 91. *ad finem*, vbi affirmat totum maioratum censendum esse institutum ex facultate regia, quia sola facultas regia est, quæ totam illam dispositionem comprehendere potest, & cùm videatur esse quædam dispositio indiuisibilis, non videtur dari locus, vt pars aliqua facultati regali correspondeat, & pars alia legali facultati. Quæ ratio me maximè mouet, vt hanc sententiam probabiliorem iudicem, & in duplici casu illam reputem certam. Primò, si institutor habens descendentes maioratum instituat ex regia facultate in tertia, & quinta parte bonorum, & in reliquis bonis, seruatis reliquis filiis alimentis, & in hac maioratus institutione non seruet ordinem præscriptum *in l. 27. Tauri*, quæ hodie est *l.* 11 *tit. 5. lib. 5. recopilat.* vt priùs vocet descendentes legitimos & naturales, deinde agnatos, & cognatos, seu collaterales, postremò extraneos: in hoc enim casu certissimum ex regia facultate censendum esse maioratum institutum. Quia finis instituentis est, vt maioratus integrè ad vocatos perueniat: at peruenire non potest, nisi ex regia facultate fuerit institutus, quia solùm ex illa omitti potest ordo præscriptus. Ergo. Item priuilegio quis vti censetur, cùm sibi necessarium est, aut conuenientius; sed ad præsentem dispositionem, est omnino necessarium vti tali priuilegio: aliàs dispositio in principaliori parte corruet. Ergo. Secundus casus, in quo censendus est institutor vti priuilegio solo in dispositione maioratus, est cùm vnicum filium habet & disponit non solùm quinta bonorum parte, sed etiam de tertia, vel de omnibus bonis; cùm enim solùm liberum illi sit de quinta bonorum parte disponere, aliæ enim sunt legitimæ illius filij, quæ grauari nullatenus possunt: si ergo de tertia, & reliquis disponit, censendus est disponere ex priuilegio Regis non solùm de iis, sed quinta parte. Tum quia est facultas Regis concessa æquanimiter pro omnibus; neque Rex concederet facultatem grauandi filium in sua legitima, si parens quintam bonorum partem eodem modo grauare nollet. Tum quia dispositio aliarum partium trahit ad se quintæ partis dispositionem, vtpote minus præcipuam. Quæ rationes generales sunt, intelligatur ex regia facultate integrum maioratum esse institutum.

18 Si autem instituens maioratum ex regia facultate, quem saltem ex parte poterat absque illa instituere, protestetur se instituere maioratum tum ex regia facultate, tum ex legali, prout, sibi, & successoribus suis vtilius sit ad maioratum in totum vel in parte conseruandum, in tali casu posset admitti maioratum institutum, tum ex facultate regia, tum legali, & pro illa parte, qua ex facultate regia instituitur, subiicitur confiscationi, & non pro alia. quia hæc institutio duplici institutioni videtur æquiualere sic docent Gregor. Lopez, vterque Molin. *locis allegatis*, & Sanchez *num.* 52. Non tamen caret dictum hoc difficultate superiùs posita de indiuisibilitate institutionis, & de facultate Regis aliàs non concedenda, nisi ex ea tota dispositio debeat promanare.

19 Pro complemento huius difficultatis aduertit optimè Gregorius Lopez *l. 6. verbo, que la non pudiesse, tit.* 11. *par.* 6 & ex illo Sanchez *lib. 2. cap.* 18. *num.* 58. quoties maioratus bona publicari in perpetuum possunt, transire in fiscum tanquam bona libera, quia iam maioratus ille finitus est, cùm finita sit successio illorum, quos institutor vocauit. Quocirca si Rex de illis disponat, & successoribus delinquentis relinquat titulo maioratus, nouus maioratus censendus est institutus, non primus continuatus.

PVNCTVM VII.

An veniat in confiscationem maioratus, quando illius institutor deliquit.

1 *Dupliciter institui potest maioratus testamento, & contractu, tum reuocabili, tum irreuocabili.*
2 *Item institui potest ante commissum delictum, vel post illud.*
3 *Delictum aliud est, cui est ipso iure confiscatio annexa, aliud cui est confiscatio imponenda.*
4 *Si de bonis habitis tempore delicti, cui est confiscatio ipso iure annexa, instituat maioratum, nulla est institutio, & confiscationi non obest.*
5 *Si bona non publicantur ipso iure, sub distinctione respondetur, si ex testamento fiat: si autem contractu irreuocabili, non confiscatur.*
6 *Quid dicendum, si contractu reuocabili? Probabilius est confiscationi non subiici.*
7 *Si ante delictum contractu irreuocabili instituatur, non subbiicitur confiscationi.*
8 *Quid si delinquens reuocet maioratum? distinguit Sanchez non transire*

transire in fiscum, si post sententiam reuocet, secus si antè.
9 Probabilius censeo ad fiscum pertinere.

REstat examinare, qua ratione in confiscationem veniat maioratus, si illius institutor crimen committat dignum confiscatione?

1 Pro cuius decisione præmitto primò, dupliciter maioratum institui posse, vel testamento, vel contractu. Si testamento instituatur, nullum ius successoribus nominatis acquiritur, quousque testator vita functus sit, quia ea est natura testamenti quod procedit, etiamsi in maioratus institutione facta in testamento aliqua verba reperiantur, quæ donationem significent; non enim censenda erit donatio, sed legatum. Nam, vt benè dicit Molin. *de Hispan. primogen.lib.1.c.12. num.2.* ea verba testamenti naturam non mutant, cùm verba secundùm subiectam materiam intelligenda sint *l. si vino, cum similib. ff. locat.* & tradit Faber *§.legatum, instit. de legatis.* Si contractu instituatur maioratus, inspecto iure communi constitui potest contractu reuocabili, & irreuocabili. Irreuocabili instituitur, si in persona filij emancipati, vel alterius agnati, cognati, aut extranei donatione inter viuos acceptata fuerit institutus. *l. perfecta donatio. C. de donationib. quæ sub modo, & l. siue emancipatis, C. de donationib.* Reuocabili instituetur, si filio sub potestate fiat, vel si fiat causa mortis, quia hæc vsque ad mortem reuocari possunt, & pluribus relatis docet Molin. *suprà, num.10.* At inspecto iure regio Castellæ qui instituit maioratum, siue in filio emancipato, siue in extraneo, reuocare illum potest, nisi in casibus expressis *in l.44. Tauri.*

2 Secundò præmitto institutionem fieri posse ante commissum delictum, vel illo iam commisso, longè aliter de vno casu, & alio iudicandum est.

3 Tertiò præmitto duplex esse delictum, aliud, cui est confiscatio bonorum annexa, ipso facto, vt est delictum contra maiestatem humanam, diuinam, & naturam; aliud, cui solùm per sententiam imponi potest confiscatio, vt est homicidium, simonia, &c. His positis.

4 Dicendum est, si maioratus sit institutus post delictum, cui est confiscatio ipso iure annexa, & sit institutio de bonis habitis tempore delicti, firma non est institutio, quocunque modo fiat, siue testamento, siue contractu; neque talis institutio impedit confiscationem, quia est facta de bonis fisco obligatis, ac proinde facta declaratione delicti perit institutio, & confiscatur in perpetuum maioratus. sic Vasquez *t.1.disp.169.num.39.* Sanchez *lib.2.cap.18.num.60.* Matienzo *leg.3.tit.4.lib.5.recop.gloss.7.num.2. & 3.*

5 Si autem ob delictum bona ipso iure non publicantur, sed publicanda veniunt per sententiam, tunc distinguendum est, si institutio maioratus sit facta in codicillo, vel testamento, ex bonis tempore delicti habitis, nemini potest esse dubium subiici confiscationi. Si autem ex bonis post delictum acquisitis spectato iure communi, nulla est institutio, vt manifestè probat textus *in l. eius qui §.si cui ff.de testament.* vbi committens delictum, cui pœna mortis, deportationis, aquæ, & ignis interdictionis, bonorum amissionis imponitur, priuatur facultate testandi, ibi, *neque illud testamentum valet, quod antea fecit, neque id quod postea fecit.* consentit lex 15. *tit.1.part.6.* At spectato iure nostro regio valet institutio, neque confiscationi subiicitur, vt constat ex *leg.4.Tauri*, quæ est *l.3.tit.4.lib.5. compilat.* & tradit optimè ex Tello, & aliis Mol. *de primog. lib.2.cap.vltim. num. 20. & 21.* Quòd si contractu irreuocabili instituatur, antequam de delicto condemnetur institutor, tenet institutio; neque confiscationi subiicitur, quia illa bona, cùm non sint fisco obligata, tanquam de omnino liberis disponere potest, & fauet lex *post contractum, ff.de donationib.* Sanchez *lib.2. cap.18. num.61.* noster Molin *tit.3.disput.659.num.1.* Excipe, nisi in fraudem fisci talis contractus fiat, tunc enim reuocari poterit, quia receptissimum est omne contractum, omnémve alienationem, nedum donationem, minimè valere in fisci fraudem, siue ante delictum, siue post delictum facta sit ad hoc saltem vt reuocari non posset: & probat textus *in l. in fraudem, ff. de iure fisci.* Clarus *pract. quæst.78. vers. solet etiam.* Anton. Gom. *var.resolut.tom.3.tit.de confiscat.cap.14.num.4.* Farinac. *quæst.25. num. 134.* Adde in foro externo, quoties alienatio fit post delictum, hæc fraus præsumitur, vt dicit latè Farinac.*q.164. de falsitate, & simulatione, num.18. & 46.49. & alijs.*

6 Verùm si contractu reuocabili inter viuos institutio facta est post delictum commissum (etiam seclusa præsumptione fraudandi fiscum, quæ semper adest) affirmat Simanch. *de catholic instituit.9.num.256* confiscationi subiici. Ratio esse potest, quia hic contractus non tollit dominium bonorum à delinquente. Ergo tamquam bona ipsius delinquentis confiscari poterunt. Farinac. verò, *quæst 25.num.310.* cum aliis distinguit inter donationem factam à marito vxori, vel factam aliis: si aliis fiat contractu reuocandi, non confirmatur, cùm publicantur bona donantis, sed transit in fiscum, ex text. *in l si aliquis, ff de donationib.causa mort.* Si autem facta sit à marito vxori confirmatur marito bannito, neque transit in fiscum. *l. sed si mors ff. de donationib. inter vir. & vxor. & l. res vxoris. C. eod. tit.* Ex quo decisio in fertur ad maioratus institutionem; si fiat institutio in alia persona, quàm vxoris, vt necessariò facienda est, siquidem instituuntur omnes vocati, ad fiscum talis maioratus transit delicto commisso, si secum trahit bonorum confiscationem ipso iure. Cæterùm mihi probabilius apparet non esse locum perpetuæ confiscationi, cùm institutor contractu reuocabili de bonis nullo modo fisco obligatis disponit. sic Mol. *de primogen. lib.4.cap.vlt num.23.* noster Mol. *tom.3.disp.659.* Sanchez *lib.2. cap.18.num.66.* Ratio est, quia esto illa bona sint delinquentis; sunt tamen obligata transmitti successoribus vocatis, quibus ex tali contractu est ius acquisitum, quod ius etsi ab instituente reuocabile sit, dum viuit, non est tamen reuobile à fisco, quia est personale. Ergo dum non reuocat, fiscus non potest possidere illa bona, nisi cum obligatione transferendi illa ad successores vocatos.

7 Si tamen institutio maioratus ante delictum facta sit contractu irreuocabili indubitatū est non posse subiici cōfiscationi. quia ea, quæ contractu alienare non potes neque potes alienare delicto, Molin. *lib.4.de primogen.cap.vlt.num.18.* Molin. Iesuita *disput.659 num.1.* Sanch. cum aliis, *lib.2.cap.18. num. 64.* Excipe, nisi in fraudem fisci, aut ex facultate regia sub ea conditione concessa, vt subdatur confiscationi, fuerit maioratus institutus, Sanch. ibi, *& num.65.* Si autem contractu reuocabili institutus sit, credo probabilius non subiici confiscationi perpetuæ: sic vterque Molin. & Sanche. *num præcedenti* relati, ob rationem ibi assignatam. Talis enim contractus licèt vltimæ voluntati similis sit quoad potestatem reuocandi, at quoad ius donatariis acquisitum non vltimæ voluntati, sed donationi inter viuos comparandus est, vt rectè docet Molin. *lib 4.de primogen.cap.vlt.num.23.* Sanch. *num.66.* Anton. Gom. *leg.40.Tauri num 91.*

8 Sed quid si delinquens ante mortem reuocet maioratum? Sanch. *num.67.* distinguit: si reuocet ante sententiam declaratoriam, ad fiscum pertinere, secus verò si post sententiam declaratoriam; eo quòd in confiscatione solùm clauduntur bona, quæ tunc erant delinquentis nemini alteri obligata. Et confirmat exemplo donationis factæ vxori à viro, qui si post condemnationem criminis reuocet donationem vxori factam, non fisco, sed delinquenti donatio accrescit, iuxta *l.sed si mors.ff.de donationib.* & tradit Bald. *in l. executorem, col.9.vers.quæro.C.de execut.rei iudic.* Iason *in l. si stipulatus fuerim. §.1.ff.de verb.oblig.*

9 At mihi probabilius apparet ad fiscum pertinere. sic Molin. Iesuita *disput. 659. num. vlt.* Moueor, quia illa bona sunt delinquentis, etsi successoribus obligata. Ergo transeunt in fiscum cum illa obligatione: at hæc obligatio cessat reuocata voluntate institutoris. Ergo remanent illa bona sub fisci potestate in perpetuum. Neque est simile de donatione facta vxori: hæc enim non solùm morte naturali viri, sed etiam eius ciuili morte confirmatur, esto non sit viro adempta potestas dictam donationem reuocandi, ac proinde non potest in fiscum transire, iuxta *l.sed si mors, ff.de donat.inter vir. & vxor. & l.res vxoris, C. eod.tit.* & relato Baldo, Iasone, Paulo, Bossio, & aliis docet Farinac *quæst.25. à num.130. & q.164. num.15. & seqq.* At reliquæ aliæ donationes, vt idemmet Farinacius ibidem probat, morte ciuili donantis non confirmantur: imò neque donatio viro facta ab vxore morte ciuili confirmatur, vt docet Sanchez *lib. 6. de matrim. disput. 17. num.6.* & nos diximus suprà, ac proinde mirum non est vt ad fiscum transeant in perpetuum facta reuocatione.

PVNCTVM VIII

Emphyteusis, & census, qua ratione sub confiscationem cadere possint.

1 *Quid sit emphyteusis, & in quo à censu differat.*
2 *Quotuplex sit emphyteusis.*
3 *Prædia, ex quibus censum soluis, sub confiscatione veniunt.*
4 *Emphyteusis ad extraneos hæredes intransmissibilis, non cadit sub cōfiscationem.*
5 *Durante vita empyteuta non transeunt ad fiscum commoditates, & fructus, sed ad dominum, secundùm Vasquez.*
6 *Probabilius censeo transire ad fiscum.*
7 *Neque emphyteusis ad extraneos hæredes transitoria, transit ad fiscum, affirmant aliqui.*
8 *Probabilius censeo ad fiscum trasire.*
9 *Competat ne Ecclesiæ ius reuocandi emptyteusim in fiscum translatum? Negant aliqui, quod mihi probatur.*
10 *Plures contra tenent, sed eorum rationibus fit satis.*
11 *Admissa sententia probabili, posse intra biennium Ecclesiam recuperare emphyteusim, poterit lapso biennio aduersùs illum lapsum restitui in opinione Sanchez.*

12 *Contrarium censeo dicendum.*

13 *De melioramentis factis in prædio emphyteutico, ad quem pertineant, an ad fiscum an ad Ecclesiam reuocantem.*

14 *Quid dicendum in supradicta controuersia.*

15 *Emphyteuta perdens emphyteusim ob non solutam pensionem, ad dominum pertinent melioramenta.*

16 *Si dominus emphyteusis crimen committat, ob quod bona illius publicantur, publicatur emphyteusis, quoad dominium directum.*

1 EMphyteusis est contractus, in quo dominus rei immobilis, putà, domus, agri, villæ eam alicui tradit, reseruato sibi dominio directo; & vtili in emphyteutam translato sub annua pensione in recognitionem directi dominij sibi reseruati, vel in cōpensationem fructuum. habetur *l. 1. C. de iure emphyt.* Differt à censu, quia in censu non solùm dominium vtile, sed directum in censuarium transfertur, cum obligatione tamen soluendi pensionem. *cap. constitutus, de relig. decibus.* & ibi glossa. Innocent. Panormit. & alij. Item census, seu pensio alteri soluenda aliquando in propria re constituitur ob pretium receptum, aut ob liberam donationem. sic ex pluribus comprobat Matien. *lib. 5. tit. 5. l. 1. gloss. 1. num. 1. & 2.*

2 Præmitto secundò, emphyteusim aliam esse acceptam ab Ecclesia, aliam à persona priuata. Item aliam esse, quæ transmitti potest ad hæredes extraneos; aliam quæ transmitti non potest. Si à persona priuata concessa sit emphyteusis, nulla restrictione apposita, ad hæredes extraneos est transmissibilis. docet Iulius Clarus *in sua pract. §. emphyteusis, quæst. 29. num. vnic.* Si autem sit concessa ab Ecclesia, non poterit ad hæredes extraneos transmitti, nisi fuerit ab Ecclesia expressè in perpetuum concessa: & in qua concessione fuerint seruatæ conditiones relatæ, *in extrauag. ambitiosæ, de rebus Ecclesiæ non alien.* de quibus bene agit Barbosa *3. part. de potestate Episcopi, allegat. 95. à num. 22. vbi num. 19. & 32.* optimè aduertit has conditiones seruandas esse in prima alienatione. Nam semel illa res perpetuò alienata, & in emphyteusim concessa, efficitur perpetuò alienabilis absque solemnitate. Excipe, nisi redeat ad Ecclesiam, & ex noua causa emphyteusim velit concedere. Barbosa *num. 31. &* His positis.

3 Dicendum primò est, sub confiscatione facienda hæretico, sodomitico, & proditori, veniunt bona, & prædia, ex quibus censum soluis Ecclesiæ, vel alteri particulari, saluo tamen iure dicti census præstandi. sic Farinacius *quæst. 190. de hæret. num. 18.* Simancas *de cathol. institut. cap. 9. 20.* Sanchez *lib. 2. cap. 19. num. 18.* Didac. Cantera *quæst. crim. rubr. de hæret. c. 1. num. 47.* & alij. Ratio est manifesta, quia fiscus succedit in iuribus delinquentis, ac proinde in dominio vtili, & directo illorum prædiorum, cum obligatione tamen soluendi censum ei, cui debitus sit.

4 Secundò dico. Sub confiscatione supradicta non venit emphyteusis, quæ ad extraneos hæredes transmitti non potest, ex regula sæpiùs repetita, & ferè ab omnibus recepta, quòd ea quæ ad heredes extraneos non transeunt, non possunt ad fiscum transire, qui loco extranei hæredis in bonis confiscatis succedit ex *l. 2. C. ad leg. Iul. de vi, l. iura libertorum, ff. de iure patron. l. eorum, ff. ad leg. Iul. maiest.* & tradit tanquam omnino certum Farinac. pluribus relatis, *quæ. 25. num 51. & seqq.* Sanch. *lib. 2. cap. 18. num. 20.* At esto in confiscationem non deueniat, priuatur tamen illa delinquens, & ad successorem vocatum transit, si aliquis vocatus est, sin minus, ad dominum directum redit. nam emphyteuta facta declaratione criminis læsæ maiestatis diuinæ, vel humanæ, & contra naturam, omni emphyteusi priuatur, & inhabilis efficitur ad alias obtinendas, ex constitutione Leonis X. edita anno 1520. quæ incipit, *Exurge Domine*, & refertur à Pegna *in fine director. inquisit. fol. mihi 112.* & notauit Farinacius *de heresi, q. 190. num 63. fine.*

5 Difficultas est an durante vita huius emphyteutæ fructus, & commoditates, quas emphyteusi debebat percipere, transeant ad fiscum, vel ad illum, ad quem emphyteusis transit? Qua in re illud est præmittendum, si vltra prohibitionem legis, quam secum trahit emphyteusis, addita fuerit alia expressa alienationis prohibitio à domino emphyteusim concedente, nullo modo ad fiscum fructus pertinebunt, sed simul cum emphyteusi transmittentur, vt diximus in superiori puncto, loquentes de fideicommissis, & maioratibus, quibus est expressa alienationis prohibitio, & loquens de emphyteusi tradit Sanchez *lib. 2. cap. 19. num. 23.* Quare controuersia solùm est, quando non est hæc expressa ab institutore alienationis prohibitio, sed relinquitur emphyteusis suæ naturæ. An, inquam, tunc commoditates illius ad fiscum, vel ad successorem vocatum, vel ad dominum directum pertineant durante emphyteutæ vita? Vasquez *t. 2. disput. 16 P. cap. 3 num. 26.* affirmat ad dominum pertinere, quia dominium vtile cum directo consolidatur. Sanchez *num. 21 & 22.* distinguit inter emphyteusim datam ab Ecclesia, & ab alio particulari; & de emphyteusi data à particulari affirmat ad fiscum pertinere illius commoditates, sicut suprà diximus pertinere omnes commoditates fideicommissi durante vita fideicommissarij, quia nulla videtur in his differentia. At si emphyteusis ab Ecclesia sit accepta, negat pertinere ad fiscum, sed ad ipsam Ecclesiam, à quo accepta fuit. Mouetur ex *cap. felicis, vers. si qua verò feuda, de pœnis, in 6.* vbi text. loquens de reo læsæ maiestatis in Pontificem, ait: *Si qua verò feuda, locationes ab Ecclesijs obtinet, sit eis ipso iure priuatus, quæ liberè ad Ecclesiam reuertantur.* Sub nomine autem locationis, tanquam species sub genere emphyteusis comprehenditur. Ergo emphyteusis liberè ad Ecclesiam debet reuerti, at non reuerteretur liberè, si fructus, & commoditates, durante vita emphyteutæ ad fiscum pertinerent: consentit iis Hieronym. Gabr. *consil. 73. à num. 3.* Farinac. *in noua edit. quæst. 25. num. 58. vers. verùm.* ergo.

6 Cæterùm credo idem dicendum, esse de fructibus emphyteusis sæcularis, & Ecclesiasticæ, quæ ad hæredes extraneos transmitti non potest. Pertinere namque ad fiscum tales fructus durante vita emphyteutæ: sic docent Gigas *de crim. læsæ maiest. lib. 2. tit. de pœnis committ. id crimen, quæst. 6. nu. vlt.* noster Molin. *tom. 2. disp. 481. vers. primum, & tom. 3. disp. 656. num. 3.* Moueor, quia emphyteusis, siue sæcularis, siue Ecclesiastica, est quoddam fideicommissum, cuius fructus emphyteuta percipere debeat tempore vitæ suæ. Cùm ergo fiscus in omnibus delinquentis iuribus succedat, succedit in hoc iure, & potestate percipiendi hos fructus. Ergo illos debet percipere, nisi aliqua lege prohibeatur. Quòd autem hæc nulla sit probo, quia textus adductus ex *cap. Felicis, de pœnis in 6.* id non probat, quia intelligi potest, non de locatione emphyteutica sed de rigorosa locatione, & conductione alicuius agri ad tempus, qui ad Ecclesiam liberè reuertitur, vt possit pro voluntate iterum locari, & conduci: vel si de emphyteusi loquatur, loqui de illa, quæ statim ad Ecclesiam tanquam ad dominum directum reuertitur: quod videtur manifestè probari ex verbis textus, si benè expendantur, dicit enim, *si verò feuda, locationes, officium, vel beneficium spirituale, vel temporale ab aliquibus Ecclesijs obtinet, sit eis ipso iure priuatus: quæ sic liberè ad Ecclesiam reuertantur, quòd Ecclesiarum rectores de ipsis pro sua voluntate disponant.* At constat de emphyteusi, quæ signatos habet hæredes, non posse à rectoribus Ecclesiarum pro sua voluntate disponi; neque ad hunc effectum posse liberè ad Ecclesiam reuerti. Ergo signum est non loqui Pontificem de hac emphyteusi, sed de illa, quæ nullum successorem habet vocatum: hanc ergo dicere videtur reuerti ad Ecclesiam, vt Ecclesia tanquam de quodam officio, vel beneficio possit liberè disponere. Adde neque ex vi supradicti textus videtur colligi fructus emphyteusis, quæ ad Ecclesiam debet redire, non pertinere ad fiscum durante vita emphyteutæ. Nam gratis concesso (quod mihi dubium videtur) loqui textum de locatione emphyteutica, debet loqui non de quacumque, quæ ad Ecclesiam debet redire, eo quòd non habeat successorem signatum, sed de illa, quæ statim amittitur ab emphyteuta, & quæ ad Ecclesiam reuertitur. at hoc solùm est, vt ipsemet Sanch. *num. 23.* se explicat, cùm vltra tacitam legis prohibitionem, habet aliam specialem ab institutore prohibitionem alienationis. Ergo emphyteusis, quæ hanc duplicem prohibitionem non habet, licèt ad Ecclesiam transacta vita delinquentis debeat reuerti, quia non habet vocatum successorem, vt tunc Ecclesia pro sua voluntate disponat, pòterit ad fiscum durante tali vita pertinere. Denique cùm textus dicit ad Ecclesiam, locationes, officia, & beneficia debere liberè reuerti, ad hunc effectum est, vt explicat ibi glossa, *verbo disponant*, vt illis non vocatis, etiamsi possiderent, possit Ecclesia de illis disponere. Quocirca fructus emphyteusis, quæ ad extraneos hæredes transmitti non potest, habet tamen successores vocatos, ad fiscum durante vita delinquentis pertinent, nisi vltra tacitam legis prohibitionem, aliam haberet expressam; si tamen nullum successorem haberet, sed ad dominum directum reuerti deberet, tunc si vltra tacitam prohibitionem alienandi, quam secum trahit emphyteusis, aliam expressam habet, ad dominum directum statim pertinet cum fructibus, & commoditatibus: si autem caret illa expressa prohibitione, ad fiscum pertinent durante vita delinquentis eius fructus, & commoditates, neque iis contradicit Sanchez suprà allegatus, si benè inspiciatur.

7 Verùm si de emphyteusi ad extraneos hæredes transitoria loquamur, non desunt Doctores, qui negent ad fiscum transire, siue Ecclesiastica sit, siue sæcularis, sed ad dominum directum reuerti, & dominium vtile cum proprietate consolidari. sic Didac. Cantera *in quæst. crimin. rub. de hæreticis, cap. 1. num. 46.* Alij specialiter de emphyteusi Ecclesiastica negant ad fiscum transire, admittunt in sæculari. sic Iulius Clar. *pract. lib 4. §. emphyteusis, quæst. 29. num. vnico* Bernad. Diaz *cap. 132. num. 4.* Mol. Iesuita *tom. 2 disput. 481. concl. 1. & 2.* Mouentur, quia generale est, quoties bona delinquentis ad hæredes extraneos transire possunt, & ad fiscum transeant. Ab hac autem regula generali emphyteusis Ecclesiastica excipitur, & non sæcularis tum ex *Nouella Iustin. de alienat. & emphyteusi, §. 1.* vbi emphyteusis translata in fiscum potest intra biennium vindicari.

dicati. Tum quia si in fiscum transiret emphyteusis, efficeretur conditio Ecclesiæ deterior propter fisci potentiam, ob quam facilè conueniri non potest, & eius priuilegia; & præcipuè, quia nulla esset spes caducitatis, cùm fiscus nunquam puniatur ob quæ credendum non est fuisse voluntatem Ecclesiæ, vt ad fiscum transiret.

8 Dico tamen tertiò, probabilis esse quamlibet emphyteusim ad hæredes extraneos transmissibilem, publicatis bonis delinquentis publicari: sic docuit Bossius *tit. de bonorum publicat. num.* 61. Farinac. plures referens, *quæst.* 25. *num.* 54. *& seq.* Sanch. *lib.* 2. *cap.* 19. *num.* 25. *&* 29. *& quæst.* 190 *num.* 63. *& seqq.* Fachin. *lib.* 9. *controu. cap.* 53. Simanc. *de catholic. institut. tit.* 19 *num.* 97. *&* 103. Azor *tit.* 1. *lib* 8. *cap.* 12. *quæst.* 11. Ratio est, quia Authentica illa Iustiniani solùm concedit facultatem dominis directis, vt translata emphyteusi in fiscum Regis vel in ciuitatem aliquam, aut in curiam, aut in aliquam venerabilem aliam domum, possint manifestare suam voluntatem intra biennium, vt rem emphyteuticam recuperent, vel possidentibus derelinquant, cum obligatione soluendi annuam pensionem. Ex qua facultate non videtur sequi translationem esse nullam, sed potiùs esse validam, esto reuocabilem. Adde hanc facultatem reuocandi emphyteusim intra biennium, vt statim dicemus, non de qualibet emphyteusi, sed de emphyteusi Constantinopolitana, & non in perpetuum concessa, neque ad extraneos hæredes transmissibilis est intelligenda, vt dicit Bossius, & Fachin. *suprà.* Neque verum est, ex eo quòd ad fiscum transeat emphyteusis reddi Ecclesiam deterioris conditionis: nam fiscus semper est soluendo. Neque fiscus habet plura priuilegia, quàm Ecclesia, neque his priuilegiis nocere Ecclesiæ potest, siquidem soluere tenetur canonem, & alia præstare, quæ cæteri priuati tenentur. Nam fiscus non est priuilegiatus, nisi in casibus à iure expressis, vt probat textus *in l.* 1. *C. de petit. hæredit. l. quod placuit, ff. de iure fisci*, & aliis pluribus, quæ adducit Menoch. *consil.* 242. *num* 9. *lib* 3. Farinac. *in fragment. verbo fiscus, num.* 149. Spes caducitatis non videtur considerabilis; minima enim hæc est, quoties emphyteusis ad extraneos hæredes transire in perpetuum potest semper enim quis relinquit hæredem. Intelligenda tamen est hæc conclusio de confiscatione facta à iudice Ecclesiastico: nam sæcularis iudex Ecclesiasticam emphyteusim, vt pote alienam à sua iurisdictione publicare non potest. sic Farinac. *illa quæst.* 25. *num.* 57 Sanch. *num.* 29 *fine*, & alij apud ipsos.

9 Dubitant tamen Doctores; an Ecclesiæ competat ius reuocandi emphyteusim in fiscum translatam? Negant Bossius *in sua pract. tit. de bonorum publicat. num.* 60. Farinac. 1. *part. quæst.* 25. *num.* 56. *vers. sed quod imò iuncto num.* 54. Fachin. *lib.* 9. *controuers. cap.* 53. & alij apud ipsos. Mouentur, quia hæc facultas aut competit Ecclesiæ ex iure ipso naturali, aut ex iure positiuo. Ex iure naturali competere non potest; aliàs non solùm Ecclesiæ, sed etiam cuilibet particulari competeret. Ex iure positiuo competere non potest, nisi id in iure expressum sit. Non esse autem expressum in iure sic probo. Nam Authentica illa Iustiniani, quæ ad id probandum inducitur, solùm loquitur de emphyteusi data ab Ecclesia Constantinopolitana, & non in perpetuum, neque ad hæredes extraneos transmissibili. Dixerat enim priùs Imperator: *Si verò contingerit quamlibet rem ex aliquo prædictorum locorum venerabilium emphyteutico iure datam, aut in imperialem domum, aut in sacrum nostrum ærarium, aut in ciuitatem aliquam, aut in curiam, aut in quamlibet venerabilem aliam domum peruenire: licentiam præbemus ordinatoribus venerabilium locorum, à quibus à principio emphyteusis facta est, mox vt peruenerit in vnam prædictarum personarum ipsa emphyteusis, manifestare suam voluntatem intra biennium, & aut ab his derelinquere eamdem rem, ad quos peruenit, & annuam pensionem, quæ pacto continetur inferri, aut hoc recipere emphyteusi soluta, eo quod hoc sibi prodesse existimant.* Et statim post hæc verba subiungit Imperator. *Et hoc quidem super his, quæ maioris Ecclesiæ sint, & prædictarum venerabilium domorum, quæ sunt in hac regia ciuitate, vel eius circuitu adhærentium disposuimus. In aliis verò sanctissimis Ecclesiis, & monasteriis, &c. seu reliquis venerabilibus domibus, quæ in omnibus prouinciis nostræ reipublicæ posita sunt, &c. consequenter definire prouidimus. Licentiam igitur damus prædictis venerabilibus domibus non solùm adiemptus emphyteusim facere immobilium rerum sibi competentium, sed & perpetuò has eis emphyteutico iure volentibus dari.* Ex quibus verbis manifestè constat. Primò potestatem reuocandi solùm emphyteusi Constantinopolitanæ fuisse factam, non aliis. Secundò aliis Ecclesiis concessam esse potestatem alienandi rem in emphyteusim perpetuam, non tamen Ecclesiæ Constantinopolitanæ: quod præclarè explicuit Cuiac. ad Nouellam 120. relatus à Fachin. lib. 9. cap. 53. dicens: *Id est singulare in Ecclesia maiore Constantinopolitana, & aliis religiosis ædibus, quæ sunt intra eam vrbem, vel intra territorium eius, vt prædiorum suorum perpetuam emphyteusim, vel etiam permutationem prædiorum inuicem facere non possint.* & post pauca: *Id etiam est singulare in eis, vt post contractam emphyteusim, cum fisco, vel Imperatore, vel republica, vel curia, vel cum alio venerabili loco possint pœnitere intra biennium.*

Propter hæc censeo probabilius, & iuri conformius, emphyteusim aliam ab Ecclesia Constantinopolitana transeuntem ad hæredes extraneos, si ad fiscum transeat, reuocari non posse, sed perpetuò apud fiscum mansuram, qui integrum ius domino directo seruare tenetur.

10 Contra hanc conclusionem tenet Vasquez 1. 2. *d.* 169. *cap.* 3. *num.* 23. Molin. *de iustit. tom.* 2. *disp.* 481. *conclus.* 2. Simancas *de catholic. institut. tit.* 9. *num.* 104 *&* 105. Azor *tom.* 1. *lib.* 7. *cap.* 12 *quæst.* 11. Iulius Clarus *in sua practic. lib.* 4 *§ emphiteusis, quæst.* 29. *num. vnic.* Sanchez alios allegans *lib.* 2. *cap.* 19. *num.* 31. affirmant namque posse Ecclesiam quamlibet reuocare intra biennium emphyteusim translatam in fiscum. Mouentur primò, quia etsi supradicta potestas reuocandi alienationem solùm emphyteusi Ecclesiæ Constantinopolitanæ verbis facta sit, ad alias Ecclesias debet extendi, ex doctrina Bald. *in auth. nisi rogati num.* 13. *vers. sed quæro quomodo potest esse*, C. *ad Trebellian.* dicentis quidquid in alicuius Ecclesiæ fauorem statuitur, intelligitur esse ius generale, nisi contrarium inueniatur expressum, *authent. de non alienandis §. hæc ergo* & ita tradit Alexand. *l. si finita*, 15. *§. si de vectigalibus, num.* 36. *ff. de damno infecto.* Iulius Clarus *practic. lib.* 4. *§. emphyteusis, quæst.* 29. *num. vnic.* Bursatus *consil.* 99. *lib.* 2. *num.* 6. Sed respondere potest in præsenti esse ius in contrarium expressum, siquidem ex supradicta constitutione Iustiniani constat voluisse Imperatorem fauorem illum limitare ad Ecclesiam Constantinopolitanam: id enim denotant illa verba, *& hoc quidem*; & distinctio facta inter emphyteusim Constantinopolitanæ Ecclesiæ, & aliarum Ecclesiarum.

Secundò mouentur, si Ecclesiæ Constantinopolitanæ emphyteusis transire non posset ad hæredes extraneos, vt quid necessaria erat facultas reuocandi emphyteusim, si translata esset in fiscum? iure ipso vindicari poterat quolibet tempore, tanquam indebitè à fisco occupata. Ergo dicendum est hanc facultatem reuocandi cuilibet emphyteusi ad heredes extraneos transitoriæ conuenire.

Respondeo emphyteusim Constantinopolitanam posse transire ad hæredes extraneos, non in perpetuum sed pro determinato tempore; eaque de causa posse pro illo tempore transire ad fiscum, & necessariam esse facultatem reuocandi: quæ tamen facultas aliis Ecclesiis non apparet concessa, etsi fuerit concessum posse dare emphyteusim perpetuam adhibitis iuris solemnitatibus.

11 Sed admissa illa sententia probabili posse Ecclesiam recuperare intra biennium emphyteusim translatam in fiscum, mouet duplicem difficultatem Sanchez *illo lib* 2. *cap.* 19. *n.* 32. *&* 33. Prima, an si biennium labatur, possit Ecclesia aduersùs illius lapsum restitui, & sic petere reuocationem. Placet Sanchez posse, & consentit Simancas *de catholic. institut. titul.* 9. *num.* 106. & Vasquez *illo cap.* 3. *num.* 23. ducitur ex doctrina Baldi *l. pupillorum*, 5 *fine*, *C. de repudian hæredit*, & ibi Alexand. *in fine*. Roman. *l. si insulam*, *num.* 45 *ff. de verborum obligat. & singul.* 94. Omnes ij affirmant monasterium institutum sub conditione, vt intra annum ædificet Xenodochium, substituto alio monasterio ob conditionem non impletam posse non implens conditionem restitui aduersùs termini lapsum contra monasterium substitutum. Et rationem reddit Sanchez, quia minori competit restitutio aduersùs conditionis omissionem à testatore iniunctæ, ex *l* 3. *§. si hæres, ff. de minoribus*. cùm autem Ecclesia priuilegio minoris vtatur *cap.* 1. *de restitutione in integrum*, poterit similiter restitui.

12 Verùm Quemada in *suis quæstionib. fiscal. quæst.* 13. in partem negantem inclinat. ducitur, quia quando agitur de lucro captando priuilegiatus non gaudet priuilegio aduersùs pariter priuilegiatum *l. verum*, 12. *§ fin ff. de minoribus, & l.* 2. *C. de priuileg. fisc.* sed Ecclesia, & fiscus minoris priuilegio gaudent. Ergo non licebit Ecclesiæ aduersùs fiscum priuilegio minoris vti. Sed huic rationi optimè respondet Sanchez *ibi*, admittendo priuilegiatum non gaudere priuilegio aduersùs pariter priuilegiatum; quando vterque priuilegiatus agunt de lucro captando, vel damno vitando; secus vero quando vnus priuilegiatus agit omnino de lucro captando, alius verò de damno vitando. Ecclesia ergo in præsenti agit de vitando damno, quale est amittere emphyteusim sibi competentem, & habere illam in fiscum potentiorem translatam. Fiscus autem solùm agit de lucro captando, cùm emphyteusis illi non competat, nisi ob omissam ab Ecclesia reuocationem. Cæterùm adhuc mihi non probatur sententia Sanchez, potiùs enim arridet Quemadæ sententia non ob rationem ab ipso allatam, quam bene Sanchez dissoluit; sed ob hanc quam subiungo, quæ sic se habet: Ecclesia si expressè intra biennium vellet fiscum habere emphyteusim, non posset voluntatem reuocare; aliàs nulla esset translatio firma, sed quoties aduertenter videt labi biennium, & emphyteusim non reuocat, censetur consentire fiscum habere emphyteuticam, siquidem à lege illa Iustiniani conceditur biennium, vt deliberet, quid sibi magis placuerit, habere ne fiscum emphyteutam, vel ab illo emphyteusim reuocare. Cùm ergo non reuocat, deliberasse censetur sibi magis placuisse fiscum habere emphyteutam. Aduersùs quam rationem fundamentum Sanchez non procedit. Admitto namque

que monasterium institutum sub conditione restitui posse aduersùs substitutum ob omissam illam conditionem, quia hic substitutus institutus est ab ipso primo instituente ob omissam conditionem primi instituti: sed quia hic substitutus ius acquisitum non habet ab ipso instituto, sed à primo instituente, ea de causa restitutio ei conceditur: at in præsenti fiscus non habet esse perpetuus emphyteuta, nisi ex remissione, & voluntate Ecclesiæ, cui est concessa optio, vel reuocandi emphyteusim, vel relinquendi apud ipsum.

13 Secunda difficultas est de melioramentis factis in prædio emphyteutico ad quē pertineant, an ad fiscum, an ad Ecclesiam reuocantem emphyteusim. Qua in re distinguendum est de melioramentis factis à delinquente ante delictum, vel post delictum. Et quidem si hæc melioramenta facta sint à delinquente post delictum commissum, ob quod bona publicantur ipso iure, existimat Sanchez *lib. 2. cap. 19. num. 34.* pro certo ad fiscum pertinere, quia omnia bona delinquentis à puncto delicti commissi fisco sunt obligata: inter quæ labor, industria, & expensæ in his melioramentis appositæ debent computari: consentit Simancas *de catholic. institut. tit. 9. num. 107. & seqq.* Vasquez 1.2. *disp. 169 cap 3 num. 23.* Azor *tom. 1 lib. 8. c. 12. quæst. 11.* Verùm si ante delictum melioramenta facta sint, probabilius existimat Sanchez, cum Bernard. Diaz *in practic. cap 132. num. 4.* Ioan. Garcia *de expensis, cap. 10. num. 51.* Molin. Theolog. *tom. 2. de instit. disput. 481. conclus. 2.* ad fiscum eorum pretium & æstimationem pertinere, esto proprietas pertineat ad dominum emphyteusis, quia melioramenta, quæ emphyteuta facit in prædio emphyteutico sibi, & successoribus acquirit quoad vtilitatem, licèt quoad dominium directum ad dominum prædij pertineant, nisi aliud in emphyteusis institutione conuentum sit aut nisi melioramenta sint modica, vt rectè Molin. Theologus aliis relatis *tom 2. de instit. disput. 463. conclus. 1.* defendit. Sed fiscus publicat omnia bona, quæ sunt delinquentis tempore commissi delicti. Ergo hæc melioramenta quoad vtilitatem publicabit: ac proinde si postea Ecclesia velit emphyteusim à fisco reuocare simul cum melioramentis, horum melioramentorum æstimationem debet fisco soluere.

14 Hæc omnia probabilissima sunt. At credo oppositum in vtroque casu esse dicendum: si enim melioramenta sunt post delictum facta, cùm confiscatio non extendatur ad bona futura, vt iam suprà diximus, nequit extendi ad melioramenta post delictum quia extenderetur ad bona futura. Adde confiscationem ipso iure impositam, cùm sit pœna certa, inspicere tempus commissi criminis, & statum, qui erat in delinquente tempore patrati sceleris, vt bene comprobat Matienzo *lib. 5. compil. tit. 4. l. 3 glossa 7 n. 6.* Ergo commoditates, & melioramēta, quæ tunc habeat emphyteuta propria (si aliqua habet) ea debent publicari, non ea quæ delictum subsequuntur. Si autem melioramenta ante delictum sint facta, ad dominum directum pertinent, sicuti pertinent res emphyteusis, quia cum re emphyteutica consolidantur. Ergo sicut ex re emphyteutica non potest emphyteuta deducere pretium, & æstimationem, sed solùm vsumfructum, ita etiam ex melioramentis factis. Item proprietatem melioramentorum docent omnes ad dominum prædij pertinere. Ergo valor, & æstimatio melioramentorum ad ipsum pertinet, secundùm proprietatem. Ergo nequit valor, & æstimatio melioramentorum publicari. Adde. Omnis emphyteusis, nisi aliud caueatur expresse, videtur data sub hac conditione, vt melioramenta facta in re emphyteutica ad dominum pertineant, quia ea de causa res maximè fructifera pro minima pensione donatur, & licèt in aliquibus emphyteusi institutionibus hoc expressè apponatur, non apponitur, quia necessarium sit, sed vt omnis dubitatio tollatur, & impediatur vsus oppositæ sententiæ probabilis: & ita tenet Simancas, Azor, Vasquez num. præced. relati.

15 Duo tamen sunt omnino certa. Primò, quoties emphyteuta perdit emphyteusim, quia non soluit pensionem, vel aliam conditionem in emphyteusi oppositam non exequitur, ad dominum emphyteusis pertinere melioramenta. sic Vasquez 1.2. *disput. 169. cap. 3. num. 25.* Sarmiento *l 5. select. cap. 4. num. 4.* Molin. Iesuita *disput. 481. conclus. 2 fine.* Sanchez *lib 2. c. 19. num. 36.* Ex qua doctrina non leue argumentum sumitur ad probandum, quoties ob culpam emphyteutæ, & emphyteusis deperditur, melioramenta ibi facta ad dominum pertinere.

16 Secundò est certum, si dominus emphyteusis crimen committat, ob quod bona illius publicentur, publicari tunc emphyteusim quoad dominium directum, quia bonum illius est, & emphyteutam obligatum esse fisco pēsionem soluere. sic Sanc. *n 38.* cum Cant *in suis q crimin. t. de q. tangent. punit. delict. c. 1 n. 46.*

Pvnctvm IX.

Qua ratione feudum sub publicatione bonorum comprehendatur.

1 *Quæ dicta sunt de emphyteusi, eadem ferè conueniunt feudo.*
2 *Feudum ad hæredes extraneos intransmissibile nequaquam ad fiscum transit.*
3 *Si publicatio feudi fiat ob delictum commissum aduersùs dominum, domino pertinet, & ad ipsum deuoluitur.*
4 *Idem est, si feudum hæreditarium tibi concessum est, secus si concessum tibi, tuisque agnatis, secundùm plures Doctores.*
5 *Quid sentiendum sit.*
6 *Feudum ad extraneos hæredes transitorium, ad fiscum transit.*

1 Ea quæ de emphyteusi dicta sunt, ad feudum accommodari facilè possunt, quia naturam emphyteusis imitatur, & omnino illi est simillimum, ac proinde eodem modo loquitur de feudo, ac de emphyteusi Cardinal, *in Clement. nolentes de hæreticis, versic. inquisitoribus, col. penult.* Bernard. Diaz *practic. cap 131. n. 4.* Alexand. *in l. si finita, §. si de vectigalibus ff. de damno infecto, col. 11. & 12.* & alij. Sed ne laboremus in æquiuoco, distinguendum est duplex feudum, aliud in quo feudatarius astringitur soluere domino directo certam aliquam pensionem pecuniæ, vel frumenti: & hoc non est propriè feudum, sed emphyteusis, ac proinde de illo idem, ac de emphyteusi dicendum est. Aliud est feudum, pro quo feudatarius astringitur seruitium personale præstare: si autem simul cum hoc seruitio personali aliqua pensio pecuniæ soluenda est, feudum, & emphyteusis dicetur. sic ex Cyno, Alexand. & aliis probat bene Matienzo *lib. 5. compilat tituł. 10 l. 6 glossa 2. num. 13. & sequent. & num. 22. 23. & 24.* explicat proprietates, & naturam feudorum. Primò enim. Feudum (inquit) debet constitui super re immobili, vel æquipolenti, cum obligatione recognoscendi dominum, & fidelitatem illi præstandi. Quapropter solent feudatarij iuramentum de seruanda hac fidelitate facere; iuxta *cap. 2. de noua forma fidelit. & cap. 1. qualiter vasall. iura. deb.* Secundò feudum ad hæredes masculos transit in infinitum, iuxta *cap. 5. hoc autem notandum,* & ibi Doctores, *qui feudum dare possunt.* Fœminæ autem non succedunt, quia fœminæ ad bella, & seruitia militaria habiles non sunt, neque ad secreta retinēda, & quia earū cōsilia fragilia sunt. Tertiò sine domini, & agnatorum consensu alienari non potest. Quòd si aliquando feudum ex conuentione, & pacto absque prædictarum aliqua conditionum stabiliatur, non feudum rectum, sed improprium dicetur.

2 Ex his infertur quæstionis decisio. Affirmo namque, si feudum directum sit, neque ad hæredes extraneos transitorium, nequaquam in fiscum transire, ob rationem sæpè firmatam, quòd fiscus est loco hæredis extranei, & cùm non possit contractu alienare, neque delicto: & in propriis terminis defendit Simancas *de catholic. institut. tit. 9. num. 110.* Azor. *1. part. lib. 8 cap. 12. quæst. 10* Pegna *directer. 3. part. quæst. 112. comment. 161. versic. quòd si clericus.* Farinacius *quæst. 25. n. 71.* Clarus *in §. feudum, quæst. 84. versic. ergo verò.* Difficultas autem est, cui sit hoc feudum applicandum, an domino, an cognatis, cùm vniuersa bona feudatariis publicentur?

3 Respondeo, si publicatio bonorum facta sit ob delictum commissum aduersùs dominum feudi, ad dominum feudum deuoluitur quocumque modo feudum concessum sit: videtur enim sub hac conditione à principio concessum, vt in casu ingratitudinis contra dominum reuertatur. sic Roland. *consil. 15. num. 1. & seqq. volum. 4 & consil. 78. num. 8 eodem vol 4.* Bossius *in tit. de bonorum publicat. num. 53 in princip. & num. 54. in fine.* Farinacius aliis relatis, *quæst. 25. num. 78.* Excipe, nisi ex tenore inuestituræ constare concedentem noluisse, vt vnius delictum alteri noceat; vt si in inuestitura dicatur: Concedo de vno in alium; vel concedo omnibus principaliter, siue in solidum; vel concedo attentis meritis singulorum, vel concedo generi tuo: tunc enim, quia omnes per se, & æquè principaliter considerantur, & tanquam successores instituentis, non tanquam successores primi inuestiti, idcirco vnius delictum alteri non nocet. sic Roland. *consil. 15. num. 3 volum. 4.* Clarus, *§. feudum quæst. 66.* Farinacius plures referens *num. 93.* Si autem publicatio bonorum non ob delictum contra dominum, sed ob alia delicta facienda sit.

7 Tunc distinguendum censeo, si tibi sit concessum castrum in feudum hæreditarium vt ex te tanquam ex radice ad hæredes deueniat, domino deuoluitur; secus verò, si tibi, & tuis cognatis æquè concessum sit, quia tunc non domino, sed cognatis deuenit, eo quòd omnes cognati non ex iure accepto à primo instituente, & concedente feudum, succedunt: sic pluribus relatis docet Farinacius *quæst. 25 num. 87. 88. & 93.*

Secunda difficultas est, an saltem vsusfructus, & commoditates huiusmodi pertineant ad fiscum, durante vita delinquentis? Affirmant plures, quos refert, & sequitur Gigas *de crimine læsæ maiestatis, lib. 2. tit. de pœnis committent. crim. læsæ maiest. quæst. 5. num. 3. & seqq.* Menochius *de recuper. possess. rem 9. num. 160 & seqq.* Albert. *in tract. statutorum, 3. part. q. 16.* Matth de afflictis *in tit. quæ sint regalia, § & bona commutit. col. 1. n. 5.* Mouentur, quia vasallus potest durante vita commoditates, & vsusfructus feudi alienare, vt tradunt omnes *in l si domus, § fin. ff de legat.* testatur de communi Ruin. *consil. 176 num 13. l 1.* Roland. *consil. 80. num. 13. l. 1.* Clarus *§. feudum, q 31. versic successiuè.* Sed ea, quæ possunt contractu alienari, possunt & delicto. Ergo. In contrarium sunt plures alij Doctores

versic. mihi quandoque, in fine. Ratio est, quia fructus feudi feudum comitantur: si igitur feudum ad aliam pertinet, publicatis bonis delinquentis, & ad ipsum, & fructus debent pertinere.

5 Ego verò inter has extremas sententias censeo distinguendum esse, iuxta ea quæ de emphyteusi dixi. Si enim feudum vltra tacitam alienandi prohibitionem à lege inductam habet aliam expressam ab institutore, qualis esset, si diceret institutor se velle, vt ea bona nullatenus exirent ex sua familia, vel in illa semper permanerent: tunc pro certo censeo non ad fiscum, sed ad successorem feudi fructus deuenire. Si autem solùm tacitam alienandi prohibitionem habent probabile est ad fiscum pertinere durante vita delinquentis, quia tacita alienandi prohibitio non videtur impedire translationem feudi durante feudatarij vita, sed solùm impedit translationem post vitam, aut in perpetuum. Dixi solùm esse probabile, quia hæc translatio specialem difficultatem habet in feudo, quam non habet in emphyteusi, eo quòd feudatarius ex natura feudi iurare debet fidelitatem domino præstare: & ad seruitium personale, potius quàm reale obligatur. quæ onera non videntur in fiscum transferri posse, ac proinde nec feundum.

6 Si autem feudum ad extraneos hæredes transire potest, eo quòd datum sit tibi, & tuis hæredibus, vel tibi, & quibus tu dare velis, ad fiscum transit, facta bonorum publicatione, ex regula sæpiùs firmata. Quæ transeunt ad hæredes extraneos, ad fiscum transire: & in propriis terminis docet Gigas *de crimine læsæ maiestatis, lib. 2. tit. de pœnis, committent. hoc crimin. quæst. 5 num. 6.* Roland. *consil. 29 nu. 17. volum 3.* Menoch. *de recuperand. possess. rem. 9. n. 251.* Bossius *in tit. de publicat. bonorum, n. 20. & 53.* Farinacius *1. part. pract. quæst. 25 n. 7 versic. vnde.* Hoc tamen intelligendum est, quando vasallus potest de feudo liberè disponere; secus verò esset, si de illo disponere non posset absque domini licentia; quia ratione huius prohibitionis nequit delinquendo, sicut neque contrahendo feudum alienare, sed facta publicatione feudum ad dominum reuertitur, & dominium vtile cum directo solidatur: sic Clarus § *feudum, quæst. 84. vers. secundum autem.* Bossius *tit. de pub. bon. n. 54.* Farinacius. *num. 71.*

PVNCTVM X.

Qua ratione peculium profectitium, aduentitium, castrense, & legitima sub confiscatione facta filiofamilias ob eius crimen comprehendatur.

1 *Quæ hæc sint, explicantur.*
2 *Quod dominium habeat filius in hæc bona.*
3 *Procedit quæstio de filiofamilias sub patria potestate.*
4 *Quibus modis exeat filius à patria potestate.*
5 *Legitima filij non confiscatur ob eius delictum.*
6 *Neque bona profectitia etsint.*
7 *Peculium aduentitium plures censent publicari.*
8 *Probabilius est oppositum.*
9 *Satisfit rationibus contrarijs.*
10 *Apponitur limitatio casu quo pater habeat vsumfructum.*
11 *Non approbatur limitatio.*
12 *Secundò limitatur in peculio aduentitio, cuius pater habet administrationem.*
13 *Neque hæc limitatio mihi probatur.*
14 *Tertiò limitatur, ne procedat in hoc Castellæ regno, in quo filius disponere potest de tertia parte aduentitiorum.*
15 *Non admittitur limitatio.*
16 *Quartò limitatur in crimine læsæ maiestatis humanæ, & diuinæ. Et approbatur limitatio, tametsi aliqui contrarium sentiant.*
17 *Aliqui extendunt publicationem ad vsumfructum patri debitum.*
18 *Sed non probo hanc extensionem.*
19 *Bona castrensia, aut quasi, ob delictum filij, publicari censent plures.*
20 *Probabilius est non publicari, sed patri deferri.*
21 *Satisfit argum. num. 19. adductis.*
22 *Ampliatur doctrina, tametsi filius condemnatus filios habeat, adhuc non publicatur castrense.*
23 *Quid dicendum in crimine læsæ maiestatis? Negat Sanchez, sed contrarium est verius.*

1 PRæmittendum est, quæ hæc sint, & quod iuris pater, & filius in eis habeant. Peculium profectitium est, quod filiofamilias prouenit à patente viuo, vel causa parentis principaliter donatur, colligitur ex § *igitur, versic. sancitum est Institut. per quas personas nobis acquirat, l. cùm oportet, in princip. ibi illa glossa, verbo ex illius substantia, C. de bonis quæ liberis.* Aduentitium est, quod filio donatur non quidem à parente, sed ab aliis: neque in gratiam parentis, sed in gratiam ipsius filij donatur. Item quod filius labore suo, & industria, extra malitiam acquirit, est aduentium. Item hæreditas matris patre superstite, inter bona aduentitia connumerari debet respectu patris, secus de hæreditate patris matre superstite; quia hoc ius solùm patriæ potestati defertur: colligitur ex *supradicta l. cùm oportet. & ex supradicto §. igitur.* Castrense peculium est, quod filio acquiritur occasione militiæ, vel obsequij Principis in palatio *l. castrensi palatin. peculio, lib. 12.* Item quidquid his acquisitis lucratur, castrēse debet dici. *l. 1. C. de castrens. pecul. lib. 12.* Ad idem est quod ex beneficio Ecclesiastico acquiritur, quod vocatur quasi castrense, & quod acquiritur post clericatum, etiamsi aliàs esset aduentitiū, *authent. presbyteros, C. de Episcop. & clericis*, quia clerici sunt milites spirituales. Item quod acquiritur officio publico alicuius artis liberalis, iudicis, Aduocati, Cathedratici, tabellionis, procuratoris, &c. *l. aduocati, C. de aduocat. diuers. iudic.* Item libri donati occasione studendi has facultates, à quocumque donati sint. Adde quæ solùm liberalitate Principis fuerint donata, & generaliter quoties aliquid filio donatum est, ea conditione, ne pater habeat vsumfructum, quia castrense dicitur, quia castrensium bonorum priuilegia habet. Et idem est, si donatum sit patre contradicente, quia non videtur æquum, vt ex illo pater commodum reportet. *l. vltim § fin. verò pater, C. de bonis quæ liberis.* Item si ipsemet pater remittat vsumfructum, quia tunc filio accrescet, & quasi castrense censeri debet. *l. cùm oportet. § non autem, C. de bonis liberis.* Eadem mensura iudicandum est de vsufructu alicuius rei filio relicto, quia tunc ad patrem non pertinebit, eo quòd vsusfructus non detur alius vsusfructus, sicut nec seruitus seruitutis. *l. 1. ff. de vsufructu legato.* Denique si pater in hæresim incidat, filius efficitur sui iuris. *cap. 2. §. fin. de hæreticis, in 6.* & acquirit vsumfructum in bonis aduentitiis, quia vsusfructus tunc consolidatur cum dominio directo, vt dicemus. Legitima autem est pars hæreditatis debita filio mortuo parente: in his omnes Doctores conueniunt. Vide Syluest. *verbo peculium.* Nauarr. *cap. 17. num. 141.* Molin. Iesuitam *disput. 9 & 230. & sequentibus*, vbi hæc optimè explicat. Lessium *lib. 2. cap. 4. dub. 5.*

2 Filius ergo nullum dominium directum, neque vtile habet in peculio profectitio, sed totum penes patrem residet: nequare neque illud alienare potest neque in proprios vsus conuertere, nisi iuxta patris præscriptum. In peculio autem aduentitio habet si ius proprietatem, sed non vsumfructum, neque administrationem; administratio enim, & vsusfructus patri defeꝛuntur. Quapropter patre non consentiente, nequit filius hæc alienare, aut de his disponere; bene tamen potest donare causa mortis patre consentiente, ex *l. tam in, 25. ff. de mortis causa donation.* Testari tamen non potest, nisi ad pias causas, *cap. licet pater, de sepulturis, in 6.* In peculio autem castrensi, aut quasi castrensi habet filius proprietatem, vsumfructum, & administrationem, sicut paterfamilias; ac proinde alienare ea potest donatione, & contractu, imò & testamento, si pubes sit, quia ante pubertatem testari nullus potest, ex *l. qua ætate § ff. qui testamenta facere possunt.* Vide Lessium, Molin. Nauarr. & Syluest. *suprà.*

3 Secundò præmitto hanc quæstionem solùm de filiofamilias, hoc est, de filio sub potestate parentis constituto procedere. Nam emancipatus, & extra patriam potestatem existens sui iuris est, & omnia eius bona publicantur, ac si patrem superstitem non haberet.

4 A patria autem potestate exit filius primò, si pater naturaliter moriatur, neque supersit alius ascendens per lineam masculinam, in cuius potestatem filius recidat. *Institut. quibus modis ius patriæ potest. soluit. §. hi verò qui in potestate.* lure tamen Castellæ, & Lusitaniæ in solius patris potestate filius existit, ac proinde decedente patre filius manet sui iuris. Secundò filius egreditur patriam potestatem, si pater, vel ipse morte ciuili condemnetur, hoc est, in insulam deportetur cum amissione omnium suorum bonorum. *Instit. quibus modis ius patriæ potest. soluit. § cùm autem & sequent.* & habetur *l. 2. & 3. tit. 18 part. 4.* Tertiò egreditur patriam potestatem, si pater hæresim committat. *cap. 2 § vlt. de hæreticis, lib. 6.* Et idem est, si filius ipse hoc crimen committat. argument. *text. in §. cùm autem is, versic. pari ratione. Institut quibus modis ius patria potest. soluit.* Quartò, si scienter pater contrahat incestas nuptias, quia tunc filij prioris matrimonij patriam egrediuntur potestatem *authent. incestas, C. de incestis nuptijs, § 1. & l. 6. titul. 18 part. 4.* Debent tamen hæ incestæ nuptiæ copula carnali consummari, vt pœna hæc locum habeat. Couarruuias *in epitom. decret. 2. part. cap. 6. §. 8 num. 10.* Quintò, si filius in Episcopum eligitur, eo ipso patriam egreditur potestatem. *authent. sed Episcopalis dignitas, C. de Episcop. & cleric. & per venerabilem, qui filij sint legitimi.* Neque requiritur, vt consecratus sit, sufficit, si sit à Pontifice electus: vt ex supradictis iuribus constat. Idem est si in Cardinalem eligatur, vt tradit Couarruuias *cap. quia nos, num. 5. de testament.* Sextò, si pater, vel filius religionem profiteatur, à patria potestate filius egreditur; iuxta glossam communiter receptam *in l. si ex causa, § Papinian ff. de minoribus.* & tradit Couarr. alios referens, *cap. 2. de testament. num. 8 2. edit.* Septimò, si in patritium, hoc est, si in Regis consiliarium eligatur, filius egreditur per electionem à patria potestate. *authent. constituit, quæ de dignitate, in princip. authent. sed Episcopalis dignitas, C. de Episcop. & cleric.* per alias autem dignitates, prætoris scilicet

scilicet, præfecti & similium, quæ connumerantur *l. vltim. C de decurienibus, lib. 10. & l. 7. & seq. tit. 18. part. 4* à patria potestate filius non egreditur, quousque illarum administrationem subeat. Octauò, si filius emancipetur à patre, hoc est si coram iudice ordinario de communi consensu patris, & filij, filius à potestate patris eximatur. *Instit. quibus modis ius patria potest. soluit. §. praterea, l. vlt. C. de emancip. librrorum.* Tandem in hoc Castellæ, & Lusitaniæ regno, filius eo ipso quo matrimonium contrahat, etiamsi inuitis, inscissque parentibus ab eorum potestate egreditur. *l. 47. & 48. Tauri, qua est lex. 8. & 6 tit. 1. lib. 5. recopilat. Lusitan. ordinat. lib. 1. tit. 67. §. 4. & lib. 4. tit. 78. § 2.* Ratione tamen ætatis, etiamsi senex sit, à patria potestate non eximitur filius, cùm nullo iure id cautum sit, vt docet glossa communiter recepta *l fin §. pupillus, verbo pupillus, ff. de verborum. obligat.* Anton Gomez *l. 47. Tauri, num. 1.* Matienzo *lib. 5. recopil. tit. 1. l. gloss. 1. n. 2.* Perez *lib. 5. ordinam. tit. 8. l. 1 fol. 128.* Item nec ratione clericatus etiam sacerdotalis à patria eximitur potestate, vt est textus, & ibi Abbas *in c. constitutus, de in integrum restit. & in cap. si annum, de iudic. in 6. in authent. presbyteros. C. de Episcop. & cleric.* & tradit Bernard. Diaz *practic. cap. 132. num. 6. circa finem* Sanchez *l. 2. c. 15. num. 1.* Molin. Iesuita *tractat. 2. disp. 229. versic. sextus.* His positis vt à elatioribus exordiamur, Primò dicendum est de legitima. Secundò de bonis profectitiis. Tertiò de aduentitiis. Quartò de castrensibus, & quasi castrensibus.

5 De legitima ergo receptissima sententia est non confiscari ob delictum filiifamilias, quodcumque sit; quia confiscatio non extenditur ad aliena bona, sed ad propria delinquentis; at legitima non est delinquentis, quousque pater è vita decedat. *l. suis, de liberis & posthumis.*

Quòd si dicas, esto filiusfamilias viuo patre non habeat legitimam, quæ actu subiici possit publicationi, haberi ius, vt illi detur legitima mortuo parente. Ergo hoc ius publicari poterit, & ratione illius mortuo parente fiscus publicabit legitimam.

Respondetur hoc ius personale esse, neque ad hæredes, extraneos transmissibile. *l. §. in nouissime, C. de caducis tollendis.* Bartol. *in l. & postquam, in vltim. opposit. ff. de acquirenda hareditate.* Item confiscatio non trahitur ad iura futura, & conditionalia, *l. si mandauero tibi. § in cuius bona ff. mandati.* & ita docent Gigas *tractat. de crimin. læsæ maiestatis, lib. 2. tit. pœnis committent. id crimen. quæst. 9. & 18. num. 1.* Farinacius *practic. quæst. 24. num. 19.* Sanchez pluribus relatis, *lib. 2. cap. 15. num. 19. & 21.* Vasquez *1. 2. disput. 169. cap. 2. num. 16.* Bonacina *disp. 3. contractibus, quæst. 8. punct. vlt. §. 1. num. 13.* Ad idem est de alimentis debitis filio: non enim hæc publicari possunt, quia sunt bona futura filij, non præsentia, iusque alimentorum est personale. Sanchez *n. 22.* Bonacina *n. 18. fine.* Sed quid si pater legitimam filio assignasset, & tradidisset, veniret ne in confiscationem? Sanchez, & Bonacina suprà affirmant, quia illa assignatione, & traditione factus est dominus illius. Negat Baiard. *in additionibus ad Clarum, lib. 5. quæst. 77. num. 48* nullam tamen rationem assignat. Ergo verò distinguendum censeo, si filius simul cum traditione legitimæ à patria potestate eximatur, verissima est sententia Sanchez. At si filius sub patria potestate remaneat, cùm reputari debeat illa legitima, quasi castrense peculium, vel aduentitium. quod sub graui controuersia est, vt videbimus, veniat ne in confiscationem. Idem est dicendum de legitima.

6 De bonis profectitiis similiter est dicendum non venire, in confiscationem ob filiifamilias delictum, ex *l. cùm. oportet, C. de bonis quæ liberis, l filius, 3. C. de bonis proscript. l. certum. C. familiæ erciscundæ;* & est cõmunis omnium, vt videre est in Bossio *tit. de bonorum publicat. num. 71.* Ruin. *consil. 24. num. 5.* Clarus *practic. quæst. 78. versic. præterea quære.* Couarr. *variarum resolutionum, l 2. cap. 7 num. 7.* Anton. Gomez *tom. 2. variarum resolus. tit. de seruitut. cap. 15. num. 16.* Farinacius *quæst. 24. num 3.* Sanchez *l. 2. cap. 15. num. 17.* Bernard. Diaz *practic. cap. 132. num 6, in medio.* Ratio est manifesta, quia hæc bona non sunt filij, sed patris, tam quoad proprietatem, quàm quoad vsumfructum. *l si plures §. in arrogato. ff. de vulgar. & pupill.* Ergo ob delictum filij non possunt publicari. Quod verum est etiamsi à patre filius haberet illorum administrationem, quia non per hoc censetur data potestas aliendi, vt bene dixit Farinacius *suprà*, argument. textus *in. l crediter, §. Lucius. ff mandati, & in l si conuenire, ff. de pactis dotalibus.* Adde, esto filius haberet expressè à patre potestatem donandi, & dissipandi, adhuc non intelligeretur data facultas, vt per delictum alienare posset, quia non præsumitur fuisse de delicto cogitatum. sic relatis Alexand. Imola. Angelo, Bart. tradit Bernard. Diaz *suprà. num. 6,* Sanchez *num. 18.* Anton. Gomez *num. 16.* & alij

7 De peculio aduentitio est maior difficultas, an veniat in confiscationem bonorum factam filiifamilias reseruato patri vsufructu? Affirmat Paulus Paris *consil. 157. lib. 4.* Caldas *l. si curatorem, verbo læsit. num. 112. versic. sed in oppositum. & num. 152. versic. sed in proposita specie, C. de integrum restitut.* Bonacina *disput. 3. de contractibus, quæst 8 punct. vlt. §. 1. num. 18.* & alij relati à Menoch. *de recuperand. possess. rem. 9. num. 75.* Farinacius *quæst. 24. num. 5.* Mouentur primò, quia proprietas horum bonorum filij est, non parentis. Ergo confiscatis bonis filij hæc proprietas confiscatur, ex text. *in l. si postulauerit, § iubet. lex. ff. ad legem Iuliam, de adulterijs.* ibi, *Iubet lex eos homines, de quibus quæstio ita habita est, publicos esse, proinde in communi partem publicamus, in proprie, cuius vsusfructus alienus est, nudam proprietatem.* Et confirmatur, quia facta hac confiscatione proprietatis nullum ius amittit parens, cùm illi vsusfructus reseruetur. Ergo ob vsumfructum illi debitum non potest impediri publicatio. argument textus *in l. quinque legibus, cum l. sequent. ff. de bonis damnat.* vbi publicatis vxoris bonis, maritus omnes omnino actiones saluas habet contra fiscum; sic pater saluum habere potest vsumfructum. Secundò bona minoris confiscationi subiiciuntur esto non possint absque authoritate tutoris alienari. *l. clarum, C. de authoritate præstanda;* quia sola alienatio voluntaria per contractum, & vltimam voluntatem prohibetur, non autem alienatio necessaria, & à lege inducta. Ergo esto filio prohibita sit alienatio proprietatis aduentitiorum absque patris consensu, vt verè prohibita est, ex *l fin. §. si ijs autem, C. de bonis quæ liberis,* alienatio per delictum prohibita non erit. Tertiò pater tenetur iudicati actione de peculio, si filius condemnatus sit. *l. 3. §. idem scribit, ff. de peculio.* Ergo condemnato filio, & publicatis eius bonis, non poterit peculium aduentitium retinere, sed fisco debet tradere, reseruando sibi vsumfructum.

8 Nihilominus communior sententia est ob delictum filij aduentitiorum proprietatem non publicari. sic post alios Ruin. *cons. 24. lib. 5.* Roland. *cons. 56 num. 10.* Anton. Gomez *tom. 3. var. c. 15. num. 14.* Menoch *de recuper possess. rem. 9. n 65. & 66.* Farinac. *q. 24. num. 5.* Sanchez *lib. 2. c. 15. n. 9.* Peregrin *de iure fisci, lib. 5. tit 1. n. 128.* Fachin. *lib. 4. controuers. iuris, c. 47.* Iulius Clarus *lib. 5. recept. quæst. 78. num 12.* Bernard. Diaz *cap. 132. n. 6.* & alij apud ipsos Duplex fundamentum firmum huius communis opinionis est. Primum, quia esto filius sit dominus proprietatis aduentitiorum; non tamen illa potest alienare absque consensu parentis, ob reuerentiam illi debitam; ne, inquam, ipse parens ob talem alienationem factam ab extraneo proprietario inquietetur, patiaturque aliquod detrimentum in vsufructu sibi debito. Sed quoties alicui alienatio prohibita est ob alterius fauorem nequit prohibitus per delictum alienare, ex text. *in l. Imperator, ff. de fideicommiss. libert.* Ergo. Secundum fundamentum sumitur ex *l si filius 3. C de bonis proscript.* vbi cauetur bona castrensia publicationi non subiici ob filiifamilias deportationem, Ergo neque aduentitia, in quibus ipse filius minus habet. Vtrumque probo, quia filius iure antiquo omnia quæ acquirebat, patris erant. *l. placet 78 ff. de acquir. hæred.* illáque pater tanquam propria ipsius occupabat, si fortè filius intestatus decedebat. *l. 1 & 2. ff de castrens. pecul.* Ex constitutione autem noua hoc ius illis est concessum, vt proprietatem habeant in bonis aduentitiis, & patri reseruetur vsusfructus, *l. 1. C. de bonis quæ liberis.* At per delictum confiscatione dignum hoc priuilegium illis aufertur, & bona relinquuntur patri, vt bona tanquam propria occupet. Ergo patri, & non fisco deferenda sunt. Minorem probo, ex *supradict. l. si filius,* ibi enim dicitur: Si filius tuus cùm esset in potestate in insulam deportari meruit, peculium eius, nec quod in castris acquisiuit, vel quod ei militaturo donasti, *auferri tibi debet.* vbi expendendum est verbum *auferri*, quod denotat iam per delictum bona filij facta esse patris, & ab illo auferenda non esse: & ita tradit. Fachin. *cap. 47. ex Cuiacio in Cod. recitat, ad titul. de bonis damnatorum.*

9 Neque obstant rationes contrariæ.

Ad primam concedo proprietatem aduentitiorum fore confiscandam, si illius alienatio in fauorem patris prohibita filio non esset, vel nisi pater publicatis bonis filii, eam statim, vt propriam occuparet. Ad confirmationem nego patrem ex hac publicatione nullum esse damnum passurum, cùm facilè inquietari possit à fisco super rei confiscatæ administratione, an rectè administret, ita vt fiscus nullum in proprietate damnum patiatur.

Ad secundam dico bona minoris confiscationi subiici, quia prohibitio alienandi ei facta est in ipsius fauorem, qui ob delictum amittitur: sicut enim puniri potest in persona, ita & in bonis: at filiofamilias prohibita est alienatio aduentitiorum ob fauorem patris vsufructuarij.

Ad tertiam concedo patrem teneri de peculio, cùm filius condemnatus est soluere aliquam quantitatem pecuniariam: secus verò cùm condemnatio fit in publicatione bonorum; quia tunc sola bona, quæ filius habet (si aliqua habet) sententia vendicat.

10 Supradictæ doctrinæ aliquas apponunt Doctores limitationes. Prima, & præcipua, vt procedat casu, quo parens habeat vsumfructum in bonis aduentitiis filii, & spem illum habendi. Nam si vsufructu, & spe illius careat, existimant confiscationi subiici sic Gigas *de crimine læsæ maiestatis. l. 2. tit. de pœn. committent, id crimin. quæst. 11. vers. in casibus autem.* Parisius *cons. 157. à n. 11. vsque in finem, vol. 4.* Sanchez *lib. 2. cap. 15. n. 14.* inclinat Menoch. *de recuper. possess, rem. 9. à n. 84.* Fundamentum est, quia vbi pater nullum habet vsumfructum in bonis filii, neque spem illius; permissa est filio illorum bonorum alienatio *l. vlt. §. filij, C. de bonis quæ liberis.* Sed ea quæ filius alienare potest contractu,

patre mortuo vsufructuario ante filiũ, ipse pater in vsufructu succedet. Ratione ergo huius spei hæc bona cõfiscationi non subiiciuntur, quia ratione huius spei nequit filius ea bona absolutè alienare, per textum *in l. fin. §. filius autem, C. de bonis quæ liberis*, vbi prohibetur filio alienatio bonorum, in quibus pater habet vsumfructum, vel quid aliud, quæ posteriora verba dicit Sanchez *suprà à n.* 13. Farinac. q. 14. n. 7. Menoch. n. 87. verificari in spe futuri vsusfructus. Et confirmat Farinac. cum Ruino *cons.* 24. *n.* 13. *vol.* 5. exemplo dotis, quæ ob delictum fi... non publicatur, vt *in authent. econtra si filij, C. de repud.* non alia ratione, nisi quia patri adest in ea consolidationis spes *l.* 2. *§. quod si in patris, ff. solut. matrim.* & in pluribus aliis casibus spem multa operari latè confirmat Tiraquel. *de legibus connubialibus, post lege à num.* 34. Ruinus *consil.* 19. *num.* 4. *& cons.* 98. *num.* 15. *lib.* 1. Socin. iunior *cons.* 95. *num.* 30. *lib.* 3. Alciat. *resp. cons.* 171 *in fin.* quos refert, & sequitur Farinac. *suprà n.* 7.

11 Cæterùm probabilius existimo confiscationi non subiici bona aduentitia filij, etiamsi pater in illis non habeat vsumfructum, neque spem illius. sic Ruin. *consil.* 24. *n.* 11. *&* 12. *lib.* 5. Socin. iunior *cons.* 77. *n.* 10 *lib.* 2 Clarus *q.* 78. *vers. sed quid in aduentitijs.* Farinac. *q.* 14. *n.* 6. Peregrin. *de iure fisc. l.* 4. *tit.* 2. *n.* 128. Fachin. *lib.* 9. *cap.* 48. Menoch. *suprà*, etsi in contrariam partem inclinet, tandem concludit esse cogitandum, & subdit authoritatem Ruini magnam esse. Mouentur aliqui ex eo quòd filiusfamilias de hoc peculio non potest testari; esto pater nullum in eo habeat vsumfructum, vt habetur *l. pen. C qui testam. facere poss.* Ergo non potest venire in confiscationem: cùm non possit venire ad hæredes extraneos. Sed hoc fundamentum, vt notauit. Menoch. & ex illo Farinac. & Fachin. infirmum est: quia prohibitio testandi facta filiofamilias, prouenit ob patriam potestatem, quæ tamen in causa non est, quominus filius propera bona amittere possit, sicut & aliis contractibus alienare. Quapropter ratio efficax desumenda est ex *supradicta l.* 3. *C. de bonis damnat.* Ex qua constat peculium castrense exemptum esse à confiscatione, & patri deferri, vt illius proprium: sed in peculio castrensi non habet pater vsumfructum. Ergo etiamsi in bonis aduentitiis non habeat pater vsumfructum, poterunt à confiscatione exempta esse. Ad se patrem iure suo occupare peculium filij, quoties priuilegium sibi concessum amittit ob capitis diminutionem. Neque rationes contrariæ vrgent.

Ad primam dico permissam esse illius peculij aduentitij alienationem contractu: non tamen delicto: eo quòd illa bona facta capitis diminutione filij sint patri delata, & illius propria.

Ad confirmationem concedo prohibitionem alienandi factam in fauorem patris esse vnam ex rationibus, ob quam negamus bona aduentitia fisco subiici per delictum filiifamiliás: at dicimus hanc rationem solùm esse efficacem in bonis aduentitiis, quorum pater habet vsumfructum, aut spem illius: at in bonis aduentitiis, in quibus pater non habet vsumfructum, neque spem illius, non ex illa ratione, sed ex secunda deducta ex *l.* 3. *C. de bonis proscript.* stabilienda est.

12 Secundò limitatur ab aliquibus, vt procedat in peculio aduentitio, cuius pater habet administrationem: secùs in illo, cuius liberam administrationem filio pater concessit. nam de hoc dicunt confiscari quoad proprietatem, reseruato patri vsufructu. sic Bart *in l. si finita, §. si de vectigalibus, num.* 13. *ff. de dãno infecto*, & ibi Alexand. *n.* 44 aliàs 51. Paris. *cons.* 157. *n.* 13. *& seq. lib.* 4. Menoch *de recuper. possess. rem.* 9 *n.* 77 *&* 90. Mouentur ex *l. cùm & si ij. C. qui bonis cedere possunt* vbi filiusfamilias cedere potest bonis aduentitiis, quæ possidet volente patre, de illisque liberè disponere. Ergo potest delinquendo ea alienare: tum quia hæc est quædam minus perfecta alienatio, quàm ea, quę fit per contractum; tum quia nullum ius patri aufertur, cùm ex eius voluntate talis alienatio procedat.

13 Cæterùm hæc limitatio mihi non probatur, duplici ratione. Prima, quia ex libera facultate alienandi non censetur concessa facultas alienandi per delictum, quia de delicto nunquam intelligitur cogitatum, *l. creditor, § Lucius ff. mandati, l. conuenire, ff. de pactis dotalibus*, & tradit Bernard. Diaz. *cap.* 132. *num.* 6. *circa finem.* Anton. Gomez *tom.* 2. *var. resolut. lib.* 2. *cap.* 15. *n.* 15. *versic. tertia ratio.* Secunda ratio est desumpta ex *dict. l.* 3. *C. de bonis damnat.* quia eo ipso quòd filius crimen dignum confiscatione cõmittit, amittit in bonis priuilegia sibi concessa. & pater ea tanquam sua occupat. Ergo ob potestatem, & facultatem alienandi non infertur confiscatio per delictum filij in bonis aduentitiis: & ita tenet Abbas *cons.* 55. *n.* 5. *volum.* 2. Baiard. ad Clarum *quæst.* 78. *num.* 55. *lib.* 5. Boërius *decis.* 7 *num.* 16. Bernard. Diaz. & Anton. Gomez *suprà.* Sanchez *lib.* 2. *cap.* 25. *num.* 11. *&* 18.

14 Tertiò limitatur, vt non procedat in hoc Castellæ regno, in quo filius disponere potest de tertia parte aduentitiorum absque consensu parentis, ex *l.* 6. *Tauri. quæ est* 1. *tit.* 8. *lib* 5. *recopilat.* & cùm libera sit ei concessa dispositio tam per testamentum, quàm per contractum, poterit delinquendo alienare: sic Valdes *additionibus ad Suarez. l. post rem iudicatam, notab.* 13. *num.* 2. *vers. neque obstat, in fine ff. de re iudic.* Caldas *l. si curatorem, verbo lesis. num.* 152. *vers. sed in proposita specie, C. de in integrum restitut.* Cantera *in suis qq. crimin. tit. de quæst. tangent. punit. delict. cap. num.* 19.

15 Verùm neque hanc limitationem probo, quia supradictam legem non est certum loqui de filiofamilias, sed de filio emancipato, vt explicat Sanchez *l.* 6. *de matrim disp.* 16 *num.* 9. & concesso loqui tam de filiofamilias, quam emancipato, vt fortè probabilius est, eo quòd comparentur filij in tertia bonorum parte cum parentibus, ac parentes comparentur cum filiis in quinta parte bonorum, de qua quinta parte possunt patres quia non est legitima, nec debita filiis, non solùm per testamentum, sed etiam per contractum disponere: ita similiter dicendum est de filiis posse, inquam, non solum ex testamento, sed etiam per contractum de tertia illa parte bonorum disponere, & fatetur Marienzo *glossa* 8. *verbo, por su alma.* Anton. Gomez *l.* 6. *Tauri. num.* 14. *circa finem*, & expressè Caldas *suprà.* adhuc existimo non venire in confiscationem, quia semper militat ratio desumpta ex illa *l.* 3 *C. de bonis damnat.* per quam patet fisco præfertur in bonis à filio existente sub eius potestate possessis: & ita tenet Sanchez *lib.* 2. *c.* 25 *n.* 10. non ob hanc rationem, sed quia existimat supradictam legem Tauri non concedere filiisfamilias dispositionem liberam tertiæ partis suorum bonorum, nisi tantùm via testamenti, non contractus: iuxta *legem* 5. *Tauri.*

16 Quartò & præcipuè limitatur conclusio, vt non procedat in crimine læsę maiestatis humanæ, & diuinę. Et idem est dicendum in regno Castellæ de crimine contra naturam; in iis enim criminibus ob filiifamilias delictum publicari bona aduentitia reseruato patri vsufructu, docuerunt expresse Ludouic. Gomez *§. actiones autem, nu.* 13. *Institut. de actionibus.* Azor *tom.* 1. *lib.* 5. *c.* 7. *quæst.* 8. Vasquez 1. 2. *disp.* 169. *c.* 1. *n.* Simancas loquens de hæresi, *de catholic. institut, tit.* 6. *n.* 16. *&* 18. Octauian. *decis. Pedemontana.* 94 *à n* 9 *vsque in finem.* Farinacius 1. *part. praxis, q.* 14. *num* 9. & pluribus relatis *de hæresi, quæst.* 190 *§* 1. *num.* 14. *&* 17. Fachin *l.* 9. *controuers. iuris, cap.* 48. *vers. contraria sententia, & cap.* 49. *fine.* Triplici fundamento hæc limitatio nititur. Primò, quia in criminibus soluitur patria potestas. *§ cùm autem is, Institut. quibus modis ius patriæ potest. soluit.* ibi pari ratione, esti quis in potestate parentis sit, in insulam deportatus fuerit, desinet esse in potestate parentis; *ac proinde quasi sui iuris effecti filij delinquendo bona propria alienant.* Secundò sumitur ex *l. quisquis, C. ad legem Iuliam maiest.* vbi cuicumque committenti hoc crimen imponitur pœna publicationis suorum bonorum, sed sub illa dictione *quisquis*, quæ generalis est, comprehenduntur tam ij, qui sui iuris, quàm alieni sunt, argument *l. si plures, vers sicuti hæc verba quisquis ff. de legat.* 3. & sub dictione *suorum*, comprehenduntur bona, quæ quis habet, eo modo quo habeat. Ergo. Tertiò filius innocens ob crimen læsæ maiestatis à patre commissum, priuatur quacumque hæreditate, & successione: ergo à fortiori priuandus est dominio suorum bonorum, quia valet in delictis argumentum de minori ad maius affirmatiuè sumptum vt ex Bald *in l. si quis non dicam, notab.* 2. *C. de Episcop. & cleric.* tradit Farinacius *quæst.* 14. *nu.* 110. Contrarium huius limitationis defendit Gigas *de crimin læsæ maiestatis, lib* 2. *tit. de pœnis commit. crim. læsæ maiestatis. quæst.* 11. Sanchez loquens de peculio castrensi, *lib.* 2. *cap.* 15 *num.* 4 *fine.* Mouentur, quia omnes rationes, quæ à publicatione bonorum excludunt bona aduentitia, procedunt in confiscatione facta ob hæc crimina: scilicet non posse alienari habente patre vsumfructum, succedere patrẽ in illis bonis filio capite diminuto. His tamen non obstantibus retinenda est supradicta limitatio, vt communior, & bono publico fauorabilior, ob secundam rationem, quia *l.* 3. *C. de bonis damnat.* applicans patri bona filiorum, exceptionem patitur, ex *l. quisquis, § filij.*

17 Supradictam limitationem aliqui extendunt ad vsumfructum, ita vt non solùm proprietas bonorum aduentitiorum publicetur, sed etiam publicetur vsusfructus patri debitus: sic tradunt loquẽtes de hæresi, Simancas *de catholic. institut. tit* 9. *num.* 18. Vasquez *disput.* 169 *cap.* 1 *num* 9. Azor *lib.* 5. *cap.* 7. *quæst.* 8. *& lib* 8. *cap.* 12 *quæst* 15. Mouentur, quia filius ob crimen hęresis (& idem videtur esse de aliis criminibus, quæ maximam, vel dimidiam capitis diminutionem habent) egreditur à patria potestate. *Institut. quibus modis ius patriæ potest. soluit. §. pœna seruus.* Sed vsusfructus in bonis aduentitiis filij patri pertinet solùm ob patriam potestatem. Ergo illa exclusa ad illum non pertinet, ex *l. si ex causa, §. Papinianum ff. de minoribus.* Ergo consolidabitur cum proprietate, ac proinde confiscata proprietate confiscabitur vsusfructus.

18 Cæterum hæc extensio mihi non probatur. Fateor namque filium non solùm facta declaratione criminis, sed à puncto delicti commissi egredi à patris potestate. argum. textus *in §. cùm autem is, vers. pari ratione Institut. quibus modis ius patria potest. soluit.* sicut enim à puncto, quo pater hæc crimina committit, filius à patria potestate egreditur, ita debet egredi à puncto, quo ipse ea committit, vt bene dixit Molin. Iesuita *de iustit. disput* 9. *vers. ab hac regula* sed hoc non præstat, vt pater vsumfructum sibi debitum in bonis acquisitis à filio ante delictum, & toto eo tempore, quo sub eius potestate erat, amittat. Factum enim filij præiudicare non potest iuri patris acquisito. Neque ius percipiendi vsumfructum annexum est patriæ potestati, quoad conseruatis esto quoad primam acquisitionem à patria potestate dependeat, vt rectè pluribus relatis docet Molin. *suprà, & disput.* 140. *vers. hoc tamen fundamento.* consentit iis Azeuedo *lib.* 8. *recopil. tit.* 3. *lib.* 1. *num.* 111. Octauian. *decis.*

decis. Pedemont. 94. *à num.* 9. Sanchez. *lib.* 2. *cap.* 15. *num.* 11. Subdit tamen Molin. in regno Lusitaniæ, & Castellæ, si filius iam per hæresim exemptus à patria potestate Ecclesiæ reconcilietur, & matrimonium contrahat Ecclesiæ benedictionibus subsecutis, in quo casu vsusfructus debitus patri filio accrescit, iuxta *l.* 48. *Tauri, quæst.* 9. *tit.* 1. *l.* 5. *recopil.* fisco tunc deuenire, quia succedit in omnibus bonis ipsius delinquentis. At credo nequaquam tunc fisco esse applicandum; sed delinquenti, quia confiscatio non extenditur ad bona futura, sed ad præsentia, & existentia tempore delicti. Addit insuper Molin. *vtroque loco*, & Sayrus *in claui regia l.* 9 *cap.* 7 *num.* 7. *vers. contra*, vsumfructum bonorum, quæ filius post hæresim acquirit, fisco esse applicanda, quia & proprietas fisco debetur. Hoc tamen dicit Sanchez *num.* 11. *in fine*, intelligendum esse de bonis acquisitis durante hæresi, non de acquisitis: postquam de illa reus pœnituit. At credo nulla ex iis bonis ad fiscum pertinere, sed ad ipsum criminosum, si capax est acquisitionis, quod in vltimo puncto huius disputationis examinabimus, vel ad illius consanguineos, & hæredes, si incapax ratione criminis factus sit.

19 Vltima difficultas est de bonis castrensibus, aut quasi castrensibus. An, inquam, ob delictum filij publicentur, vel patri deferantur?

Publicari, inquam, tradiderunt Nilus *in tract. de bannitis*, 1. *p.* 2. *temp. quæst.* 25. Anton. Gom. *var. resolut. tit. de seruitutib. cap.* 15. *num.* 15. *vers. sed his non obstantib.* Azor. *tom.* 1. *lib.* 5. *cap.* 7. *quæst.* 8. Vasq. *t.* 2. *disput.* 169. *cap.* 2. *n.* 6 Gigas *tract. de crimin. læsæ maiest. l.* 2. *tit. de pœnis committen. hoc crimen. qu.* 12. Simanc. *de catholic. instit. tit.* 9. *n.* 15. Bonac. *disp.* 3. *de contract. q.* 8. *p. vlt n.* 18. & alij plures, quos referunt Peregrin. Farinac. & Sanch. *locis allegandis*. Fundamentum huius sententiæ est, quia filius in his bonis habet plenum, & perfectum dominium, iam quoad proprietatem, quàm quoad vsumfructum, liberámque illorum administrationem, & dispositionem, sicuti si esset paterfamiliàs, vt constat ex *l.* 2. *C. ad Macedon. l. cum oportet, vers. exceptis. C. de bonis quæ liberis. l. miles.* 1. *ff. de castrensi peculio*. Ergo delinquendo poterit illud amittere, qui enim delictum committit cōfiscatione dignum, tacitè alienare censetur. *l. imperator. ff. de iure fisci*. Nec obstat *l.* 3. *C. de bonis proscript.* cui contrariæ sententiæ Doctores innituntur: nam esto in illa lege mandetur bona castrensia non debere à patre auferri, ideo erat, quia tempore illius legis bona patris erant; solúmque filio permittebatur fauore militiæ de illis disponere, quòd si non disponebat, patri deferebantur tanquam propria, ex *l.* 2. *& ibi glossa, ff. de castrensi peculio*. At hodierno iure bona castrensia non sunt patris, sed filij, neque pater iure proprio, sed iure hæreditario in illis succedit. *Authent. de hæredib. ab intest. venientib. collat.* 9. *§. si igitur defunctus. & Authent. defuncto. C. ad Tertullian. & l.* 3. *C. de bonis quæ liberis, & l fin. C. communia de successionib.* & aliis. Ergo cessare debet dispositio illius legis, cùm finis illius cesset.

20 Dicendum tamen est, etsi supradicta sententia sit satis probabilis, probabilius esse hæc bona fisco non deferri, sed patri. sic Clarus *l* 5. *quæst.* 78. *vers. quæro etiam*, Menoch. *de recuper. possess. rem.* 9. *n.* 69. *&* 70. Couarr. *l.* 2. *var. resolut. c.* 8. *n.* 7. Peregrin. *de iure fisci, l.* 5. *tit.* 1. *n.* 130 Farinac. 1. *p. prax. q* 24. *n.* 11. Sanch. *l.* 4. *c.* 15. *n* 4. Fachin. *lib.* 9. *controuers. cap.* 49. & alij innumeri apud ipsos.

Fundamentum est *dicta l.* 3. *C. de bonis proscript.* vbi Imperator patri, cuius filius est deportatus, concedit omnia bona castrensia, aut quasi castrensia; inquit enim, *Si filius tuus, cùm esset in tua potestate, in insulam deportari meruit: peculium eius nec quod in castris acquisiuit, vel quod ei militaturo donasti, auferri tibi debet.* Sed hæc lex nulla alia lege est abrogata. Ergo dicendum est facta capitis diminutione in filio, deferendum esse patri eius peculium. Minorem probo, quia solùm abrogata est lex negans filio familias administrationem, & dispositionem bonorum castrensium, & quòd in illis non habet hæredem, si ab intestato decedat: at ex horum abrogatione non infertur abrogatio *supradictæ legis* 3 quia stare optimè potest filium habere hæredem, & successorem, administratéque posse bona castrensia, & nihilominus si delinquat, ea patri deferri in prærogatiuam patriæ potestatis, & illius solatium. Ergo. Et confirmo. Filio interdicta erat iure antiquo administratio, & dispositio cuiuscumque peculij acquisiti, quia patri acquirebat. *l. placet* 78. *ff. de acquirend. hæredit.* Nouo iure concessa est libera castrensis dispositio. *l.* 3. *C. de castrensi peculio. lib.* 12. *& l.* 2. *C. ad Macedonian.* At in hac concessione non intelligitur concessa dolosa administratio, & alienatio per delictum. *l. creditor, §. Lucius, ff Mandati*, Confirmo secundò. Filiofamilias non est concessa facultas castrensia bona alienandi ex iure communi, sed ex iure speciali, & priuilegiato: at cui est concessa facultas ex iure speciali, & priuilegiato alienandi, alienare non potest per delictum, vt tradunt communiter Doctores, *in suprad. l. si filius, C. de bonis proscript.* Ergo.

21 Ex his soluuntur rationes contrariæ.

Ad primam dico, esto habeat filius dominium, & administrationem peculij castrensis, non habet iure communi, sed speciali, & priuilegiato, ideóque alienare non potest per delictū. Secundò, respondeo alienare quidem bona castrensia non fisco sed patri, qui ex *suprad. l. si filius* 3. in hac alienatione fisco præfertur.

Ad secundam concedo latam esse hanc legem, tempore quo filius omnia patri acquirebat, quod licèt sit mutatum, quoad acquisitionem, & successionem dispositionem verò non tamen est mutatum illa in parte, in qua statuitur patrem fisco præferendum esse, à patréque illa bona non esse auferēda. Nam, vt rectè Cuiac notat *lib.* 6. *obseruat. cap.* 11. & Fachin. *lib.* 1. *controuers. cap.* 8. *circa finem*, *& lib.* 8. *cap.* 4. sæpè antiquas leges in aliqua parte correctas esse posterioribus constitutionibus, & in aliis partibus suum vigorem obtinere: præcipuè cùm satis sit tritum prouerbium, à iure antiquo recedendum non esse absque textu expresso, quia iuris correctio est odiosa, & omnino vitanda. *l. præcipimus. C. de appellat.* At nullus est textus nouus expressus, negans hæc bona patri esse deferenda, cùm filius patitur capitis diminutionem. Ergo.

22 Ampliatur hæc doctrina, vt procedat in casu quo filius condemnatus filios habeat, quia hoc nō obstat, quominus patri peculium sibi debitum deferatur, sic relato Salicero, Alexand. & Peregrino tradit Sanch. *l.* 2. *cap.* 15. *num.* 5. At hoc intelligendum est in casu quo filius condemnatus sub patria esset potestate; siquidem in filios pœna gratiam, & solatium bona filij condemnati patri deferuntur, vt tradit Couar. *lib.* 2. *var. cap.* 8 *n.* 7. Iulius Clarus. *li.* 5 *quæst.* 78. *vers. quæro etiam, ad finem.* Farinac. *quæst.* 24. *num.* 15. *circa finem* Quod tamen in regno Castellæ, & Lusitaniæ fieri non potest, cùm eo ipso, quo filius vxorem ducat, patriam potestatem egrediatur, vt habetur *ib.* 1. *Lusitanarum ordinat. tit* 67. *§.* 4. *& l.* 4 *tit.* 78. *§.* 2. *& leg.* 47. *&* 48. *Tauri*, quæ sunt 8. *&* 9. *tit.* 1. *lib.* 5. *recopil.* & tanquam à patria potestate egressus, & sui iuris omnia bona fisco. & non filiis, neque parentibus debentur.

23 Sed dubium est, an in crimine læsæ maiestatis humanæ, & diuinæ, & Sodomitico publicentur? Negat Sanchez *lib.* 2. *c.* 15. *num.* 4. *fine*. Mouetur, quia nihil speciale videtur esse de his criminibus statutum.

Contrarium tamen affirmandum est cum Gigas *de crim. læsæ maiest. lib.* 2 *tit. de pœnis commit. hoc crimen q.* 12. *in fine* Quæmada *in suis quæstionib. fiscal. q.* 19. *ad finem.* Repert. inquisit. *verbo confiscatio vers. item propter hæresim.* Vmbert. Locat. *post iudiciale inquisit. quæst.* 18. *vers. sed vt nihil remaneat.* Fachin *lib.* 9. *controuers. cap.* 49. *fine.* Octauian. *decis. Pedemontana* 94 Farinac. *lib.* 1. *praxis, quæst.* 24. *num.* 14. *& de hæresi. quæst.* 190 *§.* 1. *num.* 17. Ratio est, quia *in l. quisquis. §. filij verò C. Ad l. Iul maiest.* filiofamilias imponitur hæc pœna amissionis suorum bonorum: at si ob hæc crimina bona castrensia non amittit filius, nulla sunt bona, quæ amittere potest, quia nulla alia habet magis propria, & lex respectu filijfamilias vana esset, & inutilis. Et confirmo, lex condemnat filium in amissione suorum bonorum; neque distinguit, an sint sua ex iure communi, an ex iure speciali. Ergo omnia comprehendit.

PVNCTVM XI.

Quæ peculia filij ob crimen parentis confiscatione dignum publicentur.

22 *Filiis*

22 *Filiis fœminis reseruatur legitima de bonis maternis ob parentum delictum.*
23 *Quid debeatur ex bonis parentis.*
24 *Non caret probabilitate reseruanda esse alimenta filiis parentum committentium crimen læsæ maiestatis.*
25 *Possunt ij filij, quibus non reseruantur alimenta, abscondere sibi ad victum grauiter necessaria.*

Diximus in puncto præcedenti, parentem in bonis aduentitiis filij habere vsumfructum, & in bonis profectitiis non solùm vsumfructum, sed etiam proprietatem. Videndum ergo est, an publicatis bonis ob delictum patris, hæc bona, quæ filiorum sunt, publicentur, saltem secundùm eam partem, quæ ad patrem pertinet.

1 Pro resolutione præmittendum est, qua ratione per delictum finiatur vsusfructus. Iure ergo communi vsusfructus finitur, quoties vsufructuarius patitur maximam, aut mediam capitis diminutionem, quia tunc efficitur seruus pœnæ & pro mortuo reputatur: & sicut mortuo vsufructuario perit vsusfructus, & cōsolidatur cum proprietate, ita cùm à iure pro mortuo censetur: habetur *l. corruptionem, C. de vsufruct. & § finitur, Institut. de vsufructu.* & ibi communiter Doctores, Dicitur autem quis pati maximam capitis diminutionem. Primò cùm ad metallum damnatur, vel bestiis subiicitur. *§ pœna seruus. Institut. quibus modis ius patria potest. soluit.* Secundò si vltimo supplicio damnetur. *l. qui vltimo supplicio, ff. de pœnis.* Tertiò, si libertus ob ingratitudinem in patronum seruituti redigatur, Quartò, si maior 25. annis patiatur se vendi, vt pretio fruatur. *§. maxima, Instit. de capitis diminut.* Mediam tamen capitis diminutionem patitur quis, si ei interdicatur aqua, & ignis, vel in insulam deportetur, etiamsi libertatem retineat. *§. minor, Instit. de capit. diminut.* Debet tamen hæc deportatio, & relegatio fieri cum amissione omnium bonorum, aliàs non dicetur mediam capitis diminutionem pati *§ cùm autem, versic. relegati Institut. quibus modis ius patria potest. soluit.* Hæ tamen pœnæ interdictionis aquæ, & ignis, damnationis in metallum, & deportationis, non videntur esse in vsu: at loco illarum succedit exilium perpetuum, præcipuè in insulam minus salubrem; damnatio ad perpetuum carcerem, vel triremes. sic Peregrin. *de iure fisci, lib. 5. tit. 1. n. 116.* Gregor. Lopez *l. 4. tit. 31. part. 7.* Sanchez *lib. 2. c. 16. num. 7* Molin. *tom. 1. disp 9. § quod vt melius.*

2 Sed non est parua difficultas, an hæc omnia correcta sint per *authent sed hodie, C. de donat. inter vir. & vxor.* quæ ex *authent. de nupt. § quod autem*, desumpta est: vbi habetur neminem à principio bene natum, id est ingenuum effici seruum pœnæ, etiamsi ad supradictas pœnas condemnetur. Nam si definat esse seruus pœnæ, non debent ab illo bona auferri, neque illorum ei dispositio interdici; ac proinde neque vsusfructus, si vsufructuarius est, finiri.

Qua in re Anton Gomez *tom. 2. var. cap. 15. n. 20. vers. secundo modo, & l. 4. Tauri, n. 1.* Couarr. *in rubr de testament. p. 3. n. 27.* censent non reputari seruum pœnæ, neque tanquam mortuum vsufructuarium, neque eius vsufructum finiri, si condemnetur ad mortem ciuilem damnationis in metallum, carcerem, vel triremes perpetuos, aut quid simile; quia per suprad. authent. liberatur à seruitute pœnæ, & consequenter priuari non debet iure disponēdi de suis bonis, secus verò (inquiunt) dicendum est, si condemnetur ad mortem naturalem, quia tunc etiam de iure authenticorum efficitur seruus pœnæ, sicut antea; ac proinde intestabilis, & vsusfructus eius finitur: adducunt pro se glossam ordinariam in *dict. authent. sed hodie*, & ibi Odofred. Petr. Cynum, Barr. Salicetum, & communem, & Bart. *in l. qui vltimo, ff. de pœnis.*

Non tamen caret difficultate hæc doctrina. Primò, quia *auth. sed hodie*, nullam distinctionem facit inter condemnatum ad mortem naturalem, vel ad ciuilem. Ergo vtrumque condemnatum comprehendit. Ergo vtrumque eximit à seruitute pœnæ. Et quidem vterque erat antea seruus pœnæ, & intestabilis factus sine vlla distinctione. *l. eius qui, §. 1. ff. de testam. l. quidam sunt serui, ff. de pœn.* & aliis. Secundò, esto à condemnatis ad mortem ciuilem, vel naturalem tollatur seruitus pœnæ, neque libertatem per condemnationem amittant, non inde efficitur intestabiles ad testandum, dispositionemque suorum bonorum habere. Nam iure antiquo, quibus erat interdictum aquæ, & ignis, vel in insulam deportabantur, non efficiebantur pœnæ serui, quia esto ciuitatem amitterent, non amittebant libertatem. *§. minor, Institut. de capitis dimin.* & tamen ij deportati, & proscripti intestabiles erant. *l. eius qui, §. sed eius, ff. de testament.* quia simul cum deportatione omnibus suis bonis spoliabantur; & fisco, vel hæredibus ab intestato applicabantur. Quòd si aliquando deportatio contingebat absque horum bonorum amissione, sic deportatus, & relegatus mediam capitis diminutionem non dicebatur passus. *Institut. quibus modis ius patria potest. soluit § cùm autem, vers. relegati.* Ergo quamuis *authent. sed hodie*, tollat à condemnatis ingenuis seruitutem pœnæ, non inde infertur fecisse illos habiles ad testandum.

3 Quapropter dicendum videtur ex vi illius *Authent. de nuptiis, § quod autem, & ex Authent. sed hodie, C. de donation. inter vir. & vxor* condemnatum ad mortem ciuilem, vel naturalem non esse seruum pœnæ, in ordine ad matrimonium contrahendum, vel ad perseuerandum in contractu, sed habendum esse in hac parte, ac si omnino liber, & indamnatus existeret: at in ordine ad testamētum, vel dispositionem suorum bonorum, nihil esse de seruitute immutatum, sed tam condemnatum ad mortem naturalem, quàm ad ciuilem, scilicet ad deportatioem cum amissione omnium bonorum; tam, inquam, patientem maximam capitis diminutionem, quàm patientem mediam, intestabiles esse, & inter mortuos reputatos; ac proinde vsumfructum in illis, si quis erat, finiri, & ad proprietarium deuolui: ita doctè defendit Molin. Iesuita *tom. 1. disput. 9 col. 2. & 3.* Panorm. *in rub. de testam* Bart. & alij.

4 At in regno Castellæ post *legem 4. Tauri, quæ est 4. tit. 4. l. 5. recopilat.* hoc ius mutatum est: conceditur enim iis condemnatis potestas testandi, & disponendi de bonis confiscationi non subiectis, ac si condemnati non essent. Ex qua decisione infertur non perire vsumfructum in vsufructuario per maximam, aut mediam capitis diminutionem, sed necessariò requiri mortem naturalem cum effectu. Ratio est manifesta, quia iure cōmuni ea de causa finiebatur vsusfructus, vsufructuario condemnato, quia respectu bonorum temporalium tanquam mortuus reputabatur. At ex iure regio Castellæ cessat hæc reputatio, cùm damnatus ad mortem possit testari, liberéque de bonis disponere Ergo cessante hac reputatione ex iure regio Castellæ, cessare debet dispositio, & finis vsusfructus: & ita tradit Mol. *dict. disput. 9. vers. his ita constitutis, & vers. ex dictis faciliùs.* Ferdinand. Rebell. *1. p. lib. 1. q. 7. sect. n. 22.* Sanch. *lib 2. in Decal. cap. 16. n. 8.* Eandem doctrinam extendunt supradicti Doctores ac Lusitaniæ regnum; cùm enim in illo condemnatis ad mortem naturalem concedatur potestas testandi ad aliqua pia opera, de tertia parte suorum bonorum, vt constat ex *5. lib. ordinam. tit. 94.* & tacitè condemnatis ad mortem ciuilem potestas testandi sit concessa; efficitur sanè vsumfructum illorum, si quem habent, non finiri per condemnationem, quousque eum effectu mors naturalis sequatur. Non enim reputari ij possunt tanquam mortui, quibus aliqua bonorum suorum dispositio conceditur.

5 Ex iis infertur quid dicendum sit, an vsufructuario damnato, & publicatis eius bonis publicetur vsusfructus, vel ad proprietatem redeat? Et quidem si delictum tale est, ob quod vsufructuarius patitur maximam, aut mediam capitis diminutionem, in quo casu diximus finiri iure communi vsumfructum clarum est non publicari; sed ad proprietatem redire. *l. corruptionem, 16. C. de vsufructu.* Peregr *de iure fisci, lib. 5. tit. 1. n. 73. & 116.* Molin. *tom. disp. 9. vers. ex dictis faciliùs*, Sanc. *lib. 2. c. 16 n. 7.*

Difficultas autem est, an publicetur in regno Castellæ, & Lusitaniæ, in quibus ob maximam, aut mediam capitis diminutionem diximus vsumfructum non finiri. Et idem est secundùm ius commune de delictis, in quibus condemnatus non patitur maximam, aut mediam capitis diminutionem, si omnia sua bona publicentur; an, inquam, sub hac publicatione vsusfruct. comprehendatur, vel potiùs ad proprietarium redeat, vel in ipso fructuario perseueret?

6 Negat publicari, sed ad proprietarium redire, Bald. *l. 1. C. de bonis libert. nu. 4.* Alexand. *cons. 23. num. 14. vol. 1.* Conrad. *in pract. tit. de publicat. bonor. num. 3. vers. 3. limita.* Bernard. Diaz *pract. cap. 132. num 4.* Probant duplici ratione. Prima. Qui non potest alienare per contractum, aut vltimam voluntatem, nequit per delictum alienare. ex *l. Imperatores, 34. ff. de fideicomm. libert.* sed vsufructuarius alienare non potest contractu, vel vltima voluntate vsumfructum; imò si de facto tentet alienare, nulla est alienatio, & vsusfructus ad proprietarium redit. *§ finitur. Instit. de vsufructu. l. si vsusfructus. vers. etsi extraneo ff. de iure dotium*, & in vtroque loco glossa, & Doctores communiter. Ergo neque etiam poterit alienare per delictum. Secunda. Quæ non possunt ad extraneos hæredes transire vt sæpe dictum est, non possunt ad fiscum deuenire, qui loco extranei hæredis succedit: at vsusfructus ad extraneum transire non potest, ex *supradicto § finitur. Instit. de vsufructu.* Ergo. Neque valet dicere re alienare non posse, neque ad hæredem extraneum transmittere ius percipiendi vsumfructum; benè tamen ipsius vsusfructus commoditates, & vtilitates durante sua vita, iuxta textum expressum in *l. arboribus vers. vsufructuarius ff. de vsufructu*, & habetur *l. 15. tit. 31. part. 3.* sicut ius decimandi alienari non potest in laicum. *cap. prohibemus, de decimis.* at benè potest eis vendi, locari, aut alio quouis titulo concedi, commoditas, & perceptio fructuum, *cap vestra, de locato.* Ergo licèt non possit publicari ius percipiendi vsumfructum; poterit tamen ipse vsusfructus, seu illius commoditas publicari. Non, inquam, hoc valet, quia publicatio non extenditur ad bona futura, & venientia post delictum; sed ad bona tempore delicti existētia: at commoditas, & vtilitas vsusfructus succedit post delictum, & condemnationē, & solùm ius percipiendi vsumfructum tēpore delicti existit. Ergo si ius publicari non potest quia non potest alienari; neque commoditas, & vtilitas vsusfructus publicari poterit, quia ad ipsa non extenditur delictum, & vsusfructus

7 Nihilominus tamen dicendum est durante vita vsufructuarij & publicatis eius bonis ob delictum, ration cuius

cuius vsusfructus non finitur, publicari & ipsum vsumfructum quoad commoditatem, & vtilitatem, ipsius: sic tenent Vasquez t.2.d.169.c.3.n.10. Molin. *disp.9.vers.ex dictis facilius.* Nilus *de bannit.tp secund temp.n.21.* Simanc. *de cathol. instit.t.9. num.9.* Anton. Gomez *tom.2.var.cap.15.n.18.* Sanch. *lib.2.c.16. n.4.* Farinac. *1 p.praxis, quæst. 5 num.150.* Fachin. *lib.9. controu. c.50.* Peregrin. *de iure fisci, t.1.l.5.n.73. & 116.* Bonacina *disp.3. de contractib.quæst.8.punct.vlt §1. num.11.* & alij plures apud ipsos, & constat ex *l.si postulauerit, § iubet, ff.ad leg. Iul. de adulter.* ibi, *In quo tantum vsum fructum habet reus, magis est, vt perceptio vsusfructus ad publicum incipiat pertinere.* Ratio autem est, quia licèt ius percipiendi fructum pro proprio nomine alienare non possis; quia est personale: at alienare, cedereque alteri potes facultatem percipiendi fructum durante tua vita, non quidem vt ipse nomine proprio percipiat, quia hoc solum tibi vsufructuario competere potest, sed vt nomine tuo percipiat, & fruatur. Qua alienatione, & cessione facta tu remanes vsufructuarius, impeditus tamen vti vsufructu, propter cessionem, & alienationem alteri factam; alius tamen percipere illam vtilitatem potest: sed ea quæ alienari, & transferri in alium possunt, possunt fisco subiici. Ergo potest fisco subiici hæc facultas percipiendi alieno nomine commoditatem, & vtilitatem vsusfructus. Hæc enim facultas transmissibilis non est bonum futurum, sed præsens, quando delictum committitur; esto ipsæ comoditates, & vtilitates postea succedant. Ex qua ratione fundamenta contraria dissoluuntur.

Extenditur tamen supradicta doctrina, etiamsi grauatus sit restituere vsumfructum post mortem, aut certum aliquod tempus: semper enim publicabitur vsusfructus, pro tempore; quo illum percipere debebas, nisi in vsusfructus constitutione esset expressa alienationis prohibitio facta in fauorem alicuius substituti non tui; quia tunc ratione illius expressæ prohibitionis, transibit commisso delicto vsusfructus ad substitutum. sic rectè notauit Sanchez *lib.2.cap.16.num.5.*

8 Secundò infertur quid dicendum sit, an publicatis bonis parentis criminosi publicetur peculium castrense, aduentitium, profectitium, & legitima filiorum? Qua in re.

Dico primò. Bona castrensia, aut quasi, nullo modo publicantur, quia hæc tam quoad proprietatem, quàm quoad vsumfructum, & administrationem sunt filij. Nequeunt ergo ob parentis delictum publicari: & ita tradunt tanquam certum Nilus *tractat. de bannitis, 1.p.secundi temporis, num.26* Gigas *de crimine læsæ maiestatis, lib.2. tit. de pœnis committent. id crimin.quæst. 13. num 1.* Sanchez alios referens, *lib.2.cap.16.num.1.* Bonacina *disput.3.de contractibus, quæst.8.punct.vlt.§.1.num.14.* Farinacius *de hæresi.quæst.190 num.17.*

9 Dico secundò. Bona aduentitia nullo modo publicantur quoad proprietatem ob delictum parentis. est certum, tradunt Nilus, Bonacina *suprà* Sanchez *num.9.* Et ratio est clara, quia quoad proprietatem non pertinent ad patrem, sed ad filium. Quoad vsumfructum sunt variæ sententiæ prout refert Sanchez *suprà, à num. 11.* Probabilius est publicari pro toto eo tempore, quo vsufructuarius debebat percipere vsumfructum: sic tradunt Fachin. *lib. 9. cap. 50.* Anton. Gomez *tom.2.variarum resolut.cap.15.num.18.* Farinacius *quæst.24.num.33.* Sanchez *lib.2. cap.16.num.15.* Ratio est suprà tacta, quia fiscus succedit non solùm in bonis, sed etiam in iuribus, quæ alienari possunt. *l. si postulauerit, §.iubet, ff.de adulter.* sed quamuis ius percipiendi fructus nomine proprio alienari non possit ab vsufructuario: at ius percipiendi fructus nomine ipsius vsufructuarij ab ipso potest, Ergo hoc potest transire in fiscum. Hoc tamen limitandum est, dummodo delictum tale non sit, per quod extinguatur vsusfructus, iuxta dicta. Si enim tale esset delictum, cum proprietate cōsolidatur vsusfructus, neque ad fiscum pertinebit. sic Farinac. pluribus relatis *n. 33.* Menoch. *de recuper. possess. rem.6.num.144.*

10 Grauis tamen controuersia est, an committente patre delictum, ratione cuius filius à patria potestate eximatur, extinguatur in patre vsusfructus bonorum, quæ filius ante delictum acquisiuit (nam de acquisitis postea nulla est dubitatio ad patrem pertinere non posse siquidem non habet in filium patriam potestatem.) Molin. *tom.1.de iustit.disput.9.vers.ab hac regula. & disp 229.paulo post princip.* Sanchez *lib.2.cap.16.num.18 & 19.* existimant in solo crimine hæresis extingui vsumfructum, & cum proprietate consolidari. In reliquis autem criminibus manere parentem vsufructuarium, & fiscum publicantem eius bona, publicare vsumfructum, toto eo tempore, quo pater potiturus illo erat. Mouentur, quia non ex eo quòd filius à patria potestate egrediatur, amittit pater vsumfructum in bonis ante egressum acquisitis; quia hic vsusfructus non debetur patri ob patriam potestatem actu existentem, cùm percipitur vsusfructus sed ob patriam potestatem, quam in filium exercuit, tempore quo filio bona aduenerunt; aliàs ingresso filio in religionem, amitteret pater vsumfructum & ingresso patre rediret vsusfructus ad filium: quod non videtur ita receptum. In crimine autem hæresis ob eius atrocitatem ita videtur filius à patria potestate exire vt quoad omnia illius bona maneat exemptus.

11 Cæterùm credo distinguendum esse cum Farinac. *l.2.praxis, quæst 24.num.33.* aut delictum quo filius eximitur à patria potestate, est tale, per quod pater patitur maximam, aut mediam capitis diminutionem; & tunc cum proprietate consolidatur, attento iure communi, quia extinguitur vsusfructus, vt dictum est *num. 1.* at si delictum non sit tale, ad fiscum pertinebit, quia esto soluatur patria potestas, cùm vsusfructus non sit extinctus, ad fiscum pertinere debet. At hoc iure communi nunquam cōtingit, nullum enim est delictum patris, quo soluatur patria potestas in filium, quin sit delictum, ratione cuius pater non patiatur maximam, aut mediam capitis diminutionem. Ex qua doctrina constat ratione hæresis, læsæ maiestatis, & sodomiæ commissæ à patre non publicari eius vsumfructum in bonis aduentitiis filij, sed ad filium tanquam extinctum pertinere à puncto, quo illa delicta declarantur: & ita loquens de crimine hæresis, docet Gabriel Quemada *in quæst.fiscal.quæst.19. num 4.* Simancas *de catholic. institut. tit.9.num. 81.* Cantera *in quæst. crimin. cap. 1. num. 34.* & aliis pluribus relatis Farinac. *quæst.190. de hæresi,§.1.num.17.*

12 Verùm attento iure regio Castellæ, & Lusitaniæ, vbi ob nullum crimen redditur quis intestabilis, credo vsumfructum patris hæretici rebellis, Sodomitæ ad fiscum pertinere toto illo tempore, quo illum percipere debebat, si non delinqueret. Moueor, quia esto filius à patria potestate egrediatur, non ob id extinguitur vsusfructus, siquidem non reputari potest tanquam mortuus, cùm aliquam in bonis dispositionem habere possit ex supradicto iure. Neque mihi placet specialis exceptio hæresis. Nam *cap.2.§.fin de hæret.in 6.* vbi ob crimen patris etiam occultum eximitur filius à patria potestate, nullum verbum est, vnde colligatur vsumfructum filio pertinere, nisi ex eo quòd à patria potestate filius eximitur: inquit enim textus, *illorum autem filiorum emancipationem, quorum parentes post emancipationem etiam huiusmodi apparuerint ante ipsam à via veritatis ad hæretica superstitionis inuium declinasse, nullius volumus esse momenti, velut factam de hominibus sui iuris: cum dignum sit, vt propter tanti atrocitatem delicti, filij esse in parentum hæreticorum desierint potestate.* Cùm ergo ob solam exemptionem à patria potestate non extinguatur vsusfructus, attento iure regio Castellæ, & Lusitaniæ, sed solùm attento iure communi; efficitur sanè vsumfructum attento iure regio Castellæ patris deliquentis pertinere ad fiscum, & attento iure cōmuni ad filium pertinere, & cum eius proprietate consolidari.

13 De peculio autem profectitio maior dubitatio est, an fisco applicetur, publicatis bonis parentis? Ratio dubitandi desumitur ex *l.3.§. sed vtrum, ad finem ff. de minoribus,* vbi hoc peculium in confiscatione bonorum patris, decidi videtur ad filium spectare: inquit enim text. *licèt aliquo casu peculium ad filium spectet, vt puta si patris eius bona à fisco propter debitum pecuniarium occu pata sunt: nam peculium eius ex constitutione D. Claudij separatur.* vbi Glossa *verbo separatur,* ait *vt saluum habeat filium* Neque valet dicere ibi non agere Imperatorem de occupatione bonorum ob delictum, sed de occupatione bonorum ob debitum pecuniarium, tum quia in Codicibus Florentinis non habetur verbum pecuniarium sed solùm debitum, quod debitum ex delicto comprehendit. *l.si cui exempto 12.ff de verb.signific.* Tū quia Balduin. *in Iustinian. fol.131.* probat non esse legendum *debitum* sed *delictum.* Tum denique quia maior difficultas reperitur in remissione debiti pecuniarij, quàm in remissione pœnæ ob delictum: quia in remissione debiti pecuniarij agitur de damno vitando, scilicet amissione propriorum bonorum, in remissione pœnæ ob delictum solùm agitur de lucro captando. Ergo Si Imperator remittebat peculium ob debitum pecuniarium patris, à fortiori illud remittere poterat ob delictum eius. Neque etiam valet dicere peculium illud separari, non tanquam à fisco non occupatum, sed tanquam id, de quo dubium est, an fisco, an creditoribus patris sit applicandum; quia clarè in supradicto text. dicitur peculium illud ad filium spectare, quod cum effectu est intelligendum, aliàs in casu confiscationis non ad filium, sed ad fiscum diceretur spectare. Ergo ex eiusmodi lege videtur omnino dicendum peculium filij profectitium non publicari, sed filio remitti. Ratio autem pro hac parte efficax est, quia fiscus occupare non potest bona delinquentis, qua patre sunt aliena à delinquente, sed bona illa profectitia non sunt patris criminosi, quoad administrationem, & spem in illis succedendi, sed filij. Ergo secundùm hanc partem occupari à fisco non possunt. Adde, priuatio illius administrationis pœna est *l.testamento centurio, ff.de manum.testam.* sed nulla pœna infligi potest absque culpa illius, qui illam patitur. Ergo absque culpa filij priuari non potest administratione illorum bonorum. Ergo neque confiscari possunt: & ita post alios Doctores, quos allegant, defendit Couarr. *lib.2.var.cap.9.num.7. vers.hinc.apparet.* Anton. Gomez *lib 2.var.cap.15 num.16.* Bossius *in sua pract.tit.de bonor. publicat.n.71.* Menoch. *de recuper. possess.rem.9.n.73.* Iulius Clarus *l.5.recept.q.78.n.14.* Peregrin. *de iure fisci,l.5.t.1.n.126.* Farin. *l.1.q.24.n.26.* Sanc. *l.2.c.16.n.21.*

14 Temperant tamen aliqui ex supradictis Doctoribus suam sententiam, vt non procedat in casu quo delictum patris tale sit, vt per illud soluatur patria potestas, quia tunc dicunt peculium non pertinere ad filium, eo quòd desinat esse peculium

lium *l. fin. C. de inoffic. testam.* secus verò cùm delictum tale non est quia tunc durat patria potestas, sic Cynus, Bald. Alexand. Roman. Imola relati à Farinac. Anton. Gom. & Sanch. *suprà*, & ob hanc rationem in crimine hæresis publicari peculium profectitium docuerunt Gabr. Quemada *quæst. fiscal. quæst.* 9. Cancerta *quæst crimin. tit. de quæst. tangent. punit. delict. cap.* 1. *num.* 37. Gigas. *tract. de crimin. læsæ maiest. lib.* 2. *tit. de pœnis committen. ed crimen, quæst.* 13. *num.* 4. Farinac. inclinat *de hæresi. quæst.* 190. §. 1. *num.* 15. Lœlius Zechius *in sum. p.* 1. *tit de fide. rub de here. cap.* 11. *num.* 16. *vers. quartò ampliatur.* Cæterùm hanc limitationem reprobat Anton. Gom. Menoch. & alij, quia ad publicationem nihil refert desinere esse peculium cessante patria potestate, sufficit si profectitium peculium fuerit, tempore quo delictum commissum est, & confiscatio facienda erat.

15 Verùm etsi hanc sententiam satis probabilem iudicem; at probabiliorem censeo, quæ affirmat hoc peculium profectitium publicari publicatis bonis parentis criminosi. Moneor, quia illud peculium est patris quoad proprietatem & vsumfructum. *l. certum, C. familiæ erciscundæ.* sed filius vsurpat bona, quæ sunt delinquentis tempore commissi delicti, Ergo vsurpat proprietatem, & vsumfructum horum bonorum, Neque hoc impediri potest administratione, & spe succedendi, quam filius in hoc peculio habet, quia hæc administratio, & spes est quid accessorium possessioni parentis: qua quidem per delictum sublata tollitur administratio, & spes. Et confirmo in bonis aduentitiis filij, quoties pater cōmittit delictum dignum confiscatione, diximus vsumfructum publicari, esto non illorum proprietatem; quia vsusfructus ad patrem pertinebat: sed in bonis profectitiis non solùm vsusfructus, sed etiam proprietas pertinet ad patrem. Ergo publicatis eius bonis publicabitur proprietas, & vsusfructus. Aliàs exemptiora erunt à publicatione ob crimen parentis bona profectitia, quàm aduentitia: quod non videtur rationi consonum, cùm in bonis profectitiis, plus iuris pater habeat. Confirmo secundò, publicatis bonis parentis, si creditoribus ex illis bonis fiscus non potest satisfacere integrè, affirmat Thom. Sanch. *lib.* 2. *cap.* 16. *num.* 24. ex illo peculio satisfaciendos esse: quod etiam docuit Farinac. *de hæresi, quæst.* 190. *num.* 15. *in fine.* quia peculij illius dominium est patris, & quia æs alienum minuit filiorum legitimam, nedum peculium hoc: & quia naturali æquitati dissonat filium tractantem de lucro captando præferri creditoribus tractantibus de damno vitando. Sed hæ omnes rationes probant (meo iudicio) manifestè peculium illud publicari: tum quia illud peculium reputatur tanquam legitima, quæ deductis alimentis secundùm veram sententiam publicatur: tum quia filius dicitur in hoc peculio tractare de lucro captando, ac proinde creditores illi esse præferendos. Ergo signum est tale lucrum à patre filio prouenire; sed nullum illi pater concedere potest, cùm omnia illius iura publicentur. Ergo. Item fiscus non tenetur creditoribus delinquentis, cuius bona publicat, satisfacere, nisi pro viribus hæreditatis confiscatæ, vt est omnium sententia. Ergo si publicatis bonis parentis criminosi, creditoribus ex peculio debet fieri satisfactio, cùm reliqua bona non sufficiunt; signum est illud peculium sub publicatione comprehendi: & ita tenet Bald. *l. filius num.* 2. *vers. sed quid econtra, ff. de his qui sunt sui, vel alieni iuris.* Simanc. *de catholic. institut. tit.* 9. *num.* 17. Vasquez 1. 2. *disp.* 169. *cap.* 1. *num.* 10. Chaldas *l. si curatorem, verbo læsit. num.* 119. *fine, C. de in integrum restitut.* Bonacina *disp.* 3. *de contract. quæst.* 8. *punct. vlt* §. 1. *num.* 14. Azor. *tom.* 1. *lib.* 5. *cap.* 7. *quæst.* 8. & in crimine hæresis; & alterius, quo soluatur patria potestas, docuerunt Gabr. Quemada, Gigas, Farinac, & alij, prout retuli *num. præcedenti*, & fauet quàm maximè *l.* 1. §. *quandiu seruus*, § *sed aliàs etsi alio, vers. sed etsi morte, ff. quando actio de peculio est annalis*, cuius verba sunt: *Sed etsi morte patris, vel deportatione, sui iuris fueris effectus filius de peculio intra annum hæres patris, vel fiscus detenebitur.* Ergo si fiscus de illo peculio tenetur creditoribus satisfacere, illud peculium publicatum est: ob quem textum supradictam sententiam firmant Bald. post Cynum ibi *in l. diximus*, §. *si pater ff. de excusat. tutorum.* Ludouic. Roman. *in l. si finita*, §. *si de vectigalibus. col.* 8. *quæst.* 1. *num.* 16. & ibi Alexand. *num.* 45. & 46. Neque satisfacit solutio Sanchez *num.* 21. dicentis ibi non decidi peculium illud publicari, sed casu quo publicetur, teneri fiscum ad debita; quia frustrà diceretur fiscus teneri ex illo peculio, si illud peculium nonquam filius publicare potest. Quapropter affirmans textus fiscum teneri, supponit peculium illud publicari. Item eodem modo dicetur fiscus ex illo peculio teneri deportatione patris ad debita, ac tenetur hæres morte parentis: sed morte parentis tenetur hæres ex illo peculio in omnium sententia satisfacere creditoribus quia, in illo succedit cum illo onere, & grauamine. Ergo etiam fiscus in illo succedit eodem modo.

16 Restat satisfacere rationi dubitandi desumptæ ex *l.* 3. in qua si retinenda est communis lectio, vt fiscus propter debita pecuniaria patris occupet bona, facilis est solutio ex Baldo *l. filius, num.* 2. *vers. sed quia econtra. ff. de his qui sunt sui, vel alieni iuris*, ad filium, inquam, tale peculium spectare interim dum non cognoscitur, an reliqua bona sufficiant debito contracto satisfacere: quem intellectum satis indicat verbum illud *separare*, separator, inquam, tale peculium, vt saluum habeat filius casu, quo reliqua bona patris sufficiant creditorum satisfactioni. Quòd si velis legere loco *debiti pecuniarij, delicti*, vti legendum placet Sanchez ex Balduino, dicere debes ex constitutione Claudi peculium profectitium separari; & aliquo casu ad filium pertinere, scilicet cùm aliunde non habet vnde sustentetur, qui modus explicandi fuit Baldi *l. executorem, n.* 30. *vers. respondeo bona, C. de execut. rei indicatæ.* Argumento à ratione petito dic, fiscum non occupare bona quæ parte aliena sunt, ac proinde directè non occupare administrationem peculij profectitij: at occupando eius proprietatem & vsumfructum, & extrahendo illa à potestate, & dominio patris; administrationem illius occupat indirectè, quod non est inconueniens, cessare administrationem filij, ob occupatam proprietatem ab alio, quàm à parente, sicuti si à creditoribus occuparetur ob debita patris.

17 Vltimò de legitima, & alimentis debitis filio in bonis paternis, est graue dubium, an publicatis bonis parentis hæc legitima, & alimenta publicentur; Regula generalis est non publicari: habetur *l. cùm ratio, ff. de bonis damnatorum*, vbi publicatis bonis parentis dicitur non esse faciendum præiudicium in legitima: tenet pluribus relatis Tiraquel. *in repetit. l. si vnquam, verbo donatione largitus, num.* 332. *& sequent. C. de reuocand. donation.* Menochius *in* 9. *rem. de recuperand. possess. num.* 178. Roland. *consil.* 97. *num.* 19. *volum.* 2. Clarus *quæst.* 78. *versic. videndum est.* pluribus firmat Farinacius *lib. praxis, quæst.* 24. *num.* 34. Peregrinus *de iure fisci. lib.* 5. *tit. à num.* 24. *& sequentib.* Sanchez *lib.* 2. *cap.* 16. *num.* 25. Ratio est quia legitima debetur de iure naturali non positiuo, vt ex *supradicta l.* constat, eàque de causa non transit in fiscum, nisi expresse à fisco hoc cautum sit. Debetur autem filio legitima à die, quo bona parentis publicata sunt, quia ab illo die parens tanquam mortuus reputatur sic tradit Bossius *in tit. de bonorum publicat. num.* 6. latè Roland. *consil.* 97. *num.* 34. *& sequentib. volum.* 2. Farinacius aliis relatis *quæst.* 24. *num.* 35. & 36. fundantùrque *in l.* 1. *ff. de bonis damnatorum*, dum in ea dicitur, quòd quando bona patris publicantur ob crimen, ratione cuius pater vita, vel ciuitate, & libertate priuatur: filij portionem ex bonis patrum damnatorum accipiunt, ponderat enim verbum *accipiunt*, quod est præsentis temporis, & non futuri.

Si autem inquiras, quæ sit hæc legitima debita filio?

Respondeo attento iure communi, licèt tertia pars sit hæreditatis paternæ, quando sunt quinque, vel plures: vt habetur *in authent. nouissima, C. de inofficiose testamento.* at in casu in quo bona parentis publicantur, si pater habet vnum, vel duos filios, erit dimidia pars totius hæreditatis, si tamen habeat tres, vel plures filios, tota hæreditas in filios diuidetur, nihilque fisco erit applicandum: habetur *l. fin. C. de bonis damnatorum.* vbi glossa, Cynus, & alij quos refert, & sequitur Rolandus *consil.* 97. *num.* 30. *& sequentib. lib.* 2. Farinacius *quæst.* 24. *praxis, à num.* 37. vbi concludit à prædicta doctrina nullo pacto recedendum esse in iudicando, siquidem iuris expressa authoritate firmata est, & Doctorum communi calculo recepta. Dixi, *attento iure communi*, nam spectato Castellæ regno, tota hæreditas patris, excepta quinta parte, de qua ipse liberè potest disponere, reputatur filiorum legitima. *l.* 1. *tit.* 6. *lib.* 5 *recopilat.*

18 Hæc tamen regula aliquas patitur limitationes. Prima in bonis maternis, quæ si ob delictum matris publicentur, non reseruatur inde filiis legitima, ex *l. de bonis matris, C. de bonis proscript.* & tradit Clarus alios referens, *lib.* 5. *quæst.* 78. *versic. videndum, in fine.* Farinacius *quæst.* 24. *num.* 41. dicens indistinctè à Doctoribus approbari: at filiis fœminis reseruatur legitima, ac si pater non deliquisset; vt pluribus comprobat Farinacius *praxi, lib.* 3 *quæst.* 115. §. 3. *num.* 99. & 100.

19 Secundò limitatur, vt non procedat in filiis conceptis post condemnationem, quia ipsis non debetur legitima, cùm iam tempore conceptionis nihil pater habeat, quod possit illis relinquere. sic Bald. *in dict. l. fin C. de bonis damnat. col.* 1. Roland. *dicto consil.* 97. *num.* 38. *versic. hoc velle videtur.* Bald. *num.* 2. Farinacius *num.* 42. vbi aduertit cum Bossio hoc procedere in casu deportationis, secus in banno; per bannum enim non amittuntur iura communia, sicut amittuntur deportatione, ac proinde si post bannum patris conceptus sit filius, debetur ei legitima, secus si fuerit deportatus.

20 Tertiò limitatur principaliter in crimine hæresis, in quo ob paternam hæresim, & in punitionem patris priuantur filij etiam catholici legitima ipsis debita in totum, & per totum: est decisio expressa textus *in cap. vergentis, de hæreticis*, vbi filij redduntur incapaces omnis successionis paternæ, vt sic patres timore pœnæ ita grauis arceantur à tali peccato committendo. Idem habetur ex iure ciuili *authent. Gazaros, C. de hæreticis.* glossa *in cap cùm secundum, de hæreticis, in* 6. Farinacius *num.* 44. Pegna *direct.* 2. *part. comment.* 9. Simancas *de cathol. institut. tit.* 29. *num.* 22. Sanchez alios referens, *lib.* 2. *cap* 16. *num.* 26.

21 Quartò limitatur in crimine læsæ maiestatis humanæ, commisso tamen contra Principem, vel rempublicam, hoc enim solum crimen est, ratione cuius filij successione paterna priuantur, ex *l. quisquis, C. ad legem Iuliam maiest.* & tradit glossa *l. eorum, ff. ad legem Iuliam maiest.* vbi latè probat non extendi ad alia crimina læsæ maiestatis contenta *in l. 1. 2. & 3. ff. ad legem Iuliam maiest.* & hanc glossam sequitur Clarus *in § læsæ maiestatis, num. 15. versicul. vnum tamen.* Menochius *de arbitrar. l. 2. casu 316 num. 29.* Farinacius *lib. 1 praxis, quæst. 115. §. 3. num. 123.* & alij apud ipsos.

22 Duplex restat examinanda difficultas.

Prima de filiabus, an propter crimen læsæ maiestatis commissum à parentibus, ratione cuius bona parentum publicantur, reseruanda illis sit legitima.

Respondeo esse reseruandam de bonis maternis, secus de paternis bonis: ab his enim omnino excluduntur: textus est expressus *in l. quisquis, §. ad filias, C. ad legem Iuliam maiest.* & redditur ibi ratio huius fauoris, quia propter sexus infirmitatem minus ausuræ creduntur fœminæ, difficiliùsque paternos deprauatos mores imitaturæ: sic glos. *ibi verbo filiabus & verbo minus ausuras.* Gigas *de crimine læsæ maiestatis, lib. 3. rubr. de pœnis, quas filij incurrunt, quæst. 14. num. 1. & seq.* Anton. Gomez *de delict. cap. 2. rubr. de crimine læsæ maiestatis, n. 13. vers. filiæ verò.* Farinacius pluribus relatis, *quæst. 115. §. 3. num. 94.*

23 Verùm etsi his filiabus non debeatur legitima ex bonis parentis committentis crimen læsæ maiestatis: at debetur illis dos, casu quo aliunde non habeant, quia iure naturæ obligatur pater filiam dotare. *l. fin. C. de dotis promiss.* Si autem pater huic obligationi non satisfecit, ad hæredes ipsius transit, vt rectè Bartol. *in l. si maritus, §. si voluntate, & in l. insulam, & in l. post dotem, ff. soluto matrimonio.* Alexand. *in l. qua sum, § si sponsam, de priuilegijs creditor.* Ergo cùm fiscus loco hæredis succedat parentis bonis publicatis; consequenter obligatur filias dotare: sic Dynus *in l. insulam, in princip. ff. soluto matrimonio.* Bartol. *in l. fin. C. de dotis promissione,* & pluribus firmat Farinacius *quæst. 24 num. 46 & 47.* Gigas, *de crimine læsæ maiestatis, lib. 3. titul. de pœnis, quas filij incurrunt, quæst. 14. & 15* Roland *consil. 73. num. 23. volum. 23.* Clarus, *in practic. crimin. læsæ maiestatis, versic. hæc autem pœna.* At in crimine hæresis videtur propter eius atrocitatem quacumque legitima, dote, & successione materna, & paterna, si ab vtroque parente commissum sit, debere filias priuari; si ab vno, omnia, quæ ab illo debebant illis prouenire: esto supradicti Doctores eodem modo videantur loqui de hoc crimine, ac de crimine læsæ maiestatis humanæ, & textus *in cap. vergentis, de hæreticis,* illa comparat.

24 Secunda difficultas est, an saltem alimenta reseruanda sint filiis committentium crimen læsæ maiestatis diuinæ, & humanæ?

Negant communiter Doctores reseruanda esse, sed sola vita ex misericordia, quia, vt dicitur *in l. quisquis, C. ad legem Iuliam maiest. & cap. vergentis, de hæreticis,* tales debent esse in hoc mundo, vt eis vita sit supplicium, & mors solatium. sic docet Petrus Surdus *de aliment. titul. 1. quæst. 31.* & pluribus relatis Sanchez *lib. 2. cap. 16. num. 26.* multi tamen ex illis loquuntur de legitima, non de alimentis iure naturæ debitis.

Nihilominus probabilitate non videtur carere saltem in crimine læsæ maiestatis humanæ, filios etsi priuentur hæreditate, ac legitima patris criminosi; non priuari tamen alimentis, sed de illius bonis alendos esse: sic Ioan. Baptist. Plot. *consil. crimin. diuers. 130. sub num. 84. & 81. lib. 1.* Socin. *cons. 30. num. 3. lib. 1.* Ripa *in l. ex facto, num. 9. ff. ad Trebellianum.* Lupus *in repetit. cap. per vestras, in 3. notab. num. 15. de donation. inter virum, & vxorem.* Franc. Bec. *consil. 8. num. 7.* Æmilian. *consil. 139. num. 2. & consil. 164. num. 4.* quos omnes refert, & sequitur, Farinacius *lib. 5. prax. quæst. 115. §. 2. num. 128.*

25 Sed inquires, an filij horum reorum in foro conscientiæ abscondere possint ad sui sustentationem aliquid de parentum bonis, quæ publicata sunt ob crimen hæresis, vel læsæ maiestatis si illis non reseruentur alimenta? Absolutè affirmat Guillelmus Benedict. *cap. Raynutius, de testament. verbo & vxorem, decis. 5. num. 286* id fieri posse: credit tamen Sanchez *lib. 2. cap. 16. num. 27.* id esse intelligendum in sola extrema necessitate, in quo casu omnia sunt communia. At ego existimo non solùm in hoc casu, sed quoties grauem inde passuri sunt necessitatem, posse ea abscondere, & retinere, quæ hoc detrimentum excusent, Moueor, quia in illo conflictu probabilissimum est obligationem esse fisco eleemosynam elargiendi Item in illo casu non tenetur debitor debitum creditori reddere, & ita tradit Bonacina *disput. 3. de contractibus, quæst. 8 punct. vltim §. 1. num. 15. fine;* iunctis iis quæ dixi *disp. 1 de restitut. quæst. vltim. punct. 1. num. 37.* vbi relato Rebello Nauarro, Claui Regia probat obligatum cedere bonis suis posse abscondere, & retinere, quantum necesse est ad tenuem sui, & eorum quos alere tenetur, sustentationem, iuxta suum statum eo quòd ad restitutionem nullus teneatur cum tanto suo incommodo.

PVNCTVM XII.

Quæ bona vxoris censeantur publicata, publicatis bonis mariti.

1 *Nulla bona vxoris publicantur.*
2 *Non publicatur eius dos.*
3 *Item nec bona paraphernalia, vel alio titulo vxori quæsita.*
4 *Potest vxor innocens omnia sua bona publicatis bonis mariti propria authoritate capere.*
5 *Qua ratione debeat mulier probare bona habere, ne fiscus vsurpet.*
6 *Quid teneatur fiscus facere, dum non soluit.*
7 *Dos, reliquáque bona vxori non solùm quoad proprietatem, sed etiam quoad vsumfructum non publicantur, publicatis bonis mariti.*
8 *Publicatis bonis mariti, non publicatur quarta pars illorum bonorum debita vxori inopi.*
9 *Limitatur, vt non procedat, quando hæc mulier bis nupsisset.*
10 *Mulier nubens scienter hæretico, dotem perdit.*
11 *Negat Sanchez alia bona extra dotem amittere.*
12 *Probabilius censeo oppositum.*
13 *Quid si à principio ignoranter processit? non debent eius bona publicari.*
14 *Satisfit fundamentis num. 11. adductis.*
15 *Quid si maritus ducat vxorem hæreticam, priuandus ne sit bonis, sicut de vxore hæretico nubente? Negat Sanchez.*
16 *Contrarium videtur probabilius.*

1 Regula generalis est, nulla bona vxoris publicari ob crimen mariti, etiamsi læsæ maiestatis sit: quia pœna suos tenet authores, nec vlterius contra eos progreditur, qui procul sunt à delicto. *l. sancimus, C. de pœnis, & l. ob maritorum, C. ne vxor pro marito.*

2 Hinc fit primò dotem vxoris non publicari. *l. quisquis, §. vxores sanè, C. ad legem Iuliam maiest. & in l. si quis posthac, C. de bonis proscript.* & in crimine hæresis est textus expressus *in cap. deuenit, de hæreticis, in 6.* vbi Innocentius IV. inquit: propter hæresim maritorum, *vxorum catholicarum dotes non debent confiscari.* Excipit tamen Pontifex, nisi fortè mulieres ipsæ cum viris matrimonium contraxissent, quos hæreticos tunc sciebant, quia tunc in pœnam delicti commissi, & periculi peruersionis, cui se mulieres exponunt, publicantur.

3 Secundò fit non publicari bona paraphernalia, vel alio titulo vxori quæsita quia vxoris sunt. Tertiò neque arrhas, secundùm Hispanum vsum, hoc est, donationes factas vxori propter nuptias ab sponso, nisi tunc sponsus fuerit hæreticus, quia in tali casu omnes donationes à puncto commissi delicti infirmantur, quia omnia eius bona sunt obligata fisco. Quartò neque donationes vxori factas à consanguineis mariti, nisi donans expressisset voluntatem, vt marito acquirerentur, quod rarò fit: nam esto contemplatione mariti vxori donentur, potest donans velle, vt vxori acquirantur: & ita velle regulariter præsumendum est. Nam esto grauissima sit quæstio, an donata à consanguineis vtrius coniugis, alteri ab eo cui donantur, acquirantur, & plures Doctores firment in casu dubio non donatario sed alteri aquiri: vt videri potest in Sanchez *disput. 26 lib. 6. de matrim.* at suæ sententiæ tot limitationes apponit, vt vix casus detur, in quo donatio donatario non acquiratur Quapropter censeo regulariter donatario acquiri. & pluribus relatis docuerunt Pegna *3. part. quæst. 111 comment. 160. versic. neque.* Farinacius *de hæresi. quæst. 190. num. 46.* Quintò fit in regno Castellæ, vbi lucra diuiduntur per æquales partes inter coniuges. *l. 5. titul. 9. lib. 5. compilat.* mediam partem lucri vxori innocenti acquisitam non publicatis bonis mariti: & generaliter quòd acquisita ab vxore constante matrimonio non publicentur, publicatis bonis mariti, docuit Pegna *suprà.* Farinacius *num. 47.* Grassis *lib. 2. decis. cap. 11. num. 33.* Sextò donationes factas vxori à marito constante matrimonio, licèt probabile sit publicari, vt defendit Vasquez *1. 2. disput. 169. cap. 1 num. 4.* Azor *tom. 1. institutionum moralium, lib. 5. cap. 7. quæst. 8.* Simancas *de catholic. institut. tit. 9. num. 10* Bonacina *disput. 3. de contractibus, quæst. 8. punct. vltim. num. 16.* At probabilius existimaui non publicari, eo quòd morte ciuili mariti videantur hæ donationes confirmatæ quoad effectum, ne transferantur in fiscum. Et ex his constat quid dicendum sit de vestibus datis vxori à marito credo enim, siue viles sint siue pretiosæ, non publicari; quia semper præsumi debent esse illius, cui sunt donatæ, & morte ciuili donantis confirmari respectu donatarij. Hæc omnia ita breuiter, & summatim dixi; quia supponunt difficultates alterius loci, & quia in his communiter Doctores conueniunt, vt videre est in Farinac. *part. prax. quæst. 25. à num. 111. vsque ad 137. & de hæresi, quæst. 190. §. 3. à n. 43.* Eymer. *3. part. director.*

quæst

quæst. 111. & ibi Pegna comment. 160. Vasquez 1. 2. disput. 169. cap. 1. & 5. Azor tom. 1. lib. 5. cap. 7. quæst. 8. Sanchez lib. 2. toto cap. 17. Bonacina disput. 3. de contractibus, quæst. 8. punct. ult. n. 16. Matinez lib. 5. recopilat. l. 10. glossa 1. & sequentib. & aliis.

4 Aduerto omnia supradicta, dotem, arrhas, parapherna lia, medietatem lucri, & quidquid coniugi innocentis proprium est, posse publicatis bonis mariti, propria auctoritate capere, ex l. si quis posthac. C. de bonis proscriptorum. nam licet de iure cautum sit, neminem in re propria habere manuum iniectionem. l. si quis in tantam, C. unde vi. & l. extat, ff. quod metus causa. Hoc tamen vxori, quasi in prærogatiuam matrimonij conceditur, vt res proprias, detentas à viro, cuius bona publicantur, propria authoritate occupet, sic tradit Sanchez lib. 2. cap. 17. num. 3. fine, cum Ioan Lupo rubric. de donation. inter virum, & vxorem, §. 66. num. 18. versic. prædicta sunt intelligenda. Contrad. in practic. titul. de bonorum publicat. num. 9. versic. subiungit. tamen. Farinacius 1. part. prax. quæst. 25. num. 119. Verùm si dos, & alia quæ naturam dotis imitantur, non sint in propria specie, sed vxor bona mariti habeat obligata, & hypothecata doti, licèt regulariter hypotheca non tribuit creditori priuilegium retentionis: at fauore dotis contrarium statutum est, si simul cum hypotheca detur illorum bonorum retentio, & possessio; ratione enim possessionis, & hypothecæ poterit vxor impedire confiscationem, quousque sibi de dote plenè fuerit satisfactum: sic ex Bald. Roland, Bossio, & aliis docet Farinacius num. 118. vbi ex quadam decisione Rotæ probat non esse necessarium, quòd vxor declaret bona mariti possidere iure hypothecæ, quia sufficit causam possidendi superuenisse. Dixi, si simul cum hypotheca, & obligatione concurrat possessio, & retentio illorum bonorum ab vxore; sola enim hipotheca, si non habet clausulam constituti, non impedit dotis confiscationem; esto possit à fisco repetere: sic aliis relatis docent Bossius de bonorum publicat. num. 63. Clarus quæst. 78. versic. quæro. Gigas de crimine læsæ maiestatis, lib. 3. tit. 1. quæst. 18. fine. Roland. consil. 31. num. 39. vol. 1. Farinacius quæst. 25 num. 116. at si clausulam constituti habuerit vxor in instrumento dotali poterit confiscationem impedire, quousque de dote sibi fuerit satisfactum, quia ratione illius clausulæ, dominium, & possessio bonorum transfertur, vt notant DD. l. quòd meo, ff. de acquirend. possess. sic Roland. & Farinac. suprà.

5 Secundò aduerto non sufficere dotem, & alia relata esse à viro confessa in quolibet instrumento, vt publicatio impediatur, nisi simul per testes, vel fidem tabellionis, aut aliter constet de illius reali traditione, & numeratione; aliàs fisco non præiudicabit. l. si quis posthac, C. de bonis proscript. versic. dos etiam. & l. 1. C. de dote cauta non numerata, & tradunt omnes. Quapropter poterit fiscus, sicut & quilibet alius hæres aduersùs vxorem vti exceptione non numeratæ dotis: etiamsi in instrumento renuntiatum fuerit exceptioni non numeratæ dotis. Farinacius de hæresi, quæst. 190. num. 48 & tradit Vmbert. Locat post indit. inquisit. quæst. 13. Debet tamen opponere exceptionem intra annum à die mortis mariti, vel illius condemnationis. sic Vasquez 1. 2. disp. 169. cap. 2. num. 11. Simancas de catholic. institut tit. 9. num. 69. Sanchez lib. 2. cap. 17. num. 6. Et ratio est, quod in hac parte fiscus non vtitur priuilegio, sed succedit loco hæredis, & sicut hæres transacto anno non potest opponere exceptionem non numeratæ dotis, neque fiscus poterit, At salua pace tantorum virorum, nescio quo fundamento tempus ad opponendam hanc exceptionem limitetur ad annum; cùm videatur expressè decennium esse concessum in authent. quod locum, C. de dote cauta non numerata. & tradit Farinacius quæst. 25. num. 122. fine.

6 Ex hac doctrina infert primò optimè Sanchez illo cap. 17. num. 8. fiscum teneri alimenta præstare vxori, dum dotem non soluit, quia succedit loco hæredis, qui ad id tenetur eo quòd alimenta sunt doti annexa. Secundò infert num. 9. si vir hæreticus, consensu vxoris iurato vendat fundum dotalem, quem ob hæresim viri vendicet fiscus, posse vxorem illum repetere; quia non debet fiscus, detrimento vxoris locupletari. Nec valet dicere vxorem non posse repetere fundum sic alienatum ab emptore ob consensum datum, quia nouum non est, vt quis ex alterius persona consequatur, quod ex se consequi non valet. Consequitur autem ex eo quòd fiscus ius habet alienationes reuocandi factas à delinquente à tempore commissi delicti; qua reuocatione facta succedit vxor in fundo dotali. consentit Simancas titul. 9. num. 75. Farinacius de hæresi, quæst. 190. num. 84.

7 Quadruplex restat examinanda difficultas.

Prima, an publicatis bonis mariti, publicetur vsusfructus dotis vxoris eo tempore, quo ipse maritus illo potiturus erat? Ratio dubitandi est, quia vsusfructus dotis est mariti tempore vitæ suæ Ergo cùm fiscus succedat in omnibus iuribus delinquentis, & in hoc vsufructu delinquenti debito debet succedere. Nihilominus contrarium tenendum est, & affirmandum dotem, & reliqua vxoris bona etiam quoad vsumfructum pertinere ad vxorem, & non ad fiscum. Ratio est, quia ob confiscationem factam maritus redditus est inops, & impotens vxorem alere: sed dos data est marito ad alendam vxorem. Ergo vxori est reddenda, vt sibi possit prouidere. Aliàs non esset licitum vxori (vt diximus) bona dotalia vsurpare, neque illi reddenda essent, sed apud fiscum essent mansura, sic expressè docuit An oi. Gomez l. 78. Tauri, num. 4. cum Bald. Nouell in tractat dotin, 7. part. principali 17. speciali argument, textus in l. vbi adhuc, C. de iure dotium. Neque obstat vsumfructum dotis pertinere ad virum constante matrimonio, quia pertinet ad virum ad effectum alendi vxorem: vnde reddita vxori dote, redditur & illi vsusfructus, quia cum proprietate consolidatur.

8 Secunda difficultas circa dotem debitam vxori inopi, iuxta authent. præterea, C. vnde vir, & vxor: vbi statuitur. Si vxor pauper sine dote, vel cum modica dote viro diuiti nubat, quartam partem bonorum viri illi esse adiudicandam: consentit lex regia 7. titul. 13. parte 6. Dubium ergo est, an publicatis viri bonis publicetur hæc quarta pars? Rationem dubitandi fecit, quia illa quarta pars, quæ loco dotis est assignata vxori, non est illi debita viuente marito; sed est sicut legitima, quæ non debetur filiis patre viuente, sed post illius mortem; at publicatis bonis patris, publicatur filiorum legitima, præcipuè in crimine læsæ maiestatis. Ergo publicatis bonis mariti, publicabitur & hæc quarta pars. Nihilominus communis sententia negat publicari publicatis bonis mariti, etiamsi ob crimen læsæ maiestatis publicentur: sic Socinus consil. 121. num. 7. 16. & 17. volum. 4. Plotus cons. diuers. 130. num. 41. & sequentibus. Farinacius quæst. 25. num. 123. Sanchez lib. 2. cap. 17. num. 11. Ratio ea esse videtur, quia ratione matrimonij contracti ex dispositione supradictæ legis obligatur maritus quartam partem suorum bonorum vxori pauperi concedere, sed debitis ex contractu tenetur fiscus, sicut & quilibet extraneus hæres satisfacere. Ergo & huic obligationi tenetur satisfacere. Neque obstat ratio dubitandi facta, quia magis debetur hæc quarta pars vxori, quàm filiis legitima; siquidem hæc quarta pars debetur titulo oneroso, & ratione contractus matrimonij: legitima autem solùm debetur titulo successionis, ac proinde mirum non est publicari legitimam non tamen publicari hanc quartam partem. Adde huiusmodi, quartam partem minuere filiorum legitimam, & ex toto hæreditatis cumulo extrahi debere, sicut quodlibet aliud debitum ex contractu factum: vt multis relatis docet Sanchez loco citato. Ergo non ex confiscatione legitimæ infertur hanc partem esse confiscandam. Quod procedit, etiamsi confiscatio fieret vigore alicuius particularis statuti, & constitutionis, adhuc illa quarta pars non publicabitur, nisi in tali statuto, & constitutione expressè cautum fuerit publicari; quia omne statutum confiscans bona intelligi debet, & interpretari secundum ius commune. Item ea, quæ debentur secundùm ius commune, & titulo pietatis, & ex contractu reuocata non censentur quauis generali constitutione, nisi expressè de illis mentio facta fuerit cap. si propter, in verbo intentionis nostræ, de rescriptis, in 6. l. libert. 1, §. posthumis, ff. de aliment, & cibar. legat. & ita tradit alios referens Farinacius quæst 25. num. 124. Idem quod dico de constitutione, dicendum est de consuetudine: quæ non est præsumenda aduersùs ius commune, nisi probetur.

9 Limitatur tamen hæc doctrina, vt non procedat, quando hæc mulier bis nupsisset, & à priori marito noluit quartam exigere: tunc enim non posset extrahere ex bonis secundi mariti publicatis, quia non debetur, eo quòd pauper non sit. sic expressè Sanchez illo cap. 17. num. 11. fine. Cum Barthelom. Socin. dict. consil. 121. à num. 30. Ploto inter consilia criminalia Ziletti tom. 1. consil 130. num 46. At hoc intelligendum est, casu quo cùm nupserit secundò, haberet ius exigendi quartam à primo, posseti que exigere. Nam contingere poterat periisse ius exigendi quod habebat præscriptione. Item non habere priorem maritum bona, ex quibus illi quarta pars sustentationi competens adiudicari possit, in quibus casibus verè pauper est, & quarta debetur à secundo marito.

10 Tertia difficultas est circa publicationem in crimine hæreseos. Diximus namque dotem vxoris nubentis marito hæretico publicari, publicatis bonis mariti, si ipsa cognouisset eo tempore, quo matrimonium contraxit, virum esse hæreticum; quia sic expressè notatur in dicto cap. decreuit, de hæreticis, in 6. ibi, nisi mulieres ipsæ cum viris matrimonia contraxissent, quos hæreticos tunc esse sciebant, & tradit glossa ibi, Pegna dicto comment. 160. versic. in hac tractat Bonacina disput. 3. de contractibus, quæst. 8. punct. vlt. §. 1. num. 16. Sanchez cap. 17. num. 17. Farinac. multos referens, de hæresi, quæst. 190. §. 3. num. 52. & aduertunt Sanchez, glossa, Farinac. & alij, in casu dubio præsumi ignorantiam, fiscòque competere onus probandi adfuisse in vxore scientiam hæresis, vt repelli possit à dotis vindicatione. Aduerto tamen hanc publicationem dotis mulieris nubentis scienter hæretico non esse ipso facto, sed per sententiam, quia in suprad. cap. decreuit, nullum est verbum hanc pœnam irrogans ipso iure. sic Sanchez lib. 2. cap. 17. num. 18. A qua pœna omnino exempta erit dos, quæ marito tradita

res Doctores, quos refert, & sequitur Anton. Gomez *l. 78. Tauri, in fine.* Marienzo *glossa 2. num. 2.* Azeuedo *num. 6.* Sanchez *num. 33.* Iis vt certis suppositis.

5 Duplex est difficultas, an quoties publicatur dos ob delictum vxoris, publicetur non solùm quoad proprietatem, sed etiam quoad vsumfructum: & dubium procedit, cùm delictum tale est, ob quod pœna mortis non imponitur vxori, sed viua relinquitur, quia tunc dos quoad vsumfructũ videtur ad virum pertinere, traditur enim illi pro oneribus matrimonij *l. dotis fructus, ff. de iure dotium, & l. pro oneribus, C. eod tit.* sed fiscus non occupat bona quæ aliena sunt à delinquente. Ergo neque occupare potest vsumfructum dotis. Adde ob delictum alienum non debere virum innocentem puniri; punitetur autem, si vsufructu priuaretur, & ex alia parte obligatur esset vxorem alere. Ergo non est dicendum confiscationem extendi ad vsumfructum dotis constante matrimonio, sic etsi dubius, & relinquens cogitandum, tenet Palaz. *rubr. in repetit rubr. de donat inter virum, & vxorem, fol. 46. §. 66. col. 4.* Ioann Lupus *eadem. §. 66 num. 23. fine.* Bonacina reputat probabile *disput. 3. de contract. q. 8 p. vlt. §. 1. num. 17.*

6 Nihilominus verius est, & probabilius, dotem confiscari non solùm quoad proprietatem, sed etiam quoad vsumfructum sic Marienzo *l. 11. tit. 9. lib. 5. recop. gloss. 1. num* 4. Azeuedo *ibi n. 5.* Anton. Gomez *l. 78. Tauri, num. 6* Castillo *num. 2.* Sanchez *lib. 2. cap. 17. num. 31.* & in crimine hæresis docuit Ioann. Rojas *singul. 227.* Zanch. *tract. de hæres. cap. 25. num. 4. fine.* Lœlius Zechius *in summ. 1. part. tit. de fide. rubr. de hæresi, cap. 16. vers. quintò ampliatur.* Farinacius *quæst. 190. num. 54.* Rationes huius sententiæ adducit Anton. Gomez. Prima, quia in dubio lex, vel dispositio referens sed ad aliqua bona, intelligi debet secundùm proprietatem, & vsumfructum: ex text. *in l. restituero, ff. de verborum significat.* textus *in l. videamus, §. in Fabiana, ff. de vsuris* textus *l. in condemnatione. ff. de reg iur.* cùm autem lex nostri regni ob quodlibet delictum vxoris dicat dotem, vel eius partem confiscari posse: & secundùm ius commune ob quinque illa delicta confiscanda venit, efficitur venire secundùm proprietatem, & vsumfructum. Secunda, quia hæc est alienatio non ex contractu, sed ex delicto, quæ vocatur alienatio necessaria, & inducta per legem. Poterit ergo in illa maritus præiudicari. argument. textus *in l. alienationes, ff. familiæ erciscundæ.* Tertia dos propriè dicitur, cùm matrimonium constat. Ergo si dos confiscatur ob delictum vxoris, constante matrimonio confiscanda venit.

7 Neque ratio in contrarium vrget Fateor enim dotem dari ad onera matrimonij subeunda: at si mulier delicto suo dotem amisit, onus, quod subierat maritus illam alendi, cessat; sicuti cùm dos promissa, est, & non soluitur, non obligatur maritus vxorem alere ita non obligatur, cùm culpa mulieris dos aufertur: sic Sanchez *lib. 9 de matrim. disput. 5 num* 10. consentit Farinacius alios referens, *de hæresi, quæst. 190. num. 54.* Tota tamen obligatio refunditur in parentes, vt bene probat Molin. *lib. 2. de primogen. cap 16. num* 24. Quòd si hi alere eam non possint, tunc ratione solius vinculi coniugalis, & mutui amoris tenebitur vir alere. Adde etsi concedamus maritum teneri alere vxorem sic alienantem dotem, vt concedit Anton. Gomez *supradict. l. 78. Tauri. num. 6.* Castillo *ibi in fine.* Simancas *de catholic. instit. tit. 16. num. 19.* Surdus *de aliment. tit. 7. quæst. 21. num. 6. & 7.* adhuc non infertur inde confiscari dotem non posse; quia dos non est mariti quoad dominium, & proprietatem, sed solùm quoad administrationem in sustentationem familiæ, quæ administratio cessat sublato fundamento, sicut si casu periret: & sicut si dos casu periens non excusat maritum ab alenda vxore, vt colligitur ex *l. si cum dotem, 23. §. si maritus, ff soluto matrim.* ita neque hæc confiscatio excusare debet, quia hæc obligatio alendi vxorem ex vinculo coniugali tunc nascitur, quo non dissoluto, non dissoluitur hæc obligatio.

8 Secunda difficultas est, an possit dos confiscari quoad proprietatem, & vsumfructum, si pactum esset inter virum & vxorem, vt committente vxore aliquod delictum, ex illis ob quæ imponitur confiscatio, eo ipso ad virum proprietas, & vsusfructus dotis deueniret. Affirmant aliqui confiscari posse, neque impediri ab illo pacto: sic Barbosa *l. si constante, 25. ff. soluto matrim. §. fi. num. 1.* Sanchez *lib. 2. cap. 17. num. 32.* quod non videtur satis *num. 15.* Mouentur quia illud pactum derogat legi communi statuenti confiscationem bonorum delinquentis. Ergo nullum est, iuxta *l. ius publicum, ff. de pactis.*

9 Cæterùm credo ad maritum reuerti dotem, neque posse tunc confiscari. Moueor, quia tunc dos prohibetur alienari expressè, & non in fauorem delinquentis, cùm vxori delinquenti non applicetur, neque in fraudem fisci, cùm non sit post delictum commissum: sed casu quo committatur. Ergo tale pactum firmum est, & ratione illius maritus ius habet quæsitum ad dotem, & præferendus est fisco. Faciunt ea que diximus suprà loquentes de maioratibus. & ita firmauit expressè Baiard. *addit. ad Clarum. lib. 6. quæst. 78. num. 63.* Peregr. *de iure fisci, lib. 5. tit. 1. num. 83. & 118.* Farinac. alios referens, *quæst. 25. num. 115.*

Pvnctvm XIV.

Quæ bona publicentur publicatis bonis alicuius clerici.

1 *Bona Ecclesiæ non publicantur.*
2 *Bona patrimonialia publicantur.*
3 *Bona clericorum acquisita titulo beneficij, probabilius est spectato communi non publicari, sed Ecclesiæ applicanda esse.*
4 *In Hispania, vbi de ijs bonis testari potest clericus, & fiscus ea vsurpare potest.*

1 Constat ex *Clement. 2. de hæreticis*, bona Ecclesiæ non publicari, & sic attentantes excommunicatione innodari, quæ excommunicatio quando, & quas personas comprehendat, & ob quas actiones imposita sit, bene explicat Sanchez *lib 2. in Decal. cap. 20. à num. 3.* & nos dicimus *in tract. de excommunicationibus specialibus non reseruatis.*

2 Secundò constat bona patrimonialia clericorum publicari, quia, secundùm omnes de his liberè disponere possunt clerici tam contractu, quàm testamento. *cap. quia nos, de testament.* Ad hæc reducuntur ea, quæ clericus acquirit non ex beneficio, sed ratione alicuius ministerij Ecclesiastici, vt puta pro sacris faciendis, pro concionibus, pro sacramentorum ministerio, pro defunctorum sepultura, pro vicariæ ministerio ad tempus concessæ, & similibus; quia de his omnibus possunt clerici & Episcopi liberè testari, & in extraneos hæredes transmittere, ac proinde delinquendo in fiscum alienare: sic tradit Sanchez *lib. 2. in Decalog. c. 20. num. 22. & 23.* Farinacius *de hæresi, quæst. 190. §. 11. num. 134.*

3 Difficultas ergo est de bonis clericorum acquisitis titulo beneficij Ecclesiastici, siue bona immobilia sint, siue mobilia; an inquam hæc fisco applicentur, vel Ecclesiæ, ex qua desumpta sunt, debeant relinqui? Varia sunt Doctorum placita, vt videri potest in Farinac. *suprà*, illis omissis vera resolutio est attento iure communi bona clericorum ex fructibus beneficij percepta, non posse à fisco occupari; sed necessariò applicanda esse Ecclesiis pro rata, à quibus stipendia receperunt, quia ita habetur *in cap excommunicamus 1. §. damnati, de hæreticis*, iuncta glossa. Ratio huius dispositionis est, quia hæc bona non possunt clerici in hæredes extraneos transmittere, quia Ecclesiæ post illorum obitum cedunt, *cap relatum, l. 2. cap. quia nos, & cap. requisisti, de testament*, sed ea, quæ in hæredes extraneos nequeunt transmitti, neque possunt in fiscum loco hæredis extranei succedentem, vt sæpè repetitum est, Ergo: & ita docent Azor 1. *part. lib. 8. cap. 12 quæst. 14.* Sanchez *cap. 20 num. 24.* Farinacius *num. 160.* Neque in hoc est vlla differentia inter acquisita ex beneficio simplici, aut curato, cùm textus *in cap. excommunicamus*, nullam distinctionem fecerit: ex quocumque beneficio acquisita sunt, sunt formaliter clerici bona, & Ecclesiarum stipendia, ac proinde Ecclesiis, à quibus stipendia receperunt, applicanda: sic Couarruuias *tit. 2. variarum, cap. 9. num. 11. fine.* Sanchez, Farinacius *suprà.*

4 Verùm cùm aliquibus locis, vt in Hispania, consuetudine inductum sit clericos testari posse de acquisitis titulo cuiuscumque beneficij Ecclesiastici, vt innumeris relatis probat Matienz *l. 13. tit. 8 lib. 5 recop.* per illam legem efficitur sanè, si fiscus occupet bona alicuius clerici, & hæc occupare: sic Vasquez 1, 2. *disput 269. cap 2. num. 19.* Pegna 3. *part. directer. comment. 161.* Azor *quæst. 14.* Sanchez *num* 25. Bonacina *disp. 3. de contract. q. 8. p. vlt. §. 1. n. 19.*

Pvnctvm XV.

An bona delinquentis existentia in alieno territorio à iudice confiscante comprehendantur in confiscatione ab illo facta.

1 *Si confiscatio facienda est vigore iuris communis comprehenduntur, secus si vigore statuti non vigentis illo in loco, in quo bona sita sunt.*
2 *At si fit confiscatio iure speciali vigente in territorio vbi bona sita sunt, sub distinctione respondetur.*
3 *Executio confiscationis nunquam fit, nisi per officiales illius loci, in quo bona sita sunt.*

1 Certa res est publicari, si confiscatio sit vigore legis communis, hoc est, legis latæ à superiore vtriusque territorij, & iudicis, & loci, vbi bona sita sunt, vt in crimine hæresis contingit; ita multis relatis docent Farinacius *praxi quæst. 25. num. 100.* Peregrinus *lib. 5. tit. 1 num. 138.* Clarus *quæst. 78. n. 27.* Sanchez *lib. 4. Decalog. cap. 20. num. 31.* Bonacina *disput. 3. quæst. 8. punct. vltim §. 1. num. 21.* Si autem confiscatio facienda est iure speciali, seu municipali, quod in territorio, vbi bona sita sunt,
non

Ratio dubitandi an manumittere possit delinquens, fuit, quia dominus est ante damnationem. Ratio verò decidendi: & decisio ipsa negans posse manumittere ante condemnationem non fuit, quia caret dominio; alias inanis esset ratio dubitandi, an manumittere possit, cùm certum sit carenti dominio id nullo modo permitti, sed fuit fraus facta fisco, quæ omnino à delinquēte præuideri debuit; cùm enim post crimen læsæ maiestatis contractum perfectæ donationes esse non possint, cùm hæredes quoque teneat tale crimen *l. donationes. 31. §. vlt. ff. de donationib. &* committens hoc crimen prospicere debet, quod sic damnari potest, *l. 8. ff. de manumissionib.* infertur in fraudem fisci factam fuisse alienationē, ac proinde ius plenum, & perfectum dandæ libertatis amisisse à die commissi criminis, non dominium.

Secundò probatur hæc sententia, quia delinquens commisso delicto, & ante sententiam non tenetur se bonis priuare, & fisco offerre, vt est communis sententia, quam probabimus puncto sequenti. Ergo signum est retinere dominium. Si enim dominium esset fisco translatum absque eius voluntate, retineri à delinquente bona non posset: nullibi autem constat de tali voluntate fisci. Ergo dicendum est retentionem prouenire ex eo quòd dominio delinquens priuatus non fuerit. Neque valet dicere priuatum fuisse delinquentem dominio, & non possessione, cum verba generalia sint.

Tertiò, quia ex vi criminis læsæ maiestatis solùm habetur bona confiscata esse à die commissi delicti, sed inde non infertur delinquentem amittere dominium, solùm infertur ab illo die illa bona fisco esse obligata, & quasi hypothecata, quod stare optimè potest cum dominio, sicut hypotheca possessa à debitore est penes illius dominium, etsi obligata sit creditori. Ergo dicendum est confiscationem dominio non priuare delinquentem, quia pœnæ restringendæ sunt, non extendendæ.

4 Verum, vt rectè Suar. *disput. 22. sect. 3. num. 6.* notauit dissensio inter has sententias potius de nomine, quàm de re esse videtur, si effectibus huius confiscationis consentiamus. Certum enim est à die commissi criminis ita bona delinquentis esse obligata fisco, vt possit fiscus secuta sententia illa bona recuperare, à quocunque possessore inuenerit. Ergo signum est delinquentem amisisse ius quod habebat transferendi plenè sua bona in quemcunque possessorem, & aliquod ius fisco esse translatum. Econtra verò delinquens ante sententiam retinere illa bona potest, illisque frui, & vti, vt dicemus. Ergo non amisit omne dominium, seu ius vtendi, quod antea habebat. Quocirca dici potest cum eodem Suar. dominium directum translatum esse in fiscum à die commissi delicti, remanere autem apud delinquentem dominium vtile. Qua distinctione conciliantur supradictæ sententiæ, neque aduersus eam procedunt rationes allegatæ. Nam priorem partem Probant argumenta primæ sententiæ. Prima enim solum probat in crimine læsæ maiestatis priuatum esse delinquentem alienare perfectè, & irreuocabiliter. Secunda probat bona illa esse fisco addicta, id est, obligata, quod compati potest cum dominio vtili possidentis. Tertia vendicationem competere fisco non ante sententiam, sed lata sententia, in quo casu iam est perfectè dominus. Quarta conuincit rem esse obligatam fisco, & ideo eum habere dominium directum, vt possit lata sententia à die commissi criminis rem cum fructibus vindicare. Quinta probat Pontificem prohibuisse Principibus sæcularibus occupare ante sententiam bona delinquentis, quia ante latam sententiam iudicis Ecclesiastici executio, & occupatio bonorum fieri non debet. Aliàs confiscationis iudices essent Principes sæculares, non autem probat delinquentem habere, vel non habere dominium, quia ab hac quæstione voluit Pontifex abstinere. Argumenta autem secundæ probant secundam partem nostræ conclusionis, probant enim delinquentem non habere liberam, & absolutam bonorum suorum administrationem, cum non possit irreuocabiliter ea alienare; habet tamen aliquam administrationem, etsi obligatam fisco.

PVNCTVM. XVIII.

An confiscatio obliget delinquentem, cui bona sunt ipso iure confiscata: ea fisco tradere ante sententiam.

1 *Affirmant aliqui.*
2 *Probabilius est oppositum.*
3 *Limitant aliqui, cùm delictum occultum est, sed non approbatur limitatio.*
4 *Sed ad minus requiritur sententia declaratoria criminis.*
5 *Illa posita non potest delinquens bona occultare.*
6 *Non tamen tenetur ea fisco offerre secundum communem sententiam, quæ tamen difficultatem habet.*
7 *Quid si reus malitiosè impediat sententiam declaratoriam, videtur obligatus.*
8 *Probabilius est oppositum.*
9 *Quid dicendum de procuratore, iudice, aliisque ministris iustitia, an sint obligati satisfacere fisco, cum maiusie confiscationem omittunt.*

Ferd. de Castro Sum. Mor. I.

1 PLures ex Doctoribus, qui concedunt delinquentem absolutè priuatum esse dominio suorum bonorum à die commissi delicti, affirmant obligatum esse delinquentem ea fisco tradere, eo ipso quò delictum commisit, quia alias possiderent, & retinerent bona contra voluntatem fisci, qui est dominus, quod est illicitum: sic post alios antiquiores, quos allegat, tradit Alphons. Castro *lib. 2. de lege pœnali. cap. 10. & 11. & lib. 2. de iusta hæretic. punit. cap. 5. & 6.* Anton. Gom. *tom. 3. var. cap. 2. num. 5. fine.* Tiraquell. pluribus relatis *l. si vnquam verbo reuertatur, num. 368.*

2 Verum dicendum est cum probabiliori, communiorique sententia, hanc obligationem non esse delinquenti imponendam. Primò, quia licèt Princeps in vno, vel alio casu possit obligare delinquentem, vt in seipsum pœnam grauem, & acerbam exequatur: at obligare per legem ad eius executionem extra potestatem legislatoris est; quia bono communi non expedit talis obligatio, cùm sit humanæ infirmitati cōtraria, & multis transgressionibus exposita. At si delinquens commisso delicto obligaretur bona fisco tradere, obligaretur grauem in se pœnam exequi. Ergo non est dicendum hanc posse per legem obligationem imponi. Secundò, leges imponentes hanc confiscationis pœnam, non priuant delinquentem expressè possessione suorum bonorum. Ergo non tenetur delinquens se possessione priuare, quia possessione nunquam quis censetur priuatus, nisi expressè dicatur, etiamsi dominio priuatus sit, vt bene tradit Anton. Gomez. *tom. 3. variarum, cap. 2. de delictis, num. 3.* Didac. Cantera *in quæst. crim. rubr. de hæretic. cap. 1. num. 16.* Farinacius alios referens, *q. 25. num. 55. & de hæresi, quæst. 190. num. 85.* ad textum *in l. cùm hæredes, ff. de acquirend. possess.* Ex qua ratione fit satis fundamento contrario, & ita hanc sententiam defendunt plures referentes Nauarr. *sum. c. 23. n. 66.* Couarr. *4. decret. 2. part. cap. 6. §. 8. num. 10.* Simancas *de catholic. institut. tit. 9. à num. 161. vsque ad 252.* Anton. Gomez sibi contrarius *lib. 3. variarum, cap. vlt. num. 3.* Pegna *director. inquisit. 3. part. comment. 158.* Vasquez *t. 2. disput. 170. toto cap. 3.* Azor *tom. 1. lib. 5. cap. 7. quæst. 1. & 3. & lib. 8. cap. 12. quæst. 3.* Sanchez *lib. 2. cap. 22. num. 7.* Suarez *de fide, disput. 22. sect. 3. n. 3.* Farinacius *de hæresi, quæst. 190. num. 23.*

3 Limitant autem aliqui conclusionem, vt intelligatur, cùm delictum occultum est, tunc enim affirmant non teneri delinquentem se bonis spoliare, ne, inquam, esset occasio se prodendi, secus si notorium sit, quia tunc cessat ratio ob quam sententia requiritur, quæ est, vt delicto constet, & nulla detur occasio vexandi innocentem sic Castro *lib. 2. dè lege pœnali, c. 10. in suo principali argumento pro sua opinione.* Ludouicus Gomez *cap. 1. num. 7. de rescriptis.* Gregorius Lopez *l. 4. verbo el fesiorio, tit. 2. part. 7.* Farinacius *de crimine læsæ maiestatis, quæst. 116. num. 18. & 19.* & alij relati à Sanchez *n. 14.* At cum eodem Sanchez *n. 15.* nullatenus hæc limitatio est admittenda, sicut neque illam admittit Vasquez *suprà num. 14.* Simancas *n. 165.* Suarez *n. 7.* Farinacius *num. 23.* & alij apud ipsos. Quia lex confiscans bona æquè de delictis publicis, ac occultis loquitur, neque vllam distinctionem facit. Ergo si efficaciam non habet aduersùs delinquentem secretò, vt illum obliget se bonis spoliare; neque etiam habebit efficaciam aduersùs delinquentem publicè. Adde sententiam non requiri, vt populo de delicto constet, quia populus non obligatur hæretici bona fisco deferre, neque etiam requiritur, vt ipsi delinquenti constet de suo delicto; cùm satis sua conscientia, quæ falli non potest, ei reddat clarissimum. Requiritur ergo sententia, vt pœna imposita per legem applicetur, & quasi executioni mandetur, audito delinquente, & eius defensionibus examinatis. Quare etiamsi crimen in iudicio confessus fuerit delinquens, adhuc non est obligatus se bonis spoliare, neque fiscus potest ab illo ea eripere, quia illa confessio solùm facit esse notorium delictum, non reū damnatū, & pœnā applicatā: quod non leuiter indicat *l. vlt. C. ad legem Iuliam maiest. ibi, vt conuicto reo memoria eius damnetur, & eius bona successoribus eripiantur.* Requiritur ergo esse reum conuictū, & damnatū, vt eripi bona possint, & *in c. cùm secundùm leges, de hæreticis, in 6.* cauetur non posse ante sententiā super crimine occupari bona delinquentis: & ita tradit Sanchez *illic c. 22. n. 16.* Fachin. *l. 4. controuers. c. 35. fine.* Hæc autem sententia in delictis, quæ confiscationē & pœnam trahunt ipso iure, sufficit, si sit declaratoria delicti, quia eo ipso est simul condemnatoria pœnæ delicto annexæ, vt rectè expendit Sanchez *lib. 2. cap. 22. num. 27.* Vasquez *t. 2. disput. 170. c. 4. n. 14.* Simancas *de catholic. institut. tit. 9. n. 164.* Quod si in aliqua lege dicatur non opus esse sententia declaratoria, vt quis bona sua amittat, sed eo ipso, quo delinquit, absque alia declaratione censeatur amisisse, vt dicitur in crimine sodomitico in hoc Castellæ regno, *l. 1. tit. 21. lib. 8. recop.* adhuc censeo probabilius sententiā declaratoriam criminis requiri ob rationes in principio factas, quia aliàs esset obligatio nimis acerba, & rigorosa, & regulariter vltra humanas vires, & bono communi non expediens. Quare intel-

ligenda est lex talis de sententia declaratoria pœna ita vt absque hanc sententia censeatur pœna incursa, non tamen absque aliqua sententia criminis declaratoria. sic Vasq *disp.* 170. *à num.* 21. 24. *&* 25. Anton. Gom. 3. *var. cap. vlt. n.* 3. Matien. *l.* 5. *recop. tit.* 1 *l. leg.* 5. *gloss.* 1. *num* 4. ibi Azeued. *num.* 1. Sanch. pluribus exornans, *lib.* 2. *cap.* 22. *num.* 10. Neque obstat, si dicas, eo ipso, quo aliqua pœna imponitur ipso iure delicto, sufficit vt incurratur sententia declaratoria criminis, neque necessaria est sententia expresse ad pœnam condemnans, Ergo si lex excludit declarationem, videtur hanc declarationem criminis exclusisse, non pœnæ declarationem, quæ per se, vtpote non necessaria, exclusa est. Non, inquam, obstat, quia non est omnino certum non esse necessariam sententiam declaratoriam pœnæ, simul cum sententia declarante delictum, iuxta *l. Præses. C. de sentent. & interlocut.* vbi definitiua sententia, quæ absolutionem, vel condemnationem non continet, pro iusta non habetur. Deinde concesso non esse necessariam sententiam expresse declarantem pœnam, vt incurratur, adhuc lex potest illam excludere ad maiorem claritatem, & firmitatem, quod non est alienum ab stylo legum, vt tradit Couarr. *lib.* 2. *var. cap.* 5. *num.* 9.

4 Hinc fit ante hanc sententiam declaratoriam criminis neque teneri delinquentem etiam publicè bona offerre fisco, neque fiscum posse ea bona occupare, quia non potest occupare bona, dum delinquens ea iure possidet. *cap. in litteris, de restit. spoliat.* dum non accedit hæc sententia, iure possidet delinquens. Ergo: sic docet Simanc. *de catholic. institut tit.* 9. *à nu.* 175. Mol. *tom.* 1. *disput* 95. *in solut. ad* 3. Vasq. *de leg. disput.* 170. *c.* 4. *n.* 15. Sanch. *cap.* 22. *num.* 18. Suar. *disput.* 22. *de fide. sect.* 2. *n* 6. *circa finem*; cum hoc tamen stat, vt fiscus ante sententiam bona tradat alicui custodienda, ne auferantur; hoc enim & fisco, & delinquenti vtile est, & notat Suar. ibi.

Difficultas ergo est, an accedente hac sententia declaratoria criminis teneatur delinquens bona fisco offerre?

5 Qua in re ferè omnes conueniunt non posse tunc delinquentem executioni sententiæ resistere; quia esset resistere executioni iustæ, & debitæ post sententiam. Vnde non potest bona ex proposito occultare, & alij obseruanda tradere, ne fiscus illa occupare possit, quia hæc est positiua resistentia. sic Bannes 2. 2. *quæst.* 62. *art.* 3. *dub.* 2. Aragon. ibi, *col.* 2. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 22. *num.* 11 Bonacina *disput.* 3. *de contract. quæst.* 8. *punct. vlt,* §. 3. *num.* 5. Secundo, si edictis, vel alio modo è iudice rogetur de bonis, quæ habet, & fisco iam applicata sunt, debet manifestare. Quod si ab hac manifestatione abstineat, executioni sententiæ positiuè resistit, & contra iustitiam aduersus fiscum peccat, & restituere obligatur. Quia fiscus ratione dominij acquisiti in delinquentis bona ius habet obligandi delinquentem, vt veritatem interrogatus manifestet: sic Bannes, Aragon, Bonacina, Sanchez *sup.* & Azor *tom.* 1 *lib.* 5. *cap.* 8. *quæst.* 4. *& tom.* 3. *lib.* 4. *cap,* 16, *quæst.* 9. Quod dico de delinquente, idem dicendum est de illius hærede, & possessore, apud quos talia bona delinquentis condemnati existunt. sic Azor illo *cap.* 8. *quæst.* 4. Sanch *n.* 12. *&* 13. quia semper bona transeunt cum illo onere, & obligatione ad fiscum.

6 Verùm si delinquens condemnatus (& à fortiori eius successor) bona occupanda à fisco non occultet interrogatus, neque resistat, si auferantur, sed potius paratus sit ea petita offerre, communis sententia tenet satisfacere obligationi, neque debere ea fisco offerre. quia sententia non obligat delinquentem, vt ea bona fisco tradat, sed ius tribuit fisco ea capiendi, quia esset durissima obligatio delinquentem executorem suæ pœnæ constituere. sic Couarr. 4. *decret.* 2. *p. cap.* 6. §. 8. *n.* 10. *corol.* 2. Simanc. *tit.* 9. *num.* 184. Azor *tom.* 1. *lib.* 5. *cap* 8. *quæst.* 4. Mol. *tom.* 1. *disput.* 66. *vers. addit, & disput.* 95. *vers ad* 2. Sanch *illo cap.* 22. *n.* 8. Bonac. *disput.* 3. *q.* 8 *p. vlt.* §. *n.* 5. Suar *de fide, disp.* 22. *sect.* 2. *fine,* Farinac. *quæst.* 19. *num.* 23. & alij apud ipsos. Limitant autem Couarr. Simanc. Mol. Sanc. & alij, si iudex expresse ad solutionem condemnaret, quod in confiscatione omnium bonorum, vel partis illorum nunquam fit. Cæterùm hæc communis resolutio mihi difficultatem ingerit: Nam facta condemnatione iam delinquens nullum ius habet in illis bonis confiscatis, sed totum ius translatum est ad fiscum. Quapropter fiscus ea sibi vt propria occupat. Ergo quamuis fiscus non petat, non poterit delinquens ea retinere, & multo minus alienare, aut in proprios vsus consumere, quia hæc est propria actio dominii, & possessionis, à qua iam per sententiam spoliatus est: sic docuit Cordub. *in suis quæst. lib.* 1. *q.* 36. *notab.* 2. & fauet Vasq. *de legib. disput.* 172. *cap* 2. *num* 11. Neque obinde fit obligari delinquentem ad rem nimis arduam, & difficilem, tum quia declarato delicto, & lata sententia non est nimis acerbum deferre delinquentem sua bona fisco. Tum quia non est necessarium, vt deferat, sufficit, si manifestet bona, quæ habet, vt possit fiscus ea occupare. Quòd si facta manifestatione fiscus negligens fuerit in illorum bonorum occupatione; iam tunc censebitur ex voluntate fisci delinquens possidere: quæ voluntas ante manifestationem præsumi non potest.

7 Sed quid dicendum, si reus interrogatus de delicto, quod reuera commisit, negat contra iuris ordinem veritatem, aut falsis testibus innocentiam probat, aut futili appellatione iudicium subterfugit, & obinde neque damnatur, neque fiscus eius bona occupat, an teneatur fisco restituere emolumentum, quod posita sententia percepturus erat? Ratio dubitandi est, quia licet fiscus non habeat ius occupandi delinquentis bona nisi posita sententia declaratoria criminis: at videtur habere ius, ne hæc occupatio mendaciis impediatur, sicuti nullus habet ius, vt tu ei legatum aliquod gratiosum in testamento relinquas, siue donationem facias, beneficium conferas: at habet ius, ne ab aliquo vi, fraude, aut fallacia impediaris id facere, quòd si aliquis te impedit, ipse tenetur emolumentum, quod inde sperabas, restituere. Et confirmo, si quærentē beneficiū, quod consequi poterat solicitudine sua, diuertas ab illius consecutione mendacio, nemini est dubiū te esse obligatum restituere emolumentū obuenturum. At falsis testibus & mendacio diuertis fiscum quærentem consequi tua bona, ne consequatur. Ergo teneris reparare: & ita docet Castro *de lege pœnali lib.* 2. *c.* 12. §. *ex his,* Molin. *tom.* 1. *de iustit. disp.* 95. *vers duo sunt.* Sotus *lib.* 1. *de iust. q.* 6 *a.* 6. *ante* 5. *concl* & est satis probabilis sententia.

8 Nihilhominus probabilior sententia, & communior est, quæ eximit reum ab hac obligatione, sic multis relatis docet Sanch. *lib.* 10. *de matrim. disput.* 8. *num.* 14. *& lib.* 2. *in Decal. cap.* 22. *num.* 12. Vasq. 1. 2. *disput.* 175. *cap.* 2. *num.* 13. *&* 14. Lessius *lib.* 2. *cap* 31. *dub.* 8 *num.* 50. *&* 56. Reginald. *lib* 24. *num.* 145. Bonac *disput.* 10. *in* 8. *Decalegi præcepto, q.* 3. *p.* 2 *num.* 23. *& disput.* 3. *de contract. quæst.* 8 *p. vlt.* §. 3 *ad fin. num.* 6. & alij apud ipsos. Moueor, quia fiscus non habet ius ad obligandum reum, vt veritatem fateatur; ea enim obligatio solùm ex iudicio, iustitiaque legali prouenit. Ergo cùm veritatem occultat reus, & fallaciis vtitur, non aduersùs fiscum delinquit, sed aduersus iudicium, iustitiamque legalem. Ergo ad nullam restitutionem, cōpensationémque fisco tenetur. Et confirmo: si fiscus ad pœnam corporalem infligendam reo procederet, ipséque reus veritatem negaret, non ob inde aduersus fiscum, sed aduersus iudicium publicum delinqueret. Ergo similiter, cùm ad pœnam pecuniariam proceditur. Et ratio omnium est, quia iudicium publicum per se institutum est ad punienda delicta, & mala præcauenda in republica, non ad ditandos accusatóres. Ergo negatio veritatis, & fallentia facti in iudicio, non aduersus accusatores directè procedit, sed aduersus ipsum iudicium, ac proinde nulla est obligatio compensandi.

9 Secus vero dicendum esset de procuratore fisci, si omittere delinquentem accusare, cùm se teneri sentit, sciens facta accusatione, & condemnatione sequuta bona illius delinquentis esse fiscum occupaturum, quia huiusmodi procurator fiscalis ea conditione à republica constitutus est, vt vtilitatem fisci procuret, delictaque in iudicium deferat, vt punita fisco emolumentum afferant: quare si negligens fuerit, videtur ad restitutionem esse obligatus. Iudices autem, & alii ministri iustitiæ, etiamsi negligentes sint in deferendis in iudicium puniendisque peccatis, nō videntur ad restitutionem fisco obligati esse, quia non ad ditandum fiscum, eiusve vtilitatem quærendam instituti sunt à republica, sed ad purgandum illam à vitiis, & in pace conseruandum. At si iam delicta in iudicium essent delata, & à fiscali, vel à quolibet alio, cui pœna esset applicanda, peteretur sententia, ipséque iudex negligens sit in illa ferenda, & pœna applicanda, absque dubio credo obligatum esse emolumentum obuenturum compensare. Quia ex iustitia commutatiua obligatus est iudex in iudicio reddere petentis ius suum: at ius habet petens pœnam, vt sibi per sententiam applicetur. Ergo si negat, iniustitiam aduersus petentem cōmittit, & non solum aduersus iudicium publicum: & hæc omnia docet Vasq. 1. 2. *disp.* 175. *cap.* 1. *à num.* 9. *vsque in finem.*

PVNCTVM XIX.

An confiscatio ipso iure à delicto imposita impediat, ne delinquens alienare sua bona possit, & faciat, vt fiscus ea sic alienata possit recuperare.

1 *Probatur delinquentem impeditum esse alienare.*
2 *Contrarium est probabilius.*
3 *Satisfit fundam. num.* 1. *adducto.*
4 *Non sunt alienationes ita validæ, quin fiscus eas reuocare possit.*
5 *Excipe nisi possessores præscripserint.*
6 *Tempus ad præscriptionem in crimine hæresis quadragenariū est.*
7 *Limitatur ab aliquibus, nisi fisco regis sint applicata, quia tunc quinquennium sufficere dicunt. Non admittitur limitatio.*
8 *Secundò limitant, vt præscriptio procedat post mortem delinquentis, secus in eius vita. Non videtur approbanda limitatio in rigore.*
9 *Notanda sunt aliquot conditiones, quas præscribentes, habere debet, vt illis faueat præscriptio.*
10 *In aliis criminibus ab hæresi non præscribitur minori tempore, quàm vicesimo.*
11 *Fiscus non potest petere bona à tertio possessore in ipsius fraudem alienata, nisi infra annum vtilem.*

12 Fisco

12 *Fisco non datur restitutio aduersùs præscribentem bona, quæ illi competebant.*
13 *Alienationes necessariæ factæ ab hæretico, reuocari non possunt à fisco.*
14 *Explicatur, quæ sint alienationes necessariæ.*
15 *Item non reuocantur alienationes factæ à marito bonorum vxoris, quæ constante matrimonio acquisita sunt.*
16 *Alienationes gratuitæ horum bonorum reuocari possunt, vtpote quæ præsumuntur in fraudem.*
17 *Quid si maritus conscius sit vxoris criminis, verius est, reuocari tunc posse alienationem.*
18 *Quid si incidit in hæresim, & reconciliatur.*
19 *Sola alienatio de bonis post delictum facta, est reuocabilis*
20 *Non reuocantur alienationes factæ à reo per potestatem publicam absoluto.*
21 *Licita ne sit hæc alienatio? Proponitur ratio dubitandi.*
22 *Resoluitur licitam esse.*
23 *Teneris tamen vitium manifestare, quando adest periculum reuocationis, & inferuntur notabilia.*

DVpliciter confiscatio impedire alienationem potest. Primò vt licitè fiat. Secundò vt validè.

1 Et quoad valorem alienationum videntur aliquæ leges omnino impedire, & alienationes irritas reddere. Nam *lex Manichæos, §. præterea, C. de hæreticis, & l. vlt. C. ad legem Iuliam maiest.* tollitur à delinquente facultas, & additur tales alienationes valere non debere. Idem traditur in nostro regno *l. 4. tit. 2. part. 7.* quibus legibus fauet sententia illa asserens delinquentem ob delictum commissum priuatum esse dominio suorum bonorum, non igitur validè alienare potest: & ita tradunt Simancas *de catholic. institut. tit. 9 num. 25.* Peregrinus *de iure fisci lib. 5. tit. 1. num. 166.* Bossius *in sua pract. de bon. public. n. 76.* & alij relati à Sanchez, Farinacio, & alijs statim referendis.

2 Cæterum probabilius existimo alienationes à delinquente factas quouis titulo fiant validas esse, venire tamen annullandas per sententiam. sic docent Vasquez *1. 2. disput. 271. cap. 2. num. 9.* Azor *tom. 1. lib. 5. c. 7. quæst. 7 fine.* Sanchez *lib. 2. cap. 22. num. 50.* Suarez *de fide, disput. 22. sect. 4. num 3.* Farinacius *de hæresi, quæst. 190 num. 72.* & alij apud ipsos. Ratio est, quia delinquenti ante condemnationem interdicta non est bonorum suorum administratio, sed legitimam administrationem sequitur potestas alienandi. Ergo delinquens potens est alienare, & consequenter validè alienat. Et confirmo, si delinquens non posset liberè alienare bona ob delictum confiscata, cùm ex testamento filio hæreditatem relinqueret, obligatus esset vel fisco manifestare delictum, vt sciret illa bona accepta inalienabilia esse, vel debebat prius satisfacere fisco ne pateretur damnum ex filij alienatione. Hæc autem sunt inaudita. Ergo non est dicendum inualidam esse delinquentis alienationem. Confirmo secundò. Contractus facti à Catholicis cum hæreticis Angliæ, & Germaniæ ab omnibus reputantur legitimi, qui certè non essent, si delictum hæresis priuaret delinquentem potestate validè contrahendi, cùm ipsi verè hæretici sint, & omnes pœnas hæreticis impositas incurrant.

3 Neque leges pro contraria sententia adductæ vrgent: sæpè enim donationes, & alienationes, quæ firmæ, & ratæ non sunt, inualidæ vocantur, vt colligitur ex *l. 1. & l. post contractum, ff. de donationibus*, ac proinde nihil mirum, si donationes factæ post contractum dicantur inualidæ, hoc est, infirmæ, & retractabiles.

Aduertit optimè Vasquez *in cap. 2. num 9.* & ex illo Sanchez *cap. 22. num. 51.* plurimum differre vno, aut alio modo philosophari, nempe asserere alienationes esse ipso iure nullas, vel venire annullandas per sententiam. Nam qui dicunt has alienationes inualidas esse ipso iure, consequenter affirmare debent fructus ex rebus alienatis perceptos restituendos esse, siquidem nullum ius in illis bonis per alienationem est comparatum. Secus verò est dicendum, si alienationes valeant, quia tunc recipiens fructus facit suos, neque ad restitutionem obligatur, quousque delinquens condemnetur.

4 Nihilominus etsi ipso iure alienationes validæ sint: at certissimum est apud omnes Doctores, vt videre est in Sanch. *lib. 2. cap. 22 n. 33. & 36* Suar. *de fide disp. 22. sect. 4. n. 5.* Farinac. *de hæresi. quæst. 190. num. 70.* alienationem factam à delinquente post delictum commissum, cuius bona ipso iure publicantur, non ita validam esse, quin fiscus eam reuocare possit. Quia à die commissi delicti ea bona sunt fisco addicta, & quasi in hypothecam tradita, ac proinde in quemlibet possessorem cum illo onere transeunt: hoc enim ad minus probant leges prohibentes his delinquentibus alienationes; vt est lex, *ex iudiciorum vers. adeo, ff. de accusationib.* ibi, *ex quo quis aliquod ex his causis crimen contraxit, nihil ex bonis suis alienare, aut manumittere eum posse, & l. Manichæos § præterea. C. de hæreticis.* ibi, *non relinquimus contrahendi facultatem. l. vlt. C. ad leg. Iul. maiest.* ibi, *neque alienare posse l. donationes in concubinam, § fin. ff. de donationib.* & aliæ. Probant enim, vt non possit sic delinquens alienare firmiter, & irreuocabiliter. Quapropter lata sententia confiscatio retrotrahitur à die commissi delicti, ac si illo die sententia lata fuisset, & bona alienata ab illo die deuoluuntur ad fiscum, etiamsi ad plures possessores peruenissent, seclusa præscriptione, de qua infrà. Quod verum est, etiamsi bona fide quis à delinquente receperit ignorans prorsus delictum; quia hæc ignorantia, & bona fides non tollit rem acceptam obligatam esse fisco, ac proinde non infirmat ius fisco acquisitum.

5 Hæc tamen doctrina aliquas patitur limitationes. Prima nisi possessores illorum bonorum, quæ fisco erant addicta, præscriptione legitima se defenderint, ex *cap. si de præscriptionib. in 6. l. 2. C. de apostatis. l. in omnib. ff. de iure fisci*, & in confesso est apud omnes.

6 At controuersia est inter Doctores, quod tempus ad hanc præscriptionem sufficiat; nam aliqui spatium 40 annorum constituunt, aliqui 30. alij 20. alij 10. alij 5. vide Bart. *l. 2. C. de vectigal.* Farinac. *1. p. pract. quæst. 10. num. 82. & quæst. 25. n. 158. & de hæresi, quæst. 190. num. 119.* Anton. Gom. *tit. de confiscat. num. 5.* Bossium, *tit. de publicat. bonor. num. 78.* Peregrin. *de iure fisci, lib. 6. tit. 8. n. 36.* Sanch. *lib. 2. cap. 22. num. 37.*

Dicendum ergo est in crimine hæresis necessarium esse spatium 40. annorum, vt possessor præscribat bona delinquentis aduersùs fiscum: habetur expressè *cap. 2. de præscriptionibus, in 6.* ibi *nisi spatio 40. annorum fuerint bona fide possessa*; & ita tenet pluribus relatis Sanchez *lib. 2. cap. 22. num. 40.* Farinac. *locis relatis.* Fachin. *lib. 9 controuers. cap. 54* Molin. *de iustit. tom. 1. disp. 73. versic. hinc infert,*

7 Limitant autem Couarr. *4. decret. 2. p. cap. 6, § 8. n. 16.* Anton. Gomez *tom. 3. var. cap. vlt. num. 5 ad finem.* Greg. Lopez *l. 7. verbo dendeen adelante, tit. 25. part. 7.* Quemada *in suis quæst. fiscalib. quæst. 16 conclus. 2. & 3.* sequentes Abbatem *in cap. cùm à nobis, num 8* Felin. *num. 11, de præscription.* vt procedat, cùm bona hæretici fisco Ecclesiæ sunt applicanda, secus si fisco sæculari: tunc enim affirmant quinquennio præscribi. Mouentur ex *l. 2. C. de apostatis.* vbi quinquennio præscribitur, ne contra apostatam defunctum procedatur. Cæterùm hæc limitatio admittenda non est, sed indistinctè affirmandum spatium quadragenarium requiri ad hanc præscriptionem, siue fisco Ecclesiæ, siue sæculari bona applicentur: sic docent Farinac. *de inquisit. quæst. 10. num. 82. & q. 25. num. 163.* Sanchez *nu. 40.* Simanc. *de catholic. institut. tit. 18. n. 14. & tit. 9 n. 153.* Molin. *supra.* Pegna *comm. 92. in 3. p. direct.* & alij apud ipsos. Ratio est, quia in delictis Ecclesiasticis puniendis standum est potius dispositioni iuris canonici, quàm ciuilis. At est certum hoc crimen hæresis Ecclesiasticum esse, *cap. vt inquisitionis § prohibemus, de hæreticis, in 6.* Ergo cùm secundùm ius canonicum spatio 40. annorum, & non minori concedatur præscriptio, illi standum est. Item Pontifex nullam distinctionem fecit de confiscatione applicanda fisco Ecclesiastico, vel sæculari. Ergo de vtroque indistinctè censendus est loqui. *l. 1. § generaliter. ff. de legat. præstãdis* quia vbi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus *l. 3. ff. de officio præsidis. l. de pretio. ff. de public. in rem actione.* Neque *l. 2. C. de apostat.* viget, quia, vt benè dicit Fachin. *lib. 9. controu. cap. 54.* non de confiscatione loquitur, sed de actione intra quinquennium exercenda contra testamentum apostatæ: ibi, *eaque gratia testari minimè potuisse, confirmat intra iuge quinquennium,*

8 Secundò & à contrario limitant alij, vt supradicta doctrina de præscriptione quadragenaria procedat post mortem hæretici: nam illo viuente affirmant nunquam posse præscribi etiamsi mille annos possiderent, sic relato Ioan. And. Anchar. Dominico tradit Sanch. *n. 37.* Mol. *disput. 73. concl. 5. & 6.* Farinac. *de hæresi quæst. 190. num 122.* Mouentur, quia viuente hæretico semper contra illum procedi potest, etiamsi quadragenarium tempus præcesserit, sed quoties contra hæreticum procedi potest, & condemnari, non videtur possessores suorum bonorum præscribere, Ergo. Item quia textus *in cap. fin.* concedit post mortem hæretici eam in suis bonis præscriptionem. Ergo cùm de vita nihil loquatur, censuit in illa dari non posse. Cæterùm etsi hæc limitatio in consulendo, & iudicando retinenda sit, propter authoritatem Doctorum: at in puncto iuris censerem repellendam esse. Tum quia esto nullo tempore præscribatur actio procedendi contra hæreticum inde non infertur, nullo vnquam tempore aduersùs fiscum in eius bonis præscribi. Nam Couarr. *supra n. 16.* Sanch. *num. 42.* Simanc. *tit. 18. num. 42* affirmant nullo vnquam tempore præscribi actionem procedendi contra hæreticum defunctum ad eius memoriam damnandam, & tamen affirmant pro certo præscribi spatio quadragenario aduersùs eius bona. Neque etiam ex eo quòd textus *in cap. fin. de præscriptionib.* nihil de præscriptione viuente hæretico loquatur, infertur sensisse non posse præscribi illo tempore: tum quia iste fuit casus omissus, & relictus dispositioni iuris communis: tum quia expressè concedit textus aduersùs Romanam Ecclesiã in bonis ab illa acceptis, quadragenario præscribi, cùm tamen iure communi centenario præscribatur, ex *cap. ad audientiam, cap. cùm nobis, cap. si diligẽti, de præscriptionib. cap. 2. eod. tit. in 6. Authent. quas actiones. C. de sacrosanct. Eccles.* Ergo quoties possessor non possidet bona Romanæ Ecclesiæ per delictum applicata, poterit certè quadragenario tempore præscribere. Adde si benè supradictus textus

expendatur, clarè in prima parte insinuat viuente hæretico quadragenario tempore præscribi posse in bonis ad alias Ecclesias pertinentibus, & centenario in pertinentibus ad Ecclesiam Romanam. Inquit enim text. *Statuimus in apprehendendis, vel occupandis bonis eisdem, quæ à Romana, vel ab aliis delinquens tenent, nullus ipsis Ecclesiis temporis lapsus obsistat nisi contra ipsam Romanam Ecclesiam centenaria, vel contra Ecclesias alias quadragenaria præscriptio legitimè sit completa*, vbi nulla distinctio fit de viuente hæretico, vel illo mortuo. Quocirca existimarem dicendum contra fiscum Romanæ Ecclesiæ in bonis ab illa in feudum, vel alio titulo acceptis non præscribi, nisi centenario. Excipe, nisi post mortem hæreticorum bona ipsa fuerint à filiis catholicis, &c. quadragenario bona fide possessa. In bonis autem, quæ non ab Ecclesia Romana accepta sunt in feudum, neque illius sunt alio titulo, sed ad Ecclesias alias pertinent, aut Ecclesiæ Romanæ solùm pertinent ob fiscum, ratione delicti cōmissi, quadragenario absque vlla distinctione præscribitur, quod meo iudicio, pluribus Farin. *q.* 25. *n* 163. *&* 168.

9 Porro cùm *in suprad. cap. fin. de præscriptionib. n.* 6. singularis fauor fiat successoribus hæreticorum, vt videlicet post mortem delinquentium, ne molestentur in bonis, quæ possident, si quadragenario possideant, etiamsi talia bona ad Romanam Ecclesiam pertineant, & ab illa sint accepta, merito aliquę conditiones speciales ad hāc præscriptionem exiguntur, quæ in præscriptione bonorum ob alia delicta non expostulantur. Prima, vt possidentes Catholici sint: nam si hæretici essent, nunquam possent præscribere, sicut neque ipse hæreticus aduersùs fiscum præscribit. Secunda, vt hæreticus, quorum bona possident, præsumatur Catholicus decessisse; cui præsumptio obstat, si diffamatus, vel suspectus de hæresi discessit. Tertia, vt in iis conditionibus toto quadragenario tempore perseueret: nam si intra illud nuntiatur defunctum hæreticum fuisse, vel ipse possessor in hæresim incidit, tota hæc præscriptio interrumpitur; quia cessat bona fides, quæ à supradicto textu expostulatur: sic glossa *ibi*. Dominic. *num.* 4. Pegna *directer.* 3. *part. comment.* 92. *versic pluj verò*. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 22. *num.* 41.

10 Verùm si de præscriptione bonorum confiscatorum ob alia crimina præter hæresim sermo sit, crederem probabilius non præscribi minore tempore, quam 20. annis; quia ita videtur expressè definiri *in l. in omnibus, ff. de diuers. & temp. præscript.* ibi, *in omnibus fisci quæstionibus, exceptis causis, in quibus minora tempora seruari, specialiter constitutum est*, 20. *annorum præscriptio custoditur*. Ergo vbi minora tempora constituta non fuerint, 20. annorum spatium necessarium est. Idem habetur *l. querela, C. ad legem Corneliam de falsis*, vbi Diocletianus inquit: *Querela falsi temporalibus præscriptionibus non excluditur*, nisi 20. annorum exceptione, sicut cætera quoque ferè crimina. Ergo si in cognitione delictorum, quoad condemnationem personæ non præscribitur minori spatio, quàm 20 annorum, vt tradit *supradict. l.* ergo neque etiam minori tempore præscribetur in bonorum condemnatione, quæ accessoria est sic glossa & Bart. *in supra d. l. in omnibus*. Bossius *de publ. bon. n.* 78. Farin. *cap.* 54. *lib.* 9.

Neque obstat *l.* 2. *C. de vectigalib. & commiss.* vbi quinquennio aduersùs fiscum præscribitur, quia loquitur specialiter de bonis confiscatis ob vectigal non solutum, secus quando bonorum confiscatio facta fuerit ob aliud delictum. sic Fachin. *supra* Farinacius *quæst.* 25. *num.* 163.

Neque etiam obstat *l in cognitione, ff. ad Sillan.* quia etiam est casus specialis. loquitur de cognitione aperti aduersùs senatusconsultum testamenti eius. qui à familia sua occisus dicatur, quæ cognitio quinquennio præscribitur. Neque item obstat *l. sicut, & l. omnes, C. de præscript.* 30. *vel.* 40. *ann.* vbi hoc spatium requiritur ad præscribendum bona fisco acquisita: loquitur enim de præscriptione bonorum, quæ iam sunt fisco incorporata; hæc enim, vt habetur *Institut. de vsucapionibus*, §. *res fisci*, vsucapi non possunt, nisi illa longissimi temporis præscriptione, vt bene dicit Molin. *de iust. tom.* 1. *dis.* 73. *concl.* 1. secus verò de bonis, quæ licet publicata sint, non sunt tamen fisco incorporata; hæc enim etiam sine titulo, modò aut bona fides in possidente, præscribuntur ad minus 20. annis; & tradit Farinacius, *q.* 25. 163. *fine*. Bona fides in his omnibus existit, etiamsi scias delinquentem culpam commisisse, ob quam bona ipso iure publicantur; cùm enim non tenearis bona illa fisco offerre, sicut neque ipse delinquens tenetur, huiusmodi cognitio non impedit bonam fidem: & tradit expressè Molin. *tom.* 1. *de instit. disp.* 66. *concl.* 1. cum Couarr. 4. *decret.* 2. *p. cap.* 6. §. 8. *n.* 16. *& reg. possessor* . 2. *p* §. 1 1. *n.* 5. Panormit Felin. & aliis *in c. vlt. de præscriptionibus*. Leslio *lib.* 2. *cap.* 6. *dub.* 6. *nu.* 20. *versic. respondeo iuris periti*, &c.

11 Aduerto primò fiscum petere non posse à tertio possessore bona in ipsius fraudem alienata, nisi infra annum vtilem, cuius loco datur hodie quadriennium, quia illo tempore tolluntur & præscribuntur actiones reuocatoriæ *l.* 1. §. 1. *ff. quæ in fraudem credit.* §. *item si quis in fraudem. Institut. de actionib.* & tradit Anton. Gomez *tom.* 3. *c.* 14. *de bon. public. n.* 5. *fine*. Farinacius *q.* 25. *n* 164.

12 Secundò aduerto fisco non dari restitutionem aduersùs præscribentem bona, quæ illi competebant, sic Farinac. *suprà n.* 195. *& seqq.* cum Tob. Nonio *cons.* 105. *n.* 3 Tum quia in odiosis, & correctoriis (qualis est actio confiscandi bona) cessat, & deneganda est in integrum restitutio, vt tradit Aymon *cons.* 271. *n.* 7. *lib.* 2. & Andr. Tiraquel. *de vtroque retractu, q.* 1. §. 35. *gloss.* 2. *n* 10. *& seqq.* Tum etiam, quia in executionibus, & exactionibus pœnarum, nec fiscus, neque alius de iure restituitur, vt per multos Doctores ibi comprobat Farinac. specialiter declarat Oddus Perus. *in tract. de restit. in integ p.* 1. *q.* 3. *n.* 85. *& seqq.*

13 Secundò limitatur conclusio, vt intelligatur in alienationibus non necessariis: alienationes enim necessariæ factæ ab hæretico, seu ab illo, cui sunt bona publicata, & cui est interdicta bonorum suorum administratio, reuocari non possunt à fisco; eo quòd hæ alienationes quasi nomine fisci, & ex præsumpta ipsius voluntate censeantur esse factæ: sic Couarr. 4. *decret.* 2. *p. cap.* 6. §. 8. *n.* 9. Anton. Gomez *tom.* 3. *var. cap. vlt. num.* 4. Bossius *tract. tit. de bon. public. num.* 77. Peregrin. *de iure fisci, lib.* 5. *tit.* 1. *n.* 166. *&* 176. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 22 *n.* 55. Bonacina *disp.* 3. *de contract. q.* 8. *p. vlt.* §. 3. *n.* 4. Farinacius *de hæresi, q.* 190. *n.* 87 *& q.* 164. *n.* 96. & alii apud ipsos: & licèt Gabr. Quemada *q.* 7. *n.* 6 *& seq.* videatur ab hac opinione dissentire: at illam indicat æquitatem; & fauet *l. alienatione*, 13. *C. famil. ercisc.* ibi, *alienationes post iudicium acceptum interdicta sunt dumtaxat voluntariæ*. Ergo ex causa necessaria censentur concessæ.

Quæ autem alienationes reputentur necessariæ, hæ sunt. Prima, quando hæreticus expendit bona sua, vt creditoribus satisfaciat, quia tunc facit, quod fiscus facere debebat, *l. sed neque illud ff. de solut.* & tradit Bart. *in l. post contractum. n.* 17. *ff. de donat.* & ibi Imola *n.* 9. Paul. de Montepico *n.* 76. Farinac. *de hæresi*, *q.* 190. *n.* 87. *& de falsit. q.* 164. *num.* 97 Sanchez *lib.* 2. *cap.* 22. *n.* 56. Secunda est, si facta fuit alienatio ad effectum se & familiam suam alendi, quia vsque sententiam criminis declaratoriam existit, ipsemet fiscus alere debet delinquentem ex bonis suis: si Bart. *ibi num.* 12. Montepico *num.* 44. 71. *& seq &* 74 *&* 87. Farinacius *de falsis num.* 111. *& de hæresi*, *num.* 89. Sāchez *num.* 56. Tertiò si fiat alienatio pro valetudine sui, suorumque: hæc tanquam alimenta reputantur. Et idem est pro funere, sunt enim hæc ac alimenta necessaria, Farinacius, Sanchez, Paul. de Montepico *locis allegatis*. Quartò, si fiat pro redemptione sui, suorumque à captiuitate, & carceribus liberatione; quia est grauis necessitas, cui potest delinquens ex bonis actu possessis succurrere, sic Montepico *n.* 79. Bossius *tra. de public. bon. num.* 47. *fine*. Farinacius *de falsi. n.* 113. Quintò, si fiat pro defendenda causa, soluendis Aduocatis extrahendis scripturis; quia defensio propria iure naturæ est concessa. sic Sanc. *n.* 56. Farinac. *de hæresi, q.* 190 *n.* 87 *& de falsit. q* 164. *n.* 11. & alii apud ipsos. Limitat Sanchez, vt intelligatur de alienatione facta pro expensis litis circa illud crimen, ob quod bona publicantur. At reliqui Doctores eam restrictionem non apponunt, neque est necessaria; si enim ex alio delicto persona delinquentis, aut eius bona periclitantur, iure naturæ defensio illi est concedenda; ac proinde est alienatio necessaria, & non voluntaria. Sextò, neque alienatio reuocatur, si fiat pro defendendis, reparandis, & conseruandis bonis, quia in hac defensione, reparatione, & conseruatione negotium fisci facit. sic Farinacius, Sanchez & Doctores suprà allegati; in supradictis enim ferè omnes conueniunt. In duplici casu est nonnulla difficultas.

14 Primò, si fiat alienatio pro dotandis filiabus, an hæc reputanda sit inter alienationes necessarias, ac proinde nec reuocanda. Negat Sanchez *illo num.* 5. Montepicus *dict. l. post contractum, num.* 74. Bossius *num.* 77. Bonacina *disput.* 3. *de contractibus, quæst.* 6. *punct. vltim* . §. 3. *num.* 4. *proposit.* 2. quia fiscus non tenetur dotare filias. Ergo neque delinquens poterit, qui fisci vices gerit, bona ad eiusmodi effectum alienare. At credo probabilius alienationem necessariam esse, & irreuocabilem; quia dos competens & moderata loco alimentorum succedit, & dos, & moderata Ideo alimentorum succedit, & dos, & alimenta æquiparantur, vt ex pluribus probant Abbas *in cap. cum haberet*, *de eo qui duxit in matrim. num.* 5. Tiraquel. *de primogen. quæst.* 62. *num* 4. Molin. *de primogen. lib.* 2. *cap* 15. *num.* 8. Neque obstat fiscum publicatis bonis per sententiam obligatum non esse filias dotare, quia etiam non videtur obligatus alimenta præbere: & tamen ante sententiam alienatio facta pro alimentis filiorum necessaria reputatur; sic de alienatione dotis dici potest: & ita tenet Farinacius *q.* 190. *de hæresi*, *num.* 87. iunctis iis quæ docet *quæst.* 24. *num.* 46. *&* 47. ad quæ, *in quæst. de falsit.* 164. *& quæst.* 116. *de crimine læsæ maiestatis*, se remittit. Idem docet Peregrinus *de iure fisci*, *lib.* 5. *tit.* 1 *num.* 177. Secundus casus, in quo est aliqua difficultas, est in alienatione facta ob benemerita donatarij: videtur hæc donatio necessaria non esse, cùm gratuita sit, ac proinde reuocanda, & ita implicitè sentit Sanchez *illo cap.* 22. *num.* 56 *fine*, quatenus dicit extra causas ibi enumeratas nullam aliam necessariam esse, in quibus causis hanc non memorat. Cæterùm satis probabile credo alienationem remuneratoriam necessariam esse; ac proinde non reuocandam, tradit expressè Farinacius *de falsitat.*, *quæst* 164. *num.* 118. Probo, quia remunerari merita licèt non sit obligatio iustitiæ, est tamen gratitudinis obligatio, quæ omninò decet virum probū, & honestum;

sed

sed cuilibet necessarium est debito hōestatis satisfacere, ex quo non satisfacto læditur eius honor, & bona apud homines æstimatio. Ergo. Debent tamen merita aliunde quàm ex confessione donantis constare; alias præsumetur fraus, vt, bene Farinacius *ibi.* & tradit Bertaz. *cons* 447. *n.* 13. *&* 14. Mantica *de tacita, & ambigua conuent. lib,* 13. *tit.* 39 *n.* 17.

15 Tertiò limitatur, vt non reuocetur alienatio facta à marito bonorum vxoris hæreticæ constante matrimonio acquisitorum, quando ignarus fuit tale crimen esse commissum; quia durante hac ignorantia non amittit maritus horum bonorum administrationem. Ergo validè alienat, sicut si vxor hæretica non fuisset: deciditque videtur in nostro regno, *l.* 5. *tit.* 9. *lib.* 5. *compilat* ibi. *Yotro si que los bienes que fueren ganados, y meiorados, o multiplicados durante el matrimonio entre el marito y la muier que no fueren castrenses, ni casi castrenses, que los pueda enaienar el marido durante el matrimonio, si quisiere sin licencia, ni ortogamento de sa muier, y que los contracto de enatenamiento vala, saluo si fuere probado, que se fico cautelo samente por defraudar, o damnificar a la muier.* Ex quibus verbis satis constat manifestè, alienationem horum bonorum validam esse, quoties probatum non fuerit in fraudem vxoris fuisse factam. At si à fisco probetur in fraudem vxoris fuisse factam, reuocabit vtique donationem, quia succedit iuri vxoris, quæ ob hanc causam poterat alienationem factam reuocare. sic Simancas *tit.* 9. *n.* 83. Vasquez 12. *disp.* 169. *n.* 15. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 22. *n.* 43. Matienz. *in supradict. l. glossa* 6. *num.* 2. vbi regno Burgundiæ, & Franciæ eandem esse consuetudinem testatur ex Cassaneo in consuetud. Burg. *rubr.* 4 §. 3. *in princ.*

16 Solùm est dubium, an sub hac potestate alienandi, solus contractus onerosus, non gratuitus intelligatur. Validissimis argumentis pro vtraque parte hanc quæstionem tractat Matienz. *in supradict. l.* 5 *glossa* 6. Placet mihi eius resolutio. Absolutè alienatiões gratuitas sub nomine alienationis non comprehendi sed esse censendas in fraudem vxoris factas, ac proinde reuocandas. Si enim maritus venderet (vt inquit Matienz.) aliquam rem pretiosam vxoris vili pretio, in fraudem vxoris censeretur facta venditio, à fortiori donatio in fraudem vxoris censenda est facta ex *l. si quis donationis causa ff. de contrahend. empt.* Ridiculùmque esset disponere, quòd mulier dimidiam habeat partem bonorum acquisitorum, si posset maritus nullos habens filios ea omnia bona suis consanguineis donare: limitat autem, & bene, Matienz. *num.* 14. suam sententiam. Primò præterquam si maritus ad filias communes dotandas, vel alimentandas, vel ad alias necessarias causas donationem fecisset. argument textus *l. filiusfamilias, ff. de donat.* ibi, *quid ergo, si iusta ratione motus donet, nunquid possit dici locum esse donationi? quod magis probabitur.* dicit ibi glossa, *in verbo iusta ratione*, vt matri, vel similibus coniunctis personis donare possit. Secundò limitat in donationibus moderatis, quas personæ suæ qualitatis, & officij præstare solent, quia hæ in vtilitatem vxoris cedere etiam videntur, vel ad alienationem necessariam omnino reduci. Neque dissentit Thomas Sanchez *lib.* 2 *cap.* 22. *n.* 44.

17 Verùm si maritus conscius fuerit criminis vxoris, Simancas, & Vasquez *locis citatis*, reputant fiscum reuocare alienationem posse eo modo, quo posset reuocare, si ipsa post mortem mariti, & post commissum crimen alienasset: nullam pro se adducunt rationem. An ea esse potest, quia ratione scientiæ videtur marito administratio illorum bonorum interdicta. At longè verius est probata scientia in marito criminis vxoris reuocari alienationem: non quia interdicta sit marito scienti crimen vxoris bonorum vxoris administratio; hoc enim nullibi constat, imò potius tacitè permittitur concessa comunicatione bonorum vsque ad sententiam declaratoriam criminis, *l.* 10. *tit.* 9. *lib.* 5. *recopilat.* sed quia tali scientia probata præsumitur maritum in fraudem fisci bona vxoris alienasse, tanquam rem in fraudem fisci alienatam, fiscus eam reuocare potest. Quocirca si hæc præsumptio alia præsumptione validiori vincatur, qua probetur alienationem factam non fuisse in fraudem fisci, sed ex alia causa necessaria, & conuenienti gubernationi domus, nullo modo erit reuocanda. sic Sanchez *lib.* 2. *cap.* 22. *n.* 45.

18 Quòd si maritus in hæresim incidit, ob quam eius bona fuerunt publicata, & fisco incorporatata, si postea reconcilietur, censet Thomas Sanchez *n.* 46. alienare posse dimidiam partem bonorum, quæ constante matrimonio vxori contigerat in diuisione facta: quia nullibi constat ob paupertatem amisisse societatem bonorum, & illorum administrationem. Item bona à viro reconciliato parta cum vxore sunt diuidenda. Ergo societas bonorum post condemnationem manet integra. Cæterùm probabilius credo oppositum. Moueor, quia facta condemnatione viri, & bonis eius publicatis, illa dimidia pars bonorum acquisitorum ita vxori adiudicatur, vt illius propria sit, neque viro communis, neque cum illo iterum diuidenda; aliàs ex condemnatione viri vxor in propriis bonis pateretur detrimentum. Quapropter societas in illis bonis iam dissoluta est, etsi firma maneat in eaquirendo. Neque obinde fit illius partis non habere administrationem: habet enim vtique; sicut habet administrationem dotis, & bonorum paraphernalium, quæ propria vxoris sunt, & in quibus vir non communicat; non tamen habet administrationem, vt de illis tanquam de bonis communibus disponere possit. sic docent Azeuedo *lib.* 5. *recopilat. tit.* 9. *lib.* 5. *n.* 17. Vasquez *de legib. disp.* 169. *cap.* 2. *num.* 16. Simancas *de cathol. instit.* 9. *num.* 87.

19 Quartò limita in alienatione facta post delictum, hæc enim sunt, quæ reuocari possunt. Nam ante delictum factæ, nisi fiant in fraudem fisci, (de quo infrà) reuocari nullatenus possunt; quia non est, vnde infirmentur, cùm tota ratio reuocationis ex delicto proueniat. sic omnes Doctores & notauit Anton. Gomez 3. *variarum, cap.* 14. *num.* 4. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 22. *num.* 51. Bonacina *de contractibus, disput.* 3. *quæst.* 8. *punct. vlt.* §. 3. *num.* 2. Quod intelligendum est de alienationibus de se validis. Nam si ante delictum inualidè rem alienasti commisso delicto poterit fiscus ea sic alienata repetere, quia succedit in omnibus tuis iuribus. Ex quo fit, si vxor aliquid alienauit sine licentia viri, & pupillus & minor sine licentia tutoris. In quibus casibus alienationes sunt nullæ ipso iure, si post alienationes in hæresim incidunt, fiscus sic alienata recuperabit, quātumuis fuerint iuramēto firmatæ. sic probat Simancas *de catholic. institut t.* 9. *n.* 57. Farinacius *de hæresi. q.* 190. *n.* 83.

20 Quintò limitat Sanchez *lib.* 2. *c.* 22. *n.* 47. cum Bossio *practic. tit. de bonorum publicat. n* 76. Scaccia *de iudic. lib.* 1. *cap.* 98. *n.* 17. vt non procedat in casu quo tertius possessor possideret bona, ex pacto publico Principis, vel officialis, qui absolutionem reo concessisset: tunc enim (inquiunt) alienationes factæ ab ipso reo sic absoluto, & ante noui processus reuocationem firmæ manerent; neque reuocari possent, etiamsi postea vitium publicationi subiectum detegeretur: quia videntur factæ ex consensu, & voluntate fisci, qui eas reuocare debebat. An hoc intelligendum existimo, dummodo vitium, quod detegitur, sit illud, à quo per potestatem publicam fuit absolutus. Nam si aliud vitium detegitur, ob quod bona publicantur, absolutio supradicta per accidens est, neque potest prodesse, vt alienatio facta firma permaneat. Non enim iudex absoluens ratione absolutionis ab vno crimine intendit delinquentem habilem reddere ex omni capite ad contrahendum, sed solùm ex illo capite, quo est absolutus. Secus verò dicendum esse, si ipsemet Princeps contractum approbaret, quia ratione authoritatis suæ interpositæ videretur velle, vt firmus semper maneret.

21 Hucusque de valida alienatione. Restat dicendum de licito eius vsu. An, inquam, licitum sit ea bona alienare etiam ante sententiam? Videtur enim illicitum esse, tum quia adsunt leges prohibentes has alienationes delinquentibus, quibus bona ipso iure confiscata sunt: tum quia damnum fit possessoribus à quibus bona vindicari possunt: tum quia fisco præiudicatur, & contra eius voluntatem in tertium transeunt possessorem. sic Angles *floribus* 2. *p quæst. de restrict. legis pœnalis, in princ. concl,* 2. solum limitat conclusionem, casu quo fisco nullum detrimentum adesset. Idem docet Ioan. Medin. *de restitut. quæst.* 1. § *post rerum dominium, versic ad propositum igitur.* Sayrus *in claui regia, lib.* 3. *cap.* 9. *n.* 30.

22 Cæterùm probabilius est nullam culpam adesse in hac alienatione, siue gratuita sit, siue onerosa, si possessori nullum inde damnum prouenire possit, aut si ipse prouenturo cesserit sic pluribus relatis docent Vasquez *de legib. disput.* 171. *cap.* 1. *num.* 1. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 22. *num.* 59. Suarez *de fide, disput.* 22. *sect.* 4 *num.* 4. Bonacina *disput.* 3. *de contractibus, quæst.* 8. *punct. vltim.* §. 3. *num.* 4. Farinacius *de hæresi quæst.* 190, §. 5. *num.* 82. Salas *de legibus, disput.* 15. *sect.* 5. Ratio est, quia, vt bene expendunt supradicti Doctores, leges publicantes bona, tollunt à delinquente facultatem liberam ea alienandi firmiter, & irreuocabiliter: at alienationem reuocabilem non prohibent, siquidem delinquentibus possessionem bonorum suorum relinquunt, & in communiori, probabiliorique sententia illorum vtile dominium. Ergo ex parte legum illicita esse non potest alienatio. Restat ergo, vt solum illicita esse possit, si aliqua fiat iniuria, & nocumentum personæ, cui bona tribuuntur, vel fisco cui sunt obligata. Et quidem si alienatio sit gratuita, nullum inde pati potest donatarius nocumentum, regulariter loquendo. Nam si vindicetur, nihil ex propriis amittit; si autem alienatio sit onerosa, delictum sit ita occultum, vt nullum adsit periculum deueniendi ad forum externum, nulla est iniustitia: quia tunc censetur alienare rem, ac si nullo vitio esset affecta, quia sic moraliter reputatur. At si adsit periculum, & taceat alienans, clarū est iniustitiam committi, quia alienat rem vitiosam tacito vitio; alienat quippe rem expositam vindicationi, tacendo sic expositam esse: sicut si rem alteri hypothecatam, tacita hypotheca alienaret contractu oneroso, peccaret sanè. Excipe tamen, nisi apud se retineret alia bona non confiscanda, quibus possessori integrè satisfacere posset, casu quo alienata vindicarentur, vel vitium, & periculum alienans manifestaret, vt sic cognoscens cedere censeatur, quia his casibus cessat, vt de se constat, tota ratio iniuriæ, & iniustitiæ. Ex parte fisci nulla

nulla oriri potest culpa in tali alienatione, nisi in fraudem ipsius fuerit facta, quia fisco non minuitur ius acquisitum ob alienationem: semper enim alienata transeunt, fisco obligata; & fiscus ea repeteret post in quocumque possessore existant. Quòd si aliquando contingat ex alienatione rem perire, & fiscum ea priuari, id est per accidens, neque enim delinquens tenetur curare, vt res illa conseruetur, quia non est fisci procurator constitutus: solum enim obligatus est, ne in fisci fraudem alienationem faciat, quod tunc contingit, quando nulla intercedente honesta causa alienandi alienat, ne ad fiscum possit alienatum peruenire.

23 Ex his fit, si causa dotis, vel titulo nuptiarum rem obligatam fisco alienes, & adsit periculum, vt à fisco repetatur. nec conscium facias periculi recipientem, peccas grauiter. sic Bonacina *suprà*. Secundò fit, si vendas rem supradicto periculo expositam, tacito vitio te grauiter peccare, neque à peccato excusatis etiam si vendas ad alimenta, résque necessarias, & etiamsi pretium retineas: quia hæc non excusant emptorem à graui molestia, & sumptibus faciendis in probando pretium à se datum apud te remanere, vel in res necessarias consumptum esse: sic aliis relatis docuit Sanchez *num.64. & 65.*

Pvnctvm. XX.

Quem modum seruare fiscus debeat in his alienationibus rescindendis, & bonis sic alienatis recuperandis.

1 *Si pretium formaliter, vel æquiualenter in potestate delinquentis existit, reddi debet à fisco, cùm alienatio rescinditur.*
2 *Dicatur ne pretium stare, si delinquens consumpsit in vita necessariis? Alij affirmant, alij negant. Conciliantur sententiæ.*
3 *Onus probandi pretium in vtilitatem delinquentis versum esse, non fisco, sed prætendenti sibi restitui incumbit.*
4 *Non tenetur fiscus in hoc casu contractum rescindere.*
5 *Quid si pretium non probatur in vtilitatem delinquentis versum esse, poterit ne fiscus rescindere alienationem nullo pretio restituto? Negant aliqui.*
6 *Probabilius non esse obligatum pretium restituere; tametsi possessor bona fide contractum celebrauerit.*
7 *Satisfit oppositis rationibus.*
8 *Fiscus vindicat rem cum augmento illi coniuncto solutis expensis, secus cum augmento separato.*
9 *Quid dicendum de fructibus perceptis.*
10 *Quando censeatur possessor fructus mala fide consumere, vt sic possent à fisco vindicari.*
11 *Nullo modo fiscus vindicare potest fructus, qui ex re percipi potuissent.*
12 *Excipe, nisi possessor iniusto titulo rem à delinquente accepisset.*

1 QVa in re tres difficultates occurrunt. Prima, an debeat aliquid dari, vel relinqui possessori, à quo res alienata vindicatur? Et in hoc omnes conueniunt, si per donationem gratuitam accipit, nullis sumptibus factis nihil esse dandum, vel relinquendum; quia ipse nihil ex propriis amittit, & reuocatio hunc effectum habet, vt res ad priorem statum reducat, efficiátque, ac si nunquam res alienata esset. Si autem contractu oneroso, scilicet venditione accepit, & pretium datum formaliter, vel æquiualenter apud delinquentem existit: illi est reddendum, cùm re vendita priuatur, quia fiscus solum habet ius dissoluendi contractum, & recuperandi bona, quæ sibi obligata sunt. Ergo non potest habere ius simul occupandi pretium ab innocente datum; quia non est delinquentis, nisi dum contractus factus firmus existit, & res vendita non vendicatur. Quare dissoluto contractu, re vendita vendicata, debet pretium ad innocentem redire. In his omnes Doctores conueniunt. Solùm excipitur casu, quo emens rem à delinquente conscius fuerit eius delicti. sic Scaccia *de iudic. lib.1 cap 98. num.16 & 23.* At meritò hanc exceptionem reprobant Vasquez *de legib. disput.172 cap.2. n.8.* Sanchez alios referens, *lib. 2. cap.22 n.69* quia nullo iure cauetur: cùm enim emens conscius criminis delinquentis nullum delictum committat in tali emptione, non potest inde tradere occasionem fisco, vt pretio priuetur; nisi fortè probatum fuerit, voluisse rem delinquentis ita occultare, vt ad fiscum nequaquam perueniret, quod rarò probari potest. Notanter dixi, *si pretium formaliter, vel æquiualenter existit*, quia, moraliter loquendo, perinde est esse apud delinquentem pretium, vel esse illius æstimationem. Erit autem illius æstimatio, si illo soluit creditoribus; aut si vitæ necessaria sibi, suisque suppeditauit; aut aliam rem æquè pretiosam, ac venditam emit, aut res proprias meliorauit, quia tunc ex illo pretio ditior delinquens factus est, ac proinde danti restituendum. sic Simancas *de cathol instit. tit. 9. à n.31.* Gabr. Quemada *quæst.7. n.4 & seq.* Vasquez *de leg. disp.172. cap.2.* Sanchez *lib.2. c.22. num.70.* Suarez *de fide, disp. 22. sect.4. n.9.* dicens esse omnium. Farinacius *de hæres. q.190. n.78.*

2 Dubium tamen est, an censeatur stare pretium apud delinquentem, si ex illo res necessariæ ad victum, & vestitum, & ad alia supradicta emptæ sunt, quæ tamen casu perierunt? Affirmat Simancas *illo tit.9. num.38.* Azor. *tom.1. lib.5. cap. 7. q. vlt. ad fin.* Sanchez *lib.2 cap.22. n.71.* Bonacina *disp.3. de contractibus, q.8. p. vlt. §.4 n.2. versic. rursus* Farinacius *de hæres. q. 190. num. 28. circa finem*, videtur consentire. Mouentur, quia æquiualenter pretium extat apud delinquentem, quoties propriis bonis, quæ necessariò erat consumpturus, si pretium non recepisset. Contrarium defendit Vasquez *de leg. disp.172. cap.2. n.9.* & 10. probat, quia tempore, quo contractus ille rescinditur, non verificatur pretium illud apud delinquentem extare etiam æquiualenter, cum neque in eius vtilitatem, neque in vtilitatem fisci versum fuerit. Vtraque sententia veritatem dicit, & facilè conciliari possunt. Si enim ex pretio accepto emisti rem, quam sine dubio emeres, etiamsi pretium non accepisses, credo pretium publicandum non esse, sed reddendum danti, quia ex illius redditione non infertur fiscum minori patrimonio frui, quàm frueretur, si contractus ille qui rescinditur, factus non esset; taléque pretium moraliter censetur existere tempore quo contractus rescinditur, quatenus in tui vtilitatem versum est; siquidem ratione illius propriis bonis, quæ debebas consumere, pepercisti. At si ex pretio accepto emisti rem, quam non emeres, si contractum priorem non celebrasses, neque pretium accepisses; credo tunc non esse restituendum pretium danti, quia absolutè non est versum in tui, vel fisci vtilitatem esse consumptum.

3 Onus autem probandi pretium in vtilitatem delinquentis versum esse, non fisco, sed prætendenti sibi restitui incumbit, quia fiscus ius certum possidet aduersùs omnia bona, quæ in possessione delinquentis reperiuntur. Tu ergo si prætendis hoc ius certum diminuere ob contractum celebratum; probare debes ex tuo pretio delinquentem ditiorem euasisse; alias succumbes ita Azor *tom.1. lib.5. cap.7. quæst. vlt.* Vasquez *cap. 9. de testam §.4. dub.6.* Molin. *tom.1. disput.95. versic. licèt autem.* Sanchez alios referens, *cap.22. n.60. & 69.* Bonacina *disp.3. de contract. q.8. p. vlt. §. vlt. n.2.* Modus autem probandi pretium conuersum esse in vtilitatem delinquentis est, non testimonio ipsius delinquentis tantum, sed aliunde, scilicet ex aliquibus coniecturis, quibus vero similiter colligatur prudentis arbitrio pretium versum esse in vtilitatem delinquentis sic. Simancas *de cathol. t. 9. à n. 39.* & ex illo Sanchez *lib. 2. cap. 22. num. 72.* Farinacius *de hæres. quæst.190. num.28 circa finem*

4 Aduerto tamen in hoc euentu liberum esse fisco contractum non rescindere, quia, vt supra dixi, validus est contractus, & potestas rescindendi illum, fisco est concessa, vt priuilegium, quo possit vti, non vt obligatio, qua vti teneatur. sic expressè Suarez *disp.22. de fide sect. 4. num.9.*

5 Controuersia ergo in eo consistit, an rem tibi à delinquente venditam possit fiscus à te vendicare, nullo restituto pretio, quando non probas pretium in delinquentis vtilitatem cessisse. Negant Alciat *in l. post contractum. n.21. & sequentib. ff. de donationibus.* Roman. *num.3.* Imola *num.1.* Cynus *in l. fin. C. ad legem Iuliam maiest.* & alii relati per Sigismund. Scaccia *tractat. de iudic. cap.98. num.13. in princip.* Et probari potest, quia secundùm probabiliorem sententiam contractus ille emptionis, & venditionis validus fuit, licet veniat rescindendus. Ergo communicauit emptori dominium rei venditæ à delinquente. Ergo emptor priuari illa non potest, nisi pretio restituto. Probo hanc vltimam consequentiam; quia res illa, licet sit obligata fisco, non tamen est fisci, sed possidentis. Ergo ius possidentis vtpote in re prævalere debet iuri fisci, quamuis sit antiquius. Et confirmo ex eo quòd res alienata à delinquente obligata sit fisco, solum infertur posse fiscum rescindere contractum factum, & efficere, ac si factus non esset. Sed ex tali rescissione sequitur pretium in omni euentu reddendum esse emptori, aliàs non rescinditur contractus venditionis, & emptionis, si vtrique parti non redditur alienatum ab ipsa, sed est rescissio contractus donati, in qua rescissione occupatur donatum, nulla re donatario tributa.

6 Cæterùm tenendum est tanquam probabilius non esse obligatum fisco in supradicto casu reddere pretium possidenti, sed posse rem sibi integrè vindicare. sic docent post alios antiquiores Simancas *de cathol. institut. tit. 9. num.17.* Anton. Gomez *tom.3. var. cap.2. n.2.* Gabr. Quemada *q.7. n.1.* Sigismund. Scaccia *de iud. c.98. num.13. vers. contrariam sententiam.* Ioan. Azor. *tom.1. lib.5. cap.7. q.8.* Sanchez *lib.2. cap.22. num.68.* Suarez *de fide, disp.22. sect.4. num.9.* Farinacius *de hæres. quæst.190. n.76. & de falsit. quæst. 164. num.90. iuncto num.93.* Ratio est, quia bona hæretici, & cuiusuis delinquentibus, quæ ipso iure ob delictum publicantur, à die commissi delicti sunt fisco obligata, & hypothecata. Ergo cum hac obligatione alienata sunt. Ergo valet fiscus ea repetere, & vindicare vbicumque inuenerit, etiam non soluto pretio pro tali vindicatione, si pretium inter bona delinquentis non existit. Probo hanc consequentiam, quia tunc fiscus deberet dare pretium ex propriis bonis: at si fiscus teneretur

possidenti

possidenti rem dare ex propriis pretiũ pro rei vindicatione, nõ vindicaret rem tanquã sibi obligatam; sed illam absolutè emeret. Ergo dicendum est posse absolute vindicare rẽ sibi debitã nullo pretio soluto. Et confirmo possessor illius rei fisco obligatæ illam possidet eo modo, ac possidebat delinquens, quia ius, quod delinquens habebat, idipsum, & non aliud in possessorem transtulit, sed delinquens ita possidebat rem, vt nullo pretio accepto pro ipsa poterat à fisco occupari. Ergo similiter dicendum est fieri posse in possessore, cum pretium datum à possessore neque formaliter, neque æquiualenter existit. Quod verum haberet, etiamsi possessor bona fide possederit, & contractum celebrauerit, ignarus prorsus criminis delinquentis, quia bona fides non tollit rem alienatam obligatam esse fisco. Neque tollit pretium consumptum esse sine vtilitate fisci: quæ est causa, quare illi non redditur: cùm res empta vendicatur. sic Scaccia *de iudic cap.98.num.15.* Azor *tom.1.lib.5.cap.7.quæst.8. ante finem, vers. deinde quæres.* Farinacius *de hæresi, quæst.190. num.76.fine*, Suarez *de fide, disp.22.sect.4.num.9.fine.*

7 Neque argumenta contraria vrgent. Admitto in possidentem translatum esse dominium vtile rei, sicut delinquens habebat. At si delinquens habebat ius reuocabile, & vindicabile à fisco, ita possessor; cui iuri, vtpote antiquiori, prædicari non potuit alienatione onerosa: præiudicatur autem maximè, si fiscus obligaretur ex propriis pretium soluere pro re, quam à delinquente liberè poterat vindicare. Ad confirmationem dico fiscum rescindere contractum ex vtraque parte, etiamsi pretium non soluat, quia non soluit, eo quòd casu perierit: per se autem obligatus erat soluere, si in bonis delinquentis existeret.

8 Secunda difficultas est, an vindicet fiscus à tertio possessore bona delinquentis, cum quolibet argumento in eis facto?

Respondeo si augmentum sit à re separatum, vel illi tantùm affixum, vt ianua, fenestra, lapis pretiosus, & similia, nullo modo est publicatione, & vendicatione rei fisco obligatæ hoc augmentum vindicatur, sed possidenti cedit; quare si res sine tali augmento vindicari non potest, reddendus est possidenti valor illius, quia ille possidenti est, & non domino rei cedit, vt tradunt Doctores statim allegandi. At si augmentum sit intrinsecum rei fisco obligatæ, neque ab illa separabile, vindicari poterit solutis expensis, si quæ sunt factæ. Ratio est, quia res illa est obligata fisco, & consequenter meliorationes illius ad fiscum pertinent, sed quia hæ meliorationes expensis, & industria possessoris acquisitæ sunt, debet fiscus ea soluere; quia non est æquum innocentis labore fiscum locupletari: sic docent Vasquez 1.2 *disput.172. cap 1.num 1.* Sanchez *lib.2 ca.23.num.204* Suares *disp.22.de fide, sect.4.num.10.*

9 Tertia difficultas est de fructibus, qui ex rebus confiscatis proueniunt à die commissi criminis, vsque ad sententiam. An, inquam, ij vindicentur à fisco? Constat vindicari, si reperiantur existere apud tertium possessorem formaliter, quia tales fructus cedunt domino rei, & cùm res pertineat ad fiscum quoad dominium directum, ipsámque fiscus ratione illius vindicare possit, potest & fructus. Et confirmo Tertius possessor non habet aliud ius in illis fructibus, quam haberet delinquens, cùm loco delinquentis succedat. Sed delinquens non posset impedire occupationem illorum fructuum. Ergo neque tertius ille possessor: & ita tenet Vasques *suprà num.3. & 4.* Sanchez *num.194. & 197.* Suarez *num.11.* At si solùm æquiualenter reperiantur existere, eo quòd ditior ex illis possessor factus est, si fructus fuerunt naturales, publicationi subiicientur secundùm omnes, quia procedunt ex re confiscata, ac proinde sub ea ratione fisco debita, & consequenter debiti fructus moraliter ex illa prouenientes, & existentes. Si industriales fructus fuerunt, probabile satis est publicationi non subiici, si possessor illos consumpsit bona fide. Nam si fructus rei alienæ industriales consumptos non tenetur possessor bonæ fidei restituere; esto illarum consumptione ditior factus sit secundùm probabilem sententiam, vt videre est in Sanchez multis allegatis, *lib.1. cap.23. num.76.* à fortiori non tenebitur restituere fructus industriales consumptos ex re fisco obligata, quia absolutè non sunt fructus rei alienæ, sed propriæ possidentis. Et potiori ratione censeo de fructibus ex melioratione rei per possessorem facta, quia illi fructus non videntur ex re aliena, sed propria possidentis, cuius est melioratio, nasci. Quod si fructus siue naturales, siue industriales ita à possidente consumpti sint, vt nec æquiualenter remaneant, communiter Doctores distinguunt, si mala fide consumpti sunt, poterunt à fisco vindicari; si bona fide, nullo modo. Priorem partem probat, quia tunc est iniustitia commissa aduersùs fiscum dissipando rem illi obligatam. Posteriorem probant, quia nulla est ibi iniusta acceptio, cùm sine peccato consumpti sint, neque res accepta existit. Ergo ex nullo capite potest à fisco vindicari.

10 Quòd si vrges, quando censeatur possessor mala fide fructus consumere vt sic possint à fisco vindicari?

Respondet Simancas *de catholic. institut. tit.9 num.58. & 59.* Vasquez *disp.172. cap.1. num.5.* Sanchez *lib.2. cap.23. num.199.* contingere quoties possessor agnouit alienantis delictum. Nam eo ipso agnouit rem sibi traditam fisco obligatam esse, cui obligationi satisfaciendi se subiecit, cùm rem illam accepit. Cæterum credo in præsenti casu non oriri malam fidem in possidente ex hac scientia. Nam hæc scientia non tollit possessori iustam possessionem illorum fructuum, sicut neque ipsimet delinquenti scientia sui criminis tollit, quominus illa bona iustè possideat. Ergo si delinquens ipse iustè possidet fructus, & bona fisco obligata, dum per sententiam non priuatur, à fortiori possidebit tertius possessor innocens. Ergo fructus ex tali scientia consumpti, non debent reputari consumpti à possessore malæ fidei sed bonæ. ac proinde non debent publicatione esse subiecti, sic Suarez *disp.22. de fide, sect.4.n.13.* Tunc autem dicetur delinquens, & tertius possessor mala fide fructus consumere, cùm nulla occasione honesta intercedente consumuntur, ne fiscus eos obtinere possit; quia tunc tanquam in fraudem fisci consumpti reperi poterunt à fisco, & sic repetitos, & non antea tenetur delinquens, & possessor reddere. sic Suarez *suprà.*

11 Hinc infertur nullo modo posse fiscum vindicare à tertio possessore, imò neque à delinquente fructus, qui percipi potuerunt ex re sibi obligata. Nam si fructus perceptos, & consumptos non potest exigere, quia bona fide cõsumpti sunt, & quia ex ipsius fisci permissione, & facultate videntur consumpti, neque poterit exigere fructus, qui nunquam extiterunt. Adde delinquentem non esse obligatum quærere emolumentum fisco, sed ad summum iam quæsitum conseruare. sic Bernard Diaz *in practic. cap.131 num.6.* Sanchez *lib.2. cap.23. n.200. & seqq.* Dices, delinquens, si rem fisco obligatam ex proposito diminuat, & deteriorem faciat, poterit à fisco condemnari, vt æstimationem illius soluat. Et idem est de tertio possessore, qui sciens rem sic esse fisco obligatam, deterioraret. Ergo etiam condemnari poterit in fructibus percipiendis, si videat ex negligentia non esse perceptos, quia hæc omnia videntur in fraudem fisci facta esse. Admitto antecedens, sicuti illud admisit Suarez *disp. 22. de fide, sect.4. num. 10.* & nego consequentiam. Ratio diuersitatis est, quia res ipsa cùm sit penes delinquentem, cùm delictum committit, est fisco obligata, ac hypothecata; at fructus possibiles hanc obligationem, & hypothecam non habent.

12 Verum est tamen, si hic tertius possessor, non titulo iusto, sed iniusto, furto, inquam, vel rapina rem obligatam fisco à delinquente acciperet; posset tunc fiscus fructus percipiendos ex illa re à delinquente, exigere à possessore, quia ipse delinquens hos fructus poterat à possessore exigere; & cùm fiscus succedat iuribus delinquentis, succedit in potestate exigendi hos fructus. sic Sanchez *lib.2. cap.23. n.203.*

PVNCTVM XXI.

Valeat ne alienatio facta à delinquente, cuius bona non publicantur ipso iure, sed per sententiam, ita vt à fisco reuocari non possit.

1 *Delictum, de quo loquimur est illud, ratione cuius vel omnia bona, vel præcipua illorum pars publicari potest.*
2 *Valida est talis alienatio, quousque non reuocatur à fisco, tametsi in illius fraudem fuerit facta.*
3 *Huiusmodi alienationes ante delictum, si in fraudem fisci factæ non sint, valida sunt irreuocabiliter.*
4 *Post delictum ante sententiam valent eodem modo.*
5 *Limitant aliqui D D. nisi postea sententia condemnatoria sequatur. Sed non admittitur.*
6 *Secundo limitant casu quo lis contestata non sit, aut accusatio non sit firmata. Sed repellitur limitatio*
7 *Tertiò limitant, nisi lis pendeat in contumacia. Sed neque hæc placet.*
8 *Alienationes factæ post sententiam condemnatoriam, à qua appellatum non est, reuocari possunt.*
9 *Alienatio in fraudem fisci reuocari potest.*
10 *Quomodo probetur fraus, examinatur.*
11 *Vt fraus ante delictum præsumatur, probandum est tempore alienationis adesse causam impellentem ad delictum.*
12 *Alienatio omnium bonorum ante delictum non est sufficiens ad probandam fraudem.*
13 *Neque item est sufficiens indicium ad probandam fraudem alienatio fundi, in cuius possessionem alienans existit, & fructus percipit.*
14 *Item neque est sufficiens indicium alienationem clandestinè factam esse.*
15 *Item neque est sufficiens delictum post alienationem sequi in continenti.*
16 *Quibus indiciis manifestè fraus præsumatur.*
17 *Post delictum commissum qualibet ex supradictis coniecturis, est sufficiens, indicium ad fraudem præsumendam.*
18 *Vt donatio tanquam in fraudem facta reuocare possis, non est necesse donatarium participem esse fraudis. Secus verò in alienatione ex contractu oneroso.*
19 *Reiicitur Anton. Gomez, existimans quoties præsumitur frau*

ex parte alienantis, præsumi etiam ex parte alienatarij.

20 *Fiscus revocare alienationem in sui fraudem factam; non solùm quoad rei substantiam sed etiam quoad fructus in illa pendentes.*

21 *Non potest fiscus revocare alienationes factas in sui fraudem, via executiua, sed ordinaria, quando res translata sunt in tertium possessorem.*

1 PRæmitto primò loqui nos posse de alienatione facta à delinquente ante delictum commissum, vel post delictum commissum, & ante sententiam, vel post sententiam datam.

Secundò præmitto. Delictum, ratione cuius dubitatur, an alienatio facta reuocari possit, & solum illud ratione cuius bona omnia, vel pars principalis illorum publicanda veniunt; quia sola hæc publicatio potest alienationem infirmare, vt sibi contrariam: sic post alios antiquiores, *in l. post contractum*, 15. *ff. de donationib.* tradit Montepicus *n.6.* Alciat. *initio.* Peregrinus *de iure fisci*, *lib. 5. tit. 1. n.* 153. Gregor. Lopez. *l. 2. tit. 4. p. 5. verbo debe morir.* Sanchez *lib. 2. cap. 21. num. 2.* Farinacius *de falsitate, q. 164 n. 61.*

2 Tertiò præmitto alienationem factam à delinquente ante, vel post commissum delictum, cuius bona non publicantur ipso iure, etiam si facta fuerit in fraudem fisci, validam esse, interim dum non reuocatur quia ratione horum delictorum, & fraudis, non sunt bona delinquentis specialiter fisco obligata: vt probat textus *l. res vxoris*, *C. de donat. inter. vir, & vxor. l. 1. C. de pœnis fiscalib. l. in fraudem*, *ff. de iure fisci* & tradit Montepicus *in dict. l. post contractum*, *num. 77.* Farinacius *num. 63. & 66.* plures referens Sanchez *n. 26.* Anton. Gomez *tom. 3. cap. 14. post medium.* Excipitur tamen, nisi alienatio fuerit rei irreuocabilis, v.g. libertatis seruo concessæ, quia hæc facta in fraudem fisci ipso iure annullatur, eo quòd semel data reuocari nullatenus possit. *Instit. qui manumittere possunt*, §. *semel.* Aliàs fiscus non satis sibi prospiceret. sic Sanchez alios referens *n. 35.* Facta autem condemnatione, & publicatione bonorum, ratione cuius delinquenti interdicitur libera bonorum administratio: adhuc existimo probabilius alienationem ipso iure validam esse, sicut diximus valere post delictum, cuius bona ipso iure publicantur; quia dum delinquens in possessione suorum bonorum relinquitur, potest eam possessionem in alium transferre, & ius sibi competens abdicare. at non est valida firmiter, sed infirmiter, & irreuocabiliter, quia est de bonis fisco iam addictis, & publicatis, sicut de alienatione illius, cuius bona sunt ipso iure publicata, dictum est. Nam, idem est quoad valorem alienationis, & illius reuocationem, esse delinquenti interdictam suorum bonorum administrationem, vel esse ipsius bona ipso iure publicata, vt notauit Anton. Gomez *tom. 3. variarum*, *cap. 14. num. 4.* Bossius *pract. tit. de bon. public. n. 76.* Sanchez *lib. 2. cap. 21. num. 31.* Peregrin. *de iure fisci*, *lib. 5. tit. 1. num.* 175. & alij apud ipsos.

3 Quocirca difficultas est, an alienationes factæ à delinquente supradicto, cuius bona non publicantur ipso iure, neque specialiter bonorum administratio interdicitur, sint validæ firmiter; & irreuocabiliter?

Sic validas esse, si ante delictum fiant, & non in fisci fraudem, pro regula firmandum est, cum Farinac. innumeros referente, *quæst. 164. de falsit. num. 1.* & deciditur *in l. si quis posthac, 9. §. si quid etiam*, *C. de bonis damnat.* ibi, *si quid etiam in emancipatos liberos, ante tempus criminis, ac reatus patrem contulisse claruerit, integrum eisdem citra inquietudinem reseruetur.* consentit *l. regia, 2. tit. 4. part. 5. fine.* Ratio est manifesta, quia ante delictum seclusa fraude non competit fisco ius, neque aduersùs delinquentem, neque aduersùs eius bona. Ergo non est, vnde possit alienatio tunc facta infirmari, & à fisco reuocari. Et confirmatur, quia futuris creditoribus non competit ius infirmandi alienationes factas à debitore ante debitum contractum, nisi in eorum fraudem probentur factæ. Minus ergo fisco competere potest, qui de lucro captando agit.

4 Post delictum commissum, & ante sententiam valet alienatio, nec reuocari potest, siue titulo oneroso, siue gratuito facta sit, nisi in fraudem fisci probetur facta. sic tenent post alios antiquiores, quos referunt Anton. Gomez *tom. 3. variarum, cap. 14. n. 4. in medio.* Peregrin. *de iure fisci*, *lib. 5. tit. 1. n.* 178. Scaccia *lib. 1. de iudic. cap. 98. num* 21. Sanchez *lib. 2. cap. 21. num. 32.* Farinacius *de falsitate, q. 164. n. 1.* Bonacina *disp. 3. de contractibus*, *quæst. 8. punct. vlt. §. 2. num. 1.* Ratio est, quam adducit Anton. Gomez in supradicto loco. quia propter tale delictum non est sublata delinquenti bonorum administratio, vt habetur *l. aufertur*, *ff. de iure fisci.* Neque eius bona sunt fisco obligata, & hypothecata. *l. res vxoris*, *C. de donat. inter vir. & vxor l. 1. C. de pœnis fiscalibus.* Ergo non est, vnde alienatio infirmari possit, cùm solum aduersùs delinquentem detur ex delicto actio, & accusatio, non aduersùs bona, ante delictum alienata. *l. fin. § fin ff. de contrah. empt.*

5 Limitant tamen aliqui primò hanc doctrinam, vt procedat casu, quo sententia condemnationis non sequatur: illa enim secuta affirmant alienationem factam post delictum inualidam esse, & reuocari posse. sic tradit Odofred. *in l. post contractum*, *ff. de donationib. n. 2. & seqq.* fauet Gadin. *tit. de bonis malefact. n. 5. versic. & ideo dominus* Ancharan. *consil. 251. ex his quæ superiùs sunt narrata, num. versic. præsupposito.* Mouentur, quia supradicta *lex, post contractum* inquit, *post contractum capitale crimen donationes factæ valent constitutione diuorum Seueri, & Antonini, nisi condemnatio sequuta sit.* Ergo sectuta condemnatione non valent factæ post delictum, quocunque tempore factæ sint: quem modum explicandi textum (inquit Farinacius *quæst. illa 64. num. 8.*) esse multum litteræ illius textus conuenientem.

Cæterùm hæc limitatio communi Doctorum sententia repellitur, vt testatur ipsemet Odofredus *in l. post contractum*, *ff. de donat num. 2. & seqq. versic. unde existo*; & eam absolutè repellit Bart. *dict. l. post contractum, in princip.* Cuman. *num. 1. col. 2. versic. in glossa sequuta.* Paul. de Montepico *num. 78.* Clarus *in practic. § fin. quæst. 78. num. 15.* Sanchez *n. 33.* Anton. Gomez, & Bonacina *suprà.* Probant quia supradicta lex *post contractum*, absolutè decidit donationes factas post capitale crimen valere firmiter, & irreuocabiliter, cùm verò subiungit, nisi condemnatio secuta sit, non intendit ex condemnatione postea secuta donationes ante condemnationem factas infirmari, sed intendit dicere donationes factas post commissum delictum, taliter quod iam condemnatio secuta sit, minimè valere. Quòd autem hic intellectus sustinendus sit, præterquam quòd communis est, negari non potest esse satis probabilis, & textui conformis. Ergo præferendus est, quia valorem actus defendit. Deinde hac ratione conuincitur donatio post commissum delictum, & ante sententiam, vel est valida irreuocabiliter, vel non? Si valida est irreuocabiliter, ex superueniente sententia reuocari nullatenus potest. Si autem non est irreuocabiliter valida, reuocari poterit, etiamsi condemnatio non sequatur, quod est contra supradictam legem, & omnes. Ergo, affirmandum est eius valorem non pendere ex condemnatione postea contingente.

6 Secundò limitant alij valere alienationem post delictum vt intelligatur, si lis contestata non sit, aut accusatio non sit firmata. Nam si lis contestata est, vel accusatio firmata, docent alienationem reuocari posse: sic glossa *in l ex iudiciorum, 10. verbo alienare ff. de accusationibus* Cyrus *in l si quis posthac, num 2 versic. quando, C. de bonis proscript.* Bald. *ibi num. 2. ad finem.* Salicet. *post num. 4.* Angel. *num. 3.* & alij plures relati à Farinacio *quæst. 164. num. 14. & 19.* Fundamentum esse potest *l fin. C. de litig.* vbi deciditur rem litigiosam alienari non posse: atqui facta accusatione delinquentis, & præcipuè lite iam contestata, bona eius litigio subduntur, an, inquam, confiscanda sint, vel non. Ergo alienari nullatenus possunt. Verùm neque hæc limitatio admittenda est, sed absolutè affirmandum quocumque tempore alienatio facta sit ante sententiam valere irreuocabiliter, nisi in fraudem fisci probetur esse factam. quia *in supradict. l. post contractum*, solùm excipitur tempus condemnationis: sic alios referentes tradunt Anton. Gomez *tom. 3. variarum, cap 14. num. 4. versic. sic verò, & versic. quod extende.* Clarus *in practic. § fin. quæst. 78. num. 17. & 18.* Sanchez *lib 2. cap. 21 num. 32.* Bonacina *disp. 3. de contractib. quæst. 8. punct. vlt. §. 2. num. 1.* Farinacius *de falsit. quæst. 164. num. 11. & seqq.* Neque obstat *l. fin.* quia quando principaliter agitur de vindicta delicti, & sic criminaliter non de bonis per contestationem litis, bona non redduntur litigiosa, quia non de ipsis est litigium, sed de delicto puniendo; ac proinde non comprehenduntur in decisione *supradict. l. fin.* vt bene tradit Bart. *in dict. l. post contractum*, *num. 14.* Imola *num. 1. versic. quarta fuit opinio.* Cuman. *num. 2. versic. sed occurrit dubium.* Montepico *n. 84. in fine* Farinac. *q. 164 n. 13.* Sanchez *n. 32.*

7 Tertiò limitant Montepicus *in dict. l. post contractum*, *n.* 83. Iacobus de Arena. *n. 2. versic. neque obstat.* Paul. de Castro *num 2. versic. tertius casus.* Sanch *suprà num. 34.* Bonacina *n. 1.* & alij relati à Farinac. *q. 164. n. 25.* vt intelligatur nisi lis pendeat in contumacia. Nam delinquenti contumaci prohibita est alienatio, ne hoc prætextu possit eius fuga instrui. *l. fin. ff. de requirendis reis* Sed neque hæc limitatio placet: non enim delinquenti fugitiuo prohibita est alienatio, sed delinquenti contumaci sic per sententiam declarato: vt bene comprobat Menochius *de præsumpt. lib. 3 præsumpt. 124. num. 58. & seqq.* Adde non carere probabilitate posse condemnatum in contumaciam, propter solam contumaciam alienare, secus si legitimis præcedentibus iudiciis fuerit pro delicto condemnatus, licèt contumax: sic relato Peregrino *de iure fisci, lib. 5 tit. 1. n.* 184. docet Farinacius *suprà n. 17.*

8 Quod si loquamur de alienatione facta post sententiam condemnatoriam, à qua appellatum non sit, omnes conueniunt reuocari posse, ex *supradict. l post. contractum*, ibi, *nisi condemnatio secuta sit.* At si à sententia appellatum fuerit, & ob appellationem illius executio suspensa est, valida est alienatio; ac si sententia lata non fuisset: quia non potest dici lata sententia, quæ non habet effectum. sic docent Sanchez *lib. 2. c. 21. num. 86.* Farinacius *quæst. 164. num. 24.* Anton. Gomez *tom. 3. variarum,*

variarum, cap. 14. *num.* 4 *post medium.* Bonacina *disp.* 3. *de contractibus, quæst.* 8. *punct. vlt.* §. 2. *num* 3. *fine.* Neque obstat pendente appellatione nihil esse innouandum, quia intelligitur nihil esse innouandum in illo, circa quod appellatio pendet. Cùm autem appellatio propriè non sit à prohibita administratione bonorum non interdicente, efficitur sanè pendente appellatione administrari bona posse, sicuti poterant ante sententiam, ex *l. postquam, ff. vt legat. seruand. causa caueat.* Quocirca nulla adest causa reuocandi hanc alienationem pendente appellatione; nisi quia in fraudem fisci factam esse præsumitur, quæ fuit causa reuocandi venditionem factam cuiusdam fundi, quem relegatus pendente appellatione pupillo authoritate tutoris vendidit: de quo *in l. chirographis,* 38. §. *fin. ff. de administr. tut.* Quare cessante hac præsumptione, vt verè cessat, si alienationem probetur fuisse factam ex causa necessaria, non est locus renouationis. At dum hoc non probatur timore pœnæ imponendæ per sententiam confirmatoriam præsumitur facta.

9 Dixi sæpè alienationem factam à delinquente ante, vel post delictum validam esse irreuocabiliter, nisi in fraudem fisci facta esse probetur; quia si sic probetur esse factam, communis est sententia (paucis contradicentibus) validam esse, sed reuocabilem, *l. in fraudem, ff. de iure fisci,* ibi, *in fraudem fisci non solùm per donationem, sed quocunque modo res alienatæ reuocantur.* Vbi pondero verbum *reuocare,* quod sententiam, & officium iudicis importat; solum enim fraus iustam præbet reuocationis causam: sic tradit Bart. *in l. post contractum, ante num.* 1. *vers. si aduertamus.* Paul. de Montepico *num.* 11. *& 12.* Peregrin. *de iure fisci, lib.* 5. *tit.* 1. *num.* 153. *& 185.* Menoch *de præsumpt. lib.* 3. *præsumpt.* 124. *num.* 1. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 21. *n.* 15. *& 16.* Farinac. *quæst.* 194. *num.* 40. *& 66.* & alij apud ipsos. Neque obstat *l. si aliquis,* 7. *ff. de donat. causa mort.* vbi denotatur per argumentum à contrario donationes factas ex suspicione pœnæ non valere; inquit enim textus: *cæteras donationes sine suspicione pœnæ factas valere.* Ergo quæ factæ sunt cum suspicione pœnæ, non valent. quia respondetur intelligendum esse de valore irreuocabili.

10 Difficultas ergo est, quomodo probetur alienationem in fraudem fisci factam esse, vt sic fiscus condemnato delinquente possit eam vt sibi nociuam reuocare. Nam aliqui dicunt non coniecturis, sed dilucidis probationibus deducendum esse: sic Alciat. *consil.* 125. *num.* 8. *vers. nisi forte probaretur.* Menoch. *de præsumpt.* 3. *præsumpt.* 124. *num.* 1. Ancharan. *consil.* 251. *num.* 4. *& consil.* 385. *post num.* 5. Natta *consil.* 211. *num.* 2. Decian. *tract. crim. p.* 1. *lib.* 1. *cap.* 5. *num.* 7. Mouentur ex *l. sed etsi maritus,* §. *& si constanter, in illis verbis: dilucidis hoc probationibus, ff. qui & à quibus.* Verùm communis est sententia, coniecturis fraudem probari posse: est enim fraus quid latens in animo, & difficilis probationis. Ergo coniecturis probari debet: vt manifestè probat textus *in cap. si te præbendam, de renunciat. in* 6. ibi *dummodo de præmissa fraude appareat saltem per aliquas probabiles coniecturas.* & tradit Montepicus *in repetit l. post contractum num.* 19 *& seq. ff. de donation.* Decius *consil.* 235. *num.* 1. *in fine, vers. & huiusmodi fraus.* Ioann. Faber. *in* §. *Item si quis in fraudem num.* 7 *vers. dicunt ipsi. Institut. de actionib.* Clar. *pract.* §. *fin. q.* 78. *num.* 16. *vers. fraus autem* Peregr. *de iure fisci, lib.* 4. *tit.* 1. *num.* 154. *vers. ad secundum respondetur.* Coniecturæ autem, & indicia debent esse perspicua: vt habetur *in l. dolum. C. de dolo.* ibi, *dolum ex indiciis perspicuis probari conuenit,* & tradit alios referens, & contrarias opiniones concilians Farinac *de pœnis temperand. quæst.* 89. *num.* 19. *& seqq* vbi explicat, quæ dicantur indicia perspicua, & pro manifestis probationibus reputata: illa, inquam, esse existimo, quæ in hominum existimatione fraudem inferunt, vt nulla ratione in bonam partem trahi possint: vt exemplo glossæ *in d. l. dolum, verbo conuenit,* est perspicuum: & tradit Mascard. *de probationib. lib.* 1. *conclus.* 530. *post num.* 6. *in* 2. *limit.* Surdus *decis. Mantua.* 216. *num.* 45. *in fine,* & alij relati à Farinac. *num.* 19.

11 Et quidem si loquamur de alienatione facta ante delictum, vt in fraudem fisci probetur facta, probari etiam debet illo tempore alienationis adesse aliquam causam impellentem delictum committere. v. g. capitales inimicitias, &c. aliàs fraus præsumi non poterit, cùm non possit præsumi delictum esse committendum: sic Anton. Gomez *tom.* 3. *var. cap.* 14. *n.* 4. *vers. & adde quòd semper.* Clarus *pract.* §. *fin. quæst.* 78. *sub n.* 16. *vers. fraus autem.* Menoch. *de præsumpt. l.* 3. *præsumpt.* 124. *num.* 5. *& 6.* Bossius *tit. de bonor. publicat. num.* 45. Farinac. *de falsitat. quæst.* 164. *num.* 71. *&* 134. *&* 138. Quapropter coniecturis dilucidis probandum est alienantem in specie, & de præsenti cogitasse delinquere; vt sic alienatio in fraudem fisci censeatur facta, & reuocanda; nec sufficit si tantùm in genere de delicto cogitauerit, vt puta, quia cùm sit persona rixosa dubitans committere delictum, ne bona sua ad manus curiæ deueniant, voluit sic illa donare; hæc enim cogitatio sic in genere non facit donationem dici factam in fraudem fisci, nec reuocandam; sic relato Menoch. *suprà, n.* 6. docet Farinac. *n.* 65. & affirmat esse pulchram declarationem.

12 Hinc fit primò donationem omnium bonorum factam à delinquente ante commissum delictum, non esse sufficiens, & perspicuum indicium ad fraudem præsumendam, nisi simul à fisco probetur adesse tunc aliquam causam impellentem delictum committere: sic tradit Bossius *tit. de bonor. publicat. n.* 45. Anton. Gom. *tom. vers. cap. vlt. num.* 4. *post* 6 *casum.* Sanch. *lib.* 2. *cap.* 21 *num.* 7. Farinac. innumeros referens, *quæst.* 164 *num.* 134. *&* 137. Menoch. *lib.* 3 *præsumpt.* 124 *num.* 5. *& 6.* Idem est de donatione facta coniunctæ personæ, vel amico, quæ non est sufficiens indicium ad fraudem præsumendam, si alia causa impellens delictum non coniungatur; sæpè enim affinitas, & amicitia ad donandum impellit: non igitur fraus perspicua probatur ex sola illa donatione. sic Anton. Gom. *suprà* Bossius *n.* 46. Menoch. *num.* 14. *& 15.* Sanch. *num.* 11. Farinac. *n.* 138. & alij apud ipsos.

13 Secundò infero neque esse sufficiens indicium ad hanc fraudem comprobandam alienationem factam alicuius fundi in cuius possessione alienans existit, & fructus percipit post alienationem; quia excogitari potest alia causa sic simulatè alienandi præter fisci fraudem: sic Anton. Gom. *suprà,* Sanch. *n.* 16. Farinac. *quæst.* 162. *num.* 139. Cardin. Tusch. *pract. conclus. in verbo simulatio, & concl.* 160. *num.* 13. *& concl.* 161. *num.* 5. *& 19.* Mascard. *de probation. lib.* 1. *concl.* 439. *num.* 5. *& concl.* 558. *num.* 5. *& lib.* 2. *concl.* 815. *num.* 51. & alij apud ipsos. Aduerto tamen probata simulatione, si delinquens condemnetur in confiscatione bonorum, non reuocatur donatum, sed potiùs occupatur tanquam inalienatum, & sub domino delinquentis existens. Secus verò dicendum est de alienatione non simulata, sed in fraudem, hæc enim post condemnationem delinquentis reuocanda esse à fisco, antequam possit bona alienata occupare, quia talis alienatio valida fuit, & per eam in possessorem fuit translatum dominium, ac proinde non via executiua, sed ordinaria aduersùs possidentem procedi debet. sic Sanch. *lib.* 2. *cap.* 21. *num.* 18. cum Montepico *in dict. l. post contractum, num* 50. Secundò aduerto, sic simulatè alienantem, & inualidè posse allegare simulationem suam, vt alienatum sibi reddatur, si ad simulandum honesta causa ductus fuit; secus verò si in fraudem alienasset: sic multis relatis Farinac. *q.* 162. *num.* 48. *& quæst.* 174. *num.* 69. Tiraquel. *de tract. lignag.* §. 1. *gloss.* 2. *num.* 16. *ante finem, & gloss.* 18. *nu.* 20. *vers. nam neque auditur.* Tusch *pract. verbo simulatio, concl.* 157. *à num.* 12. *& concl.* 166. *num.* 10. *& seqq.*

14 Tertiò infero neque esse sufficiens indicium ad comprobationem fraudis, si probetur alienationem clandestinam fuisse, quia potest aliqua adesse causa sic actum honestandi. Vnde vt fraudem probet, debet simul cum illa præsumptione probari adesse causam fraudis: sic post Bart. *in l. post contractum, num.* 7. *vers. & semper intellige, ff. de donationib.* tradit Montepicus ibi, *num.* 55. Anton. Gom. *tom.* 3. *var. cap. vlt. n.* 4. *cap. vlt. n.* 5. *vers. & adde quòd semper,* Sanch. *l.* 2. *cap.* 21. *num.* 17. Menoch. *l.* 3. *præsumpt.* 124. *num.* 41. Farinac. *quæst.* 162. *n.* 211. & alij apud ipsos.

15 Quartò infero non sufficere ad probationem fraudulentæ alienationis ante delictum factæ delictum incontinenti post alienationem sequi; potest enim sequi ex inopinata rixa: quare cum hac coniectura coniungi debet probatio causæ, quæ ad patrandum delictum impellat, scilicet rixam, vel inimicitiam præcessisse. sic Anton. Gomez *post.* 6. *casum.* Montepicus *num.* 56. Sanchez *n.* 18. Menochius *n.* 21. Farinac. pluribus exornans *q.* 164. *num.* 157.

16 Quocirca ante commissum delictum duplicem inuenio probationem claram fraudulentæ alienationis. Prima, si alienes sub conditione publicationis bonorum: tunc enim clarum est te velle fiscum defraudare, & tuo delicto fauere. sic Menochius *num.* 46. Sanchez *num.* 21. vbi testatur esse omnium. Farinacius plures referens *quæst.* 64. *num.* 162. Secus si donares sub conditione vt donatarius delictum confiscatione dignum non committeret. Nam illud committente vis ad alios hæredes transire donatum, quia tunc nec delicto faues, neque fiscum fraudas, sed tuo iure vteris. sic Farinacius *suprà nu.* 163 cum Cepha *con.* 125. *num.* 58. Menochius *lib.* 3. *præsumpt.* 124. *num.* 50. Secunda probatio clara fraudis est, si ante donationem dixeris aliqua verba, quibus denotatur sufficienter de delicto patrando cogitasse, vt si dixeris minando alicui: Prouidebo rebus meis, & deinde mihi satisfaciam; sic enim secuto delicto sic priùs alienata in fraudem reputantur alienata. sic Montepicus *in l. post contractum, num.* 54. *in fin.* Farinacius alios referens, *num.* 164. Anton. Gomez *illo cap. vlt. n.* 4 *circa princ. in* 1. *casu.*

17 Post delictum verò commissum quælibet ex supradictis coniecturis sufficienter probata, est indicium perspicuum, & sufficiens ad præsumendam fraudem; quia tunc adest causa impellens fisci defraudationem, quæ est timor pœnæ ob delictum imponendæ. Quocirca ad eludendam hanc præsumptionem tibi incumbit onus probandi ex causa necessaria alienationem esse factam; aliàs in fraudem fisci censeberis alienasse: sic supponunt Doctores relati, neque aliam limitationem adducunt, nisi cùm delictum ita occulte patratur, vt nullus adsit timor diuulgationis, quia tunc cessat causa committendi fraudem. sic Montepicus *dict. l. post contractum,* n. 61. Alciat. *n.* 56 Sanchez *n.* 19.

18 Tria-

18 Tria denique sunt aduertenda. Primum, vt donatio possit reuocari tanquam in fraudem fisci factam, necesse non esse donatarium participem esse fraudis? secus verò vt reuocetur venditio, permutatio, & quilibet alius onerosus contractus. habetur *l. ait prætor, § si quis particeps, ff. quæ in fraud. cred.* Ratio huius diuersæ dispositionis est manifesta, quia in alienatione gratuita donatarius solùm passiuè se habet accipiens beneficium sibi impensum, ac proinde fraus in illo non spectatur: at in alienatione onerosa, contractu scilicet permutationis, & venditionis, æqualis est vterque contrahens. Debet ergo fraus in vtroque adesse alijs terminis hæc ratio proponi solet: nempe donatarius, quia solùm agit de lucro captando, in eo fraus non attenditur: at in emente, vel vendente agitur de damno vitando. Debet ergo vt rescindatur eius contractus particeps fraudis esse. sic post Bart. *in dict. l. post contractum, num. 3.* tradit Montepicus *num. 38.* Ioan. Hannibal *num. 39.* Clarus *practic. § fin. q. 78. n. 17. vers. tertium.* Sanchez *lib. 2. cap. 21. num. 29.* Farinacius alios plures referens *quæst. 164. num. 58. & 75.* Bonacina *disp. 3. de contractibus, q. 8. p. vlt. § 2. n. 2.*

19 Neque assentiendum est Anton. Gomez *tom. 3. variarum, cap. vlt. num. 4. post medium*, affirmanti in omnibus casibus, in quibus fraus ex parte alienantis præsumitur, præsumi ex parte recipientis alienationem. est enim efficax præsumptio fraudis in alienante, si statim post alienationem sequatur delictum, vel si post commissum delictum alienet, & tamen cum illo contrahens hoc ignorare poterat. Ergo ex hoc capite non probatur emptorem participem esse fraudis: tradit Bart. *in dict. l. post contractum, n. 8.* ibi Ioan. Hannibal *num. 56.* Montepicus *nu. 62.* Sanchez *num. 30.* Farinacius *num. 83.* Item ex venditione omnium bonorum, ad quã sequitur delictum: esto arguatur fraus in vendente, vt est ferè omnium sententia non tamen arguitur in emente. sic Montepicus *num. 38.* Sanchez *num. 30.* Farinacius *num. 75.* Item ex venditione facta coniunctæ personæ, vel amicissimo, sumitur sufficiens præsumptio fraudis in vendente: at in emente, si iusto pretio emat, non item. tenet Ioan. Hannibal *in d. l. post contractum, num. 115. 116. & 117.* Alciat. *ibi num. 41. versic. rursus in alienatione.* Vital. *de clausula, rubr. de fraude, n. 13.* Papiensis *in forma libelli in actione reali, glossa verus, ac legitimus, num. 38. versic. illud tamen scias.* esto contrà tencat Bart. *in dict. l. post contractum, num. 3.* Montepicus *num. 46.* Sanchez *num. 30.* Farinacius *num. 75.* Quocirca in duplici casu reputarem sufficienter præsumi emptorem participem esse fraudis commissæ à vendente. Primò, si modico pretio rem emat magni valoris, quia nemo rem suam sine causa dissipat. sic Peregrin. *de iure fisci, lib. 1. tit. 1. n. 157. versic. intellige tamen.* Sanchez *cap. 21. n. 30.* Farinacius *quæst. 164. num. 75.* Secundò, si clam data opera contractus celebretur, quia illa occultatio malitiam arguit. sic Montepicus *dict. l. post contractum. n. 25.* Anton. Gommez *vbi suprà n. 4. versic. item etiam intellige.* Farinacius *num. 82.* Sanchez *n. 30.* vbi optimè aduertit: nunquam fraudem esse ex parte emptoris præsumendam, quin prius ex parte vendentis, & committentis delictum præsumatur.

20 Secundò aduerto fiscum reuocare rem alienatam in sui fraudem, non solùm quoad rem ipsam, sed etiam quoad fructus in illa prudentes; quia ij fructus pars illius rei confiscatæ reputantur. At non reuocantur fructus percepti medio illo tempore ante sententiam, siue consumpti sint, siue non, quia cùm dominium illius rei fructus parturientis translatum sit in possessorem, absque vlla fisco obligatione possessori acquiruntur: sic multis relatis docet Sanchez *lib. 2. cap. 21. num. 42.* Peregrinus *lib. 5. de iure fisci, tit. 1. n. 174.* Montepicus *in dict. l. post contractum num. 102. & 104.* Farinacius *quæst. 164. num. 55. & 56.* Bonacina *disp. 3. de contractibus, quæst. 8. punct. vlt. § 2. fine.* Limitant aliqui, vt intelligatur de fructibus perceptis ante litem contestatam, secus postea. sic Montepicus *suprà.* Peregrin. *num. 185.* Farinacius *num. 157.* At non credo, quia esse litem contestatam non tollit dominium esse translatum; & ita alij Doctores hanc limitationem non apponunt.

21 Tertiò aduerto, etsi fiscus habeat actionem contra alienantem in sui fraudem, non tamen potest res alienatas translatas in tertium possessorem ab illo reuocare via executiua, sed ordinaria. Tum quia est valida alienatio facta. Tum quia iure communi, non proceditur via executiua, etiamsi actor habeat reum sibi obligatum per scripturam, *l. minor 25. annis, ff. de minorib.* & tradit Vmbert Locat. *post. iudic. inquisit. q. 16.* Farinac. *de hæresi, q. 190. n. 88.*

PVNCTVM. XXII.

An confiscatio bonorum delinquentis condemnati in contumaciam ob causam fidei sit facienda à tempore latæ sententiæ, vel à tempore, quo probationes signant delictum commissum.

1 *Prima sententia affirmat à tempore latæ sententiæ faciendam esse confiscationem.*

2 *Probabilius est à tempore, quo testes deponerent hunc contumacem in hæresim incidisse.*

3 *Satisfit oppositis argum.*

Grauissima est hæc controuersia, quia ex illa pendet, an contumax alienare possit bona sua, antequam in contumaciam condemnetur, valideque sit eorum alienatio, neque reuocanda, nisi in fraudem fisci esse factam probetur. Si enim confiscatio non est trahenda ad diem, in quo probationes dicunt delictum esse commissum; sed ad diem, in quo sententia super delicto in contumaciam lata est, poterit contumax, dum condemnatus non est, bona alienare, & sic confiscationem bonorum vitare, & iudices fidei eludere. quod certè non est paruum inconueniens.

1 Est igitur prima sententia defendens bona talis delinquentis non publicari à die, quo testes deponunt illum in hæresim incidisse, sed à die, qua damnatur tanquam contumax, vel à purgatione indicta defecit. sic Gabr. Quemada latè probans *in suis quæst. fiscalib. tota quæst. 8.* quem sequuntur absque vlla examinatione, Simanc. *de catholic. institut. tit. 9. num. 16.* Menoch. *lib. 2. consil. 159 sub n. 19.* Couarr. *in cap. alma mater. 1. p. § 7. num. 11. vers. sed & in causa hæresis,* Thom. Sanchez *lib. 2. cap. 22. num. 35.*

Pluribus rationibus Gabr. Quemeda suam sententiam firmat: hæ sunt præcipuæ. Prima, quia contumax non habetur pro confesso, & conuicto, neque vt talis condemnatur, nisi à die quo perfecta est contumacia: vt habetur *in cap. cùm contumacia, de hæretic. in 6. cap. excommunicamus, § qui autem, eod. tit. & lib.* Ergo solùm ab illo die bona illius censeri debent publicata. Secundò, quia *in suprad. cap. cum contumacia,* solùm dicitur hunc contumacem velut hæreticum esse damnandum, non autem dicitur esse iudicandum hæreticum; sed similem illi. Ergo signum est damnari ob contumaciam, quæ similis est hæresi in pœnis impositis, non autem damnari ob hæresim. Tertiò ex doctrina Bart. *in l. eius qui delaterem, ff. de iure fisci,* vbi decidit fictam probationem non præiudicare hæredi, sed contumax fictione iuris censetur confiteri delictum, de quo accusatur. Ergo eius ficta confessio non debet hæredi præiudicare, ac proinde bona ab eo repeti non poterunt. Quartò probat ex text. *in cap. inter sollicitudinem, de purgat. canon.* vbi habetur quòd deficiens in purgatione canonica detrudendus sit in monasterium: cùm ergo non dicatur tradendum esse curiæ sæculari, efficitur non esse vt hæreticum iudicandum: cui modo dicendi fauet *gloss. fin.* ibi, *non traditur* (inquit) *curiæ sæculari, quia illa probatio est præsumptiua, & non vera, & directa, ac proinde mitius puniri debet.* Quintò demus testes deponere te fauisse hæreticis, ob quam fautoriam citaris sub excommunicatione per annum persistis, non es vt hæreticus reputandus, & condemnandus: sed ad summum vt illorum fautor: quia contumacia est ficta confessio, illique æquiualet. Ergo si ex tua confessione solum delictum fautoriæ argueretur, ex contumacia id ipsum tantùm debet censeri probatum. Sextò, si post contumaciam probatam, & sententiam datam compareres, posses contumaciam purgare, & condemnationem vitare: vt tradit Couarr. *cap. Alma mater, 1. p. § 7. num. 11.* Bernard. Diaz *pract. cap. 117. sub num. 13. vers. imò & quod existimo.* Ergo contumacia in causa fidei non constituit iuris fictione hæreticum, alias semel ita constitutus pœnas hæresi impositas vitare nequaquam posses.

2 Nihilominus etsi supradicta sententia probabilis sit, probabiliorem reputo asserentem publicationem bonorum faciendam esse à die, quo testes deponunt hunc contumacem in hæresim incidisse: sic validissimis argumentis probat, & defendit doctissimus, & eruditissimus Prosper Farinac. *de hæresi, quæst. 190. § 12. num. 21.* Illud autem est potissimum, vt hæreticus, v. g. condemnatis in contumaciam, non condemnaris propter contumaciam, & inobedientiam, quam Prælatis Ecclesiæ habuisti, eorum mandata transgrediens non comparendo; sed condemnaris ob delictum hæresis, quod præsumeris incurrisse, & pro quo citatus fuisti, vt responderes, sed delictum hæresis non iudicaris incurrisse in die quo profertur sententia condemnatoria, sed in die, quo testes deponunt te exercuisse actum, ex quo talis suspicio insurgit. Ergo ab illo die est publicatio bonorum facienda. Discursus est legitimus, quia publicatio bonorum delicto hæresis est annexa. Maiorem probo ex *dicto cap. cùm contumacia,* vbi insordescens in excommunicatione per annum in causa fidei, vt hæreticus condemnatur: neque enim damnari poterat vt hæreticus, si iuris fictione hæreticus non esset: & tradit glossa ibi, Couarr. *§ 7. n. 11. in princ.* Menoch. *de arbitr. lib. 2. casu 416. n. 6.* Bernard. Diaz *dict. cap. 117. fine.* Ioan. Rojas *singul. 1. n. 4.* Albert. *de agnoscenda assert. catholic. quæst. 30. num. 73.* Nauarr. *consil. 11. sub tit. de hæretic. num. 2.* Pegna *3. p. com. 94.* Et ratio est manifesta, quia contumacia non est æquale delictum ac hæresis. Ergo non potest æqualem pœnam mereri. Ergo contra iustitiam procederet Pontifex, si hæc delicta æqualiter puniret: at suspectum de hæresi, & in contumacia persistentem eisdem pœnis afficit ac hæreticorum præsentem? vt ex text. & Doctoribus relatis constat. Ergo non contumaciam, sed hæresim punit: probatam, inquam per illam contumaciam: contumacia enim, & inobedientia

tia est quædam delicti suspecti, & accusati manifesta probatio, æquiualet enim illius delicti confessioni; & sicuti si delictum confiteris, illud probares, sic per contumaciam confessioni æquiualentem manifestè probatur. Minor verò supradicti discursus per se videtur manifesta: nam licèt contumax à die contumaciæ probatæ condemnetur vt hæreticus ratio condemnationis est delictum hæresis, de quo suspectus fuisti, & pro quo fuisti citatus respondere. Hoc autem delictum non commisisti, cùm noluisti respondere; sed quando testes deponunt. Item etsi à die cõtumaciæ declararis hæreticus; non tamẽ declararis, quòd antea non fueris hæreticus: stat enim optimè quòd antea hæreticus fueris, sed quia probatum non erat, non poteras iudicari, neque declarari: facta autem probatione ex tunc declararis; licèt declaratio non ad delictum tempore declarationis commissum, sed commissum multo tempore antea extendatur.

3 Et per hæc satisfactum est primo argumen. contrario. Ad secundum dico, cùm in supradict. text. *cùm contumacia*, dicitur contumacem in causa fidei, velut hæreticum esse damnandum, illa, particula *velut* non denotat similitudinem, sed proprietatem, & veritatem: sicuti Ioan. primo dicitur de Christo: *Et vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à Patre*, illud *quasi* expressiuum est veritatis, & in casu præsenti tradit glossa, Archidiacon. Philip. Franc. Ioan. Adr. *in suprad. cap. cum contumacia*. Bellamera *decis.* 688. *num.* 27. & al.) Ad tertium nego in primis probationem delicti ortam ex contumacia esse fictam probationem: nam licèt sit ficta confessio delicti, non tamen est ficta, sed vera probatio illius; ac proinde non est mirum, si tertio præiudicet. Secundò concedo fictam probationem regulariter non præiudicare tertio, qui si plenum habeat ius, ab illo deturbandus non est præsumptionibus; sed plenis probationibus, vt voluit Ripa *in cap. sæpe, de restitut. spoliat. & in l. fin. C. de rei vendicat.* Peregrin. *de fidei commiss. art.* 44. *num.* 12. At fallit in aliquibus delictis atrocibus, & specialiter in crimine hæresis ob ius grauitatem, & tradit idem Bart. *l. ff. de bonis eorum qui mortem sibi consciuerunt*, ex text. *ibi in princ.* Bellamera *decis.* 677. *sub n.* 1. *& sub n.* 8. *vers. neque obstat*. Alex. ad eundem Bart. *in d. l. eius qui latorem, sub num.* 1. *in litt. B. vers. & limita.* Rojas *singul.* 68. Mascard *de probation. concl.* 348. *n.* 34. Cantar *de execut. sentent. cap.* 1. *n.* 341. quos refert, & sequitur Farinac. *dict. quæst.* 190. §. 11. *num.* 42. Alioqui si illa ficta probatio hæredi in crimine hæresis non præiudicaret, neque etiam post sententiam afferre posset præiudicium, quia hæc lata contra contumacem, & qui se plenè non defendit, tertio non præiudicat, vt ex Alesand. *consil.* 126. *in fine, lib.* 2. Signorol. *consil.* 157. *num.* 4. Roman. *consil.* 154. *nu.* 5. tradit Farinacius *suprà*. Ad quartum dico non tradi deficientem in purgatione canonica curiæ sæculari, quia fassus est errorem, & misericordiam postulauit: vt tradit ibi Abbas, & glossa *in solus* 2. in quo casu nullus hæreticus tradendus est curiæ sæculari. Aliam autem solutionem, quòd scilicet probatio per contumaciam sit solùm præsumptiua, & non vera, ideòque contumacem minus puniri debere, communiter Doctores reprobant, vt videre est in Abbate *ibi num.* 5. Bellam. *decis.* 676. *sub. num.* 4. Alias, vt bene dicit Farinacius *num.* 44. oporteret dicere neque confiscationem habere locum à die perfectæ contumaciæ, & lapsus anni; neque à die sententiæ, & condemnationis, quod nullus dicit. Ad quintum dico cum citatis respondere de fautoria hæresis, si factum sit plenè probatum, vt sæpè debet esse, citaris, vt purges suspicionem hæresis, quam incurristi; quam purgationem si omittis facere, non solùm probas per contumaciam ipsam fautoriam, sed potiùs ipsam suspicionem; ita vt ipsa suspicio, quæ principio erat leuis, facta citatione transit in vehementem, & perfecta contumacia redditur violenta; & digna vt ob illam contumax tanquam de delicto verè probato damnetur. Neque obstat fautoriam esse hæresis in genere, & non in particulari, vt non possit hic fautor vt hæreticus condemnari, quia ad hanc condemnationem sufficit errare contra fidem vel Deum in genere, vt ex Bellamera *decis.* 688. *num.* 35. & ex Pegna ad Eymer. 2. *part. quæst.* 54. *versic. sic talis*, tradit Farinacius *num.* 51. Adde rarò fautoriam esse hæresis in genere, quia rarò fauet hæretico, vt sic; sed tali hæretico, tali errore affecto: ac proinde illius erroris, cui fauorem præstitit, fautoria dicitur, & suspicio illius hæresis ex illa fautoria generatur. Ad sextum respondeo, si comparendo probas non habuisse culpam in contumacia, eo quòd fuisti infirmus, vel aliter impeditus comparere, purgas contumaciam, & infirmas sententiam, si fortè lata fuit; quia ex falsa præsumptione fuit lata. At si comparendo contumaciam recognoscis, delictum verò, de quo fuisti vt suspectus citatus, negas; non es audiendus, neque ad pœnitentiam recipiendus quousque delictum fatearis, & errorem abiures, sicut si veris testibus de crimine conuictus esses: sic docet Eymer. 3. *part. quæst.* 47. *num.* 4. Bellam. *decis.* 688. *sub n.* 30. *vers. imò fortè*.

PVNCTVM XXIII.

Cui debent bona confiscata applicari.

1 *Sub varia distinctione quæstio resoluitur.*
2 *Confiscati ob hæresim penes Pontificem residet applicatio.*
3 *Sæpe pontifex constitutiones suas dirigit ad aliquas prouincias, quæ tamen leges sunt vniuersales.*
4 *Quid Pontifices in hac restatuerint.*
5 *In Hispania fisco regio integrè applicantur bona, & quid in alijs regionibus.*
6 *Debent tamen Principes mandatis Inquisitorum obedire, alias de bonis confiscatis participare non poterunt.*

1 SI de confiscatione lata à Principe loquamur, qualis est ob crimen læsæ maiestatis, & in Castellæ regno ob crimen contra naturam, fisco regio pertinent bona confiscata, vt de se constat. At si confiscatio non à Principe, sed ab inferiori iudice facta sit, etiamsi fiat de iure communi in quo casu diximus extendi ad bona sita extra territorium confiscantis; talia bona sic extra territorium confiscantis existentia non spectant ad iudicem, seu dominum confiscantem, sed ad dominum loci illius, vbi sunt sita. argument. textus *in l. quicumque*, § *vniuersi, versic, quòd si fecerint*. ibi. *in cuius territorio est, C. de hæretic, l. fin. C. de bonis vacantib. l.* 10. *l. tutores*, §. *hæres* & ibi Bart. *ff. de administr. tutorum* sic multis relatis testatur de communi Farinacius *lib.* 1. *praxis, quæst.* 25. *num.* 101. Sanchez *lib.* 1. *cap.* 20. *num.* 34. Clarus *in practic. quæst.* 78. *versic. sed hic quæro.* Hoc tamen intelligunt Farinacius, Sanchez, & Clarus, dummodo dominus alterius territorij habeat ius confiscandi, aliàs secus. Nam si caret iure confiscandi, confiscanti applicabuntur; quia cessat iurisdictionum confusio, quæ est ratio quare bona sita extra territorium confiscantis, & per ipsum confiscata confiscanti non applicentur. Secundò affirmant Farinacius *num* 108. multos referens, & Sanchez *supra*, intelligendum esse de bonis immobilibus: nam bona mobilia personam delinquentis committantur, neque territorio circumscribuntur, ac proinde confiscanti pertinent, ex text. *in cap.* 1. §. *si iudex. de vsibus feudorum*, in illis verbis: *Dominus eius omnia bona mobilia sub sacramento iudici repræsentet*, quidquid in contrarium Mediolani seruetur, vt testatur Clarus *dict. q.* 78. *versic. sed hic quæro, in fine.* Tertiò intelligenda est conclusio etiam in crimine hæresis: nam etiam in illo crimine non debent applicari bona confiscata existentia extra territorium confiscantis ipsi, sed fisco iudicis loci illius: sic Simancas *de catholic. institut. tit.* 6. *num.* 129. Gundissaluus, *tract. de hæretic, quæst.* 15. *num.* 6. *& sequent.* Decian. *tract. de crimin. lib.* 5. *cap.* 44. *num.* 8. Farinacius *illa quæst.* 25. *num.* 104. *& quæst.* 109. *de hæresi*, §. 12. *n.* 96. Quartò intellige, etiamsi bona existentia extra territorium confiscantis spectarent ad ipsum iure directi dominij, adhuc ad feudatarium non & ad dominum directum confiscantem deberent pertinere, vt ex pluribus comprobat Farinacius *suprà num.* 102. *& seqq.* specialiter ex Roland *consil.* 78. *à num.* 2. *vsque ad.* 22. *volum.* 2. quia vasallus infeudatus à domino de mero, & mixto imperio non solùm habere debet mulctas suorum subditorum, quæ meri imperij sunt: vt tradit Bart. & alij *in l. imperium, ff. de iurisdict. omn. iudic.* sed etiam habere debet confiscationes, & publicationes bonorum, quia ipse censetur quasi procurator fisci in rem suam. Excipe nisi crimen, ob quod fit bonorum publicatio sit læsæ maiestatis aduersùs dominum directum, quia tunc domino directo pertinent ea bona, etiamsi extra territorium ipsius sint, in satisfactionem iniuriæ sibi factæ, nisi forte bona illa sint in feudum, vel emphiteusim accepta à feudatario quia tunc ipsi feudatario applicantur, & vtile dominium cum directo consolidatur, ne ex delicto vasalli infeudati detrimentum feudatarius patiatur, & probat expressè textus *in cap.* 1. §. *illud. de prohibita feudi alienat.* sic Roland *consil.* 78. *per totum, vol.* 2. *& consil.* 73. *vol.* 4. Farinacius alios referens, *quæst.* 25. *n.* 15. *& seqq.*

Aduerto tamen si sententia confiscationis ad bona extra territorium confiscantis expressè non extenderetur, posset tunc superior illius territorij, si delinquens illi subditur, ratione originis, vel domicilij nouum processum instituere, & denuo condemnare, & illius vigore bona ibidem sita confiscare: sic ex Bossio *titul. de bonorum publicat. num.* 75. Nilo *de bannitatis*, 1. *part. secundi temporis, quæst.* 17. *prope finem* tradit Farinac. *q.* 25. *n.* 201. *fine*.

Cæterùm loquendo absolutè de bonis hæreticorum in varias sententias Doctores sunt diuisi, cui debeant applicari attento iure communi. Referam quid mihi verius videtur.

2 Et primò præmittendum est applicationem horum bonorum penes Pontificem esse; cùm enim crimen hæresis Ecclesiasticum sit, *cap. vt inquisitionis.* §. *prohibemus. de hæreticis, in* 6. Pontifici competit committentes illud punire, siue Ecclesiasticos, siue laicos, *cap. licet. de foro compet.* & ibi glossa: at vna ex pœnis, quæ aduersùs hæreticos fertur, est confiscatio bonorum. Ergo in illa imponenda constitutiones Pontificiæ seruandæ sunt, præferendæ aliis regiis constitutionibus, si fortè contradicant

cant. Confirmo. Cognitio huius criminis Pontifici, eiúſque miniſtris conuenit, & nullo modo poteſtatibus ſæcularibus, vt habetur *in ſuprad. cap. vt inquiſitionis.* Ergo etiam applicatio bonorum hæreticorum ſolùm Pontifici, & quibus ipſe facultatem dederit, pertinebit; quia hæc acceſſoria eſt primæ cognitioni, vel potiùs condemnationi. Acceſſorium autem iuxta naturam principalis iudicandum eſt, *cap. acceſſorium, de regul. iur. in* 6.

3 Secundò præmitto ſæpè Pontificem conſtitutiones ſuas dirigere ad aliquas ſpeciales prouinciales, vel perſonas: quo non obſtante leges ſunt vniuerſales pro tota Eccleſia; vt conſtat ex pluribus legibus inſertis in corpore iuris, quæ ſpecialibus perſonis erant directæ. Fateor ergo plurimas eſſe conſtitutiones à Pontifice latas in fauorem ſanctæ inquiſitionis, quæ Inquiſitoribus tantùm ordinis Prædicatorum, vel Inquiſitoribus Italiæ, vel Lombardiæ directæ ſunt, vt videri poteſt in iis, quas refert Pegna *in fine direct.* at inde non debet inferri obſeruandas non eſſe ab Inquiſitoribus totius orbis; aliàs plurima illis priuilegia conceſſa conuenirent. Ratio autem, quare debeant obſeruari & vim legis habere, ea eſt quia *in cap. vlt. §. de hæretic. in 6. & clem. 1. §. vlt. de hæretic.* cauetur omnes conſtitutiones, & extrauagantes contra hæreticam prauitatem editas, etiamſi in corpore iuris non contineantur, obſeruandas eſſe, & ita notauit optimè Pegna *direct. 2. p. com. 158. circa, medium, verſ. præterea* Farinac. *de hæreſi q. 190. n. 173.*

4 His poſitis Innocent. III. *in cap. vergentis, de hæret.* ſtatuit bona hæreticorum confiſcari, & in terris Eccleſiæ, fiſco Eccleſiæ applicari. In terris verò Eccleſiæ temporaliter non ſubiectis fiſco iudicis ſæcularis, etiamſi condemnati filio haberent catholicos. Poſtea verò *in cap. excommunicamus, el 1. §. damnati, eodem tit. de hæretic.* ſupradictam conſtitutionem limitant in bonis clericorum, ea non Eccleſiæ fiſco, ſed Eccleſiis, à quibus ſtipendia receperunt, applicentur. Cæterùm Innocent. IV. quem ſequutus eſt Alexand. IV. & Clemens IV. in ſua conſtitutione edicta anno. 1252. cuius initium eſt, *Ad extirpanda*, cuiuſque meminit Pegna *in ſuprad. loco & in fine directorij.* & Farinac. *num. 176.* trimembrem fecit bonorum confiſcatorum diuiſionem: & primam ſtatuit applicandam eſſe in commune ciuitatis, ſeu loci, in quo delinquens damnatur, vel bona illius ſita ſunt. Secundò in fauorem, & expeditionem officij inquiſitionis dandã eſſe officialibus, qui tunc negotia ipſa peregerint. Tertiò ponendam in aliquo tuto loco, ſecundùm quod dictis diœceſano, & Inquiſitoribus, vel Inquiſitori videbitur reſeruanda, & expendenda per conſilium eorundem in fauorem fidei, & ad hæreticos extirpandos. Neque audiendus eſt Burſatus, qui *conſ. 8. lib. 3.* ſcriptum reliquit has conſtitutiones ſolùm in Italia obligare, non extrà. Item non eſſe ſatis authenticas, vel vſu receptas, comprobat manifeſtè Pegna *dict. comm. 158. verſic. ego verò*, & Farinac. *quæſt. 190. à num. 178.* Illis tamen nullo modo eſt derogatum conſtitutione Alexand. IV. edita anno 1260. incipiens. *Deſcriptioni veſtra*, de qua meminerunt Pegna, & Farinac. *ſupra*, vbi aſſerit Pontifex bona publicata, ſeu confiſcata, & in poſterum confiſcanda, ſeu publicanda eorum pretium ad opus Romanæ Eccleſiæ conſeruetur. Nam præterquam quòd de caſu ſpeciali loquitur, & de parte illa, quæ fiſco Eccleſiæ applicanda eſt, ſiquidem eſt de bonis hæreticorum in prouincia Romana exiſtentium, conſtitutione Clementis IV. qui proximus Alexand. fuit, trimembris illa diuiſio Innocent. IV. firmata eſt; quod id ipſam fecit Eugen. IV. in ſua conſtitutione edita Bononiæ anno. 1438. 17. kalend. Februar. quæ incipit, *Sedis Apoſtolica prouidentia*, quam ad verbum refert Farinac. *dict. quæſt. 190. num. 178.* Quapropter hæc trimembris diuiſio omnino retinenda eſt, dum aliud à Pontifice non fuerit ſtatutum: & ita tenet Pegna *dicto. comm. 158. poſt medium, verſ. quare vt ad inſtitutum.* Decian. *tract. crimen. lib. 5. cap. 44. num. 2. verſ. hodie tamen*, Lœlius Zechius *in ſum. 1. p. rub. de hæreſi, cap. 11. num. 16. verſ. vndecima pœna.* Aduerto, tamen, vt hæc trimembris diuiſio locum habeat, debent domini temporales Inquiſitoribus, eorùmque miniſtris neceſſaria pro expeditione officij ſanctæ Inquiſitionis ſuppeditare: iuxta conſtitutiones Innocent. IV., Alex. IV. & Eugenij, aliàs ſanctæ Inquiſitionis officio, & Inquiſitoribus omnia erunt applicanda; quia ceſſat ratio, quare illa tertia pars dominis temporalibus applicetur: & ita tenet Pegna *dict. com. 158. verſ. cùm autem in multis locis*, Farinac. alios referens, *dict. q. 190. n. 185.*

5 Dixi hanc trimembrem diuiſionem ſeruandam eſſe, dum aliud à Pontifice non fuerit ſtatutum: quod dixi, tum propter bona clericorum ab Eccleſia in ſtipendium accepta, quæ non fiſco, neque inquiſitionis officio, ſed Eccleſiis, à quibus receperunt, applicanda ſunt: iuxta textum *in c. excommunicamus de hæreticis.* Tum quia in pluribus locis aliud videtur cautum, quod ex conſuetudine ſatis recepta non leuiter colligitur. In primis enim in Hiſpania omnia bona hæreticorum fiſco regio applicantur: & meritò; quia Catholiciſſimus Rex Inquiſitoribus, & eorum miniſtris, abundè ſuppeditat, & quidquid neceſſarium eſt ad promotionem ſancti officij, ex ſuo (ſi opus eſt) patrimonio erogat: & ita teſtatur Couarr. *var. reſolut. lib. 2. cap. 9 num. 12.* Simanc. *de catholic. inſtitut. tit. 9. num. 732.* Clarus *in pract. crimin. §. hæreſis, num. 11. verſ. ſed hoc* Nauarr. *conſil. 2. num. 1. ad fin. tit. de hæreticis*, Card. Tuſchus *pract. conclu. verbo hæreticus concluſ. 102. num. 15.* Salzedo ad Bernard. Diaz, *c. 114 verſ. hæreticus, & verſ qua quidem opinio*, Peregrin *de iure fiſci, lib. 4. tit. 5. num. 31. verſ. clericorum.* Pegna *dict. com. 168. verſ. hinc conſequitur.* Iacob. de Graſſis *lib. 2. deciſ. cap. 11. num. 13. verſ verum quando.* Farinac. *dict. quæſt. 190. num. 188.* & hanc applicationem fiſco regio faciendam in Hiſpania affirmat Couarr. *ſupra*, & Mendoz *in additionib. ad repert. inquiſit. verbo diuiſio litt. A.* habere locum in bonis clericorum habentium beneficia, quæ non Eccleſiis à quibus ſtipendia receperunt, ſed fiſco applicantur. In aliis verò regnis alia eſt conſuetudo, vt teſtatur Farinac, *ſuprà.* Nam Placentiæ teſtatur ex Vmbert, Locato *in iudic. inquiſit. verbo fiſcus, n. 1. verſ. conſuetudo*, conſuetudinem eſſe diuidendi bona hæreticorum in duas partes, quarum vna applicetur fiſco Principis, qui benigniſſime brachium ſuum ſancto Inquiſitionis officio confert, & altera applicetur ſancto Inquiſitionis officio pro eius conſeruatione. Eandem affirmat cum Burſato *conſil. 43. num. 45. lib. 1.* eſſe Mantuæ iuxta decreta Pontificia, Mediolani tamen dicit bona hæreticorum diuidi æquis portionibus inter fiſcum ducalem, Epiſcopum, & Inquiſitorem: teſte Claro *pract. crimin. § hæreſis. n. 11. verſ. in hoc autem ducatu.* quem refert Tuſch. *pract. concluſ. verbo hæreticus, concl. 102. num. 16.* Franciæ inductum eſſe conſuetudine bona immobilia etiam clerici ad degradationem, vel perpetuos carceres condemnati ſpectare ad Regem, vel ad dominum temporalem imperium ibi habentem. Mobilia verò Epiſcopo applicari ſecundùm Oldradum, Rebuf. Petr Gregor. & alios relatos à Salzedo *pract. crim. c. 114. verbo hæretici, circa finem.* conſentit. Couarr. *lib. 2. variarum, cap. 9 num. 12.* Peregrin. *de iure fiſci, li 4. tit. 5, n. 31. verſ. clericorum bona.* Sabaudiæ affirmat ex ſpeciali conſtitutione Gregor. XIII. edita die 28. Septembris anno 1584, hæreticorum bona diuidi hac ratione, ſi eorum valor mille ſcuta non ſuperauerit, Cameræ, & fiſco ducali medietas applicetur, & altera officio ſanctæ Inquiſitionis. Quòd ſi dicta bona valorem mille ſcutorum exceſſerint, omnia applicentur eidem Cameræ, ſeu fiſco ducali. Debent tamen ducis miniſtri pro qualibet confiſcatione realiter, & cum effectu, & ſine vlla mora ſanctæ Inquiſitionis officio ſcuta quingenta omnino perſoluere.

6 Tandem aduertit & optimè Farinacius *ſupradicto loco, in fine.* ne Principes, & domini temporales, quibus vel ex conſuetudine à Romano Pontifice approbata, vel ex illius ſpeciali conceſſione pars aliqua in bonis confiſcatis conenit, negligentes ſint in exequendis mandatis Inquiſitorum, alioquin non ſolùm portione bonorum confiſcatorum illis debita priuati remanebunt, & indigni reputabuntur, ſed tanquam hæreticorum defenſores, & fautores inquiri iure poterunt.

PVNCTVM XXIV.

An excuſet hæreticus ſupradictam pœnam confiſcationis bonorum, eo quòd reſipuerit, vel miſericordiam poſtulauerit

1 *Spectato iuris rigore nunquam hæreticus hanc pœnam vitare poteſt.*

2 *Ex miſericordia remitti poteſt, ſi antequam accuſatus, vel denuntiatus ſit, pœniteat.*

3 *Secus verò dicendum cenſeo, ſi poſt publicata dicta teſtium miſericordiam expoſtulet.*

1 Longiſſimum eſſet recenſere omnium placita, dicam quid mihi probabilius apparet.

Dicendum eſt ergo ſpectato iure hæreticum nullo modo ſupradictam pœnam efficaciter euitare poſſe; quia hæc pœna confiſcationis delicto annexa eſt. *cap. cùm ſecundùm leges. de hæreticis, in 6.* Ergo ſemel commiſſo delicto pœna hæc excuſari non poteſt. Dices non excuſari ab illa pœna contrahenda, at ab illius executione excuſari ob pœnitentiam Sed contra; quia hæc excuſatio, quæ remiſſio eſt pœnæ per legem impoſitæ ex aliqua lege, vel decreto Pontificio conſtare debebat. At nullibi conſtat pœnitentibus hæreticis bona confiſcata remitti debere. Ergo non ſunt illis remittenda ex iuris rigore. At ex benignitate, & miſericordia præſtat aliquando remittere (quidquid contrà teneat Conrad Brunus *tractat de hæreticis, lib. 5. c. 6. n. 9. & 10,* (Nam textus *in cap. vrgentis, de hæreticis*, ſufficiens præſtat fundamentum ad hanc gratiam præſtandam. Inquit enim Pontifex: Neque ad eos (ſcilicet hæreticos) bona eorum vlteriùs reuertantur, niſi eis ad cor reuertentibus, & abnegantibus hæreticorum conſortium miſereri aliquis voluerit. & ita tradit gloſſa *ibi.* Abbas *num. 2. in. 3. notab.* Felin. *num. 2.* Vmbert. Locat *iudicial. Inquiſit. verbo pœna, num. 10* Simancas *in Enchirid. tit. 58. rubr. de pœnitent. num. 4.* Farinacius *quæſt. 25. num. 16. & q. 190. §. 6. n. 144.* Pegna *director. inquiſit. 3. part. comment. 158. verſic. ſed cùm ex benignitate.*

2 Quòd ſi roges: quando ex benignitate remitti debeant hæreticis pœnitentibus bona?

Reſpondeo

Respondeo primò, quoties pœnitet hæreticus, & misericordiam postulat, antequam accusatus, vel denuntiatus sit. sic Simancas *de catholic. institut. tit. 47. num. 16. & 17.* Zanch. *tractat. de heretic. cap. 25. num. 3.* Ioan Caldeinus *tractat. de hereticis, num. 2. & seqq.* Franc. Pegna 3 *part. director. comment.* 158. *versic. tertia similiter.* iunctis iis quæ dixerat *quæst.* 93. *comment.* 141. Secundò, si postquam est accusatus, vel denuntiatus, imò captus, statim errorem suum plenè confitetur, antequam dicta testium ei publicata fuerint, videtur ex benignitate bona illi esse remittenda: tradit Squallicens. *tract. de fide catholica, cap. 30. num. 2.* Farinac. *quæst. 25. num. 6. & quæst. 190. num. 149. iuncto num. 155.* Pegna *director. loco allegato, 2. part. comment. 9. ad cap. vergentis, versic. primo & secundo.* Vmbert. Locat. *in iudicial. inquisit. verbo gratia, num. 5. versic. at vbi inquisitus.* Zanch. *tract. de hereticis, cap. 25. num. 3. versic. imò hodie* Parisius *consil. 2 num. 184. vers. ad vndecimam dubitationem, lib. 4.* Roland. *cons. 92. num. 24. lib. 3.* & alij plures relati à Farinac. *q. 190. num. 133. & 135.*

3 Tertiò extendunt aliqui ex supradictis Doctoribus ad hæreticum pœnitentem ante sententiam, cui affirmant ex benignitate bona restitui debere, etiamsi post publicata dicta testium pœniteat. sic Farinacius, Vmbert. Locat. Parisius, Roland. nuper allegati. At hoc non credo, quia tunc non ex voluntate videtur fateri delictum, sed quia illo conuictus est. Quapropter hic perpetuo carceri mancipatur, iuxta textum *in cap. excommunicamus 2. §. si quis de hereticis. ibi, si qui postquam fuerint deprehensi reddere voluerint ad agendam pœnitentiam, in perpetuo carcere detrudantur.* Intelligo autem postquam fuerint deprehensi plenè, hoc est, non solùm captura, sed præcipuè testium depositione. In Hispania autem nemini hæreticorum fit bonorum remissio, nisi tantum illi, qui spontè errores suos fatetur, hoc est, qui nullo metu probationis, & testificationis ductus ad iudices fidei accedit misericordiam postulaturus. sic Simancas *tit. 44. de catholic. institut. num. 3.* & tradit Franc. Pegna 3. *part. comment. 12. versic. magnam veniam.* Dicitur autem nullo metu probationis duci ad fatendum errorem, quando non vocatus ob denuntiationem, vel accusationem iudicem adit crimina confessurus, vt optimè docuit Abbas *in cap. de hoc de simonia,* & notauit Pegna *suprà, versic. & metu probationis.*

PVNCTVM XXV.

Qualiter fiscus satisfacere debeat creditoribus delinquentis, cuius bona publicantur, ipséque delinquens liber maneat ab obligatione eis satisfaciendi.

1 *Fiscus tenetur satisfacere omnia debita criminosi ante delictum contracta, si publicet omnia eius bona.*
2 *Si publicet partem, pro parte tenetur.*
3 *Tenetur satisfacere debitis ante delictum, secus post delictum, nisi in vtilitatem delinquentis cesserint.*
4 *Fisco incumbit onus probandi debita contracta esse post delictum.*
5 *Satisfacere debet creditoribus, quos constat tales esse summaria informatione facta.*
6 *Debet satisfacere pro viribus bonorum confiscatorum, & non vltra, tametsi non confecerit inuentarium.*
7 *Item debet satisfacere ex bonis confiscatis, & incorporatis, non ex debitis posteà confiscandis.*
8 *Item ex bonis sitis in illo territorio, vbi adsunt creditores.*
9 *Debet item satisfacere prius fiscus, quàm fideiussor delinquentis.*
10 *Fiscus conueniri potest via executiua, si delinquens eadem conueniri poterat.*
11 *Fiscus prius creditoribus, quàm sibi pro expensis factis satisfacere debet.*
12 *Facta confiscatione liberatur debitor à satisfactione exhibenda creditoribus, tametsi ad pinguiorem fortunam deueniat.*
13 *At si confiscatio non fuit omnium bonorum, sed partis, pro parte tenetur delinquens.*
14 *Proponitur quadam obiectio, & fit illi satis.*
15 *Si ex gratia Principis reddita sunt bona delinquenti, tenetur satisfacere creditoribus.*
16 *Fideiussor delinquentis tenetur satisfacere creditoribus, casu quo fiscus non satisfecerit.*

Constat apud omnes teneri fiscum publicantem bona alicuius criminosi satisfacere omnia debita ante delictum contracta, quia fiscus licèt non sit propriè hæres, eo quod condemnato viuenti succedat, habetur tamen loco hæredis, ac proinde sicut hæres tenetur ad debita soluenda defuncti, ita fiscus ad debita soluenda condemnati. Item fiscus occupat, non potest nisi bona delinquentis: at bona delinquentis solùm reputantur ea, quæ deducto ære alieno supersunt: vt expressè habetur *in l. non possunt, 11. ff. de iure fisci.* Dixi teneri ad omnia debita, ad quæ delinquens tenebatur, siue ex mutuo, deposito, commodato, legato, fideicommisso sint contracta; siue ad ea ciuiliter, siue naturaliter tantùm obligetur, quia est vniuersalis successor succedens in omni actione tam actiua, quàm passiua delinquentis. & colligitur ex *leg. ex facto, ff. ad Trebellian. & leg. Papinian. §. meminisse ff. de inofficioso testamento.* & aliis quæ congerit Farinacius 1. *part praxis, quæstion. 25. à numero 69 & 186. & de heresi, quæst. 190. num. 28.*

2 Notanter dixi teneri omnia debita criminosi soluere, si publicet eius bona: nam si solùm publicet partem, pro parte tantùm tenetur, quia tunc solùm pro parte loco debitoris subrogatur, & deciditur *leg. fin. Cod. de debitorib. ciuit. lib. 11. ibi, pro rata rerum quas possident, conueniuntur.* sic Simancas *de catholic. institut. titul. 9. num. 122.* Sanchez *lib. 2. cap. 22. num. 74. & 90.* Bonacina *disp. 3. de contractibus, quæst. 8. p. vlt. §. 4. num. 1.* Farinacius *quæst. 25. num. 178.*

3 Item dixi esse fiscum obligatum satisfacere debita ante delictum contracta. Nam ad ea, quæ post delictum, cui est annexa pœna confiscationis, contracta sunt, non obligatur nisi in quantum probatum fuerit in vtilitatem delinquentis, & consequenter fisci impensa esse; quia ex bonis prius fisco obligatis solui posteriora debita non debent. sic Sanchez *num. 76.* Bonacina *dict. §. 4. num. 1.*

4 Cùm autem dubium est, an sint debita contracta post delictum, quis debeat hoc probare? Didacus Cantera *quæst. crimin. rubr. de heret. cap. 1. num. 21* affirmat debere opponentem probare. Sed verius est fisco semper incumbere, quia constat de debito, & obligatione. Ergo vt fiscus ab illa se eximat, debet probare post delictum prouenire. Item nullus præsumitur delinquere, nisi probetur. Ergo neque contrahere in præiudicium fisci. sic Sanchez Bonacina *suprà.* & Farinacius *quæst. 190. num. 28.* Quòd si delicto annexa non sit pœna confiscationis ipso iure, sed veniat imponenda, tenetur eodem modo debita soluere, ac si ante delictum contracta essent, quia tunc delinquens obligare sua bona creditoribus potest, cùm non sint fisco propriè obligata & quasi hypothecata, aliàs posset omnia bona in tertios alienata auocare, hypothecaria actione, quod est falsum, vt benè dixit Bossius *titul. de bonorum publicatione num. 181.* Farinacius 1. *p. praxis, quæst. 125. num. 190.*

5 Modus autem, quem seruare debet fiscus in satisfaciendis creditoribus, is est. Primò, vt satisfaciat creditoribus, quod tales esse constiterit solo summario examine, & veritate inspecta, neque definitiuam sententiam spectet, colligitur ex *leg. si quis post hac, in princ. Cod. de bonis proscript.* & ibi Salicet *in fine.* Farinacius *quæst. 25. num. 176.* Clarus *pract. q. 78. versic sed quare.* Sanchez *lib. 2. cap. 22. num 81.* & alij apud ipsos. Et ratio est manifesta, quia delinquens solo hoc summario examine, & veritate inspecta obligatur debita soluere. Ergo similiter obligari debet fiscus, qui loco illius subrogatur.

6 Secundò debet satisfacere pro viribus bonorum confiscatorum, & non vltrà, etiamsi inuentarium non confecerit, quia fiscus solùm ratione bonorum obligationem satisfaciendi creditoribus subiit. Ergo non potest ipsa bona accepta excedere obligatio. Neque obstat hæredem non conficientem inuentarium teneri debita soluere vltra vires hæreditarias. §. *si verò non fecerit, authent. de heredibus, & falcidia, & auth. sed cùm testator, in fine, Cod. ad legem falcid.* quia hoc in fisco non procedit, qui propriè hæres non est, ac proinde obligatus non est conficere inuentarium: vt tradit Bart. *in l. 1. §. an bona,* & ibidem Alexand. *in additionib. ff. de iure fisci.* sic Clarus *pract. q. 78 num. 30.* Bossius *pract. tit. de bon. public. num. 23.* Peregrin. *de iure fisci, lib. 5. tit. 1. num. 64.* Sanchez *lib 2 cap. 22. num. 83.* Farinacius *quæst. 25. n. 183. & seqq.*

7 Tertiò debet satisfacere ex bonis confiscatis, & incorporatis, non ex debitis posteà confiscandis: sicut enim ipse debitor delinquens non poterat creditoribus inuitis dare in solutum nomina sui debitoris: vt colligitur ex *l. cùm à quo,* & ibi Bald. & Salicet. *C. de solutionib.* sic neque fiscus loco debitoris subrogatus id facere poterit: sic aliis relatis docet Farinacius *dict. quæst. 25. num. 174. & 175.*

8 Quartò, satisfactio præstanda est creditoribus vnius territorij ex bonis ibidem confiscatis, non ex bonis alibi confiscatis; quia creditori satisfaciendum est eo in loco, vbi contractus celebratus est, non alibi ipso creditore inuito. *l. is qui certò.* & ibi Bart. *ff. de eo quod certo loco.* & sicut quilibet fiscus bona sita in suo territorio occupare potest, & non alia; ita debita ibidem contracta satisfacere debet, & non alia. Quòd si creditores vnius territorij vellent sibi fieri satisfactionem ex bonis alibi confiscatis, & ad diuersum fiscum pertinentibus; non tenetur eis fiscus soluere, cùm bona confiscata in illo territorio sufficiunt, qui esto creditor habens bona debitoris sibi hypothecata, possit ex quibuscumque illius bonis, etiam in alio territorio sitis, petere satisfactionem fieri, ex textu *in l. creditorib. ff. de distract. pignor.* at facta confiscatione id fieri non potest, ne fiscus vnius territorij omnibus bonis confiscatis sibi pertinentibus priuetur, altero fisco illæso remanente, sic relato Cyno, Petr. Bald. & Angelo *in l. ex facto, ff. de heredibus instituend.* tradit Farinacius *quæst. 25. n. 175.* Clarus *pract. quæst. 78. versic. sed: quero, an hoc casu* Sanchez *lib. 2. cap. 22. num. 78.* At si bona vnius territorij ad debita ibidem contracta soluenda non sufficerent, ex bonis in alio territorio sitis, illis esse satisfaciendum, quia absolutè sunt bona delinquentis, qui est obligatus, cuius obligationis satisfactio præferenda est iuri per fiscum acquisito, sic Clarus, Sanchez, Farinac. *supra.*

9 Quintò, debet fiscus satisfacere creditoribus, priusquam fideiussor ipsius delinquentis, quia loco delinquentis subrogatur; quare si creditores à fideiussore debitum exigant, poterit fideiussor excipere excussionem faciendam à fisco in bonis confiscatis, sicuti poterant excipere excussionem faciendam à debitore, si debitor non fuisset delinquens, ex *authent. præsente, Codice de fideiussorib. autent. quòd si debitor, C. de pignorib.* sic multis relatis aduersùs alios contrarium sentientes firmat Farinac. *quæst. 25. n. 171.* Sanchez *cap. 22. num. 79.*

10 Sextò eadem ratione, si via executiua conueniri poterat, delinquens, & fiscus etiam conueniri poterit, & obligari soluere; fiscus enim non censetur priuilegiatus, nisi in casibus à iure expressis *l. 1.* & ibi Cynus, *Cod. de petitione hæreditatis, l. quod placuit, ff. de iure fisci.* sic Sanchez alios referens, *num. 80.* Non tamen poterit fiscus conueniri coram iudice delinquentis, etiamsi instantia cœpta fuerit contra delinquentem, sed necessariò conueniendus est coram proprio iudice: quod latissimè probat Barbosa *in l. si constante, §. fin. à num. 19. ff. soluto matrimonio.* cuius ratio mihi firma non videtur, illam tamen firmam putarem, quæ ex priuilegio fisci desumitur. Cum enim fisco concessum sit, vt nunquam conueniri possit, nisi coram proprio iudice, ex *l. 1. & aliis, Cod. vbi causæ fiscales. l. 2. Cod. si aduersùs fiscum, l. cùm eorum, Cod. de sentent. & interlocut. omnium iudicum, l. 1. Cod. de fide instrument. lib. 10. l. si constante, §. fin. ff. soluto matrimonio* Neque alicubi habeatur exceptio, cùm causa cœpta est coram alio iudice, censeo in hoc casu coram proprio iudice esse conueniendum: consentit Farinacius *1. part. fragment. verbo fiscus, num. 185.* Secus verò dicendum videtur, si iure hæreditario succederet, aut post latam sententiam in causa appellationis, ex traditis à Peregrino *de iure fisci, libr. 7. titul. 1. numer. 11 & 12.*

11 Septimò si bona delinquentis condemnati insufficientia sunt ad satisfaciendum creditoribus, & fisco pro expensis factis in illius condemnatione, & bonorum publicatione; prius fiscus satisfacere debet creditoribus, quàm sibi. Tum quia creditoribus iam erat ius quæsitum, quod diminui non debet ob debitum postea contractum. Tum & præcipuè, quia Princeps suis expensis debet delinquentes persequi, iuxta *l. 1. Cod. de muliere, quæ se publicè commiscuit.* sic Baiard. ad Clarum, *quæst. 78. num. 169. lib. 5.* Sanchez *lib. 2. cap. 22. num. 93.* Bonacina *disput. 3. de contractibus, quæst. 8. punct. vltim. §. 4. fine.* Esto contra teneat Peregrinus *de iure fisci, lib. 5. titul 1. num. 193.* Matth. de Afflict. *cap. 1. §. & bona committentium, num. 119. tit. quæ sint regalia in vsibus feudorum.* nisi quòd fiscus in hoc agat vtiliter negotium creditorum. Quod fundamentum infirmum est; cùm potiùs negotium creditorum infirmetur, tum ob expensas factas, tum quia transfertur debitum in potentiorem, qui est fiscus. Adde punitionem delinquentium non creditoribus, sed reipublicæ pertinere. Idem quod dictum est de creditoribus fisco præferendis, dicendum est de pœna imposita à fisco pro reparatione alicuius damni illati à delinquente: hæc enim pœna præferenda est cuilibet aliæ pœnæ fisco applicandæ, quia damnum passus est creditor, cui delinquens iure naturæ satisfacere erat obligatus. Ergo fiscus succedens in iuribus tam actiuis, quàm passiuis delinquentis, hanc tenetur satisfactionem præstare, prius quàm sibi bona delinquentis applicet. sic Farinacius *quæst. 25. num. 189.* vbi testatur sæpiùs se vidisse seruatum: consentit Sanchez *lib. 2. cap. 22. in fine.* Bonacina *dict. disput. 3. quæst. 8. punct. vltim. §. 4. fine.* Secus verò dicendum est de pœna pecuniaria imposita delinquenti, non in reparationem alicuius damni, sed pro delicto commisso; applicanda tamen alicui priuato: hæc enim pœna præferenda non est pœnæ fisco applicandæ, si bona delinquentis vtrique soluendæ non sufficiunt, quia fiscus in hac parte dignior est, & prius illi satisfieri debet *l. 1. Cod. pœnis fiscalibus creditores præfer. lib. 10. l. quod placuit, ff. de iure fisci.* & tradit Farinacius *suprà num. 188.* cum Couarr. *var. resolut. lib. 3. cap. 16. num. 8.* Claud. Battan, *reg. crimin. 140. num. 1.* Sanchez *lib. 2. cap. 22. num. 94.* Clarus *pract. lib. 5. quæst. 78. num. 31. versic. vidi quandoque.*

12 Facta confiscatione liberatur delinquens ab omni obligatione satisfaciendi creditoribus; etiamsi postea ad pinguiorem fortunam deueniat, quia tota obligatio satisfaciendi transmissa est in fiscum, & extincta in delinquente, iuxta textum *in l. si debitori, in princip. ff. de fideiussoribus,* ibi. *si debitori deportatio irrogata est, non posse pro eo fideiussorem accipi, scribit Iulian. quasi tota obligatio contra eum extincta sit.* Idem colligitur ex *l. 1. Cod. de fideiussoribus.* sic Peregrinus *de iure fisci, lib. 5. titul. 1. num. 55.* Simancas *de catholic. institut. titul. 9. num. 122.* Vasquez *1. 2. disp. 169. cap. 2. num. 20.* Sanchez *lib. 2. cap. 22. num. 86. & 87.* Farinacius *1. part. praxis, quæst. 27. num. 176. & de hæresi, quæst. 190. num. 29.* Bonacina *disput. 3. de contractibus, quæst. 8. punct. vltim. §. 4. num. 1.* Hoc autem intelligendum est primò, dummodo bona confiscata sufficientia sint debitis soluendis. nam solùm pro illorum potentia suscepit fiscus obligationem. sic Vasquez *num. 21.* Bonacina *suprà.* Sanch. *num. 89.* Farinacius *quæst. 190. num. 29.* Quocirca si aliqua debita remanserunt insoluta, eo quòd bona confiscata solutioni omnium non adæquarunt, & condemnatus redit ad pinguiorem fortunam, debet ex bonis denuo acquisitis satisfacere; quia obligatio satisfaciendi illis debitis non fuit extincta, sed suspensa, dum carebat satisfaciendi potentia: sic relati Doctores. Secundò intelligit Sanchez *num. 91.* non manere delinquentem obligatum satisfacere creditoribus, si bona confiscata sufficientia solutioni fuerunt, dummodo potuerint creditores à fisco bona recuperare, & negligentia sua non recuperarint; secus verò si non potuerunt vel ex defectu probationis, vel quia magnis impensis opus erat; quia non videtur iustum absque culpa sua debito priuari. At hoc mihi difficile videtur, & oppositum credo probabilius, quia delinquens non est in causa, vt creditores ij careant probatione, neque quod in recuperatione debiti magnas expensas insumant, hoc enim alienum est à suo delicto, & primæua obligatione. Ergo non est cogendus illis satisfacere, cùm iam quantum est ex parte sua plenè satisfecerit, transferendo obligationem in fiscum, aliàs bis idem delictum cogetur soluere, primò cùm bona sufficientia solutioni transfert in fiscum. Secundò cùm debitum effectiuè soluit.

13 Verùm si confiscatio non fuit omnium bonorum, sed partis, vel si facta fuit omnium bonorum, pars tamen illi restituta est, tunc fiscus solùm pro rata illius partis tenetur ad debita; & similiter condemnatus pro parte residua tenetur: deciditur *l. 1. Cod. de fideiussoribus.* ibi, *si Lysias adempta parte bonorum exulare iussus est, non nisi pro parte, quam retinuit, creditoribus obligatus est.* Ratio est manifesta, quia hæc obligatio satisfaciendi annexa est bonis confiscatis, quare si cum effectu non transferuntur omnia bona in fiscum, sed solùm pars, & pars relinquitur condemnato, pro parte tantùm fiscus, & condemnatus tenebuntur, & inter vtrumque obligatio diuidetur.

14 Dices, ex facto debitoris non potest ius creditorum fieri deterius: si autem posito delicto, & confiscatione facta creditores non possunt à debitore integrum debitum petere, sed partem tantùm, & aliam partem fisco, eorum ius deterius redditur, quia in plures partes distinguitur. Ergo in hoc casu non est admittenda debitorum diuisio, sed dicendum vtrumque teneri debita soluere, prout creditoribus placuerit.

Respondeo verum esse ex persona hæredum non immutari conditionem obligationis, sed posse creditores à quocumque hærede habente bona obligata sui debitoris integrum debitum exigere. *l. 2. §. 1. ff. de verb. oblig.* At in casu præsenti aliter est dispositum, vt constat ex *l. 2.* vbi Bald. & Salicet. *Cod. ad legem Iuliam de vi publ. & l. si marito, vbi glossa. ff. soluto matrim. & dict. l. 1. C. de fideiussorib.* quia contra voluntatem ipsius debitoris bona fiscus aufert, ex quibus debeat creditoribus satisfacere. Iustum ergo est, vt subeat pro rata obligationem: aliàs si totam obligationem satisfaciendi debitori relinqueret, sæpè confiscatio partialis confiscationi absolutæ æquiualeret, neque vllam gratiam censeretur facere, relinquens alia bona, si ex illis creditoribus debet fieri integra satisfactio: sic alios referens Sanchez *lib. 2. cap. 22. num. 88. & 90* Farinacius *quæst. 25. num. 78. & 79.* Simancas *de catholic. instit. titul. 9. num. 122.* Bonacina *disp. 3 de contractibus, q. 8. p. vlt. §. 4. proposit. 2 num. 3.*

15 Sed quid si facta confiscatione omnium bonorum ex gratia Principis restituantur condemnato bona confiscata?

Respondeo in tali casu obligatum esse creditoribus satisfacere, quia hæc obligatio satisfaciendi, quæ translata erat in fiscum ratione bonorum, iterum redit ad debitorem: si autem non omnia bona, sed pars restituitur, pro parte conueniri poterit, probat textus *in l. 3.* vbi Angel. Bald. & Salicet. *Cod. de sentent. passis,* & tradit plures referens Farinacius *quæst. 25 num. 178. & 179.* Simancas *de catholic. institut. tit. 9. num. 122.* Bonacina *disput. 3. de contractib. quæst. 8. punct. vltim. §. 4 proposit. 2. num. 3.* Neque ab hac obligatione creditoribus satisfaciendi excusatur ex eo, quòd per negligentiam noluerit bona à fisco recuperare, quia sufficit habere ius recuperandi, vt conueniri possit, & debeat creditoribus soluere. sic Farinacius *suprà numer. 180. ex text. in l. penultim. ff. de sententiam passis glossa in l. 4. eodem tit.* & Angel. *in l. si debitor, in fine, Cod. eodem tit.* Hoc autem limitat Farinacius *num. 181.* cum Sfortia Oddo Perus. *tractat. de restitut. in integrum, 2. part. quæst. 97. artic. 3. per totum, num. 15 & seqq.* & P. Anton. August. *consil. 10. num. 17. & seqq. libr. 3.* non procedere quando confiscatis bonis debitoris fiscus emisisset proclama, vt intra certum tempus omnes creditores comparerent, & docerent de suo credito: quo lapso, & de credito non docto ampliùs ad aliquid petendum non admitterentur, dictante sic aliqua constitutione speciali, consuetudine, vel statuto: tunc enim si creditores in petendo debito negligentes fuerint, cadent à debito, neque poterunt fiscum, & consequenter neque debitorem, cui bona sunt iterum restituta, molestare. Quia fiscus iam aduersùs creditores præscripsit, & præscriptione illa ius eorum extinxit, quo extincto ampliùs reuiuiscere non potest.

16 Tandem aduerto fideiussorem condemnati deobligatum non esse satisfaciendi creditoribus, si fortè fiscus non satisfecerit quia fideiussor in defectum principalis succedit: & deciditur *l. 1. Cod. de fideiussor.* ibi, *verùm qui pro eo fidem suam adstrinxerunt, conueniri possunt, & l. sententia, Cod. eod.* & tradit Farinacius alios referens *q. 16. num. 198.* Sanchez *lib. 2. cap. 22 num. 92.*

PVNCTVM

PVNCTVM XXVI.

Quæ sint aliæ pœnæ temporales præter confiscatiotionem bonorum hæretico impositæ.

1 *Prima pœna est incapacitas testandi: censeo tamen probabilius non esse ipso iure nullum testamentum, sed annullandum.*
2 *Secunda est priuatio successionis ex testamento, vel ab intestato.*
3 *An sit incapax, vel indignus examinatur.*
4 *Communis sententia defendit durante hæresi incapacem esse.*
5 *Hæreticus durante hæresi hæreditatem sibi delatam restituere debet hæredibus ab intestato, attento iure regio Castellæ. secus spectato iure communi, docet Sanchez.*
6 *Infirmatur supradicta sententia, & solum ob authoritatem affirmandum est hæreticum occultum incapacem esse successionis.*
7 *Hæreticus reconciliatus capax est hæreditatis, & legati.*
8 *Bene potest hæreticus hæreditatem repudiare.*
9 *Legato alimentorum capax est hæreticus, quia non publicatur.*
10 *Communis sententia tenet eandem incapacitatem habere hæreticum respectu donationis, at habet respectu legati.*
11 *Spectato iuris rigore contrarium est probabilius.*
12 *Tertia pœna est exemptio filiorum à patria potestate.*
13 *Non potest filio impuberi pupillariter substituere.*
14 *Neque obligatus est filius parenti hæretico alimenta præbere extra extremam necessitatem.*
15 *Fautores hæreticorum hac pœna non puniuntur.*
16 *Quarta pœna hæreticorum est priuatio dominij in seruos, sed non habet locum hæc pœna ante sententiam declaratoriam criminis.*
17 *Serui transeunt in fisci seruitutem ex multorum sententia.*
18 *Distinguitur inter seruos Christianos, & paganos, & serui Christiani obtinent libertatem, pagani in seruitutem fisci transeunt.*
19 *Quinta pœna est amissio cuiuslibet iuris, & obligationis, neque desunt Doctores, qui dicant habere locum hanc pœnam ante sententiam.*
20 *Sed probabilius est sententiam declaratoriam requiri.*
21 *Debitores non eximuntur à debiti solutione, sed transit obligatio in fiscum.*
22 *Sexta pœna est, quòd seruanda non sit fides, eis data, & securitas promissa. Subintelligitur à priuata persona, non à publica.*
23 *Septima pœna est destructio domus, in qua conuenticula fecit, vel se occultauit.*

PRimam pœnam enumerare possumus incapacitatem testandi: cùm enim à die commissi criminis omnia eius bona fisco addicta sint, intestabilis redditur: vt dicitur *in cap. excommunicamus* 1. *§. credentes, de hæreticis.* ibi, *si etiam intestabilis, vt nec testandi liberam habeant facultatem*, qui textus etsi de fautore hæreticorum loquatur, à fortiori de ipso hæretico est intelligendus: & tradunt omnes. Solùm est controuersia, an ita hæreticus ante condemnationem incapax sit testandi, vt eius testamentum nullum sit ipso iure, an solùm sit annullandum? Credo probabilius non esse ipso iure nullum, sed annullandum per sententiam: quod, meo iudicio, satis indicatur. in supradicto textu cùm dicitur: *nec testandi liberam habeat facultatem*; quasi diceret, habet quidem facultatem testandi, sed non liberam, aliàs diceret, nec testandi vllam habeat facultatem: sic docet Molin. Societatis IESV *tom.* 1. *disput.* 95. *post medium, versic secundum est.* Vasquez 1.2.*disp.*171. *cap.*1. *num.*11. Sanchez aliis relatis, *lib.*2.*cap.*14 *num.*3. iudicat Farinacius illum referens, *quæst.*190.*§.*6.*num.*89.*in fine.* Vasquez *de testament. cap.*9.*§.*1.*dub.* 4.*num.*11.*& §.*4.*dub.*5.*n.*164. Ratio est, quia secundùm probabiliorem sententiam, quam suprà docuimus, hæreticus non priuatur dominio vtili suorum bonorum, & potestate in alios transferendi, quousque sententia condemnatoria, seu declaratoria criminis accedit. Ergo ex vi huius dominij, & potestatis, sicut potest sua bona quolibet contractu validè esto reuocabiliter alienare; poterit & testamento. Subdit verò Farinacius *quæst.* 190. *num.*93. cum Rupert. Inquisit. *verbo pœna, versic. item an hæreticus reconciliatus.* Ioan. Calder. *tract. de heret. rubr. de pœnis hæretic. filiorum, & nepot. num.*3. hæreticum pœnitentem, & Ecclesiæ reconciliatum non posse testari de bonis acquisitis post abiurationem; quia ex *supradicto cap excommunicamus*, redditur intestabilis. At hoc non credo, quia solùm redditur intestabilis ex bonis confiscationi subiectis, vtpote quæ non sunt delinquentis, sed fisci: at confiscatio non extenditur ad bona futura, & post sententiam acquisita, vt suprà diximus. Ergo neque impotentia testandi ad illa debet extendi. fauetque *l. regia.* 4. *Tauri hodie, l.* 3. *tit.* 4. *lib.* 5. *recopilat.* vbi de bonis confiscationi non subiectis detur facultas testandi quibuscumque reis: & ita tradit alios referens Sanchez *libr.* 2. *cap.* 14. *num.* 4. & expresse Vasquez *opuscul. de testament cap* 9. *§.* 1. *num.* 26.

2 Secunda pœna enumeratur priuatio successionis ex testamento, vel ab intestato, quæ videtur probari ex *dicto cap. excommunicamus*, l. 1. §. *credentes, de hæreticis.* ibi, *nec ad hæreditatis successionem accedat*; & *in lege Manichæos*, §. 1. *in fine, Cod. de hæreticis*, dicitur, *ipsos quoque volumus amoueri ab omni liberalitate, & successione quolibet titulo venientes. & in lege Arriani*, §. *cunctis*, *in illis verbis*, *siue ex vltima voluntate, rebus qualitercumque relictis*, *Cod. eodem titulo* & multis, comprobat Ioannes Calderinus *tractatus de hæreticis*, *rubrica de pœnis hæreticorum num.* 2. Simancas *de catholica institutione titulo* 46. *num* 55. *& in Enchirid. violata religionis titul.* 46. *eadem rubr. de pœnis*, *num.* 3. Farinacius *de hæresi*, *quæst.* 190. *num.* 93. Quod verum habet, etiamsi in testamento militum legatum relictum sit, adhuc hæreticus illo priuatur, vt ex expressa decisione *lege vltimus Codic. de hæreticis.* ibi, *iussimus neminem eorum constrictum, hæreticorum hæreditatem, vel legatum, vel fideicommissum accipere; etiam in vltimis militum voluntatibus.* & tradit Albericus & Salicet. *ibi.* Decian. *tractat. crimin. libr.* 5. *cap.* 44. *num.* 17. Petrus Gregorius *syntagm. iuris*, *libr.* 33. *cap.* 8. *num.* 11. Carer. *tractat. de hæretic. num.* 151. quos refert, & sequitur Farinacius *de hæresi. quæst.* 190. *numer.* 95. Item non solùm priuatur hæreditate ex testamento, vel ab intestato relicta, sed etiam contractu inter viuos, donatione scilicet, ex textu *in lege Arriani*, §. *cunctis*, ibi. *siue de donationibus hæreticorum conuenticula, Codice de hæretic.* sic pluribus relatis firmat Farinacius *num.* 96.

3 Difficultas autem est, an ita hæreticus priuetur successione ex testamento tempore hæresis, vt illius incapax sit, vel solùm sit indignus. Nam si incapax est successionis, omnia quæ illi deferuntur, aut relinquuntur, non fisco, sed venientibus ab intestato proueniunt. *lege si quis mihi bona.* §. *si quis planè, digestis de acquirendis hæreditat. lege* 1. & ibi communiter omnes. *Codice de hæredibus instituendis.* At si capax est, sed indignus, fisco, & non venientibus ab intestato applicatur, *lege Papinianus* §. *meminisse*, *& lege cùm talibus*, §. *fine. digestis de his, quibus, vt indignis, lege* 1. *digestis de iure fisci.* & tradit alios referens Farinacius *quæstione* 25. *num.* 139. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 14. *num.* 31.

4 Negari non potest communem esse sententiam hæreticum durante hæresi incapacem esse qualibet successione, & legato: constat ex Doctoribus, quos exactè referunt Farinacius *de hæresi*, *quæstione* 190. *numer.* 93. *& sequentibus.* Sanchez *libr.* 2. *cap.* 14. *num.* 32. *&* 35. Præcipuum fundamentum desumitur ex *dicto cap. excommunicamus*, §. *credentes.* vbi apertè dicitur, neque ad hæreditatis successionem accedat. Et licèt de credentibus, fautoribus, acceptatoribus hæreticorum loquatur, quando excommunicatione notati sunt, & contemnunt intra annum satisfacere, non obstat. quominus de hæreticis efficaciùs intelligatur; quia hæreticus est fictione iuris, qui ob fautoriam hæresi excommunicatione notatur, & intra annum satisfacere contemnit. Si ergo de hoc hæretico intelligitur, à fortiori intelligendus est de illo, qui verè, & propriè hæreticus est: & ita hunc textum intelligunt Doctores communiter, vt videre est in Farinacio. *in prædicto loco.* Neque aliquod fundamentum video pro hac sententia firmum: vt bene extendit Sanchez contrarium sentiens *libr.* 2. *cap.* 14. *num.* 31. Nam illud quod desumitur ex crimine læsæ maiestatis, quod aliqui magni faciunt, quod reddit committentium filios incapaces qualibet successione siue ex testamento, siue ab intestato. *lege quisquis*, §. *filij, Codice ad legem Iuliam maiestat.* ibi, *ab hæreditate, & successione habeantur alieni.* & rursus, *testamentis extraneorum nihil capiant.* Quòd à fortiori dicendum est de ipsis delinquentibus; vt multis comprobat Farinacius *de crimine læsæ maiestatis*, *quæstione* 101. *num.* 73. Menochius *de præsumptione libr.* 5. *præsumptione* 45. *num.* 21. Cùm ergo crimen læsæ maiestatis diuinæ grauius sit, in illo hæc pœna locum habere debet. Hoc autem fundamentum, vt bene comprobat Sanchez *libr.* 2. *cap.* 28. *num.* 5. *circa finem*, infirmum est: non enim pœnæ extendendæ sunt de vno casu ad alium grauiorem, si in grauiori non sunt expressæ: id enim solùm probat posse conuenienter extendi, non tamen extensas de facto esse.

5 Ex hac resolutione communi sequitur debere hæreticum durante hæresi restituere hæreditatem sibi delatam hæredibus ab intestato venientibus; quia cùm ipse incapax sit illius, aliis acquiritur. Non ergo habet titulum ad retinendum, & in hac illatione omnes consentiunt. quam illationem etiam Sanchez suprà relatus *num.* 34. admittit attento iure regio Castellæ, quia *in lege finali*, *titulo* 7. *parte* 6. dicitur. *Eso mesmo seria, si algun Christiano es ablecieffe por su heredero a algun hereje. Moro, o Iudio. catatal heredat, eà que fuesse astablecido alguno dellos, auerlaian los mas propinquos parientes del testador, enuel Rey.* Et licèt de sola hæreditate ibi

ibi sit sermo, idem est de quolibet alio legato, iuxta *regul. §. legati. institut. de legatis.* ibi, *legari autem illis solum potest, cum quibus testamenti factio est*, id est, iis, qui possunt in testamento hæredes institui: vt explicat ibi glossa; & loquens de apostata videtur hæc capacitas constituta *in l. regia 5. titul. 25. part. 7.* ibi, *Apostata no puede ser establecido por heredero de otros, en ninguna manera, e manda donacion, que le vbiesse fecho, o que el ficiesse a otro, no valga des de aquel dia, que el apostato.*

At attento iure communi Sanchez inquit sibi probabilius videri hæreticum incapacem non esse successionis, nec donationis: sed solum esse indignum, ac proinde ante sententiam non teneri hæredibus, nec fisco restituere, posita tamen sententia ea omnia ab illo aufert fiscus tanquam ab indigno: adducit pro se Imolam *cap. 2. num. 44. de testament.* Lessium *lib. 2. de iustit. cap. 19. dub. 5. num. 252.* Molin. *tom. 1. de iustit. disp. 154. vers. cap. felicis, & tom. 3. disp. 658. num. 19. statim in princip.* Azor *tom. 1. institutionum moralium. lib. 5. cap. 8. quæst. 1.* Rojas *singul. fidei, singul. 79. num. 2.* Decian. *practicar. crimin. lib. 5. cap. 44. num. 17.* Carer. *tractat. de hæretic. n. 51. versic. imò tunc fiscus vindicat.* Mouetur, quia nullo textu iuris communis hæc incapacitas statuta est.

6 At hoc facilè repellitur ex *supradictis. cap. excommunicamus*, ponderatione à nobis facta. Neque in iure regio video decisionem aliquam specialem, quæ obliget ad affirmandum hæreticum incapacem esse successionis, quæ tamen non obliget stante iure communi. Nam *l. regia fin. tit. 7. part. 6.* vbi deciditur hæreditatem, in qua hæreticus, Maurus, aut Iudæus constitutus est, deuenire ad propinquos parentes, explicari poterat de hæretico, Mauro, & Iudæo per sententiam declarato. Et eandem explicationem adhibere possemus *l. regia 5. tit. 25. part. 7.* vbi dicitur, apostatam non posse hæredem institui, id est, apostatam declaratum, & cùm subditur; delegatum, & donatio illi facta, vel quam ille alteri facit non valeat à die commissi criminis, intelligi potest, non valeat irreuocabiliter: fauétque huic explicationi ipsa *lex regia 4. tit. 26 part. 7.* vbi specialiter dicitur non debere valere donationem, &c. à die, quo per sententiam iudicatus est hæreticus. Ergo in iure regio non est aliquis textus manifestè probans hæreticum occultum, & per sententiam non declaratum incapacem esse successionis, sed ad summum probat esse quidem capacem irreuocabilis successionis; at reuocabilis capacem esse. Quæ explicatio etiam adhiberi poterat textibus adductis iuris communis, specialiter textui, *excommunicamus, §. credentes, de hæreticis*, vbi dicitur, neque ad hæreditatis successionem accedat, vt non accedat irreuocabiliter, dum per sententiam non est hæreticus declaratus.

Quapropter censeo neque iure regio, neque iure communi expressè probari incapacitatem succedendi hæreticum occultum, & per sententiam non declaratum. At nihilominus in consulendo. & iudicando à communi sententia recedendum non est, sed absolutè affirmandum hæreticum durante hæresi incapacem esse cuiuslibet successionis, & legati. Neque fiscum in tali hæreditate locum habere, sed applicandam esse hæredibus ab intestato: neque alia ratione ducor efficaci, nisi quia est communis sententia. quæ omnia nouiter probat Vasquez *opusc. de testament. c. 9. §. 4. dub. 2. n. 122.* Reputarem tamen hoc limitandum esse, vt non procedat in hæreditate, & legato relicto ei, quem scit esse hæreticum; quia tunc in pœnam peccati, quòd incapacem, vel saltem indignum instituerit, poterit fiscus hæreditatem, & legatum occupare: & probat textus *in l qua de Samaritis. C. de hæreticis.* ibi, *delatam ipsius successionem vendicat fiscus.* interim tamen, quòd non pronuntiat fiscus sententiam condemnatoriam, hæredibus ab intestato applicatur. sic Simancas *de cathol. instit. tit. 46. num. 56.* Azor *tom. 1 institut. moral libr. 5 capit. 8. q. 4. 1. & lib. 8 cap. 12. q. 8.* Farinacius *de hæresi, q. 190. numer. 104.* Sanchez *libr. 2. capit. 14. numer. 38. & 39.*

7 Dixi hæreticum durante hæresi incapacem esse hæreditatis, & legati. nam postquam ab illa absolutus fuit, & Ecclesiæ fuit reconciliatus, capax omninò est? quia cessat ea incapacitas: sic ferè omnes Doctores. An verò capax sit, si ab illa pœnituit, interim dum non absoluitur, negat Vasquez *1. 2. disputat. 169. capit. 3. in principio & dict. opuscul. de testament. cap. 9. § 4. dub. 2. num. 123.* consentit Simancas, etsi dubius, *de catholic. institut. titul. 9. numer. 125.* Mouentur quia interim dum non absoluitur, in hæresi censetur perseuerare. At credo probabilius capacem esse, non solùm in foro conscientiæ, vt docet Sanchez *lib. 2. cap. 14. num. 40.* sed etiam in foro exteriori, si de vera pœnitentia constet; quia esto excommunicatio tollatur per absolutionem, & non per pœnitentiam: at hæresis sola pœnitentia aufertur, sed incapacitas succedendi non prouenit ab ipsa excommunicatione, sed ab ipso peccato hæresis. Ergo sublato peccato per pœnitentiam incapacitas omnino tollitur.

8 Ex his infertur hæreditatem, & legatum relictum hæretico, non solùm posse ipsum hæreticum, sed debere repudiare, quia secundùm nostram sententiam incapax est illius. At retenta contraria sententia, esse quidem capacem, dum per sententiam non condemnatur plures Doctores censent repudiare non posse, quia talis repudiatio cedit in fisci fraudem: sicuti non potest licitè debitor in fraudem creditorum hæreditatem sibi delatam repudiare, esto possit validè.

At dicendum est repudiationem hæreditatis factam ab hæretico & validam esse, & licitam. Tello *l. 4. Tauri, num. 62. & seq.* Vasquez *1. 2. disput. 172. cap. 3. num. 13. & seq.* sed præcipuè *opusc. de testament. cap. 9. dub. 6. n. 24.* Ratio est, quia nulli prohibita est talis repudiatio; quia solùm hæretico prohibitum est alienare quod suum est, & fisco obligatum: non autem prohibitum est omittere acquirere, quod alienum est: & fisco deuenire potest. At repudiatio hæreditatis est quædam aliem iuris acquisitionis omissio: cùm ergo prohibita hæc hæretico non sit, poterit licitè fieri. Neque obstat *l in fraudem, 45. ff. de iure fisc.* vbi videtur æquiparari alienationem rerum, quæ possidentur à dãnato, cum omissione acquisitionis. Inquit enim Imperator: In fraudem fisci non solum per donationem, sed quocunque modo res alienatæ reuocantur. *Idemque iuris est, etsi non quæratur, æquè enim in omnibus fraus punitur.* Non, inquam, obstat, quia, vt rectè respondet Vasquez *disp. 172. cap. 3. circa finem* Tello *dict. l. 4. Tauri, n. 64.* & Sanchez *l. 2. cap. 14. num. 53.* in supradicto textu non est sermo de renuntiatione hæreditatis delatæ, sed de alienatione iuris quæ sit facta in fraudem fisci, siue per alienationem transferatur dominium, siue non: hoc enim vltimum significat dictio illa, *etsi non quæratur*, quia ad fraudem fisci faciendam impertinens est, quod per alienationem ius alteri quæratur, aut quæratur.

9 Sed inquires primo, quid dicendum de legato alimentorum, an illius capax sit hæreticus, dum in hæresi perseuerat; Et quidem hoc legatum habet tractum successiuum, ita vt tot censeantur facta legata, quot sunt anni, quibus legatum cedere debet. *l. si sum præfinitione, ff. quando dies leg. ced.* Quapropter omnium illorum alimentorum, quæ post absolutionem, vel pœnitentiam hæresis succedunt, capax erit, ita vt fiscus nullo modo ea occupare possit. Illorum tamen, quæ tempore hæresis cedunt, existimat Sanchez *l. 2. c. 14. n. 41.* capacem esse hæreticum, sed fiscum ea vsurpare posse, si eùm pronuntiauit sententiam condemnatoriam, ea inuenit inter delinquentis bona, quia illa sunt bona præsentia. Cæterum crederem hæc alimenta nullo modo publicari, nam si illorum incapax est hæreticus tempore hæresis, non fisco, sed hæredibus ab intestato debent applicari. Si autem capax est, aliter quàm capax est cuiuslibet alterius donati, sit sanè capacem esse irreuocabiliter: nam aliorum legatorum, in sententia Sanchez, capax reuocabiliter censetur. Ergo aliquid speciale concedi debet huic alimentorum legato: sicuti concedit expressè *l. 3. ff. de his, quæ pro non scriptis habent, iuncta glossa, & l. si cui 11. ff. de aliment. & cibar. legat.* vbi de damnato in metallum, & postea restituto dicit Imperator tempore damnationis rectè cepisse alimenta, & post restitutionem ei deberi. Ergo dicendum est, hoc legatum etiam durante hæresi non publicari: sic absolutè de confiscatione loquens, tenet Farinacius plures referens, *quæst. 15. num. 145.* iudicat Vasquez. *disput. 169. cap. 2. fine.*

10 Inquires secundò, quid dicendum sit de donatione facta hæretico? An illius incapax sit, sicut est incapax hæreditatis, & legati? Communis est sententia idem iuris esse de donatione, ac de legato, & hæreditate; ac proinde incapacem esse hæreticum durante hæresi cuiuslibet donationis inter viuos, & donanti reddendum esse, neque per fiscum publicandum, nisi in casu quo donans sciret hæretico donare. sic videtur probare *l. Arriani, §. cunctis, C. de hæreticis*, ibi, *siue de donationibus hæreticorum conuenticula, siue ex vltima voluntate*, &c. fauet *cap. in eos, de hæreticis*, vbi prohibetur Episcopis, & clericis aliquid hæretico conferre: ibi *nihil conferant*, quod tam de vltima voluntate, quàm donatione inter viuos intelligit glossa. Sed ratio prohibitionis alia esse non potest, nisi incapacitas hæretici. Ergo hæreticus incapax est cuiuslibet donationis, sicut & successionis. Et iure nostro regio hoc videtur comprobari, ex d. l. 5. tit. 25. part. 7. ibi, *Apostata no puede ser establecido de otros por heredero, en inguna manera, e manda, o donacion que le vbiessen fecho, o que el ficiesse a otro, non valga desde aquel dia, que el apostato,* Item *l. 4. tit. 26. part. 4.* dicitur: *E aun decimos que non debe valer su testamento, ni donacion, ni vendida que le fuesse echa, ni la que el ficiesse a otro de los suyo, del dia que fuesse iusgado por hereie en adelante.* Vbi videtur eodem modo loqui de successione ex testamento, ac de donatione, & vtriusque hæreticum incapacem esse: & ita tenet Burrigoat. *in l. si quis, C. de hæreticis.* gloss. & Hostiens. *in cap. in eos, de hæreticis, verbo, nihil conferant.* Morian. Socin. *n. 3. & 4.* Bonifac. de Vitalinis *rubr. de crimine hæresis, num. 6. vers. item non possunt.* Quemada *quæst. fiscal. quæst. 18.* Azor *tom. 1. institut. moral lib. 5. cap. 8. quæst. 1. & lib. 8. cap. 12. quæst. 8.* Farinacius *de hæresi, q. 190. n. 96.*

11 Verum attento rigore iuris, crederem probabilius validam esse donationem factam hæretico, neque ipsum ante sententiam obligatum esse restituere, illa vero secuta fisco pertinere. sic Thomas Sanchez *lib. 2. Decal. cap. 14. num. 56.* Ratio est, quia nullus est textus, qui hanc donationem annullet. Nam textus *in l. Arriani*, non probat donationem inualidam esse, sed non debere fieri: non quia hæreticus incapax sit, sed quia est indignus; & idem est de textu *in cap. in eos.* Leges autem nostri regni clarius indicant non valere: at cùm non addant ipso iure, vel ante sententiam, non est cur sic actum annullemus; quia in casu dubio, pro valore actus standum est. Neque eodem modo leges regiæ procedunt in successione ex testamento, ac in donatione. Nam in successione ex testamento vtuntur verbo, *non potest.* ibi, *no puede se*

ser estable sido por heredero, no le pueda ser deja damanda en testamento. quod verbum indicat annullationem actus ob defectum potentiæ: vt bene probat Sanchez *libr. 6. de matrimonij disputatione 38. numer. 20.* at in donatione tale verbum non inuenitur, sed solùm dicitur, *no vala.* Item & præcipuè *in lege regia fine titul. 7. part. 6.* hæreditas delata hæretico, Mauro, vel Iudæo, declaratur hæredibus ab intestato pertinere, & non fisco regio, quod de donatione non exuetur. Ergo inde clarè constat aliter incapacem esse hæreticum successionis ex testamento, quàm donationis. Adde, leges supradictæ eodem modo reddunt inhabilem hæreticum ad acceptandam donationem sibi factam, sicuti reddunt inhabilem ad donandum, & contrahendum; at ad donandum, & contrahendum non reddunt ipso iure inhabilem, & incapacem, sed post latam sententiam; vt ex dictis constat. Ergo neque etiam reddunt inhabilem ad acceptandam donationem.

12 Tertia pœna est exemptio filiorum à patria potestate, propter paternam hæresim: deciditur *in cap. quicumque §. illorum, de hæreticis, lib. 6.* ibi, *illorum autem filiorum emancipationem, quorum parentes post emancipationem huiusmodi, etiam apparuerit ante ipsam à via veritatis ad hæreticæ superstitionis inuium declinasse, nullius volumus esse momenti, velut factam ab hominibus sui iuris. cùm dignum sit, vt propter tanti atrocitatem delicti, filij esse in parentum hæreticorum desierint potestate.* Ex quo textu videtur à die commissi criminis filios eximi à patria potestate; quia hæc exemptio adducitur pro causa, quare non valet emancipatio ante declarationem facta: & ita tenet glossa *ibi.* Repert. inquisit. *verbo pœna, versic. item in filiis*, & ibi Mandos. *littera T.* Pegna *directlor. quæstion. 116. comment. 165.* Thomas Sanchez *lib. 2 cap. 24. numer. 6.* Farinacius *de hæresi, quæstion. 197. §. 3. num 29.*

13 Hinc fit patrem sic effectum hæreticum non posse filio suo impuberi pupillariter substituere, hoc est, pro eo facere testamentum. Nam ad testamentum condendum requiritur necessariò patria potestas, quia nemo condere potest testamentum pro eo, quòd extra eius potestatem existit. *l. 2. ff. de vulgar. & pupill. §. 1. Institut. de pupillar. substitut.* & tradit Pegna, & Sanchez *suprà.*

14 Secundò fit, non esse obligatum filium parenti hæretico alimenta præbere extra extremam necessitatem. Tum quia pater non tenetur hæc alimenta filio præbere extra necessitatem extremam. Ergo neque filius parenti, quia efficacius pater obligatur alere filium, quàm econtrà: quòd autem pater non teneatur filio hæretico alimenta præbere, probatur, quia potest illum exhæredare, *authent. vt cùm de appellat. cognoscit. §. causas, vers. si quis de prædictis.* at quoties filius exhæredari potest, possunt & alimenta ei denegari: vt pluribus comprobat Molin. *de primogen. lib. 2. cap. 16. num. 1. & seqq.* quia hæreditas loco alimentorum succedit. Tum etiam, quia filius exemptus à patria potestate reputatur extraneus. Extraneus autem non tenetur hæretico alimenta præbere extra casum extremæ necessitatis. Ergo neque filius: & ita tradit relato Surdo *de aliment. titul. 7. quæstion. 2. à num. 6.* Sanchez *lib. 2. cap. 24. num. 7.* Nauar. *in 2. part. decret. titul. de censuris Ecclesiast. cap. 27. vers. quarta quod fauteres.* Decian. *tractat. crimin. lib. 5. cap. 51. num. 39. & 68. & c. 44. n. 28.* Bartholom. Vgolin. *tractat. de censur. 2 part. in glossa receptatores, § 2 n. 8.* Farinacius *quæst. 182. §. 1. num. 15.* Vbi pluribus comprobat in casu necessitatis prius subueniendum esse parenti, fratri, vel cognato hæretico, quàm extraneo, ob sanguinis coniunctionem.

15 Aduerto tamen fautores, defensores, receptatores hæreticorum non puniri hac pœna, vt eorum filij ab eius potestate liberentur: quia nullo iure cauetur, & supradictus textus solùm de hæreticis loquitur, neque pœnæ extendendæ sunt: sic docuit Pegna *comment. 165.* Sanchez *illo cap. 22. num. 5.* Farinacius *q. 197. num. 29 fine.*

16 Quarta pœna est priuatio dominij in seruos, ex *cap. absolutos, de hæreticis*, vbi dicitur, *absolutos se nouerint à debito fidelitatis, dominij, & totius obsequij, quicumque lapsis manifestè in hæresim aliquo pacto quacumque firmitate vallato tenebantur adstricti.* & docent omnes.

Sed est dubium, an hæc pœna locum habeat ante iudicis sententiam, sicut diximus de priuatione patriæ potestatis in filios? Et credo locum non habere ante iudicis sententiam, sicut diximus de priuatione patriæ potestatis in filios? Et credo locum non habere ante sententiam iudicis: quod satis probat supradictus textus *absolutos*, qui à debito totius obsequij liberat eos, qui tenebantur adstricti iis, qui *manifestè* in hæresim lapsi sunt. Requiritur ergo esse hæresim manifestatione, inquam, principali, & præcipua, qualis est per sententiam.

17 Secundò dubitatur, an tunc serui exempti ab obsequio domini hæretici obtineant libertatem, an verò in fisci dominium transeant cum reliquis bonis confiscatis? Negant obtinere libertatem, sed transire in fiscum, Ioan. Andr. Geminian. Francus, & alij *in cap. quicumque, §. vltim. de hæreticis in 6.* & Ioann. Annanias, & Marian. Socin. *in cap. vlt. de hæreticis.* Mouentur, quia nullus est textus hanc illis libertatem concedens: nam dictum *cap. absolutos*, solùm eximit illos à debito obsequio dominis, sicut vasallos eximit à debito fidelitatis, quod stare optimè potest, etiamsi fiscus in dominio succedat; sicut stat exemptio vasalli à debito fidelitatis debitæ domino hæretico, etiamsi alteri Principi subdatur. Item *in l. Manichæos. C. de hæreticis*, vbi dicitur, *seruos extra nexum esse volumus, si dominium sacrilegum euitantes ad Ecclesiam catholicam seruitio fideliori transierint.* loquitur de his, qui fidem suscipiunt per Baptismum: qui quidem ratione fidei susceptæ à debita tunc seruitute liberantur: non autem loquitur de mancipiis Christianorum, qui in hæresim lapsi sunt. Ergo nullus seruus obtinet libertatem: & sic reputat probabile Sanchez *n. 9.*

18 Verùm tenendum est cum eodem Sanchez *n. 10.* Pegna *3. part. comment. 168. versic. sed de seruis quæsitum est.* Molin. *1 tom. tota disp. 40.* Azor. *1 part. lib. 8. cap. 12. q. 7.* Decian. *tractat. crimin. lib. 5. cap. 44. n. 28.* Farinacio *de hæresi. q. 197. §. 3 n. 30.* & aliis apud ipsos. Seruos Christianos eximi à seruitute, seruos verò paganos, vel hæreticos in seruitute fisci permanere. Moueor ea præcipuè ratione, quia esto hæc libertas seruis Christianis non sit in iure expressa: at est satis insinuata *in suprad. l. Manichæos.* si enim seruus alicuius hæretici suscipiens fidem eximitur integrà à seruitute in præmium fidei susceptæ, quia iudicat Ecclesia fideliori seruitio se mancipare. Eadem ratione integrè debet eximi, qui iam fidem suscepit, & in ea vult perseuerare, cùm eius dominus Ecclesiam deserit, quia sua perseuerantia testatur fideliori se seruitio mancipare. At seruo pagano, vel hæretico nullibi conceditur hæc libertas; & cùm inter bona dominorum reputentur, *l. rem in bonis. ff. de acquir. rer. domin. l. vlt. § vlt. C. de verbor. significat.* & probat latè Andr. Tiraquell. *in l. si vnquam, C. de reuocand. donation.* in illis verbis, *donatione largitus, q. 17. num. 323. & 324.* efficitur sanè cum aliis bonis confiscatis ad fiscum transire. Si seruus nondum est baptizatus, cùm dominus in hæresim incidit: at intendit baptizari, & est catechumenus, censet optimè Pegna *suprad. comment. 168 versic. an autem similiter serui catechumeni*, consonum esse vt libertate donentur, & sui iuris efficiantur, quia hoc pertinet ad catholicæ religionis augmentum; & quia catechumenus in deuotione, & fide Ecclesiæ perseuerans membrum Christi efficitur, *c. veniens, de presbytero non baptizato.* Debet ergo gaudere priuilegiis Christianorum. At iure ipso libertas non eis concessa, quia nondum est Christianus, & consentit Sanchez *cap. illo 24. n. 11.* Quòd si seruus infidelis dominum apostatantem à fide bono zelo, Inquisitoribus denuntiauerit, etsi nullibi inueniatur concessa illi libertas: at certè danda illi est, præcipuè si spes subsit faciliùs ad fidem conuertendum: sic Pegna, & Sanchez *suprà.* Tandem aduerto acquisita semel à seruis libertate nunquam ad seruitutem pristinam redire; etiamsi eorum domini ad fidem reuertantur, & omnia bona illis restituantur, iuxta *cap. vrgentes, de hæretic.* quia libertas quocunque modo data non reuocatur, *l 1. & 2. C. si aduersùs libertatem*, Pegna, *suprà.* Sanchez *n. 12.* Simanc. *de catholic. instit. tit. 61. n 9.*

19 Quinta pœna hæreticorum est amissio cuiuslibet iuris, & obligationis etiam iuramento vallatæ, ex *supradict. textu absolutos, de hæreticis.* Nam communiter Canonistæ extendunt locum illum ad omnia delicta, & ad quascunque obligationes; vt videre est *in glossa ibi.* Abbate *num. 1.* & aliis pluribus relatis à Farinac. *q. 188. num. 57.* Dubium solùm est, an requiratur sententia saltem declaratoria criminis, vt debitores excusentur à solutione debiti præstanda hæreticis? Plures censent sufficere, si hæresis manifesta sit ex facto, vel ex testium depositione etiamsi per sententiam nota non sit, quia textus *in suprad. cap. absolutos*, solùm expostulat esse hæresim manifestam; & verbum *absolutos* indicat sententiam latam. Item à die commissi criminis amittunt hæretici dominium suorum bonorum; & consequenter iurisdictionis, & obligationis; & fisco est applicandum. Ergo fisco est debitum soluendum, vtpote domino succedenti in actione, & iure quod delinquens habebat: sic Syluest. *verbo hæreticus, § 1. num. 14.* & Azor *2. p. lib. 8. cap. 13. q. 1.* Pegna *3. p. director. com. 168. vers. postremo. & in seq. qui incipit, & quidem hoc verissimum est.* Videtur manifestam hæresim vocare eam, quæ in actum exteriorem prodiit: qua cognita affirmare videtur debitores, & vasallos, ab omni obligatione dominis hæreticis facta esse exemptos. Farinacius, iis videtur consentire *supra num. 68.*

20 Nihilominùs credo probabilius posse, & debere debitores hæretico soluere debita, & obsequia alia debita præstare, dum per sententiam eius crimen declaratum non est: sic pluribus comprobat Bursat. *lib. 1. cons. 14. num. 18. & seq.* & Azor. *suprà, quæst 2.* Dixi debitorem hæretici non posse debitum hæretico soluere post condemnationem secus antè condemnationem Sanch. *lib. 2. c. 24. num. 8.* Ratio est, quia fiscus ante sententiam saltem declaratoriam criminis bona hæreticorum occupare non potest, vt dictum est, & deciditur *cap. cùm secundùm leges, de hæreticis, in 6.* ibi. *sententia fuerit pronuntiata.* Si autem debitores hæreticis non deberent soluere, sed fisco, iam fiscus ante sententiam bona hæreticorum occuparet. Item hæreticus post crimen commissum interim dum sententia declaratoria non succedit, non priuatur possessione, & administratione suorum bonorum. Ergo ratione huius possessionis, & administrationis debita illi debent solui, & obsequia præstari. Neque obstat *cap. absolutos.* nam explicandum est non de quacunque manifestatione, sed de manifestatione præcipua, quæ est iudicialis. Secundò respondeo à die commissi criminis exeuntis in actum externum probabile esse, debitores absolutos à debito soluendo hæreticis, indigere tamen sententia declaratoria criminis, vt effectum plenum illa absolutio sortiatur,

ficut à die commissi criminis sunt omnia bona hæreticorum fisco addicta: at indiget fiscus sententia declaratoria criminis, vt ea occupare possit. Ad confirmationem respondeo fiscum à die commissi criminis habere dominium directum in bona hæretici, non tamen vtile, nisi sententia accedat, ea de causa hæretico denegari non possunt debita, & obsequia præstenda, dum non est sententia.

21 Vnum tamen est omnino certum, debitores, etsi à die commissi criminis eximantur ab obligatione soluendi debita hæreticis; & vasallos à debito fidelitatis suis dominis, non tamen ita esse exemptos, vt eorum debita, & subiectio extinguatur omnino; succedit enim fiscus in credito, & in dominio, si alij vocati non sunt: sic tradunt vterque Abbas *in cap. fin. de hæretic.* Marian. Socin. *ibi*, *num.* 1. Ioan. de Anania *num.* 2. *&* 3. Felin. *in princ.* quos refert, & sequitur Farinac. *quæst.* 189. *n.* 68.

22 Sexta pœna hæreticorum est, quòd fides eis data, & securitas promissa seruanda non sit: si enim, vt inquit, Farinac. *quæst.* 197. *num.* 24. tyrannis, piratis, cæterisque publicis prædonibus, quia corpus occidunt, fides seruanda non est; longè minus hæreticis, qui animas occidunt, seruari debet. Item banito pro capitali delicto, quia hostis publicus, pax seruanda non est. Ergo neque hæretico. sic pluribus relatis comprobant Petrus à Plach. *in epist. delict. lib.* 1. *cap.* 39. *in fine*, *num.* 11. Simanc. *de cathol. instit. tit.* 46. *num.* 52. *& seqq.* Roias *singul.* 63. Clarus *in pract. § hæresis, num.* 16. Lœlius Zechius *sum.* 1. *p. tit. de fide, cap.* 11. *de hæreticis*, *num.* 16. Farinacius *quæst.* 197. *num.* 24. Hoc autem limitandum est, vt procedat in fide, & securitate data hæretico à priuata persona, secus à publica persona, seu Principe habente potestatem illam concedendi; hæc enim seruanda est, secus alias: sic Simanc. Petrus à Plach. Lœlius Zech. & Farinac. *suprà.* & Menoch. *consil.* 106. *num.* 116. *&* 117. Decian. *tract. crimin. lib.* 5. *cap.* 10. *num.* 55. Ratio esse potest, quia seruare tunc Principem hanc fidem in bonum commune cedit maximè; secus procedit in priuata persona; quæ hanc securitatem promittere non poterat. Ex quo fit, si Inquisitor, promittat hæretico gratiam facturus, si veritatem fateatur, & ipse hæreticus sub spe gratiæ consequendæ hæresim confitetur, tenetur Inquisitor fidem datam seruare, quia illam dare poterat: concessa enim est Inquisitoribus ampla potestas pœnas temperandi, ex *cap. vt commissi, de hæreticis in* 6. sic Pegna *direct.* 3. *p. com.* 13. *vers. iam in hac promissione* Farinac. *quæst.* 81. *num.* 116. At si omnimodam impunitatem promisisset; quia hanc promittere non poterat, illā seruare nō debet: sic Pegna, & Farinac. *suprà.* non tamē ad pœnam ordinariam, sed ad extraordinariā condemnandus est, quia dolosè fuit talis confessio extorta.

23 Septima pœna hæreticorum est, vt eorum domus, si in ea conuenticula fecerint, & hæresim docuerint, funditus euertatur, nullo vnquam tempore reparanda: & idem est, de domo, in qua se occultauit, ne caperetur ab Inquisitoribus, etiamsi aliena sit, quia reputatur eius dominus fauorem illi præstare, sic multis constitutionibus comprobant Zanch. *tractat. de hæreticis*, *cap.* 39. *&* 40. Pegna *director.* 3. *part. comment.* 92. *circa finem* Farinacius *quæst.* 150. §. 2. *à num.* 30. Quocirca vt dominus hac pœna excusetur, debet comprobare ignoranter processisse, & absque eius consensu hæreticalia ibi fuisse commissa: vt satis indicat constitutio Alexand. IV. edita anno 1257. incipiens, *felicis recordationis*; quam adducit Franciscus Pegna *inter litteras Apostolicas*, *fol.* 27. ibi, *nisi legitimè constiterit prædictarum domorum dominos penitus innocentes*, *& prorsus inculpabiles extitisse*. quæ constitutio confirmata est à Clement. IV, anno. 1265. in alia constitutione incipiente, *Ad extirpanda*, cuius meminit Pegna *suprà*, *pag.* 63. At si non ex consensu domini domus, sed ex consensu conductoris ibi hæretici conueniunt, non destruitur domus, sed conductor aliis pœnis punitur, vt hæreticorum fautor, scilicet pœnæ pecuniariæ, verberū, & exilii, iuxta conditionem personæ, pecuniariæ, verberum, & exilii, iuxta conditionem personæ ex text. *in l. Arriani*, *§. cunctis*, *vers. fine de priuatis ædificijs*, C. *de hæret.* & tradit Decian. *lib* 5. *c.* 51. *num.* 50. Farinacius *quæst.* 190. §. 1. *nu.* 19. Adde aliquando domus aliena destruitur, etiamsi dominus illius ignorauerit crimen in illa commissum, si talis destructio ad publicam vtilitatem, & terrorem conuenire iudicatum fuerit; restituto tamen pretio domino domus, quod rarò contingit, nisi in crimine nimis publico, & scandaloso. Simancas *de cathol. instit. tit.* 46. *num.* 91. *& in enchirid. tit.* 67. *n.* 14. Zanch. *tractat. de hæreticis*, *c.* 39. Farinacius *num.* 37. & faciunt ea, quæ congessit de crimine læsæ maiestatis, *quæst.* 116. *à nu.* 18. ibi enim probat, si domus committentis crimen læsæ maiestatis hypothecata sit vxori, vel alteri; neque delinquens habet alia bona, quæ loco domus subrogetur, non posse domum destrui, nisi fiscus ex propriis bonis illis satisfaciat; quia aliàs sequeretur absurdum, quod vxor, vel creditor innoxius hypothecam amitteret: consentit Clarus *quæst.* 82. *verbo statutum* 8. *num.* 4. *versic. fin.* Baiard. *ibi*, *num* 98.

DISPVTATIO VI.

De pœnis corporalibus hæreticorum.

HÆ pœnæ comprehendi possunt sub pœna carceris, exilij, triremis, verberum, & mortis. de iis breuiter est dicendum, quibus imponantur, & quando.

PVNCTVM I.

De pœna carceris.

1 *Pœna carceris imponi potest, & sæpè imponitur.*
2 *Hanc pœnam perpetui carceris hæreticis debitam, potest Episcopus cum Inquisitoribus mitigare, & ad tempus tantùm imponere.*
3 *Qualis debet esse carcer, ad quem hæreticus condemnatur.*
4 *Post condemnationem rei mitigatio pœnæ penes solum Inquisitorem generalem in Hispania residet.*

HAnc pœnam hæreticis pœnitentibus imponi posse, & sæpè imponi, nemini est dubium, cùm expressè causa sit *in cap. excommunicamus*, *l.* 2. *de hæreticis*, ibi, *si qui autem de prædictis, postquam fuerint deprehensi redire voluerint ad agendam pœnitentiam, in perpetuo carcere damnentur.* glossa ibi, Hostiens. Abbas, Butrio. & alij communiter. Verùm ad perpetuum carcerem non omnes hæretici pœnitentes damnantur, etsi de rigore iuris damnari possint; sed illi tantùm, qui post publicationem testium errorem suum fatentur plenè, & pœnitentiæ signa ostendunt: sic Simancas *de catholic. institution. titul.* 47. *num.* 29. *& sequentibus & in enchirid. violata religion. titul* 58. *de pœnitentia num.* 7. Afflictis *in constitution. de hæreticis.* & Pacterenis *rubr.* 1. *sub num.* 36. Farinacius *quæst.* 193. *num.* 103. Ioan. Rojas *tractatu de hæreticis*, *p.* 2. *n.* 197. *& sequentibus* Pegna *direct.* 3. *part. q.* 93. *comm.* 142. vbi refert in huius confirmationem quandam instructionem Hispalensem. Ex quo fit ad perpetuum carcerem non esse damnandum eum, qui errorem suum fatetur, antequam dicta testium est publicata, quia tunc non videtur in errore suo satis deprehensus, iuxta *dict. cap. excommunicamus*: secus verò si post publicationem testium, quia tunc vndequaque deprehensus est non solùm corpore, sed mente, quia conuictus est. Secundò fit ad perpetuum carcerem nullo modo damnari posse, qui solùm de hæresi suspectus est, quia hæc pœna solis delinquentibus à fide imponitur. sic Vmbert. Locat. *in iudic. inquisit. verbo suspicio*, *num.* 31. Repert. Inquisitor. *in verbo carcer*, *sub vers. primò*, *& in vers. vise de carcere.* Farinacius *q.* 193. §. 5. *num.* 103.

2 Hunc autem perpetuum carcerem debitum hæreticis pœnitentibus post publicationem testium possunt Inquisitores cum Episcopis, si aliqua iusta, grauisque causa intercedat, mitigare, & solùm ad tempus imponere; vel iam impositam tollere, aut in alias extraordinarias pœnitentias conuertere, secundùm potestatem ipsis datam, *in cap. vt commissi, versic. & illorum*, *de hæreticis in* 6. ibi, *& illorum, qui vestris mandatis obedientes humiliter stant propter hæresim in carcere, vel muro reclusi, pœnam, vnà cum Prælatis, quorum iurisdictioni subsunt, mitigandi, vel mutandi, cùm videritis expedire.* vbi glossa, Abbas, Francus, Marian. Socin. Butrius, Felin. & alij. Ioan. Calderin. *tract. de hæreticis, rub. de hæreticis redeuntibus, & conuersis, num.* 3. *&* 4. Vmbert. Locat. *in iudic. inquisit. in verbo hæreticus, num.* 34. 35. *&* 36 *& verb. Inquisitor num.* 33. Simancas *de catholic. instit. tit.* 16. *rubr. de custodia reorum, num.* 5. *&* 6 *& in enchirid. tit.* 57. *tit. de carcere perpetuo, n* 3. Farinacius alios referens, *de hæresi, q.* 193. *num.* 104. & faciunt plurima, quæ adducit *num.* 84 *&* 96. Clarus *practic. §. hæresis, num.* 7. Eymer. 3. *part. director. quæst.* 93. *&* 96. & ibi Pegna.

3 Aduerto primò hunc carcerem, ad quem reus damnatur, non debere esse ita arctum, vt abbreuiet vitam incarcerati; aliàs iudices fidei irregularitatem non videntur euadere. sic Vmbert. Locat. *in opere iudic. verba carcer. num.* 6. Pegna *direct.* 3 *part. q.* 59. *comm.* 107. *fine.* vbi adducit decretum Concilij Biterrensis *c.* 23. ibi, *& eos enormis rigor carcerum non extinguat.* Decian. *lib.* 5. *c.* 41. *n.* 14. Compegius addit ad Zanch. *tr. de hæreticis, c.* 20. *litt. G. verbo pœna versic. tu tamen* Farinac. *q* 193 *n.* 106. Neque obstat textus *in Clement.* 1. *§. propter de hæreticis*, ibi, *duro tamen tradere carceri, siue arcto, qui magis ad pœnam, quàm ad custodiam videatur.* Si igitur Inquisitor de consensu Episcopi, & Episcopus de consensu Inquisitoris possunt reum ad hunc carcerem condemnare, possunt & medio illo vitam illius abbreuiare: vt dixit Martin. Delrio *de disquisit. magic. lib.* 5. *sect.* 7. *in princ. vers. potest autem capi.* Non inquam, obstat, quia ex arcto, & duro carcere solùm sequitur vitam incarcerati abbreuiandam esse aliqualiter: si autem notabiliter abbreuiaretur, ita vt intra paucos dies moriturus esset reus ibidem existens, nullo modo credo posse à iudicibus fidei exequi, quidquid dicat Martin. Delrio,

Delrio quia hæc videtur esse clara condemnatio ad mortem quæ per iudices laicos, & curiam sæcularem facienda est.

4 Aduerto secundò in Hispania ex speciali priuilegio Sedis Apostolicæ dispensationem, commutationem, vel relaxationem perpetui carceris, vel ad tempus, postquam reus est condemnatus, penes solum Inquisitorem generalem esse, sicut & depositio vestis crucibus signatæ: sic testatur Simancas *tit.16. num.20.* & Franc. Pegna *3.p.direct.quæst.59.comm.108.& q.96.com.145.* Farinac.*quæst.193.num 98.* Ioann.Roias *de hæretic.post part,2.n.200.& num.382.& 383.& singul.155.num.5.*

Quòd si inquiras post quantum tempus carcer perpetuus remitti soleat? Respondeo nihil esse in hac parte iure statutum, sed arbitrio Inquisitorum relictum, qui spectata pœnitentium humilitate poterunt tempus, pro vt sibi visum fuerit, abbreuiare, vel in aliam leuiorem pœnitentiam commutare. Regulariter autem triennio elapso dispensatur cum condemnato ad carcerem perpetuum. At cum condemnato ad carcerem perpetuum irremissibilem non nisi post octo annos solet dispensatio concedi. sic ex Simanc, *de catholic.institut.tit.16.num.20.& 21.& in Enchirid.violata relig.tit.57.n.3.* tradit Pegna *.direct.quæst.59.comm.108.circa finem, vers.quæsitum.scio* Farinac.*quæst.193.num.104.fine.* & propter hanc solitam dispensationem non solet degradari clericus immutandus, de quo vide Pegna *direct.3.p.comm.46.n.202. vers.quòd. si quis quærat.*

PVNCTVM. II.

De pœna fustigationis exilij, triremis: & mortis hæreticis imponenda.

1 *Quibus hæreticis, hæ pœna imponantur.*
2 *Pœna mortis omnibus hæreticis imponi potest.*
3 *De facto imponitur hæreticis impœnitentibus, & pertinacibus.*
4 *Item hæreticis negatiuis, hoc est, fictione iuris impœnitentibus.*
5 *Item diminutè confitenti.*
6 *Item si in iudicio manifestat errores, & postea negat.*
7 *Pœna mortis afficiuntur hæretici relapsi.*
8 *Dicitur relapsus, qui de primo lapsu non fuit plenè conuictus, sed abiurauit de vehementi.*
9 *Econtra si primo lapsus fuit in hæresim, & postea in suspicionem incidit, tametsi aliqui negent esse relapsum, probabilius est oppositum.*
10 *Satisfit contrarijs.*
11 *Apponitur quædam limitatio, sed non approbatur.*
12 *Labi debet in eandem hæresim prius abiuratam, vt quis relapsus dici possit secundùm aliquos*
13 *probabilius est in quamcunque hæresim labatur, relapsum dici*
14 *Relapsis pœnitentibus danda sunt sacramenta.*
15 *Quis dicatur Hæresiarcha, & dogmatista.*
16 *Hos esse tradendos brachio sæculari qui probent.*
17 *Probabilius est spectato iuris rigore oppositum.*
18 *Hæretici conuersi ante sententiam ad reconciliationem debent admitti.*
19 *Si post sententiam conuertantur, admittendi non sunt.*
20 *Quid de illo, qui iam in tabulato sperans audire sententiam conuertitur.*

1 POEnam fustigationis, exilij, triremis pœnitentibus hæreticis imponi testatur Decian.*tract.crimin.lib.5.cap.42.num.5.6.& 11.* Ioan à Roias *singul.2.num.22.& 25.* Farinac.*quæst.193.à num.85.* Credo tamen in Hispania pœnam fustigationis, vel triremis non imponi nisi hæreticis, qui, tardissimi, durique fuerunt ad conuersionem. Romæ verò, & alibi affirmat Rojas *de hæretic.265.* Bossius *tit.de hæret.n.18.* Farinac.*num.88.* pœnitentem hæreticum loco carceris perpetui ad triremes triennio condemnari. Item delictum committenti, ob quod est vehementer de hæresi suspectus, solet hæc pœna fustigationis, exilii, vel triremis indici.

2 Pœnam mortis, quæ grauissima est, nemini est dubium hæreticis imponi posse ab Ecclesia, & esse iustissimam, quia delictũ grauissimum est, & Ecclesiæ perniciosissimum. Habere autem Ecclesiam hanc potestatem à Christo Domino, probant optimè Bellarm.*lib.3.de laicis, cap.21.& 22.* Valent.*tom.3.disput.1.quæst.11. p.3.* Simanc. *tit.46, à num.44.* Couarr. *lib.2.var.cap.10. num.10.* Suar. *de fide. disput.20. sect.3. à num.18. & disput.23. tota sect.1.* Fundamentum præcipuum est, quia sine hac potestate non satis Christus Dominus Ecclesiæ suæ prouidisset; neque enim posset rebelles, & inobedientes coercere, & eorum delicta vindicare, prout oportet, neque membra putrida, & nociua toti corpori resecare. Quapropter censet Suar.*loco allegato, disp.20. sect. 3. n.21.* erroneum esse hanc Ecclesiæ potestatem negare. Et ita definitum est à Bonifac. VIII. *in extrauag.vnam sanctam de maiorit.& obedient.* & ab Inocent.IV. *in cap.ad Apostolica.de sentent. & re iudic.in 6. & cap. 1. de homicid. in 6,* & aliis textibus, quos supradicti Doctores congerunt: quibus consentiunt leges imperatoriæ hanc pœnam mortis hæreticis imponentes. *l. quicunque C. de de hæreticis*, ibi, *vltimo supplicio coerceantur qui illicita docere tentauerint.* Et idem est qui tentauerint addiscere illicita, quia docere, & discere, illicita æquiparantur in iure. *l.culpa.C. de maleficiis.* & tradit glossa *in cap. excommunicamus 2.verbo puniendi de hæreticis.* Idem habetur *l. Arriani C. de hæretic.* Verum est Ecclesiam non solere exequi hanc potestatem per iudices, & ministros ecclesiasticos, sed per laicos, & media illorum temporali potestate, iuxta *cap.ad abolendam. § præterea, de hæretic.* Quia id videtur decentius, & pietati Ecclesiæ conformius: & quia sic indicatur potestatem temporalem inferiorem, & subditam esse spirituali potestati: at vbi à iudicibus fidei delinquens sæculari brachio remittitur puniendus, debet iudex laicus pœnam statim exequi, neque in illius potestate est remissionem facere, iuxta *cap.vt officium de hæretic.in 6.* aliàs vt fautor hæreticorum puniri poterit. Cæterùm, quia varii sunt hæreticorum gradus, neque omnibus (etiamsi digni sint) hæc pœna mortis imponitur, declarandum est quibus imponatur. & vt à facilioribus incipiamus.

3 Primò dicendum est hæreticis impœnitentibus, & pertinacibus hanc esse pœnam impositam: constat ex *c.ad abolendam, de hæreticis.* & tradit Simanc. *de catholic. institut.tit.48.num 6.* Eymer. *2.p.direct.quæst. 40.num.1.* & ibi Pegna *com.65.* Decian. *tract. criminalib.5.cap. 55. in fine* Farinac. *quæst. 196 §. 1. num. 4.* Iulius Clar.*lib.5.§.hæresis.* Suar. *de fide disput.23.sect 2.num.3.* & omnes. Et ratio est manifesta, quià si pœna mortis alicui hæretico imponenda est, impœnitenti, & in suo errore obstinato debet imponi, vtpote qui omnium delinquit grauissimè. Prius autem quam hac pœna afficiatur hæreticus, tentanda sunt omnia media, quæ iudicibus fidei conuenientia visa fuerint, vt errorem agnoscat: & præcipuum est, vt mediis viris doctis, & versatis conuincatur de suo errore. Si autem huic medio sæpiùs reperito non acquieuerit, sed in suo errore tenaciter perseuerare voluerit, brachio sæculari tradendus est, comburendus viuus, tanquam palmes arefactus, cuius nulla spes est fructum laturus; eius tamen lingua alliganda est, ne impiis blasphemiis adstantes offendat.

4 Dico secundò. Eadem pœna mortis imponitur hæreticis fictione iuris impœnitentibus: ij sunt, qui legitimis testibus conuicti negant hæresim commisisse. quia præsumuntur in illa perseuerare, dum illam non confitentur. Neque obstat exterius fidem Catholicam profiteri; quia reputatur dolosa, & ficta professio: & colligitur ex *cap.ad abolendam*, quatenus ibi mandatur sæculari iudici puniendum relinqui hæreticum, qui in hæresi deprehensus satisfactionem congruam exhibere recusat: qui autem legitimè conuictus de sua hæresi illam fateri recusat, satisfactionem congruam non exhibet. Meritò ergo vt hæreticus pertinax, & incorrigibilis est puniendus: sic communis omnium sententia, vt videre est in Calderino *tractat. de hæret. rub. de hæret. impœnitentib. num.1.* Roias *eodem tract.1. part. num.69.* Simancas *tit. 48. num.25.* Eymer. *2. part.quæst.34. n.2,& 3.* & ibi Pegna *comment. 59.* Didac. Canteta *quæst. crimin.rubr.de hæresi, cap.1 num.57.60.& 61.* Suarez *de fide, disp.23. sect 2. num.5.* Farinacius *quæst.178.num.20.* & alii apud ipsos. Ibi autem nunquam viui concremantur sed prius suffocantur, eo quòd solùm præsumptione iuris hæretici impœnitentes reputentur. Vt autem hæc pœna locum habeat, tria, vel quatuor requiruntur. Primò, vt verba, vel facta de quibus hæreticus accusatus, & conuictus est, sint, apertè contra fidem, neque alium sensum habere possint. Secundò vt per testes contestes omni exceptione maiores conuincatur talia facta fecisse, vel verba protulisse in nostræ fidei offensionem. Tertiò, vt non possit obliuio præsumi, cùm in negatiua perseuerat. sic Arnold Albert. *tract. de agnoscent. assert.cathol.quæst.34 num 52.* Roias *tract. de hæreticis, p.1 num.84.* Pegna *2.part.direct.quæst.34.comment.59.in medio,& 3.p. tit.de 12. modo terminandi processum, comment.48.num.208.* Difficultas autem est non leuis, quando obliuio præsumatur? Cui optimè respondet Pegna *2 part. direct. quæst.34. comment.59. versic.in his ergo.* In factis arduis, atrocibus, & horrendis etiam post longum, tempus obliuionem non præsumi, vt post in direptione, & conculcatione imaginum, prædicatione hæresum. Et idem est de factis, aut dictis solitis, & consuetis, licet ardua non sint. & in iis quæ semper delinquentes comitantur. In cæteris verò causis, quæ insignes, arduæ non sunt, nec solitæ & consuetæ neque delinquentem comitantur, decennio regulariter reputatur obliuio, nisi aliud iudici visum fuerit, pensata delicti, & personarum circumstantiarúmque qualitate.

5 Ex his infertur velut diminutum confitentem, & negatiuum curiæ sæculari esse tradendum, qui non fateretur omnes errores hæreticales, de quibus per testes, contestes omni exceptione maiores esset conuictus, si illi adeò recentes, ac graues essent, quorum verisimiliter credi non posset obliuio, quia non est vera confessio, cùm de omnibus peccatis non agitur. *cap. quem pœnitet, de pœnitent. distinct.1.* & perseuerantia, & contumacia in vno solo errore verum hæreticum constituit, etiamsi alios abiuret, & detestetur: sic Simancas *in Enchirid.tit.61.num 4.* Ioan. Rojas *tract de hæreticis, 2. part.assert.21.* Pegna *2 part. direct. comment.59. in fine.* Suarez *disp.23.sect.2.num.6.* De illo autem qui omnes suos errores fateretur, recusat tamen manifestare aliorum errores, quorum

conuincitur habere notitiam, aliqui existimant non esse vt impœnitentem hæreticum damnandum, quia ex hac occultatione tolùm conuincitur fautorem hæreticorum esse, non autem verum hæreticum. Ergo non debet vt verus hæreticus, & impœnitens condemnari, & ita audiui in inquisitionibus Castellæ practicari, sed propter hanc causam torqueri. Cæterùm credo de rigore iuris vt verum hæreticum impœnitentem damnari posse, & curiæ sæculari tradi sic occultantem aliorum errores, cùm suos manifestat; eo quòd non præsumitur manifestare verè, & ex animo, sed fictè, cùm tempore pœnitentiæ ita hæreticis faueat: sic Suarez *suprà num.* 6. Deciā. *tract. crimin. lib.* 5. *c.* 55. *num.* 10. *&* 16. Bursat. *consil.* 7. *num.* 14. Ludouic. à Paramo *de orig. sanct. inquisit. lib.* 3. *quæst.* 9. *num.* 193. *& seqq* Pegna *direct.* 2. *part. quæst.* 34. *comment.* 59. *versic ex his possumus.* Farinacius *de hæresi, quæst.* 196. §. 1. *num.* 17. Simancas *de catholic. instit. tit.* 48. *num.* 27. *&* 28.

6 Sed quid si in iudicio hæreticus suos manifestaret errores, postea verò confessionem factam reuocaret? Affirmandum existimo, vt impœnitentem esse damnandum, si in reuocatione persistit, & causam reuocandi, & infirmandi prædictam primam confessionem verosimilem, non ostendit. Et ratio est, quia ex propria confessione iam est plenè delictum probatum; cùm verò postea reuocat, præsumitur reuocare dolosè ad effugiendam pœnam ordinariam: aliàs si facta hac reuocatione non posset vt hæreticus negatiuus condemnari, cùm etiam condemnari non possit vt hæreticus pœnitens, quia pœnitentiæ signa de suo errore non ostendit, euidenter sequitur omnibus hæreticis dari ansam suas reuocandi confessiones vt sic pœnam ordinariam euitent, quod non est permittendum: & ita docet Farinacius *de hæresi, quæst.* 187. *num.* 75. *& quæst.* 196. *num.* 20. *&* 21. vbi alios refert, esto contrà teneat Didac. Cantera *in quæst. crimin. rubr. de hæret. cap.* 1. *num.* 70. motus ea ratione, quia per hanc reuocationem aliquid minuitur de fide, & firmitate confessionis factæ Sed est friuola ratio, quando non probatur causa reuocationis. Adde, esto minueretur aliqualiter firmitas confessionis coniecturis tamen præcedenti[...]s iuuatur, vt integram probationem retineat.

7 Dico tertiò, eadem pœna mortis afficiuntur hæretici relapsi, id est, illi, qui post abiurationem erroris, vel pœnitentiam canonicam deprehensi fuerint in abiuratam hæresim reincidisse: habetur expressè *cap. ad abolendam*, § *illos quoque, de hæreticis.* ibi *illos quoque qui post abiurationem erroris, vel postquam se proprij antistitis examinatione purgauerint, deprehensi fuerint in abiuratam hæresim reincidisse, sæculari iudicio sine vlla penitus audientia decernimus relinquendos.* & tradunt ibi glossa, Hostiens, Felin. Abbas, & omnes. Notandum tamen est verbum, *deprehensi,* quo vtitur textus: indicat enim ab aliis deprehensos esse hæreticos in hæresim reincidisse. Quapropter si quis sponte à nullo alio præuentus manifestaret se in hæresim abiuratam reincidisse, credo pœnam mortis euasurum; quia ratio, quare pœna mortis hæreticis relapsis imponitur, est, quia præsumitur fictè conuerti, & esse incorrigibiles: at qui à nullo præuentus seipsum defert, & pœnitentiam expostulat, clarum signum tribuit veræ conuersionis. Ergo Et ita docet Albert. *in lib. de agnoscend. assert. quæst.* 25. *num.* 25. Pegna alios referens, 3. *part. direct. comment.* 12. *versic, sed quid si relapsus.* Menochius *consil.* 82. *num.* 168. vbi ampliat conclusionem, etiamsi captus sit hæreticus, dummodo fateatur hæresim, de qua in processu non constabat. Decian. *tract. crimin. lib.* 5. *cap.* 56. *num.* 12. Farinacius *n.* 193. *num.* 39. Paramus *de origine sancta inquisit lib.* 3. *quæst* 4. *rubr. de forma & ordine iudicario, num.* 12. Alphons. de Castro *tract. de iusta hæret. punit. lib.* 2 *cap.* 2. Aduertendum tamen multum est, an hic relapsus sponte veniat; si enim probetur metu probationum sibi instantium venire, eo quod intelligebat alios se præparare ad illum accusandum, non videtur pœnam mortis euasurum: sic docent Castro, Farinac. Decian. *locis allegatis.* Quapropter Pegna, Paramus, & Farinacius, expostularunt delictum occultum: nam in publico ferè semper hæc præsumptio oritur, quòd metu probationum misericordiam expostulauerit, & non ex animo. Quòd si prima vice reus de hæresi conuictus fuit sola sua confessione, & postea per testes conuincitur relapsum esse etsi de rigore iuris pœna relapsorum condemnari possit; si tamen priores errores abiurauit commissus tempore quo impubes erat, ad misericordiam, & reconciliationem admitti potest, iuxta quandam instructionem Vallisoletanam 12.

8 Circa supradictam conclusionem est prima difficultas, an dicatur relapsus, & curiæ sæculari tradendus, qui de primo lapsu non fuit plenè conuictus, sed abiurauit de vehementi: in secundo autem lapsu plenè conuincitur? In qua difficultate pro parte affirmatiua est expressa decisio textus *in cap. accusatus, in princ. de hæretic. in* 6. ibi, *Accusatus de hæresi, vel suspectus, contra quem de hoc crimine magna, & vehemens suspicio orta erat, si hæresim iudicio abiurauit, & postea committit in ipsa, censeri debet quadam iuris fictione relapsus, licet ante abiurationem suam hæresis crimen plenè probatum non fuerit contra ipsum;* & ibi omnes Doctores quos frustraneum est recensere. Notanda tamen sunt verba textus, quia non dicit, quòd verè sit relapsus, sed quadam iuris fictione; ad hoc enim requirebatur, vt in idem delictum eodem modo esset bis lapsus. Secundò requiritur, vt priùs de suspicione hæresis vehementi abiurauerit; secus si solùm de leui suspicione, vt in suprad. textu cauetur expressè, ibi, *si autem leuis, & modica suspicio illa fuerit, quanquam ex hoc sit grauius puniendus, non tamen debet in hæresim relapsorum pœna puniri.*

9 Solùm autem contingere potest casus contrarius, quando scilicet primo abiurauit hæresim, postea verò incidit in illius vehementem suspicionem, an tunc fictione iuris dicatur relapsus, & curiæ sæculari tradendus? Negat Rojas *tract. de hæretic. c.* 2. *p. n.* 333. Mouetur præcipuè ex textu *in c. literas, de præsump.* vbi post factā confessionem & abiuratam hæresim, quam de se, & fratre suo confessus fuerat, postea hæresim fratris negauit, ob cuius negationem tanquam suspectus de hæresi condemnatur, & non tanquam hæreticus relapsus. Secundò probari potest, quia *in cap. accusatus,* fictione iuris, & non propriè reputatur hæreticus, qui abiurata hæresi, de qua fuit plenè conuictus, iterum in ipsius suspicionem vehementem incidit. Cùm ergo nihil statuatur de illo, qui priùs vehementer suspectus fuit, & postea in manifestam hæresim incidit non debemus illi pœnam relapsorum applicare; quia non sunt extendendi, & ita seruari in praxi ab Inquisitoribus Italiæ, testatur Farinac, *quæst.* 195 *num.* 18.

Cæterùm hæreticis fauendum non est; sed omnino exterminandi, Quapropter credo probabilius pœnam relapsi supradicto impuni posse, quia vt quis fictione iuris reputetur relapsus, sufficit si de vno lapsu planè, & indubitabiliter constet, & de alio præsumptione vehementi. Quòd autem lapsus præsumptus antecedat vel subsequatur lapsum certum, accidentarium esse videtur, & leuis considerationis & ità tenet latè probans Menoch. *consil.* 82 *num.* 148. *lib* 1. Alphons. à Castro *de iusta hæretic. punit. lib.* 2. *cap.* 1. Zanch. *tract. de hæretic. cap.* 16. *num.* 3. *vers. secundo modo.* Bursat. *consil.* 7. *num.* 15 *lib.* Farinac. *de hæresi q.* 195. *n.* 17.

10 Neque obstāt contraria. Non textus *in cap litteras,* quia ibi solum dicitur confessum esse hæresim sui, & fratris, quam confessionem postea reuocauit, ob cuius reuocationem, & priorem cōfessionem factam suspectus vehementer de hæresi fuit: non tamen ibi dicitur priùs hæresim abiurasse; & postea in vehementem illius suspicionem incidisse. Ad secundum concedo gratis, *in cap. accusatus* solùm haberi esse fictione iuris relapsum, qui post vehementem hæresis abiuratæ suspicionē, in illam incidit manifestè: at inde nos, probabilissimè colligi idem esse dicendum, siue suspicio antecedat, siue subsequatur lapsum manifestum. Deinde nego solùm haberi in suprad. cap. vt relapsum, qui post vehementem hæresis suspicionem in illam incidit manifestè imo potiùs habetur contrarium; si, quidem ei, qui primò hæresim abiurauit, si postea comperiatur hæreticis fauere, tanquam relapsus punitur. Inquit enim textus: *Ille quoque de cuius lapsu in hæresim ante abiurationem constiterat, vel nunc constat, si post illa hæreticos receptet, deducat, visitet, siue associet, aut dona, vel munera, seu fauorem eis impendat, meritò debet iudicari relapsus,* & tradunt omnes. Quapropter, Farinac. qu. n. 18. dixit Inquisitores Italiæ non solere, vt relapsum condemnare eum, qui primò confessus, vel conuictus fuit de hæresi, & postea in illius vehementē incidit suspicionē, Aduertit *num.* 32. nō esse extendendam hanc doctrinam ad hūc casum expressum de fauore hæreticorum.

11 Limitant autem Alphons. de Castro *de iusta hæret. punit. lib.* 2. *cap.* 2. Menoch. *consil.* 82. *n.* 149. *iuncto num.* 156. *lib.* 1. Simanc. *de catholic. institut. tit.* 57. *rubr. de relapsis, num.* 6. *&* 7. Azor. 1. *p. l.* 8. *c.* 14. *quæst.* 4. hoc esse intelligendum, si fauet hæreticis profitentibus eandem hæresim, quam ipse prius abiurauerat, secus verò si diuersam: quia tunc non censetur in priori hæresi abiurata consentire. Ceterùm hæc limitatio admittenda non est, sicuti neque illam admittit Petr. Gregor. *syntagm. iuris, lib* 33. *cap.* 8. *num.* 6. *vers. relapsus.* Decian. *tract. crimin. lib.* 5 *cap.* 56. *num.* 13. Didac. Cantera *quæst. crimin rubr. de hæretic. cap.* 1. *num.* 58 *in fine.* Quia abiurans hæresim tacitè omnes hæreses abiurat, ac proinde si in vehementem illius suspicionem incidit, relabi fictione iuris censetur, vt mox dicemus.

12 Secunda difficultas est, an requiratur labi in eandem hæresim priùs abiuratam, vt quis pœna relapsorum afficiatur. Et quidem si cùm priorem hæresim, in quam incidit, abiurauit, simul etiam generaliter omnes abiurauit, vt mos est, nemini esse potest dubium, vt relapsum condemnandum esse, quia ita habetur *in c. accusatus,* §. *cum vero, de hæretic. in* 6. ibi, *cum verò qui in vna hæresis specie, vel secta commisit, aut in vno fidei articulo, seu Ecclesiæ sacramento errauit, & postmodum, hæresim simpliciter vel generaliter abiurauit, si ex tunc in aliam hæresis speciem, siue sectam. aut alio articulo, seu sacramento committat, volumus vt relapsum in hæresim iudicari,* & notarunt ibi glossa, Archidiac. Gemnian & reliqui Doctores. Verùm si solam hæresim, in qua incidit, abiurauit, & postea in aliam diuersam relabitur, glossa *in suprad. c. accusatus,* & ibi Ioan. Andr. *n.* 8. *&* 9. Repert. inquisit. *verbo relapsus, sub vers.* 3 Eymer. 2. *p. direct. q* 40. *n.* 5. *vers. secus si tantum,* ibi Pegna *tom* 65. Menoch. *cons.* 82. *n* 156. *& seq. lib.* 1. Suar. *disp.* 23. *de fide,* negant relapsū dici, quia neque ratione criminis, cùm diuersū sit, neque ratione abiurationis potest dici relabi: & fauet suprad. textus *accusat.* vbi expressè postulat abiurationem generalem totius hæresis, vt quis relapsus censeatur.

13 Nihil

13 Nihilominus affirmatiuam partem tuentur Ioan. Monach. Archidiacon. Geminian. Francus *in suprad. cap. accusatus*. Mandos. *in additionib. ad Rupert. verbo relapsus, sub vers. 3. litt. B.* Vmbert. Locat. *in iudicial. inquisit, verbo relapsi. n. 6.* Pegna *suprà*, dicit hanc opinionem præualere Decian *tract. crimin. lib. 5. cap. 56. num. 2.* Et ratio esse potest, quia abiurans quamlibet hæresim, tacitè omnes hæreses abiurat, quia abiurat recessum à diuina reuelatione per Ecclesiam proposita, quæ in omni hæresi includitur, promittitque tacitè ab Ecclesia non discessurus. Ergo ex hac præcisa abiuratione, si in hæresim labatur, relabi censendus est. Propter quam rationem hæc mihi opinio probabilior apparet. Limitãda tamen est doctrina, in casu, quo priùs de hæresi vehemẽter suspectus abiurasti, & postea in diuersam hæresis speciem lapsus fuisti, quia in hoc casu, etiamsi, abiuratio prior generalis fuerit, non debet censeri relapsus, per textum *in c. accusatus* ibi, *si postea deliquit in ipsa*, quasi diceret, si in ipsa hæresi deliquit, quam prius de vehementi abiurauit; secus si in alia diuersa & notauit Farinac. *quæst. 195. num. 46.* Secundò limitanda est, vt intelligatur, si post abiurationem hæresis incidit in aliam diuersam; secus si post hæresis purgationem, quia abiurans vnam hæresim, omnes abiurat, at purgans se ab vnius hæresis infamatione, non ab omnibus se purgauit, quapropter vt relapsus condemnari potest qui solùm vnam hæresim abiurauit, si in aliam diuersam labatur; non tamen si se ab vna purgauit, & in aliam incidit, vt optimè notauit Pegna *director. 3. part rubr. de secundo modo finiendi processum, comment. 38. n. 150. circa fin.* Farinacius *q. 195. n. 50.* Ludouic. à Paramo *de orig. sanct. Inquisit. lib. 3. q. 4. rubr. de expeditione processus in causa fidei, n. 5.*

14 Aduerto tamen omnibus relapsis pœnitentibus, & curiæ sæculari tradendis danda esse sacramenta Pœnitentiæ, & Eucharistiæ, iuxta *cap super eo, de hæret. in 6* & tradit Simancas *tit. 63. n 7.* Suarez *de fide, disp. 23. sect. 2. n. 12.* esto contra teneat de Eucharistiæ sacramento Cantera *quæst. de hæreticis, n. 13. pag. 373.* Couarr. *lib. 2. var. c. 1. n. 11.* Vnum tamen est certum publicè ad reconciliationem non admitti, etiamsi confitentes existant. Cantera *ibi.* Sanchez *lib. 2. Decal c. 27. num. 23.*

15 Restat dicendũ de hæresiarchis: & dogmatistis: ij enim sunt non solum qui errores inuenerunt, & confinxerunt; sed etiam qui iam inuentos, & confictos quasi ex officio, & consuetudine aliis publicè, vel occultè prædicarunt, quia ratione huius consuetæ prædicationis, verè sunt magistri, & Principes erroris, & hæreticorum sequentium illos: vt colligitur satis ex *cap. qui aliorum, 24. q. 3.* ibi, *qui aliorum defendit errorem, multo amplius damnabilior est illis, qui errant, quia non solum errat, sed etiam aliis offendicula erroris præparat, & confirmat. Vnde quia magister erroris est, non tantum hæreticus, sed etiam hæresiarcha dicendus est*, sic notauit Albertin. *tractat. de agnoscenda assert. q. 30. n. 60.* Eymeric. *2. part. q. 39.* & ibi Pegna *comment. 64.* Farinacius alios referens *quæst. 178. n. 15.* Suarez *de fide, disp. 23. sect. 2. n. 11.* Notanter dixi dogmatistas, & hæresiarchas vocari, qui alios peruertere conantur, quasi ex officio, & consuetudine; vt excluderem eos, qui consanguineos suos peruertunt, aut vnum, vel alterum priuatum; ij enim non propriè hæresiarchæ, aut dogmatistæ dicuntur, vt bene notauit Suarez *supra, num. 11. fine.* his positis.

16 Prima sententia docet hos hæresiarchas, & dogmatistas sine vlla misericordia brachio sæculari esse tradendos, quantumuis signa exhibeant conuersionis, & pœnitentiæ: sic acriter defendit Simancas *de catholic. institut. tit. 47. n. 50. & seqq. & in enchirid. tit. 59. n. 1.* Repert. Inquisit. *verbo docere.* Ioan. Rojas *tract. de hæreticis, 2. part. n. 339. asser. 41.* Suarez *de fide, disp. 23. sect. 2. n. 9.* & Pegna statim allegandus dicit, spectata horum temporum conditione miserrima, hanc sententiam sine vllo errore obseruari posse, etsi ipse iudex esset, nullum permitteret euadere absque vltimo supplicio. Rationes huius sententiæ non leues sunt. Prima quia variis legibus hac pœna ij hæretici afficiuntur: *l. eum qui servum, C. de apostatis, l. quicumque, C. de apostatis, l. quicumque, C. de hæreticis, l. fin. C. de Iudæis, l. 2. C. ne sacrum baptisma.* quibus legibus standum est, cum in iure canonico contrarium dispositum non sit; non enim alienum, & insuetum est in pœnis imponendis ius canonicum suppleri per ius ciuile. Secunda, quia esto in iure canonico cautum sit hæreticos pœnitentes ad reconciliationem admitti; hoc debet intelligi de hæreticis communiter contingentibus, non de hæreticis qualificatis, & à communi modo peccandi exorbitantibus; ij enim non regula communi metiendi sunt, quia plura concernunt delicta, & circumstantias in suis peccatis: ob quæ lex simpliciter loquens in illis locum habere non debet, argument. *l. nunquam plura, ff. de priuat. delict.*

17 Nihilominus etsi hæc sententia satis probabilis sit, probabiliorem existimo, hæresiarchas, & dogmatistas, si verè pœnitentiæ signa ostendant, admittendos esse ad reconciliationem, neque brachio sæculari tradendos: sic tradit ex Concilio Biterrens. & Tarraconens. Franciscus Pegna *direct. 2. part. comm 64 versic. an autem.* Eymer. *3. part de octauo modo terminandi processum, num. 188. vers. circa istum* Decian. *lib 5 tractat crimin c. 54. n. 47.* Didac Cantera *quæst. crimin. rubr. de hæreticis, c. 1. n. 70. vers. est nunc videndum*, Ratio præcipua sumitur, quia nullus est textus in iure canonico hanc pœnam illis indicens, imò potiùs *in cap. ad abolendam*, contrariũ non leuiter insinuatur; æquat enim Pontifex eos, qui docent iis qui credunt hæreses: ibi, *aliter sentire, aut docere non metuunt.* Et de omnibus subiungit ad misericordiam recipi posse, si publicè consenserint abiurare, & satisfactionem congruam exhibere. Item Berengar. quem constat fuisse hæresiarcham, conuersus volens receptus fuit ad gremium Ecclesiæ *cap. ego Berengarius, de consecrat. distinct. 2.* & de Cazalla, qui fuit hæresiarcha insignis, testatur Cantera *suprà*, relaxatum fuisse brachio sæculari, ex speciali breui Sedis Apostolicæ, aliàs non relaxandus. Neque deest ratio congrua in huius opinionis fauorem. Nam hæresiarcha conuersus & alios facilius conuertet, & conuersos in fide confirmabit. Neque obstat legibus imperatoris caueri vltimo supplicio afficiendum esse aliorum peruersorem: habetur enim *l. eorum. C. de Iudæis* ibi, *pœna sanguinis destinandus qui fidem alterius expugnauit peruersa doctrina.* & *in l. penultim. C. de apostatis*, dicitur *pœna capitis esse puniendum, qui alium peruertit.* Item colligitur ex *l. quicumque. C. de hæreticis. l. 2. C. ne sacrum. Baptisma iteretur.* Non, inquam obstant hæ leges, tum quia si aliquid probarent, ex illis inferendum esset quemlibet peruersorem alterius, etsi vnius esset tantùm, vltimo supplicio esse afficiendum. Tum & præcipuè, quia hæ leges locum non habent in hoc crimine, quod merè Ecclesiasticum est; nisi quando hæretici ex foro Ecclesiæ pelluntur, & iudicio sæculari traduntur iudicandi. Debent tamen Inquisitores in iis admittendis prudentissimi, & vigilantissimi esse, ne sub pelle ouina lupus tegatur, & simulata pœnitentia simplices decipiant: vt dicitur *in cap. vt officium, de hæreticis, in 6.* ibi, *prouiso solerter, ne simulata conuersione redeant, fraudulenter, & vos, imo se ipsos fallentes sub agni specie lupum gerant.* Quapropter multis experimentis tentandum est; an fictè, an ex animo conuertantur, & grauissimæ sunt illis pœnitentiæ imponendæ, præcipuè carceris irremissibilis; à quo non nisi post longissimũ tempus, & manifestissima signa veræ conuersionis liberandi sunt. sic Franciscus Pegna *director. 2. part. quæst. 39. comment. 64. versic. tametsi* Farinacius *quæst 193. n. 12.* Simancas *de catholic. instit. tit. 47 n. 72.*

Placent tamen mihi limitationes, quas adducit Pegna *loco allegato*, vt scilicet ad reconciliationem non admittantur dogmatistæ, & hæresiarchæ; qui post longum tempus, frequentesque admonitiones, & iam iam tradendi curiæ sæculari pœnitentiæ signa ostendunt; quia non videntur studio veritatis, & ex animo conuerti, sed timore mortis ad vitandam pœnam. Item neque etiam admittantur illi, qui præceptis, comminationibus, pœnis, præmiis, promissionibus iuratis, aut aliis exquisitis modis conati sunt falsam doctrinam persuadere: & denique si Regem, Principem, aliasve personas regales peruertere conati sunt, quia in iis omnibus ratione immanitatis criminis, & defectus pœnitentiæ, qui semper timetur, datur occasio sufficiens, vt Ecclesia possit discedere à communi regula statuente hæreticos pœnitentes ad reconciliationem admitti, per quæ patet solutio ad secundam rationem contrariæ sententiæ. consentit iis Lælius Zecchius *in summ. 1. part. tit. de fide, rubr. de hæresi, cap. 11. num. 17. versic. fallunt tamen prædicta* Farinacius *quæst. 193. §. 1. à num. 7. & seqq.*

His omnibus relapsis, qui pœnitentiæ signa ostendunt, etiamsi brachio sæculari tradantur, neque ad publicam reconciliationem admittantur, concedi debent Ecclesiastica sacramenta, sicut de relapsis pœnitentibus diximus: ita Simancas *in enchirid. tit. 63. num. 7.* Suarez *de fide, disp. 28. sect. 2. num. 12.* & cauetur *in cap. super eo, de hæreticis, in 6.* qui textus etsi de relapsis expressè loquatur, ad omnes pœnitentes extenditur ex identitate rationis. Neque obstat contrarium sentire quoad sacramentum Eucharistiæ. Couarruuias *lib. 2. variarum, cap. 1. num. 11.* & Cantera *rubr. de hæreticis, num. 13. fol. 373.* motι consuetudine, quæ, meo iudicio, sustinenda non est, cum videatur esse contra ius diuinum.

18 Denique de hæreticis pœnitentibus tardè conuersis solet dubitari, an debeant ad reconciliationem admitti, vel potius brachio sæculari tradi; Et quidem si ante sententiam, etiam post receptas probationes, & testium publicationem cõuertantur, communior sententia docet ad reconciliationem admittendos esse: colligitur satis ex *cap excommunicamus. l. 2. § si quis, de hæreticis.* & tradit Arnord. Albert. *in repetit c. 1. de hæreticis, in 6. quæst. 12. n. 5. & seqq.* Zanch. *tractat. de hæreticis, cap. 16. num. 5.* Pegna *director. 2. part. comment. 8. ad cap. ad abolendam, versic. visus autem.* Farinacius alios referens *quæst. 193. n. 55.* Suarez *de fide, disput. 23. sect. 2. num. 15.* Simancas *de catholic. institut. tit. 47. n. 36. & n. 47. & seqq* Decian. *tractat. crimin. lib. 5. cap. 54. n. 1* & fauet consuetudo, & practica omnium Inquisitorum. Neque obstat *cap. ad abolendam, de hæreticis*, vbi solum iis, qui continuo, & confestim, postquam fuerint deprehensi, ad fidem redierint, iubentur admitti ad misericordiam: sed ij, qui post receptas probationes, & testium publicationes, & repetitas monitiones redeunt, dici non possunt continuò, & confestim redire. Ergo non sunt ad reconciliationem admittendi. Non, inquam, obstat, quia si intra tempus, quo condemnari possunt, redierint, continuò, & confestim redire censentur: & faciunt ea, quæ tradit Menochius *de arbitr. casu. 8. 9. 10. & 11.* glossa *§. vlt. Instit. de inutilib stipulat.* Eymeric. *3. part. quæst. 98.*

19 Verùm si post latam sententiam conuertatur, satis controuersum est inter Doctores, an tunc debeat ad reconciliationem admitti?

Probabilius credo regulariter admittendum non esse: quod satis

satis indicatur *in cap. excommunicamus*, 1. & 2. *de hæreticis*, vbi damnati relinquuntur brachio sæculari debita animaduersione puniendi. Ergo post damnationem iam functus est iudex Ecclesiasticus officio suo. Item, quia traditus curiæ sæculari ad misericordiam non admittitur, vt statim dicemus: sed nullus damnatur vt impœnitens, qui sæculari curiæ non tradatur per ipsam condemnationem. Ergo facta condemnatione iam non est locus remissioni: ita multis relatis docet Farinacius *quæst.* 193. *num.* 58. & 59. *iuncto* 57. Pegna 2. *part. direct. comment.* 36. *versic. postquam.* Suarez *de fide*, *disp.* 23. *sect.* 2. *n.* 6. Simancas *de cathol. institut. tit.* 46. *n.* 36. Dixi *regulariter*, nã in aliquo casu raro, in quo magna veræ conuersionis indicia reus ostenderet, & de quo sperari posset fructus, possent ab Inquisitoribus ex æquitate ad misericordiam admitti.

10 Ex his infertur quid dicendum sit de illo, qui eductus è carcere, vel potius in tabulato existens auditurus sententiam conuertitur, an, inquam, ille recipiendus sit? Ratio dubitandi est, quia respectu huius iam est sententia prolata, illique manifesta, etsi non sit promulgata. Ergo eius conuersio post condemnationem sit. Ergo non vera debet censeri, sed ad vitandam pœnam; ac proinde recipienda, & ita cauetur in quadam Madritiana instructione. Refert Francisc. Pegna 2. *p. dir. comm.* 39. *vers. postquam*, cui ipse consentit. Nihilominus si in aliquo casu Inquisitores viderint specialissima conuersionis signa, poterunt & hunc ad reconciliationem admittere; quia id videtur pietati, & misericordiæ Ecclesiæ conuenire; & docuit ipse Pegna *supra*, & 3. *part. comment.* 42. *n.* 175. *circa finem*. Decian. *tractat. crimin. lib.* 5. *c.* 39. *n.* 3. Farinacius *de hæresi, quæst.* 193. *n.* 60.

PVNCTVM III.

De pœna portandi saccum benedictum, & omittente pœnitentias sibi impositas.

1 *Portatio sacci propter infamiam pœna reputari debet.*
2 *Inquisitores aduersus non exequentes pœnitentias procedere possunt.*
3 *Omittentes implere pœnitentias aliqui vt relapsos condemnant.*
4 *Probabilius tanquam impœnitentem puniendum esse.*
5 *Procedit, tametsi ipse sub iuramento se obligasset ad pœnam relapsi sustinendam.*

1 AD corporales pœnas reduci potest, propter infamiam, quam gignit sacci benedicti portatio. Solent enim Inquisitores consuetudine iam recepta per totum orbem hæreticos pœnitentes in signum conuersionis, & detestationis erroris imperare, vt patenter supra vestes portent saccum quendam crucibus rubei, vel crocei coloris signatum; de quo latè Pegna ad Eymer. 3. *part. comment.* 42. *n.* 175. Farinacius *q.* 193. *n.* 91. Simancas *de catholic. instit. tit.* 47. *n.* 9. & *seqq.* Ioan. à Rojas *singul.* 1. *n.* 23. & *tractat. de hæreticis*, 2. *part. num.* 309. Calderin. *tract. de hæreticis redeuntibus & conuers. n.* 8. Repertor. *verbo carcer*, *verbo crux*, *verbo infamia*, & alij apud ipsos.

2 Difficultas autem est, an si ij hæretici pœnitentes supradictum habitum occultauerint, aut abiecerint, possint ab Inquisitoribus puniri, & qua pœna puniendi sint, & generaliter quoties reliquas pœnitentias impositas non exequuntur? Et quod ad primum attinet certum est posse Inquisitores aduersus hos pœnitentes pœnitentias iniunctas non implentes procedere, tanquam de hæresi suspectos; non enim leuem suspicionem ingerunt conuersionem antecedentem fictam esse, & errores præteritos non ex animo detestatos; siquidem eorum satisfactionem paruipendunt, & omittunt: sic docent Eymer. 3. *part. q.* 97. & ibi Pegna *comment.* 146. *circa princ.* Simancas *de catholic. institut. tit.* 48. *n.* 29. & 30. & *in enchirid. violata relig. tit.* 61. *rubr. de pœnitent. n.* 7. Campegius *in addit. ad Zanch. tractat. de hæretic. cap.* 10. *in verbo pœnas.* Farinacius *q.* 193. *de hæresi num.* 123.

3 Quoad secundum verò, qua pœna puniendi sint hi hæretici pœnitentias implere recusantes, non est consonans omnium sententia. Aliqui enim dicunt, vt impœnitentes, & relapsos condemnandos esse, & curiæ sæculari tradendos. quod præcipuè locum habet in pœnitentia carceris, quæ grauior est, si ab illa aufugere tentarint: sic post alios antiquiores tradit Calderinus *tractat. de hæreticis*, *rubr. de hæret. contum. num.* 1. & 2. Vmbert. Locat. *in iudicial. inquisit. verbo carcer*, *n.* 16. *ad finem*, *versic. carceres autem fugiens*, Zanch. *tractat. de hæreticis*, *cap.* 10. *n.* 4. *versic. de eo verò*, & *n.* 5. & ibi Campegius *in addition. litt. C. in verbo detrusi.* Decian. *tractat. crimin. lib.* 5. *cap.* 56. *n.* 4. & videtur esse sententia Eymerici *director.* 3. *part. quæst.* 97. *fine*. Mouentur, quia omittens sine causa pœnitentiam sibi iniunctam exequi, præsumitur fictè conuersum esse, & in errore pristino perseuerare. Ergo vt relapsus damnari poterit, quia in errorem iam reprobatum præsumitur relabi. Neque obstat hanc pœnitentiæ violationem non esse formaliter hæresim; sed solùm ex illa præsumptiuè argui, quomodo vt relapsus damnetur; quia (vt suprà diximus) vt relapsus damnatur, qui abiurata hæresi in violẽtam illius incidit suspicionem *cap. accusatus, de hæreticis, in* 6.

4 Nihilominus verius, & probabilius reputo hunc violantem pœnitentias iniunctas, non relapsum, sed impœnitentem esse, & contra illum tanquam contra impœnitentem procedi posse, dum in illo statu perseuerat, & sicut impenitens, si à contumacia recedit, & misericordiam expostulat, admittitur, & nullo modo brachio sæculari traditur; sic cum hoc impœnitente faciendum est: debet tamen pro crimine violatæ pœnitentiæ absque causa, arbitrio Inquisitorum puniri, vel pecuniaria pœna, vel fustibus, vel ieiuniis, pensata qualitate personæ, grauitate criminis, & malitia: sic docet doctissimus Franciscus Pegna 3. *parte quæst.* 97. *comment.* 146. *versic. itaque* Ioan. à Rojas *tract. de hæreticis*, 2. *part. assert.* 41. *num.* 335. *versic. tertiò fuit.* Simancas *de catholic. institut. tit.* 16. *rubr. de custodia reorum, num.* 24. & 25. vocans contrariam opinionem crudelem, & falsam. & *in enchirid. violata relig. tit.* 57. *rubr. de carcere perpetuo, num.* 4. & 5. Hippolyt. Riminald. *consil.* 150. *per totum.* Farinacius *quæst.* 193. *num.* 136. & *seqq. præcipue* 146. Lælius Zechius *summ.* 1. *part. tit. de fide rubr. de hæresi*, *cap.* 11. *num.* 19. *versic. secundo loco.* & alij apud ipsos. Ratio efficax est, quia violare pœnitentias iniunctas, quales sunt fugere è carcere, habitum pœnitentialem non deferre, non ieiunare, non peregrinari, &c. non est signum à iure statum approbationis erroris. Ergo non debet violans ob talem violationem, vt relapsus condemnari. Probo hanc consequentiam, quia non permittitur iudicibus condemnare vt relapsum, quem iura relapsum non iudicant. Adde solùm fictione, & præsumptione iuris posset dici violans has pœnitentias iniunctas approbare errorem detestatum; cùm ergo verè non approbet, pœna ordinaria puniendus non est. Et ex his soluitur contrarium fundamentum: procedit enim, cùm quis omittit exequi pœnitentias directè contrarias errori detestato, veluti si omitteret se purgare, errorem abiurare, hæreticis non fauere: hæc enim à iure statuta sunt signa vehementia approbationis, erroris, ac proinde vt relapsus posset is condemnari, secus de aliis pœnitentiis: vt bene Hippolyt. Riminald. Franc. Pegna, Simanc. Farinac. docent *locis allegatis*.

5 Extendenda tamen est hæc nostra sententia, vt procedat, etiamsi hæreticus pœnitens sub iuramento, & pœna relapsi se obligasset ad pœnitentiarum executionem; adhuc non debet vt relapsus condemnari ob violationem pœnitentiarum, quæ hæresi directè contrariæ non sunt. Quia obligatio cuiuscumque metienda est iuxta iuris regulas, quibus censendus est quilibet se velle conformare. *l. si duo*, *ff. de acquirenda, vel omittenda hæredit. l. nemo potest*, *ff. de legatis*, 1. Cùm ergo regula iuris non permittat hunc violatorem vt relapsum puniri, ex eius obligatione hanc pœnam portare non debet sic Hippolyt. Riminald. *consil.* 150. *num.* 6. & 7. *iuncto num.* 35 *lib.* 4. Franciscus Pegna *direct.* 3. *p. quæst.* 97. *comment.* 146. *in fine.* Farinacius *quæst.* 193. *de hæresi, num.* 141. Menoch. *cons.* 81. *num.* 113. & *seqq. lib.* 1.

DISPVTATIO VII.

De pœnis suspecti hæretici, filiorumque hæretici.

PVNCTVM I.

Hæresis suspecti quam pœnam incurrant.

1 *Quotuplex sit hæresis suspicio*
2 *Magna, & vehemens suspicio hæresis quæ sit, varijs exemplis explicatur.*
3 *Quæ sit maxima, & violenta hæresis suspicio.*
4 *Leuis suspicio non sufficit ad condemnationem.*
5 *Sufficit ad interrogandum reum, secundùm plures Doctores.*
6 *Alij reiiciunt.*
7 *Distinctione resoluitur difficultas, & statuitur interrogari reum posse, si oriatur suspicio ex delicto, cui iuri communi annexa est talis, suspicio secus si solùm ex opinione Doctorum.*
8 *Leuiter suspectus suspicione probabili, & iuridica, condemnandus est vt abiuret de leui.*
9 *Pro crimine inducente suspicionem leuem condemnari potest reus ad aliquam pœnam pecuniariam, vel carceris pro aliquo tempore.*
10 *Ad quæ condemnari potest qui vehementer suspectus est*
11 *Quid si suspicio ex fautoria hæresi oriatur.*
12 *Violenter suspectus, vt hæreticus damnari potest.*

1 HÆRETICIS affines sunt crimen committentes, ob quod redduntur de hæresi suspecti. Hæc autem suspicio triplex est, modica, siue leuis, magna, siue vehemens, maxima siue violenta. Modica suspicio, & leuis est, quæ ex leuibus indiciis, & coniecturis oritur. Vocantur leuia indicia, modicæque coniecturæ, ex quibus leuiter infertur crimen suspicatum, quod aliis terminis declarari solet.

solet. Leuia indicia, modicæque coniecturæ sunt, ex quibus non frequenter, sed rarò concluditur crimen suspicatum. Quapropter si frequenter peieras, & vitam generis deprauatam, leuiter de fide redderis suspectus. Item si sacramenta ministras ex malo statu, vel sine iurisdictione, & potestate; aut bis repetis sacramentum non repetendum; secundas nuptias contrahis viuente priori coniuge, si per annum existas in excommunicatione extra causam fidei; si in sacramento confessionis ad Venerem, aliáve flagitia pœnitentem prouoces, & iis similia, &c. Aduerto tamen adesse in his grauem differentiam. Nam quædam reddunt de hæresi leuiter suspectum, secundùm Doctorum communem opinionem; alia verò reddunt de hæresi leuiter suspectum, ex iure, & lege sic statuente.

2 Magna si vehemens suspicio hæresis est illa quæ ex verbis, vel factis efficaciter, frequentérque hæresim concludentibus desumitur: quæ autem sint hæc verba, vel facta, longum esset recensere. Videri possunt Vmbert. Locat. *in iudiciali inquisit. verbo suspicio, num.* 10. *&* 19. Eymer. 2 *part. director. quæst.* 56. & ibi Pegna *con. comment,* 81. Lœlius Zechius *in summa part. titul. de fide rubr. de hæresi, cap.* 11. *num.* 5. Præcipua exempla sunt, quæ adducit Eymer. vbi recenset omnes casus à iure expressos vehementis suspicionis. Et claritatis gratia, hæc placet inserere. Primus est, si vocetis respondere de fide, & intra terminum assignatum absque causa non compares, suspectus de hæresi redderis vehementer, ex *cap. cum contumacia, de hæret. in* 6. Secundus, si impedias scienter directè, vel indirectè inquisitionis officium. *cap. vt inquisitionis negotium, de hæreticis, in* 6. *§ vltim.* quia reputaris hæreticorum fautor, defensor. Tertius, si impedientibus inquisitionis officium præstes scienter consilium, auxilium, vel fauorem, ob eandem rationem, quia faues hæresi, & habetur *in supradicto cap. vt inquisitionis.* Quartus, si hæreticos ab Inquisitoribus citatos, & eorum credentes instruas, quomodo veritatem celent, vel falsum deponant, quia faues eorum malitiæ grauissimè: habetur *cap. accusatus, de hæreticis, in* 6. *§ fin.* Quintus, si faueas, defendas, recipias hæreticum, qua hæreticus est, non quia tibi est consanguineus, vel amicissimus: habetur *cap. excommunicamus* 1. *§ credentes, de hæreticis.* Ad idem est, si cum hæreticis specialissimam contrahas familiaritatem; iuxta *cap. inter solicitudines, de purgat. canonica.* Sextus, si in causa fidei conuincaris dixisse in iudicio falsum, eo quòd reuoces, quod priùs antea fueris fassus, tanquam de hæresi suspectus vehementer habendus es; colligitur ex *cap. litteras, de præsumptionib.* Septimùs colligitur ex *extrauang. Ioannis* XXII. incipiente, *Ad nostram, de regularibus. inter communes.* Vbi suspecti vehementer de hæresi redduntur religiosi, qui in partibus vltramarinis absque superiorum licentia commorantes, detrahunt S. Romanæ Ecclesiæ constitutionibus, & alia multa à fide deuia in suis sermonibus, & secretis colloquiis euomere non verentur.

3 Maxima autem, seu violenta suspicio hæresis est, quæ ex verbis, aut factis oritur arctantibus iudicem ad credendum sic facientem, vel dicentem hæreticum esse: vt si hæreticos adorauerit, vel more suo reuerentiam exhibuerit, consolationem, vel communionem ab eis receperit. *cap. accusatus, de hæreticis, in* 6. *& cap. quicumque, eodem titul. & lib.* Deinde si in causa fidei excommunicatus per annum insorduerís, *cap. cum contumacia, de hæreticis, in* 6. Adde, si deficias in purgatione canonica, quam in causa fidei tibi indictam præstare non potuisti, *cap. inter solicitudines, de purgatione canonica.* Denique, si post abiuratam hæresim, de qua conuictus fueras, vel postea conuinceris, cum hæreticis communicas, eos visitas, receptas, deducis, associas, dona, vel munera eis donas, vel mittis. *cap. accusatus, §. ille quoque, de hæreticis, in* 6. In hac enim explicatione leuis, vehementis, & violentæ suspicionis, exemplis declaratis conueniunt Doctores: vt videre est in Vmbert. Locat. *in iudicial. inquisit. verbo suspicio, num.* 1. 2. 3. *&* 4. Simancas *de catholic. institut. titul.* 50. *num.* 22. 23. 25. *&* 26. *& in enchirid. tit.* 41. *num.* 2. *& seqq.* Eymeric. 2 *part. quæst.* 55. & ibi Pegna *comment.* 80. *&* 3. *part. comment.* 24 *num.* 100. Farinacius *de hæresi, quæst.* 187. *§.* 2. 3. *&* 4. His positis.

4 Si de leui suspicione loquamur, regula omnino tenenda est non sufficere ad condemnandum reum, quia leuia iudicia, modicæque coniecturæ mouere non debent animum viri prudentis ad iudicium ferendum de tam graui crimine; sed potiùs in sanum sensum debent interpretari. sic Vmbert. Locat. *suprà, num* 6. Simancas *de catholic. institut. titul.* 50. *num.* 28. *& in Enchirid. titul.* 41. *num.* 6. Eymeric. 2 *part. quæst.* 55. *num.* 2. Rojas *tractat. de hæreticis,* 2 *part. assert.* 6. *num.* 148. Farinacius *quæst.* 187. *num.* 26. Neque obstat *l.* 2. *Cod. de hæreticis.* vbi ex leui argumento aduersùs catholicam religionem condemnatur reus, vt hæreticus. Inquit enim textus, *Hæreticorum autem vocabulo continentur, & latis aduersùs eos sanctionibus succumbere debent, qui vel leui argumento à iudicio catholicæ religionis, & tramite detecti fuerint deuiare.* Non, inquam, obstat. nam licèt plures Doctores sentiant illa verba, *leui argumento,* vsurpari non pro leui indicio, & probatione, verius, & probabilius est pro leui hæresi esse intelligenda: ita vt sit sensus eos hæreticorum vocabulo contineri, qui leui argumento, id est, paululum, vel minimum, vel in vno tantùm articulo à fide catholica deuiant: sic explicant, & optimè probant Pegna 2. *part direct. ad cap.* 1. *de hæreticis, comment.* 1. *versic.* 1. *& hanc sententiam fol.* 86. Farinacius pluribus relatis *de hæresi, q.* 178. *num.* 61.

5 Difficultas autem est, an hæc suspicio sufficiat ad inquirendum specialiter contra aliquem, ipsumque interrogandum? Ratio dubitandi est, quia inquisitio, & interrogatio assumuntur à iudice ad inuestigandam veritatem, quæ inuestigatio neque otiosa est censenda, neque iniuriosa, cùm fundamentum, occasionem præstiteris illius. Et confirmo: si indicia vehementis suspicionis dares, non solùm inquiri, & examinari, sed & torqueri posses super delicto infamato. Ergo leuia indicia saltem examinationi te reddunt subiectum: & ita tenet Sigismund. Scaccia *tractat. de iudic. cap.* 59. *& num.* 2. Ioann. Calderinus *tractat. de hæreticis, filiorum & nepot. numer.* 10. Rojas *tractatu de hæreticis,* 2. *part. num.* 20. Pegna ad Eymer. 2. *part. comment.* 12. *ad cap excommunicamus, l.* 1. *de hæreticis, paulo post princip.* Decian. *tracta. crimin. lib.* 5. *cap.* 20 *num.* 21. *& cap.* 35. *num.* 20. *versic. quæ tamen vera sunt.* Mascard. *de probationibus lib* 2 *concl.* 861. *num.* 3. Squalicens. *tractat. de fide cathol. cap* 26. *num.* 1. Roland. *consil.* 8. *num.* 6. *lib.* 3. Parisius *consil.* 2. *num.* 100. *lib* 4. & alii Limitant tamen plures hanc suam sententiam, vt procedat in hoc vili, improbo, & abiecto; secus verò in homine honesto, nobili, religioso. sic Pegna *suprà. versic. cæterum. & comment.* 80. *versic. atque ita crederem.* Rojas *num.* 21. Menochius *de præsumpt. lib.* 1. *q.* 100. *num.* 2. *& seqq.* Et ratio huius limitationis esse potest; quia ratione vilitatis, & improbitatis augetur suspicio; econtra verò ratione probitatis, & nobilitatis minuitur. Adeò improbo, & vili non grauem iniuriam irrogari, si de fide examinetur, cùm occasionem dederit malæ suspicionis. Econtra probum, & honestum virum sola inquisitio grauissimè lædit, & maculat. Quapropter secundùm omnes, neque vili homini ob solam leuem suspicionem captura permittitur: quia captura grauiter læditur.

6 Verùm supradictam sententiam etiam cum limitatione positam plus Doctores reiciunt: quibus fauet hæc efficax ratio, quia inquisitio, & examinatio de credulitate alicuius esse non potest; nisi quia de eius recta fide dubitatur: at ob leuia indicia, leuésque coniecturas dubitare de aliquo ita graue crimen ac est infidelitas, licere nequaquam potest; vt ex communi sententia supponit Lessius *lib.* 2. *de iustit. cap.* 29. *dub.* 3. *num.* 15. Et confirmo: cùm iudex dubitat; an aliquis infidelis sit, iudicat eius fidem ambiguam esse, & incertam; at ex leuibus indiciis id iudicare iniuriosum est. Ergo non est licita inquisitio, quia hanc dubitationem supponit. sic Simancas *de cath. instit. tit.* 50. *n.* 28. *& in enchirid. titul* 41. *rubr. de suspectis, num.* 7. Clarus *pract. crimin. § fin. quæst.* 6 *num.* 6. *vers scias.* Menochius *de præsumpt. quæst.* 100. *num.* 2. *& seqq* Nauarr. *consil.* 2. *num.* 8. *versic. septimo, lib.* 5. *titul. de hæreticis.*

7 In hac contrarietate placet mihi distinctione vti: si hæresis suspicio leuis oriatur ex delicto, cui à iure, vel consuetudine talis suspicio annexa est: censeo inquiri, & interrogari posse delinquentem de eius fide, & credulitate; secus verò, si suspicio oriatur ex aliis delictis, quibus solùm in opinione Doctorum positum est ingerere suspicionem. Secundam partem huius conclusionis probant satis nuper dicta pro secunda sententia. Priorem verò probat vsus, & consuetudo: quoties enim reperitur aliquis habens libros prohibitos illósque legens, & sine potestate sacramenta ministrans, binas nuptias contrahens, in sacramento confessionis ad peccatum prouocans in excommunicatione per annum insordescens, examinatur eius fides. Ergo dicendum est ob leuem suspicionem iuridicam subiici delinquentem examinationi. Et ratio est, quia non directè examinationi subiicitur, sed indirectè; directè enim examinatur, & interrogatur, & torquetur, si opus est, super delicto causante suspicionem; de suspicione autem solùm in consequentiam: ac proinde in tali examinatione, & interrogatione nulla illi irrogatur iniuria, quia non imponitur illi alia suspicio, vel dubitatio, præter eam, quæ à iure est imposita. Item condemnatis super hoc delicto, & sic de fide leuiter suspectis, indicetur abiuratio de leui, vt statim dicemus; quæ necessariò supponit reum esse priùs examinatum. Et cum hac distinctione procedit, meo iudicio, Suarez *de fide, disp.* 24. *sect.* 2. *n.* 4. vbi relatis summariè contrariis opinionibus concludit negotium esse prudentiale. nam si suspicio leuis procedat ex delicto graui, ratione delicti sufficere poterit ad capturam, &c. Et ita in his videmus fieri abiurationem de leui, vt si legit librum hæreticum, vel secundò nupsit, &c. Quando verò nullum processit tale delictum, vera videtur illa prior sententia, regulariter loquendo, id est, nisi causa grauis, & prudens aliud postulet. hæc Suarez. Idémque videntur sentire omnes illi, qui ad inquirendum, & examinandum reum expostulant suspicionem non qualemcumque, sed probabilem; hoc est (vt ego credo) à iure probatam. sic docent Simancas *de catholic. institut. titul.* 50. *rubr. de præsumpt. n.* 27. Rojas *tractat. de hæreticis.* 2. *quæst. num.* 21. Vmbert. Locat. *in iudicial. inquisit. verbo citato, num.* 15. *versic citari non debet.* Farinacius *de hæresi, quæst.* 185. *num.* 58. Rupert. Inquisit. *verbo suspecto, versic. nota quòd suspicio.* Conrad. *practicar. titul. de hæreticis, num.* 9.

8 Ex his infertur primò leuiter suspectum suspicione probabili, & iuridica, condemnari debere, vt abiuret de leui, vt tali, inquam abiuratione purget suspicionem contractam. sic Eymeric. *director.* 2. *part. quæst.* 55. *num.* 9. *&* 10. & ibi Pegna *comment.* 80. *versic. & vbi quis, &* 3. *part. q.* 87. *comment.* 136. *versic. nec refert.* Simancas

cas latè probans *de catholic. inſtitut. titul. 1. rubr. de abiurat. num.* 18. 21. *& ſeqq.* Farinacius q. 187. *num.* 31. Decian. *tract. crimin. lib.* 5. *cap.* 47. *num.* 2. Sigiſmund. Scaecia *de iudic. cap.* 59 *n.* 10. *&* 11.

9 Secundò infertur pro crimine inducente leuem ſuſpicionem, condemnari reum poſſe ad aliquam pœnitentiam, vel pecuniariam, vel concluſionis pro aliquo tempore, vel fuſtigationis, vel triremis, arbitrio Inquiſitorum, penſata qualitate perſonæ, & grauitate delicti, & malitia. ſic Decian. *ſuprà cap.* 38. *num.* 7. Repert. *verbo teſtis, verſicul. nota quòd ſufficit.* Farinacius *ſuprà, num.* 33.

Vt autem abiuratio, & condemnatio leuiter ſuſpectis inferatur, neceſſariò delictum, ſeu indicium ex quo talis ſuſpicio oritur, plenè debet eſſe probatum; aliàs non vera eſſet ſuſpicio, nec digna pœna. ſic Farinacius q. 187. *num.* 34. Menoch. *conſil.* 82. *num.* 55. Maſcard. *de probationib. lib.* 2. *concl* 861. *num.* 7. Rojas *de hæret.* 2. *part. aſſert.* 6. *num.* 148. *verſ. ſed illa ſigna, & ſingul.* 164. *poſt num.* 6. & alij apud ipſos.

10 Quòd ſi de vehementi ſuſpicione ſermo ſit, qui illam contrahit, condemnari poteſt, primò ad abiurationem, quia alia via non videtur ſuſpicione in grauem purgari poſſe. ſic Decian. *tractat. crimin lib.* 5. *cap.* 47 *num.* 2. Locat. *iudicial. inquiſit. verbo ſuſpicio num.* 7. Farinac. *quaſt.* 187. *num.* 40. Cantera *rubr. de hæreticis, cap.* 1. *num.* 56. Suarez *de fide diſput.* 23. *ſect.* 2. *n.* 4. *&* 5. Eymeric. 2. *part directlor q.* 55. *num.* 12. *&* 3. *part. rubr. de quinto modo termin. proceſſum. num.* 166. *verſic. circa illum.* & ibi Pegna *comment.* 41. Secundò damnari poteſt in aliqua extraordinaria pœna, vel pecuniæ, vel triremis, vel fuſtigationis, penſata, qualitate perſonæ & delicti, ex quo oritur ſuſpicio: hoc enim eſt, quod punitur. ſic Vmber Locat. *verbo ſuſpicio, num.* 26. *verſ plura tamen.* Farinacius *num.* 42 Rojas *de hæreticis,* 2. *part num.* 304. *& ſeqq.* Ioan. Lupus *in addition hæretical.* §. 11. Simancas *de catholic. inſtitut. titul* 50. *rubric. de præſumptionib. num.* 21. *&* titul. 51. *num.* 12. Suarez *ſuprà num* 5. Pegna *director.* 2. *part. comment.* 80. *verſ. ſed hanc ſententiam.* Quæ omnia obſeruata vidi in Publicis actibus fidei, in quibus vehementer ſuſpecti ob aliquos ritus Iudaicos publicè errores abiurarunt, & pœna pecuniaria ſancti officij ſumptibus applicanda condemnati ſunt, alij verò ad exilium. Neque illis fuit impoſitus ſaccus pœnitentialis crucibus integrè ſignatis, ſed ſolùm dimidiatis, qui tamen ſaccus facta abiuratione illis ſublatus fuit.

11 Verùm ſi ſuſpicio vehemens oriatur ex fautoria hæreſis. Primò, ſic ſuſpectus excommunicatus eſt excommunicatione in Bulla Cœnæ reſeruata. Secundò, ex probabiliori ſententia eſt irregularis, iuxta *c.* 2. *§ hæret. de hæret. in* 6. vbi fauentes hæreticis inhabiles redduntur ad beneficium, & officium publicum, ſicut & hæretici: nomine autem *officij.* Eccleſiaſticum debet intelligi. ſic docent alios referens Sanchez *lib.* 2. *in Decalog cap.* 25. *num.* 7. Tolet. *ſumm. lib.* 1. *cap.* 69 *num.* 2. Farinacius *qu.* 191. *num* 74. Secus verò dicendum eſt de ſuſpicione orta ex alio crimine: nam nisi ſit publicum, & infamiam generet, irregularitatem non inducit: vt bene aduertit Sanchez cum aliis *num.* 10. & tradit Suarez *de fide, diſp.* 23. *ſect.* 2. *num* 6. & nos latiùs in materia irregularitatis examinabimus. Tertiò hæreticorum fautor, defenſor, vel receptator eſt infamis; quia ita habetur in conſtitutione Innocentij IV. edita anno 1252. incipiente, *Ad extirpanda.* & in conſtitutione Alexand. IV. edita anno 1258. incipiente, *Quod ſuper,* & Pauli IV. incipiente, *Licet ex Apoſtolatus officio*, edita anno 1558. quæ referuntur à Pegna *in fine directorij.* Vt autem hæc pœna contrahatur, requiritur ſententia declaratoria criminis, ſicut & in hæretico requiri diximus: & tradit Azor. *tom.* 1. *inſtitutionum, lib.* 8. *c.* 12. *ſubr de quarta hæreticorum pœna, quaſt.* 7. Burſatus *conſil.* 14 *numer.* 8. *&* 23. *lib.* 1. Farinacius *qu.* 189. *num.* 56. Thomas Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 26. *num.* 1. Inſuper videtur requiri, vt intra annum excommunicatione notatus ſatisfacere contempſerit: ſic Eymeric. 3. *part. director q.* 123 *num.* 2. *&* 3. Sanchez *lib.* 2. *cap* 26 *num.* 3. Quartò, clericus hæreticorum fautor, defenſor, & receptator, & quicumque de hæreſi vehementer ſuſpectus, non priuatur ipſo iure beneficiis obtentis, ſed illa poteſt in fauorem tertij renuntiare. Nec renunciatio reſcinditur; venit tamen priuandus per ſententiam: iuxta textum in *cap. excommunicamus, l.* 1. *§. credentes de hæreticis.* ſic Pegna *director.* 3. *part. qu* 113 *comment,* 162. *verſic. beneficia verò* Farinacius *qu.* 189 *num.* 74. 81. *&* 86. Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 26. *num.* 14. *&* 16. Quintò, inhabiles ipſo iure ad quodlibet officium publicum, beneficiúmque Eccleſiaſticum: ita vt collatio illis facta irrita eſt, & inanis. habetur expreſsè *cap.* 2. *§. hæretici, de hæreticis, in* 6. & ita docet Azor. 1. *part. inſtitutionum moralium, c.* 13. *qu.* 8. Pegna *director.* 3. *part quaſt.* 113. *comment.* 162. Salzedo *pract. cap.* 113. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 26. *num.* 4. Sextò ad publica officia ſeu conſilia, neque ad eligendos aliquos admitti poteſt. Incapax item eſt teſtandi, ſuccedendique ex teſtamento. Nullus præterea ipſi ſuper quocumque negotio, ſed ipſe aliis reſpondere cogitur. Quòd ſi fortè iudex extiterit, eius ſententia nullam obtinet firmitatem, nec cauſæ aliquæ ad eius audientiam præferri debent. Si verò Aduocatus fuerit, eius patrocinium nullatenus admittitur. Si tabellio, inſtrumenta per ipſum confecta, nullius ſint momenti, ſed cum auctore damnato damnentur, & in ſimilibus idem ſeruari præcipitur. Si verò clericus fuerit, ab omni officio, & beneficio deponi debet. Inſuper mandatur clericis, ne exhibeant huiuſmodi peſtilentibus Eccleſiaſtica ſacramenta, nec eos chriſtianæ præſumant tradere ſepulturæ, nec eleemoſynas, aut oblationes eorum percipiant, alioquin ſuo priuentur officio, ad quod nunquam reſtituantur abſque indulto Sedis Apoſtolicæ ſpeciali. Denique excommunicationis ſententia iubentur percelli, qui hos ſic ab Eccleſia denotatos viuere contempſerint. Hiſpanis non quilibet defenſor, receptator, aut fautor hæreticorum ſubiacet, ſed illi tantùm, qui publicantur ob fautoriam excommunicati, & poſtquam ſe publicati ſunt, contemnunt intra annum ſatisfacere. Nam de iis tantùm loquitur textus *in cap excommunicamus, § credentes de hæreticis.* & notauit Eymer. 3. *part. director. quaſt.* 123. *num.* 2. *&* 3. & ibi Pegna.

12 Tandem dicendum de violenta ſuſpicione, quæ ſi aliquem afficiat, eo ipſo vt hæreticus damnari poteſt, quia eſt præſumptio iuris, & de iure in contrarium probationem directam non admittens; & conſtat ex *cap. contra Chriſtianos, cap quicumque, cap. cum contumacia, cap filij, de hæreticis, in* 6. *cap. excommunicamus, §. qui autem, de hæreticis* & tradunt ferè omnes Doctores: vt videre eſt in Eymer. 2. *part quaſt.* 55. *num.* 10. & ibi Pegna *comment.* 80. *verſic. violenta ſuſpicio.* Farinacius *quaſt.* 187. *num.* 46. Dixi probationem directam non admittere, quia indirectam bene admittit, qualis eſt, ſi ſic ſuſpectus velit probare teſtes examinatos falſum dixiſſe, vel indicia, ex quibus violenta ſuſpicio ſumitur, vera non eſſe. ſic Pegna *ſuprà, verſic. quamuis, in fine comment.* Farinacius *num.* 50. Simancas *catholic. inſtitut. tit.* 51. *rubr. de probationibus, num.* 13. Verùm etſi hæc de violenta ſuſpicione veriſſima ſint, modus autem procedendi in iudicio aduersùs ſic ſuſpectum, idem eſt, ac aduersùs ſuſpectum de vehementi, vt alias relatis docuit Farinac. *n.* 51.

Sed quid dicendum de eo, qui metu illato è fide catholica exteriùs recedit?

Reſpondeo, ſi metu graui cadente in virum conſtantem recedat, nec eſt condemnandus vt hæreticus, neque vt de hæreſi vehementer ſuſpectus, etſo grauiſſimè peccet. Nam cùm hæreſis in voluntario receſſu è catholica veritate conſiſtat, non præſumitur ex voluntate recedere, qui ſic coactus recedit: ſic Simancas *de catholic. inſtitut titul.* 17. *num.* 29. *&* 36. Pegna *director.* 1. *part. comment,* 24. *verſic rurſus, & verſic. ſed hæc quidem omnia.* Dixi, ſi metu graui recedat. Nam ad tollendam hanc hæreſi ſuſpicionem, non quilibet metus ſufficit. ſed metus mortis, & tormentorum. nam metus infamiæ, exilij, aut non multum grauis fuſtigationis, non videtur ſufficiens in tam graui crimine ad excludendam eius ſuſpicionem, præcipuè ſi Epiſcopus, clericus, monachus, Theologus nobilis, & ſimilis ſit is, qui recedit. Nam ſi fœmina, puer aut plebeius ſit, qui cogitur, ſupradictorum malorum timor ſufficit. Item requiritur ad excludendā hanc ſuſpicionem: vt ceſſante metu, ſtatim ſigna doloris oſtendat, & ſceleris patrati pœnitentiam expoſtulet, & ad veram fidem reuertatur; aliàs præſumetur & prius ex animo conſenſiſſe, & ratum habere turpem, & execrandum receſſum; ac proinde tunc grauitis puniendus eſt, & ad abiurationem compellendus, tanquam de hæreſi vehementer ſuſpectus: ſic docent Simancas *de catholic. inſtit. n,* 37. Pegna *ſupra, verſic. ſed hæc quidem.* Farinacius *quaſt.* 183. *à num.* 26. Azor 1. *part. inſtitutionem moral. lib.* 8. *cap.* 9. *in fin. & cap.* 21. *quaſt.* 5. *&* 6.

PVNCTVM II.

Filij, & nepotes hæreticorum quas pœnas incurrant

1 *Nulla pœna corporali afficiuntur.*
2 *Non priuantur bonis propriis, nec poteſtate ſuccedendi in maioratu.*
3 *Neque priuantur ſucceſſione auorum, aliorumque conſanguineorum.*
4 *Bonis parentis hæretici omnino priuantur.*
5 *Excipe iure naturæ debita alimenta.*
6 *Qua ratione, hi filij, & nepotes contrahant irregularitatem.*
7 *Contrahunt inhabilitatem ad beneficia, Eccleſiaſticáſque perſonas recipiendas.*
8 *Item ad officia publica.*
9 *Extendunt aliqui hanc pœnam ad beneficia acquiſita, antequam pater declaratus fuerit hæreticus, ſed non admittitur extenſio.*
10 *Huiuſmodi filij, & nepotes infamiæ pœnam non contrahunt, tametſi aliqui contrarium ſentiant.*
11 *Filios hæreticorum, qui in contumaciam damnati ſunt, & ob ſolam illam, aliquibus placet ſupradictas pœnas contrahere.*
12 *Probabilius eſt oppoſitum.*
13 *Satisfit rationibus num.* 11. *adductis.*
14 *Filij ſiue ante, ſiue poſt commiſſum delictum nati, contrahunt pœnas illis proprias, ſecundùm ſatis communem ſententiam.*
15 *Proponitur contraria ſententia, negans filios natos ante delictum comprehendi ijs pœnis.*
16 *Reprobatur ſententia num.* 14. *adducta in crimine læſæ Maieſtatis*

tis humana, at in crimine hæresis approbatur sententia.
17 *Satisfit argum. num. 14. adductis.*

1 SI de pœnis corporalibus loquamur, certum est filios hæreticorum nullis pœnis affici. esset enim inhumanum, & fortè potestate reipublicæ alienum ob parentum delictum morte, verberatione, fustigatione filios condemnare: sic Suarez *disput. 24. de fide, sect. 3. num. 2.* cum Simanc. *de catholic. institut. toto titulo 29.*

2 Si autem de pœnis temporalibus sermo sit; certum etiam est hos filios ob parentum delictum non priuari bonis propriis habitis eo tempore, quo à parentibus delictum commissum est, quia nullibi inuenitur cautum, & pœnæ præcipuæ non sunt extendendæ sine manifesto iure, vel ratione. Item non priuantur potestate succedendi in maioratu, quem habet pater hæreticus, quia non à patre, sed à primo instituente accipiunt, qui omnes descendentes in successione vocauit, neque maioratus connumeratur inter bona parentis, sed potiùs inter bona familiæ, & generis. sic Molin. *lib. 4. de primogen. cap. vltim. à n. 51. vsque ad 55.* Menochius *consf. 805. num. 31. & 38. & consil. 88. à num. 9. vsque in finem.* Anton. Gomez *l. 40. Tauri, num. 91. versic. tertio non obstat.* Molin. Iesuita *tom. 3. de iustit. disput. 648. num. 25.* Farinacius *de hæresi, quæst. 191. num. 42.* Vasq. *de legibus, disput. 169. num. 36.* & pluribus aliis probat, & exornat, & contrariis satisfacit Thomas Sanchez scriptorum moralium princeps, *lib. 2. in Decalog. cap. 30. num. 4.* Neque huic doctrinæ obstat, quòd maioratus habeat iurisdictionem in vasallos, qua iurisdictione, & dignitate filij hæreticorum priuati sunt, ex *cap. 2. de hæreticis, in 6. ibi, ad nullum officium publicum admittantur.* & consentit *regia lex 3. tit. 3. lib. 8. compil. ibi, no pueden ser, ni seande nuestro consejo, ni tener officio publico, ni real.* quia hoc intelligendum est de iurisdictione, & dignitate per se concessa, secus de iurisdictione, & dignitate accessoria, cuius sunt capaces filij hæreticorum, eo ipso quo capaces sint bonorum maioratus, quibus talis iurisdictio annexa est, principale enim trahit accessorium. *reg. accessorium. 42. de reg. iur. in 6.* Quòd autem talis iurisdictio, & dignitas quæ sæpè maioratum comitatur, accessoria illi sit, probatur tum ex vsu, tum quia per successionem ex sola obtentione, possessionéque bonorum habetur. Item habetur tam à fœminis, quàm à masculis: sic expresè vterque Molin. & Menoch. *suprà,* Sanchez *num. 7.*

3 Deinde non sunt priuati successione auorum, aliorúmque consanguineorum, & extraneorum, sed solùm parentis, quia nullo iure cautum est. Neque valet argumentum à simili ex filiis reorum læsæ maiestatis, qui qualibet successione priuati sunt, ex *l. quisquis, § filij, Cod. ad leg. Iul. maiest.* quia pœnæ ex vno casu ad alium extendendæ non sunt, præcipuè cùm non sit eadem ratio. Nam in crimine læsæ maiestatis humanæ priuantur filij qualibet successione ob securitatem Principis, qui meritò timet, ne delicta parentum sequantur filij, si diuitiis abundent. quod in crimine hæresis non procedit, & ita plures referentes docent Anton. Gomez *tom. 3. cap. 2. num. 13.* Simancas *catholic. institut. titul. 29. num. 19.* Cantera *in suis quæst. crim. tit. de quæst. tangent. punit. delict. cap. 2. num. 11.* Sanchez *lib. 2. cap. 29. num. 12* Farinacius *quæst. 116. num. 75. in medio.* Decian. *tract. crim. lib. 5. cap. 45. num. 5. versic. limita octauo.* Surdus *consil. 386. per totum, lib. 3.* Menochius *cons. 805. num. 23. & 24. vol. 9. & cons. 1128. per totum vol. 12.* Suarez *de fide disp. 24. sect. 3. num 7 fine.*

4 Bonis autem parentis hæreticis omnino priuantur, quia iuxta *cap. cùm secundùm leges, de hæreticis, in 6.* fisco sunt applicata, & expresè deciditur *cap. filij, & cap. quicumque, § de hæreticis, in 6.* vbi filij excluduntur à successione bonorum parentis condemnati. Quapropter nec legitima illis danda est, vt rectè notauit Paul. Ghirlanch. *tract. de hæreticis, quæst. 4. numer. 1. & 2.* Thomas Sanchez *lib. 2. cap. 29. num 9* Decian. *tract. crimin cap. 45. num. 3. vers. & amplia* Graffis *lib 2. decis. cap. 11. num. 9.* Farinacius *quæst. 191. num. 1. & 2.* Pegna *director 2. part. comment. 9. ad c. vergentis, de hæreticis, versic. cæterùm hodie.* Gabr. Quemada *q. 24. num. 2.* Hi enim omnes aduertunt, quòd licèt iure ciuili antiquo, iuxta textum *in l. Manichæos, Locognouimus, Codic. de hæreticis*, filij Catholici non priuantur parentum hæreticorum legitima? at hoc ius correctum esse ab Ecclesia, ex dictis *cap. cùm secundùm leges, cap filij, c. quicumque*, & ab Imperatoribus *in auth. Gazaros, C. de hæreticis.* Ex quo fit patre existente hæretico filias fœminas dotem obtinere non posse, quia omnia eius bona fisco addicta sunt: & ita tradit Simancas *cathol. instit. tit. 9 rubr. de bonis hæreticor.* Azor. *1. part. institutionum moral. lib. 8. cap. 12. q. 6. versic. imò dotes.* Gabr. Quemada *q. 24.* Farinacius *q. 191. n. 8.* Cantera *q. crim. rubr. de hæret. c. 1. sub n. 20.*

5 An verò illis danda sint alimenta, non est constans inter DD. Affirmat Simanc *cathol. inst. tit. 29. rubr. de filijs, & minor. n. 12.* Pegna *direct. 2. p. com. 9. ad c. vergentes, versic. inquisitores tamen,* vbi ex sola misericordia dicit esse hæc alimenta concedenda, tacitè insinuans ex rigore non deberi. Idem dicit Roias *singul 87.* Surdus *consil. 386. num. 15.* quibus ego libenter assentio. Cum enim parens obligatus sit iure naturæ filios suos alere ex propriis bonis, dum ipsi non valent alimenta acquirere, fiscus succedens in illis bonis, videtur in hac obligatione succedere; sicut in obligatione soluendi creditoribus.

6 Prima pœna est irregularitas his filiis, & nepotibus imposita, de qua diximus satis *tract. de irregularitate, circa finem,* ibi enim ex communi sententia conclusimus filios & nepotes hæreticorum & fautorum esse irregulares, si per viam masculinam descendant: si autem via fœminea, solùm filios, non nepotes, ex *cap. 2. § hæreticis, de hæret. in 6. c. statutum, 2. eod. tit. & lib.* Debet tamen hæreticus, vel fautor probari per sententiam, vel euidentiam facti, talis esse, vel talis decessisse, vt habetur *in supradict. c. quicumque, ibi, qui tales esse, vel tales decessisse probantur,* & tradit Farinacius *q. 191. num. 69.* Azor. *1. p. instit. lib. 13. c. 13. q. 8.* vbi subdit solùm facti euidentiam sufficere, etiamsi sententia secuta non fuerit. tenet Sanchez *lib. 2. cap. 27. num. 28.* Extenditur secundùm probabiliorem sententiam ad filios illorum: qui brachio sæculari traduntur comburendi, vt est relapsus negatiuus, hæresiarcha, quamuis pœnitentiæ signa ostendant, quia impœnitentes à iure reputantur: & tradit vltra Doctores supradicto loco relatos Suarez *de fide, disp. 23. sect. 3. num. 5.* Neque ab hac pœna, aliisque statim referendis excusantur filij illegitimi, & incestuosi, aliàs delictum parentum illis faueret, & luxuriæ prærogatiua daretur, quæ castitati coniugali non conueniret, quod est absurdum, vt bene dixit Pegna *3. part. director. q. 114. comment. 163. circa princip.* Sanchez *lib 2. cap. 27. num. 4.* Menochius *de præsumpt. lib. 5. præsumpt. 33. n. 1.* & Farinacius *q. 191. n. 9.* & alij apud ipsos. Debet tamen parens hæreticus certò parens esse, vt ex eius delicto pœnæ ad filios descendant: aliàs in dubio excusabuntur, vt tradit Couarr. *2. variar. cap. 8. num. 3.* Sanchez, & Farinacius *suprà.* Probatur autem isto casu filiatio per nominationem patris, & reputationem ortam ex tractatu, vt talis. sic Repert. Inquisit. *verbo filij, versic. etsi quæratur,* & ibi Quintilian. Mandos. *in addition littera H.* Farinacus *q. 191. num. 10.*

7 Secunda est inhabilitas ab Beneficia Ecclesiastica recipienda, ex textu *in c. quicumque, § hæretici, de hæreticis, in 6.* ibi, hæreticorum, eorumque credentium, receptatorum, defensorum, & fautorum *filij vsque ad secundam generationem, ad nullum Ecclesiasticum beneficium admittantur.* & ibi notauit glossa, Archidiac. Ioan. Andr. Per lineam autem maternam solum filij inhabiles redduntur, ex textu *in cap. statutum, el 2. de hæreticis, in 6.* Nomine beneficij etiam pensio subintelligitur in fauorem fidei, & detestationem hæresis: Sic Sanchez pluribus probans *libr. 2. capit. 28. num. 36. & seqq.* Suarez *de fide, disp. 93. num. 4. fine.* Farinac. *q. 191. num 60.* ea præcipuè ratione, quia textus *in cap. de hæreticis, in 6.* priuans hos filios beneficiorum obtentione vtitur generali illa negatiua, *nullum beneficium.* quo casu beneficium comprehenditur, vt benè dixit Gigas *de pensionib. q. 28. n. 11.* & tradit Sanchez *suprà.* Hæc autem inhabilitas ipso iure incurritur, ita vt collatio beneficij illis facta irrita sit, & inanis, habetur expresè *cap. 2. de hæreticis, in 6.* ibi, *quòd si secus actum fuerit, decernimus irritum, & inane.* Item ij sunt irregulares: irregularitas autem est impedimentum irritans beneficij collationem. sic Suarez *de fide, disp. 24. sect. 3. num. 4.* Sanchez *lib. 2. c. 28. num. 32.*

8 Tertia pœna est inhabilitas ad officia publica, qualia sunt magistratus, prætoriatus, iudicium, notoriatus. habetur *supradicto cap. quicumque, iuncto cap. statutum, de hæreticis, in 6.* & tradit Suarez *disput. 24. de fide, sect. vltim. num. 6.* referens Bullam Innocentij IV. Alexandri IV. & Clementis IV. id statuentium: vbi optimè aduertit ex vi huius inhabilitatis non esse priuatos iure eligendi, & repræsentandi, quia non est officium publicum.

9 Quartam pœnam aliqui assignant priuationem beneficiorum, quæ filius, vel nepos obtinuit, antequam eius parens, vel auus fuerit hæreticus declaratus: sic post alios antiquiores docent. Flamin. *de resignat. benefic lib 3. q. 1. num. 34.* Gurtier. *canon. qq. lib. 2. cap. vlt. num. 38.* Graffis *lib. 2. decis. cap. 11. num. 11.* & alij plures relati à Sanchez *lib 2. cap. 28 num. 27.* & à Farinacio *q. 191. num. 57.* & Pegna *4. part. director. q. 114. comment. 163. vers. in hac quæstione.* Mouentur præcipuè ex *cap. felicis. § quòd si quis, de pœnis, lib. 6.* vbi filij percutientes sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalem priuantur beneficiis, quæ tempore delicti parentis obtinebant: sed grauiùs delinquit qui maiestatem diuinam offendit. Ergo grauiùs puniri debet. Verùm hanc pœnam admittendam non esse docet communior sententia: vt videre est in Farinac. Sanchez & Pegna *suprà,* qui relatis plurimis Doctoribus hanc sententiam vt benigniorem, & vsu receptam, & validissimis argumentis munitam firmant. consentit Suarez *disp. 22. de fide, sect. 3.* Ratio præcipua est, quia nullibi inuenitur cauta talis priuatio. Ergo asserenda non est. quia pœnæ, & præcipuè respectu innocentium extendendæ non sunt. Neque obstat text. *in cap. felicis,* in contrarium adductus. Tum quia solùm probat posse Ecclesiam filios hæreticorum beneficiis priuare, non tamen probat de priuari, docuit enim illo crimine læsionis Cardinalis hac pœna filios, etsi leuius sit, quàm hæreses ob euitandam delinquendi audaciam. Neque in pœnis valet argumentum à maioritate rationis, vt satis diximus loquentes de lege pœnali.

10 Quinta pœna, quà aliqui reputant filios hæreticorum affici, est infamia, eo quòd hæc afficiat filios reorum læsæ maiestatis humanæ: *l. quisquis § filij Cod. ad leg. Iul. maiest.* & tradit alios referens Couarr. *lib. 2. var. cap 8. num. 1.* Anton. Gom. *leg. 40. Tauri num. 91. vers. tertio.* Simanc. *tit. 29. num. 13. & 14.* Farinac. plurimo.

referens, q.191 *num.*23. *& ſeqq.* negari non poteſt communem eſſe ſententiam. At nullum firmum fundamentum habet. nam nullus extat textus in iure canonico, cui in hoc delicto ſtandum eſt, vtpote Eccleſiaſtico, hanc illis pœnam irrogans. Conſtitutiones autem Innocent. IV. Alexand. IV. Clement. IV. incipientes *ad extirpanda, &c.* quæ à Pegna inter litteras Apoſtolicas referuntur, & quarum meminit Farinacius ſuprà, ſolùm hos filios excludunt à publicis officiis. Ex qua excluſione non infertur infamia. Neque argumentum à ſimili in lege pœnali validum eſt, cùm pœnæ non ob ſimilitudinem rationis, ſed ob iuris depoſitionem imponantur. Item ſi eſſent infames, eſſent priuari omnibus priuilegiis, omníque actu legitimo, omníſque teſtimonio ferendo. quod nullo fundamento probatur, & ita tenet Sanchez *lib.*2.*c.*28 *n.*5. Menoch *conſil.*808.*n.*44.*vol.*9. Suar. 5. *tom. de cenſur. diſputat.* 48. *ſection.*3. *num.*1er. *& diſp.* 24. *de fide, ſection. vltim. num.* 7.

11 Reſtat duplex examinanda difficultas. Prima, an hæ pœnæ afficiant filios, vel nepotes hæretici damnati in contumaciam ob ſolam illam? Partem affirmantem defendit Pegna 3 *p directl. q.*115. *com* 164. *verſ. patre damnato.* Decian. *lib* 7.*c.*41.*n.*33. Sanch. *lib.*2 *in Decal c.*27 *n.*19 Et mouentur, quia contumax pro hæretico habetur, & velut hæreticus condemnatur. *cap. cum contumacia, de hæreticis in* 6. & ibi Gloſſa, *c. excommunicamus, l.* 1. *§ qui autem, de hæreticis.* Item qui per annum in excommunicatione perſeuerat, pertinax præſumitur præſumptione iuris & de iure, vt tradit *in dict. c. cum contumacia*, Ioan. Andr. & Geminian. & vt talis damnatur. Ergo pœnæ, quæ ex hæretico in filios deriuantur, in huius damnatione locum habent. Adde bona huius hæretici confiſcantur in præiudicium filiorum. Ergo & reliquæ pœnæ eos afficiunt.

12 Verùm probabilius cenſeo filios hæretici in contumaciam damni nullam pœnam illis propriam contrahere, ac proinde non eſſe inhabiles ad beneficia, neque irregulares, neque infames, neque incapaces ſucceſſionis, etiam in ſententia illorum, qui eos infames & cuiuſlibet ſucceſſionis incapaces aſſeuerant. Moueor, quia ficta confeſſio ex contumacia reſultans, non eſt vera delicti probatio, ſed præſumpta. Præſumpta autem delicti probatio ſolùm delinquenti nocere poteſt non eius hæredibus, quia nocumentum hæredibus ex delicto anteceſſoris verò prouenire debet, non ex delicto ficto, vt conſtat expreſsè ex *leg. eius qui delatorem, ff de iure fiſci*, ibi, *Eius qui delatorem corrupit, ea conditio eſt, vt pro conuicto habeatur, ſed enim hac pœna magis eſt vt aduerſus ipſum locum habeat, qui delatorem redimit. Cæterum aduerſus hæredem ipſum tranſire non debet.* & tradit Felin. *in c. cum Bartold. n.*8. *&* 25. *ff. de re iudic.* Bart. *in l. cùm filiusfamilias num.* 4. *& fin. de verbor. obligat.* Alex *in l. ſæpe, num.*64. *ff. de re iud.* Boſſius *de delict. num.*6. *& tit. banniti quid amittant. num.*19. Brunus *de ſtatutis, verbo confeſſio, verſ. an ficta confeſſio inducta*, & alij plures Et confirmo ex vulgato axiomate, quòd probatio delicti orta ex contumacia non efficit probationem requiſitam ad delictum præiudicians tertio. *l. fin. Cod. de probationib. iuncta l ſancimus*, C. *de pœnis* & tradit Bart. *ſuprà.* & alij, *in dict. l cùm filiusfamilias. in princ.* Decius *conſil.* 420. *in cauſa, volum* 2.*n.*6. *verſ. quia ad hoc reſpondetur. & col* 3. *verſ quartò principaliter.* Natta *conſil.* 540.*num.*29.*vol.*3. Plotus *conſil. crimin. diuerſ* 130.*num.*12 *lib.*1. Secunda ſententia lata aduerſus aliquem hæredibus præiudicat, niſi in contumaciam fuerit lata; quia tunc ſoli contumaci obeſt, non aliis ex *l. præſes.* C. *de pignorib.* & tradit Nilus *de bannitis. in* 1.*p.*2. *tempor. q.*14. Gigas *de crim læſ. maieſt. titul. quomodo, & per quos. q.*1.*n.*35. Boſſius *tit. de bonor. public. num.*56. & pluribus relatis firmat Farinac. *de delictis & pœnis. lib.*1.*tit.*3.*q.*24. *num.*276 Neque obſtat ſolutio Thom. Sanch. *lib.*2.*cap.*27.*num.*29. eam ſuet Bart. *l.*2.6. *hu. num vnico ff. de bonis eorum qui ante ſententiam.* Maſcard *de probation. concl.* 348.*num* 35. Rojas *in ſingul. fidei, ſingul.*69 *num. vnico.* Cattar. de *executione ſentent. contumac. capit.*1. *num.*145. aſſerentis ſupradictam doctrinam communem non procedere in crimine læſæ maieſtatis humanæ, vel diuinæ: quia talis exceptio nullo iure, vel ratione fundatur, & Bartolus Rojas, Maſcardus de pœna amiſſionis bonorum loquuntur, quæ de hæredibus præiudicat non directè, ſed indirectè, quia hæc non eſt pœna hæredum, ſed contumacis, à quo ſublata bona ceſſant ad hæredem tranſire. Tertiò, quia ſententia in contumaciam lata nunquam tranſit in iudicatum quoad pœnam corporalem, ſed quandocunque hæreticus compareat, etiamſi eius ſtatua combuſta ſit, eſt audiendus, ex gloſſa communiter recepta *in c. excommunicamus, l. primo, de hæreticis, verbo condamnetur*, tradit Sanchez *n.* 18. Pegna *direct.* 2.*p com.*49.*verſ. adueniente autem.* Simanc. *de catholic. inſtit. tit.*2.*num.*20. *&* 21. & alij. Sed non iuſtum, vt innocentes puniantur ex ſententia, quæ eſt in pendenti, & quæ reuocari poteſt. Ergo, & ita tradit in propriis terminis hæreſis Farinac. *q* 291. *n.*68 Gigas *de crimine læſæ maieſtatis, lin.* 3.*tit.*1. *de pœnis, quas incurrunt filij. q.*13.*n.*3. & in crimine læſæ maieſtatis Roland. *conſ.*19. *num* 21. *&* 22. *lib* 1. Farinac. *q.*116.*n.*180.

13 Argumenta pro contraria ſententia non vrgent. Fateor delinquentem hæreticum condemnatum ob ſolam contumaciam haberi pro confeſſo, & conuicto, & tanquam pertinacem hæreticum damnari. Nego tamen eius damnationem aliis ab ipſo præiudicare, quia reuocari poteſt, & non eſt vera delicti probatio, ſed ficta. Confiſcationem bonorum admitto fieri ob ſententiam latam in contumaciam, quia illa non eſt pœna directè filios afficiens, ſed indirectè. Eſt enim pœna propria ipſius contumacis, à quo bona tolluntur, quibus ſublatis nihil eſt quod ad hæredes tranſeat.

14 Secunda difficultas, & grauiſſima eſt, an infamia, priuatio beneficiorum, & officiorum, & reliquæ pœnæ filiorum propriæ afficiant filios natos, vel conceptos ante delictum parentum? Notanter dixi, & reliquæ pœnæ filiorum propriæ, vt excluderem ab hac dubitatione bonorum publicationem, quæ, vt iam dixi non eſt pœna filiorum, ſed parentum ac proinde in filios ante delictum natos eius damnum reſultare poteſt, & notauit Sanch, *lib.*2. *c.*27. *num.* 16.

In hac difficultate prima ſententia ſatis communis affirmat cõprehendere filios, ſiue ante, ſiue poſt commiſſum delictum nati fuerint. Sic Simanc *de cathol. inſtit. tit.*29. *n.*21. Rojas *de hæreticis*, 2.*p.n.*336. *& in ſingularibus fidei, ſingul.*68.*n.*3. Pegna *director.* 3.*p. comm.*163. *verſ. omiſſis tamen.* Perez *lib.*3. *ordin. titul.*9. *l.* 3. *verſ. das pueſque fico la traycion*, qui teſtantur ſic eſſe in practica receptum. Menochius *de præſumpt. lib.*5. *præſumpt.*33. *à n.*17. Couarr. *lib.*1. *var. c.*8.*n.*5. Cantera *in qq crim. tit. de qq. tangent. punit. del. ct. c.*1. *num.*11. Suarez *de fide, diſp.*49. *ſect.*3. *num.*2. Azor. *tom.*1. *inſtit. moral lib.*8. *c.*13. *poſt q.*8. *& tom.*2 *lib.*6.*c* 4.*q.*3. Tolet. *de inſtruct. ſacerd. lib.*1. *c.*69.*n.*4. *verſ. octauo filij* Farinacius *de hæreſi, q.*101.*num.*2. quamuis *n.*39. videatur contrarium affirmare: & alij plures, quos refert Thomas Sanchez *lib.*2.*cap.*27.*n.*9. qui hanc quæſtionem præ omnibus latiſſimè, & exactiſſimè tractat.

Plura in eius fauorem adducuntur fundamenta. Adducam præcipua. Primum deſumitur ex generali modo loquendi iuris de pœnis impoſitis filiis hæreticorum, & reorum læſæ maieſtatis, abſolutè enim, & indiſtinctè pronunciat filios puniri, *cap. quicunque, §. hæretici, cap. ſtatutum, de hæreticis, in* 6. *& cap. vergentis, de hæreticis, l. quiſquis, §. filij.* C. *ad legem iuliam maieſtatis.* At ſub nomine *filiorum*, abſolutè prolatorum, tam nati ante delictum, quàm poſt delictum intelliguntur. Tum quia ſermo indiſtinctè prolatus indiſtinctè eſt intelligendus, ex *leg.* 1. *paragrapho generaliter, ff. de legat. præſtandis, l.* 3. *ff. de offic præſid. l. de pretio, ff. de publiciana in rem actione.* vbi gloſſa, & Doctores. Tum etiam, quia *in l. Senatoris filium, ff. de ſenatoribus*, habetur æquè filium ſenatoris dici, ſiue cum pater in ſenatoria dignitate ſuſceperit, ſiue ante dignitatem ſenatoriam, & *in cap. inter cæteras, de reſcriptis*, dicitur filius ſacerdotis, etiamſi ante ſacerdotium fuerit genitus. Ergo ſimiliter dici poterit filius hæreticorum, etiamſi ante hæreſim conceptus ſit, ac proinde comprehenſus, ſub ſtatuto punienre filios hæreticorum. Secundò probatur tum ex *cap. filij, de hæreticis, in* 6. vbi filij decedentium è vita, & conſolationem, ſeu potiùs deſolationem ab hæreticis poſtulantium, non admittuntur ad probandum parentes in amentia fuiſſe, ſi antea de hæreſi diffamati erant. At ij filij pœnas hæreticorum incurrunt. Ergo iam filij nati ante delictum patris puniuntur. Tum etiam probatur ex *cap. ſtatutum eodem tit. in* 6. vbi redduntur infames filij hæreticorum, quorum parentes tales eſſe, vel deceſsiſſe fuerit probatum. Si autem non comprehenderentur filij ante delictum parentum geniti, deberet textus expoſtulare ad filiorum infamiam, non ſolùm parentes notoriè hæreticos deceſsiſſe, ſed hæreſim commiſiſſe ante illorum generationem, & in illa vſque ad mortem perſeuerare, quod tamen non poſtulat, ſolùm enim textus contentus ad filiorum pœnas probatione hæreſis paternæ in articulo mortis. Tum denique, quia filij reuelantes Inquiſitoribus hæreſim parentum, eique minimè conſentientes excuſantur à pœnis, iuxta conſtitutionem Frederici Imperatoris, quæ incipit *Commiſſi, verſic. nec quidem*, relatam à Pegna inter litteras Apoſtolicas direct. inquiſit. quæ à variis Pontificibus confirmata eſt, præcipuè ab Innocent. IV. in ſua octaua conſtitutione in ordine nona, & multis relatis docent Simancas *de cathol. inſtit. tit. n.*46. Pegna *director.* 2. *part comment.*15. *ad c. litteras, de præſumptionibus, verſ. hoc addiderim. &* 3. *part. comment.*164. *verſic. in filiis verò.* Rojas *ſingul.* 12. *num.*5 Sanchez *lib.*2.*c.*27.*num.*30. Farinacius *q.* 191. *num.* 37. At ad hanc reuelationem faciendam neceſſariò ſupponuntur filij nati. Ergo etiam ſupponuntur nati ante delictum, vt ſic delictum paternum poſsint diſsimulare. Probo hanc conſequentiam, quia filij non reuelantes, ſed paternam hæreſim diſsimulantes hanc pœnam contrahunt, neque ibi excipiuntur, an nati fuerint ante delictum, vel poſt delictum. Tertiò principaliter probatur, quia pœna infamiæ, priuationiſque officiorum, & beneficiorum filiis imponitur in ſupplicium parentum, qui filiorum mala ſentire acerbiùs ſolent, quàm propria, vt ſic puniti à peccato auertantur, & aliis timor incutiatur, ſic fatetur gloſſa *in extrauag vnica Ioan. XXII. de pœnis, §. filij eius, verbo quomodolibet*, & tradit Caſtro *libr.*1. *capit.*7. *de poteſtate legis pœnalis, coroll.*1. *& lib.*2 *cap vlt. de iuſta hæreticorum punitione.* Menochius *de præſumpt. lib* 5. *præſumpt.*33.*n.*4. *&* 12. *& conſil.*99 *num.*210. *vol.*1. & alij relati à Sanchez *lib.*2 *cap.*27. *num* 8. Sed hæc ratio æquè procedit in filiis natis ante delictum, ac poſt delictum, cùm vtroſque æquè parentes diligant, & illorum mala ſentiant. Ergo Quòd ſi reſpondeas hanc eſſe vnam ex rationibus, quibus moti ſunt legiſlatores ad ſic filios puniendos: at non eſſe præcipuam, quia præcipua eſſe videtur timor, ne filii parentum mores imitentur, iuxta textum *in l. quiſquis, §. filij ff. ad legem, iuliam maieſtatis*, ibi, *in quibus paterni, hoc eſt, hæreditarij criminis exempla metiuntur.* qui

t mor

timor in filiis ante delictum conceptis ex sanguine puro, & non infecto per delictum, non videtur procedere. Facilè hæc responsio refellitur primò negando punitionem parentum non esse rationem præcipuam, cùm in pœnis imponendis, quod præcipuè attendi solet; est delinquentium punitio. Sed concedamus præcipuam rationem esse timorem, ne filij parentum mores imitentur, & ne ad hanc imitationem procedant, pœnis affici, quia adhuc in filio nato ante delictum hoc procedit, ferè æquè ac si nati essent post delictum, quia timor hic non procedit ex eo quod in generatione aliquam prauam qualitatem in filios genitos parentes infundunt: neque enim qualitates, & humores corporis alij sunt delicto commisso ab iis, qui erant ante delictum, sed procedit ex naturali amore, quem filius habet erga parentes, quo amore ad eius imitationem trahitur: sed hic naturalis amor cùm in recepto esse fundetur, parum interest filio esse conceptum ante delictum, vel post delictum. Quòd si dicas media generatione transfundere parentes in filios prauas inclinationes, & propensiones, & has non potuisse transfundere, quando geniti sunt ante delictum, quia tunc illas non videntur habere. Ex qua transfusione oritur timor paterni delicti imitationis. Respondeo inclinationes, & naturales propensiones in sanguine fundatas ante delictum esse posse ita ferventes, ac fortè ferventiores, ac post commissum delictum, vt experientia compertum est in amantibus perditis. Ergo prauam inclinationem, & propensionem ad hæresim possent parentes in filios transfundere ante commissum delictum, sicuti eam habent. Denique negari non potest punitionem paterni delicti esse vnam ex præcipuis rationem puniendi filios, etiamsi præcipua non sit. At quando lex pluribus rationibus in sui dispositione mouetur, non cessat eius dispositio obligare, esto in aliquo casu cesset aliqua ratio ex illis, vt *tractat. de legibus*, diximus. Ergo neque in præsenti cessat dispositio pœnarum in filios, eo quòd ante paternum delictum nati sint, etiamsi timor paterni delicti imitationis cesset: præcipuè cùm hæc ratio dici non possit cessare, sed ad summum non ita efficaciter procedere in filiis ante delictum, sicut procedit in filiis tempore delicti genitis.

15 Secunda sententia contraria supradictæ benignior est, quámque latè probat Simancas *de catholicis instit. tit. 29. num. 22. & seqq. & in Enchirid. tit. 63. num. 10. & 11.* Ioan. Calderin. *cons. 3. tit. de hæretic.* Anton. Gom. *tom. 3. var. cap. 2. num. 16. fine*, dicens ex iure regio tenendam esse hanc sententiam, licet in puncto iuris verior sit contraria. Molin. *lib. de primogen. cap. 11. num. 55.* noster Molin. *tom. 1. de iust. 1. p. disp. 658. num. 22.* Nauarr. *cons. 23. de hæret. lib. 5. in vlt. edit.* Ceuallos *in suis commun. opin. q. 653. n. 14. & seqq.* vbi testatur ex Manuele *1. tom. summ. cap. 130. num. 5.* sæpè in tribunalibus Hispaniæ sic esse iudicatum, & alij plures, quos exactè refert, & sequitur Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 27. n. 14.*

Probatur primò, quia filij nati ante delictum parentis non dicuntur propriè, & formaliter filii delinquentis. sicuti non dicuntur filii deportati, quos pater genuit ante deportationem: vt expressè colligitur ex *l. ex facto 17. §. ex facto, ff. ad Trebell.* Neque dicitur filius Senatoris, cuius pater à Senatu motus est, antequam ille nasceretur, vt habetur *l. emancipatum, ff. de senatorib.* quia, vt ibidem dicitur, ad hanc denominationem tempus conceptionis spectandum est: & multis probat Tiraquell. *de primogen. quæst. 31. num. 8.* glossa *in l. imperialis. §. illud. C. de nuptiis.* Ergo similiter dici non poterit propriè filius hæretici, cuius pater post illius generationem in hæresim incidit, cùm autem pœnæ filiis impositæ ita rigidæ sint, & acerbæ, & innocentes afficiant, meritò limitandæ sunt ad filios, qui propriè, & formaliter filii delinquentium sunt, non extendendæ ad illos, qui solùm sunt materialiter tales.

Secundò probatur ex *l. 2. C. de libertis, & eorum liberis*, vbi filii concepti ante seruitutem parentis ob ingratitudinem contractam non amittunt ius libertatis quæsitum: & redditur ibi ratio, *quoniam illis delicta parentum non nocent, quos tunc ortos esse constiterit, dum libertate potirentur.* Idem habetur *l. filiam, ff. de senatorib. & §. sed etsi. Instit. de ingenuis.* Sed filiis ante delictum paternum natis, vel conceptis ius est quæsitum habilitatis ad beneficia, & officia. Ergo non debet ob delictum paternum illis auferri.

Tertiò ex Concilio Toleti XIII. *c. 1.* vbi cùm omnibus, qui in infidelitatem inciderant, vellet remissionem concedere, ad eorum filios priuilegium extendit in hæc verba. *Quod & de filiis eorum decernimus obseruandum, qui post admissum scelus nati esse produntur.* Cùm ergo nullam fecerit mentionem filiorum, qui ante crimen nati sunt: supponit Concilium illos remissione non indigere, eo quòd nullas pœnas incurrerint. Quod Concilium etsi generale non sit, est tamen nationale ex omnibus ferè Episcopis Hispaniæ. hoc argumentum vrgens esse fatetur Couarr. *lib. 2. var. c. 8. n. 6. vers. 4. splet. fine.*

Quartò probatur ex doctrina Diui Augustini relata per Gratianum, *in c. non imputantur, c. iam itaque, 1. q. 4.* vbi Augustinus probat delicta parentis non posse nocere filiis ante delictum genitis, quia filii iam in se ipso sunt, & non in parentes quæ ratio solùm filios natos non nascituros comprehendit.

Quintò, quia priuilegium nobilitatis concessum parentibus non extenditur ad filios natos ante priuilegii concessionem, sed nascituros, vt manifestè probat *l. vlt. C. de decurionib. lib. 10.* ibi, *sua que posteritati, quam postquam meruerit dignitatem, vel actum gesserit, ediderit, anterioribus filiis in conditione pristina remansuris. & l. decurio 3. eod. tit. & lib. & l. filij. vers. senatores, l. 1. ff. ad municipal.* ibi enim cauetur filios & nepotes Senatorum gaudere priuilegio, & dignitate parentum, quando sunt nati, vel concepti post adeptam dignitatem, non verò ante, & notat ibi glossa, & expressè Bart. *in l. 2. §. in filiis, ff. de decurionibus.* & aliis relatis Tiraquell. *tract. de nobilit. c. 15. n. 9. & in tract. de primogen. q. 31. n. 28.* Couar. *lib. 2. var. c. 8. n. 5. vers. tertio, in medio.* affirmans in prætorio Granatensi sic fuisse iudicatum, & confirmat *l. 1. tit. 1. lib. 6. noua recopil.* ibi, *los hijos que vbieren auido antes de la cauallería no gozen de la exempcion, y priuilegio de sus padres.* Si ergo non communicantur filiis natis priuilegium, fauor & beneficium Principis parentibus concessum, minus debet communicari pœna, qua ipsi parentes plectuntur, cùm in pœnis restrictio facienda sit, & in fauoribus ampliatio.

Sextò probatur ex ratione decidendi text. *in l. quisquis. C. ad leg. Iul. maiest.* vbi redditur ratio puniendi filios, quia quodammodo participes sunt criminis paterni, & audaciæ genitoris successores. Hoc autem verificari non potest, nisi quatenus à parte infecto originem ducunt. Ergo solùm concepti post delictum, & non ante, comprehendi possunt.

Tandem ex legibus nostris videtur hæc pars omnino decisa. nam *in l. 6. ad fin. tit. 27. p. 2.* vbi de pœnis, quas filii reorum læsæ maiestatis incurrunt, dicitur. *Pero esto no se entiende los hijos, que vbiessen echo, antes que erressen. La los de rechos, que fallaren los antiguos de Hespaña en todas las cosas alli do pusieron pena a los hijos por razon de sus padres, siempre guardaron esto, que no vbiessen pena los que antes auian, que el fecho malo ficiessen; fueras ende si fuessen a parceros en los y otros que metieron esta pena sue, porque los vbieron des pues enponesçadas en el mal que vbiessen echo.* Et aduertenda sunt illa verba, *en todas las cosas.* quibus refellitur manifestè solutio Gregor. Lop. dicentis loqui textum de pœna exilij, non de pœna infamiæ, & incapacitatis successionis, cùm de omnibus pœnis loquatur, vt benè ponderauit Mol. *lib. 4. de primogen. c. 11. n. 56. fine.* Idem probatur *l. fin. tit. 31. p. 7.* ibi, *la si el hijo que es nacido no debe recibir pœna por el yerro de su padre. & l. 3. tit. 9. lib. 4. ordin. qua hodie est lex 3. tit. 8. lib. 8. noua compil. Pero decimos que ningun traidor, ni aleuoso, ni su hijo, que vbo despues, que hizo la trayción*, &c. Ex quibus manifestè constat filios natos post delictum paternum in pœnis ob crimen læsæ maiestatis humanæ comprehendi. Et licèt nihil de filiis reorum læsæ maiestatis diuinæ disponant, vtpote extra suam iurisdictionem: at sentiunt sic à Pontificibus dispositum esse, aliàs diceret lex, *La los de rechos, que fallaren los antiguos en todas las cosas alli do pusieron pena a los hijos por razon de sus padres, siempre guardaron esto, que no vbieran pena los que antes auian que el fecho malo ficiessen*, cùm obstare huic dicto poterat à Pontificibus contrarium esse statutum.

Neque iis obstat *l. 2. tit. 2. p. 6.* vbi Greg. Lop. ex signo vniuersali, quo vtitur, dicens, *todos sus hijos*, infert comprehendi natos, & nascituros. Nam illa verba intelligenda sunt iuxta *l. 6. tit. 27. p. 2.* vt videlicet comprehendat omnes filios, siue legitimos, siue illegitimos, siue existentes sub potestate parentis; siue emancipatos dummodo tamen geniti sint post delictum.

16 Vt ergo in hac controuersia meam sententiam proferam, in primis affirmo vtramque sententiam probabilissimam esse. quod ex Doctoribus, & rationibus pro vtraque sententia adductis constat. Verùm attento iure regio Castellæ 2. sententia in crimine læsæ maiestatis humanæ mihi probanda videtur. At in hæresi, in qua canonum dispositio attenditur, primam sententiam censeo probabiliorem. sic Guttier. *canon. q. lib. 2. c. vlt. n. 46.* Couar. *lib. 2. var. c. 8. n. 5. vers. quarto.* Gratian & Azeued. *l. 6. tit. 7. p. 2.* Anton. Gom. *tom. 3. var. c. 2. circa fin. vers. sed his non obstantibus, & vers. & adde.* Moueor quia leges adductæ in crimine læsæ maiestatis humanæ mihi videntur clarissimæ: at in delicto hæresis, in cuius pœnis canones sunt spectandi, textus, & rationes pro prima sententia adducti mihi efficaciores apparent. Neque enim commodam explicationem inuenire potuit textui *in cap. filij. cap. statutum, & aliis.* Concedo namque illis textibus solùm disponi, & declarari filios infames, & incapaces esse, quorum parentes contumaces obierint, quia non satis erat declaratum *in cap. vergentis, de hæreticis, c. quicumque, eodem tit. in 6.* At ex hac declaratione satis colligitur *in suprad. cap. vergentis, & cap. quicumque,* filios natos esse comprehensos, siquidem solùm expostulatur *in cap. statutum,* obitus prauus, & contumax parentis, vt eius filij pœnis afficiantur. Dicere autem subintelligendum esse, si fuerint nati ante delictum, gratis videtur excogitatum, & contra textus litteram, aliàs diminutè processisset Pontifex declarans requiri impœnitentiam finalem in parente ad filiorum pœnas, & non declarans filios post parentum delictum nasci debere. Cùm sæpissimè reperiantur filij ante delictum parentum geniti. Adde me sæpè vidisse pro hac sententia iudicatum: imò neque admitti filios ad probandum ante paternam hæresim genitos esse. Ergo saltem ex consuetudine prior sententia præualere debet. Neque argumenta pro secunda sententia adducta conuincunt.

17 Ad primum concedo non dici propriè filium deportati, qui genitus est ante deportationem quoad effectum incurrendi pœnas

impositas filiis deportatorum, quia in crimine etiam læsæ maiestatis humanæ iam dixi parentum delicta non nocere filiis ante genitis. Secus verò dicendum est in crimine hæresis. Item concedo non dici Senatoris filium, qui genitus est à patre amoto à senatoria dignitate, quia non potest perseuerare relatio, dum non est pater referens, sicuti neque etiam dicebatur filius hæretici, dum pater in hæresim non incidit, neque quando pater ab illa purgatus est. At si pater in hæresim incidat dum in illa perseuerat, sicut denominatur pater filij ante hæresim geniti, ita filius denominatur filius illius patris hæretici, & verè & propriè dicitur filius hæretici, sicut & pater propriè, & formaliter hæreticus est. Adde ad incurrendas pœnas filij hæreticorum impositas: tantum requiri, vt filij sint parentis in hæresi decedentis. Nam esto tempore conceptionis fuerit eorum pater hæreticus, non sufficit, nisi in hæresi perseueret. At si in hæresi decedat, etiamsi toto vitæ tempore catholicus existat, eius filij pœnas non euitabunt, ex *d. c. statutum, de hæret. in 6.*

Ad secundum respondeo cum Couarr. *suprà n. 5. in princ.* in libertate, & seruitute spectari tempus conceptionis, iuxta *l. regiam 9. tit. 22. p. 4.* Secus verò in aliis ex *l. 2. § in filiis, & ibi gloss. ff. de decur. & l. Diuo Marco, C. de quæstionib. & in l. fallaciter, C. de absolutionib.* Adde, iura quæsita filiis non tolluntur ex delicto parentis: sicut enim filij hæretici secundùm probabiliorem sententiam non priuantur beneficiis, & officiis acquisitis ante parentum delictum; sicut nec bonis castrensibus, aut quasi castrensibus, sed solùm illis, qui ex successione parentis habere debent, ita à fortiori non priuantur libertate acquisita, ex eo quòd postea parens seruituti subiiciatur.

Ad tertium fateor argumentationem illam esse efficacem coniecturam, at non esse concludentem. Dicere namque possumus non fecisse Concilium mentionem filiorum, qui ante crimen paternum nati sunt, non quia supponeret remissione non indigere, sed quia supposuit in remissione concessa filiis post crimen paternum natis tacitè includi filios ante crimen genitos, ita vt sensus sit: remissionem concedimus hæreticis, quam remissionem volumus extendi ad eorum filios, etiam ad illos, qui post crimen paternum nati sunt: cùm enim ij secundum omnium sententiam pœnis subiaceant, facta illis remissione, censetur facta iis, qui solùm sub dubio pœnas contrahunt.

Ad quartum respondeo D. August. loqui de peccato originali, & pœnis illi debitis, & probat optimè nequaquam posse à filiis contrahi, si in se ipsis essent, antequam Adam peccaret. Secundò loquitur de pœna spirituali excommunicationis ob delictum paternum, vt ex ipso contextu constat, & decernit nequaquam posse à filiis antea genitis contrahi. Quòd si dicas hoc etiam procedere in filiis postea genitis, ac proinde nihil speciale dicere August. Respondeo verum quidem esse, sed quia de genitis antea clarius erat, ideo illorum meminit Aug. de natis postea mentionem non fecit, quia sibi necessaria non erat.

Ad quintum dico priuilegium nobilitatis dupliciter posse parenti concedi. Primò, si concedatur ipsi, eiúsque liberis, & posteris quasi per successionem. Secundò, si non solùm parenti, sed etiam eius filiis; quasi æquè primò concedatur: quando hoc secundo modo conceditur, non solùm comprehendit filios nascituros post concessionem, sed etiam antea natos: sic Tiraquel. *de nobilit. c. 15. n. 5.* Sanchez *lib. 2. c. 29. n. 4.* Si autem primo modo concedatur, solùm nascituros comprehendit, quia tunc nobilitas in parente, quasi in radice residet, & ex illo ad posteros deriuatur, quod bene aduertit Couar. *lib. 2. var. c. 8. n. 5. vers. tertiò opinioni Calderini, post medium.* Tiraq. *suprà, n. 4* & pluribus relatis Sanchez *n. 6.* At pœnæ infamiæ, inhabilitatis ad beneficia, & officia filiis hæreticorum impositæ, ipsis quasi æquè primò imponuntur, & non ex successione suorum parentum. Ergo comprehenduntur in illis filij geniti, & nascituri.

Ad sextum constat solutio ex vltima ratione primæ sententiæ.

Ad vltimum concedimus in crimine læsæ maiestatis humanæ, præcipuè ex iure regio Castellæ solùm filios nascituros comprehendi. De crimine autem hæresis textus non loquuntur. Notanter apposita sunt illa verba, *la les de rechos, que fallaron los antiguos de España*, quasi tacitè insinuans lex se nihil velle tractare de iuribus Pontificiis.

PVNCTVM III.

Quæ pœnæ impositæ sint filiis committentium crimen læsæ majestatis humanæ.

1 *Priuantur hi filij parentum successione, & aliorum extraneorum*
2 *Filiæ successione parentis priuantur, obtinent tamen legitimam in bonis maternis.*
3 *Non priuantur ij filij donatione inter viuos.*
4 *Bene tamen donatione causa mortis.*
5 *Contrahunt pœnam infamiæ filij, sed non filiæ.*
6 *Sub iis pœnis comprehenduntur filij emancipati. Spurij post delictum parentum geniti, non ante.*
7 *Non comprehenduntur clerici, neque nepotes.*
8 *Filiæ satis dubium est, an comprehendantur.*
9 *Plures DD. censent supradictas pœnas consuetudine abrogatas esse.*
10 *Casu, tamen, quo contrahuntur, debet crimen esse contra Imperatorem, Regem, aut eius lateri assistentem.*

VT supradicta doctrina de pœnis filiorum committentium hæresim clariùs eluceat, placet subiungere pœnas impositas filiis reorum læsæ maiestatis humanæ. Vt inde cognoscatur in quo differant, & qua ratione benignius Ecclesia procedat in punitione delictorum, quàm respublica sæcularis.

1 Primo non solùm ij filij priuantur parentum successione, sed etiam aliorum proximorum, & extraneorum, ex text. *in leg. quisquis, § filij, C. ad leg. Iul. maiest.* cuius verba sunt: *Filij eius, quibus vita imperatoria specialiter lenitate concedimus (paterno enim deberent perire supplitio, in quibus paterni, hoc est, hæreditarij criminis exempla metuuntur) à materna, vel auita omnium etiam proximorum hæreditate, ac successione habeantur alieni, & testamentis extraneorum nihil capiant, sint perpetuò egentes, & pauperes.* Ex quibus verbis constat amplius puniri hos filios, quàm filios hæretici, quod & notauit Antonius Gomez *de delictis, c. 2. num. 13.* Menoch. *cons. 175. num 2. & seqq lib. 3.* Decianus *tract. crim. lib. 7. c. 31. n. 2.* Farinacius *de crimine læsæ maiest. q. 116. n. 75.* Sanchez *lib. 2. cap. 29. num. 13.* cùm filii hæreticorum secundùm probabiliorem sententiam suprà positam non priuentur succedere ex testamento, & ab intestato ascendentibus, consanguineis, & extraneis catholicis. Aduerto tamen, si tempore, quo pater crimen commisit, hæreditas matris, vel auitæ sit filio delata, etiamsi illius professionem nondum apprehenderit, non videtur illa priuandus ex crimine paterno, quia iam habet ius quæsitum ad illam: iure autem quæsito non priuatur filius ob crimen patris. sic Grammatic. *decis. 6. numer. 13. in fine.* per textum *in l. 2. ff. de interdict. & relegat.* Farinac. *de crim. læsæ maiest. q. 116 num. 110.*

2 Sed quid de filiabus, an hæ ob delictum parentis priuentur successione? Et quidem indubitatum est legitimam in bonis paternis obtinere, ac si pater non deliquisset: habetur expressè *d. l. quisquis. § ad filias. C. ad leg. Iul. maiest.* & redditur ibi ratio huius specialis fauoris, *quia filiæ propter sexus infirmitatem minus ausuræ creduntur, quàm masculi.* sic pluribus relatis notauit Farinac. *q. 116. num. 94.* Anton. Gom. *tom. 3. var. c. 2. n. 13. vers. filia verò.* Peregr. *de iure fisci, lib. 3. tit 9 n. 8.* Dec. *tract. crim. lib. 7. c. 41. n. 13.* Dixi legitimam in bonis maternis obtinere. Nam licèt *in dicta l. quisquis*, solùm quarta bonorum maternorum pars filiabus concedatur, id est, quia sola illa quarta pars erat legitima ex iure communi. At cùm iure nostro regio deducta quinta parte bonorum, omnes aliæ quatuor partes sint filiorum legitimæ, efficitur sanè omnes has à matre accipere posse filiam, ac si eius parens reus non fuisset maiestatis: sic notauit Greg Lop. *l. 2. tit. 2 p. 7. glossa penult.* noster Molin. *tom. 3. de iust. disput. 658. num. 13. in priori parte.* Sanchez *lib. 2. in Decal. c. 29. n. 10.* imo ex bonis parentis condemnati filias fœminas dotandas esse, firmat pluribus Farinac. *1. p. tit. de delictis, & pœnis, q. 24 n. 47.* Adde successione solùm parentis condemnati priuari, eo quòd bona illius sint fisco addicta. Aliorum autem consanguineorum, vel extraneorum successione minimè priuatas esse, quia textus *in dicta l. quisquis*, distinguit inter filios, & filias: & filios affirmat hac succedendi potestate priuari. Cùm ergo nihil de filiabus decernat, comprehendi non debent in lege ita rigida, & acerba: sic Gregor. Lop. & Molin. & Sanchez *suprà.* Clarus *pract. § læsæ maiest num 10 versic. ha autem pœna* Gigas *de crim. læs. maiest. q 41.* Dec. *tr. crim. lib. 7. c. 41. sub n. 12* Farinac. *q. 116. n. 96.*

3 An autem hi filij sicut priuantur successione, priuentur etiam qualibet donatione inter viuos. Priuari inclinat Gigas *de crim. læsæ maiest. lib. 3. rub. de pœnis, quas filij incurrunt, q. 2. in fine.* motus, quia ratio expressa text. *in dict. l. quisquis*, æquè militat in donatione, ac in successione. Excluduntur enim filij à successione matris, & aliorum, vt sint perpetuò egentes, & pauperes, perpetuaque egestate sordentes, ita quòd mors sit eis solatium, & vita supplicium. Quæ ratio omninò frustratur, si capaces sint recipiendi aliquid ex donatione. Verùm à communi benigna, & fauorabili Doctorum sententia recedendum non est, sed omnino affirmandum hos filios, sicut & filios hæreticorum, capaces esse cuiuslibet donationis inter viuos, quia supradicta lex nihil de donatione loquitur, sed solùm de successione. At successio testati, & intestati nihil commune habet cum donatione. *l. verba contraxerunt, ff. de verbor. signific.* Quapropter ex incapacitate succedendi ex testamento, vel ab intestato inferri non potest incapacitas acquirendi ex donatione, *l. inter stipulantem. § sacram. ff de verborum obligat.* Neque obstat militare in præsenti eandem rationem in donatione, ac in successione, vt dispositionem supradictæ legis ad donationem extendamus, quia cùm sit lex summè pœnalis, & odiosa, non debet ex identitate rationis extensa concedi. Quòd si dicas in præsenti non tam ex extensione rationis, quàm ex dispositione ipsius legis donationem comprehendi, illis, inquam verbis, *sint perpetuò egentes, &c.* quibus Imperator videtur velle filios sic delinquentis in paupertate perpetua existere. Respondemus, cùm hoc clarè non constet, sed sub dubio, in dubio materia pœnali non esse extensionem faciendam, sed iuxta superiorem dispositionem verba illa limitanda esse: ita vt sit sensus. Hi filii sint perpetuò egentes respectu successionis, quod etsi ex priuatione successionis satis colligebatur ad ampliorem declarationem

affirmandum

est, verba illa addita esse: & ita docent Gregor. Lop. Mol. *suprà*, & Sanchr. *n.* 11. Farinac. *q.* 116. *n.* 112. Decian. *n.* 21. Peregrin. *de iure fisci. lib.* 3. *tit.* 9. *n.* 11. & alij apud ipsos.

4 Notanter dixi hos filios priuatos non esse donatione inter viuos, & tacitè insinuarem priuatos esse donatione causa mortis; quia hæc sapit vltimam voluntatem, & æquiualet successioni ex testamento. §. 1. *Instit. de donationib. l. fin. C. de donat. causa mortis.* Bald. & alij *in l. tam is. §. filius, ff. de donat. causa mortis,* & tradit Farinac. *d. q.* 116. *n.* 114. cum Gigante *de crim. læsæ maiest. l.* 3. *rub. de pœnis, quas incurrunt filij. q.* 3. Decian. *d. lib.* 7. *c.* 41. *n.* 22.

5 Secunda pœna, quam ij filij incurrunt, in qua hæreticorum filios excedunt, est infamia: habetur expresse *in dicta l. quisquis. § filij vero. C. ad leg. Iul. maiest.* ibi *infamia eos paterna semper comitetur*, ad nullos prorsus honores, ad nulla sacramenta perueniant: & notant ibi glossa, & omnes. Debet tamen delictum ita esse notorium, vt nulla tergiuersatione celari possit, imò probabile est debere esse notorium per sententiam, quia vsque sententia accedat, non videtur delictum satis probatum, ad hanc pœnam aliis à delinquente imponendam. Ex hac pœna infertur non posse ad sacros ordines, & dignitates ecclesiasticas promoueri. Nam licet lex ciuilis non possit pœnam irregularitatis imponere: at hæc imposita est à lege Ecclesiastica omnibus infamibus, ea de causa ij eam contrahunt: sic Gigas *de crimine læsæ maiest. lib.* 3. *rub. de pœnis quas filij incurrunt. q. q.* 1 *n.* 6. *& q.* 12. *n.* 1. Anton Gom. *tom.* 3. *var. c.* 2. *n.* 13. *vers. & insuper.* Decian. *tract. crimin. lib.* 7. *cap.* 41. *n.* 30. Farinacius *quæst.* 118. *n.* 83. Peregrin. *de iure fisci. lib.* 3. *tit.* 9. *num.* 1.

Fœminæ filiæ ab hac pœna infamiæ omnino sunt liberæ, quia *in supradicta l. quisquis,* non exprimuntur filiæ in hac pœna, sed solùm filij &, ita tenet Gig. *suprà q.* 14. Decian. *n.* 12. Farinac. *nu* 97. & alij apud ipsos Sub hac pœna infamiæ plures aliæ comprehenduntur, cùm infamibus plura sint interdicta.

9 Sed dubium est, qui nomine filiorum comprehendantur in iis pœnis statutis *in l. quisquis.* Et dicendum est primo comprehendi emancipatos post delictum, quia præsumuntur in fraudem emancipari, secus si multo tẽpore ante delicti conspirationẽ: colligitur ex *l. quisquis. § emancipationes*, & ibi glossa *in verbo nõ valeãt. C. ad leg. Iul. maiest.* sic alios referens docet Farinac. *q.* 116. *n* 84. *&* 85. Baiard. ad Clarum § *læsa maiest. n.* 20. Gigas *de crim. læsæ maiest. rub. de pœnis, quas filij incurrant. q.* 6 Diaz. *reg.* 165. *in* 2. *limitat. vers. sublima primò.* Secũdò cõprehẽdũtur filii naturales, & spurii, si certò constat parentẽ delinquentem fuisse, ne plus honoris daretur luxuriæ, quàm castitati: & tradit Gigas *supra q.* 7. Clarus *pract. § læsa maiest. n.* 11. Decian. *tract. crim l.* 7 *c.* 41. *n.* 5. Farinac. *n.* 86. Tertiò comprehenduntur filii post delictum parentum geniti, non antea. etsi cõtrarium sit satis probabile. Moueor legibus regiis, quibus id decidi videtur, specialiter *l.* 5. *tit.* 27. *p.* 2. & tradit incertus author *de crimin. læsæ maiest. q.* 7. *per t.* Clarus *pract § læsa maiest. num.* 11. *vers. fuit etiam.* Cæuallos multos referens, & latè probans *pract. quæst. cap.* 653. Farinacius *q.* 116. *num.* 92 Diaz *reg.* 165. *in* 2. *limit. vers.* 2. *sublimitas.*

7 Quartò non comprehenduntur clerici, quia ratione dignitatis videntur exempti: sic Gigas *de crimine læsæ maiest. lib.* 3. *rubr. de pœnis, quas, filij incurrunt, quæst,* 9. Boërius *tract. de sedition. q.* 6 *post. n.* 3. *& n.* 23. *in fine.* Farinacius *q.* 116. *n.* 117. Bellam. *in c. si quis, n* 3 *fine,* 6. *q.* 1. ac proinde ij clerici nec sunt inhabiles ad beneficia, nec priuantur acquisitis. Adde probabile satis esse clericum nonposse in Principem sæcularem crimen læsæ maiestatis comittere, quia illi non subditur, vt multis relatis firmat Farinacius *q.* 112. *num.* 131. Ergo multo minus committi poterit in præiudicium filii clerici non delinquentis.

Quintò non comprehenduntur nepotes, quia *in dict. l. quisquis,* solum mentio filiorum facta est. At sub nomine filii in materia odiosa non veniunt nepotes, vt latè probat incertus author *de crimine læsæ maiest. q.* 6. *per tot* Decian *tract crimin. lib,* 7. *cap,* 41 *num.* 7. Adde vt in crimine hæresis adnepotes via masculina descenderent pœnæ, fuit necessarium exprimi. Ergo cùm in præsenti non exprimantur, nisi filii, solos filios comprehendit. Video tamen communiter Doctores filios committentis crimen læsæ maiestatis humanæ æquiparare cũ filiis hæreticorum ac proinde sicut pœnæ hæreticorum extenduntur ad filios, & nepotes via masculina descendentes, & ad solos filios via fœminea, sic de iis filiis censent dicendum: ita Farinacius *qq.* 116. *n.* 89. Anton. Gomez *de delict. tom.* 3. *cap.* 2. *num.* 13, Clarus *pract. §. læsa maiest. n.* 13. *vers. præterea quæro.* Peregrin, *de iure fisc. lib.* 3. *tit* 9. *n.* 5. Sed non video fundamentum firmum huius æquiparationis.

8 Sextò non leue dubium est, an comprehendantur filiæ in his pœnis. etiamsi mater crimen læsæ maiestatis commiserit, quia nihil in supradicta *l. quisquis,* statuitur pro filiis, cùm mater hoc crimen cõmiserit: fortè reputatum fuit leuioris considerationis, & rarò contingentis, neque propter illud timendum filios, & filias ausuros esse maternam audaciam imitari: sic Albertin. *in dict. l. quisquis, num.* 4. *versic quærit glossa.* Odofred. *ibi, num.* 4. *ante finem, vers. sed quæro.* Salicet. *num.* 9. *vers. adhuc quæro.* Decian. *tractat. crimin. lib.* 7. *cap.* 41. *num.* 14. Gigas *de crimine læsæ maiestatis. lib.* 3. *rubr. de pœnis, quas filij incurrunt quæst.* 17 *num.* 3. *& seqq.* quamuis alij plures, quos refert, & sequitur Farinacius *quæst.* 116, *n.* 98. defendant contrarium.

9 Denique duo sunt maximè aduertenda. Primo plures Doctores non infimæ notæ affirmare pœnas contentas *in dict. l. quisquis*, aduersùs filios committentis crimen læsæ maiestatis consuetudine abrogatas esse: sic docent relato Angelo *in l. fallaciter, num.* 4. *C. de abolit.* Boërius *tractat. de sedit. quæst.* 6 *post. num.* 11. *&* 23. Socin. *consil.* 275. *num.* 3. *in fine, & num.* 4. *lib.* 2. Gigas *de crimine læsæ maiestatis, lib.* 3. *rub. de pœnis quas filij incurrunt, q.* 23. *num.* 3. Alciat. *consil.* 457. *num.* 6. vbi inter alia affirmat non reperiri, qui viderit supradictas pœnas seruari. Idem censet Clarus *pract. § læsa maiestatis, num.* 15. *versic. vnum tamen.* Roland. *consil.* 74. *num.* x. *& seq. lib.* 3. Hieron. Cæuallos *pract. quæst. cap* 653. *num.* 38. *versic. & pœnam*, quos omnes refert, & sequitur Farinacius *q.* 116. *n.* 144. *& seq.* vbi affirmat in iudicando minimè esse ab his Doctoribus de hac consuetudine attestantibus recedendum

10 Secundò est aduertendum casu quo supradictæ pœnæ ad filios committentis crimen læsæ maiestatis extendantur, debere crimen esse contra Imperatorem seu Regem aut eius lateri assistentem, vt multis relatis docet Farinacius *suprà n.* 125. quod manifestè probatur ex *l. eorum. ff. ad legem Iuliam maiest.* iuncta glossa, vbi expressè deciditur bona damnatorum ex hoc crimine fisco applicari, si damnati non habeant filios, secus si habeant: quæ decisio contraria est dispositioni *l. quisquis, & l.* 1. *C de bonis, quæ liberis, & l.* 4 *ff de interdict.* ac proinde dicendum est has leges loqui de crimine læsæ maiestatis commisso contra Principem, & *l. eorum*, loqui in aliis casibus læsæ maiestatis expressis *in l.* 1. 2. 3. *ff. ad legem Iuliam maiest.* vt bene aduertit Clarus *practic. § læsa maiestatis, n.* 15. *vers. vnum tamen.* Adde legem *quisquis,* solum loqui de crimine læsæ maiestatis commisso aduersus Imperatorem, & consiliarios, & senatores eius, eosque qui ipsi militant: at nostrum nõ est leges, & præcipuè pœnales ad alias personas extendere præter ibidem comprehensas. Ergo non potest extendi ad crimen læsæ maiestatis commissum aduersùs rempublicam, vel Principem inferiorem Imperatore, etiamsi superiorem non recognoscat: quod optimè, & acutè notauit Fachin. *lib.* 9. *controuersiarum, capite* 32.

DISPVTATIO VI.

De modo iudicialiter procedendi in causis fidei.

HVic disputationi deseruire possunt plura, quæ in superioribus dicta sunt. Quæ autem desiderari possunt, subiiciemus.

PVNCTVM I.

Qua ratione in crimine hæsis summariè, & sine figura iudicij procedatur.

1 *Posse Inquisitores procedere simpliciter, & de pleno, absque iudiciali strepitu, est decisum variis textibus.*
2 *Non arctantur ad sic procedendum.*
3 *Explicatur quid importet supradicta clausula, simpliciter, & de plano, & absque iudiciali strepitu,*
4 *Integra remanere debent. quæ sunt iuris naturalis.*
5 *Omitti potest libellus, & litis contestatio.*
6 *Agitari, & sententiari potest hæc causa diebus feriatis.*
7 *Amputatur dilationum materia.*
8 *Citatio requiritur, sed unica sufficit.*
9 *Iuramentum calumniæ præstari debet, quamuis si omittatur, non ebinde processus vitiabitur.*
10 *Conceduntur ter defensiones legitimæ, citantur partes ad audiendam sententiam, & sententia pronunciatur in scriptis.*

1 IN crimine hæresis procedi posse simpliciter, & de pleno, & absque Aduocatorum, ac iudiciorum strepitu, & figura, deciditur expressè *in cap. statuta, in princ. de hæreticis*, in 6. & notant omnes. & extat constitutio Alexand. V. anno 1251. incipiens, *Cupientes inquisitionis negotium*, & alia Vrbani IV anno 1261. cuius initium est, *Licet ex omnibus, versic. insuper dicto negotio.* quæ referuntur à Pegna inter litteras Apostolicas, & quarum ipse mentionem facit 3. *part direct. quæst.* 54. *comment.* 193. Neque audiendus est Decian. *tract. crim. l.* 5. *c.* 34. *n.* 9. affirmans hoc priuilegium Inquisitoribus concessum intelligendũ esse quoad leuia, & non multum præiudicialia: non autem in præiudicialibus, motus ea ratione, quia crimen hæresis grauissimum est, & multum infamat, ac proinde non debet arbitrio Inquisitoris remitti, vt sic in illo in toto negotio procedat, præcipuè cùm *in c. vt officium, §.* 1. *de hæreticis in* 6, dicatur in hoc crimine procedendum esse iuxta canonicas sanctiones, & *in § si vero,* dicitur, iuxta formam Ecclesiæ. Non, inquam, audiendus est, quia expressè contradicit textui affirmanti sine vlla limitatione, quod in inquisitionis

hæreticæ prauitatis negotio procedi, posset simpliciter, & de pleno, &c. & ita sine vlla limitatione tradunt Seaccia *de iudic. c. 52. num. 2.* Repert. Inquisit. *verbo ordo, versic. seu quoad etiam materiam.* Rojas *singul. 145. num. 3.* Pegna *d. comment. 103.* Farinacius *quæst. 185. num. 13.* Neque obstat textus *in cap. vt officium,* quia iuxta canonicas sanctiones proceditur, cùm proceditur ex priuilegio, & constitutione Sedis Apostolicæ simpliciter, de pleno, & sine figura iudicij.

2 Verùm etsi Inquisitores possint hoc priuilegio in causis fidei decidendis vti, non tamen obligantur ad sic procedendum, quia *in dict. cap. statutum,* dicitur, *concedimus,* quòd in inquisitionis hæreticæ prauitatis negotio procedi possit simpliciter, & de pleno, Quæ verba non indicant obligationem, sed licentiam, & ita tradit Albertin. *tractat. de agnoscend. assert. cathol. & hæretica, quæst. 34 num. 30.* Vmbert. Locat *iudic. inquisit. verbo inquisitor, num. 18. fine* Lanch. *tractat. de hæreticis, cap. 9. in princ.* Farinacius *quæst. 185. num. 19.* Sigismund. Seaccia *de iud. cap. 52. num. 2. vers. quinimò poterit.*

3 Sed inquires, quid importet supradicta clausula, vt procedi possit simpliciter, & de pleno, & absque Aduocatorum, & iudiciorum strepitu & figura?

Respondet optimè Clemens V. *in Clement. sæpè contingit, de verborum significat.* vt videlicet iudex, cui taliter causa committitur, necessariò libellum non exigat, litis contestationem non postulet, tempore etiam feriarum ob necessitates hominum indultarum à iure procedere valeat, amputet dilationum materiam, litem, quantum poterit, faciat breuiorem, appellationes dilatorias, & frustratorias repellendo, partium, Aduocatorum, & procuratorum contentiones, & iurgia, testiumque superfluam multitudinem refrænando. Non tamen sic iudex litem abbreuiet, quin probationes necessariæ, & defensiones legitimæ admittantur. Citationem verò, ac præstationem iuramenti de calumnia, vel malitia, siue de veritate dicenda, sic veritas occultetur, per commissionem huiusmodi intelligimus non excludi. Verùm quia iuxta petitionis formam pronuntiatio sequi debet, pro parte agentis, & etiam rei, si quid petere voluerit, est in ipso litis exordio petitio facienda, siue scriptis, siue verbo, actis tamen continuò, (vt super quibus positiones, & articuli formari debeant, possit haberi plenior certitudo, & vt fiat definitio clarior) inserenda. Et quia positiones ad faciliorem expeditionem litium propter partium confessiones, & articulos ad clariorem probationem vsus longæuus in causis admisit, Nos vsum huiusmodi obseruare volentes statuimus, vt iudex sic deputatus à nobis (nisi aliud de partium voluntate procedat) ad dandum simul vtrosque terminum dare possit, & ad exhibendum omnia acta, & munimenta, quibus partes vti volunt in causa, post dationem articulorum, diem certam: quandocumque sibi videbitur, valeat assignare, eo saluo, quòd vbi remissionem fieri contingeret pro testibus producendis, possint etiam instrumenta produci, assignatione huiusmodi non obstante. Interrogabit etiam partes siue ad earum partes siue ad earum instantiam, siue ex officio vbicumque hoc æquitas suadebit. Sententiam verò diffinitiuam, citatis ad id licèt non peremptoriè partibus in scriptis, & prout magis sibi placuerit, stans, vel sedens proferat, etiamsi ei videbitur, conclusione non facta, prout ex petitione, & probatione, & aliis actis in causa fuerit facienda. Quæ omnia etiam in illis casibus, in quibus per aliam constitutionem nostram, vel aliàs procedi potest, simpliciter, & de pleno, ac sine strepitu, & figura iudicij volumus obseruari. Si tamen in præmissis casibus solemnis ordo iudiciarius in toto, vel in parte non contradicentibus partibus obseruetur, non erit processus propter hoc irritus, neque etiam irritandus. Hæc Clemens V.

4 Ex qua constitutione primò constat integra remanere quæ sunt iuris naturalis: siquidem probationes necessariæ ad veritatem indagandam omitti non debent, citatióque partium, & illarum defensio legitimè conceduntur, solùm enim sublatæ censentur solemnitates, quæ ex iure positiuo expostulantur. sic Eymeric. *3. part. directory, quæst. 51.* & ibi Pegna *comment. 104. in fine,* Paramus *de origine sanctæ Inquisitionis, lib. 3. quæst. 4. rubr. de forma, & ordine iudiciario, num. 45.* Vmbert. Locat. *in iudic. inquisit. verbo de pleno.* Farinacius *q. 185. n. 14. & 16.* Albertin. *tr. de agnosc. assertion. cathol. q. 34. n. 31.*

5 Quæ autem solemnitates sint admissæ, & quæ omissæ, non est facilè explicatu. Primò omitti potest libellus etiam parte petente. At omitti non potest petitio in actis scribenda, quia iuxta petitionis formam pronuntiatio sequi debet: & notauit glossa *in supradicta Clement. verbo necessariò, in fine, & in verbo pronuntiatio,* vbi optimas rationes adducit, quare petitio in actis scribi debeat, Menochius *de arbitrariis. libr. 1. quæst. 18, per totum.* Secundò omitti potest litis contestatio: sic tradit Pegna *director. 2 part. comment. 19.* Sigismund. Seaccia *tractat. de iudiciis, cap. 103. num. 10.* Menochius *suprà* Farinacius *de hæresi, quæst. 185. num. 17.* Decian. *tractat. crimin. lib. 5. cap. 26. n. 11. & cap. 34. num. 5.* Neque obstat textus *in cap. cum contumacia, de hæreticis, in 6.* vbi inquisitus citari debet, vt de fide respondeat, per quem textum affirmat Carrerius *tractat. de hæreticis num. 181.* requiri litis contestationem, si delinquens præsens sit. Non, inquam, obstat, quia ex supradicto textu solùm infertur citandum esse reum, inferendo causam in citatione. Dubitat autem glossa, an ex eo quòd in iis causis litis contestatio possit omitti, possint etiam negari deliberatoriæ à reo petitæ, siquidem in aliis causis, in quibus figura iudicij seruatur, concedendæ sunt, si petantur, vt notatur *cap. cùm accusatus 3. quæst. 3.* arguit pro, & contra glossa, nec resoluit. At credo deliberatorias aliquas arbitrio iudicis dandas esse, quæ in defensionem ipsius visæ fuerint necessariæ: cum enim ipse reus possit iudicem recusare, si suspectus sit, possitque actorem reconuenire, necessariò ad hos, & alios effectus deliberatoria concedenda est.

6 Tertiò agitari, & sententiari potest hæc causa feriis ob necessitatem hominum inductis, quales sunt vindemiarum, & messium, etiamsi partes renuant, quod in aliis causis fieri non potest: sic expressè *Clement. suprà, & glossa ibi, verbo ob necessitates.* An autem feriis inductis in honorem Dei, & Sanctorum, & ob coronationem Principis repentinè inductis possit hic iudex procedere? Negat glossa. At contrarium credo practicari fauore fidei: & probat *cap. fin. de feriis,* vbi sententia in feriis prolata inualida est, nisi necessitas vrgeat, & pietas suadeat: sed pietati & religioni conuenit causam fidei abbreuiare. Ergo ex hac parte omnibus feriis tractari poterit.

7 Quartò amputat dilationum materiam, abbreuiat litem, exceptiones, appellationésque frustratorias repellit, resecat iurgia, testium multitudinem refrænat. Quæ omnia licet in omni causa, in qua figura iudicij seruatur, obseruanda sint, strictiùs tamen in hac causa, in qua de pleno, simpliciter, & summariè proceditur, vt benè dixit glossa *verbo exceptiones.*

8 Quintò requiritur citatio, sed sufficit vnica, cùm aliàs in principio causæ requiratur trina, vel peremptoria, vt *in cap. quoniam, §. porrò, vt lite non contest.* & habetur *cap. de illicita, 24. quæst. 3.*

9 Sextò expostulatur iuramentum calumniæ, veritatis & malitiæ, quamuis si tacitè omittantur, non videatur obinde processus vitiatus, *c. 1. de iuramento calumniæ, in 6.* & tradit glossa *supradict. Clement. verbo non excludi.*

10 Septimò conceduntur reo defensiones legitimæ, & tempus necessarium ad illam faciendam, admitti debet appellatio ab interlocutoria, aliàs contra ius procederetur: & tradit Pegna. *3. part. comm. 103.*

Octauò citantur partes ad audiendam sententiam, sicut in aliis causis: at in hac non citantur peremptoriè, quia non concluditur causa, sed locus datur nouis probationibus, & defensionibus, & notauit glossa *ibi, verbo conclusione.*

Nonò sententia ferenda semper est in scriptis, aliàs nullius valoris, sicut in aliis causis ordinem iudiciarium seruantibus: & fuit maximè conueniens, ne veritas occultaretur. Vide præter DD. suprà relatos, specialiter glossam.

PVNCTVM II.

De modo procedendi in crimine hæresis via accusationis.

1 *Hic modus procedendi non est in vsu.*

2 *Si tamen quis illum subire velit, admittẽdus est neque ad pœnã talionis cogetur se subscribere, tametsi grauiter arbitrio Inquisitoris debeat puniri, si in probatione defecit.*

3 *Si se ad pœnam talionis subscripsit, & in probatione defecit, tametsi aliqui sentiant ad illam esse condemnandum, probabilius est oppositum.*

4 *Expenditur modus instituendi hanc accusationem.*

5 *Accusare omnes possunt.*

6 *Infames laici contra clericum, pupilli, & minores cum authoritate tutoris, excommunicati, si alij non sint.*

7 *Inimicus capitalis admitti etiam potest ad accusandum, cautè tamen.*

1 COmmuniter Doctores aduertunt hunc modum procedendi in crimine hæresis consuetudine esse abrogatum, quia in hoc tribunali publicus est minister constitutus, quem vulgò *fiscalem* dicimus, qui personam accusatoris subit, & reos accusat, nec se ad pœnam talionis subscribit, aut ad alias, quas falsi accusatores pati solent, vt optimè notauit Pegna *direct. 3. part. comment. 14. numer. 67. versicul. sed cum hodie.* Decianus *tractat. crimin. libr. 15. capit. 28. numer. 8. in fine.* Farinacius *quæstion. 165. numer. 40.* Paramus *de origine sanctæ Inquisitionis. libr. 3. quæstion 9. numer. 15. & sequentib.* Seccacia *de iud. capite 52, numer. 6. & sequentib.* Ratio autem, quare pœnis accusatoris non probantis hic minister fiscalis non subiiciatur, est, quia necessitate officij ob bonum publicum accusat, & quia nunquam accusat, nisi testes habeat. Quapropter iurat se accusare non ex malitia, sed ex necessitate officij compulsus,

2 Verùm si aliquis officium accusatoris instet, & requirat se

se velle subire, acquiescat Inquisitor, & accusatio proponatur in scriptis, iuxta textum *in capite* 1. 2. *quæstion.* 8. ibi, *Accusatorum persona nunquam recipiantur sine scripto.* Sed hoc scriptum sufficit, si fiat à Notario proposita querela ab accusatore coram iudice; quia in hoc crimine procedi potest summariè, de plano, & absque strepitu iudicij. *cap. fin. de hæreticis, in* 6. & tradit Pegna *dicto comment.* 14. *versic. vbi autem* Paramus *de orig. sanctæ Inquisit. lib.* 3. *qu.* 9. *num.* 10. Farinacius *num.* 41. Insuper hic accusator non est obligatus se subscribere ad pœnam talionis: tum quia hæc pœna in exteris criminibus sublata est; ne crimina crescant, si è republica tollantur accusatores, vt verè tolluntur ex parte, si timent in probatione deficientes huic pœnæ subiectos esse, vt latiùs probat Couarr. *lib.* 1. *variarum, cap.* 9. *num.* 1. Simancas *de catholic. instit. titul.* 64. *num.* 93. Rojas *singul. fidei, singul* 6. Pegna *suprà vers. his positis.* Tum etiam, quia in hoc crimine non est necesse subscriptionem facere, cùm in eo procedatur summariè, & absque figura iudicij, ex cuius concessione hæc subscriptio tollatur, vt bene notauit Pegna 3. *part. qu.* 55. *comment.* 104. *versic. itaque.* Param. *de ord inquisit. lib.* 3. *q.* 4. *tubr. de forma, & ordine iudiciario sancti officij, num.* 16. & 17. & *q.* 9. *nu* 11. Farinacius *quæst.* 185. *n.* 33. At esto ad pœnam talionis accusator non se subscribat, ac proinde illam subire non debeat; nihilominus si defecerit in probatione, grauiter puniendus est arbitrio Inquisitorum, quia habetur vt calumniator, & tanquam calumniator, puniendus est sic docuit Rojas *suprà singu.* 8. Pegna 3. *part. comment.* 14. *versic. ex his.* Farinac. *n.* 37. Non tamen caret probabilitate pœna talionis puniendum esse, si ex malitia probatum fuerit innocentem falsò accusasse iuxta constitutionem Pij V. quæ est eius 5. in Bullario: vbi statuit Pontifex denuntiantem per calumniam ad pœnam talionis esse subiectum. quod à fortiori dicendum videtur de accusatore. & notauit Farinac. *num.* 39.

3 Sed quid dicendum, si ad pœnam talionis se subscripsit, & in probatione deficit, an ne puniendus ea pœna cùm ipse sibi eam voluerit imponi?

Respondeo cum Pegna *in suprad. comment.* 14. *vers. sed quid* & Farinacio *num.* 37. adhuc eam subire non debere, sed mitiùs puniendum esse. Non quia dignus non sit, sed quia Ecclesia vult misericordiam cum illo exercere, & non rigorosam iustitiam, iuxta textum *in cap. super his, de accusationib.* ibi, *Ad extraordinariam pœnam, secundùm arbitrium iudicis discreti citra vinculum inscriptionis est excipiens adstringendus, si defecerit in probando.* Item testis falsus nunquam punitur talionis pœna, sed minori, quàm testificatus subiret, si verum esset crimen obiectum. Ergo idem de accusatore dicendum est, cùm minus noceat accusato, quàm testis. Quod certissimum est, casu quo accusator vnum testem produxisset, aut saltem probasset se à fide dignis audiuisse quia tunc dici non potest integrè in probatione deficere, cùm saltem ex parte delictum probet. sic ex Bart. Baldo, & aliis notat Pegna *dict. comment* 14. dicens esse legitimè obseruandum.

4 Modus autem instituendi hanc accusationem tradit Eymer. 3 *part. direct. n.* 67. & ibi Pegna *num.* 71. *rubr. de modo continuandi processum.* Ludouic. à Paramo *de origine sanct. Inquisit. lib.* 3. *q.* 9. *n.* 17. & *seq.* vbi *n.* 93. aduertit esse necessarium in accusatione exprimi locum loci, vt loquuntur Canonistæ, id est, specialem locum, vt v. g. domum, Ecclesiam talis ciuitatis, & tempus præcisum commissi criminis, sed tantum mensem, & annum, oppidum, & ciuitatem, &c. tum ne accusatus in notitiam testium, antequam producantur, deueniat: tum quia solemnitates *l. libellorum, ff. de accusationib.* non sunt in hoc crimine obseruandæ necessariò. *c. fin. de hæreticis, in* 6. At esto in accusationis libello non exprimatur locus, dies præcisus commissi criminis: at in capitulis productis ad probationem criminis apponi debent, vt bene ex Decian *tract. crim. l* 5 *cap.* 18. *n.* 10. tradit Farinacius *q.* 185. *n.* 30.

5 Quòd si roges, quibus competat accusatio?

Respondeo competere omnibus indifferenter, quia vt optimè traditur *in lib. Manichæos*, §. 1. *C. de hæreticis.* hoc crimen publicum est, & in omnium fertur iniuriam, eo quòd in religionem diuinam committatur. Publici autem criminis, & in omnium iniuriam cadentis omnibus competit accusatio. sic Repert. Inquisit. *verbo accusatio, vers. nota quod in isto crimine.* Carrer. *tract. de hæret.* à *num.* 107.

6 Hinc fit admitti infames laicos contra clericum, pupillos, & minores, non tamen sine autoritate tutoris, & curatoris bene tamen filiosfamilias absque patris consensu: sic alios referens docet Farinacius *hæresi, quæst.* 185. *num.* 13. Excommunicati autem ex communicatione maiori, si denunciati sint, vel publici percussores clerici, repellendi videntur, dum in excommunicatione existunt, quia in iudicio esse non possunt, ipsisque ius petentibus denegatur. *cap. intelleximus, de iudic. cap.* 1. *eodem tit lib.* 6. *cap. significauit,* & *cap. cùm inter, de exceptionibus, cap. decernimus, de sentent. excommunicat.* & aliis, & tradit pluribus relatis Petrus à Placha *lib.* 4. *delictorum, cap.* 44. *num.* 10. Clarus *practicarum quæst.* 14. *versic. quæro nunquid excommunicatio.* Cæterùm credo admitti posse in defectum, argumento ducto ex *cap. in fidei fauorem de hæreticis. in* 6. vbi in fauorem fidei ne crimen hæresis maneat impunitum, excommunicati admittuntur in testes. Ergo possunt in accusatores admitti, præcipuè cùm non petant ius proprium læsum resarcire, quod illis esset negandum, sed petant reparationem iuris publici, & religionis.

7 De inimico autem capitali est grauius difficultas, an ad accusandum in hoc crimine excepto admitti possit? Negat Carrer. *tractat. de hæreticis, num.* 107. *versic. item à prædictis.* Campegius *in addition. ad Zanch. tract. de hæreticis, litt. D. in verbo omnis.* Eymeric. *direct.* 3. *part. quæst.* 67. *versic. respondemus, in fine.* & ibi Pegna *comment.* 116. *in fine.* Ratio esse potest. Primò, quia inimicus non præsumitur procedere zelo iustitiæ, sed amore vindictæ, ac proinde præsumitur calumniator. Secundò, quia in quolibet delicto, quantumuis graui, inimicus capitalis repellitur à testimonio dicendo, ex textu *in lib.* 3. & ibi Doctores, *ff. de testibus, lib.* 1. §. *præterea, ff. de quæstionibus, authent. si testis productus, C. de testibus*, sed repulsus à testimonio repellitur ab accusatione, *cap. testes.* 2. *quæst.* 7. *cap. sanè.* 15. *quæst.* 3. *cap. super prudentia,* 12. *quæst.* 2. & tradit latè Decian. *tractat. crimin. lib.* 3. *cap.* 25. *per totum,* & *cap.* 26. *num.* 1. & *seqq.* Verùm credo probabilius inimicum admitti posse, cautè tamen, & vt suspectus. sic Clarus *practic. quæst.* 14 *versic. vlterius dixi.* Gigas *de crimine læsæ maiestatis, lib.* 2. *rubr. qui accusare possunt, quæst.* 6. *num.* 13. Decian. *crimin. lib.* 3. *cap.* 25. *num.* 7. Parisius. *consil.* 2. *num.* 54. & 75. *lib.* 4. Farinacius *quæ.* 185. *num.* 29. & *quæst.* 12. *num.* 39, *lib.* 1. *praxis.* Probo, quia hoc crimen in omnium iniuriam cedit, vt habetur *libro. Manichæos. Codice de hæreticis.* Ergo prosequens illius vindictam, iniuriam omnium censetur debet prosequi, vtpote principaliorem propriè. Ergo non propriam. Tum quia si ad hoc crimen accusandum non admittitur inimicus, difficile inuenietur, qui accuset. Tum denique, quia accusator non probat, sed exhibet probationem. Ergo si accusator fidem non faciat, quia non assumitur, vt testis, nulla est efficax ratio illum excludendi, præcipuè cùm ex illius admissione possit damno publico præcaueri.

Pvnctvm III.

De modo procedendi in hæresis crimine per denuntiationem.

1 *Denuntiator non tenetur probare: at si probetur calumniosè denuntiasse, grauiter punitur.*
2 *Forma denuntiationis, & stylus in ea seruandus.*
3 *Facta denuntiatione Inquisitor procedit non ad instantiam partis, sed ex officio.*
4 *Admittuntur in hoc crimine ad denuntiandum omnes, tametsi absentes, debent tamen literas subscribere.*

1 Hic est vsitatus modus in hoc crimine procedendi, cùm denuntianti non sit ita periculosus, vtpote qui ex consuetudine recepta non subeat probandi onus, sed iudici hanc obligationem remittat, vt benè dicit Eymer. *tertia parte directorij rubr. de secundo modo procedendi in causa fidei per denuntiationem, numer.* 68. & ibi Pegna *comment.* 15. *versic. his peractis.* Ludouicus Paramo *de origine sanctæ Inquisitionis, libr.* 3. *quæstione* 8. *numer.* 21. & 22. Farinacius *de hæresi, quæstion.* 185. *numer.* 71. Scaccia *de iudic. capit.* 71. Verùm etsi probare non teneatur, si tamen conuincatur falsò denuntiasse, tanquam calumniator arbitrio Inquisitoris puniendus est, quia hic denuntiator, non suam, nec suorum iniuriam prosequitur, sed communem religionis, assumitur in testem ex generali consuetudine inquisitionis, vt notauit Simancas *catholic. institut. titul.* 19. *rubr. de denuntiat. numer.* 17. & *tit.* 64. *rubr. de testibus, numer.* 55. Repertus Inquisitor *verbo accusatio,* & *verbo testis.* Ergo tanquam testis falsus puniendus est. Adde ex sola ipsa denuntiatione, si falsum deponat, grauissimè lædit delatum, cùm aperiat viam iudici inquisitionem specialem aduersùs illum faciendi, meritò ergo puniri debet vt calumniator. Pegna ad Eymericum. *tertia parte directorij rubr. de duodecimo modo terminandi processum, comment.* 40. *versic. ad hæc* imò ex constitutione Pij V. quæ est eius 5. in Bullario. *versicul. monemus præterea*, si fortè in viridi esset obseruantia, pœna talionis punitur, qui per calumniam probatus sit denuntiasse.

2 Forma denuntiationis, & stylus, quem Inquisitores seruare debent in recipiendis denuntiationibus, optimè ponitur ab Eymer. 3 *part. direct. num.* 68. & ibi Pegna *comment.* 15. In primis enim denuntiatio facienda est in scriptis, vel saltem verbis, quæ à Notario in scriptis statim redigantur, vt tradunt supradicti. Doctores, & confirmat vsus. Secundò debet iurare denuntiationem factam. Tertiò est conueniens, vt talis denuntiatio recipiatur præsentibus honestis personis, iuxta *cap. vt officium, de hæret, in* 6. etsi consuetudine obseruatum non sit.

3 Facta autem denuntiatione Inquisitor procedit non ad instantiam partis, sed ex officio, examinandò testes, quos denuntiator allegauit, vel alios ex quibus veritas cognosci possit. Quòd si denuntiator testes alios non nominet, sed solùm ipse de visu deponat; non debet Inquisitor statim ad inquisitionem specialem procedere. si denuntiatus sit nobilis, religiosus, aut aliàs non suspectus, ob grauem infamiam inde oborituram, sed matura deliberatione dictum denuntiantis debet expendere.

4 Admittuntur in hoc crimine ad denuntiandum omnes: etiamsi fuerint absentes, modò proprio nomine, & iuramento denuntiationem firment. Simancas *catholic. institution. tractat.* 41. *rubric. de ordine procedendi. numer.* 10. Farinacius *quæst.* 185. *numer.* 66. Quòd si proprio nomine litteras non subscripserint, repellenda omnino est denuntiatio, neque alicuius momenti æstimanda, quia præsumitur falsa. Aliàs daretur occasio improbis probos infamandi, vt bene dixit Simancas *in enchirid. violata religion. titul.* 22. *rubric. de inquisitor. ordin. num.* 8. Farinacius *numer.* 68. Limitat tamen Paramus *de origine sanctæ Inquisitionis, lib.* 3. *quæstion.* 6. *numer.* 93. vt intelligatur, quando in illis litteris nulli essent nominati testes. Nam si testes nominentur, existimat posse Inquisitores ad illorum examinationem procedere. Sed non placet limitatio, quia nominatio illa testium non est authentica, sed potiùs suspecta, vtpote à persona incognita. Ergo non potest sufficere iudici, vt inquisitionem specialem faciat, quæ de se infamationem prærequirit: & ita docet Farinacius *quæst.* 185. *n.* 68.

PVNCTVM. IV.

Qua ratione per inquisitionem procedatur.

1 *Duplex est inquisitio generalis, & specialis, & quid ad generalem requiratur.*
2 *Quid ad specialem inquisitionem.*
3 *Ex leuibus indiciis non est capiendus reus.*

1 HÆc est tertia via, & satis vsitata, qua Inquisitores in causa fidei procedunt. Duplicem Doctores inquisitionem distingunt, generalem vnam, alteram specialem. Generalis inquisitio est, in qua aduersùs nullum delinquentem expresè proceditur, sed solùm in genere proponitur, si fortè aliqui sint occulti, vt manifestentur. Ad hanc ergo inquisitionem non est necesse aliquam informationem procedere, cùm nemini iniuriosa sit, & potiùs ad præcauenda mala reipublicæ, & delinquentes coërcendos instituta sit. Quapropter ipse Inquisitor sæpe in anno hanc inquisitionem generalem facere debet, prout faciunt suis edictis, iuxta textum *in cap. excommunicamus. l.* 1. §. *adiicimus*, & §. *vltimo de hæreticis.*

2 Specialis autem inquisitio est quando aduersùs aliquem specialem, & nominatum Inquisitor procedit; tum ipsum interrogando, tum examinando testes. Hæc autem institui non potest, nisi infamia præcedat, iuxta textum *in cap. qualiter, & quando, de accusationibus* & tradit Simancas *de catholic. institution. titul.* 44. *numer.* 8. Quæ autem infamia sufficiat, non est constans apud omnes. Reputarem oriri debere ex grauibus indiciis. Ex leuibus enim, quæ delicto graui annexa non sunt, moueri non debet iudex ad suspicandum, & dubitandum tam graue crimen de homine Christiano, vt latiùs diximus, cùm de pœnis, quas incurrunt suspecti, locuti fuimus.

3 Vnum tamen est omnino certum, etiamsi leuia indicia, quæ annexa non sunt graui delicto, aperiant viam iudici ad inquisitionem faciendam; non tamen ex illis moueri iudex potest ad capturam rei. Hæc enim captura cùm sit ita delinquenti molesta, damnosa, & infamatoria, necessariò expostulat, aut delictum esse plenè probatum, aut saltem de illo sint indicia, dispositionésque vehementes probatæ: imò si est persona nobilis, religiosa; & honestæ vitæ, non debent Inquisitores absque consilio supremi Senatus ad capturam procedere, nisi fortè fuga timeatur. sic doctè tradit Eymeric. 3. *part. direct. rubric. de forma examinationis testium, num.* 37. & ibi Pegna *comment.* 17. *versicul. ergo in hoc articulo, &* 3. *parte quæst.* 59. *comment.* 59. *com.* 108. *versicul. primum ergo.* Rojas *tractat. de hæreticis*, 2. *part. assert.* 1. *num.* 1. & *sequentibus* Farinacius *de hæresi, quæst.* 185. *num.* 7. Simancas *catholic. institut. titul.* 16. *rubric. de custodia reorum, num.* 1. & *sequenti & præcipuè titul.* 43. *rubric. de ordine procedendi, num.* 12. & *in enchirid. violata religion. titul.* 25. *rubric. de comprehendendis, num.* 1. & *sequentibus.* Ludouicus à Paramo *de origine sanctæ Inquisitionis, lib.* 3. *quæst.* 4. *rubric. de forma, & ordine iudicario sancti officij, num.* 30. Sigismund. Scaccia *tract. iud. cap.* 44. *per totum* & alij communiter.

PVNCTVM V.

De citatione facienda reo.

1 *Semper reus citandus est*
2 *Citari autem debet primò absque causæ expressione, si non timetur fuga.*
3 *Si citatus verbaliter non comparet, capiendus est, sin minus, citandus causa expressione, & vnica citatio sufficit; ex consuetudine tamen trina habetur.*
4 *Citatio non solùm ad contestandam litem, sed magis ad sententiam requiritur.*

1 QVocumque modo Inquisitores procedant, accusatione, denuntiatione, aut inquisitione, semper reus citandus verbaliter est, quia eius res familiaris, honor, & vita periclitatur. Quapropter potestatem habere debet se defendendi. habetur *cap. quisquis Episcopus*, 4. *quæst.* 5. *cap. venerabilis, de dolo, & contum.* & tradit Decian. *tractat. crimin. lib.* 5. *cap.* 32. *num.* 1. Paramus *de origine sancta Inquisit. lib.* 3. *quæst.* 4. *num.* 6. Farinacius *quæst.* 185 *num.* 134. Pegna ad Eymeric. 3. *part. director. comment.* 17. *versus rursus.*

2 In hac autem inquisitione verbali, (de qua loquimur) si inquisitus comparet, nec de illo timetur fuga, citandus est absque causæ expressione; solùm in genere proponendo, velle Inquisitores ab eo aliqua scire; ne detur occasio capiandi fugam: sic Brunus *tractat. de hæreticis, lib.* 4. *cap.* 6. Pegna ad Eymeric. *de director.* 3. *part. comment.* 33. *numer.* 131. Paramus *de origine sanctæ Inquisitionis, lib.* 3. *quæst.* 4. *rubric. de forma, & ordine iudiciariæ, num.* 34. Simancas *catholic. institut. titul.* 43. *rubr. de modo procedendi, num.* 12. *fine.* Quòd si ex hac sola citatione generali fuga prudenter timeatur, capiendus est reus omissa verbali citatione, ex textu *in l. nullus, C. de exhibendis reis. & l. fin. C. de custodia reorum.* & notauit Pegna *tertia parte director. comm.* 17. *num.* 73. *versic. rursus.*

3 Facta hac verbali, & generali citatione, si inquisitus non comparet capiendus est, (si capi potest,) sin minus citandus non causæ expressione, videlicet vt de fide respondeat: iuxta textum *in cap. cùm contumacia, de hæreticis, in* 6. sic Scaccia *de iudic. cap.* 43. *num.* 9. Farinacius *quæst.* 185. *num.* 114. Pegna *dicto comment.* 33. *num.* 131. *versic. sit tamen.* Hæc citatio, si rigorem spectemus, vnica sufficit, quæ tribus æquiualet, signato termino competenti, & peremptorio ad comparendum, quia nullibi habetur expresè in hoc casu trinam expostulari; præcipuè cùm in hoc crimine non arctetur iudex solemnitatibus à iure aliàs requisitis. At ex consuetudine aduersùs absentem contumacem trina citatio expediri solet, signato in qualibet illarum termino competenti, vt sic processus, & sententia magis iustificetur. sic Roias *singul.* 29. Paramus *de origine inquisit. lib.* 3. *qu.* 4. *num.* 65. Farinacius *quæst.* 185. *num.* 117. & 157. Simancas *de catholic. institut. titul.* 14. *rubr. de contumacibus, num.* 6. & *in enchirid violat. relig. titul.* 45. *rubr. de absentibus, num.* 3. & 4.

Forma seruanda in hac citatione optimè ponitur ab Eymeric. *director.* 3. *part. à numer.* 130. & à Pegna *ibi, comment.* 33.

4 Non solùm ad contestandam litem, & firmandum processum, citatio est omnino necessaria, sed multò magis ad sententiam pronuntiandam. Nec enim validè sententia proferri potest, quin priùs reus citetur expresè ad illam audiendam: vt satis colligitur ex *Clement. sæpè, de verborum significat. circa finem.* ibi, *sententiam definitiuam (citatis ad id licèt non peremptoriè partibus) proferat.* sic Pegna aliis relatis 3. *part. director. comment.* 40. *numer.* 165. *versicul. rursus, & sequentibus* Paramus *de origine inquisit. lib.* 3. *quæst.* 4. *rubric. de expeditione processus, num.* 19. Decian. *tractat. crimin. lib.* 5. *cap.* 38. *numer.* 27. Farinacius *quæstion.* 185. *numer.* 155. Carrer. *tractat. de hæretic. num.* 128.

PVNCTVM VI.

De defensionibus concedendis reo, antequam condemnetur, vel absoluatur.

1 *De defensiones, exceptionésque legitimæ, & tempus aptum ad illarum probationem reo sunt concedendæ.*
2 *Sint ne danda hæ defensiones reo confesso, vel conuicto? Proponitur dubitandi ratio.*
3 *Probabilius est dandas esse.*

4 Res

4 *Reo concedenda est indiciorum, & probationum aduersantium copia.*
5 *Dandus est reo aduocatus.*
6 *Reo inquisito minori 25. annis, dandus est curator.*
7 *Quid si minor habeat patrem, debeat ne pater curatoris officium subire? Probabilius credo non posse.*

1 NEmini potest esse dubium defensiones, exceptionesque legitimas, & tempus aptum ad illas probandas esse reo concedendum; quia hoc iuri naturali debetur, colligitur ex *Clement. pastoralis, §. caeterum, de sentent. & re iudic. & Clem. saepe, de verborum signific. l. vt vim.* & ibi communiter Doctores, *ff. de iusti. & iur.* sic multis relatis docent Pegna 3. *part. direct. comment. 28. versic. ac defensiones iuris.* Simancas *cathol. institut. tit. 17. n. 53.* Calder. *tract. de haereticis rubr. de materia processuum, num. 3.* Bossius *tit. de haereticis. num. 9. vers. nec etiam defensio.* Farinacius *quaest. 185. num. 210.* Quod adeò verum est, vt reo non petenti debebant supradictae defensiones ex officio iudicis concedi iuxta textum *in l. etsi non defendantur, ff de poenit. & auth. qui semel, C. quomodo, & quando iudex.* Ratio est, nam iudex ex officio tenetur rei defensiones quaerere, eo quòd teneatur veritatem inuestigare, sed nulla alia via aptior ad veritatem enucleandam esse potest, quàm concessio defensionum iure debitarum. Ergo. & ita tradit alios referens Farinacius *lib. 1. prax. tit. 5. q. 39. à n. 97. & in crimine haeresis q. 185. n. 211.*

2 Dubium tamen est, an reo confesso, vel conuicto dandae sint hae defensiones, tùm ante sententiam, tum post sententiam? Ratio dubitandi est primò, quia defensio conceditur, cùm delictum defendi potest. At si reus conuictus de delicto est propria confessione, vel testibus, delictum defendi non potest, non ergo debet illi defensio concedi. Secundò in notoriis & omnino manifestis non dantur defensiones; sed nihil est magis notorium, aut manifestum, quàm id quod testibus, aut propria confessione rei in iudicio est probatum. Item in crimine haeresis ex sola confessione propria potest iudex ad cōdemnationem procedere, quia est crimen in animo existens, ac proinde sola confessione sufficienter probatum, vt ex Baldo, Felino, & aliis tradit Pegna *direct. 3. part. comment. c. 28 num. 117 versic. & quamquam.* Quod secus est est in aliis criminibus, in quibus non sufficit sola delinquentis confessio, nisi de corpore delicti constet, ex *l. 1. §. item illud, ff. ad senatusconsul. c. Syllanian.* ergo reo confitenti delictum superflua est omnis defensio; cùm nulla sit, quae validam hanc probationem informare possit. & ita tradit Carrer. *tractat. de haereticis, n. 131.* Vmbert. Locat, *in iudicial. inquisit. verbo defensiones, n. 1. versic primo.* Campeg. *in addition. ad Zanch. tract. de haeret. cap. 9. vers. indiciorum vero copiam.* Eymer. *direct. 3. p. n. 117. in princ.* & fauet Pegna *com. 28. vers. his ergo.*

3 Nihilominus probabilius censeo dandas esse reo defensiones, siue delictum confessus sit, siue testibus probatum: sic docet Pegna *supradicto loco,* motus ea congruentia, ne delinquens vllo tempore conqueratur se iniustè damnatum esse. Item quia multa opponi possunt aduersùs propriam confessionem, & à fortiori aduersùs testium probationem. Quis enim non videat opponi posse timore esse factam. Ergo non obstante propria confessione, & testium probatione dandae sunt reo defensiones: consentit Farinac. *q. 185. n. 213,* Extendenda tamē est haec doctrina non solùm ante sententiam, sed etiam post illam, quia sententia haec non transit in iudicatum, sed reuocabilis est, Ergo ex hac parte procedere debemus, ac si datae non fuisset.

4 Ex his fit primo reo concedendam esse indiciorum, & probationum aduersantium copiam, tacitis nominibus deponentium, aliàs non valebit se defendere, cùm praecipua defensio consistat in purgandis contrariis indiciis, & depositionibus contrariorum infirmandis: sic Simancas *in enchirid. tit. 35. rub. de testib. num. 12.* Zanch. *tractat. de haeret. cap. 9. num. 6.* Pegna, 3. *part comment, 110. fine, versic. hoc exploratum est.* Farinacius *quaest. 39. num. 154. & quaest. 185. n. 212.* & alii apud ipsos.

5 Secundò fit, reo dandum esse Aduocatum, seu Aduocatos, virum vtriusque iuris peritum, & fidei zelatorem, & nullo modo de legalitate suspectum. non enim debet esse haereticus, nec de haeresi diffamatus, ex text. *in excommunicamus, 1. de haereticis, §. credentes,* imò potiùs oportet, vt ab originariis Christianis stirpem ducat, ne ob infectum sanguinem infideliter officium suum exequatur. Hunc autem Aduocatum dandum esse inquisitis de haeresi, non tamen confessis, & conuictis, & vsus probat, & ipsa ratio naturalis suadet; cùm reus saepe vel ob imperitiam, vel ob afflictionem carceris ignoret modum se defendendi. Officium huius Aduocati, qui in praesentia Inquisitoris patrocinari reo debet, est persuadere reo, vt haeresim fateatur (si fortè commisit) & poenitentiam expostulet, & quidquid reus responderit, fiscali manifestabit: sic optimè tradit Pegna 3. *part. direct. num. 117. comment. 28. versic. & sic conceditur* Simanc. *de catholic. institut, tit. 5. rubr. de aduocatis, num. 3. & 4. & in enchirid. tit. 42. rubr de Aduocatis n. 2.* Vmbert. Locat. *verbo aduocatus, num. 1. & verbo defensiones.* Farinacius, *quaest. 197. num. 77.* Neque aduersùs haec obstat textus *in cap. fin. de haeretic, in. 6.* vbi conceditur Inquisitoribus, vt in causis fidei absque Aduocatorum, & iudiciorum strepitu, & figura procedere possint. Quia procedere possunt absque Aduocatis, dum illorum officium non reputatur defensioni rei necessarium, eàque decausa non datur inquisitis de haeresi Aduocatus, quoslque ter moniti ab Inquisitoribus de veritate dicenda negant crimen obiectum: tum, inquam, propter suspicionem, & dubium ex negatione prouenientem, quòd crimen obiectum verum non sit datur illis Aduocatus. Vnde si manifestè constet inquisitum haereticum esse, nullus Aduocatus eius patrocinium subire possest, quia esset haereticorum fautor, & defensor, & perpetuae infamiae subiaceret, ex text. *in cap. si aduersus. de haereticis.* sic Doctores supra relati. Vide Farinacium *suprà num. 71.* Quod dictum est de Aduocato, dicendum esset de procuratore, si ad rei defensionem necessarium existimetur. At rarò, vel nunquam necessarius est, tum quia Aduocatus eius vices supplet tum quia ipsimet Inquisitores procurant, reum defendere, si capax est defensionis, & ibi Pegna *in supradict. comment. 128. versic. & procurator,* nota ex Madriliana instructione *cap. 35.* procuratorem his reis assignari non esse vsui, nisi in aliquo casu vigentis necessitatis arbitrio Inquisitorum.

6 Fit tertiò, reo inquisito minori 25. annis dandum esse curatorem, vt eius authoritate accusationi respondeat, ex textu expresso *in l. clarum, C. de authoritate praestanda,* & ibi notat glossa, Salicet. Angel. & omnes. Aliàs responsio minoris facta absque hac solemnitate etiam in crimine haeresis, nullius erit momenti, ac proinde ex illa neque absolui, nec condemnari potest: sic relati Matth. de Afflictis *decis 208* & Anton. Gomez *tom. 3. var. cap. 1. de delictis, cap. 64. & 65. in fine.* Alexand, *consil. 115.* & Carneo *consil. 198. lib. 4.* tradit Pegna *direct. 3. parte comment. 28. num. 117. vers. hoc tamen non omittam.* Officium curatoris est sua authoritate, & praesentia personam inquisiti legitimare ad respondendum. Quapropter interponit suam authoritatem super hoc articulo, an scilicet interrogandus sit? Item an praestare debeat iuramentum de veritate dicenda? non tamen necessarium est, imò nec conueniens praesentem esse, quando inquisitus super facto proprio respondet, quia secundùm propriam notitiam, non aliunde subministratam respondere debet, & ita aliis relatis probat Anton Gomez *n. 65. in medio.*

7 Quòd si minor inquisitus patrem habeat, ad ipsum specialiter non pertinet tale officium, quia pater in litibus, & causis criminalibus filij non est administrator, vt ex Bart. *in l. fin. §. pupillus. ff. de ver. obligat.* Baldo *in l. cū oportet §. cùm tacitus, in fine, C. de bonis quae liberis* tradit Gomez *tom. 3. var. cap. 1. n. 64.* Sed an possit pater ab Inquisitoribus spectato rigore iuris in curatorem filij nominari, affirmat Anton. Gomez *ibi*, generaliter loquens At credo nullo modo nominandum esse, quia regulariter est suspectus, vt potius filio, quàm fidei, & religioni faueat, & ita vidi practicari.

PVNCTVM. VII.

De appellatione, an, & quando in crimine haeresis interponi, & admitti possit.

1 *Appellatio haeresis denegatur.*
2 *Concedenda tamen est haeredibus, quando ex praesumptione iuris haereticus condemnatur.*
Haeretico condemnato via querela, & supplicationis licet Principem adire, tametsi aliis contrarium placeat.
4 *Appellatio conceditur à sententiis interlocutoriis, tametsi à sententia declaratoria haeresis non concedatur.*
5 *A sententia, seu decreto torturae datur appellatio.*
6 *Explicatur ad quem est appellandum in his sententiis interlocutoriis.*
7 *Inquisitor interposita appellatione procedere potest aduersùs appellantem, si ex alia noua causa denuntiatus sit.*

1 REgula generalis est beneficium appellationis haereticis, & eorum fautoribus denegari, ex text. expresso, *in cap. vt inquisitionis, de haereticis, in 6.* ibi, *cùm tam secundùm ordinationem praedecessorum nostrorum, quàm secundùm legem imperialem, appellationis, & proclamationis beneficium expressè sit haereticis, & credentibus, ac eorum receptatoribus, fautoribus, & defensoribus interdictum.* Ratio huius est, quia appellatio introducta est, ne innocentes grauentur, *cap. ad nostram, de haereticis.* At haeretici in causa haeresis innocentes non sunt; sed potius nocentes toti Ecclesiae. Non ergo debet eis appellatio concedi. Ex qua ratione fit, vt appellatio haereticis denegetur, debere ipsos, vt tales ab Ecclesia reputari. Quod fieri, non potest, quousque sententia declaratoria criminis sucedat; illa tamen facta iam sunt manifesti haeretici, quibus ne leuis detur suspicio, quòd Ecclesia fauere velit, omnino denegat eis, postquam sic sunt declarati, beneficium appellationis ita Doctores omnes, quos in re clara libens omitto. Hine fit pronunciata

nuntiata sententia diffinitiua aduersùs hæreticum posse statim executioni mandari,nec opus esse expectare terminum decem dierum à iure concessum ad appellandum , cùm appellatio esse non possit. Vmbert. Locat. *in iudic. inquisit. verbo appellare. & in verbo sententia,n.3.* Rojas *singul.* 179.*n.2.* Decian. *tractat. crimin. lib.5.cap.20.n.26.& cap.58. num.* . Paramus *de origine sanctæ Inquisit.lib.3.quæst.4.rubr.de expeditione processus in causis fidei n.58.*

2 Sed quid si hæreticus declaretur talis, non ob propriam confessionem, aut testium manifestam probationem,sed ex præsumptione iuris,quia in contumaciam damnatus est , vel quia seipsum occidit ante causam finitam,vel alia via ex qua ius præsumit delictum.

Respondeo ex rationabili causa interponi posse ab hæredibus appellationem , deberéque superiorem illi deferre ; quia aliqua dubitatio est , an hæreticus sit,& locus esse potest defensioni. sic Simancas *de catholic.institut.tit.6. nu.7. & 8. & in enchirid.tit.65. rubr.de appellat.n.6.* Decian.*tract.crimin.lib.5.c.58. n.4.* Farinacius *q.185.num.230.*

3 Dubium tamen est , an hæretico sic condemnato liceat Principem superiorem adire via quærelæ,& supplicationis,vt sententia data quam iniustam esse prætendit,reuocetur,& annulletur? Negat Simancas *cathol.instit.tit.6.rubr.de appell.n.2.* Carrer.*tract.de hæret.n.130.* Ratio esse potest primò , quia indignus est beneficio Ecclesiastico,qui iam ab Ecclesia est inimicus declaratus. Secundò , quia in sententia de crimine lata non admittitur supplicatio ad demonstrandum errorem ; sed solùm ad gratiam, & remissionem impetrandam à Principe : imò neque hæc supplicatio in crimine læsæ maiestatis admittitur , vt videtur sancitum *in l. quisquis. §.denique.ibi,sine venia, Cod.ad leg. Iuliam maiest.* & probat Rebuff.*comment.ad constit.regias Galliæ.tom.2.tractat. de supplic. in præfat.num.71.* Menoch.*de arbitr.q.70.n.44.* At credo contrarium esse probabilius, primò , quia interdicta appellatione non censetur recursus ad Principem interdictus in causis grauis præiudicii, vt latè probat Roland.*cons.94.n.1.& seqq.lib.1.* Menoch.*de arbitr. q.70.n.18.* Secundò superior iudex non prohibetur de prætensa iniusta sententia cognoscere , & eam reuocare ; quia hoc rectæ gubernationi conuenit. Ergo non sunt prohibiti rei ad eum supplices , & quærulti pro tali cognitione , & reuocatione accedere. Tertiò ipsemet iudex superior supplicari potest à sententia à se lata,vt iterum illam recognoscat ; & si inuenerit iniustitiam , reuocet , & annullet. Ergo id à fortiori fieri poterit in sententia lata inferioris & ita tradit in crimine hæresis Felin. *in cap. ad abolendam,n.3. in fine, de hæreticis.versic.sed aduerte.* Rojas *singul.19. n.5.& seq.* Decian.*tract.crimin.lib.5.cap.58.n.5.* Farinacius *q.185. de hæresi,n.233.*

4 Verùm etsi hæreticis appellatio non concedatur à sententia declaratoria hæresis : at à sententiis , & actibus interlocutoriis omnino conceditur. tradunt omnes Doctores , vt testatur Roias *sing.19.* Simancas *cathol.instit.titul.9.rubr.de appell. n.3. & in enchirid.tit.65.eadem rubr.de appell n.2.* Eymer.*3.p direct.sub.de appel. n.121.* & ibi Pegna *com.31.vers.ab interlocutoriis* Farinacius *q.185. n.232.* Param.*de orig sanctæ Inquisit.lib.3.qu 4.nu.60* & alii plures. Ratio esse potest,quia huiusmodi actus,& interlocutoriæ sententiæ ad inuestigandam veritatem,an reus commiserit hæresim,procedunt. Dum ergo id certum non est, sed aliqua tergiuersatione celari possit,beneficium appellationis non debet denegari. Debet tamen in appellatione inseri,& allegari causa appellationis , aliàs appellatio non subsistet, *cap.vt debitus,cap.cùm remissam, c. cùm sit Romana,de appellationib.* & tradit Bonifacius de Vitalis *Clement. appellanti de appellationibus.à n.24.* Pegna *direct.3.part. comm 31. versic. num. autem.* Farinacius multis exornans *qu. 101. titul. de variis , ac diuersis quæstionibus num.158. & de hæresi , quæst. 185. num, 232.*

5 Hinc infertur in sententia, seu decreto torturæ dari posse appellationem;quia est actus interlocutorius ad eruendam veritatem:& probat manifestè textus *in l.2.C.de appel.recipiendis.ibi,ante sententiam appellari potest, si quæstionem in ciuili negotio habendam iudex interlocutus sit,vel in criminali,si contra leges iudex hoc faciat,* sic tradit Pegna *loc.alleg.* Simanc *in enchir.violat.relig.tit.52.rub.de torm.n.11:& tit 65 rub.de appel.n.2.* Farin.*q.185 n.139.* Clar. *pr.§. fin.q.64.vers.sed quid agendum.* Verùm etsi regulariter per appellationem à sententia interlocutoria non ligentur manus iudicis,sed possit in causa procedere,quousque à superiore inhibeatur:hoc tamen fallit in decreto torturæ, eo quòd continet damnum irreparabile:vt cum Lancellato *tr.de attentatis,c.12.limit.1.nu.1.* probat Farinac. *q.38.n.12.* Solùm excipiendus est casus , quo euidenter constat friuolam allegari causam appellationis:tunc enim omnino reiicienda est appellatio;& ad torturam procedendum,vt generaliter scripsit Foller.*crim.verbo si confitebuntur.in 3.p.tertia partis, post n.50.* & probat textus *in c.cum appellationibus de appel.in 6.* vbi appellationibus friuolis nec iura deferunt,& ex textu *in l. 2. ff. de appel.recip* argumento à contrario sensu à verbis legis,quod in iure est efficax,cùm enim lex dicat recipiendam esse appellationem si contra legem iudex faciat, efficitur sanè reiiciendam esse,si iustè, & debitè procedat:& in propriis terminis hæresis docuit Pegna *3. comm.31.vers.quadam autem sunt.* vbi ad propositum refert instructionem Madrilianam editam anno 1561.*c 50.* quam vbique seruandam esse docet,consentit Farinac.*de hæresi,q.185.n.235.* Deinde esto iudex ad quem debeat cognoscere , an legitimè appellatum sit;quando dubium est,an subsistat appellatio.At in causa manifesta friuolæ appellationis iudex à quo cognoscit. Aliàs nunquam esset verum reiicere posse iudicem à quo appellationem,& in executione sententiæ interlocutoriæ procedere. sic aliis relatis Farinac.*lib.1.praxis,tit.5.q.38.n.29.* Dixi,in causa manifesta friuolæ appellationis;quia in casu dubio,siue dubium sit iuris,siue facti, iudex à quo supersedere debet,& expectare, quid iudex ad quem pronunciet , ne periculo exponatur grauandi iniustè innocentem in iis quæ irreparabilia sunt.sic Farin.*q.38.n.30.* Pegna *3. p. direct. comm.31.vers. quadam autem.*

6 Sed inquires ad quem sit appellandum ab iis interlocutoriis sententiis,& quoties in causis fidei permittitur appellatio?Cui dubitationi breuiter respondeo in Hispania ad Inquisitorem generalem,qui visis actis,& processu in senatu inquisitionis , appellationem vt illegitimam repellit,vel illam iudicat admittendam , in Italia ad senatum Sacro sanctæ Romanæ inquisitionis. At in aliis partibus credo ad Pontificem appellandum esse , quod omnino certum est,si sententia à solo Inquisitore lata sit, quia à delegato ad delegantem appellatio facienda est : ex *c.super quæst.§. porrò,de officio delegati Imperator.ff.de appel.l.præcipimus §.hunc. C.de appel* & Inquisitor Sedis Apostolicæ est delegatus. Si verò sententia lata sit ab Episcopo , & Inquisitore simul , cùm tunc vt delegati Sedis Apostolicæ procedant,ad Sedem Apostolicam prouocandum est. Et idem est,cùm Episcopus procedit aduersùs exemptos.Quapropter solùm est difficultas,quando Episcopus ratione officii, & ex iure ordinario aduersùs hæreticos non exemptos procederet. In quo casu Pegna *dicto comm 31.circa medium.* Farinac. *quæst.185.n. 240.* probabilius existimant ad Sedem Apostolicam esse prouocandum,cuius est causas graues terminare.At grauissima est causa,quæ fidem spectat.Nihilominus non caret probabilitate ad Metropolitanum posse appellari,vel ad Pontificem,omisso Metropolitano, sicut in aliis causis,iuxta *c.si duobus,de appellation.c.quoties, c.ad Romanam,2.q.6.* Neque obstat textus *in c.maiores,de baptismo.* vbi deciditur causas graues non nisi Pontificis auctoritate terminandas esse,quia iudicare de legitimitate appellationis,& de causa,ob quam appellatur,non est ita grauis, quæ Pontificis authoritatem expostulet ; aliàs neque in prima instantia ab Episcopo iudicari,& terminari possit. Si enim controuersia esset, an hoc, vel illud de fide sit,huius quæstionis terminatio Pontificem spectaret, vtpote summæ Ecclesiæ necessaria. At quando controuersia est, an aduersùs fidem hic deliquerit , quæ potius est quæstio de facto , quàm de iure , decisio illius non est ita Ecclesiæ necessaria, quæ non possit ab aliis præter Pontificem decidi.

7 Aduerto tamen posse Inquisitorem interposita appellatione , imò illa admissa procedere aduersùs appellantem , si ex alia causa, scilicet ex alia noua hæresi fuerit appellans denuntiatus, quia appellatio solùm suspendit exercitium iurisdictionis in illa causa,in qua contingit appellatio,non in aliis. Excipe nisi causa appellationis fuerit suspicio iudicis ; tunc enim , quia æqualiter in omnibus causis procedit,non poterit iudex reum compellere ad respondendum in aliis causis , nisi fortè fuerint adeò graues,& manifestæ,vt ipsamet grauitate,& manifestatione reus condemnatus existat,vt probat text.*in cap.propositi de appellat.in fine.* ibi,*iudex tamen,à quo appellatur (quia illi omnino suspectus est) eum non debet ad respondendum super aliis compellere , nisi pro crimine adeò graui , & manifesto , quo ipso actu meritò sit damnandus.*

PVNCTVM VIII.

De recusatione Inquisitoris , quando fieri possit à reo.

1 *Inquisitor recusari potest , tametsi multi contrarium sentiant.*
2 *Grauis causa ad hanc recusationem expostulatur.*
3 *Quis debet cognoscere de causa recusationis.*

1 NOn desunt graues Doctores, qui negant recusari posse, eo quòd sit delegatus ad vniuersitatem causarum, qui ordinario comparatur , in quem recusatio cadere non potest, vt dixit Sigismund.Scaccia *tract.de iud. cap. 67.num. 7.* Menoch. *de arbitr. quæst. 37. in fine.num.4.lib.1.* Roias *singul.100.& in tract.de hæretic.2.part.de priuileg inquisit. num.435.* At quia consuetudine receptum est recusationem fieri , & admitti, pluresque Doctores non infimæ notæ sentiunt id fieri posse allegata , inquam , causa recusationis, vt multis comprobat Eymeric. *3. part. direct. num. 120.* & Pegna *comment. 30.* Farinacius *de hæresi , quæstion. 185.n.236.* Simancas *cathol.instit. tit.17. rub.de defensione reorum. n.51.& in enchirid.viol.relig. tit.47. rub.de defensionib. n.26.* & alij Ideo videndum est,quid in ea obseruandum sit.

2 Primò statuendum est pro certo , grauem causam ad hanc recusationem expostulari, cùm enim Inquisitoris officium , non nisi prudentia , doctrina , & virtute præditis concedatur, præsumi non potest suspectus ex leui causa,sic Eymer.Pegna,Symanc.& Farinacius

Farinacius

Farinacius *suprà*. Causam autem grauem vocant relati Doctores inimicitiam capitalem, aut grauem.

3 Secundò dicendum est facta recusatione, etsi de rigore iuris arbitri essent eligendi, vnus ex parte iudicis recusati, alius ex parte rei recusantis, qui de causa allegata in recusatione cognoscerent. At decentius, & honestius est, ne iudicium illudatur, néve negotium catholicæ religionis differatur, néve passim sine causa inquisitores recusentur, vt causa ad supremum senatum remittatur, qui cognita summariè causa recusationis eam admittat, vel repellat, prout in Hispania ex Madriliana instructione seruari testatur Pegna *dicto commen.* 30. Farinacius *n.* 139. Interim tamen Inquisitor recusatus procedere non debet, sed si habet collegam, collega procedat, sin minus, causa quiescat. Quæ omnia procedunt, cùm dubium est causam recusationis esse legitimam; secus si iudicio prudentem manifestè constet friuolam esse, & inanem, & solùm fuisse appositam ad iudicium subterfugiendum, causámque detinendam.

Pvnctvm IX.

De tortura inferenda in crimine hæresis.

1 *Tortura in hoc crimine inferri potest, quando alia legitima probatio deficit.*

2 *Debent tamen procedere legitima indicia, & sufficienter probata.*

3 *Vnus testis deponens non de delicto, sed de indiciis delicti, non sufficit ad torturam.*

4 *Si plures, quàm duo testes singulares concurrerent ad probationem indiciorum, posset reus subiici torturæ.*

5 *Dictum vnius testis de corpore delicti sufficit ad subiiciendum reum torturæ tametsi alij contrarium sentiant. Intelligitur dummodo testis sit omni exceptione maior, & reus non sit probatæ virtutis.*

6 *Socius criminis non præbet indicium sufficiens ad torturam.*

7 *Præbet tamen, si aliis adminiculis iuuetur.*

8 *Quid debeat iudex perpendere in depositione socij criminis.*

9 *Fama qua ratione præbeat indicium sufficiens ad torturam.*

10 *Confessio extraiudicialis sufficiens est indicium ad torturam.*

11 *Sola variatio, & vacillatio non præbet indicium sufficiens ad torturam tametsi probabiliter alij contrarium defendant.*

12 *In crimine hæresis omnes aliàs exempti torquendi sunt.*

13 *Aliquibus placet leuius esse torquendos, sed non est eorum dictum in iure fundatum.*

14 *Minores, senes, & valetudinarij torqueri possunt pro qualitate virium, excepta muliere prægnante.*

15 *Reus in tormentis delictum fassus debet ratificari, aliàs ex eius confessione ibi facta condemnari non potest.*

16 *Facta ratificatione si pœnitentiam expostulat, admittendus est, nisi fuerit relapsus, si in errore persistit; debent adduci Doctores, qui illum conuincant.*

17 *Si accedente tempore ratificationis reus reuocat, subiiciendus torturæ iterum est.*

18 *Si tortus sufficienter sit, & in negatiua persistit, absoluendus est.*

19 *Reo conuicto, & confesso, potest tortura inferri pro habendis complicibus.*

20 *Quoties agitur, an reus subiiciendus sit torturæ, debet eius Aduocatus assistere.*

1 NEmini dubium est torturam inferri posse in hoc crimine, cùm aliâ via veritas haberi non potest. nam priùs tentanda sunt omnia alia remedia, & in omnium defectum, huius acris, rigidi, periculosi, & fallacis vsus conceditur. Conuicto enim, & confesso non est tortura inferenda, quia tunc iam de delicto constat, & tortura, vt probetur delictum, & inuestigetur veritas occulta, adhibetur iuxta textum *in l. vlt. C. de quæstionibus* ibi, *& ex his ea quæ occulta sunt, reuelari, & l. edictum, vers. si de quæstionib. & l. diuus Pius, eodem tit.* & aliis quæ congerit Anton. Gomez *tom.* 3. *variarum, c.* 13 *n.* 20 constat. Modos inferendi torturam, & diligentias anteriores faciendi, vt veritas eruatur, optimè tradit Eymeric. *director.* 3. *part, rubric. de tertio modo terminandi processum, num.* 151. *& sequentib.* & ibi Pegna *in addition. comment.* 59. Anton. Gomez *tom.* 3. *variarum, cap.* 13 *num* 13. *&* 24.

2 Nunquam tamen in crimine hæresis, sicut neque in alio crimine tortura infligi potest, nisi præcedant sufficientia, & legitima delicti indicia. sic latè Marsilius *l.* 1. *ff. de quæstionibus & cons.* 49. *num.* 9. *cons.* 50. *num.* 3. Menochius alios referens, *de arbitrat. libr.* 1. *quæstione* 84. *à numero* 1. & redditur ratio, quia à tortura, quæ est damnum irreparabile, inchoandum non est, *l.* 1. *ff. de qu.* Tortura enim in subsidium aliarum probationum deficientium assumitur ad veritatem manifestandam. Hæc autem indicia torturam præcedentia debent sufficienter esse probata; dum enim probata non sunt, indicia esse non possunt. Quapropter crede quodlibet indicium de se ad torturam inferendam sufficiens probandum esse duobus, vel pluribus testibus; alias non plenè probandum esti, vt pluribus exornat Anton. Gomez *variarum resolutionum, tom.* 3. *cap.* 3. *rubr. de tortura reorum, n.* 18. Clarus. *practicarum quæst.* 22, *in princ.* Menochius *de arbitr. lib.* 2. *casu* 270. *num.* 23. Farinacius *lib.* 1. *quæst.* 37. *à num.* 13.

3 Quocirca vnus testis deponens non de delicto, sed de indiciis delicti, v.g. de confessione extraiudiciali, de fama, de fuga, aut alio simili, insufficiens est, vt aliis relatis docent supradicti Doctores, quibus adde Mascard. *de probationibus, lib.* 1. *concl.* 461. *num.* 18. *&* 19. *& conclus.* 894. *num.* 1. *&* 4. *lib.* 2. *& concl.* 1385. *num.* 32. *lib.* 3. Pegna ad Eymer. *direct.* 3. *part. quæst.* 61. *comment* 100. *versic iam indicia.* Martinus Delrio *disquisit. magic. lib.* 5. *in* 2. *appendice, quæst.* 10. Roias *tractat. de hæreticis. part.* 2. *num* 289. Quod intelligendum censeo, etiamsi adesset alius testis deponens de alio indicio, ita vt essent duo testes singulares, quilibet de suo indicio deponens, non redderent reum subiectum torturæ; quia vtraque illa depositio non æquiualet probationi concludenti factæ à testibus contestibus, vt pluribus comprobat, probat, & exornat Farinac. *q.* 37. *num.* 38.

4 At testes singulares plures quàm duo concurrerent ad probationem indiciorum, ipsique essent probatæ vitæ, omnique exceptione maiores, sufficienter ex eorum depositione reus subiici posset torturæ, quia verisimile non est tot testes talia deposuisse, nisi reus culpabilis existeret. Item cuiuslibet testis depositio, etsi non concludenter probet indicium, aliquam tamen, etsi leuem, facit præsumptionem. Ergo multiplicatis his depositionibus, ex illis resultare potest maior præsumptio, quam ex probatione concludenti vnius tantùm indicii. sic Albertin. *tract. de agnoscend. assert. cathol. & hæret. q.* 25. *n.* 20. Carrer. *pract. in* 2. *tr. de indic. & tortura, §. qua autem, & qualia debeant esse indicia, n.* 6. 8. *&* 9. Clarus *in pract. q* 21. *vers. sed pone quòd vnus* Farinac. *loco allegato, n.* 38. Adde ad torturam regulariter sufficere vnum indicium, si proximum, & illatiuum delicti, & bene probatum: sic post alios Anton. Gomez *tom.* 3. *variarum. cap.* 13. *n.* 8. Gigas *de crimine læsæ maiest. q.* 1. *n.* 16. Menochius *de arbitr. lib.* 2. *casu* 331. *& de præsumpt. l.* 1. *q.* 89. *n.* 14. Farinac. *q.* 37. *n.* 47.

5 Quæ autem sint hæc indicia, quorum quodlibet sufficiens sit torturæ subiiciendi reum, examinandùm est. Et primò dubitatur de depositione vnius testis de delicto, v.g. deponit Petrus te hæresim prædicasse, aut idolis adorasse, vel quid simile hæreticale fecisse: præbétne eius depositio sufficiens indicium ad te torquendum? Non desunt negantes, nisi simul cum depositione vnius testis de delicto fuerit, vel aliud indicium, præsumptióque concurrat. sic Marsilius *cons.* 101. *n.* 10. Nouell. pract. *in rub. de testibus in mat. crimin. n.* 49. Ratio esse potest, quia tortura est pœna grauissima, quæ reo imponenda non videtur, nisi delictum sit plusquam semiplenè probatum, item dictum vnius testis in criminalibus non semiplenè probat, etsi probet in ciuilibus: quibus fauet Albertin. *tract. de agnosc. assert. quæst.* 34. *n.* 39. Viui. *comm. opin. verbo testis vnius de visu, n.* 2. *& seqq.* Eymer. 3. *p. q.* 16. *vers.* 3. Nihilominus à communi sententia recedendum non est, quæ affirmat dictum vnius testis de corpore delicti deponentis sufficiens esse indicium ad torturam. Debet tamen testis esse omni exceptione maior. Ratio est, quia tam in ciuilibus, quàm in criminalibus, testis vnus semiplenè probat, cùm duo probent concludenter, vt multis relatis docent Anton. Gomez *tom.* 3. *var. c.* 12. *n.* 2. *sub vers. animaduertendum tamen.* Pegna. *direct.* 3 *p. comm.* 110. *in medio, vers. cæterum.* Menoch. *de præsumpt. l.* 1. *q.* 89. *n.* 7. Farinac. *q.* 36. *n.* 229. Et ita in propriis terminis hæresis, sufficere vnius testis omni exceptione maioris depositionem docent post alios Simanc. *cathol. instit. tit.* 65. *rubr. de tormentis, n.* 23. *& seq.* Eymer. *direct. inquis.* 3. *p. q.* 61. *n.* 3. *vers. secunda regula & n.* 8. *vers septima regula,* & ibi Pegna *comm.* 110. *vers primo, & seqq* Farinac *q.* 185. *n.* 129. Zanch. *tract. de hæretic. cap.* 9. & ibi Campeg *in addic. litt. E. vers. nunquid poterit torqueri*; & alij. Notanter dixi, si testis sit omni exceptione maior: nam si aliquem defectum patiatur, cùm tunc non semiplenè probet, nullo modo seipso solo indicium faciet ad torturam. sic Farinac. *supra num.* 133. & latiùs dixi *quæst.* 37. *nu.* 65 *&* 61. Carrer. *tract. de hæret. nu.* 118. Pegna *dicto comm.* 110. *vers secunda regula.* Gabr. *consil.* 178 *num.* 6 *lib.* 1. Adde neque vnum testem omni exceptione maiorem sufficere ad torquendum reum, si reus denunciatus sit bonæ famæ, & virtutis apud omnes, Quia bona opinio infirmat dictum testis, & præsumptionem constituit in contrarium: sic Simanc. *de cathol. instit. tit.* 65 *num.* 25. *& in enchirid. tit.* 52 *num.* 13. Decian. *tract. crim. lib.* 5. *cap.* 36. *num.* 6. Pegna 3. *p. direct. quæst.* 61. *comm.* 110. *vers non dubio tamen.* Farinac. *de hæresi, quæst.* 185 *num.* 132.

6 Hinc infertur socium criminis deponentem de delicto non præbere sufficientem probationem ad torturam, quia esto in hoc crimine ob fidei fauorem testis aliàs inhabilis admittatur, non tamen admittitur vt integrè probans, & tanquam omni exceptione maior, vt tradit Marsil. *consil.* 190. *num* 15. *volum.* 2. Grammat. *cons* 59. *num.* 1. Hippol. Riminal. *consil. crimin. diuers. cons.* 84. *n.* 9. Anton. Gom. *tom.* 3. *rub. de probatione delictorum. n.* 23. Bossius *de indiciis. & considerationib. ante torturam, num.* 166. *&* 177.

vers.

vers. non tamen credas. At ad torturam requiritur ad minus semiplena probatio delicti. Cùm ergo hæc ex depositione socij criminis, & testis patientis defectum, & suspicionem non habeatur; efficitur sanè non posse ex illo reum torturæ subiici. & ita multis relatis docet generaliter Farinacius *quæst. 43. num. 75. & num. 147. & in crimine hæresis, qu. 185. n. 151.* Simancas *cathol. instit. tit. 65. rub. de torm. n. 26. & in enchir. viol. relig. tit. 52. rub. de torm. n. 14.* Pegn. *addit. direct. p. q. 61. com. 110. vers. An autem socius criminis.* Martin. del Rio *disquisit. magic. lib. 5. q. 3. & lib. 5. in 2. appen. q. 1.*

7 Verùm si dictum socij criminis alio adminiculo iuuetur, sine dubio tenendum est præstare sufficiens indicium ad torturam: tenent supradicti Doctores, quia ratione adiuncti suppletur testis defectus. Quod autem adminiculum debeat esse, vt ex illo, & ex depositione testis defectuosi resultet integrum indicium aduersùs nominatum, non est certa regula definitum: ac proinde arbitrio iudicis prudentis regulandum est; vt dixit Menoch. *de arbitr. lib. 2. casu 474. num. 47. & seqq.* Mascard. *concl. 1311. sub num. 53.* Hoc autem arbitrium, vt benè dicit Farinacius *quæst. 43. num. 162.* non ex proprio marte sumendum est; sed ex sententia, & dictis Doctorum. Quapropter ipse aliquos casus adducit, ex quibus constare potest, quibus indicijs adminiculata depositio socij criminis inferat torturam aduersùs depositum. Præcipui, & nostro instituto deseruientes sint. Primus si cum nominatione socij criminis concurrant testes de auditu. tunc enim sufficit talis nominatio ad torquendum reum; quia licèt testes de auditu non faciant indicium ad torturam, nec probent *l. testium. ff de testibus. l. si arbiter. ff. de probationib. c. licèt ex quadam de testibus.* At cùm negari non possit facere aliqualem præsumptionem: illa præsumptio iuncta cum depositione socij criminis æquiualet depositioni testis omni exceptione maioris. Secundus est, quando cum dicto socij criminis concurrit fama contra nominatum, ob rationem supradictam, quia fama supplet defectum ponentis. Tertius si cum supradicta depositione concurrat fuga nominati. Quartus si concurrat stricta amicitia, & intima familiaritas nominati cum nominante; quia habere cum sceleratis hanc amicitiam malum est, & non leue reddit indicium ad torturam, imò in crimine hæresis est speciale delictum cum hæreticis familiaritatem habere. Quintum addere possumus si depositioni vnius socij criminis, alia alterius socij iungatur, & duo socij criminis deponant, quia tunc duplex illa depositio integri testis depositioni videtur æquiualere: sic Pegna *director 3. part. qu. 61. commen. 110. ad finem, vers. si tamen duo socij.* Martin. del Rio *lib. 5. de disquisit. mag. sect. 3. vers. ad torturam. & lib. 5. in 2. append. qu. 1. concl. 2. & seq.* Farinacius *qu. 185. num. 152.*

8 Aduertendum tamen est, vt socij criminis depositio alijs indicijs adminiculata faciat plenum ad torturam indicium debere iudicem satis perpendere qualitatem personæ nominatæ, & nominantis, & modum depositionis: ita vt ex illis certò credat depositionem esse veram, & nominatum delinquentem esse: quod satis colligitur ex textu *in c. in fidei fauorem. de hæreticis, in 6.* ibi *postquam dixit ob fidei fauorem testes aliàs inhabiles admitti,* subdit, *Si ex verisimilibus coniecturis, & ex num. testium, aut personarum iam deponentium, quàm eorum, contra quos deponitur, qualitate, ac alijs circumstantiis, sic testificantes falsa non dicere præsumantur.* sic Menoch. *de arbitr. lib. 2. casu 474. n. 58.* Mascard. *de probationi. lib. 1. concl. 158. num. 3. & lib. 3. concl. 1311. num. 45.* Farinacius *quæst. 43. n. 177.* Roland. *consil. 71. n. 25. & 37.* & alij apud ipsos.

9 Secundò dubitatur de fama, an sola illa sufficiens præbeat indicium ad torturam: quando oritur à fide dignis, & ritè probata est? Videtur affirmatiuè respondendum esse, eo quòd talis fama semiplenè probet. Verùm omnino tenendum est solam famam insufficientem esse, nisi aliis indicijs adiuuetur, quia fama est indicium remotum, & fallaciæ subiectum, ac proinde insufficiens sub iciendi infamatum tam graui pœnæ. Neque sola illa semiplenam probationem constituit. Quocirca vt fama præbeat indicium sufficiens torturæ debet esse ita vehemens, hoc est, ex tali fundamento firmo; & ratione orta, vt meritò ipsum fundamentum, & causa reddat ipsam famam verosimilem, vel vt alio adminiculo adiuuata, & coniuncta, semiplenè saltem probet delictum. sic Clarus *pract. § fin. qu. 21. versic. fama sola.* Pegna *3. part. direct. commen. 110. vers. tertia regula.* Farinacius *qu. 47. num 4. iuncto n. 17.* Menoch. *lib. 1. præsumpt. qu. 89. num. 28.* Sigismund Scaccia *de indic. cap. 95. n. 1. vers. si sumus in crimine hæresis.* Martin. del Rio *disquisit. mag. lib. 5. in 2. append. qu. 7. & dicto lib. 5. sect. 3. sub vers. ad torturam,* & alij plures apud ipsos.

10 Tertiò dubitatur de confessione extraiudicialis, de qua cum communi sententia censeo sufficere, quia est indicium satis proximum, & illatiuum delicti: nemo enim præsumi potest sibi falsò crimen imponere, si ex glossa *in l. cap. quinto, ff. de adult.* Bart. Bald. & aliis docet Anton. Gomez *tom. 3. var. cap. 13. num. 8. & 9.* Carrer. *pract. crimin. n. 121. vers. septimum indicium.* Iulius Clarus *pract. § fin. qu. 21. vers. confessio extraiudicialis.* Farinacius *qu. 37. n. 47.* Pegna *direct. 3. part. comm. 110. circa fin. versic. ergo præter memorata indicia.* Menoch. *de præsumpt. lib. 1. q. 89. n. 14. & seqq.*

11 Quartò dubitatur de variatione, & vacillatione in respondendo, an hoc indicium sufficiens sit ad torturam? & sermo est de variatione in delicto, vel circumstantiis ipsum inferentibus.

Respondeo probabilius esse (etsi contrarium sit satis probabile) solam variationem siue in tormentis, siue extrà non præbere indicium sufficiens ad torturam, quia variatio, & mendacium in confessione, de se est signum remotum delicti, & non proximum, & concludens. At ad torturam requiritur indicium vehemens, vrgens, & luce clarius. Ergo Neque obstat testem varium ob variationem torquendum esse. *l. qui falsa, vel varia, ff. de test. l. ex libero, ff. de quæst.* quia torquetur eo quòd eius dictum non valet, nisi tormentis firmatum; non enim erat conueniens, vt aduersùs tertium valeret dictum testis mutabilis: at cùm cuiusque dictum aduersùs se ipsum valeat. *l. de ætate, §. 1. ff. de interrog. action.* non est opus tormenti ad dictum illius firmandum. Verùm si ipsamet variatio, & mendacium alio indicio adiuuetur, tunc erit sufficiens ad torturam: sic pluribus relatis comprobat Farinacius *q. 51. num. 21. iuncto num. 29.* Neque etiam obstat reum confitentem crimen in tormentis, & ductum ad locum, quo se ratificare debet, si reuocat confessionem factam, torqueri rerum posse: vt tenet communis sententia cum Marsil. *pract. crimin. §. quoniam, num. 3. vers. & in hac quæstione, & in l. repeti, num. 11. & seqq. ff de quæstionib.* quia alias numquam reus confessionem factam ratificaret, sciens ex non ratificata confessione damnari non posse? neque etiam subiici posse torturæ: & sic delicta impunita remanerent. Non, inquam, obstat, vt dicamus reum ex sola variatione torturæ esse subiiciendum, quia in hoc casu non tam ob variationem, quàm vt primo dicto valorem, & firmitatem tribuat, subiicitur: cùm enim dicta in tormentis non valeant, nisi ratificata, cogitur tormentis ratificari. Item non propter variationem, sed propter nouum indicium ex confessione facta in tormentis ortum torquetur. Nunquam tamen tormentum vltra tertiam vicem repetendum est; imò neque vltra secundam, ex sola non ratificatione; etiamsi in tormento positus iterum fateatur crimen, & postea neget; quia secunda confessio eadem est cum prima in tormentis facta, ac proinde non constituit nouum ad torturam indicium, vt benè considerabit alios referens, Farinacius *quæst. 38. num. 99.* plures enim reum tormentis subiicere, non humanum, sed inhumanum, & crudelissimum est, & proprium carnificum.

12 Rursus dicendum est de personis, quæ torturæ subiici possunt. Variæ sunt personæ à tortura exemptæ: tum ratione officij, & dignitatis, tum ratione ætatis, & dignitatis, tum ratione ætatis, & corporis valetudinis. Regula ergo generalis est personas exemptas ratione officij, & dignitatis, quales sunt clerici, religiosi, milites, decuriones, nobiles, si in crimen hæresis delinquant, torqueri possunt: probat textus *in l. de minore. ff. de quæstionib. & in l. si quis alicui, & in l. nullus, C. ad legem Iuliam maiest.* textus *in l. etsi excepta. C. de malefic. & mathemat.* sic tradit Anton Gomez *tom. 3. variarum, cap. 13. rubr. de tortura reorum, num. 3. ad finem.* Bossius *in titul. de indit. & considerat. ante torturam, num. 115.* Simancas *catholic. institut. tit. 65. rubr. de torment, num 44. & seqq. & in enchirid. violata relig. tit. 52. num. 20.* Francisc. Pegna *direct. 3. part. comment. 39. n. 156. vers. scio quæsitum esse & q. 61. comment. 110. vers. his constitutis.* Farinac. *de indicijs, & tortura. quæst 41. n. 100. & de hæresi, quæst. 185. num. 125.* Decian. *tractat. crimin. lib. 5. cap. 20. num. 22. & cap. 33. num. 11.* Roias *singul. 108.* & alij apud ipsos.

13 Aliquibus tamen videtur hos leuius, quàm alios torquendos esse sic docuit Martinus Delrio *disquisit. magic. lib. 5. in 2. append. quæst. 23.* & loquens de clericis tradit Gigas *de crimine læsæ maiestatis, lib. 2. quæst. 28. n. 5.* Simancas *de hæreticis, tit. 65. num. 49.* Clarus *pract. § fin. quæst. 64. versic. sed an clerici, in fine* Salzedo *pract. c. 125. n. 6.* vbi alios adducit concordantes, *litt. D. pag. 423.* & videtur probari ex textu *in cap. illi qui, 5. quæst. 5.* cùm enim ibi dicatur torturam clerico inferendam esse per religiosum tortorem, tacitè insinuatur cum pietate, & religione, & non cum rigore, & crudelitate esse inferendam. Item quia dignitati aliquid deferendum est. Si enim ob atrocitatem criminis non eximantur ij à tortura; saltem conuenit, vt à rigore illius eximantur. Fateor piam esse, & fauorabilem hanc sententiam; at parum in iure fundatam. Nam textus supradictus *in cap. illi qui,* solùm indicat clericum torquendum esse, religioso, seu Ecclesiastico tortore non laico, vti dixit glossa *ibi.* Gigas *n. 6. supra.* Carrer. *pract. crimin. in 2. tract. de indic. & tortura, § circa tertium quæ persona, &c. num. 19.* Quod iam vsu, & consuetudine est abrogatum, vt aliis docet Clarus *pract. §. fin. quæst 64. versic. sed hic quæro.* Sigismund. Scaccia *de iud. lib. 1. c. 10. num. 41.* Farinacius *de indicijs, & tortura, quæst. 41. n. 15.* At nullo modo ex dicto textu, neque ex alio probatur clericos, nobiles, & quoslibet alios ratione officii, & dignitatis à tortura exemptos mitius torquendos esse in hoc crimine: cum enim hæ personæ, vt pote digniores, & de republica, ac Ecclesia amplius bene merita grauius delinquant, quàm cæteri, qui his obligationibus carent: tortura, quæ iuxta grauitatem criminis mensuranda est, grauior illis debetur. sic Franc. Cason *tractat. de torment. cap. 11. rubr. de non torquendo clerico, num. 5.* Fdller. *pract. crimin. cap. 31. versic tormentis mox subijciatur, num. 7.* Farinacius *de indic. & tortura, quæst. 41. num. 12. & 13.*

14 Difficultas autem est de personis exemptis ob periculum vitæ propriæ, vel alienæ, vt sunt minores 14. annorum, & senes, & valetudinarii, & mulieres prægnantes. An, inquam, ij

omnes

omnes in criminibus excepti, præcipuè in hoc crimine hæresis, torqueri possint? Negat Anton. Gomez *tom. 3. cap. 13. num. 3. in fine vers. quod tamen intellige.* Et reddit rationem, quia exemptio harum personarum à tortura fit ob periculum vitæ propriæ, vel alienæ, quod periculum æquè in omni crimine procedit, & consentire videtur Pegna *1 part. direct. comment. 110 circa medium, versic. quod autem.* Nihilominus credo hos omnes torqueri posse (excepta muliere prægnante) si tortura ea cautela, & moderatione adhibeatur, vt secundùm Medicorum consilium, nullum inde periculum mortis timeatur. sic Simancas *de hæretic. tit. 65. num. 43.* Petr. à Placha *in epitome delict. lib. 1. c. 32. num. 12. in fine.* Carrer. *in pract. crimin. in 2. tract. de indic. & tortura, §. circa tertium qua personæ torqueri possunt, num. 37. versic. fallit in criminibus exceptis.* Pegna *3. part. direct. comment. 39. num. 156. versic. scio quæsitum esse.* Farinacius *indic. quæst. 41. num. 13. & de hæresi, quæst. 185. num. 125.* Fundamentum desumitur ex *l. de minore, ff. de quæst.* vbi exempto minore 14. annorum à tortura, subdit Consultus non procedere exemptionem in crimine læsæ maiestatis: in quo omnes omnino si ad testimonium prouocentur, cùm res exegerit, torqueantur. Si igitur torqueri possunt pro testimonio, dicendo in crimine excepto, à fortiori ob suspicionem commissi criminis. Nec valet dicere, hos, inquam, torquendos esse tortura relata *in l. §. impuberi, ff. ad Syllan.* vbi cauetur impuberes terreri posse, habena, vel ferula cædi, quia hic terror, & cæsio etiam extra crimina excepta conceditur. Item quia textus *in l. de minore* absolutè dicit torquendos. Terror autem, & ferulæ cæsio non reputatur tortura, vt ex supradicta *l. 1.* manifestè colligitur, Inquit enim textus. Impuberi autem vtrùm in supplicio parcimus, an verò etiam in quæstione? Et magis est vt de impubere nec quæstio habeatur; aliàs solet hoc in vsu obseruari, vt impuberes non torqueantur, terreri tamen solent, & habena, vel ferula cædi. Ecce qua ratione terror, & cæsio ferulæ tortura non reputatur. Dixi, *excepta muliere prægnante*, quæ propter partus periculum non solùm à tortura, sed etiam à terrore illius excusatur, eo quòd ex terrore abortus sequi potest sicut ex ipsa tortura. Vnde prohibita tortura, & hic terror prohibetur; tum quia est eadem ratio, tum quia prohibito fine, prohiberi videntur media ad illum. *l. oratio ff. de sponsalib. l. cùm lex, ff. de fideiussorib. l. cùm delictum, ff. de pactis.* & tradit expressè Anton. Gomez. *tom. 4. var. c. 13. de tortura reorum, n. 4. vers. & ita debet procedere* Farinac. *q. 41. de indicijs, & tortura, num. 84. & 108.* Pegna *3. p. comm. 34. col. 4. vers. si quis autem.*

11 Restat quid faciendum sit de reo negante, vel confitente in tormentis. Et in primis aduerto confessionem factam in tormentis debere ratificari; aliàs ex illa condemnari non poterit: vt tradit ex omnium scientia Eymeric. *direct. 3. p. rubr. de tertio modo terminandi processum, num. 157. versi. si autem in quæstionibus* Farinac. *de hæresi, quæst. 185. num. 150* Vt autem ad ratificationem inducatur reus, cautè Inquisitor procedat, primò interrogando eum in genere, an confessionem factam approbet, deinde eam in particulari proponat, & per extensum legat, & perquirat, an quæ lecta sunt, sint ea, quæ fassus sit.

16 Quo facto si reus in tormentis confessionem suo tempore scilicet post 24. horas ratificauerit, & pœnitens absolutionem petierit, abiurare debet suos errores, & pœnitentia iniuncta ab excommunicatione incursa publicè absoluendus, nisi fuerit relapsus, quia tunc curiæ sæculari est tradendus; iuxta superiùs dicta. Si verò ratificans confessionem in suo errore persistere vult, neque ab illo recedere, variis modis conuincendus? præcipuè adducendi Doctores, qui cum illo disputent, eiúsque rationes dissoluant; ac tandem argumentis omnino vincant. Quòd si se victum non protestetur, sed pertinax perstiterit, curiæ sæculari puniendus traderur.

17 Verùm si accedente tempore ratificationis reus confessionem factam reuocauerit, iterum torturæ subiiciendus est, non tantùm quia reuocauit, sed quia ex confessione priùs facta nouum indicium criminis commissi dedit. Nunquam tamen, vt iam dixi, vltra tertiam vicem subiiciendus torturæ est; præcipuè si prima vice tormentum sustinuit, quatenus indicia postulabant, vt multis allegatis aduertit Farinac *quæst. 38. n. 97. & 105.* At si reus in tortura negauit, subiici iterum torturæ non potest, nisi fuerint noua indicia vrgentia, & à primis diuersa, iuxta textum *in l. vnius. §. 1. ff. de quæst.* ibi, *reus euidentioribus argumentis oppressus repeti in quæstionibus potest, vel nisi priùs iuxta qualitatem indiciorum, & grauitatem delicti tortus non fuerit*, quia tunc non tam repetitur, quàm de nouo tortura continuatur; qualibet enim ex his causis existente torqueri potest. At illis cessantibus abstinendum est à tortura, vt aliis allegatis docent Menoch. *de arbitr. l. 2. casu 272. num. 5. 6. & 7.* Farinac. *de indicijs, quæst. 38. à num. 71. præcipuè num. 83.* Cùm autem dico reum subiici iterum torturæ posse; debet intelligi, si valeat sustinere absque vitæ, vel membrorum periculo: sunt enim aliqui ita debiles, vt etiam si leuiter torti fuerint, nouam torturam absque periculo probabili sustinere non possunt, iis tamen danda non est, vt colligitur satis *in l. vnius. §. 1. ff. de quæstionib.* ibi, *maximè si in tormentis animus, corpúsque durauerit.* Semper enim præ oculis habenda sunt illa verba Iurisconsulti *in l. quæstionis modum, ff. de quæstionib.* Quæstionem habere oportet, vt seruus saluus sit, vel innocentiæ, vel supplicio: sic Pegna *3 p. comm 39. num. 156. vers. vnum tamen*, pluribus relatis Farinac *quæst. 38 num. 82.*

18 Sed quid si tortus in negatiua semper persistit, absoluendus ne est, an potius indicenda purgatio, vel abiuratio? Respondeo, si insufficienter tortus fuit ob debilitatem, vel aliam causam; & indicia sunt vrgentia, & vehementia, abiurare debet; at si sufficienter tortus fuit, credo liberum esse dimittendum, & sententiam absolutoriam, si petierit, esse concedendam. Prior pars probatur, quia aliqua via debent indicia illa purgari, & cùm tortura purgata non sint, iustum est, vt abiuratione purgentur. At quando tortura indiciis correspondet, plenè illa purgat: purgatis autem indiciis remanet reus absoluendus, ex vulgari axiomate, Actore non probante reus debet absolui. *l. actor. C. de probat. l. qui accusare, C. de edendo.* sic pluribus comprobat Simanc *catholic. instit. tit. 56. rubr. de purgat. canonica. num. 17. & in enchirid. tit. 42. rubr. de torm. n. 40. & tit. 54. rubr de purgat. n. 16* Pegna *3. p. direct. comm. 39 num. 156 circa finem, versic. et si omnino requiratur. & 2. p. comm. 14. ad cap. inter sollicitudines, de purgat. canon versic. atque ex hac interpretatione* Farinac. *q. 185. n. 128.* Rojas *tract. de hæretic. 2. p. num. 306.*

19 Tandem inquires, an reo conuicto, & confesso pro habendis complicibus tortura inferri possit? Respondeo posse, si semiplenè probatum fuerit complices habuisse, quia non reuelare complices (quando tenetur, & de illis rogatur) est delictum fautoriæ, Ergo super hoc delicto semiplenè probato torqueri potest. At si nulla probatio sociorum præcessit, non video qua ratione subiici torturæ possit ob illos reuelandos; cùm non detur præsumptio, quòd delictum committat: sic Simanc. *catholic. instit. tit. 43. num. 27. & seq. & tit 65. num. 59. & 60. & in enchirid. tit. 29. num. 12 & tit. 53. num. 30. & 31.* Didac. Cantera *quæst. crim. rubr. de hæretic. cap. 1. num. 57.* Farinac. aliis relatis *de hæresi, quæst. 185. num. 133.*

20 Pro complemento huius materiæ placet aduertere cum Repert. inquisit. *verbo aduocatus, §. sed an aduocatus, & verbo tortura. §. an aduocatus.* Pegna *direct. 3. p. comm 110. in fine. versic. postremò videndum.* Quoties disputatur, an reus subiiciendus sit torturæ, debere eius Aduocatum assistere, vt reum possit à tortura defendere, si viderit indicia insufficientia esse: cùm enim tortura graue præiudicium reo afferat. contra rationem, & æquitatem esset, si indefensus illam cogeretur subire.

PVNCTVM X.

De probatione requisita in crimine hæresis.

1 *Ad condemnandum reum, vt hæreticum, hæresis debet sufficienter probari, ad illum vt suspectum, sufficiunt præsumptiones iuris.*

2 *Scriptura, verbis, & factis hæresis probatur, & qualia hæc sint.*

3 *Aduersus huiusmodi facta, vel dicta non admittitur in contrarium probatio, nisi ad summum coniecturalis ex metu.*

4 *Confitens facta hæreticalia, & negans intentionem, condemnandus est vt vehementer de hæresi suspectus, si comparet ante denuntiationem.*

5 *Si citatus compares, & negas intentionem, torquendus es, & in negatiua persistens, tanquam suspectus de hæresi vehementer condemnandus iuxta plurium sententiam.*

6 *Probabilius censeo tanquam hæreticum negatiuum esse puniendum.*

7 *Duæ probationes semiplenæ non iunguntur ad vnã integram efficiendam, tametsi aliqui contrarium sentiant.*

8 *Contra accusatorem, & fiscum in fauorem rei sufficit semiplena probatio, vt in pœnam ordinariam condemnari non possit.*

1 DVbitant Doctores, an hæresis crimen debeat plenè, & concludenter probari, an solùm sufficiant præsumptiones? Cui dubitationi communis responsio est, ad condemnandum hæreticum tanquam hæreticum plenam, & concludentem probationem requiri; ad illum verò condemnandum vt suspectum, præsumptiones iuris sufficere. Priorem partem docent post alios, quos allegant Simancas *cathol. institut. tit. 50. rubr. de præsumpt. n. 21. & seqq. & in enchir. viol relig. t. 40. & ad rubr. de præsumpt n. 1.* Rojas *tract. de hæret. 2. p. assert. 6. n. 150.* Decian. *tract. crimin. lib. 5. cap. 35. num. 10. vers. imo quòd non sufficiant.* Farinac. *q. 187. n. 2. 5. & 38.* & videtur decidi expressè *in c. litteras, de præsumpt.* ibi *Quocirca mandamus, quatenus eum propter solam suspicionem quamuis vehementem, nolumus illum de tam graui crimine condemnari.* Ratio est, quia hoc delictum grauissimum est; & grauissimis pœnis punitur. Iustum ergo est, ne aliquis ex sola præsumptione illius, illud commisisse declaretur. Adde, in reliquis delictis probationes luce meridiana clariores expostulantur, vt tenent omnes, & est decisio textus *in l. sciant cuncti quæ est fin. C. de probat.* & habetur *cap. sciant cuncti, 2. quæst. vlt* Ergo à fortiori in hoc delicto reliquorum grauissimo. Secundam partem, scilicet præsumptiones iuris sufficere ad condemnandum reum tanquam suspectum, videtur res indubitata, cùm præsumptiones illum suspectum reddant: nulla ergo iniuria illi irrogatur, si sic suspectus declaretur, & vt talis puniatur abiuratione, & pœna extraordinaria, iuxta textum

in cap. accusatus in princip. de hæreticis, in 6. in illis verbis *licèt ante abiurationem suam hæresis crimen plenè probatum non fuerit contra ipsum.* sic Albert. *tractat. de agnoscend. assert. cathol. & hæret. q. 34. num. 56.* Menochius *consil. 82. num. 144. lib. 1.* Pegna *direct. 2. part. comment. 80. versic. sed hanc sententiam.* Simancas *catholic. institut. tit. 50. rubr. de præsumpt. 51. num. 21. & tit. 51. num. 12.* Rojas *de hæret. 2 part. num. 304. & seq.* Farinacius *de hæresi, quæst. 187. numer. 9. 40. & 42.*

2 Sed inquires primò, quibus modis hæresis crimen probetur?

Respondeo tripliciter, scriptura, verbis, & factis, quia omnibus iis modis, & non aliis hoc crimen committi potest. Et primò scriptura probatur esse commissum, si probas alicuius scripturam hæresim continentem propria manu scriptam, vel subscriptam esse, seriò & accuratè, vel testibus comprobes ab ipso sic fuisse dictatam. Secus verò si scripta sit in chartulis, seu memorialibus indigestis, & inemendatis, & quibus non est vltima manus imposita; quia tunc non ex animo errandi, sed ex ignorantia processisse censendum est. sic ex Nauarr. *lib. 5. consil. 6. num. 1. & seqq. de hæret.* notat Farinacius *quæst. 187. num. 11.* Secundò probari potest verbis, si probes verba hæresim clarè significantia affectiuè, & ex animo esse ab aliquo prolata. Dixi, clarè significantia: nam si dubia sint, interpretari debent, vt potius excludant delictum, quàm illud constituant: vt optimè probat Rojas *de hæretic. 1. part num. 100. & seqq.* Pegna *direct. 3. part. quæst. 61. comm. 111. versic. sed cùm in dictis.* quod intelligendum est, vt ipsi Doctores notant, quando proferens non esset aliàs suspectus, vel generis, aut nationis infectæ, & consentit Farinacius *quæst. 187. num. 14.* Tertiò probari potest factis, si probes aliquem ea facta fecisse, quæ errorem exprimant manifestè, neque in bonam partem, & sensum accipi possint; qualia sunt, se circumcidere, purificationes Iudæorum facere, communionem ab hæreticis more suo recipere, consolationem in extremis postulare, genua dæmonibus flectere, & Mahometo reuerentiam exhibere: cùm enim hæresis in animo consistat; & animus factis potius, quàm verbis declaretur, ex *cap. dilecti de appellationibus,* fit sanè factis hæreticum probari. sic Simancas *cathol. instit. tit. 20. rubr. de hæresi, n. 15. in fine.* Eymer. *direct. 2 part. q. 34. n. 1. & q. 50. num. 3.* & ibidem vtroque loco Pegna, Param. *de origin. inquisit. lib. 3. q. 9. n. 117.* Farinacius *q. 187. num. 16.* & alij innumeri apud ipsos. Quibus autem testibus hæc verba, vel facta probari debeant, vt tanquam hæreticus condemnari possit, dicemus disput. sequent. punct. de testibus.

3 Secundò inquires, an aduersùs hæc facta, vel verba admitti possit probatio in contrarium: quæ nulla alia esse potest, nisi probando te non ex animo, & voluntate assentiendi talibus erroribus, sed ex ignorantia, & simplicitate ob amorem lucri, aut mali timorem, vel alio humano respectu te illa exteriùs simulasse? Et in primis certum est hoc difficillimè probari posse, cùm intentio soli Deo nota sit. Quapropter censeo solùm te id probare coniecturaliter posse, si probes, te illa ex timore præstitisse, & illo remoto statim ab illa iniquitate cessasse, & quàm primùm potuisti, pœnitentiam pro illius remissione ab Inquisitoribus postulasse. Extra hunc verò casum aduersùs hanc vehementem, seu violentam præsumptionem, nescio qua ratione possit probationes verisimiles adhibere, vt rectè dixit Rojas *tr. de hæret. 1. p. n. 326.* Nam ignorantia in iis rebus ita manifestis contra fidem ratiò præsumitur.

4 Hinc infertur decisio illius grauissimæ quæstionis, an confitens facta, vel verba hæreticalia, & intentionem negans, tanquam negatiuus hæreticus condemnandus sit, ac proinde curiæ sæculari relaxandus? In qua quæstione omissis variis Doctorum placitis dicendum censeo, si sponte, antequam denuntiatus sis, compareas, condemnandum esse non vt hæreticum, sed vt hæresis suspectum vehementer, & sic in pœnam extraordinariam, scilicet abiurationis de vehementi, & aliam pecuniariam: qui enim sic se manifestat, præsumi debet veritatem integrè manifestare: siquidem nullam vtilitatem ex illa dimidiata confessione consequi poterat. sic practicati vidi Compostellæ anno 1619. circa quendam, qui hæreticales Iudæorum ritus fecit, illósque Inquisitoribus manifestauit, negata intentione crudelitatis, abiurasse de vehementi, & trecentos ducatos soluisse fisco Regis, & & sumptibus Officij sancti, & insuper à sua villa duobus annis fuit exilio mulctatus. Credo tamen hunc metu superuenturæ testificationis se detulisse, & ita effectus probauit: postea enim testificatus fuit non solùm de factis, sed de intentione sæpiùs declarata: ob quam testificationem iterum fuit in secretum carcerem reclusus, & in negatiua perseuerans, tortus est, & tandem confessus, & pœnitentiam expostulatus publicè errores abiurauit, & bonis omnibus publicatis perpetuo carceri fuit addictus.

5 Quòd si iam citatus venias, & hæreticales ritus fecisse fatearis, neges tamen fecisse ex intentione, & animo sic credendi, nullam rationabilem causam adducens huius negatæ intentionis, & affirmant Pegna *2. part. comm. 59. in medio, versic. quòd si non compareant sponte* & Simanc. *catholic. instit. cap. 65. num. 52.* torquendum esse, etsi in negatiua perseueres, condemnandum vt hæresis suspectum; quia cùm de mala intentione requisita omnino ad hæresim non videaris conuictus, neque confessus, non est cùr dicamus vt hæreticum esse puniendum.

6 Nihilominus probabilius existimo te sic negantem intentionem, & ritus hæreticales fatentem, tanquam hæreticum negatiuum esse puniendum. Moneor, quia satis conuinceris de mala intentione, conuictus de hæreticali facto spontaneo; factum enim malum, & damnosum ex mala intentione factum esse supponitur. *cap. 1. de præsumpt.* Ergo dum non probas contrarium, huic claræ, & manifestæ probationi standum est. Item si ex negata intentione cessaret negatio hæresis ex verbis, vel factis hæreticalibus, aperta esset via omnibus hæreticis vitandi condemnationem; cùm omnes se excusare possent absque mala intentione verba illa protulisse, & facta præstitisse. Hoc autem videtur absurdum. Ergo non est dicendum hanc fallaciam tibi patrocinari posse. Denique Pegna, & Simancas admittunt te condemnari debere in abiuratione de vehementi, & in alia extraordinaria pœna, exilij, pecuniæ, fustigationis, vel triremis, si post torturam in negatiua perseueras. Et reddunt rationem, quia per torturam non sufficienter purgatur suspicio ita vehemens prauæ intentionis, quæ ex factis hæreticalibus prouenit. Ergo signum est te torquendum non fore, sed tanquam hæreticum condemnandum; tortura enim ad purganda indicia assumitur. Si ergo per nullam torturam hæc indicia purgari possunt, quia sunt ita vrgentia, adhibenda non est, sed statim ad condemnationem procedendum. Neque obstat ex præsumptionibus neminem saltem in pœna corporali, & ordinaria condemnari debere: vt multis relatis probat Farinacius *tota quæst. 86. præcipuè num. 110.* Non inquam obstat, quia facta, & verba hæreticalia dici non debent præsumptiones delicti, sed legitimæ illius probationes. Adde duplicem esse præsumptionem, aliam iuris, & de iure, seu ab ipso iure approbatam: & licèt aduersùs iuris præsumptionem probatio in contrarium admittatur: at aduersùs præsumptionem iuris, & de iure nulla probatio in contrarium admittitur: vt multis relatis probat An[illegible] Gomez *3. var. cap. 12. rubr. de probatione delicti, num. 25.* vnde *in num. 26. §. aduertendum,* concludit habentem contra se præsumptionem iuris, & de iure torquendum non esse, sed pœna ordinaria plectendum. Secus de illo, qui solùm præsumptiones iuris, seu hominis habet. At in præsenti casu ius ipsum reputat hæreticum esse, qui verba, & facta hæreticalia præstat; iuxta illum textum *in cap. hæreticus, 24. quæst. 3.* ibi, hæreticus est, qui alicuius temporalis commodi, & maximè gloriæ, principatúsque sui gratia, falsas, vel nouas opiniones, vel gignit, vel sequitur. & idem habetur *cap. inter hæresim, in princ. eadem causa, & quæst.* Et ratio est clara, cùm nulla alia via distingui Catholici ab hæreticis possint, intentio enim soli Deo nota est. Ergo qui contra se hanc præsumptionem à iure approbatam habet, non erit torquendus, sed curiæ sæculari, vt impœnitens negatiuus relinquendus. sic Arnold. Albertin. *tract. de agnoscend. assert. cathol. quæst. 8. num. 12. & quæst. 12. num. 17. quæst. 34. num. 53.* Rojas *tract. de hæreticis, 1 part num. 276. & seq. & num. 583. & seq.* Grassis *lib. 4. suarum decis. cap. 18. numer. 28.* Simancas *in enchirid. tit. 29. rubric. de confessis, num 8.* Repert. *verbo confessio, versic. nota singulare.*

7 Tertiò inquires, an duæ semiplenæ probationes iungantur ad vnam integram in hoc crimine efficiendam, reúmque pœna ordinaria condemnandum? Dixi, *ordinaria.* Nam extraordinaria certum est condemnari posse: non solùm ex duplici semiplena probatione, sed etiam ex præsumptionibus & dubitatis indiciis, ex *cap. accedens, de accusat. cap. significasti, de adulteriis, cap. afferre, de præsumptionib. cap. de hoc, de simonia.* Affirmant ergo plures, quando vtraque probatio ad eundem finem tendit, quod in præsenti materia semper verum habet, cùm omnes actus hæreticales conueniant in remouendo delictum à gremio, & vnitate Ecclesiæ. Repert. Inquisit. *verbo probationes, vers. sed quæritur ibi.* Quintil. Mandos. *in addit. lit. F.* At longè probabilius existimo nequaquam coniungi duas imperfectas probationes ad plenam probationem efficiendam, quia cùm qualibet in suo ordine diuersa sit, non apparet quomodo cum alia coniungi possit; & ita pluribus relatis tenet Anton. Gomez *tom. 3. var. cap. 12. num. 25.* cum glossa *in cap. veniens, l. 1. de testib.* Farinac. *de reo confesso, & conuicto, quæst. 86. n. 22. & q. 187. num 7.* & dicemus latiùs, cùm de testibus fuerit sermo.

8 Quartò inquires, an in fauorem rei, & contra accusatorem, & fiscum, sit sufficiens probatio, quæ ex præsumptione, aliisve indiciis, & semiplena probatione oritur?

Respondeo sufficere, vt in pœnam ordinariam condemnari non possit, quantumuis accusator, & fiscus haberent probatam suam intentionem; quia negari non potest ex supradicta probatione defensiua probationem fisci obnubilari, ac proinde non esse luce meridiana clariorem, & consequenter neque sufficientem ad delinquentis condemnationem: sic docuit Bart. *in l. non solùm, §. sed vt probari, num. 1. & seq. ff. de noui operis nuntiat.* quem sequuti sunt ferè omnes scribentes *in cap. in præsentia, de probat.* Abbas *num. 6.* Felin. *num 13.* Boetius *num. 31.* Decius *num. 152.* Parisius *num. 31.* & pluribus aliis comprobat Menoch. *de præsumpt. libr. 5. præsumpt. 48. num. 8.* Farinacius *q. 86. n. 76.*

PVNCTVM

PVNCTVM XI.

De sententia ferenda in crimine hæresis.

1 *Duplex est sententia condemnatoria, & absolutoria.*
2 *Vtraque sententia ex consilio peritorum pronuntiari debet, & qui hi sint.*
3 *Debet iis integrè processus manifestari tacitis nominibus testium, tametsi qualitates illius omninò debeant illis declarari.*
4 *Si Inquisitores ad sententiam procedunt, nullo peritorum consilio requisito, probabilius est nullam esse sententiam.*
5 *Horum tamen consilium sequi non obligantur Inquisitores; esto contra plures teneant.*
6 *Absolutoria, & condemnatoria sententia in scriptis debet proferri.*
7 *Prolatio sententiæ non est necessariò facienda ab ipsemet Inquisitore, si per Notarium fiat.*
8 *In absolutoria sententia non sunt proferendi specialiter errores, de quibus reus fuit accusatus.*
9 *Non debet reus in hac absolutoria sententia innocens proferri, sed ab instantia iudicij absolui. Excipe casu quo manifestè fuit probatum testes, & accusatores falsum dixisse.*
10 *Reo absoluto, si nouæ probationes superueniant, poterit rem examinari, & iudicari.*
11 *Condemnatus pœna arbitraria, eo quòd delictum plenè probatum non sit, si superueniant legitimæ probationes, & pœna arbitraria non sit executioni mandata poterit reus in pœnam ordinariam puniri. Secus si mandata sit executioni.*
12 *Plures censent nullam esse sententiam condemnatoriam hæretici impœnitentis, nisi fiat in præsentia iudicis sæcularis.*
13 *Probabilius est valere.*
14 *Pro stylo seruando in sententiis videndi sunt DD.*

DVplex est sententia: alia quæ absoluit reum, alia quæ illum condemnat. De vtraque est dicendum, qua ratione fieri debeat. Sed priùs, quæ vtrique sententiæ communia sunt, explicemus.

2 Commune est tam absolutoriæ, quàm condemnatoriæ sententiæ, vt ex consilio peritorum pronuntietur: vt bene notauit Pegna *3. part. direct. comm. 126. fine, versic. periti verò.* Cùm enim res, quæ tractatur, grauis sit, expedit maximè vt plurium ad illam definiendam consilium expostuletur, quia ibi salus, vbi multa consilia: & deciditur *in cap. vt commissi, de hæreticis, in 6.* ibi, *aduocandi quoque, prout expedierit, peritos quoslibet, vt vobis assistant, & in huiusmodi sententiis præbeant consilium opportunum, ac eis quod super his vobis humiliter pareant, in virtute obedientiæ iniungenda.* Idem habetur *cap. statuta, §. iubemus, de hæreticis, in 6.* ibi, *de ipsorum consilio ad sententiam, vel condemnationem procedi volumus*, & notant omnes Doctores in sequent. referendi. Hi autem periti, qui possunt esse tum Theologi, tum Canonistæ, & Legistæ, præstare consilium tenentur Inquisitoris mandato, etiamsi eis nullum sit salarium assignatum, nullàve pecunia detur: quia in *supradicto cap. vt commissi*, absolutè dicitur posse Inquisitores in virtute obedientiæ iniungere Aduocatis, vt consilium præbeant nulla solutionis mentione facta. Item quia fidei negotium omnes defendere, & procurare tenentur independenter à solutione. Verum est tamen, si sponte offeratur salarium, vel pretium, posse illud recipi pro labore impenso, quia in hoc nulla apparet indecentia sic Zanch. *tr. de hæret. cap. 15. n. 3.* Dec. *tr. crim. lib. 5. c. 24. n. 10.* Farinac. *q. 185. n. 190.* Simanc. *catholic. instit. tit. 41. rubr. de ministris, n. 13.*

3 Debet tamen iis ministris totus processus legi, & manifestari; aliàs consilium præbere non poterunt, iuxta merita causæ: quod expressè deciditur *supradict. cap. fin. §. iubemus, de hæreticis, in 6.* ibi, siue Episcopus, siue Inquisitores processerint, aliquibus aliis personis prouidis, & honestis, iurisque peritis (quas ad hoc vocari, & eis per totum *processum, super quo deliberandum est, seriosè manifestari, ac integraliter explicare*, & de ipsorum consilio ad sententiam, vt condemnationem procedi volumus) exprimantur, &c. sic docet Eymer. *direct. 3. part. q. 79.* & ibi Pegna *coment. 118.* Paramus *de origine sanctæ Inquisitionis, lib. 3. quæst. 4. rubr. de forma, & ordine iudic. sancti officij, n. 56.* Neque inde fit nomina testium, & delatorum peritis manifestanda esse. Tum quia sæpè integra notitia processus dari potest absque hac manifestatione. tum & præcipuè, quia ita consuetudine receptum est. esto *in cap. statuta*, exprimi nomina peritis, & non reis præcipi videatur. sic docuit Pegna aduersùs Eymeric. *3. part. direct. q. 80. comm. 129.* Farinacius *quæst. 185. num. 196.* Qualitates autem testium omnino debent peritis manifestari, videlicet, an sint graues, docti, probatæ vitæ, velècontra, an sint plebei, infames, socij criminum, inimici, &c. Hoc enim necessarium est, vt sciant, quantum singulis detrahendum sit, quantumve deferendum, & ex hac cognitione inferant causam ritè esse probatam. sic Pegna, & Farinacius *suprà*. Qui optimè addunt causa legitima intercedente posse, & debere Inquisitorem, reorum, testium, delatorumque nomina peritis aliisve viris probis manifestare: nempe cùm dubium est de inimicitia inter eos, & periti satis supradictas personas cognoscunt; quia tunc illa manifestatio ad decidendam causam omnino videtur necessaria, vel saltem summè conueniens. Debet tamen inquisitor iis peritis sub iuramento, imò sub pœna excommunicationis, si opus sit, secretum indicere, iuxta textum *in cap. statuta, de hæret. in 6.*

4 Quòd si Inquisitores ad sententiam procedant, nullo peritorum consilio requisito; credo probabilius nullam fore sententiam, quia in *cap. vt commissi*, & specialiter *in cap. statuta*, Inquisitoribus præcipitur hos peritos aduocare, & ex eorum consilio ad sententiam, vel condemnationem procedere, quod mandatum videtur inducere formam, cuius omissio annullat actum, iuxta ea quæ dixi *tract. de legib.* Neque obstat, quòd *in cap. vt commissi*, Inquisitoribus detur facultas vocandi peritos (prout expedient.) quasi tacitè insinuans non esse vocandos, si iudicatum fuerit non expedire. Non, inquam, obstat; quia verbum illud, *prout expedierit*, non refertur ad solam definitiuam sententiam pronunciandam: quasi tunc liberum Inquisitoribus sit iudicare, an expediat peritos vocare. Hoc enim eorum iudicio, & voluntati non videtur remissum; cùm expressè ad hanc sententiam pronuntiandam dicat Pontifex, *Iubemus peritos adduci, & ex eorum consilio se velle, vt ad sententiam, vel condemnationem procedatur*; sed referuntur ad totam causam, in qua quoties Inquisitoribus expedire visum fuerit vocare peritos, facultas eis conceditur vocandi.

5 Grauior tamen est dubitatio, an peritorum consilium sequi Inquisitores teneantur? Affirmatiuè respondet Albert. *tractat. de agnoscend. assert. cathol. quæst. 26. n. 11. & seqq. & in cap. quoniam, de hæreticis, lib. 6 quæst. 10.* Decian. *tract. crim. lib. 5. cap. 24. num. 16.* Farinacius *quæst. 185. num. 192.* Ratio desumitur ex supradictis verbis textus *in cap. statuta*, vbi dicitur: *Et ex ipsorum consilio ad sententiam, vel condemnationem procedi volumus.* quæ verba indicare videntur obligationem sequendi peritorum consilium. Si enim à peritorum consilio recedere fas esset Inquisitoribus, eorum sententia non diceretur ex consilio peritorum procedere, sed potiùs contra illorum consilium. Cæterùm dicendum est obligatos non esse Inquisitores peritorum consilio acquiescere, sed posse, si sibi æquius, & verius visum fuerit, pronuntiare contrarium. sic Simancas *catholic. institut. tit. 41. rubr. de ministris, num. 14.* Rojas *tract. de hæreticis, 1. part. num. 409. iuncto num. 422. & sing. 99. n. 2.* Pegna *direct. 3. part. comm. 127. per totum.* Lœlius Zechius *summ. 1. p. tit. de fide, rubr. de hæresi, c. 12. n. 14. vers. & sententia de eorum consilio.* Bursatus *consil. 90. num. 26. & seqq.* Locatus *in opere iudic. verbo consilium, num 5.* Campegius apud Zanch. *cap. 25.* quæ sententia decisa est in Hispania per Madrillianam instructionem editam anno 1561. cap. 66. dicentem in omnibus casibus, in quibus contigerit discordia sententiarum, seu opinionum, inter Inquisitores, & ordinarium, vel aliquem ipsorum, vel in definitione causæ, aut in quolibet alio actu, vel sententia interlocutoria causa ad Senatum mitti debet. Sed si Inquisitores, & ordinarius fuerint conformes, quamuis consultores discrepent, & sint numero plures, decretum Inquisitorum, & ordinarij executioni mandetur. Fundamentum est, quia *in supradicto cap. statuta*, solùm mandatur sententiam ex consilio peritorum procedi. quod intelligi satis potest ex consilio requisito, etiamsi non obtemperato: quæ explicatio, vt benignior, & dignitati Inquisitorum conuenientior amplectenda est. Item si periti vocati inter se dissentiant, quorum tunc consilium sequendum est? Si dicas maioris partis. Rogo, vnde constat talis obligatio? cùm ergo nullibi inueniatur, nullo modo asserenda est. Adde si obligatio esset Inquisitoribus sequendi peritorum consilium, periti potius essent iudices, quàm Inquisitores; cùm iuxta eorum consilium necessariò sententia proferenda esset, ipsisque Inquisitoribus solùm executio videretur concessa. Verùm etsi de necessitate sequendum non sit peritorum consilium, quia illorum consilium est. Ex decentia tamen, & prudentia sequi conuenit: vt rectè dixit Ancharan. *cap. si ad Episcopum, notab. 8. versic. circa secundum, in fine, ne sede vacante, lib. 6.* Imò quoties Inquisitori, & ordinario manifesta ratio in contrarium non vrget, tutius, & verius est consilio peritorum acquiescere debere Inquisitores: præcipuè si omnes periti in consilio præstando conueniant: non quia eorum consilium, & suffragium decisiuum sit (non enim est nisi consultiuum,) sed quia præsumitur veritati esse conforme.

6 Secundum commune est tam absolutoriæ, quàm condemnatoriæ sententiæ, vt in scriptis proferatur: vt sic de eius iustitia constet, neque occultari possit, & aliter prolata sententia nullius erit effectus, vt manifestè constat ex *Clement. sæpè, de verborum significat.* ibi, *Sententiam definitiuam, citatis ad id licèt non peremptoriè partibus in scriptis, & prout magis sibi placuerit, stans, vel sedens proferat.* & notat ibi glossa *verbo in scriptis.* Pegna *director. 3. part. comment. 40. numer. 165 versic. præterea in scriptis.* Farinacius *quæst. 185. numer. 166.* Boërius *decision. 255. num. 10.* Decianus *tractat. crimin. lib. 5. cap. 38. numer. 20.* contra Brunum *tractat. de hæreticis, libr. 4. cap. 10.* Item ex conuenientia, etsi, non ex necessitate proferenda est de die, & non de nocte; non enim vllo textu cauetur necessariò diurno tempore sententiam esse proferendam. sic relatis Abbate, & Felino *in cap. consuluit, de officio delegati*, tradit Pegna *suprà, versic. iam sententia reorum.* Farinac. *num. 165.*

7 Tertiò, prolatio huius sententiæ, illiúsque recitatio non est necessariò facienda ab ipsomet inquisitore, sed per Notarium, aut alium fieri potest, & de consuetudine fit: cùm enim huiusmodi sententiæ in Ecclesia, vel publico cadahalso publicari soleant, vbi innumerus populus concurrit, assumitur Notarius claram,& sonoram vocem habens ad illarum publicationem: idque conforme est textui *in cap. vt commissi de hæret. in 6.* Vbi inquisitoribus conceditur facultas committendi citationes & denuntiationes sententiarum: & licèt nomine denuntiationum intimatio, seu notificatio sententiæ reo facta intelligatur, non tamen illius publicatio; vt pluribus comprobat Decian. *tract. crim. lib.5. cap.38. num.16.* Attamen cùm simul intimetur reo, & publicetur sententia: cùm enim publicè legitur, fit sanè per alios ab inquisitoribus id fieri posse. Et ita decisum est ab Vrbano IV. constitutione edita anno 1261. incipiente, *Licèt ex omnibus, versic. vt ergo*, quam refert Pegna *in fine director. inter litteras Apostolicas*, & tradit alios referens Pegna *3. part. direct. comm.40. circa fin. vers. & quamquam.* Farinacius *quæst.185. num.171.* Rojas *singul. 94. num.1. & seqq.* Simancas *cathol. institut. titul.60. rubr. de sententiis, num.1.* Conrad. Brunus *tract. de hæret. lib.4. cap.10.* ils positis, quæ communia sunt absolutoriæ, & condemnatoriæ sententiæ, si de qualibet in particulari loquamur.

8 Dicendum est primò, si proferenda est absolutoria sententia, eo quòd nihil aduersùs delatum probatum fuerit, errores, de quibus fuit accusatus, non esse specialiter, & in particulari exprimendos. Nullius enim vtilitatis est eorum expressio, sed potiùs videtur damnum absoluendo afferre: vtpote quæ audientibus potest suspicionem generare. sic ex quadam Madrilliana instructione edita anno 1561. cap.62. docuit Pegna *3. p. direct. comm. 37. vers. attendentes.* Farinacius *q.185. n.175.*

9 Secundò dicendum est in hac sententia absolutoria non debere reum vt innocentem, & à culpa immunem proferri, sed solùm ab instantia iudicij absolui, eo quòd nihil aduersùs illum probatum fuerit; quia contingere potest, vt quod modò probatum non est, postea probetur, & reum modò absolutum postea condemnare. At non est decens diuersas sententias in eodem iudicio pronuntiare. Ergo vt hæc diuersitas vitetur, quoad fieri possit, expedit delatum non absolutè absoluere; neque vt innocentem declarare, sed solùm absoluere ab instantia iudicij, & declarare nihil aduersùs illum esse probatum. quæ absolutio, & declaratio contraria non est condemnationi postea ex nouis probationibus succedenti: sic alios referens docuit Pegna *3. part. direct. comm.37. vers. caueatur.* cum Eymer. *3. part. rubr. de forma absoluendi delatum, num.143. & in addit. ad Conrad. Brun. tractat. de hæret. lib.4. cap.8. in fide addit. versic. cùm verò* Farinacius *q.185. num.172.* Sigismund. Scaccia *tract. de iud. cap.59. num.1.* Solùm in vno casu censeo admittendum delatum declarari posse innocentem, & vt talem à iudicio absolui, nempe cùm manifestè probatum fuerit delatorem, & testes falsum dixisse, quia tunc nullum videtur adesse probabile periculum retractandi sententiam absolutoriam, cùm de iniquitate testium, & delatorum constet, & de innocentia delati. sic Pegna *3. part. comment. 37. in fine, vers. quod verò.* Farinacius *num.173.* Martin. Delrio. Iesuita *disquis. magic. lib.5. sect.14. ad fin. vers. & sic intellige.* Dixi cùm manifestè probatum fuerit testes, & delatorem falsum dixisse, cuius probatio si oriatur ex eo quòd dicta sua retractent, maxima circumspectione opus est, ne fortè corrupti pretio faciant, sic aduertit Pegna *supra.*

10 Tertiò dicendum est, si reo absoluto, & tanquam innocenti declarato superueniant nouæ delicti probationes, poterit non obstante priori sententia absolutoria denuò inquiri, examinari & condemnari, quia fauore fidei nunquam transit in hoc crimine sententia in iudicatum, quod Pius V. sua constitutione edita anno 1567. incipiente, *Inter multiplices curas*, definiuit. sic alios referens docuit Pegna *3. p. direct. rubr. de primo modo finiendi processum, comm.37. vers. sed quid si absoluatur.* Simanc. *de catholic. instit. tit.60. num.13.* Farinac. *q.185. n.197.* Sigismund. Scaccia *tr. de iud. c.95.* Ex his infertur probationes superuenientes coniungi posse cum præcedentibus insufficientibus, & ob quarum insufficientiam absolutus fuit reus ab instantia iudicij. Nam licèt citatio, & litis contestatio tunc facta periit, eò quòd perempta instantia, pereant acta ordinaria, quæ instantiam illam sequuntur: *l. properandum, §. etsi quidem, de iud. & l. cùm lite mortua, ff. iudicatum solui.* attamen non pereunt, quæ litis decisionem spectant, vt sunt confessiones, probationes, declarationes testium, & similia, *ex supradict. l. properandum, §. vltim. de iudiciis, ex l. iubemus. C. de liberali causa.* & tradit optimè Alexand. *consil.58. incipiente, Visa petitione, lib.1.* Pegna *director. 3 part. quæst.62. comm.91. post medium, versic. quòd si fortassis.* Farinacius *q.185. num.200.* Simanc. *catholic. inst. tit.18. rubr. de defuncto, n. 20.*

Verùm loquendo de sententia condemnatoria, declarata hæresi delinquentis, simul etiam declarantur omnes pœnæ ipso iure annexæ tali delicto, nec opus est illas exprimere. Secus verò de pœnis inferendis, quæ specialem requirunt expressionem, & condemnationem. sic Dec. *tract. crim. lib.5. c.38. num.15. versic. & ideo quoad pœnas impositas.* Gundisaluus *tr. de hæret. q.15. n.1. fine.* Farinacius *q.185. n.164. & 168.* Vmbert. Locat. *in iud. inquisit. verbo sententia, num.20.*

11 Dubium tamen est, an condemnatus pœna arbitraria, eo quòd legitimæ criminis probationes non extiterint, possit iterum pœna ordinaria puniri, superueniente postea legitima criminis probatione. In qua re omissis variis sententiis distinguendum censeo: aut pœna arbitraria fuit executioni mandata, vel non. Si est executioni mandata, censeo nullo modo posse reum pœna ordinaria puniri ob tale delictum legitimè probatum, sed à pœna ordinaria detrahendum est, quantum arbitraria importat, quia aliàs sequeretur pro vno delicto reum grauius quà dignus sit puniri: siquidem punitur pœna ordinaria commensurata delicto, & pœna alia arbitraria, contra textum *in cap. non afferamus, 24. q.1.* Verùm si pœna arbitraria non est executioni mandata, tunc pœna ordinaria reus puniri poterit superueniente legitima probatione; quia est noua sententia, & nouum iudicium, & pœna non excedit delictum. sicque vidi in hoc tribunali inquisitionis practicatum contra quemdam hæreticum, qui primò abiurauit de vehementi, & aliqua pœna pecuniaria fuit condemnatus ob non plenè delictum probatum; postea verò superuenientibus legitimis probationibus hæreticus declaratus fuit, & omnia eius bona fisco addicta, & Ecclesiæ reconciliatus. Rojas etsi dubius *tractat. de capite. 2. assertis. 50. numero. 391. & seqq.* Farinacius *quæstio. 185. num.199.*

12 Dubium est, an sententia condemnatoria hæretici impœnitentis in præsentia iudicis sæcularis fieri debeat: ita vt aliàs pronuntiata nullius sit valoris? Affirmatiuam partem probat textus *in c. ad abolendam, de hæret.* vbi dicit Pontifex hos tradendos esse, & relinquendos curiæ sæculari debita animaduersione puniendos. quod non videtur fieri posse, nisi ipsa curia sæcularis assistat. Clariùs habetur *c. excommunicamus, §. damnati, eod. tit.* ibi, *damnati*, scilicet de hæresi, *præsentibus sæcularibus potestatibus*, aut eorum balliuis relinquantur animaduersione debita puniendi: & *in c. nouimus, de verb. signific.* loquens de clerico degradando, & curiæ sæculari tradendo, dicitur cùm ab Ecclesiastico foro fuerit proiectus, eius est degradatio celebranda *sæculari potestate præsente.* Ergo iudex Ecclesiasticus omittens hanc præsentiam curiæ sæcularis in remissione delinquentis ei facta, grauiter peccare videtur; & nulla est eius remissio, vtpote facta contra formam, & modum sibi præscriptum: quo cessante corruit actus. argument. *l. cùm hi §. si prætor, ff. de transact. & cap. quia propter, de elect.* & habetur *cap. nihil. cap. primates, 2. quæst. 1.* vbi sententia data sine accusatore, & sine eo quòd reus confessus fuerit delictum, aut per testes conuictus irrita decernitur; quia statutum est sic fieri debere.

13 Cæterum dicendum est absque hac præsentia validè posse sententiam pronuntiari. sic docuit doctissimus Franciscus Pegna *3. part. direct. comment. 48 n.110. versic. at præsente potestate curiæ sæcularis.* Ratio est, quia præsentia iudicis sæcularis solùm expostulatur in prolatione sententiæ, vt executioni statim, & sine dilatione mandetur, nam iudex sæcularis in hoc crimine iudicando, vtpote Ecclesiastico, nulla ratione se intromittere potest. Ergo independenter à præsentia valida est sententia, cùm non ob eius valorem, sed ob eius executionem præsentia iudicis sæcularis expostulata sit, & ex hac ratione dissoluitur contrarium fundamentū. Fatemur namque omissionem modi, & formæ præscriptæ in pronuntianda sententia illam annullare, si substantialis sit, at in præsenti substantialis non est ad valorem sententiæ præsentia iudicis. Tum quia non pro sententia expostulatur, sed pro debita illius executione. Tum quia præscribitur aliàs habenti iurisdictionem: & si non potest præscribi, vt substantialis, sed solùm vt accidentalis, ac proinde vitiare non potest actum: iuxta glossam *Clement. 1. verbo inhibentes, circa medium, de iure patronatus.* Episcopus autem, & Inquisitor, qui iurisdictione quasi ordinaria in crimine hæresis gaudent, potestatem habent inquirendi, examinandi, & condemnandi delinquentes ratione officij sibi commissi. Ergo præsentia iudicis sæcularis expostulari non potest, vt necessaria valori sententiæ. Adde si hæc præsentia necessaria foret, facilè possent sæculare impedire hæretici condemnationem subterfugientes comparare prolationi sententiæ, ipsique Inquisitores multum à potestate laica dependerent; quod videtur cedere in detrimentum fidei, & potestatis Ecclesiasticæ. Quapropter si iudex laicus præsens esse non possit, vel nolit, (quod rarò contingere potest) poterit Inquisitor in eius absentia sententiam proferre, & per Notarium intimare, & condemnatum eius potestati relinquere. At si facilè præsens condemnationi esse potest, credo non licere Inquisitori eius præsentiam in prolatione sententiæ condemnatoriæ subterfugere, quia id ad minus videntur conuincere textus *in c. excommunicamus, c. ad abolendam, de hæret. & c. nouimus, de verb. signific.*

14 Denique si de stilo seruando in sententiis condemnatoriis, & absolutoriis loquamur, nihil occurrit aduertendum notatu dignum: sed videndi sunt Eymeric. *director. inquisit. 3. part. à n.141.* & pluribus sequentibus, vbi de tredecim modis finiendi processum in causa fidei, & ibi Francisc. Pegna, Vmbert. Locat. *post iudic. inquisit. à fol. 488. & seqq.* Simaneas *catholic. institut. tit. 60. de sententiis & in enchirid. tit. 64. eadem rubr. de sententiis.* Paramus *de origine sancta Inquisitionis, lib.3. quæst.4. rubric. de expeditione processus in causis fidei*, & alij.

PVNCTVM

PVNCTVM III.

In crimine hæresis qui sint iudices, & qua ratione possint procedere.

IVdices fidei enumerati solent Pontifex maximus, Episcopus, Capitulum Sede vacante, Inquisitor, & delegati ab ipsis, & extra hos nullus alius.

§. I.

De Pontifice, Episcopo, & Capitulo Sede vacante, qua ratione sint iudices in causa fidei.

1 *Pontifex est iudex supremus, Legatus à latere de iure, at ex consuetudine.*

2 *Episcopus ratione muneris est competens iudex in sua diœcesi, ordinarius respectu subditorum, delegatus comparatione exemptorum.*

3 *Debet Episcopus in causis fidei seruare modum, quem Inquisitores seruare tenentur.*

4 *Non potest spectato iuris rigore procedere absque consilio Capituli, bene tamen ex consuetudine.*

5 *Quod dicitur de Episcopo, dicendum est de Capitulo Sede vacante quoad subditos.*

6 *Quoad exemptos probabilius est non habere Capitulum iurisdictionem tametsi alij contrarium sentiant.*

7 *Capitulum exercet hanc iurisdictionem non per se, sed per vicarium specialiter deputatum.*

8 *Vicarius generalis Capituli, vel Episcopi, non est competens index hæreticorum, nisi specialiter designetur.*

1 POntificem maximum iurisdicem esse omnium supremum, ab illoque omnem illorũ iurisdictionem spiritualem dependere, certa fides est Legatus à latere, etsi de iure in hæreticos animaduertere possit, quia vices summi Pontificis plenissimè gerit, attamen sine speciali commissione summi Pontificis, vel supremi tribunalis sanctæ Inquisitionis, ex consuetudine id facere non potest. Farinac. *quæst.* 186 *num.* 4.

2 Episcopus ratione officij, & sui muneris est competens iudex omnium hæreticorum suæ diœcesis iuxta textum *in Clement.* 1. §. *propter quod, de hæreticis*, ibi, *tam per diœcesanos Episcopos, quia ad ipsum spectat hæreses extirpare, & bonum fidei promouere.* sic Azor. 1. *part. l.* 8. *c.* 18. *quæst.* 2. Farinac. *n.* 5. Gundisalu. *tractat. de hæreticis, quæst.* 7. *n.* 8. *versic. item Episcopus*, & alij apud ipsos. Sed an sit iudex ordinarius, vel delegatus? Distinguendũ est inter subditos, & exẽptos. Respectu subditorum certum est esse ordinarium, quia ex proprio officio, & munere illi competit: & tradit Pegna 3. *part. direct. q.* 1. *comm.* 50. *in princ* Farinac. *n.* 6. Simancas *in enchirid. tit. de Episcopis. n.* 2. & 3. Decian. *tract. crim. l.* 5. *c.* 21. *n.* 4. *in princ.* Petr. Gregor. *syntagm. iuris, l.* 33. *c.* 7. *n.* 4. *versic. ad Episcopos*, & alij. At comparatione exẽptorum maior est dubitatio. Hostiens. *in c. ad abolendam, de hæret. n.* 13. dicit esse iudicem ordinarium: motus, quia eo ipso generaliter, & vniuersaliter ei concessa est delegatio. Sed quãdo iurisdictio delegatur alicui non ratione personæ sed dignitatis, nõ delegata sed ordinaria iurisdictio dicenda est, & potestatis ordinariæ iura habet, & sequitur vt multis relatis probat Sanch. *l.* 2. *de matr. d.* 40. *n.* 14. Cùm ergo talis sit iurisdictio concessa Episcopis in crimine hæresis, comparatione exemptorum dicetur esse ordinariam. Nihilominus dicendum est comparatione exemptorum iudicem delegatum Episcopum esse, non ordinarium, quod videtur expressè decisum *in c. ad abolendam, in fine*, §. *si qui verò, de hæreticis.* vbi inquit: Si qui verò fuerint qui à lege diœcesanæ iurisdictionis exempti soli subiaceant Sedis Apostolicæ potestati, nihilominus in iis, quæ sunt contra hæreticos statuta, Episcoporum subeant iudicium, & *eis in hac parte tanquàm à Sede Apostolica delegatis*, non obstantibus libertatis suæ priuilegiis obsequantur: & ibi notat glossa, Ioann. Andr. Abbas, Felin. & omnes communiter, prout illos refert, & sequitur Farinacius *q.* 186. *n.* 7. Zanch. *tractat. de hæreticis, cap.* 8. *num.* 3. Simancas *catholic. institut. tit.* 25. *rubrica de Episcopis, numero* 6. Carret. *tractatu. de hæreticis, numero.* 65. Gundisalu. *eodem tractatu. quæstione.* 7 *numero.* 14. Decian. *tractatus criminis libro.* 5. *capite.* 21. *numero* 4. Verùm etsi hæc iurisdictio absolutè delegata sit, quia tamen non est delegata personæ, sed dignitati, & tam præsentibus, quàm futuris iurisdictionis ordinariæ priuilegiis gaudet quoad delegationem. At quod appellatio sortitur naturam iurisdictionis delegatæ, & sic non appellatur à sententia interlocutoria Episcopi ad Archiepiscopum, sed ad Pontificem delegantem: vt tenent Vmbert. Locatus *in iudicialibus. inquisit. verbo appellare, numer.* 1. *versic. sed eo casu.* Simancas *catholicis institutionibus, titul.* 6. *rubr. de appellatione. numer.* 3. Zanch. *capit.* 18. *numer.* 3. & 4. Farinacius. *quæstion.* 185. *numer.* 140. & *quæstio.* 186. *numer.* 9.

3 Modus autem procedendi in crimine hæresis, quem ser-

uare debet Episcopus, est idem cum modo procedendi, quem seruant Inquisitores, quia ita decisum est *in capite per hoc*, §. *fin. de hæreticis, in* 6. Siue autem ordinaria, siue delegata Episcopi potestate procedant, *illum in procedendo modum obseruent, quem Inquisitores possunt, & debent* per tota communia, vel per speciales concessiones, seu ordinationes Sedis Apostolicæ obseruare: & notat ibi glossa, Geminian. & Franc. & alij, quos refert, & sequitur Farinacius *quæstio.* 186. *numer.* 16. Simancas *catholic. institu. tit.* 25. *rubr. de Episcopis, num.* 4. *in fine, vers. præterea eundem ordinem.* Ioan. Calderin. *tractatus de hæreticis. rubr. de process. inquisit. num.* 1.

4 Sed dubium est, an possit absque consilio sui Capituli procede?

Respondeo spectato iuris rigore non posse; quia *in cap. ad abolendam, de hæreticis*, dicitur, vt id fiat cum consilio clericorum: at attenta consuetudine posse; sic alios referens testatur Farinacius *quæstio* 186. *numero* 14. & 15.

5 Quod dictum est de Episcopo, dicendum est de Capitulo Sede vacante, esse quidem iudicem ordinarium: iuxta textum *in caput. ad abolendam, de hæreticis.* ibi, *vel clerici ipsi Sede vacante*, & notat ibi glossa, Hostiens. Anton. de Buttio, & alij, quos refert, & sequitur Farinacius *quæstio.* 186. *numer.* 177. Simancas *catholicis institutis tit. de Episcopis, numer.* 6. *versic. Capitulum quoque Sede vacante.* Decian. *tractat. criminis libr.* 5. *cap.* 21. *numer.* 13. Gundisalu. *tractatus de hæreticis, caput.* 7. *numero.* 8. *vers. & etiam Capitulum.* Carrerius *eodem tractatu. de hæreticis, numero* 66. & 70. Nomine Sedis vacantis intelligo non solùm quando sedes vacat absolutè, sed etiam quando diœcesis ab Episcopo gubernari non potest, vt si Episcopus captiuus esset, vel de Episcopatu prouisus non administraret ob non expeditas literas; quia tunc quoad administrationem, & gubernationem verè dicitur Sedes vacare: & ita tenet Decian. *supra num.* 13. Carret. *num.* 66. Farinacius. alios referens *num.* 179. & expressè glossa *in Clement.* 1. *de hæret. verbo vacante.*

6 An autem sit iudex respectu exemptorum, non est constans sententia. Marian. Socin. *in dict. cap. ad abolendam num.* 44. affirmat attento rigore iuris id sustineri posse: cui consentire videtur Cardinal. Zabarella *in Clement.* 1. *de hæreticis*, §. *duro*, *n.* 60. *in* 8. *quæst.* cùm enim *in supradict. cap. ad abolendam*, eodem modo modo de clericis Sede vacante dicantur esse iudices causarum hæreticalium, ac dictum est de Episcopo: sic sanè sicut Episcopo competit iurisdictio respectu exemptorum; ita etiam competere Capitulo.

Nihilominus etsi hoc satis sit probabile: at probabilius est oppositum: tum quia sic communiter Doctores affirmant. Tum quia Capitulum non succedit Episcopo, nisi in his, quæ Episcopo competerunt iure ordinario, & non ex delegatione. At iurisdictio in exemptos ex delegatione competit, vt probauimus ex *dicto cap. ad abolendam* Ergo. & ita tenet in dicto cap. Abbas *num.* 17. Ancharan. *nu.* 10. *versic. si autem non iure suo.* Ioann. Andr. *num.* 15. Henric. Boich. *nu.* 25. Cardinal. Zabarella §. *si qui, versic. circa secundam quæstionem.* Ioan. de Anania *num.* 19. *vers. in his verò.* Decian. *tractat. crimin. lib.* 5. *cap.* 21. *n.* 14. Carret. *tract. de hæret. n.* 66. Farinacius. *quæst.* 186. *num.* 182. Idem quod dictum est de Capitulo esse quidem iudicem ordinarium circa causas fidei, dicendum est de habentibus iurisdictionem quasi episcopalem, vt de aliquibus Prioribus, & Abbatibus exemptis sic tradit Ludouic. Molin. Iesuita *tract.* 5. *de iust. disp.* 28. *n.* 11.

7 Modus autem, quem seruat Capitulum in exercenda hac iurisdictione in causis hæreticalibus, non est per se, sed per vicarium ad id specialiter deputatum. colligitur ex *Clement.* 1. §. *propter, de hæreticis*, vbi cauetur non posse Inquisitores procedere ad decisionem causarum, sine Episcopo, vel eius officiali, aut Capitulo vicario Sede vacante. Vbi notandum est nunquam dixisse textum sine Capitulo, & eius vicario, sed solùm sine vicario, seu delegato Capituli Sede vacante, quasi tacitè insinuans Capitulum per se hanc iurisditionem exercere non posse. Neque deest ratio congruentiæ, quia aliàs secretum vix seruari possit, neque causæ ita breui tempore decidi: sic expressè docet Farinacius *quæst.* 186. *n* 180. Bonifacius de Vitalinis *dict. Clemant.* 1. *n.* 48. & 50. An autem debeat huiusmodi vicarius consilium vicinorum Episcoporum requirere? Credo non debere, neque esse in vsu, quia in *supradict. c. ad abolendam*, solùm dicitur hoc consilium requirendum esse si oportuerit, cuius iudicium Capitulo relinquetur. Neque contradicit Hostiens. Ioann. Andr. & Abbas *in supradicto cap.* quia solùm cùm oportuerit: asserunt consilium vicinorum Episcoporum expostulandum esse.

8 Vicarius generalis Episcopi, vel Capituli, Sede vacante non est competens iudex hæreticorum, nisi ad id specialiter deputetur, quia ob grauitatem criminis specialem requirit commissionem, vt colligitur ex Trident. *sess.* 24. *cap.* 6. *de reformat.* ibi, *ipsis Episcopis, & non eorum vicarijs sit permissum.* sic tradit Ioann. de Imola *Clement.* 1. *num.* 19 *de hæreticis*, & ibi Cardinal. Zabarella *in* §. *duro, num.* 6. *in.* 11. *quæst.* Vmbert. Locat. *in iudicial, inquisit. verbo Episcopus n.* 6. Repert. Inquisit. *verbo cognoscere, versic. sed an vicarius.* Gundisalus *tract. de hæretic. quæst* 7. *num.* 14. Decian. *tractat. crimin. lib.* 5. *c.* 21 *num.* 7. Augustinus Barbosa 3. *part. de potestate Episc. allegat.* 85. *num.* 54. Farinacius *de hæresi, quæst.* 189. *n.* 13. & 181.

§. II.

De Inquisitore, eiúsque commissariis, & de eorum potestate.

1 *Inquisitor est præcipuus iudex in hac causa, qui cognoscit de hæresi, & illi annexis.*
2 *Est iudex delegatus, non ordinarius.*
3 *Inquisitores electi ab aliis Inquisitoribus, sint ne delegati Sedis Apostolicæ, examinatur.*
4 *Verius est delegatos esse.*
5 *Potestas Inquisitoris ad omnes personas quacumque dignitate fulgentes extenditur.*
6 *Excipiuntur Episcopi, sed possunt dicta testium aduersùs eos recipere, vt Pontificem consulant.*
7 *Excipiuntur item Legati, Nuntij, aliíque Sedis Apostolicæ officiales.*
8 *Excipiuntur ipsimet Inquisitores.*
9 *Inquisitores procedunt in causis criminalibus suorum familiarium priuatiuè.*
10 *Pœnitentium causæ criminales, & ciuiles, non subduntur iudicibus fidei, sed propriis.*
11 *In regno Aragoniæ lata est Inquisitorum potestas.*
12 *Vices suas possunt Inquisitores aliis committere.*
13 *Commissarij ab Inquisitoribus electi, non possunt alios subdelegare.*
14 *Plures Inquisitores pro vna prouincia electi possunt simul, & separatim procedere.*
15 *Excipe, nisi Pontifex aliquem pro speciali causa designasset.*
16 *Iurisdictio Inquisitoris morte delegantis etiã re integra non spirat.*
17 *Quod intelligatur, tametsi delegatio facta esset ad beneplacitum non Sedis, sed Pontificis.*
18 *A solo Pontifice Inquisitorum iurisdictio reuocari potest.*
19 *Quid dicendum de Inquisitore ita electo ab Inquisitore generali, an possint absque legitima causa remoueri, vel de vno loco in alium transferri.*
20 *Dicendum est non posse absque legitima causa inuitum remoueri, neque transferri.*
21 *Expenduntur causæ, ex quibus hæc remotio fieri potest.*
22 *Ad mutationem ex vno loco in alium sufficit conuenientia sancti Officij, tametsi nulla culpa Inquisitoris intercedat.*
23 *Explicatur quis possit Inquisitores tum sæculares, tum religiosos punire.*
24 *Quadragesimum annum attingere debet electus ab alio, quàm à Pontifice. In Hispania sufficit, si attingat trigesimum.*
25 *Expenduntur aliæ qualitates in Inquisitoribus requisitæ.*
26 *Commissarijs sufficit, si trigesimum annum attingant.*

1 PRæcipuus iudex in hac causa est delegatus à Pontifice, qui nomine Inquisitoris insignitur, iuxta textum *in Clement.* 1. §. *propter, de hæreticis.* ibi, *tam per diœcesanos Episcopos, quàm per Inquisitores.* Hic autem Inquisitor cognoscere potest non solùm de causa hæresis, sed etiam de omnibus connexis, dependentibus, & incidentibus illius: ex iis quæ latè refert Aretinus *consil.* 83. Decianus *tractat. crimin. lib.* 5. *cap.* 22. *num.* 12. Farinacius *de hæresi, quæst.* 186. *num.* 26. Eymericus 3. *part. directorij, num.* 37. *in fine.* & ibi Pegna *comment.* 10. *versic. in prædictis omnibus*, vbi remissiuè tradit quæ sint emergentia, connexa, & dependentia. Et ratio est manifesta, quia concessa iurisdictione, & cognitione causæ principali, conceduntur emergentia, incidentia, connexa, & dependentia ab illa. *leg. nulli, Codic. de iudicijs, Clement. dispendiosam.* & ibi Doctores omnes, *eodem titulo de iud.* Bartol. *in extrauag. ad reprimendam, in verbo summariè*, *num.* 20. Decius *in cap. pastoralis, num.* 4. *in fine, de appellationibus*, & aliis pluribus relatis à Menochio *de arbitr. libr.* 1. *quæst.* 45. *num.* 9. vbi concludit, iudicem habentem liberum arbitrium ad procedendum in causa principali, posse eodẽ modo procedere in accessoria.

2 Circa Inquisitorum iurisdictionem, & potestatem plures veniunt quæstiones decidendæ. Prima, an Inquisitor iudex sit ordinarius, vel delegatus? Dicendum est delegatum esse, quia esto delegatus sit ad vniuersitatem personarum; quia tamen ad solam causam hæresis, & illius connexa delegatus est, ideo iudex delegatus, & non ordinarius dicendus est, vt multis relatis docent Pegna cum Eymerico. 3. *part. directorij, quæstion.* 4. *commentar.* 51. Ioan. Azor. *tom.* 1 *lib* 8. *cap.* 18. *quæst.* 6. Farinac. *quæst.* 186. *num.* 39. Scaccia *de iudic. cap.* 67. *num.* 5. Ludouic. Molin. Iesuita *tractat.* 5 *de iustit. disput.* 28. *num.* 4. & satis probatur ex litteris Vrbani IV & Clementis IV. relatis à Francisco Pegna *in fine directorij.* vbi dicitur: Prouidemus igitur ibidem ad præsens personas aliquas circumspectas pro tanto negotio deputari. & *capit. ne aliqui, de hæreticis, in* 6. vocatur officium Inquisitoris ab Apostolica Sede commissum: & quia vt tale debebat morte delegantis spirare quoad negotia integra, fauore fidei cauetur perpetuò duraturum: quod necessarium non foret, si iurisdictionis ordinariæ esset. Negari tamen non potest pluribus priuilegiis ordinariæ iurisdictionis gaudere; tum quia in causa fidei plures causæ continentur, ita vt delegatus ad illam causam ad vniuersitatem causarum delegatus dici potest: tum quia vicariis suas vices committunt: tum quia eius iurisdictio non spirat morte delegantis, etiam re non cœpta. quæ omnia à fortiori procedunt in Inquisitore generali Hispaniarum, cuius officium perpetuum est: & in quo vno mortuo, vel inde deposito promotione, vel ascensu ad alia, vel alia ratione alius sufficitur: quod ordinariæ iurisdictioni proprium est. Quapropter hoc officium habet perfectiones iurisdictionis delegatæ, & ordinariæ, sublatis cuiuslibet imperfectionibus, vt ex sequentibus constabit.

3 Verùm, quia sæpè Inquisitores non à Sede Apostolica immediatè eliguntur, & instituuntur, sed ab aliis, qui ad id authoritatem à Sede Apostolica obtinent. Dubium est, an ij electi debeant dici delegati à Sede Apostolica, & ab illa authoritatem habere; an verò ab illis, qui eos eligunt? Constat autem tempore Innocentij IV. & Clementis IV. Generalibus, & Prouincialibus ordinum Diui Dominici, & Francisci datum esse ab iis Pontificibus priuilegium eligendi, & instituendi aliquos religiosos Inquisitores pro suis prouinciis, quibus præerant; quarum institutionum mentionem fecit Pegna *director.* 3. *part. quæst.* 5. *comment.* 52. Azor. 2. *part. lib.* 8. *cap.* 18. *quæst.* 5. Farinacius *q.* 186. *num.* 30. Et licèt in tota Italia, & Hispania iam cessauerit in his Prælatis hæc potestas eligendi Inquisitores, & ad illustrissimos Cardinales generales Inquisitores totius orbis deuenit pro tota Italia, & in Hispania ad quendam Præsidem supremi Senatus Inquisitorem generalem vocatum electum à Rege, & à Sede Apostolica confirmatum, & approbatum: huic enim Sedes Apostolica committit potestatem eligendi Inquisitores omnium tribunalium, & visitatores inquisitionum, cum ea dependentia, & subordinatione, vt possit eos de loco in locum mutare, aut causa interueniente deponere, & punire, & modum procedendi præscribere, & eas causas, quæ sibi placuerint reseruare; ac denique vt ad ipsum tanquam ad superiorem ex omnibus Inquisitoribus appelletur, quia in illo tota residet iurisdictio circa res fidei. Cùm ergo hoc ita sit, videntur Inquisitores sic nominati delegati esse Inquisitoris generalis, non Sedis Apostolicæ, à qua solùm subdelegati videntur existere: cùm ab illa non immediatè, sed mediatè recipiant iudicandi facultatem. Item hoc declarat modus, quem Inquisitor generalis seruat in assignandis iis particularibus Inquisitoribus; inquit enim, (vt testatur Simancas *catholic. institut. titul.* 34. *num.* 15.) Committimus vobis vices nostras, donec ad nos duxerimus eas reuocandas. Quo ergo modo clarior poterat subdelegare? Et ita hos Inquisitores particulares esse subdelegatos, affirmat, & probat Simancas *suprà.*

4 Nihilominus tamen communior, vel veriorque sententia affirmat omnes Inquisitores particulares, etiamsi à Cardinalibus supremæ inquisitionis, vel à generali Hispaniarum Inquisitores eligantur, delegatos esse Sedis Apostolicæ: sic tenent alios referentes Pegna, cum Eymeric. 3. *p. dir. q.* 3. *comm.* 52. *in princ.* Vmbert. Locat. *in iudiciali inquisit. verbo Inquisitor, num.* 5. *vers. qui quidem inquisitor, & vers. vnde inquisitores.* Repert. *verbo inquisitor. vers. an inquisitores.* Lælius Zech. *sum* 1 *p. titul de fide, rubr. de hæresi, cap.* 11 *num* 13. *vers. & sunt delegati Papæ.* Rojas *singul* 114. *num.* 4. & *tract. de hæreticis*, 1. *part. num.* 438. Farinacius *quæst.* 186. *numer.* 41. Ludouic. Molin. Iesuita *tract* 5. *de iust. disp.* 28. *num.* 7. *vers. verùm autem.* Probatúrque potest primò ex *Clement.* 1. §. *propter, de hæretic.* & *ex cap. per hoc, de hæreticis, in* 6. vbi loquens de Inquisitoribus absolutè, qui cum Episcopis procedere debent, affirmat esse à Sede Apostolica deputatos, & ita *in suprad. Clement.* notarunt Cardin. Zabarella *num.* 2. *in* 4. *notab.* Bonifac. de Vitalinis *num.* 5. Imola *Clement.* 1. *de hæreticis, num.* 9. *ante finem.* Secundò probatur expressiùs ex constitutione Alexandri IV. edita anno 1258. incipiente, *Quod super.* §. *adiecistis*, quam refert Pegna post direct. inter litteras Apostolicas. Vbi postquam Pontifex Priori ordinis Prædicatorum facultatem concessit in hæreticos animaduertendi, tam per se, quàm per alios ab ipso electos, illósque amouendi, & loco illorum alios substituendi, quotiescumque viderit expedire, subiungit. Ipsi tamen Priori, & aliis sic assumptis committendi dumtaxat citationes, ac examinationes testium, cùm de huiusmodi crimine, ac circunstantiis eius inquiritur, ac denuntiationes sententiarum, quas super his contra quoslibet contigerit fieri, & iis similia faciendi *conceditur ab eadem sede facultas.* Ecce quomodo æquè prior, & alij ab ipso electi à Sede Apostolica accipiunt facultatem. Tertiò, Inquisitores particularium Inquisitionum nomine proprio, & authoritate Apostolica, & non nomine Inquisitoris generalis sententias aduersùs reos pronunciant. Ergo signum est à Sede Apostolica delegatos esse. Quartò, non arctantur ad publicandas, & denunciandas sententias per seipsos, sed de facto per alios in publico theatro pronunciant, vt in antecedenti puncto diximus: quod illis nullo modo liceret, nisi à Sede Apostolica delegati existerent. Quintò, hi Inquisitores possunt alios subdelegare, vt dicemus: sed subdelegatus alium subdelegare non potest, aliàs daretur processus in infinitum, cùm non occurrat ratio, quare ille secundus subdelegatus subdelegare non possit. Ergo dicendum est hos Inquisitores non esse subdelegatos, sed delegatos à Principe. Sextò, iurisdictio Inquisitorum, non expirat morte, aut depositione generalis Inquisitoris illum eligentis, etiam re integra. At si subdelegatus existeret, expiraret potiùs, vel vt meliùs dicam in illum iurisdictio transmissa non esset: iuxta textum *capite quamuis, de officio deleg. lib.* 6. Ergo dicendum est esse delegatos à Sede Apostolica

Septimò

Septimò, Inquisitores supremi Senatus non sunt delegati ab Inquisitore generali, sed à Pontifice, etiamsi ab Inquisitore generali nominentur; aliàs non daretur appellatio ad eorum tribunal à sententiis reliquorum tribunalium; quia ab vno subdelegato ad alium subdelegatum dari non potest appellatio: sed necessariò danda est ad subdelegantem. Ergo similiter dicendum est de reliquis Inquisitoribus esse quidem à Pontifice delegatos, ab ipsòque habere iurisdictionem facta nominatione, & electione Inquisitoris generalis. Neque obstat habere illam dependenter ab Inquisitore generali, quia hoc modo potuit committi, vt rectiùs, & securius in causa fidei procedatur. Neque etiam obstat, quòd Inquisitor generalis in electione dicat vices suas committere, quia illud dicit, vt intelligatur iurisdictionem concessam esse ab eo dependentem.

5 Secunda quæstio est, ad quas personas hæc Inquisitorum potestas extendatur? Respondeo ad omnes in sua prouincia existentes, vel delinquentes, siue sæculares sint, siue religiosi, aut aliàs exempti, deciditur *cap. vt officium. §. denique, de hæreticis, in 6. cap. accusatores, in fine. cap. ad abolendam, de hæreticis*, & tradunt omnes quod verum est, etiamsi religiosi à suis Prælatis præuenti essent, adhuc per Inquisitores iudicandi sunt, illisque sunt hæreses denunciandæ iuxta rescriptum Pij IV. incipiens, *Pastoris æterni est*, & aliud Pauli III. editum anno 1542. incipiens, *In Apostolici culminis*, quorum tenorem refert Pegna post direct. inter litteras Apostolicas, & notat aliis relatis Farinac. *quæst. 186. num. 26.* Azor 1. *p. lib. 8. c. 18. quæst. 12.* Adde iam ab omnibus Prælatis sublatam esse potestatem cognoscendi de hæresi suorum subditorum, ex constitutione Pauli V. prout testatur Farinac. *de hæresi, quæst. 118. fine*, Episcopisque, & Inquisitoribus hoc esse remissum. In Hispaniis autem merito sancitum est, vt Inquisitores particulares nullum religiosum, nullumve nobilem, aut aliqua ratione insignem comprehendant, quin priùs certiorem faciant Inquisitorem generalem, & eius supremum Senatum, missis ad eos indiciis, & probationibus habitis contra talem reum, & ex eorum præscriptio procedatur, & non aliter: sic relato Simanc. *cathol. instit. tit. 34. n. 33.* Pegna 3. *p. comm. 77.* docet Ludouic. Molin *tract. 5. de iustit. disp. 28 num. 18.* A qua regula solùm est excipiendus casus periculi fugæ, vel alterius grauis mali: sic præcitati Doctores.

6 Ab hac vniuersalitate personarum excipiuntur primò Episcopi, aduersus quos non potest Inquisitor etiam generalis procedere, nisi de expressa Sedis Apostolicæ facultate, sed negotium debet ad Pontificem remitti, vt quid faciendum sit, prouideat: iuxta text. *in cap. inquisitores de hæreticis in 6.* ibi Inquisitores hæreticæ prauitatis ab Apostolica Sede, seu ab alio, vel aliis quibuslibet deputati de huiusmodi crimine inquirere *contra Episcopos nequeunt*, aut eius prætextu procedere contra eos, nisi in litteris commissionis Apostolicæ, quòd hoc possint, concedatur expressè. Si tamen Inquisitores ipsi Episcopos, vel alios superiores Prælatos sciuerint, vel inuenerint crimen hæreseos commisisse, aut eos de hoc diffamatos existere, vel suspectos, id tenentur Sedi Apostolicæ denunciare. Nomine Episcoporum intelliguntur titulares, quia verè sunt Episcopi. Item electi, & à Sede Apostolica confirmati, etiamsi consecrati non sint, quia iurisdictionem Episcopalem habent. Secus vero dicendum est de electis, & nondum à Sede Apostolica confirmatis. sic Simanc. *cathol. institut. tit. 25. n. 1. & 11.* Ludouic. Molin. *tract. 5. de iust. disp. 28. num. 19.* Verùm etsi hoc ita sit, possunt tamen Inquisitores dicta testium contra Episcopos recipere, vt certiorem Pontificem faciant, ad eumque dicta testium transmittant. Non enim alia via scire, aut inuenire possunt Episcopos hæreticos esse, aut de hæresi suspectos, vt teneantur Sedi Apostolicæ denunciare. sic Simanc. *suprà num. 8. & in enchirid. viol. relig. tit. 8. num 2.* Ludouic. Molin. *num. 19.* Pegna *in addit. ad Eymer. 3. p. direct. quæst. 27. comm. 76.* Farinacius *quæst. 186. num. 136.* Decian *tract. crimin. lib. 5. cap. 25. n. 2* Lœlius Zech. *summ. 1. p. tit. de fide, rubr. de hæresi, cap. 11. num.* . *vers. neque etiam contra Episcopum.* Secundò, possunt Inquisitores Episcopum suspectum de fuga, clarè cognitum hæreticum carcere, & carceratum, ad Pontificem mittere, & à fortiori si grauia mala ex dilatione comprehensionis sequerentur, vt si interim timeretur plures esse seducendos; quia tunc ex benigna interpretatione Summi Pontificis, censentur ij casus concessi, & à generali prohibitione procedendi aduersùs Episcopos excepti: sic Simanc. Molin. Pegna. Lœlius Zech. & Farinacius *suprà.* Debet tamen hoc periculum esse clarè cognitum: nam in dubio standum est probationi. Aduerto tamen, etsi Inquisitor non possit aduersùs Episcopum procedere? poterit tamen alius Episcopus, si in eius diœcesi Episcopus hæresis suspectus, assistat, aut crimen committat, quia tunc ex delegatione, iuxta *c. ad abolendam.* videtur iurisdictionem habere. sic tradit Farinac. *quæst. 186. n. 122.* cum Repert. Inquisit. *verbo Episcopus, versic. ad secundam.* Gundisalu. *tract. de hæret, quæst. 6. n. 16.* Decian. *tractat. crimin. lib. 5. cap. 21. num. 5.*

7 Secundò excipiuntur Nuntij, & Legati Sedis Apostolicæ, aliique eiusdem Sedis officiales, aduersùs quos non possunt Inquisitores, neque ordinarij procedere, nisi de licentia expressa Sedis Apostolicæ: bene tamen possunt aduersùs eos (modò Episcopi non sint) inquirere, & se informare, vt informationes ad Pontificem transmittant: habetur expressè *in extrauag. Ioan XXII. cùm Matthæus, de hæret.* Nomine Nuntij intelligitur Legatus Sedis Apostolicæ, iuxta textum *in c. nobilissimus, 97. distinct.* Nomine vero officialium Sedis Apostolicæ intelligunt signati à Sede Apostolica ad aliquas causas Sedem Apostolicam, eiúsque honorem, & dignitatem spectantes, non autem ad causas particulares inter partes decidendas; quia ij non negotium Sedis Apostolicæ, sed particularium personarum agunt; ac proinde priuilegio officialibus Sedis Apostolicæ concesso gaudere non debent, sic Pegna relatis Lapo, & Decio tradit 3. *p. direct. q. 26. comm. 73.* Molin. *tract. 5 de iustit. disp. 28. n. 20.*

8 Tertiò excipiuntur ipsimet Inquisitores, aduersùs quos alij Inquisitores procedere non possunt, tum quia sunt à Sede Apostolica delegati; tum quia par in parem non habet imperium: & ita docet Pegna cum Eymer. 3. *part. direct. quæst. 30. comment. 79.* Farinacius *quæst. 186. num. 126.* Molin. *tract. 5. disput. 28 num. 21.* Hoc autem intelligendum est durante Inquisitoris officio: nam si ab illo remoueantur, vt Hispania Inquisitor generalis remouere facilè potest, poterit tunc alius Inquisitor aduersùs eum procedere: imò si Inquisitores particulares delegati non sint à Sede Apostolica, sed subdelegati ab Inquisitore generali, vt Simancas contendit, poterit Inquisitor generalis eos in carcerem mittere, & punire, ita Molin. *suprà.* Vnum tamen est omnino certum extra crimen hæresis delinquentes Hispanos posse ab inquisitore generali, & eius supremo Senatu coërceri, & puniri ob commissionem à Sede Apostolica illi factam, vt testatur Pegna 3. *part. direct. q. 12. commen. 61. versic. in Hispania.* Maior tamen est dubitatio, an Episcopi possint aduersùs Inquisitores de hæresi suspectos procedere? Affirmant Repert. Inquisit. *verbo Episcopus, versic. primo* Zanch. *de hæreticis, cap. 8. num. 9.* Gundisalu. *eodem tract. quæst. 7. num. 17.* Decian. *tract. crimin lib. 5 cap 21. num 6* negant Geminian. *num. 5 vers. sed quaro, de hæret, in 6.* Locat. *in iudicial. inquisit. verbo inquisitor, num. 15.* Quintilian. Mandos. *in addit. ad Rupert. verbo Episcopus.* Alij distinctione vtuntur de hæresi occulta, & manifesta: & circa manifestam hæresim affirmant procedere posse Episcopum; secus in occulta. Cæterùm tenendum est absolutè nullo modo aduersùs Inquisitorem posse Episcopum procedere, sed solùm informationes capere, & ad Sedem Apostolicam eas transmittere, nisi in casu per epikeiam excepto, quando scilicet Inquisitor hæreses seminasset, vel seminare permitteret, & delinquentes hæreticos impunitos dimitteret; vel alia horrenda faceret, quia durante inquisitionis officio, officialis est Sedis Apostolicæ; ac proinde comprehenditur sub extrauag. Ioannis XXII. in qua cauetur aduersus Nuntios, officialesque Sedis Apostolicæ non posse ordinarios procedere in hoc hæresis crimine, nisi tantum recipiendo informationes. sic expressè Ioan. Azor 1. *part. lib. 8. cap. 18 quæst. 14.* Molin. *de iustit. tract. 5. disput. 28. num. 21.* Farinacius *quæst. 186. num. 124. & 131.*

9 Tertia quæstio, an Inquisitorum iurisdictio sit non solùm in causis fidei, sed in aliis causis, tum ciuilibus, tum criminalibus?

Respondeo iurisdictionem habere in causis criminalibus suorum familiarum, & officialium priuatiuè, ita vt alij iudices non se intromittere possint in illis iudicandis, solùm enim poterunt capere delinquentes: at illos captos tenentur remittere Inquisitorum iudicio sic Simancas *cathol. institut. tit. 41 rubr. de ministris num. 16. & seq.* Rojas *singul. 201.* Ludouic. à Paramo *de origine sanctæ Inquisitionis, lib. 5. quæst. 6. num. 17.* Farinacius *q. 186. num. 38.* Ab hac tamen potestate excipiuntur committentes crimen læsæ maiestatis, rebellionis, seditionis publicæ, proditionis, raptus, mandatorum regalium despectus, & eorum iudicibus resistentiæ, effractionis, seu violationis Ecclesiæ, aut monasterij incendiarij, vel denique committentes crimen nefandum, & his similia. Expedit enim hæc à iudice sæculari, qui pœnam mortis imponere potest, iudicari: ne prætextu exemptionis auderent hæc committere. sic relati Doctores. In causis autem ciuilibus solùm credo habere iurisdictionem respectu officialium, qui sunt à secretis; ij enim solùm conueniri, & conuenire debitores possunt coram Inquisitoribus, non autem alij officiales externi.

10 Maior autem est dubitatio de reconciliatis, dum habitum penitentiæ gestant, & generaliter de quibuscumque pœnitentibus, dum pœnitentiam exequuntur, an ij in causis ciuilibus & criminalibus Inquisitorum iudicio subdantur? Affirmat Hostiens. *in summ. tit. de foro compet. §. ex præmissis.* Anton Butrius *in cap 2. de foro competent col. 2.* Barbatia *ibi num. 61.* & alii. Mouentur ex text. *in cap. aliud 11. q. 1.* quod repetitur *in cap. aliud, de pœnit. dist 1* quod est Leonis Papæ ex *epist. 91. ad Rusticum Narbonensem Episcopum*, *c. 8.* vbi postquam reprehenderat eos, qui ob segnitiem differunt pœnitentiam impositam agere, concludit in hæc verba. Aliud quidem est debita iusta reposcere, aliud propria perfectionis amore contemnere: sed illicitorum veniam postulantes oportet multis etiam à licitis abstinere, dicente Apostolo: *Multa mihi licent, sed non omnia expediunt.* Vnde si quis pœnitens habeat causam, quam negligere fortè non debeat, *meliùs expedit Ecclesiasticum, quàm forense iudicium* ex hoc testimonio infert Gratian. ibi non propter criminalem tantùm, sed generaliter propter quamlibet causam tam ciuilem, quàm criminalem hoc esse intelligendum, atque adeò pœnitentem expedire potius Ecclesiasticum, quàm forense iudicium

hæreticæ prauitatis negotio procedi possit simpliciter, & de pleno, &c. & ita sine vlla limitatione tradunt Scaccia *de iudic. c. 52. num 2.* Repert. Inquisit. *verbo ordo, versic. sed quoad etiam inquisitionem.* Rojas *singul. 145. num. 3.* Pegna *d. comment. 103.* Farinacius *quæst. 185. num. 13.* Neque obstat textus *in cap. vt officium*, quia iuxta canonicas sanctiones proceditur, cùm proceditur ex priuilegio, & constitutione Sedis Apostolicæ simpliciter, de pleno, & sine figura iudicij.

2 Verùm etsi Inquisitores possint hoc priuilegio in causis fidei decidendis vti, non tamen obligantur ad sic procedendum, quia *in dict. cap. statutum*, dicitur, *concedimus*, quòd in inquisitionis hæreticæ prauitatis negotio procedi possit simpliciter, & de pleno, Quæ verba non indicant obligationem, sed licentiam, & ita tradit Albertin, *tractat. de agnoscend. assert. cathol. & heretica, quæst. 34 num. 30.* Vmbert. Locat *iudic. inquisit. verbo inquisitor, num. 18. fine* Zanch. *tractat. de hæreticis, cap. 9. in princ.* Farinacius *quæst. 185. num. 19.* Sigismund. Scaccia *de iud cap. 52. num. 2. vers. quinimò poterit.*

3 Sed inquires, quid importet supradicta clausula, vt procedi possit simpliciter, & de pleno, & absque Aduocatorum, & iudiciorum strepitu & figura?

Respondet optimè Clemens V. *in Clement. sæpè contingit, de verborum significat.* vt videlicet iudex, cui taliter causa committitur, necessariò libellum non exigat, litis contestationem non postulet, tempore etiam feriarum ob necessitates hominum indultarum à iure procedere valeat, amputet dilationum materiam, litem, quantum poterit, faciat breuiorem, appellationes dilatorias, & frustratorias repellendo, partium, Aduocatorum, & procuratorum contentiones, & iurgia, testiumque superfluam multitudinem refrænando. Non tamen sic iudex litem abbreuiet, quin probationes necessariæ, & defensiones legitimæ admittantur. Citationem verò, ac præstationem iuramenti de calumnia, vel malitia, siue de veritate dicenda, sic veritas occultetur, per commissionem huiusmodi intelligimus non excludi. Verùm quia iuxta petitionis formam pronuntiatio sequi debet, pro parte agentis, & etiam rei, si quid petere voluerit, est in ipso litis exordio petitio facienda, siue scriptis, siue verbo, actis tamen continuò, (vt super quibus positiones, & articuli formari debeant, possit haberi plenior certitudo, & vt fiat definitio clarior) inserenda. Et quia positiones ad faciliorem expeditionem litium propter partium confessiones, & articulos ad clariorem probationem vsus longæuus in causis admisit, Nos vsum huiusmodi obseruare volentes statuimus, vt iudex sic deputatus à nobis (nisi aliud de partium voluntate procedat) ad dandum simul vtrosque terminum dare possit, & ad exhibendum omnia acta, & munimenta, quibus partes vti volunt in causa, post dationem articulorum, diem certam: quandocumque sibi videbitur, valeat assignare, eo saluo, quòd vbi remissionem fieri contingeret pro testibus producendis, possint etiam instrumenta produci, assignatione huiusmodi non obstante. Interrogabit etiam partes siue ad earum partes siue ad earum instantiam, siue ex officio vbicumque hoc æquitas suadebit. Sententiam verò diffinitiuam, citatis ad id licèt non peremptoriè partibus in scriptis, & prout magis sibi placuerit, stans, vel sedens proferat, etiamsi ei videbitur, conclusione non facta, prout ex petitione, & probatione, & aliis actis in causa fuerit facienda. Quæ omnia etiam in illis casibus, in quibus per aliam constitutionem nostram, vel aliàs procedi potest, simpliciter, & de pleno, ac sine strepitu, & figura iudicij volumus obseruari. Si tamen in præmissis casibus solemnis ordo iudiciarius in toto, vel in parte non contradicentibus partibus obseruetur, non erit processus propter hoc irritus, neque etiam irritandus Hæc Clemens V.

4 Ex qua constitutione primò constat integra remanere quæ sunt iuris naturalis: siquidem probationes necessariæ ad veritatem indagandam omitti non debent, citatióque partium, & illarum defensio legitimè conceduntur, solùm enim sublatæ censentur solemnitates, quæ ex iure positiuo expostulantur. sic Eymeric. *2. part. directorij quæst. 55.* & ibi Pegna *comment. 104. in fine.* Paramus *de origine sanctæ Inquisitionis, lib. 3 quæst. 4. rubr. de forma, & ordine iudiciario, num. 45.* Vmbert. Locat. *in iudic. inquisit. verbo de pleno.* Farinacius *q. 185. n. 14. & 16.* Albertin. *tr. de agnosc. assertion. cathol. q. 34. n. 31.*

5 Quæ autem solemnitates sint admissæ, & quæ omissæ, non est facilè explicatu. Primò omitti potest libellus etiam parte petente. At omitti non potest petitio in actis scribenda, quia iuxta petitionis formam pronuntiatio sequi debet: & notauit glossa *in supradicta Clement. verbo necessariò, in fine, & in verbo pronuntiatio*, vbi optimas rationes adducit, quare petitio in actis scribi debeat, Menochius *de arbitrariis. libr. 1. quæst. 18. per totum.* Secundò omitti potest litis contestatio: sic tradit Pegna *director. 2 part. comment. 19.* Sigismund. Scaccia *tractat. de iudiciis, cap. 103. num. 10.* Menochius *suprà* Farinacius *de hæresi, quæst. 185. num. 17.* Decian. *tractat. crimin. lib. 5. cap. 26. n. 11. & cap. 34. num. 5.* Neque obstat textus *in cap. cum contumacia, de hæreticis, in 6.* vbi inquisitus citari debet, vt de fide respondeat, per quem textum affirmat Carerius *tractat. de hæreticis num. 111.* requiri litis contestationem, si delinquens præsens sit. Non, inquam, obstat, quia ex supradicto textu solùm infertur citandum esse reum, inferendo causam in citatione. Dubitat autem glossa, an ex eo quòd in iis causis litis contestatio possit omitti, possint etiam negari deliberatoriæ à reo petitæ, siquidem in aliis causis, in quibus figura iudicij seruatur, concedendæ sunt, si petantur, vt notatur *cap. cùm accusatus 3. quæst. 3.* arguit pro, & contra glossa, nec resoluit. At credo deliberatorias aliquas arbitrio iudicis dandas esse, quæ in defensionem ipsius visæ fuerint necessariæ: cum enim ipse reus possit iudicem recusare, si suspectus sit, possitque actorem reconuenire, necessariò ad hos, & alios effectus deliberatoria concedenda est.

6 Tertiò agitari, & sententiari potest hæc causa feriis ob necessitatem hominum inductis, quales sunt vindemiarum, & messium, etiamsi partes renuant, quod in aliis causis fieri non potest: sic expressè *Clement. suprà, & glossa ibi, verbo ob necessitates.* An autem feriis inductis in honorem Dei, & Sanctorum, & ob coronationem Principis repentinè inductis possit hic iudex procedere? Negat glossa At contrarium credo practicari fauore fidei: & probat *cap. fin. de feriis*, vbi sententia in feriis prolata inualida est, nisi necessitas vrgeat, & pietas suadeat: sed pietati & religioni conuenit causam fidei abbreuiare. Ergo ex hac parte omnibus feriis tractari poterit.

7 Quartò amputat dilationum materiam, abbreuiat litem, exceptiones, appellationésque frustratorias repellit, resecat iurgia, testium multitudinem refrænat. Quæ omnia licet in omni causa, in qua figura iudicij seruatur, obseruanda sint, strictiùs tamen in hac causa, in qua de pleno, simpliciter, & summariè proceditur, vt benè dixit glossa *verbo exceptiones.*

8 Quintò requiritur citatio, sed sufficit vnica, cùm aliàs in principio causæ requiratur trina, vel peremptoria, vt *in cap. quoniam, §. porrò, vt lite non contest.* & habetur *cap. de illicita, 24. quæst. 3.*

9 Sextò expostulatur iuramentum calumniæ, veritatis & malitiæ, quamuis si tacitè omittantur, non videatur obinde processus vitiatus, *c. 1. de iuramento calumniæ, in 6.* & tradit glossa *supradict. Clement. verbo non excludi.*

10 Septimò conceduntur reo defensiones legitimæ, & tempus necessarium ad illam faciendam, admitti debet appellatio ab interlocutoria, aliàs contra ius procederetur: & tradit Pegna. *3. part. comm. 103.*

Octauò citantur partes ad audiendam sententiam, sicut in aliis causis: at in hac non citantur peremptoriè, quia non concluditur causa, sed locus datur nouis probationibus, & defensionibus, & notauit glossa *ibi, verbo conclusione.*

Nonò sententia ferenda semper est in scriptis, aliàs nullius valoris, sicut in aliis causis ordinem iudiciarium seruantibus: & fuit maximè conueniens, ne veritas occultaretur. Vide præter DD. suprà relatos, specialiter glossam.

PVNCTVM II.

De modo procedendi in crimine hæresis via accusationis.

1 *His modus procedendi non est in vsu.*
2 *Si tamen quis illum subire velit, admittẽdus est neque ad pœnã talionis cogetur se subscribere, tametsi grauiter arbitrio Inquisitoris debeat puniri, si in probatione defecit.*
3 *Si se ad pœnam talionis subscripsit, & in probatione defecit, tametsi aliqui sentiant ad illam esse condemnandum, probabilius est oppositum.*
4 *Expenditur modus instituendi hanc accusationem.*
5 *Accusare omnes possunt.*
6 *Infantes laici contra clericum, pupilli, & minores cum authoritate tutoris, excommunicati, si alij non sint.*
7 *Inimicus capitalis admitti etiam potest ad accusandum, cautè tamen.*

1 COmmuniter Doctores aduertunt hunc modum procedendi in crimine hæresis consuetudine esse abrogatum, quia in hoc tribunali publicus est minister constitutus, quem vulgò *fiscalem* dicimus, qui personam accusatoris subit, & reos accusat, nec se ad pœnam talionis subscribit, aut ad alias, quas falsi accusatores pati solent, vt optimè notauit Pegna *direct. 3. part. comment. 24. numer. 67. versicul. sed cùm hodie.* Decianus *tractat. crimin. libr. 15. capit. 28. numer. 8. in fine.* Farinacius *quæstion. 165. numer. 40.* Paramus *de origine sanctæ Inquisitionis. libr. 3. quæstion 9. numer. 15. & sequentib.* Sccacia *de iud. capite 52. numer. 6. & sequentib.* Ratio autem, quare pœnis accusatoris non probantis hic minister fiscalis non subiiciatur, est, quia necessitate officij ob bonùm publicum accusat, & quia nunquam accusat, nisi testes habeat. Quapropter iurat se accusare non ex malitia, sed ex necessitate officij compulsus,

2 Verùm si aliquis officium accusatoris instet, & requirat se

se velle subire, acquiescat Inquisitor, & accusatio proponatur in scriptis, iuxta textum *in capite* 1. 2. *quaestion.* 8. ibi, *Accusatorum persona nunquam recipiantur sine scripto.* Sed hoc scriptum sufficit, si fiat à Notario proposita querela ab accusatore coram iudice; quia in hoc crimine procedi potest summariè, de plano, & absque strepitu iudicij. *cap. fin. de haereticis, in* 6. & tradit Pegna *dicto comment.* 14. *versic. vbi autem* Paramus *de orig. sancta Inquisit. lib.* 3. *qu.* 9. *num.* 10. Farinacius *num.* 42. Insuper hic accusator non est obligatus se subscribere ad pœnam talionis: tum quia haec pœna in exteris criminibus sublata est; ne crimina crescant, si è republica tollantur accusatores, vt verè tolluntur ex parte, si timent in probatione deficientes huic pœnae subiectos esse, vt latius probat Couart. *lib.* 1. *variarum, cap.* 9. *num.* 1. Simancas *de catholic. instit. titul.* 64. *num.* 93. Roias *singul. fidei, singul* 6. Pegna *suprà vers. his positis.* Tum etiam, quia in hoc crimine non est necesse subscriptionem facere, cùm in eo procedatur summariè, & absque figura iudicij, ex cuius concessione haec subscriptio tollatur, vt bene notauit Pegna 3. *part. qu.* 55. *comment.* 104. *versic. itaque.* Param. *de ord inquisit. lib.* 3. *q.* 4. *rubr. de forma, & ordine iudiciario sancti officij, num.* 16. *&* 17. *&* 9. 9. *nu* 12. Farinacius *quaest.* 185. *n.* 33. At esto ad pœnam talionis accusator non se subscribat, ac proinde illam subire non debeat; nihilominus si defecerit in probatione, grauiter puniendus est arbitrio Inquisitorum, quia habetur vt calumniator, & tanquam calumniator, puniendus est sic docuit Rojas *suprà singu.* 8. Pegna 3. *part. comment.* 14. *versic. ex his.* Farinac *n* 37. Non tamen caret probabilitate pœna talionis puniendum esse, si ex malitia probatum fuerit innocentem falsò accusasse iuxta constitutionem PijV. quae est eius 5. in Bullario: vbi statuit Pontifex denuntiantem per calumniam ad pœnam talionis esse subiectum. quod à fortiori dicendum videtur de accusatore. & nota ibi Farinac. *num.* 39.

3 Sed quid dicendum, si ad pœnam talionis se subscripsit, & in probatione defecit; an ne puniendus ea pœna cùm ipse sibi eam voluerit imponi?

Respondeo cum Pegna *in suprad. comment.* 14. *vers. sed quid* & Farinacio *num.* 37. adhuc eam subire non debere, sed mitiùs puniendum esse. Non quia dignus non sit, sed quia Ecclesia vult misericordiam cum illo exercere, & non rigorosam iustitiam, iuxta textum *in cap. super his, de accusationib.* ibi, *Ad extraordinariam pœnam, secundùm arbitrium iudicis discreti citra vinculum inscriptionis est excipiens adstringendus, si defecerit in probando.* Item testis falsus nunquam punitur talionis pœna, sed minori, quàm testificatus fuisset, si verum esset crimen obiectum. Ergo idem de accusatore dicendum est, cùm minus noceat accusato, quàm testis. Quod certissimum est, casu quo accusator vnum testem produxisset, aut saltem probasset se à fide dignis audiuisse: quia tunc dici non potest integrè in probatione deficere, cùm saltem ex parte delictum probet. sic ex Bart. Baldo, & alijs notat Pegna *dict. comment* 14. dicens esse legitimè obseruandum.

4 Modus autem instituendi hanc accusationem tradit Eymer. 3 *part. direct. n.* 67. & ibi Pegna *num.* 71. *rubr. de modo continuandi processum.* Lodouic. à Paramo *de origine sanct. Inquisit. lib.* 3. *q.* 9. *n.* 17. *& seq.* vbi *n.* 93. aduertit esse necessarium in accusatione exprimi locum loci, vt loquuntur Canonistae, id est, specialem locum, vt v. g. domum, Ecclesiam talis ciuitatis, & tempus praecisum commissi criminis, sed tantum mensem, & annum, oppidum, & ciuitatem, &c. tum ne accusatus in notitiam testium, antequam producantur, deueniat: tum quia solemnitates *l. libellorum, ff. de accusationib.* non sunt in hoc crimine obseruandae necessariò. *c. fin. de haereticis, in* 6. At esto in accusationis libello non exprimatur locus, dies praecisus commissi criminis: at in capitulis productis ad probationem criminis apponi debent, vt bene ex Decian *tract. crim. l* 5 *cap.* 28. *n.* 10. tradit Farinacius *q.* 185. *n.* 30.

5 Quòd si roges, quibus competat accusatio?

Respondeo competere omnibus indifferenter, quia vt optimè traditur *in lib. Manichaeos*, §. 1. *C. de haereticis.* hoc crimen publicum est, & in omnium fertur iniuriam, eo quòd in religionem diuinam committatur. Publici autem criminis, & in omnium iniuriam cadentis omnibus competit accusatio. sic Repert. Inquisit. *verbo accusatio, vers. nota quod in isto crimine.* Carter. *tract. de haeres. à num.* 107.

6 Hinc fit admitti infames laicos contra clericum, pupillos, & minores, non tamen sine autoritate tutoris, & curatoris bene tamen filiosfamilias absque patris consensu: sic alios referens docet Farinacius *haeresi, quaest.* 185. *num.* 23. Excomunicati autem ex communicatione maiori, si denunciati sint, vel publici percussores clerici, repellendi videntur, dum in excommunicatione existunt, quia in iudicio esse non possunt, ipsisque ius petentibus denegatur. *cap. intelleximus, de iudic. cap.* 1. *eodem tit lib.* 6. *cap. significauit, & cap. cùm inter, de exceptionibus, cap. decernimus, de sentent. excommunicat.* & alijs, & tradit pluribus relatis Petrus à Placha *lib.* 4. *delictorum, cap.* 44. *num.* 10. Clarus *practicarum quaest.* 14. *versic. quaero nunquid excommunicatio*, Caeterùm credo admitti posse in defectum, argumento ducto ex *cap. in fidei fauorem de haereticis. in* 6. vbi in fauorem fidei ne crimen haeresis maneat impunitum, excommunicati admittuntur in testes. Ergo possunt in accusatores admitti, praecipuè cùm non petant ius proprium laesum resarcire, quod illis esset negandum, sed petant reparationem iuris publici, & religionis.

7 De inimico autem capitali est grauius difficultas, an ad accusandum in hoc crimine excepto admitti possit? Negat Carter. *tractat. de haereticis, num.* 107. *versic. item à praedictis.* Campegius *in addition. ad Zanch. tract. de haereticis, litt. D. in verbo omnis.* Eymeric. *direct.* 3. *part. quaest.* 67. *versic. respondemus, in fini.* & ibi Pegna *comment.* 116. *in fine.* Ratio esse potest. Primò, quia inimicus non praesumitur procedere zelo iustitiae, sed amore vindictae, ac proinde praesumitur caluniator. Secundò, quia in quolibet delicto, quantumuis graui, inimicus capitalis repellitur à testimonio dicendo, ex textu *in lib.* 3. & ibi Doctores, *ff. de testibus, lib.* 1. §. *praeterea, ff. de quaestionibus, authent. si testis productus, C. de testibus*, sed repulsus à testimonio repellitur ab accusatione, *cap. testes.* 2. *quaest.* 7. *cap. sanè.* 15. *quaest.* 3. *cap. super prudentia*, 12. *quaest.* 2. & tradit latè Decian. *tractat. crimin. lib.* 3. *cap.* 25. *per totam, & cap.* 26. *num.* 1. *& seqq.* Verùm credo probabilius inimicum admitti posse, cautè tamen, & vt suspectus. sic Clarus *practic. quaest.* 14. *versic. vlterius dixi.* Gigas *de crimine laesae maiestatis, lib.* 2. *rubr. qui accusare possunt, quaest.* 6. *num.* 13. Decian. *crimin. lib.* 3. *cap.* 25. *num.* 7. Parisius. *consil.* 2. *num.* 54. *&* 75. *lib.* 4. Farinacius *quae.* 185. *num.* 29. *& quaest.* 12. *num.* 39. *lib.* 1. *praxis.* Probo, quia hoc crimen in omnium iniuriam cedi, vt habetur *libro. Manichaeos, Codice de haereticis.* Ergo prosequens illius vindictam, iniuriam omnium censeri debet prosequi, vtpote principaliorem propriè. Ergo non propriam. Tum quia si ad hoc crimen accusandum non admittitur inimicus, difficile inuenietur, qui accuset. Tum denique, quia accusator non probat, sed exhibet probationem. Ergo si accusator fidem non faciat, quia non assumitur, vt testis, nulla est efficax ratio illum excludendi, praecipuè cùm ex illius admissione possit damno publico praecaueri.

Pvnctvm III:

De modo procedendi in haeresis crimine per denuntiationem.

1 *Denuntiator non tenetur probare: at si probetur calumniosè denuntiasse, grauiter punitur.*

2 *Forma denuntiationis, & stylus in ea seruandus.*

3 *Facta denuntiatione Inquisitor procedit non ad instantiam partis, sed ex officio.*

4 *Admittuntur in hoc crimine ad denuntiandum omnes, tametsi absentes, debent tamen literas subscribere.*

1 Hic est vsitatus modus in hoc crimine procedendi, cùm denuntianti non sit ita periculosus, vtpote qui ex consuetudine recepta non subeat probandi onus, sed iudici hanc obligationem remittat, vt benè dicit Eymer. *tertia parte directorij rubr. de secundo modo procedendi in causa fidei per denuntiationem, numer.* 68. & ibi Pegna *comment.* 15. *versic. his peractis.* Ludouicus Paramo *de origine sancta Inquisitionis, libr.* 3. *quaestione* 8. *numer.* 21. *&* 22. Farinacius *de haeresi, quaestion.* 185. *numer.* 71. Scaccia *de iudic. caput.* 71. Verùm etsi probare non teneatur, si tamen conuincatur falsò denuntiasse, tanquam calumniator arbitrio Inquisitoris puniendus est, quia hic denuntiator, non suam, nec suorum iniuriam prosequitur, sed communem religionis, assumitur in testem ex generali consuetudine inquisitionis, vt notauit Simancas *catholic. institut. titul.* 19. *rubr. de denuntiat. numer.* 17. *& tit.* 64. *rubr. de testibus, numer.* 55. Repertus Inquisitor *verbo accusatio, & verbo testis.* Ergo tanquam testis falsus puniendus est. Adde ex sola ipsa denuntiatione, si falsum deponat, grauissimè laedit delatum, cùm aperiat viam iudici inquisitionem specialem aduersùs illum faciendi, meritò ergo puniri debet vt calumniator. Pegna ad Eymericum. *tertia parte directorij rubr. de duodecimo modo terminandi processum, comment.* 40. *versic. ad haec* imò ex constitutione Pij V. quae est eius 5. in Bullario, *versicul. monemus praeterea*, si fortè in viridi esset obseruantia, pœna talionis punitur, qui per calumniam probatus sit denuntiasse.

2 Forma denuntiationis, & stylus, quem Inquisitores seruare debent in recipiendis denuntiationibus, optimè ponitur ab Eymer. 3 *part. direct. num.* 68. & ibi Pegna *comment.* 15. In primis enim denuntiatio facienda est in scriptis, vel saltem verbis, quæ à Notario in scriptis statim redigantur, vt tradunt supradicti. Doctores, & confirmat vsus. Secundò debet iurare denuntiationem factam. Tertiò est conueniens, vt talis denuntiatio recipiatur præsentibus honestis personis, iuxta *cap. vt officium, de haret, in 6.* etsi consuetudine obseruatum non sit.

3 Facta autem denuntiatione Inquisitor procedit non ad instantiam partis, sed ex officio, examinandò testes, quos denuntiator allegauit, vel alios, ex quibus veritas cognosci possit. Quòd si denuntiator testes alios non nominet, sed solùm ipse de visu deponat: non debet Inquisitor statim ad inquisitionem specialem procedere. si denuntiatus sit nobilis, religiosus, aut aliàs non suspectus, ob grauem infamiam inde oborturam, sed matura deliberatione dictum denuntiantis debet expendere.

4 Admittuntur in hoc crimine ad denuntiandum omnes: etiamsi fuerint absentes, modò proprio nomine, & iuramento denuntiationem firment. Simancas *catholic. institution. tractat.* 41. *rubric. de ordine procedendi. numer.* 10. Farinacius *quæst.* 185. *numer.* 66. Quòd si proprio nomine litteras non subscripserint, repellenda omnino est denuntiatio, neque alicuius momenti æstimanda, quia præsumitur falsa. Aliàs daretur occasio improbis probos infamandi, vt bene dixit Simancas *in enchirid. violata religion. titul.* 22. *rubric. de inquisitor. ordin. num.* 8. Farinacius *numer.* 68. Limitat tamen Paramus *de origine sancta Inquisitionis, lib.* 3. *quæstion.* 6. *numer.* 93. vt intelligatur, quando in illis litteris nulli essent nominati testes. Nam si testes nominentur, existimat posse Inquisitores ad illorum examinationem procedere. Sed non placet limitatio, quia nominatio illa testium non est authentica, sed potiùs suspecta, vtpote à persona incognita. Ergo non potest sufficere iudici, vt inquisitionem specialem faciat, quæ de se infamationem præsequitit: & ita docet Farinacius *quæst.* 185. *n.* 68.

Pvnctvm. IV.

Qua ratione per inquisitionem procedatur.

1 *Duplex est inquisitio generalis, & specialis; & quid ad generalem requiratur.*
2 *Quid ad specialem inquisitionem.*
3 *Ex leuibus indiciis non est capiendus reus.*

1 HÆc est tertia via, & satis vsitata, qua Inquisitores in causa fidei procedunt. Duplicem Doctores inquisitionem distingunt, generalem vnam, alteram specialem. Generalis inquisitio est, in qua aduersùs nullum delinquentem expresè proceditur, sed solùm in genere proponitur, si fortè aliqui sint occulti, vt manifestentur. Ad hanc ergo inquisitionem non est necesse aliquam informationem procedere, cùm nemini iniuriosa sit, & potiùs ad præcauenda mala reipublicæ, & delinquentes coërcendos instituta sit. Quapropter ipse Inquisitor sæpe in anno hanc inquisitionem generalem facere debet, prout faciunt suis edictis, iuxta textum *in cap. excommunicamus. l.* 1. *§. adiicimus, & §. vltimo de hæreticis.*

2 Specialis autem inquisitio est quando aduersùs aliquem specialem, & nominatum Inquisitor procedit; tum ipsum interrogando, tum examinando testes. Hæc autem institui non potest, nisi infamia præcedat, iuxta textum *in cap. qualiter, & quando, de accusationibus* & tradit Simancas *de catholic. institution. titul.* 44. *numer.* 8. Quæ autem infamia sufficiat, non est constans apud omnes. Reputatem oriri debere ex grauibus indiciis. Ex leuibus enim, quæ delicto graui annexa non sunt, moueri non debet iudex ad suspicandum, & dubitandum tam graue crimen de homine Christiano, vt latiùs diximus, cùm de pœnis, quas incurrunt suspecti, locuti fuimus.

3 Vnum tamen est omnino certum, etiamsi leuia indicia, quæ annexa non sunt graui delicto, apperiant viam iudici ad inquisitionem faciendam; non tamen ex illis moueri iudex potest ad capturam rei. Hæc enim captura cùm sit ita delinquenti molesta, damnosa, & infamatoria, necessariò expostulat, aut delictum esse plenè probatum, aut saltem de illo sint indicia, dispositionésque vehementes probatæ: imò si est persona nobilis, religiosa; & honestæ vitæ, non debent Inquisitores absque consilio supremi Senatus ad capturam procedere, nisi fortè fuga timeatur. sic doctè tradit Eymeric. 3. *part. director. rubric. de forma examinationis testium, num.* 37. & ibi Pegna *comment.* 17. *versicul. ergo in hoc articulo, &* 3. *parte quæst.* 59. *comment.* 59 *com.* 108. *versicul. primum ergo.* Rojas *tractat. de hæreticis,* 2. *part. assert.* 1. *num.* 1. *& sequentibus* Farinacius *de hæresi, quæst.* 185. *num.* 7. Simancas *catholic. institut. titul.* 16. *rubric. de custodia reorum, num.* 1. *& sequenti & præcipuè titul.* 43. *rubric. de ordine procedendi, num.* 12. *& in enchirid. violata religion. titul.* 25. *rubric. de comprehendendis, num.* 1. *& sequentibus.* Ludouicus à Paramo *de origine sancta Inquisitionis, lib.* 3. *quæst.* 4. *rubric. de forma, & ordine iudicario sancti officij, num.* 30. Sigismund. Scaccia *tract. iud. cap.* 44. *per totum* & alij communiter.

Pvnctvm V.

De citatione facienda reo.

1 *Semper reus citandus est.*
2 *Citari autem debet primò absque causa expressione, si non timetur fuga.*
3 *Si citatus verbaliter non comparet, capiendus est, sin minus, citandus causa expressione, & vnica citatio sufficit; ex consuetudine tamen trina habetur.*
4 *Citatio non solùm ad contestandam litem, sed magis ad sententiam requiritur.*

1 QVocumque modo Inquisitores procedant, accusatione, denuntiatione, aut inquisitione, semper reus citandus verbaliter est, quia eius res familiaris, honor, & vita periclitatur. Quapropter potestatem habere debet se defendendi. habetur *cap. quisquis Episcopus,* 4. *quæst.* 5. *cap. venerabilis, de dolo, & contum.* & tradit Decian. *tractat. crimin. lib.* 5. *cap.* 32. *num.* 1. Paramus *de origine sancta Inquisit. lib.* 3. *quæst.* 4. *num.* 6. Farinacius *quæst.* 185 *num.* 154. Pegna ad Eymeric. 3. *part. director. comment.* 17. *versus rursus.*

2 In hac autem inquisitione verbali, (de qua loquimur) si inquisitus comparet, nec de illo timetur fuga, citandus est absque causæ expressione; solùm in genere proponendo, velle Inquisitores ab eo aliqua scire; ne detur occasio captandi fugam: sic Brunus *tractat. de hæreticis, lib.* 4. *cap.* 6. Pegna ad Eymeric. *de director.* 3. *part. comment.* 33. *numer.* 131. Paramus *de origine sancta Inquisitionis, lib.* 3. *quæst.* 4. *rubric. de forma, & ordine iudiciario, num.* 34. Simancas *catholic. institut. titul.* 43. *rubr. de modo procedendi, num.* 12. *fine.* Quòd si ex hac sola citatione generali fuga prudenter timeatur, capiendus est reus omissa verbali citatione, ex textu *in l. nullus, C. de exhibendis reis. & l. fin. C. de custodia reorum.* & notauit Pegna *tertia parte director. comm.* 17. *num.* 73. *versic. rursus.*

3 Facta hac verbali, & generali citatione, si inquisitus non comparet capiendus est, (si capi potest,) sin minus citandus non causæ expressione, videlicet vt de fide respondeat: iuxta textum *in cap. cùm contumacia, de hæreticis, in* 6. sic Scaccia *de iudic. cap.* 43. *num.* 9. Farinacius *quæst.* 185. *num.* 114. Pegna *dicto comment.* 33. *num.* 131. *versic. sit tamen.* Hæc citatio, si rigorem spectemus, vnica sufficit, quæ tribus æquiualet, signato termino competenti, & peremptorio ad comparendum, quia nullibi habetur expresè in hoc casu trinam expostulari; præcipuè cùm in hoc crimine non arctetur iudex solemnitatibus à iure aliàs requisitis. At ex consuetudine aduersùs absentem contumacem trina citatio expediri solet, signato in qualibet illarum termino competenti, vt sic processus, & sententia magis iustificetur. sic Roias *singul.* 29. Paramus *de origine inquisit. lib.* 3. *qu.* 4. *num.* 65. Farinacius *quæst.* 185. *num.* 117. *&* 157. Simancas *de catholic. institut. titul.* 14. *rubr. de contumacibus, num.* 6. *& in enchirid viol. relig. titul.* 45. *rubr. de absentibus, num.* 3. *&* 4.

Forma seruanda in hac citatione optimè ponitur ab Eymeric. *director.* 3. *part. à numer.* 130. & à Pegna *ibi, comment.* 31.

4 Non solùm ad contestandam litem, & firmandum processum, citatio est omnino necessaria, sed multò magis ad sententiam pronuntiandam. Nec enim validè sententia proferri potest, quin priùs reus citetur expresè ad illam audiendam: vt satis colligitur ex *Clement. sæpè, de verborum significat. circa finem.* ibi, *sententiam definitiuam (citatis ad id licèt non peremptoriè partibus) proferat.* sic Pegna aliis relatis 3. *part. director. comment.* 40. *numer.* 165. *versicul. rursus, & sequentibus* Paramus *de origine inquisit. lib.* 3. *quæst.* 4. *rubric. de expeditione processus, num.* 19. Decian. *tractat. crimin. lib.* 5. *cap.* 38. *numer.* 27. Farinacius *quæstion.* 185. *numer.* 155. Carrer. *tractat. de hæretic. num.* 128.

Pvnctvm VI.

De defensionibus concedendis reo, antequam condemnetur, vel absoluatur.

1 *De defensiones, exceptionésque legitimæ, & tempus aptum ad illarum probationem reo sunt concedendæ.*
2 *Sint ne danda hæ defensiones reo confesso, vel conuicto? Proponitur dubitandi ratio.*
3 *Probabilius est dandas esse.*

4 Reo

4 *Reo concedenda est indiciorum, & probationum aduersantium copia.*
5 *Dandus est reo aduocatus.*
6 *Reo inquisito minori 25. annis, dandus est curator.*
7 *Quid si minor habeat patrem, debeat ne pater curatoris officium subire? Probabilius credo non posse.*

1 NEmini potest esse dubium defensiones, exceptionesque legitimas & tempus aptum ad illas probandas esse reo concedendum; quia hoc iuri naturali debetur, colligitur ex *Clement. pastoralis, §. caeterum, de sentent. & re iudic. & Clem. saepe, de verborum signific. l. vt vim.* & ibi communiter Doctores, *ff. de iusti. & iur.* sic multis relatis docent Pegna 3. *part. direct. comment. 28. versic. ac defensiones iuris.* Simancas *cathol. institut. tit.* 17. *n.* 53. Calder. *tract. de haereticis rubr. de materia processuum, num.* 3. Bossius *tit. de haeretic. num. 9. vers. nec etiam defensio.* Farinacius *quaest.* 185. *num.* 210. Quod adeò verum est, vt reo non petenti debebant supradictae defensiones ex officio iudicis concedi iuxta textum *in l. etsi non defendantur, ff de poenis. & auth. qui semel, C. quomodo, & quando iudex.* Ratio est, nam iudex ex officio tenetur rei defensiones quaerere, eo quòd teneatur veritatem inuestigare, sed nulla alia via aptior ad veritatem enucleandam esse potest, quàm concessio defensionum iure debitarum. Ergo. & ita tradit alios referens Farinacius *lib. 1. prax. tit. 5. q. 39. à n. 97. & in crimine haeresis q.* 185. *n.* 211.

2 Dubium tamen est, an reo confesso, vel conuicto dandae sint hae defensiones, tum ante sententiam, tum post sententiam? Ratio dubitandi est primò, quia defensio conceditur, cùm delictum defendi potest. At si reus conuictus de delicto est propria confessione, vel testibus, delictum defendi non potest, non ergo debet illi defensio concedi. Secundò in notoriis & omnino manifestis non dantur defensiones; sed nihil est magis notorium, aut manifestum, quàm id quod testibus, aut propria confessione rei in iudicio est probatum. Item in crimine haeresis ex sola confessione propria potest iudex ad cōdemnationem procedere, quia est crimen in animo existens, ac proinde sola confessione sufficienter probatum, vt ex Baldo, Felino, & aliis tradit Pegna *direct. 3. part. comment. 28 num.* 117 *versic. & quamquam.* Quod secus est est in aliis criminibus, in quibus non sufficit sola delinquentis confessio, nisi de corpore delicti constet, ex *l. 1. §. item illud. ff. ad senatusconsul. e. Syllanian.* ergo reo confitēti delictum superflua est omnis defensio; cùm nulla sit, quae validam hanc probationem informare possit. & ita tradit Carrer. *tractat. de haereticis, n.* 131. Vmbert. Locat. *in iudicial. inquisit. verbo defensiones, n. 1. versic primo.* Campeg. *in addition. ad Zanch. tract. de haeret. cap. 9. vers. indiciorum vero copiam.* Eymer. *direct. 3. p. n.* 117. *in princ.* & fauet Pegna *com.* 28. *vers. hic ergo.*

3 Nihilominus probabilius censeo dandas esse reo defensiones, siue delictum confessus sit, siue testibus probatum: sic docet Pegna *supradicto loco,* motus ea congruentia, ne delinquens vllo tempore conqueratur se iniustè damnatum esse. Item quia multa opponi possunt aduersùs propriam confessionem, & à fortiori aduersùs testium probationem. Quis enim non videat opponi posse timore esse factam. Ergo non obstante propria confessione, & testium probatione dandae sunt reo defensiones: consentit Farinac. *q.* 185 *n.* 213. Extendenda tamē est haec doctrina non solùm ante sententiam, sed etiam post illam, quia sententia haec non transit in iudicatum, sed reuocabilis est. Ergo ex hac parte procedere debemus, ac si data non fuisset.

4 Ex his fit primo reo concedendam esse indiciorum, & probationum aduersantium copiam, tacitis nominibus deponentium; aliàs non valebit se defendere, cùm praecipua defensio consistat in purgandis contrariis indiciis, & depositionibus contrariorum infirmandis: sic Simancas *in enchirid. tit.* 35. *rub. de testib. num.* 12. Zanch. *tractat. de haeret. cap. 9. num. 6.* Pegna. 3. *part comment,* 110. *fine, versic. hoc exploratum est.* Farinacius *quaest.* 39. *num.* 154. & *quaest.* 185. *n.* 212 & alii apud ipsos.

5 Secundò fit, reo dandum esse Aduocatum, seu Aduocatos, virum vtriusque iuris peritum, & fidei zelatorem, & nullo modo de legalitate suspectum. non enim debet esse haereticus, nec de haeresi diffamatus, ex text. *in excommunicamus, 1. de haereticis, §. credentes,* imò potiùs oportet, vt ab originariis Christianis stirpem ducat, ne ob infectum sanguinem infideliter officium suum exequatur. Hunc autem Aduocatum dandum esse inquisitis de haeresi, non tamen confessis, & conuictis, & vsus probat, & ipsa ratio naturalis suadet; cùm reus saepe vel ob imperitiam, vel ob afflictionem carceris ignoret modum se defendendi. Officium huius Aduocati, qui in praesentia Inquisitoris patrocinati reo debet, est persuadere reo, vt haeresim fateatur (si fortè commisit) & poenitentiam expostulet, & quidquid reus responderit, fiscali manifestabit: sic optimè tradit Pegna 3. *part. direct. num.* 117. *comment.* 28. *versic. & sic conceditur* Simanc. *de catholic. institut, tit. 5. rubr. de aduocatis, num. 3. & 4. & in enchirid. tit. 42. rubr de Aduocatis n. 2.* Vmbert. Locat. *verbo aduocatus, num. 1. & verbo defensiones.* Farinacius. *quaest.* 197. *num.* 77. Neque aduersùs haec obstat textus *in cap. fin. de haereticis, in. 6.* vbi conceditur Inquisitoribus, vt in causis fidei absque Aduocatorum, & iudiciorum strepitu, & figura procedere possint. Quia procedere possunt absque Aduocatis, dum illorum officium non reputatur defensioni rei necessarium, eàque decausa non datur inquisitis de haeresi Aduocatus, quousque ter moniti ab Inquisitoribus de veritate dicenda negant crimen obiectum: tum, inquam, propter suspicionem, & dubium ex negatione proueniens, quòd crimen obiectum verum non sit datur illis Aduocatus. Vnde si manifestè constet inquisitum haereticum esse, nullus Aduocatus eius patrocinium subire posset, quia esset haereticorum fautor, & defensor, & perpetuae infamiae subiaceret, ex text. *in cap. si aduersus. de haereticis,* sic Doctores supra relati. Vide Farinacium *suprà num.* 71. Quod dictum est de Aduocato, dicendum esset de procuratore, si ad rei defensionem necessarium existimetur. At rarò, vel nunquam necessarius est, tum quia Aduocatus eius vices supplet tum quia ipsimet Inquisitores procurant, reum defendere, si capax est defensionis, & ibi Pegna *in supradict. comment.* 128. *versic. & procurator,* nota ex Madtiliana instructione *cap.* 35. procuratorem his reis assignari non esse vsu, nisi in aliquo casu vrgentis necessitatis arbitrio Inquisitorum.

6 Fit tertiò, reo inquisito minori 25. annis dandum esse curatorem, vt eius authoritate accusationi respondeat, ex textu expresso *in l. clarum, C. de authoritate praestanda,* & ibi notat glossa, Salicet. Angel. & omnes. Aliàs responsio minoris facta absque hac solemnitate etiam in crimine haeresis, nullius erit momenti, ac proinde ex illa neque absolui, nec condemnari poterit: si relati Matth. de Afflictis *decis.* 208 & Anton. Gomez *tom. 5. var. cap. 1. de delictis, cap.* 64. & 65. *in fine.* Alexand, *consil.* 115. & Carneo *consil.* 198. *lib.* 4. tradit Pegna *direct.* 3. *parte comment.* 28. *num.* 117. *vers. hoc tamen non omittam.* Officium curatoris est sua authoritate, & praesentia personam inquisiti legitimare ad respondendum. Quapropter interponit suam authoritatem super hoc articulo, an scilicet interrogandus sit? Item an praestare debeat iuramentum de veritate dicenda? non tamen necessarium est, imò nec conueniens praesentem esse, quando inquisitus super facto proprio respondet, quia secundùm propriam notitiam, non aliunde subministratam respondere debet, & ita aliis relatis probat Anton Gomez *n.* 65. *in medio.*

7 Quòd si minor inquisitus patrem habeat, ad ipsum specialiter non pertinet tale officium, quia pater in litibus, & causis criminalibus filij non est administrator, vt ex Bart. *in l. fin. §. pupillus, ff de ver. obligat.* Baldoin *l. cū oportet §. tùm tacitus, in fine, C. de bonis quae liberis* tradit Gomez *tom. 3. var. cap. 1. n.* 64. Sed an possit pater ab Inquisitoribus spectato rigore iuris in curatorem filij nominari, affirmat Anton. Gomez *ibi*, generaliter loquens At credo nullo modo nominandum esse, quia regulariter est suspectus, vt potius filio, quàm fidei, & religioni faueat, & ita vidi practicari.

PVNCTVM. VII.

De appellatione, an, & quando in crimine haeresis interponi, & admitti possit.

1 *Appellatio haeresis denegatur.*
2 *Concedenda tamen est credibus, quando ex praesumptione iuris haereticus condemnatur.*
Haeretico condemnato via querela, & supplicationis licet Principem adire, tametsi alij contrarium placeat.
4 *Appellatio conceditur à sententiis interlocutoriis, tametsi à sententia declaratoria haeresis non concedatur.*
5 *A sententia, seu decreto torturae datur appellatio.*
6 *Explicatur ad quem est appellandum in his sententijs interlocutorijs.*
7 *Inquisitor interposita appellatione procedere potest aduersùs appellantem, si ex alia noua causa denuntiatus sit.*

1 REgula generalis est beneficium appellationis haereticis, & eorum fautoribus denegari, ex text. expresso, *in cap. vt inquisitionis, de haereticis, in 6.* ibi, *cùm tam secundùm ordinationem praedecessorum nostrorum, quàm secundùm legem imperialem, appellationis, & proclamationis beneficium expressè sit haereticis, & credentibus, ac eorum receptatoribus, fautoribus, & defensoribus interdictum.* Ratio huius est, quia appellatio introducta est, ne innocentes grauentur, *cap. ad nostram, de haereticis.* At haeretici in causa haeresis innocentes non sunt; sed potius nocentes toti Ecclesiae, Non ergo debet eis appellatio concedi. Ex qua ratione fit, vt appellatio haereticis denegetur, debere ipsos, vt tales, ab Ecclesia reputari. Quod fieri, non potest, quousque sententia declaratoria criminis succedat; illa tamen facta iam sunt manifesti haeretici, quibus ne leuis detur suspicio, quòd Ecclesia fauere velit, omnino denegat eis, postquam sic sunt declarati, beneficium appellationis ita Doctores omnes, quos in re clara libens omitto. Hinc fit pronuntiata

nuntiata sententia diffinitiua aduersùs hæreticum posse statim executioni mandari, nec opus esse expectare terminum decem dierum à iure concessum ad appellandum, cùm appellatio esse non possit. Vmbert. Locat. *in iudic. inquisit. verbo appellare. & in verbo sententia, n.3.* Rojas *singul.* 179. *n.2.* Decian. *tractat. crimin. lib.5.cap.10.n.26.& cap.58. num.* . Paramus *de origine sancta Inquisit.lib.3.quæst.4.rubr.de expeditione processus in causis fidei n.58.*

2 Sed quid si hæreticus declaretur talis, non ob propriam confessionem, aut testium manifestam probationem, sed ex præsumptione iuris, quia in contumaciam damnatus est, vel quia seipsum occidit ante causam finitam, vel alia via ex qua ius præsumit delictum.

Respondeo ex rationabili causa interponi posse ab hæredibus appellationem, debere que superiorem illi deferre; quia aliqua dubitatio est, an hæreticus sit. & locus esse potest defensioni. sic Simancas *de catholic.institut.tit.6. nu.7. & 8. & in enchirid.tit.65. rubr.de appellat.n.6.* Decian.*tract.crimin.lib.5.c.58. n.4.* Farinacius *q.185.num.230.*

3 Dubium tamen est, an hæretico sic condemnato liceat Principem superiorem adire via quærelæ, & supplicationis, vt sententia data quam iniustam esse prætendit, reuocetur, & annulletur? Negat Simancas *cathol.instit.tit.6.rubr.de appell.n.2.* Carrer.*tract.de hæret.n.*130. Ratio esse potest primò, quia indignus est beneficio Ecclesiastico, qui iam ab Ecclesia est inimicus declaratus. Secundò, quia in sententia de crimine lata non admittitur supplicatio ad demonstrandum errorem; sed solùm ad gratiam, & remissionem impetrandam à Principe: imò neque hæc supplicatio in crimine læsæ maiestatis admittitur, vt videtur sancitum *in l. quisquis. §.denique.* ibi, *sine venia, Cod.ad leg. Iuliam maiest.* & probat Rebuff.*comment.ad constit.regias Galliæ.tom.1.tractat. de supplic. in præfat.num.71.* Menoch.*de arbitr.q.* 70.*n.*44. At credo contrarium esse probabilius, primò, quia interdicta appellatione non censetur recursus ad Principem interdictus in causis grauis præiudicii, vt latè probat Roland.*cons.94.n.1.& seqq.lib.*1.Menoch.*de arbitr. q.70.n.18.* Secundò superior iudex non prohibetur de prætensa iniusta sententia cognoscere, & eam reuocare; quia hoc rectæ gubernationi conuenit. Ergo non sunt prohibiti rei ad eum supplices, & quæruli pro tali cognitione, & reuocatione accedere. Tertiò ipsemet iudex superior supplicari potest á sententia à se lata, vt iterum illam recognoscat; & si inuenerit iniustitiam, reuocet, & annullet. Ergo id à fortiori fieri poterit in sententia lata inferioris & ita tradit in crimine hæresis Felin. *in cap. ad abolendam, n.3. in fine, de hæreticis. versic.sed aduerte.* Rojas *singul.*19. *n.5.& seq.*Decian.*tract,crimin.lib.5.cap.58.n.5.*Farinaciuss *q.185. de hæresi, n* 233.

4 Verùm etsi hæreticis appellatio non concedatur à sententia declaratoria hæresis: at à sententiis, & actibus interlocutoriis omnino conceditur. tradunt omnes Doctores, vt testatur Rojas *sing.*19. Simancas *cathol.instit.titul.9.rubr. de appell. n.3. & in enchirid.tit.65.eadem rubr.de appell n.2.* Eymer. *3.p direct.rub.de appel. n.*121.& ibi Pegna *com.31.vers ab interlocutoriis* Farinacius *q 185. n.232.*Param.*de orig sancta Inquisit.lib.3.qu 4.nu.60* & alii plures. Ratio esse potest, quia huiusmodi actus, & interlocutoriæ sententiæ ad inuestigandam veritatem, an reus commiserit hæresim, procedunt. Dum ergo id certum non est, sed aliqua tergiuersatione celari possit, beneficium appellationis non debet denegari. Debet tamen in appellatione inseri, & allegari causa appellationis, aliàs appellatio non subsister, *cap.vt debitus, cap.cùm remissam, c. cùm sit Romana, de appellationib.* & tradit Bonifacius de Vitalis *Clement. appellanti de appellationibus, à n.24.* Pegna *direct.3.part. comm* 31. *versic. num. autem.* Farinacius multis exornans *qu.* 101. *titul. de variis, ac diuersis quæstionibus num.158. & de hæresi, quæst.* 185. *num,* 232.

5 Hinc infertur in sententia, seu decreto torturæ dari posse appellationem; quia est actus interlocutorius ad eruendam veritatem: & probat manifestè textus *in l.2.C.de appel.recipiendis.* ibi, *ante sententiam appellari potest, si quæstionem in ciuili negotio habendam iudex interlocutus sit, vel in criminali, si contra leges iudex hoc faciat,* sic tradit Pegna *loc.alleg.*Simanc *in enchir.violat.relig.tit.52.rub.de torm.n.11: & tit.65.rub.de appel.n.2.* Farin.*q.185 n.*139. Clar. *pr.§. fin.q.64.vers.sed quid agendum.* Verùm etsi regulariter per appellationem à sententia interlocutoria non ligentur manus iudicis, sed possit in causa procedere, quousque à superiore inhibeatur: hoc tamen fallit in decreto torturæ, eo quòd continet damnum irreparabile; vt cum Lancellato *tr.de attentatis, c.12.limit.1.nu.1.* probat Farinac. *q.38.n.12.* Solùm excipiendus est casus, quo euidenter constat friuolam allegari causam appellationis: tunc enim omnino reiicienda est appellatio; & ad torturam procedendum, vt generaliter scripsit Foller.*crim.verbo si confitebuntur.in 3.p.tertia partis, post n.50.*& probat textus *in c.cum appellationibus de appel.in 6.* vbi appellationibus friuolis nec iura deferunt, & ex textu *in l. 2. ff. de appel.recip* argumento à contrario sensu à verbis legis, quod in iure est efficax, cùm enim lex dicat recipiendam esse appellationem si contra legem iudex faciat, efficitur sanè reiiciendam esse, si iustè, & debitè procedat: & in propriis terminis hæresis docuit Pegna 3. *comm.31.vers.quadam autem sunt.* vbi ad propositum refert instructionem Madriliaoam editam anno 1561. *c* 50. quam vbique seruandam esse docet, consentit Farinac.*de hæresi, q.185.n.235.* Deinde esto iudex ad quem debeat cognoscere, an legitimè appellatum sit? quando dubium est, an subsistat appellatio. At in causa manifesta friuolæ appellationis iudex à quo cognoscit. Aliàs nunquam esset verum reiicere posse iudicem à quo appellationem, & in executione sententiæ interlocutoriæ procedere. sic aliis relatis Farinac.*lib.1.praxis, tit.5.q.38.n.29.* Dixi, in causa manifesta friuolæ appellationis; quia in casu dubio, siue dubium sit iuris, siue facti, iudex à quo supersedere debet, & expectare, quid iudex ad quem pronunciet, ne periculo exponatur grauandi iniustè innocentem in iis quæ irreparabilia sunt. sic Farin.*q.38.n.30.*Pegna *3.p. direct. comm.31.vers. quadam autem.*

6 Sed inquires ad quem sit appellandum ab iis interlocutoriis sententiis, & quoties in causis fidei permittitur appellatio? Cui dubitationi breuiter respondeo in Hispania ad Inquisitorem generalem, qui visis actis, & processu io senatu inquisitionis, appellationem vt illegitimam repellit, vel illam iudicat admittendam, in Italia ad senatum Sacro sanctæ Romanæ inquisitionis. At in aliis partibus credo ad Pontificem appellandum esse, quod omnino certum est, si sententia à solo Inquisitore lata sit, quia à delegato ad delegantem appellatio facienda est: ex *c.super quæst.§. porrò, de officio delegati Imperator.ff.de appel.l.præcipimus §.huic. C.de appel.*& Inquisitor Sedis Apostolicæ est delegatus. Si verò sententia lata sit ab Episcopo, & Inquisitore simul, cùm tunc vt delegati Sedis Apostolicæ procedant, ad Sedem Apostolicam prouocandum est. Et idem est, cùm Episcopus procedit aduersùs exemptos. Quapropter solùm est difficultas, quando Episcopus ratione officii, & ex iure ordinario aduersùs hæreticos non exemptos procederet. In quo casu Pegna *dicto comm 31.circa medium.* Farinac. *quæst.185,n.*240. probabilius existimant ad Sedem Apostolicam esse prouocandum, cuius est causas graues terminare. At grauissima est causa, quæ fidem spectat. Nihilominus non caret probabilitate ad Metropolitanum posse appellari, vel ad Pontificem, omisso Metropolitano, sicut in aliis causis, iuxta *c.si duobus, de appellation.c.quoties, c.ad Romanam, 2.q.6.* Neque obstat textus *in c.maiores, de baptismo.* vbi deciditur causas graues non nisi Pontificis auctoritate terminandas esse, quia iudicare de legitimitate appellationis, & de causa, ob quam appellatur, non est ita grauis, quæ Pontificis authoritatem expostulet; aliàs neque in prima instantia ab Episcopo iudicari, & terminari possit. Si enim controuersia esset, an hoc, vel illud de fide sit, huius quæstionis terminatio Pontificem spectaret, vtpote summæ Ecclesiæ necessaria. At quando controuersia est, an aduersùs fidem hic deliquerit, quæ potius est quæstio de facto, quàm de iure, decisio illius non est ita Ecclesiæ necessaria, quæ non possit ab aliis præter Pontificem decidi.

7 Aduerto tamen posse Inquisitorem ioterposita appellatione, imò illa admissa procedere aduersùs appellantem, si ex alia causa, scilicet ex alia noua hæresi fuerit appellans denunciatus; quia appellatio solùm suspendit exercitium iurisdictionis in illa causa, in qua contingit appellatio, non in aliis. Excipe nisi causa appellationis fuerit suspicio iudicis; tunc enim, quia æqualiter in omnibus causis procedit, non poterit iudex reum compellere ad respondendum in aliis causis, nisi fortè fuerint adeò graues, & manifestæ, vt ipsamet grauitate, & manifestatione reus condemnatus existat, vt probat text. *in cap.proposuit de appellat. in fine.* ibi, *iudex tamen, à quo appellatur (quia ille omnino suspectus est) eum non debet ad respondendum super aliis compellere, nisi pro crimine adeò graui, & manifesto, quo ipso actu meritò sit damnandus.*

PVNCTVM VIII.

De recusatione Inquisitoris, quando fieri possit à reo.

1 *Inquisitor recusari potest, tametsi multi contrarium sentiant.*
2 *Grauis causa ad hanc recusationem expostulatur.*
3 *Quis debet cognoscere de causa recusationis.*

1 NOn desunt graues Doctores, qui negant recusari posse, eo quòd sit delegatus ad vniuersitatem causarum, qui ordinario comparatur, in quem recusatio cadere non potest, vt dixit Sigismund.Scaccia *tract.de iud. cap.67.num.7.* Menoch. *de arbitr. quæst. 37. in fine.num.4.lib.1.*Roias *singul.*100.*& in tract.de hæretic.2.part.de priuileg.inquisit. num.*435. At quia consuetudine receptum est recusationem fieri, & admitti, pluresque Doctores non infimæ notæ sentiunt id fieri posse allegata, inquam, causa recusationis, vt multis comprobat Eymeric. *3.part. direct. num.* 120. & Pegna *comment.* 30. Farinacius *de hæresi, quæstion.* 185.*n.*236.Simancas *cathol.instit. tit.17. rub.de defensione reorum. n.51.& in enchirid.viol.relig. tit.47. rub.de defensionib. n.26.* & alij Ideo videndum est, quid in ea obseruandum sit.

2 Primò statuendum est pro certo, grauem causam ad hanc recusationem expostulari, cùm enim Inquisitoris officium, non nisi prudentia, doctrina, & virtute præditis concedatur, præsumi noo potest suspectus ex leui causa, sic Eymer. Pegna, Symanc. & Farinacius

Farinacius *suprà*. Causam autem grauem vocant relati Doctores inimicitiam capitalem, aut grauem.

3 Secundò dicendum est facta recusatione, etsi de rigore iuris arbitri essent eligendi, vnus ex parte iudicis recusati, alius ex parte rei recusantis, qui de causa allegata in recusatione cognoscerent. At decentius, & honestius est, ne iudicium illudatur, néve negotium catholicæ religionis differatur, néve passim sine causa inquisitores recusentur, vt causa ad supremum senatum remittatur, qui cognita summariè causa recusationis eam admittat, vel repellat, prout in Hispania ex Madriliana instructione seruari testatur Pegna *dicto commen*. 30. Farinarius *n*.139. Interim tamen Inquisitor recusatus procedere non debet, sed si habet collegam, collega procedat, sin minus, causa quiescat. Quæ omnia procedunt, cùm dubium est causam recusationis esse legitimam; secus si iudicio prudentem manifestè constet friuolam esse, & inanem, & solùm fuisse appositam ad iudicium subterfugiendum, causámque detinendam.

PVNCTVM IX.

De tortura inferenda in crimine hæresis.

1 *Tortura in hoc crimine inferri potest, quando alia legitima probatio deficit.*
2 *Debent tamen procedere legitima indicia, & sufficienter probata.*
3 *Vnus testis deponens non de delicto, sed de indiciis delicti, non sufficit ad torturam.*
4 *Si plures, quàm duo testes singulares concurrerent ad probationem indiciorum, posset reus subiici torturæ.*
5 *Dictum vnius testis de corpore delicti sufficit ad subiiciendum reum torturæ tametsi alij contrarium sentiant. Intelligitur dummodo testis sit omni exceptione maior, & reus non sit probatæ virtutis.*
6 *Socius criminis non præbet indicium sufficiens ad torturam.*
7 *Præbet tamen, si alio adminiculo iuuetur.*
8 *Quid debeat iudex perpendere in depositione socij criminis.*
9 *Fama qua ratione præbeat indicium sufficiens ad torturam.*
10 *Confessio extraiudicialis sufficiens est indicium ad torturam.*
11 *Sola variatio, & vacillatio non præbet indicium sufficiens ad torturam tametsi probabiliter alij contrarium defendant.*
12 *In crimine hæresis omnes aliàs exempti torquendi sunt.*
13 *Aliquibus placet leuius esse torquendos, sed non est verum dictum in iure fundatum.*
14 *Minores, senes, & valetudinarij torqueri possunt pro qualitate virium, excepta muliere prægnante.*
15 *Reus in tormentis delictum fassus debet ratificari; aliàs ex eius confessione ibi facta condemnari non potest.*
16 *Facta ratificatione si pœnitentiam expostulat, admittendus est, nisi fuerit relapsus, si in errore persistit, debent adduci Doctores, qui illum conuincant.*
17 *Si accedente tempore ratificationis reus reuocat, subiiciendus torturæ iterum est.*
18 *Si tortus sufficienter sit, & in negatiua persistit, absoluendus est.*
19 *Reo conuicto, & confesso, potest tortura inferri pro habendis complicibus.*
20 *Quoties agitur, an reus subiiciendus sit torturæ, debet eius Aduocatus assistere.*

1 NEmini dubium est torturam inferri posse in hoc crimine, cùm alia via veritas haberi non potest. nam priùs tentanda sunt omnia alia remedia, & in omnium defectum, huius acris, rigidi, periculosi, & fallacis vsus conceditur. Conuicto enim, & confesso non est tortura inferenda, quia tunc iam de delicto constat, & tortura, vt probetur delictum, & inuestigetur veritas occulta, adhibetur iuxta textum *in l. vlt. C. de quæstionibus ibi, & ex his ea quæ occulta sunt, reuelari, & l. edictum, vers. si de quæstionib. & l. diuus Pius, eodem tit.* & alia quæ congerit Anton. Gomez *tom. 3. variarum, c. 13. n. 20.* constat. Modos inferendi torturam, & diligentias anteriores faciendi, vt veritas eruatur, optimè tradit Eymeric. *director. 3. part. rubric. de tertio modo terminandi processum, num. 151. & sequentib.* & ibi Pegna *in addition. comment. 39.* Anton. Gomez *tom. 3. variarum, cap. 13. num. 23. & 24.*

2 Nunquam tamen in crimine hæresis, sicut neque in alio crimine tortura infligi potest, nisi præcedant sufficientia, & legitima delicti indicia. sic latè Marsilius *l. 1. ff. de quæstionibus & cons. 49. num. 9. cons. 50. num. 3.* Menochius alios referens, *de arbitrat. libr. 1. quæstione 84. à numero 1.* & redditur ratio, quia à tortura, quæ est damnum irreparabile, inchoandum non est, *l. 1. ff. de qu.* Tortura enim in subsidium aliarū probationum deficientium assumitur ad veritatem manifestandam. Hæc autem indicia torturam præcedentia debent sufficienter esse probata, dum enim probata non sunt, indicia esse non possunt. Quapropter credo quodlibet indicium de se ad torturam inferendam sufficiens probandum esse duobus, vel pluribus testibus; alias non plenè probandum esset, vt pluribus exornat Anton. Gomez *variarum resolutionum, tom. 3. cap. 3. rubr. de tortura reorum, n. 18.* Clarus. *practicarum quæst. 22. in princ.* Menochius *de arbitr. lib. 2. casu 270. num. 23.* Farinacius *lib. 1. quæst. 37. à num. 11.*

3 Quocirca vnus testis deponens non de delicto, sed de indiciis delicti, v. g. de confessione extraiudiciali, de fama, de fuga, aut alio simili, insufficiens est, vt aliis relatis docent supradicti Doctores, quibus adde Mascard. *de probationibus, lib. 1. concl. 462. num. 18. & 19. & conclus. 894. num. 1. & 4. lib. 2. & concl. 1385. num. 32. lib. 3.* Pegna ad Eymer. *direct. 3. part. quæst. 61. comment 100 versic. iam indicia.* Martinus Delrio *disquisit. magic. lib. 5. in 2. appendice, quæst. 10.* Roias *tractat. de hæreticis. part. 2. num 289.* Quod intelligendum censeo, etiamsi adesset alius testis deponens de alio indicio, ita vt essent duo testes singulares, quilibet de suo indicio deponens, non redderent reum subiectum torturæ; quia vtraque illa depositio non æquiualet probationi concludenti factæ à testibus contestibus, vt pluribus comprobat, probat, & exornat Farinac. *q. 37. num. 38.*

4 At testes singulares plures quàm duo concurrerent ad probationem indiciorum, ipsique essent probatæ vitæ, omnique exceptione maiores, sufficienter ex eorum depositione reus subiici posset torturæ, quia verisimile non est tot testes talia deposuisse, nisi reus culpabilis existeret. Item cuiuslibet testis depositio, etsi non concludenter probet indicium, aliquam tamen, etsi leuem, facit præsumptionem. Ergo multiplicatis his depositionibus, ex illis resultare potest maior præsumptio, quam ex probatione concludenti vnius tantùm indicij. sic Albertin. *tract. de agnoscend. assert. cathol. & hæret. q. 25. n. 20.* Carrer. *pract. in 2. tr. de indic. & tortura, §. quæ autem, & qualia debeant esse indicia, n. 6. 8. & 9.* Clarus *in pract. q. 21. vers. sed pone quòd vnus* Farinac. *loco allegato, n. 38.* Adde ad torturam regulariter sufficere vnum indicium, sit proximum, & illatiuum delicti, & bene probatum; sic post alios Anton. Gomez *tom. 3. variarum, cap. 13. n. 8.* Gigas *de crimine læsæ maiest. q. 1. n. 16.* Menochius *de arbitr. lib. 2. casu 331. & de præsumpt. l. 1. q. 89. n. 14.* Farinac. *q. 37. n. 47.*

5 Quæ autem sint hæc indicia, quorum quodlibet sufficiens sit torturæ subiiciendi reum, examinandum est. Et primò dubitatur de depositione vnius testis de delicto. v. g. deponit Petrus te hæresim prædicasse, aut idolis adorasse, vel quid simile hæreticale fecisse: præbétne eius depositio sufficiens indicium ad te torquendum? Non desunt negantes, nisi simul cum depositione vnius testis de delicto fuerit, vel aliud indicium, præsumptióque concurrat. sic Marsilius *cons. 101. n. 16.* Nouell. *pract. in rub. de testibus in mat. crimin. n. 49.* Ratio esse potest, quia tortura est pœna grauissima, quæ reo imponenda non videtur, nisi delictum sit plusquàm semiplenè probatum, item dictum vnius testis in criminalibus non semiplenè probat, etsi probet in ciuilibus: quibus fauet Albertin. *tract. de agnosc. assert. quæst. 34. n. 39.* Viui. *comm. opin. verbo testis vnius de visu, n. 1. & seqq.* Eymer. *3. p. q. 16. vers. 3.* Nihilominus à communi sententia recedendum non est, quæ affirmat dictum vnius testis de corpore delicti deponentis sufficiens esse indicium ad torturam. Debet tamen testis esse omni exceptione maior. Ratio est, quia tam in ciuilibus, quàm in criminalibus, testis vnus semiplenè probat, cùm duo probent concludenter, vt multis relatis docent Anton. Gomez *tom 3. var c. 13. n. 2. sub vers. animaduertendum tamen.* Pegna. *direct. 3. p. comm. 110. in medio, vers cæterum.* Menoch. *de præsumpt. l. 1. q. 89. n. 7.* Farinac. *q. 36. n. 129.* Et ita in propriis terminis hæresis, sufficere vnius testis omni exceptione maioris depositionem docent post alios Simanc. *cathol. instit. tit. 65. rubr. de tormentis, n. 13. & seq.* Eymer. *direct. inquisit. 3. p. q. 61. n. 3. vers. secunda regula & n. 8. vers septima regula,* & ibi Pegna *comm. 110. vers. primo, & seqq.* Farinac *q. 185. n. 129.* Zanch *tract. de hæretic. cap. 9.* & ibi Campeg. *in addit. litt. E. vers. numquid poterit torqueri*; & alij. Notanter dixi, si testis sit omni exceptione maior: nam si aliquem defectum patiatur, cùm tunc non semiplenè probet, nullo modo seipso solo indicium faciet ad torturam. sic Farinac. *suprà num. 131.* & latiùs dixi *quæst. 37. nu. 65 & 61.* Carrer. *tract. de hæret. nu. 118.* Pegna *dicto comm. 110. vers secunda regula.* Gabr. *consil. 178. num. 6 lib. 1.* Adde neque vnum testem omni exceptione maiorem sufficere ad torquendum reum, si reus denunciatus sit bonæ famæ, & virtutis apud omnes. Quia bona opinio infirmat dictum testis, & præsumptionem constituit in contrarium: sic Simanc *de catholic. instit. tit. 65. num. 13. & in enchirid. tit. 52 num. 13.* Decian. *tract. crim. lib. 5. cap. 36. num. 6.* Pegna *3. p. direct. quæst. 61. comm. 110. vers non dubito tamen.* Farinac. *de hæresi, quæst. 185 num. 132.*

6 Hinc infertur socium criminis deponentem de delicto non præbere sufficientem probationem ad torturam, quia esto in hoc crimine ob fidei fauorem testis aliàs inhabilis admittatur, non tamen admittitur vt integrè probans, & tanquam omni exceptione maior, vt tradit Marsil. *consil. 199. num 15. volum. 2.* Grammat. *cons 50. num. 1.* Hippol. Riminal. *consil. crimin. diuers. cons. 84. n. 9.* Anton. Gom. *tom. 3. rub. de probationib. delictorum. n. 23.* Bossius *de indicijs. & considerationib. ante torturam, num. 166. & 177. vers.*

omnes in criminibus excepti, præcipuè in hoc crimine hæresis, torqueri possint? Negat Anton. Gomez *tom. 3. cap. 13. num. 3. in fine vers. quod tamen intelligo.* Et reddit rationem, quia exemptio harum personarum à tortura fit ob periculum vitæ propriæ, vel alienæ, quod periculum æquè in omni crimine procedit, & consentire videtur Pegna 1 *part. direct. comment.* 110 *circa medium, versic. quod autem.* Nihilominus credo hos omnes torqueri posse (excepta muliere prægnante) si tortura ea cautela, & moderatione adhibeatur, vt secundùm Medicorum consilium, nullum inde periculum mortis timeatur. sic Simancas *de hæretic. tit. 65. num. 43.* Petr. à Placha *in epitome delict. lib. 1. c. 32. num. 12. in fine.* Carrer. *in pract. crimin. in 2. tract. de indic. & tortura, §. circa tertium qua persona torqueri possunt, num. 37. versic. fallit in criminibus exceptis.* Pegna 3. *part. direct. comment. 39. num. 156. versic. scio quæsitum esse.* Farinacius *indic. quæst. 41. num. 13. & de hæresi, quæst. 185. num. 125.* Fundamentum desumitur ex *l. de minore, ff. de quæst.* vbi exempto minore 14. annorum à tortura, subdit Consultus non procedere exemptionem in crimine læsæ maiestatis: in quo omnes omnino si ad testimonium prouocentur, cùm res exegerit, torqueantur. Si igitur torqueri possunt pro testimonio dicendo in crimine excepto, à fortiori ob suspicionem commissi criminis. Nec valet dicere, hos, inquam, torquendos esse tortura relata *in l. §. impuberi, ff. ad Syllan.* vbi cauetur impuberes terreri posse, habena, vel ferula cædi, quia hic terror, & cæsio etiam extra crimina excepta conceditur. Item quia textus in *l. de minore* absolutè dicit torquendos. Terror autem, & ferulæ cæsio non reputatur tortura, vt ex supradicta *l. 1.* manifestè colligitur, Inquit enim textus, Impuberi autem virùm in supplicio parcimus, an verò etiam in quæstione? Et magis est vt de impubere nec quæstio habeatur; aliàs solet hoc in vsu obseruari, vt impuberes non torqueantur, terreri tamen solent, & habena, vel ferula cædi. Ecce qua ratione terror, & cæsio ferulæ tortura non reputatur. Dixi, *excepta muliere prægnante*, quæ propter partus periculum non solùm à tortura, sed etiam à terrore illos excusatur, eo quòd ex terrore abortus sequi potest sicut ex ipsa tortura. Vnde prohibita tortura, & hic terror prohibetur; tum quia est eadem ratio, tum quia prohibito fine, prohiberi videntur media ad illum. *l. oratio. ff. de sponsalib. l. cum lex. ff. de fideiussorib. l. cum delictum, ff. de pactis.* & tradit expressè Anton. Gomez. *tom. 4. var. c. 13. de tortura reorum, n. 4. vers. & ita debet procedere* Farinac. *q. 41. de indiciis, & tortura, num. 84. & 108.* Peg. *in 3. p. comm. 34. col. 4. vers. si quis autem.*

15 Restat quid faciendum sit de reo negante, vel confitente in tormentis. Et in primis aduerto confessionem factam in tormentis debere ratificari; aliàs ex illa condemnari non poterit: vt tradit ex omnium scientia Eymeric. *direct. 3. p. rubr. de tertio modo terminandi processum, num. 157. versi. si autem in quæstionibus* Farinac. *de hæresi, quæst. 185. num. 150* Vt autem ad ratificationem inducatur reus, cautè Inquisitor procedat, primò interrogando eum in genere, an confessionem factam approbet, deinde eam in particulari proponat, & per extensum legat, & perquirat, an quæ lecta sunt, sint ea, quæ fassus sit.

16 Quo facto si reus in tormentis confessionem suo tempore scilicet post 24. horas ratificauerit, & pœnitens absolutionem petierit, abiurare debet suos errores, & pœnitentia iniuncta ab excommunicatione incursa publicè absoluendus, nisi fuerit relapsus. quia tunc curiæ sæculari est tradendus: iuxta superiùs dicta. Si verò ratificans confessionem in suo errore persistere vult, neque ab illo recedere, variis modis conuincendus? præcipuè adducendi Doctores, qui cum illo disputent, eiùsque rationes dissoluant; ac tandem argumentis omnino vincant. Quòd si se victum non protestetur, sed pertinax perstiterit, curiæ sæculari puniendus tradetur.

17 Verùm si accedente tempore ratificationis reus confessionem factam reuocauerit, iterum torturæ subiiciendus est, non tantùm quia reuocauit, sed quia ex confessione priùs facta nouum indicium criminis commissi dedit. Nunquam tamen, vt iam dixi, vltra tertiam vicem subiiciendus torturæ est; præcipuè si prima vice tormentum sustinuit, quatenus indicia postulabant, vt multis allegatis aduertit Farinac *quæst. 38. n. 97. & 105.* At si reus in tortura negauit, subiici iterum torturæ non potest, nisi fuerint noua indicia vrgentia, & à primis diuersa, iuxta textum *in l. vnius, §. 1. ff de quæst.* ibi, *reus euidentioribus argumentis oppressus repeti in quæstionibus potest. vel nisi priùs iuxta qualitatem indiciorum, & grauitatem delicti tortus non fuerit.* quia tunc non tam repetitur, quàm de nouo tortura continuatur; qualibet enim ex his causis existente torqueri potest. At illis cessantibus abstinendum est à tortura, vt aliis allegatis docent Menoch. *de arbitr. l. 2. casu 272. num. 5. 6. & 7.* Farinac, *de indiciis, quæst. 38. à num. 7. præcipuè num. 83.* Cùm autem dico reum subiici iterum torturæ posse; debet intelligi, si valeat sustinere absque vitæ, vel membrorum periculo: sunt enim aliqui ita debiles, vt etiam si leuiter torti fuerint, nouam torturam absque periculo probabili sustinere non possunt, iis tamen danda non est, vt colligitur satis *in l. vnim. §. 1. ff. de quæstionib.* ibi, *maximè si in tormentis animus, corpùsque durauerit.* Semper enim præ oculis habenda sunt illa verba Iurisconsulti *in l. quæstionis modum, ff. de quæstionib.* Quæstionem habere oportet, vt seruus saluus sit, vel innocentiæ, vel supplicio: sic Pegna 3 *p. comm 39. num. 156. vers. vnum tamen.* pluribus relatis Farinac *quæst. 38. num. 82.*

18 Sed quid si tortus in negatiua semper persistit, absoluendus ne est, an potius indicenda purgatio, vel abiuratio? Respondeo, si insufficienter tortus fuit ob debilitatem, vel aliam causam; & indicia sunt vrgentia, & vehementia, abiurare debere: si sufficienter tortus fuit, credo liberum esse dimittendum, & sententiam absolutoriam, si petierit, esse concedendam. Prior pars probatur, quia aliqua via debent indicia illa purgari, & cùm tortura purgata non sint, iustum est, vt abiuratione purgentur. At quando tortura indiciis correspondet, plenè illa purgat: purgatis autem indiciis remanet reus absoluendus, ex vulgari axiomate, Actore non probante reus debet absolui. *l. actor. C. de probat. l. qui accusare, C. de edendo.* sic pluribus comprobat Simanc *catholic. instit. tit. 56. rubr. de purgat. canonica. num. 17. & in enchirid. tit. 42. rubr. de torm. n. 40. & tit. 54. rubr de purgat. n. 16* Pegna 3. *p. direct. comm. 39 num. 156 circa finem, versic. et si omnino requiratur. & 2. p. comm. 14. ad cap inter sollicitudines, de purgat. canon versic. atque ex hac interpretatione.* Farinac. *q. 185. n. 128.* Rojas *tract. de hæretic. 2. p. num. 306.*

19 Tandem inquires, an reo conuicto, & confesso pro habendis complicibus tortura inferri possit? Respondeo posse, si semiplenè probatum fuerit complices habuisse, quia non reuelare complices (quando tenetur, & de illis rogatur) est delictum fautoriæ, Ergo super hoc delicto semiplenè probato torqueri potest. At si nulla probatio sociorum præcessit, non video qua ratione subiici torturæ possit ob illos reuelandos; cùm non detur præsumptio, quòd delictum committat: sic Simanc. *catholic. instit. tit. 43. num. 27. & seq. & tit 65. num. 59. & 60. & in enchirid. tit. 29. num. 12 & tit. 53. num. 30. & 31.* Didac. Cantera *quæst. crim. rubr de hæretic. cap. 1. num. 57.* Farinac. aliis relatis *de hæresi, quæst. 185. num. 133.*

20 Pro complemento huius materiæ placet aduertere cum Repert. inquisit. *verbo aduocatus, §. sed an aduocatus, & verbo tortura. §. an aduocatus.* Pegna *direct. 3. p. comm 110. in fine. versic. postremò videndum.* Quoties disputatur, an reus subiiciendus sit torturæ, debere eius Aduocatum assistere, vt reum possit à tortura defendere, si viderit indicia insufficientia esse: cum enim tortura graue præiudicium reo afferat. contra rationem, & æquitatem esset, si indefensus illam cogeretur subire.

PVNCTVM X.

De probatione requisita in crimine hæresis.

1 *Ad condemnandum reum, vt hæreticum, hæresis debet sufficienter probari, ad illum vt suspectum, sufficiunt præsumptiones iuris.*

2 *Scriptura, verbis, & factis hæresis probatur, & qualia hæc sint.*

3 *Aduersus huiusmodi facta, vel dicta non admittitur in contrarium probatio, nisi ad summum coniecturalis ex metu.*

4 *Confitens facta hæreticalia, & negans intentionem, condemnandus est vt vehementer de hæresi suspectus, si comparet ante denuntiationem.*

5 *Si citatus comparet, & negat intentionem, torquendus est, & in negatiua persistens, tanquam suspectus de hæresi vehementer condemnandus iuxta plurium sententiam.*

6 *Probabilius censeo tanquam hæreticum negatiuum esse puniendum.*

7 *Duæ probationes semiplenæ coniunguntur ad vnã integram efficiendam, tametsi aliqui contrarium sentiant.*

8 *Contra accusatorem, & fiscum in fauorem rei sufficit semiplena probatio, vt in pœnam ordinariam condemnari non possit*

1 DVbitant Doctores, an hæresis crimen debeat plenè, & concludenter probari, an solùm sufficiant præsumptiones? Cui dubitationi communis responsio est, ad condemnandum hæreticum tanquam hæreticum plenam, & concludentem probationem requiri; ad illum verò condemnandum vt suspectum, præsumptiones iuris sufficere. Priorem partem docent post alios, quos allegant Simancas *cathol. instit. tit. 50. rubr. de præsumpt. n. 21. & seqq. & in enchir. viol relig. t. 40. ead. rubr. de præsumpt. n. 1.* Rojas *tract. de hæret. 2. p. assert. 6. n. 150.* Decian. *tract. crimin. lib. 5. cap. 35. num. 20. vers. imo quòd non sufficiant.* Farinac. *q. 187. n. 2. 5. & 38.* & videtur decidi expressè *in c. litteras, de præsumpt.* ibi *Quocirca mandamus, quatenus eum propter solam suspicionem quamuis vehementem, noluimus illum de tam graui crimine condemnari.* Ratio est, quia hoc delictum grauissimum est; & grauissimis pœnis punitur. Iustum ergo est, ne aliquis ex sola præsumptione illius, illud commisisse declaretur. Adde, in reliquis delictis probationes luce meridiana clariores expostulantur, vt tenent omnes, & est decisio textus *in l. sciant cuncti quæ est fin. C. de probat.* & habetur *cap. sciant cuncti, 2. quæst. vlt.* Ergo à fortiori in hoc delicto reliquorum grauissimo. Secundam partem, scilicet præsumptiones iuris sufficere ad condemnandum reum tanquam suspectũ, videtur res indubitata, cùm præsumptiones illum suspectũ reddãt: nulla ergo iniuria illi irrogatur, si sic suspectus declaretur, & vt talis puniatur abiuratione, & pœna extraordinaria, iuxta textum

in cap. accusatus in princip. de hæreticis, in 6. in illis verbis *licèt ante abiurationem suam hæresis crimen plenè probatum non fuerit contra ipsum.* sic Albert. *tractat. de agnoscend. assert. cathol. & hæret. q. 34. num. 56.* Menochius *consil. 82. num. 144. lib. 1.* Pegna *direct. 1. part. comment. 80. versic. sed hanc sententiam.* Simancas *catholic. institut. tit. 50. rubr. de præsumpt. 51. num. 21. & tit. 51. num. 12.* Rojas *de hæret. 2 part. num. 504. & seq.* Farinacius *de hæresi, quæst. 187. numer. 9. 40. & 42.*

2 Sed inquires primò, quibus modis hæresis crimen probetur?

Respondeo tripliciter, scriptura, verbis, & factis, quia omnibus iis modis, & non aliis hoc crimen committi potest. Et primò scriptura probatur esse commissum, si probas alicuius scripturam hæresim continentem propria manu scriptam, vel subscriptam esse, seriò & accuratè, vel testibus comprobes ab ipso sic fuisse dictatam. Secus verò si scripta sit in chartulis, seu memorialibus indigestis, & inemendatis, & quibus non est vltima manus imposita; quia tunc non ex animo errandi, sed ex ignorantia processisse censendum est. sic ex Nauarr. *lib. 5. consil. 6. num. 1. & seqq. de hæret.* notat Farinacius *quæst. 187. num. 11.* Secundò probari potest verbis, si probes verba hæresim clarè significantia affectiuè, & ex animo esse ab aliquo prolata. Dixi, clarè significantia: nam si dubia sint, interpretari debent, vt potius excludant delictum, quàm illud constituant: vt optimè probat Rojas *de hæretic. 1. part num. 200. & seqq.* Pegna *direct. 3. part. quæst. 62. comm. 111. versic. sed cùm in dictis.* quod intelligendum est, vt ipsi Doctores notant, quando proferens non esset aliàs suspectus, vel generis, aut nationis infectæ, & consentit Farinacius *quæst. 187. num. 14.* Tertiò probari potest factis, si probes aliquem ea facta fecisse, quæ errorem exprimant manifestè, neque in bonam partem, & sensum accipi possint; qualia sunt, se circumcidere, purificationes Iudæorum facere, communionem ab hæreticis more suo recipere, consolationem in extremis postulare, genua dæmonibus flectere, & Mahometo reuerentiam exhibere: cùm enim hæresis in animo consistat; & animus factis potius, quàm verbis declaretur, ex *cap. dilecti de appellationibus,* fit sanè factis hæreticum probari. sic Simancas *cathol. instit. tit. 20. rubr. de hæresi, n. 15. in fine.* Eymer. *direct. 2 part. q. 34. n. 1. & q. 50. num. 3.* & ibidem vtroque loco Pegna, Param. *de origin. inquisit. lib. 3. q. 9. n. 117.* Farinacius *q. 187. num. 16.* & alij innumeri apud ipsos. Quibus autem testibus hæc verba, vel facta probari debeant, vt tanquam hæreticus condemnari possit, dicemus disput. sequent. punct. de testibus.

3 Secundò inquires, an aduersùs hæc facta, vel verba admitti possit probatio in contrarium: quæ nulla alia esse potest, nisi probando te non ex animo, & voluntate assentiendi talibus erroribus, sed ex ignorantia, & simplicitate ob amorem lucri, aut mali timorem, vel alio humano respectu te illa exteriùs simulasse? Et in primis certum est hoc difficillimè probari posse, cùm intentio soli Deo nota sit. Quapropter censeo solùm te id probare coniecturaliter posse, si probes, te illa ex timore præstitisse, & illo remoto statim ab illa iniquitate cessasse, & quàm primùm potuisti, pœnitentiam pro illius remissione ab Inquisitoribus postulasse. Extra hunc verò casum aduersùs hanc vehementem, seu violentam præsumptionem, nescio qua ratione possis probationes verosimiles adhibere, vt rectè dixit Rojas *tr. de hæret. 1. p. n. 326.* Nam ignorantia in iis rebus ita manifestis contra fidem rarò præsumitur.

4 Hinc infertur decisio illius grauissimæ quæstionis, an confitens facta, vel verba hæreticalia, & intentionem negans, tanquam negatiuus hæreticus condemnandus sit, ac proinde curiæ sæculari relaxandus? In qua quæstione omissis variis Doctorum placitis dicendum censeo, si sponte, antequam denuntiatus sis, compareas, condemnandum esse non vt hæreticum, sed vt hæresis suspectum vehementer, & sic in pœnam extraordinariam, scilicet abiurationis de vehementi, & aliam pecuniariam: qui enim sic se manifestat, præsumi debet veritatem integrè manifestare: siquidem nullam vtilitatem ex illa dimidiata confessione consequi poterat. sic practicari vidi Compostellæ anno 1619. circa quendam, qui hæreticales Iudæorum ritus fecit, illósque Inquisitoribus manifestauit, negata intentione credulitatis, abiurasse de vehementi, & trecentos ducatos soluisse fisco Regis, & & sumptibus Officij sancti, & insuper à sua villa duobus annis fuit exilio mulctatus. Credo tamen hunc metu superuenturæ testificationis se detulisse, & ita effectus probauit: postea enim testificatus fuit non solùm de factis, sed de intentione sæpiùs declarata: ob quam testificationem iterum fuit in secretum carcerem reclusus, & in negatiua perseuerans, tortus est, & tandem confessus, & pœnitentiam expostulatus publicè errores abiurauit, & bonis omnibus publicatis perpetuo carceri fuit addictus.

5 Quòd si iam citatus venias, & hæreticales ritus fecisse fatearis, neges tamen fecisse ex intentione, & animo sic credendi, nullam rationabilem causam adducens huius negatæ intentionis, & affirmant Pegna *2. part. comm. 59. in medio, vers. quòd si non compareant sponte* & Simanc. *catholic. instit. cap. 65. num. 52.* torquendum esse, etsi in negatiua perseueres, condemnandum vt hæresis suspectum; quia cùm de mala intentione requisita omnino ad hæresim non videaris conuictus, neque confessus, non est cur dicamus vt hæreticum esse puniendum.

6 Nihilominus probabilius existimo te sic negantem intentionem, & ritus hæreticales fatentem, tanquam hæreticum negatiuum esse puniendum. Moueor, quia satis conuinceris de mala intentione, conuictus de hæreticali facto spontaneo; factum enim malum, & damnosum ex mala intentione factum esse supponitur. *cap. 1. de præsumpt.* Ergo dum non probas contrarium, huic claræ, & manifestæ probationi standum est. Item si ex negata intentione cessaret negatio hæresis ex verbis, vel factis hæreticalibus, aperta esset via omnibus hæreticis vitandi condemnationem; cùm omnes se excusare possent absque mala intentione verba illa protulisse, & facta præstitisse. Hoc autem videtur absurdum. Ergo non est dicendum hanc fallaciam tibi patrocinari posse. Denique Pegna, & Simancas admittunt te condemnari debere in abiuratione de vehementi, & in alia extraordinaria pœna, exilij, pecuniæ, fustigationis, vel triremis, si post torturam in negatiua perseueras. Et reddunt rationem, quia per torturam non sufficienter purgatur suspicio ita vehemens prauæ intentionis, quæ ex factis hæreticalibus prouenit. Ergo signum est te torquendum non fore, sed tanquam hæreticum condemnandum; tortura enim ad purganda indicia assumitur. Si ergo per nullam torturam hæc indicia purgari possunt, quia sunt ita vrgentia, adhibenda non est, sed statim ad condemnationem procedendum. Neque obstat ex præsumptionibus neminem saltem in pœna corporali, & ordinaria condemnari debere: vt multis relatis probat Farinacius *tota quæst. 86. præcipuè num. 110.* Non inquam, obstat, quia facta, & verba hæreticalia dici non debent præsumptiones delicti, sed legitimæ illius probationes. Adde duplicem esse præsumptionem, aliam iuris, & de iure, seu ab ipso iure approbatam: & licèt aduersùs iuris præsumptionem probatio in contrarium admittatur: at aduersùs præsumptionem iuris, & de iure nulla probatio in contrarium admittitur: vt multis relatis probat Anton. Gomez *3. var. cap. 12. rubr. de probatione delicti, num. 25.* vnde *in num. 26. § aduertendum,* concludit habentem contra se præsumptionem iuris, & de iure torquendum non esse, sed pœna ordinaria plectendum. Secus de illo, qui solùm præsumptiones iuris, seu hominis habet. At in præsenti casu ius ipsum reputat hæreticum esse, qui verba, & facta hæreticalia præstat; iuxta illum textum *in cap. hæreticus, 24. quæst. 3.* ibi, hæreticus est, qui alicuius temporalis commodi, & maximè gloriæ, principatúsque sui gratia, falsas, vel nouas opiniones, vel gignit, vel sequitur. & idem habetur *cap. inter hæresim, in princ. eadem causa, & quæst.* Et ratio est clara, cùm nulla alia via distingui Catholici ab hæreticis possint, intentio enim soli Deo nota est. Ergo qui contra se hanc præsumptionem à iure approbatam habet, non erit torquendus, sed curiæ sæculari, vt impœnitens negatiuus relinquendus. sic Arnold. Albertin. *tract. de agnoscend. assert. cathol. quæst. 8. num. 12. & quæst. 32. num. 17. quæst. 34. num. 53.* Rojas *tract. de hæreticis, 1 part num. 276. & seq. & num. 583. & seq.* Graffis *lib. 4. suarum decis. cap. 18. numer. 28.* Simancas *in enchirid. tit. 29. rubric. de confessis, num 8.* Repert. *verbo confessio, versic. nota singulare.*

7 Tertiò inquires, an duæ semiplenæ probationes iungantur ad vnam integram in hoc crimine efficiendam, reúmque pœna ordinaria condemnandum? Dixi, *ordinaria.* Nam extraordinaria certum est condemnari posse: non solùm ex duplici semiplena probatione, sed etiam ex præsumptionibus, & dubitatis indiciis, ex *cap. accedens, de accusat. cap. significasti, de adulteriis, cap. afferre, de præsumptionib. cap. de hoc, de simonia.* Affirmant ergo plures, quando vtraque probatio ad eundem finem tendit, quod in præsenti materia semper verum habet, cùm omnes actus hæreticales conueniant in remouendo delictum à gremio, & vnitate Ecclesiæ Repert. Inquisit. *verbo probationes, vers. sed quæritur ibi.* Quintil. Mandos. *in addit. litt. F.* At longè probabilius existimo nequaquam coniungi duas imperfectas probationes ad plenam probationem efficiendam; quia cùm quælibet in suo ordine diuersa sit, non apparet quomodo cum alia coniungi possit; & ita pluribus relatis tenet Anton. Gomez *tom. 3. var. cap. 12. num. 25.* cum glossa *in cap. veniens, l. 1. de testib.* Farinac. *de reo confesso, & conuicto, quæst. 86. n. 22. & q. 187. num 7.* & dicemus latiùs, cùm de testibus fuerit sermo.

8 Quartò inquires, an in fauorem rei, & contra accusatorem, & fiscum, sit sufficiens probatio, quæ ex præsumptione, ab ijsve iudiciis, & semiplena probatione oritur?

Respondeo sufficere, vt in pœnam ordinariam condemnari non possit, quamuis accusator, & fiscus haberent probatam suam intentionem; quia negari non potest ex supradicta probatione defensiua probationem fisci obnubilari, ac proinde non esse luce meridiana clariorem, & consequenter neque sufficientem ad delinquentis condemnationem: sic docuit Bart. *in l. non solùm, §. sed vt probari, num. 1. & seq. ff. de noui operis nuntiat.* quem sequuti sunt ferè omnes scribentes *in cap. in præsentia, de probat.* Abbas *num. 6.* Felin. *num 13.* Boerius *num. 31.* Decius *num. 152.* Parisius *num. 31.* & pluribus aliis comprobat Menoch. *de præsumpt. libr. 5. præsumpt. 48. num. 8.* Farinacius *q. 86. n. 76.*

PVNCTVM

Pvnctvm XI.

De sententia ferenda in crimine hæresis.

1 *Duplex est sententia condemnatoria, & absolutoria.*
2 *Vtraque sententia ex consilio peritorum pronuntiari debet, & qui hi sint.*
3 *Debet iis integrè processus manifestari tacitis nominibus testium, tametsi qualitates illius omninò debeant illis declarari.*
4 *Si Inquisitores ad sententiam procedunt, nullo peritorum consilio requisito, probabilius est nullam esse sententiam.*
5 *Horum tamen consilium sequi non obligantur Inquisitores; esto contra plures teneant.*
6 *Absolutoria, & condemnatoria sententia in scriptis debet proferri.*
7 *Prolatio sententiæ non est necessariò facienda ab ipsomet Inquisitore, si per Notarium fiat.*
8 *In absolutoria sententia non sunt proferendi specialiter errores, de quibus reus fuit accusatus.*
9 *Non debet reus in hac absolutoria sententia innocens proferri, sed ab instantia iudicij absolui. Excipe casu que manifestè fuit probatum testes, & accusatores falsum dixisse.*
10 *Reo absoluto, si nouæ probationes superueniant, poterit reus examinari, & iudicari.*
11 *Condemnatus pœna arbitraria, eo quòd delictum plenè probatum non sit, si superueniant legitimæ probationes, & pœna arbitraria non sit executioni mandata poterit reus in pœnam ordinariam puniri. Secus si mandata sit executioni.*
12 *Plures censent nullam esse sententiam condemnatoriam hæretici impœnitentis, nisi fiat in præsentia iudicis sæcularis.*
13 *Probabilius est valere.*
14 *Pro stylo seruando in sententiis videndi sunt DD.*

Dvplex est sententia: alia quæ absoluit reum, alia quæ illum condemnat. De vtraque est dicendum, qua ratione fieri debeat. Sed priùs, quæ vtrique sententiæ communia sunt, explicemus.

2 Commune est tam absolutoriæ, quàm condemnatoriæ sententiæ, vt ex consilio peritorum pronuntietur: vt bene notauit Pegna 3. *part. direct. comm.* 126. *fine, versic. periti verò*. Cùm enim res, quæ tractatur, grauis sit, expedit maximè vt plurium ad illam definiendam consilium expostuletur, quia ibi salus, vbi multa consilia: & deciditur *in cap. vt commissi, de hæreticis, in 6.* ibi, *aduocandi quoque, prout expedierit, peritos quoslibet, vt vobis assistant, & in huiusmodi sententiis præbeant consilium opportunum, ac eis quod super his vobis humiliter pareant, in virtute obedientiæ iniungenda.* Idem habetur *cap. statuta, §. iubemus, de hæreticis, in 6.* ibi, *de ipsorum consilio ad sententiam, vel condemnationem procedi volumus*, & notant omnes Doctores in sequent. referendi. Hi autem periti, qui possunt esse tum Theologi, tum Canonistæ, & Legistæ, præstare consilium tenentur Inquisitoris mandato, etiamsi eis nullum sit salarium assignatum, nulláve pecunia detur: quia *in supradicto cap. vt commissi*, absolutè dicitur posse Inquisitores in virtute obedientiæ iniungere Aduocatis, vt consilium præbeant nulla solutionis mentione facta. Item quia fidei negotium omnes defendere, & procurare tenentur independenter à solutione. Verum est tamen, si sponte offeratur salarium, vel pretium, posse illud recipi pro labore impenso, quia in hoc nulla apparet indecentia. sic Zanch. *tr. de hæret. cap.* 15. *n.* 3. Dec. *tr. crim lib.* 5. *c.* 24. *n.* 10. Farinac. *q.* 185. *n.* 190. Simanc. *catholic. instit. tit.* 41. *rubr. de ministris, n.* 13.

3 Debet tamen iis ministris totus processus legi, & manifestari, aliàs consilium præbere non poterunt, iuxta merita causæ: quod expressè deciditur *supradict. cap. fin. §. iubemus, de hæreticis, in 6.* ibi, siue Episcopus, siue Inquisitores processerint, aliquibos aliis personis prouidis, & honestis, iurisque peritis (quas ad hoc vocari, & eis per totum *processum, super quo deliberandum est, seriosè manifestari, ac integraliter explicare*, & de ipsorum consilio ad sententiam, vt condemnationem procedi volumus) exprimantur, &c. sic docet Eymer. *direct.* 3. *part. q.* 79. & ibi Pegna *comment.* 128. Paramus *de origine sanctæ Inquisitionis, lib.* 3. *quæst.* 4. *rubr. de forma, & ordine iudic. sancti officij, n.* 56. Neque inde fit nomina testium, & delatorum peritis manifestanda esse. Tum quia sæpè integra notitia processus dari potest absque hac manifestatione. tum & præcipuè, quia ita consuetudine receptum est. esto *in cap. statuta*, exprimi nomina peritis, & non eis præcipi videatur. sic docuit Pegna aduersùs Eymeric. 3. *part. direct. q.* 80. *comm.* 129. Farinacius *quæst.* 185. *num.* 196. Qualitates autem testium omnino debent peritis manifestari, videlicet, an sint graues, docti, probatæ vitæ, velècontra, an sint plebei, infames, socij criminum, inimici, &c. Hoc enim necessarium est, vt sciant, quantum singulis detrahendum sit, quantumve deferendum, & ex hac cognitione inferant causam ritè esse probatam. sic Pegna, & Farinacius *suprà*. Qui optimè addunt causa legitima intercedente posse, & debere Inquisitorem, reorum, testium, delatorumque nomina peritis aliisve viris probis manifestare: nempe cùm dubium est de inimicitia inter eos, & periti satis supradictas personas cognoscunt; quia tunc illa manifestatio ad decidendam causam omnino videtur necessaria, vel saltem summè conueniens. Debet tamen inquisitor iis peritis sub iuramento, imò sub pœna excommunicationis, si opus sit, secretum indicere, iuxta textum *in cap statuta, de hæret. in 6.*

4 Quòd si Inquisitores ad sententiam procedant, nullo peritorum consilio requisito; credo probabilius nullam fore sententiam, quia *in cap. vt commissi*, & specialiter *in cap statuta*, Inquisitoribus præcipitur hos peritos aduocare, & ex eorum consilio ad sententiam, vel condemnationem procedere, quod mandatum videtur inducere formam, cuius omissio annullat actum, iuxta ea quæ dixi *tract. de legib.* Neque obstat, quòd *in cap. vt commissi*, Inquisitoribus detur facultas vocandi peritos (prout expedierit.) quasi tacitè insinuans non esse vocandos, si iudicatum fuerit non expedire. Non, inquam, obstat; quia verbum illud, *prout expedierit*, non refertur ad solam definitiuam sententiam pronunciandam: quasi tunc liberum Inquisitoribus sit iudicare, an expediat peritos vocare. Hoc enim eorum iudicio, & voluntati non videtur remissum; cùm expressè ad hanc sententiam pronuntiandam dicat Pontifex, *Iubemus peritos adduci, & ex eorum consilio se velle, vt ad sententiam, vel condemnationem procedatur*; sed referuntur ad totam causam, in qua quoties Inquisitoribus expedire visum fuerit vocare peritos, facultas eis conceditur vocandi.

5 Grauior tamen est dubitatio, an peritorum consilium sequi Inquisitores teneantur? Affirmatiuè respondet Albert *tractat. de agnoscend. assert. cathol. quæst* 26. *n.* 11. *& seqq. & in cap. quoniam, de hæreticis, lib.* 6 *quæst.* 10. Decian. *tract. crim lib.* 5. *cap.* 24. *num.* 16. Farinacius *quæst.* 185. *num.* 192. Ratio desumitur ex supradictis verbis textus *in cap. statuta*, vbi dicitur: *Et ex ipsorum consilio ad sententiam, vel condemnationem procedi volumus.* quæ verba indicare videntur obligationem sequendi peritorum consilium. Si enim à peritorum consilio recedere fas esset Inquisitoribus, eorum sententia non diceretur ex consilio peritorum procedere, sed potiùs contra illorum consilium. Cæterùm dicendum est obligatos non esse Inquisitores peritorum consilio acquiescere, sed posse, si sibi æquius, & verius visum fuerit, pronuntiare contrarium. sic Simancas *catholic. institut. tit.* 41. *rubr. de ministris, num.* 14. Rojas *tract. de hæreticis,* 1. *part. num.* 409. *iuncto num.* 422. *& sing.* 99. *n.* 2. Pegna *direct* 3. *part. comm.* 127. *per totum.* Lœlius Zechius *summ.* 1. *p. tit. de fide, rubr. de hæresi, c.* 11. *n.* 14. *vers. & sententia de eorum consilio.* Bursatus *consil.* 90. *num.* 16. *& seqq.* Locatus *in opere iudic. verbo consilium, num* 5. Campegius apud Zanch. *cap.* 15. quæ sententia decisa est in Hispania per Madrilianam instructionem editam anno 1561. cap. 66. dicentem in omnibus casibus, in quibus contigerit discordia sententiarum, seu opinionum, inter Inquisitores, & ordinarium, vel aliquem ipsorum, vel in definitione causæ, aut in quolibet alio actu, vel sententia interlocutoria causa ad Senatum mitti debet. Sed si Inquisitores, & ordinarius fuerint conformes, quamuis consultores discrepent, & sint numero plures, decretum Inquisitorum, & ordinarij executioni mandetur. Fundamentum est, quia *in supradicto cap. statuta*, solùm mandatur sententiam ex consilio peritorum procedi. quod intelligi satis potest ex consilio requisito, etiamsi non obtemperato: quæ explicatio, vt benignior, & dignitati Inquisitorum conuenientior amplectenda est. Item si periti vocati inter se dissentiant, quorum tunc consilium sequendum est? Si dicas maioris partis. Rogo, vnde constat talis obligatio? cùm ergo nullibi inueniatur, nullo modo asserenda est. Adde si obligatio esset Inquisitoribus sequendi peritorum consilium, periti potius essent iudices, quàm Inquisitores; cùm iuxta eorum consilium necessariò sententia proferenda esset, ipsisque Inquisitoribus solùm executio videretur concessa. Verùm etsi de necessitate sequendum non sit peritorum consilium, quia illorum consilium est. Ex decentia tamen, & prudentia sequi conuenit: vt rectè dixit Ancharan. *cap. si ad Episcopum, notab.* 8. *versic. circa secundum, in fine, ne sede vacante. lib.* 6. Imò quoties Inquisitori, & ordinario manifesta ratio in contrarium non vrget, tutius, & verius est consilio peritorum acquiescere debere Inquisitores: præcipuè si omnes periti in consilio præstando conueniant: non quia eorum consilium, & suffragium decisiuum sit (non enim est nisi consultiuum,) sed quia præsumitur veritati esse conforme.

6 Secundum commune est tam absolutoriæ, quàm condemnatoriæ sententiæ, vt in scriptis proferatur: vt sic de eius iustitia constet, neque occultari possit, & aliter prolata sententia nullius erit effectus, vt manifestè constat ex *Clement. sæpè, de verborum significat.* ibi, *Sententiam definitiuam, citatis ad id licèt non peremptoriè partibus in scriptis, & prout magis sibi placuerit, stans, vel sedens proferat.* & notat ibi glossa *verbo in scriptis.* Pegna *director.* 3. *part. comment.* 40. *numer.* 165. *versic. præterea in scriptis.* Farinacius *quæst.* 185. *numer.* 166. Boërius *decision.* 255. *num.* 10. Decianus *tractat. crimin. lib.* 5. *cap.* 38. *numer.* 20. contra Brunum *tractat. de hæreticis, libr.* 4. *cap.* 10. Item ex conuenientia, etsi non ex necessitate proferenda est de die, & non de nocte; non enim vllo textu cauetur necessariò diurno tempore sententiam esse proferendam. sic relatis Abbate, & Felino *in cap. consuluit, de officio delegati*, tradit Pegna *suprà, versic. iam sententia reorum.* Farinac. *num.* 165.

PUNCTUM III.

In crimine haeresis qui sint iudices, & qua ratione possint procedere.

IUdices fidei enumerati solent Pontifex maximus, Episcopus, Capitulum Sede vacante, Inquisitor, & delegati ab ipsis, & extra hos nullus alius.

§. I.

De Pontifice, Episcopo, & Capitulo Sede vacante, qua ratione sint iudices in causa fidei.

1 *Pontifex est iudex supremus, Legatus à latere de iure, at ex consuetudine.*

2 *Episcopus ratione muneris est competens iudex in sua dioecesi, ordinarius respectu subditorum, delegatus comparatione exemptorum.*

3 *Debet Episcopus in causis fidei seruare modum, quem Inquisitores seruare tenentur.*

4 *Non potest spectato iuris rigore procedere absque consilio Capituli, bene tamen ex consuetudine.*

5 *Quod dicitur de Episcopo, dicendum est de Capitulo Sede vacante quoad subditos.*

6 *Quoad exemptos probabilius est non habere Capitulum iurisdictionem tametsi alij contrarium sentiant.*

7 *Capitulum exercet hanc iurisdictionem non per se, sed per vicarium specialiter deputatum.*

8 *Vicarius generalis Capituli, vel Episcopi, non est competens iudex haereticorum, nisi specialiter designetur.*

1 POntificem maximum iurisdicem esse omnium supremum, ab illoque omnem illorũ iurisdictionem spiritualem dependere, certa fides est Legatus à latere, etsi de iure in haereticos animaduertere possit, quia vices summi Pontificis plenissimè gerit, attamen sine speciali commissione summi Pontificis, vel supremi tribunalis sanctae Inquisitionis, ex consuetudine id facere non potest. Farinac. *quaest.* 186 *num.* 4.

2 Episcopus ratione officij, & sui muneris est competens iudex omnium haereticorum suae dioecesis iuxta textum *in Clement.* 1. §. *propter quod, de haereticis*, ibi, *tam per dioecesanos Episcopos, quia ad ipsum spectat haereses extirpare, & bonum fidei promouere.* sic Azor. 1. *part. l.* 8. *c.* 18. *quaest.* 2. Farinac. *n.* 5. Gundisalu. *tractat. de haereticis, quaest.* 7. *n.* 8. *vers. item Episcopus*, & alij apud ipsos. Sed an sit iudex ordinarius, vel delegatus? Distinguendũ est inter subditos, & exẽptos. Respectu subditorum certum est esse ordinarium, quia ex proprio officio, & munere illi competit: & tradit Pegna 3. *part. direct. q.* 1. *comm.* 50. *in princ.* Farinac. *n.* 6. Simancas *in enchirid. tit. de Episcopis. n.* 2. & 3. Decian. *tr. crim. l.* 5. *c.* 21. *n.* 4. *in princ.* Petr. Gregor. *syntagm. iuris, l.* 33. *c.* 7. *n.* 4. *versic. ad Episcopos*, & alij. At comparatione exẽptorum maior est dubitatio. Hostiens. *in c. ad abolendam, de haeret. n.* 13. dicit esse iudicem ordinarium: motus, quia eo ipso generaliter, & vniuersaliter ei concessa est delegatio. Sed quãdo iurisdictio delegatur alicui non ratione personę sed dignitatis, nõ delegata sed ordinaria iurisdictio dicenda est, & potestatis ordinariae iura habet, & sequitur: vt multis relatis probat Sanch. *l.* 2. *de matr. d.* 40. *n.* 14. Cùm ergo talis sit iurisdictio concessa Episcopis in crimine haeresis, comparatione exemptorum dicetur esse ordinariam. Nihilominus dicendum est comparatione exemptorum iudicem delegatum Episcopum esse, non ordinarium, quod videtur expressè decisum *in c. ad abolendam, in fine*, §. *si qui verò, de haereticis.* vbi inquit: Si qui verò fuerint qui à lege dioecesanae iurisdictionis exempti soli subiaceant Sedis Apostolicae potestati, nihilominus in iis, quae sunt contra haereticos statuta, Episcoporum subeant iudicium, & *eis in hac parte tanquam à Sede Apostolica delegatis*, non obstantibus libertatis suae priuilegiis obsequantur: & ibi notat glossa, Ioann. Andr. Abbas, Felin. & omnes communiter, prout illos refert, & sequitur Farinacius *q.* 186. *n.* 7. Zanch. *tractat. de haereticis, cap.* 8. *num.* 3. Simancas *catholic. institut. tit.* 25. *rubricae de Episcopis, numero* 6. Carrer. *tractatu. de haereticis, numero.* 65. Gundisalu. *eodem tractatu. quaestione.* 7 *numero.* 14. Decian. *tractatu criminis libro.* 5. *capite.* 21. *numero* 4. Verùm etsi haec iurisdictio absolutè delegata sit, quia tamen non est delegata personae, sed dignitati, & tam praesentibus, quàm futuris iurisdictionis ordinariae priuilegiis gaudet quoad delegationem. At quod appellatio sortitur naturam iurisdictionis delegatae, & sic non appellatur à sententia interlocutoria Episcopi ad Archiepiscopum, sed ad Pontificem delegantem: vt tenent Vmbert. Locatus *in iudicialibus. inquisit. verbo appellare, numer.* 1. *vers. sed eo casu.* Simancas *catholicis institutionibus, titul.* 6. *rubr. de appellatione. numer.* 3. Zanch. *capit.* 28. *numer.* 3. & 4. Farinacius. *quaestion.* 185. *numer.* 240. & *quaestio.* 186. *numer.* 9.

3 Modus autem procedendi in crimine haeresis, quem seruare debet Episcopus, est idem cum modo procedendi, quem seruant Inquisitores, quia ita decisum est *in capite per hoc*, § *fin. de haereticis, in* 6. Siue autem ordinaria, siue delegata Episcopi potestate procedant, *illum in procedendo modum obseruent, quem Inquisitores possunt, & debent* per iura communia, vel per speciales concessiones, seu ordinationes Sedis Apostolicae obseruare: & notat ibi glossa, Geminian. & Franc. & alij, quos refert, & sequitur Farinacius *quaestio.* 186. *numer.* 16. Simancas *catholic. institu. tit.* 25 *rubr. de Episcopis, num.* 4. *in fine, vers. praeterea eundem ordinem.* Ioan. Calderin. *tractatu de haereticis. rubr. de process. inquisit. num.* 1.

4 Sed dubium est, an possit absque consilio sui Capituli procedere?

Respondeo spectato iuris rigore non posse; quia *in cap. ad abolendam, de haereticis*, dicitur, vt id fiat cum consilio clericorum: at attenta consuetudine posse; sic alios referens testatur Farinacius *quaestio* 186. *numero* 14. & 15.

5 Quod dictum est de Episcopo, dicendum est de Capitulo Sede vacante, esse quidem iudicem ordinarium: iuxta textum *in caput. ad abolendam, de haereticis.* ibi, *vel clerici ipsi Sede vacante*, & notat ibi glossa, Hostiens. Anton. de Butrio, & alij, quos refert, & sequitur Farinacius *quaestio.* 186. *numer.* 177. Simancas *catholicis institutis tit. de Episcopis, numer.* 6. *versic Capitulum quoque Sede vacante.* Decian. *tractat. criminis libro.* 5. *cap.* 21. *numer.* 13. Gundisalu. *tractatus de haereticis, caput.* 7. *numero.* 8. *vers.* & *etiam Capitulum.* Carrerius *eodem tractatu. de haereticis, numero* 66. & 70. Nomine Sedis vacantis intelligo non solùm quando sedes vacat absolutè, sed etiam quando dioecesis ab Episcopo gubernari non potest, vt si Episcopus captiuus esset, vel de Episcopatu prouisus non administraret ob non expeditas literas; quia tunc quoad administrationem, & gubernationem verè dicitur Sedes vacare: & ita tenet Decian. *supra num.* 13. Carrer. *num.* 66. Farinacius alios referens *num.* 179. & expressè glossa *in Clement.* 1. *de haeret. verbo vacante.*

6 An autem sit iudex respectu exemptorum, non est constans sententia. Marian. Socin. *in dict. cap. ad abolendam num.* 44. affirmat attento rigore iuris id sustineri posse: cui consentire videtur Cardinal. Zabarella *in Clement.* 1. *de haereticis*, §. *duro*, *n.* 60. *in* 8. *quaest.* cùm enim *in supradict. cap. ad abolendam*, eodem modo de clericis Sede vacante dicantur esse iudices causarum haereticalium, ac dictum est de Episcopo: sit sanè sicut Episcopo competit iurisdictio respectu exemptorum, ita etiam competere Capitulo.

Nihilominus etsi hoc satis sit probabile: at probabilius est oppositum; tum quia sic communiter Doctores affirmant. Tum quia Capitulum non succedit Episcopo, nisi in his, quae Episcopo competerunt iure ordinario, & non ex delegatione. At iurisdictio in exemptos ex delegatione competit, vt probauimus ex *dicto cap. ad abolendam* Ergo. & ita tenet in dicto cap. Abbas *num.* 17. Anchatan. *nu.* 10. *versic. si autem non iure suo.* Ioann. Andr. *num.* 15. Henric. Boich. *nu.* 25. Cardinal. Zabarella §. *si qui, versic. circa secundam quaestionem.* Ioan. de Anania *num.* 19. *vers. in his verò.* Decian. *tractat. crimin. lib.* 5. *cap.* 21. *n.* 14. Carrer. *tract. de haeret. n.* 66. Farinacius *quaest.* 186. *num.* 182. Idem quod dictum est de Capitulo esse quidem iudicem ordinarium circa causas fidei, dicendum est de habentibus iurisdictionem quasi episcopalem, vt de aliquibus Prioribus, & Abbatibus exemptis sic tradit Ludouic. Molin. Iesuita *tract.* 5. *de iust. disp.* 28. *n.* 11.

7 Modus autem, quem seruat Capitulum in exercenda hac iurisdictione in causis haereticalibus, non est per se, sed per vicarium ad id specialiter deputatum. colligitur ex *Clement.* 1. §. *propter, de haereticis*, vbi cauetur non posse Inquisitores procedere ad decisionem causarum, sine Episcopo, vel eius officiali, aut Capitulo vicario Sede vacante. Vbi notandum est nunquam dixisse textum sine Capitulo, & eius vicario, sed solùm sine vicario, seu delegato Capituli Sede vacante, quasi tacitè insinuans Capitulum per se hanc iurisditionem exercere non posse. Neque deest ratio congruentiae, quia aliàs secretum vix seruari possit, neque causae ita breui tempore decidi: sic expressè docet Farinacius *quaest.* 186. *n.* 180. Bonifacius de Vitalinis *dict. Clemant.* 1 *n.* 48. & 50. An autem debeat huiusmodi vicarius consilium vicinorum Episcoporum requirere? Credo non debere, neque esse in vsu, quia in *supradicto c. ad abolendam*, solùm dicitur hoc consilium requirendum esse si oportuerit, cuius iudicium Capitulo relinquetur. Neque contradicit Hostiens. Ioann. Andr. & Abbas *in supradicto cap.* quia solùm cùm oportuerit: asserunt consilium vicinorum Episcoporum expostulandum esse.

8 Vicarius generalis Episcopi, vel Capituli, Sede vacante non est competens iudex haereticorum, nisi ad id specialiter deputetur, quia ob grauitatem criminis specialem requirit commissionem, vt colligitur ex Trident. *sess.* 24. *cap.* 6. *de reformat.* ibi, *ipsis Episcopis. & non eorum vicarijs sit permissum.* sic tradit Ioann. de Imola *Clement.* 1. *num.* 19 *de haereticis*, & ibi Cardinal. Zabarella *in* §. *duro*, *num.* 6. *in.* 12. *quaest.* Vmbert. Locat. *in iudicial. inquisit. verbo Episcopus n.* 6. Repert. Inquisit. *verbo cognoscere, versic. sed an vicarius.* Gundisalus *tract. de haereticis. quaest* 7 *num.* 14. Decian. *tractat. crimin. lib.* 5. *c.* 21 *num.* 7. Augustinus Barbosa 3. *part. de potestate Episc. allegat.* 85. *num.* 54. Farinacius *de haeresi, quaest.* 189. *n.* 13. & 181.

§. II.

De Inquisitore, eiúsque commissariis, & de eorum potestate.

1 *Inquisitor est præcipuus iudex in hac causa, qui cognoscit de hæresi, & illi annexis.*
2 *Est iudex delegatus, non ordinarius.*
3 *Inquisitores electi ab aliis Inquisitoribus, sint ne delegati Sedis Apostolicæ, examinatur.*
4 *Verius est delegatos esse.*
5 *Potestas Inquisitoris ad omnes personas quacumque dignitate fulgentes extenditur.*
6 *Excipiuntur Episcopi, sed possunt dicta testium aduersùs eos recipere, vt Pontificem consulant.*
7 *Excipiuntur item Legati, Nuntij, aliíque Sedis Apostolicæ officiales.*
8 *Excipiuntur ipsimet Inquisitores.*
9 *Inquisitores procedunt in causis criminalibus suorum familiarium priuatiuè.*
10 *Pœnitentium causæ criminales, & ciuiles, non subduntur iudicibus fidei, sed propriis.*
11 *In regno Aragoniæ lata est Inquisitorum potestas.*
12 *Vices suas possunt Inquisitores aliis committere.*
13 *Commissarij ab Inquisitoribus electi, non possunt alios subdelegare.*
14 *Plures Inquisitores pro vna prouincia electi possunt simul, & separatim procedere.*
15 *Excipe, nisi Pontifex aliquem pro speciali causa designasset.*
16 *Iurisdictio Inquisitoris morte delegantis etiã re integra non spirat.*
17 *Quod intelligatur, tametsi delegatio facta esset ad beneplacitum non Sedis, sed Pontificis.*
18 *A solo Pontifice Inquisitorum iurisdictio reuocari potest.*
19 *Quid dicendum de Inquisitoribus electis ab Inquisitore generali, an possint absque legitima causa remoueri, vel de vno loco in alium transferri.*
20 *Dicendum est non posse absque legitima causa inuitum remoueri, neque transferri.*
21 *Expenduntur causæ, ex quibus hæc remotio fieri potest.*
22 *Ad mutationem ex vno loco in alium sufficit conuenientia sancti Officij, tametsi nulla culpa Inquisitoris intercedat.*
23 *Explicatur quis possit Inquisitores tum sæculares, tum religiosos punire.*
24 *Quadragesimum annum attingere debet electus ab alio, quàm à Pontifice. In Hispania sufficit, si attingat trigesimum.*
25 *Expenduntur aliæ qualitates in Inquisitoribus requisitæ.*
26 *Commissarijs sufficit, si trigesimum annum attingant.*

1 PRæcipuus iudex in hac causa est delegatus à Pontifice, qui nomine Inquisitoris insignitur, iuxta textum *in Clement. 1. §. propter, de hæreticis.* ibi, *tam per diœcesanos Episcopos, quàm per Inquisitores.* Hic autem Inquisitor cognoscere potest non solùm de causa hæresis, sed etiam de omnibus connexis, dependentibus, & incidentibus illius: ex iis quæ latè refert Aretinus *consil.* 83. Decianus *tractat. crimin. lib. 5. cap. 22. num.* 12. Farinacius *de hæresi, quæst.* 186. *num.* 26. Eymericus 3. *part. directorij, num. 37. in fine.* & ibi Pegna *comment.* 10. *versic. in prædictis omnibus*, vbi remissiuè tradit quæ sint emergentia, connexa, & dependentia. Et ratio est manifesta, quia concessa iurisdictione, & cognitione causæ principali, conceduntur emergentia, incidentia, connexa, & dependentia ab illa. *leg. nulli, Codic. de iudiciis, Clement. dispendiosam.* & ibi Doctores omnes, *eodem titulo de iud.* Bartol. *in extrauag. ad reprimendam, in verbo summariè, num.* 20. Decius *in cap. pastoralis, num. 4. in fine, de appellationibus*, & aliis pluribus relatis à Menochio *de arbitr. libr. 2. quæst. 45. num.* 9. vbi concludit, iudicem habentem liberum arbitrium ad procedendum in causa principali, posse eodẽ modo procedere in accessoria.

2 Circa Inquisitorum iurisdictionem, & potestatem plures veniunt quæstiones decidendæ. Prima, an Inquisitor iudex sit ordinarius, vel delegatus? Dicendum est delegatum esse, quia esto delegatus sit ad vniuersitatem personarum; quia tamen ad solam causam hæresis, & illius connexa delegatus est, ideo iudex delegatus, & non ordinarius dicendus est, vt multis relatis docent Pegna cum Eymerico. 3. *part. directorij, quæstion. 4. commentar.* 53. Ioan. Azor. *tom. 1 lib 8. cap. 18. quæst.* 6. Farinac. *quæst.* 186. *num.* 39. Scaccia *de iudic. cap. 67. num.* 5. Ludouic. Molin. Iesuita *tractat. 5. de iustit. disput. 28. num.* 4. & satis probatur ex litteris Vrbani IV. & Clementis IV. relatis à Francisco Pegna *in fine directorij.* vbi dicitur: Prouidemus igitur ibidem ad præsens personas aliquas circumspectas pro tanto negotio deputari. & *capit. ne aliqui, de hæreticis, in 6.* vocatur officium Inquisitoris ab Apostolica Sede commissum: & quia vt tale debebat morte delegantis spirare quoad negotia integra, fauore fidei cauetur perpetuò duraturum: quod necessarium non foret, si iurisdictionis ordinariæ esset. Negari tamen non potest pluribus priuilegiis ordinariæ iurisdictionis gaudere; tum quia in causa fidei plures causæ continentur, ita vt delegatus ad illam causam ad vniuersitatem causarum delegatus dici potest: tum quia vicariis suas vices committunt: tum quia eius iurisdictio non spirat morte delegantis, etiam re non cœpta. quæ omnia à fortiori procedunt in Inquisitore generali Hispaniarum, cuius officium perpetuum est: & in quo vno mortuo, vel inde deposito promotione, vel ascensu ad alia, vel alia ratione alius sufficitur: quod ordinariæ iurisdictioni proprium est. Quapropter hoc officium habet perfectiones iurisdictionis delegatæ, & ordinariæ, sublatis cuiuslibet imperfectionibus, vt ex sequentibus constabit.

3 Verùm, quia sæpè Inquisitores non à Sede Apostolica immediatè eliguntur, & instituuntur, sed ab aliis, qui ad id authoritatem à Sede Apostolica obtinent. Dubium est, an ij electi debeant dici delegati à Sede Apostolica, & ab illa authoritatem habere; an verò ab illis, qui eos eligunt? Constat autem tempore Innocentij IV. & Clementis IV. Generalibus, & Prouincialibus ordinum Diui Dominici, & Francisci datum esse ab iis Pontificibus priuilegium eligendi, & instituendi aliquos religiosos Inquisitores pro suis prouinciis, quibus præerant; quarum institutionum mentionem fecit Pegna *director. 3. part. quæst. 3. commen.* 52. Azor. 2. *part. lib. 8. cap. 18. quæst.* 5. Farinacius *q.* 186. *num.* 30. Et licet in tota Italia, & Hispania iam cessauerit in his Prælatis hæc potestas eligendi Inquisitores, & ad illustrissimos Cardinales generales Inquisitores totius orbis deuenit pro tota Italia, & in Hispania ad quendam Præsidem supremi Senatus Inquisitorem generalem vocatum electum à Rege, & à Sede Apostolica confirmatum, & approbatum: huic enim Sedes Apostolica committit potestatem eligendi Inquisitores omnium tribunalium, & visitatores inquisitionum, cum ea dependentia, & subordinatione, vt possit eos de loco in locum mutare, aut causa interueniente deponere, & punire, & modum procedendi præscribere, & eas causas, quæ sibi placuerint reseruare; ac denique vt ad ipsum tanquam ad superiorem ex omnibus Inquisitoribus appelletur, quia in illo tota residet iurisdictio circa res fidei. Cùm ergo hoc ita sit, videntur Inquisitores sic nominati delegati esse Inquisitoris generalis, non Sedis Apostolicæ, à qua solùm subdelegati videntur existere: cùm ab illa non immediatè, sed mediatè recipiant iudicandi facultatem. Item hoc declarat modus, quem Inquisitor generalis seruat in assignandis iis particularibus Inquisitoribus: inquit enim, (vt testatur Simancas *cathol. institut. titul.* 34. *num.* 15.) Committimos vobis vices nostras, donec ad nos duxerimus eas reuocandas. Quo ergo modo clarius poterat subdelegare? Et ita hos Inquisitores particulares esse subdelegatos, affirmat, & probat Simancas *suprà.*

4 Nihilominus tamen communior, veriórque sententia affirmat omnes Inquisitores particulares, etiamsi à Cardinalibus supremæ inquisitionis, vel à generali Hispaniarum Inquisitore eligantur, delegatos esse Sedis Apostolicæ: sic tenent alios referentes Pegna, cum Eymeric. 3. *p. dir. q. 3. comm. 52. in princ.* Vmbert. Locat. *in iudiciali inquisit. verbo Inquisitor, num. 5. vers. qui quidem inquisitor, & vers. vnde inquisitores.* Repert. *verbo inquisitor, vers. an inquisitores.* Lœlius Zech. *sum. 1 p. titul. de fide, rubr. de hæresi, cap.* 11 *num* 13. *vers. & sunt delegati Papæ.* Rojas *singul.* 114. *num.* 4. *& tract. de hæreticis*, 1. *part. num.* 438. Farinacius *quæst.* 186. *numer.* 41. Lodouic. Molin. Iesuita *tract. 5. de iust. disp. 28. num. 7. vers. verùm autem.* Probarísque potest primò ex *Clemẽt. 1. § propter, de hæretic. & ex cap. per hoc, de hæreticis, in 6.* vbi loquens de Inquisitoribus absolutè, qui cum Episcopis procedere debent, affirmat esse à Sede Apostolica deputatos, & ita in *suprad. Clement.* notarunt Cardin. Zabarella *num. 2. in 4. notab.* Bonifac. de Vitalinis *num.* 3. Imola *Clement. 1. de hæreticis, num. 9. ante finem.* Secundò probatur expressiùs ex constitutione Alexandri IV. edita anno 1258. incipiente, *Quod super. § adiicimus*, quam refert Pegna post direct. inter litteras Apostolicas. Vbi postquam Pontifex Priori ordinis Prædicatorum facultatem concessit in hæreticos animaduertendi, tam per se, quàm per alios ab ipso electos, illósque amouendi, & loco illorum alios substituendi, quotiescumque viderit expedire, subiungit. Ipsi tamen Priori, & aliis sic assumptis committendi dumtaxat citationes, ac examinationes testium, cùm de huiusmodi crimine, ac circunstantiis eius inquiritur, ac denuntiationes sententiarum, quas super his contra quoslibet contigerit fieri, & iis similia faciendi *conceditur ab eadem sede facultas.* Ecce quomodo æquè prior, & alij ab ipso electi à Sede Apostolica accipiunt facultatem. Tertiò, Inquisitores particularium Inquisitionum nomine proprio, & authoritate Apostolica, & non nomine Inquisitoris generalis sententias aduersùs reos pronunciant. Ergo signum est à Sede Apostolica delegatos esse. Quartò, non arctantur ad publicandas, & denuntiandas sententias per seipsos, sed de facto per alios in publico theatro pronunciant, vt in antecedenti puncto diximus: quod illis nullo modo liceret, nisi à Sede Apostolica delegati existerent. Quintò, hi Inquisitores possunt alios subdelegare, vt dicemus: sed subdelegatus alium subdelegare non potest; alias daretur processus in infinitum, cùm non occurrat ratio, quare ille secundus subdelegatus subdelegare non possit. Ergo dicendum est hos Inquisitores non esse subdelegatos, sed delegatos à Principe. Sextò, iurisdictio Inquisitorum non expirat morte, aut depositione generalis Inquisitoris illum eligentis, etiam re integra. At si subdelegatus existeret, expiraret potiùs, vel vt melius dicam in illum iurisdictio transmissa non esset: iuxta textum *capite quamuis, de officio deleg. lib.* 6. Ergo dicendum est esse delegatos à Sede Apostolica

Septimò

Septimò, Inquisitores supremi Senatus non sunt delegati ab Inquisitore generali, sed à Pontifice, etiamsi ab Inquisitore generali nominentur; aliàs non daretur appellatio ad eorum tribunal à sententijs reliquorum tribunalium; quia ab vno subdelegato ad alium subdelegatum dari non potest appellatio: sed necessariò danda est ad subdelegantem. Ergo similiter dicendum est de reliquis Inquisitoribus esse quidem à Pontifice delegatos, ab ipsòque habere iurisdictionem facta nominatione, & electione Inquisitoris generalis. Neque obstat habere illam dependenter ab Inquisitore generali, quia hoc modo potuit committi, vt rectiùs, & securius in causa fidei procedatur. Neque etiam obstat, quòd Inquisitor generalis in electione dicat vices suas committere, quia illud dicit, vt intelligatur iurisdictionem concessam esse ab eo dependentem.

5 Secunda quæstio est, ad quas personas hæc Inquisitorum potestas extendatur? Respondeo ad omnes in sua prouincia existentes, vel delinquentes, siue sæculares sint, siue religiosi, aut aliàs exempti, deciditur *cap. vt officium. §. denique, de hæreticis, in 6. cap. accusatores, in fine. cap. ad abolendam, de hæreticis*, & tradunt omnes quod verum est, etiamsi religiosi à suis Prælatis præuenti essent, adhuc per Inquisitores iudicandi sunt, illisque sunt hæreses denunciandæ iuxta rescriptum Pij IV. incipiens, *Pastoris etenim est*, & aliud Pauli III. editum anno 1542. incipiens, *In Apostolici culminis*, quorum tenorem refert Pegna post direct. inter litteras Apostolicas, & notat aliis relatis Farinac. *quæst.* 186. *num.* 26. Azor 1. *p. lib.* 8. *c.* 18. *quæst.* 12. Adde iam ab omnibus Prælatis sublatam esse potestatem cognoscendi de hæresi suorum subditorum, ex constitutione Pauli V. prout testatur Farinac. *de hæresi, quæst.* 118. *fine*, Episcopisque, & Inquisitoribus hoc esse remissum. In Hispanijs autem merito sancitum est, vt Inquisitores particulares nullum religiosum, nullumve nobilem; aut aliqua ratione insignem comprehendant, quin priùs certiorem faciant Inquisitorem generalem, & eius supremum Senatum, missis ad eos indicijs, & probationibus habitis contra talem reum, & ex eorum præscriptio procedatur, & non aliter: sic relato Simanc. *cathol. instit. tit.* 34. *n.* 33. Pegna 3. *p. comm.* 77. docet Ludouic. Molin *tract.* 5. *de instit. disp.* 28 *num.* 18. A qua regula solùm est excipiendus casus periculi fugæ, vel alterius grauis mali: sic præcitati Doctores.

6 Ab hac vniuersalitate personarum excipiuntur primò Episcopi, aduersus quos non potest Inquisitor etiam generalis procedere, nisi de expressa Sedis Apostolicæ facultate, sed negotium debet ad Pontificem remitti, vt quid faciendum sit, prouideat: iuxta text. *in cap. inquisitores de hæreticis, in* 6. ibi Inquisitores hæreticæ prauitatis ab Apostolica Sede, seu ab alio, vel aliis quibuslibet deputati de huiusmodi crimine inquirere *contra Episcopos nequeunt*, aut eius prætextu procedere contra eos, nisi in litteris commissionis Apostolicæ, quòd hoc possint, concedatur expressè, Si tamen Inquisitores ipsi Episcopos, vel alios superiores Prælatos sciuerint, vel inuenerint crimen hæreseos commisisse, aut eos de hoc diffamatos existere, vel suspectos, id tenentur Sedi Apostolicæ denuntiare. Nomine Episcoporum intelliguntur titulares, quia verè sunt Episcopi. Item electi, & à Sede Apostolica confirmati, etiamsi consecrati non sint, quia iurisdictionem Episcopalem habent. Secus vero dicendum est de electis, & nondum à Sede Apostolica confirmatis. sic Simanc. *cathol. institut. tit.* 25. *n.* 11. *&* 12. Ludouic. Molin. *tract.* 5. *de iust. disp.* 28. *num.* 19. Verùm etsi hoc ita sit, possunt tamen Inquisitores dicta testium contra Episcopos recipere, vt certiorem Pontificem faciant, ad eumque dicta testium transmittant. Non enim alia via scire, aut inuenire possunt Episcopos hæreticos esse, aut de hæresi suspectos, vt teneantur Sedi Apostolicæ denunciare. sic Simanc. *supra num.* 8. *& in enchirid. viol. relig. tit.* 8. *num* 1. Ludouic. Molin. *num.* 19. Pegna *in addit. ad Eymer.* 3. *p. direct. quæst.* 27. *comm.* 76. Farinacius *quæst.* 186 *num.* 116. Decian *tract. crimin. lib.* 5. *cap.* 23. *n.* 2 Lælius Zech. *summ.* 1. *p. tit. de fide, rubr. de hæresi, cap.* 11. *num.* *vers. neque etiam contra Episcopum*. Secundò, possunt Inquisitores Episcopum suspectum de fuga, clarè cognitum hæreticum carcere, & carceratum, ad Pontificem mittere, & à fortiori si grauia mala ex dilatione comprehensionis sequerentur, vt si interim timeretur plures esse seducendos; quia tunc ex benigna interpretatione Summi Pontificis, censentur ij casus concessi, & à generali prohibitione procedendi aduersùs Episcopos excepti: sic Simanc. Molin. Pegna. Lælius Zech. & Farinacius *suprà*. Debet tamen hoc periculum esse clarè cognitum: nam in dubio standum est probationi. Aduerto tamen, etsi Inquisitor non possit aduersùs Episcopum procedere? poterit tamen alius Episcopus, si in eius diœcesi Episcopus hæresis suspectus, assistat, aut crimen committat, quia tunc ex delegatione, iuxta *c. ad abolendam*, videtur iurisdictionem habere. sic tradit Farinac. *quæst.* 186. *n.* 122. cum Repert. Inquisit. *verbo Episcopus, versic. ad secundam*. Gundisaln. *tract. de hæret. quæst.* 6. *n.* 16. Decian. *tractat. crimin. lib.* 5. *cap.* 21. *num.* 5.

7 Secundò excipiuntur Nuntij, & Legati Sedis Apostolicæ, aliique eiusdem Sedis officiales, aduersùs quos non possunt Inquisitores, neque ordinarij procedere, nisi de licentia expressa Sedis Apostolicæ: bene tamen possunt aduersùs eos (modò Episcopi non sint) inquirere, & se informare, vt informationes ad Pontificem transmittant: habetur expressè *in extrauag. Ioan XXII. cùm Matthæus, de hæret.* Nomine Nuntij intelligitur Legatus Sedis Apostolicæ, iuxta textum *in c. nobilissimus*, 97. *distinct.* Nomine vero officialium Sedis Apostolicæ intelligunt signati à Sede Apostolica ad aliquas causas Sedem Apostolicam, eiúsque honorem, & dignitatem spectantes, non autem ad causas particulares inter partes decidendas; quia ij non negotium Sedis Apostolicæ, sed particularium personarum agunt; ac proinde priuilegio officialibus Sedis Apostolicæ concesso gaudere non debent, sic Pegna relatis Lapo, & Decio tradit 3. *p. direct. q.* 26. *comm.* 73. Molin. *tract.* 5 *de iustit. disp.* 28. *n.* 20.

8 Tertiò excipiuntur ipsimet Inquisitores, aduersùs quos alij Inquisitores procedere non possunt, tum quia sunt à Sede Apostolica delegati, tum quia par in parem non habet imperium: & ita docet Pegna cum Eymer. 3. *part. direct. quæst.* 30. *comment.* 79. Farinacius *quæst.* 186 *num.* 126. Molin. *tract.* 5. *disput.* 28. *num.* 21. Hoc autem intelligendum est durante Inquisitoris officio: nam si ab illo remoueantur, vt Hispania Inquisitor generalis remouere facilè potest, poterit tunc alius Inquisitor aduersùs eum procedere: : imò si Inquisitores particulares delegati non sint à Sede Apostolica, sed subdelegati ab Inquisitore generali, vt Simancas contendit, poterit Inquisitor generalis eos in carcerem mittere, & punire, ita Molin. *suprà*. Vnum tamen est omnino certum extra crimen hæresis delinquentes Hispanos posse ab inquisitore generali, & eius supremo Senatu coërceri, & puniri ob commissionem à Sede Apostolica illi factam, vt testatur Pegna 3. *part. direct. q.* 12. *commen.* 61. *versic. in Hispania*. Maior tamen est dubitatio, an Episcopi possint aduersùs Inquisitores de hæresi suspectos procedere? Affirmant Repert. Inquisit. *verbo Episcopus, versic. primo*. Zanch. *de hæreticis, cap.* 8. *num.* 9. Gundisalu. *eodem tract quæst.* 7. *num.* 17. Decian. *tract. crimin lib.* 5. *cap* 21. *num* 6 negant Geminian. *num.* 5 *vers. sed quæro, de hæret. in* 6. Locat. *in iudicial. inquisit. verbo inquisitor, num.* 15. Quintilian. Mandos. *in addit. ad Rupert. verbo Episcopus*. Alij distinctione vtuntur de hæresi occulta, & manifesta: & circa manifestam hæresim affirmant procedere posse Episcopum; secus in occulta. Cæterùm tenendum est absolutè nullo modo aduersùs Inquisitorem posse Episcopum procedere, sed solùm informationes capere, & ad Sedem Apostolicam eas transmittere, nisi in casu per epikeiam excepto, quando scilicet Inquisitor hæreses seminasset, vel seminare permitteret, & delinquentes hæreticos impunitos dimitteret; vel alia horrenda faceret, quia durante inquisitionis officio, officialis est Sedis Apostolicæ; ac proinde comprehenditur sub extrauag. Ioannis XXII. in qua cauetur aduersus Nuntios, officialésq; Sedis Apostolicæ non posse ordinarios procedere in hoc hæresis crimine, nisi tantum recipiendo informationes. sic expressè Ioan. Azor 1. *part. lib.* 8. *cap.* 18 *quæst.* 14. Molin. *de iustit. tract.* 5. *disput.* 28. *num.* 21. Farinacius *quæst.* 186. *num.* 124. *&* 131.

9 Tertia quæstio an Inquisitorum iurisdictio sit non solùm in causis fidei, sed in aliis causis, tum ciuilibus, tum criminalibus?

Respondeo iurisdictionem habere in causis criminalibus suorum familiarium, & officialium priuatiuè, ita vt alij iudices non se intromittere possint in illis iudicandis, solùm enim poterunt capere delinquentes; at illos captos tenentur remittere inquisitorum iudicio sic Simancas *cathol. institut. tit.* 41 *rubr. de ministris num.* 16. *& seq.* Rojas *singul.* 201. Ludouic. à Paramo *de origine sanctæ Inquisitionis, lib.* 5. *quæst.* 6. *num.* 17. Farinacius *q.* 186. *num.* 38. Ab hac tamen potestate excipiuntur committentes crimẽ læsæ maiestatis, rebellionis, seditionis publicæ, proditionis, raptus, mandatorum regalium despectus, & eorum iudicibus resistentiæ, effractionis, seu violationis Ecclesiæ, aut monasterij incendiarij, vel denique committentes crimen nefandum, & his similia. Expedit enim hæc à iudice sæculari, qui pœnam mortis imponere potest, iudicari: ne prætextu exemptionis auderent hæc committere. sic relati Doctores. In causis autem ciuilibus solùm credo habere iurisdictionem respectu officialium, qui sunt à secretis; ij enim solùm conueniri, & conuenire debitores possunt coram Inquisitoribus, non autem alij officiales externi.

10 Maior autem est dubitatio de reconciliatis, dum habitum penitentiæ gestant, & generaliter de quibuscumque pœnitentibus, dum pœnitentiam exequuntur, an ij in causis ciuilibus & criminalibus Inquisitorum iudicio subdantur? Affirmat Hostiens. *in summ. tit. de foro compet. §. ex præmissis*. Anton Butrius *in cap.* 2. *de foro competent. col.* 2. Barbatia *ibi num.* 61. & alij. Mouentur ex text. *in cap. aliud* 11. *q.* 1. quod repetitur *in cap. aliud, de pœnit. dist* 1 quod est Leonis Papæ ex *epist.* 91. *ad Rusticum Narbonensem Episcopum*, *c.* 8. vbi postquam reprehenderat eos, qui ob segnitiem differunt pœnitentiam impositam agere, concludit in hæc verba. Aliud quidem est debita iusta reposcere, aliud propria perfectionis amore contemnere: sed illicitorum veniam postulantes oportet multis etiam à licitis abstinere, dicente Apostolo: *Multa mihi licent, sed non omnia expediunt*. Vnde si quis pœnitens habeat causam, quam negligere fortè non debeat, *meliùs expedit Ecclesiasticum, quàm forense iudicium* ex hoc testimonio infert Gratian. *ibi* non propter criminalem tantùm, sed generaliter propter quamlibet causam tam ciuilem, quàm criminalem hoc esse intelligendum, atque adeò pœnitentem expedire potius Ecclesiasticum, quàm forense iudicium adire.

adire. Ergo laicus pœnitens subditus est Ecclesiastico iudicio, & non sæculari. Aliqui tamen authores supradictum textum intelligunt non de quolibet publico pœnitenti solemniter, cuius meminit textus *in cap. fin. 50. distinct.* & differt à pœnitentia publica, & priuata ob certos ritus, & cæremonias, quas exercere debet, prout optimè expendit Couarr. *var. resol. lib. 2. cap. 10. num. 3.* quia pœnitentia solemnis iam non est in vsu. sic intelligunt gloss. *in dict. cap. aliud.* Caldetin. *cons. 7. tit. de iudic.* Repert. Inquisit. *verbo pœnitentiam pecuniariam.*

Verùm ex supradicto textu nullo modo censeo colligi posse pœnitentes laicos subditos esse in ciuilibus & criminalibus Ecclesiastico iudicio, & multo minus iudicio Inquisitorum. Primò, quia, vt ex relatis verbis constat, datur consilium pœnitenti vt Ecclesiasticum iudicium adeat potius quàm forense: at hoc consilium iis pœnitentibus conuenire non potest. Nam vel sunt actores, vel rei: si actores sint, debent reum vocare apud ipsius rei iudicem, neque potest in hoc variare, vt tenent ferè omnes Doctores *in dict. cap. aliud.* Si autem ipse pœnitens reus sit, necessariò conueniendus est apud suum iudicem; & sic conuentus non poterit iudicium subterfugere: atque adeò non verificari poterit, quòd ipse pœnitens eligere poterit iudicium Ecclesiasticum, potius quàm forense. Dices verificari posse, quia pœnitens laicus & subditus est sæculari iudicio, & subditus Ecclesiastico: si, hoc eligat, eo quòd dum est in pœnitentia, videtur esse pauper miserabilisque persona, ob cuius rationem sub protectione Ecclesiæ videtur constitui: iuxta textum *in cap. 2. & seq. 87 distinct.* Sed facilè respondetur. Nam esto hic pœnitens sub paupere, miserabilique persona comprehendatur; adhuc conuenire non potest coram Ecclesiastico iudice laicum, nisi prius probauerit iudicem sæcularem negligentem esse in administratione iustitiæ, iuxta textum *in cap. nouit. de iudiciis.* probata autem negligentia, & remissione iudicis sæcularis poterit coram Ecclesiastico conueniri, iuxta textum *in cap. ex tenore, de foro competenti. cap. significantibus,* vbi glossa, *de offic. deleg.* & tradit optimè Couarr. *pract. quæst. c. 6. num 1. vers. imo, & in hoc tractatu.* Secundò multi Doctores sentiunt illum textum intelligi de pœnitente aliquo religioso, qui pœnitentiæ habitum assumpsit, ratione cuius est constitutus Ecclesiastica persona, vti tradit Simancas *catholic. institut. titul. 47. num. 21.* Pegna *direct. 3. part. quæst. 97. comment. 146. circa medium, vers. denique non obstat.* De hoc enim dicunt Doctores, si habeat causam, quam fortè negligere non debeat, possit reum laicum vocare ad Ecclesiasticum iudicium, si ipse vocatus consentiat, secus si renuat, cùm non possit ratione pœnitentiæ maius priuilegium habere, quàm habeat sacerdos, qui reum laicum vocare non potest ad iudicium Ecclesiasticum ipso renuente. At ex hoc intellectu approbato à glossa, Dominic. Præposito, & Turrecrem. nullo modo infertur pœnitentem laicum Ecclesiæ reconciliatum, & pœnitentiæ iudicialis habitum gestantem posse conueniri, vel conuenire coram iudice Ecclesiastico; quia laicus reconciliatus non est persona religiosa, neque talis habitus imposito illum religiosum, aut Ecclesiasticum constituit. Ergo ex hoc textu non infertur hos pœnitentes iudicio Inquisitorum subdi. Neque video si Ecclesiastici sint pœnitentes, quare deberent Inquisitoribus, & non Episcopo subdi, tum in causis ciuilibus, tum in criminalibus. Quapropter si genuinam interpretationem textus velimus habere, necessariò supponendum est loqui Pontificem Leonem de pœnitente actore, quia in illo textu datur libertas eligendi iudicium, & consilium eligendi Ecclesiasticum potius quàm forense: at actori datur liberum arbitrium eligendi iudicium, aut illud omittendi, non autem reo datur optio declinandi iudicium sæculare, si ad illud pertineat, quia laicus est, vel Ecclesiasticus: si Ecclesiasticus sit, cùm nullo textu, vel ratione eximatur. Posito, inquam, loqui Pontificem de pœnitente actore, dicendum est hunc pœnitentem posse debita iusta reposcere: at quia peccatorum veniam postulat, meliùs faciet, si ab hac petitione abstineat. Nam esto habeat causam, quam fortè non debeat negligere, expedit illum, vt Ecclesiasticum iudicium adeat, & non forense, hoc est, vt pœnitentiæ iudicium exequatur: & iudicio forensi, hoc est, exactioni, & petitioni iudiciali, siue per Ecclesiasticos iudices, siue per sæculares facienda sit, non se immisceat, quousque tempus pœnitentiæ adimpleat. Neque nouum videri debet alicui, vt iudicium Ecclesiasticum pro iudicio pœnitentiæ, seu pro executione pœnitentiæ iniunctæ vsurpemus, vt vsurpat Couarr. *pract. quæst. cap. 34. circa finem numer. 4. vers. hinc sequitur.*

Dissoluto ergo hoc fundamento, cùm nullum aliud sit, ex quo colligi possit pœnitentes laicos iudicio Ecclesiastico in ciuilibus, vel in criminalibus subditos esse, affirmandum est, nequaquam Inquisitorum iudicio subdi, sed à suis iudicibus iudicandos fore, sicut si pœnitentialem habitum non gestarent. sic docuit Rojas *singul. 98.* Simancas *catholic. institut. titul. 47. rubr. de pœnitent. conuersis, num. 18. & seq.* Decianus *tractat. crimin. libr. 5. cap. 23. num. 15.* Couarruuias *pract. quæst. cap. 34. à numer. 3. & præcipuè num. 5.* Pegna *direct. 3. part. quæst. 97. comment. 146. circa medium, vers. in altera ergo quæstionis parte.* Ratio à priori est; quia Inquisitoribus prohibita est cognitio aliarum causarum ab hæresi, seu quæ hæresim concernunt. *cap. accusatus, §. sanè de hæreticis. in 6.* Sed ex eo quòd causæ agitandæ sint pœnitentium, non efficitur esse causas hæresis, neque hæresim concernere. Ergo ad Inquisitores pertinere non possunt ex iure communi. Restat ergo, vt ex aliquo priuilegio pertineant, quod nullum esse apparet. Neque deest pro hac parte ratio congruentiæ: si enim ij pœnitentes Inquisitorum iudicio subderentur, ex delicto commodum reportarent; siquidem consequerentur priuilegium exemptionis à propriis iudicibus, quod familiares, & officiales Inquisitionis ob seruitia exhibita, & exhibenda consequuntur, quod videtur absurdum, item daretur illis occasio delinquendi dum viderent ab Inquisitoribus non esse ita seuerè puniendos pro suis excessibus, ac si propriis iudicibus subderentur.

11 In regno tamen Aragoniæ, Valen. & Barcin. Inquisitores ex particulari priuilegio summi Pontificis, & Hispaniarum Regis cognoscunt de committentibus nefandum crimen quicumque sint: & aperitur via cognitioni huius criminis, ex depositione vnius testis etiam complicis, qua dispositione facta si adsint aliquæ aliæ præsumptiones de delicto commisso, comprehenditur, & in carceribus secretis detruditur, examinatur, si neget, vocatur testis, & in eius præsentia procuratur conuinci: quod si in negatiua perseueret, & rationes testis vrgentes sint, quæstioni exponitur, quam si vincat, liber dimittitur: at si delictum fateatur, & maior sit viginti quinque annis, curiæ sæculari relaxatur in actu publico: si delictum tribus testibus comprobetur, etiamsi singulares sint, relaxandus est quantumuis neget, iuxta legem regni editam anno 1598. si minor est viginti quinque annis flagellis cæditur, & triremibus addicitur. Simul cum Inquisitoribus de hoc delicto Cæsar Augustæ cognoscit ordinarius Ecclesiasticus, sicut in causis fidei: at Barcinonæ cognoscit sæcularis iudex simul cum Inquisitore. Nunquam ob delictum bestialitatis crematur animal in tribunali Inquisitionis, fortè ne à denunciando aliqui huius occasione retardentur.

12 Quarta quæstio, an possint Inquisitores vices suas aliis committere. Certum est posse; quia, ita supponitur *in cap. ne aliqui, de hæretic. c. vt commissi. §. committendi, de hæreticis, in 6. & in Clement. 1. eod. tit. §. porrò.* ibi Inquisitoris, vel suorum commissariorum ordinario refragetur, *& deinde coram dictis Inquisitoribus, & substitutis ab eis.* & *in §. verùm* dicitur Inquisitoribus prædictis ac aliis ad dicti executionem officij *substituendis ab eis. & in Clement. 2. eod. tit. de hæretic.* ibi, super hoc *deputatis commissarij.* Id ipsum probant constitutiones Clement. VII. & Pij II. quarum meminit Pegna *direct. 3. p. q. 13. comm. 62.* Ioan. Azor. *1. p. instit. c. 1. 18. q. 10.* Sed dubium est, an possint non solùm iis commissariis, & vicariis electis delegare receptiones denuntiationum, inquisitionum, formationes, testium examinationem, sed etiam definitiuam sententiam aduersùs quemcunque reum. Et ratio dubitandi oritur ex Vrbani IV. rescripto quodam incipiente, *Licet ex omnibus,* cuius meminit Pegna *direct. 3. p. num. 37. com. 10.* Vmbert. Locat. *in iudicial. inquisit. verbo inquisitor. num. 4.* Calderin. *tract. de hæret. rub. de officio vicarij, num. 1. & seq.* in quo rescripto solùm ad præparatoria sententiæ plena facultas conceditur. Ergo tacitè negatur de sententia. Nihilominus dicendum est (spectato iure, & rigore) posse Inquisitorē non solùm vnum, sed plures vicarios, si id expedire iudicauerit, substituere, quibus integrè vices suas committat etiam vsque ad sententiæ definitiuæ prolationem: sic docet Eymeric. & Pegna. *loco allegato.* Farinacius pluribus comprobans, *q. 186. num. 29.* Molin. *tract. 5. de iustit. disput. 28. n. 8.* Azor. *1. part. lib. 8. cap. 8. quæst. 10.* Ratio est, quam tradit Eymer. *3. part. director. quæst. 15.* quia Inquisitor vt diximus, est delegatus Sedis Apostolicæ; sed delegatus potest subdelegare, & alteri vices suas plenè committere, ex *cap. super quæstionum, de offic. iudic. deleg.* Ergo. Verùm etsi hoc ita sit, nunquam tamen Inquisitores deberent commissariis pro sententiis pronuntiandis, præcipuè aduersùs relapsos, & impœnitentes vices suas committere: quia cùm de vita hominis agatur, altiori examine, quam eo quod fieri potest per vicarium indiget: imò est conueniens, vt nec examinatio testium illis concedatur, nisi fortè in aliquo casu graui & vrgenti, quando neque ipsi testes ad Inquisitorem accedere facilè possunt, neque Inquisitor ad illos: sicut in Hispania cautum est quadam Hispalensi instructione edita anno 1484. *cap. 17.* cuius meminit Pegna *dict. direct. 3. part. cap. 37. comment. 10.* Quapropter in Hispania solùm commissariis conceditur ex officio denuntiationes recipere, vt testatur Molin. *dict. disp. 28. n. 8. in fine.*

13 Huiusmodi autem commissarij generaliter constituti ab Inquisitore, etiam cum potestate pronuntiandi definitiuam sententiam, nullo modo possunt alteri vices suas, neque in totum, neque in parte subdelegare, ita cum glossa *cap. super quæstionum, §. porrò, verbo transfert, de offic. deleg.* & glossa *in c. cùm causam verbo delegatus, de appellationibus.* Ioan. Andr. Albertin. Panormit. Alexand. & communi sententia tradit Pegna *3. p. direct. q. 15. comm. 64.* Molin. *suprà num. 8. in medio* & Azor. *quæst. 10.* Probant primò quia si commissarius, qui est subdelegatus, posset alium subdelegare, hic secundus subdelegatus posset alium subdelegare, & sic in infinitum, cùm nulla excogitari possit ratio, ob quam magis primus, quàm reliqui subdelegare possit. Processum autem in infinitum iura abhorrent, ac vitare præcipiunt. *l. fideicommissum, §. si quis, ff. de legatis 3.* Ergo. Secundò, lex delegatis à principe concedit potestatem subdelegandi, quam tamen potestatem aliis delegatis, vel subdelegatis non concedit. Ergo signum est esse

quasi

quasi priuilegium personale delegatorum, quod in alios transmitti non potest, iuxta textum *cap. priuilegium. de reg. iur. in 6.* notantque glossa *in cap quam, ¶. de elect. in. 6.* & Bartol. *l. si is qui pro emptore, ff. de vsu cap.*

14 Quinta quæstio est, an si plures Inquisitores pro vna prouincia eligantur, quilibet independenter ab alio procedere possit? Certa regula est & posse simul, & separatim procedere, prout sibi magis expedire visum fuerit. habetur expressè in *cap. vt officium, de hæret. in 6.* ibi, Mandamus quatenus vbique in præfata prouincia simul, vel separatim, aut singulariter, prout negotii vtilitas suadebit contra hæreticos, credentes receptatores fautores, & defensores eorum, necnon contra infamatos de hæresi, vel suspectos iuxta sanctiones canonicas procedatis. & redditur ratio in supradicto textu, vt sic officium inquisitionis efficacius impleatur, & liberius res fidei tractentur, & hæretici, eorúmque fautores pluribus iudicibus comprimantur: sic pluribus comprobat Farinacius *quæst.* 186. *num.* 24. Pegna cum Eymer. *3. part. direct. quæst. 46. comment. 95.* Molin. *tract. 5. de iustit. disp. 28. n. 9.* vbi aduertunt reum ab vno Inquisitore punitum ab alio puniri non posse, quia pro vno delicto vnica pœna illi correspondente reus afficiendus est, non pluribus. In Hispaniis autem ex quadam instructione Toletana, cuius meminit Roias *singul.* 27. *num.* 6. & Farinacius *suprà*, quando duo, vel plures Inquisitores vnius districtus præsentes sunt, non potest vnus sine altero ad capturam procedere, neque ad purgationem indicendam, neque ad publicationem testium, neque ad copiam actorum reo decernendam, & multo minus ad sententiam. Denique seruare tenentur formam ab Inquisitore generali eis præscriptam, quia dependenter, vt diximus, ab illo recipiunt iurisdictionem.

15 Quòd si Pontifex contra aliquem, vel aliquos specialiter, & expressè Inquisitorem designasset: tunc reliqui Inquisitores generaliter designati, de tali causa cognoscere nullatenus possent, etiamsi cognoscere incepissent, quia illa delegatione speciali facta, censetur Pontifex illam causam sibi, & illi delegato specialiter aduocare; & consequenter aliis potestatem cognoscendi interdicere: sic aliis relatis docet Pegna *dict. q. 46. comment. 45. versic. sed obiter.* Molin. *suprà num* 9. Farinacius *quæst.* 186. *num.* 25. & probat textus *in cap. vt nostrum. de appellationib. & in cap. studuisti, de offic. delegat.* Ex quo fit si hic Inquisitor specialiter designatus obeat, vel alia via iurisdictio illius esset, non posse Inquisitores generaliter designatos, neque Episcopum de illa causa cognoscere? quia iam fuit Pontifici aduocata, & ab eorum iurisdictione sublata. sic Molin. *d. disp.* 28 *num.* 4.

Ad huius autem causæ cognitionem, si hic Inquisitor specialis indigeat informationibus, & depositionibus factis apud alios Inquisitores, poterit illos compellere, vt ea sibi exhibeant iuxta textum *in cap. vt commissi, versic. necnon. de hæreticis, in 6.* & iuxta constitutionem Bonifac. VIII. & Alexand. IV. quarum meminit Pegna *3. part. comment.* 88. *super quæst.* 39. Molin. *dicto num.* 9. Scaccia *de iudic. cap. 67. num.* 10. Farinacius *quæst.* 186. *num.* 25. Addunt tamen, & bene, Molin & Pegna *suprà*, modestè procedendum esse in hac parte. Primò enim instrumenta petenda sunt amicabiliter; quòd si huic petitioni acquiescere noluerint, expedit Romanum Pontificem consulere, neque illo inconsulto vi compellendi sunt, nisi in aliquo casu raro, & vrgenti.

16 Sexta difficultas, an expiret iurisdictio morte delegantis? Respondeo, si absolutè institutus est, non expirat etiam re integra, In quo ob fauorem fidei iurisdictioni ordinariæ comparatur. Habetur expressè *in cap. ne aliquis, de hæreticis. in 6.* ibi, præsenti declaramus edicto ipsum officium non solùm quoad negotia viuente mandatore incepta, imò etiam *quoad integra, & non cœpta, & quod plus est quantum ad ea, quæ tunc nequaquam emerserant in fauorem fidei post committentis obitum durare,* & notant ibi glossa, & Doctores omnes. Quod intelligendum est non solùm de Inquisitoribus à summo Pontifice immediatè electis, sed etiam de Inquisitoribus, à Cardinalibus, & generali Hispaniarum Inquisitore nominatis, quia omnes hi delegati sunt à Pontifice, & tradit expressè cum Eymer. Pegna *3. part. direct. quæst. 7. & 8. comment. 56. & 57.* Farinacius *quæst.* 186. *num.* 20 Azor *1. part. institutionum moralium, cap. 28. quæst. 7.* Lælius Zechius *summ. 1. part. tit. de fide, rubr. de hæresi, cap. 11. num. 13. vers. ne eorum potestas.*

17 Solum est dubium, si ad beneplacitum non quidem Sedis Apostolicæ, sed Pontificis esset delegatio facta, an tunc expiret morte delegantis? Affirmat Ioan. Andr. *in dict. c. ne aliquis, de hæreticis, in 6. in gloss.* 1. Geminian. *num. 4. versic. & intellige præmissa.* Francus *num. 2. versic. in glossa prima.* Nicol. Arelatens. *notab. 4. num.* 3. Decian. *tractat. crimin. lib. 5. cap. 10 num. 8. versic. fallit tamen; & cap. 22. num.* 19 Siluest. *verbo hæreticus*, §. 2 *num.* 3. quò videtur sequi Farinacius *de hæresi, quæst.* 185 *num.* 22. & 23. Mouentur ex *cap. si gratiosè, de rescriptis, in 6.* vbi delegati ad beneplacitum Sedis non finiuntur morte delegantis, secus si ad beneplacitum Romani Pontificis. Cæterum verius iurisdictionem sic delegati non expirare, nisi id in litteris delegationis expressum fuerit; semper enim ob singularem fidei fauorem censenda est concessa iurisdictio ad beneplacitum sedis etiamsi sub verbo Romani Pontificis concedatur. Aliàs contingere casus posset in quo hæreses extirpari non possent, quia cessat qui poterat hæreticos inquirere, aut inquisitos punire, quod non est admittendum: & ita docet Francisc. Pegna *direct. 3. p. q. 7. com. 56. vers. sed ut verum fatear.* Azor. *1. p. institut. moral. lib. 8. cap. 18. quæst. 7.* quos refert, neque impugnat Farinac. *suprà num.* 23.

18 Septima quæstio, à quo reuocari possit Inquisitorum iurisdictio? clarum est reuocari posse à Pontifice, qui eam concedit. Sed cùm olim Inquisitores non solùm à Pontifice eligerentur, sed etiam à ministro generali, & prouinciali, eiusque ministris, tam in ordine D. Dominici, quàm Francisci, meritò concessum fuit iis superioribus posse à se electos authoritate Apostolica remouere, cùm id sibi visum fuerit expedire: sic ex priuilegiis concessis iis ordinibus, & ex constitutione Innocent. edita anno 1254. incipiente, *Licèt ex omnibus*, & ex alia constitutione Clement. IV. edita anno 1265, similiter incipiente, *Licèt ex omnibus*, & aliis probat Pegna *3. p. direct. quæst. 9 com.* 38. Farinacius *quæst.* 186. *num.* 32. Azor. *1. p. lib. 8 cap 18. quæst.* 9. At cùm hodie Inquisitores ab iis prouincialibus, aut generalibus non eligantur, sed pro tota Italia ab Illustrissimis Cardinalibus vniuersali Inquisitioni præsidentibus, & in Hispania ab Inquisitore generali, ij tantum à se electos poterunt de vno loco in alium transferre. & ab officio remouere, cùm id visum fuerit expedire; sic notant relati Doctores.

19 Sed dubium est, an sine vlla causa, sed solo libero eligentium arbitrio possint huiusmodi Inquisitores electi ex vno loco in alium transferri, vel ab officio remoueri? Ratio dubitandi est; quia in litteris electionis horum Inquisitorum dicitur esse electos, dum nostra voluntas fuerit. quæ verba videntur indicare liberum, & absolutum arbitrium non iure, & æquitate regulatum: vt multis exornat Menoch. *lib. 1. de arbitrar. quæst. 7. num.* 2. At quoties in pleno, & libero arbitrio alicuius negotium situm est, expedire illud potest pro voluntate nullis legibus subiecta; secluso tamen dolo, vt rectè expendit idem Menoch. *quæst.* 6. Ergo Inquisitores electi à Cardinalibus, & ab Inquisitore generali, mutari de loco in locum, & ab officio remoueri pro libera voluntate eligentium possunt: & ita videtur sentire Ludouic. Molin. *de iustit. tract. 5. disput. 28 num. 7. vers. neque obstat, & vers. confirmare possumus, circa finem.* In his enim locis, & alibi affirmat hos Inquisitores esse amobiles adnutum Inquisitoris generalis.

20 Cæterùm omnino dicendum est, non posse absque causa legitima intercedente Inquisitorem inuitum de vno loco in alium transferri, aut ab officio remoueri. Moueor, quia in supradictis decretis, & constitutionibus, in quibus potestas conceditur mutandi, & remouendi Inquisitores electos, semper adduntur illa verba, *si ita expedire visum fuerit vel si ita vobis videbitur.* At hæc verba non indicant plenum arbitrium, sed arbitrium regulatum iure, & æquitate. Primò enim verbum *expedire* conuenientiam ipsius officij continet, iuxta *cap non solum, de regularib. lib.* 6. & tradit alios referens Menoch. *lib. 1. de arbitr, quæst. 8. num.* 5. Pegna *direct. 3. p. quæst. 10. com. 59. vers. quæ autem sint causæ.* Deinde verbum illud, *si ita vobis videatur*, etiam denotat boni viri arbitrium, ac proinde ratione, & lege regulatum: vt alios referens probat Menoch. *dicta quæst. 8. n. 2.* ex *l. si fideicommissaria libertas 2. in princ. ff. de fideicommissar. libertatib. & l. fideicommissa. §. quamquam, de legat. 3.* & tradit Pegna *loco allegato.* Adde etsi Inquisitoris generalis, & illustrissimorum Cardinalium arbitrio commissa esset potestas mutandi, vel remouendi Inquisitorem electum, adhuc credendum non est, liberum illis esse, prout sibi placuerit, facere; sed omnino eorum placitum iure, & æquitate firmari debet, vt satis colligitur ex iis quæ adducit Menoch, *quæst. 8. à num.* 7. vbi probat causam commissam ad beneplacitum alicuius esse commissam secundùm boni viri arbitrium. Et idem est, quando eius potestati committitur, vt ex Bart, Ang. Gozadino probat idem Menoch. *num.* 47. Denique quòd causa aliqua requiratur ad hanc mutationem, vel remotionem faciendam, officio Inquisitionis conuenientius est: tum quia Inquisitores ampliùs reuerebuntur: tum quia exactius negotia fidei tractabunt, videntes non prohibitos, sed ex causa remouendos esse, docent generaliter loquentes Eymeric. *direct. 3. p. quæst.* 10. & sibi Pegna *com.* 59. Vmber. Locat. *in iudicial. inquisit. verbo inquisitor. n.* 38. *vers. Nota tamen, & n. 40. per totum* Farinac. *quæst.* 186. *num.* 33. Azor. *1. p. lib. 8. cap. 18 quæst. 9. vers. si quæras.* Lælius Zech. *sum. 1. p. tit. de fide rub. de hæresi. cap. 11. num. 13. vers. & Inquisitores.* Neque obstat quòd Inquisitor generalis in delegatione dixerit vices suas committere, dum ipse non reuocauerit, seu ad suum beneplacitum adhuc non potest sine iusta causa ab officio remouere; quia concessio facta ad beneplacitum perpetua esse dicitur, vt probat Menoch. *quæst.* 69. & beneplacitum significat arbitrium boni viri, vt tradit idem Menoch. *quæst. 6. num.* 10. & faciunt pro hac parte ea quæ adducit *q.* 55 *num. 11. & 12.*

21 Quòd si inquiras, quæ sint causæ, ex quibus Inquisitores ab officio remoueri possunt, vel ab vno loco in alium transferri? Respondeo ad remouendum ab officio Inquisitorem tres causas in genere à Doctoribus expostulari, ad quas omnes reducuntur, impotentia, negligentia, & iniquitas, maximè prætextu officij commissa, quarum quælibet per se sufficiens est: sic Eymeric. *direct. 3. p. quæst. 12. num.* 5. Pegna *comm.* 61. Lælius Zech. Azor, & Farinac. *suprà.* Et quidem impotentiam præbere sufficientem

titus, 3. *part. director. quæst.* 1. dixit Inquisitorem debere esse conversatione honestum, prudentia circumspectum, constantia firmum, sacra doctrina fidei eminenter eruditum, & virtutibus circumfultum: quod ibi confirmat Pegna *comment.* 50. Simancas *catholic. instit. tit.* 34. *rubr. de inquisit. Apostol. num.* 9. *&* 10. *& in enchirid. violat. relig. tit.* 7. *rubr. de inquisit. num.* 2. Vmbert. Locat. *in iudicial. inquisit, verbo Inquisitor, n.* 3. vbi adducit constitutionem Vrbani IV. incipientem, *Præ cunctis*, in qua hæ qualitates minis verbis expostulantur. Quòd si roges, an scientia Theologiæ, vel iuris canonici pollere debeat? Respondeo vtraque debere, Theologia, vt hæreses cognoscat, iure canonico, vt causas, & lites decidere valeat: sic Azor 1. *p. instit. lib.* 8. *cap.* 18. *q.* 3. Farinacius *q.* 186. *n.* 54. *fine.*

26 Sed quid dicendum de commissariis Inquisitorum, & Episcoporum? Glossa, & Ioann. Andr. *in dicta Clement.* 2. *de hæreticis*, eandem ætatem, & qualitatem expostulat, ac in Inquisitoribus, quia loco Inquisitorum substituuntur, & substitutus naturam principalis sapere debet. *l. parobolam*, C. *de Episcopis*, *& clericis*. Cæterùm dicendum est sufficere annum 30. attingere, quia ita statutum est à Clemente VII. in constitutione incipiente, *Cùm sicut*, relata à Pegna inter litteras Apostolicas, cuiusque meminit ipse *in director.* 3. *part. quæst.* 13. *&* 16. *comment.* 62. *&* 65. vbi inquit Pontifex. Decernimus insuper, vt vestros vicarios, siue commissarios instituere valeatis viros scientia probos, prouidos, aptos, & idoneos, dummodo *ætatis trigesimum annum attigerint*; sic notat Vmbert. Locat. *in iudicial inquisit. verbo Inquisitor, num.* 4. *in fine.* Ioan. Azor. 1. *part. lib* 8. *cap.* 18. *quæst.* 4. *versic. quæres deinde.* Molin. *de iustit. tractat.* 5. *disput.* 18. *in fine, num.* 23. Neque mirum est minorem ætatem in commissario, quàm Inquisitore requiri, cùm tamen illis committatur integra Inquisitorum potestas. De aliis autem qualitatibus constat debere esse doctos, probos, & idoneos officio exercendo. Quapropter semper solet eligi clericus, qui in illa ciuitate, & Ecclesia aliquam dignitatem præeminentem habeat. sic Farinacius *quæst.* 186. *num.* 55.

PVNCTVM XIII.

Quem modum seruare debeant Inquisitores, & Episcopi in hæreticis inquirendis, & puniendis.

1 *Statuitur à Bonifac. VIII. & Clem. V. aliisque Pontificibus*
2 *Iurisdictio delegata Inquisitoris, non derogat iurisdictioni diœcesani Episcopi.*
3 *Citatus ab Inquisitore, & ab Episcopo pro eodem tempore, potest comparere coram quo maluerit, si exemptus sit, si tamen subditus Episcopi, communis sententia defendit debere coram Inquisitore.*
4 *Non caret probabilitate posse adire, quem maluerit.*
5 *Commissarij citatio præferenda ne sit citationi ordinarij? Sub distinctione respondetur.*
6 *In Hispania cessat hæc controuersia.*
7 *Si Inquisitor, & Episcopus diuisim procedant, debent sibi communicare processus*
8 *Non potest Inquisitor sine ordinario, neque ordinarius sine Inquisitore reum tradere duro carceri.*
9 *Item neque tormentis subiicere.*
10 *Neque potest Inquisitor sine Episcopi consensu priuare reum beneficiis acquisitis.*
11 *Obligatur Episcopus requirere Inquisitorem, & Inquisitor Episcopum, quoties vnus sine alio procedere non potest,*
12 *Quid si requisitus non comparet, vel non vult venire, &c.*
13 *Quando hæc obligatio requirendi tum in Inquisitore, tum in Episcopo procedat.*
14 *In Hispania nullus hæreticus relaxatur, nisi consulto supremo Senatu.*
15 *Quid faciendum, cùm Episcopus, & Inquisitor discordant,*
15 *Suspectum de hæresi non potest Episcopus sine Inquisitore, aut econtra ad abiurationem cogere.*
17 *Neque hæreticum pœnitentem.*
18 *Quod si de facto sic fuerit coactus abiurare, & denuò in hæresim incidit, non contrahit pœnas relapsi.*
19 *Sententiam absolutoriam tum definitiuam, tum interlocutoriam in Hispania non potest Episcopus sine Inquisitore, aut econtrà proferre. Idem censeo iure communi.*
20 *Proponitur contraria sententia, & validissimè probatur*
21 *Pœnitentiam iniunctam ab Inquisitore, & Episcopo, non potest vnus illorum mutare. Et quid in Hispania.*

1 BOnifacius VIII. *in cap. per hoc. de hæreticis, in* 6. respondet ex delegatione Inquisitoris ab Apostolica Sede generaliter facta in aliqua prouincia, ciuitate, vel diœcesi, nihil diœcesanis Episcopis derogari, quin & ipsi authoritate ordinaria, vel delegata procedere possint. Deinde subdit, vt inquisitionis negotium efficaciùs, meliùs, vtiliùsque procedat, possunt Episcopus, & Inquisitor communiter, vel diuisim, inquirere, citare, capere, carceri recludere hæreticos, testes examinare, & alia quæ ad sententiam requiruntur. Sententia autem per vtrosque simul proferenda est, ad cuius prolationem, si diuisim processerint, tenentur sibi inuicem communicare processus, vt per hoc possit melius veritas inueniri: quòd si in sententia ferenda non conuenerint, per vtrosque negotium sufficienter instructum ad Sedem Apostolicam remitti debet. Siue autem ordinaria, siue delegata Episcopi potestate procedant, rescriptum Inquisitoribus modum à iure communi, & Sedis Apostolicæ rescriptis obseruare tenentur, Clemens verò V. in Concilio Viennensi, *in Clement.* 1. *multorum, de hæreticis*, postquam retulit multorum querelas, quòd Inquisitores metas suæ iurisdictionis excesserint, in fidelium detrimentum subiungit, vt negotium inquisitionis huiusmodi eò prosperetur feliciùs, quò deinceps eiusdem labis indagatio solemniùs, diligentiùs, & cautiùs peragatur, ipsum tam per diœcesanos Episcopos, quàm per Inquisitores à Sede Apostolica deputatos (omni carnali amore, odio, vel timore, ac cuiuslibet commodi temporalis affectione semotis) decernimus exerceri: sic quòd quilibet de prædictis sine alio citare possit, & arrestare, siue capere, ac tutæ custodiæ mancipare, ponendo etiam in compedibus, vel manicis ferreis, si ei visum fuerit faciendum, super quo ipsius conscientiam oneramus, necnon inquirere contra illos, de quibus pro huiusmodi negotio secundùm Deum, & iustitiam viderit expedire. Duro tamen tradere carceri, siue arcto, qui magis ad pœnam, quàm ad custodiam videatur, vel tormentis exponere illos, aut ad sententiam procedere contra eos, Episcopus sine Inquisitore, aut Inquisitor sine Episcopo diœcesano, aut eius officiali, vel episcopali Sede vacante Capituli super hoc delegato, si sui ad inuicem copiam habere valeant, intra octo dierum spatium, postquam se inuicem requisierint, non valebit; & si secus præsumptum fuerit, nullum sit, & irritum ipso iure. Verùm si Episcopus, vel eius Capituli Sede vacante delegatus cum Inquisitore, aut Inquisitor cum altero eorundem propter præmissa nequeat, aut nolit personaliter conuenire, possit Episcopus, vel eius, seu Capituli Sede vacante delegatus Inquisitori, & Inquisitor Episcopo, vel eius delegato, seu Sede vacante illi, qui ad hoc per Capitulum Sede vacante fuerit deputatus, super illis committere vices suas, vel suum significare per litteras consilium & consensum. Hæc in dictis textib.

2 Ex iis infertur primò iurisdictionem delegatam generaliter Inquisitori pro aliqua diœcesi non derogare iurisdictioni diœcesani Episcopi quia vtrique in solidum concessa est. Secus verò dicendum esset, si commissio restricta esset ad certas personas, certáque hæresis crimina, quia per illam specialem commissionem ordinariorum, aliorúmque Inquisitorum potestas censetur restricta. sic glossa *in d. cap. per hoc, verbo generaliter, de hæret. in* 6. & ibi Ancharan. Gemin. Archidiac. Imola. Zarabella, Bonifac. Vitalin. quos refert, & sequitur Farinacius *q.* 189. *n.* 59.

3 Hinc oritur quæstio, an citatus ab Inquisitore, & ab Episcopo pro eodem tempore teneatur comparere coram Inquisitore, omissa Episcopi citatione, vel possit eligere quem maluerit? Et quidem si Episcopus non iure proprio, sed ex delegatione procedit, quia citatus exemptus aliàs est ab eius iurisdictione; tunc certum est posse citatum eligere quem maluerit, cùm non possit coram vtroque simul comparere: sic Ioan. Azor 1. *part. lib.* 8. *c.* 18. *q.* 8. Lœlius Zech. 1. *p. sum. tit. de fide, rubr. de hæresi, c.* 11. *n.* 13. *vers. secundò dicendum est.* Farinacius *q.* 186. *n.* 95. Ne autem in hoc casu videatur mandatum vnius contemnere, expedit comparens coram vno, coram alio protestari impotentiam comparendi, etsi ad id non teneatur sic Eymer. 2. *p. direct. q.* 5. *n.* 4. At si Episcopus, (& idem est de quolibet alio iurisdictionem episcopalem habente) procedat aduersùs sibi subditos, & consequenter ex iurisdictione propria, communis sententia tenet debere citatum coram Inquisitore comparere. sic multis relatis docet Pegna cum Eymer. *direct.* 2. *p. q.* 5. *n.* 4. *&* 5. *comm.* 54 Simancas *cathol. instit. tit.* 43. *rubr de modo procedendi.* Ludou. à Paramo *de orig. sanctæ Inquis. lib.* 3. *q.* 4. *rubr. de forma, & ordine iudic.* Farinacius *q.* 186. *n.* 87. *& seq.* Azor *tom.* 1. *instit. moral. lib.* 8. *c.* 18. *q.* 8. Mouentur, quia delegatus summi Pontificis vices summi Pontificis habet, & illum repræsentat. Ergo ei obediendum est tanquam Pontifici præcipienti, quolibet alio iudice posthabito. Ob quam rationem *in cap. sanè, de offic. delegat.* dicitur iurisdictionem delegati in causa delegationis maiorem esse qualibet alia iurisdictione. Cùm ergo Episcopus in sibi subditos non tanquam delegatus, sed tanquam ordinarius procedat, Inquisitor autem procedat, vt Pontificis delegatus efficitur sanè citatum comparere debere coram Inquisitore, & non coram Episcopo. Et confirmo, ex *l.* 1. *ff. de officio eius cui mandata est iurisdictio*, vbi dicitur, qui mandatam iurisdictionem suscepit, proprium nihil habet, sed eius qui mandauit iurisdictione vtitur. Ergo Inquisitor, cui iurisdictio mandata est à Pontifice, iurisdictione Pontificis vtitur, & non propria: at Episcopus vtitur iurisdictione propria. Ergo præualere debet Pontificia iurisdictio iurisdictioni episcopali.

4 Cæterùm etsi hæc sententia tenenda sit, & in praxi sequenda; at probabilitate non caret liberum esse citato adire iudicem, quem maluerit; quia pares esse videntur Inquisitor, & Episcopus in iurisdictione, siquidem quilibet in solidum, & independenter ab alio reum citare, & examinare potest. Et cùm vterque ad proferendam sententiam iungantur, & discordant, nullus præualet, aduersùs alium, quæ sunt signa æqualis iurisdictionis. Neque obstat text. *in cap. sanè, de off. deleg. & in suprad. l.* 1. an videntur loqui de legato, cui demādata est iurisdictio priuatiuè respectu alio-

rum, non de delegato, cui cumulatiuè cum ordinario, & in subsidium, & adiutorium illius conceditur iurisdictio. Cùm ergo Inquisitor hoc modo delegatus sit respectu Episcopi, seu episcopalem iurisdictionem habentis; efficitur neq; esse illo superiorem, neque eius citationem citationi ordinarij præferri debere: & ita tenet Ludouic Molin. *tract. 5. de iust. disp. 28. n. 17. vers. mihi sub alterum iudicio.*

5 Sed inquires, an ex suppositione, quòd Inquisitor sit ordinario superior, eiusque citatio præferenda, idem dicendum sit de commissariis? Communiter distinguunt Doctores inter commissarium electum ab Inquisitore, vel à Pontifice, Et de commissario electo ab Inquisitore negant superiorem esse ordinario, eiusque citationem citationi ordinarij præferendam. Mouentur ex doctrina Bart. *in l. filium, l. vicarius, l. filius, ff. de legationib.* vbi vicerector constitutus à rectore non gaudet priuilegiis, & immunitatibus rectoris: & consequenter commissarius ab Inquisitore constitutus non gaudebit eius immunitate, & priuilegiis: ac proinde non erit ordinario superior, neque eius citatio citationi ordinarij præualebit. Verùm si commissarius ab ipsomet Pontifice eligatur, etiamsi tunc subdelegatus sit, quia à Principe est subdelegatus, eandem cum delegato prærogatiuam habet, ex *l. vlt. C. vt dignitatum ordo seruetur, lib. 12. & l. suggerente, C. de officio eius, qui vicem alicuius iudicis obtinet.* & tradit Abbas, & Decius *in dicto cap. sanè*, & alij relati à Doctoribus statim referendis. Ergo sicut ipse Inquisitor superior est ordinario, & præualet eius citatio: sic commissarius à Pontifice electus superior esse debet, & eius citatio præualere: & ita tradit alios referens Pegna *3. p. direct. q. 5. comm. 54. vers. n autem.* Ioan. Azor. *1. p. lib. 8. c. 18. q. 8. vers. quares vtidem.* Farinac. *q. 186. n. 91.* Cæterùm pace tantorum virorum credo probabilius commissarium, siue electus sit à Pontifice, siue ab ipsomet Inquisitore; præferendum esse ordinario, si supponamus Inquisitorem ordinario præferri. Moueor, quia subdelegatus delegati Pontificis summum ipsum Pontificem repræsentat, & vices ipsius gerit, sicut & ipse delegatus, & eisdem priuilegiis gaudet: quod constat. Quare si priuatiuè delegato concessa esset in aliqua causa iurisdictio, ipséque alium substitueret, substitutus procedere poterat cum iurisdictione priuatiua aliorum, ac poterat ipse delegans, ac proinde sicut ipse delegans est superior, sic substitutus. Neque obstat doctrina Bartoli *in suprad. l. filium*, quia loquitur in casu longè diuerso. Fateor, inquam, rectorem, seu iudicem ordinarium, si eligat substitutum extra casum necessitatis ratione morbi, vel absentiæ, & absque expressa Principis facultate non gaudere substitutum priuilegiis, & immunitatibus substituentis, nec dici debere iudicem ordinarium, sed delegatum. Verùm si ex priuilegio Principis eligat substitutum, vt loco ipsius causas cognoscat, & decidat, eisdem priuilegiis, & prærogatiuis gaudet delegans: vt ipsemet Bart. tradit *in l. nec quicquam, § vbi decretum, n. 6.* iunctis iis quæ dixerat *l. obseruare, n. 3. & 5. ff. de offic. proconsul.* & tradit pluribus relatis Maranta *de ordine iudic. part. 4. dist. 5. à n. 17.* Cùm ergo Inquisitoribus concessum sit à Sede Apostolica commissario eligere, quibus suas vices integrè committere possint efficitur sanè eandem prærogatiuam electos habere ac habent ipsi Inquisitores eligentes. & ita tradit Molin. *tr. 5. de iust. disp. 28. n. 17. versic. quod sapientissimus*, &c.

6 Aduerto tamen in Hispania hanc dubitationem sublatam esse, eo quòd ex recepta consuetudine, imò ex priuilegio Sedis Apostolicæ non possunt ordinarij citare, capere, & in carcerem detrudere delinquentes, sed depositiones testium, seu denunciationes, si aliquæ apud ipsos fiant, debent inquisitoribus transmittere, quibus in hac parte concessa est integra iurisdictio, & ab ordinariis sublata: sic docet Molin. *tr. 5. de iust. disp. 28. nu. 13. vers. hæc autem, & num. 14. in fine.* & ex parte consentit Azor. cum Simanc. *lib. 8. cap. 18. quæst. 8.* Nam licèt neget priuilegium esse à Sede Apostolica, affirmat tamen ex consuetudine, & præscripto Regis sic obseruari.

7 Secundò infertur Inquisitore, & Episcopo procedente diuisim (quod contingit, cùm vterque procedit separatim formando diuersum, & distinctum processum) teneri sibi inuicem communicare processus, vt sic veritas meliùs elucescat, & sententia sine errore proferatur: iuxta dictum textum *in cap. per hoc.* Hæc tamen communicatio non solùm est facienda in fine litis, quando nihil superest faciendum, nisi ad diffinitiuam sententiam procedere, sed etiam quando vnus commodè procedere non potest, nisi visis processu, & actis alterius, & postulat sibi ostendi: in quo casu semel tantùm (ne fraudi locus sit) in toto negotio copia tribuenda est: habetur expresè *in extrauag. 1. de hæreticis, inter communes.* Vnde cùm ad torturam rei Inquisitor sine Episcopo, neque Episcopus sine Inquisitore procedere non possit, vt dicemus, efficitur sanè tunc faciendam esse processus communicationem: aliàs imprudenter procederent non visis indiciis; & probationibus ad torturam: sic Pegna *3. part. director. quæst. 13. comm. 102.* Repert. Inquisit. *verbo communicare, §. sed quomodo.* Vmbert. Locat. *in iudic. inquisit. in verbo tortura, num. 9.* Campeg *in additionibus ad Zanch. tract. de hæret. cap. 8. litt. F. verb. processum, versic. si quæris an ante torturam.* Farinacius *de hæresi, quæst. 186. num. 86.* Molin. *de iustitia tractat. 5. disp. 28. numer. 11.* Secus verò dicendum videtur, si testis torquendus esset, quia tunc nulla videtur processus communicatio necessaria, cùm vnus sine alio procedere possit. sic Pegna, Farinacius, & Molin. *suprà*, & Decianus *tractat. crimin. lib. 5. cap. 21. num. 23.* Hodie tamen præcipuè in Hispania tota hæc communicatio processuũ cessat, siquidem solùm Inquisitores processus faciunt, & illis factis vocant ordinarios, illisque eos ostendunt, & ex illis sententiam simul cum Inquisitore proferunt quod vbique seruari conuenit, vt bene dixit Pegna *3. p. quæst. 52 comm. 101.* Molin. *disputat. 28. num. 14. fine.*

8 Tertiò infertur ex *supradict. Clement. 1.* non posse Inquisitorem sine ordinario, neque ordinarium sine Inquisitore, etiam quocumque illorum solo procedente, duro tradere reum carceri, siue arcto, qui magis ad pœnam, quam ad custodiam videatur: ex cuius prohibitione non sequitur reum inclusum in carcere securo à fuga expositum tamen aliorum communicationi non posse in alium strictum, & durum carcerem mutari: tunc enim non ad pœnam mutatur, sed ad debitam, rationabiléque custodiam. sic aliis relatis docet Farin. *quæst. 186. num. 75.* clariùs Molin. *de iust. tr. 5. disp. 28. n. 13. vers. mihi verò.*

9 Quartò infertur non posse Inquisitorem sine Episcopo diœcesano, aut eius officiali, vel episcopali Sede vacante Capituli super hoc delegato, aut econtra reum tormentis subiicere, aut condemnare: quod si secus fiat, nullum est, & irritum ipso iure. sic expresè *in dict. Clement. 1.* Ex quo plures Doctores inferunt, si in tali tormento reus coofiteatur confessionem sic factam illi non nocere; quia est extorta contra iuris ordinem, ac proinde nullius momenti, etiamsi ratificata fuerit: sic alios referens docet Farinacius *de hæresi. q. 186 n. 71. & 72.*

10 Quintò infertur non posse Inquisitorẽ sine Episcopi cõsensu vel eo absẽte sine cõsensu vicarij priuare hæreticũ beneficiis, & dignitatibus Ecclesiasticis ante hæresim possessis. Probo, tũ quia est quædam hæretici condemnatio, & pœnæ impositio, quæ ex *dict. Clement. 1.* fieri non potest ab Inquisitore solo. tum quia expressè id cauetur *in cap. vt commissi, de hæreticis, in 6.* ibi, *priuandi præterea, vel priuatos nunciandi dignitatibus, aut aliis beneficiis Ecclesiasticis, diœcesanorum, vel eis absentibus vicariorum suorum consilio.* & notatur ibi glossa, Archidiacon. Geminian. & alij, quos refert, & sequitur Farinacius *quæst. 186. num. 77.* Simancas *cathol. institut. tit. 46. rubr. de pœnis, num. 71.* Zanch. *tract. de hæret. cap. 18. num. 6.* Dixi non posse inquisitorem sine Episcopi, aut eius vicarij consilio hæreticum dignitatibus Ecclesiasticis priuare: nam si dignitates sæculares sint, glossa *in dict. cap. vt commissi*, & Archidiaconus *num. 4.* Farinacius *num. 78.* Decianus *tractat. crimin. lib. 5. cap 21. num. 19.* existimant nullum esse necessarium Episcopi consilium. At credo hoc intelligendum esse, non esse necessarium ex vi, & dispositione *dict. cap. vt commissi*, in quo solùm consilium, non consensus videtur requisitus. Verùm ex *dicta Clement. 1. & dict. cap per hoc, de hæreticis, in 6.* non solùm consilium, sed consensus Episcopi requisitus est ad quamlibet hæretici priuationem factam ab inquisitore, cùm ibidem expressè caueatur non posse contra hæreticum sententiam proferri nisi diœcesano requisito.

11 Sextò infertur, obligatum esse inquisitorem requirere Episcopum, vel econtra quoties vnus sine alio procedere non potest. sic habetur *in dict. Clement. 1.* Hæc autem requisitio semel tantùm facienda est, quia ibi non cauetur pluries esse faciendam: neque oportet in requisitione exprimere, vt intra octo dies compareat, cùm hoc tempus ab ipso iure sit præscriptum, quod currit à puncto requisitionis. sic glossa *in dicta Clement. verbo requisiuerint*, & ibi Ioan. de Imola *num. 12.* Cardinal. Zabarella *§. duro, num. 11. in 19 quæst.* Decianus *tractat. crim. lib. 5. cap. 29. n. 6. versic. sed sufficiet.* Farinacius *quæst. 186. à num. 98. & seqq.* Vmbert. Locat. *in iudicial. inquisit. verbo expectare, vers. sufficit.* Campeg. *in addit. ad Zanch. tract. de hæret. cap. 8. litt. D. in verb. torquere, versic. & sufficit semel.* Item hæc requisitio fieri potest vel per nuntium, vel per epistolam, & ad domum, quia in iure non est forma præscripta. Ergo quælibet sufficit. ita Vmbert. Locat. Campeg. Decianus, & Farinacius *suprà*, vbi *num. 162.* cum Bonifacio Vital. affirmat requisitum debere accedere ad locum, vbi est requirens, & processus formatus, secus si vterque diuisim processit: quia tunc communis locus eligendus est, nisi obstet consuetudo: & placet. In Hispania autem semper Episcopus, vel eius officialis ad tribunal inquisitionis accedit requisitus, quia (vt dixi) solùm Inquisitores processus faciunt. Quod si Episcopus requisitus ab Inquisitore, vel econtra Inquisitor requisitus ab Episcopo (vbi Episcopi independenter ab Inquisitoribus procedunt) noluerit, vel non potuerit conuenire, poterit vnus alteri committere vices suas, vel suum significare per litteras consilium, & consensum. sic *in dicta Clement.* Notanda est dictio disiunctiua *vel.* non enim dixit Pontifex requisitum committere posse requirenti vices suas, & simul consilium, & consensum significare sed vnum ex illis posse; quia id sufficit, & vno communicato alterum superfluit: ad quid enim vices deseruiunt, si consilium, & consensum significat. Item quia nemini videtur concessum per se, & per alium in causa procedere; si autem requisitus, & vices committere posset requirenti, & simul præstare consilium, & consensum, & per se ratione consilij, & per alium ex delegatione facta procederet; atque adeò quasi duplici voto. Ergo dicendum

cendum est vnum tantum ex illis posse. sic glossa *in d. Clement verbo consensum*. quam immeritò impugnat Bonifac. de Vital, *n.* 70. Farinacius *q.* 186. *n.* 107.

12 Verùm si requisitus non potuerit, aut noluerit conuenire & insuper vices suas intra octo dies à puncto requisitionis alicui non commiserit, aut suum consilium, & consensum non significauerit; eo ipso requirens poterit ad sententiam procedere, ex *supradicta Clement.* vbi notant glossa *verbo consensum, in fine*, Ancharan. *num.* 4. Imola *num.* 13. Bonifacius Vitalinis *num.* 55. 65. *&* 70. Zabarella *num.* 11. & alij, quos refert, & sequitur Farinacius *quæst.* 186. *num.* 108. Limitant tamen aliqui, nisi impotentia conueniendi, vel significandi consilium ex infirmitate proueniat: sic Bonifacius de Vitalinis *dicta Clement.* 1. *num.* 75. *versic. si propter infirmitatem*. Farinacius *dict. quæst.* 186. *num.* 97. At talis limitatio mihi non probatur, sicut nec reliquis Doctoribus; cùm textus *in dicta Clement.* dixerit procedere posse requirentem, si requisitus intra octo dies non potuerit, aut noluerit conuenire. Cùm ergo hæc facultas sit in fauorem fidei, vt causæ reorum citiùs expediantur, ex quacumque causa impotentia proueniat, censenda est concessa. Adde textum generaliter dixisse: si non potuerit conuenire, vel consensum significare: &c. Cur ergo de impotentia ob absentiam intelligi debet, & non de impotentia ob infirmitatem, Quòd si transactis illis octo diebus requisitus conueniat, vel consensum præbeat, aut vices committat, si res sit integra admitti debet: sic ex Anchar. & Zabarella docet Farinacius *num.* 110. quia terminus ille non ad excludendum requisitum, illùmque iurisdictione priuandum concessus est, sed ne fidei negotium impediatur, si requirens procedere solus non posset: quod tamen non impeditur, ex eo quòd requisitus admittatur, cùm lata sententia non est. At si requisitus conueniat lata iam sententia, non poterit præstare suum consensum, aut vices committere: quia non debet iterum causa iudicari, cùm verè, & firmiter iudicata sit. sic post Ancharan. Ioan. de Imola, & Zabarel. *in dicta Clement.* tenet Farinacius *num.* 111. Squallicens. *tract. de fide cathol. cap.* 40. *sub num.* 1. Repert. Inquisit. *verbo Inquisitor*, *sub versic. in quibus possit procedere Inquisitor, post princip.*

13 Aduertendum tamen est obligationem in Inquisitore requirendi Episcopum, & econtrà procedere, quando requisitus haberi potest; secus verò si haberi non possit, iuxta textum *in dicta Clement.* ibi, *si sui ad inuicem copiam habere valeant*. Dicitur autem copia requisiti non haberi, si fuerit absens extra prouinciam, vel diœcesim, nullo relicto delegato, sic Bonifacius de Vitilanis *in d. Clement.* 1. *num.* 65. imò etiam intra ipsam diœcesim ita remotus ab Inquisitore esse potest, vt meritò dici possit illius copiam haberi non posse. Quocirca arbitrio prudentis hoc mensurandum est, vt tradit Vmbert. Locat. *in iudicial. inquisit. verbo expectare. versic. idem fiat.* Farinacius alios referens *quæst.* 186. *num.* 96. An autem in isto casu requirendum sit Capitulum? non caret difficultate, quia videtur esse quasi sedes vacans. At omnino tenendum est requiri non debere, quia solùm requirendum est Capitulum, seu (vt meliùs dicam) delegatus ipsius Sede vacante, vel quasi. Ex sola remota absentia extra diœcesim non est Sedes vacans, vt de se constat, neque etiam est quasi vacans, cùm hæc solum contingit ex captiuitate Præsidis, aut quando pro Episcopatu non sunt litteræ expeditæ. Ergo sic Ioan. de Imola *dict. Clement.* 1. *de hæreticis, num.* 14. *versic. si autem.* Bonifacius Vitalin, *num.* 65. *&* 75. Cardin. Zabarella *num.* 11. *in* 14. *quæst.* Vmbert. Locat. *in iudic. inquisit. verbo expectare, versic. si autem.* Farinacius *quæst.* 186. *num.* 96.

14 Secundò est aduertendum in Hispania nullum hæreticum brachio sæculari relaxari posse, etiam consentientibus Inquisitoribus, & Episcopis, nisi consulto supremo Inquisitore, eiusque Senatu, vt habetur in quadam Madriliana instructione edita anno 1561. cap. 66. relata à Pegna 3. *part. direct. quæst.* 50. *comment.* 96. & à Molin *tract.* 5. *de iustit. disput.* 28. *num.* 14. *circa finem*. ibi enim dicitur, Verumtamen in causis grauissimis non debent vota Inquisitorum, ordinarij, & consultorum executioni mandari, etiamsi fuerint conformia in consulto Senatu, & solitum est, & iussum fieri. Causa autem grauissima meritò reputatur aliquem vita priuari.

15 Sed quid faciendum, cùm Inquisitor, & ordinarius discordant in his, ad quæ vterque simul concurrere debent?

Respondeo, spectato iure communi Pontifex est consulendus, ipsique causa cum summaria informatione est remittenda, iuxta dictum textum *in cap. per hoc, de hæreticis, in* 6. ibi, *in qua (scilicet sententia) ferenda, si non conuenerint, per vtrosque negotium sufficienter instructum ad Sedem Apostolicam remittatur.* Et licet supradictus textus solum loquatur de sententia diffinitiua, causa est, quia illo tempore solùm ad diffinitiuam sententiam conuenire tenebantur Inquisitor, & Episcopus. At cùm ex *Clement.* 1. non solùm ad diffinitiuam sententiam, sed etiam ad interlocutoriam torturæ condemnationis in pœnam mancipationis, vt duriori carcere ad custodiam irrequisiti, & ad pœnam destinati teneantur vterque concurrere; efficitur sanè, si in aliquo ex iis discordet Episcopus, & Inquisitor, Pontifici esse causam remittendam, sic Molin. *tractat.* 5. *de iustit. disput.* 28. *num.* 14. Eymeric. *quæst.* 50. & Pegna *ibi*, *comment.* 99. *vers. iam illud.* Farinacius pluribus comprobans *quæst.* 186. *num.* 64. In Hispania autem causa remittitur Inquisitori generali, & eius Senatui, & prout ipsis videtur, executioni mandatur. sic relati Doctores. Quod sine speciali commissione Sedis Apostolicæ fieri nequit, ob præiudicium ordinariorum, vt bene aduertit Molin. *suprà illo num.* 14. *fine*. testatùrque se à fide dignis accepisse, esse in hac parte à Sede Apostolica priuilegium concessum.

16 Triplex tamen restat examinanda difficultas. Prima, an Inquisitor sine Episcopo, vel econtrà possit suspectum vehementer de hæresi cogere abiurare? Et quidem in Hispania manifestè constat id fieri non posse, sed ordinarium ab Inquisitore esse vocandum. At attento iure communi fieri posse affirmat Campeg. *in addit. ad Zanch. tract. de hæret. c.* 8. *litt. E. verb. definitiuam*, & in puncto iuris affirmat Pegna *locis infrà allegandis*, veriorem esse hanc sententiam. Neque fundamento destituitur, quia hæc abiuratio non est contra reum sed pro reo, cùm ratione illius suspicionem purget, & Ecclesiæ rei incorporetur. Cæterùm omnino dicendum est, minimè posse à solo Inquisitore, sine Episcopo, vel econtrà fieri abiurationem. Primò, quia hæc abiuratio ignominiosa est delinquenti, eiusque consanguineis, illùmque reddit obnoxium morti, si in crimen abiuratum incidat. Ergo reputari debet grauissima pœna, quam delinquentes vitare conantur, potius quàm torturam. Sed reum condemnare ad pœnam non licet Inquisitori sine Episcopo, Ergo neque licet ad hanc abiurationem. Secundò, quia abiuratio esto non sit contra reum qua parte per illam purgat suspicionem; est tamen contra illum, quatenus infamem, & pœnæ relapsi subiectum reddit: sicuti tortura non est contra reum, qua parte per illam purgat indicia, est tamen contra illum, quatenus dolorem infert. Esse autem hoc modo contra reum sufficit, vt non possit Inquisitor sine Episcopo, vel econtra in tortura imponenda procedere Ergo etiam sufficit, vt non possit purgationem, abiurationémque indicere. sic docuit vt tutius, & securius, & in praxi magis receptum cum Eymer. Pegna 3 *part direct. de secundo modo terminandi processum fidei, n.* 144. *versic. circa istam, & quæst.* 48. *comment.* 97. *versic. an autem.* Farinacius pluribus relatis *q.* 186. *n.* 79. Azor 1. *part. l.* 8. *c.* 18. *q.* 16. Paramus *de origine sanctæ Inquisitionis, l.* 3. *q.* 4. *rubr. de expeditione processus in causis fidei, num.* 2. Molin. *tract.* 5. *de iustit. disp.* 28. *n.* 16. *vers. idem dicendum.*

17 Ex his infertur à fortiori, nequaquam posse Inquisitorem sine Episcopo, vel eius delegato, hæretico pœnitenti abiurationem indicere, quia hæc abiuratio indicitur per sententiam, qua declaratur reum hæreticum fuisse, simùlque ex vi illius omnia bona confiscantur, & subiectus redditur morti, si relabatur, quæ omnia grauissimæ pœnæ sunt, ideòque nō debent Inquisitores sine Episcopo, neque Episcopus sine Inquisitore procedere. Excipit tamen ab hac doctrina Molin. *dict. disp.* 28. *n.* 16. *vers. idem dicendum*, eum qui captus à Mauris Mahometanam hæresim professus fuit, & aufugit, & sponte ad tribunal sanctæ Inquisitionis accedit, delicta manifestans, & pœnitentiam expostulans. Hunc ergo dicit posse ab Inquisitoribus absque ordinario reconciliari, tum quia secretò reconciliatur, hæresésque abiurat: tum quia nulla est dubitatio hunc ad reconciliationem esse admittendum, quæ videtur esse causa, ob quam præsentia ordinaria expostulatur: & ita testatur Lusitaniæ vidisse quendam captiuum redeuntem ad fidem sic abiurasse. Cæterùm neque hæc exceptio mihi probatur. Nam verè hic abiurans subditur pœnæ mortis, si relabatur, declaratùrque in excommunicationem incidisse, eiúsque bona fisco esse addicta. Cùm ergo hæc omnia pœnæ sint grauissimæ, non debent ab Inquisitoribus tantùm imponi. Et ratio omnium est, quia *in supradict. cap per hoc. & d. Clement.* 1. prohibetur, ne Inquisitores ad sententiam contra reos procedant sine Episcopis, neque Episcopi sine Inquisitoribus. At hæc indicta abiuratio etsi nō fit coram populo, sed solùm in tribunali, est sententia contra reum, si quidem illum excommunicatum declarat, & pœnis hæretici subiectum. Ergo non potest ab vno sine alio proferri. Quapropter nullus alius Doctor hanc exceptionem apposuit. Neque valet dicere certum, & indubitatum esse talem reum ad reconciliationem esse admittendum, vt inde dicamus non debere Inquisitorem requirere Episcopum. Nam etiam est certum pœnitentem hæreticum publicum ad reconciliationem admitti debere; neque tamen inde fit posse sine Episcopo ab Inquisitore admitti.

18 Sed quid dicendum, si de facto contingeret Episcopum sine Inquisitore, aut Inquisitorem sine Episcopo reum ad abiurationem cogere, talis sic abiurans maneret ne subiectus pœnæ relapsi? Affirmat Pegna 3. *par. direct. quæst.* 47. *comment.* 97. *versic. rursus dico*; quia nullibi cautum est hanc abiurationem factam coram solo Inquisitore, vel Episcopo nullam esse, etiamsi cautum sit fieri non debere coram vno solo. Nihilominus contrarium reputo probabilius, quia in *dict. Clement.* 1. *de hæreticis*, §. *duro*, postquam Pontifex dixerat non posse Inquisitorem absque ordinario, vel econtrà ad sententiam contra reos procedere, concludit: *non valebit, & si secus præsumptum fuerit, irritum sit, & inane.* Sed id quod irritum, & inane est, nullum præstat effectum. Ergo hæc abiurationis sententia non subiicit reum obnoxium pœnæ relapsi, qui est effectus legitimæ abiurationis.

19 Secunda difficultas est an sententiam diffinitiuam, qua reus absoluitur, vel interlocutoriam, quæ vim sententiæ diffinitiuæ habet, qua similiter reus absoluitur à tortura, vel alio actu, & pœna possit Inquisitor sine Episcopo, vel eius delegato, aut econtrà proferre? Certum est in Hispania id fieri non posse, quia ita cauetur in instructionibus datis particularibus Inquisitoribus, quas ipsi obseruare tenentur, eo quòd iuxta illas iurisdictio ab Inquisitore generali conceditur sic Simancas *catholic. institut. tit. 5. rubr. de absolutionib. n. 9 & in enchirid. viol. relig. tit. 51. rubr. de absolut. n. 2.* At spectato iure communi aliqua maior est dubitatio. Simancas *locis allegatis*, negatiuè fieri posse Roias *singul. 27. num. 2.* Vmbert. Locat. *post iudicial. Inquisit. quæstione 29.* vbi dicit hanc esse æquiorem opinionem, licèt contrariam veriorem. Quintil. Mandol. *in addit. ad Ripert. Inquisit. verbo inquisitor, tit. C.* Carrerius *tract. de hæreticis, num 72.* Lœlius Zechius *summæ 1. part. tit. de fide, cap. 11 rubr. de hæresi, num. 14. post princ.* Ioan. Azor 1. *part. lib. 8. cap 18 quæst 16.* dicit hanc esse tutiorem, æquioremque opinionem, licèt contraria sit magis iuri conformis. Fundamentum esse potest, quia antequam Inquisitor proferat contra reum sententiam, debet Episcopum requirere, & inter se communicare processum, & examinare an reus sit condemnandus, vel absoluendus. Ergo assistentia vtriusque non tam est pro actu sententiæ, quàm pro antecedenti ad ipsam, ne aliquis error committatur absoluendo eum, qui fortè damnari debet, & condemnando eum, qui debebat absolui. Ergo nullo modo licet Inquisitori ad absolutoriam sententiam procedere ipso irrequisito. Secundò, si valida esset sententia diffinitiua, qua solus Inquisitor reum absolutè absoluit, aut qua absoluit à tortura, cùm inter se conueniunt de reo condemnando, vel absoluendo, & discordant, causa non debebat remitti Pontifici, contra textum *in cap. per hoc*, sed absolutoria præualere debebat, vtpote quæ non est contra reum. Propter hæc censeo hanc sententiam in praxi seruandam omnino esse quam sic reputat seruandam Pegna *direct. 3. p. q. 48. comment. 97. vers. ex his omnibus*, licet contrariam sententiam in puncto iuris veriorem esse affirmet.

20 At quia negari non potest contrariam sententiam communem esse, & à grauissimis Doctoribus approbatam, placet eorum fundamentum referre, quod sic se habet. A iure antiquo recedendum non est, nisi in quantum iure nouo expressè correctum inuenitur. *l. sancimus, C. de testament. l. præcipimus, de appellat. authent. de non alien. aut permut. rebus Ecclesiast. § fin. cap. ad nostram, de regular.* At iure antiquo indubitatum est, Episcopum se solo posse totum negotium fidei definire. Ergo etiam poterit iure nouo, dum non inueniatur expressè prohibitum. Sed in iure nouo non inuenitur Inquisitori, neque Episcopo prohibitum absolutoriam sententiam proferre, sed solùm condemnatoriam. Solùm enim prohibentur proferre sententiam contra reos, vt constat ex *dicta Clement. 1.* ibi, *neque ad sententiam procedere contra eos.* Ergo pro reis bene poterit quilibet sententiam absolutoriam proferre. Et confirmo. Ratio ob quam *in dicta Clement.* prohibitum fuit Inquisitori sine Episcopo, & Episcopo sine Inquisitore, reos duro carceri tradere, tormentis exponere, contra reos sententiam ferre, fuit satisfacere querelæ multorum, de molestiis, & vexationibus factis ab Inquisitoribus prætextu inquisitionis officij, in cuius exercitio metas iurisdictionis sibi commissas excedebant. At hæc satisfactio omnino cessat, cùm reus absoluitur: neque enim de absolutione fuit querimonia facta, sed de condemnatione iniusta. Ergo de absolutione nihil in illa Clementina dispositum fuit. Ergo stare debemus dispositioni iuris antiqui concedentis cuilibet independenter ab alio posse procedere. Deinde, quia argumentum à contrario non est leue in iure, quando contrarium dispositioni iuris antiqui conforme est. In dictis autem text. *per hoc. & Clement. 1. multorum, de hæretic.* solùm prohibitum inuenitur Inquisitori ferre contra reos sententiam sine Episcopo. Ergo tacitè concedit pro eis ferri. Ad idem est argumentum desumptum ex rescripto Vrbani IV. incipiente, *Præ cunctis*, *§. si vero*, *& Clement. 7. incipiente*, *Cùm sicut*, quorum meminit Pegna *loco allegato*, vbi inquit Pontifex: Contra huiusmodi exemptos vsque ad sententiam diffinitiuam, ad quam ferendam, si fuerit condemnatoria, cum consensu ordinarij procedatis. Tacitè ergo insinuat si absolutoria foret, consensum ordinarij non requiri. Neque in contrarium viget textus *in cap. per hoc, de hæreticis, in 6.* vbi absolutè cauetur de qualibet sententia danda per Episcopum & Inquisitorem, simul proferri debere. Non, inquam, obstat: nam licèt ille textus loquitur tam de sententia contra reos, quàm pro reis; tamen in casu speciali, scilicet cùm Inquisitor, & Episcopus diuisim procedunt, in quo si vnus alteri non defert, statuit Pontifex, vt simul per vtrosque sententia proferatur. Ergo cùm aliquis illorum solus procedit ex *suprad. cap.* non tenetur neque processum alteri communicare, neque ad sententiam proferendam illum vocare. Ex dicta autem Clementina 1. solùm tenetur, quando aduersùs reos procedit. Ergo si in illorum fauorem sententiam profert, vocare diœcesanum non tenetur: & ita docent pluribus relatis cum glossa *in dicta Clement.* Eymer. & Pegna 3 *part. director. quæst 48. comment. 97.* Iulius Clarus *practic. crimin. § hæresis, num 5. versic. sed quis in fine.* Farinacius *quæst. 186. num. 60.* Ludouic. Molina *tract. 5. de iust. disp. 28. num 15.*

Fateor fundamentum efficax esse, sed non ob illud recedendum esse à sententia negante posse Inquisitorem sine Episcopo vel vice versa reos absoluere. Quia licet textus de sola sententia condemnatoria expressè loquatur; indirectè tamen loquitur de qualibet sententia ob communicationem, & examinationem processus sententiæ prærequisitam.

21 Tertia difficultas est, an pœnitentia carceris, triremis portationis vestis cruce signatæ imposita ab Inquisitore, & diœcesano simul possit à quolibet illorum mutari, & relaxari? Huic difficultati antecedenti disp. satisfecimus, ibi enim resoluimus iure communi spectato vtrumque simul debere concurrere, ex *cap. vt commissi, de hæreticis, in 6.* Aliàs frustrà vtriusque authoritas in illius impositione expostularetur, si quolibet posset postea relaxare, & occasio daretur fraudi, cùm quilibet consentire posset condemnationi, quam reputat iniustam, sub prætextu, quòd statim eam rescindere, aut mutare poterit, nihilque in hac parte firmum esset. & ita vltra Doctores ibidem relatos pluribus firmat Farinacius *q. 186 num. 76.* In Hispania autem ex speciali summi Pontificis priuilegio (vt credendum est) solus Inquisitor generalis mutandi, & relaxandi pœnitentias delinquentibus impositas facultatem habet, vt refert Farinacius *suprà.* & Simancas *catholic. instit. tit. 16. rub. de custodia reorum, num. 20.*

PVNCTVM XIV.

Qua ratione iudex sæcularis se gerere debeat in causa hæresis.

1 *Statuitur forma præscripta à Bonifacio VIII.*
2 *Iudex sæcularis in cognitione huius criminis nulla ratione, se intromittere potest.*
3 *Non potest Princeps sæcularis statuta concedere, quibus hoc crimen puniatur, si aliquo modo contraria sint legibus Ecclesiasticis.*
4 *Bene tamen, si augeant, & promoueant modum procedendi Ecclesiæ.*
5 *Non possunt iudices laici examinare causas, & processus illorum, qui sibi relaxantur à iudicibus fidei.*
6 *Tenentur morte afficere reos sibi puniendos traditos.*
7 *Sed quid si reum falsò condemnatum agnoscat? Sub distinctione respondetur. Si absque examinatione processus cognoscatur, (quod rarò fieri potest) supersedere debet. Secus si indiget processus examinatione.*
8 *Proponuntur aliquot obiectiones, quæ difficilem reddunt superiorem doctrinam.*
9 *Iudex laicus si vocatur ab Inquisitore pro reis capiendis, tenetur auxilium præstare.*
10 *Iudex sæcularis renuens obedire, aut sententiam ab Inquisitore prolatam omittens exequi, cogendus est excommunicatione, aliisque pœnis.*

1 OPtime traditur à Bonifacio VIII. *in cap. vt inquisitionis, de hæreticis, in 6.* vbi in primis approbat leges Federici Romanorum Imperatoris in deuotionem Romanæ Ecclesiæ promulgatas, quatenus Dei, & Ecclesiæ sanctæ suæ honorem promouent: & hæreticorum exterminium prosequuntur, & statutis canonicis non obsistunt. Secundò vniuersas sæculi potestates, & dominos temporales monet Inquisitoribus, & ipsis parere in inuestigatione, capturaque hæreticorum. Tertiò mandat prædictis potestatibus, vt condemnatos ab Episcopo, vel Inquisitore, sibique relictos puniendos, sine dilatione, animaduersione, debitè puniendos, remota qualibet appellatione, vel proclamatione. Quartò prohibet districtiùs ne de hoc crimine, vtpote Ecclesiastico cognoscant, neve delinquentes à carcere liberent, neve condemnatoriam sententiam retardent. Quòd si contra supradicta præsumpserint, excommunicatione innodantur, etsi in illa per annum steterint, tanquam hæretici sunt condemnandi.

2 Ex hac decisione infertur primò, sæcularem iudicem in cognitione huius criminis vtpote Ecclesiastici, nulla ratione, neque directè, neque indirectè se intromittere posse, vti expressè definitum fuit in *cap. vt inquisitionis* ibi, *Prohibemus, ne ipsi de hoc crimine, (cùm merè sit Ecclesiasticum) quoquo modo cognoscant, vel iudicent.* Notanda sunt verba, *quoquo modo*, quæ omnem cognitionem etiam incidentem excludunt, vt dixit glossa *ibi*, & Ioan. Andr. *col. fin. in fine.* Geminian. *num. 4.* Parisius *consil. 2. num. 107. lib. 4.* Farinacius *q. 186. n. 154.* Simancas *catholic. institut. tit. 36. rubr. de iudicibus sæcularibus, n. 1. & in enchirid. violat. relig. tit. 66. rubr. de iudicibus sæcularib. num. 1.*

3 Secundò infertur non posse Principes, iudicésque sæculares statuta concedere, quibus præscribatur modus procedendi, vel puniendi hoc crimen, si diuersus est ab eo, quem Ecclesia obseruat; quia hoc esset de crimine cognoscere, & falcem mittere in alienam messem: quódque expressè prohibetur *in cap. statutum ciuitatis, de hæretic. in 6.* Deinde quia præscribere modum procedendi in crimine hæresis ad iurisdictionem Ecclesiasticam pertinet, cùm crimen sit Ecclesiasticum. Ergo nequaquam licet iudicibus sæcularibus statuta concedere, quibus talis modus procedendi præscribatur. Adde statuta laicorum concernentia Ecclesiasticam iurisdictionem, nulla sunt, nulliusque effectus, dum à Romano Pontifice

tifice non approbantur, ex *dicto cap. vt inquisitionis, in princip. & cap. quæ in Ecclesiarum, de constitutionib.* & notant glossa, & Doctores ibi, quos refert Decianus *tractat. crimin. libr. 5. capit. 26. numer. 4.* Bossius *titul. de hæreticis, num. 13. & 14* Cum ergo statuta præscribentia modum procedendi in crimine hæresis, Ecclesiasticam iurisdictionem concernant, nulla erunt, si à iudicibus laicis fiant.

4 Dixi nulla esse statuta laicorum præscribentia modum distinctum procedendi in crimine hæresis ab eo, quem Ecclesia obseruat. Nam si statuta solùm augeant, & promoueant talem procedendi, & puniendi modum, valida sunt, firma, & laudabilia, quia hæc non cedunt in diminutionem Ecclesiasticæ iurisdictionis: sed potiùs in illius augmentum. Cur ergo valere non debent? Et ita validas, & laudabiles esse leges augentes pœnas per ius canonicum hæreticis impositas, aut impositas ab Ecclesiasticis iudicibus obseruari mandantes probat optimè doctissimus Pegna *3. part. direct. quæst. 86 comm. 135. vers. de principibus sæcularibus.* Carrer. *tractat. de hæreticis, num. 64.* Decianus *tractat. crim. lib. 5. c. 25. n. 2. vers. sed & canonistarum.* Farinacius *de hæresi, q. 186. num. 153.*

5 Tertiò infertur non posse iudices laicos, & sæculares magistratus examinare causas, & processus hæreticorum, qui sibi à iudicibus Ecclesiasticis puniendi committuntur; quia hoc esset contra prohibitionem *supradicto capite vt inquisitionis*, in quo sibi mandatur, vt reos relictos recipiant indilatè animaduersione debita puniendos. Neque de tali crimine vtpote Ecclesiastico cognoscant, aut quoquo modo iudicent, neque executionem sententiæ adimplere detrectent, vel aliàs directè, vel indirectè impediant. Si autem reos sibi commissos, & eorum causas iterum possent examinare, non diceretur recipere reos animaduersione debita puniendos, sed potiùs examinandos, vt puniantur, vel à punitione liberentur. Item iam executionem sententiæ latæ adimplere detractent; ac tandem de hæresis crimine verè cognoscerent: quod omnino eis est prohibitum. sic glossa *ibi, in verbo indilatè, vers. vnde sententia.* Ioannes Andreas *numer. 1. ante finem, columna 2. post medium, vers. exceptione.* Franc. *numer. 5. vers. tertio nota.* Vmbertus Locatus *in indic. inquisit. verbo iudex, num. 57. vers. quomodo autem.* Ioannes Calderinus *tractat. de hæreticis, rubr. de pœnis hæreticorum, numer. 40.* Pegna multis relatis, *3. part. directorij, quæst. 66. comment. 85. vers. de canonistis*, & aliis pluribus firmat Farinacius *quæst. 97. de pœnis temperandis, n. 103. & de hæresi, quæst. 186. num. 161.*

6 Quartò infertur obligatos esse iudices laicos debita animaduersione punire, hoc est, pœna mortis hæreticos sibi puniendos commissos; quia hæc est pœna aduersùs illos per leges imperiales à Pontificibus approbatas statuta: quam pœnam tenentur statim, & absque vlla dilatione exequi. sic habetur *in dicto cap. vt inquisitionis. §. prohibemus, de hæreticis in 6.* Dicetur autem statim, & sine vlla dilatione exequi, si intra sex dies executioni mandetur, quia ex rescripto Innocentij VIII. incipiente, *Dilectus filius*, cuiusque meminit Pegna, & Farinacius statim referendi hoc spatium conceditur. Inquit enim. Eisdem officialibus sæcularibus sub excommunicationis pœna, & aliis censuris Ecclesiasticis præcipiatis, atque mandetis, vt infra sex dies, postquam legitimè fuerint requisiti, sine aliqua dictorum processuum per vos agitatorum visione, sententias per vos latas contra huiusmodi hæreticos promptè exequantur appellatione remota: & tradit Farinacius *quæst. 97. numer. 105. & de hæresi, quæst. 186. numer. 161. & 165.* Diaz. *practic. crim. canon. cap. 144. num. 2.* Pegna *3. part. direct. quæst. 56. comment. 85. vers. ex quibus declaratur.*

7 Sed quid dicendum, si iudex laicus cognoscat hæreticum falsis testibus esse condemnatum, poterit tunc exequi sententiam, aut poterit ab illa supersedere, aut quid debet facere? Grauissima est quæstio, quæ alibi ex professo agitanda est. Pendet enim ex illa quæstione an innocentem probatum nocentem possit iudex condemnare, & executor sententiam exequi, quàm latè disputat Lessius *de iustitia libro 2. cap. 29. dubio 10.* Breuiter ergo respondeo, si euidenter, & absque vlla tergiuersatione, vllàve processus visione malitiam cognoscat, ab executione sententiæ abstinere debet. Satis enim probabile est innocentem, vt talem cognitum condemnari non posse; esto nocens probatus sit. At si malitia non sit ita clara, & aperta, vt sese obiiciat, sed altiori examine indiget, absque dubio iudex sæcularis tenetur sententiam latam exequi, quia ipse examinare non potest processum, neque potest prætextu iniustæ condemnationis executionem retardare. Idem quod dicimus de iniusta sententia ob innocentiam delinquentis, dicendum videtur: cùm euidenter constat de nullitate sententiæ ob non seruatum iuris ordinem, vel quia fuit lata à iudice incompetente, & carente prorsus iurisdictione; quia tunc non ex authoritate publica, quæ nulla est, sed ex propria reus condemnatur, quod est iniquum, ac proinde executor ab executione supersedere debet. sic tradit in vtroque casu Repertus Inquisitor. *verbo executor. vers. ex prædictis.* Conrad. Brun. *tractat. de hæreticis, part. 4. cap. 15. numer. 10. 12. & 13.* Decianus *tractat. crimin. lib. 5. cap. 25. num. 3. & 4.* Gundisalu. *de hæreticis, quæst. 19. num. 6. & 7.* & faciunt ea quæ tradit Farinacius *de pœnis temper. quæst. 97. num. 77. 88. 91. 93. & 94.* Verùm si nullitas sententiæ ex se euidenter non appareat, nullo modo licet sæculari iudici executionem sententiæ contra hæreticum differre prætextu nullitatis. Neque enim fas est tali iudici probationes recipere etiam ad effectum supersedendi à sententiæ executione, & causam remittendi superiori: nam esto in aliis delictis hoc fieri possit, quando incontinenti probationes offeruntur, vt optimè docet Nauarr. *in c. cùm contingat. in prima rem. num. 7. & numer. 8. de rescript.* Salzedo *in addit. ad pract.* Bernard. Diaz *cap. 154. num. 14.* & alij, quos citat Farinacius *quæst. 97. n. 91. & 92.* At in crimine hæresis ob fauorem fidei hoc prohibitum esse videtur ex rescripto Innocentij VIII. *suprà allegato*, & tradit Simancas *catholic. institut. titul. 36. num. 7.* Farinacius *q. 97. num. 108.*

8 Sed aduersùs supradicta acriter pugnat Simancas *catholicus, instit. tit. 36. de iudicibus sæcularibus à num. 6. & in enchirid. viol. relig. titul. 66, sub. de sententijs, à num. 4.* cui fauet Farinac. *quæst. 79. de pœnis temper. num. 107. & 108. & de hæresi, quæst. 186. num. 168. & 169.* Affirmant namque iudicem sæcularem quantumcumque noscat iniustitiam, vel nullitatem sententiæ iudicis Ecclesiastici, non posse ab eius executione abstinere. Mouentur, quia vel cognoscit iniustitiam ex actis, vel aliunde. Ex actis cognoscere non potest, cùm apud ipsum facta non fuerint, neque ipsi competit illa examinare, quòd si ea vt priuatus legit, ex eius scientia, vtpote priuata moueri non potest ad sententiæ executionem suspendendam, cùm in executione sententiæ gubernari non debeat ob scientiam priuatam, sed publicam: sicut iudex sententiæ prolatione non mouetur ex scientia priuata, sed ex publica, quam constituunt testes, & probationes. Verùm hoc fundamentum non est satis firmum. Concedo namque iniustitiam, vel nullitatem sententiæ cognosci non posse ab executore per scientiam publicam, ob rationem dictam, sed necessariò cognoscendam esse per scientiam priuatam. At hæc cognitio sufficit, vt nequaquam posset executor ad executionem rei iniquæ, qualis est vita priuare innocentem. Neque hoc honestari potest ex scientia publica, quæ in errore fundatur, & veritati cognoscitur euidenter contraria. Sicuti præceptum Regis bellum iniustum aggredientis non honestaret militis pugnationem scientis esse bellum iniustum: vt bene expendit Lessius *dict. dub. 10. num 83.* loquens in propriis terminis de executore sententiæ euidenter iniustæ. Aliud fundamentum maiorem difficultatem habere potest. desumitur namque ex textu *in cap. pastoralis, §. quia verò, de officio, & potestate iudic. delegat.* vbi in hæc verba Innocentij III. prorumpit, Quia verò sæpè contingit, quòd executio sententiæ ordinario demandatur, quæsiuisti, an si ipsam iniustam esse cognouerit, debeat eam executioni mandare, an sit ei potiùs subsistendum? Attendentes itaque, quòd non cognitio, sed executio tantùm demandatur eidem. Respondemus *quòd cùm ordinarius teneatur obsequi delegato: etsi sciat sententiam illam iniustam, exequi nihilominus tenetur eandem, nisi apud eum efficere possit, vt ab hoc onere ipsum absoluat.* Cùm ergo iudici laico solùm executio, & nulla cognitio demandetur, efficitur etiamsi cognoscat sententiam latam contra hæreticum iniustam esse debere illam exequi. Sed neque hoc fundamentum conuincit. Respondeo namque debere merum executorem exequi sententiam delegati iniustam, quæ solùm est iniusta in iis, quæ condemnatus cedere potest. At cùm in priuatione vitæ cedere nullatenus possit, nequit, si iniusta sententia lata est, executioni mandare. quæ solutio colligitur manifestè ex glossa *in supradict. text. verbo etsi sciat, in fine.* Inquit enim, Nota. Non semper obediendum est iudici, si euidenter iniquum est mandatum ipsius, siue contra ius. *c. quod culpatur, 23. q. 1.* Secus si aliàs fuerit iniustum. *c. lex æterna, c. cùm minister, 23. q. 5.* quia hoc præceptum iam non dicitur iniquum, sed iustum ex iuris rigore, & exequendum. Nam ex quo sententia lata est, licèt iniusta, & contra ius litigatoris, à qua non est appellatum, elapso decennio de iuris rigore mandanda est executioni. argum. *l. vlt. C. vt lite pendente.* Spontanea enim appellationis omissio turpitudinem purgat, quæ sententiæ inerat. argum. *l si ob turpem, ff. de condict. ob turpem causam.* vel si appellauit secundò, & succubuit, & hoc etiam de rigore iuris introductum est, ne lites protrahant, &c. Ecce qua ratione iuxta glossam supradictus textus loquitur de sententia iniusta, id est, lata contra ius litigatoris, cui iuri ipse cedere potest; secus de sententia iniusta, quæ iniquitatem continet, qualis est priuare vita innocentem sic taliter cognitum. Item eo loco dixerat glossa executorem non teneri sententiam latam exequi, si sciat illam nullam, vt si esset lata authoritate falsarum litterarum, eo quòd iudex falsis instrumentis, vel dolo aduersarij vsurpauit iurisdictionem: in quo casu supersedere debet ab executione, si incontinenti hæc coram executore obiiciuntur; poterit enim illas recipere, vt causam superiori referat, quod intelligendum est, vt dixi in aliis criminibus ab hæresi, in quo nulla cognitio, iudicialis haberi à laico potest.

9 Quintò infertur iudicem laicum vocatum ab Inquisitore in auxilium pro capiendis hæreticis, illisque custodiendis, teneri fauorem præstare, ex suprad. text. *vt inquisitionis*, & ex constitutione Innocent. IV. Vrbani IV. & Martini V. quarum meminit Vmbert. Locat. *in iud. inquisit. verb. iudex, num. 57. versic. sed quid si laicus.* Farinac. *q. 186. n. 160.*

10 Sextò infertur, si iudex sæcularis auxilium hoc præstare recusauerit,

recusauerit, vel sententiam ab Inquisitore latam executioni mandare distulerit, pœna excommunicationis cogendus est, & aliis arbitrariis pœnis, pro qualitate dilationis, & contumaciæ. sic Pegna 3. *parte directorij quæstione* 36. *comment.* 85. *versic. ergo Inquisitor.* Farinacius *quæst.* 186. *num.* 163. Adde huiusmodi recusantes exequi sententiam ab Inquisitoribus latam, vel omittentes fauorem præstare hæreticis puniendis, cùm sint requisiti, suspecti redduntur fautoriæ, ac proinde tanquam contra fautores hæreticorum procedi potest aduersùs illos. sic Pegna *dicto comment.* 85. *versic. sed paucis.* Iacobus Graffis *lib.* 4. *decisionum, capite* 18. *num.* 22. Farinacius *quæst.* 186. *num.* 164. Quòd si roges, quomodo Inquisitor cogere poterit absque irregularitatis timore iudicem laicum, vt exequatur sententiam in hæreticos sibi traditos, optimè respondet Pegna *dicto comm.* 85. *in fine.* Neque enim expressè præcipere debet iudici laico, vt pœnam mortis in illos exequatur, sed solùm vt sententiam à se latam exequatur, vel meliùs vt seruet constitutiones, & leges aduersùs hæreticos editas. Nam in hoc modo compulsionis cùm mors directè petita non sit, nulla est occasio irregularitatis contrahendæ.

PVNCTVM XV.

De testibus in causa hæresis.

LAtissima est hæc materia, quæ si pro dignitate tractanda esset, volumine integro indigebat. Principaliora illius referam, non tam disputando, quàm summando, ita vt nihil omittatur ex iis, quæ ad perfectam cognitionem modi procedendi in hoc sanctissimo inquisitionis tribunali requiruntur. Vt autem cum distinctione procedamus, per varios paragraphos discursus diuidendus est.

§. I.

Qui possint esse testes in causa fidei.

1 *Omnes admittuntur præter capitales inimicos.*
2 *Expenduntur testes aliàs inhabiles, qui in hac causa admittuntur. Primò infames, criminosi, socij criminum.*
3 *Admittuntur periurij.*
4 *Admittuntur Iudæi aduersùs Christianos apostantes.*
5 *Item hæreticus.*
6 *Item domestici, familiares, & consanguinei.*
7 *Mulier admittitur.*
8 *Item minor* 14. *annorum.*
9 *Nullus præter inimicum excluditur.*
10 *Quid sit inimicus? Intelligitur de inimico vero, & suspecto.*
11 *Excluditur inimicus reconciliatus de recenti.*
12 *Non debet esse inimicitia à parte procurata.*

1 CRimen hæresis ita graue est, & reipublicæ perniciosum, vt meritò in eius detestationem testes aliàs inhabiles admittantur, vt sic faciliùs delictum puniri possit, & extirpari. Quocirca omnes præter capitales inimicos admitti posse in hac causa, docet Vmbertus Locatus *in iudic. inquisit. verbo exceptio, num,* 4. *vers. verùm quia.* Repertus Inquisitor in *verbo exceptiones, vers. item solum, & verbo testis, vers. nota.* & alij discursu referendi, quod examinatione indiget.

2 Primò ergo admittuntur excommunicati, criminosi, infames, socij criminum, qui aliàs erant inhabiles, habetur expressè *in capite in fidei fauorem, de hæreticis, in* 6. & notant omnes.

3 Secundò admittuntur periuri, etiamsi pœnitentiam non egerint periurij; ex textu *in cap. accusatus.* §. *licèt, de hæreticis in* 6. Nam licèt periurus à testimonio repellatur, quia de veritate suspectus est. *cap testimonium, de testibus.* At fauore fidei ad testimonium dicendum contra se, & contra alios admittitur, quoties ex circunstantiis, & indiciis colligitur vera deponere; sic Glossa, & omnes in *supradicto capite*, & optimè tradit Gundisalu. *tractatu de hæreticis, quæst.* 13. *num.* 12. Gigas *de crimine læsæ maiestatis libr.* 2. *titul. quomodò, & per quos probetur. quæst.* 11. Farinacius *quæst.* 188. *num.* 82. & 91. Pegna 3. *part. directorij, quæst.* 65. *comment.* 114. Sed est aduertendum non quemlibet periurum ad testificandum admitti, sed solùm eum, qui primò celauit veritatem, & postea zelo fidei eam manifestare intendit; quia huic tantùm periuro conceditur eius testimonium valere, *in dicto cap. accusatus.* Quocirca si in alio casu periurus extitit, aut de falso damnatus fuit, eius testimonium non admittitur etiam in causa hæresis. quia in hac causa non omnes inhabiles admitti debent, sed tantùm illi, qui à iure conceduntur admittendi, aliàs si omnes indifferenter possent admitti, non leui periculo calumniæ fideles innocentes exponerentur, vt benè comprobat, & defendit Decianus *tractat. crimin. libr.* 5. *cap.* 35. *num.* 14. & ex illo Farinacius *quæst.* 188. *numer.* 77. & 92. vbi dicit sibi videri hanc limitationem verissimam.

4 Tertiò aduersùs Christianos iudaizantes, vel quomodocunque à fide apostantes admittuntur Iudæi in testes, ne hoc tam graue crimen defectu probationum impunitum relinquatur: habetur expressè *in cap. contra Christianos, de hæreticis in* 6. ibi, *per Christianos, seu Iudæos conuicti,* & tradit ibi glossa, Archidiac. Geminian. & alij, quos refert, & sequitur Pegna 2. *part. directorij comment.* 13. *ad cap. contra Christianos.* Gundisalu *tractatu de hæreticis quæst.* 13. *num.* 10. Gigas *tract. de crim. læsæ maiest. lib.* 2. *tit. quomodo, & per quos probetur, quæst.* 10. Farinacius *de hæresi, quæst.* 184. *num.* 124.

5 Quartò, ob eandem rationem hæreticus in testem admittitur contra fidelem in causa fidei: si enim Iudæus, infidelisque admittitur, quare non hæreticus? Neque obstat aduersùs hoc, & superiùs dictum textus *in cap. dubius, de hæreticis.* vbi dicitur, *Nec eis omnino credendum est, qui fidem veritatis ignorant.* ergo eis nulla fides est habenda. Non, inquàm, obstat, quia ex eo quòd eis omnino credendum non sit, non infertur nulla ratione esse credendos; sed solùm infertur non esse eis omninò, integrè, plenè, & perfectè credendum: ac proinde eorum testimonium non esse plenum, & perfectum, sed imperfectum. Et secundùm hanc rationem in hoc crimine valere eorum testimonium, & praxis inquisitionis docet, vbi hæretici aduersùs fidelem de hæresi deponunt, eorumque depositio aliqualem probationem facit: & ita tradit Pegna aduersùs Eymericum, 3. *parte quæst.* 68. *comment.* 117. *vers. quantum verò.* Simancas *catholicis institutionibus, titul.* 64. *rubric de testibus, à num.* 43. *& sequent.* Lœlius Zechius *in summ* 1. *part. titul. de fide, rubric. de hæresi, cap.* 11. *num.* 14. *vers. hæreticus etiam.* Farinacius *quæst.* 186. *n.* 116. *& latiùs quæst.* 56. *num.* 227. Mascardus *de probationib. conclus.* 857. *num.* 9.

6 Quintò, domestici familiares, & consanguinei aduersùs alios domesticos, familiares, & consanguineos admitti in testes in criminibus exceptis possunt, imò seruus aduersùs dominum, pater aduersùs filium, & filius aduersùs patrem, vxor aduersùs maritum, & maritus aduersùs vxorem. *leg. vlt. Cod. ad leg. Iul. maiest.* Optat enim Ecclesia hoc tam graue crimen in suis filiis omnino præcauere, & si commissum fuerit punire. Ne ergo desint illi probationes, testes, qui aliàs repelluntur, admittit. Adde hos testes alienos esse à suspicione, cùm contra sibi coniunctos testimonium dicunt. Deinde domestici meliùs quàm alij domesticorum mores, & facta cognoscere possunt. Ergo per illos aptiùs, quàm per alios probari delictum domesticorum potest. *l. sensu. Cod de repudiis. cap. tertio loco, de probationib.* & tradit Pegna 3. *part. direct. quæst.* 70. *comment.* 119. *vers. horum sententia,* vbi optimè explicat, qui dicantur familiares. Farinacius *quæst.* 188. *num.* 141. Mascardus *de probation. libr.* 2. *conclus.* 857. *num.* 22. Rojas *singul.* 197. Lœlius Zechius. 1. *part. titul. de fide, rubric. capite* 11. *numero* 14. *vers. quo verò ad domesticos.*

7 Sextò mulier etiamsi à testimonio in causa sanguinis repellatur, eo quòd ob fragilitatem sexus, præsumatur eius testimonium infirmum, iuxta textum expressum *in cap. forum, vers. fin. de verbor. significat.* & textum *in cap. mulierem.* 33. *quæst.* 5. & vtroque loco glossa. quod intelligendum est, si ad instantiam accusatoris producta sit in testem; secus si iudex ex officio examinauerit, vt ex glossa, & aliis *in cap. quoniam, de verbor. signific.* notant Farinacius *quæst.* 59. *num.* 9. & Mascardus *lib.* 2. *concl.* 762. *numer.* 21. Nihilominus in crimine hæresis, aliisque exceptis criminibus non est dubium admitti, ex textu in *cap. sancta, cap. per tuas, de simonia,* & ibi glossa, & DD. & tradit plures referens Mascard. *supr. n.* 22. Farinac. *n.* 10. Simanc. *catholic. instit. c.* 61.

8 Septimò minores 14. annorum, & cuiuscunque ætatis sint si sint doli capaces in hoc crimine ad testificandum admittuntur: imo ad id possunt cogi, & torqueri, ex textu *in leg. de minore. in princ. ff de quæstionib.* Si enim in crimine læsæ maiestatis humanæ hoc procedit, à fortiori in crimine læsæ maiestatis diuinæ procedere debet; & notauit Farinacius *de hæresi. quæst.* 188. *numer.* 75. *fine.* Aduertit tamen Mascardus *conclus* 462. *num.* 5. debere deponere cum authoritate tutoris, aliàs nullum esse eius testimonium, ex *l. clarum. C. de authorit. præstanda.* Sed hoc requisitum in practica non seruari testatur Farinac. *q.* 54. *n.* 4.

9 Ex his omnibus videtur inferri ferè nullum alium nisi inimicum à testificando in crimine hæresis repelli. Hunc autem prorsus repelli omnes Doctores admittunt; eo quod inimicus sæpè falsum deponere, non verum dicere præsumitur. creditur enim non ex zelo iustitiæ, sed ex vindicta procedere: facitque text. *in cap. si testes,* 4. *q.* 3. *cap. meminimus, cap. cùm oporteat, de accusationib.* Si enim ob inimicitiam ab accusando quis repellitur. *cap per tuas, cap. licèt Heli, de Simonia,* à fortiori à testificando repelli debet, in qua actione grauiùs nocere potest. Aduertendum tamen est non quemlibet inimicum, sed capitalem, à testimonio dicendo excludi. Cùm enim hoc delictum grauissimum sit, non est præsumendum absolutè testem, qui grauiter offensus non est, falsò testificari. Sed quia pro qualitate inimicitiæ falsitatis præsumptio, oritur, ea de causa etsi eius testimonium admittitur, admittitur tamen tanquam infirmum: & ita docet Eymericus 3. *part. rub. de defensionibus reorum. num.* 18. *vers. primò,* & ibi Pegna *comm.* 18.

vers.

vers. illis tamen exceptionibus. & q.67. com. 116. vers. causas verò. Campeg. *in addit. ad Zanch tract. de haereticis, cap.13. in verbo conspiratores. vers. primo, & seq.* Farinac. *q.188. n.110.* Vmbert. Locat. *in iudicial. inquisit. verbo inimicitia n.3. & 2.* Pauf. *consil.2. n.46. in fin. & seq. lib.4.* Decian. *tract. crimin lib.5. c.35. num.10. vers. aduerte tamen, iudex* Qui autem dicatur capitalis inimicus, quaeve inimicitiae capitalis causae sint, latè expendit Pegna *d. com.16.* Petrus Binsfeld. *de confess. malefico in 2. membr. post 6. conclus. principalem in 2. dubio. vers. verùm.* Loelius Zech *sum. 1. p. tit. de fide rub. de haeresi. c.11. n.14. vers. inimici tamen capitales.*

10 Secundò aduertunt aliqui Doctores de vero inimico conclusionem esse intelligendam, non de inimico suspecto, qualis est, qui cum meo inimico affinitatem, vel amicitiam strictam contraxit. de hoc enim dicunt admitti posse, si Inquisitori visum fuerit esto de illius fide multum diminuatur. sic Campeg *in addit. ad Zanch. tract. de haeretic. 31. vers. testium quoque impedimentum* Ioan. Calderin. *tract. de haereticis, rub. de his quae pertinent ad executionem, officij num. 8. & 10.* Farinac. *quaest.188. num.107. & quaest.54. n.43. & 46.* At probabilius credo oppositum: qui enim cum meo inimico amicitiam strictam, & parentelam, seu confoederationem contraxit, vnus cum illo effectus est, ac proinde easdem qualitates accepit, idemque de vtroque praesumi debet. sic Hieron. Gabr. *cons.178 n 8. & 24. lib.1.* Pegna *dict. comm. 116. versic. item praesumuntur.* ibi enim probat à testimonio repelli, Primò qui cum meis inimicis commoratur. *cap. accusatoribus, 3. quaest. 5. cap. repelluntur cap. cùm oporteat, de accusationibus.* Secundò amicus intimus inimici mei, quia verè est meus inimicus. Tertiò qui affinitatem cum meis inimicis contraxit, ex doctrina Baldi, *in l. liberi, C. de inofficioso testamento.*

11 Tertiò aduertunt excludi inimicum etiam reconciliatum quod intelligendum est de reconciliatione recenti, ob timorem ne adhuc in animo reliquiae inimicitiae perseuerent, & occasione accepta vindictam sumat falsum deponens. Secus verò de reconciliatione antiqua, & bene fundata, quia tunc nulla est inimicitiae suspicio rationabilis, & consequenter nulla causa, ob quam à testimonio sit repellendus. sic Pegna *dict. comment. 116. circa finem, versic superiora tamen.* Mascard. *de probationibus lib.1. conclus. 857. num. 47. & seqq.* Ioann. à Rojas *singul. 199. num. 4. & in tractat. de haereticis, 2. part. num. 233.* Farinacius *quaest. 188. num. 105.* & innumeros referens, *quaest. 54. num. 59.* Quando autem dicatur reconciliatio recens, vel antiqua, sitque bene fundata, arbitrio iudicis relinquitur, vt testatur Pegna *suprà.* Farinacius *dict. quaest. 94. num 10.* Clarus *in practic. § fin. quaest. 24. versic sed quid si sequuta sit reconciliatio, in fine.* Campeg. *de testibus, regul. 23. in 3. fallent. & reg. 26. in 3. fallent.* Adde hanc reconciliationem nunquam praesumi, ideòque alleganti incumbit onus probandi; quia semel inimicus probatus perseuerare in inimicitia praesumitur. *l. in ipsis fine.* & ibi Bald. *C. familiae erciscunda.* & tradit Menochius *de praesumpt. lib.5. praesumpt. 42. num. 7.* Farinacius *quaest. 64. num. 61.* Decian. *tractat. crimin. lib.3. cap.25. num. 86.*

12 Quartò aduertunt Doctores, & optimè non debere inimiciam esse à parte procuratam. Si enim procurata fuit ad repellendum testem, qui crimen manifestaturus erat, non debet illi prodesse; quia non est iustum, vt ex sua iniquitate commodum reportet. sic Anton. Gomez *tom.3. variarum resolutionum, cap.12. num.14. versic. item etiam.* Pegna *5. part. director. comment. 116. circa finem. versic. rursus non procedunt.* Mascard. *de probation. lib.2. conclus. 857. num. 54.* Farinacius pluribus relatis, *quaest. 54. num. 64.* An autem inimicitia sit procurata per fraudem, iudicis arbitrio relinquitur. sic alios referens Farinacius *num. 65.* Nunquam tamen creditur testi dicenti partem inimicitiam procurasse, debet enim aliundè quam ex suo dicto probari. sic ex Rojas testatur Crescent. *decis. 3. n. 5. & seq. in tit. de testibus.*

§. II.

Quomodo supradicti testes aliàs inhabiles deponere debeant.

1 *Hi testes ad solam probationem delicti, non ad illius circumstantias admittuntur.*
2 *Proponitur quaedam obiectio, & fit illi satis.*
3 *Negant plures admitti hos testes inhabiles, si via accusationis procedatur.*
4 *Probabilius est oppositum.*
5 *Communis sententia negat hos inhabiles admittendos esse absque tortura.*
6 *Contrarium dicendum est.*
7 *Admittuntur supradicti, tametsi alia adsint probationes.*
8 *Admitti possunt tam contra reos, quàm pro ipsis*
9 *In fauorem rei consanguinei admitti possunt, sed non tanquam integri testes, sed tanquam testes diminuti.*

1 PRima difficultas est, an admittẽdi sint hi testes inhabiles nõ solùm ad probationem delicti, sed etiam ad alia adminicula, & cum delicto connexa? Cui difficultati respondeo admitti solùm ad probandum delictum, & circumstantias illius intrinsecas, delictum que inferentes; secus verò ad circumstantias extrinsecas, etiamsi delicto praesupponantur necessariò. exemplis explico. Haeresis punienda ab Ecclesia committi non potest nisi à baptizato; testes autẽ criminosi, & aliàs inhabiles, etsi ad haeresim probandam admittantur, non videntur admittendi ad probandum Baptismum, quia Baptismus cũ haeresi nihil commune habet, quia ex Baptismo haeresis non infertur, neque econtrà; bene tamen admittuntur ad probanda indicia, ex quibus haeresis infertur. v. g. ad probandam familiaritatem cum haereticis, conuenticula, secreta, & alia huiusmodi; quia haec delictum inferunt, & sunt de illius intrinseca substantia. Confirmo ex doctrina Bart. *in l. quaestionibus, ff. ad legem Iuliam. maiest.* vbi affirmat admitti infames ad probandum tectorem cuiusdam prouinciae non admisisse successorem Regem; ac proinde laesae maiestatis crimen commisisse, etsi non admittantur ad probandum legitimum successorem esse; cùm tamen esse legitimum successorem necessariò praesupponatur ad crimen laesae maiestatis committendum. Secundò confirmo ex Baldo *in authent si testis producibus, num. 7. C. de testibus.* vbi si statuto admittantur infames ad probandum adulterium, non inde infertur admitti ad probandum matrimonium adesse, cùm tamen sine matrimonio adulterium esse non possit, & ratio omnium est, quia nec matrimonium infert adulterium, neque successio in regno infert repulsam subditorum, neque cum his delictis aliquid commune habent. sic doctissimus Farinacius *lib.2. praxis, tit.6. q.56. de testibus, à num. 78.* & faciunt ea, quae adducit *quaest. 62. num. 69.* vbi loquens de casu, in quo testes inhabiles admittuntur, si veritas aliter probari non potest, concludit huiusmodi conditionem; quia extrinseca est negotio, pro quo ipsi admittuntur, ab aliis quàm ab ipsorum testimonio probanda est.

2 Sed obiicies. Qui dat formam, dat consequentia ad formam: & vno concesso, conceduntur ea, sine quibus esse non potest, aliàs videretur diminuta, imò inutilis concessio: & habetur *l. 2. iurisdictio, ff. de iurisdict. omn. iudicum, l. ad legatũ, l. ad rem mobilem, ff. de procuratoribus.* Sed crimen haeresis punibile ab Ecclesia esse non potest, nisi à baptizato, Ergo concesso infamibus, vt esse testes possint in hoc crimine, conceditur similiter, vt possint testificari ea, sine quibus stare crimen nullatenus potest. Propter hanc rationem Angel. *in l. famosi, n.3. ff. ad legem Iuliam maiest.* Salycet. *in authent. si dicatur, n.11. C. de testibus.* Gigas *de crimine laesae maiest. lib.2. rubr. quomodo, & per quos crimen laesae maiest. probetur, quaest.5. per totam.* Bossius *in tit. de crimine laesae maiest. num. 124. in fine,* existimant testes admissos ad probandum aliquod delictum, admitti debere ad probandum ea omnia, sine quibus delictum esse non potest, quia omnia illa, dicunt, substantialia. Caeterùm ego cum supradicto Farinac. Bart. & Bald. existimo nullo modo substantialia delicti dici debere ea, quae in alio genere delicto praesupponuntur, sed solùm illa, quae praesupponuntur delicto, tanquam illatiua illius. Esse autem baptizatum non infert haeresim, neque illius est pars; neque matrimonium infert adulterium, neque successio in regno infert rebellionem subditi; ideo ex concessione facta testibus aliàs inhabilibus, vt testentur de haeresi, de adulterio, de rebellione, non conceditur testari de illis his praesuppositis. Neque aduersus haec pugnat vulgaris regula, concesso vno concedi simul ea, sine quibus esse non potest, quia intelligitur de iis, quae sunt in eodem genere, & quae se mutuò inferunt.

3 Secunda difficultas est, an ij inhabiles admittantur, si via accusationis procedatur. Plures negant admitti posse: sic Glossa *in dicto cap. in fidei fauorem, verbo inquisit.* Ioan. Andr *num.3. fine.* Geminian. *num.7.* Franc. *num. 3.* Mascard. *de probationib lib.2. conclus. 857. num. 3.* Decian. *tract. crimin. lib.5. cap.35. num.2. & 8. & cap.27. num.5. & cap.29. num. 5.* Repert. Inquisit. *verbo testes, vers. nota distinctionem.* consentit Farinac. *de haeresi. quaest.188. num.78.* Mouentur, quia ij inhabiles à testimonio dicendo sunt exclusi. *c. testes. 2. quaest. 7. cap. 1. de praescriptionib. cap. lic t, de probationib. cap. testimonium. de testibus* Ergo in tantum admitti poterunt, in quantum eis fuerit à lege concessum. At *in suprad. cap. in fidei fauorem,* solùm eis conceditur, cùm iudex via inquisitionis procedit, quia solùm de illo modo procedendi textus loquitur: vt constat ex illis verbis, *in negotio inquisitionis.* Ergo cùm sit à regula generali exceptio, non debet extendi ad accusationem. Deinde accusatio non est fauorabilis, vt inquisitio, *cap. si quis Episcopus, 2. quaest. 7.* Ergo priuilegium pro inquisitione concessum non debet ad accusationem extendi. Denique si in accusatione ij testes admitterentur, eorum admissio non tam in fauorem fidei, quàm in fauorem accusatoris redundaret, cuius fauore non intendit; & haec sententia est satis probabilis.

4 Nihilominus contrariam probabiliorem reputo. Non enim censeo priuilegium admittendi inhabiles testes in crimine haeresis voluisse Pontificem arctare ad casum, in quo via inquisitionis proceditur, aliàs hoc expressisset. Neque ex verbis suprad. textus, *in fidei fauorem,* haec restrictio colligitur. Inquit enim Pontifex: In fidei fauorem concedimus, *vt in negotio inquisitionis haereticae prauitatis,* excomunicati, & participes, vel socij criminum ad testimonium admittantur. Cùm enim dixit, *in negotio inquisitionis,* quid commune dixit, siue via inquisitionis, siue accusationis procedatur; quocunque enim modo Inquisitor procedat, haereticam

prauitatem inquirit, & in negotio inquisitionis versatur. Cur ergo priuilegium in fidei fauorem concessum, limitandum est ad casum, in quo via inquisitionis, in negotio inquisitionis procedatur, cùm possit intelligi de quocunque modo procedendi? & ita intelligi affirmat Archidiacon, *in dicto cap. in fidei fauorem n. 2, & 3.* Gundisalu. *tract. de haeretic. quaest. 13. num. 16. & 17.* Carter. *tract. de haeretic. num. 120.* Rojas *singul. 188. num. 6. & seqq. & singul. 191. num. 3. & singul. 84. num. 4.* & plures alij relati à Mascard. *lib. 2. conclus. 857. num. 31.* Gundisalu. *tract. de haeretic. quaest. 13. n. 17.* & contentit Farinac. *de testib. quaest. 62. num. 89.*

5 Tertia difficultas est, an hi inhabiles admitti debeant absque tortura in hoc crimine excepto. Negat communis sententia generaliter loquens in criminibus exceptis, prout videre est ex pluribus, quos refert Farinac. *de testib. quaest. 56. num. 55. & 57. & quaest. 71. num. 23. & seqq.* & specialiter loquens de crimine haeresis docet Campeg. *in addit. ad Zanch. tract. de haeretic. c. 9. litt. C in verbo inquisitor. vers. adsunt insuper.* Martin del Rio *disquisit. magic. lib. 5. sect. 3. vers. sed quadam, & in 2. appendice, quaest. 61.* Montemaior *in pract. Archiepiscop. cap. 84. num. 1.* fauet Greg. de Valent. *tom. 3. disp. 6. q. 1. p. 4. vers. caeterùm, in fine.* Subdit tamen sufficere torturae metum Gundisalu. *tract. de haeretic. quaest. 13. num. 5.* Clar. *pract. crimin. quaest. 21. vers. suam etiam.* Et hanc esse veram opinionem tenet Pegna statim allegandus. Aduertunt tamen omnes leuiter esse hos testes torquendos. Fundamentum praecipuum sumitur ex *l. ob crimen. § si ea rei conditio ff. de testib.* vbi ad literam dicit: Si ea rei conditio sit, vbi arenarium testem, vel vilem personam admittere cogimus, sine tormentis testimonio eius credendum non est; quae lex approbatur *in c. si testes, 4. quaest. 3. in medio.*

6 Caeterùm credo hos excommunicatos, infames, criminosos, socios criminis, seu aliàs inhabiles personas admitti posse, & regulariter sic admittendos esse in testes sine tortura, quoties ex officio examinantur, vel ipsi fauorem fidei, & ex propria conscientia coacti deponunt. Non enim videtur iustum torquere testem, cuius nulla interest testimonium, bonóque communi, & reipublicae fauet. Aliàs si testes hi scirent suum testimonium admittendum non esse, nisi priùs tormentis examinentur, & fatigentur, à testificando omnino auerterentur, quod in graue reipublicae, & religionis detrimentum cederet. Neque obstat lex imperialis à iure canonico approbata, nam loquitur de teste producto à parte in sui fauorem, vel ab accusatore pro sua intentione fundanda. Huic enim testi, quem iudex admittere cogitur, credi non debet absque tortura, & meritò; quia ipse non partes iudicis sed rei, vel accusatoris facit; ac proinde suspectus de veritate redditur vltra inhabilitatem, quam habet: debet ergo illam suspicionem tormento purgare. Secus verò dicendum est de testibus ex officio iudicis examinatis, & qui sese zelo fidei, & reipublicae testificando offerunt; & ita hos testes admitti sine tortura regulariter est praxis vniuersalis inquisitionis, prout testatur Farinac. *quaest. 188. num. 68.* & ego in Hispania sic practicari vidi, & latè defendit Simanc. *cathol. instit. tit. 64. rub. de testib. nu. 37. & seqq. & in enchirid. viol. relig. tit. 35. rub. de testib. num. 18. & in addition. ad Zanch. in tract. de haeretic. cap. 2.* Pegna *3. p. direct. quaest. 64. com. 113. vers. illa est etiam.* vbi licèt contrariam sententiam dicat esse veram, at hanc esse benigniorem, & fauorabiliorem fidei; ac proinde sequendam. Et concedit in aliquo casu arbitrio iudicis testem torqueri posse Laelius Zech *sum. 1. p. tit. de fide. rub. de haeretic. c. 11. nu. 14. vers. & idem si sit socius criminis.* Mascard. *de probation. lib. 2. conclus. 857. num. 3.* Rojas *tract. de haeretic. p. 2. num. 153. & seq.* Sigismund. Scaccia *tract. de iudic. cap. 82. num. 3.*

7 Quarta difficultas est, an huiusmodi testes inhabiles, infames, criminosi, socij criminis, excommunicati admittantur in defectum aliarum probationum? Non desunt, qui censent solùm in illo casu admitti debere, vt docuit Eymeric *p. direct. quaest. 69.* quia solùm in illo casu reputatur eorum admissio necessaria. Caeterùm omnino talis sententia reijcienda est, quia contraria videtur textui, *in fidei fauorem*, vbi dicit Pontifex, in fidei fauorem hos admitti posse, praesertim in defectum aliarum probationum; aduerbium enim *praesertim* ampliatiuum est, & denotat in illo, & aliis admittendos esse, maximè in illo. Dictiones enim *maximè, & praesertim,* explicant casum minus dubitabilem, & implicant, seu supponunt magis dubitabilem, vt copiosè scribit Alberic. in *suo dictionario, in verbo praesertim;* & multis relatis docet Gutierr. *lib. 1. canon. qq. cap. 20. à num. 5.* & optimè probat Sanch. *lib. 2. de matrim. disp. 39. num. 6. in princ.* ex textu *in cap. litteras, de restit. spoliat.* vbi de conscio impedimenti consanguinitatis, praesertim in gradibus diuina lege prohibitis, decidit reddere non posse. Ex quo textu arguit neque etiam reddere posse, si impedimentum sit ex gradibus humana lege prohibitis. Ergo similiter in nostro casu dicendum est. Deinde testes infames, & aliàs inhabiles admitti, cùm veritas aliter haberi non potest, iure communi sancitum est, *c. venient el 2. de testib. c. fin. de test. cogend.* & ibi Abbas *in 2. not. & in l. consensu § super plagijs C. de repudijs,* & aliis pluribus legibus, & Doctoribus comprobat Farinacius *q. 62. n. 50.* Ergo non esset specialis fauor fidei hos admittere, si solùm admittendi essent in aliarum probationum defectum, contra textum *in cap. in fidei fauorem.* Et ita hos esse admittendos, siue adsint aliae probationes, siue deficiant, docuit Ioann. Andr. *in dict. cap. in fidei fauorem, n. 3.* Vmbert. Locat. *in iudicial. inquisit. verbo excommunicati, n. 4.* Syluestr. *verbo haereticus, § 2. n. 6. in princ.* Repert. Inquisit. *verbo testes, sub vers. est tamen.* Farinacius *q. 188.* Sigismund. Scaccia *de iudic. c. 82. n. 2. in fine, vers. vel ponderando illud aduerbium praesertim.* Simancas *in enchirid. viol. relig. tit. 35. rub. de testibus, n. 17.* Decian. *tract. crimin. lib. 5. cap. 35. n. 1.* & alij.

8 Quinta difficultas est, an hi testes possint admitti in haeretici defensionem, si ab ipso inducantur? Negant Farinacius *q. 188. n. 81.* Gundisalu. *tract. de haeretic. q. 13. n. 14.* Repert. Inquisit. *verbo testes, vers. an illi testes inhabiles.* Bossius *tit. de haereticis num. 3. vers. non admittuntur tales testes ad defensionem.* Ioan. à Rojas *singul. 188. n. 9. & 10. & tract. de haeret. part. 2. n. 177. assert. 49.* & faciunt scripta per Crottum *de testibus, 104.* & Gigas *de crimine laesa maiestatis lib. 2. rubr. quomodo, & per quos crimen laesa maiestati probetur q. 17.* Mouetur ex *dicto cap. in fidei fauorem,* vbi in fauorem fidei conceditur hos ad testimonium admitti contra haereticos, credentes, fautores, defensores, &c. Ergo per argumentum à contrario admitti non possunt pro ipsis. Caeterùm credo pro ipsis admitti posse, etsi non faciant plenam fidem, praecipuè cùm defensio aliter haberi non potest: si enim ob fauorem fisci, & actoris ad probationem criminis admittuntur, cur admitti non debent in fauorem delinquentis ad eius innocentiam probandam? Neque textus *in fidei fauorem,* contrarius est, quia fauor fidei est hos testes inhabiles admitti, etiam dum esse non possint aliae probationes. At in haeretici defensionem solùm in aliarum probationum defectum: & ita tradit expressè Anton. Gomez *tom. 3. variarum, c. 12. rubr. de probationibus delict. n. 23.* Farinacius sibi contrarius *quaest. 62. num. 97.* & facit textus *in cap. litteras, de praesumptionibus,* vbi fratres in crimine haeresis admittitur ad purgationem fratris, cùm omnes domestici iure ciuili, & canonico à testimonio in fauorem ipsorum domesticorum repellantur, vt constat ex *l. testes, ff. de testibus, & cap. si testes §. testes, 4. quaest. 3.*

9 Sed quid de familiaribus, consanguineis, & domesticis, valet enim eorum testimonium, si pro reo inducantur? Negant plures, quos congerit Mascard. *de probat. lib. 2. conclus. 857. num. 24.* Crottus *tractat. de testibus n. 104.* Farinacius *de haeresi, q. 188. n. 149.* & mouentur ex *cap. filij, de haeretic. in 6.* vbi loquens de eo, qui tempore mortis consolationem (seu veriùs desolationem) ab haereticis postulauit, quem non esse sanae mentis probare nitebantur filij, vel haeredes, dicitur casu quo id probandum sit non per vxores, filios, familiares, vel de suis aliquos: sed per testes alios fide dignos, & specialiter fidei zelatores probandum esse. Et ratio est, quia ij ob consanguinitatem, amicitiam, vel subiectionem praesumuntur veritatem occultaturos, cùm sua intersit delinquentem à delicto liberare. Caeterùm credo hos admittendos non esse tanquam integros testes ob nuper dictam rationem. At vt testes diminutae veritatis, seu non integrae opinionis admitti posse ad innocentiam probandam, cùm nullo iure expresso reperiantur exclusi, imò potius admissi, *in cap. litteras, de praesumptionibus.* Neque obest textus *in cap. filij.* Intelligi enim potest primò, non esse admittendos tanquam testes integros, & plena fide dignos, vel ad reprobationem aliorum testium, quibus probatum fuit defunctum sanae mentis fuisse, cùm more haereticorum consolationem in extremis postulauit, in quo casu domestici à testimonio dicendo excluduntur, quia receptum est à communi sententia testes reprobatorios debere esse omni exceptione maiores, ex textu *in c. 1. & ibi glossa, in verbo Stephanus Papa, de exceptionibus.* & tradit Speculator *in tit. de testibus reprobatoriis, in princip. & num. 3.* Rota *tit. de rescript. in antiquis, decis. 2.* Grammatic *consil. 12. numero 31.* Boërius *decis. 40. num. 130.* Hippolyt. Riminald. aliis relatis, *consil. 809. n. 70. lib. 7.* quae doctrina à fortiori procedit, si agatur de reprobandis testibus omni exceptione maioribus, Tunc enim clarum est testes reprobatorios similis qualitatis esse debere, ex *l. nihil tam naturale, ff. de regulis iuris,* Absurdum enim est quemlibet obligatum esse probare causam per testes omni exceptione maiores, & aduersarium illos reprobare posse per testes diminutae opinionis. Non igitur ex supradicto textu *in cap. filij,* infertur innocentiam rei probari nullatenus posse; sed solùm infertur non posse probari reprobando testes legitimos, quibus rei malitia probata est: & ita hanc sententiam defendit Gabr. *lib. 7. conclus. 22. n. 7. versic. contrarium voluit.* Campegius *de testibus, regul. 5. in 9. fallentia.* Mascard. *de probationibus, lib. 2. conclus. 857. n. 27. & 28.* Laelius Zechius *sum. 1. part. tit. de fide, rub. de haeresi c. 11. n. 14. versic quod verò ad domesticos.* Farinacius Pegna *3. part. director. comment. 119, versic. & quamuis,* vbi admittit testes domesticos, si probatae vitae sint, & maximè, si cum alio omni exceptione maiore iunguntur. Farinacius *de testib. q. 54. n. 118. & q. 55. n. 73. & de haeresi, q. 188. n. 150. & 151.*

§. III

§. III.

Qua ratione examinandi sunt supradicti testes, eorumque testimonium publicandum.

1 *Omnes compelli possunt (exceptis capitalibus inimicis) tametsi absint, & extra iurisdictionem Inquisitoris existant.*
2 *Debent per litteras requisitorias citari, & vocari.*
3 *Possunt examinari lite non contestata, & parte non citata.*
4 *Apponitur limitatio cùm pars est potens, sed non admittitur.*
5 *Testes examinati parte non citata, iterum examinandi sunt, si pars aliquid opponit.*
6 *Testes cùm ex prima instantia examinantur, debent examinari coram Notario, & duabus personis discretis spectato iure, at vsus contrarium obtinuit.*
7 *Facta testium depositio, publicanda est reo tacitis nominibus testium.*
8 *Testes non sunt cum reo confrontandi, nisi in duplici casu.*

1 CONcors est omnium sententia compelli posse omnes (inimicis capitalibus exceptis) ad testificandum de hæresis crimine, quoties ad cognitionem veritatis id expedire visum fuerit Inquisitori, ita vt cogi possit frater aduersùs fratrem, & filius aduersùs patrem, & vxor aduersùs maritum. sic pluribus firmat Farinacius *quæstione* 188. *numero* 2. Neque defendere se potest vocatus ex eo quòd extra terminos iurisdictionis Inquisitoris existat vltra duas diætas. in quo casu testis compelli non potest ad comparendum. *capit. nonnulli, de rescriptis, capite statutum, eodem titulo in* 6. quia fauore fidei hoc priuilegium à testibus sublatum est, & Inquisitoribus (& idem est de Episcopis in causa fidei procedentibus) concessum, vt possint testem quantumcumque absentem vocare, & citare, & ad comparendum compellere, iuxta textum *in cap. vt officium, paragrapho denique, de hæreticis in* 6. & ibi notant omnes, & specialiter Simancas *catholicis institutionib. tit.* 34. *rubr. de Inquisitoribus Apostolicis, numer.* 24. Rojas *singul.* 95. Fymericus & Pegna *tertia parte, quæstione* 74. *commentario* 123. Cautè tamen, & prudenter, vt bene dicit Pegna, agendum est, præcipuè cum viris illustribus, qui potius rogandi, quàm trahendi sunt, & aliquando conuenientiùs erit, vt Inquisitor ad examinandum testem adeat, vt si sit mulier honesta, aut religiosa, quam non decet domo exire, & in iudicium trahi, vel alteri vices committat, quas committere posse diximus ex rescripto Vrbani quarti, incipiente, *Licèt ex omnibus*, & tradit Pegna *tertia parte, commentario decimo.* Fatinac. *quæst.* 188. *num.* 20. & 21.

2 Rursus hæc vocatio, & citatio testis extra iurisdictionem Inquisitoris existentis fieri debet ab Inquisitore per litteras requisitorias ab Episcopo, vel Inquisitore illius diœcesis, ne videatur eorum iurisdictionem offendere: in hac tamen requisitione non est illi opus processum transmittere Inquisitore, vel Episcopo requisito, sed eo ipso, quòd Inquisitor dixerit sibi opus esse hoc, vel illo teste, pro causa fidei, expedienda, tenetur requisitus Episcopus testem transmittere: aliàs censebitur impedire Inquisitionis officium. sic notauit Pegna *dicto commentario* 123. *versic. neque Episcopus*, & ex illo Farinacius *quæstione* 188. *num.* 4.

3 Testes in hoc crimine examinari possunt lite non contestata, & parte non citata; quia in hac causa non arctatur Inquisitor formam iudicialem seruare, sed procedere potest simpliciter, & de plano. *capite finali de hæreticis in* 6. & tradit Rojas *singul.* 125. Marsil. *practic. crimin. paragrapho diligenter, num.* 158. Simancas *catholicis institutionibus, titulo* 64. *rubric. de testibus. numero* 15. & *in enchiridium, titulo* 35. *eadem rubrica de testibus, num.* 8. Farinacius *quæst.* 188. *num.* 15. Pegna 2. *part. direct. commentario* 19. *in capit. veritatis, de dol. & cont.* & alij apud ipsos.

Difficultas est, an sic examinati probent? Videtur negare Farinacius, & Pegna *loco allegato*, & Arnoldus, & Albertinus; siquidem dicunt debere testem repeti parte citata, vt probent contra inquisitum, & solùm ad inquirendum iuuare. Cæterùm credo sic examinatos non solùm iuuare ad inquirendum, sed etiam probare contra reum; aliàs nullus esset fidei fauor factus, cùm in qualibet causa testes examinati parte non citata, litéque non contestata iuuent ad inquirendum, specialiter contra reum. Neque inde fit posse reum ex talium dispositione, absque citatione condemnari; quia ad condemnationem non solùm requiritur probatio delicti, sed probatio delicti ab inquisito non infirmata, ad cuius effectum necessaria est citatio. Deinde, quia satis recepta sententia est, & in generalis inquisitionis supremo tribunali practicata, testes examinatos parte non citata repetendos non esse, saltem cùm inquisitus annuit eorum examinationi, neque repeti postulat, vt aliis relatis optimè docet Farinacius *quæstione* 72. *numero* 149. & *de hæresi, quæstion.* 188. *numer.* 27. *versic. contrarium.* Ergo signum est valere depositionem testium parte non citata: & ita tenet Mascardus *libro* 1. *in præfat. quæstione* 5. *numero* 41. Placha *in epitom. delict. capite* 19. *numero* 17. *vers. quod conuinci posset.* Farinacius *quæstione* 72. *numero* 115. & *de hæresi, quæstione* 188. *numero* 14. Simancas *catholic. institut. titul.* 64. *rubric. de testibus num.* 16. & 18. Rojas *singul.* 196. Decianus *tractat. crimin. lib.* 5. *cap.* 20. *num.* 24. & alij apud ipsos.

4 Limitant tamen Rojas *suprà numer.* 6. Decianus *capit.* 35. *numer.* 15. Parisius *in consil.* 2. *numer.* 7. & alij relati à Farinacio *quæstione* 72. *numero* 116. vt intelligatur, quando inquisitus est potens, & ob eius potentiam timetur aliquod testibus damnum euenturum, ob quam rationem nomina testium non publicantur. Verùm probabilius existimo etiam remota potentia inquisiti non requiri citationem rei ad valorem depositionis testium antea factæ, sed solùm, vt ipse opponat, si quid habet aduersum; sic Simancas *loco allegato.* Calderinus *tractatu de hæreticis, rubric. de mat. process. inquisit. numero* 2. Carrerius *tractatu de hæreticis, numero* 121. Ber. Comen. *lucerna inquisit. ver. o tortura. numero* 51. Repertus inquisitor, *verbo testes, versic. item nota.*

5 Ex his infertur decisio illius quæstionis, an testes examinati parte non citata, sint iterum post citationem examinandi?

Et respondeo cum communiori sententia iterum examinandos esse, si inquisitus, & citatus aliquod opposuit, vel interrogatoria dedit, quibus veritas ampliùs inuestiganda sit. Nam si oppositionibus, & interrogationibus requisiti non satisfaciant testes, eorum depositio antea facta multum infirmatur. Debent ergo iterum examinari, vt depositiones factæ firmæ permaneant. sic Arnoldus, Albertinus *tractatu de agnoscend. assertione catholica & hæretica, quæstione* 34. *à numero* 16. & *seqq.* supponit Pegna 2. *parte directorij, commentario* 19. *ad cap. veritatis, de dolo, & contum.* Sigismundus Scaccia *tractatu de iudic. caput.* 48. *numer.* 7. *versic. si loquimur.* Farinacius *quæst.* 188 *num.* 22. Dixi, examinandos iterum esse, quando inquisitus dictis testium se opposuit, & interrogatoria dedit; secus verò si nihil horum fecerit, quia tunc repeti examen necesse non est, cùm eorum depositio non infirmetur, vt multis allegatis docet Farinacius *quæstione* 72. *numero* 149. & *de hæresi, quæst.* 188 *num.* 27. *fint.* Ex officio tamen iudicis repeti poterunt, & sæpè repetuntur in criminalibus, quoties de grauissimo præiudicio inquisiti agitur, vt bene notauit ex Montemar. *in pract. Archiepiscop. capite* 84. *numero* 5. Farinacius *de hæresi, dict quæst.* 188. *numero* 27. & fauent quæ dixit *quæst.* 73. *num.* 9. Quando autem testes iam examinati iterum examini subiciuntur, debent summariè referre primam depositionem, quin eis legatur, vel ostendatur, neque satisfacient, si se generaliter ad prima dicta referant. Nam esto in aliis depositionibus hoc fieri possit, ob variationis periculum euitandum, iuxta consilium Bart. *in l. eos qui diuersa. n.* 6 *ff. de falsis.* At in crimine hæresis, vbi ex testium depositione tam graue damnum inquisito prouenit, quodque vitare facilè non potest, eo quòd nomina testium non publicentur, neque illorum copia detur inquisito, necessarium est in secundo examine deponere, ac si tunc primò testis examinatus fuisset, vt sic veritas meliùs cognoscatur. sic Simancas *in enchir. violat. relig. tit.* 35. *rubr. de testib. n.* 10. Rojas *singul.* 206. Farinacius *q.* 188. *n.* 35. Solùm in casu, quo longum tempus inter primam, & secundam depositionem præcessit, poterit tunc testis deponere, prout recordatur, addens ex integro se remittere ad primam depositionem, & per illam velle hanc secundam corrigi, si fortè in aliquo fuerit illi contraria: ratione enim præsumptæ obliuionis hoc potest admitti. Rojas, & Farinacius *suprà.*

6 Item cùm testes ex prima instantia examinandi sunt, aut eorum examen repetendum, debent coram Notario, & duabus discretis, religiosisque personis examinari: quòd si Notarius deficiat, potest eius defectus aliis duobus viris honestis suppleri: habetur expressè *in c. vt officium, de hæret. in* 6. *§ verum.* Nomine religiosæ personæ, intelliguntur honestæ, siue clerici, siue laici sint, quæ si in fine depositionis, & postea per Notarium lectæ, & à teste confirmatæ assistant, satisfacient depositioni supradict. text. sic Eymeric. 3. *p. director. rubr. quot personæ esse debeant in examinatione testium, n.* 81. & ibi Pegna *comm.* 20. Aduerto tamen raro ad examinationem rei, & testis has personas adhiberi, sed vsus obtinuit in præsentia Notarij, & fiscalis tantùm examinari. Quapropter Franc. Pegna, cum Eymer 3. *p. direct. q.* 63 *comm.* 112. existimat has personas solùm ex consilio, non ex præcepto adhibendas esse. Dixi, si Notarius deficiat, eius defectum suppleri posse duobus viris honestis, quorum vnus scribere debet, & alter scripta subscribere: neque opus est vtrumque dicta testium scriptis mandare. sic Vmbert. Locat. *in iudic. inquisit. verbo Inquisitor, num.* 29. Pegna & Farinacius *suprà*, & alij apud ipsos.

7 Facta autem testium depositione reo publicanda est, suppressis nominibus testium, & delatorum: ex text. expresso *in c. fin. de hæret. in* 6. & hoc ob fauorem fidei, ne testes arceantur à depositione tam grauis criminis. Ex qua ratione infertur manifestè dandam non esse delato copiam cognominum testium, neque aliquarum

quarum circumstantiarum depositionis, ex quibus deuenire potest in notitiam aduersùs illum deponentis. sic Eymer. 3 *p. direct. n.* 119. & ibi Pegna *comment.* 29. *&* *q.* 75. *comment.* 124. Lœlius Zechius *sum* 1. *part. tit. de fide, rubr. de hæresi, cap.* 11. *n.* 14. *vers. id quoque.* Farinacius *de hæresi. q.* 188. *n.* 7 *&* 8.

Hæc autem doctrina procedit, quoties periculum testis, & delatoris ex publicatione timetur. Nam si nullum adsit periculum, publicari nomina debent, sicut in aliis iudiciis, vt expresse dicitur *in supradicto textu*, Cæterùm iam vsus obtinuit semper hoc periculum præsumi, etiamsi inquisitus potens non sit, quia eius consanguinei, vel eius socij, & complices potentes esse possunt ad vindicandum. Item est periculum non leuis in religione detrimenti; si testes occultent delictum, quod aliàs manifestarent scientes publicandos non esse Adde, vt tota ratio dubitandi in hac parte, ipsisque Inquisitoribus scrupulus auferatur. extat constitutio Pij IV. incipiens, *Cùm sicut*, qua sancitum est obligatos nunquam esse Inquisitores nomina testium delato publicare. sic Simancas *in enchirid. tit.* 35. *rubr. de testibus, n.* 14. *&* 15. Repert. *verbo nomina, versic. nunc videndum* Franciscus Pegna 3 *part. director. q.* 75. *comment.* 124. *versic tametsi verò.* Farinac. q. 188. n. 12. Roias *tractat. de hæreticis, p.* 2. *n.* 98. Ludouic. à Paramo *de origine sanctæ Inquisitionis lib.* 3. *q.* 4. *rubr. de expedit. process. num.* 48.

8 Hinc à fortiori infertur testes non esse cum reo confrontandos. Nam esto in aliis iudiciis, causis hoc sæpe expediat, vt reus sic faciliùs conuincatur, & veritatem negare non audeat, iuxta textum *in l. si postulauerit, §. quæstioni, ff ad legem Iuliam de adulter. ibi, quæstioni interesse iubentur reus, reàve, & patroni eorum, & qui crimen detulerit.* Tamen fauore fidei, ne hac occasione abstinerent à delicto manifestando, expediens fuit eos ab hac confrontationis obligatione liberare. sic docuit Pegna 3. *part. direct. comment* 23. *num.* 101. *versic. aliàs explicare potest. & comment.* 48. *n.* 109. *versic. te citari*, &c. Montemaian, *practic. Archiepisc. c.* 84. *num.* 6 Farinacius *de hæresi, quæst.* 188. *num.* 28. affirmantes imprudentissimè facturum Inquisitorem, si testes renuentes confrontare compelleret extra duplicem casum. Primò cùm testis est simul socius criminis, quia tunc ratione societatis in delicto, & non ratione testimonij confrontare compelleretur. Neque in hac compulsione videtur sequi aliquod considerabile inconueniens, cùm testis seipsum simul condemnet, & reus obligatus sit ipsum deponentem manifestare. sic Pegna *director.* 3 *part.* 48. *vers. sit secundum axioma.* Montemaian. *practic. Archiepiscop. cap* 84. *num.* 6. Martinus Delrio *disquisit. magic. lib.* 5. *in* 2. *appendice, quæstione* 39. Farinac. *quæst.* 188. *n.* 30. Secundus casus est, quando dubium est de testium falsitate, neque apparet via, qua tollatur dubium, & veritas elucescat; poterunt tunc Inquisitores ad confrontationem testes compellere, ne innocens damnetur Hoc tamen magna prudentia, & cautela faciendum est, & præcauendum omnino periculum testium. Quapropter censent infra referendi Doctores hanc confrontationem faciendam non esse ab Episcopo sine Inquisitore, vel econtrà; quia est res grauissima: imò in generali totius orbis inquisitionis tribunali nunquam hæc confrontatio fit, nisi ex decreto illustrissimorum Cardinalium ibi præsidentium. sic docuit Pegna, & Farinacius *suprà.*

§. IV.

Testes criminosi, & aliàs inhabiles, & singulares qua ratione in hoc delicto probent.

1 *Hi testes non integrè probant, & aliqua inde inferuntur.*
2 *Quis sit testis singularis.*
3 *Quotuplex singularitas in testificando.*
4 *Testes singulares singularitate obstatiua nihil probant.*
5 *Testes singulares singularitate cumulata, vel diuersificatiua probant, vt reus subijci possit quæstionibus, vel vt condemnetur in pœnam extraordinariam.*
6 *In dubio, an testes de diuersis, an de vno actu deponant, præsumendi sunt de vno actu deponere.*
7 *Duo testes singulares omni exceptione maiores sufficiunt ex plurium sententia ad reum condemnandum.*
8 *Probabilius est oppositum.*
9 *Testes deponentes de quodam actu hæreticali variantes in loco, & tempore, affirmant aliqui esse contestes.*
10 *Contrarium probabilius est, esse scilicet singulares.*
11 *Satisfit fundam. num.* 9 *adducto.*
12 *At si vnus testis deponit de actu hæreticali tali loco, & tempore; & alius deponit, neque tempus designat, nec locum, contestes debent reputari.*
13 *Testes deponentes de eadem hæresi, & verbis discordantes, contestes sunt.*
14 *Ex depositione singulari trium, vel quatuor testium omni exceptione maiorum, affirmant plures te condemnari posse in pœna ordinaria.*
15 *Probabilius est oppositum.*
16 *Satisfit contrario fundamento num.* 14. *adducto.*

1 DE testibus aliàs inhabilibus, vt sunt excommunicati, criminosi, socij criminis, Iudæi, & hæretici contra Christianum, & alios, quos suprà meminimus, communis, & recepta sententia est non integrè delictum probare, quia licèt fauore fidei ad testificandum admittantur; admittuntur tamen vt periculo falsitatis dicendæ subiecti, neque enim hoc periculum quod in ijsmet insitum est, purgari potest admissione: sic plurimi comprobant Farinacius *quæst.* 188. *num* 83. Pegna *direct.* 3. *part. qu.* 64. *comment.* 113. *vers. cæteris tamen.* Mascard. *de probationibus, lib.* 2. *conclus.* 857. *num.* 18. Ex quo fit duplici teste contelte, sociis criminis, aut aliàs inhabilibus non posse reum ad pœnam ordinariam condemnari, etiamsi indicia, & circumstantiæ concurrant, quibus præsumi potest veritatem deponere; quia huiusmodi indicia, & circunstantiæ expostulantur, vt eorum dictum admitti possit; non autem expostulantur, vt integrè probent: vt legenti textum *in dicto cap. in fidei fauorem*, facilè constare potest, & tradunt relati Doctores. Quocirca depositio vnius testis inhabilis rarò ad torturam sufficit, nisi aliis adminiculis, & præsumptionibus grauibus adiuuetur. Depositio duorum sufficiet ad torturam, vel ad condemnandum reum in pœna extraordinaria. Trium, vel quatuor depositio ad condemnationem ordinariam sufficiens; quia multitudine deponentium inhabilitas illorum reparatur. sic Pegna, Mascard. & Farinacius *suprà*, & alij apud ipsos, & tradit optimè loquens de crimine magiæ Martinus Delrio *disquisit. magic. lib.* 5. *in* 2. *appendice, quæst.* 12 13. 14 *&* 15. Adde neque etiam probari delictum plenè, & perfectè, esto cum teste aliàs inhabili concurrat testis omnino integer, & validè dignus; quia ex dignitate vnius non reparatur alterius defectus, bene tamen repararetur, si cum vtriusque depositione aliæ circumstantiæ, & indicia concurrerent. sic docuit optimè alios referens Pegna 3. *p. direct. q.* 64 *comment.* 113. *versic sit iam tertium.* Farinacius *quæst.* 188 *num.* 69.

2 Difficultas autem grauissima est de testibus singularibus, abhilibus, & fide dignis, an ij plenè probent delictum. Pro cuius decisione.

Præmitto primò testem singularem dici, cuius depositio contestem non habet, vel, vt clarius dicam, cuius depositio cum nullius alterius depositione coniungitur, sed ab omni alia distincta est sic ex Bald *in l. de quibus, n.* 39. *ff. de legib.* tradit Petr. Aton. Pegna *tr. de fideicommiss. q.* 12. *n.* 461. Pegna 3 *p. direct. q.* 72. *com.* 121. *col.* 2. *vers testis singularis.* Farinac. *de testib. q.* 64. *a n.* 26 *& seqq.*

3 Præmitto secundò triplicem enumerari à Doctoribus testium singularitatem, obstatiuam scilicet, adminicularium, seu cumulatiuam, & diuersificatiuam. sic ex Baldo *in capite licet causam, numero* 11. *in principiis de probationibus*, tradit Roias *de hæreticis*, 2. *part. assert.* 6. *num.* 122. Pegna *dicto comment.* 121. *col.* 1. *versic. sed quo apertiùs* Farinacius *quæst.* 64. *num.* 4 & alij apud ipsos. Obstatiua singularitas est, cuius dictum alterius dicto obstat, & repugnat. Econtra verò adminiculata, seu cumulata singularitas est, cuius dictum alterius dictò fauet, & patrocinatur: vt si vnus deponat vidisse delinquere, alius deponat se audiuisse; vnius enim dictum alterius dicto fauet. Diuersificatiua singularitas illa est, cùm ex testium depositionibus diuersus actus in specie, & in substantia colligitur. Vt si vnus diceret te commisisse hæresim tali die, & tempore, alius verò deponat alio loco, & tempore. Hæ igitur depositiones arguunt diuersas hæreses factas fuisse, aliàs si solùm de vnico, eodémque actu testes vellent deponere, sibi ipsi obstarent, & singularitatem obstatiuam in suis depositionibus haberent. sic multis relatis docent Pegna, & Farinac. *suprà.*

4 Præmitto tertiò testes singulares singularitate obstatiua nihil probare; quia sibi inuicem aduersantur, & vnius dictum aliorum dictum infirmat, ac proinde minus probant plures, quam vnus tantùm: sic post alios Rojas *tractat. de hæreticis*, 2. *part. assert.* 6. *num.* 121. Albertin. *in cap.* 1. *quæst.* 16. *num.* 62. *vers. & in hac singulariter habet locum, de hæreticis, in* 6. Farinacius alios referens *quæst.* 64. *n.* 41. Quòd si testes sint singulares singularitate cumulata, vel adminiculata sibi inuicem adiuuant, & licèt concludenter ex illis delictum non probetur, probant tamen efficaciùs, vt de se constat, siquidem testis deponens de auditu coadiuuat deponentem de visu, & deponens de fama fauet deponentem de facto. sic Caccialup. *in l. admonendi, num.* 86. *in fine, versic. dici etiam* Gabr. *de probationibus, lib.* 1. *conclus.* 1. *num.* 5. Petra *de fideicommiss. quæst.* 12 *num.* 507. *& seqq.* & multis aliis exornat Farinacius *quæst.* 64. *num.* 123. *&* 126. *& seqq.* Idem licèt non ita efficaciter reputo dicendum in testibus deponentibus singularitate diuersificatiua, cùm ex vnius dicto alterius dictum non infirmetur, sed potiùs faueatur. sic Pegna 3. *part. director. comment.* 121. *versic. vltima est diuersificatiua.* Gabriel. *titul. de testibus, l.* 1 *conclus.* 2. *n.* 9. & hæc non infringit dicta testium.

5 Præmitto quartò testes singulares, singularitate cumulata, vel diuersificatiua, licèt delictum plenè non probent quoad pœnam ordinariam, probant tamen, vt reus subiici possit quæstionibus, & in pœnam extraordinariam puniri, quia delictum ex illorum depositionibus est plusquam semiplenè probatum. sic Pegna *dicto comment.* 121. *col.* 8 *&* 9 *circa fin. comment.* Mascard. *de probationib. lib.* 2. *conclus.* 856. *num.* 12. & *seqq.* Parisius *cons.* 1. *n.* 93. *lib.* 4. Calderin. *tract. de hæret. rubr. de sentent. inquisit. num.* 1. Farinac. *q.* 64. *n.* 218. *& de hæresi, q* 188. *num.* 163.

6 Præmitto quintò in dubio, an testes de diuersis actibus, vel de vno tantùm deponentes, si in loco, & tempore conueniant præsumendi sunt de vnico tantùm actu deponere, ac proinde esse contestes, & non singulares. Ratio est, quia

pluralitas

pluralitas actuum non præsumitur, ex *c. cùm Ioannes, de fide instrument.* At si in loco, & tempore diuersi sint, & ex tali diuersitate diuersitas actuum inferatur, præsumendi sunt de pluribus actibus testari, & non de vno, ac proinde esse singulares. sic pluribus relatis firmat Farinacius *quæst. 64. num. 317. & seqq. vsque ad finem quæst.* iis positis.

7 Prima difficultas est. Si duo testes omni exceptione maiores aduersùs te deponant, quorum vnusquisque de suo actu hæreticali diuerso depositionem facit redderis ne de hæresi conuictus, & subiectus condemnationi in pœnam ordinariam?

Affirmant plures relati à Mascardo *conclus. 856. num. 8.* Farinacius *quæst. 64. num. 205. & de hæresi, quæst. 188. num. 155.* Pegna *director. 3. part. comment. 121. versic. ergo quantum ad primam.* Philippo Portio *lib. 1. commun. opin. regul. 34. versic. contrariam opinionem*, ipsósque sequitur Anton. Gomez *tom. 3. cap. 12. num. 12. ante medium, versic. secus tamen est.* Mouentur, quia huiusmodi testes licèt non concludenter probent aliquam hæresim in specie, probant tamen in genere, quia probant te hæreticum esse: siquidem per quamlibet hæresim hæreticus es. Et in hac generalitate concordes, & contestes esse videntur, & hoc fortiori militat: si propositiones hæreticales à te firmatæ, vel actus hæreticales facti ad vnam sectam pertineant. v. g. si vnus testis aduersùm te deposuit ex obseruatione legis antiquæ Sabbatum custodisse, alius ieiunasse, vel te circumcidi permisisse. Nam tunc videris conuictus esse de illa secta, vt in hoc casu speciali tradit Simancas *in enchirid. violata relig. tit. 37. rubr. de testibus singularibus, num. 11. & tractat. de hæreticis, tit. 94. num. 75.* Menochius *consil. 82. num. 138. lib. 1.* Farinacius *de hæresi. quæst. 188. num. 157.* Petra *de fideicommiss. quæst. 12. num. 700. vers. & hac consideratio.* Albertin. *cap. 1. quæst. 96. num. 81. de hæretic. in 6.* Conrad Brunus *tractat. de hæreticis, lib. 4. cap. 9. ad finem*, sequentes Salycetum *in l. Titium, num. 16. C. de testibus.*

8 Cæterùm probabilius credo, & in practica omnino tenendum ex vi supradictarum depositionum præcisè te non esse sufficienter conuictum hæresis, vt pœnam ordinariam luere possis: sic pluribus firmant Roias *tractat. de hæreticis, 2. part. assert. 6. num. 142. & sequentibus & numero 145.* dixit contrariam sententiam periculosam esse Pegna *directerij. tertia parte commentario 121. versic. cæterum omissa.* Mascard. *de probationib. conclus. 856. numer. 13. & 14.* Ratio à priori est, quia esse non potest genus nisi in aliqua specie, neque species nisi sit in aliquo indiuiduo. Ergo non potes probari hæreticus in genere, quin proberis aliquo actu indiuiduo hæresim commisisse: atqui concludenter de nullo actu hæreticali in indiuiduo conuinceris per duos testes, vt casus supponit. Ergo nunquam redderis sufficienter ex eorum testimonio conuictus.

9 Secunda difficultas est, an si duo testes deponant te Mahometum adorasse, vel in obseruationem suæ legis cæremonias, & lauatoria fecisse, deponunt tamen de loco, & tempore diuerso, an debeant dici contestes, vel singulares? Ratio difficultatis est; quia vterque testis concordat in vna, & eadem hæresi, scilicet in adoratione Mahometi: discordat tamen in loco & tempore. quæ discordantia videtur esse extrinseca, ac proinde insufficiens infirmare eorum testimonium. Probant ergo concludenter. Item vel illi duo testes deponunt de eodem actu hæreticali, vel de diuerso. Si de eodem actu deponunt, iam testes contestes sunt; si autem de diuersis actibus est depositio, cùm huiusmodi actus ad eundem finem tendant, & ad eandem hæresim pertineant, æquiualenter de eodem actu deponunt. Et confirmo. Si vnus testis probaret te furatum esse pallium à Petro die Iouis, & alius deponat die Veneris sequenti apud te retentum vidisse, manifestè videris conuictus de furto, etiamsi de diuersis actibus fuerit facta depositio; quia in eadem materia, & in eadem specie furti conueniunt. Similiter ergo videtur dicendum de depositione facta alicuius hæresis specialis. Et ita per hos duos testes probari integrè te hæreticum esse, & vt talem condemnari posse, defendit Conrad. Brunus *lib. 4. de hæreticis, cap. 9. non longè à fine.* Albertin. *tractat. de agnoscend. assert. quæst. 14. num. 2.* Simancas. *de catholic. institut. tit. 64. num. 75. & 76.* & adducit pro se D. Thom. *2. 2. quæst. 70. art. 2.*

10 At tenendum est hos duos testes singulares esse, neque omnino, & plenè hæresim probare: sic docuit aliis relatis sapientissimus, & satis de inquisitione benemeritus, Pegna *3. part. direct. comment. 121. circa medium, vers. omissa igitur.* vbi probat manifestè cum Caietano; & Soto D. Thom. huius esse sententiæ, eandem acriter defendit Roias vocans contrariam periculosam, *tract. de hæret. assert. 6 n. 145.* Mascard. *de probation. lib. 2. concl. 856. n. 13.* Farinacius *q. 64. n. 217. vers. si verò.* & pro hac opinione facit expressè textus *in cap. nihilominus, 3. quæst. 9.* ibi: neque iterum voces, tanquam plurium admittuntur, quos temporum diuersitas simul interfuisse prohibuit; & notat ibi glossa, & alij innumeri, quos referendo sequitur Farinacius *dict. quæst. 64. num. 72.* Ratio ea est, quia testes deponentes de hæresi commissa diuerso loco, & tempore, non deponunt de eodem numero actu, sed de diuerso, cùm impossibile sit eundem actum. v. g. eandem propositionem hæreticalem longo tempore, imò vix vnico die continuari. Sed testes deponentes de diuerso actu singulares sunt, & non concordes. Ergo non plenè probant. Neque obstat tempus, & locum non esse de substantia hæresis, neque esse articulata, quia sufficit quòd tempus, & locus inducant diuersitatem hæresis, vt depositiones singulares sint, & non contestes, vt ex Aymon. Albertin. & aliis notauit Farinacius *disp. quæstione. 64. num. 80.*

11 Ad rationem dubitandi respondeo, etsi temporis & loci diuersitas extrinseca sit hæresi, non tamen est extrinseca, quoad depositionem, cùm faciat diuersas depositiones. Adde hanc diuersitatem temporis, & loci non extrinsecam, sed intrinsecam hæresi quoad eius indiuiduitatem videri: siquidem pro varietate temporis, & loci diuersa numero hæresis constituitur. Ad primam confirmationem dico de diuersis actibus deponere, etsi tendant ad eundem finem, ad eandémque hæresim in specie pertineant: sicut si quilibet testis de homicidio commisso hoc mense testaretur, & alius de commisso mense antecedenti deponerent namque de diuersis homicidiis, & sic essent singulares. singularitate diuersificatiua, quòd si de vno tantùm vellent deponere, sibi ipsis obstarent, & fidem tollerent. Ad secundam confirmationem concedo illos duos testes integrè probare furtum; quia probant de eodem actu continuo, non de diuerso: retentio enim eiusdem rei est idem actus continuus, cum prima illius vsurpatione. Quotiescumque autem testes deponunt de eodem actu continuo, non singulares, sed contestes dicuntur, vt tradit glossa *in d. cap. nihilominus, 3. q. 9. verbo simul, vers. si tamen aliquem actum continuum.* & ibi præposit. *n. 7.* Caccia. lup. *in l. àdmonendi, n. 84. ante medium vers. si verò non est factum instantaneum. ff. de iureiur.* Petra *de fideicommiss. q. 13. n. 625. & 647. & n. 701. & 721. in princ.* & aliis in locis, plures referens Farinacius *quæst. 64. num. 90. & 91.* pluribus comprobat testes deponentes per foramen vnum post alium adulterium, copulam, vel alium actum vidisse, integrè probare; quia ex quo videat vnum actum continuatum, simul vidisse dicuntur, vt optimè tradit alios referens Pegna *dict. comment. 121. post medium, vers. postremò illud hoc loco.* Anton. Gomez *tom. 3. rubr. de probat. delicti. cap. 12. num. 12. versic item etiam intelligo.* Mascard. *de probationi. lib. 1. conclus. 59. num. 17. & 18. & concl. 65. num. 2.* At in nostro casu, cùm in tam diuerso tempore, & loco eadem numero hæresis continuari non possit, efficitur sanè te deponentes de diuersa deposuisse, atque adeò singulares testes esse.

12 Sed inquires. Quid si vnus testis deponant te Mahometum adorasse tali loco, & tempore, & alius deponat de eadem adoratione absolutè, absque signatione loci, & temporis, quia illorum non recordatur, an huiusmodi testes contestes sint, & non singulares?

Respondeo esse contestes, sed non integrè, ideòque non plenè ex illis delictum probari. Priorem partem, scilicet esse contestes, defendit Petra *de fidei comm. q. 12. n. 493. 756. & 877.* Crotus *de testib. p. 7. num. 321. in princ. vers. tertia sit conclusio.* Farinacius aliis relatis *q. 64 n. 74.* Et ratio est, quia testis deponens de delicto absque signatione temporis, conuenit cum deponente de eodem delicto facta temporis signatione; cùm vterque de eodem delicto deponat. Ergo in illa depositione in quantum ad substantiam, contestes sunt. Secundam verò partem, scilicet non esse integrè contestes ex se patet, quia ad hanc integritatem nihil speciale habere debebat vna depositio ab alia: at vna depositio signat tempus, & locum, quod alia non signat. Ergo. Item quia ex huiusmodi defectu tale testimonium non est plenum. Nam licèt in ciuilibus necessarium non sit testi deponenti signare locum, & tempus, præcipuè si antiquum sit, nec de illis interrogatur. At in criminalibus, vbi clariores probationes requiruntur, necessarium est; aliàs testi deponenti de delicto, loco, & tempore non signato fides integra non habetur, vt pluribus relatis defendit Farinacius *quæst 64. num. 107.*

13 Tertia difficultas est, an duo testes deponentes de eadem hæresi commissa eodem loco, & tempore, si in verbis discordent, facient plenam probationem? v. g. vnus deponit de tali loco, & tempore dixisse imagines venerandas non esse, alius deponit te dixisse inutilem & abolendum esse vsum sacratum imaginum, qua in re Arnold. Albertin. *cap. 1. quæst. 16. num. 42. de hæreticis, in 6. & tractat. de agnoscend. assert. cathol. q. 34. n. 47.* existimat hos contestes non esse, sed singulares, hæresímque non plenè probare. Mouetur, quia hæresis verbis commissa, in verbis consistit: at in verbis huiusmodi testes conformes non sunt; ergo non sunt contestes. Cæterùm omnino affirmandum est hos testes contestes esse, & plenè delictum probare, docuit Pegna *3 part. direct. quæst. 72. comment. 121. post. medium, versic. verùm tamen.* Roias *tractat. de hæret. part. 2. assert. 6. numero. 132.* Mascard. *concl. 856. numer. 18.* Farinacius *quæst. 64 num. 60. & 212. & quæst. 65. num. 22.* & adducitur Bald. *in c. bona, de elect.* vbi dixit, quòd si sūt duo testes, quorum vnus deponit, quòd Titius promisit Seio duos solidos, alter verò quod promisit 24. denarios, vtique isti testes erunt contestes, & probabunt, nisi interrogati essent de qualitate vocis, & verborum formalitate: & facit textus *in c. nihil. obstat, de verb. significat.* ibi, *nihil obstat narrandi diuersitas, vbi eadem dicuntur.* Ratio autem est, quia ea verba licèt materialiter distincta sint, formaliter tamen eadem sunt, quia eundem sensum, eandémque significationem habent, in qua significatione vis verborum consistit. *cap. intelligentia, c. præterea, de verborum significat.* Ergo testes de illis deponentes, non diuersi formaliter sunt, sed potiùs similes, & conformes

Deinde.

Deinde depositio facta per eadem formalia verba, suspicionem arguit falsitatis, ex textu *in lib. 3. §. 1. ibi, vnum, eundémque pramedium sermonem*, & ibi Doctores *ff. de testibus*. Petra *de fideicommiss. quæstion. 12. num.* 1111. *&* 1112. Mascard. *lib. 2. de probat. concl.* 745. *num.* 16. *& lib. 3. concl.* 1368. *num.* 6. Farinacius pluribus exornans *q.* 65. *num.* 24. Ergo discordia in cortice verborum cum omnimoda conuenientia in sensu infirmare non potest testimonium deponentium, sed potiùs illud facit credibilius, vt rectè ex D.Thom. 2.2. *quæst.* 70. *art.* 2. *ad.* 2. *argument.* & ex Soto *de iustit. lib.* 5. *quæst.* 7 *art.* 2. *ad.* 1. *argum* probat Pegna *dict. comment.* 121 *circa finem, versic. imò vsque adeò.* Item satis receptum est inter Doctores modicam contrarietatem testium eorum fidem non infirmare, vt constat ex pluribus, quos referunt Mascard. *de probation. lib.* 3. *conclus.* 1161. *num.* 5. *in fine.* Farinacius *q.* 65. *num.* 34. Sed nulla potest esse minor diuersitas, & extra rei substantiam, quàm diuersitas materialis verborum Ergo. Adde testes tunc dici contestes, quando inferunt identitatem facti, singulares, quando ex eorum dictis recepit factum separationem. sic Faller. *in practic. crimin. verbo. idem quod commisit falsitatem. num.* 28. Viuian. *in commun. opin. verbo testes singulares non faciunt fidem, num.* 5. & tradit Caccialup. *in l. admonendi, num.* 87. *post medium. versic. & quando testis, & num.* 89. *in princ.* At ex horum depositione non infertur separata hæresis, sed potiùs vna, & eadem cognitio. Aduertendum tamen est, si testes de verborum formalitate examinati essent, & vnus de vnis verbis, alius de aliis deponeret, in tali casu nihil probarent, quia tunc in substantia depositionis discordes essent. sic docuit Riminald. *concil.* 549. *num.* 7. *lib.* 3. Roland. *cons.* 33. *nu.* 22. *vsque ad finem, lib.* 1. Farinacius *quæst.* 64. *num.* 68. *&* 69. Mascard. *de probat. conclus.* 856. *num.* 19 *& concl.* 1361 *num.* 9 *& concl.* 1368. *num.* 7. Petra *in tract. de fidei com. q.* 12. *num.* 533. *& num.* 316. 894. *&* 1292.

14 Quarta difficultas est in tribus, vel quatuor testibus singularibus omni exceptione maioribus, quorum quilibet de sua propositione, vel actu hæreticali deponit, sufficienter censeatis conuictus ad pœnam ordinariam? Affirmant plures nec pœnitendi Doctores. Cæpol. *cons.* 3 *in fine.* Marsil *cons.* 1. *n.* 71. *& singul.* 114. *incipiente, Vulgatum, & tritum est.* Caccialup. *in repetit. l. admonendi, ff. de iureiur. vers. patet igitur.* Franc. Brunus *tract. de indic. & tortur, p.* 1. *q.* 2. *n.* 6 Simancas *tract. de hæreticis. tit.* 64. *n.* 77. Tiraquel. *de pœnis temper. causa.* 51. *n.* 106. & alij relati à Pegna, & Farinac. *locis statim allegandis.* Fundamentum præcipuum esse potest, quia testes singularitate diuersificatiua deponentes mutuò se iuuant, & depositionem probabiliorem faciunt. Ergo ex hoc adminiculo, & adiutorio probari integrè delictum potest. Item quia non est credibile tot testes spectatæ virtutis, & prudentiæ falsum deponere, Adde manifestum inconueniens, scilicet posse hæreticum plures è populo peruertere, & ad suam falsam opinionem trahere, quin posset conuinci, si vnumquemque solum doceret.

15 Cæterum credo ex multitudine testium singularium neminem, vt hæreticum in pœnam ordinariam condemnari posse. sic tenuit Beroius *in cap. licet causam, num.* 43. *vers. istud tamen dictum, de probat.* Crott *de testib. p* 7 *n.* 126 *vers. sed credo illam non esse veram* Pegna 3. *par. direct. comment.* 121. *vers. atque vt in hac quoque causa.* Rojas *tract. de hæret. p.* 2. *assert.* 6. *n.* 146 *& seq* Farinac. *q* 64. *n.* 305. & fauet Concilium Narbonense, & Biterrense, prout refert Pegna *suprà.* Ratio præcipua est; quia non potest integrè, & plenè probari quis hæreticus, quin de illo hæresis integrè, & plenè probetur. At cùm testes sunt singulares, hæresis plenè probari non potest; quia hæc probari non potest, nisi probato actu hæreticali. Cùm ergo nullus actus hæreticalis integrè, & plene probetur; efficitur sanè hæresim nunquam esse plenè probatam. Et confirmo. Vnius depositio cum alterius depositione non coniungitur, quia sunt de re omnino distincta. Si ergo prima depositio in se imperfecta est, & delictum plenè non probat, ex aduentu alterius, quæ de re alia distincta deponit, perfecta reddi non potest. Adde communem illam doctrinam glossæ *in cap. veniens, el* 1. *verbo illorum, de testibus*, quàmque tradit Bart. *in l. si quis ex argentariis, §.* 1. *ff. de edendo.* Ex pluribus, inquam, imperfectis probationibus in criminalibus, non coalescere vnam perfectam, sed semper imperfectas remanere. Denique in aliis criminibus non conceditur perfecta probatio ex multitudine testium singularium. Ergo à fortiori non est concedenda in hoc hæresis crimine, in quo tot genera pœnarum concurrunt, & vberiores, clarioresque probationes requiruntur propter truncatam, & deminutam defensionem reorum, quibus nomina testium non publicantur. Sæpè enim testes, qui aliàs reputantur omni exceptione maiores, iudicarentur inhabiles, & defectuosi, si reo manifestarentur, quia obiicere poterat defectum nobis ignotum.

16 Neque obstat fundamentum contrarium. Fateor namque depositiones singulares se mutuò aliqua ratione iuuare, quatenus quælibet magis firma, & probabilis redditur ex alterius consortio; sed talis maior firmitas, & probabilitas cùm sit orta à causa extrinseca, scilicet ab alia depositione extrinseca, & accidentaria, non extrahit primam depositionem v. g. à probatione imperfecta, quam habet, sed illam in suo modo probandi relinquit, ideòque ex multitudine depositionum singularium, quæ imperfectæ sunt, nunquam vna probatio integra, & perfecta consurgere potest. argument. *l. vnic. C. qui num. tutel. se excus. & l. sancimus. §. si quis autem, C. de donationib.* Ad confirmationem concedo delictum sic probatum præsumi verè esse commissum, ideòque reus illud negans torquẽdus est, quòd si post quæstionem adhuc in negatiua perseuerer, abiurare debet de vehementi, ob vehementem delicti præsumptionem, quæ per torturam in hoc casu purgari satis non potuit, & insuper poterit condemnari in aliqua pecuniaria pœna, vel in pœna carceris, triremis, iuxta delicti, & personæ qualitatem, & testimonia, quæ contra se habet, qua condemnatione fit satis inconuenienti allegato pro prima sententia. sic docuit alios referens Farinacius *quæst.* 64. *num.* 218. *&* 219. Mascard, *de probat. lib.* 1. *conclus.* 856. *num.* 12. *& seq. specialiter num.* 25. *&* 26. Pegna *dict. comment.* 121. *post medium vers. quoties quis.*

§. V.

An duo testes contestes omni exceptione maiores ad probationem plenam huius delicti sufficiant.

1 *Sufficere probatur spectato iuris rigore.*
2 *At in practica nunquam executioni mandatur, si reus probatæ vitæ sit.*

1 Testes omni exceptione maiores sunt, qui nullam exceptionem patiuntur. *cap. licet, de testibus.* Hos ergo & necessarios esse, & ad probationem huius criminis sufficere, manifestè videtur probare textus *in cap. nullam, §. sed hoc, in fine,* 2. *q.* 4. ibi, *Duorum, vel, trium, testium quilibet iure conuinci, & damnari poterit,* iuxta Euangelium dicens, *In ore duorum, vel trium stat omne verbum.* A qua generali regula nullibi inuenitur hæresis crimen exceptum: & ita hanc sententiam, vtpote communem, pluribus exornant Albertin. *in repet. cap.* 1. *de hæreticis. n.* 6. *quæst.* 16. *num.* 131 Anton. Gomez *tom.* 3. *variarum. cap.* 12. *num.* 9. Pegna 3. *part. direct. quæst.* 71. cum Eymer. *ibi, comment* 120. *vers. horum omnium sententia.* Farinacius *quæst* 63. *num.* 233. *& seqq. & de hæresi, quæst.* 188. *num.* 55. Lælius Zechius 1. *part. tit. de fide, rubr. de hæresi, cap.* 11. *num.* 14. *versic. quo verò ad numerum.* Cæuallos *in commun. contra comm. quæst.* 721 *num.* 1. Simancas *catholic. institut titul.* 51. *rubr. de probationib. n.* 8. *& tit* 64. *rubr de testibus, n.* 36. *& enchirid. tit.* 34. *rubr. de probationib. n.* 4. & alij apud ipsos.

Neque aduersùs hoc obstat textus *in cap. præsul.* 2. *q.* 4. vbi ad conuincendum Cardinalem, si Episcopus sit, testes 72. requiruntur, si presbyter, 44. si Diaconus vrbis Romanæ, 17. si subdiaconus, acolytus, exorcista, lector, aut ostiarius, 7. Non, inquam, obstat: tum quia ille text. solùm loquitur de Cardinalibus, ob eius excellentem dignitatem, cui hæc prærogatiua debetur, vt non ita facilè condemnetur. Tum præcipuè, quia non loquitur textus de testibus fide dignis, sed de testibus inhabilibus, qui cùm à testimonio repellantur, mirum non est, si tot requirantur ad plenam fidem aduersùs Cardinalem. Quòd autem supradictus textus loquatur de testibus inhabilibus constat ex *dict. cap. nullam*, ibi: Sed hoc particulari priuilegio de clericis Romanæ Ecclesiæ intelligitur, *vel propter improbitatem quorumdam*, qui cùm non sint spectatæ vitæ, & scientiæ, in accusationem ministrorum Dei repentè prosiliunt; quorum verò vita adeò laudabilis est, vt omnibus limitanda appareat, de quorum assertione nulla dubitatio nasci poterit, eorum testimonio duorum, vel trium testium, quilibet iure conuinci, & damnari poterit. Ex quibus verbis manifestè constat dispositionem *cap. præsul*, emanasse ad reprimendam malitiam aliquorum hominum perditorum, qui aduersùs Cardinales, clericósque Romanæ Ecclesiæ prosiliebant accusantes eos, vt hac ratione ab officio remouerentur, ac proinde de his testibus talis numerus copiosus expostulatur ad Cardinalem conuincendum. Adde consuetudine iam recepta supradictam dispositionem *cap. præsul.* omnino cessasse. sic Decius *in cap. at si clerici, de iudic. in* 6. Beroius *ibi, num.* 8. *vers. Decius.* Iulius Clarus *practic. crimin. §. fin. quæst.* 66. *versic. debet etiam scire*, plures referens Farinacius *quæstio.* 63. *num.* 244.

2 Verùm etsi hoc ita sit spectato iuris rigore posse, inquam ex duorum probatorum testimonio reum conuinci, & in pœnam ordinariam condemnari: crederem, si delinquens probatæ vitæ sit, id nunquam fieri debere, sed oportere tres, vel quatuor testes adesse, vel saltem aliqua alia indicia, & circumstantias, quibus præsumatur delictum esse commissum, Ratio ea esse videtur, quia in hoc crimine minuitur multum defensio rei, cùm in eius præsentia testes non examinentur, neque eorum nomina illi manifestentur, quibus fortè poterat aliquem defectum obiicere, ob quem eorum testimonium non leuiter infirmaret. Quapropter Guido Falcon. relatus à Pegna *dicto comment.* 121. *in princip.* dixit duos illos testes vix duos esse, eo quòd vrgente necessitate ordo truncatur. sic docuit Eymeric. 3. *part. quæst.* 71: & ibi Pegna *comm.* 120. *circa finem, versic. quamuis autem hæc vera sint.* Rojas *tractat. de hæreticis, assert.* 4. *num.* 103. & fauent relati à Farinacio *quæst.* 188. *num.* 56. *&* 57. Dixi, duobus testibus reum bonæ opinionis conuictum non debere damnari in pœnam ordinariam, quia in aliquam pœnam extraordinariam, arbitrio iudicis optimè potest, vt aduertunt relati Doctores, & supponunt omnes.

§. VI

§. VI.

Qua pœna afficiendus sit testis in hoc tribunali falsum deponens.

1 *Qui dicatur testis falsus.*
2 *Testis falsus potest ab Inquisitore torqueri, & puniri.*
3 *An possit inquisitor sine Episcopo, vel econtra hunc testem punire? Sub distinctione respondetur.*
4 *Testis falsus in crimine haeresis pœna mortis afficiendus est ex plurium sententia.*
5 *At ex consuetudine receptum est pœna arbitraria puniri.*
6 *Excipe nisi ille contra quem deposuit, ut negatiuus fuerit morte affectus.*
7 *Si testificatus punitus non est, testis non est in pœnam talionis condemnandus, etiam spectato iuris rigore.*
8 *Nulla est differentia inter testem falsum imponentem haeresim nunquam damnato, vel iam de illa damnato.*
9 *Pœna arbitraria puniendus est testis falsus pro defensione inquisiti.*
10 *Proponitur obiectio, & soluitur.*
11 *Contra huiusmodi testem, tanquam contra fautorem haeretici Inquisitor procedere potest.*
12 *Non euitabit pœnas, tametsi nulla sit eius depositio.*
13 *Quid si testis se ipsum detulit? Pœna est arbitraria puniendus, & mitius.*
14 *Dicta de testibus extenduntur ad corrumpentes, mandantes, consulentes, &c.*
15 *Filius, & nepos testis falsò condemnati non sunt infames, neque aliis pœnis subiiciuntur, quibus subiiciuntur haereticorum filij.*

1 PRæmitto testem falsum dici non solùm eum, qui mendacium dicit, sed etiam, qui veritatem occultat: habetur expressè *cap. 1. de crimine fals.* ibi, vterque reus est, & qui veritatem occultat, & qui mendacium dicit, quia & ille prodesse non vult, & iste nocere desiderat. Et hos esse falsos testes testatur Farinacius *quaest. 67. num. 110.* nullum habere contradictorem. Modus autem imponendi falsum in crimine haeresis est, si propositionem haereticalem, quam alius recitando, vel interrogando protulit, tu testeris affirmatiuè protulisse; falsa enim est talis depositio, & crimen non commissum imponis. sic Pegna *3. part. director. quaest. 37. comm. 122. vers. nec mirdi sunt,* Farinacius *q. 188. num. 42.* Simancas *cathol. instit. tit. 64. rubr. de testib. num. 89. versic. est quoque falsus testis.*

2 Præmitto secundò, testem falsum ab Inquisitore torqueri, & puniri posse. Nam licet satis inter DD. controuersum sit, an delegatus possit testem aliàs sibi non subditum punire, si in suo tribunali delinquat? Communior sententia defendit, si sit delegatus à Principe id facere posse; vt defendunt pluribus relatis Couarr. *practic. quaest. cap. 18. num. 8. vers. quamobrem.* Farinacius *quaest. 67. num. 50. & seqq.* Pegna *suprà, versic. quantum ad primum.* Ergo à fortiori id facere poterit Inquisitor, quia non solùm est delegatus Principis, scilicet Pontificis ad vnam causam, sed etiam ad plures causas criminales. Deinde, quia consuetudine receptum est habere Inquisitores hanc potestatem, quam consuetudinem testatur adesse Pegna *loco allegato*, & Farinacius *de haeresi, quaest. 188. num. 40.* Adde pro maiori securitate illis hanc potestatem esse concessam à Leone X. rescripto incipiente, *Intelleximus*, edito anno 1518. cuius tenorem refert Pegna *in fine directorij, inter litteras Apostolicas, & supradicto comment. 122.* & consentit Farinacius *suprà.*

3 Dubium tamen est, an solus Inquisitor, vel solus Episcopus possit hunc testem falsum torquere, & punire? Et quidem si torquendus esset non vt reus, sed vt testis pro depositionis factae firmitate, certum est à quolibet illorum in causa procedente torqueri posse; quia quilibet illorum potestatem habet inquirendi, & examinandi veritatem, quousque causa in statu sententiae constituatur. Constat autem ad hunc effectum necessariam esse sæpè testis torturam. Efficitur ergo à quolibet illorum dari posse. At si torquendus esset vt reus, quod contingit, cùm specialiter contra illum de nouo formatur processus; tunc ab vtroque simul, scilicet Inquisitore, & Episcopo torquendus est, neque potest vnus sine alio, iuxta expressum textum *in Clem. 1. de haeretic. § propter. vers. duro tamen tradere carceri*, & sic expressè Eymer. *3. part. direct. quaest. 73. num. 4.* Pegna *dict. comm. 122. col. 1. vers. alterum est.* Verùm si de punitione loquamur, fateor spectato iuris rigore posse Inquisitorem sine Episcopo, & econtra testem coram se notoriè, & manifestè falsum punire pœna extraordinaria, quia hæc potestas cuilibet delegato Principis in causa criminali conceditur, vt pluribus exornant Clarus *in tract. § fin. quaest. 38. vers. sed quaero nunquid in fine.* Couarr. *pract. cap. 18. num. 8.* Farinac. *q. 67. num. 48. & seq.* & de quolibet delegato habente iurisdictionem puniendi delicta optimè probat Fachin. *lib. 9. cap. 26. ex l. nullum. C. de testibus.* Nihilominus, quia stat rescriptum Leonis X. remissum ad Inquisitores Aragoniae 1520. cuius meminit Pegna, *dicto comment. 122. circa finem, versic. illa etiam est.* in quo cauetur, ne possint Inquisitores sine Episcopis hunc testem falsum damnare, ideo dicendum est ita obseruari debere: & ita defendit tanquam tutius Pegna *supradicto loco.* Farinacius *quaest. 188. num.* At cùm supradictum rescriptum iurisdictioni ordinariae, & delegatae, aliquo modo praeiudicet, limitat enim Inquisitori, & Episcopo potestatem puniendi testes falsos, quam ius illis integrum concedit, ideo ad alios Inquisitores, & Episcopos praeter deputatos Aragoniae videtur non esse extendendum, de illis namque solis loquitur Leo X. vt testatur Pegna *suprà.* Aduerto tamen, si aliquando contingat testem falsum sæculari iudici tradi morte puniendum, id debere ab Inquisitoribus particularibus fieri, consulto supremo senatu, & non aliter, quia cùm agatur de vita hominis, quae est res grauissima, neque ita certum est in iure hac pœna testem falsum esse afficiendum, expedit maximè ne cuiusli bet Inquisitoris particularis iudicio imponatur. sic Pegna *dict. com. 122. vers. iam quaeuis.* Salzedo *cap. 93. vers. in Romana.* Farinacius *q. 188. n. 53. pract.*

4 Difficultas est, an testis falsò haeresim alicui imponens pœna mortis damnandus sit, & curiae sæculari relinquendus? Affirmatiuam partem tenet Simancas *cathol. instit. titul. 64. rubr. de testibus num. 86. iuncto num. 90. & in enchirid. viol. relig. tit. 38. rubr. de testibus, num. 2. & 3.* Salzedo *pract. in addit. ad Bernard. Diaz. cap. 93. vers. nec fanè.* Anton. Gomez *in l. Tauri, 83. num. 8. in fine.* Rojas *tract. de haereticis part. 2. assert. 8. num. 156. & seqq.* Lœlius Zech. *in summ. 1. pars tit. de fide, rubr. de haeresi, cap. 11. num. 14.* Mouentur primò, quia in reliquis causis testis falsum imponens punitur eadem pœna, qua puniendus erat testificatus, si verum esset obiectum, vt deciditur expressè *in l. 1. § praeterea ff. de sicariis.* ibi, *qui falsum testimonium dolo malo dixerit, quo quis publico iudicio rei capitalis damnaretur. & in cap. satis hinc, in fine, 33. quaest. 5.* postquam dixerat August. virum falsò accusantem de adulterio vxorem suam non debere pœna mortis damnari, subditur. In aliis autem falsis eum, qui testimonio falso cuiquam nocuerit, quod si probaretur, ius sic, occidi, eadem plecti iubemus pœna, qua fuerat, si verum esset, testis plectendus. Et concordat *lex regia, 83. Tauri.* ibi. *quando se probare que algun testigo depuso falsamente contra alguna persona en alguna causa criminal, en la qual si no se aueriguasse su dicho ser falso aquel, o aquellos contra quien depuso merecio pena de muerte. Otra pena corporal, que al tal testigo aueriguandose como fue falso, le sea dada la misma pena contra persona, y bienes, como se le debiera dar a aquel, o aquellos contra quien depuse, siendo su dicho verdadero, caso que en aquellos contra quien depuso no se executo la tal pena, pues por ellos no quedo de darsela la qual mandamos que se execute en todos los delitos de qualquier calidad que sean.* Cum ergo haeresis crimen sit omnium grauissimum, vtpote reipublicae, religionique Christianae summè perniciosum, efficitur sanè testem deponentem falsò pœna mortis damnari non debere, quia illa est pœna, quae imponenda erat testificato, si crimen obiectum verum esset. Secundò probant ex rescripto Leonis X. *suprà allegato*, in quo Pontifex Inquisitoribus remittit punitionem testis falsi pro qualitate criminis & circumstantiarum, etiam vsque ad traditionem, & remissionem faciendam brachio sæculari, & hoc absque irregularitatis periculo: sed nullus excogitari potest casus, in quo hæc pœna testi falsò imponenda sit, nisi cùm is, de quo deponitur, illam subire debebat, si verum esset obiectum. Ergo in illo casu pœna mortis testis falsus puniri debet. Notanter dixi testem falsum puniendum esse pœna mortis, si testificatus illam subire debebat, si vera fuisset depositio: quod non potest verificari, nisi cùm haeresim alicui imposuit. nam si de alio crimine inferiori, ob quod testificato pœna mortis imponenda non est, clarum est neque testi esse imponendam, sed aliam mitiorem iudicis arbitrio, verbi gratia fustigationis, triremis, vel exilij, & pecuniae. sic Simancas *cathol. instit. tit. 64 rubr. de testib. num. 90. & 91.* Pegna *dicto comment. 122. vers. caeterùm. & vers. quod si leuiter nocuerit.* Ignatius Lopez de Salzedo *cap. 93. vers. quibus assimilari possunt.* Lœlius Zechius *1. p. de fide, rubr. de haeresi, cap. 11. num. 14. vers. quod si testes,* Farinacius *quaest. 188. num. 51.*

5 Nihilominus contraria sententia & consuetudine recepta est, scilicet testem falsum in crimine haeresis pœna arbitraria puniri, quae rarò, vel nunquam extenditur ad mortis pœnam, sed ad fustigationem, vel triremis, vel vtramque pœnam simul. sic Ignat. Lop. *suprà c. 93. vers. in Romana quidem curia* Farin. *q. 188. n. 59. & de test. q. 67. n. 29.* Et fundamentum esse potest; quia is cui falsò haeresis crimen imponitur, etiamsi verum esset, mortem necessariò non subiret, sed pœnitens illam euitare posset, nisi esset relapsus. Ergo testi non est pœna mortis absolutè imponenda, sed alia mitior aequalis illi, quàm haereticus verus, & pœnitens subire debebat.

6 Dicendum tamen est primò, Pœnae mortis, & curiae sæculari omnino tradendum esse testem falsò alicui haeresim imponentem, ob cuius depositionem curiae sæculari vt negatiuus fuit condemnatus, & obiit. sic ex rescripto Leonis X. docet Pegna *dict. comm. 122. vers. illi verò, post prins.* Farin. *de test. q. 67. n. 21. iunct. n. 24.* vbi pluribus Doctoribus, & text. confirmat. & ita in tribunali Inquisitionis Logronen. practicatum fuit. Et in hoc casu est verissima communis sententia, quae negat testem falsum admittendum esse ad pœnitentiam, sicut haereticus admittitur ad reconciliationem, de qua Bald. Cynus, Ioan. Andr. Panormit. & alij in

in c. excommunicamus. l. 2. de hæreticis. & tradit Pegna 3. p *direct. comm.* 122. *circa finem. vers. quæsitum est.* Farinac. *quæst.* 188. *num.* 43. Anton. Gom. *leg.* 83. *Tauri. num.* 8. & tradunt omnes Doctores, *num.* 3. relati. Ratio est, quia ille non solùm vt testis falsus, sed vt verè homicidia puniendus est. Idem crederem dicendum, si in carcere existens testificatus obiret; quia credendum est testem falsum causam illius mortis fuisse.

7 Dico secundò, si testis falsò hæresim alicui imponeret, si tamen veritas manifesta est, antequam pœnam testificatus subiret, probabilius existimo, etiam attento iuris rigore non debere pœna mortis affici. Probo, quia pœna talionis saltem in foro Ecclesiastico non est recepta. Neque in hoc casu est aliquis textus, cogens illam imponere. Nam textus relatus *in cap. satis hinc*, prætérquam quòd non est Pontificius, sed Augustini, non probat eadem pœna plectendum esse testem, qua plectendus erat testificatus, si de facto plexus non fuit. Imò potiùs contrarium colligitur ex illis verbis, *eum qui testimonio falso cuiquam nocuerit*, quæ nocumentum non attentatum, sed cum effectu important. Item rescriptum Leonis X. hoc clarius indicat, vbi conceditur facultas liberè procedendi absque timore irregularitatis contra eos, qui vel tacendo verum, vel falsum deponendo, vel instigando ad hanc falsam depositionem occiderunt, aut membro aliquo mutilarunt aut bonis suis omnibus, vel maiori parte spoliarunt, &c. Ecce qua ratione de teste cum effectu damnificante rescriptum intelligitur. Solùm video legem regiam Tauri nobis contrariam esse: sed cùm illa in crimine hæresis vtpote Ecclesiasticos nequaquam disponere possit; efficitur sanè in hoc crimine pœnam mortis exequendam non esse, quando cum effectu in testificatum executa non est licèt exequenda foret, si verum esset obiectum: & ita tenet hanc sententiam Farinacius *quæst.* 188. *num.* 48. *&* *quæst.* 67. *num.* 16. *&* 27. Et loquens generaliter de teste in causa capitali falsò deponente, in qua effectus non est sequutus, affirmat pœna capitali non esse puniendum; quia ex consuetudine effectus non sequuto effectu, non punitur eadem pœna. Non enim iustum est eadem pœna punire testem deponentem falsò, ob cuius depositionem nullum testificato damnum irrogatum est, qua punitur testis ob cuius depositionem falsam testificato mors successit.

8 Dico tertiò, nullam esse differentiam inter testem imponentem falsò hæresim alicui de hæresi nunquam damnato, vel imponentem falsò hæresim alicui iam de illa damnato; quia in vtroque casu testificatus morti erat tradendus, si firma maneret falsa testis depositio. Nam vterque debebat mori, vt impœnitens negatiuus; cùm secundùm probabilem sententiam nemini liceat fateri crimen hæresis non commissum. Ergo si testis falsò imponens crimen aliàs damnato, morte plectendus est, etiam plecti debet eadem morte imponens crimen ei, qui nunquam damnatus fuit. Fateor tamen in imponente falsò crimen ei qui aliàs de hæresi fuit damnatus, efficatiùs procedere, cùm hic nulla via à morte liberari posset nisi falsitas, & mendacium detegeretur. Nam siue neget hæresim impositam, siue illam fateatur, mortem euitare non potest; quia in vnoquoque damnaretur vt negatiuus, in alio relapsus. At testificatus de hæresi, aliàs de illa nunquam condemnatus suppetit via euadendi mortem, si crimen fateatur. Quod an fieri possit, in sequentibus examinabimus.

9 Dico quartò, si testis pro defensione inquisiti falsum deponat v.g. negando hæresim, quam sibi constat commisisse, obligatúsque est reuelare, pœna arbitraria puniendus est, dummodo non accedat ad pœnam mortis, nisi fortè contingeret aliquis casus extraordinarius; in quo ex falsa depositione testis, & veritatis occultatione graue damnum reipublicæ immineret. sic docuit Simanc. *cathol. instit. tit.* 64. *rubr. de testibus. num.* 90. vbi testatur sibi ita rescriptum esse à supremo Senatu inquisitionis & in Toletana instructione 4. *cap.* 11. ita haberi. Idem docet *in enchirid. violat. relig. tit.* 38. *eadem rubr. de testibus. num.* 4. Farinacius *quæst.* 188. *num.* 49. & loquens generaliter de testibus *quæst.* 67. *num.* 18. multis relatis exornat. Moueor, quia nullo textu cautum inuenio hanc pœnam imponendam esse testi in defensionem falsi testificanti. Nam rescriptum Leonis X. in quo æqualiter de depositione falsa contra reos, vel in eorum fauorem loquitur, hanc pœnam illis nō imponit: solùm enim ibi arbitraria pœna decernit omnes illos esse puniendos vsque ad relaxationem brachio sæculari, quod nequaquam potest intelligi, quòd hæc relaxatio omnibus debeatur; sufficit, si debeatur illis, qui sua depositione causa fuerunt, vt aliquis morti iniustæ traderetur textus autem *in l.* 1. §. *præterea. ff. de sicar.* & textus *in cap. satis hinc.* 33. *q.* 5. expresse loquitur de teste deponente contra reum, non pro reo. Ergo ex huiusmodi depositione non est inferenda testi tam grauis pœna, sed fustigationis, vel triremis, vel vtraque simul.

10 Sed obijcies: Grauiori suplicio est dignus, qui grauiùs offendit; sed qui deponit falsum, occultando hæresim, grauiùs delinquit, quàm si deponeret falsum illam reuelando nam ille offendit diuinam maiestatem, hic humanam. Ergo grauiùs puniri debet. Et confirmo. Qui contra fiscum. & rempublicam deponit, grauissima pœna est dignus, quàm qui contra priuatum, ex text. *in authent. multo magis, C. de sacro sanct. Eccles.* Sed hic occultans veritatem, contra fiscum, rempublicàmque falsum deponit. Ergo addè causam esse, vt ille hæreticus defensus, & alij per ipsum morte perpetua damnentur. Si ergo cùm est occasio temporalis damnationis vita priuandus venit, à fortiori cùm est causa in pluribus damnationis æternæ. Propter hæc Pegna 3. *part. director. comment.* 122. *versic par ratio eorum*, existimat curiæ sæculari tradendum esse hunc falsum testem: consentit Lœlius Zechius. *summ.* 1. *part. titul. de fide, rubr. de hæresi, cap.* 11. *num.* 14. *vers. quod si testes.*

Verùm retinenda est nostra sententia, vtpote æquior, & benignior, & in practica omnino recepta. Et ad obiectionem omnino respondeo. Primò sæpè grauiora peccata leuioribus pœnis humanis puniri, vel quia grauiora illa peccata non sunt ita frequentia, vel quia non reputantur reipublicæ ita damnosa, vt patet in periurio, & sacrilegio, quod leuiori pœna punitur, quàm homicidium, vel adulterium, cùm tamen sint grauiora peccata, & diuinam maiestatem offendunt directè. Secundò respondeo non esse ita certum grauiùs diuinam maiestatem offendere, qui per falsam depositionem hæreticum occultat, quàm qui catholicum hæreticum facit reputari: cùm hic non solùm hominem, sed etiam Deum, & rempublicam grauissimè offendat.

11 Fateor tamen contra huiusmodi testem falsò hæresim occultantem, posse processum formari de crimine fautoriæ, & tanquam fautorem hæreticorum damnari. Illa tamen tunc non erit condemnatio ob præcisam falsitatem; sed potiùs ob fauorem, & auxilium ex hæretico præstitum.

12 Aduertendum omnino est, si testis falsus se ipsum detulit, & complices si fortè habuit plenè manifestauit, mitiùs cum illo agendum esse, neque vllo modò morti tradendum, nisi in casu quo testificatus mortem subiisset, sed vel carceri, vel exilio, vel triremibus damnari debet. sic colligitur ex Pegna 3. *p. direct. comm.* 122. *circa fin. vers. cùm verò indices, & vers. multis modis.* Simanc. *catholic. instit. tit.* 64. *num.* 95. alios referens Farinac. *quæst.* 188. *num.* 43.

13 Secundò aduerto, si ex aliquo capite testis depositio nulla fuit, non obinde falsi pœnam integrè euitabit, sed solùm ordinariam. At extraordinaria arbitrio iudicis puniri debet, quia verè tentauit iniuriam irrogare, & falsitatem commisit, & iudicium offendit: sic ex pluribus firmat Farinacius *quæst.* 67. *toto* §. 6. *n.* 193 *&* *specialiter* 219.

14 Dico quintò, quòd dictum est de testibus falsis, dicendum est de corrumpentibus eos prece, aut pretio, vt falsum dicant. Item de mandantibus, aut persuadentibus ad falsum testimonium, aut etiam de mandantibus alicui, vt testes corrumpat. quia ij omnes efficaciores; & principaliores causæ falsitatis esse videntur. & ita habetur expressè in rescripto Leonis X. ibi, *qui ad talia committenda minis cogunt, vel pecunia alliciunt*, &c. & infrà: *aut alium ad falsum deponendum, aut verum tacendum induxisse.* & notauit Pegna *dict. comment.* 122. *post medium, versic. atque hoc ipsum.* Salzedo *practic. cap.* 93. *vers. & quod de testibus.* Farinacius *quæst.* 188. *num.* 44. Lœlius Zechius *sum.* 1. *p. tit. de fide, rubr. de hæresi. cap.* 11. *num.* 14. *vers. quòd si testes.* Simanc. *cathol. instit. tit.* 64. *rubr. de testibus, num.* 96. *&* *in enchir. titul.* 38. *eadem rubr. de testibus, num.* 8.

15 Dico vltimò. Filius, & nepos falsi testis in crimine hæresis condemnati etiam ad pœnam mortis non redditur infamis, neque aliis pœnis obnoxius, quibus hæreticorum filij redduntur: quia nullibi cautum inuenitur, & pœnæ extendendæ non sunt, sed potiùs restringendæ, iuxta textum *in cap. odia, de reg. iur. in* 6. sic tradit Pegna *dict. comm.* 122. *in fin. versic. postremò quæsitum est.* Sanchez *lib.* 2. *cap.* 27. *num.* 25. Farinacius *quæst.* 188. *num.* 54. Simanc. *cathol. instit. tit.* 64. *rubr. de testib. num.* 92. *&* *in enchirid. tit.* 38. *eadem rubr. de testib. num.* 1. Lœlius Zech. *sum.* 1. *p. tit. de fide, rubr. de hæresi, c.* 11. *n.* 14. *vers. quòd si testes falsum deponant.*

PVNCTVM XVI.

De reo hæretico.

REus in hoc tribunali & potest esse hæreticus, vel de hæresi suspectus ob fautoriam. De hæretico, vel de hæresi suspecto ob fautoriam, qua ratione aduersùs illum Inquisitores procedant, satis in superioribus dictum est omnia enim quæ de inquisitione, accusatione, & denunciatione, hæreticorúmque pœnis diximus, huic deseruiunt instituto. Sed pro illius complemento aliquæ restant difficultates examinandæ.

§. I.

De reo confitente, & reuocante.

1 *Si fassus sit hæresim, ex illa confessione condemnari potest.*

2 *Debet tamen confessio esse specialis, quæ specialem hæresim declaret.*

3 *Si reuocet confessionem in continenti, vel probet ex errore falsum esse, valida est reuocatio.*

4 *Reuocatio non in continenti facta, neque errore probato non excusat, tametsi alij contrarium sentiant.*

1 Contingit

1 COntingit sæpe hæresim quem fateri, & postea reuocari confessionem factam. Dubium ergo est, an possit à iudicibus fidei hic reus condemnari? Et quidem si confessionem non reuocet, clarum est, ex illa condemnari posse; quia nulla clarior probatio huius delicti esse potest; quàm illa, quæ ex proprio delinquentis ore habetur. ad text. *in c. vestra, cap. fin. de cohabitat. clericorum, & mulier. & l. 1. C. de confessis, l. qui sententiam, C. de pœnis*, Et licèt in aliis delictis sola confessio, cùm de corpore delicti non constat, insufficiens videatur ad condemnandum. *l. 1. §. item illud. ff. ad senatusconsult. Syllanian* vbi Bart. & Bald. *in auth. sed nouo iure. C. de seruis fugitiuis*, & Agel. *in l. 1. C. de confessis*. At cùm hoc crimen interiùs potius, quàm exteriùs perficiatur, nulla de corpore delicti probatio requiritur, sed sola confessione delinquentis probatum esse censetur: vt aliis relatis docet Pegna *direct. 3. p. numer. 117 tit. de defensionibus reorum, comm. 28. in princ. vers. & quamquam*. Simanc. *catholic. instit. tit. 13. rub. de confessis, num. 1*. Mascard. *de probationib. lib. 2. conclus 859. num. 1. & seqq.* Farinac. *quæst. 188. num. 73*. Martin. del Rio *disquisit. lib 5 sect. 11*. Rojas *tract. de hæret. 2. p. num. 255*.

2 Debet tamen hæc confessio specialis esse, scilicet quæ sufficienter hæresim aliquam specialem declaret, aliàs insufficiens erit condemnationi. Quapropter si quis solùm generaliter diceret se hæreticum fuisse, nisi hæresim declaret, non sufficiet hæc confessio, vt tanquam hæreticus condemnetur, quia fortè ex errore procedet, quo existimat hæresim, quæ verè hæresis non est. Valeret autem si diceret se Lutheranum esse; quia tunc iam exprimit errores, quibus fuit assentitus: sic Simanc. *cathol. inst. tit. 13. n. 3. & 4. & in enchirid. tit. 29. n. 2*. Farinac. *n. 74*. Dec. *tr. crim. in lib. 5. c. 35. de hæretic. 2. p. num. 268*.

3 Quòd si confessionem factam reuocet, distinguendum est. si illam reuocat incontinenti, & in presentia iudicis, ex illa condemnari non potest, quia credendum est ex lapsu linguæ, vel ex metu, aut timore, vel ex alia causa extrinseca factam fuisse. sic Rojas *tract. de hæret. 2. p. n. 260*. & multis allegatis docet Farin. *q. 81*. vbi de reo confesso, & conuicto, *n. 348*. Si autem iam fuit à iudice, vel à fiscali acceptata, tunc si reuocat, errore probato, valida est reuocatio; neque ex prima cõfessione condemnari potest. sic Simanc. *tit. 13. n. 13. & 14*. Farin. *de hæresi. q. 188. n. 75. & q 81*. vbi de reo confesso, & conuicto agit. Debet autem non solùm errorem probare, sed probare causam quare sic errauit. Hoc autem sufficienter probatur, si probet metum vel à iudice, vel ab alio extrinseco illatum. Item si multum tempus præcessit, in quo obliuio præsumi potest. sic multos referens Farin. *d. q 81. n. 344*.

4 Quòd si reuocatio neque in continenti fit, neque errore probato, adhuc existimat Didac. Cantera *quæst criminal. rubr. de hæreticis, cap. 1. num. 70*. efficacem esse ad infirmandam primam confessionem, ita vt ex illa non possit reus curiæ sæculari tradi; nisi fortè constaret ex malitia reuocationem factam esse: quia prima confessio eatenus efficax est ad sic confessum condemnandum, quatenus in suo robore, & firmitate persistit. At ex reuocatione facta minuitur eius firmitas, cùm tota firmitas confessionis ex approbatione confitentis prouenit. Ergo tota eius firmitas destituitur ex eiusdem reprobatione. Cæterùm hæc sententia nulla ratione sustinenda est, sed omnino dicendum cum Farinac. *quæst. 188. num. 75*. nullius valoris esse reuocationem confessionis spontè factæ errore non probato; sed illa reuocatione non obstante posse, & debere sic confessum curiæ sæculari tradi tanquam impœnitentem, si vel ipsam confessionem factam non approbat, & criminis pœnitentiam expostulat, vel errorem in præcedenti confessione commissum non ostendit. Et ratio est manifesta, quia prima illa confessio semper firma persistit, quoties error in ea commissus non ostenditur; quia nullus præsumitur contra se dicere testimonium falsum, eáque de causa qui reuocat errore non probato, neque causa allegata erroris audiendus non est. Aliàs nullus hæreticus confessus damnari posset, cùm omnes ante damnationem reuocare confessionem possent: sic tradit loquens in genere de cuiuslibet delicti confessione Paris de Puteo *de syndicatu, verbo tortus, cap 8 num. 1. vers. etsi confessionem reuocat*. Carrer. *pract. in 1. tract. de appellation. § tertius casus, num. 23. ad fin. & in 3. tract. de homicid. p. 11. excusat. & num. 24*. Monticel. *reg. 20. num. 7. vers. quod verum*. Franc. Personal. *de indiciis, & tortura, post num. 81*. quos refert & sequitur Farinac. *q. 81. n. 344*. & faciunt omnia, quæ adducit toto illo *cap. 9*.

§. II.

De obligatione hæretici dicendi verum, cùm à iudicibus fidei interrogatur.

1 *Obligatus es fateri veritatem, si legitimè interrogaris.*
2 *Si testibus contestibus conuictus es, & ob hanc causam morti damnaris, teneris crimen fateri, esto ex tali confessione mortem non euites.*
3 *Crimen tibi falsò impositum possis ne fateri ad euitandam mortem examinatur, & decisio Doctoribus remittitur.*
4 *An ob vitanda grauia tormenta possis crimen tibi falsò impositum fateri. Proponitur dubitandi ratio.*
5 *Approbatur vnico casu excepto.*

1 DEficere potest reus in veritate, vel negando crimen commissum, vel sibi falsum imponendo; & de vtroque est dicendum. Primò dubitatur, an hæresim probatam testibus tenearis fateri? Non est dubium te obligatum esse illam fateri, si verè commisisti, iudice legitimè interrogante: quia si in aliis delictis hæc obligatio inest, à fortiori crimine hæresis. Solùm videris excusatus in casu quo ex confessione pœna mortis tibi esset imponenda, & negando delictum hanc pœnam euitares, tunc si doleas de peccato, & tibi suppetat alia via impetrandi absolutionem ab incursa excommunicatione, probabilitate non videtur carere te posse in respondendo amphibologia vti; vt benè probat Lessius *lib. 2. de iustitia capit. 31. dub. 3. numer. 16. secunda editione* quæ omnia latiùs examinabimus *in tractatu de iudice, teste, & reo*.

2 At si testibus contestibus conuictus es, & ob hanc rationem tanquam negatiuus damnatis, credo te obligatum esse sub mortali crimen fateri publicè, neque posse alia via à peccatis absolui: sic docuit Thomas Sanchez *libro 3. in Decalog. capite 7. numer. 11. fine, vers. hinc excipiendus*. Ratio est, quia media illa confessione euitare potes mortem tibi imminentem, quam euitare teneris, si commodè potes, quia non es dominus vitæ, & dato quod euitare non posses, eo quòd sis relapsus, vel quia non præsumeris ex vero corde conuerti, cùm ita tardè ad pœnitentiam accesseris: at euitas ne æstimeris impœnitens & pertinax decedere è vita; ad quam existimationem grauissimum fundamentum præbes. Teneris ergo hoc scandalum euitare. Neque obstat te in aliis delictis obligatum non esse post condemnationem confiteri delictum priùs negatum, quia ex illorum negatione non causas scandalum, sicuti causas in negatione hæresis, neque testibus, iudici, aut alteri tertio damnum infers, vt latè expendit Sanchez *loco allegato suprà*,

3 Secundò dubitatur, an si falsis testibus conuictus sis, & ob eam causam damnaris, possis ad euitandam mortem confiteri crimen tibi falsò impositum? Negat Pegna *tertia parte directorij, numero 110. commentario 48. versic. quamobrem*. Sotus *libro 4. de iustitia, & iure, quæstione 2. articulo 3. conclusione 4*. Couarruuias *libro 1. variarum, capite 2. numero 8*. Mouetur, tum quia si crimen fateris non commissum, mentiris: mendacium autem illicitum semper est, & in materia graui mortale peccatum. Ergo. Tum quia licet pro tuendo honore possis diuitias effundere, & pro tuenda vita honorem, vtpote rem inferioris ordinis. Hoc autem intelligitur, quando honorem, & diuitias proprias effundis. Secus verò si honor, & diuitiæ alienæ sint, At qui crimen hæresis sibi imponit, non solùm eius honorem, & famam lædit, sed etiam filiorum, & nepotum, & consanguineorum. Ergo ex hac parte à criminis confessione impeditur.

Verùm hæ rationes non videntur conuincere. Non prima, quia fateri optimè potes crimen non commissum absque mendacio, si subintelligas te commisisse non verè, sed præsumptiuè, & aliorum æstimatione. Non secunda, quia ex confessione criminis non infamas filios, & consanguineos, imò potiùs minuis infamiam, quæ ex condemnatione ob probationem testium illis prouenire debet. Nam si condemnaris vt negatiuus, filij, & nepotes ab officiis, & beneficiis manent exclusi: secus verò, si facta confessione ad pœnitentiam reciperis. Ergo illa confessio potius vtilitatem, quàm damnum affert. Deinde si moriaris negatiuus, omnes præsumunt te impœnitentem, & hæreticum mori, ac proinde scandalum omnibus es; facta autem confessione, & ad pœnitentiam receptus hoc scandalum reparas, & omnino tollis. Ergo poteris fateri crimen. Adde, quilibet tenetur suam vitam conseruare, quando commodè potest, sed fatendo crimen sic probatum conseruas vitam, quam negando crimen, omnino perdis, & ex tali confessione, vt probatum est, nullum tibi neque consanguineis damnum accrescit. Ergo non solùm potes crimen sic probatum fateri, sed videris teneri Propter hæc salua pace tantorum virorum reputatem securè & probabiliter posse impositum crimen admittere, & pro illo pœnitentiam expostulare, Decisionem tamen remitto iudicio Ecclesiæ, & Doctorum.

4 Tertiò dubitatur, an ob vitanda grauia tormenta, possis hæresim non commissam, at semiplenè probatam fateri, & misericordiam expostulare?

Ratio dubitandi est, quia ob hanc causam potes tibi crimen homicidij, aut furti imponere, etiamsi inde mortis sis damnandus, quia cum tanto dolore, & labore non teneris vitam, & honorem conseruare. Sicuti non teneris scissionem membrorum pati, vt vitam conserues Neque illud est te ipsum occidere, sed potiùs ab vna continua, & molesta occisione liberare. Iudici autem, & testibus non facis iniuriam, cùm ipsi intentum habeant, si crimen fatearis. Ergo nulla superest ratio, ob quam sit illicitum. & ita cum Toleto, Augustino, & Syluest. docet Lessius *lib 2. c. 11. dub. 7 num 41*. Ergo idem est dicendum in crimine hæresis, præcipuè cùm ex eius confessione, sic ex animo; & corde fiat, non mors, sed vita conceditur. Quòd si dicas illicitam esse hanc confessionem, tum ob infamiam, quæ consanguineis

accrescit; tum ob scandalum, quod præbes te delinquentem efficiendo, facilè responderi potest. Quia sæpè infamia, quæ aliis accrescit, non est tantæ considerationis, ac sunt tormenta, & dolores, quos negans sustinere debebas: ideoque pensanda sunt, & prudentis arbitrio ponderanda, vt dicit Lessius *suprà num.* 50. Adde tibi imponendo falsum crimen non videris directè consanguineos infamare, & ius illorum lædere; aliàs cùm ipsummet crimen committeres, contra iustitiam debitam honori consanguineorum peccares, & in confessione manifestare deberes, quos haberes consanguineos, vt sic plenè iniustitia facta cognosceretur, quod est inauditum. Non ergo peccas contra ius debitum consanguineis, fatendo crimen falsum, sed ad summum peccas aduersùs charitatem tibi, & illis debitam. At hæc charitas, imò iustitia non videtur eum tam graui damno, & dolore obligare, sicuti non obligat proprio honori; ergo neque alieno. Scandalum autem ex huiusmodi confessione non videtur sequi: tum quia multi censere possunt te falsum esse delictum, non quia commisisti, sed quia tormenta timuisti. Tum etiam, quia si ex confessione delicti aliquod scandalum sequitur, & occasio præbetur aliis id ipsum committendi, pœnitentia, & dolore illius sufficienter reparatur. Ergo ex nullo capite hoc esse illicitum apparet.

5 Fateor hanc rationem dubitandi efficacem esse, ac proinde censerem te posse sic reputatum delinquentem crimen tibi falsò impositum approbare ob grauissima, & penè insuperabilia tormenta vitanda. Debes tamen in approbatione vitare mendacium amphibologia vtens. Solùm autem hoc limitandum censerem, si nobilis multò sis, familiámque habeas nobilissimam, & de republica benemeritam: tunc enim deberes atrocissima sustinere tormenta, ne falsò crimine tibi imposito familiam maculares; quia bonum commune reipublicæ etiam cum vitæ dispendio conseruare, & illæsum custodire teneris. sic colligitur hæc doctrina ex Lessio *lib. 2. c. 11. dub. 7. in fin. n.* 50.

§. III.

De hæretico absente contumace.

1 *Qua ratione citandus est.*
2 *Ad huius defensionem admittitur excusator.*
3 *Quæ bona huius absentis sequestrantur.*
4 *Reus mortuus intra annum, neque eius delictum plenè probatum, sistit iudicium, neque vlterius ad condemnationem procedit.*

1 CVm aduersùs absentem proceditur, si delictum plenè probatum non est, citatur publicè in Ecclesia, vt intra 30. dies compareat sub pœna excommunicationis latæ sententiæ: quæ citatio tribus vicibus fit, in qua idem tempus assignatur, & in qualibet illarum denuo accusatur eius contumacia, quo termino transacto declaratur reus in excommunicationem incidisse, & annus integer speratur, an compareat: quo non comparente, tanquam hæreticus contumax damnatur, eiusque effigies, seu statua curiæ sæculari comburenda traditur, & bona fisco applicantur à die testificationis, secundùm Farinacium *quæstion.* 190. *§. 12. num.* 21. Quod si delictum absentis contumacis plenè probatum sit, non speratur annus ad eius condemnationem: vt bene dixit Simancas *in enchiridium, titul.* 46. *num.* 5. sed accusata eius contumacia in tribunali ad sententiam publicam proceditur.

2 Ad huius defensionem admittitur excusator allegans reum sic citatum non posse intra terminum signatum comparere, & pro qualitate excusationum solet prorogari terminus ad comparendum. Et sic in quadam causa, in Compostellana inquisitione anno 1619. fuit ex decreto supremi Senatus prorogatus terminus quatuor mensium

3 Bona horum absentium in tertium possessorem translata, licèt de rigore iuris sequestrari non debeant, si tamen paulò ante citationem fuga præcessit, probarique facilè possunt, quæ bona sint, sequestrari debent: sic responsum fuit à supremo Senatu inquisitionis, Inquisitoribus Galletiæ anno 1620. At si fugit reus tempore quo captura exequenda erat, sequestrantur bona pro derelicto habita, vel quæ in potestate vxoris, & filiorum reperiuntur. Quòd si hæc discerni non possunt, sequestrantur omnia, quæ in eius domo reperiuntur, quia omnia illa esse fugitiui præsumuntur.

4 Si reus contumax moriatur intra annum, & eius delictum plenè, & concludenter probatum non est, sed contra illum, tanquam contra suspectum procedebatur; tunc sistendum est, neque vlteriùs ad condemnationem deueniendum, nisi superueniant claræ: & legitimæ probationes. Farinac. *q.* 197. *n.* 103. Si autem transacto anno contumaciæ obierit, communior sententia est condemnari posse, vt *in paragrapho sequenti* dicemus.

§. IV.

De hæretico defuncto, qua ratione aduersùs illum procedi possit.

1 *Morte non extinguitur hoc crimen.*
2 *Vt defunctus hæreticus damnetur, debent adesse claræ & dilucidæ probationes.*
3 *Quæ sint huius claræ probationes.*
4 *Pendente processu, si moriatur reus, memoria non damnatur, nisi adsint claræ probationes.*
5 *Si in excommunicatione ob causam fidei per annum insordescit, puniri potest.*
6 *Aduersùs fautores hæreticorum non proceditur post mortem.*
7 *Ad condemnationem defuncti hæretici, citari debent filij & hæredes.*
8 *Non tenentur hi comparere per se, sufficit si per procuratorem.*
9 *Quilibet volens defendere defunctum hæreticum admittitur.*
10 *Facto processu reus absoluendus est, vel condemnandus, neque causa haberi potest in pendenti.*
11 *Possitne procedi aduersùs hæreticum defunctum, tametsi dilucidè non sit eius hæresis probata? Affirmatiuè respondetur.*
12 *Dum causa agitur, bona non sunt sequestranda à tertiis possessoribus.*
13 *Firmato processu, & hæresi plenè probata damnandus est, & eius bona fisco applicanda.*
14 *Si tamen non probatur delictum, neque speratur breui probandum, absoluendus est reus.*
15 *Si hæreticus pœnitentiam in extremis expostulauit, nunquam est damnandus.*
16 *Quo tempore præscribatur, ne contra defunctum procedi possit? Probabilius est quadriennio præscribi.*

1 DIcendum est primò, etsi omnia crimina committentis morte extinguantur, *l. defuncto. ff. de publicis iudiciis. l. prima, cum aliis. C. si reus, vel accusator mortuus fuerit. l. pupillum §. in hæredem. ff. de reg. iur. l. ex iudiciorum, in fine. ff. de accusationib. l. prima*, C. *ne ex delicto defunctorum*, & aliis non tamen extinguitur hoc crimen, sicut nec crimen læsæ maiestatis humanæ ex *l. vlt. C. ad leg. Iul. maiest.* & est text. expressus *in l. Manichæos. §. 2. vers. in mortem. C. de hæreticis.* ibi in mortem quoque inquisito extendatur. nam si in criminibus maiestatis licet memoriam accusare defuncti, non immeritò & hic debet subire tale iudicium. Idem habetur clarè *in capite accusatus. paragrapho in eo verò, de hæretic. in 6. & capit. si quis Episcopus eodem titul. de hæretic. cap. fin. 24. quæst. 3. cap. filij, de hæreticis. in 6.* & aliis pluribus, quæ congerit Farinac. *quæst.* 10. *num.* 36.

2 Dico secundò, vt hæreticus defunctus damnetur, requiruntur claræ, & dilucidæ probationes in hæresi decessisse: si enim viuens damnari non potest, nisi legitimè confessus, vel conuictus, à fortiori nec defunctus, qui iam se defendendi caret. Dices damnari non posse vt hæreticum: at benè vt de hæresi suspectum. Respondeo nulla ratione id sustineri posse; quia solùm in supradictis textibus conceditur aduersùs hæreticum condemnatio, non aduersùs hæresis suspectum, & infamatum: quod constat, quia ad confiscationem bonorum proceditur: ex *dicto cap. accusatus.* quæ confiscatio suspecto de hæresi conuenire non potest. Item quia suspiciones hæresis morte delinquentis extinguuntur ex *dicto cap. accusatus. §. si verò.* & ita tenet Simanc. *cathol. instit. tit.* 18. *rubr. de defunctis, num.* 13. *& tit.* 46. *rubr. de pœnis, num.* 77. *& in enchirid. tit.* 61. *rubr. de mortuis, nu.* 6 Farinac. *quæst.* 197. *num.* 103. Pegna 3. *p. direct. comm.* 92. *vers. & ratio quidem.* Vmbert. Locat. *in iudic. inquisit. verbo cadauera. num.* 1. *fine, verbo filij, num.* 13. *& verbo defunctus. vers. secundo, in fine.*

3 Hæresis autem plenè, & sufficienter probatur, si illam viuens confessus nec pœnituit: quia tunc tanquam pertinax, qui noluit Ecclesiæ reconciliari, condemnandus est. Ad huius probationem reducitur, si in carcere existens seipsum interemit; quia illa est quædam criminis confessio: credendum est enim ex conscientia criminis se interfecisse, neque voluisse de illo pœnitere: sic Gundisalu *tract. de hæretic. quæst.* 22. *num.* 1. *in fine. vers. conuincitur. autem.* Pegna 3. *p. comm.* 42. *vers. quod ipsum in eo. & vers. de illo qui in carcere.* Farinacius *quæstion.* 197. *numer.* 90. Simancas *titul.* 18. *catholic. institut. numer.* 31. Secundò probatur testibus, qui debent esse omni exceptione maiores, aliàs plenè, & concludenter non probabunt.

4 Hinc fit si pendente processu mortuus fuerit inquisitus, eius memoria damnari non poterit, nisi aliunde plenè, & concludenter hæresis probata fuerit, tum quia infamatus de hæresi, hæreticus non est, tum quia eo ipso hæres defuncti censetur innocentiam probasse, dum malitia defuncti plenè probata non est. sic. ex Simanca, Deciano, & aliis notauit Farinacius *quæstion.* 197 *num.* 99.

5 Dubium

5 Dubium est, an hæresis probata sit sufficienter, ex eo quòd probetur extitisse quis contumax per annum in excommunicatione ob causam fidei, & sic mortuum esse? Et ratio dubij est, quia ille non est verè hæreticus, sed solùm iuris fictione. Ergo lex eximens crimen hæresis à generali regula, qua omnia crimina morte delinquentis extinguuntur, de vero crimine hæresis, & non præsumpto, debet intelligi. At credo probabilius sufficienter hæresim illius probari. Si enim illa probatio viuente delinquente sufficeret ad illum tanquam hæreticum declarandum & condemnandum, cur mortuo ipso sufficere non debet? Siquidem iam à iure illa contumacia tanquam legitima probatio hæresis, & non tantùm suspicionis illius admissa est: & ita tenet Clarus *pract. §. hæresis n. 19. vers. item de crimine, in fin.* Decian. *tract. crim. lib. 5. c. 57. n. 6.* Farinac. *q. 197. n. 95.*

6 Fit secundò aduersùs fautores, defensores, receptatores hæreticorum, nequaquam post mortem procedi posse: habetur expresse *cap. accusatus, § si verò, de hæret. in 6.* ibi eius hæredibus non est satisfactio pro extincto iam crimine iniungenda. Et ratio est clara, quia non sunt hæretici, sed de hæresi suspecti. Solùm autem crimen hæresis post mortem delinquentis puniendum seruatur. Ergo non horum crimen: & ita pluribus relatis docet Pegna *comm. 92. ante medium, vers. alterum caput.* Simancas *cathol. institut. tit. 4. rubr. de accusat. num. 5.* Decian. *tract. crim. lib. 5. cap. 51. num. 35.* Farinac. *q. 197. n. 104.*

7 Dico tertiò. Hæretici memoria condemnari non potest, nisi priùs citentur filij, & hæredes, quorum interest, siue sint præsentes, siue absentes, siue certi, siue incerti; quia iusta defensio nemini est deneganda. Cùm ergo filij, & hæredes grauissimum damnum patiantur ex defuncti condemnatione, tum infamatum in bonis, quæ ab illis auferuntur, citari debent, vt si velint inquisitum defendere, allegare possint, si quid habeant in eius defensionem. Vt autem hoc facere possint, danda est illis copia indiciorum, & accusationum, quia nullus excogitari potest aptior modus defendendi defunctum, quàm probationes in contrarium infirmando. sic Decian. *tractat. crimin. libr. 5. capit. 57. num. 8.* Pegna *5. part. direct. comm. 92. circa fin. versic. cùm reus mortuus.* Farinac. *quæst. 197. num. 106.*

8 Hi verò filij, & hæredes non tenentur per se comparere; sufficit, si per procuratorem compareant, & sic comparendo audiendi sunt. sic Farinacius *suprà num. 85. & num 106.* Simancas *in enchiridium, titul. 43. rubric. de procuratoribus, num. 1.* Solùm à defensione hæretici defuncti, qui consolationem in extremis ab hæreticis expostulauit, excluduntur filij, eiusque domestici, nisi velint probare non sanæ mentis hæc fecisse, iuxta *cap filij, de hæreticis in 6.* quæ prohibitio ad aliam quamcumque defensionem non extenditur, vt ex Deciano notauit Farinacius *quæst. 197 num. 111.*

9 Dubium tamen est, an quilibet è populo volens hæreticum defunctum defendere, admitti debeat? Negat Ioannes Rojas *singul. 39.* Neque ratio ei deest. nam si filius non est, neque hæres, neque illius consanguineus, sua non interest illius condemnatio. Ergo assumens illius partes videtur esse hæreticorum fautor, & defensor. Cæterùm communis sententia, & tenenda asserit, quemlibet volentem sic citatum defendere, admitti debere. Ratio est, quia vtiliter gerit negotium Ecclesiæ, & religionis; cùm enim Ecclesia suis edictis citet ad comparendum eos, qui defunctum velint defendere, & casu quo nullus comparet, ex officio signat defensorem, vt Doctores statim allegandi tradunt, efficitur sanè assumentem defensionis officium, negotium Ecclesiæ facere, & non proprium. Adde. Appellatio cuiuslibet pro morte damnato admitti solet. Ergo etiam admitti debet hæc defensio, cùm vtraque in charitate fundetur. Neque obinde dici potest hæreticorum defensor, quia vsquedum condemnatus sit, non constat hæreticum esse: solùm enim constat ipsum, eiúsque filios, hæredes, & consanguineos in summo discrimine, & periculo grauissimi damni versari, quod si iustè auerti potest, charitas petit, vt auertatur. sic Simancas *catholic. institut. cap. 18. num. 15. & in enchiridium titul. 62. rubric. de mortuis, num 8.* Decianus *tractat. crimin. libr 5. cap. 57. num. 11.* Farinacius *quæst. 197. numero 108.* Pegna *directory 3. part. quæstione 92. versic. eo termino elapso, & sequentibus* Gundisalu. *tract. de hæreticis, quæst. 12. num. 9.*

10 Dico quartò. Facta citatione, & processu formato ea breuitate, qua fieri possit, vel reus defunctus absoluendus est, vel condemnandus: neque enim in suspenso causam Inquisitores habere possunt, quia id cederet in grauissimum filiorum, & hæredum præiudicium, quibus & matrimonia, & contractus celebrare multùm ex illa suspensione impediretur; cùm nullus auderet contrahere cum illis, quorum ascendens periculo damnationis est expositus, & quorum contractus periculum rescissionis subeunt, quorumque diuitiæ auferendæ sunt. sic ex Abulensi instructione anno 1498. lata pro Inquisitoribus Hispanis notauit Pegna *dicto commentario 92. versic. obseruandum etiam censeo.*

11 Nunquam tamen debent Inquisitores defunctum citare, & causam contra eius memoriam prosequi, nisi plenam, dilucidamque probationem in hæresi decessisse habeatur. sic notauit Rojas *tractat. de hæreticis, 2. part. num. 30.* & adducit instructionem Granatensem, Hispalensem, & Madrilianam. Simancas *catholic. institut. titul. 18. rubric. de defunctis, num. 12. & 19. in enchiridium, titul. 62. rubric. de mortuis, num. 3.* Farinacius *quæst. 197. num. 120.* Pegna *3. part. direct. comment. 92. post medium, versic. in hac causa.* Sed certè spectato iuris rigore censeo aduersùs hæreticum, semiplenè probatum, inquiri posse, & causam agere: si enim aduersùs illum viuentem instituta erat inquisitio, & processu pendenti mortuus fuit, poterit Inquisitor prosequi? quia semper censetur prosequi causam aduersùs hæreticum. sic Decianus *lib. 5. crimin. cap. 57. numer. 6. & 9.* Farinacius *quæstion. 197. num. 99. & 100.* Aliàs si semper causa defuncti ante citationem hæredum plenè probari debet, frustraneè ad eius defensionem hæredes citantur.

12 Interim tamen quo casu formatur, quousque sententia accedat, non sunt bona à possessoribus sequestranda, quia ipsi non deliquerunt, & cùm ritè possederint, non debent in casu dubio illorum vsu priuari. sic Pegna *dict. comment. 92. versic. tametsi verò* Farinacius *quæst. 197. num. 102.*

13 Formato ergo processu, si hæresis est plenè probata, damnandum est, eiúsque bona fisco sunt applicanda, etiamsi ad tertium deuenerint possessorem, & eius ossa exhumanda, si fortè à Catholicis possunt distingui; ac tandem eius effigiem, seu statuam comburendam: sic plurimi relati à Farinacio *quæst. 197. num. 92. & 94. & quæst. 10. num. 38.* Forma autem sententiæ optima est, quæ deducitur ex ea, quæ lata fuit in Concilio Constantiensi, *sessione 8.* aduersùs Ioannem VVicleff. hæreticum, quam refert Pegna *dict. comm. 92. circa fin.*

14 Quòd si hæresis plenè probata non sit, neque speratur breuissimo tempore probanda, absoluendus est reus, ne eius fama patiatur detrimentum, neve filij & hæredes grauentur. In hac enim absolutione nullum Ecclesiæ, neque fisco sequitur inconueniens: siquidem superuenientibus nouis probationibus, ex illis iunctis iis, quæ antea erant processu, poterit sic absolutus condemnari, vt bene aduertit Pegna *suprà dict. comm. 92. post med. vers. quòd si fortassis.*

15 Notanter semper fuit locutus de hæretico sic decedente. nam si in extremis signa contritionis exhibuit, & iudicialiter ob temporis angustiam absolui non potuit, nequaquam eius memoria est damnanda, sed potiùs debet ad reconciliationem admitti, ex text. *in cap à nobis, el 2. de sent. excom* & argumento à contrario sensu colligitur ex *cap. filij, de hæret. in 6.* & multis exornat Vmbert. Locat. *in indic. inquisit. verbo caducum, n. 1 fin. & verbo filij, n. 13 fin. & verbo Inquisitor, num. 25.* Farinacius *quæst. 193. num. 20. & 21.*

16 Dico vltimò varias esse Doctorum sententias, super tempus, in quo præscribitur, ne contra defunctum procedi possit. Aliqui enim neque contemnendi Doctores affirmant quinquennio præscribi, alij viceunio, alij tricennio, alij quadricennio, alij denique existimant nullo tempore præscribi, quorum opiniones refert Vmbert. Locat *in iud. inquisit verbo cadauera, num. 5.* Decian. *tract. crimin. lib 5. capit. 57. numer. 12.* Rojas *tractat. de hæreticis 2. parte, numer. 193. & singul. 50.* Pegna *3. part. director. comment. 92. vers. his ita positis, & sequentib.* Farinacius *quæst. 193. à numero 112. & quæstione 10. numero 82.* In qua diuersitate illa mihi verior sententia apparet, quæ affirmat solo quadricennio præscribi: cùm enim ius confiscandi bona hæreticorum diximus quadricennio præscribi, & hoc ius sit accessorium memoriæ defuncti damnatæ, efficitur & toto illo tempore memoriam defuncti damnari posse: sic pluribus comprobat Rojas *suprà.* Mascardus *de probationibus libro 1. conclusion. 112, num. 29.* & Farinacius *quæst. 10. numero 82. vers. tu dic.* Neque audiendi sunt Doctores, qui inter damnationem memoriæ defuncti, & confiscationem suorum bonorum constituunt differentiam: ij sunt Baiardus ad Clarum, *§. hæresis, numer. 27.* Felinus *capit. cùm nobis, de præscript. numer. 52.* relatus à Deciano *libr. 5. criminalium, capite 57. numer. 12. ante medium*, qui affirmant quinquennio præscribi in damnatione memoriæ defuncti, & in confiscatione quadricennio. Alii econtra in confiscatione dicunt quadricennio præscribi, iuxta textum *in cap. 2. de præscript lib 6.* In damnatione autem memoriæ, & in aliis hæreticorum pœnis nullo tempore præscribi. sic Pegna *supradicto commentario 92. circa principium. vers. his ita positis.* Thomas Sanchez *libro 2. capite 22. numero 42.* Azorius *3. part institut. lib. 1. cap. 18. versic nihilominus.* Graffis *lib. 2. suarum decisionum, cap. 11. num. 12 versic. & hæc intellige.* Non, inquam, inaudiendi sunt, tum quia, vt bene dicit Farinacius *quæst. 197. num. 116* hæc distinctio nec iure, nec ratione fundatur, tum quia confiscatio accessoria est memoriæ defuncti condemnatæ, taliter quòd non requiritur specialis sententia super bonorum confiscatione, sed eo ipso, quòd memoria defuncti damnatur, bona ipsius manent fisco addicta, & illa liberè occupat. Ergo si memoria defuncti non nisi infrà quinquennium damnari potest, neque confiscatio vltrà locum habebit, vel econtra si memoria defuncti damnari potest, & confiscatio, quæ illi accessoria est, semper intrare debet.

§. V.

De reo adorante dæmonem seu de lamiis, vulgò *Bruxas*.

1 *Qui adorat dæmonem, præter bonorum confiscationem, alias pœnas incurrit.*
2 *Ad horum capturam liquidiores probationes, quàm in aliis delictis requiruntur.*
3 *Si ipsi rei se detulerint, ad reconciliationem secretam admittuntur.*
4 *Quando absolutio ad cautelam, & abiuratio commissariis remittatur.*

1 Si exhibeat cultum dæmoni, ex effectu illum reuerendi absque intellectus errore, etsi hæreticus non sit, quia tamen est verus idololatra, incurrit præter bonorum publicationem, alias pœnas aduersùs hæreticos latas, & extrauag. Ioan. XXII. quæ incipit, *Super illius specula*, quamque ad verbum refert Pegna *direct inquisit.2.p.q.43.post n.9.* esto aliqui dicant vsu non esse receptam. Quòd si reueretur dæmonem ex metu vel auaritia, vel ex alio affectu, supradictam pœnam excommunicationis non incurrit, quia non est verus idololatra. Sanchez *lib.2.in Decal.cap 7. num.* 10.

2 Ad horum capturam grauissima indicia, & probationes liquidiores, & clariores quàm in aliis delictis requiruntur ob periculum falsitatis, quod experientia teste compertum est. Quapropter ex depositione præcisa complicum, qui de aliquo testantur adfuisse in conuentu, & congregatione lamiarum adorantium dæmonem, ibique adorasse, non capitur reus, quia sæpè per illusionem dæmonis, aliqui probatæ virtutis in hoc conuentu apparere videntur; cùm tamen verè non appareant. Item sæpè existimant lamias corporaliter apparere, cùm solùm in repræsentatione adsint. sic Farin. q.185.n.151.*fine*, & q.188.n.76.*vers imò si ex depositiõ.* Quapropter nisi cum illorum depositione constet simul de aliquo actu exteriori.v.g.de nece alicuius hominis, vel aliquorum animalium, vel apud testificatum appareant aliqua vnguenta, & animalia immunda, nempe bufones, & angues, ex quibus vehemens præsumptio delicti oriatur, nunquam capturæ traditur, iuxta quandam Madrilianam instructionem, quæ est 15.& 20.circa lamias, editã anno 1612. occasione cuiusdam actus publici Logronensi ciuitate celebrati, in quo plures condemnati sunt; & postea compertum fuit plures fallacias in condemnatione adfuisse, ob quas bona eorum, qui ibidem damnati sunt, fisco addicta non fuerunt, neque eorum sententiæ Ecclesiis fuerunt affixæ, & insuper reconciliati, declarati fuerunt habiles cuilibet inquisitionis officio.

3 Si huiusmodi lamiæ seipsas detulerint, & fassæ fuerint dæmonem adorasse, illique credidisse, & à nostra fide verè & ex animo apostatasse, ad reconciliationem admittuntur secretam, iuxta practicam inquisitionis Hispaniæ, neque eorum bona confiscantur, neque habitus pœnitentialis eis imponitur. habetur in instructione Madriliana 14.edita anno 1613. Quòd si hæ post hanc abiurationem relabantur, etsi de rigore iuris tanquam relapsæ brachio sæculari tradendæ essent, nihilominus in Hispania, iuxta instructionem supradictam, & aliàs inquisitioni Logronensi remissas ad reconciliationem admittuntur bis, & ter. Si autem hi delinquentes in minori ætate, v. g. ante 12. vel 14. annum deliquerint, solùm ad cautelam absoluuntur, esto in aliis delictis, si fuerint doli capaces, absolutio absolutè concedatur, iuxta supradictam instructionem.

4 Verùm si hi delinquentes, & spontaneè confitentes fateantur tantùm adfuisse in conuentu, & congregatione lamiarum adorantium dæmonem, absque apostasia à fide, tunc absolutio ad cautelam, & abiuratio commissariis remitti solet.

§. VI.

De Iudæis, Mauris, aliisque infidelibus non baptizatis.

1 *Si nostram fidem, & religionem directè offendant, iudicibus fidei traduntur puniendi.*
2 *Idem est, si contra nostram fidem, & suam delinquit.*
3 *Qui communiter reputatur baptizatus, & aduersùs nostram fidem delinquit, punitur.*
4 *Ab Inquisitore simul cum ordinario puniendi sunt.*

1 Alicui videri posset hos nequaquam à iudicibus fidei puniri posse, quia sunt extra Ecclesiam: quod quidem solùm verum est, quando aduersùs suam legem, & non specialiter aduersùs nostram delinquunt. At cùm sæpè nostram religionem offendant, iudicibus fidei, ad quos pertinet illam custodire immaculatam, & à quibusuis contrariis defendere subiecti sunt, ob hanc rationem colligitur, hæc potestas, ex *c.contra Christianos, de hæret.in 6.* & ex extrauag. Gregor.XI. incipiente, *Admodum dolenter audiuimus*, & ex constitutione Greg.XIII. edita anno 1581. incipiente, *Antiqua Iudæorum improbitas*, quæ referuntur à Pegna inter litteras Apostolicas, *in fine direct.* Quocirca si aliquis Iudæus non baptizatus violat Ecclesias, sacramenta contemnit, & irridet, blasphemias in Christum iactat, pro qualitate criminis puniri debet. Item si persuadet Christianos, vt fidem abnegent, & abnegantes recipit, & abscondit, fauoremque præstat hæreticis, ne ab Inquisitoribus capiantur, tanquam fautores hæreticorum puniendus est, pœna scilicet arbitraria, fustigationis, triremis, exilij, pecuniæ, necnon & alia atrociori, prout, Inquisitoribus visum fuerit, etiam vsque ad relaxationem: sic habetur expressè in supradictis decretis, & tradit Hippolyt. Riminald.*consil.crim.diuers.*83.*n.*4 *lib.*2. Campeg. *in addit.ad Zanch.tr.de hæret.q.9.n.*11. Rojas *tr.de hæret.*1.*p.n* 557.& *seq.* Farinac q.178.§.6.n.143. Eymer.*direct.*2.*p.q.*46.*per totam.* & ibi Pegna *comm.*71. & *comm.*69.*vers.tertium est*, & *seqq.* Azor.*institutionum moral.*1.*p.lib.*8.*c.*22.*rubr.de obstinata Iudæorum perfidia,q.*12. & alij apud ipsos.

2 Maior difficultas est, si Iudæus, & paganus in iis, quæ sunt nostræ, & suæ fidei communia, delinquit, an tunc, ab Inquisitoribus puniri possit? v.g. si neget Deum esse, dæmones adoret, inuocet, & sacrificia eis offerat, qua in re, etsi aliqui contrarium asserant, omnino dicendum est ab Inquisitoribus puniri posse, neque de hac re licet dubitare, cùm expressé decisum sit à Greg. X. in dicta constitutione, incipiente, *Antiqua Iudæorum improbitas*, vbi recensentur casus, in quibus Inquisitores possunt aduersùs Iudæos, aliosque infideles procedere. Et primo loco punitur is, de quo agimus per hæc verba: Si quis Iudæus, aut infidelis in his, quæ circa fidem cum illis nobis sunt communia, veluti Deum vnum, æternum, omnipotentem, creatorem omnium visibilium, & inuisibilium, & similia non esse asseruerit, prædicauerit, vel priuatim alicui insinuauerit, Inquisitorum hæreticæ prauitatis iudicio subiacebit, &c. Et ita notant referentes supradictam constitutionem, Pegna 2.*p.direct.q* 46.*comm.*71.*post princ.* Farinac.*q.*178. *num.*146. Azor.1.*p.lib.*8 *c.*22.*q.*12. Didac. Cantera *in suis qq. crim. rubr.de hær. c.*1.*n.*72. Ratio est, quia sic delinquendo nostram fidem oppugnant, & offendunt. Competit ergo iudicibus fidei eam defendere, & offensorem punire, & media offensorum punitione audaciam aliorum reprimere. Debent autem hæc delicta in præsentia Christianorum fieri, vt sic censeantur malo suo exemplo Christianos mouere; aliàs non videtur esse specialis offensio, & oppugnatio fidei, neque locus defensioni. sic Pegna *dict. comm.*71., *versic.si ergo, in fine.* Omitto plures textus, & rationes, quibus hæc doctrina impugnari potest; quia illis omnibus satisfacit plenè Eymeric. *dicta quæst.*46. De forma autem abiurandi hos errores, vide Pegnam *suprad.comm.*71. *in fine.*

3 Rursus contingere potest aliquem baptizatum non esse. Ac in communi hominum æstimatione sic reputari; quia inter Christianos nutritus est, qui quidem si aduersùs nostram fidem delinquit, etsi hæreticus non sit, tanquam hæreticus est puniendus, quia offendit religionem nostram, quam externùs saltem profiteretur. sic Farin.q.17. P.n.135. Simanc.*cathol.inst.tit.*31 *rubr.de hær. n.*5. Azor.1.*p.lib.*8.*c.*9.*q.*3.*vers.si quæras.* Et iuxta hanc doctrinam Cæsaraugustæ anno 1619. quidam Maurus, qui aduersùs nostram fidem deliquit, reconciliatus est, etiamsi allegauit baptizatum non esse, in cuius confirmationem in libro suæ parochiæ non fuit inuentus scriptus.

4 Denique aduerte, quoties hi Iudæi, & infideles puniendi sunt, ab Inquisitore simul cum ordinario puniri debere, neque posse vnum sine alio, iuxta *Clem.*1.§.*duro, de hæret.* sic Squallicens.*tract. de fide cathol.c.*46.*ad fin.* Pegna 2.*p.direct q.*44. *comm.*69. *in medio, vers.illud hic non est omittendum.* Farinac.*q.*178.*n.*147.

§. VII.

De fautoribus hæreticorum impedientibus & vsurpantibus S.Inquisitionis officium.

1 *Examinari debet, an fautor sit factus hæretico, quia talis, an quatenus amicus, vel consanguineus.*
2 *Idem est de impediente officium inquisitionis.*
3 *Quæ pœnæ sint iis imposita, & qua ratione contingat sanctum Officium impedire.*
4 *Vsurpans officium inquisitionis ab Inquisitoribus punitur pro qualitate causæ.*

1 Exactè inuestigandum est, an fauor præstitus sit hæreticis, quatenus tales sunt, an solùm quatenus sunt consanguinei, vel amici: nam in vno casu contrahunt pœnas fautoribus impositas, videlicet excommunicationem, & alias arbitrio iudicis imponendas, pro qualitate criminis, scilicet pecuniæ, triremis, fustigationis, & similium. & de leui abiurant: In alio autem casu à supradictis pœnis excusantur, vt latiùs diximus, cùm de his suspectis in fide sermonem instituimus. Modos cognoscendi, qui fautores hæreticorum sint, recenset Farinacius *quæst.*182.*num.*10. Pegna *direct.*2.*p.q.*53.*comm.*78. *vers. secundò*, & *seqq.*

2 Idem

2 Idem quod dictum est de fautoribus, dicendum est de impedientibus inquisitionis officium; verè enim hæreticorum fautores sunt, & de hæresi suspecti, & grauiùs delinquunt quibuslibet aliis fautoribus, & sic grauiùs puniendi sunt.

3 Quapropter ex constitutione Innoc. IV. edita anno 1252. & Clem. IV. edita anno 1265. vtraque incipiente. *Ad extirpanda*, quasque refert Pegna, inter litteras Apostolicas, *& in direct. 2. p. q. 52. comm. 77.* Qui hæreticum captum de manibus ministri eripere ausus fuerit, vel impedierit ne capiatur, vel aliquo modo auxilium, consilium vel fauorem ad liberandum præstiterit, siue id faciat vi, & armis, siue clamoribus, & monitionibus, quibus auditis fugit delinquens, perpetuò relegatur cum publicatione bonorum. At huic delicto Pius V. in quadam sua constitutione edita anno 1569. incipiente, *Si de protegendis*, præcedentium confirmatoria, pœnam mortis, & confiscationis bonorum, ac reliquas omnes pœnas, quibus rei laeæ maiestatis humanæ afficiuntur, imposuit: cuius Bullæ tenorem refert Pegna inter litteras Apostolicas, illiusque mentionem facit Farin. *de hæret. q. 182. n. 96* Fateor hanc partem mortis nunquam ob hoc crimen præcisè imponi, nisi in aliquo casu raro, & extraordinario, in quo simul cum defensione hæretici occisio, seu grauis alicuius ministri inquisitionis vulneratio coniungeretur; tunc enim sic delinquens curiæ sæculari relaxatur, esto fateatur se hæreticum esse, & pœnitentiam expostulet, & ad reconciliationem admittatur. At idem est qui fingeret se esse hæreticum illum capiendum, & loco illius se submitteret, vel alium submittere faceret, vt sic hæreticum à potestate inquisitionis liberet: hic enim tanquam fautor hæreticorum, & inquisitionis officij impeditor puniendus est. Ex supradictis autem constitutionibus Innoc. IV. & Clement. IV. qui sic se supponit, carceri perpetuo mancipatur: qui verò alterum submittit, publicatis bonis omnibus, in perpetuum relegatur, & suppositus si fuit in dolo, mancipatur perpetuo carceri. sic notauit Farinac. *q. 182. n. 98.*

4 Rursus huic tribunali subiectus est reus vsurpans officium Inquisitoris, Notarij, aut alterius ministri; quia offendit sanctissimam huius tribunalis iurisdictionem; meritóque ab eius iudicibus coërceri debet. Sed qua pœna puniatur, non constat. Examinanda enim est diligenter causa vsurpationis: nam si officium vsurpauit, vt se ab aliquo periculo, in quod fuit coniectus, liberaret, nec alteri nocuit, leuiter est puniendus; reprehensione aliqua verbali secretò in tribunali facta, & pœna aliqua pecuniaria, vel exilio per aliquot annos: sic colligitur ex iis, quæ tradit Menoch. *de arbitr. lib. 2. cas. 306. à num. 14.* vbi probat falsitatem, quæ nemini nocuit, nec nocere potest, non pœna falsi, sed aliqua extraordinaria puniri. At si officium inquisitionis vsurpauit, vt aliquos terreret, & concuteret, vel pecunias extorqueret, aut alia crimina præstaret, in actu publico est producendus, ibique legenda est eius sententia, vt aliquoties vidi. Sententia autem solet esse pecuniaria, fustigationis, & triremis pro qualitate delicti. sic docuit Simancas *catholic. instit. tit. 46. col. vlt. & in enchirid. cap. vlt. num. 15.* & probat authoritate Iulij Clari *lib. 5. recept. sent. tit. ad leg. Cornel. testamentariam*, qui ita scriptum reliquit: Qui insignibus altioris ordinis vtuntur, militiamve confingunt, quo quem terreant, vel concutiant, humiliores capite puniuntur, honestiores in insulam deportantur.

§. VIII.

De reo ducente secundam vxorem viuente prima.

1 *Iudicibus fidei puniendus, subiicitur hic delinquens.*
2 *Pœna huius criminis est arbitraria: in aliquibus partibus abiurant de vehementi, in Hispania de leui.*
3 *Procedunt tam in viro ducente vxorem, quàm in vxore ducente virum.*
4 *Religiosus ducens vxorem, grauiùs punitur.*

1 QVòd Inquisitores aduersùs hos delinquentes procedant, tanquam aduersùs hæresis suspectos, & malè de sacramento matrimonij sentientes, nulla est dubitatio, vt testatur Farinac. *quæst. 178. num. 68* & tradit Pegna *2. part. directorij, quæst. 56. comm. 81. post medium, versic. de eo.* Couarr. *epitom. de sponsalib. 2. p. cap. 7. §. 3. num. 6. versic. suspecti etiam hæreseos.* Albertin. *tractat. de agnoscend. assert. quæst. 23.* Simanc. *catholic. institut. titul 40. & in enchirid. tit. 12. rubr. de nefariis nuptiis, num. 5.* Rojas *singul. 98. num. 4.* Menoch. *de præsumpt. lib. 5 præsumpt. 6. num. 37. & de arbitr. libr. 2. cas. 410. num. 14.* & alij apud ipsos. Quod venit intelligendum, siue secundùm matrimonium palam, siue secretò contrahatur, quia hoc non tollit suspicionem, licèt ex parte minuat. Simancas *catholic. institut. cap. 40. num. 4.* Salzedo *in pract. crimin. cap. 80. littera B. versic. ne illud.* Farinac. *de delictis carnis, quæst. 140. numer. 24.* Item procedit conclusio, posse scilicet Inquisitores aduersùs hos delinquentes procedere, etiamsi secundum matrimonium aliàs sit inualidum, vt quia erat consanguinea, vel religiosa, aut alio impedimento ligata; quia in præsenti non tam matrimonium in effectu, quàm in affectu punitur, ex *l. eum qui duas, Cod. ad leg. Iuliam, de adulter. authent. incestas, Cod. de incestis nupt. cap. nuper, de bigamis.* & notauit Anton. Gomez *leg. 80. Tauri, num. 30.* Albertin. *de agnoscend. assert. cathol. quæst. 23. num. 10.* Farinacius alios referens, *quæst. 140.* vbi de delictis carnis, *num. 25.* Quocirca reus, vt effugiat hoc iudicium, probare tenetur ignoranter processisse: quæ ignorantia non probatur, ex eo quòd multo tempore coniux prima absens fuerit; quia insuper debet probare certum nuntium accepisse de illius abitu, iuxta textum *in cap. præsentia, de sponsalibus*, vel probare tenetur primum matrimonium nullum fuisse, & quousque hoc probet, Inquisitorum iudicio subditur ob hæresis suspicionem: nullitate autem probata cessat Inquisitor, & succedit Episcopus, qui sic contrahentem debet punire, iuxta textum *in cap. cùm in Apostolica, de sponsalib.* eo quòd absque declaratione Ecclesiæ nullitatis prioris matrimonij, ausus fuerit secundum contrahere. sic notauit Farinacius *de hæresi, quæst. 171. num. 72.*

2 Pœna huius criminis arbitraria est in Italia, aliisque locis abiurant de vehementi, vt testatur Pegna *dicto comment. 81. post medium, versic. de eo.* Farinacius *de hæresi, quæst. 178. num. 68. fine.* At in Hispania de leui tantùm abiurant; & si plebei sint, flagellis cæduntur, & quinquennio triremibus addicuntur: si nobiles, aliis pœnis pecuniariis, exilioque damnantur. Simancas *cathol. instit. tit. 40. num. 6. & in enchirid. tit. 12. num. 6.* Farinac. *quæst. 178. num. 74.*

Aduerto tamen si hic delinquens antequam testificatus sit, seipsum inquisitoribus detulit, & crimen manifestauit, mitiùs esse puniendum. Putarem sanè primò in carceribus secretis recludendum non esse, dum eius causa agitur, sed in aliqua particulari domo, vt Compostellæ obseruatum vidi. Secundò existimarem, etiam si plebeius sit, flagellis non debere cædi, sed exilio, aliquaque pœna pecuniaria condemnari. Et idem est dicendum de eo, qui aliqua apparenti ratione ductus de morte prioris coniugis, probat secundum matrimonium contraxisse.

3 Secundò aduerto supradicta tam in viro ducente vxorem, quàm in vxore ducente virum procedere. sic Simanc. *cathol. institut. tit. 40. n. 5.* Farinac. *q. 178 n. 73.*

4 Ad huiusmodi crimen reduci potest, si religiosus siue laicus sit, siue clericus ducat vxorem: punitur enim ab inquisitoribus eadem pœna qua binas nuptias contrahens, & grauiori ob suspicionem grauiorem Lutheranæ hæresis. Cantera *quæst. crim. de hæret. num. 70. & 71. fol. 431.*

§. IX.

De reo non Sacerdote Missam celebrante, aut aliud sacramentum ministrante.

1 *Hic est de hæresi suspectus.*
2 *Pœna mortis pluribus in locis punitur, aliis verò, vt in Hispania arbitraria pœna.*

1 HVnc de hæresi suspectum esse nemini esse potest dubium, ac proinde inquisitorum iurisdictioni subiectum, committit enim crimen falsi in re grauissima, vsurpans officium, & iurisdictionem à se protsus alienam. sic Bernard. Diaz *pract. crim. c. 12. num. 3.* & ibi Salzedo alios adducens Menochius *de arbitrar. lib. 2. cas. 320. num. 13. & 14.* Solùm potest esse aliqua dubitatio, si quis ex intentione ludendi, vel irridendi hæc sacramenta ministraret, & talis intentio omnibus adstantibus pateficret; quia tunc non videtur puniendus, tam vt alienæ, sacræque iurisdictionis vsurpator, quàm vt irrisor,

2 Sed qua pœna puniendus is sit?

Respondeo pœna mortis puniendum esse, ac proinde brachiò sæculari tradendum, vbicumque receptæ sint constitutiones Pontificiæ. Nam sic delinquenti pœnam mortis esse imponendam statuit, Paul. IV. in sua constitutione edita 20. Maij anno 1557. & in alia edita 17. Februarij anno 1559. quarum mentionem facit *iudicial. inquisit. rubr. fine ordinibus celebrantes fol. mihi 475.* Salzedo *supr.* Idem statuit Clem. VIII. in sua constitutione edita 5. Decembris anno 1601. incipiente, *Etsi aliàs*, cuius meminit Farinacius *quæst. 193 num. 59.* Et meritò hac pœna puniri debet; quia est nefas omnino grauissimum, quale antiqui Pontifices nunquam committendum præsumpserunt, & fortè ob eandem causam huic crimini pœnam non statuerunt, vt dicit Bernard. Diaz *practic. dict. cap. 12. in princ.* Sed cùm his temporibus malitia hominum creuerit, & in omne malum, scelusque propendeant, aliqua pœna graui coërceri iustissimum fuit. Dixi pœnam mortis huic crimini imponendam esse, vbi constitutiones Pontificiæ receptæ sunt: quod dixi, quia in Inquisitionibus Hispaniæ video supradictas Bullas quoad relaxationem curiæ sæculari ob huiusmodi crimen receptas non esse; ac proinde solùm pœna arbitraria sic delinquentem esse puniendum. sic Bernard. Diaz *allegato loco*, & Menochius *suprà casu 320. num. 14.* Hæc autem pœna arbitraria regulariter est in actu publico, abiurare de leui, flagellis cædi, & triremibus addici, & ab ordinibus perpetuò priuari. Aliquando hæc pœna minuitur, & in exilium, & pecuniam conuertitur, cum si delinquens nobilis sit, neque in actu fuit specialis malitias

malitia; tum si sit ita rusticus, vt non tam ex malitia, quàm ex aliquali ignorantia processisse videatur. Et ita uidi quendam adolescentem simplicem, qui annali reclusione in monasterium, & pœna pecuniaria damnatus fuit, eo quòd fingens se sacerdotem, alterius confessionem excepit, vt postea illum irrideret.

§. X.

De transmittentibus arma, equos, bellicáque tormenta hostibus nostræ religionis.

Inquisitoribus Hispaniæ hoc crimen committentes subiiciuntur, & pœnis arbitrariis puniuntur.

INquisitores Hispani de hoc crimine cognoscunt ob suspicionem hæresis. Videtur enim sic delinquentes fautores hæreticorum esse; & ita in carceribus secretis recluduntur, dum eorum causa agitur. Illa conclusa, simul cum ordinario (quod semper intelligitur) pronuntiatur sententia, quæ regulariter in tribunali tantùm pronuntiatur, & non in actu publico, nisi in aliquo casu graui, & extraordinario. Huius autem pœna est; si vilis persona est, fustibus cædi; sin minus exilio, & pecunia, in ea quantitate, qua equi, armáque valebant, & insuper omnia illa confiscantur: quòd si iam fuerint transmissa, pœna pecuniaria duplicatur. Et scio quendam religiosum ob hoc crimen ex consilio supremi Senatus condemnatum fuisse in sexcentis scutis, & in annua in suo conuentu reclusione, & suspensione interim ab officio: quam condemnationem adimpleuit, & pecuniam ex reditu sibi obuenturo duobus annis soluit. Antiquitus abiurabant de leui, modò non est in vsu.

DISPVTATIO IX.

De Confessario ad Venerem incitante.

PLACVIT pro complemento huius tractatus aliquando latiùs examinare, qua ratione Inquisitores de hoc crimine cognoscant, & quando alij teneantur sic delinquentes Inquisitoribus denuntiare, & quibus pœnis delinquentes affici debeant.

PVNCTVM I.

Quid in hac re à summis Pontificibus, & ab Inquisitoribus statutum sit.

1 *Quid statuerit Pius IV.*
2 *Quid Clemens VIII.*
3 *Quid Gregorius XV.*
4 *Solicitatio ad Venerem, non ad alia crimina in supradictis decretis cauetur.*
5 *In Bulla Pij IV. & Clementis VIII. sola solicitatio mulieris cauetur. At in Bulla Gregorij cuiusque persona, siue fœmina, siue viri.*
6 *Ex decreto Pij IV. & Clementis VIII. solus Confessarius in confessione delinquens venit puniendus. At ex Gregorij decreto, si ante, vel post confessionem immediatè delinquat.*
7 *In decreto Pij IV. & Clementis VIII nulla pœnitenti imponitur obligatio denuntiandi, præter eam, quæ iure inest. Secus ex decreto Gregorij.*
8 *In Bulla Pij IV. & Clementis VIII. committitur hæc cognitio priuatiuè Inquisitoribus. At in Bulla Gregorij etiam ordinariis.*
9 *Bulla Gregorij in Hispaniarum regnis non videtur recepta.*
10 *Inquisitores quid circa hoc crimen in suis edictis præcipiant.*
11 *Colligitur stricta obligatio in pœnitente denuntiandi Confessarium, & quàm graue crimen hoc sit.*

1 PAramus *de origine inquisitionis. lib. 3. quæst.* 10. *in fin.* Corionlanus *de casibus reseruatis, part. 1. sect. 2. art. 22. fol.* 135. Ioannes Sanchez *in suis selectis disputationibus, disput.* 11. *numero* 18. referunt Bullam Pij IV. & Clementis VIII. de hac re in Bulla, inquam, Pij IV. quæ incipit, *Venerabili fratri, Archiepiscopo Hispalensi Hispaniarum hæreticæ prauitatis Inquisitori generali, quæque fuit edita, & publicata die* 16. *Aprilis anno* 1561. Solùm tribuitur Inquisitori generali iurisdictio cognoscendi, & puniendi per se, vel per alios à se deputatos, delinquentes sacerdotes tam sæculares, quàm regulares regnorum Hispaniæ, qui sacramento Pœnitentiæ in actu audiendi confessiones abutuntur; mulieres videlicet pœnitentes ad actus inhonestos, dum earum audiunt confessiones, alliciendo, & prouocando, seu allicere, & prouocare tentando, & procurando. Super iis autem (ait Pontifex) diligenter inquiras, & iuxta facultatum tibi contra hæreticos, aut de hæresi quouis modo suspectos, à Sede Apostolica concessarum continentiam, & tenorem procedas.

2 Clemens verò VIII. vti infertur in decreto supremi Senatus inquisitionis edito die 3. mensis Decembris, anno Domini 1592. solùm statuit Inquisitorem generalem in Hispania procedere posse aduersùs quoslibet presbyteros sæculares, & regulares in sacramento Pœnitentiæ, seu in actu confessionis sacramentalis, solicitantes mulieres pœnitentes ad impudicitiam, seu peccata carnis, sicut & in aliis causis ad sanctissimum inquisitionis officium pertinentibus, vt hactenus fecit, etiam priuatiuè, quoad superiores regularium, cuiusuis ordinis, & congregationis, etiamsi mendicantium existant, ipsosque regulares non eximi ab onere deferendi, seu denuntiandi huiusmodi delinquentes eidem sancto Officio, quemadmodum in aliis casibus, & causis sanctæ inquisitionis, in quibus alij Christi fideles de iure tenentur.

3 At Gregorius XV. die 30. Augusti, anno 1622. & sui Pontificatus anno 2. constitutionem edidit aduersùs solicitantes sacerdotes; & primò refert, & confirmat Bullam Pij IV. nuper relatam, illámque non solùm in prædictis Hispaniarum regnis, sed in quibusuis Christiani orbis partibus firmiter, & inuiolabiliter obseruari præcipit, & mandat. Secundò, ne de pœna his delinquentibus imponenda, & de modo procedendi ab aliquo dubitari possit, statuit, quòd omnes, & singuli sacerdotes, tam exempti, quàm non exempti, qui personas, quæcumque illæ sint, ad inhonesta, siue inter se, siue cum aliis quomodolibet perpetranda in actu sacramentalis confessionis, siue ante, vel post, immediatè, seu occasione, vel prætextu confessionis huiusmodi, etiam ipsa confessione non sequuta; siue extra occasionem confessionis in confessionario, aut in loco quocumque, vbi confessiones sacramentales audiuntur, seu ad confessionem audiendam electo, simulantes ibidem confessiones audire, solicitare, vel prouocare tentauerint, aut cum eis illicitos, & inhonestos sermones, siue tractatus habuerint, in officio sanctæ inquisitionis seuerissimè puniantur. Tertiò apponit modum cognoscendi de tali delicto, remittit enim eius cognitionem tam Inquisitoribus, quàm locorum ordinariis, simul, vel separatis. Ait enim Pontifex: Omnes hæreticæ prauitatis Inquisitores, & locorum ordinarios vniuersi orbis Christiani, in suis quemque diœcesibus, & territoriis per has nostras litteras etiam priuatiuè, quoad omnes alios specialiter, ac perpetuò iudices delegamus, vt super his contra prædictos simul, vel separatim in omnibus, prout in causis fidei iuxta sacrorum canonum formam, necnon officij inquisitionis constitutiones, &c. diligenter inquirant, & procedant. Quartò qui in aliquo ex huiusmodi nefariis excessibus culpabiles fuerint reperti pro criminum qualitate, & circunstantiis puniendi sunt, scilicet suspensione ab executione ordinis, priuatione beneficiorum, dignitatum, & officiorum quorumcumque, ac perpetuæ inhabilitatis ad illa, necnon vocis actiuæ, & passiuæ, si regulares fuerint, exilij, damnationis ad triremes, carceris perpetui: imò si pro delicti grauitate maiores pœnas meruerint, debita præcedente degradatione curiæ sæculari puniendi tradantur. Quintò, datur facultas venerabilibus fratribus sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus generalibus Inquisitoribus, ne delictum tam enorme, & Ecclesiæ Dei tam perniciosum remaneat ob probationum defectum impunitum, cùm difficilis sit probationis, testibus etiam singularibus, concurrentibus præsumptionibus, indiciis, & aliis adminiculis delictum probatum esse arbitrio suo indicandi, & curiæ sæculari, vt dictum est, reum tradendum esse pronuntiandi. Sextò mandat omnibus Confessariis, vt suos pœnitentes, quos nouerint fuisse ab aliis, vt suprà, solicitatos, moneant de obligatione denuntiandi solicitantes, seu, vt præfertur, tractantes, Inquisitoribus, seu locorum ordinariis prædictis: quòd si hoc officium prætermiserint, vel pœnitentes docuerint, non teneri ad denuntiandum Confessarios solicitantes, seu tractantes, vt suprà, iidem locorum ordinarij, & Inquisitores illos pro modo culpæ punire non negligant.

4 Circa supradicta decreta notandum est solùm in illis præcaueri solicitationem ad Venerem; non tamen ad alia crimina etsi grauiora sint; quia non est æquè periculum de illis, ac de solicitatione ad Venerem.

5 Secundò aduerte, in Bulla Pij IV. & in decreto Clementis VIII. solùm de solicitatione mulieris habetur sermo. At in Bulla Gregorij XV. cuiusuis solicitatio præcauetur, vt constat ex illis verbis. *Qui personas, quæcumque illæ sint, ad inhonesta, &c.*

6 Tertiò nota ex decreto Pij IV. & Clementis VIII. Sacerdos in confessione solicitans veniebat puniendus. At ex decreto Gregorij siue in confessione, siue extra, vel post, immediatè, siue in confessionario, seu loco confessionibus deputato, siue alibi simulans audire confessiones, & pœnitentem solicitans, aut cum eo inhonesta tractans, venit puniendus.

7 Quartò in decreto Pij IV. & Clementis VIII. nulla obligatio præter eam, quæ iure naturæ inest, imponebatur pœnitenti confessarium denuntiandi. At in decreto Gregorij præsupponitur pœnitentes teneri Confessarium sic solicitantem denuntiare,

tiare, & insuper mandatur omnibus Confessariis, vt eos de tali obligatione moneant.

8 Quintò in Bulla Pij I V. & in decreto Clementis, solùm committitur cognitio huius delicti Inquisitori generali Hispaniarum, & ab eo deputatis. At in decreto Gregorii omnibus Inquisitoribus totius orbis Christiani, & locorum ordinariis, simul, vel separatim datur facultas cognoscendi.

9 Hinc orta est difficultas, an Bulla Gregorii Hispaniarum sacerdotes liget, tum quia in Hispaniis non est publicata, tum quia non videtur recepta?

Et quidem non esse in Hispania publicatam, in causa esse non potest, quominus obliget. Sufficit enim Romæ publicatam esse, vt post sex menses Hispanos liget, iuxta dicta in materia de legibus. Quòd verò ab Inquisitoribus Hispaniæ recepta non sit, mihi maximè probatur: ita enim mihi retulit Doctor. Isidorus de San-Vicente Inquisitor Cæsar augustanus, vir pius, & doctus, & in materiis inquisitionis satis versatus. Cùm enim in Bulla Gregor. Inquisitores locorum ordinariis æquales fiant, nolunt hanc Bullam recipere, quæ illis in hac parte derogat iurisdictioni concessæ à Pio I V. & Clemente V I I I. vt ipsi soli de hoc crimine cognoscant. Item si hæc Bulla esset in Hispania recepta, in edictis, quæ ab Inquisitore generali in quolibet tribunali quotannis leguntur, illius notitia daretur, præcipuè apponeretur clausula, quia intelligerent sacerdotes simulantes audire confessiones, & sic pœnitentes solicitantes puniendos esse. Deinde hæc Bulla Gregor. parum, vel nihil iurisdictionem inquisitorum extendebat: nam iam ipsi Hispaniarum Inquisitores à paritate rationis iurisdictionem sibi concessam à Pio IV. contra solicitantes fœminas, etiam ad viros sollicitatos extendebant, vt dicemus, & ex alia parte eorum iurisdictio limitatur; quatenus ordinariis locorum committitur æquè, ac illis. Ergo non est mirum, si renuant illam recipere. Denique non leuis est difficultas, qua ratione sacerdos simulans audire confessiones, & pœnitentem solicitans, debeat à pœnitente denuntiari? Nam vel pœnitens simulationi illius cooperatur, vel non? Si socius est simulationis, nullo modo obligari potest denuntiare sacerdotem, quia obligaretur denuntiare seipsum: quod si ipse pœnitens simulationi non cooperatur, sed Sacerdos fingens se paratum confessiones audire, pœnitentem bona fide accedentem solicitat, iam hic Sacerdos in confessione, seu proximè ad illam censetur solicitare, de quo casu Hispaniarum Inquisitores cognoscunt, & pœnitentes obligati sunt denuntiare Confessarium sic solicitantem.

10 Inquisitores autem Hispaniarum pro executione iurisdictionis à Pio I V. & Clemente V I I I. sibi concessæ quotannis edicta vulgant, in quibus sub excommunicationis pœna ipso facto incurrenda, mandatur cuilibet scienti tale crimen, vt ad inquisitionis tribunal deferat, ibi: *Si sabeis, o aueis oido decir, que algun Confessor, o Confessores clerigos, o religiosos, de qualquier estado, o condicion que sean en el acto de la confesion, o proximente a ella ayan solicitado a sus hijas de confesion, prouocando las con echos, o palabras para actos torpes, y deshonestos.* & inferius circa finem edicti dicitur: *So pena de excomunion mayor lata sententia trina canonica monitione præmissa, mandamos a todos, y quales quier de vos, que si supieredes, o vuieredes echo, visto, o oido decir que alguna persona aya echo, dicho, tenido, o afirmado alguna cosa de las arriba declaradas, o otra qualquiera que sie contra nuestra santa fee catholica, y lo que tiene, predica, y ensesña nuestra santa madre Yglesia de Roma, asi de viuos, presentes, o ausentes, como de difuntos, sin comunicarlo con persona alguna (porque a si conuiene) vengais, y parescais ante nos personalmente, e ante nuestro comissario a decirlo, y manifestarlo, dentro de seys dias primeros siguientes despues que esta nuestra carta fuere leyda, y publicada, o como della supiere dos en qualquier manera.* Insuper mandatur Confessariis, ne pœnitentes sic obligatos denuntiare absoluant à peccatis, quin priùs denuntiationem faciant. ibi, *Mandamos, o prohibimos so la dicha pena à todos, y quales quier Confesores, clerigos, o religiosos, que no absueluam a persona alguna, que cerca de lo suso dicho este culpada, o no vbiere dicho, y manifestado en el santo Oficio, lo que dello supiere, o vbiere oydo decir, antes la remitan ante nos,* &c.

11 Ex quo decreto satis colligitur, quàm stricta obligatio sit in pœnitente Confessarium sic solicitantem denuntiandi, & quàm efficaciter Ecclesia intendat huic crimini remedium adhibere. Est enim hoc crimen nimis execrandum contra sacramenti reuerentiam, eiusque institutionem. Sacramentum namque institutum est in remedium, & medicinam peccatorum, reconciliationem cum Deo, & reparationem gratiæ deperditæ. Quid igitur iniquiùs loco medicinæ venenum propinare, & loco reconciliationis nouam inimitiam inferre, & loco gratiæ reparandæ nouam occasionem perditionis accumulare? Quæ omnia optimè apposuit Pius I V. Clemens V I I I. & Gregor. X V. in suis decretis.

PVNCTVM. II.

An Sacerdos fœminam, vel virum ad nefandum congressum inducens, vel ad alios actus inhonestos, denuntiandus sit Inquisitoribus.

1 *Stante Bulla Gregorij clarum est esse denuntiandum.*
2 *At attenta Bulla Pij I V. & Clementis V I I I. aliqui censent non esse denuntiandum.*
3 *Contrarium tenendum est.*

1 NOn loquor de obligatione naturali cuilibet fideli insita denuntiandi delinquentem, qui per correctionem fraternam non emendatur. Nam hæc obligatio per regulas generales correctionis, & denuntiationis metienda est. Loquor, inquam, de obligatione denuntiandi orta ex Bullis Pontificiis, & ex edicto inquisitorum, cui excommunicatio est annexa. De hac igitur obligatione dicendum est, in illis partibus, in quibus Bulla Gregorii recepta est, sacerdotem solicitantē virum ad inhonestos actus denuntiandum esse. Nam Gregorius non de fœminis solicitatis tantùm loquutus est, sed de quocunque pœnitente. Ait enim, *Omnes, & singuli sacerdotes, qui personas, quæcumque illæ sint, ad inhonesta solicitare*, &c. vbi notanter apposuit, *personas, quæcumque illæ sint*, vt intelligeretur non solùm fœminas, sed viros comprehendere.

2 Difficultas autem est, an ex Bulla Pij I V. & Clementis V I I I. Inquisitores Hispaniarum ius habeant cognoscendi de solicitante viros in confessione, ad ipsósque sic solicitans deferri debeat? Ratio dubitandi esse videtur, quia Pius IV. & Clemens VIII. solùm de solicitante fœminas in suis decretis loquuti sunt, vt ex verbis suprà relatis constat. Ergo non debet tale decretum extendi ad solicitationem virorum. Nam licèt hoc decretum videatur sacramento Pœnitentiæ fauorabile: at sacerdotibus est onerosum, cùm illos tribunali inquisitionis puniendos subdat, cuius punitio ob infamiam, quam secum trahit, maximè grauis censetur. Et etiam locorum ordinariis odiosum, cùm delinquentes à sua iurisdictione excludat, & Inquisitoribus puniendos tradat. Ergo non est vltra proprietatem verborum extendendum: priuilegium namque derogans iuri alterius quæsito non extendendum est, sed potiùs limitandum. *cap. ex tuarum, de authoritate, & vsu pallij, & cap licet in corrigendis, de offic. ordinarij, l. 2. §. merito, & §. si qui, ff ne quid in loco publico.* Vnde in vniuersum præsumitur non esse mentem Principis ius tertij lædere *l. nec, C. de emancipat. liberorum.* Ergo cùm per huiusmodi priuilegium Inquisitoribus concessum ordinarii lædantur in sua iurisdictione, non debet tale priuilegium extendi. Et confirmatur. Si Inquisitores Hispani priuatiuè de solicitantibus viros, sicut & fœminas possunt cognoscere, quare in edictis solùm de solicitantibus fœminas loquuntur? Bene enim possent per verba generalia edicta promulgare, dicentes denuntiandos esse sacerdotes, qui pœnitentes in confessione solicitauerint, & sic tradit Fagundez *de præceptis Ecclesiæ, 2. p. lib 4. cap. 3. num 3 1. post medium.*

3 Nihilominus pro certo tenendum est Inquisitores Hispanos, ex vi supradicti breuis Pii IV. & Clementis VIII. cognoscere posse de solicitantibus fœminas, & viros ad turpes actus, tenerique ex mandato inquisitionis sic solicitatos denuntiare solicitantes. ita Quaranta *verbo ordo, & verbo Confessor, in fin.* Ludou. Lopez *1. p. instructorij, c. 55. versic at hic iam, in fine.* Salzedo *in pract. c. 82. versic. deponantur.* Graffis *1. tom. consil. consl. 1. de cognat. spirit. in fine, à num. 45.* Manuel Rodriquez *tom. 1. regul. quæst. 50. art. 4. in fine, & tom. 2. quæst. 27. art. 3.* Coriolan. *de casib. reseruatis, p. 1. sect. 4. à n. 21. fol. 236.* Acunea *de Confessore solicitante, quæst. 6. à n. 6.* & affirmat idem indicasse Suarez consultum, Ioan. Sanchez *disp. 11. select. n. 12.*

Ratio præcipua conclusionis est, quia finis præcipuus constitutionum in fauorem est sacramenti Pœnitentiæ, vt scilicet putiùs, & honestiùs, & maiori cum fructu animarum tractetur, vt constat ex decretis suprà allegatis, quibus abusus sacramenti Pœnitentiæ, & illius iniuria per sacerdotes solicitantes facta coërceri procuratur. Quando autem alicuius constitutionis finis præcipuus fauorabilis est, etiamsi in alterius pœnam, & grauamen redundet, extendenda est constitutio, & non limitanda, præcipuè quando odium à fauore distingui nequit, vt in præsenti contingit, in quo non potest distingui fauor factus sacramento Pœnitentiæ, vt Inquisitores de sacerdotibus solicitantibus viros in confessione cognoscant, quin in grauamen, & pœnam solicitantis redundet, & in diminutionem iurisdictionis ordinariis concessæ. hanc doctrinam optimè probat Thomas Sanchez *lib. 1. de matrim. disput. 1. num. 4. ex glossa in cap. si propter, de rescriptis, in 6. verbo primi anni.* vbi illam constitutionem reseruantem fructus vacaturæ Episcopo mortuo appellat fauorabilem, quia principaliter edita est in fauorem Episcopi, vt debita persoluat, quamuis in eorum damnum, quibus obuenire debebat, redundet. & tenet ibi Dominic. *n. 9.* & Francus *n. 9.* Couarr. *1. variar. c. 11. num. 5.* Mandosius *reg. 10. de annali, quæst. 3. n. 7.* Flamin. *de resignat. beneficij,*

nefici,lib.12 quæst.2.n.23.Ioan.Salas de legib.tract.14. disp.11.sect.4. n.20 Cùm ergo constitutio de solicitantibus fœminas loquatur, & fauorabilis sit sacramento, ad viros solicitatos extendenda est. Et confirmo. lex priuilegium, & quælibet alia dispositio extendenda est ad casum, vbi est eadem, & maior ratio, secundùm satis probabilem sententiam, vt optimè probat Rebellus 1. lib. de obligat.iustit. quæst.6.sect.4 aliis relatis.Salas de legib.tract.14 sect. 5. à num.11. Ioann.Sanchez disp.11.select.à num 12.qui varios casus in confirmationem huius principii adducunt. Cùm ergo huiusmodi constitutio maiori ratione procedat in solicitantibus viros, quàm fœminas, cùm delictum grauiùs sit, & eiusdem rationis;efficitur sanè esse ad huiusmodi crimen extendendam.Neque obstat bulla, & edicta Inquisitorum tantummodo loqui de solicitantibus fœminas. Nam fœminæ exempli gratia appositæ fuerunt, legésque attendunt ad ea, quæ frequentiùs contingunt, eáque prohibent nominatim l. nam ad ea.ff. de legib. & per hæc patet responsio ad rationem dubitandi in contrarium adductam.

Pvnctvm III.

An Confessarius solicitans fœminam, vel virum ad actus, solùm venialiter inhonestos, denuntiandus sit sub graui culpa.

1 *Affirmant aliqui.*
2 *Venialia peccata contra castitatem non sunt mortalia, tametsi in sacramento fiant.*
3 *Non obligatur sub graui culpa sic solicitantem denuntiare, quando constat pœnitenti de animo confessarij.*
4 *Satisfit contrariæ rationi.*

1 IOan. Sanchez disp.11 select n.22. cum Seraphino à Freytas quæst.7.num.33.affirmat.Mouetur, quia tangere manum, vel mamillas fœminæ digitos intorquere, & vellicare in genere castitatis, peccata venialia sunt, quando ob solam delectationem absque vlteriori fine, vel periculo pollutionis habentur, vt aliis allegatis docet Thom.Sanch.lib.9 de matrim.disp 46.n.16.Salas 1. 2.tom.2.q.74.tract.13.disp.6.sect.20.num.146.& sect. 21. num. 149. Freytas quæst.7.num.28. At si hæc fiant in confessione ante, vel post immediatè, peccata mortalia sunt contra religionem ob indecentiam sacramento factam, sicut intra genus temperantiæ leue peccatum esset modicum cibi sumere, at in ratione sacrilegii grauissimum esset, si illo sumpto ad Eucharistiam accederes.

2 Verùm non caret difficultate hæc doctrina. Nam ex iure naturali, & diuino peccata de se venialia in materia castitatis, eo quòd fiant in sacramento Pœnitentiæ, non redduntur mortalia contra religionem:aliàs quodlibet peccatum veniale in materia iustitiæ, humilitatis,& patientiæ,factum in sacramento Pœnitentiæ esset mortale sacrilegium, quod nemo concedit: cùm æquè iure naturali & diuino omnia prohibeantur. Restat ergo vt ex iure positiuo hæc prohibitio oriatur. At ex supradictis decretis Pij IV. Clementis VIII. & Gregorij XV. non fit aliqua specialis prohibitio de peccatis venialibus, sed solùm prohibetur id quod de se malum, & inhonestum est; imò quia malū,& inhonestū est,idem prohibetur Ergo si solùm est malū,& inhonestum in ratione peccati venialis,in ratione peccati venialis prohibetur ob religionem. Sicut cùm prohibetur percussio clerici ob reuerentiam ordini debitam, non prohibetur quælibet leuis percussio sub graui culpa, si leue sit; quia hæc omnia prohibentur, quia mala sunt, & consequenter eo modo quo mala sunt, eo modo ob reuerentiam sacramenti prohibentur.Adde,ex supradictis decreti Pontificum nequaquam colligi potest eos intendisse, veniale contra castitatem, fieri mortale contra religionem; imò potius contrarium non leuiter colligitur.Nam in Bulla Pij IV. dicitur sacerdotes denunciandos esse, qui mulieres pœnitentes ad actus inhonestos prouocant,& loco reconciliationis cum Deo grauiori peccatorum mole eas onerant, & in manibus diaboli tradunt. Quæ verba necessariò respiciunt actus inhonestos, qui peccata mortalia sunt: nam per venialia nec traduntur in manibus diaboli, nec grauiori mole onerantur. Clemens verò VIII. nihil aliud fecit, quàm renouare supradictum decretum. Gregor.verò XV. in sua constitutione vocauit impium hoc, ac nefandum scelus, & illud facientem infernalem,veneficum, & proditorem execrabilem, quæ cum inductione ad peccatum veniale nequaquam videntur cohærere.

Propter hæc non improbabile videri potest, si sacerdos pœnitentem tactibus aliàs honestis tangat,qui ex circunstantiis solùm peccata venialia sint, & ipse pœnitens intelligat sacerdotem nullo modo habere animum vlteriùs progrediendi, neque pœnitens periculum consentiendi in graue crimen,non committit peccatum mortale contra religionem; sicut neque contra castitatem,neque fore denunciandum sub graui culpa. Verùm si ex circunstantiis colligeretur animus sacerdotis vlteriùs progrediendi, censenda esset talis solicitatio grauis, quia sufficienter præsumit pœnitens ad graue crimen sacerdotem voluisse ipsum inducere.

4 Ad rationem in contrarium respondeo, illa quæ secundùm se peccata sunt venialia,vel nulla peccata,posse fieri peccata mortalia in materia religionis: vt in exemplo adducto, de cibo sumpto ante Eucharistiam. Sed hoc est quando non prohibentur qua ratione in se mala sunt,sed solùm ob reuerentiam sacris debitam. At quando solùm prohibentur, qua ratione mala sunt ne fiant in sacramento, sequuntur naturam, quam habent. Vnde si peccata venialia sunt in ratione iustitiæ,vel castitatis, peccata venialia sunt in materia religionis: si verò mortalia, peccata mortalia sunt in materia religionis.

Pvnctvm IV.

An si pœnitenti tribuas in confessione chartam postea legendam,in qua ad Venerem incites,censearis solicitator in confessione, ac proinde denuntiandus, & puniendus.

1 *Placet alicui sic esse affirmandum.*
2 *Proponuntur rationes in contrarium.*
3 *Videtur ob illas pars negans probabilis.*

1 VIdetur absolutè affirmandum, quia traditio illa chartæ est incepta solicitatio, & negari non potest per illam iniuriam fieri sacramento: si quidem tempore quo monendus erat pœnitens de mutatione vitæ in melius, instrumentum tradatur ei, quo saucietur. sic Ioan.Sanch. disp.11.select.num.31.

2 Sed obstat primò,quia talis chartæ traditio est solùm causa solicitationis, non verò solicitatio.Non enim tunc quando traditur charta, mouetur pœnitens ad malum, vt suppono. Ergo tunc non solicitatur: solicitatio namque est inductio, & motio voluntatis alienæ; cùm autem non moueatur pœnitentis voluntas in confessione, sed extra, quando scilicet legit chartam,efficitur in confessione non fuisse factam solicitationem, ac proinde non fore ex obligatione denuntiandum.Confirmo,vt Sacerdos subijciatur pœnis contentis in Bullis aduersùs solicitantes, requiritur vt delictum solicitationis, in ratione solicitationis sit completum: sicut requiritur homicidium completum, vt irregularitas homicidij contrahatur, & percussio clerici, vt excommunicatio liget, neque sufficit causam dedisse his delictis. Cùm igitur in traditione chartæ non sit solicitatio completa, imò neque solicitatio, non erit Sacerdos sic peccans denuntiandus, & puniendus ex rigore decreti inquisitionis.

Secundò finis præcipuè intentus in Bullis aduersùs solicitantes non procedit in hoc casu. Finis enim est, ne pœnitentes loco reconciliationis grauioribus peccatis onerentur & loco medicinæ venenum eis propinetur. At in supradicto casu cessat hic finis, cùm absoluté per confessionem pœnitens cum Deo reconcilietur, & medicina, & non venenum ei propinetur.cui reconciliationi, & medicinæ charta tradita non obstat. Et explico hoc exemplo. Si enim chartam amatoriam tribueres pœnitenti dandam alteri personæ legendam,quamque velles prouocare ad malum, quis diceret te venenum in confessione huic pœnitenti propinasse, cùm ipse ignarus sit, quid charta contineat, neque obinde impediatur à reconciliatione cum Deo? Ergo similiter dicendum videtur, quando charta traditur pœnitenti legenda ab ipso, quia vsque dum legit,non propinatur illi venenum.Item talis actio prout est facta in confessione,indifferens omnino est in foro externo, neque ab alio quàm à tradente malitia eius cognoscitur. Ergo non venit denuntianda. Solùm enim actio, quæ mala apparet in sacramento, quæque pœnitentem in sacramento maculare potest, denuntiari debet.

3 Hæ rationes probabilem videntur reddere partem negantem, talem scilicet traditionem chartæ non esse solicitationem comprehensam in Bullis, si charta non immediatè post susceptum sacramentum legatur; sed transacto iam tempore. Verùm quia hoc delictum grauissimum, & perniciosissimum est, præcaueri debet, & coërceri omnis occasio illud committendi.

Pvnctvm V.

Explicantur aliqui casus, in quibus dubium est, an interueniat solicitatio comprehensa in Bullis.

1 *Si fœminam incites, vt alium in copulam admittat, denuntiandus es.*
2 *Si solicites, vt medies, esto probabile aliquibus videatur non fore denuntiandum ex decreto Clementis. At probabilius censeo oppositum.*
3 *Si fœmina solicitet ad Venerem,& tu renuas contentus tactibus,aliqui existimant te esse denuntiandum.*
4 *Verius censeo oppositum.*

Primus

1 PRimus est, si in alterius gratiam fiat solicitatio. v. g. si fœminam instiges, vt alium in copulam admittat. Et quidem in hoc casu censendum est esse solicitationem comprehensam in Bullis, cùm verè pœnitentem ad turpes actus inducas, per accidénsque est, sint tecum exercendi, vel cum alio. ita docet Ioan. Sanchez *disput.* 11. *num.* 43. cum Acunea *quæst.* 17. *num.* 5. Seraphin. Freytas *numero.* 13 Graffiis *conf.* 1. *numero* 41. *in fine, de cognat. spirit.*

2 Secundus est, si fœminam solicites, non quidem tibi, neque alteri copulandam, sed vt mediet, & intercedat, vt alia fœmina in fornicationem consentiat. Et quidem vbi decretum Gregorij XV. receptum est, omnino affirmandum est, esse solicitationem ibi prohibitam, & denuntiandam. Ait enim Pontifex, *denuntiandos esse sacerdotes, qui ad inhonesta, siue inter se siue cum alijs perpetranda solicitauerint.* Itémque qui cum pœnitentibus illicitos, & inhonestos sermones, siue tractatus habuerint. Verùm ex constitutione Pii IV & Clementis VIII. & ex decreto Inquisitorum existimat Acunea *quæst.* 17. *num.* 8. & Freytas *num.* 14. probabile esse non esse solicitationem ibi comprehensam, neque talem Confessarium sic solicitantem denuntiandum inquisitioni, quia hæc solicitatio cùm non sit ad exequendum carnis flagitium cum pœnitente, non videtur in Bullis prohibita. Mihi tamen videtur probabilius & esse solicitationem ibi comprehensam, & esse denuntiandam. Nam ex supradictis Bullis, & ex edicto Inquisitorum mandantur denuntiari sacerdotes, qui *mulieres pœnitentes ad actus inhonestos prouocant, seu alliciunt.* Qui autem prouocat pœnitentem, vt mediet, absolutè prouocat ad actus inhonestos: illa enim mediatio actus inhonestus est, & eiusdem speciei cum crimine perpetrando. Item tota ratio prohibendi solicitationem pœnitenti factam procedit in præsenti, cùm venenum propinet ei Confessarius, cui debebat antidotum salutis propinare, & loco reconciliationis grauem peccati molem imponat, fontique limpidissimo lutum admisceat. Ergo cùm hoc decretum sit institutum in fauorem sacramenti Pœnitentiæ, non limitandum est, sed potius extendendum, vt diximus.

3 Tertius casus est, si fœmina te solicitet ad congressum, tu verò tenuas intendens solum tactibus te oblectari, & ad illos solos fœminam prouoces, denuntiandus ne sis? Ioan. Sanchez *disput.* 11. *num.* 28. *in fine.* existimat te denuntiandum; quia tam à copula, quàm ab osculis, & tactibus auertere poteras fœminam. Ergo cùm ad tactus prouoces, malè facis. Et confirmat. Si enim fœmina te prouocaret ad sodomiticum congressum, tu vero tenuens ad naturalem incitares, nemini est dubium denuntiandum fore, quia talis prouocatio mala est. Esto enim licitum sit minus malum alteri consulere, vt maius vitetur, quando alia via vitari non potest. At cùm quilibet in se ipso vitare possit maius malum, sine effectione minoris, nullo modo licet minus efficere. Non enim licet fœminæ inductæ ad nefandum congressum offerre vas naturale, vt præpostertum seruet, quia talis oblatio intrinsèce mala est, sic in præsenti non licet tibi inducto ad congressum solum tactibus delectari, & ad illos pœnitentem inducere. Ergo venis denuntiandus.

4 Verùm mihi se offert contrarium dicendum. Fateor namque si fœmina prouocaret Confessarium ad Sodomiam, ipse verò ad naturalem congressum incitaret, vel econtra, fore Confessarium denuntiandum; quia absolutè Confessarius inductor est ad malum, ad quod non est à pœnitente prouocatus. At quando solùm tenuit congressum, volens se tactibus tantùm delectari, non censetur Confessarius solicitare ad malum, sed solicitationi factæ à fœmina consentire. Fœmina enim inducens ad congressum, tacitè, & in virtute inducit ad oscula & tactus, vtpote præuia ad illum; eàque de causa manifestato congressu in confessione nulla est obligatio confitendi tactus, & oscula, vt latiùs in materia de confessione. Ergo Confessarius suadens solùm tactus, renuens vlterius proiequi, non persuadet fœminam, ad congressum solicitantem, aliquod malum ad quod ipsa non induxerit: imò si bene perpendatur, solùm persuadet fœminam, vt contenta sit solicitatione ad tactus, & oscula, neque vltra velit procedere. Deinde ipse Ioan. Sanch. *illa disput.* 11. *num.* 26. affirmat, si adinuicem fiat solicitatio, à fœmina primò, à confessario deinde, ita vt mutuò se pelliceant ad turpis actus complementum, non fore denuntiandum confessarium, quia illa non est prouocatio ex parte confessarij, sed in prouocationem factam consentire, & illum continuare. idémque docet Acunea *quæst.* 11. *num.* 1. sed quando confessarius prouocatus ad congressum persuadet solùm tactus, & oscula, in dimidiatam prouocationem consenuit. Ergo non venit denuntiandus.

PVNCTVM. VI.

An sola solicitatio ad Venerem sit denuntianda Inquisitoribus?

1 *Proponitur dubitandi ratio, ob quam probabile est omnem prauam solicitationem denuntiandam esse.*

2 *Probabilius est hanc obligationem imponendam non esse pœnitentibus.*

3 *In vsu aliorum sacramentorum solicitatio ad Venerem non venit Inquisitoribus necessariò denuntianda.*

4 *Venit tamen sic delinquens denuntiandus superiori, vt illum corrigat.*

1 RAtio dubitandi est, quia ideo hæc denuntiantur, quia sic solicitantes de hæresi sunt suspecti, præbent enim fundamentum saltem leue, vt de illis suspicio formetur, non bene de sacramentis sentire. Sed hæc ratio æquè procedit, si ad furtum, vel homicidium, vel aliud quoduis maleficium inducant: imò maior malitia videtur adesse in inductione ad hæc peccata, quàm in inductione ad luxuriam, cùm inductio ad luxuriam magis ex passione procedat quàm ex malitia.

Propter hanc rationem existimat Pegna *in direct. inquisit.* 2. *p. comm.* 81. *versic. ille quoque.* Inquisitoribus subiici sic pœnitentem ad quælibet peccata solicitantes.

2 Verùm etsi probabiliter dici posset ob facultatem generalem Inquisitoribus datam cognoscendi de hæresi suspectis, posse cognoscere de iis solicitantibus, si deferantur. At credo nullo modo teneri pœnitentes sic cōfessarium solicitantem Inquisitoribus denūtiare; quia nullibi cautum est talem denuntiationem esse faciendam, neque in breuibus Pontificum, neque in edictis Inquisitorum; omnia enim hoc solùm de solicitantibus ad actus inhonestos loquuntur; quia ob fragilitatem naturæ frequentiùs hæc solicitatio contingere poterat, & maius in ea periculum consentienti: & ita docet Ledesm *de matrimon. quæst.* 56. *art.* 2. §. *& non est idem.* Param. *lib.* 2. *quæst.* 10 *num.* 121. *&* 122. Acunea *quæst.* 8. *num.* 3. *&* 6. Ioann. Sanchez *disput.* 11. *num.* 23.

3 Neque item solicitatio ad Venerem in aliorum sacramentorum denuntianda necessariò venit Inquisitoribus; quia nullibi de huiusmodi delicto specialiter cautum est denunciationem fieri. ita Acunea *quæst.* 19. *numero.* 6. Freytas *num.* 10. Ioann. Sanchez *disp.* 11. *num.* 42.

4 Aduerto tamen solicitantem ad Venerem in vsu aliorum sacramentorum, vel in confessione ad aliquod maleficium, fore denunciandum suo superiori, vt illum corrigat, & emendet, & iniuriam sacramenti caueat, seruatis tamen conditionibus requisitis in denunciatione facienda, de quibus in materia correctionis fraternæ, & denunciationis iudicialis.

PVNCTVM VII.

Quæ solicitatio censenda sit facta, ante, vel pòst, immediatè ad confessionem, vt denuntiari debeat Inquisitoribus.

1 *Ex decreto Clemen. non constabat denuntiandum Inquisitoribus esse Confessarium, ante, vel post confessionem delinquentem. At ex edicto Inquisitorum constat.*

2 *Quid sit antè, vel post immediatè ad confessionem solicitare.*

3 *Ante confessionem solicitat Confessarius, tametsi confessio non sequatur.*

4 *Intelligi debet, dummodo fœmina vellet statim confiteri.*

5 *Non est solicitatio ante confessionem denuntianda, si illo tempore neque fœmina, nec sacerdos de confessione facienda statim cogitarunt, tametsi de facto confessio sequatur.*

6 *Sed quid si fœminam volentem confiteri dissuadeas confessionem, animo incitandi postea ad libidinem? Si animum non manifestas, non est solicitatio denuntianda, secus si animum manifestes.*

7 *Proponitur quædam obiectio.*

8 *Fit illi satis.*

1 EX decreto Pij IV. & Clem. VIII. non constabat expressis verbis solicitationem factam ante, vel post confessionem esse denuntiandam: eàque de causa motus est Fagundez *de præceptis Ecclesiæ*, 2 *p. lib.* 4. *cap.* 3 *num.* 31. affirmare nullam esse obligationem denuntiandi, nisi solicitatio in ipso actu confessionis fiat, hoc est post signum crucis; & ante absolutionem. At ex constitutione Gregor. XV. & ex edicto Inquisitorum constat fore denuntiandum.

2 Illa ergo dicitur solicitatio ante, vel post confessionem immediatè, quando inter solicitationem, & confessionem nihil aliud mediat, ita vt neque confessarius, neque fœmina ad extraneos actus diuerterint. ita Ioan. Sanch. *disput.* 11. *num.* 49. cum Freytas *quæst.* 5 *num* 20. Paramo *lib.* 3. *quæst.* 10. *num.* 47. Vnde si absolutione impensa aliquis illorum ad extraneum actum diuerterit, & sic diuersus, vel fœminam diuersam statim solicitauerit, non dicendus est incontinenti solicitari. sic Ioan. Sanch. *suprà*, cum Ægidio *de priuileg. honest. artic.* 11. *num.* 19.

3 Vt verò ante confessionem solicitare dicatur confessarius, nullo modo requiritur confessionem ipsam sequi: sufficit enim, si fœminam accedentem confiteri persuadeat Venerem, & confessionem dissuadeat, quia tunc confessarius laqueum parat, vbi à laqueis pœnitentem liberare debebat. Quapropter Gregor. XV. in sua constitutione apposuit puniendum esse solicitantem occasione confession

ne confessionis, etiam ipsa confessione non sequuta.

4 Hoc tamen intelligendum est (vt benè supradictus Sanch. aduertit) quando fœmina vellet statim confiteri: nam si diceret confessario se velle in crastinum confiteri, & tunc occasione huius dicti confessarius confessionem dissuadeat, & de venereis tractet, talis solicitatio non est proxima confessioni faciendæ; sed solùm est proxima conuentioni de confessione, ac proinde non delinquit in confessione, nec proximè ad illam, & sic non est denunciandus. Aliàs si diceret fœmina se velle transacto anno confiteri, & sacerdos confessionem dissuaderet, & de Venere tractaret, peccaret aduersùs bullas latas contra solicitatores: quod nullus dicet.

5 Item non est solicitatio proximè ad confessionem, quando tempore solicitationis, neque fœmina, neque sacerdos de confessione facienda cogitarunt, etiamsi immediatè sequatur confessio, quia talis confessio ortum habet ex eo quòd fœmina de delicto dolorem concepit, vultque citò à peccato liberari per confessionem, cui voluntati satiùs erit (ait Sanchez) consentire. Ego tamen existimo cautè procedi debere, ne sacramentum Pœnitentiæ absque vero dolore fiat. Quare ministrandum non esset, nisi signa satis aperta doloris ostenderet.

9 Difficultas in hac parte non leuis est, an si fœminæ dicenti se velle statim confiteri confessionem dissuadeas, animo eam postea alliciendi ad impudicos actus; talis dissuasio censeatur solicitatio in confessione? Et quidem si animus non manifestatur fœminæ, certum est non esse solicitationem: at si animus sufficienter fœminæ manifestatur, taliter quòd ipsa possit intelligere dissuasionem confessioni oriri ex animo ad Venerem alliciendi, etsi tunc cum illa tractes, existimat Ioan. Sanchez *disput.* 11 *num.* 49. esse veram solicitationem denunciandam, quia illa dissuasio sic declarata est vera inductio, & prouocatio ad peccatum; si enim dissuadens confessionem diceres fœminæ te illius amore esse captum, ideòque nolle eam confiteri, verè solicitares. Ergo similiter solicitas, si aliis signis talem animum declaras.

7 Sed obiicies. Dissuasio confessionis etiam ex prauo animo non potest esse solicitatio exterior, nisi quatenus talis animus declaratur: at huiusmodi declaratio est per signa quasi indifferentia, & non clara, & manifesta; colligit enim, v. g. fœmina prauum affectum Confessarij, ex eo quòd aspectu blando, & alacri eam alloquatur, & nullam causam negandæ confessionis præbeat quæ signa satis non demonstrant prauum affectum. Ergo talis dissuasio confessionis, & confusa animi praui manifestatio, non est vera solicitatio, ac proinde nec denuncianda; sicut non est vera hæresis denuncianda, quæ per verba sufficienter expressiua mentis non fit, neque casus reseruatus, quando opus exterius non transit manifestè.

8 Respondeo, etsi alicui probabile posset videri Confessarium dissuadentem fœminæ confessionem, & manifestantem prauum animum per verba, vel signa alioquin honesta, seu indifferentia, quorum determinatio ad malum non ex illis præcisè, sed ex aliis adiunctis à fœmina colligatur, non fore denunciandum, mihi dicendum videtur esse denunciandum. Nam etsi aliis illa verba, vel signa quasi indifferentia sint; at fœminæ hic, & nunc indifferentia non sunt, sed determinata ad malum, & expressiua satis prauæ voluntatis Confessarij. Ergo saltem respectu fœminæ constituunt solicitationem exteriorem, tùm ab illa cognita sint vt talia. Ergo est peccatum exteriùs consummatum, & denunciandum.

PVNCTVM. VIII.

An solicitatio facta simulando confessionem denuntianda sit.

1 *Qualiter simulatio confessionis in præsenti contingere potest.*
2 *Si vterque in simulatione conuenit, Confessarius & pœnitens, nemini incumbit obligatio denuntiandi.*
3 *Grauiter peccant aduersùs religionem sic intemperatè loquentes*
4 *Si pœnitens accedat animo tractandi alia negotia, & ad Venerem incitetur à Confessario, est obligatio in pœnitente denuntiandi iuxta constitutionem Gregorij*
5 *At ex decreto Pij IV. & Clement. VIII. cessat obligatio.*

1 Non voco simulatam confessionem eam, qua quis accedit absque vero dolore peccatorum, volens tantùm sua peccata sacramentaliter confiteri, quia talis confessio vera confessio est, vt diximus in materia de pœnitentia. Quapropter si fœminam sic accedentem solicitares, absque dubio denuntiandus esses, & puniendus: ità relato Acunea *q.* 14. *n.* 10. docet Ioan. Sanchez *disp.* 11. *n.* 41.

Simulatio igitur confessionis dupliciter solùm potest contingere. Primò, si vterque tam pœnitens, quàm Sacerdos, vt liberiùs de rebus inhonestis tractent, simulant confessionem. Secundò, si pœnitens non animo confitendi, sed alia negotia tractandi accedat ad Confessarium, cùm tamen ab iis qui videtur intelligatur ad confessionem accedere; tunc, inquam, simulatur confessio.

2 Dico ergo primò, si vterque in simulatione confessionis conuenerunt, vt liberiùs de rebus inhonestis tractarent, nemini incumbit obligatio denuntiandi, nō Sacerdoti, vt de se constat, neque pœnitenti, aliàs esset obligatus denuntiare se ipsum. Neque hæc solicitatio est propria Sacerdotis, potius quàm pœnitentis, sed est mutua solicitatio, ac proinde in solicitationem sibi factam vterque consentit.

3 Aduertendū tamen est vtrumque, tam Confessarium, quàm pœnitentem grauiter non solùm aduersùs temperantiam, sed etiam aduersùs religionem debitam Pœnitentiæ sacramento peccare in tali allocutione lasciua. Nam sacramento Pœnitentiæ debita est illa exterior reuerentia, & cæremonia, vt scilicet pœnitentes flexis genibus, detecto capite, & supplex ad pedes Confessarij accedat pro consequenda venia peccatorum. Qui ergo hanc cæremoniam inhonestæ locutioni arrogat, & sacramentum ipsum iure suo spoliat, & grauiter lædit, cùm sub habitu sacramenti, & illius prætextu scelus nefarium committat. sic Ioan. Sanchez *in select. disp.* 35. *numero* 5.

4 Dico secundò, si pœnitens bono animo accedat alia negotia à confessione tractaturus, Sacerdos verò occasione arrepta ad Venerem inducat; tunc obligatio est in pœnitente solicitato denuntiandi Sacerdotem, iuxta constitutionem Gregorij XV. inquit enim: Qui personas, quæcumque illæ sint, ad inhonesta siue inter se; siue cum aliis quomodolibet perpetranda in actu sacramentalis confessionis, siue ante, vel pòst, immediatè, seu *occasione, vel prætextu confessionis huiusmodi*, etiam ipsa confessione non sequuta, siue extra occasionem confessionis, in confessionario, aut in loco quocumque vbi confessiones sacramentales audiuntur, seu ad confessiones audiendas electo, *simulantes ibidem confessiones audire*, solicitare, vel prouocare tentauerint, aut cum eis illicitos, & inhonestos sermones, siue tractatus habuerint, in officio sanctæ Inquisitionis seuerissimè puniantur. Cùm igitur in præsenti Sacerdos simulet audire confessiones, vt suppono, eo quòd sit in loco illis audiendis destinato, & pœnitens aliàs negatiua tractaturus flexis genibus assistat, vel alio modo quo videntes intelligant confessionem fieri, & tunc solicitat, absque dubio committit in constitutionem Gregor. ac proinde denuntiandus, & ita tradit Ioan. Sanchez *disp.* 11. *n.* 40. 66. & 68.

Aduertendum tamen est optimè posse Sacerdotem cum fœmina de rebus inhonestis in confessionario tractare, quin simulatio vlla sit confessionis audiendæ, & tunc denuntiandus non est, quia non quælibet solicitatio in confessionario facta cauetur illo decreto Gregorij, sed solicitatio, quæ simulationem confessionis trahat, vt constat ex illis verbis, *simulantes ibidem confessiones audire.*

5 Dico tertiò, vbi Bulla Gregorij recepta non est, non tenetur supradicta fœmina solicitata Sacerdotem Inquisitoribus denuntiare; quia talis solicitatio non est facta in confessione, cùm hæc non interueniat, neque proximè ad illam faciendam: cùm fœmina nullam (vt supono) voluntatem confitendi sacerdoti declarauerit. Ex decreto autem Pij IV. Clem. VIII. & ex edicto Inquisitorum solùm prohibetur, & denuntianda mandatur solicitatio facta in confessione, vel proximè ad illam: & ita docet Acunea *de solicitat quæst.* 14. *n.* 6, id colligens ex Suar *tom.* 4. *de pœnitent disp* 13. *sect.* 2. *num.* 4. Henriq *summ. lib.* 6. *cap.* 21 *num,* 4. Ioan. Sanch. *suprà num.* 40.

PVNCTVM IX.

Qui nomine confessarij, seu sacerdotis solicitantis veniant intelligendi ex supradictis decretis.

1 *Sacerdos tametsi iurisdictione careat intelligitur.*
2 *Episcopi, Nuntij, officialesque sedis Apostolicæ non sunt Inquisitoribus denuntiandi,*
3 *Inquisitores Hispani an sint denuntiandi, & cui? Sub distinctione respondetur.*
4 *Possunt tamen Inquisitores recipere dicta testium, vt Pontificem vel Inquisitorem generalem de delicto denunciati certiorem faciant.*
5 *Laici fingentes se sacerdotes, & confessionem excipientes, si solicitent, non sunt ex hoc decreto denunciandi.*
6 *Item, neque est denunciandus interpres.*
7 *Neque pœnitentem si confessarium soliciset, tenetur confessarius ex vi bullarum denunciare.*

1 Certum esse debet sacerdotem iurisdictione ad audiendas confessiones carentem, si exponatur illas audire, & pœnitentem solicitet, forè denunciandum quia absolutè censetur confessarius, cùm potestatem ordinis habeat, & possit à peccatis venialibus, & mortalibus confessis absoluere, & ab omnibus in articulo mortis. Aliàs posset quilibet sacerdos solicitans affirmare ausum fuisse solicitare pœnitentē, eo quòd iurisdictionem non haberet ad absoluendum à peccatis, quæ sibi erant confessa, quod esset eludere decreta Inquisitionis, & constitutiones Pontificum;

&

& ita relato Acunea *quæst.* 14. *num.* 5. Freytas *num.* 13. docet Ioan. Sanch. *disp.* 11. *num.* 38. Et quidem iuxta constitutionem Gregor. nemini potest esse dubium talem sacerdotem comprehendi, cùm hic sacerdos simulet se audire confessiones, & sic simulans ad Venerem incitet pœnitentem.

2 Quòd si confessarius solicitans sit Episcopus, non est à fœmina solicitata Inquisitoribus denunciandus; quia Episcopus Inquisitoribus non est subiectus. *ex cap. Inquisitores. de hæretic. in* 6. & Trident. *sess.* 24. *c.* 5. *de reform.* Si enim in delicto hæresis Inquisitoribus non subduntur, à fortiori neque in delicto suspicionem hæresis habente. Nomine Episcopi Inquisitoribus non subditi comprehenduntur Episcopi titulares, quia verè sunt Episcopi: ita Ludouic. de Mol. *tom.* 6. *de iust. tract.* 5. *disput.* 28. *num.* 19. Acunea *quæst.* 12. *num.* 7. Ioan. Sanch. *disp.* 11. *num.* 33. Comprehenduntur item Episcopi electi, & à sede Apostolica approbati, etiam si consecrati non sint. ita Mol. *suprà*, quòd si solùm sint electi, Inquisitoribus subduntur, ac proinde sicut quilibet alius sacerdos debent denunciari. ita Acunea *quæst.* 11. *num.* 12. Freytas *num.* 31. Ioan. Sanchez *num.* 35. Molin. *num.* 20. Deinde Nuntij, seu Legati Sedis Apostolicæ, aliique eiusdem sedis ministri, & officiales non sunt denuntiandi Inquisitoribus, aut ordinariis, quia non subduntur Inquisitoribus; aut ordinariis in vllo etiam grauissimo delicto. constat ex *extrauag. cùm Matthæus, de hæretic.* & tradit Ludouic. Molin. *tract.* 5. *de iustit. disp.* 28. *n.* 20. Farinac. *de hæresi. quæst.* 136. Decian. *tom.* 1. *crimin. lib.* 5. *cap.* 23. *num.* 10. Ioan. Sanchez *disp.* 11. *num.* 35. Vocantur delegati Sedis Apostolicæ, seu ministri, & officiales ipsius, qui nomine Sedis Apostolicæ ad negotium Sedi Apostolicæ pertinens tractandum mittuntur. Non autem illi, qui ad causas particulares inter alios iudicandas, ac dirimendas quotidie à Sede Apostolica mittuntur: hi enim non negotium Sedis Apostolicæ sed personarum particularium, authoritate tamen Sedis Apostolicæ agunt. ità Molin. *tract.* 5. *disp.* 28. *num.* 20.

3 Sed quid dicendum, si aliquis ex Inquisitoribus Hispaniæ fœminam in confessione solicitauerit, est ne tribunali denunciandus, vel ordinario?

Respondeo nullo modo tribunali, vel Episcopo esse denunciandum, si vera est sententia Eymeric. *lib.* 3. *direct. inquisit. quæst.* 30. & cum eo Pegna *schol.* 79. dicentis hos annumerandos esse inter delegatos Sedis Apostolicæ, eiúsque officiales. Quòd si vera est sententia Simanc. *tit.* 15. dicentis hos esse subdelegatos, ac commissarios Inquisitoris generalis, tunc denuntiandum fore non quidem Episcopo, neque alteri Inquisitori quia eis non subditur. sed supremo senatui vel Inquisitori generali, cui omnes subduntur, ita Molin. *suprà*

4 Aduertendum tamen est, etsi Episcopi, & Inquisitores denuntiandi non sint, vt corrigantur; vel puniantur ab aliis Inquisitoribus, possunt tamen Inquisitores, (si denuntiatio fit) depositiones testium accipere sedi Apostolicæ, vel generali Inquisitori remittendas: ita relato Simanc. docet Mol. *tract.* 5. *de iustit. disp.* 28. *num.* 19. Ioan. Sanch. *disput.* 11. *num.* 34. Acunea *quæst.* 12. *num.* 9. & 10.

5 Laici fingentes se sacerdotes, & confessiones excipientes si solicitent, non veniunt denūtiandi ex supradictis decretis; quia solùm loquuntur de sacerdotibus; non de illis, qui se sacerdotes fingunt, quique confessarij propriè non sunt, neque confessio illis facta est sacramentalis, neque obligationem sigilli propriè inducit. ita Acunea *quæst.* 13. *num.* 5. Ioan. Sanch. *disp.* 11. *num.* 36. Verùm etsi ij laici solicitantes denuntiandi non sint ex bulla lata aduersùs solicitantes denuntiandi non sint ex bulla lata aduersùs solicitantes. At ex constitutione Gregor. XIII. lata aduersùs eos, qui se sacerdotes simulant, & sub tali simulatione confessiones excipiunt, denuntiandi sunt. Requiritur tamen, vt non solùm confessiones ambierint, sed etiam absolutionem impenderint, vt benè notauit Acunea *quæst.* 13. *n.* 17. Ioan. Sanch. *disp.* 11. *num.* 36. ideóque in edicto Inquisitorum dicitur denuntiandum esse illum, qui cùm sacris initiatus non sit, aliquod sacramentum administrauit. Non autem censetur sacramentum Pœnitentiæ administrasse, quousque absolutionem impenderit.

6 Interpres quicumque sit, etiamsi sit sacerdos, si pœnitentem in confessione solicitet, denuntiandus non est, ex tenore bullarum; quia absolutè non est confessarius, sed potiùs ex parte pœnitentis se tenet. ita Ioan Sanch. *disp.* 11. *n.* 10. & 37. esto contra teneat Seraphin Freytas *in addition.* ad Acuneam *q.* 15. *num.* 37.

7 Pœnitens quicunque sit, si confessarium solicitet, nullo modo à confessario est sub obligatione Bullarum, & decreti Inquisitorum denuntiandus; quia hæc non aduersùs pœnitentes, sed aduersùs confessarios pœnitentes, solicitantes lata sunt, vt ex ipsis apertè constat. ita Acunea *quæst.* 9. *n.* 35. & 6. Ioan. Sanch. *disput.* 11. *n.* 24.

PVNCTVM X.

Quando cesset obligatio denuntiandi Sacerdotem hoc crimen solicitationis committentem.

1 *Cessat, si Sacerdos emendatus sit, neque periculum sit recidiui.*
2 *Cessat, si correctione fraterna emendandus speratur, & spes debet esse certa.*
3 *Alij excusant, quoties Sacerdos de hoc delicto infamatus non est. Non admittitur excusatio.*
4 *Deinde excusant alij a denuntiatione facienda Inquisitoribus, si Episcopo denunties. Non approbatur in Hispania.*
5 *Item excusant, si secretò scieris solicitationem. Sed non probatur excusatio.*

1 De hac dubitatione satis dictum est in disput. de correctione fraterna denuntiationi præmittenda, & ex ibi dictis satis constat. Primò ergo cessat obligatio denuntiandi, si Sacerdos emendatus præsumatur, neque periculum sit recidiui; cùm decreta Pontificum in hoc delicto non tam punitionem delinquentis Sacerdotis, quàm reuerentiam sacramenti attenderint, ideóque diximus esse decreta fauorabilia, & amplianda, non restringenda. Hoc tamen intelligendum est, quando ex mandato Inquisitorum aliud non constat, ipsi enim ad punitionem delicti commissi, & in aliorum exemplum, & coërcionem imperare possent, vt delicta iam emendata sibi manifestentur: tunc enim scientes obligati essent manifestare, si delictum laboraret infamia, vel aliquo modo publicum esset, aliàs minimè.

2 Secundò videtur dicendum cessare obligationem denuntiationis, si correctione fraterna integrè emendandus speratur; quia ex iure naturali tenemur reuerentiæ sacramenti prouidere, minori damno proximi, quo fieri possit. sic aliis relatis docet in casu præcedenti, Fagundez *de* 5. *præcepto*, 2. *part. lib.* 4. *cap.* 31. *n.* 1. Rarò tamen existimo hanc emendationem hac correctione secreta sperari posse, ac proinde rarò cessare obligationem.

3 Tertiò excusat Fagundez ab hac denuntiatione facienda, quoties Sacerdos aliquo modo de tali delicto infamatus non est, quia Bulla Clementis VIII. petit Sacerdotem esse infamatum. Inquit enim, *de quomodolibet infamatis.* & quia denuntiatio præcepta sub excommunicatione regulariter non obligat de delictis occultis, & quæ probari non possunt, excepto crimine hæresis, ne denuntiator reputetur. Cenedo *collect.* 201. *n.* 3. Henriq. *de excommunicat. lib.* 13. *cap.* 18. *n.* 3. Nauarr. *c.* 25. *n.* 46. Sotus *de tegendo secreto. n.* 31. *q.* 1. *concl.* 4. Verùm hæc excusatio mihi non probatur: tum quia rarò fœmina solicitata tenebitur denuntiationem facere, siquidem hoc crimen secretissimè committitur, neque alius à solicitato illud solet cognoscere, neque infamationem contingere, nisi cùm delictum denuntiatum est. Tum quia hæc denuntiatio ad præcauendum delictum, & impediendam irreuerentiam sacramenti ordinatur: in quo casu non est necessarium delictum publicum esse, præcipuè cùm nullus adsit timor, vt denuntiator pro calumniatore habeatur: siquidem non induit personam accusatoris, sed delatoris, & testis, vt latius *in tract. de correct. p. vlt.* diximus. Neque obstant verba Clementis, mandat enim denuntiare quemlibet Sacerdotem de hoc crimine quomodolibet infamatum, id est, infamatum apud solicitatam personam: nam aduerbium illud, *quomodolibet*, restringit infamiam, vt non accipiatur in rigorosa sua significatione. Item dici potest hunc quomodolibet infamatum præcipuè esse denuntiandum

4 Quarto excusat Fagundez ab obligatione denuntiandi Inquisitoribus, si Episcopo denunties. Sentit enim supradict. Doctor Clement. 8. non abstulisse ab ordinariis facultatem de hoc crimine cognoscendi, sed eam simul tradidisse Inquisitoribus. Ergo non arctaris ad tribunal inquisitionis recurrere, sed poteris ad ordinarij tribunal accedere, quo tribunali denuntiationem acceptante cessat tibi obligatio ad inquisitionem recurrendi.

Cæterùm neque hæc excusatio mihi probatur. Existimo namque Clementem VIII. ab ordinariis abstulisse cognitionem huius criminis, & priuatiuè concessisse Inquisitoribus. Tum quia nunquam ordinarij in Hispania de hoc crimine cognoscunt, sed solùm Inquisitores Consuetudo autem est optima legum interpres. Item constitutio Gregor. XV. de hac materia loquens ideò ab Inquisitoribus Hispaniæ recepta non est, quia æquè ipsis, & ordinariis concedit facultatem procedendi in hoc crimine. Tum denique quia Inquisitores cùm de hoc crimine, iudicant, ordinarium vocant, & simul cum illo causam decidunt. sicuti in causis fidei. Ergo signum est neque ordinarium sine Inquisitoribus, neque Inquisitores sine ordinario posse in hac causa in Hispania procedere; ac proinde Inquisitoribus, & non ordinario denuntiatio est facienda, quia formare processum ipsis independenter ab ordinario competit.

5 Quintò excusat Fagundez ab obligatione denuntiationis si sub secreto naturali scieris solicitationem; quia huiusmodi secretum non vergit in detrimentum proximi, & ex alia parte obligatio illius est de iure naturali, denuntiatio de iure tantùm positiuo;

tiuo, & humano. Ergo fortius vinculum iuris naturalis præualere debet minus forti. At neque hæc excusatio mihi palcet, quia secretum seruare non debes, quoties cedit eius obseruatio in damnum commune. Sed non denuntiare solicitantem non emendatum vergit in damnum sacramenti Pœnitentiæ & illuc accedentium, quibus venenum loco medicinæ paratur. Ergo non teneris illud obseruare, vt latiùs diximus *p.14. de correct.*

Pvnctvm XI.

Quibus pœnis, & qua ratione Inquisitores in hoc crimine procedant.

1 *Quosque reus duobus testibus testificatus sit, non recluditur in carcerem.*
2 *Causa conclusa vocantur consultores Ecclesiastici, vt ex eorum consilio proferatur sententia, & qua forma profertur.*
3 *Si ante testificationem reus se defert, non recluditur, & facta graui reprehensione dimittitur.*
4 *Quid si reus neget, cùm est duobus testibus eius delictum probatũ.*

1 Qvousque reus duobus testibus, vel tribus testificatus sit, non recluditur in carcerem, quia cùm hi testes singulares sint, & regulariter præsumptio stet pro Sacerdote, requiritur probatio efficacior, quàm in aliis delictis. Quapropter in Hispania non solent particulares Inquisitores sine consilio supremi Senatus aliquem specialiter religiosum in carcerem secretum detrudere. Si autem personæ testificantes non sint satis qualificatæ, propria domus, vel ciuitas assignatur reo pro carcere: interim tamen quo agitatur causa prohibetur delinquens à Missæ celebratione, administrationéque sacramentorum, & prædicatione.

2 Causa conclusa vocantur consultores Ecclesiastici tantum, & ex eorum consilio Inquisitor, & ordinarius proferunt sententiam, illámque reo denuntiant in tribunali secreto. Nam licèt Didac. Cantera *in quæst. de hæreticis, n.95. fol.426.* sentiat in publico actu fidei legi debere, & triremibus sic delinquentem esse condemnandum, eius sententia in praxi non est recepta, & meritò, ne plures sumpta inde occasione à receptione sacramentorum abstineant, néve hæretici, qui sic pœnitentiam detestantur, Confessores irrideant. Legitur ergo sententia in secreto tribunali præsentibus duobus cuiusuis ordinis religiosis Confessariis, ibique grauiter reprehensus abiurat de leui, & ab audiendis confessionibus, & prædicatione verbis Dei perpetuò priuatur, si casus grauis sit, hoc est, si plures solicitauit, solicitationis effectum est consequutus: si autem casus ita grauis non est, aliquibus annis priuatur ab excipiendis virorum confessionibus, & in perpetuum mulierum, & vno, vel duobus annis in aliquod monasterium recluditur; quòd si religiosus sit, præcipitur, vt in choro, & refectorio, alisque locis communibus vltimam sedem habeat, voce actiua, & passiua interim priuatus. Et aliquoties hæc sententia iterum per secretarium in suo conuentu, præsentibus omnibus religiosis legitur, vt illis in exemplum sit, & delinquenti in confusionem. Quòd si solicitatio ad plures personas se extendit, & cum illis turpitudines graues commisit, ab omnibus religiosis post lectam sententiam flagellatur. Adde me vidisse aliquos ob hoc crimen relegatos, & triremibus addictos, maximè cùm solicitatio virorum fuit. In qua solicitatione, si actus consummatus fuit, in Aragoniæ regno, curiæ sæculari delinquens traditur; quia ibidem ex speciali breui Sedis Apostolicæ Inquisitores de hoc crimine cognoscunt.

3 Si autem delinquens ante duorum testium depositionem se Inquisitoribus detulit, in carcerem secretum non recluditur, sed lite contestata, & causa conclusa, vt dictum est, abiurat de leui, & ab audiendis confessionibus priuatur, neque aliæ pœnæ ei imponuntur. Et hoc procedit, etiamsi plures solicitasset: quòd si semel tantum solicitauit, & ante vllius testis depositionem se detulit, grauiter reprehenditur, neque vltrà punitur. Et idem fit in casu, quo solicitatæ personæ examinatæ negant solicitationem sibi factam esse.

4 Verùm si reus negat delictum duobus testibus singularibus sibi probatum, Inquisitores inuestigent diligenter qualitatem testium, & animaduertant, an aliquibus indiciis verosimilibus suas depositiones comprobent, & si sic repererint; etiamsi reus neget, dummodo ob inimicitiam testes non repellat, illum damnent, vt abiuret de leui, & ab audiendis confessionibus abstineat. Nunquam tamen torturæ reum subiiciant, quia hoc crimen pœnæ corporali regulariter non subiicitur, ideóque pro eruenda veritate quæstionari non debet.

TRA

TRACTATVS QVINTVS *ET* DISPVTATIO VNICA

De virtute spei, & ei annexis, & contrariis.

PAVLVS 1. *Cor.* 13. post virtutem fidei spem enumerat, quia obiectum cognitum, & nobis conueniens speramus. Præmittit spem charitati; tum quia charitate est inferior, tum quia sine charitate esse potest, vt contingit in peccatoribus fidelibus, qui media pœnitentia sperant consequi salutem. At charitas sine fide, & spe, in hac vita esse non potest.

PVNCTVM I.

Quid sit spes, quod eius obiectum, & quomodo à fide distinguatur.

1 *Definitur spes.*
2 *Obiectum materiale spei est, quod ipsa virtus obtinere intendit.*
3 *Arguitur Deum non esse immediatum obiectum spei.*
4 *Deum visum esse immediatum obiectum spei defenditur.*
5 *Satisfit rationi dubitandi num. 3 adducta.*
6 *Deus visus quatenus est nobis conueniens, est formale obiectũ spei.*
7 *In quo spes à fide, & charitate distinguatur.*
8 *Dinstinguitur ab his virtutibus distinctione reali.*

1 NOmen spei multipliciter accipitur. Sed omissis variis acceptionibus, de quibus expositores cum Magistr. *in 3. sent. dist.* 62. & cum D. Th. 2. 2. *q.* 17. *art.* 1. *& seq* spes in præsenti accipitur pro habitu, seu virtute theologica, qua bona supernaturalia, præsertim beatitudinem speramus, iuxta illud ad Rom. 8. *Quod non videmus, speramus.* & 1. Petri 1. *Regenerauit nos in spem viuã per resurrectionem Iesu Christi ex mortuis in hæreditatem incorruptibilem*, &c. & clariùs ad Roman. 5. *Gloriamur in spe gloriæ, secundùm spem vitæ æternæ, quam promisit qui non mentitur Deus.* Ex quibus locis constat dari quandam virtutem, qua hæc omnia bona, præsertim supernaturalẽ beatitudinẽ à Deo consequendã speramus.

2 Hinc fit obiectum materiale huius virtutis, seu materiam eius esse quidquid ipsa virtus obtinere intẽdit. Hoc autem primò est gloria, seu beatitudo æterna, secundò omnia alia, quæ huius consecutioni deseruiunt Et quidem quòd primarium eius obiectum sit gloria, probat tum locus Pauli ad Rom. 5. *Gloriamur in spe gloriæ secundùm spem vitæ æternæ*, faciens enim mentionem solius gloriæ denotat gloriã ad minus esse speciale, & præcipuum illius obiectum. Tum, quia gloria est vltimus nostræ vitæ finis, quem procurare non possumus, nisi speremus. Sed quia hic finis consequi non potest, nisi auxiliis diuinis, gratia; reliquisque supernaturalibus donis, hæc omnia ad virtutẽ spei secundariò pertinent; quia ad eandem virtutem, quam pertinet procurare finem, pertinent & media ad ipsum finem, cùm intentio finis sit implicita mediorum intentio. Adde hoc expressè videri definitum in Trid. *sess.* 6. *cap.* 6. vbi loquens de modo, quo ad iustitiam peccatores disponuntur. Dixit primò, disponi per fidem credentes vera esse quæ diuinitùs reuelata, & promissa sunt: atque illud in primis, à Deo iustificari impium per gratiam eius, &c. Secundò in spem eriguntur fidentes Deum sibi propter Christum propitium fore. Tertiò illumque tanquam iustitiæ fontem diligere incipiunt, &c. Ecce qua ratione non solùm beatitudo, sed quæ beatitudini deseruiunt, obiectum sunt virtutis spei, sic omnes DD. Catholici. Quocirca si beneficia aliqua creata speraremus consequi à Deo sine ordine saltem implicito ad beatitudinẽ, talis spes, & desiderium ad spem theologicam non pertineret, quia in tantum ad ipsam potest pertinere, quatenus ad beatitudinem consequendã conducere potest, & sub hac ratione speratur, sic notauit Coninch. *disp.* 19. *dub.* 4 *n.* 58.

Sed quia in beatitudine considerari potest & Deus qui videtur, & visio ipsius, dubium est, quodnam sit horum obiectum spei?

3 Et ratio dubitandi est primò, quia obiectum spei communiter dicitur esse obiectum arduum, absens, & futurum: sed sola eius nobis est absens, futura, & difficilis. Ergo sola illa est obiectum immediatum spei, & Deus mediatus, scilicet vt terminus huius visionis Secundò in beatis gaudium, & fruitio est de visione, non de Deo, & in damnatis tristitia, & desperatio est de carentia visionis, non de carentia Dei, Deo enim non carent. Ergo in præsenti vita spes debet esse non de Deo, sed de eius visione, quia idem quod in hac vita speratur, eodem in patria fruimur, Tertiò referre Deum ad nos ipsos videtur inordinatum, quia ipse est vltimus omniũ finis, sed spes refert obiectum quod sperat ad commodum, vtilitatem sperantis, quia illud amat vt bonum proprium, & hac ratione à charitate distinguitur, cuius obiectum amatur propter bonitatem in ipso existentem, Ergo. Quartò. amor concupiscentiæ, qui est spei proprius, non potest ferri in ea, quæ supposito sunt nobis distincta, quia ea non videntur posse esse bonum nostrum, nisi ratione alicuius effectus nobis inhærentis, sicuti ignis non est nobis bonum, nisi ratione caloris nobis inhærentis.

Cæterùm communis & verissima sententia est præcipuum obiectum spei esse Deum ipsum, simul tamen cum eius visione: ita D. Th. 2. 2. *q.* 17. *art.* 2. *&* 5. & ibi Caiet. Suar. *disp.* 1. *de virtute spei*, *sect.* 1. *n.* 4. Valent. 2. 2. *disp.* 2. *q.* 1. *p.* 1. *pag.* 445. *vers. nos verò*. Coninch. *disp.* 19. *de spe, dub.* 3. *conc.* 1. *n.* 44. Ratio præcipua est, quia sperans beatitudinem, nõ sperat Deum in se, neque illud petit, neque etiam sperat, aut petit visionem eius à Deo separatam, sed petit, & sperat vtrumque simul, sicuti auarus non petit, & sperat pecunias existere, sed petit illa possidere. Possidere autem pecunias æquè immediatè includit pecunias, & illarum possessionem. Ergo in vtrumque nostra spes fertur. Deinde si Deus non esset nostræ spei immediatum obiectum, sed solùm terminus immediatus obiecti, non esset spes virtus theologica; hac enim ratione religio à virtute theologica excluditur, quia solùm attingit Deum vt obiectum cui reuerentia, & honor exhibetur, & honor, & reuerentia est eius immediatum obiectum. At secundum communem Theologorũ sententiam tres sunt theologicæ virtutes, fides, spes, & charitas. Ergo si fides, & charitas Deum immediatè attingunt, etiam & spes illum attingere debet.

5 Neque argumenta in contrarium obstant. Fateor obiectum spei esse absens, arduum, & futurum, quia licet Deus in se non sit absens, neque difficilis, neque futurus, est tamen Deus visus, sufficit enim quòd ratione visionis sit nobis absens, & difficilis, vt absolutè hoc complexum Deus visus nobis dicatur absens, & difficilis, & futurus: sicuti auaro appetenti pecunias dici possunt esse ab illo absentes, quia illarũ possessio absens ab illo est. Adde cùm obiectum spei dicitur absens, arduum, & futurum, non intelligas ferri in has rationes tanquam in formale obiecti constitutiuum; non enim speras, neque desideras absentiam, neque arduitatem, neque fruitionem; imò velles hæc omnia non esse, sed illud obiectum, quod apprehendis arduum, absens, & difficile acquisitu, hoc speras consequi Ad secundum dico, fruitionem, & gaudium beatorum non esse præcisè, imò nec primariò de visione, sed potiùs de Deo per visionem possesso, ideo enim gaudent se habere visionem, quia per illam possident Deum. Et idem est in damnatis, carent enim Deo, qui sit illorum merces, esto non careant Deo, qui sit eorum delictorum vindex. Ad tertium referre Deum ad nos ipsos, tanquam in finem esse quidem inordinatum, at referre Deum vltimum finem nobis, id est, nostræ vtilitati inordinatum non est, sicuti Deus ipse nobis detulit filium suum, id est, in nostram vtilitatem, & remedium; non tamen detulit nobis, vt nos essemus illius finis. Spes ergo refert Deum nobis, id est, desirat, & sperat consequi nobis Deum, non tamen desiderat, aut sperat nos, nostramque vtilitatem esse finem Dei acquisiti ad hoc enim necessarium erat nostram vtilitatẽ Deo ipso præferre, quod absit Ad quartum nego omnia quæ sunt à nobis supposito distincta non posse nobis esse bona, & appetibilia, sunt etenim vt patet in auaro, & inebrio, quibus vinum, & pecunia sunt bona appetibilia, & visus, auditus, & gustus appetunt obiecta à se distincta, illáque reputã: bonũ proprium. Fateor tamen aliquãdo bonum aliquod nõ esse per se obiectum appetitus, sed medio effectu producto, vt in exẽplo allegato de igne, quẽ frigidus ad effectum se calefaciendi non appetit immediatè, sed mediatè, secus ad alios effectus, quibus ipsa substantia ignis omnino necessaria est.

6 Ex his constat quod sit obiectum formale spei, affirmo, inquam, esse Deum visum nobis conuenientem. Nam illud est formale obiectum alicuius voluntatis actus, quod mouet ad sui appetitum, & desiderium. At Deus visus mouet nostram voluntatem, vt ipsum appetat, & desideret, quia sibi est bonum conueniens. Ergo hoc est obiectum formale spei. & ita tenent cum D. Thom. ferè omnes eius expositores, Bannes *art.* 5. *versic. nota secundò.* Suar. *disp.* 1. *de spe, sect.* 2. *concl.* 3. Coninch. *disp.* 19. *dub.* 4. *n.* 52. & alij apud ipsos.

7 Ex obiecto materiali, & formali huius virtutis infertur distinctio quam habet à fide, & charitate. Nam licet fides, & charitas Deum respiciant, illúmque habeant pro formali obiecto, sub diuersa tamen ratione, ac spes. Nam fides respicit Deum, vt testificantem verum, charitas ipsum respicit, vt in se summum bonum, summoque amore dignum. Spes attendit ipsum Deum, vt bonum sperantis, sic has virtutes distinguunt supradicti DD. Valent. *disp.* 2. *q.* 1. *punct.* 2. *in princ.* Suar. *supra, tota sect.* 3 Coninch. *dub.* 4. *in fine.*

8 Quòd si inquiras, an hæc distinctio sit realis, vel tantùm rationis? Respondeo realem esse, neque enim sola rationis distinctio videtur sufficere ad numerum constituendum. Atqui ex sententia Pauli 1. *Corinth.* 13. fides, spes, & charitas constituunt ternarium numerum virtutum. Ergo sunt inter se realiter distinctæ. Adde in quolibet peccante mortaliter perit charitas, & non perit fides, neque spes. Ergo distinguuntur adinuuicem realiter. sic Suarez *sect.* 3. *fine.*

PVNCTVM II.

Quid sint actus spei.

1 *Duplex est actus prosequutionis, & fuga.*
2 *Desiderare beatitudinem alieni potest esse actus spei si illam vtibi conuenientem desideres, si vt alteri conuenientem, erit actus charitatis.*
3 *Desperare de beatitudine alicuius absque rationabili causa, est peccatum contra charitatem, vel iustitiam, vel fidem, secundùm rationem, quam habes ad desperandum.*
4 *Ex gratia Dei, & ex nostris meritis speranda est beatitudo.*
5 *Bonum temporale sperare potes virtute spei.*
6 *Obseruare iustitiam ex timore gehennæ actus esse potest virtutis spei.*

1 RESpondeo in genere duplicem esse actum, alium prosecutionis in bonum sibi conueniens, alium fugæ à malo sibi disconuenienti. Actus prosecutionis vocatur spes, actus fugæ vocatur timor. Ad eandem enim virtutem pertinet amare bonum, & odio habere contrarium, quia sub eadem ratione vterque actus versatur, & inter se sunt ita subordinati, vt vnus alterum necessariò inferat. Ergo ad eandem virtutem pertinet sperare bonum sibi conueniens, & timere malum contrarium; vterque enim actus proprium commodum respicit. sic tradunt ferè omnes DD. cum Diuo Thoma 2. 2. q. 17. & 19. Difficultas autem solùm versatur in explicando, qui sint ij actus prosecutionis, & fugæ, seu spei, & timoris.

2 Et primò dubitatur circa actus prosecutionis, an tantùm circa nostram beatitudinem, an etiam circa alienam spes versari possit? Quod est inquirere, an sperare, seu desiderare alicui beatitudinem, sit actus spei? Qua in re omissis variis argumentis, quæ inutiliter congerunt aliqui DD. respondeo cum distinctione, si desideres beatitudinem alterius, quatenus tibi bona est, quia sic accidentaliter saltem tua beatitudo crescit, tale desiderium est actus spei; si verò illam desideres, quia illi bona est, erit actus charitatis. sic docent expressè cum Diuo Thoma & Aug. Valent. 2. 2. *disp.* 2. *q.* 1. *p.* 1. *pag.* 446. *vers. tertia particula.* Vasq. *in* 3. *p. tom.* 1. *disp.* 43. *cap.* 2. *num.* 6. & 7. Coninch. *disp.* 19. *de spe, dub.* 5. *num.* 64. *in conclus.* Suarez *disp.* 1. *sect.* 3. *num.* 19. Ratio prioris partis est, quia si beatitudinem alterius appetis, quia tibi conueniens est, potius bonum tibi, quàm alteri appetis. Ergo ille appetitus ex amore concupiscentiæ, & non ex charitate, & amicitia procedit, sicuti si tuo mancipio, aut equo salutem appeteres, quia tibi conuenit, non tam bonum illorum, quàm proprium procuras. Econtra verò si beatitudinem alterius optes, quia illi bona est, & conueniens, illius bonum optas, non proprium; ac proinde non ex amore concupiscentiæ, sed beneuolentiæ, & amicitiæ procedit, & consequenter spes esse non potest, sed erit charitas, quæ sit virtus Theologica, vel moralis. Nam velle bonum proximo, quia illi bonum est regulariter ex honesta quadam amicitia, non ex charitate, virtute theologica procedit, & notauit Coninchus, *disp.* 19. *de spe, dub.* 1. *num.* 13. & *dub.* 5. *num.* 67. Neque obstat dictum D. August. *serm.* 11 *de verbis Domini,* asserentis de nullius salute esse desperandum, vt inde colligamus ad virtutem theologicam spei pertinere sperare aliorum salutem. loquitur enim Diuus August. in latiori significatione spei, qua comprehendit bonum quodlibet speratum.

3 Quòd si inquiras cui virtuti contradicas, cùm absque rationabili causa de proximi salute desperas? Respondet optimè Coninch. *disp.* 19. *dub.* 5. *num.* 68. attendendam esse rationem, ob quam desperas. Nam si desperas, quia credis Deum non illi adfuturum suis auxiliis, & erras contra fidem, cùm ex illa tenearis credere omnibus Deum esse paratum, & insuper offendis diuinam pietatem, & benignitatem, illúque iniuriosus es sic malè sentiendo. Si autem desperas de proximi salute, quia credis ex sua negligentia, vel malitia omissurum necessaria ad salutem, peccas contra charitatem, vel iustitiam proximi, temerè de illo in re tam graui iudicando absque fundamento, quod esse non potest absque reuelatione. nam etiamsi perditissimus sit, potest conuerti, & salutem consequi. Quòd si ex odio, quo proximum prosequeris, talis desperatio procedit, contra charitatem illi debitam peccabis.

4 Secundò dubitatur, an speranti beatitudinem licitum sit illam sperare ex suis meritis, an solùm ex promissione, & gratia Dei? Respondeo principaliter debere sperare ex gratia Dei, eiúsque promissione, secundariò ex suis meritis, vt à gratia Dei profectis; sic omnes Catholici cum diuo Thoma *q.* 17. *art.* 4. Ratio est manifesta, quia inde speramus beatitudinem, vnde illam consequi possumus; sed ex gratia Dei primò, & secundariò ex nostris operibus, vt gratia Dei profectis consequi possumus æternam salutem; ergo ex vtroque simul illam sperare possumus. Pluribus locis Scripturæ confirmare poteram, breuitatis causa omitto, quia res est clara. videatur Valent. *part.* 1. *circa fin.* Hinc fit certitudinem nostræ spei fundari in auxiliis diuinis, & nostris operibus ex gratia Dei factis, quia ex his causis beatitudo obtinetur, & Deus illam sic dare promisit. Et quidem de auxilio diuino constat ex illo Trid. *sess.* 6. *c.* 13. ibi. *Vnumquemque in Dei auxilio firmissimam spem reponere debet.* Quòd autem etiam in operibus diuina gratia fulcitis hæc spes niti debeat, probat Paul. ad Rom. 5. *Gloriamur in tribulationibus, scientes quòd tribulatio patientiam operatur, patientia verò probationem, probatio spem, spes autem non confunditur.* & 1. Ioan. 3. *Si cor nostrum non reprehenderit, nos fiduciam habemus apud Deum.* & illud 2. ad Timoth. *Bonum certamen certaui, fidem seruaui,* &c. Secundò sit posse nos operari bene intuitu, & spe consequendi æternam beatitudinem; siquidem beatitudo in præmium offertur bene operantibus ex diuina gratia: & docuit Trident. *sess* 6 *cap.* 11. *in fine.* ibi, Cum hoc, vt in primis glorificetur Deus, mercedem quoque intuentur æternam, & constat ex illo Psalm. *Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes in æternum propter retributionem.*

5 Tertiò dubitatur, an ex virtute spei sperare possis mercedem aliquam temporalem bonis operibus consequendam, v. g. salutem temporalem, ieiunio, oratione, & eleemosyna? Suppono licitum tibi esse ieiunium, orationem, & eleemosynam ad hæc consequenda referre, quia licitum tibi est hæc à Deo petere. Ergo etiam licitum tibi est eius voluntatem inflectere his bonis operibus. Item Deus promittit obseruantibus mandata bona temporalia daturum. Ergo licitum tibi est obseruare mandata, vt sic promissum consequaris. Neque obinde debes dici seruus, & mercenarius, quia non seruis Deo ob illam retributionem temporalem animo non aliàs illi seruiendi, sed potius paratus es saltem habitualiter omnia eius mandata seruare, etsi nullum temporale commodum tibi dedisset. Neque item obstat, quòd rem superioris ordinis ad inferiorem referas, quando res superioris ordinis ex relatione ad inferiorem non omnino perit, vt patet in præsenti, non enim perit oratio, & eleemosyna ob talem relationem, sed apud Deum locum habet; aliàs tibi non liceret docere pueros ob aliquod temporale commodum, sufficit enim si hæc omnia actu, vel habitu ad Deum referantur. Hoc supposito, respondeo, si temporale commodum, quod consequi optas mediis bonis operibus, velis illud obtinere, vt sic faciliùs beatitudinem consequaris, actus erit virtutis spei saltem imperatus; quia ab eodem motiuo procedit. At si ex nulla relatione ad beatitudinem procedit, credo non tam ad virtutem spei theologicam, quàm moralem id pertinere posse. sic Suar. *disp.* 1. *de spe, sect.* 5. *fine.*

6 Quartò dubitatur circa mali fugam, an sit actus spei obseruare iustitiam ex præciso timore gehennæ? Et quidem si ita ex timore gehennæ iustitiam obseruares, vt voluntatem haberes iustitiam non obseruandi, si gehenna non esset, clarum est timorem illum esse malum, & peccatum, quia tunc gehennam præfers mandatorum obseruationi, & consequenter Deo, qui debet esse semper noster vltimus finis. In quo sensu dixit D. Th. 2. 2. *q.* 19. *ar.* 4. seruilitatem semper esse malam. quod clariùs explicuit August. *in lib. nat. & grat. c.* 57. dum dixit, Sub lege est qui timore supplicij, quod lex minatur, non amore iustitiæ se sentit abstinere ab opere peccati, nondum liber, nec alienus à voluntate peccandi: in ipsa enim voluntate reus est, qua mallet, si fieri posset, non esse quod timeat, vt liberè faciat, quod occultè desiderat. At si ex timore gehennæ mandata diuina obseruas, alioquin obseruanda, etiamsi gehenna non esset, actum virtutis spei efficis. Vt quid enim Deus nos timore pœnarum continere voluit in iustitia, si ex illarum timore moueri non possemus? Quapropter Trid. *sess.* 6. *can.* 8. contra Lutherum, definit: *Si quis dixerit gehennæ metum, per quem ad misericordiam Dei de peccatis dolendo confugimus, vel à peccando abstinemus, peccatum esse, aut peccatores peiores facere, anathema sit.*

PVNCTVM

PUNCTUM III.

In quibus habitus spei, & timoris insit.

1 *In beatis non est propriissimus actus spei, remanet tamen habitus quoad substantiam.*
2 *Idem dicendum est de timore.*
3 *Qui timor sit in beatis.*
4 *Christus Dominus dum fuit in hac vita mortali habuit habitum spei.*
5 *Animæ in purgatorio existentes, habent propriissimum actum spei.*
6 *Damnati actu, & habitu spei carent.*
7 *Viatores iusti habent habitum spei, imò & peccatores, quorum peccatum virtuti spei non sit contrarium.*

DE beatis, & de damnatis, & animabus in Purgatorio existentibus potest esse dubitatio.

1 Dico ergo primò, in beatis non esse propriissimum actum spei, remanere tamen habitum quoad substantiam, etsi non quoad denominationem; hanc conclusionem defendit Suarez *tom. 1. in 3 part. quæst 7. in explicat. art. 4. & disp. 1. de fide, sect. 8. num. 5.* Coninchus *disp. 19. dub. 10. num. 130. & 131.* Priorem partem huius conclusionis probo, quia propriissimus actus spei est velle, & sperare Dei possessionem. Atqui beati iam possident Deum, & certò sciunt semper possessuros. Ergo defecit in illis obiectum huius proprij actus, atque illum habere non possunt, & in hoc sensu loquitur Paul 1. *Corinth.* 13. & Pontifices, cùm dicunt fidem, & spem in patria euacuari, manere tamen charitatem, non enim manet spes secundùm ipsius denominationem, quia non manet secundùm suum proprium actum. Secundam partem, scilicet ibi remanere habitum spei quoad substantiam, sic probo. Nam beati plures actus eliciunt pertinentes ad virtutem spei. Primò gaudent de Deo possesso, quatenus sibi conueniens est, qui actus necessariò procedit ab eadem virtute, à qua procedebat illius amor, & desiderium. Secundò sperant beatitudinem sui corporis, & licèt huiusmodi beatitudinem sciant futuram esse infallibiliter, & sine difficultate acquirendam, quia tamen acquirenda est ex auxilio supernaturali naturæ indebito, ea de causa dici potest ad virtutem spei pertinere. Tertiò sperare possunt, & optare beatitudinem aliorum, non solùm ex amore charitatis, & amicitiæ, sed etiam ex amore concupiscentiæ, quatenus sibi conueniens est, eo quòd ex aliorum consortio crescit saltem accidentaliter eorum beatitudo.

2 Quòd si de timore orto ex virtute spei loquamur, idem dicendum est, quod dixi de actu spei non esse in beatis secundùm proprium actum, quia beati cognoscunt sibi esse impossibilem priuationem Dei, æternámque damnationem, non igitur illam timere possunt. Timor enim propriè est alicuius mali possibilis imminentis. Eadem ratione videtur excludendus timor filialis, qui propriè est culpæ, quatenus est offensa Dei, & etiam pœnæ per illam incursæ, prout separat à diuina possessione, & eius honore, quia æquè beatis pœna, & culpa est impossibilis, illiúsque impossibilitatem cognoscunt, non igitur illa timere possunt. Adde securitatem timori contrariam: sed beati omnino sunt securi à culpa, & pœna, suscepta pœna, & culpa, secundùm quamcùmque rationem. Ergo non possunt secundùm aliquam rationem illa timere. Denique qui timet aliquod malum anxius est, ne illi eueniat: at beati nullam anxietatem patiuntur, quia sunt omnino securi tum à pœna, tum à culpa. Neque item indigent aliqua constantia, aut fortitudine ad vitandum malum. Ergo non timent.

3 Dices timorem Domini sanctum permanere in sæculum sæculi, vt testatur Dauid *Psalm.* 18. & de Christo dixit Esaias repleuisse eum Dominum spiritu sui timoris, & Angeli, vt canit Ecclesia, tremunt, & contremiscunt. Ergo aliquis timor saltem filialis affirmandus est beatis residere.

Respondeo supradicta conuincere in beatis aliquem timorem esse statuendum, non strictum, & qualem Philosophi agnouerunt, ob illius beatissimi status securitatem, sed qualem Catholici agnoscunt possibilem cum perfectione illius. Primò ergo concedendus est beatis timor reuerentialis ortus ex cognitione diuinæ excellentiæ, & propriæ vilitatis, cùm enim beati perfectissimè Deum, & se ipsos cognoscant, videántque se nimis improportionatos diuinæ familiaritati; efficitur sanè ei trementes assistere, non tamen anxios, & perturbatos, sed cum summa pace, & securitate. Hæc igitur reuerentia simul cum humilitate dici communiter solet timor; non quia sit timor alicuius mali, sed quia est reuerentia admiratione plena, in quo sensu credo dixisse Petrum Christo Luc. 5. *Exi à me Domine, quia peccator sum, stupor enim circumdederat eum*; non ob aliquod malum, quod timeret sibi fieri posse, sed ob vehementem cognitionem diuinæ excellentiæ, & propriæ iniquitatis, & sic intelligendus est Psalm. cùm dixit, timorem Domini permanere in sæculum sæculi, & Ecclesia affirmans Angelos in conspectu diuinæ maiestatis tremere, & contremiscere. At hic timor, qui nihil aliud est, quàm summa religio humilitate coniuncta, non procedit ab habitu spei, sed ab habitu religionis, & humilitatis. Secundò concedendus est filialis timor, quo culpam, vt summum malum & diuinæ bonitati contrariũ fugiant. Neque obstat cognoscere se esse à tã graui malo omnino securos, quia sufficit, quòd attenta præcisè eorum natura illis possibilis sit: hæc enim possibilitas remota sufficiens videtur causare fugam in voluntate beati, & experientia cõpertum est nos tremere, & pauere viso leone, aut alia fera ligata, à qua tamen scimus certò esse securos, quia sufficit apprehendere illud malũ nostræ naturæ possibile esse. Fateor exemplum non esse adæquatum, tum quia timendo feram anxiamur, & angustiamur, quod tamen in beatis non contingit, tum quia malum, quod à fera nobis prouenire potest, absolutè est possibile, vel quia possibile est à ligatura dissolui, vel me illi coniungi. At beati cognoscunt culpam, & priuationem Dei illis esse impossibilem propter quæ credo absoluto actu timoris refugere non posse, bene tamen per quemdam simplicem actum, & quasi conditionatum. Et in hoc sensu non reputo inconueniens, quòd refugiant pœnam damni, & sensus, cùm etiam apprehendere possint, suæ naturæ præcisè spectatæ possibilem esse. Esto Valent. *disp. 2. q. 2. p. 5.* & Coninch. *disp. 20. de timore, dub. 9. n. 93.* censeant illius non habere timorem, etiam secundùm hanc imperfectam rationem, quia sunt Deo intimè vniti, & de sua incolumitate parum, de diuino honore multùm soliciti.

4 Ex his constat primò, in Christo Domino, cùm in hac vita extitit spem fuisse quoad habitum, secundùm substantiam, siquidem gauisus fuit de visione beata, tum ob gloriam Patris, tum quia illi erat bonum proprium. Et insuper spem habuit consequendi gloriam sui corporis, exaltationémque sui nominis, quibus perfectiùs Deo vniretur. Neque obstat cognouisse Christum illa omnia esse certò consecuturum, nec timuisse amittere, eo quòd virtute, suppositóque diuino erat roboratus; quia ad rationem spei non videtur necessaria contingentia, sed solùm possibilitas cum difficultate. Fuit autem Christo Domino gloria sui corporis, exaltatióque nominis possibilis consequi cum graui difficultate, & arduitate; siquidem summis doloribus, & morte acerbissima illa consequi debuit, iuxta illud Lucæ vlt. *Oportebat Christum pati, & ita intrare in gloriam suam.* Ergo licèt in aliis beatis non esset agnoscendus habitus spei secundùm suam denominationem, quia neque sperant gloriam animæ, cùm iam habeant, neque gloriam corporis, vt rem arduam, & difficilem, cùm absque vllo labore eam debent consequi; in Christo agnoscendus est habitus spei quoad gloriam sui corporis, propriíque nominis exaltationem. sic docuit D. Thom. 3. *p. q. 7. art. 4.* & ibid. Suar. *in comm.* Vasq. *disp. 43. c. 2.* Coninch. *de spe, disp. 19. dub. 11. concl. 1. & 3.* De actu timoris idem quod dictum est de aliis beatis, dicendum est de Christo Domino: neque video aliquid vltra notatu dignum.

5 Secundò constat quid dicendum sit de animabus in Purgatorio existentibus, an, inquam, iis non solùm habitus, sed verus actus spei insit? Aliquibus videtur ab illis huiusmodi actum esse remouendum. nam licèt beatitudo illis sit possibilis, & absens, quia tamen sunt de illius consecutione omnino certæ, non videntur illius propriè habere spem, cuius obiectum debet esse aliquo modo speranti contingens. sic Lorca. 2. 2. *sect. 2. disp. 9. n. 7. & 8.* Cæterùm verius est propriissimum actum spei habere, quia illis beatitudo est possibilis, absens, & acquisitu difficilis, siquidem pati debent tot grauissima tormenta pro illius consecutione. Quòd autem certò sciant se consecuturas, hoc in causa esse non potest, quominus illam sperare possint; certitudo enim non tollit spem, sed tollit anxietatem, & turbationem; aliàs careret spe consequendi beatitudinem, cui esset reuelata eius futura consecutio. Et ita in animabus Purgatorij esse veram spem beatitudinis, docuit D. Th. communiter receptus 2. 2. *q. 18. art. 3. in fin. corp.* & tradit Coninch. *disp. 19. dub. 11. n. 146.* Suar. *disp. 1. de spe, sect. 8. n. 4.* De actu timoris idem proportionaliter dicendum est, quod de beatis diximus, cùm ipsæ animæ sint omnino ex diuina reuelatione certæ, neque culpam, neque damnationem incursuras.

6 Rursus de damnatis dicendum est carere non solùm actu proprio spei, sed etiam ipsius habitu secundùm substantiam, tum quia ij sciunt beatitudinem sibi esse impossibilem. Nequeunt ergo illam efficaciter desiderare, aut sperare, aut de illa gaudere. Inefficaciter autem bene possunt desiderare esse beatos, sed ob hoc inefficax, & imperfectum desiderium non est illis concedendus habitus spei, præcipuè cùm ipsi sint indigni quolibet supernaturali dono. sic Valent. 2. 2. *disp. 2. q. 1. p. 3.* Coninch. *disput. 19. dub. 12. concl. 3. num. 150.*

7 Tandem de viatoribus dicendum est, si iusti sint, de fide est, esse in illis habitum proprium spei, & timoris, quia ij, vt dixit Trid. ad iustificationem disponuntur. si autem sint peccatores, non obinde spem amittunt; colligitur apertè ex Trid. *sess. 6. c. 7.* docente per fidem, & spem nos non esse Christo perfectè vnitos, nisi accesserit charitas. Supponit ergo posse nos imperfectè vniri, atque adeò fidem, & spem habere posse sine charitate. Clarius *session. 14. cap. 4.* loquens de attritione cum spe veniæ, dixit esse donum Spiritus sancti nondum inhabitantis. Separatur fides, & spes à charitate, & ita tradunt omnes Catholici. Verùm si peccatum sit infidelitatis, spes omnino deperditur: nam sublata fide omnia supernaturalia dona virtutis pereunt, quia

illorum est fundamentum, & radix, vt dixit Trident. *sess.6. cap.8* Item si peccatum sit desperationis, spes amittitur, quia illi specialiter est contrarium: sic supponunt omnes, vt videre est in Suarez *disp.1. de spe. sect. 8. in princ.* Coninch. 19. *disputatio.19. dub.11.*

Pvnctvm IV.

An sit, & quando obliget præceptum spei.

1 *Præceptum spei negatiuum semper obligat, affirmatiuum aliquando.*
2 *Obligat quoties necessarium est ad orationem, pœnitentiam, vel tentationem vincendam.*
3 *De directa obligatione proponuntur variæ sententiæ, sed refelluntur.*
4 *Concluditur nullum esse tempus determinatum, sed prudentis arbitrio mensurandum esse.*
5 *De timore tam filiali, quàm seruili est præceptum*
6 *Sed non videtur esse præceptum de exercendis his actibus formaliter.*
7 *Raro homines nisi perditissimi executionem huius præcepti omittunt.*

1 Præceptum spei & potest esse affirmatiuum, & negatiuum. Negatiuum semper obligat, quia semper obligamur non desperare de diuina misericordia, & consecutione æternæ vitæ. Præceptum spei affirmatiuum non est constans apud Doctores quo tempore obliget, etsi apud omnes cum D. Thom. 2.2. q.22. a.1. sit receptum aliquando obligare, ex illo Psalm. 4. *Sperate in Domino* & ad Titum 2. *Expectantes beatam spem*, & ad Roman. 15. *Vt per patientiam, & consolationem scripturarum spem habeamus.* Non enim sine spe beatitudinis, beatitudo obtineri potest, est enim anchora firmissima nostræ vitæ spiritualis. Et quidem si de tempore huius obligationis loquamur.

2 Primò certum est obligare præceptum spei, quoties sine illo debita oratio, pœnitentia, & tentationis victoria obtineri non potest, quia præceptum obligans ad aliquem finem, obligat simul ad ponenda media necessaria ad illum finem. At hæc obligatio non tam est ex præcepto spei, quàm ex præcepto pœnitentiæ, orationis, & tentationis vincendæ, ac proinde eius omissio non est specialiter contra spem, sed contra pœnitentiam, vel orationem, & ita non est in confessione manifestanda. sic Bannes 2.2. q. 22. art.1. dub.2. Sanchez *lib.2. in Decalog. c.33. n.3. in medio, & fine.* Suarez *disput. 2. de spe, sect. 1. n.2. & 3.*

3 De directa autem obligatione spei plures censent adesse, cùm primum rationis vsum assequeris, quia eo tempore teneris te ad Deum conuertere, quod fieri non potest, quin in ipsum speres. sic Bannes 2.2. q.22. *art.1. dub.2.* Aragon *ibi.* Petr. de Ledesm. 2. *sum. sum. tr.2. c.4. concl.3.* Cæterùm hoc dictum non satisfacit, tum quia hæc non est obligatio directa, sed conuersionis, quæ si fieri posset sine spe, nullum de spe esset præceptum. Tum quia conuersio perfecta videtur fieri posse sine speciali actu spei, eo ipso, quòd Deum cognoscas vt summum bonum, illúmque ames super omnia; quod enim impedire potest, quominus fidem amor subsequatur, nullo actu spei formaliter, & distincto; sufficit enim regulariter actum spei mediatè, vt dicamus spem inter fidem, & charitatem medium locum tenere. Adde pro illo instanti vsu rationis non adesse hoc conuersionis præceptum, secundùm probabilem sententiam, sed necessarium est, vt tempus aliquod arbitrio prudentis decurrat. Ergo non adest directa spei obligatio: & ita tenet Valent. 2.2. *disp.2. q.4. p.1.* Sanchez *lib. 2. Decalog. cap 33. n. 3.* Alij secundò dicunt te obligatum esse actum spei elicere, quoties graui tentatione desperationis vexaris, nisi animum actu spei contrario firmes, quia eodem præcepto, quo teneris non desperare, teneris & sperare quando sperare, medium est necessarium ne desperes. sic docent Bannes 2.2. q 22. *art.1. dub.2.* Valent, *p.1.* Sanchez *n.3.* Bonacina *disp.3. q.3. p.1. n.2.* Fateor hoc verissimum esse, sed rogo, quando actus spei reputari posset medium necessarium ad vincendam desperationis tentationem? Quis enim hoc inuestigare potrit? cùm sint plurima alia media à Deo instituta ad quamlibet grauem desperationis tentationem vincendam, tum oratio, tum consideratio, tum fides, tum amor, tum denique imaginationis diuersio. Non ergo hoc tempus obligationis est cognitu facile. Tertiò alij dicunt te obligatum esse spem habere, quoties obligaris, vel vis aliquid à Deo petere; quia sine se consequendi petitum, non videris posse debitè petere. sic Coninch. *disp. 19. dub.9. n.117.* Sed neque hoc dictum satisfacit. Primò, quia tunc non est obligatio directa spei, sed indirecta, quatenus est medium necessarium ad orationem. Quod inde constat, quia si orationem debitam omittas, non peccas contra virtutem spei, sed contra religionem, cuius actum exercere tenebatis. Secundò, quia stare optimè potest te obligatum esse ad orationem aliquam faciendam, non tamen esse obligatum, neque indirectè ad habendum formalem actum spei, sufficit, si illum habeas implicitum, & virtualem, vt dixit Suarez *disp.2. de spe, sect.1. num.2.* Qui enim petit à Deo beneficium aliquod, non tenetur illud petere ex amore sui, & ex relatione ad beatitudinem sibi conuenientem potest enim illud petere, & sperare consequi ex amore amicitiæ, vel alio honesto fine. Non ergo obligatur elicere formalem actum spei.

4 Restat ergo, vt dicamus nullum esse tempus determinatum, in quo huiusmodi præceptum obliget, sed prudentis arbitrio mensurandum esse, nec permittendum longo tempore differri. sic Suarez *disp.2. de spe, sect.1. num.3.*

Regulariter huic præcepto positiuo omnes satisfaciunt, Primò satisfaciunt, cùm de peccatis dolent, quia vix, aut nunquam omittunt actum formalem spei, quo eriguntur, vt dixit Conc. *sess.6. c.6.* ad peccata detestanda, nouámque vitam inchoandam. Secundò huic obligationi faciunt satis, cùm propositum habent nunquàm peccandi mortaliter: hoc enim propositum etsi aliquoties ex Dei amore perfecto procedat, sæpè illum gignunt ex amore imperfecto. considerant enim æternam retributionem, quam peccatis amittunt, & ex illius consideratione in spem vitæ æternæ, vt sibi conuenientis, eriguntur, & peccata detestantur. Neque enim in hac vita tot difficultatibus plena sine spe aliqua retributionis sæpè repetita conseruari homines possunt in diuina gratia, aut longo tempore peccata vitare. Vide Coninch. *disp.19. dub.9. num.114.*

5 Rursus de actu timoris inquiri potest, an sit præceptum, & quando obliget? Esse quidem præceptum videtur satis colligi ex illo Sapientiæ 1. vers.27. & 28. *Qui sine timore est, non poterit iustificari.* Cùm autem iustificatio necessaria sit ad salutem, efficitur sanè & timorem, sine quo ipsa esse non potest, necessarium esse: & tradit D. Thom. 2.2. q.22. *art.1.* Sanch. *lib. cap.33. num.4.* Suar. *disp.2. de spe, sect.1. num.4.*

Sed quia est duplex timor honestus, alius filialis, alius seruilis, de vtroque affirmandum est esse præceptum. Filialis timor Dei, quo ex amore Dei times, & fugis eius offensam, sicut legitimus filius patrem timet offendere, quia illum amore complectitur. Seruilis autem timor honestus est, quo times more seruorum offendere Deum ob pœnam, quam inde incurris, in quo affectu potius tuæ incolumitati, quàm diuino honori consulis. De vtroque ergo timore asserunt D. Thom. Sanch. & Suar. *suprà*, esse præceptum. Nam de timore filiali videtur traditum Deuteron. 10. *Quid Dominus Deus tuus petit à te, nisi vt timeas Dominum Deum tuum, & ambules in vijs eius, & diligas eum?* de seruili timore Matth. 10. & Luc. 12. illis verbis, *eum timete, qui postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam*, & colligitur ex Trident. *sess.6. cap.6.* definiente ad iustificationem impij hunc timorem gehennæ concurrere.

6 Cæterùm cùm necessarium non sit ad iustificationem impij aliquem ex his timoribus expressè, & formaliter concurrere, sed sufficit, si virtualiter insit, vt notauit Valent. *disp. 2. de spe, q. 4. p. 2.* efficitur sanè nullum adesse præceptum expressum exercendi hos timores formaliter. Sed tunc satis exercentur, cùm opera aliàs præcepta executioni mandantur. sic Valent. *suprà*, & Sanch. *lib.2. cap.33. num.4.* Dices, sæpè graui tentatione vexaris, eamque vincis, timens ne Deum offendas, néve pœnam inferni incurras, aliàs quin non victurus. Ergo huiusmodi timor obligat in præsenti casu. Respondeo obligare non ex præcepto speciali spei, & timoris, sed ex præcepto illius virtutis, aduersùs quam tentaris. Quod manifeste probatur ex eo, quòd si tentationi consentias, nõ aduersùs virtutẽ spei peccas, sed solùm aduersus illam virtutem, cuius erat tentatio, eámque solam culpam teneris in confessione manifestare; quia ille defectus timoris solùm est conditio quædam generalis continens animum à peccatis, sicut diuinorum beneficiorum consideratio; ac proinde sicut defectus huius considerationis non constituit specialem culpam, neque etiam defectus timoris illam constituere potest.

7 Addo denique etsi de timore tam filiali, quàm seruili speciale præceptum, & formale daretur, crederem rarò homines, nisi perditissimi sint, illius executionem omittere. Nam cùm hæc obligatio non pro singulis mensibus, neque annis deberet constitui, sed aliquoties tantùm in vita prudentium arbitrio, rarò omitti potest. Quis enim est, nisi deprauatissimus sit, & Dei summè oblitus, qui aliquoties in vita non omittat Dei offensam, tum ob Dei bonitatem, & amorem, tum ob pœnas inferni vitandas, quique non doleat de peccatis his motiuis excitatus; Ergo non sunt in huius præcepti executione scrupuli iniciendi.

Pvnctvm V.

De desperatione spei virtuti contraria.

1 *Definitur desperatio.*
2 *Neque in actu iudicij, quo indicas te non esse saluandum, neque in nolitione beatudinis consistit desperatio.*
3 *In quo desperatio formaliter consistat.*
4 *Præsupponit iudicium vel de difficultate, vel de impossibilitate beatitudinis.*
5 *Desperatio semper est mortale peccatum.*
6 *Quid dicendum de illo, cui Deus suam damnationem reuelaret.*
7 *Negatur possibilitas casus.*

1 Ab

8 *Ab alijs Doctoribus admittitur saltem de potentia Dei.*
9 *Illo casu admisso expenditur aliquorum placitum de desperatione.*
10 *Quid dicendum sit explicatur.*

1 Definitio desperationis desumi debet ex contrarietate quam habet cum spe. Quare cùm spem diximus consistere in voluntate efficaci obtinendi beatitudinem, illámque procurandi, desperatio consistit in voluntate efficaci nolendi beatitudinis persecutionem, sic enim desperatio spei erit directè contraria.

2 Vt autem hoc pleniùs intelligatur, aduertendum est aliquos affirmare desperationem consistere aut in nolitione beatitudinis, sicuti spes consistit in illius volitione; aut desperationem consistere in actu intellectus, quo iudicas te non esse saluandum, sicuti spes supponit actum fidei, quo credis saluari posse. sic Almain. *tract. 1. mor, cap. 1.* Cæterùm hic modus explicandi desperationem communiter à Doctoribus reiicitur. Primò enim consistere non potest in nolitione beatitudinis. Tum quia nullus est, qui beatitudinem possit nolle cùm in beatitudine nulla ratio mali apprehendatur, qua est fugæ obiectum, vt benè dixit Vasq. 1. 2. *disp. 39. num. 7.* Tum quia desperatio est solùm illius rei, quam aliquis vult, & appetit sequi. Ergo si de facto non vis beatitudinem, quia tibi ex aliqua ignorantia non placet, illam non desperas, sed tanquam malam respuis. Secundò in actu intellectus, quo iudicas te non esse saluandum, consistere desperatio nequaquam potest, quia desperatio est contraria spei, & cùm spes sit in voluntate, desperatio in eadē potentia residere debet. Deinde vel iudicas te non esse saluandum, quantumcunque cum diuina gratia adiutus facias quod possis, vel iudicas non esse saluandum, quia determinas media necessaria ad salutem non apponere. Primum iudicium est hæreticum, ac proinde in illo desperatio consistere non potest, aliàs desperatio cum hæresi confunderetur, contra receptam sententiam distinguentem desperationem ab hæresi, & affirmantem manere posse fidem in homine absque spe propter peccatum desperationis. Secundum iudicium etsi hæreticum non sit, non constituit desperationem, sed ad summum desperationi supponitur; nam posito illo iudicio adhuc non cogeris desperare, quia ab illo iudicio non necessitaris, sed potiùs poteris dicere, faciam quantum potuero, vt salues. Ergo in illo iudicio desperatio consistere non potest. Regulariter autem ex illo iudicio sequitur desperatio, vt bene dixit Suárez *disp. 2. de spe, sect. 2. n. 2.* Sanchez *lib. 2. cap. 33. n. 6.* Adde nullum ex his iudicijs ad desperationem necessariò requiri, sed aliud iudicium efformatum de difficultate beatitudinis consequendæ sufficit ad illius desperationem, vt iam dicam.

3 Dicendum ergo est desperationem consistere in duplici actu voluntatis, vel in vno actu cum duplici respectu. Primò consistit in quadam voluntate efficaci, & positiua omittendi pro tota vita media necessaria ad salutem, quia tibi difficilia apparent, & tuis appetitibus sunt contraria. Secundò consistit in ipsiúsmet beatitudinis fuga, & recessu, quatenus enim ille actus beatitudinē respicit, dicitur propriè desperatio, quia beatitudinem desperat, qui non vult illam prosequi, quatenus verò respicit mediorum executionem, quæ ad beatitudinem requiruntur, dicitur nolitio, quia absolutè non vult media beatitudini necessaria exequi. sic Coninch *disput. 20. dub. 10. à n. 74.*

4 Hinc infertur ad desperationem sufficere iudicium, quo iudices beatitudinis consecutionem tibi esse arduam, & difficilem, cùm ex hoc iudicio moueri possis ad nolendum illam procurare, & consequenter ad desperandam illius consecutionem. sic Coninch. *n. 81.* Debes tamen, vt bene notat ipse Coninch. *n. 82.* carere iudicio te beatitudinem esse consecuturum. Nam hoc iudicio stante desperare nequam posses, sed potiùs sperare tibi necessarium erit, si aliquem actum eliciturus eras. Aliquando desperatio oritur ex iudicio falso, & erroneo, quo iudicas tuam salutem impossibilem; si ex hoc iudicio nascatur, supponit hæresim, si ex alijs iudicijs ortum habeat, supponit te nimis peccato deditum, iuxta illud ad Ephes. 4. *Desperantes semetipsos tradiderunt impudicitiæ, in operationem immunditiæ omnis, in auaritiam,* & illud Ierem. 18. *Desperauimus, post cogitationes nostras ibimus.*

5 Sed inquires, an desperatio semper sit mortale peccatum? Affirmatiuè omnes respondent, vt testatur Sanch *l. 2. cap. 33. n. 3.* Suarez *disp. 2. sect. 2. n. 4.* Valent. *disp. 2. q. 3. p. 1. circa finem.* Et ratio est manifesta, quia non potest inueniri prauitas materiæ in voluntate desistendi integrè à prosecutione æternæ vitæ.

6 Sed aduersùs hanc resolutionem obstat vulgaris casus de eo, cui Deus fore condemnandum reuelaret, quia hic non videtur peccaturus in desperatione, siquidem iam illam sperare non potest, vtpote certò sciens non consecuturus: nam, vt dixit D. August. *in enchirid. cap. 8.* Quid sperari potest, quod non creditur? Quasi diceret, si non credis consecuturum beatitudinem, quomodo illam sperare potes? Ergo non peccas in illius desperatione, cùm desperatio nihil aliud sit, quàm voluntas non prosequendi, seu conandi ad beatitudinem.

7 Facilis erat huius argumenti solutio, si casum esse possibilem negaremus, vt negat Bonauent. *4. distinctione vltima, circa literam.* & ibi Gregor. *quæstione vltima paulò ante fin.* D. Thom. *ibid. art. 4. ad 2.* vocat casum quasi impossibilem Dionys. Richel. *dialog. de iud. animæ. art. 5.* Altisiodor. *lib. 3. tr. 6. q. 5. paulò ante fin.* Et mouentur, quia talis reuelatio diuinæ bonitati, & sapientiæ repugnat. Tum quia constituit hominem in occasione vehementi desperandi de diuina misericordia, & committendi plurima peccata, tum quia impedit serium, & fortem conatum in beatitudinem quem habere non potest, si sciat beatitudinem non esse consequuturum.

8 At plures DD. hunc casum esse possibilem admittunt saltem de potentia Dei, sic relato D. Thom. Maior. & Gabr. docent Suar. *disp. 2. de spe, sect. 2. n. 6.* Coninch. *disp. 20. dub. 12. n. 91.* Vasq. 1. 2. *disp. 72. n. 15.* Bonacina *disp. 3. q. 3. p. 2. n. 4.* Lorca 2. 2. *q. 22. artic. 1. sect. 2. disp. 18.* & alij. Et mouentur, quia in hoc nulla videtur implicatio, nec repugnantia: nam licèt ille homo ex tali reuelatione constituatur in grauissima, & vehementi occasione peccata multiplicandi, & de diuina misericordia desperandi, Deo illa peccata non sunt tribuenda, quia ipse Deus obligatus non erat illa impedire, aut à tali reuelatione, & occasione cessare, cùm grauissima causa motus, scilicet ostēsione diuinæ iustitiæ id effecerit. Quoties ergo peccata ex alicuius actione per accidēs sequuntur, & præter ipsius intentionem, ipsi non tribuuntur, si obligatus non fuit ab actione cessare. Item ex illa reuelatione nequaquam impeditur habere firmum conatum in beatitudinem, quantum est ex parte sua licèt attenta humana fragilitate sit difficillimum. Ergo ex nullo capite implicat talis reuelatio, præcipuè si fiat homini peccatori in vindictam peccati commissi, & ad terrorem alijs incutiendum.

Dixi, reuelationem posse fieri præcipuè homini peccatori in vindictam peccati commissi. Nam iusto vix credo posse talem reuelationem fieri, quia nulla videtur adesse honesta causa, qua Deus moueatur illam ponere in amico suo. Nam præcipua, & potissima causa, quæ excogitari potest, est peccati proprij vindicta, quæ in homine iusto non habeat locum. sic Coninch. *disp. 20. dub. 12. n. 93.* Et confirmo. Quæ enim implicatio esse potest, quòd Antichristo reueletur sua impœnitentia finalis, & æterna damnatio; siquidem illa impœnitentia non ex reuelatione, sed ex malitia illius prouenire debet, eodem modo, ac si nulla esset facta reuelatio, quia reuelatio, sicuti & scientia Dei, non immutat causatum operationem, sed potiùs illam obiectiuè supponit.

9 Posito ergo Deum alicui suam damnationem absolutam reuelasse, (quod rarò, vel nunquam præsumendum est fieri) argumento respondet Coninch. *disp. 20. dub. 13. concl. 2. n. 109.* Bonacina *disputation. 3. quæstion. 3. part. 2. numer. 4.* concedendo totum, & affirmando desperationem tunc non esse peccatum, si procedat ex iudicio, quo credis illam non esse ex tua infirmitate consecuturum, non ex iudicio quo credas misericordiam Dei tibi paratam non esse. Quod probant, quia sciens absolutè tuam condemnationem, sperare non potes aliter esse futurum. Ergo licitè desperas, quia voluntas non sperandi, est desperatio formaliter: Hæc autem desperatio non est intrinsecè mala, sed illa solùm est mala, quæ esset de Deo, eiúsque misericordia. Dices Ergo inde infertur me non teneri, imò nec posse ad beatitudinem conari, quia serius conatus ad beatitudinem esse non potest, cum iudicio certò de illius non consecutione. Item infertur me non peccaturum consentientem tentationi, quia hanc vincere non possum sine serio conatu ad beatitudinem, quam tamen habere non debeo; Coninch. *disp. 20. toto dub. 12. 13. & 14.* sequelam admittit, motus ea præcipuè ratione, quia ad serium conatum ad beatitudinem requiritur necessariò iudicare probabiliter saltem tibi esse possibilem beatitudinem consequi: at qui certò scit non esse illam consequuturum, non potest iudicare probabiliter esse sibi possibile illam consequi. Ergo non potest ad illam efficaciter moueri. Secundam consequentiam latè disputat Coninch. *dub. 14.* & ob illam affirmat nemini posse reuelari à Deo proprium, & speciale peccatum in aliquo determinato tempore faciendum, ob quod sit condemnandus, quia ex tali reuelatione tolleretur seriùs conatus, qui necessarius est ad vitandum illud; ac proinde impediretur moraliter potentia illud vitandi, & consequenter cessaret ratio peccati. Quòd si obiicias, ex præscientia Dei de tuo peccato futuro non impeditur tua libertas ad illud vitandum. Ergo neque etiam ex illa præscientia tibi manifestata, cùm semper obiectum supponat, & modum operandi non immutet? Respondet Coninch. *dub. 14. n. 137.* negando consequentiam, & rationem differentiæ assignat, quia præscientia Dei nihil in te causat; at reuelatio causat iudicium, quo iudicas tibi peccatum esse vitatu impossibile, & consequenter tollit vires, & conatum ad illud vitandum.

10 Cæterùm aliter respondendum censeo. Affirmo namque cum iudicio certo de damnatione posse quantum est ex parte tua serium conatum habere pro illius consecutione; quia illa damnatio non euenit ex aliqua causa, quæ tibi necessitatem inferat, sed euenit ex tua libera voluntate te ad peccatum determinante. Ergo antecedenter ad illius determinationem conari potes, vt te non determines; quid enim impedit? Non iudicium, quo iudicas te non euitaturum, quia hoc iudicium supponit tuam liberam determinationem, cum omnibus causis, quæ ad illam concurrunt, & cùm omnes hæ vim, & necessitatem voluntati non inferant, iudicas te liberè esse determinandum. Ergo cum hoc iuditio stare potest aliud iudicium, quo iudicares te posse non determinari, atque adeò possibile esse tibi non condemnari. Ergo serium conatum habere potes

potes pro vitando peccato, & condemnatione. Dices ad aliquem finem consequendum te non posse eligere medium quod hic, & nunc inutile reputas ad illius consecutionem. Ergo non poteris seriò, & constanter eligere medium ad vitandum peccatum, & condemnationem, quod attentis his circunstantiis inutile reputas. Respondeo, quando inutilitas medij, aliūde, quàm ex tua voluntate prouenit, fateor te seriò, & efficaciter conari non posse ad finis consecutionem pro illo medio. At si medium esse inutile non aliunde quàm ex tua voluntate prouenit, optimè poteris conari finis consecutionem medio illo, cùm hoc obiectum non excedat tuam voluntatem, & potentiam.

PVNCTVM. VI.

De præsumptione, quæ virtuti spei contraria est.

1 *Quotupliciter præsumptio sumitur.*
2 *Graue est peccatum.*
3 *Præsumptio contraria spei quibus modis committatur.*
4 *Qua præsumptione amittatur spes.*

1 PRæsumptio multipliciter sumitur. Primò pro spe, & fiducia consequendi à Deo auxilium opportunum, iuxta illud Iudith 6. *Non derelinquis præsumentes de te*, & cap. 9. *Exaudi me miseram deprecantem, & de tua venia præsumentem.* Secundò sumitur præsumptio pro iudicio ex coniecturis formato, quod pro qualitate coniecturarum aliquando est certum, aliquando probabile. Hinc orta est communis Iurisperitorum distinctio præsumptionis in violentam, vehementem, & leuem, de qua in vlt. disputat. præced. tractat. latè diximus. Tertiò sumitur præsumptio pro vitio opposito humilitati, & magnanimitati, de quo D. Thom. q. 130. Quartò sumitur præsumptio pro vitio opposito virtuti Theologicæ spei. De præsumptione secundùm hanc vltimam acceptionem est in præsenti agendum. Est ergo hæc præsumptio spes obtinendi à Deo gratiam, & gloriam, reliqua quæ supernaturalia dona, aliter quàm ipse obtinenda statuit. sic omnes DD. cum D. Thom. 2. 2. q. 21. Cùm enim spes sit voluntas obtinendi à Deo gratiam, & gloriam mediis ab ipso institutis, & præsumptio alia via obtinere intendat, spei opponitur.

2 Hanc autem esse grauissimum peccatum constat, tum ex Ecclesi. 18. *Vidi præsumptionem cordis eorum, quàm mala est*; tum ex manifesta ratione, quia voluntas obtinendi dona supernaturalia præter ordinem diuinæ prouidentiæ & est illusoria, inutilis, & diuinæ sapientiæ, & potentiæ contraria. Ergo habet malitiam ita grauem, vt nisi ex defectu plenæ deliberationis excusari non possit à mortali. sic Bannes 2. 2. *dict. q.* 21. *dub.* 2. Valent *disput.* 2. q. 3. p. 2. Sanch. *lib.* 2. c. 33. n. 7. *vers. estque semper.* Bonac. *disp.* 3. q. 3. *de spe*, p. 1. n. 5. Azor. 1. p. *lib.* 9. c. 2. q. 7. Tolet. *lib.* 4. c. 7. n. 9. & alij apud ipsos.

3 Hæc præsumptio contraria spei theologicæ multipliciter committi potest. Primò si præsumas, vt Pelagius, propriis viribus beatitudinem consequi. Ad idem est, si spem colloces in creaturis, tanquam in auxilio sufficienti ex se ad salutem, quia nulla creatura nisi cum Dei adiutorio salutem tibi impertiri potest. At inuocare creaturas, & in illorum præsentia sperare, vt simul cum Deo te adiuuent, etiamsi Dei expressè memor non sis, nulla præsumptio est, quia sufficit virtute, & interpretatiuè Deum in adiutorium expostulari. sic aliis relatis Sanch. *lib.* 2. c. 33. n. 7. Secundò committi potest præsumptio, si, vt Lutherus, præsumas sine pœnitentia remissionem peccatorum, & sine meritis gloriam obtinere. Ad idem reduci potest, si ea spe obtinendi in fine vitæ peccatorum remissionem, differas pœnitere; quia nimiùm de diuina misericordia præsumis, siquidem præsumis misericordiam obtinere, diuinam misericordiam irritando. Non enim iustum est, vt misericordiam inueniat qui ex illa occasionem sumpsit multiplicandi peccata, ex qua debebat à peccato abstinere. At hoc peccatum credo non esse propriè contra spem, siquidem non speras misericordiam consequi mediis peccatis de præsenti commissis, sed pœnitentia illorum, quam existimas facturus diuina gratia adiutus. Erit tamen hoc peccatum contra virtutem pœnitentiæ, si illam differat vltra tempus obligationis, & contra alias virtutes si in contrariis vitiis perseuerare intendis. sic Sanchez *lib.* 2. *cap.* 33. *num.* 7. Bonac. *disp.* 3. q. 3. *de spe*, p. 1 *num.* 6.

4 Sed inquires, an hoc peccatum præsumptionis ita sit contrarium spei, vt illam corrumpat? Respondeo si more Pelagij & Lutheri præsumas, credens propriis viribus, vel sine meritis beatitudinem consecuturus manifestum est te amittere spem, quia amittis fidem, sine qua spes non est, neque vlla virtus, & docent omnes. At hæc amissio virtutis spei non prouenit propriè ex præsumptione contraria spei, sed ex hæresi, quæ præsumptionem antecedit. Quocirca si hæc præsumptio sine iudicio erroneo intellectus habeatur, vt communiter haberi solet, cùm ita speras beatitudinem consequi, ac si illam propriis viribus, vel sine meritis iudicares assequendam, spem non destruis, etsi illi aduerseris per excessum, quia non per quodcunque peccatum spei contrarium perit spes, sicut neque fides per quamcunque infidelitatem, vt bene notauit Coninch. 2. 2. *disp.* 16. *dub.* 4. *in princ. n.* 25. sed per solum illud peccatum, quo cum compati nulla ratione potest spes, quod non est aliud nisi desperatio. Cum præsumptione autem secluso errore intellectus optimè compati potest spes, cùm tam spes, quàm præsumptio conueniant in obiecto formali sperato, quod est beatitudo, vt bonum proprium, & solùm different, quia diuerso modo illam consequi sperant. sic Suar. *disp.* 2. *de spe, sect.* 3. n. 4. Valent. 2. 2. *disp.* 2. q. 3. p. 2. Turrian. q. 21. *art.* 2. Coninch. *disp.* 20. *dub.* 15. n. 149. Sanchez *lib.* 2. c. 33. n. 5.

TRA

TRACTATVS SEXTVS
DE CHARITATE, ET EI ANNEXIS, ET CONTRARIIS.

PROOEMIVM.

POST Fidem, & Spem, agimus de Charitate, non quia Charitas illis sit inferior, cùm potiùs omnium virtutum suprema sit, sed quia generatione est posterior, vt constat ex Tridentino, *sessione 6. capite 7.* De hac virtute latissimè tractant Theologi cum Magistris, *in 3. à distinctione 27. vsque ad 37.* & cum Diuo Thoma, 2. 2. *à quæstione 23. vsque ad 44.* Nos verò sex disputationibus hunc tractatum absoluemus, omissis scholasticis quæstionibus de augmento, & decremento Charitatis.

Prima erit de præcepto charitatis erga Deum, & proximum.
Secunda de externo effectu charitatis, qui est eleemosyna.
Tertiá de alio effectu, qui est correctio fraterna.
Quarta de quibusdam vitiis charitati contrariis.
Quinta de bello, rixa, & duello.
Sexta de scandalo.

DISPVTATIO I.

De præcepto Charitatis.

PVNCTVM I.

Quid sit charitas, quod eius obiectum, & qua ratione à fide, & spe distinguatur.

1 *Charitas sumitur pro actu, & pro habitu.*
2 *Qua ratione charitas definiatur.*
3 *Per charitatem amatur Deus amore beneuolentiæ.*
4 *Proponitur obiectio non posse inter Deum, & hominem veram amicitiam intercedere. Et fit illi satis.*
5 *Primarium obiectum charitatis est Deus. Secundarium proximus, quatenus ad Deum refertur.*

CHARITAS aliquando pro actu, aliquando pro habitu sumitur. De vtraque acceptione accipi potest illud ad Colossens. 3. *Super omnia hæc charitatem habete, quod est vinculum perfectionis* & 1. ad Timoth. 1. *Finis præcepti est charitas.* Specialiter de actu locutus est Christus Dominus, *Matth.* 22. cùm dixit, *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &c. & proximum tuum, sicut te ipsum,* De habitu locutus est Paulus ad Rom. 5. *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris. &* 1. Corinth. 13. *Nunc autem manent fides, spes, charitas, tria hæc, maior autem horum est charitas.*

2 Hæc autem definitur, vt sit virtus theologalis, & supernaturalis, qua amatur Deus amore supernaturali beneuolentiæ, & proximus propter ipsum. Esse virtutem theologalem, & supernaturalem constat, quia Deum immediatè respicit, & in illius summa perfectione complacet, quod est quid honestissimum; imò esse virtutem omnium perfectissimam inde probatur, quia eo virtus perfectior est, quo perfectiùs nostram voluntatem diuinæ subiicit, & conformat, cùm diuina voluntas nostræ voluntatis regula sit, & mensura: at charitate perfectiùs Deo subiicimur, eiúsque diuinæ voluntati conformamur, quàm per reliquas alias virtutes; siquidem charitas in omnibus, & per omnia intendit Deo complacere, eiúsque voluntatem exequi, & hoc absque vllo respectú proprij commodi, sicuti habet spes. Ergo est virtus omnium perfectissima, & ita videtur definitum à Christo Domino, *Matth.* 22. cùm dixit, diligere Deum esse maximum, & primum mandatum, & à Paulo 1. Corinth. 13. *Maior autem horum est charitas*, & ad Romanos 13. *Plenitudo legis est dilectio.*

3 Dixi esse virtutem, qua amatur Deus amore beneuolentiæ, vt distinctus ab amore concupiscentiæ, in eo consistit, vt velis amico bonum, quia illi bonum est, non quia tibi commodum est; cùm autem Deo seruire vis, quia ipse quolibet obsequio dignissimus est, amore beneuolentiæ illum prosequeris. Et idem est, si ex eodem affectu velis proximo beatitudinem, non quia proximo bona est, sed quia est gratum, & iucundum Deo illam habere proximum. Adde non solùm esse virtutem, qua amatur Deus amore beneuolentiæ, sed etiam qua amatur amore amicitiæ. Est enim vera amicitia inter Deum, & hominem, iuxta illud Ioan. 15. *Vos autem dixi amicos, quia omnia, quæ audiui à patre meo, nota feci vobis*; & ratione constat. Nam vera amicitia in eo consistit, vt velis amico bonum, quia illi bonum est, ipséque vicissim tibi bonum velit, quia tibi bonum est Hoc autem totum reperitur in iustis qui Deum amant: eúmque esse ita perfectissimum gaudent, quia illi bonum est. Similiter etiam Deus hominem iustum amat, de eiúsque iustitia gaudet, quia homini bona est: & licèt huiusmodi iustitiam ad se, suámque gloriam referat, hoc non obest rectæ amicitiæ, quia illam non refert ad se, quasi illa indigeat, sed quia ipse totius bonitatis est principium, & finis, sicuti Petrum veræ amicitiæ amore prosequeris, etsi eius amorem in Deum, tanquam in vltimum finem referas.

4 Dices, de ratione amicitiæ est æqualitas, vt dixit Aristot. 8. *Et hic. cap.* 5. sed inter dominum, & seruum, inter Regem, & subditū, & à fortiori inter Deū, & homines non potest esse æqualitas. Ergo non potest esse vera amicitia. Respondeo verum esse inter dominum, & seruum, inter Regem, & subditum; & inter Deum, & homines in pura natura constitutos non posse veram amicitiam intercedere. At si dominus seruum, & Rex subditum

 eximat

eximat ab statu subiectionis & seruitutis, illúmque in altiori gradu constituat, & aliquo modo sibi similem faciat, vera amicitia intercedere inter illos potest, vt sæpè intercedit. Deus autem media charitate diffusa in humanis cordibus homines eleuat supra statum suæ naturæ, illósque quodammodo sibi similes facit, iuxta illud 2. Petri 1. *Maxima, & pretiosa nobis promissa donauit, & per hæc efficiamini diuinæ consortes naturæ.* Ergo vera amicitia inter Deum, & hominem intercedere potest. Secundò respondeo ad rationem amicitiæ non requiri, vt supponat æqualitatem, sed sufficit, si illam aliquo modo constituat, quod facit Deus charitatem infundendo. Respondeo tertiò ad amicitiam non requiri æqualitatem omnimodam, sed sufficere secundùm quandam proportionem, qua ratione inter Regem, & subditum, & inter patrem, & filium esse potest vera amicitia, etsi non reperiatur omnimoda æqualitas, quia est amicitia supereminentiæ, vt dixit Aristot. 8. *Ethic cap.* 7.

5 Ex iis constat quodnam sit charitatis obiectum. est enim primarium obiectum Deus ipse secundùm omnes suas perfectiones, secundarium proximus, quatenus Deo refertur, illiúsque beatitudinem participare potest. Vt autem proximus per charitatem diligatur, non debet diligi propter aliquam bonitatem in ipso existentem sine respectu ad Deum, quia tunc non charitate, sed amicitia, quæ est virtus moralis, amaretur. Debet ergo amari propter bonitatem relatam ad Deum, scilicet quia est creatura Dei, & filius eius adoptiuus, vel quia Deo placet, vt sic ametur, &c. Ex quo fit nullum actum charitatis theologicæ virtutis habere veram rationem amicitiæ erga proximum, sed solùm circa Deum, quia per virtutem theologicam non desideramus bonum proximo, quia bonum illius est, sed quia in bonum Dei cedit, scilicet in eius honorem, & gloriam. Ergo talis amor non est amor amicitiæ erga proximum, sed circa Deum, sicuti non est amor amicitiæ erga seruum, cùm illi bonum desideras, quia cedit in bonum domini, cuius ipse seruus est. ita docuit Vasquez *tom.* 1. *in* 3. *p. disp.* 98. *cap.* 2. Lessius *de iustit. cap.* 36. *num.* 13. Coninch. *disp.* 24. *de obiecto charitatis dubitandi* 1. *numero* 19. 20. & 21.

PVNCTVM II.

An sit speciale præceptum dilectionis Dei.

1 *Esse speciale præceptum dilectionis defendunt Doctores communiter.*
2 *Quibus impugnatur hoc speciale præceptum.*
3 *Defenditur communis sententia.*
4 *Satisfit rationibus num. 2. adductis.*
5 *Explicatur modus huius præcepti.*
6 *An peccet aduersùs hoc præceptum, qui vellet in hac vita perpetuò manere.*

1 Larum esse speciale præceptum de diligendo Deum, tenent cum D. Thom. omnes eius expositores, Valent. *disp.* 3. *q.* 19. *p.* 1. Lorca *sect.* 3. *disp.* 47. Torres *disp.* 97. *dub.* 1. Coninch. *disp.* 24. *dub.* 2. *n.* 28. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 35. *num.* 1. Bonacina *disp.* 3. *quæst.* 4. *punct.* 1. Probant ex illo Deuteronom. 6. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, &c.* & ex illo Matth. 22. vbi loquens Christus de præcepto dilectionis dixit esse maximum, & primum mandatum. Neque deest ratio conueniens: si enim de fide, & spe, vt iam diximus, datur speciale præceptum, quomodo negandum esset charitati, quæ nos Deo perfectiùs vnit?

2 Dices supradictas solùm probare dari præceptum de habenda charitate, vtpote ad salutem omnino necessaria, at non probare dari speciale præceptum de aliquo actu intimo amoris, quo Deum aliquando ames. Primò, quia in Decalogo non continetur tale præceptum. Ergo signum est præceptum charitatis non esse præceptum aliquod speciale aliquo speciali tempore implendum, sed generale omnium præceptorum. Sicuti præceptum de proximi dilectione, quod Christus dicit esse secundum præceptum, non est speciale præceptum, sed in Decalogi præceptis continetur. Et confirmatur, quia in his duobus præceptis vniuersa lex pendet, & Prophetæ. Ergo hæc duo præcepta in reliquis omnibus imbibuntur, neque sunt ab illis distincta. Secundò, quia *Ioann.* 14. dicitur, *Qui habet mandata mea, & seruat ea, ille est qui diligit me*, & alibi, *plenitudo legis est dilectio.* Ergo obseruantia mandatorum est dilectionis præceptum, & non aliud distinctum. Et confirmo ex illo 1. Ioann. 3. *Qui non diligit, manet in morte*, quod intelligi non potest de actuali dilectione, sed solùm de habituali; aliàs continuè, & incessanter deberemus Deum actualiter diligere, quod in hac vita est impossibile. Confirmo secundò ex illo Deuter. 10. *Nunc Israël audi, quid Dominus Deus tuus petit à te, nisi vt timeas Dominum Deum tuum, & ambules in viis eius, & diligas eum?* In quibus verbis etsi videatur dilectio Dei tanquam quid distinctum præcipi à reliquis viis mandatorum Dei. At si benè perpendatur, contrarium colligitur; siquidem ibi præcipitur timere Deum, vt quid distinctum, cùm tamen diximus suprà de timore non esse speciale præceptum, sed per reliqua vagari. Quare illa omnia verba eundem sensum habent, scilicet Deum non offendere, sed omnia eius mandata obseruare. Tertiò, in lege gratiæ solùm dantur præcepta de mediis necessariis ad salutem: at dilectio actualis Dei super omnia non videtur necessaria ad salutem, cùm in sacramento Pœnitentiæ per attritionem consequi gratiam possis; qua obtenta obtines salutem. Quartò, si daretur hoc præceptum speciale, non solùm esset de diligendo Deum, sed de diligendo Deum ex toto corde, & ex tota anima, &c. iuxta locum relatum *Deuteron.* 6. & *Matth.* 22. At amare Deum in hac vita ex toto corde, & ex tota anima, videtur impossibile; vt tradit August. *lib. de perfect. iustit. ratiocinat.* 17. vbi inquit, Cùm adhuc aliquid est carnalis concupiscenti, quod vel continendo frænetur, (vt contingit in hac vita) non omnino ex tota anima diligitur Deus. Augustinum sequitur D. Bernard. *sermone* 50. *in Cant.* explicans illa verba, *Ordinauit in me charitatem.* Est (inquit) charitas in actu, est & in affectu, & de illa quidem quæ operis est, puto datam legem esse hominibus, mandatúmque firmatum: nam in affectu quis ita habet, vt mandatur? Ergo illa mandatur vt meritum, ista vt præmium datur, & infrà, Quomodo ergo iubenda fuit, quæ implenda nullo modo erat? Ex quibus verbis videtur clarè Augustinus, & Bernard. sentire charitatem secundùm affectum non præcipi in hac vita, sed solùm in opere, hoc est, in executione mandatorum Dei. Propter hæc affirmant aliqui non dari de dilectione Dei, & proximi speciale præceptum, sed esse generale indistinctum à reliquis. sic Vasquez *tom. de pœnitent. quæst.* 90. *artic.* 1. *dub.* 4. *num* 40. Molin. 1. *part. q.* 63. *art.* 2. & 3 *disput. vnica, membr.* 2. §. *id etiam quod affirmant.* Iansenius *concord. Euangel. c.* 81. Maldonat. *Matth.* 22. *vers* 39. dicit hæc duo præcepta maxima totius legis præcepta à Christo Domino dici, non quòd distincta ab aliis præceptis sint, sed cæterorum compendium. Ioann. Sanchez *in select. disput.* 1. *num* 21.

3 Sed his non obstantibus retinenda est communis sententia, asserens præceptum dilectionis esse speciale, & non tantùm generale de omnibus præceptis. Moueor primò, & præcipuè, quia ita communis sententia affirmat. Secundò, ex illo *Matth.* 22. vbi dixit Christus esse maximum, & primum mandatum; quod dici non posset, si non esset distinctum à reliquis, & illorum radix, & principium. Tertiò, quia Deus est obiectum summo amore dignum, tum ob perfectiones, quas in se habet, tum ob beneficia, quæ hominibus confert. Ergo decebat naturæ rationali imperare, vt hoc obiectum amaret. Quartò, amare hoc obiectum est naturæ rationali summè conforme. Ergo si ita amandum homini repræsentetur, & ipse per totam vitam eius amorem repellat, iniuriam censendus est Deo facere. Adde, nihil gratiùs est Deo, quàm noster animus, & voluntas, iuxta illud, *Fili pone me super cor tuum, vt signaculum super brachium tuum.* At per dilectionem totus animus, & voluntas Deo perfectissimè conceditur, non sic per reliquarum virtutum actus. Ergo dicendum est esse de dilectione actuali præceptum.

4 Neque argumenta in contrarium conuincunt, etsi difficilia sint.

Ad primum fateor in Decalogi præceptis non contineri formaliter præceptum de dilectione Dei, & proximi, sed potiùs esse præambula ad omnia illa vt docuit D. Tom. 2. 2. *q.* 44. *art.* 1. *ad* 3. & 1. 2. *quæst.* 100. *art.* 4 *ad.* 1. Nauar *cap.* 11. *num.* 5. Sanchez *lib.* 2. *in Decal. in præfatione.* Nam tria prima præcepta Decalogi non sunt de diligendo Deum, sed de illo honorando adoratione latriæ, iuramento, obseruatione festorum; ac proinde non ad charitatem, sed ad religionem propriè pertinent. Reliqua, quarto excepto, quæ proximos respiciunt, negatiua sunt, non occides, non fornicaberis, non furtum facies, &c. Quare beneficientia, & misericordia in illis expressè non continetur. Restat ergo, vt dicamus, hæc duo præcepta amoris Dei, & proximi ad reliqua omnia præambula esse, & in illis tanquam in primis principiis includi, ac proinde obseruatis illis duobus præceptis omnia obseruantur, quia in illis duobus vniuersa lex pendet, & Prophetæ.

Dices pendere vniuersam legem ex dilectione Dei, & proximi non actuali, sed habituali: siquidem ad obseruationem reliquorum mandatorum non requiritur, vt actu diligas Deum, vel proximum; aliàs peccando contra religionem, vel iustitiam, peccares etiam contra speciale præceptum charitatis. Ergo signum est præceptum de charitate non esse de charitate actuali, sed habituali.

Respondeo vniuersam legem pendere ex præcepto dilectionis Dei, & proximi, non quatenus affirmatiuum est tantùm, sed potiùs quatenus est negatiuum. nam secundùm hanc rationem obligat, vt nec Deum, nec proximum offendamus, & obligat semper, & pro semper, & secundùm hanc rationem est generale præceptum reliquis præceptis commune, & in illis imbibitum: secundùm autem quod affirmatiuum est, à reliquis distinguitur.

Ad secundum cum suis confirmationibus eodem modo respondemus seruantem præcepta deligere Deum non positiuo, & formali actu dilectionis, ut si præceptum sit de dilectione, sed solùm virtualiter, & interpretatiuè, quatenus interpretatiuè potest Deum diligere, qui eius voluntatem exequitur.

Quartum argumentum petit, vt explicetur modus huius præcepti, quidvè intelligatur illis verbis, *ex toto corde, & ex tota anima.* &c.

&c. Pro quo supponendum est, nos posse Deum amare supernaturali amore, appretiatiuo, aut intensiuo. Amore appretiatiuo amamus Deum, si eum omnibus aliis rebus præferamus, & ita ex illius amore affecti simus, vt velimus omnia perdere, potiùs quàm ipsum. Intensiuo autem amore super omnia amamus, si feruentiori, intensiorique actu, quàm omnia alia diligamus. Contingere autem potest, & sæpè ita contingit, vt rem aliquam ames præ omnibus appretiatiuo amore, non tamen intensiuo, & econtra, vt eam ames intensiuo, & non appretiatiuo, vt bene dixit Valent. *disp. 3. quæst. 4. punct. 1. vers. sed vt præterea.* Præceptum ergo de diligendo Deum super omnia de amore appretiatiuo, & non de amore intensiuo intelligitur. Nam de illo amore intelligitur præceptum, quod de se efficax est ad omnia præcepta seruanda: sed hic est amor appretiatiuus, quia habens illum, præfert Deum omnibus aliis rebus. Ergo de illo amore præceptum intelligitur. Adde, de intensione amoris præceptum non datur, tum quia non datur de amore ita intenso, quin vlla ratione intensior esse possit; aliàs omnes hoc præceptum exequentes amarent Deum ita intensè, ac Christus amauit. Neque datur de amore ita intenso, qui expleat totam efficaciam auxilij, aliàs habens auxilium ad amandum Deum amore intenso vt octo, si illum amaret, vt quatuor, non diceretur præcepto charitatis satisfacere. Neque etiam datur de amore, qui in intensione præcedat omnes alios creatos amores; aliàs dolens filius qui de patris morte, & condemnatione doleret æquè intensè ac de suis peccatis, non amaret Deum super omnia. Adde peccaturum, si de facto intensiùs patrem, aut matrem amaret plusquàm Deum iuxta illud Matth. 10. *Qui amat patrem, aut matrem plusquàm me, non est me dignus.* Quæ omnia sunt absurda, Ergo manifestum est non de intensione, sed de æstimatione præceptum dilectionis esse intelligendum: & ita aliis relatis docet Sanchez *lib. 2. in Decalog. c. 35. num. 2.* Bonac. *disp. 3. q. 4. de charit. punct. 1.* Vasquez 1. 2. *disp. 164. c. 3.* Coninch. *disp. 25. dub. 1. num. 14. & seqq.* Suarez *disp. 5. de charitate, sect. 2.* & alij apud ipsos. Quòcirca argumento respondemus præcipi quidem hominibus amare Deum super omnia ex toto corde, & ex tota anima secundùm æstimationem, non secundùm intensionem; cùm Bernard. & August. dixit hoc præceptum non impleri in hac vita, sed in futura, intelligendi sunt non de materia præcepti, sed de fine ipsius præcepti. Materia, inquam, huius præcepti est amor Dei appretiatiuus, & hic in hac vita impletur. Finis verò illius præcepti est Deo pro viribus incontinenter adhærere, qui finis solùm in cœlo à Sanctis obtinetur. sic explicant August. & Bernard. Valent. 2. 2. *disp. 3. q. 19. punct. 1. vers. itaque cum August.* Coninch. *disp. 24. de charit. dub. 2. num. 35. in fine.*

6 Aduersùs hoc præceptum affirmat Sanchez *lib. 2. c. 35. in fine, num. 11.* cum Nauarr. *summ. cap. 11. num. 20.* Ledesm. *in summ. sacrament. vbi de confess. post dub. 12. in interogat. circa primum præceptum.* Man. 1. *tom. sum. c. 11 fine.* Bonacina *disp. 3. quæst. 4. de charitate, punct. 1. fine.* peccare mortaliter eum, qui deliberatè velit in hac vita perpetuò manere, quia præfert Deo, eiusque visioni, & fruitioni delitias huius sæculi. At desiderare longam vitam affirmat vacare culpa. Sed hoc dictum non vniuersaliter approbo, si enim ex eo quòd velis in hac vita perpetuò durare, infertur te delitias humanas diuinæ fruitioni præferre, etiam cùm longam vitam desideras, præfers pro illo tempore delitias humanas diuinæ fruitioni. Ergo hoc etiam sufficit vt pecces, quia summa peruersitas est pro vno, & minimo instanti diuinam fruitionem humanæ voluptati postponere. Quapropter cùm vitam sine termino desideres, solùm videris desiderare hac vita non priuari. Hoc autem per se malum non est, sed potiùs bonum. Ergo, Adde te nescire, an post hanc vitam saluandus sis, an condemnandus Ergo cum desideras in hac vita perpetuò manere, potes illud desiderare, vt periculum condemnationis fugias: sed hoc periculum fugere non est malum. Ergo non est peccatum mortale tale desiderium absolutum. Ergo solùm esse potest, cum de facto præponis tuam vitam huius sæculi bonis, quæ tibi Deus in æternum præparauit, quod rarò, vel nunquam nisi sceleratissimo accidit.

Pvnctvm III.

An hoc præceptum dilectionis sit præceptum de dilectione naturali, vel supernaturali.

1 *Quid sentiat Valentia.*
2 *Neque est præceptum directè de dilectione naturali, neque de supernaturali determinatè.*
3 *Satisfit cuidam obiectioni.*

1 Respondet Valent. 2. 2. *disp. 3. quæst. 19. punct. 1. versic. dico secundò.* Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 33. num. 4.* per se obligare ad amorem supernaturalem; in aliquibus casibus amore naturali esse contentum. Priorem partem probant, quia dilectio Dei debet esse ex fide non ficta, 1. *ad Timoth. 1.* hoc est, procedens ex cognitione supernaturali fidei, & circa obiectum supernaturale. Ergo debet esse supernaturalis. Item hæc dilectio est necessaria ad salutem, sed quidquid ad salutem necessarium est, supernaturale est. Ergo Posteriorem partem probant, quia sæpè dilectio expostulatur solum ad impediendam Dei offensam, tuendúmque diuinum honorem: sed ad hunc effectum sufficit naturalis dilectio. Ergo non præcipitur supernaturalis.

2 Cæterùm dicendum est te directè non obligari ad amorem supernaturalem, neque ad amorem naturalem, sed solùm vt ames Deum super omnia ob eius infinitam bonitatem, quantum cum Dei gratia possis. Ex hac obligationis satisfactione oritur, vt illum ames supernaturali amore, si habitum supernaturalem habeas, vel auxilium Dei extrinseco supernaturali præueniens: si autem illis careas, amabis Deum naturali amore Et ratio est manifesta, quia in tua potestate situm non est Deum amore supernaturali, potiùs quàm naturali prosequi, quia cùm hæc differentia non tam ex obiecto formali, quàm ex principio influente in actum procedat, & hæc principia non cognoscas neque tuæ voluntati in operatione subdantur, vt possis vti pro libito principio naturali, supernaturali excluso. Efficitur sanè supernaturalem amorem directè præcipi non posse, sed solùm indirectè, quatenus præcipitur tibi, vt ames Deum, quantum cum gratia possis, aliàs cognosceres te esse in gratia, sicuti cognoscis præcepto amandi Deum te satisfecisse.

3 Neque obstat præcipi dilectionem, quæ ex fide supernaturali oriatur, quæque ad salutem necessaria sit, quia non præcipitur directè, sed indirectè. Non enim præcipi tibi potest directè præstare, quod nullo modo cognoscis. At non cognoscis te supernaturali cognitione insigniri. Ergo non potest tibi directè præcipi amor ex supernaturali cognitione procedens. sic docet, & bene probat Ægidius de Coninch. *disp. 24. de charitate, dub. 2. n. 23.*

Pvnctvm. IV.

Quo tempore hoc præceptum dilectionis obliget.

1 *Qui autument obligare in primo instanti vsus rationis.*
2 *Non admittitur hæc obligatio.*
3 *Fit satis rationibus num. 1. adductis.*
4 *Repellitur solùm pro fine vitæ obligare hoc præceptum.*
5 *Neque approbatur semel tantùm in vita hoc præceptum obligare.*
6 *Quolibet die festiuo non obligat hoc præceptum.*
7 *Neque etiam obligat, cùm Baptismus suscipiendus est.*
8 *Neque item cùm Eucharistia suscipitur.*
9 *Expenduntur aliquot casus, in quibus hæc obligatio à Doctoribus agnoscitur, sed non approbantur.*
10 *Licet ne vltra tres annos differri.*
11 *Rarò fidelis hoc positiuum præceptum violat.*

1 Loquimur de præcepto dilectionis affirmatiuo (quia negatiuum semper obligat.) De hoc ergo præcepto variè Doctores sentiunt. Primò tempus, quo assignari solet, est cùm primum rationis vsum assequeris sic Bannes 2. 2. *quæst. 44. art. 1. dub. 1. ad 3.* Nauarr. *summ. c. 11. num, 8.* Tolet. *lib. 4. summ. cap. 9. n. 9.* & communiter omnes expositores. D. Thom. 1. 2. *quæst 89. artic. 6.* Vbi sanctus Doctor asserit illo tempore quemlibet obligatum esse se ad Deum conuertere, & omnia sua in eum tanquam in vltimum finem dirigere, quia consentaneum est creaturæ rationali, vt suum creatorem recognoscat, & amet. Mouentur autem ad hanc obligationem statuendam, tum ob rationem dictam, tum ob inconueniens, quod videtur sequi, si pro illo tempore hæc obligatio negetur. Contingere enim potest, vt existens in originali, & ad rationis vsum accedens, peccet venialiter, proferendo scilicet aliquod otiosum verbum, aut officiosum mendacium, & cum tali peccato originali, & veniali è vita discedat. Hoc autem est inconueniens, quia tali peccatori non est locus assignatus, siquidem neque est infernus; illuc enim soli decedentes in mortali adeunt. Neque limbus; quia ibi non est pœna sensus, qua indiget veniale; neque est Purgatorium, vbi solùm amici Dei purgantur. Ergo non est concedendus huiusmodi casus. Deinde, quia Innocentius III. *in cap. maiores, de Baptisme. §. sed adhuc,* declarat dormienti adulto non remitti peccatum originale, quia hoc sine actuali mortali remitti non potest, ad cuius remissionem dormiens non se disposuit. Sentit ergo in adultis originale esse non posse sine actuali mortali.

2 Cæterùm hæc argumenta non conuincunt, vt hanc obligationem ita grauem pro illo instanti asseramus. Nam licèt conueniens sit, vt quilibet se, suaque omnia in Deum dirigat, cùm primum rationis vsum assequitur. At hoc ex obligatione fieri nec suauitati legis diuinæ, nec imbecillitati humanæ consonum esse potest, imò potiùs videtur impossibile, nisi aliquo superiore, & extraordinario lumine illustretur. Quod sic probo. Nam ad executionem huius præcepti requiritur illius perfecta cognitio; at ante vsum rationis nequeunt pueri perfectè cognoscere, quomodo sit Deus super omnia diligendus, accedente verò vsu rationis, si tunc ligantur præcepto, ligantur sine illius cognitione. Item nullus est qui cognoscat primum instans suæ rationis, principium. Quomodo ergo ligari præcepto pro illo tempore potest? Hæc quidem ratio conuincit (meo iudicio) si sumatur instans rationis Physicum

tempus, & probari potest infirmando rationes contrarias. Nam si ob incertitudinem attritionis, & gratiæ obtentæ, debes contritionem, & amorem Dei super omnia procurare, cùm de illo amore nunquam certus sis, non solùm semel, sed iterum obligatus eris contritionem elicere. Nam cùm de salute in æternum perdenda agatur, omnibus modis tibi possibilibus secura reddenda est. Item nullius peccati mortalis conscius obligatus esses non solùm dilectionem habere, sed & sacramentum Pœnitentiæ recipere, vt illa via securam redderea salutem, quæ fortè sacramento non recepto periclitaretur, quæ concedenda non sunt. Deinde ad tentationes vincendas dilectio Dei super omnia necessaria non est, vt ipsémet Coninch. fatetur, cùm possis recordatione diuini iudicij, & spe salutis æternæ te munire. Quòd autem conueniat ea firmare animum, vt sic omnibus modis securus sis, non probat te obligatum esse, aliàs probaret te obligatum esse actus omnium virtutum exercere, præcipuè illarum, aduersùs quas tentationes insurgunt, siquidem hoc exercitio securior eris. Ergo omnem securitatem possibilem in illo casu non videris teneri præstare, sufficit si præstes, quæ moralem securitatem constituunt; cùm autem sacramenti Pœnitentiæ receptio cum attritione supernaturali hanc faciat securitatem, non videris ad dilectionem Dei obligatus conari.

10 Quapropter vt certum tempus huius obligationis signemus, distinguo duplicem obligationem, aliam, quæ per se, & ex vi charitatis oritur, aliam, quæ per accidens ratione alterius adiuncti, cui charitatis dilectio necessaria est. Quando enim dilectio non est per se, sed aliunde necessaria, si illam omittas, non aduersùs charitatem, sed aduersùs aliquam virtutem peccas. Exemplo declaro. Existis in mortali, vis ministrare, aut recipere aliquod sacramentum, teneris peccatum expellere ex anima, vt dignè ministres, quod nisi media attritione cum sacramento Pœnitentiæ, vel contritione, quæ amorem Dei super omnia includit fieri non potest. Si igitur tunc omittas hæc media assumere, & sacramenta ministres, non aduersus charitatem sed aduersus religionem peccabis, quia ex religione obligatio habendi dilectionem, casu quo sacramentum Pœnitentiæ non recipiebatur, ortum habebat. Sed de hac obligatione in præsenti non est sermo sed de illa, quæ per se, & ex vi charitatis oritur. Hac ergo obligatione existimo quemlibet adultum teneri, non singulis annis, vt placuit Petro de Ledesma 2. *tom. summ. tractat. 6. cap. 5. post. 6. conclus.* quia hoc est nimis durum, & nullo firmo fundamento nititur, sed aliquoties in vita, ita vt non multo tempore hoc exercitium differatur; signare autem hoc tempus, fieri non potest, sed prudentis arbitrio mensurandum est; reputarem autem dilationem trium annorum esse grauem. Nam qui tanto tempore diuinam bonitatem non reclamat, eam videtur contemnere, & in periculo eam offendendi, & humanis rebus postponendi constitui. sic Coninch. *disp. 24. dub. 3. num. 53.* Suarez *de charitate, disp. 5. sect. 3 num. 4.*

11 Aduerto tamen ratò quemlibet fidelem, nisi moribus deprauatus sit, huius peccati reum existere; quia sæpè conatur contritione se ad absolutionem disponere, sæpéque beneficia diuina, & summam bonitatem considerat, quibus ad effectum debitum amicitiæ excitatur.

PVNCTVM V.

Vtrum teneamur ex charitate proximum diligere.

1 *Quis sit proximus.*
2 *De fide est te esse obligatum proximum diligere.*
3 *Proponitur ratio dubitandi, an obligeris ad aliquem internum amorem.*
4 *Amore Dei potest amori proximi satisfieri.*
5 *Satisfit rationi dubitandi num. 3. adducta.*

1 PRæmittendum est, qui nomine proximi intelligantur? Hi sunt qui supernaturalis beatitudinis sunt capaces. sic Doctores cum August. *lib. 1. de doctrin. Christ. cap. 23. 26. & 30.* Quapropter fidelis, & infidelis, peccator, & inimicus prædestinatus, & reprobus nomine proximi veniunt intelligendi, quia omnes hi dum in hac vita degunt, capaces sunt beatitudinis, illisque beatitudinem velle potes: quòd si tibi reuelatum esset aliquem esse reprobum, & condemnandum, adhuc circa illum charitatem exercere potes, quia & velle posses absolutè, ne plura peccata committat, & simplici affectu vt beatitudinem assequatur, absolutè tamen ex suppositione, quòd reprobus sit, velle non poteris illi beatitudinem, quia velles impossibile, scilicet reuelationem non esse veram. Pari ratione de damnatis (qui etiam suo modo proximi nobis sunt) velle potes, nè tot peccata committant, & simplici affectu desiderare illis beatitudinem, non tamen absolutè, quia absolutè est impossibilis. sic Suarez *disp. 1. de charitate, sect. 1. à num. 3.* Hoc posito.

2 Dicendum est te obligatum esse ex charitate proximum, sicut te ipsum diligere. habetur Matth. 22. *Diliges proximum tuum, sicut te ipsum*, vbi particula *sicut*, non qualitatem, sed similitudinem denotat, quod frequens est in scriptura. iuxta illud Ioan. 13. & 15. *Hic est præceptum meum vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos*; & illud Matth. 5. *Estote perfecti, sicut & Pater vester cœlestis perfectus est* & tradit pluribus exornans Athanas. *serm. 4. contra Arrianum, circa medium.* Diuus Thomas 2. 2. *quæstione. 44. art. 7.*

3 Difficultas est, an ad aliquem amorem internum procedentem ex charitate obligeris? Et ratio dubitandi est, quia eodem modo de præcepto dilectionis proximi locutus est Christus, iuxta illud *Matth. 22.* ac de præcepto dilectionis Dei, cùm enim dixisset, *Dilige, Dominum Deum tuum*, &c. *hoc est maximum, & primum mandatum.* statim subiungit, *Secundum autem simile est huic. Diliges proximum tuum, sicut te ipsum.* sed præceptum dilectionis Dei obligat ad actum internum. Ergo & præceptum dilectionis proximi ad actum interiorem obligabit. Item filius patrem, vxor maritum, beneficiatus benefactorem, & similes tenentur interno affectu prosequi, quia beneficia accepta, & obligationes impositæ non solùm ad exteriorem gratitudinem, sed etiam ad interiorem mouent, incitant, ac deuinciunt. Ergo iam charitas obligare potest ad actum internum: quod si in aliquibus proximis hoc verum habet, in omnibus habere debet, cùm præceptum charitatis omnibus generale sit, & solum respicit proximum, quatenus ad imaginem, & similitudinem Dei factus est.

4 Hæc ratio omnino conuincit te obligatum esse amare proximum, illiúsque bonum desiderare. Sed huic obligationi credo fieri satis amore ipsius Dei, qui saltem virtualiter est amor proximi, iuxta illud Ioannis 4. *Hoc mandatum habemus à Deo, vt qui diligit Deum, diligat & fratrem suum.* Qui enim Deo placere in omnibus intendit, eiúsque voluntatem exequi, necessariò salutem proximorum velle debet, illámque procurare, prout cognouerit Deo placere. Amare autem proximum amore interno distincto ab amore ipsius Dei, credo te non obligari, nisi fortè fuerit aliquando necessarius ad aliqua opera debita exhibenda. sic docent Scotus *in 3. distinct. 30. § quantum ad hoc, circa medium.* D. Thomas 2. 2. *quæst. 25. art. 8. in corp.* Lorca 2. 2. *sect. 3. disput. 58. num. 10.* Suarez *de charitate, disput. 5. sect. 4. num. 4.* Coninch *disput. 24. dub. 4. conclus. 1. & 2. num. 66. & 67.* Ratio est, quia ex charitate solùm teneris diligere Deum, vel proximum, quatenus talis dilectio in illorum bonum cedit: at actus internus præcisè in bonum proximi non cedit cùm illi incognitus sit; cedit tamen in honorem Dei, cui omnia patent. Ergo respectu Dei teneris amorem internum habere, & respectu proximi solùm quatenus est necessarius, ad vitandum odium; vel opera misericordiæ, & signa beneuolentiæ illi debita exhibenda: fauéntque huic sententiæ omnia, quæ de dilectione proximi tradit. *Ioann. 1. cap. 3. & 4.* & Paulus *ad Roman 13.* & alibi. Nam si bene expendantur, totum præceptum dilectionis proximi in operibus misericordiæ constituunt.

5 Ad rationem dubitandi respondeo, præceptum dilectionis proximi esse simile præcepto dilectionis Dei, & esse idem cum illo, quoad actum internum, quia eodem actu, quo diligimus Deũ, diligimus & proximũ, quod respiciẽs Ioã. 1. *epist. c. 4.* non dixit, hæc mandata habemus à Deo, qui diligit Deum, diligat & fratrem suum; sed dixit, *hoc mandatum habemus à Deo*, quasi vnum, & non duplex sit mandatum. Est autem mandatum proximi simile mandato Dei, & ab illo distinctum secundùm opera externa. Alia enim sunt, quæ hominibus exhiberi debent, alia quæ Deo. Sed quia horum operum exhibitio à iure naturæ, & diuino procedit, ex eodem respectu, scilicet Dei super omnia dilecti, ideò vnum præceptum alteri dicitur esse simile.

PVNCTVM. VI.

Qua ratione cum inimicis, & peccatoribus procedere debeas, ne charitatis præceptum offendas.

1 *Obligatio est diligendi peccatores, & inimicos.*
2 *Non potes peccatori, vel inimico velle malum, qua malum illius est.*
3 *Neque potes velle vindicari, sed teneris ex corde remittere offensam, imò neque præbere alijs fundamentum suspicandi te non remittere.*
4 *Quid debeas facere, ne hoc fundamentum præbeas.*
5 *Per se non teneris inimicum occurrentem salutare; at aliquando teneris.*
6 *Si ipse te priùs salutauit regulariter teneris.*
7 *Si inimicus veniam postulet, teneris signa exhibere amicitiæ.*
8 *Non teneris satisfactionem debitam pro iniuria remittere.*
9 *Si offensor satisfactionem exhibeat, vel iniuriæ satisfieri non possit; adhuc potes accusationem instituere, & satisfactionem à iudice expostulare.*
10 *Cùm duo se offendunt, quis teneatur priùs veniam petere.*
11 *Quando offendens proximum obligatus sit veniam petere*
12 *Aliquando teneris alloqui inimicum, si inde scias ab odio fore, vt desistat.*

Certum

1 CErtum est secundùm fidem te obligatum esse tam iure naturæ, quàm diuino, peccatores, & inimicos diligere, quia sunt verè proximi ad imaginem Dei creati, & supernaturalium bonorum capaces, ob quæ redduntur amore digni. Neque enim obligaris amare peccatorem, quatenus peccator est, neque inimicum, quatenus inimicus est: hoc enim esset te obligare amare culpam, & Dei offensam; sed obligaris amare illos, quia tibi proximi sunt, & naturæ conformes. Conclusio satis probatur ex illo *Lucæ* 6. vbi loquens Christus de dilectione inimicorum, dixit, *prout vultis, vt faciant vobis homines, & vos facite illis similiter.* & Matth. 5. *Ego autem dico vobis: Diligite inimicos vestros, & benefacite iis qui oderunt vos*, &c. Cùm autem Christus Dominus nullum morale præceptum, præter ea quæ sunt sacramentorum, tulerit in lege gratiæ, quòd iure naturæ latum non esset, vt cum D. Thom. 1. 2. *quæst.* 108. omnes supponunt, efficitur sanè hoc præceptum dilectionis inimicorum iure naturæ haberi. Neque obstat lege veteri odium inimicorum videri præceptum illis verbis Matth. 5. *Audistis, quia dictum est antiquis, Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum.* Quia nulla in parte veteris Testamenti habentur, sed à Pharisæis, & Scribis erat introductum vt probat Iansen. *in sua concordia, cap.* 40. Lyra *super illum locum.* Lorca 2. 2. *sect.* 3. *disp.* 23. *num.* 13. Adde antiquis non esse præceptum, aut permissum odium inimicitiæ respectu alicuius inimici. Voco odium inimicitiæ, quo scilicet velles inimico malum, qua malum illius est; quia hoc permitti non poterat, vtpote intrinsecè malum & nullo bono fini deseruiens; bene tamen permitti, & præceptum fuit odium abominationis, quo scilicet aliquem tanquam nobis malum, & infestum aduersamur, & cupimus omnino destrui, & perire, & hoc odium non fuit antiquis permissum respectu cuiuslibet inimici, sed respectu illius, qui legem Dei auersabatur, & Iudæos ad idololatriam excitabat, quales erant Chananæi, quibus cum amicitiam inire Iudæi erant prohibiti; imo potiùs tenebantur eos aduersari, & pro viribus delere. *Exod.* 34. *num.* 16. *Regum* 11. *vers.* 2. & tradit Gregor. *homil.* 38. *in Euangel. post initium.* Hoc autem odium abominationis honesto fine habitum, quodque potiùs in operibus externis, quàm in interno affectu consistit, non est intrinsecè malum. Lege tamen gratiæ etiam hoc odium inimicorum sublatum est, vt Ecclesiæ minus conueniens.

2 Ex hac obligatione primò infertur, te non posse peccatori, neque inimico velle malum aliquod, qua malum illius est, quia hoc est intrinsecè malum, & nulla ratione honestari potest. Quòd si obiicias, sæpè in Scriptura conceditur mala grauissima peccatoribus imprecari, vt Psalm. 9. *Conuertantur peccatores in infernum*, & Psalm. 108. *Constitue super eum peccatorem, & diabolus stet à dextris eius cùm iudicatur, exeat condemnatus, & oratio eius fiat in peccatum.* quæ certè grauissima mala sunt, & ad Galat. 5. *Vtinam & abscondantur, qui vos conturbant.* Facilè respondetur, non enim illa mala peccatoribus imprecamur, quatenus illis mala sunt, sed quatenus per illa diuina iustitia ostenditur, & alij eorum punitione corriguntur, ipsique à peccando cessant. Quo titulo ipsemet Deus hæc mala peccatoribus infligit, non autem ex odio illorum, quia, vt dicitur Sapient. 1. *Non delectatur in perditione impiorum.* Item hæc mala non tam imprecantur, quàm prædicuntur, etsi per modum imprecationis prædictio fiat; sæpè enim optatiuus modus in Scriptura pro indicatiuo vsurpatur, vt tradit Augustinus *Psalm.* 108. & Hieronymus *Psalm.* 11. super illud, *Disperdat Dominus vniuersa labia dolosa*, & super *cap.* 1. *Thren.* & Gregor *lib.* 15. *moralium, cap.* 23. Deinde in sensu formali solent illæ imprecationes accipi, ita vt sensus sit, pereant peccatores, & condemnentur, quatenus peccatores sunt, id est, eorum culpæ, non tamen quatenus ad naturam Dei creati sunt. sic exponunt Origen. *lib.* 8. *in epist. ad Roman. super cap.* 11. Euthym. *Psalm* 43. Hieronym. *in cap.* 3 *Ezech & cap.* 4. *Daniel.* & has omnes explicationes admittit D. Thomas 2. 2. *quæst.* 25 *art.* 6. *& quæst.* 83. *art.* 8.

3 Secundò sequitur te obligatum esse iniurianti remittere ex corde offensam, etiamsi non petat, quod est dicere te obligatum esse abstinere à volitione vindictæ, qua malum iniuriantis est, conclusio constat ex nuper dictis, & videtur de fide ex illo *Matth.* 18. vbi Christus minatur tradendos esse tortoribus qui ex corde iniurias acceptas non remiserint, & tradit Nauarr. *cap.* 14. *num.* 25. Lorca 2. 2. *sect.* 3. *disput.* 25 *num* 33. Suarez *disp.* 3. *sect.* 5. *n.* 9. Valentia *disp.* 3. *quæst.* 3. *versic. secundò quæritur.* Coninch. *disp.* 24. *dub.* 6. *num.* 82.

Addendúmque est te non solùm obligatum esse ex corde remittere offensam, sed te ita cum inimico portare, vt neque ipsi, neque aliis præbeas fundamentum suspicandi rancorem, & inimicitiam habere, quia ex obligatione charitatis teneris nemini scandalum esse. Ex quo fit, si ipse veniam petat, & doleat de iniuria facta, te obligatum esse significare illi te ex animo deposuisse odium, quia si id non significeas, præbes sufficiens fundamentum, vt omnes intelligant te verè illius esse inimicum, illique malum velle, & consequenter illi scandalum est, & occasio, vt inimicitia perseueret. sic ex Diuo Thoma tradit Suarez *disp.* 5. *sect.* 5. *num.* 9. Valent. 2. 2. *disp.* 3. *quæst.* 3. *punct.* 2. *circa fin.* Coninch. *disput.* 2. *dub.* 6. *num.* 93.

4 Sed inquires, quid debeas facere ne præbeas fundamentum suspicandi te odio prosequi inimicum?

Respondeo nulla regula certa id præscribi posse, sed prudentis arbitrio spectatis circumstantiis esse mensurandum. Placet tamen aliquos casus subiungere, ex quibus alij contingentes decidi possunt. Et imò, non licet tibi inimicum, quia inimicus est, excludere ab oratione, beneficio, auxilio, opere in gratiam alicuius communitatis facto, cuius ipse inimicus est pars, quia eo ipso significas te inimicum odisse, eiúsque odium excitas, & prouocas. Et in hoc sensu dixit Christus *Matth.* 5. nos debere orare pro persecutoribus, & illis benefacere, hoc est, quando pro aliis oramus, aliísque benefacimus.

Dices te obligatum non esse salutare, eleemosynam distribuere, sed gratis, & pro libito facis. Ergo potes his, & non aliis conferre.

Respondeo negando consequentiam, si ea exceptio est odij signum; sæpè enim obligatus non es orare: at si oras, debes attentè orare. Si ergo dicendum est, etsi obligatus non sis orare, eleemosynámque communitati tribuere; si tamen tribuas, debes omnibus tribuere, ne des inimico occasionem offensæ, & aliis fundamentum suspicandi te rancorem non deposuisse. sic ex communi sententia docet Suarez *disp* 5. *de charitate, sect.* 5. *n.* 7. Valent. 2. 2. *disp.* 3 *quæst.* 3. *punct.* 2. *circa finem, versic. tertio sequitur.* Coninch. *disp.* 24. *dub.* 6. *à num.* 85. cum diuo Thoma, *quæst.* 25. *art.* 9. & eius expositor. Dixi te non posse absque peccato à communi oratione, & beneficio inimicum excludere qua inimicus est. Nam si illum ex alia causa honesta excludis, illámque causam aliis manifestas, non peccas; quia solùm peccare potes, eo quòd signum præbeas inimicitiæ, & inimicum ad odium excites, quod cessat, quando titulo honesto facis exclusionem. Hinc est, si beneficium impartiendum omnibus non suppetit, poteris omittere calumniatores, & aliis conferre, item si scires intercessionem tuam pro omnibus factam, non omnibus profuturam, poteris pro amicis impendere, inimicis exclusis, quia tunc non excludis inimicos, quia inimici, sed quia pallium breue est, & multos operire non potest, quo in casu prudentia dictat, vt potiùs amicis, quàm inimicis faueas. sic Valent. & Coninch. *suprà*, cum D. Thom. Bannes, & Lorca *ibi.*

5 Secundus casus est de obligatione salutandi inimicum, cùm tibi occurrit. Dico ergo per se nullam esse talem obligationem, quia per se omissio salutationis non est signum odij, neque ad odium excitat, cùm debita non est, & liberè omitti potest. Non enim omnes, qui tibi occurrunt, salutare teneris, neque ex salutationis omissione censeris insalutatum odisse. At inimicis non teneris specialia signa amicitiæ exhibere, cùm ratione inimicitiæ potiùs indigniores sunt constituti. Ergo non teneris per se inimicum occurrentem salutare. sic Coninch. *disp.* 24. *dub.* 6. *num.* 91. Bonacina *disp.* 3. *quæst.* 4. *de charitate, punct.* 3. *num.* 3. Suar. *disp.* 5. *sect.* 5. *num.* 8. Dixi per se non esse odij signum: nam aliquando esse potest, scilicet cùm inimicitia est publica, & ante inimicitiam solitus fueris inimicum occurrentem salutare, si tunc salutationem omittas, sine dubio scandalum generas, & sufficiens præbes fundamentum suspicandi ob solam inimicitiam omittere, quod à fortiori militat, si inimicus sit superior, si tunc salutare omittas, illum censeris contemnere, & odij fomitem ministrabis. sic Valent. 2. 2. *disput.* 3. *quæst.* 3. *punct* 2. *versic. hinc sequitur.* Coninch. *disp.* 24. *dub.* 6. *num.* 91. Lorca *disp.* 25. *numer.* 28. Bonacina *suprà*, & alij.

6 Sed quid si ipse inimicus te salutauit.

Respondeo, regulariter loquendo, te obligatum esse resalutare, quòd si non facias, non solùm contra vrbanitatem peccas, sed etiam contra charitatem, quia posita inimicitia, censeris omittere ob inimici contemptum, illíque occasionem præbes in inimicitia perseuerandi. sic Suarez *disput.* 5. *sect.* 5. *num.* 8. Coninch. Valent. Lorca, Bonacina *suprà.* Emanuel Saa *in vtraque editione, verbo charitas, num.* 9. Excipi tamen debet casus, in quo seclusa inimicitia non soleres salutantem resalutare, qui casus rarus est, & solùm habere potest locum in homine tibi longè inferiori; tunc enim nec contemptus, neque odij potest esse signum omissio resalutationis. sic expressè Coninch. *num.* 91. cum Bannes, Valent. Lorca, Nauarr. & Bonacina *disp.* 3. *q.* 4. *de charitate, punct.* 3. *n.* 4.

7 Tertius casus est de inimico veniam postulante, & dicendum est te obligatum esse aliqua signa exhibere, quibus significes illum in amicitiam recipere, quia omissio talis signi in illa occasione esset signum rancoris, & odij. sic Suarez *dicta disp.* 5. *sect.* 5. *num.* 9. Bonacina *punct.* 3. *num.* 5. Coninch. *disp.* 24 *dub.* 6 *num.* 95. Emanuel Saa *verbo charitas, num.* 8. & alij apud ipsos. Excipit autem Coninch. ab hac obligatione superiorem offensum, affirmat namque hunc posse aliquantulum retardare remissionem, & animum offensum ostendere, vt subditus grauitatem suæ culpæ apprehendat, illámque iterum fugiat; quia tunc illa ostensio non est signum inimicitiæ, sed potiùs amicitiæ, cùm in bonum subditi fiat, sicuti fecit Dauid cum Absalom, cui diu suum conspectum distulit. Item illa ostensio est quædam culpæ punitio, quæ superioribus, & non aliis permissa est. Cauendum tamen est, vt bene ipse Coninch. aduertit, ne ex dolo fiat, & ne ex illo odij intelligatur, néve subditus nimis exasperetur, consentit Emanuel Saa *suprà in edit. Complutens.* cùm dixit, si scandalum absit, & sit aliqua occasio negandi salutationem salutanti, & veniam postulanti, qui negaret non esse condemnandum; sufficit enim (inquit) non odisse, & paratum esse in necessitate, vt proximo subuenire.

8 Verùm

8 Verùm in hac significatione amicitiæ non comprehenditur remissio satisfactionis debitæ pro iniuria. Sed non obstante petitione veniæ illiúsque concessione, potest offensus satisfactionem debitam petere coram magistratu; quia petit quod sibi debetur, & quod magistratus facere tenetur. sic post alios tradit Valentia 2. 2. *disputat.* 3. *quæst.* 5. *punct.* 2. *circa finem.* Suarez *disputat.* 5. *sect.* 3. *num.* 10. Bonacina *disp.* 5. *quæst.* 4. *de charitate, punct.* 3. *num.* 5. Coninch. *disp.* 24. *dub.* 6. *à num.* 96. Cauendus tamen est nimius rigor in hac satisfactione petenda, semper enim Christianus pietatem redolere debet.

9 Sed quid si offensor vltra humilem petitionem veniæ offerat satisfactionem iniuriæ factæ sufficientem prudentis arbitrio, vel iniuria talis conditionis sit, vt reparari non possit, vt contingit in morte filij, vel parentis, poteris ne in iis casibus prosequi actionem iniuriarum coram iudice.

Videtur negandum, ex *cap. si quis constitutus*, 90. *dist.* vbi Fabian. Papa dicit: Si quis ob iniuriam acceptam grauiter contristatus est, & satisfactionem oblatam noluerit admittere, grauissimis pœnis ad id est compellendus. Secundò videris procedere ex affectu vindictæ, cùm absque vlla propria vtilitate damnum alteri procures, illísque præbes sufficiens odij excitatiuum. Tertiò; quia contra consilium Christi procedis, debebas enim percutienti in vna maxilla, præbere illi alteram; non tamen procurare, vt grauiùs percutiatur. sic docent Beja 1. *part. summ. cas.* 10. Azor. 3. *part. lib.* 12. *c.* 13. *quæst.* 7. inclinat Syluest. *verbo charitas, quæst.* 9.

Fateor regulariter hoc consulendum esse, quia rarus est, qui ex amore iustitiæ, & nō potiùs ex affectu vindictæ punitionem iniuriantis petit. Cæterùm si protesteris non ex affectu vindictæ, sed iustitiæ te accusationem instituere, & punitionem iniuriantis petere, vrgendus non es, vt desistas, neque ob id est neganda absolutio. Ratio est, quia iudices sunt constituti à Republica, vt delinquentes puniant, & offensis satisfactionem exhibeant. Ergo offensus petens hanc punitionem, & satisfactionem, non petit aliquid illicitum, sed potiùs quod iustitiæ vindicatiuæ conforme est. Ergo hæc petitio non debet reputari signum vindictæ, neque odij excitatiuum. Adde sæpè esse conueniens reipublicæ, ne offensus ab accusatione desistat. Nam illo desistente solent criminosi facilè veniam impetrare, & audaciores fieri ad similia committenda. Vt ergo ipsi, & alij terreantur, & reipublicæ scandalo fiat satis, expedit offensum prosequi actione iniuriarum, & ita tradit expressè Suarez *disput.* 5. *de charitate, sect.* 5. *fine.* Coninch. *disput.* 14. *dub.* 6. *num.* 103. Lorca *sect.* 3. *disput.* 25. *n.* 3. Bonacina *disput.* 2. *selectarum, num.* 11. vbi addit licitum tibi esse non solùm coram iudice petere vindictam iniuriantis, hoc est punitionem debitam, sed etiam à Deo, dummodo non excedas in petitione vindictæ vltra meritum culpæ, quia petis quoddam opus virtutis, scilicet delinquentis punitionem factam ab eo, qui potestatem habet puniendi. Neque obstant superiùs adducta. Nam *cap. si quis constitutus*, solùm probat grauiter compellendum esse eum; qui satisfactionem iniuriantis non vult admittere, vt odium deponat. sic explicat Valentia 2. 2. *disput.* 3. *q.* 2. *punct.* 2. *circa finem, versic. neque Syluest.* Ad secundum nego te procedere ex affectu vindictæ, sed ex affectu iustitiæ. Ad tertium sufficit non esse contra Christi præceptum, vt licitè fieri possit. Adde neque esse contra consilium, si ratio boni communis, & non tantùm proprij sui commodi intercedit, vt sæpè potest contingere.

10 Quartus casus est, cùm duo se inuicem offendunt, quis teneatur priùs petere veniam, aut satisfactionem exhibere pro iniuria illata? Respondeo per se, & cæteris paribus obligatum esse, qui priùs iniuriam intulit, quia priùs obligationem satisfaciendi contraxit, & alter aduersùs illum ius petendæ satisfactionis acquisiuit. sic Nauarr. *cap.* 14. *num.* 25. Coninch. *disp.* 24. *dub.* 6. *num.* 99. Bonacina *disp.* 3. *quæst.* 4. *de charit. part.* 3. *num.* 6. At si prior offendens leuem iniuriam intulit, & posterior grauiorem, vel prior est longè nobilior, secundus inferior, non videtur obligatus priùs satisfactionem exhibere, sed illam suspendere potest, quousque alius tibi debitam exhibeat. sic Bonacina, & Coninch. *suprà*, & Reginaldus *lib.* 17. *num.* 125. Et idem videtur dicendum; si præsumat petita venia, & satisfactione pro sua parte exhibita alium non correspondurum: tunc enim titulo recompensationis retinere quasi in depositum satisfactionem poterit, quousque videat alium paratum debitam exhibere: sic Bonacina *suprà*.

11 Sed inquires, an offendens obligatus sit semper veniam petere, aut satisfactionem competentem exhibere, neque possit absolui, si id facere nolit? Respondeo sæpè ab obligatione petendi veniam, & satisfactionem exhibendi excusari offendentem, ideóque posse absolui. Primò excusatur in casu proximè dicto, quando alius intulit grauiorem iniuriam, vel præsumit sibi illatæ non satisfacturum. Secundò si læsus non sit contentus satisfactione prudentis arbitrio competente, sed exigat immoderatam, qualis esset, si vellet vt aliquo modo infami peteret veniam, quia ante sententiam iudicis, ad hæc tam ardua, & difficilia nullus tenetur. sic Coninchus *disputatione* 24. *dubio* 6. *numero* 100. Tertiò si pensatis circunstantiis censeatur læsus satisfactionem remisisse, aut de illa parum curare, quod fieri intelligitur, si non exigat, cùm facilè possit, vel cum lædente ita amicabiliter pertractet, ac si nullam iniuriam accepisset. sic Coninchus *suprà numero* 100. Extra hos ergo, & similes casus, si offendens nolit veniam petere, aut satisfactionem competentem exhibere, nequaquam absolui debet, quia non potest esse contritus, cùm nolit obligationi debitæ satisfacere. sic Syluester *verbo iniuria, quæstione* 5. Coninchus *disputatione* 24. *dubio* 6. *numero* 100.

Dixi veniam petere, aut satisfactionem competentem exhibere, non enim semper ad petitionem veniæ obligatur, vt contingit, cùm offendens est superior, quem non decet se ita subdito submittere, nisi fortè iniuria grauis sit. Debet tamen semper offendens satisfactionem competentem dare prudentis arbitrio, spectata qualitate personarum, & iniuriæ factæ.

12 Quintus casus est, an si scias alloquendo inimicum, & aliàs signa beneuolentiæ illi exhibendo ab odio fore, vt desistat, præstare tenearis. Respondeo cum distinctione, si grauem difficultatem in iis exhibendis censeas, cogendus non es, quia non videris teneri cum tanta difficultate salutem inimici procurare. sic expressè Coninch. *disputatione* 24. *dubio* 6. *numero* 92. & indicat Suarez *disputatione* 5. *sectione* 5. *numero* 8. vbi solùm inquit, aliquando hæc pro salute inimici facienda esse. Verùm si tibi hæc præstare grauiter molestum non est, sine dubio teneris, quia bonum spirituale inimici, sicuti & cuiuslibet proximi procurare debes, etiam cum aliquo tuo incommodo; aliàs non esset nobis præceptum, *Exod.* 23. leuare asinum inimici iacentem sub onere, & *Prouerbio* 25. esurientem inimicum cibare. sic Suarez *suprà*, & Coninchus *numero* 97. & Bonacina alios referens *disputatione* 3. *quæstione* 4. *de charitate, parte tertia, numero* 3.

PVNCTVM IX.

Vtrùm in bonis spiritualibus teneamur nos ipsos in amore appretiatiuo præferre omnibus proximis.

1 *Quæ sint bona spiritualia.*
2 *Obligaris velle potiùs tibi gratiam, & gloriam, quàm reliquis omnibus.*
4 *Proponitur quædam obiectio de facto Moysis, & Pauli.*
4 *Pro aliquo tempore licitum tibi est velle beatitudine carere, vt saluti proximorum prouideas.*
5 *In bonis spiritualibus non obligatoriis potes alios tibi præferre.*

1 Bona spiritualia sunt in duplici differentia, alia, quæ quis sibi, & proximis velle debet, alia quæ nec sibi, nec proximis velle tenetur. Explico. Ex charitate teneris velle gratiam, & gloriam tam tibi, quàm cuilibet proximo, & omnibus illius impedimentis carere. Summam autem gratiam, & gloriam, & quæ ad hanc perfectionem conducunt, qualia sunt euangelica consilia, neque tibi, neque alteri regulariter obligatus es velle.

2 Dico ergo primò. Obligatus es velle potiùs tibi gratiam, & gloriam, quàm reliquis omnibus, etiam vniuerso mundo. Conclusio est certa, quam tradit D. Thom. 2. 2. *quæst.* 26. *art.* 4. Valent. *disp.* 3. *quæst.* 4. *p.* 2. *conclus.* 1. Suarez *disp.* 9. *de charit. sect.* 1. *num.* 2. Coninch. *disp.* 25. *dub.* 5. *conclus.* 4. *&* 6. & alij apud ipsos. Ratio est; tum quia norma, & regula diligendi proximum est amor sui ipsius. Matth. 22. *Diliges proximum, sicut te ipsum.* Ergo dilectio tui præferenda est. Tum quia charitas magis inclinat ad procurandam sui conseruationem, & augmentum, quàm ad procurandam conseruationem, & augmentum aliorum, in quibus ipsa non residet, quia ad proprium augmentum inclinat per se, ad aliorum augmentum per accidens. Ergo velle priùs debes tibi gratiam, quàm aliis. Ergo non potes velle gratia carere, vt alij eam consequantur. Adde te non posse gratiam, & beatitudinem amittere, nisi peccatum mortale committendo: at hoc secundùm fidem, & iam si totus mundus saluus fieret, committi non debet. Ergo neque potest velle gratiam, & beatitudinem amittere, vt totus mundus saluus fiat. Sed demus sine peccato gratiam, & gloriam amitti posse, adhuc non potes velle ipsis carere, vt alij ea consequantur. Tum quia hæc carentia non potest esse medium proportionatum ad huius finis consecutionem, potiùs enim possessio charitatis, quàm illius carentia est medium, vt in aliis similem charitatem excites. Tum quia charitas ipsa obligat subiectum, in quo residet, vt sui conseruationem, & augmentum primò procuret. Tum denique quia gratius Deo est, vt quilibet procuret Deum amare, quoad possit, quàm vt procuret, vt alij ament, seipso neglecto. iuxta illud Matth. 16. *Quid enim prodest homini, si vniuersum mundum lucretur, anima verò sua detrimentum patiatur.*

3 Neque obstat Moysen *Deuteron.* 32. elegisse potiùs beatitudine carere, quàm populum condemnatum relinquere. Dixit enim Deo, *Aut dimitte illis hanc noxam, aut dele me de libro vita.* & Paulum voluisse anathema esse à Christo pro fratribus, quia omissis aliis explicationibus, quæ supradictis locis adhibent expositores communiter, ea mihi magis probatur, quæ cum Augustino *quæstione* 147. *super Exod.* affirmat, neque Paulum, neque Moysen voluisse absolutè beatitudine carere, sed per quandam exaggerationem, & filialem confidentiam fuisse locutos, scientes non esse beatitudine priuandos, dixisséque Deo, sic salutem proximorum desideramus vt si per impossibile vnum è duobus est faciendum, concedatur aliis æterna salus, etiamsi nos à visione tua excludas, quod scimus factum non esse; sicut si amicissimo diceres: Parce his rebellibus, vel dele me de tua amicitia, aut me cum illis interfice. Non enim vis mori, neque amicitia illius priuari, etiam si ille petitionem non concedat, sed per exaggerationem loqueris, vt declares te desiderare aliorum veniam, ac desideras vitam, eiúsque amicitiam.

4 Verum est, licitum tibi esse, & laudabile velle pro aliquo tempore pati dilationem beatitudinis, vt proximorum saluti prouideas, sicut fecit Paulus *ad Philippens.*1. Coarctor è duobus desiderium habens, dissolui, & esse cum Christo, permanere autem in carne necessarium propter vos. & de S. Martino testatur in eius vita Bernard. morientem dixisse: Si adhuc populo tuo sum necessarius, non recuso laborem, & sic de aliis. Quia carentia beatitudinis pro aliquo tempore determinato compensatur sufficienter voluntate aliorum, & meritorum proprio incremento. Nunquam tamen tibi licet velle nec pro vna hora, gratia, & charitate carere, etiamsi absque peccato futurum esset; quia non est medium ad salutem aliorum proportionatum, & præterea est contra inclinationem charitatis, quæ per huiusmodi desiderium in sui destructionem tenderet. sic docet, & latè probat Valentia. 2. 2. *disputatione* 3. *quæstione*. 4. *puncto* 3 *concl.* 2.

5 Dico secundò. Si bona spiritualia sunt extra obligationem, poteris absque peccato alios tibi præferre. sic Valent. 2. 2. *disp.*3.*quæst.*4 *punct.*3.*concl.*1. Et ratio est manifesta, quia si nulla est obligatio procurandi illa bona nec tibi, neque aliis, sed pro libito ea tibi, & aliis procurare potes; quòd illa aliis procures, & non tibi, non obinde argui potes, sed potiùs laudari, quia opus laudabile facis. Nihilominus verum est charitatem inclinare, vt potiùs tibi, quàm aliis, hæc quæ ad perfectionem attinent, procures. Sed quia ad hæc non obligaris, ideo potes absque peccato procurare aliis, & non tibi: At si benè aduertitur, & tibi procuras perfectionem: non enim potes aliorum perfectionem promouere, quin tuam etiam promoueas.

PVNCTVM VIII.

Vtrùm in temporalibus bonis debeamus nos ipsos magis diligere, quàm proximum.

1 *Pro bono reipublicæ, bona fortunæ, imò & vitam expendere debes.*
2 *In æquali tui, & alterius particularis necessitate, non teneris alium tibi præferre.*
3 *In bonis fortunæ potes proximum tibi præferre.*
4 *Proponuntur variæ sententiæ, affirmans, & negans te constitutum in æquali necessitate bonorum, quæ conseruare teneris, posse alium tibi præferre.*
5 *Conciliantur hæ sententiæ.*
6 *Satisfit rationibus num.4. adductis.*
7 *Oppetere mortem, & exponere te periculo vitæ ob conseruandam vitam proximi extranei non est mortale, sed cauenda est cooperatio.*

1 PRæmitto certa, vt gradum faciam ad dubia, & controuersa. Primò certum est te debere in æquali tui, & reipublicæ necessitate non solùm bona fortunæ, sed etiam vitam expendere pro reipublicæ conseruatione. sic D.Thom. ab omnibus receptus 2. 2. *quæst* 29 *art.*3. quia bonum commune præferendum est speciali, & pars exponenda est ob conseruationem totius. Dixi, in æquali necessitate. Nam si respublica solùm grauiter, & non extremè indigeat, probabilitate non caret te obligatum non esse vitam expendere; quia tunc extrema tua necessitas præponderat graui reipublicæ. Item ius conseruandi vitam est homini maximè connaturale. Ergo non est obligandus amittere ob quamlibet reipublicæ necessitatem, sed solùm ob extremam. sic Suarez 2. 2. *disput.*9.*de charitate, sect.*3.*num.*1. Quod dictum est de republica, dicendum est de Principe, seu alia persona reipublicæ necessaria, si verè necessaria est, quia idipsum est reipublicæ prouidere. sic Suarez *suprà*. Valent. *disp.* 3. *quæst.*4. *punct.*2.*conclus.*4.*fine.*

2 Secundò est certum in æquali necessitate tui, & cuiuslibet priuati te posse tibi, & non alteri prouidere, imò hoc charitati esse conformius, quæ inclinat potiùs ad sui, quàm ad aliorum amorem, iuxta illud Matthæi 19. *Diliges proximum tuum sicut te ipsum.* sic D.Thom. *suprà art.*4. Coninch. *disp.* 6. *num.* 79. Suarez *disput.*9. *sect.*3. & alij. Si verò necessitates dispares sunt, vt si proximus sit in extrema, tu verò in graui, ipse in periculo manifesto vitæ, tu in periculo solùm probabili, poteris illum succurrere. At credo te non teneri, quod possis. probatur, quia iuxta ordinem charitatis est, vt bonum maius proximi proprio præferatur. At negari non potest vitam proximi, quæ alia via conseruari non potest, maius bonum esse, quàm exclusio probabilis periculi vitæ propriæ, sicut grauius malum est mors certa, quàm periculum illius. Ergo charitati conforme est, si periculo probabili te exponas ob vitandum certum tui proximi. sic tradit Valent. 2.2.*disp.*3.*quæst.*4.*conclus.*3. *versic.secundò sequitur.* & hinc est te posse cum periculo vitæ inseruire peste infectis. Quòd autem non teneatis, probo, quia præceptum de conseruanda vita alterius non potest cum graui detrimento propriæ obligare: esset enim nimis asperum, & durum præceptum. At qui se exponit periculo probabili amittendi vitam propriam ob conseruationem alienæ, graue detrimentum patitur. Ergo ad hoc non est obligandus. sic Emanuel Saa *verbo charitas*, *num.*2.*in vtraque editione* cum Nauarr. *cap.*24. *num.*9. Tolet. *libro* 4. *capite* 10 *numer* 4. Lopez 1. *part. capit.* 67. An verò si proximus in periculo vitæ versetur, tu verò in periculo amittendi fortunæ bona, tenearis illi succurrere, constabit ex iis, quæ disput. seq. de eleemosyna trademus.

3 Tertiò est certum in bonis, quæ ex obligatione conseruare non tenemur, posse proximum nobis præferre. Quapropter licet nobis proximo egenti donare etiam ea, quæ nostro statui necessaria sunt, loquor de homine libero, non de patrefamilias, cui alia via hæc prohiberi possent. sic Coninch. *disp.* 25. *dub.*6. *num.*79.

4 Dubium igitur est, an pecces contra charitatem, si constitutus in æquali necessitate bonorum, quæ ex obligatione conseruare debes, vt vitæ, & corporis, cedas tui conseruationi, vt vita, & corpus proximi conseruetur?

Sunt qui affirmant te peccare, ea præcipuè ratione moti, quia charitas obligat propriam, & alienam vitam conseruare, & cæteris paribus potiùs obligat propriam, deinde alienam, quia, vt ait D. Thomas 2 2.q.26.*artic.*4.propria vita magis illi coniuncta est. Ergo contra charitatis obligationem procedis, si hunc ordinem peruertis. Ergo peccas. sic Paludanus 4.*distinct.*15.*quæst.*3.*art.*2.*concl.* 3. Gabriel *ibidem distinct.*16. *quæst.*4. *artic.*2. *conclus.*1. & videtur esse Augustini *lib.de mendac.cap.*6. vbi ait: Si quis exponat vitam corporalem propriam pro vita corporali alterius, iam non diligit proximum sicut se ipsum, sed plusquàm se ipsum, quod sanæ doctrinæ regulam excedit. Ergo est contra regulam charitatis. Econtra alij negant te peccare, sed potiùs dicunt te opus laudabile facere. Mouentur, quia non teneris ita propriam vitam conseruare, quin possis eam periculo exponere ob aliquem honestum finem, vt multis exemplis Lessius *lib.*2.*c.*9. *dub.*5 *à num.*27. confirmat. Sed conseruare vitam proximi est honestus finis, & proprius virtutis charitatis, & fortitudinis. Ergo non peccas, si ob hunc finem exponas propriam. Deinde pro conseruatione tui status, acquisitione honoris, & rerum fortunæ, potes laudabiliter vitam exponere. Ergo à fortiori pro conseruatione vitæ proximi, quod maius bonum est. Denique pro conseruando statu, rebúsque fortunæ alicuius domini se exponit famulus certissimis vitæ periculis, & stipendium accipit, vt sic obligetur. Ergo si id faciat ex liberalitate, laudabilior erit. & ita tenet Lessius *lib.*2. *capite* 9. *dub.* 6. *numer.*29. Coninch. aliis relatis *disput.* 25. *dubitatio.* 6. *num.*81.

5 Alij supradictas sententias conciliant, & primam sententiam procedere dicunt, quoties nulla specialis ratio adest exponendi vitam propriam, nisi conseruatio alienæ, vt contingit, cùm illam exponis pro extraneo, nec tibi amico, nec benefactore, neque specialiter reipublicæ necessario. Secundam sententiam dicunt procedere, cùm aliqua specialis ratio intercedit, scilicet ostendere amico debitum amici officium, gratificari illi beneficia, prouidere alicui vtilitati communi, quia tunc non amas proximum plusquàm te, sed opus virtutis amas præ vita, vt dixit D. Thom. suprà relatus. sic Suar. *disput.*9. *de charit. sect.*3. *num.*7. Valent. *disputatio.*3. *quæstione.*4. *conclusion.*3. & hic modus dicendi mihi probabilior apparet argumentis pro vtraque sententia adductis.

6 Neque aduersùs hunc modum dicendi vrgent rationes allegatæ pro sententia Lessij, & Coninch. Negamus namque conseruationem vitæ proximi amissione propriæ esse finem honestum, quia est contra ordinem debitum charitatis. Erit autem finis honestus, si cum conseruatione vitæ proximi, ostensio amicitiæ, gratitudinis ad beneficia, fidelitatis, aut alterius virtutis coniungatur, vt contingit in omnibus exemplis allatis à Lessio, & quæ adducta sunt in confirmationem illius negatiuæ sententiæ.

Quòd

Quòd si obiicias : Si aliquis culpabiliter, vel inculpabiliter, te inuadat, cuius ictum declinare non potes, nisi illum occidas, licet tibi abstinere ab illius occisione, & permittere, vt te occidat. Ergo iam conseruatio præcisa vitæ alienæ est honestus finis ad permittendam propriam mortem.

Respondeo negando consequentiam : non enim permittis te occidi ob alterius vitæ conseruationem præcisè : sed ne alium occidas. est enim occisio cuiuslibet hominis ita grauis, dura, & terribilis, vt actus sit pietatis ab illa abstinere, etiamsi tibi liceat : permittere ergo tuam mortem ob huiusmodi finem actus est laudabilis.

7 Aduertit tamen Suarez *disp 9.sect.3. num.7.* non esse peccatum mortale, sed solum veniale oppetere mortem, & exponere vitam propriam, pro conseruanda præcisè vita proximi extranei, quia licèt charitas obliget priùs amare seipsum, quàm proximum in æquali necessitate etiam temporali, non tamen sub graui obligatione hunc ordinem imponit, sed sub leui. Secundò aduertit esse cauendum, ne positiuè ad mortem propriam cooperetis, existimat autem & bene te cooperaturum, si proximo periclitanti in mare, cederes tabulæ iam à te occupatæ, vt ipse se saluaret, sciens te inde esse periclitaturum : quia illa cessio est quædam positiua in vndis immersio, quæ tibi non licet. Secus verò si tabula à te occupata non esset, poteras tunc permittere ab alio occupari, quia tunc non cooperatis morti propriæ, sed abstines à conseruatione vitæ ob alterius vitæ conseruationem, & tradit Vasquez *opusc.de eleemos.cap.1.num.1.* Hæc omnia dicta sunt de homine libero, cuius vita alijs necessaria non est. Nam si aliis necessaria est, vt filiis, & vxori, & consanguineis tum ad bonum spirituale, tum ad temporale, nullo modo liceret pro vita alterius priuati hominis propriam exponere, sed grauiter talis peccaret : non enim cum tantorum detrimento vitæ alterius succurre debebat. sic Coninch. *disp.13.dub.5.in fine, n.84.* Bonacina *disp.3.q.4. de charit.p.4.fine, num.6.*

Pvnctvm IX.

An ex charitate obligeris, & quando, salutem spiritualem proximorum bonis propriis temporalibus, fortunæ, & vitæ præferre.

1 *Præmittuntur tria certissima.*
2 *Statuitur regula ab omnibus recepta te obligatum esse salutem spiritualem cuiuslibet proximi tuis bonis temporalibus fortunæ, & vitæ præferre.*
3 *Hæc obligatio vrget in extrema proximi necessitate.*
4 *Si Petro dormienti, & in peccato mortali existenti scires mortem euenturam, teneris cum periculo vitæ impedire.*
5 *Idem est de infante Christiani filio.*
6 *Homini peccatori in extremis, non teneris semper cum periculo vitæ pœnitentiæ sacramentum ministrare.*
7 *Te inuadentem benè potes occidere, tametsi in peccato moriatur.*
8 *Examinantur tres casus positi à Valentia.*
9 *Extra casum extremum non teneris cum graui iactura succurrere proximo priuato in spiritualibus.*
10 *Proximo communi, scilicet reipublicæ, teneris cum periculo vitæ succurrere.*
11 *Cuilibet proximo grauem necessitatem spiritualem patienti teneris cum leui tuo detrimento succurrere.*
12 *Si superior, & pastor sis, teneris cum periculo vitæ graui spirituali necessitati proximi subuenire.*
13 *Non potes tempore pestis fugere.*

1 Præmitto primò. Nomine *proximorum*, vt constat ex sæpè dictis, non solùm quilibet particularis homo intelligitur, sed à fortiori quælibet communitas, respublica, & regnum. Item loqui possumus de obligatione hominis particularis, & priuati, vel de obligatione superioris, Principis, & pastoris.

Secundò præmitto triplicem esse necessitatem proximi de tuo auxilio leuem, grauem, & extremam. Leuis est, quam proximus leui conatu, & facili negotio absque tuo auxilio repellere potest. Grauis, quæ sine tuo auxilio non nisi graui conatu, & difficulter ab illa se potest proximus liberare. Extrema est solum periculum æternæ damnationis, à quo proximus absque tuo auxilio vel se omnino eripere non potest, vel cum tanta difficultate vt prudentis iudicio reputetur moraliter insuperabile, ac proinde omnino impossibile.

Præmitto tertiò, vt proximo obligeris succurrere cum iactura propria, duo tibi debent esse moraliter certa. Primò proximum indigere tuo auxilio, quia alius non adest, qui succurrat. Secundò, auxilium tuum fore profuturum. In his tribus suppositis omnes conueniunt, vt videre est in Doctoribus in discursu referendis.

2 Regula ergo certissima, & ab omnibus catholicis recepta est, te obligatum esse salutem spiritualem cuiuslibet proximi tuis bonis temporalibus fortunæ, & vitæ præferre, ita vt si opus sit hæc omnia expendere pro illius consecutione, id debeas facere. Probatur ex illo Ioann.14. *Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos.* At Christus dilexit nos expendendo propriam vitam pro nostra spirituali salute. Ergo sic debemus proximos diligere. Et confirmatur ex illo Ioann.cap.3. *In hoc cognouimus charitatem Dei; quia ille animam suam posuit pro nobis, & nos debemus pro fratribus animas ponere.* quem locum expendens Augustinus *libro de mendacio cap.6.* dixit, temporalem vitam suam, pro æterna proximi non dubitabit Christianus amittere. Ratio est, quia bona spiritualia, & maximè æterna excellentiora, & Deo gratiora sunt quolibet temporali bono, etiam proprio. Ergo ex charitate huic bono illa præferri debent.

Difficultas autem est, quibus euentibus id necessariò faciendum sit. quod sequentibus conclusionibus explicabimus.

3 Prima conclusio est, in extrema proximi necessitate debes non solùm bona temporalia, sed etiam vitam expendere, si tibi spes est fore profuturum. sic cum D.Thoma 2.2. *quæst.26. art.5.* tradunt omnes eius expositores, Caietanus, Bannes, Aragon, & alij. Valent. *disp.3.quæst.4.punct.4.assert.5.* Torres *disp.87. dub.2. conclus.3.* Lorca *sect.3.disput.28. memb.2.* Azor.*tom.2.lib.12.cap.4.* Tolet.*lib 4.summ.cap.10.* Coninch.*disp 25.dub.7.num 86.* Suarez *de charitate, disp.9 sect.2.num.2.* Bonacina *disput.3.quæst.4.de charitate, punct.4.num.2.* Ratio est, quia præceptum expendendi vitam propriam pro salute proximi in aliquo casu obligat; aliàs superuacaneum esset. Ergo ad minus obligare debes in casu extremæ necessitatis.

4 Ex quo infero primò. Si Petro dormienti, & phrænesi laboranti, & in peccato mortali existenti mortem scires euenturam, siue à se, siue ab alio, teneris cum periculo vitæ impedire si potes, & moraliter certus es à peccato postea esse liberandum, aliàs non : quia hæc est extrema necessitas. sic Coninch. *num.87.* Suarez *disput.9.sect.2.num.3.*

5 Infero secundò. Si infans filius Christiani fidelis sit morti proximus, indigeátque Baptismo, quem absque periculo vitæ conferre non potes, neque alius sit, qui conferat, teneris cum periculo vitæ conferre, quia illa est extrema necessitas, à qua non potest infans se liberare. Neque obstat illam necessitatem prouenire ab extrinseca aliqua causa, scilicet à tyranno impediente Baptismum, ob cuius rationem negat Sotus *relect. de secret membr.2.quæst.2. post.6.conclus.* non esse hunc casum extremæ necessitatis per se, sed per accidens, quia impertinens est, à quo & quomodo proueniat necessitas, vt deobligeris : si de facto necessitas vrget. sic Nauarr. *cap.24.num.9.* Lorca 2.2 *sect.3. disp.28. num.32.* Coninch. *disput.25 dub.7.num.88.* Suarez *disput.9. sect.2. num.3.* Bonacina *disp.3. quæst.4.de charitate, punct.4 num.2.* Valent. *disp.3.quæst.4.de charitate, punct.3. in fine*, Dixi, si infans sit filius Christiani fidelis. nam si filius ethnici sit, non est constans inter Doctores, an parentibus inuitis possit baptizari. In illo ergo casu, in quo baptizari potest, teneris cum periculo vitæ Baptismum illi conferre. sic Suarez *suprà*. Posse autem baptizari, quoties absque vi illata parentibus, & graui illorum perturbatione fieri potest, communior ferè sententia. sic Coninch. *suprà*. Scio tamen Emmanuelem Saa *verbo charitas, num.4. in vtraque editione*, reputare te non esse obligatum puero huic Baptismum conferre cum periculo vitæ, alioqui enim teneretur mater grauida permittere se secare, vt filius in vtero existens baptizaretur, alioquin sine Baptismo moriturus, quod non est concedendum.

6 Tertiò infero quid dicendum sit de eo, qui diu vixit in consuetudine peccandi, & morte proximus petit Confessarium, à quo absoluatur, an debeas parocho, neque alio succurrente, absolutionem concedere cum periculo propriæ vitæ ? Affirmat Bannes 2. 2. *quæst.18 art 5.* Suarez *suprà num. 3.* Valent. *disput.3. versic quartus casus*, quia huic difficillimum est habere contritionem. Ergo reputanda est illa extrema necessitas.

Sed credo hoc solum esse intelligendum in homine rustico, aut prorsus ignaro ad iustificationem extra sacramentum requiri contritionem, quia huic moraliter impossibile est contritionem habere, cùm eius menti obligatio habendi contritionem non occurrat. sic Coninch. *disput.13.de charitate, dub.7. num.90.* cum Nauarr. *cap.24. num.9.* & indicat Bonacina *num. 2.* quatenus dicit requiri ad extremam necessitatem, vt non valeat actum contritionis elicere. Aliàs si cuilibet petenti absolutionem deberes cum periculo vitæ impendere, ne ob defectum contritionis in æternum pereat, sine dubio obligatus esses tempore pestis, & inuasionis hostilis deficientibus parochis cum periculo propriæ vitæ sic oppressis sacramenta ministrare, neque posse fugere, quod Doctores communiter negant.

7 Quartò infero quid dicendum sit de eo, qui te inuadit, cuius ictum declinare non potes, nisi occidas. Reputo te posse occidere, quia illa extrema necessitas non est, cùm ab illa se liberare possit, sed potiùs est extrema malitia. sic Coninchus *numero 95. fine.* Bonacina *disputatione 3. quæstione 4. puncto 4. numero secundo, fine.* Sed quid si inuasor ebrius sit, aut phræneticus, teneris ne tunc te permitti occidi, ne in peccato alius moriatur ?

Respondeo te non teneri, quia nec reputare debes alium esse in peccato, neque si est, postea esse conterendum, neque te ita esse dispositum, vt mortem subitaneam, & non præmediatam subire possis sine periculo damnationis.

8 Quintò infero quid dicendum sit de tribus illis casibus relatis à Valent. *suprà*, in quibus ipse agnoscit extremam necessitatem? ... imus est de illis rusticis, qui à concionatore hæretico reducuntur, neque est, qui valeat eos ab ignorantia liberare. Secundus de celebrantibus aliquem contractum vsurarium ex ignorantia vincibili, in qua creduntur perseueraturi, nisi tu succurras. Tertius de filia, quam pater ob paupertatem læsioni tradit contra eius voluntatem.

Respondeo in supradictis nullam adesse extremam necessitatem. Nam vel illi seducti ignorantia vincibili laborant, vel non. si non; non committunt peccatum, si laborant vincibili ignorantia absolutè, etiamsi cum difficultate ab illa se liberare possint. Ergo non est extrema necessitas. Filia verò etsi aliquo modo coacta ob parentis reuerentiam peccato consentiat; at liberè consentit, & potest sustinendo iram parentis à peccato abstinere. Ergo extrema necessitate non laborat. Adde præsumi non posse supradictos semper in peccato esse perseueraturos, neque aliquando esse à Deo illuminandos. Et ita à necessitate extrema, & obligatione succurrendi cum periculo vitæ. hos casus excludit Coninch. *dict. disp*. 25. *dub*. 7. *num*. 94.

9 Dico secundò. Extra casum extremæ necessitatis non teneris cum periculo mortali propriæ vitæ, aut amissionis membrorum, aut graui iactura bonorum fortunæ succurrere proximo in spiritualibus. sic D. Thom. 2. 2 *quæst*. 46. *art*. 5. *ad* 3, Nauarr. *c*. 14. *num*. 31. Coninch. *disp*. 25. *dub*. 7. *num*. 96. Valent. 2. 2. *disp*. 3. *quæst*. 4. *punct*. 3. *vers. secundò dico, post* 5. *assertionem*. Suarez *disp*. 9. *de charitate, sect*. 1 *num*. 4. Bonacina *disp*. 3. *quæst*. 4. *punct*. 4. *num*. 2. Eman. Saa *verbo charitas, num*. 2. & 5. Ratio est, quia non decet suauitati legis Euangelicæ ob necessitatem proximi, à qua ipse se potest liberare, te esse arctandum ad propriæ vitæ, bonorúmque fortunæ amissionem: ius enim conseruandi propriam vitam, & ea quæ vitæ sunt necessaria, est maximè naturale. Non ergo amittendum est ob necessitates passim occurrentes, quales sunt graues proximorum necessitates. Hinc infero te non esse obligatum cum periculo vitæ, vel iactura graui honoris, & diuitiarum peccatum proximi impedire, tum quia cùm ipse peccat, non laborat extrema, sed ad summum graui necessitate. Tum quia potest postea se ab illo peccato per pœnitentiam liberare. Secundò infero te non teneri ad Indos proficisci, quia neque ipsi laborant extrema necessitate: cùm sint alij qui succurrant ex obligatione, neque est moraliter certum te posse succurrere. Ergo non teneris ob eorum salutem procurandam periculum nauigationis subire, & exilium ita graue pati. sic Bonacina *disp*. 3. *quæst*. 4. *de charit. part*. 4. *num*. 2. *fine*.

10 Dico tertiò. Proximo communi (hoc est reipublicæ) in graui necessitate constituto teneris etiam cum periculo propriæ vitæ succurrere. sic Coninch. *disp*. 25. *dub*. 7. *n*. 99. & 100 Bonacina *suprà num*. 5. & Suar. *disput*. 9 *sect*. 2. *num*. 4. vt probabile defendit. Ratio est, quia vix fieri potest rempublicam pati grauem in spiritualibus necessitatem, quin plures particulares patiantur extremam. Deinde illa necessitas communis est grauissimum damnum, cui meritò succurri debet amissione vitæ alicuius particularis, quæ minus damnum est. Adde cùm vitia in communitate grassantur, & plures peruertuntur, honor diuinus periclitatur. Teneris ergo pro illius defensione periculum vitæ subire. Ex quo fit, si scias concionatorem prauam doctrinam in populo seminare, pluresque esse peruertendos, & spem habeas impediendi, si te opponas, te obligatum esse. sic Suar. & Coninch. *suprà*, quia tunc pro fide periculum subis. Fit secundò, si in persecutione, aut hostili incursione plebs aliqua careret, qui illi sacramenta ministraret, & ex alia parte grauibus periculis peccandi, amittendíque fidem esset exposita, videris teneri cum periculo vitæ.

Dixi, in graui necessitate constituto reipublicæ te obligatum esse cum graui tuo detrimento succurrere: nam si leuem tantùm necessitatem patiatur, obligandus non es ob illius remedium grauem iacturam etiam bonorum fortunæ pati. Non enim iustum est tibi grauem obligationem imponi ob necessitatem, cui facilè ab ipso patiente succurri potest. sic supponunt DD. suprà relati, & expressè tradit Bonac. *disp*. 3 *quæst*. 4. *de charit. part*. 4. *num*. 5.

11 Dico quartò cuicumque proximo grauem necessitatem spiritualem patienti teneris succurrere cum leui tuo detrimento, secus patienti leuem necessitatem. sic Coninch. Suar. *disp*. 25. *dub*. 7. *num*. 99. & 110. Suar. *disp*. 9. *sect*. 2. *de charit. num*. 3. *conclus*. 4. Eman. Saa *verbo charitas, num*. 5. Valent. *disp*. 3. *quæst*. 4. *part*. 3. *post conclus. vers. tertiò dico*. Ratio est, quia grauis necessitas spiritualis bonum est superioris ordinis, quod præferri debet cuilibet iacturæ temporali leui; si enim cùm tuus inimicus grauem necessitatem temporalem patitur, teneris, si absque tuo detrimento potes, succurrere, vt patet ex illo Exod. 23. *Si occurreris boui inimici tui, aut asino erranti, reduc ad eum. Si videris asinum odientis te, non pertransibis, sed subleuabis cum eo*, & Prouerb. 25. *Si esurierit inimicus tuus, ciba illum*. Ergo à fortiori teneberis, cùm in rebus spiritualibus grauiter indiget.

12 Dico quintò, si de te principe, pastore, & superiore loquamur, teneris cum periculo vitæ propriæ graui necessitati spirituali cuiuslibet subditi occurrere, si moraliter speras remedium profuturum. sic D. Thom. 2. 2. *quæst*. 26. *art*. 5. & cum eo expositores communiter. Valent. *disp*. 3. *quæst*. 4. *part*. 3. *circa fin*. Suar. *disp*. 9. *sect*. 2. *num*. 4. Coninch. *disp*. 25. *dub*. 7. *num*. 101. Bonacina *disput*. 3. *quæst*. 4. *de charit. punct*. 4. *num*. 5. & videtur esse sententia August. *epist*. 101. *ad Honoratum*. Ratio est, quia ij ratione officij, & ob stipendium à subditis acceptum obligantur cum proprio detrimento illorum spirituali necessitati succurrere. Item ij arctiùs obligantur, quàm reliqui priuati; sed priuatus obligatur proximorum spirituali necessitati extremæ succurrere. Ergo ij obligantur occurrere graui. Dixi te pastorem cum periculo vitæ propriæ obligatum esse spirituali necessitati graui cuiuslibet subditi occurrere. Quod intelligendum est, nisi ex occursu reliqui graue damnum patiantur: vt contingeret, si tua vita esset necessaria reipublicæ, & ob bonum vnius illam exponeres. Imprudenter sanè, & contra charitatem faceres salute vnius damnationem multorum comparare; sic colligitur ex Coninch. *disput*. 25. *dub*. 7. *num*. 96. *fine. vers. excipiendus tamen casus*.

13 Hinc fit primò tempore pestis non posse te pastorem fugere, nisi relicto alio, qui vices tui gerat sufficienter, quia grauiter indigent subditi administratione sacramentorum, reliquisque spiritualibus subsidiis ad salutem. Et idem est si hæretici peruertunt plebem. Officium enim boni pastoris, vt dixit Christus, *Ioann*. 10. est, animam suam dare pro ouibus suis. sic Valentia. *punct*. 3. *circa finem* Bonacina *num*. 5. Coninch. *dub*. 7. *numer*. 102. Suarez *sect*. 2. *num*. 4. Fit secundò instanti tali necessitate, & inuitis subditis te non posse officio, & beneficio renunciare, sicut nec miles renunciare potest militiæ instante necessitate pugnæ. Aliàs nullus esset pastor obligatus ouibus assistere, cùm possit facilè hoc remedio ad fugiendum vti. sic Coninch. & Valent. *suprà*. Excipe tamen nisi sit alius idoneus, qui ad suscipiendum officium spontè se offerat, neque subditi possunt esse rationabiliter inuiti, siquidem eorum necessitati sufficienter prouidetur. sic Valent. *dicta disp*. 3. *quæst*. 4. *part*. 3. *fin*.

Pvnctvm X.

An possis, vel tenearis vnum proximum præ alio diligere.

1 *Teneris vnum proximum præ alio diligere.*
2 *Satisfit cuidam obiectioni.*
3 *Obligatus es præferre eum, qui tibi coniunctior est.*
4 *Comparatione Dei vnica est coniunctio in specie, tametsi varij gradus. At comparatione diligentis multiplex est coniunctio.*
5 *Proximus pati potest necessitatem in temporalibus, vel spiritualibus bonis.*
6 *Necessitas proximi, alia grauis, alia extrema, & quando in vtroque proximo est grauis, potest esse in vno grauior.*
7 *Coniunctio naturalis præferenda est spirituali.*
8 *Satisfit obiectioni.*
9 *Consanguinei peccatores tum in spiritualibus, tum in temporalibus præferendi sunt extraneis sanctioribus.*
10 *Amici aliquando præferuntur consanguineis.*
11 *Frater amico, & benefactori in extrema necessitate præferendus est.*
12 *Pater, vxor, filius, frater, creditori sunt præferendi.*
13 *Coniuncti in eodem ordine qui sint aliis præferendi.*
14 *Non est mortale positum ordinem inuertere.*
15 *Quod dicitur de consanguineis, dicendum est de reliquis.*
16 *Benefactor beneficiato præferendus est, iustus iniusto, fidelis infideli.*

1 Certissimum est te posse & aliquando teneri vnum proximum præ alio diligere, quia vnus præ alio tibi, & Deo coniunctior est. sic cum D. Thoma 2. 2. *q*. 26. *art*. 6. tradunt omnes eius expositores. Valent. *disp*. 3. *q*. 4. *p*. 4. Torres *disp*. 76. Suarez *de fide, disp*. 9. *sect*. 4. *à num*. 2. Coninch. *disput*. 25. *dub*. 8. *præcipuè num*. 112. Bonacina *disp*. 3 *q*. 4. *de charitate punct*. 5. Quod non solùm intelligendum est de dilectione in effectu, id est, in exteriori beneficentia. In quo nullus contradicit; cùm manifestum sit existente patre, aut matre, & alio homine ignoto in extrema necessitate corporis, vel animæ, neque possim vtrique succurrere, sed necessariò vnus omittendus sit, debere omittere extraneum, & coniuncto succurrere, vt dixit D. Aug. *lib*. 1. *de doctrina Christiana, c*. 28. cùm omnibus prodesse non possis, his potissimùm consulendum est, quibus pro locorum, & temporum, vel quarumlibet rerũ opportunitatibus constrictus, tibi quasi quadam sorte iunguntur. Non solùm, inquam, intelligenda est conclusio de dilectione in effectu, sed etiam in affectu. Neque enim in effectu vnum præ alio diligere potes, quin simul in affectu illum præ alio diligas, quia diligere in effectu vnum præ alio, est conferre illi bonum aliquod altero omisso; ita diligere in affectu vnum præ alio, est velle conferre illi bonum altero omisso. Ergo impossibile est posse te, & teneri vnum proximum diligere præ alio in effectu, quin simul in affectu tenearis.

2 Neque aduersùs hæc obstat August. *loco relato*, cùm dixit,

omnes homines æquè diligendi sunt, sed cùm omnibus prodesse non possis, &c. Vbi videtur distinguere dilectionem à beneficentia,& in dilectione affirmat omnes debere esse æquales, secus in beneficentia: quod clariùs dicit *cap.6. ad Galat.* super illa verba, *Operamur bonum ad omnes, maximè ad domesticos fidei*, Omnibus(inquit)pari dilectione vita optanda est, etsi non omnibus eadem possint exhiberi dilectionis officia. Non, inquam, hæc obstant. Omnes enim ex parte nostra sunt æqualiter diligendi, quia omnibus debemus velle æquè benefacere, si omnibus possumus. At casu quo omnibus prodesse non possimus, tenemur coniunctiorem minus coniuncto præferre,& hoc velle.

3 Difficultas autem est, qui proximi, & quibus in euentibus præferendi aliis sint?Et casus procedit, cùm obligatus es omnibus benefacere, neque potes; sed necessariò aliquis omittendus est, quis debeat omitti?

Pro quo suppono primò, charitatem semper obligare ad præferendum eum,qui tibi coniunctior est altero non ita coniuncto; quia, vt rectè ait D. Thom.2.2.*q.26.art.6.* cùm est aliquis ordo seruandus, ille præferendus est, qui principio ordinis fuerit coniunctior. Dupliciter autem quis esse potest coniunctior principio charitatis,iuxta duplex charitatis principium. Primò si sit coniunctior diligenti. Secundò si sit coniunctior Deo,propter quem omnia diligimus. Contingit autem sæpè esse quem diligenti coniunctiorem, quia est consanguineus, & alter extraneus, & Deo minùs coniunctum,quia est minùs sanctus, & tunc est difficultas infrà examinanda,quæ coniunctio præponderet.

4 Secundò suppono coniunctionem respectu Dei vnicam esse in specie,quæ fit per sanctitatem:in hac tamen sunt varij gradus,iuxta maiorem,vel minorem sanctitatem, ita vt ille erit Deo coniunctior,qui magis sanctus est,& ille minùs coniunctus, qui minùs sanctus est. At respectu diligentis multiplex est coniunctio; alia naturalis, vt consanguinitatis, alia humana,vt amicitiæ, patriæ,societatis,alia spiritualis,qualis est inter omnes fideles,& præcipuè inter eos, qui eiusdem religionis sunt,inter Confessarium, & pœnitentem, inter prædicatorem,& suo medio conuersum ad fidem, & maximè superiorem, & subditum.

5 Tertiò suppono proximos pati posse necessitatem tui auxilij in diuersorum bonorum genere,alius in spiritualibus,alius in temporalibus,& alius extremè indigere potest,alius solùm grauiter. Et quidem in hac comparatione attendendæ sunt regulæ superiori puncto positæ. Ex illis enim constat necessitatem extremam spiritualem cuilibet temporali necessitati etiam coniunctissimi esse præferendam,siquidem propriæ vitæ præfertur: si autem spiritualis necessitas solùm grauis sit; sicut cum iactura tuorum bonorum graui occurrere non obligatis, ita neque cum iactura illorum, qui tibi coniuncti sunt;si tamen patiens spiritualem necessitatem, æquè tibi coniunctus est,ac patiens temporalem, sine dubio ille huic est præferendus.

6 Quartò suppono necessitatem proximorum posse esse variam etiam in eodem genere bonorum: nam in vno potest esse extrema,in alio grauis,& quando in vtroque est grauis,vna potest esse alia maior. Item possunt proximi se inuicem in coniunctionibus excedere,ita vt coniunctior in consanguinitate, in amicitia, & in spirituali vinculo sit omnino inferior. Quapropter vix potest tunc definiri, quis debeat in amore præferri; quia satis tunc dubium est, quis absolutè principio charitatis sit coniunctior. Pensandæ tamen sunt circumstantiæ occurrentes, tum necessitatis, tum spei futuri fructus, tum præcipuè ex cuius salute maior aliorum speratur fructus:& ex his iudicium ferendum est.sic Suarez *disp.9.sect.4.n.1.fine.* His positis comparando naturaliter coniunctos cum spiritualiter iunctis.

7 Primò dubitatur, an coniunctio naturalis præferenda sit spirituali?v.g. an pater naturalis præferendus sit spirituali, etiam pastori,& filius naturalis spirituali subdito, & sic de reliquis?

Respondeo coniunctionem naturalem per se esse necessariò præferendam,quia hæc est intimior coniunctio, antiquior,& immutabilior, & maiori beneficio fundata. sic Suarez *disp.9 sect.4. n.11.* Coninch. *disp.25.n.149.& 161.* Et quidem in necessitatibus temporalibus credo omnino certum debere patrem carnalem spirituali præferri, & filium naturalem spirituali subdito, & sic de reliquis. Solùm de necessitate spirituali censent aliqui patrem spiritualem esse præferendum.sic Bonacina *disp.3 quæst.4.de charitate, punct.5.in fine.*cum Abulens. *in Matth.quæst.66.* & Reginald. *lib 4. num.317.*Valent. *disput.3.quæst.4 punct 5.versic.tertiò sequitur.* quia in spiritualibus bonis videtur pater spiritualis tibi coniunctior, quàm carnalis. At omnino tenendum est contrarium cum Suarez. *suprà,& num.*19.Coninch.& aliis ab eis relatis, quia carnalis coniunctio non solùm obligat ad prouidendum sic coniunctis in bonis temporalibus, sed præcipuè in spiritualibus, vtpote magis necessariis. Ergo obligat ad præferendum hos sic naturaliter coniunctos eis, qui solùm extrinsecè,& in spiritu coniuncti sunt.

8 Neque obstat Ambrosius *lib.1. offic. cap 8.* quem sequitur D.Thom.*q.26.art.8.ad* 1. dicentem. Neque enim minus vos diligo,quos in Euangelio genui, quàm si in coniugio suscepissem, non enim vehementior est natura ad diligendum, quàm gratia: plus certè diligere debemus, quos perpetuò nobiscum putamus futuros, quàm quos tantùm in hoc seculo. Non inquam, obstat; quia S. Ambrosius loquitur de amore, quem ipse erga filios spirituales habebat, neque agit de obligatione illos præ aliis amandi: cùm autem dicit plus esse diligendos, quos perpetuò nobiscum putamus futuros,quàm tantum in hoc sæculo, loqui potest vel de amore complacentiæ, vel certè extra casum necessitatis, vel non comparat spiritualiter coniunctos cum carnaliter iunctis, sed absolute sanctos cum peccatoribus,& tunc certum est sanctos esse magis diligendos.

Item non obstat Prælatum obligatum esse sibi subditis prouidere in graui necessitate, vt inde colligatur subditos filiis naturalibus, aut saltem fratribus naturalibus, aliisque consanguineis remotis,tum in temporalibus,tum in spiritualibus esse præferendos, quia si loquamur de consanguineis intra primum gradum omnino, tam in temporalibus, quàm in spiritualibus sunt præferendi illis, quorum cura tibi commissa est, quia non censeris illorum iura suscipere derogando obligationi naturali debitæ iis subueniendi. Extra primum gradum non est ita certum, cùm non sit ita stricta coniunctio,& ita potest obligatio subueniendi subditis vinci. sic Suarez *disp.9.sect.4.n.12.* Coninch. *disp.25.dub.9.n.168. & 169. iuncto, n.151.* Si autem loquamur de subditis religiosis, valde probabile reputat Coninch. *n.152.& 171.* posse, & debere Prælatum illis prius prouidere, quàm quibuscumque consanguineis(excepto parente)tam in temporali necessitate, quàm in spirituali, quia ipsi se totos religioni tradiderunt, & loco parentis religionem susceperunt,& sub ea cura eos religio recepit.

9 Sed quid si consanguinei sint minus sancti, vel fortè peccatores,præferendi sunt extraneis sanctioribus? Affirmat Gabr. *in 3.distin.29.art 1.concl.7.* & ibi Magist. Mouentur, quia sunt Deo magis coniuncti. Sed charitas primò respicit Deum. Ergo primò respicit,qui Deo coniunctiores sunt. Item sanctiores diliguntur à Deo præ aliis. Ergo qui eos præ aliis diligeret, voluntati diuinæ se conformaret. Nihilominus dicendum est consanguineos,etsi peccatores sint, sanctioribus extraneis esse præferendos, tum in spiritualibus, tum in temporalibus in casu necessitatis, & in quo semper loquimur. sic Suarez *disp.9.sect.4. n.19.* Coninch. *disp.25. dub.9. n.140.*cum D. Thom.communiter recepto *q.26.art.7.* Ratio est,quia ex charitate obligaris sanguine iunctis, quia tibi iuncti sunt succurrere. At sanctitas non tibi inducit hanc obligationem. Ergo. Item charitas naturam perficit, sed natura inclinat amare tibi coniunctos sanguine, potius quàm meliores,& sanctiores. Ergo sunt in dilectione præferendi.

Neque obstant contraria.

Ad primum dico sanctiores esse Deo magis coniunctos, & obiecta magis diligibilia secundùm se, ac proinde magis amanda esse amore complacentiæ,non approbationis: at non esse obiecta, quæ ex obligatione sint magis diligenda amore absoluto, & appretiatiuo. Aliàs obligatus esses sanctiores diligere, illisque prouidere,potius quàm sibi in peccato existenti.

Ad secundum dico Deum amare sanctiorem præ minus sancto, at tu non teneris amare illum, nisi solùm amore complacentiæ; at amore absoluto, & desiderio efficaci minus sancto tibi coniuncto potes desiderare eam, & maiorem sanctitatem, quia in hoc desiderio diuinæ voluntati te conformas. Adde rationem diligendi esse Deum, sed obligatio vnum præ alio diligendi non tam ex coniunctione ad Deum, quàm ex coniunctione ad diligentem desumenda est.

10 Secundò dubitatur comparando naturaliter iunctos cum iunctis humana coniunctione, an coniunctio naturalis semper præferenda sit humanæ coniunctioni?v.g.an pater,frater,vel consanguineus præferendus sit amico, & benefactori?

Respondeo omnes hos non esse necessariò præferendos, sæpè enim amicitia ita arcta esse potest, & beneficentia ita eximia, vt coniunctionem consanguinei intra secundum gradum euincat. sic docet Valent.2.2. *disp.3.q 4.punct.5.versic. quartò sequitur.* Bannes 2.2. *q 26.art.8.in fine,dub.1.* Coninch. *disp.25.dub 9.n.156.* Solùm est dubium de consanguineis in primo gradu, nempe de filio respectu patris,& de patre respectu filij, & de fratribus inter se, an ij necessariò debeant semper præferri amico, & benefactori insigni? De patre,filio, & vxore ferè omnes Doctores sentiunt esse necessariò præferendos cuilibet amico, & benefactori ob horum strictissimam coniunctionem. sic docent cum D. Thom.2.2.*quæst.26. art.6.& 9* omnes eius expositores.Coninch. *disp.25.dub.9.à n.153.* Valent.2.2. *disp.3.q.4. punct.5. versic. quintò sequitur.*& alij apud ipsos. Neque enim,vt ait Aristot.8 *ethic cap.vlt.* Diis,parentibusque possunt reddi æqualia. Solùm in casu quo pater,filius,& vxor obligationi debitæ sui muneris non satisfecerint, sed potiùs contrarium facere procurauerint,existimant plures Doctores te posse amicum,& benefactorem insignem illis præferre, non tamen ad id teneri. sic Suarez *disput.9.de charitate, sect.4.numer.15.* Coninch. aliis relatis *disputatio 25. dub. 9. à numero 155.* Valentius *disputatio.3. quæstio.4. punctum 5. versic. nihilominus.* Quòd possis præferre probo; quia licèt vna virtus excellentior alia sit, ex suo genere: at in indiuiduo potest inferior vincere superiorem, saltem quoad obligationem exercendi proprium actum, vt contingit in die festo, cuius obligatio audiendi sacrum cessare solet ob exercitium virtutis misericordiæ cum proximo grauiter meo auxilio indigente. Ergo licèt pietas in parentem, filium,& vxorem longè superet virtutem amicitiæ,& gratitudinis.

At ita potest esse debita amicitia, & gratitudo ob singularia beneficia, vt vincat pietatem, quæ attentis circumstantiis videtur indebita. Quòd verò non tenearis amicum, & benefactorem præponere supradictis consanguineis probo, quia esto consanguineus ob mala opera in te facta aliquid de iure sibi debito amiserit, remittere illis possum, & ius illæsum, & integrum, quod à natura habent, conseruare.

11 Quòd si fratrem compares cum amico, & benefactore. Affirmat Lorca 2.2.*q.*26.*art.*9.*num.*4. rarò fore peccatum mortale amico, & benefactori postponere, iuxta illud *Prouerb.* 18. Vir amabilis ad societatem magis amicus erit, quàm frater. Dicendum tamen est semper esse peccatum mortale in extrema necessitate præferre amicum, & benefactorem fratri, nisi in casu superiùs dicto, cùm frater iura fraternitatis violasset, vel amicus esset insignissimus benefactor, quia coniunctio fraternitatis est nimis stricta, quam derogari non decet ob quæcùmque signa amicitiæ, & beneuolentiæ. Adde, ad exaggerandam alicuius amicitiam vtimur comparatione fraternæ dilectionis, & affirmamus illos amare, ac si fratres essent. Ergo fratres amicis per se sunt necessariò præferendi. Neque obstat locus Prouerb. ibi enim tantùm significatur societate amici nos magis delectari, quàm cuiuslibet consanguinei; vel significat interdum amicum esse nobis fideliorem, & vtiliorem fratre. Ex quo tamen non sequitur esse in necessitate præferendum.

12 Hinc infertur, quid dicendum sit de patre, vxore, filio, & fratre comparatis cum creditore?

Respondeo hos in extrema necessitate existentes creditori esse præferendos, quia cessat obligatio soluendi debitum, cùm hos habes extremè indigentes. ita Torres *disp.* 82. *dub.*9. *ad fin.* Bonacina *disp.*3 *q.*4.*punct.*4.*n.*3. Lessius *l.*2.*c.*16 *n.*14. Coninch. *disp.* 25. *dub.*9.*num.*168.*&* 169. Imò si graui necessitate laborant, non videtur improbabile hos creditori simili necessitate laboranti posse præferri, quia tui necessitas grauis excusat à restitutione debiti antea contracti, vt defendit Lessius *lib.*2.*cap.*16. *dub.*1. *n.*20. Ergo etiam necessitas horum, qui ita tibi coniuncti sunt; reputare enim potes propriam eorum necessitatem.

13 Tertiò dubitatur comparando coniunctos in eodem ordine, quos debeas præferre, cùm omnibus occurrere non possis. Communis est sententia in coniunctione naturali patrem omnibus esse præferendum, secundò matrem, tertiò vxorem, quartò filios, quia illo ordine sunt tibi coniunctiores. sic Coninch. *disp.*25. *de charitate, dub.*9 *numer.*149. Bonacina *disput.*3. *quæst.*4. *punct.*5. *numer.*2. Suarez *disput.*9.*sect.*4. *à num.*5. Valent. 2.2. *disput.*3. *quæst.* 4. *part.* 5. *post medium.* Sed aliqui Doctores hunc ordinem inuertunt. Affirmant namque matrem patri esse præferendam, tum quia magis amat filium, tum quia in eius educatione plus laborat.

Sed absolutè retinenda est communis sententia; neque enim hæ rationes præponderant ei, quam pater pro se habet, scilicet esse filij principium: ob cuius causam tenetur arctiùs, quàm mater filio prouidere, & illius curam gerere: Alij affirmant vxorem parentibus esse præferendam, iuxta illud Genes.2. *Quamobrem relinquet homo patrem suum, & matrem, & adhærebit vxori suæ,* & Matth. 19. *Iam non sunt duo, sed vna caro.* Sed quilibet se ipsum præferre debet parenti. Ergo etiam vxorem præferre debet. Cæterùm hæc non conuincunt; quia hæc solùm probant quoad electionem status vxorem esse præferendam, & quoad ea, quæ ad gubernationem domus pertinent, non tamen quoad extremam necessitatem. Alij deinde præponunt filios, tum parentibus, tum vxori, parentibus præponunt, quia amor filiorum est antiquior, & cura illis prouidendi arctior est in patre, quam in filio respectu parentis, iuxta illud 2. ad Corinth. 12. *Nec enim debent filij parentibus thesaurizare, sed parentes filiis.* Vxori autem præponunt ob eandem rationem, & quia vxor assumitur propter filios gignendos. sic Valent. 2.2. *disput*, 3. *quæst.*4. *punct.*5. *versic. decimò sequitur.* At credo parentes semper esse præferendos filiis in casu necessitatis, tum quia beneficium à patre acceptum, est omnium maximum, siquidem ex illo habes esse. Ergo sicut Deus omnibus præferendus est, quia tibi contulit esse, ita suo modo tuus pater omnibus preferri debet; tum quia occisio patris, aut illius maledictio grauius peccatum est, quàm occisio, & maledictio filij, vt constat *Exod.*21. *& Leuit.*20. Ergo auxilium pro conseruanda illorum vita magis est debitum. Fateor tamen appetitum sæpe inclinare magis ad amorem filiorum, quàm parentum; eáque de causa faciliùs patrem amare filium, quàm è contra: non tamen inde infertur patrem non esse præferendum; cùm charitas, & inclinatio rationalis naturæ ad patrem potius, quàm ad filium propendeat. Neque obstat locus Pauli *ad Corinth.* 12. quia solùm probat extra necessitatem filios, præcipuè non emancipatos esse parentibus præferendos, quia filiis sub cura, & prouidentia parentum existentibus tenetur pater, tum in temporalibus, tum in spiritualibus prouidere, & inuigilare pro maiore illorum profectu. Adde, neque etiam extra necessitatem in temporalibus tenetur filius, etsi possit prius aliis filiis prouidere, quàm parenti, quia prouidendo parenti, prouidet & sibi, cùm bona parentis iure hæreditatis ad ipsum deueniant, & nemo tenetur aliis cum iactura propriorum bonorum extra necessitatem occurrere. sic Coninch. *disp.*25. *dub.*6. *num.* 146.

De vxore non est ita certum, an debeat filiis præferri? Credo probabilius cum Suarez, Bonacina, Coninch, & aliis esse præferendam, tum quia est principium filiorum, tum quia est tibi intimo vinculo coniuncta. Neque solùm propter filios assumitur, sed ad vitæ solatium. Copula autem est, quæ propter filios gignendos, vel sedandas tentationes assumenda tantùm est.

14 Aduerte tamen inter hos consanguineos ita strictè iunctos non esse mortale, assignatum ordinem inuertere; quia excessus coniunctionis non est ita grauis, & quia non est satis constans, qui excedant. sic Bonacin. *disp.*3.*q.*4 *punct.*5.*n.*2. Suar. *disp.*9 *sect.*4. *n.*8. Secundò aduerto supradictum ordinem seruandum esse, cæteris paribus. Nam si pater sit crudelis, & mater benefica, sine dubio mater præferenda est, quia vltra vinculum coniunctionis naturalis addidit beneuolentiæ vinculum. sic D.Thom. *q.*26. *art.*10. Reginald. *lib.*4.*num.*321 Bonacina *disp.*3.*q.*4.*punct.*5.*n* 2.

15 Quod dictum est de his consanguineis, dicendum est de reliquis, illos esse aliis præferendos, cæteris paribus, qui tibi magis coniuncti sunt; & proportione seruata, dicendum est de tibi coniunctis spirituali titulo; patrem, inquam, spiritualem præferendum esse filio spirituali, & hunc fratribus spiritualibus. sic Bonacina *suprà num.* 4. At si filius spiritualis non tantùm sit filius in lata significatione, qualis est tua industria ad fidem conuersus, sed etiam stricta, videlicet quia sub tua cura est, quia illius es pastor, censeo eius bonum patri spirituali præferendum esse, quia pater spiritualis non est tibi commendatus, sed potiùs tu ipsi: subditus autem tibi omnino commendatus est. Ergo teneris subditum præferre cuilibet alio, quæ tibi naturaliter non est coniunctus.

16 Duplex restat comparatio. Prima benefactoris cum beneficiato, qui debeat præferri?

Respondeo benefactorem ex hoc titulo semper præferri debere; quia beneficium acceptum obligat recipientem, vt gratum se benefactori ostendat. At beneficium datum non obligat ad vllam gratitudinem. Cum hoc tamen stat, beneficiatum sæpè ardentiùs diligi à benefactore, vt rectè probat D.Thomas 2.2. *q.*26.*art.*12. Valent. *disput.*3.*q.*4.*punct.*5.*in fine, versic. vndecimò sequitur* Suar. *disp.*9.*sect.*4 *n.*9.

Secunda comparatio est peccatoris cum iusto, fidelis cum infideli. Et respondeo cæteris paribus fidelem, & iustum peccatori, & infideli esse præferendum, sicut & magis iustum minus iusto, quia in illo genere coniunctionis arctiùs sibi iunguntur, & videtur constare ex illo ad Galat 6. *Dum tempus habemus operemur bonum*, ad omnes, maximè ad domesticos fidei. sic ex communi sententia tradit Coninch. *disp.*25. *dub.*9. *n.*142. Cæterùm credo te posse, (etsi non tenearis) peccatorem in extrema necessitate temporali laborantem præferre homini iusto: quia in peccatore est periculum æternæ condemnationis, quod non adest in iusto. Deinde quia in peccatore videtur simul cum corporali necessitate adesse spiritualem. sic Bonacina *disp.*3.*q.*4.*punct.*5.*n.*3.*fine.*

DISPVTATIO II.

De externo effectu charitatis, qui est eleemosyna.

VARII enumerantur effectus charitatis, alij interni, alij externi. Interni sunt complacentia, desiderium, gaudium, in bono Dei, & proximi, misericordia in proximum, quæ consistit in compassione alienæ miseriæ: de quibus effectibus nihil speciale notandum occurrit, videatur D.Thom. 2.2.*q.*27.28.29.*&* 30. vbi eos optimè explicat. Alij sunt effectus externi charitatis, in quibus explicandis DD. sermonem protendunt. Primus est generalis, quæ est beneficentia, quæ, vt ait D.Thom. *q.* 31. communiter receptus, consistit in faciendo alicui bene: at quia dupliciter proximo facere bene potes, corporaliter, inquam, & spiritualiter, ideo beneficentia diuiditur in corporalem, & spiritualem. Corporalis beneficentia arrogat sibi nomen eleemosynæ, spiritualis beneficentia vocatur correptio; & iuxta hanc diuisionem disputatio erit de eleemosyna, sequens de correptione.

PVNCTVM I.

Quid sit eleemosyna, & quotuplex.

1 *Expenditur definitio eleemosynæ, & à qua virtute procedat.*
2 *Duplex est beneficentia, corporalis, & spiritualis, & vtraque explicatur.*

1 ELeemosyna est alienæ miseriæ subleuatio. sic diuus Thom. 2.2. *quæst.*32. *art.*1. & cum eo omnes Doctores. Hæc subleuatio si procedat ex voluntate præcisè, qua tibi aliena miseria displicet, eámque remouere intendis, erit actus exterior virtutis moralis

moralis charitatis, scilicet misericordiæ. Si autem procedit ex voluntate placendi Deo; placet enim ipsi, vt proximis ab ipso creatis benefacias, eorúmque miseriam subleues, erit actus charitatis theologicæ. Potes aliquando miseriam pauperis subleuare ex affectu aliarum virtutum, verbi gratia, ex affectu satisfaciendi Deo, & tunc erit actus imperatus à virtute pœnitentiæ; vel ex affectu recognoscendi Deum, vt tui superiorem, omniúmque Dominum: & tunc erit actus imperatus à virtute religionis. Semper tamen externa subleuatio miseriæ procedit immediatè à virtute misericordiæ, vel charitatis, quia semper procedit ex amore, quo intendis à proximo malum remouere: quæ voluntas, cùm sit voluntas benefaciendi illi, semper est voluntas charitatis theologicæ, vel moralis. Neque est inconueniens inferiorem virtutem imperare posse superiori, quia non imperat superiori, nisi media voluntate, cui omnes virtutes subordinantur; & solùm imperat, quatenus sibi vtilis est ad proprium finem consequendum. Cùm autem superior virtus sæpè vtilis sit inferiori virtuti ad suum finem consequendum, poterit inferior virtus superiori imperare. Quod exemplo virtutis pœnitentiæ est manifestum. Ex affectu enim satisfaciendi Deo, potes Deum amare super omnia, qui est actus charitatis. Item ex affectu virtutis spei, qua pœnas inferni vitare intendis, potes velle ita conteri, vt extra sacramentum gratiam consequaris, quod nisi per contritionem, quæ à charitate procedit, fieri non potest. Ita ergo poteris velle ex affectu iustitiæ, vel pœnitentiæ, vel religionis alienam miseriam subleuare, & actum charitatis theologicæ, vel moralis virtutis elicere. Et in his communiter Doctores consentiunt (paucis exceptis,) vt videre est apud interpretes, D.Thom. 2.2. *q.* 31. *art.* 1. specialiter Valent. *disp.* 3. *q.* 9 *punct.* 1. Coninch. *disp.* 27. *dub.* 2.

2 Duplex est in genere beneficentia, sicut est duplex proximi miseria, alia est corporalis, alia spiritualis: vtraque autem plures actus habet, iuxta plures proximi necessitates: hos comprehendit D.Thom. communiter receptus. 2.2. *quæst.* 31. *art.* 2. sequentibus versibus,

Visito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo.
Consule, castiga, dimitte, remitte, fer, ora.

quæquæ in Catechismis catholicis continentur. Corporales sunt visitare infirmos, subleuando eorum infirmitatem opera & cura eis impensa; potum sitienti, & cibum egenti tribuere, captiuum redimere, nudum operire, peregrinum recipere, mortuum sepelire. Hinc constat sepelire mortuos opus esse misericordiæ, quia subleuat magnam miseriam, qualis est sepultura carere, & quia excitat fideles ad memoriam, vt pro defunctis orationes fundant. Qua de causa in Scriptura, & à sanctis Patribus plurimùm hoc opus commendatur, vt pluribus exornat Valent. *disp.* 3. *quæst.* 9. *punct.* 2. Vnde peccatum erit mortale insepultum corpus relinquere, quod sine graui tuo incommodo sepeliri potest. sic Bannes 2.2. *quæst.* 32. *art.* 2. *conclus.* 2. Torres *disput.* 82. *dub* 1. Bonacina *disp.* 3. *quæst.* 4. *de charitate, punct.* 6 *num.* 1. Valent. *suprà, versic. ex quibus sanè testimoniis.* Coninch. *disp* 25. *dub.* 3. *num.* 21. *fine.* Spirituales sunt docere ignorantem, consilium egenti præbere, errantem punire, iniuriam remittere, mœstum consolari, patienter aduersitates & proximorum molestias ferre, pro viuis, & defunctis orare. Alia dantur tam spiritualia, quàm corporalia opera, quæ expressè in supradictis non continentur, vt rectè probat Valent. 2.2. *disp.* 3. *quæst.* 9. *punct.* 2. Sed quia hæc sunt præcipua, & ad hæc reduci possunt, ea de causa retinenda est hæc communis diuisio, quámque Catechismus Pij V. approbauit. Neque video difficultatem alicuius momenti, in qua necesse sit immorari. Solùm aduerto in præsenti disputatione esse præcipuè sermonem de eleemosyna corporali: in sequenti, vbi agemus de correptione delinquentis, de eleemosyna spirituali.

Esse de eleemosyna præceptum tam diuinum, quàm naturale, nulli Catholico esse potest dubium. Nam ipsa ratio nobis dictat proximum esse amandum, quod fieri non potest, si in necessitate constituto non succurras. Non enim amor verbo, & lingua, sed opere, & veritate ostendendus est, *Ioann.* 1. *cap.* 3. In Scriptura autem toties necessitas eleemosynæ commendatur, vt superuacaneum censeam immorari in eius probatione. Pro omnibus testimoniis, quæ adduci possunt sufficiat locus. *Matth.* 25. vbi Christus Dominus testatur in extremo iudicio sententiam damnationis, vel salutis pronuntiaturum, iuxta illius studium, vel negligentiam. Qua via ergo commendari eleemosyna amplius poterat? Difficultas solùm versatur in explicando tempus huius obligationis, quod in sequentibus præstare conabimur.

PVNCTVM II.

Quando obliget præceptum eleemosynæ.

1 *Triplex est proximi necessitas, extrema, grauis, & communis, & qualibet explicatur.*
2 *Bona ex quibus est facienda eleemosyna, alia sunt necessaria, alia superflua, & quæ hæc sint.*
3 *Non est obligatio ex charitate inquirendi egenum proximum, sufficit si paratus sit subuenire, secus si Prælatus sit.*
4 *Obligatio ex charitate solùm est, quando proximus patitur necessitatem, aliàs non subleuandam.*
5 *In extrema necessitate ex necessariis statui, & superfluis natura teneris proximo subuenire.*
6 *Satis est probabile ex necessariis statui non esse obligationem subueniendi proximo extremam necessitatem patienti.*
7 *Non es obligatus magnas diuitias pro redimenda vita particularis proximi expendere.*
8 *Pro salute proximi non es obligatus Medicos à longè vocare, & medicinas exquisitas afferre.*
9 *Condemnato iustè ad mortem non teneris subuenire, tametsi facilè possis.*
10 *Extra extremam necessitatem aliqui negant te esse obligatum eleemosynam facere.*
11 *Proponitur secunda sententia affirmans.*
12 *Tertia sententia media via procedit.*
13 *Sub graui culpa obligaris proximo grauiter indigenti subuenire ex superfluis tuo statui.*
14 *Proponitur quædam obiectio, & fit illi satis.*
15 *In communi necessitate pauperum aliquando obligaris eleemosynam facere de superfluis.*
16 *Fit satis argum. num. 10 & seqq. adductis.*
17 *Eleemosyna in propellenda proximi aduersitate, & subleuanda eius necessitate sita est.*

1 PRo huius explicatione præmitto primò triplicem esse proximi necessitatem, aliam extremam, aliam grauem, aliam communem. Extrema est, si proximus in probabili, & moraliter certo periculo vitæ versetur, nisi illi succurras. Ad hæc reduci potest periculum mutilationis membri, perpetui carceris, aut alicuius infirmitatis perpetuæ; quia hæc morti comparantur, ideóque à Doctoribus necessitas horum euentuum vocatur quasi extrema. Grauis necessitas est, in qua proximus periculum moraliter certum subiit alicuius damni, tum in corpore, tum in honore, tum in pecunia; à quo tamen nisi adiuuetur, se liberare non potest. Communis necessitas est, quam pauperes communiter patiuntur, cuique non possunt succurrere, nisi cum magna difficultate, & extraordinaria diligentia. sic Valent. 2. 2. *disput.* 3. *quæst.* 9 *toto punct.* 4. Coninch. *disp.* 25. *dub.* 8. *à num.* 112. Vasquez *in opusc. de eleemosyna, c.* 3. *dub.* 3. *sub n.* 8. Suar. *disp.* 7 *sect.* 1 *n.* 4.

2 Secundò præmitto. Bona, ex quibus facienda est eleemosyna, in duplici sunt differentia. Alia sunt superflua, seu non necessaria vitæ tuæ, & tuorum. Alia sunt superflua, seu non necessaria tuo statui. Illa autem dicuntur bona non necessaria vitæ tuæ, sine quibus propriam vitam, & illorum, qui ad te pertinent, conseruare potes. Illa verò dicuntur non necessaria statui, sine quibus status conseruari potest. sic supradicti Doctores, & ex ipsis terminis liquet. Sed est aduertendum necessaria ad statum non spectanda esse, præcipuè ex præsenti conditione, sed ex ea, quæ probabiliter futura est; quare quæ necessaria sunt ad infirmitatem, aut casum aliquem probabiliter contingentem, vel ad filios, aut domesticos in statu constituendos, vel ad conseruandũ statum altiorem, ad quem credis probabiliter promouendum, absolutè necessaria statui dici debent. sic Coninch. *disp.* 25. *dub.* 8. *num.* 110. Suarez *disp.* 7. *de charitate, sect.* 3. *num.* 9. Vasquez *de eleemosyna, cap.* 1. *dub.* 3. *num.* 9. & 27. Bonacina *disp.* 3. *quæst* 4 *punct.* 6. *num.* 5. Deinde est aduertendum plura bona neque esse ita necessaria statui, quin sine illis conseruari possit, licèt non æquè bene, neque etiam esse ita superflua, quin statui conuenientia sint: colligitur ex supradictis Doctoribus, cùm dicunt necessaria statui non consistere in indiuisibili, sed latitudinem pati, & tradit expressè Valent. *disput.* 3. *quæst.* 9. *punct.* 4. *versic. qua in re iudicanda.* Bannes 2.2. *q.* 32. *art.* 6 *dub.* 2. Torres *disp.* 82. *dub.* 4 Lorca *disp.* 39. *num.* 35. Coninch. *disput.* 27 *dub.* 8. *conclus.* 2. *num.* 130. Quapropter dici possunt statui absolutè necessaria, si pulchritudini eius, & decentiæ necessaria sint. Ex quibus fit, (vt bene dicit Coninch. *suprà*, & Vasquez *num.* 27.) rarò affirmari posse quemlibet habere statui suo superflua, quia rarò de aliquo affirmari non potest ea bona quæ habet, nec sibi, nec suis ad casus probabiliter contingentes, & statum altiorem procurandum necessaria non esse.

3 Tertiò præmitto tibi non esse obligationem ex charitate inquirendi egenum proximum, vt subuenias, sufficit, si paratus sis subuenire, cùm tibi eius necessitas moraliter constet: quia præceptum eleemosynæ solùm obligat necessitati visæ subuenire, quod non leuiter colligitur ex illis verbis 1. Ioann. 3. *Qui viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo,* &c. quasi excusatus sit, si non viderit. Dixi ex charitate te non esse obligatum inquirere: nam si officium habeas prælati, debes inquirere, quomodo se habeant subditi, & illorum necessitates inuestigare, quia illorum curam geris. sic Valentia 2.2. *disput.* 3. *q.* 4. *punct.* 4. *circa principium, versic. prima circumstantia.* Nauarr. *cap* 24. *num* 9. Ioann. Medin. *de eleemosyna, quæst.* 37 *§ ad id autem.* Malderus *quæst.* 32. *art.* 6. *dub.* 2. *in princip.* Vasquez *in opuscul. de eleemosyna, capite* 1. *dubio* 3. *numero* 25. *& capite* 4. *numero* 14. Corduba *quæstion. lib.* 2. *quæst.* 14. Bonacina *disput.* 3. *quæstion* 4. *puncto* 6. *numer.* 10. Suarez *disputation.* 7. *de charitate, section.* 1. *numero.* 6. Quomodo autem constare tibi debeat de necessitate

pro proximi, vt obligatus sis subuenire, certa regula definiri non potest; sed prudentis arbitrio mensurandum est. Illud certum, non sufficere testimonium patientis necessitatem, quia in causa propria infirmum est ob præsumptam simulationem. sic Bonacina *disp. 3. quæst 4. de charitate, punct. 6. num. 3.* cum Malder. 2. 2. *q. 32. art. 6. dub. 2. ad finem.*

4 Quartò præmitto te solùm esse obligatum proximo subuenire, cùm eius necessitas tibi nota est, & cognoscis alia via non esse subleuandam; si enim probabiliter præsumis alium succursurum, non erit auxilium tuum necessarium, atque adeò respectu tui non erit ille proximus in necessitate. sic Nauarr. *cap. 24. n. 5* Valent. 2. 2. *disp. 3. quæst. 9 pun. 4. versic. tertia denique circumstantia.* Coninch. *disp. 27 dub. 8. num* 116. & fauet D. Thom. *quæst. 32. artic 5. ad tertium*, cùm dicit tunc obligare eleemosynam, quando apparet euidens, & vrgens necessitas, nec apparet in promptu, qui ei subueniat, his positis.

5 Dicendum est in extrema proximi necessitate te obligatum esse ex necessariis, hoc est, conuenientibus statui, & superfluis naturæ eleemosynam facere. Aliàs nullum esset eleemosynæ præceptum, si pro hoc tempore non obligaret. Neque charitati fieret satis, si bona temporalia tibi non simpliciter necessaria pro vita tui proximi non expenderes. sic ferè omnes Doctores, cum D. Thom. 2. 2. *quæst. 34. artic. 5. in corp.* qui licèt *artic.* 6. dicat hoc esse opus laudabile succurrere proximo ex superfluis naturæ, & statui necessariis, non intendit affirmare esse opus consilij, sed esse opus bonum, & laudabile, vt bene aduertit Ioan. Medin. *de eleemosyna, quæst. 3 § verum.* Valent. 2. 2. *disput. 3. quæst. 9. punct. 4. versic. neque sane est probabilis, col.* 602.

6 Verùm si bona expendenda ita sunt tuo, tuorumque statui necessaria, vt absque illis nulla ratione conseruari status possit, sed necessariò ab illo cadere debes; censeo esse satis probabile te non esse obligatum ea in proximo particulari extremam necessitatem patiente expendere. sic latè, & optimè probat Ægidius Coninch. *disput. 27. dub. 8 à num.* 134 *conclus.* 4. Primò, quia non videtur te obligandum esse vitam proximi conseruare cum tam graui tuo detrimento, quale est te fieri miserum. Secundò, quia non teneris arctiùs vitam proximi conseruare, quàm propriam, sed propriam non teneris conseruare cum amissione proprij status, aliàs omnes tuas opes deberes expendere in curatione alicuius infirmitatis, si scires hac via sanandum esse, & è contra moriendum. Item deberes te, & tuos in mendicitatem reducere, si alia via non posses à morte minata tibi ab inimico liberari: quæ omnino videtur falsa. Tertiò, quia reipublicæ vtilius videtur nobilem retinere statum, quàm priuatum pauperem vita finiri. Ergo non tenetur quilibet nobilis, & diues à suo statu cadere, vt vitam cuiuslibet conseruet. Neque obstat vitam esse bonum longè nobilius omnibus fortunæ bonis, vt tenearis omnia tua bona pro vita cuiuslibet expendere, quia si non potes illa expendere, quin tuam vitam facias miseram, non teneris te miserum reddere, vt alium in vita conserues. Esset enim te obligare ad malum æquè graue sustinendum, ac est illud, quod à proximo vitare contendis, quod nullo modo charitas dictare potest.

7 Imò addendum existimo te non esse obligatum magnas, opulentásque diuitias expendere. v. g. ter, vel quatuor mille aureos pro redimenda vita cuiuslibet priuati, etiamsi obinde ab statu cadere non debeas. sic expressè tradit Coninch. *disp. illa 27. dub. 8. num.* 143. *conclus.* 6. & faciunt, quæ tradit Suarez *disp. 7. de charitate, sect. 4. num* 4. Ratio est, quia ille sumptus in morali æstimatione, & quoad vtilitatem reipublicæ pretiosior est vita homini priuati.

8 Ex quo fit, si proximus infirmetur, te non esse obligatum Medicos longè distantes vocare, & medicinas exquisitas afferre, etiamsi scires hac via esse curandum, & è contra moriendum. Quia non teneris de vita proximi ita esse solicitum. Neque charitas obligat extraordinariis mediis proximo succurrere, sed solùm ordinariis, & communibus. sic Coninch. *num.* 145. Fit secundò patienti periculum vitæ ab inimicis, ni magnam summam expendas, te non esse obligatum expendere, etiamsi obinde ab statu cadere non debeas, quia aliàs facili negotio possunt inimici rempublicam inopem reddere, obligando ciues ad grauem summam expendendam minando mortem captiuis.

9 Quæ diximus intelligenda sunt de patiente necessitatem extremam à causa naturali intrinseca, vel à causa extrinseca iniusta. Nam si à causa extrinseca iusta necessitas inferatur, nullo modo teneris subuenire, hinc est te non esse obligatum condemnato iustè vt fame pereat, cibum præbere, & condemnato ad triremes, & perpetuum carcerem pecunia liberare, esto possis. Ratio est, quia reipublicæ æquè vtile est, & fortè vtilius, vt delinquens pœnam debitam sustineat, quàm eum à tali pœna liberum reddere. Item ipse condemnatus non tenetur se à tali morte liberare, etsi possit; sed potest illam patienter sustinere. Ergo neque tu teneris. sic Nauarr. *cap. non in inferenda*, 23. *q.* 3. *num.* 24. Malder. *de virtut. tractat. 3. cap. 1. dub.* 15. Emanuel Saa *verbo charitas, num.* 6. Ioann. Sanchez *in select. disput. 4. num. 6. & 7.* Bonacina *disput. 2. quæst. 4. de charitate, punct. 6. num.* 17. Poteris tamen si non sis minister iustitiæ, aut specialiter interdictus sic condemnato, vt fame pereat, cibum subministrare: sicut enim condemnatus potest illum sumere, & procurare ob ius conseruandi vitam, etiam tu potes illi in hac causa iuuare, quia solùm condemnatur ad patiendum. Dixi te posse, nisi sis minister iustitiæ, aut specialiter interdictus. Quia tunc ratione officij, cui executio iustitiæ competit, vel ratione specialis præcepti impeditis. sic Bannes 2. 2. *quæst. 32 dub. 3.* Sotus 5 *de iustit. quæst. 5. art. vlt.* Reginald. *lib. 4. caput 25. numero.* 296. Tolet *libro* 4. *caput* 31. Bonacina *suprà numero.* 17.

10 Maior difficultas est, an extra necessitatem extremam obligeris eleemosynam facere?

Variæ sunt sententiæ. Prima negat te esse obligatum sub graui culpa sic Gabr. *in 4 distinct. 16. quæst. 4 artic. 2. conclus.* 4. Medin. *C. de pœniten. tractat.* 5. *quæst. de necessitate dandi eleemosynam. § quod in controuersia est.* Gerson 2. *part. alphabet. 32. lit. 4. O.* & alij plures, quos referunt Vasquez *opusc. de eleemosyna, c. 1 dub. 3. & c. 3. dub. 4. num.* 14. Azor 2. *part lib. 12. cap. 7. quæst.* 2. Suarez *disp. 7. sect. 3. in princip.* Coninch. *disput. 27 dub. 8. à num.* 118 & eam probabilem reputat Bonacina *disp. 3. quæst. 4. punct. 6. num. 8. versic. ad primum argumentum.* Mouetur primò, quia charitas te obligare, non potest ad subueniendum proximo, magis quàm ad subueniendum tibi. At tibi non es obligatus subuenire in graui necessitate; sed eam libenter pati potes propter Deum. Ergo nec proximo teneris. Secundò, si graui necessitati proximi esses obligatus succurrere, cùm hæ necessitates sæpiùs occurrant, non posses filiis thesaurizare, neque diuitias ad fundandam Ecclesiam obseruare. Tertiò non apparent bona, ex quibus tenearis hanc eleemosynam facere. Nam ex bonis tuo statui necessariis teneri non potes; aliàs obligatus esses cum æquali damno proprio, subuenire alieno. Superflua autem statui rarò, vel nunquam habes.

11 Secunda sententia affirmat te esse obligatum sub mortali, si habeas superflua statui, pauperibus, quos elegeris, distribuere siue in graui siue in cõmuni necessitate, secus verò si solùm necessaria statui habeas. sic Caiet. 2. 2 *q. 32. artic. 5. & in opuscul. de præcepto eleemosynæ, præcipuè cap. 3. 4. & 22.* Valentia *disput. 3. quæst. 9 puncto 4 § 2. versic secunda sententia, pag.* 606. & alij plures, quos refert Bannes *quæst. 32 art. 6. dub.* 2. Torres *disput. 81. dub.* 2. Reginald. *lib. 4. cap. 20. num.* 252. Lorca *disput. 36. num. 14. & 22.* eamque defendit Bonacina, vt satis probabilem *suprà num.* 8. Et videtur satis probari ex illo *Lucæ* 11. vbi Christus Pharisæis consuluit, vt è rapina, & iniquitate se liberarent, eleemosynam facerent de iis, quæ sibi supererant. Neque illud videtur consilium, sed præceptum, siquidem illud non implentes pleni iudicantur rapina, & iniquitate. Item *Lucæ* 3. mittitur in ignem arbor non faciens fructum bonum: tunc autem censeris, vt ex ipso contextu constat non facere fructum bonum, cùm duas tunicas habens, neges nullam habenti, & habens escas, neges egenti. Ratio pro hac sententia est, quia iure gentium dominia rerum introducta sunt: at credendum est esse taliter introducta, vt quisque assumat quæ sibi necessaria sunt, reliqua egentibus distribuat: aliàs inordinata esset diuisio rerum, & contra ordinem charitatis Ergo ex eo præcisè quod quis habeat superflua, cogitur in pauperes distribuere.

12 Tertia sententia media via procedit. Affirmat namque in graui proximi necessitate te esse obligatum ex superfluo statui eleemosynam facere, secùs in communi necessitate, sic Couarruuias 3. *variarum, cap.* 14. Petr. Nauarr, *lib. 3. de restitut. cap. 1. num.* 358. Malder. *quæst. 32. art. 6 dub. 4. proposit. 1. & 2* & alij plures relati à Suarez *disput. 7. de charitate sect. 3. num.* 5. Ratio est, quia diuites dominium habent omnium illorum, quæ iusto titulo possident, etiamsi suo statui superflua sint; aliàs peccabunt contra iustitiam ea retinendo, & deberent ea distribuere; etiamsi nullus existeret, qui necessitatem pateretur. Quòd si præter superfluitatem bonorũ ex parte tua, requiritur necessitas ex parte recipientis eleemosynam, spectanda est, quænam sit necessitas; nam si hæc sit grauis, videtur grauiter obligare, si leuis, & communis, leuiter.

13 Dicendum ergo est te obligatum esse sub graui culpa eleemosynam facere proximo grauiter indigenti ex bonis, quæ tuo statui præsenti supersunt. sic Couarruuias *lib. 3. variarum, cap. 14. num.* 5. Bellarmin. *lib. 1. de bonis operibus, cap. 7* Valent. 2. 2. *disput. 3. quæst. 9. punct. 4 circa finem, versic. secunda sententia.* Torres *disput. 82. dub.* 1. Lorca *sect. 3. disput.* 39. *num.* 21. Suarez *disput. 7 sect. 3 num.* 5. Coninch *disput. 27. dub. 8. num.* 125. & 130. Et probari potest primò ex illo 1. Ioan. 3. *Qui viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in illo?* quasi diceret, non manet charitas Dei in illo, qui viderit fratrem suum necessitatem habere, & non succurrit, neque dixit necessitatem extremam, vt innueret grauem sufficere. Item *Matth.* 18. damnatus fuit seruus, quia non fuit misertus conserui sui grauiter indigentis, & *Matthæi*, 25. damnantur in iudicio homines, quia nec cibarunt famelicum, nec potarunt sitientem, nec vestierunt nudum, nec receperunt peregrinum, &c. Quæ cùm passim occurrant, non debent intelligi esse necessitatis extremæ. Idem constat *Exod.* 22. *& Deuteron* 22. vbi mandaris leuare asinum proximi cadentem, & reddere vestimentum in pignus acceptum ei, qui non habet aliud, quo se operiat. Ratio est, quia charitas te obligat, vt proximi damnum graue vitare procures, quando sine tuo graui damno id facere potes, ideoque si videas domum proximi comburi, & facilè possis impedire, peccas mortaliter si non impedias, sed expendendo aliqua bona, quæ

tuo

tuo statui præsenti necessaria non sunt, & ex alia parte non sunt in graui quantitate, non pateris aliquod graue damnum. Ergo obligatus es ea expendere.

14 Dices, nullus tenetur se impotentem reddere ad altiorem statum acquirendum ob subleuandam grauem proximi necessitatem, quia nullus tenetur cum graui iactura propria aleno malo succurrere. At est grauis iactura amissio altioris status. Ergo si bona expendenda sunt tibi necessaria ad altiorẽ statum acquirẽdum, non poteris teneri illa expendere, quamuis ad præsentem statum conseruandum non sint tibi necessaria. Fateor hoc argumentum non parum vrgere, ac proinde videri excusatos a graui culpa non succurrentes proximorum necessitatibus ex bonis, quæ putant sibi necessaria ad altiorem statum acquirendum, quando habent ius ad conquirendum illum altiorem statum per illa bona: quod notanter dico propter bona titulo Ecclesiastici beneficij comparata, quæ non videntur concessa, vt mediis illis pares viam ad altiorem statum, sed ad præsentem conseruandum, vt dicemus. At quia hinc sequitur rarò diuites obligatos esse ad eleemosynam faciendam, si solùm ex superfluo status præsentis, & futuri tenentur, vt dicit Vasquez *de eleemosyna*, cap. 1. dub. 2. num. 27. & 32 quia, vt ipsémet dicit *cap. 4. num.* 14. vix in sæcularibus etiam Regibus superfluum inuenitur, cùm nullus ferè sit, qui altiorem gradum sibi, & domesticis procurare non possit, vel cuius opes ad fundationem alicuius collegij, vel monasterij non sint destinatæ. Ideo censeo ad obligationem eleemosynæ faciendæ in graui necessitate non esse attendendum statum futurum, quem procurare potes, sed præsentem, quem habes, cui præsenti si illa bona tibi supersunt, ita vt absque illis sine speciali detrimento tuus præsens status conseruari possit, teneris eleemosynam facere. sic Coninch. *disput.* 27. *dub.* 8. *num.* 130. cum Bannes 2.2. *quæst.* 32. *art.* 6. *dub.* 2. Torres *disputat.* 82. *dub.* 4. Lorca *disput.* 39 *num.* 35. Suarez *disput.* 7. *de charitate*, *sect.* 3. *num.* 11.

15 Secundò dico in communi necessitate pauperum te obligatum esse eleemosynam facere aliquoties ex bonis, quæ tibi necessaria non sunt ad præsentem, & futurum præcensum statum acquirendum, & conseruandum, esto sint necessaria, vt commodiùs illos status sustinere possis. sic Valent. 2.2. *disp.* 27. *dub.* 8. *punct.* 3. *num.* 131. Suarez *disput.* 7. *sect.* 3. *num.* 7. Bonacina *disp.* 3. *quæstione* 4. *punctum.* 6. *versic. tertia sententia*, *numero.* 8. & alij apud ipsos.

Ratio est, quia diues habens sic superflua, & eleemosynam omittens longo tempore pluribus egenis expostulantibus reipublicæ graue detrimentum infert, cùm totum onus alendi pauperes in ipsam transferat, neque illi subsidium præstet, cùm possit. Neque obstat omissionem cuiuslibet eleemosynæ non esse peccatum mortale, imò nec veniale, quando voluntatem habes aliis succurrendi, & de facto aliis succurris: secus verò, si illa voluntate cares, & nemini intendis succurrere, quia in priori casu iam aliquo modo leuas onus reipublicæ, eique subsidium præstas. At in secundo rempublicam grauas, & te inhumanum, & durum ostendis, & aliis impietatis exemplum præbes.

16 Argumentis, quæ in confirmationem prædictarum sententiarum addiximus, facilè respondetur, quatenus nobis aduersa sunt.

Ad primum primæ sententiæ respondeo te non esse obligatum propriæ necessitati graui succurrere, quia es dominus tuorum bonorum fortunæ, & honoris: at esse obligatum alienæ, quia alienis cedere non potes sicut propriis. Vnde sicut in bonis corporis, quia illorum dominium non habes, teneris tibi succurrere, si graui necessitate vexeris, ita debes proximo in bonis fortunæ, quorum dominium non habes; quæ omnia confirmantur exemplo creditoris, & debitoris, creditor enim remittere debitum potest, at tu si debitor es, teneris soluere. sic patiens grauem in bonis fortunæ necessitatem potest ob rectum finem sustinere: at tu non potes remedium subtrahere, dum de illius voluntate tibi non constat.

Ad secundum dico graues necessitates non ita passim occurrere, vt te impediant ab illis operibus bonis: at si de facto occurrant, non poteris ad fundandas Ecclesias, vel collegia diuitias obseruare, vt relato Azor. docet Bonacina *disput.* 3. *quæst.* 4. *de charitate*, *punct.* 6. *num* 9. *versic. secundo*; bene tamen quæ necessaria sunt ad filios, & domesticos in statu constituendos, quia hæc pertinent ad proprium statum conseruandum.

Ad tertium satis constat, ex quibus bonis succurrere debeas graui necessitati, scilicet ex iis, quæ tibi, tuorùmque statui simpliciter necessaria non sunt; sed absque illis possis sine graui detrimento conseruari. Argumenta autem secundæ & tertiæ sententiæ ex proba tionibus nostrarum conclusionum sufficienter explicantur.

17 Aduerto eleemosynam versari in propellenda proximi aduersitate, & subleuanda eius necessitate, quia est actus misericordiæ, & compassionis. Quapropter necessarium est, vt necessitas præsens sit, non præterita. Ex quo fit, si proximus infirmetur, teneris curare illum, si alius non sit, qui illius curam gerat. Et idem est si indiget tuo patrocinio ad famam, vel diuitias tibi iniustè ablatas recuperandas, quia verè nunquam illas amisit. Secus verò est, si casu, vel iustè famam, & diuitias amisisset, non teneris, etsi facilè possis procurare, vt recuperet; quia illa recuperatio est lucri acquisitio, eleemosyna autem non ordinatur ad lucrum proximo acquirendum, sed ad damnum pendens impediendum. sic optimè Vasquez *in opuscul. de eleemosyna, cap.* 1. *dub.* 3. *num.* 27. 28. & 35. Bonacina *disp.* 3. *q.* 4. *de charit. punct.* 6. *num.* 9.

PVNCTVM. III.

An in casibus, in quibus obligaris eleemosynam facere, tenearis ex iustitia, an solùm ex charitate.

1 *Qui, & quibus probent te ex iustitia obligatum esse.*
2 *Affirmandum est te solùm obligari ex charitate.*
4 *Satisfit argum. num. 1 adductis.*

1. NOn desunt Doctores, qui hanc obligationem ex iustitiâ adstruant. sic Caietan. 2.2. *quæst.* 118. Aragon *quæst.* 32. *art.* 5. Turrecrem. *cap. si fœneraueris*, 86 *distinct.* Saminto *lib.* 1 *de Ecclesiasticis redditib. p.* 3. *c.* 4. *num.* 3. & *seqq.* & fauet Augustinus *Psalm.* 147. explicans illud, confortauit seras portarum tuarum, vbi inquit: Superflua diuiti necessaria sunt pauperi, aliena retinet, qui illa tenet. Item Ambrosius *sermone.* 18. *sub finem* & Basilius in illud Lucæ 12. *Destruam horrea mea*, & alij Patres vocant retinentes bona in iis occasionibus esse raptores, & aliena retinere, & D. Thomas 2.2. *quæst.* 118. *artic.* 4. *ad secundum*, vocat hoc debitum legale, quod condistinguit contra debitum morale, ac proinde esse ex iustitia. Probatur autem hæc sententia primò, quia ex iure naturæ omnia erant communia ante diuisionem, iusque gentium diuisionem introduxit, sed non est eredendum diuisionem introduxisse cum violatione charitatis. Ergo cùm charitas obligat relinquere egenti bona necessaria, iam illa bona cessant esse illius, cui iure gentium fuerunt applicata. Ergo manent communia, ac proinde illius, qui illis eget. Secundò laborans extrema necessitate, imò & graui potest absque iniustitia, & peccato surripere bona ibi necessaria, neque tu impedire potes. Ergo signum est illius esse, ac si à nullo possiderentur. Tertiò iudex cogere potest sic habentem superflua, vt egentis succurrat, ab illoque bona tanquam iniustè detenta auferre. Ergo ipse ante talem coactionem tenetur.

2 Nihilominus cum communi sententia affirmo te solùm ex charitate, & non ex iustitia obligatum esse eleemosynam facere. sic Ioan. Med. *C. Te restit. quæst.* 3 *causa* 1. Nauarr. *cap.* 24. *num.* 7. & 8. & *tract. de redditib. quæst.* 1. *num.* 16. & *in cap. intra verba, num.* 714. & *in apolog. contra Sarmient. quæst.* 2. *mon.* 2. Torres 2.2. *disp.* 82. *dub.* 3. Lorca *sect.* 6. *disput.* 39. *num.* 45. Vasq. *in opusc. de eleemosyna, cap.* 1. *dub.* 5. *sub. num.* 17. Coninch *disput.* 27. *dub.* 7. *nu.* 104. Reginald. *p.* 1. *lib.* 4. *cap.* 20. *sect.* 4 *num.* 264. Suar. *disput.* 7. *sect. vlt. de charit.* Bonac. *disput.* 3 *q.* 4. *de charit. p.* 6. *num.* 29. & alij. Ratio ea est, quia proximus duplici tantùm genere bonorum indigere potest ad propellendam necessitatem, scilicet tuis actionibus personalibus, vel bonis fortunæ à te iam possessis: nullum autem ex iis bonis teneris ex iustitia in eius obsequium impedire, sed solùm ex charitate. Ergo. Et quidem de actionibus personalibus videtur res manifesta. Non enim ob necessitatem alterius amittis libertatem tibi à natura donatam, neque seruus indigentis efficeris, sed æquè liber manes, & æquè dominium retines tuarum actionum, ac si nullus eis indigeret. Ergo non peccas contra iustitiam, eas actiones denegando. De bonis autem à te iam possessis sic probo, quia licèt iure naturæ illa bona ante possessionem nullius essent, ideoque dicuntur communia: at semel à te accepta, & collecta tua sunt. Neque ob indigentiam alterius desinunt esse tua, quod à fortiori militat in pecuniis, vestibus, & cibis, quæ tua, vel tuorum industria, & labore comparata sunt, ac proinde sunt fructus magna ex parte personales, quorum dominio priuari non potes ob vllius indigentiam.

3 Neque contra hanc doctrinam procedunt Augustinus, Ambrosius, & Basilius, aliique Patres affirmantes rapinam committere, qui negat pauperi debita, quia per quandam exaggerationem loquuntur vocantes rapinam, & furtum, quod est ex charitate debitum D. autem Thom. dixit esse debitum legale, hoc est, à lege charitatis introductum, non autem iustitiæ commutatiuæ. Esto è contra omne debitum iustitiæ commutatiuæ sit debitum legale. Neque obstat debitum legale distinguere, contra debitum morale, quia morale debitum, vocat debitum ex quadam decentia, & honestate; Debitum autem legale est debitum strictum, quia est debitum ex rigorosa lege.

Ad primum contrarium concedo ius gentium, seu naturale non introduxisse diuisionem rerum cum violatione charitatis; non tamen inde fit reliquisse rès extra dominium possidentis, sed solùm obligasse possidentem, vt eas ex charitate egenis impertiretur. Dicuntur autem fieri communes in necessitate, quia charitas, quæ non quærit quæ sua sunt, eas communes facit, ratione cuius egens potest eis vti absque vlla domini iniustitia, quia ipse dominus in tali vsu teneretur ex charitate consentire, quod si de facto repugnet, obstare non potest, quo minus egens iustè sibi à charitate concesso vtatur, quia est repugnantia contra charitatem, ac proinde nullius

eximat ab statu subiectionis & seruitutis, illúmque in altiori gradu constituat, & aliquo modo sibi similem faciat, vera amicitia intercedere inter illos potest, vt sæpè intercedit. Deus autem media charitate diffusa in humanis cordibus homines eleuat supra statum suæ naturæ, illósque quodammodo sibi similes facit, iuxta illud 2. Petri 1. *Maxima, & pretiosa nobis promissa donauit, & per hæc efficiamini diuinæ consortes naturæ.* Ergo vera amicitia inter Deum, & hominem intercedere potest. Secundò respondeo ad rationem amicitiæ non requiri, vt supponat æqualitatem, sed sufficit, si illam aliquo modo constituat, quod facit Deus charitatem infundendo. Respondeo tertiò ad amicitiam non requiri æqualitatem omnimodam, sed sufficere secundùm quandam proportionem, qua ratione inter Regem, & subditum, & inter patrem, & filium esse potest vera amicitia, etsi non reperiatur omnimoda æqalitas, quia est amicitia supereminentiæ, vt dixit Aristot. 8. *Ethic cap.* 7.

5 Ex iis constat quodnam sit charitatis obiectum. est enim primarium obiectum Deus ipse secundùm omnes suas perfectiones, secundarium proximus, quatenus Deo refertur, illiúsque beatitudinem participare potest. Vt autem proximus per charitatem diligatur, non debet diligi propter aliquam bonitatem in ipso existentem sine respectu ad Deum, quia tunc non charitate, sed amicitia, quæ est virtus moralis, amaretur. Debet ergo amari propter bonitatem relatam ad Deum, scilicet quia est creatura Dei, & filius eius adoptiuus, vel quia Deo placet, vt sic ametur, &c. Ex quo fit nullum actum charitatis theologicæ virtutis habere veram rationem amicitiæ erga proximum, sed solùm circa Deum, quia per virtutem theologicam non desideramus bonum proximo, quia bonum illius est, sed quia in bonum Dei cedit, scilicet in eius honorem, & gloriam. Ergo talis amor non est amor amicitiæ erga proximum, sed circa Deum, sicuti non est amor amicitiæ erga seruum, cùm illi bonum desideras, quia cedit in bonum domini, cuius ipse seruus est. ita docuit Vasquez *tom.* 1. *in* 3. *p. disp.* 98. *cap.* 2. Lessius *de iustit. cap.* 36. *num.* 23. Coninch. *disp.* 24. *de obiecto charitatis dubitandi* 1. *numero* 19. 20. & 23.

PVNCTVM II.

An sit speciale præceptum dilectionis Dei.

1 *Esse speciale præceptum dilectionis defendunt Doctores communiter.*
2 *Quibus impugnetur hoc speciale præceptum.*
3 *Defenditur communis sententia.*
4 *Satisfit rationibus num. 2. adductis.*
5 *Explicatur modus huius præcepti.*
6 *An peccet aduersùs hoc præceptum, qui vellet in hac vita perpetuò manere.*

1 Latum esse speciale præceptum de diligendo Deum, tenent cum D. Thom. omnes eius expositores, Valent. *disp.* 3 *q.* 19. *p.* 1. Lorca *sect.* 3 *disp.* 47. Torres *disp.* 97. *dub.* 1. Coninch. *disp.* 24. *dub.* 2. *n.* 28. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 35. *num.* 1. Bonacina *disp.* 3. *quæst.* 4. *punct.* 1. Probant ex illo Deuteronom. 6. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, &c.* & ex illo Matth. 22. vbi loquens Christus de præcepto dilectionis dixit esse maximum, & primum mandatum. Neque deest ratio conueniens: si enim de fide, & spe, vt iam diximus, datur speciale præceptum, quomodo negandum esset charitati, quæ nos Deo perfectiùs vnit?

2 Dices supradictas solùm probare dari præceptum de habenda charitate, vtpote ad salutem omnino necessaria, at non probare dari speciale præceptum de aliquo actu intimo amoris, quo Deum aliquando ames. Primò quia in Decalogo non continetur tale præceptum. Ergo signum est præceptum charitatis non esse præceptum aliquod speciale aliquo speciali tempore implendum, sed generale omnium præceptorum. Sicuti præceptum de proximi dilectione, quod Christus dicit esse secundum præceptum, non est speciale præceptum, sed in Deccalogi præceptis continetur. Et confirmatur, quia in his duobus præceptis vniuersa lex pendet, & Prophetæ. Ergo hæc duo præcepta in reliquis omnibus imbibuntur, neque sunt ab illis distincta. Secundò, quia *Ioann.* 14. dicitur, *Qui habet mandata mea, & seruat ea, ille est qui diligit me*, & alibi, *plenitudo legis est dilectio.* Ergo obseruantia mandatorum est dilectionis præceptum, & non aliud distinctum. Et confirmo ex illo 1. Ioann. 3 *Qui non diligit, manet in morte*, quod intelligi non potest de actuali dilectione, sed solùm de habituali; aliàs continuè, & incessanter deberemus Deum actualiter diligere, quod in hac vita est impossibile. Confirmo secundò ex illo Deuter. 10. *Nunc Israël audi, quid Dominus Deus tuus petit à te, nisi vt timeas Dominum Deum tuum, & ambules in viis eius, & diligas eum?* In quibus verbis etsi videatur dilectio Dei tanquam quid distinctum præcipi à reliquis viis mandatorum Dei. At si benè perpendatur, contrarium colligitur; siquidem ibi præcipitur timere Deum, vt quid distinctum, cùm tamen diximus supà de timore non esse speciale præceptum, sed per reliqua vagari. Quare illa omnia verba eundem sensum habent, scilicet Deum non offendere, sed omnia eius mandata obseruare. Tertiò. in lege gratiæ solùm dantur præcepta de mediis necessariis ad salutem: at dilectio actualis Dei super omnia non videtur necessaria ad salutem, cùm in sacramento Pœnitentiæ per attritionem consequi gratiam possis, qua obtenta, obtines salutem. Quartò, si daretur hoc præceptum speciale, non solùm esset de diligendo Deum, sed de diligendo Deum ex toto corde, & ex tota anima, &c. iuxta locum relatum *Deuteron.* 6. & *Matth.* 22. At amare Deum in hac vita ex toto corde, & ex tota anima, videtur impossibile; vt tradit August. *lib. de perfect. iustit. ratiocinat.* 17. vbi inquit, Cùm adhuc aliquid est carnalis concupiscenti, quod vel continendo frænetur, (vt contingit in hac vita) non omnino ex tota anima diligitur Deus. Augustinum sequitur D. Bernard. *sermone* 50. *in Cant.* explicans illa verba, *Ordinauit in me charitatem.* Est (inquit) charitas in actu, est & in affectu, & de illa quidem quæ operis est, puto datam legem esse hominibus, mandatúmque firmatum: nam in affectu quis ita habet, vt mandatur? Ergo illa mandatur vt meritum, illa vt præmium datur, & infrà, Quomodo ergo iubenda fuit, quæ implenda nullo modo erat? Ex quibus verbis videtur claré Augustinus, & Bernard, sentire charitatem secundùm affectum non præcipi in hac vita, sed solùm in opere, hoc est, in executione mandatorum Dei. Propter hæc affirmant aliqui non dari de dilectione Dei, & proximi speciale præceptum, sed esse generale indistinctum à reliquis. sic Vasquez *tom. de pœnitent. quæst,* 90. *artic.* 1. *dub.* 4. *num* 40. Molin. 1. *part. q.* 63 *art.* 2. & 3 *disput. vnita, membr.* 2. § *id etiam quod affirmant.* Iansenius *concord. Euangel. c.* 81. Maldonat. *Matth.* 22. *vers.* 39. dicit hæc duo præcepta maxima totius legis præcepta à Christo Domino dici, non quòd distincta ab aliis præceptis sint, sed cæterorum compendium. Ioann. Sanchez *in select. disput.* 1. *num* 21.

3 Sed his non obstantibus retinenda est communis sententia, asserens præceptum dilectionis esse speciale, & non tantùm generale de omnibus præceptis. Moueor primò, & precipuè, quia ita communis sententia affirmat. Secundò, ex illo *Matth.* 22. vbi dixit Christus esse maximum, & primum mandatum; quod dici non posset, si non esset distinctum à reliquis, & illorum radix, & principium. Tertiò, quia Deus est obiectum summo amore dignum, tum ob perfectiones, quas in se habet, tum ob beneficia, quæ hominibus confert. Ergo decebat naturæ rationali imperare, vt hoc obiectum amaret. Quartò, amare hoc obiectum est naturæ rationali summè conforme. Ergo si ita amandum homini repræsentetur, & ipse per totam vitam eius amorem repellat, iniuriam censendus est Deo facere. Adde, nihil gratiùs est Deo, quàm noster animus, & voluntas, iuxta illud, *Filii pone me super cor tuum, vt signaculum super brachium tuum.* At per dilectionem totus animus, & voluntas Deo perfectissimè conceditur, non sic per reliquarum virtutum actus. Ergo dicendum est esse de dilectione actuali præceptum.

4 Neque argumenta in contrarium conuincunt, etsi difficilia sint.

Ad primum fateor in Decalogi præceptis non contineri formaliter præceptum de dilectione Dei, & proximi, sed potiùs esse præambula ad omnia illa vt docuit D. Tom. 2. 2. *q.* 44. *art.* 1. *ad* 3. & 1. 2. *quæst.* 100. *art.* 4 *ad.* 1. Nauar *cap.* 11 *num.* 5. Sanchez *lib.* 2. *in Decal. in præfatione.* Nam tria prima præcepta Decalogi non sunt de diligendo Deum, sed de illo honorando adoratione latriæ, iuramento, obseruatione festorum; ac proinde non ad charitatem, sed ad religionem propriè pertinent. Reliqua, quarto excepto, quæ proximos respiciunt, negatiua sunt, non occides, non fornicaberis, non furtum facies, &c. Quare beneficientia & misericordia in illis expressè non continetur. Restat ergo, vt dicamus, hæc duo præcepta amoris Dei, & proximi ad reliqua omnia præambula esse, & in illis tanquam in primis principiis includi, ac proinde obseruatis illis duobus præceptis omnia obseruantur, quia in illis duobus vniuersa lex pendet, & Prophetæ.

Dices pendere vniuersam legem ex dilectione Dei, & proximi non actuali, sed habituali: siquidem ad obseruationem reliquorum mandatorum non requiritur, vt actu diligas Deum, vel proximum; aliàs peccando contra religionem, vel iustitiam, peccares etiam contra speciale præceptum charitatis. Ergo signum est præceptum de charitate non esse de charitate actuali, sed habituali.

Respondeo vniuersam legem pendere ex præcepto dilectionis Dei, & proximi, non quatenus affirmatiuum est tantùm, sed potiùs quatenus est negatiuum. nam secundùm hanc rationem obligat, vt nec Deum, nec proximum offendamus, & obligat semper, & pro semper, & secundùm hanc rationem est generale præceptum reliquis præceptis commune, & in illis imbibitum: secundum autem quod affirmatiuum est, à reliquis distinguitur.

Ad secundum cum suis confirmationibus eodem modo respondemus seruantem præcepta deligere Deum non positiuo, & formali actu dilectionis, nisi præceptum sit de dilectione, sed solùm virtualiter, & interpretatiuè, quatenus interpretatè potest Deum diligere, qui eius voluntatem exequitur.

Quartum argumentum petit, vt explicetur modus huius præcepti, quidvè intelligatur illis verbis, *ex toto corde, & ex tota anima. &c.*

&c. Pro quo supponendum est, nos posse Deum amare supernaturali amore, appretiatiuo, aut intensiuo. Amore appretiatiuo amamus Deum, si eum omnibus aliis rebus præferamus, & ita ex illius amore affecti simus, vt velimus omnia perdere, potiùs quàm ipsum. Intensiuo autem amore super omnia amamus, si feruentiori, intensioríque actu, quàm omnia alia diligamus. Contingere autem potest, & sæpè ita contingit, vt rem aliquam ames præ omnibus appretiatiuo amore, non tamen intensiuo, & econtra, vt eam ames intensiuo, & non appretiatiuo, vt bene dixit Valent. *disp. 3. quæst. 4. punct. 1. vers. sed vt præterea.* Præceptum ergò de diligendo Deum super omnia de amore appretiatiuo, & non de amore intensiuo intelligitur. Nam de illo amore intelligitur præceptum, quod de se efficax est ad omnia præcepta seruanda: sed hic est amor appretiatiuus; quia habens illum, præfert Deum omnibus aliis rebus. Ergo de illo amore præceptum intelligitur. Adde, de intensione amoris præceptum non datur, tum quia non datur de amore ita intenso, quin vlla ratione intensior esse possit; aliàs omnes hoc præceptum exequentes amarent Deum ita intensè, ac Christus amauit. Neque datur de amore ita intenso, qui expleat totam efficaciam auxilij, aliàs habens auxilium ad amandum Deum amore intenso vt octo, si illum amaret, vt quatuor, non diceretur præcepto charitatis satisfacere. Neque etiam datur de amore, qui in intensione præcedat omnes alios creatos amores; aliàs dolens filius qui de patris morte, & condemnatione doleret æquè intensè ac de suis peccatis, non amaret Deum super omnia. Adde peccaturum, si de facto intensiùs patrem, aut matrem amaret plusquàm Deum iuxta illud Matth. 10. *Qui amat patrem aut matrem plusquàm me, non est me dignus.* Quæ omnia sunt absurda, Ergo manifestum est non de intensione, sed de æstimatione præceptum dilectionis esse intelligendum: & ita aliis relatis docet Sanchez *lib. 2. in Decalog. c. 35. num. 2.* Bonac. *disp. 3. q. 4. de charit. punct. 1.* Vasquez 1. 2. *disp. 164. c. 3.* Coninch. *disp. 25. dub. 1. num. 14. & seqq.* Suarez *disp. 5. de charitate, sect. 2.* & alij apud ipsos. Quòcirca argumento respondemus præcipi quidem hominibus amare Deum super omnia ex toto corde, & ex tota anima secundùm æstimationem, non secundùm intensionem; cùm Bernard. & August. dixit hoc præceptum non impleri in hac vita, sed in futura, intelligendi sunt non de materia præcepti, sed de fine ipsius præcepti. Materia, inquam, huius præcepti est amor Dei appretiatiuus, & hic in hac vita impletur. Finis verò illius præcepti est Deo pro viribus incontinenter adhærere, qui finis solùm in cœlo à Sanctis obtinetur. sic explicant August. & Bernard. Valent. 2. 2. *disp. 3. q. 19. punct. 1. vers. itaque cum August.* Coninch. *disp. 24. de charit. dub. 2. num. 35. in fine.*

6 Aduersùs hoc præceptum affirmat Sanchez *lib. 2. c. 35. in fine, num. 11.* cum Nauarr. *summ. cap. 11. num. 20.* Ledesm. *in summ. sacrament. vbi de confess. post dub. 12. in interogat. circa primum præceptum.* Man. 1. *tom. sum. c. 11 fine.* Bonacina *disp. 3. quæst. 4. de charitate, punct. 1. fine.* peccare mortaliter eum, qui deliberatè velit in hac vita perpetuò manere, quia præfert Deo, eiúsque visioni, & fruitioni delitias huius sæculi. At desiderare longam vitam affirmat vacare culpa. Sed hoc dictum non vniuersaliter approbo, si enim ex eo quòd velis in hac vita perpetuò durare, infertur te delitias humanas diuinæ fruitioni præferre, etiam cùm longam vitam desideras, præfers pro illo tempore delitias humanas diuinæ fruitioni. Ergo hoc etiam sufficit vt pecces, quia summa peruersitas est pro vno, & minimo instanti diuinam fruitionem humanæ voluptati postponere. Quapropter cùm vitam sine termino desideres, solùm videris desiderare hac vita non priuari. Hoc autem per se malum non est, sed potiùs bonum. Ergo. Adde te nescire, an post hanc vitam saluandus sis, an condemnandus Ergo cum desideras in hac vita perpetuò manere, potes illud desiderare, vt periculum condemnationis fugias: sed hoc periculum fugere non est malum. Ergo non est peccatum mortale tale desiderium absolutum. Ergo solùm esse potest, cùm de facto præponis tuam vitam huius sæculi bonis, quæ tibi Deus in æternum præparauit, quod rarò, vel nunquam nisi sceleratissimo accidit.

PVNCTVM III.

An hoc præceptum dilectionis sit præceptum de dilectione naturali, vel supernaturali.

1 *Quid sentiat Valentia.*
2 *Neque est præceptum directè de dilectione naturali, neque de supernaturali determinatè.*
3 *Satisfit cuidam obiectioni.*

1 RESpondet Valent. 2. 2. *disp. 3. quæst. 19. punct. 1. versic. dico secundò.* Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 33. num. 4.* per se obligare ad amorem supernaturalem; in aliquibus casibus amore naturali esse contentum. Priorem partem probant, quia dilectio Dei debet esse ex fide non ficta, 1. *ad Timoth.* 1, hoc est, procedens ex cognitione supernaturali fidei, & circa obiectum supernaturale. Ergo debet esse supernaturalis. Item hæc dilectio est necessaria ad salutem, sed quidquid ad salutem necessarium est, supernaturale est. Ergo Posteriorem partem probant, quia sæpè dilectio expostulatur solum ad impediendam Dei offensam, tuendúmque diuinum honorem: sed ad hunc effectum sufficit naturalis dilectio. Ergo non præcipitur supernaturalis.

2 Cæterùm dicendum est te directè non obligari ad amorem supernaturalem, neque ad amorem naturalem, sed solùm vt ames Deum super omnia ob eius infinitam bonitatem, quantum cum Dei gratia possis. Ex hac obligationis satisfactione oritur, vt illum ames supernaturali amore, si habitum supernaturalem habeas, vel auxilium Dei extrinseco supernaturali præueniens: si autem illis careas, amabis Deum naturali amore Et ratio est manifesta, quia in tua potestate situm non est Deum amore supernaturali, potiùs quàm naturali prosequi, quia cùm hæc differentia non tam ex obiecto formali, quàm ex principio influente in actum procedat, & hæc principia non cognoscas neque tuæ voluntati in operatione subdantur. vt possis vti pro libito principio naturali, supernaturali excluso. Efficitur sanè supernaturalē amorem directè præcipi non posse, sed solùm indirectè, quatenus præcipitur tibi, vt ames Deum, quantum cum gratia possis, aliàs cognosceres te esse in gratia, sicuti cognoscis præcepto amandi Deum te satisfecisse.

3 Neque obstat præcipi dilectionem, quæ ex fide supernaturali oriatur, quæque ad salutem necessaria sit, quia non præcipitur directè, sed indirectè. Non enim præcipi tibi potest directè præstare, quod nullo modo cognoscis. At non cognoscis te supernaturali cognitione insigniri. Ergo non potest tibi directè præcipi amor ex supernaturali cognitione procedens. sic docet, & bene probat Ægidius de Coninch. *disp. 24. de charitate, dub. 2. n. 23.*

PVNCTVM. IV.

Quo tempore hoc præceptum dilectionis obliget.

1 *Qui autument obligare in primo instanti vsus rationis.*
2 *Non admittitur hæc obligatio.*
3 *Fit satis rationibus num. 1. adductis.*
4 *Repellitur solùm pro fine vitæ obligare hoc præceptum.*
5 *Neque approbatur semel tantùm in vita hoc præceptum obligare.*
6 *Quolibet die festiuo non obligat hoc præceptum.*
7 *Neque etiam obligat, cùm Baptismus suscipiendus est.*
8 *Neque item cùm Eucharistia suscipitur.*
9 *Expenduntur aliquot casus, in quibus hæc obligatio à Doctoribus agnoscitur, sed non approbantur.*
10 *Licet ne vltra tres annos differri.*
11 *Rarò fidelis hoc positiuum præceptum violat.*

1 LOquimur de præcepto dilectionis affirmatiuo (quia negatiuum semper obligat.) De hoc ergo præcepto variè Doctores sentiunt. Primò tempus, quo assignari solet, est cùm primum rationis vsum assequeris sic Bannes 2. 2. *quæst. 44. art. 1. dub. 1. ad 3.* Nauarr. *summ. c. 11. num. 8.* Tolet. *lib. 4. summ. cap. 9. n. 9.* & communiter omnes expositores. D. Thom. 1. 2. *quæst 89. artic. 6.* Vbi sanctus Doctor asserit illo tempore quemlibet obligatum esse se ad Deum conuertere, & omnia sua in eum tanquam in vltimum finem dirigere, quia consentaneum est creaturæ rationali, vt suum creatorem recognoscat, & amet. Mouentur autem ad hanc obligationem statuendam, tum ob rationem dictam, tum ob inconueniens, quod videtur sequi, si pro illo tempore hæc obligatio negetur. Contingere enim potest, vt existens in originali, & ad rationis vsum accedens, peccet venialiter, proferendo scilicet aliquod otiosum verbum, aut officiosum mendacium, & cum tali peccato originali, & veniali è vita discedat. Hoc autem est inconueniens, quia tali peccatori non est locus assignatus, siquidem neque est infernus; illuc enim soli decedentes in mortali adeunt. Neque limbus; quia ibi non est pœna sensus, qua indiget veniale; neque est Purgatorium, vbi solùm amici Dei purgantur. Ergo non est concedendus huiusmodi casus. Deinde, quia Innocentius III. *in cap. maiores, de Baptismo. §. sed adhuc,* declarat dormienti adulto non remitti peccatum originale, quia hoc sine actuali mortali remitti non potest, ad cuius remissionem dormiens non se disposuit. Sentit ergo in adultis originale esse non posse sine actuali mortali.

2 Cæterùm hæc argumenta non conuincunt, vt hanc obligationem ita grauem pro illo instanti asseramus. Nam licèt conueniens sit, vt quilibet se, suaque omnia in Deum dirigat, cùm primum rationis vsum assequitur. At hoc ex obligatione fieri nec suauitati legis diuinæ, nec imbecillitati humanæ consonum esse potest, imò potiùs videtur impossibile, nisi aliquo superiore, & extraordinario lumine illustretur. Quod sic probo. Nam ad executionem huius præcepti requiritur illius perfecta cognitio: at ante vsum rationis nequeunt pueri perfectè cognoscere, quomodo sit Deus super omnia diligendus, accedente verò vsu rationis, si tunc ligantur præcepto, ligantur sine illius cognitione. Item nullus est qui cognoscat primum instans suæ rationis, principiumve. Quomodo ergo ligari præcepto pro illo tempore potest? Hæc quidem ratio conuincit (meo iudicio) si sumatur instans rationis

tempus, & probari potest infirmando rationes contrarias. Nam si ob incertitudinem attritionis, & gratiæ obtentæ, debes contritionem, & amorem Dei super omnia procurare, cùm de illo amore nunquam certus sis, non solùm semel, sed iterum obligatus eris contritionem elicere. Nam cùm de salute in æternum perdenda agatur, omnibus modis tibi possibilibus secura reddenda est. Item nullius peccati mortalis confesius obligatus esses non solùm dilectionem habere, sed & sacramentum Pœnitentiæ recipere, vt illa via securam redderes salutem, quæ fortè sacramento non recepto periclitaretur, quæ concedenda non sunt. Deinde ad tentationes vincendas dilectio Dei super omnia necessaria non est, vt ipsémet Coninch. fatetur, cùm possis recordatione diuini iudicij, & spe salutis æternæ te munire. Quòd autem conueniat ea firmare animum, vt sic omnibus modis securus sis, non probat te obligatum esse, aliàs probaret te obligatum esse actus omnium virtutum exercere, præcipuè illarum, aduersùs quas tentationes insurgunt, siquidem hoc exercitio securior eris. Ergo omnem securitatem possibilem in illo casu non videris teneri præstare, sufficit si præstes, quæ moralem securitatem constituunt: cùm autem sacramenti Pœnitentiæ receptio cum attritione supernaturali hanc faciat securitatem, non videris ad dilectionem Dei obligatus conari.

10 Quapropter vt certum tempus huius obligationis signemus, distinguo duplicem obligationem, aliam, quæ per se, & ex vi charitatis oritur, aliam, quæ per accidens ratione alterius adiuncti, cui charitatis dilectio necessaria est. Quando enim dilectio non est per se, sed aliunde necessaria, si illam omittas, non aduersùs charitatem, sed aduersùs aliquam virtutem peccas Exemplo declaro. Existis in mortali, vis ministrare, aut recipere aliquod sacramentum, teneris peccatum expellere ex anima, vt dignè ministres, quod nisi media attritione cum sacramento Pœnitentiæ, vel contritione, quæ amorem Dei super omnia includit fieri non potest. Si igitur tunc omittas hæc media assumere, & sacramenta ministres, non aduersus charitatem sed aduersus religionem peccabis, quia ex religione obligatio habendi dilectionem, casu quo sacramentum Pœnitentiæ non recipiebatur, ortum habebat. Sed de hac obligatione in præsenti non est sermo sed de illa, quæ per se, & ex vi charitatis oritur. Hac ergo obligatione existimo quemlibet adultum teneri, non singulis annis, vt placuit Petro de Ledesma *2. tom. summ. tractat. 6. cap. 5. post. 6. conclus.* quia hoc est nimis durum, & nullo firmo fundamento nititur, sed aliquoties in vita, ita vt non multo tempore hoc exercitium differatur; signare autem hoc tempus, fieri non potest, sed prudentis arbitrio mensurandum est; reputatem autem dilationem trium annorum esse grauem. Nam qui tanto tempore diuinam bonitatem non reclamat, eam videtur contemnere, & in periculo eam offendendi, & humanis rebus postponendi constitui. sic Coninch. *disp. 24. dub. 3. num. 53.* Suarez *de charitate, disp. 5. sect. 3 num. 4.*

11 Aduerto tamen rarò quemlibet fidelem, nisi moribus deprauatus sit, huius peccati reum existere; quia sæpè conatur contritione se ad absolutionem disponere, sæpéque beneficia diuina, & summam bonitatem considerat, quibus ad effectum debitum amicitiæ excitatur.

PVNCTVM V.

Vtrum teneamur ex charitate proximum diligere.

1 *Quis sit proximus.*
2 *De fide est te esse obligatum proximum diligere.*
3 *Proponitur ratio dubitandi, an obligeris ad aliquem internum amorem.*
4 *Amore Dei potest amori proximi satisfieri.*
5 *Satisfit rationi dubitandi num. 3. adducta.*

1 PRæmittendum est, qui nomine proximi intelligantur? Hi sunt qui supernaturalis beatitudinis sunt capaces. sic Doctores cum August. *lib. 1. de doctrin. Christ. cap. 23. 26. & 30.* Quapropter fidelis, & infidelis, peccator, & inimicus prædestinatus, & reprobus nomine proximi veniunt intelligendi, quia omnes hi dum in hac vita degunt, capaces sunt beatitudinis, illisque beatitudinem velle potes: quòd si tibi reuelatum esset aliquem esse reprobum, & condemnandum, adhuc circa illum charitatem exercere potes, quia & velle posses absolutè, ne plura peccata committat, & simplici affectu vt beatitudinem essequatur, absolutè tamen ex suppositione, quòd reprobus sit, velle non poteris illi beatitudinem, quia velles impossibile, scilicet reuelationem non esse veram. Pari ratione de damnatis (qui etiam suo modo proximi nobis sunt) velle potes, nè tot peccata committant, & simplici affectu desiderare illis beatitudinem, non tamen absolutè, quia absolutè est impossibilis. sic Suarez *disp. 1. de charitate, sect. 1. à num. 3.* Hoc posito.

2 Dicendum est te obligatum esse ex charitate proximum, sicut te ipsum diligere. habetur Matth. 22. *Diliges proximum tuum, sicut te ipsum*, vbi particula *sicut*, non qualitatem, sed similitudinem denotat, quod frequens est in scriptura. iuxta illud Ioan. 13. & 15. *Hic est præceptum meum vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos*; & illud Matth. 5. *Estote perfecti, sicut & Pater vester cœlestis perfectus est* & tradit pluribus exornans Athanas. *serm. 4. contra Arrianum, circa medium.* Diuus Thomas *2. 2. quæstione. 44. art. 7.*

3 Difficultas est, an ad aliquem amorem internum procedentem ex charitate obligeris? Et ratio dubitandi est, quia eodem modo de præcepto dilectionis proximi locutus est Christus, iuxta illud *Matth. 22.* ac de præcepto dilectionis Dei, cùm enim dixisset, *Dilige, Dominum Deum tuum*, &c. *hoc est maximum, & primum mandatum.* statim subiungit, *Secundum autem simile est huic. Diliges proximum tuum, sicut te ipsum.* sed præceptum dilectionis Dei obligat ad actum interiorem. Ergo & præceptum dilectionis proximi ad actum interiorem obligabit. Item filius patrem, vxor maritum, beneficiatus benefactorem, & similes tenentur interno affectu prosequi, quia beneficia accepta, & obligationes impositæ non solùm ad exteriorem gratitudinem, sed etiam ad interiorem mouent, incitant, ac deuinciunt. Ergo iam charitas obligare potest ad actum internum: quod si in aliquibus proximis hoc verum habet, in omnibus habere debet, cùm præceptum charitatis omnibus generale sit, & solum respicit proximum, quatenus ad imaginem, & similitudinem Dei factus est.

4 Hæc ratio omnino conuincit te obligatum esse amare proximum, illiúsque bonum desiderare. Sed huic obligationi credo fieri satis amore ipsius Dei, qui saltem virtualiter est amor proximi, iuxta illud Ioannis 4. *Hoc mandatum habemus à Deo, vt qui diligit Deum, diligat & fratrem suum.* Qui enim Deo placere in omnibus intendit, eiúsque voluntatem exequi, necessariò salutem proximorum velle debet, illámque procurare, prout cognouerit Deo placere. Amare autem proximum amore interno distincto ab amore ipsius Dei, credo te non obligari, nisi fortè fuerit aliquando necessarius ad aliqua opera debita exhibenda. sic docent Scotus *in 3. distinct. 30. §. quantum ad hoc, circa medium.* D. Thomas *2. 2. quæst. 25. art. 8. in corp.* Lorca *2. 2. sect. 3. disput. 58. num. 10.* Suarez *de charitate, disput. 5. sect. 4. num. 4.* Coninch *disput. 24. dub. 4. conclus. 1. & 2. num. 66. & 67.* Ratio est, quia ex charitate solùm teneris diligere Deum, vel proximum, quatenus talis dilectio in illorum bonum cedit: at actus internus præcisè in bonum proximi non cedit cùm illi incognitus sit; cedit tamen in honorem Dei, cui omnia patent. Ergo respectu Dei teneris amorem internum habere, & respectu proximi solùm quatenus est necessarius, ad vitandum odium, vel opera misericordiæ, & signa beneuolentiæ illi debita exhibenda: fauéntque huic sententiæ omnia, quæ de dilectione proximi tradit. *Ioann. 1. cap. 3. & 4.* & Paulus *ad Roman 13.* & alibi. Nam si bene expendantur, totum præceptum dilectionis proximi in operibus misericordiæ constituunt.

5 Ad rationem dubitandi respondeo, præceptum dilectionis proximi esse simile præcepto dilectionis Dei, & esse idem cum illo, quoad actum internum, quia eodem actu, quo diligimus Deũ, diligimus & proximũ, quod respiciẽs *Ioã. 1. epist. c. 4.* non dixit, hæc mandata habemus à Deo, qui diligit Deum, diligat & fratrem suum; sed dixit, *hoc mandatum habemus à Deo*, quasi vnum, & non duplex sit mandatum. Est autem mandatum proximi simile mandato Dei, & ab illo distinctum secundùm opera externa. Alia enim sunt, quæ hominibus exhiberi debent, alia quæ Deo. Sed quia horum operum exhibitio à iure naturæ, & diuino procedit, ex eodem respectu, scilicet Dei super omnia dilecti, ideò vnum præceptum alteri dicitur esse simile.

PVNCTVM. VI.

Qua ratione cum inimicis, & peccatoribus procedere debeas, ne charitatis præceptum offendas.

1 *Obligatio est diligendi peccatores, & inimicos.*
2 *Non potes peccatori, vel inimico velle malum, qua malum illius est.*
3 *Neque potes velle vindicari, sed teneris ex corde remittere offensam, imò neque præbere alijs fundamentum suspicandi te non remittere.*
4 *Quid debeas facere, ne hoc fundamentum præbeas.*
5 *Per se non teneris inimicum occurrentem salutare; at aliquando teneris.*
6 *Si ipse te priùs salutauit regulariter teneris.*
7 *Si inimicus veniam postulet, teneris signa exhibere amicitiæ.*
8 *Non teneris satisfactionem debitam pro iniuria remittere.*
9 *Si offensor satisfactionem exhibeat, vel iniuriæ satisfieri non possit; adhuc potes accusationem instituere, & satisfactionem à iudice expostulare.*
10 *Cùm duo se offendunt, quis teneatur priùs veniam petere.*
11 *Quando offendens proximum obligatus sit veniam petere*
12 *Aliquando teneris alloqui inimicum, si inde scias ab odio fore, vt desistat.*

Certum

1 CErtum est secundùm fidem te obligatum esse tam iure naturæ, quàm diuino, peccatores, & inimicos diligere, quia sunt verè proximi ad imaginem Dei creati, & supernaturalium bonorum capaces, ob quæ redduntur amore digni. Neque enim obligaris amare peccatorem, quatenus peccator est, neque inimicum, quatenus inimicus est: hoc enim esset te obligare amare culpam, & Dei offensam; sed obligaris amare illos, quia tibi proximi sunt, & naturæ conformes. Conclusio satis probatur ex illo *Luca* 6. vbi loquens Christus de dilectione inimicorum, dixit, *prout vultis, vt faciant vobis homines, & vos facite illis similiter.* & Matth. 5. *Ego autem dico vobis: Diligite inimicos vestros, & benefacite iis qui oderunt vos*, &c. Cùm autem Christus Dominus nullum morale præceptum, præter ea quæ sunt sacramentorum, tulerit in lege gratiæ, quòd iure naturæ latum non esset, vt cum D. Thom. 2.2. *quæst* 108. omnes supponunt, efficitur sanè hoc præceptum dilectionis inimicorum iure naturæ haberi. Neque obstat lege veteri odium inimicorum videri præceptum illis verbis Matth. 5. *Audistis, quia dictum est antiquis, Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum.* Quia nulla in parte veteris Testamenti habentur, sed à Pharisæis, & Scribis erat introductum vt probat Iansen. *in sua concordia, cap.*40. Lyra *super illum locum.* Lorca 2.2. *sect* 3. *disp.*23. *num.*13. Adde antiquis non esse præceptum, aut permissum odium inimicitiæ respectu alicuius inimici. Voco odium inimicitiæ, quo scilicet velles inimico malum, qua malum illius est; quia hoc permitti non poterat, vtpote intrinsecè malum & nullo bono fini deseruiens; bene tamen permitti, & præceptum fuit odium abominationis, quo scilicet aliquem tanquam nobis malum, & infestum aduersamur, & cupimus omnino destrui, & perire, & hoc odium non fuit antiquis permissum respectu cuiuslibet inimici, sed respectu illius, qui legem Dei auersabatur, & Iudæos ad idololatriam excitabat, quales erant Chananæi, quibus cum amicitiam inire Iudæi erant prohibitissimo potiùs tenebantur eos aduersari, & pro viribus delere. *Exod.* 34. *num.*16. *Regum* 11. *vers.*2. & tradit Gregor. *homil.*38. *in Euangel. post initium.* Hoc autem odium abominationis honesto fine habitum, quodque potiùs in operibus externis, quàm in interno affectu consistit, non est intrinsecè malum. Lege tamen gratiæ etiam hoc odium inimicorum sublatum est, vt Ecclesiæ minus conueniens.

2 Ex hac obligatione primò infertur, te non posse peccatori, neque inimico velle malum aliquod, qua malum illius est, quia hoc est intrinsecè malum, & nulla ratione honestari potest. Quòd si obiicias, sæpè in Scriptura conceditur mala grauissima peccatoribus imprecari, vt Psalm. 9. *Conuertantur peccatores in infernum*, & Psalm. 18. *Constitue super eum peccatorem, & diabolus stet à dextris eius cùm iudicatur, exeat condemnatus, & oratio eius fiat in peccatum.* quæ certè grauissima mala sunt, & ad Galat. 5. *Vtinam & abscondantur, qui vos conturbant.*. Facilè respondetur, non enim illa mala peccatoribus imprecamur, quatenus illis mala sunt, sed quatenus per illa diuina iustitia ostenditur, & alij eorum punitione corriguntur, ipsique à peccando cessant. Quo titulo ipsemet Deus hæc mala peccatoribus infligit, non autem ex odio illorum, quia, vt dicitur Sapient. 1. *Non delectatur in perditione impiorum.* Item hæc mala non tam imprecantur, quàm prædicuntur, etsi per modum imprecationis prædictio fiat; sæpè enim optatiuus modus in Scriptura pro indicatiuo vsurpatur, vt tradit Augustinus *Psalm.* 108. & Hieronymus *Psalm.* 11. super illud, *Disperdat Dominus vniuersa labia dolosa*, & super *cap.* 1. *Thren.* & Gregor *lib.* 15. *moralium, cap.* 23. Deinde in sensu formali solent illæ imprecationes accipi, ita vt sensus sit, pereant peccatores, & condemnentur, quatenus peccatores sunt, id est, eorum culpæ, non tamen quatenus ad naturam Dei creati sunt. sic exponunt Origen. *lib.*8. *in epist. ad Roman. super cap.*11. Euthym. *Psalm* 43. Hieronym. *in cap.* 3 *Ezech & cap.* 4. *Daniel.* & has omnes explicationes admittit D. Thomas 2.2. *quæst.*25 *art.*6. *& quæst.*83. *art.*8.

3 Secundò sequitur te obligatum esse iniurianti remittere ex corde offensam, etiamsi non petat, quod est dicere te obligatum esse abstinere à volitione vindictæ, qua malum iniuriantis est, conclusio constat ex nuper dictis, & videtur de fide ex illo *Matth.* 18. vbi Christus minatur tradendos esse tortoribus qui ex corde iniurias acceptas non remiserint, & tradit Nauarr. *cap.* 14. *num.*25. Lorca 2.2. *sect.*3. *disput.*15 *num* 33. Suarez *disp.*3. *sect.*5. *n.*9. Valentia *disp.*3. *quæst.*3. *versic. secundò quæritur.* Coninch. *disp.*24. *dub.*6. *num.*82.

Addendúmque est te non solùm obligatum esse ex corde remittere offensam, sed te ita cum inimico portare, vt neque ipsi, neque aliis præbeas fundamentum suspicandi rancorem, & inimicitiam habere, quia ex obligatione charitatis teneris nemini scandalum esse. Ex quo fit, si ipse veniam petat, & doleat de iniuria facta, te obligatum esse significare illi te ex animo deposuisse odium, quia si id non significas, præbes sufficiens fundamentum, vt omnes intelligant te verè illius esse inimicum, illique malum velle, & consequenter illi scandalum est, & occasio, vt inimicitia perseueret. sic ex Diuo Thoma tradit Suarez *disp.* 5. *sect.*5. *num.*9. Valent. 2.2. *disp.* 3 *quæst.* 3. *punct.*2. *circa fin.* Coninch. *disput.*2. *dub.*6. *num.*93.

4 Sed inquires, quid debeas facere ne præbeas fundamentum suspicandi te odio prosequi inimicum?

Respondeo nulla regula certa id præscribi posse, sed prudentis arbitrio spectatis circunstantiis esse mensurandum. Placet tamen aliquos casus subiungere, ex quibus alij contingentes decidi possunt. Et imò, non licet tibi inimicum, quia inimicus est, excludere ab oratione, beneficio, auxilio, opere in gratiam alicuius communitatis facto, cuius ipse inimicus est pars, quia eo ipso significas te inimicum odisse, eiúsque odium excitas, & prouocas. Et in hoc sensu dixit Christus *Matth.* 5. nos debere orare pro persecutoribus, & illis benefacere, hoc est, quando pro aliis oramus, aliisque benefacimus.

Dices te obligatum non esse salutare, eleemosynam distribuere, sed gratis, & pro libito facis. Ergo potes his, & non aliis conferre.

Respondeo negando consequentiam, si ea exceptio est odij signum; sæpè enim obligatus non es orare: at si oras, debes attentè orare. Si ergo dicendum est, etsi obligatus non sis orare, eleemosynámque communitati tribuere; si tamen tribuas, debes omnibus tribuere, ne des inimico occasionem offensæ, & aliis fundamentum suspicandi te rancorem non deposuisse. sic ex communi sententia docet Suarez *disp* 5. *de charitate, sect.* 5. *n.* 7. Valent. 2.2. *disp.* 3 *quæst.* 3. *punct.* 2. *circa finem, versic. tertiò sequitur.* Coninch. *disp.* 24. *dub.* 6. *à num.* 85. cum diuo Thoma, *quæst.* 25. *art.* 9. & eius expositor. Dixi te non posse absque peccato à communi oratione, & beneficio inimicum excludere qua inimicus est. Nam si illum ex alia causa honesta excludis, illámque causam aliis manifestas, non peccas; quia solùm peccare potes, eo quòd signum præbeas inimicitiæ, & inimicum ad odium excites, quod cessat, quando titulo honesto facis exclusionem. Hinc est, si beneficium impartiendum omnibus non suppetit, poteris omittere calumniatores, & aliis conferre, item si scires intercessionem tuam pro omnibus factam, non omnibus profuturam, poteris pro amicis impendere, inimicis exclusis, quia tunc non excludis inimicos, quia inimici, sed quia pallium breue est, & multos operire non potest, quo in casu prudentia dictat, vt potiùs amicis, quàm inimicis faueas. sic Valent. & Coninch. *suprà*, cum D. Thom. Bannes, & Lorca *ibi*.

5 Secundus casus est de obligatione salutandi inimicum, cùm tibi occurrit. Dico ergo per se nullam esse talem obligationem, quia per se omissio salutationis non est signum odij, neque ad odium excitat, cùm debita non est, & liberè omitti potest. Non enim omnes, qui tibi occurrunt, salutare teneris, neque ex salutationis omissione censeris insalutatum odisse. At inimicis non teneris specialia signa amicitiæ exhibere, cùm ratione inimicitiæ potiùs indigniores sunt constituti. Ergo non teneris per se inimicum occurrentem salutare. sic Coninch. *disp.* 24. *dub.* 6. *num.* 91. Bonacina *disp.* 3. *quæst.* 4. *de charitate, punct.* 3. *num.* 3. Suar. *disp.* 5. *sect.* 1. *num.*8. Dixi per se non esse odij signum: nam aliquando esse potest, scilicet cùm inimicitia est publica, & ante inimicitiam solitus fueris inimicum occurrentem salutare, si tunc salutationem omittas, sine dubio scandalum generas, & sufficiens præbes fundamentum suspicandi ob solam inimicitiam omittere, quod à fortiori militat, si inimicus sit superior, si tunc salutare omittas, illum censeris contemnere, & odij fomitem ministrabis. sic Valent. 2.2. *disput.* 3. *quæst.* 3. *punct* 2. *versic. hinc sequitur.* Coninch. *disp.* 24. *dub.* 6. *num.* 91. Lorca *disp.* 15. *numer.* 28. Bonacina *suprà*, & alij.

6 Sed quid si ipse inimicus te salutauit.

Respondeo, regulariter loquendo, te obligatum esse resalutare, quòd si non facias, non solùm contra vrbanitatem peccas, sed etiam contra charitatem, quia posita inimicitia, censeris omittere ob inimici contemptum, illique occasionem præbes in inimicitia perseuerandi. sic Suarez *disput.* 5. *sect.* 5. *num.* 8. Coninch. Valent. Lorca, Bonacina *suprà*. Emanuel Saa *in vtraque editione, verbo charitas, num.* 9. Excipi tamen debet casus, in quo seclusa inimicitia non soleres salutantem resalutare, qui casus rarus est, & solùm habere potest locum in homine tibi longè inferiori; tunc enim nec contemptus, neque odij potest esse signum omissio resalutationis. sic expressè Coninch. *num.* 91. cum Bannes, Valent. Lorca, Nauarr. & Bonacina *disp.* 3. *q.* 4. *de charitate, punct.* 3. *n* 4.

7 Tertius casus est de inimico veniam postulante, & dicendum est te obligatum esse aliqua signa exhibere, quibus significes illum in amicitiam recipere, quia omissio talis signi in illa occasione esset signum rancoris, & odij. sic Suarez *dicta disp.* 5. *sect.* 5. *num.* 9. Bonacina *punct.* 3. *num.* 5. Coninch. *disp.* 24 *dub.* 6 *num.* 95. Emanuel Saa *verbo charitas, num.* 8. & alij apud ipsos. Excipit autem Coninch. ab hac obligatione superiorem offensum, affirmat namque hunc posse aliquantulum retardare remissionem, & animum offensum ostendere, vt subditus grauitatem suæ culpæ apprehendat, illámque iterum fugiat; quia tunc illa ostensio non est signum inimicitiæ, sed potiùs amicitiæ, cùm in bonum subditi fiat, sicuti fecit Dauid cum Absalom, cui diu suum conspectum distulit. Item illa ostensio est quædam culpæ punitio, quæ superioribus, & non aliis permissa est. Cauendum tamen est, vt bene ipse Coninch. aduertit, ne ex dolo fiat, & ne ex illo odiri intelligatur, néve subditus nimis exasperetur, consentit Emanuel Saa *suprà in edit. Complutens.* cùm dixit, si scandalum absit, & sit aliqua occasio negandi salutationem salutanti, & veniam postulanti, qui negaret non esse condemnandum; sufficit enim (inquit) non odisse, & paratum esse in necessitate, vt proximo subueniat.

8 Verùm

8 Verùm in hac significatione amicitiæ non comprehenditur remissio satisfactionis debitæ pro iniuria. Sed non obstante petitione veniæ illiúsque concessione, potest offensus satisfactionem debitam petere coram magistratu; quia petit quod sibi debetur, & quod magistratus facere tenetur. sic post alios tradit Valentia 2. *disputat.* 3. *quæst.* 3 *punct.* 2. *circa finem.* Suarez *disputat.* 5. *sect.* 3. *num.* 10. Bonacina *disp.* 5. *quæst.* 4. *de charitate, punct.* 3 *num.* 5. Coninch. *disp.* 24. *dub.* 6. *à num.* 96. Cauendus tamen est nimius rigor in hac satisfactione petenda, semper enim Christianus pietatem redolere debet.

9 Sed quid si offensor vltra humilem petitionem veniæ offerat satisfactionem iniuriæ factæ sufficientem prudentis arbitrio, vel iniuria talis conditionis sit, vt reparari non possit, vt contingit in morte filij, vel parentis, poteris ne in iis casibus prosequi actionem iniuriarum coram iudice.

Videtur negandum, ex *cap. si quis constitutus*, 90. *dist.* vbi Fabian. Papa dicit: Si quis ob iniuriam acceptam grauiter contristatus est, & satisfactionem oblatam noluerit admittere, grauissimis pœnis ad id est compellendus. Secundò videris procedere ex affectu vindictæ, cùm absque vlla propria vtilitate damnum alteri procures, illíque præbes sufficiens odij excitatiuum. Tertiò, quia contra consilium Christi procedis, debebas enim percutienti in vna maxilla, præbere illi alteram; non tamen procurare, vt grauiùs percutiatur. sic docent Beja 1. *part. summ. cas.* 10. Azot. 3. *part. lib.* 12. *c.* 13. *quæst.* 7. inclinat Syluest. *verbo charitas, quæst.* 9.

Fateor regulariter hoc consulendum esse, quia rarus est, qui ex amore iustitiæ, & nō potiùs ex affectu vindictæ punitionem iniuriantis petit. Cæterùm si protesteris non ex affectu vindictæ, sed iustitiæ te accusationem instituere, & punitionem iniuriantis petere, vrgendus non es, vt desistas, neque ob id est neganda absolutio. Ratio est, quia iudices sunt constituti à Republica, vt delinquentes puniant, & offensis satisfactionem exhibeant. Ergo offensus petens hanc punitionem, & satisfactionem, non petit aliquid illicitum, sed potiùs quod iustitiæ vindicatiuæ conforme est. Ergo hæc petitio non debet reputari signum vindictæ, neque odij excitatiuum. Adde sæpè esse conueniens reipublicæ, ne offensus ab accusatione desistat. Nam illo desistente solent criminosi facilè veniam impetrare, & audaciores fieri ad similia committenda. Vt ergo ipsi, & alij arceantur, & reipublicæ scandalo fiat satis, expedit offensam prosequi actione iniuriarum, & ita tradit expresse Suarez *disput.* 5. *de charitate, sect.* 5. *fine.* Coninch. *disput.* 14. *dub.* 6. *num.* 103. Lorca *sect.* 3. *disput.* 25. *n.* 1. Bonacina *disput.* 2. *selectarum, num.* 11. vbi addit licitum tibi esse non solùm coram iudice petere vindictam iniuriantis, hoc est punitionem debitam, sed etiam à Deo, dummodo non excedas in petitione vindictæ vltra meritum culpæ, quia petis quoddam opus virtutis, scilicet delinquentis punitionem factam ab eo, qui potestatem habet puniendi. Neque obstant superiùs adducta. Nam *cap. si quis constitutus*, solùm probat grauiter compellendum esse eum, qui satisfactionem iniuriantis non vult admittere, vt odium deponat. sic explicat Valentia 2. 2. *disput.* 3. *q.* 2. *punct.* 2. *circa finem, versic. neque Syluest.* Ad secundum nego te procedere ex affectu vindictæ, sed ex affectu iustitiæ. Ad tertium sufficit non esse contra Christi præceptum, vt licitè fieri possit. Adde neque esse contra consilium, si ratio boni communis, & non tantùm proprij sui commodi intercedit, vt sæpè potest contingere.

10 Quartus casus est, cùm duo se inuicem offendunt, quis teneatur priùs petere veniam, aut satisfactionem exhibere pro iniuria illata? Respondeo per se, & cæteris paribus obligatum esse, qui priùs iniuriam intulit, quia priùs obligationem satisfaciendi contraxit, & alter aduersus illum ius petendæ satisfactionis acquisiuit. sic Nauarr. *cap.* 14 *num.* 15. Coninch. *disp.* 24. *dub.* 6. *num.* 99 Bonacina *disp.* 3. *quæst.* 4. *de charit. part.* 3. *num.* 6. At si prior offendens leuem iniuriam intulit, & posterior grauiorem, vel prior est longè nobilior, secundus inferior, non videtur obligatus priùs satisfactionem exhibere, sed illam suspendere potest, quousque alius sibi debitam exhibeat. sic Bonacina, & Coninch. *suprà*, & Reginaldus *lib.* 17. *num.* 125. Et idem videtur dicendum; si præsumat petita venia, & satisfactione pro sua parte exhibita alium non correspondsurum: tunc enim titulo recompensationis retinere quasi in depositum satisfactionem poterit, quousque videat alium paratum debitam exhibere: sic Bonacina *suprà*.

11 Sed inquires, an offendens obligatus sit semper veniam petere, aut satisfactionem competentem exhibere, neque possit absolui, si id facere nolit? Respondeo sæpè ab obligatione petendi veniam, & satisfactionem exhibendi excusari offendentem, ideóque posse absolui. Primò excusatur in casu proximè dicto, quando alius intulit grauiorem iniuriam, vel præsumit sibi illatæ non satisfacturum. Secundò si læsus non sit contentus satisfactione prudentis arbitrio competente, sed exigat immoderatam, qualis esset, si vellet vt aliquo modo infami peteret veniam, quia ante sententiam iudicis, ad hæc tam ardua, & difficilia nullus tenetur. sic Coninchus *disputatione* 24. *dubio* 6. *numero* 100. Tertiò si pensatis circunstantiis censeatur læsus satisfactionem remisisse, aut de illa parum curare, quod fieri intelligitur, si non exigat, cùm facilè possit, vel cum lædente ita amicabiliter pertractet, ac si nullam iniuriam accepisset. sic Coninchus *suprà numero* 100. Extra hos ergo, & similes casus, si offendens nolit veniam petere, aut satisfactionem competentem exhibere, nequaquam absolui debet, quia non potest esse contritus, cùm nolit obligationi debitæ satisfacere. sic Syluester *verbo iniuria*, *quæstione* 5. Coninchus *disputatione* 24. *dubio* 6. *numero* 100.

Dixi veniam petere, aut satisfactionem competentem exhibere, non enim semper ad petitionem veniæ obligatur, vt contingit, cùm offendens est superior, quem non decet se ita subdito submittere, nisi fortè iniuria grauis sit. Debet tamen semper offendens satisfactionem competentem dare prudentis arbitrio, spectata qualitate personarum, & iniuriæ factæ.

12 Quintus casus est, an si teneas alloquendo inimicum, & aliàs signa beneuolentiæ illi exhibendo ab odio forte, vt desistat, præstare tenearis. Respondeo cum distinctione, si grauem difficultatem in iis exhibendis censeas, cogendus non es, quia non videris teneri cum tanta difficultate salutem inimici procurare. sic expresse Coninch. *disputatione* 24 *dubio* 6 *numero* 92. & indicat Suarez *disputatione* 5. *sectione* 5. *numero* 8. vbi solùm inquit, aliquando hæc pro salute inimici facienda esse. Verùm si tibi hæc præstare grauiter molestum non est, sine dubio teneris, quia bonum spirituale inimici, sicuti & cuiuslibet proximi procurare debes, etiam cum aliquo tuo incommodo; aliàs non esset nobis præceptum; *Exod.* 23. leuare asinum inimici iacentem sub onere, & *Prouerbio* 25. esurientem inimicum cibare. sic Suarez *suprà*, & Coninchus *numero* 97. & Bonacina alios referens *disputatione* 3. *quæstione* 4. *de charitate*, *parte tertia*, *numero* 3.

PVNCTVM IX.

Vtrùm in bonis spiritualibus teneamur nos ipsos in amore appretiatiuo præferre omnibus proximis.

1 *Quæ sint bona spiritualia.*
2 *Obligaris velle potiùs tibi gratiam, & gloriam, quàm reliquis omnibus.*
4 *Proponitur quædam obiectio de facto Moysis, & Pauli.*
4 *Pro aliquo tempore licitum tibi est velle beatitudine carere, vt saluti proximorum prouideas.*
5 *In bonis spiritualibus non obligatoriis potes alios tibi præferre.*

1 BOna spiritualia sunt in duplici differentia, alia, quæ quis sibi, & proximis velle debet, alia quæ nec sibi, nec proximis velle tenetur. Explico. Ex charitate teneris velle gratiam, & gloriam tam tibi, quàm cuilibet proximo, & omnibus illius impedimentis carere. Summam autem gratiam, & gloriam, & quæ ad hanc perfectionem conducunt, qualia sunt euangelica consilia, neque tibi, neque alteri regulariter obligatus es velle.

2 Dico ergo primò. Obligatus es velle potiùs tibi gratiam, & gloriam, quàm reliquis omnibus, etiam vniuerso mundo. Conclusio est certa, quam tradit D. Thom. 2. 2. *quæst.* 26 *art.* 4. Valent. *disp.* 3. *quæst.* 4. *p.* 2. *conclus.* 2. Suarez *disp.* 9. *de charit sect* 1. *num.* 2. Coninch. *disp.* 25. *dub* 5 *conclus.* 4. & 6. & alij apud ipsos. Ratio est; tum quia norma, & regula diligendi proximum est amor sui ipsius. Matth. 2. 2. *Diliges proximum, sicut te ipsum.* Ergo dilectio tui præferenda est. Tum quia charitas magis inclinat ad procurandam sui conseruationem, & augmentum, quàm ad procurandam conseruationem, & augmentum aliorum, in quibus ipsa non residet, quia ad proprium augmentum inclinat per se, ad aliorum augmentum per accidens. Ergo velle priùs debes tibi gratiam, quàm aliis. Ergo non potes velle gratia carere, vt alij eam consequantur. Adde te non posse gratiam, & beatitudinem amittere, nisi peccatum mortale committendo: at hoc secundùm fidem, & iam si totus mundus saluus fieret, committi non debet. Ergo neque potest velle gratiam, & beatitudinem amittere, vt totus mundus saluus fiat. Sed demus sine peccato gratiam, & gloriam amitti posse, adhuc non potes velle ipsis carere, vt alij ea consequantur. Tum quia hæc carentia non potest esse medium proportionatum ad huius finis consecutionem, potiùs enim possessio charitatis, quàm illius carentia est medium, vt in aliis similem charitatem excites. Tum quia charitas ipsa obligat subiectum, in quo residet, vt sui conseruationem, & augmentum primò procuret. Tum denique quia gratius Deo est, vt quilibet procuret Deum amare, quoad possit, quàm vt procuret, vt alij ament, seipso neglecto. iuxta illud Matth. 16. *Quid enim prodest homini, si vniuersum mundum lucretur, anima verò sua detrimentum patiatur.*

Quòd si obiicias: Si aliquis culpabiliter, vel inculpabiliter, te inuadat, cuius ictum declinare non potes, nisi illum occidas, licet tibi abstinere ab illius occisione, & permittere, vt te occidat. Ergo iam conseruatio præcisa vitæ alienæ est honestus finis ad permittendam propriam mortem.

Respondeo negando consequentiam: non enim permittis te occidi ob alterius vitæ conseruationem præcisè; sed ne alium occidas. est enim occisio cuiuslibet hominis ita grauis, dura, & terribilis, vt actus sit pietatis ab illa abstinere, etiamsi tibi liceat: permittere ergo tuam mortem ob huiusmodi finem actus est laudabilis.

7 Aduertit tamen Suarez *disp. 9. sect. 3. num. 7.* non esse peccatum mortale, sed solum veniale oppetere mortem, & exponere vitam propriam, pro conseruanda præcisè vita proximi extranei, quia licèt charitas obliget priùs amare seipsum, quàm proximum in æquali necessitate etiam temporali, non tamen sub graui obligatione hunc ordinem imponit, sed sub leui. Secundò aduertit esse cauendum, ne positiuè ad mortem propriam cooperetis, existimat autem & bene te cooperaturum, si proximo periclitanti in mare, cederes tabulæ iam à te occupatæ, vt ipse se saluaret, sciens te inde esse periclitaturum: quia illa cessio est quædam positiua in vndis immersio, quæ tibi non licet. Secus verò si tabula à te occupata non esset, poteras tunc permittere ab alio occupari, quia tunc non cooperaris morti propriæ, sed abstines à conseruatione vitæ ob alterius vitæ conseruationem, & tradit Vasquez *opusc. de eleemos. cap. 1. num. 1.* Hæc omnia dicta sunt de homine libero, cuius vita alijs necessaria non est. Nam si aliis necessaria est, vt filiis, & vxori, & consanguineis tum ad bonum spirituale, tum ad temporale, nullo modo liceret pro vita alterius priuati hominis propriam exponere, sed grauiter talis peccaret: non enim cum tantorum detrimento vitæ alterius succurre debebat. sic Coninch. *disp. 23. dub. 5. in fine, n. 84.* Bonacina *disp. 3. q. 4. de charit. p. 4. fine, num. 6.*

PVNCTVM IX.

An ex charitate obligeris, & quando, salutem spiritualem proximorum bonis propriis temporalibus, fortunæ, & vitæ præferre.

1 *Præmittuntur tria certissima.*
2 *Statuitur regula ab omnibus recepta te obligatum esse salutem spiritualem cuiuslibet proximi tuis bonis temporalibus fortunæ, & vitæ præferre.*
3 *Hæc obligatio vrget in extrema proximi necessitate.*
4 *Si Petro dormienti, & in peccato mortali existenti scires mortem euenturam, teneris cum periculo vitæ impedire.*
5 *Idem est de infante Christiani filio.*
6 *Homini peccatori in extremis, non teneris semper cum periculo vitæ pœnitentiæ sacramentum ministrare.*
7 *Te inuadentem benè potes occidere, tametsi in peccato moriatur.*
8 *Examinantur tres casus positi à Valentia.*
9 *Extra casum extremum non teneris cum graui iactura succurrere proximo priuato in spiritualibus.*
10 *Proximo communi, scilicet reipublicæ, teneris cum periculo vitæ succurrere.*
11 *Cuilibet proximo grauem necessitatem spiritualem patienti teneris cum leui tuo detrimento succurrere.*
12 *Si superior, & pastor sis, teneris cum periculo vitæ graui spirituali necessitati proximi subuenire.*
13 *Non potes tempore pestis fugere.*

1 PRæmitto primò. Nomine *proximorum*, vt constat ex sæpè dictis, non solùm quilibet particularis homo intelligitur, sed à fortiori quælibet communitas, respublica, & regnum. Item loqui possumus de obligatione hominis particularis, & priuati, vel de obligatione superioris, Principis, & pastoris.

Secundò præmitto triplicem esse necessitatem proximi de tuo auxilio leuem, grauem, & extremam. Leuis est, quam proximus leui conatu, & facili negotio absque tuo auxilio repellere potest. Grauis, quæ sine tuo auxilio non nisi graui conatu, & difficulter ab illa se potest proximus liberare. Extrema est solum periculum æternæ damnationis, à quo proximus absque tuo auxilio vel se omnino eripere non potest, vel cum tanta difficultate vt prudentis iudicio reputetur moraliter insuperabile, ac proinde omnino impossibile.

Præmitto tertiò, vt proximo obligeris succurrere cum iactura propria, duo tibi debent esse moraliter certa. Primò proximum indigere tuo auxilio, quia alius non adest, qui succurrat. Secundò, auxilium tuum fore profuturum. In his tribus suppositis omnes conueniunt, vt videre est in Doctoribus in discursu referendis.

2 Regula ergo certissima, & ab omnibus catholicis recepta est, te obligatum esse salutem spiritualem cuiuslibet proximi tuis bonis temporalibus fortunæ, & vitæ præferre, ita vt si opus sit hæc omnia expendere pro illius consecutione, id debeas facere. Probatur ex illo Ioann. 14. *Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos.* At Christus dilexit nos expendendo propriam vitam pro nostra spirituali salute. Ergo sic debemus proximos diligere. Et confirmatur ex illo Ioann. cap. 3. *In hoc cognouimus charitatem Dei; quia ille animam suam posuit pro nobis, & nos debemus pro fratribus animas ponere.* quem locum expendens Augustinus *libro de mendacio cap. 6.* dixit, temporalem vitam suam, pro æterna proximi non dubitabit Christianus amittere. Ratio est, quia bona spiritualia, & maximè æterna excellentiora, & Deo gratiora sunt quolibet temporali bono, etiam proprio. Ergo ex charitate huic bono illa præferri debent.

Difficultas autem est, quibus euentibus id necessariò faciendum sit. quod sequentibus conclusionibus explicabimus.

3 Prima conclusio est, in extrema proximi necessitate debes non solùm bona temporalia, sed etiam vitam expendere, si tibi spes est fore profuturum. sic cum D. Thoma 2. 2. *quæst. 26. art. 5.* tradunt omnes eius expositores, Caietanus, Bannes, Aragon, & alij. Valent. *disp. 3. quæst. 4. punct. 4. assert. 5.* Torres *disp. 87. dub. 2. conclus. 3.* Lorca *sect. 3. disput. 18. memb. 2.* Azor *tom. 1. lib. 12. cap. 4.* Tolet. *lib. 4. summ. cap. 10.* Coninch. *disp. 25. dub. 7. num. 86.* Suarez *de charitate, disp. 9. sect. 2. num. 2.* Bonacina *disput. 3. quæst. 4. de charitate, punct. 4. num. 2.* Ratio est, quia præceptum expendendi vitam propriam pro salute proximi in aliquo casu obligat; aliàs superuacaneum esset. Ergo ad minus obligare debes in casu extremæ necessitatis.

4 Ex quo infero primò. Si Petro dormienti, & phrænesi laboranti, & in peccato mortali existenti mortem scires euenturam, siue à se, siue ab alio, teneris eum periculo vitæ impedire si potes, & moraliter certus es à peccato postea esse liberandum, aliàs non: quia hæc est extrema necessitas. sic Coninch. *num. 87.* Suarez *disput. 9. sect. 2. num. 3.*

5 Infero secundò. Si infans filius Christiani fidelis sit morti proximus, indigeatque Baptismo, quem absque periculo vitæ conferre non potes, neque alius sit, qui conferat, teneris cum periculo vitæ conferre, quia illa est extrema necessitas, à qua non potest infans se liberare. Neque obstat illam necessitatem prouenire ab extrinseca aliqua causa, scilicet à tyranno impediente Baptismum, ob cuius rationem negat Sotus *relect. de secret. membr. 2. quæst. 2. post. 6. conclus.* non esse hunc casum extremæ necessitatis per se, sed per accidens, quia impertinens est, à quo & quomodo proueniat necessitas, vt deobligeris: si de facto necessitas vrget. sic Nauarr. *cap. 24. num 9.* Lorca *2. 2. sect. 3. disp. 28. num. 32.* Coninch. *disput. 25 dub. 7. num. 88.* Suarez *disput. 9. sect. 2. num. 3.* Bonacina *disp. 3. quæst 4. de charitate, punct. 4 num. 2.* Valent. *disp. 3. quæst. 4. de charitate, punct. 3. in fine*, Dixi, si infans sit filius Christiani fidelis. nam si filius ethnici sit, non est constans inter Doctores, an parentibus inuitis possit baptizari. In illo ergo casu, in quo baptizari potest, teneris cum periculo vitæ Baptismum illi conferre. sic Suarez *suprà.* Posse autem baptizari, quoties absque vi illata parentibus, & graui illorum perturbatione fieri potest, communior ferè sententia. sic Coninch. *suprà.* Scio tamen Emanuelem Sa *verbo charitas, num. 4. in vtraque editione*, reputare te non esse obligatum pueris huic Baptismum conferre cum periculo vitæ, alioqui enim teneretur mater grauida permittere se secare, vt filius in vtero existens baptizaretur, alioquin sine Baptismo moriturus, quod non est concedendum.

6 Tertiò infero quid dicendum sit de eo, qui diu vixit in consuetudine peccandi, & morte proximus petit Confessarium, à quo absoluatur, an debeas parocho, neque alio succurrente, absolutionem concedere cum periculo propriæ vitæ? Affirmat Bannes *2. 2. quæst. 18 art 5.* Suarez *suprà num. 3.* Valent. *disput. 3. versic. quartus casus*, quia huic difficillimum est habere contritionem. Ergo reputanda est illa extrema necessitas.

Sed credo hoc solum esse intelligendum in homine rustico, aut prorsus ignaro ad iustificationem extra sacramentum requiri contritionem, quia huic moraliter impossibile est contritionem habere, cùm eius menti obligatio habendi contritionem non occurrat. sic Coninch. *disput. 13. de charitate, dub. 7. num. 90.* cum Nauarr. *cap. 24. num. 9.* & indicat Bonacina *num. 2.* quatenus dicit requiri ad extremam necessitatem, vt non valeat actum contritionis elicere. Aliàs si cuilibet petenti absolutionem debetes cum periculo vitæ impendere, ne ob defectum contritionis in æternum pereat, sine dubio obligatus esses tempore pestis, & inuasionis hostilis deficientibus parochis cum periculo propriæ vitæ sic oppressis sacramenta ministrare, neque posse fugere, quod Doctores communiter negant.

7 Quartò infero quid dicendum sit de eo, qui te inuadit, cuius ictum declinare non potes, nisi occidas. Reputo te posse occidere, quia illa extrema necessitas non est, cùm ab illa se liberare possit, sed potiùs est extrema malitia. sic Coninchus. *numero 95. fine.* Bonacina *disputatione 3. quæstione 4. puncto 4. numero secundo, fine.* Sed quid si inuasor ebrius sit, aut phræneticus, teneris ne tunc te permitti occidi, ne in peccato alius moriatur?

Respondeo te non teneri, quia nec reputare debes alium esse in peccato, neque si est, postea esse conterendum, neque te ita esse dispositum, vt mortem subitaneam, & non præmediatam subire possis sine periculo damnationis.

8 Quintò infero quid dicendum sit de tribus illis casibus relatis à Valent. *suprà*, in quibus ipse agnoscit extremam necessitatem? ⁓ imus est de illis rusticis, qui à concionatore hæretico reducuntur, neque est, qui valeat eos ab ignorantia liberare. Secundus de celebrantibus aliquem contractum vsurarium ex ignorantia vincibili, in qua creduntur perseueraturi, nisi tu succurras. Tertius de filia, quam pater ob paupertatem læsioni tradit contra eius voluntatem.

Respondeo in supradictis nullam adesse extremam necessitatem. Nam vel illi seducti ignorantia vincibili laborant, vel non. Si non; non committunt peccatum, si laborant vincibili ignorantia absolutè, etiamsi cum difficultate ab illa se liberare possunt. Ergo non est extrema necessitas. Filia verò etsi aliquo modo coacta ob parentis reuerentiam peccato consentiat: at liberè consentit, & potest sustinendo iram parentis à peccato abstinere. Ergo extrema necessitate non laborat. Adde præsumi non posse supradictos semper in peccato esse perseueraturos, neque aliquando esse à Deo illuminandos. Et ita à necessitate extrema, & obligatione succurrendi cum periculo vitæ. hos casus excludit Coninch. *dict. disp.* 25. *dub.* 7. *num.* 94.

9 Dico secundò. Extra casum extremæ necessitatis non teneris cum periculo mortali propriæ vitæ, aut amissionis membrorum, aut graui iactura bonorum fortunæ succurrere proximo in spiritualibus. sic D.Thom. 2.2 *quæst.* 46. *art.* 5. *ad* 3, Nauarr. *c.* 14. *num.* 31. Coninch. *disp.* 25. *dub.* 7. *num.* 96. Valent. 2.2. *disp.* 3. *quæst.* 4. *punct.* 3. *vers. secundò dico, post* 5. *assertionem.* Suarez *disp.* 9. *de charitate, sect.* 1. *num.* 4. Bonacina *disp.* 3. *quæst. d. punct.* 4. *num.* 2. Eman. Saa *verbo charitas, num.* 2. & 5. Ratio est, quia non decet suauitati legis Euangelicæ ob necessitatem proximi, à qua ipse se potest liberare, te esse arctandum ad propriæ vitæ, bonorúmque fortunæ amissionem: ius enim conseruandi propriam vitam, & ea quæ vitæ sunt necessaria, est maximè naturale. Non ergo amittendum est ob necessitates passim occurrentes, quales sunt graues proximorum necessitates. Hinc inferò te non esse obligatum cum periculo vitæ, vel iactura graui honoris, & diuitiarum peccatum proximi impedire, tum quia cùm ipse peccat, non laborat extrema, sed ad summum graui necessitate. Tum quia potest postea se ab illo peccato per pœnitentiam liberare. Secundò infero te non teneri ad Indos proficisci, quia neque ipsi laborant extrema necessitate: cùm sint alij qui succurrant ex obligatione, neque est moraliter certum te posse succurrere. Ergo non teneris ob eorum salutem procurandam periculum nauigationis subire, & exilium ita graue pati. sic Bonacina *disp.* 3. *quæst.* 4. *de charit. part.* 4. *num.* 2. *fine.*

10 Dico tertiò. Proximo communi (hoc est reipublicæ) in graui necessitate constituto teneris etiam cum periculo propriæ vitæ succurrere. sic Coninch. *disp.* 25. *dub.* 7. *n.* 99. & 100 Bonacina *suprà num.* 5. & Suar. *disput.* 9 *sect.* 2. *num.* 4. vt probabile defendit. Ratio est, quia vix fieri potest rempublicam pati grauem in spiritualibus necessitatem, quin plures particulares patiantur extremam. Deinde illa necessitas communis est grauissimum damnum, cui meritò succurri debet amissione vitæ alicuius particularis, quæ minus damnum est. Adde cùm vitia in communitaté grassantur, & plures peruertuntur, honor diuinus periclitatur. Teneris ergo prò illius defensione periculum vitæ subire. Ex quo fit, si scias concionatorem prauam doctrinam in populo seminare, pluresque esse peruertendos, & spem habeas impediendi, si te opponas, te obligatum esse. sic Suar. & Coninch. *suprà*, quia tunc pro fide periculum subis. Fit secundò, si in persecutione, aut hostili incursione plebs aliqua careret, qui illi sacramenta ministraret, & ex alia parte grauibus periculis peccandi, amittendique fidem esset exposita, videris teneri cum periculo vitæ.

Dixi, in graui necessitate constituto reipublicæ te obligatum esse cum graui tuo detrimento succurrere: nam si leuem tantùm necessitatem patiatur, obligandus non es ob illius remedium grauem iacturam etiam bonorum fortunæ pati. Non enim iustum est tibi grauem obligationem imponi ob necessitatem, cui facilè ab ipso patiente succurri potest. sic supponunt DD. suprà relati, & expressè tradit Bonac. *disp.* 3. *quæst.* 4. *de charit. part.* 4. *num.* 5.

11 Dico quartò cuicunque proximo grauem necessitatem spiritualem patienti teneris succurrere cum leui tuo detrimento, secùs patienti leuem necessitatem. sic Coninch. Suar. *disp.* 25. *dub.* 7. *num.* 99. & 110. Suar. *disp.* 9. *sect.* 2. *de charit. num.* 3. *conclus.* 4. Eman. Saa *verbo charitas, num.* 5. Valent. *disp.* 3. *quæst.* 4. *part.* 3. *post conclus. vers. tertiò dico.* Ratio est, quia grauis necessitas spiritualis bonum est superioris ordinis, quod præferri debet cuilibet iacturæ temporali leuis. si enim cùm tuus inimicus grauem necessitatem temporalem patitur, teneris, si absque tuo detrimento potes, succurrere, vt patet ex illo Exod. 23. *Si occurreris boui inimici tui, aut asino erranti, reduc ad eum. Si videris asinum odientis te, non pertransibis, sed subleuabis cum eo*, & Prouerb. 25. *Si esurierit inimicus tuus, cibo illum.* Ergo à fortiori teneberis, cùm in rebus spiritualibus grauiter indiget.

12 Dico quintò, si de te principe, pastore, & superiore loquamur, teneris cum periculo vitæ propriæ graui necessitati spirituali cuiuslibet subditi occurrere, si moraliter speras remedium profuturum. sic D.Thom. 2.2. *quæst.* 26. *art.* 5. & cum eo expositores communiter. Valent. *disp.* 3. *quæst.* 4. *part.* 3. *circa fin.* Suar. *disp.* 9. *sect.* 2. *num.* 4. Coninch. *disp.* 25. *dub.* 7. *num.* 101. Bonacina *disput.* 3. *quæst.* 4. *de charit. punct.* 4. *num.* 5. & videtur esse sententia August. *epist.* 101. *ad Honoratum.* Ratio est, quia ij ratione officij, & ob stipendium à subditis acceptum obligantur cum proprio detrimento illorum spirituali necessitati succurrere. Item ij arctius obligantur, quàm reliqui priuati; sed priuatus obligatur proximorum spirituali necessitati extremæ succurrere. Ergo ij obligantur occurrere graui. Dixi te pastorem cum periculo vitæ propriæ obligatum esse spirituali necessitati graui cuiuslibet subditi occurrere. Quod intelligendum est, nisi ex occursu reliqui graue damnum patiantur: vt contingeret, si tua vita esset necessaria reipublicæ, & ob bonum vnius illam exponeres. Imprudenter sanè, & contra charitatem faceres salute vnius damnationem multorum comparare; sic colligitur ex Coninch. *disput.* 25. *dub.* 7 *num.* 96. *fine. vers. excipiendus tamen casus.*

13 Hinc fit primò tempore pestis non posse te pastorem fugere, nisi relicto alio, qui vices tui gerat sufficienter, quia grauiter indigent subditi administratione sacramentorum, reliquisque spiritualibus subsidiis ad salutem. Et idem est si hæretici peruertunt plebem. Officium enim boni pastoris, vt dixit Christus, *Ioann.* 10. est, animam suam dare pro ouibus suis. sic Valentia. *punct.* 3. *circa finem* Bonacina *num.* 5. Coninch. *dub.* 7. *numer.* 102. Suarez *sect.* 2. *num.* 4. Fit secundò instanti tali necessitate, & inuitis subditis te non posse officio, & beneficio renunciare, sicut nec miles renunciare potest militiæ instante necessitate pugnæ. Aliàs nullus esset pastor obligatus ouibus assistere, cùm posset facilè hoc remedio ad fugiendum vti. sic Coninch. & Valent. *suprà.* Excipe tamen nisi sit alius idoneus, qui ad suscipiendum officium spontè se offerat, neque subditi possunt esse rationabiliter inuiti, siquidem eorum necessitati sufficienter prouidetur. sic Valent. *dicta disp.* 3. *quæst.* 4. *part.* 3. *fin.*

PVNCTVM X.

An possis, vel tenearis vnum proximum præ alio diligere.

1 *Teneris vnum proximum præ alio diligere.*
2 *Satisfit cuidam obiectioni.*
3 *Obligatus es praeferre eum, qui tibi coniunctior est.*
4 *Comparatione Dei vnica est coniunctio in specie, tametsi varij gradus. At comparatione diligentis multiplex est coniunctio.*
5 *Proximus pati potest necessitatem in temporalibus, vel spiritualibus bonis.*
6 *Necessitas proximi, alia grauis, alia extrema, & quando in vtroque proximo est grauis, potest esse in vno grauior.*
7 *Coniunctio naturalis praeferenda est spirituali.*
8 *Satisfit obiectioni.*
9 *Consanguinei peccatores tum in spiritualibus, tum in temporalibus praeferendi sunt extraneis sanctioribus.*
10 *Amici aliquando praeferuntur consanguineis.*
11 *Frater amico, & benefactori in extrema necessitate praeferendus est.*
12 *Pater, vxor, filius, frater, creditori sunt praeferendi.*
13 *Coniuncti in eodem ordine qui sint aliis praeferendi.*
14 *Non est mortale positum ordinem inuertere.*
15 *Quod dicitur de consanguineis, dicendum est de reliquis.*
16 *Benefactor beneficiato praeferendus est, iustus iniusto, fidelis infideli.*

1 Certissimum est te posse & aliquando teneri vnum proximum præ alio diligere, quia vnus præ alio tibi, & Deo coniunctior est. sic cum D.Thoma 2.2. *q.* 26. *art.* 6. tradunt omnes eius expositores. Valent. *disp.* 3. *q.* 4. *p.* 4. Torres *disp.* 76. Suarez *de fide, disp.* 9. *sect.* 4. *à num.* 2. Coninch. *disput.* 25. *dub.* 8. *præcipuè num.* 112. Bonacina *disp.* 4. *q.* 4. *de charitate punct.* 5. Quod non solùm intelligendum est de dilectione in effectu, id est, in exteriori beneficentia. In quo nullus contradicit; cùm manifestum sit existente patre, aut matre, & alio homine ignoto in extrema necessitate corporis, vel animæ, neque possim vtrique succurrere, sed necessariò vnus omittendus sit, debere omittere extraneum, & coniuncto succurrere, vt dixit D.Aug. *lib.* 1. *de doctrina Christiana, c.* 28. cùm omnibus prodesse non possis, his potissimùm consulendum est, quibus pro locorum, & temporum, vel quarumlibet rerum opportunitatibus constrictius, tibi quasi quadam sorte iunguntur. Non solùm, inquam, intelligenda est conclusio de dilectione in effectu, sed etiam in affectu. Neque enim in effectu vnum præ alio diligere potes, quin simul in affectu illum præ alio diligas, quia diligere in effectu vnum præ alio, est conferre illi bonum aliquod altero omisso: ita diligere in affectu vnum præ alio, est velle conferre illi bonum altero omisso. Ergo impossibile est posse te, & teneri vnum proximum diligere præ alio in effectu, quin simul in affectu tenearis.

2 Neque aduersùs hæc obstat August. *loco relato*, cùm dicit, omnes

omnes homines æquè diligendi sunt, sed cùm omnibus prodesse non possis, &c. Vbi videtur distinguere dilectionem à beneficentia,& in dilectione affirmat omnes debere esse æquales, secus in beneficentia: quod clarius dicit *cap.6. ad Galat.* super illa verba, *Operamur bonum ad omnes, maximè ad domesticos fidei.* Omnibus(inquit) pari dilectione vita optanda est, etsi non omnibus eadem possint exhiberi dilectionis officia. Non, inquam, hæc obstant. Omnes enim ex parte nostra sunt æqualiter diligendi, quia omnibus debemus velle æquè benefacere, si omnibus possumus. At casu quo omnibus prodesse non possimus, tenemur coniunctiorem minus coniuncto præferre,& hoc velle.

3 Difficultas autem est, qui proximi, & quibus in euentibus præferendi aliis sint?Et casus procedit, cùm obligatus es omnibus benefacere, neque potes; sed necessariò aliquis omittendus est, quis debeat omitti?

Pro quo suppono primò, charitatem semper obligare ad præferendum eum,qui tibi coniunctior est altero non ita coniuncto; quia, vt rectè ait D. Thom.2.2.*q.26.art.6.* cùm est aliquis ordo seruandus, ille præferendus est, qui principio ordinis fuerit coniunctior. Dupliciter autem quis esse potest coniunctior principio charitatis,iuxta duplex charitatis principium. Primò si sit coniunctior diligenti.Secundò si sit coniunctior Deo,propter quem omnia diligimus. Contingit autem sæpè esse quem diligenti coniunctiorem, quia est consanguineus, & alter extraneus, & Deo minùs coniunctum,quia est minùs sanctus, & tunc est difficultas infrà examinanda,quæ coniunctio præponderet.

4 Secundò suppono coniunctionem respectu Dei vnicam esse in specie,quæ fit per sanctitatem:in hac tamen sunt varij gradus,iuxta maiorem,vel minorem sanctitatem, ita vt ille erit Deo coniunctior,qui magis sanctus est,& ille minùs coniunctus, qui minùs sanctus est,At respectu diligentis multiplex est coniunctio; alia naturalis, vt consanguinitatis, alia humana,vt amicitiæ, patriæ,societatis,alia spiritualis,qualis est inter omnes fideles,& præcipuè inter eos, qui eiusdem religionis sunt,inter Confessarium, & pœnitentem, inter prædicatorem,& suo medio conuersum ad fidem, & maximè superiorem, & subditum.

5 Tertiò suppono proximos pati posse necessitatem tui auxilij in diuersorum bonorum genere,alius in spiritualibus,alius in temporalibus,& alius extremè indigere potest,alius solùm grauiter.Et quidem in hac comparatione attendendæ sunt regulæ superiori puncto positæ. Ex illis enim constat necessitatem extremam spiritualem cuilibet temporali necessitati etiam coniunctissimi esse præferendam,siquidem propriæ vitæ præfertur: si autem spiritualis necessitas solùm grauis sit; sicut cum iactura tuorum bonorum graui occurrere non obligaris, ita neque cum iactura illorum, qui tibi coniuncti sunt;si tamen patiens spiritualem necessitatem, æquè tibi coniunctus est,ac patiens temporalem, sine dubio ille huic est præferendus.

6 Quartò suppono necessitatem proximorum posse esse variam etiam in eodem genere bonorum: nam in vno potest esse extrema,in alio grauis,& quando in vtroque est grauis,vna potest esse alia maior. Item possunt proximi se inuicem in coniunctionibus excedere,ita vt coniunctior in consanguinitate, in amicitia, & in spirituali vinculo sit omnino inferior. Quapropter vix potest tunc definiri, quis debeat in amore præferri; quia satis tunc dubium est, quis absolutè principio charitatis sit coniunctior. Pensandæ tamen sunt circumstantiæ occurrentes, tum necessitatis, tum spei futuri fructus, tum præcipuè ex cuius salute maior aliorum speratur fructus:& ex his iudicium ferendum est.sic Suarez *disp.9.sect.4.n.1.fine.* His positis comparando naturaliter coniunctos cum spiritualiter iunctis.

7 Primò dubitatur, an coniunctio naturalis præferenda sit spirituali?v.g. an pater naturalis præferendus sit spirituali, etiam pastori,& filius naturalis spirituali subdito, & sic de reliquis?

Respondeo coniunctionem naturalem per se esse necessariò præferendam,quia hæc est intimior coniunctio, antiquior,& immutabilior, & maiori beneficio fundata. sic Suarez *disp.9 sect.4. n.11.* Coninch. *disp.25.n.149.& 161.* Et quidem in necessitatibus temporalibus credo omnino certum debere patrem carnalem spirituali præferri, & filium naturalem spirituali subdito, & sic de reliquis.Solùm de necessitate spirituali censent aliqui patrem spiritualem esse præferendum.sic Bonacina *disp 3 quæst.4.de charitate, punct.5.in fine.*cum Abulens in *Matth quæst.66.* & Reginald. *lib 4. num.317.*Valent *disput.3 quæst.4 punct 5.versic.tertiò sequitur.* quia in spiritualibus bonis videtur pater spiritualis tibi coniunctior, quàm carnalis. At omnino tenendum est contrarium cum Suarez. *suprà,& num.19.*Coninch.& aliis ab eis relatis, quia carnalis coniunctio non solùm obligat ad prouidendum sic coniunctis in bonis temporalibus, sed præcipuè in spiritualibus, vtpote magis necessariis. Ergo obligat ad præferendum hos sic naturaliter coniunctos eis, qui solùm extrinsecè,& in spiritu coniuncti sunt.

8 Neque obstat Ambrosius *lib.1. offic. cap 8.* quem sequitur D.Thom.*q.26.art.8.ad 1.* dicentem. Neque enim minus vos diligo,quos in Euangelio genui, quàm si in coniugio suscepissem, non enim vehementior est natura ad diligendum, quàm gratia: plus certè diligere debemus, quos perpetuò nobiscum putamus futuros, quàm quos tantùm in hoc seculo, Non inquam, obstat; quia S.Ambrosius loquitur de amore, quem ipse erga filios spirituales habebat, neque agit de obligatione illos præ aliis amandi: cùm autem dicit plus esse diligendos, quos perpetuò nobiscum putamus futuros,quàm tantum in hoc sæculo, loqui potest vel de amore complacentiæ, vel certè extra casum necessitatis, vel non comparat spiritualiter coniunctos cum carnaliter iunctis, sed absolute sanctos cum peccatoribus,& tunc certum est sanctos esse magis diligendos.

Item non obstat Prælatum obligatum esse sibi subditis prouidere in graui necessitate, vt inde colligatur subditos filiis naturalibus, aut saltem fratribus naturalibus, aliisque consanguineis remotis,tum in temporalibus,tum in spiritualibus esse præferendos, quia si loquamur de consanguineis intra primum gradum omnino, tam in temporalibus, quàm in spiritualibus sunt præferendi illis, quorum cura tibi commissa est, quia non censeris illorum curam suscipere derogando obligationi naturali debitæ iis subueniendi. Extra primum gradum non est ita certum, cùm non sit ita stricta coniunctio,& ita poterit obligatione subueniendi subditis vinci. sic Suarez *disp.9.sect.4 n.12.* Coninch. *disp.25.dub.9.n.168. & 169. iuncto,n.151.* Si autem loquamur de subditis religiosis, valde probabile reputat Coninch. *n.152.& 171.* posse, & debere Prælatum illis prius prouidere, quàm quibuscumque consanguineis(excepto parente)tam in temporali necessitate, quàm in spirituali, quia ipsi se totos religioni tradiderunt, & loco parentis religionem susceperunt,& sub ea cura eos religio recepit.

9 Sed quid si consanguinei sint minus sancti, vel fortè peccatores,præferendi sunt extraneis sanctioribus? Affirmat Gabr. *in 3.distin.29.art.2.concl.7.* & ibi Magist. Mouentur, quia sunt Deo magis coniuncti. Sed charitas primò respicit Deum. Ergo primò respicit,qui Deo coniunctiores sunt. Item sanctiores diliguntur à Deo præ aliis. Ergo qui eos præ aliis diligeret, voluntati diuinæ se conformaret. Nihilominus dicendum est consanguineos,etsi peccatores sint, sanctioribus extraneis esse præferendos, tum in spiritualibus, tum in temporalibus in casu necessitatis, & in quo semper loquimur. sic Suarez *disp.9.sect.4. n.19.* Coninch. *disp.25. dub.9. n.140.*cum D. Thom.communiter recepto *q.26.art.7.* Ratio est,quia ex charitate obligaris sanguine iunctis, quia tibi iuncti sunt succurrere. At sanctitas non tibi inducit hanc obligationem. Ergo. Item charitas naturam perficit, sed natura inclinat amare tibi coniunctos sanguine, potius quàm meliores,& sanctiores. Ergo sunt in dilectione præferendi.

Neque obstant contraria.

Ad primum dico sanctiores esse Deo magis coniunctos, & obiecta magis diligibilia secundùm se, ac proinde magis amanda esse amore complacentiæ,non approbationis: at non esse obiecta, quæ ex obligatione sint magis diligenda amore absoluto, & appretiatiuo. Aliàs obligatus esses sanctiores diligere, illisque prouidere,potius quàm sibi in peccato existenti.

Ad secundum dico Deum amare sanctiorem præ minus sancto, at tu non teneris amare illum, nisi solùm amore complacentiæ, at amore absoluto, & desiderio efficaci minus sancto tibi coniuncto potes desiderare eam, & maiorem sanctitatem, quia in hoc desiderio diuinæ voluntati te conformas. Adde rationem diligendi esse Deum, sed obligatio vnum præ alio diligendi non tam ex coniunctione ad Deum, quàm ex coniunctione ad diligentem desumenda est.

10 Secundò dubitatur comparando naturaliter iunctos cum iunctis humana coniunctione, an coniunctio naturalis semper præferenda sit humanæ coniunctioni?v.g.an pater, frater,vel consanguineus præferendus sit amico, & benefactori?

Respondeo omnes hos non esse necessariò præferendos, sæpè enim amicitia ita arcta esse potest, & beneficentia ita eximia, vt coniunctionem consanguinei intra secundum gradum euincat. sic docet Valent.2.2. *disp.3.q 4.punct.5.versic. quartò sequitur.* Bannes 2.2. *q 26.art.8.in fine,dub.1.* Coninch.*disp.25.dub 9.n.156.* Solùm est dubium de consanguineis in primo gradu, nempe de filio respectu patris,& de patre respectu filij, & de fratribus inter se, an ij necessariò debeant semper præferri amico, & benefactori insigni? De patre,filio, & vxore ferè omnes Doctores sentiunt esse necessariò præferendos cuilibet amico, & benefactori ob horum strictissimam coniunctionem. sic docent cum D. Thom. 22.*quæst.26. art.6 & 9.*omnes eius expositores.Coninch.*disp.25.dub.9.à n.153.* Valent.22. *disp.3.q.4. punct.5. versic.quintò sequitur.*& alij apud ipsos. Neque enim,vt ait Aristot.8 *ethic cap.vlt.* Diis,parentibúsque possunt reddi æqualia. Solùm in casu quo pater,filius,& vxor obligationi debitæ sui muneris non satisfecerint, sed potiùs contrarium facere procurauerint,existimant plures Doctores te posse amicum,& benefactorem insignem illis præferre ,non tamen ad id teneri. sic Suarez *disput.9.de charitate , sect.4.numer.15.* Coninch. aliis relatis *disputatio 25. dub. 9. à numero 155.* Valentius *disputatio.3. quæstio.4. punctum 5. versic. nihilominus.* Quòd possis præferre probo; quia licet vna virtus excellentior alia sit, ex suo genere: at in indiuiduo potest inferior vincere superiorem, saltem quoad obligationem exercendi proprium actum, vt contingit in die festo, cuius obligatio audiendi sacrum cessare solet ob exercitium virtutis misericordiæ cum proximo grauiter meo auxilio indigente. Ergo licet pietas in parentem, filium,& vxorem longè superet virtutem amicitiæ,& gratitudinis.

At ita potest esse debita amicitia,& gratitudo ob singularia beneficia, vt vincat pietatem, quæ attentis circumstantiis videtur indebita. Quòd verò non tenearis amicum, & benefactorem præponere supradictis consanguineis probo, quia ille consanguineus ob mala opera in te facta aliquid de iure sibi debito amiserit, remittere illis possum,& ius illæsum,& integrum, quod à natura habent, conseruare,

11 Quòd si fratrem compares cum amico, & benefactore. Affirmat Lorca 2.2.*q.26.art.9.num.*4. rarò fore peccatum mortale amico, & benefactori postponere, iuxta illud *Prouerb.*18. Vir amabilis ad societatem magis amicus erit,quàm frater. Dicendum tamen est semper esse peccatum mortale in extrema necessitate præferre amicum, & benefactorem fratri, nisi in casu superiùs dicto,cùm frater iura fraternitatis violasset,vel amicus esset insignissimus benefactor, quia coniunctio fraternitatis est nimis stricta, quam derogari non decet ob quæcùmque signa amicitiæ, & beneuolentiæ. Adde, ad exaggerandam alicuius amicitiam vtimur comparatione fraternæ dilectionis, & affirmamus illos amare,ac si fratres essent. Ergo fratres amicis per se sunt necessariò præferendi. Neque obstat locus Prouerb. ibi enim tantùm significatur societate amici nos magis delectari, quàm cuiuslibet consanguinei; vel significat interdum amicum esse nobis fideliorem, & vtiliorem fratre. Ex quo tamen non sequitur esse in necessitate præferendum.

12 Hinc infertur, quid dicendum sit de patre, vxore, filio, & fratre comparatis cum creditore?

Respondeo hos in extrema necessitate existentes creditori esse præferendos, quia cessat obligatio soluendi debitum, cùm hos habes extremè indigentes. ita Torres *disp.* 81. *dub.*9. *ad fin.* Bonacina *disp.*3 *q.*4.*punct.*4 *n.*3.Lessius *l.*2.*c.*16 *n.*14. Coninch.*disp.* 25. *dub.*9.*num.*168.*&* 169.Imò si graui necessitate laborant, non videtur improbabile hos creditori simili necessitate laboranti posse præferri, quia tui necessitas grauis excusat à restitutione debiti antea contracti,vt defendit Lessius *lib.*2.*cap.*16. *dub.*1. *n.*20. Ergo etiam necessitas horum, qui ita tibi coniuncti sunt; reputare enim potes propriam eorum necessitatem.

13 Tertiò dubitatur comparando coniunctos in eodem ordine, quos debeas præferre, cùm omnibus occurrere non possis; Communis est sententia in coniunctione naturali patrem omnibus esse præferendum, secundò matrem, tertiò vxorem, quartò filios,quia illo ordine sunt tibi coniunctiores.sic Coninch.*disp.*25. *de charitate,dub.*9.*numer.*149. Bonacina *disput.*3. *quæst.*4. *punct.*5. *numer.*2. Suarez *disput.*9.*sect.*4. *à num.*5.Valent.2.2.*disput.*3.*quæst.* 4.*part.*5.*post medium.* Sed aliqui Doctores hunc ordinem inuertunt. Affirmant namque matrem patri esse præferendam, tum quia magis amat filium, tum quia in eius educatione plus laborat.

Sed absolutè retinenda est communis sententia; neque enim hæ rationes præponderant ei, quam pater pro se habet, scilicet esse filij principium: ob cuius causam tenetur arctiùs, quàm mater filio prouidere,& illius curam gerere: Alij affirmant vxorem parentibus esse præferendam, iuxta illud Genes.2. *Quamobrem relinquet homo patrem suum, & matrem, & adhærebit vxori suæ,* & Matth.19.*Iam non sunt duo,sed vna caro.* Sed quilibet se ipsum præferre debet parenti. Ergo etiam vxorem præferre debet. Cæterùm hæc non conuincunt; quia hæc solùm probant quoad electionem status vxorem esse præferendam, & quoad ea, quæ ad gubernationem domus pertinent, non tamen quoad extremam necessitatem. Alij deinde præponunt filios,tum parentibus, tum vxori: parentibus præponunt,quia amor filiorum est antiquior, & cura illis prouidendi arctior est in patre, quam in filio respectu parentis, iuxta illud 2.ad Corinth.12. *Nec enim debent filij parentibus thesaurizare, sed parentes filiis.* Vxori autem præponunt ob eandem rationem, & quia vxor assumitur propter filios gignendos. sic Valent.2.2.*disput,*3.*quæst.*4.*punct.*5. *versic. decimò sequitur.* At credo parentes semper esse præferendos filiis in casu necessitatis, tum quia beneficium à patre acceptum,est omnium maximum,siquidem ex illo habes esse. Ergo sicut Deus omnibus præferendus est, quia tibi contulit esse, ita suo modo tuus pater omnibus preferri debet; tum quia occisio patris,aut illius maledictio grauius peccatum est, quàm occisio,& maledictio filij, vt constat *Exod.*21. *& Leuit.*20.Ergo auxilium pro conseruanda illorum vita magis est debitum. Fateor tamen appetitum sæpe inclinare magis ad amorem filiorum, quàm parentum; eáque de causa faciliùs patrem amare filium, quàm è contra: non tamen inde infertur patrem non esse præferendum; cùm charitas, & inclinatio rationalis naturæ ad patrem potius, quàm ad filium propendeat. Neque obstat locus Pauli *ad Corinth.* 12. quia solùm probat extra necessitatem filios, præcipuè non emancipatos esse parentibus præferendos, quia filiis sub cura, & prouidentia parentum existentibus tenetur pater, tum in temporalibus,tum in spiritualibus prouidere, & inuigilare pro maiore illorum profectu. Adde, neque etiam extra necessitatem in temporalibus tenetur filius, etsi possit prius aliis filiis prouidere, quàm parenti, quia prouidendo parenti, prouidet & sibi, cùm bona parentis iure hæreditatis ad ipsum deueniant, & nemo tenetur aliis cum iactura propriorum bonorum extra necessitatem occurrere. sic Coninch.*disp.*25.*dub.*6. *num.* 146.

De vxore non est ita certum, an debeat filiis præferri? Credo probabilius cum Suarez, Bonacina, Coninch. & aliis esse præferendam, tum quia est principium filiorum, tum quia est tibi intimo vinculo coniuncta. Neque solùm propter filios assumitur, sed ad vitæ solatium. Copula autem est, quæ propter filios gignendos, vel sedandas tentationes assumenda tantùm est.

14 Aduerte tamen inter hos consanguineos ita strictè iunctos non esse mortale, assignatum ordinem inuertere; quia excessus coniunctionis non est ita grauis, & quia non est satis constans, qui excedat.sic Bonacin. *disp.*3.*q.*4 *punct.*5.*n.*2.Suar.*disp.*9 *sect.*4. *n.*8. Secundò aduerto supradictum ordinem seruandum esse, cæteris paribus. Nam si pater sit crudelis, & mater benefica,sine dubio mater præferenda est, quia vltra vinculum coniunctionis naturalis addidit beneuolentiæ vinculum. sic D.Thom.*q.*26. *art.*10. Reginald. *lib.*4.*num.*311.Bonacina *disp.*3.*q.*4.*punct.*5.*n.*2.

15 Quod dictum est de his consanguineis, dicendum est de reliquis, illos esse aliis præferendos, cæteris paribus, qui tibi magis coniuncti sunt; & proportione seruata, dicendum est de tibi coniunctis spirituali titulo, patrem, inquam, spiritualem præferendum esse filio spirituali, & hunc fratribus spiritualibus. sic Bonacina *suprà num.* 4. At si filius spiritualis non tantùm sit filius in lata significatione, qualis est tua industria ad fidem conuersus, sed etiam stricta, videlicet quia sub tua cura est, quia illius es pastor, censeo eius bonum patri spirituali præferendum esse; quia pater spiritualis non est tibi commendatus,sed potius tu ipsi: subditus autem tibi omnino commendatus est. Ergo teneris subditum præferre cuilibet alio, quæ tibi naturaliter non est coniunctus.

16 Duplex restat comparatio. Prima benefactoris cum beneficiato, qui debeat præferri?

Respondeo benefactorem ex hoc titulo semper præferri debere; quia beneficium acceptum obligat recipientem, vt gratum se benefactori ostendat. At beneficium datum non obligat ad vllam gratitudinem. Cum hoc tamen stat, beneficiatum sæpè ardentiùs diligi à benefactore, vt rectè probat D.Thomas 2.2. *q.*26.*art.*12.Valent.*disput.*3.*q.*4.*punct.*5.*in fine,versic. vndecimò sequitur* Suar. *disp.*9.*sect.*4 *n.*9.

Secunda comparatio est peccatoris cum iusto, fidelis cum infideli. Et respondeo cæteris paribus fidelem, & iustum peccatori, & infideli esse præferendum, sicut & magis iustum minus iusto, quia in illo genere coniunctionis arctiùs sibi iunguntur, & videtur constare ex illo ad Galat.6. *Dum tempus habemus operemur bonum*, ad omnes, maximè ad domesticos fidei. sic ex communi sententia tradit Coninch. *disp.*25. *dub.*9. *n.*142. Cæterùm credo te posse, (etsi non tenearis) peccatorem in extrema necessitate temporali laborantem præferre homini iusto: quia in peccatore est periculum æternæ condemnationis, quod non adest in iusto. Deinde quia in peccatore videtur simul cum corporali necessitate adesse spiritualem. sic Bonacina *disp.*3.*q.*4.*punct.*5.*n.*3.*fine.*

DISPVTATIO II.

De externo effectu charitatis,qui est eleemosyna.

VARII enumerantur effectus charitatis, alij interni alij externi. Interni sunt complacentia, desiderium, gaudium, in bono Dei, & proximi, misericordia in proximum, quæ consistit in compassione alienæ miseriæ: de quibus effectibus nihil speciale notandum occurrit. videatur D.Thom.2.2.q.17.28.29.& 30. vbi eos optimè explicat. Alij sunt effectus externi charitatis, in quibus explicandis DD.sermonem protendunt. Primus est generalis, qui est beneficentia, quæ, vt ait D.Thom. *q.* 31. communiter receptus,consistit in faciendo alicui bene: at quia dupliciter proximo facere bene potes, corporaliter, inquam, & spiritualiter, ideo beneficentia diuiditur in corporalem, & spiritualem. Corporalis beneficentia arrogat sibi nomen eleemosynæ, spiritualis beneficentia vocatur correptio; & iuxta hanc diuisionem disputatio erit de eleemosyna, sequens de correptione.

PVNCTVM I.

Quid sit eleemosyna, & quotuplex.

1 *Expenditur definitio eleemosynæ & à qua virtute procedat.*

2 *Duplex est beneficentia, corporalis, & spiritualis, & vtraque explicatur.*

1 ELeemosyna est alienæ miseriæ subleuatio. sic diuus Thom. 2.2.*quæst.*31.*art.*1. & cum eo omnes Doctores. Hæc subleuatio si procedat ex voluntate præcisè, qua tibi aliena miseria displicet, eámque remouere intendis, erit actus exterior virtutis moralis

moralis charitatis, scilicet misericordiæ. Si autem procedit ex voluntate placendi Deo; placet enim ipsi, vt proximis ab ipso creatis benefacias, eorúmque miseriam subleues, erit actus charitatis theologicæ. Potes aliquando miseriam pauperis subleuare ex affectu aliarum virtutum, verbi gratia, ex affectu satisfaciendi Deo, & tunc erit actus imperatus à virtute pœnitentiæ; vel ex affectu recognoscendi Deum, vt tui superiorem, omniúmque Dominum: & tunc erit actus imperatus à virtute religionis. Semper tamen externa subleuatio miseriæ procedit immediatè à virtute misericordiæ, vel charitatis, quia semper procedit ex amore, quo intendis à proximo malum remouere: quæ voluntas, cùm sit voluntas benefaciendi illi, semper est voluntas charitatis theologicæ, vel moralis. Neque est inconueniens inferiorem virtutem imperare posse superiori, quia non imperat superiori, nisi media voluntate, cui omnes virtutes subordinantur; & solùm imperat, quatenus sibi vtilis est ad proprium finem consequendum. Cùm autem superior virtus sæpè vtilis sit inferiori virtuti ad suum finem consequendum, poterit inferior virtus superiori imperare. Quod exemplo virtutis pœnitentiæ est manifestum. Ex affectu enim satisfaciendi Deo, potes Deum amare super omnia, qui est actus charitatis. Item ex affectu virtutis spei, qua pœnas inferni vitare intendis, potes velle ita conteri, vt extra sacramentum gratiam consequaris, quod nisi per contritionem, quæ à charitate procedit, fieri non potest. Ita ergo poteris velle ex affectu iustitiæ, vel pœnitentiæ, vel religionis alienam miseriam subleuare, & actum charitatis theologicæ, vel moralis virtutis elicere. Et in his communiter Doctores consentiunt (paucis exceptis,) vt videre est apud interpretes, D.Thom. 2.2. q.31. *art.*1.specialiter Valent.*disp.*3.*q.*9 *punct.*1. Coninch.*disp.*27.*dub.* 2.

2 Duplex est in genere beneficentia, sicut est duplex proximi miseria, alia est corporalis, alia spiritualis: vtraque autem plures actus habet, iuxta plures proximi necessitates: hos comprehendit D.Thom. communiter receptus. 2.2.*quæst.*31.*art.*2. sequentibus versibus,

Visito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo.
Consule, castiga, dimitte, remitte, fer, ora.

quæ quæ in Catechismis catholicis continentur. Corporales sunt visitare infirmos, subleuando eorum infirmitatem opera & cura eis impensa; potum sitienti, & cibum egenti tribuere, captiuum redimere, nudum operire, peregrinum recipere, mortuum sepelire. Hinc constat sepelire mortuos opus esse misericordiæ, quia subleuat magnam miseriam, qualis est sepultura carere, & quia excitat fideles ad memoriam, vt pro defunctis orationes fundant. Qua de causa in Scriptura, & à sanctis Patribus plurimùm hoc opus commendatur, vt pluribus exornat Valent. *disp.*3.*quæst.*9. *punct.*2. Vnde peccatum erit mortale insepultum corpus relinquere, quòd sine graui tuo incommodo sepeliri potest. sic Bannes 2.2.*quæst.*32.*art.*2.*conclus.*2. Torres *disput.*81.*dub* 1. Bonacina *disp.* 3.*quæst.*4.*de charitate,punct.*6.*num.*1. Valent.*suprà,versic. ex quibus sanè testimoniis.* Coninch. *disp* 25.*dub.*3.*num.*21.*fine.* Spirituales sunt docere ignorantem, consilium egenti præbere, errantem punire, iniuriam remittere, mœstum consolari, patienter aduersitates & proximorum molestias ferre, pro viuis, & defunctis orare. Alia dantur tam spiritualia, quàm corporalia opera, quæ expressè in supradictis non continentur, vt rectè probat Valent. 2. 2. *disp.*3.*quæst.*9.*punct.*2. Sed quia hæc sunt præcipua, & ad hæc reduci possunt, ea de causa retinenda est hæc communis diuisio, quámque Catechismus Pij V. approbauit. Neque video difficultatem alicuius momenti, in qua necesse sit immorari. Solùm aduerto in præsenti disputatione esse præcipuè sermonem de eleemosyna corporali: in sequenti, vbi agemus de correptione delinquentis, de eleemosyna spirituali.

Esse de eleemosyna præceptum tam diuinum, quàm naturale, nulli Catholico esse potest dubium. Nam ipsa ratio nobis dictat proximum esse amandum, quod fieri non potest, si in necessitate constituto non succurras. Non enim amor verbo, & lingua, sed opere, & veritate ostendendus est, Ioann. 1. *cap.* 3. In Scriptura autem toties necessitas eleemosynæ commendatur, vt supervacaneum censeam immorari in eius probatione. Pro omnibus testimoniis, quæ adduci possunt sufficiat locus. *Matth.* 25. vbi Christus Dominus testatur in extremo iudicio sententiam damnationis, vel salutis pronuntiaturum, iuxta illius studium, vel negligentiam. Qua via ergo commendari eleemosyna amplius poterat? Difficultas solùm versatur in explicando tempus huius obligationis, quod in sequentibus præstare conabimur.

PVNCTVM II.

Quando obliget præceptum eleemosynæ.

1 *Triplex est proximi necessitas, extrema, grauis, & communis, & qualibet explicatur.*
2 *Bona ex quibus est facienda eleemosyna, alia sunt necessaria, alia superflua, & quæ hæc sint.*
3 *Non est obligatio ex charitate inquirendi egenum proximum, sufficit si paratus sis subuenire, secus si Prælatus sis.*
4 *Obligatio ex charitate solùm est, quando proximus patitur necessitatem, aliàs non subleuandam.*
5 *In extrema necessitate ex necessariis statui, & superfluis naturæ teneris proximo subuenire.*
6 *Satis est probabile ex necessariis statui non esse obligationem subueniendi proximo extremam necessitatem patienti.*
7 *Non es obligatus magnas diuitias pro redimenda vita particularis proximi expendere.*
8 *Pro salute proximi non es obligatus Medicos à longè vocare, & medicinas exquisitas afferre.*
9 *Condemnato iustè ad mortem non teneris subuenire, tametsi facilè possis.*
10 *Extra extremam necessitatem aliqui negant te esse obligatum eleemosynam facere.*
11 *Proponitur secunda sententia affirmans.*
12 *Tertia sententia media via procedit.*
13 *Sub graui culpa obligaris proximo grauiter indigenti subuenire ex superfluis tuo statui.*
14 *Proponitur quædam obiectio, & fit illi satis.*
15 *In communi necessitate pauperum aliquando obligaris eleemosynam facere de superfluis.*
16 *Fit satis argum. num.*10 *& seqq adductis.*
17 *Eleemosyna in propellenda proximi aduersitate, & subleuanda eius necessitate sita est.*

1 PRo huius explicatione præmitto primò triplicem esse proximi necessitatem, aliam extremam, aliam grauem, aliam communem. Extrema est, si proximus in probabili, & moraliter certo periculo vitæ versetur, nisi illi succurras. Ad hæc reduci potest periculum mutilationis membri, perpetui carceris, aut alicuius infirmitatis perpetuæ; quia hæc morti comparantur, ideóque à Doctoribus necessitas horum euentuum vocatur quasi extrema. Grauis necessitas est, in qua proximus periculum moraliter certum subiit alicuius damni, tum in corpore, tum in honore, tum in pecunia; à quo tamen nisi adiuuetur, se liberare non potest. Communis necessitas est, quam pauperes communiter patiuntur, cuíque non possunt succurrere, nisi cum magna difficultate, & extraordinaria diligentia. sic Valent. 2. 2. *disput.*3. *quæst.*9.*toto punct.*4. Coninch. *disp.*25. *dub.*8. *à num.*111. Vasquez *in opusc.de eleemosyna,c.*3.*dub.*3 *sub n.*8. Suar.*disp.*7 *sect.*7.*n.*4.

2 Secundò præmitto. Bona, ex quibus facienda est eleemosyna, in duplici sunt differentia. Alia sunt superflua, seu non necessaria vitæ tuæ, & tuorum. Alia sunt superflua, seu non necessaria tuo statui. Illa autem dicuntur bona non necessaria vitæ tuæ, sine quibus propriam vitam, & illorum, qui ad te pertinent, conseruare potes. Illa verò dicuntur non necessaria statui, sine quibus status conseruari potest. sic supradicti Doctores, & ex ipsis terminis liquet. Sed est aduertendum necessaria ad statum non spectanda esse, præcipuè ex præsenti conditione, sed ex ea, quæ probabiliter futura est; quare quæ necessaria sunt ad infirmitatem, aut casum aliquem probabiliter contingentem, vel ad filios, aut domesticos in statu constituendos, vel ad conseruandū statum altiorem, ad quem credis probabiliter promouendum, absolutè necessaria statui dici debent. sic Coninch. *disp.*25. *dub.*8. *num* 110. Suarez *disp.*7. *de charitate, sect.*3.*num.*9. Vasquez *de eleemosyna, cap.*1.*dub.*3.*num.*9. *&* 27 Bonacina *disp.*3.*quæst* 4 *punct.*6. *num.* 5. Deinde est aduertendum plura bona neque esse ita necessaria statui, quin sine illis conseruari possit, licèt non æquè bene, neque etiam esse ita superflua, quin statui conuenientia sint: colligitur ex supradictis Doctoribus, cùm dicunt necessaria statui non consistere in indiuisibili, sed latitudinem pati, & tradit expressè Valent. *disput.*3. *quæst.*9.*punct.*4.*versic.qua in re iudicanda.* Bannes 2.2.*q.*32.*art.*6 *dub.*2. Torres *disp.*82.*dub.*4 Lorca *disp.*39. *num.*35. Coninch.*disput.*27.*dub.*8.*conclus.*2.*num.*130. Quapropter dici possunt statui absolutè necessaria, si pulchritudini eius, & decentiæ necessaria sint. Ex quibus fit, (vt bene dicit Coninch. *suprà*, & Vasquez *num.*27.) rarò affirmari posse quemlibet habere statui suo superflua, quia rarò de aliqua affirmari non potest ea bona quæ habet, nec sibi, nec suis ad casus probabiliter contingentes, & statum altiorem procurandum necessaria non esse.

3 Tertiò præmitto tibi non esse obligationem ex charitate inquirendi egenum proximum, vt subuenias, sufficit, si paratus sis subuenire, cùm tibi eius necessitas moraliter constet: quia præceptum eleemosynæ solùm obligat necessitati visæ subuenire, quod non leuiter colligitur ex illis verbis 1. Ioann. 3. *Qui viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo*, &c. quasi excusatus sit, si non viderit. Dixi ex charitate te non esse obligatum inquirere: nam si officium habeas prælati, debes inquirere, quomodo se habeant subditi, & illorum necessitates inuestigare, quia illorum curam geris. sic Valentia 2.2.*disput.* 3. *q.* 4. *punct.*4. *circa principium, versic.prima circumstantia.* Nauarr. *cap* 24. *num* 9. Ioann.Medin. *de eleemosyna, quæst.*37 *§ ad id autem.* Maldectus *quæst* 32.*art.*6. *dub.*2. *in princip.* Vasquez *in opuscul. de eleemosyna*, *capite* 1. *dubio* 3. *numero* 25. *& capite* 4. *numero* 14. Corduba *quæstion. lib.*2. *quæst.*14. Bonacina *disput.* 3. *quæstion* 4. *puncto* 6. *numer.* 10. Suarez *disputation.* 7. *de charitate, section.* 1. *numero.* 6. Quomodo autem constare tibi debeat de necessitate proximi,

tuo statui præsenti necessaria non sunt, & ex alia parte non sunt in graui quantitate, non pateris aliquod graue damnum. Ergo obligatus es ea expendere.

14 Dices, nullus tenetur se impotentem reddere ad altiorem statum acquirendum ob subleuandam grauem proximi necessitatem, quia nullus tenetur cum graui iactura propria aleno malo succurrere. At est grauis iactura amissio altioris status. Ergo si bona expendenda sunt tibi necessaria ad altiorē statum acquirēdum, non poteris teneri illa expendere, quamuis ad præsentem statum conseruandum non sint tibi necessaria. Fateor hoc argumentum non parum vrgere, ac proinde videri excusatos a graui culpa non succurrentes proximorum necessitatibus ex bonis, quæ putant sibi necessaria ad altiorem statum acquirendum, quando habent ius ad conquirendum illum altiorem statum per illa bona: quod notanter dico propter bona titulo Ecclesiastici beneficij comparata, quæ non videntur concessa, vt mediis illis pares viam ad altiorem statum, sed ad præsentem conseruandum, vt dicemus. At quia hinc sequitur rarò diuites obligatos esse ad eleemosynam faciendam; si solùm ex superfluo status præsentis, & futuri tenentur, vt dicit Vasquez *de eleemosyna, cap. 1. dub. 1. num. 27. & 32.* quia, vt ipsemet dicit *cap. 4. num.* 14. vix in sæcularibus etiam Regibus superfluum inuenitur, cùm nullus ferè sit, qui altiorem gradum sibi, & domesticis procurare non possit, vel cuius opes ad fundationem alicuius collegij, vel monasterij non sint destinatæ. Ideo censeo ad obligationem eleemosynæ faciendæ in graui necessitate non esse attendendum statum futurum, quem procurare potes, sed præsentem, quem habes, cui præsenti si illa bona tibi supersunt, ita vt absque illis sine speciali detrimento tuus præsens status conseruari possit, tenearis eleemosynam facere. sic Coninch. *disput.* 27. *dub.* 8. *num.* 130. cum Bannes 2. 2. *quæst.* 32. *art.* 6. *dub.* 2. Torres *disputat.* 82. *dub.* 4. Lorca *disput.* 39 *num.* 33. Suarez *disput.* 7. *de charitate, sect.* 3. *num.* 11.

15 Secundò dico in communi necessitate pauperum te obligatum esse eleemosynam facere aliquoties ex bonis, quæ tibi necessaria non sunt ad præsentem, & futurum prætensum statum acquirendum, & conseruandum, esto sint necessaria, vt commodiùs illos status sustinere possis. sic Valent. 2. 2. *disp.* 27. *dub.* 8. *conc.* 3. *num.* 131. Suarez *disput.* 7. *sect.* 3. *num.* 7. Bonacina *disp.* 3. *quæstione* 4. *punctum.* 6. *versic. tertia sententia*, *numero.* 8. & alij apud ipsos.

Ratio est, quia diues habens sic superflua, & eleemosynam omittens longo tempore pluribus egenis expostulantibus reipublicæ graue detrimentum infert, cùm totum onus alendi pauperes in ipsam transferat, neque illi subsidium præstet, cùm possit. Neque obstat omissionem cuiuslibet eleemosynæ non esse peccatum mortale, imò nec veniale, quando voluntatem habes aliis succurrendi, & de facto aliis succurris: secus verò, si illa voluntate cares, & nemini intendis succurrere, quia in priori casu iam aliquo modo leuas onus reipublicæ, eique subsidium præstas. At in secundo rempublicam grauas, & te inhumanum, & durum ostendis, & aliis impietatis exemplum præbes.

16 Argumentis, quæ in confirmationem prædictarum sententiarum adduximus, facilè respondetur, quatenus nobis aduersa sunt.

Ad primum primæ sententiæ respondeo te non esse obligatum propriæ necessitati graui succurrere, quia es dominus tuorum bonorum fortunæ, & honoris: at esse obligatum alienæ, quia alienis cedere non potes sicut propriis. Vnde sicut in bonis corporis, quia illorum dominium non habes, teneris tibi succurrere, si graui necessitate vexeris, ita debes proximo in bonis fortunæ, quorum dominium non habes; quæ omnia confirmantur exemplo creditoris, & debitoris, creditor enim remittere debitum potest, at tu si debitor es, teneris soluere: sic patiens grauem in bonis fortunæ necessitatem potest ob rectum finem sustinere: at tu non potes remedium subtrahere, dum de illius voluntate tibi non constat.

Ad secundum dico graues necessitates non ita passim occurrere, vt te impediant ab illis operibus bonis: at si de facto occurrant, non poteris ad fundandas Ecclesias, vel collegia diuitias obseruare, vt relato Azor. docet Bonacina *disput.* 3. *quæst.* 4. *de charitate, punct.* 6. *num* 9. *versic. secundo*; bene tamen quæ necessaria sunt ad filios, & domesticos in statu constituendos, quia hæc pertinent ad proprium statum conseruandum.

Ad tertium satis constat, ex quibus bonis succurrere debeas graui necessitati, scilicet ex iis, quæ tibi, tuorumque statui simpliciter necessaria non sunt; sed absque illis possis sine graui detrimento conseruari. Argumenta autem secundæ & tertiæ sententiæ ex probationibus nostrarum conclusionum sufficienter explicantur.

17 Aduerto eleemosynam versari in propellenda proximi necessitate, & subleuanda eius necessitate, quia est actus misericordiæ, & compassionis. Quapropter necessarium est, vt necessitas præsens sit, non præterita. Ex quo fit, si proximus infirmetur, teneris curare illum, si alius non sit, qui illius curam gerat. Et idem est si indiget tuo patrocinio ad famam, vel diuitias tibi iniustè ablatas recuperandas, quia verè nunquam illas amisit. Secus verò est, si casu, vel iustè famam, & diuitias amisisset, non teneris, etsi facilè possis procurare, vt recuperet; quia illa recuperatio est lucri acquisitio, eleemosyna autem non ordinatur ad lucrum proximo acquirendum, sed ad damnum pendens impediendum. sic optimè Vasquez *in opuscul. de eleemosyna, cap.* 1. *dub.* 3. *num.* 27. 28. & 35. Bonacina *disp.* 3. *q.* 4. *de charit. punct.* 6. *num.* 9.

PVNCTVM III.

An in casibus, in quibus obligaris eleemosynam facere, tenearis ex iustitia, an solùm ex charitate.

1 *Qui, & quibus probent te ex iustitia obligatum esse.*
2 *Affirmandum est te solùm obligari ex charitate.*
4 *Satisfit argum. num. 1 adductis.*

1. NOn desunt Doctores, qui hanc obligationem ex iustitiâ adstruant. sic Caietan. 2. 2. *quæst.* 118. Aragon *quæst.* 32. *art.* 5. Turrecrem. *cap. si fœnerauerit*, 86. *distinct.* Saminto *lib.* 1. *de Ecclesiastici redditib. p.* 3. *c.* 4. *num.* 3. & *seqq.* & fauet Augustinus *Psalm.* 147. explicans illud, confortauit seras portarum tuarum, vbi inquit: Superflua diuiti necessaria sunt pauperi, aliena retinet, qui ista tenet. Item Ambrosius *sermone.* 18. *sub finem* & Basilius in illud Lucæ 12. *Destruam horrea mea*, & alij Patres vocant retinentes bona in iis occasionibus esse raptores, & aliena retinere, & D. Thomas 2. 2. *quæst.* 118. *artic.* 4. *ad secundum*, vocat hoc debitum legale, quod condistinguit contra debitum morale, ac proinde esse ex iustitia. Probatur autem hæc sententia primò, quia ex iure naturæ omnia erant communia ante diuisionem, iusque gentium diuisionem introduxit, sed non est credendum diuisionem introduxisse cum violatione charitatis. Ergo cùm charitas obligat relinquere egenti bona necessaria, iam illa bona cessant esse illius, cui iure gentium fuerunt applicata. Ergo manent communia, ac proinde illius, qui illis eget. Secundò laborans extrema necessitate, imò & graui potest absque iniustitia, & peccato surripere bona ibi necessaria, neque tu impedire potes. Ergo signum est illius esse, ac si à nullo possiderentur. Tertiò iudex cogere potest sic habentem superflua, vt egentis succurrat, ab illoque bona tanquam iniustè detenta auferre. Ergo ipse ante talem coactionem tenetur.

2 Nihilominus cum communi sententia affirmo te solùm ex charitate, & non ex iustitia obligatum esse eleemosynam facere. sic Ioan. Med. *C. Te restit. quæst.* 3 *causa* 1. Nauarr. *cap.* 24. *num.* 7. & 8. & *tract. de redditib. quæst.* 1. *num.* 16. & *in cap. intra verba, num.* 714. & *in apolog. contra Sarmient quæst.* 1. *mon.* 2. Torres 2. 2. *disp.* 82. *dub.* 3. Lorca *sect.* 6. *disput.* 39. *num.* 45. Vasq. *in opusc. de eleemosyna, cap.* 1. *dub.* 5 *sub num.* 17. Coninch *disput.* 27. *dub.* 7. *nu.* 104. Reginald. *p.* 1. *lib.* 4. *cap.* 10. *sect.* 4. *num.* 264. Suar. *disput.* 7. *sect. vlt. de charit.* Bonac. *disput.* 3 *q.* 4. *de charit. p.* 6. *num.* 19. & alij. Ratio ea est, quia proximus duplici tantùm genere bonorum indigere potest ad propellendam necessitatem, scilicet tuis actionibus personalibus, vel bonis fortunæ à te iam possessis: nullum autem ex iis bonis teneris ex iustitia in eius obsequium impedire, sed solùm ex charitate. Ergo. Et quidem de actionibus personalibus videtur res manifesta. Non enim ob necessitatem alterius amittis libertatem tibi à natura donatam, neque seruus indigentis efficeris, sed æquè liber manes, & æquè dominium retines tuarum actionum, ac si nullus eis indigeret. Ergo non peccas contra iustitiam eas actiones denegando. De bonis autem à te iam possessis sic probo, quia licèt iure naturæ illa bona ante possessionem nullius essent, idcoque dicuntur communia: at semel à te accepta, & collecta tua sunt. Neque ob indigentiam alterius desinunt esse tua, quod à fortiori militat in pecuniis, vestibus, & cibis, quæ tua, vel tuorum industria, & labore comparata sunt, ac proinde sunt fructus magna ex parte personales, quorum dominio priuari non potes ob vllius indigentiam.

3 Neque contra hanc doctrinam procedunt Augustinus, Ambrosius, & Basilius, aliique Patres affirmantes rapinam committere, qui negat pauperi debita, quia per quandam exaggerationem loquuntur vocantes rapinam, & furtum, quod est ex charitate debitum. D. autem Thom. dixit esse debitum legale, hoc est, à lege charitatis introductum, non autem iustitiæ commutatiuæ. Esto è contra omne debitum iustitiæ commutatiuæ sit debitum legale. Neque obstat debitum legale distinguere contra debitum morale, quia morale debitum, vocat debitum ex quadam decentia, & honestate; Debitum autem legale est debitum strictum, quia est debitum ex rigorosa lege.

Ad primum contrarium concedo ius gentium, seu naturale non introduxisse diuisionem rerum cum violatione charitatis; non tamen inde fit reliquisse res extra dominium possidentis, sed solùm obligasse possidentem, vt eas ex charitate egenis impertiretur. Dicuntur autem fieri communes in necessitate, quia charitas, quæ non quærit quæ sua sunt, eas communes facit, ratione cuius egens potest eis vti absque vlla domini iniustitia, quia ipse dominus in tali vsu tenetur ex charitate consentire, quod si de facto repugnet, obstare non potest, quo minus egens iure sibi à charitate concesso vtatur, quia est repugnantia contra charitatem, ac proinde nullius

nullius momenti. Ex quo patet.

Ad secundum argumentum sic accipientem in extrema necessitate res sibi necessarias non peccare contra iustitiam, quia tu debebas eas illi ex charitate concedere, neque sic accipientem impedire potes, quia ea conditione ab authore naturæ donata sunt, vt ex charitate impertiri indigenti teneatis.

Ad tertium concedo à iudice cogi posse diuitem superflua habentem, vt egenis succurrat, sicuti potest cogi ebrius, ne se inebriet, vel fornicans ne fornicetur, quia iudici competit leges omnes facere obseruari.

PVNCTVM IV.

Vtrùm satisfacias obligationi eleemosynæ, si rem, qua proximus indiget, mutues, vel dilata solutione vendas, vel dones sub conditione, vt reddat acceptum, si ad pinguiorem fortunam venerit.

1 *Si proximus indiget non re, sed vsu, sufficit, si vsum dones, tametsi non rem.*
2 *Si proximus indigens habet alibi bona, satisfacis mutuando, vel vendendo.*
3 *In quo sita sit controuersia.*
4 *Qui affirmant, & quibus probent te satisfacere mutuando verè egenti.*
5 *Probabilius est te obligatum esse donare extremè indigenti.*
6 *Idem est dicendum de patiente grauem necessitatem, tametsi aliqui contrarium sentiant.*
7 *Cùm obligaris mutuare, non potes lucrum cessans deducere in pactum.*
8 *Omittens dare eleemosynam, cùm ex charitate tenetur, non tenetur ad damna.*

1 HAc in re primò certum est, si proximus non re, sed vsu illius indigeat, te non esse obligatum rem donare, sed solùm vsum. Explico. Indiget proximus equo, veste, aut alia re, quæ transacta necessitate perseuerat, non teneris ei vestem, aut equum donare, sed sufficit, si dones illius vsum, quia solus vsus est illi necessarius: charitas enim solùm obligat, vt proximi necessitati succurras, non autem, vt proximum dites. sic Valent. 2. 2. *disput. 3. quæst. 9. p. 4. versic. septimò certissimum est, iuncto vers. ac per hoc patet responsio.* Suarez *disput. 7. de charit. sect. 5 num. 4.* Vasq. *opusc. de eleemosyna, cap. 1. dub. 6. num. 5* 1. Coninch, *disput. 27. dub. 9. num.* 147. Bonac. *disp. 3. quæst. 4. de charit. p. 6. num.* 16.

2 Secundò certum est, si proximus tua re, vsúque illius indigeat hic, & nunc, habeatque alibi bona, quibus satisfacere possit, vel spem proximam habendi ex successione, vel labore proprio, & industria à suo statu non aliena, satisfacies obligationi eleemosynæ, mutuando, vel commodando, vel vendendo. sic Valent. *vers. septimò certissimum* Coninch. *num.* 149. Suarez *num.* 3. Bonac. *num.* 15. Vasq. *num.* 53. Ratio est, quia hic non est absolutè pauper, cùm non simpliciter indigeat; indiget enim tantùm pro determinato aliquo loco, & tempore. Ergo non teneris illi absolutè donare. Item habens alibi plura bona diues est absolutè, non igitur respectu illius obligare potest eleemosynæ gratuitæ præceptum. Quòd si alibi non habeat bona, habeat tamen spem habendi, cùm illa spes pretio sit æstimabilis, absolutè dici potest de præsenti bona habere, quibus imponi possit obligatio satisfaciendi. Item si proximi necessitati subuenire potes te seruando indemnem, quæ ratio esse potest, quominus facere non possis? Quæ omnia confirmantur, *Genes.* 25. exemplo Iacob, qui esurienti fratri cibum vendidit, & exemplo Ioseph, *Genes.* 41. & 42. qui ab Ægyptiis fame laborantibus pro frumento tradito terras accepit, & exemplo Tobiæ, qui gabello sub chirographo mutuum dedit: quia ij omnes non erant absolutè, & simpliciter pauperes, cùm bona aliunde haberent.

3 Controuersia ergo est, an proximo existenti in extrema necessitate, quique neque habet aliunde bona, quibus sibi traditum reddere possit, neque spem habendi illa absque notabili difficultate, tenearis gratis dare, vel satisfacis mutuando?

4 Affirmant plures te satisfacere mutuando, neque teneri gratis dare. sic Nauarr. *cap. 17. num.* 61 & *cap. 24. num.* 5. Couarruuias *regul. peccatum, 2. part. §. 1. num.* 4. Toler *lib. 5. cap.* 24. sequuti Adrian. *quolibet. 1. artic. 2. circa medium, & in 4. in mat. de restitut. quæst.* 33. Mouentur, quia solùm teneris necessitati proximi subuenire, & hæc subuenitur æquè mutuo, ac donatione. Ergo potes quod malueris eligere. Item facta mutuatione tollitur necessitas proximi: sublata autem necessitate non obligat eleemosyna. Ergo. Hanc tamen sententiam approbant grauissimi Doctores sub quadam limitatione, scilicet vt mutuum non sit absolutum, sed conditionatum, scilicet si proximus ad lautiorem fortunam deuenerit. sic Vasquez *in opuscul. de eleemosyna, cap. 1. dub. 6. num.* 54. Lessius *lib. 2. de iustit. cap. 16. dub. 1. num.* 11. Et mouentur, quia hac via satisfacis præcepto eleemosinæ, cùm gratis donas, quæ proximo necessaria sunt: cui donationi non obstat grauamen impositum restituendi acceptum, casu quo venerit ad pinguiorem fortunam. Quòd verò mutuum absolutum esse non possit, probant, quia si absolutè mutuares, obligares egenum transacta necessitate, vt pro viribus conaretur satisfacere obligationi contractæ, ipsúmque à religione, statúque perfectionis assumendo impedires, si manens in sæculo posset acceptum reddere. At executio vnius præcepti non debet alterius executionem impedire. Ergo executio præcepti eleemosynæ non debet obligare accipientem absolutè, vt reddat acceptum. Ex obligatione autem sub conditione non impeditur ab statu perfectionis. Ergo bene potest eleemosyna tribui sub hac obligatione conditionata, & non absoluta.

5 Dicendum ergo existimo probabilius esse, te non posse sub obligatione absoluta, aut conditionata ei, qui extremè indiget, & verè pauper est, succurrere: sic pluribus relatis docet Valent. 2. 2. *disput. 3. quæst. 9. punct. 4. versic. septimò certissimum est.* Torres *disput. 82. dub. 6. & 7.* Ægidius Coninch. *disput 27. dub. 9 num.* 153. Bonacina *disput. 3. quæst 4. punct. 6. num.* 15. Reginaldus *lib. 4. cap. 20. num* 260. Suarez *disput. 7. sect. 5. num.* 2. Ratio præcipua est, quia Scriptura, & Patres nomine eleemosynæ præcipuè intelligunt donationem absolutam sine vllo onere, & obligatione retributionis, vt colligitur ex parabola incidentis in latrones, *Lucæ* 10. cui nulla fuit imposita obligatio reddendi acceptum, & ex modo loquendi Patrum, qui dicunt diuites superflua dispensantes, non bona propria, sed pauperum dispensare. Si autem pauperibus imponi posset obligatio reddendi acceptum etiam sub conditione, non bona ipsorum, sed potius diuitum dispensarentur. Vt ergo hanc obligationem excluderent, videntur vsi fuisse illo modo loquendi. Secundò, vel accipiens eleemosynam spem habet absque magna difficultate fore, vt possit acceptum restituere, vel non? si habet, iam non est re, & spe pauper, & ita poteris illi non donare, sed absolutè mutuare; si autem careat tali spe, illi obligatio absoluta imponi non potest: tum quia esset contra charitatem talis impositio, cùm ex charitate tenearis proximum à graui necessitate, seu difficultate liberare, si facilè possis: tum quia esset inutilis talis obligatio, quam ipse subire non tenetur ob opus ex charitate sibi debitum. Imponere autem obligationem sub conditione, expectando præcisè casum fortuitum, si fortè, inquam, proximus ad lautiorem fortunam venerit, præterquam quod auarissimi est, tollit liberalitatem, quam Patres in eleemosyna facienda recognoscunt. Adde, illud onus, & obligatio etiam sub illa conditione imposita pretio est æstimabilis. Ergo tribuens eleemosynam sub hoc onere non gratis tribuit. Ergo præceptum eleemosynæ nunquam obligabit ad gratuitam, & liberalem donationem: nam si in aliquo casu obligare posset, maximè cùm proximus eget extremè, & re, & spe pauper est. Dicere autem hoc præceptum nunquam obligare ad liberalem, & absolutam donationem nec pium est, nec practicè probabile, affirmat Suarez *suprà*. Ergo. Neque obstant in contrarium adducta.

Ad primum nego te solùm teneri subuenire necessitati proximi, sed debes eam debito modo iuxta regulas charitatis subuenire.

Ad secundum concedo facta mutuatione tolli necessitatem, sed nego mutuationem valere, quia contra charitatem est, quod non solùm procedit in mutuatione absoluta, sed etiam conditionata, vt ex probatione nostræ sententiæ liquet.

6 Sed inquires, an idem dicendum sit de eleemosyna facienda patienti grauem necessitatem, vel communem? Negat tam de communi, quàm de graui necessitate Lorca 2. 2. *sect. 5. disput.* 39. *num.* 53. Mouetur, quia iis non debetur sustentatio æquè ac patientibus necessitatem extremam. Ergo quomodocúmque eis subueniatur, siue gratis, siue ex mutuo fit satis huic obligationi. At credo idem prorsus dicendum esse in vtraque necessitate, cùm obligatus es subuenire: quia ratio, ob quam asserimus in necessitate extrema te esse obligatum donatione, & non mutuo proximo succurrere, est, quia erat friuola, & nulla obligatio, cui nulla erat spes satisfaciendi, sed cùm pateris grauem, vel communem necessitatem, tanquam verè pauper cares spe satisfaciendi acceptum in remedium illius. Ergo si obligatus es in extrema necessitate per donationem succurrere, etiam in iis es obligatus. Adde, eleemosynæ, quæ pro iis necessitatibus præcipuè communibus subleuandis impertiuntur, ita leues sunt, & modicæ, vt ridiculum videatur velle accipientem ad restituendum obligare, cùm nulla sit spes fore, vt possint sine notabili difficultate acceptum restituere. Item ab authore naturæ omnia hæc temporalia conceduntur ad subleuandas hominum indigentias. Ergo posita indigentia in proximo, ei debent ex charitate donari. Vnde enim constat, quòd possint mutari? sic Coninch. *disput. 27 dub. 8. n.* 153. & 155. Suarez *disput. 7. sect. 5. n.* 7. Valent. 2. 2. *disput. 3. quæst 9. punct. 4. versic. septimò certissimum*. Neque obstat fundamentum contrarium. Fateor non æquè deberi sustentationem grauem necessitatem patienti, ac patienti extremam: sed quia vtrique absolutè debetur, esto vni strictiùs quàm alteri, ideo affirmo te obligatum esse in vtraque necessitate constituto gratis succurrere.

7 Secundò inquires, an in iis casibus, in quibus debes eleemosynam mutui facere, possis lucrum cessans deducere in pactum

ctum? Affirmat Bonacina *disp. 3. quaest. 4. de charitate, punct. 6. num. 10. versic. sed mihi probabilius.* Mouentur, quia non peccas contra iustitiam, cùm non tenearis ex iustitia ad mutuandum sine pacto. Dicendum tamen est nullo modo te posse ad lucrum cessans obligare mutuatarium, quia in tantum obligare potes, in quantum licitè lucrum poteras acquirere. At stante necessitate mutuandi non poteras lucrum acquirere, quia tenebaris mutuare. ergo. sic Vasq. *de eleemosyn. cap. 1. dub. 6. num. 57. fine.*

10 Tertiò inquires, an omittens dare eleemosynam, cùm tenetur ex charitate, obligatus sit restituere damna inde consurgentia?

Respondeo probabilius esse non teneri, quia obligatio restituendi solùm oritur ex laesione iustitiae. sic Couarr. 2. *var. cap. 14. num. 5.* Nauarr. *cap. 24. numero 7.* Suarez *disputatio 7. de charit. sect. 6. num. 2.*

PUNCTUM V.

Qua ratione Ecclesiastici arctiùs obligentur, quàm saeculares, ad eleemosynam.

1 *In omnibus casibus, in quibus laici obligantur, obligantur & clerici Et in quo difficultas consistat.*

2 *Bona clericorum sunt in triplici differentia. Et quae haec sint.*

3 *Ex bonis patrimonialibus, aut quasi, non alio titulo obligantur clerici eleemosynam facere quàm laici.*

4 *Clericus ex patrimonialibus bonis in sui sustentationem insumens, potest ex redditibus beneficij tantundem in vsus, quos voluerit, expendere.*

5 *Idem est si parcè viuendo minus insumas in sui sustentationem, quàm insumere posses.*

6 *Beneficiati tenentur ex redditibus beneficij, quae sibi supersunt, in eleemosynam, vel pia opera expendere sub obligatione peccati mortalis.*

7 *Quae sit grauis, quantitas, quam expendens beneficiatus in vsus profanos, peccatum mortale committit.*

8 *Quae reputentur debita cuicunque beneficiato pro congrua eius sustentatione.*

9 *Pro qualitate beneficij maior, vel minor quantitas assignanda est beneficiato pro congrua eius sustentatione.*

10 *Quo clericus est nobilior, & doctior, eo plus assignandum est pro congrua eius sustentatione, tametsi aliqui contrarium sentiant.*

11 *Non sunt facilè beneficiati donantes consanguineis condemnandi.*

1 NOn est dubium in omnibus casibus, in quibus laici obligantur eleemosynam facere, Ecclesiasticos arctiùs obligatos esse, quia ratione status debent esse patres pauperum, & aliis exemplum; vt benè dixit Suarez *disp. 7. de charit. sect. 6. num. 3.* controuersia enim solùm est, an in aliis casibus obligentur: cùm enim ex satis probabili sententia saeculares obligati non sint in graui necessitate constitutis succurrere ex iis, quae sibi necessaria sunt tam ad praesentem statum cum decentia conseruandum, quàm ad altiorem probabiliter obuenturum, & constitutis in communi necessitate, ferè nullus est, qui affirmet ex iis bonis sibi ad statum praesentem, vel futurum necessariis obligatos esse. Est difficultas an idem dicendum sit in personis Ecclesiasticis? Pro cuius decisione.

2 Praemitto triplicia bona habere posse clericum. Primò, bona patrimonialia, quae successione obueniût: ad quae reducûtur, quae donatione, labore, & industria sunt acquisita. Secundò, bona intuitu Ecclesiastici ministerij acquisita, v.g. stipendia pro celebratione Missarum, pro verbi Dei praedicatione, pro administratione Sacramentorum, etiamsi haec omnia ex obligatione fiant. Item quae dantur pro vicaria temporia; & haec vocantur quasi patrimonialia. Tertiò, sunt bona merè Ecclesiastica, scilicet ex beneficio percepta, qualia sunt annui fructus ex decimis, cappellaniis, aliisque piis legatis beneficio annexis. sic Cordub. *lib. 1. qq. quaest. 18. in princ.* Nauarr. *tract. de redditib. quaest. 1. num. 4.* Coninch. *disp. 27. de charit. dub. 11. n. 173.* Vasq. *opusc. de redditib. cap. 1. §. 2. dub. 1. num. 16.* Lessius *lib. 2. cap. 4. dub. 6. in princ. num. 35.* Molin. *de iustit. tract. 2. disp. 141. in princ.*

3 Secundò praemitto ex bonis primi, & secundi generis, scilicet patrimonialibus, non alia via obligantur clerici eleemosynam facere, ac obligantur laici, quia eodem modo illa possident, ac si laici essent; illorúmque plenum habent dominium, & liberam dispositionem, cùm sint industriae fructus; dantur enim illa bona à fidelibus in stipendium, & mercedem operis impensi sine vllo onere, & obligatione: sic ex omnium sententia testatur Vasquez, Coninch. & Lessius *suprà.* Ex quo infertur posse clericum ex iis bonis consanguineos ditare, & ad altiorem statum promouere, sicut quilibet alius saecularis; sicut solùm ex redditibus beneficij, quae bona sunt merè Ecclesiastica, hoc illi est prohibitum à Trident. *sess. 25. c. 1. de reformat.* sic Doctores statim referêdi.

4 Secundò infero, si clericus haec bona patrimonialia, vel quasi patrimonialia in suam sustentationem insumat, poterit compensare ex redditibus beneficij, & ex illis tantundem in vsus, quos voluerit insumere: quia integra sustentatio beneficiato debetur ex fructibus beneficij. Ergo si aliunde eam accipit, poterit compensare. Et idem est, si in opera pia fructus patrimoniales consumat, poterit tantundem ex fructibus beneficij accipere, quae in opera pia debebant impendi. Excipe, nisi expressam voluntatem habuisset non faciendi recompensationem; nam in casu dubio praesumendum est habuisse, nemo enim praesumendus est se velle iure suo priuare. sic ex Nauarr. & aliis affirmat Molin. *tract. 2. de iustit. disput. 145. in princ.* Lessius *lib. 2. cap. 4. dubitatio. 6. num. 38.*

5 Tertiò infero, si beneficiatus parcè viuendo minus insumat, quàm insumere posset in suam congruam sustentationem; poterit de sic reseruatis disponere, ac de bonis patrimonialibus, seu quasi, quia sic reseruata computari debent, vt fructus industriae, & laboris. sic Couarr. *in cap. cùm in officijs, de testament. num. 2.* Nauarr. *cap. 25. num. 127. & in apolog. de redditib. quaest. 1. monito 30. & seq. & monito 78.* optimè Molin. *lib. 2. de primogen. cap. 10. num. 50.* & noster Molin. Iesuita *tract. 2. de iustit. disput. 145. vers. hinc vult. & latiùs disp. 146. in princ.* Lessius *lib. 2. cap. 4. dub. 6. num. 39* Coninch. *disp. 27. dub. 11. num. 197.* Vasquez *de eleemosyna, cap. 4. num. 18.* his praemissis.

6 Dicendum est beneficiarios teneri sub mortali eleemosynam facere, vel in alia pia opera expendere omnia bona, quae ex fructibus beneficij, suae congruae sustentationi supersunt. est ferè omnium sententia, vt testatur Vasq. *de eleemos. cap. 4. num. 8* Valent. 2. 2. *disput. 3. quaest. 4. & disp. 10. q. 3. p. 7. vers. sextò certum est.* Coninch. *disp. 27. dub. 11. num. 192.* Mol. *de iustit. tract. 2. disput. 144. vers. prior verò eiusdem sententia.* Lessius *de iustit. lib. 2. cap. 4. dub. 6. num. 47.* & alij innumeri.

Fundamentum praecipuum sumitur ex Trident. *sess. 25. cap. 1. de reformat.* vbi sancta Synodus omnino Episcopis interdicit, ne ex redditibus Ecclesiae consanguineos, familiarésque suos augere studeant, cùm & Apostolorum canones prohibeant, ne res Ecclesiasticas, quae Dei sunt, consanguineis donent; sed si pauperes sint, eis, vt pauperibus distribuant, & paulo inferiùs subiungit. Quae verò de Episcopis dicta sunt, eadem non solùm in quibuscunque Ecclesiastica beneficia, tam saecularia, quàm regularia obtinentibus, pro gradu suae conditionis obseruari, sed etiam ad sanctae Ecclesiae Romanae Cardinales pertinere decernit. Ex quibus verbis, quae strictissimum praeceptum continent, constat manifestè non licere beneficiariis ex redditibus Ecclesiae, hoc est, ex fructibus beneficij aliquid in profanos vsus expendere, cùm donatio facta consanguineis, quae profana, prodigáque non est, prohibeatur. Secundò probo ex ipsómet statu. Sunt enim beneficiarij praecipuè curam animarum habentes, patres pauperum, iuxta Trident. *sess. 18. cap. 1.* Ratione cuius debent pietate, & misericordia praelucere, & aliis esse in exemplum. Ergo seclusto praecepto positiuo, ex ipso met statu est illis obligatio dandi eleemosynam, amplius quàm laici. Tertiò, quia bona beneficij non censentur data à fidelibus, nisi in sustentationem ministrorum, & ad pauperum miseriam subleuandam, bonáque opera facienda Ergo qui in alios vsus insumeret, aduersùs hanc intentionem peccaret: sicuti peccat collega, qui in aliquo collegio, & vniuersitate alitur eo fine, vt studeat, & postea reipublicae prosit, si otio vacet, & tempus terat, quia defraudat grauiter intentionem fundatoris collegij, qui sustentationem illi suppeditat, vt studeat, non vt otiosus sit, & fortè luxuriosus. Quapropter non est audiendus Lessius existimans iure tantùm positiuo sub graui culpa obligatum esse beneficiatum, omnia quae sibi supersunt congruae sustentationi, in pauperes, proque vsus insumere, non autem iure naturali. Quia licèt hoc sit aliqua inordinatio, non tamen (inquit) videtur mortifera. Dicendum ergo est esse mortiferam, si in graui quantitate fiat, cù m reliqui Doctores id asseuerent: ita vt Vasquez *de eleemosyna, cap 4. num. 13.* dicat se nullum legisse, qui assereret iure tantùm humano ad id teneri. Ex quo fit grauiter peccare, tum ob scandalum, tum aduersùs praeceptum Trident. tum aduersùs ius naturale, qui haec superflua sui status in quantitate graui, donaret venatoribus, histrionibus, aucupibus, parasitis, & similibus, quia neque est opus pium, neque statum Ecclesiasticum decet. sic expresse Vasquez *de eleemosyna, cap 4. num 17.* Secundò fit Ecclesiasticos obligatos esse amplius quàm laicos necessitatibus pauperum subuenire. Nam obligantur pauperum necessitates inquirere, ne fortè ratione illarum à recto iustitiae tramite deflectant. sic Valentia 2. 2. *disput. 10. quaest. 3. punct. 7. versic sextò certum est,* Vasquez *de eleemosyna, cap. 4 num. 14.* Secundò obligantur omnia, quae suo statui praesenti supersunt, in eleemosynas, aliáve pia opera insumere, cùm tamen laici non obligentur superflua status praesentis, si necessaria sunt, futuro praesenti insumere; quia ex beneficij fructibus non licet beneficiato altiorem statum quaerere, sed praesentem decenter sustentare, cùm tamen id laicis liceat. sic Vasquez *suprà.* Ad praesentem autem statum pertinet non solùm prouidere suis, suorúmque necessitatibus praesentibus, sed etiam verosimiliter futuris.

7 Dixi, peccare mortaliter beneficiatum, ex fructibus beneficij congruae sustentationi superfluis expendentem in profanos vsus

vsus in graui quantitate: quæ autem hæc sit arbitrio prudentis est mensurandum, illa enim in præsenti videretur necessaria, quæ tertiam vel quartam partem horum annuorum redituum expenderet, aliàs non potest dici notabilis excessus. sic Coninch. *disp.* 27. *dub.* 11. *numero* 177. & 193. *fine*, & *dubius*. 8. *numero* 108. Molinus *tractatus* 2. *disputatio* 144 *post medium*, *versic prior verò eiusdem sententiæ tract.* 2.

8 Sed inquires, quæ reputentur cuiusque beneficiari congruæ sustentationi debita, vt inde constet quæ teneatur in pia opera expendere?

Respondeo non posse certa regula definiri: non solùm quia pro varietate temporum, loci, & personarum plus, minúsve vni, quàm alteri requiritur: sed quia intra latitudinem congruæ sustentationis dari potest infimum, medium, & summum, sicut in pretiis rerum venalium cernitur. Verbi gratia, infimum congruę sustentationi designatur 500. medium 600. supremum 700. poterit beneficiatus 700. insumere, quòd si aliquid inde subtrahit, poterit vt fructus industriæ, & laboris in quoslibet vsus expendere, & ad ditandos consanguineos obseruare: sic ex Nauarr. tradit Lessius *lib.* 2. *c.* 4 *dub.* 6. *numero* 40. Molin *tract.* 2. *de iustit. disput.* 145. *versicul. illud quoque.* Coninch. *disputatione*: 27. *dubium.* 11. *num.* 177.

9 Aduerto tamen pro qualitate beneficij congruam sustentationem beneficiatio esse assignandam; ac proinde maiorem familiam, splendiorem mensam, & supellectilem deberi Episcopo, quàm Decano, & huic quàm canonico eiusdem Ecclesiæ, & sic de aliis. In hac autem congrua sustentatione clauduntur non solùm ea, quæ necessaria sunt ad se, suámque familiam alendam, sed etiam ea quæ necessaria sunt ad aliqua moderata conuiuia amicis, & consanguineis exhibenda, pro beneficij qualitate, hospitésque recipiendos, quos recipere cogit vrbanitas; quin illósque aliqualiter recreari. Non enim credendum est Ecclesiam obligare suos ministros austeram, & agrestem vitam degere. sic Molin. *dicta disp.* 145. *versic. tertium est.* Ob eandem rationem in congrua sustentatione (inquit Molina,) clauduntur non solùm donationes remuneratoriæ, sed etiam liberales, iuxta beneficii qualitatem. Et quidem de donatione remuneratoria meritis proportionata est res indubitata; cùm hæc sit ex gratitudine debita, & aliquando sub culpa veniali Donatio autem liberalis si moderata sit, expedit beneficiatii statui, & conditioni, tum ad animos conciliandos, tum ad beneuolentiam ostendendam, esséque nimis durum obligare beneficiarios, ne ex redditibus beneficii aliquid possint hac ratione insumere: & consentit Valent. 2. 2. *disput.* 10. *quæst.* 5. *punct.* 7. *versic. itaque.* Quapropter regula generalis congruæ sustentationis ea est quæ non excedit sumptus solitos fieri à viris timoratis eiusdem status, & conditionis. Is semper præ oculis habendi sunt, & spectandi quam familiam habeant, quem victum, quem vestitum, ac supellectilem, quot item conuiuia, aut donationes faciant, & munuscula mittant, quæ ab omnibus approbantur, & iis te conformare poteris. Vnde cùm beneficiati timorati si beneficium pingue obtineant, vel ad dignitatem episcopalem euehantur, soleant parentibus, fratribus, aliísque propinquis consanguineis, si fortè in paupertate degunt, alimenta subministrare, quibus paupertatem expellant, imò quibus possint viuere ita honestè, vt dedecus non sit beneficiario eos propinquos habere. Idem tu facere potes; & tradit Nauarr. *q.* 1. *de redditibus monast.* 77. *numero* 5. Molin *disput.* 146. *versic. dubium est.* Coninch. *disput.* 27. *dub.* 11. *num* 185. Tolet. *lib.* 8. *summ. cap.* 38. Ex eadem ratione poteris ex fructibus beneficij filios spurios alere, si (quod absit) habeas, quia posito delicto illis sustentatio iure naturæ debetur: imò illis debetur sustentatio iuxta qualitatem beneficiarij, ita vt maior debeatur dos filiæ spuriæ sacerdotis nobilis, quàm pauperis, infimæque conditionis, intra limites tamen filiæ spuriæ, quæ longè inferioris conditionis est, ac filia legitima. sic Molin. *disp. illa* 149. *in fine.* Qui antecedenti versiculo hanc doctrinam limitat, vt intelligatur casu quo beneficiatus non habeat alia bona, quibus possit hæc alimenta filiis spuriis præbere, quia si alia habet, ad illa filius habet ius, ac proinde pauper dici non potest. Fateor hoc semper esse consulendum. At non audeo affirmare ex obligatione faciendum esse, quia filius spurius ad omnia bona parentis æquale ius habet, quia solùm habet ius respectu personæ parentis, vt sibi detur sustentatio. Item ipse parens obligatus est alere filios spurios. Ergo ex fructibus beneficij eos alere potest, etiamsi alia bona habeat, quia omnia onera, quæ beneficiario sunt annexa, ex fructibus beneficij adimplere potest, aliàs non posset donationes remuneratorias facere ex fructibus beneficij, si alia bona patrimonialia haberet, & docet Valent. 2. 2. *disp.* 10. *quæst.* 5. *p.* 7. *vers. neque ÿ solum Ecclesiastici*

10 Solùm est dubium; an quo clericus est nobilior, & doctior, eo plus illi pro congrua sustentatione sit assignandum?

Negat Lorca 2. 2. *sect* 3. *disput* 40. *num.* 39. quia beneficij fructus dantur pro competenti beneficiati sustentatione, quatenus beneficiatus est. Ergo non possunt ex maiori nobilitate, aut doctrina crescere, quia ex illis non crescit dignitas officij, ad cuius sustentationem fructus ordinantur.

Contraria nihilominus sententia tenenda est, quia sic est in praxi recepta, satisque colligitur ex *cap de multa*, *de præbend.* vbi Innocent. III. eum Concilio Lateranen. statuit in pluralitate beneficiorum posse cum valde nobilibus, seu notabiliter doctis dispensari: inutilis autem esset dispensatio, si plusquam alij in suam congruam sustentationem insumere non possent: consentitque Trident, *sess.* 24. *cap.* 17. & *extrauag. execrabilis, de præbendis, inter communes*, vbi ab irritatione dispensationum, quas ibi commemorat, excipit Cardinales S. Rom. Ecclesiæ, ob vtilitatem, quam Ecclesiæ afferunt, & filios Regum propter sublimitatem eorum, ac generis claritatem. Est ergo hæc causa sufficiens, vt plus possint insumere. Ratio autē ea est, quia hæ personæ ratione suæ nobilitatis, & doctrinæ regulariter plus aliis Ecclesiæ prosunt, tum authoritate, tum doctrina, cedit enim in honorem, & authoritatem Ecclesiæ habere beneficiatos valdè nobiles, & doctos, cuius authoritate, & doctrina facilè ab aduersis se possit tueri. Ergo quo plus Ecclesiæ prosunt, eo maiorem ab illa sustentationem merentur. iuxta illud 1. ad Timoth. 5. *qui bene præsunt presbyteri, duplici honore*, id est, stipendio, *digni habeantur.* Nunquam tamen ob nobilitatem excedere possūt limites humilitatis, & paupertatis Christianæ. Semper enim præ oculis habenda est regula à Trident. *sess.* 25. *cap.* 1. *de reformat.* tradita, vt scilicet non solùm Episcopi, & alij beneficiati modesta supellectili, & mensa, ac frugi victu contenti sint: verùm etiam in reliquo vitæ genere, ac tota eius domo caueant, ne quid appareat, quod à sancto hoc instituto sit alienum, quódque non simplicitatem, Dei zelum, ac vanitatum contemptum præ se ferat.

Attendendum tamen est, ne fabrica Ecclesiæ, & ornatus obinde periclitetur: hæc enim præferenda sunt. Non enim decet ob splendidiorem ministri sustentationem, Ecclesiam ruere, & immundam esse permittere, & ita tradit Ægid. de Coninch. *tract.* 2. *disp.* 145. *post medium. vers. dubium est hoc loco*, adducitque Nauarr. *in apolog. de redditib. quæst.* 1. *monito* 82. *num.* 7. Argumentum in contrarium non obstat. Dantur enim fructus beneficij in sustentationem beneficiati, quatenus beneficiatus Ecclesiæ vtilis est: cùm autem valdè nobilior & doctior, sit Ecclesiæ vtilior, maiores illi fructus in sustentionem debentur.

11 Ex his constat non esse facilè condemnandos beneficiatos, qui suos consanguineos ditant, & statum augent, maioratúmque instituunt; quia credendum est eos facere non ex redditibus beneficii, sed ex aliis bonis patrimonialibus, seu quasi patrimonialibus: ipsi tamen tenentur scandalum vitare, quoad possint, & omnia, quæ sibi ex fructibus beneficii supersunt, fideliter in pauperes, operáve pia expendere

PVNCTVM. VI.

An beneficiatus peccet contra iustitiam, & ad restitutionem teneatur, si quæ ex fructibus beneficij suæ congruæ sustentationi supersunt, in profanos vsus insumat.

1 *Ex quo pendeat decisio huius difficultatis.*
2 *Tempore nascentis Ecclesiæ, & pluribus annis sequentibus aliter, ac nunc redditus beneficiorum erant diuisi. Neque dominium illorum beneficiati habebant.*
3 *Facta diuisione pars cuilibet assignata pro congrua eius sustentatione beneficiarij est propria, & illius habet dominium, quidquid contrà sentiat Nauarr.*
4 *Proponitur sententia affirmans te esse obligatum ex iustitia expendere in pauperes quæ supersunt.*
5 *Probabilius est oppositum.*
6 *Satisfit rationibus num. 4. adductis.*

1 PEndet magna ex parte huius puncti decisio ex illa quæstione, an beneficiatus dominium integrum habeat suorum redditúum. Nam si illud habet, difficile est ex iustitia obligare illum in vsus pios superflua expendere; si verò dominio caret, & penes pauperes existit, ipséque pauperum dispensator est, nullus dubitare potest peccare contra iustitiam denegando pauperibus ius debitum.

2 Pro cuius decisione supponendum est cum omnibus Doctoribus tempore nascentis Ecclesiæ, & vsque ad tempus Simplicii, qui anno 471. Ecclesiam gubernauit, clericos in communi viuere, nullúmque redditúum beneficiorum habuisse dominium, sed Episcopus omnia administrabat, & ex illis sibi, clericis, & fabricæ, quæ iudicabat necessaria, concedebat, reliqua in pauperes expendebat. constat ex tota causa 12. *quæst.* 1. Sed quia in hac partitione non ita fideliter Episcopi procedebant, multæque querimoniæ essent obortæ pro parte clericorum, fabricæ, & pauperum; ideo Simplicius Pontifex *in cap de redditibus*, 12. *q.* 2. in quatuor partes fructus diuisit. Primam assignauit Pontifici. Secundam clericis pro meriti qualitate distribuendam. Tertiam fabricæ, Quartam pauperibus. Idémque confirmauit Gelasius 1. *in cap. vobis enim*, & 4. *seqq.* 12. *quæst.* 2. & Gregor. Magnus *in cap. cognouimus*, *eadem causa*, & *quæst.* Postea verò successu temporis

altæ

aliæ diuisiones pro locorum commoditate fuerunt factæ, de quibus Gratian. *in cap. constitutum*.16. *q*. 1. & constat ex *cap. requisisti, de testament.* vbi dicitur, tertia, vel quarta pars ad Episcopos pertineat secundùm consuetudinem,& *in cap. antiquos*,10.*quæst*.1. ex Concilio Aureliano,media pars eorum, quæ offerebantur. Episcopo contingebat. Ex hac igitur varietate factum est, vt ferè in nulla Ecclesia pars pauperibus designata reperiatur intacta, sed potiùs cum aliis partibus permixta. Igitur ante hanc bonorum partitionem omnes affirmant neque Episcopum, neque clericos redditaum habere dominium, præcipuè cùm satis receptum sit omnes voto paupertatis adstringi, ac proinde quidquid superesset, ex iustitia debebat diuidi, tum pauperibus fabricæ,aliisque clericis.

3 Facta autem diuisione etsi Nauarr. cum aliis *q*.1. *de redditibus, ferè per totam*, contendat beneficiatos non esse dominos, sed dispensatores redditaum,qui sibi applicantur, contrarium omnino dicendum est,esse,inquam verè dominos illius partis,quæ sibi pro congrua sustentatione est assignata. Tum quia est illis assignata in præmium, & retributionem iusti laboris impensi; tum quia inutilis esset talis diuisio, si dominium non compareret. Tum quia diuisio rerum communium, & illarum assignatio cuilibet facta dominium transfert, iuxta *l*. 1. *C. communia vtriusque iudicij*. Diuisionem prædiorum (inquit lex) vicem emptionis obtinere placuit. Adde hoc satis colligi ex *cap. vnico, de clericis non residentibus, lib*.6. & ex Trident. *sess*.22. *cap*. 3. *de reformatione, & sess*.23 *cap*.1.*de reformat*.vbi expressè dicitur:Absentes nullo modo fructus, & prouentus faciant suos, neque illorum dominium acquirant. Supponit ergo Concilium interessentes facere fructus suos, & dominium acquirere: aliàs ridicula esset priuatio dominij facta à Concilio, si absentes aliàs incapaces illius essent. Item *sess*. 24.*cap*.12. *de reformat*. mandatur omnibus prouisis de beneficiis, curam animarum habentibus,dignitatibus,aut canonicatibus,fidei professionem facere intra duos menses à die adeptæ possessionis,aliàs non facient fructus suos. Item in eodem cap.mandatur, ne obtinentes in cathedralibus, aut collegiatis Ecclesiis canonicatus, dignitates, aut portiones,vltra tres menses absint quolibet anno; alioquin primo anno priuetur vnusquisque dimidia parte fructuum,quos ratione etiam præbendæ, ac residentiæ fecit suos. Quòd si iterum eadem fuerit vsus negligentia, priuetur omnibus fructibus, quos eodem anno lucratus fuerit, quæ verba lucratum esse, suósque fecisse fructus, indicant sanè comparasse illorum dominium:& ita tenet,latéque defendit Sarmiento 4.*part. de redditibus,cap*.1.*& sequent*. Sotus *lib*. 10 *de iustit. quæst*.4 *artic*.3.Couarruuias *cap. cùm in officijs, de testament. num*.5. Vasquez *de reddit. cap*.1.§.2.*nu*.27.Molin.*tractat*.2.*disput*.143. Ægidius de Coninch. *disp*.27. *dub*.11. *num*.185. Valent. *disp* 10. *quæst*.3. *punct*.7. *versic. quidquid autem sit de hoc*.

4 Difficultas autem est, an tenearis ex iustitia sub obligatione restituendi,quæ tibi,tuæque congruæ sustentationi supersunt, pauperibus exhibere. Stat enim optimè dominium illorum fructuum acquirere posse,& hanc obligationem habere,quia potuit clericis hoc dominium ab Ecclesia concedi sub hoc onere, & obligatione. Hinc ergo oritur ratio dubitandi: posuit enim Ecclesia clericis & Episcopis fructus beneficij concedere in tam ampla magnitudine, quæ regulariter præmium, vt mercedem laboris impensi excedat cum hoc onere, & obligatione, vt si ex illis aliquid superfit congruæ sustentationi non necessarium, pauperibus impendatur. Ergo credendum est ita factum esse. Tum quia hæc dispositio pauperibus fauorabilior erat. Tum quia hac ratione pars fructuum, quæ tibi erat antea applicata, non omnino extinguebatur. Tum quia sancti Patres hoc satis indicant,vocantes clericos fures, & latrones, si fructus beneficiorum malè expendant, vt videri potest pluribus in textibus,16. *quæst*.1 *&* 12. *quæst*.1. præcipuè constat ex *cap. præcipimus, cap. ex his,cap. habebat,cap.conuenienter,cap. ordinamus, distinct*.42. *cap. gloria*,§. *amico*,12. *quæst*.2. & apud Bernard. *epist*.2. *&* 42 *& in serm. Ecce nos reliquimus omnia, & toto lib. de considerat. ad Eugen*. Tum denique, quia non satis intelligi potest, qua ratione beneficiarij obligati sint iure naturali,& diuino ad hæc superflua expendenda in pios vsus,magis quàm reliqua alia bona patrimonialia: si enim omnes fructus beneficiorum dantur beneficiario in præmium officij impensi, sic etiam dantur ob Missas, administrationem sacramentorum, prædicationem, &c. aliquæ eleemosynæ speciales. Ergo sicut potest liberè de his acquisitis disponere, poterit etiam de fructibus beneficij, aut vnde constat specialis horum prohibitio? Ergo dicendum est beneficiatos ex iustitia obligari superflua in pia opera expendere, & contra facientes ad restitutionem teneri, si aliunde bona habeant, ipsósque sic accipientes non esse in conscientia tutos. sic pluribus relatis defendit Nauarr. *cap. vltim*.16 *quæst*.1.*in quæst*.1.*monito* 7.& alij plures,quos refert, sed non sequitur,Molin.*de primogen.lib*.1 *cap*. 10.*num*.51.& noster Molin.*tract*.2. *de iust.disp*.144.*in princ*.Couuarr.*cap cùm in officijs,de testament.num*.2.

5 Nihilominus his temporibus contraria sententia communior est,quámque reputo probabiliorem, cum Couarr.& vtroque Molin. *suprà*, Soto *lib*.10. *de iustit. quæst*.4. *art*.3.*&* 4. Francisc. Sarmiento *cap. si priuatum*, 12. *quæstionib*.1. *& capite, nulli*,12. *q*.3. *& de redditibus*,2.*part. cap*.1. *&* 2.*& p*.4.*cap*.1. Ægidius Coninch *disp*.27.*dub*.11 *num*.185. Lessio *lib*.2.*cap*.4. *dub*.6. *num*.45. Valent. 2. 2. *disput*.10. *quæst*.5. *punct*.7. *post medium*, & alij apud ipsos.

Ratio præcipua est, quia non est imponenda obligatio iustitiæ sine manifesto textu, vel ratione: at nullus est textus, neque efficax ratio hanc obligationem persuadens. Ergo. Et quidem quòd nullus sit textus,inde conuincitur,Nam esto in supradictis decretis vocentur clerici profanè expendentes bona,raptores,& homicidæ pauperum, id non conuincit: tum quia per exaggerationem dictum est; tum quia de sæcularibus auaris id ipsum sæpè Patres testantur, vt dicit D. Thomas 2.2. *quæst*.185.*artic*.7.*ad primum*. Quos certum est ex iustitia obligatos non esse superflua expendere: cùm autem dicunt in aliis decretis Ecclesiasticos non dominos,sed administratores esse, vt *in cap. qui Christi*,12.*quæst*.1.*& cap. res Ecclesiæ*,12. *quæst*.1. vel intelligendum est de bonis ipsius Ecclesiæ,vel de redditibus ante diuisionem, vel facta diuisione de redditibus fabricæ applicatis, vel denique si de applicatis ipsis clericis intelligatur, dicendum est non esse dominos absolutos, quia habeant strictissimam obligationem misericordiæ in pauperes superflua expendendi. Quòd autem nulla adsit ratio efficax obligationem iustitiæ persuadens,sic probo. Hæc enim obligatio oriri debet ex eo quòd ij fructus dati sint à fidelibus, vel ab Ecclesia sub hoc onere, & obligatione: nullibi autem constat sic data esse à populo, sed potiùs constat absolutè esse donata in sustentationem ministri,& vt ipsi Deo famularentur feruentiùs, maioréque cum splendore procederent, & apud populum honorabiliores existerent. Adde. Fructus beneficij præcipuè consistunt in decimis,primitiis, & oblationibus, quæ tamen non liberaliter, sed ex debito iustitiæ dantur à populo ministris Dei. Ergo in his non potest populus obligationem aliquam iustitiæ imponere. Ab Ecclesia autem non constat sub prædicto onere datos esse fructus, imò potiùs contrarium non leuiter colligitur ex eo quòd Ecclesia non rescindat donationes profanas, & excessiuas factas à clericis in detrimentum pauperum: si enim pauperes ius iustitiæ haberent ad superflua sustentationi ministrorum, non est credendum Ecclesiam permissuram eos sæpè ita defraudari. Item possent pauperes clam surripere, si ipsis constaret diuitem non esse erogaturum, & soluentes decimas partem reseruare, vt pauperibus tribuant,illósque indemnes seruent;& denique concederetur pauperibus actio in iudicio contra clericos non erogantes: quæ omnia absurda sunt. Non igitur dicendum est ex iustitia pauperibus superflua deberi.

6 Neque obstant in contrarium adducta:licèt enim pauperibus fauorabilior esset applicatio fructuum sub onere pauperibus expendendi quæ superfiunt:at ministris Ecclesiæ est odiosior, quod sufficit, vt sic applicati non fint:obligatio autem ministrorum ex charitate expendendi superflua beneficiorum non prouenit tam ex donatione, seu modo, quo fructus recipiunt, quàm ex statu clericali,quem habent. Hic autem status obligat ipsos bona propria illius,qualia sunt beneficij fructus, in opera pia expendere, non autem obligat eo stricto rigore bona per industriam,aut specialem laborem acquisita.

Quòd si inquiras,quid factum est de parte illa pauperibus olim assignata, videtur enim permixta cum parte beneficiariis competente, ac proinde teneri beneficiarios illam ex iustitia pauperibus tribuere?

Respondeo hoc argumentum probare obligatos esse beneficiarios illam partem pauperibus tribuere, etiamsi ad suam sustentationem superflueret. Deinde dico illam partem Episcopis,clericis, & fabricis esse applicatam, ac proinde obligationem inter omnes æqualiter diuidi. Tertiò respondeo cum Soto *suprà*, ex illa parte pauperum hospitalia esse fundata, vel potiùs ad Principes, & Reges sæculares deuenisse ob Ecclesiæ defensionem.

PVNCTVM VII.

An quæ dicta sunt de beneficiariis, intelligi debeant de pensionariis.

1 *Proponuntur varia sententia.*

2 *Conciliantur iuxta diuersitatem pensionum Ecclesiastica, vel sacularis.*

1 NEgat Vasquez *opuscul. de eleemosina, cap*.4. *fine, num*.12. vbi dicit se nullum vidisse authorem obligantem pensionarios ex charitate adhuc ad vberiores, vel alias eleemosynas,quàm alios sæculares. Licèt enim (inquit)bona sint Ecclesiastica,dantur tamen in pensionem propter bonum Ecclesiæ, & in ipsorum alimentum, & sustentationem. Status autem pensionarij (si aliàs beneficiatus non sit)non obligat specialiter. Contrarium defendit, Nauarr.*in apolog.quæst*.1 *monito* 80.*& in opuscul.de spolijs clericorum, paragrapho* 1. *numer*.6. *& paragrapho*.7. *numer*.7. vbi pensionarios beneficiatis æquiparat, sed latiùs id probat *tractat*, *de redditibus, quæst*.1.

*quæst.*1. *monito* 52. iis argumentis. Primò. quia hæc obligatio est annexa redditibus beneficiorum. Ergo ad quoscumque transeunt, debent cum hoc onere transire, argum. *cap. litteris de pignoribus*, *cap. pastoralis*, *de decimis*. Secundò non potest pensionarius ex pensione aliter disponere, quàm vult Pontifex, qui concedit solùm pro alimentis. Ergo tacitè insinuat nolle vt eos prodigant, *cap.* 1. 42. *distinct.* & §. 1. 44. *distinct.* Tertiò remedium ordinarium fauorabilius est extraordinario, ex *glossa penultim. Clement.* 2. *de officio ordinar.* At redditus pensionum est extraordinarius, redditus verò beneficiorum est ordinarius. si ergo redditus beneficiorum hoc onus habent, non debent pensionum redditus ab illo eximi. Quartò ei qui minus præmij meretur, non debet plus dari. argument. §.1. *Institut. de iustitia*, & *iure*, & *l. iustitia*, *ff. eod. tit.* minus autem meretur pensionarius, qui non tenetur dicere officium diuinum, neque seruire, quàm beneficiatus, qui ad vtrumque tenetur. Ergo. Quintò sequeretur pensionarium posse pro libito de fructibus pensionis in vita, & in morte disponere tanquam de patrimonio suo, quod est alienum à praxi recepta, & contra constitutionem Pij V. quam refert Nauarr. §.1. *num.* 6. & §.8. vbi æquè eximit ab spoliis beneficiatos, & pensionarios, cuius beneficium, aut pensio triginta ducatorum de camera non excedit, quia non præsumuntur habere spolia, quibus tam tenues redditus sunt concessi.

2 Dicendum tamen est duplicem esse pensionem ex beneficij fructibus concessam, aliam sæcularem, aliam Ecclesiasticam, vt aliis relatis bene docet Garcia *de benefic.* 1. *part. cap.* 1. *à num.* 1. *præcipuè à num.* 8. De pensione sæculari procedit opinio Vasquez, at de pensione Ecclesiastica opinio Nauarri. Ecclesiastica pensio est, quasi quoddam beneficium, illiúsque naturam imitatur, ac proinde quidquid obligationis beneficiato imponitur ex fructibus beneficij, imponi etiam debet pensionario; & ita notauit Molin. *tract.* 2. *de iustit. disp.* 145. *post princip. vers. ex eadem Bulla.*

PVNCTVM VIII.

Quid dicendum sit de beneficiariis religiosis.

1 *Religiosi assumpti ad beneficium sæculare, vel regulare non habent dominium redditunm beneficij, sed penes monasterium est.*
2 *Religiosus Episcopus eodem modo, ac alij sæculares Episcopi, habet dominium redditunm beneficij secundùm plurium sententiam.*
3 *Contrarium defenditur.*
4 *Fit satis fundam. num.* 2. *adductis.*
5 *Religiosus Episcopus prodigè disponens de Ecclesiasticis redditibus, contra iustitiam peccat, & accipiens ad restitutionem tenetur.*

1 CErtum est religiosos assumptos ad aliquod beneficium sæculare, vel regulare, nullum habere dominium redditnum beneficij, sed penes monasterium esse, ipsisque solùm administrationem concedi ad vsus pios, & non aliter. Quocirca si aliquid in profanos insumant, peccabunt mortaliter; tum contra votum paupertatis, tum contra iustitiam, & alienatio facta nulla est. Hoc tamen (inquit Vasquez *de redditibus, cap.* 3. *dub.* 8.) intelligendum est de religiosis assumptis ad beneficium sæculare, vel regulare ad nutum amobile: nam si beneficium sit perpetuum, neque per superiorem religionis amoueri possint, credit verè dominos esse, & eodem modo de redditibus beneficij disponere posse, ac possunt alij clerici sæculares beneficiati. Sed contrarium omnino dicendum est, cùm nullus sit textus, neque ratio efficax persuadens eos à voto paupertatis liberos esse, quod ex dicendis de religiosis Episcopis ampliùs constabit, neque vllus alius est Doctor, qui eos à paupertatis voto eximat, sed potiùs dicunt omnes verè manere religiosos, vt videre est apud Sanchez *lib.* 6. *cap.* 6. *num.* 36.

2 De religiosis ergo ad statum Episcopalem assumptis non desunt Doctores, qui affirmant eodem modo de bonis Ecclesiasticis disponere posse, ac alios Episcopos sæculares, quia illorum habent dominium, & administrationem. sic docent Sotus *lib.* 7. *de iustit. quæst.* 4 *artic.* 1. *ad vltim.* & *lib. vltim. quæst. vltim. art. vltim. col.* 4. Vasquez 1. 2. *quæst.* 96. *artic.* 4. *disput.* 165. *cap.* 6. *num.* 91. *ad finem*, & *num.* 104. & *in opuscul. de redditib. cap.* 3. *dub.* 7. Michaël Medin. *de sacram. hom. contin. lib.* 5. *cap.* 26. Angles *floribus*, 2. *part. quæst. vnica, de voto, art.* 2. *post* 3. *difficult. dub.* 5. Palaz 4. *distinct.* 38. *disput.* 2. *fol.* 384. *col.* 1. *initio.* Gratian. *regul.* 310. *num.* 4. Mouentur primò, & præcipuè ex *cap. statutum*, 18. *quæst.* 1. vbi dicitur statutum est, & secundùm sanctos Patres à Synodo confirmatum est, vt monachus, quem electio canonica à iugo regulæ monasticæ absoluit, & sacra ordinatio de monacho Episcopum fecit, velut legitimus hæres, paternam sibi hæreditatem postea iure vendicandi potestatem habeat. In quibus verbis videtur clarè exprimi habere dominium hæreditatis paternæ. Primò, quia dicitur esse legitimus hæres, si autem monasterium, vel Ecclesia acquireret dominium, ipsa, & non ipse legitimus hæres diceretur, sicut dicitur de monacho existente in monasterio. Secundò, quia conceditur potestas vindicandi hæreditatem paternam, non Ecclesiæ, sed sibi; vindicare enim, sibique acquirere proprium est veri domini. *l. in rem actio, ff. de rei vindicat.* Tertiò, quia non cogitur paternam hæreditatem vindicare, sed potestatem habet illam vendicandi, ac proinde illam renuntiare potest, quod nequaquam fieret, si dominus non esset. Secundò mouentur, quia non apparet apud quem dominium illius hæreditatis existat, non apud pauperes, tum quia est communitas nimis indeterminata, tum quia non posset in alios vsus Episcopus religiosus expendere. Neque item est apud Ecclesiam vniuersalem, à quo non fuit ipsi applicata, Neque item apud Ecclesiam illam particularem, ad quam assumptus est, aliàs non liceret translato ad aliam Ecclesiam deferre secum hæreditatem, sicut translato è monasterio ad Episcopatum non licet deferre secum, quæ in monasterio acquisiuit. Neque obstat obligatum esse Episcopum ea bona relinquere Ecclesiæ; quia hoc solum probat non habere liberam facultatem disponendi in morte; & meritò, quia cùm ratione Ecclesiæ dominium illorum acquisiuerit, ad ipsam Ecclesiam iustissimum est, vt perueniant. Tertiò cùm voto paupertatis compati non potest dispositio bonorum perpetua, & independens ab aliquo superiore: at religiosus factus Episcopus habet iure diuino administrationem, & dispositionem bonorum, quæ ab ipso auferri nullatenus potest, nisi in pœnam alicuius grauis delicti. Ergo.

3 Nihilominus recedendum non est à communi sententia, quæ affirmat religiosum factum Episcopum, & obstrictum voto paupertatis manere, & consequenter incapacem dominij proprij. sic tenet diuus Thomas 2. 2. *quæstion.* 185. *articulo* 8. ibi Caietan. Valent. *disp.* 10. *quæst.* 3. *punct.* 8. *col.* 3. Couarruuias *c.* 1. *de testament. num.* 18. Molin. *de primogen. lib.* 2. *cap.* 10. *numer.* 28. Ægidius de Coninch. *disp.* 27. *dub.* 11. *num.* 100. Thomas Sanchez pluribus relatis *lib.* 6. *in Decalog. cap.* 6. *num.* 8. Lessius *de iustit. lib.* 2. *cap.* 4. *dub.* 5. *num.* 29. & *cap.* 41. *dub.* 11. *num.* 92. Nauarr. *comment.* 1. 1. *de regula, num.* 31. & *comment.* 2. *num.* 17. & *comment.* 3. *num.* 46. & *lib. de redditib. Ecclesiast. quæst.* 1. *monito* 11. *num.* 1. & 2. & *monito* 52. *num.* 1. Sarmiento *de redditibus*, 1 *part. cap.* 1. *num.* 10. & *in defens. illius prima part. mon.* 11. *num.* 2. & 3. & alij.
Probo, quia religiosus factus Episcopus verus religiosus existit; aliàs non obligaretur habitum suæ religionis portare: sed de essentia religionis non solùm est votum castitatis, sed etiam paupertatis, & obedientiæ. *cap. cùm ad monasterium, de statutis monachorum*, *fine*. Ergo sic factus Episcopus omnia hæc vota retinet. Secundò, quia vota religiosorum in tantum dispensari poterant, quatenus obstarent muneri Episcopali, sed abdicatio dominij non obstat huic muneri concessa libera facultate administrandi redditus Episcopales, cæteráque bona in quoslibet decentes vsus. Ergo non est dicendum in voto paupertatis dispensatos esse.

4 Neque obstant in contrarium adducta,
Ad primum desumptum ex *cap. statutum*, respondeo religiosum factum Episcopum esse legitimum hæredem, sibíque vendicare hæreditatem non pro se, sed pro sua Ecclesia, sicut existens in monasterio ius successionis habet, & hæreditatem sibi vendicat non pro se, sed pro monasterio, iuxta *l. Deo nobis*, 56. § *hoc etiam*, *C. de Episcop. & cleric.* vbi cauetur, ne parentes priuent filios religiosos hæreditate sibi obueniente, & subditur. Sin verò vltimam voluntatem parentes, neque testamento, neque alio vltimo elogio declarasse monstrati fuerint, omnem parentũ substantiã hæredes, quibus ab intestato competit, secundùm leges nostras sibi defendant, nullo impedimento ex sanctimoniali conuersatione generato, siue soli, siue cum aliis ad successionem vocantur. Neque ex illis verbis, potestatem habeat vendicandi, infertur non debere de facto vindicare, sed explicatur, quod difficultatem ingerere poterat. Adde, etsi posset non vendicare, sed renuntiare, inde non infertur illius habere dominium, sed plenam, & liberam administrationem.

Ad secundum dico, dominium illius hæreditatis esse apud Ecclesiam, ad quam assumptus est, sed cum potestate libera transferendi, dum viuit, in aliam Ecclesiam, & in quodlibet pium opus. In morte autem Ecclesiæ relinqui debet, non vt liberè Ecclesiæ donatum, sed vt proprium Ecclesiæ, vt satis indicant illa verba textus, iuncta glossa, *ad altare ad quod sanctificatur*, & *intitulatur secundùm sacros canones restituat.* Verbum enim *restituat* Ecclesiæ esse proprium indicat.

Ad tertium nego cum voto paupertatis compati non posse dispositionem liberam perpetuam in vsus pios bonorum Ecclesiasticorum, aliàs religiosus ad parochiale beneficium assumptus, quo priuari nullatenus possit, nisi ob vrgentem causam, religiosus non esset, cùm haberet ius perpetuum disponendi de bonis: quod autem hæc perpetuitas ex iure diuino, vel humano proueniat, impertinens esse videtur.

5 Ex his infertur religiosum Episcopum prodigè disponentem res Ecclesiasticas, & bona sibi obuenientia contra iustitiam peccare, & accipientem obligatum esse restituere, nisi Ecclesia remittat, quia caret bonorum dominio, & sola administratio ad honestos vsus illi est concessa. sic Lessius *lib.* 2. *de iustit. c.* 4. *dub.* 5. *n.* 19. Thomas Sanchez *lib.* 6. *in Decal. c.* 6. *num.* 13. Coninch. *disp.* 27. *dub.* 11. *à num.* 100.

Punctum IX.

An pauperi patienti extremam, vel grauem necessitatem, liceat aliena surripere, eáque consumere.

1 *In extrema necessitate potest, si alia via succurrere sibi non valet.*
2 *An teneatur priùs rogare diuites, vt sibi succurrant.*
3 *Non potest per vim à domino impediri, quin pauper sibi succurrat extremè indigens.*
4 *In graui necessitate plures censent inuito domino non posse aliena surripi.*
5 *Probabilius est oppositum.*
6 *Satisfit fundam. num.4. adducto.*
7 *Si proximus in eadem necessitate existit, non potes ab illo rem surripere.*
8 *Expenditur, an tenearis reddere debitum Petro, eo indigente aequaliter.*

1 IN extrema necessitate ferè omnes Doctores affirmant, si alia via sibi succurrere non potest; quia quilibet habet strictissimum ius, propriam vitam defendendi, & consequenter assumendi quæ ad hanc defensionem necessaria sunt. Item diues à quo assumit pauper bona, habet obligationem ea ipsi donandi. Ergo non est præsumendus inuitus, vel saltem non erit rationabiliter. Adde omnia in illa necessitate facta esse communia ab authore naturæ; cùm ad conseruandam hominum vitam ea produxerit, & sub hoc onere certis dominis tradiderit.

2 Dixi, si alia via sibi succurrere non potest. Nam si rogando amicabiliter diuitem, vt succurrat, potest sibi prouidere, nullatenus licet ab eo bona clam auferre, quia nemini licet aliena surripere, cùm propria per donationem habere potest; sic supponunt omnes, & expressè notauit Coninch. *disput.27. dub.10. num.158.* Lessius *lib.2.cap.12. dub.12. num.66.* vbi dicit omissionem huius conditionis non videri peccatum mortale, si scandalum absit, quia siue dominus concedat, siue non, potest accipere pauper sibi necessaria. Ergo est solum inordinatio in modo quæ non videtur ita grauis. Addit verò Coninch ab hac petitione non excusari pauperem, etiamsi nobilis familiæ sit, & valde pudeat mendicari; quia in tanta necessitate pudor ille (inquit) vincendus est, & aliquibus diuitibus necessitas manifestanda, præcipuè cùm huiusmodi necessitas non ex culpa euenire soleat. At hoc durum mihi videtur, quia inde obligaretur pro remedio suæ necessitatis extremæ, grauem saltem subire, qualis est ab statu cadere mendicando, quod aliqui ita ægrè ferrent, ac ipsam mortem. Quare Lessius dixit virum honestæ conditionis non teneri ostiatim mendicare, fauétque Lorca 2. 2. *sect. 3. disput. 39. membr. 1. num.9.* reputans eum esse in extrema necessitate, qui est in certo periculo ita decidendi ex honesto statu, vt non possit vitam sustentare, nisi discendo artem mechanicam, aut mendicando, quod licèt verum non sit, probat tamen esse grauissimum malum. Ergo si ob vitandam grauem necessitatem potest proximus aliena surripere, poterit ob vitandam extremam, absque obligatione mendicandi. Quocirca solùm existimo obligari posse pauperem vni, vel alteri diuiti secretò necessitatem manifestare, si probabiliter credat eos hac via esse succursuros; quia hæc manifestatio non videtur grauiter ignominiosa, neque grauem pudorem causare.

3 Hinc fit sic accipientem non posse à domino impediri, quòd si impediat eum repellendo, iniustus est, & hanc iniustitiam potest accipiens propellere, etiam diuitem occidendo, si opus sit. sic Lessius *lib.2.cap.12.dub.12.num.69.* Coninch.*disp.27. dub.10. num.169.*

4 In graui verò necessitate est inter Doctores controuersia, an licitum sit aliena inuito domino surripere? Negare videtur D.Thomas *2.2.quæst.66.artic 7.* & ibi Caietanus, Sotus *lib. 5. de iustit.quæst 3.artic.4.* Couarruuias *regul.peccatum,part.2.§.1.num.3.* & supponit Suarez *disp.7.de charitate, sect.5.num.8.* & fauet *cap.si quis, 1. de furtis*, vbi imponit pœnitentiam furanti in necessitate graui: dicitur enim, si quis propter necessitatem famis, aut nuditatis furatus fuerit cibaria, vestem, vel panes, pœniteat tres hebdomadas, & si reddiderit, non cogatur ieiunare. Ratio autem est, quia pauperi non licet surripere, nisi inquantum diues obligatus est illi dare, aliàs esset bellum iustum ex vtraque parte, sed diues obligatus non est huic patienti grauem necessitatem dare, sed potest eo omisso alium eligere. Ergo. Quòd si dicas id verum esse, cùm dominus non habet bona, quibus possit omnibus patientibus grauem necessitatem subuenire, secus si illa habeat. Hinc sumo argumentum: Pauperi constare non potest diuitem habere bona superflua status, quibus omnibus egenis grauiter succurrere possit, cùm necessitates graues frequentes sint, imò contrarium debet præsumere. Ergo stante hac ignorantia non habet ius aliena surripiendi.

5 Nihilominus probabilius censeo patientem grauem necessitatem, si alia via succurri non potest, posse clam à diuite aliena surripere. sic docuit Nauarr. *cap.17. num.5.* Petrus Nauarr. *lib.2.de restit.cap.1. num.574.* Lessius *lib.2.cap.12.dub.12.num 71.* Vasquez *cap.1.de eleemosyna, dub.7. num.60.* Coninch *disput.27. dub.10.num.162.*

Ratio sumitur ex contrario fundamento. Est enim insita diuiti obligatio ex charitate succurrendi cuilibet patienti grauem necessitatem, sicut patienti extremam, si commodè potest. Hoc autem sufficienter pauperi constat, si illi constet de sua graui necessitate, & de potentia diuitis, & ignoret, an alij patiantur eandem, secúmque concurrant: iis enim conditionibus positis, tenetur diues succurrere, & in acceptis à paupere consentire. Ergò pauper accipiens non peccat. Quòd si de facto plures patientes grauem necessitatem concurrant, & cognitæ sint à diuite, quibus omnibus satisfacere non potest ex bonis, quæ sibi supersunt, sed solùm vni, vel alteri, credo tunc non posse pauperem clam surripere, si ipsi non constat nolle aliis diuitem eleemosynam impertiri, quia in tantum potest, in quantum diues tenetur. At in tali casu diues non tenetur ei eleemosynam concedere, sed potest eam aliis seruare. Ergo. Neque obstat patientem extremam necessitatem posse à diuite clam necessaria surripere, etiamsi plures alij similem necessitatem patientes concurrant, & diues non possit omnibus prouidere, quia ius conseruandi vitam, quia est nimis exemptum, hanc tribuit facultatem, neque vllus conqueri rationabiliter potest, quòd sic conseruare studeat. sic Vasquez *de eleemosyna, cap.1. dub.7. num.62.* Fateor tamen ob hanc rationem etiam in graui necessitate esse probabile. Nam cùm diues omnibus illis diuisim teneatur prouidere, qui præuenit accipiendo, iure à natura sibi concesso videtur vti.

6 Neque nostræ sententiæ obstat, *cap. si quis.* nam, vt rectè explicat D. Thomas *2. 2. quæst. 66. artic.1.* & ex illo Vasquez *dicto dubio 7. num.65.* Lessius *lib. 2. cap. 12. dub.12. fine.* Coninch. *disput.27. dub.10.* & alij. Loquitur textus, quando furtum commissum est propter necessitatem communem, non tamen vrgentem, & grauem: cùm verò dicitur, si restituerit, non ieiunet, indicatur duplicem esse furanti extra grauem, & extremam necessitatem pœnitentiam imponendam. Primò trium hebdomadarum pœnitentiam. Secundò ieiunium, quæ ieiunij pœnitentia restituenti statim non imponitur. Quòd si velis loqui textum de furante in graui & extrema necessitate, respondere debes. Primò peccasse sic furantem, qua indebitè alienam rem vsurpauit, quia fortè rogando poterat obtinere. Secundò impositam esse pœnitentiam non ob peccatum, sed ob peccati similitudinem. Adde textum non esse Pontificium, neque ex aliquo Concilio desumptum, sed ex pœnitentiali Theodori; Ratio autem, qua illa sententia nitebatur, satis ex probatione conclusionis nostræ dissoluta est.

7 Aduerto tamen primò, te non posse etiam in extrema necessitate constitutum, surripere rem alienam ab alio æquè illa indigente, quia tunc ipse non teneretur sibi dare, & ratione possessionis ius acquirit prælationis. Secundò aduerto rem valdè pretiosam te non posse ab illo sumere, vt tuæ necessitati satisfacias, quia, vt suprà dixi *punct.4.* non tenetur diues cum tam graui iactura bonorum tuæ necessitati prouidere, quia id cedit in reipublicæ damnum.

8 Dices. Ergo debens ex furto Petro magnam quantitatem, tenetur cum tali periculo Petro reddere, si videat Petrum in æquali necessitate existere, quia retentio est primæ acceptionis continuatio. Si ergo non licet primò accipere, neque licebit acceptum retinere? concedit Lorca *2. 2. disp.38.num.11.* quoties res debita Petro in specie existit, quia Petrus habet ius in specie eam vendicandi, quo iure non videtur priuandus ob necessitatem possidentis, cùm ipse ea æquè indigeat, & possessio iniusta non debet raptori prodesse, & domino nocere, & hoc mihi probabilius videtur, si vterque creditor, & debitor in necessitate concurrant, neque priùs debitor, quàm creditor; consentit Vasquez *de eleemosyna, cap.1.dub.9 num.71.* esto censeam satis probabile oppositum, vt affirmat Lessius *lib.2.cap.16.dub.1.num.13.* & Coninch. *disp.27.dub.10.num.171.* Qui mouentur ex eo, quòd pro eo tempore cessat vis, & potestas dominij iure gentium introducta, & res fiunt quoad vsum primò capientis, & possidentis. Sed responderi potest hoc esse verum, si capiat, si possideat iustè: at capiens, & possidens per furtum, non capit, neque possidet iustè, neque tollit domini possessionem. Necessitas autem superueniens non potest facere, vt iustè possideat, si simul cum necessitate domini concurrat. Ergo.

Punctum X.

An consumens rem alienam in necessitate, tenearis restituere, si ad pinguiorem veneris fortunam.

1 *Ex quo pendeat resolutio huius difficultatis.*
2 *Si alienum habeas ex contractu transferente dominium, teneris; secus si habeat alienum ex contractu non transferente dominium.*
3 *Si ex delicto alienum habeas, communior sententia docet te esse obligatum restituere. Contrarium est satis probabile.*

nulla fuit, teneris. Si autem res accepta consumpta non est, aut si consumpta est, ditior es factus, ob cuius causam in æquiualenti perseuerat, alicui videberis esse obligatus, quia res illa obligata est creditori, neque cum illius damno tibi donari poterat, Ergo potest à creditore vindicari. Ergo tu teneris creditori reddere. Et confirmo. Si à principio rem accepisses, eredens dantem impotentem reddi ad restituendum, esset iniusta acceptio, & obligatus esses creditori reddere. Ergo etiam es obligatus, cùm illam retines, & scis ex illius retentione creditori damnum parari. Et hoc mihi dicendum videtur cum Suarez *disput.* 27. *sect.* 2. *de charitate, num.* 10. Quamuis non careat difficultate, cùm bona specialiter obligata non acceperis; quia tunc tota obligatio debitoris esse videtur personalis, cui ipse satisfacere tenetur ex bonis, quæ habet, neque bona ipsius postquam sunt alienata, videntur cum illo onere transire, aliàs vindicari possent. Quòd si præmio, & mercede alicuius illicitæ actionis iam executæ acquisitum sit, poteris ex illis eleemosynam facere, quia dominium illorum acquisiuisti, neque teneris danti restituere. Non enim tenetur meretrix pretium sui corporis, neque iudex pretium iniquæ sententiæ restituere danti, postquam meretrix sui corporis copiam fecit, & iudex iniquam sententiam tulit. Ægidius Coninch. *disputat.* 27. *dub.* 11. *num.* 110. Lessius *lib.* 2. *cap.* 14 *dub.* 8. Excipio simoniacè acquisita ob beneficium, quæ restituenda sunt Ecclesiæ ante iudicis sententiam, vt in disputatione de simonia dicemus.

PVNCTVM XIII.

Qui eleemosynam facere possint.

1 *De quibus personis sit controuersia.*

2 *Seruus mancipium non potest facere eleemosynam, nisi ex consensu domini, censetur dominus consentire, si sibi ex assignatis ad sustentationem subtrahat, vt expendat.*

3 *Enumerantur plures alij casus, in quibus seruus dominium bonorum acquirit, & illorum eleemosynam facere potest.*

4 *Quod dicitur de seruis mancipiis, dicendum est de famulis.*

5 *Prodigus magnam eleemosynam facere non potest, bene paruam, & suo statui conuenientem.*

6 *Minor & pupillus similiter absque tutoris, vel curatoris consensu, non possunt magnam eleemosynam facere. At si faciant, factum tenet, quousque repetatur.*

7 *Tutores, & curatores ex bonis illorum, quorum habent curam, moderatas eleemosynas facere possunt.*

8 *Filiusfamilias, etiamsi pubes sit, ex bonis profectitiis, aut aduentitiis, non potest facere eleemosynam, nisi quatenus pater præsumitur consensurus; secus de bonis castrensibus.*

9 *Religiosus superior eleemosynas facere potest ex bonis, quæ decenti sustentationi religiosorum supersunt. Alij verò religiosi solùm ex præsumpto superioris consensu.*

10 *Vxor de bonis propriis eleemosynam facere potest, & quæ hæc sint.*

11 *Secus de dote, & bonis communibus, absque mariti consensu*

12 *Limitatur doctrina, ne procedat in eleemosynis paruis, & quæ aliæ fœminæ suæ qualitatis facere solent.*

13 *Item cùm maritus est amens, vel absens.*

14 *Deinde cùm sit eleemosyna ad auertendum malum, vel impetrandum bonum, sed prudenter est concedendum.*

15 *Item cùm maritus bona dissipat.*

16 *Tandem, vt non procedat, si parentes, vel filij ex priori matrimonio indigeant.*

17 *Debet vxor computare in sua parte, dissoluto matrimonio, quæ sic dedit.*

18 *Succurrere indigenti, eleemosyna consistente in actionibus necessariis, quilibet potest.*

19 *De quibus bonis quis disponere potest, si habet ascendentes, vel descendentes.*

20 *Eleemosynas moderatas non tenetur quis computare in quinta, vel tertia parte bonorum, secus excedentes.*

1 CVm eleemosyna liberalis quædam donatio sit, dominiúmque transferat in accipientem: clarum est, extra casum necessitatis fieri non posse ab alio, quàm à domino rei donatæ, liberam illius administrationem habente, nisi ex præsumpta domini voluntate. Hinc oritur difficultas de seruis, & famulis, de filiisfamilias, de minoribus, & pupillis, de prodigo sub curatore constitutis, de religiosis, de vxore, qua ratione eleemosynas aliquas facere possint, cùm non habeant bona propria, vel si illa habeant, non habeant liberam illorum administrationem?

2 Et primò videndum est de seruis, & famulis. De quibus recepta est omnium sententia, seruum mancipium non habere bonorum dominium, sed esse apud dominum, cuius ipse est seruus. habetur expressè. *Institut. per quas personas, §. item nobis. & leg. placet, ff. de acquirenda hæreditate, leg. id vestimentum, ff. de peculio, & cap. cùm olim, de priuilegiis, leg. 7. tit. 21. part. 4.* Ratio colligitur ex *supradicta lege, id vestimentum.* Si enim seruus domini est, & à domino possidetur. Ergo bona ipsius serui domini sunt, & à domino possideri debent. Ex qua doctrina infertur non posse seruum vllam eleemosynam facere, nisi ex consensu tacito, vel expresso domini. Dominus autem semper consentire censetur in eleemosynam factam de pecunia, aut cibis in sustentationem serui designatis: designans enim pecuniam illam in sustentationem, totum illud dispositioni serui remittere videtur; Quare si seruus sibi aliquid subtrahit, ex illo eleemosynam facere potest.

3 Secundò facere eleemosynam potest ex peculio proprio, si habeat: habere autem illud potest, Primò, si ab aliis sibi donatum est, ea conditione tacita, vel expressa, ne in potestatem domini deueniat. Quod contingit, cùm seruo datur in gratitudinem alicuius obsequij, absque præiudicio domini facti. Secundò, si ab ipso domino concessum est vel gratis, vel in præmium alicuius extraordinarij laboris. Tertiò, si in compensationem iniuriæ factæ ei donatum est. Quartò, si pecunia sic accepta aliquid acquisiuit. Ex his enim bonis eleemosynam facere potest pro libito: tum quia multorum sententia est, perfectum habere illorum bonorum dominium, & administrationem, neque posse à domino absque iniustitia impediri, quia leges decernentes seruum non posse sibi, sed domino acquirere, non sunt cum eo rigore receptæ: aliàs nunquam se posset seruus redimere, neque contra dominum actionem habere, neque cum eo contrahere, contra *l. vix, §. 3. ff. de iudic.* Adde esto in supradictis casibus non haberet seruus illorum bonorum dominium, negari non potest habere administrationem, quam saltem ex fidelitate impedire non potest dominus, ac proinde eleemosynam pro libito facere ex illis potest. sic Ægidius de Coninch. *dub.* 5. *n.* 46. Suarez *disput.* 7 *sect.* 2. *n.* 2.

4 Idem quod dictum est de seruis mancipiis, dicendum est de famulis; facere, inquam, posse eleemosynam ex bonis propriis, secus ex bonis dominorum, nisi rationabiliter præsumant ratum habituros. sic Coninch. *suprà, num.* 50.

5 Prodigus, cui datus est curator, & bonorum administratio est interdicta, nequaquam potest facere eleemosynam magnã: constat ex *l. 1. ff. de curatorib. furios.* paruas autẽ eleemosynas, & suo statui conuenientes facere poterit; quia in iis non videtur sibi præiudicare, neque officium curatoris eludere.

6 Minor, & pupillus eadem ratione non poterunt absque tutorum, vel curatorum consensu magnam, & excedentem eleemosynam facere, quia non habent expeditam suorum bonorum administrationem. At poterunt eas eleemosynas facere, quas alij eiusdem conditionis facere solent: quia in iis faciendis tutor, vel curator consentire debet. sic Coninch. *disp.* 27. *dub.* 5. *n.* 61. Quòd si de facto aliquam grauem, & magnam eleemosynam faciant, factum tenebit, neque obligatus est recipiens reddere, quousque repetatur à curatore, vel à minore petente restitutionem in integrum: quia sunt accepta à vero domino. sic Molin. *tract.* 2. *disput.* 277. *num.* 2. Sanchez plures referens *lib.* 6. *disp.* 38. *num.* 1. Anton. Gomez 2. *variarum, cap.* 14. Lessius *lib.* 2. *cap.* 18. *num.* 81.

7 Tutores, & curatores, & omnes illi, quibus alienorum bonorum cura demandata est, possunt moderatas eleemosynas facere; quia id pertinet ad rectam bonorum administrationem, quæ illis commissa est, & in bonum pupilli, & minoris cedunt, ipsique consentire tenentur. sic Azor. 2. *p. lib.* 12 *cap.* 10. *q.* 5. Lorca 2. 2. *disp.* 40 *memb.* 1. Vasquez *opusc. de eleemos. c.* 4. *n.* 2. Bonac *disp.* 3. *q.* 4. *de charit. p.* 6. *n.* 26.

8 Filiusfamilias etiamsi impubes sit, non potest ex bonis profectitiis, aut aduentitiis eleemosynam facere, nisi quatenus præsumitur pater consensurus: quia horum bonorum dominium, vel saltem vsusfructus apud patrem residet. Præsumitur autem pater consentire, si ex datis sibi ad congruam sustentationem, honestámve recreationem aliquid subtrahat, vt in eleemosynam expendat. sic Coninch. *disp.* 27. *dub.* 5. *num.* 58. Vasquez *cap.* 4. *de eleemos. num.* 3. De bonis autem castrensibus, aut quasi, poterunt, quas voluerint, eleemosynas facere, quia plena eorum administratio illis competit, quod intelligendum esse dicit Coninch. de filiis puberibus; nam si impuberes sint, existimat non esse facilè permittendum dare magnas eleemosynas ob iudicij imbecillitatem, argum. *leg. fin. C. de testam. milit.* vbi denegatur potestas testandi tribuno militi etiam de bonis castrensibus, eo quòd stabilem mentem nondum sit adeptus. sed, vt benè aduertit Lessius *lib.* 2. *cap.* 18. *dub* 11. *num.* 78. supradicta lex solùm locum habere potest in testamento, vel in donatione facta extraneo, non tamen ad causas pias, qualis est eleemosyna; si tamen hæ eleemosynæ in damnum graue ipsius filijfamilias cedant, poterit petere restitutionem in integrum, & illas non vt eleemosynas, sed vt donationes prodigas reuocare. Lessius *lib.* 2. *cap.* 17. *dub.* 9.

9 Religiosus superior, cui bonorum conuentus administratio commissa est, aliquas eleemosynas facere potest ex his, quæ decenti subditorum sustentationi supersunt: quia in iis conuentus consentire debet, & ad rectam illius administrationem pertinet. Item solùm prohibetur profanas donationes facere, vt constat ex Bulla Clem. VIII. *de largitione munerum*, edita anno 1594. cuius meminit Quaranta, *verbo largitio munerum pag.* 361. Ergo donationes ad pias causas ei tacitè conceduntur. Alij autem religiosi subditi nullas facere eleemosynas possunt, nisi ex tacito, aut expresso superioris consensu: censetur autem superior

modò non credatur iniquitatem, & inimicitiam de eleemosyna fouendam esse, quia tunc nullo modo facienda est illi eleemosyna, vt dicit Augustinus *epist.48.ad Vincentium Donatistam, paulo post initium*, vtilius esurienti panis tollitur, si de cibo securus iustitiam negligebat, quàm esurienti panis frangitur, si iniustitiæ seductus acquiescat: & tradit Vasquez *opuscul. de eleemosyna, c ap.3.dub.4.num.9.*Medin.*C.de eleemos.cap.7.* Coninch. *disputatio. 27. dub. 6. numero 70.* quia anima, plusquam corpus diligenda est.

2 Ex his infertur patientibus necessitatem non ob amorem virtutis, sed ob otium, tædiúmque laboris, quales sunt vagabundi, quíque regulariter vitiis pleni sunt, non debet eleemosyna concedi. quia sic fouetur eorum malitia. Sotus *in deliberat. causa pauper.cap.5.*Lorca *2.2.sect.3. disput. 37. num. 10.* Vasquez *tractat.de eleemos.cap.2.dub.1.*Coninch. *disput.27.dub.6.num.69.* & probat. *authent.de quæstore, collat.6. & l.1.2.3. & 6.lib. 8. nouæ compilationis.* Excipe, nisi in grauem necessitatem incidissent, & eleemosyna sic data crederetur ad meliorem frugem esse reducendos; quia in tali casu prodest eleemosyna corpori, & maximæ.sic Coninch, Lorca, & alij *suprà*.Qui bene aduertunt, pauperes nobis occurrentes non esse facilè huius qualitatis præsumendos: fieret enim illis iniuria manifesta, si absque sufficienti fundamento putarentur otio torpentes, & laboris tædio eleemosynam expostulare: potius enim credendum est ex necessitate, vel amore virtutis sic victum quærere.

3 Difficultas est, an eleemosyna data pauperi simulato, dominium in illum transferat? Affirmat Lessius *lib.2.de iustit.cap. 18. dub.vlt.in fine, num.132.* Ægid.de Coninch. *disp. 27. dub. 6.* cum Soto *lib.9.de iustit quæst.7.artic 3.sub finem.* Mouentur, quia si error non procedit circa substantiam actus, sed circa accidentia, non reddit actum ipso iure irritum, sed solum irritandum pro voluntate decepti.Sed talis videtur esse huiusmodi error, quia substantia eleemosynæ non petit paupertatem veram, sed sufficit existimata; quia non minus apud Deum valet donatio facta vero pauperi, quàm ficto, si fictio prorsus ignoratur. Et confirmatur, quia aliàs donatio facta paupertatem simulanti esset nulla, si donaturus non esses: si simulationem cognosceres; & matrimonium cum ignobili, & paupere contractum inualidum esset, si existimabas nobilem esse diuitem, & beneficij collatio facta ignoranti, & moribus deprauato, nulla esset, si existimabas esse doctum, & probum: quæ omnia videntur difficilia. Ergo dicendum est absolutè illam donationem validam esse.

4 Hinc inferunt Coninch, & Lessius sic eleemosynam accipientem non esse obligatum directè eam restituere, quia illius habet dominium; obligatum tamen esse deceptionem tollere, quia iniustè alium decepit, & ad sibi donandum per fraudem induxit; vt sublata deceptione donans liber maneat ad confirmandam donationem, vel ad illam repetendam. Quòd si noluerit huic obligationi satisfacere, debet reddere acceptum. Si tamen fraus donanti manifestari non potest, neque acceptum restitui, poterit accipiens retinere, neque in pauperes obligatus est expendere; quia pauperes nullum ius acquisierunt. Sotus verò absolutè affirmat nullam esse in accipiente restitutionis obligationem; quia causa finalis illius donationis, quæ fuit charitas Dei, verè extitit, etiamsi impulsiua defecerit deficiente vera paupertate in accipiente eleemosynam.

5 Nihilominus dicendum est eleemosynam datam ficto pauperi nullam esse, & obligatum esse accipientem restituere sic acceptum. sic Nauarr, *cap. 17. num. 107.* Medin. *Cod. de restit. quæst.124.* Adrian *in 4 tractat.de restit.quæst.*quæ incipit, *Consequenter quæro, vtrùm indistinctè tenetur homo quidquid simulatione*, Scotus *4.distinct.15.quæst.2.artic.3.*Angel.*verbo restitutio,1.verbo turpe lucrum, §.3.* Caietanus *in summ. verbo restitutio,cap. vlt. casu 4.*Vasquez *de eleemosyna cap.3.dub.vlt.num. 12 & 15.*& alii. Ratio est, quia error hic commissus, est substantialis, & reddit actum quoad substantiam inuoluntarium, Ergo nullum. Antecedens probo. Quia eleemosyna essentialiter respicit miseriæ releuationem. Ergo si nulla est miseria, quæ releuetur, nulla esse potest eleemosyna. Neque obstat quoad Deum habere illam donationem eleemosynæ meritum; quia ad hunc finem sufficit esse existimatam miseriam, quia Deus solùm intentionem donantis spectat: at in re non est illa donatio vera eleemosyna, cùm in re non sit vlla miseriæ releuatio. Quod exemplo adorantis hostiam non consecratam existimando esse consecratam illustrari potest: ille enim externus cultus meritum adorationis, & religionis habet: in re tamen non est vera religio, cum nihil sit in illa hostia religione dignum.

6 Ex his dissoluitur contrarium fundamentum. Ad confirmationem nego simulationem sanctitatis reddere eleemosynam nullam; quia sanctitas non pertinet ad eleemosynæ substantiam, sicut pertinet paupertas. Et idem est de matrimonio cum ignobili, & paupere, quia non est conditio, cui de iure, aut ex natura rei contrahens debet inniti: collatio autem beneficii facta ignoranti, vel improbo erit nulla, si ignorantia, aut improbitas tanta est, vt tollat à recipiente dignitatem, & sufficientiam; secus aliter. Quocirca vt contractus nullus sit ob aliquam conditionem tacitam vel falsò expressam; videndum est, an sit conditio illa cui contrahens inniti debeat iure ipso. Nam si talis sit reddit donationem irritam, secus econtra. Hinc est collationem beneficij factam insufficienti, simulato sufficienti nullam esse, quia sufficientia est à iure requisita, vt valida sit. Secus verò, si se amicum, consanguineum, aut pauperem simulasset, & matrimonium liberæ personæ cum seruo ignorata seruitute nullum est, quia est conditio à iure requisita, secus si ignoraretur esse pauper, nobilis aut moribus deprauatis.

7 Cui autem facienda sit hæc restitutio? variant supradicti Doctores. Nauarrus, Caietanus, & Medina existimant pauperibus esse faciendam; quia sic executioni mandatur voluntas donantis: hæc enim facit à se dominium abdicare, & pauperibus tribuere quæ voluntas ob simulatam paupertatem non potuit obtinere effectum. Alij dicunt donanti debere restitui, præcipuè si res sit magni momenti. sic Lessius, Sotus & alij. Existimo tamen cum Vasquez *illo cap.3.dub.vltim.fine, num.14.* vtrique restitui posse & domino, & pauperibus, cui simulatus pauper voluerit. Domino, quia illius est: pauperibus, quia dum non constat voluntatem retractasse, censetur perseuerare in priori voluntate, quæ fuit velle rem illam à se abdicare, & pauperibus tribuere. Ergo pauper fictus reddens veris pauperibus, voluntatem domini exequitur, & iuxta eius beneplacitum de re disponit.

9 Secunda difficultas est, quibus pauperibus distribuenda eleemosyna sit, cùm quis à testatore potestatem habeat aliquam pecuniam in pauperes distribuendi? Certum est explorandam esse, quoad fieri possit, voluntatem committentis, quia nomine ipsius sit distributio, eius tamen voluntas præsumitur esse, vt pauperes consanguinei exteris præferantur, & inter exteros, pauperiores & nobiliores, quia charitati hæc distributio conformior est. sic Augustinus Barbosa *3. part. de potestate Episc. allegat.83.num.17. & 18.* Solùm ab hac regula videtur excipiendus filius spurius testatoris, qui in distributione bonorum pauperibus relictorum eligi non potest ab executore. sic Menochius *lib.4. præsumpt. quæst.96. num.12.*Gutierrez *practic.lib.4.quæst.55.num.12.*& alij, quos sequitur, & refert Barbosa *dicta allegat.83. num.14.* Quod intelligendum est, si vltra alimenta ei donentur. Nam alimenta ei debentur, & testator obligatus erat relinquere. Quapropter executor optimè voluntatem testatoris in hac parte præsumere potest, & debet: sic alios relatis docet Matien. *l.7.glossa 5.num.3.tit.8. lib.5. recopilat.*

9 Vni tantùm integrum legatum non est concedendum, si in pauperes mandetur distribui: videtur enim pauperum communitati iniuria fieri. Menochius *de præsumption. lib.4. quæst.125.num. 20.*Cenedo *practic.& canon.quæst.lib.1.quæst.35.num.13.* Augustinus Barbosa *suprà num.18.* Et ob eandem rationem, si determinatos pauperes testator elegerit, non poterit executor aliis donare, quia ius ex electione acquisierunt. Quod non solùm verum habet, cùm quilibet determinatè eligitur, sed cùm eliguntur sub aliqua ratione communi, v.g. si eligantur pauperes alicuius ciuitatis, non poterit aliis alterius ciuitatis distribui. Hinc est legatum factum pauperibus concurrentibus ad portam testatoris, non posse infirmis existentibus in hospitali distribui. sic Barbosa *dicta alleg.83.num.20.*cum Marc.Anton.Genuens.*practic. Ecclesiast.quæst. 214. per totam*; & à fortiori legatum distribuendum pauperibus verecundis (vulgò *en vergonzantes*) non poterit iis, qui ostiatim postulant, & multò minus mendicantibus religiosis distribui.

10 An verò executor sibi, suisque consanguineis distribuere legatum possit? Credo posse fraude omnino cessante. Gonçalez *ad regul.8.cancellariæ,glossa.2. num.54.& 55.* Augustinus Barbosa *3.part.de potestate Episcopi, allegat.83 num.22. & 23.* Bonacina *disput.3. quæst.4 de charitate, punct.6. num.27.* Suárez *disput.7. de charitate, sect.1.num 9* Ratio est, quia si executor, eiúsque consanguinei verè indigeant, verè pauperes sunt. Ergo eleemosyna illis facta, pauperibus fit. Ergo iuxta voluntatem testatoris. Neque enim præsumendum est testatorem voluisse concludere executorem ob executoris officium à iure sibi aliàs competente ad eleemosynam illam. Neque obstat hunc executorem, si à Confessario imponatur in pœnitentiam, vt aliquid in pauperes distribuat, non posse satisfacere subueniendo sibi, etsi possit satisfacere subueniendo consanguineis; quia, vt bene dicit Suarez *suprà*, est subuentio sibi facta contra intentionem Confessarij; eo quòd non sit pœnalis, quæ ad pœnitentiam requiritur. At cùm ex prescripto testatoris distribuenda eleemosyna est per executorem, non mandatur executori eleemosyna ipsi pœnalis, sed eleemosyna.

PVNCTVM VLT.

De eleemosynarum quæstoribus.

1 *Qui sint eleemosynarum quæstores.*
2 *Quæ prohibeantur eleemosynarum quæstoribus.*
3 *Religiosi mendicantes non possunt ab ordinariis locorum impediri, ne pro suis conuentibus eleemosynas petant.*
4 *Si nulla mercede accepta, neque indulgentiis publicatis eleemosynas petas in fauorem alicuius pij operis, non indiges licentia ordinarii.*
5 *Ipse ordinarius potest tibi hanc petitionem prohibere, quousque constet nullum periculum subesse.*

6 *Episcopus non potest licentiam postulandi concedere, si ex postulatione quæstum sibi quærit postulans, vel indulgentias publicat. Secus si probatæ vitæ sit, neque signa quæstoris gerit.*

7 *Quid Lusitaniæ, & Castellæ regno sancitum sit de his quæstoribus.*

8 *Episcopus in eleemosynarum quæstores animaduertere potest, tametsi exempti sint.*

1 QVæstores eleemosynarum illi propriè dicuntur, qui eleemosynas quærendo, vtilitatem sibiquærunt, vt tradit, ex Baldo *consil.27.volum.* 1. Barbosa 3.*part.de potestate Episc. allegat.* 109.*num.*6. Quod dupliciter fit. Primò, si pio loco obligentur se daturos tantam quantitatem, modò illis concedatur integra eleemosyna, quam sperant consequi. Secundò, si pius locus obligetur dare aliquam mercedem pro eleemosynæ petitione.

2 Hi ergo eleemosynarum quæstores, quia falsas reliquias, indulgentias, & facultates publicabant, indecenterque viuebant cum non leui reipublicæ Christianæ detrimento: ideo *in cap. cum ex eo, de pœnitent. & remissionibus, & Clement.* 2. *eodem titulo*, statutum est, ne absque facultate Sedis Apostolicæ, vel diœcesani Episcopi hoc munus gerant, & tunc ne aliud prædicent, nec populo proponant, præter id quod in supradicta facultate continetur: quibus decretis inhærens Tridentin. *sess.*5.*de reformatione, cap.*2.*in fine*, statuit, ne quæstores eleemosynarum, qui quæstuarii vulgò dicuntur, cuiuscúmque cõditionis existãt, nullo modo nec per alium prædicare præsumant, & contrà facientes ab Episcopis, & ordinariis locorum, priuilegiis quibuscumque non obstantibus, opportunis remediis omnino arceantur. At quia hæc prohibitio sufficiens non fuit, vt eorum malitiæ remedium penetretur, sed potius magno fidelium scandalo quotidie augebatur, absque nulla spe emendationis, ideo Tridentin. *sess.*21.*cap* 9. *de reformatione*, statuit, vt posthac in quibuscúmque Christianæ religionis locis eorum nomen, atque vsus penitus aboleatur, neque ad officium huiusmodi exercendum vllatenus admittantur, non obstantibus priuilegiis, ecclesiis, monasteriis, hospitalibus, piis locis quibusuis, cuiuscúmque gradus, status, & dignitatis personis concessis, aut consuetudinibus etiam immemorabilibus.

3 Circa huiusmodi decretum dubium exortum est, an regulares mendicantes impediri possint ab ordinario, ne eleemosynas pro suis conuentibus petant? Alicui videbitur id fieri posse; quia reuocantur in dicto decreto omnia priuilegia, tam monasteriis, quàm singularibus personis cuiuscumque conditionis existant, concessa. Cæterùm omnino tenendum est, non posse ab ordinariis locorum talem petitionem impediri, sic optimè probat Nauarr. *lib.* 3. *de regularib.cap.*79.*num.*4. Emanuel Rodriguez *tom.*1.*quæst. regul.quæst.*57.*artic.*7. Barbosa 3.*part.allegat.*109.*num.*7. Ratio est manifesta, tum quia à Sede Apostolica constituuntur mendicantes. Ergo nequit ab ordinario illis prohiberi mendicatio. Tum quia non sibi, sed communitati eleemosynas quærunt, cùm proprium habere non possint. Ergo non sunt propriè quæstores prohibiti à Concilio; Tum denique, quia ita sacra Concilij Congregatio declarauit, anno 1621. vt testatur Barbosa in hæc verba. Sacra Congregatio Cardinalium Concilij Tridentini interpretum censuit fratres ordinum mendicantium nequaquam posse ab Episcopis prohiberi quominus per se ipsos in diœcesibus, vbi habent conuentus, eleemosynas quærant: sed tantùm si extra loca vbi monasteria existant, quæritare voluerint, teneri suorum superiorum licentiam ordinario ostendere; Ecce qua ratione solùm possunt ordinarij examinare licentias horum fratrum, si extra loca, vbi sunt conuentus, quærant eleemosynas: quòd si compertum fuerit, licentiam à suis Prælatis habere, impediri non possunt.

4 Secundum dubium est, an possis eleemosynas petere tibi pauperi, vel alteri pio loco necessitatem patienti absque vlla Pontificis, & diœcesani licentia.

Respondeo posse, si nulla mercede accepta, neque indulgentiis, publicatis petas. Tum quia à Concilio non prohibentur eleemosynarum quæstores, qui absque vlla fraude gratis eleemosynas colligunt, & indigentibus distribuunt. Sed ad summum prohibentur, qui ex ipsis eleemosinis alteri quæsitis sibi lucrum quærunt, & quæstum intendunt, vt bene ait Tusc̃us *tom.*6. *verbo quæstores, conclus.*46. Tum quia non vtcúmque videntur ij quæstores prohibiti, sed illi tantùm, qui prædicando, vel publicando indulgentias concessas eis, qui manus porrexerint adiutrices, piis locis, quorum ipsi sunt quæstores, & pro quibus eleemosynas petunt. sic Nauarrus, *dicto consilio.* 79. *de regulariter aliàs* 33. *de pœnitent. & remissione*, Emanuel Rodrig. *tomus* 2. *quæst.* 57. *numero* 5. qui inde colligunt. Nam decretum Tridentin. expeditum fuit ad declarationem, & confirmationem, *cap. cùm ex eo, & ciem abusionibus, de pœnitent. & remissionib.* qui textus ponuntur sub titulo *de pœnitent. & remission.* & in capitulis, qui tractant de indulgentiis, & de vsu, vel abusu quæstorum in illis prædicandis. Item colligunt ex fine prædicti decreti Tridentini, quatenus prohibet in vltimis verbis publicari indulgentias per quæstores, & permittit earum publicationem per deputatos ab ordinariis cum consensu duorum ex Capitulo. Tum quia vsu receptum est, plures quærere eleemosynas pro hospitali necessitatem patiente, pro pauperibus in carcere constitutis, pro virginibus, & viduis honestis, ac proinde pro quibusuis egenis: qui quæstores non exterminantur, sed potiùs fouentur, & laudantur à Prælatis Ecclesiæ, populóque Christiano, vtpote qui opus pietati, & charitati maximè consentaneum præstent, signum ergo est hos quæstores non esse prohibitos, sed illos tantùm, qui lucrum temporale intendentes, mercede accepta huic operi incumbunt, vel, vt placet Nauarr. & Rodrig. qui insuper indulgẽtias, & gratias prædicant concessas eis, qui manus adiutrices sibi porrexerint: quod non leuiter indicauit Concilium, cùm in principio illius capitis dixerit, multa in diuersis Conciliis, Lateranens. Lugdunens. & Vienen. aduersùs prauos eleemosynarum quæstorum abusus remedia esse adhibita, tacitè insinuans nihil aliud intendi, quàm prauos vsus, & consuetudines quæstorum remouere, & cum subdit nomen quæstorum, & vsum penitus abolendum, neque ad supradictum officium vllatenus admittendos, satis denotat quæstoris officio abutentes exterminari debere, non illos, qui pietate ducti officium nulla mercede accepta, nulla indulgentia publicata, exercent: sic docent Tuschus, Nauarrus. Rodriguez *locis citatis.* Augustinus Barbosa 3.*p.de potestate Episcop.allegat.*109. *num.*5.6. & 7. *& in remissionibus ad Concilium sess.*21. *cap.*9. Emanuel Saa *verbo quæstuarij in vtraque editione*, inquit. Quæstuarij eleemosynarum nullibi admittendi ex Concilio Tridentino, vbi tamen non prohibentur, qui sine indulgentiarum publicatione petunt pro se, aut loco pio, quive collectas eleemosynas in pios vsus erogant.

5 Verùm etsi supradictum officium seruatis supradictis conditionibus absque diœcesani licentia exercere potest. Nihilominus diœcesanus potest, & meritò tibi prohibere exercendum, quousque sibi compertum sit nullum periculum scandali in tali exercitio adesse, seruarique conditiones omnes, sub quibus facultas postulandi solet concedi, vt statim dicam. Ratio est, quia ad locorum ordinarios spectat licentias, & facultates concedere eleemosynas per loca quærendi. Franciscus Leo *in thesauro fori Ecclesiast.p.*4.*cap.*1.*num.*146. Barbosa *allegat.*109. *num.*8. Ergo etiam, ad ipsos ordinarios spectat postulantes examinare, & prohibere qui sibi non satisfecerint: aliàs non erit satis huic ministerio consultum, & respublica multitudine postulationum grauari poterit.

6 Tertiò dubitatur, an possit Episcopus licentiam concedere postulandi eleemosynas pro aliquo pio opere?

Respondeo nequaquam posse, si postulans quæstum ex postulatione quærit, aut indulgentias, & facultes postulando publicat; quia Concilium hunc quæstorum vsum, & nomen penitus aboleri intendit, & cùm alicui concedit ex licentia ordinarij pœnitentias publicari, ne populus Christianus hoc thesauro defraudetur, subiungit id fieri debere nulla mercede accepta, vt sic cœlestes thesauros non ad quæstum, sed ad pietatem omnes intelligant exerceri. Vnde Pius V. omnes indulgentias à se, & prædecessoribus suis concessas, & in posterum concedendas quibusuis personis, & locis, pro quibus obtinendis manus sunt porrigendæ adiutrices, etiamsi ab ipsa sede Apostolica facultatem quæstuandi habuerint, sanctissimè, & prudentissimè reuocauit: testatur Galler. *in Margarita casuũ conscientiæ, verbo indulgentia primo* Barbosa *allegat.* 109.*num.*12. Emanuel Saa *verbo quæstuarÿ num.*1. *in vtraque edit.* Verùm si postulãs neque indulgentias publicat, neque quæstum quærit, poterit ordinarius ei dare licentiam petendi, dummodo honestæ, probatæque vitæ sit, nec nomen, aut signum quæstoris gerat, sed eleemosynarum collectoris. Quapropter non debet priuilegia, aut reliquias circumferre, neque campanulam pulsare, aliáve instrumenta, & insignia quæstorum gerere ad excitandas personas, nec minis, aut terroribus ad eleemosynas mouere, neque eleemosynam tãquam debitam, aut solitam petere, neque vlla arte, aut prætextu dicendi orationes Beati Antonij, aut alterius sancti, vel aliter pecuniam extorquere; sed simpliciter, modestè, & diligenter recipere quod sibi liberaliter fuerit oblatum. Neque debet super iis eleemosynis vllam conuentionem quóuis modo facere, etiam in vtilitatem supradicti loci pij: sic decisum refert à sacra Congregatione Zerola 1.*p. praxis episcop. verbo quæstores.* Barbosa *allegat.* 109.*num.*11. *& in remission.Concilij, sess.*21.

7 Vt autem omnes abusus horum quæstorũ penitus aboleantur prudentissimè in Lusitanio regno *l.* 5. *tit.* 103. *& in legibus Castellæ l.*1.*tit.*9.*l.*1.*& leg.*37.*tit.*6. *nouæ compilat.* statutum est, ne petitoria cuiusvis sancti permittantur à magistratibus regiis, nisi regiæ litteræ ostendantur, quibus expressè nominetur persona, quæ eleemosynam quæsitura est; neque per se, neque per alios concionetur, aut indulgentias publicet. Quòd si aliter fiat, omnes eleemosynæ ab eo quæsitæ quæstori redemptionis captiuorum applicentur: sic aliis relatis docet Barbosa *dicta allegat.*109. *num.*13. *& in remiss.Con.sess* 5.*cap.*2.*de reformat.*

8 Quartò dubitatur, an Episcopus animaduertere possit in prauos eleemosynarum quæstores, etiamsi laici sint, aut exempti?

Respondeo esse omnino certum animaduertere posse, non obstante quolibet priuilegio, vel exemptione: sic definitur *in Clemẽt. abusibus, de pœnitent. & remission.* ibi. Quæstores autem, qui deinceps in præmissis, vel aliquo præmissorum deliquerint, vel aliàs etiam quibuscunque suis priuilegiis abusi fuerint, sic per locorum

locorum Episcopos puniri volumus (nullo prosus eisdem quæstoribus in hac parte priuilegio suffragante,) quod à suis temerariis ausibus qui vbique, vt communis habet assertio, nimis excreuerunt, pœnæ formidine propensiùs compescantur, & notat Abbas ipsa Sede Apostolica *cap. tuarum num. 1. de priuilegiis.*

DISPVTATIO III.

De alio externo charitatis effectu, qui est correctio.

Ex supradictæ disputationis principio satis cōstat, opera misericordiæ spiritualis enumerari septem, scilicet, remittere iniuriam inimici, illam patienter ferre, orare pro ipso, & pro aliis fratribus, miserum consolari, delinquentem punire, consulere, & corrigere. De remissione iniuriæ satis diximus, cùm de dilectione inimicorum haberemus sermonem, de oratione *tract. 7. de religione* agendum est. De consolatione miseri nihil speciale occurrit, præter generalem doctrinam sæpe positam de eleemosyna corporali, esse, inquam, solatium adhibendum misero, si illo grauiter indigeat, & sine graui tua iactura comedere possis. Punire autem delinquentem potius ad officium iudicis, quàm priuati pertinet; si tamen hæc punitio decretatiua sit, sub correctione fraterna comprehenditur, sicut & solatium.

PVNCTVM V.

Quid sit correctio, & an sit in præcepto, & cuius virtutis actus.

1 Correctio est sermo, quo proximum niteris emendare.
2 Alia est correctio fraterna, alia iuridica.
3 In præceptum est correctionis fraternæ.
4 Satisfit quibusdam tacitis obiectionibus.
5 [illegible] sunt aliquot conditiones, vt obliget hoc præceptum.
6 Oritur ex virtute charitatis hoc præceptum.
7 Impleri potest per actum elicitum à charitate, vel à virtute misericordiæ.
8 Satisfieri huic præcepto potest, etiamsi ex prauo motiuo correctionem facias.

1 Nomine correctionis in præsenti venit intelligendus quicunque sermo, quo proximum niteris emendare, siue emendatio sequatur, siue non. ita cum D. Thom. 22. *quæst.* 33. *artic.* 1. & communi Theologorum, docet Greg. de Valent. *disp.* 3. *quæst.* 10. *p.* 1.

2 Duplex est correctio. Alia est correctio fraterna, alia iuridica: correctio fraterna est, qua primò, & per se intendis bonum proximi; correctio verò iuridica, qua per se spectas bonum aliorum, qui per peccatum vnius scandalizantur, & bonum commune, quod turbari cuiusque peccato solet; ideóque hæc correctio ad iustitiam vindicatiuam spectat. Correctio fraterna exerceri potest à patre in patrem, & ab inferiore in superiorem, & à superiori in inferiorem, quia ad illius exercitium nulla requiritur iurisdictio. At iudicialis correctio non potest esse ab alio, quàm à superiore potestatem iurisdictionis habente, in præsenti igitur sermo est præcipuè de correctione fraterna, non de iuridica. Agendumque est, an, & quando obliget, & quomodo.

3 Esse præceptum correctionis fraternæ nemini Catholicorum potest esse dubium; vt latè probat Valen. *disp.* 3. *q.* 10 *p* 2. Torres *disp.* 86. *dub.* 1. Suarez *tom.* 4. *de relig. lib.* 10. *cap.* 7. *num.* 10. & constat ex illis verbis sæpiùs repetitis *Ecclesiastic.* 19. *Corripe amicum, corripe proximum,* & traditur expressè ab Anacleto Papa, *in cap. tam Sacerdotes.* 24. *q.* 3. Fundaméntumque habet in illo charitatis præcepto, *Diliges proximum tuum, sicut te ipsum.* Cùm enim si te rectè diligis, velle debes peccatum non committere, illúdque procurare, ne animam occidas; idem debes velle, & procurare tuo proximo. Item ex charitatis, seu misericordiæ præcepto teneris proximi miseriam subleuare, si commodè potes: Sed nulla maior miseria esse potest, quàm peccatum, & regulariter ad illud auertendum est medium vnicum correctio. Ergo teneris illam adhibere. Item ex amore in Deum teneris eius iniurias, & offensas impedire, si commodè possis.

4 Neque obstat ruinam spiritualem esse proximo voluntariam, vt ab obligatione illam præcauendi excuseris; quia licet sit voluntaria, ab illa voluntate debes illum remouere, si commodè potes: ille enim etsi possit à peccato desistere, ac difficulter potest ob peccati illecebras, vel ob determinationem suæ prauæ voluntatis: hanc autem difficultatem obligaris iuuare vincendam, vt benè dixit *Valen. disput.* 3. *q.* 10. *p.* 2. *pag.* 663. 5. *Respondeo.* Neque etiam obstat habenti bona propria te non teneri ex propriis eleemosynam facere, quia non censetur esse in necessitate tuorum bonorum constitutus, teneris, inquam, ei propria bona ministrare, quia illis indiget, non tuis. At constitutus in periculo peccandi, & in peccatum vel ex passione vel ex malitia propensus, tuis monitis indiget, vt corrigatur. Teneris ergo illum corrigere. Ita Lorca 2. 2. *quæstio.* 33. *disp.* 41. *n.* 17. *fine.*

5 Hoc autem præceptum (vt de te constat) affirmatiuum est, ac proinde obligat solùm, cùm aliquæ circumstantiæ & conditiones interueniunt. Tres sunt potissimæ. Prima, vt proximus sit in graui necessitate spirituali constitutus. Secunda, vt possis absque graui tuo, tuorúmque incommodo ei subuenire. Tertia, vt fructus ex tali correctione speretur. De quibus conditionibus in discursu disputationis est agendum.

6 Sed inquires, ex qua virtute oriatur hoc præceptum. Aliqui dicunt oriri ex illa virtute, aduersus quam proximus peccat; quia quælibet virtus nos inclinat non solùm in nobis eius honestatem conseruare, & contraria fugere, sed etiam in aliis.

Cæterùm omnino tenendum est cum D. Thom. ferè ab omnibus recepto, 2. 2. *quæstio.* 32. *articul.* 1. ex charitate Dei, & proximi hoc præceptum correctionis oriri; quia hæc virtus obligat quodlibet malum Dei, & proximi auertere; quoad fieri possit. Sed peccatum est vtique malum, ergo obligat illud auertere. Aueriti autem debet correctione. Ergo obligat ad correctionem exercendam. Neque obstat quamlibet virtutem nos inclinare, vt eius honestatem tam in nobis, quàm in aliis procuremus conseruare. Quia esto ad id inclinet, non tamen obligat, aliàs contra honestatem peccares, quoties luxuriantem non impedires, & contra iustitiam, quoties furantem non corrigeres. Quod non est dicendum; quia neque omissione correctionis luxuriosi es intemperans, neque iniustus ex omissione correctionis iniusti: vt benè notauit. Ægid. de Coninch 2. 2. *disp.* 28. *dub.* 2. *à n.* 12.

7 Cùm verò huiusmodi præceptum impletur, impleri potest per actum elicitum à charitate, & per actum misericordiæ, quæ reputatur virtus distincta. Si ex amore Dei, & desiderio, quo velis Deum non offendi, corripis proximum, actum charitatis elicis. Si verò ex voluntate subleuandi illum à miseria, procedis actum misericordiæ facis: & ita explicandus est D. Thom. cùm dicit esse actum charitatis, vt benè notauit Valentin. *disputatione* 3. *quæstio.* 10. *par.* 1. *pag.* 651.

8 Vnum tamen est omnino certum, & indubitatum, ad satisfactionem huius præcepti non requiri necessariò correctionem fieri ex hoc, vel illo motiuo charitatis, vel misericordiæ. Nam etiamsi ex malo motiuo procedas, satisfacere potes præcepto correctionis, sicuti satisfaceres præcepto ieiunij, vel Missæ audiendæ, vel eleemosynæ erogandæ, etiamsi ex prauo fine ieiunares, Missam audires, vel eleemosynam tribueres. Et ratio omnium est, quia hæc præcepta non sunt de actibus virtutis residentibus in voluntate, sed de actibus externis misericordiæ, temperantiæ, vel religionis, qui integri esse possunt, etiamsi à voluntate depraueantur, vt latiùs in materia de legibus; & docet in præsenti Bannes 2. 2. *quæstion.* 33. *articul.* 2. Ludouicus Torres *ibi disputat.* 86. *dub.* 1. *pag.* 1078.

PVNCTVM II.

Quem proximum ex supradicto præcepto obligeris corripere.

1 *Exponitur status quæstionis.*
2 *Circa proximum, qui peccatum non commisit, tametsi in occasione committendi illud versetur, non est propriè correctio.*
3 *Secus si peccatum commisit, & in periculo est illud iterum committendi.*
Si proximus publicè peccat, & à republica permittitur, corripiendus est, si spes sit emenda.
5 *Peccatorem in peccato habituali existentem, absque periculo committendi peccatum aliquod actuale, aliqui affirmant esse obligationem correctionis.*
6 *Contrarium, vt probabilius defenditur.*
7 *Satisfit fundam. n. 5 adducto.*

1 Dvplicem statum proximus habere potest. Primò potest esse in peccato. Secundò in illius occasione. In peccato esse potest habitualiter tantùm, absque periculo iterum illud committendi, vel cum tali periculo.

2 Si proximus peccatum nullum commisit: at in periculo, & occasione illud committendi versatur. Propriè præceptum correctionis, quatenus correctio est, non te obligat; quia dignus non est correctione, seu reprehensione, qui non deliquit: eáque de causa Christus Dominus non dixit, si peccaturus est frater tuus corripe illum, sed *si peccauerit in te*, tacitè illius correctionem lapsum supponere. At esto hoc præceptum non te obliget proximum corripere, obligaris tamen ex charitate Dei, & proximi eius peccatum quoad fieri potest, impedire; qui tunc non vi correctionis, sed vi defensionis honoris diuini, & boni proximi obligans.

obligaris. Ægid. de Coninch. *disput.* 28. *de correctione, dub.* 3. *num.* 35. Suar. *tom.* 4. *de relig. lib.* 10. *cap.* 8. *num.* 3. *&* 8.

3 At si proximus peccauit, & insuper est in periculo iterum labendi, omnes Doctores censent tunc propriè esse obligationem correctionis, quia proximus est in graui miseria. Tum ob peccatum commissum, tum ob periculum simile committendi. Item honor diuinus ibi periclitatur.

4 Sed quid si proximus non secretè, sed publicè peccat, & à magistratibus sic permittitur, teneris ne illum corripere, si spes esset fructus? Videris obligatus non esse, quia te opponis licitæ magistratus permissioni. Vemerij occasio, vt in rempublicam maiora mala ingrediantur. Cæterùm dicendum est te obligatum esse. Sic Ægid. de Coninch. *disput.* 28. *de corrept. dub.* 3. *numero* 33. Ratio est, quia & Deus offenditur, ac proximus sibi malum infert. Ergo si hæc auertere potes absque periculo grauioris mali, obligaris. Quòd autem id fieri possit, constat, quia conuersione vnius, vel alterius non tollitur, quin aliis pluribus peccatoribus permissio malè viuendi à magistratibus concedatur, ex quo manifestè constat differentia, quare magistratus non teneatur hos peccatores impedire, & remouere, sed possit illos permittere, tu verò tenearis vnum, vel alium corrigere, quia magistratus non potest vnum, vel alterum corrigere, quin omnes impediat, cùm non adest ratio, ob quam potius vni, quàm alteri permissionem concedat. At ex correctione vnius non obligaris omnes corrigere, neque ex vnius correctione, omnes correcti manebunt.

5 Quòd si proximus peccauit, cares tamen periculo iterum labendi, dubium est, an tenearis illum corrigere?

Bannes, 2. 2. *quæst.* 33. *art.* 3. *dub.* 1. *ad* 4. *&* Valent. *disp.* 3. *quæst.* 10. *part.* 2. *pag.* 662. Bonac. *disp.* 3. *quæst.* 4. *part.* 7. *num.* 4. & ex parte consentit Suar. *de charit. disp.* 8. *sect.* 3. *num.* 8. affirmant obligatum te esse corrigere proximum in peccato habituali existentem, etiamsi ipse non teneatur tunc de illo pœnitere, si speres tua correctione fore, vt pœniteat. Mouentur, quia existens in peccato, existit in periculo damnationis, quo nulla est maior miseria. Ergo cùm correctio ad subleuandam miseriam proximi dirigatur, efficitur sanè ad hominem existentem in peccato habituali dirigi. Adsunt enim ibi omnes circumstantiæ ad obligationem huius præcepti inducendam, videlicet proximum esse in graui miseria, & te posse absque tuo incommodo ab illa eum liberare. Quòd verò ipse proximus non teneatur tunc à peccato surgere, in causa non videtur esse, quominus tu non tenearis resurrectionem procurare; ipse enim cedere potest iuri suo, & gratiæ sibi donandæ: at tu non potes cedere bono alterius ex tua correctione sperato. Deinde obligatio peccatoris surgendi à peccato, & obligatio illum corrigendi, à diuersis virtutibus ortum habent; obligatio enim in peccatore surgendi à peccato habituali, vel ex virtute charitatis, qua ipsum tenetur diligere, vel ex virtute pœnitentiæ, qua tenetur Deo pro peccato facto satisfacere, oritur: at obligatio illum corrigendi ex misericordia nascitur, quæ attendit miseriam proximi subleuare Ergo cùm hæ obligationes diuersæ sint, stare optimè potest obligatio misericordiæ absque obligatione charitatis, atque adeò te esse obligatum corrigere, etiamsi alius non sit obligatus à peccato surgere.

6 Nihilominus etsi supradicta sententia probabilis sit, probabiliorem existimo contrariam, nempe peccatum mortale, quatenus tale est, non esse materiam præcepti correctionis, sed solùm esse, quando timetur non fore corripiendum proximum suo tempore de illo: quare si à se vel alio speratur suo tempore corripiendus, non teneris illum de præsenti corrigere, etsi possis: ita docet Abulen. *in Matth.* 18. *quæstio* 83. Glossa *in cap. si peccauerit*, 2. *quæst.* 1. Reginald. *tom.* 1. *lib.* 4. *cap.* 25. *num* 332. Sotus *de tegendo secreto, quæst.* 2. *concl.* 2. Lorca 2. 2. *quæstio.* 33. *articul.* 3. *disput.* 41. *num.* 3. Eman. Saa, *verbo correctio. num.* 1. *&* *num.* 3. *in editione Romana.* Villalobos. *tom.* 2. *sum. tract.* 4. *difficult.* 2. *num.* 4. nobiscum consentit Suar. *disput.* 8. *sect.* 3 *num.* 7. vbi ait. Si videas proximum peccasse, & probabiliter existimas suo tempore acturum pœnitentiam, & ex hoc peccato non sumpturum occasionem peccandi, non teneris illum corrigere: idem tenet Torres, 2. 2. *quæst.* 33. *disput.* 86. *dub.* 2. *pag.* 1079. Ægid. de Coninch. *disput.* 28. *dub.* 9. *numero* 117.

Ratio est, quia non censetur proximus in graui necessitate esse constitutus, nisi ex occasione peccati commissi, sumat occasionem illud peccatum committendi, aut probabiliter existimetur ita permansurum in illo peccato, vt suo tempore de illo non doleat: quod iam est nouum peccatum. Extra hoc periculum perseuerantia in peccato, etiamsi grauis miseria sit, non tamen ex misericordia videris obligatus procurare illam tollere; si enim ipse ex charitate sui, quæ strictiùs obligat, non obligatur statim illam miseriam depellere, quare tu ex misericordia obligandus es procurare? Non enim cohærere videntur te esse obligatum corrigere, & alium non esse obligatum admittere correctionem. Cùm igitur peccator non statim ac peccat, teneatur de peccato conteri, (vt ferè omnes Doctores fatentur, cum D. Thom. 4. *distin.* 17. *quæst.* 3. *art.* 1. *quæstiuncula*, 4. *ad.* 2, Sotus, *ibid. quæstio* 2. *articul.* 6. Dur. *quæstio.* 10. Ioann. Med. *Codic. de pœnit. quæst.* 6. Nauarr. *in sum. capit.* 1. *num* 27. *&* 29 Suar. *de pœnitent. disp.* 15. *sect.* 5.) non tenetur correctionem admittere, quæ sibi tunc adhibetur. Ergo nec tu videris obligatus illi correctionem facere. Et confirmo, Peccatum proximi non potes tollere per correctionem immediatè, sed media voluntate ipsius peccatoris. Ergo quando peccator non tenetur apponere suam voluntatem ad tollendum peccatum, non teneris tunc correctionem apponere, cùm correctio ad tollendum peccatum proximi ordinetur, quod tolli non potest nisi media voluntate ipsius. Quòdque satis à Christo Domino videtur insinuatum illis verbis, Matth. 18. *Si peccauerit in te frater tuus, corripe eum inter te, & ipsum solum; si te non audierit, adhibe tecum vnum, vel duos testes: si illos non audierit, dic Ecclesiæ: si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus.* Si enim ipse peccator nec te, neque testes, neque Ecclesiam tenetur audire, quomodo iudicandus es sicut ethnicus, & publicanus? Ergo quando nullo modo obligatur correctionem admittere, præceptum correctionis videtur cessare.

7 Argumento pro contraria sententia respondeo, existentem in peccato mortali habituali in graui miseria existere, at non in graui necessitate ab illa surgendi, cùm non instet tempus pœnitendi, & existimetur illo adueniente fore vt pœniteat. Ex eo autem, quòd proximus potest absque peccato cedere bono per correctionem sperato, non obligaris ei illud procurare, quia media eius voluntate procurare debebas. Ad confirmationem dico obligationem in peccatore surgendi à peccato, & in corrigente illum corripiendi, à diuersis virtutibus oriri. At vna obligatio cum alia connexa est; quia correctio media voluntate correcti effectum habere debet, cuius voluntas nisi arctetur correctionem admittere, obligatio in corripiente efficax esse non potest.

PVNCTVM III.

Sitne proximus constitutus in obligatione peccandi venialiter, corrigendus ex obligatione

1 *Esse obligationem sub veniali aliqui docent.*
2 *Contraria sententia communis est.*
3 *Prima Sententia probabilior videtur.*
4 *Satisfit rationi, num. 2 adductæ.*
5 *Intelligenda sunt supradicta de peccato veniali, ex quo lapsus in mortale non timetur.*
6 *Si peccans venialiter subditus sit & ex eius peccatis religiosa disciplina labefactatur, Prælatus, mortaliter peccat non corrigens. Et idem est de aliis vicem Prælati gerentibus.*
7 *Ex sola dissimulatione peccatorum venialium, si occulta sint, non peccat Prælatus grauiter.*

1 ESSE sub obligatione venialis corrigendum, docet Caiet *in sum. verbo correctio fraterna.* Sotus *l. de tegendo secreto. memb.* 2. *quæst.* 2. *concl.* 3. Valen. 2. 2. *quæst. part.* 2. *circa finem.* Villalobos *tom.* 2. *sum. tract.* 4. *difficult.* 2. *num.* 5. Lorca, *disp.* 41 *num.* 9 *inclinat* Suar. *disp.* 8. *de charit. sect.* 2. *num.* 6. *in medio.* Ratio, quia hæc est quædam miseria, & maioris momenti, quàm quælibet temporalis. Ergo si absque incommodo potes præcauere, cur non tenendus es?

2 Contrariam sententiam communiter docent Doctores. Paludan. 4. *dist.* 19. *quæst.* 3. *num.* 4. Alen. *lib.* 2. *sum. tract.* 6. Bannes *quæst.* 33. *art.* 2. *dub.* 1. Azor. *lib.* 12. *cap.* 4. *quæst.* 4. Torres *quæstio.* 33. *disp.* 86. *dub.* 2. *§. deinde.* Reginald. *lib.* 4 *cap.* 25. *numero* 333. Bonac. *disp.* 3. *quæst.* 4. *part.* 7. *num.* 3. Saa *in sum. Romana, verbo correctio. num.* 5. *ibi addit. ibi, si crimen sit veniale, non est adhibenda correctio.* Quod intelligi poterat de obligatione mortali sicuti dicit Syluest. *verbo correctio. quæst.* 1. Mouentur, quia per peccatum veniale frater non est perditus. Ergo correctio, quæ ad lucrandum fratrem ordinatur, ex illo Matth. 18. *Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum*, in peccatis venialibus locum habere non potest. Secundò à peccatis venialibus facillimo negotio se potest quis liberare, vel in sacramento, vel extrà. Ergo non indiget auxilio alterius. Tertiò esset graue iugum hanc obligationem hominibus imponere, cùm omnes in periculo peccandi venialiter frequenter sint.

3 Fateor equidem ratione ductus probabiliorem mihi videri primam sententiam. Esse, inquam, peccatum veniale non corrigere proximum in occasione peccandi venialiter constitutum, si speras fructum ex tali correctione. Et absque incommodo illam potes efficere. Moueor ratione adducta à Valen. Charitas, & amicitia, & misericordia in proximum non solùm te obligat, ne illi consulas, vel adiuues ad peccandum venialiter, sed etiam ne permittas cadere, cùm commodè potes à casu remouere: sicuti in temporalibus non solùm obligaris damnum etiam leue non inferre proximo, sed etiam præcauere, cùm possis. Deinde vnusquisque tenetur proximum, sicut seipsum diligere, volendo scilicet proximo ea, quæ tenetur velle sibi: sed tenetur quis sub peccato veniali velle in effectu, & procurare sibi immunitatem à quòquis peccato veniali. Ergo etiam proximo. Dixi te obligatũ esse sub veniali corrigere proximum venialiter peccantem, si speras fructum ex tali correctione, & absque incommodo illam præstare potes: quæ conditiones raro succedunt vt optimè expendit Ægid. de Coninch. *disput.* 28. *a. num.* 17. *& seqq.* & proinde regulariter excusaris à correctione peccantis venialiter.

4 Argumenta

4 Argumenta pro secunda sententia facta non vrgent. Fateor Christum Dominum Matth. 18. locutum fuisse de correctione peccantis mortaliter, non venialiter. At inde non infertur non esse præceptum de corrigendo fratre peccante venialiter in illo præcepto tacitè inclusum, non quidem sub culpa graui, sed leui; quia leuiter, & secundùm quid per peccatum veniale deperditur frater, & sic per correctionem lucratur. Ad secundum respondeo facilè posse peccantem venialiter se à peccato liberare, vt verò facilius liberetur, seu vt efficaciter liberetur, indiget correctione. Ad tertium dico non esse graue iugum, quia nec sæpè speratur fructus ex correctione, neque constat de periculo proximi, neque facilè absque verecundia eum potes corrigere.

5 Hæc dicta sunt de correctione peccati venialis, ex quo non timetur lapsus in mortale, nam si hic timetur, non leuis, sed grauis obligatio erit illud corrigendi, pro grauitate periculi, vt supradicti Doctores docent.

6 Sed quid dicendum, si peccans venialiter subditus sit, & ob eius nimiam licentiam aliis ruina paratur, vel religiosa obseruantia labefactatur? Dicendum est teneri Prælatum non solùm sub obligatione peccati venialis, sed mortalis, tales defectus veniales corrigere. Sic Sotus *q. 2. concl. 3. de secrete.* Lorca 2. 2. *quæst. 33. disp. 45. num. 4.* Bannes *de charit. art. 2. dub. 1.* Torres *disp. 86. dub. 2. §. tertio dicendum* Suar. *disp. 8. de charit. sect. 1. num. 6. circa finem.* Eman. Saa *verbo correctio. num. 5. in edit. Romana.* ibi, *simplex veniale in Prælato regulari necessaria materia correctionis.* Ægid. de Coninch. *disp. 28. dub. 3. num. 24.* vbi extendit obligationem ad quemlibet priuatum. Ratio est, quia obligatio non tam est ex præcepto correctionis, quæ bono spirituali proximi attendit, quàm ex obligatione officij superioris, quo tenetur religiosam disciplinam conseruare, & nullo modo labefactandam permittere. At ex permissione defectuum venialium, si graues sint, & nociui, solet religiosa disciplina nimium labefactari. Tenetur ergo Prælatus hanc diminutionem præcauere; Iudices verò sæculares non ita arctantur hac obligatione corrigendi in subditis peccata venialia, nisi defectus essent reipublicæ graue nocumentum inferentes.

Syndici, visitatores, & alij vices Prælati gerentes tenebuntur Prælatum de defectibus admonere; & si in hac parte nimium dissimulent, & ex eorum dissimulatione religiosa obseruantia in communitate labefactari prudenter timeatur, peccabunt grauiter. Sicut & Prælatus peccaret sciens tales defectus, & non corrigens, cùm posset: ita Suar. & Lorca, & Ægid. *supra.*

7 Ex sola tamen dissimulatione cum aliquo horum defectuum, si occulti sint, non existimo Prælatum peccaturum grauiter, cùm ex illis, vtpote occultis, non detur aliis occasio ruinæ, neque ob illas, disciplina religiosa labefactetur, neque ipse religiosus in periculo proximo sit cadendi à statu religioso, vt suppono. Colligitur ex Bonac. *disp. 3. q. 4. puncto. 7.* asserente peccata venialia non esse corrigenda sub obligatione, nisi fortè talia sint, vt proximè disponant ad mortalia, aut magnum aliis afferant detrimentum. Et Suar. *disp. 8. sect. 1. num. 6. circa finem.* Tunc maximè (inquit) poterit esse obligatio in Prælato sub mortali corrigendi venialia, quando defectus sint generales communitatis, quòd si in communitatem non redundant, neque ex illis salus proximi in discrimine vertitur, non agnosco ex quo capite obligatio corrigendi sub mortali possit oriri. Idem colligitur ex Torres *disp. 86. dub. 1. fine.* vbi postquam dixit superiores religionum obligari sub mortali ad reprehendendas consuetudines aliquas contrarias religioni subditorum. Idem dicerem ego de obligatione Prælati ad reprehendendum aliquem fraterna correctione propter aliquod genus peccati venialis nociuum religioni. v. g. propter impudica aliqua verba, aut consuetudinem iurandi, aut simile quid, quod religiosum maximè dedecet. Ecce qua ratione ex omnibus iis auctoribus constat Prælatum non esse sub mortali obligatum corrigere defectus veniales, nisi tales sint, qui religioni ob malum exemplum noceant.

PVNCTVM IV.

An necessariò requiratur, vt obliget correctionis præceptum, cognitio in corrigente de fratris delicto, & in ipso fratre cognitio illius.

1 *Cognitio moraliter certa de peccato fratris præréquiritur ad correctionis obligationem.*

2 *Si proximus ex ignorantia inuincibili peccat, plures censent non esse necessariò corrigendum.*

3 *Probabilius existimo corrigendum esse.*

1 FErè omnes Doctores sentiunt non posse esse obligationem certam de corrigendo fratre absque notitia moraliter certa de eius miseria, & necessitate: ita Adrian. 4. *quæst. de correctione.* Nauarr. *cap. 24. num. 12.* Suar. *aliis relatis, disp. 8. sect. 3. num. 1.* Lorca 2. 2. *q. 33. art. 5. disp. 44. num. 4.* Eman. Saa. *verbo correctio, in editione Romana,* ibi, *si mortale incertum, non est adhibenda correctio,* Villalobos. *t. 2. sum. tract. 4. difficult. 3. num. 1.* Ægid. de Coninch. *disp. 28. dub. 6. n. 87.* adducique potest Sotus *de secret. memb. 2. q. 2. concl. 4.* & Torres 2. 2. *q. 33. disp. 86. dub. 3. in principio.* dicentes requiri, & sufficere notitiam probabilem & prudentem, cùm enim dicunt prudentem, necessariò expostulare debent notitiam delicti commissi, & committendi moraliter certam. Aliàs corripiens sine hac certitudine non amorem, sed iram, & odium in fratre excitaret, cùm illi peccatum fortè non commissum obiiceret, facillimòque negotio correctio eludi posset: & probari videtur satis ex illo Matth. 18. *si peccauerit in te frater tuus* id est, te sciente, vt explicat August.

2 Difficultas maior est, an excuseris à correctione eo quòd proximus delictum non cognoscit? Et quidem si id procedat ex ignorantia vincibili, & culpabili, clarum est te obinde excusari non posse, cùm illa ignorantia non excuset proximum à peccato. At si ex ignorantia inuincibili legem transgrediatur, plures Doctores docent te obligatum non esse. Qua ratione dicunt nullam esse obligationem monendi comedentes carnes die Veneris, vel non audientem Missam die festo, si ignorantia inuincibili præcepti laborat. Tum quia proximus non est absolutè in statu spiritualis miseriæ, cùm non peccet, tum etiam quia præceptum correctionis est de peccato proximi, iuxta illud, *si peccauerit in te.* Ergo vbi non adest peccatum, non est obligatio: & ita tenet loquens de ignorantia iuris positiui, Bannes, *dub. 3. q. 33. art. 5.* Nauarr. *cap. 24. numero 12. & 13. & Valen. disputatio. 3. quæstione 10. pun. 2. §. cùm tamen* Villalobos *tract. 4. difficult. 4. numero 6.* Bonacina *disputatione 3. de charitate q. 4. p. 7. num. 10.* de qualiber ignorantia id affirmat, modò non vergat in graue detrimentum ipsius delinquentis, vel tertij, neque obligatus sit ex officio.

3 Ego verò existimo siue obligatus sit ex officio, siue non, siue ignorantia sit iuris positiui, siue naturalis, si ex monitione speratur fructus, te teneri, sic transgredientem legem, monere. Tum ob reuerentiam ipsius legis, tum quia illa ignorantia absolutè malum quoddam est, esto non imputetur culpæ. Ergo est materia doctrinæ, vel correctionis, & obiectum spiritualis eleemosinæ. Adde regulariter ex transgressione materiali legis fit quis facilis ad formalem illius transgressionem. Ergo si commodè potes hoc periculum vitare, quæ causa esse potest, vt excuseris? Denique si transgredientes legem non corrigis, cùm possis, tacitè denotas eam transgressionem approbare, & scandalum generas. Et quidem si ex officio obligeris, vt si sis superior, parochus, confessarius, & dominus; ferè omnes Doctores tenent te obligatum esse, quia ratione officij teneris subditos instruere in obseruatione præceptorum. Item teneris procurare, ne aliis scandali occasionem præbeant, quod sæpè transgressione materiali legis causatur. Deinde impedire, ne alij intelligant subditorum errores te approbare: sic Thom. Sanch. *lib. 2. de matrim. disput. 38. numer. 5.* Valen. 2. 2. *disput. 3. quæst. 10. p. 2. §. tertiò certum est.* Et adducit Gregor. Hom. 11. *in* Ezech. & Paulum Æbonum 20. *Non enim subterfugi, quò minus annunciarem omne consilium Dei vobis.* Bonac. *disput. 3. de charit. quæst. 4. p. 7. numer. 10.* At quando ex officio non obligaris, docet Lorca *disput. 41. numer. 15.* Suar. *disput. 8. sect. 2. numer. 6.* Azor. *lib. 12. cap. 15. quæst. 4. & 5.* Valen. & Villalobos. *suprà.* Plures tamen ex iis Doctoribus solùm in iure diuino, & naturali id admittunt: nam in ignorantia iuris positiui iam diximus sentire non esse obligationem monendi: sed quia eadem videtur esse ratio de vtroque, scilicet reuerentia legis, & transgressio materialis illius, & malitia ignorantiæ, ideò de omnibus dicimus esse obligationem monendi, seu corrigendi: & ita tenet Coninch. *disp. 28. dub. 4. à num. 38.*

PVNCTVM V.

An requiratur necessariò spes fructus, vt correctio sit in præcepto, & quæ spes futura sit.

1 *Spes fructus necessariò requiritur.*

2 *Non est opus statim fructum sperare, sufficit, si decursu temporis speretur.*

3 *Spes fructus probabilis sufficit ad obligationem correctionis.*

4 *Quando dubius es, an correctio profutura, vel obfutura sit, nulla est obligatio.*

5 *Secus si dubius sis de profectu, ac securus non illaturus damnum.*

6 *In extrema necessitate in dubio de profectu, & de nocumento adhibenda est correctio.*

1 COmmunis sententia affirmat cum D. Thom. 2. 2. *q. 33. art. 6.* necessariò requiri spem fructus, aliàs correctio esset otiosa, ideòque dixit August. *cap. si quis, de pœnitent. dist. 7.* *Si scirem non tibi prodesse, non te admonerem.* Neque aduersus hanc communem doctrinam obstat Sanch. *lib. 2. de matr. disp. 38. num. 2.* affirmans laborantem ignorantia vincibili, & culpabili, si ad confessarium accedat, monendum esse, etiamsi confessarius iudicet non profuturam monitionem; quia vt bene ipse Sanch. explicat, etsi non prosit monitio, vt à peccato desistat,

prodest tamen, vt stimulis agitetur, & præcipuè ne quæ relaxformet negatæ sibi absolutionis; quare non tam ex præcepto correctionis, quàm ex obligatione confessarij succurrendus est pœnitens.

2 Aduertendum tamen est non requiri necessariò fructum ex correctione statim sperari: sufficit, si decursu temporis speretur, ita Suar. *de charit. disp. 8. sect. 3. num. 4.* & relato Syuest Adrian. Nauarr. & D. Thom. docet Ioann. Sanch. *disp. 6. select. num. 9. §. aduertendum.* Thom. Sanch. *lib. 3. de matrim. disp 13. num. 3.* alios plures referens. Quare si persona talis est, qua cum possis in correctione progredi, & sperares per tertiam correctionem fore emendandum, debes primam, & secundam apponere; quia iam erant illæ correctiones necessariæ. At hoc nimis metaphysicum est. Quis enim sibi persuadere potest illam tertiam correctionem non habituram effectum, nisi præcedentibus duabus primis, aut vnde probabiliter cognosci potest non repulsurum peccatorem illam tertiam correctionem, sicut & duas primas? Si igitur ex alio capite præsumitur peccatorem tempore illius tertiæ correctionis fore dispositum, & correctioni obtemperaturum, omittatur correctio vsque ad illud tempus, siquidem antecedentes correctiones nullius sunt effectus: & ita sentit Ægidius de Coninch. *disputatione vigesima octaua, de correctione dub. 6. numer. 104.*

3 Difficultas autem est, quæ spes requiratur, an debeat esse certa, vel sufficiat probabilis, aut dubia? Et certam debere esse tradit Caietan. *in sum. verbo correctio.* Recepta tamen omnium sententia est non requiri omnino certam, aliàs nunquam correctio apponeretur, cùm hæc certitudo esse non possit, siquidem est de re ab alterius voluntate dependenti. Quare sufficit probabile esse correctionem profuturam, & non obfuturam, vt obligeris corrigere: ita tradit D. Thom. *2. 2. quæst. 33. art. 2. ad 3.* Bannes hic *art. 2. dub. vlt.* Torres, *disp. 86. dub. 3. §. sed difficultas est.* Valen. *disp. 3. q. 10. p. 2. pag. 665. § altero modo.* Adrian. Sotus, & alij, quos refert, & sequitur Suar. *disp. 8. sect. 3 num. 3.* & probatur ex D. August. *1. de ciuit. Dei cap. 9.* vbi damnat eos, qui metuunt leuiter proximum corripere, cùm fortasse possent corripiendo corrigere: & paulo inferiùs monet abstinendum non esse à correctione, quia inquit, *Semper incertum est, an voluntatem sit peccator in melius mutaturus.* Confirmarique potest exemplo Medici, qui ægro tenetur corporalem medicinam præbere, quam credit profuturam, & cognoscit non obfuturam. Ergo etiam Medicus spiritualis tenebitur medicinam probabiliter salutiferam peccatori offerre, cùm sciat nullum ex illa damnum esse accepturum.

Quòd si probabiliter tibi persuadeas nihil effecturum per correctionem, non teneris illam apponere: ita expresse docet Valen. *2. 2. quæst. 10. disp. 3. p. 2. § tertia circumstantia. pag. 657.* cum Richard. *4. dist. 19. art. 5. q. 1.* & Dur. *ibidem. qu. 3. art. 3.* & alijs communiter, quia tunc cessat finis intrinsecus correctionis, saltem in prudenti æstimatione, neque enim ad actionem inutilem obligatio esse potest.

4 Item quando dubius es, an correctio nocitura, vel profutura sit, ferè omnes conueniunt omittendam esse; & in hoc sensu dixit Caietan. debere esse certam spem fructus, id est, sine dubitatione nocumenti; ita alijs relatis docent Suar. *de charit. disput. 8. sect. 3. num. 3.* Bonac. *suprà num. 6.* Lorca *2. 2. q. 33. art. 6. disp. 44. n. 9.* Valen. *ibi disp. 3. q. 10. p 2 pag. 664. § sed si attentè legantur* Bannes. *2. 2. q. 33. art. 2. ad finem.* Villalob. tanquam probabile, *1. 2. sum tract 4. difficult. 3. n. 4.* Coninch. *disp. 28. dub. 6 numer. 95.* Ratio quia in dubio nocumenti, vel fructus non est, vnde correctionis obligatio oriatur, quæ ad fructum, vt ad finem tendit, quæ doctrina, vt benè aduertit Valen. suprà, vera est; etiam si minus dubites de correctionis emolumento: sufficit enim si de nocumento dubites, vt obligatio cesset. Nocumentum voco non aliquam tristitiam, mærorem, vel iram cum aliqua leui culpa, quia hæc non reputantur vt nocumenta, comparatione fructus ex correctione sperati, vt benè aduertit Suares *disputatione octaua, de charitate, sectione tertia, numero 5.* Sed nocumentum, quod debet timeri, est graue damnum in correcto, scilicet nouum peccatum graue, vel noua obstinatio in peccato, de quo fit correctio.

5 Aduertit tamen Valen. *suprà p. 2. pag 665. § altero modo.* cum Adrian. & Caietano. Dubius de profectu correctionis, certus tamen non obfuturam tenetur corrigere, sicut Medicus tenetur medicinam ægroto adhibere, de qua certus est non obfuturam, sperat tamen etsi sub dubio profuturam.

6 Sed quid dicendum in casu, quo peccator sit in extremis, & æquè dubitas de fructu correctionis, ac de illius nocumento?

Pro certo tenendum est adhibendam esse correctionem, ita Lorca, Suar. Bonac. Bannes, Valen. Villalobos, Coninch *suprà* quia nocumentum non adhibita correctione est certum, grauissimum, & irreparabile, vtpote damnatio æterna. Nocumentum verò ex correctione timendum non est ita graue, quod abundè non compensetur spe, etsi dubia, illud nocumentum æternum reparandi. Ergo teneris corrigere, vt repares non solùm præsens peccatum, sed æternam damnationem; sicuti Medicus ægrotanti, etiam de salute desperato potest, & debet dubiam medicinam applicare, quia nocumentum quod per illam medicinæ applicationē timetur addendum, nullius est considerationis, & fructus esse potest maximus. Item ex duobus malis minus est eligendum. Sed minus malum est, quòd ipse aliquod peccatum committat, quàm quòd in æternum damnetur. Ergo primò curandum est æternam damnationem vitare.

PVNCTVM VI.

Quæ causæ ab obligatione correctionis excusent.

1 *Extra casum extremæ necessitatis excusaris à correctione ob graue detrimentum honoris, vitæ & fortunæ.*
2 *Plurimi à mortali excusantur non adhibentes correctionem.*
3 *At in casu extremæ necessitatis plures censent cum periculo vitæ obligare correctionem.*
4 *Expenduntur aliqui casus, in quibus obligatio corripiendi cum periculo vitæ asseritur ab aliquibus Doctoribus.*
5 *Si proximus ab alio, vel à se corrigendus est; non obligaris corrigere.*
6 *Si speras proximum alio tempore fructuosius esse corripiendum, excusaris à correctione statim facienda.*
7 *Quod est verum, tametsi proximus intermedio tempore peccatum aliquod committat.*

1 Extra casum extremum, qualis est, si proximus moriturus est in peccato mortali, non existente correctione, ferè omnes Doctores conueniunt excusatum te esse à correctione ob graue damnum vitæ, honoris vel fortunæ, quia præcepta non ita grauiter obligant, lex enim Christi suauis est; ita relato Arag. Valen. Reginaldo, Bannes, Maldero, Nauarro, docuit Bonac. *de charit. disp. 3. q. 4. p. 7. num. 11.* Nauarr. *de restit. lib. 2. cap. 4. dub. 11. num 107. 2. edit.* Coninch. *disput. 28. dub. 6. num. 124.*

2 Ex supradicto principio plurimi non corrigentes proximum excusantur saltem à mortali; pudor illos, & verecundia occupat ne corrigant: vincere autem pudorem, & verecundiam non facilè possunt, qua ratione in materia detractionis excusamus à peccato mortali audientes detractorem, & præ verecundia illum non corripientes: & hac de causa dixit Eman. Saa *verbo correctio. n. 2.* omittere correctionem frequenter veniale peccatum est. Et in proprijs terminis ob pudorem, & verecundiam excusari à correctione docet Valen. *disp. 3. q. 10. p. 2. pag. 662. §. quartò certum est.* cum D. Thom. *art. 2. ad 3.* & Caietan. *ibi, & in sum. verbo correctio fraterna.* Suar. *disp. 8. de correct. sect. 3. num 5.* Ioann. Sanch. *disp. 6 select. n. 9.* Debet tamen pudor & verecundia alicuius momenti esse, quem facilè cordatus vincere non potest. Neque enim ob leuem pudorem & verecundiam omittenda est correctio, aliàs nunquam fieret. Si enim, vt benè dicit Ægid. de Coninch. *2. 2. disp. 28. de corrept. dub. 6. n. 126.* in communibus necessitatibus tenetur priuatus corripere peccantem, etsi credat se ideò deridendum, aut aliquas iniurias auditurum; aut aliquod odium non ita sibi nociuum excitaturum, modò speret ex correctione fratris lucrum: à fortiori obligatus erit, tametsi aliquem pudorem patiatur.

3 Verùm si proximus sit in extremis, & moraliter existimetur certum correctione posita in gratia decessurum, secus verò in peccato moriturum, plures Doctores existimant te obligatum esse corrigere etiam cum periculo vitæ propriæ: ita Bonac. *loco allegato n. 11.* Bannes *2. 2. q. 33. art. 3. dub. 4* Sotus. *memb 2 q 2. concl 6.* Nauarr. *sum. c. 24. n. 12.* Valen. *disp. 3. q. 10 p. 2. pag. 665. §. tertia sententia,* Torres *2. 2. q. 33 d. 87. dub. 2.* Ægid. de Coninch. *d. 28. dub. 6 n. 124. & 126.* & dixerat *disp. 25. n. 86.* colligitur ex Suar. *disp. 9. de charit. sect. 2. n. 3. fine.* Probant, quia salus æterna proximi temporali vitæ præferenda est, iuxta illud 1. Ioann. 3. *& nos debemus pro fratribus animas ponere.* Exemplum est de puero in extremis constituto, quem baptizare teneris cum periculo propriæ vitæ, ne in peccato originali decedat, & adulto in extremis existenti, cuique difficilis sit contritio, teneris sacramentum ministrare.

4 At hæc exempla non leuem patiuntur difficultatem. Admitto gratis te teneri baptizare paruulum tam animam agentem, quia non habet aliud medium, quo à peccato liberetur, & vitam consequatur. Contrarium enim defendit Sotus *de secreto. memb. 2. q. 2. post 6 conclus.* Saa *verbo charitas, num. 4.* Arevalo *de correct. fraterna. fol. 174.* Ioan. Sanch. *disp. 10. select. numero. 10. circa medium.* At adulto, cui etsi difficilis sit contritio, est tamen possibilis, non videris cum periculo vitæ obligatus illi sacramenta ministrare, multo minus correctionem, quia solùm grauiter, & non extremè indiget hoc medio correctionis, eáque de causa, Eman. Saa *verbo correctio. n. 1. in edit. Romana,* dixit cum Victoria, priuatum non teneri cum periculo vitæ corrigere. Valen. *disp 3. q. 10. p. 2. pag 633. §. & quidem,* affirmat ex malitia peccantem nunquam laborare extremæ necessitate. Idem dixit Villalob. *1. 2. sum. tra. 4. difficul. 3. n. 6. circa finem,* casum hunc necessitate extrema rarò, vel nunquam contingere; ipse enim solùm agnoscit, quando proximus laboraret ignorantia vincibili alicuius necessarij

necessarij ad salutem, & te de illius notitia rogaret. Lorca *item disp. 28. memb. 2. & disp. 45. num. 7.* acriter defendit nunquam dari extremam necessitatem correctionis, siue peccator ex malitia, siue ex ignorantia, aut passione peccet, cùm semper diuinis auxiliis adiutus possit à peccato surgere, & vitam consequi. Quare si non consequatur, ipsi tribuendum est, non omittenti corrigere, cùm ob periculum vitæ excusetur. Excipiendi tamen sunt ab hac doctrina Prælati superiores, & omnes illi, quibus ex officio cura subditorum incumbit, qui graui necessitate intercedente tenentur vitam corporalem pro salute spirituali subditorum offerre, vt latiùs supradictum est de ordine charitatis, & docent Bannes, Sotus, Nauarr. & Valen. Torres, & Villalob *suprà*.

5 Rursus est difficultas, an obligeris corripere proximum quem speras ab alio, vel à se esse corrigendum? & omissis aliorum placitis, respondeo cum Caiet. *verbo correctio.* & Valen. 2. 2. *disp. 3. quæst. 10 part. 2. § quinta circumstantia, pag. 658.* Emmanuel Saa *verbo correctio* 1. Torres *disputat. 86. dub. 2. §. deinde.* Villalobos *tom. 2. summ. tractat. 4. difficultat. 5. num. 5.* Coninch. *disputat. 28. dub. 6. num. 115.* deobligatum te esse corrigere, si probabiliter intelligas alterius ope, vel sua sponte se emendaturum, quia iam intelligis alium tua correctione non indigere; sicuti non teneris corporalem eleemosynam præbere pauperi, qui sibi potest necessaria acquirere, vel alij sunt qui ei ministrent.

6 Deinde excusaris à correctione statim facienda, si speras alio tempore fructuosiùs proximum esse corripiendum; quia in tali dilatione negotium proximi facis, eiúsque vtilitati videris prospicere. ita D. August. *lib. 1. de ciuitate Dei. cap. 9.* D. Thom. *quæst. 33. art. 2. ad 3.* Syluest. *verbo correctio. numer. 2. fine.* Nauarr. *cap. 24. num. 13.* Valent. *disp. 3. quæst. 10. part. 2. §. sexta circumstantia. pag. 658.* Eman. Saa *verbo correctio. numer. 5. in edit. Romana.* Torres *disp. 86. dub. 2. §. deinde.*

7 Quæ doctrina etiam habet verum, casu quo illo intermedio tempore proximus peccatum committat; hoc enim damnum abundè videtur compensandum certitudine de maiori profectu, & resurrectione firma à peccato. ita Sotus *q. 2. de tegend. secreto. conclus. 6.* Adrian. *4. quæst. de correct.* Torres *suprà. §. restat*, & fauet D. Thom. *4. dist. 19. quæst. 2. art. 2. quæstiuncula 1. ad 5.* & tenet expressè Villalob. *tom. 2. summ. tract. 4. difficult. 5. num. 6.*

PVNCTVM VII.

Quæ personæ teneantur corrigere, & quæ sint corrigendæ.

1 *Omnes obligati sunt proximum corrigere.*
2 *Peccator publicus regulariter à correctione deobligatur, aliquando tamen tenetur.*
3 *Peccator occultus obligatus est corrigere.*
4 *Ob correctionem faciendam extra casum extremæ necessitatis non est obligatus peccator de proprio peccato pœnitere, nisi Prælatus sit.*
5 *In extremis plures DD. affirmant.*
6 *Difficilis tamen est doctrina, & contrarium videtur probabilius.*
7 *Concionator, & iudex delicta corrigentes in peccato, mortaliter non peccant.*
8 *Prælati, aliique superiores specialem habent obligationem, & ex qua virtute hæc obligatio oriatur.*
9 *Omnes tam fideles, quàm infideles corrigendi sunt.*
10 *Prælati à subditis corrigi possunt, humili tamen obsecratione.*

1 Certum est omnes obligatos esse, cum sit præceptum naturale, & diuinum omnes adstringens; vnicuique enim mandauit Deus de proximo suo, *Ecclesiast. 17.* Item omnes obligati sunt Deum, & proximum amare; sed ex amore Dei, & proximi nascitur malum vtriusque impedire quantum fieri possit. Ergo nascitur obligatio proximum corripiendi, quia sæpè ad impediendam iniuriam Dei, & malum proximi, correctio est vnicum medium.

2 Solùm de peccatore est dubium; obligatúsne sit corrigere, dum in peccato existit. Et videtur non esse, quia ipse indiget correctione, ineptúsque est ad corrigendum, cùm ei dici possit: *O Hypocrita eiice priùs trabem de oculo tuo, & tunc prospicies, vt educas festucam de oculo fratris tui*; & illud, *Medice cura te ipsum.* Hæc ratio omnino conuincit peccatorem publicum, vel notum correcto regulariter deobligatum esse à correctione, vtpote ineptum, & à quo nullus fructus speratur. Verùm vt rectè Diuus Thomas *in præsenti articulo quinto.* Torres *ibi. disputatione 88. dubio secundo.* Valentia *disputatione tertia, quæstione decima, parte tertia, paragrapho non enim vult. pagina 667.* Si peccator corrigat delinquentem non exprobrando eius peccatum, neque se iustiorem ostendendo, sed potiùs cognoscendo, & suam indignitatem per humilitatem ostendendo, absque dubio efficaciter potest corrigere, & in tali casu nemini esse potest dubium obligatum esse præcepto correctionis, vt supradicti Doctores docent.

3 Ex quo à fortiori constat peccatorem occultum obliga-

tum esse corrigere, quia potest ex tali correctione fructus sperari; & ita tradit Syluester, Ricardus, Paludanus, & Sabinus, quos refert, & sequitur Suarez *disputatione 8. sectione 4. numero 6. de charitate,* Sotus *de secreto membr. 2. quæst. 3. conclus. 6.* Torres, & Valent. *suprà.*

4 Sed quid si ob peccatum proprium ineptus sis correctioni, tenerísne de illo pœnitentiam facere, vt sic fructuosè possis corrigere indigentem, præcipuè si probabiliter intelligas moriturum in peccato, nisi correctionem sic adhibeas? Suarez *disputatione 8. sectione 4. numero 7.* existimat extra casum extremum te non teneri ob correctionem faciendam de peccato proprio pœnitere, consentit Lorca 2. 2. *quæstione 33. articulo 5. disputatione 42. numero 12. fine.* Sotus *relect. de secreto. membro 2. quæstione 3. conclusione 6.* Valentia *disputatione 3. quæstione 10. pagina 3.* Bannes *quæstione 33. articulo 5.* Coninchus *disputatione 28. dubio 7. numero 32.* Ratio, quia absque pœnitentia proximum sufficit corrigere per humilitatem. secundò & præcipuè, quia nullus tenetur diuitias quærere, etiamsi prodigè consumpsisset, vt eleemosynam gratuitam indigenti faciat.

Ab hac doctrina excipiunt supradicti Doctores, Suarez, Sotus, Lorca, & Villalobos, cum communi, *4. difficultat. 8. numero 1.* Prælatum, cui ex officio incumbit correctio, qui aut officium debet deponere, aut se in statu apto correctioni constituere.

5 Dixi, extra casum extremum: nam si proximus constitutus in extremis, correctione indigeat, & fructus ob peccatum corripientis impediatur, affirmat Suarez *suprà*, Torres *articulo 5. dubio 2. disputatione 88.* Bannes *ibi. conclusione 5.* Villalobos *suprà, difficultat. 8. num. 2.* te obligatum esse pœnitere quia charitas obligat misereri proximo, eiúsque fragilitati attemperari.

6 Fateor hanc doctrinam mihi difficilem esse. Nam (vt ipse Suarez concedit) peccator tenetur admittere correctionem, à quocunque fiat, præcipuè in articulo mortis, & ex alia parte corrigens sufficienter quid faciendum sit, proponit temperando humilitate sermonis indignitatem suam. Ergo satisfacit præcepto correctionis; sicut satisfacit præcepto Eleemosynæ corporalis, illam tribuens, existens in peccato. Item correptus non potest aduersùs sic corripientem retorquere argumentum, vt seipsum curet, cùm facilè satisfieri possit se corripiendum, & emendandum fore, si in simili necessitate esset constitutus. Facit ergo quantum videtur necessarium, vt correctio fructuosa sit, si verò fructum non habet, ex malitia correcti, & non ex defectu corrigentis prouenit. Et ita mihi videtur dicendum ratione præcepti correctionis raró, vel nunquam te, nisi Prælatus sis, esse obligatum pœnitere; ratione verò scandali obligatio esse potest, cùm tuo peccato, & malo exemplo facis, vt alius peccatis inhæreat: & ita expressè docet Valentia *disputatione 3. quæstione 10. pag. 3. paragrapho unde verè asseruit.* Sotus *pagina 668.* Ægidius de Coninch. *secunda secundæ, disputatione 28. dubio septimo à numero 112.*

7 De concionatore, & de iudice delicta corrigentibus, plures Doctores affirmant peccare mortaliter, si in peccato corrigunt, quia sunt actiones, quasi sacræ à peccatoribus non exercendæ, ita Caietanus. 2. 2. *quæstionibus, 187. articul. 1. & 3. pag. 9. 64. articul. 6.* & insinuat ibi. Diuus, Thomas, Siluest. *verbo correctionem, numero. 16.* loquens de correctione iudiciali.

Contrarium omnino est dicendum; quia supradictæ actiones nec sunt annexæ ordinibus sacris ex institutione Christi; nec sunt ita sacræ, quin à peccatore effici possint. Nulla ergo efficax ratio est obligandi concionatores, & iudices gratiam habere, vt peccata publica corrigant, & ita tenet Suar. *disp. 8. sect. 4. num. 6* & loquens de concionatore *tom. 3. in 3. pag. disp. 16. sect. 3. in fine* Solut. *4. dist. 1. quæst. 5. art.* Med. *de pœnit. tractat. 2. q. 6.* Torres 2. 2. *quæstion. 33. artic. 5. disputat. 88. dub. 2.* Villalobos *tractat. 4. diff. 8. num. 3.*

8 Tandem aduertendum est, etsi omnes obligentur corrigere peccatores; at Prælati, & Superiores respectu subditorum, patres respectu filiorum, maritus respectu vxoris, tutor respectu minoris, dominus respectu mancipij arctiori vinculo tenentur, vt constat ex *cap quamuis causa de reg. iuris.* & tradit D. Thom. *2. 2. quæst. 33. art. 3. ad. 1.* & cum eo Doctores communiter. Aliqui volunt hanc strictiorem obligationem ex misericordia oriri. vt Sotus *de secreto memb. 2. quæst. 3. concl. 3.* Lorca *disp. 42. num. 4.* Alij & rectiùs, vt Caietan. *art. 2. in respons. ad 4.* Coninch. *disp. 28. num. 74.* ex iustitia, quia oritur ex officio. Officium enim illud ea conditione à communitate datur, vt superior subditorum vitia corrigat, eorúmque salutem procuret. Vnum tamen est, in quo omnes debent conuenire, teneri Prælatum, patrem, maritum, & dominum omittentem correctionem subditorum, cùm deberent apponere, manifestare in confessione hanc circunstantiam officij, seu personæ: ita docet Suar *disp. 8. sect. 4. num. 5.* Torres 2. 2. *disputation. 87. dub. 1.* Valentia *disputation. 3. quæstion. 10. part. 3. §. sed. hæc fortè, pag. 670.* Inclinat Ægidius de Coninch. 2. 2. *disp. 28. dub. 5. num. 58.* Ioann. Sanch. *disp. 6. select. num. 9.* qui hanc obligationem non agnoscit in domino respectu famulorum ob salarium seruientium, quia horum actiones non sunt specialiter

 domino

domino subordinatæ, & sub illius cura. Quod verò dicit Villalobos debere dominum à suo seruitio famulum expellere, si videat domi occasionem habere peccandi, laudo si faciat, obligationem tamen non agnosco, præcipuè si domino vtilis sit famulus, quia non tenetur occasionem peccatorum cum suo damno remouere, & fortè expulsus liberiùs peccabit: & ita tenet Arag. 2. 2. *quæst.* 33. *art.* 4. *ad finem.*

9 Quòd si de personis corrigendis loquamur, omnes tam fideles, quàm infideles sunt corrigendi: Nam licet infideles non sint fratres per gratiam, sunt tamen per naturam, & cuilibet incumbit onus eorum salutem procurandi. Ita omnes Catholici.

10 Difficultas est de Prælatis, an sint à subditis corrigendi? Et quidem debere corrigi, si delinquant, est expressa decisio Gregorij in *cap. sicut* 2. *quæst.* 7. ibi sicut laudabile, & discretum est reuerentiam, & honorem exhibere maioribus: ita rectitudinis, & Dei timoris est, si quæ in eis sunt, quæ indigent correctione nulla dissimulatione postponere; cùm & proximi sint, & arctiùs teneamur eos diligere. Aduertendum tamen est hanc correctionem faciendam esse cum magna prudentia, & humilitate, & potiùs obsecrando, quàm increpando. Aliàs nullius effectus erit. Itémque secretò, & non publicè; ex decreto Innocentij III. ex *cap. cùm ex iniuncto, de hæreticis.* & facit ad id *cap. sententia, cap. quam* 2. *quæst.* 7. Quod intelligi debet, nisi peccata sint scandalosa, & publica: tunc enim publicè argui debent, etiamsi nulla speretur emendatio. Deinde captari debent tempora, quibus creduntur magis esse dispositi: & generaliter in hac correctione summa prudentia opus est: & in iis Doctores conueniunt cum D. Th. 2. 2. *quæst.* 33. *art.* 4. Valent. *ibi disput.* 3. *quæst.* 10. *part.* 4. Bannes & Caietanus *ibi.* Torres *disput.* 88. *dub.* 1. Lorca *disput.* 43. Ægidius de Coninch. *disput.* 28. *dub.* 4. *art.*... *num.* 52.

PVNCTVM VIII.

An ordo correctionis fraternæ assignatus à Christo Domino, Matth. 18. sit in præcepto?

1 *Quis sit ordo correctionis à Christo constitutus.*
2 *Ad quem finem est inductio testium.*
3 *Seruandus est hic ordo, quando adsunt aliqua circumstantia.*
4 *In hoc ordine non constituit Christus nouum præceptum, sed præceptum naturale correctionis declarauit.*
5 *Satisfit quibusdam obiectionibus.*

1 ORdo correctionis consistit primò, vt peccantem admoneas secretò, & absque vllo teste, iuxta illud, *si peccauerit in te* (id est, te sciente) *corripe inter te, & ipsum solum. Quòd si te non audierit induces testes, vnum, vel duos; si illos non audit, dic Ecclesia; si Ecclesiam non audit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus.*

2 Testes inducis, vt te adiuuent in correctione delinquentis, fortè enim peccator etsi te contempserit, testes reuerebitur. Quapropter solùm sunt inducendi, quando certò ex eorum inductione speretur vtilitas delinquentis, vt bene aduertit Lorca 2. 2. *quæst.* 33. *art.* 8. *disp.* 46. *num.* 20. Quòd si delictum testibus est notum, aut talis naturæ, vt possis Prælato denunciare, inducis testes, vt testificentur te satisfecisse officio, & obligationi corrigendi secretò, ne postea ob non præmissam correctionem à denunciatione facienda repellaris, iuxta, *cap. cùm dilectus, de accusationibus*: & tradit Chrysostomus *hom.* 61. *in* Matth. & ex Hieron. & August. Valent. *disp.* 3. *quæst.* 10. *part.* 5. §. *posset enim, pag.* 683. Nunquam tamen inducuntur, vt testes in iudicio possint esse; quia hoc est extra finem correctionis fraternæ, & daretur occasio proximo negandi delictum, neque admittendi correctionem, si intelligeret testes in iudicio contra illum esse deposituros. Quare cùm Christus dicit, vt in ore duorum, vel trium stet omne verbum, ideò dixit, quia in ore duorum, vel trium faciliùs persuadebitur correptus id quod agit & malum esse, & emendatione dignum. Facta inductione testium, si adhuc delinquens non corrigatur, dicendum est Ecclesiæ, hoc est, Prælato, & superiori, qui nomine Ecclesiæ intelligitur, vt infrà dicemus.

3 Non defuerunt Doctores, qui saltem tanquam probabile defendunt supradictum ordinem non esse sub præcepto seruandum, sed solùm sub consilio: ita Bernardin. de Arcualo *tract. de correct. fraterna,* & Salmer. *tom.* 4. *in Euangel. part.* 3. *tract.* 11. qui varias rationes, & testimonia adducunt ad hanc probabilitatem adstruendam: sed omnes illæ solùm probant hunc ordinem non esse semper seruandum, sed debitis temporibus, & circumstantiis, quando scilicet est secretum delictum, & per correctionem secretam sufficienter emendandum præsumitur, neque alia ratio boni communis, aut cessio iuris cogit illum omittere: sic Lorca 2. 2. *quæst.* 33. *art.* 8. *disp.* 46. *sect.* 3. *membr.* 2. *artic.*.. *num.* 26. Torres *disput.* 89. *dub.* 2. *concl.* 2. & 3. Bannes *art.* 8. *dub.* 2. *concl.* 4. Valent. *disp.* 3. *quæst.* 10 *part.* 5. § *certum est pag.* 676 Villalobos *tract.* 4. *diff.* 9. Ægidius de Coninch. *disp.* 28. *dub.* 8. *num.* 138. Suarez *tom.* 4. *de relig. lib.* 10. *cap* 7. *à num.* 10.

4 Quare pro certo tenendum est cum supradictis Doctoribus, & aliis pluribus, quos ipsi referunt, Christum Dominum in supradicto loco Matth. & tradidisse præceptum correctionis, & declarasse modum, quo debet fieri. Non quia nouum aliquod præceptum tulerit, quod ex ipsa lege naturæ non oriatur, sed quia præceptum à lege naturæ obscuriùs traditum clariùs explicuit, ipsa enim natura dictat corrigendum esse proximum eum minori damno famæ, & honoris, quo fieri possit, ac proinde si absque testium inductione corrigi potest, ipsa natura dictat, vt corrigatur, & si solùm vnicus testis sufficit, vt quid duo sunt adducendi? & si iis adductis emendatur, quare Ecclesiæ denontiandus est? Est ergo hic ordo in præcepto. Et ita definitum videtur ab Innocentio III. *in capit. Nouit, de iudic. & cap. cùm ex iniuncto, de hæreticis,* & ab Alexandro III. *in capit. licèt Heli, de simonia.*

5 Neque obstat verba Christi non videri generalia, cùm solùm de peccatis, quæ sunt iniuriosa corrigenti loqui videantur, in quibus secreta correctio vix habet locum, sed illa omissa potest ad denuntiationem procedi. Non inquam, obstat, nam esto de solis illis peccatis expressè loquatur Christus Dominus; ex communi sensu Ecclesiæ ad omnia alia peccata, quæ proximus committit te sciente, extenduntur: sicuti *Matth.* 25. Operibus tantùm misericordiæ promittitur vita æterna, & tamen inde inferunt omnes Patres de reliquis bonis operibus idem esse dicendum; quia est æqua, vel efficacior ratio: ita in præsenti. Si enim in iniuriis propriis, in quibus expeti potest iudicialis satisfactio; potest aliquando, & debet iniuriatus corrigere delinquentem, vt tradit D. Thom. 2. 2. *quæst.* 33. *art.* 7. *in corp.* & Bannes *artic.* 8. *dub.* 2. § *deinde probatur.* Torres *disp.* 89. *circa fin.* à fortiori in peccatis aliis poterit, & debebit hanc correctionem apponere. Præterea illud *in te*, non debet explicari contra te, vt communiter sonat, quasi tibi aliquam specialem iniuriam intulisset, sed, vt explicat Lyra, Glossa, Hugo Cardinalis, & Augustinus *sermon.* 16. *de verbis Domini*, id est, coram te, te sciente; qui enim te sciente peccat, quasi te contemnit, ac proinde in te peccat, seu contra te; vel dici potest in te peccare, quatenus te ad peccatum incitat, & suo malo exemplo mouet ad peccandum: sic ex Augusto, Anselmo, Chrysostomo, & aliis explicat Lorca *disp.* 46. *membr.* 1. *num.* 12. & optimè Suarez *tom.* 4. *de relig. lib.* 10. *cap* 7. *annot.* 12.

PVNCTVM IX.

An renuntiari possit ab aliquo, vt secum hic ordo seruetur, quando aliàs ex præcepto diuino seruandus erat.

1 *Negatiuè aliqui respondent, & quibus probent.*
2 *Pro certo tenendum est Socios renuntiari posse.*
3 *Satisfit rationibus contrariis.*
4 *Nemini licitum est impugnare quolibet quæsito colore hanc iuris cessionem.*
5 *Proponitur quadam obiectio, an ex cessione iuris manifestari possint delicta superiori, quæ aliàs ex charitate manifestari non poterant.*
6 *Satisfit supradictæ obiectioni.*
7 *Religiosi Societatis Iesu cedunt iuri in ordine ad correctionem fraternam non iudicialem.*

1 PHiliarcus *de officio Sacerdotis tom.* 1. *part.* 1. *lib.* 4. *cap.* 14. *statim in princ.* & Lorca 2. 2. *quæst.* 33. *art.* 8. *disp.* 47. *num.* 13. acriter defendunt hoc ius renuntiari non posse, primò. Nam esto quilibet dominus sit propriæ famæ, ac proinde ob aliquem honestum finem pati posset in illa detrimentum. At præceptum diuinum de ordine in correctione seruando non solùm attendit famam proximi, vt quàm minus fieri possit lædatur, sed præcipuè attendit bonum ipsius correctionis, vt meliùs, & congruentiùs fiat, & pacem, & quietem communitatum, & euitationem rixarum, & aliorum defectuum, quæ ex manifestatione occultorum oriri possunt: cui iuri non videtur posse cedere quilibet priuatus. Secundò sæpè Prælatus erit minus aptus ad corrigendum alio particulari; tum quia gratus non est delinquenti, tum ob eius imperitiam, & fortè prauum affectum. Ergo in tali casu non esset licitum omissa priuata correctione vtili ad denunciationem inutilem deuenire. Ergo in hoc casu non potuit subditus renunciare ius quod habet de secreta sibi monitione facienda; aliàs esset renunciatio prodiga famæ, & perniciosa. Cùm autem in qualibet religione plures esse possint Prælati inefficaciores in corrigendis secretis aliquorum culpis, quàm alij particulares, efficì videtur non posse generatim hoc ius renuntiari.

2 Nihilominus certa sententia est posse quemlibet, & totam aliquam communitatem (vti facit sanctissima religio Societatis Iesu) renuntiare iuri, quod habet, vt sibi peccata secretò corrigantur, antequam ad Prælatum deferantur, ipse deferens nullius culpæ reus sit, etiamsi correctionem non præmiserit: ita docuit Thomas Sanchez *lib.* 6 *summ. cap.* 18. Valentia 2. 2. *disp.* 3. *quæst.* 10. *part.* 5. *pag.* 678. §. *quintus casus.* Torres *de charitate, quæstione* 33. *articulo* 7. *disputatione* 89. *dubio* 4 *circa finem* Suarez *disp.* 8.

disput.8.de charit.sect.6.num.12.& num.17.& tom.4.de relig.lib.10.cap.7.num.28. Ribadeneira *de instituto Societatis. cap.34.* Ægidius de Coninch. 2.2. *disput.28. dub.11. num.297.* Alphonsus Rodrig. *tom.3.in lib de spiritualib.monitis,cap.6.de correct.fraterna. tractat.8.* Caniarelus *in preceptis Decalogi. lib.2.cap.69. num. 211.* Ioannes Sanchez *disp.46. select.num.28.* Petrus de Ledesma *sum.2.tom.tit.4. cap.4.post conclus.14.difficult.6.pag.191.* Bannes 2.2.*quæst.33.art.8. dub.2.in respons.ad 2 part.prioris confirmat.7. argument.vers.iam ad aliud.* Ij tamen Doctores, Ledesma, & Bannes addunt sibi maximè dubium esse, an conueniens sit talem renunciationem ab aliqua tota communitate fieri; quia & executio est difficilis, & subditi turbari possunt scientes suos defectus occultos Prælato manifestari: sed hæc inconuenientia, & rationes nullius sunt momenti, vt rectè expendit Valent. Torres, Ægidius, & Suarez *suprà.*

Ratio præcipua huius conclusionis est. Quilibet potest ob honestos fines detrimentum in fama, & honore pati, (vt ex communi sententia suppono) etiamsi dominus non sit famæ propriæ, & honoris. Ergo potest renunciare ius quod habet, vt sibi fama integra conseruetur in correctione ob honestos fines, quales sunt maior spiritualis correcti profectus, maiórque securitas à recidiuo, submissio, & humilitas propria, integritas communitatis. Negari enim non potest religiosos maiori circumspectione processuros, si sciant peccata propria occulta à quolibet sciente extra confessionem, vel gratia petendi auxilium, esse superioribus manifestanda, omissa correctione securiores esse à recidiuo, & communitatem magis indemnem seruari. Ergo ob huiusmodi honestos fines possunt famæ detrimentum pati. Confirmo. Si proximus ob fines supradictos manifestaret proprium peccatum Prælato, nónne laudandus esset? Ergo etiamsi ex consensu ipsius eius peccatum superiori manifestes ob supradictos fines, opus laudabile facies. Tandem si proximus iam famam apud Prælatum amisisset, rectè posses cum illo agere de eius peccato, si in tali tractatione operaris ex bono fine. Ergo idem videtur dicendum, quando ipse proximus non vult seruare suam famam apud Prælatum, sed iusta de causa tibi facit potestatem eius.

3 Ad primum argumentum contrarium admitto finem præcepti non solùm esse conseruationem famæ correcti, sed bonum ipsius correctionis, & pacem, & quietem communitatum. At hic finis obtinetur, quando ex voluntate ipsius correcti delictum superiori manifestas; sicuti obtinetur finis præcepti seruandi sigilli in confessione, qui est non solùm conseruare famam proximi (aliàs, & benè dicit Thomas Sanchez, ob bonum commune rumpi posset) sed est facilitas ipsius sacramenti, & rectus illius vsus, qui obtinetur, vel vt meliùs dicam, nullo modo læditur, quando ex voluntate pœnitentis culpæ manifestantur. Ad secundum respondeo, cessionem iuris factam à subditis religiosis Societatis Iesu esse prudentem, & non temerariam; ac proinde etsi generatim fiat, subintelligitur fieri seruato fine præcipuo correctionis, qui est correctio, & emendatio delicti, quem finem si certum sit per Prælatum non esse obtinendum, vel non esse obtinendum ita benè, ac per inferiorem, vel de illo dubium est (quod rarò contingere potest, præcipuè in nostra Societate, vbi superiores tot informationibus de vita, & moribus factis apponuntur) nequaquam tunc censetur quis cedere iuri conseruandæ famæ; ita tenet cum Abulens. *cap.18.* in Matth.*quæst.98.ad fin.* Thomas Sanchez *lib.6.sum.cap.18.num.47.* Idémque colligitur ex Valent. Suarez, & Torres *suprà.* Semper enim supponunt meliùs à Prælato subditum esse corrigendum, & præcauendum à recidiuo, quàm ab alio subdito, cui facilè potest se emendatum simulare. Quapropter concludit Torres *dub. illo 4. §.addendum*, tunc posse fieri denunciationem Prælato vt patri, quando habet multum odium contra subditum, & talis est, qui ex affectu verè paterno inferiori suo delinquenti tanquam dilecto filio curabit remedium afferre: qui etiam tenax sit secreti; & de fama subditi curam habeat, iuxta doctrinam S.Thom. *quod lib.11.art.13.*

4 Ex dictis infertur nemini licere hanc nostram regulam de cessione iuris, & manifestatione delicti, quouis disputandi, vel etiam veritatis indagandæ quæsito colore directè, vel indirectè, impugnare, aut contradicere. Tum quia à Paulo III. & Iulio III. nostrum institutum fuit approbatum, & confirmatum, & in eo omnes eius constitutiones, præcipuè quæ contradictionem patiebatur. Tum quia Greg.XIII.in sua bulla, quæ incipit, *Ascendente Domino*, prohibet sub pœna excommunicationis hanc impugnationem nostri instituti, ac cuiuscunque constitutionis, vt constat ex illius verbis, quæ ad longum refert, Petrus de Ribadeneyra *libro 3.vita S.Patris nostri Ignatij.cap.23.* Tum quia de facto idem Gregorius damnauit libellum cuiusdam, qui hanc nostram regulam, & constitutionem impugnauit, vt testatur Turrianus 2.2. *disp 89.dub.5.* Alphonsus Rodriguez *in exercitio perfect. 3.part.tract.8.cap.6.* Ægidius de Coninch. *disp.28. dub.12. num.1. in fine.* Suarez *tom.4.de relig.lib.10. num.1. in fine.* Neque obstat constitutionem Carthusianam de non comedendis carnibus in periculo vitæ, à multis impugnari, tametsi à Sede Apostolica confirmata sit. Ergo etiamsi nostra constitutio confirmata sit à Sede Apostolica, impugnari poterit. Non, inquam, obstat, quia illa constitutio Carthusianorum non est expressè à Sede Apostolica approbata, & confirmata. Nam quando Carthusianorum institutum confirmatum fuit ab Alexandro III. & Cœlestino III. non erat illa constitutio sancita: vt testatur Petrus Sutor. *lib. 2. tractat.3. cap.8.* fuit enim hæc sancita anno Domini, 1294. in capitulo quodam generali ferè centesimo anno post ordinis institutionem, & approbationem. At nostra constitutio erat sancita, & satis controuersa, cùm institutum nostrum à Iulio III. & Gregor. XIII. approbatum fuit. Tum quia Gregor. XIII. & Iulius III. non solùm nostrum institutum vtcúmque approbarunt, sed etiam omnes illius constitutiones, articulos, &c. Quæ tam exacta approbatio in Carthusianorum instituto non reperitur. Tum denique quia Pontifex prohibet de hac, & de qualibet constitutione sub prætextu disputationis quomodolibet impugnare, quæ prohibitio non est facta in constitutione Carthusianorum.

5 Aduersùs supradicta obiici potest sequi ex cessione iuris facta in Societate Iesu non dare aliis potestatem specialem manifestandi delicta superiori, quæ ex ipsa correctionis natura non habeatur, ac proinde neminem cedere, vt sua delicta superiori manifestentur, si ex præcepto diuino manifestari non poterant. Sequelam probo. Quando meliùs per correctionem secretam intelligitur emendandus frater, quàm per correctionem superioris, vel de hoc dubium est, non intelligitur frater cessisse secretæ correctioni fraternæ, quia esset iniqua cessio, & contra charitatem, & bonum proprium. Quando verò meliùs per Prælatum intelligeretur corrigendus, posses omissa correctione secreta delicta Prælato manifestare, etiamsi ipse iuri non cessisset, vti affirmat Ricardus *in 4. distinct. 19. quæst.1. art.4.* & Suarez *de charitate, disput.8. sect.6. num.17. & tom.4. de relig. lib.10. cap.9. & 10. per totum* quia læsio honoris, & famæ proximi ex delatione ad superiorem contingens, abundè compensatur maiori fructu, & spirituali proximi profectu. Quando æque bene per secretam correctionem, nullo modo peccator censetur cedere iuri conseruandæ famæ, quia in tantum cedit, in quantum ad sui profectum, & emendationem delicti necessaria est, & expediens: non autem est necessaria, neque expediens talis manifestatio, si æque bene per secretam correctionem, ac per Prælatum omnis fructus, & emendatio fratris obtinetur: ergo nullus casus est, in quo cessio iuris det aliis facultatem manifestandi delicta superiori, si ex ipsa correctionis natura illam non habent.

6 Fateor equidem cessionem iuris non dare aliis potestatem manifestandi delicta, quæ manifestari non possent, cessione iuris non obstante, nisi in casu dubio de emendatione, vt infrà dicemus. At quia sine hac cessione multi Doctores affirmant, vt sequenti puncto videbimus, non posse peccata occulta ad Prælatum vt Patrem deferri, non præmissa secreta correctione, etiamsi Prælatus maiori cum vtilitate, & fructu delinquentem esset correcturus, & posita cessione iuris, certius est, & ferè indubitatū posse tunc peccata ad Prælatum, vt Patrem deferri, omissa secreta correctione, quia in illo casu nulla irrogatur peccanti iniuria, cùm ex eius voluntate rationabiliter habita ob maiorem fructum, & spiritualem profectum delicta manifestentur. Ideo in religione Societatis Iesu omnibus mandatur hæc cessio.

7 Aduertendum tamen est cum Suar. *tom.4. de relig.lib.10. cap.12.num.3.& 55.* Thom. Sanch *lib.6.sum.cap.18.num.48.* religiosos Societatis Iesu solùm cedere, & consentire, vt eorum delicta deferantur Prælato, tanquam patri, non tanquam iudici. Probat Sanch. quia in dubio præsumitur actus ita gestus, vt sit minus quoad fieri possit onerosus agenti, vt multis probat Menoch.*de præsumptio. lib.6. tota præsumpt.9.* & semper præsumitur gestus eo modo, quo agenti vtilior esse possit, vt tradit Bartol. *l. gerit.num.21. ff. de acquir.hæredit.* Tiraquell. *de retractu lignagier. §.30.glossa 1.num.34.* Menoch. *de præsumpt.lib.3. præsumpt.156. n. 16.* Cùm verò in renuntiatione religiosorum Societatis tantùm fiat mentio de denunciatione facienda superiori, neque explicetur, an fiat vt patri, vel vt iudici, explicanda est, vt fiat solùm vt patri, quia ita vtilior, & minus onerosa est renuntianti, fauétque *reg.9. & 10.sum. constitutionum Societatis*, vbi dicitur, vt debito cum amore, & charitate omnes iuuerit se corrigi; non autem esset, (vt bene dicit Sanch.) debitus amor, sed summus rigor, si omissa secreta correctione, Prælato, vt iudici peccata deferrentur. Item hæc renuntiatio fit ad maiorem spiritus profectum, vt constat ex *regula dicta*, tum ex §.8. *cap.4.examinis* tum ex *decreto.52. VI. congregationis*, qui finis est prius correctionis fraternæ, non iudicialis, quæ propriè punitionem respicit.

PVNCTVM X.

An quodlibet peccatum, quantumuis secretum, possit Prælato deferri, omissa secreta correctione, quando existimatur Prælatus meliùs delinquentem correcturus.

1 *Stante cessione iuris id certum est.*
2 *Illa seclusa plures DD. negant.*
3 *Contrarium est probabilius.*
4 *In religionibus semper præsumendum est Prælatum meliùs correcturum.*

1 STante cessione iuris nemini potest esse dubium te posse peccatum proximi ad Prælatum, vt patrem in hoc casu deferre; ita expressè Valent. *part.5.pag.687.§.respondeo*, Suar. Torres, Sanchez, suprà allegati.

2 Verùm cessione iuris non posita negant Adrian. IV. *quæst. de correct. fraterna. §. pro huius decisione.* Sotus *de secreto. membr.2. quæst.4. dub.3.statim in princ.* Nauarr. *cap.inter verba.& 11. quæst.3. in 2.edit.concl.2.col.44.num.113.* Nauarra *de restitut.lib.2.cap.4. in noua edit.part.2.dub 12.num.120.* Petrus de Ledesma *tom.2.summ. tract.4.fol.192.difficult.6.concl.14.* Lorca *22. quæst.33. art.8. sect.3. disp.47.dub.10.& num.7.* Negant, inquam, ij DD. te posse peccatum proximi ad Prælatum, etiam vt patrem deferre, si sufficienter ex tua admonitione speras vtilitatem, etiamsi Prælatus aptior videatur ad correctionem. Quia manifestatione criminis Prælato facta lædis proximi famam. Ergo cùm hæc læsio non sit necessaria ad eius correctionem, non est cur apponatur.

3 Nihilominus dicendum existimo omitti posse correctionem secretam in hoc casu, Prælatóque vt patri manifestari delictum posse: ita expressè cum Ricardo, & diuo Thoma affirmat Suarez *disput.8.de charit.sect.6.num.17. latiùs,tom.4.de relig.lib.10. toto cap.9. & 10.* Moueor ex eo, quòd Medicus corporalis prudenter vtitur acerbiori medicina, quamuis non sit valde necessaria, si tamen est valde vtilis. Ergo etiam si correctio per Prælatum non sit necessaria simpliciter, si tamen est valde vtilis, & efficacior secreta correctione, poteris hac omissa delictum ad Prælatum deferre. Quod religionibus, vt benè dicit Suarez hæc sententia sequenda est; in aliis verò, quia magis sunt sui iuris, nisi fructus notabilis speretur pro certo, non est admittenda.

4 Addendum tamen est in religionibus, præcipuè in Societate, semper præsumendum esse meliùs subditum delinquentem per Prælatum corripiendum esse, quàm à quolibet particulari, dum contrarium non constat. Tum quia Prælatus occasiones peccati remouere potest, quas non potest alius subditus. Tum quia ipse Prælatus pœnitentias, & remedia applicare potest, quæ per alios subditos non possunt applicari. Tum quia difficiliùs subditus simulare potest Prælato emendationem, quam tamen facili negotio simulare potest alteri fratri, sic latè expendit Ægidius de Coninch 2. 2. *disput.28.dub.11.num.102.* Suarez *tom 4. de relig. lib.10. cap.9. num.11.*

PVNCTVM XI.

Quid possit Prælatus facere ex denunciatione sibi vt patri facta de peccato subditi.

1 *Non potest Prælatus ex tali denunciatione iudicialiter procedere.*
2 *Aliqua tamen moderata pœnitentia potest Prælatus delinquentem punire.*
3 *Potest subditum à loco, & officio remouere, si hoc absque infamia fieri potest.*
4 *Qua prudentia debeant Superiores in hoc procedere*
5 *Potest Prælatus alicui, vel aliquibus viris grauibus delictum subditi manifestare, si hoc necessarium est ad eius correctionem.*
6 *Rector collegij Prouincialis manifestans delictum sui subditi, quem absque tali manifestatione emendare potest, non videtur mortaliter peccare.*
7 *Probabilius est oppositum.*
8 *Potest Prælatus subdito delinquenti socium designare fidelem, qui eius actiones exploret, & Prælato deferat.*
9 *An possit Prælatus significare socio designato se malè de subdito sentire, vt sic diligentiùs vigilet?*
10 *Item potest Prælatus subditum delinquentem coram duobus, vel tribus testibus reprehendere.*
11 *Si per denunciationem paternam remedium non adhibetur sufficiens, & delictum vergit in damnum communitatis, vel tertiæ personæ, tenetur denuntians iudicialem denunciationem facere.*

1 CErtum est non posse Prælatum ex tali denunciatione procedere iudicialiter, & delinquentem punire: ita omnes Doctores, vt videre est apud Suarez *disput. 8. de charitate, sect. vlt.num.18.& tom.4.de relig.cap.12.num.36. & 43.* Bannes *dub.4. conclus.2.* Petrus de Ledesma *tractat.4 de correct. concl.25. fol.192.* quia tunc delicta non manifestantur Prælato iudicanda, & punienda, sed paterno amore corrigenda. Quapropter diuus Thomas 2. 2. *quæstion.33.artic.8.ad 4.* Ricardus *artic.3.quæst.2. ad 2.* Adrianus *in fine quæst. de correct.* Gab. *lect. 74. littera T.* Syluester *verbo correctio. dub.5.* Armilla *num.3.* Antoninus §.4. Sotus *membro 2.quæst.4. ad 3.* Lorca *2.2.quæst.33.art.8. disput.46. numer.14.* Ægidius de Coninch *2.2. disputat.28. dub.10. numer.176.* Suarez *tom.4. de relig. lib.10. cap.10. num.2. & 4.* affirmant denunciationem Prælato, vt patri factam pertinere ad illum secundum gradum correctionis fraternæ, quo mandatur à Christo Domino adhiberi testes, si secretò corripientem peccans non audierit. Nam quando Christus dicit, si testes peccans non audierit, dicendum esse Ecclesiæ, idem est, ac si diceret dicendum esse Prælato, vt iudici, siquidem habetur peccans, vt Ethnicus, & Publicanus, ac proinde vt excommunicatus, si Ecclesiam non audit, quod absque iudicio, & causæ cognitione fieri non potest: & ita docuit diuus Thomas *quæst.33.art.7. & 8.* Lorca *disput.46. sect.3.membr 2. num.23.* & testatur esse communem. Idem tradit Ricardus *4. distinct.19.art.3.quæst.2.ad 2.* Chrysostomus, Durandus, Adrianus, Syluester, Gab. & alij, quos refert, & sequitur Valent. *disput.3. quæst.10. part.5. pag.683.* Probatúrque potest ex *cap.nouit, de iudic. cap.cùm ex iniuncto, de hæret. cap. licèt Heli, de simonia.*

2 Verùm ex hac denunciatione potest Prælatus hac moderata pœnitentia delinquentem punire, quæ neque infamiam irrogat, neque delictum, si graue est, manifestet. Esset enim contra ius delicto non probato illud punire, ac si probatum esset, & secretò manifestatum ad correctionem, per pœnitentiam eiulgare. At aliqua punitio pro delictis, quæ nullam irrogant infamiam, & quæ solent communiter à religiosis committi, limites correctionis fraternæ non excedit, sicuti in patre carnali cum filiis contingit. Si verò delictum graue sit, præcipuè si probari potest, ad pœnitentiam aliquam secretam poterit procedere, quæ magis correctiua, & præseruatiua delicti sit, quàm punitiua. Suar. *tom.4.de relig.lib.10.cap.18.num.37.* & in hoc sensu dixit Villagutier *in sua pract.lib.2.tit. de denuntiat.euangel. cap.4. Conclus.1. pag.103.* propter denunciationem factam Prælato, vt patri, non posse Prælatum procedere ad pœnitentiam, sed ad compunctionem eius secretis correctionibus elaborare, vt dicitur *in cap. si tantùm in 6.quæst.2.* & est Concilij Varensis, *& cap.placuit.6. q.2. & cap.erubescant, 32.dist.* intelligitur enim de pœnitentia purè punitiua, non correctiua. Eandem doctrinam tradit Sotus *de tegendo secreto.memb.2.quæst.4.concl.7.*Suarez *de charit.disp.8. sect.vltim. num.18. & tom.4.de relig. cap.10. num.13.* Petrus de Ledesma *2. tom.sum. tract.4.concl.16. pag.193.*Valent. *disp. 3. quæst.10.part.5. vers.octauo igitur.pag.685.* Villalobos *tom.2. tract. 4. difficult. 14.* consentit congregatio VII. generalis Societatis Iesu in explicatione decreti,49. de manifestatione delicti, *cap.15.part 2.num.6 1.*

3 Secundò, potest Prælatus, cui vt Patri reuelatum est crimen subditi illum à loco, vel ministerio aliquo remouere, quando mũnus ex solo nutu superioris pendet, & fieri potest remotio sine vlla sui infamia omnibus circumstantiis prudenter consideratis: ita expressè Suarez *tom.4.de relig.lib.10.12.13.& cap.12.n.18.* Torres *2.2.quæst.33.disp.89.dub.4.§.secundò aduertendum.*Probatúrque ex *cap.qualiter, & quando 2. de accusat.* vbi Pontifex dicit ordinem correctionis non esse semper cum personis religiosis seruandum, quia faciliùs, & liberiùs possunt à suis administrationibus remoueri: & tradit Congregatio, *vbi suprà.num. 5.*& habetur *in 6.Congregat. decreto 61. de manifestat. delicti.* Ratio huius conclusionis in promptu est: nam esto delictum non fuerit commissum, nulla delinquentia superiori irrogatur iniuria in remotione à tali loco, & officio; cùm pro sua voluntate id posset efficere, & ex alia parte potest esse maximè vtilis ad præcauendum damnum, ergo sufficienter honestatur.

4 Debent tamen superiores maxima prudentia, & animaduersione procedere, tum in examinando, an necessarium sit ad emendationem fratris, & præcauendum damnum, illum ab officio, & occupatione, & habitatione remouere. Nam si hoc necessarium non sit, aut valde vtile, nequaquam debet id superior præstare, quia est medium nimis asperum, & rigorosum, sed potiùs debet cum eodem modo tractare, & honorare, vt colligitur ex Calisto Papa relato *in cap.ponderet.50 dist.*ibi, *Si aliquis lapsus quocunque modo fuerit, portemus eum, & paterno corripiamus affectu, & paulo inferiùs.* Porrò S.Dauid de mortiferis criminibus egit pœnitentiam, & tamen in honore permansit. Deinde debent superiores vigilare, ne fortè delator inuidia, aut odio aliquo motus, delictum alteri imposuerit, aut commissum exaggerauerit, vt *in decreto 8. VII.Congregationis* Societatis, *dicitur*: ibi, caueant superiores, ne faciles delatoribus aures præbeant, disquirántque singula, donec in delatæ rei cognitionem veniant, vt aut innocentem liberent, aut noxium, falsúmque delatorem pro rei magnitudine puniant. Quapropter ob vnius dictum, nisi aliæ præsumptiones concurrerent, nunquam censerem debere superiorem ab officio, & loco subditum remouere. Est enim res nimis grauis, & quæ subditos valde contristare possit.

Quod

Quòd si hoc fiat absque culpa, iam ex se apparet, quàm graue sit innocentem in se puniri, nocente delatore manente indemni: & colligitur ex Suar. *tom. 4 de relig. lib. 10. c. 12. num. 37.*

5 Tertiò potest Prælatus, cui delictum, vt patri est manifestatum dicere alicui, vel aliquibus ex suis consultoribus, si hoc necessarium iudicat ad remedium adhibendum; quia in hac manifestatione vtilitatem spiritualem delinquentis respicit, quæ leui illi detrimento famæ anteponenda est: ita expressè Torres 2. 2. q. 33. *disp. 89. dub. 4. circa fin.* & tradit Congregatio *vbi suprà. num. 3. & 4.* & in Congregat. 6. *decreto. 62.* ibi habita ratione finis denuntiationis paternæ potest ipsum delatum aliquando monere, & corrigere secretò coram duobus testibus, vt ex Euangelio cum sancto Thoma docent DD. Item & de remedio consulere imponendo secretum iis, cum quibus communicat.

6 Sed dubium est, an si superior immediatus collegij possit se solo delinquentem à recidentia præcauere, peccet manifestando delictum Prouinciali? Videtur enim peccare, quia iam illa manifestatio delicti, & amissio famæ non habet finem paternæ delationis, quæ est fratris lucrum, cùm absque illa lucratus sit. Tacitéque id insinuatur in supradicta Congregat. VI. *decreto 63. Potest etiam vnus superior dicere rem sic delatam, & notam alteri superiori eiusdem delati; quando res ita postulauerit ad finem paternæ delationis.* Ergo è contra quando id non expostulat, nequaquam poterit. Dices, etsi non expostuletur vt necessarium, expostulare vt conueniens, ne Prouincialis ignarus huius delicti delinquentem exponat aliis similibus, vel grauioribus committendis. Fateor ob hanc rationem probabile esse nullum peccatum in tali manifestatione committi. Si enim probabile esse diximus in materia detractionis reuelare peccatum vni, vel duobus viris grauibus, qui magis prodesse possunt, quàm obesse, non fore peccatum mortale, etiam ex leuitate, & loquacitate reueletur; à fortiori probabile erit, quando ex recto fine manifestatur, & ex alia parte non leuis conuenientia intercedit.

7 Verùm quia inde ostium aperitur manifestandi pluribus delictum commissum, probabilius existimo non licere Prouincialem monere; nam si solùm ob maiorem securitatem à recidiuo, & non ob necessitatem, quæ appareat, licet monere: etiamsi licebit monere quemlibet superiorem immediatum, quem delinquens habeat, & Prouincialem sequentem, cùm tunc securior erit delinquens à recidiuo, quod quidem non est concedendum. Eáque de causa dixit eadem Congregatio. VI. *decreto 60.* & Congregatio. VII. *decreto de manifestat. delicti. cap. 15. num. 2.* sine vrgenti necessitate, & magna vtilitate nemini esse crimen delati reuelandum. Expende verba, *sine vrgenti necessitate, & magna vtilitate*, quæ non conuenientiam, sed necessitatem indicant.

8 Quartò potest Prælatus subdito delinquenti socium designare fidelem, qui eius actiones exploret, & referat superiori: ita Bannes 2. 2. q. 33. *art. 3. dub. 2.* Torres *ibi disp. 89. dub. 5.* Ratio est, quia superior ratione sui officij obligatus est vitam subditorum inquirere, quia eius curæ commissi sunt, quod aliis priuatis datum non est. Quapropter D. Greg. *lib. 1. registri. epist. 52.* nullo modo excusat Prælatum à correctione subditorum ex eo, quòd dicat, se subditorum delicta nescire. Inquit enim: Quæ potest esse pastoris excusatio, si lupus oues comedat, & pastor nescit? Ergo signum clarum est teneri pastorem vigilare, & examinare, an lupus oues comedat, & damnum inferat.

9 Addunt præterea Banne. & Torres, primò posse Prælatum socio significare aliquam malam de subdito suspicionem habere: dicendo *obserua illum* si iam apud Prælatum subditus diffamatus sit, secus è contra; Secundò, dicunt posse sic designatum non præmissa correctione delictum fratris superiori, vt patri deferre. Vtrumque dictum non vndique probo. Non primum: si enim absque malæ opinionis significatione potest socio vigilantia commendari; quæ causa esse potest honestans infamationem? Neque etiam probo secundum. Nam si delinquens correctione fraterna sufficienter intelligetur emendandus æquè benè ac per Prælatum, (quod ratò succedet,) non debet Prælato denunciari; nam esto apud Prælatum grauata sit eius opinio, non est dubium, quin multò ampliùs per repetitionem delicti grauetur quæ si excusari potest, charitas id exigit. Verùm si superior corrigens delinquentem de eius emendatione non mansit securus, existimo posse socio exploratori significare, te non rectè de tali subdito sentire; ac proinde necessariam esse vigilantiam super illum, vt sic aperiatur via socio deferendi superiori crimen, si viderit. Nam in tali casu socius præsumere non debet se posse efficaciter corrigere, cùm præsumere debeat monitum fuisse, & non esse emendatum. Ergo absque præmissa correctione debet tunc manifestare, & Prælatus poterit sub præcepto ad eius manifestationem obligare. Tum quia nomine Prælati delictum cognoscit; tum quia præsumere non potest rationabiliter correctione secreta esse sufficienter emendandum.

10 Quintò potest Prælatus (si ei moraliter constet de delicto subditi, saltem per delationem vnius testis occulati, de quo nulla potest esse suspicio falsum impositurus) grauiter subditum reprehendere etiam coram duobus, vel tribus testibus: si id iudicauerit expedire ad eum confundendum, & commouendum. Secundò, poterit ob eandem rationem pœnitentiam aliquam iniungere, ieiunium vel flagellationem. Tertiò minis eum terrere. Quartò præcipere etiam sub excommunicatione ipso facto incurrenda, ne talem locum suspectum adeat, néve cum tali persona loquatur; quod præceptum poterit imponere coram ipso delatore, & testibus, vt sic de eius transgressione clariùs constet, quia hæc omnia non excedunt paternam correctionem, & potestatem, quam habet pater in filios: & ex alia parte semiplena probatio delicti sufficit ad hæc præstanda; vt optimè, & prudentissimè notauit ferè eisdem verbis Franciscus Suarez *cap. 4. de relig. lib. 10. cap. 10. num. 14. & cap. 12. num. 37.*

11 Sextò, si delictum in damnum communitatis, vel tertij cedit, & via denunciationis paternæ, ei remedium sufficiens non adhibetur, vel quia subditus durus est, negátque delictum, & emendationem non promittit, poterit Prælatus præcipere delatori, vt relicta denunciatione fraterna ad iudicialem transeat; cui præcepto tenebitur obedire, nisi ob graue periculum sibi imminens excusetur. Nam, vt rectè dicitur *decreto 58. congregat. 6.* ibi Quando prudenter iudicaretur non posse adhiberi sufficiens remedium, quo prouideatur bono communi, vel tertiæ personæ, nisi assumatur in ea re officium iudicis; tunc tenebitur subditus ad denunciationem iudicialem superiori faciendam. Et ratio est, quia bonum commune, & innocentis tertij, particulari nocentis præferendum est. Item potest Prælatus creare Fiscalem, qui denunciationis officium sumat, & facta per illum denunciatione examinare delatorem tanquam testem qui veritatem tenetur fateri, nisi ob aliquod graue periculum à testimonio dicendo excusetur: Et facta hac testificatione procedet ad examinandum delinquentem, cui processus legendum est, vt clarè illi constet Prælatum iuridicè interrogare, & sic veritatem fateri teneatur, sic Suarez *tom 4. de relig. lib. 10. cap. 12. num 44. iunct. num. 50.* vbi aduertit aliis relatis non esse necessarium dare reo copiam nominum testium, sed satis esse si testificationes declarentur, suppressis testium nominibus. Quod certè verissimum est, præcipuè in Societate, vbi non est necesse seruare exactè formam iudicij, sed proceditur summariè, & de plano. Adde in omni iudicio religioso existimat Suarez *dicto loco*, non esse necessarium nomina testium declarare reo, non solùm vt teneatur veritatem fateri, sed etiam vt se possit defendere, quia regulariter plura inde inconuenientia sequuntur.

PVNCTVM XII.

An si frater emendatus sit de delicto, possis Prælato patri denunciare, vt sic securior sit à recidiuo.

1 *Proponitur prima sententia affirmans.*
2 *Negat secunda sententia.*
3 *Tertia sententia approbat primam in casu cessionis iuris, illo excluso approbat secundam.*
4 *Resoluitur probabilius esse fratrem emendatum, & nullum periculum relabendi habentem non esse denunciandum superiori, neque cessionem iuris in Societate ad hunc casum se extendere.*
5 *Stante periculo denunciandus est, & quod sit probabile periculum.*
6 *Expenditur quid faciendum sit, cùm est dubium, an delinquens emendatus sit.*

1 PRima sententia affirmat, quam tenet Ricard. *in 4. distinct. 19. art. 3. quæst. 1. in corp.* Gab. *in canone Missæ lect. 74. litt. V.* Rosella, *verbo inquisitio.* Angel. *verbo denunciatio. num. 10.* Giassis t. *part. decisionum lib. 2. cap. 69. num. 30.* Idem docet, quando Prælatus denunciate iubet. Gerson. t. 2. *part. titul. de correct. proximi. Alphab. 34. litt. T. vers. tunc peccatum.* & videtur consentire Alphons. Villagut. *lib. 1. titul. de denunciat. Euangel. conclus. 5. pag. 94. & 96.* Ratio esse potest: nam talis manifestatio potest prodesse, & non obesse, prodest enim, vt Prælatus occasiones, & pericula iterum labendi remoueat, & ex alia parte parum, vel nihil obest, cùm ex scientia illius delicti ad punitionem procedere non possit.

2 Secunda sententia negat Prælato esse denunciandum: ita Adrian. *q. de correct. §. pro huius decis.* Sotus *relect. de secreto. membr. 2. q. 4. concl. 4.* Nauarr. *sum. cap. 24. num. vlt. fine.* Arag. 2. 2. q. 33. *art. 7. fine.* Valent. *disp. 3. q. 10. p. 5. § sed rectiùs hoc negant. pag. 686.* Nauarr. *lib. 2. de restit. cap. 4. part. 2. dub. 12. n. 120.* D. Thom. Antonin. Syluest. & alij, quos refert, & sequitur Thom. Sanch. *lib. 6. Decalog. cap. 18. num. 49. & num. 60.* Eman. Saa *verb. correctio, num. 4.* Probatur, primò ex verbis Christi dicentis, *Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum.* quasi dicat ibi esse sistendum, cùm ad lucrum fratris correctio ordinetur. Secundò, fama apud Prælatum pluris æstimatur à subditis, & ægriùs ferunt apud illum infamari propter eius dependentiam, quàm apud plures socios. Ergo ob solam maiorem securitatem licita esse non potest talis infamatio. Nemini enim licet bona temporalia à proximo auferre eo fine, vt securior sit in virtute, aliàs liceret diuitias ab eo auferre, & pauperibus dare, vt pro illo orent, vt ex Adriano infert Valent. *suprà.*

3 Tertia sententia distinguit, aut proximus, qui peccauit, renunciauit ius sibi conseruandi famam, vel non; Si non renunciauit, vera est sententia; si tamen renunciauit, vt renunciant religiosi Societatis Iesu vera est prima sententia: ita docet expressè Valent. *disput.* 3. *quæst.* 10. *p.* 5. *pag.* 787. §. *respondeo per distinctionem*. Et videtur consentire Suar. *tom* 4. *de relig. cap.* 10 *num.* 11. & 12. Probat Valent. quia ipse delinquens quantumuis emendatus sit, potest laudabiliter peccatum suum Prælato deferre, vt illum à recidiuo caueat maiori cum securitate. Ergo etiam poterit alius de illius consensu peccatum Prælato deferre; consentit enim iam ob rectum finem in iactura propriæ famæ. Quòd autem religiosi Societatis Iesu ob huiusmodi finem iuri sibi conseruandæ famæ cedant, non probat Valent. sed supponit: probari tamen potest ex *reg.* 9. *summar. constit.* ibi enim dicitur, *Ad maiorem spiritus profectum, & præcipuè ad maiorem summissionem, & humilitatem propriam contentus esse quisque debet, vt omnes errores, & defectus ipsius, & res quæcunque quæ notata in eo, & obseruata fuerint, superioribus per quemuis, qui extra confessionem eas acceperit, manifestentur*. Ergo siue sit emendatus, siue non, poterunt delicta superioribus manifestari ad maiorem subditorum profectum, & maiorem eorum humilitatem, & submissionem. Item negari non potest prouidentiam Prælati esse maximè necessariam ad tollendas occasiones iterum relabendi; Ergo delatio ad Prælatum esto necessaria non sit ad emendam fratris, est tamen necessaria, vel saltem valde vtilis ad illius securitatem, & bono communi religionis prospiciendum. Deinde quilibet religiosus (maximè in Societate) tenetur totam suam conscientiam Prælato aperire, omnésque suos errores, defectus, & peccata manifestare, vt constat ex Examine *cap.* 4. §. 34. 35. & 39. vt sic meliùs regi, & gubernari possit, & in viam domini dirigi. Ergo conqueri non potest, quòd alius eos errores, defectus, & peccata Prælato manifestet ob prædictum finem, siquidem præstat quod ipse debebat præstare. Adde repugnantem huic manifestationi meritò timeri posse non esse emendatum.

4 Verùm mihi probabilius videtur, si certò tibi constat proximum emendatum esse, neque probabile periculum habere relabendi, nullo modo posse eorum delicta superiori manifestare, vt securior fit, nisi ipse expressè in tali manifestatione consentiret, neque consensus in societate præstitus ad hunc casum censendus est extendi: ita tenent Doctores relati pro secunda sententia, & loquens de nostra Societate Thomas Sanchez *suprà*. & probatur. Nam finis præcipuus in societate, ob quem mandantur delicta superioribus deferri, est correctio ipsius delinquentis, quod abundè constat ex *reg.* 10. *sequenti ad nuper positam*, vbi dicitur, *Boni etiam omnes consulant ab aliis corrigi, & ad aliorum correctionem iuuare debito cum amore, ad maiorem spiritus profectum*. Si ergo frater correctus omnino est, & emendatus: neque periculum sit recidiui, cessat finis, ob quem consentit delicta superioribus deferre. Et confirmo. Si enim ob maiorem securitatem, maioremque humilitatem, & submissionem propriam cessante fine correctionis liceret delicta fratris emendati superiori deferre; liceret, inquam, non vni, sed pluribus superioribus manifestare, vt sic delinquens ampliùs humiliaretur, & securior à reincidentia esset, quod nullus debet concedere, & expressè constat contrarium ex declaratione supradictarum regularum facta à Congregatione VII. *cap.* 14. & 15. vbi *in num.* 2. dicitur, quando ob fines, & rationes allatas (quæ sunt profectus spiritualis subditorum, & bonum commune religionis) existimat reuelandum, tunc iis tantùm manifestare oportebit, qui remedio adhibendo prodesse poterunt, & *num.* 5. iterum repetit licere superiori ob prædictum finem secretò peragere quæcunque iudicauerit expedire ad remedium. Ergo cessante remedio, quia iam frater est emendatus, nemini poterit ampliùs eius delictum manifestari: Ergo maior profectus, humilitas, & submissio solùm intenduntur, quatenus ad emendationem, & correctionem delicti necessaria sunt.

5 Dixi, nisi proximus periculum habeat relabendi, si præteritus eius lapsus superiori non manifestetur. Nam stante periculo manifestandus est, vt præseruet, quod sentit expressè Valent. cum Adriano, Soto, & diuo Thoma. *disput.* 3. *quæst.* 10. *part.* 5. *pag.* 687. §. *quod si*. Et probat. Nam etiam ob huiusmodi finem liceret cuilibet priuato, sine cuius ope non reputaretur proximus immunis à relapsu delictum indicare.

Probabile periculum relapsus voco, quando ita proximus occasionibus peccati innodatus sit, vt moraliter loquendo iudicetur casurus, nisi ab illis diuertatur: nam de alio periculo magis remoto non est curandum, cùm omnibus tale periculum insit ex fragilitate naturæ. Quapropter Petrus de Ledesma *tom.* 2. *summ. tract.* 4. *concl.* 14. *difficult.* 6. *pag.* 290. affirmat, si scias religiosum in luxuriam incidisse non ex malitia hoc est ex consuetudine, sed ex fragilitate humana propter occasionem sibi oblatam te non debere Prælato denunciare, si à te corrigi potest; quia tunc non censetur esse in probabili periculo cadendi. At si ex malitia, & praua consuetudine peccat, affirmat denunciandum fore, quia raro præsumi potest emendatus, sed potiùs in morali periculo iterum, & sæpè cadendi versari. Addo in nostra Societate propter cessionem iuris, etiamsi ex fragilitate peccet, denunciari posse, quia semper præsumi debet meliùs à Prælato, quàm ab alio socio corrigendum fore, & quando hic maior profectus correctionis interuenit, iam proximus cessit iuri sibi conseruandæ famæ apud Prælatum. Et in hoc sensu verum est quod dicit Suarez *suprà*.

6 Sed quid dicendum, quando dubium est, an delinquens emendatus sit?

Respondeo, si delictum est tantùm in damnum ipsius delinquentis, qui iuri famæ non cessit, non teneris vllo modo deferre Prælato, imò nec potes; quia hæc delatio honestatur ob bonum ipsius delinquentis; cùm autem ignoretur, an bonum ipsius sit, ignoratur, an sit ratio honestans infamationem. Ergo non poteris apud Prælatum infamare proximum, cùm infamatio sit certa, & ratio excusans dubia. Si tamen cessit iuri famæ, benè poteris, quia adest finis correctionis saltem sub dubio, ac proinde sufficiens honestandi actionem. Verùm si delicta in damnum tertii, vel communitatis sint, qualia censet Thomas Sanchez *lib.* 6. *Decalogi, cap.* 18. *num.* 50. & Suarez *de charit. disp.* 8. *sect.* 6. *num.* 12. esse ferè omnia religiosorum externa peccata. Tunc, inquam, denuncianda sunt Prælato, casu quo dubium sit, an sit delinquens emendatus, & timeatur recidiuum, nisi Prælato manifestetur, quia damnum communitati, vel tertio faciendum, etiam sub dubio præponderat famæ particularis delinquentis; habet enim ipsa communitas, vel tertius innocens ius, vt sibi ab imminenti damno præseruetur, etiamsi hoc sit cum aliqua iactura honoris alicuius nocentis. argum. *cap. qui cum, de furtis*: & ita docet Thomas Sanchez *lib.* 6. *Decalogi, cap.* 18. *num.* 47. Lorca 2. 2. *quæstion.* 33. *art.* 8. *disput.* 47. *num.* 20. *reg.* 4. Petrus de Nauarra *lib.* 2. *de restitut. cap.* 4. *num.* 71. *in* 2. *edit.*

PVNCTVM XIII.

An licita sit denunciatio iudicialis de secretis delictis, omissa correctione secreta, & inductione testium.

1 *Publicum, & secretum multipliciter sumitur.*
2 *Peccata alia sunt in damnum solius peccantis, alia in damnum tertia personæ, alia in damnum communitatis, & quæ hæc sint.*
3 *Peccata notoria possunt non præmissa correctione iudicialiter denunciari.*
4 *Obligatio huius denunciationis est, tùm adest præceptum superioris, vel cùm proximus correctione fraterna non censetur emendandus.*
5 *Peccata, quæ à te, & ab alio sciuntur, denuncianda sunt iudicialiter, si in damnum tertij vergant.*
6 *Si delicta solùm sunt in damnum delinquentis, præmittenda est secreta correctio, & inductio testium, antequam iudicialiter denuncientur, si probabiliter existimatur correctio, vel inductio testium profutura.*
7 *Notatur quædam differentia inter peccata, quæ in damnum tertij vergunt, & quæ solùm peccanti nocent.*
8 *Peccata omninò secreta, & quæ in damnum communitatis, vel tertij vergunt, si per secretam correctionem emendari possunt, non sunt iudicialiter denuncianda.*
9 *Si est præsumptio non esse delinquentem corrigendum, adhuc plures censent non posse fieri denunciationem iudicialem.*
10 *Contrarium est tenendum.*
11 *Cùm Prælati præcipiunt sibi delicta denunciari absque communicatione cum aliena persona, intelligitur præceptum de delictis, quæ tibi certò constat esse denuncianda, secus de illis, de quibus dubius es.*
12 *Raro in propriis iniuriis est obligatio corripiendi delinquentem.*

1 POno primò, multipliciter posse sumi secretum, & publicum, vt constat ex iis, quæ tradit glossa, & Panormit. *in cap. ex litterarum, de Temp. ord. & cap. vestra de cohabitat. cleric. & mulier.* Syluest *verbo occultum, verbo manifestum, verbo notorium*. Sotus *de tegendo secreto. membr.* 2. *in princ.* Nauarr. *summ capit.* 27. *num.* 225. Valent. 2. 2. *disput.* 3. *quæst.* 10. *part.* 5. *pag.* 667. Villalobos *tract.* 4. *de correct. difficult.* 10. Suar. Lorca, & alij infrà referendi. Specialiter sunt tres gradus publici, & tres gradus secreti, vt dicit Villalob. *suprà*, & Lorca *disp.* 47. *sect.* 3. *num.* 5. Suarez *de charit. disp.* 8. *sect.* 6. *in princ.* Primus gradus publici est, quando à duobus scitur, & tunc dicitur in iure probabile, quia probari delictum sufficienter potest, etsi nulla eius infamia sit. Secundus gradus publici est, quando non solùm probari potest, quia pluribus est notum, sed eius versetur infamia: & hoc dicitur à iure famosum, vel manifestum, Tertius gradus est, quando est notorium, quódque nullo modo celari potest, nec negari ab eo, qui commisit: & hoc dupliciter contingit, vel notorium notorietate iuris, vel facti. Notorium notorietate iuris est, quod iam est per sententiam declaratum. Notorium notorietate facti, quod à maiore parte cōmunitatis, oppidi, collegij, vel viciniæ cognoscitur, modò cōmunitas excedat decem personas, quæ omnia in materia detractionis aduertimus. Opposito modo contingit secretum.

Illud

illud namque est primò, quod in iudicio probari non potest. Secundò, quod etsi probari possit, non laborat infamia. Tertiò, quod pobari facilè potest, etsi aliqua tergiuersatione celetur, neque est maiori parti communitatis notum.

2 Pono secundò, ex supradictis Doctoribus, & communi sententia, quædam esse peccata, quæ in damnum solius peccantis cedunt, quædam quæ in damnum tertij, quædam quæ in damnum commune. Illa dicuntur peccata cedentia in damnum solius peccantis, quæ solum peccantem lædunt, v.g. fornicatio, ebrietas, consuetudo vexandi. Alia dicuntur in damnum tertij, quia tertium lædunt, qualia sunt adulterium, homicidium, furtum, detractio. Alia lædunt communitatem, vel in temporalibus, qualia sunt proditio, institutio falsæ monetæ, subornatio ad officia, ex qua sequitur dari indignis, vel omitti digniores, in spiritualibus, vt falsa doctrina, qua fides, vel mores corrumpuntur: ita ferè omnes Doctores, vt videre est in Petro & Nauarra *lib. 2. de restit. cap. 4. artic. num. 50. & præcipuè num. 69. in noua edit.* Et licèt omnia peccata scandalosa in perniciem sint reipublicæ, non tamen propriè dicuntur esse contra bonum commune quia eorum immediatum obiectum, non est aliquod bonum commune, quod per ipsa lædatur, quod necessariò requisitum erat, vt dicerentur propriè esse in damnum communitatis, vt aduertit Villalobos. *tract. 4. difficult. 11. num. 1.* Suar. verò *de char. disp. 8. sect. 6. n. 12.* & Thom. Sanch. *lib. 6. Decal. cap. 18. n. 50.* aduertunt peccata à sæcularibus commissa, quæque solùm committentem lædunt rei fiant à religiosis, dicenda esse peccata contra communitatem, quia communitatem in honore, & fama lædnot. Vnde si religiosus aliquis fornicetur, ebrius fit, aut passim iuret, honor religionis non leuiter labefactatur, & vix fieri potest, vt alios ad sui imitationem non pertrahat, propter intimam inter religiosos communicationem. Fateor hanc doctrinam verissimam esse, si intelligatur de læsione non quidem directa, sed indirecta communitatis. Indirectè enim quodlibet peccatum religiosi in actum exteriorem prodiens religionis honorem lædit: at hæc læsio non est sufficiens, vt omnia religiosorum peccata censeatur esse in damnum communitatis, & tanquam de proditione, vel hæresis sit de illis iudicandum. Nam hoc modo nullum est peccatum quod in damnum commune non vergat, cùm ferè nullum sit, quo non lædatur aliqua communitas, in qua peccans viuit. Si enim sit Ecclesiasticus, contemnitur status à sæcularibus, si sæcularis, consanguinei. Qua propter Suar. *tom. 4. de relig. lib. 10. cap. 12. num. 10.* dixit non omnia peccata religiosorum censenda esse vergere in damnum communiatis ratione obiecti, neque ratione scandali, & Congreg. VI. *decreto 57.* & Congregatio VII. *in cap. 15. de manifest. delict. n. 7.* enumerans delicta, quæ in detrimentum boni communis, vel in damnum imminens tertiæ personæ vergunt, ea enumerauit, quæ directè sunt infectiua aliorum, & nociua bono religionis, scilicet, *lapsus carnis cum tertio, seminatio discordiarum inter fratres, furtum, impugnatio, vel machinatio contra institutum, aut superiorem, præsertim generalem, consuetudo detrahendi, aut susurrandi, & similia* iis positis.

3 Dico primò peccata notoria, hoc est, quæ in præsentia multorum, vel alio modo à pluribus cognoscuntur, possunt statim non præmissa correctione fraterna iudicialiter denunciari, conueniunt omnes cum D.Tho. *q. 33. art. 7. in princ.* iuxta illud Pauli 1. ad Timoth. 5. *Peccantem coram omnibus argue, vt cæteri timorem habeant.* Ratio est. Qui enim in publico peccat, eo ipso renunciat iura secreti, neque sperari potest corrigendus per monitionem secretam, cùm præsentiam hominum, & leges monentes non fit Veritus. Secundò, In tali denunciatione non solùm emendatio fratris intenditur, sed etiam intenditur reparatio scandali dati media punitione; hac enim punitione à peccato deterrentur, quantum per malum exemplum videbantur incitati.

4 Obligatio autem denunciandi hæc peccata tunc erit, quando adest præceptum superioris, vel quando ex illis imminet damnum tertio, aut communitati, quodque per denunciationem potest reparari. Si verò peccata non sint in damnum tertij, sed solùm in damnum ipsius delinquentis, & præsumitur emendandus per correctionem, eo quòd peccatum non tam ex malitia, quàm ex ignorantia processit, tentanda videtur secreta correctio, antequam denuncietur, vt euitentur damna, & denunciatione prouenientia: ita relato Adriano, & Paludano docet Lorca 2.2. *q. 33 artic. 8. disp. 47. n. 17.* Cordub. *in annotat. ad Sotum, memb. 2. q. 4. concl. 1.* Nauarra. *lib. 2. de restit. cap. 4. dub. 8. n. 66 in 2. edit.* Villalob. *t. 2. sum. tract. 4. diffi. 10. n. 1.* Suar. *tom. 3. de relig. lib. 10 cap. 12. n. 36.* Hoc intelligendum est, nisi adsit præceptum denunciationis, quod absque dubio implendum est non obstante secreta correctione, & emendatione proximi ob finem prædictum, ne delicta maneant impunita, & videntes timorem habeant.

5 Dico secundò. Peccata, quæ partim sunt secreta, partim publica, qualia sunt, quæ non solùm à te, sed etiam ab alio sciuntur, quæque in iure vocantur probabilia, denuncianda statim sunt, si in damnum tertij vergant. Neque opus est præmittere correctionem secretam, inductionem vt testium, nisi casu quo firmiter credatur correctionem secretam profuturam: ita Suar. *disputatio. 8 de charit. sectio. 6. numero 7. & de religio. tom. 4. libro 10. cap. 12. numero 35. & 41.* Ægid. de Coninch. 2.2. *disp. 29. dub. 8. articul. n. 147.* Villalob. *tract. 4. de correct. difficul. 12.* Lorca *disp. 47. n. 20.* affirmat esse omnium Doctorum. Ratio, quia per denunciatione & defenditur innocens, & corrigitur delinquens, qui nec corrigendus intelligitur, neque innocens sufficiẽter defendendus, nisi denuncietur. Vnde si firmiter credatur profutura correctio, & innocens defensus per monitionem, non debet fieri denunciatio iuridica: ita aliis relatis docent Nauarra *lib. 2. de restit. cap 4. n. 70. & seq. secunda edit.* Villalob. *tract. 4. de correct. diffic. 12. n. 1.* Suar. *dicto cap. 12. num. 42.* & Coninch. *suprà.* In peccatis autem, quæ sunt contra bonum commune, vt hæresis, & proditio, rarò, vel nunquam præsumi potest correctio delinquentis ex secreta monitione, ideòque denunciandus statim est delinquens, vt bono communi prouideatur, & maximè stante præcepto denunciandi lato à iure, & ab Inquisitoribus. Inquisitores enim nolunt cuilibet particulari committere iudicium ferre, an per secretam correctionem delinquens hæreticus possit emendari, sed ipsi iudices esse volunt, ac proinde etsi in aliquo casu crederes emendandum per tuam secretam correctionem, adhuc non teneris corrigere, sed debes statim denunciare: vt docet Arenalo *de correct. fol. 188.* Seraphinus Freytas. *quæst. 18. num. 30.* Lessius *de iust. cap. 30. dub. 6.* Villalob. *tom. 2. tract. 4. diff. 11.* Suar. *de fide disput. 20. sect. 4. n. 11. & tom. 4. de relig. lib. 10. c. 12. n. 42.* Ægid. de Coninch. *supra* Ioann. Sanch. *select. disp. 11. n. 56.* qui hanc doctrinam extendit ad peccata suspicionem hæresis habentia, qualia sunt, quæ in edictis Inquisitorum apponuntur.

6 At si delicta solùm sunt in damnum delinquentis, præmittenda est ex præcepto diuino secreta correctio & inductio, testium, antequam iudicialiter denuncientur, si probabiliter existimatur correctio, vel inductio testium profutura. ita Soto *de secreto memb. 2. quæst. 4. concl. 2. & 3.* Nauarr. *sum. cap. 24. num. 14* & aliis pluribus relatis Lorca *disp. 47. numero 19.* Suarez *tomo 4. de religion. libro 10. capite 12. numero 36.* Villalob *tom. 2. sum tract. 4. difficult. 10. n. 3* & testantur esse communem. Ratio est, quia denunciatio iudicialis tendit ad bonum commune delicto delinquentis damnificatum, per punitionem reparandum, & secundariò ad delinquentem corrigendum. Cùm ergo per huiusmodi peccata bonum commune non sit læsum, & ex alia parte non apparet necessitas iudicialis denunciationis ad delinquentis correctionem, nequaquam debet fieri, quin secretò priùs corripiatur. Secundo si in iis peccatis non est seruandus ordo correctionis, in nullis venit ex necessitate seruandus Nam in peccatis omnino secretis rarò potest ad denunciationem iudicialem procedi, in omnino publicis non est præmittenda secreta, neque inductio testium. Ergo ne dicamus processum correctionis à Christo præscriptum fore inutilem, affirmandum est in iis peccatis, quæ partim sunt secreta, partim publica, seruari optimè posse,

7 Est tamen magna differentia inter hæc peccata, quæ solùm peccanti nocumentum afferunt, & inter illa quæ aliis nocent. In peccatis enim solùm peccanti damnificantibus, sufficit probabilis spes, seu non desperatio fructus, vt correctio secreta debeat ex præcepto diuino præmitti. At in peccatis damnum tertio afferentibus requiritur moralis certitudo, seu spes certissima de correctione, & deuitatione omnium damnorum, quæ timentur: ita cum Ricar. *dist. 18 art. 3 q. 1.* docuit Suar. *de charit. disp. 8. sect. 6. n. 6. pag. 760.* Quapropter, vt benè aduertit Lorca suprà in iis peccatis, quæ partim sunt secreta, partim publica, quæque peccanti solùm inferunt damnum, regulariter loquendo seruandum esse ordinem à Christo præscriptum.

8 Grauissima tamen est difficultas, an in delictis omnino secretis, qualia sunt quæ ab vno præter committentem sciuntur, sint iudicialiter denuncianda, si in damnum tertij, vel communitatis vergant? Et quidem si per monitionem secretam delinquenti, vel alteri tertio factam sufficienter intelligitur damnum imminens reparari, clarum est non habere locum iudicialem denunciationem: hæc enim solùm apponi potest in præsenti ad impediendum damnum tertij, vel communitatis. Si ergo hoc impeditur sufficienter medio alio non ita nociuo, & infamatorio delinquentis, illud medium debet apponi, & denunciatio iudicialis omitti; debet enim proximus mederi minori damno, quo potest: excipiendum tamen est crimen hæresis ob ea, quæ ibi diximus.

9 At si præsumitur delinquens non corrigendus per secretam monitionem illi, vel tertio, cui damnum parat, factam, plures Doctores videntur affirmare non posse ad denunciationem iudicialem deuenire, sed debere dicere Prælato, vt patri, vel aliis, vt obseruent & possint esse testes in iudicio: ita Duran. *in 4 dist. 16. q. 4.* Soto *de secreto memb. 2. quæst. 4. concl. 2.* expressè Nauarra *lib. 3. de restit. cap. 2. num. 358. in 2. edit.* Henriq. aliis relatis, *lib. 13 de excommunicat. cap. 18. num. 3.* Eman. Saa *verbo censura, num. 4. & in edit. Romana, verbo correctio, num. 5. & verbo denunciatio,* Suar. *de Charit. disp. 8. sect. 6 num. 6. fine,* loquens de delictis, quæ cedunt in commune damnum, dicit: si occulta penitus sunt, hoc est, si nullus alius præter te sciat, superiorem esse admonendum, vt vigilet. Infertur ergo non esse admonendum, vt possit iudicare. & *num. 10.* loquens de edictis sanctæ Inquisitionis ait. Si delicta non sint talia, vt via Inquisitionis possint Inquisitores de illis interrogare iuridicè, tunc credendum est eos procedere secundùm ordinem fraternæ correctionis. Et hic ordo seruandus est, vt D.Tho. *art. 7.*

gum tempus præcessit, præsumendus est delinquens correctus. nisi aliunde constet reincidentia: ita expressè Ioann. Sanch. *disp.* 11 *select. n.* 52. loquens de denunciatione solicitationis factæ à confessario, & affirmat cum Acunea *tract. de confessar. solicitantibus, q.* 3. *num.* 15. *ad* tribunal inquisitionis non esse deferendos, quando longum tempus præcessit à commisso delicto. Et explicans statim quid censeatur longum tempus, affirmat tres annos sufficere ad emendationem præsumendam in criminoso, ex Mascard. *concl.* 600. *numero.* 14. Alciat. *reg.* 2. *præsumpt.* 7. Farinac. *in praxi, quæst.* 23, *artic. num.* 26. *&* *dec.* 52. *num.* 10. *lib.* 1. vbi agit de suspecto de hæresi, qui abiurauit; tenet eandem sententiam, & adducit hos Doctores Seraphinus Frustas *in addit. ad Acuneam, quæstione* 3. *num.* 32. *&* 33.

3 Secundus casus, in quo cessat denunciationis iuridicæ obligatio, est quando delictum duobus, vel tribus tantùm est notum, & iudex ad pœnam procedere intendit: tunc enim non est manifestandum: ita cum Corduba *in sum. quæst.* 64. *p.* 2. *tenet* Nauarra *lib.* 2. *de restitut. cap.* 4. *dub.* 10. *num.* 99. *in* 2. *edit.* Nauarr. *cap. inter verba concl.* 6. *n.* 21. *& in rub. de iudiciis num.* 87. & aliis relatis Lessius *de iustit. lib.* 2. *capit.* 29. *dub.* 18. *concl.* 2. *in.* 109. 2. *edit.* Quod intelligendum est cum supradictis Doctoribus de delictis, quæ in damnum tertij non vergunt: de iis enim absque infamia non iustè procedit iudex inquirendo, quia infamia est, quæ inquisitioni aperit viam, ex *capite qualiter & quando el.* 2. *de accusat.* & dato quòd ipse iudex iuste procederet, adhuc tu iustè taceres: quia ratio boni communis non exigit punitionem delinquentis, quousque à populo delictum sciatur, & delinquens infamatus sit: ita aliis relatis Lessius *lib.* 2. *de iustit. cap.* 30. *dub.* 6. *num.* 47. *secunda edit.* Si verò delicta in damnum tertij sint, neque emendata teneris vt dictum est, denunciare iuridicè, si alia correctio, vel denunciatio paterna non appareat sufficiens.

Tertius casus excusans à denunciatione facienda, est, si sub secreto delictum accepisti, quia tibi ratione petendi consilium, vel remedium est manifestatum: tunc enim etiam præcedente infamia, semiplena probatione, non teneris delictum, imò nec potes manifestare, & peccares non solùm contra charitatem, sed etiam contra iustitiam, & ad restitutionem damnorum teneris, ita docere videtur D. Thom. 2. 2. *quæstio.* 10. *artic.* 1. *ad.* 2. Cordub. *in sum. quæstio.* 64. *casu* 3. *& lib. qq. quæstio.* 43. *dub.* 2. *pag.* 346. *col.* 1. Nauarrus *cap.* 25. *numero* 41. *&* 46. *casu.* 7. *& capit.* 18. *numero* 52. *& numero* 60. Petrus Nauarra aliis relatis, *lib.* 2. *de restit. capit.* 4. *numero* 102. 2. *edit.* Eman. Saa cum aliis *verbo iudiciales actus.* §. *testis. numero* 6. Lessius *lib.* 2. *de inst. cap.* 30. *dub.* 6. *numero* 45. Ratio, quia esto bonum commune expostulet delinquentem infamatum puniri, non tamen expostulat vt iuuet ad punitionem, qui sub secreto, & occasione remedij cognouit; arcerentur enim miseri à consilio, vel remedio petendo. Vnde in nostra Societate, vbi quilibet potest defectus aliorum Prælato deferre, vt patri, ad maiorem delinquentis profectum. Excipitur hic casus, in quo sub secreto gratia petendi consilium acceperis, vt expressè habetur *decreto* 54. *congregat.* 6. *&* *can.* 10. *illius congregat.* §. 2. & notauit Suar. *tom.* 4. *de relig. lib.* 10. *c.* 7. *n.* 13.

Hæc tamen doctrina vera est de delictis, quæ in damnum tertij non vergunt, nam si huius conditionis sint & damnum immineat reipublicæ, vel tertio, teneris, si ipse non desistit, manifestare, quantumuis sub secreto acceperis, modò non sit subsigillo confessionis, dignus est enim vt sibi frangatur fides etiam iurata, ob reparationem damni reipublicæ, vel tertij innocentis sic Eman. Saa, Nauarra, Lessius, *suprà,* & innumeris, vt solet, allegatis, Tho. Sanch. *l.* 3 *de matr. disp.* 23. *art. num.* 6. Ex qua doctrina explicat Nauarra, Iulium Clarum *lib.* 5. *sentent.* §. *fin. quæst.* 27. & Socin. *lib.* 4. *consf.* 102. asserentes non teneri quàmuis ex præcepto superioris, manifestare rem furtiuam, si habeat ab ipso fure, & non aliundè: intelligitur, enim quando fur desistit, & restituit, quia tunc non ad emendationem, sed ad punitionem procederet iudex.

5 Quartus casus est, quando quis rem alienam accepit in recompensationem sui debiti, modò debitum sit ex iustitia, & liquidum, & aliæ adsint circunstantiæ honestantes compensationem, de quibus in materia de restitut. tunc enim neque teneris de te, nec de alio debitum manifestare, etiamsi sub iuramento, & excommunicatione præcipiatis, ita relato Corduba *q.* 64 *casu.* 4. *& q.* 111. *ad finem Syassi &* 63. Vbi loquitur de exibenda scriptura in tuum damnum. Nauar. *cap.* 17. *n.* 114. Med. *Cod. de restit. q.* 3. *casu* 12. *& q.* 11 docet Petr. de Nauarra *lib.* 2. *de restit. cap.* 4. *n.* 105. *in* 2. *edit.* Lessius. *lib.* 2. *de iustit. c.* 30. *dub.* 6. *n.* 50. *secunda edit.* Thom. Sanch. *lib.* 3. *de matr disp.* 13. *in casu simili, n.* 3. Eman. Saa *censura. numero* 3. Ratio, quia excommunicatio fertur ibi ob furtum manifestandum, & in tali casu nullum fuit commissum, siquidem non alienum, sed proprium accepit. Ergo excommunicatio, & præceptum ad illum non extenditur.

6 Sed quid si mandaris reuelare acceptum ab alio, etiamsi scias in recompensati onem accepisse, qualiter solet mandari ab auditoribus Romanæ curiæ ob vitādas fraudes, quæ spe cōtingunt accipiendo in recompensationem, quod nullo modo debitum erat? Angel. *verbo furtum, &* Nauarr. *cap.* 17. *n.* 124. *& cap.* 25. *n.* 46. absolutè docent neque in hoc casu scientes teneri reuelare, cùm ex eius reuelatione, multæ molestiæ recompensantibus sibi debita oriantur. Quod intelligendum est, quando tibi constaret in recompensationem legitimam accepisse, nam si dubitas, an iustè alius fecerit recompensationem, debes, nisi dubium deponas, manifestare, quia præceptum est clarum, & ratio excusans dubia, ac proinde possidet præceptum, ita Petr. de Nauarra, *lib.* 2. *de restitutio. cap.* 4. *num.* 106. *in* 2. *edit.*

7 Quintus casus est, quando cogendus esses probare, quod denuncias, cùm re vera non posses, vel aliud detrimentum tibi ex denunciatione veniret: cum graui enim detrimento non teneris damnum alteri impendens impedire, nisi fortè esset damnum commune, quod ex tua denuntiatione esset impediendum: tunc enim tenereris aliquod damnum pati, vt euitaretur: secus econtra, ita cum Corduba, & Nauarro, tenet Petr. de Nauarra *supra n.* 107. Eman. Saa *verbo iudiciales actus n.* 3. Couarruu *tract. q. q.* 18. Lessius *lib.* 2. *de instit. cap.* 30. *dub.* 6. *n.* 50. §. *sexto in* 2. *edit.* & in casu simili Thomas Sanchez *libro* 3. *de matrimonio, disp.* 25. *numero* 4.

8 Sextus casus est, si iubeas denunciare crimen, quocunque modo scias, non debes denunciare, si à fide dignis non accepisti, vel si non recordaris, à quo acceperis. Notareris enim leuitatis, & proximo damnum sine vlla vtilitate inferres, & fortè sine fundamento: ita relato Corduba docet Nauarra. *lib.* 2. *cap.* 4 *dub.* 10. *num.* 108. 2. *edit.* Lessius *suprà.* §. *septimo.* Thom. Sanch *concl.* 2. *num.* 7.

PVNCTVM XV.

An accusationem debeat præcedere secreta correctio.

1 *Negatur à pluribus præmittendam esse secretam correctionem accusationi.*
2 *Oppositum affirmatur ab aliis.*
3 *Media procedunt via qui dicunt non esse præmittendam correctionem ex iustitia, benè tamen ex charitate.*
4 *Probabilius est non solùm contra charitatem, sed etiam contra iustitiam esse, accusare delictum, quod etsi probari possit, non laborat infamia.*
5 *Quoties à iure datur facultas accusandi, non est peccatum contra charitatem accusare.*

1 PLures Doctores negant præmittendam esse correctionem secretam accusationi. Nam accusans non tam intendit emendationem delinquentis, quàm punitionem delicti commissi, & satisfactionem offensæ factæ tertio, vel reipublicæ. Non ergo adstringitur corrigere, cùm correctio ad emendationem tendat. Deinde committens delictum coram aliis, rempublicam offendit: habet ergo quilibet ex republica ius eum accusandi, vt damnum quod per peccatum respublica accepit, per punitionem delinquentis repararetur: per peccatū enim incitati fuerunt homines ad similia patranda. debent ergo deterreri, & coërceri per punitionem ipsius: sic docuit Adrián. *in.* 4. *de correct. fraterna. col.* 17. *vers. ad.* 2. Sotus *de tegendo secreto memb.* 2. *q.* 1. Nauarr. *cap.* 18. *num.* 50. Cordub. *de detract. q.* 2. *concl.* 4. *& quæst.* 3 *concl.* 4. & Scoto *in.* 4. *dist.* 15. & Driedo *de libert. Christiana. lib.* 2. *cap.* 10. & colligitur ex *cap. qualiter & quando* 2. *de accusat.* vbi dicitur. Accusationem legitimam debet præcedere inscriptio, & denunciationem charitatiua monitio. Solùm ergo ad denunciationem, & non ad accusationem secreta correctio est præmittenda.

2 Alij Doctores per oppositum affirmant præmittendam esse monitionem, si emendatio fratris ex illa speratur, ita Dur. *in* 4. *dist.* 19. *q.* 4. *ad.* 1. Syluest. *verbo accusatio. q.* 3. Caiet. 2. 2. *q.* 33. *art.* 7. Lorca, *ibi. art.* 8. *disp.* 47. *n.* 27. & fauere videtur D. Thom. *art.* 7. cùm vtramque opinionem retulerit, & nullam improbauerit. At in solut. ad 3. insinuat à contrario sensu, cùm delictum non est famosum, habere locum verba Christi, Matth. 18. Ratio huius sententiæ est, quia charitas id videtur exigere.

3 Media via alij Doctores procedunt. Affirmant namque non esse præmittendam correctionem ex iustitia, quando delictum est probabile, esse tamen præmittendam ex charitate, si frater intelligitur emendandus priuatis monitis: ita Lessius *lib.* 2. *de iustit. cap.* 30. *dub.* 2. Nauarr. *l.* 2. *de restit. c.* 4. *dub.* 13. *n.* 130. *&* 131. *in* 2. *edit.*

4 Dicendum tamen in hac re existimo: etsi quælibet ex iis sententiis sit satis probabilis; at mihi probabilius est non solùm esse contra charitatem, sed etiam contra iustitiam, delictum accusare, quod etsi probari possit, infamia non laborat. Ratio est, quia infamia aperit viam iudici ad punitionem. Ergo tibi etiam ad accusandum. Ergo vsque sit infamia, clausa tibi est porta accusationis. Excipe, nisi delictum sit contra tertium directè: tunc enim accusatio, quia non ad punitionem tantum, sed ad correctionem ordinatur, institui potest eo ipso quo possis probare, vt latiùs *in disp. de accusat.* Deinde punitio publica est ad reparationem iniuriæ factæ reipublicæ, vel alicui tertio. Peccata autem quæ idirectè non sunt contra rempublicam, vel tertium, non censentur reipublicæ, vel tertio iniuriam facere. Ergo non est circa illa punitio publica quærenda.

5 Secundò

5 Secundò dico, quoties à iure tibi datur facultas accusandi, non peccas contra charitatem etsi accuses. Non enim iustitia aduersus charitatem esse potest. Vnde etsi videatur contra charitatem esse delinquentem accusare, quem correctione secreta emendare poteras, at verè non est contra charitatem, cùm ipse se delinquendo huiusmodi damno exposuit, & bono communi, quod per accusationem intenditur, sufficienter compensatur. Adde, manifestatio secreti delicti de se non est contra charitatem, quatenus charitas est virtus specialis, sed est contra iustitiam. Ergo si secludamus à tali manifestatione peccatum iniustitiæ, & peccatum contra charitatem demus secludere. Denique si contra charitatem esset accusatio delicti, quod potest correctione secreta præcaueri, esset contra præceptum Domini latum, Matth.18.at ibi non loquitur Christus de accusatione, sed de denunciatione Euangelica, quæ potius ad correctionem, quàm ad punitionem procedit. Ergo.

PVNCTVM. XVI.

Vtrùm iudex teneatur reppellere denunciationem sibi factam de delicto, eo quòd illius secreta correctio non præcesserit.

1 *Proponitur ratio dubitandi.*
2 *Lorca sentit obligatum esse iudicem, si commodè potest, denunciationem repellere. At si denuncians persistit, admittere debere denunciationem.*
3 *Tenetur iudex denunciationem admittere, tametsi denuncians non probauerit denunciationem præcessisse.*
4 *Satisfit rationi dubitandi, n.1. adductæ.*

1 Ratio dubitandi desumitur *ex cap. qualiter, & quando 2. de accusat.* ibi enim dicitur denunciationem debere præcedere charitatiuam monitionem, iuxta textum Euangelicum: vbi primò corrigendus est frater secretò; deinde adhibendi sunt testes, postea si illos non audierit, dicendum esse Ecclesiæ. Ergo omittens hos actus aduersus ius diuinum, Naturale, & Canonicum, denunciat. Ergo repellenda est eius denunciatio vt illicita, & contra charitatem, & iustitiam. Ergo non potest iudex illam admittere aliàs fauebit peccato denunciantis. Confirmo *in supradicto cap.* eodem modo dicitur debere charitatiuam monitionem præcedere denunciationem, quo inscriptio accusationem, & clamosa insinuatio inquisitionem, sed sine inscriptione accusatio nulla est, & sine clamosa insinuatione nulla inquisitio. Ergo nulla erit denunciatio sine charitatiua monitione. Confirmo secundò, ex doctrina Baldi *in leg.1. ff. de liber, & posthum.* formam datam à lege, vel statuto non debere omitti, & ex text. notandus *in leg. magis puto. §. penult ff. de rebus eorum.* Sed monitio secreta videtur tradi à Christo Domino pro forma, antequam denunciatio Ecclesiæ fiat. Ergo est nulla denunciatio monitione omissa, & ita videtur tenere Felin. *in cap. nouit, de iudiciis col. penult.*

2 In hac quæstione Lorca 2.2. *quæst.33 art.8. disp.47. num.29.* affirmat iudicem obligatum esse in quantum commodè possit impedire denunciationem taliter factam. At si denuncians non vult desistere, posse illam admittere, etsi requiratur eius officium, teneri admittere. Prima pars probatur ratione dubitandi. Secunda ex eo quòd denunciatio iuridica non habet dependentiam à secreta correctione, neque iure naturæ, neque diuino, neque canonico, cùm nullibi ob eius omissionem irrita reddatur. Non in iure canonico (de quo poterat esse dubium.) Nam *in capit. qualiter & quando*, dicitur, denunciationem debere præcedere secretam monitionem, sicut accusationem libellus: sed non dicitur debere præcedere eodem ordine necessitatis, aliàs deberet constare semper, cùm denunciatio fit præcisè, secretam correctionem testésque fuisse inductos: quod est contra praxim. Quapropter *cap. licet Heli, de simonia*, cùm Abbas Pomposianus ad summum Pontificem delatus esset ob varia crimina, & ipse opposuisset secretò non fuisse correctum, & delatores testarentur correxisse: Pontifex nihil de hoc puncto curauit, sed ad causæ decisionem processit. Verum est processisse ex officio ob clamorosam de delictis insinuationem, ac proinde non videtur huiusmodi res adæquatè probare denunciationem valere omissa correctione.

3 Quapropter censeo dicendum teneri Iudicem denunciationem admittere, etsi denuncians non probauerit monitionem præcessisse, quod mihi persuadet vsus iudicum nihil de monitione interrogantium. Fateor tamen ipsum denunciantem non præmissa correctione, cùm deberet præmittere, peccare, & iniustitiam facere, at validè denunciare. Quia aliud est esse iniustam denunciationem, aliud esse validam. Verùm si iudici aliquo modo constaret monitionem secretam non fuisse præmissam, casu quo esset præmittenda, (quod difficilè constare potest) existimo denunciationem omnino esse repellendam à iudicio, vtpote iniustam, & contra præceptum Domini: ita tradit expressè Glossa *in cap. cùm dilectus, 20. de accusat.* per text ibi si constiterit præfatum Episcopum de iam dictis excessibus non fuisse præmonitum ab eisdem, à denunciatione repellatis eosdem *& cap. qualiter eodem titul. cap. licet Heli de Simonia.* Suar. *tom.4. de relig. lib.10. cap.8. fin. num.15.* Valen. *disp.3. quæst.10. p.5. §. posset etiam pag.682. & 683.* Alfonsus de Villagutt. *in sua pract.l.2. tit. de denunciat. Euangel. cap.9. concl.4. pag.10.9. & pag.113. concl.3.* addit debere iudicem, antequam denunciationem admittat, interrogare denunciantem, an præmiserit secretam correctionem, testésque induxerit; quod si ita fecisse non probauerit, causámque omissionis legitimam non allegauerit, omnino esse repellendum. Sed quod diximus verius est ob vsum receptum.

4 Ad rationem dubitandi patet ex dictis: mandatur enim ille ordo correctionis secretæ præmitti denunciationi, vt licita, & iusta denunciatio fiat, non vt valida, cùm non possit denunciatio iuridica dependere à monitione secreta, quæ eo ipso, quo secretè fit, non potest de illa constare.

DISPVTATIO IV.

De odio, inuidia, discordia, schismate, aliísque charitati contrariis.

Sicvt chatitas plures actus habet tam internos, quàm externos, de quibus in superioribus dictum est, sic etiam habet plura vitia sibi contraria, scilicet odium Dei, & proximi, inuidiam, accidiam, discordiam, contentionem, schisma, rixam, seditionem, bellum, & scandalum, de omnibus his hac disputatione agemus. Solùm de scandalo, quia materia latior est, in sequentem disputationem reseruamus.

PVNCTVM I.

De odio Dei, & proximi, quid sit, & quale peccatum.

1 *Odium est charitati contrarium, & est duplex, abominatio, & inimicitia.*
2 *Proponuntur quædam obiectiones, & fit illis satis.*
3 *Quodcunque ex iis odiis circa Deum est mortale, neque fieri potest veniale ex leuitate materiæ.*
4 *Circa proximum aliquando esse potest veniale.*
5 *Odium proximi differt specie ab odio Dei.*
6 *In odio proximi qui censeant non esse plures actus specie distinctos*
7 *Probabilius est oppositum.*
8 *Qua ratione odium proximi ab ira, & indignatione, appetitúque vindictæ distinguatur?*
6 *Enumerantur plures casus, in quibus licitum est proximo velle malum.*
10 *An optare mortem, vel de illa gaudere ob hæreditatem habendam liceat, proponitur negans sententia.*
11 *Contrarium vt probabile defenditur, si cum debita fiat moderatione.*
12 *Satisfit contrario fundam. n.10. adducto.*

1 Odium charitati oppositum est, velle alicui malum, quà malum illius est. Dupliciter contingit. Primò abominando ipsam personam tanquam tibi contrariam, & desiderando, vt non sit, & hic actus est odium abominationis. Secundò, desiderando illi aliquod malum ex supradicta abominatione, quod vocatur odium inimicitiæ. Sic omnes Doctores in discursu referendi, Vtrumque odium versari posse circa Deum, & circa proximum de fide est. Circa proximum versatur, si ob malum, quod in ipso residet, vel ob iniuriam tibi illatam aduerseris, velísque illum perimere, aut aliquod aliud malum illi euenire. Circa Deum versatur, non quatenus in se est, quia vt sic nihil mali habere potest, sed quatenus te punit, tibíque difficilia imperat: ob has enim rationes potes illum aduersari, & quantum in te est velle, vt non sit.

2 Quòd si obiicias. Nullus potest velle alteri malum, nisi illud malum sibi esse bonum apprehendat. At in aduersione Dei, eiúsque inimicitia nulla ratio boni esse potest. Ergo. Respondeo nullam rationem boni esse, apprehendi tamen, & existimari; quod sufficit, vt pôssit Deus odio haberi à non videntibus ipsum. At illi qui Deum clarè vident, cùm videant obiectum summè diligibile, nequeunt illum odio habere: sic D. Thom. 2.2. *quæstione 34 art. 1.* & ibi, Caietanus, Valen *disputatione 3. quæstione 11. p. 2. in fin.*

Si instes, Secundò, qui alterum odit, & aduersatur, est ob aliquod malum in eo existens: at in Deo nullum malum esse potest Ergo non est capax odij, & aduersionis? Respondeo non semper esse necessarium ad odium, vt malum existat in persona, quæ odio habetur, sufficit, si malum aliquod causet. Quapropter etsi in

in Deo nullum malum esse possit, quia non potest vllo bono carere, at potest esse causa alicuius mali, pœnæ, & tibi inineundi, & ob hanc rationem potes ex peruersione tuæ voluntatis illum odio habere.

3 Quodcumque ex iis odiis, si circa Deum versetur, est mortale peccatum, iuxta illud Num 10. *Surge Domine, & dissipentur inimici tui, & fugiant qui oderunt te à facie tua.* Deute. 32. *Hu, qui oderunt me, retribuam.* & Psal. 138. *Nonne qui oderunt te Domine, oderam.* & alibi: imò ex genere suo est peccatum omnium maximum, quia directè opponitur charitati, quæ est præcipua virtus, & quia per se, & directè auertit hominem à Deo summo bono; cùm tamen reliqua peccata solùm consequenter ab ipso auertant, quatenus peruersè feruntur in obiectum diuinæ voluntati contrarium: ratione cuius amicitia cum Deo dissoluitur, vt ex D.Tho. 2.2.q.34. art.2. benè notauit Valen. *disp.3.q.11.p.2.vers.3.* Torres *disp.91.dub.2.* Bonacina. *disp.3.q.4. de charit.p. vlt. num.1.* Adde odium contra Deum ita esse graue peccatum, vt fieri non possit leue ex leuitate materiæ, sic Torres 2.2.*disp.91.dub.1.vers.sed quærere potest.* Bonac. *num.3.* Ratio est manifesta, quia cùm Deus in se summè bonus sit, & iustissimè in suis actionibus procedat, grauissimam iniuriam illi infers, si illum aliqua ratione aduerseris, & quantum in te est, cupies non esse, ex talique affectu aliquod malum etiam leuissimum illi velis, cum ab omni malo summè alienus sit.

4 Si autem odium circa proximum versetur, etiam est graue peccatum iuxta illud Leuit 19. *Non oderis fratrem tuum in corde tuo.* & 1. Ioann.2. *Qui dicit se in luce esse, & fratrem suum odit, in tenebris est.* Ratio est, quia velle creaturæ rationali aliquod malum, qua illi malum est, sistendo ibi, inordinata est voluntas. Ergo nequaquam licet. Hoc autem odium proximi aliquando esse potest veniale peccatum, non solùm ob defectum plenæ deliberationis, sed etiam ob materiæ leuitatem. Vt si quis proximum absque iusta ratione leuiter auersetur, eiúsque præsentiam fugiat, malúmque aliquod leue exoptet. Sic Tolet.*lib. de septem peccatis cap.70.* Coninch. *disp.28.dub.3.num 60.* Eman. Saa *verbo indignatio.* Torres.2.2.*disp.1.dub.1.* Reginald.*lib.17.c.10.num.109.* Bonac.*disp.3.q.4.p.vlt. num.6.* Valen. *disp.3.q.11.p.2. in fine. vers.6 dico.* Ratio est, quia in hac displicentia personæ, & in hoc prauo desiderio, non fit grauis iniuria proximo, sicuti fit ipsi Deo quia proximus capax est mali; secus verò Deus, cuius tabernaculo flagellum non appropinquauit.

5 Sed inquires, an odium proximi differat specie ab odio Dei? Respondeo differre, quia licèt vtrumque charitati opponatur; at diuersimodè opponitur. Vnum enim offendit directè maiestatem Dei, aliud indirectè. Quapropter in confessione debes illa distinguere, vt rectè notauit Valen.2.2. *disp.3.q.11.p.2.vers. quartò dico.* Bonacina, *suprà numer.10.* Coninch. *disputatio.29. de charitate, dubitat.3.num 61.* Torres *disp.91.dub.61.ad finem.* Bannes *dub.2, concl.3.*

6 Maior difficultas est de odio proximi, an in illo sint plures actus specie distincti?

Negat Caietan.2.2. *q.34. art.6.id.vlt.* Bonac.& Torres suprà.& Valen.*disp.3.q.11.p.2.vers.quintò dico.* Mouentur, quia odium non sumit speciem, neque indiuiduitatem ex obiecto materiali, sed formali: obiectum autem formale semper est idem, scilicet displicentia personæ. Ergo quantumuis obiecta materialia varientur, non variatur actus. Hinc inferunt supradicti Doctores te non esse obligatum in confessione manifestare quæ mala proximo desiderasti, sed satisfacere, si dicas te odio proximum toties fuisse prosecutum, optando illi graue malum; quia omnia illa mala sub eadem ratione appetita sunt scilicet, quia proximo mala erant.

7 Cæterùm mihi omnino dicendum videtur contrarium cum Suar.*disp.6.de charit.sect.2.num.2.* Ægid.de Coninch *disp.29. dub.3.num.61.* Moueor, quia vnum odium proximi ab alio differre potest, tùm ex fine quo proximum odio habes, tum ex parte mali, quod illi optas. Ex parte finis differt, si proximum auersetis, quia est Dei imago ad beatitudinem creatus, qualiter Dæmones nos odio habent, aut quia tibi aliquam iniuriam intulit; vtrumque enim odium, est odium proximi, etiamsi primum ex odio Dei ortum habeat. Negari ergo non potest vnum actum ab alio differre. Neque credo hoc à Caietano, Bonac. & Torres improbari. Ex parte verò mali, quod proximo optas, etiam specie videntur differre. Quis enim neget optare inimico ob displicentiam illius æternam condemnationem, esse diuersum peccatum in confessione manifestandum ab eo, cùm solùm amissionem status, & temporalis vitæ desideras, cùm bonitate diuersæ rationis priuet. Et confirmo. Voluntas inferendi proximo malum in vita, diuersum peccatum est, à voluntate inferendi malum in fama, & honore, aut pecuniis. Ergo etiam voluntates quibus hæc mala appetuntur ex inimicitia, diuersæ sunt. Et ratio est, quia species odij inimicitiæ non sumitur præcisè ex displicentia, & auersione personæ, quam aduersaris, sed ex malo, quod illi desideras, Aliàs nullum odium proximi esset odium inimicitiæ, sed solùm odium abominationis. Ex quo infertur in confessione omnino explicanda esse, vt expressè docent Coninch. & Suar. *supr.*

8 Secundò inquires, quæ ratione odium proximi ab ira, & indignatione, appetitúque vindictæ distinguatur? Distingui affirmant ferè omnes Doctores; quia habent diuersas rationes formales. Odium enim est auersio personæ, & ex illius auersione, & displicentia illi malum velle, qua illi malum est sine vlla mensura. Est autem alteri malum appetehendit odiens tanquam bonum proprium. Dixi sine vlla mensura, quia ea quæ per se appetuntur mensuram non habent in appetitione. At ira est appetitus irrationalis, & immoderatus vindictæ ob iniuriam sibi ab altero illatam. Ex quo fit non appetere malum alterius absolutè, sicut odium, sed secundùm mensuram iniuriæ, illique satisfacere intendit. Est tamen peccatum de se graue, quia modum excedit satisfactionis: etsi aliquando ob imperfectionem actus tum ex parte rationis, tum ex parte obiecti, veniale sit. Indignatio verò peccaminosa, est dolor, quòd bona temporalia indigni habeant. Aduerte tamen sæpe indignationem & iram posse licitè haberi, si modum non excedat, iuxta illud *irascimini. & nolite peccare.* Ex quibus omnibus fit longè odium proximi ab ira, seu appetitu vindictæ, & ab indignatione differre, vt notauit Suar *disp.6.de charit. sect.2.n.4* Azor. *tom.1.lib.3.c.12.q.2.& c.17.q.2.* Bonac. *de charit. disp.3.q.11.p vlt.n.8.* Ægid de Coninch *disp.29.dub.1.n. 21.* Lessius *lib.4.c.4.dub.4.n.27.*

9 dixi in principio odium proximi esse, vlle illi malum, qua illi est. Quia vt sic tibi esse bonum, apprehendis, vt tacitè innuerem, si ob aliquem finem extrinsecum bonum. illi velis malum, excusari te posse ab odio, & à peccato. Primò enim tibi licet ex amore virtutis auersari peccatores, quatenus tales sunt, iuxta illud, *Iniquos odio habui, & legem tuam dilexi.* Imitans enim hac in parte Deum, cui odio est impius, & impietas eius, Tolet.*l.4.c.11.in princ.* Secundò ex zelo iustitiæ tibi licet gaudere, & desiderare punitionem, & mortem malefactorum à publica potestate infligendam: non qua mala sunt ipsis, sed quatenus sunt pœnæ peccatis debitæ, actúsque iustitiæ vindicatiuæ, & in aliorum exemplum; vt omnes supponunt cum Lessio *lib 2. de iustit. c. 47. dub.4.n.21.* Ledesm. *2.p.sum.tract 17.conc.3.* Tolet.*lib.4.sum.c. 11.* Ioann. Sanch.*disp.2.select.n.11.* Ex qua doctrina infert licitum tibi esse desiderare, & à Deo petere vindictam iniuriantibus, dummodò non excedas in petitione vindictæ mensuram culpæ, quia petis punitionem peccati à potestate superiori faciendam, non ex odio, sed ex zelo iustitiæ vindicatiuæ. Tertiò ex charitate proximorum licet tibi desiderare, & gaudere de morte peccatoris scandalosi, ne aliis occasio sit ruinæ; sic Nauarr.*c.15.n. 10.* Tolet. *de septem pecc.mort c.66.& lib.4.c.11.* Reginal.*lib.17.n.116.* Ioann Sanch.*disp.2.select.n.6.* Bonac.*disp.3.q.4.p.vlt. n. 7.* Quartò ex charitate circa ipsum delinquentem, licet tibi velle infirmitatem, pecuniarum amissionem, vt à peccatis desistat, quia illi maius bonum desideras. Tolet.& Bonac. *supr.* Eadem ratione desiderare illi potes mortem, si videas non conuertendum, ne grauior illi sit condemnatio. Nauarr. *supr.* Bonac. *disp.3.q.4.p.vlt.n.7. vers.tertio.* Et generaliter ex bono spirituali proprio, vel alieno licitum tibi est hæc mala pœnæ aliis in efficaci affectu velle, quia in hoc appetitu spirituale bonum temporali præfertur. Ergo ex hac parte inordinatus esse non potest.

10 Maior est difficultas, an ob bonum temporale & aliquando inferioris ordinis liceat tibi malum aliquod graue temporale proximi desiderare, & de illo gaudere, & de bono ipsius, tristari, quia tibi impedimento est ad boni temporalis consecutionem, v.g. An possis desiderare mortem alicuius, vt illi in bonis succedas, vel ne in eo sustentando, vel curando graueris; Negat Nauarr. *cap.15. num.10.* & affirmat esse omnium. Ratio esse potest, quia ex charitate obligaris præferre vitam proximi tuis diuitiis, temporalique emolumento. Si autem ob habendam hæreditatem illius mortem oppetis, iam temporale emolumentum vitæ proximi præfers; quod esse contra charitatem videtur.

11 Nihilominus credo, si eum debita moderatione facias, te posse absque peccato mortali de vita alicuius tristari, & de illius morte naturali gaudere, illámque in efficaci effectu petere, & desiderare, non quidem ex displicentia personæ, sed ob aliquod temporale emolumentum inde secutum. Sic docere videtur Eman. Saa *verbo charitas, in vtraque editione.n.8.* vbi absolutè dicit te posse proximo optare malum corporale ad salutem animæ, & mortem ob reipublicæ bonum, & hosti tibi alioqui valdè nociuo mortem, non odio, sed ad vitandum damnum tuum; item de morte eius gaudere ob bonum inde secutum. Azor. *1.p. sum. lib.3.c.12.q.2.* & Bonac. *disp.3.q.4.p.vlt.n.7* affirmant licere matri mortem filiarum optare, eo quòd ob deformitatem, vel inopiam non possit eas iuxta suum desiderium nuptui tradere. Et idem esse dicunt, si ob illarum causam malè tractaretur à marito, posset illarum mortem optare, vt ab illo damno liberaretur: consentit iis Ioann. Sanch. *disp.2.select.n.9.* vbi inquit, Licitum est optare tibi, vel proximo mortem, ob vitandam molestiam infirmitatem, mendicitatem, vitam pœnalem à marito inflictam, & alia huius generis, dummodò desideres, vt à Deo infligenda, non ab homine iniustè, vel à dæmone. Ratio est, quia huiusmodi desiderium, & gaudium de malo proximi, non tam est desiderium, & gaudium de malo illius, quam de bono inde sequuturo. Ergo non habet malitiam; quia illam habere non potest, nisi finis illius malus sit, cùm tota species actus inefficacis ex fine desumatur. Et confirmo. Tibi licitum est, hæreditatem optare, honorem appetere

appetere ad actus virtutis præstandos. Item carere molestâ infirmitate, inopia, aliisque malis, vt liberiùs Deo seruire possis. Cognoscis autem hæc omnia consequi te non posse, nisi Deus è vita præsenti proximum tollet. Poteris ergo ex supradicto fine, & ob illius consecutionem proximi mortem desiderare, & de illa succedente gaudere, quia non gaudes de illa, quatenus proximo mala est, ibi sistendo (hoc enim esset malum) sed gaudes de illa, quatenus est causa tui emolumenti, & secundùm hanc rationem bona esse videtur, & appetibilis. Secus verò esset, si velles proximo absolutè, & efficaciter mortem, quia talis voluntas illicita & peccaminosa esset, sub quocunque motiuo illam haberes, quia velles illam inferre, & consequenter velles homicidium, quod semper illicitum est.

12 Neque obstat fundamentum contrarium. Concedo te debere bonis fortunæ vitam proximi præferre, quoad effectum, & voluntatem efficacem, ac proinde teneris bona fortunæ exponere, vt vitam proximi conserues. Secus de inefficaci affectu, & simplici complacentia dicendum est, quia respicit obiectum secundùm se, & ex illius bonitate sumit speciem, non ex illius executione.

PVNCTVM II.

De inuidia, qua ratione sit peccatum charitati contrarium.

1 *Inuidia quid sit.*
2 *Multipliciter de bono alterius dolere, & tristari potest absque inuidia.*
3 *Tristari de bono alterius, quia tibi bonum proprium diminuit, est inuidia, & peccatum ex genere suo mortale.*
4 *Non deest, qui sentiat inuidiam solùm esse mortale, cùm ex illa moueris ad iniustè remouendum proximi bonum.*
5 *Non admittitur hæc sententia.*
6 *Sæpè inuidia est veniale peccatum.*
7 *Inuidia est vnum ex vitiis capitalibus.*

1 INuidia est tristitia de bono alterius quatenus per se, & ratione sui proprium nostrum diminuit. Vel est gaudium de malo illius, quatenus per se, & ratione sui nostrum malum diminuit. Sic Doctores communiter cum D. Thoma 22. *quæstione* 36. *art.* 1.

2 Pro explicatione huius definitionis aduerte, multipliciter te dolere posse de bono alterius, & de illius malis gaudere. Primò, si doleas, quia bonum illius est, & gaudeas de malo, quia malum illius est. Et sic dolor, & gaudium ad odium pertinent. Secundò, si doleas de bono alterius, quia inde per accidens sequitur tibi aliquod nocumentum, & hic dolor non est peccatum inuidiæ, sed sæpè licitum esse potest, si nocumentum, quod times, licitè refugis, quia tunc non tam doles de bono alterius, quàm de tuo damno. Tolet. *de septem peccat. cap.* 63. *vers. primo. & cap.* 64. Tertiò, dolere potes de bono alterius, non quia in illo est, sed quia tu illo cares, qui dolor non est inuidia, sed æmulatio, quæ bona esse potest, si dolor moderatus sit, & circa res appetendas versetur. Tolet. *c.* 65. Si circa res improportionatas, vt cùm videns Regem & Pontificem, doles quòd non sis, est veniale; si circa res turpes, aut illicitas, pro qualitate malitiæ peccatum erit. Tolet. *de septem peccatis, cap.* 65. Quartò, esse potest dolor de bono alterius, quia illo indignus est. Hic autem dolor, qui vocatur Nemesis, seu indignatio, & esse potest bonus, & malus: bonus esse potest, si cum debita moderatione doleas, tristeris & indigneris, quòd beneficia publica, & officia reipublicæ indigni possideant; quia tunc doles, & tristaris de aliqua actione peccaminosa, & mala, qualis est indigna horum bonorum possessio. Sic Tolet. *de septem peccat. mor. cap.* 64. *& c.* 65. Erit autem malus saltem venialiter hic dolor, si doleas, quòd mali pecunias possideant, & bonis fortunæ fruantur, ea tantùm præcisè ratione, quia mali sunt. Sic D. Tho. 2. 2. *q.* 36. *art.* 2. & ibi Caietan. Lessius. *lib.* 4. *cap.* 4. *dub.* 4. *n.* 17. Ægid. Coninch. *disp.* 30. *de charit. dub.* 2. *n.* 26. Suar. *disp.* 6. *de charit. sect.* 4. *n.* 3. Tolet. *cap.* 65. aduersùs Petr. de Lorca, negantem esse peccatum. Sed ratio nostra, quia mali & peccatores iustè possident diuitias, & honores, (vt suppono.) Ergo inde non potest sumi causa honesta ad dolendum; videris enim diuinam prouidentiam incusare. Aliàs si casu perderent, non deberes impedire, posses tamen dolere, & tristari; quòd diuitias possideant peccatores, si inde sumant occasionem peccandi, & tunc ex affectu charitatis procederes. Tolet. *c.* 63. Item si doleres, eo quòd ob eam causam iusti homines illis diuitiis priuantur, quia tunc esset actus misericordiæ in iustos. Suar. *sect.* 4. *n.* 2. Item posses inefficaciter tristari ob defectum conuenientis proportionis, qui adest, cùm ij peccatores diuitiis abundant, & iusti illis carent. Valen. 2. 2. *disp.* 3. *q.* 13. *p.* 2. *circa finem.*

3 Quintò, denique potes dolere de bono alterius, eo quòd per se, & ratione sui proprium tuum bonum diminuat: bonum, inquam, alterius potest esse occasio diminuendi proprium tuum bonum, sine eo quòd aliquam vim tibi inferat, actionémque iniuriosam exerceat: vt patet si existente te in aliqua ciuitate, in qua nimis doctus, & peritus reputabaris, accederent alij æquè docti, tua doctrina, & peritia non tanti, vt antea æstimabitur; quia non est ita rara. Ecce quia ratione bonum alterius per se proprium tuum diminuat. Si ergo doleas de bono alterius, quia huius diminutionis est causa, inuidus es, & peccas, & ex genere suo mortaliter. Ita D. Tho. 2. 2. *q.* 36. *art.* 2. *& 3.* Valen. *disp.* 3. *q.* 13. *p.* 2. *in princ.* Ægid. de Coninch. *disp.* 30. *dub.* 2. *n.* 20. Nauarr. *c.* 23. *n.* 128. Bonac. *disputatio* 3. *quæstione* 4. *de charit. puncto vltimo §.* 2. *numero* 3. Reginal. *lib.* 17. *numero* 129. Suar. *disp.* 3. *q.* 4. *de charit. p. vlt. §.* 2. *n.* 4. & alij communiter. Ratio est, quia hoc vitium est charitati contrarium, cùm de bono proximi tristetur, & de malo illius gaudeat, quòd verò gaudeas de malo illius, vel tristeris de bono quia proprium tuum bonum, vel malum diminuit, non est sufficiens causa honestandi actum. Fateor enim immunitionem propriæ excellentiæ malum esse, & dignum, vt de illo tristeris: sed quia non solùm de illo, sed de bono proximi per se, & non per accidens tristatis, quia per se, & immediatè hanc immunitionem causat, ea de causa hæc tristitia mala est. Quòd autem ex suo genere peccatum mortale sit, videtur constare ex illo *ad Rom.* 1. vbi plenos inuidia tradit Deus in reprobum sensum.

4 Lorca verò, 22. *q.* 36. *in addit. ad* 3. *art.* affirmat inuidiam solùm esse mortale, cùm ita vehementer bono proximi inuides, vt ex illo affectu mouearis ad iniustè remouendum proximi bonum, secus si absque hoc periculo inuideas, sicuti auaritia, & vana gloria, in qua non sunt peccata mortalia, nisi aliqua circumstantia mortali vestiantur. Et probari, potest, quia dolere de bono proximi, quatenus tuum bonum diminuit, non est absolutè de bono proximi dolere de illo, quatenus hunc effectum causet, & licèt non causet media actione iniuriosa, negari tamen non potest esse tibi molestum, & iniucundum. Siquidem tollit opinionem, & honorem singularem antea à te possessum. Ergo talis tristitia, & dolor non videtur inordinatus, vt peccatum mortale constituat. Adde, si doleas de bono alterius, quia inde proximus occasionem sumit te vexandi, non peccas, quia doles præcipuè de tuo incommodo. Ergo idem erit, cùm doles, quatenus ex se causat tibi incommodum. Nam esse causam per se, vel per accidens parum videtur referre.

5 Nihilominus retinenda est communis sententia ob rationem ibi dictam, ex qua fundamentum pro sententia Lorcæ solutum est. Aliàs si fundamentum illud verum esset, non solùm probaret inuidiam peccatum mortale non esse, sed neque esse peccatum, nisi moueatur inuidus ad remouendum iniustè à proximo bonum: quia dolere de bono alterius, si moderatè fiat, quatenus inde per accidens sumit alius occasionem me damnificandi, non est peccatum, vt suprà dixi.

6 Aduerte sæpè inuidiam peccatum esse veniale tum ob imperfectionem consensus, tum ob leuitatem materiæ, vt in pueris cótingit. Ægid Coninc. *dub.* 2. *n.* 25. Bonac. §. 2. *n.* 4. Valen. *p.* 2. *prop.* 3. Sæpè transit in æmulationem, & tunc non est peccatum, sicuti solent mercatores inuidere, quòd alij eiusdem conditionis merces vendant, & lucrentur, & ipsi non; nō enim tam dolent de alieno lucro, quàm quod ipsi eo careant: est tamen periculosus affectus ob singularem lucri appetitum. Coninch. *supr. n.* 23.

7 Computatur inuidia inter vitia capitalia, quia ex illa, tanquam ex radice alia vitia pullulant, scilicet odium proximi, susurratio, detractio, gaudium in aduersis, tristitia in prosperis. De quibus S. Tho. *q.* 36. *art.* 4. & ibi Caiet. Lorca, Torres, & alij, Tolet. *de peccat. cap.* 67.

PVNCTVM III.

De Accedia, qua ratione peccatum sit charitati oppositum.

1 *Definitur Accedia.*
2 *Accedia specialis charitati contraria est dolere esse à Deo creatum sub obligatione seruandi præcepta.*
3 *Dolere de præceptorum obseruatione ob illorum molestiam est accedia generalis.*
4 *Aliquando accedia generalis est peccatum veniale, aliquando nullum.*
5 *Accedia specialis semper est mortalis, nisi excusetur ex defectu pleni consensus.*
6 *Quæ vitia ex accedia oriantur, & eorum malitia expenditur.*

1 ACcedia est tristitia de bono spirituali diuino, & ex fine creationis nobis necessario; colligitur hæc definitio ex D. Thom. 2. 2. *q.* 35. *art.* 1. *in corp. & art.* 3. *ad* 2. & ibi ferè omnes expositores.

2 Pro cuius explicatione aduerte te à Deo esse creatum, vt filius illius sis adoptiuus, beatitudinísque hæres: ad cuius consecutionem plura sunt necessaria simpliciter, plura secundùm quid, plura conuenientia. Necessaria sunt simpliciter, quæ sub præcepto graui prohibentur, vel imperantur; secundùm quid sunt necessaria, quæ sub leui culpa mandantur. Conuenientia dicuntur, quæ obseruantiam mandatorum promouent, quæque vocantur consilia. Si igitur doleat, quòd sic creatus sis, vt tenearis amicus

cus esse Dei, eiusque mandata obseruare, sin minus, æterno supplicio puniri, peccas peccato acediæ specialis, & grauissimæ, quia est contemptus maiestatis diuinæ, cuius amicitiam refugis, & postponis executioni tuarum passionum, & voluptatum. Est tamen hoc peccatum contra charitatem, quia proprium charitatis est gaudere de amicitia Dei, eiusque fruitione. Ergo contrarium illi erit de iis dolere, & tristari, etiamsi occasio illius tristitiæ sit labor illius consecutioni annexus.

3 Notanter dixi te peccare peccato acediæ specialis, si doleas te esse creatum in finem ita excellentem, vt tenearis mandata diuina ad illius consecutionem obseruare, sin minus æternis suppliciis addici, vt tacitè insinuarem esse aliam generalem, quæ per alia vitia vagatur. Si enim doleas de ieiunio ob illius molestiam, talis tristitia temperantiæ opponitur; si doleas restituere ob affectum diuitiarum, pugnas cum iustitia, & sic de reliquis virtutibus, sicut enim quælibet virtus habet circa suum obiectum varios actus, tum desiderij, tum gaudij, ita vitium ei oppositum oppositos actus habet: sic ex D. Thoma 2. 2. q. 3. art. 2. notat Valent. *disp. 3. q. 12. p. 1. circa princ. vers. secundò*, Suar. *disp. 6. de char. sect. 3. num. 3.* Coninch. *disp. 30. dub. 1. num. 8.* Bonac. *disput. 3. q. 4. de char. p. vlt. §. 3. n. 4.* Ad idem reducitur acedia consiliorum, qua quis tristatur de obligatione, quam habet seruandi consilia, vt contingit in religioso, qui ob molestias, & difficultates, quas in religione sumit, irritatur, quòd statum illum perfectionis assumpserit. Sic Suar. *n. 4.* Coninch. *n. 9.* Valent. *vers. tertiò sequitur.*

4 Hæc ergo accedia generalis non semper est peccatum mortale, sed aliquando veniale, & aliquando nullum: vt rectè ex D. Thoma, & Caiet. supradicti DD. aduertunt. Est igitur peccatum veniale, si tristetur de obiecto, quod solùm sub veniali exequi teneris. Caiet. *verbo accedia.* Valent. *disp. 3. q. 12. vers. tert.* Bonacina *disp. 3. quæst. 4. part. vlt. §. 3. n. 3.* Item si tristetur de obiecto grauiter præcepto non secundùm se, sed ob aliquam illius circumstantiam, temporis, vel loci, vt si tristeris, quod tali die sit præceptum ieiunij, tali hora concio habeatur: sic Reginaldus. *lib. 17. num. 108.* Tolet. *de septem peccat. mortal. cap. 69.* Bonacina *disput. 3. quæst. 4. de charit. part. vlt. §. 3. n. 3.* Nullum tamen erit peccatum, si de obseruatione consiliorum tædeas, qua ratione excusaris à peccato dolens te esse religiosum sacerdotem, si absque periculo transgrediendi præcepta contingat. Sic Suar. *disp. 6. sect. 3. num. 4.* Coninch. *disput. 30. dub. 1. num. 9.* Valent. *suprà*, quia cùm nulla sit obligatio suscipiendi talem statum, nulla etiam erit obligatio de illo suscepto gaudendi, aut de illo non dolendi: Est tamen hic affectus nimis periculosus, vt bene dicunt Suar. & Coninch. *suprà*, quia aperit viam deserendi statum.

5 Accedia tamen specialis, quæ charitati contraria est, & de fine supernaturali necessariò dolet, est semper mortalis, nisi ob defectum pleni consensus excusetur, quia materia est grauissima, & in grauissimam Dei iniuriam, & contemptum cedit. Ex hac ergo accedia speciali ferè omnia vitia oriuntur. Quem enim tædet amicitia Dei, eiusque beatitudo ob laboriosam consecutionem sunt necessaria, ac proinde omnes virtutes, paràtque viam omnibus contrariis.

6 Sex tamen speciales filias accediæ enumerauit S. Gregor. *libr. 31. mor. cap. 31.* D. Thom. *art. 4. & 5.* & ex illis Tolet. *capit 70.* Valent. *part. 1. in fin.* Reg. *num. 108.* Prima, Malitia, hoc est detestatio, & odium bonorum spiritualium in se, vt si velis, ea non esse, non impleuisse mandata, non fuisse ad finem supernaturalem creatum, non cognouisse Deum, quæ sunt grauissima peccata, odij Dei, & beneficiorum diuinorum contemptus. Secunda, est rancor erga eos, qui te ad spiritualia mouent, & inducunt, qui si simul prorumpat in odium, quo illis aliquod malum graue desideres, erit mortale, secus è contra. Tolet. *suprà.* Tertia, pusillanimitas erga bona spiritualia, quia ardua sunt, quæ si non sunt præcepta, non erit mortalis, si tamen sunt præcepta, erit torpor, quæ est quarta filia accediæ consistens in negligentia sui, omissionéque diuinorum præceptorum, & est mortale. Quinta, est euagatio mentis ad alias res illicitas, quæ oblectant, & hæc aliquandò est mortalis, aliquando venialis, prout sunt res, quibus quis per cogitationem delectatur: cum hac autem euagatione coniungi solet defectus attentionis debitæ rebus spiritualibus exercenda sunt, vt est Missam die festo audire, horas canonicas ex præcepto recitare, talis defectus voluntatis notabilis peccatum mortale constituit: secus si hæc ex præcepto exercenda non sunt.

PVNCTVM IV.

De discordia, & contentione, & quomodo charitati opponantur.

1 *Discordia definitur.*
2 *Est peccatum charitati contrarium.*
3 *Ex suo genere mortale, aliquando esse potest veniale.*
4 *Contentio charitati contraria definitur.*
5 *Ex suo genere est peccatum mortale.*
6 *Proponitur obiectio, & fit illi satis.*

1 Discordia est dissensio voluntatis à voluntate proximi circa bonum, quod velle ex charitate teneris, non enim est dissensio intellectus, sed voluntatis, quia dissensio intellectus in rebus fidei, est peccatum fidei contrarium, non charitate, & ita vocatur hæresis, non discordia; in aliis verò opinionibus, & iudiciis, rarò est peccatum, nisi scandalum causet, aut pacem turbet. Dixi esse dissensionem voluntatis, circa bonum quod velle teneris, nam si velle non teneris, quod alius intendit, nullum erit peccatum ab eius voluntate discordare; hac enim ratione non peccas contemnens consilia amici de religioso statu suscipiendo. Aliquando etiam erit bonum discordare à voluntate alterius, quia alterius voluntas mala est, prout hæc omnia notauit Valentia. *disp. 3. q. 14. p. 1. vers. diximus, & seqq.* Coninch. *disp. 30. de charitat. dub. 3.* Suar. *disp. 11. de charit. sect. vn.*

2 Discordia ergo voluntatum, circa bonum, quod velle ex charitate teneris, peccatum est charitati contrarium, cùm enim proprium sit charitatis voluntates vnire, & ex pluribus vnam efficere, charitati opponitur, qui voluntates diuidit, præcipuè in iis ad quæ charitas obligat: cùm autem charitas obliget communitatis necessitatem prouidere, postposita vtilitate speciali, & necessitatem cuiusque particularis, quando facilè possis; si procurantibus hæc te opponas, contra charitatem peccas. Dices, sæpè hæc procurare est obligatio iustitiæ, vt contingit in iis, qui ex officio tenentur bona communitatis, & subditorum procurare. Ergo non est peccatum contra charitatem, sed contra iustitiam in iis discordia. Respondeo, negando consequentiam: non enim est inconueniens vnum numero actum physicum in duplici specie morali existere; atque adeò & esse contra charitatem, & contra iustitiam. Est quidem contra charitatem illa voluntatum oppositio; quia bonum commune impeditur ob vtilitatem propriam. Est contra iustitiam; quia impeditur executiò obligationis iustitiæ prospiciendi bono publico ex officio orta. Deinde addo sæpè dissensionem voluntatis non contra charitatem, sed contra alias virtutes esse, verbi gratia, dissentit subditus à voluntate superioris, cui se conformare tenetur, peccat aduersùs virtutem illam, in qua est res præcepta. Idem dissentit debitor à voluntate creditoris debitum exigentis, peccat contra iustitiam, & sic de aliis. Quapropter dixi discordiam charitati contrariam, esse dissensionem voluntatis in re, quam ex charitate velle teneris.

3 Hinc constat ex suo genere graue peccatum esse discordiam, tum quia charitati opponitur, tum quia inter peccata, quæ à regno Dei excludunt, illam enumerauit Apostolus *ad Galat. 5.* Tum quia seminatorem discordiarum inter fratres, summè Deus abominatur, *Prouer. 6.* dixi ex suo genere: nam aliquando ex defectu pleni consensus, & ex materiæ leuitate contingit esse veniale, vt notauit Valentia, & Coninchus *suprà.* Bonacina *disput. 3. quæst. 4. de charit. part. vlt. §. 4. num. 2.* Suarez *disput. 11. sect. vnica. num. 4.* vbi infert consulentem testatorem, ne relinquat hæredem, quem volebat, & electorem, ne eligat ad beneficium, quem eligere intendebat, non peccaturum mortaliter, si absque odio, inuidia, & iniuria fiat, & sæpè nullum esse peccatum, si aliqua rationabili causa moneatur: quia seclusa necessitate non teneris proximo subuenire, illique benefacere, ac proinde nec consentire in voluntate illius, qui illi subuenire, & benefacere intendit.

4 Contentio charitati contraria, effectus est discordiæ. In præsenti definitur, vt sit concertatio quædam verborum cum proximo ad impugnandam veritatem. Sic ex Diuo Thoma 2. 2. *quæst. 38. artic. 1. & 2.* docet Valentia *disputat. 3. quæst. 14. part. 2.* Suarez *disput. 11. sect. vnica. numer. 5. & 6.* Coninchus *disput. 30. dub. 4.* Bonacina *disputat. 3. quæst. 4. part. vltim. §. 4. num. 4.* & alij communiter. Dixi ad impugnandam veritatem, vt excluderem contentionem, quæ pro veritate defendenda, indaganda, aut aliquo modo clarificanda desumitur, vt fieri solet in ordinariis disputationibus, quia hæc non est contentio vitiosa, nisi ex aliquo accidenti extrinseco vitium illi contingat. Requiritur ergo, vt altercatio fit ad veritatem oppugnandam. Hanc ergo oppugnare potes. Primò, si eam clarè cognoscas, & hæc est formalissima contentio. Secundò, si dubius de illa sis, & tunc est virtualis oppugnatio veritatis, siquidem absque præuio examine verúmne sit, an falsum, quod oppugnas, contentionem assumis. Tertiò, cùm sub prætextu iniquo falsitatis veritatem impugnas, & falsum persuadere procuras, vti faciunt hæretici.

5 Hanc triplicem altercationem esse peccatum, & ex genere suo graue, fatentur ferè omnes Doctores cum Diuo Thoma. *quæst. 38. artic. 2.* & videtur probari ex illo ad Romanos 1. plenos inuidia, homicidio, contentione. Hæc contentio inter peccata grauia connumerata est. Item est etiam peccatum contra charitatem. Tum quia animos diuidit, & disiungit. Tum & præcipuè, quia ex charitate teneris abstinere à nocumento proximi. Est autem non leue nocumentum falsa illum docere, & errores persuadere.

6 Dices, oppugnatio veritatis pertinentis ad fidem, & rectam morum institutionem contra fidem est. Oppugnatio verò veritatis philosophicæ contra virtutem veritatis. Item decipere proximum contra iustitiam est, cùm vnusquisque ius habeat, ne ab alio lædatur, præcipuè in potentiis superioribus animæ. Ergo nulla datur impugnatio veritatis aduersùs charitatem directè. Respondeo, me hoc argumento conuinci impugnationem veritatis tunc solùm esse contra charitatem, quando fit ex animo alteri contradicendi, & à communi, & verò aliorum sensu separandi. Sed sic finis, rarò dicit Suar. *illa disp. 11. sect. vnic. n. 6. & 7.* & peccatum mortale

mortale. Erit autem peccatum contra fidem, si veritatem fidei oppugnes, aut aliquo modo opprimas, & obscureias; & contra iustitiam in te graui, si proximum in iis decipias. In aliis autem materiis rarò oppugnatio veritatis est peccatum mortale; quia raro fit cum notabili proximi detrimento, quod ad peccatum mortale requiritur. Sic Suar. Valent. Bonac. Conineh. *locu citatis.*

PVNCTVM V.

De schismate, quid sit, & quale peccatum.

1 *Schisma est diuisio ab Ecclesia, eiúsque capite.*
2 *Dupliciter contingit.*
3 *A subiectione Pontificis te separare potes directè, vel indirectè. Et quibus modis contingat?*
4 *Pontifex ab vnitate Ecclesia te separare potest.*
5 *Peccatum schismatis grauissimum est.*
6 *Aliqui à communione fidelium se separant, quid sit schisma, & quales ij sunt?*
7 *Nolens exequi mandatum Pontificis, quia difficile, non est schismaticus.*
8 *Neque est schismaticus qui dominium Pontificis in aliquam ciuitatem non recognoscit.*
9 *Item schismaticus non est, qui non obedit Pontifici, quem probabiliter credit legitimum non esse.*
10 *Peccans mortaliter non est schismaticus.*

1 SChisma in præsenti sumitur pro scissione, vel diuisione ab Ecclesia, eiúsque capite; cùm enim Ecclesiâ vna sit, ac proinde indiuisa, constans ex fidelibus, tanquam membris & ex Christo, eiúsque Vicario, tanquam capite, qui se ab huiusmodi membris, vel capite separat, schismaticus est.

2 Dupliciter te ab Ecclesia separare potes, iuxta duplicem vnionem, quam Ecclesia in se retinet. Primò, vt deserendo fidem, quæ vnica est in Ecclesia, & tunc hæreticus es, & consequenter schismaticus, quia à præcipua vnitate Ecclesiæ. quæ desumitur à fide te separas. Secundò, te separare ab Ecclesia potes deserendo eius vnitatem, quam fideles omnes inter se habent cum suo capite, tum in sacramentis, & cultu diuino, tum in subiectione, & subordinatione ad suum caput. Si enim sacramentorum vsum contemnis, religiosúmque cultum omittis, & Christi Vicario tanquam vero capiti te subiicere non vis, iam exinde non communicas cum reliquis fidelibus, sed potiùs ab eorum communione te separas, ac proinde schisma committis. Requiritur ergo ad verum schisma rebellio in Pontificem, vel Ecclesiam, quæ rebellio in eo sita est; vt quis verbis, vel factis ostendat se nolle Ecclesiam, vel Pontificem, qua talis est, recognoscere: sic ex omnium sententia tradit D. Thomas 2. 2. *quæst.* 39. *art.* 1. *& ibi* Caietan. Valent. *disp.* 3 *quæst.* 15 *part.* 1. *præcipuè propos.* 3. Suarez *disp.* 12. *sect.* 1. *à num.* 1. *& seqq. præcipuè* 13. *&* 8. Coninch. *disp.* 30. *dub.* 5. *num.* 36. *&* 24. Sanchez *lib.* 2. *decalog. cap.* 36. *à num.* 1. Bonacina *disp.* 3. *quæst.* 4. *de charitate, part. vlt.* §. 5. *propos.* 1. Farinac. plures referens, *q.* 184 *n.* 2. *&* 3.

3 Dupliciter autem te potes à subiectione Pontificis, & Ecclesiæ vnitate diuidere. Primò directè, secundò, indirectè. Directè te diuidis, cùm expressè, & formaliter intendis non recognoscere Pontificem, vt superiorem; indirectè, cùm facto ipso ostendis non recognoscere: quod videtur contingere existentibus in Anglia, & exhibentibus Regi obedientiæ signa, quibus testantur esse Christi Vicarium in spiritualibus, quamuis internùs sic esse nullo modo credant, quia seiunctio ab vnitate Ecclesiæ, eiúsque obedientia, in opere ipso externo consistit; ac proinde ij verè schismatici sunt, esto non sint hæretici. Sic Suar. *de censf. disp.* 21 *sect.* 2. *n.* 13. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 36. *n.* 14 Bonac. *disp.* 3. *q.* 4. *p. vlt.* §. 5. *num.* 9. *vers. hinc patet.* Item indirecta recessio ab Ecclesia contingit iis, qui præsumunt absque debita authoritate congregare Synodos vniuersales, vel eas postquam per legitimam authoritatem dissolutæ sint, prosequi: Sic Caietan. *dict. quæstion.* 39. *art.* 1. Valent. *part.* 1. *proposit.* 3. *vers. Nam qui separant.* Suar. *de charit. disp.* 12. *sect.* 1. *num.* 2. Sanchez *num.* 5. Coninch. *num.* 38. Rursus quælibet ex his dissentionibus, tam directa, quàm indirecta, potest dupliciter contingere, primò mixta hæresi, secundò, sine vlla. Mixta hæresi contingit, si cùm te subtrahis ab obedientia Pontificis, & vnitate Ecclesiæ, negas eius vnitatem, vel Pontificis prælationem. Sine hæresi stat schisma, cùm & vnitatem Ecclesiæ recognoscis, & Pontificis prælationem, non vis tamen illi ex malitia subiici, & in hac subiectione cum reliquis membris Ecclesiæ communicare: sic Sanch. *cap* 36. *num* 8. Valent. *d. propos.* 3. Tolet. *de casibus cœnæ Domini, conclus.* 3. *excommunicat.* 1. Bonac. *disp.* 3. *quæst.* 4. *part. vlt.* §. 5. *numer.* 5. Farinac. *quæst.* 184. *num.* 2.

4 Quocirca quicunque ab vnitate Ecclesiæ, & sub capite se separat, schismaticus est. An autem possit Pontifex sic te separare, dubitant aliqui. Tenendum tamen est posse, quia potest nolle cum fidelibus in sacramentis, & cultu diuino communicare, ac proinde te separat ab ipso, & à Christi capite. Adde non esse de essentia schismatis separationem à Pontifice, cùm sede vacante committi possit; sufficit enim esse separationem ab vnitate, quam fideles inter se, & cum Christi capite habent. Sic bene probat Valent. *disp.* 3. *quæst.* 13. *p.* 1. *propos.* 5. Coninchus *disputat.* 30. *numer.* 41.

5 Esse autem schisma grauissimum peccatum charitati contrarium nulli dubium esse potest. Quia scindit quantum est de se vnitatem Ecclesiæ, quam charitas constituit. Neque dari posse credo leuitatem materiæ in hac parte, quia nunquam leue esse potest, te seiungere ab vniuersa Ecclesia, & superiorem illius non recognoscere etiam in re leuissima. Est enim summa arrogantia, & diabolica superbia, & Ecclesiæ Dei grauissimus contemptus. Sic Valent. *suprà, p.* 2. *in princ.* Bonac. *disp.* 3. *q.* 4. *de charit. part. vlt.* § 5. *propos.* 2.

6 Verùm quia aliqui à communione fidelium se separant, qui tamen propriè schismatici non sunt, placet illos enumerare, ne æquiuocatio contingat. Primò, si te separes ab vnius Episcopi, & Cleri obedientia, & communicatione, si simul cum aliis Ecclesiis, & Pontifice communicas, non eris schismaticus, quia non te separas ab vnitate Ecclesiæ. At si ille Episcopus, & Clerus cum aliis Ecclesiis, & Pontifice communicat in illa re, in qua tu communicare non vis, schismaticus eris, si ab illius obedientia te separas. Quia implicitè te separas ab vnitate Eclesiæ cum tota Ecclesia tibi resistat Sic Val. *post.* 3. *proposit. vers. item eadem ratione.* Coninch. *disp.* 30. *dub.* 5. *n.* 40. Lorca *disp.* 48 *num.* 11. Farinac. *q.* 184. *num.* 27. *&* 30.

7 Secundò infero te non esse schismaticum, si Pontificis mandatum non impleas; eo quòd tibi videatur difficile, & arduum, vel extra Pontificis potestatem, vel in odium illius, & vindictam, quia cum hac inobedientia stat recognitio prælationis Pontificiæ, ac proinde debita illi in aliis materiis subiectio; aliàs quilibet transgressor Ecclesiastici præcepti esset schismaticus, quod non est dicendum. Sic D. Thom. 2. 2. *quæst.* 39. *art.* 1. & ibi Caietan. *dub.* 2. Bannes *ibid. ad fin.* Valent. *propos.* 3. Sanch. *num.* 3. Bonac. *disp.* 3. *q.* 4. *p. vlt.* §. 5. *n.* 2. *vers. sextò*, Coninch. *disp.* 30. *dub.* 5. *n.* 42. Farin. *q.* 184. *num.* 11. Azor. 1. *p. lib.* 8. *cap.* 20. *q.* 4.

8 Tertiò infero te non esse schismaticum eo quod dominium Pontificis in aliquam ciuitatem non recognoscas, & ob illam causam nolis mandatis parere, quia hæc non est separatio ab vnitate Ecclesiæ, eiúsque capite, quatenus illius caput est. Sic Sanch. *n.* 4. Bonac. *vers. septimò*, & alij apud ipsos.

9 Quartò, infero te non esse schismaticum, cùm te subtrahis ab obedientia Pontificis, quem probabiliter credis talem non esse. quia tunc non peccas. Non enim teneris obedire superiori, nisi tibi priùs morali certitudine constet superiorem esse. Valent. *propos.* 5. Sanch *n.* 3 Bonac. *vers. octauò.* Coninch. *n.* 42. Suar. *disp.* 12 *sect.* 1. *in fin.* imò potiùs foueres schisma, si dubio Pontifici te subiiceres. Vnde cùm aliquis in Pontificem est electus, de cuius canonica electione non satis constat, non tenetur Ecclesia illum vt Pontificem acceptare, illique obedire, & consequenter neque ipse potest officium Pontificis exercere, cùm ad hoc officium necessariò spectet posse cogere subditos, vt sibi obediant; imò potiùs tenetur ipse iuri illi dubio cedere, vt Ecclesia de pastore prouideat; caret enim illo, dumdubium habet: sic ex Caiet. bene notauit Coninch. *disp.* 30. *dub.* 5 *n.* 44. vbi *n.* 45. dixit aliquando Pontificem, de cuius canonica electione prudenter dubitari non potest, obligatum esse cedere iuri quod habet, & renunciare Pontificatû, si alia via cognoscit Ecclesiam non esse pacem habituram. Quia officium boni pastoris est animam ponere pro ouibus suis, *Ioan.* 10. Ergo à fortiori honorem, & authoritatem. Item pro bono communi quilibet tenetur proprium expendere. Ergo authoritatem Pontificiam tenetur Pontifex expendere pro pace Ecclesiæ, quæ bonum commune est.

10 Quintò, infero peccantem mortaliter non esse schismaticum, quia non se separat ab vnitate Ecclesiæ, quæ in fide, & sacramentorum vsu, cum debita ad Christum, eiusque vicarium subiectione consistit. Sic Bonac. *disp.* 3. *q.* 4. *p. vlt* § 5. *vers. tertio. proposit.* 1. cum Reginald. *lib.* 9. *n.* 158. Farinac. *q.* 184. *n.* 25.

Sextò, excommunicatum non esse schismaticum propriè, quia non separat ipse, sed potiùs separatur à communione fidelium. Sic Bonac. & Reginald. *suprà.* Farinac. multos referens *num.* 26.

PVNCTVM VI.

Quæ sint pœnæ schismaticorum.

1 *Explicatur prima pœna, quæ est priuatio potestatis ordinis, & iurisdictionis.*
2 *An hac priuatio contingat schismaticis non denunciatis? Refertur quadruplex sententia.*
3 *Approbatur secunda sententia, priuari scilicet ipso facto quemlibet schismaticum occultum.*
4 *Secunda pœna schismaticorum est excommunicatio ipso facto.*
5 *Comprehendit non solùm schismaticos hæreticos, sed eos qui suspicionem hæresis habent.*
6 *An quilibet inobediens Pontifici, hanc excommunicationem contrahat? Proponitur sententia affirmans.*
7 *Solùm schismaticus propriè hanc contrahit excommunicationem.*
8 *Fautores, receptatores schismaticorum non ligantur hac bulla excommunicatione.*
9 *Schismatici, qui hæretici non sunt, absolui possunt semel in vita, & semel in morte virtute Cruciata, vel Iubilæi casu Cœnæ concedentis.*

10 Tertia

10 *Tertia pœna est inhabilitas ad beneficia.*
11 *Pœnitentibus schismaticis & Ecclesiæ reconciliatis tollitur hæc inhabilitas secundùm probabilem sententiam.*
12 *Probabilius est dispensatione indigere.*
13 *Quis possit dispensare.*
14 *Probabile est occultum schismaticum dispensatione non indigere.*
15 *Beneficiis ante schisma obtentis non priuatur schismaticus, nisi hæreticus sit.*
16 *Quarta pœna enumeratur ab aliquibus irregularitas, sed non approbatur.*
17 *Quinta pœna est suspensio ordinis à schismaticis scienter recepti.*
18 *Sexta vt collatio beneficiorum ab eis facta irritetur.*
19 *Septima est suspicio hæresis vehemens.*
20 *Octaua est subiectio Ecclesiasticis iudicibus pro pœna sustinenda.*

1 Prima pœna, quæ enumerari potest, est priuatio potestatis Ecclesiasticæ, ordinis, & iurisdictionis. De potestate ordinis consistente in spirituali charactere certum est apud catholicos non posse priuari schismaticum; quia non potest priuari charactere, à quo talis potestas prouenit, vt constat ex *cap. ordinationes 9. quæst.* 1. In iis enim operatur homo, vt dicit D. Thom. statim allegandus vt instrumentum Dei, ideoque effectus sacramentales ob culpam conferentis non cessant: at bene priuari potest, & de facto priuatur legitimo vsu talis potestatis. Non enim licet ipsi eam potestatem exercere, dum est in schismate, sic ex D.Thom. *quæst.* 39 *art.* 3. Turrecremata *lib.* 4 *sum.part.* 1. *cap.* 7. & aliis Doctoribus probat Valent. 2.2. *disp.* 3 *quæst.* 15 *punct.* 3. *in princ.* Farinac. *quæst.* 184. *num.* 43. De potestate iurisdictionis ferè omnes DD. conueniunt schismaticum priuatum esse ipso iure, & meritò, quia indignus est frui potestate Ecclesiæ, qui se pertinaciter ab illa separat. Vnde non potest excommunicare, absoluere, indulgentias, & beneficia conferre, & alia, quæ iurisdictionem requirunt: sed omnia illa inualida sunt, nisi aliunde ex communi errore ob titulum præsumptum iurisdictio concedatur. Sic Diuus Thomas 2.2 *quæst.* 39 *art.* 3. Valent. *disp.* 3. *quæst.* 15. *part.* 3. *vers. tertio certum est, & vers. controuersum autem est, & seq.* Azor. 1. *part. lib.* 8 *cap.* 10. *quæst.* 9. *&* 12. Decian. *tract. crim. lib.* 5 *cap.* 67. *num.* 8. *& seq.* Farinac. *de hæresi quæst.* 184. *num.* 43. & probatur manifestè ex text. *in cap.* 1. *de schismaticis*, vbi dicitur ordinationes ab Octauiano, & Guidone hæresiarchis factas, & ab ordinatis ab eis irritas esse censemus. (id est, quod executionem earum legitimam, vt bene cum glossa notat Valent. *suprà*) adiicientes, vt qui dignitates Ecclesiasticas, seu beneficia per dictos schismaticos acceperunt, careant impetratis; alienationes quoque quæ per eosdem schismaticos, seu per laicos factæ sunt de rebus Ecclesiasticis, omni careant firmitate, & ad Ecclesias sine vllo onere reuertantur. At idem est text. *in cap. Nouatianus* 7. *quæst.* 1. vbi Cyprian. dixit. Qui nec vnitatem spiritus, nec conuentionis pacem asserit, & se ab Ecclesiæ vinculo, & à sacerdotum collegio separat, neque Episcopi potestatem habere potest, neque honorem; *& cap. didicimus* 24. *quæst.* 1. Idem Cyprian. inquit. Didicimus omnes omnino hæreticos, & schismaticos nihil habere potestatis, & iuris. Idem habetur *cap. audiuimus, eadem causa & q.*

2 Dubium tamen est, an hac potestate iurisdictionis priuentur schismatici manifesti, & occulti, vel necessariò debeant esse publicè denunciari, iuxta *extrauag. de euitando scandalo*, Concilij Constantini.

Qua in re quadruplex est sententia. Prima negat ipso facto priuari, sed esse per sententiam priuandos, quia nullibi habetur ipso iure priuatos esse. Sic Caiet. *tract. de authorit. Papæ, & concilij, cap.* 20. 21. 22. Cano. *lib.* 4. *de locis. cap.* 2. *& cap. vlt. ad argum.* 12. Sotus *in* 4 *dist.* 22. *quæst.* 2. *art.* 2. Secunda concedit priuari ipso facto iurisdictionis potestate quemlibet schismaticum, quamtumuis occultum. Sic D. Thom. 2.2. *quæst.* 39. *art.* 3. Turrecrem. *lib.* 4. *sum. part.* 2. *cap.* 20. Castro. *lib.* 2. *de iusta hæretic. punit. cap.* 13. *&* 14. Azor. 1. *part lib.* 8 *cap.* 2. *quæst.* 9 *in fine.* Mouentur, quia occultus schismaticus exterior ab vnitate Ecclesiæ & subordinatione ad illius caput se subtrahit. Ergo indignus est, cui iurisdictio ab Ecclesia concedatur. Tertia negat occultum schismaticum priuari iurisdictione, concedit manifestum, siue fit manifestus per sententiam, siue ex facto proprio. Sic Valent. 2. 2. *disp.* 3. *q.* 15. *part.* 3. *vers. tertia sententia.* Et probat, quia dum est occultus aliquis, cum Ecclesia vnionem retinet, ac proinde iurisdictionem ab illa accipere potest. Deinde quia textus hanc priuationem imponentes, loquuntur de hæreticis, & schismaticis publicis, non occultis, vt expendenti eos patebit. Quarta sententia dicit post Concilium Constantiense nullum schismaticum iurisdictione priuari, qui denunciatus non sit, aut manifestus clerici percussor, Quia cùm solùm hos vitare teneamur, solùm ij carere debent iurisdictione nobis conueniente. Sic Bonac. *disp.* 3 *quæst.* 4. *de charit. part. vlt.* §. 6. *num.* 8.

3 Inter has sententias secunda D. Thomæ mihi magis probatur, quia text. *in cap.* 1. *de schismaticis, cap. Nouitianus, cap. audiuimus, cap. didicimus*, expressè notant ipso iure hanc priuationem incurri: dicunt enim ordinationes esse irritas, & conferentem nihil habere iuris, & potestatis, & ex alia parte hanc priuationem ad omnes schismaticos extendi probat textus *in cap. didicimus*, omnes omnino hæreticos, & schismaticos nihil habere potestatis, & iuris. Verùm vt huiusmodi priuatio iurisdictionis effectum habeat, necessaria est saltem declaratoria sententia criminis, vt ex iis quæ diximus de hac pœna hæreticorum constare potest, & tradit in præsenti Suarez *disp.* 12. *sect.* 2. *num.* 2.

4 Secunda pœna schismatici est excommunicatio, de qua satis controuersum est, an olim fuerit ipso iure imposita, an imponenda per sententiam, vt videre est in Azorio 1. *part. lib.* 8. *cap.* 10. *quæst.* 6. Farinacius *quæst.* 184. *num.* 37. *&* 38. Sed iam nemini est locus dubitandi esse schismaticis excommunicationem impositam in bulla Cœnæ Domini, *clausula prima in fine*: vbi inquit Pontifex. Excommunicamus, & anathematizamus schismaticos, & eos, qui se à nostra, & à Romani Pontificis pro tempore existentis obedientia pertinaciter subtrahunt, vel recedunt.

5 Circa quam excommunicationem. Primò dubitatur, an comprehendat schismaticos non hæreticos? Negat Tolet. *in edit. Lugdunens. lib.* 4. *sum. cap.* 11. *fine.* Vbi dicitur, qui credit potestatem Papæ, ex passione aliqua motus, ab illius obedientia se subtrahit, iste est purè schismaticus, quia schisma est contra vnitatem charitatis, non contra fidem, & tale schisma subiacet excommunicatione Papali, non quidem in Cœna Domini, nisi sit cum hæresi, sed à iure, quod habetur *cap. licet, de electione, & cap. nulli dist.* 19. At vt rectè Azor. *suprà, quæst.* 6. ex iis capitibus non colligitur excommunicationem ipso facto quemlibet schismaticum contrahere; quia *cap. licet*, loquitur in casu speciali, scilicet de Cardinalibus, qui post electum Pontificem ex duarum partium consensu, alium ex tertia parte in Pontificem recipiunt, & simul cum qui electioni consentit, & vt Pontificem se gerit. *Caput* verò, *nulli fas est*, solùm habet schismaticos esse excommunicatione expellendos. Idem habetur ex *cap.* 1. *de schismat. cap. de liguribus* 23. *q.* 5. & tradit Abbas *in rubr. de schismat. num.* 2. & multis clariis, Garcia 11. *part. de benef. cap.* 10. *num.* 156. *& seq.* Quocirca dicendum est schismaticos, non hæreticos ipso iure excommunicatos non esse, quod pluribus firmat Farinac. *quæst.* 184. *num.* 59. aut dicendum est, esse excommunicatos in clausula Bullæ cœnæ Domini, vt verè dici debet. Nam cùm in dicta bulla schismatici ipso iure excommunicentur, & nomine schismaticorum non solùm schismatici hæretici, sed etiam qui hæretici non sunt, suspicionem tamen hæresis habent, propriè intelligantur; efficitur sanè eos omnes excommunicatos esse, & ita tenent alios referentes Azor. 1. *part. lib.* 8. *cap.* 20. *quæst.* 5. Valentia 3. *tom. disp.* 3. *quæst.* 15. *part.* 3. *vers. tertiò certum est.* Sanchez *lib.* 2. *cap.* 36. *num.* 11. *iunct. num.* 14. Suarez 5. *tom. de cens. disp.* 21. *sect.* 2. *num.* 18. *& de charit. disp.* 12. *sect.* 1. *in princip.* Bonacina *disputation.* 3. *quæstion.* 4. *de charitat. part. vltim.* §. *num.* 9.

6 Secundò, dubium circa prædictam excommunicationem est, an non solùm schismaticus propriè, qualem esse diximus puncto præcedenti: sed etiam qui quomodolibet Pontifici inobediens est, hanc pœnam excommunicationis contrahat?

Affirmat Farinacius sibi contrarius *quæst.* 184. *num.* 1. *in fine.* & adducit Tolet. *lib.* 1. *cap.* 19. *num.* 10. *&* 11. *& lib.* 4. *cap.* 12. *num.* 2. Sed in editione Lugdunensi, in primo nihil dicit, in secundo dicit contrarium. Probari tamen potest, ex eo quod in bulla Pontifex excommunicat schismaticos, & eos, qui se ab eius, & cuiuscunque Pontificis pro tempore existentis, obedientia pertinaciter subtrahunt, vel recedunt. Cùm ergo nihil in Pontificis decretis superfluum esse dicendum sit, efficitur non solùm recedentes à Pontificis obedientia tanquam à Vicario, sed quomodocunque recedentes intelligi debere. Nam recedentes pertinaciter ab obedientia Pontificis, tanquam à Vicario Christi, & Ecclesiæ capite, sub schismaticorum nomine comprehensi erant. Vt quid ergo reliqua verba adduntur?

7 Nihilominus affirmandum est, solùm schismaticè recedentes hac excommunicatione ligari. Sic Azor. 1 *part. lib.* 8. *capit.* 20. *quæst.* 5. Suarez *de censuris disput.* 21. *sect.* 2. *num.* 15. Thomas Sanchez *libr.* 2. *capit.* 36. *numer.* 12. & testatur esse omnium. Bonacina *disput.* 3 *quæst.* 4. *de charit. part. vltim.* §. 5 *num.* 9. Ratio est, quia recessus à Sedis Apostolicæ obedientia, propriè non stat cum illius recognitione. Ergo dum Pontificem, vt superiorem recognoscis, etiamsi illi ob aliquam causam inobedies, à Pontifice vt talis non videris absolutè recedere; ac proinde excommunicationem illam non contrahis. Quocirca etsi sub nomine schismaticorum ij recedentes comprehensi erant, fuerunt tamen expressi ad maiorem claritatem, specialem timorem incutiendum, ita Suarez, Sanchez, & Bonacina, alios referentes *suprà.*

7 Aduertunt supradicti DD. hac excommunicatione bullæ non ligari fautores, defensores, receptatores schismaticorum, quia in supradicta bulla non exprimuntur, & exprimuntur hæreticorum fautores, & in odiosis non est vltra proprietatem verborum extensio facienda; ligantur tamen excommunicatione non reseruata, per textum *in cap. licet, de elect. cap.* 1. *de schismaticis in* 6. tradit Syluester *verbo schisma. numer.* 5. Decianus *tractat. crimin. lib.* 5. *cap.* 65. *num.* 6 *& cap.* 67. *sub numer.* 2. Farinacius *quæstion.* 184. *num.* 17. *&* 18. Sed clarior est ex constitutione Pauli IV. quæ incipit *Cùm ex Apostolatus officio*, vbi excommunicantur, aliisque pœnis afficiuntur fautores schismaticorum, vt benè notauit Bonacina *suprà.*

9 Schismatici, qui hæretici non sunt, absolui possunt semel in vita, & semel in morte virtute Cruciatæ: & similiter absolui possunt virtute Iubilæi, vel priuilegij casus cœnæ concedentis; quia sola hæresis ob eius grauitatem reseruatur. sic Sanchez *lib.2. cap.36. num.17.*

10 Tertia pœna schismaticorum est inhabilitas ad beneficia Ecclesiastica in posterum habenda: constat ex text. *in cap. quia diligentia, de electione*, vbi schismatico in Episcopum electo dispensatiuè, confirmare permittitur. Non igitur valida erit electio ante dispensationem: & ita tradit glossa *ibi*, & omnes.

11 Dubium est, an pœnitentibus schismaticis, & Ecclesiæ reconcilians tollatur hæc inhabilitas. Affirmare videtur Decianus *tract. crim. lib.5. cap.54 num.15. & 16.* Conrad. Brunus. *tractat. de hæretic. lib.3. cap.7.* Buesatus *cons.14. numer.34.* Quintil Mandos. *in addit. ad Repertum inquisitorem, verbo abiuratio, littera A. vers. pulchra etiam.* Farinacius plures referens, *quæst.189. & quæst.193. num.66.* Ratio est, quia hæc inhabilitas procedit ex schismate. Ergo illo sublato cessat. Neque obstare videtur text. *in dict. cap. quia diligentia*; quia electio illius schismatici in Episcopum, forte fuit durante schismate, ideoque indiguit confirmatione, & dispensatione, quibus tamen non indigeret, si sublato schismate, & Ecclesiæ reconciliato, electio facta esset. Neque etiam obstat text. *cap. vnic. de schismaticis. in 6.* vbi schismatici, & eorum fautores perpetuò inhabiles ad beneficia declarantur, quia loquitur text. de casu speciali, in quo duo Cardinales noluerunt Pontificem canonicè electum recognoscere, & alium in Pontificem elegerunt.

12 Nihilominus probabilius, & securius censeo, schismaticum Ecclesiæ reconciliatum adhuc inhabilem esse ad beneficia Ecclesiastica, nisi per Pontificem, aut vices ipsius habentem, fuerit dispensatus: sic docet Azor. 1. *part. lib.8. cap.10. quæst.8.* & testatur esse communi sensu receptam. Sanchez *lib.2. cap.36. n.18.* Bonacina *disput.3 quæst 4. de charit. part. vlt. §.5. num.10.* Pegna *direct.2. part. quæst.48 comment.73 in medio.* Suarez *de censuris, disputat. 43. sect. 2. num.7.* Farinacius pluribus relatis, *quæst. 184. num. 36.* Moueor ex *supradicto cap. quia diligentia*, vbi glossa expresse dicit abiurato schismate in Episcopum electum fuisse, & nihilominus indiguit dispensatione; ergo signum est inhabilem remansisse.

13 Dixi huius inhabilitatis neminem à Pontifice, aut vices ipsius habente dispensare posse, quia eius est soluere, cuius fuit ligare. Habet tamen Episcopus ex *decreto Tridentini, sess.24. cap.6.* concedente casus occultos, potestatem ad dispensandum, in quacumque inhabilitate ad beneficia ex delicto occulto proueniente. Quare si delictum schismatici occultum sit, poterit ab Episcopo schismaticus ad vnitatem Ecclesiæ rediens habilis reddi, sic Sanchez, & Bonacina *suprà*. Si tamen schisma publicum sit, non desunt Doctores, qui affirment posse Episcopum dispensare ad beneficia omnia præter episcopatum, & dignitatem exemptam, si scienter ordinem à schismaticis non receperint: sic tradit Abbas *in cap.2. de schismat. num.7.* Decius *cap. at si clerici. §. de adulteriis. de iudiciis. num. 124. & in cap. quia diligentia, de electione. num.17.* vbi indistinctè tenet sufficere dispensationem Episcopi; consentit Lambertinus 1. *part. 2. lib. quæst.9. art.8.* & vt probabile reputat glossa *cap.2. de schismaticis.* Sed huius potestatis nullum apparet in iure firmum fundamentum; ac proinde dicendum est non posse ab alio, quàm à Pontifice dispensare: & tradit vltra Sanchez, & Bonacina *locis citatis.* Garcia 1. *parte de beneficiis. cap.10. num.164.* glossa *cap.2. de schismaticis, in fine.* Farinacius *quæst.184. num. 36.*

14 Adde esse probabile hunc occultum schismaticum, & Ecclesiæ reconciliatum dispensatione non indigere; quia pœna inhabilitatis non cuilibet schismatico videtur imposita, sed publico, & manifesto: qualis erat ille Episcopus relatus *in capit. quia diligentia*; quare occultus, & maximè emendatus, & conuersus hanc pœnam nullo modo contrahit, vt multis probat etiam de hæretico, Garcia 11. *part. de benefic. cap.10. num.83.* & specialiter de schismatico, *num. 162.*

15 De beneficiis ante schisma obtentis reputat Rebuffus *in praxi beneficiar. titul. de modis amittendi beneficia*, & Flamin. Parisius *lib.3. de resignat. quæst.1. num.36.* Farinacius *quæst.184. num.42.* priuatum manere schismaticum, ex *cap. nos consuetudinem. 12. dist. & cap. quia diligentia, de electione*, & præcipuè ex *cap. vnico, de schismat. in 6.* ibi, omnibus beneficiis perpetuò priuantes, & inhabiles reddentes ad habenda. At dicendum est, si schisma hæresi coniunctum non sit, hanc priuationem non inducere, quia supradicti text. *quia diligentia & cap. nos consuetudinem* non loquuntur de beneficiis antea obtentis, & *cap. nos consuetudinem* loquitur de hæreticis *cap. vnicum, de schismat.* loquitur in casu speciali, quo postposita electione canonica alicuius Pontificis alius eligitur, & ita schismaticum, non hæreticum, priuatum non esse beneficiis antea obtentis, docet Garcia 11. *part. de benef. cap.10. num.151.* Sanchez *lib.2. cap.36. numer.19.* Bonacina *disp.3. quæst.4. de charitate, part. vlt. §.5. num.10.*

16 Quarta pœna, quæ secundùm plures Doctores schismaticis imponitur, est irregularitas: sic ex plurium sententia defendit Azor. *lib.8. instit. cap.10. quæst 8.* Pegna 1. *part. direct. quæst.84. com.78.* At vt rectè expendit Sanchez nullus est text. ex quo hæc irregularitas clarè colligatur, & cùm irregularitas non incurratur, nisi in casibus à iure expressis, efficitur sanè schismaticos irregulares non esse. sic Sanchez *lib.2. cap.36. num.20. fine,* Suarez *de cens. disp.43. sect.2. num.7.* Bonacina *disp.3. quæst.4. de charitate, punct. vlt. §.5. num.12.*

Aduertit tamen & bene, Sanchez, & Bonacina, *suprà*, si schisma notorium sit, illo durante schismaticum irregularem esse irregularitate generali prouenjente ex crimine notorio depositione digno, hæc tamen irregularitas per pœnitentiam aboletur.

17 Quinta pœna est suspensio ordinis à schismaticis scienter recepti, ex *cap.1. & 2. de schismaticis, & cap. ordinationes. 9. quæst. 1.* sic Suar. *disp.23. de cens. sect.3. num.4.* Sanchez *lib.2. cap.36. num.20.* Bonacina *disp.3. quæst.4. part. vlt. §.5. num.13.* Farinacius *quæst.183. num 43. & 44.*

18 Sexta pœna est, vt collatio beneficiorum ab eis facta irritetur, *cap.1. de schismat.* ibi, *careant impetratis.* sic Suar. Sanchez, Bonac. & Farinac. *suprà.* Aduerte pro his duabus pœnis debere schismaticos notorios esse secundùm satis probabilem sententiam declaratos. Azor. *suprà, quæst.11.* Bonacina *num.13.* Nam *in cap. ordinationes. 9. quæst. 1. in princ.* sic cauetur. Tum quia videntur fideles post concilium Constantiense obligati non esse vitare illos, quousque denunciati sint. Denique non carent potestate iurisdictionis, vt diximus in prima pœna, quousque eorum crimen declaratum sit. Adde has pœnas solùm videri impositas recipientibus scienter ordines, seu beneficia à schismaticis hæreticis, vt satis colligitur ex *cap.1. de schismaticis, cap. ordinationes. 9. quæst. 1.* Nam in iure hæreticus, & schismaticus æquiparantur, ex *cap. firmissimè, de hæreticis*, & multis exornat Farinacius *quæst.184. numero 53.*

19 Septima pœna est suspicio hæresis, & meo iudicio vehemens: nam licet aliquando contingat dari schisma absque intellectus errore, vt dictum est; rarò tamen contingit, ac proinde omnis schismaticus non solùm abiurare tenetur schisma, sed etiam hæresis suspicionem, vt bene notat Pegna. 2. *part. direct. quæst.48. com.73.* Vgolin. *tract. de cens. Pontifici reseruatis, 2 part. in glossa, necnon schismaticos.* Farinacius *quæstion 184. num. 35. & latiùs 13.* Menochius *de præsumptione. libr. 5. præsumpt. 6. numer. 24.* vbi dicit schismaticos, vel schismaticorum sequaces esse vehementer de hæresi suspectos.

20 Octaua pœna schismaticorum est, esse subiectos iudici Ecclesiastico, vt pro qualitate criminis eos puniat, tum pœna pecuniaria, tum exilio, tum carcere, tum triremibus, imò & relaxatione brachio sæculari, si pertinaces existant: sic Bernard. Dial. *in pract. cap.112. num.1. & seq.* Farinac. *quæst.184. num.51.* Valent. *disp.3. quæst.15. part.3. vers. quintò certum est, & colligitur ex cap. de liguribus, 23. quæst.5. cap. non vos, 23. quæst.5. cap in vnione domini, 23. distinct.*

DISPVTATIO V.

De bello, rixa, & duello, quatenus Charitati contraria sunt.

DISPVTATIO de bello, rixa, & duello potiùs ad virtutem iustitiæ, quàm charitatis videbatur pertinere, sed quia D. Thomas 2.2. *quæst.40.* & eius interpretes communiter agentes de charitate, de iis tractant, vtpote contrariis paci, quæ est charitatis effectus, ideo moueor de illis in præsenti habere sermonem.

PVNCTVM I.

Quid sit bellum, & an licitum sit.

1 *Vnde dicitur bellum, & qua ratione definiatur.*
2 *Bellum aliud est offensiuum, aliud defensiuum.*
3 *De fide est licitum esse bellum, si conditiones debitæ seruentur.*
4 *Aliquando est in praecepto.*
5 *Proponuntur quædam hæreticorum argumenta.*
6 *Fit illis satis.*
7 *Tres conditiones sunt ad iustum bellum requisitæ, & quæ hæ sint.*

1 Bellum dicitur, vt Priscian. sentit per antiphrasim, quasi nihil belli, & pulchri habeat per se. Non enim bellum per se est appetibile; imò potiùs quantum fieri possit vitandum, ob grauissima mala, quæ secum trahit: cæduntur enim multi, & sæpè innocentes, vrbes destruuntur, diuitiæ dilapidantur, & regna pereunt; non igitur appeti debet per se, sed eo modo, quo medicina appetitur. Alij econtra à bello, & bono deducunt, quia ex fine bono, & pulchro fit, qualis est propulsare iniuriam, pacem obtinere. Alij, vt Tertus, à belluis deriuant, quia belluarum est mutuo se laniatu conficere, Sed vndecunque belliũ dicatur, communiter à DD. definitur,

definitur, vt sit discordia hostium arma sibi mutuò inferentium, cui opponitur pax, vel est conflictus ipse, & hostium congressio, quæ & pugna dicitur. Debet tamen versari inter duos Principes supremos, vel respublicas: nam quando discordia inter Principem, & suam rempublicam, vel inter ciues, & rempublicam habetur, est seditio. Si autem inter priuatas personas, rixa vocatur, vel duellum.

2 Duplex autem est bellum, iuxta duplicem causam, ob quam sumi potest, aliud est defensiuum, aliud offensiuum est, defensiuum est, cùm in defensionẽ vitæ, honoris, & fortunæ assumitur, vt si quis te vellet vita, vel honore priuare, vel à possessione diuitiarũ deiicere. Tu verò vt impedias iniuriam, arma assumis, bellum geris defensiuum. Offensiuum, seu aggressiuum est, cùm in satisfactionem iniuriæ iam factæ, & ad illam vindicandam fit. Vocari etiam potest huiusmodi bellum aliquo modo defensiuum, quatenus vindicatione iniuriæ factæ defenduntur iniuriati, ne simili iniuria iterum afficiantur. Negari enim non potest vindicatione iniuriæ factæ contineri iniuriantes, & alios à simili iniuria committenda.

3 Dicendum ergo est de fide, licitum esse bellum cuilibet reipublicæ etiam Christianæ, si conditiones seruentur, quas in sequentibus opponemus. Conclusionem multis locis sacræ Scripturæ tam veteris, quàm noui Testamenti aduersùs hæreticos, extruant Doctores in presenti, specialiter Valen. 2.2. *disp.* 3. *quæst.* 16. *part.* 1. Suar. *disp.* 13. *de charit. sect.* 1. Ægid. de Coninch. *disp.* 31. *dub.* 1. Mol. *de Iustit. tract.* 2. *disp.* 99. Ex veteri namque Testamento constat bella esse licita, siquidem illa gerentes reputati sunt viri sanctissimi, vt Abraham, qui Deo protegente hostes *genes.* 14. Moyses, Iosue, Dauid, Samson, Gedeon, Machabæi, & alij, qui etiam iussu Domini bella gesserunt. Et in nouo Testamento, *Luca* 3. militibus rogantibus, quid sibi faciendum esset, vt diuinum iudicium, & condemnationem vitarent, non illis fuit mandatum arma deponere; imò potiùs illis dictum fuit, vt suis stipendiis contenti essent. Ex quo manifestè inferebatur licitè in bello perseuerare, aliàs stipendia accipere non possent. Item *Matth.* 8. laudat Christus fidem Centurionis, & *Act.* 10 Cornelius Centurio erat vir religiosus, ac timens Deum, & absque depositione militiæ baptizatus est, accepítque Spiritum sanctum. Ergo militia licita est. Nam vt dicit D. August. *epist.* 5. *ad Marcellin.* Si Christianis bella prohiberentur, primum concilium accipientibus fidem esse debebat, vt arma deponerent, & à militia se subtraherent. Alia induci possent ex Paulo *ad Rom.* 13. *&* 1. *Petr.* 2. vbi magistratus, & duces, ministri Dei, & à Deo missi in vindictam malefactorum vocantur. Plura item in confirmationem huius veritatis adducit Gratian, ex Patribus, præcipuè August. 23. *quæst.* 1. *&* 2. Et quidem de bello defensiuo euidenter probatur. Nam cuilibet iure naturali permissum est se ab iniuria defendere, & iniuriam factam amouere, agerẽque pro illius recompensatione, dum illam iniuriator tenerur præstare, quia dum non præstat, iniuriam factam continuat. Sed hæc omnia sæpè fieri non possunt absque bello, cùm pars offendens superiorem non habet. Ergo bellum licitum est ad huiusmodi finem consequendum. Eadem ratione de bello aggressiuo probari potest: cuilibet enim reipublicæ concessum est, vt se incolumem seruet, & iniurias faciendas propulset, iniuriatorésque frænet, & contineat. At ad huiusmodi finem consequendum sæpè necessarium est iniurias acceptas vindicare, & punire. Nam si semel illata iniuria scirent malefactores nullam sibi punitionem esse inferendam, audaciores redderentur, & viam haberent apertam multiplicandi crimina, & nouas iniurias probis viris inferendi, nulláque respublica tuta esse posset.

Ex qua ratione non solùm constat licitum esse posse bellum, sed etiam aliquando esse in præcepto; quia ex præcepto charitatis, & iustitiæ tenentur gubernatores ciuitatis bono ipsius prospicere, ad cuius finem sæpè necessarium erit bella mouere & iniurias vindicare. Sic Suarez *disp.* 13. *de charitat section.* 2 *numer.* 4. *&* Molina *tract.* 2. *de iustit. disp.* 99. *vers. statuenda nihilominus*, *& vers. ad testamenta.*

Restat satisfacere friuolis quibusdam argumentis hæreticorum, & præcipuè Lutheri intendentis bella esse Christianis interdicta. Primum desumitur ex variis locis scripturæ. Nam Isaiæ secundo, de tempore legis gratiæ dicitur, *conflabunt gladios suos in vomeres, & lanceas suas in falces: non leuabit gens contra gentem gladium, & non exercebuntur vltrà ad prælium.* & Micheæ 4. *Non sumet gens aduersus gentem gladium & non discat belligerare, & sedebit vir subtus vineam suam.* &c. & *Matth.* 5. Iubemur non resistere malo, sed si quis nos percusserit in vna maxilla, præbeamus illi alteram: & *Matth.* 26. dicitur Petro, vt conuertat gladium in locum suum, quia omnes qui acceperint gladium, gladio peribunt, & ad Rom. 12. *nulli malum pro malo reddentes.* Et infrà *Non vos defendentes charissimi, sed date locum iræ. Scriptum est enim: Mihi vindictam, & ego retribuam.* Corinth. 12. & ad Ephes 6. *Arma militia Christianæ non carnalia, sed spiritualia sunt.* Ergo ex iis omnibus infertur, bellum procul à Christianis esse debere. Secundum argumentum desumitur ex variis testimoniis Patrum, quorum aliqua referuntur à Gratiano *de consecratione*, *dist.* 5. Specialiter *capite, si qui verò, & capite, contrarium, capite, falsas.* In quibus redeuntes ad militiam, postquam se Deo mancipatunt, condemnantur.

Tertiò, Bellum causa est multorum innocentium cædis, direptionis reipublicæ, deuastationis regni, imò plurimorum peccatorum, quibus milites solent esse inuoluti. Ergo est illicitum. Quartò, est contrarium paci, quæ est charitas affectus. Ergo est per se malum. Quintò, videtur contrarium præcepto diligendi inimicos. Sextò, videtur contra diuinam voluntatem intendentem peccata Christianorum bellis, & calamitatibus punire, si vi, & armis propulsare conamur.

Sed hæc facilè diluuntur. Ad primum dici posset omnia illa loca scripturæ solùm probare arma regulariter assumenda non esse, sed solùm necessitate vrgente, & quando aliter fieri non potest. Ad loca Isaiæ, & Micheæ responden, prædici ibi tempore Christi esse summam pacem, sicuti fuit eo nascente, non tamen prædictum est successu temporis bella non esse assumenda. Ad locum *Matth.* 5. respondeo esse consilium percutienti vnam maxillam, præbere illi alteram, & hoc non semper. Aliàs iniquè fecisset Paulus. *Act.* 23. qui percussus in facie ob mandatum Principis sacerdotum, nõ præbuit alteram maxillam, sed potiùs dixit, *Percutiat te Deus paries dealbate*; Christus Dominus seruo Principis sacerdotis percutienti non obtulit aliam maxillam, imò potius increpauit, dicens, *Si malè locutus sum, testimonium perhibe de malo, si autem bene cur me cædis?* Ergo ex illo loco non infertur esse semper consilium se offerre post vnam receptam iniuriam alteri simili. Solùm enim Christus Dominus persuadere nos voluit, vt recipientes iniuriam parati simus aliam grauiorem, si inferatur, patienter sustinere; non autem voluit, vt semper permittamus inferri, vt rectè D. Augustin. *epist.* 5. *ad Marcellin.* arguit. Ad locum *Matth.* 26. reprehensus est Petrus, tum quia contra Dei voluntatem procedebat, scire enim debebat se voluntariè morti offerre; tum inutilis eius defensio contra tot milites sic armatos, potius enim ex illa irritandi essent in Christum quàm coërcendi. Cùm verò subiungitur *Omnes qui acceperint gladium, gladio peribunt*, intelligitur de recipientibus in vindictam propriam, & propria autoritate, vel ad defensionem innocẽtis omnino inutilem. Eadem solutio adhibenda est verbis Pauli ad *Rom.* 12. cùm autem dicit ad Corinth. & ad Ephes. arma militiæ nostræ esse spiritualia, & non carnalia, intendit docere Christi regnum non temporale, sed spirituale, & non armis, & bellis augendum esse, sed prædicatione, miraculis, & vitæ exemplo. Item in loco ad Corinth. loquitur de armis, quibus Ecclesiæ principes vtuntur aduersùs subditos rebelles, quæ sunt censuræ Ecclesiasticæ, aliæque spirituales pœnæ. In loco autem ad Ephes. agit de armis, quibus diabolo resistendum est, quæ sunt orationes, pœnitentiæ, & similes.

Ad secundum, respondeo aliquibus illicitum esse bellum ob circumstantiam, qualiter antiquo tempore illicitum erat eis, qui ex præcepto Ecclesiæ publicam agebant pœnitentiam, non enim licitum illis erat ea pœnitentia non peracta ad bellum proficisci, nisi necessitas vrgeret, & tunc ex concilio Episcopi, vt dicitur *in cap. falsas, de consecrat. dist.* 5. Aliis illicitum erat bellum ob professionem vitæ religiosæ, quam deserere, & militiæ sæculari se addicere non conueniebat. Aliis verò erat illicitum, quia redeuntes ad militiam profitebantur fidem deserere, & iussa Imperatorum religionem Christianam persequentium exequi velle, vt colligitur satis ex illo *capite, si qui verò*, qui est. 11. Concilij Nicæni.

Ad Tertium, dico probare bellum per se non esse appetendum, sed solùm esse appetendum, quando non est aliud remedium, vt benè dixit August. *epist.* 207. ad Bonifacium Comitem. Pacem (inquit) habere debet voluntas, bellum necessitas, vt liberet Deus à necessitate, & conseruet in pace. Mala verò quæ ex bello iusto inferuntur, per accidens sunt, & maiora essent, si bellum non moueretur, vt bène expendit August. *in capite, quid culpatur.* 23. *quæst.* 1.

Ad Quartum, nego bellum iustum esse contrarium paci, imò potiùs pacem obtinere, vt dixit Philosoph. *lib.* 7. *polit cap.* 14 *&* 15. & August *epist.* 207. ad Bonif. Dicitur autem contrarium paci, tum quia multipliciter iniustum esse solet, tum quia materialiter, & secundùm rem procedit ex dissensione voluntatis vnius ad alterum.

Ad Quintum, nego esse contrarium præcepto dilectionis inimicorum; aliàs iudex non posset malefactores punire. Præceptum enim dilectionis solùm obligat, ne velis malum inferre inimicis, quatenus malum est: at inferre illis malum, quia illis, & reipublicæ bonum est, non est contra debitam illorum dilectionem. Est enim bonum illis, vt ab iniuria desistant, timeántque similem committere. Est etiam bonum reipublicæ, quæ hac ratione se in pace conseruat.

Ad Sextum, nego esse contra diuinam voluntatem resistere iniuriis, & calamitatibus, quæ iniusto bello nobis inferuntur, quia Deus solùm permittit ea inferre, si nos non cauerimus; non autem præcipit, & à fortiori non prohibet, ne ea impediamus. Aliàs non liceret remedia illa adhibere, vt pestis, inopia, falsáque testimonia vitarentur.

7 Dixi bellum esse iustum, & licitum, seruatis tamen aliquibus conditionibus; Tres enumerantur à Doctoribus, Prima, legitima authoritas, Secunda, iusta causa, & titulus bellandi. Tertia debitus modus in illius prosecutione. Sic D. August. *lib.* 22. *contra. Faust. tom c.* 74. *&* 75. Suar. *disp.* 13. *de charit. sect* 1. *in fin.* Valen. 2. 2. *disp.*

disp.3.quæst.16.part.2. in princ. Coninch. disp.31. dub.1.in fine. Bonacina disp.2. de restit.quæst.vlt.part.vlt. §. 2. & alij. Addunt verò aliqui quartam conditionem, vt ex debito fine fiat, ex cap. quid culpatur 23. quæst.1. qui si de fine extrinseco operantis loquuntur, necessaria specialiter non est; cùm ex tali fine non reddatur bellum iniustum. Neque iudex qui animo vindictæ punit iuxta iuris regulas delinquentem, iniustitiam committeret, esto contra charitatem faciat, & peccet, ille ergo finis ad honestatem actionis operantis, non ad iustitiam belli expostulatur. Coninch. suprà. Valentia disp.3.quæst.16.part.2. circa finem. vers. decimò certum est. Si autem de fine intrinseco ipsius belli loquantur, ad secundam conditionem reducitur, quia idem est finis, ac causa, titulúsque bellandi. De iis ergo conditionibus in sequentibus est agendum.

Pvnctvm II.

Quæ authoritas ad bellum requisita sit.

1 *Quilibet habet authoritatem bellum purè defensiuum indicendi.*
2 *Bellum aggressiuum solus Princeps, vel respublica superiorem non recognoscens indicere potest.*
3 *Aliqua ex superiori doctrina notabilia inferuntur.*
4 *Consuetudine introduci potest, vt respublica inconsulto suo Principe bellum moueat. Et qua ratione hoc verum sit.*
5 *Quid dicendum in casu quo superior vindicare noluerit iniuriam reipublicæ sibi subditæ.*
6 *Pontifex habet ius indicendi bellum, quando bonum Ecclesiæ id postulat.*

1 SI de bello purè defensiuo loquamur, constat apud omnes in quolibet residere authoritatem illud indicendi. Quia cuilibet à natura concessum est ius se defendendi, & iniurias propulsandi. Sic DD. statim referendi. Quapropter de bello aggressiuo est difficultas, penes quem hæc potestas resideat?

2 Regula est ab omnibus recepta residere solùm in Principe, vel republica in causis ciuilibus, & criminalibus superiorem non recognoscente, sic D.Thomas 2.2.quæst.40. art.1. & ibi Caietanus, Aragonius, Bannes, & alij. Valentia disput.3. quæst.16. part.2. vers. itaque secundò. Suarez disp.13.de charitate, sect.2. art... num.1. Ægidius de Coninch. disput.31.dub.3. num.53. Couarruuias reg. peccatum.part.2.§ 9.num... Bonacina disp.2. de restit. quæst.vlt. part. vlt. paragrapho 2.numer.4. Molina tractat.2. disputat.100. & alij apud ipsos, & decidit ab Augusto cap. quid culpatur, 23. quæst. 1.

Ratio est, quia in qualibet republica residet potestas puniendi delicta suorum ciuium, vt hac ratione in pace conseruentur, & malefactores contineantur, ergo in illa residere debet potestas vindicandi iniurias, puniendique malefactores alterius reipublicæ non habentis superiorem, & illos coërcendi. Nam hæc potestas penes aliquem residere debet, cùm necessaria omnino sit, vt in pace conseruetur. At residere non potest talis potestas in republica iniuriante, quia ipsa sui ipsius vindex esse non potest. Restat ergo vt in republica iniuriata resideat, cui ratione iniuriæ acceptæ subditur respublica iniurians.

3 Ex qua ratione manifestè constat, si aliqua ciuitas Principi, vel reipublicæ supremæ subiecta, iniuriam intulerit alteri supremo Principi, vel reipublicæ, non posse hunc aduersùs ciuitatem illam mouere bellum, quin priùs apud eius superiorem ius expostulet. Quia penes illum residet potestas vindicatiua criminum, quæ à subditis committuntur. Quod si respublica, vel superior ille Princeps vindicare noluerit, poterit tunc respublica damnum passa non solùm aduersùs ciuitatem iniuriantem, sed aduersùs rempublicam, & superiorem nolentem sibi ius dicere, bellum mouere, vt benè tradit Augustinus relatus in cap. Dominus 23. quæst.1. Mol. tract.2. de iustitia, disput.100. vers. illud tamen. Coninch. dub.3. numer.58. Secundò, constat rempublicam, vel Principem subditum iniuriatum ab alio Principe, vel republica suprema non posse propria authoritate bellum mouere aduersùs illum, sed necessariò requirere debet sibi superiorem, qui partes ipsius assumat, & satisfactionem exigat, sic omnes Doctores in principio relati. Ratio est manifesta, quia ideo respublica perfecta, quæ est illa, in qua omnes causæ terminantur, potestatem habet vindicandi proprias iniurias, quia non habet superiorem, qui illam defendat, & cuius authoritate id faciat. Ergo respublica imperfecta, quæ superiorem habet obligatum illam defendere, non poterit propria authoritate bellum mouere. Vsurparet enim ius sui superioris, & rempublicam perturbaret.

4 Duplicem limitationem huic secundæ illationi adhibent Doctores: prima vt intelligatur, nisi aliter consuetudine præscriptum sit. Posse enim consuetudine præscribi, vt vna ciuitas inconsulto suo Principe bellum moueat aduersùs sui offensores, probatur ex eo, quia ratione consuetudinis censetur ex voluntate sui Principis mouere: sic Caietanus 2.2. quæst.40.art.1. Lorca ibi. disput.50 num.12. Coninchus disput.31. dub.8 fine.numer.64. Victor. in relect. de iure belli. num.9. Molina tract.2. disput.100. vers. victoria in relect. Et placet mihi duplici sub limitatione apposita, prima, vt consuetudo legitimè introducta sit. Nam si eius introductioni Princeps repugnauit, potiùs seditio, & rebellio, quàm consuetudo legitima dicenda est; ac proinde nullum ius tribuere potest, sic Caietanus, & Mol. suprà. Secunda, vt intelligatur de authoritate mouendi bellum aduersùs non subditos ipsi Regi. Nam si tam pugnantes, quàm oppugnati eidem superiori subiecti sunt, contra rationem naturalem videtur esse consuetudo proprias iniurias vindicandi, cùm authoritate superioris vindicari possent. Neque Princeps est censendus vnquam consensisse, sed potiùs omninò repugnasse, cùm tale bellum, cum sit bellum ciuile, & inter partes eiusdem reipublicæ perfectæ, in eius perniciem, & perturbationem totius regni cedit. sic Suarez disput. 18. de charitate, sect. 2. num 2.

5 Secundam limitationem, quàm ex Victor. suprà, aliqui addunt, est, vt procedat extra casum necessitatis. Nam si superior vindicare noluerit iniuriam factam reipublicæ sibi subditæ, poterit tunc illa respublica aduersùs offensores bellum mouere, ne insatisfacta maneat. Cæterùm hæc limitatio absolutè probanda non est, præcipuè inter subditos eiusdem Principis ob grauissima mala quæ inde oriri possunt; aliàs cuilibet particulari, præcipuè patrifamilias licebit se vindicare, si eius Princeps noluerit ius sibi dicere, quod est absurdum. Quocirca solùm in casu, in quo bellum reputaretur omninò necessarium ad coërcendos malefactores, ne nouam iniuriam inferant, poterit illa inferior respublica bellum mouere, quia tunc non in vindictam, & punitionem iniuriæ illatæ assumitur, sed in defensionem, quod à iure naturali concessum est. sic Molin. dicta disput.100 vers. Idem Victor. (inquit enim) quando ita necesse esset, vt ab iniuriis inferendis se continerent. Coninch. dub.illo 3 num.61. Suarez sect.2.num.2.

6 Aduerto tamen Pontificem non solùm habere ius indicendi bellum, sicut quilibet alius princeps supremus, sed etiam quando bonum totius Ecclesiæ id necessariò expostulat, habet potestatem prohibendi Christianis Principibus, ne bellum gerant, cui præcepto ipsi obedire tenentur. Quod si rebelles sint, & bellum moueant, peccabunt non solùm contra charitatem, sed etiam contra iustitiam, quia ius bellandi illis ob bonum publicum ablatum est. sic Suar. disp.18. de charit. sect.2. in fine.

Pvnctvm III.

Quæ sit causa iusta, iustusque titulus bellandi

1 *Triplex est causa iusta, iustúsque titulus belli.*
2 *Iniuria qua bellum honestare potest, debet esse grauissima.*
3 *Enumerantur aliquot iniuriæ bellum honestantes.*
4 *Quid de impedientibus mercaturam, venationem, piscationem in suo regno? Affirmatur non esse causam iustam belli, nisi id debitum sit.*
5 *Ob solam iniuriam impediendam, reparandam, vel vindicandam bellum moueri potest.*
6 *Aduersùs occidentes innocentes, & impedientes Euangelij prædicationem bellum moueri potest.*
7 *Ob idololatriam, infidelitatem, & alia peccata contra naturam impedienda, bellum moueri potest.*
8 *Quomodo tibi debet constare de iusta causa bellandi, respondetur remissiuè. Requiritur tamen, vt claris probationibus possidentem conuincere possis ad te regnum pertinere.*
9 *An ex vtraque parte possit dari iustus titulus bellandi? Proponitur ratio dubitandi.*
10 *Resoluitur per se, & seclusa ignorantia dari non posse.*
11 *Satisfit rationibus contrariis n. 9. adductis.*
12 *Ad honestandum bellum iniuria materialis sufficit.*
13 *An oblata ab aduersario satisfactione sufficienti, debeas ab illo desistere. Distinguit Caietanus de satisfactione ante bellum inceptum, vel post.*
14 *Non approbatur eius distinctio, sed quocunque tempore offeratur satisfactio plena, debet ab illo desistere.*
15 *Sed quid dicendum, quando pars rebellis digna est morte ob iniuriam illatam? Probabilius est non esse obligationem acceptandi satisfactionem aliam.*
16 *Hoc verum est spectato iustitiæ rigore, at ex charitate sæpè erit obligatio.*
17 *Stante iusta causa bellandi, potest bellum iniustè fieri, si adsit minima spes victoriæ, & parum vtilitatis ex bello speretur.*
18 *Si damna, quæ ex bello sequuntur, præualeant vtilitati quæ ex victoria speratur, illicitum est bellum. Item si religio Christiana minuenda est, & hæretici potentiores futuri.*

1 CAusa iusta, iustúsque titulus bellandi triplex est. Iniuriam imminentem impedire, illatam resarcire, & illam vindicare. sic D. Augustinus relatus in capite Dominus 23. quæstione prima. & ex illo Diuus Thomas ab omnibus receptus, secunda secundæ, quæstione 40. articulo primo. Titulus primus, & secundus belli est clarissimus. Nam qualibet respublica ius habet se defendendi, in qua defensione continetur iniuriam imminentem impedire, & sibi factam reparare; nam dum iniurians

iniurians non reparat iniuriam, continuat. Potest ergo respublica titulo defensionis propriæ hanc reparationem procurare bello, si ad id necessarium est; quia procurans hanc reparationem, à continuatione iniuriæ se defendit. Titulus autem tertius etiam est sufficiens, vt probaui in puncto præcedenti, cùm in nullo alio, nisi in republica offensa possit residere potestas vindicandi iniurias factas ab alia republica superiorem non habente. Neque obstat eandem rempublicam, vel supremum Principem esse iudicem simul & vindicem propriæ iniuriæ: quod videtur inconueniens ob probabile periculum excessus. Non inquam, obstat, quia respublica, vel supremus Princeps non proprio consilio, sed communi sui regni ducitur in hac vindicta, & non tam propriam, quàm communem causam agit; secus verò contingit in priuato, ob idque non versatur tantum periculum excessus. Adde, persona priuata potest manu sui superioris se satisfacere. Quod si aliquando superior nolit ius illi dicere, per accidens est, & patienter debet tolerare. At respublica suprema, cùm superiorem non habeat, ipsa sui ipsius debet esse vindex.

2 Qualis autẽ debeat esse iniuria, quæ bellum honestare potest? Constat apud omnes debere esse grauissimam; Nam cùm in bello nocentibus, & innocentibus plura mala, & pericula tum mortis, tum deuastationis bonorum fortunæ contingant, meritò grauem causam expostulant: sicut enim pro leui delicto, non licet iudici malefactorem mortis pœna punire; ita non licet bellum, quæ grauissima pœna est, inferre. Sed pro mensura peccati debet esse & plagarum modus, *Deut.* 25. sic ex communi sententia docet Victor. *de iure belli, num.* 14. Coninch. *disp.* 31. *dub.* 2. *num.* 53. Mol. *tract.* 2. 2. *disputatione* 102. *vers. illud est.* Suar. *disp.* 13. *sect.* 4. *n.* 2. Valen. 22. *disp.* 3. *q.* 16. *p.* 2. *vers. tertio*: vbi inquit, Ad bellum iustè inferendum, non sufficit qualiscunque iniuria, sed quæ vel absolutè, vel ob aliquas circumstantias sit vel maior, vel certè non minor, quàm damna, quæ solet bellum afferre.

3 Aduerto tamen cum Suar. aliquando leuem apparere iniuriam, quæ spectatis omnibus circumstantiis grauis est, quia viam aperit grauioribus malis, sic non est reputanda leuis iniuria occupatio vnius minimi oppidi, illiúsque deuastatio, quia est grauis domini contemptus. Quapropter Mol. *disp.* 104. Coninc. *n.* 51. Valen. *puncto.* 2. *vers. extra controuersiam.* Bonac. *disp.* 2. *de restit. q. vlt.* §. 2. *in princ.* & alij referunt iniurias, ob quas bellum indici potest: primò, iniusta aggressio reipublicæ. Secundò, Rebellio subditorum. Tertiò, Publica in Principem contumelia, vel in sibi subditos, quia est illorum custos, & defensor. Quartò, occupatio iniqua alicuius ciuitatis: Quintò, violatio fœderis initi in re magni momenti. Sextò, denegatio eorum, quæ iure gentium omnibus videntur licere, qualis est transitus necessarius per alienas terras, hic enim si absque causa iusta negetur, præbet sufficientem causam bellandi. sic Mol. Victor. Valen. & Bonac. *suprà*, & probat manifestè August. *in c. notandum.* 23. *q.* 2. Ex illo loci *Num.* 21. vbi filij Israël aduersùs regem Amorreorum mouerunt bella, quia eis transitus innoxius denegatus fuit, qui iure humanæ societatis æquissimo patere debebat. Debent tamen traseuntes omnem securitatem facere; alias iustè illis poterit denegari: qua ratione sæpè armatis denegatur, quia ferè semper periculum timetur, vt benè dixit Coninch. *dis.* 31. *dub.* 2. *n.* 51.

4 Hanc causam extendit Victor. 2. *p. de Indis insulanis in princip.* vt comprehendat, si aliqua respublica, v.g. Indica, vel Veneta, non permittat ciues alterius reipublicæ ibi peregrinari, mercatum exercere, per flumina illius regionis nauigare, piscari, metalia effodere, gemmas, & aurum extrahere, præcipuè, si hæc aliis exteris concessa sint, quia iure gentium hæc omnia videntur deberi. At hæc extensio admittenda non est, cùm nullo iure probari possit tale commercium cuilibet extero deberi, præcipuè cùm illa respublica grauissimas causas habere possit denegandi externis id quo indigent domestici, sic latè Mol. *tract.* 2. *disp.* 105. *vers. at nobis contrarium.* Coninch *dis.* 31. *dub.* 2. *numero.* 52. maximè cùm ex tali commercio sæpe damna propriis ciuibus proueniant. Adde si aliquibus ex suis subditis ob aliquam causam in aliorum vtilitatem potest respublica commercium, & nauigationem, piscationem, & alia eiusmodi interdicere, cur non poterit exteris, quibus prouidere, reipublicæ non incumbit? Restat ergo, vt solum bellum inferri possit, cùm ius debitum violatur. Pro hac ergo violatione impedienda, reparanda, & vindicanda bellum moueri potest non solùm aduersùs præcipuos offensores, sed etiam aduersùs eorum fautores, defensores, & receptores, quia hac ratione ipsi iniuriosi sunt, sic Mol. *tract.* 2. *de iust. disputatione* 104. *vers. quarta, & quinta.* Valen. *puncto* 2. *versicul. quarto ex sexto.* Coninch. *numero* 24. & 26. & 53. Bonac. *disp.* 2. *de restit. quæst. vlt. p. vlt. n.* 6. & alij.

5 Dixi causam iustam belli esse iniuriam impediendam, reparandam, vel vindicandam, vt inde colligatur ob nullam aliam causam bellum moueri posse, quia bellum est actus iustitiæ, quo bellans intendit ius suum illæsum seruare. Ergo vbi nullum ius læditur, nulla est occasio bellandi, sic supponunt Doctores relati, Mol. *disp.* 104. & 105. Bonac. *supra.* Coninch. *disp.* 31. *dub.* 2. *num.* 54. Suar. *de charit. disput.* 13. *sect.* 4. *artic. num.* 3. & *sect.* 5. *num.* 6.

6. Hinc infero te posse bellum mouere aduersùs eos, qui innocentes occidunt, ad idololatriam cogunt, aut alias iniustitias committunt; quia suscipis bellum in defensionem proximi & nomine illius. sic Mol. *disp.* 106. *concl.* 1. Suar. *de charit. disp.* 13. *sect.* 5. *num.* 5. Bonac. *disp.* 2. *de restit. quæst. vlt. p. vlt* §. 2. *in fine* Eadem ratione mouere bellum potes aduersùs eos, qui prædicationem Euangelij impediunt, concionatores iniuriis afficiunt, religionem Christianam blasphemant, quia hæc est defensio Christianæ fidei, vt latè diximus, cùm de fide ageremus, & tradit in præsenti Suar. *sect.* 5. *in fine.* Bonac. *suprà.*

7 Secundò, infero ob idololatriam, infidelitatem, & alia peccata contra naturam te non posse bellum suscipere aduersùs eos, qui nullo modo tibi subditi sunt, sic Bonac. *disp.* 2. *de restit. q. vlt. p. vlt.* §. 2. *num.* 13. Mol. *disp.* 106. Valen. *disp.* 3. *q.* 10. *p.* 7. Coninch. *disp.* 31. *dub.* 2. *num.* 54. Suar. *disp.* 13. *sect.* 5. *num.* 3. Ratio est manifesta, quia nemo puniri potest, nisi punienti subditus sit, quia punitio actus est iurisdictionis, quia est actus vindicatiuæ iustitiæ. Subditus autem esse potest vel ratione personæ, vel ratione delicti, qui ergo ex persona alteri non subiicitur, ex ratione delicti subiici illi non potest, nisi delictum contra illum sit, illiúsque ius violet; aliàs quælibet respublica aduersùs aliam mouere bellum continuò posset ob peccata, quæ ciues committunt: quod est omnino absurdum. Non enim Deus omnibus potestatem dedit suas iniurias vindicandi. Hinc à fortiori colligitur non esse iustum titulum barbaram gentem debellandi, vt aptiore, & politico modo gubernentur, si eorum vita aliis iniuriosa non sit. sic. Mol. *disp.* 105. *in fine.* Coninch. *disp.* 31. *dub.* 2. *in fine num.* 54. Suar. *de charit. disput.* 13. *sect.* 5. *numer.* 5. Sed vt clariùs supradicta doctrina innotescat, enodandæ sunt aliquot difficultates circa causam iustam belli.

8 Prima difficultas est, qua ratione tibi constare debeat de iusto titulo bellandi, vt possis bellum inferre? Cui difficultati pro tenuitate nostri ingenij satisfecimus *tract. de conscient. disp.* 2 *puncto.* 7. & 8. *disp.* 3. *p.* 4. tam de inferente bellum, quàm de militibus pugnantibus, quomodo debeant examinare causam belli. Solum aduerto te non posse alium à possessione regni deturbare ex eo, quòd credas regnum ad te pertinere, nisi simul valeas claris probationibus conuincere; quia dum possidenti hæc non ostenduntur, non tenetur se regno priuare, sed potest se vi aduersùs inuadentem tueri. Ergo inuadens non potest illum expellere. Aliàs bellum non solùm materialiter, sed formaliter iustum daretur ex vtraque parte, quod non est admittendum. Quòd si probationes claræ sint, ipse tamen vel ob ingenij hebetudinem, vel ob passionem, vel quia malè consulitur, illis non acquiescit, poteris tunc debellare, quia præsumere potes ex malitia procedere, vel ex ignorantia, quæ tibi præiudicare non debet. sic benè docet Coninch. *disp.* 31. *de char. dub.* 2. *art. num.* 44.

9 Secunda difficultas est, an dari possit iustus titulus bellandi ex vtraque parte. Videtur inquam, dari posse. Primò sæpè oppugnans, & oppugnatus non peccant belligerando, eo quod vterque probabiliter credit sibi regnum pertinere. Ergo ex parte vtriusque est iustus titulus. Secundò, Oppugnans ciuitatem interficere potest innocentes, si alia via non potest illam subiicere. At innocentes possunt se ab oppugnatione defendere. Item condemnatus ad mortem ob delictum falsò probatum potest resistere executioni sententiæ. Ergo. Item captiuus ius habet fugiendi, & dominus ius detinendi. Et eadem est ratio de reo in carcerem detruso, qui ius habet fugiendi, cùm tamen iudex habeat ius illum detinendi, & puniendi si fugerit. Datur ergo titulus bellandi iustus ex vtraque parte, iustúmque bellum, etiam nulla intercedente ignorantia.

10 Dicendum tamen est dari non posse per se, & seclusa ignorantia iustum titulum belli ex vtraque parte circa eandem rem: sic supponit ex communi sententia Valen. *disp.* 3. *q.* 17. *puncto.* 2. *vers. nonò, certum est.* Rationem reddit, quia nulla virtus potest habere actus sibi contrarios, aliàs secum pugnaret, & bonum bono contradiceret. Ergo iustitia, quæ tibi præbet titulum iustum possidendi, v.g. ciuitatem, & oppugnandi ibi existentes, non potest tribuere iustum titulum oppugnatis tibi contradicendi. Item iustitia vindicatiua, quæ tibi præbet ius puniendi delinquentem, nõ potest tribuere ius delinquenti resistendi punitioni.

11 Neque obstant contraria.

Ad primum, concedo, sæpè oppugnantem, & oppugnatum non peccare, quia ex ignorantia inuincibili iuris procedunt. Hoc tamen non probat ex vtraque parte dari iustum titulum, sed ex vna parte dari, & in alia præsumi, & ratione illius præsumptionis potest ille actus ad iustitiam pertinere.

Ad secundum, admitto innocentes oppugnari, quatenus sunt mixti nocentibus, & nequeunt nocentes alia via oppugnari; Et vt sic ipsis non conceditur ius resistendi, conceditur tamen ius fugiendi, quod oppugnatores impedire non possunt, imò potiùs debent fauere. Similiter delinquenti non conceditur ius resistendi magistratui in executione sententiæ: esto concedatur ius fugiendi sententiam, & captiuo conceditur ius fugiendi, non tamen resistendi detentioni, & punitioni, quę licèt aliquam contrarietatis speciem habeant, verè contraria non sunt, neque directè inter se pugnant, vt benè aduertit Valen. *sup.* & Lessius *lib.* 2. *de iustit. c.* 13 *num.* 30.

12 Sed obiicies. Ergo falsò dictum est iniuriam esse vnicam belli causam, siquidem ille qui non peccat, tibi iniuriosus non est, quia

Qq 4

quia non est iniustus. Respondeo dupliciter sumi posse iniuriam, aliam formalem, & peccaminosam, aliam materialem & sine peccato contingentem. Ad bellum ergo defensiuum, seu reparatiuum qualibet ex iis sufficit; quia finis huiusmodi belli est ius proprium illæsum seruare, & læsum reparare; cui fini parùm refert lædatúrne cum peccato vel sine illo: Si tamen bellum vindicatiuum sit, id est, ad vindicandam iniuriam factam, hoc fieri nullatenus potest nisi peccaminosa iniuria commissa sit, quia pœna præcipuè ita grauis, qualis est belli indictio, necessariò culpam grauem, quam puniat, supponere debet. Sic Mol. *disp.* 102. *per totam.* Inter bella, illa est notanda differentia, quòd ex bello procedente contra aduersarios inuincibili ignorantia laborantes, non potest bellator exigere expensas belli, neque aliquid aliud præter id, super quo bellum mouetur; Secus verò cùm culpa committitur, quia ipsi oppugnati nec tenentur ratione rei acceptæ, neque ratione acceptionis. sic Mol. *disp.* 102. *post. med.*

Tertia difficultas est, an oblata ab aduersario sufficienti satisfactione, tenearis ab illo desistere?

13 Caietan *in sum. verbo bellum*, distinguit de oblata satisfactione ante bellum inceptum, vel postquam cœptum est, dicitque te obligatum esse à bello desistere, si ante bellum offeratur ab aduersario sufficiens satisfactio, & damna illata tibi compenset. Quia tunc bellum non est tibi necessarium sed voluntarium, ac proinde erit illicitum, quia sola necessitate assumi potest, *c. noli.* 23. *q.* 1. Si verò satisfactio offeratur post bellum inceptum, affirmat Caiet. non esse obligatum satisfactionem acceptare, quia iam aduersarij non sunt in statu satisfaciendi sed satis patiendi. Idem reputat probabile Eman. Saa, *in vtraque edit. verbo bellum. num.* 9.

14 Dicendum tamen est quocùnque rebelle, & absque ab aduersariis debita satisfactio in tempore offeratur, à bello desistere si securè desistere potes, alligatum esse periculo perdendi victoriam: sic docent ex communi sententia Mol. *disput.* 103 *in medio vers. belli causa.* Valen. 2. 2 *disp.* 3. *quæst.* 16. *puncto.* 2. *vers. hic autem controuersia est* Coninch *disp.* 31 *dub.* 2. *n.* 37. Suar. *disp.* 13. *de char. sect.* 7. *art. n.* 3. & alij apud ipsos. Ratio est, quia bellum solùm necessitate, non voluntate suscipitur vt dixit D. August. *epist.* 207. *ad Bonifac. comitem* & refertur *in cap. noli.* 23. *q* 1. Sed cùm debita satisfactio offertur, cessat omnis necessitas bellandi. Ergo contra iustitiam peccas, si tunc bellum prosequaris. Aduerto tamen sub debita satisfactione comprehendi, vt non solùm tibi reddantur omnia illa, quæ tua sunt, sed etiam soluantur expensæ in bello factæ, & pericula, & molestiæ, quibus te & tuos exposuisti. & iniuriæ factæ compensentur. Quia cùm ad hæc omnia ius habeas, omnia hæc compensari debent, priusquam tenearis à bello cessare. Insupérque petere potes quidquid in posterum tibi necessarium est, vt securè viuas, & pacem obtineas, quia hic est præcipuus belli scopus. Quæ omnia in ipso conflictu, & belli congressu ferè sunt impossibilia, idcóque fortè dixit Caiet. nunc aduersarium potius esse in statu satis patiendi, quàm satisfaciendi, quia vix est possibile offerre tunc satisfactionem, quæ iudicetur præ angustia temporis tum sufficiens, tum secura; sic Doctores supra relati.

15 Sed quid si pars rebellis ob iniurias illatas digna sit morte, ita vt post partam victoriam absque vllo periculo possis illam perimere, petit tamen veniam, & in quantum potest, se tibi submittit, & iniuriam pecuniis, tributis, & aliis eiusmodi compensat, & pignora præbet quibus te securum reddit à timore in posterum similis iniuriæ. Dubium ergo est, an tenearis hanc satisfactionem acceptare, & è bello desistere, vel possis bellum mouere, quoúsque tibi tradantur nocentes iugulandi? Ratio dubitandi est, quia factus es iudex rebellium ob iniuriam acceptam, illiúsque vindex: sed iudex non tenetur acceptare satisfactionem oblatam à delinquente, sed pro grauitate delicti pœnam illi infligere potest, quæ sibi magis placuerit, modò limites iustitiæ non excedat. Ergo sic dicendum est in casu præsenti. Neque valet dicere te esse iudicem extraordinarium, & in defectum, quòd pars aduersa non habet superiorem. Nam præterquam quod sub lite est, an debeat iudex extraordinarius, vel ordinarius vocari ratione delicti, & iniuriæ acceptæ: nihilominus eo ipso quod iudex est constitutus in defectum superioris, videris illius vices habere, & sicut superior non teneretur acceptare satisfactionem illam, sed posset in aliorum exemplum pœnam promeritam nocentibus inferre, sic videris tu posse, & sic spectato iuris rigore affirmat Mol. *tract.* 2. *de iust disp.* 103. *post. med. vers. dubium est. & seqq.* Bannes. 2. 2. *q.* 40. *art.* 1. *dub.* 2. *concl* 4. Lorca. *disp.* 49. *num.* 6. *& disp.* 52. *num.* 3. *& disput.* 53. *num.* 12. Et mihi placet hic modus dicendi, quamuis difficilem reputet Coninch. *disp.* 31. *dub.* 2 *a. num* 29 *& dub.* 7. *a. n.* 106. motus ea præcipuè ratione, quia bellum contra non subditos non potest indici ad vindicandam iniuriam, nisi quatenus iniuriato necessarium est, vel ad reparationem honoris, vel ad futuram securitatem, quia vt dicit August. dicto *cap. nolli bellum.* sine necessitate indici non potest. Aliàs (inquit) obligati essent nocentes seipsos tradere iugulandos, neque possent vi resistere, neque alius illos defendere. Sed hæc omnia infirma sunt; pugnant enim contra sententiam affirmantem bellum esse actum vindicatiuæ iustitiæ, quod stare non potest, si iniuriæ vindicandæ solùm essent, quatenus earum vindicatio necessaria est ad reparationem iuris læsi, quia tunc potiùs commutatiuam iustitiam, & legalem, quàm vindicatiuam exerces. Vt ergo firmum sit, bellum esse iustitiæ vindicatiuæ actum, affirmandum est bellantem non solùm reparationem sui honoris, & securitatem in futurum intendere posse, sed etiam debitam pœnam iniuriantibus infligere, quod ex Adriano notat Valen. 2. 2. *disp.* 3. *quæst.* 16 *p.* 3. *vers. secundo.* Neque inde fit teneri nocentes se tradere iugulandos; sufficit enim si vi, & armis non resistant, quia ius conseruandi vitam vtpote naturæ conforme, aliis iuribus præponderat.

16 Aduerto tamen etsi spectato iustitiæ rigore non tenearis illam satisfactionem admittere, at spectato iure charitatis sæpè teneris: charitas enim postulat sic afflictis, & humiliatis minuere rigorem, ne in desperationem veniant, néve tot mala contingant, quæ secum trahit bellum: sic Coninch. *dicta disp.* 31. *dub.* 2. *n.* 26. Mol *disput.* 103. *circa finem. vers hinc credo.*

17 Quarta difficultas est, an stante iusta causa bellandi aduersùs aliquem illicitè moueas bellum?

Respondet Caiet 2. 2. *q.* 96. *art.* 4. Coninch. *disp.* 31. *dub.* 4. *n.* 73. illicitè moueri, si minima subsit spes victoriæ: quia tunc temeritatis argueris, & iniuriosus tuis existes, cùm eos periculis grauissimis exponas ob exiguam vtilitatem. Cæterùm, vt benè dicit Suar. *disp* 13. *de charit. sect.* 4. *in fine.* omnia pensanda sunt, & videndum, an spes victoriæ præualeat damnis, quæ timentur: nam si spes præualet, tentari bellum potest; sin minus, cessandum à bello, inquam, aggressiuo; secus à defensiuo, quia hoc cum aliquali spe victoriæ tentandum est, quia necessitatis, non voluntatis est. Ex quo fit verum non esse, quod Caiet. affirmat, requiri moralem certitudinem victoriæ, vt bellum possit indici; quia solùm probabilis spes victoriæ potest præualere damnis, quæ ab aduersariis timentur. Item quia bono reipublicæ maximè expedire potest, vt inimici intelligant te non esse pusillanimem, & timidum, sed forti animo, audacem, periculáque contemnere. Denique rarò liceret Regi minus potenti bellum potentiori indicere, si moralis certitudo victoriæ necessaria esset, cùm hæc à minus potenti ferè nunquam haberi posset.

18 Ex aliis autem capitibus potest bellum illicitum esse, & contra iustitiam stante iusta causa bellandi. Primò. erit illicitum, & contra iustitiam, si damna, quæ ex bello sequuntur, propriæ reipublicæ præualeant vtilitati victoriæ speratæ, quia Princeps in suis communibus actionibus tenetur prouidere potius bono suæ reipublicæ, quàm proprio. A republica enim accipit potestatem gubernandi non pro suo libito, & vtilitate, sed pro bono ipsius reipublicæ, quòd si contra faciat, & contempta vtilitate reipublicæ, propriæ acquiescat, non Rex, sed tyrannus erit. Sic Mol. *disp.* 102. *in. fine.* Suar. *de char. disp.* 13. *sect.* 4. *num.* 8. Secundò, illicitum erit bellum, & contra charitatem debitam bono communi, si credat inde religionem Christianam minuendam esse, & hostes Ecclesiæ potentiores futuros, & fortè nostra inuasuros, & occupaturos, tunc, inquam, Princeps Christianus læsus suis commodis cedere debet, vt bonum commune religionis non ita grauiter pereat, ad quod præstandum compelli potest à Pontifice, etiam sublato iure bellandi: Sic Victor. *de iure belli n.* 33. Coninch. *disp.* 31. *dub.* 4. *num* 72. Suar. *disp* 13. *de charit.* 1. *sect.* 4 *n.* 8. Valen. 2. 2. *disp.* 3 *quæst.* 16 *puncto.* 2. *vers. est autem certum est.* Mol. *tract.* 2. *de iust. disput.* 107. *vers. recte admonet.* Tertiò, illicitum esse potest bellum, & contra charitatem debitam, si ob leue tui commodum grauissima mala reipublicæ aduersæ inferres, præcipuè si ipsa pro viribus tibi satisfacit. Suar. *suprà.*

PVNCTVM IV.

Qui modus seruandus sit in bello, vt licitè fiat.

1 *Ante bellum competit Principi examinare iustam causam bellandi, non autem ducibus, & militibus.*
2 *Ea licent Principi, ducibus, & militibus in bello, & post bellum, quæ necessaria sunt ad finem belli consequendum.*
3 *Duces, & milites ex mandato Principis debent procedere, aliàs contra iustitiam peccabunt cum obligatione restituendi.*
4 *In bello licitum est insidiis, & stratagematibus vti, nisi fidem dedisset illis non vtendi.*
5 *Nocentes hostes licet bellanti occidere.*
6 *Non tamen decet Christianam pietatem multos, etsi dignos morte occidere.*
7 *Innocentes directè occidi non possunt, bene tamen indirectè.*
8 *Proponitur quadam obiectio probans innocentes directè occidi posse. Et fit illi satis.*
9 *Probatur innocentes posse indirectè occidi.*
10 *Explicatur, qui reputentur innocentes, quos non potest bellator vita directè priuare.*
11 *Licitum est libertate priuare hostes &, in seruitutem redigere.*
12 *Ab hoc iure excipiuntur Christiani capti ab aliis Christianis, nisi fuerint à fide apostatæ.*
13 *Innocentes optimè possunt in seruitutem redigi, si respublica digna est hac pœna.*
14 *An capti bello iusto possint fugere, & posse eos ad fugam iuuare.*

Proponitur

Proponitur sententia negans.

15 *Affirmans, sententia defenditur, nisi fidem sernus dederis de non fugiendo.*

16 *Satisfit contrariis n. 14. adductis.*

17 *Bona hostium etiam illorum, qui innocentes sunt, occupari à victore possunt.*

18 *Bona Ecclesiæ, & Ecclesiasticorum innocentium ab hac regula excipiuntur.*

19 *Per accidens deuastari, occuparique possunt, si necessarium fuerit ad finem belli consequendum.*

20 *Idem est dicendum de cuiuscunque innocentis bonis.*

21 *Victoria reportata, probabilius est te teneri in satisfacere, tametsi ex occupatione horum bonorum ditior non euaseris.*

22 *Repressaliæ, seu impignorationes licitæ, sunt seruatis aliquibus conditionibus.*

23 *Bona in bello capta, si immobilia sunt, pertinent ad principem, si mobilia, fiunt capientium, nisi aliter consuetudo obtinuerit.*

24 *Si malè à captis possideantur, & immobilia sunt, reddenda sunt dominis, si mobilia, iure naturæ dominis prioribus reddi debent. At iure Cæsareo fiunt capientium si ad præsidia, locave tuta deportarunt.*

25 *Excipiuntur ea, quibus priuilegium postliminij est concessum.*

26 *Ea quæ iure Cæsareo concessa sunt legibus Castellæ, & aliorum regnorum approbantur.*

27 *Tria aduertenda sunt pro explicatione superioris doctrinæ.*

28 *Licitum est ciuitatem aliquam dari militibus in prædam.*

29 *Qua ratione Princeps compositionem facere possit cum alio Principe iniustè bellante.*

Hæc conditio explicatur, explicatis iis, quæ contingere possunt ante bellum, in bello, & post bellum, tum Principi, tum Ducibus, tum militibus.

1 Ante bellum tenetur Princeps, examinare iustam belli causam, illámque aduersariæ parti proponere, vt eidem iustitia belli constet, si compensationem debitam nolit facere. Quia nemo potest bellum indicere, nisi necessitate coactus sit ex August. *ex cap.* Molin. 21. tradit Suar. *disp.* 13. *de bello, sect.* 7. *numero* 3. Ducibus autem, & militibus non competit causam iusti belli examinare, sed quoties de iniustitia non constat, præsumere debent iustam esse, vt latiùs diximus *tract. de conscien. disp.* 2. *p.* 8. & *disp.* 3. *part.* 14. & probat optimè Suar. *disp.* 13. *de bello, sect.* 6. *n.* 11. & 12. Quod præcipuè verum est, quando non sponte, sed præcepto coacti bellum suscipiunt, vt bene dicit Coninch. *disp.* 31. *dub.* 5. *n.* 84.

2 In bello autem, & post bellum, dicendum est ea omnia licere Principi, & ex eius mandato ducibus, & militibus, quæ ad finem belli consequendum necessaria, vel conuenientia sunt ad reparationem acceptæ iniuriæ, ad illius vindicationem, ad pacem, & securitatem firmandam: sic ex omnium sententia tradit Victor. *relect. de iure belli, n.* 37. & *seq.* Syluest *verbo bellum*. 1. *concl.* 2. & Valen. 2. 2. *disp.* 3. *q.* 16. *puncto* 3. *assert.* 1. Mol. *tract.* 2. *de instit. disp.* 117. *in princ.* Bonac. *disp.* 2. *de restit. q. vlt. puncto. vlt.* §. 3. *n.* 14. Coninch. *disp.* 31. *dub.* 7. *n.* 108. Suar. *de charit. disp.* 13 *sect.* 7. *n.* 6. & 7. Ratio est manifesta, quia si finis licet, & media ad illum consequendum licere debent. Vnde licet hostium bona vsurpare, agros vastare, arcem occupare, ciuitatem diripere, si hæc omnia iudicantur apta ad supradictos fines.

3 Notanter dixi licere ducibus, & militibus, ex mandato Principis: nam si contra eius voluntatem saltem præsumptam bellum moueant, vel aliqua damna inferant, contra iustitiam faciunt cum obligatione restituendi. Quia ipsis datum non est, bellum mouere, neque iniurias sibi factas vindicare. Aduerto tamen aliquando hanc damnorum illationem militibus prohiberi, non in gratiam hostium, sed in ipsorum, & reipublicæ vtilitatem, ne, inquam, disciplina militaris deseratur, néve exercitus damnum aliquod patiatur, néve hostes irritentur; tunc enim nulla erit obligatio militibus restituendi damna, quæ inferunt, quia præsumendum est, sic esse voluntatem Principis, postquam iam illata sunt; sic Mol. *tract.* 2. *de iustit. disp.* 120. Bonac. *disp.* 2. *de restit. q. vlt.* § 3. *n.* 16.

Vt ergo hæc doctrina clariùs elucescat, aliquæ speciales difficultates, notandæ sunt breuiter.

4 Prima, an liceat vti in bello insidiis, & stratagematibus? Respondeo licere, si apta reputentur ad victoriam consequendam, quia hoc per se malum non est, non enim est mendacium, sed simulatio, occultatioque veritatis, quæ ex honesta causa sæpè licet, & tradit Ang. *relatus in cap. Dominus* 23 *q.* 2. exemplo Iosue 8. cui præcepit Dominus insidiis vti ad expugnandam ciuitatem ait. Si enim licet hostes occidere, vt victoria obtineatur, quanto magis permittere, vt decipiantur. Excipiendus est casus, quo fidem dedisses hosti, non vtendi insidiis, quia tunc debetes fidem seruare, & promissa implere, vt benè dicit D. Thom. 2. 2. *q.* 40. *art.* 3. nisi fortè coactus dedisses, quia coactio promissionem annullat, vt diximus. *tract.* 2. *de peccat.* aut si promissio in graue damnum boni communis, reipublicæ, vel religionis cederet, quia tunc etiam iuramento firmata impleri non debetet, vel tandem si hostis violaret in toto, vel ex parte, fidem vicissim datam. Non enim neganti fidem, fides seruanda est; quia hæ promissiones habent tacitam conditionem, dummodò promissarius promissis steterit. Et in iis conueniunt Doctores, vt videre est apud Valen. *disp.* 3. *q.* 16. *puncto.* 3. *illat.* 1. Bonac. *disp.* 2. *de restit. q. vlt. p. vlt.* §. 3. *num.* 16. Mol. *disp.* 111. *in princ.* Suar. *disp.* 13. *de bello, sect.* 7. *n.* 13.

5 Secunda difficultas est, an liceat bellanti hostes occidere? De nocentibus, & rebellibus nulla est dubitatio occidi posse, tam in ipso pugnæ congressu, quam post victoriam partam, si eorum mors necessaria sit ad vindicandam iniuriam, pacem, & securitatem in posterum stabiliendam; sic Valen. 2. 2. *disp.* 3. *quæst.* 16. *p.* 3. *vers. septimo infero.* Coninch. *disp.* 31. *dub* 7. *n.* 129. Suar. *disp.* 13. *sect.* 7. *n.* 7. Bonac. *disput.* 2. *de restit. q. vlt. p.* 12. §. 3. *num.* 21. vbi alios refert. Ratio est, quia si finis licet, & media licere debent. Item parta victoria iam hostes vincenti subduntur, & vincens est eorum iudex, & superior. Poterit ergo in pœnam delicti commissi eos inficere, si delictum morte dignum sit. Quod verum habet, etiamsi nocentes hostes se dederint inimicis, adhuc enim morte plecti possunt, si digni sunt, nisi fortè sub promissione vitæ se dederint, quia tunc seruanda est, sic Bonac. *disp.* 2. *de restit. q. vlt. sect.* 1. *puncto.* 12. § 3. *numero* 25 Mol. *tractatu* 2. *disputat.* 122. *in fine.* Valen. *disputatio* 3. *quæst.* 16 *puncto* 3. *sub.* 7. *infere, vers. secundo, pag* 722.

6 Aduertendum tamen est, si multi nocentes sint, & omnes digni sint morte, & illa affici possint, spectato iustitiæ rigore, non tamen sic esse afficiendos. Quia crudelitatem redoleret, & in detrimentum boni communis, & religionis cederet, nisi fortè ad firmandam pacem hoc simpliciter iudicaretur necessarium. Non enim decet Christianum sic exardescere aduersùs iam victos, & humiliatos, sufficeret tamen ad aliorum exemplum, præcipuos punire, & multitudini parcere. sic Victor. *de iure belli. n.* 44 Valen. & Coninch. *suprà.* & optimè Mol. *disp.* 122 *concl.* 2. 3. & 4.

7 Quòd si de innocentibus loquamur, constat apud omnes per se, & directè occidi non posse, benè tamen indirectè: sic pluribus relatis docent Conarruu. *reg. pe ccatum.* 2. *part* §. 3. *n.* 4. Franciscus Victor. *de iure bell. à num.* 35. Mol. *disp.* 119. *concl.* 1. & 2. Suar. *disp.* 13. *sect.* 7. *à num.* 15. Bonac. *disp.* 2. *de restit. quæst. vlt. sect.* 1. *puncto* 12. §. 3. *num.* 17. Valen. *disp.* 3 *quæst.* 16 *part.* 3. *vers. tertio infero.* Coninch. *disp.* 32. *dub.* 7. *num.* 120. & *alij.* Priorem partem probo, quia occisio hominis per se mala est, & prohibita, nisi à potestate publica ex causa legitima fiat. At nulla est causa legitima interficiendi innocentem. Nam si aliqua esse posset, maximè culpa totius ciuitatis, cuius ipsi sunt partes, sed hæc esse non potest, quia ipsi immunes fuerunt ab illa culpa. Ergo ob illam non possunt ipsi vita priuari, argum. *de Veron.* 24. vbi ob peccatum patris, nequit filius occidi, & ratio est, quia neque pater est dominus, neque esse potest vitæ filii, neque respublica vitæ suorum ciuium. Quando enim ob peccatum vnius alter punitur, semper puniri debet in bonis, quæ ad ipsum delinquentem aliquo modo possint pertinere, & quorum ipse dominus fieri possit, & non in aliis, quia delinquens est, qui ibi præcipuè punitur, priuando ob eius causam innocentem honore, bonis fortunæ & libertate. Cùm ergo nunquam dominus esse possit vitæ alterius, efficitur ob eius causam priuari non posse. Confirmatique potest exemplo Ambrosij relati in *c. cum apud Thesalonicam.* 11 *q.* 3. excommunicantis, & grauiter reprehendentis Theodosium Imperatorem, eo quòd innocentes cum nocentibus inuolueret in pœna mortis, ob rebellionem ciuitatis. Quod si in aliquibus locis scripturæ videantur innocentes absque peccato fuisse interfecti à populo Israelitico, vt *Iosue* 6. & 1. *Reg.* 15. id dicendum est, fuisse factum ex speciali concessione Dei ob peccata illarum nationum; cùm enim sit dominus omnium vitæ, potest, prout sibi placuerit eam eripere, eripiendámque concedere.

8 Dices. Finis belli non solùm est recompensatio iniuriæ factæ, illiúsque vindicatio, sed pax, & securitas in futurum; sed timeri satis potest, si relinquantur viui, qui modò innocentes sunt, successu temporis nocentes esse futuros, & pacem turbaturos. Ergo ob huiusmodi finem occidi poterunt. Videtur enim hæc occisio esse quædam anticipata defensio, & omnino necessaria?

Respondeo, ob huiusmodi causam nullo modò licere innocentem occidere, quia aliàs liceret tibi priuato viro, quemlibet occidere, si aliquam leuissimam suspicionem haberes successu temporis esse contra te arma sumpturum, quod absurdum est. Non enim licet in defensionem propriam alterum priuare vita, nisi occidendus aggressor sit. Qui autem innocens est, neque de facto te aggreditur; imò nec voluntatem habet te aggrediendi, aggressor non est. Ergo aduersus illum non est locus defensioni. Quapropter Franc. Victor. *in relect. de iure belli, n.* 38. Valen. *puncto* 3. *vers. nam si hæc.* Mol. *disp.* 119. *vers. vt verò,* & alij reprobant, vt omnino illicitam, & intolerabilem occisionem infantium in bello Sarracenorum, timore ne postquam adulti sint, Christianos infestent, maiorum suorum exempla sequentes. Non enim licet pœnam infligare ob culpam non commissam, & fortè non committendam; præcipuè cùm aliæ dentur viæ præcauendi hæc mala, scilicet priuando infantes illos sua libertate, omnibúsque fortunæ bonis, quod statim dicemus fieri posse.

9 Secundam partem conclusionis, scilicet, innocentes posse per

per accidens, & præter intentionem occidi, ex eo constat, quia hæc indirecta occisio sæpè est necessaria ad belli finem consequendum, quia sæpè innocentes ita mixti sunt nocentibus, vt nequeant ij oppugnari, & vinci, nisi cum periculo, & occisione innocentium, Si ergo finis belli tibi licitus est, & media sine quibus consequi non potest, licent. Adde talem occisionem non esse tibi imputandam, cùm tu illam non intendas, sed solùm permittas vtens iure debito. Quòd si obiicias. Illi innocentes se iustè à morte possent defendere. Ergo iniustè tu illos aggrederis occidendo; aliàs non esset iusta defensio. Respondeo, negando se posse defendere te aggrediendo, tibíque resistendo, quia si hoc facerent, iam fierent nocentes. Concedo tamen posse se defendere, puta, inquam, defensione, si hæc illis, aliqua ratione prodesse potest. Aduerto tamen semper considerandum esse, an finis belli præponderet innocentium morti, & damni aliis inferendis, quia non est licitum tuam vtilitatem propriam cum iactura aliorum grauissima quærere, vt ex Victor *select. de iure belli, num.* 37. notauit Valen. *disp.* 3. *quæst.* 16. *puncto* 3. *vers. diximus.*

10 Sed inquires qui reputentur innocentes, quos nullo modo potest bellator priuare vita? Respondeo, iure naturali reputari infantes, & mulieres, & qui non possunt arma sumere, bellúmque iuuare. Videtúrque probari ex illo Deuteron. 20. *Percutietis omne quod in ea est generis masculini absque mulieribus, & infantibus,* quasi reliqui omnes præter hos reputentur nocentes, & ij innocentes. Verùm vt benè aduertit Mol. *disp.* 119. *vers. hinc infert Victor.* sæpè mulieres adultas bellum iuuare, vel portando merces, vel seruando sarcinas, imò propria manu pugnando. Quapropter inter infantes innocentes reputari non debent, si hostes conmittentur, vel intra vrbem obsessam resideant, sed potiùs præsumendum est nocentes esse. Secus verò si non constet hostes fuisse comitatas. Item reputantur innocentes, dum aliud non constat, qui non sunt ciues reipublicæ oppugnatæ, vt sunt aduenæ, & peregrini, & mercatores non habentes domicilium, sed casu ibi mercemonia portantes, & quasi in transitu existentes. Iure autem gentium inter innocentes computantur legati, siue oratores, de quibus *cap. Paternarum* 24. *quæst.* 3. *& cap. illi qui eadem causa, & quæst.* quia nisi præsumerentur innoxij, non possent munus suum debitè exercere Inter Christianos monachi, presbiteri, & conuersi, reputantur innocentes, dum contrarium non probatur, quia in ordine ad bellum non sunt partes reipublicæ, cùm bellum illis sit prohibitum. *cap. cognouimus, de treug. & pace.* ibi, Innouamus, vt Presbyteri, Monachi, Conuersi, peregrini, Mercatores, Rustici euntes, & redeuntes, & animalia, quibus arant, & semina portant ad agrum, securitate congrua lætentur. Et in iis consentiunt Doctores, Valen. *disp.* 3. *quæst.* 16. *puncto* 3. *vers. quinam* Suar. *de charit. disp.* 13. *sect.* 8. *num.* 10. Mol. *de iust. disp.* 110. Bonac. *disp.* 2. *de restit. quæst. vlt. sect.* 1 *p* 12. *§.* 3. *num.* 17.

11 Quarta difficultas, an liceat in bello libertate priuare hostes, & in seruitutem redigere? Si rei naturam spectemus, certissimum est apud omnes licere, quoties in recompensationem iniuriæ factæ, & satisfactionem damnorum quæ victor passus est fuerit necessarium. Si enim victor priuare vita hostes potest, à fortiori poterit libertate, & habetur *§. item ea quæ ab hostibus. Instit. de rerum diuis.* ibi, Quæ ab hostibus capimus, iure gentium nostra fiunt, adeò vt liberi homines in seruitutem nostram redigantur. Item traditur *l. naturalem. §. vlt. & l. transfugam ff de acquir. rerum domin. l. si quid bello, l. hostes, ff de captiuis & postlim. reuersis.* consentit *cap. ius gentium, dist.* 1. *& cap. dicat.* 23. *quæst.* 5.

12 Ab hoc autem iure excipiuntur Christiani capti ab aliis Christianis, & eorum filij, qui non possunt in seruitutẽ redigi ob consuetudinem inter eos præscriptam; possunt tamen detineri aliquantulum, dum pecunia aliqua in præmium capientium conceditur, sic aliis referens docet Couarr. *reg. peccatum.* 2. *part* § 11. *num.* 1. & 6. Mol. *disp.* 117. *concl.* 4. Bona. *disp.* 2. *de restit. sect.* 1. *puncto.* 12. *num.* 21. Valen. *disp.* 3. *quæst.* 16. *puncto.* 3. *vers. quinta assertio.* Suar. *disp.* 13. *de bello sect.* 7. *num.* 19. Coninch *disp.* 31. *dub.* 7. *num.* 120. Hoc tamen priuilegio non gaudent Christiani apostatæ à Fide, siue subditi sint bellantis, siue non, quia quod in fauorem Fidei introductum est, non debet prodesse iis, qui Fidem abiurarunt, Suar. & Valent *suprà* Hæreticis autem receptum est prodesse, quia ij aliquomodo Christum fatentur. Suar. *loco citato.* Filiis autem Apostatæ, & Hæretici, qui Fidem non relinquunt, certum est prodesse.

13 Aliqui dubitant, an innocentes in seruitutem redigi possint, eo quòd neminem soleat Respublica libertate priuare, nisi ob eius culpam? Dicendum tamen est rectè posse, si iniuria ciuitatis aduersæ hanc pœnam mereatur, sic Victor. *de iure belli. num.* 42. Molin. *tit. de iustit. disp.* 120. Eman. Saa *verbo bellũ. num.* 2. Coninch. *disp.* 21. *dub.* 7. *num.* 112. & 119 & *seqq.* Ratio est, quia libertas inter bona fortunæ, quorum Respublica dominium habet, computatur, quia respublica illorum bonorum habet dominium, quorum habent eius subditi: sed quilibet subditus propriæ libertatis dominium habet, illámque vendere potest necessitate vigente. Ergo respublica idem facere poterit, & confirmo. Pater necessitate vrgente potest filium libertate priuare, & creditor debitorem impotentem soluere, si ius positiuum non obstaret. Ergo à fortiori poterit respublica quemlibet ciuem, cùm quilibet debeat satisfacere pro debito reipublicæ, vtpotè pars ipsius. Adde, receptissimum esse tradi infantes obsides inimico nolenti aliter à bello desistere, qui tamen in arctam, & sæpè in perpetuam seruitutem reducuntur: quod est quoddam genus seruitutis, & priuationis libertatis.

14 Sed inquires, an ij captiui possint fugere; illósque possis ad fugam iuuare; Suppono esse captos bello iusto; nam si iniusto capti essent, quales sunt omnes Christiani à Mauris, & Turcis: clarum est fugere posse, quia iniustè detinentur. & laudabile opus charitatis esse illos fugientes iuuare, & à possidentibus eripere. De seruis autem bello iusto captis censet Nauarr. *c.* 17. *num.* 103. & 104. & plures alij relati à Couarruu. Valen. Lessio, statim referendis, fugere non posse; quòd si seruus Christianus sit, & ab infideli domino fugiat, obligatum esse mittere pretium, non tamen reddere ob periculum peruersionis. Probat Nauarr. suam sententiam. Primò, quia seruus pretio emptus fugere non potest, ergo nec bello captus. Tum quia potior titulus seruitutis est, qui ob bonum commune reipublicæ introducitur, quàm qui priuata authoritate comparatur. Tum quia nulla datur distinctio inter seruum empititium, aut bello comparatum. Secundò, hæc seruitus est quædam pœna à republica imposita iis, quibus fortè pœna mortis debebatur ob iniuriam illatam, & ex pietate, & misericordia in hanc leuiorem pœnam commutatur. Ergo facta commutatione, & pœna seruitutis imposita, non licet damnatis fugere ab illa, aliàs liceret cuilibet damnato ad triremes, aut in exilium ab eo fugere. Tertiò fugientem seruum potest dominus castigare. Ergo signum est commisisse culpam in fuga. Item potest illum vi, & armis, si opus fuerit, reducere, neque potest repugnare; aliàs daretur bellum iustum ex vtraque parte. Ergo seruus non habet ius fugiendi. Tandem probatur. ex Concilio Gangiensi *cap.* 3. *relato in cap. si quis seruum.* 16. *quæst* 4. vbi anathemate damnatur. si quis seruum prætextu diuini cultus doceat dominum contemnere proprium, vt discedat ab eius obsequio, ne ei beneuolentia, & omni honore deseruiat. Si igitur consuli non potest fuga, ergo neque exequi, & *l.* 1. *C. de seruis fugitiuis*, dicitur fugitiuus seruus furtum sui facere domino. Neque ibi distinguitur de seruo empto, & de seruo bello capto.

15 Nihilominus communior sententia est, & tenenda, licitè posse seruum bello captum fugere ad suos, seu ad aliquam ciuitatem amicam, in qua tuti sint, sic aliis relatis docet Couarru. *reg peccatum.* 2. *p.* §. 11 *num.* 6. & *lib* 1. *var. resolut. cap.* 2. *numero.* 10. Bannes 2. 2. *q* 40. *art.* 1. *dub.* 3. Valen. *disp* 3. *quæst.* 16. *punct.* 3. *circa finem vers. alterum dubium.* Lessius *lib.* 2. *de iust. cap.* 5. *dub.* 5. *num.* 24. Eman. Saa *verb. bellum, nu.* 7. Bonac. *disp.* 2. *de restit. quæst. vlt. sect* 1. *par.* 12. *num.* 26. Ratio desumitur ex §. *Item ea quæ ab hostibus. Instit. de rerum diuis.* vbi de seruis bello captis dicitur, si nostram potestatem euadant, & ad suos redeant, pristinum statum accipiant, id est, consequantur libertatem, quam antea habebant. Ergo tacitè illis conceditur facultas fugiendi à confinibus dominorum; aliàs irrationabilis esset lex, quæ concederet libertatem in præmium actionis iniquæ, & quæ hac via ad malum incitabat. Quod intelligendum est, etiamsi captus bello, pretio vendatur, semel & iterum, quia nunquam venditur, nisi seruitus bello comparata, atque adeò semper retinet priuilegium seruitutis belli. Et idem est de prole, si quam habeat, quia non debet esse deterioris conditionis. Sic Lessius *loco citato. num.* 25. Notanter dixi licitum esse seruo bello capto fugere ad suos, vt indicarem aliam fugam intra confines dominorum, cùm ex illa libertas non obtineatur, illicitam esse, & sic intelligit Couarru. *supra textum in l.* 1. *C. de seruis fugitiuis, & cap. ius gentium. dist.* 1. & *seg.* 23. *tit.* 34. *par.* 7

Limitanda tamen est hæc doctrina, vt procedat, nisi fidem seruus dederit non fugiendi. quia tunc speciali titulo fidelitatis, & maximè si iuramento firmatus esset, tenetur à fuga abstinere, sic Valent Lessius, Bonac. & Couarr. *suprà.*

16 Neque obstant contraria. Ad primum concedo seruum, qui per iustam emptionem seruus factus est, non posse à domino fugere, quia receptum est emptionem fuisse factam pro iure seruitutis perpetuæ. Quod tamẽ aliter cõstat de seruo bello capto, cuius seruitutis titulus nobilior est. Quapropter huic à finibus dominorum ad suos permittitur fugere, non tamen seruo emptitio. A qua regula excipi debet casus, quo dominus seruum ad peccatum incitaret, neque rogatus vellet desistere, tunc enim liceret seruo cuicunque fugam arripere, si non habeat aliud commodius medium ad vitandum animæ periculum: sic ex omnium sententia tradit Nauarr. *cap* 17 *num.* 102 & Lessius *lib.* 2 *cap.* 5. *dub.* 5. *num.* 19 Eadem est ratio (inquit Lessius, & benè) si inhumaniter tractetur, vt si fame, siti, frigore, & verberibus sine sufficienti causa affligatur) quia tunc iniuriosus illi est dominus, à qua iniuria iure defensionis se potest eripere per fugam, cùm alia via non suppetit. In iis ergo casibus non consequitur seruus libertatem, sed potiùs tenetur redire cessante periculo similis tractationis, & inductionis. Nisi fortè (subdit Lessius) fuerit iniuria tanta, vt meritò libertate sit compensanda.

Ad secundum admitto seruitutem esse pœnam impositam ob delictum, sed quia imposita est ea conditione, vt condemnatus seruus liber ab illa existat, si ad suos reuertatur, ea de causa licet reuertere. Ad tertium, admitto posse dominum hunc fugitiuum seruum, dum est intra suam ditionem castigare, tum quia absolutè

absolutè est seruus, & sibi subditus, neque tenetur præsumere animo reuertendi ad suos fugam arripuisse, sed potiùs animo vagandi. Tum quia acquiescit probabili Nauarri, & aliorum sententiæ non posse fugere. Tum & præcipuè, quia non castigat illum ob culpam commissam, sed obseruandum ius proprium terrendo seruum à simili fuga. Tum denique, quia sub hac conditione videtur illi concessa fuga, vt si intercipiatur, puniri grauiter possit. Ad confirmationem concedo posse dominum vi, & armis, si opus est, fugientem seruum reducere, dum non peruenit ad suos, neque posse seruum resistere. Nego tamen inde inferri non habere ius fugiendi, quia habet ius fugiendi, dum à domino non impeditur.

Ad vlt. dico in Concilio Gangiensi, non reprobari concilium absolutum datum seruo fugiendi dominum, sed datum prætextu religionis Christianæ, quasi religio Christiana obstet seruituti.

Ad leg. 1. respondeo seruum fugientem à domino animo diuagandi intra illius confines, furtum facere, secus si ad suos perrexerit, vel loquitur de seruo emptitio, non de seruo bello capto.

Quinta difficultas, qua ratione liceat hostium bona occupare? Non est dubium posse à Principe indicente bellum occupari omnia bona hostium, quæ necessaria sunt tum ad reparationem iniuriæ acceptæ, illámque vindicandam, tum ad securitatem in posterum futuram: qua de causa licet arcem, & ciuitatem occupare, pecuniæ summam exigere, & tributa imponere soluenda in futurum & vt hæc impleantur exigere obsides, sic latiùs Mol. *d.* 117. Suar. *d.* 13. *sect.* 7. *de Charit. num.* 20. & omnes cs. Quod non solum verum habet in bonis hostium nocentium, sed etiam innocentium, si necessaria sint ad supradictos fines vindictæ, & securitatis, quia tunc non puniuntur innocentes, sed punitur respublica in ipsis, cuius sunt partes sic Valen. 2. 2. *disp.* 3. *quæst.* 16. *puncto.* 3. *vers. quartò infero.* Victor. *de iure belli, num.* 40. Couaruu. *reg. peccatum.* 2. *p.* § 9. *num.* 4. Molin. *disp.* 121. *concl.* 4. Suar. *disp.* 13. *de bello, sect.* 7. *num.* 12. Coninch. *disp.* 31. *dub.* 7. *à num* 113. Ab hac tamen regula excipiuntur: Primò, animalia, quibus rustici euntes, & redeuntes arant, & semina portant in agrum, ex decreto Alex. III. *in cap. innouamus. de treuga & pace.*

18 Item excipiuntur ab hac regula bona Ecclesiæ, & Ecclesiasticorum innocentium, quæ ob delictum ciuitatis occupari non possunt. Tum quia sunt specialiter dedicata, & à iurisdictione sæculari exempta, ac proinde non debent ob delictum aliorum grauari. Tum quia Ecclesiastici partem constituunt distinctam à republica ciuili. Ergo propter eius culpam puniri non debent, sic ex communi sententia docet Valen. 2. 2. *disp.* 3. *quæst.* 16. *puncto.* 3. *vers. hic autem.* Suar. *disp.* 13. *de charit. sect.* 7. *num.* 14. Coninch. *disp.* 31. *dub.* 7. *num.* 117. Bonac. *disp.* 2. *de restit. quæst. vlt. sect.* 1. *punct.* 12. §. 3. *num.* 18. Mol *disp.* 121. *concl.* Addit præterea Suar. *ibi* cum Syluest. *verbo bellum, in fine,* hoc priuilegio immunitatis gaudere omnia bona, quorumcunque sint, si in Ecclesia ad custodiam reponantur, quod piè dictum est.

19 Verùm etsi hoc ita sit, per accidens tamen Ecclesia, eiúsque bona, diripi, comburi, & deuastari possunt, si hoc necessarium fuerit ad finem belli consequendum, pacémve firmandam. Item possunt hostes ex Ecclesia extrahi, & in illa occidi, si priùs ipsi Ecclesia abusi sunt, tanquam arce, & castro ad repugnandum, quia eo ipso amittunt priuilegium immunitatis, vt colligitur ex *cap. sanctorum Patrum,* 10. *quæst.* 1. quod tamen non amittunt, si illam munierint ad præcisam Ecclesiasticorum, innocentiúmque defensionem: sic Syluest. *verbo bellum,* 3. *quæst.* 6. & 8. Suar. *disp.* 13. *sect.* 7. *num.* 14. Bonac. *dicto num.* 18. & 19. Valen. *p.* 3. *vers. hic autem.* Coninch. *disp.* 31. *dub.* 7. *num.* 118.

20 Idem dicendum est de cuiuscunque innocentis bonis, etiamsi pars non sit reipublicæ aduersæ, possunt, inquam, deuastari, & occupari, non per se, sed per accidens, in quantum fuerit necessarium ad finem belli consequendum. Quod à fortiori procedit, si credas illis bonis aduersarium vsurum, vt te iniustè oppugnet, quia tunc est quædam naturalis defensio, sic Valen. *vers. quartò infero.* Mol. *disp.* 121. *in princ.*

21 An autem tenearis iis satisfacere victoria reportata si ditior ob illorum bonorum occupationem, aut deuastationem non euasisti; Variant Doctores. Negant te esse obligatum: Mol *disp.* 121. *concl.* 2. Bonac. *disp.* 2. *de restit. q. vlt. sect.* 1. *p.* 12. *n.* 19. quia non apparet ex quo capite ad restitutionem tenearis, non ratione rei acceptæ, quæ non extat, neque ratione iniustæ acceptionis, quæ nulla fuit. At contrarium mihi dicendum videtur. Existimo namque te esse obligatum reparare. Primò, ex bonis hostis, si aliqua sint, quia hic causa fuit iniusta horum damnorum, tu verò illius bona occupans eandem obligationi non contrahis, & colligitur ex Mol. *suprà.* Quòd si bona hostis non acceperis sufficientia ad reparationem tuæ iniuriæ, & aliorum damnorum, credo ex propriis bonis te esse obligatum satisfacere, quia innocens, & qui pars non erat reipublicæ offendentis non tenebatur tibi donare sua bona, vt tu ius proprium recuperares, quia non eras absolutè, & simpliciter pauper, sufficiebat enim ea tibi mutuare, atq; adeò ex tacito contractu manes obligatus.

22 Hinc resoluitur dubium de repressaliis, an licitæ sint? Repressaliæ, seu impignorationes vocantur bona quæ innocens respublica, & iniuriam passa assumit à ciuibus reipublicæ nocentis in pignus satisfactionis, sibi, suisq; ciuibus debitæ. Contingit enim aliquãdo Gallos, v. g. damnũ inferre Castellæ, de oppidis, vel eius incolis, monetur Rex Galliæ de iniuria fact., vt fieri satisfactionẽ procuret, ipse verò negligit. Tunc Rex Castellæ, permittans, sic nocentibus non valet obtinere satisfactionem, vt innocentium bona occupentur, repressalias concedit, quod omnino videtur licitum, quia illa bona vsurpata sub domino sunt reipublicæ Galliæ, qui culpabilis extitit, dum non procurat, vt sibi subditi satisfaciant iniuriis illatis alterius reipublicæ ciuibus. Ergo hæc respublica innocens, & iniuriata in suis ciuibus punire poterit rempublicam iniuriantem, eius ciues innocentes, si opus est, grauando, & bonis priuando, iuxta sententiam August. *in cap. Dominus* 23. *quæst.* 2. vbi iustam esse causam belli affirmat, si respublica vindicare negligat, quod à suis improbè factum est. Sic Victor. *de iure bello num.* 41. Couarru. *reg. peccatum* 2. *p.* § 9. *num.* 4. Valen. *disp.* 3. *quæst.* 16. *p.* 3 *vers. Quinto infero.* Mol *disp.* 121. *concl.* 4. *vers. confirmari verò.* Coninch. *disp.* 31. *dub.* 8. *num.* 132. vbi *n.* 133. optimè aduertit sex conditiones requiri, vt repressaliæ licitæ sint. Prima quòd de iniuria facta manifestè constet; manifestè enim constare debet ciues alterius reipublicæ, iniustè vsurpare bona ciuium huius reipublicæ, vel detinere, nolléque soluere debita. Aliàs iniquum esset dubium debitum compensatione certa reparare. Debet autem hæc iniuria grauis esse, præcipuè si bona vsurpanda sunt ab innocentibus, quia multis scandalis, & iniuriis est expositus hic modus recuperandi debitum Mol. *suprà vers. licet autem.* Secunda, vt superior delinquentem monere debeat de iniuria facta, vt fieri satisfactionem mandet, alias iniquè vexares innocentes, & alienam iurisdictionem sine occasione vsurpares. Aduertit tamen Molina & benè *disp.* 121. *vers. ad quem pertinet,* si dum hæc satisfactio a superiore petitur, adsint mercatores illius reipublicæ, quæ damnum intulit, periculumque sit, nedum satisfactio petitur, illi recedant, & fortè debitum non facilè recuperetur te posse illos detinere, illiusq; bona sequestrare expectans rei euentum, præcipuè si credis damnum esse illatum authoritate Principis, est n. hæc iusta defensio. Tertia debet tibi constare culpabiliter Princ nolle premere subditos vt satisfaciant, quia aliàs in eius defectum bona innocentium non subrogantur satisfactionis. Quarta, Princeps reipublicæ læsæ debet adiri, & facultatem concedere repressalias capiendi, quia solus is qui bellum mouere potest eas concedere. Quinta, Ne plus damni alteri reipublicæ inferatur, quàm necessarium sit ad plenam satisfactionem Sexta, ne concedatur in personas Ecclesiasticas innocentes, quia hæ exemptæ sunt sub pœna excommunicationis, *c. vnico de Iniuriis in* 6. & notauit Valent. *disp.* 3. *q.* 16. *puncto.* 3. *vers.* 5 *infero.*

His ergo conditionibus positis repressaliæ, seu pignorationes licitæ sunt Quocirca cùm in *cap.* 1. *Authent. vt non fiant pign. collat.* 5 *nouella* 52. & *l. vn. cod. vt nullus ex viciniis,* dicitur æquitati contrarium esse pro alienis debitis alios molestari, intelligendum est, quando propria authoritate, & non ex facultate Principis, & seruatis supradictis conditionibus fit.

23 Denique pro complemento huius difficultatis inquires, Primò ad quem bona capta in bello pertineant; an, inquam, ad principem, an ad milites? Et quidem si bona immobilia sunt, constat apud omnes ad Principem pertinere in satisfactionem iniuriæ acceptæ, recompensationem expensarum, & periculorum, quæ in bello subiit, ex *l. si captiuis.* & tradit cum communi sententia Couarru. *reg. peccatum* 5. 11. *art. num.* 1. *præcipuè n.* 6 & 7. Valen. *disp.* 3. *q.* 16. *puncto.* 3. *vers. quarta propositio.* Coninch. *disp.* 31. *dub.* 7. *num.* 121. Bonac. *d.* 2. *de restit. q. vlt. sect.* 1. *pag.* 12. *n.* 12. Si verò bona mobilia sunt, regulariter fiunt capientium, nisi alicubi sit contraria consuetudo, vt hac ratione ad pugnam excitentur milites, & animosiores fiant; sic Conarruu. Valent. Coninch. Bonac. & alij *suprà.* Vide *tit.* 26. *part.* 2. *nostrarum legum,* vbi varia de diuidenda præda statuuntur.

24 Sed quid dicendum, si ea, quæ ab hostibus eripiuntur, ipsorum hostium non sint, sed furto, & rapina sublata, qualia sunt ea quæ Turcæ à Christianis accipiunt? An inquam, hæc restituenda sunt veris dominis, vel possint præliantes bello iusto ea sibi retinere? Cui difficultati respondeo, si bona immobilia sunt, reddenda esse prioribus dominis, est communis sententia, cum Glossa *leg.* 1. *ff. de captiuis,* tradit Couarru. *reg. peccatum.* 3. *p.* §. 11. *n.* 7. Valen. *suprà.* Mol. *disp.* 118. §. *his ita explicatis.* & probat *lex captiuus* § *expulsis hostibus. ff de captiu,* & *postlim. reuersis,* & *lex Pomponius. ff de acquir. rerum domin.* Si verò bona capta ab hostibus mobilia, sunt, probabile reputat Valen. cum Couarru. *suprà* non esse prioribus Dominis restituenda, consentit Eman. Sa. *edit Complut. verbo bellum, numero* 4. At distinguendum censeo cum. Mol. *tota disp.* 118. Coninch. *disp.* 31. *dub.* 7. *artic. num* 122. iure naturæ prioribus Dominis esse restituenda, quia non amiserunt dominium. Iure tamen Cæsareo capientium fieri, si hostes ea deportarunt ad præsidia, locáve tuta quia tunc reputantur, ac si essent ipsorum hostium propria, secus si in ea loca non deportarunt, aut veri Domini eos fuerunt insecuti, quia tunc non possunt reputari quieti illorum possessores, constat ex *l.* § *quid bello* 18. *iuncta postliminio.* 5. *ff de captiuis,* & *postlim. vers.*

25 Ab hoc tamen iure excipiebantur aliqua, quibus priuilegium

ipsos gratis ducibus donare, quod rarò est credendum: Bonacicina, suprà.

4 Milites verò primò peccant contra fortitudinem, si temerè, & absque vlla necessitate periculo vitæ se exponerent. At quando est probabilis spes cum proprio, vel aliquorum damno fructum copiosum esse consecuturos, laudabile erit, & actus fortitudinis se morti periculo tradi, sicuti fecerunt viri fortissimi, sic Valent. *disp. 3. quæst. 16 pag. 3. assert. 2. vers. item peccarent.* Secundò peccant milites, si stationem, & pugnam deserant, etsi adsit euidens mortis periculum, quia ad hoc munus obeundum ob bonum reipublicæ se obligarunt, & stipendia accipiunt. Tertiò, tenentur defendere arces, & locum sibi demandatum, quorum spes aliqua subest resistendi. Aliàs obligantur omnia damna inde prouenientia reparare, & capitis pœna plectuntur, vtpote rei læsæ maiestatis. *tom. 3 ff ad leg. Iul. maiest.* quod si nulla est spes se posse hostibus resistere, non tenentur mortem expectare, quia esset frustanea, inutilis, & nociua talis expectatio, & contra charitatem sibi debitam, ac proinde ad id se obligare non potuerunt, Mol. *disp. 116. in princ.* Coninch. *disput. 31. de bello. dub. 7. numer. 97.* Quartò, peccant milites mortaliter, & contra iustitiam, si sine Ducis, aut Principis facultate castra deserant, quia sub hac obligatione sunt conducti: si enim hæc facultas discedendi libera esset cuilibet militi, non posset Dux securè ad bellum procedere, cùm enim existimaret sufficientem numerum habere ad pugnam, se vacuum, & inermem inueniret; eaque de causa meritò pœna capitis, vel triremis, & infamiæ, plectitur, sic discedens, vt tradit Gloss. *cap. ius militare dist. 1. verb. deseratur.* Neque Dux in concedenda hac licentia facilis esse debet, præcipuè cùm miles nulli pugnæ interfuit, quia inde non paruum reipublicæ, & Principi damnum proueniet, qui tot sumptus fecit in milite sustentando, & asportando absque vlla vtilitate. At si miles aliquibus annis suo officio satisfecit, expedit rationabili aliqua causa intercedente, vt ei facilè licentia discedendi concedatur. Nam vt benè dicit Mol. *suprà*, hæc facultas viam aperit, vt alij se militiæ dedicent, & difficultas omnino præcludet. Quintò, peccant milites, si vltra debitum sibi stipendium aliquid accipiant: Lucæ 3. *Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis, & contenti estote stipendiis vestris.* Quapropter si aliquid accipiunt præter id quod ex consuetudine tam recepta illis debitum est, peccant, & obligati sunt ea dantibus restituere, nisi manifestè constet gratis donare, quod rarò est præsumendum; concedunt enim timore maioris mali. Neque excusantur ex eo quòd Princeps eis stipendia non soluat, quia non obinde hospites grauandi sunt, excusarentur tamen, si pressi extrema, vel graui necessitate facerent. Reputaretur autem grauis necessitas, & sufficiens, si vel perire, vel deserere castra cogerentur, quod fieri non potest sine magno sui vel reipublicæ damno. Princeps autem hæc omnia damna tenetur reparare, cùm ob eius causam data sint. Sextò, peccant milites facientes sibi plures domos signari, quibus hospitentur, intendentes in vna solùm hospitari, & ab aliis pecunias recipere, ne ibi commorentur, iniustissimè enim tales pecunias recipiunt, & obligati sunt eas restituere, & eandem obligationem subit, qui eis chirographa diuersa concessit, cùm fuerit causa huius iniquæ vexationis. Vide Molinam *dicta disp. 116.* Coninch. *disput 31. dub. 7. art... num. 94.* Bonacina *disp. 2. de restit. quæst. vltim. sect. 1. punct. 12. §. 3.*

PVNCTVM. VI.

Quæ personæ in bello pugnare possint.

1 *Omnes pugnare possunt, nisi eis sit specialiter prohibitum.*
2 *Episcopis, clericis, monachis, seu religiosis prohibitum est propria manu pugnare.*
3 *An monachi laici, & clerici in minoribus sub hac prohibitione contineantur? Negant aliqui.*
4 *Approbatur eorum sententia in iis, qui priuilegio fori non gaudent. Approbatur in iis, qui tali gaudent priuilegio.*
5 *Possunt clerici in sacris, bello assistere, & ad pugnam hortari milites consolari, &c.*
6 *Neque ad has officia exercenda indigent licentia sui Episcopi.*
7 *Ad se, suosque defendendos propria manu clerici pugnare possunt.*
8 *Neque obinde irregulares sunt censendi.*
9 *Solus Pontifex dispensare potest, vt clericus bello præsit, vel propria manu pugnet.*
10 *Infideles, & hæreticos ad bellum vocare, esse per se illicitum non sit, regulariter tamen est illicitum.*
11 *In bello iniusto nemo pugnare potest. Timore mortis aliqui excusantur.*
12 *Occurrente necessitate omni tempore pugnandum est: extra illam diebus festis pugnari non potest.*

1 SI bellum iustum sit, omnes in eo pugnare, adiuuareque possunt, nisi eis specialiter sit prohibitum, quia exercere actionem licitam, ad illamque iuuare per se laudabile est. Videamus ergo quibusnam hoc sit prohibitum, & quo iure?

2 Respondeo, Episcopis, clericis, & monachis, seu religiosis prohibitum est propria manu pugnare, vel exercitum ducere & neque aliis inuenitur facta prohibitio. De monachis etiam laicis habetur expressè, *cap. eos qui 20. quæst 3.* De clericis *cap. clerici cap. quicunque ex cler. 23. quæst. 8.* & aliis, sub quibus religiosi comprehendi poterant. Quod non possint exercitum ducere, habetur *cap. sententiam 9. ne clerici, vel monachi.* Congruentia prohibitionis; quia clerici, & religiosi dicati sunt Deo seruire, à qua professione sæcularis pugna multùm reuocat. Item clerici sunt ministri Christi, ipsumque repræsentant, qui proprium sanguinem pro aliorum salute effudit. Ergo non licet alienum effundere. Hæc autem prohibitio iure positiuo facta grauis est, & ad culpam lethalem obligat clericos in sacris constitutos quod satis indicant grauissimæ pœnæ clericis pugnantibus impositæ. Priuantur namque vsu suorum ordinum, recluduntur in monasterio, & si in bello moriantur, pro illis non offertur sacrificium & oblatio, vt constat ex allegatis textibus. Peccant ergo mortaliter, & ita tradunt ferè omnes Doctores etiam de constitutis in ordine subdiaconatus. D. Thom. 2. 2. *quæst. 40. art. 2. & ibi.* Caiet. Syluest. *verbo bellum. 1. quæst. 1.* Couarruu. *Clem si furiosus 1. pag. §. 3. num. 2.* Valent. *disp. 3. quæst. 16. 4. in princ.* Bonac. *disp. 2. de rest. quæst. vlt. sect. 1. 12. § 4.* Suar. *de bello disp 13 sect. 3. num 5.* Molin. *de iust. tract. 2. disp. 108. circa fin. vers. secundum est,* Coninch. *disp. 31. dub. 6. num. 86.* & alij.

3 Sed difficultas est, an monachi laici, & clerici in minoribus ordinibus constituti, hac prohibitione rigorosa contineantur? Negant Couarruu. & Bonac. *suprà*, & Lorca 2. 2. *sect. 3. disp. 51. num. 12.* Et mouentur, quia consuetudine receptum est hos canones ad illos non extendi: quare dicit Couarruu. de clericis eodem modo, ac laicos pugnare posse: consentit Franciscus Suarez nisi habeant beneficium Ecclesiasticum, quia tunc ratione beneficij ad altiorem ordinem aspirare debent, aut saltem debent impedimentum non apponere.

4 Cæterùm sententia Molinæ in hac parte mihi magis probatur, quam etiam approbat Coninch. *num. 87.* Affirmat namque clericum in minoribus constitutum, priuilegio fori non gaudentem, ad bellum procedere posse æquè ac laicum, quia tanquam laicus reputatur. Neque canones aduersùs illum procedunt saltem ex consuetudine recepta. Si autem priuilegio fori gaudet, peccat, quia cùm ex officio deputatus sit Ecclesiæ seruire, indecens est ad militiam sæcularem se transferre. Non autem videtur hæc grauis culpa, quia longè est à ministerio altaris, & repræsentatione Christi, ob cuius causam prohibitio facta est. Quod etiam de beneficiato in minoribus constituto dicendum credo, peccare, inquam, tantùm venialiter, sed grauius; tum quia nullus text. specialiter de eo loquitur; tum quia beneficium solùm obligat, vt non apponas impedimentum ad officium eius exercendum, casu quo retinere illud velis. At potes procedere ad bellum animo relinquendi beneficium, si impedimentum irregularitatis in bello contrahas. Ergo ex beneficio non videris mortaliter peccare. De Religiosis laicis maior est dubitatio, an peccatum mortale committant, si ad bellum procedant, quia *cap. eos qui 20. quæst. 3.* mandantur excommunicari, quod non fieret, nisi graue esset peccatum. Sed dicendum est non obinde præcisè excommunicari, sed quia apostatando à religione se militiæ, & publicis honoribus tradiderunt. Quocirca ex processu ad bellum solùm venialiter existimo peccaturos, grauius tamen quàm beneficiatos clericos.

Dixi non posse clericos in sacris constitutos propria manu pugnare, vel exercitum ducere, aut pugnantibus, percutientibusque præesse, vt inde colligeres posse bello interesse, vt subsidia spiritualia ministrent, milites consolentur, & ad pugnam excitent, modò non excitent specialiter, & expressè ad occisionem, & mutilationem inimicorum; quia hæc officia aliena non sunt à clerici statu, & ita tradunt Couarruu. Coninch. Bonac. Valent. Suar. *& alij suprà*, & constat ex *cap. omni timore, cap. hortatu, cap. præterea, & aliis 23. quæst. 8.* Neque obstat text. *in cap. quod in dubiis, de pœnis*, vbi Innocent. III. eodem modo deponi mandat eos sacerdotes, qui gubernant naues ad pugnam, & personaliter exercent conflictum, quàm eos, qui alios incitant ad pugnandum. Non, inquam, obstat, quia, vt benè dicit glossa, loquitur text. de bello iniusto, non iusto. argum. *cap. sicut dignum. § qui verò de homicid. & l. item.* Mela, *§. item cum is ad l. Aquil.*

6 Vt autem clerici hoc officium exerceant, non indigent speciali licentia sui Prælati, quia nullo iure cauetur hanc illis esse necessariam. Nam text. *in cap. reprehensibile, & cap. quo ausu 23. quæst. 8.* qui ad hoc probandum adducuntur, non conuincunt. Nam *in cap. reprehensibile*, reprehenduntur Episcopi, non quia ad bellum ob consolandos milites, eosque ad pugnam hortandos sine licentia profecti fuerint, sed quia ibi sicut reliqui milites pugnauerint: & quia hac occasione impediti non venerint ad Concilium, quod Summus Pontifex Romæ congregauit. Text. verò *in cap. quo ausu*, non de profectione ad bellum, sed ad Imperatoris Ecclesiam loquitur, & grauiter reprehenditur à Pontifice Episcopus, qui eius mandatum contemnit ob Imperatoris iussa exequenda, præcipuè, cùm canones euidenter præcipiant nullum omninò Episcoporum, qui Leuitica portione sunt contenti, nisi Summo Pontifice viso, atque consulto ad comitatum, hoc est, ad Imperialem aulam debere contendere.

7 Verùm vrgente necessitate possunt clerici in sacris constituti, & religiosi propria manu pugnare, & occidere, verbi gratia, ad se, suósque defendendos, quia lex Ecclesiastica prohibere non debet, quod iure naturali conceditur, & à fortiori possunt pro patria, & bono cõmuni reipublicæ, & fidei pugnare, si aliter in periculo graui hæc constituantur, ac denique pugnare possunt pro victoria obtinenda, à qua pax reipublicæ, fideique progressus non leuiter pendet: imò in iis casibus non solùm possunt, sed tenentur pugnare. Non enim lex Ecclesiastica aduersari poterat legi naturali, sed potiùs illam perficit, sicut gratia perficit naturam: & ita tradunt communiter Doctores. Mol. *disp.* 108. *post medium vers. sunt verò*, Valentian. *disput.* 3. *quæst.* 16. *punct.* 4. *vers. secundo, & seq.* Bonac. *disp.* 2. *de restit. quæst. vlt. sect.* 1. *punct.* 12. §. 4. Suar. *de bello. disp.* 13. *sect.* 3. *numer.* 6. Coninch. *disput.* 31. *dub.* 6. *num.* 91. & alij apud ipsos.

8 An verò in huiusmodi casibus aliquam irregularitatem contrahant clerici pugnantes? Dixi *in tractatu de irregularitate*, non contrahere, & tradit aliis relatis Coninch. *de sacrament. disp.* 18. *num.* 88. 89. *&* 97. *& disp.* 31. *de bello. dub.* 6. *num.* 91. Couarruu. *clement. si furiosus.* 2. *part.* 3. *num.* 2. *&* §. 4. *numer.* 9. *&* 3. *part.* §. *vnic. num.* 5. Valentia 2. 2. *disp.* 3. *quæst.* 16. *punct.* 4. *circa fin. vers. sed contraria sententia* Suarez *disp.* 13. *de bello. sect.* 3 *num.* 6. 7. & alij.

9 Sed inquires. Qui potest dispensare, vt clericus in sacris propria manu pugnet, vel pugnantibus præsit? Respondeo, solum Pontificem, quia in lege superioris nequit inferior, nisi ex superioris commissione. At nullum vestigium huius commissionis inuenimus datam Episcopis. Ergo nequeunt in hac dispensatione se intromittere: & ita tradit Bannes 2. 2. *quæst.* 40. *artic.* 2. *dub.* 2. Azor. 3. *part. lib.* 2. *cap.* 16. Bonacin. *disp.* 2. *de restit. quæst. vlt. sect.* 1. *punct.* 12. *num.* 29. §. 4.

10 Rursus aliæ sunt personæ, quæ ob eorum malitiam dubitari potest, an sint exclusæ à bello iusto Christianorum: ij sunt infideles, cùm enim ex eorum consortio grauissima mala reipublicæ proueniant, meritò excludendi sunt à bello aduersùs Christianos facto. Nam licèt per se illicitum non sit hos infideles in tui adiutorium, & defensionem vocare, per accidens tamen regulariter est illicitum: assumunt enim inde occasionem profanandi sacra; destruendi templa, violandi virgines, & alia innumera flagitia committendi, ob quæ Princeps catholicus quoad fieri potest, eos vitare debet. Et multò fortiùs debet se abstinere à præstando iis infidelibus adiutorium, cùm aduersùs catholicos pugnant, etiamsi ex parte infidelium videatur bellum esse iustum; quia bonum religionis omnibus aliis præferri debet: in iis consentiunt Doctores, Reginald. *tom.* 2. *prax. lib.* 21. *num.* 100. Rodriguez 1. *part. sum.* 126. *num* 2. Mol. *tract.* 2. *de iust. disput.* 112. *fine.* Ægid. de Coninch. *disp.* 31. *de bello, dub.* 7. *num* 102. Bonac. *disp.* 2. *de restit. quæst. vlt. sect.* 1. *part.* 12. §. 2. *num.* 6. Suarez *de bello. disp.* 13. *sect.* 7. *fine, num.* 25.

11 Hucusque de pugnantibus in bello iusto dictum est, at si bellum iniustum sit, clarum est neminem pugnare posse, & omnia damna facta, pro viribus reparanda esse. Solùm est dubium de iis, qui pugnant ob metum mortis, amissionis membrorum, aut alterius similis damni, quales sunt captiui in nauibus Turcarum remigantes: an ratione huius metus à culpa, & obligatione restituendi excusentur? Sed de iis disput. seq. *de scandalo* latiùs dicetur.

12 Restat dicendum, quo tempore pugnandum est? Respondeo, occurrente necessitate omni tempore. Extra necessitatem probabilius est die festo pugnari non posse, quia est opus seruile, vt dixi, cùm de obseruatione festorum egi. Ab Aduentu autem vsque ad Octauam Epiphaniæ, & à Septuagesima vsque ad Octauam Paschæ prohibetur præliatio ab Alex. III. *in cap. treugas, de treuga, & pace*, sub grauibus pœnis, & comminatione excommunicationis. Verùm hoc præceptum receptum non fuit, vt testatur glossa *ibi*, & tradit Valent. 2. 2. *disp.* 3. *quæst.* 16. *part.* 5. *fine.* Suar. *disp.* 13. *de bello, sect.* 7. *num.* 24.

Pvnctvm VII.

De quibusdam bellis particularibus iniustis, scilicet seditione, rixa, & duello.

1 *Quid sit seditio.*
2 *Proponitur quædam obiectio, vt clariùs seditionis definitio constet, & fit illi satis.*
3 *Rixa, seu duellum, quid sit, exponitur.*
4 *Enumerantur causæ, ob quas suscipi potest duellum, & dubitatur an sint sufficientes ad illud honestandum?*
5 *Ostentare vires, & voluptatem spectantibus causare, insufficiens causa est.*
6 *Veritatem aliquam duello firmare non solùm illicitum, sed superstitiosum est.*
7 *Vindicatio propriæ iniuriæ illicita est per duellum.*
8 *Defensio honoris proprij, quem videris amittere, si oblatum duellum respuas, non est censenda sufficiens causa honestandi duellum.*
9 *Si aliquis tibi minatur mortem, vel grauem iacturam honoris, vel diuitiarum, nisi duellum acceptes, acceptare illud potes.*
10 *Excipe, nisi cum aliquo innocente procuret, vt pugnes.*
11 *Ad euitandam mortem, ad quam es condemnatus, an licitè possis duellum acceptare? Tenent aliqui, & quibus defendant.*
12 *Contrarium tenendum est.*
13 *Si mineris de iniusta accusatione, nisi duellum acceptes cum accusatore poteris acceptare.*
14 *In defensionem diuini honoris aliquando admitti potest duellum.*
15 *Ob terminandum bellum, licitum est admittere duellum ex parte iustè bellantis.*
16 *Licitum est in hoc casu obligare mulieres, ne pugnantibus succurrant.*
17 *Enumerantur pœnæ impositæ duellantibus absque causa legitima.*
18 *Non prohibetur sub prædictis censuris qualibet pugna, sed pugna ex condicto loco, & tempore determinato.*
19 *Excommunicatio, quam duellantes incurrunt, est res creata virtute Trident. Absolui possunt ab Episcopo, si occultum sit duellum; virtute Cruciatæ, etiamsi publicum sit semel in vita, & semel in morte.*
20 *Quæ causæ excusent Principem ab hac excommunicatione incurrenda, ex eo quòd duellum permittat.*
21 *Reliquæ pœnæ præter excommunicationem, suspensionem, & interdictum, indigent declaratione Iudicis vt incurrantur.*

1 Seditio est bellum aggressiuum vnius partis reipublicæ aduersùs aliam, vel aduersùs suum Principem. Hæc semper est illicita, vtpote paci, & iustitiæ contraria; cùm enim nulla pars reipublicæ authoritatem habeat indicendi bellum, sed hæc resideat in Principe, seu Republica perfecta, fit sanè contra charitatem, & iustitiam procedere illam Reipublicæ partem, quæ hoc bellum mouet.

2 Dices: Contingere potest, quòd vna pars reipublicæ aliam infestet, iniuriosáque sit, & Princeps rogatus non impediat. Poterit ergo tunc ciuitas offensa offendentem debellare? Item potest Princeps non Rex, sed tyrannus esse, sed mouere bellum aduersùs tyrannum cuilibet reipublicæ parti licet. Ergo non est dicenda seditio bellum vnius partis reipublicæ aduersùs aliam, neque aduersùs Principem?

Facilis est horum solutio. Notanter enim dixi, seditionem esse bellum non quodcunque, sed aggressiuum, vt inde colligeres, si pars aliqua reipublicæ bellum moueat, quatenus ad sui defensionem necessarium est, & non aliter, non seditiosè procedere, sicut nec quælibet persona particularis seditionem committit, cùm se ab inuadente defendit, potiùs namque ex parte inuadentis stat seditio. Eodem modo respondendum est ad confirmationem. Dupliciter enim Rex tyrannus esse potest. Primò, quia regnum iure sibi non debitum vsurpauit. Secundò, quoad regimen, quia in illo iniuriosè procedit. Si tyrannus est, primo modo tota respublica, & quælibet eius pars expellere eum à possessione potest. Tunc enim non mouet bellum aduersùs suum Principem, & Dominum, sed aduersùs latronem dominium vsurpantem, ipséque fictus Rex est, qui seditionem committit, & illius est causa. Nam ex parte illum debellantium solùm est defensio. Si autem Rex secundo modo tantum tyrannus existat, tunc patientes iniuriam se bello tantum defensiuo munire possunt, non tamen illis licitum est suum Principem, vt verè dominum aggredi; aliàs seditionem, & rebellionem propriè committerent. Tota autem respublica illum regno priuare potest, si in eius perniciem gubernaret, quia rex à republica authoritatem accepit in ædificationem reipublicæ, non in eius destructionem, sic optimè Suarez *disp.* 13. *de bello; sect.* 8.

3 Rixa est priuatum bellum, priuatáque authoritate assumptum, quo vnus alterum lædere conatur. Ex parte inuadentis est per se peccatum mortale, nisi leuitas materiæ excuset; vt in pueris rixantibus, sic D. Thomas 2. 2. *quæst.* 14. *art.* 1. *& omnes.* Hæc rixa, seu priuatum bellum quid commune est ad duellum, & ad diffidationem. Duellum vocatur rixa, seu pugna duorum ex condicto, publicis quibusdam conditionibus interpositis. Diffidatio dicitur pugna, quæ sine his conditionibus, ex conuentione tamen partium assumitur, quæque vocatur priuatum duellum. Videndum ergo est, an hoc duellum, siue publicum, siue priuatum licitum aliquando sit?

Decisio huius difficultatis pendet ex causa, quæ ad duellum suscipiendum occurrere potest. Nam si nulla inueniatur legitima, duellum semper erit illicitum, si tamen aliqua legitima inueniatur, tunc licebit duellum, sicut bellum, licèt legitima causa intercedente, secus si causa deficiat.

4 Octo ergo causæ occurrere possunt ad suscipiendum duellum, de quibus Doctores dubitant, an sint legitimæ? Prima est, vana ostentatio virium, acquisitióque nominis, & honoris viri robusti. Secunda, causare voluptatem spectantibus, illísque se gratum præbere. Tertia, terminatio alicuius litis ciuilis, vel criminalis. Quarta, vindicatio iniuriæ factæ, illiusque reparatio. Quinta, defensio proprij honoris, quem videris amittere, si oblatum duellum respuas. Sexta, periculum vitæ, honoris, vel bonorum fortunæ, quod necessariò subire debes, nisi duellum acceptes. Septima, defensio diuini honoris, quem alius blasphemiis, & irrisioni,

Irrisionibus, aliisque peccatis lædere intendit, nisi duellum accepies. Octaua, terminatio belli inter hostes, & resolutio illius in duellum.

5 Prima, & secunda causa ab omnibus insufficientes iudicantur ad honestandum duellum, cùm enim in illo euidens periculum vitæ, tam propriæ, quàm alienæ insit, neque ob finem ita inutilem suscipi. Vnde & bellicum exercitium mortale peccatum est, si cum euidenti periculo vitæ suscipiatur, & in illo morientes Ecclesiastica priuantur sepultura, *cap. 1. de Torneam.* sic expressè Caiet. 2. 2. *quæst.* 95. *art.* 8. *circa solut. ad* 53 *in secunda causa, & in sum. verbo duellum.* Nauarra *cap.* 15. *fine.* Valentia 2. 2. *disputat.* 3. *quæst.* 17. *punct.* 1. *in causa quinta, & sexta.* Suarez *disput* 13. *de bello, sect. vlt. num.* 1. Coninch. *disp.* 31. *dub.* 2. *num.* 5. Petr. Nauarra *lib.* 2. *de restitut. cap.* 3. *in* 2. *part. dub.* 13. *num.* 296. Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 39. *num.* 12.

6 Tertia causa est, ob quam propriè dicitur duellum, cùm enim inter aliquos controuersia esset, neque sufficienter veritas ostendebatur, resoluebatur lis in duellum, vt is qui victor in eo euaderet, reputaretur verum dicere, qui verò succumberet, falsum. Duellum ergo assumptum ex hac causa non solùm illicitum, sed superstitiosum est, & vt tale damnatum, *cap.* 1. *&* 2. *de purgat. vulg. & cap. Monoma. hiam.* 2. *quæst.* 5. Est enim medium omnino inefficax, & improportionatum ad veritatem indagandam. Neque enim Deus victoriam promisit daturus innocenti: neque iustum est eam ab illo spectare medio ita indebito, & atroci. Caietanus, Suarez, & Nauarra *suprà.* Coninchus *num.* 13. Sanchez *num.* 3. Valent. *dict. punct.* 1. *vers. Nec tertio*: & alij plures.

7 Quarta causa, quæ est vindicatio iniuriæ factæ, illiusque reparatio, etiam insufficiens iudicatur ab omnibus supradictis Doctoribus ad honestandum duellum. Quia nemini particulari licet ob vindicandam propriam iniuriam alterum occidere. Ergo nec procurare: ad hoc enim officium Principis est constitutum. Adde huiusmodi effectus non certò per duellum obtinetur, cùm sæpè qui putatur victurus, succumbat.

8 Quinta, aliquibus videtur sufficiens, vt licitè suscipiatur duellum; cùm enim respuentes duellum ignaui, & timidi reputentur, neque possint absque rubore coram socijs comparere, quia eis non creditur respuisse ob vitandam Dei offensam, sed solùm ob timorem: sit sanè grauem inde iacturam honoris pati. Ergo vt hanc euitent, poterunt duellum admittere. Hac enim ratione vir nobilis non tenetur fugere aggredientem, etsi posset (vt communior fert sententia) quia fuga illi est ignominiosa: Ergo similiter prouocatus ad duellum non tenetur respuere, quia talis repulsa illi est ignominiosa? At dicendum omnino est, ex hac causa nullo modo honestari duellum posse: sic Caiet. *art.* 8. *circa solut. ad* 3. Suar. *n.* 5. Sanch *n.* 9. Valen. *punct.* 1. *vers. nec secundo.* Nauarr. *dub.* 13. *n.* 286. Coninch. *disp.* 31. *dub.* 2. *num.* 8. & alij apud ipsos. Ratio est, quia tibi illicitum est mortem alteri infligere, illamque procurare nisi in tui defensionem. At illa acceptatio duelli non est defensio tui honoris, non enim datur defensio, vbi non est aggressio. At inuitans ad duellum non aggreditur tuum honorem, potiùs enim ex repulsa duelli, quàm ex eius inuitatione amissio honoris sequitur. Neque ipse cogit ad pugnam, sed suadet. Vbi ergo tibi infertur vis, quam possis repellere? Nullibi certè. Secus verò est de viro nobili, quem alius aggreditur: tunc enim in aggressione patitur vim, quam non tenetur fuga sibi ignominiosa declinare, sed occisione poterit auertere.

9 Sexta causa, quæ est periculum vitæ, honoris, & fortunarum, magis est controuersa inter Doctores. Aliqui enim illam sufficientem iudicant ad honestandum duellum. Alij negant. Alij distinguunt inter periculum vitæ, & honoris, fortunarúmque, & dicunt periculum vitæ sufficere ad acceptandum duellum; secus periculum aliarum rerum. Vt ergo cum distinctione procedamus, proponendi sunt casus, in quibus hoc periculum necessariò quis subire potest, & offertur duellum ad illius euasionem. Primò, si minetur tibi aliquis mortem, aut falsum testimonium, aut grauem iacturam diuitiarum, nisi duellum cum illo acceptes, & credas sine dubio tibi illud malum inferendum esse recusato duello; in hoc casu tibi licitum est duellum acceptare, imò ad illud inuitare, quia non inuitas ad malum, sed ad minus malum; neque enim eligis periculum mortis absolutè, sed certum periculum mortis, infamiæ, amissionisque bonorum commutas in periculum dubium, & incertum. sic Sanchez *lib.* 2. *cap.* 39. *num.* 8. Valent. 2. 2. *disp.* 3. *quæst.* 17. *punct.* 1. *vers. talis autem casus* Coninch. *disp.* 31. *dub.* 2. *num.* 4. *in septimo casu, & num.* 17. & clariùs Lessius *libr.* 2. *iust. cap.* 9. *dub.* 8. *num.* 49.

10 Quòd si hic iniustus aggressor tuæ vitæ, honoris, vel diuitiarum, vellet duellum iniri non secum, sed cum alio tertio innocente. Maior est difficultas, an posses cum illo tertio pugnare, vt ab iniusta vexatione te liberes? Et ratio difficultatis est, quia tibi concessum est prouidere tuæ vitæ, cum iactura proximi, præcipuè cùm talis iactura non sit intenta, sed permissa, & ita vt probabile sentit Valentia 2. 2. *disput.* 3. *quæst.* 17 *punct.* 1. *paulò post principium vers ponunt etiam*, & absolutè Caietan. 2. 2. *quæst.* 95. *artic.* 8. *circa solut. ad* 3. Sanchez *lib.* 1. *in decal. cap.* 39. *num.* 4. Nauarr. *lib* 2. *de restitut. cap.* 3. *in* 2. *part. dub.* 13. *num.* 295. Tolet. *lib.* 5. *sum. cap.* 6. *n.* 31. At dicendum est nequaquam tibi licere. Non enim licet tibi directè innocentem interimere, vt vitam conserues. Ergo si ille tertius te non aggreditur, non licet tibi illum impetere, eiúsque mortem procurare: quod maximè procedit, quando ipse coactus duellum amitteret. Neque te excusare potes, affirmando aggressorem medio illo tertio innocente te impetere, quia ille tertius non te impetit, sed potiùs tu illum impetis, & aggrederis. Nequis ergo id præstare, vt damnum euites: & ita tenet Syluest. alios referens *verbo duellum, quæst.* 2. D. Antonin. 3. *part. tit* 4. *cap. vlt. § vlt.* Tabiena *verbo duellum q.* 3. *n* 4. Armilla *ibi n.* 5. Henriq. *quod lib.* 5. *q.* 32. Abulen. 1. *Reg. c.* 17 *q. vlt.*

11 Secundus casus est, cùm iniquè es accusatus, & condemnatus, vel credis certò esse condemnandum, & offertur tibi duellum ab accusatore, vel iudice, si velis à condemnatione liberari.

In hoc Nauarr. *cap.* 11 *n.* 39. *& cap.* 15 *num.* 9. Sanch. *lib.* 2. *c.* 39. *n.* 8. Coninch. *disp.* 31. *dub.* 2. *n.* 17. Petr. Nauarra. *suprà, num.* 289. Mol. *tract.* 3. *de iustit. disp* 17. *num.* 7. & Lessius *lib.* 2. *cap.* 9. *dub.* 8. *num* 47. existimant te licitè acceptare posse duellum ad euitandam condemnationem mortis, mutilationis membrorum, infamiam, grauémque fortunarum iacturam. Probant, quia tibi licitum est occidere eum, qui tuam vitam, honorem, vel diuitias aggreditur, à cuius aggressione nequis alia via liberari: sed huiusmodi accusator iniquus testibus tuam vitam, honorem, & diuitias aggreditur. Ergo potes illum duello perimere, cùm non suppetat tibi alia via euadendi periculum, nisi interficiendo insectantem, videtis posse interficere, quia est iusta defensio. Ergo sic dicendum in nostro casu. Ex hoc inferunt Coninch. Petr. Nauarra, Sanch. Mol. & alij apud ipsos, non solùm licitum esse acceptare duellum, vel illud indicere ad hanc iniuriam propulsandam, sed te posse occultè calumniatorem occidere, si alia via non suppetit euadendi periculum, quia illa non est occisio, sed defensio: imò Nauarra *dicto lib.* 2. *de restit. cap.* 3. *dub.* 13. *num* 290. & Sanch. *dicto cap.* 39. *num.* 8 *fine*, affirmat te obligatum esse non acceptare duellum, si calumniatorem secretò interimere potes, quia nec te exponis periculo vitæ, & ab alio tollis occasionem committendi nouum peccatum, duellum acceptando, vel offerendo.

Caietan. verò 2. 2. *q.* 65 *art.* 8 *ad* 3. *in* 4. *causa*, limitat supradictam doctrinam, vt procedat si duellum initur ex consensu Principis, quia aliàs non videtur concedendum. Secundò, limitat, vt procedat in causa criminali, non in ciuili, quia defensio armata solùm licet, cùm alius te armis oppugnat. In causa criminali accusator iniustus te oppugnat armis, & gladio iudicis: in causa autem ciuili nulla sunt arma; quia nulla est ibi condemnatio ad mortem, neque mutilationem, cui dicendi modo adhæret Valen. 2. 2. *disp.* 3. *quæst.* 17. *part.* 1. *vers. est autem assertio, & vers. talis autem casus*, Nauarr. *cap.* 11. *num* 39. *& cap.* 15 *num.* 9.

12 Cæterum dicendum existimo primò, nec posse Principem in supradicto casu offerre tibi duellum, neque te posse illud acceptare; sic Abulen. 1. *Reg. cap.* 17. *quæst. vlt.* Solon. 2. 2. *quæst.* 64. *art.* 3. *controu.* 3. Suar. *de bello. disp.* 13. *sect. vlt. à num.* 5. Probo. Nam, vel iustè dignus condemnatione secundùm allegata, & probata, vel omnino dignus es condemnatione, etsi nullam tibi irroget iniuriam Princeps, condemnationem debitam in duellum commutando; at grauem irrogat accusatori, quocum duellum inire debet, cùm absque causa legitima probata, illum manifesto vitæ periculo permittat exponi. Quòd si accusator in illud periculum liberè consentiat; esto ei Princeps iniuriosus non sit, est tamen reipublicæ, cuius administrationem gerit; cùm absque causa publica, & legitima periculo vitæ permittat exponi sibi subditum. Si verò dignus non es condemnatione, & nihilominus iudex te vult condemnare, & offert duellum loco condemnationis, adhuc existimo te non posse illud acceptare, nisi fortè ille, quocum duellum ineundum est, sit dignus condemnatione, & in duellum eius condemnatio commutetur, vel te ipsum aggrediatur. Nam extra hos casus iniustè illum oppugnas, illúmque perimere intendis ob conseruationem tuæ vitæ: licèt enim in aliquo casu tibi permissum sit innocentem occidere, vt vitam conserues; debet esse casus, ex quo sequatur occisio per accidens ad tuam actionem, vt contingit, cùm fugis inimicum, in medio itinere est innocens constitutus, quem perimere debes, si cursum prosequeris, vel cùm aterem oppugnas, in qua innocens residet; in iis enim licita est innocentis occisio, quia ad pugnam, & fugam necessariam per accidens sequitur: vt bene probat Lessius *lib.* 2. *cap.* 9. *dub.* 8. *à num.* 57. At acceptatio, vel indictio duelli per se inferunt periculum occisionis. Nequeunt ergo hæc liberè fieri contra innocentem.

13 Secundò dico, si duellum oblatum sit tibi ab accusatore iniusto, & promittit se cessaturum ab iniqua actione, si admittis, secus si respuis. Videris posse illud admittere, quia neque ipsi irrogas iniuriam occidendo, cùm ipse se tali periculo exposuerit, neque tu malè facis periculum tale suscipiens, eiúsque occisionem procurans, cùm in defensionem propriam, & ad vitandam iniuriam facias. Et confirmo. Si aliquis iniustè aggrederetur te infamare in platea de graui crimine, neque alia via vellet desistere, nisi duellum admitteres, vel offerres. Posses quidem illud admittere, & offerre, vt honorem defenderes, & à calumnia te liberares. Ergo à fortiori poteris, cùm apud iudicem te infamare intendit, cùm hæc infamatio magis publica sit, & grauioris damni periculo exposita. Quòd si dicas, tibi non licere alium occidere, nisi in defensionem. In præsenti autem casu

non videris te defendere ab accusatore, sed potiùs illum aggredi, quia accusator non aggreditur armis, sed lingua, & calumnia: lingua autem non videtur coërcenda; neque calumnia diluenda armis, sed testibus, & rationibus? Respondeo, si testibus, & rationibus coërceri non potest, & dissolui calumnia, armis fieri potest, quia à natura concessum est illis mediis vti, quæ ad propulsandam iniuriam necessaria fuerint. sic P.Nauarr.Mol. Lessius, Coninch. Sanch. *suprà*.

Neque approbo dictum Petri Nauarræ, & Sanchez, nempe te esse obligatum occidere calumniatorem, si occultè potes non admisso duello, quia ex occulta occisione calumniatoris infertur eius perpetua condemnatio, quàm fortè in duello pugnans euitabit, vt bene dicit Coninch. *disp.32.dub.2.num.20.*

14 Septima causa, ob quam videtur admitti posse duellum, est in defensionem diuini honoris, si aliàs à peccatis desistere non vult, nisi cum illo duellum ineas. Sed distinguenda sunt peccata, alia quæ cedunt in iniuriam proximi, boni communis, & religionis, alia quæ solùm peccanti nocent. Ob peccata: quæ solùm nocent peccanti, clarum est te non posse duellum admittere. Ob peccata verò, quæ cedunt in iniuriam grauem proximi, & boni communis, & religionis; poteris præcipuè authoritate Principis duellum admittere, si alia via tibi non suppetit defensionis; quia ob hanc rationem licet tibi iniuriantem occidere; quis enim negare potest te non posse hæreticum occidere, si à conculcatione Sacramenti, & profanatione rerum sacrarum desistere non vult? Defendis enim tunc diuinum honorem.

15 Octaua causa est terminatio belli inter hostes, & resolutio illius in duellum, & hanc esse causam sufficientem honestandi duellum ex parte illius Principis, qui iustum bellum gerit, nullus dubitare potest, seruata tamen hac conditione, vt non trahat victoriam ad statum magis dubium, quàm per bellum. Nam posita hac conditione vitantur plures cædes, pluraque damna vtrinque contingentia in bello, & omnia reducuntur ad paucos. Secus verò esset si spes victoriæ minueretur: grauissimè enim peccaret Princeps, aduersùs suam rempublicam, certam victoriam, quam per bellum haberet, in incertam duelli commutans, peccaretque item aduersùs duellantes, cùm eos periculo interitus exponeret absque causa legitima. Item licet Principi acceptare, & indicere bellum ad debilitandos hostium animos, & roborandos propriorum militum, quando id videt esse sibi ad bellum necessarium, quia est pars belli, & ad victoriam consequendam sæpè conueniens, ac proinde ex eisdem conditionibus, quibus honestatur bellum, & ipsum duellum tunc honestatur: Sic Suarez *disp.13.de bello, sect.vlt.num.9.* Sanchez *lib.2 cap.39.num.15.& 16.* Valent. 2.2. *disp 3. quæst.17. punct.1. vers.talis autem casus.* Petrus Nauarr. *lib 2.cap.3.in 2.part.dub.13.num.294.* Coninch. *disput.32. dub.2. num.28.*

16 Quòd si inquiras, an in hoc casu liceat militibus, & Principi se obligare ad non succurrendum sociis, si succumbant? Respondeo licere, quia aliquando licitum est, & permissum te obligare abstinere ab auxilio ferendo periclitanti, si illud præstare non potes absque graui damno proprio, vel boni communis. Cùm ergo in præsenti non possint milites defendere socios, nisi violent fidem datam, totumque exercitum periculo exponant, fit sanè cessare posse ab hac defensione, & ita Sanchez notauit *lib.2. in Decal cap.39 num 17.* Suarez *disp.13.de bello, sect. vlt. fine.* Coninch. *disput.32.dub.2.num.28.*

17 Sed inquires, quæ pœnæ sint impositæ duellantibus absque causa legitima? Respondeo varias pœnas esse impositas à Conc. Trid. *sess 25.cap.19.de reform.* Primò, aduersùs quoscunque dominos temporales, siue Reges, siue Imperatores, qui locum ad Monomachiam in terris suis inter Christianos concesserint, fertur excommunicatio, & iurisdictione, & dominio ciuitatis, castri, aut loci ab Ecclesia obtenti, in quo, vel apud quem duellum fieri permittitur, priuantur, et si feudalia sint, directis dominis statim acquiruntur. Secundò aduersùs pugnam committentes, eorumque patrinos fertur excommunicatio, & pœna confiscationis bonorum, ac infamiæ perpetuæ, & vt homicidæ mandantur puniri, & si decesserint in ipso conflictu, careant Ecclesiastica sepultura. Tertiò, aduersùs eos, qui consilium in causa duelli dederint, aut alia quacunque ratione ad id quemque suaserint fertur excommunicatio. Gregor.verò XIII. in sua constit. quæ est 82. in ordine, incipiente. *Ad tollendum detestabilem duellorum vsum*, extendit supradictas pœnas, vt locum habeant in duellis priuatis, hoc est, in loco priuato, & non tuto commissis, & absque patrinis, sociisve ad id vocatis, ac sine prouocatoris litteris, & cartellis, & etiamsi duellantes duellum, seu pugnam non perfecerint, si per ipsos non steterit, quominus dictum duellum perfectum non fuerit. Insuper Clemens VIII. anno 1592. Kalend.17.Septemb. prædictam constitutionem Greg. XIII. pluribus aliis modis extendit, & excommunicationis absolutionem sibi reseruat. Quas omnes constitutiones bene explicat Cenedo *ad decreta, collect.117.* P.Cæuallos *tract.de omni genere homicidij, art.... num.76.* Valer. Reginald *prax lib.21.cap.7.art.... num.73* Sanchez *lib 2.cap.39. art.... num 19.* August.Barbosa *in remiss.Concilij, & de potest.Episc.3.part. alleg.50 num.120.* & alij apud ipsos.

18 Primum, & præcipuum, quod in illis obseruari debet, est, non prohiberi sub prædictis censuris quamlibet pugnam, sed pugnam ex condicto loco, & tempore determinato. Quocirca si aliquis accepta iniuria, & calore iracundiæ prouocet offendentem statim ad pugnam, non dicitur commisisse duellum, quia non fuit pugna ex condicto, vt bene probat Farinac. ex verbis Bullæ *lib.1.cons.9.num.35.* Sanchez *num.28.* Secus verò dicendum esset, si accepta iniuria diceret offendenti: Exeamus hinc, scilicet ex platea, vbi sunt multi, qui nos impedire possunt, & eamus in agrum, & pugnabimus: tunc enim illa pugna iam est ex condicto, hoc est, ex pacto, & conuentione, loco, & tempore signato, ac proinde subiecta pœnis supradictæ bullæ Clementis VIII. Idem est, si diceret inermi: Vade, assume arma, hic te expecto: quia iam signat locum & tempus præsens. Sanch *loc.cit.*

19 Secundò; aduerte excommunicationem, quam duellantes, eorúmque socij, & patroni, & Principes concedentes locum, seu non impedientes, cùm possint; & quicunque alij ad id auxilium, vel consilium præstantes incurrunt, esse Pontifici reseruatam, ex bulla Clementis VIII. At poterit Episcopus ab ea absoluere virtute Trident. si duellum occultum sit, quia non intelligitur ex supradicta bulla hoc Tridentin. decretum abrogatum. sic Sanchez *lib.2.cap.30.num.27.* Bonac. *de cens.disp.2. quæst.6. punct.2. num.15.* Barbos. *3.part.alleg.50.num.120.fine.* Item virtute bullæ Cruciatæ poterit Confessarius electus ab hac excommunicatione semel in vita, & semel in morte absoluere, quia exclusa hæresi, omnes aliæ censuræ conceduntur. Neque est verisimile, velle Pontificem supradictum priuilegium limitare: sic Sanchez *suprà*.

20 Tertiò, aduerte excusari à supradicta excommunicatione lata in Trident. & aliis decretis Pontificiis, Principem Christianum, qui locum infidelibus concederet ad duellum, quia Trid. expressè dixit, *inter Christianos*, sic relato Delrio affirmat Sanchez *num.29.* Barbosa *in remiss.Concilij*, Secus verò affirmaut, si Christiano pugnaturo cum infideli in suo regno locum Princeps concederet. Secundò, excusatur Princeps à supradicta excommunicatione, & pœnis, si iustam habeat causam permittendi duellum, quia cùm illa permissio licita sit, non potest pœna puniri. Posse tamen aliquando adesse causam, quæ hanc honestet permissionem, non videtur posse dubitari, cùm sæpè occurrat occasio permittendi aliqua mala, vt maiora euitentur. Tertiò, excusantur à supradicta excommunicatione, & pœnis casu spectantes duellum, quia fortuitò illac transibant, quia in bulla Greg. XIII. expostulantur, vt ex proposito spectent, aliàs hac visione non videntur ad pugnam incitare. Sanchez *num.31.* Quartò, excusantur comitantes pugnaturos, si animo impediendi pugnam comitentur, quia ij dici non possunt socij illorum esse, sed aduersarij, neque auxilium illis præbere, sed impedimentum. Adde talem comitatum laudabilem esse, & fortè ex obligatione suscipiendum. Ergo pœna affici non debet, sed præmio, Sanchez

21 Quartò, aduerte cum eodem Sanchez. *num. 32.* reliquas pœnas, præter excommunicationem, suspensionem, & interdictum, relatas in supradicto decreto Tridentini, & bullis Pontificum indigere sententia iudicis saltem declaratoria criminis, vt incurrantur. Quod de infamia, proscriptione bonorum, amissioneque loci, in quo duellum committitur, est certum, cùm priuent iure acquisito. Et idem est ob eandem rationem de inhabilitate ad beneficia obtenta. At de inhabilitate ad beneficia, & officia obtinenda probabile reputat cum Mol. & Nauarr. similiter indigere sententia iudicis, quia non est vsu receptum absque illa incurri.

DISPVTATIO VI.

De scandalo Charitati contrario.

GRauissima est hæc disputatio, & multùm necessaria ad regulandas humanas actiones, sed vt distinctè procedamus. Videndum est primò, quid sit scandalum, & aduersùs quam virtutem procedat. Secundò, quæ actiones ratione scandali illicitæ sunt. Tertiò, quæ causæ excusent ab scandalo dato.

PVNCTVM. I.

Quid sit scandalum, & aduersùs quam virtutem procedat?

1 *Duplex est scandalum, actiuum, & passiuum, & vtrumque definitur.*
2 *Tripliciter ruina proximi intendi potest.*
3 *Nunquam est scandalum, nisi ruina spiritualis proximi succedat, vel timeatur probabiliter successura. Excipe, nisi directè velis proximum cadere.*
4 *Aliqua notabilia inferuntur.*
5 *Proponitur quædam obiectio, & fit illi satis.*
6 *Scandalum passiuum non aduersatur speciali virtuti, sed per omnia vitia vagatur.*
7 *Scandalum actiuum, si directè volitum sit, hoc est, ex affectu, vt proximus ruat, speciale est peccatum.*

8 Si

8 *Si verbis, & factis moueas aliquem ad peccatum, ea intentione, quia est malum illius, teneris in confessione intentionem exprimere.*

1 DVplex est scandalum, aliud actiuum, aliud passiuum. Actiuum, quod propriè scandalum est, definit D. Thom. ab omnibus receptus 2. 2. *quæst.* 43. *art.* 1. Hieron. & gloss. *Matth.* 18. esse opus minus rectum præbens proximo occasionem ruinæ. Nomine *operis*, intelligo verba, vel facta, vel eorum omissiones, quodlibet horum, si proximo præbeat occasionem ruinæ, scandalum actiuum erit. Dicitur minus rectum, quia ad peccatum scandali actiui necessariò requiritur opus scandalizans esse malum, vel mali speciem habere. Quapropter quando in se non est malum, neque mali speciem habet, vt contingebat in actionibus Christi Domini, & Apostolorum, non censetur tunc præbere occasionem ruinæ, etsi alij inde accipiant. Passiuum scandalum est, ipsa ruina proximi, quæ aliquando dicitur scandalum Pharisæorum, aliquando pusillorum. Scandalum Pharisæorum dicitur, quia ruit proximus nulla data occasione legitima, sed ex malitia ipsius vt faciebant Pharisæi. Pusillorum scandalum est, quando ex opere aliàs bono, sumit proximus occasionem ruinæ, vel quia fragilis est; sicuti ex ornatu fœminæ licito, labi potest fragilis ex fragilitate, prauus ex malitia, & qui licere ignorat ex ignorantia. sic D. Basil. *in reg. breuior. interrogat.* 64.

2 Secundò, suppono tripliciter te posse ruinam proximi intendere. Primò, directè intendendo ruinam illius, quatenus ruina illius, & hoc modo dæmones nostros casus intendunt. Secundò etiam directè intendendo ad ruinam, non ex affectu vt ruat, sed quia talis ruina tibi, vel alteri vtilis est. Tertiò, intendere potes ruinam proximi indirectè, hoc est intendendo actionem, ex qua præuides proximum casurum.

3 Tertiò, suppono nunquam scandalum contingere, nisi ruina spiritualis proximi succedat, vel probabiliter timeatur successura: quando enim hæc cessant, cessat & scandalum, vt vniuersi tradunt cum D. Thom. 2. 2. *quæst.* 43. *art.* 1. Quod intelligendum est de scandalo, seu ruina proximi indirectè volita. Nam si directè velis proximum cadere, vel suadeas casurum, etiamsi ipse firmus futurus sit, committis peccatum scandali. Quis firmior Christo Domino in subeunda morte ob redemptionem generis humani? & tamen quia Petrus *Matth.* 16 *num.* 22. persuadebat ei à morte abstinere, meruit audire, *Vade post me Satana, scandalum es mihi*; quia directè malum persuadebat, etsi Petro malum esse non videretur, ac proinde credo non peccasse; procedebat enim talis persuasio ex nimio in Christum amore, neque tamen sciebat à Patre æterno esse mortem Christi imperatam. Verùm si sciret imperatam esse, neque Christum illam licitè omittere posse, & peteret omitti, quis potest dubitare peccaturum peccato scandali? Verùm si solùm intendis ruinam proximi indirectè, quatenus occasionem aliquam intendis, ex qua proximus occasionem sumere potest cadendi, si de facto non se tibi offerat probabilis illius casus, non committis peccatum scandali, vt vniuersi tradunt Doctores cum D. Thom. *suprà*.

4 Ex quo fit primò, plures coram aliis peccantes excusari à peccato scandali, vel quia videntes ita sunt in bono stabiles, vt nullo modo peccatis visis censeantur ad peccatum moueri, vel ita sunt deperditi, vt peccatum aliorum nihil illos immutet. Sic optimè tradit Nauarr. c. *consideret.* §. *animaduerte, num* 9. *de pœnit. & in sum. cap.* 6. *num.* 19. *& c.* 14. *n.* 28. & ex illo Sanch. *lib.* 1. *in Decal. c.* 6. *n.* 7. Salas. t. 1 *in* 1. 2. *tract.* 7. *disp.* 5. *sect.* 4. *n* 84. Bonac *disp.* 2. *de pecc. q.* 4 *p.* 2. §. *vnic. n.* 43. Plures referens Ioan. Sanch. *disp.* 46. *select. n.* 11. Fit secundò, si ex tuo dicto, vel facto nihil aliud præter admirationem, & rumorem in videntibus excitetur, non debes censeri peccati scandalum commisisse, vt benè notauit Ioan. Sanch. *disp.* 48. *select. n.* 45. quia admiratio rumor, & suspicio de delicto, si fundamentum præbes, non est peccatum, & consequenter causa non eris ruinæ spiritualis proximi.

5 Dices: Ergo si die Veneris coram aliis carnes comedas, non censeberis scandalum dare, siquidem ex illa actione potiùs excitatur in videntibus horror, & detestatio, seu admiratio conscientiæ tam perditæ, quàm propositum carnes comedendi, similiter si religiosus frequenter mulierem suspectam inuiseret, alij religiosi non inde mouentur ad peccatum, sed potiùs religiosi libertatem detestentur, & tamen scandalum censetur hic religiosus præbere: vt benè probat Nauar. *sum. c.* 14. *n.* 31. & tradit Siluest. *verb. scandalum, q.* 1. *fin.* Ergo ad rationem scandali non est necessarium esse proximo occasionem ruinæ spiritualis, & peccati?

Respondeo, si ex supradictis casibus solùm detestatio peccati, vel admiratio oriretur, & ex visitatione fœminę à religioso facta, aliquis rumor, & suspicio de delicto nasceretur, censeo nullo modo te peccato scandali peccaturum; tradit Suar. *de char. disp.* 10. *sect.* 1. *n.* 1. Ioan. Sanch. *disp.* 48. *select. n.* 45. *& clariùs disp.* 46. *n.* 11. At quia rarò contingit ex supradictis actionibus non dari videntibus, aut scientibus occasionem alicuius ruinæ spiritualis, scilicet viuendi liberiùs, vel contemnendi religionem religiosásque personas; ideò regulariter dixit benè Nauarr. *suprà*, scandalum præbere, qui absque causa necessaria, vel vtili alicuius mulieris suspectæ consuetudine familiari vtitur, & qui frequenter, moniales debitam clausuram non obseruantes, inuisit; ex qua visitatione frequenti populus accipit occasionem detrahendi, & murmurandi, etiamsi alioqui castè viuat, & recta intentione loca illa frequentet. Item, qui domi suæ habet aliquam mulierem, de qua populus sinistrè aliquid suspicatur, siue sit cognata, siue extranea, etiamsi alioqui nec cogitatione cum ea peccet; quia non est præsumendum ex his actibus solam admirationem, & rumorem oriri, vel sinistram suspicionem, & locutionem, sed aliud peccatum graue, quale est religiosi status, & virtutis contemptus, & intentio liberiùs vitam agendi.

6 Quartò, suppono scandalum passiuum non aduersari speciali alicui virtuti, sed per omnia vitia vagari: scandalum enim passiuum, nihil aliud est, quàm peccatum scandalizati, quod aliquando est aduersùs temperantiam, aliquando aduersùs iustitiam, aliquando aduersùs religionem, & in hoc omnes Doctores conueniunt. Solùm de scandalo actiuo est difficultas, an speciali alicui virtuti aduersetur, sitque speciale peccatum.

7 In qua re certum est, esse speciale peccatum contrarium beneficentiæ, & misericordiæ, & ex suo genere mortale scandalum directè volitum, hoc est, ex affectu, vt proximus ruat. Hic tamen affectus deprauatus haberi potest, vel ex displicentia proximi, vel aliunde; si ex displicentia proximi habeatur, erit actus odij charitati contrarius, si tamen aliunde habeatur, quia tibi, vel alteri est vtilis ruina; tunc erit contrarius formaliter beneficentiæ, seu misericordiæ; misericordia enim inclinat miseriam à proximo remouere, quia illius malum est, neque necessarium est, vt talis remotio fiat ex complacentia ipsius, esset enim actus charitatis: sufficit si oriatur ex amore concupiscentiæ, quia scilicet tibi vtilis est, ita tradit optimè Vasquez 1. 2. *disp.* 102. *cap.* 5. *n.* 14. *& cap.* 6. *num.* 19. *&* 20. & probatur ex D. Thom. communiter recepto 2. 2. *quæst* 43. *art* 3. affirmat enim scandalum per se, seu quo directè ruina proximi intenditur, vt malum illius, opponi correptioni, & correptio necessariò versatur directè circa spiritualis nocumenti remotionem, non ex complacentia personæ, sed alia ratione; efficitur scandalum versari circa nocumentum ipsius personæ directè intentum, non ex displicentia ipsius, sed aliunde. Quòd autem hoc sit speciale peccatum, nemini esse potest dubium: habet enim specialem deformitatem affectus ille, quo ruina proximi, vt malum illius est, intenditur. Ergo necessariò est dicendus aduersari alicui virtuti, non charitati formaliter, siquidem non est ex displicentia personæ. Ergo alteri. Ergo beneficentiæ, seu misericordiæ, quia nulla alia videtur esse, cui possit aduersari.

Dices aduersari virtuti, quam scandalizatus lædit, vt si scandalizatus ruit in libidinem, intentio, vt ruat in libidinem castitati aduersatur. Fateor quidem castitati aduersari, sed dico habere præterea supradictam malitiam contrariam charitati, seu beneficentiæ, & misericordiæ. Nam intendere huiusmodi ruinam spiritualem, quia malum proximi est, est specialis deformitas, & contraria castitati, quia ille finis formalis non magis opponitur castitati, quàm iustitiæ. Ergo assignare debemus aliquam virtutem, cui specialiter opponatur, quæ non apparet alia præter beneficentiam, & misericordiam.

8 Ex quo fit, si verbis, vel factis aliquem moueas ad peccatum ea intentione deprauata, quia malum illius est, non solùm te esse obligatum confiteri peccatum, ad quod mouisti, sed illam deprauatam intentionem. Sic Sanch. *l.* 1. *in Dec. c.* 6. *n.* 3. 6. *&* 8. Vasq. 1. 2. *disp.* 102. *c.* 5. *n.* 5. *& c* 4. *n.* 20. Bonac *disp.* 2. *de peccat. q.* 4. *p* 2. §. *vnic. n.* 3. *vers. hinc colligitur.* Quòd si illa deprauata intentio fuit ex displicentia personæ, à fortiori teneris id exprimere, quia talis intentio aduersatur tunc charitati, estque actus specialis odij proximi, vt benè Vasq. Sanch. *suprà*.

PVNCTVM II.

An inducere aliquem ad veniale peccatum, ea intentione deprauata, quia malum illius est, esse possit veniale peccatum.

1 *Negant aliqui. Sed eorum ratio infirma est.*
2 *Efficacior ratio proponitur.*
3 *Contraria sententia, scilicet talem affectum esse posse peccatum veniale, approbatur.*
4 *Satisfit fundam. n.* 2. *adducto.*

1 REspondet Vasq. 1. 2. *disp.* 102 *cap.* 7. *num.* 23. *&* 24. Ægid. de Coninch. 2. 2. *disp.* 32. *dub.* 5. *num.* 53. *non posse.* Ratio esse potest, quia velle directè alicui veniale peccatum, est velle illi grauius nocumentum quolibet alio bono temporali, cùm peccatum veniale quolibet alio temporali nocumento præferendum sit.

Sed hæc ratio infirma est, probaret enim non solùm te peccare mortaliter, quando directè induceres ad peccatum veniale ex affectu damnificandi proximum, sed etiam quando huiusmodi affectum non haberes, siquidem tunc causa es proximo grauioris damni quolibet alio temporali. Item probaret, omittentem recitare breuem aliquam orationem ex iustitia debitam peccaturum mortaliter, quia priuat proximum emolumento

grauiore quolibet bono temporali. Non enim metienda est grauitas, vel leuitas huius obligationis, ex grauitate materiæ spiritualis, comparatione temporalis. Nam secundùm hanc comparationem certum est leuissimum damnum spirituale præferendum esse cuilibet temporali. Sed consideranda est materia secundùm se, & videndum, an in suo ordine sit grauis, vel leuis: cùm autem peccatum veniale in genere damnorum spiritualium leue sit, efficitur ex hac parte non posse esse peccatum mortale.

2 Mihi tamen aliunde difficultatem ingerit. Fateor namque inducere aliquem ad peccatum veniale, veniale solùm esse: at inducere ex affectu illum damnificandi, graue esse videtur, quia talis affectus non videtur posse prouenire nisi ex odio Dei, aut proximi, aut ex desiderio placendi dæmoni. Ex quocunque autem horum affectuum proueniat, grauem deordinationem continet. Ergo: Dices posse prouenire ex affectu vindictæ, quo appetis alium maculari peccato veniali, quia malum illius est. Item potest prouenire ex displicentia personæ, quæ non videtur grauem malitiam continere. Sed contrà, quia illa displicentia, & ille appetitus contrarij sunt charitati, vel misericordiæ virtuti directè. Ergo habent deordinationem grauem: sicut enim transgressio alicuius leuis præcepti ex contemptu illius mortale est ex communi sententia; ita inductio ad veniale ex voluntate damnificandi proximum, mortale erit. Item, si pecces venialiter ex contemptu alicuius beneficij à Deo accepti, ingratitudinem formaliter committis, & tamen ille contemptus mortalis est. Ergo etiamsi ad veniale inducas, si tamen inducas ex affectu damnificandi proximum, talis affectus mortalis erit, est enim diaboli proprium.

3 Nihilominus à communi sententia affirmante peccatum veniale esse talem affectum deprauatum recedendum non est. docet Diuus Thomas 2. 2. *quæst.* 43. *artic.* 4. Nauarr. *cap.* 14. *n.* 19. Azorius *tom.* 1. *instit. moral. lib.* 4. *cap.* 10. *quæst.* 3. Bonacina *disp.* 2. *de peccat. quæst.* 4. *part.* 2. *§. vnic. num.* 10. Suarez *de charit. disp.* 10. *sect.* 1. *num.* 4. Sanchez plures referens, *lib.* 1. *in Decal. cap* 6. *num.* 10. Lorca 2. 2. *quæst.* 43. *in sum. quæst. num.* 6. Salas. 1. 2. *tract.* 13. *disp.* 5. *sect.* 15. *num.* 142. *vers. sed hac.* Et ratio est, quia talis affectus non videtur habere obiectum graue, quia solùm habet pro obiecto damnificationem proximi non grauem: sed leuem: sicuti si velles Petrum aliquo veniali peccato infici, & ex hoc affectu persuaderes illi dicere verbum otiosum, talis persuasio ex supradicto affectu non videtur vllo modo grauis esse. Non enim grauis est ex obiecto ad quod persuades, cùm hoc sit verbum otiosum, neque etiam ex ratione formali persuadendi, cùm hæc solùm sit peccatum veniale.

4 Neque obstat ratio contraria. Concedo enim affectum damnificandi proximo in aliquo veniali peccato etiam ex displicentia personæ posse esse veniale, sicuti suprà diximus de contemptu præcepti leuis. Contemptus verò beneficij à Deo accepti grauis semper est, quia tacitè Deus contemnitur, cui summa reuerentia debetur, quod in hominibus aliter contingit.

PVNCTVM. III.

An si velis, vel inducas proximum ad peccatum, non quia malum illius est, sed quia tibi, vel alteri est vtile, pecces peccato speciali scandali?

1 *Certum est te peccare eadem specie peccati, qua proximus peccat, & obligatum esse in confessione manifestare.*
2 *Proponitur quadam obiectio, an tenearis ad restitutionem, si malo exemplo ad furtum induxeris? Et fit illi satis.*
3 *Si aliquem prauo exemplo, vel consilio ad furtum incites, simulque cum illo fureris, obligatus es totum in confessione manifestare.*
4 *Quid dicendum de peccatis, quæ sine complice patrari non possunt: An tenearis inductionem manifestare. Resoluitur vt probabilius te obligatum esse.*
5 *Plures DD. affirmant esse speciale peccatum, talem inductionem aduersùs virtutem misericordiæ. Et quibus probent.*
6 *Plures alij DD. censent non esse speciale peccatum scandali.*
7 *Pro resolutione præmittitur te posse dupliciter virtuti contrariari. Primò, eius præceptis. Secundò, eius fini.*
8 *Ex tali inductione contrarius es obligationi charitatis, & misericordiæ, non tamen eius formali obiecto.*
9 *Aduersùs quamlibet virtutem dupliciter peccare potes omissione actus debiti, vel illi contrario. Et quæ sit hæc differentia.*
10 *Soluuntur ex dictis fundamenta vtriusque sententiæ.*

1 CErtum est apud omnes, si velis, vel consulas proximo aliquod peccatum te peccare eadem specie peccati, qua ipse proximus peccat; quia illud intendis. Deinde etiam est certum, si tuo exemplo alium ad peccandum incites, specialem malitiam contrahere necessariò in confessione manifestandam, quia saltem indirectè vis proximi peccatum, illiusque es causa moralis. Ex quo mihi videtur pro certo habendum te peccare illa specie peccati, qua peccat is, cui malum exemplum præbes, quia illud peccatum tibi est voluntarium: sic Vasquez alios referens, 1. 2. *disp.* 102. *cap.* 7. *num.* 33. Bonacina *disput.* 2. *de peccat. quæst.* 4. *part.* 1. *§. vnic. num.* 12. Azorius *tom.* 1. *lib.* 4. *cap.* 10. *quæst.* 6. *fine.* Sanchez *lib.* 1. *in Decalog. cap.* 6. *num* 4. *& seqq.* esto contrà teneat Salas. 1. 2. *tom.* 2. *tract.* 13. *disp.* 5. *sect.* 15. *num.* 134. Nec refert induxeris, ne opere aliàs bono, vel de se malo; nam quomodocumque inducas, & pertrahas proximum ad peccatum, peccati proximi reus eris, quia illius es causa, vt bene probat Valentia 2. 2. *disput.* 3. *quæst.* 18. *part.* 2. Vasquez *suprà cap.* 1. *num.* 1. *&* 2. Sanchez *num.* 2. Lorca *quæst.* 43. *art.* 6. *disp.* 56. *num.* 5. asserens contrarium esse improbabile.

2 Dices: Ergo si proximus peccat peccato iniustitiæ v. g. furti, vel homicidij, & tu consilio, vel opere, aliàs prauo, illius fuisti causa, teneberis damna ex tali furto, vel homicidio reparare, siquidem illorum fuisti causa, peccando, inquam, contra iustitiam.

Respondeo, si consilio, vel mandato, illorum causa fuisti, non est dubium te teneri, quia tunc directè cooperatus fuisti furto, vel homicidio. Item si subministrasti materiam, vt gladium, scalam, aliámve actionem furto, vel homicidio concurrentem absque iusta causa: sic Valent. 2. 2. *disp.* 5. *quæst.* 21. *part.* 4. *vers. vnde ad argum.* Sotus *lib.* 4. *de iustit. quæst.* 7. *art.* 1. *ad* 1. Arag. 2. 2. *quæst.* 62. *art.* 5. *ibi.* Salon. *controuers.* 2. Bannes *dub.* 2. Sanchez alios referens, *lib.* 1. *in Decal.* 7. *num.* 19. At si solùm prauo exemplo ad furtum induxeris, non videris te teneri restituere, quia is cui damnum est illatum, ius non habet te obligandi abstinere ab actione, ex qua alius tertius sumit occasionem malum inferendi; peccat tamen contra iustitiam, quia ad hoc peccatum sufficit, si indirectè malum proximi intendatur, seu occasionem illius dederis, sicuti si absque causa iusta induceres aliquem, vt tibi sub vsuris mutuaret, peccares contra iustitiam, non quia tibi facis iniuriam, nemo enim se lædere potest, vt dixit Arist. 5. *Ethic. cap.* 6. Sed quia es occasio, vt alius tibi faciat, at non teneris restituere, quia tibi obligari non poteras. Ergo bene poteris prauo exemplo contra iustitiam peccare, quin obligeris restituere: & ita tenet Vasquez *disp.* 102. *cap.* 7. *num.* 21. Sanchez *lib.* 1. *in Decal. cap.* 6. *num.* 5. Suarez *de char. disp.* 10. *de scand. sect.* 2. *num.* 9. Bonacina *de restit. disp.* 1 *quæst.* 2. *pag.* 12. *n. & disp.* 2. *de peccat. quæst.* 4. *pag.* 1. *§ vnic. num* 40.

3 Hinc infertur, si aliquem consilio, vel prauo exemplo ad furtum incites, simúlque cum illo fureris, teneris in confessione dicere non solùm te furatum esse, sed etiam ad furtum, quod re ipsa sequutum fuit, alium induxisse. Probatur manifestè, quia furtum tuum esse poterat, quin alterum induceres. Ergo ex manifestatione à te facti, non manifestatur inductio, & peccatum alterius, cuius fuisti causa. Azor. *tom.* 2. *lib.* 12. *cap.* 16 *quæst.* 2. 3. *&* 4. Vasq. 1. 2. *d.* 102. *cap.* 3 *n.* 5. Sanchez *cap.* 6. *num.* 6. Ægid. de Coninch. 2. 2. *d.* 32. *d.* 5. *n.* 56.

4 Solùm de peccato, quod sine complice patrari non potest est difficultas, an tenearis in confessione manifestare, v. g. si induxeris aliquem ad tecum fornicandum, an tenearis in confessione manifestare inductionem, vel sufficiat dicere te fornicatum esse? Ratio difficultatis est, quia talis inductio ad peccatum subsecutum refertur. Ergo manifestato peccato ea quæ ad ipsum referuntur, censeri debent manifestata: ideò enim actus, oscula, & amplexus præcedentes coitum non obligamur ex communi sententia manifestare coitu subsequuto, quia ex manifestatione coitus censentur alia manifestata. Et prætereà, quia tota malitia horum actuum sumitur ex obiecto, cuius sunt dispositiones, sed similiter tota malitia inductionis sumitur ex actu ad quem inducit. Ergo manifestato actu, inductio debet censeri manifestata: & ita tenet Vasq. *de pœnit. quæst.* 91. *art.* 1. *dub.* 4. *& dub.* 5. *num.* 34. & est probabile. At probabilius est te obligatum esse manifestare, quia manifestata copula non manifestatur inductio, cùm fieri possit absque inductione, vt regulariter in fœmina contingit, quæ non inducit, sed est inducta. In viris autem, quia regulariter inducunt, fortè hanc inductionem non erit opus manifestare, quia subintelligitur, cùm contrarium non exprimitur: sic Sanch. *lib.* 1. *in Decalog. cap.* 6. *num.* 14. *fine.* Ægid. de Coninch *disp* 32. *dub.* 5. *num.* 55.

5 Quocirca solùm est difficultas, an supradictum consilium, vel inductio indirecta, sit speciale peccatum scandali contrarium virtuti charitatis, & misericordiæ.

Plures DD. affirmant etiam esse speciale peccatum scandali aduersùs beneficentiam, vel misericordiam, ita Suar. *de charit. disp.* 10. *sect.* 2. *num.* 3. Nauarr. *in man. cap.* 6. *num.* 19. Valent. 2. 2. *disp.* 3. *q.* 18. *pag.* 2. Ægid. de Coninch. *disp.* 31. *dub.* 5. *art.*... *num.* 45. Salas. 1. 2. *tract.* 13. *disp.* 5. *sect.* 15. *num.* 132. *& num.* 127. plures pro hac sententia refert, qui bene possent explicari de generali scandalo, & non speciali: limitat tamen Salas. *num.* 133. suam sententiam, vt solùm sit speciale peccatum scandali, quando efficaciter proximum ad peccatum pertraheres taliter, quod difficillimum esset non consentire. Vnde dicit, si sollicites mulierem etiam nuptam ad peccatum, non intendendo vt finem, ruinam ipsius non habere, speciem necessariò confitendam, si mulieri non esset difficillimum sollicitationem respuere. Probant supradicti Doctores suam sententiam, quia sufficit ad contrahendam alicuius peccati malitiam, si illud intendatur, cui illa malitia est necessariò coniuncta. Vt si intendas fornicationem cum vxorata, peccas iniustitiæ peccato, quia intẽdis aliquã actionem cui iniustitia est annexa: sed cuilibet peccato proximi est cõiunctũ damnũ ipsius, in quo scandalũ cõsistit. Ergo

intendens

intendens peccatum proximi, peccas peccato scandali. Et confirmo: si consulas alicui iniustitiam, vel libidinem, non est dubium quin consulas, quod malum illius est: Ergo non solùm peccas contra iustitiam, vel temperantiam, sed aduersus charitatem, vel misericordiam. Probo consequentiam, quia charitas, vel misericordia te obligat succurrere proximo in necessitatibus tam spiritualibus, quàm corporalibus. Neque ad satisfaciendum huic obligationi necessarium est, vt succurras proximo ex intentione subleuandi eius miseriam, sed quomodocunque succurras, satisfacies obligationi, sicuti aduersus illam peccas ex quocunque fine succurrere committas. Ergo etiam ex quocunque fine damnum temporale, vel spirituale proximo inferas; peccabis aduersùs misericordiam, quia misericordia efficacius te obligat, ne proximo damnum inferas, quàm vt illi in necessitatibus subuenias. Item tota malitia scandali sita est in actu externo inducente proximum ad peccandum: sed hic actus externus eodem modo inducit ad peccatum, siue procedat ex intentione ruinæ proximi, siue illa intentione careat. Ergo peccatum scandali non pendet ab hac intentione. Denique si sciens ex aliqua actione sibi imminere mortem, peccat contra charitatem sui, si illam faciat. Ergo à fortiori peccabit contra charitatem sui, sciens ex aliqua actione sibi mortem animi imminêre: Sed charitas proximi eodem modo obligat. Ergo ex illa teneris nihil facere, quod in damnum proximi grauiter cedat. Ergo aduersus charitatem peccas proximum scandalizando.

6 Cæterùm alij plures Doctores censent non esse speciale peccatum scandali; sed solùm generale, atque adeò consulentem alicui, vt peccet, non peccare alia specie peccati præter illam in qua est peccatum, ad quod consulit. v.g. Persuades alicui fornicationem, peccas aduersus temperantiam, non aduersus charitatem, aut misericordiam, si ruinam proximi formaliter non intendis: & à fortiori si ex tua actione, siue mala siue speciem mali habente, ipse proximus sumat occasionem peccandi, non peccas alio speciali peccato præter illud, in qua ipsa actio est, & in qua est peccatum, ad quod inclinat: sic docet, & latè probat Vasq. 1.2. *d.* 102. *cap.* 4. *& seqq.* Sanch *lib.* 1. *cap.* 6. *num.* 3. Azor *tom.* 1. *lib.* 3. *instit. cap.* 7. *quæst.* 1. *fine & cap.* 10. *quæst.* 6 *fine & 2.2 lib.* 12. *cap.* 16. *quæst.* 2. *&* 4. plures refert Salas. *tract.* 1.3. *b.* 5. *sect.* 15. *num.* 124. & valde probabile reputat Bona. *de peccat. d.* 2. *quæst.* 4. *p.* §. *vn. num.* 13. *vers. mihi tamen*: & est sententia expressa D. Thom. 2.2. *quæst.* 43. *art* 3. vt benè probat Vasq. *suprà*.

Probatur primò, quia si malum proximi specialiter non intendatur non potest lædi positiuè virtus beneficentiæ, & misericordiæ: beneficentia enim non respicit pro obiecto proprio ipsius proximo benefacere, sed benefacere illi, quia bonum illius est, & misericordia non respicit pro obiecto remotionem mali à proximo vtcunque, sed quatenus illi mala. Nam remouere malum, & benefacere proximo, æquè est obiectũ charitatis, ac misericordiæ, gratitudinis, & aliarum virtutum. Ergo vt hæ virtutes distinguantur, necessariò concedendum est, misericordiam intendere subleuare miseriam proximi, quia talis subleuatio bona illi est. Ergo actus, qui positiuè debet opponi huic virtuti, necessariò debet esse actus, qui velit miseriam proximo inferre, quia mala illi est. Secundò probo, ab inconuenienti, quia sequeretur ex opposita sententia consulentem alicui fornicationem grauius peccare, quàm ipse, qui fornicatur. Nam qui fornicatur solùm aduersùs temperantiam peccat; at qui consulit, non solum aduersùs temperantiam, sed etiam aduersùs misericordiam, vel charitatem peccat Ergo grauius peccat. Peccat inquam aduersùs temperantiam, quia est causa fornicationis alterius, & peccat aduersus misericordiam, vel beneficentiam, quia damnum infert Ergo grauius. Item si solùm ad contrahendam malitiam oppositam alicui virtuti sufficit velle obiectum, quod illi est materialiter contrarium, vt in præsenti sufficit, vel damnificare Petro, non quia damnum illius est, sed quia mihi est vtile; quod obiectum solum est materialiter contrarium virtuti beneficentiæ, & misericordiæ, & charitatis; efficitur sanè consulentem alicui furtum, peccare & peccato iniustitiæ, quod de se constat, & peccato maleficentiæ, & immisericordiæ, & ingratitudinis, si sit benefactor, & odij aduersùs charitatem, quia illud obiectum potest esse obiectum materiale omnium illarum virtutum. Deinde sequitur fornicantem, seu intendentem fornicari ex affectu voluptatis, peccare alia peccati specie præter intemperantiam, scilicet aduersùs charitatem, & misericordiam, quia sibi malum infert, & aduersus gratitudinem Deo debitam de beneficentia accepta. Ergo ne sic multiplicentur peccata, dicendum est tam consulentem fornicationem, quàm illam committentem non peccare aduersus charitatem, neque aduersùs misericordiam, quoties malum, quatenus malum est, non intenditur.

7 Pro resolutione aduerte dupliciter te posse alicui virtuti contrariari; Primò, si contrarius sis eius præceptis, & obligationibus. Secundò si contrarius sis non solum eius præceptis, sed etiam eius formali obiecto. Explico exemplis Charitas Dei, & proximi te obligat illos non offendere, si autem illos offendis, aduersus charitatem peccas: at eius formali obiecto contrarius non es, nisi talem offensam ex displicentia Dei, vel proximi velis. Item virtus obedientiæ te obligat præceptis superioris obedire, vnde si illam violas, aduersus obedientiæ obligationem facis; at non facis aduersùs formale obiectum ipsius, nisi ea violes, quatenus præcepta sunt, & consequenter non facis aduersùs ipsam virtutem formaliter. His positis.

8 Dicendum est, cùm alium tuo exemplo ad peccandum inducis, te peccare contra obligationem charitatis Dei, & proximi, & contra obligationem misericordiæ, & contra obligationem obedientiæ Deo debitæ, & contra obligationem gratitudinis ob beneficia accepta; quia hæc sunt species, & circunstantiæ generales omnium peccatorum, in quo cum prima sententia conuenio. At non peccas contra formale obiectum charitatis, seu misericordiæ in quo secunda sententia mihi placet. Nam ad peccandum contra formale obiectum charitatis Dei, vel proximi, non sufficit facere illi malum; sed insuper requiritur, vt illi fiat ex displicentia personæ. Sunt enim aliquæ virtutes, quæ in voluntate consummantur, quales sunt charitas, obedientia, gratitudo, misericordia. Vt ergo iis vitia contrarientur formaliter, debent esse ex contrario motiuo, & obiecto, circa quod ipsæ virtutes procedunt. Explico. Ex gratitudine obligaris Deo seruire ob beneficia accepta; Vt igitur gratitudinis actum exerceas, debes seruitia præstare in beneficij accepti gratiam, & recognitionem: aliàs non eris formaliter gratus. Item obligat te obedientia mandatis superioris obedire; at si vis formalem actum obedientiæ exercere, debes obedire superiori, quia tibi præceptum imponit. Sic ergo dicendum est de actibus contrariis his virtutibus: si enim peccas post beneficium, & gratiam acceptam, obligationem gratitudinis violas; quia contra obligationem debitam ex gratitudine facis; at non te opponis gratitudini formaliter, quia ad hoc necessarium erat, vt ex contemptu beneficij, & gratiæ acceptæ peccares, vt docuit D. Tho. 1. *p. q.* 88. *art.* 4. & pluribus relatis Vasq *supra c.* 5. *n.* 4. Item inobedientia formalis non est, quoties præcepta superioris transgrederis, aliàs omnia peccata essent inobedientiæ formales, sed tunc est, quando transgrederis præceptum ex intentione transgrediendi seu contradicendi superioris mandato, sicuti neque obedientia formalis est, nisi quando obedis præcepto ex intentione obediendi te superiori: ita docuit D. Tho. 2.2. *q.* 104 *a.* 2. *ad* 1. Inobedientia tamen est, & contra obligationem obedientiæ facis; ita similiter non peccas peccato contra beneficentiam, & misericordiam formaliter, quando ruinam, hoc est, peccatum proximi intendis, nisi intendas, quatenus ruina, & malum illius est; quia alio modo misericordiæ, seu charitati formaliter non opponitur. At verè contra obligationem charitatis, & misericordiæ facis. Secus est de aliis virtutibus, quæ in opere externo consummantur, vt iustitia, pietas, temperantia, & aliæ similes; cum enim iustitia non respiciat, nisi æqualitatem, quandocunque aliquis æqualitatem constituit, motus ob honestatem ipsius, actum iustitiæ elicit, sic quoties inæqualitatem constituit, iniustitiam formaliter committit. At non est sic in misericordia, charitate, obedientia, & gratitudine, quæ necessariò respiciunt propria obiecta sub aliqua ratione formali.

9 Rursus aduerte dupliciter te posse peccare aduersus aliquam virtutem, vel omittendo actum debitum, vel positiuè contrarium efficiendo: si per omissionem pecces, non requiritur vt sub motiuo contrario virtuti opereris; quia virtutes non semper imperant actus proprios ipsius, sed obiectis materialibus contentæ sunt. Non enim cùm tibi imperatur ieiunium, imperatur abstinentia sub motiuo temperantiæ, vel sub motiuo obedientiæ: solùm enim abstinentia secundùm se tibi imperatur. Quare etsi malo fine ieiunes, præcepto satisfacis, vt diximus. Item cùm ex virtute misericordiæ, vel charitatis obligaris Petro necessitatem patienti subuenire, non obligaris subuenire ex motiuo charitatis, vel misericordiæ: quia non obligaris actum internum misericordiæ, vel charitatis elicere, sed actum externum, qui est subuentio necessitatis, qui idem est, siue hoc, siue illo fine fiat; ac proinde benè poteris peccare omissione aduersùs charitatem, vel misericordiam, quin destruas obiectum formale harum vitutum. Secus verò dicendum esset, si peccares per actum contrariè oppositum charitati, vel misericordiæ, quia tunc deberes operari ex contrario motiuo illius.

10 Fundamenta vtriusque sententiæ ex dictis manent soluta. Prima enim sententia solùm probabat illum actum scandalosum contrarium esse charitati proximi, misericordiæ, aliisque virtutibus: quod credo esse verissimum quoad obligationem harum virtutum, tametsi non sit contrarius earum formali obiecto, quod ad peccatum non requiritur, quia ad peccandum contra aliquam virtutem minus necessarium est, quàm ad operandum ex illa. Secunda sententia solùm probabat inductionem illam ad peccatum non esse formaliter contrariam charitati, quod fatemur libenter; at quia est contraria eius obligationi, hoc sufficit, vt absolutè contra illam sit, & talis actus dici possit contra charitatem esse. Neque obstat vnicum actum plures malitias habere, & pluribus virtutibus esse contrarium, quia hoc non est inconueniens in circunstantiis generalibus omnium peccatorum. Neque inde fit consulentem fornicationem grauiùs peccare, quàm fornicantem, quia esto contra temperantiam peccet, ac non ita directè, ac ipse fornicator. Item etsi peccet contra charitatem proximi, ipse fornicator peccat contra charitatem sui.

PVNCTVM IV.

An ex peccato publicè facto malitia scandali oriatur?

1 *Proponitur, ratio dubitandi.*
2 *Peccatum publicum malitiam generalem scandali habet.*
3 *Peccatum publicè tenetur in confessione hanc circumstantiam manifestare.*
4 *Si tuo facto nullum scias mouendum ad peccatum, vel solùm mouendum ad veniale, non peccas nisi venialiter.*

1 RAtio dubitandi est, quia tunc nescis quis mouendus sit ex prauo tuo exemplo ad peccatum, quæ peccata occasione tui praui exempli efficienda sint. Ergo prauum tuum exemplum scandali malitiam habere non potest. Probo consequentiam, quia nullam malitiam contrahere quis potest, quin prius illam cognoscat & sibi repræsentetur: cum autem nulla malitia tibi specialiter repræsentetur, nullam specialiter contrahis: dicere autem, quod omnes malitias contrahis, videtur ridiculum. Item certum tibi esse potest non omnes videntes esse mouendos ex tuo peccato ad peccatum, sed ad summum aliquos: nescis tamen qui sint. Ergo tale scandalum, neque speciem, neque numerum peccati habet determinatum: & videtur ita sentire. Nauarr. *sum cap.* 14. *num.* 33. Vbi ad peccatum mortale requirit certam aliquam personam esse inducendam, neque sufficere (inquit) credere aliquem generaliter peccaturum. Sicuti nec sufficit ad peccatum suspicari aliquem malè viuere in aliquo oppido, etsi nulla sit ad malè suspicandum ratio, *cap. Ossius de electione.* Esset tamen, si in particulari de aliquo malè suspicaretur.

2 Nihilominus dicendum omnino est peccatum publicum malitiam generalem scandali habere; quia negari non potest de se mouere ad malum, & ad contemnendam virtutem, & liberiùs viuendum, & per accidens omnino esse, si nullus ex illo moueatur, per se tamen est, vt aliqui moueantur, Ergo iam peccans causa est huius mali. Quod autem in particulari nescias, ad quod peccatum videntes mouendi sunt, & qui sint mouendi, non obstat, quominus determinatam malitiam scandali contrahas, sicuti contraheres, si aliquos absque vlla determinatione persuaderes, vt peccatum mortale committerent, talis persuasio & vna est, & vnam malitiam habet, etsi obiectum videatur esse nimis commune, & confusum: quæ autem hæc malitia sit, reputo esse malitiam aduersus charitatem reductiuè: charitas enim vt regina omnium virtutum obligat ne fiat aliquid, quo Deus offendatur, & eius diuina amicitia deperdatur. Ergo qui daret occasionem, vt Deus offendatur, & eius diuina amicitia dissoluatur, aduersùs charitatem procedit Ergo peccas peccato scandali: & ita tenet Azor *to.*1. *instit. moral.* 12. *cap* 16. *quæst.* 3. Bannes. 2. 2. *q.* 43. *art.* 4. Petr. de Ledesm 2 *to. sum. tract.* 4. *cap.* 5. *dub.* 3. Bonac. *disp.* 2. *de peccat. q.* 4. *p.* 2. § *vnico. n.* 14. Sanch. *lib.* 1. *in Decal. ca.* 7. *numero* 7. & *numero* 20. & colligitur ex Nauarr. *capite* 14. *n.* 44. *vers. vicesimo octauo.*

3 Ex quo fit te peccantem publicè teneri fateri in confessione, publicè peccasse, quia cum non sciatur, quot personæ mouendæ sint ex tuo malo exemplo, debes periculum explicare: si enim scires, quot personæ mouerentur, & ad quæ peccatata, & numerum personarum, & speciem peccatorum tenebaris explicare: aliàs non satisfacis, siquidem non declaras speciem peccati. neque numerum peccatorum: ita Sanch *n.* 9. Bonac. *n.* 42. & 44. Vasq. 12. *disput.* 102. *cap.* 6. *num.* 8. Ioan. Sanch. *disput.* 46. *select. num.* 21.

4 Fit Secundò, si tuo facto quantumuis prauo, scias videntes vel non esse mouendos ad malum, vel solum esse mouendos ad veniale peccatum, solùm peccatum veniale scandali habebis, quia in tantum peccas hoc peccato, in quantum causa moralis est peccati aliorum. Ergo si solùm credis alios ad veniale tantum peccatum mouendos esse, venialiter tantùm peccabis, & ita docet Sanch. *libro primo, in Decalog. capite sexto, numero decimo,* Bonac. *disputatione secunda, de peccat quæstione quarta, parte secunda,* §. *vnico, numero vndecimo, versicul. hinc sequitur.* Ioannes Sanchez *suprà.*

PVNCTVM. V.

Vtrùm pecces peccato scandali, offerens alteri occasionem peccandi, vel oblatum non tollis, cùm possis?

1 *Quo fine id fieri possit, & an quilibet rectus finis excuset.*
2 *Permittere peccatum alterius, vt deprehensus in illo puniatur, est peccatum.*
3 *Permittere, vt deprehensus corrigatur efficacius, licitum est. Debet tamen certò de correctione constare.*
4 *Permittere peccatum, vt te indemnem serues, licet.*
5 *Offerre occasionem peccandi ob prædictos fines non est licitum.*
6 *Contrarium defenditur ab aliquibus. Et expenduntur aliqua, quæ probabilem reddere videntur supradictam sententiam.*

1 SI ea intentione, vt delinquat, non auferas ab illo occasionem peccandi, clarum est te peccare ob circumstantiam praui finis. Dubium tamen est, an si aliquo recto fine mouearis, à peccato excuseris? Moueri tamen potes, vel vt deprehensus in delicto puniatur, vel vt corrigatur, vel vt te indemnem serues: quocunque enim ex iis modis mouearis, non videris peccato alterius consentire, sed permittere.

2 Dicendum tamen est, si permittas peccatum alteriùs, solùm vt deprehensus illo puniatur, peccas: quia non videtur hæc sufficiens causa honestandi permissionem: pœna enim non est per se digna, vt appetatur, cum solùm ob peccatum possit imponi: imò eã antecedēter ad peccatũ, penã peccati intendis, tacitè ipsũ peccatum censeris intendere: sic tenet Med. *Cod. de resti q.* 12. Sanch *l.* 10. *de matr. disp.* 12. *n.* 52. Bonac. *disp.* 2. *de peccat. q.* 4. *p.* 2. §. *vnico. n.* 18. Affirmant namque peccati mortalis reos esse custodes cum se abscondentes, vt viatores illuc ingredientes compellantur ad pœnæ solutionem, quod est satis durum.

3 Verùm si permittas peccatum alterius, vt sic deprehensus corrigatur, constat ex his quæ diximus, *disp. de correct. puncto.* 6. licitè fieri posse, quia tunc videtur sufficiens causa honestandi permissionem correctio absoluta delinquentis: tradit vltra Doctores ibi relatos. Nauarr. *sum. cap.* 17. *num.* 123. Nauarra. *lib.* 3. *de restit. c.* 4. *n.* 103. 2. *edit.* Valent. 2. 2. *disp.* 5. *q.* 6. *p.* 5. *dub.* 7. *in fine.* Sanch. alios referens *de matr. l.* 10. *disp.* 12. *n.* 52. Bonac. *disp.* 2. *de peccat. q.* 4. *p.* 2. §. *vnico. n.* 18. Mol. *tract.* 3. *disput.* 739. *n.* 8. Ioann. Sanch. *disp.* 3? *n. vlt.* Debet tamen ferè certò constare, de emendatione futura, vt sic emendationis firmioris, & efficacioris spe compensetur sufficienter permissio delicti præsentis.

4 Dico Secundò vt te indemnem serues, potes delictum permittere, qua ratione potest maritus suspicans vxoris adulterium, vel illius secretò conscius, adhibere secum testes, quibus possit adulterium probare, & diuortium facere. Cùm enim grauissima viro irrogetur iniuria, si vxor adulterium committat, & cogatur simul cum illa cohabitare, poterit hanc iniuriam, propulsare, & cum non appareat alia via commoda qua propulsare possit, nisi permittendo peccatum, & testibus comprobando delictum, licebit permittere, & testes adhibere: & ita tradit Nauarra. *num.* 104. Sanch. *n.* 52. Bonac. *numero* 33. Mol. *tract.* 3. *de iustit. disp.* 55. *in fine.*

Difficultas est, an liceat ob prædictos fines offerre delinquentibus occasionem delicti committendi?

5 Communis sententia negat id esse licitum, quia id non est permittere malum, sed ad malum cooperari: ita Emau. Saa *verbo peccatum. n.* 7. Sanch. *lib.* 10. *de matr disp.* 12. *n.* 53. Bonac. *de peccat. disp.* 2. *q.* 4. *p.* 2. §. *vnico. n.* 18. & 34. Ex quo inferunt Bonac. & Sanch. non licere marito pacisci cum vxore, vt amasio eius castitatem violare tentanti, conniueat, concedens tempus, & locum, non vt adulterium perficiat, sed vt in crimine deprehendatur, quia talis oblatio est tacita, imò expressa acceptatio adulterij intentati, quod de se est illicitum.

6 Verùm Petr. Nauarra *lib.* 3. *de restit. cap.* 4. 1. *part. dub. vlt. num.* 104. *in* 2. *edit.* existimat licere, sed rarò offerre delinquentibus occasionem peccandi; Et probari potest. Primò quia offerri potest occasio medio aliquo indifferenti, vt contingit, si pater volens deprehendere filium furantem, relinquat clauem in arca quasi oblitam, apponátque nummos eo in loco, quo commodè illos possit surripere, & surreptionis conuinci, tunc, inquam, actionem præstat indifferentem, & in hoc casu tenet Ioan. Sanch. *disp.* 35. *circa finem,* cum aliis. Item si mulier sollicitata ab aliquo, cuius non possit importunitatem repellere, vtatur æquiuocatione aliqua, qua sollicitanti videatur annuere, in re tamen non annuat, non videtur peccare, Si enim dicat sollicitanti placet mihi, vt tali hora, & tempore venias: ostium apertum erit, Verba hæc indifferentia sunt, & licèt sonent sollicitanti acceptationem adulterij, at re vera acceptatio non sunt. Ergo licitè poterit illis vti, cum sufficientem causam habeat vtendi æquiuocatione. Deinde esto illa verba attentis circumstantiis videantur esse acceptatio adulterij intentati. At re benè perpensa, acceptatio non sunt, eo quòd sæpè soleant non ad adulterium perficiendum, sed ad puniendum intentatum assumi. Non enim dicit mulier: contenta sum, vt tu prauam voluntatem exequaris, sed solùm dicit: contenta sum, vt tu hac nocte venias: quæ verba indifferentia sunt, vt veniat ad adulterium, vel ad recipiendam illius punitionem, qua mulier pellat molestiam, & defendat honorem. Adde *l. quis seruo.* 20. *Cod. de furtis,* vbi dicitur posse seruum requisitum ab aliquo de furto committendo nunciare domino, & de consensu domini aliqua ferre ei, à quo fuit requisitus, vt sic deprehendatur in furto suadens. Ergo signum est consensum domini non fuisse verum consensum, sed permissionem, ita similiter in casu de adulterio non est censenda vera acceptatio, & cooperatio, sed permissio. Hæc sunt, quæ aliquo modo probabilem videntur reddere supradictam sententiam non solùm in foro externo, in quo talis consensus non obstat accusationi furis & adulteri, sed etiam in foro conscientiæ. Doctores enim, quos refert Sanch. si rectè videantur, non distinguunt de foro externo, & de foro conscientiæ, sed absolutè dicunt posse maritum cum vxore pacisci, vt voces

vocet amasium tali hora, & sic vocatum capiat, & puniat, vt videre est in Azeued. *lib.8.recopilat.titul.20.leg.2.num.17.* & alij ab ipso relatis. Sed ea Doctorum iudicio submitto.

PVNCTVM VI.

Vtrùm pecces peccato scandali, si parato graue peccatum committere, suadeas committere leuius.

1 *Si rectâ viâ possis diuertere proximum à grauiori peccato committendo, non licet tibi minus peccatum suadere.*
2 *Determinatum occidere Petrum non licet tibi ad vulnerationem Pauli incitare.*
3 *Quid, si Paulus pro conseruanda vita Petri teneretur propriam exponere, vel saltem suas diuitias, posses ne consulere tunc hoc minus malum? Resoluitur te non posse.*
4 *Determinatum vni ex pluribus iniuriam inferre, non licet tibi inclinare in aliquem aliorum, tametsi minus damnum, quàm alij patiantur.*
5 *Determinato perpetrare graue malum, licet tibi materiam minoris mali proponere.*
6 *Proponitur prima sententia, licere persuadere minus malum parato maius committere.*
7 *Proponitur secunda sententia negans.*
8 *Parato grauius, & leuius peccatum committere, licet tibi ad leuius persuadere, & in hoc sensu admittitur. Prima sententia.*
9 *Si paratus non sit leuius peccatum committere, non tibi est licitum ad illud persuadere, etiam sub fine, vt à maiori desistat.*
10 *Satisfit argum.num.6.adductis.*
11 *Quid, si volenti surripere nummos pauperi roges, vt à diuite surripiat, non determinando diuitem? affirmant plures licitum esse.*
12 *Sub distinctione respondetur.*
13 *Teneris ratione huius consilij restituere, tametsi contrarium sentiat Sanch.*

1 VT certa ab incertis separemus, Primò certum, est, te non posse minus malum suadere, si alia via possis diuertere proximum à grauiori peccato committendo. Quia tunc simpliciter non erat necessaria suasio illius minoris mali, cùm alia via honesta grauius euitari possit: & ita tenet expressè Mol.*1.tit.de inst.1.tract.2.disp.93.§.hac tamen conclusione.*Thom.Sanch *lib. 7. de matr.disp.11.num.15.& 21.*Lessius.*l.2.de iustit.c.13.d.13.n. 19.* neque vllus in hac parte dissentit.

2 Secundò, certum est, determinato occidere Petrum, nullo modo licere consulere, vt Paulum eius consanguineum euecet, vel percutiat, & volenti à Paulo furari centum, persuadere, vt à Ioanne quinquaginta furetur, quamuis contra teneat Vasq. *in opusc.de scandalo.dub.2.numero 14 §.mihi tamen videtur.* Quia sic consulens infert tertio damnum, quod ipse non tenebatur subire; non enim tenebatur diuitias suas offerre, vt alterius indemnes seruaret, neque vitam suam exponere, vt alterius vitam conseruaret Ergo si medio tuo consilio causa es illius damni, profectò peccas, & ad restitutionem teneris: & hac ratione plures condemnant factum Loth, qui Sodomitis volentibus irruere in hospites, obtulit filias stuprandas, non enim iniuria filiarum debebat prauam voluntatem Sodomitarum auertere, & ita tradit Lessius *lib.2.c.13.dub.3,num.20.*Petr. Nauarr *l.3.de restitut.cap. 4. numero 24. in secunda edit.* Mol. *suprà.* Sanch plures referens. *numero 4.*

3 Dices. Ergo quando Petrus tenetur suam vitam, vel diuitias exponere, vt grauissimum damnum alicuius euitaretur, posses volenti hoc grauissimum efficere, persuadere, vt Petro diuitias vel vitam auferat, quia de hac persuasione conqueri non potest, cum ex illa non obligetur damnum aliquod pati, quod ipse aliàs pati obligatus non esset? Concedit Vasq.*in opusc.de scand. dub.2.fine.*Nauarr. *l.3.cap.4 notab.4.num.25.in secunda edit.*Sanch. *lib.7.de matr.disp 11 num 14.*Bonac *de restit.disp.1.quæst. 1. pag. 7. num.14* Lessius *num.21.* Sed credo contrarium esse probabilius: nam esto Petrus teneatur vitam, vel diuitias suas exponere ad vitandum graue reipublicæ damnum: at ipse inferens non potest illi tale damnum efficere, sed peccat grauiter Ergo tu non poteris consulere talem damni illationem, ad summum enim poteris materiam minoris peccati proponere, vt statim dicemus, non ad illam inclinare.

4 Sed quid si dubius sit aliquis, cui debeat iniuriam inferre, determinatus tamen inferre vni illorum, poteris ne suadere, quod minus est, v.g. Determinatus est furari, vel à Petro diuite, vel à Paulo paupere, licebit ne tibi consulere, vt Petro diuiti furetur? Respondeo licitum tibi esse solùm in genere consulere, minus peccatum esse à diuite, quàm à paupere furari, & casu quo ipse determinatus sit furari, peccatum minus cõmittat: in hoc enim nulla apparet turpitudo, cùm alterius voluntati determinationem electionis etiam minoris mali relinquas. Verùm non poteris consulere, vt à diuite furetur, & pauperem relinquat; quia huius furti determinati causa eris, quod furtum fortè non foret, si tuum consilium non adesset, eàque de causa diues de te meritò conqueri potest, tui causa illi damnum factum esse, fortè non faciendum; & ita tenet Nauarra, & Sanch. *suprà.* & Lessius *l.2.cap.13.dub.3.n.22.*

5 Tertiò, Certum est determinato perpetrare graue malum, licitum esse materiam minoris mali proponere, vt sic retrahatur à maiori malo committendo. v.g. Sodomiam intentanti, licebit tibi fornicationis materiam proponere, & determinato homicidium facere, vt bona furetur, licebit tibi proponere, quomodo exercendo vsuras possit bona consequi, quia hanc propositionem non inducis directè ad fornicationem, neque ad vsuras, sed solùm viam ostendis, qua grauius peccatum euitare possit, & licèt via mala sit, at tu non inclinas, vt illac pergat, sed solùm dicis illam esse viam grauioris peccati vitandi, quod verum est; & ita tenet Couarru. 4. *decret.1.p.cap.4. in princ. n. vlt ad finem.*Caiet.*2.2.q.78.artic.4.notab.3. ad finem.* Valen. *2.2. disp.5.q.21.p.4 §.& hoc ipsum.*Sanch.*lib.7.de matr.disp. 11.n. 19.* Lessius *lib.2.cap.13.dub.3.n.22.* & Doctores statim referendi. Et in hoc sensu excusant plures factum illud Loth. *Genes.19.* Dicunt namque Loth, solùm in oblatione filiarum obtulisse nefandis illis viris materiam expendēdæ libidinis minorem illa, quam ipsi intentabant, at nullo modo persuasisse, aut consuluisse, vt facerent? id enim prauæ illorum voluntati reliquit: & probabile est ita Loth excusari posse? ex animi perturbatione, qua non attendit parentum obligationem esse tuendi pudicitiam filiarum, neque eas tanto periculo exponendi, vel quia solum ad declarandam immanitatem sceleris, quod Sodomitæ intentabant, obtulerit filias, non quia intelligeret inde eas alicui periculo exponi: sicuti soles dicere iracundo Interfice me, & ne illi damnum facias, non intendis, vt te interficiat, sed solùm declarare affectum, quem habes retrahendi alterum à peccato. Excusari autem debere Loth à peccato in hoc facto, mihi certum apparet: & 2.*Petri* 2. vbi nominatur Loth iustus, cùm è Sodomis eductus fuit, quo tempore filias obtulit. Signum ergo est in tali oblatione mortaliter non peccasse.

6 Difficultas ergo est, an determinato graue peccatum facere liceat expressè consulere, & persuadere, vt minus efficiat, si alia via diuerti non potest? Prima sententia tenet id licere, quia non persuades minus malum absolutè, sed sub conditione, quod aliud grauius sit effecturus. Sed casu quo grauius sit effecturus, bonum est illi persuadere. vt minori malo contentus sit, quia in hoc vtiliter eius, & Dei negotium geritur. Ergo non peccas; & ita tenet Sanch. plures referens, *lib.7.de matr.disp.11.n.15.*Lessius *lib.2.cap.13.dub 3.n.19.*Rebellus. *lib.2.q.13.sect.4.num 21.*Mol. *t.1.disp.33.n.3.& tom.3.tract.2.disp.730.n.3.*Bonac. *cum aliis d. 1. de restit q.2.p.7.n.8.*Vasq.*in opusc. de scand.dub.1.& 2.*Vasq. sequitur, & quasi transcribit omnia, quæ de scandalo affert Basil. de Leon. *lib.5.de matr.cap.18.§.5.n.26.* & videtur esse sententia D. Aug.relati *in cap.si quod verius est.33.q.2.* vbi loquens de volente occidere vxorem, & ducere concubinam, dixit vtrumque nefarium esse, nec debere vnum pro altero perpetrare, sed vtrumque vitare, sed si facturus est, quod non licet, iam faciat adulterium, & non faciat homicidium. Ecce qua ratione August.consulit minus malum parato maius facere.

7 Secunda sententia docet nullo modo licere minus malum consulere parato maius efficere. Quia illud consiliũ & de minori malo absolutè est de malo: comparatiuum enim supponit positiuum, sed consulere absolutè malum, est illicitum. Ergo. Secundò, electio libera leuioris mali nunquam est licita, quantumcumque à determinato grauius committere, Ergo nunquam erit licitum consilium illius. Consilium enim nunquam potest licitum esse de materia, quæ nunquam potest esse licita: & ita tenet Caietan. *2.2.quæstione 78.art 4 notab.3.ad finem.*Couarrun.4. *decret.1.part.capite 4.in princ.n. vltim ad finem.* Syluest. *matrimonium.7.quæst.5.dicto.9.*Eman.Saa.*verbo peccatum.num.8.*Valen.*2.2. disp.5.q 21.p.4.*Conrad. *de contractib.q.26 corol.1.& 2.* quæ infert ex *2.conclus.*

8 In hac re primo dicendum existimo priorem sententiam esse veram, si consulas, & persuadeas minus malum ei, qui non solùm grauius, sed etiam minus paratus erat efficere; quia in tali non consulis ad minus malum, sed ad carentiam præcisè maioris; neque determinas delinquentis voluntatem ad minus malum, sed potius retrahis à graui committendo: quod hoc exemplo manifestatur. Determinatus erat Petrus occidere Franciscum, vt ab illo furetur pecunias, persuades, vt contentus sit furto, relinquat occasionem, intendit occidere, rogas, vt contentus sit vulnerare: in hoc enim consilio nemini damnum inferes, non Petro, siquidem curas ne tot criminibus eius anima maculetur, neque Francisco, cùm vtiliter eius negotium facias. Ex quo fit licere tibi non solum consulere furtum Petro in illo casu, sed ad eam actionem materialiter sumptam adiuuare, eo quod non adiuues in actione, quæ de se illicita & mala sit, sed potiùs vt à te procedit, bona & honesta est, siquidem procedit ex tacito, & præsumpto consensu domini, qui vt mortem euitet, censetur tibi facultatem donare adiuuandi furem, vt tali adiutorio impediatur

tur eius occisio: & ita tenet Sanchez, *numero* 18. Bonacina, *numero* 9. Vasquez, *de scandalis libro*. 2. *numero* 13. At in iis, in quibus ipse facultatem concedere non potest, vt in vulneratione sui, non licebit tibi adiuuare, etsi possis consulere, quia adiuuares ad id, quod est intrinsecè malum: sic notauit: Vasq. Bonac. & alij *suprà*.

9 Dico, Secundò, non licet tibi consulere minus malum ei, qui paratus non erat illud efficere: Itaque non licet tibi fornicationem suadere ei qui paratus est committere adulterium, vel sodomiam: sic Doctores secundæ sententiæ, & ex Doctoribus primæ tenet Nauarra *lib.* 3. *de restit. cap.* 4. *notab.* 4. *num.* 13. Carbon. *de rest. quæst.* 69 *post* 1. *concl.* Probo, quia iam illius peccati, quod consulis, verè tu causa es, & verè peccatorem ad illud inducis etiamsi recto fine procedas. Ergo peccas. Item ille peccator non recto medio vtitur ad vitandum malum graue, operando minus. Ergo neque tu rectè illi consulis, cum consulis operationem minoris mali, vt grauius euitet. His argumentis pressi Doctores primæ sententiæ dicunt in persuasione minoris mali, non malum persuaderi, sed electionem, seu antepositionem minoris ad maius; quæ antepositio ex suppositione determinationis voluntatis ad maius malum necessario facienda est, si rectè procedatur. At quis non videat hoc esse illudere verbis: cum enim electio minoris mali quantumcunque à praua, & determinata voluntate mali maioris procedat, mala est, persuasio, & consilium illius mala semper erit. Neque vnquam datur præceptum eligendi minus malum, sed potius datur præceptum abstinendi ab vtroque, & à grauiori.

10 Neque obstat argumentum pro prima sententia factum. Dicimus namque persuadere minus malum sub quacunque conditione fiat, esse intrinsecè malum, neque honestari vllo modo posse. Ad locum D. Aug. relati *in c. si quid verius* Respondeo eum gloria ibi verbo adulterium loqui, non consulendo, sed permittendo. vel dicere possumus Augustinum ibi tantum intendisse rectiùs facturum, si adulterium faceret, quàm si faceret homicidium, sicuti dixit Epiphan. *lib.* 1. *contra hæres. hæresi* 61. *pag.* 6 *tom.* 1. Melius est vnum peccatum habere, & non plura, id est, minus malum est, sic etiam poterit dici minus malum, quam consulere g audiuit; at non esse malum tale consilium non videtur ex Aug. deduci, nisi solum sit consilium ad minus malum, quatenus minus est, seu quatenus dicit præcisè carentiam maioris. At qui persuadet furtum occidere volenti, non solùm persuadet carentiam homicidij, sed etiam malitiam furti, quæ etsi retrahat ab homicidio, non tamen est formalis carentia illius.

11 Sed inquires. An possis volenti surripere nummos pauperi, rogare, vt à diuite surripiat, non determinando diuitis personam? In qua re Thom. Sanch. *lib.* 7. *de matr. disp.* 11. *num.* 14 *fine*, & *num* 15. *cum* M. I. *tract.* 2 *de iust. disp.* 315. *hac tamen conclusione*, sentit non esse culpam, quia tunc nullius damni videris causa, damni pauperis repulsor. Item quia non inducis ad aliquod peccatum, ad quod ipse fur inductus non sit, sed potius eius prauam voluntatem temperas: ipse enim cùm ad furandum à paupere inductus sit, absolutè inductus est ad furtum committendum, quia in quolibet indiuiduo species, & genus continentur. Ergo cum rogas, vt à furto pauperis abstineat, & furtum diuitis committat, cùm non determines, cui diuiti faciendum sit, relinquis eius voluntatem in determinatione priori. Ergo non peccas.

12 Verùm in hoc casu dupliciter te potes habere, vel consulendo furtum diuiti, vel illud proponendo. Et quidem si solùm proponas conuenientiam, quæ relucet in anteponendo pauperem diuiti: vt si dicas, minus peccatum est minórque iniuria irrogatur diuiti, quam pauperi, ac proinde casu quo vnum illorum sit faciendum, minus malum est eligere furtum diuitis, quàm pauperis, nulla est culpa in tali repræsentatione, quia ibi tunc non est consilium, neque inductio, aut persuasio, vt de se constat. At si verè inducis ad furtum diuitis, sine dubio peccas. Quod probo, quia tuum consilium tendit ad commutandam prauam voluntatem furis, non in aliquod bonum, sed in aliud malum, etsi minus; tendit enim loco furti faciendi pauperi, subrogare furtum faciendum diuiti. Ergo prætendis ad aliud furtum, ab eo ad quod fur erat determinatus, determinare. Ergo peccas: quia esse personam diuitis indeterminatam non obstat, quominus furtum, ad quod inducis aliud sit ab eo, ad quod erat priùs fur determinatus, & à quo prætendis remouere. Adde si induceres ad furtum determinando personam, omnes præter Vasq. conueniunt te peccaturum, quia iniuriam irrogas, eo quod causa determinata sis illius damni, quod aliàs non esset faciendum, si tuum consilium non adesset, sed quando non determinas personam, etiam es causa damni, etsi non determinati vagè sumpti, hoc est huius, vel illius diuitis. Ergo peccas: Meritò enim omnes diuites de te conqueri possunt, quod voluntatem furis ad illos inclinaueris, aliàs non inclinandam.

13 An verò tenearis ratione huius consilij restituere, si furtum alicui diuiti factum sit? Thom. Sanchez etsi consideret si consulentem peccare non obligari ad restitutionem, siquidem *lib.* 7. *de matr. disp.* 11 *num.* 13. affirmat consulentem minus damnum ei qui alia via auerti non potest à maiore, non esse obligatum restituere: quia consilium (inquit) bonum est in substantia, cùm sit de minori malo comparatione maioris: & solum sit malum in modo, quia est contra charitatem, quæ obligat, vt omnia mala vitentur. At dicendum existimo obligationem esse restituendi si diuiti factum sit damnum: quia fuisti positiua causa illius: nam licèt non fueris causa, vt huic diuiti, potius quàm alteri damnum sit factum, quia tamen fuisti causa, vt alicui diuiti fieret, consequenter fuisti causa huius in particulari. Quis enim neget te obligatum esse restituere, si aliquem non cogitantem de furto ad furandum inducas, etsi innominata persona, cui debeat furtum fieri? Ergo hæc vniuersalitas non obest obligationi.

PVNCTVM VII.

An mulier se ornans & virorum aspectibus se offerens, peccet peccato scandali.

1 *Si ornatus est iuxta communem vsum, tametsi superfluus sit, non est peccatum mortale.*
2 *Mulier sciens turpiter ab aliquo amari, non peccat mortaliter in sententia Nauarri, eius conspectui se præsentans.*
3 *Debet tamen honesta causa duci, vt à mortali excusetur.*
4 *Si nulla honesta causa, sed solùm vanitate ducta, turpiter amanti se offerat, mortaliter peccat.*
5 *Proponitur quædam obiectio & fit illi satis.*
6 *Si animo excitandi turpem amorem se præsentet, mortaliter peccat.*
7 *Exponitur factum Iudith, quod huic doctrinæ videbatur obstare.*

1 SI ornatus est iuxta qualitatem personæ, & communem vsum, nullum est peccatum se ita ornare, & aspectibus virorum offerre, modò absit praua intentio; etiamsi sciret turpiter ab aliquibus esse amandam: esset enim graue onus mulieres obligare semper inornatas procedere, vel domi inclusas esse, nulisque virorum aspectibus offerri. Quòd si ornatus superfluus, sit, non existimo ex hac parte peccatum mortale esse, sed solùm veniale. vt docet Caietan. 2. 2 *quæst.* 169. *art.* 2. Nauarr *sum cap* 23 *num.* 19. & *seqq* & Sanch. *lib.* 1 *in Decal. cap.* 6. *num.* 17. ex communi sententia Bonac *de matr. quæst.* 4. *par.* 9. *num.* 17 quia sunt tot mulieres ita se superfluè ornantes, vt vix de nulla affirmari possit grauem occasionem peccandi tribuere.

2 Quare solùm controuersia esse potest, an quando mulier sciret se ab aliquo turpiter amari, peccet, se ornando, eiúsque aspectui offerendo? Nauarr. *sum. cap.* 23. *num* 19. & *seqq.* latè probat non esse mortale, neque peccatum alterius ei esse tribuendum, etiamsi nuda pectora ostenderet, vt pulchrior videatur.

3 At si res exactè consideretur, existimo authores dissentire non posse: omnes enim ad liberandam puellam à peccato scandali, rationem honestam exegisse debent, & illa interueniente, eam à mortali excusant: cessante verò causa honesta, eam condemnare debent. Caietan. *summ.* 2. 2. *quæst.* 154. *art.* 4. *fine* & *quæst.* 169. *art.* 2. *ad* 3. *dub.* & Armilla *sum. verbo ornatus. num* 3. & *verbo scandalum. num* 3. & Tom. Sanchez. *lib.* 1. *in decal. cap.* 6. *num.* 17. excusantes hanc fœminam à mortali. Fundantur in eo, quòd durum est priuare fœminam libertate propria, & iure quod habet egrediendi à domo, standi ad ostium, vel fenestram ob malitiam adolescentis eam turpiter amantis. Quare Ludouic. Lop. 1. *part. instruct. cap.* 20. *fine*, solùm obligat semel, aut iterum se domi continere, non tamen semper. Nauarr. verò *cap.* 14. *num.* 37. Corduba *sum. quæst* 5. *fol.* 30. Azor. 1. *tom sum. lib.* 12. *cap. vlt quæst.* 2. & alij relati à Sanch. *suprà num.* 16 excusant à mortali ob causam necessariam vrbanitatis, si scilicet inurbana censeretur, si vicinas, vel amicas non inuiseret. Idémque est dicendum de alia simili causa.

4 Quocirca dicendum est, si nulla necessitate, vel vtilitate, sed solùm ducta vanitate, aspectui viri eam turpiter adamantis se offerat, peccat mortaliter: ita expresse Sanch. *suprà num.* 17. Vasq. *quæst.* 43. *a.* 8. *dub.* 2. *num.* 17. & conuenire debent omnes Doctores. Probo, quia ex obligatione charitatis quilibet tenetur vitare ruinam proximi, si commodè possit: Potest autem commodè, quando absque iactura alicuius rei necessariæ, vel vtilis potest. Ergo tenetur.

5 Dices priuari libertate, & iure quod habet hac, & illac discurrendi. Ergo semper adest causa iusta excusans. Respondeo si in huiusmodi cursu aliquis honestus finis adesset, qui non est solùm exercitium libertatis, vtpote commune actibus bonis, & malis: fateor non debere ob malitiam adolescentis priuari; quia priuatur aliqua re sibi vtili, & necessaria: at priuari cursu impertinenti, & otioso, non debet fœmina vt molestum reputare; & licèt illa reputet molestum, non obinde excusari potest à scandalo, quia non habet honestam causam excusationis: non enim est honesta causa quam ipsa de se vitare tenetur.

6 Vnum tamen est omnino certum, si puella se præsentet viro, animo excitandi, & roborandi turpem amorem, peccare mortaliter, quia finis, à quo actus sumit speciem, iniquus est.

7 Aduersùs hæc obstare videtur factum Iudith, quæ videtur se ornasse animo excitandi Holofernem ad libidinem: notauit enim cap. 9. *Capiatur laqueo oculorum suorum in me.* Sed in hac oratione

tione, quæ tam ex feruenti charitate, & recta intentione processit, nullo modo admittendum est peccatum, neque etiam in ornatu, cui Dominus contulit splendorem. Nam vt text. dicit, omnis ista compositio non ex libidine, sed ex virtute pendebat. Orauit ergo Dominum, vt Holofernes caperetur laqueo oculorum suorum ad amorem, & familiaritatem honestam, non ad libidinem: ita glossa in præsenti, quæ optimè hunc locum explicat, & liberat Iudith à calumnia, & peccato.

Pvnctvm VIII.

An vendens vel subministrans indifferentia, ex quibus proximus sumit occasionem peccandi, peccet peccato scandali.

1 *Quæ sint indifferentia.*
2 *Hæc indifferentia aliqua sunt, quæ omni tempore in malum destinantur, alia pro aliquo tempore, alia in bonum vsum regulariter fiunt.*
3 *Si vendas res, quæ communiter in malum vsum destinantur, vel semper, vel occasione temporis, debet tibi constare moraliter, eum cui vendis non esse illis malè vsurum.*
4 *Explicatur, quomodo id tibi moraliter constare possit.*
5 *Si res in bonum vsum communiter ordinantur, licet tibi vendere, & subministrare, quoties non constat de abusu petentis.*
6 *Si credas proximum iis indifferentibus male vsurum, teneris si commodè potes, ea illi non vendere.*
7 *Contrarium defendunt aliqui Doctores. Sed immeritò.*
8 *Quæ causa sufficiat ad honestandam subministrationem horum indifferentium, non potest certa regula definiri.*

1 INdifferentia voco, quæ bono, & malo vsui deseruire possunt, Idoli venditio, ædificatione templi, remigatio, & alia plura, & possunt in bonum fieri, & in malum. Si enim vendatur idolum reseruandum in memoriam antiquitatis, & in detestationem cæcitatis, & irrisionem illorum, qui tale adorarunt, venditio bona est. Si verò vendatur adorandum, & colendum, mala est. Ergo cùm venditio ex se non habeat magis hunc prauum vsum, quàm bonum, sed id habeat ex animo vendentis, vel ementis, efficitur ex se indifferens esse, vt rectè dixit Syluest. *verbo infidelitas. q.* 4. Valen 2.2. *disp.* 1 *q.* 10. *p.* 5. *ad finem.* Suar. *disp.* 10. *de charit. sect.* 4. *numero* 6. Sanchez *libro* 1 *in decal. capite* 7. *numero* 6.

2 Ex iis autem indifferentibus, alia sunt, quæ regulariter in malum vsum omni tempore destinantur, alia quæ solùm aliquo tempore, alia quæ potius in bonum. Venditio veneni, Idoli, clauis falsæ, regulariter in malum vsum omni tempore deseruiunt, esto aliquibus personis in bonum possint deseruire. Econtra venditio armorum, animalium, & aliarum rerum, quæ communiter venduntur, & emuntur, in bonum vsum destinantur; aliqui tamen malè illis vtuntur. Carnium comestio in Quadragesima omnibus communiter prohibetur, ac proinde earum præparatio, & venditio, communiter illo tempore in malum vsum destinatur.

3 Dico ergo. Primò, si vendas res, quæ communiter in malum vsum destinantur, vel semper, vel occasione temporis, non potes illas vendere, aut præparare, quin tibi moraliter constet eum cui venduntur, aut præparantur, benè illis vsurum. Quia aliàs peccatum alterius tibi imputabitur, cùm ei materiam subministres: ita expressè Suar. *d.* 10. *de charit. sect.* 4. *n.* 6. Sanch *l.* 1. *in decal. c.* 7. *n.* 3. *&* 7. Nauarr. *c.* 17. *n.* 36. Eman. Saa edit Rom. *verbo peccatum, n.* 10. & de venditione veneni, quod coloribus & medicinis conficiendis deseruit, res est clara non licere vendere nisi illis, de quib. non præsumitur illud velle ad malum vsum: quod docuit Salon. 2.2. *q.* 77. *a.* 4. *controu.* 6. *in tertio corol.* Mol. *t.* 2. *de iust. d.* 340. *ad finem.* Sanch. *n.* 17.

4 Quòd si roges, quando tibi moraliter constabit alium non in malum, sed in bonum vsum supradictis rebus debere vti? Respondeo, ex qualitate personarum, & modo petendi colligendum esse, communiter tamen præsumendum est de bono vsu, si publicè, absque affectatione secreti petantur: rarò enim quis ita audax est, vt si delictum velit efficere, non curet secretum: hac enim ratione caupones, & macelli vendentes carnes tempore ieiunij, & cœnam porrigentes petentibus, excusantur à peccato scandali, quia præsumuntur petentes non soluere ieiunium, sed ratione priuilegij, vel alterius causæ excusari, quam excusationem ipsi caupones examinare non tenentur, quia fieri commodè nunquam potest: ita ex Caiet. 2.2. *quæstione* 147. *art.* 4. *notauit* Suar. *d.* 10. *de charit. sect.* 4. *n.* 3. *& tradit alios referens* Sanch. *l.* 1. *Decal. c.* 7. *num.* 34.

5 Dico. Secundò, si res communiter in bonum vsum ordinetur licebit tibi illa vendere, & subministrare, quoties non constat de abusu petentis: quia horum venditio, & subministratio solùm esse poterat mala quatenus intentioni prauæ deseruiret. Hæc tamen intentio de nullo debet præsumi. Ergo: & ita ex communi sententia cum D. Tho. 2.2. *quæst.* 78. *art.* 4. *& quæst.* 169. *art.* 2. *docet* Suar. *d.* 10. *de charit. sect.* 4. *n.* 3. Sanch. *l.* 1. *in Decal. c.* 7. *n.* 3. Nauarr. *c.* 17. *n.* 195. *c.* 19. *n.* 16. *& cap.* 21. *n.* 26. *& cap.* 23. *n.* 90. Bonac. *d.* 2. *de peccat. q.* 4. *p.* 2. *§ vn. n.* 17. *vers. qui vero:* & in hoc sensu dixit Eman. Saa. *verbo peccatum, n.* 11. Non esse mortale facere ea, quibus alij possunt benè, & malè vti, etsi plures malè vtantur, vt alcas, gladios, fucum &c.

6 Quòd si credas proximum malè vsurum iis indifferentibus, teneris, si commodè potes, ea illi non vendere, vel subministrare, quia cùm ex charitate obligeris proximi peccatum impedire, si possis, à fortiori obligaris materiam peccati non subministrare, Syluest. *verbo infidelitas, q.* 4. *verbo art. q.* 3. Suar. *alios referens, sect.* 4 *num.* 4. Sanch. *lib.* 1. *in Decal. c.* 7. *n.* 34. Dixi, si commodè possis: nam si absque tuo detrimento non possis ab eorum venditione, vel subministratione cessare, non peccas subministrando, quia in tantum peccare potes, in quantum media illa venditione, vel subministratione peccatum alterius censeris causare, siquidem subministratio ex se mala non est. At cùm tibi talis subministratio vtilis, vel necessaria est, causare non censeris peccatum alterius, sed potius censeris vti tuo iure, & libertate, & peccatum alterius permittere, vt benè docuit Thom. Sanch. *l.* 1. *in Decal. c.* 7. *n.* 9. *&* 11. *&* Suar. *d.* 10. *de charit. sect.* 4. *n.* 4. Bonac. *disp.* 2. *de peccat. quæstione* 4. *p.* 2. *§. vnico, num.* 17. *vers. tertio.*

7 Contra videtur tenere Man. 1. *tom. sum. in secunda edit. c.* 23. *n.* 8. Petr. de Ledesm 2. *tom. tract.* 27. *c.* 2. *dub.* 4. Salon. 2.2. *q.* 7. *art.* 4. *controu.* 6. *post.* 3. *conclus.* & Caiet. 2.2. *q.* 147. *art.* 4. *fine.* Ii omnes affirmant tabernarios, & caupones posse liberè cibaria ministrare, & vendere iis, qui ieiunium soluunt, quia neque inducunt ad ieiunium violandum, sed actionem de se honestam, & deseruientem sustentationi naturæ faciunt. At credo debere causam legitimam intercedere, quæ actionem honestet, cùm non solùm non impedias peccatum, sed materiam illius subministres: & ita docuit Valen. 2.2. *disp.* 3 *q.* 2. *puncto.* 3. *circa finem.* Lessius *lib.* 4. *de iustit. capite* 2. *dubio* 4. *numero* 24. Sanch. *in decal. libro.* 1. *capite* 7. *numero.* 34.

8 Quocirca tota difficultas est examinare, quæ necessitas, vel vtilitas sufficiat excusare te vendentem, vel subministrantem indifferentia, ex quibus proximus malè vtitur? In qua re certum est non eandem causam pro omnibus esse requisitam: aliæ enim sunt actiones, quæ solum in detrimentum spirituale illius, cui materia subministratur, cedunt, vt delatio concubinæ, quà dominus vti vult, aliæ quæ in detrimentum, & iniustitiam tertij: vt si velit mutilare, vel occidere, vel alias iniurias facere. Item alia est subministratio remota, alia proximior. Remotam voco, conducere domum, meretrici lectum sternere. Proximiorem voco, si eam comiteris domino copulandam. Item vel est paratus proximus committere delictum, vel non? Quotiescunque ergo delictum virtuti excellentiori aduersatur, vel subministratio proximiùs peccato accedit, vel proximus paratus non est, grauiorem causam excusationis requirit in eo, qui materiam subministrat. Quæ autem hæc sit, præscribi non potest certa regula, sed prudentis arbitrio pensandum est, iuxta grauitatem peccati committendi, & occasionem à se datam, & præparationem illius; ex casibus specialibus infra subiiciendis elucidabitur. sic Sanchez *c.* 7. *n.* 12. Suar. *de charit. disp.* 10. *sect.* 5. *n.* 4. Bonac. *n.* 19. Vnum tamen est certum, si ex delicto damnum alicui innocenti est inferendum, debere maximè attendi, quam graue sit; fortè enim ita graue erit, vt meritò debeas pati iacturam grauem diuitiarum, vt illud euites, tradit Sanch. *suprà numero* 18. Suar. *sect.* 4. *numero* 4. Bonac. *num.* 20.

Pvnctvm. IX.

An ministrans indifferentia excuseris à peccato, eò quòd proximus aliàs erat transgressurus præceptum, tametsi tu illa indifferentia non ministrares.

1 *Proponitur casus.*
2 *Plures censent in hoc casu non esse scandalum mortale.*
3 *Proponitur sententia Thom. Sanch.*
4 *Probabilius est non sufficienter honestari cooperationem harum actionum, ex eo quod alius peccaturus sit.*
5 *Satisfit rationibus contrariis n. 2. adductis.*

1 VIolaturus erat Petrus ieiunium, etsi tu illi cœnam non apponeres, occisurus Paulum, etsi gladium non ministrares, furtum committere, etsi scalam non adhiberes. Excusaris ne à mortali, apponendo cœnam, tribuendo gladium, scalam adhibendo? Notanter apposui, apponendo cœnam, non inuitando ad illam: nam inuitare ad cœnam est inuitare ad id, quod hic & nunc nulla ratione honestè fieri potest; ac proinde est inuitare ad peccatum; Secus verò est de præparatione illius; illa enim præparata, non obligatur Petrus illam assumere; sed potest relinquere, & pauperibus ieiunio deobligatis tribuere.

2 Plures existimant in hoc casu non esse scandalum mortale:

Plures

ita Man.1. *tom. sum. cap.* 23. *num.* 8. *in* 2. *edit.* Petr. de Ledesm. 2. *tom. sum. tract.* 27. *cap.* 2. *dub.* 4. Lessius *lib.* 4. *de iustit. cap.* 2. *dub.* 4. *n.* 24. Caiet. 2. 2. *q.* 147. *art.* 4. *in fine*. Omnes ij affirmant inuitantem ad cœnam die ieiunij, vel porrigentem illam ei qui alibi cœnaturus est excusari à peccato. Idémque deberent dicere de aliis actionibus supra positis. Ratio, quia illæ actiones de se malæ non sunt; aliàs nunquam possent honestari. Ergò solùm sunt malæ, quia mouent, & adiuuant in mala operatione: at hoc non contingit, quando ipse operans eodem modo malè operaturus esset seclusis tuis actionibus, ac illis positis. Ergo illæ actiones non videntur esse causa malæ operationis. Confirmo. Si associares furem, vel homicidam non teneris ad restitutionem, quando eodem modo furtum, vel homicidium patraretur, ac si socius non fuisses, quia tunc non censeris furti, vel homicidij causa esse. Ergo neque peccas mortaliter peccato scandali, quod consistit in eo, quod causa fueris peccati alterius. Secundò, ab iis actionibus indifferentibus eatenus potes obligari abstinere, quatenus excusas illarum abstinentia peccatum proximi: at in præsenti non excusatur. Ergo non obligaris abstinere.

3 Thom. Sanch. *libro* 1. *in Decal. capite* 7. *numero* 16. distinguit duplex genus actionum indifferentium. Aliæ quæ remotè tantùm ordinantur ad peccatum alterius, quales sunt vendere agnum sacrificaturo Idolo, apponere mensam, præparare cibaria soluturo ieiunium. Aliæ, quæ proximius peccato alterius accedunt, quales sunt scalam admouere furari volenti, humeris sustentare, vt per fenestram ingrediatur, præbere gladium sic determinato occidere, inuitare ad cœnam præparatam soluturo ieiunium. Si de iis vltimis actionibus sermo sit, existimat Sanch. te non excusari à peccato mortali generalis scandali; ex eo solum quod proximus peccaturus sit, quia hæ actiones ita proximè peccato accedunt, vt malæ, nisi aliqua vrgenti causa excusentur. At de actionibus primi generis affirmat probabilius sibi videri non esse culpam mortalem, sed solum venialem. Esse autem culpam venialem probabile semper est, te non ministrante materiam alium non ita intentè, & affectuosè peccaturum. Tuoque negotio est quoddam monitionis genus, quod etsi non sufficiat à peccato præsenti reuocare, fortè à futuro reuocabit. Addit amorem Dei non solùm inclinare ad cooperandum bono, etiam quando alij cooperatores existant, sed etiam ad vitandam diuinam offensam, etiam quando alij non desint, qui cooperentur. Quòd autem non sit mortalis culpa, probat; quia videtur hæc leuis cooperatio: consentit Bonac. *disp.* 2. *de peccat. q.* 4. *par.* 2. §. *vnico. n.* 35 *& seqq.*

4 Verùm mihi probabilius est non sufficienter excusari supradictas actiones à mortali, ex eo solum quod proximus aliis actionibus vsurus esset, si tuæ non adessent: quia hæc conditionalis non tollit, quominus tu causa sis illius peccati, & sis eodem modo causa, ac si proximus aliis actionibus adiutus peccaturus non esset: quod sic probo: quia si proximus v.g. alibi non esset soluturus ieiunium, & tu nulla causa intercedente cœnam subministrares, ferè omnes conueniunt te peccaturum, quia aliquo modo concurris peccato alterius. At quod alibi proximus soluturus sit ieiunium; non immutat tuum concursum, qui in subministratione cœnæ consistit. Ergo eodem modo concurris. Præterea contra distinctionem Sanchez est, quia tota malitia harum actionum indifferentium sumitur à peccato, quod adiuuant: cum autem hoc graue sit, vt supponimus, semper debet dare malitiam grauem. Ergo vel esse alibi proximum peccatum excusat, ne peccatum proximi iis actionibus indifferentibus tribuat malitiam, vel si non excusat, non poterit illam minuere. Adde esse proximum eodem modo peccaturum, esto tu non ministres necessaria peccato, est contingens, & fortè ita non erit, poterit enim alia via impediri à peccato, vel Dei inspiratione remoueri, quantumuis modò sit determinatus. Ergo quantum est ex te teneris hunc effectum bonum possibilem promouere, & impedimentum ei non apponere: & ita tenet Suar. *disp.* 10. *de charit. sect* 9. *n.* 2. *& sect* 4. *n.* 5.

5 Neque obstant rationes contrariæ. Nego enim iis actionibus indifferentibus te non concurrere peccato alterius, ac si alibi proximus peccaturus non esset. Ad confirmationem concedo te socium furis, vel homicidam non teneri ad damna ex furto, vel homicidio subsecuta, si tua societas necessaria, vel vtilis non fuit ad furtum, vel homicidium patrandum, vel ad patrandum animosiori, & vehementiori animo, quia tunc ad furtum, vel homicidiũ positiuè non concurristi. At si tua societas licèt indeterminatè necessaria, vel vtilis fuerit, quia scilicet sine illa, vel alia delictum patratum non esset, existimo sine dubio restitutioni te esse obnoxium, quia tunc positiuè concurristi. Qua ratione præbens scalam, gladium, & alia instrumenta necessaria parato occidere, vel furari, iudicio obligatum esse ad damna subsequuta, quantumuis alius præberet. Præterea esto concederemus te socium furis, vel homicidæ non esse obligatum restituere damna, quæ fur, vel homicida causat, quando aliàs furtum, vel homicidium esset sequendum non obstante tua societate: at non probat te non peccare contra charitatem, si possis peccatum proximi impedire, quia authoritatem peccato præbes. Adde esto, associando non pecces in illo casu, tua societas nullo modo concurrit furto, vel homicidio, sed est omnino per accidens. At ministrans indifferentia, quæ necessaria sunt ad peccatum, verè concurris ad illud, licèt enim non possis impedire peccatum, quia alius esset eadem ministraturus: at hoc non tollit, quominus verè concurras. Deinde impedires hoc numero peccatum, quod tibi modò, tanquam causæ indirectæ imputatur. Ad secundum dico. Scandali generalis malitia non consistit in eo quod peccatum absolutè non impediatur, sed in eo quod ad peccatum non concurrat.

PVNCTVM X.

An excuseris à peccato scandali, eo quòd proximus paratus sit peccare.

1 *Si opus, quod petis sine peccato fieri non potest, peccas ea specie peccati, qua opus petitum.*

2 *Non potes inuitare ad cœnam soluturum ieiunium, tametsi Nauarr. & Caiet. contrarium sentiant.*

3 *Talis petitio generalem malitiam scandali habet, maximè, si aliàs non peccaret deficiente tali petitione.*

4 *Petere actionem licitam, à qua alius separare potest malitiam, communiter Doctores censent licere.*

5 *Sed hoc intelligendum est causa iusta intercedente, aliàs non.*

1 SI opus, quod ab illo petis, ipse nullo modo absque peccato efficere potest, manifestum est te peccare ea specie peccati, qua est peccatum quod petis, vt si petis à Petro, vt iuret falsò, maleficium alio maleficio dissoluat, occidat, fornicetur, &c. peccas ea specie peccati, qua Petrum peccare intendis, tenerisque in confessione manifestare talem petitionem. Nam esto scires euidenter Petrum tale delictum esse effecturum, neque tua petitione moueri, nihilominus tua petitio mala est vtpote de obiecto malo.

2 Hinc infertur an possis Petro determinato soluere ieiunium inuitare ad cœnam? Caiet. 2. 2. *quæst.* 147. *a.* 4. Nauarr. *c.* 21. *n.* 23. *&* 24. affirmat licere. Mouentur, quia inuitas ad cœnam, non quatenus est solutio ieiunij, sed quatenus est sustentatio humanæ naturæ. Item inuitas vsurarium ad mutuum, & ethnicum ad iuramentum, quæ tamen debent malè præstare, & tamen non peccas. Adde martyres incitasse carnifices, vt sibi tormenta duriora inferrent, quæ tamen licitè inferre non poterant. Ergo bene potes inuitare ad actum qui aliàs peccaminosus futurus sit. Nihilominus dicendum existimo nullo modo tibi licere inuitare ad cœnam eum, qui aliàs soluturus est ieiunium, quia inuitas ad actum, à quo alius separare non potest malitiam. Ergo peccas. Quid enim interest actui esse malum ex obiecto, vel esse malum ex præcepto, si de facto ab illo malitia separari non potest? Ergo cùm ab hac cœna, ad quam inuitas, separari non possit malitia, inuitando ad cœnam ad malum inuitas. Ergo peccas. & ita tenet Vasq. *q.* 43 *art.* 1. *de scand. dub.* 3 *numero* 17. Neque obstant contraria. Ad primum, dico te peccare etsi inuites ad cœnam quatenus est sustentatio naturæ, quia ab illa cœna tali tempore facta, inseparabilis est malitia, sicuti peccares, si ad fornicationem inuitares, etsi solum inuites, quia est coitus aptus generationi. Ad secundum dico optimè posse ab ethnico peti iuramentum, & ab vsurario mutuum, quia non petis rem à qua malitia separari nõ potest: in iuramento enim hic, & nunc facto, & in mutuo hic, & nunc concesso non inuoluitur malum vllum, at à cœna, quam petis nullo modo separari potest malitia. Ad tertium respondeo, martyres excusari ex bona fide, & zelo religionis, quo putabant opus esse constantiæ tyrannos ad tormenta prouocare, ex se tamen nullo modo licebat.

3 Quòd verò talis petitio dici debeat generalem malitiam scandali habere. Est quæstio de nomine, cum certum sit habere malitiam, quam habet actio, quæ est scandalosa, siquidem habet malitiam illius peccati, ad quod refertur. Distinguendum tamen censeo. Dupliciter paratus quis esse potest committere peccatum. Primò, quasi in habitu, seu sub conditione, si ei offeratur occasio, qualiter meretrix, & vsurarius sunt parati. Secundò, nulla adhibita conditione, sed ita paratus est exequi tale peccatum, vt moraliter loquendo executurus sit, sicuti cum aliquis determinatus est occidere inimicum. Si à parato primo modo petas delictum, censeo petitionem tuam esse scandalosam, quia causa est huius peccati, quod aliàs non efficeretur. At si à parato secundo modo petas, etsi pecces peccato, quo alius peccaret, non debet tamen dici propriè scandalum, quia scandalum actiuum influit, & causat ruinam proximi, & ita videtur loqui Suarez 4. *tom. in* 3. *part. disput.* 22 *sect.* 4. *num.* 18. vbi dicit non adesse circunstantiam scandali, si petas ab omnino parato, *& disp.* 10. *de char. sect.* 3. *num* 2. vbi affirmat adesse scandalum, si hîc & nunc peccatum non esset committendum, nisi peteres, quantumuis esset paratissimus: neque videtur contrarius Thomas Sanchez *libr.* 1. *in Decalog. cap.* 6. *num.* 14. sed potiùs fauet nostræ sententiæ, cum probet voluntatem peccandi stare optimè posse, quin peccatum hîc, & nunc efficeretur, nisi adesset petitio. Ergo iam petitio inducit

inducit ad peccatum, ac proinde est scandalosa in illo casu.

4 Maior difficultas est de inductione indirecta, scilicet petendo rem indifferentem, an scilicet tunc excuseris à peccato scãdali, si proximus omnino paratus sit peccare? v.g. Petis à ministro peccatore tibi Sacramẽta ministrare, quæ scis in peccato ministraturũ? petis ab vsurario mutuum, quod scis non concedendum absque vsuris? Communiter Doctores dicunt licere, quia petis quod tibi vtile est, & alius rectè præstare potest, quod si non præstat, sibi imputet. sic D. Th 2.2. *q.* 78 *a.* 4 & ibi Caiet. Nauar. *cap.* 4. *n.* 39. & *c.* 17. *n.* 262. Sot. *l.* 6. *de iustit. q.* 1. *a.* 5. Eman Saa edit. Rom. *verbo peccatum. n.* 12. *in addit.*

5 Verùm hoc intelligendum est si causa rationabilis adsit petẽdi: nam si æquè benè, & facilè ab alio sacramentũ, vel mutuũ accipere poteras, nõ video, quomodo te à peccato mortali excusem, siquidem causa es, quod alius hîc nunc peccatũ mortale committat, alias non commissurus, & amor diuinus, & misericordia in proximum te obligat vitare, quantumcumque alius ex malitia peccet, peccata tua, & aliena, quæ commodè possis, & ita tradit Nauar. *sum. c.* 21. *n.* 26. Suar. *t.* 3. *in* 3 *p. d.* 18. *sect.* 1. *cor.* 2. & *de char. d.* 10. *sect.* 3. *n.* 2. Sanch *l.* 1. *in decal. c.* 7. *n.* 15. Val. 2.2. *d.* 5. *q.* 21. *p.* 4. *vers. Nec satis erit.* Bonac. *d.* 2. *de peccat. q.* 4. *p.* 2. §. *unico. n* 2. *vers. Addo.* Vasq. *de scandalo. q.* 43. *art.* 8. *dub.* §3. Quocirca mihi non probatur, quod dicunt Caiet. & Nauar. *suprà ille c.* 17. *n.* 226. esse solùm peccatum veniale petere mutuũ ab vsurario, si ad expendendum in ludis, & negociatione superflua peteres, quia tunc nulla est causa honestans permissionem peccati, vt benè aduertit Basil. de. Leon. *l.* 5. *de matr. c.* 18. *n.* 50.

Pvnctvm XI.

Qua ratione filij, famuli, & serui possint parentibus, & dominis ministrare in eorum peccatis? Et quid de captiuis remigantibus in bello iniusto.

1 *Si ministratio est in re de se mala, clarum est esse peccatum*
2 *In quo est difficultas.*
3 *Præmittitur distinctio actionum deseruientium proximè, vel remotè malo vsui.*
4 *Actiones remotè deseruientes excusat filiatio, & famulatus*
5 *Indifferentia proximiora peccato aliam causam grauiorẽ præter generalem famulatus, & filiationis expostulãt ad eorum honestatẽ.*
6 *Quid dicendum, si dominus velit, vt illum comiteris, cum libidinem aggreditur? Sub distinctione respondetur.*
7 *Quid de scribẽtibus, vel deferentibus litteras amatorias, vel inuitatorias ad duellum? Si deferenti non constat de eorum malitia, deferre potest. Secus si constat. & proponitur ratio contraria.*
8 *Si famulus es alicuius gentilis, potes eum ad templa idolorum comitari, modò non videaris idolum adorare sed vrbanus esse. Et explicatur locus 4. Reg. 5.*
9 *Si ministeria iniuriosa actioni deseruiant, grauis causa expostulatur ad eorum honestatem, & comparare debet grauitatem tui damni, cum damno proximi innocentis.*
10 *Remigantes in triremibus Turcarum esse aliqui condemnent, probabilius est timore mortis excusari posse à censura, & peccato.*
11 *Excipe, nisi scias vnusquisque grauissimum damnum reipublicæ Christianæ euitãdũ esse, nisi ipse remiget, quòd rarò contingit.*
12 *Quid de aliis actionibus iniuriosis, effractione domus, deuastatione diuitiarũ, &c. Probabilius videtur timore mortis honestari posse.*

1 SI ministratio sit in re de se mala, & turpi, nemini est dubium esse graue peccatum, vt si concubinam quæras, illamque inuites ad copulam domini, si dominum in rixa adiuues, qua intendit occidere inimicum, simul cum illo pugnando, &c. Hæc enim intrinsecè mala sunt.

2 Quare difficultas est, quando ministratio est rerum indifferentium de se, & abest praua intentio. An inquam ratione filiationis, famulatus, vel seruitutis, excusari possis illa ministrando, esto scias dominum, vel parentem talibus rebus vsurum fore ad peccatum?

3 Distinguendum censeo iuxta superius dicta de actionibus nimis indifferentibus bono, & malo vsui, & de actionibus, etsi indifferentibus proximè tamen malo vsui deseruientibus. Item de actionibus innocenti iniuriosis, & de actionibus solùm peccanti damnosis.

4 Si ministres indifferentia, quæ reputantur remota actioni prauæ, ratio famulatus, filiationis &c. sufficit te excusare. Indifferentia nimis remota voco, cibos condire, mensæ ministrare, lectum concubinæ sternere, illam ornare, equum, quo vsura est præparare, ianuam domus illi aperire, deferre munuscula, internuncia, vrbanitates, & alia similia. Hæc enim omnia non videntur ita proximè peccato accedere, quin honestari possint ex subiectione debita domino, & parenti: & ita tradit Nauarr. *c.* 10. *n.* 16. Azor. 2. *te. instit. moral. l.* 12. *c. vlt. q.* 8. Saa *verbo peccatum. n.* 9. Sanc. alios referens *l.* 1. *in Decal. c.* 7. *n* 24 27. 29. & 30.

5 Si indifferentia proximiora peccato subministres, aliam causam grauiorem honestandi administrationem expostulo, qualis esset, si pater toruis oculis te aspiceret, & timeres malè tractari, vel si dominus à domo sua te expelleret, & expulsus cogereris mendicare, vel penuriam pati, præcipuè cum non ita facilè alium dominum inuenias, qui similia, vel peiora ministeria non petat, vel si in eius domo te sustinet id fit te obiurgando, & increpando, vel debita mercede defraudando. Si enim aliquod ex iis damnis tibi prouenit, eo quod non ministres actiones indifferentes de se, & prauo vsui ex malitia domini deseruientes, poteris illa ministrare quia tunc non censeris peccato illius cooperari, seu potius permittere. Vnde licet tibi tali vrgenti occasione presso concubinam portare, signare locum domino, vbi sit. Item dicere concubinæ; dominus meus dicit, vt illum hac nocte expectes, vel eum videas. Item domino ascendere volenti per fenestram, ad rem habendam cum fœmina, poteris pedem sustinere, scalam apponere, quia sunt actiones de se indifferentes; & ita tradit Nauarr. *lib.* 5. *consil. in secunda edit. cons.* 5. *de pœnit. circa finem.* vbi postquam plures ex his casibus apposuisset, concludit. Ex his videtur colligi ratio defendendi omnes prædictos à peccato saltem mortifero, modò, vt in casu proponitur, non placeat eis peccatum, & faciant obsequia prædicta ob aliquem bonum finem, puta eo quod habeant illa causa officij sui, vel iustam mercedem: licet enim hæc officia, & obsequia sint valde coniuncta peccato, non tamen sunt secundùm se, & suapte natura peccata, & ideò seiungi possunt à peccato per finem diuersum, & seiunctum. Hæc Nauarr. & idem tradit *in cons.* 6. *seq.* & licèt *in cons.* 4. visus fuerit contrarium dicere, loquitur quando ob malum finem hæc ministrantur; eandem doctrinam docet Azor. *tom.* 2. *instit. moral lib.* 12. *c. vltim. quæst.* 8. Petr. Nauar. *de restit. l.* 3. *c.* 4 *dub.* 4. *fine. n.* 51. Sanc *l.* 3. *c.* 4. *dub* 4 *fine. numero* 25. Rebell. *de obligat. iust.* 1. *part. l.* 2. *quæst.* 14. *sect.* 7. *num.* 53. *vers. Hinc etiam.*

6 Quod si dominus libidinem aggressurus petat, vt illum comiteris, & custodias, existimat Thom. Sanch. *illo cap.* 7. *num.* 23. esse omnino illicitum, si custodias, & comitatus dirigatur, vt inuadas alios concubinæ competitores, cum illisque pugnaturus, hoc enim de se constat esse intrinsecè malum. At si solum vt custodias herum, si fortè aliquis illum damnificare intendit, vel moneas, vt aufugiat, cum adest qui illum offendere possit censet aliquando tibi licere, quia est quid indifferens talis custodia. Atqui maximo te periculo exponis non solùm dominum defendendi, sed etiam excedendi modum defensionis, & ex alia parte tali securitate posita, dominus maiori libidine peccat, quàm si timoribus agitaretur, ideò maxima causa tibi necessaria est. Non explicat autem Thom. Sanch. quæ hæc sit: existimarem tamen debere esse, si timeres non obediendo grauem iacturam in bonis fortunæ, honoris, vel corporis: leuior enim causa non videtur sufficiens.

7 Sed quid dicendum, si cogaris scribere, vel deferre litteras amatorias continentes turpia, & mouentia ad libidinem? Thom. Sanch. *lib.* 1. *in decal. cap.* 7. *num.* 26 existimat hæc prorsus esse illicita, neque vnquam honestari posse: idem tenet Bonac. *q.* 4. *de matr. p.* 14. *num.* 6. Rebell. 1. *p. de obligat. iustit. lib* 2 *q.* 14. *n.* 53. *fine.* quia verba turpia sunt intrinsecè mala, nisi inter coniugatos, aut sponsos de futuro. Ergo idem erit de scriptis. Idem à fortiori dicendum est de scriptis ad duellum prouocantibus, qualia essent, si in eis diceretur Conueniamus cras tali hora, & tali loco pugnaturi; quia hæc nulli bono vsui possunt deseruire. At hæc difficultatem ingerunt. Quia hæc scribere, vel deferre non videntur intrinsecè mala, si absit à te malus finis: turpia enim verba scribi possunt, sicuti scribunt Doctores, ad ponderandam malitiam illorum, qui ea ex malo fine proferunt, possúntque scribi, & dici non tanquam ex proprio marte, sed ex alieno. Item non seriò, sed irrisoriè. Ergo scribere hæc verba turpia de se non est intrinsecè malum, quia solùm sunt turpia, & mala, quatenus à prauo animo procedunt, & in prauum finem diriguntur. Ergo secluso hoc animo, & hoc prauo fine mala non esse videntur, & à fortiori neque erit intrinsecè malum scripta illa deferre ad concubinam, poterat enim illa deferre, non vt moueatur ad coitum, sed vt illam irrideat, & comburat. Ergo illa actio deferendi, quatenus à te procedit bono vsui deseruire potest. Et idem esse videtur de scriptis ad duellum prouocantibus, & ideò Eman. Saa *verbo peccatum n.* 9. *edit. Complut.* excusat famulos has litteras amatorias deferentes, & licèt Nauarr. *libro quinto, cons.* 5 *de pœnitent. fine*, damnet mortaliter scribere concubinæ litteras, vt post cœnam peccet, ideò damnat, quia est circumstantia mali finis. Ergo si hic finis malus cessat ex parte scribentis, seu deferentis, cessabit ex parte illius peccatum. Neque obinde debent dici ij deferentes lenones, quia hæc faciunt necessitate pressi, non vt prauam fieri intionem promoueant. Hæc sub dubitatione dicta sint. Vnum tamen est certum hæc nunquam honestari posse, nisi vrgens causa intercedat. Secundò existimo, si dubium tibi negatiuum, vel probabile tibi sit, an hæc scripta contineant verba inuitantia ad libidinem, vel ad duellum, poteris si famulus sis deferre quia in casu dubij ratione subiectionis potes, imò pluribus, Doctoribus placet te obligatum esse obedire: & ita de hoc casu expressè tradit Rebell. 1. *p. lib.* 2. *de oblig. iust. q.* 14. *n.* 53. *fine.*

8 Rursus si famulus sis alicuius gentilis poteris dominum ad idolorum templa comitari, & genu flectente domino, tu similiter genu flectere, taliter quod ex tali genu flexione non intelligaris idolum adorare, sed solum vrbanum esse, & debitum domino obsequium præstare: nam si videntes intelligunt te idolo genuflectere, ex nulla causa tibi esset licitum, quia est intrinsecè malum exteriorem cultum, & reuerentiam idolo exhibere, & iuxta hæc intelligenda est petitio Naaman ab Eliseo, vt adorante eius domino in templo Remmon, ipse similiter adoraret, 4. *Reg.* 5. *n.* 18. Si enim loquebatur de adoratione idolo exhibenda, omnino erat illicitum; & quod videatur loqui probat, quia petiuit ab Eliseo, vt deprecaretur Dominum sibi ignosci pro hac adoratione. Et propheta non approbans, sed permittens dixit, *Vade in pace*. Si autem non de adoratione Idolo facienda, sed de adoratione reuerentiali, & vrbana domino facienda loqueretur, vt locutum fuisse dicunt Lyra *ibi*. Azor. *tom* 5. *instit.lib.* 8. *cap.* 17. *quæst* 7. Sanchez alios referens, *lib.* 1. *cap* 7. *num* 21. *& lib.* 2. *cap.* 4. *num.* 14. Suarez *defensio. fidei. lib.* 6. *cap.* 9 *& disp.* 10. *de char. sect.* 3. *num* 5. Rebell. 1. *part. lib.* 2. *de oblig. quæst.* 14. *sect* 7. *num.* 53. Dicendum est approbari potuisse ab Eliseo. Aduertit tamen & optimè Suar. *illa sect.* 3. *num* 5. facili negotio posse Naaman declarare ex vrbanitate genuflexionem procedere, siquidem publicè se profitebatur cultorem veri Dei, cui vt crederitur, templum exædificauit, siquidem ad hunc finem terram ex Hierusalem adduxit.

9 Si verò de ministeriis iniuriosæ actioni deseruientibus loquamur, & hæc indifferentia sint, sicuti sunt committari furem, vel occisorem, sustentare scalam, dare gladium occidere volenti, & similia, etsi possint in aliquo casu honestari, at hic debet esse grauissimus, & longè maior quàm in superioribus actionibus, quia tunc non solùm agitur de vitando heri peccato, sed præcipuè de vitando periculo, & damno innocentis. Quocirca spectandum est damnum innocentis, & comparandum cum damno, quod tibi euenire potest ex cessatione talis ministerij [illegible] damnum innocentis est vitæ, & tuum in pecuniis, & non multum graue, cui dubium esse potest [illegible] obligatum esse abstinere, & pati illud damnum ne innocens pereat? & ita tenet Sanch. *lib.* 1. *in Decal. cap.* 7. *n.* 12. 18. 22 27 neque est qui contradicat. Quod autem admouere scalam furanti, tradere ensem volenti occidere, vel ostendere vbi sit inimicus, sint actiones de se indifferentes probatur, quia possunt bono vsui deseruire, & solùm ex malitia alterius in malum detorquentur: & ita tradit D. Thom. 4. *dist.* 23. *q.* 2. *art* 2. *quæst.* 3 Eman Saa *verbo peccatum. n.* 9 Salas 1. 2. *tract.* 3. *disp.* 1. *sect.* 1. Vega. *lib* 5. *sum. cap.* 440. Sanch. *lib in Decal cap.* 7. *num.* 8. *fine.* Vasq. *de scand. quæst.* 43. *art.* 8. *dub.* 7. *de restit. cap* 9. §. 1. *dub.* 2. *num.* 19.

10 Hinc oritur non leue dubium quæ causa sufficiens sit, vt à culpa liberentur captiui Christiani remigantes in Turcarum triremibus, vel apponentes scalas ad occupandam ciuitatem, vel porrigentes arma, ad Christianos occidendos.

Plures Doctores tenent nullam adesse causam excusantem à culpa, etsi à censura excuset: ita docuit Vgolin. *de censur. Papa reseru. part.* 2. *cap.* 3 § 1. *vers. ac omnes eorum fautores* Tolet. *sum. in exposit. bulla Cœnæ. excom.* 5. *fine.* Nauarr. *sum. cap.* 27. *num.* 63. *& cap. ita quorundam de Iudæis notab.* 11. *n.* 10. Suar. *tom* 5 *in* 3 *p. disputatione* 21. *sect.* 2. *n.* 60. *& seqq.* Pedraza. *mandato* 7. *num.* 29.

Mouentur, quia cooperari bello iniusto, rapinæ, & decisioni innocentis est intrinsecè malum, sed illi miseri captiui remigantes, & alia facientes hanc cooperationem videntur præstare. Ergo. Verùm probabilius multo est nullam culpam committere hos remigantes, si timore mortis, vel alterius grauissimi damni remigent, aliàve officia indifferentia præstent: quia ij non directè, sed indirectè cooperantur: cooperatio autem indirecta si fit per actionem de se indifferentem honestari potest causa graui intercedente, vt de cooperatione indirecta ad libidinem, ad intemperantiam, ad irreligionem admittunt communiter Doctores. Ergo. Quod autem remigatio, & alia huiusmodi prout à captiuis procedit actio sit indifferens, inde constat Quia ipsi nihil aliud faciunt, quàm applicare nauem, scalas apponere, propugnacula deferre, quibus factis poterant Turcæ nullum damnum Christianis facere. Ergo actio prout ab illis procedit, non trahit damnum necessariò. Secus est de emissione sagittæ, vel bombardæ. hæc enim secum necessariò trahunt damnum proximi in vita, ac proinde intrinsecè mala sunt, neque vnquam honestari possunt. Petrus de Nauarra *lib.* 3. *de restit. in* 21. *c.* 4 *dub.* 4. *n.* 51. 2. *edit.* Cordub. *quæst.* 137. *dub.* 2 Salas 21. *tit.* 3 *disp* 3 *sect.* 1. *num.* 10. *corol.* 1 Molina *tit.* 1. *de iustit. disp.* 115. *Concl* 1 Lessius *lib.* 2. *de iust c.* 9. *dub.* 18. *n.* 122. *& cap.* 13 *dub.* 3. *num.* 30. Sanch. alios referens *lib.* 1. *in decal. cap.* 7. *nu.* 18 Rebell. 1. *p. de obligat. instit. lib* 2. *q* 14 *sect* 7. *n.* 52. Vasq. *q.* 43 *art.* 8. *de scand. dub.* 7. *& tract. de restit. cap.* 9. *dub.* 2. §. 1 *num.* 39.

11 Limitant tamen bene Salas, Sanch. Mol. Lessius, Rebell. Vasq. non excusari timore mortis remigantes, si videant damnum graue reipublicæ Christianæ ipsis non remigantibus euitari posse, quia tunc tenentur propriam vitam ob commune bonum exponere. At rarò, vel nunquam hic casus potest contingere, in quo aliquis in particulari obligatus maneat. Quia rarò poterit aliquis sibi persuadere alios cessaturos fore à remigando, si ipse cesset, & sola cessatione ipsius damnum commune euitari.

12 Maior mihi est dubitatio de aliis actionibus directè, & per se proximo iniuriosis, quales sunt eius domum perfringere, deuastare, bona surripere: hæc enim non videntur vllo modo honestari posse: & ita docet Ægid. de Coninc. *disp.* 31. *de char. dub.* 7. *n.* 104. referens Lorca. *disp* 51. Cæterum timore mortis hæc honestari posse docet optimè Mol. *tit.* 2. *de iust disp.* 115 *concl.* 4 Quia tibi licitum est externis bonis proximi vti, prout necessarium est ad vitandam extremam necessitatem, sed illa deuastare, capere, & asportare, tradereque minanti mortem est tibi necessarium ad illam vitandam Ergo id facere potes. Neque dominus illarum rerum debet esse inuitus, sed potius debet ex charitate consentire, neque actionem prout à te sit iniuriosam reputare, consentit ex parte Lessius *l.* 2. *de iustit c* 18. *dub.* 3. *num* 30. affirmans has actiones iniuriosas esse, nisi forte facias animo compensandi, quia tunc dominus debet permittere, ne grauissimum malum incurras.

PVNCTVM XII.

Quæ causa excuset locantes, & vendentes domos, cibaria, vestes, meretricibus, & vsurariis, quæ meretricum patronos, quæ pingentes Adonidem nudum, vel concubinam amasio.

1 *De locatione, & venditione domus, vestium, & alimentorum communis tenet sententia absque vlla causa te liberè facere posse.*

2 *Imò carius potes locare domum iis peccatoribus, quàm aliis honestis personis.*

3 *Si tua domus aptior est ad malam negociationem vel turpitudinem, non licet tibi si commodè potes, illis concedere.*

4 *Vsurariis alienigenis domus locari non possunt.*

5 *Patroni meretricum si contenti essent officio sibi à republica designato sustineri possent. At vt ipsi se gerunt vix absolui possunt.*

6 *Pingentes Adonidem, concubinam amasio, idolum Ethnico excusari possunt, si grauissimo metu compellantur, non aliter.*

7 *Satisfit obiectioni cuiusdam Doctoris.*

1 Communis sententia docet nullam causam ad hoc requiri, sed liberè te posse locare, & vendere domum, cibaria & vestes meretricibus, & vsurariis, ad illorum habitaculum, & sustentationem. Primò, Quia hæc nimis à peccato remota sunt, cum non sint illius materia, neque occasio, Sanch. *lib.* 1. *in decal. cap* 7. *num.* 20. Lessius *lib.* 2. *de iust. cap* 14 *dub.* 7. Vasq. *de scand. quæst* 43. *art.* 8. *dub.* 5 *fine.* Rebell. *lib.* 14. *quæst.* 17. *num* 8. Bonac. *quæst.* 4. *de matrim. p* 14. *num.* 5. Valent. 3 *tit. disput.* 5. *quæst.* 20. *p.* 5 *pag.* 1133. *versic. Ex hoc autem & quæst.* 11 *puncto* 4. *circa finem.* Azor 2. *tit. instit. lib* 12 *cap vlt. quæst.* 3. Secundò, Vteris iure proprio res tuas locando & vendendo. Tertiò, Peccatum illorum non teneris impedire. Siquidem nec respublica impedit, cum possit, imò ea permittit ob grauiora mala vitanda. Hæ rationes probant te posse iis vendere, locare domum, vestes & alimenta, estq æquè benè aliis possis locare.

2 Aduertit tamen Nauarr. *sum. cap.* 17. *num.* 195. §. *respondimus*, non licere tibi domum locare meretricibus carius, quàm locaretur honestis, eo quod magis lucrentur, quia videtis esse particeps lucri obuenientis ex peccato. Verùm hæc limitatio mihi non probatur, quia neque talis locatio est contra castitatem, neque contra iustitiam, non contra castitatem, quia sicut locare domum, & recipere pretium locationis, etiamsi sit pretium ex turpitudine acquisitum, non est contra castitatem, neque etiam est recipere maius pretium, quia non ob turpitudinem, sed ob domum locatam recipitur. Item hæc difficultas inueniendi domos accommodatas potius retardat à meretricio, quàm compellit. Quòd verò non sit contra iustitiam inde constat, quia ex habitatione meretricis, & vsurarij domus vilescit, & consequenter minoris posteà conducenda est, & ratione huius damni poteris pluri locare meretrici, quam fœminæ honestæ.

3 Verum etsi hoc ita sit, si tamen tua domus aptior sit ad

ad illam execrandam negotiationem, & turpitudinem, existimo te teneri nec vendere, nec locare iis perditis personis si inuenias alias, quibus loces: quia lege charitatis teneris vitare peccata, quæ possis absque tuo graui detrimento, præcipuè cum respublica solum intendat iis habitationem concedere ad viuendum, non aptitudinem ad peccandum & ita tenet Bonac. Valen. Sanch. Rebell. *suprà* Idem quod dictum est de hac domo, dicendum est de vestibus, quæ magis ad ornatum, & ad iuuenum animos alliciendos deseruire possunt, quàm ad necessitatem.

4 Aduertendum tamen est vsurariis alienigenis, hoc est, qui ex alio regno originem trahunt, nullo modo posse domus locari, vel alio modo ad habitandum concedi, quia ita cauetur, *cap. vsurarum. 1. de vsuris. in 6.* vbi contrafacientibus, si Episcopi, suspensionis pœna imponitur ipso facto, minores ex communicantur, communitas interdicitur, laici ab ordinario per censuras debent compesci. Addit verò Lessius *lib. 2. c. 24. d. 7. fine* hanc constitutionem multis in locis non seruari, quia passim à principibus, & republica admittuntur ij. vsurarij Episcopis minimè contradicentibus. Sed forte non aduertunt, an alienigenæ sint.

5 Patroni meretricum (quos vulgo *padres de las mancebias* appellant) destinati sunt à republica solum vt meretrices seruent incolumes, & morbo contagioso laborantes expellant, si contenti essent hac vili occupatione, possent sustineri, vt relato Petr. de Ledesma, & Man. docet Sanch. *lib. 1. in Decal. c. 7. n. 31.* At limites illius excedunt, & pluribus meretricum peccatis implicantur, quia fauent pulchrioribus, & quæ quæstum maiorem comparant, illasque ad nundinas deferunt, & videndas exponunt, & pluribus viis curant, ne à tam turpi lucro recedant: ob quæ optimè dixit Sanch. *lib. 1. in Decal. cap. 7. n. 32.* difficillimo negotio hos absolui posse.

6 Pingens concubinâm, illiúsque picturam amasio tribuens. Et idem est de pictura Idoli ad petitionem ethnici, quamuis actio de se indifferens sit, & bono vsui deseruire possit, ac proinde ex aliqua graui causa honestari, vt docet Thom Sanchez *lib. 1. in Decal. cap. 7.* quia tamen fomentum est, & incitatiuum turpis amoris, vel idololatriæ, mortale peccatum esset, nisi pressus aliqua grauissima causa faceres. Hæc autem causa grauis non est amissio lucri ex tali pictura, aliàs semper tibi liceret hæc pingere Quare illam solum causam sufficientem putarem, quæ grauem metum mortis vel vulnerationis valeret incutere: fabricatio enim eius picturæ, illiúsque donatio homini sic perdito, est quasi donatio gladij parato occidere, & ita sine vlla distinctione esse peccatum mortale, docent Azor. *tom. 2. instit moral. lib. 12. cap. vlt. q. 9.* Bonacina *disp. 2. de peccat. q. 4. p. 2. §. vnic. n. 19.*

7 Coninch verò *disp. 18. de infidelit. dub. 18. n. 213.* credit ob nullum metum licere pingere idolum, vestem sacerdotalem facere ad petitionem infidelis, quia in illis circumstantiis cedit illa fabricatio in honorem falsi cultus, & est quædam illius professio: siquidem famularis infideli, & vt illius instrumentum agis, cùm agis ad eius petitionem. Quapropter plures sculptores maluerunt grauissima tormenta perpeti, quàm idola ad petitionem Imperatorum fabricare, sicut de Marco Arethusæ Episcopo testatur Theodor *lib. 3. histor. cap. 5.* At credo grauissimo metu excusari posse, si à te non expostulantur fieri in contemptum religionis, neque scandalum adsit te ita contemnere. Nam fabricatio idoli, & concubinæ pictura intrinsecè mala non est, sed sæpe honestari potest. Quòd autem fiat ad petitionem illius, qui illa ad malum finem vsurus est, non constituit in fabricante malitiam, quia ipse non famulatur petenti in illa mala intentione, sed in re petita, & hoc ex metu, neque agit vt instrumentum mali operis, sed operis indifferentis.

PVNCTVM XIII.

Quæ causa excuset deponentem pecunias apud Vsurarium, qubus creditur vti debere ad vsuram, & deponentem vinum apud tabernarium, qui crediturvenditurus fore mixtum aqua.

1 *Probabilius est causam grauem in deponente pecunias requiri.*

2 *Si tabernarius vendit vinum mixtum aqua, quod tu habes apud illum depositum, pro viribus venditionem impedire teneris, si scias, & ad restitutionem obligaris: si te ignorante contingat venditio, restituere debes, in quo factus fueris locupletior.*

3 *Vinum his simulationibus vendere non potes, si commodè possis venditionem excusare.*

1 ETsi Caietan. Aragon, Bannes, & alij relati à Sanchez *lib. 1. in Decal. cap. 7. n. 36.* nullam causam in deponente pecunias expostulent; quia hæc pecuniarum depositio non videtur vsurarum causa, sicut nec locatio domus. Nihilominus tamen probabilius existimo, cum Sanchez *suprà*. Nauarr. *sum. cap. 14. n. 40. vers. duodecimò.* Molin. *to. 2. de iust disp. 331. vers. de eo qui apud vsurarium.* Valent. *2. 2. disp. 5. q. 21 p. vlt. fine.* Rebello. *de iust. p. 2. lib. 8. q. 16. sect. 4. n. 10.* requiri necessariò causā grauem, si cessante tua depositione vsuræ non exercerentur, vel non exercerentur in tanta quantitate: quia in præsenti non solum est obligatio vitandi peccatum vsurarij, sed etiam damnum, quod recipiunt mutuatarij. Quapropter Vasquez existimat deponentem obligatum esse restituere vsuras, quas mutuans accepit ex tua pecunia mutuata, quia præbuisti materiam iniustitiæ, sicuti obligaris, cùm præbes ensem volenti occidere inimicum. Idem tenet Basil. de Leon *lib. 5. de matrim. cap. 18. §. 4. n. 23.* Dura tamen est hæc obligatio, neque ab aliis Doctoribus admittitur, quia deposita pecunia est causa nimis remota fœnoris: indiget enim voluntate fœneratoris, & voluntate fœnus concedentis. Quæ autem causa grauis sit honestandi hanc depositionem, affirmo esse securitatem pecuniæ, si enim tibi ad huiusmodi finem necessarium est deponere pecuniam apud prædictum numularium, neque inuenis alium apud quem securam serues, poteris absque peccato deponere, neque vsuræ inde acceptæ tibi debet imputari.

2 Aliter de depositione vini philosophandum est, si vinum apud tabernarium deponas, ipseq; vendat aqua mixtum, & conscius sis illius delicti grauiter peccas, si pro viribus non impedis, quia cùm vinum sit tuum, & non tabernarij, tu propriè vendis, & non ille, ac proinde omnia damna teneris reparare. Quòd si ipse te ignorante vendidit, teneberis restituere ea in quibus factus fueris locupletior.

3 Verum si vinum apud tabernarios non fuit depositum, sed à te venditum; sciebas tamen tabernarios iterum venditutos non purum, sed aqua mixtum, vel alio modo simulatum. Tunc dicendum est te obligatum esse ex charitate iis simulatoribus vinum non vendere: si alios inuenias, de quibus iure non præsumis simulationem, quia teneris quoad possis peccata impedire, & præcipuè, quæ in damnum tertij vergunt. At si cogeris vinum inuenditum habere, cùm hoc tibi graue, & molestum futurum sit, poteris peccatum illorum permittere vendo iure tuo. sic Sanchez *lib. 1 cap. 7. n. 37.*

PVNCTVM XIV.

Quæ causa excuset tabernarios, caupones vendendentes vinum scienter inebriaturis, cibaria soluturis ieiunium.

1 *In vendente vinum inebriaturis causa grauis desideratur. Et qua hæc sit.*

2 *In vendente cibaria soluturis ieiunium, minor causa, sed grauis desideratur, qualis est diminutio emptorum ex denegata venditione: nunquam tamen est censenda sufficiens causa amissio lucri quod ex cœna vendita prouenire potest.*

1 IN vendentibus vinum inebriaturis constat debere esse causam grauem, qualis esset, si timeres ab ementibus affici iniuria; eo quod vinum denegares, vel multum diminuendos esse emptores: cùm enim ebrietas peccatum sit non solum ebrio damnosum, sed periculosum aliis: hanc grauem causam expostulat subministratio materiæ illius: illa autem causa posita, cum venditio de se sit res indifferens, honestari sufficienter potest: & ita relato Valent. *2. 2. disp. 5. quæst. 21. punct. 4. vers. vnde ad argumentum.* Caiet. & Man. tenet Sanch. *l. 1. in Decal. c. 7. num. 33.*

2 In vendentibus item cibaria soluturis ieiunium etiam causa desideratur minor, quàm in supradicta venditione vini, quia solutio ieiunij non est peccatum aliis periculosum, causa tamen est sufficiens, si ob denegata cibaria, timeres diminutionem emptorum, præcipuè cum rarò ex tua denegatione vitatio peccati obtineatur, alij enim te deficiente cibaria ministrabunt & ita aliis relatis docet Sanchez *num. 34.* Nunquam tamen existimarem esse sufficientem causam amissionem lucri, quod tibi ex cœna vendita soluturis ieiunium prouenire potest, quia hoc leuissimum quid est, vt propter illud graue peccatum permittendum sit, & materia illius subministranda.

PVNCTVM XV.

An sit aliqua causa excusans præbentem munera concubinæ iudicis, ab illáque petentem, vt iudicem in negotio interpellet.

1 *Sanchez sentit nullam esse posse causam excusantem.*
2 *Tametsi hoc consulendum sit. Probabilius censeo causam excusantem adesse posse.*

1 SAnchez *lib.1.cap.7.num.38.* existimat nullam esse posse causam has actiones excusantem, eo quod petitur à concubina, quod ipsa licitè præstare non potest: non enim ipsa licitè potest inuisere iudicem, illive scribere, aut internuncium mittere, siquidem iis omnibus fouet turpem amorem, & salté se, & iudicem periculo peccandi exponit. Item, quia videtur inordinatum turpi amore concubinæ causam, & iura defendere.

2 Hæ rationes probant sanè semper ita consulendum esse. At si negotium graue sit, videasque iudicem non tibi esse propitium; speres autem intercessione concubinæ gratum fore, neque alia via appareat, quo possis illum ad seruandum tuum ius inflectere, crederem tibi licere petere à concubina, vt in tali negotio intercedat quia non petis aliquid, quod ipsa licitè præstare non possit. Nam licèt illa intercessione iudex, vel concubina foueant turpem amorem, hoc tu non intendis, neque illius momenti es causa. Nam stante illa intercessione adhuc iudex, & concubina poterant à praua voluntate se continere. Ergo intercessio de se mala non est. Quòd verò media illa intercessione concubina, & iudex periculo peccandi exponantur, non obstat quominus id licitè fieri possit vrgente graui causa: nam, vt diximus *in tract.1.de peccat. disp.2.p.9.§.3.* licitum est ob grauem causam sæpe periculo peccandi te exponere, quia periculum peccati in tali casu non est peccatum. Neque etiam reputari debet inordinatum, obligatione, & amore ex peccatis iam factis acquisito vti aliquando ad bonum finem, scilicet vt iustitia seruetur, & vnicuique suum ius reddatur & ita tradit Bonacina *disp.2.de peccat.quæst.4.punct.2.§.vnico, num. 24.*

PVNCTVM XVI.

An opus consilij, vel præcepti ob scandalum fratris omitti debeat.

1 *Præceptum negatiuum nunquam est omittendum.*
2 *Præcepta affirmatiua, si positiua sint, plures Doctores censent ob scandalum omitti posse.*
3 *Probabilius censeo nulla præcepta omittenda esse.*
4 *Fœmina non tenetur cessare à Missa præcepta, eo quòd sciat ab alio turpiter amari.*
5 *Satisfit argum. num. 3.adductis.*
6 *Opera consilij non sunt omittenda ob scandalum ex malitia, differenda tamen ob scandalum ex infirmitate.*
7 *Fœmina non debet nisi ad summum aliquoties à Missæ auditione, vel recreatione honesta cessare ob turpem alterius amorem.*

1 SI præceptum sit negatiuum, constat ob nullam causam omitti posse eius obseruantiam, non enim potes fornicari, occidere, furari, vel aliam prauam actionem efficere ad vitandum proximi scandalum, quia non sunt facienda mala, vt inde eueniant bona.

2 De præcepto affirmatiuo potest esse dubitatio, an aliquando cesset eius obligatio ob scandalum vitandum? Couarr. *reg. peccatum, 1.p. à n.4.* affirmat ob scandalum cessare obseruantiam præcepti affirmatiui, & aliquando naturalis; consentit ex parte Suar *disp. 10.de scand.sect. 4. n. 9. & 10.* Valent *t.3. disp.3.p.4.q.18.§.2.* Saa *verbo Missæ auditio, n.3.* Lorca *q.43. in sum. q.n.10.* Fauent plures Doctores dicentes ob scandalum omitti posse integritatem confessionis. Syluest. *confessio 1. q. 18.* Sotus. *in 4.dist.18.q.2.art.5.* Medin. *C.de Confess.q.de integritate confessionis semper seruanda.* Nauarr. *c.7.n.3.* Petr de Soto *lect 10.de confess.* Canus *in relect.de pœnit.p.5.*

Mouentur, quia obligatio præcepti naturalis præferenda est obligationi præcepti positiui, sed obligatio vitandi scandalū est præcepti naturalis. Ergo omittenda est obligatio præcepti positiui ob obseruantiam præcepti naturalis. Confirmo ex *cap.duo mala, 13.dist.* vbi cum duo mala occurrunt, cauetur minus esse eligendum: sed minus malum est non obseruare positiua præcepta, quàm naturalia. Ergo cum vitatio scandali sit de præcepto naturali, præferenda est eius obseruatio præcepto positiuo. Secundò vita spiritualis proximi excellentior est corporali: sed ob vitam corporalem proximi tuendam omitti debet obseruatio præcepti positiui, v.g. ieiunij, vel Missæ. Ergo etiam ob conseruandam vitam spiritualem ipsius. Tertiò sæpè plura præcepta ob vitanda scandala cessant, quæ aliàs obligarent. Correctio proximi cessat, si ipse correctione obstinatior futurus est, punitio delinquentis, si inde debet insurgere seditio in republica. Ergo etiam præceptum sacri, vel ieiunij poterit cessare, si inde proximus scandalizandus est.

3 Nihilominus dicendum existimo ob vitandum præcisè scandalum, non esse omittenda vlla præcepta. ita D. Thom. *2.2.q.43.a.7.* Anton. *3.p.t.7.c.4.§.5* Nauar. *sum.c.14.n 44.vers. vigesimoseptimò.* Vasq. pluribus relatis *q.43.art. 7. dub.1.n.4.* Basil. de Leon *lib.5.de matr.c.18 §.2.n.7* & sumitur ex *c. qui scandalizauerit, de reg iur.* ibi, vtilius scandalum nasci permittitur, quàm veritas relinquatur: & videtur tradi ab Innocent. III. *c.cum ex iniuncto, de noui operis nunciat. circa med.* opera illa quæ sine mortali peccato omitti non possunt, non sunt pro vitando scandalo dimittenda, neque ea debent pro vitando scandalo committi, quæ sine mortali committi non possunt: & licèt Couarr. *in reg peccatum, 1.p n.4.& seqq.* & Suarez *de charit.disp.10.de scand.n.9.* affirment loqui Pontificem de præceptis, quæ occurrente occasione scandali obligant: hoc tamen, vt bene dixit Vasquez *suprà*, sustineri non potest. Esset enim friuola responsio Pontificis, si affirmaret ea præcepta seruanda esse occurrente scandalo, quæ re vera in ea occasione obligant, neque hoc ignorare potuit Episcopus, cui Pontifex scribebat. Voluit ergo eum instruere de aliqua re, quæ difficultatem habere posset; ac proinde doctrinam generalem tradidit, dicens, ob scandalum non esse præcepta omittenda. Ratio autem quare occurrente scandalo præcepta non cessent, ea est, quia scandalum tunc non est datum, sed acceptum: non enim scandalum censetur dare, qui præceptum sibi impositum exequitur, executio namque præcepti neque est mala, neque speciem mali habet. Item obligatio cuiusque de vitando scandalo, est obligatio secundaria, prius enim tenetur quis propriæ saluti consulere, quàm alienæ, & præcepta sibi imposita adimplere, quàm curare, vt alius adimpleat: hic enim est rectus ordo charitatis. Ergo non poterit præcepta sibi imposita omittere, vt alius præceptis sibi impositis satisfaciat. Et confirmo Si Petrus, qui tibi est inimicus, omittat Missam, eo quòd tu ad illam accedis, non poteris vllo modo Missam omittere, vt ille Missam audiat. Ergo ob scandalum non sunt omittenda præcepta.

4 Ex quo fit fœminam credentem turpiter à viro adamari, non obinde teneri relinquere Missam die festo, quia ipsa exequendo præceptum non censetur probare occasionem peccandi, sed alium illam arripere ex sua malitia. sic Suar. *tom. 3.in 3.p.disp.88.sect.6.§ quartum e.*

5 Argumenta contraria non vrgent.

Ad primum concedo gratis præceptum naturale præferendum esse positiuo. At nego adesse obligationem vitandi scandali, quando adest obseruantia præcepti positiui: non enim vitatio scandali obligat semper, & pro sæpet, sed quando adsunt aliquæ circumstantiæ, quarum vna est esse sine proprio dāno. Sicuti præceptum est naturale, ne proximus infametur non vtcumque, sed absque rationabili causa. Ad confirmationem concedo ex duobus malis minus esse eligendum. At concurrente præcepto positiuo cessat circunstantia necessaria, vt præceptum de vitando scandalo obliget, & consequenter iam cessat comparatio.

Ad secundum fateor vitam spiritualem proximi excellentiorem esse corporali. At quia vita spiritualis proximi propria voluntate amittitur, ideo non tenemur ob illius conseruationem omittere obseruantiam præcepti positiui. Dices, etiam vita corporalis propria voluntate amitti potest, vt si quis se vellet occidere, & tamen ad impediendum huiusmodi damnum, potes, & debes Missæ, vel ieiunij præceptum omittere. Ergo amitti propria voluntate spiritualem vitam non obest obligationi omittendi obseruantiam præcepti positiui; Respondeo primò, esse per accidens propria voluntate temporalem vitam amitti, per se autem spiritualē taliter, quod alio modo amitti non potest. Secundò respondeo, ad conseruandam vitam temporalem alterius obligaris virtute misericordiæ, quæ primò, & per se obligat, & cum hæc obligatio maior sit & efficacior obligatione audiendi Missam vel ieiunandi, iuxta illud, Misericordiam volo, & non sacrificium, ideò anteponenda est eius obseruatio. At impedire peccatum alterius, & eius vitam spiritualem conseruare, cum non te obliget directè primò, & per se, sed secundariò, ideò non debes præceptorum obseruationem ob eius causam omittere. Non enim obligaris impedire peccatum alterius, nisi cessando ab opere, quod agitur: at nulla virtus per se obligat cessare ab operibus præceptis, vt impediatur proximi peccatum, quia non est medium proportionatum.

Ad tertium nego vllum præceptū cessare præcisè ob vitandum scandalum: correctionis enim præceptum cessat, cum proximus obstinatior est futurus, quia materia illius est emendatio fratris, quæ cum non speretur, cessat obligatio; punitio enim delinquentis in bonum reipublicæ ordinatur. Ergo cum ex illa maius damnum reipublicæ prouenit, cessabit eius obligatio. At obligatio audiendi Missam, v.g. non attendit an proximus inde scandalizandus sit, vel non & ita semper obligat quocunque scandalo posito. Si autem proximus ex adimpletione præcepti sumeret occasionem peccandi contra iustitiam, tunc teneris abstinere à præcepto

præcepto positiuo audiendi Missam, vt præcaueres iniustum peccatum ipsius, non quatenus peccatum ipsius est, sed quatenus tale peccatum redundat in damnum tertii, cuius vitæ, honori, & famæ primò, & per se teneris prospicere.

6 De operibus verò sub consilio, an omittenda sint ob scandalum, distinguendum est, si scandalizatus peccat ex malitia, vel ignorantia affectata, quod contingit, cum ex prauo affectu, & malo habitu peccat, nullo modo omittenda sunt opera consilij. Non enim iustum est malitiæ alterius, cum damno nostro spirituali, imò nec temporali consulere: aliàs quilibet posset sua malitia bona spiritualia, & temporalia nobis impedire & probari sufficienter posset ex illo *Matth.* 15. vbi Christus de scandalo Pharisæorum non curauit, dicens: Sinite illos, cæci sunt, & duces cæcorum. Verum si ex ignorantia, seu passione peccat, omitti debent, aut differri opera consilij, quousque frater admoneatur, quia charitas postulat, vt aliquo modo infirmitati proximi, eiusve ignorantiæ indulgeamus, omittendo, vel differendo pro aliquo tempore ea, quæ nobis ad salutem necessaria non sunt. Neque tunc obligaris omittere absolutè opus consilij, sed illud commutare in melius, scilicet in præcauendo proximum à peccato, eâque de causa dixit Ioã. Sanch. *in select. disp.* 37. *n.* 10. ab operibus consilij nõ esse abstinendũ ob scandalũ ex malitia; at ob scandalũ ex infirmitate semel, & iterum: ita tradit S. Thom. 2. 2. *q.* 43. *art.* 7. & 8. Vasquez *ibi opusc. de scand. dub.* 2. *n.* 20. *vers. vera igitur opinio.* Suarez *de charit. disp.* 10. *sect.* 4. *n.* 8. Lorca 2. 2. *q.* 43. *in summ. quæst. num.* 11. Basil. de Leon *lib.* 5. *cap.* 18.

7 Ex iis infero posse mulierem ornatam iuxta consuetudinem patriæ domo exire causa audiendi Missam, vel se recreandi, etiamsi sciat aliquẽ & aliquos ex malitia peccaturos: at si sciret aliquos ex infirmitate peccaturos, debet aliquoties se abstinere. Aduertit tamen Vasquez *num.* 28. nunquam timendum esse peccatum ex infirmitate, vel ignorantia, nisi cognoscatur qualitas, & conditio personæ, de qua timetur.

PVNCTVM XVII.

An iacturam rerum temporalium facere debeas, ne proximus peccet.

Rarò, vel nunquam ad id obligatus es.

RArò, vel nunquam teneris in propriis bonis iacturam grauem facere, ne proximus etiam ex infirmitate inde accipiat occasionem peccandi, quia generaliter loquendo, non teneris peccatum alterius accusare, cum graui tuo incommodo, & detrimento; reputatur enim tunc talis excusatio moraliter impossibilis, vt dixit Sanchez *lib.* 1. *in Decalog. cap.* 7. *num.* 11. Si verò dominus non est bonorum, sed dispensator, & administrator, à fortiori non debes iacturam facere bonorum, quorum habea administrationem, vt peccatum proximi euites, quia ob vitandam ruinam alterius non videtur tibi cessare obligatio prospiciendi pro illis bonis. Adde, tunc solùm censeris dare scandalum, & proximi peccatum velle, quando absque iusta causa peccatum eius non impedis, sed quando cessas impedire, ne Ecclesia, vel pupillus iacturam patiatur in bonis, quorum tu habes administrationem, iustam causam habes non impediendi. Ergo tunc scandalum non causas. ita Suarez *disp.* 10. *de charit sect.* 4. *n.* 10. Basil de Leon *lib.* 5. *de matr. cap.* 18. §. 3. *num.* 15. vbi addunt interdum licere pati iacturam in propriis bonis (de quo nemini est dubium) ne proximus peccet, sed etiam in bonis alienis, quorum tu habes administrationem: & hac ratione excusaur à præcepto Pontificem, qui simulat, vel conniuet, quando Princeps sæcularis vsurpat bona temporalia Ecclesiæ, ne scilicet grauiora damna innocentibus fiant. Et hæc de charitate, quæ vtinam in cordibus nostris semper inhabitet.

INDEX

Rerum præcipuarum, quæ hac prima parte tractantur.

Prior numerus paginam, posterior eiusdem paginæ sectionem demonstrat. at vbi vnus solus est numerus, is intelligitur esse sectionis proxime prænotatæ paginæ.

grauiore quolibet bono temporali. Non enim metienda est grauitas, vel leuitas huius obligationis, ex grauitate materiæ spiritualis, comparatione temporalis. Nam secundùm hanc comparationem certum est leuissimum damnum spirituale præferendum esse cuilibet temporali. Sed consideranda est materia secundùm se, & videndum, an in suo ordine sit grauis, vel leuis: cùm autem peccatum veniale in genere damnorum spiritualium leue sit, efficitur ex hac parte non posse esse peccatum mortale.

2 Mihi tamen aliunde difficultatem ingerit. Fateor namque inducere aliquem ad peccatum veniale, veniale solùm esse: at inducere ex affectu illum damnificandi, graue esse videtur, quia talis affectus non videtur posse prouenire nisi ex odio Dei, aut proximi, aut ex desiderio placendi dæmoni. Ex quocunque autem horum affectuum proueniat, grauem deordinationem continet. Ergo: Dices posse prouenire ex affectu vindictæ, quo appetis alium maculari peccato veniali, quia malum illius est. Item potest prouenire ex displicentia personæ, quæ non videtur grauem malitiam continere. Sed contrà, quia illa displicentia, & ille appetitus contrarij sunt charitati, vel misericordiæ virtuti directè. Ergo habent deordinationem grauem: sicut enim transgressio alicuius leuis præcepti ex contemptu illius mortale est ex communi sententia; ita inductio ad veniale ex voluntate damnificandi proximum, mortale erit. Item, si pecces venialiter ex contemptu alicuius beneficij à Deo accepti, ingratitudinem formaliter committis, & tamen ille contemptus mortalis est. Ergo etiamsi ad veniale inducas, si tamen inducas ex affectu damnificandi proximum, talis affectus mortalis erit, est enim diaboli proprium.

3 Nihilominus à communi sententia affirmante peccatum veniale esse talem affectum deprauatum recedendum non est. docet Diuus Thomas 2. 2. *quæst.* 43. *artic.* 4. Nauarr. *cap.* 14. *n.* 29. Azorius *tom.* 1. *instit. moral. lib.* 4. *cap.* 20. *quæst.* 3. Bonacina *disp.* 2. *de peccat. quæst.* 4. *part.* 2. *§. vnic. num.* 10. Suarez *de charit. disp.* 10. *sect.* 1. *num.* 4. Sanchez plures referens, *lib.* 1. *in Decal. cap.* 6. *num.* 10. Lorca 2. 2. *quæst.* 43. *in sum. quæst. num.* 6. Salas. 1. 2. *tract.* 13. *disp.* 5. *sect.* 15. *num.* 142. *vers. sed hac.* Et ratio est, quia talis affectus non videtur habere obiectum graue, quia solùm habet pro obiecto damnificationem proximi non grauem: sed leuem: sicuti si velles Petrum aliquo veniali peccato infici, & ex hoc affectu persuaderes illi dicere verbum otiosum, talis persuasio ex supradicto affectu non videtur vllo modo grauis esse. Non enim grauis est ex obiecto ad quod persuades, cùm hoc sit verbum otiosum, neque etiam ex ratione formali persuadendi, cùm hæc solùm sit peccatum veniale.

4 Neque obstat ratio contraria. Concedo enim affectum damnificandi proximo in aliquo veniali peccato etiam ex displicentia personæ posse esse veniale, sicuti suprà diximus de contemptu præcepti leuis. Contemptus verò beneficij à Deo accepti grauis semper est, quia tacitè Deus contemnitur, cui summa reuerentia debetur, quod in hominibus aliter contingit.

Pvnctvm. III.

An si velis, vel inducas proximum ad peccatum, non quia malum illius est, sed quia tibi, vel alteri est vtile, pecces peccato speciali scandali?

1 *Certum est te peccare eadem specie peccati, qua proximus peccat, & obligatum esse in confessione manifestare.*
2 *Proponitur quadam obiectio, an tenearis ad restitutionem, si malo exemplo ad furtum induxeris? Et sit illi satis.*
3 *Si aliquem prauo exemplo, vel consilio ad furtum incites, simulque cum illo fureris, obligatus es totum in confessione manifestare.*
4 *Quid dicendum de peccatis, qua sine complice patrari non possunt: An tenearis inductionem manifestare. Resoluitur vt probabilius te obligatum esse.*
5 *Plures DD. affirmant esse speciale peccatum, talem inductionem aduersùs virtutem misericordiæ. Et quil eos probent.*
6 *Plures alij DD. censent non esse speciale peccatum scandali.*
7 *Pro resolutione præmittitur te posse dupliciter virtuti contrariari, Primò, eius præcepto. Secundò, eius fini.*
8 *Ex tali inductione contrarius es obligationi charitatis, & misericordiæ, non tamen eius formali obiecto.*
9 *Aduersùs quamlibet virtutem dupliciter peccare potes omissione actus debiti, vel illi contrario. Et quæ sit hæc differentia.*
10 *Soluuntur ex dictis fundamenta vtriusque sententiæ.*

1 Certum est apud omnes, si velis, vel consulas proximo aliquod peccatum te peccare eadem specie peccati, qua ipse proximus peccat; quia illud intendis. Deinde etiam est certum, si tuo exemplo alium ad peccandum incites, specialem malitiam contrahere necessariò in confessione manifestandam, quia saltem indirectè vis proximi peccatum, illiusque es causa moralis. Ex quo mihi videtur pro certo habendum te peccare illa specie peccati, qua peccat is, cui malum exemplum præbes, quia illud peccatum tibi est voluntarium: sic Vasquez alios referens, 1. 2. *disp.* 102. *cap.* 7. *num.* 33. Bonacina *disput.* 2. *de peccat. quæst.* 4. *part.* 2. *§. vnic. num.* 12. Azorius *tom.* 1. *lib.* 4. *cap.* 20. *quæst.* 6. *fine.* Sanchez *lib.* 1. *in Decalog. cap.* 6. *num* 4. *& seqq.* esto contrà teneat Salas. 1. 2. *tom.* 2. *tract.* 13. *disp.* 5. *sect.* 15. *num.* 134. Nec refert induxeris, ne opere aliàs bono, vel de se malo; nam quomodocumque inducas, & pertrahas proximum ad peccatum, peccati proximi reus eris, quia illius es causa, vt bene probat Valentia 2. 2. *disput.* 3. *quæst.* 18. *part.* 2. Vasquez *suprà cap.* 1. *num.* 1. & 2. Sanchez *num.* 2. Lorca *quæst.* 43. *art.* 6. *disp.* 56. *num.* 5. asserens contrarium esse improbabile.

2 Dices: Ergo si proximus peccat peccato iniustitiæ, v. g. furti, vel homicidij, & tu consilio, vel opere, aliàs prauo, illius fuisti causa, teneberis damna ex tali furto, vel homicidio reparare, siquidem illorum fuisti causa, peccando, inquam, contra iustitiam.

Respondeo, si consilio, vel mandato, illorum causa fuisti, non est dubium te teneri, quia tunc directè cooperatus fuisti furto, vel homicidio. Item si subministrasti materiam, vt gladium, scalam, aliámve actionem furto, vel homicidio concurrentem absque iusta causa: sic Valent. 2. 2. *disp.* 5. *quæst.* 2. *part.* 4. *vers. vnde ad argum.* Sotus *lib.* 4. *de iustit. quæst.* 7. *art.* 1. *ad* 1. Arag. 2. 2. *quæst.* 62. *art.* 5 *ibi.* Salon. *controuers.* 2. Bannes *dub.* 2. Sanchez alios referens, *lib.* 1. *in Decal.* 7. *num.* 19. At si solùm prauo exemplo ad furtum induxeris, non videris te teneri restituere, quia is cui damnum est illatum, ius non habet te obligandi abstinere ab actione, ex qua alius tertius sumit occasionem malum inferendi; peccat tamen contra iustitiam, quia ad hoc peccatum sufficit, si indirectè malum proximi intendatur, seu occasionem illius dederis, sicuti si absque causa iusta induceres aliquem, vt tibi sub vsuris mutuaret, peccares contra iustitiam, non quia tibi facis iniuriam, nemo enim se lædere potest, vt dixit Arist. 5. *Ethic. cap.* 6. Sed quia es occasio, vt alius tibi faciat, at non teneris restituere, quia tibi obligari non poteras. Ergo bene poteris prauo exemplo contra iustitiam peccare, quin obligetis restituere: & ita tenet Vasquez *disp.* 102. *cap.* 7. *num.* 21. Sanchez *lib.* 1. *in Decal. cap.* 6. *num.* 5. Suarez *de char. disp.* 10. *de scand. sect.* 2. *num.* 9. Bonacina *de restit. disp.* 1 *quæst.* 2. *pag.* 12. *n.* & *disp.* 2. *de peccat. quæst.* 4. *pag.* 2. *§ vnic. num* 40.

3 Hinc infertur, si aliquem consilio, vel prauo exemplo ad furtum incites, simúlque cum illo fureris, teneris in confessione dicere non solùm te furatum esse, sed etiam ad furtum, quod re ipsa sequutum fuit, alium induxisse. Probatur manifestè, quia furtum tuum esse poterat, quin alterum induceres. Ergo ex manifestatione à te facti, non manifestatur inductio, & peccatum alterius, cuius fuisti causa. Azor. *tom.* 1. *lib.* 12. *cap.* 16 *quæst.* 1. 3. & 4. Vasq. 1. 2. *d.* 102. *cap.* 3 *n.* 5. Sanchez *cap.* 6. *num.* 6. Ægid. de Coninch. 2. 2. *d.* 32. *d.* 5. *n.* 56.

4 Solùm de peccato, quod sine complice patrari non potest est difficultas, an tenearis in confessione manifestare, v. g. si induxeris aliquem ad tecum fornicandum, an tenearis in confessione manifestare inductionem, vel sufficiat dicere te fornicatum esse? Ratio difficultatis est, quia talis inductio ad peccatum subsecutum refertur. Ergo manifestato peccato ea quæ ad ipsum referuntur, censeri debent manifestata: ideò enim actus, oscula, & amplexus præcedentes coitum non obligamur ex communi sententia manifestare coitu subsequuto, quia ex manifestatione coitus censentur alia manifestata. Et præterea, quia tota malitia horum actuum sumitur ex obiecto, cuius sunt dispositiones, sed similiter tota malitia inductionis sumitur ex actu ad quem inducit. Ergo manifestato actu, inductio debet censeri manifestata: & ita tenet Vasq. *de pænit quæst.* 91. *art.* 1. *dub.* 4. & *dub.* 5. *num.* 14. & est probabile. At probabilius est te obligatum esse manifestare, quia manifestata copula non manifestatur inductio, cùm fieri possit absque inductione, vt regulariter in fœmina contingit, quæ non inducit, sed est inducta. In viris autem, quia regulariter inducunt, fortè hanc inductionem non erit opus manifestare, quia subintelligitur, cùm contrarium non exprimitur: sic Sanch. *lib.* 1. *in Decalog. cap.* 6. *num.* 14. *fine.* Ægid. de Coninch *disp* 32. *dub.* 5. *num.* 55.

5 Quocirca solùm est difficultas, an supradictum consilium, vel inductio indirecta, sit speciale peccatum scandali contrarium virtuti charitatis, & misericordiæ.

Plures DD. affirmant etiam esse speciale peccatum scandali aduersùs beneficentiam, vel misericordiam, ita Suar. *de charit. disp.* 10. *sect.* 2. *num.* 3. Nauarr. *in man. cap.* 6. *num.* 19. Valent. 2. 2. *disp.* 3. *q.* 18. *pag.* 2. Ægid. de Coninch. *disp.* 31. *dub.* 5. *art.*... *num.* 45. Salas. t. 2. *tract.* 13. *disp.* 5. *sect.* 15. *num.* 132. & *num.* 127. plures pro hac sententia refert, qui bene possent explicari de generali scandalo, & non speciali: limitat tamen Salas. *num.* 133. suam sententiam, vt solùm sit speciale peccatum scandali, quando efficaciter proximum ad peccatum pertraheres taliter, quod difficillimum esset non consentire. Vnde dicit, si sollicites mulierem etiam nuptam ad peccatum, non intendendo vt finem, ruinam ipsius non habere, speciem necessariò confitendam, si mulieri non esset difficillimum sollicitationem respuere. Probant supradicti Doctores suam sententiam, quia sufficit ad contrahendam alicuius peccati malitiam, si illud intendatur, cui illa malitia est necessariò coniuncta. Vt si intẽdas fornicationem cum vxorata, peccas iniustitiæ peccato, quia intẽdis aliquã actionem cui iniustitia est annexa: sed cuilibet peccato proximi est cõiunctũ damnũ ipsius, in quo scandalũ cõsistit. Ergo intendens

intendens peccatum proximi, peccas peccato scandali. Et confirmo: si consulas alicui iniustitiam, vel libidinem, non est dubium quin consulas, quod malum illius est: Ergo non solùm peccas contra iustitiam, vel temperantiam, sed aduersus charitatem, vel misericordiam. Probo consequentiam, quia charitas, vel misericordia te obligat succurrere proximo in necessitatibus tam spiritualibus, quam corporalibus. Neque ad satisfaciendum huic obligationi necessarium est, vt succurras proximo ex intentione subleuandi eius miseriam, sed quomodocunque succurras, satisfacies obligationi, sicuti aduersus illam peccas ex quocunque fine succurrere committas. Ergo etiam ex quocunque fine damnum temporale, vel spirituale proximo inferas; peccabis aduersùs misericordiam, quia misericordia efficacius te obligat, ne proximo damnum inferas, quàm vt illi in necessitatibus subuenias. Item tota malitia scandali sita est in actu externo inducente proximum ad peccandum: sed hic actus externus eodem modo inducit ad peccatum, siue procedat ex intentione ruinæ proximi, siue illa intentione careat. Ergo peccatum scandali non pendet ab hac intentione. Denique si sciens ex aliqua actione sibi imminere mortem, peccat contra charitatem sui, si illam faciat. Ergo à fortiori peccabit contra charitatem sui, sciens ex aliqua actione sibi mortem animi imminere: Sed charitas proximi eodem modo obligat. Ergo ex illa teneris nihil facere, quod in damnum proximi grauiter cedat. Ergo aduersus charitatem peccas proximum scandalizando.

6 Cæterùm alij plures Doctores censent non esse speciale peccatum scandali; sed solùm generale, atque adeò consulentem alicui, vt peccet, non peccare alia specie peccati præter illam in qua est peccatum, ad quod consulit. v.g. Persuades alicui fornicationem, peccas aduersus temperantiam, non aduersus charitatem, aut misericordiam, si ruinam proximi formaliter non intendis: & à fortiori si ex tua actione, siue mala siue speciem mali habente, ipse proximus sumat occasionem peccandi, non peccas alio speciali peccato præter illud, in qua ipsa actio est, & in qua est peccatum, ad quod inclinat: sic docet, & latè probat Vasq. 1.2. *d.* 101. *cap.* 4. *& seqq.* Sanch. *lib.* 1. *cap.* 6. *num.* 3. Azor *tom.* 1. *lib.* 3. *instit. cap.* 7. *quæst.* 1. *fine & cap.* 10. *quæst.* 6 *fine &* 2. *l lib.* 11. *cap.* 16 *quæst.* 2. *&* 4. plures refert Salas. *tract.* 1.3. *b.* 5 *sect.* 15. *num.* 124. & valde probabile reputat Bona. *de peccat. d* 2. *quæst.* 4. *p.* §. *vn. num.* 13. *vers. mihi tamen*: & est sententia expressa D. Thom. 2.2. *quæst.* 43. *art.* 3. vt benè probat Vasq. *suprà*.

Probatur primò, quia si malum proximi specialiter non intendatur non potest lædi positiuè virtus beneficentiæ, & misericordiæ: beneficentia enim non respicit pro obiecto proprio ipsius proximo benefacere, sed benefacere illi, quia bonum illius est, & misericordia non respicit pro obiecto remotionem mali à proximo vtcunque, sed quatenus illi mala. Nam remouere malum, & benefacere proximo, æquè est obiectũ charitatis, ac misericordiæ, gratitudinis, & aliarum virtutum. Ergo vt hæ virtutes distinguantur, necessariò concedendum est, misericordiam intendere subleuare miseriam proximi, quia talis subleuatio bona illi est. Ergo actus, qui positiuè debet opponi huic virtuti, necessariò debet esse actus, qui velit miseriam proximo inferre, quia mala illi est. Secundò probo, ab inconuenienti, quia sequeretur ex opposita sententia consulentem alicui fornicationem grauius peccare, quàm ipse, qui fornicatur. Nam qui fornicatur solùm aduersùs temperantiam peccat; at qui consulit, non solum aduersùs temperantiam, sed etiam aduersùs misericordiam, vel charitatem peccat Ergo grauius peccat. Peccat inquam aduersùs temperantiam, quia est causa fornicationis alterius, & peccat aduersus misericordiam, vel beneficentiam, quia damnum infert Ergo grauius. Item si solùm ad contrahendam malitiam oppositam alicui virtuti sufficit velle obiectum, quod illi est materialiter contrarium, vt in præsenti sufficit, vel damnificare Petro, non quia damnum illius est, sed quia mihi est vtile; quod obiectum solum est materialiter contrarium virtuti beneficentiæ, & misericordiæ, & charitatis; efficitur sanè consulentem alicui furtum, peccare & peccato iniustitiæ, quod de se constat, & peccato maleficentiæ, & immisericordiæ, & ingratitudinis, si sit benefactor, & odij aduersùs charitatem, quia illud obiectum potest esse obiectum materiale omnium illarum virtutum. Deinde sequitur fornicantem, seu intendentem fornicari ex affectu voluptatis, peccare alia peccati specie præter intemperantiam, scilicet aduersùs charitatem, & misericordiam, quia sibi malum infert, & aduersus gratitudinem Deo debitam de beneficentia accepta. Ergo ne sic multiplicentur peccata, dicendum est tam consulentem fornicationem, quàm illam committentem non peccare aduersus charitatem, neque aduersùs misericordiam, qoties malum, quatenus malum est, non intenditur.

7 Pro resolutione aduerte dupliciter te posse alicui virtuti contrariari; Primò, si contrarius sis eius præceptis, & obligationibus. Secundò si contrarius sis non solum eius præceptis, sed etiam eius formali obiecto. Explico exemplis. Charitas Dei, & proximi te obligat illos non offendere, si autem illos offendis, aduersus charitatem peccas: at eius formali obiecto contrarius non es, nisi talem offensam ex displicentia Dei, vel proximi velis. Item virtus obedientiæ te obligat præceptis superioris obedire, vnde si illam violas, aduersus obedientiæ obligationem facis; at non facis aduersùs formale obiectum ipsius, nisi ea violes, quatenus præcepta sunt, & consequenter non facis aduersùs ipsam virtutem formaliter. His positis.

8 Dicendum est, cùm alium tuo exemplo ad peccandum inducis, te peccare contra obligationem charitatis Dei, & proximi, & contra obligationem misericordiæ, & contra obligationem obedientiæ Deo debitæ, & contra obligationem gratitudinis ob beneficia accepta; quia hæc sunt species, & circumstantiæ generales omnium peccatorum, in quo cum prima sententia conuenio. At non peccas contra formale obiectum charitatis, seu misericordiæ in quo secunda sententia mihi placet. Nam ad peccandum contra formale obiectum charitatis Dei, vel proximi, non sufficit facere illi malum, sed insuper requiritur, vt illi fiat ex displicentia personæ. Sunt enim aliquæ virtutes, quæ in voluntate consummantur, qualis sunt charitas, obedientia, gratitudo, misericordia. Vt ergo iis vitia contrarientur formaliter, debent esse ex contrario motiuo, & obiecto, circa quod ipsæ virtutes procedunt. Explico. Ex gratitudine obligans Deo seruire ob beneficia accepta; Vt igitur gratitudinis actum exerceas, debes seruitia præstare in beneficij accepti gratiam, & recognitionem: aliàs non eris formaliter gratus. Item obligat te obedientia mandatis superioris obedire; at si vis formalem actum obedientiæ exercere, debes obedire superiori, quia tibi præceptum imponit. Sic ergo dicendum est de actibus contrariis his virtutibus: si enim peccas post beneficium, & gratiam acceptam, obligationem gratitudinis violas; quia contra obligationem debitam ex gratitudine facis; at non te opponis gratitudini formaliter, quia ad hoc necessarium erat, vt ex contemptu beneficij, & gratiæ acceptæ peccares, vt docuit D. Tho. 1. *p. q.* 88. *art.* 4. & pluribus relatis Vasq *supra. c.* 5. *n.* 4. Item inobedientia formalis non est, quoties præcepta superioris transgrederis, alias omnia peccata essent inobedientiæ formales, sed tunc est, quando transgrederis præceptum ex intentione transgrediendi seu contradicendi superioris mandato, sicuti neque obedientia formalis est, nisi quando obedis præcepto ex intentione obediendi te superiori: ita docuit D. Tho. 2.2. *q.* 104 *a.* 2. *ad* 1. Inobedientia tamen est, & contra obligationem obedientiæ facis; ita similiter non peccas peccato contra beneficentiam, & misericordiam formaliter, quando ruinam, hoc est, peccatum proximi intendis, nisi intendas, quatenus ruina, & malum illius est; quia alio modo misericordiæ, seu charitati formaliter non opponitur. At verè contra obligationem charitatis, & misericordiæ facis. Secus est de aliis virtutibus, quæ in opere externo consummantur, vt iustitia, pietas, temperantia, & aliæ similes; cum enim iustitia non respiciat, nisi æqualitatem, quandocunque aliquis æqualitatem constituit, motus ob honestatem ipsius, actum iustitiæ elicit, sic quoties inæqualitatem constituit, iniustitiam formaliter committit. At non est sic in misericordia, charitate, obedientia, & gratitudine, quæ necessariò respiciunt propria obiecta sub aliqua ratione formali.

9 Rursus aduerte dupliciter te posse peccare aduersus aliquam virtutem, vel omittendo actum debitum, vel positiuè contrarium efficiendo: si per omissionem pecces, non requiritur vt sub motiuo contrario virtuti opereris; quia virtutes non semper imperant actus proprios ipsius, sed obiectis materialibus contentæ sunt. Non enim cùm tibi imperatur ieiunium, imperatur abstinentia sub motiuo temperantiæ, vel sub motiuo obedientiæ: solùm enim abstinentia secundùm se tibi imperatur. Quare etsi malo fine ieiunes, præcepto satisfacis, vt diximus. Item cùm ex virtute misericordiæ, vel charitatis obligaris Petro necessitatem patienti subuenire, non obligaris subuenire ex motiuo charitatis, vel misericordiæ: quia non obligaris actum internum misericordiæ, vel charitatis elicere, sed actum externum, qui est subuentio necessitatis, qui idem est, siue hoc, siue illo fine fiat; ac proinde benè poteris peccare omissione aduersùs charitatem, vel misericordiam, quin destruas obiectum formale harum virtutum. Secus verò dicendum esset, si peccares per actum contrariè oppositum charitati, vel misericordiæ, quia tunc deberes operari ex contrario motiuo illius.

10 Fundamenta vtriusque sententiæ ex dictis manent soluta. Prima enim sententia solùm probabat illum actum scandalosum contrarium esse charitati proximi, misericordiæ, aliisque virtutibus: quod credo esse verissimum quoad obligationem harum virtutum, tametsi non sit contrarius earum formali obiecto, quod ad peccatum non requiritur, quia ad peccandum contra aliquam virtutem minus necessarium est, quàm ad operandum ex illa. Secunda sententia solùm probabat inductionem illam ad peccatum non esse formaliter contrariam charitati, quod fatemur libenter; at quia est contraria eius obligationi, hoc sufficit, vt absolutè contra illam sit, & talis actus dici possit contra charitatem esse. Neque obstat vnicum actum plures malitias habere, & pluribus virtutibus esse contrarium, quia hoc non est inconueniens in circumstantiis generalibus omnium peccatorum. Neque inde fit consulentem fornicationem grauiùs peccare, quàm fornicantem, quia esto contra temperantiam peccet, at non ita directè, ac ipse fornicator. Item etsi peccet contra charitatem proximi, ipse fornicator peccat contra charitatem sui.

Pvnctvm IV.

An ex peccato publicè factó malitia ſcandali oriatur?

1 *Proponitur, ratio dubitandi.*
2 *Peccatum publicum malitiam generalem ſcandali habet.*
3 *Peccatum publicè tenetur in confeſſione hanc circumſtantiam manifeſtare.*
4 *Si tuo facto nullum ſcias mouendum ad peccatum, vel ſolùm mouendum ad venia le, non peccas niſi venialiter.*

1 Ratio dubitandi eſt, quia tunc neſcis quis mouendus ſit ex prauo tuo exemplo ad peccatum, quæ peccata occaſione tui praui exmpli efficienda ſint. Ergo prauum tuum exemplum ſcandali malitiam habere non poteſt. Probo conſequentiam, quia nullam malitiam contrahere quis poteſt, quin prius illam cognoſcat & ſibi repræſenteiur: cum autem nulla malitia tibi ſpecialiter repræſentetur, nullam ſpecialiter contrahis: dicere autem, quod omnes malitias contrahis, videtur ridiculum. Item certum tibi eſſe poteſt non omnes videntes eſſe mouendos ex tuo peccato ad peccatum, ſed ad ſummum aliquos: neſcis tamen qui ſint. Ergo tale ſcandalum, neque ſpeciem, neque numerum peccati haber determinatum: & videtur ita ſentire. Nauarr. *ſum. cap.* 14. *num.* 33. Vbi ad peccatum mortale requirit certam aliquam perſonam eſſe inducendam, neque ſufficere (inquit) credere aliquem generaliter peccaturum. Sicuti nec ſufficit ad peccatum ſuſpicari aliquem malè viuere in aliquo oppido, etſi nulla ſit ad malè ſuſpicandum ratio, *cap. Oſius de electione.* Eſſet tamen, ſi in particulari de aliquo malè ſuſpicaretur.

2 Nihilominus dicendum omnino eſt peccatum publicum malitiam generalem ſcandali habere; quia negari non poteſt de ſe mouere ad malum, & ad contemnendam virtutem, & liberiùs viuendum, & per accidens omnino eſſe, ſi nullus ex illo moueatur, per ſe tamen eſt, vt aliqui moueantur, Ergo iam peccans cauſa eſt huius mali. Quod autem in particulari neſcias, ad quod peccatum videntes mouendi ſunt, & qui ſint mouendi, non obſtat, quominus determinatam malitiam ſcandali contrahas, ſicuti contraheres, ſi aliquos abſque vlla determinatione perſuaderes, vt peccatum mortale committerent, talis perſuaſio & vna eſt, & vnam malitiam habet, etſi obiectum videatur eſſe nimis commune, & confuſum: quæ autem hæc malitia ſit, reputo eſſe malitiam aduerſus charitatem reductiuè: charitas enim vt regina omnium virtutum obligat ne fiat aliquid, quo Deus offendatur, & eius diuina amicitia deperdatur. Ergo qui daret occaſionem, vt Deus offendatur, & eius diuina amicitia diſſoluatur, aduerſùs charitatem procedit Ergo peccas peccato ſcandali: & ita tenet Azor *to.* 2. *inſtit. moral.* 12. *cap* 16. *quæſt.* 3. Bannes. 2. 2. *q.* 43. *art.* 4. Petr. de Ledeſm 2 *to. ſum. tract.* 4. *cap.* 5 *dub.* 3. Bonac. *diſp.* 2. *de peccat. q.* 4. *p.* 2. § *vnico. n.* 14. Sanch. *lib.* 1. *in Decal. ca.* 7. *numero* 7. & *numero* 10. & colligitur ex Nauarr. *capite* 14. *n.* 44. *verſ. viceſimo octauo.*

3 Ex quo fit te peccantem publicè teneri fateri in confeſſione, publicè peccaſſe, quia cum non ſciatur, quot perſonæ mouendæ ſint ex tuo malo exemplo, debes periculum explicare: ſi enim ſcires, quot perſonæ mouerentur, & ad quæ peccatata, & numerum perſonarum, & ſpeciem peccatorum tenebaris explicare: aliàs non ſatisfacis, ſiquidem non declaras ſpeciem peccati. neque numerum peccatorum: ita Sanch. *n.* 9. Bonac. *n.* 42. & 44. Vaſq. 12. *diſput.* 102. *cap.* 6. *num.* 8. Ioan. Sanch. *diſput.* 46. *ſelect. num.* 11.

4 Fit Secundò, ſi tuo facto quantumuis prauo, ſcias videntes vel non eſſe mouendos ad malum, vel ſolum eſſe mouendos ad veniale peccatum, ſolùm peccatum veniale ſcandali habebis, quia in tantum peccas hoc peccato, in quantum cauſa moralis eſt peccati aliorum. Ergo ſi ſolùm credis alios ad veniale tantùm peccatum mouendos eſſe, venialiter tantùm peccabis, & ita docet Sanch. *libro primo, in Decalog. capite ſexto, numero decimo,* Bonac. *diſputatione ſecunda, de peccat. quæſtione quarta, parte ſecunda,* §. *vnico, numero vndecimo, verſicul. hinc ſequitur.* Ioannes Sanchez *ſuprà.*

Pvnctvm. V.

Vtrùm pecces peccato ſcandali, offerens alteri occaſionem peccandi, vel oblatum non tollis, cùm poſſis?

1 *Quo fine id fieri poſſit, & an quilibet rectus finis excuſet.*
2 *Permittere peccatum alterius, vt deprehenſus in illo puniatur, eſt peccatum.*
3 *Permittere, vt deprehenſus corrigatur efficaciùs, licitum eſt. Debet tamen certò de correctione conſtare.*
4 *Permittere peccatum, vt te indemnem ſerues, licet.*
5 *Offerre occaſionem peccandi ob prædictos fines non eſt licitum.*
6 *Contrarium defenditur ab aliquibus. Et expenduntur aliqua, quæ probabilem reddere videntur ſupradictam ſententiam.*

1 Si ea intentione, vt delinquat, non auferas ab illo occaſionem peccandi, clarum eſt te peccare ob circumſtantiam praui finis. Dubium tamen eſt, an ſi aliquo recto fine mouearis, à peccato excuſeris? Moueri tamen potes, vel vt deprehenſus in delicto puniatur, vel vt corrigatur, vel vt te indemnem ſeruares: quocunque enim ex iis modis mouearis, non videris peccato alterius conſentire, ſed permittere.

2 Dicendum tamen eſt, ſi permittas peccatum alteriùs, ſolùm vt deprehenſus illo puniatur, peccas: quia non videtur hæc ſufficiens cauſa honeſtandi permiſſionem: pœna enim non eſt per ſe digna, vt appetatur, cum ſolùm ob peccatum poſſit imponi: imò eã antecedẽter ad peccatũ, penã peccati intendis, tacitè ipſũ peccatum cenſeris intendere: ſic tenet Med. *Cod. de reſt q.* 12. Sanch *l.* 10. *de matr. diſp.* 12. *n.* 52. Bonac. *diſp.* 2. *de peccat. q.* 4. *p.* 2. §. *vnico. n.* 28. Affirmant namque peccati mortalis reos eſſe cuſtodes cum ſe abſcondentes, vt viatores illuc ingredientes compellantur ad pœnæ ſolutionem, quod eſt ſatis durum.

3 Verùm ſi permittas peccatum alterius, vt ſic deprehenſus corrigatur, conſtat ex his quæ diximus, *diſp. de correct. puncto.* 6. licitè fieri poſſe, quia tunc videtur ſufficiens cauſa honeſtandi permiſſionem correctio abſoluta delinquentis: tradit vltra Doctores ibi relatos. Nauarr. *ſum. cap.* 17. *num.* 123. Nauarra. *lib.* 3. *de reſtit. c.* 4. *n.* 103. 2. *edit.* Valent. 2. 2. *diſp.* 5. *q.* 6. *p.* 5. *dub.* 7. *in fine.* Sanch. alios referens *de matr. l.* 10. *diſp.* 12. *n.* 52. Bonac. *diſp.* 2. *de peccat. q.* 4. *p.* 2. §. *vnico. n.* 28. Mol. *tract.* 3. *diſput.* 759. *n.* 8. Ioann. Sanch. *diſp.* 31 *n. vlt.* Debet tamen ferè certò conſtare, de emendatione futura, vt ſic emendationis firmioris, & efficacioris ſpe compenſetur ſufficienter permiſſio delicti præſentis.

4 Dico Secundò vt te indemnem ſerues, potes delictum permittere, qua ratione poteſt maritus ſuſpicans vxoris adulterium, vel illius ſecretò conſcius, adhibere ſecum teſtes, quibus poſſit adulterium probare, & diuortium facere. Cùm enim grauiſſima viro irrogetur iniuria, ſi vxor adulterium committat, & cogatur ſimul cum illa cohabitare, poterit hanc iniuriam, propulſare, & cum non appareat alia via commoda qua propulſare poſſit, niſi permittendo peccatum, & teſtibus comprobando delictum, licebit permittere, & teſtes adhibere: & ita tradit Nauarra. *num.* 104. Sanch. *n.* 52. Bonac. *numero* 33. Mol. *tract.* 3 *de iuſtit. diſp.* 55. *in fine.*

Difficultas eſt, an liceat ob prædictos fines offerre delinquentibus occaſionem delicti committendi?

5 Communis ſententia negat id eſſe licitum, quia id non eſt permittere malum, ſed ad malum cooperari: ita Eman. Saa *verbo peccatum. n.* 7. Sanch. *lib.* 10. *de matr diſp.* 12. *n.* 53. Bonac. *de peccat. diſp.* 2. *q.* 4. *p.* 2 §. *vnico. n.* 28. & 34. Ex quo inferunt Bonac. & Sanch. non licere marito paciſci cum vxore, vt amaſio eius caſtitatem violare tentanti, conniueat, concedens tempus, & locum, non vt adulterium perficiat, ſed vt in crimine deprehendatur, quia talis oblatio eſt tacita, imò expreſſa acceptatio adulterij intentati, quod de ſe eſt illicitum.

6 Verùm Petr. Nauarra *lib.* 3. *de reſtit. cap.* 4. 1. *part. dub. vlt. num.* 104. *in* 2. *edit.* exiſtimat licere, ſed ratò offerre delinquentibus occaſionem peccandi, Et probari poteſt. Primò quia offerri poteſt occaſio medio aliquo indifferenti, vt contingit, ſi pater volens deprehendere filium furantem, relinquat clauem in arca quaſi oblitam, apponàtque nummos eo in loco, quo commodè illos poſſit ſurripere, & ſurreptionis conuinci, tunc, inquam, actionem præſtat indifferentem, & in hoc caſu tenet Ioan. Sanch. *diſp.* 35. *circa finem,* cum aliis. Item ſi mulier ſollicitata ab aliquo, cuius non poſſit importunitatem repellere, vtatur æquiuocatione aliqua, qua ſollicitanti videatur annuere, in re tamen non annuat, non videtur peccare, Si enim dicat ſollicitanti placet mihi, vt tali hora, & tempore venias: oſtium apertum erit, Verba hæc indifferentia ſunt, & licèt ſonent ſollicitanti acceptationem adulterij, at re vera acceptatio non ſunt. Ergo licitè poterit illis vti, cum ſufficientem cauſam habeat vtendi æquiuocatione. Deinde eſto illa verba attentis circumſtantiis videantur eſſe acceptatio adulterij intentati. At re benè perpenſa, acceptatio non ſunt, eo quòd ſæpè ſoleant non ad adulterium perficiendum, ſed ad puniendum intentatum aſſumi. Non enim dicit mulier: contenta ſum, vt tu prauam voluntatem exequaris, ſed ſolùm dicit: contenta ſum, vt tu hac nocte venias: quæ verba indifferentia ſunt, vt veniat ad adulterium, vel ad recipiendam illius punitionem, qua mulier pellat moleſtiam, & defendat honorem. Adde *l. quis ſeruo.* 20. *Cod. de furtis,* vbi dicitur poſſe ſeruum requiſitum ab aliquo de furto committendo nunciare domino, & de conſenſu domini aliqua ferre ei, à quo fuit requiſitus, vt ſic deprehendatur in furto ſuadens. Ergo ſignum eſt conſenſum domini non fuiſſe verum conſenſum, ſed permiſſionem, ita ſimiliter in caſu de adulterio non eſt cenſenda vera acceptatio, & cooperatio, ſed permiſſio. Hæc ſunt, quæ aliquo modo probabilem videntur reddere ſupradictam ſententiam non ſolùm in foro externo, in quo talis conſenſus non obſtat accuſationi furis & adulteri, ſed etiam in foro conſcientiæ. Doctores enim, quos refert Sanch. ſi rectè videantur, non diſtinguunt de foro externo, & de foro conſcientiæ, ſed abſolutè dicunt poſſe maritum cum vxore paciſci, vt

vocet

vocet amasium tali hora, & sic vocatum capiat, & puniat, vt videre est in Azeued. *lib.8.recopilat.titul.20.leg.2.num.17.* & alij ab ipso relatis. Sed ea Doctorum iudicio submitto.

PVNCTVM VI.

Vtrùm pecces peccato scandali, si parato graue peccatum committere, suadeas committere leuius.

1 *Si rectâ viâ possis diuertere proximum à grauiori peccato committendo, non licet tibi minus peccatum suadere.*

2 *Determinatum occidere Petrum non licet tibi ad vulnerationem Pauli incitare.*

3 *Quid, si Paulus pro conseruanda vita Petri teneretur proprium exponere, vel saltem suas diuitias, posses ne consulere tunc hoc minus malum? Resoluitur te non posse.*

4 *Determinatum vni ex pluribus iniuriam inferre, non licet tibi inclinare in aliquem aliorum, tametsi minus damnum, quàm alij patiantur.*

5 *Determinato perpetrare graue malum, licet tibi materiam minoris mali proponere.*

6 *Proponitur prima sententia, licere persuadere minus malum parato maius committere.*

7 *Proponitur secunda sententia negans.*

8 *Parato grauius, & leuius peccatum committere, licet tibi ad leuius persuadere, & in hoc sensu admittitur. Prima sententia.*

9 *Si paratus non sit leuius peccatum committere, non tibi est licitum ad illud persuadere, etiam sub fine, vt à maiori desistat.*

10 *Satisfit argum. num. 6. adductis.*

11 *Quid, si volenti surripere nummos pauperi roges, vt indiuite surripiat, non determinando diuitem? affirmant plures licitum esse.*

12 *Sub distinctione respondetur.*

13 *Teneris ratione huius consilij restituere, tametsi contrarium sentiat Sanch.*

1 VT certa ab incertis separemus, Primò certum, est, te non posse minus malum suadere, si alia via possis diuertere proximum à grauiori peccato committendo. Quia tunc simpliciter non erat necessaria suasio illius minoris mali, cùm alia via honesta grauius euitari possit: & ita tenet expresse Mol. *1. tit. de iust. 1. tract. 2. disp. 93. §. hac tamen conclusione.* Thom. Sanch *lib. 7. de matr. disp. 11. num. 15. & 21.* Lessius. *l. 2. de instit. c. 13. d. 23. n. 19.* neque vllus in hac parte dissentit.

2 Secundò, certum est, determinato occidere Petrum, nullo modo licere consulere, vt Paulum eius consanguineum enecet, vel percutiat, & volenti à Paulo furari centum, persuadere, vt à Ioanne quinquaginta furetur, quamuis contra teneat Vasq. *in opusc. de scandalo. dub. 2. numero 14. §. mihi tamen videtur.* Quia sic consulens infert tertio damnum, quod ipse non tenebatur subire; non enim tenebatur diuitias suas offerre, vt alterius indemnes seruaret, neque vitam suam exponere, vt alterius vitam conseruaret Ergo si medio tuo consilio causa es illius damni, profectò peccas, & ad restitutionem teneris: & hac ratione plures condemnant factum Loth, qui Sodomitis volentibus irruere in hospites, obtulit filias stuprandas, non enim iniuria filiarum debebat prauam voluntatem Sodomitarum auertere, & ita tradit Lessius *lib. 2. c. 13. dub. 3. num. 20.* Petr. Nauarr *l. 3. de restitut. cap. 4. numero 24. in secunda edit.* Mol. *suprà.* Sanch plures referens. *numero 4.*

3 Dices. Ergo quando Petrus tenetur suam vitam, vel diuitias exponere, vt grauissimum damnum alicuius euitaretur, posses volenti hoc grauissimum efficere, persuadere, vt Petro diuitias vel vitam auferat, quia de hac persuasione conqueri non potest, cum ex illa non obligetur damnum aliquod pati, quod ipse aliàs pati obligatus non esset? Concedit Vasq. *in opusc. de scand. dub. 2. fine.* Nauarr. *l. 3. cap. 4 notab. 4. num. 25. in secunda edit.* Sanch. *lib. 7. de matr. disp 11. num 24.* Bonac *de restit. disp. 1. quaest. 2. pag. 7. num. 14* Lessius *num. 21.* Sed credo contrarium esse probabilius: nam esto Petrus teneatur vitam, vel diuitias suas exponere ad vitandum graue reipublicæ damnum: at ipse inferens non potest illi tale damnum efficere, sed peccat grauiter Ergo tu non poteris consulere talem damni illationem, ad summum enim poteris materiam minoris peccati proponere, vt statim dicemus, non ad illam inclinare.

4 Sed quid si dubius sit aliquis, cui debeat iniuriam inferre, determinatus tamen inferre vni illorum, poteris ne suadere, quod minus est, v.g. Determinatus est furari, vel à Petro diuite, vel a Paulo paupere, licebit ne tibi consulere, vt Petro diuiti furetur? Respondeo licitum tibi esse solùm in genere consulere, minus peccatum esse à diuite, quàm à paupere furari, & casu quo ipse determinatus sit furari, peccatum minus cõmittat: in hoc enim nulla apparet turpitudo, cùm alterius voluntati determinationem electionis etiam minoris mali relinquas. Verùm non poteris consulere, vt à diuite furetur, & pauperem relinquat; quia huius furti determinati causa eris, quod furtum fortè non foret, si tuum consilium non adesset, eáque de causa diues de te meritò conqueri potest, tuì causa illi damnum factum esse, fortè non faciendum; & ita tenet Nauarr. & Sanch. *suprà.* & Lessius *l. 2. cap. 13. dub. 3. n. 22.*

5 Tertiò, Certum est determinato perpetrare graue malum, licitum esse materiam minoris mali proponere, vt sic retrahatur à maiori malo committendo. v.g. Sodomiam intentanti, licebit tibi fornicationis materiam proponere, & determinato homicidium facere, vt bona furetur, licebit tibi proponere, quomodo exercendo vsuras possit bona consequi, quia hanc propositionem non inducis directè ad fornicationem, neque ad vsuras, sed solùm viam ostendis, qua grauius peccatum euitari possit, & licèt via mala sit, at tu non inclinas, vt illac pergat, sed solùm dicis illam esse viam grauioris peccati vitandi, quod verum est; & ita tenet Couarruu. *4. decret. 1. p. cap. 4. in princ. n. vlt. ad finem.* Caiet. *2. 2. q. 78. artic. 4. notab. 3. ad finem.* Valen. *2. 2. disp. 5. q. 21. p. 4. §. & hoc ipsum.* Sanch. *lib. 7. de matr. disp. 11. n. 19.* Lessius *lib. 2. cap. 13. dub. 3. n. 22.* & Doctores statim referendi. Et in hoc sensu excusant plures factum illud Loth. *Genes. 19.* Dicunt namque Loth, solùm in oblatione filiarum obtulisse nefandis illis vitijs materiam expendendæ libidinis minorem illa, quam ipsi intentabant, at nullo modo persuasisse, aut consuluisse, vt facerent? id enim prauæ illorum voluntati reliquit: & probabile est ita Loth excusari posse; ex animi perturbatione, qua non attendit parentum obligationem esse tuendi pudicitiam filiarum, neque eas tanto periculo exponendi, vel quia solum ad declarandam immanitatem sceleris, quod Sodomitæ intentabant, obtulerit filias, non quia intelligeret inde eas alicui periculo exponi: sicuti soles dicere iracundo, Interfice me, & ne illi damnum facias, non intendis, vt te interficiat, sed solùm declarare affectum, quem habes retrahendi alterum à peccato. Excusari autem debere Loth à peccato in hoc facto, mihi certum apparet: & *2. Petri 2.* vbi nominatur Loth iustus, cùm è Sodomis eductus fuit, quo tempore filias obtulit. Signum ergo est in tali oblatione mortaliter non peccasse.

6 Difficultas ergo est, an determinato graue peccatum facere liceat expresse consulere, & persuadere, vt minus efficiat, si alia via diuerti non potest? Prima sententia tenet id licere, quia non persuades minus malum absolutè, sed sub conditione, quod aliud grauius sit effecturus. Sed casu quo grauius sit effecturus, bonum est illi persuadere. vt minori malo contentus sit, quia in hoc vtiliter eius, & Dei negotium geritur. Ergo non peccas; & ita tenet Sanch. plures referens, *lib. 7. de matr. disp. 11. n. 15.* Lessius *lib. 2. cap. 13. dub 3. n. 19.* Rebellus. *lib. 2. q. 13. sect. 4. num 21.* Mol. *t. 1. disp. 33. n. 3. & tom. 3. tract. 2. disp. 750. n. 3.* Bonac. *cum alijs d. t. de restit q. 2. p. 7. n. 8.* Vasq. *in opusc. de scand. dub. 1. & 2.* Vasq. sequitur, & quasi transcribit omnia, quæ de scandalo affert Basil. de Leon. *lib. 5. de matr. cap. 18. §. 5. n. 26.* & videtur esse sententia D. Aug. relati *in cap. si quod verius est. 33. q. 2.* vbi loquens de volente occidere vxorem, & ducere concubinam, dixit vtrumque nefarium esse, nec debere vnum pro altero perpetrare, sed vtrumque vitare, sed si facturus est, quod non licet, iam faciat adulterium, & non faciat homicidium. Ecce qua ratione August. consulit minus malum parato maius facere.

7 Secunda sententia docet nullo modo licere minus malum consulere parato maius efficere. Quia illud consiliũ & de minori malo absolutè est de malo: comparatiuum enim supponit positiuum, sed consulere absolutè malum, est illicitum. Ergo. Secundò, electio libera leuioris mali nunquam est licita, quantumcumque à determinato grauius committere, Ergo nunquam erit licitum consilium illius. Consilium enim nunquam potest licitum esse de materia, quæ nunquam potest esse licita: & ita tenet Caietan. *2. 2. quaestione 78. art 4 notab. 3. ad finem.* Conarruu. *4. decret. 1. part. capite 4. in princ. n. vltim ad finem.* Sylnest. *matrimonium. 7. quaest. 5. dicto. 9.* Emau. Saa. *verbo peccatum num. 8.* Valen. *2. 2. disp. 5. q 21. p. 4.* Conrad. *de contractib. q. 26 corol. 1. & 2.* quæ infert ex *2. conclus.*

8 In hac re primo dicendum existimo priorem sententiam esse veram, si consulas, & persuadeas minus malum ei, qui non solùm grauius, sed etiam minus paratus erat efficere; quia in tali non consulis ad minus malum, sed ad carentiam præcisè maioris; neque determinas delinquentis voluntatem ad minus malum, sed potius retrahis à graui committendo: quod hoc exemplo manifestatur. Determinatus erat Petrus occidere Franciscum, vt ab illo furetur pecunias, persuades, vt contentus sit furto, relinquat occasionem, intendit occidere, togas, vt contentus sit vulnerare: in hoc enim consilio nemini damnum inferes, non Petro, siquidem curas ne tot criminibus eius anima maculetur, neque Francisco, cùm vtiliter eius negotium facias. Ex quo fit licere tibi non solum consulere furtum Petro in illo casu, sed ad eam actionem materialiter sumptam adiuuare, eo quod non adiuues in actione, quæ de se illicita & mala sit, sed potiùs vt à te procedit, bona & honesta est, siquidem procedit ex tacito, & præsumpto consensu domini, qui vt mortem euitet, censetur tibi facultatem donare adiuuandi furem, vt tali adiutorio impediatur

tur eius occisio: & ita tenet Sanchez, *numero*, 18. Bonacina, *numero* 9. Vasquez, *de scandalis libro.* 2. *numero*. 13. At in iis, in quibus ipse facultatem concedere non potest, vt in vulneratione sui, non licebit tibi adiuuare, etsi possis consulere, quia adiuuares ad id, quod est intrinsecè malum; sic notauit Vasq. Bonac. & alij *suprà*.

9 Dico, Secundò, non licet tibi consulere minus malum ei, qui paratus non erat illud efficere: Itaque non licet tibi fornicationem suadere ei qui paratus est committere adulterium, vel sodomiam; sic Doctores secundæ sententiæ, & ex Doctoribus primæ tenet Nauarra *lib.* 1. *de restit. cap.* 4. *notab.* 4. *num.* 13. Carbon. *de rest. quæst* 69 *post* 1. *concl.* Probo, quia iam illius peccati, quod consulis, verè tu causa es, & verè peccatorem ad illud inducis etiamsi recto fine procedas. Ergo peccas. Item ille peccator non recto medio vtitur ad vitandum malum graue, operando minus. Ergo neque tu rectè illi consulis, cum consulis operationem minoris mali, vt grauius euitet. Iis argumentis pressi Doctores, primæ sententiæ dicunt in persuasione minoris mali, non malum persuaderi, sed electionem, seu antepositionem minoris ad maius: quæ antepositio ex suppositione determinationis voluntatis ad maius malum necessario facienda est, si rectè procedatur. At quis non videat hoc esse illudere verbis; cum enim electio minoris mali quantumcunque à praua, & determinata voluntate mali maioris procedat, mala sit, persuasio, & consilium illius mala semper erit. Neque vnquam datur præceptum eligendi minus malum, sed potius datur præceptum abstinendi ab illo, & à grauiori.

10 Neque obstat argumentum pro prima sententia factum. Dicimus namque persuasionem minus malum, sub quacunque conditione fiat, esse intrinsecè malum, neque honestari vllo modo posse. Ad locum D. Aug. relati *tu e si* *qui à veritas* Respondeo eum gloria ibi verbo adulterium loqui, non consulendo, sed permittendo. vel dicere possumus Augustin ibi tantum intendisse rectius facturum, si adulterium faceret, quàm si faceret homicidium, sicuti dixit Epiphan. *lib.* 2. *contra hæret. hæresi* 61. *pag.* 6 *tom.* 1. Melius est vnum peccatum habere, & non plura, id est, minus malum est, sic etiam poterit dici minus malum, quam consulere grauius; at non esse malum tale consilium non videtur ex Aug. deduci, nisi solum sit consilium ad minus malum, quatenus minus est, seu quatenus dicit præcisè carentiam maioris. At qui persuadet furtum occidere volenti, non solùm persuadet carentiam homicidij, sed etiam malitiam furti, quæ etsi extrahat ab homicidio, non tamen est formalis carentia illius.

11 Sed inquires. An possis volenti surripere nummos pauperi, rogare, vt à diuite surripiat, non determinando diuitis personam? In qua re Thom. Sanch. *lib.* 7. *de matr. disp.* 11 *num.* 14 *fine, & num* 25. *cum* M. L. *tract.* 2 *de iust disp* 315. § *hac tamen conclusione*, sentit non esse culpam, quia tunc nullius damni videris causa, damni pauperis repulsor. Item quia non inducis ad aliquod peccatum, ad quod ipse fur inductus non sit, sed potius eius prauam voluntatem temperas: ipse enim cùm ad furandum à paupere inductus sit, absolutè inductus est ad furtum committendum, quia in quolibet indiuiduo species, & genus continentur. Ergo cum rogas, vt à furto pauperis abstineat, & furtum diuitis committat, cùm non determines, cui diuiti faciendum sit, relinquis eius voluntatem in determinatione priori. Ergo non peccas.

12 Verùm in hoc casu dupliciter te potes habere, vel consulendo furtum diuiti, vel illud proponendo. Et quidem si solùm proponas conuenientiam, quæ relucet in anteponendo pauperem diuiti: vt si dicas, minus peccatum est minórque iniuria irrogatur diuiti, quam pauperi, ac proinde casu quo vnum illorum sit faciendum, minus malum est eligere furtum diuitis, quàm pauperis, nulla est culpa in tali repræsentatione, quia ibi tunc non est consilium, neque inductio, aut persuasio, vt de se constat. At si verè inducis ad furtum diuitis, sine dubio peccas. Quod probo; quia tuum consilium tendit ad commutandam prauam voluntatem furis, non in aliquod bonum, sed in aliud malum, etsi minus; tendit enim loco furti faciendi pauperi, subrogare furtum faciendum diuiti. Ergo prætendis ad aliud furtum, ab eo ad quod fur erat determinatus, determinare. Ergo peccas: quia esse personam diuitis indeterminatam non obstat, quominus furtum, ad quod inducis aliud sit ab eo, ad quod erat priùs fur determinatus, & à quo prætendis remouere. Adde si induceres ad furtum determinando personam, omnes præter Vasq. conueniunt te peccaturum, quia iniuriam irrogas, eo quod causa determinata sis illius damni, quod aliàs non esset faciendum, si tuum consilium non adesset, sed quando non determinas personam, etiam es causa damni, etsi non determinati vagè sumpti, hoc est huius, vel illius diuitis. Ergo peccas: Meritò enim omnes diuites de te conqueri possunt, quod voluntatem furis ad illos inclinaueris, aliàs non inclinandam.

13 An verò tenearis ratione huius consilij restituere, si furtum alicui diuiti factum sit? Thom. Sanchez etsi consideret si consulentem peccare non obligaret ad restitutionem, siquidem *lib.* 7. *de matr. disp.* 11 *num.* 23. affirmat consulentem minus damnum ei qui alia via aueret non potest à maiore, non esse obligatum restituere: quia consilium (inquit) bonum est in substantia, cùm sit de minori malo comparatione maioris: & solum sit malum in modo, quia est contra charitatem, quæ obligat, vt omnia mala vitentur. At dicendum existimo obligationem esse restituendi si diuiti factum sit damnum: quia fuisti positiua causa illius: nam licèt non fueris causa, vt huic diuiti, potius quàm alteri damnum sit factum, quia tamen fuisti causa, vt alicui diuiti fieret, consequenter fuisti causa huius in particulari. Quis enim neget te obligatum esse restituere, si aliquem non cogitantem de furto ad furandum inducas, etsi innominata persona, cui debeat furtum fieri? Ergo hæc vniuersalitas non obest obligationi.

PVNCTVM VII.

An mulier se ornans & virorum aspectibus se offerens, peccet peccato scandali.

1 *Si ornatus est iuxta communem vsum, tametsi superfluus sit, non est peccatum mortale.*
2 *Mulier sciens turpiter ab aliquo amari, non peccat mortaliter in sententia Nauarri, eius conspectui se præsentans.*
3 *Debet tamen honesta causa duci, vt à mortali excusetur.*
4 *Si nulla honesta causa, sed solùm vanitate ducta, turpiter amanti se offerat, mortaliter peccat.*
5 *Proponitur quædam obiectio & fit illi satis.*
6 *Si animo roborandi turpem amorem se præsentet, mortaliter peccat.*
7 *Exponitur factum Iudith, quod huic doctrinæ videbatur obstare.*

1 Si ornatus est iuxta qualitatem personæ, & communem vsum, nullum est peccatum se ita ornare, & aspectibus virorum offerre, modò absit praua intentio; etiamsi sciret turpiter ab aliquibus esse amandam: esset enim graue onus mulieres obligare semper inornatas procedere, vel domi inclusas esse, nullísque virorum aspectibus offerri. Quòd si ornatus superfluus, sit, non existimo ex hac parte peccatum mortale esse, sed solùm veniale. vt docet Caietan. 2. 2 *quæst.* 169. *art.* 2. Nauarr *sum cap* 23 *num.* 19. *& seqq* & Sanch. *lib.* 1. *in Decal. cap.* 6. *num.* 17. ex communi sententia Bonac *de matr. quæst.* 4. *par.* 9. *num.* 17 quia sunt tot mulieres ita se superfluè ornantes, vt vix de nulla affirmari possit grauem occasionem peccandi tribuere.

2 Quare solùm controuersia esse potest, an quando mulier sciret se ab aliquo turpiter amari, peccet, se ornando, eiúsque aspectui offerendo? Nauarr. *sum. cap* 23. *num* 19. *& seqq.* latè probat non esse mortale, neque peccatum alterius ei esse tribuendum, etiamsi nuda pectora ostenderet, vt pulchrior videatur.

3 At si res exactè consideretur, existimo authores dissentire non posse: omnes enim ad liberandam puellam à peccato scandali, rationem honestam excogitare debent, & illa interueniente, eam à mortali excusant: cessante verò causa honesta, eam condemnare debent. Caietan. *eum.* 2. 2. *quæst.* 154. *art.* 4. *fine & quæst.* 169. *art.* 2. *ad* 5. *dub.* & Armilla *sum. verbo ornatus. num* 3. *& verbo scandalum. num* 3. & Tom. Sanchez. *lib.* 1. *in decal. cap.* 6. *num.* 17. excusantes hanc fœminam à mortali. Fundantur in eo, quòd durum est priuare fœminam libertate propria, & iure quod habet egrediendi à domo, standi ad ostrum, vel fenestram ob malitiam adolescentis eam turpiter amantis. Quare Ludouic. Lop. 1. *part. instruct. cap.* 10. *fine*, solùm obligat semel, aut iterum se domi continere, non tamen semper. Nauarr. verò *cap.* 14. *num.* 37. Corduba *sum. quæst* 5. *fol.* 50. Azor. 1. *tom sum. lib.* 11. *cap. vlt quæst.* 12. & alij relati à Sanch. *suprà num.* 16 excusant à mortali ob causam necessariam vrbanitatis, ne scilicet inurbana censeretur, si vicinas, vel amicas non inuiseret. Idémque est dicendum de alia simili causa.

4 Quocirca dicendum est, si nulla necessitate, vel vtilitate, sed solùm ducta vanitate, aspectui viri eam turpiter adamantis se offerat, peccat mortaliter: ita expressè Sanch. *suprà num.* 17. Vasq. *quæst.* 43. *a* 8. *dub.* 2. *num.* 27. & conuenire debent omnes Doctores. Probo, quia ex obligatione charitatis quilibet tenetur vitare ruinam proximi, si commodè possit: Potest autem commodè, quando absque iactura alicuius rei necessariæ, vel vtilis potest. Ergo tenetur.

5 Dices priuari libertate, & iure quod habet hac, & illac discurrendi. Ergo semper adest causa iusta excusans. Respondeo si in huiusmodi cursu aliquis honestus finis adesset, qui non est solùm exercitium libertatis, vtpote commune actibus bonis, & malis: fateor non debere ob malitiam adolescentis priuari; quia priuatur aliqua re sibi vtili, & necessaria: at priuari cursu impertinenti, & otioso, non debet fœmina vt molestum reputare; & licèt illa reputet molestum, non obinde excusari potest à scandalo, quia non habet honestam causam excusationis; non enim est honesta causa quam ipsa de se vitare tenetur.

6 Vnum tamen est omnino certum, si puella se præsentet viro, animo excitandi, & roborandi turpem amorem, peccare mortaliter, quia finis, à quo actus sumit speciem, iniquus est.

7 Aduersùs hæc obstare videtur factum Iudith, quæ videtur se ornasse animo excitandi Holofernem ad libidinem: notauit enim cap. 9. *Capiatur laqueo oculorum suorum in me.* Sed in hac oratione

tione, quæ tam ex feruenti charitate, & recta intentione processit, nullo modo admittendum est peccatum, neque etiam in ornatu, cui Dominus contulit splendorem. Nam vt text. dicit, omnis ista compositio non ex libidine, sed ex virtute pendebat. Orauit ergo Dominum, vt Holofernes caperetur laqueo oculorum suorum ad amorem, & familiaritatem honestam, non ad libidinem: ita glossa in præsenti, quæ optimè hunc locum explicat, & liberat Iudith à calumnia, & peccato.

PVNCTVM VIII.

An vendens vel subministrans indifferentia, ex quibus proximus sumit occasionem peccandi, peccet peccato scandali.

1 *Quæ sint indifferentia.*
2 *Hæc indifferentia aliqua sunt, quæ omni tempore in malum destinantur, alia pro aliquo tempore, alia in bonum vsum regulariter fiunt.*
3 *Si vendas res, quæ, communiter in malum vsum destinantur, vel semper, vel occasione temporis, debet tibi constare moraliter, eum cui vendis non esse illis malè vsurum.*
4 *Explicatur, quomodo id tibi moraliter constare possit.*
5 *Si res in bonum vsum communiter ordinantur, licet tibi vendere, & subministrare, quoties non constat de abusu petentis.*
6 *Si credas proximum iis indifferentibus malè vsurum, teneris si commodè potes, ea illi non vendere.*
7 *Contrarium defendunt aliqui Doctores. Sed immeritò.*
8 *Quæ causa sufficiat ad honestandam subministrationem horum indifferentium, non potest certa regula definiri.*

1 INdifferentia voco, quæ bono, & malo vsui deseruire possunt, Idoli venditio, ædificatione templi, remigatio, & alia plura, & possunt in bonum fieri, & in malum. Si enim vendatur idolum reseruandum in memoriam antiquitatis, & in detestationem cæcitatis, & irrisionem illorum, qui tale adorarunt, venditio bona est. Si verò vendatur adorandum, & colendum, mala est. Ergo cùm venditio ex se non habeat magis hunc prauum vsum, quàm bonum, sed id habeat ex animo vendentis, vel ementis, efficitur ex se indifferens esse, vt rectè dixit Syluest. *verbo infidelitas. q* 4. Valen 2. 2. *disp.* 1 *q.* 10. *p.* 5. *ad finem.* Suar. *disp.* 10. *de charit. sect.* 4. *numero* 6. Sanchez *libro* 1 *in decal. capite* 7. *numero* 6.

2 Ex iis autem indifferentibus, alia sunt, quæ regulariter in malum vsum omni tempore destinantur, alia quæ solùm aliquo tempore, alia quæ potius in bonum. Venditio veneni, Idoli, clauis falsæ, regulariter in malum vsum omni tempore deseruiunt, esto aliquibus personis in bonum possint deseruire. Econtra venditio armorum, animalium, & aliarum rerum, quæ communiter venduntur, & emuntur, in bonum vsum destinantur; aliqui tamen malè illis vtuntur. Carnium comestio in Quadragesima omnibus communiter prohibetur, ac proinde earum præparatio, & venditio, communiter illo tempore in malum vsum destinatur.

3 Dico ergo. Primò, si vendas res, quæ communiter in malum vsum destinantur, vel semper, vel occasione temporis, non potes illas vendere, aut præparare, quin tibi moraliter constet eum cui venduntur, aut præparantur, benè illis vsurum. Quia aliàs peccatum alterius tibi imputabitur, cùm ei materiam subministres: ita expressè Suar. *d.* 10. *de charit. sect.* 4. *n.* 6. Sanch *l.* 1. *in decal. c.* 7. *n.* 3. *&* 7. Nauarr. *c.* 17. *n.* 36. Eman. Saa. edit Rom. *verbo peccatum, n.* 10. & de venditione veneni, quod coloribus & medicinis conficiendis deseruit, res est clara non licere vendere nisi illis, de quib. non præsumitur illud velle ad malum vsum: quod docuit Salon. 2. 2. *q.* 77. *a.* 4. *controu.* 6. *in tertio corol.* Mol. *t.* 2. *de iust. d.* 340. *ad finem.* Sanch. *n.* 17.

4 Quòd si roges, quando tibi moraliter constabit alium non in malum, sed in bonum vsum supradictis rebus debere vti? Respondeo, ex qualitate personarum, & modo petendi colligendum esse, communiter tamen præsumendum est de bono vsu, si publicè, absque affectatione secreti petantur: rarò enim quis ita audax est, vt si delictum velit efficere, non curet secretum: hac enim ratione caupones, & macelli vendentes carnes tempore ieiunij, & cœnam porrigentes petentibus, excusantur à peccato scandali, quia præsumuntur petentes non soluere ieiunium, sed ratione priuilegij, vel alterius causæ excusari, quam excusationem ipsi caupones examinare non tenentur, quia fieri commodè nunquam potest: ita ex Caiet. 2. 2. *quæstione* 147. *art.* 4. *notauit* Suar. *d.* 10. *de charit. sect* 4. *n.* 3. *& tradit alios referens* Sanch. *l.* 1. *Decal. c.* 7. *num.* 34.

5 Dico. Secundò, si res communiter in bonum vsum ordinetur licebit tibi illa vendere, & subministrare, quoties non constat de abusu petentis: quia horum venditio, & subministratio solùm esse poterat mala quatenus intentioni prauæ deseruiret. Hæc tamen intentio de nullo debet præsumi. Ergo: & ita ex communi sententia cum D. Tho. 2. 2. *quæst.* 78 *art.* 4. *& quæst.* 169 *art.* 2. *docet* Suar. *d.* 10. *de charit. sect.* 4. *n.* 3. Sanch. *l.* 1. *in Decal. c.* 7 *n.* 3. Nauarr. *c.* 17. *n.* 195. *c.* 19. *n.* 16 *& cap* 21. *n* 26. *& cap* 23 *n.* 90. Bonac. *d.* 2. *de peccat. q.* 4. *p.* 2. § *vn. n.* 17. *vers. qui vero:* & in hoc sensu dixit Eman. Saa. *verbo peccatum, n.* 1 Non esse mortale facere ea, quibus alij possunt benè, & malè vti, etsi plures malè vtantur, vt aleas, gladios, fucum &c.

6 Quòd si credas proximum malè vsurum iis indifferentibus, teneris, si commodè potes, ea illi non vendere, vel subministrare, quia cùm ex charitate obligeris proximi peccatum impedire, si possis, à fortiori obligaris materiam peccati non subministrare, Syluest. *verbo infidelitas, q.* 4. *verbo art. q.* 3. Suar. *alios referens, sect.* 4 *num.* 4. Sanch. *lib.* 1. *in Decal. c.* 7. *n.* 34. Dixi, si commodè possis: nam si absque tuo detrimento non possis ab eorum venditione, vel subministratione cessare, non peccas subministrando, quia in tantum peccare potes, in quantum media illa venditione, vel subministratione peccatum alterius censeris causare, siquidem subministratio ex se mala non est. At cùm tibi talis subministratio vtilis, vel necessaria est, causare non censeris peccatum alterius, sed potius censeris vti tuo iure, & libertate, & peccatum alterius permittere, vt benè docuit Thom. Sanch. *l.* 1. *in Decal. c.* 7. *n.* 9. *&* 11. *&* Suar. *d.* 10. *de charit. sect.* 4. *n.* 4. Bonac. *disp.* 2. *de peccat. quæstione* 4. *p.* 2. §. *vnico, num.* 17. *vers. tertio.*

7 Contra videtur tenere Man. 1 *tom. sum. in secunda edit. c.* 23. *n.* 8. Petr. de Ledesm. 2. *tom. tract.* 27. *c.* 2. *dub.* 4. Salon. 2. 2. *q.* 7. *art.* 4. *controu.* 6. *post.* 3. *conclus.* & Caiet. 2. 2. *q* 147. *art.* 4 *fine.* Ii omnes affirmant tabernarios, & caupones posse liberè cibaria ministrare, & vendere iis, qui ieiunium soluunt, quia neque inducunt ad ieiunium violandum, sed actionem de se honestam, & deseruientem sustentationi naturæ faciunt, At credo debere causam legitimam intercedere, quæ actionem honestet, cùm non solùm non impedias peccatum, sed materiam illius subministres: & ita docuit Valen. 2. 2. *disp.* 3 *q.* 2. *puncto.* 3. *circa finem.* Lessius *lib.* 4. *de iustit. capite.* 2. *dubio* 4 *numero* 24. Sanch. *in decal. libro.* 1. *capite* 7. *numero.* 34.

8 Quocirca tota difficultas est examinare, quæ necessitas, vel vtilitas sufficiat excusare te vendentem, vel subministrantem indifferentia, ex quibus proximus malè vtitur? In qua re certum est non eandem causam pro omnibus esse requisitam: aliæ enim sunt actiones, quæ solum in detrimentum spirituale illius, cui materia subministratur, cedunt, vt delatio concubinæ, qua dominus vti vult, aliæ quæ in detrimentum, & iniustitiam tertij: vt si velit mutilare, vel occidere, vel alias iniurias facere. Item alia est subministratio remota, alia proximior. Remotam voco, conducere domum, meretrici lectum sternere. Proximiorem voco, si eam comiteris domino copulandam. Item vel est paratus proximus committere delictum, vel non? Quotiescunque ergo delictum virtuti excellentiori aduersatur, vel subministratio proximiùs peccato accedit, vel proximus paratus non est, grauiorem causam excusationis requirit in eo, qui materiam subministrat. Quæ autem hæc sit, præscribi non potest certa regula, sed prudentis arbitrio pensandum est, iuxta grauitatem peccati committendi, & occasionem à se datam, & præparationem illius; ex casibus specialibus infra subiiciendis elucidabitur. sic Sanchez *c.* 7 *n.* 12. Suar. *de charit. disp.* 10. *sect.* 3. *n.* 4. Bonac. *n.* 19. Vnum tamen est certum, si ex delicto damnum alicui innocenti est inferendum, debere maximè attendi, quam graue sit; fortè enim ita graue erit, vt meritò debeas pati iacturam grauem diuitiarum, vt illud euites, tradit Sanch. *suprà. numero* 18. Suar. *sect.* 4 *numero* 4. Bonac. *num.* 20.

PVNCTVM. IX.

An ministrans indifferentia excuseris à peccato, eo quòd proximus aliàs erat transgressurus præceptum, tametsi tu illa indifferentia non ministrares.

1 *Proponitur casus.*
2 *Plures censent in hoc casu non esse scandalum mortale.*
3 *Proponitur sententia Thom. Sanch.*
4 *Probabilius est non sufficienter honestari cooperationem harum actionum, ex eo quod alius peccaturus sit.*
5 *Satisfit rationibus contrariis n.* 2. *adductis.*

1 VIolaturus erat Petrus ieiunium, etsi tu illi cœnam non apponeres, occisurus Paulum, etsi gladium non ministrares, furtum committere, etsi scalam non adhiberes. Excusaris ne à mortali, apponendo cœnam, tribuendo gladium, scalam adhibendo? Notanter apposui, apponendo cœnam, non inuitando ad illam: nam inuitare ad cœnam est inuitare ad id, quod hic & nunc nulla ratione honesta fieri potest; ac proinde est inuitare ad peccatum; Secus verò est de præparatione illius; illa enim præparata, non obligatur Petrus illam assumere; sed potest relinquere, & pauperibus ieiunio deobligatis tribuere.

2 Plures existimant in hoc casu non esse scandalum mortale:

inducit ad peccatum, ac proinde est scandalosa in illo casu.

4 Maior difficultas est de inductione indirecta, scilicet petendo rem indifferentem, an scilicet tunc excuseris à peccato scãdali, si proximus omnino paratus sit peccare? v.g. Petis à ministro peccatore tibi Sacraméta ministrare, quæ scis in peccato ministraturũ? petis ab vsurario mutuum, quod scis non concedendum absque vsuris? Communiter Doctores dicunt licere, quia petis quod tibi vtile est, & alius rectè præstare potest, quod si non præstat, sibi imputet. sic D.Th 2.2.q.78 a.4 & ibi Caiet. Nauar.c.14.n.39.& c.17.n.262. Sot.l.6.de iustit.q.1.a.5. Eman Saa edit. Rom. *verbo peccatum.n.22 in addit.*

5 Verùm hoc intelligendum est si causa rationabilis adsit petendi: nam si æquè benè, & facilè ab alio sacramentũ, vel mutuũ accipere poteras, nõ video, quomodo te à peccato mortali excusem, siquidem causa es, quod alius hîc nunc peccatũ mortale committat, alias non commissurus, & amor diuinus, & misericordia in proximum te obligat vitare, quantumcumque alius ex malitia peccet, peccata tua, & aliena, quæ commodè possis, & ita tradit Nauar. *sum.c.21.n.26.* Suar. *t.3. in 3.p.d.18. sect.1.cor.2.& de char.d.10. sect.3.n.2.* Sanch *l.1. in decal.c.7.n.15.* Val. *2.2.d.5.q.21.p.4.vers. Nec satis erit.* Bonac. *d.2.de peccat. q.4 p.2.§.vnico.n.2.vers. Addo.* Vasq. *de scandalo.q.43.art.8.dub.3.* Quocirca mihi non probatur, quod dicunt Caiet. & Nauar. *suprà illo c.17.n.216.* esse solùm peccatum veniale petere mutuũ ab vsurario, si ad expendendum in ludis, & negociatione superflua peteres, quia tunc nulla est causa honestans permissionem peccati, vt benè aduertit Basil. de. Leon. *l.5. de matr.c.18.n.50.*

PUNCTUM XI.

Qua ratione filij, famuli, & serui possint parentibus, & dominis ministrare in eorum peccatis? Et quid de captiuis remigantibus in bello iniusto.

1 *Si ministratio est in re de se mala, clarum est esse peccatum.*
2 *In quo est difficultas.*
3 *Præmittitur distinctio actionum deseruientium proximè, vel remotè malo vsui.*
4 *Actiones remotè deseruientes excusat filiatio, & famulatus.*
5 *Indifferentia proximiora peccato aliam causam grauiorè præter generalem famulatus, & filiationis expostulat ad eorum honestatẽ.*
6 *Quid dicendum, si dominus velit, vt illum comiteris, cum libidinem aggreditur? Sub distinctione respondetur.*
7 *Quid de scribẽtibus, vel deferentibus litteras amatorias, vel signitatorias ad duellum? Si deferenti non constat de eorum malitia, deferre potest. Secus si constat, & proponitur ratio contraria.*
8 *Si famulus es alicuius gentilis, potes eum ad templa idolorum comitari, modò non videaris idolum adorare sed vrbanus esse. Et explicatur locus 4.Reg.5.*
9 *Si ministeria iniuriosa actioni deseruiant, grauis causa expostulatur ad eorum honestatem, & comparare debes grauitatem tui damni, cum damno proximi innocentis.*
10 *Remigantes in triremibus Turcarum esto aliquo condemnent, probabilius est timore mortis excusari posse à censura, & peccato.*
11 *Excipe, nisi scias vnusquisque grauissimum damnum reipublicæ Christianæ euitãdũ esse, nisi ipse remiget, quòd rarò contingit.*
12 *Quid de aliis actionibus iniuriosis, effractione domus, deuastatione diuitiarũ, & c. Probabilius videtur timore mortis honestari posse.*

1 Si ministratio sit in re de se mala, & turpi, nemini est dubium esse graue peccatum, vt si concubinam quæras, illamque inuites ad copulam domini, si dominum in rixa adiuues, qui intendit occidere inimicum, simul cum illo pugnando, &c. Hæc enim intrinsecè mala sunt.

2 Quare difficultas est, quando ministratio est rerum indifferentium de se, & abest praua intentio. An inquam ratione filiationis, famulatus, vel seruitutis, excusari possis illa ministrando, esto scias dominum, vel parentem talibus rebus vsurum fore ad peccatum?

3 Distinguendum censeo iuxta superius dicta de actionibus nimis indifferentibus bono, & malo vsui, & de actionibus, etsi indifferentibus proximè tamen malo vsui deseruientibus. Item de actionibus innocenti iniuriosis, & de actionibus solùm peccanti damnosis.

4 Si ministres indifferentia, quæ reputantur remota actioni prauæ, ratio famulatus, filiationis &c. sufficit te excusare. Indifferentia nimis remota voco, cibos condire, mensæ ministrare, lectum concubinæ sternere, illam ornare, equum, quo vsura est præparare, ianuam domus illi aperire, deferre munuscula, internuncia, vrbanitates, & alia similia. Hæc enim omnia non videntur ita proximè peccato accedere, quin honestari possint ex subiectione debita domino, & parenti: & ita tradit Nauar. *c. 20.n.16.* Azor. *2.10. instit. moral.l.12.c.vlt.q.8.* Saa *verbo peccatum.n.9.* Sanc. alios referens *l.1. in Decal.c.7.n.24 27.29.& 30.*

5 Si indifferentia proximiora peccato subministres, aliam causam grauiorem honestandi administrationem expostulo, qualis esset, si pater toruis oculis te aspiceret, & timeres malè tractari, vel si dominus à domo sua te expelleret, & ex-

pulsus cogereris mendicare, vel penuriam pati, præcipuè cum non ita facilè alium dominum inuenias, qui similia, vel peiora ministeria non petat, vel si in eius domo te sustinet id fit te obiurgando, & increpando, vel debita mercede defraudando. Si enim aliquod ex iis damnis tibi prouenit, eo quod non ministres actiones indifferentes de se, & prauo vsui ex malitia domini deseruientes, poteris illa ministrare quia tunc non censeris peccato illius cooperari, seu potius permittere. Vnde licet tibi tali vrgenti occasione presso concubinam portare, signare locum domino, vbi sit. Item dicere concubinæ; dominus meus dicit, vt illum hac nocte expectes, vel eum videas. Item domino ascendere volenti per fenestram, ad rem habendam cum fœmina, poteris pedem sustinere, scalam apponere, quia sunt actiones de se indifferentes; & ita tradit Nauarr. *lib.5.consil.in secunda edit. cons.5.de pænit.circa finem.* vbi postquam plures ex his casibus apposuisset, concludit. Ex his videtur colligi ratio defendendi omnes prædictos à peccato saltem mortifero, modò, vt in casu proponitur, non placeat eis peccatum, & faciant obsequia prædicta ob aliquem bonum finem, puta eo quod habeant illa causa officij sui, vel iustam mercedem: licet enim hæc officia, & obsequia sint valde coniuncta peccato, non tamen sunt secundùm se, & suapte natura peccata, & ideò seiungi possunt à peccato per finem diuersum, & seiunctum. Hæc Nauarr. & idem tradit *in conf.6.seq.* & licèt *in conf.4.* visus fuerit contrarium dicere, loquitur quando ob malum finem hæc ministrantur; eandem doctrinam docet Azor. *tom.2.instit.moral lib.12.c.vltim.quæst.8.* Petr. Nauar. *de restit.l.3. c.4 dub.4.fine.n.51.* Sanc *l.3.c.4.dub 4 fine.numero 25.* Rebell. *de obligat.iust.1.part. l.2.quæst.14. sect 7.num.53.vers. Hinc etiam.*

6 Quod si dominus libidinem aggressurus petat, vt illum comiteris, & custodias, existimat Thom. Sanch. *illo cap.7.num.23.* esse omnino illicitum, si custodias, & comitatus dirigatur, vt inuadas alios concubinæ competitores, cum illisque pugnaturus, hoc enim de se constat esse intrinsecè malum. At si solum vt custodias herum, si fortè aliquis illum damnificare intendit, vel moneas, vt aufugiat, cum adest qui illum offendere possit censet aliquando tibi licere, quia est quid indifferens talis custodia. Atqui maximo te periculo exponis non solùm dominum defendendi, sed etiam excedendi modum defensionis, & ex alia parte tali securitate posita, dominus maiori libidine peccat, quàm si timoribus agitaretur, ideò maxima causa tibi necessaria est. Non explicat autem Thom. Sanch. quæ hæc sit: existimarem tamen debere esse, si timeres non obediendo grauem iacturam in bonis fortunæ, honoris, vel corporis: leuior enim causa non videtur sufficiens.

7 Sed quid dicendum, si cogaris scribere, vel deferre litteras amatorias continentes turpia, & mouentia ad libidinem? Thom. Sanch. *lib.1. in decal.cap 7.num. 26* existimat hæc prorsus esse illicita, neque vnquam honestari posse. idem tenet Bonac. *q.4.de matr.p.14.num.6.* Rebell. *1.p.de obligat.iustit. lib 2 q.14.n.53.fine.* quia verba turpia sunt intrinsecè mala, nisi inter coniugatos, aut sponsos de futuro. Ergo idem erit de scriptis. Idem à fortiori dicendum est de scriptis ad duellum prouocantibus, qualia essent, si in eis diceretur Conueniamus cras tali hora, & tali loco pugnaturi; quia hæc nulli bono vsui possunt deseruire. At hæc difficultatem ingerunt. Quia hæc scribere, vel deferre non videntur intrinsecè mala, si absit à te malus finis: turpia enim verba scribi possunt, sicuti scribunt Doctores, ad ponderandam malitiam illorum, qui ea ex malo fine proferunt, possúntque scribi, & dici non tanquam ex proprio marte, sed ex alieno. Item non seriò, sed iocosè. Ergo scribere hæc verba turpia de se non est intrinsecè malum, quia solùm sunt turpia, & mala, quatenus à prauo animo procedunt, & in prauum finem diriguntur. Ergo secluso hoc animo, & hoc prauo fine mala non esse videntur, & à fortiori neque erit intrinsecè malum scripta illa deferre ad concubinam, poterat enim illa deferre, non vt moueatur ad coitum, sed vt illam irrideat, & comburat. Ergo illa actio deferendi, quatenus à te procedit bono vsui deseruire potest. Et idem esse videtur de scriptis ad duellum prouocantibus, & ideò Eman. Saa *verbo peccatum n.9. edit. Complut.* excusat famulos has litteras amatorias deferentes, & licèt Nauarr. *libro quinto, conf.5. de pœnitent.fine*, damnet mortaliter scribere concubinæ litteras, vt post cœnam peccet, ideò damnat, quia est circumstantia mali finis. Ergo si hic finis malus cessat ex parte scribentis, seu deferentis, cessabit ex parte illius peccatum. Neque obinde debent dici ij deferentes lenones, quia hæc faciunt necessitate pressi, non vt prauam fieri intentionem promoueant. Hæc sub dubitatione dicta sint. Vnum tamen est certum hæc nunquam honestari posse, nisi vrgens causa intercedat. Secundò existimo, si dubium tibi negatiuum, vel probabile tibi sit, an hæc scripta contineant verba inuitantia ad libidinem, vel ad duellum, poteris si famulus sis deferre quia in casu dubij ratione subiectionis potes, imò pluribus Doctoribus placet te obligatum esse obedire: & ita de hoc casu expressè tradit Rebell. *1.p.lib.2. de oblig iust. q.14.n 53. fine.*

8 Rursus si famulus sis alicuius gentilis poteris dominum ad idolorum templa comitari, & genu flectente domino, tu similiter genu flectere, taliter quod ex tali genu flexione non intelligaris idolum adorare, sed solum vrbanum esse, & debitum domino obsequium praestare: nam si videntes intelligunt te idolo genuflectere, ex nulla causa tibi esset licitum, quia est intrinsecè malum exteriorem cultum, & reuerentiam idolo exhibere, & iuxta hæc intelligenda est petitio Naaman ab Eliseo, vt adorante eius domino in templo Remmon, ipse similiter adoraret, 4. *Reg.* 5. *n.* 18. Si enim loquebatur de adoratione idolo exhibenda, omnino erat illicitum; & quod videatur sequi probat, quia petiuit ab Eliseo, vt deprecaretur Dominum sibi ignosci pro hac adoratione. Et propheta non approbans, sed permittens dixit, *Vade in pace.* Si autem non de adoratione Idolo facienda, sed de adoratione reuerentiali, & vrbana domino facienda loqueretur, vt locutum fuisse dicunt Lyra *ibi.* Azor. *tom* 5. *instit. lib.* 8. *cap.* 17. *quæst* 7. Sanchez alios referens, *lib.* 1. *cap* 7. *num.* 21. *& lib.* 2. *cap.* 4. *num.* 14. Suarez *defensio. fidei. lib.* 6. *cap.* 9 *& disp.* 10. *de char. sect.* 3. *num* 5. Rebell. 1. *part. lib.* 2. *de oblig. quæst.* 14. *sect* 7 *num.* 53. Dicendum est approbari potuisse ab Eliseo. Aduertit tamen & optimè Suar. *illa sect.* 3. *num* 5. facili negotio posse Naaman declarare ex vrbanitate genuflexionem procedere, siquidem publicè se profitebatur cultorem veri Dei, cui vt creditur, templum exædificauit, siquidem ad hunc finem terram ex Hierusalem adduxit.

9 Si verò de ministeriis iniuriosæ actioni deseruientibus loquamur, & hæc indifferentia sint, sicuti sunt commitari furem, vel occisorem, sustentare scalam, dare gladium occidere volenti, & similia, etsi possint in aliquo casu honestari, at hic debet esse grauissimus, & longè maior quàm in superioribus actionibus, quia tunc non solùm agitur de vitando heri peccato, sed præcipuè de vitando periculo, & damno innocentis. Quocirca spectandum est damnum innocentis, & comparandum cum damno, quod tibi euenire potest ex cessatione talis ministerij [illegible] damnum innocentis est vitæ, & tuum in pecunia, & non multum graue, cui dubium esse potest obligatum esse abstinere, & pari illud damnum ne innocens pateat? & ita tenet Sanch. *lib.* 1. *in Decal. cap.* 7. *n.* 12. 18. 22. 27. neque est qui contradicat. Quod autem admonere scalam furanti, tradere ensem volenti occidere, vel ostendere vbi sit inimicus, sint actiones de se indifferentes probatur, quia possunt bono vsui deseruire, & solùm ex malitia alterius in malum detorquentur: & ita tradit D. Thom. 4. *dist.* 23. *q.* 1. *art* 2. *quæst.* 3. Eman Saa *verbo peccatum. n.* 9 Salas 1. 2. *tract.* 3. *disp.* [illegible] *sect.* 1. Vega *lib* 5. *sum. cap.* 440. Sanch. *lib in Decal cap.* 7. *num.* 8. *fine.* Vasq. *de scand. quæst.* 43. *art.* 8. *dub.* 7. *de restit. cap* 9. *§.* 1. *dub.* 2. *num.* 39.

10 Hinc oritur non leue dubium quæ causa sufficiens sit, vt à culpa liberentur captiui Christiani remigantes in Turcarum triremibus, vel apponentes scalas ad occupandam ciuitatem, vel porrigentes arma, ad Christianos occidendos.

Plures Doctores tenent nullam adesse causam excusantem à culpa, etsi à censura excuset: ita docuit Vgolin. *de censur. Papæ reseru part.* 2. *cap.* 3 *§* 2. *vers. ac omnes eorum fautores* Tolet. *sum. in exposit. bulla Cænæ. excom.* 5. *fine.* Nauarr. *sum. cap.* 27. *num.* 63. *& cap. ita quorundam de Iudæis. notab.* 11. *n.* 10. Suar. *tom* 5 *in* 3 *p. disputatione* 21. *sect.* 2. *n.* 60. *& seqq.* Pedraza. *mandato* 7. *num.* 29.

Mouentur, quia cooperari bello iniusto, rapinæ, & decisioni innocentis est intrinsecè malum, sed illi miseri captiui remigantes, & alia facientes hanc cooperationem videntur præstare. Ergo. Verùm probabilius multo est nullam culpam committere hos remigantes, si timore mortis, vel alterius grauissimi damni remigent, aliáve officia indifferentia præstent: quia ij non directè, sed indirectè cooperantur: cooperatio autem indirecta si fit per actionem de se indifferentem honestari potest causa graui intercedente, vt de cooperatione indirecta ad libidinem, ad intemperantiam, ad irreligionem admittunt communiter Doctores. Ergo. Quod autem remigatio, & alia huiusmodi prout à captiuis procedit actio sit indifferens, inde constat Quia ipsi nihil aliud faciunt, quàm applicare nauem, scalas apponere, propugnacula deferre, quibus factis poterant Turcæ nullum damnum Christianis facere. Ergo actio prout ab illis procedit, non trahit damnum necessariò. Secus est de emissione sagittæ, vel bombardæ. hæc enim secum necessariò trahunt damnum proximi in vita, ac proinde intrinsecè mala sunt, neque vnquam honestari possunt. Petrus de Nauarra *lib.* 3. *de restit. in* 21. *c.* 4 *dub.* 4. *n.* 51. 2. *edit.* Corduh. *quæst.* 137. *dub.* 2 Salas 21. *tit.* 3 *disp* 3 *sect.* 1. *num.* 30. *corol.* 1. Molina *tit.* 1. *de iustit. disp.* 115. *Concl* 1 Lessius *lib.* 2. *de iust. c.* 9. *dub.* 18. *n.* 122. *& cap.* 13 *dub.* 3. *num.* 30. Sanch. alios referens *lib.* 1. *in decal. cap.* 7. *nu.* 18 Rebell. 1 *p. de obligat. iustit. lib* 2 *q* 14 *sect* 7. *n.* 52. Vasq. *q.* 43 *art.* 8. *de scand. dub.* 7. *& tract. de restit. cap.* 9. *dub.* 2. *§.* 1 *num.* 39.

11 Limitant tamen bene Salas, Sanch. Mol. Lessius, Rebell. Vasq. non excusari timore mortis remigantes, si videant damnum graue reipublicæ Christianæ ipsis non remigantibus euitari posse, quia tunc tenentur propriam vitam ob commune bonum exponere. At ratiò, vel nunquam hic casus potest contingere, in quo aliquis in particulari obligatus maneat. Sic ratiò poterit aliquis sibi persuadere alios cessaturos fore à remigando, si ipse cesset, & sola cessatione ipsius damnum commune euitari.

12 Maior mihi est dubitatio de aliis actionibus directè, & per se proximo iniuriosis, quales sunt eius domum perfringere, deuastare, bona surripere: hæc enim non videntur vllo modo honestari posse: & ita docet Ægid. de Coninc. *disp.* 31. *de char. dub.* 7. *n.* 104. referens Lorca. *disp* 51. Cæterum timore mortis hæc honestari posse docet optimè Mol. *tit.* 2. *de iust disp.* 115. *concl.* 4. Quia tibi licitum est externis bonis proximi vti, prout necessarium est ad vitandam extremam necessitatem, sed illa deuastare, capere, & asportare, tradereque minanti mortem est tibi necessarium ad illam vitandam Ergo id facere potes. Neque dominus illarum rerum debet esse inuitus, sed potius debet ex charitate consentire, neque actionem prout à te fit iniuriosam reputare, consentit ex parte Lessius *l.* 2. *de iustit c* 18. *dub.* 3. *num.* 30. affirmans has actiones iniuriosas esse, nisi forte facias animo compensandi, quia tunc dominus debet permittere, ne grauissimum malum incurras.

PVNCTVM XII.

Quæ causa excuset locantes, & vendentes domos, cibaria, vestes, meretricibus, & vsurariis, quæ meretricum patronos, quæ pingentes Adonidem nudum, vel concubinam amasio.

1 *De locatione, & venditione domus, vestium, & alimentorum communis tenet sententia absque vlla causa te liberè facere posse.*

2 *Imò carius potes locare domum iis peccatoribus, quàm aliis honestis personis.*

3 *Si tua domus aptior est ad malam negociationem vel turpitudinem, non licet tibi si commodè potes, illis concedere.*

4 *Vsurariis alienigenis domus locari non possunt.*

5 *Patroni meretricum si contenti essent officio sibi à republica designato sustineri possent. At vt ipsi se gerunt vix absolui possunt.*

6 *Pingentes Adonidem, concubinam amasio, idolum Ethnico excusari possunt, si grauissimo metu compellantur, non aliter.*

7 *Satisfit obiectioni cuiusdam doctoris.*

1 Communis sententia docet nullam causam ad hoc requiri sed libere te posse locare, & vendere domum, cibaria & vestes meretricibus, & vsurariis, ad illorum habitaculum, & sustentationem. Primò, Quia hæc nimis à peccato remota sunt, cum non sint illius materia, neque occasio, Sanch. *lib.* 1. *in decal. cap* 7. *num.* 20. Lessius *lib.* 2. *de iust. cap* 24 *dub.* 7. Vasq. *de scand. quæst.* 43. *art.* 8. *dub.* 5 *fine.* Rebell. *lib.* 14. *quæst.* 17. *num* 8. Bonac. *quæst.* 4. *de matrim. p.* 14. *num.* 5. Valent. 3 *tit. disput.* 5. *quæst.* 20. *p.* 5 *pag.* 1133. *versic. Ex hoc autem & quæst.* 11 *puncto* 4. *circa finem.* Azor 2. *tit. instit lib* 12 *cap vlt. quæst.* 3. Secundò, Vteris iure proprio res tuas locando & vendendo. Tertiò, Peccatum illorum non teneris impedire. Siquidem nec respublica impedit, cum possit, imò ea permittit ob grauiora mala vitanda. Hæ rationes probant te posse iis vendere, locare domum, vestes & alimenta, estq; æquè benè aliis possis locare.

2 Aduertit tamen Nauarr. *sum. cap.* 17. *num.* 195. *§. respondimus*, non licere tibi domum locare meretricibus carius, quàm locaretur honestis, eo quod magis lucrentur, quia videris esse particeps lucri obuenientis ex peccato. Verùm hæc limitatio mihi non probatur, quia neque talis locatio est contra castitatem, neque contra iustitiam, non contra castitatem, quia sicut locare domum, & recipere pretium locationis, etiamsi sit pretium ex turpitudine acquisitum, non est contra castitatem, neque etiam est recipere maius pretium, quia non ob turpitudinem, sed ob domum locatam recipitur. Item hæc difficultas inueniendi domos accommodatas potius retardat à meretricio, quàm compellit. Quòd verò non sit contra iustitiam inde constat, quia ex habitatione meretricis, & vsurarij domus vilescit, & consequenter minoris postea conducenda est, & ratione huius damni poteris pluri locare meretrici, quam fœminæ honestæ.

3 Verum etsi hoc ita sit, si tamen tua domus aptior sit ad

ad illam exercendam negotiationem, & turpitudinem, existimo te teneri nec vendere, nec locare iis perditis personis si inuenias alias, quibus loces: quia lege charitatis teneris vitare peccata, quæ possis absque tuo graui detrimento, præcipuè cum respublica solum intendat iis habitationem concedere ad viuendum, non aptitudinem ad peccandum & ita tenet Bonac. Valen. Sanch. Rebell. *suprà* Idem quod dictum est de hac domo, dicendum est de vestibus, quæ magis ad ornatum, & ad iuuenum animos alliciendos deseruire possunt, quàm ad necessitatem.

4 Aduertendum tamen est vsurariis alienigenis, hoc est, qui ex alio regno originem trahunt, nullo modo posse domus locari, vel alio modo ad habitandum concedi, quia ita cauetur, *cap. vsurarum. t. de vsuris. in 6.* vbi contrafacientibus, si Episcopi, suspensionis pœna imponitur ipso facto, minores excommunicantur, communitas interdicitur, laici ab ordinario per censuras debent compesci. Addit verò Lessius *lib. 2. c. 24. d. 7. fine.* hanc constitutionem multis in locis non seruati, quia passim à principibus, & republica admittuntur ij vsurarij Episcopis minimè contradicentibus. Sed forte non aduertunt, an alienigenæ sint.

5 Patroni meretricum (quos vulgo *padres de las mancebias* appellant) destinati sunt à republica solum vt meretrices seruent incolumes, & morbo contagioso laborantes expellant, si contenti essent hac vili occupatione, possent sustineri, vt relato Petr. de Ledesma, & Man. docet Sanch. *lib. 1. in Decal. c. 7. n. 32.* At limites illius excedunt, & pluribus meretricum peccatis implicantur, quia fauent pulchrioribus, & quæ quæstum maiorem comparant, illasque ad nundinas deferunt, & videndas exponunt, & pluribus viis curant, ne à tam turpi lucro recedant: ob quæ optimè dixit Sanch. *lib. 1. in Decal. cap. 7. n. 32.* difficillimo negotio hos absolui posse.

6 Pingens concubinam, illiúsque picturam amasio tribuens. Et idem est de pictura Idoli ad petitionem ethnici, quamuis actio de se indifferens sit, & bono vsui deseruire possit, ac proinde ex aliqua graui causa honestari, vt docet Thom Sanchez *lib. 1. in Decal. cap. 7.* quia tamen fomentum est, & incitatiuum turpis amoris, vel idololatriæ, mortale peccatum esset, nisi pressus aliqua grauissima causa faceres. Hæc autem causa grauis non est amissio lucri ex tali pictura, aliàs semper tibi liceret hæc pingere Quare illam solum causam sufficientem putarem, quæ grauem metum mortis vel vulnerationis valeret incutere: fabricatio enim eius picturæ, illiúsque donatio homini sic deperdito, est quasi donatio gladij parato occidere, & ita sine vlla distinctione esse peccatum mortale, docent Azor. *tom. 2. instit moral. lib. 12. cap. vlt. q. 9.* Bonacina *disp. 2. de peccat. q. 4. p. 2. §. vnic. n. 19.*

7 Coninch verò *disp. 18. de infidelit. dub. 18. n. 213.* credit ob nullum metum licere pingere idolum, vestem sacerdotalem facere ad petitionem infidelis, quia in illis circumstantiis cedit illa fabricatio in honorem falsi cultus, & est quædam illius professio: siquidem famulatis infideli, & vt illius instrumentum agis, eùm agis ad eius petitionem. Quapropter plures sculptores maluerunt grauissima tormenta perpeti, quàm idola ad petitionem Imperatorum fabricare, sicut de Marco Arethusæ Episcopo testatur Theodor *lib. 3. histor. cap. 5.* At credo grauissimo metu excusari posse, si à te non expostulantur fieri in contemptum religionis, neque scandalum adsit te ita contemnere. Nam fabricatio idoli, & concubinæ pictura intrinsecè mala non est, sed sæpe honestari potest. Quòd autem fiat ad petitionem illius, qui illa ad malum finem vsurus est, non constituit in fabricante malitiam, quia ipse non famulatur petenti in illa mala intentione, sed in re petita, & hoc ex metu, neque agit vt instrumentum mali operis, sed operis indifferentis.

PVNCTVM XIII.

Quæ causa excuset deponentem pecunias apud Vsurarium, qubus creditur vti debere ad vsuram, & deponentem vinum apud tabernarium, qui crediturvenditurus fore mixtum aqua.

1 *Probabilius est causam grauem in deponente pecunias requiri.*

2 *Si tabernarius vendit vinum mixtum aqua, quod tu habes apud illum depositum, pro viribus venditionem impedire teneris, si scias, & ad restitutionem obligaris: si te ignorante contingat venditio, restituere debes, in quo faeris factus locupletior.*

3 *Vinum his simulationibus vendere non potes, si commodè possis venditionem excusare.*

1 Etsi Caietan. Aragon, Bannes, & alij relati à Sanchez *lib. 1. in Decal. cap. 7. n. 36.* nullam causam in deponente pecunias expostulent; quia hæc pecuniarum depositio non videtur vsurarum causa, sicut nec locatio domus. Nihilominus tamen probabilius existimo, cum Sanchez *suprà.* Nauarr. *sum. cap. 14. n. 40. vers. duodecimò.* Molin. *to. 2. de iust disp. 332. vers. de eo qui apud vsurarium.* Valent. *2. 2. disp. 5. q. 21 p. vlt. fine.* Rebello. *de inst. p. 2. lib. 8. q. 16. sect. 4. n. 20.* requiri necessariò causam grauem, si cessante tua depositione vsuræ non exercentur, vel non exercerentur in tanta quantitate: quia in præsenti non solum est obligatio vitandi peccatum vsurarij, sed etiam damnum, quod recipiunt mutuatarij. Quapropter Vasquez existimat deponentem obligatum esse restituere vsuras, quas mutuans accepit ex tua pecunia mutuata, quia præbuisti materiam iniustitiæ, sicuti obligaris, cùm præbes ensem volenti occidere inimicum. Idem tenet Basil. de Leon *lib. 5. de matrim. cap. 18. §. 4. n. 23.* Dura tamen est hæc obligatio, neque ab aliis Doctoribus admittitur, quia deposita pecunia est causa nimis remota fœnoris: indiget enim voluntate fœneratoris, & voluntate fœnus concedentis. Quæ autem causa grauis sit honestandi hanc depositionem, affirmo, esse securitatem pecuniæ, si enim tibi ad huiusmodi finem necessarium est deponere pecuniam apud prædictum numularium, neque inuenis alium apud quem securam feres, poteris absque peccato deponere, neque vsuræ inde acceptæ tibi debet imputari.

2 Aliter de depositione vini philosophandum est, si vinum apud tabernarium deponas, ipséq; vendat aqua mixtum, & conscius sis illius delicti grauiter peccas, si pro viribus non impedis, quia cùm vinum sit tuum, & non tabernarij, tu propriè vendis, & non ille, ac proinde omnia damna teneris reparare. Quòd si ipse te ignorante vendidit, tenebetis restituere ea in quibus factus fueris locupletior.

3 Verum si vinum apud tabernarios non fuit depositum, sed à te venditum; sciebas tamen tabernarios iterum venditutos non purum, sed aqua mixtum, vel alio modo simulatum. Tunc dicendum est te obligatum esse ex charitate iis simulatoribus vinum non vendere: si alios inuenias, de quibus iure non præsumis simulationem, quia teneris quoad possis peccata impedire, & præcipuè, quæ in damnum tertij vergunt. At si cogeris vinum inuenditum habere, cùm hoc tibi graue, & molestum futurum sit, poteris peccatum illorum permittere vtendo iure tuo, sic Sanchez *lib. 1 cap. 7. n. 37.*

PVNCTVM XIV.

Quæ causa excuset tabernarios, caupones vendendentes vinum scienter inebriaturis, cibaria soluturis ieiunium.

1 *In vendente vinum inebriaturis causa grauis desideratur. Et quæ hæc sit.*

2 *In vendente cibaria soluturis ieiunium, minor causa, sed grauis desideratur, qualis est diminutio emptorum ex denegata venditione: nunquam tamen est censenda sufficiens causa amissio lucri quod ex cœna vendita prouenire potest.*

1 In vendentibus vinum inebriaturis constat debere esse causam grauem, qualis esset, si timeres ab ementibus affici iniuria; eo quod vinum denegares, vel multum diminuendos esse emptores: cùm enim ebrietas peccatum sit non solum ebrio damnosum, sed periculosum aliis; hanc grauem causam expostulat subministratio materiæ illius: illa autem causa posita, cum venditio de se sit res indifferens, honestari sufficienter potest: & ita relato Valent. *2. 2. disp. 5. quæst. 21. punct. 4. vers. vnde ad argumentum.* Caiet. & Man. tenet Sanch. *l. 1. in Decal. c. 7. num. 33.*

2 In vendentibus item cibaria soluturis ieiunium etiam causa desideratur minor, quàm in supradicta venditione vini, quia solutio ieiunii non est peccatum aliis periculosum, causa tamen est sufficiens, si ob denegata cibaria, timeres diminutionem emptorum, præcipuè cum tarò ex tua denegatione vitatio peccati obtineatur, alij enim te deficiente cibaria ministrabunt & ita aliis relatis docet Sanchez *num. 34.* Nunquam tamen existimarem esse sufficientem causam amissionem lucri, quod tibi ex cœna vendita soluturis ieiunium prouenire potest, quia hoc leuissimum quid est, vt propter illud graue peccatum permittendum sit, & materia illius subministranda.

PVNCTVM XV.

An sit aliqua causa excusans præbentem munera concubinæ iudicis, ab illáque petentem, vt iudicem in negotio interpellet.

1 *Sanchez sentit nullam esse posse causam excusantem.*
2 *Tametsi hoc consulendum sit. Probabilius censeo causam excusantem adesse posse.*

1 SAnchez *lib.1.cap. 7.num.*38. existimat nullam esse posse causam has actiones excusantem, eo quod petitur à concubina, quod ipsa licite præstare non potest: non enim ipsa licité potest inuisere iudicem, illive scribere, aut internuncium mittere, siquidem iis omnibus fouet turpem amorem, & saltē se, & iudicem periculo peccandi exponit. Item, quia videtur inordinatum turpi amore concubinæ causam, & iura defendere.

2 Hæ rationes probant sanè semper ita consulendum esse. At si negotium graue sit, videasque iudicem non tibi esse propitium; speres autem intercessione concubinæ gratum fore, neque alia via appareat, quo possis illum ad seruandum tuum ius inflectere, crederem tibi licere petere à concubina, vt in tali negotio intercedat quia non petis aliquid, quod ipsa licitè præstare non possit. Nam licèt illa intercessione iudex, vel concubina foueant turpem amorem, hoc tu non intendis, neque illius momenti es causa. Nam stante illa intercessione adhuc iudex, & concubina poterant à praua voluntate se continere. Ergo intercessio de se mala non est. Quòd verò media illa intercessione concubina, & iudex periculo peccandi exponantur, non obstat quominus id licitè fieri possit vrgente graui causa: nam, vt diximus *in tract.2. de peccat. disp.2.p* 9.§.3. licitum est ob grauem causam sæpe periculo peccandi te exponere, quia periculum peccati in tali casu non est peccatum. Neque etiam reputari debet inordinatum, obligatione, & amore ex peccatis iam factis acquisito vti aliquando ad bonum finem, scilicet vt iustitia seruetur, & vnicuique suum ius reddatur & ita tradit Bonacina *disp.2. de peccat quæst.4. punct.2. §. vnico, num.* 24.

PVNCTVM XVI.

An opus consilij, vel præcepti ob scandalum fratris omitti debeat.

1 *Præceptum negatiuum nunquam est omittendum.*
2 *Præcepta affirmatiua, si positiua sint, plures Doctores censent ob scandalum omitti posse.*
3 *Probabilius censeo nulla præcepta omittenda esse.*
4 *Fœmina non tenetur cessare à Missa præcepta, eo quòd sciat ab alio turpiter amari.*
5 *Satisfit argum. num. 3. adductis.*
6 *Opera consilij non sunt omittenda ob scandalum ex malitia, differenda tamen ob scandalum ex infirmitate.*
7 *Fœmina non debet nisi ad summum aliquoties à Missa auditione, vel recreatione honesta cessare ob turpem alterius amorem.*

1 SI præceptum sit negatiuum, constat ob nullam causam omitti posse eius obseruantiam, non enim potes fornicari, occidere, furari, vel aliam prauam actionem efficere ad vitandum proximi scandalum, quia non sunt facienda mala, vt inde eueniant bona.

2 De præcepto affirmatiuo potest esse dubitatio, an aliquando cesset eius obligatio ob scandalum vitandum? Couarr. *reg. peccatum*, 1.*p. à n.*4. affirmat ob scandalum cessare obseruantiam præcepti affirmatiui, & aliquando naturalis, consentit ex parte Suar. *disp.* 10. *de scand. sect.* 4. *n.* 9. & 10. Valent *t.*3. *disp.*3.*p.*4.*q.*18.§.2. Saa *verbo Missa auditio, n.*3. Lorca *q.*43. *in sum. q.n.*10. Fauent plures Doctores dicentes ob scandalum omitti posse integritatem confessionis. Syluest. *confessio* 1. *q.* 18. Sotus. *in* 4. *dist.*18.*q.*2.*art.* 5. Medin. *C. de Confess. q. de integritate confessionis semper seruanda.* Nauarr. *c.*7.*n.*3. Petr de Soto *lect* 10. *de confess.* Canus *in relect. de pœnit.p.* 5.

Mouentur, quia obligatio præcepti naturalis præferenda est obligationi præcepti positiui, sed obligatio vitandi scandalũ est præcepti naturalis. Ergo omittenda est obligatio præcepti positiui ob obseruantiam præcepti naturalis. Confirmatur ex *cap. duo mala*, 13. *dist.* vbi cum duo mala occurrunt, cauetur minus esse eligendum: sed minus malum est non obseruare positiua præcepta, quàm naturalia. Ergo cum vitatio scandali sit de præcepto naturali, præferenda est eius obseruatio præcepto positiuo. Secundò vita spiritualis proximi excellentior est corporali: sed ob vitam corporalem proximi tuendam omitti debet obseruatio præcepti positiui, v.g. ieiunij, vel Missæ. Ergo etiam ob conseruandam vitam spiritualem ipsius. Tertiò sæpè plura præcepta ob vitanda scandala cessant, quæ aliàs obligarent. Correctio proximi cessat, si ipse correctione obstinatior futurus est, punitio delinquentis, si inde debet insurgere seditio in republica. Ergo etiam præceptum sacri, vel ieiunij poterit cessare, si inde proximus scandalizandus est.

3 Nihilominus dicendum existimo ob vitandum præcisè scandalum, non esse omittenda vlla præcepta. ita D. Thom. 2.2.*q.*43.*a.*7. Anton. 3.*p.*1.7.*c.*4.§.5 Nauarr. *sum. c.*14.*n* 44. *vers. vigesimoseptimò.* Vasq. pluribus relatis *q.*43.*art.* 7. *dub.*1.*n.*4. Basil. de Leon *lib.*5. *de matr. c.*18 §.2.*n.*7 & sumitur ex *c. qui scandalizauerit, de reg iur.* ibi, vtilius scandalum nasci permittitur, quàm veritas relinquatur: & videtur tradi ab Innocent. III. *c. cum ex iniuncto, de noui operis nunciat. circa med.* opera illa quæ sine mortali peccato omitti non possunt, non sunt pro vitando scandalo dimittenda, neque ea debent pro vitando scandalo committi, quæ sine mortali committi non possunt: & licèt Couarr. *in reg peccatum*, 1.*p n.*4. & *seqq.* & Suarez *de charit. disp.*10. *de scand. n.*9. affirment loqui Pontificem de præceptis, quæ occurrente occasione scandali obligant: hoc tamen, vt bene dixit Vasquez *suprà*, sustineri non potest. Esset enim friuola responsio Pontificis, si affirmaret ea præcepta seruanda esse occurrente scandalo, quæ re vera in ea occasione obligant, neque hoc ignorare potuit Episcopus, cui Pontifex scribebat. Voluit ergo eum instruere de aliqua re, quæ difficultatem habere posset; ac proinde doctrinam generalem tradidit, dicens, ob scandalum non esse præcepta omittenda. Ratio autem quare occurrente scandalo præcepta non cessent, ea est, quia scandalum tunc non est datum, sed acceptum: non enim scandalum censetur dare, qui præceptum sibi impositum exequitur, executio namque præcepti neque est mala, neque speciem mali habet. Item obligatio cuiusque de vitando scandalo, est obligatio secundaria: prius enim tenetur quis propriæ saluti consulere, quàm alienæ, & præcepta sibi imposita adimplere, quàm curare, vt alius adimpleat: hic enim est rectus ordo charitatis. Ergo non poterit præcepta sibi imposita omittere, vt alius præceptis sibi impositis satisfaciat. Et confirmo Si Petrus. qui tibi est inimicus, omittat Missam, eo quòd tu ad illam accedis, non poteris vllo modo Missam omittere, vt ille Missam audiat. Ergo ob scandalum non sunt omittenda præcepta.

4 Ex quo fit fœminam credentem turpiter à viro adamari, non obinde teneri relinquere Missam die festo, quia ipsa exequendo præceptum non censetur probare occasionem peccandi, sed alium illam arripere ex sua malitia. sic Suar. *tom.* 3. *in* 3.*p. disp.*88. *sect.*6.§ *quartum s.*

5 Argumenta contraria non vrgent.

Ad primum concedo gratis præceptum naturale præferendum esse positiuo. At nego adesse obligationem vitandi scandali, quando adest obseruantia præcepti positiui: non enim vitatio scandali obligat semper, & pro sēper, sed quando adsunt aliquæ circumstantiæ, quarum vna est esse sine proprio dãno. Sicuti præceptum est naturale, ne proximus infametur non vtcũque, sed absque rationabili causa. Ad confirmationem concedo ex duobus malis minus esse eligendum. At concurrente præcepto positiuo cessat circunstantia necessaria, vt præceptum de vitando scandalo obliget, & consequenter iam cessat comparatio.

Ad secundum fateor vitam spiritualem proximi excellentiorem esse corporali. At quia vita spiritualis proximi propria voluntate amittitur, ideo non tenemur ob illius conseruationem omittere obseruantiam præcepti positiui. Dices, etiam vita corporalis propria voluntate amitti potest, vt si quis se vellet occidere, & tamen ad impediendum huiusmodi damnum, potes, & debes Missæ, vel ieiunij præceptum omittere. Ergo amitti propria voluntate spiritualem vitam non obest obligationi omittendi obseruantiam præcepti positiui; Respondeo primò, esse per accidens propria voluntate temporalem vitam amitti, per se autem spiritualē taliter, quod alio modo amitti non potest. Secundò respondeo, ad conseruandam vitam temporalem alterius obligaris virtute misericordiæ, quæ primò, & per se obligat, & cum hæc obligatio maior sit & efficacior obligatione audiendi Missam vel ieiunandi, iuxta illud, Misericordiam volo, & non sacrificium, ideò anteponenda est eius obseruantia. At impedire peccatum alterius, & eius vitam spiritualem conseruare, cum non te obliget directè primò, & per se, sed secundariò, ideò non debes præceptorum obseruationem ob eius causam omittere. Non enim obligaris impedire peccatum alterius, nisi cessando ab opere, quod agitur: at nulla virtus per se obligat cessare ab operibus præceptis, vt impediatur proximi peccatum, quia non est medium proportionatum.

Ad tertium nego vllum præceptũ cessare præcisè ob vitandum scandalum: correctionis enim præceptum cessat, cum proximus obstinatior est futurus, quia materia illius est emendatio fratris, quæ cum non speretur, cessat obligatio; punitio enim delinquentis in bonum reipublicæ ordinatur. Ergo cum ex illa maius damnum reipublicæ prouenit, cessabit eius obligatio. At obligatio audiendi Missam. v.g. non attendit an proximus inde scandalizandus sit, vel non & ita semper obligat quocunque scandalo posito. Si autem proximus ex adimpletione præcepti sumeret occasionem peccandi contra iustitiam, tunc teneris abstinere à

præcepto positiuo audiendi Missam, vt præcaueres iniustum peccatum ipsius, non quatenus peccatum ipsius est, sed quatenus tale peccatum redundat in damnum tertij, cuius vitæ, honori, & famæ primò, & per se teneris prospicere.

6 De operibus verò sub consilio, an omittenda sint ob scandalum, distinguendum est, si scandalizatus peccat ex malitia, vel ignorantia affectata, quod contingit, cum ex prauo affectu, & malo habitu peccat, nullo modo omittenda sunt opera consilij. Non enim iustum est malitiæ alterius, cum damno nostro spirituali, imò nec temporali consulere; aliàs quilibet posset sua malitia bona spiritualia, & temporalia nobis impedire & probari sufficienter posset ex illo *Matth.* 15. vbi Christus de scandalo Pharisæorum non curauit, dicens: Sinite illos, cæci sunt, & duces cæcorum. Verum si ex ignorantia, seu passione peccat, omitti debent, aut differri opera consilij, quousque frater admoneatur, quia charitas postulat, vt aliquo modo infirmitati proximi, eiusve ignorantiæ indulgeamus, omittendo, vel differendo pro aliquo tempore ea, quæ nobis ad salutem necessaria non sunt. Neque tunc obligatis omittere absolutè opus consilij, sed illud commutare in melius, scilicet in præcauendo proximum à peccato, eáque de causa dixit Ioá. Sanch. *in select. disp.* 37. *n.* 10. ab operibus consilij nō esse abstinendū ob scandalū ex malitia; at ob scandalū ex infirmitate semel, & iterum: ita tradit S. Thom. 2. 2. *q.* 43. *art.* 7. *&* 8. Vasquez *ibi opusc. de scand. dub.* 2. *n.* 20. *vers. vera igitur opinio.* Suarez *de charit. disp.* 10. *sect.* 4. *n.* 8. Lorca 2. 2. *q.* 43. *in summ. quæst. num.* 11. Basil. de Leon *lib.* 5. *cap.* 18.

7 Ex iis infero posse mulierem ornatam iuxta consuetudinem patriæ domo exire causa audiendi Missam, vel se recreandi, etiamsi sciat aliquē & aliquos ex malitia peccaturos at si sciret aliquos ex infirmitate peccaturos, debet aliquoties se abstinere. Aduertit tamen Vasquez *num.* 28 nunquam timendum esse peccatum ex infirmitate, vel ignorantia, nisi cognoscatur qualitas, & conditio personæ, de qua timetur.

PVNCTVM XVII.

An iacturam rerum temporalium facere debeas, ne proximus peccet.

Raro, vel nunquam ad id obligatus es.

RArò, vel nunquam teneris in propriis bonis iacturam grauem facere, ne proximus etiam ex infirmitate inde accipiat occasionem peccandi, quia generaliter loquendo, non teneris peccatum alterius accusare, cum graui tuo incommodo, & detrimento; reputatur enim tunc talis excusatio moraliter impossibilis, vt dixit Sanchez *lib.* 1. *in Decalog. cap.* 7. *num.* 11. Si verò dominus non est bonorum, sed dispensator, & administrator, à fortiori non debes iacturam facere bonorum, quorum habes administrationem, vt peccatum proximi euites, quia ob vitandam ruinam alterius non videtur tibi cessare obligatio prospiciendi pro illis bonis. Adde, tunc solùm censeris dare scandalum, & proximi peccatum velle, quando absque iusta causa peccatum eius non impedis, sed quando cessas impedire, ne Ecclesia, vel pupillus iacturam patiatur in bonis, quorum tu habes administrationem, iustam causam habes non impediendi. Ergo tunc scandalum non causas. ita Suarez *disp.* 10. *de charit sect.* 4. *n.* 10. Basil de Leon *lib.* 5. *de matr. cap.* 18. §. 3. *num.* 15. vbi addunt interdum licere pati iacturam in propriis bonis (de quo nemini est dubium) ne proximus peccet, sed etiam in bonis alienis, quorum tu habes administrationem: & hac ratione excusant à præcepto Pontificem, qui simulat, vel conniuet, quando Princeps sæcularis vsurpat bona temporalia Ecclesiæ, ne scilicet grauiora damna innocentibus fiant. Et hæc de charitate, quæ vtinam in cordibus nostris semper inhabitet.

INDEX

Rerum præcipuarum, quæ hac prima parte tractantur.

Prior numerus paginam, posterior eiusdem paginæ sectionem demonstrat. at vbi vnus solus est numerus, is intelligitur esse sectionis proxime prænotatæ paginæ.

A

Abbatissa.

B

Beatificatio Sanctorum

C

Charitas.

Conscientia.

Consuetudo.

Delectatio

Dispensandi potestas.

Disputatio.

Dubium.

Duellum.

E

Ecclesia.

Electio.

Eleemosyna.

Quo

L

Lex.

&

Probatio.

Propositio.

Pueri.

R

Relapsus.

Religiosi.

Repressalia.

Rescriptum.

Restitutio.

Reus.

S

Scandalum.

Schisma.

Voluntas.

Votum.

Vsusfructus.

FINIS.